20
F 7

C21783.LF
L Savile Sir Henry

RERVM ANGLICARVM SCRIPTORES POST BEDAM PRAECIPVI, EX VETVSTISSIMIS CODICIBVS MANVSCRIPTIS NVNC PRIMVM IN LVCEM EDITI.

WILLIELMI Monachi Malmesburiensis de gestis regum Anglorum lib. V.
Eiusdem Historiæ Nouellæ lib. II.
Eiusdem de gestis Pontificum Angl. lib. IIII.

HENRICI Archidiaconi Huntindonienſis Historiarum lib. VIII.

ROGERI HOVEDENI Annalium pars prior & posterior.

Chronicorum ETHELWERDI lib. IIII.

INGVLPHI Abbatis Croylandensis historiarum lib. I.

Adiecta ad finem CHRONOLOGIA.

LONDINI,
Excudebant G. BISHOP, R. NVBERIE, & R. BARKER Typographi Regij Deputati.

Anno ab incarnatione,
cIↃ Ic xcvi.

SERENISSIMAE POTENTISSIMAEQVE

Principi ELIZABETHÆ, *Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ Reginæ, &c.*

ISTORIAE *nostræ particulam quidam non malè: sed qui totum corpus ea fide, eáque dignitate scriptis complexus sit, quam suscepti operis magnitudo postularet, hactenus planè neminem extitisse constat.* Nam POLYDORVS, *vt homo Italus, & in rebus nostris hospes, & (quod caput est) neque in rep. versatus, nec magni alioqui vel iudicij vel ingenij, pauca ex multis delibans, & falsa plerúmque pro veris amplexus, historiam nobis reliquit cùm cætera mendosam, tum exiliter sanè & ieiunè conscriptam. Nostri ex fæce plebis historici, dum maiestatem tanti operis ornare studuerunt, putidissimis ineptijs contaminârunt. Ita factum est nescio qua huiusce insulæ infœlicitate, vt maiores tui, (serenissima Regina) viri maximi, qui magnam huius orbis nostri partem imperio complexi, omnes sui temporis reges rerum gestarum gloria facilè superârunt, magnorum ingeniorum quasi lumine destituti, iaceant ignoti, & delitescant. Cui malo dum medicinam quærerem, neque ita essem vel animo vacuus, vel ab illis subsidijs & quasi instrumentis historiæ scribendæ instructus, vt opus à fundamentis extruerem victurum, seríque nepotibus temporum illorum memoriam transmissurum: feci tamen, quod potui, non inuitus, vt ex situ, & squalore, pulueréque eruerem, & in lucem primus emitterem vetustissimos rerum nostrarum authores, non illos quidem facundos, sed fidos rerum gestarum interpretes; eo consilio, vt alij, qui & otio abundarent & ingenio, hos quasi ad manum haberent rerum nostrarum commentarios, vnde sumerent, quæ ad tanti operis exædificationem pertinerent. Inter quos cùm & narrationis fide, & iudicij maturitate principem locum teneat* GVILIELMVS MALMESBVRIENSIS, *homo, vt erant illa tempora, literatè doctus, qui septingentorum plus minus annorum res tanta fide & diligentia pertexuit, vt è nostris propè solus historici munus explèsse videatur; hunc mihi cum primis è tenebris eruendum, tuóque Augustissimo nomini inscribendum curaui: vt qui olim sæculorum aliquot obscuritatem ingenij sui lumine discussit, nunc vicissim rediuiuus à serenissima Maiestate tua lucem & splen-*

dorem mutuetur. Huic proximi, sed longo forsan interuallo proximi HVNTINDONIENSIS, *&* HOVEDENVS, *authores cum primis boni & diligentes, verissimique superiorum temporum indices: quibus* INGVLPHVM *à plurimis antiquitatum nostrarum sitientibus magnopere desideratum adiecimus, &, qui maiores tuos propinquo affinitatis gradu contingit, nobilitatis non minùs quàm antiquitatis causa* ELWARDVM. *Iam verò non id agam, vt longiore oratione, cur in tuo potissimum nomine hoc quantulumcúnque operis apparere voluerim, ostendam; neque rem per se exilem verborum amplitudine ornabo. Nam si, quòd à Philosophis accepimus, dissimilis sit munerum & debitorum conditio, quòd in muneribus magna eorum, quibus offeruntur, habenda ratio; debita verò vel minima maximis quibusque sunt persoluenda: quid me hac in causa facere æquum fuit, quem diuinis Maiestatis tuæ virtutibus iampridem in tui obsequium & admirationem raptum, ita porrò summis tuis beneficijs deuinxisti, vt me meáque omnia non vsu solùm & fructu, sed mancipio etiam ac nexu tua esse libentissimè agnoscam? Et verò si rectè ratiocinamur, cui potius Britannorum, Saxonum, Normannorum res gestas offerre debui, quàm Maiest. tuæ, quæ non modò quas singuli singulas ditiones obtinuerunt, has vna vniuersas hæreditario iure adijsti, verùm etiam omnes istorum omnium virtutes animo planè heroico es complexa? quæ sola tot annos in communibus Europæ totius tempestatibus dulcissimæ patriæ tuæ beatissimam tranquillitatem infudisti: quæ denique sola, quid in summa potestate summa bonitas possit, tuo nos exemplo docuisti. Sed alterius sunt hæc operis, alterius temporis. Interim verò serenissimam Maiest. tuam suppliciſsimè rogatam volo, vt quem hactenus beneficijs tuis quàm ampliſsimis ornatum esse voluisti, eum deinceps regia tua & benignitate complecti, & authoritate tueri digneris.*

Deus optimus maximus Ma. tuam nobis reique publ. Christianæ quàm diutissimè incolumem conseruet.

§ §

Sereniſſimæ Ma. tuæ

deuotiſſimus

HENRICVS SAVILE.

WILLIELMI

MONACHI

Malmesburienſis,

De geſtis Regum Anglorum,
Libri quinque.

***

Eiuſdem Hiſtoriæ Nouellæ, libri duo.

Eiuſdem de Pontificibus Anglorum, lib. quinque.

LONDINI,
Excudebant *G. Biſhop, R. Nuberie, & R. Barker* Typographi Regij Deputati.

Anno ab incarnatione,
cIↃ IↃ xcvI.

Epiſtola Authoris ad Robertum Comitem

Gloceſtriæ, Henrici primi filium naturalem.

OMINO venerabili & famoſo Comiti filio Regis *Roberto VVillielmus* monachus Malmesburię ſalutem, & ſi quas valet orationes. Virtus clarorum virorum illud vel maximè in ſe laudandum commendat, quòd etiam longè poſitorum animos ad ſe diligendum inuitat. vnde inferiores ſuperiorũ virtutes faciunt ſuas, dum earum adorant veſtigia, ad quarum aſpirare non valent exempla. Porrò totum ad maiorum redundat gloriam, quòd ipſi & bonum faciunt, & minores ad ſe amandum accendunt. Veſtrum eſt igitur, ô duces, ſi quid facimus boni: veſtrum profectò, ſi quid dignum memoria ſcribimus. veſtra induſtria eſt nobis incitamento, vt quia pericula veſtra paci noſtræ impenditis, vos viciſſim per labores noſtros omni æuo inclareſcatis. Hinc eſt quòd geſta regum Anglorum quæ nuper edidi, vobis potiſſimùm conſecranda credidi, Domine Comes venerabilis & meritò amabilis. Nullum enim magis decet bonarum artium eſſe fautorem, quàm te: cui adhæſit magnanimitas aui, munificentia patrui, prudentia patris: quos cùm æmulus induſtriæ lineamentis repræſentes, illud peculiare glorię tuę facis, quòd literis inſiſtis. Quid quòd etiam notitia tua dignaris literatos, quos vel inuidia famę vel tenuitas fortunę facit obſcuros. Quia enim natura indulget ſibi, quod quis probat in ſe ipſo, non improbat in altero. conſentaneos ergo ſibi mores experiuntur in te literati, quos citra intellectum vllius acrimonię benignus aſpicis, iucũdus admittis, munificus dimittis. Nihil planè in te mutauit fortunæ amplitudo, niſi vt penè tantùm benefacere poſſes, quantùm velles. Suſcipe ergo (virorum clariſſime) opus, in quo te quaſi ex ſpeculo videas: dum intelliget tuæ ſerenitatis aſſenſus antè te ſummorum procerum imitatum facta, quàm audires nomina. Continentiam autem huius operis Prologus primi libri exponit. quod ſi placuerit legere, materiam totam poteris de compendio colligere. illud à veſtra dignitate impetratum velim, vt non mihi vertatur vitio quòd ſæpè per exceſſum aliàs quàm in gente noſtra peregrinatur narratio. Volo enim hoc opus eſſe multarum hiſtoriarum breuiarium, quamuis à maiore parte vocauerim geſta Regum Anglorum.

PROLOGVS.

Es Anglorum geſtas Beda *vir maximè doctus & minimè ſuperbus, ab aduentu eorum in Brittanniam vſque ad ſuos dies plano & ſuaui ſermone* *al.abſolvit.* *deſcribit : Poſt eum non facilè vt arbitror reperies qui hiſtorijs illius gentis Latina oratione texendis animum dederit. Viderint alij ſi quid earum rerum vel iam inuenerint, vel poſt hæc inuenturi ſint, noſter labor licèt in quærendo ſollicitas duxerit excubias, fruſtra ad hoc tempus conſumpſit operam. Sunt ſanè quædam vetuſtatis indicia chronico more & patrio ſermone per annos domini ordinata. Per hæc obliuionis ſænium eluctari meruerunt quæcunque poſt illum virum fluxerunt tempora. Nam de* Elwardo *illuſtri & magnifico viro, qui chronica illa Latinè aggreſſus eſt digerere, præſtat ſilere. cuius mihi eſſet intentio animo, ſi non eſſent verba faſtidio. Nec vero noſtram effugit conſcientiam domini* Edmeri *ſobria ſermonis feſtiuitate elucubratum opus, in quo à Rege orſus* Edgaro *vſque ad* Willielmum *primum raptim tempora perſtrinxit, & inde licentius euagatus vſque ad obitum* Radulfi *Archiepiſcopi, diffuſam & neceſſariam hiſtoriam ſtudioſis exhibuit. Ita prætermiſſis à tempore* Bedæ *223. annis, quos iſte nulla memoria dignatus eſt, abſque literarum patrocinio claudicat curſus temporum in medio : vnde mihi cùm propter patriæ charitatem, tum propter adhortantium autoritatem voluntati fuit interruptam temporum ſeriem ſarcire, & exarata barbaricè Romano ſale condire & vt res ordinatiùs procedat, aliqua ex his, quæ ſæpe dicendus* Beda *dixit, deflorabo, pauca perſtringens, pluribus valefaciens.*

Procedat itaque primus libellus de Anglorum geſtis ſuccinctus, ex quo Brittanniam occupauerunt vſque ad regem *al.Egbirtum* Egbertum, *qui (varia ſorte profligatis Regulis) Inſulæ penè totius Monarchiam nactus eſt. Sed cùm quatuor ex Anglis potentiſſima pullulauerunt regna; Cantuaritarum, Weſt-Saxonum, Northanhimbrorum, Merciorum, quæ omnia ſigillatim (ſi erit ocium) proſequi meditamur : prius de illo dicendum, quod & adoleuit maturiùs & exaruit celeriùs. Quod profectò fiet expeditiùs, ſi regna Orientalium Anglorum & Orientalium Saxonum poſt aliorum tergum poſuero, quæ & noſtra cura & poſterorum memoria parùm putamus digna.*

Secundus lib. ad aduentum Normannorum, producet lineam Regalium temporum.

Tres reliqui in geſtis trium regum verſabuntur ; his adiectis quæ diebus illorum alibi acciderunt, & celebrem ſui notitiam, celebritate geſtorum exigunt : Hæc ita polliceor, ſi conatui noſtro *al.naufragoſi* *diuinus fauor arriſerit, & me præter ſcopulos* * *confragoſi ſermonis euexerit, ad quos* Elwardus *dum tinnula & emendicata verba venatur, miſerabiliter impegit. Si quis verò, vt ille ait, ſi quis hæc quoque captus amore leget, ſciat me nihil de retroactis, præter cohærentiam annorum pro vero paciſci, fides dictorum penes auctores erit. Quicquid verò de recentioribus ætatibus apposui, vel ipſe vidi, vel à viris fide dignis audiui. Cæterum in vtramuis partem præſentium non magnipendo iudicium, habiturus vt ſpero, apud poſteros poſt deceſſum amoris & liuoris, ſi non eloquentiæ titulum, ſaltem induſtriæ teſtimonium.*

***

CAP.

CAP. I.

De aduentu Anglorum, & regibus Cantuarienſium.

ANno ab incarnatione Domini, 449. venerunt Angli & Saxones in Brittanniam, aduentus cauſam licet vſquequáq; decantatam, non ab re fuerit hîc intexere: & vt quod intendo clariùs eluceſcat, altiùs ordiendum. Romani Brittanniam per *Iulium Cæſarem* in latias leges iurare compulſam magna dignatione coluerunt, vt & in annalibus legere, & in veterum ædificiorum veſtigijs eſt videre. Ipſi etiam principes qui toti penè orbi imperitarent huc aucupatis occaſionibus libenter adnauigare, hîc æuum ſolebant tranſigere. Denique *Seuerus* & *Conſtantius* imperatores ampliſſimi ambo apud inſulam hanc diem functi & ſummo ſunt honore funerati; quorum *Seuerus* ob Prouinciam ab incurſione Barbarorum muniendam celebrem illam & vulgatiſſimam foſſam de mari ad mare duxit. *Conſtantius* (vt aiunt) vir magnæ ciuilitatis *Conſtantinum* ex *Helena* ſtabularia ſuſceptum, egregiæ ſpei iuuenem reliquit hæredem: qui ab exercitu Imperator conſalutatus, expeditione in ſuperiores terras indicta, magnam manum militum Brittannorum abduxit, per quorum induſtriam, triumphis ad vota fluentibus breui rerum potitus, emeritos & laboribus functos, in quadam parte Galliæ ad occidentem ſuper littus Oceani collocauit; vbi hodiéq; poſteri eorũ manentes immane quãtum coaluere, moribus linguáq; non nihil à noſtris Brittonibus degeneres.

SVccedentibus annis in eadem inſula, *Maximus* homo aptus imperio, ſi non contra fidem ad tyrannidem anhelaſſet, quaſi ab exercitu impulſus purpuram induit, ſtatimq; in Galliam tranſitũ parans, ex prouincia omnem penè militem abraſit. *Conſtantinus* etiam quidam nõ multo poſt ibidem ſpe nominis imperator allectus, quicquid reſiduum erat militaris roboris exhauſit; ſed alter à *Theodoſio*, alter ab *Honorio* interfecti, rebus humanis ludibrio fuerunt; copiarum quæ illos ad bellum ſecutæ fuerant, pars occiſa, pars poſt fugam ad ſuperiores Brittones conceſſit. Ita cum tyranni nullum in agris præter ſemibarbaros, nullum in vrbibus præter ventri deditos reliquiſſent, Brittannia omni patrocinio militaris vigoris viduata, omni artium exercitio exinanita conterminarum gentium inhiationi diu obnoxia fuit.

SIquidem è veſtigio Scotorum & Pictorum incurſione mortales multi cæſi, villæ incenſæ, vrbes ſubrutæ, prorſus omnia ferro incendióque vaſtata; turbati inſulani, qui omnia tutiora putarẽt quàm prælio decernere, partim pedibus ſalutem quærentes fuga in montana contendunt, partim ſepultis theſauris, quorum pleriq; in hac ætate defodiuntur, Romam ad petendas ſuppetias ire intendunt; Romani miſeratione infracti, nihilq; antiquius æſtimantes, quàm feſſis ſociorum rebus opem *porrigere, ſemel & iterum proturbato hoſte, operam ſuam exhibuerunt: Poſtremo longinquæ peregrinationis pertęſi aduentum in poſterum excuſant; diſcerent ipſi potius à Martio patrum calore non degenerare, armis & animis patriam defenſare. Adijciunt verbis formam muri pro ſui tuitione conſtruendi, ad propugnacula excubandi, in ho-

al. impendere

ſtem ſi neceſſe ſit, procurſandi, & cætera quæ diſciplina militaris exigit exequendi; poſt monita lachrymis miſerorum comitati diſcedunt: abeuntes fœlix fortuna proſequens, votis ſuorum reſtituit. Tum verò Scotti deſperati reditus audito nũcio, incunctantes & plùs ſolito in Brittones irruere, murum complanare, paucos reſiſtentes opprimere, prædas non ignobiles domum agere; at verò vulgus terræ reliquum ad palatium aduolat regis ſui fidem implorans.

ERat eo tempore Rex Britanniæ *Vortigernus* nomine, nec manu promptus nec conſilio bonus, imò ad illecebras carnis pronus omniúmque ferè vitiorum mancipium; quippe quem ſubiugaret auaritia, inequitaret ſuperbia, inquietaret luxuria: Denique vt in geſtis Brittonum legitur, filiam ſuam ſpe regni ſollicitatam ſtupro fregerat, & ex ea filium tulerat. hic in tantis tumultibus rem parui ponderans, opéſque regni comeſſationibus abliguriens, ſcortorum lenocinijs deperibat. excitatus tamen aliquando perſtrepentiũ vocibus, ſuper ſtatu publico in mediũ conſulit ſententias magnatum ſuorum explorans: Itaq; vt ad ſummam redigam; placuit omnibus Anglos & Saxones è Germania euocandos, armis validos, ſedibus vagos, geminum futurum commodum, vt armis inuicti facilè hoſtes propulſarent; & hactenus locorum incerti, pro ingenti annumerarẽt beneficio, ſi vel ſquallidum ſolum, ieiunumque ceſpitem ad habitandum ſuſcepiſſent. Cæterum nunquam eos aliquid contra patriam molituros, quoniam genuinam feritatem morum emolliret memoria beneficiorum. Probato conſilio mittuntur in Germaniam legati ſpectabiles ſanè viri, & qui dignè perſonam patriæ induerent.

GErmani audientes rem mille votis petitam à ſe vltro expoſtulari vicino pede pauerunt celeritatem negotij letitiæ ſtimulis maturantes; valedicentes igitur aruis genitalibus, renunciantes parentum affectibus fortunæ vela committunt, placidóque ventorum fauore, tribus longis nauibus quas illi *Ciulas vocant, Brittanniam allabuntur. Venerunt autem & tunc & ſequenti tempore de tribus Germaniæ populis, Anglis, Saxonibus, Iutis. Omnis enim ferè terra quæ trans Oceanum Britannicum ſub Septentrionali axe iacet, quia tantum hominum germinat, nõ iniuria Germania vocatur, licet multis prouinciarũ limitibus diſtincta. Quapropter ſicut hi quibus id muneris eſt laſciuientes arboris ramos ſolent ſuccidere, vt reliquorũ vitæ ſucco ſuo poſſit ſufficere, ſic incolæ aliquorum expulſione matrem alleuiant, ne tam numeroſæ prolis paſtu exhauſta ſuccumbat: ſed vt facti minuant inuidiam ſorte ducunt eliminandos. Indè eſt quod illius terræ homines inuenerunt ſibi ex neceſſitate virtutem, vt natali ſolo eiecti peregrinas ſedes armis vendicarent: Sicut Wandali qui olim protriuerũt Affricam, ſicut Gothi qui poſſederunt Hiſpaniam, ſicut Longobardi qui adhuc obſidẽt Italiam, vt Normanni qui partem Galliæ armis domitam incolentes vocauerunt Normanniam. Ex hac ergo Germania primò venit in Brittanniam parua quidem manus ſed quæ paucitatem ſuam virtute fulciret, ducibus *Hengiſto* & *Horſa* commodę indolis fratribus, haud obſcura ſtirpe apud ſuos oriundis: erant enim abnepotes illius antiquiſſimi Woden, de quo omnium penè barbararum gentium regium genus lineam trahit, quémque gentes Anglorum Deum eſſe delirantes, ei quartum diem ſeptimanæ, & ſextum vxori eius Freæ perpetuo ad hoc tempus conſecrauerunt ſacrilegio. In quibus vero locis Brittanniæ Angli vel Saxones vel Iuti habitationem locauerunt *Beda* non tacet. Noſtrum propoſitum eſt quamuis affluat materia ſtilo non indulgere, ſed tantùm neceſſaria quæque libare.

al. Ceolas

VEnientibus igitur Anglis vndique occurſum: à Rege impertitæ gratiæ, à populo effuſus fauor, data fide, acceptáque, & tradita Tanathos inſula incolatui eorum ſubuentum. Acceſſit & pactum, vt illi inuictis vmbonibus ſudores ſuos patriæ impenderent recepturi emolumenta militiæ ab his quorum ſaluti vigilias prætenderent. Paululum in medio morę, & ecce Scottos aduentantes facilíq; negotio ceſſuram ſibi vt ſuprà prædam æſtimantes inuadunt Angli; illi vix dum collato pede fugam componunt, fugitantes eques inſecutus à tergo cecidit, ſic non ſemel certatum: cúmque victoria ſemper conſentiret Anglis vt ferè fit in rebus mortalium, & iſtis ſucceſſus accendit audaciam, & illis timor aluit ignauiam; eóque res proceſſit vt nihil magis Scotti quàm cum Anglis manus conſerere cauerent.

Intereà

INtereà *Hengiſtus* non minus acer ingenio, quàm alacer in prælio, aliquos ex ſuis (non abnuente Rege) patriam remittit, qui regis & populi inertiam, inſulæ opulentiam exponant, ampla venire volentibus præmia proponant; Illi mandata gnauiter exequuti breui cum ſexdecim nauibus reuertuntur, adducentes filiam *Hengiſti* virginem vt accepimus, quæ eſſet & naturæ miraculum & virorum ſpectaculum: regreſſis adornatur conuiuium; iubet *Hengiſtus* filiam fungi pincernæ munere, vt regis accumbentis oculos paſceret. Nec id fruſtra fuit. nam ille (vt ſemper in fœminarum decorem adhinniebat) ſtatim & formæ gratia, & geſtuũ elegantia ſauciatus animum, potiendæ puellæ ſpem imbibit, nec diſtulit quin nuptias peteret patrem volentem cogens; ipſe enim aſtu primò negare tam humiles nuptias rege indignas allegans. Poſtremò quaſi grauatus in ſententiã tranſijt, totam Cantiam pro munere accipiens, vbi iamdudum omnis iuſtitia ſub cuiuſdam Gorongi laborabat regimine, qui tamen ſicut omnes reguli inſulæ *Vortigerni* ſubſternebantur monarchiæ: nec contentus hac liberalitate barbarus, ſed abutens regis imprudentia, perſuadet vti à Germania fratrem & filium virtutis viros euocet, cœna compoſita, vt quia ipſe ab oriente prouinciam defenſitaret, illi quoque ab aquilone Scottos frẽnarent; ita rege conniuente ipſi (circumnauigata Brittannia) Orchades inſulas adierunt, eáſq; gentes cum Pictis & Scottis pari ærumna inuoluentes in Aquilonali parte inſulæ quæ nunc Northanimbria vocatur tunc & deinceps aſſiderunt; nullus tamen ibi regio inſigni, vel nomine vſus vſque ad Idam, de quo regalis Northanimbrorum adoleuit *linea. Sed hæc inferiùs, *al proſapia* nunc quod cœperam attexam.

G*Vortimer* filius *Vortigerni* haud quaquam vltrà diſſimulandum ratus, quòd ſe Britoneſq; ſuos Anglorum dolo peruerti cerneret, ad expulſionem eorum mentem intendit, ſimulque patrem ad idem audendum incendit. Hoc igitur auctore poſt annos ſeptem aduentus eorum fœdus fœdatum, & per viginti annos frequenter leuibus prælijs, ſed quater vt Chronica tradit, omnibus copijs depugnatum: Prima congreſſione æquâ vtrinq; fortunâ diſceſſum, dum hi Horſam fratrem *Hengiſti*, illi *Katigis* alterum Regis filium magno iuſticio deſiderarent. In cæteris cum Angli ſuperiorem ſemper manũ referrent pax conuenit, incentore belli *Guortimero* fatali ſorte ſublato, qui multùm à facilitate patris abhorrens, egregiè regnum moderaretur, ſi Deus ſiuiſſet. Sed eo extincto Brittonum robur emarcuit, ſpes imminutæ retrò fluxerunt. Et iam tunc profecto peſſum iſſent, niſi *Ambroſius* ſolus Romanorum ſuperſtes, qui poſt *Vortigernum* Monarcha regni fuit, intumeſcentes Barbaros eximia bellicoſi *Arthuri* opera preſſiſſet. Hic eſt Arthurus de quo Brittonum nugæ hodiéq; delirant: dignus planè quem non fallaces ſomniarent fabulæ, ſed veraces prædicarent hiſtorię, quippe qui labantem patriam diu ſuſtinuerit, infractáſque ciuium mentes ad bellum acuerit. Poſtremò in obſidione *Badonici* montis fretus imagine Dominicæ matris, quam armis ſuis inſuerat, nongentos hoſtium ſolus adorſus incredibili cæde profligarit. Contrà Angli quamuis vario fortunæ luſu rotarentur, vacillantes ſuorum acies aduentu compatriotarum ſupplere, audentioribus animis in ferrum ruere: paulatim cedentibus accolis per totam ſe inſulam extendere, ſimul Dei non aduerſante conſilio in cuius manu eſt omnium imperiorum mutatio: ſed hæc proceſſu annorum. nam viuente *Vortigerno* nihil contra eos nouatum. Intereà *Hengiſtus* vicio quodam humani ingenij vt quo plus habeas plus ambias fraude ſubornata generum ad conuiuium cum 300. ſuorum inuitat; cúmque frequentioribus poculis inuitatos ad tumultum animaſſet, & vnumquémque ex induſtria ſalſa dicacitate perſtringeret, primo ad iurgia mox ad arma ventum eſt. Ita Brittones ad vnum iugulati animas inter vina euomuere; Rex ipſe captus datis tribus prouincijs libertatẽ redemit, ſeruitutem exuit. Poſt hæc anno 39. aduentus ſui *Hengiſtus* diem clauſit, vir qui ſucceſſus ſuos non minùs fraudibus quàm viribus vrgens multúmq; ſęuitiæ genuinæ indulgens, omnia cruentiùs quàm ciuiliùs agere mallet. Reliquit filium *Eiſc* qui magis tuendo quàm ampliando regno intentus paternos limites nunquam exceſſit. Conſumptíſq; annis 24. filium *Otham*, eiuſdémque filium *Ermericum* habuit ſucceſſores ſibi quàm auo aut proauo ſimiliores: amborum temporibus 53. anni deputantur in chronicis; cæterum ſi ſingillatim vel communiter regnauerunt non diſcernitur.

Poſt

al. Egilbertus

POſt illos *Ethelbertus* filius *Ermerici* rerũ potitus 53. annos iuxta chronicam, iuxta Bedam 56. tranſegit; viderit lector quomodo hãc diſſonantiã componat, nos eam quia admonuiſſe ſuffecerit in medio relinquimus. Hic primis pubeſcentis regni tẽporibus adeò vicinis regibus fuit ridiculo, vt vno & altero pulſus prælio vix ſuos terminos tutaretur. Poſtmodum cùm adultiori ætati etiam conſultior militiæ acceſſiſſet peritia, breui omnes nationes Anglorum prẽter Northanhimbros continuis victorijs domitas ſub iugum traxit: & vt externorum quoque familiaritatem aſciſceret, regis Francorum affinitatem filiæ eius nuptijs *Bertæ* ſibi conciliauit. Tum verò Francorum contubernio gens eatenus barbara ad vnas conſuetudines cõfœderata, ſilueſtres animos indies exuere, & ad leniores mores declinare. His addebatur *Letardi* Epiſcopi, qui cum Regina venerat celebs admodũ, vita, qua regem ad Chriſti Domini cognitionem etiam tacens inuitabat: quo factum eſt, vt poſtea beato *Auguſtino* prædicanti regis animus iam emollitus facilè cederet, & primus de numero patrum ſuorum ſacris ſacrilegis renunciaret; vt quos regni præminebat potentia, fidei quoque obumbraret gloria: hæc eſt profecto clara nobilitas & hæc ſuperna virtus honeſtate vincere quos honore vincas. Quinetiam curam extendens in poſteros, leges patrio ſermone tulit, quibus bonis præmia decerneret, improbis per remedia ſeueriora occurreret, nihil ſuper aliquo negotio in futurum relinquens ambiguum.

EXceſſit anno poſt receptam Chriſti fidem viceſimo primo, *Edbaldo* filio regni tradens inſignia, ille mox vbi metus abrupit fræna exſufflata chriſtianitate, nouercæ quoque pudorem expugnauit; ſed ne omnino in præceps ferretur diuinæ miſerationis auſteritas obicem oppoſuit. confeſtim enim Regulis quos pater ſub iugum miſerat rebellantibus, regni mutilatus diſpendio, & per horas crebro afflatus dæmonio, contumacis perfidiæ pœnas pendebat. Quibus offenſus ſucceſſor *Auguſtini*, *Laurentius* dum poſt præmiſſos Comites prouincia cedere meditaretur, Dei animatus verbere ſententiam reuocauit. Qua de re conuentus Rex, dum fidem dictorũ pontificis plagæ facerent, nõ aſpernanter (vt aiunt) inflexus & Chriſtianiſmi gratiam hauſit, & inceſtis nuptijs valedixit. Verùm vt in punienda perfidia terribilis exempli nota poſteris inureretur, auitis finibus ægrè licèt retentis, nunquam ad paternum faſtigium potuit aſpirare. Cæterùm tota vita integer in fide, nihil quod famam læderet commiſit; Monaſterium quoq; quod pater fundauerat, extra muros Cantuariæ ingentibus prędijs & ampliſſimis donarijs illuſtrauit: quorum laudes & merita omnes Angli ſuſpicere & prædicare debebunt, quod chriſtianam fidem leni credulitate & credula lenitate Angliæ inualeſcere permiſerint. Quis enim non iucundè ſpeculetur quantum æquitati conueniat, quantum dulcedini concinat reſponſum illud regis *Ethelberti*, quod eum primæ prædicationi *Auguſtini Beda* retuliſſe narrat, non poſſe ſe nouæ ſectæ animũ tam cito adhibere, relictis cultibus quos ſemper exercuerit cum tota Anglorum gente; veruntamen nulla illos moleſtia exacerbandos, quin potiùs prędicationis permiſſu & amplo victu iuuandos, quę tam longam à natali ſolo peregrinationem ſuſceperint vt Anglis quę optima putabant indulgẽti benignitate cõmunicarent. nec infra promiſſionẽ factũ fuit, donec ſenſim explorata fidei veritate & ipſe cum ſubiectis numero fideliũ ſociatus eſt. Quid iſte? nõne primo tempore magis carnis illecebra quam animi obſtinatione deuians, magnã tamen vitę Pontificũ exhibebat venerationẽ, quorum negligebat fidẽ? deniq; (vt dixi) ob vnius facilè conuerſus iniuriã magno momẽto chriſtianitatis augmẽtantis fuit. Ambo igitur laudabiles, ambo profuſiora pręconia emeriti, ſiquidem bonũ quod ille magnanimiter inchoauerit, iſte benignè confouerit.

al. 25.

CVi poſt *24. regni annos defuncto ſucceſſit *Ercombertus* filius ex *Emma* Frãcorum regis filia ſuſceptus, & eodem numero annorũ, ſed meliori auſpicio principatu functus, religione in Deũ, pietate in patriam, iuxtà inſignis. Cùm enim auus & pater citra

al. dignatione

deſtructionem idolorũ fidem noſtram coluiſſent, hic parum & inferius *deuotione regia arbitratus, ſi non deſtrueret propenſiore conſilio quod illi tacito damnarent iudicio, omnia deorum ſacella complanauit ad ſolum, vt nullũ ſacrilegij ad poſteros manaret veſtigium; præclarè. poterat enim vulgus phanaticæ ſuperſtitionis admoueri, quamdiu loca puluinariũ ſuorũ non deſineret intueri: atq; vt gentẽ ſuam ventri tantum indulgentem parcitati gulæ doceret inſueſcere, præcepit per omne regnum obſeruari 40. dierũ ſolenne ieiuniũ. Magnam prorſus tunc temporis rex rem aggreſſus, quẽ nec

deliciarũ

deliciarũ luxus eneruare,nec regni ſollicitudo à Dei cultu potuit auocare.Per hęc Dei fauore tutus,rebúſq; domi & foris ex ſententia cedentibus, tranquilliſſimè conſenuit. Cuius filia *Ercongotha* tanto ſoboles non indigna parente, æmuliſq; virtutis lineamẽtis patri reſpondens Kalas monaſterium apud Gallias ſanctitudinis ſuæ luce veſtiuit.

AT verò filius *Egbertus* per annos 9. patrio throno retento, nihil memorabile fecit tam breuis imperij compendio, niſi quis aduentum *Theodori* Archiepiſcopi & *Adriani* Abbatis temporum illius imputet gloriæ : doctorum virorum,& qui omnem literaturam imis medullis combiberant,quod niſi eſſet vſquequaque detritum libenter pergerem referre quantũ lucis tunc per eos orbi Brittannico infulſerit, quomodo hinc Græci,hinc Latini palęſtras literarum certantibus ſtudijs in vnum contulerint,& inſulam tyrannorum quondam nutriculam familiare philoſophiæ domicilium effecerint, ſed & hoc & quicquid boni poteſt diebus *Egberti* adſcribi attenuat facinus quo *Elbertum* & *Egelbrightum* filios patrui aut interemit,aut interimi æquanimiter paſſus fuit.

SVcceſſit *Egberto* frater *Lotharius* alite mala regnum ingreſſus,quippe qui per 11. annos infeſtante *Edrico* filio *Egberti* frequenter & varia ſortè ciuilibus bellis cõflictatus nouiſſiméq; iaculo corpus traiectus, ipſo vulnere inter medendum vitam effudit. Sunt qui non taceant fratres ambos cita morte merito crudelitatis abſumptos, quòd *Egbertus* filios patrui innocentes,vt dixi,occiderit: *Lotharius* martyres propalatos irriſerit,quamuis prior & factum ingemuerit, & matri fratruelium partem inſulę Thanatos ad ædificandum monaſterium conceſſerit.

NEc *Edricus* ſucceſſu tyrannidis longum gloriatus eſt;ſed citra bienniũ regno & vita ſpoliatus, patriam lacerandã hoſtibus expoſuit.continuò enim quidã *Cedwalla* cum fratre *Mollone*,aliâs ſane bonus & efficax,digladiabile odiũ in Cantuaritas ſpirãs, quantis potuit conatibus prouinciã inuaſit olim diuturna pace feriatam, ſed tunc inteſtino bello diſſidentem,impunè ſibi ceſſuram arbitratus: ſed non ita vt ſperabat imparatos aut animi vacuos prouinciales offendit; ſi quidem poſt multa incõmoda vicatim & oppidatim accepta,tandem animati ad manus veniunt; congreſſuq; ſuperiores *Cedwallam* in terga vertunt,fratréq; *Mollone* in tuguriũ quoddã cõpulſo domunculam ipſam ſuccendunt.Ita *Mollo* dum erumpẽdi in hoſtem deeſſet audacia,& totis circa tectum habenis regnarent incendia,inter flammas halitũ eructauit. Non tamẽ *Cedwalla* deſtitit, aut à prouincia pedem retulit, quin dolorem ſuũ crebris accolarũ diſpendijs ſarciret,reíq; vltionem in ſucceſſorem *Inam* transfunderet,ſicut ſuo loco dicetur.

IN tam deſperatis rebus Cantiæ ſexennio circiter à regia ſucceſſione claudicatum: ſeptimo demùm anno *Withredus* filius *Egberti*,cùm apud ſuos inuidiam preſſiſſet induſtria, & apud hoſtes pacẽ locaſſet pecunia, magna ſpe ciuiũ allectus in regem,voti compotes fecit. Domi enim ciuilis,& bello inuictus chriſtianã religionẽ ſanctiſſimè coluit,poteſtatẽ ampliſſimè porrexit; & vt nihil fœlicitati deeſſet,poſt 33. annos longęuus(quod mortales beatiſſimũ putant) ſuperſtitibus eiſdémq; hæredibus liberis tribus,fato functus eſt.Quorũ *Edbertus* 23.*Edilbertus* 11.*Alricus* 34.annis paterna tenẽtes inſtituta haud decolore exitu regnũ continuauerũt,niſi quod *Edilbertus* fortuito vrbis incẽdio,& *Alricus* infauſto aduerſus Mercios prędio gloriã temporũ ſuorũ non parùm obnubilauerunt.Ita ſi quid accidit probri nõ tacetur,ſi quid proſperi parùm in chronicis notatur,ſiue quod cõſulto factũ eſt,ſiue quod naturæ vitio comparatũ eſt;quod cùm ſit bonorũ gratia breuis,æternũ quæ nocuere dolẽt.Poſt illos nobile regum germen exaruit,generoſus ſanguis effriguit,tunc impudẽtiſſimus quiſq; cui vel lingua diuitias,vel factio terrorem cõparauerat,ad tyrannidem anhelare,tunc regio inſigni indignè abuti:Quorum *Edilbertus* idémq; *Pren* cùm biennio Cantuaritis imperitaret,in Mercios maiora viribus auſus, & ab eiſdem captus vinculis manus,corpus captiuitati prębuit : nec multò poſt ab hoſtibus laxatus,ſed à ſuis non receptus,dubium quo fine defecit.Deinde eiuſdem factionis & calamitatis hæres *Cuthredus* ſolo nomine 8.annis regnauit.Hinc regiæ dignitatis abortiuũ *Baldredus* poſtquam Cantiã 18. annis obſederat potiùs, quàm rexerat,ab *Egberto* rege Weſt-Saxonum prędio pulſus in exilium conceſſit. Ita regnũ Cantiæ quod ab anno Dom.449.ſteterat, annis 375. alterius poteſtati acceſſit.Sed quia primi regni quod de Anglis excreuit proſapiam paucis perſecuti, quaſi ſcintillam de antiquitatis fauilla excuſſimus, nunc regnum Weſt-Saxonum ſtylus ventilabit : quod à primo proximum, longo tamen interuallo inchoauit.

ipſum

ipſum eſt quod multo ſitu marceſcentibus cæteris inuicto vſque ad aduentum Normannorum vigore floruit, & alia vt ita dicam ſtrangulata faucibus auidis abſorbuit: hoc ergo ſi lineatim ad *Egbertum* prouexero, de reliquis duobus nauſeam longitudinis euitans aliqua ſubtexam, quæ cum in primo libro debitum finem inuenerint; ſecundus ſolos Weſt-Saxones intuebitur.

CAP. II.

De regno Weſt-Saxonum.

REgnum Weſt-Saxonum quo neq; magnificentius neq; diuturnius vllum Britannia vidit à quodam *Cerdicio* primùm ebulliens, mox in magnum faſtigium euaſit; qui gente Germanus amplis maioribus quippe à Wodeno decimus, cùm domeſticis conflictationibus ingentes ſpiritus aluiſſet, ſtatuit patria diſcedere & armis famam dilatare. Id, animo communicato cum filio *Cenrico*, meditari auſus, conſentiente adoleſcente, qui proximis gloriæ paſſibus patrem vrgeret, in Britanniam cum quinque ceolis copias traiecit. Actum anno Dominicæ incarnationis quadringenteſimo nonageſimo quinto, poſt mortem *Hengiſti* 8. Ipſóq; die à Brittonibus bello exceptus vir veteris militiæ non difficulter arietantem multitudinem contudit & fugere compulit: quo ſucceſſu & ſibi profundam in reliquum ſecuritatem & prouincialibus quietem peperit. Nam nunquam poſt illum diem laceſcendum arbitrati in eius iura volentes conceſſere. non tamẽ ille ignauo indulgens otio feriabatur, quin potius crebras circumquáque victorias extendens, poſt aduentum ſuum viceſimo quarto anno in occidentali parte inſulæ, quam illi Weſt-ſexam vocant, monarchiam adeptus eſt; qua 16. annis functus fatum compleuit, regno toto præter inſulam Vechtam ad filiũ deuoluto. Ea enim indultu regiæ munificentiæ poteſtati *Withgari* nepotis ſui acceſſit. Is cùm ſanguinis propinquitate tum bellandi artibus auunculo iuxtà charus (eius enim ex ſorore nepos erat) celebrem in eadem inſula primò principatum, poſt etiam ſepulturam accepit. Porrò *Cenricus* patre non inferior virtute regnum non-nihil ampliatum, poſt annos viginti ſex filio *Ceaulino* contulit.

HVius ſpectatiſſimum in prælijs robur annales ad inuidiam efferunt, quippe qui fuit Anglis ſtupori, Brittonibus odio vtríſq; exitio. horũ exempla pro compendio ſubijciam. *Ethelbertum* regem Cantuaritarum alias laudabilem, ſed tunc pro antiquitate familiæ primas partes ſibi vendicantem, ac per hoc auidiùs alienos fines incurſantem probè aggreſſus fuſis auxilijs ad ſua fugauit. Brittannos qui temporibus patris & aui vel prætento deditionis vmbone vel clauſtrorum muralium obiectu Gloceſtriæ & Cirenceſtriæ & Bathoniæ exitium effugerant, infeſta proſecutus animoſitate vrbibus exuit & in confragroſa ſaltuoſáq; loca hodiéq; detruſit. Inter hæc tamen quia fatalis alea incertis iactibus in huius vitę tabula mortales eludit, tantos bellorum ſucceſſus obfuſcauit luctus domeſticus: denique *Cuda* fratre immatura morte intercepto eiuſdémque nominis filio ante ſe in pugna extincto ambobus prędicabilis ſpei iuuenibus, multum fœlicitatis ſuæ deceſſiſſe, non ſemel ſuſpirauit. Poſtremò ipſe diebus vltimis regno extorris miſerandum ſui ſpectaculum hoſtibus exhibuit. Quia enim in odium ſui quum claſſicum vtrobíque cecinerat, conſpirantibus tam Anglis quàm Brittonibus apud Wodenſdik cæſo excercitu anno 31. regno nudatus in exiliũ conceſſit & continuò deceſſit. Tunc fluitantes regni habenas direxerunt nepotes eius filij *Cudæ Celricus* annis ſex, *Ceolfus* annis 14. Quorum tempore inferior, ſed virtute præſtantior omnem ætatem in bellis detriuit, quippe qui nulli vnquam ignauiæ locũ dederit, quin ſua & tutaretur & protenderet.

Poſt

POst illum filij *Celrici Cinegisſus* & *Quicelmus* regni Inſulas æqua lance induerunt, ambo ſtrenui, ambo mutuis pietatis inter ſe certantes officijs, vt meritò propter inſolitam Regibus concordiam fuerint præſentibus miraculo, futuris exemplo. Deniq; bella quamplurima, neſcias maiori virtute an moderatione, geſſerunt vel contra Brittannos, vel contra *Pendam* regem Merciorum, hominem, vt ſuo loco dicetur, ad furta belli peridoneum: qui proprios egreſſus terminos, dum Cirecestriam ſuis partibus applicare conatur, impetum concordium Regum non ferens, cum paucis profugit. *Quicelmum* ſanè non mediocris culpa reſpergit, quòd *Edwinum* Northanhumbrorum Regem probatæ prudentiæ, virum ſubornato ſicario inſidijs appetiuerit. Sed ſi conſideretur illa gentilis ſententia, dolus an virtus quis in hoſte requirat, facilè excuſabitur nihil præter ſolitum feciſſe, quòd vellicatorem potentiæ quoquo modo voluerit de medio ſubtrahere. Nam & anteà de regno Weſt-ſaxonum plurima decerpſerat, & tunc accepta irritatus iniuria, quoniam recruduerant odia, multa prouincialibus inflixit diſpendia. Euaſerunt tamen Reges, quibus non multò pòſt per beatum *Birinum* Epiſcopum ſanctum cæleſtis infulſit doctrina, Regni Anno 25. poſt aduentum beati *Auguſtini* Anglorum Apoſtoli 40. Inflexus illicò *Cinegiſlus* emollito regali ſupercilio ſacerdoti ſe in Baptiſmo libens ſubſtrauit. *Quicelmus* recalcitrauit aliquantiſper, donec valetudine corporis admonitus, ne ſalutem animæ negligeret, deuotionem & ipſe conſortis æmulatus eodem anno carne ſolutus eſt. At verò *Cinegiſlus* ſexennio pòſt, longæ quietis gratia functus, anno regni 31. vitam clauſit.

SVcceſſit hæreditati filius eius *Kenewalkius* primo Regni auſpicio peſſimis, medio & vltimo tempore optimis principibus comparandus. Poteſtate ſiquidem initiatus adoleſcens, qui regio luxu inſoleſcens facta paterna in ſecundis ponebat, ſine retractatione chriſtianiſſimum & legitimum matrimonium abiurauit; ſed à *Penda* Rege Merciorum, cuius ſorori repudium dederat bello impetitus & victus, ad regem orientalium Anglorum confugit: vbi & propria calamitate & hoſpitis ſedulitate fidem perſuaſus, triennio pòſt reſumptis viribus regnóq; recepto, iocundum ſuæ mutationis miraculum ciuibus exhibuit, in tantum fortis, vt qui antea nec ſuos fines impunè defenſitaret, nec longiùs antè imperium prorogaret, Brittannos antiquę libertatis conſcientia frementes, & ob hoc crebram rebellionem meditantes, bis omnino protriuit: primùm in loco qui dicitur Witgeorneſbrug; ſecundò iuxta montem qui dicitur Pene, & in *Wlpherum Pendæ* filium paternam vltus iniuriam, plurima illum parte regni mulctauit: religioſus adeò, vt primus anteceſſorum ſuorum in Wintonia templum Deo per id temporis pulcherrimum conſtrueret: quod loci poſteritas in ſede Epiſcopali fundanda, etſi auguſtiori peritia, per eadem tamen cucurrit veſtigia. Ita munificus, vt nihil patrimoniorum cognatis negaret, quippe qui filio fratris penè tertiam regni partem magnanima liberalitate communicaret. Has animi regales dotes ſtimulis admonitionum animabant ſanctiſſimi ſuæ prouinciæ Epiſcopi *Angilbertus* (de quo multa in geſtis Anglorum *Bedæ* inuenies) & nepos eius *Leutherius* poſt ipſum ſeptenni pontificio in Weſtſaxonia functus: quod eo non prætermiſi, quia de annis præſulatus eius *Beda* nihil expreſſum reliquit, mihi ex Cronicis cognitum diſſimulare præter religionem videbatur: ſimul quia ſe ingerebat occaſio, amplectenda erat prædicabilis viri mentio, qui Malmeſ burienſe monaſterium, in quo terreni incolatus prętendimus militiam, acri & penè diuino mentis *intuitu ex humili ad ampliſſimum ſtatum prouexit, quod à quodam *Meyldulpho*, natione (vt aiunt) Scotto, eruditione Philoſopho, profeſſione Monacho adeò anguſtis ſumptibus elaboratum, vt inhabitantes quotidianum victum ægrè expedirent, ipſe diu multúmq; librato conſilio *Aldelmo* eiuſdem loci Monacho, pro iure tunc Epiſcoporum regendum contradidit. De qua re, vt omnem ſermo noſter dubietatis deprecetur offenſam, verba eius hic aliqua attexam.

al. inſtinctu

EGo Leutherius *gratia diuina Epiſcopus, Pontificatus Saxoniæ gubernacula regens, rogatus ſum ab Abbatibus, qui ſub iure Parochiæ noſtræ cœnobiali Monachorum agmini paſtorali ſollicitudine præeſſe noſcuntur, vti terram illam, cui inditum eſt vocabulum* Maildulfesburch, Aldelmo *Presbytero ad degendam regulariter vitam conferre largiriq. dignarer. In quo videlicet loco à primo æuo infantiæ, atque ab ipſo tirocinio rudimentorum liberalibus literarum*

ſtudys

ſtudijs eruditus, & in gremio ſanctæ matris Eccleſiæ nutritus vitam duxit. Et ab hoc potiſſimùm hanc petitionem fraterna charitas ſuggerere videtur: Quapropter prædictorum Abbatum precibus annuens ipſum locum tam ſibi quàm ſucceſſoribus ſuis normam ſanctæ regulæ ſolerti deuotione ſequentibus fraterna petitione coactus vltroneus concedo. Actum publicè iuxta flumen Bladon viij. kalend. Septembris. Anno Incarnationis Domini 675.

CVm igitur induſtria Abbatis accederet fauori Pontificis, tunc res monaſterij in immenſum efferri, tunc Monachi vndiq; aggregari: currebatur ad *Aldelmum* totis compitis: his vitæ ſanctimoniam, his literarum ſcientiam deſiderantibus. erat enim vir ille cùm religione ſimplex, tum eruditione multiplex, & qui famam virtute præiret, liberalium artium epotator, vt eſſet mirabilis in ſingulis, & in omnibus ſingularis. Mentior, ſi non hoc teſtantur codices de virginitate immortalis ejus ingenij indices, quibus meo judicio nihil dulcius, nihil ſplendidius: quamuis, vt eſt noſtri ſeculi deſidia, quibuſdam pariant nauſeam, non attendentibus quia iuxta mores gentium varientur modi dictaminum. Deniq; Græci inuolutè, Romani circumſpectè, Galli ſplendidè, Angli pompaticè dictare ſolent. Sanè: quoniam dulce videtur majorum inhærere gratiæ, eorumq; exemplis ignire memoriam. Non inuitus euoluerem quantos hic ſanctus pro Eccleſiæ noſtræ priuilegio ſudores inſumpſerit, quot miraculis vitam inſignierit, niſi quia aliàs auocamur: & facta eius etiam lippienti meraciùs apparent oculo, quàm noſtro poſſint adumbrari pænicello. Innumera ſigna quæ modo apud eius fiunt memoriam oſtendunt præſentibus præteritæ illius vitæ ſanctimoniam. Habet ille ergo laudes ſuas, habet meritis paratam gloriam, noſtra oratio proſequatur hiſtoriam.

KEnwalkius poſt 31 annos moriens, Regni arbitrium vxori *Sexburgæ* delegandum putauit, nec deerat mulieri ſpiritus ad obeunda regni munia, ipſa nouos exercitus moliri, veteres tenere in officio, ipſa ſubiectos clementer moderari, hoſtibus minaciter infremere, prorſus omnia facere, vt nihil præter ſexum diſcerneres: veruntamen plùs quàm animos fœmineos anhelantem vita deſtituit, vix annua poteſtate perfunctam.

SEquens *biennium in Regno tranſegit *Eſcuinus* regali proſapiæ proximus, quippe qui fuit *Cinegiſli* ex fratre *Cuthgiſto* abnepos, quo decedente vel morte ſua, vel vi aliena (neutrum enim expeditè inuenio) vacantem aulam ſucceſſione legitima impleuit, *Kentuinus Cinegiſli* filius, ambo notæ in bello experientiæ, ſiquidem ille Mercios, iſte Brittannos anxia clade perculit, ſed temporis breuitate miſerandi. Nam imperium ſecundi non vltra nouennium prorogatum, primi biennium ſuperior ſermo abſoluit. Et hoc ſecundum Cronicorum fidem; ceterum non eos regno integro imperitaſſe, ſed inter ſe diuiſiſſe *Beda* confirmat.

al. triennium

TVnc Regiæ indolis nobile germen *Cedwalla* emicuit, *Ceaulini* ex fratre *Cuda* pronepos, immodicæ ſpei iuuenis, & qui nullam occaſionem excercendæ virtutis præterire noſſet. Qui cùm iamdudum, efficacibus ſtudijs bilem principum ſuæ patriæ irritaſſet, factione conſpiratorum in exilium actus eſt. Hanc ille amplexatus iniuriam, vt omni milite ſpoliaret prouinciam, quicquid bello idoneum erat, *abduxit. námq; ſeu miſeratione fortunarum eius infracta, ſeu virtute delectata, tota pubes exulem ſecuta. Excepit primum impetum furentis Rex Auſtralium Saxonum *Edelwalkius* manum conſerere auſus. Sed cum omni populo quem ductauerat fuſus ſerò prærupti conſilij pœnitentiam fecit. animis ſuorum erectis *Cedwalla* maturato inſperatóq; reditu, æmulos potentiæ adortus regno abegit. Ita per biennium regno potitus, præclara rei bellicę facinora conſummauit: Auſtralibus Saxonibus digladiabili odio infeſtus, ſucceſſorem *Edelwalkij Edricum* repetita occurrentem audacia, exitio dedit. Wechtam inſulam fiducia Merciorum rebellantem parùm abfuit quin deleret. Præterea Cantuaritas, vt ſuprà in rebus eorum digeſſi, aggreſſus, crebras de illis victorias reportauit. Poſtremò vt ſuprà diximus, fratre amiſſo regione diſceſſit, plurimo accolarum ſanguine damnum conſolatus ſuum. Inter hæc arduum memoratu eſt, quantum etiam ante baptiſmum inſeruierit pietati, vt omnes manubias, quas iure prædatorio in ſuos vſus tranſcripſerat, Deo decimaret. In quo etſi approbamus affe-

al. corraſit.

ctum

ctum, improbamus exemplum, iuxta illud: *Qui offert ſacrificiũ de ſubſtantia pauperis quaſi qui immolat filium in conſpectu patris.* Iam verò quòd Romam baptizandus contenderit, ibique à *Sergio* Papa baptizatus, & *Petrus* vocatus, adhúcque in albis poſitus ſupremum arbitrium fœliciter incurrerit, notius eſt, quàm vt noſtro indigeat illuſtrari relatu.

EO Romam eunte, regnũ per *Inam* nouatum, qui *Cinegiſli* ex fratre *Cuthbaldo* pronepos, magis pro inſitiuę virtutis induſtria, quàm ſucceſſiuæ ſobolis proſapia in principatum aſcitur, fortitudinis vnicum ſpecimen, prudentiæ ſimulacrum, religione parem neſcias; Quibus artibus vitam componens, domi gratiam, foris reuerentiam mercabatur. Adeo annis duobus de ſexaginta, poteſtate functus, ſine vllo inſidiarum metu ſecurus incanuit, ſanctiſſimus publici amoris lenocinator. Prima illi in Cantuaritas expeditio, in quos nondum de incendio *Mollonis* ira defremuerat. Prouinciales parumper reſiſtere auſi, mox omnibus tentatis, & viribus in ventum effuſis, cùm nihil in pectore *Inæ* quod ignauię conduceret reperiſſent, diſpendiorum ſucrum intuitu deditioni conſulere: Tentant regium animũ muneribus, ſollicitant promiſſis, nundinãtur pacem triginta millibus auri marcis vt pretio mollitus bellum ſolueret, metallo præſtrictus receptui caneret. Qua ille pecunia ſuſcepta, delicti gratiam fecit in regnum reuerſus. Nec ſolum Cantuaritę, ſed & Orientales Angli hęreditarium exceperunt odium, omni nobilitate primò pulſa, pòſt etiam bello fuſa. Hęc de Prçliorum eius ſucceſſu dicta, modum agnoſcant ſuum: Cęterum quantus in Dei rebus fuerit, indicio ſunt leges ad corrigendos mores in populo latę; In quibus viuum ad hoc tempus puritatis ſuę reſultat ſpeculum. Indicio ſunt Monaſteria regijs ſumptibus nobiliter excitata; Prçcipuè Glaſconienſe noſtris quoque diebus inſigniſſimum, quod in quodam paluſtri receſſu conſtruxit, vt ſilicet eo tenaciùs Monachi ſupernis inhiarent, quo caſtigatiùs terrena haurirent (cui quantum ſplendoris adiecerit, libellus ille docebit, quem de antiquitate eiuſdem Monaſterij elaboraui.) Affuit conſilio pater *Aldelmus*, cuius ille prçcepta audiebat humilitèr, ſuſcipiebat granditèr, adimplebat hilaritèr. Deniq; & priuilegium, quod pro libertate Monaſteriorum ſuorum ab Apoſtolico *Sergio* impetrauerat, libens confirmauit, & multa Dei famulis eius hortatu contulit, & ad extremum renitentem Epiſcopatu honorauit, licet vitam tanti viri mundo cita mors inuiderit. vix enim annis quatuor Epiſcopatu functus animam cęlo thurificauit, Anno Dominicæ incarnat. ſeptingenteſimo nono, in vigilia ſancti *Auguſtini* Anglorum Apoſtoli, octauo Kalendarum Iunij. Fuerunt, qui dicerent eum Regis nepotem fuiſſe ex *Kentenio* fratre, ſed non placuit nobis pro vero arrogare, quod magis videtur opinioni blandiri volaticæ, quàm ſtabilitati conuenire hiſtoricæ, præſertim cùm nuſquam ab antiquo ſcriptum reperiatur, & cronica palàm pronunciet *Inam* nullum fratrem habuiſſe præter *Inigildum*, qui paucis annis ante ipſum deceſſit. Non eget *Aldelmus*, vt mendacijs aſſeratur, tanta ſunt de illo quæ indubiam depromant fidem, tot ſunt quæ non veniant in litem. Habuit ſanè *Ina* ſorores, *Cuthburgam* & *Quenburgam*. *Cuthburga Alfrido* Regi Northanimbrorum nuptui tradita, ſed non pòſt multùm coniugio diducto, primùm apud Berkengũ ſub Abbatiſſa *Hildelida*, mox ipſa Magiſtra regulę, *Winburnæ* Domino placitam vitã tranſegit; vicus eſt modò ignobilis, tunc temporis inſignis in quo frequens virginũ chorus terrenis deſiderijs caſtratis, ſuperos ſuſpirabat amores. Acceſſit ſacri cęlibatus ſtudio, & librorum *Aldelmi* de virginitate lectio Berkingenſiũ quidem nomini dedicata: ſed omnibus eandem profeſſionem anhelantibus valitura. Habuit & vxorem *Ethelburgam*, fœminam ſanè Regij generis & animi: Quę dum crebrò viri inſtillaret auribus, vt mundanis rebus vel extremis annis valefacerent, & ille hortantem de die in diem differret, aſtu tandem vincere parat. Cum enim quadam vice apud villam ingenti tumultu Regales luxus explicuiſſent, poſtera die cum diſceſſiſſent, villicus ex Reginę conſcientia palatium quanta potuit deformitate, tam fimo pecudum, quàm aggere ruderum infamat. Poſtremò in lecto vbi cubuerant, porcam nouitèr enixam collocat. Intereà cum iam plus milliario proceſſum eſſet, illa maritum vxorijs delineamentis aggreditur, rogans vt illuc vnde abierant neceſſariò pedem referant, magni diſcriminis rem fore, ſi non exaudiat. Re non difficulter impetrata, Rex videns

locum pridiè *Sardanapalicis* delicijs parem, nunc fœda solitudine deformem miratur, tacitóque iudicio oculi rem examinantes, ad mulierem rediêre. Tunc illa occasionem aucupata, lætúmq; subridens; & vbi sunt, ait, domine coniux, hesterni strepitus? vbi aulæa Sidonijs * fucis ebria? vbi Parasitorum discurrens petulantia? vbi Dędala vasa pondere metallorum mensas ipsas onerantia? vbi terra marique exquisita ad gulę lenocinium obsonia? Nonne omnia fumus & ventus? nónne omnia transierunt? & væ his qui hæserint, quia scilicet transibunt. Nonne omnia sicut fluuius præceps & currens in mare? & væ his qui hæserint, quia scilicet trahentur. Cogita, quæso, quàm miserabiliter defluent carnes, quæ modò in delicijs nutriuntur. Nónne nos, qui ingurgitamur vberiùs, putrescimus miseriùs? Potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatio. Nec plura loquuta, maritum compulit in sententiam exemplo, quam multis annis frustrà insusurrauerat verbo. Nam post triumphales bellorum manubias, post multarum virtutum gradus, summum culmen perfectionis meditatus, Romam abijt. Ibi ne pompam suæ conuersionis faceret, non publicis vultibus expositus, crimen deposuit, sed vt solius domini oculis placeret, amictu plebeio tectus clàm consenuit: nec deerat tanti dux fœmina facti; quæ cùm anteà virum ad hoc audendum incitasset, tunc mœrentem verbis lenire, & labantem exemplis erigere, prorsus quod ad salutem eius spectaret, nihil dimittere. Ita mutua charitate connexi, temporibus suis viam hominum ingressi sunt. Non sine magnis miraculis, (vt accepimus) quibus diuina dignatio fœlicium coniugum sæpe respondet meritis.

al. succis.

SVccessit principatui *Edelardus Inæ* consanguineus, licèt surgentes eius primitias frequenter interpolaret *Oswaldus* regij sanguinis adolescens. Prouincialibus enim in rebellionem excitatis, bello Regem persequi conatus est: sed non multò pòst, illo fatali sorte sublato *Ethelardus* per 14. annos quietissimè regnum retentum, *Cuthredo* cognato reliquit: in quo pari annorum numero & virtute non dispari, aduersus *Ethelbaldum* regem Merciorum, & Brittones iugi exercitio victorias adipiscens, non minimum sudoris consumpsit.

ARripuit Regnum *Sigebertus* vir apud suos sæuitia immanis, idémque foris ignauia perinfamis; quocirca omnium odio conspirante, post annum solio deturbatus, meliori locum fecit; sed vt ferè in talibus fit, cùm magnitudine calamitatis aliquos ad gratiam sui reuocasset; eorum virtute prouincia, quæ Hamptunshire dicitur, in obsequio detenta. Verùm cùm nec sic cessaret, & nece cuiusdam Cumbrani, qui fidelissimè sibi adhæserat, cæteros in exitium suum armasset, ad abdita ferarum spelæa secessit. Illuc quoque infortunio eum prosequente, à subulco confossus interijt. Ita crudelitas Regis, omnem penè nobilitatem peruagata, in homine vltimæ sortis stetit.

SVscepit Regni gubernacula *Kinewlphus*, clarus & ille quidem morum compositione, militiæq; gestis: sed vno solo aduersus *Offam* Regem Merciorum propter Benesigtune prælio, quarto & 20. Regni anno victus, multisque perinde damnis afflictus, fædoq; etiam exitu finem vitæ sortitus est. Nam cùm vno & triginta annis nec ignauè nec immodestè regnasset, seu rerum gloria elatus, quòd nihil sibi obuiaturum crederet, seu posteritati suæ metuens, contra quam *Kineardum Sigeberti* fratrem increscere cerneret, illum prouinciæ terminos coegit excedere. Qui cedendum tempori ratus, dissimulato animo, quasi volens, profugit. Mox cùm furtiuis conuenticulis perditam improborum manum contraxisset, solitudinem Regis aucupatus, (nam animi causa rus concesserat) cum expeditis eò superuenit, vbi dum illum alienis amoribus inseruientem audisset, ex insidijs domum foris obsedit. Rex ancipiti discrimine permotus, cùm præsentibus ponderato consilio fores occlusit, sperans latrones vel mulcere alloquio, vel terrere imperio, cùm neutrum procederet, ira percitus in *Kineardum* insiluit, minimúmq; abfuit, quin vita priuaret; sed à multitudine circumuentus, dum cedere damnum gloriæ arbitratur, mortem probè vltus occubuit. Paucí ex clientela eius qui aderant, dum non manus dare, sed herum vindicare intendunt, obtruncantur. extemplò fama tanti mali Principum perlabitur aures, qui longè agebant excubias. Quorũ qui maximus quo & prudentia * *Esricus*, cęteros exhortatus, ne necem domini sui in insignem & perpetuã suã ignominiam inultam dimitterent, districtis gladijs in

al. Osricus.

coniuratos

coniuratos irruit. *Kineardus* primò causam suam agere, magna polliceri, cognationem prætendere; vbi nihil proficit ad resistendum commanipulares accendit: dubium certamen fuit; his pro vita, illis pro gloria summa ope conantibus: tandem diu cunctata victoria, in iustiorem partem declinauit. Ita miser ille, nequicquam fortiter faciens, animam amisit, non longum insidiarum gloriatus successum. Corpus Regis Wintoniæ sepultum, illius Rependunæ, quod erat tunc cœnobium nobile, nunc, vt audiui, pauco vel nullo incolitur habitatore.

POst illum regnauit *Brithricus*, annis 16. pacis quàm belli studiosior, artifex amicitias componere, externos blandè appellare, domesticis conniuere, in his duntaxat, quæ vigorem Regni non eneruarent: atque vt ampliorem gratiam apud propinquos locaret, filiam *Offæ* regis Merciorum, eo tempore potentissimi, in coniugium accepit; de qua quod sciam, nihil liberorum tulit. Cuius affinitate fultus, *Egbertum* solum Regalis prosapiæ superstitem, quem validissimum suis vtilitatibus metuebat obicem, Franciam fugandum curauit. Nam & ipse *Brithricus*, & cæteri infra *Inam* Reges, licèt natalium splendore gloriantes, (quippe qui de *Cerdicio* originem traherent) non parùm tamen à linea regiæ stirpis exorbitauerant. Illo igitur expulso, securo resolui cæperat otio, cùm gens Danorum piratica rapto viuere assueta, occultè tribus nauibus aduecta pacem prouinciæ confudit. Quæ scilicet manus soli vbertatem, inhabitantium virtutem speculatum venerat, vt posteà eius multitudinis, quæ totam penè inundauit Brittanniam, aduentu compertum est. Tunc enim furtiuè in alta pace regni appulsi, regium vicum, qui proximus erat inuolauerunt, villicũ suppetias ferentem leto dedentes. Sed mox timore concurrentium amissa præda, ad naues refugerunt. Pòst *Brithricum*, qui apud Werham iacet, *Egbirthus* conscendit thronum auitum omnibus ante se regibus meritò præferendus. Et nos ergo quia vsq; ad eius tempus narrationẽ extendimus, iam nunc ad Northanimbros (sicut polliciti sumus) animum flectamus.

CAP. III.

De regno Northanimbrorum.

TSuprà paucis libauimus, & nunc necessariò repetimus, quòd *Hengistus* confirmato in Cantia regno fratrem *Otham* & filium Ebusam acris & probatæ experientiæ viros ad occupandas aquilonares Brittannię partes miserit. Illi imperatis insistentes conuenientem studijs suis exitum habuerunt. Namque sæpenumerò cum prouincialibus congressi, profligatisque qui resistendum putauerant, reliquos in fidem acceptos placidæ quietis gratia mulcebãt. Ita cum & suis artibus & subiectorum fauore nonnihil potestatis corrasissent, nunquam tamẽ regium nomen temerare meditati, eiusdem mediocritatis formam in proximos posteros declinauerunt. Annis enim vno minùs centum, Northanimbri duces communi habitu contenti, sub imperio Cantuaritarum priuati agebant; sed non postea stetit hæc ambitionis continentia, seu quia semper in deteriora decliuus est humanus animus, seu quòd gens illa naturaliter inflatiores anhelat spiritus. Anno itaq; Dominicæ Incarnationis 547. post mortem *Hengisti* 60. ducatus in regnum est mutatus, regnauitq; ibi primus *Ida* haud dubiè nobilissimus, ætate & viribus integer, verùm vtrum ipse per se principatum inuaserit, an aliorũ cõsensu delatũ susceperit parùm definio, quia veritas est in abdito: Cæterùm satis constat magna & veteri prosapia oriundum, puris & defæcatis moribus multùm splendoris generosis contulisse natalibus. Adeò bello inuictus domi seueritatem regiã genuina mãsuetudine animi temperabat. Possem hoc loco istius & aliorũ alibi lineam seriatim intexere, nisi quòd ipsa vocabula barbarum quiddam stridentia minùs quàm vellem delectationis lecturis infunderent. Illud tamen non immeritò notandum,

quòd cum *Wodenio* fuerint tres filij, *Weldegius*, *Withlegius*, & *Beldegius*: de primo, Reges Cantuaritarum; de secundo, Reges Merciorum; & de tertio, Reges West-Saxonum & Northanimbrorum (præter duos, quos præcedens sermo nominare perget) originem traxerunt. Hic ergo Ida sicut absolutè inuenio à *Beldegio* nonus, à *Wodenio* decimus, 14. annis in Regno permansit.

SVccessor eius *Alla*, ex eodem quidem genere, sed diuerso à Wodenio tractu, sanguinem ducens, regnum efficaciter prouectum sudorum suorum titulis, per annos 30. nobiliter ampliauit. Huius tempore venales ex Northanimbria pueri, familiari, scilicet, & penè ingenita illi nationi consuetudine, adeó vt sicut nostra quoque secula viderunt, non dubitarent arctissimas necessitudines, sub prætextu minimorum commodorum distrahere. Venales ergo ex Anglia pueri Romam deducti, saluti omnium compatriotarum occasionem dederunt. Nam cùm miraculo vultus, & lineamentorum gratia, oculos ciuitatis inuitassent, affuit fortè cum alijs, beatissimus *Gregorius*, tunc Apostolicæ sedis Archidiaconus, qui miratus tantam in mortalibus decoris compositionem, miseratus tam abiectam in captiuis conditionem, consulit astantes: qui genus? vnde domo? Responsum est, esse genere Anglos, prouincia Deiros, (Est enim Deira prouincia Northanimbriæ) *Allæ* Regi subditos, paganismo deditos: quorum extremum dolentibus suspirijs prosecutus, reliquis eleganter applausit, vt Angli Angelis similes de ira eruerentur, & Alleluia cantare docerentur. Nec mora, impetrata à *Benedicto* Papa licentia, ad prædicandum iter adoriri magnanima eximij viri spirauit industria: & profectò conceptum opus pietas expleßet, nisi iam profectum factiosus amor ciuium reuocasset. Erat enim vir ille, cùm virtutibus clarus, tùm ciuibus charus, quippe qui spem illorum, quam de eo à puero combiberant, incredibili virtute superarit. Ita boni intentio tunc quidem frustrata, sed postmodùm sub pontificatu eius laudabilem finem accepit, sicut suis lector locis inueniet. Me interim ista inseruisse non piguit, ne lecturorum conscientiam defraudarem de *Alla*, cuius mentionem perstrinxit patris *Gregorij* vita. Qui quanquam occasio maxima christianitatis genti Anglorum fuerit, nihil vnquam seu Dei consilio, siue quodam infortunio de ea audire meruit. sanè ad filium eius manauit electio.

al. Edelricus ALla mortuo adeptus est regnum **Ethelricus Idæ* filius, post detritam in penuria ętatem, extrema canicie prouectus, sed veloci morte de medio post annos quinque sublatus. Miserabilis Princeps, & quem fama obscura prorsus occuleret, nisi filij conspicuus vigor patrem in speculam extulisset.

ITaq; cùm longo senio satietati vitę satisfeciſſet, *Ethelfridus* Regnum ascendit, maior filiorum, qui teneritudinem annorum maturitate morum consolaretur: cuius gesta per scriptorum facetiam prolata in publicum, non nisi ordinis loco stili nostri expectant officium. Adeò in eius & sequentium laudibus *Bedæ* vigilauit ingenium, & illius quidem in confines sibi Northanimbros, eo familiariùs, quo propinquiùs prospiciebat intentio; nostra verò lacinias illius carpet & componet oratio. Ne quis sanè mihi vitio vertat, quia tam diffusa in arctum contrahitur historia, nouerit factum consilio, vt qui nauseauerint in illis obsonijs, in his mendicantes respirent reliquijs. Est enim verbum vsu tritum, antiquitate venerandum, Cibi qui minùs sufficiunt, auidiùs sumuntur. *Ethelfridus* igitur (vt dicere ceperam) Regnum nactus, primò acriter sua defendere, pòst & improbè aliena inuadere, gloriæ occasiones vndicúnq; conflare. Multa prælia per eum inchoata prouidè, & consummata egregiè, dum nec illum à necessitate frœnaret inertia, nec ad temeritatem præcipitaret audacia. Testis est horum Degsa lapis, in illis regionibus percelebris locus, in quo Rex Scottorũ *Edan*, qui succeßibus *Ethelfridi* inuidens, detractantem etiam in bellum impulerat, non sine magno victoris discrimine victus, fugam inijt. Siquidem germanus *Ethelfridi Tedbaldus*, caput periculis obiectans eo studiosiùs, quo fratri operam ostentare affectabat impensiùs, luctuosam victoriam reliquit, cum omnibus commanipularibus suis desideratus. Testis est Legionum ciuitas, quæ nunc simpliciter *Ceßra* vocatur, quæq; ad id temporis à Brittannis posseßa, contumacis in Regem populi alebat superbiam, ad cuius oppugnationem cùm intendisset animum, oppidani, qui omnia perpeti, quàm obsidionem mallent,

simul

simul & numero confisi, effusè in bellum ruunt; quos ille insidijs exceptos fudit, fugauitq;, priùs in Monachos debacchatus, qui pro salute exercitus supplicaturi frequentes conuenerant. Quorum incredibilem nostra ætate numerum fuisse indicio sunt, in vicino cœnobio tot semiruti parietes Ecclesiarum, tot anfractus porticuum, tanta turba ruderum, quantum vix alibi cernas; vocatur locus ille Banchor, tunc Monachorum famosum receptaculum, nunc mutatus in Episcopatum. Ita *Ethelfridus* rebus ad voluntatem foris scaturientibus, domesticum metum & intestinum periculum propulsare desiderans, *Edwinum Ællæ* filium non aspernandæ probitatis iuuenem, regno & prouincia eliminat: at ille multo tempore incertis sedibus iactatus, multosq; olim amicos, procliuiores in hostem quàm in fidem expertus: quia vt ille dixit;

Cùm fueris felix multos numerabis amicos;
Tempora si fuerint nubila, solus eris:

Tandem ad *Redwaldum* Regem orientalium Anglorum venit, apud quem deploratis casibus suis, cùm resedisset regia dignatione tutus, aduenerunt Legati *Ethelfridi*, vel traditionem transfugæ, vel bellum denunciantes. Ille vxorij pectoris consilio roboratus, ne fidem amico datam illius minis corrumperet, super *Ethelfridum* paratis copijs insperatus aduolat; nihilq; minùs quàm insidias opinantem, præmeditatus aggreditur. Quod tunc solum virtus deprehensa potuit, intercluso fugæ spatio remedium in manus vertit. Quamuis igitur penè inermis, quamuis ancipiti periculo circumuentus, non priùs tamen occubuit, quàm interitu *Reinerij* filij *Redwaldi* mortem suam compensasset. Hunc exitum post regni 24. annos habuit *Ethelfridus*, vsu quidem bellorum nulli secundus, sed diuinæ religionis penitùs ignarus. Habuerat ex *Acca* filia *Ællæ* sorore *Edwini* filios duos, *Oswaldum* duodennem, & *Oswium* quadrimum, qui tunc occiso genitore, nutriciorum diligentia fuga lapsi, Scotiam euadunt.

SIc igitur *Eadwinus*, æmulis omnibus cæsis vel expulsis, pluribus laboribus emeritus, Regni fastigium iam non rudis ascendit. Cuius dominio cùm mox Northanimbrorum ceruicositas assurrexisset, accessit ad cumulum fælicitatis mors maturata *Redwaldi*. Námq; prouinciales, qui olim apud se exulantem promptæ audaciæ & impigri animi explorassent *Edwinum*, vltrò coniurata fide in eius ditionem conspirant. Ille *Redwaldi* filio inani Regis nomine concesso, cætera moderabatur pro arbitrio. Ea tempestate spes atq; opes Anglorum in illo sitæ: nec erat quælibet Brittanniæ prouincia, quæ non illius spectaret nutum, parata ad obsequium præter solos Cantuaritas. Hos enim immunes excursionis reliquerat, quippe qui iamdudum ad nuptias *Ethelburgæ* sororis *Eabaldi* Regis eorum mentem appulerat: quam cum longo tempore petitam, tandem aliquando impetrasset eo consilio, vt non contemneret habitam, quam diu suspirauerat dilatam, tanto illa duo Regna confœderata sunt officio, vt nihil esset vel in potestatibus diuersum, vel in moribus barbarum. Eadem præterea occasione Paulino prædicante, Domini Christi fides illis partibus infusa, primò Regem ipsum penetrauit; quam cùm Regina marito inter coniugales affectus crebrò inculcaret, & antistitis Paulini monitio suo loco non deesset. Diu ille cunctabundus & anceps, semel tamen susceptam imis inseruit præcordijs: tunc vicinos Reges ad fidem inuitare, tunc Ecclesiarum ædificia excitare, nihil quod ampliandæ fidei congrueret negligere. Interea & deuotioni Regiæ serenus diuinitatis fauor arridebat; adeò vt non solùm Brittanniæ gentes, Angli, Scotti, Picti, sed & Insulæ Orchadum, & Meuaniarum, quias nunc Anglesej, id est, Anglorum insulas dicimus, & arma eius metuerent, & potestatem adorarent. Nullus tunc prædo publicus, nullus latro domesticus, insidiator coniugalis pudoris procul, expilator alienæ hereditatis exul, magnum id in eius laudibus & nostra ætate splendidum. Itaq; Imperij sui ad eos limites incrementa perducta sunt, vt iustitia & pax libenter in mutuos amplexus concurrerent osculorum, gratiam grata vicissitudine libantes: & fæliciter tunc Anglorum respublica procedere potuisset, nisi mors immatura temporalis beatitudinis nouerca, turpi fortunæ ludo, virum abstulisset patriæ. Aetatis enim 48. Regni 17. rebellantibus Regulis, quos sub iugum miserat, *Cedwalla* Brittonum, & *Penda* Merciorum, cum filio interemptus miserabile varietatis humanæ fecit exemplum: nullo prudentia inferior, qui ne Christianę fidem, nisi diligentissimè inspecta ratione voluit suscipere, susceptęq; nihil existimare comparabile.

OCciſo igitur *Edwino*, filij *Ethelfridi*, ijdémque nepotes *Edwini*, *Oſwaldus* & *Oſwius* iam adulti, iam vernantis inuentæ florem induti repatriauerunt, ſimúlque qui ætate præſtabat *Eanfridus*, cuius mentio ſuperiùs excidit, regnum itaque in duo diſcretum eſt. Siquidem Northanimbria iamdudum in geminas ſecta prouincias, ex Deiris Allam, ex Bernicijs Idam creauerat. Quapropter tunc filius patrui *Eadwini Oſricus* Deiram, *Eanfridus Ethelfridi* filius Bernitiam ſortiti, hæreditarium ius ſe obtinuiſſe gloriabãtur; ambo in Scotia ſacris chriſtianis initiati, ambo vix dum poteſtatis cõpotes fidei transfugæ, non multò poſt infeſtante *Cedwalla*, fidei relictæ pœnas dedêre. Annuũ tempus inter has moras exactum, *Oſwaldum* magnę ſpei iuuenem, ad imperandi ſcientiã exercuit. Is fide quàm ferro inſtructior, (nã apud Scottos cum multa nobilium indole exulauerat) baptiſmi gratiam meruerat, *Ceadwallum* rerum geſtarũ memoria elatum, virum, vt ipſe dictitabat, in exterminium Anglorũ natũ, primo impetu caſtris exuit, mox cum omnibus copijs deleuit. Cùm enim quantulumcúnque exercitum vndecũnq; conflaſſet, his ſermonibus in bellum excitauit, vt aut vincendum ſibi commilitones, aut moriendum noſſent, nihil de fuga meditantes: exprobandi pudoris rem ventilari allegans, Anglos cum Brittannis tam iniquo Marte confligere, vt contra illos pro ſalute decertarent, quos vltrò pro gloria laceſcere conſueſſent: itaq; libertatem audentibus animis & effuſis viribus aſſerunt. Cæterum de fugæ impetu memoriam nullam: quare tam acriter & tanto conflictu vtrobíque concurſum, vt rectè dictum ſit, illum diem fuiſſe, quo nunquam Brittannos triſtior, nunquam Anglos afflaſſet hilarior; adeò alteri omnibus viribus conſumptis, vlteriùs reſpirare non auſi; alteri ſacra religione cum Regis magnanimitate conſentiente in immenſum prouecti. Deniq; ex eo tempore cultus idolorum ad cineres torpuit, & ipſe regnum latioribus, quàm *Eadwinus*, terminis, citra vllam necem hominum 8. annis cum quiete coercuit. Huius regis laudes hiſtoria *Bedæ* panegyrico proſequitur ſtylo, quarum nos competentes particulas, velut quodam complectemur Epilogo. Quantus enim in eius pectore fidei feruor coaluerit, facilè ex hoc animaduertes, quòd ſi quando *Antiſtes Aidanus* Scotticè auditoribus facienda proponeret, & interpres deeſſet, confeſtim ipſe Rex, quamuis indutus clamydem, vel auro fulgentem, vel tyrios murices eſtuantem, id munus non aſpernanter corripiens, barbari ſermonis inuolucrum propria lingua expediret. Vulgatiſſimum quoque eſt, quòd crebrò appoſitis obſonijs, cùm conuiuæ in cibos dentes acuerent, mentes intenderent, ipſe voluptates frœnauit, penuria ſua pauperum mercatus gaudia: vnde arbitror etiam temporaliter abſolutam eſſe cœleſtis ſententiæ fidem, quia diuinum quondam reſultauit oraculum, diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Nam quod auditor mirari debeat, & inficiari non audeat, dextra illa regalis tantarum eleemoſynarum largitrix, hodiéque cum brachio, cute & neruis incorrupta viget, totum verò corpus reliquum præter oſſa in cineres diſſolutum, communionem mortalitatis non euaſit. Et ſunt quidem nonnullorum ſanctorum corporales exuuiæ, nullius omnino labis conſciæ. Quapropter æſtiment alij, quo examine iudicium ſuum ponderent, ego iſtud gratius, & euidentiori miraculo diuinius eſſe pronuntio: nam vſu etiam pretioſa degenerant, & quicquid videtur rarius, prędicatur vberius. Iam verò ſuperfluus eſſem, ſi dicere affectarem, quàm ſedulus fuerit preces in altum porrigere, votis cœlos onerare. Adeò amplior eſt laus iſta in *Oſwaldo*, quàm vt noſtra oratione indigeat cumulari. Quando enim rogatus negligeret, qui rebellione per *Pendam* regem Merciorum excitata, cum ſtipatoribus fuſis ipſe quóque ferratam ſiluam in pectore gereret, nec atrocitate vulnerum, nec mortis confinio potuit argui, quin pro animabus fidelium ſuorum Domino Deo ſupplicaret? Ita vir ingentis in ſeculo gloriæ, magnæ apud Deum gratiæ animam exuens gratioſam, ſui apud poſteros profudit memoriam per miraculorum frequentiam; & meritò. Res eſt enim non pertrita, ſed coruo rarior albo, homines abundare diuitijs, & nolle laſciuire vitijs. Itaq; defuncti brachia cum manibus & capite inſatiabili victoris ira deſecta & ſtipiti appenſa. Et corpus quidẽ, (vt dixi) totum placido naturę ſinu confotum, in terrenum elemẽtum abijt: brachia verò cum manibus, authore Deo, & teſte veraci hiſtorico, inuiolata durant. Ea à fratre *Oſwio* apud Bebbanburg vrbem (ita vocant Angli) compoſita ſcrinio, mõſtrata

ſtrata miraculo idem aſſerunt. Quo loci quia opinione fluctuo, vtrum ad hunc diem ſeruentur, præcipitem affirmationem non emitto: Sed quid alij hiſtoriographi temerè ſint profeſſi ipſi viderint. mihi fama viliùs conſtat, nec quicquam niſi abſoluta fide dignum pronunciem. Caput tunc ab eodem germano Lindiffarni humatũ, nunc Dunelmi inter brachia beatiſſimi *Cuthberti* teneri aiunt. Oſſa reliqui corporis cùm regina *Eſtrida* vxor *Ethelredi* regis Merciorum, filia regis *Oſwi*, charitate patrui ducta *Bardenio* monaſterio ſuo, quod eſt in regione Merciorum non longè á Lindocolino ciuitate, inferre vellet, iuerunt in repulſam monachi, inuidentes mortuo quietem offiũ quẽ oderant viuum, quòd ſuper eos bellico iure acceperat regnum: ſed intempeſta nocte per lucernam de cœlo ſuper reliquias emiſſam edocti fatuũ lenire timorem in ęquitatem tranſiere vltrò expoſtulantes quod antè reiecerant. Frequentabantur ibi virtutes diuinitùs, ſentiebátq; præcellentiſſimi martyris opem quicunque imploraſſet languidus. Reuiruit ex cadentis ſanguine campi ceſpes plùs ſolito florens, quo ſanatus eſt ſonipes, quem poſti affixum ſinuoſis anfractibus ignis vitabundus effugit. Nec vacauit à virtute lauaturæ reliquiarum eius puluiſculus, quo mentis inops integritati rationis redditur. Occurrit medelæ, qui recentem cruorem capitis imbiberat ſtipes, quo loco hauſit ſanitatem deſperatus: diu iſtud monaſterium tanti theſauri conſcium claruit habitantium ſanctimonia & neceſſariorum copia; Præſertim poſtquam *Ethelredus* rex ibidem coronam tonſuræ monaſticæ accepit, vbi & mauſoleum eius, vſque in diem hodiernum viſitur. Porrò poſt multos annos, beatiſſimi *Oſwaldi* oſſa cùm ea loca infeſtarent Barbari, Glœceſtriam tranſlata; locus iſte tunc Monachos nunc Canonicos habens, non multo incolitur habitatore. Fuit igitur *Oſwaldus*, qui genti ſuæ primitias ſanctitatis dederit, quippe nullus ante illum Anglus miraculis quod ſciam claruerit. Qui poſt actam ſanctè vitam, largè dando eleemoſynas, crebras in Dei obſequia protelando excubias, poſtremò zelo eccleſiæ Dei cum gentili bellũ committẽs, antè (quod optabat) effudit ſpiritũ, quàm (quod timebat) chriſtianitatis videret detrimentum. Nec fraudabitur profectò martyrum gloria, qui primò bonæ vitæ intendens, poſtmodum glorioſæ morti corpus impendens eorũ triuit veſtigia: & cumulatiori penè laude quòd illi ſinguli ſe ſingulos, ille ſecũ Deo cõſecrauit totos Northanimbros.

EO igitur humanis rebus exempto, *Oſwius* frater eius apud Bernicios, *Oſwinus* filius *Oſrici*, de quo ſuperius dixi apud Deiros regnum occuparunt; quibus cùm primò de prouinciarum diuiſione modeſtè conueniſſet; ſuſpenſo fœdere in ſua pacificè diſceſſum. Verum non multo pòſt per homines, quibus nihil magis cordi erat quàm diſcordias ſerere, pax incertis pactionibus ſępè ludificata, vltimò penitus abrupta in uentos abijt. facinus miſerabile, fuiſſe qui regibus concordiam ſodalitatis inuiderent, nec abſtinerent, quin eos prælio, quantum in ipſis erat, committerent. Ibi tunc fortuna multis antea illecebris *Oſwinum* adulata, ſcorpiacea cauda perſequebatur. Namq; pro penuria excercitus bello abſtinendum ratus ſuburbanum rus clanculò conceſſerat; ſtatimque à ſuis proditus ab *Oſwio* interemptus eſt, vir egregiè factus ad emerendam gratiam ciuium largitione pecuniæ, animæ quoque ſuæ vt ferunt non negligens mentis deuotione. Ita *Oſwius* integri regni compos nil nõ poſtea molitus eſt quo exiſtimationem ſuam purgaret quo maieſtatem augeret, atrocis facti offenſam probitate morum poſteriorum imminuẽs, & primus quidem idémq; ampliſſimus laudum eius cumulus extitit, quia fratrem & auunculum nobiliter vltus, *Pendam* regem Merciorum, illud vicinorum excidium, illud perduellionum ſeminarium exitio dedit, ex quo tempore tam Mercijs, quàm omnibus penè Anglis, vel ipſe præſedit, vel præſidentibus imperauit. Hinc totus ad officia pietatis cõuerſus, vt Dei beneficijs in ſe confluentibus digna ſedulitate reſponderet, Chriſtiani cultus infantiam pro nece germani in regno ſuo palpitantem viuacitate regia erigere, & pleno ſpiritu animare contendit. Eandémq; mox doctrina Scottorum adultam, ſed in multis eccleſiaſticis obſeruationibus fluctuantem, primò per *Angilbertum*, & *Wilfridum*; Poſtremò per *Theodorum* Archiepiſcopum Canonico ſtatu informauit. De cuius in Angliã aduentu principi *Oſwio* debetur gratia, licet *Egbertus* rex Cantiæ pro iure prouinciæ multum illius delibet gloriæ, quin & domino famulantibus frequẽtia conſtituens habitacula; huius quoque boni patriam non reliquit exanguem. Quorum præcipuũ monaſterium tunc fœminarum,

fœminarum, nunc monachorum ab Eboraco 30. millibus in Boreali parte ſitum, antiquo vocabulo Streaneſhall, modò Whiteby nuncupatur, quòd ab inſignis religionis fœmina *Hilda* cœptum, *Edelfleda* eiuſdem regis filia in regimine ſuccedens magnis fiſcalium opum molibus auxit, vbi & patri poſt 28. annos regni defuncto, funera iuſta perſoluit. Illud cœnobium, ſicut & omnia eiuſdem religionis, tempore Danicæ infeſtationis, quam dicemus inferiùs, deletum multa ſanctorum corpora perdidit. Nam & ſanctiſſimæ viraginis *Hildæ* oſſa tunc Glaſconiam tranſlata, & aliorum ſanctorum aliâs nonnulla: nunc mutato nomine paululùm pro tempore reſtauratum antiquæ opulentiæ vix tenue præſentat veſtigium.

OSwio, cuius duo erant filij, minor *Egfridus* legitimè ſuſceptus, reprobato notho, ſucceſſit, *Etheldritæ* vxoris ſanctiſſimæ meritis quàm ſuis commendatior: denique duabus omninò rebus, quas quidem in geſtis Anglorum legerim prædicãdus, vel quòd Domino vacare volenti ſerenus indulſerit, vel quòd beatum *Cuthbertum* lachrymis religioſa aſſentatione profuſis in Epiſcopatum promouerit. Cæterùm horret animus impietatis meminiſſe, quam in beatiſſimum *Wilfridum* graſſatus euomuit, quoniã bonitatis illius nauſeam concipiẽs, patriam clariſſimo lumine viduauit. Idem in ſupplices proteruus, quo morbo nullum tyrannorum carere videas, Hybernenſe genus ſanè hominum innocens genuina ſimplicitate nil vnquam mali moliens vaſta clade protriuit. At contra in rebelles ignauus, triumphóſq; patris eludens imperium Merciorum amiſit. quin & ab eorum rege *Ethelredo* filio *Pendæ* in bello fugatus fratrem quoq; amiſit. Veruntamen hęc poſtrema iuuentutis lubrico, in *Wilfridum* verò commiſſa vxoris & epiſcoporum conſilio veritas rerum aſſignari iubet, præſertim cum *Beda* adulari neſcius, eum in libro de vita Abbatum ſuorum pijſſimum & Deo dilectiſſimum vocet. Poſtremo 15. regni anno expeditionem in Pictos agens cùm illis in montes abditos conſulto cedentibus peruicaciter inſtaret, cum omnibus ferè copijs interijt; pauci fuga lapſi rem domi nunciauerunt; quamuis diuinus *Cuthbertus* pro futurorum conſcientia, & iturum retinere temptauerit, & ipſa hora occiſionis ſpiritum è cœlo ſibi influentem hauriens, interfectum abſens non tacuerit.

EGfridi necem cùm inſignior fama vbique loqueretur, etiam ad fratris *Alfridi* aures anxia præcipiti peruenit epiſtola penna. Is quia nothus vt dixi erat, factione optimatum, quamuis ſenior regno indignus æſtimatus, in Hyberniam ſeu vi, ſeu indignatione ſeceſſerat. Ibi & ab odio germani tutus & magno otio literis imbutus, omni Philoſophia compoſuerat animum. Quocirca imperij habenis habiliorem æſtimantes qui quondam expulerant vltrò expetiuerunt, neceſſitas medelam ad preces refudit. Nec eos ille ſua ſpe fruſtratus eſt; nam per decem & nouem annos ſumma pace & gaudio prouinciæ præfuit: nihil vnquam præter in perſequutione magni *Wilfridi* quod liuor edax dignè carpere poſſet admittens. Non tamen ijſdem terminis quibus pater & frater regnum tenuit, quòd Picti recenti victoria inſolenter abuſi Anglóſque longa pace ignauiores aggreſſi fines eorum ab Aquilone decurtauerat.

HAbuit ſucceſſorem filium *Oſredum* 8. annorum puerum, qui annis 11. regnum inumbrans turpémque vitam ſanctimonialium ſtupris exagitans, tandémque cognatorum inſidijs cæſus, eandem fortunam in ipſos refudit. Siquidem *Kenred* duobus & *Oſricus* 11. annis regnantes hoc tantùm memorabile habuerunt, quòd domini ſui licèt meritò (vt putabant) occiſi ſanguinem luentes, fœdo exitu auras polluere. Meruit ſanè quo lætior abiret *Oſricus* multúmque vt gentilis ait, alijs iactantior vmbris, quòd *Celwlphum Kenredi* fratrem viuens ſibi ſucceſſorem adoptauerat. Conſcendit igitur tremulum regni culmen *Celwlphus* ab *Ida* * ſeptimus, & idoneus ad cætera, & cui non deeſſet literarum peritia acri animo & alacri ſtudio comparata. Vadatur ſermonis mei veritatem *Beda*, qui eo tempore, quo maximè ſcaturiebat literatis Britannia; huic potiſſimùm Anglorum hiſtoriam elimandam obtulit, eligens nimirum in illo authoritatem benè dicta roborandi propter imperium, & ſcientiam perperam dicta emendandi propter ingenium.

al. octauus

CVius anno quarto hiſtoricus *Beda* poſt multos in ſancta eccleſia libros elaboratos cœleſtem patriam quam diu ſuſpirauerat ingreſſus eſt anno dominicæ Incarnationis

tionis 734. ætatis suæ quinquagesimo 9. vir quem mirari faciliùs quàm dignè prędicare possis, qui in extremo natus orbis angulo, doctrinę choruſco, terras omnes perstrinxerit. nam Brittannia, quæ à quibusdam alter orbis appellatur, quòd Oceano interfusa non multis Cosmographis comperta est, habet in remotissima sui plaga locum natiuitatis & educationis eius, Scotiæ propinquum. Plaga olim & suaue halantibus monasteriorum floribus dulcis & vrbium à Romanis ædificatarum frequentia renidens; nunc vel antiquo Danorum vel recenti Normannorũ populatu lugubris, nihil quod multùm animos alliciat prætendit. Ibi est Wira nec egenæ latitudinis, nec segnis gurgitis amnis, qui pelago influus naues serena inuectas aura placido ostij excipit gremio. Cuius vtráſq; ripas *Benedictus* quidam ecclesijs insigniuit, & monasteria ibidem construxit, alterum *Petri*, alterum *Pauli* nomine, charitatis & regulæ vnione non discrepantia. Huius industriam & patientiam mirabitur qui leget librum, quem *Beda* composuit, de vita eius & reliquorum Abbatum suorum. Industriam, quòd copiam librorum aduexerit, quòd artifices lapidearum ędium, & vitrearum feneſtrarum primus omnium Angliam asciuerit, totum penè æuum talia transigendo peregrinatus. Quippe studio aduehendi cognatis aliquid insolitum amor patriæ & voluptas elegantiæ asperos fallebant labores. Neque enim ante *Benedictum* lapidei tabulatus domus in Brittannia nisi perrarò videbantur, neque perspicuitate vitri penetrata lucem ædibus solaris iaciebat radius. Patientiam, quòd in possessione cœnobij beati *Augustini* apud Cantuariam libenter venienti *Adriano* cesserit, non reueritus beati *Theodori* Archiepiscopi supercilium, sed veneratus magisterium. Quòd dum per alienas terras cursitat diu absens, subintroductum à monachis Wirensibus (se inconsulto) Abbatem æquanimitèr, imò magnanimitèr tulerit, domúmq; reuersus parilem illi honorem in confessu & in omni porro potestate communicauerit. Quin & ictus paralysi tam validè vt nihil artuum ei esset flexibile, tertium constituerit, quòd alter, de quo diximus, eadem non mitiùs decoqueretur valetudine. Cúmq; morbus increscens iam quæreret vitalia, socio ad se delato solo nutu valedixit. Sed nec ille præstantiùs valuit rependere officium, vtpote qui propinquiorem tendebat ad exitum. nam ante *Benedictum* defunctus est.

SVccessit *Celfridus*, sub quo res monasterij in immensum auctæ sunt. Is cum diuturno senio viuendi renunciasset desiderio, Romam ire proposuit senilem animam, vt sperabat dominis effusurus Apostolis; sed tamen voti effectu carens naturę debitum apud Lingonis ciuitatem inijt. Reliquię ossium posterioribus annis ad monasterium, deinde Danicæ vastationis tempore, cum ossibus beatæ *Hildæ* Glasconiam portatæ sunt. Horum Abbatum gratiam, quæ per se satis eminet, conspicuus alumnus eorum *Beda* in splendidiorem excellentiam vrget. Siquidem scriptum est: Gloria patris filius sapiens, quòd alter eum monachauerit, alter eum educauerit. Quod quia ipse *Beda* pro compendio notitiæ subiecit, omnem vitam suam breui Epilogo comprehendens, ipsius verba lector recognoscat licebit: nec in eis sermonibus, vel plùs, vel minùs ipsa nouæ formæ procudet necessitas. Ait ergo in fine Ecclesiasticæ Anglorum historiæ, vir tum in cæteris tum in hoc laudabilis, quòd nihil quantulamcunq; sui cognitionem posteritati non inuiderit.

HAEC de historiarum Brittanniarum domino adiuuante digesſi Beda *famulus Christi & præsbyter Monasterij beatorum Apostolorum* Petri & Pauli *quod est ad Wiremudan: qui natus in territorio eiusdem Monasterij cùm essem septem annorum, cura propinquorum datus sum educandus reuerentissimo Abbati* Benedicto, *ac deinde* Ceolfrido *cunctúmque ex eo tempus vitæ in eiusdem Monasterij habitatione peragens, omnem meditandis scripturis operam dedi, atque inter obseruantiam disciplinæ regularis, & quotidianam cantandi in ecclesia curam, semper aut discere aut docere, aut scribere, dulce habui. nonodecimo autem vitæ meæ anno diaconatum, 30. gradum præsbyteratus, vtrúmque per ministerium reuerentissimi episcopi* Iohannis (*iubente* Ceolfrido *Abbate*) *suscepi, ex quo tempore accepti presbyteratus vsque ad annum ætatis meæ 59. meæ meorúmque necessitati ex opusculis venerabilium patrum breuiter hæc annotare siue etiam ad formam sensus, & interpretationis eorum adijcere curaui.*

DEinde enumeratis 36. voluminibus quæ in 78. libris edidit, addidit: *téque deprecor bone Iesu, vt cui propicius donasti verba tuæ scientiæ dulciter haurire, dones etiã benignus aliquando*

aliquando te fontem omnis ſcientiæ peruenire & parere ſemper ante faciem tuam; Præterea omnes ad quos hæc hiſtoria peruenire potuerit noſtræ nationis legentes ſiue audientes, ſupplici-ter precor, vt pro meis infirmitatibus & mentis & corporis apud ſupernã clemẽtiam ſæpiùs me-minerint interuenire, & hanc mihi in ſuis quique prouincijs ſuæ remunerationis vicem repen-dant, vt qui de ſingulis prouincijs, ſiue locis ſublimioribus, quæ memoratu digna atque incolis grata crediderim, diligenter annotare curaui, apud omnes fructũ piæ interceſſionis inueniam.

DEficit hîc ingenium, ſuccumbit eloquium neſcientis quid plùs laudem, librorum numeroſitatem, an ſermonum ſobrietatem. infuderat eum proculdubiò nõ indi-go hauſtu diuina ſapientia, vt anguſto vitæ ſpaciolo tanta elaboraret volumina. Quid? quòd ferunt eum Romam iuiſſe, vt libros ſuos vel Eccleſiaſticæ doctrinæ conuenire præſens aſſereret, vel ſi reſultarent, Apoſtolico nutu corriperet. Veruntamen quòd Ro-mæ fuerit ſolidè non affirmo, ſed eum illuc inuitatũ haud dubiè pronuncio; quod hæc epiſtola clarum faciet, ſimul & quanti penderit eum Romana curia, vt eum tantopere deſideraret.

SErgius *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei,* Celfrido *religioſo Abbati ſalutem. Quibus verbis ac modis clementiã Dei noſtri, atque inenarrabilem prouidentiam poſſumus effari, & dignas gratiarum actiones pro immenſis circa nos eius beneficijs perſoluere, qui in tenebris & vmbra mortis poſitos ad lumen ſcientiæ producit.* Et infrà, *Benedictionis interea gratiam quam nobis per præſentem portitorem tua miſit deuota religio, libenter & hilari animo, ſicuti ab ea directa eſt nos ſuſcepiſſe cognoſce. Opportunis ergo ac dignis amplectendæ tuæ ſollicitudinis petitionibus arctiſſima deuotione fauẽtes, hortamur Deo dilectam tuæ religioſitatis bonitatẽ, vt, quia exor-tis quibuſdam eccleſiaſticarum cauſarum capitulis, non ſine examinatione longiùs innoteſcen-dis opus nobis ſunt ad conferendum arte literaturæ imbuti, ſicut decet Deo deuotum auxiliato-rem ſanctæ matris vniuerſalis Eccleſiæ, obedientem deuotionem huic noſtræ hortationi non deſiſtas accõmodare, ſed abſque aliqua remoratione religioſum Dei fãmulum* Bedam *venera-bilis monaſterij tui presbiterum ad limina Apoſtolorum principum dominorum meorum* Petri & Pauli *amatorum tuorum ac protectorum, ad noſtræ mediocritatis conſpectum non moreris dirigere, quem fauente Deo ſanctis tuis precibus non diffidas proſperè ad te redire, peracta præ-miſſorũ capitulorũ cum auxilio Dei deſiderata ſolennitate. erit enim vt confidimus etiã cunctis tibi creditis profuturũ, quicquid Eccleſiæ generali claruerit per eius præſtantiam impertitum.*

ITa iam celebris erat fama vt in quæſtionibus enodandis indigeret eo ſublimitas Romana, nec verò vnquam Gallicanus tumor inuenit in Anglo, quod argueret meritò. Adeò latinitas omnis eius fidei & magiſterio palmam dedit. Nam & fidei ſanę & in-curioſæ, ſed dulcis fuit eloquentiæ, in omnibus explanationibus ſcripturarum diuina-rũ magis illa rimatus quibus lector Dei dilectionẽ & proximi combiberet, quàm illa quibus vel ſales libaret vel linguæ rubiginẽ limaret. Porrò de vitæ illius ſanctitate du-bitare quenquã arcet illius dicti irrefragabilis veritas quod protulit mũdo diuę ſophię maieſtas, In maleuolam animam non introibit ſapiẽtia, nec habitabit in corpore ſub-dito peccatis; quod de mundana ſapientia profectò nõ dicit, quę indifferenter hominũ cordibus illabitur, & qua creberrimè peſſimi nullâſq; ad extremũ diem ponentes me-tas ſceleribus pollere conſpiciuntur, iuxta illud dominicum, filij huius ſæculi pruden-tiores filijs lucis in generatione ſua ſunt, ſed illã ſapientiã nominat quę diſciplinę effu-git fictũ, & quę ſeperat ſe à cogitationibus quę ſunt ſine intellectu, intellectũ dico benè viuendi & benè dicẽdi: vnde pulcherrimè *Seneca,* in lib. De cauſis cõmemorat, *Catonẽ* oratoris officiũ definientẽ dixiſſe, Orator eſt vir bonus, dicendi peritus. Emundabat ergo eccleſiaſticus Orator priùs conſcientiam ſuam, vt ſic accederet ad recludendam myſticorum ſcriptorum intelligentiam. Quomodo enim fieri poteſt vt ſeruiret vitijs, qui medullas intimas hauriret, qui totas cogitationes conſumeret in ſcripturarũ ex-poſitionibus? Nam vt ipſe fatetur in lib. 3. ſuper *Samuelẽ*: expoſitiones ſuę ſi non aliud afferrent lectoribus emolumentum, hoc ſibi non mediocriter valerent, quòd dum hoc omni ſtudio agebat, lubricum ſæculi & inanes cogitationes poſt tergumponebat. de-fęcatus ergo vitijs ſubibat in interiora velaminis, quæ intus acceperat animo, foras efferens ſermone caſtigato.

VEruntamen animi eius pura ſanctitas, & ſancta puritas, magis primo tempore obi-tus excelluit. Siquidem ſeptem continuis hebdomadibus ſtomachi indignatione

cibos

cibos nauſeans,egróq; & anguſto ſuſpirio halitũ producens adeò vt eum incommoditas lecto proſterneret,non tamen literalium ſtudiorum proiecit operam. Totis enim diebus præter debitum pſalmodiæ penſum aſſiduis ad diſcipulos lectionibus, ruminandiſq; & abſoluẽdis quæſtionum difficultatibus,grauedinem valetudinis decipere, ſuſpenſa interim cogitatione nitebatur. Euangelium quoq; *Iohannis*, quod difficultate ſui mentes legentium excercet his diebus,lingua interpretatus Anglica,condeſcendit minùs imbutis Latina; ſub indéq; monebat diſcipulos dicens, diſcite filioli, dum vobiſcum ſum.neſcio enim quamdiu ſubſiſtam,& ſi poſt modicum tollat me factor meus & reuertatur ſpiritus meus ad eum qui miſit illum, & in hanc vitam conceſſit venire. diu vixi,benè conſuluit mihi dominus meus in hoc vitæ ſpatio: cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto.

PLerúmq; ſpe metúq; libratis cùm neutrum præponderaret, inferebat: horrendum eſt incidere in manus Dei viuẽtis:nõ ita inter vos vixi vt pudeat me viuere, ſed nec mori timeo,quòd bonum dominum habemus, ſanctiſſimi Ambroſij morientis dictũ imitatus.Fœlix qui tam ſecura loquebatur conſcientia,vt nec viuere erubeſceret, nec mori timeret; hîc non reueritus aſpectus hominum, illîc occultum Dei æquanimiter expectans arbitrium: ſæpè vi doloris preſſus his exemplis reſpirabat; aurum probat fornax, & virum iuſtum caminus tentationis. Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.Proſequebantur dicta lachrymę,ſuſpiriorúmq; difficultas.Iam verò noctibus, quia deerant qui docerentur vel verba exciperent, lucubrabat ipſe ſibi pernox in gratiarum actione & pſalmorũ cantu, implens ſapientiſſimi viri dictum,vt nunquam minùs ſolus eſſet quàm cum ſolus eſſet. Si quando verò ſopor irreperet palpebris,qui erat modicus & grauis, cõfeſtim excuſſus turbatúſq; affectum Deo ſemper intentum hac uoce prodebat, Suſcipe Domine ſeruum tuum ne calumnientur me ſuperbi; fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericordiam tuam.Hæc & alia ex reliquis memoriæ præteritæ vltrò ori occurrebant exempla, quę promebat per temporũ interualla, prout leniebatur infeſti morbi anguſtia. Feria verò 3.ante Aſcenſionem Domini inualeſcente ad extremum incommodo,modicus tumor in pedibus apparuit haud dubius vicinę mortis præſagus & index. Tunc accita congregatione inunctus eſt & communicatus:oſculo cunctis libato, futuram ſui memoriam à ſingulis implorans,nonnullis etiam familiariorem amicitiam emeritis xeniola,quæ in ſecretis habebat,largitus eſt. Die verò Aſcenſionis cùm iam anima fragilem vſum corporis exoſa egrediq; geſtiens palpitaret,contra oratorium,in quo conſueuerat orare,cilicio ſubiecto decumbens, illibato ſenſu & hilari vultu ſpiritus ſancti gratiam inuitabat dicens. O rex gloriæ,domine virtutum, qui triumphator hodie ſuper omnes cœlos aſcẽdiſti,ne derelinquas nos orphanos, ſed mitte promiſſum patris in nos ſpiritum veritatis;hac oratione finita ſpiritum efflauit, ſubſequente & omnium naribus oppletis odore,qualem nec cynnama,nec balſama ſpirant,ſed paradiſiaco, & qualem vernalis vbicunque locorum exhalat lætitia: humatus eſt tunc in eodem monaſterio,ſed modò cum beato *Cuthberto* Dunelmi ſitum fama confirmat.

SEpulta eſt cum eo omnis geſtorum penè notitia,vſq; ad noſtra tempora.Adeò nullus Anglorum,ſtudiorũ eius æmulus,nullus gratiarum eius ſequax fuit,qui omiſſæ monetæ lineam perſequeretur: pauci quos æquus amauit Iẽſus,quamuis literis nõ ignobiliter informati,vita tota ingratum conſumpſerunt ſilentiũ: alij vix primis labris illas guſtantes,ignauum confouerunt otium.Ita cum ſemper pigro ſuccederet pigrior, multo tempore in tota inſula,ſtudiorum detepuit feruor. Magnum ignauiæ teſtimonium dabunt verſus Epitaphij ſui,pudendi prorſus,& tanti viri mauſoleo indigni.

Presbyter hîc Beda,*requieſcit carne ſepultus*;
Dona Chriſte animam,in cœlis gaudere per æuum:
Dáque illi ſophiæ debriari fonte,cui iam
Suſpirauit ouans,intento ſemper amore.

Poterit ne vlla excuſatione hic pudor extenuari, vt nec in monaſterio, vbi illo viuente totius literaturæ exultabat gymnaſium,potuerit inueniri homo, qui memoriam eius formaret, niſi exili & miſerabili ſtylo? Sed de hoc ſatis; Nunc quod in manibus repetam.

Celvlphus

Elwlphus citra grauitatem Chriſtianam æſtimans terrenis negotijs immori, poſt octo annos regni regem exuens, in Lindiffarnenſi cœnobio monachicum habitum accepit; quo loci, quanta meritorum gratia conuerſatus ſit, teſtatur celebris iuxta beatum *Cuthbertum* ſepultura, & multa ſupernè demiſſa miracula.

PRouiderat autem ne vacillaret reſpublica ſubſtituto in regnum *Egberto* patrui filio; quod ille acceptum, bonorum terens orbitas, 20. annos egregio moderamine coercuit. Habuit fratrem æquiuocum Archiepiſcopum Eboraci, qui & ſua prudentia, & germani potentia ſedem illam in genuinum ſtatum reformauit. Namque quod cuiuis geſta Anglorum legenti in promptu eſt *Paulinus* eiuſdem eccleſię Eboracenſis primus antiſtes vi hoſtilitatis loco pulſus, & apud Roueceſtram diem obiens, ibidem illud inſigne pallij, quod ab *Honorio* Papa ſuſceperat, reliquit. Plures poſt eum tantæ vrbis præſules ſimplici epiſcopatus nomine contenti nihil altiùs anhelauerant; At verò *Egbertus* intronizatus animoſioris ingenij homo, cogitans, quòd ſicut ſuperbum eſt ſi appetas indebita, ita ignauum eſt ſi debita negligas, pallium multa throni Apoſtolici appellatione reparauit. Hic omnium liberalium artium armarium (vt ita dicam) & ſacrarium fuit, nobiliſſimamq; bibliothecam Eboraci conſtituit, cuius rei teſtē idoneum aduoco *Alcuinum*, qui à regibus Angliæ pro pace miſſus ad regem magnum *Carolum*, & benigno apud eum fotus hoſpitio, in epiſtola ad *Eambaldum* tertio loco *Egberti* ſucceſſorem, ait, *Laus & gloria Deo, qui dies meos in proſperitate bona conſeruauit, vt in exaltatione filij mei cariſſimi gauderem, qui laboraret vice mea in eccleſia, vbi ego nutritus & educatus fueram, & præeſſet theſauris ſapientiæ, in quibus me magiſter meus dilectus* Egbertus *Archiepiſcopus hæredē reliquit. Itē* Karolo Auguſto: *Date mihi exquiſitores eruditionis ſcholaſticæ libellos, quales in patria habui, per bonam & deuotiſſimā magiſtri mei* Egberti *Archiepiſcopi induſtriam. Et ſi placet ſapientiæ veſtræ, remittam aliquos ex pueris noſtris, qui excipiant inde quæq; neceſſaria, & reuehant in Franciam flores Brittanniæ, & non ſit tantummodò in Eboraco hortus concluſus, ſed etiam in Turonica emiſſiones paradiſi.*

HIc eſt *Alcuinus* qui vt dixi, pro pace Franciam miſſus, ibi apud Carolum ſeu terræ amænitate, ſeu regis humanitate captus reſedit, magnique apud eum habitus imperialem animum quantum ab aulicis curis vacabat, dialectica, & rhetorica, & etiam aſtronomia probè compoſuit. Erat enim omnium Anglorum, quos quidem legerim, poſt beatum *Aldelmum* & *Bedam*, doctiſſimus, multíſque libris ingenij periculum fecit. Iacet in Francia apud S. *Paulum* de Cormarico: quod cœnobium *Carolus* magnus eius conſilio conſtruxit: vnde hodiéq; quatuor monachorum victus & potus pro eiuſdem *Alcuini* anima quotidianæ infertur eleemoſynæ in eadem eccleſia.

SAnè cùm ad id locorum venimus, vt *Karoli* magni mentio vltrò ſe ingereret, volo de linea regum Francorum, de qua multa fabulatur antiquitas, veritatem ſubtexere, nec multùm à propoſito elongabor, quia progeniem eorum neſcire damnum duco ſcientiæ, cùm & confines nobis ſint, & ad eos maximè chriſtianum ſpectet imperium. Et fortè quibuſdam non iniucundum videbitur, ſi hoc compendium percurrant, quibus magna volumina euoluere, non erit otium.

FRanci à feritate morū Græco vocabulo dicti, quòd iuſſu primi *Valentiniani* Imperatoris *Alanos* in Mçotidas paludes refugientes eiecerint. Parua gens priùs & exilis, incredibile quantum breuî adoleuerit decenni vectigalium indulgentia. Hoc enim pacto ante bellum ſalutis diſcrimē inierant. Ita accedente libertate in immenſum aucti, primò maximam Germaniæ partem, procedente tempore totas Gallias occupantes, ſigna ſua comitari coegere; vnde *Lotharingi* & *Alamanni* & cæteri Tranſrhenani populi, qui imperatori Teutonicorum ſubiecti ſunt, magis propriè ſe Francos appellari iubent, & eos quos nos putàmus Francos, Galwalas antiquo vocabulo quaſi Gallos nuncupant. Quibus & ego aſſenſum commodo, ſciens quòd *Karolus* magnus, quē regem Francorum fuiſſe, nemo eſt qui inficias eat, ea gentilicia lingua vſus ſit, quam Frāci Tranſrhenani terunt. Legenti vitā *Karoli* in promptu occurrit, quòd ſermo meus à vero non exulat. Anno igitur incarnati verbi, quadringenteſimo viceſimo quinto *Franci* primum regem habuerunt *Faramundum*. Nepos *Faramundi* fuit *Meroneus*, à quo omnes poſt eum reges Francorum vſque ad *Pipinum Meroningi* vocati ſunt: Eodē modo & filij regum Anglorum à patribus patronymica ſumpſerunt, vt filius *Eadgari*, *Eadgaring*,

garing, Edmundi filius *Eadmunding* vocentur, & cæteri in hunc modum, communiter verò *Ethelingi* dicuntur. Naturalis ergo lingua Francorum communicat cum Anglis, eò quòd de Germania gentes ambæ germinauerint. Fœliciter & potenter regnauerunt Meroningi vſq; ad annum Incarnationis Domini ſexcenteſimum octogeſimum ſeptimum. Tunc enim *Pipinus* filius *Anſegiſi* Comes palatij apud Tranſrhenanos Francos factus eſt. Is captatis occaſionibus, quibus ambitum palliaret, dominum ſuum *Theodoricum* Meroningorũ fęcẽ ſub iugum miſit; & vt facti leniret infamiam, ſpecie tenus illi regis nomine donato, cuncta intùs & foris regebat pro libito. Huius *Pipini* genealogia ſuprà infráq; contexitur ita: *Ausbertus* ſenator ex filia *Lotharij* patris *Dagoberti Blithilde* genuit *Arnoldum*; *Arnoldus* genuit ſanctum *Arnulphum* Metenſem epiſcopum; *Arnulphus* genuit *Flodulphum*, *Walcthiſum*, *Anſchiſum*; *Flodulphus* genuit *Martinũ* ducem, quem interfecit *Ebroinus*; *Walcthiſus* genuit ſanctiſſimum *Wandregeſilum* Abbatem; *Anſchiſus* dux genuit *Anſegiſum*; *Anſegiſus* genuit *Pipinum*; Filius *Pipini* fuit *Carolus* *Tudites, quem illi *Marcellum* vocant, quòd tyrannos per totam Franciam emergentes contuderit, Saracenos Gallias infeſtantes egregiè depulerit. Hic paternæ ſequax ſententiæ, reges tenuit in clientela, Comitis contentus nomine; reliquit duos filios *Pipinum* & *Carolomannum*. *Carolomannus* (incertũ qua de cauſa) ſæculum relinquẽs tonſoratus eſt in monte Caſſino. *Pipinus* à *Stephano* Papa ſucceſſore *Zachariæ* apud ſanctum *Dionyſium* in regem Francorum & Patriciũ Romanorũ coronatus eſt. Nam imperatoribus Conſtantinopolitanis iamdudum à ſolita virtute degenerantibus, nec vllam Italiæ vel eccleſiæ Romanę opem ferentibus, quæ multis annis tyrannidem Longobardorum ſuſpirauerant; idem Papa iniurias illorum poteſtati Francorum apploravit. Quapropter *Pipinus* alpibus tranſcenſis *Deſiderium* regem Longobardorum ita coarctauit, vt ablata Romanæ eccleſiæ reſtitueret, & ne repeteret, ſacramento firmaret. Franciam reuerſus, poſt aliquot annos obijt, ſuperſtitibus hæredibus liberis, *Carolo* & *Carolomanno*. *Carolomannus* poſt biennium, finem habuit. *Carolus* nomen magni ab effectu ſortitus, duplo quam pater habuerat, regnũ ampliauit; triginta & eo amplius annis ſimplici regis nomine faſtigiatus, & ab imperatoria appellatione, quamuis ſæpe ab *Adriano* Papa inuitaretur, temperans. Verum eodẽ Apoſtolico defuncto, cum conſanguinei eius *Leonem* ſanctiſſimũ, qui ſucceſſerat, plagis in eccleſia beati *Petri* affeciſſent, adeo vt linguã eius mutilarẽt, & lumina terebrarent, Romam ad reformãdum ſtatum eccleſiæ ire maturauit. Ibi in improbos vltionem executus tota hieme reſedit, Apoſtolicum per Dei miraculũ planè loquentẽ, & clarè viuentem proprio tribunali reſtituens. Inter has moras Quirites, collato cum Præſule conſilio, die natiuitatis domini *Auguſtum* inopinatè acclamant. Quod cognomen, licet inuitus vt inſuetum admiſiſſet, poſtea tamen animoſitate, qua decebat, contra imperatores Conſtantinopolitanos defendens, *Ludouico* filio hæreditariũ contradidit. Ex eius genere regnauere in illa regione, quæ nunc propriè Francia dicitur, vſque ad *Hugonem* cognomento *Capet*, à quo deſcendit modernus *Ludouicus*. Ex eadẽ progenie regnarũt in Alemannia & Italia vſq; ad annum domini 912. Tunc enim *Conradus* rex Teutonicorum illud imperium arripuit. Huius nepos fuit *Ottho* maximus, nihil probitatis debens omnibus ante ſe imperatoribus, ita virtute & gratia mirabilis hæreditatẽ imperij poſteris reliquit ſuis: nam modernus *Henricus* gener *Henrici* regis Anglię ex eius ſanguine lineam trahit.

al. Cudites

SEd vt ad inchoatum reuertar: *Alcuinus*, licèt in Francia à *Carolo* magno monaſterio beati *Martini* prælatus eſſet, non immemor compatriotarum, imperatorem in amicitia eorum continere, illos crebris epiſtolis ad bonum incitare. Dictorum eius hic pleráq; intexam, quibus palam fiat, quàm citò poſt obitum *Bedæ* in eius etiam eccleſia ſtudium librorum emarcuerit, & poſt obitum *Egberti* regnum Northanimbrorũ propter morum peruicaciam malorum peſſum ierit.

ALt ergo ad *Wiorenſes*, *apud quos* Beda *vixerat & obierat*, *ex obliquo arguens feciſſe*, *quod ne faciant rogat*: *aſſueſcant pueri aſtare laudibus ſuperni regis*, *non vulpium fodere cauernas*, *non leporum fugaces ſequi curſus*, *diſcant nunc ſcripturas ſacras*, *vt ætate perfecta alios docere poſſint*. *Recogitate nobiliſſimum noſtri temporis magiſtrum* Bedam *presbyterum*, *quale habuit in iuuentute diſcendi ſtudium*, *qualem nunc habet inter homines laudem*, *& multo maiorem apud Deum remunerationis gloriam*. *Item ad Eboracenſes*: *non pro auri auaritia*, *teſtis*

est mei cognitor cordis, Franciam veni, nec remansi in ea; sed Ecclesiasticæ causa necessitatis. Item ad Offam *regem Merciorum: ego paratus eram cum muneribus* Caroli *regis ad vos venire, & ad patriam reuerti, sed melius mihi visum est propter pacem gentis meæ in peregrinatione remanere, nesciens quid fecissem inter eos, inter quos nullus securus esse, vel in salubri consilio proficere potest. Ecce loca sancta à paganis vastata, altaria periurijs fœdata, monasteria adulterijs violata, terra sanguine dominorum & Principum fœdata. Item ad* Egelredum *regem qui tertius post* Egbertum *regnauit. Ecce ecclesia sancti* Cuthberti *sacerdotum sanguine aspersa, omnibus spoliata ornamentis, locus cunctis in Brittannia venerabilior paganis gentibus datur ad deprædandum. Et vbi primùm post discessum sancti Paulini ab Eboraco christiana religio in nostra gente sumpsit exordium, ibi miseriæ & calamitatis cœpit initium. Quid significat pluuia sanguinis, quam in quadragesimali tempore in Eboraca ciuitate, quæ est caput totius regni, in ecclesia beati* Petri *principis Apostolorum vidimus, de Borealibus domus sereno aere, de summo tecti minaciter cadere? Nonne potest putari à Borealibus partibus venire super terram sanguinem? Item* Osberto *patricio Merciorum: nostrum regnum Northanimbrorum pene periit propter intestinas dissensiones & fallaces iurationes. Item ad* Athelardum *Cantuariensem Archiepiscopum. Hoc dico propter flagellum, quod nuper accidit partibus insulæ nostræ quæ prope 340. annis à parentibus est inhabitata nostris. Legitur in libro* Gildæ *sapientissimi Brittonum, quod ijdem Brittones propter auaritiam & rapinam principum, propter iniquitatem & iniustitiam iudicum, propter desidiam prædicationis episcoporum, propter luxuriam & malos mores populi patriam perdidere. Caueamus hæc eadem vitia nostris temporibus inolescere, quatenus benedictio diuina nobis patriam conseruet in prosperitate bona, quam nobis sua misericordissima pietate donare dignatus est.*

PLanum vt arbitror factum est, quantam labem, quantam pestem, obliuio literarum, & lubrici mores perditorum hominum Angliæ inuexerint: quæ verba ad cautelam legentium posita, hunc in ista historiola locum habeant.

EGbertus itaque, fratris in religione æmulus, comámque tonsus, *Oswlpho* filio, illéque post annum à ciuibus innocentèr cæsus Molloni locum fecit; Is 11. annis satis impigrè regno functus, insidijs *Alredi* occubuit. *Aleredus* decimo regni, quod inuaserat, anno cedere à comprouincialibus compulsus est. *Ethelbertus* quoque filius Mollonis eorum consensu rex leuatus, quinto anno ab eisdem expulsus est. Tunc rex **Celwoldus* acclamatus, post 11. annos perfidiam prouincialium ingemuit, sine culpa trucidatus, quod & celebris apud Hauguſtaldum sepultura, & diuina prætenderunt miracula. Et nepos suus filius *Aleredi Osredus* succedens, vixque anno emenso expulsus, regnum *Ethelberto* (qui & *Athelredus* dictus est) euacuauit. Is filius Mollonis (qui quoque *Ethelwaldus* vocabatur) fuit, regnúmque post 12. annos exilij recipiens, quatuor annis tenuit, quibus exactis fatum superiorum effugere non valuit miserè occisus. Quare offensi plures episcopi & optimates à patria fugere. quidam meritò plexum affirmant, eò quòd in occisione iniusta *Osredi*, consensum suum obligauerit, cui sufficere potuerit, quòd principatu eiectus sedem illi restituerit. De huius regni exordio *Alcuinus* ita memorat, *Benedictus Deus qui facit mirabilia solus, nuper* Athelredus *filius* Ethelwoldi *de carcere processit in solium, & de miseria in maiestatem; cuius regni nouitate detenti sumus, ne veniremus ad vos. De nece ita ad* Offam *regem Merciorum: Sciat veneranda dilectio vestra, quòd dominus rex* Carolus *amabiliter & fideliter sæpè locutus est mecum de vobis, & in eo habetis fidelissimum amicum; ideò & vestræ dilectioni digna dirigit munera, & per episcopales sedes regni vestri. Similiter* Ethelredo *regi & ad suas episcoporum sedes dona direxit. Sed heu proh dolor, donis datis, & epistolis in manus missorum superuenit tristis legatio per missos, qui de Scotia per vos reuersi sunt, de infidelitate gentis & nece regis. Ita* Carolus, *retracta donorum largitate, in tantum iratus est contra gentem illam, vt ait, perfidam & peruersam, & homicidam dominorum suorum, peiorem eam paganis æstimans, & nisi ego intercessor essem pro ea, quicquid eis boni abstrahere potuisset, & mali machinari, iam fecisset.*

al. Alfwoldus

POst *Athelredum* nullus ad regnum ascendere ausus est, dum quisque superiorum sibi casum timeret, & otio inglorio tutus victitare quàm ancipiti discrimine pendulus regnare mallet. Pleróque enim regum Northanimbrorum pene familiari exitio vitam exisse, ita cessante rectore per triginta tres annos, prouincia illa risui & prædæ

prædæ finitimis fuit. Siquidem vbi Dani, quos ex verbis *Alcuini* loca sanctorum populatos fuisse suprà ostendimus, domum regressi cæteris Insulę copiam, habitatorúmque ignauiam nunciarunt: barbari raptim copioséq; insulam petentes, illas vsque in id tempus partes occupauere. Nam & regem multis annis habuere proprium, qui tamen ad Regis West-Saxonũ spectaret arbitrium; transactis enim illis triginta tribus annis, hanc quoque regionem cum cæteris obtinuit rex *Egbertus*, anno dominicæ incarnationis, 827. regni sui 28. cuius quia tempus attigimus, iam nunc promissionis nostræ recordati, de regno Merciorum pauca subijciemus; quia & placet nobis dicendi parcimonia, & non arridet multa dicendorum materia.

CAP. IIII.

De regno Merciorum.

ANno Dominicę Incarnationis, 626. post mortem *Hengisti*, anno 139. *Penda* quidam filius *Wibbæ* à Wodenio 10. stirpe inclytus, bellis industrius, idémque phanaticus & impius apud Mercios regis nomen præsumpsit; cùm iam quinquagenarius frequentibus contra finitimos excursionibus nutrisset audaciam. Itaque arrepto regno æger quiete animus, & qui nesciret quantum scelus esset sociali vincere bello, vrbes proximas quatere, compatriotarum fines regum * inquietare, prorsus magno tumultu & terrore agere. Quid enim non auderet qui lumina Brittanniæ *Edwinum* & *Oswaldum* reges Northanimbrorum, *Sigebertum*, *Egricum* & *Annam* reges Orientalium Anglorũ, in quibus generis claritas, & vitæ sanctitas conquadrabat, temeritate nefaria extinxit. *Kenwalchium* quoq; West-Saxonũ regem bello bis térq; lacessitũ, in exilium compulit, quamuis ille meritò perfidiæ culpam luerit, qua in Deum fidem illius abnegando, & in ipsum *Pendam* sororem eius repudiando peccauerat. Iam verò onerosum est dictu, quòd omnibus occasionibus cædium inhians, & velut coruus ad nidorem cadaueris aduolans, vltrò *Cedwallæ* in auxilium accurrerit, & ad recuperandum regimen magno emolumento fuerit. Ita per triginta annos in cognatos grassatus, nihil aduersus exteras gentes memorandum commisit. Sed inuenit tandẽ effrenis cupiditas idoneum meritis finem. Siquidem ab *Oswio*, qui *Oswaldo* fratri successerat, magis per Dei virtutem quàm per manum militarem cum auxilijs fusus, infernalium numerum animarum auxit. Habuit ex regina *Kineswitha* filios, *Wedam*, *Wlpherum*, *Ethelredum*, *Merewaldum*, *Mercelinum*, filias duas *Kineburgam* & *Kineswitham*, ambas sancta continentia præcellentes. Ita parens perpetuò in Deum rebellis sanctissimos cælo fructus effudit.

al. inequitare

SVccessit illi in parte regni *Weda* filius, *Oswij* dono Australibus Mercijs prælatus: strenuus ephœbus, & eiusdem *Oswij* patre viuente gener. Nam filiã eius ea conditione acceperat, vt christianitatem amplectens idolis abrenũciaret; cuius fidei participem prouinciam suam arridente regni serenitate suffragante socero facere procurasset, nisi tam læta principia mors per insidias vxoris, vt dicitur, festinata succideret. Tunc regnum suscepit *Oswius*, quod sibi & victoriæ in patrem & affinitatis iure in filium competere videbatur. Sed animositas prouincialium, non vltra triennium potuit ferre regnantem. expulsis enim eius ducibus, *Wlpheró*q; *Pendæ* filio in omen regni acclamato, libertatem recepit.

Wlpherus, ne spem ciuium falleret, sedulò satagere, magnis & animi & corporis viribus vtilem se principem ostentare; deniq; christianitatem vix in regno suo palpitantẽ, & per fratrem initiatam fauore suo enixissimè iuuit. Primis ferè annis à rege West-Saxonum grauitèr afflictus, sequẽtibus consilij viuacitate iniuriam propulsans, etiam ipsum Wecthę insulæ dominio mutilauit; eandémq; ritus sacrilegos adhuc anhelantem

helantem, ad rectum tramitem inflectens, non multò pòſt regi Auſtralium Saxonum
al. Aedelwalkio *Ethelwalkio, quem in baptiſmo ſuſceperat gratia fidei dedit. Verum enimverò hæc, &
quæcunq; eius bona inficit, & deprimit grauis ſimoniæ nota: quod primus regũ Anglorum ſacrum epiſcoparum Londoniæ cuidam *Winæ* ambitioſo venditarit. Habuit in matrimonio filiam *Erconberti* regis Cantuariorum *Ermenhildam*, & ex ea genuit *Kinredum* & *Werburgam* virginem ſanctiſſimam, quæ Ceſtræ iacet. Frater eius *Merewaldus* *Ermenburgam* filiam *Ermenredi* fratris eiuſdem *Erconberti* vxorem habuit. Suſcepítque ex ea 3. filias *Milburgam*, quæ *Weneloch*, & *Mildritham* quæ Cantiæ, in monaſterio ſanc-
al. Mildritham ti *Auguſtini* requieſcit, & * *Milgitham*; & filium *Mereſinum*. *Kineburgam Pendæ* filiam *Alfridus* rex Northanimbrorum duxit vxorem; quæ poſtmodum carnali copula faſtidita, ſanctimonialem habitum ſuſcepit in monaſterio, quod fratres ſui *Wlpherus* & *Ethelredus* conſtruxerant.

Wlphero poſt decem & nouem annos defuncto; regnauit frater eius *Ethelredus* animi religione, quàm pugnandi excercitatione celebrior: denique vna & ipſa illuſtri expeditione in Cantiam contentus oſtendiſſe virtutem, reliqua uita otio inſeruijt; niſi quòd regẽ Northanimbrorũ *Egfridum*, metas regni tranſilientem pugna adortus domũ redire admonuerit, *Elfwino* fratre cæſo. Hanc ſanè cædem propẽſiore conſilio, beato *Theodoro* Archiepiſcopo ſatagente, congeſtis pecuniæ talentis apud *Egfridũ* redemit. Poſt hæc regni anno 30. in Bardenia regulariter tonſus primò in monachũ, mox in Abbatem alteratus eſt. Hic eſt qui contẽporaneus *Inæ* regis Weſt-ſaxonũ priuilegium, quod ſanctus *Aldelmus* à Roma, vt prædiximus, attulit, ſua quoque authoritate roborauit. Regis Northanimbrorum *Egfridi* * *Oſtgidam* ſororem habuit vxorem,
al. Oſtgildam ex qua filium *Ceolredum* ſuſcepit.

STatuit ſibi ſucceſſorem *Kenredum* filium fratris *Wlpheri*, qui pietate in Deum, probitate in patriam perinſignis, magna morum ſinceritate vitam cucurrit, quintóq; anno regni Romam ire pergens, reliquum temporis illic religioſè còmpleuit, maximè miſerando exitu militis compunctus; qui, vt *Beda* refert, cùm confiteri ſcelera ſua ſanus ſuperbiſſet, in mortis ianua conſtitutus apertè vidit dæmones authores ad ſupplicia, quibus animum indulſerat blandientibus ad ſcelera.

al. Celredus POſt illum regnauit * *Ceolredus* patrui ſui *Ethelredi* filius, ficut virtute contra *Inam* mirabilis, ita immatura morte miſerabilis; ſiquidem non vltra octo annos regno ſatisfaciens, Licefeldæ conditus eſt, relicto *Ethelbaldo* hærede pronepote *Pendæ*, ex *Alwio*
al. perfunctus fratre. Hic alta pace & multo tempore, id eſt, quadraginta vno annis rerum * perfruitus, & nouiſſimè à ſubiectis occiſus fortunæ rotam voluit: author necis eius *Bernredus* nil memorabile dedit, niſi quòd mox ab *Offa* necatus, dignum finem inſidiarũ tulit. Huic *Ethelbaldo Bonifacius* Archiepiſcopus Mogontiacenſis, natione Anglus, qui poſtea martyrio coronatus eſt, miſit epiſtolam, cuius hîc partem ſubdam, vt videatur, quàm liberè arguat vitia iam in gente Anglorum inoleuiſſe, quę *Alcuinus* timebat ventura eſſe. Similiter & erit documentum ingens, in oſtenſis mortibus quorundam regum, quàm diſtrictè Deus reos puniat, quos diu librata ira expectat.

DOmino chariſſimo, & in Chriſti amore cæteris regibus Anglorum præferendo *Ethelbaldo*, *Bonifacius* Archiepiſcopus, legatus Germanicus Romanæ eccleſiæ perpetuã in Chriſto charitatis ſalutem. *Confitemur coram Deo, quia quando proſperitatem veſtram & fidem & bona opera audimus, lætamur: quando autem aliquid aduerſum, vel in euentu bellorum, vel de periculo animarum de vobis cognoſcimus, triſtamur. Audiuimus enim quòd eleemoſynis intentus furta & rapinas prohibes, & pacem diligis, & defenſor viduarum & pauperum es, & inde Deo gratias agimus. Quòd verò legitimum matrimonium ſpernis, ſi pro caſtitate faceres, eſſet laudabile: ſed quia in luxuria & in adulterio quoq; cum ſanctimonialibus voluptaris, eſt vituperabile & damnabile. Nam & famam gloriæ veſtræ coram Deo & hominibus confundit, & inter idolatras conſtituit, quia templum Dei violaſti. Quapropter, fili chariſſime, pœnite & memora quàm turpe ſit, vt tu, qui multis gentibus dono Dei dominaris, ad iniuriam eius ſis libidinis ſeruus. Audiuimus præterea quòd optimates penè omnes gentis Merciorum tuo exemplo legitimas vxores deſerant, & adulteras & ſanctimoniales conſtuprent; quod quàm ſit peregrinum ab honeſtate, doceat vos gentis alienæ inſtitutio. Nam in antiqua Saxonia, vbi nulla eſt Chriſti cognitio, ſi virgo in paterna domo, vel maritata ſub coniuge fuerit adulterata,*

manu

manu propria strangulatam cremant; & supra fossam sepultæ corruptorem suspendunt, aut cingulo tenus vestibus abscissis flagellant eam castæ matronæ & cultellis pungunt, & de villa in villam missæ accurrunt nouæ flagellatrices, donec interimant. Insuper & Winedi, quod est fidelissimum genus hominum, hunc habent morem; vt mulier viro mortuo se in rogo cremati pariter arsura præcipitet. Si ergo gentiles Deum ignorantes tantum zelum castimoniæ habent, quid tibi conuenit, fili charissime, qui christianus & rex es? Parce ergo animæ tuæ, parce multitudini populi tuo pereuntis exemplo, de quorum animabus redditurus es rationem. Attende & illud: quòd si gens Anglorum, sicut in Francia & Italia, & ab ipsis Paganis nobis improperatur, spretis legitimis matrimonijs per adulteria diffluit, nascitura ex tali commixtione sit gens ignaua, & Dei contemptrix, quæ perditis moribus patriam pessundet, sicut Burgundionibus & prouincialibus & Hispanis contigit, quos Saraceni multis annis infestarũt propter peccata præterita. Præterea nunciatum est nobis, quòd multa priuilegia ecclesiarũ, & monasteriorum auferens, ad hoc audendum duces tuos exemplo prouoces. Sed recogita quæso, quàm terribilem vindictam Deus in anteriores reges exercuit eius culpæ conscios, quam in te arguimus. Nam Celredum *prædecessorem tuum, stupratorem sanctimonialium, & ecclesiasticorum priuilegiorum fractorem, splendidè cum suis comitibus epulantem malignus spiritus arripuit, & sine confessione & viatico cum diabolo sermocinanti, & legem Dei detestanti animam extorsit.* Osredum *quoque regem Deirorum & Berniciorum earundem culparum reum ita effrænem egit, vt regnũ, & iuuenilem ætatem contemptibili morte amitteret.* Carolus *quoq; princeps Francorum, monasteriorum multorum euersor, & ecclesiasticarum pecuniarum in vsus proprios commutator, longa torsione & verenda morte consumptus est.* Et infrà. *Quapropter, fili charissime, paternis & subnixis precibus deprecamur, vt non despicias consilium patrum tuorum, qui pro Dei amore celsitudinem tuam appellare satagunt. Nihil enim bono regi salubrius, quàm si talia commissa cum arguuntur, libenter emendentur: quia per* Salomonem *dicitur, qui diligit disciplinam, diligit sapientiam. Ideo, fili charissime, ostendentes consilium iustum contestamur, & obsecramus per viuentem Deum, & per filium eius Iesum Christum, & per spiritum sanctum, vt recorderis quàm fugitiua sit præsens vita, & quàm breuis, & quàm momentanea delectatio spurcæ carnis, & quàm ignominiosum sit, vt breuis vitæ homo mala exempla in perpetuum posteris derelinquat. Incipe ergo melioribus moribus vitam componere, & præteritos errores iuuentutis corrigere, vt hîc coram hominibus laudem habeas, & in futuro æterna gloria gaudeas. Valere celsitudinem tuam, & in bonis moribus perficere optamus.*

HVius epistolæ competentes particulas huic libello pro rerum notitia insui, partim authoris verbis partim meis longas sentẽtias, vt* videbatur, abbreuians; cuius facti non iniustè veniam paciscar, quòd ad historiæ ordinem festinantibus velocitate dictionis consulendum erat. Porrò misit idem *Bonifacius Cuthberto* Archiepiscopo eiusdem tenoris epistolam, hoc adijciens, vt Clericos, & sanctimoniales de tenuitate & pompa vestium argueret. Præterea, ne miraretur, quòd alienũ negotium ageret, cùm sua nihil interesset, quomodo & quibus moribus Anglorum gens viueret; sciret se à *Gregorio* Papa 3. sacramento astrictum ne conterminarum gentium mores Apostolicæ notitiæ subtraheret; quapropter blandis admonitionibus non succedentibus, acturum se, ne huiusmodi vitia Papam laterent. Sanè de tenuitate vestium Clericalium, *Alcuinus Athelardum* Archiepiscopum, *Cuthberti* successorem obliquè castigat, monens, vt cùm Romam vadens *Carolum* magnum Imperatorem, nepotem *Caroli*, de quo superiùs *Bonifacius* locutus est, visitaret, non adduceret Clericos vel monachos versi-coloribus & pompaticis vestibus indutos, quòd non solerent Frãcorum clerici, nisi religiosis vestibus amiciri. *al. videatur*

NEc inanes esse potuerunt tanti viri epistolæ, quas ille legationis suę, & compatriotarum amoris intuitu vigilatis sensibus emittebat. Nam & *Cuthbertus* Archiepiscopus, & rex *Ethelbaldus* consilium coegere, emendaturi superflua quæ ille increpasset. Cuius Synodi actionem multo gyro verborum volutatam, nunc supersedeo intexere, quæ, vt opinor, conuenientiùs alium laboris nostri locum occupabunt, cùm ad recensionem episcoporum ventũ fuerit. sed quia regum res in manu habemus, scriptum *Ethelbaldi* deuotionis eius index quod in eodem concilio factum est, subnectam.

PLærúmque contingere solet pro incerta temporum vicissitudine, vt ea quæ multarum fidelium personarum testimonio consilióque roborata fuerint, fraudulenter per contumaciam plu-

rimorum, & machinamenta ſimulationis ſine vlla conſideratione rationis periculosè diſſipentur; niſi autoritate literarum, & teſtimonio chirographorum æternæ memoriæ inſerta ſint. Quapropter ego Ethelbaldus *Merciorum rex, pro amore cœleſtis patriæ, & remedio animæ meæ ſtudendū eſſe præuidi, vt eam per bona opera liberam efficerem ab omni vinculo peccatorū. Dum enim mihi omnipotens Deus per miſericordiam clementiæ ſuæ abſque vllo antecedente merito ſceptra regiminis largitus eſt, ideo libenter ei ex eo, quod dederit retribuo. Huius rei gratia hanc donationem me viuente concedo, vt omnia monaſteria, & eccleſiæ regni mei à publicis vectigalibus, & operibus, & oneribus abſoluantur; niſi inſtructionibus arcium vel pontium, quæ nulli vnquam relaxari poſſunt. Præterea habeant famuli Dei propriam libertatem in fructibus ſyluarum & agrorum, & in captura piſcium, nec munuſcula præbeant, vel regi vel principibus, niſi voluntaria, ſed liberi Deo ſeruiant, &c.*

BOnifacio ſucceſſit *Lullus*, & ipſe natione Anglus, de cuius ſanctitate vitæ beatus *Goarus* loquitur, & hi verſus quos iam inde à pueritia memini me audiſſe proteſtantur.

Antiſtes Lullus, *quo non eſt ſanctior vllus;*
Pollens diuina, tribuente Deo, medicina
Occurrit morbis, vt totus prædicat orbis.

VEruntamen, vt hiſtoriam repetam, ſucceſſit *Ethelbaldo Offa* quinto genu *Pendæ* abnepos, vir ingentis animi, & qui omnia, quæ mente concepiſſet, efficere proponeret, regnauitq; anno vno minus quadraginta. Huius geſta cum conſidero, animus hæret in dubio, vtrum probem an improbem. Ita in vno eodémq; homine modò virtutibus ſe vitia palliabant, modò virtutes vitijs ſuccedebant, vt ambigeres, quo teneres nodo mutantem *Protea* vultus. ſingulorum documenta ſermo percurret. Cum rege Weſt-Saxonum *Kinewlfo* aperto marte congreſſus palmam leuiter obtinuit, quamuis eſſet ille bellator non ignobilis. Idem quum magis ſibi dolo æſtimaret ſucceſſurum, regem **Ethelbirthum* magnarum promiſſionum lenocinijs ad ſe accitum, & intra palatium ſuum fraudulentis aſſentationibus delinitum inopinatè capite ſpoliari fecit, regnúmq; Orientalium Anglorum, quod ille tenuerat, inuaſit indebitè.

al. Egelbrictum

RElíquias beati *Albani* ad illud tempus obſcurè reconditas, & reuerenter eleuari, & in ſcrinio, quantum regia magnanimitas poterat, gemmis & auro decorata componi præcepit, baſilica pulcherrimi operis ibi ædificata, & monachorū congregatione adunata. Idémque in Deum peruicax, ſedem Archiepiſcopatus, olim Cantuariæ fundatam, in Lichefeldam tranſferre conatus eſt, inuidens ſcilicet Cantuaritis Archiepiſcopatus faſtigiū. Quapropter **Lambrithū* Archiepiſcopū multis ſudoribus fatigatum, crebráq; ſedis Apoſtolicæ, & noua & vetera edicta proferentem, tandem omnium prædiorum quæ intra terminos ſuos erant, & epiſcopatuum ditione priuauit. Per *Adrianum* igitur Apoſtolicum, quem veriſimilibus aſſertionibus diu fatigauerat (ſic occupatis animis multa illicita ſubtrahi & ſubripi poſſunt) obtinuit, vt Archiepiſcopatus Merciorū apud Lichefeldā eſſet, omnéſq; pontifices Merciorū prouinciæ illi ſubijcerentur: quorū hæc fuerunt nomina; *Denebertus* Wigornenſis epiſcopus; *Werenbertus* Legeceſtrēſis epiſcopus; *Edulphus* Sidnaceſtrenſis; *Wlpheardus* Herefordenſis; & epiſcopi Orientaliū Anglorū; *Alheardus* Elmanenſis; *Tidfrid* Dommucenſis; vocabatur autē epiſcopus Lichefeldenſis *Aldulphus*. Remanſerūt verò Archiepiſcopo Cantuarienſi *Lamberto* epiſcopi 4. Londonenſis, Wintonenſis, Roffenſis, & Seleſienſis: horū epiſcopatuū quidam adhuc manent, quidā aliàs tranſlati, quidam venali ambitu alteris vniti. Nam Legeceſtrenſis, & Sidnaceſtrenſis, & Dommucenſis (incertū quo euentu) hodie non extant. Nec porrò in his rapacitas *Offæ* ſtetit, ſed multarum eccleſiarum (inter quas Malmesburienſis) prædia publicus expilator abraſit: ſed non diu canonicas regulas hæc temerauit iniquitas: námque mox ſucceſſor *Offæ Kenulphus*, nulli ante ſe regi potētia vel religione impar, miſſa *Leoni Adriani* ſucceſſori epiſtola **Athelardum* ſucceſſorem *Lambrithi* in priſtinam dignitatem ſubleuauit: vnde *Alcuinus* in epiſtola ad eundem *Athelardum*; *Audita proſperitate itineris veſtri, & reuerſionis in patriam, & quomodo ab Apoſtolico ſuſcepti fuiſtis, toto cordis affectu gratias egi domino Deo noſtro, qui magno clementiæ dono proſpero itinere veſtram viam direxit, & dedit vobis gratiam in conſpectu Apoſtolici, votíque compotem redire in patriam conceſſit, & primi doctoris noſtri ſanctiſſimam*

al. Iambertum

al. Adelardum

ſedem

sedem ad pristinam dignitatem per te iterum exaltare dignatus est. Regalis igitur epistolę partem, simul & Pontificalis apponere dignum reor, quamuis anticipare seriem temporum videar: sed ideò hoc faciam, quòd difficiliùs contexo interrupta, quàm absoluo instituta.

DOmino beatissimo & verè amantissimo Leoni, *sanctæ & Apostolicæ sedis Romano Pontifici* Kenulphus *gratia Dei Rex Merciorum cum Episcopis ducibus & omni sub nostra ditione dignitatis gradu, sincerissimæ dilectionis in Christo salutem; Gratias omnipotenti Deo semper agimus, qui Ecclesiam suo pretioso sanguine adquisitam, inter diuersas mundi huius procellas, nouis semper, prioribus ad vitam sumptis, sueścit ducibus, ad portum salutis attrahere, eamq; noua luce infundere, quatenus nullo sit tenebrarum errore fuscata, sed viam veritatis inoffenso pede gradiatur: Vnde meritò omnis per orbem exultat Ecclesia, quia cùm omnium verus remunerator bonorum glorioſissimum gregis sui pastorem* Adrianum *perpetuò remunerandum super æthera duxisset, suis tamen ouibus pia erexit prouidentia præuium, qui scit ouile Dominicum ad caulas non inferiùs vitæ agitare. Nos quoque meritò quos extremitas orbis tenet, eodem modo præ cæteris gloriamur, quòd illius sublimitas nostra salus, illius prosperitas nobis perennis exultatio, quia vnde tibi Apostolica dignitas, inde nobis fidei veritas innotuit: Quapropter opportunum arbitror tuis sanctis iussionibus aurem obedientiæ nostræ humiliter inclinari, & quæ tuæ pietati ritè nobis sequenda videantur toto nisu implenda. Quæ verò rationi contraria deprehensa fuerint citiùs declinanda, ac interim a nobis omnimodo resecanda. Sed modò ego* Kenulphus *gratia Dei rex excellentiam tuam humiliter exoro, vt te sine offensione animi vestri de profectu nostro, vt optamus, liceat alloqui, quatemus in gremium me pietatis tuæ tranquilla pace percipias, & quem meritorum nulla facultas erigit, larga benedictionis tuæ vbertas ad plebem suam regendam locupletet; vt vnà mecum gentem, quam vestra Apostolica authoritas fidei rudimẽtis imbuit, per intercessionem tuam contra impetus exterorum Omnipotens erigat, & per se regnum, quod ipse Deus dedit nobis, dilatare dignetur. Hanc benedictionem omnes, qui ante me sceptro præfuere Merciorum, meruerunt ab antecessoribus tuis adipisci: hanc ipse humilis peto, & â vobis (ô Sanctissime) impetrare cupio, quatenus in primis adoptionis sorte me tibi filium suscipias, sicut te in patris persona diligo, & totis obedientiæ viribus semper amplector. Decet enim inter tantas personas fides sancta seruari, & inuiolata charitas custodiri; quia paterna pietas filiorum fœlicitas in Deo esse credenda est, secundum illud* Ezechiæ, *Pater filijs notam faciet veritatem tuam Domine. In quibus verbis te (amande genitor) imploro, vt filio tuo, tametsi indigno, veritatem Domini tuis verbis sacrosanctis notam facere non deneges, vt per tuam sanam eruditionem, (Deo adiuuante) ad melioris vitæ propositum merear peruenire. Quin etiam dulcissime cum omnibus Episcopis nostris, & cuiuscunque apud nos dignitatis persona deprecor, vt nobis de multimodis inquisitionibus, super quibus maximam subtilitatem vestram dignũ duximus perquirere, benignè respondeas, ne sanctorum traditio Patrum, & ab illis tradita nobis regula, quasi incognita per aliquid vitietur in nobis, sed sermo tuus directus nobis in charitate & mansuetudine veniat, vt per Dei misericordiam profuturum in nobis perficiat fructum. Primum namque est quod Pontifices nostri ac peritissimi quique in nobis dicunt, quòd contra Canones & Apostolica statuta, quæ nobis a Patre beatissimo* Gregorio *dirigente statuta sunt, sicut vos scitis, auctoritas Dorobernensis Metropolitani in duas scinditur parochias, cuius (eodem patre mandante) ditioni, subiacere debent Episcopi duodecim, sicut per Ecclesias nostras legitur in Epistola, quam fratri & coepiscopo* Augustino *direxit, de duobus Londoniæ & Eboracæ Metropolitanis Episcopis, quam etiam apud vos haberi non dubitamus. Sed ipse primùm Pontificalis apex, qui tunc Londoniæ sub honore & ornamento pallij fuerat conscriptus, pro eò Dorobernensi oblatus est, atq; concessus. Nam quia beatæ recordationis* Augustinus, *qui verbum Dei imperante beato* Gregorio, *Anglorum genti ministrabat, & gloriosissimè Ecclesijs præfuit Saxoniæ, in eadem ciuitate diem obijt, & corpus illius in Ecclesia beati* Petri *Apostolorum principis, quam successor eius sanctus* Laurentius *sacrauit, conditum fuisset, visum est cunctis gentis nostræ sapientibus, quatenus in illa ciuitate Metropolitanus honor haberetur, vbi corpus eius pausat, qui his partibus fidei veritatem inseruit. Cuius itaq; sicut vos scitis, dignitatis honorem, primùm Rex* Offa *propter inimicitiam cum venerabili* *Lamberto *& gente Cantuariorum acceptam, auertere, & in duas parochias dissipare nisus; & pijssimus coepiscopus & antecessor vester* Adrianus, *rogatu prædicti Regis facere cæpit, quod prius nemo præsumpsit, & Merciorum præsulem pallio extulit. Neutrum tamen ex his culpamus, quos*

* al. Iamberto

Christus

Christus vt credimus, æterna victoria triumphat. Sed tamen excellentiam vestram humiles exoramus, quibus à Deo meritò sapientiæ clauis collata est, vt super hac causa cum sapientibus vestris quæratis, & quicquid vobis videatur, nobis postea seruandum rescribere digneminiz ne tunica Christi inconsutilis, alicuius inter nos dissensionis schisma patiatur: sed per vestram sanam doctrinam vt desideramus, ad veræ pacis vnitatem dirigatur. Magna enim humilitate simul & dilectione hæc tibi scripsimus, Papa beatissime, clementiam tuam profusius precantes, quatenus ad ea, quæ â nobis necessariò explicita sunt, benignè & iustè respondeas. Sed & illam Epistolam, quam Athelardus *Archiepiscopus coram cunctis Prouincialibus Episcopis nostris multipliciùsde suis, ac totius Brittanniæ causis & necessitatibus tibi scripsit, pio amore perscrutari digneris, & quicquid de rebus, quæ in ea scripta sunt, fidei normula poscat, pagina nobis veritatis patefacere memineris: Ergo præterito anno legationem meam etiam & Episcoporum per* Wadan *Abbatem misimus; Ac ille accipiens Legationem illam, segniter imò insipienter deduxit. Sed modò tibi munus modicum amoris gratia per* Brine *Presbyterum, &* Fildas & Ceolberth *ministros meos (pater amande) mitto: quod est 120 mancusas cum literis, precans te, vt benignè suscipias, & benedictionem tuam nobis donare digneris. Omnipotens Deus te longæuo tempore ad laudem suæ sanctæ Ecclesiæ custodiat incolumem.*

Domino excellentissimo filio Kenulpho *Regi Merciorum prouinciæ Saxoniæ* Leo *Papa veniens ad sanctissima limina beatorum Apostolorũ* Petri & Pauli, *tam orationis vota fideliter soluens, quàm nostræ sedi Apostolicæ causam sui Sacerdotij suggerens, reuerentissimus & sanctissimus frater noster* Athelardus *Archiepiscopus Dorobernensis Ecclesiæ nobis obtulit vestræ regalis excellentiæ syllabas, quibus in duabus Epistolis à vobis directis, plenis fidei rectæ, magnam humilitatem vestram reperientes, Omnipotenti Deo referimus grates, qui vestram prudentissimam excellentiam in omnibus ornauit, ac decorauit, erga beatum* Petrum *Apostolorum principem, & nobiscum habere dilectionem, & in omnibus Apostolicis humiliter consentire censuris. Porro in vna ex illis Epistolis reperimus, qualiter gratiam nostræ Apostolicæ functionis, si iuxta fuissetis animam vestrã pro nobis posuissetis benignè; Imo & nostræ prosperitati multùm in Domino congaudeatis, & cum nostræ dulcissimæ admonitionis literæ ad vestræ vnaminitatis perueniunt aures, cum omni suauitate & cordis gaudio spiritali, quasi filij paternũ munus suscipere fatemini. Fatebatur verò & hoc, quòd aliquantulam ex vestra facultate benedictionem nobis offerri demandastis, 120. mancusas, quas cum magno amore pro animæ vestræ salute suscepimus. Et prædictus Archiepiscopus cũ suis socijs honorificè ac benignè à nobis susceptus est, & adiuuari eũ in suis necessitatibus libenter fecimus. Interea credentes vestræ prudẽtissimæ excellentiæ, vbi ferebatur in ipsis tuis regalibus apicibus, quòd nostris Apostolicis sanctionibus nullus Christianus cõtraire præsumit: Ideo totis nisibus nostris ea, quæ tuo regno expediunt, emittere, atq; prædicare conamur, vt ea, quæ nobis præfatus frater noster* Athelardus *Archiepiscopus scu tota Synodus Euangelicæ atq; Apostolicæ doctrinæ sanctorumq; patrũ, necnon prædecessorũ nostrorũ sanctorum pontificũ, Canonica censura prædicante, vestræ regali excellentiæ, seu cunctis principibus gentis vestræ, & vniuerso populo Dei edisserit, nequaquã in orthodoxa eorũ doctrina quippiã resistere debeatis, Domino ac redemptore nostro in Euangelio dicente, vbi ait: Qui vos recipit, me recipit; Et qui recipit Prophetam, in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Quanto magis pro ipso sæpe domino archiepiscopo, quẽ nobis valdè nimisq; collaudastis, sicuti & est videlicet clarissimus atq; peritissimus, & quia illũ scitis prudẽtem, bonis ornatũ moribus, Deo & hominibus dignũ; Ecce (fili dulcissime & amantissime atq; præstantissime rex bone) in his tuis assertionibus collaudamus Deũ Omnipotẽtem, qui talem vobis demõstrauit antistitem, qui sicut verus pastor, indicere verbis secundum doctrinã sanctarum Scripturarũ dignã penitentiã valeat, & eruere qui sub ditione sacerdotali eius existunt animas eorũ ex inferno inferiori & ab igne inextinguibili deducens, eos & introducens in portũ salutis: & offerre pro illis hostiã dignã, & immaculatã in cõspectu diuinæ Maiestatis Omnipotẽti Deo. Et quia multùm nobis prænominatus Archiepiscopus in omni sanctitate sua & vitæ conuersatione vltro citroq; placuit, valde nimis ei credentes, ex auctoritate ei beati* Petri *Apostolorũ principis, cuius vel immeriti vices gerimus, talem præbuimus præsulatũ, vt si quisquã ex subiectis suis tam Regibus & Principibus quàm vniuerso populo transgressus fuerit dominica mãdata, excõmunicet eum vsq; pæniteat, & si impœnitens fuerit, sit vobis sicut Ethnicus & publicanus. De* Athelardo *verò iam fato Archiepiscopo Dorobernẽsis Ecclesiæ, sicut à nobis poposcit vestrorũ præsulũ excellentia, vt ei iustitiã faceremus de ipsis diœcesibus suis, tam Episcoporũ quàm Monasteriorũ quibus illicitè, vt cognouistis, expoliatus est,*

&

& à venerabili sede eius, quas dudum tenuit, ablatæ sunt. Nos per omnia enucleatiùs trutinantes, in sacro scrinio nostro reperimus, sanctum Gregorium *prædecessorem nostrum in integro ipsam parochiam numero duodecim beato* Augustino *sincello suo Archiepiscopo tradidisse, & confirmasse Episcopos consecrandi. Vnde & nos (veritate ipsa reperta,) ordinationes, seu confirmationes nostra Apostolica authoritate illi in integro, sicut antiquitùs fuerunt, constituentes reddidimus & priuilegium confirmationis, secundum sacrorum Canonum censuram Ecclesiæ suæ obseruandum tradidimus.*

Offa intereà ne sibi fraudi forent durè in prouinciales admissa, vndiq; amicos Reges venans, pacemque concilians, *Brithrico* Regi Westsaxonum filiam *Ethelburgam* nuptui dedit, *Carolum* magnum Regem Francorum frequentibus legationibus amicum parauit, quamuis non facilè quod suis artibus conduceret in *Caroli* animo inuenerit: discordauerant antea, adeò vt magnis motibus vtrobique concurrentibus, etiam negotiatorum commeatus prohiberentur; est Epistola * *Albini* huiusce rei index, cuius partem hic apponam, documentum ingens magnanimitatis & fortitudinis *Caroli*, qui omnem ætatem triuerit in bellis contra Paganos Deo rebelles. *al. Alcuini.*

ANtiqui inquit, Saxones, & omnes Fresonum populi instante Rege Carolo, *alios præmijs & aliòs minis solicitante, ad fidem Christi conuersi sunt. Sed & anno transacto, idem Rex cum excercitu suo irruit super Sclauos, eosque subegit suæ ditioni. Auares, quos nos Hunos dicimus, exarserunt in Italiam, & à ducibus præfati Regis Christianissimi, superati dolum cum opprobrio reuersi sunt. Similitèr & super Baugariam irruerunt, qui & ipsi ab exercitu Christiano superati, & dispersi sunt. Etiam eiusdem Christianissimi Regis duces & tribuni multam partem Hispaniæ tulerunt a Saracenis, quasi trecenta millia in longũ per maritima; sed, heu proh dolor, quòd ijdem maledicti Saraceni (qui & Agareni) tota dominantur Affrica & Asia maiori maxima ex parte. Nescio quid de nobis venturũ sit; aliquid enim dissentionis diabolico fomento inflammante, nuper inter Regem* Carolũ *& Regem* Offam *exortũ est, ita vt vtriq; nauigatio interdicta negotiantibus cesset; Sunt qui dicant nos pro pace esse in illas partes mittendos.*

IN his verbis præter illa, quæ superiùs notaui, poterit curiosus animaduertere quantum iam annorum effluxerit, ex quo Saraceni Affricam & Asiam maiorem inuaserint. Et profectò nisi Dei clementia ingenitum robur Francorum Imperatorum animasset, pridem Europam subiugassent. Adeò contemptis Imperatoribus Constantinopolitanis Siciliam & Sardiniam & Baleares Insulas, & penè omnes terras quæ pelago cinguntur, præter Cretam & Rhodum & Ciprum, ocupauerunt. Sed nostris diebus per Northmannos Siciliam, per Pisanos Corsicam & Sardiniam, per Francos & omnis generis Christianos ex Europa, magnam partem Asiæ; & ipsam Ierusalem relinquere coacti sunt, de quibus quia in consequentibus amplior erit declarandi locus; nunc ex verbis *Caroli* fœdus firmum inter eum & *Offam* Regem Merciorum compactum subijciam.

CArolus *gratia Dei Rex Francorum & Longobardorum, & Patricius Romanorum, viro venerando & fratri charissimo* Offę *Regi Merciorum salutem. Primò gratias Omnipotenti Deo agimus de Catholicæ fidei sinceritate, quam in vestris laudabiliter paginis reperimus exaratam. De peregrinis vero, qui pro amore Dei & salute animarum suarum, beatorum Apostolorum limina desiderant adire, cum pace sine omni perturbatione vadant; sed si aliqui non religioni seruientes, sed lucrum sectantes inter eos inueniantur, locis opportunis statuta soluant telonia. negotiatores quoq; volumus, vt ex mandato nostro patrocinium habeant in regno nostro legitimè: Et si in aliquo loco iniusta affligantur oppressione, reclament se ad nos vel nostros Iudices, & plenam videbimus iusticiam fieri. Cognoscat quoque dilectio vestra, quòd aliquam benignitatem de dalmaticis nostris vel pallijs ad singulas sedes Episcopales regni vestri vel* Ethelredi *direximus in Eleemosynam Domini Apostolici* Adriani, *deprecantes vt pro eo intercedi iubeatis, nullam habentes dubitationem beatam illius animam in requie esse, sed vt fidem & dilectionem ostendamus in amicum nostrum charissimum. Sed & de thesauro humanarum rerum, quem Dominus Iesus nobis gratuita pietate concessit, aliquid per Metropolitanas ciuitates direximus, vestræ quoque dilectioni vnum baltheum & vnum gladium Hunisc um & duo pallia serica.*

HÆc saltuatim verba Epistolæ decerpens, idcirco apposui, vt posteris eluceſcat amicitia *Offæ* & *Caroli*, cuius familiaritate fretus, licèt multorum impeteretur odio,

dulci

dulci tamen vitam conſumpſit otio, & *Egfertum* filium ante mortem ſuam in Regem inunctum ſucceſſorem dimiſit. Ille ſedulò paternæ immanitatis veſtigia declinans, priuilegia omnium Eccleſiarum, quæ ſeculo ſuo genitor attenuauerat, prona deuotione reuocauit. Prædium quoq;, quod pater Malmesburię abſtulerat, reddidit in manu *Cuthberti* tunc illius loci Abbatis, hortatu præfati *Athelardi* Archiepiſcopi Cantuariæ, ſtrenui ſanè & Deo digni viri; Quem *Athelardum* Abbatem fuiſſe ibi, ante *Cuthbertum* conſtans opinio aſſeuerat, hoc argumenti aſſumens, quòd defunctum ſe eo loci tumulari fecerit. Itaq; cum ſpes egregiæ indolis primis annis *Egferti* ado-
al. Alcuinus leret, ſæua mors vernantis ætatis florem meſſuit: vnde *Osberto* patricio * *Albinus*, *Non arbitror quòd nobiliſſimus iuuenis* Egfertus *propter peccata ſua mortuus ſit, ſed quia pater ſuus pro confirmatione regni eius, multum ſanguinem effudit.* Poſt quatuor ergo menſes regni excedens, *Kenulphum* quinto genu nepotem *Pendæ* ex fratre *Kenwalchio* Regem conſtituit.

KEnulphus in primis magnus vir & virtutibus famam ſupergrediens, nihil quod liuor dignè carperet vnquã admiſit, domi Religioſus, in bello victorioſus, vir cuius meritò laudes nitentur in altũ, quamdiu æquus arbiter in Anglia inuenietur, laudandus tum regni ſublimitate, tum mentis humilitate, qua enituit ampliſſimè, quando, vt ſuprà diximus, dignitatem Cantuariæ labefactam refecit; parum faciens rex mundanum in ſua prouincia ſupercilium, dummodo antiquitùs ſtatutum non tranſgrederetur tramitem Canonum: Contra Cantuaritas ſucceſſiuum ab *Offa* ſuſcipiens odium, Regionem illam valde afflixit: regemque eorum *Edbrithum* cognomine *Pren* vinctum abduxit. Sed non multò pòſt humana miſeratione mollitus, ſoluendum curauit. Nam apud Winchelcumbã, vbi Eccleſiã, quę adhuc ſupereſt Deo exędificauerat, ipſa dedicationis die Regem captiuum ad altare manumittens libertate palpauit, memorabile clementiæ ſuæ ſpectaculum exhibens. Aderat ibidem Regiæ munificentiæ applauſor *Cuthredus*, quem ille Cantuaritis Regem prędfecerat. Sonabat baſilica plauſibus, platea fremebat diſcurſibus, eò quòd ibi in conuentu tredecim Epiſcoporum, decem ducum, nullus largitatis pateretur repulſam, omnes ſuffarciatis marſupijs abirent. Nam pręter illa xenia, quę magnates ſuſceperant inęſtimabilis ſcilicet prędij & nuneri, in vtęſilibus, veſtibus, equis electiſſimis, omnibus, qui agros non habebant, libram argenti; presbiteris marcam auri; Monachis ſolidum vnum; poſtremò toti populo multa erogauit. Idem cùm Monaſterium magnis redditibus, quantũ hoc tempore incredibile videatur, ampliaſſet. 24. anno regni, funere ſuo honorauit. Filius eius *Kenelmus* puer admodum â ſorore ſua *Quendrida* innocuè cęſus, nomen & decus Martyrij adeptus, ibidem pauſat.

POſt illum Regnum Merciorum nutabundum, & vt ita dicam, exangue, nihil quod litera dignetur meruit comminiſci. Sed, ne quis nos arguat ſemimutilatam hiſtoriam interrumpere, Regũ ſuccedentium nomina tranſcurram. *Ceolwlphus* frater *Kenulphi*
al. Egbirto, & Egberto. vno anno regnans, altero â *Bernulpho* expulſus eſt: *Bernulphus* iij. Regni anno ab * *Egbrithro* rege Weſtſaxonum victus & fugatus, mox ab Orientalibus Anglis occiſus eſt, eò quòd ille Orientalem Angliam, vt debitum Mercijs regnum, a tempore *Offæ* inuadere tentaſſet. *Ludecanius* ab eiſdẽ Anglis poſt biennem poteſtatem, vltione m anteceſſoris animo intẽdens, oppreſſus eſt. *Withlaſius* in initio regni, abeodem *Egbirtho* ſub iugum miſſus, regnauit annis xiij. & illi, & filio capitis & pecuniarum tributa perſoluens. Eadem ſorte *Berthwlphus* xiij. annis regnans, nouiſſimè à piratis Danorum vltra mare fugatus eſt, *Burhredus* accepta *Ethelſuida* filia Regis *Athulphi* filij *Egbrithi*, affinitate illius & vectigalium penſionem, & hoſtium deprędationem conſolatus eſt; Sed poſt 2·. annos ab eiſdem patria deturbatus, Romam diffugit, ibiq; apud ſcholam Anglorum in Eccleſia ſanctę *Mariæ* tumulatus eſt. Vxor eius tunc quidem in patria reſidens, ſed poſtea virũſecuta apud Papiam extremam ſortem incurrit. Tunc Regnũ illud â Danis cuidã *Selwlfo Burhredi* miniſtro traditum, &, ne vltra placitum retineret, ſacramento firmatum: Poſt paucos annos *Alfredus* nepos *Egbrithi* obtinuit. Ita principatus Merciorum, qui per tumidam gentilis viri inſaniam, ſubitò effloruit, tunc per miſeram ſemiuiri ignauiam, omnino emarcuit, Anno Dominicę incarnationis octingenteſimo ſeptuageſimo quinto, Poſt mortem *S. Ethelberti* regis Cantię.

CAP.

CAP. VI.

De regno Orientalium Anglorum.

SEd quia quatuor potentiſſima regna hucúſque non exiliter, vt arbitror, quantum lectio maiorum ſuggeſſit, perarauit ſtilus, nunc vt in prooemio dixi, Orientalium Anglorum, & Orientalium Saxonum principatum idem poſt aliorum terga percurret. Namq; poſterius regno Cantuaritarum, ſed prius regno Weſtſaxonum, pullulauit regnum Orientalium Anglorum. Primus ergò idémque maximus apud Orientales Anglos rex fuit *Redwaldus* a *Wodenio*, vt ſcribunt, decimum genu nactus: omnes quippe Auſtrales Anglorum & Saxonum prouinciæ citra Humbram fluuiũ cum ſuis Regibus eius nutum ſpectabant. Hic eſt ille, quem ſuperior relatio non tacuit *Ethelfridum* regem Northanimbrorum, pro *Edwini* fauore trucidaſſe. Idem ſuadente eodem *Edwino* baptizatus, conſilio vxorio poſtmodum à fide deſciuit. At vero filius eius *Eorpwaldus* incorruptam Chriſtianitatem complexus, inuiolatum ſpiritum Deo effudit, à *Richbarto* gentili innocenter peremptus. Huic ſucceſſit **Sigebertus* vir Deo dignus, frater eius ex matre, omnémque Barbariem pro Francorum nutritura exutus; Nanque à *Redwaldo* in exilium actus, eorúmque diu contubernio fruitus, Sacramenta Chriſtianitatis aſſumpſerat, qua poteſtate initiatus regno ſuo toti dignantèr infudit, ſcholaſque etiam literarum per loca inſtituit, quod pro magno certè debet prędicari, vt literarum dulcedinem per eum experirentur homines agreſtes antea & fanatici. Adiutor ſtudiorum fuit & Religionis incentor *Fœlix* Epiſcopus Burgundiæ oriundus, qui nunc *Rameſeiæ* requieſcit: Porro *Sigebertus* ſeculo renuntians monaſticæq; tonſuræ compos *Egrico* cognato thronum reliquit, cum quo a *Penda* rege Merciorum ſociali bello appetitus, mortem oppetiit, cùm fortior ipſe malis, & profeſſionis non immemor, virgam tantùm manu geſtaret. Succeſſor *Egrici* *Anna* filius *Eni* fratris *Redwaldi*, eodem furente *Penda* ſimili inuolutus exitio, glorioſæ propaginis numeroſitate fœlix emicuit, ſicut ſecundus liber in ſuo loco inſinuabit. Succeſſit *Annæ* frater eius *Ethelherius*, & occiſus eſt à Rege Northanimbrorum *Oſwio* cum *Penda* meritò, quòd ei concurreret in auxilium & fulciret excercitum, qui peſſum dediſſet fratrem & cognatum. Huius ſucceſſor frater *Ethelwaldus* continuatis ſucceſſionibus regnum reliquit eiuſdem *Ethelherij* filijs *Adulpho* & *Elwoldo*; his *Beorna*; huic quoque *Ethelredus* ſucceſſit: huius filius fuit ſanctus *Ethelbirthus*, quem *Offa* Rex Merciorum doloſè interemit, vt dictum eſt & dicetur poſteriùs. Pauci poſt eum in Orientali Anglia regnauerunt potentes vſque ad ſanctum *Edmundum*, pro violentia Merciorum, qui anno regni ſui xvj. ab *Hinguar* Pagano peremptus eſt. Ex quo in Orientali Anglia regnare deſierunt Angli annis quinquaginta. Nouennio enim ſine Rege, Paganis vaſtantibus prouincia ſubiacuit: Poſt ea in Orientali Saxonia, *Guthrum* Rex Danus regnaui annis duodecim tempore Regis *Alfredi*. *Guthrum* habuit ſucceſſorem æquè Danum nomine *Eohric*; qui cùm regnaſſet annis xiiij. peremptus eſt ab Anglis, eò quòd inciuilitèr in eos egiſſet: Nec tamen eis libertas aſſurrexit, Danorum comitibus vel eos prœmentibus, vel in Weſtſaxonum Reges acuentibus, donec *Edwardus* filius *Elfridi* ambas prouincias, expulſis Danis, liberatis Anglis, ſuo, id eſt, Weſtſaxonico imperio adiecit, anno poſt occiſionem Sancti *Edmundi* Regis & Martyris quinquageſimo, regni ſui quinto decimo.

al. Siebertus

CAP.

CAP. VI.

De regno Orientalium Saxonum.

EOdem fere tempore quo cœpit Regnum Orientalium Anglorum, ſurrexit & regnum Orientalium Saxonum: Et habuere quidem Orientales Saxones, per ſucceſſionem Reges multos, ſed alijs Regibus & maximè Mercijs ſubiectos. Primus igitur apud eos regnauit *Sleda* à *Wodenio* decimus; eius filius *Sebertus*, nepos ſancti *Ethelberti* Regis Cantuariorum, ex ſorore *Ricula* fidem ſuſcepit Chriſti, prędicante ſancto *Mellito*, qui primus Londoniæ fuit Epiſcopus. Ea enim vrbs ad Orientales Saxones ſpectat. *Seberto* mortuo, filij eius *Sexcedus* & *Sewardus*, *Mellitum* expulerunt, nec multò pòſt a Weſtſaxonibus occiſi, tyrannidis in Chriſtum pœnas pependere. Succedens eis *Sigbertus* cognomento *Paruus Sewardi* filius reliquit Regnum *Sigeberto Sigebaldi* filio, qui fuerat frater *Seberti*. Hic *Sigebertus* hortatu Regis *Oſwÿ* in Northumbria ab Epiſcopo *Finano* baptizatus, gentem ſuam ad fidem quam cum *Mellito* abiecerant, per Epiſcopum *Ceddum* reduxit; quíque poſt glorioſè adminiſtratum Regnum, glorioſiùs reliquit, a propinquis interemptus, eò quòd Euangelici præcepti ſequax hoſtibus ſerenus parceret, nec delinquentes, ſi pęniterent, rugato & duro vultu ſuſpenderet. Poſt eum frater *Switelmus* regnauit, ab eodem *Ceddo* in Orientali plaga baptizatus. Eo mortuo *Sigherius* filius *Sigeberti Parui* & *Sebba* filius *Sewardi* tenuerunt regnum. Verumtamen Sebbi ſociante ſe defuncto, ipſe quoq; xxx. anno voluntariè regno deceſſit, Monachus (vt *Beda* refert) factus; filij eius *Sigehardus* & *Senfredus* poſt eum regnauerunt. Illis defunctis pauco tempore regnum moderatus eſt *Offa* filius *Sigherij*, iuuenis iocundi vultus & animi, ætatis floridæ, & maximi apud ciues amoris, qui hortatu *Kineſwithæ Pendæ* regis filiæ, cuius nuptias ſuſpirauerat, cœleſtes ſuſpirare doctus amores, Romam cum *Kenedo* Rege Merciorum & beato *Egwino* Epiſcopo Victiorum iuit, ibiq; attonſus Regna cœlica ſuo tempore ſubiuit. Illi ſucceſſit *Selredus Sigeberti* boni filius 38. annis: Quo perempto, principatus eſt Orientalibus Saxonibus *Swithedus*, qui eodem anno, quo Cantuaritas *Egbertus* Rex Weſtſaxonum debellauit, ab eodem expulſus, Regnum vacuefecit. Londonia tamen cum circumiacentibus regionibus Merciorum Regibus, quamdiu ipſi imperitauerunt, paruit.

Dominabantur ergo Reges Cantuaritarum propriè in Kantia, In qua ſunt hi duo Epiſcopatus, Archiepiſcopatus Cantuariæ, & Epiſcopatus *Roſenſis*.

REges Weſtſaxonum dominabantur in Wiltſhire, & Berkenſi & Dorſetenſi pago. Quorum eſt Epiſcopus vnus, cuius eſt modò ſedes apud Sarum vel Salesburie, quondam erat vel Rammesburie, vel Schireburniæ.

ET in Southſexia quæ aliquanto tempore habuit proprium regem. Eratq; ſedes Epiſcopalis eius pagi antiquitùs *Seleſeia*, quæ eſt Inſula circumflua ponto, vt *Beda* narrat, vbi & beatus *Wilfridus* Monaſterium conſtruxit; nunc habitat Epiſcopus apud Ciceſtriam.

ET in pagis Southantunenſi & Southereienſi, quibus eſt Epiſcopus qui habet ſedem Wintoniæ.

ET in pago Summerſetenſi, qui habebat Epiſcopum olim apud Welles, qui nunc eſt Bathoniæ.

ET in Dommonia quæ Deueneſchire, & in Cornubia quæ nunc Cornugalliæ dicitur. Erantq; tunc duo Epiſcopatus, vnus in Credinton, alter apud ſanctum Germanum; nunc eſt vnus & eſt ſedes eius Exoniæ.

POrro reges Merciorum dominabantur in pagis his, Gloceſtrenſi, Wigornienſi, Warwicenſi; In his eſt epiſcopus vnus cuius ſedes eſt Wigorniæ.

Et

ET in Cestrensi, & in Derbensi,& Statfordensi; In his est Episcopus vnus,& habet partem Warwicensis & Scrobberiensis, & est sedes apud ciuitatem Legionum, id est,Chestrum vel Couentriam. quondam erat Lychesildiæ.

ET in Herefordensi, habetúrq; ibi Episcopus habens dimidium pagum Scrobberiæ,& partem Warwicensis & Gloceſtrensis,possidens sedem in Herefordia.

ET in Oxenefordensi, Buckingensi, Hurtfordensi, Huntendunensi, dimidia Bedefordensi,Northhantunensi, Legeceſtrensi,Lincolniensi, quos regit Episcopus qui habet sedem apud Lyncolniam modò, quondam habebat apud Dorkeceſtram in Comitatu Oxoniensi.

ET in Legeceſtrensi, Notingensi, quorum Christianitas ad Archiepiscopum Eboracensem spectat; Habebatúrq; ibidem olim proprius Episcopus,cuius sedes erat apud Legeceſtram.

REges Orientalium Anglorum dominabantur in pago Grantebrigensi; Et est ibi Episcopus cuius sedes est apud Ely.

ET in Northfolke & Southfolk quorum sedes est apud Northwich, quondam erat apud Helmam vel Theotford.

REges Orientalium Saxonum dominabantur in Estsexa & Middlesexa, & dimidia Hurtfordensi,habebaturque ibi & habetur Episcopus Londonienſis.

REges Northanimbrorũ dominabantur in omni regione quę vltra Humbram est flumen, vsq; ad Scotiam; Erantq; ibi Archiepiscopus Eboracensis, Episcopus Hanguſtaldensis, & Ripensis, & Lindesfarnensis,& de candida casa: Hanguſtaldensis & Ripensis defecerunt, Lindesfarnensis translatus est in Dunelmum.

HÆ erant partitiones regnorum Angliæ, quamuis Reges pro vicissitudine temporum, modò hi, modò illi, terminos prętergrederentur pro fortitudine,vel pro ignauia amitterent: sed has omnes regnorum varietates, *Egbertus* animi magnitudine compescuit, & ea vni quadrans imperio, ad vniforme dominiũ,seruans vnicuíq; proprias leges,vocauit. Quocirca quia de recensione temporum fidem placitam absoluens vltra eius tempora excurri, hic figam metam primo volumini, vt multifidus trames regnorum in vnius Westsaxonici terminetur compendium.

PROLOGVS LIBRI SECVNDI.

*DIu est,quòd & parentũ cura, & meapte diligentia libris insueui. Hæc me voluptas iam inde a pueritia cepit; hæc illecebra mecũ annis parilibus adoleuit. Nam & ita a patre institutus eram, vt, si ad diuersa declinarẽ studia,esset animæ dispendiũ,& *famæ periculũ. Quocirca memor sententiæ,Cupias quodcúnq; necesse est,extorsi iuuẽtuti meæ, vt libenter vellem, quod non velle honestè nõ possem. Et multis quidem literis impendi operam, sed alijs aliam. Logicam enim, quæ armat eloquium, solo libaui auditu: Physicam, quæ medetur corpus valetudini, aliquantò pressiùs * concepi: Iam verò Ethicæ partes medullitùs rimatus,illius Maiestati assurgo,eò quòd per se studentibus pateat, & animos ad benè viuendũ componat: Historiam præcipuè, quæ iocunda quadam gestorũ noticia, mores condiens ad bona sequenda,vel mala cauenda legentes exemplis irritat. Itaq; cùm domesticis sumptibus nonnullos exterarũ gentiũ historicos conflassem, familiari otio quærere perrexi, si quid de nostra gente memorabile posteris posset reperiri. Hinc est, quòd ab antiquo scriptis non contentus, ipse quoque scripturire incepi; non vt scientiam meam, quæ penè nulla est, proponerem, sed vt res absconditas, quæ in strue vetustatis latebant,conuellerem in lucem. Quapropter opiniones volaticas despuens, Chronica longè latéque corrogaui, sed nihil propemodùm hac, fateor, profeci industria. Omnibus enim decursis in-*

al. vitæ.

al. cepi.

ops remanſi ſcientiæ, quippe ante non inueniens, quod legerem, quàm lectuirre deſinerem. Quæcúnque verò de quatuor regnis ad liquidum edidici, primo libro indidi; in quibus, vt ſpero, non erubeſcet veritas, etſi fortè alicui ſuboriatur dubietas. Nunc vſq; ad aduentum Normannorum Regni Weſtſaxonici Monarchiam, per ſuccedentium inuicem Regum geneſin, deducam. Quæ, ſi quis oculo bono videre dignabitur, hanc ſub fraterna charitate regulam teneat: Si iſta tantùm antè nouerit, non faſtidiat, quod ſcripſerim; ſi plura didicerit, non ſuccenſeat, quod non dixerim; *Immo dum viuo, mihi cognoſcenda communicet, vt meo ſtilo apponantur ſaltem in margine, quæ non occurrerunt in ordine.*

De Egberto Rege.

CAP. I.

Vperiori volumini hic terminus obuenit, qui quatuor regna Brittaniæ in vnum coarctaret. Cuius potentiæ author* *Egbertus*, Regis *Inæ* de fratre *Inegildo* abnepos, amplo apud ſuos loco natus, & ingenuè educatus a pueritia inter Weſtſaxones emicuit. Continuatio virtutum incendit inuidiam, & (quod ferè a natura comparatum eſt, vt Reges iniquo intuitu aſpiciant, ſi quos in ſpem regni adoleſcere videant) *Brictricus*, vt prædictum eſt, ſuſpectum habens memorandæ indolis iuuenem è medio tollere cogitabat. Quod *Egbertus* prȩſentiens ad *Offam* regem Merciorum fuga lapſus eſt, Quem dum ille ſedula diligentia obumbraret, conſecuti ſunt *Brictrici* nuncij, qui perfugam ad ſupplicium repeterent habentes in manibus traditionis pretium. Accedebat, quòd ſuo Regi filiæ ipſius poſtulabant nuptias, vt genialis thori fœdus perpetuas inter eos contineret, amicitias. Ita *Offa*, qui bellicis minis non cederet, ad blanditias cõniuente, *Egberthus* tranſnauigato mari Franciam venit; quod Dei conſilio factum intelligo, vt vir ille ad tantum regnum electus regnandi diſciplinam â Francis acciperet. Eſt enim gens illa & excercitatione virium, & comitate morum cunctorum Occidentalium facilè princeps. Hac igitur contumelia *Egbertus*, vt cote vſus eſt, qua, detrita inertiæ rubigine, aciem mentis expediret, & mores longè â gentilicia barbarie alienos indueret. Itaque defuncto *Brictrico* frequentibus ſuorum nuncijs *Brittanniam* reuerſus, moxq; imperare iuſſus patriæ deſiderijs ſatisfecit, anno Dominicæ incarnat. octingenteſimo, regnante in Francia *Carolo* magno anno xxxiiij. qui etiam xij. annis ſuperuixit. Interea *Egbertus*, cùm clementia, & manſuetudine ſubiectorum amorem redemiſſet, prima virium documenta in Brittannos, qui eam Inſulæ partem inhabitant, quę Cornugallię dicitur, dedit; quibus ſubiugatis, Aquilonares Brittannos, qui à prędictis brachio maris diuiduntur, tributarios fecit. Harum victoriarum fama cùm reliquos territaret, *Bernulphus* Rex Merciorum tumidum quid ſpirans, glorióſumque arbitratus, ſi audacia ſua cæterorum metum demeret, bellum *Egbirtho* indixit. Ille gloriæ damnum ducens ſi cederet, occurrit alacriter, conſertáque pugna fugit *Bernulphus*, victus miſerabiliter. Factum eſt hoc bellum apud Hellendune, anno Domini octingenteſimo ſexto. Hoc euentu Weſtſaxo elatus, & animum ad altiora extendens, feruente adhuc victoria *Ethelwlphum* filium cum *Alſtano* Epiſcopo Shireburnię, & electa manu in Cantiam miſit, qui prouinciam ſeu longo ſopitam otio, ſeu virtutum ſuarũ exanimatam nuncio dominatui Weſtſaxonico adijcerent. Miſſi efficaciter imperatis inſtiterunt, regionẽmque, quaqua verſum finibus ſuis cingitur, peruagati, minimoq; labore *Baltredo* rege vltra Tamenſem fluuiũ expulſo, Cantiam,* Southeriam, Auſtrales,

al. Egbirthus.

al. Sudreiam

Auſtrales,&Orientales Saxones,qui quondam ad anteceſſorũ ſuorũ ius pertinebant, ſuę parti ſubdidere anno regni eius 24. Nec multò pòſt Orientales Angli auxilio *Egbirthi* animati, Reges Merciorum *Bernulphum*,& *Ludecanum* continuatis exceptos inſidijs, trucidarunt. Cauſa cędis fuit, quòd ipſi ſolita cõtumacia fines externos inquietarent. Eorũ ſucceſſor *Withlafius* primò ab *Egbirtho* regno fugatus,mox in fidem tributariam acceptus principatũ Weſtſaxonũ ampliauit. Eodem anno Northanimbri,qui ſe ſolos remanſiſſe,& omniũ digito notari cernerent,timentes ne diu cõceptam iram in ipſos effunderet, tandem vel ſerò datis obſidibus fauerunt deditioni. Ita tota Brittannia potitus reliquũ vitæ per annos nouem tranquillè cucurrit, niſi quòd extremis ferè diebus manus Danorũ piratica litoribus eius appulſa otiũ regni fœdauit. Ita verſatur humanarum rerum alea, vt primus omnibus Anglis imperitans cognatorũ obſequia poſſet paruipẽdere,dum externus hoſtis ſe,ſuóſq; hęredes nõ deſineret inceſſere: Cõtra quos cùm copiæ Anglorũ conſtitiſſent,non ſolito lenocinio fortuna Regi adulata, in ipſo conatu deſtituit. Siquidem cùm meliore parte diei victoriã penè occupaſſet, iam prono in Oceanũ ſole palmam amiſit:ſed tamen beneficio tenebrarũ adiutus victi dedecus euaſit. Sequẽti planè pręlio ingentem multitudinẽ parua manu fudit. Poſtremò autẽ poſt annos regni triginta & ſeptem & menſes 7. deceſſit, ſepultuſq; eſt Wintonię magnas laudum occaſiones filio relinquens,fœlicemq; fore pronuntians,ſi regnum,quod multa texuerat induſtria, ille cõſueta genti illi non interrumperet ignauia.

CAP. II.

De Ethelwlpho.

ANno Dominicæ incarnationis * 837. *Ethelwlphus*, (quem quidam *Athulphum* vocant) filius *Egberthi* regnum ſortitus regnauit viginti annis, & quinq; menſibus, natura lenis, & qui ſub quiete degere, quàm multis prouincijs imperitare mallet: deniq; auito Weſt-Saxonum regno contentus, cętera quę pater ſubiugauerat,appendicia *Ethelſtano* filio cõtradidit,qui quanto,& quo fine defecerit incertum. *Burthredum* regem Merciorũ & additamento excercitus contra Brittones iuuit, & filiæ nuptijs non parùm exaltauit. Piratas Danorum per totam Inſulam vagantes,& inopinatis appulſionibus litora omnia infeſtantes non ſemel per ſe,& duces ſuos cõtudit,quamuis,vt eſt teſſera bellorum,ipſe in ijſdem & frequentes & inſignes calamitates acceperit,Londonia,& omni penè Cantia vaſtata. Obſiſtebat tamen ſemper ęrumnis conſiliariorum Regis viuacitas, qui nihil vnquam hoſtes impunè delinquere paterentur, quin cõmuni conſilij vmbone in eos vlciſcerentur. Habebat enim duos ſuo tempore pręcellentes pręſules beatũ *Swithunũ* dico Wintonię,& *Alſtanũ* Schireburnię; hi videntes regem craſſioris & hebetis ingenij, ſedulis admonitionibus ad ſcientiã regnãdi ſtimulabant. *Swithunus* in terrenis nauſeans dominum ad cœleſtia informabat; *Alſtanus* forenſia quóq; non negligenda ratus eundẽ contra Danos animabat,ipſe pecunias fiſco ſufficiens,excercitũ ipſe componens. Multa per illũ in talibus,& inchoata conſtantèr,& terminata ſęlicitèr,qui annales legerit,inueniet. Vixit in Epiſcopatu annis 50. beatus, qui tanto tẽpore in procinctu bonorũ operũ fuerit: Quem libenter laudarem, niſi quòd humana cupiditate captatus indebita vſurpauit, quando Monaſteriũ Malmesburienſe ſuis negotijs ſubſtrauit. Sentimus ad hunc diem impudẽtię illius calumniã licèt locus idẽ ſtatim,eo mortuo,omnem illã eluctatus fuerit violentiã,vſq; ad noſtrũ tempus,quando in idẽ diſcrimen recidit. Ita ſacra fames auaritię mortalia pectora exeditꝫita magnificos,& illuſtres in cęteris viros in tartara trudit. *Ethelwlphus* his duobus ſuſtẽtatoribus fretus,et exteriora benè prouidere,& interiora nõ deſpicere. Poſt triumphatos ſilicet hoſtes ad Dei cultũ conuerſus 10. omnium hydarum intra regnũ ſuum Chriſti famulis cõceſſit,liberam ab omnibus functionibus,abſolutãab omnibus inquietudinibus. Sed

al. 838.

quantula eſt hæc eius gloria? Romam compoſito regno abijt, ibíque tributum, quod Anglia hodiéque penſitat, ſancto *Petro* obtulit coram quarto *Leone* Papa, qui etiam anteà *Elfredum* filium eius ad ſe miſſum honorificè ſuſceperat, & Regem inunxerat. Ibi ergò integro moratus anno, Scholam Anglorum, quæ (vt fertur) ab *Offa* Rege Merciorum primitùs inſtituta proximo anno conflagrauerat, reparauit egregie. Inde domum per Gallias repatrians, *Iudith* filiam *Caroli* Regis Francorum in coniugium ſumpſit.

SIquidem *Ludouicus Pius, Caroli* magni filius, quatuor filios habuit *Lotharium, Pippinum, Ludouicum, Carolum* cognomento *Caluum*: quorum *Lotharius*, etiam patre viuente, nomen Imperatoris vſurpans, regnauit annis quindecim in ea, quæ iacet iuxta Alpes parte Germaniæ, & nunc *Lotharingia* (quaſi *Lotharij* regnum) dicitur, & in tota Italia cum Roma. In extremo vitæ aduerſa valetudine vexatus, ſeculo renunciauit, Vir omnium ante ſe longè immaniſſimus, quippe qui proprium patrem crebrò captiuatum in ergaſtulis vinxerit. Erat ſanè ille manſueti animi, & ſimplicis, ſed quia mortua *Ermengarda*, de qua priores liberos tulerat, *Carolum* ex *Iudith* vxore natum arctiùs exoſculabatur, a *Lothario* inclementèr exagitatus. *Pippinus* alter filius *Ludouici* regnauit in Aquitania, & Waſconia. *Ludouicus*, tertius filius *Ludouici*, præter Noricam, quam habebat, tenuit regna, quæ pater ſuus illi dederat, id eſt, Alemanniam, Turingiam, Auſtraſiam, Saxoniã, & Auarorum, id eſt, Hunorum regnum. *Carolus* verò medietatem Franciæ ab Occidente, & totam Neuſtriam, Brittanniam, & maximam partem Burgundiæ, Gothiam, Waſconiam, Aquitaniam, ſubmoto indè *Pippino*, filio *Pippini*, & in Monaſterio ſancti *Medardi* attonſo; qui poſteà indè per fugam elapſus, & Aquitaniam regreſſus multo tempore fugiendo ibi latuit: Iterúmque à *Ranulpho* præfecto perfidè deceptus, comprehenſus eſt, & ad *Carolum* deductus Siluanecto, perpetuo eſt exilio detruſus. *Lotharius* ante obitum patris decem, & octo annis inunctus ad Imperatorem contra fratres ſuos, id eſt, *Ludouicum*, pijſſimum Regem Baioariorum, & *Carolum*, exercitum duxit, adiuncto ſibi *Pippino* cum Aquitaniorum populo in pago Antiſiodorenſi in loco, qui vocatur Fontanetum; In quo loco cùm Franci cum omnibus nationibus ſibi ſubiectis mutua ſe cæde proſternerent, ad vltimũ *Ludouicus*, & *Carolus*, *Lothario* fugato, triumpharunt. Poſt cruentiſſimum verò prælium, pace inter eos facta, diuiſerunt inter ſe Francorum Imperium, vt ſuprà diximus. *Lotharius* verò ex *Ermengarda* filia *Hugonis*, tres filios habuit, primum *Ludouicum*, cui Regnum Romanorum, & Italiam tradidit; alterum autem *Lotharium*, cui ſedem Imperialem reliquit; tertium verò *Carolum*, cui Prouinciam gubernandam commiſit. Deceſſit *Lotharius* anno incarnationis Domini octingenteſimo quinquageſimo quinto, Imperij, ſui 33. Poſt cuius obitum *Carolus* filius eius, qui Prouinciam gubernabat, 8. anno moritur. Et dehinc *Ludouicus* Imperator Romanorum, & *Lotharius* fratres eius, regnum eius, hoc eſt Prouinciam, inter ſe diſpertiunt. *Ludouicus* autem Rex Noricorum, id eſt, Baioariorum, *Ludouici* Imperatoris filius, anno incarnat. Domini octingenteſimo ſexageſimo quinto, poſt feſtiuitatem Paſchalem regnum ſuum inter filios ſuos diuiſit; & *Carolomanno* quidem dedit Noricam, id eſt, Baioariam, & Marcas contra Sclauos, & Longobardos; *Ludouico* verò Turingiam, Auſtraſios Francos, & Saxoniam dimiſit; *Carolo* autem Alemanniam & Curwallam, id eſt Comitatum Galliæ, reliquit. Ipſe verò *Ludouicus* ſuper filios ſuos fœlicitèr regnauit in omni poteſtate ſua annis decem, & poſt hęc obijt anno incarnationis Domini octingenteſimo ſeptuageſimo ſexto, cùm regnaſſet annis 54. *Carolus* autem rex Occidentaliũ Francorum anno 36. regni ſui in Italiam pergens orationis gratia ad limina Apoſtolorũ peruenit, ibiq; a cuncto populo Romano, Imperator eligitur, & à *Iohanne* Papa in Imperatorem conſecratur 8. Kalendas Ianuarij, anno Dominicę incarnationis 875. Inde in Galliam proſperè reuerſus eſt. Anno autem regni 38. & imperij tertio inchoante, in Italiã iterùm perexit, & colloquio *Iohannis* Papę vſus in Galliam reuertens tranſcenſo Ciniſo monte prędentis luminis caruit viſu 3. Nonas Octobr. indictione 10. anno Dom. 877. cui ſucceſſit in regno filius eius *Ludouicus*. Deinde anno regni ſui 2. necdum expleto, idem *Ludouicus* obijt in Compendio palatio, 6. Idus April. anno Domini 879. Indictione 12. Deinde filij eius *Ludouicus*, & **Carolomannus* regnũ eius inter ſe diſpertiunt.

al. Carolus.

Prędictus

Prędictus verò *Lodouicus* in pago Viminaco cum Normannis bellũ gerens triumphum adeptus eſt,& non multò pòſt obijt pridiè nonas Auguſti anno Domini 881. Indictione 15. Regnauit annos duos, menſes tres,& dies 24; Cui ſucceſſit in regno frater eius *Carolomannus*. Regnauit annis tribus,& diebus ſex, deinde in *Ewellino* ſaltu in monte *Erico* a *fera ſingulari percuſſus eſt. Obijt anno Dominicæ incarnat. 884. Indictione 2. octauo Idus Decembris. Deinde *Carolus* rex *Suauorum*, filius *Ludouici* Regis Noricorum Monarchiam totius Imperij Francorum ſimul & Romanorum aſſumit anno verbi incarnati 885. Indictione 3. Cuius viſionem, quià memorabilem puto, hîc dignum duco intexere. *al. fera.*

IN nomine Domini ſummi Regis regum, Ego Carolus *Dei gratuito dono Imperator, Rex Germanorum, & Patricius Romanorum, atq; Imperator Francorum ſacra nocte Dominicæ diei poſt celebratum nocturnarum horarum diuinum officium, dum irem repauſationis cubitum, & vellem dormitionis capere ſomnum, venit vox ad me terribiliter dicens,* Carole *exiet â te modò ſpiritus tuus in hora non modica; ſtatimque fui raptus in ſpiritu, & qui me ſuſtulit in ſpiritum, fuit candidiſſimus, tenuitque in manu ſua glomerem lineum clariſſimi iubar luminis emittentem, ſicut ſolent Cometæ facere quando apparent, cœpitque illum diſſoluere, & dixit ad me, accipe filum glomeris micantis, & liga, ac noda firmiter in pollice tuæ dextræ manus, quia per illum duceris in laberinthicas infernorum pœnas; & hoc dicto præceſſit me velociter diſtorquens filum luciflui glomeris, duxítque me in profundiſſimas valles & igneas, quæ erant plenæ puteis ardentibus pice, & ſulphure, plumbóque, & cera, & adipe. Ibi inueni Pontifices patris mei, & auunculorum meorum; quos cùm pauens interrogarem quid tam grauia paterentur tormenta, reſponderunt mihi,* Fuimus *Epiſcopi patris tui, & auunculorum tuorum, & dum debuimus illos, & populum eorum de pace, & concordia admonere, & prædicare, ſeminauimus diſcordias, & incentores malorum fuimus: Vnde nunc incendimur in his Tartareis ſupplicijs, & nos, & alij homicidiorum, & rapinarum amatores; huc etiam tui Epiſcopi & ſatellites venient, qui ſimiliter amant nunc facere. Et dùm hæc tremibundus auſcultarem, ecce, nigerrimi dæmones aduolantes cum vncis igneis volebant apprehendere filum glomeris, quem in manu tenebam, & ad ſe attrahere, ſed reuerberantibus radijs illius glomeris non valebant filum attingere. Deinde poſt tergum meum currentes voluerunt me aduncinare, & in ipſos puteos ſulphureos præcipitare; ſed ductor meus, qui portabat glomerem, iactauit ſuper ſcapulas ſuas filum glomeris, & duplicauit illum, traxítque poſt ſe fortiter, ſicque aſcendimus ſuper montes altiſſimos igneos, de quibus oriebantur paludes, & flumina feruentia, & omnia metallorum genera bullientia, vbi reperi innumeras animas hominum, & principum patris mei, & fratrum meorum præcipitatas, alias vſque ad Capillos, alias vſque ad mentum, alias vſque ad vmbilicum, clamauerúntque ad me eiulando, dum viximus amauimus tecum, & cum patre tuo, & cum fratribus tuis, & auunculis tuis facere prælia, & homicidia, & rapinas pro cupiditate terrena; Ideo in iſta bullientia flumina, & metallorum diuerſa genera ſuſtinemus tormenta. Et cum ad hæc timidus attenderem, audiui retrò me animas clamare, Potentes potenter tormenta patientur. Et reſpexi, & vidi ſuper ripas fluminis bullientis fornaces piceas, & ſulphureas, plenas magnis draconibus, & ſcorpionibus, & ſerpentibus diuerſi generis, vbi quoque vidi aliquos patris mei principes, & meos & fratrum meorum, necnon, & auunculorum meorum dicentes mihi, heu nobis* Carole, *vides quàm grauia habemus tormenta propter noſtram malitiam, & ſuperbiam, & mala conſilia, quæ Regibus noſtris, & tibi dedimus propter cupiditatem. Cúmque ad hæc dolendo congemiſcerem, cucurrerunt ad me dracones apertis faucibus, & plenis igne, & ſulphure, & pice volentes me inglutire; At ductor meus triplicauit ſuper me filum glomeri, á cuius radijs claritatis ſuperata ſunt ora eorum ignea, & pertraxit me validius, & deſcendimus in vnam vallem, quæ erat ex vna parte tenebroſa, ardens, velut clibanus ignis. Ex alia verò parte tam amæniſſima, & ſplendidiſſima, vt nulla ratione dicere valeam, vertíque me contra tenebroſam, & flammiuomam partem, vidíque ibi aliquos reges generis mei in magnis ſupplicijs; & tunc nimis perterritus & conſtrictus anguſtia, putaui me ſtatim demergi in ipſis ſupplicijs a gigantibus nigerrimis, qui ipſam vallem inflammabant cunctis generibus ignium; & valdè tremens, glomeris filo illuminante oculos meos, vidi â latere vallis pauliſper albeſcere lumen, ibique duos fontes fluere. Vnus erat nimiùm calidus; alter verò clarus, & tepidus; & erant ibi duo dolia;*

Cumq; illùc irem, filo glomeris regente gressus meos, intuitus super vnum, vbi erat aqua fer-
uens, vidi ibi genitorem meum Ludouicum *stare vsq; ad fæmora, & nimis dolore grauatus,*
& angore percussus dixit ad me; domine meus Carole *noli timere. Scio, quòd reuertetur rur-*
sus spiritus tuus ad corpus tuum, & permisit te Deus huc venire, vt videres propter quæ pec-
cata ego, & omnes, quos vidisti, talia toleramus supplicia. Vno enim die sum in isto feruentis
dolij balneo, & altero die transmutor in isto suauissimo altero aquæ dolio, & hoc fit precibus
sancti Petri, *& sancti* Remigij, *cuius patrocinijs hactenùs genus nostrum regale regnauit. Sed*
si mihi citò subueneris tu, & mei fideles Episcopi & Abbates, & omnis ordo Ecclesiasticus missis
al. oblationibus. * *orationibus, psalmodijs, vigilijs, & Eleemosynis, velocitèr liberatus ero de isto aquæ bulli-*
entis dolio. Nam frater meus Lotharius, *& eius filius* Ludouicus *sancti* Petri, *sanctiq;* Re-
migij *precibus exempti sunt de istis pœnis, & iàm ducti sunt in gaudium paradisi Dei; Dixit-*
que ad me, respice sinistrorsum; cúmque respexissem, vidi ibi duo dolia altissima bullientia;
ista, inquit, tibi sunt præparata, nisi te emendaueris, & pœnitentiam egeris de tuis nefandis
delictis; cœpíque tunc grauitèr horrere, cúmque cerneret ductor meus in tanto pauore esse spi-
ritum meum, dixit ad me, sequere me ad dextram luculentissimæ vallis paradisi. Et cùm gra-
deremur, contemplatus sum in ingenti claritate cum glorioſis regibus sedere Lotharium *a-*
uunculum meum super lapidem topazium miræ magnitudinis, coronatum diademate pretioso,
& iuxta eum filium suum Ludouicum *similiter coronatum; videns me comminùs accersiuit*
me blanda voce dicens, Carole, *successor meus nunc tertius in Imperio Romanorum, veni ad*
me. Scio quòd per pœnalem locum venisti, vbi est pater tuus, frater meus, positus in thermis
sibi destinatis, sed per misericordiam Dei citissimè de illis liberabitur pœnis, sicut & nos libe-
rati sumus meritis sancti Petri, *sanctíque* Remigij *precibus, cui Deus magnum Apostolatum*
dedit super Reges, & super gentem Francorum; qui nisi quisquilijs nostræ propaganis suffra-
al. progenies. *gratus fuerit, & adiuuerit, iam deficiet* * *Genealogia nostra regnando, & imperando; Vnde*
scito, quoniam tolletur ociùs potestas Imperij de manu tua, & postea breuissimo viues tempore.
Tunc conuersus ad me Ludouicus *dixit mihi, Imperium, quod hactenus tenuisti iure hæredi-*
tario, debet recipere Ludouicus *filius filiæ meæ; Et hoc dicto, visum est mihi affore inpræsen-*
tiarùm infantulum; tunc intuens in eum Lotharius *auus eius dixit, Talis videtur ille infans*
esse, qualis ille puer fuit, quem statuit Dominus in medio Discipulorum, & dixit: Talium est
enim Regnum Cælorum: dico vobis, quòd Angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui
in cælis est. Tu verò redde illi potestatem Imperij per illud filum glomeris, quod in manu tenes.
disnodans ergò filum de pollice dextræ meæ, donabam illi Monarchiam omnem Imperij per illud
filum: Statimque ipsum glomus fulgidum sicut iubar solis coadunatum est totum in manu illius;
Sicque post hoc factum mirabile, reuersus est spiritus meus in corpore meo valdè fessus, & con-
territus. Denque sciant omnes (velint aut nolint,) quoniam secundum destinationem Dei
in manus illius reuertetur totum Imperium Romanorum, & quòd super ipsum non præualeo a-
gere, præcipiente me articulo vocationis meæ, Deus, qui viuorum dominator est, & mortuo-
rum, & illud perficiet, & confirmabit; cuius æternum regnum permanet sine fine in secula se-
culorum. Amen.

VIsionem istam, & regnorum partitionem verbis quibus scripta inueni, hîc appo-
sui. Hoc ergò *Carolo* vix duobus annis potestate integra Imperij & regni functo,
successit in regno *Carolus* filius *Ludouici*, qui apud Compendium obijt. Hic est *Carolus*,
qui filiam *Edwardi* regis Anglorum duxit vxorem, deditq; Normanniam *Rolloni* cum
al. Gilla. filia sua **Gisla*, quæ esset vas pacis, pigneratrixq; fœderis. At verò in Imperio successit
Carolo isti *Arnulphus* Rex de genere Imperatorio, tutor *Ludouici* pueri, de quo visio
superior narrat. *Arnulpho* ergo post 15. annos defuncto successit *Ludouicus* idem, quo
mortuo, *Cunradus* quidam rex Teutonicorum imperauit. Huic successit filius *Henricus*,
qui misit ad *Aethelstanum* Regem Anglorum pro duobus sororibus suis *Alditha*,
& *Editha*, quarum posteriorem filio suo *Othoni* collocauit; alteram cuidam duci
iuxta Alpes nuptum dedit. Ita hodieq; imperium Romanorum, & regnum Franco-
rum ab antiqua vnione scissum, alterum Imperatores, alterum Reges habent. Sed quià
multùm a proposito excessi, dum me iuuat illustrium Francorum * seriem lineatìm
al. seriatim lineam. protendere, iam nunc inceptam viam repetens ad *Ethelwlphum* regrediar.

ILle, vbi post annuam peregrinationem domum venit, filia *Caroli Calui* in matrimoni-
um vt dixi ducta, aliter quàm putabat, animos quorundam offendit. Siquidem *Ethel-*

baldus

baldus filius eius, & *Alhſtanus* Schireburnenſis epiſcopus, & *Enulphus* Somerſetenſis pagi Comes in eius contumeliam coniurati regno eum proturbare nitebantur, ſed maturiori mediante conſilio, regnum inter parentem, & prolem diuiſum eſt. Iniuſta ea fuit partitio. adeò malignitas obtinuerat, vt pars Occidentalis melior filio, deterior Orientalis patri daretur. Veruntamen ille incredibili clemẽtia, (pluſquam ciuile bellum formidans) æquanimitèr filio ceſſit, prouinciales, qui eius dignitatem aſſerturi conuenerant, leni oratione cohibens. Ita, quamuis omnis controuerſia pro alienigena vxore fuerit, magna illam dignatione habitam, throno etiã contra morem Weſt-Saxonũ iuxta ſe locabat. Non enim Weſt-Saxones reginam vel iuxta regem ſedere, vel reginæ appellatione inſigniri patiuntur, propter malitiam *Eadburgæ*, filiæ *Offæ* regis Merciorum. Ea, vt prædiximus, *Brithrico* regi Weſt-Saxonum nupta, benignum (vt aiunt) virum in perniciem inſontum nequam conſilijs armare, quos vero inſimulare nequibat potionibus noxijs intercipere ſolebat. Compertum eſt in quodam adoleſcentulo regi dilectiſſimo, quem illa veneno ſuſtulit, confeſtímq; *Brithricus* decubuit, tabuit, & deceſſit, eò quòd ex potu ſine reginæ nimirùm conſcientia præguſtauerat. Effuſus ergò rumor in vulgus veneficam regno excedere coegit. Illa ad *Carolum magnum* profecta fortè cum vno filiorum ſtantem inuenit, oblatis xenijs, imperator ludibundus, & ioci plenus, eam, quem mallet, vel ſe, vel filium eligere præcepit. Tunc *Eadburga* contuitu viridis pulchritudinis ephœbum eligente, *Carolus* nõnihil motus reſpondet; ſi me eligiſſes, filium meum habuiſſes; ſed quia filium meũm elegiſti, nec me, nec illum habebis. Itaque in monaſterio locatam, quò vitam opulentèr degere poſſet, non multò pòſt depulit ſtupri ream. Huius malignitate percuſſi Saxones decretum, quod dixi, protulerunt. Sed id *Ethelwlphus* benignitate ſua infirmauit. Paucis verò ante mortem menſibus teſtamentum fecit, in quo poſt diuiſionem regni inter *Ethelbaldum*, & *Ethelbrithum* filios, filiæ quoque dotem emancipauit, ſempérque ad finem ſeculi in omnis ſuæ hæreditatis decima hida pauperem veſtiri & cibari præcepit, omníque anno trecentas auri marcas Romam mitti; quarum beato *Petro* centum, & centum beato *Paulo* ad luminaria, centum Apoſtolico ad donaria expenderentur. Biennio ergò poſtquam à Roma venerat ſuperuiuens defungitur, & Wintoniæ in epiſcopatu ſepelitur. Ego verò, vt ad ſeriem poſtliminio reuertar, apponam ſcriptum libertatis eccleſiarum, quod toti conceſſit Angliæ.

REgnante Domino noſtro Ieſu Chriſto in perpetuum; dum in noſtris temporibus bellorum incendia, & direptiones opum noſtrarum, necnòn, & vaſtantium crudeliſſimas deprædationes hoſtium, barbararum, Paganarúmque gentium multiplices tribulationes ad affligendum vſque ad internecionem, cernimus tempora incumbere periculoſa. Quamobrem ego Ethelwlphus *rex Occidentalium Saxonum, cum conſilio epiſcoporum, ac principum meorum conſilium ſalubre, atque vniforme remedium affirmaui, vt aliquam portionem terrarum hæreditariam antea poſſidentibus omnibus gradibus, ſiue famulis & famulabus Dei, Deo ſeruientibus ſiue laicis, ſemper decimam manſionem vbi minimũ ſit, tamen partem decimam in libertatem perpetuam perdonari dijudicaui, vt ſit tuta ac munita ab omnibus ſecularibus ſeruitutibus, necnon regalibus tributis maioribus, & minoribus, ſiuè taxationibus, quod nos dicimus Witereden: Sitque libera omnium rerũ pro remiſſione animarum noſtrarum ad ſeruiẽdum Deo ſoli ſine expeditione, & pontis inſtructione, & arcis munitione, vt eo diligentius pro nobis ad Deum preces ſine ceſſatione fundant, quo eorum ſeruitutem in aliqua parte leuigamus. Placuit etiam epiſcopis* Alhſtano *Schireburnenſis eccleſiæ, &* Swithuno *Wintonienſis eccleſiæ cum ſuis Abbatibus, & ſeruis Dei conſilium inire, vt omnes fratres, & ſorores noſtræ ad vnamquámq; eccleſiam omni hebdomada die Mercurij, hoc eſt Weddenſday cantẽt L. Pſalmos, et vnuſquiſque presbyter duas miſſas, vnam pro rege* Ethelwlpho. *Et aliam pro ducibus eius huic dono conſentientibus, pro mercede & refrigerio delictorum ſuorum: & pro rege viuente dicant,* Oremus. Deus qui iuſtificas; *pro ducibus etiam viuentibus,* Prætende Domine; *poſtquam autem defuncti fuerint, pro rege defuncto ſingulariter, & pro principibus defunctis communitèr, et hoc ſit tam firmitèr conſtitutum omnibus Chriſtianitatis diebus, ſicut libertas illa conſtituta eſt, quàmdiu fides creſcit in gente Anglorum. Scripta eſt autem hæc donationis cartula, anno dominicæ Incarnationis 844. indictione quarta, die quinto Nonas Nouembris, in ciuitate Wentana, in eccleſia ſancti* Petri *ante altare capitale; & hoc fecerunt pro honore ſancti* Michaelis *Archangeli, & ſanctæ*

Mariæ

Mariæ *reginæ gloriosæ Dei genetricis: ſimúlq; & beati* Petri *Apoſtolorum principis, necnon, et ſanctiſſimi patris noſtri* Gregorij *Papæ, atq; omnium ſanctorum. Et tunc pro ampliori firmitate rex* Ethelwlphus *poſuit cartulam ſuper altare S.* Petri, *& epiſcopi pro fide Dei acceperunt, & poſtea per omnes eccleſias tranſmiſerunt in ſuis parochijs, ſecundum quod prædictum eſt.*

AB hoc rege Anglorum chronica ſurſum verſùs vſq; ad *Adam* lineam generationis regum texunt, ſicut *Lucam* Euangeliſtam a domino Ieſu factitaſſe cognouimus; quod ſi ego etiam fecero, fortaſſè non erit ſuperuacuum, quanquam timendum ſit, ne barbaricorum nominum hiatus vulneret aures in talibus diſſuetorum.

ET *Thelwlphus* fuit filius *Egberti*; *Egbertus Elmundi*; *Elmundus Eafæ*; *Eafus Eoppæ*; *Eoppa* fuit filius *Ingildi*, fratris *Inæ* regis qui ambo fuerunt filij *Kenredi*; *Kenredus Celwoldi*; *Celwoldus Cudæ*; *Cuda Cudwini*; *Cudwinus Ceaulini*; *Ceaulinus Cinricij*; *Cinricius Creodingij*; *Creodingius Cerdicij*; qui primus fuit rex Weſt-Saxonum, *Cerdicius* **Elicij*; *Elicius Eſlij*; *Eſlius Giwij*; *Giwius Wigij*; *Wigius Frewini*; *Frewinus Fridegarij*; *Fridegarius Brondij*; *Brondius Beldegij*; *Beldegius Wodenij*, de iſto, vt ſæpe diximus, proceſſere reges multarum gentium; *Wodenius* fuit *Fridewaldi*; *Fridewaldus* **Frelaſij*; *Frelaſius Fimi*; *Fimus Godwini*; *Godwinus Geſij*; *Geſius Tectij*; *Tectius Beowini*; *Beowinus Sceldij*; *Sceldius Sceaf.* Iſte, vt quidam ferunt, in quandam inſulam Germaniæ **Scamphtam* (de qua **Iordanes* hiſtoriographus Gothorum loquitur) appulſus, naui ſine remige puerulus poſito ad caput frumenti manipulo dormiens, ideoque *Sceaf* eſt nuncupatus, & ab hominibus regionis illius pro miraculo exceptus, & ſedulò nutritus; adulta ætate regnauit in oppido, quod tunc *Slaſwich*, nunc vero **Eitheiſi* appellatur. Eſt autem regio illa Anglia vetus dicta, vndè Angli venerunt in Brittanniã inter Saxones, & *Giothos* conſtituta. *Sceaf* fuit filius *Heremodij*; *Heremodius Stermonij*; *Stermonius Hadræ*; *Hadra Gualæ*; *Guala Bedwegij*; *Bedwegius Streſæi*; hic, vt dicitur, fuit filius *Noæ*.

al. Eleciy
al. Fridelafij
al. Scandeam
al. Iornandes
al. Hurtheby

CAP. III.

De Ethelbaldo, Ethelberto, & Ethelredo filijs Ethelwlphi.

ANno Dom. 857. duo filij *Ethelwlphi* regnum paternum partientes, **Ethelbaldus* in Weſt-Saxonia, **Ethelbertus* in Cantia regnauerunt. *Ethelbaldus* ignauus, & perfidus patris eius thorum polluit, in coniugium *Iudith* nouercæ poſt parentis obitum deuolutus; ſed poſt quinquennium eo defuncto, & Schireburnię condito, totum regnũ ad alterum deriuatũ eſt. Huius tempore manus piratarum appulſa Hamptoniam, Wintoniam vrbem populoſam direptioni dedit, ſed mox à ducibus regijs impigrè fugata multis ſuorum amiſſis, vltra mare veliuolauit, & pelago circumgyrato Thanatum inſulam, quæ eſt in Cantia, elegit ad hiemandum. Cantuaritæ datis obſidibus, promiſſáq; pecunia, quieti indulſiſſent, niſi fracto fœdere, nocturnis excurſionibus piratæ totam regionẽ popularentur. Quapropter coacto cœtu fœdifragos expulêre. *Ethelbertus* autẽ ſtrenuè, dulcitérq; regnum moderatus naturę debitum ſoluit poſt regni quinquennium Schireburnię ſepultus.

al. Atheldus
al. Ethelbrihtus

ANno Dom. 867. *Ethelredus* filius *Ethelwlphi* regnum paternum obtinuit eodẽ numero annorũ quo fratres. Miſerabili prorſus & dolenda ſorte, vt immatura omnes occumberent morte, niſi quòd tantis malis obſtrepentibus, regij pueri magis optarẽt honeſtũ exitũ, quàm acerbum imperium. Adeo animoſè & fortiter pro patria certamini ſe dabãt, vt non illis imputari debeat, ſi minùs cedebat ex ſententia, quod intendebat audacia. Deniq; memoriæ proditũ, quòd iſte rex nouies anno vno collatis, & infeſtis ſignis contra hoſtes conflixerit; varia licèt fortuna, ſæpius tamen victor; præter ſubitos

tos excursus,quibus bellicæ artis gnarus populatores palantes crebrò afflixit. Interfecti à parte Danorum Comites nouem,rex vnus,præterea populus sine computo.

MEmorabilis præ cęteris pugna fuit, quam apud Esschendune fecit. Congregato namq; eò loci Danorum exercitu, & in partes diuiso; hinc duobus regibus,illinc omnibus ducibus; rex cum fratre *Elfredo* aduentauit. Itáq; fortitò par pari retulerunt,vt *Ethelredus* contra reges,*Elfredus* cõtra duces consisteret. vtrorũq; exercituum animis erectis vesper iam occiduus bellum in crastinum protelauit. Vix ergò repentè diluculò *Elfredus* paratus aderat: frater diuino intentus officio remanserat in tentorio, stimulatúsq; nuncio paganos efferatis mẽtibus irruere, negauit se quoquàm progredi, quoad esset finis officij. Quę fides regis multum adiuuit fratrem *immaturitate iuuentæ præproperum,& iam progressum. Námq; iam acies Anglorum declinabant,& vrgentibus ex alto aduersarijs fugam meditabantur,quòd iniquo christianis loco pugnaretur; cùm ille cruce Dei consignatus ex insperato aduolat,hostem proturbans,ciuem in arma ciens,cuius virtute,simul & Dei miraculo Dani territi pedibus salutem committentes,fugere. Cæsus ibi rex *Oseg*,Comites quinque,vulgus innumerum. *al.temeritate*

MEminerit intereà lector,quòd interim reges Merciorum, & Northanimbrorum, captata occasione aduentus Danorum,quorum bellis *Ethelredus* insudabat,à seruitio West-Saxonum respirantes dominationẽ suam penè asseruerant. Ardebant ergo cunctæ sæuis populatibus prouinciæ, vnusquisq; regum inimicos magis in suis sedibus sustinere,quàm compatriotis laborantibus opem porrigere curabat; ita dum maluit vindicare,quàm pręuenire iniuriam,socordia sua exanguem reddiderunt patriam. Dani sine obstaculo succrescere, dum,& prouincialibus timor incresceret, & proxima quæque victoria per additamentũ captiuorum, instrumentum sequentis fieret. Orientalium Anglorum pagi, cum vrbibus & vicis à prædonibus possessi; rex eorum sanctus *Edmundus* ab eisdem interemptus,anno dominicæ Incarnationis octingentesimo septuagesimo,12. Kalendas Decembris, temporaneæ mortis compendio regnũ emit æternum. Mercij non semel obtriti obsidatu miserias suas leuauerunt, Northanimbri iamdudum ciuilibus dissentionibus fluctuantes aduentante hoste correxerunt discordiam. Itaque *Osbirthum* regem,quem expulerant, in solium reformantes, magnósq; moliti paratus obuiàm procedũt, sed facilè pulsi intra vrbem Eboracũ se includunt; qua mox à victoribus succẽsa,cùm laxos crines effusior flamma produceret tota depascens mœnia,ipsi quoque conflagrati patriam ossibus texere suis. Sic Northanimbria bellicọ iure obtenta barbarorum dominium multo pòst tempore pro conscientia libertatis ingemuit. At verò rex *Ethelredus* multis laboribus infractus obijt, & *Winburniæ* sepultus est.

CAP. IIII.

De *Alfredo Rege. *al.Aluredo*

ANno dominicę Incarnationis,872. *Elfredus* filius *Ethelwlphi* iunior,qui vnctionem regiam, & coronam à Papa *Leone* olim Romæ susceperat, vt prædiximus, regnum accepit, & 28.& semis annos laboriosissimè, & fortissimè tenuit. laborum eius inextricabiles laberinthos sigillatim euoluere non fuit consiliũ: propterea quòd sit legentium quędam confusio, gestorum per omnes annos recẽsio. Nam quia exercitus hostilis per eum,vel satellites eius ab vna parte regionis fugatus in alteram secedebat, rursúsque indè pulsus alia loca petebat,omnia rapinis & cędibus complens;eum quoque scripto sequi,&,vt ita dicam,cum eo insulam circuire, forsitan quis dixerit extremæ esse dementiæ: summatim igitur omnia exponam. Continuis nouem annis cum hostibus

hoſtibus compugnans, modò incertis fœderibus illuſus, modò in illudentes vltus, ad hoc tandem inopiæ coactus eſt, vt vix tribus pagis in fide rigentibus, id eſt, Hampteſchire, Wilteſchire, Somerſete; etiam in inſulam quandam paluſtri vligine vix acceſſibilem, vocabulo *Adelingiam* refugerit. Solebat ipſe poſteà in tempora fœliciora reductus, caſus ſuos iocunda hilaríque comitate familiaribus exponere, qualitérque per beati *Cuthberti* meritum eos euaſerit; ſicut plerúmque mos eſt mortalibus, vt eos illa iuuet meminiſſe, quæ olim horruerint excepiſſe. Nam cùm quadã die in inſula incluſus ſolus domi eſſet, ſocijs per oram fluminis ad piſcandũ diſperſis, corpus curis ægrum ſopori commiſit; & ecce, *Cuthbertus* Lindiffarnenſis quondam epiſcopus, his verbis dormientem alloquitur; ego ſum *Cuthbertus*, ſi audiſti, miſit me dominus, vt tibi proſpera annunciem: quia enim Anglia iamdudum peccatorum pœnas enormiter luit; modò tandem Deus indigenarum ſanctorum meritis ſuper eam miſericordiæ oculo reſpicit. Tu quoq; tam miſerabilitèr regno extorris, glorioſè poſt paucum tempus in ſolium reponeris, atque adeo tibi ſignum eximium dabo; venient hodie piſcatores tui magnam vim grandium piſcium corbibus euehentes, quod erit eo mirabilius, quia his diebus gelante aqua fluuius aſperatus nihil tale ſperari promittit: ſuper hoc hodie gelido rore ſtillans aër omnem piſcantium artem eludit, verùm tu fortunæ ſecundæ compos regaliter feceris, ſi adiutorem tuũ Deum, & me eius nuncium competenti deuotione demerueris. Hæc dicens *Sanctus* regem ſoporatum ſollicitudinibus exuit: matrem quoque propè cubantem, tenuéſq; ſomnos propter leuamen curarum ad durum cubile inuitantem, eiuſdem nuncij lætitia confortauit. Experrecti ambo vnum, & idem ſe ſomniaſſe frequenti verborum recurſu iterabant, cùm piſcatores ingreſſi tantam piſcium copiam exhibuere, vt cuiuſuis magni exercitus ingluuiem exſaturare poſſe videretur. Nec multò pòſt ergaſtulum exire auſus magnę aſtutiæ periculum fecit. Regis enim Danorum ſub ſpecie mimi ſubiens tentoria vnius tantum fideliſſimi fruebatur conſcientia: ibi, vt ioculatoriæ profeſſor artis, etiam in ſecretiora triclinij admiſſus, nihil fuit arcanum, quod nõ exciperet cùm oculis tum auribus, pluréſque dies ibi moratus, cum ex omnibus, quæ noſcere deſiderauerat, animo ſatisfeciſſet ſuo, *Adelingiam* redijt, congregatíſque comitibus exponit inimicorum ocium, leuéque vincendi negotium. Cunctis ad audiendum erectis, ipſe contractis vndecunq; auxilijs, exploratoribúſque præmiſſis, de ſede barbarorum certior redditus, eóſque repente adortus, incredibili ſtrage cecidit; reſidui cum rege ſuo dederũt obſides, quòd chriſtianitatem ſuſciperent, & ab Anglia diſcederent; quod & factum eſt. Namque eorum rex *Gudrum*, quem noſtri *Gurmundum* vocant, cum triginta proceribus, & omni penè populo baptizatus, & in filium à rege *Aelfredo* ſuſceptus eſt. Datæ ſunt ei prouinciæ Orientalium Anglorum, & Northanimbrorum, vt eas ſub fidelitate regis foueret iure hæreditario, quas peruaſerat latrocinio. Verùm, quoniam non mutabit Aethiops pellem ſuam, datas ille terras tyrannico faſtu vndecim annis proterens duodecimo vitam finiuit, poſteris quoq; perfidiæ ſucceſſionem tranſmittens, donec à nepote iſtius *Elfredi Athelſtano* ſubiugati, regem vnum Angliæ fieri, vel inuiti conceſſerent, ſicut hic dies inuenit. Cæteri ex Danis qui chriſtiani eſſe recuſaſſent, cum *Haſtingo* mare tranſfretauerunt, vbi, quæ mala fecerunt, indigenæ norunt. Tota enim ora maritima vſque ad mare Tyrrhenum graſſati, Pariſios, & Turonos, & multas alias vrbes, quę vel ſuper Sequanam, vel ſuper Ligerim, nobiles Galliæ fluuios, ſitæ ſunt, ciuibus vacuarint. Tunc corpora multorum ſanctorum ab antiquæ requietionis ſedibus eruta, & ad tutiora loca delata, peregrinas eccleſias, vſque ad hoc tempus, cineribus nobilitarunt ſuis. Tunc beati *Martini* corpus, vt Sidonius ait totis venerabile terris, in quo poſt vitæ tempora viuit honos; *Antiſiodorum* à clericis ſuis deportatum, & in eccleſia beati *Germani* locatum, inauditis ſignis circumiacentium regionum homines excitabat. Cúmque aduentantes pro remediorum gratia plurima conferrent, quæ baiulorum onera palparent, vt fieri ſolet, ex pecuniæ partitione lis commiſſa, Turonicis totam vendicantibus, quòd eorum herus oblatores mirabilibus inuitaſſet; indigenis contrà referentibus, Germanum non diſparem merito, æqualem officio, & videri quidem amborum eſſe potentiæ, ſed præponderare prærogatiuam Eccleſiæ.

Ad

ADlaxandum dubietatis nodum quæritur, & ponitur inter duorum sanctorũ corpora leprosus vix solo anhelitu palpitans,cętera tabidus, & in viuo cadauere iam præmortuus; arcetur tota nocte humana custodia,vigilat tantũ *Martini* gloria.Nam posterà die apparuit cutis hominis à parte illius splendida,à parte verò Germani solita deformitate lurida.Et ne darent euentui miraculum,obuertunt *Martino* latus morbidum.Iam verò cùm prima aurora in lucem proreperet,à festinantibus ministris inuenitur vir tota cute integer, totus incolumis, prædicans beneuolentiam domestici præsulis,quę cessit honori gratissimi hospitis.Ita Turonici & tunc,& deinceps,per patroni suffragiũ tutò familiare cumulabant marsupiũ, donec pacis aura clemẽtior prorijs eos penatibus inuexit.Latrũculi enim 13.annis Gallias infestãtes, ad extremũ ab *Ernulpho* Imperatore,& Brittãnis multis prælijs victi,in Angliã opportunũ,scz.tyrannidis suffugiũ cõuolauere.Quo spatio *Alfredus* totã insulam prẽter id quod Dani habebant,animo subdiderat suo. Volentes etiam Angli in eius potestatem concesserant, gaudentes se talem virum edidisse, qui posset illos in libertatem euehere. *Londoniam*, caput regni Merciorũ cuidam primario, * *Ethelredo* infidelitatem suã cum filia *Ethelfleda* conciliat.Ille magna virtute, & fide agere, commissatutari sedulò,Orientales,& Northanimbros iamdudùm discessionem à rege parturientes in statu cõtinuit,obsides præbere compellens. Quod quantum profecerit, sequens occasio probauit. Nam cum illis 13.annis pacis serenitate,& glebæ vbertate Anglia gauderet, redijt Aquilonalis lues illa barbarorum. Iterum bella, iterum cædes, denuò Northanimbrorum, &Orientalium Anglorum coniurationes; sed nec aduenæ, nec indigenæ pari, qua superioribus annis, sorte perfuncti. Illi transmarinis prælijs imminuti, * seuiores erant ad inuadendum : Isti vsu bellorum,& hortamentis regis animati, promptiores erant,non solùm ad resistendum,sed ad lacessendum. Rexipse impigrè in omnibus*actionibus aderat,nota virtutis suæ specie alienos territans,& suos corroborans. Solus aduersum pectus hostibus inferre,solus inclinatam aciem restituere. Ostenduntur ab incolis loca singula, in quibus, vel malæ fortunæ copiam, vel bonæ persensit inopiam.Cum *Aelfredo* enim etiam victo,etiam iacente luctandum erat;adeo vt, cùm omninò contritum putares,velut anguis lubricus de manu tenentis elapsus è cauernis subitus emergebat,sponte inimicos insultantes adoriens: Plerúmque post fugam importabilis,& memoria repulsæ circumspectior,& ardore vindictæ audacior. Ex *Egelswitha* filia *Egelredi* Comitis tulit liberos *Ethelswitham* ; & *Edwardum*, qui post se regnauit; *Ethelstedam*, quæ nupta fuit *Ethelredo* Merciorum Comiti ; *Ethelwardum*, quem literatissimum perhibent; *Elfredam* & **Elfgniuam* virgines; valetudinis aduersæ fuit vt,qui semper,vel fico,vel aliquo interaneorum morbo agitaretur.Sed hoc eum à Deo precibus exegisse aiunt, vt incommodorum admonitu, segnius illecebras mundanas amplecteretur.

al.Etheredo

al.segniores

al necessitatibus

al.Elstedam

VErùm inter hæc,miranda,& insigni præconio prosequenda regis vita interior.Licèt enim,vt quidam ait,leges inter arma sileant: ille inter stridores lituorum, inter fremitus armorum leges tulit, quibus sui, & diuino cultui, & disciplinæ militari assuescerent.Et quia occasione barbarorum indigenæ etiam in rapinas anhelauerãt,adeò vt nulli tutus commeatus esset sine armorum præsidio,centurias,quas *hundred* dicunt, & decimas,quas *tithingas* vocant,instituit,vt omnis Anglus legaliter duntaxat viuens, haberet,& centuriam,& decimam. Quòd si quis alicuius delicti insimularetur, statim ex centuria & decima exhiberet, qui eum vadarentur ; qui verò eiusmodi vadem non reperiret, seueritatem legum horreret.Si quis autem reus,vel ante vadationẽ,vel post, transfugeret,omnes ex centuria & decima regis multam incurrerent. Hoc commento pacem infudit prouinciæ : vt etiam per publicos aggeres, vbi semitæ in quadriuium finduntur,armillas aureas iuberet suspendi, quæ viantium auiditatem riderent, dum non essent qui eas abriperent. Eleemosynis intentus priuilegia ecclesiarum, sicut pater statuerat,roborauit;& trans mare Romam,& ad sanctum *Thomam* in Indiam multa munera misit.Legatus in hoc missus *Sigelinus* Schireburnensis episcopus cum magna prosperitate,quod quiuis hoc seculo miretur,Indiam penetrauit; inde rediens exoticos splendores gemmarum,& liquores aromatum,quorum illa humus ferax est,reportauit.Præterea munus omni obrizo pretiosius,partem dominici ligni à Papa *Marino*

regi

regi miſſam. Monaſteria, vbi opportunum videbatur, conſtruxit; vnum in *Adelingia*, vbi eum latuiſſe ſuperior relatio meminit; ibique Abbatem Iohannem conſtituit, ex antiqua Saxonia oriundum; alterum vero in Wintonia, quod dicitur Nouum monaſterium, vbi *Grimbaldum* Abbatem conſtituit, qui ſe euocante, & Archiepiſcopo Rhemenſi *Fulcone* mittente, Angliam venerat, cognitus quòd ſe puerum olim (vt ferunt) Romam euntem benigno hoſpitio confouerat. Cauſa euocationis, vt literaturæ ſtudium in Anglia ſopitum & penè emortuum ſua ſuſcitaret induſtria. Schephtonienſe etiam monaſterium ſanctimonialibus compleuit, vbi & Abbatiſſam filiam ſuã *Elfgiuam* inſtituit. habebat ex ſancto *Dewi Aſſerionem* quendam ſcientia non ignobili inſtructum, quem Schireburnię fecit epiſcopum. Hic ſenſum librorum *Boætij* de conſolatione Philoſophiæ planioribus verbis enodauit, quos ipſe rex in Anglicam linguam conuertit. Præterea quia nullus in ſuo regno literarum erat peritus; euocauit ex Mercia *Wicciorum* epiſcopum *Werefrichum*, qui iuſſu regis dialogorum *Gregorij* libros, in Anglicum ſermonem conuertit. Hoc tempore creditur fuiſſe *Iohannes Scottus*, vir perſpicacis ingenij, & multæ facundiæ, qui dudum concrepantibus vndique bellorum fragoribus, in Franciam ad *Carolum Caluum* tranſierat, cuius rogatu Ierarchiam *Dionyſij Areopagitæ* in Latinũ de Græco verbũ è verbo tranſtulit; compoſuit etiam librum, quẽ περὶ φύσεων μερισμῶν, id eſt, de Naturæ diuiſione intitulauit, propter perplexitatem neceſſariarum quæſtionum ſoluendam bene vtilem; ſi tamen ignoſcatur ei in aliquibus, in quibus à Latinorum tramite deuiauit, dum in Græcos acriter oculos intendit. Succedentibus annis munificentia *Alfredi* allectus venit in Angliam, & apud monaſterium noſtrum à pueris quos docebat graphijs vt fertur perforatus, etiam Martyr æſtimatus eſt, quod ſub ambiguo ad iniuriam ſanctæ animæ non dixerim; cùm celebrem eius memoriam ſepulchrum in ſiniſtro latere altaris, & Epitaphij prodant verſus, ſcabri quidem & moderni temporis lima carentes, ſed ab antiquo non adeo deformes.

Clauditur hoc tumulo ſanctus Sophiſta Iohannes,
Qui ditatus erat iam viuens dogmate miro,
Martyrio tandem Chriſti conſcendere regnum,
Quo, meruit, ſancti regnant per ſecula cuncti.

His collateralibus rex fretus liberales artes totis medullis indidit in tantum vt nullus Anglorum fuerit vel intelligendo acutior, vel interpretando elegantior; Quod eo magis erat mirum quia iam duodennis omnis literaturæ expers fuit. Tunc vero ludo benignę matris inuitatus, vt pro munere libellum quem in manibus tenebat acciperet, ſi citò addiſceret, ioco literas ingreſſus, auiditate ſiticuloſa combibit. Denique plurimam partem Romanæ Bibliothecæ Anglorum auribus dedit, opimam prædam peregrinarum mercium ciuium vſibus conuectans; cuius præcipui ſunt libri *Oroſius*, Paſtorale *Gregorij*, geſta Anglorum *Bedæ*, *Boætius* de conſolatione Philoſophię, liber proprius, quem patria lingua *handboc*, id eſt, manualem librũ appellauit. Quin & prouincialibus grandem amorem ſtudiorum infudit, hos præmijs, illos iniurijs hortando: neminem illiteratum ad quamlibet curiæ dignitatem aſpirare permittens. Pſalterium tranſferre aggreſſus, vix prima parte explicata viuẽdi finem fecit. In prologo paſtoralis, dicit ſe idcirco ad interpretandos Angliæ libros animatum, quòd eccleſiæ in quibus numeroſæ à priſco Bibliothecæ continebantur, cum libris à Danis incenſæ ſint; propterea in tota inſula ſtudium literarum abolitum, quod quiſq; magis vereretur capitis periculum, quàm ſequeretur librorum exercitiũ. Quapropter ſe in hoc Anglis ſuis conſulere vt nunc prælibarent tumultuariè, quod poſtea ſi forte pax rediret Latino ediſcerent ſermone. Ad omnes principales ſedes librum hunc ſuo iuſſu conſcriptum ſe velle tranſmittere, cum pugillari aureo in quo eſſet manca auri, nihil in iſta vel alijs interpretationibus ex ſuo dicere, ſed omnia ſpectabilibus viris * *Pleigmundo* Archiepiſc. Cantuarienſi, *Aſſerione* Epiſcopo, *Grimbaldo* & *Iohanne* presbyteris hauſiſſe. Poſtremò vt omnem vitam eius breuiter elucidem, viginti quatuor horas, quæ inter diem & noctem iugiter rotantur, ita diuidebat, vt octo horas in ſcribendo, & legendo, & orando, octo in cura corporis, octo in expediendo regni negotio tranſigeret. Erat in capella ſua cãdela viginti quatuor partium, ædituuſq;, cui hæc delegabatur prouincia,

al. Pleimundo

vt

vt per combuſtionem candelæ regem de ſingulis admoneret officijs; dimidiam portionem omnium cenſuum iuſtè duntaxat adquiſitorum monaſterijs delegauit; cunctos præterea redditus in æquas duas partes diuidebat. Rurſúſq; primam in tres, quarum primam miniſtris ſuis curialibus, ſecũdam operatoribus, quos iugiter in nouarum ædiũ exſtructionibus, mirabili & ignoto Anglis modo habebat; tertiã aduenis. Secũda pars reddituum ita diuidebatur, vt prima portio daretur pauperibus regionis ſuæ, ſecunda monaſterijs, tertia ſcholaſticis, quarta tranſmarinis eccleſijs. Iudiciorum à ſuis hominibus factorum inquiſitor, perperam actorum aſperrimus corrector. Illud inſolitum, & inauditum, quòd ſemper ſinu geſtabat libellum, in quo diurni curſus Pſalmi continebantur, vt ſi quando vacaret, arriperet, & vigilanti oculo percurreret. Ita vitam egit magna cum finitimis gratia; & *Baldwino* Comiti Flandriæ *Ethelſwida* filia data in coniugium, ex qua ille *Ernulphum* genuit & *Adulphum*. Iſte à patre comitatum Bononiæ accepit, ex altero ſunt hodiè Comites Flandriæ.

ELfredus naturæ functus munere ſepultus eſt Wintoniæ in monaſterio ſuo. Ad cuius officinas inſtruendas, *Edwardus* filius eius ſufficiens ſpacium terræ ab epiſcopo & canonicis tunc temporis nundinatus, ad vnumquenq; pedem mancam auri publico pondere penſitauit. Stupenda profecto regis abſtinentia, vt tanta ſe pateretur emũgi pecunia, nolens ſcilicet de rapina pauperum offerre Deo ſacrificium. Et erant ambę eccleſiæ ſic vicinæ parietibus contiguis, vt voces cantantium aliæ obſtreperent alijs. Vnde cùm propter hoc, tum propter cætera plurimas infœlix liuor effodiebat cauſas, quibus non modicas inuicem exſculperent offenſas. Quapropter nuper illud cœnobium extra vrbem tranſlatum ſaniùs incolitur, liberiùs inſignitur. Aiunt *Alfredum* priùs in epiſcopatu ſepultum, quòd ſuum monaſterium eſſet imperfectum, móxque pro deliramento canonicorum dicentium regios manes reſumpto cadauere noctibus per domos oberrare, filium ſucceſſorem *Edwardum* genitoris tuliſſe exuuias, & in nouo monaſterio quieta ſede compoſuiſſe. Has ſanè nænias ſicut cæteras, vt credant nequam hominis cadauer poſt mortem dæmone agente diſcurrere Angli penè innata credulitate tenent, à gentilibus nimirum mutuantes, ſicut ait *Virgilius*.

Morte obita quales fama eſt volitare figuras.

CAP. V.

De Edwardo filio Ælfredi.

ANno Dominicæ incarnationis nongenteſimo primo regnum obtinuit *Edwardus*, filius *Alfredi*, & tenuit viginti tribus annis; literarum ſcientia multùm inferior patre, ſed regni poteſtate incomparabilitèr glorioſior. Siquidem ille duo regna Merciorum, & Weſt-Saxonum coniunxerat, Merciorum nomine tenus, quippè commendatum duci *Ethelredo* tenens. Iſte primum mortuo *Ethelredo*, Mercios omnifariam, mox Occidentales, & Orientales Anglos, & Northanimbros, qui cum Danis iam in vnam gentem coaluerant, & Scottos, qui Aquilonalem inſulæ partem inhabitant; Brittones omnes, quos nos Wallenſes dicimus bellis profligatos, ſuæ ditioni ſubegit; nec vnquam in aliqua pugna humiliorem manum habuit. Inuenit ingenium, quo excurſus falleret Danorum. Vrbibus enim multis per loca opportuna, vel veteribus reparatis, vel nouis excogitatis, repleuit eas manu militari, quæ incolas protegeret, hoſtes repelleret. Nec fruſtra, adeò virtutes prouincialium in prę-

occaluerant,vt ſi audirent inimicos aduentantes,rege etiam & ducibus inconſultis in certamẽ ruerent; eíſq; ſemper numero,& ſcientia præliandi præſtarent. Ita hoſtes cõtemptui militibus,regi riſui erant. Deniq; noui qui ductu cuiuſdam *Ethelwoldi* filij patrui regis aduenerant,omnes ad vnum cum eo interfecti, veteres vel perempti,vel ſub nomine Anglorum reſeruati. *Aethelwoldus* ſanè primis diebus huius regis multa molitus eſt,eiúſque dominium dedignabatur aſſerens, ſe non inferiorem vel genere, vel virtute; ſed à proceribus,qui fide obſtricti fuerant,in exilium truſus piratas adduxerat; Cum quibus,vt dixi,cæſus,fecit documentum,ſtultum eſſe contra potentiores recalcitrare. De his licèt meritò *Edwardus* laudetur,palma tamen potiſſimùm debetur patri per meum arbitrium,qui tantæ potentiæ fecit auſpicium. Inter hæc non prætermittatur ſoror regis *Ethelfleda Ethelredi* relicta, non mediocre momentum partium, fauor ciuium,pauor hoſtium,immodici cordis fœmina, quæ pro experta primi partus difficultate,perpetuo viri horruit complexum,proteſtans,non conuenire regis filiæ,vt illi ſe voluptati innecteret,quam tale incommodum poſt tempus vrgeret. Virago potentiſſima multum fratrem iuuare conſilijs,in vrbibus extruendis non minùs valere, non diſcernas potiore fortuna,an virtute; vt mulier viros domeſticos protegeret, alienos terreret. Deceſſit ante germanum quinquennio, ſepultáque eſt in monaſterio ſancti *Petri* Gloceſtriæ,quod ipſa cum viro *Ethelredo* ingenti cura extruxerat: eóq; oſſa beati *Oſwaldi* regis,ex Bardenia tranſtulerat; ſed illo, tempore ſequenti Danorum deſtructo,aliud,quod nunc in eadem ciuitate præcipuum habetur, *Aldredus* Archiepiſcopus Eboracenſis inſtaurauit.

REx quia filias multas habebat,dedit *Edgitham Carolo* regi Francorum filio *Ludouici Balbi* filij *Caroli Calui*,cuius filiam,vt dixi ſæpè, *Ethelwlphus* rex Roma rediens acceperat; & quia ſe occaſio ingeſſit, vxores eius, & liberos nominatim proſequi non indignum ducet benignus auditor. Primogenitum *Ethelſtanum* habuit ex *Egwina* illuſtri fœmina,& filiam,cuius nomen ſcriptũ non in promptu habeo. Hanc ipſe frater *Sithrico* Northanimbrorũ regi nuptum dedit. Secundus filius *Edwardi* fuit *Ethelwardus* ex *Elfleda* filia Comitis * *Ethelini*, literis apprimè inſtitutus,multúmq; *Elfredum* auum vultu & moribus præferens,ſed cita poſt genitorem morte ſubtractus.Ex eadem vxore habuit *Edwinum*, cuius interitus quæ opinio ſit, poſteriùs non conſtanter ſed titubanter efferam.Tulit quoque ex ea ſex filias *Edfledam*; *Edgiuam*, *Ethelhildam*, *Ethildam*, *Edgitham*, *Elgifam*, prima & tertia cœlibatum Deo vouentes, *Elfleda* in ſacrato, *Ethelhilda* in laico tegmine terrenarum nuptiarum voluptatem faſtidiere. Iacent ambæ Wintoniæ iuxta matrem tumulatæ. *Edgiuam* dedit pater *Carolo* regi,vt dixi; *Ethildam* frater *Ethelſtanus Hugoni*, *Egditham* & *Elgifam* idem germanus miſit *Henrico* Alemannorum imperatori, quarum ſecundam *Othoni* filio ille locauit, alteram cuidam duci iuxta Alpes. Suſcepit etiam ex tertia vxore *Edgiua* nomine, filios duos *Edmundum* & *Edredum* qui ambo poſt *Ethelſtanum* regnauerunt: filias duas *Eadburgam* & *Edgiuam*. *Eadburga* ſacrata Chriſto virgo Wintoniæ quieſcit. *Edgiuam* ſpecioſitatis eximiæ mulierem,coniunxit frater *Athelſtanus Ludouico* Aquitanorum principi. Filias ſuas ita inſtituerat,vt literis omnes in infantia maximè vacarent, mox etiam colum & acũ exercere conſueſcerent; vt his artibus pudicè impubem virginitatem tranſigerent; filios ita,vt primùm eruditio plena literarum in eos confluueret, & deinde quaſi Philoſophi ad gubernandam rempublicam,non iam rudes procederent.

ATvero *Carolus* iſte gener *Edwardi*, multis calamitatibus à *Rollone* coactus, partem illi Galliæ,quæ nunc Normannia vocatur,conceſſit. Longum eſt proſequi, quot annis, & quanta audacia omnia inquietauerint Normanni, ab Occeano Brittannico (vt ante memoraui) vſque ad Tyrrhenum mare. Primò *Haſteng*,mox *Rollo*,qui nobili, ſed per vetuſtatem obſoleta, proſapia Noricorum ortus, regis præcepto patria carens,multos quos vel æs alienum, vel conſcientia ſcelerum exagitabat, magnis ſpebus ſollicitatos ſecum abduxit. Itaque piraticam aggreſſus, cùm vbique libera ſpatiaretur inſania, apud Carnothum hæſit. Siquidem ciues nec armis nec muris confiſi, beatæ dominæ *Mariæ* ſuffragium adorant. Camiſiam quoq; eiuſdem virginis, quam *Carolus Caluus* cum alijs reliquijs à Conſtantinopoli aduexerat, in modum vexilli ſuper propugnacula cuſtodum trita pectoribus ventis exponunt; hoſtes viſam ridere,

al,Efelini

&

& in eam per inane ſagittas dirigere. non impunè. Nam mox oculis obnubilatis, nec retro regredi, nec ante tendere valuere. Quod oppidani lætis animis conſpicati multa eorum cæde, quantum fortuna aſpirabat, gaudium ſuum ſatiarunt. Euaſit tamen *Rollo*, quem fidei ſuæ Deus reſeruabat. Nec multò pòſt Rothomagum & confines vrbes armis obtinuit, Anno Domini octingenteſimo ſeptuageſimo ſexto, anno vno ante obitum *Caroli Calui*, cuius filij filius *Ludouicus*, vt ſupradictum eſt, Normannos vicit quidem, ſed non expulit. At verò *Carolus* frater iſtius *Ludouici*, nepos *Caroli Calui* ex filio *Ludouico*, vt priùs tetigi, multotiens aduerſis bellis expertus, nihil ſibi fortunam reſtituere, quod alijs abſtuliſſet: cum magnatibus librato conſilio bonum eſſe liberalitatem oſtentare regiam, cum non poſſet propulſare iniuriam, *Rollonem* pacificè accerſiuit. Erat ille iam grandæuus, & ideo facilè ad concordiam inclinatus eſt. Ita fœdus ictum eſt, vt baptiſma ſuſciperet, & terram illam de rege ſicut de domino ſuo cognoſceret. Vbi conſiderari potuit ingenita, & effrænis viri barbaries, ſiquidem cum dono conceſſo aſtantes ſuggererent, vt pedem largitoris oſcularetur; dedignatus genubus aduolui, apprehenſum regis pedem, ad os ſuum ſtans attraxit. Illo reſupinato ſecutus riſus Normannorum, Francis reprehendentibus factum, excuſat *Rollo* impudentiam, allegans prouinciæ ſuæ morem; ita rebus compoſitis Rothomagum redijt, ibiq; diem clauſit.

FIlius huius *Caroli* fuit *Ludouicus*, is à quodam *Iſembardo*, qui ad Paganiſmum verſus, fidem luſerat, irritatus, proceres ſuos de ſuffragio conuenit; quibus nec reſponſum referentibus, *Hugo* quidam non magni nominis tyro filius *Rodberti* comitis Montis Deſiderij, vltro pro domino duellum expetijt, & prouocatorem interemit. *Ludouicus* cum toto exercitu apud Pontinum ſubſecutus, omnibus barbaris, quos ille adduxerat, vel occiſis, vel elapſis opimam lauream obtinuit. Sed non multò pòſt, pro labore illius expeditionis extrema valetudine debilitatus, hæredem regni *Hugonem* illum inſtituit, prædicandæ fidei & virtutis iuuenem. Ita proſapia *Caroli magni* in illo ceſſauit, ſeu quòd vxor eius ſterilis fuerat, ſeu quòd pro breuitate vitæ abſque prole deceſſerat. *Hugo* alteram filiam *Edwardi* duxit vxorem, & genuit *Rodbertum*, *Rodbertus Henricum*, *Henricus Philippum*, *Philippus Ludouicum*, qui nunc in Francia regnat. Sed vt ad noſtram *Eadwardum* reuertar, quid eius tempore de renouandis epiſcopatibus à Papa *Formoſo* præceptum ſit, iocundum puto memoratu: itaq; verbis eiſdem, quibus inueni ſcripta interſeram.

ANno, quo à natiuitate Domini tranſacti ſunt anni nongenti quatuor, miſit Papa *Formoſus* in Angliam epiſtolas, quibus dabat excommunicationem, & maledictionẽ regi *Edwardo*, & omnibus ſubiectis eius, pro benedictione, quam dederat beatus *Gregorius* genti Anglorum à ſede ſancti *Petri*. Nam per ſeptem annos plenos deſtituta fuerat epiſcopis omnis regio Geuiſorum, id eſt, Weſt-Saxonum. Quo audito, congregauit rex *Edwardus* ſynodum Senatorum gentis Anglorum, cui præſidebat *Plcimundus* Archiepiſcopus Cantuarienſis interpretans diſtrictè verba Apoſtolicæ legationis. Tunc rex & epiſcopi elegêre ſibi ſuiſq; ſalubre conſilium, & iuxta vocẽ Dominicam, (Meſſis quidem multa operarij autem pauci) elegerunt, & conſtituerunt ſingulos epiſcopos ſingulis prouincijs Geuiſorũ, & quòd olim duo habuerunt, in quinq; diuiſerunt. Acto conſilio, Archiepiſcopus Romam cum honorificis muneribus adijt, Papam cum magna humilitate placauit, decretum regis recitauit, quod Apoſtolico maximè placuit. Rediens in patriam in vrbe Cantuariæ vno die ſeptem epiſcopos ſeptem eccleſijs ordinauit; * *Frideſtanum* ad eccleſiam Wintonienſem, *Adelſtanum* ad Cornubienſem, *Werſtanum* ad Schirebornenſem, *Athelelmum* ad Wellenſem, *Eidulfum* ad Cridienſem in Deuonia. *al. Frethelſtanum*

Sed & alijs prouincijs conſtituit duos epiſcopos Auſtralibus Saxonibus virum idoneum *Bernegum*, & Mercijs *Cenulphum*, ad ciuitatem *Dorceſtriæ* in pago Oxoniæ: hoc etiam totum Papa firmauit, vt damnaretur in perpetuum, qui hoc infirmaret decretum.

E*Dwardus* vniuerſæ carnis viam ingreſſus, quieſcit in eodem monaſterio quo pater, quod ipſe quoque magnis redditibus ampliauerat, in quo & ante quadriennium fratrem *Aethelwardum* ſepelierat.

CAP. VI.

De Æthelstano filio Edwardi.

ANno Dominicæ Incarnationis, nongentesimo vicesimo quarto, *Aethelstanus* filius *Edwardi* regnare cœpit, tenuitq; regnum annis sexdecim. Frater eius* *Ethelwardus* paucis diebus post patrem vita decedens, sepulturam cum eodem Wintoniæ meruerat. Itaque magno consensu optimatum, ibidem *Aethelstanus* electus, apud regiam villam, quæ vocatur Kingston coronatus; quamuis quidam *Alfredus* cum factiosis suis (quia seditio semper inuenit complices) obuiare tentasset, cuius qui fuerit finis posteriùs verbis ipsius regis referemus. Occasio cõtradictionis, vt ferunt, quòd *Aethelstanus* ex concubina natus esset. Sed ipse præter hanc notam (si tamen vera est) nihil ignobile habens, omnes antecessores deuotione mentis, omnes eorum adoreas triumphorum suorum splendore obscurauit. Adeo præstat ex te, quàm ex maioribus habere quo polleas, quia illud tuum, istud reputabitur alienum. Noua monasteria quot, & quanta fecerit, scribere dissimulo. Illud non transiliam, quòd vix aliquod in Anglia vetustum fuerit, quod non vel ædificijs, vel ornamentis, vel libris, aut prædijs decorauerit. Ita recentia ex professo, vetusta quasi aliud agens artifici benignitate insignibat. Cum *Sithrico* rege Northanimbrorum, data ei in matrimonium, vt prælocutus sum, vna ex sororibus, victurum fœdus perculit, quo post annum mortuo, prouinciam illam sibi subegit, expulso quodam *Aldulpho*, qui rebellabat. Et quia nobilis animus semel incitatus, in ampliora conatur, *Ludwalum* regem omnium Wallensium, & *Constantinum* regem Scottorum cedere regnis compulit. Quos tamen non multò pòst, miseratione infractus in antiquum statum sub se regnaturos constituit, glorioſius esse pronuncians regem facere, quàm regem esse. Postremum illi bellum cum *Analauo* fuit *Sithrici* filio, qui spe inuadendi regni, cum supradicto *Constantino* iterum rebellante, terminos transierat. Et *Aethelstano* ex consulto cedente, vt glorioſiùs iam insultantem vinceret; multùm in Angliam processerat iuuenis audaciſſimus & illicita spirans animo, cui tandem magnis artibus ducum, magnis viribus militũ apud *Bruneford occursum. Ille, qui tantum periculum imminere cerneret, astu exploratoris munus aggressus, depositis regijs insignibus, assumptáque manu cithara, ad tentorium regis nostri progreditur: vbi cum præ foribus cantitans, interdum quoque quateret dulci resonantia fila tumultu, facilè admissus est, professus mimum, qui huiusmodi arte stipem quotidianam mercaretur. Regem & conuiuas musico acroamate aliquantisper deliniuit, cum inter psallendum omnia oculis scrutaretur. Postquam satietas edendi finem delicijs imposuisset; & seueritas administrandi belli, in colloquio procerum recrudesceret, iussus abire precium cantus accepit. Quod asportare nauseans sub se in terram defodit. Notatum id à quodam, qui olim illi militasset & confestim *Aethelstano* dictum est. Ipse hominem incusans eò quòd hostem præ oculis positum non prodidisset, hoc responsum accepit, Idem Sacramentum quod tibi nuper, O rex feci, quondam *Analauo* dedi, quod si in ipso me vidisses violare, de te quoque posses exemplum simile cauere. Sed dignare famuli audire consilium, vt hinc tentoriũ amoueas, alióque loco, vsq; dum partes relictæ venient, manens, inimicum petulanter insultantem modesta cunctatione frangas. Dicto probato, discessum est illinc. * *Analauus* nocte paratus Episcopum quendam, qui vespere ad exercitum venerat, nesciúsque rerum gestarum, pro viridantis campi *æquore, ibi tabernaculum tetenderat, cum tota familia cecidit. Tum vltrà progrediens regem ipsum imparatum offendit, quippe

al. Elwardus

al. Brene-ueild

al. Analafus

al. planitie

quippe qui nihil tale hoſtem auſurum timens largæ quieti indulſerat. Sed cum tanto fremitu ſtratis excuſſis, ſuos quantum per id noctis poterat, ad bellum acueret, gladius eius fortuitu vagina excidit. Quocirca cum omnia formidinis & cæci tumultus plena eſſent, inclamato Deo & ſancto *Aldelmo*, (erat enim ei ex antiquis progenitoribus conſanguineus) reductáque ad vaginam manu, inuenit enſem, qui hodiéque pro miraculo in theſauro regum ſeruatur. Eſt ſanè (vt aiunt,) vna parte ſectilis, nec vnquam auri vel argenti receptibilis. Hoc dono Dei fretus, ſimúlque quia dies illuceſcebat Noricum adorſus, tota die vſque ad veſperam indefeſſus fugauit cum exercitu; cecidit ibi rex Scottorum *Conſtantinus*, perfidæ animoſitatis & viuacis ſenectæ homo, aliíque reges quinque, Comites duodecim, omníſque penè Barbarorum congeries, pauci qui euaſerant, pro fide Chriſti ſuſcipienda conſeruati.

DE hoc rege non inualida apud Anglos fama ſeritur, quòd nemo *legaliùs, vel litera-tiùs rempublicam adminiſtrauerit. Quanquam literas illum ſciſſe, pauci admodum dies ſunt, quòd didiſcerim in quodã ſanè volumine vetuſto, in quo ſcriptor cum difficultate materiæ luctabatur, iudicium animi ſui non valens pro voto proferre. Cuius hîc verba pro compendio ſubijcerem, niſi quòd vltra opinionem in laudibus principis vagatur, eo dicendi genere, quod ſuffultum rex facundiæ Romanæ *Tullius* in Rhetoricis appellat. Eloquium excuſat conſuetudo illius temporis, laudum nimietatem adornauit fauor *Aethelſtani* adhuc viuentis. Pauca igitur familiari ſtilo ſubnectam, quæ videantur aliquod conferre emolumentum ad dignitatis eius documentum. *al.validius*

REx *Eadwardus* poſt multa & in bello, & in toga nobiliter cõſummata, paucis ante obitum diebus, vrbem legionum fiducia Brittonum rebellantem, à contumacia compeſcuit. Ibíque præſidio militum impoſito apud Ferendunam villam tactus ualitudine vitam præſentem exuit; & Wintoniæ vt prædixi humatus eſt. Tunc iuſſu patris in teſtamento, *Aethelſtanus* in regem acclamatus eſt, quem iam tricẽnalis ætas & ſapientiæ maturitas commendabant. Nam & auus *Alfredus* proſperum ei regnum olim imprecatus fuerat, videns & gratioſè complexus ſpeciei ſpectatæ puerum & geſtuũ elegantium; quẽ etiam præmaturè militem fecerat, donatum clamyde coccinea, gemmato baltheo, enſe Saxonico cum vagina aurea. Poſt hæc in curia *Ethelfledæ* filiæ & generi *Ethelredi* educandum curauerat, vbi multo ſtudio amitæ, & præclariſſimi ducis ad omen regni altus, gloria virtutum, calcauit & preſſit inuidiam, poſt mortem patris & interitum fratris in regem apud Kingſton coronatus eſt. Vnde pro tantorum ſucceſſuum gloria, & illius diei lætitia, (non iniuria) verſificus exclamat.

REgia progenies produxit nobile ſtemma,
Cum tenebris noſtris illuxit ſplendida gemma,
Magnus Aethelſtanus *patriæ decus, orbita recti,*
Illuſtris probitas de vero neſcia flecti.
Ad patris edictum datus in documenta ſcholarum,
Extimuit rigidos ferula crepitante magiſtros:
Et potans auidis doctrinæ mella medullis,
Decurrit teneros, ſed non pueriliter annos.
Mox adoleſcentis veſtitus flore iuuentæ,
Armorum ſtudium tractabat, patre iubente.
Sed nec in hoc ſegnem ſenſerunt bellica iura:
Id quoque poſterius * *iurauit publica cura.* *al.cognouit*
Functus erat fato pater omni præcluus æuo,
Perpetua fama victurus ſecula cuncta;
Tunc iuuenis nomen regno clamatur in omen,
Vt fauſto patrias titulo moderetur habenas;
Conueniunt proceres & componunt diadema,
Pontifices pariter dant infidis anathema,

Emicat in populis ſolito feſtiuior ignis,
Et produnt varijs animi penetralia ſignis.
Ardet quiſque ſuum regi monſtrare fauorem;
Hic timet, hic ſperat, pellit ſpes ampla timorem,
Feruet & exundat, regali regia luxu,
Spumat vbique merum, fremit ingens aula tumultu,
Diſcurrunt pueri, celerant iniuncta miniſtri;
Delicijs ventres cumulantur carmine mentes,
Ille ſtrepit cithara, decertat plauſibus iſte,
In commune ſonat, tibi laus, tibi gloria Chriſte.
Rex non inuitus, oculis hunc haurit honorem,
Omnibus indulgens, proprium dignatur amorem.

Tranſacta conſecrationis celebritate, *Adelſtanus*, ne ſpem ciuium falleret, & inferiùs opinione ſe ageret: omninò Angliam ſolo nominis terrore ſubiugauit, præter ſolos Northanimbros. Nam præerat illis *Sihtricus* quidam, gente & animo barbarus, cognatus illius *Gurmundi*, de quo in geſtis *Alfredi* regis legitur, qui cùm anteceſſorum regum potentiam, rugatis naribus deriſiſſet, huius affinitate vltrò ſupplicibus nuncijs expetijt: Ipſe quoque feſtino pede ſubſequutus verba legatorum aſſeruit. Quare & ſororis copula, & multiplicibus xenijs muneratus, perpetui fœderis fundamenta iecit. Sed, vt prædictum recolo, poſt annum vita deturbatus, occaſionem *Ethelſtano* exhibuit, vt Northumbriam ſuæ parti iungeret, quæ ſibi & antiquo iure, & noua neceſſitudine competeret. Fugit tunc *Analafus* filius *Sicthrici* in Hiberniam, & frater eius *Godefridus* in Scotiam; ſubſecuti ſunt è veſtigio regales miſſi ad *Conſtantinum* regem Scottorum, & *Eugenium* regem Cumbrorum, transfugam cum denunciatione belli repetentes. Nec fuit animus Barbaris, vt contra obmutirent, quin potiùs ſine retractione, ad locũ, qui *Dacor* vocatur, venientes, ſe cum ſuis regnis Anglorũ regi dedidêre. In cuius pacti gratiam filiũ *Conſtantini* baptizari iuſſum, ipſe de ſacro fonte ſuſcepit. Euaſit tamen *Godefridus*, inter apparatus itinerantium fuga cum quodam *Turfrido* diuerſarum partium duce lapſus: móxque Eboracum obſidens, oppidanóſque nunc precibus, nunc minis ad deditionem ſollicitans, & neutrum pro voto expediens, abſceſſit. Nec multo pòſt in quodam caſtro ambo concluſi, cuſtodientium perſpicaciam fugiendo luſerunt. Quorum *Turfridus* maturè diem obijt in pelago naufragus, præda piſcibus expoſitus. *Godefridus* multis miſerijs terra mariq; iactatus, ad poſtremũ ſupplex ad curiam venit. Ibi pacificè ſuſceptus à rege, quatuórque diebus profuſiſſimè cum eo conuiuatus naues ſuas repetijt, pirata vetus, & in aqua ſicut piſcis viuere aſſuetus. *Adelſtanus* interea caſtrum, quod olim Dani in Eboraco obfirmauerant, ad ſolum diruit, ne eſſet, quo ſe tutari perfidia poſſet: præda quæ in caſtro reperta fuerat, & ea quidem ampliſſima, magnificè & viritim diuiſa eſt. Hoc enim vir ille animo imperauerat ſuo, vt nihil opum ad crumenas corraderet; ſed omnia conquiſita, vel monaſterijs, vel fidelibus ſuis munificus expenderet. In hoc enim theſauros paternos, in hoc victoriarum ſuarum titulos tota vita euacuabat. Deo famulantibus pronus & dulcis, laicis iocundus, & comes, magnatibus pro contuitu maieſtatis, ſeruis minoribus pro condeſcenſione pietatis, depoſito regni ſupercilio, affabiliter ſobrius. Statura vt accepimus, quæ iuſtã non excelleret, corpore deducto, capillo, vt ipſi ex reliquijs eius vidimus, flauo, filis aureis pulchrè intorto. Ciuibus admiratione fortitudinis & humilitatis percharus, rebellibus inuicta conſtantia fulmineus, North-Wallenſium, id eſt, Brittonum Aquilonalium regulos apud Herefordenſium vrbem coegit occurrere, & aliquandiu calcitrantes in deditionem tranſire. Ita quod nullus ante eum rex vel cogitare præſumpſerat, ipſe in effectũ formauit, vt ei nomine vectigalis annuatim viginti libras auri trecentas argenti penderent, boues 25. millia annumerarent. Prætereà quot liberet canes, qui odoriſequa nare ſpelæa ferarum & diuerticula deprehenderent, volucréſque quæ aliarum auium prædam per inane venari noſcerent. Inde digreſſus in Occidentales Brittones ſe conuertit, qui Cornewallenſes vocantur, quòd in Occidente Brittanniæ ſiti, cornu Galliæ ex obliquo reſpiciunt. Illos quoque impigrè adorſus,

adorſus, ab Exceſtra, quam ad id temporis ęquo cum Anglis iure inhabitarant, cedere compulit, terminum prouinciæ ſuę citra Tambram fluuium ſtatuens, ſicut Aquilonaribus Brittannis amnem Waiam limitem poſuerat. Vrbem igitur illam, quam contaminatę gentis repurgio defæcauerat, turribus muniuit, muro ex quadratis lapidibus cinxit. Et licèt ſolum illud ieiunum, & ſqualidum vix ſteriles auenas, & plærúmq; folliculum inanem ſine grano producat, tamen pro ciuitatis magnificentia, & incolarum opulentia, tum & aduenarum frequentia, omne ibi adeo abundat mercimonium, vt nihil fruſtrà deſideres, quod humano vſui conducibile exiſtimes. Plurima eius inſignia tam in vrbe illa, quám in finitima Regione viſuntur; quæ meliùs indigenarum ore, quàm noſtro ſtilo pingentur.

PRopter hoc tota Europa laudes eius prędicabat, virtutem in cœlum ferebat, fœlices ſe reges alienigenę non falſò putabant, ſi vel affinitate vel muneribus, eius amicitias mercarentur. *Haroldus* quidam Rex Noricorum miſit ei nauem, roſtra aurea & velum purpureum habentem, decenſa teſtudine clipeorum inauratorum intrinſecus circumgyratam. Miſſorum nomina fuerunt *Helgrim* & *Offrid*, qui regaliter in vrbe Eboraca ſuſcepti, ſudorem peregrinationis prędmijs decentibus exterſere. *Henricus* primus filius *Conradi* (multi enim huius nominis fuere) Rex Teutonicorum & Imperator Romanorum ſororem eius, vt antè dictum eſt, filio *Othoni* expoſtulauit, tot in circuitu regibus prętermiſſis, progeniei generoſitatem & animi magnitudinem in *Adelſtano* ê longinquo conſpicatus. Adeo enim hæc duo in eo conſentiens habitaculum effecerant, vt nullus eſſet vel genere clarior, & illuſtrior, vel animo audacior, & efficacior. Quare perpenſo conſilio, quòd quatuor ſorores haberet, in quibus præter ætatis diſcrimen nihil de formæ gratia diſſideret, duas poſtulanti Cæſari miſit, Quas ille quomodo nuptum locauerit, iam ſermo præocupauit; tertiam legitima copula ſortitus eſt comparem *Ludouicus* Aquitanorum princeps, de genere *Caroli* magni ſuperſtes; quartam, in qua omne coagulum pulchritudinis, quod cæteræ pro parte habent, naturaliter confluxerat, *Hugo* rex Francorum per nuncios â germano expetijt. Princeps huiuſce legationis fuit *Adulphus*, filius *Baldewini* Comitis Flandriæ, ex filia regis *Edwardi Ethelſwitha*. Is cùm in conuentu procerum apud Abandunam proci poſtulata expoſuiſſet, protulit munera ſane ampliſſima, & quæ cuiuſlibet auariſſimi cupiditatem incunctanter explerent, odores Aromatum qualia nunquam in Anglia antea viſa fuerant; honores gemmarum præſertim *Smaragdorum*, in quoruũ viriditate ſol repercuſſus oculos aſtantiũ gratioſa luce animaret: Equos curſores plurimos, cũ phalaris fuluũ (vt *Maro* ait) mandentes ſub dentibus aurum; vas quoddam ex onichino ita ſubtili cælatoris arte, ſculptum, vt vere fluctuare ſegetes, verè germinare vites, verè moueri hominum imagines viderentur, ita lucidum & politum vt vice ſpeculi vultus intuentium çmularetur: Enſem *Conſtantini* magni in quo literis aureis nomen antiqui poſſeſſoris legebatur, in capulo quóque ſuper craſſas auri laminas clauum ferreum affixum cerneres, vnum ex quatuor quos Iudaica factio Dominici corporis aptarat ſupplicio: Lauceam *Caroli* magni, quam, Imperator inuictiſſimus contra Saracenos excercitum ducens, ſiquando in hoſtem vibrauerat, nunquam niſi victor abibat, ferebatur eadem eſſe quæ Dominico lateri centurionis manu impacta, precioſi vulneris hiatu paradiſum miſeris mortalibus aperuit: Vexillũ beatiſſimi Martyris *Mauricij*, & *Thebæa* Legionis principis, quo idem Rex in bello Hiſpanico quamlibet infeſtos & confertos inimicorum cuneos diſrumpere, & in fugam ſolitus erat cogere: Diadema ex auro quidem multo, ſed magis gemmis pretioſum, quarũ ſplendor ita in intuentes faculas luminis iaculabatur, vt quanto quis certaret viſum intendere, tanto magìs reuerberatus cogeretur cedere: Particulam ſanctæ & adorandæ crucis criſtallo incluſam, vbi ſoliditatem lapidis oculus penetrans poteſt diſcernere, qualis ſit ligni color, & quæ quantitas; portiunculam quóq; Coronæ ſpineæ eodem modo incluſam, quam ad deriſionem regni, militaris rabies ſacroſancto impoſuit capiti. His tantis & tam elaboratis donis magnificentiſſimus Rex gauiſus, non minoribus penè reſpondit beneficijs, quin & anhelantis animum nuptijs ſororis refecit; Et cæteris quidem ſucceſſores Reges dotauit: Partem verò Crucis & Coronæ Malmesburiæ delegauit, quorum ſuſtentaculo adhuc credo vigere locum illum tot

libertatis

libertatis naufragia, tot calumniatorum iniurias passum. Nam ibidem *Elwinum* & *Ethelwinum* filios patrui sui *Ethelwardi*, quos in bello contra *Analafum* amiserat, humari honorificè iussit, sui quóque corporis requiem ibidem futuram demutians: de quo bello tempus est, vt illius versifici, de quo omnia hæc excerpsimus, sententiam ponamus.

Transierat quinos & tres & quatuor annos,
Iure regens ciues, subigens virtute tyrannos:
Cùm redit illa lues Europæ noxia labes.
Iam cubat in terris fera barbaries Aquilonis,
Iam iacet in campo pelago pirata relicto,
Illicitas toruásque minas Analauus *anhelans.*
Bacchanti furiæ Scottorum rege volente,
Commodat assensum Borealis terra serenum,
Et iam grande tument, iam terrent eara verbis:
Cedunt indigenæ, cedit plaga tota superbis.
Nam quia Rex noster fidens alacrisq; iuuenta,
Emeritus pridem detriuerat otia lenta,
Illi continuus fœdabant omnia prædis,
Vrgentes miseros iectis ignibus agros,
Marcuerant totis viridantia germina campis,
Egra seges votum deriserat agricolarum,
Tanta fuit peditum tam barbara vis equitantum,
Innumerabilium concursus quadrupedantum.
Exciuit tandem famæ querimonia Regem,
Ne se cauterio tali pateretur inuri,
Quòd sua barbaricæ cessissent arma securi.
Nec mora victrices ducentia signa cohortes,
Explicat in ventum vexilla ferocia centum,
Cruda virûm virtus decies bis millia quina,
Ad stadium belli comitantur præuia signa.
Hic strepitus mouit prædatorum Legiones,
Terruit insignis venientûm fama latrones,
Vt posita præda proprias peterent regiones.
At vulgus reliquum miseranda strage peremptum,
Infecit bibulas tetris nidoribus auras,
Fugit Analafus *de tot modò millibus vnus,*
*Depositum mortis, fortunæ *mobile munus,* *al.nobile.*
Post Athelstanum *rebus momenta daturus.*

Hic locus videtur exigere, vt initium *Elfredi*, de quo superiùs fidem promissæ narrationis astrinxi, regis sermonibus exponam. Nam quia Malmesburiam corpora cognatorum deferri, & ad caput sepulchri sancti *Aldelmi* tumulari iusserat; Ita locum illum coluit in posterum, vt nihil desiderabilius, nihil haberet sanctius. Multa ibi largitus prædia chartis quóque confirmauit, In quarum vna post donationem subiecit.

Sciant sapientes regionis nostræ non has præfatas terras me iniustè rapuisse, rapinamq; Deo dedisse, sed sic eas accepi quemadmodum iudicauerunt omnes optimates regni Anglorum, insuper & Apostolicus Papa Romanæ Ecclesiæ Iohannes. Elfredo *defuncto, qui nostræ felicitati, & vitæ æmulus extitit, nequitiæ inimicorum nostrorum consentiens, qui me voluerunt patre meo defuncto, cæcare in vrbe Wintonia, si non me Deus sua pietate eripuisset; sed denudatis eorum machinamentis remissus est ad Romanam Ecclesiam, vt ibi se coram Apostolico* Iohanne *iureiurando defenderet. Et hoc fecit coram altare sancti* Petri, *sed facto iuramento cecidit coram altari, & manibus famulorũ suorũ portatus est ad scholã Anglorũ, & ibi tertia nocte vitã finiuit. Et tunc apostolicus ad nos remisit, & quid de eo ageretur a nobis cõsuluit; an cũ cæteris Christianis corpus eius poneretur. His peractis & nobis renũciatis, optimates regionis nostræ, cũ propinquorũ illius turma efflagitabant omni humilitate, vt corpus illius per nostrã licentiam*

cum

cum corporibus poneretur Chriſtianorum; Nóſque illorum efflagitationi conſentientes, Romam remiſimus, & conſentiente Papa poſitus eſt ad cæteros Chriſtianos, quamuis indignus. Et ſic iudicata eſt mihi tota poſſeſſio eius in magnis & modicis. Sed & hæc apicibus prænotauimus literarum, ne quamdiu Chriſtianitas regnat, aboleatur. Vnde mihi præfata poſſeſſio, quam Deo & ſancto Petro *dedi, donatur, nec iuſtiùs noui, quam Deo & ſancto* Petro *hanc poſſeſſionem dare, qui æmulum meum in conſpectu omnium cadere fecerunt, & mihi proſperitatem regni largiti ſunt.*

IN his verbis Regis ſapientiam, & pietatem eius in Dei rebus ſuſpicere par eſt: Sapientiam; eò quòd animaduerteret iuuenis præſertim, non eſſe Deo gratioſum de rapina holocauſtum; Pietatem; eo quòd munus vltione diuina collatum, Deo potiſſimùm non ingratus penderet. Præterea datur animaduertendum, quòd tunc baſilica ſancti *Petri* primaria in Cænobio fuerit, quæ nunc in ſecundis habetur; Eccleſia beatæ *Mariæ*, quam Monachi modo frequentant, poſtea diebus *Edgari* ſub Abbate *Elfrico* ædificata. Et hæc quidem fide integra de rege conſcripſi; ſequentia magis cantilenis per ſucceſſiones temporum detritis, quàm libris ad inſtitutiones poſteriorum elucubratis didicerim. Quæ ideo appoſui non vt earum veritatem defendam, ſed ne lectorum ſcientiam defraudem. ac primùm de natiuitate referendum.

ERat in quadam villa opilionis filia, eleganti ſpecie puella, quæ quod non contuliſſent natales formæ mercabatur gratia: Huic per viſum monſtratur prodigium, lunam de ſuo ventre ſplendere, & hoc lumine totam Angliam illuſtrari. Quod cùm manè detuliſſet ad ſodales ludo, ab illis non iocularitèr exceptũ confeſtim villicę auribus, quæ Regis filios nutrire ſolebat, inſonuit. Illa rem examinans puellam intra lares ſuos receptam, filiæ loco habuit, cultioribus veſtimentis, cibis delicatioribus, geſtibus facetioribus, virgunculam informans; non multò pòſt filius Regis *Aelfredi Eadwardus*, itineris caſu per villam tranſiens, ad domum diuertit infantilium olim conſciam rudimentorum. Neque enim integrum famæ ſuæ rebatur, ſi nutricem ſuam ſalutare faſtidiret; vbi viſæ virginis amore captus, noctem petijt. Ipſa vno complexu grauidata cùm peperiſſet filium *Aethelſtanum*, ſomnij fidem abſoluit. Nam cùm ille pueritia mortua in adoleſcentiam euaderet, magnam ſpem regiæ indolis dabat, præclaris facinoribus approbatus. Itáque Rege *Eadwardo* defuncto, filius eius *Elwardus* ex legitima coniuge creatus, patrem cita morte ſecutus eſt. Tunc omnium ſpebus in *Athelſtanum* erectis, ſolus *Aelfredus* magnæ inſolentiæ homo cum ſuis clàm reſtitit, quoad potuit, dedignatus ſubdi Domino, quem ſuo non delegiſſet arbitrio. Quo, vt ſuperiùs rex retulit, prodito & *exanimato, fuere, qui fratrem Regis *Edwinum* inſidiarum inſimularent. Scelus horrendum & fœdum, quòd ſedulitatem fraternam ſiniſtra interpretatione turbarent. *Edwinus* per ſe & per internuncios fidem germani implorans, & licèt ſacramento delationem infirmans in exilium actus eſt. Tantùm quorundam muſſitatio apud animum in multas curas diſtentum valuit, vt ephœbum etiam externis miſerandum, oblitus conſanguineæ neceſſitudinis expelleret; Inaudito ſane crudelitatis modo, vt ſolus cum Armigero nauem conſcendere iuberetur, ſine remige & remigio vacuam, prætereà vetuſtate quaſſatam. Diu laborauit fortuna, vt inſontem terrę reſtitueret. Sed cùm tandem in medio mari furorem ventorum vela non ſuſtinerent, ille adoleſcens delicatus & vitæ in talibus pertæſus, voluntario in aquas præcipitio mortem conſciuit. Armiger ſaniori conſilio paſſus animam producere, modò aduerſus fluctus eludendo, modò pedibus ſubremigando, domini corpus ad terram detulit anguſto ſcilicet â Douorria in Whitſand mari. *Athelſtanus* poſtquam ira deferbuit, animo ſedato factum exhorruit, ſeptennique pœnitentia accepta, in delatorem fratris animoſè vltus eſt. Erat ille pincerna Regis & per hoc ad perſuadenda, quæ excogitaſſet, accomodus. Ita cùm forte die ſolenni vinum propinaret in medio triclinio vno pede lapſus altero ſe recollegit. Tunc occaſione accepta fatale ſibi verbum emiſit, *Sic frater fratrem adiuuat.* Quo Rex audito perfidum obtruncari præcepit, ſæpiùs auxilium Germani, ſi viueret increpitans, & mortem ingemiſcens.

al. examinato.

HÆc de fratris nece etſi veriſimilia videantur, eò minùs corroboro quòd mirabilem ſuæ pietatis diligentiam in reliquos fratres intenderet. Quos cum pater puerulos admodum reliquiſſet, ille paruos magna dulcedine fouit, & adultos Regni con-

ſortes

ſortes fecit. De ſororibus ſuis ſuperiùs lectum eſt, quanta maieſtate prouexerit, quas pater & innuptas & indotatas reliquerat. Vitæ termino expleto, & quidem immaturo *Athelſtanus* Gloceſtriæ diem clauſit. Exuuiæ triumphales Malmesburiam delatæ, & ſub altari tumulatæ ſunt. Portata ante corpus multa in argento & auro donaria, ſimul & ſanctorum reliquiæ de tranſmarina Brittannia emptæ. In talibus enim patris theſauros, quos ille, diu coaceruatos, & intactos reliquerat, conſumpſit; ſomnio, vt ferunt, admonitus, *Vir, qui parùm ætati vixit, multùm gloriæ.*

CAP. VII.

De Eadmundo Edredo & Edwio *Regibus.*

ANno Dominicæ incarnationis 940. *Edmundus* frater *Athelſtani* adoleſcens 18. circiter annorum, tenuit regnum annis 6. & ſemis. Huius tempore Northanimbri rediuiua meditantes prælia, pactum, quod cum *Athelſtano* pepigerant, corrupêre, & *Analafum* ab Hibernia reuocatum, ſtatuerunt Regem. At vero *Edmundus*, qui exiſtimaret iniurium, ſi non fraternæ victoriæ reliquias proſequeretur, copias contra deſertores ductitauit. Quibus mox loco cedentibus, omnes ciuitates citra Humbram fluuium ſuę potentię redegit. *Analafus* cum quodam regulo *Reinaldo* filio illius *Gurmundi*, de quo in geſtis *Elfredi* tetigimus, animum regis tentans deditionem ſui obtulit; Chriſtianitatem fidei ſuæ obſidem proteſtans, & profeſſus. Sed non diu barbaricus animus in ſententia manſit, quin & ſacramentum læderet, & Dominum irritaret. Quapropter anno ſequenti pulſus perpetuo exilio pœnas luit. Prouincia, quæ vocatur Cumberland, regi Scottorum *Malcolmo*, ſub fidelitate iuriſiurandi commendata eſt. Inter ea beneficia, quæ diuerſis Eccleſijs contulit, miro affectu Glaſtonienſem Eccleſiam magnis prædijs, & honoribus ſublimauit: & priuilegium in hæc verba conceſſit. *In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, Ego* Edmundus *rex Anglorum, cæterarumq; gentium gubernator & rector, cum conſilio & conſenſu optimatum meorum, pro æternæ retributionis ſpe & relaxatione peccaminum meorum, concedo Eccleſiæ ſanctæ Dei genetricis* Mariæ *Glaſtoniæ, & venerabili viro* Dunſtano, *quem ibidem Abbatem conſtitui, libertatem, & poteſtatem, iura, conſuetudines & omnes foresfacturas omnium terrarum ſuarum, id eſt, Burhgerihta, & hundred ſetena, athas, & ordelas, & infangetheofas, hamſocne, & fridebrice, & forſtel, & toll, teã, in omni regno meo, & ſicut terræ ſuæ ſibi liberæ & ſolutæ ab omni calumnia, ſicuti meæ mihi habentur. Sed præcipue ipſa villa* Glaſtoniæ, *in qua celeberrima vetuſta Eccleſia ſanctæ Dei genetricis ſita eſt, præ cæteris ſit liberior cum terminis ſuis. Abbati eiuſdem tantummodo poteſtas ſit, tam in notis quàm in ignotis cauſis, in modicis & in magnis, & in his etiam quæ ſunt ſuper & ſubter terram, in aridis & in riuis, in ſiluis & in planis, & eandem authoritatem puniendi & dimittendi delinquentium in ea commiſſa habeat, quam mea curia: quemadmodum mei anteceſſores conceſſerunt, & ſtatuendo confirmauerunt: videlicet* Edwardus *pater meus,* al. Elredus. & *Ethelfredus *pater eius, &* Cenwines, Ines, & Cuthredus *& alij quamplures, qui locum illum honorantes glorioſum habuerunt. Et ne quiſquam mortalium ſeu Epiſcopus, vel dux, aut princeps, aut quilibet miniſtrorum eorum audeat eam omnino intrare cauſa placitandi, vel capiendi, vel quicquã faciendi, quod contrariũ fore poſſit inibi Deo ſeruientibus, Dei inditione prohibeo. Quiſquis igitur benevolamente meam donationem amplificare ſategerit, in hoc præſenti ſeculo vita illius proſpera, fæliciter, longiturnè gaudia teneat. Siquis autẽ propria temeritate violenter invadere præſumſerit, ſciat ſe præculdubio ante tribunal diſtricti iudicis titubantem tremebundumq; rationem redditurũ: niſi priùs digna ſatisfactione emendare maluerit.*

Acta

Acta est prędata donatio anno ab incarn. Dom. Iesu Christi. 944. Indict. 7. scriptáq; est literis aureis in libro Euangeliorũ, quem eidẽ eccleſię obtulit eleganti opere satis cõpositũ. Verum tantos & tam fælices succeſſus miserandus decolorauit exitus. Siquidẽ latrunculus quidam *Leof*, quem propter latrocinia eliminauerat, post sexenniũ regreſſus, in solemnitate sancti *Auguſtini* Anglorũ Apostoli Cantuariæ primi Archiepiscopi inopinus apud * *Pulchreſecherche* inter conuiuas regios assedit; quo scilicet die Angli festiuè solebant obsonari, pro primi prędicatoris sui memoria, et fortè iuxta ducem recumbebat, quem Rex ipse partibus de cœna dignatus fuerat. Id ab eo solo animaduersum, cæteris in vina spumantibus; itáque bili concitata, &, vt eum fata agebant, è mensa prosiliens, prędoni in capillos inuolat, & ad terram elidit; Ille latentèr sicam de vagina eductã in pectus regis superiacentis quanto potuit conatu infixit. Quo vulnere exanimatus, fabulę ianuam in omnem Angliã de interitu suo patefecit. Latro quoq; mox concurrentibus satellitibus membratim diſſectus, priùs nonnullos sauciauit. Præuiderat tam infamem finem beatus *Dunſtanus* tunc Glastonienſis Abbas, dęmonis ante se saltantis gesticulationibus & plausibus edoctus scurrilibus. Quocirca equo concito curiam properans, in medio itinere gestæ rei nuncium accepit. Communi ergo decretum consilio, & huius Glastoniam delatũ corpus, ibiq; in Aquilonali parte turris magnificè humatum. Id eum voluisse pro familiari Abbatis amicitia per nonnulla claruerat indicia. data in inferias villa in qua occubuerat, vt quæ semel conscia fuerat homicidij, semper in posterum pro anima eius esset adiutrix beneficij.

al. Purelecerne.

HVius anno quarto, anno Dominicæ incarnationis 954. *Willielmus* filius *Rollonis*, dux Normannorum dolo in Francia occisus est: quod non immeritò factum maiores tradunt. **Rinulphus* siquidem vnus procerum Normannię in simultatem, nescio qua de causa, veniens cum *Guilielmo* multis illum assultibus *affixit. Militabat filius eius *Anschetillus* Comiti, qui, vt domino placeret, ausus est temerare naturam, vt patrem duello caperet, & in potestatem comitis traderet; maximo tamen Sacramento credulus, ne quicquam iniuriæ præter vincula pateretur. Sed sicut semper nequitia causas malorum comminiscitur, post non multum tempus affícta occasione comes *Anschetillum* in Papiam dirigit, Epistolam de sua ipsius nece ad ducem Italiæ portantem. Ille permenso itinere vrbem introiens, magnificè susceptus est, porrectis literis dux fraudem miratus diriguit: quòd insignis festiuitatis miles iuberetur interfici. Sed quia tantę famæ Comiti resultare non esset consilium, *Anschetillum* iam ciuitatem egressum excepit insidijs mille, vt fertur, equitũ. Vbi ille cum socijs, quos lectissimos ex omni Normannia adduxerat, diu violentię restitit, sed tandem mortem suam multis cędis compensans, non ignauè occubuit. Solus ex vtráque parte *Balso* Normannus superstes, vir exigui corporis, sed immanis fortitudinis, quamuis quidam per ironiam dicant eum curtũ vocatum, solus inquã ciuitatem obsedit, solus gladio suo ciues, quoad visum est, exterruit. Hoc incredibile non iudicabit, qui cogitabit, quantum conetur hominis audacis desperatio, & quàm parùm valeant illi prouinciales in prędio. Inde repatrians querelam apud Regem Francorum, de domini sui perfidia deposuit. Nam & *Rinulphum* fama ferebat in vinculis esse cęcatum. Quare ad iudicium euocatus Parisiis & ab obuio sibi *Balzone* sub specie colloquij obtruncatus, in medio, vt aiunt, Sequanę perfidię suę, & irę illius satisfecit. Interitus eius diutinam inter Francos & Normannos discordiam peperit, donec per industriam *Richardi* filij ipsius, finem accepit virtute sua dignum. Porro veraciores literę dicunt, illum contractis inimicitijs cum *Ernulpho* Comite Flandriæ, vnum ex Castellis eius peruasisse: â quo simulata voluntate fœderis ad colloquium euocatum, consertóque sermone in naui per *Balzonem* obtruncatum: Clauem ad eius cingulum inuentam seræq; familiaris scrinij compositam, Monachilium indumentorum intus inuolutorum indicium fecisse, quòd semper inter bella meditaretur modò fore apud * *Guneſium*, quem locum â tempore *Haſtengi* desertum, ipse fructuosis sentibus eruderauerat, & ad hunc statum, qui modò est, principali indulgentia erexerat.

al. Rinulfus.

al. infestabat

al. Gimmegium.

ANno Dominicæ incarnationis 946. *Edredus* tertius ex filijs *Edwardi* regnum suscipiens, rexit annis 9. & dimidio. Eius magnanimitas a patre & fratribus non degenerans, hanc summam dedit Northanimbros, & Scottos facilè ad Sacramentũ suæ fidelitatis

fidelitatis adactos, & mox fœdifragos quodam *Iricio* Rege super se statuto, penè ex hominibus deleuit, tota Prouincia fame ferróq; fœdata. Archiepiscopum Eboraci *Wlstanum*, qui compatriotis in transfugio conniuere diceretur, diu in vinculis tentum, postea clericalis reuerentiæ respectu, venia donatum laxauit. Ipse interea sanctorum pedibus accliuus Deo, & *Dunstano* vitam deuouerat, cuius monitis tortiones crebras corporis patienter ferre, orationes continuare, prorsus palatium suum gymnasium virtutum facere. Decessit magno luctu hominum, sed gaudio Angelorum prosecutus, siquidem *Dunstanus* nuncio ęgrotantis audito, cùm illuc sonipedem calcaribus vrgeret, vocem desuper tonantem audierit; Modò rex *Eadredus* obdormiuit in Domino, requiescit Wintoniæ in Episcopatu.

ANno Dominicæ incarnationis 955. filius *Eadmundi* fratris *Aethelstani* superioris Regis, regno potitus tenuit annis quatuor, petulans adolescens, & qui speciositate corporis in libidinibus abuteretur. Deniq; proximè cognatam inuadens vxorem eius forma deperibat, sapientum consilia fastidiens. Ipso quippè die quo in Regem sacratus fuerat, frequentissimo concessu procerum, dum de rebus serijs & regno necessarijs inter eos ageretur, è medio, quasi ludibundus prorupit in triclinium & in complexum ganeę deuolutus. Fremere omnes facti verecundiam, & inter se mussitare; solus *Dunstanus*, iuxta nominis sui firmitatem, nihil regale supercilium veritus, lasciuientem inuenem violenter de cubiculo extraxit, & per *Odonem* Archiepiscopum pellicem repudiare coactum, perpetuum sibi inimicum fecit. Mox etenim miserrimis satellitibus subnixus, omnes in tota Anglia Monastici ordinis homines priùs nudatos facultatum auxilio, pòst etiam deportatos exilio, calamitatibus indignis affecit. Ipsum *Dunstanum* Monachorum principem in Flandriam propellit. Ea tempestate facies Monachorum fœda & miserabilis erat. Nam & Malmesburiense cœnobium, plusquam ducentis septuaginta annis â Monachis inhabitatum, clericorum stabulum fecit. Sed tu Domine Iesu creator & recreator noster, bone artifex multúmqúe potens formare nostra deformia per illos homines irregulares, & vagos; thesaurum tuum tot annis abditum in lucem propalasti beati *Aldelmi* corpus dico, quod ipsi de terra eleuatum in scrinio locarunt. Accessit clericorum gloriæ regalis liberalitas, vt daret sancto prædium, amplitudine & vicinitate ipsa peropportunum. Cæterum longè horret nostra memoria, quàm immanis fuerit in reliqua cœnobia, & propter ętatis lubricum, & propter pellicis consilium, quæ tenerum iugitèr obsidebat animum. Sed ignoscat dolori meo anima, iamdudum in requie collocata per *Dunstani* interuentum: dolor, inquam, me cogit illum adiudicare, *Quia priuata vtilitas publico damno non præiudicat, Immo cõmune dispendium priuato commodo præponderat.* Luit ille pœnas ausus temerarij, etiam hac in vita maxima parte regni mutilatus. Qua percussus iniuria viuendi finem fecit, Wintoniæ in nouo Monasterio tumulatus.

CAP. VIII.

De rege Eadgaro Eadmundi Regis filio.

ANno Dominicæ incarnationis 959. *Eadgarus* honor ac deliciæ Anglorum, filius *Eadmundi*, frater *Eadwini*, iuuenculus annorum xvj. regnum adipiscens eodem numero fermè tenuit. Res eius multùm splendidè etiam nostro celebrantur tempore. Affulsit annis illius diuinitatis amor propicius, quem ipse mercabatur sedulò deuotione animæ & viuacitate Consilij. Deniq; vulgatum est, quòd eo nascente vocem Angelicam *Dunstanus* excepit; *Pax Angliæ quamdiu puer iste regnauerit, & Dunsta-*

nus

nus noſter vixerit. Reſpondit veritas rerum cœleſti oraculo, Adeo illis viuentibus ſplendor Eccleſiaſticus efloruit, & tumultus bellicus emarcuit. Nec vllus fere annus in Chronicis pręteritus eſt, quo non magnum & neceſſarium patriæ aliquid fecerit; quo Monaſterium nouum non fundauerit. Nullas inſidias domeſticorum, nullum exterminium alienorum ſenſit. Regem Scottorum **Kunadium*, Cumbrorum *Malcolmum*, Archipiratam *Maccuſium, omnéſque reges Wallenſium, quorum nomina fuerunt Duſual, Gifreth, Huual, Iacob, Iudethil ad curiam coactos, vno & perpetuo ſacramento ſibi obligauit. Adeo vt apud Ciuitatem Legionum ſibi occurrentes in pompam triumphi, per fluuium Dee illos deduceret. Vna enim naui impoſitos, ipſe ad proram ſedens remigare cogebat, per hoc oſtentans regalem magnificentiam, qui ſubiectam haberet tot Regum potentiam. Denique fertur dixiſſe tunc demum poſſe ſucceſſores ſuos gloriari ſe Reges Anglorum eſſe, cùm tanta pręrogatiua honorum fruerentur. Vnde factum eſt, vt fama eius per ora omnium volitante, Alienigenæ, Saxones, Flandritæ, ipſi etiam Dani huc frequenter annauigarent *Eadgaro* familiares effecti, quorum aduentus magnum Prouincialibus detrimentum peperit, quòd â Saxonibus animorũ inconditam ferocitatem, â Flandritis corporum eneruem molliciem, â Danis potationem diſcerent; homines ante hæc in talibus integri, & naturali ſimplicitate ſua defenſare, aliena non mirari. Inde meritò iuréque culpant eum literæ. Nam cęteras infamias, quas pòſt dicam, magis reſperſerunt cantilenæ.

al. Kinaldũ. *al. Malcẽtium.*

EO tempore micuerunt per Angliam ſanctorum virorum lumina, vt crederes è cœlo arridere ſydera. quorum ſæpè nominatus *Dunſtanus*, priùs Abbas Glaſtoniæ, poſtea Epiſcopus Wigorniæ, mox Archiepiſcopus Cantuariæ multæ in ſeculo potentiæ, magnæ apud Deum gratiæ, illic *Martham*, iſtic exhibebat *Mariam*. Ipſe artium liberalium in tota Inſula poſt regem *Alfredum* excitator mirificus; ipſe regalium locorum reparator munificus; in reges & delinquentes Duces inſonare terribile; pauperes, & mediocres iuſtè ſuſtentare. in tantum & in friuolis pacis ſequax, vt quia compatriotæ in tabernis conuenientes, iámque temulenti pro modo bibendi contenderent, ipſe clauos argenteos vel aureos vaſis affigi iuſſerit, vt dum metam ſuam quiſque cognoſceret, non plus ſubſeruiente verecundia, vel ipſe appeteret, vel alium appetere * cogeret. Plura & non contemnenda de viro volentem dicere reuocat Cantuariæ cantor * *Osbernus*, qui eius vitam Romana elegantia compoſuit, nulli noſtro tempore ſtilo ſecundus, muſica certè omnium ſine controuerſia primus. Simul quàm, ſi gratia Diuina comitetur diſpoſitum, propoſui poſt nomina Regum, omnium Epiſcoporum Angliæ cuiuſcunque Prouinciæ nomina ſaltim * diſcurre, & ad ſcientiam noſtrorum procudere; ſi quid dignum valuero, de antiquitatis moneta exculpere. Veruntamen quantum efficax fuerit ſanctitas & probitas diſcipulorum ſuorum, indicio eſt * *Athelwoldus* ex Monacho Glaſtonienſi Abbas Abendonienſis, idémque poſt hæc Epiſcopus Wintonienſis, tot, & tanta Monaſteria fecit, quòd vix modò credibile videatur, vt talia fecerit Epiſcopus vrbis vnius, qualia vix poſſet Rex Angliæ totius. Fallor, & præcipiti ſententia pecco, ſi non palàm ſit quod dico. Quantula ſunt cœnobia Helienſe, Burchenſe, Tornienſe, quæ ille â fundamentis ſuſcitauit & ſua induſtria perfecit. Quæ cùm ſemper exactorum vellicet nequitia, ſunt nihilominùs habitatoribus ſuis ſufficientia; Huius vitam *Wlſtanus*, quidam Cantor Wintonienſis, diſcipulus eius, cilicet & alumnus compoſuit ſtilo mediocri. fecit & aliud opus de tonorum harmonia valde vtile, eruditi Angli indicium, homo vitæ bonæ & eloquentiæ caſtigatæ. Tunc quóque *Oswaldus*, *Odonis* Archiepiſcopi (qui ante *Dunſtanum* fuerat) nepos, ex Monacho Floriacenſi Wigorniæ Epiſcopus, & Eboraci Archiepiſcopus titulos non inferiores cæteris promeruit. Nam eaſdem terens orbitas Monachorum regulam iure ſuo ampliauit, & Monaſteriũ Rameſeiæ in quodam paluſtri loco ędificauit. Sedem Epiſcopalem Wigorniæ, clericis non vi expulſis ſed arte ſancta circumuentis, repleuit Monachis Regularibus. Expulerat antea regali iuſſione *Ethelwoldus* Epiſcopus clericos de Wintonia, qui cùm data â Rege ſibi optione, vt aut regularitèr viuerent, aut loco cederent, magis

al. cognoſceret. *al. Orbernus* *al. tranſcurrere.* *al. Adelwoldus.*

vitam mollem elegiſſent, tunc tota Inſula incertis vagabantur ſedibus. Ita his tribus viris agentibus, quaſi triformi lumine, Angliam ſerenante, denſæ vitiorum tenebræ euanuére. Quo factum eſt, vt *Edgarus* Glaſtonienſem Eccleſiam, quam ſemper præ omnibus dilexit, magnis poſſeſſionibus amplificaret; & in omnibus, quæ ad Eccleſiæ decorem ſiue vtilitatem pertinent tam interiùs quàm exteriùs inuigilaret. Priuilegium ſanè, quod eidem Eccleſiæ contulit, huic noſtræ hiſtoriæ, ſicut in eorum antiqua ſcedula legi, non eſt abſurdum inſerere. *Glorioſæ recordationis* Edgarus, *Anglorum rex, filius* Edmundi *regis, cuius ſtudium diuinis cultibus potiſſimùm inuigilabat, Ad Monaſterium Sanctæ Dei genetricis* Mariæ *in Glaſtingabiri frequenter aduenies, & eundem locum clariori præ cæteris dignitate excolere ſummo elaborans ſtudio, plura, admodúmque magnifica priuilegia contulit communi Epiſcoporum, Abbatum, primorúmque conſilio. Quorum primum vt nullus niſi eiuſdem loci Monachus, ibidem fungatur Abbatis nomine vel officio; nec alius niſi quem ſecundū tenorem regulæ concorditer elegerit parilis conuentus aſſenſio. Quodſi alterius loci Abbatem vel Monachum eidem loco præſici neceſſitas ingruerit, non alium aſſumi cenſuit, niſi quem congregatio ipſius Monaſterij ſecundum timorem Dei ſibi præeſſe elegerit: tamen ne hoc fiat, obſeruato omnimodo, ſi ibidem quiſpiam vel extremus congregationis illi officio aptus reperiri potuerit. Monachis ſiquidem electionem ſui Abbatis perpetuò manere cenſuit; ſibi verò ſuiſque hæredibus tribuendi fratri electo paſtoralem baculum poteſtatem retinuit. Sanxit etiam, vt quoties Abbas loci vel Monachi aliquos ſuorum ſacris ordinibus inſigniri decernerent, a quocúnque præſulum canonicè ordinatum, aut in illius ſede aut in eodem Sanctæ* Mariæ *Glaſtingenſi Monaſterio tam Monachos quàm clericos, quos idoneos iudicarent ad titulum Sanctæ* Mariæ *ordinari, facerent. Conceſſit etiam vt ſicut ipſe in propria, ita totius inſulæ cauſas in omnibus tam Eccleſiaſticis quàm ſecularibus negotijs abſq; vllius contradictione Abbas aut conuentus corrigeret. Nec vlli omnino inſulam natiuitatis ſuæ conſciam ſiue Epiſcopus, ſiue dux, aut princeps, aut cuiuſcúnque ordinis alius, licitum foret intrare, cauſa quippiam faciendi quod contrarium inibi Deo ſeruientibus eſſe poſſit: ſicut & prædeceſſores ſui ſanxerunt, & priuilegijs ſuis confirmauerunt: videlicet* Cemwines Ines, Ethelardus, Cuthredus, Elfredus, Edwardus, Ethelſtanus, Edmundus *omninò prohibuit. Vbi ergo generali aſſenſu, vt dictum eſt, Pontificum, Abbatum optimatúmque ſuorum hæc priuilegia ipſi loco conferre diſpoſuit, lituum proprium ebore decentiſsimè formatum, auroque decoratum ſuper altare Sanctæ Dei genetricis poſuit; ipſiuſque donatione eidem Sanctæ Dei genetrici ac ſuis Monachis ea perpetualiter poſſidenda attribuit. Eundémque lituum mox in ſui præſentia fecit ſecari in medium, ne eum cuiquam dare vel vendere poſſet quilibet, Abbatum ſequentiam præcipiens partem illius ſeruari in loca ad iam dictæ donationis teſtimonium. Recogitans vero quàm multa temeritas humanæ leuitatis, quibuſque ſolet ſubrepere, verenſque ne fortè quis in poſterum vel hæc priuilegia loco illi auferre, vel Monachos inde moliretur eijcere: inclito domino* Iohanni *Papæ, qui* Octauiano *in regiminis honore ſucceſſerat, direxit idem Chirographum regiæ liberalitatis, orans, vt & ipſe hæc roboraret ſcripto Apoſtolicæ authoritatis. Qui benignè directam ſuſcipiens legationem, concordi aſſenſu Romani concilij ſancita ab ijs firmauit, ſcribendo Apoſtolicæ authoritatis præceptionem; teribiliter intorquens in violatores, ſi qui forte emerſerint perpetui anathematis vltionem. Igitur domini prædicti Apoſtoloci eidem loco directum teſtamentum venuſtæ recordationis Rex* Edgarus *ſuper aram beatiſsimæ Dei genetricis* Mariæ *ibidem ad perpetuale poſuit monumentum: iubens diligenter aſſeruari in poſterum ad notitiam quorúmque ſequentium.* Ea etiam vtraque ne videamur talia commentari, his gratum habuimus ſubdere aduerſus eos, qui non vt paſtores per oſtium intrare, ſed vt fures & latrones in idem ouile Sanctæ *Mariæ* aliunde quærunt irrumpere. *Nouerit cunctorum notitia fideliū quod ego* Iohannes 12. *Conditoris clementia ſanctæ Romanæ ſedis exiſtens indignus Papa, glorioſi Anglorum Regis* Edgari, *nec non & ſanctæ Dorouernenſis Eccleſiæ Archipræſulis* Dunſtani *ſummiſſo pulſatus rogatu pro Monaſterio Sanctæ* Mariæ, *videlicet Glaſtingeberi, quod ipſi acti amore ſuperni Regis in multis & magnis poſſeſſionibus ditauerant, Monachorum inibi multiplicantes normam; præceptóque regali firmauerant, quod & ipſe facere non differam. Quorum aſſentiens benignæ petitioni in ſinu Romanæ Eccleſiæ & beatorum Apoſtolorum protectione eundem locum ſuſcipio & priuilegijs aſtruo & corroboro; quò fine tenus, in eo, quo nunc pollet permaneat Monachali ordine. Ipſi*

quoq;

quoque Monachi de ſuis ſibi adhibeant paſtorem. Ordinatio verò tam Monachorum quàm clericorum in arbitrio Abbatis & conuentus ſit. Decernimus etiam vt nulli omnino hominum eandem inſulam cauſa placitandi, vel aliquid aliud perſcrutandi aut corrigendi intrare liceat. Si quis autem id molitus fuerit contraire, aut poſſeßiones eiuſdem Eccleſiæ auferre, retinere, minuere vel temerarijs vexationibus fatigare, ex authoritate Dei Patris, & Filij & ſpiritus Sancti, ſanctæque Dei genetricis Mariæ, *ac Sanctorum Apoſtolorum* Petri & Pauli, *omniumque Sanctorum, perpetuæ ſit addictus maledictioni, niſi reſipuerit. Omnibus verò eidem loco iuſta ſeruantibus ſit pax Domini noſtri Ieſu Chriſti, Amen : Noſtraque ſtipulatio inconuulſa permaneat.* Actum tempore * *Aelfardi* eiuſdem Monaſterij Abbatis. *al, Elwfardi.*

Hæc igitur prædictus Rex *Edgarus* duodecimo anno regni ſui ſacro ſcripto Londoniæ confirmauit, eodémque anno, qui fuit nongenteſimus ſexageſimus quintus Dominicæ incarnationis præfatus Papa Romæ in generali Synodo authorizauit; cunctoſque potioris dignitatis, qui præfuerunt eidem Concilio generali, ea corroborare imperauit. Perpendant ergo contemtores tantæ comminationis, quantæ ſubiaceant ſententiæ excommunicationis: & quidem beato *Petro* [Apoſtolo] principi Apoſtolorum Chriſtus legandi ſoluendique prę ſulatum, clauéſque ſimul tradidit regni cœlorum. Cuíque autem fideli conſtat perſpicuum atque euidens, quòd huius Apoſtoli vicarius poteſtatiſq;, potiſſimùm ſit hæres Romanę Eccleſię prę ſidens. Huic ſanctę memoriæ *Iohannes* laudabiliter prę fuit ſuo tempore, vt hodiéque viget glorioſa recordatione, promotus ad id Dei totiúſque populi electione. Si ergo decretum beati *Petri* Apoſtoli ratum, conſequenter & *Iohannis* Apoſtolici ratum. Sed nemo vel demens ratum eſſe *Petri* Apoſtoli decretum denegat; nemo igitur ſanę mentis diſſimile fore *Iohannis* Apoſtolici decretum repugnat. Aut itaque iſti concedentes beato *Petro* ſuiſque ſucceſſoribus collatam â Chriſto poteſtatem, tranſgredi ceſſabunt tanti interdicti authoritatem; aut flocci pendentes, cum diabolo ſuiſq; complicibus prę ſcriptę maledictionis ſibi adquirent perpetuitatem. Conſtat ergo neminem extraneorum idem cœnobium ſibi prę ripuiſſe, quem non conſtiterit, (nec ſine dedecore) amiſiſſe; nulláque Monachorum machinatione ſed Dei iudicio ob ſanctę authoritatis vltionem id cuíque eorum accidiſſe. Nemo itaque hęc legens deſpiciat, nemo vel ſubiraſcendo ſe palàm notabilem faciat. Nam ſi iraſcitur pro alio forte prolatum de ſe dictum fatebitur. Tunc ordo Monaſticus iamdudum lapſus prę cipue caput erexit, vnde factum eſt vt denuo Monaſterium noſtrum in priſtinam libertatem euaderet, Quod conuenientius opinor ipſius verbis Regis notifieare.

EGo *Edgarus* totius Albionis Baſileus, necnon maritimorũ ſeu Inſulanorum Regũ circumhabitantium, adeo vt nullius progenitorum meorum ſubiectione largiflua Dei gratia ſuppetente, ſublimatus; quid Imperij mei potiſſimùm Regi Regum dono darem, tanti memor honoris ſollertius ſæpè tractaui. Piæ igitur fautrix deuotionis peruigili meæ ſtudioſitati ſuperna ſubitò inſinuauit pietas, quæque in regno meo ſancta reſtaurare Monaſteria, quæ velut muſciuis ſcindulis carioſiſque tabulis tigno tenus viſibiliter diruta : ſic quòd maius eſt, intùs â ſeruitio Dei fermè vacua fuerant neglecta. Idiotis nempe clericis eiectis nulli regularis Religionis diſciplinæ ſubiectis; plurimis in locis ſanctioris ſeriei, ſcilicet Monachici habitus prę feci paſtores, ad ruinoſa quæque Templorum redintegranda opulentos eis fiſcalium munerum exhibens ſumptus. Quorum vnum nomine *Eluricum*, virum in omnibus Eccleſiaſticum, famoſiſſimi conſtitui cuſtodem cœnobij, quod Angli bifario vocitant onomate Maldelmesburh. Cui pro commoditate animæ meæ ob ſaluatoris noſtri eiúſque Θεοτόκου, ſemper virginis *Mariæ*, nec non Apoſtolorum *Petri* & *Pauli* Aldelmíque almi prę ſulis honorem, particulam terræ & nominatim terram cum pratis, & ſiluis munifica liberalitate reſtitui. Hæc â prædictis accommodata clericis a contenſioſo iniuſtè poſſeſſa eſt * *Edelnoto:* ſed ſuperſtitioſa ſubtilique eius diſceptatione a ſapientibus meis audita, & conflictatione illius mendoſa ab eiſdem me prę ſente cõuicta, Monaſteriali â me reddita eſt vſui; Anno Dominicæ incarnationis nongenteſimo ſeptuageſimo quarto, regni vero mei xiiij. Regiæ conſecrationis primo. *al. Edelnodo.*

INterea non indecens opinor, ſi quiddam quod ei diuinitus oſtenſum eſt, ſtilo commendem. Venerat in ſaltum venationis feracem, vtque ſit plærumque ſocijs ad inſequendas feras

diſperſis per deuia, ſolus remanſerat. Itaque continuatione curſus, ad egreſſum nemoris perueniens conſtitit ſodales operiens; Nec mora grauante nutantia lumina ſomno, pedes efficitur, vt tranſacti laborem diei temperaret modicæ quietis voluptas. Iacebat ergo ſub malo ſiluatica ſtratus, vbi penduli per circuitum rami foliatam effecerant cameram. Laſſitudine itaque ſuadente, riuus ſubter ſcatebris loquacibus fluens ſoporem inuitabat; tum canis fœmina, cui cura ferarum veſtigia inſequi prægnans & iuxta pedes accubans dormientem exterruit. Námque matre tacente, catuli aluo incluſi, latratus multiformes, & ſonoros reddidere, quodam nimirum ſui carceris gaudio incitati. Hoc monſtro attonitus, dum ad cacumen arboris oculos intendit, vidit poma vnum & alterum delapſa in fluuium, quorum colliſione bullis aquatilibus inter ſe criſpantibus, vox articulata inſonuit, **well is thee,** *id eſt, bene eſt tibi. Nec multò pòſt vndarum voluminibus agentibus vrceolus ſuper aquam apparuit, & poſt vrceolum vrceus exundans aqua: nam alter vacuus erat, & quamuis crebro gurgitis impulſu maiorem minor vrgeret, vt ſcilicet aquas ſuas in illum infunderet, nunquam tamen obtinere potuit quin vrceolus vacuus recederet, iterúmque quaſi ſuperbo victor vrceum impeteret. Domum itaque regreſſus, vt dicit* Pſalmiſta, *geſtu exercitabatur, & ſcopebat ſpiritum ſuum. Sed conuenit eum mater, vt ſerenaret frontem & animum: ſibi ſtudio futurum, vt appellaret Deum, qui noſſet ænigmata inſpiratione ſua patefacere. Quo admonitu retulit ille mæſtitiam, & ſoluit in ocia curas, conſcius maternæ ſanctitatis, cui ſoleret Deus multa reuelare. Erat illa vocabulo* Elfgiſa *bonis operibus intenta, pietate & dulcedine prædita, vt etiam reos, quos triſtis ſententia Iudicum palàm damnauerat, ipſa occultè redimeret. Precioſus amictus, qui plæriſque mulieribus eſt leno ſoluendi pudoris, illi erat ſuppellex munificentiæ, vt quamlibet operoſam veſtem conſpecto ſtatim largiretur pauperi. Speciem corporis, & artificium manuum in ea liuor quóque laudaret, cùm nihil reprehendere poſſet. Hæc igitur intimis medullis vaticinium combibens, poſtero mane filio dixit; Latratus catulorum, quem matre quieſcente dedere, ſignificat, quod poſt tuum obitum quieſcentibus illis, qui modo viuunt & valent, nondum nati nebulones contra Dei latrabunt Eccleſiam. ſanè quod vnum pomum ſecutum eſt alterum, ita vt ex colliſione ſecundi in prius videretur vox ſonuiſſe,* **well is thee,** *innuit, quòd ex te, qui modò arbor es totam inumbrans Angliam, duo procedent filij, [factores vel] fautores ſecundi extinguent primum: tunc diuerſæ partis incentores dicent pueris vtríſque* **well is thee,** *quòd mortuus regnabit in cælo, viuus in ſeculo. * Nam quòd vrceus maior minorem implere non poterat, hoc deſignat, quòd gentes Aquilonales, qui numeroſiores ſunt quàm Angli, Angliam poſt mortem tuam impetent; & quamuis crebro compatriotarum aduentu, ruinas ſuas ſuppleant, nunquam hunc angulum mundi poterunt implere, quin potiùs Angli noſtri cùm maximè victi videbuntur, eas expellent, critq́; ſub ſuo & Dei arbitrio vſq́; ad præfinitum tempus â Chriſto, Amen.*

al, Iam verò.

HVius vaticinij veritatem lectio poſterior patefaciet. Conſiderari ergo debet parentis & prolis indubitata ſanctitas, quòd alter viderit ænigma vigilans ſine obſtaculo, & altera ſoluerit problema de longè porrecto Prophetiæ oraculo; Sanctitatiq́; morum communicabat ſeueritatis animoſitas vt nullũ cuiuſcunq́; dignitatis hominem leges eludere impunè permitteret. Nam eius tempore priuatus latro nemo, popularis prædo nullus, niſi qui mallet in fortunas alienas graſſari propriæ vitæ diſpendio. Quomodo enim auſus hominũ prẹteriret, qui etiam omnis generis feras ſanguinis auidas ex regno exterminare cogitaret, *Ludwaloq́* regi Wallenſium edictum impoſuerit, vt ſibi quotannis tributum trecentorũ luporum penſitaret, quod cùm tribus annis feciſſet, quarto deſtitit, nullum ſe vlteriùs poſſe inuenire profeſſus.

PPẹterea licèt, vt fertur, ſtaturæ fuerit & corpulentiæ perexilis, tantas vires in illo corpuſculo dignatio naturẹ incluſerat, vt vltrò ad congrediendũ laceſceret quemcunq́; audacem noſſet; hoc maximè timens, ne in tali colludio timeretur. Deniq́; in quodam conuiuio, vbi ſe plærumque fatuorum dicacitas liberiùs oſtentat, fama eſt, **Kinnadium* regem Scottorum ludibundè dixiſſe, Mirum videri, tam vili homuncioni tot prouincias ſubijci. Itáque â quodam mimo ſiniſtra aure acceptum, & *Eadgaro* poſtmodum ſolemni conuitio in os obiectum. At ille re ſuis relata *Kinnadium* quaſi magni myſterij conſultandi gratia accerſiuit, longéque in ſiluam ſeducto, vnum ex duobus, quos ſecum attulerat, enſibus tradidit; Et nunc inquit licebit vt vires tuas

al. Kinnaldium.

experiar

experiar cùm ſoli ſimus. Iam enim faxo vt appareat, quis alteri meritò ſupponi debeat, tu quoque ne pedem moueas, quin mecum rem ventiles. *Turpe eſt enim Regi in conuiuio eſſe dicaculum, nec eſſe in prælio promptulum.* Confuſus ille nec verbo mutire auſus, ad pedes domini Regis procidit, ſimplicis ioci veniam precatus, & confeſtim conſecutus. Quid illud? omni eſtate, emenſa ſtatim Paſchali feſtiuitate, naues per omnia littora coadunari præcipiebat; ad Occidentalem Inſulæ partem cum Orientali claſſe, & illa remiſſa cum Occidentali ad Borealem, inde cum Boreali ad Orientalem remigare conſuetus; pius ſcilicet explorator, ne quid Piratæ turbarent. Hyeme & vere per omnes prouincias equitando, iudicia potentiorum exquirebat, violati iuris ſeuerus vltor: In hoc iuſticiæ, in illo fortitudini ſtudens, in vtróque Reipublicæ vtilitatibus conſulens.

SVnt qui ingenti eius gloriæ nœuum tentent apponere, dicentes, primis temporibus fuiſſe crudelem in ciues, libidinoſum in virgines. Verbi gratia prioris exemplum ponunt; *Athelwoldus* quidam erat ſui temporis Comes egregius & â ſecretis; huic Rex iniunxerat negotium, vt **Elfthridam* filiam *Ordgari* ducis Deuonenſium, *al. Elfridam,* quæ forma ſui oculos relatorum pellexerat, quatenus eam Regijs auribus commendarent; huic, inquam, præceperat vt illam adiret ſpeculatum, nuptias conciliaturus ſi veritas famæ conquadraret. Ille viam celerans, nihilque præter opinionem comperiens, celato apud parentes nuncio, ſuis potiùs vſibus puellam applicuit. Rediens ad Regem, quæ ſuis partibus conducerent, allegat, ſpeciei vulgaris & quotidianæ, puſiolam eſſe, nec tantæ maieſtati conuenire. Reducto ab his animo & alijs amoribus intento, delatores nunciant, quanta illum *Ethelwoldus* aſtutia emunxerat. Ille clauo clauum expellens, fraude ſcilicet fraudem eludens, frontem ſerenam Comiti oſtendere, diem quo viſitaret tam laudatam mulierem quaſi ioco edicere. Qui tam terribili ioco exanimatus, præcurrit ad coniugem, rogans, vt ſuæ ſaluti conſuleret, & quantum poſſet veſtibus ſe deformaret, tunc primùm aperiens facti ſui conſilium. Sed quid non præſumit fœmina? auſa eſt primi amatoris & primi coniugis fidem fallere, & ſpeculo vultum comere; nihil omittens; quod ephœbi & potentis lumbos pertentaret. Nec citra propoſitum accidit. viſam enim adeo inarſit, vt diſſimulato odio Comitem in ſiluâ Warewelle (quæ vocatur Harewoode) gratia venanti accitum iaculo traijceret. Vbi cùm filius occiſi nothus familiari * viſu ſuperueniſſet, & â Rege interrogatus eſſet, qualitèr, ei talis venatio placeret; reſpondiſſe fertur, Benè domine Rex, quod tibi placet mihi diſplicere non debet; quo dicto ita tumentis animum manſuefecit, vt nihil charius in vita ſua poſt hæc haberet, quàm iuuenem illum, tyrannici facti offenſam in patrem ſedulitate regia in filium alleuans. Ob illius ſceleris expiationem ibidem Monaſterium ab *Elfthrida* ædificatum ſanctimonialium frequentia inhabitatur. *al. viſu.*

HVic exemplo crudelitatis adiunctum aliud libidinis. Virginis Deo dicatæ audiens pulchritudinem, violentèr eam â Monaſterio abſtraxit, abſtractæ pudorem rapuit, & non ſemel thoro ſuo collocauit. Quod cùm aures beati *Dunſtani* offendiſſet, vehementer ab eo increpatus, ſeptennem pœnitentiam non faſtidiuit, dignatus Rex affligi ieiunio, ſimulq́, diademate carere ſeptennio.

SVbijciunt tertium, in quo vtrumq́; appareat vitium; Rex, inquiunt, *Edgarus* veniens Andeueram, quæ eſt vicus non longè â Wintonia, cuiuſdam ducis filiam cuius fama formæ percrebuerat, adduci præcepit. Mater puellæ, quæ concubinatũ filiæ dedignaretur, adiuta noctis tenebris ancillam cubili appoſuit, virginem ſanè, nec inelegantem, nec illepidam. Euoluta nocte, cum aurora in lucem prorumperet, mulier conata ſurgere, interrogatáque quid feſtinaret, ad opus cotidianum dominæ perſoluendũ reſpondit: ægrè licèt retenta Regis genibus ſuper ſtatu miſeriarum ſuarũ applorat, pro mercede connubij redderet ingenuitatem. Decere magnanimitatem eius, vt Regiæ voluptatis conſcia dominorum crudeliũ vlteriùs non ingemiſceret imperia. Tunc ille felle commoto, & formidabile ridens, cùm in animo fluctuaret hinc de famula miſeratio, hinc de domina indignatio; quaſi in iocos effuſus, vſum obſequiorum pœnámque remittit. Mox antiquis dominatoribus (vellent nollent) dominantem magna ſublimauit dignatione, dilexit vnicè integram lecti vni deferens fidem,

quoad legitimam vxorem accepit *Elfridam* filiam *Ordgari*. De qua *Edmundum* qui
al.Egelredum. ante ipſum quinquennio decedens *Rumeſeiæ* iacet, & qui poſt eum regnauit, **Ethelredum* tulit. Nam de *Egelfleda*, cognomento candida filia *Ordmeri* ducis potentiſſimi
al.Wlfrida. *Edwardum* genuit, & ſanctam *Editham* de **Wlfritha*, quam certum eſt non tunc ſanctimonialem fuiſſe, ſed timore Regis puellam laicam ſe velauiſſe, moxque eandem arrepto velo lecto imperiali ſubactam: Vnde offenſum beatum *Dunſtanum*, quòd illam concupiſſet, quæ vel vmbraticè ſanctimonialis fuiſſet, vigorem Pontificalem in eum egiſſe.

SEd hæc quomodocúnque ſe habeant illud conſtat, quòd â xvj. ætatis ſuæ anno, quo Rex conſtitutus eſt, vſq; ad xxx. ſine regio inſigni regnauerit. Tunc enim principibus, & omnis ordinis viris, vndiq; confluentibus, cum magna gloria Bathoniæ coronatus eſt, nec niſi triennio ſuperuixit, ſepultúſque eſt Glaſtoniæ. Nec illud *obluctandum quòd cum ablatum *Ailpardus* eius tumulum anno incarnationis Domini 152. effodiſſet, inuenit corpus * illius labis conſcium. Quod cùm eum ad reuerentiam debuiſſet inflectere, ad audatiam leuauit. Nam quia locellus quem parauerat difficilem pro magnitudine corporis minabatur ingreſſum, regales exuuias ferro temerauit. Vnde continuò ſanguis vndatim emicans aſtantium corda pauore concuſſit. Ita regium corpus in ſcrinio, quod ipſi Eccleſiæ contulerat ſuper altare locatum eſt cũ capite ſancti *Appollinaris*, & reliquijs *Vincentij* martyris, quę ille magno empta decori domus Dei adiecerat. Temeratorem porro ſacri corporis mox animus reliquit, nec multò pòſt Eccleſia egreſſum fracta ceruice mors inuenit. Nec in his hæſit regiæ ſanctitatis oſtenſio, ſed in vlteriora proceſſit, ſanato ibi furioſo & cæco. Meritò ergo non infirma inter Anglos fama eſt nullum nec eius nec ſuperioris ætatis Regem in Anglia recto & æquilibri iudicio *Edgaro* comparandum. Ita nihil vita eius ſanctius, nihil iuſtitia probabilius fuit, exceptis vitijs, quæ poſtea amplis virtutibus deleuit: qui patriam ſuam præclara fortitudine illuſtrem reddiderit, & rerum geſtarum claritate, & Deo ſeruientium multiplicitate, poſt mortem eius res & ſpes Anglorum retro ſublapſæ ſunt.

al.oblitterandum.
al.nullius labis conſciũ.

CAP. IX.

De ſancto Edwardo Rege & Martyre *filio Edgari.*

ANno Dominicæ incarnationis nongenteſimo ſeptuageſimo quinto, *Edwardus* filius *Edgari* regnare cœpit, & tribus annis & dimidio poteſtate potitus eſt. Illum *Dunſtanus*, & cæteri Epiſcopi conſentanei regali culmine ſublimarunt, contra voluntatem quærundam, vt aiunt, optimatum & nouercæ, quæ vix dum vij. annorum puerulum *Ethelredum* filium ſuum prouehere conabatur, vt ipſa potiùs ſub eius nomine imperitaret. Et tunc malitia hominum pullulante fœlicitas regni imminuta. Tunc viſæ Cometæ, qui vel peſtem prouincialium, vel regni mutationem portendere pro vero aſſeuerabatur. Nec mora ſecuta ſterilitas arui, fames hominum, mors iumentorum, apud vicũ regium, qui vocatur *Calna*, caſus inſolitus. Nam defuncto *Eadgaro* Clerici quondã ab eccleſijs expulſi rediuiua prędia ſuſcitarunt, dicentes, ingens eſſe & miſerabile dedecus, vt nouus aduena veteres colonos migrare compelleret, hoc nec Deo gratũ putari, qui veterem habitationem conceſſiſſet, nec alicui probo homini, qui ſibi idem timere poſſet, quod alijs præiudicio accidiſſe cerneret. Ea de re in clamores & iras ſurrectũ, & ad *Dunſtanum* perrectũ eſt, præcipuè proceribus, vt laicorũ eſt, ſuccłamantibus præiudiciũ, quod clerici paſſi fuerant iniuſtè, leniori conſilio ſuccidi debere.

Nam

Nam & vnus eorum *Elferius* omnia pene monaſteria,quę reuerentiſſimus* *Aethelwoldus* monachus, & *Wentanus* epiſcopus conſtruxerat in prouincia Merciorum magna vſus inſolentia euertit. Itaque frequenti ſynodo coacta primùm Wintoniam venit. Quis ibi fuerit finis certaminis,alię literæ docent,Dominicam imaginē expreſſe locutam clericos,eorúmq; fautores confudiſſe; ſed adhuc non ſedatis animis, Calnę conſilium indictum; vbi cum in cœnaculo, abſente propter ætatem rege, conſidentibus totius Angliæ ſenatoribus magno conflictu & controuerſia res ageretur, & validiſſimum illum murum eccleſiæ, *Dunſtanum* dico, multorum conuiciorum iacula impeterent,nec quaterent,ſuas partes cuiuſcunq; ordinis viris ſummo ſtudio tuentibus, ſolarium totum repentè cum axibus & trabibus diſſiluit & concidit. omnibus ad terram eliſis, ſolus *Dunſtanus* ſtans ſuper vnam trabem quæ ſuperſtes erat euaſit probe. Reliqui vel exanimati vel perpetui languoris compede detenti. Hoc miraculū Archiepiſcopo exhibuit pacem de clericis,omnibus Anglis tunc & deinceps in eius ſententiam concedentibus. *al. Adelwoldus*

INterea rex *Eadwardus* fratrem puerulum, & nouercā pietate congrua colere,ſolum nomen regis habere,illis cætera permittere,paternę religionis veſtigia rimari,bonis conſilijs aurem & animum accommodare: at mulier nouercali odio vipereum dolum ruminans, vt nec nomen regis filio deeſſet, inſidias priuigno ſtruere, quas hoc modo conſummauit. laſſus venatione reuertebatur propter laborem ſiti anhelus; comites quo quémq; caſus tulerat canes conſectabantur, auditóq; quod illi in contigua villa habitarent, equo concito illuc contendit iuuenculus ſolus nihil propter innocentiam metuens, aliorum quippe animos pro ſuo ponderans. Tunc illa muliebri blanditia, aduentantē alliciens ſibi fecit intendere, & poſt libata baſia poculum porrectum auidè haurientem per ſatellitem ſica tranſſodit, quo vulnere ſaucius, cum quantis poterat animæ reliquis,ſonipedem calcaribus monuiſſet ad ſuos reuerti, vno pede lapſus, alteróque per deuia & ſaltus tractus vndante cruore indicia interitus ſui ſequentibus dedit. Tunc quidem ſine honore apud Werham ſepeliri iuſſerunt, inuidentes ſcilicet mortuo ceſpitem eccleſiaſticum,cui viuo inuiderunt decus regium. actitabant igitur publicam & feſtiuam lætitiam, quòd cum corpore paritèr infodiſſent memoriam. Sed affuit diuinæ ſerenitatis aſſenſus, qui innocenter cæſum miraculorum ſublimaret gloria. Adeò cœleſtia iudicia humanis præponderant, ibi oſtenſa de cœlo lumina,ibi claudus greſſum compoſuit, ibi mutus organū reſumpſit, ibi prorſus omnis inualitudo ſanitati locum fecit. Sparſus rumor per totam Angliam, Martyris merita prædicabat.Quo excita interfectrix,iter illuc adoriebatur, iámque equum inſcenſum ſtimulis vrgebat, cùm manifeſtum Dei iram perſenſit. Animal námque familiare quo ſedere conſueuerat antea, ventis pernicius quod auras ipſas præcurreret, tunc nutu Dei ſtabat immobile, inſtabant miniſtri, hinc flagris, illinc clamoribus, vt potentem heram, qua ſolebat alacritate eueheret. caſſus labor conſumitur, mutato quoque iumento caſus idem ſequitur ; intellexit licèt tardè brutum pectus , quo portentum illud reſpiceret, quapropter quod per ſe non meruit per alium fieri conſenſit. Namque *Elferius* ille quem ſupra culpaui,eò quòd monaſteria deſtruxiſſet, temeritatis pœnitens multóque gemitu animi angens, ſacro ſcilicet corpori de ignobili loco leuato iuſtas & egregias inferias apud Sceptoniam ſoluit, non tamen effugit, ſed poſt annum vermibus,quos pediculos dicimus conſumptus eſt.Et quoniā animus indiſciplinatus ipſe ſibi tormentū eſt,patiturq; ſuos etiā hìc mens anxia manes,*Elfrida* de illo regali ſupercilio inclinata dirè pœnituit, adeò vt multis annis apud *Werewellam* carnem in delicijs nutritam,cilicio conuolueret, noctibus ſolo ſtrata ſine ceruicali ſomnum hauriret,cruces præterea quaſcunq; poſſet corpori comminiſcens:ſpecioſa mulier & pulchrè viro ſobria,ſed quòd tantum nefas commiſit pœna digna.Creditúmque & celebriter vulgatum quòd propter eius in *Edwardum* inſolentiam, multo poſt tempore tota patria ſeruitutem infremuiſſet barbaricam. *al. Warwellam*

CErtè apud Sceptoniam ſplendidū regię ſanctitudinis refulgurat ſpeculum;quoniā illius meritis deputatur,quòd eo loci multus deuotarum Deo fœminarum chorus claritate religionis terras illas irradians etiam ipſa perſtringit ſydera. Illic ſacræ virgines nullius penitus corruptelæ conſciæ, illic religioſæ continentes poſt primi thori damna

damna ſecundi ignis neſciæ; in quarum omnium moribus ita facetus pudor cum ſeuera conſentit elegantia, quòd nihil ſupra. Deniq; incerto hæreas quid potiſſimum prædicare velis an aſſiduitatem ad Dei famulitium, an affabilitatem ad hominũ colloquium, vnde non iniuria credulitas apponitur dicentibus, quòd per illarum orationes totus ſuſtentatur orbis, qui iampridem ſuis vacillat peccatis.

CAP. X.

De Ethelredo & Edmundo.

ANno Dominicæ incarnationis 979. *Ethelredus* filius *Edgari* & *Elfredæ* regnum adeptus, obſedit potiùs quàm rexit annis 37. Eius vitæ curſus ſæuus in principio, miſer in medio, turpis in exitu aſſeritur. Ita parricidio, cui conniuentiã adhibuerat, immanis; ita fuga, & mollitie infamis, ita morte miſerabilis fuit. Ignauiã eius prędixerat *Dunſtanus* fœdo exẽplo admonitus. Nam cũ puſiolus in fonte baptiſmi mergeretur circumſtantibus epiſcopis alui profluuio ſacramenta interpolauit; quare ille turbatus, per Deum, inquit, & matrem eius ignauus homo erit. Vidi ſcriptum, quod cum decennis puer fratrem necatum conclamare audiret fletu ſuo furentem genetricem adeò irritauit, vt quia flagellum ad manum non habebat, arreptis candelis innocentem cęderet, nec priùs deſiſteret quam pene examinem & ipſa lachrymas infunderet. Quapropter tota vita ita candelas exhorruit in poſterum, vt nunquam ante ſe pateretur inferri lumen earum. Matris ſuffragio proceribus congregatis dies dicta vt *Dunſtanus* aduenire regem iure Archiepiſcopi coronaturus, ille licet infenſus eſſet, ſuperſedit reſiſtere pontifex æui maturioris, & in ſecularibus emeritus. Iam vero diadema componens non ſe continuit quin ſpiritum propheticum totis medullis hauſtum ore pleno effunderet; quia, inquit per mortem fratris tui aſpiraſti ad regnum, audi verbum Domini, Hæc dicit Dominus Deus, non delebitur peccatum ignominioſæ matris tuę, & peccatum virorum qui interfuerunt conſilio illius nequam niſi multo ſanguine miſerorum prouincialium, & venient ſuper gentem Anglorum mala qualia non paſſa eſt ex quo Anglia fuit vſque ad tempus illud. nec multo poſt, id eſt, anno eius tertio venerunt Hamptuniam portum iuxta Wintoniam ſeptem naues piratarum & populata ora maritima refugerunt in altum, quod ideo non præterij, quia multus ſermo fertur apud Anglos de his ratibus.

SVrrexerat inter regem ipſum & epiſcopum Roffenſem ſimultas, incertum qua de cauſa; quocirca contra ciuitatem exercitum duxit, mandatum ei ab Archiepiſcopo vt furore deſiſteret, nec ſanctum *Andræam* in cuius tutela epiſcopatus eſt, irritaret, ſicut ad indulgendum facilem, ita ad vlciſcendum terribilem. verborum nuditate contempta adornat præceptum pecunia & mittit centum libras vt obſidionem ſolueret, pretio emptus abiret, quo ille accepto receptui cecinit præcinctum militem feriari permiſit. Miratus *Dunſtanus* hominis cupiditatem hæc per nuncios retulit, quoniam prætuliſti argentum Deo, pecuniam Apoſtolo, cupiditatem mihi, velociter venient ſuper te mala, quæ locutus eſt Dominus, ſed hæc me viuente non fient, quia & hæc locutus eſt Dominus. Iam vero poſt beati viri obitum, qui decimo anno regni eius fuit, properant impleri prædicta, feſtinant conſummari prænunciata. Danis enim omnes portus infeſtantibus & leuitate piratica

piratica vbique diſcurrentibus, dum neſciretur vbi eis occurri deberet, decretum à *Siricio* Archiepiſcopo poſt *Dunſtanum* ſecundo, vt repellerentur argento qui non poterant ferro. Ita decem millia librarum ſoluta cupiditatem Danorum expleuére. Exemplum infamiæ & viris indignum, libertatem pecunia redimere, quam ab inuicto animo nulla violentia poſſit excutere. Et tunc quidem pauliſper ab incurſibus ceſſatum, mox vbi vires otio reſumpſerunt ad ſuperiora reditum. Tantus timor Anglos inceſſerat vt nihil de reſiſtendo cogitarent; ſi qui ſanè antiquæ gloriæ memores obuiare & ſigna colligere tentaſſēt, hoſtium multitudine, & ſociorum defectione deſtituebantur. Defectionis ſigniſer fuit *Elfricus* quidam, quem congregatis nauibus rex præfecerat, qui cum nauali certamine fortunam experiri debuiſſet, nocte qua dies pugnæ illuceſcebat tranſfuga vilis ad hoſtes conceſſit, priùs per nuncios monitos quid cauerent: & quāuis pro culpa perfidię filium eius rex cæcari iuſſerit, iterum redijt, iterúmq; defecit. Northanimbria tota populata hoſtes pugna excepti & fugati ſunt, Londonia obſeſſa ſed à ciuibus probè defenſa. Quocirca obſeſſores afflicti & deſperantes poſſe capi ciuitatem, diſceſſerunt, totámque prouinciam ab oriente vaſtantes, regem ad pecuniam 16. millium librarum ſoluendum coegerunt. quin etiam regem eorum *Analafum* datis obſidibus ad ſe venire fecit, baptizatúmq; de fonte ſuſcepit, & regali munificentia donatum ſacramento conſtrinxit, ne vnquam reuerteretur in Angliam. ſed non ſic malum quieuit. nam ſemper vt Hydræ capitibus hoſtibus ex Danemarcia pullulantibus nunquā caueri poterat. Occidētalis prouincia, quæ Deueneſchire vocatur peſſundata, euerſis monaſterijs & Exonia vrbe incenſa, Cantia deprędationi data, vrbs Metropolitana & patriarcharū ſedes cōflagrata, ipſe patriarcha ſanctus & reuerētiſſimus vir *Elfegus* abductus, & in vinculis tentus. ad extremū cum ruſticos ſuos expilare cogeretur ad ſe redimendū & abnueret, lapidatus & ſecuri percuſſus, anima cœlum glorificauit. occiſum Deus ſublimat; adeo vt Dani, qui in necem eius graſſati fuerant, viſo miraculo quod lignū aridum ſanguine ipſius litū ſub nocte vna reuiruerat, certatim in oſcula defuncti ruerēt, certatim colla ſubijcerent. Ita naturali ceruicoſitate ſubtracta ſacrū corpus Londoniam euehi patiuntur: Ibi glorioſè ſepultum, & poſt decem annos ab omni corruptionis labe immune leuatum Archiepiſc. ſuū Cantuariēſem nobilitauit. Durat ad hoc tempus & recens ſanguis & illibata integritas, miraculóque ducitur, poſſe cadauer exanimari & non poſſe tabefieri, & ne longū faciam ſigillatim enumeratis prouincijs quas vaſtarunt, hoc ſit ad ſummam complecti, quòd cum numerentur in Anglia triginta duo pagi, illi iam 16. inuaſerant, quorum nomina propter barbariem linguæ ſcribere refugio. Rex intereà ſtrenuus, & pulchrè ad dormiendum factus tanta negotia poſtponens oſcitabatur, & ſiquandò reſipuerat vt vel cubito ſe attolleret: confeſtim vel grauante deſidia, vel aduerſante fortuna in miſerias recidebat. Exagitabant illum vmbræ fraternæ diras exigentes inferias. Quis poſſit enumerare, quoties exercitum congregauerit? quoties naues fabricari iuſſerit? quoties duces vndecunque euocauerit, & nihil horum vnquam proceſſerit? Nam exercitus principe carens, & diſciplinæ militaris ignarus, aut ante congreſſionem dilabebatur, aut in ipſo conflictu facilè cedebat. valet multùm in bellis ducis præſentia; valet ſpectata in talibus audacia, valet vſus & maximè diſciplina; quibus, vt dixi, carens exercitus, prouincialibus irrecuparabili diſpendio, hoſtibus miſerabili erat ludibrio. Eſt illud genus hominum, ſi non coerceatur ante bellum, in rapinas promptum; ſi non animetur in bello, ad fugam pronum. Naues ad tutandam oram maritimam fabricatas, cùm in anchoris conſtitiſſent, repentè coorta tempeſtas corripuit, & colliſas inter ſe diſiectis armamentis inutiles reddidit. Paucæ de reliquijs multarum factæ impetu cuiuſdam *Wlnodi*, quem rex exlegatum eiecerat, ſubmerſæ vel incenſæ, ſpem totius Angliæ ſefellerunt. Duces ſiquando ad conſilium cōueniſſent, pars hoc, pars illud elegerunt, vix aut nunquam in bonam ſententiam conuenire. Magis enim de ſimultatibus domeſticis, quàm de publicis neceſſitatibus cōſultabant. Iam vero ſi quid vrgente periculo, vtile & arcanū decreuiſſent; ſtatim ad Danos per proditores deferebatur. Nam præter *Elfricū Elfcrij*, qui ſuperiorem regē occiderat, ſucceſſorem, erat in talibus improbè idoneus *Edricus*, quem rex Merciorum comitatui præfecerat: fex hominum & dedecus Anglorum, flagitioſus helluo, verſutus nebulo, cui non nobilitas opes pepererat, ſed lingua

&

& audacia comparauerat. Hic diſſimulare cautus, fingere paratus, conſilia regis vt fidelis venabatur, vt proditor diſſeminabat. Sæpe ad hoſtes miſſus pacis mediator, pugnam accendit. Cuius perfidia tum crebrò huius regis tempore, tum vel maximè ſequentis apparuit: de qua poſteriùs dicam. Solus ex omnibus comes Orientalium Anglorum *Vlkillus* tunc impigrè contra inuaſores reſtitit. Ita vt quamuis nomen victoriæ ad hoſtes conceſſiſſet, multò plùs afflicti, qui vicerant, quàm qui victi fuerant æſtimarentur. Nec ſanè piguit barbaros veritatem confiteri, cùm multoties illam victoriam deplorarent. Et emicuit præcipuè poſt mortem *Ethelredi* virtus Comitis in illo bello, quod omnem florem prouinciæ demeſſuit. Vbi & ipſe à tergo circumuentus, dum cedere pudori ducit, audaciam regi ſanguine ſuo peperit. Sed hoc poſtmodum. Tunc verò ne quid miſeriæ regi *Ethelredo* deeſſet, fame per totam Angliam debacchante, vulgus, quod bello reliquum erat, abſumptum inedia. hoſtes adeo liberè in regione vagabantur, vt per quinquaginta millia prædam per terram ad naues conuectarent, nullas prouincialium inſidias formidantes. His malis vndique ſtrepentibus, rurſus conſilium volutabatur, vt pecunia bellum leuaretur. Et factum eſt. Nam pòſt viginti quatuor millia libræ, mox triginta millia datæ, quòd quantum profecerit, ſequens tempus oſtendit. Veruntamen multa mihi cogitanti mirum videtur, cur homo vt a maioribus accepimus, neque multùm fatuus, neque multùm ignauus, in tam triſti palloꝛe tot calamitatum vitam conſumpſerit. Cuius rei cauſam ſi quis me interroget, non facilè reſpondeam, niſi Ducum defectionem, ex ſuperbia regis prodeuntem. Illorum perfidiam ſermo præoccupauit: de ipſius inſolentia nunc dicam, quæ adeo intolerabilis erat, vt nec proprijs affectibus parceret. Nam præter Anglos, quos nullis cauſis extantibus exhæredabat, vel affecto crimine opibus emungebat; præter Danos, quos leuibus ſuſpicionibus omnes vno die in tota Anglia trucidari iuſſerat, vbi fuit videre miſeriam, dum quiſque chariſſimos hoſpites, quos etiam arctiſſima neceſſitudo dulciores effecerat, cogeretur prodere, & amplexus gladio deturbare. Præter hæc etiam in vxorem adeo proteruus erat, vt eam vix dignaretur, ſed cum pellicibus volutatus regiam maieſtatem infamaret. Illa quoque conſcientiam alti ſanguinis ſpirans in maritum tumebat, quòd ſe nec pudor ingenuus, nec fœcunditas commendaret. Nam duobus liberis *Elfredo* & *Edwardo* penates viri compleuerat. Ea fuerat filia *Richardi* Comitis Normanniæ, filij *Gulielmi*, qui poſt patrem quinquaginta duobus annis illi Ducatui præfuit, & viceſimo octauo anno huius regis vitam finiuit. Iacet apud Fiſcannum cœnobium, quod ipſe aliquantis redditibus ampliatum regula monaſtica per *Gulielmum* quondam Abbatem Dimonenſem inſigniuerat. Vir eximius, qui etiam *Ethelredum* ſæpe iniurijs pulſauerit, quod cùm auditum Romæ eſſet, non paſſa ſedes Apoſtolica duos Chriſtianos digladiari, miſit in Angliam *Leonem* Treuerenſem epiſcopum, vt pacem componeret; cuius legationis epiſtola hæc eſt.

Epiſtola Iohannis Papę, *decimi quinti.*

IOhannes *quintus decimus ſanctæ Romanæ eccleſiæ Papa, omnibus fidelibus ſalutem. Nouerint omnes ſanctæ matris eccleſiæ fideles, & noſtri vtriuſque ordinis per clymata ſeculi dilatati, qualiter nobis relatum eſt à compluribus, de inimicitia* Ethelredi *Saxonum Occidentalium regis, necnon &* Richardi *Marchionis; vnde nimium triſtis effectus vtpote de filijs noſtris ſpiritualibus, tandem inito ſalubri conſilio accerſiui quendam Apociſarium noſtrum* Leonem, *viz. Epiſcopum ſanctæ* Treuerenſis *eccleſiæ, & miſi eum illuc cum literis noſtris exhortatoriis, vt reſipiſcerent ab hac ſuperſtitione. Qui tranſiens vaſtas intercapedines terrarum, tandem marinos tranſmeauit fines, & in die* **Natiuitatis* Domini, *peruenit ante conſpectum regis præfati; móxque ex parte noſtra ſalutato obtulit literas, quas illi miſeramus; qui accerſitis cunctis*

al. Natalis

ſui

ſui regni fidelibus vtriuſque ordinis ſapientioribus, ob amorem & timorem Dei omnipotentis, necnon & ſancti Petri *Apoſtolorum principis, & per noſtram admonitionem paternam, firmiſſimam conceſſit pacem, cum omnibus filijs & filiabus ſuis præſentibus & futuris, & cum omnibus fidelibus ſuis ſine dolo. Qua de re miſit* Edelſinum *ſanctæ* Schireburnenſis *eccleſiæ præſulem, necnon* Leofſtanum *filium* Alfwoldi, *&* Wlſtani *filium* *Ederelnothum, *qui tranſierunt marinos fines, & peruenerunt vſque ad* Richardum *præfatum Marchionem. Qui & monita noſtra pacificè ſuſcipiens, ſimúlque audiens decretum ſuprafati regis, libenti animo pacem firmauit eandem cum filijs ſuis & filiabus præſentibus & futuris, & cum omnibus fidelibus ſuis, eo rationis tenore, vt ſi aliquis eorum vel ipſi iniuſtè aliquid contra alterum perpetrauerint, digna emendatione purgetur. Páxq; maneat perpetualiter & inconuulſa, ſacramentorum vtriuſque partis ſtigmate ſtipulata. Ex parte ſcilicet regis* Ethelredi, Edelfinus *præſul ſanctæ* Schireburnenſis *eccleſiæ, &* Leofſtanus Alfwoldi *filius, &* Ederelnothus Wlſtani *filius. Ex parte* Richardi, Rogerius *epiſcopus,* Rodulphus Hugonis *filius,* *Truteno *filius* Thurgis. *Actum* Rothomago *Kalend. Martij, anno ab incarnatione Domini, nongenteſimo nonageſimo primo. Indictione quarta. Et de hominibus regis vel de inimicis ſuis, nullum* Richardus *recipiat, nec rex de ſuis ſine ſigillo eorum.*

al. Ethelnodum

al. Turſtine

DE hoc ſanè *Iohanne* qui & *Gerbertus* dictus eſt non abſurdum erit (vt opinor) ſi literis mandemus quæ per omnium ora volitant. Ex Gallia natus monachus à puero apud Floriacum adoleuit; móxq; cum Pytagoricum biuium attigiſſet, ſeu tædio monachatus, ſeu gloriæ cupiditate captus nocte profugit Hiſpaniam animo præcipuè intendens vt Aſtrologiam, & cæteras, id genus, artes à Saracenis addiſceret. Hiſpania olim multis annis à Romanis poſſeſſa, tempore *Honorij* imperatoris in ius Gothorum conceſſerat; Gothi vſque ad tempora beati *Gregorij*, tunc per *Leandrum* epiſcopum Hiſpanenſem, & per *Richardum* regem fratrem *Hermingildi*, quem pater nocte Paſchali pro fidei confeſſione interfecerat, catholico choro vniti ſunt. Succeſſit *Leandro Iſidorus* doctrina, ſanctitatéq; nobilis; cuius corpus noſtra ætate *Aldefonſus* rex Gallitiæ Toletum tranſtulit, ad pondus auro comparatum. Saraceni enim, qui Gothos ſubiugarant, ipſi quoq; à *Carolo Magno* victi, Gallitiam & Luſitaniam maximas Hiſpaniæ prouincias amiſerunt. Poſſident vſque hodiè ſuperiores regiones. Et ſicut Chriſtiani Toletum, ita ipſi Hiſpalim, quam *Sibiliam* vulgaritèr vocant, caput regni habent, diuinationibus & incantationibus more gentis familiari ſtudentes. Ad hos igitur (vt dixi) *Gerbertus* perueniens, deſiderio ſatiſſecit. Ibi vicit ſcientia *Ptolemæum* in Aſtrolabio, *Alcandræum* in Aſtrorum interſtitio, *Iulium Firmicum* in fato. Ibi quid cantus & volatus auium portendit, didicit. ibi excire tenues ex inferno figuras; ibi poſtremò quicquid vel noxium vel ſalubre curioſitas humana deprehendit. Nam de licitis artibus Arithmetica, Muſica, & Geometria, nihil attinet dicere, quas ita ebibit, vt inferiores ingenio ſuo oſtenderet, & magna induſtria reuocaret in Galliam omninò ibi iam pridem obſoletas. *Abacum* certè primus à Saracenis rapiens, regulas dedit, quæ à ſudantibus abaciſtis vix intelliguntur. Hoſpitabatur apud quendam ſectæ illius Philoſophum, quem multis primò expenſis, pòſt etiam promiſſis demerebatur. Nec deerat Saracenus quin ſcientiam venditaret, aſſidere frequenter, nunc de ſerijs, nunc de nugis colloqui, libros adſcribendum præbere. Vnus erat codex totius artis conſcius, quem nullo modo elicere poterat. Ardebat contra *Gerbertus* librum quoquo modo ancillari. *Semper enim in vetitum nitimur, & quicquid negatur pretioſius putatur.* Ad preces ergo conuerſus orare per Deum, per amicitiam, multa offerre, plurima polliceri. vbi id parùm procedit nocturnas inſidias tentat. Ita hominem (conniuente etiam filia, cum qua aſſiduitas familiaritatem parauerat) vino inuadens, volumen ſub ceruicali poſitum arripuit, & fugit. Ille ſomno excuſſus, indicio ſtellarum, qua peritus erat arte, inſequitur fugitantem. Profugus quoque reſpiciens, eadémque ſcientia periculum comperiens ſub ponte ligneo, qui proximus erat, ſe occuluit, pendulus & pontem amplectens, vt nec aquam nec terram tangeret. Ita quærentis auiditas fruſtrata domum reuertitur. Tunc *Gerbertus* viam celerans, deuenit ad mare. Ibi per incantationes diabolo accerſito, perpetuum paciſcitur hominium ſi ſe ab illo, qui denuò inſequebatur, defenſatum vltra pelagus eueheret. Et factum eſt. Sed hæc vulgaritèr ficta crederet aliquis, eo quòd ſoleat populus literatorum famam lædere, dicens illum loqui cum dæmone,

mone,quem in aliquo viderint excellentem opere. Vnde *Boætius* in libro de Conſolatione Philoſophiæ, queritur propter ſtudium ſapientię ſe de talibus notatum, quaſi conſcientiam ſuam ſacrilegio polluiſſet ob ambitum dignitatis. Non conueniebat, inquit, viliſſimorum me ſpirituum præſidia captare, quem tu in hanc excellentiam componebas,vt conſimilem Deo faceres. atqui hoc ipſo videmus affines maleficio, quòd tuis imbuti diſciplinis, tuis inſtituti moribus ſumus. Hæc *Boætius*. Mihi verò fidem facit de iſtius ſacrilegio, inaudita mortis excogitatio. Cur enim ſe moriens, vt poſtea dicemus,excarnificaret ipſe ſui corporis horrendus laniſta, niſi noui ſceleris conſcius eſſet. Vnde in vetuſto volumine quod in manus meas incidit,vbi omnia Apoſtolicorum nomina continebantur & anni,ita ſcriptum vidi.*Iohannes* qui & *Gerbertus* menſes decem:hic turpiter vitam ſuam finiuit.

Gerbertus Galliam repatrians, publicáſque ſcholas profeſſus artem magiſterij attigit; habebat conphiloſophos, & ſtudiorum ſocios, *Conſtantinum* Abbatem monaſterij ſancti *Maximini*, quod eſt iuxta Aurelianis, ad quem edidit regulas de abaco: **Ethelbaldum* epiſcopum, vt dicunt, Winteburgenſem, qui & ipſe monimenta ingenij dedit in epiſtola, quam facit ad *Gerbertum* de quæſtione diametri ſuper *Macrobium*, & in nonnullis alijs. Habuit diſcipulos prædicandæ indolis & proſapiæ nobilis, *Robertum* filium *Hugonis* cognomento *Capet*, *Othonem* filium *Othonis* imperatoris. *Robertus* poſtea rex Franciæ magiſtro vicem reddidit, & Archiepiſcopum Rhemenſem fecit. *Extant* enim apud illam eccleſiam doctrinæ ipſius documenta,horologium arte mechanica compoſitum,organa hydraulica,vbi mirum in modum per aquæ calefactæ violentiã ventus emergens implet concauitatem barbiti, & per multiforatiles tranſitus æreæ fiſtulę modulatos clamores emittunt. Et erat ipſe rex in eccleſiaſticis cantibus non mediocritèr doctus, & tum in hoc, tum in cæteris multùm eccleſiæ profuit. Deniq; pulcherrimam ſequentiam,Sancti ſpiritus nobis aſſit gratia, & reſponſorium, Iuda & Ieruſalem contexuit,& alia plura,quæ non pigeret me dicere, ſi non alios pigeret audire. *Otho* poſt patrem imperator Italiæ, *Gerbertum* Archiepiſcopum Rauennatem,& mox Papam Romanum creauit. Vrgebat ipſe fortunas ſuas fautore diabolo,vt nihil quod ſemel excogitaſſet, imperfectum relinqueret. Denique theſauros olim à gentilibus defoſſos, arte necromãtię molibus eruderatis inuentos, cupiditatibus ſuis implicuit. Adeo improborum in Deum vilis affectus, & eius abutuntur patientia,quos ille redire mallet quàm perire. Sed reperit tandem vbi magiſter ſuus hæreret, & vt dici ſolet, quaſi cornix cornici oculos effoderet, dum pari arte tentamentis eius occurreret. Erat iuxta Romam in campo Martio ſtatua, ærea aut ferrea incertum mihi, dextræ manus indicem digitum extentum habens, ſcriptum quoque in capite, *hîc percute*. Quod ſuperioris æui homines ita intelligendum rati, quaſi ibi Theſaurum inuenirent; multis ſecurium ictibus innocentem ſtatuam laniauerant. Sed illorum *Gerbertus* redarguit errorem, longè aliter ambiguitate diſſoluta. Námque meridie, ſole in centro exiſtente, notans quo protenderetur vmbra digiti, ibi palum figit, mox ſuperueniente nocte,ſolo cubicularío laternam portante comitatus, eò contendit. Ibi terra ſolitis artibus dehiſcens latum ingredientibus patefecit introitũ; conſpicantur ingentẽ regiam,aureos parietes,aurea lacunaria, aurea omnia, milites aureos aureis teſſeris quaſi animum oblectantes; regem metallicum cum regina diſcumbentem, appoſita obſonia, aſtantes miniſtros, pateras multi ponderis & pretij, vbi naturam vincebat opus. In interiori parte domus carbunculus lapis inprimis nobilis, & paruus inuentu tenebras noctis fugauit. In contrario angulo ſtabat puer arcum tenens extento neruo, & arundine intenta. Ita in omnibus cùm oculos ſpectantium ars precioſa raptaret, nihil erat quod poſſet tangi etſi poſſet videri. Continuò vt quis manum ad contingendum aptaret, videbantur omnes illæ imagines proſilire,& impetum in præſumptorem facere.Quo timore *Gerbertus* preſſus, ambitum ſuum fregit, ſed non abſtinuit cubicularius, quin mirabilis artificij cultellum, quem menſæ impoſitum viderat, abriperet; arbitratus ſcilicet in tanta præda, paruum latrocinium poſſe latere.Verum mox omnibus imaginibus cum fremitu exſurgentibus, puer quoque emiſſa arundine in carbunculum tenebras induxit, & niſi ille monitu Dei cultellum reijcere acceleraſſet, graues ambo pœnas dediſſent.

al. Adelboldum

dediſſent. Sic inſatiata cupiditatis voragine, laterna greſſus ducente diſceſſum. Talia illum aduerſis præſtigijs machinatum fuiſſe, conſtans vulgi opinio eſt. Veruntamen ſi quis verum diligenter exculpat, videbit non *Salomonem*, cui Deus ipſe dederat ſapientiam, huiuſce inſcium commenti fuiſſe. Vt enim *Ioſephus* author eſt, Theſauros multos cum patre defodit in loculis, qui erant (inquit) mechanico modo reconditi ſub terra: nec *Hircanum* prophetia & fortitudine clarum, qui vt obſidionis leuaret iniuriam, de *Dauidis* ſepulchro tria millia talenta auri arte mechanica eruit, vt obſeſſori partem enumeraret, parte Zenodochia conſtrueret. At verò *Herodes* qui magis præſumptione, quàm conſilio idem aggredi voluit, multos ex ſatellitibus igne ex interiori parte prodeunte amiſit. Præterea cùm audio Dominum Ieſum dicentem, Pater meus vſque modò operatur & ego operor; credo quòd qui dederit virtutem *Salomoni* ſuper Dæmones, vt idem hiſtoriographus teſtatur, adeo vt dicat ſuo etiam tempore viros fuiſſe, qui illos ab obſeſſis corporibus expellerent, appoſito naribus patientis annulo habente ſigillum à *Salomone* monſtratum, credo, inquam, quòd & iſti hanc ſcientiam dare potuerit, nec tamen affirmo quòd dederit.

De quodam prodigio.

SEd hæc lecturis relinquens, dicam quid à quodam loci noſtri monacho genere Aquitanico, ætate prouecto, arte medico, in pueritia audiſſe me memini. Ego, aiebat, ſeptennis, deſpecta exilitate patris mei, municipis Barcinonenſis admodum tenuis, tranſcendens niues Alpinas in Italiam veni. Ibi vt id ætatis puſio ſumma inopia victum queritans, ingenium potiùs quàm ventrem colui. adultus autem multa illius terræ miracula oculis hauſi, & memoriæ mandaui: Inter quæ vidi montem perforatum vltra quem accolæ ab antiquo æſtimabant theſauros Octouiani *reconditos. Ferebantur etiam multi cauſa ſcrutandi ingreſſi per anfractus, & ſemita viarum intercepti periſſe. Sed quia nullus ferè timor auidas mentes ab incæpto reuocat, ego cum ſodalibus meis viris circiter duodecim, ſeu prædandi, ſeu videndi ſtudio, illud iter meditabar ingredi. Itáque* Dædali *ſecuti ingenium, qui* Theſeum *de Laberintho filo eduxit præuio, nos quoque glomus ingens portantes paxillum in introitu fiximus; ibi principio fili ligato accenſis laternis, ne præter deuia etiam cæcitate impediremur, deuoluto glomere, & per vnumquódque milliarium paxillo appoſito, ſub cauerna montis quomodocunque iter noſter direximus. Cæca erant omnia, & magni horroris plena; veſpertiliones de concauis egredientes oculos & ora infeſtabant: ſemita arcta, & à læua præcipitio, & ſubter labente fluuio timenda. Vidimus tramitem veſtitum nudis oſſibus, fleuimus cadauera tabo adhuc fluentia hominum, quos eadem quæ nos, ſpes raptaſſet, poſt introitum non valentium inuenire exitum. Tandem aliquando poſt multos timores, ad egreſſum vlteriorem peruenientes, vidimus ſtagnum aquis criſpantibus placidum, vbi dulcibus illis allapſibus alludebat vnda littoribus; pons æreus vtrámque ripam continuabat; vltra pontem videbantur miræ magnitudinis equi aurei, cum aſſeſſoribus æquè aureis, & cætera quæ de* Gerberto *dicta ſunt. In quibus die medio iubar Phœbi infuſum, duplicato fulgure oculos intuentium hebetabat. Nos qui hæc eminus videntes propriori aſpectu delectaremur aſportaturi, ſi ſors ſineret, aliquam ſplendidi metalli cruſtam; hortamine alterno animati ſtagnum tranſire paramus. Sed nequicquam. Dum enim quidam cæteris præruptior citeriori margini pontis pedem imponeret, continuò (quod mirum auditu ſit) illo depreſſo, vlterior eleuatus eſt, producens ruſticum æreum, cum æreo malleo, quo ille vndas verberans, ita obnubilauit aera, vt diem cœlúmque ſubtexerat. Retracto pede, pax fuit: tentatum idem à pluribus idémque expertum. Itaque deſperato tranſitu, aliquantum ibi conſtitimus, & quamdiu potuimus ſolo ſaltem viſu libauimus aurum. Mox per veſtigia fili regreſſi pateram argenteam reperimus; qua in fruſta deſecta, & minutatim partita pruritum auiditatis noſtræ tantummodo irritantes, non fami fecimus ſatis. Poſtero die collato conſilio, magiſtrum quendam illius temporis audiuimus, qui dicebatur nomen Domini ineffabile ſcire, interrogatus ſcientiam non inficiatur, adijciens quòd tanta eſſet nominis eius virtus, vt nulla ei magia, nulla ei Matheſis obſiſtere poſſet. Ita multo pretio*

al. confuſus redemptus, ieiunus & * confeſſus, nos eodem modo paratos, duxit ad fontem. De quo hauſta aqua in fiala argentea, tacens digitis literas figurabat, donec oculis intelleximus, quod ore effari nequiremus. Tunc fiducialiter ad montem acceſsimus, ſed exitum vlteriorem a dæmonibus credo obſtipatum offendimus, inuidentibus ſcilicet nomini Dei, quod eorum commenta refellerit. Venit manè ad me Necromanticus Iudæus, quem audita geſtorum fama exciuerat; percunctatúſque rem, vbi ſocordiam noſtram accepit multo cachinno bilem ſuccutiens, quin tu, inquit, videas, licebit, quantum potentia meæ artis valeat. Et incunctanter montem introiens, non multò pòſt egreſſus eſt, multa quæ vltra fluuium notaueram, ad indicium tranſitus ſui afferens, puluerem ſane locupletiſsimum, quo quicquid contingeretur, in aurum flaueſcebat; non quòd ita pro vero eſſet, ſed quòd ita videretur, quoad aqua dilueretur. Nihil enim quod per Necromantiam fit, poteſt in aqua aſpectum fallere intuentium. Confirmat veritatem ſermonis mei, res quæ eodem tempore acciderat.

ERant in ſtrata publica, qua Romam itur, duæ aniculæ, quibus nihil bibacius, nihil putidius, vno commorantes tugurio, vno imbutæ maleficio: hæ hoſpitem, ſi quando ſuperueniebat ſolus, vel equum, vel ſuem, vel quodlibet aliud videri faciebant, & mercatoribus vænum proponebant, nummos inde acceptos abligurientes. Et fortè quadam nocte quendam ephœbum, qui motibus hiſtrionicis victum exigeret, excipientes hoſpitio, aſinum videri fecerunt, magnum ſuis commodis emolumentum habentes aſinum, qui tranſeuntium detineret oculos miraculo geſtuum. quocunque enim modo præcepiſſet anus, mouebatur aſinus. Nec amiſerat intelligentiam, etſi amiſerat loquelam. Multum itaque quæſtum conflauerant vetulæ, vndique confluente multitudine vulgi, ad ſpectandos ludos aſini. Rumorq; vicinum diuitem aduocauit, vt quadrupedem non pauculis nummis in vſus ſuos tranſferret; admonitus vt ſi perpetuum vellet habere hiſtrionem, arceret eum aqua. Cuſtos ergo appoſitus mandatum ſeuerè exequebatur. Præteriit plurimum tempus: Aſinus quando temulentia dominum ſuum in gaudium excitaſſet, conuiuas iocis ſuis lætificabat. Sed ſicut rerum omnium faſtidium eſt, diſſolutiùs poſt hæc haberi cæpit, quapropter incautiorem nactus cuſtodiam, abrupto loro effugiens, in proximum lacum ſe proiecit: & diutiùs in aqua volutatus figuram ſibi humanam reſtituit. Cuſtos ab obuijs ſciſsitatus, illúmque veſtigijs inſecutus, interrogatus an vidiſſet aſinum, refert ille ſe aſinum fuiſſe, modò hominem, omnémque caſum exponit. Miratus famulus ad dominum detulit; dominus ad Apoſtolicum Leonem, dico noſtro ſeculo ſanctiſsimum; conuictæ anus idem fatentur. Dubitantem Papam confirmat Petrus Damianus literaturæ peritus, non mirum ſi hæc fieri poſſent. Productóque exemplo de Simone Mago, qui Fauſtinianum in Simonis figura videri, & à filijs horreri fecit, inſtructiorem de cætero in talibus reddidit.

HAEc Aquitannici verba ideo inſerui, ne alicui mirum videatur, quod de Gerberto fama diſperſit, fudiſſe ſibi ſtatuæ caput, certa inſpectione ſyderum, cùm videlicet omnes planetæ exordia curſus ſui meditarentur, quòd non niſi interrogatum loqueretur, ſed verum vel affirmatiuè vel negatiuè pronunciaret. Verbi gratia, cum diceret Gerbertus, ero Apoſtolicus? reſponderet ſtatua, Etiam. Morior antequam
al. fertur cantem miſſam in Ieruſalem? Non. Quo illum ambiguo deceptum * ſerunt, vt nihil excogitaret pœnitentiæ, qui animo blandiretur ſuo de longo tempore vitæ. quando enim Ieroſolimam ire deliberaret, vt mortem ſtimularet? Nec prouidit, quod eſt Romæ eccleſia Ieruſalem dicta, id eſt, viſio pacis: quòd quicunque illuc confugerit, cuiuſcunque criminis obnoxius, ſubſidium inueniet. Hanc in ipſius vrbis rudimentis aſylum accepimus dictam, quòd ibi Romulus, vt augeret ciuium numerum, ſtatuiſſet omnium reorum refugium. Ibi cantat miſſam Papa tribus Dominicis, quibus prætitulatur Statio ad Ieruſalem. Quocirca cùm vno eorum dierum Gerbertus ad miſſam ſe pararet inualetudinis ictus ingemuit, eadémque creſcente decubuit; conſulta ſtatua deceptionem ſuam & mortem cognouit. Aduocatis igitur Cardinalibus, diu facinora ſua deplorauit; quibus inopinato ſtupore percuſſis, nec aliquid valentibus referre, ille inſaniens & præ dolore ratione habetata minutatim ſe dilaniari, & membratim foras proijci iuſſit. Habeat inquiens, membrorum

brorum officium, qui eorum quæſiuit hominium; námque animus meus nunquam illud adamauit ſacramentum imò ſacrilegium.

ET quia diuerticulum feci, puto non inhoneſtum, ſi dicam quod in Saxonia tempore iſtius regis accidit, & non adeo notum, anno Dominicæ incarnationis, 1012. Melius eſt ſpatiari in talibus quàm immorari in rebus eius ignauis, & triſtibus. Quod profectò erit iocundius ſi ab antiquitate ſcriptum illius, qui paſſus eſt, appoſuero: ſimul & propius vero videbitur, quàm ſi meis texuiſſem literis. Pręterea non indecens opinor, ſi multicolori ſtilo varietur oratio.

EGO Ethelbertus *peccator, & ſi vellem celare quod in me factum eſt, diuinum iudicium, membrorum meorum tremor proderet; quod quemadmodum factum ſit referam, vt omnibus innoteſcat, quanta ſit pœna inobedientiæ. Eramus ad Vigilias Natalis Domini, in villa quadam Saxoniæ, vbi erat eccleſia* Magni *Martyris, presbyter nomine* Robertus *miſſam primam inchoauerat; ego in cœmiterio cum ſodalibus octodecim, viris quindecim fœminis tribus, choreas ducens, & cantilenas ſeculares perſtrepens, ita ſacerdotem impediebam, vt ipſa verba noſtra intra ſacroſancta miſſarum ſolennia reſonaret. Quocirca mandato nobis vt taceremus & neglecto, imprecatus eſt, dicens. Placeat Deo & ſancto* Magno, *vt ita cantantes permaneatis vſque ad annum. Verba pondus habuerunt. Filius presbyteri* Iohannis *ſororem ſuam nobiſcum cantantem, per brachium arripuit, ſtatímque illud à corpore auulſit, ſed gutta ſanguinis non exijt. Ipſa quoque toto anno nobiſcum permanſit choreas ducens, & cantans, pluuia non cecidit ſuper nos, nec frigus, nec calor, nec fames, nec ſitis, nec laſſitudo nos affecit. indumenta nec calciamenta noſtra attriuimus; ſed quaſi vecordes cantabamus. Primùm ad genua, mox ad fœmora terræ demerſi ſumus. Fabrica tecti aliquando nutu Dei ſuper nos erigebatur, vt pluuias arceret. tandem euoluto anno* Herbertus *ciuitatis Colonienſis epiſcopus à nodo, quo manus noſtræ ligabantur, nos abſoluit, & ante altare ſancti* Magni *reconciliauit. Filia presbyteri cum alijs duabus continuò efflauit, cæteri continuis tribus diebus & noctibus dormiuimus, aliqui poſtea obierunt, & miraculis choruſcant, cæteri pœnam ſuam tremore membrorum produnt.* Datæ ſunt nobis hæ literæ à domino *Peregrino Herberti* ſucceſſore, anno Dominicæ incarnationis milleſimo tertio decimo.

IN hac vrbe, (quæ olim *Agrippina* ab *Agrippa* genero *Auguſti* dicta, poſteà à *Traiano* imperatore Colonia denominata eſt, quòd ibi in imperium allectus, colonias ciuium Romanorum eò deduxerit:) In hac inquam ciuitate fuit epiſcopus quidam præclarus religione, quamuis turpis corpore; cuius vnum miraculum, quod moriens prædixit, referam; ſi priùs dixero, quàm inſolitus caſus eum in tanto culmine faſtigiauerit. Imperator terræ illius, Dominica illa, quæ vocatur quinquageſima, venatum pergens, ſolus ad oram ſyluæ deuenit, omnibus comitibus diſperſis, iuxta quam habebat eccleſiam ille presbyter agreſtis, deformis ſanè, & penè portentum naturæ. Imperator militem ſe mentitus ſuppliciter rogat miſſam, ille confeſtim parat, alter interea voluebat animo, quare Deus, à quo formoſa cuncta procedunt, tam deformem hominem ſacramenta ſua cõficere ſineret, mox cùm ad verſum tractus ventum eſſet, *Scitote, quoniam dominus ipſe eſt Deus,* ſacerdos, ſocordiam pueri familiaris increpitans reſpexit, & concitatiori voce quaſi cogitanti imperatori reſponderet; dixit, *Ipſe fecit nos, & non ipſi nos.* Quo dicto percuſſus imperator æſtimans eum propheticum virum, inuitum & renitentem ſublimauit in Archiepiſcopum Coloniæ, quod tamen ſemel ſuſceptum dignis moribus honeſtauit: benè agentes blandè appellare, improbos excommunicationis ſtigmate inurere ſine perſonarum acceptione. Multa illius acta conſtanter accolæ prædicant, quorũ vnum pro ſuſcepti operis breuitate lector percurret. In monaſterio ſanctimonialiũ vrbis illius erat virgo quędã, quę illic magis parentum officio, quàm bonę vitę ſtudio adoleuerat; hæc & ſpecie lenocinio, & dulci ad omnes colloquio amatores inuitabat, ſed cum cęteri vel timore Dei, vel pro infamia ſeculi cupiditates ſuas cohiberent; vnus, quem & opum congeries, & alta progenies in proteruiam accenderant, abrupit quod legis quod iuſtitiæ, puellæ virginale expugnare auſus; abductámq; domum loco iuſtæ coniugis habuit. tranſijt multum tempus in Abbatiſſæ precibus, in propinquorũ admonitionibus, ne tam fœdo fa-

cinori aſſueſceret. ille ſurdis auribus admonentes tranſiens, velut pelagi rupes immota reſiſtit. At tùm fortè antiſtes aberat, Curiæ curis implicitus, regreſſo res nunciatur, mandat *ille continuò, vt ouis ouili reſtituatur; ita multis verbis vltro citróque habitis mulier monaſterio redditur. Sed non multò pòſt abſceſſu pontificis aucupato abripitur. tunc in delinquentem excommunicatio promulgatur, ita vt nullus ciuium cum eo colloqui, nullus conuiuari auderet. quam ille iniuriam parui penſans, in prædia iuris ſui longè abijt, non vt præceptum foueret, ſed vt arbitrium fugeret. ibi cum excommunicata ſua vitam tranſigens, homo factioſus, & potens. Sed cùm Deus epiſcopum ad ſuperos euocaret, & graui dolore membra depaſtus in lecto decumberet; conuenerunt vndique compatriotæ, vt extremæ benedictioni beati viri communicarent; ſolus ille venire non præſumens, ſubornauit aliquos, qui pro ſe loquerentur. Eius nomen auditum primò pontifex gemitu excepit, indè ſubiecit verba; verba ipſa dicturus ſum. *Si miſer ille maledictam illam mulierem deſeruerit, ſit abſolutus; ſi perſtiterit poſteriori anno hac eadem die & hora qua ego decedam, ſit ante Deum reddere rationem paratus: videbitis autem me quando ſignum ad ſextam inſonuerit efflare.* nec fides verbis defuit, nam & iſte hora, qua prædixerat, defunctus, & ille anno euoluto eadem die & hora cum amica fulmine ictus & exanimatus eſt.

al. igitur

AT verò rex *Ethelredus* martyrizato, vt prædiximus, *Elphego*, dedit epiſcopatum cuidã epiſcopo Liuingo. Reſederat autẽ in Anglia *Turkillus* Danus, qui fuerat incentor, vt lapidaretur Archiepiſcopus; habebátque Orientales Anglos ſuæ voluntati parentes. Nam cæteri, dato ab Anglis octo millium librarum tributo, per vrbes & agros, quò quiſque commodiùs poterat, dilapſi; quindecim eorum naues cum hominibus regis fidem ſecutæ. *Turkillus* interea regem patriæ ſuæ *Swanum* nuncijs accerſit, vt Angliam veniat, præclaram narrat eſſe patriam & opimam, ſed regem ſtertere; illum Veneri vinóq; ſtudentem nihil minùs quàm bellum cogitare. Quapropter odioſum ſuis, ridiculum alienis, duces inuidos, prouinciales infirmos, primo ſtridore lituorum prælio ceſſuros.

ERat *Swanus* in ſanguinem pronus, nec ei magno hortamento opus erat, nauibus itaque paratis tranſitum maturauit; Sandwich vocatur portus, vbi appulit, vltionem præcipuè *Gunhildis* ſororis intendens animo. Hæc non illepidæ formæ virgo Angliam cum *Pallingo* marito potenti Comite venerat, & accepta Chriſtianitate, obſidem ſe Danicæ pacis fecerat. Eam cum cæteris Danis infauſtus furor *Edrici* decapitare iuſſerat, pronunciantem quòd ſui ſanguinis effuſio magno toti Angliæ foret diſpendio. Et illa quidem mortem præſenti tulit animo, quia nec moritura expalluit, nec mortua, conſumpto etiam ſanguine, vultum amiſit, occiſo priùs ante ora marito, & filio commodę indolis puero, quatuor lanceis forato. Tunc ergo *Swanus* per Orientales Anglos profectus in Northanimbros, ditioni ſuæ eos ſine pugna ſubdidit, non quòd in illorum mentibus genuinus ille calor, & dominorum impatiens refrigueſcerit, ſed quòd princeps eorum *Vthredus* primus exemplum defectionis dederit. Illis ſub iugum miſſis, cæteri quoque omnes populi, qui Angliam ab Aquilone inhabitant, vectigal & obſides dederunt. Mox ad Auſtrales regiones Oxenefordenſes & Wintonienſes leges ſuas adorare coegit; ſoli Londonienſes regem legitimum intra mœnia tutantes portas occluſerunt. Dani contrà ferociùs aſſilientes, ſpe gloriæ virtutem alebant. Oppidani in mortem pro libertate ruebant, nullam ſibi veniam futuram arbitrantes, ſi regem deſererent, quibus ipſe vitam ſuam commiſerat. Ita cum vtrinque acriter certaretur, iuſtior cauſa victoriam habuit ciuibus magna ope conantibus, dum vnuſquiſque ſudores ſuos principi oſtentare, & pro eo pulchrum putaret emori. Hoſtium pars proſtrata, pars in flumine Tameſi necata, quòd in præcipiti furore pontem non exſpectauiſſent. Lacero agmine petit *Swanus* Bathoniam, ibi * *Ethelmerus* Occidentalis regionis Comes cum ſuis omnibus manus ei dedit. Nec adhuc flecterentur Londonienſes, tota iam Anglia in clientelam illius inclinata, niſi *Ethelredus* præſentia eos deſtitueret ſua. Quippe homo inertiæ deditus, & formidine meritorum nullum ſibi fidelem metiens, bellíque & obſidionis neceſſitatem ſubterfugiens, illos fuga ſua reliquit in medio. Quocirca rebus extremis medentes, compatriotarum exem-

al. Edelmerus

plo

plo ſe dedidere. Laudandi prorſus viri, & quos Mars ipſe collata non ſperneret haſta, ſi Ducem habuiſſent. Cuius dum vel ſola vmbra protegerentur, totius pugnæ aleam, ipſam obſidionem etiam, non paucis menſibus luſerant. Ille interea naturalis deſidiæ conſcientiam excitans, ab vrbe profugit; cúmque clandeſtinis itineribus Hamptoniam veniſſet, inde * Wetham enauigauit. Ibi Abbates & epiſcopos, qui nec in tali neceſſitate dominum ſuum deſerendum putarent, in hanc conuenit ſententiam. Viderent, quàm in anguſto res eſſent ſuæ, & ſuorum ſe perfidia Ducum auito extorrem ſolio, & opis egentem alienæ, in cuius manu aliorum ſolebat ſalus pendere; quondam Monarcham & potentem, modò miſerum & exulem, dolendam ſibi hanc commutationem, quia faciliùs toleres opes non habuiſſe, quàm habitas amiſiſſe. Pudendam Anglis eò magis, quòd deſerti ducis exemplum proceſſurum ſit in orbem terrarum. Illos amore ſui ſine ſumptibus voluntariam ſubeuntes fugam, domos & facultates ſuas prædonibus expoſuiſſe, in arcto eſſe victum omnibus, veſtitum deeſſe pluribus: probare ſe quidem fidem illorum, ſed non reperire ſalutem. adeò iam ſubiugata terra, obſeruari littora, vt nuſquam ſine periculo ſit exitus. Quapropter conſulerent in medium, quid cenſerent faciendum. Si maneant, plùsà ciuibus cauendum quàm ab hoſtibus. Forſitan enim crucibus ſuis noui domini gratiam mercarentur. & certè occîdi ab hoſte titulatur fortunæ, prodi à ciue addicitur ignauiæ. Si ad exteras gentes fugiant, gloriæ fore diſpendium, ſi ad notas, metuendum ne cum fortuna colorent animum. Plæróſque enim probos & illuſtres viros hac occaſione cæſos. experiendam tamen ſortem, & tentandum pectus *Richardi* Ducis Normannorum; qui ſi ſororem & nepotes non ingrato animo ſuſceperit, ſe quoq; non aſpernanter protecturum. Vadabitur enim, inquit, mihi meam ſaluteni coniugi & liberis impenſus fauor. Quòd ſi ille aduerſum pedem contulerit, non deerit mihi animus, planè non deerit, quin malim hîc glorioſè occumbere, quàm illic ignominioſè viuere. Quocirca hoc interim menſe Auguſto dum clementior aura componit pelagus, *Emma* ad fratrem nauiget, communia pignora apud eum depoſitura; ſint comites eorum epiſcopus de Dunelmo, & Abbas de Burgo. Ego hîc vſque ad natalem Domini manebo, ſi bona nunciauerit, ſubſequuturus continuò.

* *al Wehtam, id eſt, inſulam Vectam*

SOluto conuentu paretur ab omnibus: nauigant illi Normanniam, ipſe ſerenæ famæ auidus interim reſidet. Mox à tranſmarinis nunciatum partibus, *Richardum* ſuſcepiſſe ſororem magna alacritate, regem quoque inuitare, vt ſuos dignetur lares. Ita *Ethelredus*, menſe Ianuario Normanniam veniens, miſerias ſuas ſedulitate hoſpitis conſolatus eſt. Erat ille *Richardus* filius *Richardi* primi, qui fœlicitate & probitate ſua patrem æquarit: certè in Dei rebus maior. Cœnobium Fiſcanenſe, quod pater inchouerat, iſte ad ſummum manum euexit. Orationibus & frugaliti adeo intentus, vt nullum monachum, nullum heremitam deſiderares. Humi itate cernuus, vt laceſſentium ceruicoſitates patientia ſibi ſubſterneret, denique fertur quòd noctibus cuſtodias famulorum fallens, incomitatus ad matutinas monachorum venire ſolitus fuerit, genu flexionibus vſque ad lucem incumbens. Id præſertim apud Fiſcanum exercens quadam nocte maturiùs ſe agebat, cúmq; inueniſſet oſtium obſeratum excuſſo violentiùs peſſulo, ſoporem Sacriſtæ turbauit. Ille miratus in tali noctis horrore pulſantis ſtrepitum, ſurrexit, vt videret tam audacis facti conſcium; reperiénſque vt videbatur ruſticum, plebeio tectum amictu, non potuit animo ſuo imperare, vt manibus temperaret; ſed vehementi felle commotus crinem inuadit, multos illuſtri viro colaphos infringens: durat ille incredibili patientia, nec mutire dignatus. Poſtero die querelam in capitulo depoſuit, iráque ſimulata, monachum ad vicum Argētias ſibi præcepit occurrere, minitans ſe vlturum in eius peruicacia, quod tota loqueretur Gallia. Die dicta monacho aſtante & præ metu penè exanimato, rem proceribus exponit, atrocitatem facti per amplificationem exaggerans; conantem reum reſpondere callidis obiectionibus aliquandiu ſuſpendit. Poſtremò vt iocundior eſſet miſerationis materia, ab optimatibus clementèr iudicatum abſoluit, totúmq; vicum illum, qui optimi vini ferax eſſe dicitur, cum appenditijs ſuis officio eiuſdem Sacriſtæ addixit, pronuntians optimum eſſe monachum, qui benè cuſtodiens munus iniunctum, nec percitus ira laxauerit ſilentium. Poſt viginti & octo annos

ducatus mortis viam ingrediens iubet corpus ſuum ſepeliri ad oſtium eccleſiæ, vbi & pedibus calcantium, & ſtillicidijs ex alto rorantibus eſſet obnoxium. Sed noſtro tempore *Gulielmus* loci illius Abbas tertius, rem deformem eſſe permenſus longã ſuſtulit inuidiam,& inde leuatũ ante maius altare locauit. Habuit fratrẽ *Robertum*, quem Archiepiſcopum fecit Rothomagi, in hoc ſanè non parua macula gloriam aſpergens. Nam ille immanitèr honore abuſus, multa primò facinora, multa flagitia commiſit; ſed pòſt in ſenium vergens, eleemoſynis largiſſimis haud dubiè quædam deleuit. Poſt *Richardum* filius eiuſdem nominis principatum ſortitus vixit anno vix vno. Opinio certè incerta vagatur, quòd conniuentia fratris *Roberti*, quem *Richardus* ſecundus ex *Inditha* filia Comitis Brittonum *Conani* ſuſceperat, vim iuueni venefica conſciuerit. Cuius rei gemens conſcientiam, Ieroſolimam poſt ſeptem annos comitatus abierit; magnæ laudis cauſam tunc temporis adorſus, vt iter motibus ſuſpectum barbaricis, ritibus diuerſum Saracenis, cum paucis inuaderet. Pertendit tamen nec abſtitit totam *al. vitam* *viam ſalubriter emenſus, multóque auro introitum mercatus, illud Chriſtianorum decus, ſepulchrum, dico, dominicum nudipes & lachrymans veneratus eſt. Hoc labore apud Deum (vt credimus) fœderata gratia, domúmque reuertens apud Niciam vrbem Bithiniæ dies impleuit, veneno vt dicitur interceptus; authore miniſtro *Radulpho* cognomento *Mowino*, qui ſcelus illud ſpe ducatus animo ſuo extorſerit. Sed Normanniam regreſſus, recognita ab omnibus quaſi monſtrum exufflatus in exilium perpetuum diſceſſit. Succeſſit *Roberto Gulielmus* filius puerulus, de quo in conſequentibus dicturus, nunc quod inſtat repetam.

Swanus interea, modo quo diximus, inuaſam Angliam rapinis, & cædibus vrgebat, prouincialium ſubſtantiæ priùs abraſæ; mox proſcriptiones factæ. Hæſitabatur totis vrbibus quid fieret; ſi pararetur rebellio, aſſertorem non haberent; ſi eligeretur ſubiectio, placido rectore carerent. Ita priuaræ & publicæ opes ad naues cum obſidibus deportabantur, quòd non eſſet dominus ille legitimus, ſed tyrannus atrociſſimus. Sed non diu propitia diuinitas in tanta miſeria ſiuit fluctuare Angliam. ſiquidem peruaſor continuò ad Purificationem ſanctæ *Mariæ*, ambiguum qua morte, vitam effudit. Dicitur quòd terram ſancti *Edmundi* regis & Martyris depopulanti, idem Martyr per viſum apparuerit, lenitérq; de miſeria ſuorum conuentum, inſolentiúſq; reſpondentem in capite perculerit; quo dolore tactum, in proximo vt prædictum eſt, obijſſe. Dani *Cnutonem* filium *Swani* in regem eligunt. Angli contrà, naturalem dominum chariorem ſibi pronunciantes, ſi regaliùs ſe, quàm conſueuerat ageret, è Normannia *Ethelredum* regem accerſunt. Ille primò mittit *Edwardum* filium, qui fidem principum, fauorémque vulgi præſens ſpecularetur. qui vbi omnium vota in bonam partem vidit conuenientia, ſecurus pro patre reuertitur. Ita rex regreſſus, & lætis plauſibus Anglorum delinitus, vt familiarem deſidiam videretur excuſſiſſe, maturauit contra *Cnutonem* exercitum colligere, qui tunc temporis in Lindeſeia, vbi eum genitor cum ratibus & obſidibus dimiſerat; tirones & equos exigebat, vt pariter coactis viribus in imparatos ſe effunderet, grauiter, vt ipſe dictitabat, in deſertores vlturus. ſed dolo qualem ipſe machinabatur præuentus terga oſtendit; Tunc ægrè ſaluatus, & in alterum cum reliquijs prouectus, ab Oriente vſque in Auſtrum mari Brittannię circuito ad Sandwich appulit. ibi humano & diuino iure contempto, obſides, quos habebat, magnę nobilitatis, & elegantię pueros, naribus & auribus truncatos quoſdam etiam euirauit. ſic in inſontes graſſatus, & magnum quid egiſſe gloriatus patriam petijt. Eodem anno fluctus marinus, quem Græci *Euripum*, nos *Ledonem* vocamus, mirum in modum excreuit, quantum nulla hominum memoria poteſt attingere; ita vt villas vltra multa milliaria ſubmergeret, & habitatores interceptos necaret. Sequenti autem anno apud Oxenford magnum concilium eſt congregatum Danorum & Anglorum, vbi rex nobiliſſimos Danorum *Sigeferdum* & *Morcardum* interfici iuſſit, delatione proditoris *Edrici* perfidiæ apud ſe inſimulatos. Is illos fauorabilibus aſſentationibus deceptos, in tricliniũ pellexit, largiterq; potatos ſatellitibus ad hoc prępparatis anima exuit. Cauſa cædis ferebatur, quòd in bona eorum inhiauerat. clientuli eorum necem dominorum ſuorum vindicare conantes armis repulſi & in turrim Eccleſiæ ſanctæ *Frideſwidæ* Oxoniæ coacti: vnde dum eijci nequirent, incendio conflagrati

flagrati ſunt. Sed mox Regis pœnitentia eliminata ſpurcitia, ſacrarium reparatum. Legi ego ſcriptum, quod in archiuo eiuſdem Eccleſiæ continetur index facti. Vxor *Sigeferdi* Malmesburiam in captionem eſt abducta, ſpectabilis nobilitatis & formæ fœmina. quapropter *Edmundus* Regis filius diſſimulata intentione in partes illas iter arripiens viſam concupiuit, concupitæ communionem habuit. Sanè patris eludens conſcientiam, qui domeſticis & alienis eſſet ridiculo. Erat iſte *Edmundus* non ex *Emma* natus, ſed ex quadam alia, quam fama obſcura recondit. Præter *iſtud, integer in *al. illud.* cæteris prędicandę indolis iuuenis, magni roboris & animo & corpore, & propter hoc ab Anglis **Ironſide**, id eſt, ferreum latus nuncupatus, qui patris ignauiam, matriſq; ignobilitatem virtute ſua probe premeret, ſi Parcæ parcere noſſent. Nec mora nuptæ conſilio Comitatum *Sigeferdi*, qui apud Northanimbros ampliſſimus erat, â patre petitum, nec impetratum ſuapte induſtria vendicauit: hominibus eius Prouinciæ in obſequium eius facilè cedentibus.

EAdem æſtate *Cnuto* compoſitis rebus in Danamarchia, fœderata cum finitimis regibus amicitia venit Angliam eo animo vt aut vincendum, aut moriendum ſibi proponeret. Itaque â Sandwicho Cantiam, inde in Weſtſaxoniam progrediens, omnia incendijs, cædibuſq; fædabat, Rege apud Coſham morbo decumbente. Tentauit quidam *Edmundus* occurrere, ſed ab *Edrico* præpeditus, copias interim tuto loco continuit. At *Edricus* non vltrà diſſimulandum ratus, quin artes ſuas aperta fronte nudaret, ad *Cnutonem* cum 40. nauibus defecit: Omnis quoq; Weſtſaxonia datis obſidibus, & armis idem fecit. Mercij verò numero & ſpe congregati, ſe ad reſiſtendum offerebant; veniret modo rex, & quo progrediendum eſſet præciperet, duceret ſecum proceres Londoniæ, paratos eſſe ſanguinem ſuum patriæ impendere. Ille ſolitus ſalutem ſuam muris committere, non in hoſtem excurrere, Londoniæ degebat propter proditores, vt aiebat, nuſquam procedens. Alter interea partibus ſuis vrbes, & vicos applicare, nullo tempore feriari, noctibus conſultare, diebus pugnare. *Edmundus* diu deliberato conſilio in tanta rerum anguſtia optimum factu arbitratus, ſi vrbes, quæ defecerant, pugnando reciperet, in eundem ſenſum *Vthredum* quendam Tranſhumbranum Comitem adduxit. Cæteras enim, quæ adhuc dubio fauore pendebant, confirmandas putabant, ſi de rebellantibus graues pœnas ſumerent. ſed *Cnuto* non minori prędítus aſtutia, ſimili eos ingenio circumuenit. Nam commendatis Weſtſaxonibus & Merciorum parte, quam ſubiecerat ducibus ſuis, ipſe in Northanimbros profectus, depopulatione locorum *Vthredum* ad ſua defenſanda redire coegit. Itaq; licet ſe dediſſet, barbarica leuitate iuſſus eſt iugulari. Comitatus eius datus eſt *Iricio* quem poſtea æquales partes ſibi vendicantem *Cnuto* ab Anglia expulit. Ita ſubiectis omnibus *Edmundum* per ſemetra fugitantem non priùs perſequi deſtitit, quàm Londoniam ad patrem peruenisſe cognoſceret. Tunc vſq; poſt Paſcha quieuit, vt cum omnibus copijs vrbem adoriretur. Sed præuenit conatum eius mors *Ethelredi*. Nam in initio quadrageſimæ die ſancti *Gregorij* animam laboribus & miſerijs natam efflauit. iacet apud ſanctum *Paulum* Londoniæ. Oppidani *Edmundum* in regem conclamant. Ipſe mox congregato exercitu apud Pennam iuxta Gillingham Danos fugauit diebus rogationum. Poſt feſtum ſancti *Iohannis* ad Seorſtanum iiſdem congreſſus æquis manibus diſceſſit. Anglis ſuis initium fugæ facientibus authore *Edrico*, qui in parte aduerſariorum ſtans, & gladium manu tenens, quem in pugna, quodam ruſtico impigrè cæſo, cruentarat; Fugite, inquit, miſeri fugite, ecce rex veſter hoc enſe occiſus eſt. Fugiſſent Angli continuò niſi Rex cognita re in editum quendam collem procederet, ablata galea caput ſuum commilitonibus oſtendens. Tunc quantis poterat viribus haſtile ferreum intorquens in *Edricum* miſit, ſed ab illo præuiſum & vitatum, in militem propè ſtantem peccauit adeo vt alterum quoque affigeret. Nox prælium diremit, aciebus quaſi ex conniuentia diſcedentibus, Anglis tamen victoriam penè ſperantibus. quo facto, Weſtſaxonum conuerſi animi dominũ legitimum cognouerunt. Ipſe Londoniam contendit, vt benè meritos ciues liberaret, quos pars hoſtium ſtatim poſt diſceſſum ſuum incluſerat. foſſa etiam vrbem, qua fluuio Tameſi non alluitur, foris totam cinxerat, multaq; vulnera fecerat, & acceperat. Itaq; audito Regis aduentu per prona inuadunt, ſubſecutus eos è veſtigio, & tranſito vado, quod Brenford

ford dicitur, victorioſa ſtrage eos deleuit. Reliqua multitudo, quę cũ *Cnutone* remanſerat, *Eadmundo*, aliquantũ feriato & partes ſuas cõponente, Londoniam iterũ terra, flumineq; obſidet; ſed ab oppidanis magnanimitèr pugnãtibus repulſa, iram in collimitaneã Merciam effudit, vicos & villas rapinis, incendijs, cędibuſq; depopulans. Optima pręda ad naues cõuecta, quas in amne Medeguaia cõgregauerat. fluuius ille Roffenſem vrbẽ pręterfluens, violentus, & rapaci gurgite minax mœnia pulchra lauat. Inde quoq; rege pugnante fugata, pręoccupatoq; vado, quod ſuperiùs nominaui Brenford, inſigni cęde profligata. Conantem vlteriùs tendere *Edmundũ*, vt reliquias prędonũ perſequeretur ad internecionem: vafer ille & peſſimus *Edricus* reuocauit, ficto iamdudũ animo in gratiam reuerſus. Conſilio enim *Cnutonis* cũ *Edmundo* erat, vt eius meditationes renunciaret. vltimus ille dies Danis profectò fuiſſet, ſi perſeuerandum rex putaſſet. Sed pręuentus (vt dixi) ſuſurro proditoris, qui hoſtes nihil vltrà auſuros affirmaret, maturũ ſibi exitiũ & Anglię toti parauit. Namq; illi, data via fugiendi, iterũ in vnum coaluêre, orientales Anglos bello infeſtantes, ipſum quoq; regem ſuppetias ferentem, apud* Aſſandunã cedere coegerunt. Auſpicium fugę fuit ille ex cõſulto, quem totiẽs nominare pudet. Pauci qui gloriæ ſuę non immemores & alterutros excitantes cuneum fecerunt, ad vnum interempti. Ibi *Cnuto* regnũ expugnauit, ibi omne decus Anglorũ occubuit, ibi flos patriæ totus emarcuit. Inter quos *Vlkillus* Eſtanglorũ Comes perpetuã famam meritus tempore *Swani*, quando primus omniũ piratas adorſus ſpem dedit poſſe illos ſuperari; & pręcipui tunc viri Abbatis & epiſcopi. *Edmundus* inde penè ſolus pedem referens, Gloceſtriam venit, vt ibi recollectis viribus hoſtes recenti victoria otioſos ſicut putabat aggrederetur. Nec *Cnutoni* audacia defuit, quin fugiẽtem inſequeretur. Ita cùm infeſtis ſignis conſtitiſſent, *Edmundus* ſingularem pugnã petijt, ne duo homunculi propter ambitionem regnãdi tot ſubiectorum ſanguine culparentur, cùm poſſent ſine diſpendio fidelium ſuorum fortunam experiri. Magnam vtrilibet laudem futuram, qui ſuo potiſſimũ periculo tantum regnũ nanciſceretur. Hęc cùm *Cnutoni* renunciarentur, abnuit prorſus, pronuncians, animo ſe quidem excellere, ſed cõtra tam ingentis molis hominẽ corpuſculo diffidere: verũ, quia ambo non indebitè regnum efflagitent, quod patres amborum tenuerint, conuenire prudentię, vt depoſitis animoſitatibus Angliã partiantur. Suſceptum eſt hoc dictũ ab vtroq; excercitu, & magno aſſenſu firmatum, quòd & ęquitati quadraret, & mortaliũ paci tot miſerijs defatigatorum placidè cõſuleret. Ita *Edmundus* vnanimi clamore omniũ ſuperatus, concordię indulſit, fœduſq; cũ *Cnutone* percuſſit, ſibi Weſtſaxoniam, illi concedens Merciã. Nec multò pòſt in feſto ſancti *Andreæ*, ambiguum quo caſu extinctus, Glaſtonię iuxta *Edgarum* auum ſuum ſepultus eſt. Fama *Edricũ* infamat, quòd fauore alterius mortẽ ei per miniſtros porrexerit. Cubicularios regis fuiſſe duos quibus omnem vitam ſuam cõmiſerat: quos pollitationibus illectos, & primò immanitatem flagitij exhorrentes, breuî complices ſuos effeciſſe: Eius conſilio ferreum vncũ ad naturę requiſita ſedenti in locis poſterioribus adegiſſe. Frater eius ex matre *Edwinus* non aſpernandæ probitatis adoleſcens per proditorem *Edricum* Anglia, iubente *Cnutone*, ceſſit, diuq; terris iactatus & alto, angore animi, vt fit corpus infectus, dum furtiuo reditu apud Anglos deliteſcit, defungitur; & apud Tauiſtochium tumulatur. Filij eius *Edwius* & *Edwardus* miſſi ad regem Sueuorum vt perimerentur, ſed miſeratione eius conſeruati, Hunorum regem petierunt, vbi dum benignè aliquo tempore habiti eſſent, maior diem obijt, minor Reginæ ſororem *Agatham* in matrimoniũ accepit. Fratres ex *Emma Elfredus* & *Edwardus* toto tempore, quo *Cnuto* vixit, in Normannia tutas fouêre latebras. De illorum in patriam reſtitutione, *Richardũ* auunculum nihil egiſſe comperimus, quin & ſororem ſuam *Emmã* hoſti & inuaſori nuptum collocauit. Ignores maiori illius dedecore qui dederit; an feminæ, quæ conſenſerit, vt thalamo illius caleret, qui virum infeſtauerit, filios effugauerit. Porro * *Robertus*, quem ſuperiùs diximus Ieroſolimam iuiſſe multotiens, congregatis nauibus, & impoſitis militibus profectionem parauit, ſubinde iactitans ſe pronepotes ſuos coronaturũ. & proculdubio fidem dictis expleſſet, niſi quia (vt â maioribus accepimus) ſemper ei ventus aduerſabatur contrarius, per occultum ſcilicet Dei iudicium, in cuius voluntate ſunt poteſtates omnium regnorum. Reliquiæ ratium multo tempore diſſolutarum Rothomagi adhuc noſtra ætate viſebantur.

al. Allundunam.

al. Rodbertus.

CAP.

CAP. XI.

De Cnutone Rege.

ANno incarnationis Dominicę milleſimo decimo ſeptimo *Cnuto* regnare cœpit, & viginti annis regnauit; iniuſtè quidem regnum ingreſſus, ſed magna ciuilitate & fortitudine vitam componens. Primis diebus regnum in quatuor partitus, ſibi Weſtſaxones, *Edrico* Mercios, *Turkillo* orientales Anglos, *Iricio* Northanimbros. ac primò interfectores *Edmundi*, qui vltrò ſpe ingentis pręmij rem detulerant, apud ſe interim cęlatos, magna frequentia populi produxit in medium, palamq; genus inſidiarum profeſſos ſupplicio affecit. Eodémque anno *Edricus*, quem dignè infamare non poſſum, iuſſu regis, arte qua multos frequenter circumuenerat, ipſe quoq; conuentus, putidum ſpiritum tranſmiſit ad inferos. Nam neſcio, qua ſimultate orta, dum aſperiùs colloquerentur, ille fiducia meritorum beneficia ſua Regi quaſi amicabiliter improperans, ait, *Edmundum* pro te primò deſerui, pòſt etiam ob fidelitatem tuam extinxi. quo dicto *Cnutoni* facies immutata iram rubore prodidit. & continuò prolata ſententia, meritò ergo, inquit, & tu moriere, cùm ſis læſæ maieſtatis reus, in Deum & in me, qui dominum proprium, & fratrem mihi fœderatum occideris. *Sanguis tuus ſuper caput tuum quia os tuum locutum eſt contra te, quòd miſiſti manus in Chriſtum Domini.* Mox ne tumultus fieret, in eodem cubiculo proditor fauces eliſus, & in Tameſim fluuium per feneſtram præcipitatus perfidiæ meritum habuit. Succedente tempore *Turkillus* & *Iricius* ab Anglia captatis occaſionibus eliminati, natale ſolum petierunt. Quorum primus, qui incentor necis beati **Alphegi* fuerat, ſtatim vt Danamarchiæ littus attigit, a ducibus eſt oppreſſus. Ita cum omnis Anglia pareret vni, ille ingenti ſtudio Anglos ſibi conciliare, ęquum illis ius cum Danis ſuis in conſeſſu, in conſilio, in prælio concedere: Qua de re, vt prædixi, vxorem ſuperioris Regis é Normannia accerſijt, vt dum conſuetæ Dominæ deferrent obſequium, minùs Danorum ſuſpirarent imperium. Simul eo facto *Richardi* alliciens gratiam, vt parùm de nepotibus cogitaret, qui alios ex *Cnutone* ſe ſuſcepturum ſperaret. Monaſteria per Angliam ſuis & patris excurſionibus partim fœdata, partim eruta reparauit. loca omnia, in quibus pugnauerat, & prę-cipue Aſchendune Eccleſijs inſigniuit; miniſtros inſtituit, qui per ſuccidua ſeculorum volumina Deo ſupplicarent pro animabus ibi occiſorum. Ad conſecrationem illius Baſilicæ & ipſe affuit, & optimates Anglorum & Danorum donaria porrexerunt. Nunc, vt fertur, modica eſt Eccleſia presbytero parrochiano delegata. Supra corpus beatiſſimi *Edmundi*, quem antiquiores Dani interfecerant, Baſilicam animoſitate Regia conſtruxit, Abbatem & Monachos inſtituit, prędia multa, & magna contulit. præſtat hodieq; *donorum eius amplitudo integra, quòd locus ille infra ſe aſpiciat omnia penè Angliæ cœnobia.

10 20 30 40

al. Elfegi.

al. Danorum

CORpus beati* *Alphegi*, apud ſanctum *Paulum* Londoniæ tumulatum, ipſe ſuis manibus inde leuauit, & ad propria remiſſum, dignis aſſentationibus veneratus eſt. Ita omnia, quæ ipſe, & anteceſſores ſui deliquerant, corrigere ſatagens, prioris iniuſtitiæ nęuum apud Deum fortaſſis, apud homines certè abſterſit. Wintoniæ maximæ munificentiæ ſuę magnificentiam oſtendit, vbi tanta intulit, vt moles metallorum terreat aduenarum animos; ſplendor gemmarum reuerberet intuentium oculos; *Emmæ* ſuggeſtu, quę in talibus theſauros dilapidabat ſanctitate prodiga, dum ille in exteris terris dura meditaretur prælia. Nam neſcia virtus eius ſtare loco, nec contenta Danamarchia, quam auito, & Anglia, quam bellico iure obtinebat, martem in Sueuos tranſtulit. Sunt illi Danis cõtermini, pertinacioribus ſtudijs iram *Cnutonis* emeriti, ſed primò exceptus inſidijs, multos ex ſuis amiſit, poſtremò reparatis viribus reſiſtentes in fugam

50

al. Elfegi,

al.Eigalf. fugam vertit; Reges gentis *Vlf* & **Eiglaf* ad deditiones pacis adduxit, promptissimis ea pugna Anglis, hortante *Godwino* Comite, vt pristinæ gloriæ memores, robur suum oculis noui domini assererent; illud fuisse fortunę quòd ab eo quondam victi fuissent, istud virtutis quòd illos premerent qui eum vicissent. Incubuere igitur viribus Angli, & victoriam consummantes Comitatum duci, sibi laudem parauerunt. Rediens inde

al.Olano, domum totum Regnum Noricorum subegit, effugato Rege * *Olauo*, qui posteriori anno, vt animos prouincialium suorum tentaret, cum parua manu in regnum regressus, infidos sibi sensit, cum suis cæsus.

CNuto decimo quinto anno regni sui Romam profectus est, Ibi aliquantis diebus cõmoratus, & eleemosynis per Ecclesias peccata redimens, nauigio Angliam redijt. Et mox Scotiam rebellantem, regemq; *Malcolmum*, expeditione illuc ducta, paruo subegit negotio. Veruntamen non inoperosum videbitur, si Epistolam, quam Roma digrediens, Anglis suis per Liuingum Ţauistokensem Abbatem, mox Episcopum Eridintunẽsem misit, apponam, ad documentum emendationis vitæ, & regalis magnificentiæ.

al.Egelnotho, CNuto *rex totius Angliæ, & Danamarchiæ, & Norwegiæ, & partis Suauorum,* **Ailnotho Metropolitano*, & Alfrico *Eboracensi, omnibúsque Episcopis & Primatibus, & toti genti Anglorum, tam nobilibus quàm plebeis salutem. Notifico vobis me nouiter isse Romam, oratum pro redemptione peccaminum meorum, & pro salute Regnorum, quique meo subiacent regimini populorum. Hanc quidem profectionem Deo iam olim deuoueram; sed pro negotijs regni, & causis impedientibus, huc vsque non poteram perficere. Nunc autem ipsi Deo meo omnipotenti valdè humiliter gratias ago, quòd conceßit in vita mea* Petrum & Paulum *beatos Apostolos, & omne sanctuarium, quod intra vrbem Romam aut extra addiscere potui expetere, & secundum desiderium meum, præsentialiter venerari & adorare. Et ideo hoc maximè patraui, quia á sapientibus didici, sanctum* Petrum *Apostolum magnam potestatem accepisse a Domino ligandi atque soluendi, clauigerúmque esse regni cœlestis; & ideo specialiter eius patrocinium apud Deum expetere valdè vtile duxi. Sit autem vobis notum, quia magna congregatio nobilium in ipsa solemnitate Paschali, ibi cum domino Papa* Iohanne, & *Imperatore* Cunrado *erat, scilicet omnes principes gentium, â monte Gargano, vsque ad istud proximum mare; qui omnes me & honorificè suscepêre, & magnificis donis honorauere. Maximè autem ab Imperatore donis varijs & muneribus pretiosis honoratus sum, tam in vasis aureis & argenteis, quàm in pallijs & vestibus valde pretiosis. Locutus sum igitur cum ipso Imperatore & domino Papa, & Principibus, qui ibi erant, de necessitatibus totius populi mei, tam Angli, quàm Dani, vt eis concederetur lex æquior, & pax securior in via Romam adeundi, & ne tot clausuris per viam arcerentur, & propter iniustum teloneum fatigentor. annuitq; postulatis Imperator,* & Rodulphus *Rex, qui maximè ipsarum clausurarum dominator, cunctique principes edictis firmarunt, vt homines mei tam mercatores, quàm alij orandi gratia viatores, absque omni angaria clausurarũ & teloneariorũ, cum firma pace Romam eant, & redeant. Conquestus sum iterũ coram domino Papa, & mihi valdè displicere dixi, quòd mei Archiepiscopi in tantum angariabantur immensitate pecuniarum, quæ ab eis expetebantur, dum pro pallio accipiendo secundum morem Apostolicam sedem expeterent, decretúmque est, ne id deinceps fiat. Cuncta enim quæ â domino Papa, & ab Imperatore, & á Rege* Rodulpho, *cæteríque principibus, per quorum terras nobis transitus est ad Romam, pro meæ gentis vtilitate postulabam, libenter annuerunt, & concessa etiam Sacramento firmauerunt, sub testimonio quatuor Archiepiscoporum, & viginti Episcoporum, & innumeræ multitudinis Ducum & nobilium quæ aderat. Quapropter Deo omnipotenti gratias magnificas reddo, quia omnia, quæ desideraueram, prout mente decreueram, prosperè perfeci, votisq; meis ad velle satisfeci. Nunc itaq; sit notum, quia ipsi Deo supplex deuoui vitam meam a modò in omnibus iustificare, & Regna mihi subdita, populosq; iustè & piè regere, æquumq; iudicium per omnia obseruare, & si quid per meæ iuuentutis intemperantiam, aut negligentiam hactenus, præter id quod iustum erat, est actum, totum Deo auxiliante dispono emendare. Idcirco obtestor, & præcipio meis consiliarijs, quibus regni consilia credidi, ne vllo modo aut propter meum timorem, aut alicuius potentis personæ fauorem, aliquam iniustitiam a modò cõsentiant, vel faciant pullulare in omni regno meo. Præcipio etiã omnibus vicecomitibus, & præpositis vniuersi regni mei, sicut meã volunt habere amicitiã, aut suam salutẽ; vt nulli homini nec diuiti, nec pauperi, vim iniustã inferant; sed omnibus tam nobilibus quàm ignobilibus*

sit

sit fas iusta lege potiundi, â qua nec propter fauorem regium, nec propter alicuius potentis personam, nec propter mihi congerendam pecuniam, vllo modo deuient. quia nulla mihi necessitas est, vt iniqua exactione pecunia mihi congeratur. Ego itaq; notum vobis fieri volo; quòd eadem via, qua exiui regrediens, Danamarchiam vado, pacem & firmum pactum omnium Danorum consilio compositurus cum eis gentibus, quæ nos & vita & regno priuare, si eis esset possibile, volebant: sed non potuerunt, Deo scilicet virtutem eorum destruente, qui nos sua benignitate in regno & honore conseruet, omniumq; inimicorum nostrorum potentiam adnihilet. Composita deniq; pace cum gentibus, quæ in circuitu nostro sunt, dispositoq; & pacato omni regno nostro hic in Oriente, ita vt â nulla parte bellum, aut inimicitias aliquorum timere habeamus, quàm citius hac æstate apparatum nauigij habere potero, Angliam venire dispono. Hanc autem Epistolam iam præmisi, vt de mea prosperitate omnis populus regni mei lætificetur; quia vt vos ipsi scitis, nunquam memet ipsum, nec meum laborem abstinui, nec adhuc abstinebo impendere, pro omnis populi mei necessaria vtilitate. Nunc igitur obtestor omnes Episcopos meos & regni mei, præpositos per fidem quam mihi debetis & Deo, quatenus faciatis, vt antequam Angliam veniam, omnium debita, quæ secundum legem antiquam debemus sint persoluta, scilicet eleemosyna pro aratris, & decimæ animalium ipso anno procreatorum, & denarij, quos Romam ad Sanctum Petrum *debetis, siue ex vrbibus, siue ex villis, & mediante Augusto decimæ frugum, & in festiuitate sancti* Martini *primitiæ seminum ad Ecclesiam sub cuius parochia quisq; degit, quæ Anglice* *Curcsecet *nominatur. Hæc & alia, si cùm venero, non erunt persoluta, regia exactione secundum leges in quem culpa cadit, districtè absq; venia comparabit.* Nec dicto deterius fuit factum. Omnes enim leges ab antiquis regibus, & maximè ab antecessore suo *Ethelredo* latas sub interminatione regiæ mulctæ perpetuis temporibus obseruari præcepit. in quarum custodia etiam nunc tempore bonorum sub nomine Regis* *Edwardi* iuratur, non quod ille statuerit, sed quod obseruauerit.

al. Chireseth.

al. Eadpards.

ERant tunc in Anglia summi & sapientissimi viri, quorum præcipuus *Egelnothus* Archiepiscopus post *Liuingum*; Hic ex decano summus Sacerdos multa opera prædicabili memoria digna fecit. regem ipsum auctoritate sanctitudinis, in bonis actibus mulcens in excessibus terrens, sedem Archiepiscopatus & priùs præsentia corporis sancti *Elphegi* sublimauit, & postea Romæ prælens in pristinam dignitatem reparauit. Domum rediens, apud Papiam brachium sancti *Augustini* doctoris, centum talentis argenti, & talento auri comparatum, apud Couentreiam misit. Porro *Cnuto* Glastoniensem Ecclesiam, vt fratris sui *Edmundi* manes inuiseret, (sic enim eum vocare solitus fuerat) festinauit: factaq; oratione super sepulchrum, pallium misit verificoloribus figuris pauonum, vt videtur, intextum. Astabat regio lateri supradictus* *Edelnothus*, qui septimus Glastonienſis cœnobij præsidebat Cathedræ Cantuariensi. Primus * *Bricthwaldus*, secundus *Athelmus*, qui primus Wellis Episcopus: tertius nepos eius *Dunstanus*; quartus *Egelgarus*, qui noui Monasterij Wintoniæ Abbas primus, deinde Ciceſtrensis Episcopus; quintus* *Siricius*, qui factus Archiepiscopus nutriculę suę septem dedit pallia, de quibus in anniuersario eius tota antiqua ornatur Ecclesia: sextus *Elfegus*, qui ex Prioratu Glastoniæ primus factus est Abbas Bathoniæ, deinde Episcopus Wintonensis: septimus *Ethelnothus*, qui cùm regi antecessorum suorum priuilegia ostendisset, rogauit & rogando obtinuit, vt scripto regio in hæc verba confirmaret.

a'. Egelnothus.

a'. Bricwaldus.

al. Siricus.

REgnante in perpetuum Domino, qui sua ineffabili potentia omnia disponit atq; gubernat, viceſq; temporum, hominumq; mirabiliter discernens, terminumq; incertum, pro vt vult, æquanimiter imponens, & de secretis naturæ mysterijs misericorditer docet, vt de fugitiuis & sine dubio transitorijs mansura regna Dei suffragio adipiscenda sunt: Quapropter ego Cnut *rex Anglorum, cæterarumq; gentium in circuitu persistentium gubernator & rector, cum consilio & decreto archipræsulis nostri* Edelnothi, *simulq; cunctorum Dei sacerdotum, & consensu optimatum meorum, ob amorem cœlestis regni, & indulgentiam criminum meorum, & relaxationẽ peccaminum fratris mei regis* Edmundi, *concedo Ecclesiæ Sanctæ Dei genetricis* Mariæ *Glastoniæ, iura & consuetudines in omni regno meo, & omnes forisfacturas omnium terrarum suarum; & sint terræ eius sibi liberæ & solutæ ab omni calumnia, & inquietatione, sicuti meæ mihi habentur. Verum illud præcipue ex Omnipotentis Patris & filij & spiritus Sancti auctoritate, & perpetuæ Virginis interdictione prohibeo, & vniuersis regni mei præpositis*

sitis & primatibus super suam salutem præcipio, vt nullus omninò illam Insulam intrare audeat cuiuscunque ordinis, aut dignitatis sit; sed omnia tam in Ecclesiasticis quàm in secularibus causis, tantummodo Abbatis iudicium & conuentus expectent. sicuti predecessores mei sanxerunt, & priuilegijs confirmauerunt: Cenwines, Ines, Cuthredus, Ailredus, Alfredus, Edwardus, Ethelredus, Ailstanus, *& glorioſiſſimus* Edmundus, *& comparabilis* Edgarus. *Si quis autem quouis deinceps tempore ſub aliqua occaſione interrumpere, atque irritum facere huius priuilegij teſtamentum niſus fuerit, ſit â conſortio piorum vltimi examinis ventilabro diſpertitus. Si quis verò beneuola intentione hæc facere, probare, & defenſare ſtuduerit, beatiſſimæ Dei genetricis* Mariæ *& omnium Sanctorum interceſſione amplificet Deus portionem eius in terra viuentium. Scripta eſt huius priuilegij donatio, & promulgata in lignea baſilica ſub præſentia Regis* Cnutonis. *Anno ab incarnatione Dominica 1032. Indictione.* Eiuſdem etiam Archipręſulis monitu, Rex ad tranſmarinas Eccleſias pecunias mittens, maximè Carnotum ditauit; vbi tunc florebat *Fulbertus* Epiſcopus in ſanctitate & philoſophia nominatiſſimus. Qui inter cætera induſtriæ ſuæ documenta Eccleſiæ Dominæ noſtræ ſanctæ *Mariæ*, cuius fundamenta iecerat, ſummam manum mirifico effectu impoſuit. quam etiam pro poſſe honorificare ſtudens, muſicis modulationibus crebrò extulit. Quanto enim amore in honorem Virginis anhelauerit, poterit conijcere, qui audierit cantus cœleſtia vota ſonantes. Extat inter cætera opuſcula eius Epiſtolarum volumen; in quarum vna gratias agit *Cnutoni* magnificentiſſimo Regi, quòd largitatis ſuæ viſcera in expenſas Eccleſiæ Carnotenſis effuderit.

EIus anno decimo quinto *Robertus* Rex Francorum, de quo ſuprà prælibauimus, vitam clauſit; vir eleemoſynis deditus, adeo vt feſtis diebus cum amiceretur, & exueretur regijs inſignibus, ſi non aliud haberet ad manum, ipſa veſtimenta pauperibus diſtribueret, niſi ex induſtria veſtiarij egenos importunè petentes arcerent. Habuit duos filios *Odonem* & *Henricum*; *Odo* maior natu hebes, alter aſtutus & vehemens. Diuiſerat in amorem prolem vtramque parens vtérque; Pater primogenitum amplectebatur, dictitans ſucceſſurum; mater minorem fouebat, cui, etſi non per ætatem, per prudentiam certè regnum deberetur. Ita vt ſunt feminæ in incepto pertinaces, non priùs abſtitit, quàm omnes duces, qui regno Francorum famulantur, præmijs & pollicitis ingentibus in ſua vota tranſduceret. *Henricus* ergo, maximè annuente *Roberto* Normanno, coronatus eſt, priuſquam pater planè expirauerat. Cuius beneficij obnoxius cum ille, vt ſuperiùs dixi, Ieruſolimam iret, *Willelmum* filium eius puerulum contra deſertores enixiſſimè iuuit. At *Cnuto* tranſcurſa vitæ meta Sceptoniæ defunctus, & Wintoniæ ſepultus eſt.

CAP. XII.

De Rege Haroldo, & Hardecnut.

al. Alfelmi. ANno Dominicæ incarnationis milleſimo triceſimo ſexto *Haroldus*, quem fama filium *Cnutonis* ex filia * *Elfelmi* Comitis loquebatur, regnauit annis quatuor & totidem menſibus. Elegerunt eum Dani & Londoniæ ciues, qui iam penè in Barbarorum mores propter frequentem conuictum tranſierant. Angli diu obſtiterunt, magis vnum ex filijs *Ethelredi*, qui in Normannia, vel *Hardecnutum* filium *Cnutonis* ex *Emma*, qui tunc in Danamarchia erat, regem habere volentes. Maximus tunc propugnator iuſtitiæ fuit *Godwinus* Comes, qui etiam pupillorum tutorem ſe

se professus, Reginam *Emmam*, & Regias gazas custodiens, resistentes vmbone nominis sui aliquandiu dispulit. sed tandem vi & numero impar, cessit violentiæ. *Haroldus* sceptro confirmato nouercam exiliauit. Illa in Normannia nihil sibi tutum arbitrata, vbi, defunctis fratre & nepotibus, recens deserti orphani seruebat inuidia, in Flandriam transijt ad *Baldwinum* Comitem expertum probitate virum. Qui postea defuncto Rege *Henrico*, qui *Philippum* paruum reliquerat filium, regnum Francorum nobiliter aliquantis annis rexit, fidelitérque adulto (nam eius amitam vxorem habebat) restituit. Huius sub vmbra *Emma* securum triennium egit. quo peracto, *Haroldus* apud Oxenefordiam mense Aprili defunctus Westmonasterio tumulum habet. Tunc Anglis & Danis in vnam sententiam conuenientibus, propter *Hardecnutum* missum, ille per Normanniam in Angliam mense Augusto venit. Nam filij *Ethelredi* iam fere omnibus despectui erant, magis propter paternæ socordię memoriam, quàm propter Danorum potentiam. *Hardecnutus* biennio præter dies decem regnans, spiritum inter pocula apud Lamudam iuxta Londoniam amisit, & Wintoniæ iuxta patrem sepultus est: Iuuenis, qui egregiam pietatem animi in fratrem & sororem ostenderit. Germanum enim *Edwardum* annosæ peregrinationis tædio, & spe fraternæ necessitudinis, natale solum reuisentem, obuijs, (vt aiunt) manibus excipiens indulgentissimè retinuit. Veruntamen immaturus in cæteris, per *Alphricum* Eboracensem Archiepiscopum, & alios, quos nominare piget, *Haroldi* cadauere defosso, caput truncari, & miserando mortalibus exemplo, in Tamesem proijci iussit. Id à quodam piscatore exceptum sagena, in cœmiterio Danorum Londoniæ tumulatur. Tributum inexorabile & importabile Angliæ imposuit, vt classiarijs suis per singulas naues * viginti marcas ex pollicito pensitaret. Quod dum importunè per Angliam exigitur, duo infestiùs hoc munus exequentes à Wigorniæ ciuibus extincti sunt. Quapropter per Comites suos vastè incensa & depopulata, fortunisque ciuium abrasis, contumeliam famæ, & amori suo detrimentum ingessit. Sanè ne silentio premam, quod de primogenito * *Ethelredi Elfredo* rumigeruli spargunt. Ille inter mortem *Haroldi*, & expectationem *Hardecnuti* fluctuans, regnum ingressus, compatriotarum perfidia & maximè *Godwini*, luminibus orbatus est apud * *Gillingeham*. inde ad cœnobium Helienſe directus, miseram vitam pauco tempore pane cibario sustentauit; omnibus decapitatis comitibus præter decimos, nam sors decimum quénque morti exemerat. Hæc quia fama serit, non omisi: sed quia Chronica tacet, pro solido non asserui. Hac de causa *Hardecnutus*, *Liuingo* Cridintunensi Episcopo, quem facti auctorem fama asserebat, infensus, illum Episcopatu expulit: sed post annum pecunia serenatus restituit. *Godwinum* quóque obliquis oculis intuitus, ad sacramentum purgationis compulit. Apposuit ille fidei iuratæ * zenium, vt gratiam plenam redimeret, locupletissimum sanè, & pulcherrimum, ratem auro rostratam, habentem octoginta milites, qui haberent in brachijs singulis armillas duas, vnamquámque sedecim vnciarum auri, in capitibus cassides deauratas, securim Danicam in humero sinistro, hastile ferreum dextra manu gestantes; & ne singula enumerem, armis omnibus instructos, in quibus fulgor cum terrore certans, sub auro ferrum occuleret. Cæterum, vt dicere cœperam, *Hardecnutus* * *Gunhildam* sororem, filiam *Cnutonis* ex *Emma*, spectatissimæ speciei puellam, à multis procis tempore patris suspiratam, nec impetratam, *Henrico* Imperatori Alemannorum nuptum misit. Celebris illa pompa nuptialis fuit, & nostro adhuc seculo etiam in triuijs cantitata: dum tanti nominis virgo ad nauem duceretur, stipantibus omnibus Angliæ proceribus, & in expensas conferentibus, quicquid absconderet vel Marsupium publicum, vel ærarium Regium. Ita ad sponsum perueniens, multo tempore fœdus coniugale fouit. postremò adulterij accusata, puerulum quendam fratris sui alumnum quem secum ex Anglia duxerat, delatori giganteæ molis homini ad monomachiam opposuit, cæteris clientibus inerti timore refugientibus. Itaque conserto duello per miraculum Dei insimulator succiso poplite eneruatur. *Gunhildis* insperato triumpho tripudians, viro repudium dedit; nec vltrà minis aut delinimentis adduci potuit, vt thalamo illius consentiret, sed velum sanctimonialium accipiens in Dei seruitio placido consenuit otio.

al. triginta.

al. Egelredi.

al Ginlingeham.

al. exenium.

al. Gunnildam.

ERat imperator multis,& magnis virtutibus præditus, & omnium penè ante ſe bellicoſiſſimus,quippe qui etiam vindelicos &Leuticios ſubegerit,cæteroſq; populos Sueuis conterminos, qui vſq; ad hanc diem ſoli omniũ mortalium paganas ſuperſtitiones anhelant.Nam Sarraceni,& Turci Deum creatorem colunt,*Mahomet* non Deum, ſed Dei prophetam æſtimantes. vindelici verò fortunam adorant, cuius Idolum loco nominatiſſimo ponentes, cornu dextrę illius imponunt plenum potu illo, quem Græco vocabulo ex aqua & melle *Ydromellum* vocamus. Idem ſanctus *Hieronimus* Ægyptios, & omnes pene Orientales feciſſe, in decimo octauo ſuper *Iſaiam* libro confirmat; vnde vltimo die menſis Nouembris in circuitu ſedentes in commune preguſtant, & ſi cornu plenum inuenerint, magno ſtrepitu applaudunt, quòd eis futuro anno pleno copia cornu reſponſura ſit in omnibus; ſi contrà gemunt. Hos ergo *Henricus* ita tributarios effecerat, vt omnibus ſolemnitatibus, quibus coronabantur Reges,eorum quatuor lebetem, quo carnes condiebantur in humeris ſuis per annulos quatuor vectibus ad coquinam vectitarent.

PRæterea crebrò tumultibus regni expeditus, cum ſe communioni & hilaritati dediſſet ioci plenus,vt ſat erit duobus probare exemplis. ſororem ſanctimonialem vnicè diligebat, vt ſuo eam lateri deeſſe non pateretur, ſed ſemper triclinium eius ſuo cõiungeret. Dum igitur quadam hieme, quę niuibus & pruinis aſpera inhorruerat, vno diu loco detineretur, clericus quidam curialis familiarior iuſto puellę effectus, crebrò nocturnas in cubiculo eius protelabat vigilias.Et quamlibet multimodis tergiverſationibus nequitiam palliaret,aduertit illud aliquis (quod difficile ſit crimen non prodere vultu,vel geſtu) & iam vulgo rem ventilante,ſolus neſciebat Imperator,& ſororem ſuam pudicam credere audebat. ſed cùm quadam nocte cupitis fruerentur amplexibus,& diutiùs ſe voluptas protenderet, illuxit mane, & ecce nix omnem terram operuerat. tunc clericus qui ſe deprehendendum per veſtigia in niue timeret, perſuaſit amicę ſuę,vt dorſo eius impoſitus,anguſtias illas euaderet.Illa enim refutans impudentiam,dummodo vitaret verecundiam,leuat tergo amaſium,& extra curiam effert.

al.reſpiciens. Et forte tunc Imperator minctum ſurrexerat, & per feneſtram cœnaculi *deſpiciens videt clericum equitantem. Primo quidem viſu hebetatus, ſed re diligentiùs explorata, pudore & indignatione obmutuit. Intereà hæſitanti vtrum peccatum impunitum dimitteret, vel peccantes honeſtè redargueret, obuenit occaſio, vt Epiſcopatum vacantem daret clerico; hæc verba auribus inſuſurrans, Tu, inquit, accipe Epiſcopatum, & vide ne vlteriùs inequites mulierem; Item dans Abbatiam ſanctimonialium

al.ſorori. *germanæ,eſto,ait,Abbatiſſa,nec vltrà patiaris clericum equitantem. Confuſi illi,qui tam graui dicto ſe ſentirent lapidatos, deſiuerunt â flagitio, quòd diuinitus inſpiratum putabant â Domino.

ITem habebat clericum in curia ſua,qui & literarum peritiam,& vocis elegantiam vicio corporis deformabat,quòd meretriculam villæ dementer ardebat; cum qua nocte quadam ſolenni volutatus mane ad miſſam Imperatoris aperta fronte aſtabat. diſſimulata ſcientia, mandat ei Cæſar, vt ſe paret ad Euangelium, quod eius melodia delectaretur; erat enim Diaconus: Ille pro peccati conſcientia,multis præſtigijs ſubterfugere; Imperator contrà nuncijs vrgere,vt probaret eius conſtantiam; ad extremum prorſus abnuenti, ego, inquit Cæſar, quia non vis parere mihi in tam facili obſequio, extorrem te totius terræ meæ præcipio.Clericus amplexus ſententiam abſceſſit continuò; miſſi pediſſequi,qui eum perſequerentur, vt ſi perſeuerandũ putaret, iam vrbem egreſſum reuocarent. Ita incunctanter compilatis omnibus ſuis,& in ſarcinulas conpoſitis,iam profectum magnaq; violentia retractum *Henrici* præſentiæ ſiſtunt. qui lętùm ſubridens,probè,ait, feciſti & gratulor probitati tuæ, quòd pluripenderis dei timorem,quàm patriam,reſpectum cœleſtis iræ,quàm minas meas;quapropter habeto Epiſcopatũ,qui primus in Imperio meo vacauerit,tantùm indecenti amori renunties.

al. Flũdenſe. ET quia nihil conſtans eſt in humanis gaudijs quoddam triſte portentum tempore eius accidit,quod non tacebo.* *Fuldenſe cœnobium eſt in Saxonia,ſancti* Galli *corpore inſigne,& prædijs ditatum permagnificis.Eius loci Abbas ſexaginta millia bellatorũ Imperatori*

al. Mogontium. *præbet in hoſtem, habetq; ex antiquo priuilegium, vt in præcellentibus feſtiuitatibus ad dextram eius conſideat. Hic ergo* Henricus *Pentecoſten apud* *Mogontiam celebrabat. Paulò ante miſſam*

Missam cùm sedilia pararentur in Ecclesia, inter cubicularios Abbatis, & Archiepiscopi iurgium agitatum, vtrorũ dominus iuxta Cæsarem sederet, illis prærogatiuam antistitis, istis priscum morem referentibus. Vbi verbis parùm ad concordiam proceditur (vt habent Germani, itemq; Teutones indomitum animum) ad pugnam ventum est. itaq; pars fudes arripere, pars saxa iacere, pars enses euaginare; postremò quicquid primum ira inuenisset, eo pro armis vti. ita furore per Ecclesiam grassante, pauimentum sanguine inundauit. sed statim Episcopis conuolantibus, pace inter reliquias dissidentium statuta, templum purgatum, Missa festiuis clamoribus acta. cùm verò, mira subijciam, sequentia cantata, & versum Hunc diem glorioſum feciſti *chori cõticuissent, vox ab aëre lapsa latè insonuit* Hunc diem bellicoſum ego feci. *rigentibus cæteris, Imperator diligentiùs intendens muneri, lætitiamq; intelligens inimici, Tu, inquit, omnis malitiæ inuentor, simul & incentor, diem bellicoſum, & arrogantibus luctuoſum feciſti; sed nos per Dei gratiã, qui illũ glorioſum fecit, pauperibus gratioſum reddemus. Et mox reincepta sequẽtia, solemni ploratu spiritus Sancti gratiam inuitabant, intelligeres illũ aduentasse illis cantantibus, istis lacrymantibus, omnibus pectora tundentibus. Finita Missa, egenis, per præcones conclamatis omnes dapes, qui sibi & curialibus parabantur, in vsus eorũ exhausit; ipse obsonia apponens, ipse iuxta disciplinam ministrorum de longè consistens, ipse superflua ciborum abstergens.*

TEmpore* Conradi *patris â quodã clerico fistulam tulerat argenteam, qua pueri ludo aquam iaculantur, pactus Episcopatum cũ foret imperator; Adultus repetenti pollicitũ impigrè dederat. nec multò pòst aspera valetudine correptus decubuit; morbo crescente triduo exsensis & mutus iacuit, cùm in solo pectore vitalis halitus palpitaret; nec aliud vitæ indicium erat, quàm quòd manu ad nares apposita, quatulusçunq; sentiebatur anhelitus. Episcopi præsentes triduano indicto ieiunio, lacrymis & votis pro vita Regis superos pulsabant. quibus, vt credi fas est, remedijs cõualescens, accitũ Episcopũ, quem iniustè fecerat, sententia consilij deposuit: professus se toto triduo dæmones infestos vidisse, flammam in se per fistulã iaculantes adeo pertinacem, vt noster ignis in comparatione illius, iocus putetur, & nihil calere. Iuuenem inter hæc semiustulatum aduentasse, ferentem immensæ magnitudinis calicem aureum aqua plenum; cuius visione & laticis aspergine delinitum extinctis ardoribus in sanitatem euasisse. Ephœbum illum beatum fuisse* Laurentium, *cuius Ecclesiæ tectum longa carie dissolutum compaginauit, & præter alia xenia calice aureo honorificauit.* al. Cuonradi.

OCcurrunt hoc loco quæ de illo viro feruntur magna miracula, vt de cerua, quæ illum inimicos fugitantem, vltra inuadibilem fluuiũ, dorso euexerit, & quibusdam alijs, quibus ideo supersedeo, quia æstimationem lectoris supergredi nolo. Obijt octauo decimo anno imperij emenso, & apud Spiram conditus est, quam ipse ex antiquissima & diruta nemeto ita nominatam nouauit. Epitaphium eius hoc est.

CAEsar tantus eras, quantus & orbis;
At nunc in modico clauderis antro.
Post hæc quisq; sciat se ruiturum,
Et quòd nulla mori gloria tollat.
Florens Imperij gloria quondam
Desolata suo Cæsare marcet,
Hanc vltrà speciem non habitura,
Quam tecum moriens occuluisti.
Leges â senibus patribus auctas,
Quas lassata diu raserat ætas,
Omnes vt fuerant ipse reformans,
Romanis studuit reddere causis.
Tu longinqua satis regna, locosq;,
Quos nullus potuit flectere Cæsar,
Romanis onerans viribus artus
Ad ciuile decus excoluisti.
O quanto premitur Roma dolore,
Desolata priùs morte Leonis:
Nunc, Auguste, tua funera languens,
Bino se viduam lumine plangit.
Quæ te non timuit patria viuum?

Vel quæ non doluit te Cæsar *obisse?*
Nam sic lætus eras iam superatis,
Et sic indomitis gentibus asper,
Vt, quæ non timuit, iure doleret,
Et, quæ non doluit, iure timeret.
Luge Roma tuum nomen in vmbris,
Et defecta duo numina luge.

Sanè iste *Leo*, de quo Epitaphium loquitur, fuerat Romæ Apostolicus, ex *Brunone* Spirensi Episcopo ita vocatus, & prouectus. Magnę & mirabilis sanctitatis, cuius Romani multa miracula per orbem ferunt. Obierat ante *Henricum* Imperatorem, post * quinq; annos Apostolatus.

al. quindecim.

CAP. XIII.

De sancto Edwardo filio Ethelredi Regis.

ANno incarnationis Dominicæ millesimo quadragesimo secundo, sanctus *Edwardus* filius *Ethelredi* susceptit regnum; mansitq; in eo annis viginti quatuor non plenis, vir propter morum simplicitatem, parùm Imperio idoneus; sed Deo deuotus, ideoq; ab eo directus. deniq; eo regnante nullus tumultus domesticus, qui non citò comprimeretur, nullum bellum forinsecus; omnia domi, foriſq; quieta, omnia tranquilla. quod eo magis stupendum, quia ita se mansuetè ageret, vt nec viles homunculos verbo lędere nosset. Nam dum quadam vice venatum isset, & agrestis quidam stabulata illa, quibus in casses cerui vrgentur, cōfudisset, ille sua nobili percitus ira, per Deum, inquit, & matrem eius tantundem tibi nocebo, si potero. Egregius animus, qui se regem in talibus non meminisset, nec abiectę cōditionis homini se posse nocere putaret. Erat interea eius apud domesticos reuerentia vehemens, apud exteros metus ingens. fouebat profectò eius simplicitatem Deus, vt posset timeri, qui nesciret irasci. Sed quamuis vel deses, vel simplex putaretur, habebat Comites, qui eum ex humili in altum conantem erigerent: *Siwardum* Northanimbrensium, qui eius iussu cum Scottorum rege * *Makbetha* congressus vita regnoq; spoliauit; ibidemq; *Malcolmum* filium regis Cumbrorum regem instituit. *Leofricum* Herefordensium, qui eum contra simultates *Godwini* fauore magnifico tutabatur, quòd ille fidente conscientia * Mericorum minùs Regem reuereretur. *Leofricus* cum coniuge sua *Godiſa* in Dei rebus munificus, Monasteria multa constituit; Couentriæ sanctæ *Mariæ Stow*, Wenelok, Leonense, & nonnulla alia; Cæteris ornamenta & prędia, Couentreiæ corpus suum cum maximo apparatu auri & argenti delegauit. *Haroldum* Westsaxonum filium *Godwini*, qui duos fratres reges Wallensium *Rís*, & *Griffinum*, sollertia sua in mortem egerit; omnémque illam barbariem, ad statum prouintiæ sub Regis fide * redegerit. Fuerunt tamen nonnulla, quæ gloriam temporum deturbarent; Monasteria tunc Monachis viduata, praua iudicia a peruersis hominibus commissa, suppellex matris eius pręcipiente illo penitus abrasa. Sed harum rerum inuidiam amatores ipsius ita extenuare conantur. Monasteriorum destructio, peruersitas iudiciorum, non eius scientia, sed per *Godwini*, filiorúmque eius sunt commissa violentiam, qui Regis indulgentiam ridebant; postea tamen ad eum delata, acriter illorum exilio vindicata mater

Angustos filij iamdudum riserat annos,

Nihil vnquam de suo largita, hereditario scilicet odio parentis in prolem. Nam magis *Cnutonem* & amauerat viuum, & laudabat defunctum. Prętera congestis vndecúnque talentis

al. Egelredi.

al. Machetha.

al. meritorum.

al. subegerit.

talentis crumenas infecerat pauperum oblita, quibus non patiebatur dari nummum, ne diminueret numerum. Itáque quod iniustè coaceruauerat, non iniustè ablatum: vt egenorum proficeret compendio, & fisco sufficeret regio. Hæc referentibus etsi plurimùm fides adhiberi debeat; sanctam tamen mulierem fuisse comperio, & thesauros suos in ornamenta Ecclesiæ Wintoniæ & aliarum fortassis expendisse. Sed vt ad superiora redeam. *Hardecnuto* mortuo, *Eadwardus* tam tristi nuncio accepto, incertúmque fluctuans, quid ageret, & quo se verteret, nesciebat. Multa voluenti potior sententia visa, vt *Godwini* consilio fortunas suas trutinaret. Conuentus ille per legatorios, vt pace præfata colloquerentur, diu hęsitabundus & cogitans tandem non abnuit, venientem ad se, conantémque ad genua procumbere alleuat: *Hardecnuti* mortem exponentem, orantémque in Normanniam reditus auxilium ingentibus promissis *onerat. Melius esse, vt viuat glorioſus in Imperio, quàm ignominioſus moriatur in exilio. Illum *Ethelredi* filium, *Eadgari* nepotem, iure ei competere Regnum æuo maturo, laboribus defæcato, scienti administrare principatum per ætatem seuerè, miserias prouincialium pro pristina egestate temperare. id quo minùs fiat nihil obstare, si sibi credendum putet. suam auctoritatem plurimùm in Anglia ponderari: Quò se pronior inclinauerit, eò fortunam vergere; si auxilietur, neminem ausurum obstrepere, & è conuerso. Paciscatur ergo sibi amicitiam solidam, filijs honores integros, filiæ matrimonium: breui futurum vt se regem videat, qui nunc vitæ naufragus, exul spei alterius opem implorat.

al. honorat.

NIhil erat, quod *Edwardus* pro necessitate temporis non polliceretur; Ita vtrinq; fide data, quicquid petebatur sacramento firmauit. Nec mora *Gilingeham* congregato consilio, rationibus suis explicitis regem effecit, hominio palam omnibus dato. Homo affectati leporis, & ingenuè gentilitia lingua eloquens, mirus dicere, mirus populo persuadere quæ placerent. Quidam auctoritatem eius sequuti, quidam muneribus flexi, quidam etiam debitum *Edwardi* amplexi, pauci qui pręter æquum & bonum restitere, & tunc censoriè notati, & postmodum ab Anglia expulsi. *Edwardus* die solenni Paschæ, magna pompa apud Wintoniam coronatus; & ab *Edsio* Archiepiscopo sacra regnādi præcepta edoctus; quæ ille tunc memoria libenter recondidit, & postea sanctè factis propalauit. Idem *Edsius* posteriori anno in incurabilem morbum incidens, successorem sibi Abbatem Abendonię *Sywardū* statuit, antè cum Rege tantùm & Comite communicato consilio; ne quis ad tantum fastigiū aspiraret indignus, vel prece, vel pretio. Non multò pòst *Edgitham* filiam *Godwini* rex in connubium accepit; fœminam in cuius pectore omniū liberalium artium esset gymnasiū, sed paruum in mundanis rebus ingenium. quam cū videres, si literas stuperes, modestiā certè animi, & speciem corporis desiderares. Hęc & viuo marito & mortuo, probri suspitione non caruit; sed moriens tempore regis *Willielmi*, iureiurando astantibus de perpetua integritate vltrò satisfecit. Nuptam sibi rex hac arte tractabat, vt nec thoro amouerit, nec virili more cognosceret. Quod an familiæ illius odio, quod prudentèr dissimulabat pro tempore; an amore castitatis fecerit, pro certo compertū non habeo. Illud celeberrimè fertur, nunquā illum cuiusquā mulieris cōtubernio pudicitiam lęsisse. Sed quia ad id locorum ventum est, lectorem pręmonitū volo, quòd hic quasi ancipitem viam narrationis video, quia veritas factorū pendet in dubio. Siquidem aliquātos Normannos rex accersierat, qui olim inopiam exulis pauculis beneficijs leuarant. Inter quos *Robertum*, quem ex monacho Gemmeticensi Episcopum Londoniæ, & post Archiepiscopum Cantuariæ statuerat. Hunc cum reliquis Angli moderni vituperant delatorē *Godwini* & filiorū eius, hunc discordię seminatorē, hunc Archiepiscopij emptorem; *Godwinū* & natos magnanimos viros & industrios auctores & tutores regni *Edwardi*, nō mirū si succenserint, quòd nouos homines, & aduenas sibi præferri viderent. Nunquam tamen contra Regem quem semel fastigiauerint, asperum etiam verbum loquutos. Contrà, Normanni sic se defensitant, vt dicant & eum & filios magna arrogantia & infidelitate, in Regem, & in familiares eius egisse, æquas sibi partes in Imperio vendicantes; Sæpè de eius simplicitate solitos nugari, sæpè insignes facetias in illum iaculari. Id Normannos pati nequiuisse, quin illorum potentiam, quantum possent eneruarent. deniq; Deum monstrasse, quàm sancto animo *Godwinus* seruie-

al. Lundoniam.

rit, Nam cùm poſt piraticas rapinas, vnde dicemus inferiùs, priori gratiæ redditus eſſet; & in conuiuio cum Rege diſcumberet, orto ſermone de *Elfredo* Regis fratre; Tu, inquit, ô Rex ad omnem memoriam germani tui, rugato me vultu video quòd aſpicias. Sed non patiatur Deus, vt iſtam offam transglutiam, ſi fui conſcius alicuius rei, quæ ſpectaret ad eius periculum, vel tui incommodum. Hoc dicto, offa, quam in os miſerat, ſuffocatus ad mortem oculos vertit. Inde ab ipſo filio eius *Haroldo*, qui Regi aſtabat, ſub menſa extractus, in Epiſcopatu Wintoniæ ſepultus eſt.

PRopter iſtas vt dixi altercationes periclitatur oratio, dum quod ex aſſe verum definiam non habeo, vel propter naturale vtrarúmque Gentium diſſidium; vel quia ita ſe res habet, quòd Angli aſpernanter ferant ſuperiorem, Normanni nequeant pati parem. Sed de moribus eorum in ſequenti libro pergam dicere, cum de aduentu Normannorum in Angliam occaſio ſe obtulerit. Nunc quanta veritate potuero perſtringam de ſimultate Regis in *Godwinum*, & filios eius.

E*Vſtachius* Comes erat Bononiæ, pater *Godefridi* & *Baldwini*, qui noſtro tempore Reges Ieroſolimorum fuerunt. habebatq; ſororem Regis *Godam* legitimis nuptijs deſponſatam, quæ ex altero viro *Waltero* Medantino filium tulerat *Radulphum*, qui eo tempore erat Comes Herefordenſis, ignauus & timidus, qui Wallenſibus pugna ceſſerit, Comitatúmque ſuum & vrbem cum Epiſcopo ignibus eorum conſumendum reliquerit. Cuius rei infamiam maturè perueniens *Haroldus* virtutibus ſuis abſterſit. *Euſtachius* ergo transfretato mari de Whitſand in * Douoriam *Edwardum* Regem, neſcio qua de cauſa, adijt. Colloquutus cum eo, & re impetrata quam petierat, per Doroberniam redibat. vnus antecurſorum eius ferociùs agens cum ciue, & vulnere magis, quam prece aut pretio hoſpitium exigens, illum in ſui excidium inuitauit. Quo cognito *Euſtachius* ad vſciſcendam necem ſerui, cum toto comitatu profectus, homicidam quidem cum alijs decem & octo interemit. ſed ciuibus ad arma conuolantibus, xxj. ex ſuis amiſit, innumeris vulneratis, ipſe vix cum altero in ipſo tumultu ſubterfugit. Inde ad Curiam pedem referens, *nactúſque ſecretum ſuæ partis patronus aſſiſtens, iram Regis in Anglos exacuit. *Godwinus* per nuncios ad Curiam accitus venit. Expoſita cauſa, & præcipuè Rege inſolentiam Dorobernenſium accumulante, intellexit vir acrioris ingenij vnius tantum partis auditis allegationibus non debere proferri ſententiam. Itaque quamuis Rex iuſſiſſet illum continuò cum exercitu in Cantiam proficiſci, in Dorobornenſes grauitèr vlturum, reſtitit. Et quòd omnes alienigenas apud Regis gratiam inualeſcere inuideret; & quòd compatriotis amicitiam præſtare vellet. Præterea videbatur eius reſponſio in rectitudinem propenſior, vt magnates illius Caſtelli blandè in Curia regis de ſeditione conuenirentur; ſi ſe poſſent explacitare illæſi abirent; ſi nequirent, pecunia vel corporum ſuorum diſpendio, regi, cuius pacem infregerant, & Comiti, quem læſerant, ſatisfacerent. iniquum videri vt quos tutari debeas, eos ipſe potiſſimùm inauditos adiudices. ita tunc diſceſſum eſt, *Godwino* parui pendente regis furorem quaſi momentaneum. Quocirca totius regni proceres iuſſi Gloceſtriam conuenire, vt ibi magno conuentu res ventilaretur. Venerunt eò etiam Northanimbri Comites tunc famoſiſſimi, *Sywardus* & *Leofricus*, omníſque Anglorum nobilitas. Soli *Godwinus*, eiúſque filij, qui ſe ſuſpectos ſcirent, ſine præſidio armorum veniendum non arbitrati, cum manu valida Beuerſtane reſtiterunt; famam ſerentes in vulgus, quòd ideo excercitum adunaſſent, vt Wallenſes compeſcerent; qui tyrannidem in regem meditantes, oppidum in pago Herefordenſi obfirmauerant, vbi tunc *Swanus* vnus ex filijs *Godwini* militię prætendebat excubias. Sed Wallenſes iam audientiam præuenerant, & conſpirationis accuſatos, inuiſos toti curiæ fecerant; adeo vt rumor ſpargeretur, quòd in eodem loco Regius excercitus eos adoriretur. Quo accepto *Godwinus* ad coniuratos claſſicum cecinit, vt vltrò domino Regi non reſiſterent; ſed ſi conuenti fuiſſent, quin ſe vlciſcerentur loco nõ cederent. Et profectò facinus miſerabile, & pluſquam ciuile bellũ fuiſſet, niſi maturiora conſilia interceſſiſſent. Ita quantulacunq; concordia interim inita, iterum præceptum, vt Londoniam conciliũ congregaretur; Mandatum *Swano* filio *Godwini*, vt fuga ſua Regis iram mitigaret. *Godwinus* & *Haroldus* quantociũs ad conſilium hac conuentione venirent inermes, duodecim ſolum homines adducerent: ſeruitium

al. Doueram.

al. actuſque.

uitium militum, quas per Angliam habebant,regi contraderent. Contrà, illi negare, non poſſe ſe ad conuenticulum factioſorum ſine vadibus, & obſidibus pergere : domino ſuo in militum deditione parituros,tum præterea in omnibus præter gloriæ & ſalutis periculum. Si veniant inermes vitæ timeri diſpendium; ſi paucos ſtipatores habeant,gloriæ foret opprobrium. Obſtinatiùs obfirmarat rex animum, ne adquieſceret precibus ſupplicantium. Itaque prolatum edictum, vt intra quinque dies Anglia excederent. *Godwinus* & *Swanus* Flandriam, *Haroldus* conceſſit Hiberniam. Comitatus eius attributus *Elgaro Leofrici* filio viro induſtrio, quem ille ſuſcipiens tunc rexit nobilitèr,reuerſóq; reſtituit libentèr. Et poſtea *Godwino* mortuo,cùm *Haroldus* parentis ducatum impetraſſet, repetijt audactèr,aliquanto tamen tempore inimicorum accuſatione exiliatus. Omnis reginæ ſubſtantia ad vnum nummum emuncta; ipſa regis ſorori apud Wakewellam in cuſtodiam data, ne,ſcilicet omnibus ſuis parentibus patriam ſuſpirantibus ſola ſterteret in pluma. Poſteriori anno exulum quiſque de loco ſuo egreſſi Brittanicum mare circumuagari, littora piraticis latrocinijs infeſtare, de cognati populi opibus prædas eximias conuectare. Contra quos à regis parte, pluſquam ſexaginta naues in anchoris conſtiterunt. Præfecti claſſis *Odo* & *Radulphus* Comites,& regis cognati. Nec ſegnem ſenſit regem illa neceſſitas,quum & ipſe in naui pernoctaret,& latronum exitus ſpecularetur,ſedulo explens conſilio, quod manu nequibat præ ſenio. Sed cum comminus ventum eſſet, & iam penè manus conſererentur, nebula denſiſſima repentè coorta, furentum obtutus confudit, miſerámq; mortalium audaciam compeſcuit. Denique *Godwinus* eiuſque comites, eò vnde venerant, vento cogente reducti; & non multò pòſt pacifico animo repatriantes, regem apud Lundoniam inuenerunt : orantes veniam admiſſi ſunt. Senex ille,& fama & lingua potens ad flectendos animos audientium, probè ſe de omnibus quæ obiectabantur,expurgauit. Tantúmq; breuî valuit, vt ſibi liberíſque ſuis honores integros reſtitueret; Normannos omnes ignominiæ notatos,ab Anglia effugaret; prolata ſententia in *Robertum* Archiepiſcopum eiuſque complices, quòd ſtatum regni conturbarant, animum regium in prouinciales agitantes. Verum ille non expectata violentia ſponte profugerat,cùm ſermo pacis componeretur; Romamq; profectus & de cauſa ſua ſedem Apoſtolicam appellans,cum per Gementicum verteretur, defunctus ibiq; ſepultus eſt in eccleſia ſanctæ *Mariæ*, quam ipſe præcipuo,& ſumptuoſo opere conſtruxerat. Inuaſit continuò illo viuente *Stigandus*, qui erat epiſcopus Wintonienſis Archiepiſcopatum Cantuariæ; infamis ambitus pontifex, & bonorum vltra debitum appetitor,qui ſpe throni excelſioris epiſcopatum Saxonum Auſtralium deſerens Wintoniam inſedit,illam quoq; cum Archiepiſcopatu tenuerit .Quapropter ab Apoſtolica ſede nunquam pallium meruit,niſi quòd *Benedictus* quidam peruaſor Apoſtolatus miſit, pecunia ſcilicet ad perſuadendum corruptus,vel quòd mali gratificantur ſimilibus. Sed ille mox à *Nicholao*, qui ex epiſcopo Florentiæ legitimè Papatum ſuſceperat, expulſus zelo fidelium,indebitum nomen exuit. *Stigandus* quoque tempore regis *Willielmi* Conqueſtoris per Cardinales Romanos degradatus, perpetuíſque vinculis innodatus,inexplebilis auiditatis nec moriens fecit finem. Siquidem eo mortuo, clauicula in ſecretis reperta,quæ ſeræ cubicularis ſcrinij appoſita, theſaurorum innumerabilium dedit inditium chartas, in quibus notata erat & metaliorum qualitas, & ponderum quantitas,quæ per omnia prædia compilator auarus defoderat. Sed hęc poſtmodum; nunc de *Godwino*,quod inchoaueram determinabo.

HAbuit primis annis vxorem *Cnutonis* ſororem, ex qua puerum genuerat; qui primis pueritiæ annis emenſis, dum equo, quem ab auo acceperat, puerili iactantia ſuperbiret : ab eodem in Tameſem fluuiũ portatus voragine aquæ ſuffocatus interijt. mater quóque ictu fulminis exanimata,ſæuitiæ pœnas ſoluit;quòd dicebatur agmina mancipiorum in Anglia coempta, Danamarchiam ſolere mittere; puellas præſertim,quas decus & ætas pretioſiores facerent, vt earum deformi commertio cumulos opum aggeraret. Poſt eius obitum aliam duxit, cuius genus non reperi, de qua liberos tulit,*Haroldum*,*Swanum*,*Wlnodum*,*Toſtinum*,*Girtham*,*Leofwinum*. *Haroldus* poſt *Edwardum* Rex aliquot menſibus fuit,& â *Willielmo* apud Haſtingas victus, vitam & regnum cum duobus fratribus iunioribus amiſit. *Wlnodus* â Rege *Edwardo* Normanniam miſſus,

miſſus, quòd pater eũ obſidem dederat, ibi toto tempore *Edwardi* inextricabili captione irretitus, regnante *Willielmo* in Angliam remiſſus in vinculis Serisburiæ conſenuit. *Swanus* peruerſi ingenij, & infidi in regem, multotiens â patre & fratre *Haroldo* diſciuit; & pirata factus, prędis maritimis virtutes maiorum polluit. Poſtremò pro cõſcientia Brunonis cognati interempti, &, vt quidam dicunt, fratris Ieroſolimam abijt; indéque rediens à Saracenis circumuentus & ad mortem cæſus eſt. *Toſtinus* à rege *Edwardo* poſt mortem *Siwardi* Northanimbriæ comitatui prælatus, penè decennio prouinciæ præfuit: quo exacto aſperitate morum Northanimbros in rebellionem excitauit. Solitarium enim repertũ ex regione fugauerunt, pro contuitu ducatus occidendum non arbitrati: homines eius & Anglos & Danos obtruncarunt, equos & arma, & ſuppellectilem omnem corradentes. Rumore ad regem delato, turbatáque patria, *Haroldus* iuit obuiam, vt propulſaret iniuriam. Northanimbri licèt non inferiores numero eſſent, tamen quieti conſulentes, factum apud eum excuſant, ſe homines liberè natos, liberè educatos, nullius ducis ferociam pati poſſe, à maioribus didiciſſe aut libertatem aut mortem. Proinde ſi ſubditos velit, *Macheriũ* filiũ *Elgari* eis præficiat rex expertũ quàm dulcitèr ſciant obedire, ſi dulciter tractati fuerint. Hęc *Haroldus* audiẽs, qui magis quietem patriæ, quàm fratris commodũ attenderet, reuocauit exercitũ, & adito rege firmũ ducatum *Macherio* cõſtituit. *Toſtinus* infenſus omnibus, cum vxore & liberis Flãdriam abijt, ibiq; interim vſq; ad *Edwardi* obitũ fuit. qui literis noſtris differetur interim, dũ dixero, quod eius tempore Romæ accidiſſe à ſenioribus didiſcimus.

ERat Papa *Gregorius* ſextus, antè dictus *Gratianus*, magnæ religionis & ſeueritatis. Is ita Romani apoſtolatus ſtatum, per incuriam anteceſſorum ſuorum diminutum inuenit, vt præter pauca oppida vrbi vicina, & oblationes fidelium, penè nihil haberet, quo ſe ſuſtentaret. Ciuitates & poſſeſſiones in longinquo poſitæ, quæ ad ius eccleſiæ pertinebant, à prædonibus ablatæ; tramites publici, & ſtrata viarum per totam Italiam à latronibus ſtipabantur, vt nullus peregrinus niſi cum maiori manu impunè tranſiret. Feruebant totis ſemitis inſidiatorũ examina, nec inueniebat viator, quo colludio euaderet. Ita in vacuũ, ſicut in pecunioſum furebatur, nec ſupplex habere gratiã, nec reſiſtens pati poterat violentiam. Ceſſatũ eſt ab omni prouincia Romam iter aggredi, quòd mallet quiſlibet per domeſticas eccleſias nummos ſuos diuidere, quàm latrunculos proprijs laboribus paſcere. Quid in vrbe vnico olim habitaculo ſanctitatis? ibi in medio foro ſicarij vagabantur, genus hominũ infidum & verſutũ. Si quis ſemitarũ obſeruatores aliquo tranſiſſet artificio, capitis ſcilicet periculo Apoſtoli eccleſiam videre cupiẽs, in ſicarios incidens, nullo modo ſine ſubſtantię, vel ſalutis damno domũ reuerteretur. Super ipſa corpora ſanctorum Apoſtolorũ & martyrum, ſupra ſacra altaria gladij nudabãtur, & oblationes accedẽtium vix dum appoſitę de manibus abripiebantur, abreptę in cõmeſſationes, & ſcortorum abuſiones conſumebantur. Tantorum malorum turbo *Gregorÿ* papatũ offendit. Ille primò lenitèr, & vt decet põtificem magis amore, quàm terrore cũ ſubiectis agere; delinquentes verbis plùs quàm verberibus premere; vrbani â peregrinorũ infeſtatione, â rapina ſacrorum ceſſarent. Alterum eſſe contra naturam, vt ille qui cõmuni veſceretur aẽre, non cõmuni frueretur pace: Chriſtiano inter Chriſtianos liberè, quo liberet, progrediendum, dum omnes ſint ex vno famulitio, omnes vnius ſanguinis coniuncti coagulo, redempti pretio. Alterum contra Dei mandatum, quod pręcepit, vt qui altario deſeruiunt, de altario viuant. pręterea domũ Dei decere eſſe domum orationis, non ſpeluncam latronũ, non gladiatorum conuenticulum. Permitterent oblationes tranſire in vſus Sacerdotum, vel in expenſas pauperum; Prouiſurũ ſe illis quos egeſtas ad rapinas compelleret, vt aliquo honeſto officio ſtipem haberent; quos cupiditas exagitabat, ipſi ſibi pro Dei timore, & ſeculi honeſtate modum ponerent. Inuaſores Eccleſiaſtici patrimonij mandatis & Epiſtolis inuitauit, vt aut indebita redderent, aut ſe iure illa tenere in Senatu Romano probarent. Si neutrum facerent Eccleſiæ membra ſe non eſſe cognoſcerent, qui capiti Eccleſiæ beato *Petro*, & eius vicario reſultarent. Talia frequentèr concionatus, & aut parum aut nihil proficiens, ſeuerioribus remedijs inueterato morbo tentauit occurrere. Cauterio itaq; excommunicationis omnes ab Eccleſiæ corpore remouit; vel qui talia facerent; vel qui agentibus conuiuio, vel etiam colloquio participarent. Hæc ille

pro

pro suo officio satis agebat, sed penè in pernitiem versa sedulitas. Nam vt ille dicit, *qui arguit derisiorem ipse sibi iniuriam facit*. Maligni illi leui admonitione perstricti contra furere, minis auras territare, muros vrbis armis circumsonare, adeo vt penè Papam interimerent. Itaque ferro abscissionis vtendum iudicans; arma vndecunque, & equos conquisiuit, milites & equites adornauit. Ac primum Basilicam beati *Petri* præoccupans, raptores oblationum vel extinxit vel effugauit. Inde fortunam sibi aspirare videns, longiùs progreditur, & si qui resisterent occisis, prædia omnia & oppida multis temporibus amissa, in antiquum ius reformauit. Itaque pax per multorum segnitiem exulans, per vnum hominem in patriam redijt. Securi peregrini insuetas viarum terebant orbitas, læti per vrbem antiquis oculos pascebant miraculis, cantitantes donis factis repatriabant. Quirites interea rapto viuere assueti, sanguinarium vocant illum, & indignum esse, qui Deo offerret sacrificium tot cædium conscius; & vt fieri solet, quòd morbus obloquij ab vno serpat in omnes; ipsi etiam Cardinales argumenta populi probabant; adeo vt cùm beatus ille valetudine, qua defunctus est, decumberet: consilio inter se priùs habito, ausu temerario admonerent, ne se in ecclesia sancti *Petri* cum cæteris Apostolicis tumulari præciperet, qui tot hominum mortibus officium fœdasset. Tum ille recollecto spiritu toruísque luminibus minax hanc orationem habuit.

SI in vobis vel scintilla rationis humanæ, vel scientia diuinæ autoritatis esset, tam præcipiti suasione non conuenìretis Pontificem vestrum; qui quantum vixi, & patrimonium meum in vestra commoda effudi, & postremò famam mundi pro vestra liberatione neglexi. Et si alij hæc, quæ proscinditis, attexerent, par erat vos obsistere, opiniones stultorum melioribus interpretationibus lenientes. Cui quæso thesaurizaui? forsitan mihi. at thesauros antecessorum meorum habebam, qui cuiuslibet auaritiæ sufficerent. quibus salutem, quibus libertatem restitui? referetis, quòd mihi. At adorabar à populo & liberè, quæ volebam, actitabam; applaudebatur mihi totis orationibus, acclamabatur in laudes meas totis diebus. Has laudes, hos plausus abstulit mihi vestræ tenuitatis contuitus. Ad vos flexi animum, & seuerius agendum æstimaui. Fortunarum vestrarum titulos prædo impius abliguriebat, vos inopem vitam diurno pane agebatis. Ille de oblationibus vestris, prætiosa sibi serica mercabatur; vos populari, & dissuto amictu oculos mouebatis meos. Itaque cùm hæc nequirem pati, bellum alijs indixi, vt damno ciuium emerem gloriam clericorum. Sed, vt modò experior, in ingratos beneficia collata perdidi. quod alij per angulos mussitant, vos euomitis in publicum. Et libertatem quidem probo, sed pietatem requiro. Morientem patrem filij de sepultura sua exagitant. communem mortalium domum mihi negabitis? Non arcetur ab introitu ecclesiæ meretricula, non vsurarius, nec latro; & vos Papam ingredi prohibetis? Quid refert an mortuus, an viuus sacrarium introeat, nisi quòd viuus multis tentatur illecebris, vt nec in ecclesia macularum subsistat immunis, ibi sæpè peccandi reperiens materiam, vbi venerat diluere culpam; mortuus peccare nesciat, imò peccare non possit, supremo carens viatico. Quàm immanis igitur barbaries, vt hunc à domo Dei excludas, cui peccandi desit & voluntas & facultas. Quapropter filij tam præruptæ audaciæ pœnitentiam agite, si fortè vobis remittat Deus hanc noxam. Stultè enim & amarè loquuti estis ad hanc horam. Sed ne putetis me sola niti authoritate, rationem accipite. Omnis actus hominis secundum intentionem cordis debet examinari, vt eò vergat facti iudicium, vnde processit faciendi consilium. Fallor si non idem veritas dicit, si oculus tuus fuerit simplex totum corpus tuum lucidum erit, si verò nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Crebrò me miserabilis conuenit egenus, vt eius leuarem inopiam; ego futurorum insçius, non abnui, sed diuersis monetis onustatum dimisi. Discedens ille in publico aggere latronem offendit, incautus cum eo sermonẽ conseruit, prædicans sedis Apostolicæ indulgentiam, & vt fidem dictorum probaret, marsupium protulit. Interim dum itur multáq; confabulatione via fallitur, dolosus ille paulisper remoratus, capútque peregrini claua, quam ferebat, affligens, nec mora extinxit. Surreptísque denarijs gloriatus est de homicidio, quod persuaserat pecuniæ cupido. Nunquid ergo me inde rectè iudicabitis, qui peregrino dederam, vnde causam mortis incurreret? Neque enim ille quamuis crudelissimus hominem pessundaret, nisi auidis sinibus nummos infarcire speraret. Quid dicam de legibus forensibus & ecclesiasticis? Nonne in eis vnum, idémque factum diuerso respectu, & punitur & laudatur? animaduertitur in latronem, quòd occiderit hominem in occulto, probatur in milite si fuderit hostem in bello. Ita homicidium in illo vituperabile, & in isto laudabile censetur.

tur. quia iste pro salute patriæ, ille occiderit pro auiditatis ingluuie. Laudatus est olim prædicandæ memoriæ prædecessor noster Adrianus primus, quòd inuestituras ecclesiarum Carolo Magno concessérit; ita vt nullus electus consecraretur ab episcopo, nisi priùs à rege insigniretur & annulo & baculo. Contrà, laudatur in nostri sæculi pontificibus, quòd has donationes tulerunt principibus. Poterat tunc rationabiliter concedi, quod nunc laudabiliter debet auferri. Cur ita? Quòd erat animus Magni aduersus auaritiam inuictus, nec facilè inuenisset aditũ aliquis nisi intrasset per ostium. Præterea per tot terrarum interstitia nequibat requiri sedes Apostolica, vt vnicuiq; electo accommodaret assensum suum, dum esset propè rex, qui nihil per auaritiã disponeret, sed iuxta sacra Canonum scita religiosas personas ecclesijs introduceret. Nunc omnia palatia regum, luxus & ambitus occupauit. Quare meritò libertatem suam sponsa Christi asseuerat, ne illam tyrannus ambitioso vsurpatori prostituat. Ita in vtramuis partem potest causa mea infirmari, vel allegari. Non est episcopi officium, vt ipse cõmittat vel committi iubeat prælium: cæterum spectat ad munus episcopi, vt si videat naufragari innocentiam, & manu & lingua occurrat. Sacerdotes Ezechiel accusat, quòd non steterint ex aduerso, nec opposuerunt clypeum pro domo Israel in die Domini. Duæ sunt scilicet personæ in ecclesia Dei ad resecanda vitia constitutæ: vna quæ exacuat eloquium, altera, quæ portet gladium. Ego, vt vos mihi testes esse potestis, non neglexi meas partes: quoad speraui proficere, armaui linguam; illum cuius interest rem agere gladio, certiorem feci nuntio; occupatum se rescripsit bello Vindelicorum, rogans vt meis laboribus, suis expẽsis non grauarer deturbare latronũ conciliabula. Si renuissem, quam excusationẽ Deo offerrem, cùm imperator suas in me partes refudisset? viderem cædem ciuium, damnũ peregrinorũ, & dormitarem? At qui parcit latroni, occidit innocentem. sed obijcietur nõ esse sacerdotis, vt se cæde cuiuslibet immaculet; & ego concedo, si ille se inquinat, qui sontem premens insontẽ liberat. imò verò imò beati, qui custodiunt iudiciũ & faciunt iustitiã in omni tempore. Sacerdotes fuerũt amplissima laude famosi, Phinees & Mathathias, ambo sacra tiara frõtem insigniti, ambo sacerdotalibus stolis amicti, ambo tamen in delinquentes manu vlti sunt. Alter venereos amplexus pugione confodit: alter immolantẽ immolatitio cruori commiscuit. Si ipsi quasi spissas legis tenebras palpantes pro ipsis vmbraticis mysterijs zelo diuino efferati sunt; nos aperta fronte veritatem contuentes, patiemur sacra nostra prophanari? Azarias sacerdos regem Oziam thurificantẽ expulit, & proculdubio non dubitasset occidere, nisi ille accelerasset cedere. Præuenit episcopalem manũ plaga diuina, vt lepra depasceretur illius cadauer, cuius animus anhelasset illicita. Deturbata fuit regis deuotio, & non deturbabitur Latronis ambitio? Parum est quod excuso, si non & laudem factum meum. Contuli enim illis beneficiũ, quibus videor contulisse exitiũ, pœnam minui qui mortẽ acceleraui. Sceleratus enim quanto plùs vixerit, tanto plùs peccabit; nisi fortè, quem Deus singulari exemplo respexerit. Mors in communi bona est omnibus, per eam iustus reponitur in cœlestibus, iniustus ponit ferias sceleribus: malus dat flagitijs terminũ, bonus pertendit ad brauium; sanctus propinquat ad palmam, peccator spectat ad veniam, quòd *figit flagitijs metam. Gratiæ igitur mihi habẽdæ sunt illorum vice, qui tantis miserijs exempti sunt meo munere. Hæc habui, quæ pro me dicerem, vt vestras assertiones euacuarẽ. Sed quoniã & meæ, & vestræ ratiocinationes falli possunt, cõmittamus omnia diuino examini: corpus autem meũ antecessorum meorũ more compositũ, ante ianuas ecclesiæ sistite, ianuæ seris et repagulis damnentur, si Deus voluerit vt ingrediar, applaudetis miraculo; sin minùs, de cadauere meo facite, quod potiùs vestris insederit animis.

al. fligit

HAc permoti oratione, cum ille extremũ efflaßet spiritũ, ante portas seris occlusas, exanimis præsulis exuuias deportant: sed mox diuinitus turbo emissus omnia repagulorũ obstacula dirumpens, valuas etiam ipsas vehementi patefactas impetu ad parietem impulit. populus astans acclamat in gaudium. Pontificis corpus *cum presbyteris celebri veneratione locatum.

al. cum patribus

IIsdem diebus simile huic cõtigit in Anglia, nõ superno miraculo sed inferno præstigio. quod cùm retulero, non vacillabit fides historiæ, etsi mentes auditorũ sint incredulæ. Ego illud à tali viro audiui, qui se vidisse iuraret, cui erubescerem nõ credere. Mulier in Berkleia mãsitabat maleficijs, vt pòst patuit, insueta, auguriorũ veterum non inscia; gulæ patrona, petulantiæ arbitra, flagitijs non ponens modũ, quòd esset adhuc citra seniũ, vicino licèt pede pulsans senectutis aditũ. Hæc, cùm quadam die conuiuaretur, cornicula, quam in delitijs habebat, vocaliùs solito, nescio quid, cornicata est; quo audito dominæ cultellus excidit, simul & vultus expalluit; & productò gemitu, hodie, ait, ad vltimum sulcum meum peruenit aratrum; hodie audiam, & accipiam grande incommodum. Cum dicto, nuncius miseriarum intrauit. percunctatus quid ita vultuosus aduentaret: Affero, inquit, tibi ex villa illa, & nominauit locum, filij obitum & totius familiæ

ex

ex subita ruina interitum. Hoc dicto & dolore fœmina pectus saucia continuò decubuit, sentiénsque morbum prorepere ad vitalia, superstites liberos monachum & monacham pernicibus inuitauit epistolis, aduenientes voce singultiente alloquitur. Ego filij quondam meo miserabili fato dæmonicis semper artibus inseruij, ego vitiorum omnium sentina, ego illecebrarum magistra fui. erat tamen inter hæc mala, spes vestræ religionis, quæ miseram palparet animam; de me desperata in vobis reclinabar, vos proponebam propugnatores aduersus dæmones, tutores contra sæuissimos hostes. Nunc igitur quia ad finem vitæ accessi, & illos habebo exactores in pœna, quos habui suasores in culpa; rogo vos per materna vbera, siqua fides, siqua pietas, vt mea saltem attentetis alleuiare tormenta: & de anima quidem prolatam sententiam non reuocabitis, corpus verò forsitan hoc modo seruabitis. Insuite corio ceruino, deinde in sarcophago lapideo supinate, operculum plumbo & ferro constringite, super hæc lapidem tribus catenis ferreis, magni scilicet ponderis, circundate: psalmicines sint quinquaginta noctibus, eiusdémque numeri missæ diebus, qui aduersariorum excursus feroces leuigent. Ita si tribus noctibus securè iacuero, quarta die infodite matrem vestram humo: quanquam verear, ne fugiat terra sinibus me recipere & fouere suis, quæ totiens grauata est malitijs meis. Factum est vt præceperat, illis magno studio incumbentibus. Sed proh nefas nil lachrymæ valuere piæ, nil vota, nil preces, tanta erat mulierculæ malitia, tanta diaboli violentia. Primis enim duabus noctibus, cùm chori clericorum psalmos circa corpus concreparent, singuli dæmones ostium ecclesiæ immani obice clausum, leui negotio defringentes, extremas catenas diruperunt, media, quæ operiosiùs elaborata erat, integra remansit. tertia nocte circa gallicinium, strepitu aduenientium hostium omne monasterium à fundamentis *visum est euerti: vnus cæteris & vultu terribilior, & statura eminentior, ianuas maiori vi concussas in fragmenta deiecit. Diriguere clerici metu, steterúntque comæ & vox faucibus hæsit. Ille arroganti, vt videbatur gestu ad sarcophagum accessit, inclamatóq; nomine, feminæ, vt surgeret imperauit; qua respondente quòd nequiret pro vinculis, solueris inquit & malo tuo, statimq; catenam, quæ cæterorum ferociam eluserat, nullo conamine vt stuppeum vinculum dirupit. Operculum etiam tumbæ pede depulit, apprehensamq; manu palam omnibus ab ecclesia extraxit. Vbi præ foribus niger & superbus equus hinniens videbatur, vncis ferreis per totum tergum protuberantibus: super quos misera imposita mox ab oculis intuentium cum toto sodalitio disparuit. Audiebantur tamen clamores per quatuor ferè milliaria miserabiles suppetias orantis. Ista incredibilia non iudicabit, qui legerit beati Gregorij dialogum, qui refert in quarto libro nequam hominem in ecclesia sepultum, à dæmonibus foras eiectum. Apud Francos quoque non semel auditum est, quod dicam, Carolum Marcellum insignis fortitudinis virum, qui Saracenos Gallias ingressos, Hispaniam redire compulit; exactis diebus suis, in ecclesia sancti Dionysij sepultum. Sed quia patrimonia omnium penè monasteriorum Galliæ pro mercede commilitonum mutilauerat, visibiliter à malignis spiritibus è sepulchro abreptum, ad hanc diem nusquam visum. Denique illud reuelatum Aurelianensi episcopo, & per eum in vulgus seminatum.

al.moueri
visum

VErum vt Romam reuertar, eiusdem vrbis ciuis, epœbus ætate, locuples opibus, genere senatorio sublimis: vxorem nouitèr duxerat, sodalibus suis accitis conuiuium frequens parauerat. Post cibum cùm minutioribus poculis hilaritatem inuitassent, in campum prodeunt, vt oneratos dapibus stomachos, vel saltu, vel iactu, vel aliquo exercitio attenuarent, Ipse rex conuiuij ludi signifer, pilam popposcit, interim annulũ sponsalitium digito extento statuæ æreæ, quæ proximè astabat, composuit. Sed cùm penè omnes solum impeterent, suspiriosus extis incalescentibus, primus se à lusu remouit, annulum repetens inuenit statuæ digitum vsque ad volam curuatum. Diu ibi luctatus, quòd nec annulum eijcere, nec digitum valeret frangere, tacitè discessit, re sodalibus celata, ne vel præsentem riderent, vel absentem annulo priuarent. Ita nocte intempesta cum famulis rediens, digitum iterum extentum, & annulum subreptum miratus est. dissimulato damno nouæ nuptæ blanditijs delinitus est. Cúmque hora *cubandi venisset, seque iuxta vxorem collocasset, sensit quiddam nebulosum & densum inter se & illam volutari, quod posset sentiri, nec posset videri, hoc obstaculo ab amplexu prohibitus, vocem etiam audiuit, mecum concumbe, quia hodie me desponsasti; ego sum venus cuius digito apposuisti annulum, habeo illum, nec reddam. Territus ille tanto prodigio, nihil referre ausus est, nec potuit; insomnem illam noctem duxit, tacito iudicio rem examinans. Elapsum est in hoc multum tempus, vt quacunque ille hora gremio vellet coniugis incumbere, illud idem sentiret & audiret: aliâs sanè valens & domi aptus & militiæ. Tandem querelis vxoris commonitus rem parentibus detulit:

al.cumbendi

illi

Illi habito conſilio, Palumbo cuidam ſuburbano presbytero negotium panduntz erat is Necromanticis artibus inſtructus, Magicas excitare figuras, dæmones territare, & ad quodlibet officium impellere. Pactus ergo grande mercimonium, vt, ſi amantes coniungeret, multo ære fulciret marſupium, in omne ſe ingenium notis artibus excitauit, compoſitámq; epiſtolam iuueni dedit. Vade inquiens, illa hora noctis in compitum, vbi ſe findit in quadruuium, & ſtans tacitè conſidera, tranſient ibi figuræ hominum vtriuſque ſexus, omnis ætatis, omnis gradus, omnis poſtremò conditionis, quidam Equites, quidam pedites, alij vultum in terram deiecti, alij tumido ſupercilio elati, & prorſus quicquid ad lætitiam vel triſtitiã pertinet, in eorum videbis & vultibus & geſtibus; nullum eorum compellabis, etſi loquatur tecum; ſequetur illam turbam quidam reliquis ſtatura procerior, forma corpulentior, curru ſedens: huic tacitus epiſtolam trades legendam, fiet è veſtigio quod voles, fac tantum præſenti animo ſis. Aggreditur ille iter præceptum, et nocte ſub diuo aſtans, fidem dictorum presbyteri viſu explorat. Nihil enim fuit quod minus promiſsis deſiderares. Inter cæteros quoque tranſeuntes vidit mulierem ornatu meretricio mulam inequitantem, crinis ſolutus humeris inuolutabat, quem vitta aurea ſupernè conſtrinxerat; in manibus aurea virga, qua equitaturam regebat, ipſa pro tenuitate veſtium penè nuda, geſtus impudicos exequebatur. Quid plura? vltimus qui Dominus videbatur oculos terribiles in iuuenem exacuens, ab axe ſuperbo Smaragdis & vnionibus compoſito cauſas aduentus exquirit: nihil illè contrà, ſed protenta manu porrigit epiſtolam: Dæmon notum ſigillum non auſus contemnere legit ſcriptum, mòxque brachijs in cœlum elatis, Deus inquit, omnipotens, in cuius conſpectu omne peccatum eſt tanquã fœtor, quàm diu patieris nequitias Palumbi *presbyteri? Nec mora ſatellites à latere ſuo miſit diabolus, qui annulum extorquerent à venere, illa vultum tergiuerſata vix tandem reddidit. Ita iuuenis voti compos ſine obſtaculo potitus eſt diu ſuſpiratis amoribus. Sed* Palumbus *vbi dæmonis clamorem ad Deum de ſe audiuit, finem dierum ſibi præſignari intellexit. Quocirca omnibus membris vltro truncatis miſerabili defunctus eſt pœnitentia, confeſſus Papæ coram populo Romano inaudita flagitia.*

VNc corpus Pallantis *filij* Euandri, *de quo* Virgilius *narrat, Romæ repertum eſt illibatum ingenti ſtupore omnium, quòd tot ſæcula incorruptionem ſui ſuperauit. Quòd ea ſit natura conditorum corporum, vt carne tabeſcente cutis exterior neruos, nerui oſſa contineant. hiatus vulneris quod in medio pectore* Turnus *fecerat, quatuor pedibus & ſemis menſuratum eſt. Epitaphium huiuſmodi repertum eſt.*

FIlius *Euandri* Pallans, quem lancea *Turni*
Militis occidit, more ſuo iacet hîc.

Quod non tunc crediderim factum, licèt dicatur Carmentis *mater* Euandri *Latinas literas inueniſſe, ſed ab* Ennio, *vel alio aliquo antiquo compoſitum; ardens lucerna ad caput inuenta arte Mechanica, vt nullius flatus violentia, nullius liquoris aſpergine valeret extingui. quod cũ multi mirarentur, vnus, vt ſemper aliqui ſolertius ingenium in malo habent, ſtilo ſubtus flammam foramen fecit; ita introducto aëre ignis euanuit. Corpus muro applicitum vaſtitate ſui mœnium altitudinem vicit, ſed procedentibus diebus ſtillicidijs rorulentis infuſum communem mortalium corruptionem agnouit, cute ſoluta & neruis effluentibus.*

VNc quoque in confinio Brittanniæ & Normanniæ portentum viſum eſt, in vna vel potiùs duabus mulieribus; duo erant capita, quatuor brachia, & cætera gemina omnia vſque ad vmbilicum; inferiùs duo crura, duo pedes, & cætera omnia ſingula. Ridebat, comedebat, loquebatur vna: flebat, eſuriebat, tacebat altera. Ore gemino manducabatur, ſed vno meatu digerebatur. poſtremò vna defuncta, ſuperuixit altera, portauit penè triennio viua mortuam, donec & mole ponderis, & nidore cadaueris ipſa quoque defecit. Putatum eſt à quibuſdam, & literis etiam traditum, quòd hæ mulieres Angliam & Normanniam ſignificauerint. Quæ licèt ſpacijs terrarum ſint diuiſæ, ſunt tamen ſub vno domino vnitæ. Hæ quicquid pecuniarum auidis faucibus inſorbuerint, in vnam lacunam defluit, quæ ſit vel principum auaritia, vel circumpoſitarum gentium ferocia. mortuam, & penè exhauſtam Normanniam vigens pecunijs ſuſtentat Anglia, donec & ipſa fortaſsis ſuccumbat exactorum violentia, fœlix ſi vnquam in libertatem reſpirare poterit, cuius inanem iamdudum proſequitur vmbram. Nunc gemit calamitatibus afflicta, penſionibus addicta. Cauſam huiuſce calamitatis deſcribam, ſi priùs quædam dixero ad rem pertinentia. Quia enim forenſia geſta, & negotia bellica regum Anglorum huc vſque contexui, libet aliquantiſper in ſanctitate quorundam ſpatiari.

tiari. Simúlque considerandum, quatenus diuinæ pietatis fulgor ab initio fidei populum illum circumfulserit, quod nusquam gentium vt opinor, reperies tot sanctorum corpora post mortem illibata, incorruptionis illius extremæ simulachrum præferentia. Quod ideo fieri credo cœlitus, vt natio penè extra orbem posita, ex consideratione incorruptelæ sanctorum, fidentiùs ad spem resurrectionis animaretur. Et sunt sanè quinque omnino quos nouerim (cæterùm plures accolæ prædicant sui) Sancta Etheldritha *&* Wiburga *virgines, rex* Edmundus, *Archiepiscopus* Alphegus, Cuthbertus *antiquus pater, omnes inuiolatis cute & carne flexibilibus articulis extremis vitali quodam tepore speciem dormientium meditantes. Quis enumeret cæteros omnifariæ conditionis & professionis sanctos? Quorum nuncupatim nomina & vitas perſequi, nec propositum est, nec otium, quanquam otij tempus olim fuerit super: sed tacebo, ne maiora viribus videar polliceri. Atque adeo nullum de plebe necesse est nominare, sed tantùm regiæ stirpis pueros, puellásue, vt cœptæ materiæ orbitas ducam: plerósque innocenter cæsos, quos non humana coniectura, sed diuina ratio martyres consecrauit. Vnde datur cognosci, quantam fecerunt licentiæ voluptatum parcimoniam, qui tam facilis necis compendio, cœlestem occupauerunt gloriam.*

IN laudibus beatissimi Oswaldi *regis & martyris, in superiori libro aliquandiu versata est oratio; cuius sanctitatis fuere indicia, cùm cætera, tum illud, quod secundum quædam exemplaria, in gestis Anglorum asseritur. In Selesiensi cœnobio, quod sanctæ religionis* Wilfridus *monachis Northanimbris repleuerat, exitialem morbum exortum multos necasse, reliquos triduano indicto ieiunio pestem pellere tentasse. Secunda die ieiunij, beatos Apostolos* Petrum *&* Paulum *puero eadem valetudine decumbenti apparentes, his illum animasse: Non eum debere metuere mortem imminentem, quæ sit & præsentis languoris exitus, & vitæ perennis introitus. Cæterum neminem de illo monasterio in hac pestilentia moriturum, quod Deus præclari regis* Oswaldi *concesserit meritis, pro compatriotis eadem die supplicantis. Hunc enim esse diem, quo idem rex peremptus à perfidis, stellatum in momento tribunal conscenderit. Quærerent ergo in albo, quo mortuorum scribebantur nomina, & si ita inuenirent, soluto ieiunio, securitati & lætitiæ indulgentes, Missarum solennia Deo & sancti regi concinerent. Huic autem visioni pueri mors è vestigio subsequuta, martyrisque dies in martyrologio inuenta, simul & expulsio morbi ab omni prouincia adeo fuit attestata, vt nomen* Oswaldi *ex tunc inter martyres notaretur, quòd pro recenti funere fidelium antea numero sociabatur. Meritò ergo, meritò, inquam, laudandus, cuius gloriam diuinus assensus approbato extulit indicio, vt cum Missarum præciperet celebrari præconio, inusitato, vt opinor, mortalibus exemplo. Ne autem videantur friuola, prohibet indubitata hystorici authoritas, simulq; beatus episcopus* Acca *relatoris symmistes.*

EGbertus rex Cantuariorum filius *Ercomberti,* de quibus supra dixi, habuit cognatos iuuenes, vicino consanguinitatis gradu, lineam regum contingentes, *Ethelredum* & **Ethelbrithum* filios scilicet *Ermenredi* patrui sui. Hos ille in spem regni adolescere metuens, salutique suæ timens, egro & miserabili victu, circa se aliquandiu habitos, tandem contuitum suum eis inuidens ab aulæ frequentia remouit. Mox per ministrum suum nomine **Thurne*, quod tonitruum sonat, occultè interemptos, scobi profundæ immersit, arbitratus posse latere homicidium, quod commisisset clam visibus hominum. Sed diuinus ille oculus, quem arcana cordium non fallunt, tulit in lucem insontes, multas ibi largitus sanitatum gratias, quoad vicini commoti rudera illa tumultuario cespite corporibus iniecta effodientes fossam ad speciem sepulchri dirigunt, ecclesiola superædificata. Iacuere ibi vsque ad tempus regis *Edgari.* Tunc enim à beato *Oswaldo* Archiepiscopo Wigornienſi leuata, & ad cœnobium Rameseię deportata sunt. Ex qua die multis se miraculis manifestarunt, supplicum votis exorabiles.

al. Egilbirhtum

al. Thunre

OFfa rex Merciorum pro confirmatione, vt putabat, regni sine vllo delectu amici vel inimici, multos potentes trucidauit: inter quos *Ethelbirthum* regem, nefariam rem in procum filiæ operatus. Verum illius mors innocua, breui regno filij *Offæ* creditur vt supra dixi, vindicata. Quin & Deus adeo euidentibus signis sanctitatē eius prodidit, vt hodiéq; sedes episcopalis Herefordiæ sub ipsius nomine consecretur. Nec ineptum debet videri aut incongruum, quod antecessores nostri probi & religiosi viri vel taciturnitate tollerauerunt, vel authoritate roborauerunt.

al. teneri ætati

QVid de sancto Kenelmo *teneræ ætatulæ puero, stilus hic comminiscetur dignum. Hunc pater Kenulphus rex Merciorum septennem Quendridæ sororis fidei educandum reliquit. Sed illa falsò sibi regnum præsagiens, fraterculum tollendum de medio, satelliti, qui alumnus erat, commendauit. Is insontem causa remittendi animum vel recreandi quasi venatum ducens, inter frutecta obtruncatum occuluit. & mirum dictu, quòd fraus tam celatè in Anglia commissa Romæ diuinitus innotuit. Siquidem membrana super altare sancti Petri supernè columba ferente delapsa, necis & sepulchralis loci per ordinem index. quæ quia elementis Anglicis erat conscripta, à Romanis & aliarum gentium hominibus qui aderant, frustra legi tentata. Sed salubriter & in tempore astitit Anglus, & linguæ inuolucrum latialiter Quiritibus euoluens, effecit, vt Apostolici epistola regibus Anglis compatriotam martyrem indicaret. Quapropter frequenti cœtu innocentis corpus leuatum* Winchelcumbam vehebatur. Ita clericorum vocali cantu, & laicorum alacri plausu parricidalis fœmina commota est, è fenestra cœnaculi in quo stabat, caput extulit; & fortè Psalterium præ manibus habens continuatione lectionis ad Psalmum peruenerat, Deus laudem meam, quem à fine, nescio quo præstigio, retrogradè dicens, nitebatur lætitiam cantantium infirmare. Tum verò vi diuina lumina veneficæ cauis orbibus euulsa cruore versum polluerant. Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud dominum, & qui loquuntur mala aduersus animam meam. Cruoris signa extant hodiè, immanitatem mulierculæ, & Dei vltionem spirantia. Corpusculum Sancti celebriter colitur, nec vllus ferè locus in Anglia maiori ad festum aduentantium veneratur frequentia. Exigit hoc & antiquæ sanctitatis persuasio, & miraculorum crebra exhibitio.*

al. Winchelcumbam

al. Ethelfledæ

NEc vacabunt laude tua paginæ nostræ, fœlix puer Wistane *fili* Wimundi, *filij* Withlasij, *regis Merciorum &* *Elfledæ *filiæ* Celwlfi, *qui fuit patruus* Kenelmi; *te inquam non tacebo, quem* Berfertus *cognatus nefariè interemit. Norintque posteri, si qui has literas cognitione dignas duxerint, nihil in seculo indolis tuæ nobilitate glorioſius, qua irritatus* infestus *latro te mortificauerit, nihil in Deo puritate tua innocentius, qua inuitatus internus arbiter te honorificauerit. Nam cœlo demissa columba lucifera, densæ noctis dirumpens pallia, profundæ cauea scelus detexit, carnificis nequitiam arguit. Quapropter venerandæ reliquiæ leuatæ parentum officio Rapendunæ locatæ sunt, tunc temporis famoso monasterio: nunc est villa Comitis Cestrensis, cuius gloria pro situ vetustatis exoleta. Nunc* Eueshanum *inhabitas, dignus qui fauentium votis serenus indulgeas.*

al. infaustus

al. Eueſatmum

DE sanctitate regum Orientalium Saxonum & Orientalium Anglorum, Beda *multa retulit, quorum regnorum genealogiam huius operis primo libro breuiter intexui; quia plena gesta regum nusquam potui inuenire. Veruntamen de sancto* Edmundo, *quem seculum* Bedæ *non attigit, amplior procudetur oratio; qui in Orientali Anglia principatum tenuit. Prouincia illa ab Austro, & ab Oriente cingitur Oceano, ab Aquilone paludum vligine & stagnorum rapaci voragine; quæ trium, vel duum* millium *spatio latitudine, infinitaq; longitudine protensa, incolarum vsui piscosam præbent exuberantiam; ab Occidente reliquæ insulæ continua, sed defossa humo ad instar muri aggere permunita; Pecorum pabulis, ferarum capturis humus egregia, cœnobijs referta, cõgregationibus monachorũ numerosissimis inter ipsas stagnorum insulas institutis, gens læta, & lepida facetaq; festiuitate iocorum ad petulantiam pronior. Hîc regnauit* Edmundus *vir Deo deuotus, auita prosapia regum excellens: qui cùm aliquot annis pacificè prouinciæ præfuisset, nulla temporum mollitie virtutem eiurare impulsus. Danorum duces* Hinguar & Hubba *Northanimbrorum & Orientalium Anglorum depopulari prouincias venêre. Quorum primus regem non resistentem, sed armis proiectis solo pronum & orantem cæpit, & post nonnulla tormenta decapitauit. Emicuit post necem beati viri transactæ vitæ puritas, miraculis inauditis. Caput à corpore victorum sæuitia diuisum, dumeta proijcientibus Danis occuluerant. Quod dum ciues quærerent hostem abeuntem vestigijs insecuti, funeri regio iustas soluturi inferias, iocunda Dei munera hausere; exanimati capitis vocem expressam, omnes ad se lustratores inuitantis: Lupum, feram cadaueri assuetam lacertis illud complexum innoxiam prætendere custodiam: Eundem more domestici animalis baiulos post tergum modestè ad tumbam secutum nullum læsisse, à nullo læsum esse. Tunc pro tempore humi traditum corpus venerabile, terrea gleba superiecta, & exilis prætij lignea capella superstructa. Sed aderat oscitantibus prouincialibus virtus martyris semisopitas*

al. milliarsiorum

pitas mentes eorum ad sui reuerentiam signis excitans. Et leue quidem ac frigidum sit, sed primum eius experimentum, quod subijciam. Latrunculos noctu sacrā ædem expilare aggressos, inuisis loris in ipsis conatibus irretiuit, formoso admodum spectaculo, quòd præda prædones tenuit; vt nec cæpto desistere, nec inchoata valerent perficere. Quapropter Theodredus *Londoniæ præsul qui apud sanctum* Paulum *iacet, plebeiæ machinæ diuturnam sustulit* *invidiam, *augustius ædificium super veneranda membra molitus; quæ & miranda incorruptione & lacteo quodam candore, gloriam sanctæ animæ prædicabant. Caput olim à ceruice reuulsum, nunc reliquo corpori compaginatum, signum tamen Martyrij coccinea cicatrice tendens. Porro illud humana miracula excedit, hominis mortui crines & vngues sensim pullulare, quos* Osiven *quædam sancta mulier, quotannis tonderet hos, illos desecaret, sacra veneratione posteris futuros. Sanctæ temeritatis fœmina, quæ coram cerneret, & contrectaret artus, quibus omnis inferior hic est mundus. At non ita* Leofstanus *præcipitis, & effrenatæ audaciæ adolescens, qui sibi corpus martyris, minis inflatioribus ostendi exegerat: famæ, vt dicebat, incertum fide oculorum ponderare desiderans. Ideóque prærupti ausus pœnam tulit, amens effectus, & post modicum scaturiens vermibus, & mortuus. Nouit profecto quod olim consueuerat, nouit* Edmundus *modò facere,*

Parcere subiectis & debellare superbos.

Quibus artibus ita sibi omnis Brittanniæ deuinxit incolas, vt beatum se in primis astruat, qui cœnobium illius, vel nummo vel valenti illustraret. Ipsi quoque reges aliorum domini, seruos se illius gloriantur, & coronam ei regiam missitant, magno si vti volunt redimentes commercio. Exactores vectigalium, qui aliâs bacchantur fas nefasq; iuxta metientes, ibi supplices citra fossatum sancti Edmundi *litigationes sistunt, experti multorum pœnam, qui perseuerandum putarunt.*

NOmina quoque puellarum regij generis aliquarum oris mei perstringet prænium; præfata breuitatis venia, quam non fastidij nausea, sed miraculorum facit inscitia. *Anna* rex Orientalium Anglorum habuit filias tres, * *Etheldritham,* * *Edelburgam,* & *Sexburgam. Etheldritha* duobus viris nupta, fœlici (vt *Beda* author est) continentia, sine vlla pudoris iactura, sine vlla libidinis vrtica, perpetuæ virginitatis lauream cœlo victrix exhibuit. *Edelburga* in monasterio Galliæ, quod dicitur Brigis, sancti-monialis primùm, dehinc Abbatissa illibatæ integritatis signaculo floruit. & speciosum certè, quòd ambæ sorores sicut concupiscentiam carnis in se viuæ domuerant, ita defunctæ incorruptam eandem præferunt: illa in Anglia, ista in Gallia, vt earum sanctitas quæ abundè fulgurat, sufficiat geminos irradiare polos. *Sexburga Ercomberto* regi Cantuariorum in matrimonium data, & post mortē eius velata, in eodem monasterio, quo soror *Etheldreda* prædicatur Sancta. Habuit ex illo rege *Ercomberto* duas filias *Ercongotam,* & *Ermenildam.* De *Ercongota* scire volentes lectio *Bedæ* informabit. *Ermenilda Wlferto* regi Merciorum locata, habuit filiam *Werburgam* virginem sanctissimam. Sanctę vtræq;, mater scilicet sancta *Ermenilda* apud Hely, vbi post matrem *Sexburgam* Abbatissa fuit; & filia apud ciuitatem Legionum pausant, in monasterio eiusdem vrbis, quod construxit nouiter *Hugo* Comes Cestrensis, eiectis inde pauculis clericis, qui ibidem fœdo & pauperi victu vitam transigebant. Earum & præcipuè iunioris ibi laudantur merita, extolluntur miracula. Cúmq; omniū petitionibus sint incunctanter fauorabiles, tunc maximè orationes fœminarum & puerorum vicino & contiguo auxilij pede attingunt.

al. Ethelaredam

al. Adelburgam

FRater Wlferij Merewaldus *ex* Ermenberga, *filia* Ermenredi *fratris* Ercomberti *regis Cantuariorum tulit duas filias,* Mildritham & Milburgam. Mildritha *in Taneto insula Cantiæ, quam matri suæ in solutionem necis fratrum suorum* Ethelredi & Egelberti *dederat rex* Egbertus; *cælibatui dans operam, ibidem vitæ metam incurrit. Sequenti tempore ad cœnobium sancti* Augustini *Cantuariam translata, eximia monachorum sedulitate honoratur, pietatis fama & dulcedinis iuxta vocabulum suum in cunctos æquè prædicabilis.*

ET *quamuis ibi penè omnes monasterij anfractus pleni sint sanctorum corporibus, nec eorum parui nominis aut meriti, sed quorum singula per se possent illustrare Angliam, nullo tamen illa colitur inferiùs, quin immò amatur & memoratur dulciùs. Adest illa se diligentibus nullos surda transiens aure saluti consulens animæ.*

MIlburga *apud* Weneloch *requiescit, olim ab accolis nota, sed post aduentũ Normannorum, dum nescitur locus sepulchri, aliquandiu obliuioni data. Nuper verò adunato ibi conuentu monachorum Cluniacensium, dum inchoata noui templi machina, quidam puer per panimentum concitatiùs cursitaret, effracta mausolei fouea, per palam corpus virginis fecit; tunc Bal-samici odoris aura per ecclesiam spirante altiùs leuatum tot miracula præbuit, vt cateruatim eò populorum vndæ confluerent. Vix patuli campi capiebant agmina viatorum, dum æquis vmbonibus diues & mendicus se agerent, cunctos in commune præcipitante fide. Nec cassum euentum res habuit, adeo vt nullus inde nisi extincta vel mitigata valetudine discederet, nonnullosq; regius morbus medicis sane incurabilis per merita virginis relinqueret.*

al. Ethelswitha

EDwardus *senior de quo superiùs multa retuli, suscepit ex vxore* *Elfgiua *filias multas, inter quas &* Edburgam, *quæ dum trima esset, spectabile futuræ sanctitatis dedit periculum. Explorare volebat pater, vtrum ad Deum an ad seculum declinatura esset puella; posuerat q; in triclinio diuersarum possessionum ornamenta, hinc calicem & euangelia, inde armillas & monilia. Illuc virguncula vlnis nutricis blandientis allata, genibus parentis assedit, iussaq; vtrum vellet eligere, toruo aspectu secularia respuens, promptéque manibus raptans euangelia & calicem, puellari adorauit innocentia. Exclamat cœtus assidentium, auspicium futuræ sanctitatis in puella exosculatus, pater ipse arctioribus basijs dignatus sobolem. Vade, inquit, quò te vocat diuinitas, sequere fausto pede quem elegisti sponsum; & profectò & ego & coniux fœlices, si à filia religione victi fuerimus. Ita sanctimonialium habitu induta, cunctas sodales ad amorem suum in vrbe Wintoniæ sedulitate obsequij inuitabat. Nec resupinabat eam alta prosapiæ magnitudo, quòd generosum putaret in Christi inclinari seruitio. Crescebat cum ætate sanctitas; adolescebat cum adulta humilitas; in tantum vt singularum soccos furtim noctu subriperet; & diligenter lotos & inunctos lectis rursum apponeret. Quapropter, licèt multis miraculis Deus viuentem insigniverit, istud exemplum magis in causa prædico; quòd omnia opera eius inchoabat charitas, & consummabat humilitas. Denique deuotionem pectoris & integritatem corporis eius miracula in vita, & post mortem commendant plurima, quæ templorum eius æditui Wintoniæ &* *Perscore nescientibus viua voce pronunciant.*

al. Perssore

EDgari regis filia beata *Edgitha* Wiltonense cœnobium sedem offium suorum dulcibus exuuijs exornat, amore fouet; vbi ab infantia scholæ dominicæ tradita, incorrupta semper virginitate & frequentibus excubijs Dei gratiam demerebatur, natalium tumorem mentis ingenuitate premens. Vnum à maioribus accepi, quod non mediocriter iudicium offendebat hominum, fallens videlicet oculos eorum auratarum apparatu vestium: siquidem cultioribus indumentis, iugiter ornata procederet, quàm illius sanctitudo exposceret. Vnde à sancto *Ethelwaldo* palàm increpata, respõdisse fertur, nec ineptè nec infacetè, Verax & irrefragabile iudicium Dei, sola mortalium operitur conscientia; nam & in sordibus luctuosis potest esse iactantia. Quapropter puto, quòd tam incorrupta mens potest esse sub istis vestibus, quàm sub tuis discissis pellibus. Hoc dicto repercussus pontifex, & veritatem dicti approbans taciturnitate sua, lætúmq; erubescens quòd scintillante puellæ sententia fuerit inustus, siluit. Viderat illam sanctus *Dunstanus* in consecratione Basilicæ sancti *Dionysij*, quam illa in amorem matris ædificauerat, pollicem dextrum frequenter protendere, & signũ crucis fronti è regione pingere; delectatúsq; admodum, nunquam, inquit, putrescat hic digitus. Continuóq; intra Missarum agenda, prorupit in lachrymas adeo profluas, vt singultienti voce discipulum propè astantem concuteret; reiq; causam quæsitus, citò, ait, hęc florida rosa marcescet; citò auis dilecta Deo auolabit. Post sex ab hoc die septimanas consecuta est è vestigio rerum veritas pontificale vaticinium. namq; illa nobilis propositi tenax, prædicta die circa *imminentem terminum efflauit; cum esset annorum viginti trium. Nec multò pòst idem beatus vidit somnij visione sanctum *Dionysium* virginem amicabiliter manu tenentem, & ex oraculo diuino constanter iubẽtem, vt à famulis honorificaretur in terris, sicut à sponso & domino venerabatur in cœlis. Ita crebrescentibus ad tumbam miraculis, edictum vt corpus virgineum leuaretur, & altiùs efferretur; inuentúmq; in cineres totum resolutum præter digitum & aluum & aluo subiecta, vnde disputantibus nonnullis; vni ex his, qui viderant, dormiẽti virgo ipsa astitit dicens; non mirum esse si partes illæ corporis putruerint; quòd vsus *fuerit exanimata corpora in quosdam arcanos naturæ illius sinus defluere, & ipsa vt-

al. inuentæ

al. habeat

pote

pote puella membris illis peccauerit; cæterum iustè ventrem nulla corrumpi putredine, qui nulla sit aculeatus vnquam libidine, sed immunem se fuisse crapulæ & carnalis copulæ. Sanè ambæ istæ virgines meritis suis singula fulciunt cœnobia, adunatis in vtróque multarum sanctimonialium cœtibus, quæ dominabus & magistris suis vocantibus ad gratiam, respondent per obedientiam. Fortunatus, qui virginalium orationum particeps fuerit, quarum deuotioni se Dominus Iesus placido indulget assensu. Nam, vt de Sceptonienſibus dixi, omnes iamdudum virtutes terris relictis cœlum petiere; in solis ferè sanctimonialium mentibus, si vspiam terrarum sint, illas reperies, (quod mihi sanctorum virorum pace dixisse licuerit) quia multùm laudandæ sunt fœminæ, quæ dissimulata sexus infirmitate, certantibus studijs seruantes continentiam, opimam ad superos euehunt victoriam.

PLures è familia regia vtriúsque sexus cognouisse, ad rem referre arbitror: vt sciatur quòd à virtutibus maiorum rex *Edwardus*, de quo ante digressionem dicebam, minimè degenerauerit. Denique miraculis, & prophetiæ spiritu, sicut deinceps dicam, claruit. In exactionibus vectigalium parcus, quippe qui & exactores execraretur; in cibis & potibus regalis luxus immunis; in præcipuis festiuitatibus, quamuis amiciretur vestibus auro intextis, quas regina sumptuosissimè elaborauerat, ita temperans erat, vt nec maiestati suæ deesset, nec tamen supercilium attolleret; magis Dei de his munificentiam, quàm mundialem gloriam mente versans. Vnum erat, quo in hoc seculo animum oblectaret suum, cursus scilicet canum velocium, quorum circa saltus latratibus solebat lætus applaudere; volatus volucrum, quorum natura est, de cognatis auibus prædas agere. Ad hæc exercitia continuis diebus post audita manè officia diuina intendebat. Cætera vir Deo voluntariè deditus, inter regni negotia viuebat Angelum, pauperibus hospitibúsque, maximè transmarinis & religiosis benignus appellando, munificus dando, & ad illorum sanctitatem monachos suę patriæ inuitando. Erat discretæ proceritatis, barba & capillis cygneus, facie roseus, toto corpore lacteus, membrorum habitudine commoda peridoneus.

Viderat quondam somnij reuelatione seculi illius fœlicitatem Brihtwoldus * *Wiltunensis episcopus, viderat & annunciauerat. Nam dum tempore regis* Cnutonis, *cœlestibus apud Glastoniam lucubraret excubijs, subisséque illum cogitatio quæ frequenter angebat, de regia stirpe pene deleta; hæc meditanti sopor irrepsit, &, ecce, in superna raptus videt Apostolorum principem* Petrum, *ipsum* Edwardum, *qui tunc in Normannia exulabat in regem consecrare, cælibe designata vita, & certo viginti quatuor annorum numero regni computato. Eidémq; conquerenti de posteritate, respondere, Regnum Anglorum est Dei: post te prouidit regem ad placitum sui.* * al. Wintonienſis

POrro vt iam de miraculis dicam; adolescentula iuxta parilitatem natalium virum habens, sed fructu coniugij carens, luxuriantibus circa collum humoribus, turpem valetudinem contraxerat, glandulis protuberantibus horrenda. Iussa somnio lauaturam regis exquirere, Curiam imgreditur, rex ipse per se opus pietatis adimplens, digitis aqua intinctis collum pertractat mulieris, medicam dextram sanitas festiua prosequitur, lætalis crusta dissoluitur, ita vt vermibus cum sanie profluentibus, omnis ille noxius tumor *recederet. Sed quia hiatus vlcerum fœdus & patulus erat, præcepit eam vsque ad integram sanitatem, curialibus stipendijs sustentari; verumtamen ante septimanam exactam ita obductis cicatricibus venusta cutis redijt, vt nihil præteriti morbi discerneres; post annum quoque geminam prolem enixa, sanctitatis *Edwardi* miraculum auxit. Multotiens eum in Normannia hanc pestem sedasse ferunt, qui interiùs eius vitam nouerunt. Vnde nostro tempore quidam falsam * insinuunt operam, qui asseuerant istius morbi curationem non ex sanctitate, sed ex regalis prosapiæ hæreditate fluxisse. * al. resideret * al. insumunt

al. oculis tangeretur

CAEcatus quidam, quo incommodo incertum, rumorem frequentem in curia perseuerat sanitatem se recepturum, si aqua ex ablutione manuum regis *oculos tangeret. Id ad se delatum non paucis nuncijs ille riserat, referentes rugato aspectu inspectatus: peccatorem se esse, opera sanctorum virorum sibi non conuenire. Verùm ministri non negligẽdum arbitrati, eo nesciente, sed in ecclesia Dei orante, credulitatem faciunt. Namq; confestim vt lotus est aqua, diuturnis tenebris exulantibus; lux tempestiua orbes impleuit, læto fragore plaudentium suscitato; rex causam percunctatus edidicit. Móxque certitudine visus eius comperta, quòd scilicet digitos suos in oculos sanati intentans, illum reducto capite cauere cerneret, gratias Deo porrectis in cœlũ manibus egit. Eodem modo sanauit cæcum quendam Lincolniæ, qui multis annis superuixit regalis index miraculi.

al. Spillicon

ET vt perfectam viri virtutem, in hac præsertim potentia, cognoscas, subijciam quod mireris. Wulwinus *quidam cognomento* *Spillicora, *filius* Wulmari *de Nutegarehale, quodam die in sylua Bruelle ligna cædens, dum diuturno post laborem sopori indulsisset, sanguine, vt credo circa oculos coagulato, visum decem & septem annis amisit; quibus euolutis somnio edoctus, octoginta & septem ecclesias circumiuit, remedium cæcitatis à sanctis efflagitans. Postremò ad regis curiam veniens, vestibulum cameræ, aduersantibus cubicularijs, frustra diu triuit. Sed perstitit improbus pulsator, donec ægrè admodum rege ipso iubente admissus est. Audiens quippe somnium innocuè respondérat, per dominam meam sanctam* Mariam *multùm gratè feram, si Deus voluerit per me misero misereri. Itaq; quanquam nihil de miraculis auderet, coactus à ministris cum aqua cæco manum imposuit. confestim sanguine ex oculis vbertim stillante clamorem alacrem sanatus produxit; video te rex, video te rex. Ita videns regali pallatio multis temporibus apud* *Winlesores, *nam ibi curatus fuerat, præfuit, sanatoris annos longeuitatæ vitæ transcendens. Ipso die ex eadem aqua, tres cæci & vnus monoculus, qui regali eleemosyna pascebantur, sanati sunt, ministris plena fide liquorem salutiferum largientibus.*

al. Windeshores

DIe sancti Paschæ ad mensam apud Westmonasterium assederat, diademate fastigatus, & optimatum turma circumuallatus. Cúmque alij longam quadragesimæ inediam recentibus cibis compensantes, acriter comederent, ille à terrenis reuocato animo, diuinum quiddam speculatus, mentes conuiuantium permouit ampliorem perfusus in risum; nullóque causam lætitiæ perquirere præsumente, tunc quidem ita tacitum, donec edendi satietas obsonijs finem imposuit. Sed remotis mensis cùm in triclinio regalibus exueretur, tres optimates eum prosequuti, quorum vnus erat Comes Haroldus, *secundus Abbas, tertius episcopus, familiaritatis ausu interrogant quid riserat; mirum omnibus, nec immeritò videri, quare in tanta serenitate diei & negotij, tacentibus cæteris, scurrilem cachinnum eiecerit. Stupenda, inquit, vidi, nec ideo sine causa risi. Tum illi, vt moris est humani ingenij, scisitari & quærere causam ardentius, vt *supplicibus dignanter rem impertiatur. Ille multùm cunctatus tandem instantibus mira respondit: septem dormientes in monte Cælio requiescere iam ducentis annis in dextro iacentes latere; sed tunc in hora ipsa risus sui, latus inuertisse sinistrum; futurum vt septuaginta quatuor annis ita iaceant; dirum nimirum miseris mortalibus omen. Nam omnia ventura in his septuaginta quatuor annis, quæ dominus circa finem mundi prædixit discipulis suis; gentem contra gentem surrecturam, & regnum aduersus regnum, terræmotus per loca, pestilentiam & famem, terrores de cælo, & signa magna, regnorum mutationes, gentilium in Christianos bella, item Christicolarum in paganos victorias. Talia mirantibus inculcans passionem septem dormientium & habitudines corporum singulorum, quas nulla docet litera, ita promptè disseruit; acsi cum eis quotidiano victitaret contubernio. His auditis Comes militem, episcopus clericum, abbas monachum, ad veritatem verborum exsculpendam,* Manicheti *Constantinopolitano imperatori misere, adiectis regis sui literis & muneribus. Eos ille benignè secum habitos episcopo Ephesi destinauit, epistola pariter quam sacram vocant comitante; vt ostenderentur legatis regis Angliæ septem dormientium marturiales exuuiæ. Factumq; est vt vaticinium regis* Edwardi *græcis omnibus comprobatum, qui se à patribus accepisse iurarent super dextrum illos latus quiescere; sed post introitum Anglorum in speluncam, veritatem peregrinæ prophetiæ contubernalibus suis prædicarent. Nec moram festinatio malorum fecit, quin Agareni & Arabes, & Turci, alienæ scilicet à Christo gentes*

al. vt supplicibus rem diligentius impertiret

Syriam

Syriam & Liciam & minorem Asiam omnino, & maioris multas vrbes, inter quas & Ephesum, ipsam etiam Hierosolymam depopulati super Christianos inuaderent. Tunc etiam mortuo Manichete *Constantinopolitano Imperatore*, Diogenes, & Michaelius, *ac* Bucinacius, & Alexius *vicissim se de Imperio præcipitarunt. quorum vltimus vsq; ad nostra tempora durans,* Iohannem *filium reliquit hæredem, astutia & fraudibus quàm probitate notior; multa noxia in peregrinos sacri itineris machinatus, Anglorum tamen fidem suspiciens, præcipuis familiaritatibus suis eos applicabat, amorem eorum filio transcribens. His septem annis proximis tres Papæ,* Victor, Stephanus, Nicolaus *Apostolatus vigorem continuis mortibus labefactarunt. Exvestigio quoque* Henricus *pius Romanorum Imperator defunctus est, successoremq;* Henricum *filium habuit, qui multas oppressiones vrbi Romanæ fatuitate nequitiaque sua intulit. Eodem anno* Henricus *Rex Francorum miles strenuus & bonus potionis haustu interijt. Non multò pòst cometes, stella, vt ferunt, mutationes Regnorum prætendens, longos & flammeos crines per mane ducens apparuit. Vnde pulchrè quidam nostri Monasterij Monachus* Elmerus *nomine viso choruscantis astri terrore conquinisc̃ens; venisti, inquit, venisti, multis matribus lugende; dudum est quod te vidi, sed nunc multò terribiliorem te intueor, patriæ huius excidium vibrantem. Is erat literis, quantum ad id temporis, benè imbutus, æuo maturus, immanem audaciam prima iuuentute conatus. Nam pennas manibus & pedibus, haud scio, qua innexuerat arte, vt* Dędali *more volaret, fabulam pro vero amplexus; collectaq; è summo turris aura spacio stadij & plùs volauit; sed venti & turbinis violentia, simul & temerarij facti conscientia tremulus cecidit, perpetuò pòst hæc debilis, & crura effractus. ipse ferebat causam ruinæ quòd caudam in posteriori parte oblitus fuerit.* al. Eilmerus

Similem huic prophetiam Edwardus *moriens exhibuit, quam hîc per anticipationem dicam. Cùm enim biduo elinguis iacuisset, die tertio pòst soporem grauiter ac profundè suspirans; Deus inquit Omnipotens, si non est fantastica illusio, sed verax visio, quam vidi, da mihi facultatem eam astantibus exponendi, aut è conuerso. Itaq; mox expedita loquela, duos inquit modò Monachos vidi mihi assistere, quos adolescens olim in Normannia videram, religiosissimè vixisse, & Christianissimè obijsse. Hi se Dei nuntios præfati talia ingessere; quoniam primores Angliæ duces, Episcopi & Abbates, non sunt ministri Dei sed diaboli, tradidit Deus hoc regnum post obitum tuum anno vno & die vno in manu inimici, peruagabuntúrque dæmones totam hanc terram. Cúmque ego hæc me ostensurum populo dicerem, illúmque pœnitentia facta liberandum, præmisso exemplo Niniuitarum promitterem; neutrum, aiunt, erit; quia nec ipsi pœnitebunt, nec Deus ipsis miserebitur. Et quando inquam tantarum calamitatum remissio sperari poterit; tunc inquiunt, quasi si arbor viridis succidatur in medio, & pars abscisa deportetur â stipite trium iugerum spatio, cum sine quolibet adminiculo suo iterum connexa trunco cœperit & floribus pubescere, & fructus protrudere ex coalescentis succi amore pristino, tunc demum poterit sperari talium malorum remissio.*

HVius vaticinij veritatem, quamuis cæteris timentibus, tunc *Stigandi* Archiepiscopi risus excepisset, dicentis vetulum accedente morbo nugas delirare. Huius ergo vaticinij veritatem nos experimur; Quòd scilicet Anglia facta est exterorum habitatio, & alienigenarum dominatio. Nullus hodie Anglus vel dux, vel Pontifex, vel Abbas; Aduenæ quíque diuitias & viscera corrodunt Angliæ; Nec vlla spes est finiendæ miseriæ. Cuius mali causam, tempus est sicut dudum spospondi, vt sermo noster paucis absoluere tentet.

REx *Edwardus* pronus in senium, quod ipse non susceperat liberos, & *Godwini* videret inualescere filios, misit ad Regem Hunorum, vt filium fratris *Edmundi Edwardum*, cum omni familia sua mitteret. Futurum, ait, vt aut ille aut filij sui succedant regno hæreditario Angliæ; Orbitatem suam cognatorum suffragio sustentari debere. Ita venit *Edwardus*, sed continuò apud sanctum *Paulum* Londoniæ fato functus est, tribus liberis superstitibus; vir nèque promptus manu, néque probus ingenio; *Eadgaro*, qui pòst occisionem *Haroldi* â quibusdam in regem electus est, & vario lusu fortunæ rotatus, nunc penè decrepitum diem ignobilis ruri agit; *Christina*, quæ sanctimoniali habitu apud Rameseiam consenuit; *Margarita*, quam *Malcolmus* Rex Scottorum legitimo matrimonio duxit: Hæc numerosa prole fœcunda habuit filios *Edgarum* & *Alexandrum*, qui post patrem regnauerunt in Scotia successione continua. Nam senior *Edwardus* in bello cum patre occubuit; iunior *Dauid* mansuetudine, & sapientia celebris,

bris, rex Scotiæ modò habetur; Filias, *Matildem*, quam noſtro ſeculo Rex *Henricus*, *Mariam*, quam *Euſtachius* iunior Comes Bononiæ vxores duxerunt. Rex itáque defuncto cognato, quia ſpes prioris erat ſoluta ſuffragij, *Willielmo* Comiti Normanniæ ſucceſſionem Angliæ dedit. Erat ille hoc munere dignus, præſtans animi iuuenis, & qui in ſupremum faſtigium alacri labore excreuerat; Præterea proximè conſanguineus, filius *Roberti* filij Richardi ſecundi, quem fratrem fuiſſe *Emmæ* matris *Edwardi* non ſemel eſt, quod diximus. Ferunt quidam ipſum *Haroldum* â rege in hoc Normanniam miſſum; alij ſecretioris conſilij conſcij inuitum venti violentia illuc actum, quo ſe tueretur inueniſſe commentum; quod, quia propius vero videtur, exponam. *Haroldus* in prædium iuris ſui Boſeam venerat: ibi vt animum oblectaret ſuum, piſcatorium conſcendit nauigium; & interim quidem longiuſculo ludo in altum proceditur; ſed ſubitò aduerſa tempeſtate coorta, ipſe cum ſodalibus in Pontiuum pagum compellitur. Homines regionis illius pro more gentis inſito, repentè ex omni parte conuolauere, inermes ab armatis, pauci â pluribus (quod facile fuit) oppreſſi, manus manicis, pedes compedibus prębuere. *Haroldus* aſtuto pectore voluens caſus remedium, hominem promiſſis ingentibus ſollicitatum, ad *Willielmum* miſit; miſſum ſe â Rege Normanniam, vt quod minores nuntij balbutierant, ipſe potiſſimum ſua confirmaret præſentia; in vinculis â *Gowine* Potiui Comite detineri, quo minùs mandata exequatur; Barbarum & effrenatum morem regionis eſſe, vt qui euaſerant in mari naufragium, in terra inuenirent periculum; conuenire tanti nominis viro, ne impunitum dimittat; quòd fidem eius appellantibus vincula iniecta nonnihil de maieſtate ipſius diminuerint; ſi pecunijs exuenda captiuitas eſſet, libens daret *Willielmo* Comiti non ſemiuiro**Gwidoni*. Ita *Haroldus Willielmo* mandante liberatus, & ab ipſo**Gwidone* Normanniam ductus eſt. Comes eum magna dignatione, gentilitio ornatu in cibis & veſtibus coluit; & vt notiorem faceret, ſimul & virtutem experiretur, Britannica expeditione, quam tunc forte ſuſceperat, ſecum habuit. Ibi *Haroldus* & ingenio & manu probatus, Normannum in ſui amorem conuertit; atq; vt ſe magis commendaret, vltrò illi tunc quidem caſtellum Doroberniæ, quod ad ius ſuum pertineret, & poſt mortem *Edwardi* regnum Anglicum ſacramento firmauit. Quare & filiæ adhuc impubis deſponſione, & totius patrimonij amplitudine donatus, familiarium partium habebatur. Nec multum temporis interceſſit, quòd illo domum reuerſo rex in natale domini apud Londoniam coronatus eſt, ibidémque morbo ictus quo ſe moriturum ſciret, Eccleſiam Weſtmonaſterij die Innocentium dedicari pręcepit. Ita ęui plenus & gloriæ, ſimplicem ſpiritum cœleſti regno exhibuit, & in eadem Eccleſia die *Theophaniæ* ſepultus eſt, quam ipſe illo compoſitionis genere primus in Anglia ędificauerat, quod nunc penè cuncti ſumptuoſis ęmulantur expenſis. Progenies Weſtſaxonum, quæ in Britannia â *Cerditio* quingentis & ſeptuaginta vno annis, ab *Egberto* ducentis & ſexaginta vno regnauerat, in illo ad regnandum omnino defecit. Nam recenti adhuc regalis funeris luctu, *Haroldus* ipſo *Theophaniæ* die, extorta â principibus fide arripuit diadema, quamuis Angli dicant â Rege conceſſum: quod tamen magis beneuolentia, quàm iudicio allegari exiſtimo, vt illi hæreditatem transfunderet ſuam, cuius ſemper ſuſpectam habuerat potentiam. Quamuis, vt non celetur veritas, pro perſona quam gerebat, regnum prudentia & fortitudine gubernaret, ſi legitimè ſuſcepiſſet. Denique viuente *Edwardo* quæcúnque contra eum bella incenſa ſunt, virtute ſua compreſſit, cupiens ſe prouincialibus oſtentare, in regnum ſcilicet ſpe prurienti anhelans. *Griffinum* vt ſuprà dixi regem Wallenſium & priùs bello vicit, & poſtmodum multis niſibus reſurgere conantem capite priuauit. Succeſſores duos ex ſatellitibus ſuis fratres eiuſdem *Griffini Blegent* & *Riuallonem*, qui eum obſequio demeruerant, conſtituens. Eodem anno *Toſtinus* â Flandria in Humbram nauigio ſexaginta nauium delatus, ea quę circa oram fluminis erant, piraticis excurſionibus infeſtabat. ſed ab *Edwino* & *Morchardo* concordis potentiæ fratribus impigrè de Prouincia pulſus, verſus Scotiam vela conuertit. ibi Regi Noricorum *Haroldo Haruagre* obuio manus dedit, qui cum trecentis nauibus Angliam aggredi meditabatur. Ambo ergo conſertis vmbonibus terram tranſhumbranam populabantur; germanos recenti victoria feriatos, qui nihil minùs quàm talia latrocinia metuerent, aggreſſi, victos intra

al. Godwin, al. Godwine.

Eboracum

Eboracum includunt. *Haroldus* nuntio accepto, cunctis viribus eò contendit; pugna ingens commissa vtrisq; gentibus extrema nitentibus; Angli superiorem mânum nacti Noricos in fugam egerunt. sed tantorum, & tot virorum victoriam (quod forsitan posteritas difficilè credat) vnus Noricus multa hora interpolauit. Siquidem in ingressu pontis qui * Standford-brigge dicitur consistens, vno & altero & pluribus nostræ partis interemptis, omnes â transitu arcuit. Inuitatus ad deditionem, vt tanti roboris homo largam clementiam Anglorum experiretur; inuitantes ridebat, subinde rugato vultu increpitans imbecillis animi homines, qui nequirent vni resistere. Nemine itáque propiùs accedente, quòd inconsultum æstimarent cum illo cominus congredi, qui salutis omne viaticum desperatus effunderet; vnus ex collateralibus Regis iaculum ferreum in eum eminus vibrat, quod ille, dum gloriabundus proludit, ipsa securitate incautior terebratus, victoriam Anglis concessit. Continuò enim libero transitu exercitus traiectus, Noricos palantes â tergo cæcîdit. Rex *Haruagre* & *Tostinus* interempti, regis filius cum omnibus nauibus domum clementer remissus; *Haroldus* triumphali euentu superbus nullis partibus prędæ commilitones dignatus est. Quapropter multi, quò quisque poterat, dilapsi, regem ad bellum Hastingense proficiscentem destituere. Nam pręter stipendiarios & mercenarios milites, paucos admodum ex prouincialibus habuit. vnde, cum suis, quos ductabat post nouem menses & aliquot dies accepti regni, astutia *Willielmi* circumuentus, fusus est; leui videlicet belli negotio, sed occulto & stupendo Dei consilio; quod nunquam postea Angli communi prælio in libertatem spirauerint; quasi cum *Haroldo* omne robur deciderit Angliæ, qui certè potuit, & debuit (etiam per inertissimos) soluere pœnas perfidiæ. Nec hæc dicens virtuti Normannorum derogo, quibus tum pro genere, tum pro beneficijs fidem habeo. Sed mihi videntur errare, qui Anglorum numerum accumulant, & fortitudinem extenuant. Ita Normannos dum laudare intendunt, infamia respergunt. Insignis enim planè laus gentis inuictissimæ, vt illos vicerit, quos multitudo impeditos, ignauia fecerit timidos; Immo verò pauci & manu promptissimi fuere, qui charitati corporum renuntiantes, pro patria animas posuerunt. Sed quia hæc diligentiorem relationem expectant, nunc dabo secundo libello terminum, vt & mihi dictandi & alijs lectitandi reuiresçat studium.

* al. Stanfrenbrig.

PROLOGVS LIBRI TERTII.

DE Willielmo Rege scripserunt diuersis incitati causis & Normanni, & Angli: Illi ad nimias efferati sunt laudes, bona malaque iuxtà in cœlum prædicantes; isti pro gentilibus inimicitijs, fœdis dominum suum proscidêre conuitijs. Ego autem, quia vtriusque gentis sanguinem traho, dicendi tale temperamentum seruabo; benè gesta, quantum cognoscere potui, sine fuco palam efferam; perperam acta quantum sufficiat scientiæ, leuiter & quasi transeunter attingam; vt nec mendax culpetur historia, nec illum nota inuram censoria, cuius cuncta penè, etsi non laudari, excusari certè possunt opera. Itáque de illo talia narrabo libenter & morosè, quæ sint inertibus incitamento, promptis exemplo, vsui præsentibus, iocunditati sequentibus. Verum in his protrahendis non multum temporis expendam impendium; quæ nulli emolumentum, imo legenti fastidium, scribenti pariant odium. Satis superq; sufficiunt, qui genuino molari facta bonorum lacerent. Mihi hæc placet prouincia, vt malum quantum queo sine veritatis dispendio extenuem; bona non nimis ventosè collaudem. De qua moderatione, vt æstimo,

veri

veri qui erunt arbitri, me nec timidum nec inelegantem pronunciabunt. Hoc itaque non ſolum de Willielmo, *ſed & de duobus filijs eius ſtilus obſeruabit, vt nihil nimiè, nihil niſi verè dicatur. quorum primus parum quod laudetur egit, præter primos regni dies, tota vita damno Prouincialium comparans fauorem militum. ſecundus patri quàm fratri morigeratior, inuictum animum inter aduerſa & proſpera rexit: cuius expeditiones ſi attendas, ignoras, cautior, an audatior fuerit: ſi fortunas aſpicias, hæſites beatior, aut boni euentus indigentior fuerit. Sed de talibus tempus erit vt lector arbitretur. Nunc tertium volumen incepturus, ſatis reor egiſſe, vt attentum & docilem facerem, ipſe ſibi benignè perſuadebit, vt beneuolus ſit.*

10

De Willielmo primo.

al, Rodbertus

al. peregrè.

Obertus alter filius *Richardi* ſecundi, poſtquam ſeptem annis glorioſè ducatum Normanniæ tenuit, Ieroſolimam * pergere mentem appulit. Habebat tunc filium ſeptennem ex concubina ſuſceptũ, cuius ſpeciem in choreis ſaltitantis fortè conſpicatus, non abſtinuit, quin ſibi nocte coniungeret; deinceps vnicè dilexit, & aliquandiu iuſtæ vxoris loco habuit. Puer ex ea editus, *Willielmus* â nomine abaui dictus; cuius magnitudinem futuram matris ſomnium portendebat, quo inteſtina ſua per totam Normanniam & Angliam extendi, & dilatari viderat: Ipſo quoq; momento, quo partu laxato in vitam effuſus puſio humum attigit, ambas manus iunco, quo puluis pauimenti cauebatur, impleuit, ſtrictè quod corripuerat compugnans. Oſtenſum viſum mulierculis læto plauſu gannientibus obſtetrix quóque fauſto omine acclamat puerum regem futurum.

PAratis ergo omnibus, quæ Ieroſolimitani itineris viaticum informarent, apud Fiſcanum conſilium proceribus indicitur. Ibi iubente patre in nomen & fidem *Willielmi* ab omnibus iuratur: *Gilebertus* Comes tutor pupilli conſtituitur, tutela tutoris Regi Francorum *Henrico* aſſignatur. *Roberto* ceptam viam expediente, Normanni omnes communi vmbone patriam per ſua quiſq; munimenta tutari, paruum herum ex amore venerari. Stetit hęc fides vſq; ad famam obitus eius: qua vbiq; gentium diſſeminata, cum fato mutatus amor, mox quiſq; ſua munire oppida, turres agere, frumenta comportare, cauſas aucupari, quibus quamprimum â puero diſſidium meditarentur. Inter hæc ille haud equidem reor ſine Dei auxilio, qui eum tanto principaturum preuiderat imperio, tutus adoleſcebat; cùm ſolus pene *Giſlebertus* æquum & bonum armis defenſitaret ſuis. Cæteri ſtudijs partium agebantur. Iam verò interfecto *Giſleberto* â *Radulpho* patruele ſuo, vbiq; cædes, vbiq; ignis verſabantur. Clariſſima olim patria inteſtinis diſſentionibus exulcerata, pro latronũ libito deuidebatur; vt meritò poſſet querimoniã facere, *Væ terræ cuius Rex puer eſt.* At ille vbi primùm potuit per ętatem, militiæ inſignia â Rege Francorum accipiens, prouinciales in ſpem quietis erexit. Sator diſcordiarum erat *Gwido* quidam Burgundus â patre, nepos *Richardi* ſecundi ê filia; infantiam cum *Willielmo* concurrerat, tunc quóque ianuas adoleſcentiæ paritèr vrgebant. Conuictus familiaritatem, familiaritas amicitiam parauerat. huc accedebat quòd ei Brionium & Vernonium caſtella dederat, nihil pro conſanguinitate negandum putans. Horum Burgundus immemor, affictis criminibus, quibus id facere meritò videretur,

retur, abalienauit se â Comite. Longum est & non necessarium si persequar, quæ hinc inde acta, quæ castella capta. repererat enim perfidia socios, *Nigellum* Vice-comitem *Constantini*, *Radulphum* Vice-comitem Tembaiocensem, *Haimonem* dentatum auum *Roberti*, qui nostro tempore in Anglia multarum possessionum incubator extitit. Cum his per totam Normanniam grassabatur prædo improbissimus inani spe ad Comitatum illectus. Necessitas Regem tutorem exciuit, vt desperatis partibus pupilli succurreret. Itaque paternę beneuolentiæ recordatus, quòd eum fauore suo in Regnum sublimauerat, apud Walesennas in defectores irruit. Cæsa illic multa eorum millia, multi fluminis *Oluæ rapacitate intercepti, quòd in arcto locati, equos ad transuadandos vortices instimularent. *Guido* vix elapsus Brionio se recepit, inde per *Willielmũ* expulsus, non ferens probri famam, vltrò Burgundiam, natiuum scilicet solum contendit. Nec ibi inquietus animus quietem inuenit. Nam â Comite illius prouinciæ fratre suo *Willielmo*, quem insidijs impetiuerat, fugatus, incompertum est, quem finem habuit. *Nigellus* & *Ranulphus* in fidem recepti sunt; *Haimo* in acie cæsus, cuius insignis violentia laudatur, quòd ipsum regem equo deiecerat; quare â concurrentibus stipatoribus interemptus, pro fortitudinis miraculo regis iussu egregiè tumulatur. Tulit huius gratiæ stipendium Rex *Henricus* â Normanno domino contra *Gaufredum* *Martellum* apud Molendinum Herle, quod castrum in Andegauensi Regione est, summa vi adiutus. Nam iam in virile robur excreuerat, maioribus natu, & pluribus solus metuendus; solus caput discriminibus inferre, solus vel cum paucis in confertissimos diuersæ partis insilire. Quapropter ab illa expeditione laudatæ fortitudinis specimen & amicitiarum apud regem culmen retulit: adeo vt quasi paterno consilio sępe admoneret, ne ad pericula promptus vitam suam despiceret, quæ esset Francis decori, Normanniæ tutamento, vtrísque exemplo. *al. Olnæ.* *al. Martellus.*

EO tempore erat Comes Andegauorum *Gaufridus* cognomento *Martellus*, quod ipse sibi vsurpauerat, quia videbatur sibi fælicitate quadam omnes obsistentes contundere. Denique dominum suum Comitem Pictauensem aperto Marte cepit, ferreísque vinculis innodatum ad ignobiles pacis conditiones adduxit, Burdegala, & confinibus vrbibus cederet, de cæteris annuum vectigal pensitaret. Sed ille, vt creditur, pro ferri iniuria & ciborum inedia beneficio opportunæ mortis post triduum perpetuæ ignominiæ exemptus est. Tum *Martellus*, ne quid deesset impudentiæ, nouercam defuncti matrimonio sibi copulauit, fratres in tutelam recipiens, quoad possent principatui regendo sufficere. Mox *Theobaldi Blesiensis* Comitis ingressus limites, vrbem Turonicam obsedit; ipsum ciuibus suis auxilium ferre volentem, consortio ęrumnæ implicuit. Siquidem captus, & in ergastulo reclusus, vrbem sibi omnibúsque suis hæredibus in posterum abiurauit. Pudendam miseriam hominis quis dixerit? vt pro ambitione quantulæcúnque vitæ, tantæ vrbis dominio successores suos perpetuò fraudaret, *licet seueriores plerúmque aliorum arbitri simus, quia ipsi nobis consulere noueri-mus, si fortè in talibus deprehensi fuerimus.* Ita *Martellus* tantarum virium augmento turgidus, etiam Normannum Comitem Allentij castelli possessione vellicauit, pronis in perfidiam habitatoribus. Qua is irritatus iniuria, par pari retulit, & Danfrunt, quod tunc erat Comitis Andegauorum, obsidione coronauit. Nec mora, obsessorum querelis commonitus *Gaufridus*, non segnis aduolat innumero stipatus milite. Nuntio aduenientis accepto, *Willielmus Rogerium* de monte Gomerico, & *Willielmum* filium *Osberni* exploratum mittit; Illi pro alacritate iuuentæ breui multa milliaria progressi, equitantem *Martellum* conspicati, certiorem de domini sui audacia faciunt. Ille contrà fremere, immania minari, postridie se illuc venturum, ostensurum mundo quam præstet in armis Andegauensis Normanno: simul eximia arrogantia colorem equi sui, & armorum insignia, quæ habiturus sit, insinuat. At exploratores non minori fastu, eadem de *Willielmo* annunciantes, regrediuntur, & suos in certamen accendunt. Hæc ideo seriatim retuli, vt *Martelli* tumor legentibus eluceścat. Cæterum nihil tunc de solita magnanimitate ausus, antequam in manus veniretur, terga ostendit. Quo audito, Alentini se dedidere, pacti membrorum salutem. Post etiam Danfruntini fœliciora signa sequuti sunt.

Posterioribus

POſterioribus annis rebellauit *Willielmus* Comes de Archis, patruus eius, ſed nothus, â primis auſpitijs ducatus infidus, & verſipellis. Nam & in obſidione Danfronti clam profugerat, & multis ſæpè animi ſui latebras aperuerat. Quapropter *Willielmus* quibuſdam, quos fideles falſò arbitrabatur, firmitatem caſtelli commiſerat: verùm ille aſtu, quo callebat, multa largiendo, plura pollicendo in ſuas partes eoſdem traduxit. Munitione igitur potitus, bellum domino ſuo denunciauit. Ille ſolito more alacerrimè Archas obſędit, diſſuadentibus amicis, palam profeſſus, nihil latrones auſuros, ſi in conſpectum eius veniſſent. Nec promiſſio fide caruit; námque pluſquam 300. milites, qui pabulatum & populatum proceſſerant, eo penè ſõlo conſpecto intra munitiones, refugére. Dux ſine ſanguine rem peragere volens, obfirmato contra Archas caſtello, ad alia, quę magis vrgebant, bella conuerſus eſt; ſimul quia ſciebat regem Francorum iam pridem, neſcio qua ſimultate ſibi infenſum, ad opem obſeſſo ferendam aduentare. Námque*prædicandi moderaminis conſilio quamuis iuſtiorem cauſam habere videretur, cum eo decernere ferro cauebat, cui & pro ſacramento & pro ſuffragio obnoxius erat. Reliquit tamen primates aliquos, qui impetum regium tardarent, quorum aſtutia inſidijs exceptus, *Iſembardum* Pontiui Comitem coram ſe obtruncari, *Hugonem Bardulfum* capi meritò ingemuit. Nec multò pòſt dulcem Frãciam quia res malè ceſſerat, repetente, Comes Arcenſis fame tabidus, & vix oſſibus hærens deditioni conſenſit, ad exemplum clementiæ, ad inditium induſtriæ, vitæ & membris reſeruatus. Huiuſce obſidionis interuallo populus Caſtri, quod molendinis dicitur, exoleſcens ad partes regis incentore quodam *Gwalterio* tranſijt. Imponitur ibi non ſegnis militum manus, prefecto *Gwiaone* fratre Comitis Pictauenſis. Is aliquantis diebus ſedulò militiæ munia executus eſt: verùm crebreſcente fama Archenſis victoriæ, Franciam elapſus, non leue incrementum acceſſit ducalis gloriæ.

al. precandi.

NEc Rex *Henricus* otio indulſit, quin grunniret excercitus ſuos ludibrio fuiſſe *Willielmo*; coactis itaq; omnibus viribus, & copijs bipartitis, totam inundauit Normanniam. Ipſe de parte Galliciæ Celticæ, quæ inter Garumnam & Sequanam fluuios iacet, quicquid militũ erat ſuo ductu trahens; *Odonem* fratrem populo Galliæ Belgicæ, quæ eſt inter Rhenum & Sequanam, præficiens. Eodem modo *Willielmus* ſuos, qua poterat, animoſitate diuiſit, iuxta Regis caſtra ſenſim obambulans, quæ iam in *Ebronenſi pago metabatur, vt nec cominus pugnandi copiam faceret, nec Prouinciam coram ſe vaſtari ſineret. Duces eius *Robertus* Comes Aucenſis, *Hugo* Gornaſcenſis, *Hugo* montis fortis, *Willielmus Criſpinus* ad Caſtellum quod mortuum mare vocatur, infeſtis ſignis contra *Odonem* conſtitêre. Nec ille pro numero militum, quo tumebat, moram pugnę fecit, ſed parumper reſiſtere auſus, mox impetum Normannorum non ferens, terga nudauit, omen fugæ primus auſpicatus: Ibi dum *Guido* Pontiui Comes ſtudioſiùs vltioni fratris intendit, captus fatalem familiæ ſuæ manum exhorruit, præterea plures alij præcellentes opibus, turgentes maiorum natalibus, Hunc ſucceſſum ex *aduentantibus cognitum, *Willielmus* circum Regis tentoria nocte intempeſta preconari curauit. Quo audito, poſt aliquot dies, quos in Normannia egit, refugit in Franciam; nec multo pòſt tempore diſcurrentibus vtrobiq; nuncijs, pacificè conuentum, vt Regij captiui abſoluerentur, Comes erepta, vel eripienda *Martello* iure vendicaret legitimo.

al. Ebronenſi.

al. aduenientibus.

LOngum eſt, & non neceſſarium referre quantę inter eos contentiones verſatę ſunt, quomodo *Willielmus* ſemper ſuperiorem manum retulerit. Quid quòd ineſtimabili præſumptione fortitudinis, nunquam ſubitò, nec niſi prænunciata die illum aggredi dignatus, noſtri temporis morem animi magnitudine contempſerit? Illud quoq; prætereo, quòd iterum ruptis amicitijs, rex *Henricus* Normanniam ingreſſus, per pagum Exiomenſem vſq; ad fluuium Diuæ peruenerit, iactitans ſolum Oceanum progreſſioni ſuæ eſſe obſtaculum. Verùm *Willielmus*, qui ſe videret propter fidei diſſimulationem immoderatè premi, tunc tandem conſcię virtutis arma concutiens, Regias copias, quæ circa flumen erant (nam pars paulò antè eius aduentu audito tranſuadauerat) tanta internitie cecîdit, vt nihil poſtea Francia plus metuerat, quàm Normannorum ferociam irritare. Terminum diſcordiarum fecit properata mors *Henrici*, nec multò pòſt *Martelli*. Rex moriens *Baldewino* Comiti Flandriæ tutelam admodum paruuli

paruuli *Philippi* filij delegauit. Is erat fide, & ſapientia æquè mirandus, præuiridantibus membris incanus, præterea Regiæ ſororis connubio ſublimis: filia eius *Mathildis Willielmo* iamdudum nupſerat; fœmina noſtro tempore ſingulare prudentiæ ſpeculum, pudoris culmen. Hinc factum eſt, vt pupilli, & generi mediator tumores ducum, & prouincialium ſalubri propoſito compeſceret.

SEd, quia totiens *Martelli* ſe occaſio ingeſſit, genealogiam Comitum Andegauenſium, quantum relatoris noſtri memoria attigit, tranſcurram. *Fulco* antiquior pluribus annis vſque ad ſenium illum moderatus Comitatum multa fecit induſtriè, multa egregiè. Vnum omnino eſt, quo eum notari audierim, quòd *Herbertum* Comitem Cinnomanenſem Sanctonas ſponſione vrbis illectum, in medio colloquio ab apparitoribus arctari, &, quibus placuit, conditionibus irretiri fecit. Cęterum ſanctus, & integer extremis fere annis filio ſæpe dicto *Gaufrido* principatu viuens ceſſit. Ille in prouinciales (immane,) quàm durè, in ipſum collatorem honoris quàm ſuperbè actitans, iuſſuſq; magiſtratũ, & faſces deponere, adeo ſibi arrogauit, vt contra patrem arma ſumeret. Tunc ſenis frigidus iam & effętus ſanguis ira incaluit, filiumq; iuueniliter inſultantem paucis diebus maturiori cõfilio adeo infregit, vt per aliquot milliaria ſellam dorſo euehens, pronum ſe cum ſarcina ante pedes patris exponeret. Ille, cui vetus animoſitas adhuc palpitaret, aſſurgens, & pede iacentem pulſans, victus es tandem victus ter quaterq; ingeminat. ſuperfuit victo ſpiritus, & quidem egregius vt reſpõderet; *Tibi pater ſoli, quia pater es, victus, cæteris omnibus inuictus ſum.* Hoc relatu tumentis animus emollitur, patriaq; pietate verecundiam prolis conſolatus, principatui reſtituit, monitum, vt maturiùs ſe ageret; prouincialiũ fortunas & pacem, ſuum eſſe decus ad extraneos, commodũ ad domeſticos. Eodem anno veteranus, & ſecularibus ſtipẽdijs emeritus, iam de animæ viatico cogitans Ieroſolymã adijt; ibi â duobus ſeruis ſacramento adactis, vt quod iuberet, facerent, per publicũ ad Sepulchrũ Domini nudus, inſpectãtibus Turcis, tractus eſt. Alter *reſtem ligneũ collo eius intorſerat, alter flagellis terga expoliati vrgebat: inter hęc ille clamabat, Accipe Domine miſerũ *Fulconem*, periurum tuum, fugitiuum tuũ; confeſſam dignare animam meam Domine *Ieſu Chriſte*. Nec tamen, quod deſiderabat, tunc impetrauit, ſed domũ placidè regreſſus poſt aliquot annos obijt. Filij eius *Gaufridi* prępruptam audaciã ſuperior narratio patefecit. Is moriens *Gaufrido* ſororis filio hereditatem ſuam contradidit, ſed induſtriam ſeculi transfundere non potuit. Nam ille ſimpliciũ morũ iuuenis magis in eccleſijs orare, quàm arma tractare conſuetus, homines regionis illius, qui quietè victitare neſcirent, in contemtũ ſui excitauit. Quare tota terra prędonibus expoſita, *Fulco* frater illius vltro ducatũ corripuit. *Fulco* *Rethin* dictus quòd germani ſimplicitati crebrò infrendens, ad vltimum honore ſpoliatum perpetua cuſtodia coërcuerit. Habuit vxorem quæ pruritu altioris nominis allecta, illo relicto *Philippo* regi Francorum nupſit, quam, is immemor dicti,

Non bcnè conueniunt, nec in vna ſede morantur
Maieſtas & amor,

tanta venere ardebat; vt cùm alijs omnibus imperare cuperet, ab ea ſibi imperari æquanimiter ferret. Denique omnium digitis quaſi fatuus notari, ab omni orbe Chriſtiano excommunicari propter eius libidinem aliquantis annis ſuſtinuit. Filij *Fulconis* fuerunt *Gaufridus* & *Fulco*; *Gaufridus* cognomen *Martelli* hęreditarium ſortitus, ſuis ſudoribus ampliauit, tanta pace & quiete per terras illas parta, quantam nemo viderit, nemo viſurus ſit. Quapropter ſuorum inſidijs necatus, egregiæ probitatis decus luit: *Fulco* in Regimine ſuccedens, adhuc in rebus humanis verſatur, de quo forſitan tempore Regis *Henrici* dicturus, nunc de *Willielmo* explanabo quod reſtat.

ILle vbi ciuile diſſidium multo excercitio compoſuit, rem maioris gloriæ animo ſequens terras, olim Normanniæ appendices, quæ longo vſu inſoleuerant, reſtituere intendit; Cinnomanicũ dico Comitatũ, & Brittanniam. Quorum Cennomanius dudũ â *Martello* ſuccenſa, & domino ſuo *Hugone* priuata, tunc nuper aliquantulũ ſub *Herberto Hugonis* filio reſpirauerat: qui vt tutior contra Andegauenſem eſſet, *Willielmo* ſe manibus dederat, in eius fidelitatẽ ſacramento iuratus: Præterea filiã ipſius petierat, & deſpõderat; quę priuſquã nubilibus annis matura cõiugio fieret, ille morbo deceſſit;

al. vectem.

al. Rechon.

Hæredem ſibi *Willielmum* pronuntians, adiuratis ciuibus ne alium ſuſciperent: habituri, ſi vellent, lenem & probum dominum; ſi nollent, recti ſui exactorem immodicum. Quo defuncto, Cinnomanenſes magis ad *Gwalterium* Medantinum declinantes, cui ſoror *Hugonis* nupſerat, ſerò tandem, vt *Willielmum* ſuſciperent, reſipuere, grauibus ſæpe damnis admoniti. Illud fuit tempus, quo *Haroldus* inuitus Normanniam importuna ſibi aura, eſt euectus: Quem, ſicut ſupradictum eſt, *Willielmus* in Brittannicam expeditionem duxit, volens eius manum explorare; ſimul, & ſtrictiori cõſilio apparatum oſtentans ſuum conſpicaturo quantum præſtaret Anglicis bipennibus enſis Normannicus. *Alanus* tunc ibi Comes viridis iuuenta, & præcellens robore *Eudonem* patruum vicerat, multa egregiè fecerat, *Willielmum* non ſolùm non timebat, ſed & irritabat. at ille Brittanniam vt hereditarium ſolum calumnians, quòd eam *Carolus Rolloni* cum filia ſua *Giſla* dederat, breui effecit, vt vltro *Alanus* aduenies ſupplicíter ſe ſuaq; dederet. Sed, quia de Brittannia parum aliâs dicturus ſum, hîc quoddam miraculum, quod illis fermè diebus in Nannetis ciuitate contigit, paucis inferam.

ERant in vrbe illa duo clerici non dum patientibus annis Presbyteri; Id officium magis precariò quàm bonæ vitæ merito ab Epiſcopo loci exegerant: denique alterius miſerandus exitus ſuperſtitem inſtruxit, quàm fuerint antea in inferni lapſum præcipites. Cæterùm quod ad ſcientiam literarum tendit, ita edocti, vt aut parum aut nihil ipſis deberent artibus; à reptantibus infantiæ rudimentis adeò iocundis amicitiæ officijs æmuli, vt iuxta Comici dictum, manibus pedibuſque conando periculum, etiam ſi neceſſe eſſet, capitis pro inuicem facerent. Quare die quadam liberiorem animũ â curis forinſecis nacti, in ſecreto conclaui huiuſmodi ſententias fudêre: Pluribus ſe annis nunc literis, nunc ſeculi curis mentes exercuiſſe, nec ſatiaſſe, magis ad diſtortum, quàm ad rectum intentas: Inter hæc, illum acerbum diem ſenſim appropinquare, qui ſocietatis ſuæ inextricabile in vita vinculum diſrumperet: vnde præueniendum maturè, vt fides, quæ conglutinarat viuentes, primò mortuũ comitaretur ad manes. Paciſcuntur ergo, vt quiſquis eorum antè obiret, ſuperſtiti vel vigilanti, vel dormiẽti appareret, infra triginta proculdubio dies, ſi fiat, edoctus, quòd ſecundum Platonicos mors ſpiritum non extinguat, ſed ad principium ſui Deum tanquam ê carcere emittat; ſin minus, Epicureorum ſectæ concedendũ, qui opinantur animam corpore ſolutam in aërem euaneſcere, in auras effluere. Ita data acceptaque fide quotidianis colloquijs ſacramentum frequentabant. nec multum in medio, & ecce, mors repentina imminens indignantem halitum vni ecrum violenter extraxit; remanſit alter, & ſeriò de ſocij ſponſione cogitans, & iam iamque affuturum præſtolans caſſa opinione triginta diebus ventos pauit, quibus elapſis, cùm deſperans, alijs negotijs auocaſſet otium, aſtitit ſubitò vigilanti, & quiddam operis molienti, vultu, qualis ſolet eſſe morientiũ anima fugiente, exanguis; Tum tacentem viuum prior mortuus compellans, agnoſcis me, inquit? agnoſco reſpondit, & non tantum de inſolita tua turbor præſentia, quantùm de diuturna miror abſentia: At ille vbi tarditatem aduentus excuſauit, tandem ait, tandem expeditis morarũ nexibus venio; ſed aduentus iſte tibi, ſi voles (amice) erit cõmodus, mihi omninò infructuoſus; quippe qui, pronunciata, & acclamata ſententia ſempiternis ſim deputatus ſupplicijs. Cumque viuus ad ereptionem mortui omnia ſua Monaſterijs, & egenis expenſurum, ſeq; dies & noctes ieiunijs & orationibus continuaturum promitteret; fixum eſt, inquit, quod dixi, quia ſine pœnitentia ſunt iudicia Dei, quibus in ſulphuream voraginem inferni demerſus ſum; Ibi dum rotat aſtra polus, dum pulſat littora pontus, pro criminibus meis voluar; Inflexibilis ſententiæ manet rigor æternus, æterna & innumera pœnarum genera comminiſcens, totus modo mundus valitura remedia exquirat. Et vt aliquã experiaris ex meis innumerabilibus pœnis, protendit manum ſanioſo vlcere ſtillantem, & en ait, vna ex minimis, videtur ne tibi leuis? Cùm leuem ſibi videri referret, ille, curuatis in volam digitis, treis guttas defluentis tabi ſuper eum iaculatus eſt, quarum duæ tempora, vna frontem contingentes, cutem & carnem, ſicut ignito cauterio penetrarunt foramen nucis capax efficientes. Illo magnitudinem doloris clamore teſtante, hoc, inquit mortuus, erit tibi quantũ vixeris, & pœnarum mearũ graue documentũ, & niſi neglexeris, ſalutis tuæ ſingulare monumentum. Quapropter dum licet, dum nutat ira, dum pendula Dei te operitur clementia, muta habitum, muta animum, Redonis Monachus effectus apud ſanctum Melanium. *Ad hæc verba viuo reſpondere nolente, alter eum oculi vigore perſtringens, ſi dubitas (inquit) conuerte miſer, lege literas iſtas, Et ſimul cum dicto manum expandit tetris notis inſcriptam, in quibus Sathanas & omne inferiorum ſatellitiũ gratias omni Eccleſiaſtico cœtui de tartaro emittebant, quòd cum ipſi in nullo ſuis voluptatibus deeſſent*

eſſent, tum tantum numerum ſubditarum animarum paterentur ad inferna deſcendere prædicationis incuria, quantũ nunquam retroacta viderunt ſecula. his dictis loquentis aſpectus diſparuit, & audiens omnibus ſuis per Eccleſias & egenos diſtributis, ſanctum Melanium *adijt, omnes audientes, & videntes de ſubita conuerſione, & illuſtri conuerſatione, admonens, vt dicerent, hæc eſt mutatio dextræ excelſi.*

ISta pro vtilitate legentium me inſeruiſſe non piguit; nunc de *Willielmo* loquar. Nam quia breuiter, nec vt puto inutiliter, res eius, quas duntaxat Comes in Normannia annis triginta actitauit, percurri; modò aliud narrandi exordiũ ordo temporum flagitat, vt de regno eius, quantum noſtra ſciſcitatio penetrare potuit, mendaciũ arguam, veritatem pronuntiem. Rex *Edwardus* fato functus fuerat, Anglia dubio fauore nutabat, cui ſe rectori cõmitteret incerta, an *Haroldo*, an *Willielmo*, an *Edgaro*. Nam & illum pro genere proximum regno, proceribus rex commendauerat, tacito ſcilicet mentis iudicio, ſed prono in clementiam animo. Quare, vt prędixi, Angli diuerſis votis ferebantur, quamuis palàm cuncti bona *Haroldo* imprecarentur; Et ille quidem diademate faſtigatus nihil de pactis inter ſe, & *Willielmum* cogitabat, liberatum ſe ſacramento aſſerens, quòd filia eius, quam deſponderat citra nubiles annos obierat. fertur enim vir ille non paucis virtutibus prædituſ, parum aduerſus perfidiam ſibi conſuluiſſe, dummodo poſſet quibuſcunq; pręſtigijs hominũ ratiocinationes ſuſpendere: Pręterea, qui putaret minas *Willielmi* nunquam ad factum erupturas, quòd ille conterminorũ ducum bellis implicaretur, totum animum ocio cum ſubiectis indulſerat. Nam profectò niſi quòd Noricorum regem aduentare didicit, nec militem cõuocare nec aciem dirigere dignatus fuiſſet. Alter intereà illum per nuncios leniter cõuenire, de rupto fœdere expoſtulare, precibus minas inſuere, ſciret ſe ante annum emenſum, ferro debitũ vindicaturum, illuc iturum, quòd *Haroldus* tutiores ſe pedes habere putaret. Contrà, ille, quæ dixi de puellę nuptijs referens, de regno addebat pręſumptuoſum fuiſſe, quòd abſq; generali ſenatus & populi conuentu & edicto, alienam illi hęreditatem iurauerit: Proinde ſtultum ſacramentum frangendum. Nam ſi iuſiurandũ vel votum quod puella in domo patris neſcijs parentibus de ſuo corpore volens fecerit, iudicatur irritum; quanto magis, quod ille ſub regis virga cõſtitutus neſciente omni Anglia de toto regno neceſſitate temporis coactus impegerit, *videatur non eſſe ratum: Pręterea iniquum poſtulat, vt imperio decedat, quod tanto fauore ciuium regendum ſuſceperit, hoc nec prouincialibus gratum, nec militibus tutum.

al. iudicatur.

ITa reuertebantur inanes nuntij, vel veris, vel veriſimilibus argumentis pręſtricti: Sed Comes toto illo anno bello neceſſaria expediebat, largis ſumptibus milites continebat ſuos, alienos inuitabat; Ordines, acieſq; ita inſtituebat, vt milites proceri corpore, pręcellentes robore eſſent: duces & anteſignani, pręter ſcientiam rei militaris, etiam conſilij, & ętatis maturitate pollerent; vt ſi ſingulos vel in acie vel alibi cerneres, non proceres ſed reges putares: Ita Epiſcopi & abbates illius temporis religione, ita optimates magnanima liberalitate certabant, vt mirũ ſit [*quòd nondum 60. annis euolutis, vtraq; turba abortium bonitatis effecti, iurata bella contra iuſtitiam ſuſceperint: Illi pro ambitione ſacrorum, magis diſtortũ, quàm æquum & bonum amplectentes; Iſti reiecto pudore, vndecunq; captatis occaſionibus, cõpendia pecuniarum velut quotidianam ſtipem emendicantes.] Verũ tunc *Willielmi* induſtria cum prudentia Dei conſentiens, iam ſpe Angliã inuadebat, &, ne iuſtam cauſam temeritas decoloraret, ad Apoſtolicũ, qui ex *Anſelmo* Lucenſi epiſcopo *Alexãder* dicebatur, miſit, iuſtitiã ſuſcepti belli, quãtis poterat facundię neruis allegans. *Haroldus* id facere ſuperſedit, vel quòd turgidus natura eſſet, vel quòd cauſæ diffideret, vel quòd nuntios ſuos â *Willielmo*, & eius complicibus, qui omnes portus obſidebant, impediri timeret. Quare propẽſis apud ſe vtrinq; partibus, Papa vexillum in omen regni *Willielmo* contradidit, quo ille accepto, conuentum magnum apud Lillibonã fecit, ſuper negotio ſingulorũ ſententias ſciſcitatus. Cumq; omnes eius voluntatẽ plauſibus excipientes magnificis promiſſis animaſſet, cõmeatũ nauium omnibus pro quantitate poſſeſſionum, induxit. Ita tunc diſceſſum, & menſe Auguſto ad ſanctũ *VValericum* in cõmune ventum, Portus *ita per metonymiã dicitur.

[*al. quod pauciſſimis annis euolutis plaraq; & omnia penè in vtriſq; ordinibus mutata videas. Illi in quibuſdã hebetiores ſed largiores: iſti in omnibus prudentiores, ſed tenaciores vtriq;: tamen in defenſanda patria manu validi, conſilio prouidi, fortunas ſuas euehere, inimicorum deprimere parati.*

al. ille.

Congregatis itáque vndecunq; nauibus, fœlix exſpectabatur aura, quæ illas ad deſtinatum eueheret. Qua multis diebus remorante, vulgus militum, vt fieri ſolet, per tabernacula muſſitabat, Inſanire hominem, qui vellet alienum ſolum in ius ſuum * refundere; Deum contrà tendere, qui ventum arceret; idem patrem voluiſſe, eodemq; modo inhibitum; fatale illi familiæ eſſe, vt altiora viribus ſpirans Dominum aduerſantem experiatur. Iſta per publicum ſerebantur, quę poſſent fortium robur eneruare: dux itaq; facto cum ſenioribus cõſilio, corpus ſancti *Walerici* foras efferri, & pro vento deprecando ſub diuo exponi iuſſit: nec mora interceſſit, quin proſper flatus carbaſa impleret. Tunc lætus clamor exortus omnes ad naues inuitauit: Comes ipſe â continenti primus in altum prouectus, cæteros in medio ferè mari anchoris iactis ſuſtinuit. Omnibus itáque ad prætorię puppis vermiculatum velum conuolantibus, poſt cibum ſumptum placido curſu Haſtingas appulerunt. In egreſſu nauis pede lapſus cuentum in melius commutauit, acclamante ſibi proximo milite, Tenes, inquit, Angliam Comes, rex futurus. Omnem excercitum â præda continuit, parcendum rebus, quæ ſuæ forent, prælocutus; continuíſque quindecim diebus, adeo ſe quietè agens, vt nihil minùs quàm bellum cogitare videretur.

al. fundere.

INterea *Haroldus* de pugna Noricorum reuertebatur, ſua æſtimatione fœlix, quòd vicerat; meo iuditio contrà, quòd parricidio victoriam compararat. allatóque ad ſe nuntio aduentus Normannici, ſicut erat cruentus in armis, pauciſſimo ſtipatus milite Haſtingas pertendit. Præcipitabant eum nimirum fata, vt nec auxilia conuocare vellet; nec, ſi vellet, multos parituros inueniret: Ita, vt antè dixi, omnes illi erant infenſi, quòd ſolus manubijs Borealibus incubuerat. Pręmiſit tamen qui numerum hoſtium & vires ſpecularentur, quos intra caſtra depræhenſos *Willielmus* circum tentoria duci, móxque largis edulijs paſtos, domino incolumes remitti iubet. Redeuntes percunctatur *Haroldus*, quid rerum apportent: Illi verbis ampliſſimis ductoris magnificam cõfidentiam proſequuti, ſeriò addiderunt, penè omnes in excercitu illo Presbyteros videri, quòd totam faciem cum vtróque labro raſam haberent. Angli enim ſuperius labrum pilis inceſſantèr fructicantibus intonſum dimittunt, quod etiam gentilitium antiquis Brittonibus fuiſſe *Iulius Cæſar* aſſeuerat in Libro belli Gallici. Subriſit rex fatuitatem referentium, lepido inſecutus cachinno, quia non eſſent Presbyteri, ſed milites armis validi, animis inuicti. Rapuit ergo ex ore ipſius ſermonem *Gurtha* frater, plùs puero adultus, & magnæ vltra ętatem virtutis & ſcientiæ. Cùm (inquit) tantam fortitudinem Normanni prædices, indeliberatum æſtimo cum illo confligere, *quo & robore & merito inferior habearis. Nec enim ibis in inficias, quin illi ſacramentum vel inuitus vel voluntarius feceris. proindè conſultiùs ages, ſi inſtanti neceſſitati te ſubtrahens, noſtro periculo colludium pugnę tentaueris. nos omni iuramento expediti iuſtè ferrum pro patria ſtringemus. Timendum ne, ſi ipſe decernas, vel fugam, vel mortem oppetas: ſed nobis ſolis præliantibus, cauſa tua vtrobique in portu nauigabit; quia & fugientes reſtituere, & mortuos vlciſci poteris.

al. qui.

NOluit effrænata temeritas aurem placidam monenti commodare, exiſtimans inglorium & anteactæ vitæ opprobrium cuicunq; diſcrimini terga nudare. eademq; impudentia, vel, vt indulgentiùs dicam, imprudentia Monachum *Willielmi* legatum, nec bono vultu dignatus turbidè abegit; hoc tantum imprecans, vt Deus inter eum & *Willielmum* iudicaret. Afferebat ille tria: vt vel regno ſecundum conditiones deſcenderet; vel ſub eo regnaturus teneret; vel certè ſpectante vtróque exercitu, gladio rem ventilarent. Calumniabatur enim *Willielmus* regnum, eò quòd Rex illi *Edwardus* conceſſerat, conſilio *Stigandi* Archiepiſcopi, & *Godwini* & *Siwardi* Comitum: eiúſque doni obſides filium & nepotem *Godwini* Normanniam miſerat. Si id negare velit *Haroldus*, iudicio ſe ſedis Apoſtolicæ vel prelio acturum: quibus omnibus ſolo, quod dixi, nuncius fruſtratus reſponſo, diſceſſit, ſuíſque ad dimicandum viuaciores animos dedit.

ITa vtrínque animoſi duces diſponunt acies, patrio quiſque ritu: Angli, vt accepimus, totam noctem inſomnem cantibus potibúſque ducentes, manè incunctanter in hoſtem procedunt; Pedites omnes cum bipennibus, conſerta ante ſe ſcutorum teſtudine, impenetrabilem cuneum faciunt. quod profecto illis ea die ſaluti fuiſſet, niſi Norman-

Normanni ſimulata fuga,more ſuo cõfertos manipulos laxaſſent. Rex ipſe pedes iuxta vexillum ſtabat cum fratribus,vt in commune periculo ęquato,nemo de fuga cogitaret. Vexillum illud poſt victoriam Papæ miſit *Willielmus*,quod erat in hominis pugnantis figura,auro,& lapidibus arte ſumptuoſa contextum.

CONtrà Normanni tota nocte confeſſioni peccatorum vacantes, manè Dominico corpore communicarunt, pedites cum arcubus & ſagittis primam frontem muniunt,equites retro diuiſis alis conſiſtunt. Comes vultu ſerenus, & clara voce ſuæ parti vtpote iuſtiori Deum affuturum pronuncians arma popoſcit: moxq; miniſtrorum tumultu loricam inuerſam indutus,caſum riſu correxit; vertetur inquiens, fortitudo ducatus mei in regnum. Tunc cantilena * *Rollandi* inchoata, vt Martium viri exemplum pugnaturos accenderet: inclamatóque Dei auxilio, prælium vtrinq; conſertum, bellatumq; acriter,neutris in multam diei horam cedentibus. Quo comperto,*Willielmus* innuit ſuis,vt ficta fuga,campo ſe ſubtraherent.Hoc commento,Anglorum cuneus ſolutus,quaſi palantes hoſtes â tergo cæſurus, exitium ſibi maturauit. Normanni enim conuerſis ordinibus reuerſi diſperſos adoriuntur,& in fugam cogunt; Ita ingenio circumuenti pulchram mortem pro patriæ vltione meruêre: nec tamen vltioni ſuæ defuere, quin crebrò conſiſtentes, de inſequentibus inſignes cladis aceruos facerent. Nam occupato cumulo Normannos calore ſuccẽſos, acriter ad ſuperiora nitentes in vallem deijciunt, leuiq; negotio in ſubiectos tela torquentes, lapides rotantes,omnes ad vnum fundunt. Item foſſatum quoddam pręruptũ compendiario & noto ſibi tranſitu euadentes, tot ibi inimicorũ conculcauere,vt cadauerum cumulo planitiem campi ęquarent. Valuit hæc viciſſitudo,modò illis,modò iſtis vincentibus,quantum* *Harolai* vita moram fecit. At vbi iactu ſagittæ violato cerebro procubuit,fuga Anglorum perennis in noctem fuit. Emicuit ibi virtus amborum ducum.

al.Rellandi.

al.Haraldo.

H*Aroldus* non contentus munere Imperatorio, vt hortaretur alios, militis officium ſedulò exequebatur; ſæpe hoſtem cominus venientem ferire, vt nullus impunè accederet,quin ſtatim vno ictu eques,& equus procíderent. Quapropter,vt dixi,eminus lætali arundine ictus mortem impleuit. Iacentis femur vnus militum gladio proſcidit,vnde â *Willielmo* ignominiæ notatus,quòd rem ignauam, & pudendam feciſſet, militia pulſus eſt.

ITem *Willielmus* ſuos clamore, & præſentia hortari, ipſe primus procurrere, conſertos hoſtes inuadere. Ideo dum vbíque ſæuit,vbiq; infrendet,tres equos electiſſimos ſub ſe confoſſos eo die amiſit. Perſtitit tamen magnanimi ducis & corpus & animus, quamuis familiari ſuſurro â cuſtodibus corporis reuocaretur,perſtitit (inquam) donec victoriam plenam ſuperueniens nox infunderet. Et proculdubio diuina illum manus protexit, vt nihil ſanguinis ex eius corpore hoſtis hauriret, quamuis illum tot iaculis impeteret.

ILla fuit dies fatalis Anglis,funeſtum excidium dulcis patriæ,pro nouorum dominorum commutatione. Iam enim pridem moribus Anglorum inſueuerat,qui varij admodum pro temporibus fuere: Nam primis aduentus ſui annis vultu & geſtu barbarico,vſu bellico,ritu fanatico viuebant; ſed poſtmodum Chriſti fide ſuſcepta, paulatim & per incrementa temporis, pro ocio quod actitabant exercitium armorum in ſecundis ponentes, omnem in religione operam inſumpſere. Taceo de pauperibus, quos fortunarum tenuitas plærumq; continet, ne cancellos iuſtitiæ tranſgrediantur: prætermitto graduum Eccleſiaſticorum viros,quos nonnunquam profeſſionis contuitus, ſed & infamiæ metus â vero deuiare non ſinit. De regibus dico,qui pro amplitudine ſuæ poteſtatis licentèr indulgere voluptatibus poſſent; Quorum quidam in patria, quidam Romæ,mutato habitu,cœleſte lucrati ſunt regnum,beatum nacti commercium. Multi ſpecie tenus tota vita mundum amplexi, vt theſauros egenis effunderent, Monaſterijs diuiderent. Quid dicam de tot Epiſcopis,Heremitis,Abbatibus? nonne tota Inſula indigenarum tantis reliquijs fulguerat, vt vix aliquem vicum inſignem prętereas, vbi noui Sancti nomen non audias; quàm multorum etiam perijt memoria,pro ſcriptorum inopia. Verumtamen literarum,& religionis ſtudia ætate procedente obſoleuerunt, non paucis ante aduentum Normannorum annis. Clerici literatura tumultuaria contenti, vix ſacramentorum verba balbutiebant: ſtupori & mi-

raculo erat cæteris, qui grammaticam nosset. Monachi subtilibus indumentis & indifferenti genere ciborum regulam ludificabant. Optimates gulæ, & veneri dediti, Ecclesiam more Christiano manè non adibant; sed in cubiculo, & inter vxorios amplexus, matutinarum solemnia, & Missarum à festinante presbytero auribus tantum libabant. Vulgus in medio expositum, præda erat potentioribus, vt vel eorum substantijs exhaustis, vel etiam corporibus in longinquas terras distractis, aceruos thesaurorum congererent, quanquam magis ingenitum sit illi genti commessationibus, quàm operibus inhiare. Illud erat à natura abhorrens, quòd multi ancillas suas ex se grauidas, vbi libidini satisfeciſſent, aut ad publicum prostibulum, aut ad æternum obsequium vendicabant. Potabatur in commune ab omnibus, in hoc studio noctes perinde vt dies perpetuantibus, paruis & abiectis domibus totos sumptus *absumebant: Francis & Normannis absimiles, qui amplis & superbis ædificijs modicas expensas agunt. Sequebantur vitia ebrietatis socia, quæ virorum animos effæminant. Hinc factum est, vt magis temeritate & furore præcipiti, quàm scientia militari *Willielmo* congressi, vno prælio & ipso perfacili, seruituti se patriámque pessundederint. *Nihil enim temeritate leuius, sed quicquid cum impetu inchoat, citò desinit, vel compescitur.* Ad summam, tunc erant Angli vestibus ad medium genu expediti, crines tonsi, barbas rasi, armillis aureis brachia onerati, picturatis stigmatibus cutem insigniti; In cibis vrgentes crapulam, in potibus irritantes vomicam. Et hæc quidem extrema victoribus suis participarunt, de cæteris in eorum mores transeuntes. Sed hæc mala de omnibus generaliter Anglis dicta intelligi nolim. Scio clericos multos tunc temporis simplici via semitam sanctitatis triuisse: scio multos Laicos omnis generis & conditionis in hac eadem gente Deo placuisse: faceſſat ab hac relatione inuidia, non cunctos pariter hæc inuoluit calumnia. *Verùm sicut in tranquillitate malos cum bonis fouet plærumq; Dei serenitas, ita in captiuitate bonos cum malis nonnunquam eiusdem constringit seueritas.*

al, abliguriebant.

POrro Normanni, (vt de eis quóque dicamus) erant tunc, & sunt adhuc vestibus ad inuidiam culti, cibis citra vllam nimietatem delicati: Gens militiæ assueta, & sine bello penè viuere nescia, in hostem impigrè procurrere; & vbi vires non succeſſiſſent, non minùs dolo, & pecunia corrumpere. Domi ingentia ædificia (vt dixi) moderatos sumptus moliri, paribus inuidere, superiores prætergredi velle, subiectos ipsi vellicantes ab alienis tutari: Dominis fideles, móxque leui offensa infideles. Cum facto ponderare perfidiam, cum nummo mutare sententiam. Cæterùm omnium gentium benigniſſimi aduenas æquali secum honore colunt; Matrimonia quóque cum subditis iungunt; religionis normam in Anglia vsq; quaque emortuam aduentu suo suscitarunt; videas vbique in villis Ecclesias, in vicis & vrbibus Monasteria nouo ædificandi genere consurgere; recenti ritu patriam florere, ita vt sibi periſſe diem quíque opulentus existimet, quem non aliqua præclara magnificentia illustret. Sed quia de his satis dictum, *Willielmi* gesta prosequamur.

ILle vbi perfecta victoria potitus est, suos sepeliendos mirificè curauit; hostibus quóque si qui vellent, idem exequendi licentiam præbuit. Corpus *Haroldi* matri repetenti sine pretio misit, licèt illa multum per legatos obtuliſſet. Acceptum itaque apud Waltham sepeliuit, quam ipse Ecclesiam ex proprio constructam in honore sanctæ Crucis, Canonicis impleuerat. Sensim ergo *Willielmus* (vt triumphatorem decebat) cum excercitu suo non hostili, sed regali modo progrediens, vrbem regni maximam Londoniam petit. Móxque cum gratulatione ciues omnes effusi obuiam vadunt. Prorupit omnibus portis vnda salutantium, auctoribus magnatibus, præcipuè *Stigando* Archiepiscopo Cantuarienſi, & *Aldredo* Eboracenſi. Nam præcedentibus diebus, *Edwinus* & *Morcardus* amplæ spei fratres, apud Londoniam audito interitus *Haroldi* nuntio, vrbanos sollicitauerunt, vt alterutrum in regnum subleuarent. Quod frustra conati, Northanimbriam discesserant, ex suo coniectantes ingenio, nunquam illuc *Willielmum* esse venturum. Cæteri proceres *Edgarum* eligerent, si Episcopos assertores haberent. Sed proximo vrgente periculo, & domesticæ litis dissidio, nec illud quidem effectum. Ita Angli, qui in vnam coeuntes sententiam potuiſſent patriæ reformare ruinam, dum nullum ex suis volebant, induxerunt alienum. Tunc ille haud dubiè rex conclamatus, die natalis Domini coronatus est ab *Aldredo* Archiepiscopo.

Archiepiſcopo. Cauebat enim id munus à *Stigando* ſuſcipere, quòd eſſet is Archiepiſcopus non legitimè.

OMnium deinde bellorum, quæ geſſit, hæc eſt ſumma: vrbẽ Oxoniam rebellantem leuiter ſubegit, diuino ſcilicet iutus auxilio, quòd pars muralis vltrò decidens, ingreſſum illi patefecerit. Nam & ipſe eam audaciùs aſſilierat, proteſtans homines irreuerentes Dei deſtituendos ſuffragio; quia vnus eorum ſuper murum ſtans nudato inguine auras ſonitu inferioris partis turbauerat, pro contemptu videlicet Normannorum. Eboracum ciuitatem vnicum rebellionum ſuffugium, ciuibus penè deleuit, fame & ferro necatis. Ibi enim rex Scottorum *Malcolmus* cum ſuis, ibi *Edgarus*, & *Marcherius*, & *Weldeoffus*, cum Anglis & Danis nidum tyrannidis ſæpè fouebant; ſæpè duces illius trucidabant, quorum ſigillatim exitus ſi commemorauero, fortaſſe ſuperfluus non ero, licet faſtidij diſcrimen immineat, dum relatori, ſi fortè ſecundum dictores ſuos mentiatur, difficilis ſit regreſſus ad veniam.

Malcolmus omnes Anglorum profugas libenter recipiebat, tutamentum ſingulis quantum poterat impendens; *Edgarum* præcipuè, cuius ſororem, pro antiqua memoria nobilitatis, iugalem ſibi fecerat. Eius cauſa conterminas Angliæ prouincias rapinis & incendijs infeſtabat; non quòd aliquid ad regnum illi profuturum arbitraretur, ſed vt *Willielmi* animũ contriſtaret, qui Scotticis prædis terras ſuas obnoxias indignaretur. Quapropter *Willielmus* coacta peditum & equitum manu, aquilonares iuſulæ partes petijt: & primò vrbem Metropolim, quam Angli cum Danis & Scottis obſtinatè tenebant, in deditionem accepit, ciuibus longa inedia conſumptis; maximum quoque hoſtium numerum, qui obſeſſis in auxilium conuenerant, ingenti & graui prælio fudit, non incruenta ſibi victoria multos ſuorum amittens. Tunc totius regionis vicos & agros corrumpi, fructus & fruges igne vel aqua labefactari iubet; maritima maximè, cùm propter recentem iram, tum quòd *Cnutonem* Danorum regem filium *Swani* ſua vi aduentare rumor ſparſerat. Ea præcepti ratio, vt nihil circa oram maritimam prædo piraticus inueniret ſecum aſportaturus, ſi citiùs remeandum; vel fami conſulturus, ſi diutiùs manendum putaret. Itaque prouinciæ quondam fertilis, & tyrannorum nutriculæ, incendio, præda, ſanguine, nerui ſucciſi, humus per ſexaginta & eo amplius milliaria, omnifariam inculta, nudum omnium ſolum vſque ad hoc etiam tempus; vrbes olim præclaras, turres proceritate ſua in cœlum minantes, agros lætos paſcuis, irriguos fluuijs, ſi quis modò videt peregrinus, ingemit, ſi quis ſupereſt vetus incola, non agnoſcit.

Malcolmus, antequam ad manus veniretur, ſe dedidit; totóque *Willielmi* tempore, incertis & ſæpè fractis fœderibus ævum egit. Sed filio *Willielmi Willielmo* regnante ſimili modo impetitus falſo ſacramento inſequentem abegit. Nec multò pòſt, dum fidei immemor ſuperbiùs prouinciam inquietaret, à *Roberto* de Molbreia Comite Northanimbriæ, cum filio cæſus eſt. Humatúſq; multis annis apud *Tinemuth, nuper ab *Alexandro* filio Scotiam ad Dunfermelin portatus eſt. *al. Tinnemuham*

Edgarus cum *Stigando* & *Aldredo* Archiepiſcopis regis deditiius, ſequenti anno facto ad Scottum transfugio, iuſiurandum maculauit. Sed cùm ibi aliquot annos degens, nihil ad præſens commodi, nihil ad futurum ſpei, præter quotidianam ſtipem nactus eſſet, Normanni liberalitatem experiri pergens, ad eum tunc vltra mare degentem nauigauit. Quod regi gratiſſimum ferunt, vt incentore bellorum Anglia vacaret. Nam & vltrò ſolitus erat, quoſcunque Anglos ſuſpectos haberet, quaſi honoris cauſa Normanniam ducere, ne quicquam ſe abſente in regno turbarent. Receptus ergo *Edgarus*, & magno donatiuo donatus eſt, pluribúſque annis in curia manens, pedetentim pro ignauia, & (vt mitiùs dictum ſit) pro ſimplicitate contemptui haberi cœpit. Quantula enim ſimplicitas, vt libram argenti, quam quotidiè in ſtipendio accipiebat, regi pro vno equo perdonaret? Subſequenti tempore cum *Roberto* filio *Godwini* milite audaciſſimo *Ieroſolymam* pertendit. Illud fuit tempus, quo Turci *Baldwinum* regem apud Ramas obſederunt: qui cum obſidionis iniuriam ferre nequiret, per medias hoſtium acies effugit, ſolius *Roberti* opera liberatus præeuntis, & euaginato gladio dextra leuáque Turcos cædentis. ſed cùm ſucceſſu ipſo truculentior, alacritate nimia procurreret, enſis manu excidit. ad quem recolligendum cùm ſe inclinaſſet,

omnium

omnium incurſu oppreſſus, vinculis palmas dedit. Inde Babyloniam (vt aiunt) ductus cùm Chriſtum abnegare nollet, in medio foro ad ſignum poſitus, & ſagittis terebratus, martyrium conſecrauit. *Edgarus* amiſſo milite regreſſus, multáque beneficia ab imperatoribus Græcorum & Alemannorum adeptus (quippe qui etiam eum retinere pro generis amplitudine tentaſſent,) omnia pro natalis ſoli deſiderio ſpreuit. *Quoſdam enim profectò fallit amor patriæ, vt nihil eis videatur iocundum, niſi conſuetum hauſerint cælum.* Vnde *Edgarus* fatua cupidine illuſus, Angliam redijt, vbi (vt ſuperiùs dixi) diuerſo fortunæ ludicro rotatus, nunc remotus & tacitus canos ſuos in agro conſumit.

Edwinus & *Morcardus* erant fratres, filij *Elfgari*, filij *Leofrici*. Hi comitatum Northanimbriæ ſuſceperant, & communi vmbone pacificè tuebantur. Nam (vt prædixi) paucis diebus ante mortem regis ſancti *Edwardi*, prouinciales Aquilonis in rebellionem ſurrexerant, & *Toſtinum* Comitem ſuum expulerant, petierántque & acceperant vnum è fratribus dominum, annitente *Haroldo*. Fiebant iſta, vt à conſcijs accepimus, infenſo rege, quia *Toſtinum* diligeret. Sed morbo inualidus, ſenio grauis, penè iam deſpectui omnibus haberi cœperat, vt dilecto auxiliari non poſſet. Quare ex animi ægritudine maiorem valetudinem corporis contrahens, non multò pòſt deceſſit. Perſtitit in incœpto *Haroldus*, vt fratrem exlegaret. Quocirca ille priùs piraticis excurſibus auitos triumphos polluens, mox cum rege Noricorum (vt ſuprà ſcripſi) cæſus eſt. Cadauer eius, indicio verrucæ inter duas ſcapulas agnitum, ſepulturam Eboraci meruit. Tunc *Edwinus* & *Morcardus* (*Haroldo* iubente) manubiales prædas Londoniam tulere: nam ipſe ad Haſtingenſem pugnã feſtinabat, vbi iam partam victoriam falſò præſagus ſomniabat. At eo interempto germani ad terras ſuæ poteſtatis profugientes, aliquot annis pacem *Willielmi* turbauerunt clandeſtinis latrocinijs ſyluas infeſtantes, nec vnquam cominùs, & apertè Martem agentes; ſæpè etiam capti plærúmque ſe dediderunt; ſed miſeratione iuuenilis decoris, & gratia nobilitatis impunè dimiſſi: poſtremò nec vi nec dolo hoſtium, ſed ſuorum perfidia trucidati regem ad lachrymas flexerunt, quibus ipſe & coniugia cognatarum, & amicitiæ dignationem iam pridem indulſiſſet, ſi quieti adquieſcere vellent.

Weldeofus amplæ proſapiæ Comes multam familiaritatem noui regis nactus fuerat, quòd ille præteritarum offenſarum immemor, magis illas virtuti, quàm perfidiæ attribuerat. Siquidem *Weldeofus* in Eboracenſi pugna plures Normannorum ſolus obtruncauerat, vnos & vnos per portas ingredientes decapitans: neruoſus lacertis, thoroſus pectore, robuſtus & procerus toto corpore, filius *Siwardi* magnificentiſſimi comitis, quem *Digera* Danico vocabulo, id eſt, fortem cognominabant. Poſtmodum verò victis partibus, ſeſe ſponte dedens, & *Iuditha* neptis regis connubio, priuataque amicitia donatus, non permanſit in fide, prauum ingenium cohibere impotens. Compatriotis enim omnibus, qui exiſtimarant reſiſtendum eſſe, cæſis vel ſubiectis, etiam in *Radulphi* de *Waher* perfidia ſe immiſcuit, ſed coniuratione detecta, comprehenſus diu in vinculis tentus, vltimò ſpoliatus capite, Croilando ſepultus eſt; quamuis quidam dicant, neceſſitate interceptum non voluntate addictum, in fidelitatis ſacramentum agitaſſe. Anglorum eſt iſta excuſatio: nam cætera Normanni aſſerunt, Anglorúmq; qui plurimùm præſtant. Quorum aſtipulationi diuinitas ſuffragari videtur, miracula multa & ea per maxima, ad tumbam illius oſtendens. Aiunt enim eum in catenas coniectum, quotidianis ſingultibus perperàm commiſſa diluiſſe.

Inde propoſitum regis fortaſſis meritò excuſatur, ſi aliquando durior in Anglos fuerit, quòd penè nullum eorum fidelem inuenerit. Quæ res ita ferocem animum exaſperabant, vt potentiores primùm pecunijs, mox terris, nonnullos etiam vita exueret. Quin etiam *Cæſarianum* ſecutus ingenium, qui Germanos in Ardenua maxima ſylua abditos, & indè crebris eruptionibus exercitum ſuum affligentes, non per Romanos ſuos, ſed per Gallos fœderatos expulit; vt dum alienigenæ alterutros transfoderent, ipſe ſine ſanguine triumphum duceret. Idem (inquam) *Willielmus* in Anglos egit. Nam contra quoſdam, qui poſt primam infœlicis ominis pugnam Danemarchiam & Hyberniam profugerant, & valida congregata manu tertio anno redierant; Angligenum exercitũ, & ducem obiecit, Normannos feriari permittens: ingens ſibi leuamen prouidens,

prouidens vtrilibet vincerent. Nec eum cogitatio lusit. nam vtríq; Angli aliquandiu digladiati inter se,palmã otiosam regi refudêre. Aduenæ Hyberniam fugati; regij maxima sui clade nomen inane victoriæ amisso duce mercati; vocabatur **Isednodus* domi bellóque Anglorum temporibus iuxtà insignis,pater *Hardingi*,qui adhuc superest, magis consuetus linguam in lites acuere,quàm arma in bello concutere. Ita laicorum potentia subruta,stabili quoque obfirmauit edicto,vt nullum gentis eius monachum, vel clericum ad aliquam dignitatem conari pateretur. A *Cnutonis* quondam regis facilitate immaniter abhorrens,qui victis honores integros exhibuit. Vnde factum est, vt eo defuncto indigenæ aduenas leuiter expellerent, sibíque antiquum ius vendicarent. At iste certis de causis viuentes quosdam canonicè deposuit,& in locum illorum, qui morerentur, cuiuscunque gentis industrium hominem, præter Angligenam imposuit. Exigebat hoc,nisi fallor, indurata in regem peruicacia: cùm sint Normanni (vt antè dixi) in conuiuentes aduenas naturali benignitate procliues. *al.is Eduodus*

RAdulphus,de quo priùs tetigi,erat per donum regis Comes Northfolki & Suthfolki Britto ex patre,distorti ad omne bonũ animi. Is quòd cognatam regis filiam *Willielmi*,filij *Osberni* desponderat, maiora iusto mente metiens, tyrannidem adoriri meditabatur. Itaque ipso nuptiarum die magnis apparatibus cõuiuium agitatũ, (qũòd Normannorum gulę iam Anglorum luxus influxerat)ebrijs conuiuis,& vino tumentibus,amplo verborum ambitu propositum suum aperit. Illi,quia in eorum animo pro potu omnis ratio caligabat,ingenti plausu decenti acclamant. Ibi *Rogerus* Comes Herefordensis vxoris *Radulphi* frater, ibi *Weldeofus*, ibi præterea quàm plurimi in necem regis coniurant. Sed postero die cùm digesto calore vini, temperatior aura corda quorundam afflasset, maior pars facti pœnitens à conuiuio est dilapsa. Vnus eorum (*Weldeofus* fertur) qui consilio *Lanfranci* Archiepiscopi Normanniam vltrò enauigans,rem regi causa sua duntaxat celata detulit. At Comites in incœpto persistere, prouinciales suos quisque in tumultum excitare. Sed obsistebat eis Deus,omnes conatus eorum in irritum deducens. Mox enim re comperta duces regis, qui custodiam prætendebant, *Radulphum* ad hoc calamitatis compulêre, vt arrepta naue apud Norwich,mari se committeret. Vxor eius pacta membrorum salute, traditóque castellò maritum secuta. *Rogerus* â rege vinculis irretitus, tota vita carcerem frequentauit,vel potiùs incoluit,detestandæ perfidiæ iuuenis,nec moribus patrissans.

SIquidem genitor eius *Willielmus* filius *Osberni* principis, optimis comparandus fuerit,haud scio an etiam præponendus. Eius consilio rex *Willielmus* primò animatus ad inuadendam Angliam: mox virtute adiutus,ad manu tenendam. Erat in eo mentis animositas,quam commendabat manus penè prodiga liberalitas. Vnde factum est, vt militum multitudine,quibus larga stipendia dabat, hostium auiditatem arceret,ciuium sedulitatem haberet. Quare pro effusis sumptibus,asperrimam regis offensam incurrit; quòd gazas suas improuidè dilapidaret. Manet in hunc diem in comitatu eius apud Herefordum,legum, quas statuit, inconcussa firmitas; vt nullus miles pro qualicunque commisso plus septem solidis soluat: cùm in alijs prouincijs ob paruam occasiunculam in transgressione præcepti herilis, viginti vel viginti quinque pendantur. Sed tamen secundos euentus turpi fine fortuna concluſit, dum tanti regni sustentator, Angliæ & Normanniæ consiliarius, pro fœminæ cupidine Flandriam pergens,ab insidiatoribus impetitus interijt. Nam *Baldwinus* antiquus ille (de quo superiùs dixi) pater *Matildis*,duos filios habuit;*Robertum*,qui patre superstite Comitissam *Frisiæ* vxorem nactus, *Frisonis* cognomen accepit; *Baldwinum*, qui post patrem aliquot annis Flandriæ præfuit, immaturéque fato functus est; superstitibus duobus liberis *Arnulpho* & *Baldwino*,de *Richelde* vxore, quorum tutelam regi Francorum *Philippo*,cuius amitæ filius erat,& *Willielmo* filio *Osberni* commendauerat. Libens id munus suscepit *Willielmus*,vt fœderatis cum *Richelde* nuptijs,altius nomen sibi pararet. At illa fœmineo fastu altiora sexu spirans, nouáque à prouincialibus exigens tributa, in perfidiam illos excitauit. Misso quippe propter *Robertum Frisonem* nuncio, vt supplicantis patriæ habenas acciperet, omnem fidelitatem *Arnulpho*, qui iam Comes dicebatur,abiurant. Nec verò defuêre, qui pupilli partes fulcirent. Ita multis diebus Flandria inteſtinis dissentionibus conturbata. id filius *Osberni* qui totus in amorem

mulieris

mulieris conceſſerat pati nequiuit, quin militari manu coacta Flandriam intraret: ſuſceptúſque primò ab his quos tutari venerat, poſt paucos dies ſecurus de caſtello in aliud equitabat, expeditus cum paucis: Contrà, *Friſo* quem huiuſmodi fatuitas non latebat, occultatis inſidijs, inopinum excepit, & nequicquam fortitèr agentem, ipſum & nepotem ſuum *Arnulphum* cecîdit.

ITa Flandria potitus, ſæpè *Willielmum* regem, Normannicis prædis irritauit. Filia eius *Cnutoni* regi Danorum nupſit, de qua genitus eſt *Carolus*, qui modò principatur in Flandria. Pacem cum *Philippo* rege comparauit, data ſibi in vxorem priuigna, de qua ille *Ludouicum* tulit, qui modò regnat in Francia. Nec multò pòſt pertæſus connubij, (quod illa præpinguis corpulentiæ eſſet) à lecto remouit, vxorémq; Andegauenſis Comitis contra fas & ius ſibi coniunxit. Eorum affinitate tutus * *Rothbertus*, nihil quod deploraret, ſuo tempore vidit, licèt *Baldwinus* frater *Arnulphi*, qui in Hanoea prouincia, & caſtello Valentianis comitatum habuit, regis *Willielmi* auxilio plures aſſultus faceret. Tribus ante mortem annis, iam canis ſparſus caput, Ieroſolymam contendit pro peccatorum alleuiamento. Regreſſus, mundanis inuolucris renunciauit, finem vitæ quietus à negotijs chriſtiana ſollicitudine operiens. Filius eius *Robertus* fuit ille, qui in expeditione Aſiatica (quam noſtris diebus Europa contra Turcos mouit) mirandus innotuit. Sed, neſcio quo infortunio, poſtquam domum reuerſus eſt, nobilem illum laborem decolorauit, in quodam (quod vocant) Turnamento ad mortem læſus. Nec filium eius *Baldwinũ* fortuna excepit fœlicior, qui vltro in Normanniã regis Anglorum *Henrici* vires laceſſens, iuuenilis audaciæ temeritatem luit. Námque conto in capite percuſſus, multorúmq; medicorum promiſſis illuſus, vitæ metam abrupit; *Carolo* illi (de quo ſuprâ diximus) principatu tradito.

al. Rodbertus

ATverò rex *Willielmus* in ſubiectos lenitèr, turbidè in rebelles agens, fœlicitèr omni Anglia potiebatur, Wallenſes omnes tributarios habens. Iam verò trans mare nunquam ocioſus Cenomanico ſolo penè exterminium indixit, ducta expeditione illuc de Anglis, qui ſicut facilè in ſolo ſuo potuerunt opprimi, ita in alieno ſemper apparuerunt inuicti. Apud Dolum caſtellum tranſmarinæ Britanniæ, dum (neſcio qua) ſimultate irritatus, manum illuc militarem duxiſſet, innumeros ex ſuis deſiderauit. *Philippum* regem Francorum, cuius amitæ filiam vxorem duxerat, ſemper infidum habuit, quòd ſcilicet ille tantam gloriam viro inuideret, quem & patris ſui & ſuum hominem eſſe conſtaret. Sed *Willielmus* nihilo ſeciùs eius conatibus improbè obuiabat, quamuis primogenitus filius eius *Robertus* fatuo conſilio * contra patrem illi aſſiſteret. Vndè contigit, vt in quodam aſſultu apud *Gibboracum*, filius patri reſultans, eo vulnerato equum ipſius confoderet; *Willielmus* medius filiorum ſaucius abiret, multi ex regijs caderent. Cæterùm tota vita ita fortunatus fuit, vt exteræ & remotæ gentes, nihil magis, quàm nomen eius timerent. Prouinciales adeò nutu ſuo ſubſtrauerat, vt ſine vlla contradictione primus cenſum omnium capitum ageret, omnium prædiorum redditus in tota Anglia notitiæ ſuæ per ſcriptum adijceret, omnes liberos homines cuiuſcunque eſſent, ſuæ fidelitati ſacramento adigeret. Solus eius maieſtatem concutiebat *Cnuto* rex Danorum, qui & affinitate *Roberti Friſonis*, & ſuapte potentia in immenſum extollebatur, rumore in populos ſato, quòd Angliam inuaderet, debitum ſibi pro affinitate antiqui *Cnutonis* ſolum: & profectò feciſſet, niſi Deus eius audaciam vento contrario infirmaſſet. Quæ res admonuit, vt genealogiam regum Danorum, qui poſt noſtrum *Cnutonem* fuere, ſtrictim abbreuiem, de Noricis quoque pauca inſerturus.

al. conatibus eius aſſiſteret

ET, vt dictum eſt antè, ſucceſſit *Haroldus* in Anglia, *Hardecnutus* in Danemarchia & filij eius. Nam Noricam, quam ſubegerat, recuperauit *Magnus* filius *Olaui*, quem in geſtis *Cnutonis* noſtri, dixi à prouincialibus ſuis necatum eſſe. *Haroldo* in Anglia defuncto, ambo regna tenuit *Hardecnutus* pauco tempore. Quo mortuo ſucceſſit *Edwardus* ſimplex, auitóque regno contentus tranſmarinum imperium, vt laborioſum & barbarum deſpuit. Tunc rex Danorum leuatus eſt, *Swanus* quidam haud dubiè nobiliſſimus; cuius cum regnum aliquot annis proſperaretur, *Magnus* rex Noricorum (conſentientibus Danis quibuſdam) illum vi bellica expellens, ſuo animo terram ſubiecit. Eiectus *Swanus* regem Sueuorum adijt, eiúſque auxilio

cum

cum Sueuos & Vindelicos,& Gothos corrasisset, redijt vt regnum reformaret. Sed consp irantibus Danis,qui potestatem *Magni* diligerent, prioris fortunæ calamitatem expertus est. Ingens illud & memorabile in ea barbarie præliũ fuit,quo nunquam vel discrimen formidabilius,vel omen lætius Dani viderunt. Denique ad hoc tempus votum illibatum custodiunt,quo se ante pugnam constrinxerunt,vt Vigiliam sancti *Laurentij* cunctis in posterũ seculis ieiunijs, & eleemosynis sacrarent. Eo enim die certatum est,& tunc quidem *Swanus* fugit,sed non multò pòst mortuo *Magno*, regnum suum integrè recepit.

SVcessit *Magno* in Norica *Swanus* quidam, *Herdhand* cognominatus, non de regia progenie,sed manu & caliditate prouectus; illi *Olauus*, patruus *Magni* (quem sanctum ferunt); *Olauo Haroldus Haruagus* frater *Olaui*, qui etiam imperatori Constantinopolitano dudum iuuenis militauerat. Cuius iussu pro stupro illustris fœminæ leoni obiectus belluam immanem nudo lacertorum nisu suffocauit. Hic in Anglia ab *Haroldo* filio *Godwini* cæsus est; filij eius *Olauus*, & *Magnus* regnum paternum partiti, sed *Magno* præmaturè mortuo, *Olauus* totum occupauit. Illi successit filius *Magnus*, qui nuper in Hybernia,dum illuc temerè appulisset, miserabilitèr occisus est. Ferunt *Magnum* superiorem filium *Haroldi* post mortem patris ab *Haroldo* rege Angliæ clementèr domum dimissum, illius beneficij memoria *Haroldum* filium *Haroldi* post victoriam *Willielmi* ad se venientem benignè tractasse; eundémque in expeditione socium habuisse,quam in Angliam tempore *Willielmi* iunioris duxit; quando & Orcadas & * Mauenias insulas sibi subiecit,& occurrentes Comites *Hugonem* Cestrensem, & *Hugonem* Salopesberiensem,priorem fugauit,secundum interemit. Filij vltimi *Magni*, *Hasten*,& *Siwardus*, regno adhuc diuiso imperitant. Quorum posterior adolescens speciosus & audax,non multùm est quòd Ieroso lymam per Angliam nauigauit; innumera,& præclara facinora contra Saracenos consummans,præsertim in obsidione Sydonis,quæ pro conscientia Turcorum immania in Christianos fremebat. *al. Menanias*

SEd *Swanus* (vt dixi) in regno Danorum restitutus,ægrè quietem ferens,in Angliam bis *Cnutonem* filium misit; primò cum trecentis, secundò cum ducentis nauibus. Prioris classis socius fuit *Osbernus* frater *Swani*, sequentis * *Bacco*; vtríque (accepta pecunia) conatus adolescentis fregêre,domum sine effectu repatriantes. Quare à *Swano* rege graui contumelia inusti,quòd fidem pecunia læsissent, in exilium acti sunt. *Swanus* ad morrem veniens,omnes iuramento prouinciales constrinxit, vt quia quatuordecim filios habebat,omnibus per ordinem regnum delegarent, quantum ipsa soboles durare posset. Eo igitur defuncto, succes sit filius *Haroldus* annis tribus; illi *Cnuto*, quem pater in Angliam miserat. Is veteris repulsæ memor (vt accepimus) mille, & eo amplius nauium in Angliam parat; auxilio erat ei socer *Robertus Friso* sexcentarum nauium dominus. Sed duobus penè annis venti aduersitate coercitus, voluntatem mutauit,pronuntians non sine Dei nutu esse,quòd transfretare nequiret. Verùm postmodùm quorundam colloquijs deprauatus, qui difficilitatem transitus anicularum maleficijs imputabant, optimatibus, quorum fœminæ de hoc insimulabantur,pensiones importabiles indixit; *Olauum* quoque fratrem factionis eiusdem principem accusatum,vinculis irretiuit,& socero in exilium misit. Quapropter barbari libertatis suę iniuriam non ferentes,intra ecclesiam quandam altare amplexũ,& emendationem promittentem trucidarunt. Aiunt eo loci multa miracula cœlitus ostensa, quòd fuerit vir ille ieiunijs, & eleemosynis deditus,& qui in legum transgressores,magis diuinas,quàm suas persequeretur contumelias; vnde & ei martyris honor consecratus est à Papa Romano. Post eum homicidæ, vt inuidiam facti aliquo bono compensarent, *Olauum* â vinculis decem millibus marcarum argenti redemerunt. Hic octo annis ignauè imperitans, regnum fratri *Henrico* reliquit. Is viginti & nouem annis modestè viuens,Ieroso lymam adijt,medióq; * mari spiritum euomuit. Quintus nunc *Nicolaus* in regno subsistit. *al. Haueto* *al. mari*

REx igitur Danorum (vt dixi) solus erat obstaculum, ne *Willielmus* continua feriaretur lætitia,cuius respectu tantam multitudinem stipendiariorum conducebat militum,ex omni,quæ circa montes est,prouincia, vt eorum copia regnum grauaret. Sed ipse pro magnanimitate sua, dispendium expensarum non sentiens, etiam *Hugonem*

nem Magnum regis Francorum fratrẽ, cum illius commilitio inter militares numeros sibi seruiturum redegerat. Animabat, & excitabat ipse virtutem suam, propter *Roberti Wiscardi* memoriam, pronuntians pudendum, si illi fortitudine cederet, quem nobilitate præiret. siquidem *Robertus*, mediocri parentela in Normannia ortus, quæ nec humi reperet nec altum quid tumeret, paucis antè aduentum *Willielmi* in Angliam annis, cum quindecim militibus abierat Apuliam, penuriam necessariorum gentis illius ignauæ stipendijs correcturus. Nec multi fluxerunt anni, quòd stupendo Dei munere totam terram in potestatem accepit. Nam vbi viribus destituebatur, ingenio callebat, oppida primò, mox ciuitates suæ ditioni associans. Ita ergo profecit, vt se ducem Apuliæ & Calabriæ, fratrem *Richardum* principem Capuæ, alterum *Rogerum* Comitem *Siciliæ faceret. Postremò data Apulia filio *Rogero*, cum altero filio *Boamundo* Adriaticum pelagus transiuit; statímq; Dyrrachio capto super *Alexium* imperatorem Constantinopolitanum vlteriùs progrediebatur; sæuientem retinuit nuncius *Hildebrandi* Apostolici. Imperator enim Alemannorũ *Henricus* filius *Henrici* (de quo suprà memorauimus) iratus contra Papam, quòd excommunicationem in eum propter inuestituras ecclesiarum promulgauerat, cum exercitu veniens Romam, obsedit, *Hildebrandum* expulit, *Guibernum* Rauẽnatem introduxit. Quo per literas expulsi *Wiscardus* audito, relicto filio *Boamundo* cum militibus, vt inchoata paterna persequeretur, Apuliam redijt; contractaq; velocitèr Apulorum & Normannorum manu, Romam tendebat. Nec sustinuit nuncium aduenientis *Henricus*, quin cum falso Papa sola fama territus terga daret. Vacua ab obsessoribus Roma, legitimum Præsulem accepit; sed non multò pòst eadem violentia, qua priùs, amisit. Tunc quoque *Alexius* audiens *Rodbertum* ad sua necessariò reuocatum, summamq; bello manum imponere sperans, super *Boamundum*, qui partes relictas tuebatur, irruit. Sed Normannus gentilitij roboris tenax adolescens, arietantes Græcos, & cæteras, quæ conuenerant, gentes, vsu militari, quamuis multùm numero inferior, fugæ tradidit. Eodem quoque tempore Veneti, gens mari assueta, *Wiscardum*, propter quæ venerat sedatis, transfretare volentem aggressi, superiorem calamitatem sensere, pars mersi & cæsi, pars fugati. Ille cœptam enauigans viam multas ciuitates *Alexij* suæ voluntati applicuit. Sustulit imperator maleficio, quem virtute nequibat, vxori ipsius cõnubium augustale mentitus; cuius insidijs elaboratũ virus hauriens interijt, meliorem exitum, si Deus voluisset, emeritus; inuincibilis hostili ferro, & domestico obnoxius veneno. Sepultus est apud Venusam Apuliæ habens Epitaphium.

Hic terror mundi Wiscardus, *hic expulit vrbe,*
Quem Ligures regem, Roma, Lemannus habent.
Parthus, Arabs, Macetúmque phalanx non tegit Alexin,
At fuga, sed Venetum nec fuga nec pelagus.

VErùm, quia Hildebrandi *mentio se ingessit, de eo dicam, quæ non friuolo auditu hausi, sed seria relatione eius audiui, qui se illa ex ore* Hugonis *abbatis Cluniacẽsis audisse iuraret. Quæ ideo admiror, & prædico, quia cogitationes aliorum prophetico mentis intuitu pronunciabat.* Alexander *Papa efficax ipsius studium conspicatus, Cancellis Apostolorum præfecerat. Circuibat ergo pro sui contuitu officij prouincias, vt perperam acta corrigeret. Accurrebatur ab omnibus ordinum hominibus, decisiones diuersorum negotiorum postulantibus. Cuncta * ei submittebatur secularis potentia, tum pro sanctitatis, tum pro ministerij eius reuerentia. vnde die quadam, cum solito maior ad equitandum esset turma, Abbas prædictus in extremo agmine cum monachis suis sensim progrediebatur; visoque eminus tanto viri honore, quòd tot mundanæ potestates nutum illius præstolarentur; huiusmodi sententias ventilabat animo, homuncionem exilis staturæ despicabilis parentelæ, quòd Dei iudicio tot diuitum sepiri famulitio, tumere illum proculdubio & metiri altiora merito pro tot obambulatorum obsequio. Vix hoc (vt dixi) mente versarat, cum Archidiaconus, reflexo equo & calcaribus incito à longè clamans & Abbatem obuncans, tu, tu, (inquit) male cogitasti, falso infamans huiusce duntaxat rei innocentem: non enim mihi gloriam hanc (si gloria dici potest) quæ citò transit, vel ego imputo, vel ab alijs imputari volo, sed beatis Apostolis, quorũ exhibetur priuilegio. Suffusus ille pudore, nec quicquam inficiari ausus, hoc solum retulit; quæso (domine) quomodo nosti cogitatum meũ, quem nulli cõmunicaui? ab ore tuo (ait) quasi per fistulas ad aures meas omnis illa cogitatio deducta est.*

Item

10 20 30 40 50

al. Siciliæ
al. Boadmundo
al. eis submittebatur secularibus

ITem in eadem prouincia eccleſiam vrbanam ingreſſi, ante aram continuatis & iunctis lateribus ſe proſtrauerant; in multam horam protracta oratione, reſpexit Archidiaconus Abbatem, turbulento rictu infrẽdens; ille cum diutiùs oratum eſſet, fores egreſſus, cauſamq; commotionis percunctatus, reſponſum accepit, Si me amare vis, caue ne me vlteriùs hac iniuria expugnes. Dominus meus Ieſus Chriſtus, ſpecioſus ille præ filijs hominum, poſtulationibus meis viſibiliter aſtabat, intendens dictis, & ſerenis fauens oculis; ſed tuæ orationis addictus violentia, me deſeruit, ad te conuerſus: puto quòd tu ipſe non diffiteberis eſſe genus iniuriæ, ſi amico eripias authorem ſalutis ſuæ. Præterea prænoueris mortalitatem hominum, & huic loco imminere excidium; cuius coniecturæ ſignum habeo, quòd angelum domini ſuper altare ſtantem vidi euaginatum gladium ſtringere, & huc atque illuc rotare. Futuræ cladis notabilius habeo indicium, quòd iam ſpiſſus & nebuloſus aër, prouinciam iſtam circumuolat vt vides. Maturemus igitur profugium, niſi cum alijs velimus ſubire exitium. His dictis introeuntes diuerſorium, ad curam corporis aſſidêre, continuoq; dapibus appoſitis, exortus in domo luctus auiditatem eſurientium repreſſit; ſiquidem vnus & alter, & mox plures è familia, dubium qua pernicie interempti, animas ſubitò amiſerunt: tum eadem peſte per vicinas ædes graſſante, aſcenſis mulis diffugiunt, feſtinationem viæ ſtimulis timoris acceleràntes.

IN Gallia vice Papæ præſederat conſilio, ibiq; plures epiſcopi, olim per Symoniam in eccleſias introducti, degradati, potioribus locum dedere. Vnus erat, quem ſuſpicio iſtius Apoſtaſiæ inſimulabat, ſed nullis teſtibus arqui, nullis argumentis confutari poterat: quem cum putares conſtrictum maximè, more anguis lubrici elapſum mirareris; ita dicendi arte callebat, vt omnes eluderet. Tunc Archidiaconus, Ceſſet hominis eloquium, producatur in medium diuinum oraculum; ſcimus profectò quod epiſcopalis gratia ſancti ſpiritus munus eſt, & quiſquis epiſcopatum mercatur, ſancti ſpiritus donum poſſe comparari pecunia opinatur. Coram vobis ergo qui iudicio ſpiritus ſancti congregati ſumus, dicat iſte, Gloria patri & filio, & ſpiritui ſancto, quod ſi expreſſè & ſine titubantia dixerit, conſtabit apud me, illum non venalitèr ſed legitimè præſulatu functum: libens hanc conditionem ille accepit, nihil minùs quàm horum verborum difficultatem ratus; & verè Gloria patri & filio, *integrè protulit, ſed in* ſpiritui ſancto *hæſit. Suſcitato cunctorum ſtrepitu, nullo conatu vel tunc, vel in reliquo vitæ ſpacio ſpiritum ſanctum nominare potuit. Huius miraculi teſtis fuit Abbas ſæpè nominatus, qui deiectũ epiſcopũ per loca ſecum ducens, illius rei experimẽtum ſæpè riſit; de quorum verborũ certitudine dubitantẽ, omnis Europa confutat, quæ Cluniacenſis religionis numerum, per eum augmentatum non neſcit.*

A *Lexandro* ergo defuncto, ſucceſſit *Hildebrandus*, (*Gregorius* 7. dictus). Hic quod alij inuſitauerant palàm extulit excommunicans electos, qui inueſtituras eccleſiarum de manu laici per annulum, & baculum acciperent. Vnde *Henricus* imperator Alemannorum fremens, quòd ſine ſua conſcientia talia præſumeret, illum (vt prædixi) poſt vndecim annos Roma deturbauit, *Guiberto* inducto: nec multo pòſt lætali morbo Papa ictus, quo ſe moriturũ non ambigeret, rogatus eſt à Cardinalibus, vt Papam conſtitueret, beati *Petri* exemplum referentibus, qui lactantis eccleſiæ rudimentis, viuens *Clementem* præfecerat. Negauit ille idem exemplum ſecuturum, quod ab antiquo concilijs eſſet vetitum. Conſilium verò ſe daturum, ſi vellent hominem in ſeculo potentem, eligerent *Deſiderium* Abbatem Caſſinenſem, qui ſalubriter & in tempore numero militari violentiam *Guiberti* infringeret; ſin eccleſiaſticum & eloquentem, acciperent epiſcopum Hoſtienſem *Odonem*. Ita obijt vir apud Deum fœlicis gratiæ, apud homines auſteritatis fortaſſis nimiæ. Deniq; fertur, quòd inter eum & imperatorẽ primi tumultus initio, illũ nudipedem & forcipes cum ſcopis portantem, nec etiam foribus admiſerit abominatus hominẽ ſacrilegũ, & ſororij inceſti reum. abſceſſit *Cæſar* excluſus, repulſam eam multorũ necis cauſam proteſtans. Statímq; quæcunq; poſſet incõmoda Romanæ ſedi infligens, è diuerſo fautores Papæ in tyrannidem excitauit. Siquidem rebellante quodam *Radulpho*, iuſſu ipſius Apoſtolici, qui ei coronam ex parte Apoſtolorum miſerat, bellorum fragoribus vndiq; conflictatus eſt. Sed ille ſemper aduerſis ſuperior, & illum & cæteros improbè aſſurgentes tandem oppreſſit. Poſtremò non aliorum impetu, ſed domeſtico filiorum odio imperio extruſus, miſerabilem vitæ terminũ habuit. Succeſſit *Hildebrando, Deſiderius, Victor* appellatus, ſed ad primam Miſſam, incertum quo diſcrimine, cecidit exanimatus, calice (ſi dignum eſt credere) veneno infecto. Tunc in *Odonem* declinauit electio; is natione Gallus, primùm Rhe-

menſis Archidiaconus, inde Prior *Cluniacenſis, mox epiſcopus Hoſtiæ, vltimò Papa Romæ *Vrbanus* vocatus eſt.

al. Duniacenſis

HActenus circumuagari licuerit, dum occaſione geſtorum *Willielmi* quædam ſuccurrebant, quæ prætermittenda non putabam: nunc familiarem eius vitam, & mores interiores lector qui volet, audiet. Inprimis Dei famulis humilis, ſubiectis facilis, in rebelles inexorabilis erat. Religionem Chriſtianam, quantum ſecularis poterat, ita frequentabat, vt quotidiè Miſſæ aſſiſteret, veſpertinos, & matutinos hymnos audiret. Monaſteria, vnum in Anglia, alterum in Normannia conſtruxit. Primùm Cadonis, quod ſancto *Stephano* conſecrauit, opportunis prædijs & magnificentiſſimis donarijs inſignitum, vbi & *Lanfrancum* Abbatem, pòſt etiam Cantuariæ Archiepiſcopum inſtituit; virum antiquis ſcientia & religione comparandum, de quo ſeriò dici poteſt, Tertius è cœlo cecidit *Cato*; adeo cœleſtis ſapor pectus eius, & palatum infecerat; adeò latinitas omnis in liberalium artium ſcientiam, per doctrinam eius ſe incitabat; adeo ipſius exemplo, vel metu, profeſſio monaſtica in religione ſudabat. Non tunc epiſcoporum ambitus, non tunc Abbatum venalitas proficiebat. Ille maioris gloriæ, amplioris gratiæ apud regem & Archiepiſcopum erat, qui tenacioris ſanctitudinis opinionẽ habebat. Alterum monaſterium Haſtingis *ædificauit ſancto *Martino*, quod cognominatur de bello, quia in eo loco principalis eccleſia cernitur, vbi inter confertos cadauerum aceruos *Haroldus* inuentus fuiſſe memoratur. Penè puer & maturiora ætate ſapiens, patruum ſuum *Malgerium*, ab Archiepiſcopatu Rotomagenſi remouit. Is erat literis quidem non mediocritèr cultus, ſed pro natalium conſcientia profeſſionis oblitus, venationibus & auium certaminibus, ſæpiùs iuſto intendebat, & gazas eccleſiaſticas conuiuijs profuſioribus inſumebat. Cuius rei fama crebreſcente, tota vita pallij vſu caruit; quòd negaret ſedes Apoſtolica honoris huiuſce priuilegium, homini, qui ſacratum negligebat officium. Vnde crebrò conuentus, expoſtulante nepote patruelis offenſas, cum nihilo reuerentiùs ſe ageret, cogente vltima neceſſitate degradatus eſt. Ferunt quidam arcanam eſſe depoſitionis cauſam; *Matildem*, quam *Willielmus* acceperat, proximam ſibi ſanguine fuiſſe. Id Chriſtianę fidei zelo, *Malgerium* non tuliſſe, vt conſanguineo cubili fruerentur: ſed in nepotem & comparem excommunicationis iaculum incentaſſe. Ita cùm iræ adoleſcentis vxoriæ querelæ accederent, excogitatas occaſiones, quibus perſecutor peccati ſede pelleretur. Sed poſtmodùm prouectioribus annis pro expiatione ſceleris, illum ſancto *Stephano* Cadonis monaſterium ædificaſſe, illam beatæ Trinitati in eodem vico idem feciſſe; vtróq; pro ſexu ſuo perſonas inhabitantium eligente.

al. conſtruxit

al. Maltildem

MAlgerio *ſucceſſit* Maurilius *Fiſcanenſis Monachus multis virtutibus, ſed maximè abſtinentia laudatus. Is poſt bene & ſanctè actam vitam, cum ad extremum Deo vocante veniſſet; vitali priuatus halitu fermè dimidia die iacuit defunctus. Veruntamen cum iam pararetur in eccleſiam ferri, anima reſumpta circumſtantes lachrymabili gaudio perfudit: ſtupentes hoc ſermone corroborat; Attenti animo eſtote, vltima paſtoris veſtri verba excipientes. naturali morte reſolutus fui, ſed vt vobis intimarem quæ vidi, reductus ſum; nec aliquanto diutiùs ſubſiſtam, quia in domino ſoporari delectat. Ductores ſpiritus mei vultibus & veſtibus ad omnem elegantiam erant compoſiti; concordabat verborum lenitas cum nitore veſtium, vt nihil deſiderarem præter talium virorum obſequium. Itaque blandis aſſentationibus gauiſus, ibam vt verè mihi videbatur verſus orientem. Promittebatur mihi ſedes paradiſiaca, non multò poſt intranda. in momento præterita Europa, ingreſſi Aſiam, venimus Ieroſolymam, ibi ſanctis adoratis Iordanem pertendimus, citerioris ripæ accolæ ductorum meorum contubernio mixti, lætum cœtum fecêre. Ego viſendi vlteriora ſtudio tranſitum maturabam. Tunc comites Deũ præcepiſſe ferunt vt antè demonũ viſione terrificarer, quatenus veniales culpæ quas confeſſione non dilueram, pauore horrendarum formarum purgarentur. Cum dicto aſtitit alteri parti, tanta dæmonum vis haſtilia acuta vibrantium, ignes efflantium, vt ager ferreus, aër flammeus videretur. Eorum *horrore ita ſum affectus, vt ſi terra dehiſceret, ſi cœlum pateſceret, tuto mihi vtrobiq; refugiendum non æſtimarem. Ita metuculoſus, dum quò vadam dubito, repentè, (*vt hæc dicens veſtræ ſaluti niſi negligitis conſulerẽ) halitum recepi confeſtim effuſurus; dixit, & cum verbo penè ſpiritum emiſit. Corpus in eccleſia ſanctæ Mariæ tunc humi defoſſum, miraculo (vt aiunt) diuino altiùs tribus pedibus ſuper terram eleuatum eſt.*

al. horrorum

al. ad hæc

Porrò

POrrò *Willielmus* propoſiti quod in Normannia cœperat tenax, *Stigandum* perperam & falſo Archiepiſcopum, per Cardinales Romanos, & *Ermenfredum* epiſcopũ Sedunenſem deponi paſſus eſt. Succeſſit ei in Wintonia *Walkelinus*, cuius bona opera famam vincentia vetuſtatẽ obliuionis à ſe repellent, quamdiu ſedes epiſcopalis ibi durabit. In Cantia *Lanfrancus* de quo ſuprà dixi) qui talis Angliæ Dei dono emicuit.

Qualis diſcutiens fugientia Lucifer aſtra,
Cùm roſeo clarum prouehit ore diem.

Ita ipſius induſtria monachicum germen effloruit, ita eo viuente vigor pontificalis induruit. Eius conſilio rex pronum ſe fecerat, vt nihil negandum duceret, quod is faciendum diceret. Ipſius etiam impulſu ambitum nebulonum fregerat, qui conſueto more, mancipia ſua Hyberniam venditabant, cuius facti præconium cui potiùs imputem, *Lanfranco*, an *Wlſtano* Wigorniæ antiſtiti, pro vero non diſcerno, qui regem pro commodo venalitatis, quod ſibi penſitabatur, renitentem vix ad hoc coegerint, niſi quòd *Lanfrancus* laudauerit, *Wlſtanus* præceperit authoritate epiſcopali pro conſcientia ſanctitatis abundè exuberans: homo, quo nullus vnquam iuſtior, nullus noſtro ſeculo par illi apparuerit miraculorum potentia, & prophetali gratia; quorum aliqua intendo dicere poſteriùs, ſi tamen ſanctiſſimis illius placuerit ſenſibus.

VEruntamen, quia alea fortunæ incertis iactibus voluitur, multa tunc temporis aduerſa peruenerũt. Fœda inter Abbatẽ Glaſconiæ, & monachos eius diſcordia, ita vt poſt verborũ lites ad arma ventum ſit. Coacti ergo intra eccleſiam monachi, ſancto altari miſerias ſuas applorabãt. Sed irruentibus militibus, duo ex eis interfecti, 14. vulnerati, cæteri repulſi. Nam & furor militũ etiam crucifixum ſagittis inhorrere fecerat. Huius noxę crimine infamatus Abbas, tota vita regis exilio deportat⁹ eſt, eóq; defuncto pro redẽptione peccati auxiliaribus annumerata pecunia honori reſtitutus eſt.

MIſerabilis & infanda cædes *Walkerij* Dunelmẽſis epiſcopi, quẽ Northanimbri populus ſemper rebellioni deditus, abiecto ſacrorũ ordinum reſpectu, multis impetitum conuitijs trucidarunt. fuſus ibi nõ paucus numerus Lotharingorũ, quòd præſul ipſe nationis eius erat. Cauſa cædis hæc fuit, erat epiſcopus prẽter pontificatum cuſtos totius Comitatus; præfecerátq; rebus forenſibus *Gilebertum* cognatum, interioribus *Leobinum* clericum, ambos in rebus cõmiſſis ſtrenuos, ſed effrænes. Tolerabat epiſcopus eorũ immodeſtiã gratia ſtrenuitatis inductus, & quia eos eleuarat, cumulum benignitatis augebat. *Indulget enim natura ſibi placidóq; fauore ſuis arridet ipſa muneribus.* Is *Leobinus Liwlphũ* beatiſſimi *Cuthberti* miniſtrũ adeò dilectum, vt ipſe ſanctus coram vigilanti aſſiſtens placita imperaret: Hunc inquam *Liwlphũ*, per *Gilebertũ* obtruncari fecit, liuore ictus quòd amplioris amicitiæ locum apud pontificẽ, pro conſcientia, & æquitate iudiciorum haberet. Perculſus nuncio *Walkerius* furenti parentelæ defuncti legalis placiti iudicium oppoſuit proteſtatus *Leobinũ* ſuę ſuorúmq; necis authorem. Vbi ventum ad placitũ, nullis effera gens rationibus emolliri potuit, quin in epiſcopum referret culpam, quòd ambos homicidas in curia eius poſt necẽ *Liwlphi* familiaritèr diuerſatos vidiſſent. Surrectum ergo in clamores & iras, & *Gilebertus* de eccleſia, in qua cum epiſcopo ſederat, vltrò egrediens, vt ſuo periculo vitã domini mercaretur, impiè occiſus. Tum præſul præ ianuis pacem prætento ramo offerens, rabiem vulgi expleuit interemptus, fomes etiam mali *Leobinus* ſeniuſtulatus, quòd niſi eccleſia cremata exire nolebat, exiliens mille lanceis exceptus eſt. Prædictum id ab *Edgitha* relicta regis *Edwardi*. Nam cùm olim *Walkerium* vidiſſet Wintoniæ ad conſecrandum duci, cæſarie lacteolum, vultu roſeum, ſtatura prægrandem; pulchrum, hîc ait, martyrem habemus, coniectura viz. immodeſtæ nationis ad præſagiendum inducta. Succeſſit ei *Willielmus* Abbas ſancti Carilefi, qui monachos in Dunelmo poſuit.

PRæterea anno antequam moreretur proximo, mortalitas hominum & iumentorũ, vis tempeſtatum frequens violentia fulgurũ, quantam nemo viderat, nemo audierat. Illo quoq; anno quo obijt, promiſcua febris pluſquam dimidiam partem plebis depaſta; adeo vt plures incommoditas morbi extingueret; deindè pro intemperie aẽris fames ſubſequuta vulgò irrepſit, vt quod febribus erat reliquum, ipſa corriperet.

PRæter cæteras virtutes, præcipuè in prima adoleſcentia caſtitatem ſuſpexit, in tantum vt publicè fereretur nihil illum in fœmina poſſe. Veruntamen ex procerũ ſententia matrimonio addictus, ita ſe egit vt pluribus annis nullius probri ſuſpicione notaretur.

taretur. Tulit ex *Matilde* liberos multos, quę & marito morigera & prole fœcunda, nobilis viri animum in ſui amoris incitabat aculeum; quanquam non deſint, qui gnniant eum cœlibatui antiquo renuntiaſſe'; cum regia poteſtas accreuiſſet, volutatum cum cuiuſdam presbyteri filia, quam per ſatellitem ſucciſo poplite *Matildis* ſuſtulerit. Quapropter illũ exhæredatũ, illam ad mortẽ fræno equi cæſam. Sed hoc de tanto rege credere dementiæ aſcribo, hoc conſtanter aſſeuerans, quòd aliquantula ſimultas inter eos innata extremis annis fuerit pro *Roberto* filio, cui mater manum militarem ex fiſci redditibus ſufficere dicebatur. Verùm propter hoc nihil coniugalis gratiæ diminutum ipſe oſtendit, dum quatuor annis ante ſe defunctam, & magnificentiſſimis inferijs extulit, & lachrymis per multos dies vbertim proſecutus, amiſſæ charitatem deſiderauerit, quin ex eo tempore ſi credimus, ab omni voluptate deſciuit. Sepulta eſt regina Cadonis in monaſterio ſanctæ Trinitatis. Eiuſdem pietatis indiciũ in *Edgithæ* reginæ funere curando non minus fuit, quæ apud Weſtmonaſterium ſtudio eius prope coniugem locata, habet tumbam argenti auríque expenſis operoſam.

FIlios habuit, *Robertum, Richardum, Willielmum, Henricum.* Poſteriores duo poſt eum ſucceſſione continua in Anglia regnauere: *Robertus* patre adhuc viuente, Normanniam ſibi negari ægrè ferens, in Italiam obſtinatus abijt, vt filia *Bonifacij* Marchionis ſumpta, patri partibus illis adiutus aduerſaretur; ſed petitionis huiuſce caſſus, *Philippũ* regem Francorum contra patrem excitauit. Quare & genitoris benedictione & hæreditate fruſtratus, Anglia poſt mortem eius caruit, comitatu Normanniæ vix retento. Ea quoque poſt nouem annos, fratri *Willielmo* pro pecunia inuadata, Aſiaticam expeditionem cum cæteris Chriſtianis aggreſſus eſt. Inde tranſactis quatuor annis, clarus militiæ geſtis regreſſus, Normanniæ ſine difficultate immerſit, quòd germano *Willielmo* nuper defuncto, *Henricus* rex nouitate tener, Angliam in fide tenere ſatis habuit; ſed quia de hoc aliâs dicendum eſt, nunc cœptam de filijs *Willielmi Magni* narrationem terminabo.

RIchardus magnanimo parenti ſpem laudis alebat, puer delicatus; & vt id ætatulæ puſio altum quid ſpirans. Sed tantam primæui floris indolem mors acerba citò depaſta corrupit. Tradunt ceruos in Noua foreſta terebrantẽ, tabidi aëris nebula morbum incurriſſe. Locus eſt, quem *Willielmus* pater, deſertis villis, ſubrutis eccleſijs, per triginta & eo ampliùs milliaria in ſaltus & luſtra ferarum redegerat, infando prorſus ſpectaculo, vt vbi antè vel humana conuerſatio, vel diuina veneratio feruebat, nunc ibi cerui & capreoli, & cæteræ illud genus beſtiæ petulantèr diſcurſitent: nec illæ quidem mortalium vſibus communiter expoſitæ. Vnde pro vero aſſeritur, quòd in eadem ſylua *Willielmus* filius eius, & nepos *Richardus* filius *Roberti* comitis Normanniæ mortem offenderint, ſeuero Dei iudicio ille ſagitta pectus, iſte collum traiectus, vel vt quidam dicunt, arboris ramuſculo equo pertranſeunte fauces appenſus.

FIliæ ipſius fuerunt quinque; prima *Cæcilia* Cadonenſis Abbatiſſa, quæ viuit, altera *Conſtantia* Comiti Brittanniæ *Alano Fergant* in coniugium data, auſteritate iuſticiæ prouinciales in mortiferã ſibi potionẽ exacuit; tertia *Adala Stephani* Bleſenſis Comitis vxor, laudataæ in ſeculo potentiæ virago, nouiter apud Marcenniacum ſanctimonialis habitum ſumpſit. Duarum aliarum nomina exciderunt; vnius, quæ *Haroldo* (vt diximus) promiſſa, infra maturos coniugij annos obijt; alterius, quæ *Aldefonſo* Galliciæ regi per nuncios iurata, virgineam mortem impetrauit à domino. Repertus in defunctæ genibus callus crebrarum eius orationum index fuit.

PAtris memoriam quantis poterat occaſionibus extollens oſſa olim Niceæ condita ſub extremo vitæ tempore per legatum tranſferebat; ſed ille proſperè rediens, audita morte *Willielmi*, apud Apuliam reſedit, ſepultis ibi illuſtris viri exuuijs. Matrem quantum vixit inſigni indulgentia dignatus eſt, quæ ante patris obitũ cuidam *Herlewino* de Comitis villa mediocriũ opum viro nupſerat. Ex eo *Willielmus* fratres habuit: *Robertum*, quem Comitem Moritonij fecit, craſſi & hebetis ingenij hominem: *Odonem*, quem ad epiſcopatum Baiocenſem prouexit Comes, Comitem Cantiæ rex inſtituit. Callidioris pectoris ille totius Anglię vice-dominus ſub rege fuit, poſt necem *Willielmi* filij *Osberni*. Itaq; in aggerandis theſauris mirus *tergiuerſari, miræ abſtinentiæ, penè Papatum Romanum abſens à ciuibus mercatus fuerat, peras peregrinorum epiſto-

al. tergiuerſaris miræ aſtutiæ

lis

lis,& nummis infarciens. Cuius futuri itineris opinione cum certatim ex toto regno ad eum milites concurrerent,rex indignè ferens compedibus irretiuit,prefatus non ſe *Baiocarum* epiſcopum,ſed Comitem Cantiæ prendere: clientes eius minis impulſi tãtam auri copiam prodidere, vt noſtri ſeculi æſtimationem ſuperaret fului congeries metalli. Denique & cullei plures è fluuijs extracti,quos per certa loca ſublatis conſcijs infoderat plenos auro mollito. Poſt mortem fratris abſolutus, nepotique *Willielmo* aduerſatus,partem *Roberti* fouebat; ſed tunc quoque malè cedente fortuna extorris Anglia Normannico nepoti,& epiſcopatui inſiſtebat. Deindè cum eodem Ieroſolymitanam viam ingreſſus,Antiochiæ in obſidione Chriſtianorum finem habuit.

EXterarum nationũ homines dignanter ad amicitiam admiſit, indifferẽtèr honoribus extulit,eleemoſynæ curã habuit; tranſmarinis eccleſijs multas poſſeſſiones in Anglia largitus eſt,nec vllũ ferè monaſteriũ præſertim in Normannia vel eius, vel ducum munificentia tranſijt, vt Angliæ copia tenuitas illorũ ſuſtentaretur. Ita eius tempore vltro citróq; cœnobialis grex excreuit,monaſteria ſurgebãt religione vetera,ędificijs recentia. Sed hîc animaduerto muſſitationẽ dicentiũ,melius fuiſſe,vt antiqua in ſuo ſtatu conſeruarentur,quàm illis ſemimutilatis de rapina noua conſtruerentur.

IVſtæ fuit ſtaturæ,immenſæ corpulentiæ,facie fera,fronte capillis nuda,roboris ingentis in lacertis,vt magno ſæpè ſpectaculo fuerit,quòd nemo eius arcum tenderet, quem ipſe admiſſo equo pedibus neruo extento ſinuaret; magnæ dignitatis ſedens & ſtans,quanquam obęſitas ventris nimis protenſa regiũ corpus deformaret,commodę valetudinis,vt qui nunquam aliquo morbo periculoſo præter in extremo decubuerit; exercitio nemorũ adeo deditus, vt (ſicut prædixi) multa millia eiectis habitatoribus ſilueſcere iuberet,in quibus à cæteris negotijs auocatus animũ remitteret. Conuiuia in præcipuis feſtiuitatibus ſumptuoſa & magnifica inibat. Natale Domini apud Gloceſtriã,Paſcha apud Wintoniã,Pentecoſtem apud Weſtmonaſteriũ agens quotannis quibus in Anglia morari liceret; omnes eò cuiuſcunq; profeſſionis magnates regiũ edictum accerſebat, vt exterarum gentium legati ſpeciem multitudinis,apparatúmq; deliciarum mirarentur. Nec vllo tempore comior,aut indulgendi facilior erat, vt qui aduenerant largitatem eius cum diuitijs conquadrare vbiq; gentiũ iactitarent. Quem morem conuiuandi primus ſucceſſor obſtinatè tenuit, ſecundus omiſit.

SOla eſt de qua meritò culpetur pecunię cupiditas, quam vndecũq; captatis occaſionibus,nihil vnquã penſi habuit,quin corroderet;faceret,diceret nonnulla,& penè omnia,tanta maieſtate indigniora,vbi ſpes nũmi effulſiſſet. Nõ eſt hic aliquid excuſationis quod afferã,niſi quod quidã dixit,neceſſe eſt vt multos timeat,quẽ multi timent. Nam ille pro timore inimicorũ prouincias ſuas pecunia emulgebat,qua impetus eorũ vel tardaret,vel etiã propelleret, perſæpè vt fit in rebus humanis viribus caſſatis,fidem hoſtilẽ præmio pignoratus; regnat adhuc & indies augetur huiuſce dedecoris calamitas,vt & villæ & eccleſiæ penſionibus ſupponantur, & ne hoc quidẽ perpetua exactorum fide,ſed quicunq; plus obtulerit,ſtatim pactis irritis prioribus palmam habeat.

EXtremo vitæ tempore in Normannia habitans, cõtractis inimicitijs cum rege Frãcorum aliquantiſper ſe continuit; cuius abutens patientia *Philippus* fertur dixiſſe, Rex Angliæ iacet Rotomagi,partu abſolutarũ more fœminarum cubile fouens, & iocatus in eius ventrem quem potione alleuiarat. quo præſtrictus conuitio, reſpondit: Cùm ad Miſſam poſt partum iero,centum millia candelas ei libabo. Talia per reſurrectionem,& ſplendorem Dei pronuncians,quòd ſoleret ex induſtria talia ſacramenta facere,quæ ipſo habitu oris terrificum quiddam auditorum mentibus inſonarent.

NEc multò pòſt *Auguſto* menſe declinante,quando & ſegetes in agris, & botri in vineis,& poma in viridarijs,copiam ſui volentibus faciunt,exercitu coacto,Franciã infeſtus ingreditur;omnia proterit,cuncta populatur; nihil erat quod furentis animũ mitigaret,vt iniuriam inſolentèr acceptam multorũ diſpendio vlciſceretur. Poſtremò Mundantium ciuitatem iniectis ignibus concremauit, combuſta illic eccleſia beatæ *Mariæ*;recluſa vna vſtulata,quæ ſpelęum ſuũ, nec in tali neceſſitate deſerendũ putauit; fortunę omnes ciuiũ peſſundatę.Quo ſucceſſu exhilaratus,dum ſuos audaciùs incitat vt igni adijciant pabula, propiùs flammas ſuccedens, foci calore,æſtúsque autumnalis inæqualitate morbum nactus eſt. Dicunt quidam quòd præruptam foſſam ſonipes tranſiliens interranea ſeſſoris diruperit,quod in anteriori parte ſellæ venter protube-

rabat. Hoc dolore affectus receptui ſuis cecinit, Rotomagúmque reuerſus, creſcente indies incommodo, lecto excipitur. Conſulti medici, inſpectione vrinæ certam mortẽ prædixêre. Quo audito quærimonia domũ repleuit, quòd eum præoccuparet mors emendationẽ vitæ iamdudũ meditantem. Reſumpto animo, quę chriſtiani ſunt, executus eſt in confeſſione & viatico. Normanniã inuitus & coactus *Roberto*, Angliam *Willielmo*, poſſeſſiones maternas *Henrico* delegauit. Vinctos ſuos omnes educi & ſolui, theſauros efferri, & eccleſijs diſpergi præcepit. Certum numerum pecuniæ ad reparationem eccleſiæ nuper crematæ ipſe indixit. Ordinatis ergo benè rebus, octauo Idus Septembris deceſſit, anno ſecundo, vitæ quinquageſimo nono, regni 22. comitatus quinquageſimo, Dominicæ incarnationis milleſimo octogeſimo ſeptimo. Ille fuit annus quo *Cnuto* rex Danorum (vt ſuprà diximus) interemptus eſt; quo Sarraceni Hiſpani in chriſtianos efferati, mox ab *Aldefonſo* rege Galliciæ ad ſua redire coacti, etiam vrbibus, quas olim tenuerant, inuiti ceſſere.

COrpus regio ſolenni curatum, per Sequanam fluuium Cadonum delatum; ibi in magna frequentia ordinatorum, laicorum pauca, humi traditum. Varietatis humanæ tunc erat videre miſeriam, quòd homo ille totius olim Europæ honor, anteceſſorúmque ſuorum omnium potentior, ſedem æternę requiei ſine calumnia impetrare non potuit. Namque miles quidam, ad cuius patrimonium locus ille pertinuerat, clara conteſtans voce rapinam, ſepulturam inhibuit, dicens auito iure ſolum ſuum eſſe, nec illum in illo loco quem violenter inuaſerat pauſare debere. Quocirca volente *Henrico* filio qui ſolus ex liberis aderat, centum libræ argenti * litigatori perſolutæ audacem calumniam compeſcuere. Nam tunc *Robertus* primogenitus in Francia contra patriam bellabat. *Willielmus* antequam pater planè exſpirauerat, Angliam enauigauerat, vtiliùs ducens ſuis in poſterum commodis proſpicere, quàm exequijs paterni corporis intereſſe. Porrò in diſpertienda pecunia nec ſegnis, nec parcus omnem illum theſaurum Wintonię totis annis regni accumulatum ab arcanis ſacrarijs eruit in lucem; monaſterijs aurum; eccleſijs agreſtibus ſolidos quinq; argenti; vnicuiq; pago centum libras, viritim egenis diuidendas largitus. Patris etiam memoriam ingenti congerie argenti & auri cum gemmarum luce conſpicuè adornauit.

al. litigario

FVit hoc tempore *Berengarius* Turonenſis hęreſiarcha, qui panem & vinum in altari appoſita, poſt conſecrationem ſacerdotis, verum & ſubſtantiale corpus Domini (ſicut ſancta eccleſia prędicat) eſſe denegabat. Iamq; ſcatebat omnis Gallia, eius doctrina per egenos ſcholares (quos ipſe qnotidiana ſtipe ſollicitabat) diſſeminata. vnde ſoliditati catholicæ timens ſanctiſſimę memorię *Leo* Papa, Vercellis cõtra eum inſtituto conſilio, tenebras nebuloſi erroris euangelicorũ teſtimoniorũ fulgore depulit; ſed cum poſt obitũ eius virus hęreſeos diu in ſinibus quorundam nebulonum confotum iterũ erumperet; *Hildebrandus* cum Archidiaconus eſſet Turonis, mox Papa Romæ adunatis conſilijs, conuictum ad dogmatis ſui anathema compulit; quæ ſcripta ſuis locis, qui deſiderat, inueniet. Reſponderunt ei libris *Lanfrancus* Archiepiſcopus, ſed præcipuè & fortitèr *Guimundus* priùs monachus de ſancto *Leofredo* Normanniæ, poſteà epiſcopus Auerſanus Apuliæ noſtri temporis eloquentiſſimus. Porro licèt *Berengarius* primum calorem iuuentutis aliquarũ hęreſium defenſione infamauerit, æuo auſteriore ita reſipuit, vt ſine retractatione, à quibuſdam habeatur ſanctus, innumeris bonis maximè autem humilitate & eleemoſynis approbatus, largarum poſſeſſionũ diſpertiendo dominus, non abſcondendo & adorando famulus: fœmineæ venuſtatis adeo parcus, vt nullam conſpectui ſuo pateretur admitti, ne formam videretur delibaſſe oculo, quam non pruriebat animo. Non aſpernari pauperem, non adulari diuitem; ſecundum naturam viuere, habens victum & veſtitum iuxta Apoſtolum his contentus eſſe. Vndè eum laudat Cenomanenſis pontifex *Hildebertus* inprimis verſificator eximius, cuius verba propterea inſerui, vt prædicabilis epiſcopi affectum in magiſtrum oſtendam, ſimul & doctrina eius erit exemplo poſteris, qua quomodo viui debeat inſtituit, etſi fortaſſe metas veræ laudis amore incitatus tranſilierit.

Quem modò miratur ſemper mirabitur orbis,
Ille Berengarius *non obiturus obit.*
Quem ſacræ fidei faſtigia ſumma tenentem,

Iam

Iam quinta dies abſtulit, auſa nefas.
Illa dies damnoſa dies, & perfida mundo,
Qua dolor & rerum ſumma ruina fuit;
Qua ſtatus Eccleſiæ, qua ſpes, qua gloria cleri,
Qua cultor iuris, iure ruente ruit.
Quicquid Philoſophi, quicquid cecinere Poeta
Ingenio ceſſit eloquioq; ſuo.
Sanctior & maior ſapientia maius adorta
Impleuit ſacrum pectus & ora Deo.
Pectus eam voluit, vox protulit, actio prompſit,
Singula factori ſic ſtuduere ſuo.
Vir ſacer & ſapiens, cui nomen creſcit in horas,
Quo minor eſt quiſquis maximus eſt hominum.
*Cui *cenſus peperit partos ſeruauit honores,* al. ſenſus.
Cui potior pauper diuite, iuſq; lucro.
Cui nec deſidiam, nec luxum res dedit ampla,
Nec tumidum fecit multus & altus honos.
Qui nec ad argentum nec ad aurum lumina flexit,
Sed doluit quotiens cui daret hæc, aberat.
Qui non ceſſauit inopum fulcire ruinas,
Donec inops dando pauper & ipſe fuit.
Cuius cura ſequi naturam, legibus vti,
Et mentem vitijs, ora negare dolis,
Virtutes opibus, verum præponere falſo,
Nil vacuum ſenſu dicere, nil facere,
Lædere nec quenquam, cunctis prodeſſe, fauorem
Et populare lucrum pellere mente, manu.
Cui veſtis textura rudis, cui non fuit vnquam
Ante ſitim potus, nec cibus ante famem.
Quem pudor hoſpitium ſtatuit ſibi, quámque libido
Inceſtos ſuperat, tam ſuperauit eam.
Quem natura parens cum mundo contulit, (inquit,)
Degenerant alij, naſcitur iſte mihi.
Quæq; vagabatur, & penè reliquerat orbem,
Incluſit ſacro pectore iuſtitiam.
Vir ſacer â puero, qui quantum præminet orbi
Fama, tam famæ præminet ipſe ſuæ.
Fama minor meritis cum totum peruolet orbem,
Cum ſemper creſcat, non erit æqua tamen.
Vir pius atq; grauis, vir ſic in vtroque modeſtus,
Liuor vt in neutro rodere poſſit eum.
Liuor enim deflet, quem carpſerat antea nec tam
Carpſit & odit eum, quàm modò laudat, amat.
Quàm priùs ex vita, tam nunc ex morte gemiſcit,
Et queritur celeres huius abiſſe dies.
Vir verè ſapiens, & parte beatus ab omni;
Qui cœlos anima, corpore ditat humum.
Poſt obitum viuam ſecum, ſecum requieſcam,
Nec fiat melior ſors mea ſorte ſua.

VIdeas in his verſibus quòd laudis exceſſerit modum Epiſcopus, ſed ſic ſe oſtentat eloquentiâ, tali geſtu procedit aureus lepos, eo modo

Fundit purpureos diues facundia flores.

Berengarius planè quamuis ipſe ſententiam correxerit, omnes tamen, quos ex totis terris deprauauerat, conuertere nequiuit: *Adeo peſſimum eſt alios exemplo vel verbo â bono infirmare, quia fortaſſis peccatum te grauabit alienum, cum deletum fuerit tuum.* Quòd Epiſcopum

Epiſcopum Carnotenſem *Fulbertum*, quem Domini mater *Maria* olim ęgrotum lacte mammillarũ ſuarum viſa fuerit ſanare prędixiſſe aiunt. Nam cùm in extremis poſitum multi viſitarent, & ædium capacitas vix confluentibus ſufficeret, ille inter oppoſitas cateruas oculo longe rimatus, *Berengarium* niſu, quo valuit, expellendum cenſuit, proteſtatus immanem dæmonem propter eum conſiſtere, multóſque ad eum ſequendum blandiente manu, & illice anhelitu corrumpere; Quin & ipſe die Epiphaniorum moriens, genitúque producto recordatus, quot miſeros quondam adoleſcens primo erroris calore ſecta ſua infecerit: Hodiè, inquit, in die apparitionis ſuę apparebit mihi Dominus meus *Ieſus Chriſtus* propter pœnitentiam vt ſpero ad gloriam, vel propter alios, vt timeo, ad pœnam.

Nos ſanè credimus poſt benedictionem Eccleſiaſticam, illa myſteria eſſe verum corpus, & ſanguinem ſaluatoris, adducti & veteris eccleſiæ auctoritate, & multis nouiter oſtenſis miraculis; Quale fuit illud, quod beatus Gregorius *exhibuit Romæ; quale quod* Paſchaſius *narrat contigiſſe Alemanniæ. Presbyterum* Plegildum, *viſibiliter ſpeciem pueri in altare contrectaſſe, & poſt libata oſcula in panis ſimilitudinem conuerſum, Eccleſiaſtico more ſumpſiſſe, quòd arroganti cauillatione ferunt* Berengarium *carpere ſolitum, & dicere; ſpecioſa certè pax nebulonis, vt cui oris præbuerat baſium, dentium inferret exitium; quale de puſione Iudaico; quòd in Eccleſiam cum coæquæuo Chriſtiano fortè & ludibunde ingreſſus, vidit puerum in ara membratim diſcerpi, & viritim populo diuidi; Id cum innocentia puerili parentibus pro vero aſſereret, in rogum detruſum, vbi occluſo oſtio æſtuabat incendium, multis poſteà horis ſine iactura corporis, exuuiarúmque & etiam crinium â Chriſtianis extractum; Interrogatúſque quomodo voraces ignium globos euaſerit, reſpondit, Illa pulchra fœmina, quam vidi ſedere in cathedra, cuius filius populo diuidebatur, ſemper mihi in camino aſtitit ad dextram, flammineas minas, & fumea volumina peplo ſuo ſummouens.*

TVnc in prouincia Wallarum, quę Ros vocatur, inuentum eſt ſepulchrum *Walweni*, qui fuit haud degener *Arturis* ex ſorore nepos; Regnauítque in ea parte Brittanniæ, quæ adhuc Walwertha vocatur; miles virtute nominatiſſimus, ſed â fratre, & nepote **Hengiſtij*, de quibus in primo libro dixi, regno expulſus, priùs multo eorum detrimento exilium compenſans ſuum. Communicans meritò laudi auunculi, quòd ruentis patriæ caſum in plures annos diſtulerit. Sed *Arturis* ſepulchrum nuſquam viſitur, vnde antiquitas næniarum adhuc eum venturum fabulatur: Cæterum alterius buſtum, vt præmiſi, tempore *Willielmi* Regis repertum eſt, ſuper oram maris quatuordecim pedes longum, vbi â quibuſdam aſſeritur ab hoſtibus vulneratus, & naufragio eiectus, â quibuſdam dicitur â ciuibus in publico epulo interfectus. Veritatis ergo noticia labat in dubio, licèt neuter eorum defuerit famæ ſuæ patrocinio.

al. Haſteligij.

ILla fuit tempeſtas, qua *Henrici*, (de quo inter geſta *Willielmi* locutus ſum) miſerabile & penè funeſtum per quinquaginta annos Alemannia ingemuit imperium. Erat is neque ineruditus neque ignauus, ſed fato quodam ab omnibus ita impetitus, vt rem religionis tractare ſibi videretur, quiſquis in illum arma produceret. Habebat duos filios **Coanradum* & *Henricum*; prior nihil impium contra parentem auſus, ſubiugata Italia apud Aretium ciuitatem Tuſſiæ dies expleuerat; alter patrem aliquantulum ab externis feriatum primo ęui tirocinio aggreſſus, cedere imperio compulit; nec multò pòſt defunctum Imperialibus inferijs extulit. Viuit adhuc eiuſdem ſententiæ pertinaciter ſequax, pro qua patrem perſequendum putauerat. Nam & inueſtituram Eccleſiarum per bacculum & annulum donat, & ſine ſuo arbitratu Papam electum non legitimum ęſtimat; licèt *Calixtus*, qui modò Apoſtolicæ ſedi præſidet, immodicam viri auiditatem egregiè inhibuerit. Verùm de his plura me dicturum lector præſtoletur, cùm ſeries narrationis expetierit.

al. Cunradum.

POrro *Hildebrando* Papa (vt dixi) mortuo, & *Vrbano* â Cardinalibus electo, Imperator hæſit in propoſito, vt *Guibertum* præferret, & Papam dictitaret, Romæq; altero expulſo inferret. Sed æquiori (vt videbatur) cauſæ affuit militia *Matildis Marciſæ*, quæ oblita ſexus, nec diſpar antiquis amazonibus ferrata virorum agmina in bellum agebat fœmina; Eius poſteriori tempore ſuffragio *Vrbanus* thronum adeptus Apoſtolicum, ſecurum per vndecim annos actitauit ocium. Poſt eum *Paſcha-*

lis

lis conſputa *Henricum* ſcientia â Romanis inſtitutus eſt. Grauabat ſuperas adhuc viuendo *Wibertus* auras, vnicus ſciſmatis ſator, nec vnquam quoad vixit peruicaciam depoſuit, vt iuſticię manus daret; Imperatoris pronuntians iudicium ſequendum, non laniſtrarum, vel pellificum Romanorum. Quare ambo ab *Vrbano* frequentibus conſilijs excommunicati arguto ſententiam ſuſpendebant ludibrio. Inter hæc erant multa quæ in Cæſare probares; quòd eſſet ore facundus, acer ingenio, multa eruditus lectione, impiger eleemoſynis, prorſus in eo animi corporiſque bona cerneres; ad arma promptè concurrere, vt qui ſexagies & bis acie collata dimicarit; iuſtè lites componere; cùm res non ſucceſſit, querelis in cœlum conuerſis inde opem expectare. plures inimicorum eius, vitam exitu miſerando concluſere.

AVdiui virum veraciſsimum referentem quòd quidam ex aduerſarijs eius, homo impotens & factioſus, dum reſupinatis ceruicibus in cõuiuio reſideret, ita â muribus repentè circumuallatus eſt vt nuſquam eſſet effugium; tantus erat numerus beſtiolarũ, vt in quamlibet ampla prouincia tot eſſe non putarentur. Itaq; fuſtibus, & ſubſelliorum, quæ ad manum occurriſſent, fragminibus, diu in eas ſæuitum, nec quicquam profectum; & quamuis â cunctis repellerentur, nulli tamen noxam vicariam referebant; Illum ſolum dentibus, illum terribili quodam occentu perſequebantur. Quapropter â famulis vltra ſagittæ iactum in pelagus prouectus, nec ſic violentiam euaſit; continuò enim tanta vis murium ponto inundauit, vt marmor paleis conſtratum iurares. Sed cùm iam tabulata nauis corroderent, & naufragium indubitatum aqua per rimulas ingrediens minaretur, ſeruientes puppem ad littus retorquent. Tunc verò animalia iuxta carinam annauigantia, priora ad terram perueniunt; Ita miſer ille in aridam expoſitus, móxque totus dilaceratus, horrendam murium famem expleuit.

ADeo minùs hoc mirum iudico, quia certum eſt, in Aſiaticis Regionibus, ſi Leopardus aliquem mordicus attigerit, confeſtim murium copiam aduentare, vt vulneratum commingant, immundum vrinæ diluuium comitari hominis exitium; ſin vero arcentium miniſtrorum ſedulitate intra nouem dies vitata fuerit pernicies, aduocari medicorũ induſtriam profectò valituram. Conſpicatus eſt relator meus quendam eiuſmodi ſaucium, cùm deſperaret in terra ſalutem, in altum iactis anchoris proceſsiſſe; nec mora pluſquam mille mures annaſſe, corticibus malorum granatorum, quorum medullas exederant incluſos, mirabile dictu, ſed obſtrepentibus nautis demerſos. Nihil enim ille parens rerum creatum deſtituit ingenio, nihil porro noxium ſine remedio.

SVb iſto Imperatore regnante floruit **Maurinianus Scotus*, qui primò Fuldenſis Monachus, mox apud Mogontiacum incluſus, contemptu præſentis vitæ, gratiam futuræ demerebatur. Is longo vitæ otio, chronographos ſcrutatus, diſſonantiam cyclorum *Dionyſij* exigui ab Euangelica veritate deprehendit. Itaq; ab initio ſeculi annos ſingulos recenſens viginti duos, qui circulis prædictis deerant, ſuperaddidit, ſed paucos, aut nullos ſuæ ſententiæ ſectatores habuit. Quare ſæpe mirari ſoleo, cur noſtri temporis doctos hoc reſpergat infortunium, vt in tanto numero diſcentium, in tam triſti pallore lucubrantium, vix aliquis plenam ſcientiæ laudem referat. *Adeo inueteratus vſus placet, adeo fere nullus nouis licet probabiliter inuentis, ſerenitatem aſſenſus pro merito indulget; Totis conatibus in ſententiam veterum reptatur, omne recens ſordet. ita quia ſolus fauor alit ingenia, ceſſante fauore obtorpuerunt omnia.* *al. Mauria-nus.*

SEd quia Fuldenſe cœnobium nominaui, dicam quod ibidem accidiſſe vir reuerendus mihi narrauit, Walkerius *Prior Maluerniæ, cuius verbis, qui non credit iniuriam religioni facit. Non (ait) pluſquã quindecim anni ſunt, quòd in eodem loco, exitialis lues graſſata, priùs Abbatem corripuit, mox multos Monachorũ extinxit; ſuperſtites primò quiſq; ſibi timere, orationes & eleemoſynas largiores facere. Sed proceſſu temporis, vt eſt omnium hominum natura, pedetentim metu dempto omittere; Cellerarius præſertim qui palàm & ridiculè clamitaret, non poſſe penum tot expenſis ſufficere; ſperaſſe ſe nuper aliquod alleuiamentum, pro tot elationibus funerum; nihil vltrà ſpei eſſe, ſi quod viui nequiſſent mortui conſumerent. Itáque cùm quadam nocte propter neceſſaria ſoporem diſtuliſſet diu, tandem elaqueatis morarum retibus in dormitorium ire pergebat; Et ecce rem miram auditurus es, videt in capitulo Abbatem, & omnes, qui obierant, illo anno, eo quo exceſſerant ordine ſedere; timidus & effugere geſtiens, vi retractus eſt; Increpitus & Monaſtico more flagellis exercitus, audiuit verba Abbatis in hanc omnino ſententiam, Stultum eſſe de alterius morte emolumento inhiare, cùm ſors cuiuſque ſub*

eodem

eodem pendeat fato; Impium esse cum Monachus omnem vitam in Ecclesia consumpserit obsequio, vt careat saltem vnius anni post mortem stipendio: Illum citissimè obiturum, sed quicquid pro eo fieret ad aliorum, quibus abstulerat refundendum commodum, iret modò & alios corrigeret exemplo, quos corruperat verbo; abijt ille, & nihil se vanum vidisse tam recentibus plagis, quàm proximo sui obitu monstrauit.

INterea dum alia agimus, irrepsit materia, & voluntas accessit, vt quid tempore *Willielmi* Regis definitum sit de controuersia quę adhuc inter Archiepiscopos Cantuariensem & Eboracensem volutatur, describam. De qua re vt planè norint posteri, quid inde antiqui patres senserint, apponam.

¶ Gregorius Papa Augustino primo Anglorum Archiepiscopo Doroberniæ.

TVa fraternitas non solùm eos Episcopos, quos ordinauerit, neq; hos tantummodo, qui per Eboracensem Episcopum fuerint ordinati, sed etiam omnes Brittanniæ sacerdotes habeat, Domino nostro Iesu Christo *auctore, subiectos.*

¶ Bonifacius Iusto, Archiepiscopo Doroberniæ.

ABsit ab omni Christiano vt ex illa ciuitate Dorobernia aliquid minuatur, aut in aliud mutetur, nunc, vel futuris temporibus, quæ â prædecessore nostro Domino Papa Gregorio *statuta sunt, quoquo modo res humanæ quassentur; sed magis ex auctoritate beati* Petri *Apostolorũ principis, id ipsum præcipientes firmamus, vt in Dorobernia ciuitate semper in posterum Metropolitanus totius Brittanniæ locus habeatur; omnesq; prouinciæ regni Anglorũ, vt præfati loci Metropolitanæ Ecclesiæ subijciantur immutilata & perpetua stabilitate decernimus. Hanc autem Ecclesiam vtpote specialiter consistentem sub potestate & tuitione sanctæ Romanæ ecclesiæ, si quis conatus fuerit imminuere, eiq; de cõcessa potestatis iure quicquid abstulerit, auferat eum Deus de libro vitæ, sciatq; se sub anathematis vinculis esse nodatum.*

¶ Alexander Willielmo Regi Anglorum.

CAusam Alricij, *qui olim Cicestrensis ecclesiæ dictus est Episcopus, diligenter retractandam, & definiendam fratri nostro Episcopo* Lanfranco *cõmisimus. Item sibi negotiũ, de discernenda lite, quæ inter Archiepiscopum Eboracensem, & Episcopum Dorcacestrensem de * pertinentia diocæsis eorum est, firmitèr iniungendo commendauimus, vt hanc causam diligentissima perquisitione pertractet, & iusto fine determinet. In causis autem pertractandis & definiendis, ita sibi nostræ, & Apostolicæ auctoritatis vicem dedimus, vt quicquid in eis iustitia dictante determinauerit, quasi in nostra præsentia definitum, deinceps firmum & indissolubile teneatur.*

al pertinacia.

ANno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi *millesimo septuagesimo secundo, Pontificatus autem domini Papæ* Alexandri *vndecimo, regni verò* Willielmi *glorioſi Regis Anglorum, & ducis Normannorum sexto, ex præcepto eiusdem* Alexandri *Papæ annuente eodem Rege, in præsentia ipsius & Episcoporum atq; Abbatum, ventilata est causa de primatu, quem* Lanfrancus *Dorobernensis Archiepiscopus, super Eboracensem Ecclesiam iure suæ Ecclesiæ proclamabat; Et de ordinationibus quorundam Episcoporum, de quibus ad quem specialitèr pertinerent certum minimè constabat; & tandem aliquando diuersis diuersarum scripturarum auctoritatibus probatum atq; ostensum est, quòd Eboracensis Ecclesia Cantuariensi Ecclesiæ debeat subiacere, eiusq; Archiepiscopi vt Primatis totius Brittanniæ dispositionibus in ijs, quæ ad Christianam Religionem pertinent, in omnibus obedire. Subiectionem verò Dunelmensis, hoc est, Lindisfarnensis Episcopi, atq; omnium Regionum â terminis Lichfildensis Episcopi, & Humbriæ magni fluuij vsq; ad extremos Scotiæ fines, & quicquid ex hac parte prædicti fluminis, ad parochiam Eboracensis Ecclesiæ iure competit, Cantuariensis Metropolitanus Eboracensi Archiepiscopo eiúsque successoribus in perpetuum obtinere concessit. Ita vt si Cantuariensis Archiepiscopus Concilium cogere voluerit, vbicúnque ei visum fuerit, Eboracensis Archiepiscopus sui præsentiam cum omnibus sibi subiectis Episcopis ad nutum eius exhibeat, & eius Canonicis dispositionibus obediens existat. Quod autem Eboracensis archiepiscopus professionem Cantuariensi Archiepiscopo facere etiam cũ sacramẽto debeat;* Lanfrancus *Dorobernensis*

Archiepiscopus

Archiepiſcopus ex antiqua anteceſſorum ſuorum conſuetudine oſtendit; ſed ob amorem Regis Thomę *Eboracenſi Archiepiſcopo ſacramentum relaxauit, ſcriptamq; tantum profeſsionem recepit, non præiudicans ſucceſſoribus ſuis, qui ſacramentum cum profeſsione â ſucceſſoribus* Thomæ *exigere voluerint. Si Archiepiſcopus Cantuarienſis vitam finierit, Eboracenſis Archiepiſcopus Doroberniam veniet, & eum qui electus fuerit, cum cæteris præfatæ Eccleſiæ Epiſcopis, vt primatem proprium iure conſecrabit. Quod ſi Eboracenſis Archiepiſcopus obierit, is qui ei ſucceſſurus eligitur, accepto â Rege Archiepiſcopatus dono, Cantuariam vel vbi Cantuarienſi Archiepiſcopo placuerit, accedet, & ab ipſo ordinationem canonico more ſuſcipiet. Huic cõſtitutioni conſenſerunt præfatus rex & Archiepiſcopi* Lanfrancus *Cãtuarienſis, &* Thomas *Eboracenſis, &* Hubertus *ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſubdiaconus, & præfati* Alexandri *Papæ legatus, & cæteri, qui interfuerunt Epiſcopi & Abbates. Ventilata eſt autem hæc cauſa priùs apud Wentanam ciuitatem in Paſchali ſolennitate in capella Regia, quæ ſita eſt in caſtello; poſtea in villa Regia, quæ vocatur Windleſhore, vbi & accepit finem in præſentia Regis, Epiſcoporum & Abbatũ diuerſorum ordinum, qui congregati erant apud curiam Regiam in feſtiuitate Pentecoſtes. Signum* Willielmi *Regis ſignum* Mathildis *Reginæ. Ego* Hubertus *ſanctæ Romanæ Eccleſiæ* * *lector, & domini* Alexandri *Papæ legatus ſubſcripſi. Ego* Lanfrancus *Dorobernenſis Archiepiſcopus ſubſcripſi; Ego* Thomas *Eboracenſis Archiepiſcopus ſubſcripſi. Ego* Willielmus *Londinenſis Epiſcopus conſenſi: Ego* Heremannus *Schirebornenſis Epiſcopus ſubſcripſi: Ego* Wlſtanus *Epiſcopus Wigornienſis ſubſcripſi: Ego* Walterus *Herefordenſis Epiſcopus conſenſi: Ego* Giſo *Wellenſis Epiſcopus conſenſi: Ego* Remigius *Dorcacenſis Epiſcopus ſubſcripſi: Ego* Walkelmus *Wentanus Epiſcopus ſubſcripſi: Ego* Herefaſtus *Epiſcopus Helmeanenſis ſubſcripſi: Ego* Stigandus *Ciceſtrenſis Epiſcopus conſenſi: Ego* Siwardus *Roſenſis Epiſcopus conſenſi. Ego* *Osbertus *Exonienſis epiſcopus conſenſi: Ego* Odo *Baiocenſis Epiſcopus, & Comes Cantiæ conſenſi: Ego* Goffridus *Conſtantienſis Epiſcopus, & vnus de primatibus Anglorum conſenſi. Ego* Scotlandus *Abbas cœnobij Sancti Auguſtini conſenſi: Ego* Thurſtanus *Abbas cœnobij quod in Inſula, quæ Hely dicitur, ſitum eſt conſenſi: Ego* *Elnothus *Glaſtonienſis Abbas conſenſi: Ego* Elfwynus *Abbas cœnobij, quod Rameſeiæ dicitur, conſenſi: Ego* Wlnothus *Abbas cœnobij, quod Certeſeie dicitur, conſenſi: Ego* Ailfwinus *Abbas cœnobij de Eueſham conſenſi: Ego* Fridericus *Abbas ſancti Albani conſenſi: Ego* Goffridus *Abbas cœnobij Sancti Petri, quod non longè â Londonia ſitum eſt, conſenſi: Ego* Baldwinus *Abbas cœnobij Sancti Edmundi conſenſi: Ego* Turaldus *Abbas de Burgo conſenſi: Ego* Adelelmus *Abbas Abindoniæ conſenſi: Ego Rualdus Abbas noui Monaſterij Wintoniæ conſenſi.*

al. ſubdiacenus.

al. Osbernus

al. Eilnodus.

DEcet Chriſtianum quemq; Chriſtianis legibus ſubiacere, nec ijs quæ â ſanctis patribus ſalubriter inſtituta ſunt, quibuſlibet rationibus contraire. Hinc namq; iræ, diſſentiones, inuidiæ, contentiones, cæteraque procedunt, quæ amatores ſuos in pœnas æternas demergunt: Et quanto quiſq; altioris eſt ordinis, tanto impenſiùs debet diuinis obtemperare præceptis. Propterea ego Thomas *ordinatus iam Eboracenſis Eccleſiæ Metropolitanus Antiſtes, auditis cognitiſq; rationibus, abſolutam tibi* Lanfrance, *Dorobernenſis Archiepiſcope, tuiſq; ſucceſſoribus, de canonica obedientia profeſsionem facio; & quicquid â te vel ab eis iuſtè & canonicè mihi iniunctum fuerit, ſeruaturum me eſſe promitto. De hac autem re dum â te adhuc ordinandus eſſem, dubius fui, Ideóque tibi quidem ſine conditione, ſucceſsoribus verò tuis conditionaliter obtemperaturum me eſse promiſi.*

HAbebat autem ex antiquo, ſicut in primo libro dixiſſe me memini Cantuarienſis Archiepiſcopus hos Epiſcopos; Londonienſem, Wintonienſem, Roffenſem, Shireburnenſem, Wigornienſem, Herefordenſem, Lichfeldenſem, Seleſienſem, Legaceſtrenſem, Elmanenſem, Sidnaceſtrenſem, Dommucenſem; Additi ſunt tempore Regis *Edwardi* ſenioris Cornubienſis, Cridienſis, Wellenſis in Weſt-Saxonia, & in Mercijs Dorcacenſis, vt in ſecundo libro dixi.

EBoracenſis autem Archiepiſcopus habebat omnes trans humbram Epiſcopos ſuæ ditioni ſubiectos, Ripenſem, Hauguſtaldenſem, Lindesfardenſem, illum de candida caſa, quæ nunc Witerne dicitur; & omnes Epiſcopos Scotiæ & Orchadum; ſicut Cantuarienſis habet Epiſcopos Hiberniæ & Wallarum. Perierunt autem iamdudum Epiſcopatus Ripenſis & Hauguſtaldenſis vi hoſtilitatis, & Legeceſtrenſis, & Sidnaceſtrenſis & Dommuncenſis, quo neſcio modo. Porro autem tempore Regis *Edwardi* ſimplicis Cornubienſis & Cridienſis vniti ſunt, & tranſlatus eſt Epiſcopatus

in

in Exoniam. Sub Rege *Willielmo*, in isto eodem Concilio pronunciatum est, secundum scita canonũ, vt Episcopi transeuntes de villis constituerent sedes suas in vrbibus diœcesium suarum; Lichefeldensis ergo migrauit in Cestriam, quæ olim ciuitas Legionum dicebatur; Seleseiensis in Ciceſtriam, Elmanensis in Thethfordiam primò, nunc ab *Hereberto* Episcopo in Norwich; Schireburnensis in Salesburiam; Dorcacestrensis in Lincolniam. Nam Lindesfarnensis pridem veteri tempore transierat in Dunelmum; & nuper Wellensis in Bathoniam.

IN hoc cõuentu *Lanfrancus*, qui erat adhuc rudis Anglus, quęsiuit â senioribus Episcopis, qui esset ordo sedendi in Concilio, antiquo more statutus. Illi vero excusata difficultate responsi, in diem distulerunt posterum: Et tunc diligentissimè aduocata memoria hunc se vidisse morem asseruere; vt Cantuariensis Archiepiscopus Concilio præsidens habeat â dextro latere Archiepiscopum Eboracensem, & iuxta eum Episcopum Wintonienſem, â siniſtro autem Londonienſem. Quodsi vt contingit pro aliqua necessitate Cantuariensis Primas aduentum suum excusauerit, vel obitu defuerit, Eboracensis Archiepiscopus Concilio Præsidens habeat a dextra Londonienſem Episcopum & â siniſtra Wintonienſem; cæteri secundum tempora ordinationum sedilia sua agnoscant.

TVnc quoq; querela Archiepiscopi Eboracensis de clamore in Wigornienſem & Dorcaceſtrenſem Episcopos decisa & sopita est. Námque dicebat eos suæ ditioni subiacere debere; Quod cùm iam dudum muto silentio ruminasset, Romam cum *Lanfranco* profectus, vt pallia sua ab Apostolico reciperent, palàm audiente Senatu Romano extulit. Tum verò *Lanfrancus*, quamuis ad omnes iniurias inconcussæ solìditatis esset, non nihil tamen tam proterua, & antè sibi inaudita postulatione turbatus, iræ motum vultu prodidit, verbis aliquandiu intra fauces deuoratis: At *Alexander* Papa qui grauaretur *Lanfrancum* contristare, (nam & venienti dignantèr assurrexerat professus illud insigne reuerentiæ non se detulisse honori Archiepiscopij sed amori Magisterij,) tunc quoque iudicandi inuidiam â se reiecit, arbitrium litis traijciens in Anglorum concilium. Quapropter vt dixi res multùm diuq; ventilata, in hoc Concilio hunc sortita est terminum, vt quia citra Humbram essent, hij Episcopi Cantuariensi applicarentur, omnes verò transhumbranos Eboracensis obtineret.

HIc sancta simplicitas beati *Wlstani* Wigornienſis Episcopi, immo magnanima in Deo confidentia laudanda, & plausu excipienda est. Cùm enim & de hac re, & de parua scientia literarum pulsatus foras exisset, vt strictiori consilio responsum comeret suũ, â tumultibus remoto animo, Crede mihi, inquit, nondum cantauimus horam sextam, Cantemus ergo. Tunc quóque socijs referentibus, vt priùs propter quod venerant, expedirent, quod satis superq; sufficeret cantibus tempus, regem & proceres si hæc audierint risui se haberi opinaturos, Priùs crede mihi, inquit, faciamus Dei seruitiũ, & post agitabimus hominũ litigium. Hora igitur cantata nulla excogitata falsi tergiuersatione, nullo commentato veri splendore, confestim aulam consilij ingredi pergebat. Suis eum retinere tentantibus persuaderi non potuit, quin potiùs timentibus causæ, pro certo noueritis, ait, me hic visibiliter videre beatos Archiepiscopos *Dunstanum* Cantuariensem, & *Oswaldum* Eboracensem, qui hodiè suis precibus me tuentes, falsiloquorum acumen habetabunt. Ita data benedictione Monacho minimæ facundiæ vîro, sed Normannicæ linguæ sciolo, rem perorans obtinuit, vt qui suæ diœcesis antè indignus putabatur regimine, ab Archiepiscopo Eboraci supplicitèr rogaretur, vt suas dignaretur lustrare partes, quò ipse pro timore hostium vel sermonis ignorantia cauebat accedere.

VErùm ego non vlteriùs lectorum expectationem macerabo, qui hoc forsitan non libentèr intuentur, quia gesta *Willielmi* successorum præstolantur; Quamuis nisi me nimius amor mei fallit, nulli varietatem relationum displicituram opinor, nisi si quis tam nubilus est, vt *Catonis* supercilium æmuletur. Sed alia in quarto, & quinto libro, qui volet experietur; Nam tertius debitum agnoscit modum.

(***)

PROLO-

PROLOGVS LIBRI QVARTI.

SCio plærisque ineptum videri, quòd gestis nostri temporis Regum scribendis stilum applicuerim, dicentibus quòd in eiusmodi scriptis sæpe naufragatur veritas, & suffragatur falsitas. Quippe præsentium mala periculosè, bona plausibiliter dicuntur. Eò fit (inquiunt) vt quia modò omnia magis ad peius, quàm ad melius sint procliuia, scriptor obuia mala propter me tum prætereat, & bona, si non, sunt, propter plausum confingat. Sunt alij, qui, nos ex segnitia sua metientes, impares tanto muneri existimant, & hoc studium praua suggillatione contaminant. Quapropter iam pridem, vel illorum ratiocinio, vel istorum fastidio perculsus, in otium concesseram silentio libenter adquiescens. sed dum aliquandiu solutus inertia vacassem, rursus solitus amor studiorum aurem vellit, & manum iniecit, propterea quòd nec nil agere possem, & istis forensibus & homine liberato indignis curis me tradere non nossem. Accesserunt amicorum meorum stimuli, quorum vel tacitæ suggestioni deesse non debui. Et illi quidem modestè iam prurientem impulère, vt cæptum prosequerer. Illorum itaque, quos penitùs reposito amore diligo, hortatibus animatus assurgo, vt ex pectoris nostri promptuario victorum apud se amicitiæ pignus contineant. Quocirca illorum, qui mihi timent, vt aut odiar, aut mentiar beneuolentiæ gratus: ita sub ope Christi satisfaciam, vt nec falsarius, nec odiosus inueniar. sic enim benè & secùs acta perstringam, vt, quasi inter Syllam & Charibdim illæso volante nauigio, nil desit sententiæ, etsi aliquid deesse putetur historiæ. Porro illis, qui alieni laboris onus sua æstimatione premunt, hoc respondeo, quod olim Ieronimus canibus suis obiecit: Si placet legant, si non placet abijciant, quia & ego hæc non tædiosis ingero, sed studiosis, si qui dignentur consecro. Quod & isti viri continuè pronuntiabunt, si non de hijs sunt, de quibus dicitur, Stulti facilè possunt conuinci, difficilè compesci. Dicam igitur in hoc libro, qui operis huius est quartus, quicquid de Willielmo filio Willielmi magni dici poterit; vt nec veritas rerum titubet, nec principalis decoloretur maiestas. Ibunt & in istas paginas quædam, quæ sub eo, vel in hac terra tristia, vel aliàs glorioſa acciderunt, quantum duntaxat nostra scientia attingere potuerit. Præsertim de peregrinatione Christianorum in Ierusalem, quam hic apponere non erit iniurium, quia tam famosam his diebus expeditionem audire sit operæ pretium, & virtutis incitamentum. Neque verò confido, quòd hæc â me quàm ab alijs qui scripserunt, commodiùs dicantur, sed vt, quod â multis scribitur, â multis legatur. Verùm ne tam diu proœmiari lecturo generet nauseam, iam nunc, quod intendo, incipiam.

(***)

M. ¶ De

¶ De Willielmo ſecundo.

Illielmus igitur filius *VVillielmi* natus eſt Normanniæ, pluribus annis antequam pater Angliam adiret; ingenti cura parentum altus, cùm & illi naturaliter ineſſet ingentia parturiens animus, ad culmen ſupremæ dignitatis euaſit. Incomparabilis procul dubio noſtro tempore princeps; ſi non eum magnitudo patris obrueret, nec eius iuuentutem fata præcipitaſſent, ne per ętatem maturiorem aboleret errores licentia poteſtatis, & impetu iuuenili contractos. Emenſa pueritia, in militari exercitio adoleſcentiam egit, equitare, iaculari, certare cum primæuis obſequio, cum equæuis officio. Iacturam virtutis putare, ſi fortè in militari tumultu alter eo prior arma corriperet, & niſi primus ex aduerſo prouocaret, vel prouocantem deijceret. Genitori in omnibus obſequelam gerens, eius ſe oculis in bello oſtentans, eius lateri in pace obambulans. Spe ſenſim ſcaturiente, iam ſucceſſioni inhians, maximè poſt abdicationem fratris maioris, cùm & tirocinium minoris *nihil ſuſpiceret. Ita à patre vltima valetudine decumbente in ſucceſſorem adoptatus, antequam ille extremum efflaſſet, ad occupandum regnum contendit: Moxq; volentibus animis prouincialium exceptus, & claues theſaurorum nactus eſt; quibus fretus totam Angliam animo ſubiecit ſuo. Acceſſit & fauori eius maximum rerum momentum Archiepiſcopus *Lanfrancus*, eo quòd eum nutrierat, & militem fecerat. quo authore & annitente, die ſanctorum *Coſmæ* & *Damiani* coronatus, reliquo hiemis quietè & fauorabiliter vixit.

al. non nihil.

QVa exacta mox in initio veris, primus illi cõflictus contra *Odonem* patruum Epiſcopum Baiocenſem fuit. Namq;, cùm ille (vt dixi) ſolutus â vinculis *Robertum* nepotem in Comitatu Normanniæ confirmaſſet, Angliam venit, recepitq; â rege Comitatum Cantiæ. ſed cum omnia non ſuo arbitratu (vt olim) in regno diſponi videret, (Nam *Willielmo* Dunelmenſi Epiſcopo commendata erat rerum publicarum adminiſtratio) liuore ictus, & ipſe â rege deſciuit, & multos eodem ſuſurro infecit, *Roberto* regnum competere, qui ſit & remiſſioris animi, & inueniles ſtultitias multis iam laboribus decoxerit: Hunc delicatè nutritum, animi ferocia (quam vultus ipſe demonſtret) prætumidum, omnia contra fas & ius auſurum: breuî futurũ, vt honores iamdudũ plurimis ſudoribus partos amittant: Nihil actũ morte patris, ſi quos ille vinxerit, iſte trucidet. Hęc ipſe, hæc *Rogerius* de monte Gomerico, hęc *Galfridus* Conſtancienſis Epiſcopus cum nepote *Roberto* Comite Humbrenſiũ, & cum reliquis primò clàm fremebant, poſt etiam palàm, per veredarios miſſis Epiſtolis, frequentabant. Quin etiã *Willielmus* Dunelmenſis epiſcopus, quem rex à ſecretis habuerat, in eorum perfidiam cõceſſerat. quod grauiter tuliſſe regem ferunt, quia, cum amiſſæ charitatis diſpendio, remotarum Prouinciarum fruſtrabatur compendio. Itaq; *Odo* prędam omnem Roueceſtriam comportabat, regios fiſcos in Cantia deuaſtans, maximè terras Archiepiſcopi, immortale in eum odium anhelans, quòd eius conſilio â fratre ſe in vincula cõiectum aſſerebat. ſed nec fides verborum vacillabat. Nam cùm olim *Willielmus* ſenior apud *Lanfrancũ* quereretur ſe â fratre deſeri, tu (inquit) prende eum, & vinci. Et quid, (reſpondit ille) quia clericus eſt? Tunc Archiepiſcopus lepida hilaritate (vt ait *Perſius*) Crimina raſis librans in antithetis. Non (dixit) Epiſcopum Baiocarum capies, ſed Comitem Cantiæ cuſtodies. *Gaufridus* Epiſcopus cum nepote Bathoniam & Bercheleiam partem pagi Wultenſis depopulans manubias apud Briſtow collocabat. *Rogerius* de monte

monte Gomerico exercitum ſuum â Scrobesbiria cum Walenſibus mittens, coloniam Wigornienſem prædabatur. Iamque Wigorniam infeſtus aduenerat, cùm regij milites, qui prætendebant freti benedictione *Wlſtani* Epiſcopi, cui cuſtodia caſtelli commiſſa erat, pauci multos effugarunt; pluribùſque ſaucijs, & cęſis, quoſdam abduxerunt. Præterea *Rogerius* **Bigod* apud Norwich, & *Hugo de* * Grentemeiſnil apud Legeceſtre ſuis quiſque partibus rapinas vrgebant. Ita totis defectionis viribus in eum, cui nec prudentia nec fortuna deerat, truſtra ſæuiebatur. Namque ille videns Normannos pœnè omnes in vna rabie conſpiratos, Anglos probos & fortes viros, qui adhuc reſidui erant, inuitatorijs ſcriptis arceſſit. quibus ſuper iniurijs ſuis querimoniam faciens, bonaſque leges, & tributorum leuamen, liberáſque venationes pollicens, fidelitati ſuæ obligauit. Nec minori aſtutia *Rogerium* de monte Gomerico ſecum diſſimulata perfidia equitantem circumuenit. Seorſum enim ducto magnam ingeſſit inuidiam, dicens ſe libenter imperio ceſſurum, ſi illi & alijs videatur, quos pater tutores reliquerat. Non ſe intelligere quid ita effrænes ſint: ſi velint, pecunias accipiant pro libito: ſi augmentum patrimoniorum, eodem modo; prorſus, quæ velint, habeant; tantùm videant ne iudicium genitoris periclitetur. quòd ſi de ſe putauerint aſpernandum, de ſe ipſis caueant exemplum. Idem enim ſe regem, qui illos duces fecerit. His verbis Comes, & pollicitationibus incenſus, qui primus factionis poſt *Odonem* ſignifer fuit, primus defecit. Continuò ergo in deſertores profectus caſtella patrui ſui Tunebrige & Peuenſel effregit, ipſo in poſteriori intercepto, captum ad quod libuit, iuſiurandum impulit, vt Anglia decederet & Roueceſtriam traderet. Ad quod implendum eum cum fidelibus ſuis præmiſit, lento pede præeuntes ſubſecutus. Erat tunc apud Roueceſtram omnis penè iuuentutis ex Anglia & Normannia nobilitas. Tres filij *Rogerij* Comitis & *Euſtachius* Bononiæ iunior, multique alij quos infra curam noſtram exiſtimo. Regij cum Epiſcopo pauci & inermes, (quis enim eo præſente inſidias timeret?) circa muros deſiliunt, clamantes oppidanis, vt portas aperiant: Hoc Epiſcopum præſentem velle, hoc Regem abſentem iubere. At illi de muro conſpicati, quòd vultus Epiſcopi cum verbis oratorum non conueniret, raptim apertis portis ruunt, * equis iuuolant, omnéſque cum Epiſcopo vinctos abducunt. Rumor facti ad Regem citò perlabitur. Seuerior ille malis, iramque intra conſcientiam reſorbens, Anglos ſuos appellat, iubet, vt compatriotas aduocent ad obſidionem venire, niſi ſi qui velint ſub nomine * **Nidering**, quod nequam ſonat, remanere. Angli, qui nihil miſerius putarent, quàm huiuſce vocabuli dedecore aduri, cateruatim ad Regem confluunt, & inuincibilem exercitum faciunt. Nec diutiùs potuere pati oppidani, quin ſe traderent, experti quamlibet nobilem, quamlibet conſertam manum aduerſus regem Angliæ nihil poſſe proficere. *Odo* ſecundò captus, perpetuò Angliam abiurauit. Dunelmenſis Epiſcopus vltrò mare tranſiuit, quem Rex verecundia præteritæ amicitiæ indemnem paſſus eſt effugere. Cæteri omnes in fidem recepti. Inter has obſidionis moras homines Regis mare cuſtodientes, quoſdam quos Comes Normanniæ in auxilium perfidorum miſerat, partim cæde, partim naufragio oppreſſere; reliqui fugam intendentes & ſuſpendere carbaſa conati, móxque vento ceſſante deſtituti ludibrio noſtris, ſibi exilio fuere. Nam ne viui caperentur ê tranſtris ſe in mare præcipitarunt.

al. Bidgot.
al. Grenteſmeiſnil.
al. equos.
al. Niderning.

POſtero anno, *Vt dolor ſemper retractatione ſuo aceſcit.* Magno ſcrutinio Rex agere cœpit, quo modo iniurias ſuas vltum iret, & vicariam fratri referret contumeliam. Itaque caſtrum *Sancti VValerici*, & portum vicinum, & oppidum, quod Albamarla vocatur, ſollertia ſua acquiſiuit, pecunia cuſtodes corrumpens. Nec fuit animus Comiti vt reſiſteret, ſed domino ſuo regi Franciæ per nuncios violentiam fratris expoſuit, ſuppetias orans. Et ille quidem iners, & quotidianam crapulam ructans, ad bellum ſingultiens ingluuie veniebat. ſed occurrerunt magna pollicenti nummi regis Angliæ; quibus infractus, cingulum ſoluit, & conuiuium repetijt. Ita bello inteſtino diu laborauit Normannia: modò illis, modò iſtis vincentibus; proceres vtriuſq; furórem incitabant, homines leuiſſimi in neutra parte fidem habentes.

pauci quibus ſanius conſilium, conſulentes ſuis commodis quòd vtrobique poſſeſſiones haberent, mediatores pacis fuere, vt Comiti rex Cinomannes adquireret, Comes regi caſtella, quæ habebat, & Fiſcanum cœnobium concederet. Iuratum eſt hoc pactum, & ab vtrorúmque hominibus ſacramento firmatum.

NEc multò pòſt rex mare tranſijt, vt fidem promiſſorũ expleret. Ergo vterq; dux ingentes moliebantur conatus, vt Cinomannes inuaderent. ſed obſtitit iam paratis, iamq; profecturis *Henrici* fratris minoris animoſitas, qui frenderet propter fratrum auaritiam; quòd vterq; poſſeſſiones paternas diuiderent, & ſe omnium penè expertem non erubeſcerent. Itaq; in montem *S. Michaelis* armatus incedit, & crebris excurſibus, obſidentem militiam Germanorũ contriſtauit. In ea obſidione* præclarum ſpecimen morum in rege & comite apparuit; in altero manſuetudinis, in altero magnanimitatis. Vtriuſque exempli notas pro legentium notitia affigam.

al. præclarum

EGreſſus rex tabernaculo, videnſque eminus hoſtes ſuperbè inequitantes, ſolus in multos irruit, alacritate virtutis impatiens, ſimulq; cõfidens, nullũ ſibi auſurum obſiſtere. moxq, occiſo ſub fęminibus deturbatus equo, quem eo die quindecim marcis argenti emerat, etiam diu per pedem tractus eſt: ſed fides loricæ obſtitit ne lęderetur. Iamq; miles, qui deiecerat, manũ ad capulum aptabat vt feriret, cum ille periculo extremo territus exclamaret, Tolle nebulo, rex Angliæ ſum ego: Tremuit nota voce iacentis vulgus militum, ſtatimq; reuerenter de terra leuato alterum equum adducunt. Ille nõ expectato aſcenſorio ſonipedem inſiliens, omneſq; circumſtantes viuido perſtringens oculo, Quis inquit me deiecit? Muſſitantibus cunctis, miles audacis facti conſcius, non defuit patrocinio ſuo dicens: Ego qui te non putaram eſſe regem ſed militem. Tum verò rex placidus, vultuq; ſerenus, Per vultum ait de *Luca*, (ſic enim iurabat) meus â modò eris, & meo albo inſertus laudabilis militiæ præmia reportabis. Macte animi ampliſſime rex: quod tibi præconiũ ſuper hoc dicto rependam? A magni quondam *Alexandri* non degener gloria, qui Perſam militem ſe a tergo ferire conatum, ſed pro perfidia enſis ſpe ſua fruſtratum, incolumen pro admiratione fortitudinis conſeruauit.

IAm vero vt de manſuetudine Comitis dicam, cũ obſidio eò vſq; proceſſiſſet vt aqua deeſſet obſeſſis, miſit *Henricus* nuncios Comiti, qui eum de ſiti ſua conueniant. Impium eſſe vt eum aqua arceant, quæ eſſet communis mortalibus. Aliter, ſi velit, virtutem experiatur, nec pugnet violentia elementorum, ſed virtute militum. Tum ille genuina mentis mollitie flexus, ſuos quâ prætendebant, laxiùs habere ſe iuſſit, ne frater ſiticuloſus potu careret. quod cùm relatum regi eſſet, vt ſemper calori pronus erat, Comiti dixit. Benè ſcis actitare guerram, qui hoſtibus prębes aquæ copiam: & quomodo eos domabimus ſi eis in paſtu & in potu indulſerimus. At ille renidens illud come & meritò famoſum verbum emiſit, Papè dimitterem fratrem noſtrum mori ſiti? & quem alium habebimus, ſi eum amiſerimus? Ita rex deridens manſueti hominis ingenium, reſoluit prælium, infectáque re, quam intenderat: quòd eum Scottorum & Walenſium tumultus vocabant, in regnum cum ambobus fratribus ſe recepit.

STatimque primò contra Walenſes, pòſt in Scottos expeditionem mouens, nihil magnificentia ſua dignum exhibuit, militibus multis deſideratis, iumentis interceptis. Nec tum ſolùm ſed multotiens parua illi in Walenſes fortuna fuit, quòd cuiuis mirum videatur, cum ei aliâs ſemper, alea bellorum fœliciſſimè arriſerit. Sed ego intelligo pro ſoli inęqualitate, & cœli inclemẽtia, ſicut rebellionem eorum adiutam, ita eius virtutem impeditam. Porro rex *Henricus* excellentis ingenij vir, qui modò regnat, inuenit, qua commenta illorum labefactaret arte, Flandricis in patria illorum collocatis, qui eis pro clauſtro ſint, & eos perpetuò coërceant. At verò tunc ſatagente *Roberto* Comite, qui familiarem iam dudum apud Scottum locauerat gratiam, inter *Malcolmum* & *Willielmum* concordia inita: veruntamen multis controuerſijs vtrobique habitis, & fluctuante, propter vtrorumq; animoſitatem, iuſticia, *Malcolmus* vltrò Gloceſtriam venit, æquis duntaxat conditionibus, multus pro pace precator. Nec quicquam obtinuit, niſi vt in regnum indemuis abiret, indignante rege dolo capere, quem virtute ſubegiſſet. Idemque proxima hieme ab hominibus *Roberti* Comitis Humbronenſium magis fraude, quàm viribus occubuit. Cuius interitus accepto nuntio,

vxor

vxor *Margareta* eleemoſynis & pudicitia inſignis, faſtidiens huius lucis moram, mortem precariò exegit â Deo. Ambo cultu pietatis inſignes, illa præcipuè. Namque toto vitæ tempore 24. pauperes habuit, vbicunque locorum erat, quos cibis, & veſtibus reficiebat. Cęterùm in quadrageſima ſacerdotum cantum pręueniens, noctibus in templo excubabat, triplicibus matutinis ipſa inſiſtens, de Trinitate, de cruce, de ſancta *Maria*. ind' pſalterium cum lachrymis veſtem infundentibus, pectus ſuccutientibus. Templo digrediens paſcebat pauperes, primò tres, mox 9. inde 24. poſtremò 300. ipſa cum rege aſſiſtens, & manibus aquam infundens. *Edgarum* filium eius expulſum â patruo *Willielmus* reformauit ſolio, egregia planè, & quæ tantum virum decebat, pietate, vt paternarum iniuriarum immemor filium ſupplicem reſtitueret regno.

EXcellebat in eo magnanimitas, quam ipſe proceſſu temporis nimia ſeueritate obfuſcauit, ita in eius pectus furtim vitia pro virtutibus ſerpebant, vt diſcernere nequiret. Diu dubitauit mundus, quò tandem vergeret, quò ſe inclinaret indoles eius. Inter initia viuente *Lanfranco* Archiepiſcopo ab omni crimine abhorrebat, vt vnicum fore regum ſpeculum ſperaretur. Quo defuncto aliquandiu varium ſe præſtitit æquali lance vitiorum atque virtutum. Iam verò poſtremis annis * bonorum gelante ſtudio, incommodorum ſeges ſuccreſcens incaluit. Et erat ita liberalis quòd prodigus, ita magnanimus quòd ſuperbus, ita ſeuerus quòd ſœuus. Liceat enim mihi pace maieſtatis regiæ verum non occuluiſſe: quia iſte parum Deum reuerebatur, nihil homines. quod indiſcretum ſi quis dixerit non peccabit, quia à ſapientibus tenenda eſt moderatio, vt Deus timeatur omni tempore, homo pro tẽpore. Erat is foris, & in conuentu hominum tumido vultu erectus, minaci oculo aſtantem defigens, & affectato rigore feroci voce colloquentem reuerberans. quantum coniectari datur metu inopiæ, & aliorum perfidiæ plus iuſto lucris & ſeueritati deditus: intus, & in triclinio cum priuatis omni leuitati accommodus multa ioco tranſigebant. Facetiſſimus quoque de aliquo ſuo perperam facto cauillator, vt inuidiam facti dilueret, & ad ſales transferret. Sed de liberalitate eius, qua ſeipſum fallebat, pòſt etiam de cæteris ſermo prolixior erit, vt oſtendam quanta vitia in eo ſub prætextu virtutum pullularint.

al. omni geſtante ſtudio virtutũ, vitiorum in eo calor efferbuit.

SVnt enim duo omnino genera largorum, alteri prodigi, alteri liberales dicuntur. prodigi ſunt, qui in ea pecunias ſuas effundunt, quorum memoriam aut breuem, aut nullam omninò relicturi ſunt in ſeculo, nec eleemoſynam habituri in Deo: liberales ſunt, qui captos â prædonibus redimunt, aut inopes ſubleuant, aut æs alienum amicorum ſuſcipiunt. Eſt ergo largiendum, ſed diligenter & moderatè: plures enim patrimonia ſua effuderè inconſultè largiendo. *Quid verò eſt ſtultius quàm quod libenter facias, curare ne diutiùs facere poſſis.* Itaque quidam cùm non habeant quod dent, ad rapinas conuertuntur, maiuſque odium aſſequuntur ab ijs, quibus auferunt, quàm beneficium ab ijs, quibus contulerunt. quod huic regi accidiſſe dolemus. Nam quia cum primis initijs regni metu turbarum milites congregaſſet, nihil illis denegandum putauit, maiora in futurum pollicitus. Itaque quia paternos theſauros impigrè euacuarat, & modicæ ei tunc penſiones numerabantur, iam ſubſtantia defecerat, ſed animus largiendi non deerat, quòd vſu donandi penè in naturam verterat. homo, qui neſciret, cuiuſcunque rei effringere pretium, vel æſtimare commercium, ſed cui pro libito venditor diſtraheret mercimonium, & miles paciſceretur ſtipendium. Veſtium ſuarum pretium in immenſum extolli volebat, dedignans ſi quis alleuiaſſet. denique cùm quodam mane calciaretur, nouas caligas interrogauit cubicularium quanti conſtitiſſent, cùm ille reſpondiſſet tres ſollidos, indignabundus & fremens, fili ait meretricis, ex quo habet rex caligas tam exilis pretij, vade & affer mihi emptas marca argenti. Iuit ille, & multo viliores afferens, quanti pręcepiſſet emptas, emẽtitus eſt. Atqui inquit rex iſtæ regiæ conueniunt maieſtati. Ita cubicularius ex eo pretio veſtimentorũ eius pro voluntate numerabat, multa perinde ſuis vtilitatibus nundinatus.

EXcitabat ergo totum Occidentem fama largitatis eius, Orientem vſq; pertendens. veniebant ad eum milites ex omni, quę citra montes eſt, Prouincia, quos ipſe profuſiſſimis expenſis munerabat. Itaq; quũ defeciſſet quod daret, inops & exhauſtus ad *rapinas conuertit animum. Acceſſit auidę menti fomes cupiditatũ *Ranulfus* clericus ex infimo genere hominum lingua & *aſſiduitate prouectus ad ſummum. Is ſi quando

al. lucra.
al. calliditate

edictum regium proceſſiſſet, vt nominatum tributum Anglia penderet, duplum adijciebat expilator diuitum, exterminator pauperum, confiſcator alienarum hæreditatum. Inuictus cauſidicus, & cùm verbis tum rebus immodicus, iuxtà in ſimplices vt in rebelles furens. ſubinde* cachinnantibus quibuſdam ac dicentibus, ſolũ eſſe hominem qui ſciret ſic agitare ingenium, nec aliorũ curaret odiũ, dummodo complacaret Dominum. Hoc authore ſacri Eccleſiarum honores mortuis paſtoribus vęnum locati; Audita namq; morte cuiuſlibet Epiſcopi, vel abbatis cõfeſtim clericus regis admittebatur, qui omnia inuenta ſcripto exciperet, omneſq; in poſterũ redditus fiſco regio inferret. Interea quęrebatur quis idoneus in loco defuncti ſubſtitueretur, non pro morũ, ſed pro nummorũ experimento. dabaturq; tandem honor, vt ita dicam, nudus, magno tamen emptus. Hæc eò indigniora videbãtur, quòd tempore patris poſt deceſſum Epiſcopi vel abbatis omnes redditus integrè cuſtodiebantur ſubſtituendo paſtori reſignandi, eligebanturq; perſonę religionis merito laudabiles; at verò pauculis annis intercedẽtibus omnia immutata. Nullus diues niſi nummularius, nullus clericus, niſi cauſidicus, nullus Presbyter, niſi, (vt verbo parum latino vtar) firmarius. Cuiuſcunq; conditionis homunculus, cuiuſcunq; criminis reus ſtatim vt de lucro regis appellaſſet, audiebatur; ab ipſis latronis faucibus reſoluebatur laqueus, ſi regale commodum promiſiſſet. Soluta militari diſciplina curiales ruſticorum ſubſtantias depaſcebantur, inſumebant fortunas â buccis miſerorum cibos abſtrahentes. Tunc fluxus crinium tunc luxus veſtium, tunc vſus calceorum cum arcuatis aculeis inuentus. mollitie corporis certare cũ fœminis, greſſum frangere, geſtu ſoluto, & latere nudo incedere adoleſcentium ſpecimen erat. Enerues, emolliti, quod nati fuerant inuiti manebant, expugnatores alienę pudicitię, prodigi ſuæ. Sequebantur curiam effœminatorũ manus, & ganearũ greges, vt non temerè à quodam ſapiente dictum ſit. *fœlicem fore Angliam ſi *Henricus* regnaret. Talia cõiectans quòd is ab adoleſcentia obſcœnitates execraretur.

al. cachinnãte rege ac dicente.

al. Curia regis Angliæ non eſt maieſtatis diuerſorium ſed exoletorum proſtibulum.

*A Dijcerem his ſi neceſſe eſſet, quòd *Anſelmus* Archiepiſcopus iſta corrigere conatus, ſed ſocietate ſuffraganeorum ſuorum deſtitutus ſponte diſceſſerit, *nequitiæ temporis cedens. *Anſelmus*, quo nemo vnquam iuſti tenacior, nemo hoc tempore tam anxiè dõctus, nemo tam penitus ſpiritualis fuerit, pater patriæ, mundi ſpeculum. Hic cùm iamiamq; nauigaturus eſſet, in portu ventos expectaret, vt prædo publicus expilatus eſt. Manticis omnibus, & bulgis in medium prolatis, & exquiſitis. de cuius iniurijs plura dicerem ſi quicquã hoc ſolo ſol vidiſſet indignius. ſimul & ſuperſedendum eſt in hiſtoria, quam reuerendiſſimi *Edmeri* pręoccupauit facundia.

al. Ad dedecus temporum illorũ pertinet.

VIdes quantus e liberalitate quã putabat, *fomes malorum erũperit. In quibus corrigendis, quia ipſe non tam exhibuit diligentiam, quàm prætendit negligentiam, magnam, & vix abolendam incurrit infamiam. immeritò credo, quia ſe nunquam tali ſupponeret probro, qui ſe tanto meminiſſet prælatum imperio. Hæc igitur inelaborato & celeri ſermone conuoluo, quia de tanto rege mala dicere erubeſco; in deijciendis, & extenuandis malis elaborans.

al. duritiæ.

INſolentiæ in Deum Iudæi ſuo tempore dedere indiciũ. ſemel apud Rothomagũ vt quoſdam ab errore ſuo refugos ad Iudaiſmũ reuocarent muneribus inflectere conati, alia vice apud Londoniam contra Epiſcopos noſtros in certamen animati. quia ille ludibũdus, credo, dixiſſet, quòd ſi viciſſent Chriſtianos apertis argumẽtationibus cõfutatos in eorum ſectam tranſiret. Magno igitur timore epiſcoporũ, & clericorum res acta eſt, pia ſollicitudine fidei Chriſtianæ timentium. Et de hoc quidem certamine nihil Iudæi pręter confuſionem retulerunt, quamuis multotiens iactitarent ſe non oratione, ſed factione ſuperatos.

al. gurges vitiorum.

POſteriori tempore, id eſt, anno regni eius ferme 9. cùm *Robertus* Comes Normannorũ Ieroſolimam eundi monitione Papę *Vrbani*, (vt poſteriùs dicetur) impetũ cepiſſet: Normanniã fratri ſuo pro pecunia 10000. marcarũ inuadatus eſt. Itaq; importabilis penſionis edictum per totam Angliam cucurrit, Tunc Epiſcopi, & Abbates frequentes curiã adeunt ſuper violentia querimoniam facientes, Non ſe poſſe ad tantum vectigal ſufficere, niſi ſi miſeros agricolas omnino effugarẽt. Quibus curiales turbido vt ſolebant vultu, Nõ habetis, inquiunt, ſcrinia auro & argento compoſita, oſſibus mortuorum plena? nullo alio reſponſo obſecrantes dignati. Ita illi intelligentes quò reſpon-

ſponſio tenderet, capſas ſanctorum nudauerunt, crucifixos deſpoliauerunt, calices conflarunt, non in vſum pauperum, ſed in fiſcum regium. quicquid enim penè ſancta ſeruauit auorum parcitas, illorum graſſatorum abſumſit auiditas.

NIhilo ſecius in homines graſſabantur, primò pecuniam, deinde terras auferentes. Non pauperem tenuitas, non opulentum copia tuebatur: venationes, quas rex primò indulſerat adeo prohibuit, vt capitale eſſet ſupplicium prendiſſe ceruum. Quapropter multa ſeueritate, quam nulla condiebat dulcedo, factum eſt, vt ſæpe contra eius ſalutem à ducibus coniuraretur. quorũ vnus *Robertus* de Molbreie Comes Humbronenſium orta inter eum & regem non modica controuerſia verborum, in prouinciam iuris ſui abijt ingentia contra dominum ſuum molimina conaturus; ſed ſubſequente illo captus, & æternis vinculis irretitus eſt. Alter *Willielmus* de Hou proditionis apud regem accuſatus, delatorémque ad duellum prouocans, dum ſe ſegnitèr expurgat cæcatus, & exteſticulatus eſt. Plures illa delatio inuoluit, innocentes & probos viros. Ex his fuit *Willielmus* de Alderia ſpecioſæ perſonæ homo, & compater regis. Is patibulo affigi iuſſus *Oſmundo* epiſcopo Salesberiæ confeſſus, & per omnes eccleſias oppidi flagellatus eſt. Itaque diſperſis ad inopes veſtibus ad ſuſpendium nudus ibat, delicatam carnem frequentibus ſuper lapides genuflectionibus cruentans. Epiſcopo, & populo ſequente ad locum ſupplicij ita ſatisfecit, Sic Deus, inquit, adiuuet animam meam & à malis eruat, vt de hac re, qua accuſor immunis ſum. Et quidem ſententia de me prolata non reuocabitur, ſed volo omnes homines innocentiæ meæ eſſe conſcios. Tunc dicta commendatione animæ & aſperſa aqua benedicta epiſcopus diſceſſit. ille appenſus eſt admirando fortitudinis ſpectaculo, vt nec moriturus gemitum, nec moriens produceret ſuſpirium.

VEruntamen ſunt quædam de rege præclarè magnanimitatis exempla, quæ poſteris non inuidebo. Venationi in quadam ſylua intentum nuncius detinuit, ex tranſmarinis partibus, obſeſſam eſſe ciuitatem Cinomannis, quam nuper fratre profecto ſuæ poteſtati adiecerat. Statim ergo vt expeditus erat retorſit equum, iter ad mare conuertens. Admonentibus ducibus exercitum aduocandum, paratos componendos, Videbo inquit, quis me ſequetur, putatis me non habiturum homines? ſi cognoui iuuentutem meam, etiam naufragio ad me veniſſe volet. hoc igitur modo penè ſolus ad mare peruenit. Erat tunc nubilus aër, & ventus contrarius, flatus violentia terga maris verrebat. Illum ſtatim tranſfretare volentem nautæ exorant, vt pacem pelagi, & ventorum clementiam operiatur. Atqui, inquit rex, nunquam audiui regem naufragio interiſſe. Quin potiùs ſoluite retinacula nauium, videbitis elementa iam conſpirata in meum obſequium. Ponto tranſito obſeſſores audita eius fama diſſiliunt. Author turbarum quidam Helias capitur; cui ante ſe adducto rex ludibundus, Habeo te magiſter, inquit. At ille cuius alta nobilitas neſciret etiam in tanto periculo ſapere, humilia loqui: fortuitò inquit me cœpiſti, ſi poſſem euadere noui quid facerem. Tunc *Willielmus* præ furore ferè extra ſe poſitus, & obuncans Heliam, tu, inquit, nebulo, tu quid faceres? Diſcede, abi, fuge, concedo tibi, vt facias quicquid poteris: & per vultum de *Luca* nihil ſi me viceris pro hac venia tecum paciſcar. Nec inferiùs factum verbo fuit, ſed continuò dimiſit euadere, miratus potiùs quàm infectatus fugientem. Quis talia de illiterato homine crederet? & fortaſſis erit aliquis qui *Lucanum* legens falſò opinetur *Willielmum* hæc exempla de *Iulio Cæſare* mutuatum eſſe. Sed non erat ei tantum ſtudij vel otij, vt literas vnquam audiret. Immò calor mentis ingenitus, & conſcia virtus eum talia exprimere cogebant. Et profectò ſi Chriſtianitas noſtra pateretur, ſicut olim anima *Euforbij* tranſiſſe dicta eſt in *Pythagoram Samium*, ita poſſit dici, quòd anima *Iulij Cæſaris* tranſierit in regem *Willielmum*.

VNum ædificium, & ipſum permaximum domum in Lundonia incepit, & perfecit, non parcens expenſis dummodo liberalitatis ſuæ magnificentiam exhiberet; & mores quidem eius ex his, quæ diximus, animaduertere poterit lector.

SI quis verò deſiderat ſcire corporis eius qualitatem, nouerit eum fuiſſe corpore quadrato, colore rufo, crine ſubflauo, fronte feneſtrato, oculo vario, quibuſdam intermicantibus guttis diſtincto, præcipuo robore, quanquam non magnæ ſtaturæ, & ventre paulò proiectiore. Eloquentiæ nullius, ſed titubantia linguæ notabilis, maximè

cùm

cum ira ſuccreſceret. Plura ſub eo ſubita,& triſtia acciderunt,quæ ſingulatim per annos eius digeremus,veritati maximè ſecundum chronicorum fidem inſeruientes.

SEcundo anno regni eius terræ motus ingens totam Angliam exterruit, tertio Idus Auguſti horrendo miraculo, vt ædificia omnia eminus reſilirent, & mox priſtino more reſiderent. Secuta eſt inopia omnium fructuum, tarda maturitas frugum, vt vix ad feſtum ſancti *Andreæ* meſſes reconderentur.

QVarto anno tumultus fulgurum, motus turbinum, denique Idus Octobris apud Wincelcumbam ictus de cœlo immiſſus latus turris impulit tanta vi, vt debilitata maceria in confinio tecti ingens foramen ad modum humanæ groſſitudinis aperiretur. Ibi ingreſſus trabem maximam perculit, vt fragmina ſpargerentur per totam eccleſiam, quin & crucifixi caput cum dextra tibia, & imaginem ſanctæ *Mariæ* deiecit. Secutus eſt odor teterrimus,hominum importabilis naribus. Tandem monachi fœlici auſu irrumpentes benedictæ aquæ aſpergine præſtigias inimici effugarunt.

QVid illud omnibus incognitum ſeculis? diſcordia ventorum inter ſe diſſidentium ab Euro-auſtro veniens 16.Kalendas Nouembris Lundoniæ pluſquam * ſexcentas domos effregit. Cumulabantur eccleſiæ cum domibus,maceriæ cum parietibus. Maius quoque ſcelus furor ventorum auſus tectum eccleſiæ *Mariæ*,(quæ ad arcus dicitur) pariter ſubleuauit,& duos homines ibi obruit. Ferebantúrq; tigna cum trabibus per inane ſpectaculo à longè viſentibus, timori propè ſtantibus ne obruerentur. Quatuor enim tigna ſex & viginti pedes longa,tanta vi in humum impacta ſunt,vt vix quatuor pedes extarent. Notabili viſu quomodo ſtratæ publicæ duritiem perruperint, eo ibi ordine poſita, quo in tecto manu artificis fuerant locata, quoad ob impedimenta tranſeuntium ad planitiem terræ ſunt deſecta, quòd aliter erui nequirent.

al.centenas

QVinto anno eadem violentia fulminis apud Salesberiam tectum turris eccleſiæ omnino diſiecit,multúmq; maceriam labefactauit,quinta ſanè die poſtquam eam dedicauerat *Oſmundus* præclaræ memoriæ epiſcopus.

SExto anno tantũ fuit pluuiarum diluuium,tanta tempeſtas imbrium,quantum nullus meminerat. Mox accedente hieme fluuij ita ſunt congelati,vt eſſent peruij equitantibus,& plauſtra ducentibus. Nec mora reſoluto gelu impetu glacialium cruſtarum pontes effracti.

SEptimo anno propter tributa,quæ rex in Normannia poſitus edixerat, agricultura defecit; qua fatiſcente fames è veſtigio, ea quoque inualeſcente mortalitas hominum ſubſecuta,adeo crebra,vt deeſſet morituris cura,mortuis ſepultura. Tunc etiam Walenſes in Normannos efferati,Ceſtrenſem pagum & partem Scrobesburienſis depopulati Angleſeiam armis obtinuere.

DEcimo anno Kalendas Octobris apparuit cometes 15. diebus maiorem crinem emittens ad Orientem,minorem verſus euro-auſtrum. Apparuerunt & aliæ ſtellæ quaſi iacula inter ſe emittentes. Ille fuit annus,quo *Anſelmus* lux Anglię vltrò tenebras erroneorum effugiens Romam iuit.

VNdecimo anno rex Noricorum *Magnus* cum *Haroldo* filio *Haroldi* regis quondã Angliæ,Orchadas inſulas & Meuanias,& ſi quæ aliæ in Oceano iacẽt,armis ſubegit; iamque Angliam per Angleſeiam obſtinatus petebat. Sed occurrerunt ei Comites *Hugo* Ceſtrenſis,& *Hugo* Scrobesberienſis, & antequam continentem ingrederetur armis eum expulerunt. Cecidit ibi *Hugo* Scrobesberienſis eminus ferreo haſtili perfoſſus.

DVodecimo anno fluctus marinus per Tameſin fluuium aſcendit, & villas multas cum hominibus merſit.

TErtiodecimo anno,qui & extremus vitæ fuit,multa aduerſa: hoc quoq; maximè horrendum, quòd viſibiliter diabolus apparuit hominibus in ſaltibus & deuijs, tranſeuntes allocutus. Præterea in pago Berrucheſcire in villa *Hamſtede continuis 15.diebus fons ſanguinem tam vbertim manauit, vt vicinum vadum inficeret. Audiebat ille hoc,& ridebat: nec ſua ſomnia de ſe nec aliorum viſa curans.

al.Fingham ſic

MVlta de illius nece & præuiſa & prædicta homines ferunt, quorum trita probabilium relatorum teſtimonio lecturis communicabo. *Edmerus* noſtrorum tempo-

rum

rum hiſtoricus ſinceritate veritatis laudandus dicit nobilem illum exulem *Anſelmum*; cum quo paritèr omnis religio exulabat, Marcenniacum veniſſe, vt *Hugonis* Abbatis Cluniacenſis conſcientiæ querelas curarũ ſuarum ingereret. Ibi cùm de rege *Willielmo* ſermo volutaretur, Abbatem prædictum dixiſſe, Proxima nocte regem illum ante Deum ductum, & adiudicatum librato iudicio triſtem damnationis ſubijſſe ſententiam. Id quo modo noſſet, nec tunc ipſe expoſuit, nec aliquis audientium requiſiuit. Veruntamen pro contuitu religionis eius nulli præſentium de fide dictorum inhæſit ambiguum. Eius erat vitæ *Hugo*, eius famæ, vt omnes eius * ſuſpicerent eloquium, mirarentur conſilium, quaſi ex cœleſti audito inſonuiſſet oraculum. Nec multò poſt occiſo, vt dicemus, rege, venit nuncius, vt ſedem ſuam dignaretur Archiepiſcopus. *a.ſuſcipe-rent*

PRidiè quàm excederet vita, vidit per quietem ſe phlebotomi ictu ſanguinem emittere, radiũ cruoris in cœlum vſq; protentũ lucem obnubilare, diem interpolare. Ita inclamata ſancta *Maria* ſomno excuſſus lumẽ inferri præcepit, & cubicularios à ſe diſcedere vetuit. Tunc aliquot horis antelucanis nonnihil vigilatum. Paulò pòſt cùm iam aurora diem inuehere meditaretur. Monachus quidam tranſmarinis retulit *Roberto* filio *Hamonis* viro magnatum principi ſomniũ, quod eadem nocte de rege viderat, mirum & horrendũ: quòd in quandã eccleſiam venerit ſuperbo geſtu, & inſolenti, vt ſolebat, circumſtãtes deſpiciẽs. Tunc crucifixũ mordicus apprehendens brachia illi corroſit crura penè truncauerit. Crucifixum diu toleraſſe, ſed tandem pede ita regem depuliſſe, vt ſupinus caderet: ex ore iacentis tam effuſam flammam exiſſe, vt fumeorum voluminum orbes etiam ſydera lamberent. Hoc ſomnium *Robertus* non negligendum arbitratus, regi confeſtim, quòd ei à ſecretis erat, intulit. At ille cachinnos ingeminãs, Monachus, inquit, eſt, & cauſa nummorum monachaliter ſomniat, date ei centum ſolidos. multùm tamen motus diu cunctatus eſt, an in ſyluam ſicut intenderat iret, ſuadentibus amicis ne ſuo diſpendio veritatem ſomniorum experiretur. Itaq; ante cibum venatu abſtinuit ſerijs negotijs crudelitatem indomitæ mentis eructuans; ferunt ea die largiter epulatum, crebrioribus quàm conſueuerat poculis frontem ſerenaſſe. Mox igitur poſt cibum in ſaltum contendit paucis comitatus, quorum familiariſſimus erat *Walterus* cognomento *Tirel*, qui de Francia liberalitate regis adductus venerat. Is cæteris per moram venationis, quò quémque caſus tulerat diſperſis, ſolus cum eo remanſerat. Iamque Phœbo in Oceanum procliui rex ceruo ante ſe tranſeunti extento neruo & emiſſa ſagitta non adeò ſæuum vulnus inflixit, diutinè adhuc fugitantem viuacitate oculorum proſecutus, oppoſita contra violentiam ſolarium radiorũ manu. Tunc *Walterus* pulchrum facinus animo parturiens, vt rege aliâs interim intento ipſe alterum ceruum qui fortè propter tranſibat, proſterneret; inſcius, & impotens regium pectus, (Deus bone!) lethali arundine traiecit. Saucius ille nullum verbum emiſit, ſed ligno ſagittę quantum extra corpus extabat effracto, móxque ſuper vulnus cadens mortem accelerauit. Accurrit *Walterus*, ſed quia nec ſenſum, nec vocem hauſit, perniciter cornipedem infiliens, beneficio calcarium probè euaſit. Nec verò fuit qui perſequeretur illis conniuentibus, iſtis miſerantibus, omnibus poſtremò alia molientibus; pars receptacula ſua munire, pars furtiuas prædas agere, pars nouum regem iamiámq; circumſpicere. Pauci ruſticanorum cadauer in rheda caballaria compoſitum Wintoniam in epiſcopatum deuexêre, cruore vndatim per totam viam ſtillante. Ibi infra ambitum turris multorum procerum conuentu, paucorum planctu terræ traditum. Secuta eſt poſteriori anno ruina turris, de qua re, quæ opiniones fuerint, parco dicere, ne videar nudis nugis magis credere: præſertim cùm pro inſtabilitate operis machina ruinam feciſſe potuiſſet, etiamſi ipſe nunquam ibi ſepultus fuiſſet. Obijt anno Dominicæ incarnationis 1500. regni 13. Nonas Auguſti, 4. maior quadragenario, ingentia præſumens, & ingentia, ſi penſa Parcarum euoluere, & violentiam fortunæ abrumpere, & eluctari potuiſſet, facturus. Tanta vis erat animi, vt quoduis ſibi regnum promittere auderet. Denique ante proximam diem mortis interrogatus, vbi feſtum ſuum in natali teneret, reſpondit Pictauis, quòd Comes Pictauenſis Ieroſolymam ire geſtiens ei terram ſuam pro pecunia inuadaturus dicebatur. Ita paternis poſſeſſionibus non contentus maioriſque gloriæ ſpe captatus indebitis incubabat honoribus. Vir ſacrati ordinis hominibus pro damno animæ, cuius ſalutem reuocare nequeant, maximè miſerandus;

dus; ſtipendarijs militibus pro copia donatiuorum mirandus; prouincialibus, quòd eorum ſubſtantias abradi ſinebat, non deſiderandus. Nullum ſuo tempore conſilium fieri memini, in quo delictis eneruatis vigor eccleſiaſticus confirmaretur. Eccleſiaſticos honores diu antequam daret, deliberabat, ſiue pro commodo ſiue pro trutinando merito. Vtpote qui eo die, quo exceſſit tres epiſcopatus, & 12. Abbatias deſolatas paſtoribus in manu ſua teneret. Quin & accepta occaſione, qua inter ſe diſſiderent *Vrbanus* in Roma, *Guibertus* in Rauenna tributum Romanæ ſedi negauit: pronior tamen in *Guiberti* gratiam, quòd fomes & incentiuum inter eum & *Anſelmum* fuerat diſcordiæ quòd ille vir Deo dilectus *Vrbanum* Apoſtolicum, alterum apoſtatam pronunciauit.

al. Ciſtercienſis EIus diebus religio *Ciſtellenſis cœpit, quæ nunc optima via ſummi in cœlum proceſſus & creditur & dicitur. De qua hîc loqui ſuſcepti operis non videtur eſſe contrarium, quòd ad Angliæ gloriam pertineat: quæ talem virum produxerit, qui huiuſce religionis fuerit & author & mediator. Noſter ille, & noſtra puer in paleſtra primi æui tirocinium cucurrit. Quapropter ſi non inuidi ſumus eo illius bona complectimur gratioſiùs, quo agnoſcimus propinquiùs. Simul & laudes eius attollere mihi eſt animus: *Quia ingenua mens eſt, ſi bonum in alio probes, quod in te nõ eſſe ſuſpires.* Is fuit *Hardingus* nomine apud Anglos, non ita reconditis natalibus procreatus. A puero * Stireburniæ

al. Cineburnia monachus; ſed cùm adoleſcentem ſeculi vrtica ſollicitaret, pannos illos peroſus, primò Scotiam, mox Franciam contendit. Ibi aliquot annis literis liberalibus exercitus diuini amoris ſtimulos accepit. Námque cùm pueriles ineptias robuſtior ætas excluderet, Romam cum conſorte ſtudiorum clerico profectus eſt. Nec illos continuatio, & difficultas itineris, & facultatum penuria vnquam cohibere potuit, quin quotidie totum Pſalterium, & euntes, & redeuntes cantitarent. Profectò iam prædicabilis viri ſpirabat animus, quod non multò pòſt per Dei gratiam eſt adorſus. Nam Burgundiam regreſſus, in Moleſmo nouo, & magno monaſterio crinem abiecit. & prima quidẽ elementa regulæ olim viſa facilè recognouit, cùm verò ei alia proponerentur obſeruanda, quæ nec in regula legerat, nec vſquam viderat, rationem eorum efflagitare cœpit modeſtè ſanè, & vt monachum decet. Ratione inquiens ſupremus rerum author omnia fecit, ratione omnia regit, ratione rotatur poli fabrica, ratione ipſe etiam, quæ

al. æquilibritate dicuntur errantia torquentur ſydera: ratione mouentur elementa; ratione & * æquabilitate debet noſtra ſubſiſtere natura. Sed quia per deſidiam à ratione ſæpe decidit, leges quondam multæ latæ, nouiſſimè per beatum *Benedictum* regula diuinitus proceſſit, quæ fluxum naturæ ad rationem reuocaret. In qua, etſi habentur quædam, quorum rationem penetrare non valeo, authoritati tamen acquieſcendum cenſeo. Ratio enim & authoritas diuinorum ſcriptorum quamuis diſſonare videantur, vnum idémq; ſunt. Námq; cùm Deus nihil ſine ratione creauerit, & recreauerit: quî fieri poteſt, vt credam ſanctos patres ſequaces ſcilicet Dei, quicquam præter rationem edicere; quaſi ſoli authoritati fidem debeamus adhibere. Itaque illorum, quæ procuditis, aut rationem, aut authoritatem afferte. Quamuis non multùm debeat credi, ſi quid humanę rationis poſſit allegari, quod æquipollentibus argumentis valeat eneruari. Quapropter ex regula, quę ratione & authoritate nixa vtpote omnium iuſtorum ſpiritu dictata eſt, date exempla, quod ſi non poteſtis, fruſtra profitemini illius prerogatiuam, cuius contemnitis ſequi doctrinam.

HViuſmodi ſententia ab vno, vt fit, ſerpens in alios, meritò mouit corda Deum timentium, ne forte in vacuum currerent, aut cucurriſſent. Frequentibus ergo capitulis diſputatio agitata, hunc habuit finem, vt ipſe Abbas ſententiam probaret, ſuperſedendum ſuperfluis, ſolam medullam regulæ veſtigandam. Ita duo fratres electi in quibus ſcientia literarum cum religione quadraret, qui vicaria collatione authoris regulæ voluntatem inquirerent, inquiſitam alijs proponerent. Abbas ſedulò agere, vt totus conuentus aſſentiretur: ſed *quia difficilè à mentibus hominum auellitur, quod ex antiquo inſederit, quia inuiti expuunt, quod prima ſaliua combiberunt*; penè omnes recipere recuſarunt res nouas, quia antiquas diligebãt. Soli 10. & 8. in quibus *Hardingus*, qui & *Stephanus*, ſancta obſtinatione peruicaces cum Abbate ſuo cœnobiũ derelinquũt; pronũtiantes non poſſe regulę puritatẽ cuſtodiri in loco, vbi & opum congeries & ciborum indigeries etiã reluctantem animum offocarent. Igitur Ciſtellas venêre locum priùs ſaltuoſum,

ſaltuoſum; nunc ita frequenti religione monachorum conſpicuum, vt diuinitatis ipſius conſcius, non immeritò æſtimetur. Ibi ſuffragio Archiepiſcopi Viennenſis, qui nũc Apoſtolicus eſt, memorabile & omni ſeculo venerabile opus cœptarunt.

ET plura certè videntur aſpera, ſed hæc præcipuè: nihil pelliceum, aùt lineum veſtiunt, nec illud quod ſubtiliter texitur laneum, quod nos ſtamineum vocamus. nunquam femoralia, niſi in itinere directi habent, quæ reuertentes lota reſtituunt. Duas tunicas cum cucullis habentes, hieme augmentum non aſſumunt, ſed æſtate, ſi volunt, leuamen accipiunt. Veſtiti dormiunt & cincti, nec vllo tempore poſt matutinas ad lectos redeunt. Sed ita horam matutinarum temperant, vt ante laudes luceſcat, ita regulæ incubantes, vt nec iota vnum, nec apicem prætereundum putent. Statim poſt laudes Primam canunt, poſt primam in opera horis conſtitutis exeunt, quicquid faciendum, vel cantandum eſt die ſine aliena lucerna conſummant. Nullus ex horis diurnis, nullus ex completorio vnquam deeſt, præter infirmos, cellerarius & hoſpitarius poſt auditum completorium ſeruiunt hoſpitibus, ſummo tamen ſtudio ſilentium ſeruantes. Abbas nihil ſibi niſi quod alijs, licere permittit, vbique præſens, vbique gregis ſui curam circumferens. Solummodo edentibus non adeſt, quia menſa eius cum peregrinis & pauperibus eſt ſemper. Nihilominus vbicunque ſit, verborum vel obſoniorum abſtemius: quia nec ipſi, nec alijs vnquam, niſi duo fercula apponuntur; ſagimen & carnes nunquam niſi infirmis. Ab Idibus Septemb. vſque in Paſcha nullius feſtiuitatis contuitu, præter dies Dominicos, niſi ſemel in die ieiunium ſoluunt. Nunquam clauſtrum niſi cauſa operandi egrediuntur, nec ibi, nec vſquam, niſi Abbati aut Priori inuicem colloquentes. Horas canonicas indefeſſè continuant, nulla appendentia extrinſecus adijcientes, præter vigiliam pro defunctis. Cantus & hymnos amboſianos, quantum ex Mediolano addiſcere potuerunt, frequentant in diuinis officijs. Hoſpitum & infirmorum curam habentes, importabiles corporibus ſuis pro animarum remedio comminiſcuntur cruces.

HAEc ille Abbas primò ingenti impetu & ipſe faciebat, & alios compellebat. Sed temporis interceſſu pœnituit homo delicatè nutritus, & ægrè ferens tam diutinam ciborum parcimoniam. Cuius voluntatem monachi apud Moleſmum reſidui cognoſcentes verbis quibuſdam incertum, an & epiſtolis per obedientiam Papæ aſtu quodam eum ad monaſterium retrahunt, volentem cogentes. Quaſi enim d ffatigatus improbitate ſupplicum, anguſtos parietes reliquit pauperum, auguſtiorem repetens thronum. Secuti ſunt ex Ciſtellis omnes, qui cum eo venerant, præter octo. Illi pauci numero, ſed multi merito, Abbatem *Albericum* quendam ex ſuis, Priorem *Stephanum* conſtituunt. Nec ille in vita moratus plus octennio, ſupremo fœliciter conuentus eſt arbitrio. Tunc haud dubiè nutu diuino *Stephanus* abſens etiam in Abbatem eligitur, dux olim facti totius, ſpeciale & inſigne noſtrorum dierum decus. Cuius quanti ſit meritum teſtantur Abbatiæ 16. iam per eum factæ, 7. cœptæ. ita ipſe reſona Dei tuba circumpoſitos cùm verbo, tum exemplo in cœlum dirigit, nihil infra præceptum faciens: ſermone comis, facie iocundus, animo ſemper in domino lætus. Hinc palam præclari vultus gaudium, hinc clam, illud deſuper veniens irriguum; quia incolatum iſtum faſtidiens, patriam continuo amore deſideret. per hæc fauorabilis cunctis habetur, quia *Deus amorem viri quem diligit, in animos hominum dignanter refudit.* Quocirca beatum ſe computat terrę illius indigena quiſquis per illius manũ pecunias ſuas tranſmittit ad Deum. Plura quidem ille accipit, ſed paucis in ſuos ſuorúmq; vſus expenſis, cætera in egenos, monaſteriorúmq; ædificationem confeſtim diſpertit. Eſt enim *Stephani* marſupium omnium egentium publicum ærarium. Abſtinentiæ illius eſt indicium, quòd nihil ibi, ſicut in cæteris cœnobijs, videas fulgurare auro, renitere gemma, micare argento. Nam vt Gentilis ait *in ſancto quid facit aurum?* Nos in ſacratis vaſis parum putamus actum, niſi craſſi cruſtam metalli obumbret honor lapidum, vel topaziorum flamma, vel ametiſtorum viola, vel ſmaragdorum lux herbida, niſi tunicę ſacerdotales auro ludant, niſi multicoloribus parietes picturis reniteant, & ſolem ad lacunar ſollicitent. At verò illi, ea quæ prima mortales falſo eſtimant, in ſecundis habentes omne ſtudium in ornandis moribus ponunt, magiſq; amant ſplendidas mentes, quàm auratas veſtes; ſcientes, quòd benefactorũ retributio optima eſt, munda frui conſcientia.

Quin

dus; ſtipendarijs militibus pro copia donatiuorum mirandus; prouincialibus, quòd eorum ſubſtantias abradi ſinebat, non deſiderandus. Nullum ſuo tempore conſilium fieri memini, in quo delictis eneruatis vigor eccleſiaſticus confirmaretur. Eccleſiaſticos honores diu antequam daret, deliberabat, ſiue pro commodo ſiue pro trutinando merito. Vtpote qui eo die, quo exceſſit tres epiſcopatus, & 12. Abbatias deſolatas paſtoribus in manu ſua teneret. Quin & accepta occaſione, qua inter ſe diſſiderent *Vrbanus* in Roma, *Guibertus* in Rauenna tributum Romanæ ſedi negauit: pronior tamen in *Guiberti* gratiam, quòd fomes & incentiuum inter eum & *Anſelmum* fuerat diſcordiæ quòd ille vir Deo dilectus *Vrbanum* Apoſtolicum, alterum apoſtatam pronunciauit.

al. Ciſtercienſis EIus diebus religio *Ciſtellenſis cœpit, quæ nunc optima via ſummi in cœlum proceſſus & creditur & dicitur. De qua hîc loqui ſuſcepti operis non videtur eſſe contrarium, quòd ad Angliæ gloriam pertineat: quæ talem virum produxerit, qui huiuſce religionis fuerit & author & mediator. Noſter ille, & noſtra puer in paleſtra primi æui tirocinium cucurrit. Quapropter ſi non inuidi ſumus eo illius bona complectimur gratioſiùs, quo agnoſcimus propinquiùs. Simul & laudes eius attollere mihi eſt animus: *Quia ingenua mens eſt, ſi bonum in alio probes, quod in te nõ eſſe ſuſpires.* Is fuit *Hardingus* nomine apud Anglos, non ita reconditis natalibus procreatus. A puero * Stireburniæ monachus; ſed cùm adoleſcentem ſeculi vrtica ſollicitaret, pannos illos peroſus, primò Scotiam, mox Franciam contendit. Ibi aliquot annis literis liberalibus exercitus diuini amoris ſtimulos accepit. Námque cùm pueriles ineptias robuſtior ætas excluderet, Romam cum conſorte ſtudiorum clerico profectus eſt. Nec illos continuatio, & difficultas itineris, & facultatum penuria vnquam cohibere potuit, quin quotidie totum Pſalterium, & euntes, & redeuntes cantitarent. Profectò iam prædicabilis viri ſpirabat animus, quod non multò pòſt per Dei gratiam eſt adorſus. Nam Burgundiam regreſſus, in Moleſmo nouo, & magno monaſterio crinem abiecit. & prima quidẽ elementa regulæ olim viſa facilè recognouit, cùm verò ei alia proponerentur obſeruanda, quæ nec in regula legerat, nec vſquam viderat, rationem eorum efflagitare cœpit modeſtè ſanè, & vt monachum decet. Ratione inquiens ſupremus rerum author omnia fecit, ratione omnia regit, ratione rotatur poli fabrica, ratione ipſe etiam, quæ dicuntur errantia torquentur ſydera: ratione mouentur elementa; ratione & *æquabilitate debet noſtra ſubſiſtere natura. Sed quia per deſidiam à ratione ſæpe decidit, leges quondam multæ latæ, nouiſſimè per beatum *Benedictum* regula diuinitus proceſſit, quæ fluxum naturæ ad rationem reuocaret. In qua, etſi habentur quædam, quorum rationem penetrare non valeo, authoritati tamen acquieſcendum cenſeo. Ratio enim & authoritas diuinorum ſcriptorum quamuis diſſonare videantur, vnum idémq; ſunt. Námq; cùm Deus nihil ſine ratione creauerit, & recreauerit: quî fieri poteſt, vt credam ſanctos patres ſequaces ſcilicet Dei, quicquam præter rationem edicere; quaſi ſoli authoritati fidem debeamus adhibere. Itaque illorum, quæ procuditis, aut rationem, aut authoritatem afferte. Quamuis non multùm debeat credi, ſi quid humanę rationis poſſit allegari, quod æquipollentibus argumentis valeat eneruari. Quapropter ex regula, quę ratione & authoritate nixa vtpote omnium iuſtorum ſpiritu dictata eſt, date exempla, quod ſi non poteſtis, fruſtra profitemini illius prerogatiuam, cuius contemnitis ſequi doctrinam.

al. æquilibritate

HViuſmodi ſententia ab vno, vt fit, ſerpens in alios, meritò mouit corda Deum timentium, ne forte in vacuum currerent, aut cucurriſſent. Frequentibus ergo capitulis diſputatio agitata, hunc habuit finem, vt ipſe Abbas ſententiam probaret, ſuperſedendum ſuperfluis, ſolam medullam regulæ veſtigandam. Ita duo fratres electi in quibus ſcientia literarum cum religione quadraret, qui vicaria collatione authoris regulæ voluntatem inquirerent, inquiſitam alijs proponerent. Abbas ſedulò agere, vt totus conuentus aſſentiretur: ſed *quia difficilè à mentibus hominum auellitur, quod ex antiquo inſederit, quia inuiti expuunt, quod prima ſaliua combiberunt*; penè omnes recipere recuſarunt res nouas, quia antiquas diligebãt. Soli 10. & 8. in quibus *Hardingus*, qui & *Stephanus*, ſancta obſtinatione peruicaces cum Abbate ſuo cœnobiũ derelinquũt; pronũtiantes non poſſe regulę puritatẽ cuſtodiri in loco, vbi & opum congeries & ciborum indigeries etiã reluctantem animum offocarent. Igitur Ciſtellas venêre locum priùs

ſaltuoſum,

ſaltuoſum; nunc ita frequenti religione monachorum conſpicuum, vt diuinitatis ipſius conſcius, non immeritò æſtimetur. Ibi ſuffragio Archiepiſcopi Viennenſis, qui nũc Apoſtolicus eſt, memorabile & omni ſeculo venerabile opus cœptarunt.

ET plura certè videntur aſpera, ſed hæc præcipuè: nihil pelliceum, aùt lineum veſtiunt, nec illud quod ſubtiliter texitur laneum, quod nos ſtamineum vocamus. nunquam femoralia, niſi in itinere directi habent, quæ reuertentes lota reſtituunt. Duas tunicas cum cucullis habentes, hieme augmentum non aſſumunt, ſed æſtate, ſi volunt, leuamen accipiunt. Veſtiti dormiunt & cincti, nec vllo tempore poſt matutinas ad lectos redeunt. Sed ita horam matutinarum temperant, vt ante laudes luceſcat, ita regulæ incubantes, vt nec iota vnum, nec apicem prætereundum putent. Statim poſt laudes Primam canunt, poſt primam in opera horis conſtitutis exeunt, quicquid faciendum, vel cantandum eſt die ſine aliena lucerna conſummant. Nullus ex horis diurnis, nullus ex completorio vnquam deeſt, præter infirmos, cellerarius & hoſpitarius poſt auditum completorium ſeruiunt hoſpitibus, ſummo tamen ſtudio ſilentium ſeruantes. Abbas nihil ſibi niſi quod alijs, licere permittit, vbique præſens, vbique gregis ſui curam circumferens. Solummodo edentibus non adeſt, quia menſa eius cum peregrinis & pauperibus eſt ſemper. Nihilominus vbicunque ſit, verborum vel obſoniorum abſtemius: quia nec ipſi, nec alijs vnquam, niſi duo fercula apponuntur; ſagimen & carnes nunquam niſi infirmis. Ab Idibus Septemb. vſque in Paſcha nullius feſtiuitatis contuitu, præter dies Dominicos, niſi ſemel in die ieiunium ſoluunt. Nunquam clauſtrum niſi cauſa operandi egrediuntur, nec ibi, nec vſquam, niſi Abbati aut Priori inuicem colloquentes. Horas canonicas indefeſſè continuant, nulla appendentia extrinſecus adijcientes, præter vigiliam pro defunctis. Cantus & hymnos amboſianos, quantum ex Mediolano addiſcere potuerunt, frequentant in diuinis officijs. Hoſpitum & infirmorum curam habentes, importabiles corporibus ſuis pro animarum remedio comminiſcuntur cruces.

HAEc ille Abbas primò ingenti impetu & ipſe faciebat, & alios compellebat. Sed temporis interceſſu pœnituit homo delicatè nutritus, & ægrè ferens tam diutinam ciborum parcimoniam. Cuius voluntatem monachi apud Moleſmum reſidui cognoſcentes verbis quibuſdam incertum, an & epiſtolis per obedientiam Papæ aſtu quodam eum ad monaſterium retrahunt, volentem cogentes. Quaſi enim d ffatigatus improbitate ſupplicum, anguſtos parietes reliquit pauperum, auguſtiorem repetens thronum. Secuti ſunt ex Ciſtellis omnes, qui cum eo venerant, præter octo. Illi pauci numero, ſed multi merito, Abbatem *Albericum* quendam ex ſuis, Priorem *Stephanum* conſtituunt. Nec ille in vita moratus plus octennio, ſupremo fœliciter conuentus eſt arbitrio. Tunc haud dubiè nutu diuino *Stephanus* abſens etiam in Abbatem eligitur, dux olim facti totius, ſpeciale & inſigne noſtrorum dierum decus. Cuius quanti ſit meritum teſtantur Abbatiæ 16. iam per eum factæ, 7. cœptæ. ita ipſe reſona Dei tuba circumpoſitos cùm verbo, tum exemplo in cœlum dirigit, nihil infra præceptum faciens: ſermone comis, facie iocundus, animo ſemper in domino lætus. Hinc palam præclari vultus gaudium, hinc clam, illud deſuper veniens irriguum; quia incolatum iſtum faſtidiens, patriam continuo amore deſideret. per hæc fauorabilis cunctis habetur, quia *Deus amorem viri quem diligit, in animos hominum dignanter refudit.* Quocirca beatum ſe computat terrę illius indigena quiſquis per illius manũ pecunias ſuas tranſmittit ad Deum. Plura quidem ille accipit, ſed paucis in ſuos ſuorúmq; vſus expenſis, cætera in egenos, monaſteriorúmq; ædificationem confeſtim diſpertit. Eſt enim *Stephani* marſupium omnium egentium publicum ærarium. Abſtinentiæ illius eſt indicium, quòd nihil ibi, ſicut in cæteris cœnobijs, videas fulgurare auro, renitere gemma, micare argento. Nam vt Gentilis ait *in ſancto quid facit aurum?* Nos in ſacratis vaſis parum putamus actum, niſi craſſi cruſtam metalli obumbret honor lapidum, vel topaziorum flamma, vel ametiſtorum viola, vel ſmaragdorum lux herbida, niſi tunicę ſacerdotales auro ludant, niſi multicoloribus parietes picturis reniteant, & ſolem ad lacunar ſollicitent. At verò illi, ea quæ prima mortales falſo eſtimant, in ſecundis habentes omne ſtudium in ornandis moribus ponunt, magíſq; amant ſplendidas mentes, quàm auratas veſtes; ſcientes, quòd benefactorũ retributio optima eſt, munda frui conſcientia.

Quin

Quin etiam laudabilis Abbatis clementia cum vel vult, vel velle ſe ſimulat aliquid de iugo regulæ inflectere, illi contrà nituntur: non multum vitæ ſuæ ſupereſſe dicentes, nec tam diu ſe victuros quàm vixere: ſperare ſe duraturos in propoſito, & ſucceſſuris futuros exemplo, qui ſi flexi fuerint, peccabunt. Et profectò fiet pro humana debilitate, cuius perpetua lex eſt, vt nihil maximis laboribus partum poſſit diu conſiſtere. Sed vt omnia quæ de illis dicta ſunt, vel dici poſſunt in ſummam conferam, ſunt hodie monachi Ciſtellenſes omnium monachorum exercitium, ſtudioſorum ſpeculum, deſidioſorum cœſtrum.

HIs temporibus in Anglia tres epiſcopatus ex antiquis ſedibus tranſiêre aliâs; Wellenſis in Bathoniam per *Iohannem*, Ceſtrenſis per *Robertum* in Couentriam, Tedfordenſis per *Herbertum* in Northwich: omnes maiori ambitu, quàm vt tantorum virorum debuiſſet intereſſe ſtudio. Denique, vt primùm de poſtremo dicam, *Herbertus*, cognomento *Loſinga*, quod ei ars adulationis impegerat, ex Abbate Rameſienſi emit epiſcopatum *Tedfordenſem* patre quoque ſuo *Roberto* eiuſdem cognominis, in Abbatiam Wintoniæ intruſo. Fuit ergo vir ille magnus in Anglia Symoniæ fomes, Abbatiam, epiſcopatúmq; nummis aucupatus. Pecunia ſcilicet regiam ſollicitudinem inuiſcans, & principum fauori non leues promiſſiones aſſibilans, vnde quidam egregiè tunc temporis verſificus ait:

al. Thedfer-denſem

Surgit in eccleſia monſtrum genitore Loſinga
Symonidum ſecta, canonum virtute reſecta.
Petre *nimis tardas, nam Symon ad ardua tentat,*
Si præſens eſſes, non Symon ad alta volaret.
*Proh dolor! eccleſiæ nummis venduntur, *& ære*
Filius eſt præſul, pater Abba Symon vterq.
Quid non ſperemus ſi nummos poſſideamus?
Omnia nummus habet, quod vult facit, addit, & aufert.
Res nimis iniuſta nummis fit Præſul, & Abba.

al. & infra.

VEruntamen erroneum impetum iuuentutis aboleuit pœnitentia, Romam profectus ſeuerioribus annis, vbi loci Symonicum & baculum & annulum deponens indulgentia clementiſſimæ ſedis iterum recipere meruit; quòd Romani ſanctius & ordinatius cenſeant, vt eccleſiarum omniũ ſumptus ſuis potius marſupijs ſeruiant, quàm quorumlibet regum vſibus militent. Ita *Herbertus* domum reuerſus ſedem epiſcopalem, quæ quondam fuerat in Elmam, & tunc erat apud Tedford ad inſignem mercimonijs, & populorum frequentia vicum tranſtulit nomine Norwich. Ibi monachorum congregationem numero & religione percelebrem inſtituit, omnia ijs neceſſaria ex nummis mercatus domeſticis. Prouidens ſcilicet ſucceſſorum querelæ, nullas epiſcopi terras monachis largitus eſt, ne illi Dei famulos fraudarent victualibus, ſi quid donatum offendiſſent, quod ſuis compateret rebus. Prætereà apud Tedford monachos Cluniacenſes inſtituit, quòd ſint illius cœnobij profeſſores vbique penè gentium diſperſi, locupletes in ſeculo & ſplendidiſſimæ religionis in Deo. Ingenti ergo, & numeroſa virtutum gratia præteritarum offenſarum molem obumbrauit, diſertitudinis & literarum copia, nec minus ſecularium rerum peritia, Romanæ quoque celſitudini ſuſcipiendus. Fuítq; *Herbertus* mutatus, (vt *Lucanus* de Curione dixit,) *momentum & mutatio rerum*, ſicut tempore iſtius regis Symoniæ cauſidicus ita poſteriùs propulſator inuictus, neque ab alijs fieri voluit, quod à ſe præſumptum quondam iuuenili feruore indoluit. Præ ſe ſemper, vt aiunt, ferens *Ieronymi* dictum, *Errauimus iuuenes emendemus ſenes*. Poſtremò quis in illius facti laudem dignè pergat, quòd epiſcopus non multùm pecunioſus tam nobile monaſterium fecerit, in quo nihil fruſtra deſideres, vel in ædificiorum ſublimium ſpecie, vel in ornamentorum pulchritudine vel in monachorum religione, & ad omnes ſedula charitate. Hęc & viuum ſpe fœlici palpabant, & defunctum, ſi non vana fides pœnitentiæ, ſuper æthera tulerunt.

Iohannes erat epiſcopus Wellenſis natione Turonicus, vſu non literis medicus probatus. Is defuncto Abbate Bathonenſi Abbatiam à rege non grauatè obtinuit, eò quòd

quòd & in curia vẽnum omnia agebantur, & auiditatem videbatur palliare ratio, vt vrbs tam inſignis nomen celebrius acciperet ex epiſcopio. Itaque primò in monachos ſeueritatem exercere: quòd eſſent & hebetes, & ſua æſtimatione barbari, omnes terras victualium miniſtras ſubtrahens, pauculúmque victum per laicos ſuos exiliter inferens. Sed procedentibus annis factis monachis nouis mitiùs ſe agere, aliquantulũ terrarum qua ſe hoſpitéſq; ſuos quoquomodo ſuſtẽtarent indulgens Priori. Et quamuis primò cepiſſet auſteriùs, multa nobiliter per eum ibi cœpta & conſummata in ornamentis & libris, maximéque monachorum congregatione, qui ſunt ſcientia literarum & ſedulitate officiorum iuxtà prædicabiles. Cœterum nunquam nec etiam moriens emolliri potuit, vt plena manu terrarum ſeruitium manumitteret, ſucceſſoribus ſuis non imitandum relinquens exemplum.

ERat in Ciſtrenſi diœceſi cœnobium Couentreia nomine, quod comes magnificentiſſimus *Lefricus*, vt ſuprà fatus ſum, cum vxore* *Godieua* conſtituerat; tanto auri & argenti ſpectaculo, vt ipſi parietes eccleſiæ * anguſti viderentur theſaurorum receptaculis, miraculo porro magno viſentium oculis. Hoc *Robertus* eiuſdẽ prouinciæ epiſcopus inhians non epiſcopaliter inuolauit. Ex ipſis eccleſiæ gazis ſurripiens, vnde datoris manum ſuppleret, vnde Papæ occupationes falleret, vnde auiditati Romanorum irreperet; pluréſque ibi annos moratus nihil probitatis exhibuit. Adeò tecta ruinam minitantia nunquam periculo exeunt, adeò ſacras opes dilapidans peculatus crimen incurrit, repetundarum reus futurus epiſcopus, ſi eſſet accuſator paratus: Monachos miſerabili ſtipe cibans, nec ad regularis ordinis amorem curauit attendere, nec niſi ad popularem literaturam paſſus eſt aſcendere, ne vel ciborum affluentia delicatos, vel regulæ rigor, & ſcientiæ vigor contra ſe faceret elatos. Agreſti igitur victu & triuiali litera contenti, ſatis habebant, ſi vel ſaltem quieti viuere poſſent. Quin etiam moriturus parui faciens ſcita canonum quibus edicitur pontifices in ſuis ſedibus ſepeliri debere, non apud Ceſtram, ſed apud Couentreiam ſe tumulatum iri præcepit, ſua opinione relinquens ſucceſſuris non indebitum calumniandi, ſed quaſi ius legitimum vindicandi.

al. Goediua
al. anguſti
viderentur
theſaurorum
ſpectaculis

HIc occaſio temporum *Willielmi*, tranſlationem *Auguſtini* præcellentiſſimi Anglorum Apoſtoli cum ſocijs ſuis exponi animaret, niſi peritiſſimi *Goſcelini* præcurriſſet ingenium; *Goſcelini*, qui monachus de ſancto *Bertino* cum *Heremanno* epiſcopo Salesberiæ quondam Angliam venerat, inſignis literarum & cantuum peritia. Is multo epiſcopatus & Abbatias perluſtrans tempore præclarę ſcientiæ multis locis monumenta dedit, in laudibus ſanctorum Angliæ nulli poſt *Bedam* ſecundus. Muſicæ porro palmam poſt *Osbernum* adeptus. Denique innumeras ſanctorum recentium vitas ſtylo extùlit, veterum vel hoſtilitate amiſſas, vel informiter editas comptiùs renouauit. Huius quoque tranſlationis ſeriem ita expoliuit, vt eam præſentibus monſtraſſe digito, futurorúmque videatur ſubieciſſe oculo. Fœlix lingua, quæ tot ſanctis ſeruierit, fœlix pectus, quod tot vocales melodias emiſerit, præſertim cùm in eius conuerſatione certaret honeſtas doctrinæ. Veruntamen quia de quibuſdam epiſcopis parum laudanda huc vſque contexui, aliquos alterius modi, diſpariſq; vitæ, ſed contemporaneos introducam epiſcopos. ne ita videatur noſtram obtorpuiſſe ſeculum, quòd non aliquem producat ſanctum. Sed hanc ſponſionem ſequenti libro poſt enarrata geſta *Henrici* regis, cui placuerit, experietur.

***

CAP. II.

NVnc iter Ieroſolymitanum expediam ſcripto, aliorum viſa, & ſenſa meis verbis allegans. Porrò inde ſicut ſe occaſio ingeſſerit, de ſitu, & diuitijs Conſtantinopoleos, Antiochiæ & Ieruſalem ex ſcriptis maiorum deflorata ſubtexam; vt qui ea ignorat, & hæc fortè inuenerit, in promptu habeat, quæ alijs cognoſcenda ipſe proponat. Sed ad hęc enarranda feruẽtiore opus eſt ſpiritu, vt cõſummem efficaciter, quod incipio tam hilariter. Appellata igitur vt mos eſt diuinitate tale aucupabor exordium.

ANno ab incarnatione 1095. Papa *Vrbanus* ſecundus qui præſidebat Apoſtolico culmini, euaſis Alpibus venit in Gallias, aduentus cauſa ferebatur perſpicua, quòd violentia *Guiberti* Roma extruſus citramontanas ad ſui reuerentiam ſollicitaret eccleſias. Illud repoſitius propoſitum non ita vulgabatur, quòd *Boamundi* conſilio penè totam Europam in Aſiaticam expeditionem moueret, vt in tanto tumultu omnium prouinciarum facilè oberratis auxiliaribus, & *Vrbanus* Romam & *Boamundus* Illyricum, & Macedoniam peruaderent. Nam eas terras, & quicquid præterea à Dyrrachio vſq; in Theſſalonicam protenditur, *Guiſcardus* pater ſuper *Alexium* acquiſierat, idcirco illas *Boamundus* ſuo iuri competere clamitabat, inops hæreditatis Apulæ, quã genitor *Rogero* minori filio delegauerat. Veruntamen quęcunq; tranſeundi fuerit occaſio, magno & illuſtri aduentus eius fuit Chriſtianis emolumento. Coactum ergo eſt apud Clarum montem concilium, quæ clariſſima eſt vrbs Aruernorum. Numerus epiſcoporum & Abbatum 310. vbi aliquot diebus primò de catholica fide, & inter ſe diſſidentium pace tractatus prolixè habitus. Nam præter flagitia, quibus ſinguli licenter iucubabant, ad hoc calamitatis omnes ciſalpini deuenerant, vt nullis vel minimis cauſis extantibus quiſque alium caperet, nec niſi magno redemptum abire ſineret. Præterea Symonicus anguis ita lubricum caput; erexerat, ita venenato fotu mortiferi germinis oua vaporauerat, vt totus orbis lethali ſibilo infectus eccleſiaſticos honores corrumperet. Tunc enim, nõ dicam epiſcopi ad eccleſias, ſed nec quilibet ad quoſcunq; ordines, niſi per pecunias aſpirabat. Tunc legitimis vxoribus excluſis multi contrahebant diuortium, alienũ expugnantes matrimoniũ, quare quia in his, & in illis erat confuſa criminũ ſylua ad pœnam quorundẽ potentiorũ deſignata ſunt nomina. Vnde ne longũ faciã totius actionem conſilij ſubnectam quædã meis ſermonibus pro cõpendio breuians.

IN conſilio apud clarum montem ſub præſentia domini Vrbani *Papæ hæc capitula finita ſunt. Quòd eccleſia catholica ſit in fide caſta, libera ab omni ſeruitute; vt epiſcopi vel Abbates vel aliquis de clero aliquam eccleſiaſticam dignitatem de manu principum vel quorumlibet laicorum non accipiat. Quòd clerici in duabus eccleſijs, vel ciuitatibus præbendas non habeant. Quòd aliquis ſimul epiſcopus, & Abbas eſſe non poſſit. Quòd eccleſiaſticæ dignitates â nullo vel emantur vel vendantur. Quòd nullus cuiuſlibet ſacri ordinis carnali commercio vtatur. Quòd eis, qui ignorantes canonum prohibitionem canonias emerunt, ignoſcatur. Quòd eis, qui ſcienter emptas à ſe, vel à parentibus ſuis poſſederunt, auferantur. Quòd nemo laicorum à capite ieiunij, nemo clericorum â quadrageſima vſq; in Paſcha carnes comedat. Quòd omni tempore primum ieiunium, quatuor temporum prima hebdomada quadrageſimæ fiat. Quòd ordines omni tempore vel in veſpere Sabbati vel perſeuerante ieiunio in dominica celebrentur: vt in Sabbato Paſchæ, non niſi poſt horam nonam officium celebretur: Vt ieiunium ſecundum in hebdomada Pentecoſtes celebretur. Quòd ab aduentu Domini vſq; ad Octauas Epiphaniæ & à Septuageſima, vſq; ad Octauas Paſchæ, & à prima die Rogationũ, vſq; ad Octauas Pentecoſtes, & à quarta feria Occidente ſole omni tempore, vſq; ad ſecundam feriam Oriente ſole treuia Dei cuſtodiatur. Quòd qui epiſcopum ceperit, omnino exlex habeatur. Quòd qui ſacri ordinis viros, vel eorũ famulos ceperit, anathema ſit. Quòd qui epiſcoporũ vel clericorũ morientiũ bona ceperit, anathema ſit. Quòd qui vſq; ad ſextam generationẽ conſanguinitati ſe copulauerit anathema ſit. Quòd nemo in epiſcopũ eligatur, niſi presbyter, aut diaconus, aut ſubdiaconus, & cui natalium dignitas ſuffragatur, niſi maxima neceſſitate & licentia Papæ. Quòd filij presbyterorũ & concubinarum*

ad

ad presbyteratū non promoueantur, niſi priùs ad religioſam vitā tranſierint. Quòd qui ad eccleſiam, vel ad crucē confugerit data membrorū impunitate iuſticiæ tradatur vel innocens liberetur. Quòd vnaquæq; eccleſia decimas ſuas habeat, nec ad aliā tranſeat. Quòd laicus decimas nec emat, nec vendat. Quòd pro ſepultura mortuorū pretium non exigatur. In eo concilio excōmunicauit dominus Papa Philippū *regem Francorum, & omnes, qui eum vel regē, vel dominū ſuum vocauerint, & ei obedierint, & ei locuti fuerint, niſi quod pertinet ad eum corrigendū. Similiter & illam maledictam coniugem eius, & omnes qui eam reginā, vel dominam nominauerint, quouſq; ad emendationē venerint, ita vt alter ab altero diſcedat. Similiter* Guibertum *Rauennatem, qui ſe Papam appellat: et* Henricum *imperatorem Alemannorum, qui eum manu tenet.*

10 POſteris diebus proceſſit ſermo ad populum ſanè luculentus & efficax, qualem decet ſacerdotis eſſe, de Chriſtianorum expeditione in Turcos, quem ſicut ab auditoribus accepi placuit poſteris tranſmittere integro verborum ſenſu cuſtodito. Illius enim facundiæ vigorem ſeruare, quis poterit? Nobiſcū agetur fœliciter, ſi propinquam terentes orbitam, per aliquod diuerticulum redeamus ad ſententiam.

MVlta inquit (fratres chariſſimi) diebus his vobis dicta recolitis, quædā in concilio noſtro iuſſa, quædam inhibita. Inconditum & confuſum ſcelerū Chaos exigebat multorum dierū interſtitium, veternus morbus volebat cauterium. Dum enim indulgenti fune clementiæ dimittimus lineam, multa modò apoſtolatus noſtri offendit officium, quæ præſcinderet, nulla quibus parceret. Sed fuerit hactenus humanæ fragilitatis, quòd peccaſtis, quòd illecebrarum inuolucris ſopiti cæleſtem exaſperaſtis miſericordiam, ſuſpenſam paruipendendo iracundiam. Fuerit mundanæ temulentiæ, quòd legitima non curantes matrimonia alieni cubilis non penſaſtis iniuriam. Fuerit auiditatis nimiæ, quòd fratres veſtros illo magno & eodem pretio emptos, vt quiſq; poterat illaqueantes contumelioſè pecunijs emunxiſtis. Nunc vobis inter iſta peccatorum naufragia conſtitutis portus placidæ quietis aperitur, niſi negligatis. Parui laboris in Turcos compendio retribuetur vobis perpetuæ ſtatio ſalutis. Comparate nunc labores, quos in ſcelerū exercitio habuiſtis, & eos quos in itinere, quod præcipio, habituri eſtis. Plures vel adulterij, vel homicidij meditatio dat timores (nihil enim timidius nequitia, *vt ait* Salomon) *multos labores. quid enim laborioſius iniuſtitia? qui autē ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter. Horum laborū horum timorum exitus erat peccatum. Stipendium autem peccati mors, mors verò peccatorū peſtima. Nunc à vobis par labor atque metus pretio meliore petuntur. Horum laborum erit cauſa charitas, ſi ſic præcepto dominico admoniti animas pro fratribus ponatis: charitatis ſtipendium erit gratia Dei, Dei gratiam ſequetur vita æterna. Ite ergo fœliciter, ite confidēter, ad inimicos Dei perſequendos. Illi enim iam pridem (proh quantus chriſtianorum pudor) Syriam, Armeniam, omnē poſtremò Aſiā minorē, (cuius prouinciæ ſunt Bithinia, Phrygia, Galatia, Lidia, Caria, Pamphilia, Iſauria, Licia, Cilicia) occuparunt. nunc Illiricū, & omnes inferiores terras inſolentes inequitāt, vſq; ad mare, quod brachiū S.* Georgij *vocatur. Quid quòd Dominicū monumentū vnicū fidei pignus ditioni ſuæ vendicāt, & eius vrbis introitū peregrinis noſtris venditāt, quæ ſolis chriſtianis patere deberet, ſi aliquod ſolitæ virtutis veſtigiū eis ineſſet. Hoc ſi ſolū eſſet frōtes noſtras onerare ſufficeret, iam verò quis ferat niſi multū iners, niſi Chriſtianæ gloriæ inuidus, quòd*

40 *nōex æquo diuiſimus orbē. Illi Aſiā tertiā mundi partē, vt hæreditariū nidū inhabitāt, quæ à maioribus noſtris æqua duabus reſiduis partibus, et tractuū lōgitudine, & prouinciarū magnitudine non immeritò æſtimata eſt. Ibi olim deuotionis noſtræ rami pullularunt. ibi Apoſtoli omnes præter duos mortes ſuas conſecrarūt, ibi modò Chriſticolæ ſi qui ſuperſunt, pauperculo agricolatu tranſigentes inediā, nefandis illis vectigal penſitant, vel tacitis ſuſpirijs veſtræ libertatis deſiderantes conſcientiā, quia perdidēre ſuā. Illi Affricā alterā orbis partē 200. iam annis & eo amplius armis poſſeſſā tenent, q ideò Chriſtiani honoris periculū pronūtio, quia fuerit terra illa olim præclarorū ingeniorū altrix, quæ diuinis ſcriptis omnē vetuſtatis ſitū à ſe repellent, quamdiu fuerit, qui Latinas literas legat. Norunt literati quòd loquor. Tertiū mundi clima Europa reſtat, cuius quantulā*

50 *partē inhabitamus Chriſtiani? Nam omnē illā barbariē, quæ in remotis inſulis glacialē frequētat Oceanū, quia more belluino victitat, Chriſtianā quis dixerit. Hāc igitur noſtri mūdi portiunculā Turci et Saraceni bello premūt. Iāq; à 300. annis Hiſpania, et Balearibus inſulis ſubiugatis, q reliquū eſt ſpe deuorāt, homines inertiſſimi, et qui cominus pugnādi fiduciā nō habētes fugax bellū diligūt. Nunquā enim Turcus pede conſerto martē audet, ſed pulſus loco longè tendit neruos, et permittit vulnera vētis, et quia habet tela mortifero ſucco ebria, in hominē, quē percutit, nō virtus, ſed virus mortē facit. Quicquid igituragit fortunæ nō fortitudini attribuerim, q pugnat fuga et veneno. Cōſtat profectò, q omnis natio, quæ in ea plaga naſcitur nimio ſolis ardore ſiccatā amplius*

quidem sapit, sed minus habet sanguinis, ideoq; vicinam pugnam fugiunt, quia parum sanguinis se habere norunt. Contrà populus, qui oritur in arctos pruinas, & remotus est à solis ardoribus inconsultior quidem, sed largo & luxurianti superbus sanguine promptissime pugnat. Vos estis gens in temperatioribus mundi prouincijs oriunda, qui situs & prodigi sanguinis ad mortis vulnerúmque contemptum, & non careatis prudentia. Namq; & modestiam seruatis in castris, & in dimicatione vtimini consilijs. Itaque scientia & fortitudine præditi aggredimini memorabile iter. Totis seculis prædicandi, si fratres vestros periculo exueritis, præsentibus ex Dei nomine præcipio, absentibus mando. Ituri & Christianitatem propugnaturi specimen crucis vestibus insigniant, vt intestinæ fidei foras amorem prætendant, habentes per Dei concessum, & beati Petri priuilegium omnium absolutionem criminum, & hac interim lætitia laborem itineris alleuiant, habituri post obitum fœlicis martyrij commercium. Ponentes ergo ferias sceleribus, vt saltè in his regionibus liceat Christianis pacificè vincere, Vadite, illam fortitudinẽ, prudentiam illã, quam in ciuili conflictu habere consuestis, iustiori effundentes prælio. Ite prædicabiles per orbẽ milites, ite & prosternite ignauas gentes. Eat famosa Francorũ virtus cum appẽdicijs sibi gentibus solo sui nominis terrore totũ orbem motura. Sed quid diutiùs vos immoror, vt fortitudinem gentiliũ verbis extenuem. Immò proponite animis vestris Deificam seuientiã. Angusta est via quæ ducit ad vitam. Esto ergo vt sit semita itinerantiũ arcta, plena mortibus, suspecta periculis: sed hæc eadem vos amissam ducet ad patriã. Per multas nimirùm tribulationes oportet vos ingredi in regnũ Dei, spectate ergo animo, si prensi fueritis cruces, spectate catenas, quæcũq; denique possunt tormenta infligi; operimini pro fidei vestræ robore horrenda supplicia, vt si necesse fuerit, damno corporum agatis animarũ remediũ; mortem ne timetis (viri fortissimi fortitudine & audacia præstantes)? Nihil certè poterit comminisci in vos humana nequitia, quo superna pensetur gloria. Non enim sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. An nescitis quòd viuere hominibus est calamitas, mori fœlicitas? Hæc vobis doctrina, si recordamini, cum lacte matrum affusa est sacerdotum verbo, hanc maiores vestri martyres prætenderunt exemplo. Mors enim à cœnulento carcere liberat animas, ad propriũ locum promeritis euolaturas. mors accelerat bonis patriam; mors præscidit reis malitiam. per mortem ergo liberæ animæ vel oblectantur gaudijs, spe meliora præsumentes, vel fruũtur supplicijs, nihil peius timentes. Dum autem vinculis corporum irretiuntur, trahunt ab ipsis terrulenta contagia, & (quod veraciter quis dicat) mortuæ sunt. Nec enim luteum cœlesti, nec diuinũ mortali pulchrè cohæret. Plurimum quidem potest anima etiam nunc corpori iuncta: instrumentum enim suum viuificat, latenter id mouens, & vltra mortalem naturam gestus producens. Veruntamen cùm sarcina, qua in terram trvhitur, absoluta proprium locum receperit, beatam et vndique liberam participat fortitudinem, quomodocunq; diuinæ naturæ inuisibilitati communicans. Gemino ergo functa officio, corpori vitam ministrat, cùm adest, causam verò mutationis cum recedit. Videtis quàm iocundè anima in dormiente corpore vigilet, & à sensibus seducta pro diuina cognatione multa futura præuideat. Cur ergo mortem timetis, qui somni requiem, quæ instar mortis est, diligitis? Res est nimirum dementiæ pro cupiditate breuis vitæ inuidere sibi perpetuam. Quin potiùs (fratres charissimi) si ita contigerit, ponite pro fratribus animas vestras, vacuate ab impijs Dei sacrarium, extrudite latrones; inducite pios: nulla vos necessitudinis pietas contineat, quia prima hominis pietas in Deum. nullum natalis soli charitas tricet, quia diuersis respectibus christiano totus est mundus exilium, & totus mundus patria. Ita exilium patria, & patria exilium. Nullum patrimoniorum amplitudo remoretur, quia ampliora sunt, quæ promittuntur. nec ea, quæ inani spe miseris adulentur, vel ignauam mentem pigro rerum medicamine palpent, sed crebris exemplis exhibita frequenti vsu comprobata. Et hæc quidem sunt dulcia, sed caduca, & quæ cum temporibus suis centuplicatum pretium importent. Hæc edico, hæc mando, terminumq; proximi veris affigo. Aderit Deus euntibus, vt eis bonus arrideat annus, cùm copia frugum, tum serenitate temporum. Morituri cæli intrabunt triclinium, victuri videbunt sepulchrum dominicum. Et quæ maior fœlicitas, quàm vt homo in terris agens videat loca illa, in quibus cælorum Dominus conuersatus est humanitùs. Fœlices, qui ad hæc vocantur munia, vt illa nanciscantur munera: fortunati qui ista meditantur prælia, vt illa consequantur præmia.

HViusce orationis tenorem scripsi, pauca propter veritatem dictorum in castigato sermone depromens, plura manumittens. Hinc igitur populus auditorum accensus, iudicium animi clamore testatur, fauens sermocinationi, fauens peregrinationi. Statímque in concilio proceres nonnulli Papæ genibus *affusi, se suaque Dei militiæ consecrarunt.

*al. acclines

conſecrarunt. E quibus fuit, *Aimarus* inſignis potentiæ Podienſis epiſcopus, qui poſtea exercitum illum auxit prudentia, rexit eloquentia. Igitur Nouembri menſe, in quo conſilium actum fuerat, à ſingulis in ſua diſceſſum. Continuóque fama boni totum dilapſa per orbem dulci chriſtianorum animos infecit aura, qua circumquaque ſpirante nulla fuit tam remota gens, tam abdita, quæ non ſui partem mitteret. Nam non ſolum mediterraneas prouincias hic amor mouit, ſed & omnes, qui vel in penitiſſimis inſulis, vel in nationibus barbaris Chriſti nomen audierant. Tunc Wallenſis venationem ſaltuum, tunc Scottus familiaritatem pulicum, tunc Danus continuationem potuum, tunc Noricus cruditatem reliquit piſcium. Deſtituebantur agri cultoribus, ædes habitatoribus, totis porro migrabatur vrbibus. Nullus neceſſitudinum amor, affectus patriæ vilis, ſolus Deus præ oculis, quicquid in horreis, quicquid in triclinijs repoſitum, reſponſurum erat vel auari votis agricolæ, vel theſaurorum incubatoris, deſeritur, in ſolum Hieroſolymitanum iter eſuritur. Gaudium erat euntibus, mæror remanentibus. quid dico remanentibus? Videres maritum cum matrona, cum omni poſtremò familia euntem; rideres carpentis impoſitos totos in iter transferre penates. Anguſtus erat limes tranſeuntibus, arctus trames itinerantibus, ſic ruebant agmina ſerie longa trahentia. Opinionem hominum vincebat numerus quamuis æſtimarentur ſexagies centum millia itinerantium. Nunquam proculdubio tot gentes in vnam coîêre ſentẽtiam, nunquam tanta barbaries imperio vni & penè nulli ceruicoſitatem ſubſtrauit ſuam. Præcipuum enim erat videre miraculum, cùm tam infinita multitudo ſenſim per terras Chriſtianorum, & non prædabunda procederet, & non eſſet qui coerceret. Feruebat in omnibus alterutra dilectio, vt ſi penes aliquem quid repertum eſſet, quod ſuũ non eſſe cognoſceret, per multos dies paſſim agnoſcendũ proponeret; ſuſpẽdebatúrq; interim inuentoris auiditas, dum fortè illius qui perdiderat, corrigeretur neceſſitas.

IAmq; aduenerat deſiderantibus menſis Martius, quando ſenecta brumali depoſita, mũdus vernali veſtitus iuuẽta, in plagam orientis ituros inuitabat: nec illi moras nexuêre, tantus ardor animos inuaſerat. *Godefridus* dux Lotharingorũ per Pannoniam iter inſtituit, nulli vnquam militi virtute ſecundus, de antiqua *Caroli Magni* linea originem trahens; & cui verè plurimus inerat *Carolus*, tam ſanguine, quàm mente. Sequebantur eum Friſones, Lotharingi, Saxones, & quicquid gentium inter Rhenum & Garumnam fluuios iacet. Per Dalmatiam iter adorti, *Raimundus* Comes de ſancto *AEgidio*, & *Aimarus* Podij epiſcopus, par inſigne virtutis, viri armis in hoſtes, pietate in Deum ſplendidi. Sub ſignis eorum militabant Gothi & Guaſcones, & quicunq; populus in Piræneũ & Alpes diffunditur. Præuenerat eos cõpendio *Boamundus*, loco Appulus, gẽte Normãnus. Namq; is apud Brunduſiũ nauibus cõſcenſis, Dyrrachióq; appulſus, inde itinere pedeſtri Conſtãtinopolim per notos ſibi tramites contendit. Ductu eius agebat præliũ Italia, & quæcunq; contermina prouincia à Tirrheno mari in Adriaticum protenditur. Hi omnes apud Conſtantinopolim pariter conuenientes non nihil mutuæ lætitiæ habuêre. Ibíq; *Hugonem Magnum Philippi* regis Francorum fratrem inuenêre, quòd is inconſultè & cum raro milite terras imperatoris ingreſſus, & ab hominibus eius captus in libera cuſtodia habebatur. At verò *Alexius* huius ciuitatis imperator horum procerum aduentu territus, volens, ſed quaſi precibus coactus captionis gratiam fecit: homo tergiuerſatione famoſus, & nihil vnquam magnum niſi dolo machinatus. Ipſe *Guiſcardum* (vt ſuperiùs dixi) veneno, vxorémque eius corruperat auro; fidem coniugalem falſo per internuncios pactus. Ipſe denique *Willielmum* Comitem Pictauenſem in inſidias Turcorum inductum, & 60. millibus armatorum priuatum, penè ſolum effugere permiſit, indignatus ſuper eius reſponſo, quo Græco negauerat hominium. Ipſum poſtremò *Boamundum* poſteriori tempore contra ſe venientem, vt iniurias peregrinorum vlciſceretur, bis térque inſidiis impetiuit. Sed cùm parùm promoueret, *Guidone* fratre & toto penè ſpoliauit exercitu, notis artibus toxica vel fluminibus vel veſtibus infundens. Sed hæc poſtmodùm. Tunc verò exercitum vrbe arcens, proceribúſque blandè collocutus, tantum Graia facundia valuit, vt à ſingulis hominium, & ſacramentum exigeret: quòd illi nihil doli machinarentur: quòd vrbes imperio ſuo appendices, ſi adquirere poſſent, redderent, ſanguinis ſui periculo alienum mercantes commodum. Soli *Raimundo* viſa eſt antiquior tuendę liber-

tatis gratia, vt nec ipſi ſuum ſubſterneret hominium, nec profiteretur ſacramentum. Itaque coactis omnibus viribus, Niceam vrbem Bithiniæ aggrediuntur. ipſam enim primitus placuerat inuadi, quòd & viantibus obſiſteret, & mortem peregrinorum nuper ibi occiſorum vltum ire animati eſſent. Námque *Walterus* quidam miles probatus, ſed præceps (*quia vix in homine vno ſapientiam & audaciam conſpicaberis, quòd altera moretur altera præcipitet*,) incircũſpectè circa mœnia curſitans cum multa manu occubuerat. Eam manum *Petrus* heremita prædicationibus ſuis de patria pellexerat.

IAm verò menſe Septembri, *Robertus* Normannorum Comes, frater *Willielmi* regis, cuius titulum hic liber geſtat, iter illud adoriri geſtiens, habuit ſocios *Robertum* Flandrenſem, *Stephanum* Bleſenſem ſororis maritum. Omnes amplæ proſapiæ comites, & quibus virtus citra genus non erat. Parebant eis Angli, & Normanni, & Occidentales Franci, & Flandriæ, & omnium populorum cunei, qui ab Oceano Brittannico vſque ad Alpes mediterraneo tractu iacent. Ita in viam profecti reperiunt apud Lucas Papam *Vrbanum*, qui *Guiberto* infenſus, (vt dixi) auxilio *Mathildis* Italiam, & vrbem circumſonabat armis. Iamque tantum promouerat, vt *Quirites* ad gratiam eius verſi, *Guibertinos* tum verbis tum verberibus laceſſerent; nec erat alterutris vel in eccleſijs, vel in triuijs parcendi animus, donec *Guibertus* viribus impar *Vrbano* ſedem vacuefecit Alemanniam lapſus.

DE Roma, quæ quondam domina orbis terrarum, nunc ad comparationem antiquitatis videtur oppidum exiguum, & de Romanis olim rerum dominis, gentéq; togata, qui nunc dicũtur, hominum inertiſſimi, auro trutinantes iuſticiam, pretio venditantes canonum regulam; De vrbe inquam, & vrbicis quicquid conarer dicere præuenerunt verſus *Hildeberti* Cinomanenſis primò epiſcopi, pòſt etiam Turonenſis Archiepiſcopi. Quos hîc cùm inſeruero, non ideo faciam, vt alieno labore partam gloriam in me tranſferam, ſed erit ingenuæ mentis indicium, ſi eius non inuidus gloriæ apponam teſtimonium * venuſtæ facundiæ.

al. vetuſtæ

PAr tibi Roma nihil, cùm ſis propè tota ruina,
Quàm magni fueris integra fracta doces.
Longa tuos faſtus ætas deſtruxit, & arces
Cæſaris, & ſuperûm templa palude iacent.
Ille labor, labor ille ruit, quem dirus Araxes
Et ſtantem tremuit, & cecidiſſe dolet,
Quem gladij regum, quem prouida iura ſenatus,
Quem ſuperi rerum conſtituere caput,
Quem magis optauit cum crimine ſolus habere
Cæſar, quàm ſocius, & pius eſſe ſocer,
Qui creſcens ſtudijs tribus hoſtes, crimen, amicos,
Vi domuit, ſecuit legibus, emit ope,
In quem dum fieret, vigilauit cura priorum
Iuuit opus pietas, hoſpitis vnda locum,
Materiam, fabros, expenſas, axis vterq;
Miſit, ſe muris obtulit ipſe locus:
Expendere duces theſauros, fata fauorem,
Artifices ſtudium, totus & orbis opes.
Vrbs cecidit, de qua ſi quicquam dicere dignum
Moliar, hoc potero dicere, Roma fuit.
Non tamen annorum ſeries, non flamma, nec enſis
Ad plenum potuit hoc abolere decus.
Cura hominum potuit tantam componere Romam,
Quantam non potuit ſoluere cura Deûm.
Confer opes, marmorq; nouum, ſuperûmq; fauorem,
Artificum vigilent in noua facta manus:
Non tamen aut fieri par ſtanti machina muro,
Aut reſtaurari ſola ruina poteſt.

Hic

Hic ſuperum formas ſuperi mirantur & ipſi,
Et cupiunt fictis vultibus eſſe pares.
Non potuit natura Deos hoc ore creare,
Quo miranda Deûm ſigna creauit homo.
Vultus adeſt his numinibus, potiuſq́. coluntur
Artificum ſtudio, quàm Deitate ſua.
Vrbs fælix, ſi vel dominis vrbs illa careret,
Vel dominus eſſet turpe carere fide.

PAruane ſunt hæc ad demonſtrandam in tanta vrbe vel olim bonorum dignitatem, vel modò malorum maieſtatem? Sed, ne quid honori deſit, adijciam & portarum numerum, & multitudinem ſacrorum cinerum, & ne aliquis obſcuritate verborum cauſetur ſe â cognitione rerum reijci, erit ſermo quotidianus & leuis.

PRima porta Cornelia, quę modò dicitur porta ſancti *Petri*, & via Cornelia. Iuxta eã Eccleſia beati *Petri* ſita eſt, in qua corpus eius iacet, auro & argento, & lapidibus parata, & nullus hominum ſcit numerũ ſanctorum Martyrũ, qui in eadem Eccleſia pauſant. in eadem via eſt Eccleſia altera, in qua requieſcunt ſanctæ virgines *Rufina* & *Secunda*. In tertia Eccleſia ſunt *Marius* & *Martha* & *Audifax*, & *Abacuc* filij eorum.

SEcunda porta Flaminea, quæ modò appellatur ſancti *Valentini*, & Flaminea via. & cùm ad pontem * Molbium peruenit vocatur via Rauennana, quia ad Rauennam ducit. Ibi in primo milliario foris ſanctus *Valentinus* in ſua Eccleſia requieſcit. *al. Miluium.*

TErtia porta * Portitiana, & via eodem modo appellata, ſed cùm peruenit ad Salariam nomen perdit, & ibi propè in eo loco, qui dicitur Cucumeris, requieſcunt Martyres, *Feſtus, Iohannes, Liberalis, Diogenes, Blaſtus, Lucina*, & in vno ſepulcro * 260. & in altero 30. *al. Porciniana.* *al. 240.*

QVarta porta & via Salaria, quæ modò ſancti *Silueſtri* dicitur. Ibi iuxta viam ſanctus *Hermes* requieſcit, & ſancta *Vaſella*, & *Prothus*, & *Iacinctus*, *Maxilianus*, *Herculanus*, *Criſpus*; & in altero loco propè requieſcunt ſancti Martyres *Pamphilus*, & *Quirinus* 70. gradibus in imo terræ. Deinde baſilica ſanctæ *Fælicitatis*, vbi requieſcit illa, & *Silanus* filius eius & non longè *Bonifacius* Martyr. Ibidem in altera Eccleſia ſunt *Criſantus*, & *Daria*, & *Saturninus*, & *Maurus*, & *Iaſon* & mater eorum *Hilaria*, & alij innumerabiles. Et in altera baſilica, ſanctus *Alexander*, *Vitalis*, *Martialis*, filij ſanctæ *Fælicitatis*. Et ſanctæ vij. virgines, *Saturnina*, *Hilarina*, * *Dunanda*, *Rogantina*, *Serotina*, *Paulina*, *Donata*. Deinde baſilica ſancti *Silueſtri*, vbi iacet marmoreo tumulo coopertus, & Martyres, *Celeſtinus*, *Philippus* & *Fælix*, & ibidem Martyres 365. in vno ſepulcro requieſcunt; & propè *Paulus*, & *Creſcentianus*, *Priſca*, & *Semetrius*, * *Praxides*, *Potentiana* pauſant. *al. Dominanda.* *al. Praxedis.*

QVinta porta Numentana. ibi ſanctus *Nicomedes* presbyter, & Martyr. itemque via eodem modo dicitur. Iuxta viam ſanctæ *Agnetis* & Eccleſia & corpus. in altera Eccleſia, ſancta *Emerenciana* & Martyres, *Alexander*, *Fælix*, *Papias*. in ſeptimo miliario eiuſdem viæ ſanctus Papa *Alexander*, cum *Euentio* & *Theodolo* pauſant.

SExta porta, & via Tiburtina quæ modò dicitur ſancti *Laurentij*. iuxta hanc viam iacet ſanctus *Laurentius* in ſua Eccleſia, & *Habundius* martyr. Et ibi propè in altera eccleſia pauſant hi Martyres, *Ciriaca*, *Romanus*, *Iuſtinus*, *Creſcentianus*. Et ibi non longè baſilica ſancti *Hyppoliti*, vbi ipſe cum familia ſua pauſat, id eſt, decem & octo. Et ibi requieſcunt beata * *Triſonia* vxor *Decij*, & filia eius *Cirilla*, & *Concordia* nutrix eius. Et in altera parte viæ eius eſt Eccleſia *Agapiti* Martyris. *al. Trifena.*

SEptima porta modò Maior dicitur, olim * Seracuſana dicebatur, & via Lauicana dicitur, quæ ad beatam *Helenam* tendit. Ibi ſunt propè, *Petrus*, *Marcellinus*, *Tyburtius*, *Geminus*, *Gorgonius*, & quadraginta milites, & alij innumerabiles: et non longè ſancti quatuor coronati. *al. Sircuracna.*

OCtaua porta ſancti *Iohannis*, quæ apud antiquos * Aſſenarica dicebatur. Nona porta * Metroſa dicitur, & coram iſtis ambabus via Latina iacet. Decima porta & via Latina dicitur. Iuxta eam quieſcunt in vna Eccleſia Martyres, *Gordianus*, & *Epimachus*, *Sulpicius*, *Seruilianus*, *Quintinus*, *Quartus*, *Sophia*, * *Triphenus*. Et ibi propè in alio loco *Tertullinus*, & non longè Eccleſia beatæ *Eugeniæ*, in qua iacet & *Claudia* mater eius, *al. Aſſeranica.* *al. Metroſi.* *al. Triphonius.*

eius,& *Stephanus* Papa cum clero ſuo numero 19.& *Nemeſius* diaconus.

VNdecima porta,& via dicitur Appia.Ibi requieſcunt ſanctus *Sebaſtianus*,& *Quirinus*,& olim ibi requieuerunt apoſtolorũ corpora. Et paulò propius Romam ſunt martyres. *Ianuarius*,*Vrbanus*,*Xenon*,*Quirinus*,*Agapetus*,*Fœliciſſimus*.Et in altera eccleſia *Tyburtius Valerianus*,*Maximus*,nec longè eccleſia *Ceciliæ* Martyris,& ibi reconditi ſunt *Stephanus*,*Sixtus*,*Zefferinus*,*Euſebius*,*Melchiades*,*Marcellus*,*Eutichianus*,*Dionyſius*,*Antheros*,*Poncianus*,*Lucius* Papa, *Optacius*, *Iulianus*,*Calocerus*,*Parthenius*,*Tharſicius*, *Politanus* Martyres.Ibidem eccleſia ſancti *Cornelij* & corpus.Et in altera eccleſia ſancta *Sotheris*. & non longè pauſant martyres,*Hyppolitus*,*Adrianus*,*Euſebius*,*Maria*,*Martha*,*Paulina*,*Valeria*,*Marcellus*, & propè Papa *Marcus* in ſua Eccleſia. Inter viam Appiam & viam Oſtienſem eſt via Ardeatina. vbi ſunt *Marcus* & *Marcellianus*. Et ibi iacet *Damaſus* Papa in ſua Eccleſia. & non longè ſancta *Petronilla*,& *Nereus*,& *Achilleus*,& alij plures.

al.Policamus

al.Oſtienſis

DVodecima porta & via *Oſtenſa dicitur, modò porta ſancti *Pauli* vocatur. quia iuxta eam requieſcit in Eccleſia ſua. Ibidémque *Timotheus* Martyr: et non longè in Eccleſia ſanctæ *Teclæ* ſunt Martyres *Fœlix* & *Audactus*,& *Nemeſius*. In aqua Salina eſt caput *Anaſtaſij* Martyris.

TErtia decima porta Portuenſis dicitur, & via,ibi propè in Eccleſia ſunt Martyres *Fœlix*,*Alexander*,*Abdon*,& *Sennes*,*Symeon*,*Anaſtaſius*, *Polion*,*Vincentius*, *Milex*,*Candida*,& *Innocentia*. Quartadecima porta & via Aurelia,quę modò porta ſancti *Pancratij* dicitur. quòd iuxta eam requieſcit in ſua eccleſia,& alij martyres, *Paulinus*, *Arthemius*, ſancta *Sapiẽtia*,cum tribus Filiabus Fide,Spe,& Charitate.In altera eccleſia,*Proceſſus*, & *Martinianus*, & in tertia *Fœlices* duo, & in quarta *Calixtus* & *Catepodius*, & in quinta ſanctus *Baſilides*. Duodecimo intrà vrbem milliario in monte *Celio* ſunt Martyres,*Iohannes*,& *Paulus* in ſua domo, quæ facta eſt Eccleſia poſt eorũ Martyrium,& *Criſpinus*, & *Criſpinianus*,& ſancta *Benedicta*. In eodem monte eſt eccleſia ſancti *Stephani* protomartyris,& ibi reconditi ſunt Martyres,*Primus*,& *Fœlicianus*.in monte Auentino ſanctus *Bonefacius*,& in monte Nola ſancta *Tatiana* pauſant.

HÆc ſunt Romana ſanctuaria,hęc ſunt in terris diuina pignora.& tamen inter hoc quaſi cœleſte promptuariũ inſano furore gens ebria, tunc, cùm illuc peregrini venerunt, fœdo ambitu omnia turbabant,& ſupra ipſa ſanctorũ corpora ciuilem libabãt ſanguinem,dum non poſſent ſatiare pecuniarũ libidinem. *Vrbani* igitur benedictione freti comites trãſita Tuſcia,& Campania per Apuliã Calabriam venere,ſtatimq; mare tranſiſſent, niſi conſulti nautæ propter auſtrorum violentiam vetuiſſent. Quapropter Normannus & Bleſenſis Comites, quâ quiſq; poterat, hyemem fouere apud amicos perendinantes. Solus Flandrenſis ventis vela credidit,pręcipiti cõſilio ſęliciter vſus: ideoq; gregariorũ vulgus pars propter inopiam domum reuertit,pars pro intemperie ſoli morbo defecit.Nec non & reſidui duces,vt vidêre placatũ claſſibus ęquor, vernali ſole redeunte,maris fidem experti & *Chriſti* auxilio illęſi duobus portibus excepti applicuere. Inde per Theſſaliam cuius Metropolis eſt Theſſalonica, Thraciam & hinc Conſtantinopolim venere. Multi pauperum illa via morbo et inedia extincti,multi in vado,quod pro rapiditate diaboli dicitur, *intercepti. pluresq; profectò periſſent niſi equi emiſſarij in aduerſum amnem oppoſiti violenti gurgitis vortices fregiſſent. Ita quibuſdam vita procurata reliqui*equis tranſducti: Omnis itaq; multitudo 15.dierum ſpatio pręteritorum laborum indulſit ſolatio, poſitis caſtris in ſuburbano ciuitatis, de qua quia locus ſe obtulit pauca dicenda.

al.ſuffocati

al.aquis

CONſtantinopolis primùm Bizantium dicta. formam antiqui vocabuli præferunt imperatorij nummi*Bizãtini vocati.hanc diuinitùs mutaſſe nomen,*S.Aldelmus* auctor eſt in libro de virginitate, huiuſmodi ſententia eſt.*Cõſtantino* in eadem vrbe ſoporato,viſa eſt aſtitiſſevetula rugis anilibus frontem arata; mox imperiali clamyde amictam in iuuenculam refloruiſſe,viridiſq; formæ decore *Conſtantini* pellexiſſe oculum, vt non abſtineret,quin porrigeret ei oſculum. Tunc**Elenam* matrem,quæ adeſſet dixiſſe,hęc tua ſęper erit, nec vnquã morietur,niſi in fine ſeculi. Huius ſomnij ſolutionem *Auguſtus* extruſo ſopore ieiunijs,& eleemoſynis extrahebat ẽ cœlo. Et ecce poſt octo dies iterum ſoporatus, viſus eſt videre *Silueſtrum* Papam paulò antè defunctum, qui dulci luminum riſu perſtringens diſcipulum,conſueta,inquit,egiſti prudentia,vt quod intellectum

al.Bizantium

al. Helenam

intellectum effugeret hominis, â Deo expectares exoluendum nodum ænigmatis. Hæc igitur, quam vidiſti anicula, eſt ciuitas iſtu, æui ſitu decrepita, cuius iam vetuſtate quaſſa mœnia, & vicinam ruinam minantia reparatorem deſiderant. Sed tu eam muris reformans, & opibus, vocabulo quoque inſignies tuo, & regnabit in ea perpetuò imperatoria progenies. Non tamen tuo arbitratu fundamenta iacies, ſed aſcenſo ſonipede, cui quondam rudis Chriſticola inſidens Apoſtolorum Romæ circuiſti Eccleſias, laxatis habenis, quo volet eundi promptum illi cedes arbitrium, habebiſque in manu haſtam regiam, cuius cuſpide in terram tracta muri ſcribentur veſtigia. Conſules ergo cuſpidis in terra magiſterium quo ordine diſponi debeant fundamenta mœnium.

PAruit *Auguſtus* viſioni procliuè, & ciuitatem equam Romæ conſtituit, *profeſſus non debere Imperatorem Romæ principari, vbi â *Chriſto* principabantur coronati Apoſtoli. fecit in ea duas Eccleſias, quarum vna *Hirenis*, altera dicitur Apoſtolorum; inuehens illuc numeroſa ſanctorum corpora, qui poſſint contra incurſus hoſtium cœleſte impetrare patrocinium. Statuas quoque triumphalium virorum â Roma deductas, & ſimulacra Deorum ad videntium ridiculum, & ttipodas Delficos in circo dedit, ad ſpectaculum ſimul & ciuitatis ornamentum. Gratumque admodum fuiſſe ferunt imperiali animo, vt illic vrbem diuino iuſſu fundaret, vbi & ſoli vbertas & cœli temperies mortalium ſaluti conueniret. Quia enim in Brittannia natus fuerat, ardores ſolis exoſus erat. Eſt verò Thracia vna Europę Prouincia vt Poetæ quoque canunt *Ebrei fluminis glacie, & Biſtomo Aquilone perfrigida, vicina Meſiæ, cuius, vt ait *Virgilius*, *Mirantur Gargara meſſes*. At verò Conſtantinopolis circumflua Ponto, Europæ, atque Aſiæ carpit vtrinque libratam temperiem, quòd Aquilonares hiatus mulceat ê proximo veniens Aſiaticus Eurus. Porrigitur ergo vrbs ingentibus mœnijs, ſed eam anguſtat conuenarum innumerus populus. Quapropter rupium molibus, & arenarum cumulis profundò iectis longè itur in ſalum, & nouo commento tellus inuenta veteres contrahit vndas. Stupet itaque mare peregrinos vitreo in gurgite campos, vrbemque ſuam totis terrarum commodis cingit & paſcit. Eſt enim ciuitas vndique præter ad Aquilonem mari magno cincta, ambitu murorum iuxta ſitum pelagi anguloſa, *viginti millia paſſuum muro complexa. Danubius, qui & Hiſter, occultis canalibus vrbi ſub terra influit, diebúſque conſtitutis ablato peſſulo inductus cœnum platearum pelago importat. Certauere zelo Imperiali *Auguſti* ſinguli decorem addere, *quíque arbitrantes aliquid ſe inſtitutæ debere operæ; iſte ſanctorum reliquijs, ille diuitijs, *Conſtantinus* omnibus.

al. lege connon feſſus.

al. Hebri.

al. duodecim

al. quiſque.

REgnauerunt in ea poſt *Conſtantinum* magnum Imperatores, quorum hęc ſunt nomina. *Conſtantinus* filius eius, *Iulianus* apoſtata, *Iouinianus*, *Valens*, *Theodoſius* maior, *Archadius*, *Theodoſius* minor, *Marcianus*, *Leo* primus, *Zeno*, *Anaſtaſius*, *Iuſtinus* maior, *Iuſtinianus*, (hic literis & bellis nobilis, fecit in Conſtantinopoli Eccleſiam diuinæ ſapientiæ, id eſt, Domino *Ieſu Chriſto*, quam Agiam Sophiam cognominauit; opus, vt ferunt, omnibus per orbem ædificijs magnificentius, quodque certa rerum facie inſpectum vincat ampullata verba referentium) *Iuſtinus* minor, *Tiberius*, *Mauricius* primus Græcus, *Focas*, *Heraclous*, *Heraclonas*, *Conſtans*, *Conſtantinus* filius *Heraclij*, (Iſte Romam veniens, & quod reliquum erat ornatus antiqui corradens, tegulis etiam æreis faſtigia Eccleſiarum nudauit. triumpho ſcilicet apud Conſtantinopolim de hiſce manubijs inhians. Sed ei infœliciter illa ceſſit auiditas, quia continuò apud Siracuſas extinctus, Saracenis Alexandriam deferentibus omnes illas reliquit exuuias) *Conſtantinus*, *Leo* ſecundus, *Iuſtinianus*, Iterum *Iuſtinianus*, *Tiberius*, *Anaſtaſius*, *Philippicus*, *Theodoſius*, *Leo* tertius; Hi omnes regnauerunt & in Conſtantinopoli & in Roma: ſequentes tantum in Conſtantinopoli: *Conſtantinus*, *Leo*, *Conſtantinus*, *Nicephorus*, *Stauratius*, *Michael*, *Theophilus*, *Michael*, *Baſilius*, *Leo*, *Alexander*, *Conſtantinus*, Romani duo *Nicephori*, *Focas*, *Iohannes*, *Baſilius*, *Romanus*, *Michael*, *Conſtantinus*, *Theodora* Imperatrix, *Michael*, *Sachius*, *Conſtantinus*, *Romanus*, *Diogenes*, *Nicephorus*, *Buthanus*, *Michael*: Hic per *Alexium* depulſus Imperio ad *Guiſcardum* in Apuliam clandeſtinam fugam compoſuit. traditâque illi poteſtate aliquid ſe opinatus eſt *feciſſe quòd noceret *Alexio*. Vnde *Guiſcardo* magna aggrediendi increuit animus: vt inani ſpe niteretur ſibi acquiri poſſe per induſtriam,

al. Teno.

al. effeciſſe quo.

induſtriam, quod alter amiſerat per *ignauiam. Sed quãtum iſtis profecerit præcedens liber patefecit. Eſt in eadem ciuitate lignũ Domini ab *Helena* de Ieroſolimis delatum. Requieſcunt ibi Apoſtoli *Andreas*, *Iacobus* frater Domini, *Mathias*: Prophetæ *Elizeus*, *Daniel*, *Samuel*, & alij plures: *Lucas* Euangeliſta, Martyres innumerabiles, Confeſſores, *Iohannes Cryſoſtomus*, *Baſilius*, *Gregorius Nazianzenus*, *Spiridion*; Virgines, *Agatha*, *Lucia*. Omneſq; poſtremò ſancti, quorum corpora illuc ex omnibus regionibus Imperatores conuehere potuerunt.

al. ignominiam

al. proſtituere

NOrmannus itaq; & Bleſenſis Comites hominiũ ſuum Græco *poſtrauerunt. Nam iam Flandria tranſierat, & id facere faſtidierat, quòd ſe meminiſſet natũ, & educatũ liberè. Alij data fide, acceptaq; Niceani pertendunt hebdomada ieiunij prima, quã iam cęteri â medio Maij obſederant. Ita coniunctis viribus multę vtrimq; mortes actæ ſunt: cùm ab oppidanis facilè in ſubiectos telorũ omnia genera rotarẽtur, nec alicuius licèt inertiſſimi manus, in confertos fruſtraretur. Quin & exanimatorum cadauera Turci vncis ferreis innumerũ trahebant, ludibrio noſtrorũ excarnificãda, vel ablatis veſtibus deijcienda. Doluerunt id Franci: nec priùs abſtiterunt ferro exercere dolorem, quàm Turci extremis malis feſſi die ſolſtitij æſtiualis per clandeſtinos nuntios Imperatori ſe dedidere. Ille, qui nihil præter cõmodum ſuũ penſare noſſet, denunciauit Frãcis vt abirent: malens vrbem ſeruari Turcorũ apertę perfidię, quam Francorum ſuſpectę potẽtiæ. Iuſſit tamen diſtribui argentũ & aurum optimatibus, nummos æreos inferioribus, ne ſe irremuneratos quererentur. Ita Turci, qui iam â 50. annis Bithyniam, quæ eſt pars minoris Aſię, quam Romaniam dicunt, Euphrate tranſito poſſederant, in ſuperiores fuga terras conceſſere. Veruntamen auſi ſunt, obſidione ſoluta, exercitũ vltrà progredientem inceſſere, auctore quodã *Solimanno* cui dominiũ totiùs Romaniæ *obuenerat. Is coactis ſagittariorũ millibus æſtimatione 360. noſtros nihil minùs quã bellum meditantes, tanta vi aggreſſus eſt; vt ferreo imbre ſagittarum inundante perterriti omnes incunctanter dorſa nudarent. Et tum fortè dux *Godefridus*, & *Hugo* magnus, & *Raimundus*, aliam viã inuaſerant, vt & inimicorũ ſolum latiùs popularentur? & ſuis pabula compararent facilius. At verò Normannus ancipiti diſcrimine permotus, aduentum Turcorũ, expeditis curſoribus, *Godefrido* & cęteris per tutos tramites intimauit. Illi moræ neſcij ſignis in hoſtem conuerſis ſocios eripuere periculo. Namq; hi iam indiſcretè in tentorijs ſuis necabãtur, nihil bello intenti, ſed ſolis lachrymis & precibus auras implentes. Nec rimabatur hoſtis vulneri aditũ, ſed in notos fortunã emittens, nunquam pro denſitate cuneorum inanem referebat manũ. Sola erat mortis dilatio, quòd quia iuxta quoddam arundinetum pugnabatur, equi Turcorũ impediti liberis non exultabant curſibus. Sed tandem viſis anteſignanis optimatum venientium, noſtri ex arundineto prodeunt; & acclamato ſigno militari, Deus vult, diſſipatos ordines hoſtiũ inuadunt ſocijs vt ex altera parte feriant innuentes. Ita Turci, cùm vtrimq; premerentur, neſcio quid dirum ſtridentes vlulatibus in cœlum actis diffugêre. Nec ſolito more pugna fugaci vſi, ſed abiectis arcubus maius aliquid quàm humanum timorem continua trium dierum fuga teſtati ſunt. Nec erat qui eos fugaret; quia equi noſtrorum vix ieiuno ceſpite vitam ſuſtentantes, alacrem perſecutionem negabant, laſſo ſtatim ilium pulſu defectionem ſuã oſtendentes. Erat enim Aſia terra quondam frugũ feraciſſima, ita moderno & antiquo tempore Turcis ſęuientibus expilata, vt vix raro exercitui alimoniã miniſtrare ſufficeret, nedũ tantę multitudini, quę totas ſegetes depaſtura, totos amnes expontatura videretur. Æſtimabãtur enim cùm â *Nicea diſceſſere ſeptingenta millia, pars reliqua vel ferro interrẽpta, vel valetudine minuta, maior domos dilapſa.*

al. obtigerat

al. antea

INde ergo per Antiochiam Piſidiæ, & Iconium vrbes Eracleam venere. Ibi ſignum in cœlo viderunt modo enſis fulminei figuratum, mucrone verſus Orientem protento. Iamq; â Kalendis Iunij cùm Niceam deſeruerant, Octobris menſis nonæ voluebãtur, quandò Antiochiam Syrię venere. Cuius ſitum commemorarem, niſi auiditatem meam pręoccupaſſet Ambroſiana in Egeſippo facundia: ſimul & quòd vereor, ne mihi vertatur vicio, quòd tam frequenter in digreſſionibus peregrinatur narratio. Veruntamen quantum ſuſcepti operis neceſſitas poſtulat dicam.

al. circumplexa

CIuitas eſt maximo muro circumdata, montem etiam mœnibus *complexa, â *Seleuco* Rege Aſiæ nomine *Antiochi* patris cognominata, poſt Romam, & Conſtantinopolim,

ſtantinopolim, & Alexandriam quarto per Orbem loco cunctis ciuitatibus prælata; mœnibus tuta, montibus ardua; magis ingenio quàm vi, ſi vnquam capiatur obtinenda. Fluuius illi proximus, quem modò *Feruum, quondam Orontem vocatum intelligo, duodecimo ab vrbe milliario excipitur pelago, fluentis rapacibus, & ipſo impetu frigidioribus ſalubris auræ temperie ſaluti medetur * ciuium. Commeatum quoque nauium oppidanis inuehens, perſeuerantiam obſidentium quantolibet tempore deridet. Ibi primùm Chriſtiani olim nominis venerabile vocabulum excogitatum. Inde *Paulus* Religionis huius incentiuum, & fomes ad prędicandum proceſſit. Ibi beatus *Petrus* primi Antiſtitij cathedram ſedit. In cuius honore fundata illic Eccleſia toto Turcorum tempore illibata permanſit. Nec minus altera in honore ſanctæ *Mariæ* conſecrata, decore ſui oculos ſpectantium tenebat mirum in modum, vt cuius perſequebantur fidem, reuererentur ædem.

al.Fernum

al.ciuica

HAnc itaque ciuitatem Franci ab Octobri vſque ad Iunium * circumſedere, tentorijs circum murum amne tranſito locatis, perſpectaque difficultate * capiendi, timiditati quorundam obuiandum arbitrati, omnes pariter proceres ſacramento fecere obſidioni non ponendas ferias, quoad vel vi, vel ingenio prenderetur ciuitas. Et, vt quod intendebant faciliùs implerent, caſtra cis fluuium conſtituerunt multa, quibus impoſiti milites excubias prętenderent. *Aoxianus* quoque ciuitatis Ammiratus, videns, Francos non ioco & ieiunè agere, ſed ciuitatem ſeriò impetere, *Sanſadolem* filium ad Soldanum Imperatorem Perſidis miſit: qui Francorum audaciam exponens ſuppetitias. * expeteret Soldanus apud Perſas, qui apud Romanos *Auguſtus* totius Orientis & omnium Sarracenorum rector. Quod ideò vt æſtimo tamdiu manet & propagatur imperiũ, quòd gens illa parùm (vt dixi) bellicoſa, & viuacis ſanguinis inops, ſemel acceptum neſcit dediſcere ſeruicium ignorantque (vt *Lucanus* ait.

al. circumdedere

al.expugnandi

al.oraret

Idcirco datos ne quiſquam ſeruiat enſes.

At verò gens Occidentalis audax, & effera, diuturnam vnius populi dedignatur dominationem: ſæpè ſe ſeruitio exuens, & de vno in aliud transferens. Denique Romanum Imperium priùs ad Francos, pòſt ad Teutones declinauit: Orientale apud Perſas ſemper durat.

AD huius ergo Imperij principem *Sanſadoles* miſſus viam ſtudio celerabat iuuenili. Pater interim in cuſtodia vrbis Imperatorio non deerat muneri. Nec contenta virtus incluſorum ſua tutari, noſtros vltrò laceſſebat: crebrò illos, & ſubitò, pabulantes & nundinantes aggreſſa. Nam de inuentis nauibus pontem facientes nundinas vltra fluuium inſtituerant. Ope igitur *Chriſti* pertinaces ſumptis armis hoſtes audacter propellere: vt nunquam eos ſuperiorem gloriam paterentur referre. Cuius contumeliæ vltionem in Syros & Armenios ciuitatis indigenas Turci infundebant, baliſtis & petrarijs capita interemptorum in caſtra Francorum emittentes, vt illos eo modo ad dolorem incenderent.

ET iam deuaſtatis omnibus circa vrbem, quæ ad victum poterant parari: temerario fames, quæ tuta etiam expugnare ſolet, exercitum inceſſere cœperat. adeo vt nondum ſurgentibus in altam ſegetem culmis, quidam ſiliquas fabarum nondum adultarum pro ſummis delicijs amplecterentur: Alij carnes iumentorum, alij coria aquis mollita, quidam carduos parùm coctos per abraſas fauces vtero demittebant: quidam vel mures, vel talium quid deliciarum poſcentibus alijs venundabant, & eſurire ſuſtinebat pro lato ieiunus venditor auro. Nec defuerunt qui cadauera cadaueribus infarcirent? humanis paſti carnibus, longè tamen, & in montibus, ne nidore carnis aduſtæ cęteri offenderentur. plures ſpe reperiendæ alimoniæ ignotis vagabantur ſemitis, & â latrunculis viarum gnaris trucidabantur. Sed non multò pòſt ciuitas deditioni conſenſit.

BOamundus enim, ſolertis ingenij vir, ea parte qua prętendebat principem quendam Turcum, maximæ turris cuſtodem, promiſſis ingentibus ad proditionem per internuntios ſolicitauerat. Ille quoque vt infamiam proditionis inſigni excuſatione palliaret, *Boamundo* filium in obſidatum dedit, *Chriſti* edicto, quod per ſomnium didiciſſet, id ſe facere profeſſus. Suos igitur ad turrim *Boamundus* admouit, priùs clandeſtino

al. donum

destino astu perpetuum â proceribus ciuitatis *Dominiũ nactus, si possit adquirere. Ita Franci per funeas scalas nocte intempesta in murum euecti, vexilloq; *Boamundi* quod vermiculatum erat ventis in fastigio turris expositio: signum Christianum lœtis fragoribus ingeminant, *Deus vult, Deus vult.* Turci experrecti, & soporis penuria inertes fugam per angiportus inuadunt. Districtis nostri gladijs insecuti, magnas de inimicis strages aceruant. In ea fuga cecidit *Aoxianus* vrbis Ammiratus, â quodam rustico Syro decollatus. Caput eius Francis allatum ridiculo & gaudio fuit.

NEc diu opima victoria lætati, postero die Turcorum obsidionem extra muros ingemuere. Venerant illi â *Sansadole* inuitati duce *Corbaguath* satrapa Orientali, qui ab Imperatore Persidis acceperat trecenta millia cum viginti septem ammiratis. Horum sexaginta millia in arcem vrbis per scopulos ascendere, aduocantibus eos Turcis, qui adhuc ibidem remanserant. Itaque illi crebris excursibus Christianos potissimùm fatigabant, nec erat vlla spes nisi in Dei auxilio: cùm bello infestatis crescceret inedia; inedia semper magnorum comes prima malorum. Quapropter triduano priùs cum letanijs exacto ieiunio, legatus *Petrus* heremita mittitur ad Turcos. Is familiari sibi eloquio ista prosecutus est, Vt Turci Christianorum terras, quas olim peruaserant indebitè, nunc euacuant voluntariè. Iustum esse, vt sicut Christiani non vrgent Persiam, ita Turci non infestent Asiam. Proinde aut libenti discessu natiuum solum repetant; Aut mane futuro bellum expectent; sortem per duos vel quatuor vel octo experiantur, ne periculum ad totum vergat exercitum.

NOn erat *Corbaguath* eius facilitatis vt legatũ dignaretur responso: sed scacchis ludens & dentibus infrendens inanem dimisit. Hoc tantùm dicto, iam conclamatam esse Francorum superbiam. Ille quoque concitè rediens exercitum de insolentia Turci certiorem reddidit. Tunc omnes alterutrum se animantes, etiam per præconem clamare fecere, vt quisque nocte illa equo suo pro posse præbenda porrigeret, ne sequenti die multiformibus gyris fatigatus deficeret. Iamque mane inclaruerat, cùm per acies dispositi, vexillis in hostem infestis prodeunt. Primam turmam duxere duo *Roberti*, Normannus, & Flandrensis, & *Hugo* magnus: Secundam dux *Godefridus:* Tertiam Podiensis Episcopus. *Boamundus* in extremo agmine, cæteris subsidio futurus. *Raimundus* in vrbe remanserat, qui nostris receptui prouideret, si necesse foret. Hoc Turci eminus conspicati, primò quid esset hæsere. Mox cognito vexillo Episcopi, quòd eum maximè metuerent, quia illum Papam Christianorum & incentorem bellorum dicerent; antequam ferirentur, videntes quòd nostri tam animosi & incunctanter procederent, terga dedêre. alteri quóque insperato exilientes tripudio cedentes cecidêre, quantum vel peditum ilia, vel equitum calcaria sufficere potuerunt. Persuadebántque sibi videre antiquos Martyres, qui olim milites fuissent, quique mortis precio parassent præmia vitæ, *Georgium* dico & *Demetrium* vexillis leuatis â partibus montanis accurrere, iacula in hostes, in se auxilium vibrantes. Nec diffitendum est affuisse Martyres Christianis, sicut quondam angelos Maccabæis simili duntaxat causa pugnantibus. Reuersi verò in predam, tanta in illorum castris reperiunt, quæ cuiuslibet auarissimi exercitus satietatem possent vel temperare, vel extinguere. Hoc prœlium actum est anno incarnationis Dominicæ millesimo nonagesimo octauo, quarto Kalendarum Iulij. Nam pridie nonas Iunij capta fuerat vrbs. Mox Kalendis Augusti sequentibus Podiensis Episcopus Christianorum vexillifer illius boni auctor præcipuus communi mortalium condicioni fœliciter manus dedit, & *Hugo* magnus concessu vt aiunt Heroum Franciam redijt, causatus continuam viscerum tortionem.

SEd cùm septem mensibus Antiochię morati pręteritos labores tam diuturna quiete absterssissent: iter iamdudum inceptum resumere meditabantur. Primusque *Raimundus*, nullius vnquam ignauiæ conscius, & cui semper * cura, primùm in procinctu militari esse. & post eum *Roberti*, & *Godefridus* viam moliti. solum *Boamundum* florentissimæ ciuitatis aspectus & pecuniarum fames continuit, vt interim differret. Sed latebat sub cupiditate ratio persuasibilis, qua diceret Antiochiam non sine principe Turcis exponendam continuò inuolaturis. Resedit ergo in vrbe, & *Raimundi* homines, qui vicum vnum tenebant, improbus exactor mœnibus expulit. At verò cœteri

al. curæ vita

per

per Tripolim, & Berithum, & Tyrum, & Sydonem, & Accaronem, & Caipham, & Cæſaream Paleſtinæ tranſeuntes, ibi â dextra dimittentes maritima, peruenerunt Ramulam, â quibuſdam ciuitatibus gratanter excepti, quarundam ſubiectione virtutem ſuam inſignientes. Non enim diutiùs moram protelari conſilium erat, quòd Aprilis menſis erat, & campeſtres fruges in maturas meſſes coaluerant. Ramula eſt ciuitatula, muro indiga, beati *Georgij*, ſi famæ credimus, Martyrij conſcia. Cuius ibi ab antiquo fundatam Eccleſiam Turci nonnihil deformauerant; tunc metu Francorum ſubreptis omnibus ſuis in montana dilapſi. Sequenti manè dubio adhuc diei & noctis confinio, *Tancredus* nepos *Boamundi*, præſtans animi miles, ſumptis armis, & quidam alij Bethleem pertendunt, loca vicina explorare cupientes. Syri, qui eſſent in loco progreſſi obuiam, lætitiam ſuam deſiderio lachrymante prodebant, ſaluti eorum pro paucitate nimirum metuentes. Nam non multò plus quàm centum milites venerant. At illi ſupplicibus votis ſacram ædem venerati, confeſtim Ieroſolymam intentis animis inuadunt. Turci quoque pro fiducia virium mentibus efferati foras exiliunt, in noſtros aliquantiſper arietantes. Totus enim iam exercitus aduentarat. Sed mox Francis annitentibus ſummoti hoſtes clauſtrorum muralium obiectu ſalutem ſuam tutabantur.

DE ſitu & poſitione Ieruſalem nihil me dicere copia ſcriptorum admonet, nec neceſſe eſt, vt in hoc campo mea exultet oratio. Adeo ferè omnium notitiæ patet: quod *Ioſephus*, quod *Euchæius*, quod *Beda* ſcripſere. Quis enim neſciat eam â *Melchiſedech* Salem, â *Iebuſeis* Iebus, â *Salomone* Ieroſolymam vocatam. Quis non audierit quotiens ſub aduerſo marte cadens ciues ruinis ſepelierit ſuis, vel *Nabugodonoſor*, vel *Tito*, vel *Adriano* agentibus. *Adrianus* ille fuit, qui Ieroſolymam ex ſuo cognomine cognominatam Heliam orbiculato & maiore murorum ambitu ædificauit, vt locum Sepulchri Dominici, quod olim extra fuerat, amplecteretur. Nam & mons Sion intra vrbem receptus pro arce ſupereminet. Fons intrà nullus, ſed ciſternis ad hoc præparatis colliguntur latices ſiti ciuium profuturi. quòd ipſius vrbis ſitus ſupercilio ab Aquilone montis Syon incipiens, ita ſit molli cliuo diſpoſitus, vt pluuia ibi decidens, nequaquam lutum faciat, ſed inſtar fluuiorum vel in ciſternis excipiatur, vel per portas defluens torrentem Cedron augeat. Ibi Templum Domini & Templum quod dicunt *Salomonis*, quibus incertum auctoribus edificata; Turcorum celebri frequentia colebantur: Templum præſertim Domini, quod quotidianis venerabantur excubijs, Chriſtianoſque ingreſſu arcebant, ſimulachro *Mahumet* ibidem collocato. Ibi * decenti opere compacta Eccleſia ſancti Sepulchri capax, â *Conſtantino* magno ædificata, nullam vnquam ab inimicis fidei tulit iniuriam, metu ſicut conijcio pro igne cœleſti procul-ſis, qui quotannis in vigilia Paſcæ lampadibus ſerenus infulget. Quod miraculum quandò cœperit, vel ſi ante tempora Saracenorum fuerit, nullius hiſtoriæ cognitione diſcernitur. Legi ego in ſcripto *Bernardi* Monachi, quòd abhinc annis ducentis quinquaginta, id eſt, anno incarnationis octingenteſimo ſeptuageſimo idem Ieroſolymam profectus, ignem illum viderit, hoſpitatuſque fuerit in Xenodochio, quod idem glorioſiſſimus *Carolus* magnus conſtrui iuſſerat. vbi & Bibliothecam ingentis expenſæ compegerat. Tantámque & Ægypti & per id locorum commemorat pacem Chriſtianos ſub Turcorum dominio habuiſſe, vt ſi alicui vianti in medijs forte triuijs iumentum, quo neceſſaria veheret defungeretur, ille relictis ſarcinis ad proximam vrbem expeditus, pro auxilio pergeret, omnia quæ dimiſerat illibata proculdubio reperturus. Nullus tamen ibi Chriſtianus alienigena ſecurè viuere pro exploratorum ſuſpicione poterat, niſi ſigillo Imperatoris Babylonij fretus. Indigenæ pacem Turcorum tribus annuis talentis vel Bizantinis redimebant. Veruntamen quia *Bernardus Theodoſij* tunc Patriarchæ nomen non tacet, ipſa me monet occaſio, vt omnia Patriarcharum nomina proponam.

al.tereti

IACOBUS frater Domini, filius *Ioſeph*, *Simon* filius *Cleophæ* conſobrinus *Chriſti*, (*Cleophas*

autem fuit frater *Ioſeph*,) *Iuſtus*, *Zacheus*, *Tobias*, *Beniamin*, *Iohannes*, *Machabeus*, *Philippus*, *Seneca*, *Iuſtus*, *Leui*, *Effrem*, *Ieſſe*, *Iudas*, (hi quindecim circumciſi fuerunt) *Marcus*, *Caſſianus*, *Publius*, *Maximus*, *Iulianus*, *Gaius*, (iſte primus celebrauit Paſcha & Quadrageſimam more Romanorum) *Symmachus*, *Gaius*, *Iulianus*, *Capito*, *Maximus*, *Antonius*, *Valens*, *Docilianus*, *Narciſſus*, *Dinus*, *Germanio*, *Gordius*, *Alexander*, *Mazabanus*, *Irmeneus*, *Zabdas*, *Ermon*, *Macharius*, (huius temporibus inuenta eſt ſancta crux â beata *Helena*) *Ciriacus*, *Maximus*, *Cirillus*, iſte cõſtruxit Eccleſiam ſancti Sepulchri & montis Caluarię, & Bethleem & vallis *Ioſaphath*. Hi omnes vocati ſunt epiſcopi. Poſt hos ſurrexére Patriarchæ: *Cirillus* protus Patriarcha, *Iohannes*, *Prailius*, *Iuuenalis*, *Zacharias*, (in cuius tẽpore venit *Coſdruel* rex Perſarũ Ieruſalem, & deſtruxit Eccleſias Iudeæ & Ieruſalem, & occiſa ſunt ab exercitu ſuo triginta ſex millia Chriſtianorum) *Modeſtus*, (iſte conſtitutus eſt Patriarcha ab *Heraclio* Imperatore, poſtquam reuerſus eſt victor de Perſide) *Sophronius*, (cuius temporibus venêre Saraceni, & eiecerunt Chriſtianos omnes de Ieruſalem, excepto Patriarcha, quem ob reuerentiam ſanctitatis ibi dimiſerunt. Illud fuit tempus, quo Saraceni totam Ægyptum, & Africam, & Iudęam, & etiam Hiſpaniam, & Baleares inſulas peruaſerunt. Partem Hiſpaniæ abſtulit ijs *Carolus* magnus, reliquam, & omnes, quas nominaui terras poſſident vſque hodie annis abhinc circiter quingentis) *Theodorus*, *Ilia*, *Georgius*, *Thomas*, *Baſilius*, *Sergius*, *Salomontes*, *Theodoſius*, hunc *Theodoſium* fuiſſe Abbatem *Bernardus* memorat, & raptum de Monaſterio ſuo, quòd diſtabat ab Ieruſalem quindecim millibus, & factum fuiſſe Patriarcham Ieruſolymę; Tunc etiam Patriarcham *Michaelem* dicunt fuiſſe Patriarcham Babylonis ſuper Ægyptum, tranſlato Patriarchatu Alexandriæ in Babylonem; *Ilia*, *Sergius*, *Leonthos*, *Athanaſius*, *Chriſtodolus*, *Thomas*, *Ioſeph*, *Oreſtes*, (in cuius tempore venit *Achim* Soldanus de Babylonia, nepos *Oreſtis* Patriarchæ, & miſit exercitum ſuum Ieruſalem, & deſtruxit omnes Eccleſias. ſcilicet quatuor millia; & auunculum ſuum Patriarcham adduci fecit Babiloniã & ibidem occidi) *Theophilus*, *Nicephorus*, (hic ędificauit caſam ſancti Sepulchri, quæ nunc eſt fauente Soldano *Achim*) *Sophronius*, (in cuius tempore Turci Ieroſolimam venientes pugnauerunt cum Saracenis, & omnes interfecêre, & obtinuêre ciuitatem; Chriſtiani autem remanſerunt ibi ſub dominio Turcorum) *Cuthimus*, *Simeon*, huius tempore venerunt Franci & expugnauerunt Ieroſolimam, & liberauerunt eam de manibus Turcorum, & regis Babyloniæ.

al. Coſdroe

ANno igitur Ieroſolymitanæ pęregrinationis quarto, poſt captam Niceam tertio, poſt Antiochiam ſecundo, obſeſſa eſt â Francis Ieruſalem. Vrbs bellorum maxima merces, blandimentum laborum, ſupremæ ſpei viaticum. Erat tunc Iunij menſis dies ſeptimus, nec quicquam ſibi obſeſſor verebatur in cibatu, vel in potu, quòd meſſes in agris, vuæ in vineis maturauerant, ſola iumentorum cura erat * miſerabilis, quæ pro qualitate loci & temporis nullo ſuſtentabantur irriguo. Nam & fontis Siloe receſſus, qui horis incertis dulcibus ſcatet aquis, tunc calor ſolis ebiberat. Fons ille ſi quando pluuialibus aquis paſcitur, torrentem Cedron auget, indeq; vndiuomo impetu in vallem *Ioſaphat* decurrit. Sed hoc admodum rarò, quia nullus eius augmenti, vel decrementi certus eſt terminus. Quocirca noſtros ad aquationem iumentorum crebrò diſperſos hoſtes ê cauernis egredientes inopinè cædebant. Interea duces ſuo quiſque muneri, *Raimundus* verò turris *Dauidicæ* impiger aſſiſtebat. Hæc ab occaſu ſolis vrbem muniens, ad medium ferè tabulatum quadratorum lapidum plumbo infuſo compaginata, omnem metum obſidentium paucis intus defendentibus repellit. Itaq; videntes vrbem ad capiendum propter prærupta montium, & firmitatem mœnium, & ferocitatem hoſtium difficilem, machinas fieri præcepére. Et priùs quidem obſeſſionis die ſeptimo fortunam ſcalis erectis tentarunt, in reſiſtentes volaticas moliti ſagittas. Sed quia erant ſcalæ paucæ, & aſcendentibus damnoſæ, quòd vulneribus vndique expoſiti nulla parte protegerentur; conſilium mutarunt. Vnum fuit machinamentum quod noſtri ſuem, veteres vineam vocant, quod machina leuibus lignis colligata, tecto tabulis, cratibúſque contexto, lateribus crudis corijs * communitis, protegit in ſe * ſubſidentes, qui quaſi more Suis ad murorum ſuffodienda penetrant fundamenta. Alterum fuit pro lignorum penuria turris non magna in modum ædificiorum facta, * *Berefreid* appellant, quod faſtigium murorum æquaret.

al. miſeris

al. munitis

al. ſubſiſtentes

al. Berfreit

Hoc

Hoc machinamentum dum fieret; moram obſidioni dedit pro fabrorum inſcitia, & lignorum penuria. Et iam quartus decimus dies Iulij voluebatur, cùm hi admotis vineis murum ſuffodere, hi turrem promouere cœperunt. Quod vt opportuniùs fieret, membratim diſiunctam, ad muros tulêre; ibique, propè quantum â iactu ſagittæ cauere poterant, compaginata rotarum volubilitate penè muro coniunxêre. Interea funditores lapidibus, ſagittarij iaculis, arcubaliſtæ telis, quiſque ſuum *exercentes officium, inſtare, & propugnatores de muro ſummouere; Milites quoq; virtute incomparabiles turrim aſcendere, equo iam penè Marte telis, & lapidibus in hoſtes agentes. Nec illi feriis vacabant, ſed omnem virtuti ſalutem committentes, adipem, & oleum ignitum in turrim, & in milites fundabalis iaculabantur, multorum mortibus ſui voti ſe compotes gloriantes. Ita toto illo die certatum, vt neutra pars ſe victam putaret. Sequenti die, qui erat quintuſdecimus Iulij ad ſuprema ventum. Namque Franci, pridiani certaminis euentu eruditiores, faſces oleagino ſucco viuidas in turrim muro proximam, & eius cuſtodes iecerunt. At flamma vento agente in comas erecta primò ligna, poſtea lapides corripiens cuſtodes effugauit. Quin & tigna, quæ Turci ê muro pendula dimiſerant, vt turrim, ſi propiùs admoueretur reducto niſu brachiorum arietando effringerent, Franci funibus defectis ad ſe traxere, & de machina in murum iactis, cratibuſque conſtratis pontem, qui turrim, & mœnia continuaret, fecerunt. Ita perfidis verſum in exitium, quod parauerant ad remedium. Tum verò & fumeis flammarum globis, & noſtrorum audacia hoſtes infracti fugam ineunt. Alij in murum, & inde in vrbem progredientes, quantum illa animorum lætitia exigebat, manibus egere. Et hæc quidem victoria in parte *Godefridi*, & duorum *Robertorum* cuenit. Ignorabat hoc *Raimundus*, donec fugitiuorum clamor, & ſe de muro vltrò præcipitantium timor, (qui dum mortem fugiunt, mortem inuadunt) vrbem captam prodidit. Quod intuitus ſtrictiſque gladijs in fugientes irruens, quantum animoſitati ſuæ ſufficere iudicauit, iniurias Dei vltum ire feſtinabat. Quingentos quoque Æthiopas, qui in arcem *Dauid* refugi, claues portarum, pollicita membrorum impunitate, tradiderant, ſpectato præſentis pacis commodo incolumes Aſcalonem dimiſit. Nec vllum erat tunc Turcis refugium, ita & ſupplices, & rebelles inſatiabilis victorum ira conſumebat. Decem millia in Templo *Salomonis* interfecta, plura ex faſtigijs Templorum, & arcis præcipitata. Poſt hæc cadauera cumulata igne immiſſo in aërium reſoluta ſunt elementum, ne ſub diuo in tabem fluentia inerti attraherent contagia mundo. Ita cæde infidelium expiata vrbe, ſepulchrum Domini, quod tamdiu deſiderauerant, pro quo tot labores tulerant, ſupplicibus cordibus, & corporibus petierunt. Quot ibi precum thurificatione cœlum incenderint, quot lacrymis Deum in gratiam reuocauerint, nullus vnquam profiteor euolueret; non ſi veterum pompatica eloquentia procederet, non ſi *Orpheus*, qui vocalibus fidibus auritos, vt dicitur, ſcopulos flexit, reſurgeret. Cogitetur igitur potiùs, quàm dicatur.

al, exercens

ILlud inſigne continentiæ in omnibus optimatibus exemplum fuit, quòd nec eo die, nec conſequentibus quiſquam reſpectu prædæ auocauit animũ, quin cœptum perſequerentur triumphum. Solus *Tancredus* intempeſtiua cupidine occupatus, quædam præcioſiſſima de Templo *Salomonis* extulit: ſed poſtmodum ſua conſcientia, & aliorum conuentus colloquio vel eadem, vel appreciata loco reſtituit. Tum quicunque egenus vel domum, vel aliquas diuitias inuaſit: nunquam vlteriùs vllius locupletis tulit conuitium, ſed ſemel poſſeſſa in ius adoptauit hæreditarium. Nec mora prælucidum illud Chriſtianæ nobilitatis ſpeculare, in quo velut in ſplendido lacunari omnium virtutum repercutiebatur iubar, *Godefridus* in regem eligitur omnibus non ignaua ſpe conferentibus, nullo modo poſſe decentiùs proſpici Eccleſiæ vtilitatibus; dilato interim de Patriarcha conſilio, qui Romani Papæ deberet ſubſtitui iudicio.

AT verò Babylonis Imperator, non illius, quæ â *Nemroth* facta, â *Semiramide* aucta, nunc aſſeritur deſerta: ſed illius, quam *Cambyſes Cyri* filius ædificauit in Ægypto, in loco vbi quondam fuerat Taphnis. Imperator ergo Babylonis, diu conceptas in Francos iras parturiens, miſit ducem militiæ, qui eos de regno ſuo, vt dictitabat, propelleret. Ille præcepta maturans munia, cùm audiſſet captam Ieruſalem maiori cura ſtimulauit negotium, quanquam antea nil ſegnitiei admiſiſſet. Eratque barbaro ani-

mus, vt Christianos in Ierusalem obsideret; & post victoriam, quam iam mente somniabat, falsò præsagus sepulchrum Domini â fundo erutum dilapidaret. Nostri, qui
al, experiri nil minus diligerent quàm obsidiales ærumnas denuò *perpeti, sumpta ex Dei parte audacia, ex vrbe versus Ascalonem prodeunt, obuia hostibus inferentes pectora, portabantque secum partem Dominici ligni, quam quidam Syrus ciuis Ierosolymitanus auita successione domi custoditam propalauerat. Fœlix planè, & fidele furtum, vt toto tempore Turcis celaretur mysterium. Ingentem ergò prædam pecorum, & pecu-
al, secus dum *iuxta Ascalonem nacti, generale proposuerunt edictũ, vt omnia in patulis campis relinquerent, ne postero mane pugnaturis impedimento forent: satis, superque se prædam habituros, si vincerent, dummodo expediti diuinas vlciscerentur iniurias.
al, procedente Itaque manè iam *prodeunte exercitu videres supero, credo, instinctu, cornibus erectis pecora lateribus militum obambulantia, nec vlla posse abigi violentia. Quod eminus hostes intuiti, & solaribus radijs visus hebetati, animis ante prælium cõciderunt, quòd crederent innumeram esse aduersariorum manum: quamuis ipsis non deesset militaris copia multo exercitio ad præliũ pręparata. Lentiùs itaq; procedentes Francos, bipartito agmine, & sinuatis alis includere conati sunt. Sed duces, & maximè *Robertus* Normannus, qui antesignanus erat, arte artem, vel potiùs virtute calliditatem eludentes; sagittarijs & peditibus deductis, medias gentilium perruperunt acies. Eques quoque *Lotharingus*, qui in extremo agmine cum domino suo erat, â lateribus inuolitans libertatem fugæ, & campos abstulit omnes. Ita Turci ab anterioribus pene-
al. ad satietatem trati, & ab exterioribus inclusi, *ad voluntatem victorum cæsi sunt; reliqui, noctis quę imminebat beneficio liberati. Multum aureæ suppellectilis in eorum castris inuentum: multum gemmarum, quarum raritas in nostris regionibus incognita, ibi natiuo decore refulgerat. nec vlla victoria lætior fuit Christianis, quòd incruenti opima retulerunt spolia.

IErusalem itaq; reuersi, cùm statiua multorum dierum requie vires reformassent, quidam suspirantes in natalis soli desiderium marinum adornarunt reditũ. Soli *Godefridus*, & *Tancredus* remanserunt: prędicabiles profectò principes, & quorum titulis nullas vnquam affiget metas postera, si rectum iudicet, ętas: viri, qui ab extremo Europæ frigore in importabiles se Orientis calores immerserunt, vitæ suæ prodigi, dummodo Christianitati laboranti succurrerent; Qui præter metum barbaricorum incursuum, semper pro incommoditate ignoti poli suspecti, securitatem quietis & sanitatis in patria contempserint, & pauculi numero tot inimicorum vrbes, fama & effectu virtutum presserint; memorabili fiduciæ Dei exemplo, vt illic non dubitarent subsistere, vbi vel pestifero afflarentur aere, vel Saracenica occiderentur rabie. Cedant ergo poëtarum præconia: nec priscos heroas vetus attollat fabula. Nihil vnquam horum laudi comparabile vlla genuêre secula. Nam & siqua fuit illorum virtus, in sepulchrales fauillas post mortem euanuit: quòd potiùs in mundialis pompæ fumum, quàm in vllius boni solidum effusa fuerit. Istorum autem fortitudinis sentietur vtilitas, & ostendetur dignitas, quamdiu orbis volubilitas, & sancta vigebit Christianitas. Quid verò de disciplina, & abstinentia totius exercitus dicam? Nulla ibi ventris ingluuies, nulla fuit penis illuuies, quę non continuò vel ducum auctoritate, vel episcoporum sermone corrigeretur. Nulla prædandi per terras Christianorum cupido: nulla inter se controuersia, quæ non facilè mediatorum iudicum cognitione recideretur. Quapropter, quia tam ordinati exercitus laus ad prælatorum redundat gloriam, singulorum procerum facta & exitus scripto insigniam: nec quicquam veritati secundum relatorum meorum credulitatem subtraham. Nullus verò, cui amplior prouenit gestorum notitia, me pro incurioso arguat; quia trans Oceanum Brittannicum abditos vix tenui murmure rerum Asianarum fama illustrat.

INitium ergo laudum rex *Godefridus*, qui *Eustachij* Comitis Bononiensis, de quo tempore regis *Edwardi* dixi, filius, materno excellentior genere, ad *Caroli* magni spectabat lineam. Siquidem mater *Ida* nomine, *Godefridi* antiqui Lotharingorũ ducis filia, habuit fratrem â genitoris nomine *Godefridum* dictum, cognomento *Bocardum*. Illud fuit tempus, quando *Robertus Friso* (de quo superiùs locutus sum) mortuo *Florentio* Frisiæ duce, vxorem eius *Gertrudam* duxit; priuignum *Theodoricum* in successionem

Ducatus

Ducatus prouehens. Non tulit hoc *Bocardus*: ſed *Friſonem* expellens regionem ſuis *voluptatibus addixit: vltus ſe ille inſidijs, qui non poſſet prœlijs, per Flandritas ſuos ſedentem ad ſecreta naturæ extinxit, ferro per verenda immiſſo. Ita priuignus beneficio victrici ſucceſſit ducatui. Vxor huius *Godefridi* fuit *Matildis* *Marciſa*, quam ſuperior liber prędicat: quæ mortuo marito ducatum impigrè contra Imperatorem retentauit, maximè intra Italiam: nam Lotharingiam, & inferiores terras Imperator obtinuit. *Ida* ergò, vt dicere inceperam, magnis ſpebus ad Comitatum Lotharingorũ petendum, filium *Godefridum* erexit. Namque ſeniori filio *Euſtachio* hœreditas paterna obtigerat: minor *Baldwinus* pueriles adhuc annos terebat. *Godefridus* habilem ad arma ætatem nactus Imperatori *Henrico*, (de quo proximus liber loquitur) militiam ſuam conſecrauit. Ingentibus ergò ſudoribus eius in ſe transferens amicitiam, egregia liberalitate *Cæſaris* totam pro ſtipendio accepit Lotharingiam. Vnde factum eſt, vt orta inter Papam & *Henricum* ſimultate, cum eo ad oppugnandã Romam profectus, eam partem, quę vigilijs ſuis obſeruabatur, primus prorumperet, magnam feneſtram irrupturis aperiens. Ita potiſſimùm ſudans, & prę feruidis venis ſuſpirioſus cellarium ſubterraneũ, quod fortè ſe diſcurſanti obtulerat, ingreſſus eſt; ibi cùm nimio vini hauſtu intemperantiam ſitis placaſſet, febrem quartanam inijt. Dicunt alij venenato falerno infectum: quòd ſoleant Romani & illius terrę homines totis infundere toxica tonnis. Alij, ei partem illam mœnium fortè obtigiſſe, vbi Tiberis influens mane ſęuas exhalat nebulas, quarũ pernicie omnes milites eius præter decem interijſſe: ipſum amiſſis crinibus, & vnguibus dubiè conualuiſſe. Verumtamen quodlibet horum fuerit, conſtat eum nunquam continuę, ſed lentæ febris incommodo vacaſſe: donec audita fama vię Ieroſolymitanæ illuc ſe iturum vouerit, ſi Deus propitius ei ſalutem largiretur. Quo voto emiſſo, ita ducis vires refloruiſſe, vt nodoſos integer artus, & ſpatioſo erectus pectore quaſi ſqualentibus annis exutus, recenti emicaret iuuenta. Quare diuinis beneficijs in ſe confluentibus reſponſurus Ieroſolymã iuit vel primus, vel cum primis, magnas in bellum cateruas trahens. Et quamuis durum & exercitatũ militem haberet, nullus tamen eo vel prior in cõgreſſu, vel promptior in effectu habebatur. Deniq; notum eſt, quòd Turcum in Antiochena obſidione ſingularem pugnam poſcentem medium â lateribus gladio Lotharingo diſſecuerit, & iam palpitabat aruis medietas hominis, cùm alteram cornipes volucri curſu aſportauit: adeò firmè nebulo inſederat. Alterum *equo congreſſum, librata in caput ſpatha â vertice ad inguina diffiderit: nec adhuc ictus horrendus ſteterit, ſed ſellam, & ſpinam equi penitus diſciderit. Audiui veracem hominem referentem vidiſſe ſe quod ſubijciam; In ipſa obſidione militem Ducis pabulari progreſſum, & â leone inuaſum, obiectu clypei mortem aliquandiu diſtuliſſe: Indoluiſſe *Godefridum* viſo, & venabulo feram transfodiſſe: illam ſauciam, & dolore acriùs ſæuientem, in principem irruiſſe adeò, vt ferro quod extabat ê vulnere tibiam eius læderet; & niſi properaſſet gladio belluam euiſcerare, illud virtutis ſpecimen potuiſſet dente ferino interire. His ſucceſſibus clarus in regem Ieroſolymæ leuatur, propterea quòd eſſet genere & virtute conſpicuus, nec tamen ſuperbus: paruum admodum & finibus anguſtum fuit regnum, quòd præter paucas in circuitu villas nullas vrbes haberet. Nam & infeſta Regis valetudo, quam ſtatim poſt bellum Babylonicum incurrerat, ferias bellis dedit, vt nihil acquireretur, & diuina ſolertia barbaricas auiditates toto illo anno probè compeſcuit, vt nihil amitteretur. fama eſt Regem otij deſuetudine febrem antiquam nactam fuiſſe. Sed ego conijcio Deum placitam ſibi animam, & tot laboribus emeritam in melius regnum transferre maturè voluiſſe, ne malitia mutaret animam ipſius, aut fictio deciperet intellectum illius. Igitur rota temporis referente annuum regni ſpatiũ, placida morte reſolutus, & ſub Golgotana rupe tumulatus eſt. Rex inuicti ſicut in ferrum, ſic in mortem animi: qui lachrymas aſtantium ſæpè benignus coërcuit; interrogatuſq; de ſucceſſore, neminem nominatim, ſed tantummodo eum, qui dignus foret, pronuntiauerit; nec vnquã regium inſigne ferre ſuſtinuerit, profeſſus nimiam eſſe arrogantiam: ſi coronaretur ipſe ad gloriam in ea vrbe, in qua Deus coronatus fuerat ad contumeliam. Obijt 15. Kal. Auguſt.

al. voluntatibus

al. Marſciſca

al. æquè

EO defuncto *Tancredus*, & alij proceres *Baldwinum* fratrem eius futurum regem pronuntiant, qui tum in Meſopotamia morabatur. Nam *Euſtachius* ſenior, qui cum

Godefrido Ieroſolymam venerat, iamdudum hæreditarium ſolum repetierat. *Baldwini* actus integra & breui veritate apponentur, fidei ſoliditate accommodata dictis *Fulcherij* Carnotenſis, qui capellanus ipſius aliquanta de ipſo ſcripſit, ſtilo non quidem agreſti, ſed vt dici ſolet ſine nitore ac palæſtra, & qui alios admonere potuit, vt accuratiùs ſcriberent. *Baldwinus* igitur iter ſanctum cum cœteris adorſus, multos milites habuit indolis ſuæ complices. Quibus fretus, nouos ſibi exercitus ipſe moliri, ſplendidas occaſiones aucupari, quibus virtus eniteſcere poſſet. Denique non contentus communi omnium laude, trium dierum ab Antiochia ſpacio â reliquis diſcedens, Tharſum Cilicię vrbem nobilem voluntate ciuium recepit: Tharſum quondam *Pauli* Apoſtoli alumnam, in cuius honore ibi eccleſia epiſcopatus cernitur. Voluntariè Tharſenſes ſe eius clientelæ ſubdidére, quòd eſſent Chriſtiani, & ipſius patrocinio ſe ſperarent â Turcis protegi. Certatim itaq; Cilices in eius ius tranſiere maximè poſt Turbexhel flexum, quod eſt oppidum natura inuictum, cuius nutum inferiora ſpectarent caſtella. Quo, vt dixi, dedito, cœtera eius iudicium ſecuta. Nec ſolum Cilicia, ſed Armenia, & Meſopotamia familiaritatem viri appetiuere. Erant enim hæ terræ penè Turcorum dominio liberæ, ſed inequitationibus infeſtatæ. Quare dux Edeſſæ vrbis, qui & ciuium odio & hoſtium gladio premeretur, literas neceſſitatis ſuæ interpretes *Baldwino* miſit. veniret ergo quantociùs adoptionis præmio laborem veniendi conſolaturus: namq; ipſe ſexus vtriuſq; prole carebat. Ea eſt vrbs in Meſopotamia Syriæ vbere glebæ redditu, & negociatorum mercimonijs nominatiſſima: diſtans ab Euphrate viginti milliarijs, ab Antiochia centũ. Edeſſam Græci, Syri Rothaſiam dicunt. Ita *Baldwinus*, exacto â legatis fidelitatis ſacramẽto, cum ſexaginta nouem ſolum militibus Euphratem transfretauit, ſpectaculo mirando, ſeu dicere velis fortitudinis, ſeu temeritatis, vt inter circumfuſas barbarorum nationes, quas alter haberet pro gente vel pro incredulitate ſuſpectas, cum tantillo exercitu non hęſitaret procedere. Et ab Armenijs quidem, & Syris grato excipiebatur gaudio, & indulgenti fouebatur hoſpitio cum crucibus & candelabris per tramites occurrentibus. Turci autem poſterius agmen tentare aggreſſi, ſolertia *Baldwini* omnibus fruſtrati ſunt inſidijs, Samoſatenis exemplum fugæ facientibus. Samoſata eſt ciuitas vltra Euphraten, de qua fuit *Paulus* Samoſatenus, cuius hæreſim confutatam in hiſtoria *Euſebij* leget, qui volet. Hanc etiam ſi benè occurrit memoriæ, dicit *Ioſephus* obſediſſe *Antonium* quando ad eum venit *Herodes*. Huius igitur vrbis incolæ Turci, qui primi fuiſſent in Francos audaciæ incentiuum, primæ defectionis dedêre auſpicium. Itaque *Baldwinus* tutò Edeſſam perueniens nihil inferiùs, quàm ſperabat inuenit. Nam & * inuitatorijs profuſo fauore ſuſceptus, & non poſt multum tempus, illo â perfidis ciuibus dilaniato, legitimum vrbis ducatum adeptus, toto tempore, quo Franci apud Antiochiam, & Ieroſolymam laborauerunt, non immunis bellorum fuit, frequentibus aſſultibus hoſtes contriſtans ſuos.

al. inuitatoris

AT verò Nouembri menſe admonitus â *Boamundo* principe Antiochiæ, vt iter Ieroſolymæ iam tandem experirentur, profectionem compoſuit, propulſatiſque ſolo candidi vexilli viſu (quod inſigne in prœlio habebat) Turcis, qui ſperato eius diſceſſu pacem lęſerant, â dextra relinquens Antiochiã, venit Laodiciam. Ibi liberalitate *Raimundi* Comitis, qui ciuitati principabatur, tenui pretio ſufficientiam ſtipis mercatus, Gibello tranſito recentibus veſtigijs *Boamundũ* inſecutus eſt, qui eum fixis tentorijs operiebatur. Iunxit ſe cum eis cõmunione vię *Daibertus* Piſanus archiepiſcopus, qui nauigio multis ſibi ſociatis ciuibus Laodiciam applicuerat: & prętera duo alij epiſcopi. Itaiunctis agminibus computabantur ęſtimatione librata viginti quinq; millia. Quorum multi terras Sarracenorum ingreſſi pro charitate mercimonij fame cõcluſi; multi ex equitibus in pedites mutati, equis inedia interceptis. Accedebat miſerijs imbriũ affluentia; quòd in illis terris quaſi pręcipiti torrente pluuia hybernis duntaxat menſibus inundet. Itaq; pauperes carentes mutatorijs algido rigore moriebantur, quàm pluribus diebus nulli tecto ſuccedentes. Et huius quidem calamitatis nullum erat remedium, quòd & tentoria, & ligna deficerent. At verò famem nonnihil leuabant, arundines mellitas continuè dentibus terrentes, quas cannamellas, compoſito ex canna, & melle, nomine vocant. Sic hi, omnino â Tripolitanis & Cæſarienſibus immenſo

menſo ære neceſſaria nacti, Ieroſolymam venere ſolſtitij brumalis die. Occurrit illis ad portas rex *Godefridus* cum *Euſtachio* fratre, quem ad hoc tempus detinuerat, nihil gratiarum & liberalitatis in eorum omittens obſequio. Illi peractis in Bethleem ex more Dominicæ natiuitatis ſolennibus *Daibertum* patriarcham conſtituêre. In quo facto *Vrbani* Papæ conſenſum obligatum non ambigo: quòd eſſet is & reuerendus ſenio,& potens eloquio,& pollens marſupio.Igitur poſt Circumciſionẽ Domini ſumptis in Iericho palmis,quod inſigne peregrinantium antiquitas inſtituit,ſedes quiſq; ſuas raptim repetere properarunt. Cauſa feſtinationis erat putor inconditorum cadauerum,quorum ita exhalabat cœnum,vt ipſum violaret cœlum. Quocirca tabida peſtis in auras effluens multos ex his,qui nouiter venerant lætho dedit: cæteri per vrbes maritimas Tiberiadem,dico,& Cæſareã *Philippi* maturauerunt iter,quòd eos tenuitas victus,& hoſtilis metus vrgebant.Sed fami,vt dixi,conſuluere pedum celeritate,& trecentorum militum,qui eos de Baldac caſtello infeſtabant, furori proſpexerunt militaris artis calliditate. Námque ſimulata pauliſper fuga,vt ipſi de anguſtijs locorum euadentes Turcos inducerent,conſultò ceſſere, ſed mox retrouerſi diſperſos hoſtes pro libito fudêre. Putauerant illi noſtros pugnę inhabiles,quòd eſſent clypei eorum,& arcus pluuiali abundantia lentati: neſciebantque,quòd non in armorum,vel in tegminum fiducia, ſed in excellenti vi animorum, & crudo robore brachiorum victoria virorum conſiſtit.

ET tum quidẽ *Baldwinus*, Edeſſam, *Boamundus* verò Antiochiam incolumes remearunt. Initio autem Iulij menſis licentia famæ *Baldwini* auribus detulit, ſplendidum ducum noſtrorum margaritum offuſcatum,*Boamundum* ſcilicet captum, & in catenas eiectum,à quodam *Daniſman* gentili,& in illis terris potenti. Quapropter Ediſſenorũ & Antiochenorum manu coacta inſignem chriſtianorum contumeliam vlciſci ſperabat. Porrò Turcus, (qui magis fraude & euentu quàm virtute & militia ducem cepiſſet, quòd cum paucis ad Meletimam vrbem recipiendam venerat) ſciens Francos pro rei pudore viribus extremis in ſe vſuros,in ſua ſe recepit, compoſitis ſanè ordinibus non quaſi fugam intenderet,ſed quaſi triumphum duceret. Tunc *Baldwinus* vltra Meletimam duorum dierum viam progreſſus, cùm videret hoſtem belli neceſſitatem declinare, redeundum putauit, & antè tamen vrbem in ſuos vſus non inuito præfecto *Gabriele* tranſduxit.

INterea perlato ad ſe nuncio de fratris obitu, prouincialium ac ducum in eius electionem conſenſu commendata Edeſſa *Baldwino* cognato arctiſſimæ neceſſitudinis propinquitate coniuncto; & præter hæc,neque imprudenti neque ignauo ad Ieroſolymitanum regnum mentem impulit. Congregatis ergò equitibus ducentis,& peditibus ſeptingentis, iter plenum mortis & periculorum ingreſſus, vnde audaciæ tantæ contuitu multi,quos falſò fideles arbitrabatur,fuga clandeſtina delapſi. Ille cum reliquis Antiochiam petijt,ingens momentum deſolatis futurus conſilio ſagacis mentis informans,vt *Tancredum* peterent in ducatum.Inde per Gibeſium & Laodiceam venit Tripolim: cuius vrbis Ammiratus natione quidem Turcus,ſed genio naturali clemẽtiæ viſceribus profuſus,extra muros illi victui neceſſaria deſtinauit; adiecto quinetiam benignitatis mandato,vt prudenter ſe ageret,quia **Ducach* rex Damaſcenorum tramitem anguſtum occupauerat, per quem illum venturum audierat. Ille, quem puderet minis Saracenis moueri,conſtanti animo,quò propoſuerat, contendit. Sed ad locum veniens fidem Ammirati probauit. Eſt enim,citra ciuitatem Berithum milliarijs circiter quinque,locus omninò anguſtus iuxta mare, quem & prærupta rupium & arcta collium adeò coercent,vt centum viri faucibus illis potiti, quantumuis numerum itinerantium aditu prohibere queant. Locus eſt ineuitabilis de Tripoli Ieroſolymam euntibus. Huc ergo *Baldwinus* veniens ſpeculatores miſit,qui ſitum loci,& vires hoſtium renunciarent. Regreſſi legati difficultatem faucium,& aduerſariorum, qui inſederant,fiduciam vix pro timore intellecti anhelarunt. At *Baldwinus*, qui parùm ab optimo, qui vnquam fuerit, milite diſtaret, nihil perterritus aciem diſpoſitam in eos conſtanter inſtituit.Tunc *Ducach* mittit aliquos,qui prælia prima laceſſant,eliciantque incautos,retentans ampliores vires in locis opportunis.Itaque illi primò magno impetu venire,mox ſubinde ſubterfugere,vt noſtros in anguſtias deducerent. Non latuit *Baldwinum*

al.Duchac

winum huiuſcemodi calliditas;ſed antiquæ militiæ vſu inſtructus, ſuis, vt fugam ſimularent,innuit,ſimul & vt ſuſpicionem metus vrgeret, ſarcinas & impedimenta,quę iam depoſuerant reſumi, & iumenta ſtimulis agitari; quin & ordines laxari,vt hoſtes incurrerent,edixit. Tum verò hoc viſo Turci exultare,& dirum frendentes,vt *Eumenides* exululare crederes,noſtros inſequi. Quidam aſcenſis nauibus littora præoccupare, quidam equis præcurrere,& peregrinos incautè iuxta mare ambulantes interimere.Nec Franci ſimulatam fugam omiſere,donec ad planitiem,quam oculis deſtinauerãt,peruenirent.Nullíque tumultus excuſſere viris mentes, quinimmò neceſſitas, qua intercepti erant,aluit,& miniſtrauit audaciam: & pauci terraque marique innumeras ſuſtinuere manus. Namque vt viſum eſt ſatis metum finxiſſe, confertis ordinibus, & conuerſis ſignis inimicos iam iamque incurſantes incluſêre. Ita verſa rerum facie, qui vicerant victi, & victi fuere victores. Turci pernicioſa clade proſtrati; reliqui ad naues præcipiti ſtudio fugientes,cùm in altum plus iactu ſagittæ proceſſiſſent,ita nauigium remis, & totis pectoribus innixi propellebant, quaſi manibus aduerſariorum ad terram retrahi poſſent. Et vt miraculum nõ ſicut opinabile dubites, ſed ſicut viſibile quodammodo palpes,ſolummodo quatuor Chriſtiani milites fuſi victoriam cæteris ſanguine peperêre ſuo. Quapropter confirmo, quòd nunquam Chriſticolæ à Paganis vincerentur,ſi ante bellum fortitudinem ſuam cœleſtibus fulcirent præſidijs,& in bello armis ſuis amicas ſuperorum applicarent virtutes. Sed quia in pace omnibus ſe ingurgitant flagitijs,& in pugna ſola nituntur audacia; ideò, nec immeritò, multoties fortitudo eorum deuiat à bona fortuna. Comes ergo pulchro triumpho exultans, cùm reuerſus eſſet ad ſpolia cæſorum detrahenda,non paucos Turcos offendit viuos, quos damni corporis immunes,ſed pecunijs inanes dimiſit. Ipſe cum ſuis, ne aliqua fraus lateret retro ſecedens,nocte illa ſub oliuarum virgultis requieuit. Sed mox diluculo cum expeditis ad anguſtias acceſſit fide oculata viſurus loci naturam,intuitúſque omnia tuta eſſe (nam Turci qui pridie circa montem diſcurſibus laſciuierant, nocte intempeſta,cæde ſuorum viſa,omnes diffugerant) ſignificatione fumi facta,ſicut conuenerat,ſocijs diſceſſum hoſtium intimauit. Illi morarum vinculis abſolutis ducem continuò ſecuti.Tunc Berithi Ammiratus victum*præeuntibus miſit, pro virtute tanti exercitus ſtupefactus.Idem & Tyrij & Sidonij,& Acharonitæ,qui & *Tholoamitę, fecere,tacito metu Francorum fortitudinem ſuſpicientes. Nec minus homines *Tancredi*,qui in Caipha erant, liberales fuere, quamuis ipſe abſens eſſet. Caſtri illius nomen antiquum reperire nequeo; quia omnes mediterraneæ ciuitates,quas in Ioſepho legimus quondam fuiſſe,modò vel non ſunt, vel in viculos immutatæ nomina perdiderunt, maritimæ integræ manent. Ita per Cæſaream Paleſtinæ & Azotum in Ioppem ventum. Vbi prima illi gratulatio regni fuit, ciuibus ingenti gaudio portas aperientibus.

al.præterecuntibus

al.Ptholomaica

al.ſex

IGitur à Ioppitis Ieroſolymam deductus, & ibi fauorabiliter exceptus dierum *ſeptem ſpacio quieti ſatiſſecit. Inde ne Turci dubitarent indolem regni eius magno eorum malo adoleſcere, verſus Aſcalonem expeditionem mouit. Cúmque non longè ab vrbe vires ſuas oſtentaret, impetentes Aſcalonitas facili opera depulit, opportunum tempus ad id,quod mente intendebat, operiens. Denique repulſionem illorum gloriæ ſuæ tunc ſufficere arbitratus, in montana receptui cecinit, vt hoſtes perſequeretur. Nec non & inimicorum damno neceſſaria ſuis conquiſiturus: qui pro penuria terræ fame ſingultiebant, quia illo anno meſſis ægra victum negauerat,ſpem prouincię ſterili prouentu decipiens.Itaq; montana conſcendit,quò habitatores terrę Turci relictis villis conceſſerant,Syros ſecũ in penitus abditos ſpecus immergentes. Sed inuenere Franci quo commenta fugitiuorũ fallerent,fumo in ora cauernarum immiſſo: quo latrones fugati pertinaciam amiſere,vni & vni egredientes. Ita Turci ad vnũ omnes interfecti,Syri reſeruati. Inde digreſſus exercitus, Arabiamque petiturus, buſta præterijt patriarcharum *Abrahæ*, *Iſaac*, *Iacob*, & trium matronarum *Sarę*, *Rebeccæ*, *Liæ*. Locus eſt in Hebron, diſtans à Ieroſolymis tredecim millibus. Nam corpus *Ioſeph* iacet in Neapoli, quæ olim Sichem dicta eſt, marmore candido tectum, omnibúſq; tranſeuntibus perſpicuum. viſuntúrq; ibi fratrum eius mauſolea, ſed inferiori gloria.Venit ergò exercitus in vallem, vbi quondam Deus Sodomam,& Gomorram ſubuertit,

ſubuertit, cœleſtem flammam in ſceleſtos iaculatus. Ibi lacus per octodecim millia diffunditur nullius viuentis capax: præterea tractatu adeò horribilis, vt potantium ora torqueat, & guſtu amaro rictus diſtendat. Valli mons prominet, per loca ſcrobes ſalſas eructans, & quaſi congelato vitro totus perlucidus. Vbi colligitur quod quidam nitrum, quidam ſalis gemmam vocant. Euadentes ergo lacum venerunt ad villam ſanè locupletiſſimam, & mellitis pomis, quæ dactylos dicunt, fœcundam, quorum eſu ſe infarcientes vix lacunas ventrium implere, vix ingluuiem fauciũ præ dulcitudine temperare valebant. Cætera timore incolarum abraſa præter aliquantos Æthiopes ferrugineâ capillorum lanugine ſuliginem prætendentes. Quorum cædem noſtri æſtimantes infra virtutem ſuam non eos irâ, ſed riſu dignati ſunt. Huic villæ ſubiacet vallis, in quâ hodiéq; ſilex cernitur, quo percuſſo *Moyſes* muſſitãti populo aquas infudit. Latex adhuc tam vberi & præcipiti riuo influit, vt molendinorũ vertigines impetu ſuo rotet. Tum in decliui montis extat eccleſia in honore legiferi *Aaron* ædificata, vbi ipſe mediante & cooperante fratre ſerebat cum Deo alloquia. Ibi à præuijs viarum gnaris, qui ex Saracenis Chriſtiani eſſent, addiſcentes inde vſque ad Babylonem nihil eſſe niſi ieiunum ſolum, & omnium bonorum indigum: Ieroſolymam reuerſi ſunt, primitias regni tot hoſtilium regionum ſubiectione Deo conſecraturi.

PAratis igitur regalibus inſignijs magna gloriâ in Bethleem die Dominicæ natiuitatis à *Daiberto* patriarcha coronatus eſt *Baldwinus*, fauſta omnibus acclamantibus. Nam ex tunc & deinceps nihil non venerationis regiæ, & ipſe labore ſuo eſt meritus, & aliorum fauore adeptus, quamuis minimi & penè dico pudendi regni dominus. Quare decet Chriſti Domini clementiam ſuſpicere, & in potentiæ illius contuitu ſpatiari, cuius ſuffragio timeri Chriſtiani poſſent, qui officere nequirent. Vix enim in tota militia, 400. milites erant, & tot pedites, qui Ieroſolymam, & Ramulam, & Caipham, & Ioppe cuſtodirent. Nam qui veniebant nauigio, in tuto tamen inter tot hoſtiũ portus animo ſanctis adoratis ſtatim repatriandum cenſebant, pedeſtri viâ penitùs intercluſa. Cumulabat quinimmò difficultatem, quòd Martio menſe *Tancredus* diſceſſerat Antiochiæ principaturus, & nec ipſe regi, nec rex ipſi auxilium pro viæ longitudine conferre valebant; adde quòd ſi neceſſitas expoſceret ſine irreparabilis diſcriminis metu gentem ſuam de vno in aliud caſtrum ne tranſduceret. Euidens ergo miraculum pronuntio, quod Dei ſolius tutum ſuffragio tanta barbarorum horrebat natio.

ILlo anno, qui fuit Dominicæ incarnationis, milleſimus centeſimus primus, ignis ſacratus, qui ſolebat vigiliam Paſchę illuſtrare, tardauit plus ſolito. Sabbato enim lectis alternatim lectionibus Græcè & Latinè, repetitóque ter Kyrieeleeſon & melodia Claraſiorũ, perſtrepente, cùm necdum appareret ignis, & iam occiduus ſol veſperam vrgeret, noctem inueheret, ab omnibus cum mœrore in domos diſceſſum. Placuerat enim perpenſo conſilio, vt illâ nocte omni homine vacaret ſancti Sepulchri eccleſia, ne aliquis cui vlceroſa ſqualebat conſcientia, Deum magis irritaret ingerendi impudentia. Iámque diluculo ſenſim in lucem ſerpente, proceſſio Latinorum ad templum *Salomonis* edicitur, vt ibi oraturi Dei miſericordiam inuitarent. Idem circa ſepulchrum Domini faciebant Syri, vi doloris barbas & capillos vellicantes. Nec diu potuerunt pati diuina viſcera, confeſtim igne in vnam lampadem ſepulchri immiſſo. Quem cum aduertiſſet Syrus per feneſtram ſcintillantem plauſu manuũ lætitiam prodens curſum patriarchæ accelerauit. Ille clauibus, quas geſtabat, adytum ædiculæ ſepulchralis aperiens, cœleſte munus cereo accenſo extulit, omnibus ad hoc concurrentibus communicans. Mox per omnem eccleſiam cæteræ diuinitùs accenſæ ſunt lampades, mirum in modum illa, quæ proximè illuminanda eſſet, fumo præmiſſo vicinam accenſionem docente. Sic nimirum Chriſti vetus artificium nouit quos amat terrere vt mulceat, & in materiam tranſeat laudis comminatio poteſtatis. Quia enim dona Dei vſitata aſſiduitate ipſa vileſcunt hominibus; plærúmq; aſſenſum indulgentiæ ſuæ raritate commendat, vt ametur gratiùs, quod deſideratum fuerat ardentiùs.

al. Claraſſiorum

TVnc ſtolus nauium Ianuenſium & Piſanorum Laodiceam applicuerat, & inde Ioppen proſpero curſu nauigauerat; nautæque tractis ad terram ratibus, Ieroſolymæ cum rege Paſcha exegerant. Quorum ipſe virtutem pretio vadatus, tertiã partem pecuniæ pepigit de omnibus vrbibus, quas adquirere poſſent, & vicum vnum ciuitatis,

quem

quem eligerent, ita præcipites auríq; cupidine cæcos magis, quàm pro Dei amore impulit, vt ſanguinem ſuum nundinantes ſtatim *Azotum* obſiderent, & ad deditionem poſt tres dies flecterent. Nec verò difficulter oppidani ſe dedidêre, iram regis, ſi vi caperentur, reueriti, quia præterito anno *Godefridum* idem aggreſſum acriter repulerant, maleficio fortunæ adiuti. Siquidem cùm ille ſuos aſcenſu ſcalarum in muros promouiſſet, iam victores, iam faſtigia mœnium tenentes, repentinus ligneę turris caſus, quæ forinſecus muro adiecta erat, viros victoria priuauit, & plures extinxit; plures capti & ſæuitia Saracenorũ dilaniati. Inde Cęſareã Paleſtinæ *Baldwinus* totis viribus, & obfirmato robore obſidens, cùm videret ciuium pertinaciam & expugnandi difficultatem, machinas compaginari præcepit. factæ ergo petrariæ, facta turris ingens 20. cubitis altitudinem muri vincens. At verò noſtri moræ impatientes, & tam diutinę impotes expectationis, ſcalis erectis murum ſuperare aggreſſi obſtinatione virium ad ſuperiora euaſere, conſcientia virtutis frementes, quòd iam 15. diebus Saracenicis bellis intenti, tanti temporis ſpacium perdidiſſent. Quamuis igitur extrema vi à Cæſarienſibus certaretur multos molares in aſcendentes voluentibus, illi diſſimulato periculo *cuneo obſtantes perrupére, brachijs exertis, & ſtrictis gladijs rem agentes. Turci vlteriùs non ferentes, fugámque adorſi, vel ipſi ſe præcipitauerunt, vel hoſtili manu occubuerunt. Plures ſeruituti, pauci redemptioni ſeruati, inter quos Ammiratus vrbis, & epiſcopus, quem *Archadium* vocant. Erátque ſpectaculum, quod videnti cachinnum excuteret, dum Turcus in collo Chriſtiani pugno percuſſus Byzantinos euomeret. Nam miſeri extremæ inopiæ metu mares intra gingiuas, fœminæ intra non dicenda, nummos abſconderant; vides quod apertè loqui erubeſcit oratio. Sed intelligit profectò lector quod volo, immò quod nolo dicere.

al. cuneos

NEc adhuc quieuit imperator Babylonis, quin ducem & exercitum ad expugnandos Francos miſſitaret. Illi nauigio Aſcalonem appulſi, mox iuxta Ramulam curſitarunt, curis regis abutentes, qui tunc Cæſarienſi bello tenebatur. Agrorum igitur depopulatione ad congrediendum crebriùs illum irritarunt. At ille non impari calliditate, vt calor indomitus deferueſceret, vetito inſtantes paſſus langueſcere bello; hac effecit cunctatione, vt pleríque morarum pertæſi dilaberentur, reliquos qui eſſent 11. millia equitum, 21. millia peditum cum ſuis 250. equitibus, peditibus paulò minus 700. inuaſit. Paucaque cum militibus locatus, quibus ſi perſtarent, victoriam, ſi morerentur, gloriam promitteret, ſi fugerent, longè Franciam eſſe commoneret, primus in hoſtes irruit, productóque aliquantùm certamine, cum acies ſuas labare cerneret, deſperatis rebus occurrit. Ita nota ſui ſpecie Turcos proturbans, conto ducem proſtrauit, quo interempto tota diffugêre agmina. Noſtri, qui principio pugnæ ita circumſepti fuerant, vt nullus alterum videret, tunc dominicæ crucis vexillo præuio adeò virtutem exercuerunt, vt quinque millia trucidarent ex Francis 80. equites, pedites paulò plus deſiderati. Porrò ſequentes ſucceſſus ſolatio fuerunt, quòd equites 500. Arabas interemerunt. Illi ante Ioppen biduò cucurrerant, ſed parùm explicantes Aſcalonem redibant, viſóq; eminùs exercitu noſtro, ſuos eſſe ſperantes tanquam triumphantibus congratulaturi obuiam ibant. Sed tandem aliquando iaculis in ſe emiſſis intelligentes Frãcos eſſe, perinde palluerunt, ſicut nudis qui preſſit calcibus anguem, vt Poëtæ verbo vtar. Itaq; ipſo ſtupore hebetes terga cędentibus **exhibuêre.** Ita rex Ioppen perueniens errorem epiſtolæ, quę *Tancredo* à Ioppitis miſſa falſo regem cum exercitu extinctum nunciauerat, veraciori ſcripto correxit. Iamq; *Tancredus* iter ad Ieroſolymam parauerat, cùm nuncius veniẽs oſtenſo ſigillo regio mœſtitiam depulit, lætitiam reformauit.

LOngum eſt ſi velim explicare omnia eius certamina, quomodo Tiberiadem, Sidonem, Accaronem, id eſt, Ptolemaidẽ, quomodo poſtremò cunctas maritimas vrbes ſubegerit: quo modo penè omnem diem Turcorum mortibus inſignierit, aut aſſultu clãdeſtino aut bello publico. ingentes operas eiuſmodi deſiderat relatio hominis, qui ampullato eloquio, & curioſo abũdet otio. Nobis vtrumq; deeſt, & quod maximè obeſt rerũ expedita ſcientia; omnia verò indulgẽti famę credere, & facilitatẽ auditorum fallere veracis *hiſtorici nõ debet eſſe. Quocircà illa ſolũmodo, quæ *ſcripto comperi, apponam, quibus ad vnguem comprobetur glorioſa viri deuotio, & gratia victura in ſeculo. illúdque conſtanter aſſeuerauerim, paruâ manu magna illum prælia perſæpe luſiſſe:

al. hiſtoriæ
al. ſcripta

luſiſſe: nec vnquam campum fugiſſe præter apud Ramulam & apud *Acharonem. Enimuerò ambas fugas prædicabiles exceperunt victoriæ, quod magis inconſiderata virtute, quàm timore prouenerint, ſicut paucis inſertis lector agnoſcet. *al. Accaronem*

EO Septemb. cuius 7. Idus prędictum fuit præliũ, *Willielmus* Comes Pictauẽſis Ieroſolymam perrexit multa ſecum ducens agmina, vt æſtimarentur 60. millia militum, & multò plura peditum. Iuit cum eo *Stephanus* Comes Burgundiæ, & *Hugo* Lizianenſis, frater *Raimundi* comitis, & *Hugo Magnus*, & *Stephanus* Bleſenſis, antiquæ diſceſſionis improperiũ noua & excogitata virtute ſarcire cupientes. Itaq; per Conſtantinopolim profectus, cum inſolenti reſponſo (vt ſuperiùs dixi) *Alexium* offendiſſet, illo non curante, vel potiùs procurante Solimanni incurrit inſidias, qui ſciens exercitum fame & ſiti laborare, quòd aliquantis diebus errabundi per paluſtria, & inuia loca iuerant, cum 300. millibus ſagittariornm occurrit. Nullam vnquam luctuoſior Francis pugna viſa, quia nec timidum fuga, nec audacem virtus poterat eripere diſcrimini. quòd in arcto loco pugnaretur, & in confertos ſagittarũ nubes nõ fruſtraretur. Interfecta igitur pluſquam 100. millia præda omnis abducta; ita *Solimannus* ex manubijs Francorum claras manibus ſuorum nactus inferias, diſpendium Niceæ vltus eſt. Sed quia multis tramitibus itum erat, nec omnes cæſi, nec omnia direpta. Nam præter Pictauienſem, qui penè ad pudẽda nudatus erat, cęteri omnes comites promptè ſua defenſitauerãt. Omnes ergo recollectis ex fugâ militibus præter *Hugonem magnum*, quẽ mortuũ Tharſenſis ciuitatis vrna excepit, Antiochiam conuolarunt; in quibus *Tancredus* egregiæ pietatis miles ingentem munificentiæ ſuæ gratiam oſtendit, cunctos quatenus poterat pecunijs ſuſtentans, *Willielmum* præcipuè, quem fortunæ viciſſitudo eo afflictauerat inuidioſiùs, quo ante prouexerat ſereniùs, qui præter gazas, quarum damno non adeò afficiebatur, quòd caducæ ſunt, & reparabiles, ex tot militibus eximijs ſolus penè remanſerat ſuperſtes. Ita recreatis animis iter moliti, vndecunq; belli occaſiones quærebant, ſenſit ſitim furentium prima Tortuoſa ciuitas: qua peruaſa & direpta non modicum præteritas ærumnas releuarunt. Inde ad anguſtias, de quibus ſuperiùs dixi venerunt, vbi eos rex iampridem operiebatur, contra Turcos, ſi prohibere vellent, opem laturus. Eius virtute defenſi, & benigno apud Ioppem hoſpitio excepti Ieroſolymam proximo Paſcha contenderunt, vbi ſacroſanctum ignem lætis hauſerunt oculis, deuotis adorarunt animis. Poſthæc reuerſi Ioppem aſcenſis nauibus, patriam quiſque ſuam redire meditabatur. Quorum Pictauenſis continua venti proſperitate prouectus patriam tenuit: cæteri retrò violenter acti.

IAm verò menſe Maio *inchoante Turci & Arabes Ramulam obſederunt, ſuperioris anni damnum noui exercitus ſupplemento, eodem reficientes numero. Epiſcopus vrbis prudenter opportunitate ſpectata, cauit ſibi loco, Ioppem latenter profectus. Iámque rex exierat credens falſo aſſerentibus non eſſe hoſtes pluſquam quingentos; itaque nec aciem dirigere, nec pedites conuocare curauit, tantum milites regem ſequi cornicines monuerunt, multum amicis ſuadentibus vt Turcorum fraudes caueret. *Stephani* duo Bleſenſis & Burgundus regem equis inſecuti, ne deſides & inglorij, ſed triumphalis pompæ *conſcij terras repeterent ſuas. ſed aliam, quam opinabantur, gloriam, aliam victoriam fata parabant viris. Namq; rex viſa hoſtium multitudine, dum ſe fruſtratum opinione cognoſceret ira mentem ſaucius, & magnanimitatis conſcientia fremens, quid faceret, hæſitabat. Si cederet, præteritæ gloriæ ignominiam: ſi pugnaret, ſuorum mortes animo volutabat. Veruntamẽ, vicit calor ingenitus, & terga iam dabat metus, cum commilitonum hortatibus animatus, vt fugam in caſtellum per medios hoſtes intenderet, acquieuit. Cæteri cum clamore ſecuti denſiſſimas perruperunt acies, animas ſuas Deo conſecrantes, & mortes impigrè vlti; comites quoq; feriendo defatigati adeò vt manus gladijs obrigeſcerent, neci ſuccubuerunt. Rex in arcem lapſus ex 200. quos duxerat, aliquantos ſocios habuit, quibus orantibus vt vitam dignaretur fugiendo producere, ſua pericula mundo parui ponderis eſſe, illius vitam ad multorum profectum valere, vtpote qui omni ſeculo ſit virtutis ſpectaculum, quamuis in fractis rebus ingenti animi conſtantia, dignum ſe credidit vita. Itaque quinque militibus comitatus in montana rependo inſidiantes eluſit. Militum vnus fuit *Robertus* Anglus, vt ſuperiùs dixi, cæteros notitiæ noſtræ fama tam longinqua occuluit. Ille cum tribus alijs *al. mediante* *al. conſocij*

alijs comprehenſus eſt,quintus euaſit cum rege. Turci extremam vim furoris in illos, qui euaſerant in arcem,effuderunt,in quibus fuit *Hugo* Lirianenſis,& *Gaufredus* Vindecinenſis: tres tantùm ſuperſtites Ieroſolymitanis nuncij miſeriarum fuerunt. Rex interdiu latens,noctu per auia cornipedem curſu exhauſtum ſtimulans, Azotum peruenit,pulchro & ad miraculum Dei prono ſalutis euentu,quòd paulò antè Turci diſceſſerant, qui iam biduò circa vrbem prædas egerant. Inde Ioppen nauigio veniens Ieroſolymitanis epiſtolam de vitæ ſuæ certitudine legauit.Portitor chartæ fuit homuncio Syrus, qui etſi inueniretur,habitus vilitate, & ſermonis noti commercio inſidiantes falleret. Hic notis ſibi per deuia compendijs perfidorum pericula declinans, tertio die Ieroſolymam peruenit. Tum equites, qui vrbem tutabantur iunctis ſibi auxiliariarium peditum turmis ad Ioppen profecturi, iter mari proximum direxerunt mediterraneis deuitatis. extremi tamen agminis Turcis vrgentibus interfecti, quòd vel equis vel peditibus deſtituebantur. Ita congregatis ex Ieroſolymis nonaginta equitibus ex Tiberiade octoginta, quos *Hugo* dux ſtrenuiſſimus adduxerat in ſubſidium, armigeri quoque pro penuriâ in locum militum allecti. Poſterâ ergo die moram pugnæ abſoluit, Turcis iam adeò ferocibus, vt paratis machinis murum Ioppes aggredi meditarentur. Præuentum hoc *Baldwini* diligentia, & Dominica cruce præuiâ, qua ſuperius bellum caruerat. Totis regni viribus alacriter itum in hoſtes; acriter certatum. at illi more ſolito noſtros circumgyrantes, actũ de Chriſtianis putarunt hilari vlulatu vociferantes: ſed affuit, qui de cœlo reſpexit tandem Dominus Ieſus, Francíſque animoſitatem ingerens inimicos campo priuatos coniecit in fugam. Hoc etiam in anteriori prælio factum eſt, vt non ſemel eiecti tentorijs, poſteà multitudine ſuperarint. Tum autẽ cùm pedites eminùs ſagittis,& equites lanceis comminùs ferirent,omni ſpe pedibus commiſſa fugere perſeuerauere.

ALtera illi pugna poſterioribus annis fuit, in qua milites noſtri Turcorum copia preſſi & in fugam acti,etiam ſalutare vexillum amiſere. Sed cùm longiuſculè fugiſſent,reuerſi ſunt, pudor famæ trepidos animauit, vt ignominiam propulſarent. Ingens ibi pugna virorum fuit collato pede, & aduerſo pectore rem agentium. Noſtri crucem reportarunt, fuſis aduerſarijs campum vindicantes. Cecidêrunt ibi plures, quos ego quoque noram, inter quos *Godefridus*, abnepos eius nothus, iam inde à pueritia vmbram virtutis vultu colorans, veritatem animo ſpirans. Ambæ ergo fugæ fuere in principio quaſi fomentum ignominiæ,ſed in fine verax alimentum glorię, Illa nominatior, ſed iſta fructuoſior. Deinde ad ſupplementum rerum, quas amiſerat, ſimul & ad legitimum connubium non multò pòſt Comitiſſa Siciliæ Ieroſolymam venit,tantas gazas cubiculo regis inferens,vt mirum cuiuis videatur,vnde mulier tam infinitos pretioſæ ſuppellectilis cumulos coaceruarit; & tunc quidem illam thoro recepit, ſed non multò pòſt dimiſit. Aiunt incommodo tactam, quo eius genitalia
al.exertit Cancer morbus incurabilis * exeſit. Illud conſtat, regem prolis inopem fuiſſe; nec mirum ſi homo cuius ocium erat ægreſcere, vxoris amplexus horruerit, omnem ætatem in bellis deterens. Quibus laboribus effecit, vt admirabilis & pænè diuina virtus eius fuerit præſentibus ſtimulo, futura poſteris miraculo. Obijt in expeditione Arabica menſe Aprili, & publico funere Ieroſolymis iuxta fratrem tumulatus cum decimo ſeptimo anno regni quartus accreſceret menſis. vir multis laboribus emeritus, & cuius gloriæ nullus prætendit nubila liuor, niſi quòd fuerit pecuniæ iuſto tenacior, ſed huius culpæ facilis, & vera erit excuſatio, ſi conſideretur quòd neceſſaria in remanentes effuſio munerum inhibuerit, quò minùs mercaretur fauorem abeuntium.

al. Edeſſæ al.ad hoc tempus SVcceſſit ei *Baldwinus* cognatus dux *Ediſſæ, quem moriens regem denunciauerat antiquis iam ſtipendijs laudatum. Ille *multis annis regnum impigrè tutatus, etiam auxit Antiocheno principatu, quem occiſo *Rogerio* filio *Richardi* obtinuit. Vtráſque ergo regiones egregio moderamine rexit, minori quidem præſumptionis roncho ſed maiori & conſultiori prouidentia. Quamuis ſint, qui eius opinionem lacerent, tenacitatis eum nimiæ arguentes. Quare cum præterito anno non longè ab Ieroſolyma equitantem Turci cepiſſent, paucis aut nullis gemitibus ſui eum deſiderarunt. Latuítque penè anno & incolas, & rumigerulos, quò terrarum abductus,ſi

ſuperis

ſuperis auris veſceretur, necne. *Refutarunt porrò Ieroſolymitæ vel regem facere, vel ordinem & ducatum militum interrumpere, quoad rei certitudo ſciretur, propter eius abſentiam in nullo infractiores. Poſtmodum verò cognito loco, quo vinculatus fuerat, milites audaciſſimi, ſpeciem negotiatorum mentientes, armis ſub veſtibus occultatis, oppidum ingreſſi regem ęripuêre diſcrimini, proteſtati non ſe id conferre eius auaritiæ, ſed *Gozelim* de Turbexel gratiæ, qui nihil vnquam penſi fecerat, quin omnia, quæ poſſet, militibus erogaret, vixit diu frugi homo, & nulli, præter hanc culpam infamiæ obnoxius. Principatus Antiochenus ad *Boamundum* ſpectat filium, de quo nunc dicam.

al. Recuſarunt

al. Boamundi

10

Boamundus, Roberti Guiſcardi ex Normãnia filius fuit. Alter *Rogerus* ex Appula genitus, qui cognomẽ marſupij à patre meruit, quòd paterno & curioſo intuitu deprehendiſſet eum iam à tenero libenter nummos numerare. Nam *Boamundus* ætatis maiuſculæ nihil erat quod retineret, ſed etiam puerilia xenia diſpertiret. Itaque *Rogerus* Apuliam, quæ ſibi materno genere competere videbatur, accepit. *Boamundus* cum genitore ad Dyrrachinum bellum profectus eſt. Cúmque oppidani fiducia mœnium iactitarent ideò vrbem Durrachium nominatam, quòd contrà omnes obſidiones imperterrita duraret: & ego (inquit *Guiſcardus*) vocor *Durandus*, & eoúſque in obſidione durabo, quo ciuitati nomen auferam: vt non Durrachium ſed Mollucium à modò dicatur. cuius reſponſi conſtantia effecit, vt confeſtim pauefacti portas aperirent. Ita tutus à tergo cæteras vrbes, vſque ad Theſſalonicam leuiore labore ſubegit. Iámque illuc peruenerat, iam *Alexium* tum per ſe, tum per filium vinci poſſe docuerat, cum vxoria fraude deceptus ingens *diſpoſitum morte deſtituit. Tum verò *Boamundus* Apuliam reuerſus aliquot caſtella fraterna indulgentia tenuit, multa ipſe virtute & prudentia conquiſiuit. Nam ad fratrem ſpecie tenus ducatus peruenerat, alterum bellõ *meliorem ſecuti. Iam verò parui momenti fuit, quòd paterni propoſiti ſequax *Guibertum* repellens *Vrbano* validiſſimè aſtitit, & cunctantem impulit, vt Gallias ad concilium Clari montis accederet, quo eum *Raimundi* prouincialis Comitis, & epiſcopi Caturicenſis epiſtolæ inuitabant. Concilióque celebrato libens occaſionem accepit, & in Græciam copias traiecit, ſubindéque promouens exercitum modeſtè *Raimundum* & *Godefridum* operiebatur. Quibus venientibus ſociatus magnum incitamentum cæteris erat diſciplinæ militaris ſcientia, & virtute nulli ſecundus. Sed quia quæ cum cæteris fecit, communi laudi ſors attribuit, & quomodò captus fuerit anterior ſermo notitiæ dedit, nunc qualiter ſe ſeruicio exuerit, dicendum. *Daniſman enim cùm videret nihil vtilitatibus ſuis applicari, quòd tantum virum teneret, inflexus animo de pacis conditionibus actitare cœpit, nam nec illum occidere, nec effuſa in ſe Chriſtianorum odia concitare, nec ſine ſpebus in perpetuum valituræ pacis dimittere volebat. Pollicitus ergo *Boamundus* continuam gentili concordiam, reuertit Antiochiam argenteos compedes, quibus illigatus fuerat, deferens ſecum, à ſuis ergo exceptus plauſibiliter, Laodiceam, & cæteras vrbes, quas *Tancredus* acquiſierat, ſuſcepit, ne videretur oſcitare otio, dum auunculus ſuſpiraret in ergaſtulo. Nec multò pòſt Gallias venit offerens catenas ſancti *Leonardi* honori, quæ ſibi fuerant oneri. Fertur enim in primis ſanctus ille abſoluendorum vinculorum potens, vt videntibus, nec mutire audentibus aduerſarijs, pondera ſua captiuus liberè aſportet. Ita ducta vxore filia regis Francorum, & altera *Tancredo* miſſa repetijt Apuliam, ſequentibus ſe Francorum proceribus, qui ſpe maioris commodi patriam deſerebant, ſimul & ſpectaturi cominus, quid viua virtutis ſpecies efficeret, quam tam inſignis fama vbique loqueretur. Itaque ille diſpoſitis apud Apuliam rebus ſuis, denuò in *Alexium* efferatus eſt, prætendens belli cauſſam peregrinorum iniuriam, qua ille perinfamis erat. Sed parùm & propè nihil geſſit proſperè ſolertis imperatoris deceptus aſtutia, qui omnes duces eius aut pecunijs obæratos ab eo alienauit, aut veneno, vt dixi, ſuſtulit. Quapropter animo deiecto Apuliã redijt, ibíq; poſt paucos dies, dum ad Antiochiam iter meditaretur, defungitur ætate citra ſeniũ, prudẽtia infra nullũ, relicto tenerioris ęui filio, vir in aduerſis conſtans, in proſperis circumſpectus. nam &

al. depoſitum

al. meliores

al. Daniſſam

pro ſuſpicione noxiæ potionis paratum commentus erat remedium, cultellum, qui ante ora comedentis infixus,ſudore,mirum dictu,prodebat manubrij,ſi quid tecto illatum eſſet veneficij. Poſt eum *Tancredus* Antiochiæ principatui præfuit, haud pudendus auunculo nepos. Qui cùm & ipſe communem mortalium viam obitu præpropero triuiſſet, ſucceſſit *Rogerius* filius *Richardi*. Is gloriæ anteceſſorum in bellis non impar, ignominiam tamen auaritiæ incurrit. Quapropter cùm eum milites cauerent, ſtipendiario milite pænè nullo & indigena rarò Turcis congreſſus occubuit mortem ſuam non ignauè vltus. Nam cùm ab Turcis captus & deloricatus,iuberetur enſem reddere, negauit ſe vlli redditurum,niſi duci, quod omnes infra dignitatis ſuæ deditionem aſpiceret. credidit infœlix Ammiratus ſimulatis vocibus, & iam galea caput nudatus porrexit manum, vt reciperet *Rogerij* gladium.Tunc verò ille infrendens, & totis fortitudinis reliquijs in ictum ſe cogens Turco caput decuſſit, mòxque perfoſſus excogitato genere virtutis dedecus ſeruitutis effugit.Eius mortem *Baldwinus* ſecundus rex Ieroſolymorum vltus inſigniter, principatum ciuitatis & filiam ſuam *Boamundo* filio *Boamundi* ſeruauit fideliter.

R*Aimundus* fuit filius *Willielmi* antiquiſſimi Tholoſæ comitis qui vir acer & efficax patrium anteceſſorum ſuorum ſocordia obſcuram titulis ſuis reddidit illuſtrem. vxor eius *Almodis* multis viciſſim deſponſata multam ex omnibus ſobolem tulit, inſano muliercula pruritu & irreuerenti, vt cùm ei longo vſu vir diſplicuiſſet, aliâs migraret nouos impletura penates; denique primum Arelatenſi Comiti nupta,mox illius pertæſa. Huic *Willielmo* ſe coniunxit, cui cùm duos peperiſſet filios, Barcinonenſem ad connubium illexit Comitem. Porrò *Willielmus* mortis confinis foribus Toloſanum comitatum dedit filio æquiuoco, ſed moribus abſono, quòd eſſet craſſioris ingenij; nihil Toloſani contrà eum nouerent familiæ illius dominatui aſſueti. *Raimundus* verò viuacioris ſpiritus Caturcēſem accepit & immane,quantum auxit, Arelatenſi & Narbonenſi & Prouinciali, & Lemouicenſi adiunctis. Toloſam quoq; à germano emit pluribus annis ante magni motus viam profecto Ieroſolymam. Sed hæc multi temporis interceſſu & ætate impenſa labori. Itaque pugnis ſemper aſſiduus legitimam vxorem non deſiderauit, multinubo concubinatu voluptatem exercens. Deniq; ex vna pellicum filium natum *Bertrannum* cognatione, & hæreditate dignatus eſt,quòd in aliquantis patriſſaret. cui vxorem coniunxit *Matildis* Marciſſæ neptem ex Longobardia natam,vt illius affinitate,*illius prouinciæ partes tutaretur.Ipſe quoque extremis ferè annis vxorem aſciuit filiam regis Tarraconenſis,ſplendidam dotem pactus, æternam ſcilicet prouinciarum conterminarum pacem.Nec multò pòſt niuem capitis reſpiciens Ieroſolymitanum iter vouit, vt laſſi & effœti corporis vires iam vel ſerò Deo deſeruirent; authore præcipuè Caturcenſi epiſcopo, cuius præcipua opera ipſe impugnatus ſemper fuerat: etiam in quodam duello altero lumine priuatus, cuius inſigne calamitatis præ ſe ferens non ſolùm nō occultabat,ſed etiam vltrò gloriabatur ſpecimen nobilis militiæ oſtentans. Tunc autem mutua fœderati amicitia,vt ſenectutem ſuam diuinis conſumerent cultibus: *Vrbano* iam in prædicationem prono ſtimulos addidêre, vt tranſitis Alpibus potiſſimum apud clarum montem conſiliū cogeret, quòd eſſet ea ciuitas,& illorum patriæ propinqua,& ex tota Gallia venientibus opportuna. Veruntamen in ipſo ad concilium itinere pontifex obitu defecit. Succeſſit curæ illius pontifex Podij, de quo ſuprà diximus, cuius hortatibus animatus, & vmbone protectus *Raimundus* primus omnium laicorum crucem accepit, adijciens voto vt nunquam in patriam rediret, ſed potiùs duraturo in Turcos labore ruinam præteritarum iniquitatum extenuaret. Iam verò in itinere plura dedit indicia fortitudinis, ad laborem primus,ad quietem vltimus;plura etiam patientiæ,quòd partæ Antiochiæ,quam præoccupauerat,*Boamundo*,& turri *Dauid*, *Godefrido* libenter ceſſerit. Sed tandem nimijs exactionibus quorundam fracta patientia in deditionem vrbis Aſcalonenſis decidit. Siquidem in primo Francorum aduentu oppidani exploratis omnium ducum noſtrorum moribus ipſum in patronum elegêre,quòd multi eo antea à monte*Peſſulano nauigio venientes negotiatum,fidem eius,& virtutem in cœlum tulerant. Itaq; traditis clauibus ſacramento ducem adegêre,vt nulli Chriſtianorum poteſtatem vrbis refunderet,

al.illas

al.Pillerio

refunderet, ſi ipſe vel nollet tenere, vel nequiret. Tunc a proceribus muſſitatum eſt expoſtulantibus vrbem regis dominio, quòd ei parùm valeret regnum, ſi non haberet Aſcalonem, quæ hoſtibus eſſet receptaculo, noſtris obſtaculo. Et rex quidem leniter vt omnia, & vultu tranquillo conueniente moribus, rem allegabat, cæteri peruicaciùs. hæc ille verba parui pendebat, non infirmis rationibus dicta eorum caſſa faciens; omnes ſocios ſuos iam ſibi receptui conſuluiſſe, partim patriam deuectos, partim acquiſitam inhabitantes prouinciam. Se ſolum abiurata natali terra nec illuc poſſe redire, nec *hîc receptum habere; ceſſiſſe ſe in alijs, hoc modò paterentur, vt Aſcalonem in fidelitatem ſancti Sepulchri teneret, cæterum ne redderet ſacramento feciſſe. Quo audito cuncti ſtrepere, cupidum & perfidum vocare, vt vix manibus temperarent. Contumeliæ huius rubore Comes ſuffuſus ab æqui boniq; viri deſciuit officio inimicis Dei claues contradens, & metum peierandi multorum in poſterum ſanguine compenſans. neq; enim ad hunc diem ciuitas illa capi vel vi, vel ingenio potuit: Quia & plures ex hominibus illius vrbis affluenti opulentia delectati fidei transfugio ciuium charitatem meruêre. Ita vir ille Ieroſolymam egreſſus Laodiceam venit qua ſubiugata aliquantum ibi morarum nexuit. Cúmque Conſtantinopolim iuiſſet, obtinuit Laodiceam *Tancredus* vi an amore ambiguum. Ille interim Byzantio commoratus, prudentia, qua vigebat, effecit vt *Alexij* gratiam haberet. Vnde contigit vt imperatoris benignitate per tuta deductus ſocietate ærumnarum non implicaretur, quas *Willielmum* Pictauienſem, & cæteros ſuperiùs incurriſſe diximus, cum quibus tortuoſam ciuitatem cepit, ſed illis vltrà euntibus ſolus poſſedit. Et vt latiùs vires ſuas ſpargeret, oppidum contra Tripolim, quod caſtellum peregrinorum vocant, firmauit, & ibi *Herbertum* epiſcopum ex abbate conſtituit. Et, vt quaſſæ ſuorum vires aliquanta quiete coaleſcerẽt, cum Tripolitanis in ſeptennium fœdus iecit. Veruntamen ante præſtitutum terminum pax rupta eſt deprehenſo intra caſtellum quodam oppidano cum pugione toxicato, quem ſub fœmore occultarat. Tum profectò Tripolitanæ victoriæ ſupremam manum impoſuiſſet, niſi propè diem mors adueniens præſentis vitæ ſpiritum ſubduxiſſet ingentia parturientem. Cuius morte audita *Willielmus* de monte Peſſulano, & cæteri duces prouinciæ *Willielmum* peregrinum, quem in ipſa obſidione ex Hiſpania ſuſceperat, vix quadrimum in patriam deuehendum curarunt, ſollicita omnium ſpe in ſucceſſionem educandum. Nec inuitus *Bertrannus* * factum, quamuis ſe inconſulto, audiuit, vt paternas adoreas inſtauraret. Itaque innumero ſuccinctus milite præcipuéque Ianuenſibus, & Pizanis annitentibus, qui de coniugis cognatione erant, Tripolim terra, marique aggreſſus eſt, diuturnáque obſidione fractam in poteſtatem redegit. Succeſſit ei *Pontius* ex Longobarda filius, adoleſcens gloriæ maiorum æmulus, ſortitúſque eſt iugalem *Tancredi*, quondam Antiocheni principis vxorem. Id enim ille moriens præceperat, proteſtatus adoleſcens in ephœbo, & Chriſtianorum commodum, & Turcorum omnifariam diſpendium. *Pontius* ergo Tripoli principatur, ſancti Sepulchri ſe profitens ſeruum, auitum ſcilicet & paternum ſecutus exemplum.

al.hâc

al.fratrem

Robertus filius *Willielmi* Anglorum regis primi, natus in Normannia ſpectatæ iam virtutis habebatur adoleſcens, quando pater Angliam venit, fortitudinis probatæ quanquam exilis corporis, & pinguis aqualiculi. Inter bellicas patris alas excreuit primæuo tyrocinio, parenti in omnibus morem gerens. Veruntamen iuuentæ viridem indutus calorem, Normanniam ſe à patre adhuc viuente fatuorum ſodalium inſtinctu impetrare poſſe ſperauit. Quod cùm ille negaſſet terriſonæ vocis roncho iuuenem abigens, iratus abſceſſit *Robertus*, multíſque aſſultibus patriam infeſtauit. Primò quidem excutiente genitore cachinnos, & ſubinde dicente per reſurrectionẽ Dei probus erit *Robelinus* curta ocrea: hoc enim erat eius cognomen, quòd eſſet exiguus, cæterum nihil habens quòd ſuccenſeres, quia nec illepidæ formæ, nec infaceti eloquij, nec virtutis imbecillæ, nec eneruis erat conſilij. Poſteriùs verò rex adeò effera ſuccenſus eſt ira, vt eum & benedictione vltima, & hæreditate fraudaret Anglica, Comitatu tantùm Normanniæ, ægrè licèt & improbè retento. Poſt nouem annos

Ieroſolymitanæ viæ laboribus periculum ſuæ fortitudinis fecit, & in multis quidem mirabilis apparuit, vt nunquã à Chriſtiano vel pagano potuerit ex equite pedes fieri. Tunc verò maximè in bello Antiocheno, cuius ipſe victoriam pulchra experientia nobilitauit. Nam cùm Turci, vt diximus, ſubitò terrefacti fugæ ſe dediſſent, noſtríque palantes vehementer impeterent, * *Corbanach* dux genuinæ virtutis memor retento equo, ſuos inclinauit, famulos ignauos, & annoſarum victoriarum oblitos vocans, vt victores quondam orientis paterentur ſe ab aduena, & penè inermi populo finibus excludi. Quo clamore multi reſumentes animum Francos conuerſi vrgere, & propiores cedere cœpere, *Corbanach* ſuos animante & hoſtes feriente, vt imperatoris, & militis officium probè exequeretur. Tum verò Normannus comes & *Philippus* clericus filius *Rogerij* comitis de mõte Gomerico, & *Warinus* de * Taneo caſtello Cenomãnico mutua viuacitate ſe inuicem hortati, qui ſimulata antè fuga cedebant, conuertunt cornipedes, & quiſque ſuum comparem inceſſens deijciunt. Ibi *Corbanach* quamuis Comitem cognoſceret, ſolo tamen corpore menſus, ſimul & fugere inglorium arbitratus, audaciam congreſſus morte propinqua luit, vitali ſtatim ſpiritu priuatus. Cuius nece viſa Turci qui iam gloriabundi vlulabant ſpe recenti exinaniti fugam iterarunt, in eo tumultu *Warinus* cecidit, *Robertus* cum *Philippo* palmam retulit. *Philippus* hac militia * præcluus, ſed Ieroſolymis, vt fertur, bono fine functus præter exercitium equeſtre literis clarus. Ita *Robertus* Ieroſolymam veniens, indelebili macula nobilitatem ſuam reſperſit, quòd regnum conſenſu omnium ſibi vtpote regis filio delatum recuſaret, non reuerentiæ, vt fertur, contuitu, ſed laborum inextricabilium metu. Veruntamen patriam reuerſo, in qua licenter ſe delicatis voluptatibus inſeruiturum putauerat, affuit pro hac culpa (vt credo) Deus miſericorditer vbique ſæuiens, & omnes eius dulcedines amariſſimis offenſionibus offuſcans, ſicut conſequenti ſcripto palàm fiet.

al. Corbaguath

al. Tanea

al. præcluſus

VXorem filiam *Willielmi* de conuerſana, quam rediens in Apuliam duxerat, cuius elegantiſſimæ ſpeciei prodigium vix vllius diſertitudinis explicabit conatus, poſt paucos annos morbo amiſit, deceptam, vt dicunt, obſtetricis conſilio, quæ pro affluentis lactis copia puerperæ mammas ſtricta præceperat illigari faſcia. Sed acceſſit tantorum malorum grande ſolatium filius ex coniuge ſuſceptus, qui *Willielmus* dictus vaticinio nominis auiti, ſpem egregiæ * indolis aleret in poſterum. Pecuniam infinitam, quam ſocer eius dotis nomine annumerarat, vt eius commercio Normanniam exueret vadimonio, mimorum & nebulonum ſinibus ita ingeſſit, vt pauculis diebus nec nummus ſupereſſet. Præcipitauit quoque eius infamiam inconſultus aduentus in Angliam, vt regnum *Henrico* fratri eriperet, ſed certorum, qui eum inuitauerant, deſtitutus auxilio, germani paci facilè acquieuit, vtriuſque partis ducum arbitrio trium millium marcarum annuũ donum ab Anglia verbo tenus habiturus. Nam promiſerat iſta rex non daturus, ſed fratris facilitatem non neſciens blandam credulitatem luſerat, dum interim calor bellicus deferueſceret. Porrò ille quaſi cum fortuna certaret, vtrum plus illa daret, an ipſe diſpergeret, ſola voluntate reginæ tacitè poſtulantis comperta, tantam maſſam argenti benignus in perpetuum ignouit; accliues fœminei faſtus preces pro magno exoſculatus. Erat enim eius in baptiſmo filiola, offenſarum igitur immemor erat, culparum, quatenus non debet, remiſſor, omnibus pro voto reſpondens aduentibus, ne triſtes dimitteret, etiam quæ dare non poſſit, compromittens. Qua morum dulcedine, qua laudari, & ſubiectorum amorem mercari debuerat, adeò in contemptum ſui Normannos exacuit, vt nullius eum momenti æſtimarent. Tunc enim potentum quiſque ſibi aduerſari, tunc manubiæ prædarum per totam regionem agi, tunc vulgus expoliari. Quas incommoditates comiti prouinciales deferentes, nullum referebant auxilium, dum ille primò commotus, mox vel munuſculo, vel temporis interceſſu ira langueſcente leniebatur. Idcircò extremis malis admoniti opem regis *Henrici* cenſuêre implorandam, vt laboranti patriæ ſuccurreret. Ille Cæſarianæ ſententiæ aſſiſtens, *Si violandum eſt ius gratia ciuium violandum eſt, alijs rebus pietatem colas*, non ſemel in Normanniam vires traiecit, vt laboranti iuſticiæ manum daret: tantúmque poſtremò valuit, vt totum terram præter Rothomagum, & Faleſium, & Cadomum ſubiugaret. Iámque *Robertus* ad hoc venerat, vt in vicis illis penè ſe altero

al. probitatis

tero, vagaretur, precarium victum à Burgensibus nundinaturus. Quare offensi Cadomenses non diu in fide mansere; sed rege per nũcios admonito portis serratis, & repagulis obiectis vrbem clausere. Quo *Robertus* cognito effugere gestiens, vix permissus est, armigero tamen cum cubiculi pannis retento. Inde raptim, Rothomagum veniens, dominum suum regem Francorum, & cognatum Comitem Flandrensem de suffragio conuenit: sed nullo impetrato ad bellum publicum venit vltimam fortunam experturus. Qua illũ infœlici pede persequente captus, & ad diem mortis in libera tentus custodia laudabili fratris pietate: quòd nihil prẹter solitudinem passus sit mali, si solitudo dici potest, vbi & custodum diligentia, & iocorum prætereà & obsoniorum non deerat frequentia. Tenebatur ergo sociorum omnium * vitæ superstes, nec * vnquam vsq; ad obitum relaxatus. patria lingua facundus, vt sit iucundior nullus, in alijs consilios, vt nihil excellentius, militiæ peritus, vt si quis vnquam; pro mollitie tamen animi nunquam regendæ reipub. idoneus iudicatus. Veruntamen quia iam superiùs dixi, quæcunque noram de *Hugone Magno*, & Blesensi, & Flandrensi Comitibus non incongruè, (vt opinor) quartum librum hac meta concludam.

al. viæ
al. & vtrum aliquando sit exiturus vero vacillante in dubio

PROLOGVS LIBRI QVINTI.

ORdine rerum vocãte tempus Henrici *regis ingressi sumus. Cuius gesta stylo officio posteris tradere, maioris quàm à nobis debeat est operæ. Nam etsi sola, quæ nostras aures attigerunt, scripto mandarẽtur, cuiuslibet eloquentissimi neruos fatigare, & grandia possent armaria grauare. Quis ergo conetur omnia illa consiliorum pondera, illa gestorum regaliũ molimina enucleatim retexere? altioris sunt ista negotij & otiosioris animi. vix hoc auderet vel* Cicero *in prosa, cuius adorat sales tota latinitas, vel si quis versuum fauore* Mantuanum *lacessit poetam. adde quòd dum ambiguis relatoribus fidem detraho, homo procul ab aulicis mysterijs, secretus, maiora gesta ignorans, paucis manum appono. Quare verendum est, ne dum literæ distant ab animi voto, minor videatur, cuius gesta multa prætereo. Veruntamen huius culpæ, si culpa dicenda est, bona erit apud illum deprecatio, qui meminerit me, nec omnia eius gesta potuisse nosse, nec omnia, quæ noueram, scriptum iri debuisse: Alterum exegerit personæ meæ exilitas, alterum coactura sit lecturorum satietas. Pauca igitur rerum eius liber hic quintus suo vendicabit gremio, cætera proculdubio & feret fama, & victura in posteros feret memoria. Nec verò à proposito priorum quatuor degenerabit, sed quædam, quæ hîc & aliâs eius acciderunt tempore procudet, quæ forsitan vel non scripta, vel multis sunt incognita. Occupabunt itaque ista magnam partem voluminis præfata venia tam longarum digressionum & in hoc, & in alijs.*

* *
*

P. iij.

¶ De Henrico primo.

Enricus iunior filius *Willielmi Magni* natus eſt in Anglia anno tertio poſtquam pater eam adierat; infans iam cum omnium votis conſpirantibus educatus egregiè, quòd ſolus omnium filiorum *Willielmi* natus eſſet regiè, & ei regnum videretur competere. Itaque tyrocinium rudimentorum in ſcholis egit liberalibus, & literarum mella adeò auidis medullis indidit, vt nulli poſteà bellorum tumultus, nulli curarum motus eas excutere illuſtri animo poſſent. Quamuis ipſe nec multum palàm legeret, nec niſi ſummiſſè cantitaret. Fuerunt tamen (vt verè confirmo) literæ, quamuis tumultuariè libatæ, magna ſupellex ad regnandi ſcientiam, iuxta illam *Platonis* ſententiam, quâ dicit *Beatam eſſe remp. ſi vel Philoſophi regnarent, vel reges Philoſopharẽtur*. Philoſophia ergo non adeò exiliter informatus, ſenſim diſcebat, vt ſucceſſu temporis prouinciales mitiùs contineret, milites nonniſi diligentiſſimè exploratа neceſſitate committere ſineret. Itaque pueritiam ad ſpem regni literis muniebat, ſubinde patre quoque audiente iactitare Prouerbium ſolitus: *Rex illiteratus, aſinus coronatus*. Ferunt quinetiam genitorem non prætereuntem, notata morum eius compoſitione, quibus viuacem prudentiam aleret, ab vno fratrum læſum, & lachrymantem his animaſſe, *Ne fleas fili, quoniam & tu rex eris*.

VIceſimo ergo primo regni paterni anno, ætatis 19. in Pentecoſte apud Weſtmonaſterium ſumpſit arma à patre, cum quo tunc Normanniam nauigans non multò pòſt præſens funeri eius aſtitit, cæteris fratribus, quò quémq; ſpes tulerat, dilapſis, vt ſuperior ſermo non occuluit. Quapropter paterna benedictione, & maternâ hæreditate ſimul, & multiplicibus theſauris nixus ſupercilium germanorum parum faciebat, vtriq; vel aſſiſtens, vel aduerſans pro merito; inclinatior porrò *Rodberto* pro manſuetudine, eius lenitatem ſuo rigore ſatagebat acuere. Contrà ille noxia facilitate delatoribus credulus, fratrem immeritum iniurijs vexabat, quas vel breuiter taxare non erit incongruum.

EO tempore, quo fiementibus aduerſus *Willielmum* ſecundum Angliæ proceribus, *Robertus* in Normanniam ventum expectabat ad nauigandum: *Henricus* in Brittaniam eius iuſſu abſceſſerat. Tum ille occaſione aucupata omnem illam pecuniarũ vim teſtamento patris adoleſcentulo legatã, quæ erat trium millium marcarum, in ſtipendiarios ſuos abſumpſit. Id *Henricus* reuerſus licèt forſitan ægrè tuliſſet, taciturna præterijt induſtria. Enimuerò nunciata pacis compoſitione in Anglia, depoſita militia ferias armis dedêre. Comes in ſua, iunior in ea, quę frater ſuus dederat, vel promiſerat, diſceſſit. Namq; & in acceptum promiſſa referebat cuſtodiens turrim Rothomagi in eius fidelitatẽ; ſed delatione peſſimorũ ceſſit in aduerſum fidelitas, & nulla ſua culpa in ipſo eodẽ loco *Henricus* liberè cuſtoditus eſt, ne ſeruatorũ diligentiã effugio luderet. Poſt mediũ annũ laxatus, fratri *Willielmo* inuitanti ſeruiturũ ſe obtulit. at ille nihilo modeſtiùs ephœbũremunerans, plus anno inanibus ſponſionibus egentẽ diſtulit. Quapropter *Roberto* emendationẽ facti per nũcios promittente, Normanniã venit amborũ fratrũ expertus inſidias. nam & rex pro repulſa iratus, vt retineretur, fruſtrà mandarat; & comes accuſatorũ lenocinijs mutatus voluntatẽ verterat, vt blanditijs attrectatũ non ita facilè dimitteret. Verùm ille Dei prouidentia, & ſagaci ſua diligentia cuncta euadẽs pericula, occupatione Abrincarũ & quorundã caſtellorum coẽgit fratrẽ libenter paci manum

manum dedere. nec multò pòst *Willielmo* veniente in Normanniã, vti se de fratre *Roberto* vlciscereturr, Comiti ob sequelam suã exhibuit Rothomagi prouẽtus. deniq; regios eò interdiu venientes, qui dolo ciuium totam iampridem occupauerant vrbem, probè expulit, admonito per nuncios Comite, vt ille â fronte propelleret, quos ipse â tergo vrgeret. Vnde factum est, vt *Conanum* quendam proditionis apud Comitem insimulatum, quem ille vinculis irretire volebat, arbitratus nihil calamitosius posse inferri misero quàm vt exosum spiritum in ergastulo traheret. Hunc ergo *Conanum Henricus* suæ curæ seruatum iri postulauit. Quo concesso in superiora Rothomagensis turris eum duxit, iussóq;, vt latè circumposita diligenter ex arcis ędito specularetur, sua per ironiam omnia futura pronuntians, inopinum ex propugnaculo deturbans in subiectum Sequanam præcipitauit. comitibus, qui secum aderant pariter impellentibus protestatus, nullam vitę moram deberi traditori. quoquo modo alieni hominis posse tolerari iniurias, illius verò, qui tibi iuratus fecerit hominium, nullo modo posse differri supplicium, si fuerit probatus perfidiæ. Parum hic labor apud *Robertum* valuit, virum animi nobilis, qui statim ad ingratitudinem flexus benè meritum vrbe cedere coègit. Illud fuit tempus, quo, vt suprà lectum est, apud montem sancti *Michaëlis* ambobus fratribus *Henricus* pro sui salute, simul & gloria restitit. Ita cùm vtriq; germano fuerit fidelis, & efficax; illi nullis adolescentem possessionibus dignati ad maiorem prudentiam æui processu penuria* victualium informabant. *al. mactuallium*

OCciso verò rege *Willielmo*, vt suprà dictum est, post iusta funeri regio persoluta, in regem electus est, aliquantis tamen antè controuersijs inter proceres agitatis, atq; sopitis, annitente maximè Comite Warwicensi *Henrico*, viro integro, & sancto, cuius familiari iamdudum vsus fuerat contubernio. Itaq; edicto statim per Angliam misso iniustitias â fratre, & *Ranulpho* institutas prohibuit, pensionum & vinculorum gratiam fecit, effœminatos curia propellens, lucernarum vsum noctibus in curia restituit, qui fuerat tempore fratris intermissus; aliquarum moderationem legum reuocauit in * solitum, sacramento suo & omnium procerum, ne luderentur, corroborans. *al. solidum* lætus ergo dies visus est reuirescere populis, cùm post tot anxietatum nubila serenarum promissionum infulgebant lumina. Et nequid profectò gaudio accumulato abesset, *Ranulpho* nequitiarum fæce tenebris ergastularibus incluso propter *Anselmum* pernicibus nuncijs directum. Quaprepter *certatim plausu Plebeio concrepante in *al. statim* regem coronatus Londonię nonis Augusti, quarto post obitum fratris die. Hęc eò studiosiùs celebrabãtur, ne mentes procerum electionis quassarentur pœnitudine, quòd ferebatur rumor *Rodbertum* Normanniæ Comitem ex Apulia aduentantem iamiamque affore. Nec multò pòst suadentibus amicis, ac maximè Pontificibus, vt remota voluptate pellicum, legitimum amplecteretur connubium, die sancti *Martini* accepit *Matildam*, filiam *Malcolmi* regis Scottorum. cuius amori iampridem animum impulerat parui pendens dotales diuitias, dummodo diu cupitis potiretur amplexibus. Erat enim illa licet genere sublimis, vtpote regis *Edwardi* ex fratre *Edmundo* abneptis, modicæ tamen domina supellectilis, vtroque tunc parente pupilla, de qua posteriùs vberior erit narrandi materia.

Robertus intereà Normanniam veniens Comitatũ suum obsistente nullo recepit, quo audito omnes penè huius terræ optimates fidei regi iuratæ transfugæ fuere, quidam nullis extantibus caussis, quidam leuibus occasiunculis emendicatis, quòd nollet ijs terras, quas vellent, vltrò pro libito eorum impertiri. Soli *Robertus* filius *Haymonis*, & *Richardus* de Recuers, & *Rogerius* * Bigod, & *Robertus* Comes de Mellento *al. Bigot* cum fratre *Henrico* iustas partes fouebant. Cæterum omnes vel clàm pro *Roberto*, vt rex fieret, mittere, vel palàm contumelijs dominum inurere, *Godricum* eum & comparem *Goditham* appellantes. Audiebat hæc ille, & formidabiles cachinnos iram differens eijciebat, stultitias fatuorum insania obiectas artificioso silentio dissoluens, blandus odij dissimulator, sed pro tempore immodicus retributor. accessit temporum turbini versutia *Ranulphi*. Namque ille sollicitato per nuncios dapifero suo funem sibi afferri impetrauit. Funem minister aquæ baiulus (proh dolor) amphora immensum detulit. quo ille muro terris demissus, si læsit brachia, si excoriauit manus, parum curat populus. Inde Normanniam euadens Comiti iam anhelanti, & in feruorem *al. Goddinã*

prælij

prælij prono addidit calcaria, vt incunctanter veniret.

SEcundo ergo *Henrici* anno menſe Auguſto applicans apud **Portesmouthe**, copias ſuas, in omnem regionem expoſuit, effudit, obiecit. nec verò Rex ſegnitiei deditus fuit, ſed innumeram é regione manum contraxit, dignitatem ſuam, ſi neceſſe foret, aſſerturus. nam licèt principibus deficientibus, partes eius ſolidæ manebant, quas *Anſelmi* Archiepiſcopi, cum coepiſcopis ſuis, ſimul & omnium Anglorum tutabatur fauor. Quapropter ipſe Prouincialiũ fidei gratus, & ſaluti prouidus, plęrumq; cuneos circuiens docebat, quomodo militum ferociam eludentes clypeos obiectarent, & ictus remitterent. quo effecit, vt vltroneis votis pugnam depoſcerent in nullo Normannos metuentes. Sed ſatagentibus ſanioris conſilij hominibus, qui dicerent pietatis ius violandum, ſi fraterna neceſſitudo prœlio cõcurreret, paci animos accommodauêre reputantes, quòd ſi alter occumberet, alter infirmior remaneret, cùm nullus fratrum pręter ipſos ſupereſſet. Sed & trium millium marcarum prómiſſio leuem Comitis ſallebat credulitatem, vt procinctu ſoluto de tanta pecunia menti blandiretur ſuæ, quam ille poſteriori ſtatim anno voluntati reginæ libens, quòd illa peteret, condonauit.

POſteriori anno rebellauit *Robertus* de Beleſmo, maior filiorũ *Rogerij* de monte Gomerico obſirmans contra regem caſtella Brigas, & Arundellum. comportatum eò frumentum ex omni regione **Scrobeſberie**, & quicquid neceſſarium bellum efflagitat, deuectũ. Nec minùs caſtellum Scrobesberienſe rebellioni conſenſit, Wallenſibus pro motu fortunæ ad malum pronis. Rex itaq; animo rigens, omniaq; aduerſa virtute premens militia coacta Brigas obſedit, vnde iam in Arundellum tranſierat *Robertus* alimentorum copia, & militum ferocia ſatis abundeq; munitum locum pręſumens. ſed paucos poſt dies oppidani & formidine cõſcientiæ, & fortitudinis regiæ militiæ flexi ſe dedidêre. Quo audito ab incepto tumore Arundellum deſtitit, regali ſe addicens clientelæ, egregia ſanè conditione, vt dominus ſuus integra membrorum ſalute Normanniam permitteretur abire. Porrò Scrobesberienſes per *Radulphum* tum abbatem Sagij, poſteà Cantuarię archiepiſcopum regi miſere caſtelli claues deditionis pręſentis indices, futuræ deuotionis obſides. Ita diſſentionis incendiũ, quod putabatur fore magnum, pauciſſimis diebus in cineres conſenuit. et deſertorum, ſemper nouis rebus inhiantium, auiditatem coërcuit. *Robertus* cum fratribus *Ernulpho*, qui paternũ cognomen ſortitus fuerat, & *Rogerio* Pictauenſi (quòd ex ea regione vxorem acceperat ſic dicto) Angliam perpetuò abiurauit, ſed vigorem ſacramenti temperauit adiectio, niſi regi placito quandoque ſatisfeciſſet obſequio.

TVnc fax bellorũ immiſſa Normanniæ, perfidorum admixtione, quaſi rogalibus alimentis animata conualuit, circumquaq; poſita corripiens. eſt enim Normannia opportuna, & patiens malorum nutricula, quamuis non multo tractu regionum diffuſa. Itaque diu ſeditiones inteſtinas probè tolerat, & pace reddita in fæcundiorem ſtatum maturè reſurgit, turbatores ſuos illius Prouinciæ diffiſos cùm libuerit in Franciam liberis anfractibus emittens. Contrà Anglia nec diu infeſtos patitur, ſed ſemel intrà ſinum ſuum receptos vel dedit, vel extinguit, nec populatibus attrita rediuium citò caput attollit. Quocircà Normanniam Beleſmitanus veniens & tunc, & deinceps habuit malignitatis ſuæ complices, & (ne parum videretur) illices. in his erat *Willielmus* Comes Morecolij, filius *Roberti* regis patrui. Is ſemper â puero *Henrici* gloriæ inuidus, tum maximè in aduentu Normanni prauum animum extulit. non enim contentus duobus Comitatibus Morecolij in Normannia, & Cornugalliæ in Anglia, Comitatum Cantiæ, quem *Odo* patruus habuerat, â rege exigebat: infeſtus & improbus adeò, vt infama arrogantia ſe deuotaret non indueturum chlamydem, niſi â patruo, (vt dictitabat) ſibi refuſam conſequeretur hæreditatem. Sed tunc quidem ſuſpenſi calliditate reſponſi fruſtratus eſt Rex prudentiſſimus hominem. diſcuſſis verò turbinibus, ſerenáque pace reddita, non ſolùm, quæ petebat, non annuit, verumetiam indebitè retenta repetere cœpit: modeſtè tamen & iudiciali placito, vt nihil quod faceret videretur reſultare iuri, & calcitrare ab æquo. Tunc verò *Willielmus* ſententia iudicij expunctus, indignabundus, & fremens Normanniam abijt. Ibi præter aſſultus, quos Regijs caſtellis irritus fecerat, in *Richardum*

quoque

quoque Comitem Ceſtrenſem *Hugonis* filium debacchatus, nonnulla partibus eius appendicia inuaſit, carpſit, abraſit. Erat ille tunc pro ætate paruulus, & regis fidei, tutelæq; accommodatus.

HI ergo duo factionum capita, rebellionum incentiua cum alijs quos nominare pudet, patriam populationibus latè contriſtabant. Cõſumebanturq; frequentes, ſed caſſæ apud Comitem querelæ prouincialium de violentia clamantium. Mouebatur his ille, ſed rebus ſuis timens, ne exacerbati eius interpolarent otium, diſſimulabat. At verò rex *Henricus* pro fratris infamia, quam cumulabat patriæ miſeria, dolorem tranſeuntem ferre nequibat; crudele & à boni principis officio longè eſſe permenſus, quòd impij homines pauperum fortunis ingluuiem ſuam vrgebant. itaq; fratrem ad ſe accitum in Angliam ſemel blandè verbis, pòſt verò in Normanniam veniens non ſemel durè bellis admonuit, vt Comitem non Monachum ageret. Nam & incentori *Willielmo* omnia, quæ habebat in Anglia, abſtulit, caſtella ad ſolum complanauit. Sed cùm ad pacem nihil promoueret, diu deliberatione conſilij regia ſublimitas curis pectus exercuit, vtrum fraternæ neceſſitudinis oblitus patriam diſcrimini eriperet, an indiſcretam pietate fluctuare permitteret. et profectò commune commodum, & pietas priuatæ neceſſitudinis intuitu terga dediſſet, niſi (vt aiunt) *Paſchalis* Apoſtolicus dubitantem ad opus Epiſtolis impelleret, aſſeuerans facundia, qua vigebat, non fore ciuile bellum, ſed præclaræ patriæ prędicandum emolumentum. Itaq; Normanniam veniens breui totam cepit, vel potiùs recepit, omnibus ad eius dominium confluentibus, vt feſſæ prouinciæ vigore, quo pollebat, conſuleret. Non tamen ſine ſanguine tantam victoriam conſummans, multos ex chariſſimis amiſit. Inter quos *Rogerium* de Gloceſtre probatũ militem in obſeſſione Faleſij arcubaliſtæ iactu in capite percuſſum, præterea *Robertum* filium *Haimonis*, qui conto ictus tempora, hebetatuſque ingenio non pauco tempore quaſi captus mente ſuperuixit. Meritò mulctatum ferunt, quòd eius liberandi cauſſa rex *Henricus* Baiotas ciuitatem, cum principali Eccleſia ignibus abſumpſerit. Sed vtrique, vt ſperamus, purgabile fuit. Nam & detrimẽta Eccleſiæ rex mirificè reſarciuit, & *Robertus* Monaſterium Theochesberiæ ſuo fauore, non facilè memoratu, quantum exaltauit, vbi & ædificiorum decor, & Monachorum charitas aduentantium rapit oculos, & allicit animos. horum diſpendium, vt fortuna ſarciret, ſummam manum ingruente bello impoſuit, venientemque contra ſe cum non contemnenda manu fratrem, & *Willielmum* Comitem Morecolij & *Robertum* Beleſmi ditioni eius facili opera contradidit. Hoc bellum actum eſt apud Tenerſebrei caſtellum Comitis Moritolienſis, ſabbato in ſancti *Michaëlis* vigilia. Idem dies ante 40. circiter annos fuerat, cùm *Willielmus* primus Haſtingas appulit, prouido forſitam Dei iudicio, vt eo die ſubderetur Angliæ Normannia, quo ad eam ſubiugandam olim venerat Normannorum copia. Captus eſt ibi Comes Moretolij, qui eo venerat ſtudioſam ſui operam oppidanis pollicitus, ſimul & iniurias ſuas vltum iri ſperans. Sed (vt dixi) preſſus, ſqualoris carcerei tota vita accolatum accepit, viuacitate mentis & alacritate iuuentutis nonnihil laudandus, ſed pro perfidia finem aſperum emeritus. Et tunc quidem Beleſmenſis in ipſo exordio mortem cauit effugio: ſed dum poſtmodum clandeſtinis factionibus regem irritaſſet, & ipſe captus cæterorum inuolutus eſt periculo, ad mortem perpetuo incluſus ergaſtulo. vir pro incompoſitis moribus intolerabilis, & in aliorum delicta inexorabilis: præterea ſæuitia notabilis cùm in alijs tum in hoc, quòd puerulum ex baptiſmo filiolum, quem in obſidatum acceperat, pro modico delicto patris excæcauerit, lumina miſelli vnguibus nefandis abrumpens; ſimulationis & argutiarum plenus, frontis ſereno, & ſermonum affabilitate credulos decipiens, gnaros autem malitiæ exterritans, vt nullum eſſet maius futuræ calamitatis indicium, quàm prætenſæ affabilitatis eloquium.

ITa rex clarus ſucceſſibus ouans in regnum regreſſus eſt compoſita pace in Normannia, qualem nulla ætas meminit, qualem nec ipſe pater magno illo rerum & verborum * faſtu vnquam efficere potuit. In cæteris quóque genitoris æmulus rapinas *al.rouche* curialium, furta, ſtupra, edicto compeſcuit; deprehenſis oculos cum teſticulis euelli præcipiens. contra trapezitas (quos vulgò monetarios vocant) prȩcipuam ſui diligentiam exhibuit, nullum falſarium, quin pugnum perderet, impunè abire permittens,

qui

qui fuisset intellectus falsitatis suæ commercio fatuos irrisisse.

SCottorum Reges lenitate sua palpauit morem fratris æmulatus. siquidem ille *Dunecanum* filium *Malcolmi* nothum,& militem fecit, & regem Scottorum mortuo patre constituit. sed eo patrui *Duuenaldi* fraude interempto, *Edgarum* in regnum promouit, præfato *Duuenaldo* astutia *Dauid* iunioris, & viribus *Willielmi* extincto. *Edgaro* fatali sorte occumbente, *Alexandrum* successorem *Henricus* affinitate detinuit, data ei in coniugium filia notha, de qua ille viua nec sobolem, quod sciam tulit, nec ante se mortuam multum suspirauit. defuerat enim fœminæ, vt fertur, quod desideraretur, vel in morum modestia, vel in corporis elegantia. *Alexandro* maioribus suis apposito, *Dauid* iunior filiorum *Malcolmi*, quem Rex Comitem fecerat & connubio insignis fœminæ donauerat, solium Scottorum ascendit. Iuuenis cæteris curialior, & qui nostrorum conuictu,& familiaritate limatus â puero, omnem rubiginem Scotticę barbariei deterserat. denique regno potitus mox omnes compatriotas triennalium *tributorum pensione leuauit, qui vellent habitare cultiùs, amiciri elegantiùs, pasci accuratiùs. Neque verò vnquam in acta historiarum relatum est tantæ sanctitatis tres fuisse pariter reges, & fratres, maternæ pietatis nectar redolentes. Namque præter victus parcitatem, eleemosynarum copiam, orationum assiduitatem, ita domesticum regibus vitium euicerunt, vt nunquam feratur in eorum thalamos, nisi legitimas vxores isse, nec eorum quenquam pellicatu aliquo pudicitiam contristasse. Solus fuit *Edmundus Margaritæ* filius â bono degener, qui *Duuenaldi* patrui nequitiæ particeps, fraternæ non inscius necis fuerit, pactus scilicet regni dimidium. Sed captus & perpetuis compedibus detentus ingenuè pœnituit, & ad mortem veniens cum ipsis vinculis se tumulari mandauit, professus se plexum meritò pro fratricidij delicto.

*WAllenses Rex *Henricus* semper in rebellionem surgentes crebris expeditionibus in deditionem premebat, consilióque salubri nixus, vt eorum tumorem extenuaret: Flandrenses omnes Angliæ accolas eò traduxit. plures enim, qui tempore pro matris paterna cognatione confluxerant, occultabat Anglia, adeò vt ipsi regno pro multitudine onerosi viderentur. Quapropter omnes cum substantijs & necessitudinibus apud Ros prouinciam Walliarum velut in sentinam congessit, vt & regnum defæcaret, & hostium brutam temeritatem retunderet. Nec eò seciùs illuc expeditionem pro temporum opportunitate dirigebat; in quarum vna, incertum, cuius audacia eminus insidianti arundine impetitus probè & pulchrè euasit, fideliter hamatę thoracis adiutus beneficio, & simul perfidiam frustrante Dei consilio. Sed nec tunc autor teli eminuit, nec vnquam posteà inuestigari valuit, quamuis ille statim non hæsitasset dicere, sagittam non â quolibet Wallensi, sed â prouinciali emissam, per mortem domini nostri talia pronuntians, quem morem iurandi vel iræ nimietas, vel rei serietas ab ore principis extorquebat. Nam & ea hora in proprio solo, non in hostica regione progrediebatur sensim & cautè exercitus, vt nihil minùs, quàm insidias quis opinari possit. Nec tamen intestini discriminis metu pedem ab incepto retulit, donec Wallenses, datis obsidibus nobilium suorum filijs, cum aliquanta pecunia, & multo peculio regiæ magnanimitatis motum sedarent.

BRittones trāsmarinos, quos adolescens vicinos castellis suis *Dansronto, & monti *S. Michaëlis* habuerat, pecunijs ad obsequiū transducebat. Est enim illud genus hominum egens in patria, aliâsq; externo ære laborioſę vitę mercatur stipendia. Si dederis, nec ciuilia sine respectu iuris & cognationis detrectans prœlia, sed pro quantitate *nummorum ad quascunq; voles partes obnoxium. Huius consuetudinis ille non inscius, si quando opus habuisset stipendiarijs militibus multa perdebat in Brittones, fidem perfidæ nationis nummis suis mutuatus.

RObertū Comitē Flādrię primis regni sui tēporibus offendit hac caussa *Baldwinus* senior huius *Roberti* auus: *Willielmū* in Angliā venientē arguto quo pollebat, cōsilio, et militū additamēto viuaciter iuuerat. His ille illustres crebrò retributiones refuderat, omnibus, vt ferunt, annis trecētas argēti marcas pro fide, & affinitate socero annumerans. Ea munificentia in filio *Baldwino* non imminuta, hęsit in *Roberti Frisonis* malitia, quā superior nō prēterijt sermo. Porrò iste *Robertus Frisonis* filius omissū munus â *Willielmo* 2. non difficulter impetrauerat, quòd, & is cognationē prętēderit: & ille inuictū animum

al, cubitorum

al, Gwalenses

al Dranfonto

al, munerum

animum in ſpargenda pecunia haberet. Verùm *Henricus* maiori pondere rem ventilans, vt nec indebitè adamaret pecunias, nec niſi debitè dilapidaret habitas: *Roberto* ab Ieroſolyma reuerſo, & quaſi pro Imperio 300. argenti marcas exigenti, in hanc reſpondit ſententiam: Non ſolitos reges Angliæ Flandritis vectigal pendere, nec ſe velle libertatem maiorum macula ſuæ timiditatis fucare. Quapropter ſi ſuo cõmittat arbitrio libenter ſe, quod opportunitas ſiuerit, vt cognato & amico dare, ſi verò in exactione permanendum putauerit, omninò negare. Hac ille ratione deiectus, animum multo tempore in regem tumuit, ſed parum aut nihil ſimultatibus adiutus, manſuetudini mentem accommodauit, expertus regem poſſe flecti precariò, non faſtu tyrannico. Iam verò *Baldwino* filio eius varietas temporum cauſſas irarum in regem dedit. Siquidem *Willielmum* filium *Roberti* Normanni volens hæreditati intrudere, alienis ſe ſponte negotijs immiſcuit, crebróque caſtella regis in Normannia inopinatis fatigabat aſſultibus. Magnum incommodum, ſi fata ſiuiſſent, terræ minatus. ſed apud Archas maiori manu militum, quàm timebat exceptus mortem maturauit, crebris ictibus galea quaſſata cerebrum violatus. cauſſam ferunt morbi augmentati, quòd ea die allium cum auca præſumpſerit, nec nocte Venere abſtinuerit. Hîc intueantur poſteri eximium regalis pietatis exemplum, quòd medicum peritiſſimum decumbenti miſerit, illachrymatus, ſi credimus, morbo perire, quem pro admiratione fortitudinis ſaluari maluiſſet. Succeſſor eius *Carolus* nulla moleſtia vires regis inquietauit, primò fœdere ſuſpenſo, mox etiam confirmato amicitiam eius amplexus.

PHilippus rex Francorum regi noſtro nec vtilis, nec infeſtus fuit, propterea quòd eſſet ventri magis, quàm negotijs deditus, nec prætereà caſtellis eius collimitaneus. pauca enim, quæ tunc habebat in Normannia, magis Brittanniæ, quam Franciæ vicina erant. Adde quòd (vt ſuperiùs dixi) *Philippus* accedente ſenio, libidine grauis, comitiſſæque Andegauenſis ſpecie luſus, illicitis ardoribus defœneratus famulabatur. Quocircà ab Apoſtolico excommunicatus, cùm in villa, qua manſitabat, nihil diuini ſeruitij fieret, ſed diſcedente eo tinnitus ſignorum vndique concreparent, inſulſam fatuitatem cachinnis exprimebat; Audis, inquiens, bella quomodo nos effugant? adeò erat omnibus Epiſcopis Prouinciæ ſuæ deriſui, vt nullus eos deſponſaret præter *Willielmum* Archiepiſcopum Rothomagenſem. Cuius facti temeritatem luit multis annis interdictus, & vix tandem aliquando per *Anſelmum* Archiepiſcopum Apoſtolicæ communioni redditus. *Philippo* intereà nulla mora inſanæ temulentiæ ſatietatem fecit, niſi quòd in extremo vitæ tactus morbo Monachicum apud Floriacum accepit habitum. pulchriùs & fortunatiùs illa, quòd ætate & ſanitate integra nec ſpecie rugata apud fontem *Euraldi* ſanctimonialium appetijt velum. Nec multò pòſt præſenti vitę vale fecit, Deo forſitan prouidente non poſſe delicatæ mulieris corpus religionis laboribus inſeruire.

AT verò *Ludouicus* filius *Philippi* varium ſe præſtitit, in neutra parte benè conſtans. primo enim tempore plurimus in fratrem irarum, auctor *Henrico* ad capiendam Normanniam fuit, corruptus videlicet Anglorum ſpolijs, & multo regis obryzo. non quòd ille obtulerit, ſed quòd alter inuitauerit vltrò adhortans, ne clariſſimæ olim patriæ neruos diſſimulatione ſua ſuccidi ſineret. poſteà verò ſimultas inter eos exorta eſt pro *Theobaldo* Comite Bleſenſi, filio *Stephani*, qui apud Ramulam occubuit, quòd *Theobaldus* ſuſceptus erat *Stephano* ex *Adala* filia *Willielmi* magni. diu igitur ex parte regis noſtri labores viarum conſumpſerunt nuncij, vt dignaretur *Ludouicus* ſatisfactionem *Theobaldi*. Ille verò parui faciens preces, *Theobaldum* ab Apoſtolico denotari fecit quaſi arrogantem, & Deo rebellem, qui præter auſteritatem morum, quæ omnibus videbatur intolerabilis, ferebatur dominum ſuum fraudare auitis poſſeſſionibus. Itaque diu productis inimicitijs, cùm vterque groſſum tumeret, nec alter alteri pro perſona cederet, *Ludouicus* Normanniam venit inflatiori anhelitu latè omnia exhauriens. Nunciabantur hæc regi, qui apud Rothomagum ſe cõtinebat, quoad vulgus militum aures eius infeſtaret, pateretur repelli *Ludouicum*, hominem aqualiculi pondere olim lectum fouentem: ſed nunc pro diſſimulatione ſua minis auras onerantem. Ille paterni memor exempli fatuitatem Franci patientia extundere, quàm viribus re-

bus repellere malebat. Quinetiam milites benignè appellando hac ratione mulcebat. non debere eos mirari, ſi ſanguinis eorum prodigus eſſe caueret, quos ſibi fideles non modicis experimentis approbaſſet. impium eſſe, vt ad regnum ſibi parandum eorum glorietur mortibus, qui vitam ſuam pro eius ſalute vltroneis deuoueant certaminibus: Illos regni ſui nutritos pietatis alumnos, quapropter boni principis ſe velle ſequi exemplum, vt modeſtia ſua eorum remoretur impetum, quos ita paratos pro ſe videat ad moriendum. Poſtremò cùm videret prudentiam ſuam ſiniſtra interpretatione turbari, & ignauiam vocari in tantum, vt *Ludouicus* propè Rothomagum quatuor milliarijs ignes faceret, prædas ageret, maiori fortitudine vim animi concuſſit, & procinctu parato vicit egregiè, præteritas diſſimulationes feroci puniens victoria. Verumtamen aliquantò pòſt pax parta eſt, *Quia & omnium rerum eſt viciſſitudo, & nummi quaſlibet iniurias leuant, ad perſuadendum quod intendunt potentes.* Quare *Willielmus* filius regis noſtri homagium regi Francorum de Normannia fecit, iure legitimo de eo Prouinciam cogniturus. Illud fuit tempus quo idem puer filiam *Fulconis* Comitis Andegauenſis deſpondit, & accepit patris prudentia ſatagente, vt hinc pecunia, hinc affinitate mediante nihil contra filium turbaretur.

HIs diebus *Calixtus* Papa, de quo poſteriùs dicam plura, præſentiam ſuam propè Normanniam exhibuit. cuius colloquio potitus rex Angliæ, Romanos prudentiam Normannorum mirari, & prædicare coëgit. Namque ille (vt fertur) infeſto venerat animo, vt eum aſperiùs conueniret, quare fratrem, & ſancti Sepulchri peregrinum in captione teneret. Sed reſponſo principis, quod erat ſimile veri, & probabilibus argumentis perſtrictus parum contrà retulit. poſſunt enim communes loci ad quamlibet partem inflecti pro facundia orationis, præſertim cùm non contemnatur eloquentia, quam prætioſa condiunt xenia. Et vt nihil cumulatæ pompæ deeſſet, adoleſcentulos clariſſimi generis, filios Comitis de Mellento, vt contrà Cardinales de dialectica diſputarent, ſubornauit. quorum tortilibus ſophiſmatibus cùm pro viuacitate rationum obſiſti nequirēt, non puduit Cardinales confiteri, maiori occiduas plagas florere literarum peritia, quàm ipſi audiſſent, vel putaſſent in patria. Itaque hæc collocutio hunc finem meruit, vt pronuntiaret Apoſtolicus nihil Anglorum Regis cauſſa iuſtius, prudentia eminentius, facundia vberius.

HOrum puerorum pater erat Comes de Mellento *Robertus*, (vt dixi) filius *Rogerij* de Bello monte, qui Pratellum cœnobiū Normanniæ conſtruxit, homo antiquæ ſimplicitatis & fidei, qui crebrò à *Willielmo* primo inuitatus, vt Angliam veniret largis ad voluntatem poſſeſſionibus munerandus, ſuperſedit pronuncians patrum ſuorum hæreditatem ſe velle ſouere, non tranſmarinas & indebitas poſſeſſiones vel appetere, vel inuadere. Hic duos filios habuit *Rodbertum* iſtum, & *Henricum*. *Henricus* Comes Warwicenſis dulcis, & quieti animi vir, congruo ſuis moribus ſtudio vitam egit & clauſit. alter aſtutior & pro moribus ad verſutiam cordis, præter paternam hæreditatem in Normannia, & ingentia prędia in Anglia, caſtellum, quod matris ſuæ frater *Hugo* filius *Gualerauni* tenuerat, Mellentum nomine, à rege Franciæ nundinatus eſt pecunia. Qui cum ſuperiorum regum tempore ſpe ſenſim pullulante in gloriam procederet, huius ætate ſummo prouectu effloruit, habebatque eius conſilium, quaſi quis diuinum conſuluiſſet ſacrarium. Iamque non immeritò aſſecutus æſtimabatur, quòd eſſet æui maturus ad conſulendum, ſuaſor concordiæ, diſſuaſor diſcordiæ, & prorſus ad quod intenderet, pro viribus eloquentiæ citiſſimus perſuaſor. Ingentis in Anglia momenti, vt inueteratum veſtiendi, vel comedendi exemplo ſuo inuerteret morem. denique conſuetudo ſemel prandendi in omnium optimatum curijs per eum frequentabatur, quam ipſe cauſſa bonæ valetudinis acceptam, nuncijs à Conſtantinopolitano Imperatore *Alexio*, ſuo, (vt dixi) cæteris refudit exemplo. Quod tamen magis parcitate dapſilitatis feciſſe, & docuiſſe, quàm timore cruditatis & indigeriei immeritò culpatur, quia nemo eo, vt fertur, in dapibus alijs ſumptuoſior, vel ſibi moderatior fuit. In placitis propugnator iuſtitiæ, in guerris prouiſor victoriæ; dominum regem ad ſeueritatem legum cuſtodiendam exacuens: ipſe non eas ſequens, ſed proponens, expers in reges perfidiæ, in cæteros eius perſecutor.

HAbebat præterea rex *Henricus* Epiſcopum Saresburienſem *Rogerium* à ſecretis, cuius

cuius maximè nitebatur consilio. nam & ante regnum omnibus suis præfecerat rex; primùm Cancellarium, mox episcopum cõstituerat, prudentiam viri expertus. sollerter administrati episcopatus officiũ spem infudit, quòd maiori dignus haberetur munere. Itaq; totius regni moderamen illius delegauit iustitiæ siue ipse adesset Angliæ, siue moraretur Normãniæ. Refugit episcopus tantis se curis inuoluere, nisi tres archiepiscopi Cantuarienses *Anselmus*, *Radulphus*; *Willielmus*; & postremò Papa iniunxissent ei munus obedientiæ. Sategit ita fieri *Henricus* non nescius, quòd fideliter sua tractaret commoda *Rogerius*, nec defuit ille spei regiæ, sed tanta integritate, tanta se agebat industria, vt nulla contra eum conflaretur inuidia. denique rex plerumq; triennio, nonnunquã quadriennio & eo ampliùs in Normãnia moratus. Inter hæc ecclesiastica officia nõ negligere, sed quotidiè omnia manè honestè persoluere, vt expeditiùs, & tutiùs cæteris posset accedere. Pontifex magnanimus, & nullis vnquam parcens sumptibus, dum quæ facienda proponeret ędificia, præsertim consummaret. Quod cùm aliâs, tum maximè in Saresberia, & Malmesberia est videre. fecit enim ibi ędificia spatio diffusa, numero pecuniarum sumptuosa, specie formosissima: Ita iustè composito ordine lapidum, vt iunctura perstringat intuitum, & totam maceriam vnũ mentiatur esse saxum. ecclesiã Saresburiensem, & nouam fecit, & ornamẽtis excoluit, vt nulli in Anglia cedat, sed multas præcedat, ipseq; non falsò possit dicere: *Domine dilexi decorem domus tuæ.*

HIbernien sium regem *Murcardum* & successores eius, quorum nomina fama non extulit, ita deuotos habuit noster *Henricus*, vt nihil nisi quod eum palparet, scriberent, nihil nisi quod iuberet, agerent: quamuis feratur *Murcardus*, nescio qua de caussa, paucis diebus inflatiùs in Anglos egisse, sed mox pro interdicto nauigio, & mercimonio nauigantium tumorem pectoris sedasse. Quanti enim valeret Hibernia, si non adnauigarent merces ex Anglia? ita pro penuria, imò pro inscientia cultorum ieiunum omnium bonorum solum, agrestem & squalidam multitudinem Hibernensium extra vrbes producit: Angli verò, & Franci cultiori genere vitæ vrbes nundinarum commercio inhabitant. *Paulus* Orcadum Comes, quamuis Noricorum regi hæreditario iure subiectus, ita regis amicitias suspiciebat, vt crebra ei munuscula missitaret. Nam & ille prona voluptate exterarum terrarum miracula inhiabat, Leones, Leopardos, Lynces, Camelos, quorum fœtus Anglia est inops, grandi, (vt dixi) iucunditate â regibus alienis expostulans. Habebatque conseptum, quod **Woodstoke** dicitur, in quo delicias talium rerum confouebat. Posueratque ibi animal, quod strix vocatur, missum sibi â *Willielmo* de monte Pislerio, de quo animali *Plinius* secundus in octauo naturalis historiæ libro, & *Isidorus* de etymologijs memorant: Esse animal in Africa, quod Afri ericij genus dicunt, coopertum hispidis setis, quas in canes insectantes naturaliter emittant. sunt verò, (vt vidi) palmo & plus longæ in vtraque summitate acutæ, similes pennis aucarum, vbi desinunt plumæ, sed paulò plus grossæ, nigro, & albo quasi intertinctæ.

ILlud præter cætera *Henricum* insigniebat, quòd quamuis pro tumultibus Normanicis sæpe, & diu regno suo deesset: ita timore suo rebelles frenabat, vt nihil pacis in Anglia desiderares. Quocircà etiam exterę gentes illuc, velut ad vnicum tutæ quietis portum libenter appellebant. Denique *Siwardus* rex Noricorum primo æui processu fortissimis conferendus, incepto itinere Ierosolymitano, rogataque regis pace in Anglia tota resedit hyeme. Plurimóq; per Ecclesias auro expẽso, mox, vt Fauonius ad serenitatem pelagi vernales portas aperuit, naues repetijt, prouectusque in altum, Baleares insulas, quę Maiorica & Minorica dicuntur, armis territans, faciliores ad subigendum præfato *Willielmo* de monte Pislerio reliquit. Inde pertendit Ierosolymam omnibus nauibus incolumibus præter vnam, quæ dum retinacula â portu absoluere tardat, absorpta est immani voragine (quam inter Sequanica, & Aquitanica littora esse *Paulus* historicus Longobardorum asseuerat) tanto vndarum impetu, vt ad triginta milliaria garrulitas discernatur aquarum. Ierosolymam veniens, Tyrum & Sidonem vrbes, quas mare allambit, ad Christianitatis gratiam obsedit, effregit, subegit. Mutato itinere Constantinopolim ingressus, nauem aureis rostratam draconibus fastigio sanctæ *Sophiæ* pro trophæo affixit, hominibus suis in eadem vrbe cateruatim morientibus remedium excogitauit, vt reliqui parciùs, & aqua mixta vinum biberent.

berent. Ingẽti ingenij acrimonia, vt porcino iecore mero iniecto, moxq; pro aſperitate liquoris reſoluto, idem in hominibus fieri primo præſagiret, pòſt etiã quodã defuncto exenterato viſu addiſceret. Quare cõtuitu prudentiæ, & fortitudinis, quæ grande quid pollicebantur, Imperatore illum retinere tentantem ſpem eius, qua iam aurum Noricum deuorauit, pulchrè caſſauit, impetrata ad proximam vrbem licentia, ciſtas theſaurorum plumbo impletas, & obſignatas apud eum deponens quaſi citiſſimi reditus vades. Ita ille illuſus eſt: alter pedes domum contendit.

SEd enim vt ad *Henricum* regrediatur oratio, erat ille in rebus ſuis prouidendo efficax, defendendo pertinax, bellorum quatenus poſſet cum honeſtate repreſſor, cùm verò decreuiſſet non pati impatiendus iniuriarum exactor, obuia pericula virtutis vmbone decutiens, odij & amicitiæ in quemlibet tenax, in altero nimio irarum æſtui, in altero regiæ magnanimitati ſatisfaciens. hoſtes videlicet ad miſeriam deprimens, amicos & clientes ad inuidiam efferens. Nam & hanc curam vel primam, vel maximam boni principis Philoſophia proponit, vt parcat ſubiectis, & debellet ſuperbos. Iuſtitiæ rigore inflexibilis Prouinciales quietè, proceres dignanter continebat; fures, & falſarios latentes maxima diligentia perſcrutans, inuentos puniens, paruarum quoque rerum non negligens. cùm nummos fractos licèt boni argenti venditoribus non recipi audiſſet, omnes vel frangi vel incidi præcepit. Mercatorum falſam vlnam caſtigauit brachij ſui menſura adhibita, omnibuſq; per Angliam propoſita. Curialibus ſuis vbicunque villarum eſſet, quantum â ruſticis gratis accipere, quantum, & quoto pretio emere debuiſſent, edixit; tranſgreſſores vel graui pecuniarum mulcta, vel vitæ diſpendio afficiens. Principio regni, vt terrore exempli reos inureret, ad membrorum detruncationem, pòſt ad pecuniæ ſolutionem procliuior. pro morum ergo prudentia, vt ferè fert natura mortalium, optimatibus venerabilis, Prouincialibus amabilis habebatur. Quodſi qui maiorum iurati ſacramenti immemores â fidei tramite exorbitarent, continuò & conſiliorum efficacia, & laborum perſeuerantia erroneos reuocabat ad lineam, per aſperitatem vulnerum detrectantes reducens ad ſanitatem animorum. Nec facilè, quàm diuturnos ſudores in talibus effuderit, enumerem, dum nihil patitur inultum, quod â delinquentibus commiſſum dignitati ſuæ non eſſet conſentaneum. Pugnarum erat maxima cauſſa, Normannia, vt ante dixi, in qua ipſe pariter multis annis degens, Angliæ quoque proſpiciebat, nullo audente caput erigere, dum ille audaciã, ille ſuſpiceret prudentiam. Nec verò propter rebellionem aliquorũ procerum vnquam ſuorũ appetitus eſt inſidijs, niſi ſemel: auctor earũ fuit quidam cubicularius plebeij generis patre, ſed pro regiorum theſaurorum cuſtodia famoſi nominis, homine natus. Is deprehenſus & facilè cõfeſſus pœnas perfidiæ acriter luit, præter hoc tota vita ſecurus animos omnium timori, ſermones amori obſtrictos habebat.

STatura minimos ſupergrediens, â maximis vincebatur, crine nigro, & iuxta frontem profuſo, oculis dulce ſerenis, thoroſo pectore, carnoſo corpore, facetiarũ pro tempore plenus, nec pro mole negotiorum, cùm ſe cõmunioni dediſſet, minùs iucundus: minùs pugnacis famæ *Scipionis* Africani dictum repreſentabat, *Imperatorem me mater mea, non bellatorem peperit*. Quapropter ſapientia nulli vnquam modernorum regum ſecundus, & penè dicam, omnium anteceſſorum in Anglia facilè primus, libentiùs, bellabat conſilio, quàm gladio. vincebat, ſi poterat ſanguine nullo, ſi aliter non poterat, pauco. Omnium tota vita omninò obſcœnitatum cupidinearum expers, quoniam (vt â conſcijs accepimus) non effræni voluptate, ſed gignendę prolis amore mulierum gremio infunderetur: nec dignaretur aduenæ delectationi præbere aſſenſum, niſi vbi regium ſemen procedere poſſet in effectum: effundens naturam vt dominus, non obtemperans libidini vt famulus. cibis indifferenter vtens, magiſque explens eſuriem, quàm multis obſonijs vrgens ingluuiem: potui nunquam pręter ſitim indulgens; continentiæ minimum exceſſum cùm in ſuis, tum in omnibus execrans; ſomnij grauis, & quem frequens roncatio interrumperet, facultatis in dicendo magis fortuitæ, quàm elaboratæ; non præcipitis, ſed maturæ.

PIetatis in Deum prędicandæ Monaſteria in Anglia & Normannia conſtruxit. quibus quia nondum ſupremam manum impoſuit, ego quoque interim iudiciũ meum differrem, niſi me Radingenſiũ fratrũ charitas tacere non ſineret. Hoc ille cœnobium

inter

inter duo flumina Kenetam & Tameſim conſtituit, loco vbi penè omniũ itinerantium ad populoſiores vrbes Anglię poſſet eſſe diuerſorium; poſuitq; ibi monachos Cluniacenſes, qui ſunt hodiè prędclarum ſanctitatis exemplum, hoſpitalitatis indefeſſæ & dulcis indicium; videas ibi quod non alibi, vt plus hoſpites totis horis venientes, quàm inhabitantes inſumant. Pręproperum me & adulatorem fortaſſe quis dixerit, quòd nunc primùm naſcentem religionem tanto efferam præconio, neſciens quod ventura pariat dies. ſed ipſi (vt ſpero) cum Dei gratia enitentur vt in bono durent. Ego non erubeſco, ſi ſanctis viris blandiar, & bonum quod in me non habeo, in alijs admirer. Inueſtituras Eccleſiarum Deo & ſancto *Petro* remiſit, poſt multas controuerſias inter eum & *Anſelmum* archiepiſcopum habitas, vix tandem ad conſentiendum pro ingenti Dei gratia, inglorioſa de fratre victoria inflexus. Sed harum cauſarum tenorem multo verborum circuitu egit dominus *Edmerus*. nos pro pleniore notitia *Paſchalis* ſæpè dicti Apoſtolici ſcripta ad hanc rem pertinentia ſubnectemus.

PAſchalis *Epiſcopus* Henrico *regi ſalutem. In literis, quas nuper ad nos per familiarem tuum, noſtræ dilectionis filium, clericum* Willielmum *tranſmiſiſti, & perſonæ tuæ ſoſpitatem cognouimus, & ſucceſſus proſperos, quos tibi ſuperatis regni aduerſarijs benignitas diuina conceſſit. Audiuimus præterea optatam virilem ſobolem ex ingenua te & religioſa cõiuge ſuſcepiſſe. Quod profectò cùm nos lætificauerit, oportunum rati ſumus, nunc tibi præcepta, et voluntatem Dei validiùs inculcare, cùm amplioribus beneficijs benignitati eius te proſpicis debitorem. Nos quoq; diuinis beneficijs benignitatem noſtram penes te ſociare optamus, ſed graue nobis eſt, quia id à nobis videris expetere, quod omnino præſtare non poſſumus. Si enim conſentiamus aut patiamur inueſtituras â tua excellentia fieri, & noſtram proculdubio & tuum erit immane periculũ. Qua in re contemplari te volumus quid aut non faciendo perdas, aut faciendo conquiras. nos enim in prohibitione hac nihil amplius obediẽtiæ, nihil liberalitatis per eccleſias nãciſcimur, nec tibi debitæ poteſtatis, aut iuris ſubtrahere quicquã nitimur, niſi vt erga te Dei ira minuatur, & ſic tibi proſpera cuncta contingant. Ait enim Dominus* Honorificantes me honorificabo, qui autem contemnunt me erunt ignobiles. *Dices itaque. Mei hoc iuris eſt. Non vtique. non eſt Imperatorium, non regium ſed diuinum. Solius illius eſt, qui dixit,* Ego ſum oſtium. *vnde pro ipſo te rogo, cuius hoc munus eſt, vt reddas hoc ipſi, ipſi dimittas, cuius amori etiam quæ tua ſunt debes. Nos autem cur tuæ obniteremur voluntati, cur obſiſteremus gratiæ? niſi Dei ſciremus nos in huius negotij conſenſu voluntati obuiare, gratiam amittere. Cur tibi quicquã negaremus? quod cuiquã eſſet mortaliũ concedendũ, quum beneficia de te ampliora ſumpſerimus. Proſpice (fili chariſsime) vtrũ decus an dedecus tibi ſit, quòd ſapientiſsimus et religioſiſsimus Gallicanorũ epiſcoporũ* Anſelmus, *propter hoc tuo lateri adhærere, tuo veretur in regno cõſiſtere. Qui tanta de te bona hactenùs audierant, quid de te ſentient? quid loquentur, cùm hoc fuerit in regionibus diuulgatũ? Ipſi, qui coram te tuos exceſſus extollunt, cùm præſentia tua caruerint, hoc profectò validiùs infamabũt. Redi ergo (chariſsime fili) ad cor tuũ propter miſericordiã Dei, et propter amorem vnigeniti deprecamur: reuoca paſtorem tuũ, reuoca patrem tuũ, et ſi quis quod nõ opinamur, grauiùs aduerſus te geſſerit, ſi inueſtituras auerſatus fuerit, nos iuxtà voluntatem tuã, quãtum cũ Deo poſſumus, moderabimur: tu tamen talis repulſæ infamiam â perſona tua & regno remoueas. Hæc ſi feceris & ſi grauia quælibet â nobis petieris, quæ cum Deo præberi facultas ſit, profectò cõſequeris, & pro te Dominũ ipſo adiuuante exorare curabimus, & de peccatis tam tibi, quàm coniugi tuæ ſanctorum Apoſtolorum meritis indulgentiam & abſolutionem faciemus. Filium autem tuum, quem expectabili & glorioſa coniuge ſuſcepiſti, quem (vt audimus) egregij patris* Willielmi *nomine nominaſti, tanta tecum imminentia confouebimus vt qui te vel illum læſerit, Romanam Eccleſiam videatur læſiſſe. Datum Laterani 9. Kal. Decembris.*

PAſchalis Anſelmo. *Suauiſsimas dilectionis tuæ accepimus literas, charitatis calamo ſcriptas. In his reuerentiam deuotionis tuæ cõplectimur, & perpendentes fidei tuæ robur, et piæ ſollicitudinis inſtantiã exultamus, quia gratia Dei tibi præſtãte auxiliũ, te nec promiſſa ſuſtollunt, nec minæ cõcutiunt. Dolemus autẽ, quia cũ fratres noſtros epiſcopos, legatos regis Anglorũ benignè ſuſceperimus, quæ nec diximus ijs, nec cogitauimus, redeuntes ad propria retulerunt. Audiuimus enim eos dixiſſe, quia ſi rex in alijs bene ageret, nos inueſtituras eccleſiarũ nec prohibere, nec factas excõmunicare; & quod ideò nolebamus chartæ committere, ne ſub occaſione ea cæteri principes in nos inclamarent. Vnde* Ieſum, *qui corda & renes ſcrutatur, in animam noſtram teſtem inuocamus ſi ex quo huius ſanctæ ſedis curã ſuſcepimus gerere, hoc immane ſcelus vel deſcendit*

in mentem. Et infra. *ſi ergo virgam paſtoralitatis ſignũ, ſi annulũ ſignaculũ fidei tradit Laïca manus, quid in Eccleſia Pontifices agunt? Epiſcopos autem, qui veritatem in mendacium commutauerunt, ipſa veritate, quæ Deus eſt, in medium intraducta, â beati* Petri *gratia, & â noſtra ſocietate ſecernimus, donec Romanæ Eccleſiæ ſatisfaciant. Quicunque verò inter prædictas inducias inueſtituras conſecrationum acceperunt, â conſortio noſtro & Eccleſiæ alienos habemus.*

PAſchalis Anſelmo. *Quòd Anglici regis cor ad Apoſtolicæ ſedis obedientiam Omnipotentis Dei dignatio inclinauit, eidem miſerationum Domino gratias agimus, in cuius manu corda regum verſantur. Hoc nimirum tuæ charitatis gratia, tuarumque orationum inſtantia factum credimus: vt in hac parte populum illum, cui tua ſollicitudo præſidet, miſeratio ſuperna reſpiceret. Quòd autem & regij, & ijs, qui videntur obnoxij, adeo condeſcendimus, eo affectu & compaſſione factum noueris, vt eos, qui iacebant, erigere valeamus. te autem (in Chriſto venerabilis & chariſſime frater) ab illa prohibitione, ſiue (vt tu credis) excommunicatione abſoluimus, quam ab anteceſſore noſtro ſanctæ memoriæ* Vrbano *Papa aduerſus inueſtituras aut hominia factam intelligis. Tu verò eos, qui aut inueſtituras accipere, aut inueſtitos benedicere, aut hominia facere, cum ea ſatisfactione, quam tibi per communes legatos* Willielmum *ac* Baldwinum *viros fideles, & veridicos ſignificamus, Domino cooperante ſuſcipito, & eos vice noſtræ auctoritatis abſoluito, quos vel ipſe benedicas, vel â quibus volueris, benedici percipias, niſi in ijs aliud fortè reperias, propter quod â ſacratis honoribus ſint repellendi. Si qui verò deinceps præter inueſtituras Eccleſiarum prælationes aſſumpſerint, etiamſi regi hominia fecerint, nequaquam ob hoc â benedictionis munere arceantur, donec per Omnipotentis Dei gratiã ad hoc omittendum cor regium tuæ prædicationis imbribus molliatur. Præterea ſuper Epiſcopis, qui falſum (vt noſti,) â nobis rumorem retulerunt, cor noſtrum commotum eſt vehementiùs, quia non ſolum nos læſerunt, ſed multorum ſimplicium animas deceperunt, & regem aduerſus charitatem ſedis Apoſtolicæ impulerunt. vnde & inultum eorum flagitium Domino cooperante non patimur. Sed quia filij noſtri regis inſtantia pro ijs nos pulſat hactenus, etiam ipſis communionis tuæ participium non negabis. Sanè regem & coniugem, & proceres illos, qui pro hoc negotio cum rege ex præcepto noſtro laborauerunt, quorum nomina ex ſupradicti* Willielmi *ſuggeſtione cognoſces, iuxtà ſponſionem noſtram â peccatis, & pœnitentijs abſolues. Rothomagenſis Epiſcopi cauſam tua deliberationi committimus, & quod ei indulſeris, indulgemus.*

HÆc *Paſchalis* ſummus Papa pro Eccleſiarum Dei libertate ſollicitus agebat. Fuerunt autem Epiſcopi, quos mendacij arguit, *Girardus* Archiepiſcopus Eboracenſis, & *Herbertus* Norwicenſis: quorum errata reprehenderunt veraciores Legati *Willielmus*, poſteà Exonienſis Epiſcopus, & *Baldwinus* Beccenſis Monachus. Eratque tunc *Anſelmus* Archiepiſcopus iterum tempore iſtius Regis Lugduni exul, apud *Hugonem* eiuſdem ciuitatis Archiepiſcopum, quando Epiſtola prima, quàm apposui emiſſa eſt: quia nec ipſe vllo deſiderio veniendi tenebatur, nec rex animoſitatem ſuam pro copia ſuſurronum ſedari patiebatur. Diu ergo & reuocare illum, & monitionibus Apoſtolicis obſecundare diſtulit, non elationis ambitu, ſed procerum, & maximè Comitis de Mellento inſtinctu, qui in hoc negotio magis antiqua conſuetudine, quàm recti tenore rationem reuerberans, allegabat multum regiæ maieſtati diminui, ſi omittens morem anteceſſorum non inueſtiret electum per baculum, & annulum. Verùntamen Rex diligentiùs inſpecto, quid viuida Epiſtolarum ratio, quid diuinorum munerum in ſe vbertim cõfluens admoneret largitio: inueſtituram annuli, & baculi indulſit in perpetuum; retento tamen electionis, & regalium priuilegio. Coacto ergo apud Londoniam magno Epiſcoporum, & procerum, Abbatúmque conſilio, multa Eccleſiaſticarum & ſæcularium rerum ordinata negotia, deciſa litigia. Nec multò pòſt vno die quinque ſunt ordinati Epiſcopi in Cantia ab *Anſelmo* Archiepiſcopo: *Willielmus* ad Wintoniam, *Rogerius* ad Salesberiam, *Willielmus* ad Exoniam, *Reinaldus* ad Herefordam, *Vrbanus* ad Glamorgan. Itaq; controuerſia frequentibus diſſenſionibus agitata, plurimoq; *Anſelmi* ad Romam itu, & reditu ventilata, laudabilem finem accepit.

VXor Regis ex antiqua & illuſtri regum ſtirpe deſcendit *Matildis*, filia Regis Scottorum (vt prædixi) â teneris annis inter ſanctimoniales apud *Wiltoniam, & Rumeſium educata, literis quoque fœmineum pectus exercuit. vnde vt ignobiles nuptias reſpueret, pluſquam ſemel â patre oblatas, peplum ſanctæ profeſſionis index geſtauit.

al. Wintoniam

Quapropter

Quapropter cùm rex ſuſciperet eam thalamo, res in diſceptationem venit, nec niſi legitimis productis teſtibus, qui eam iurarent ſine profeſſione cauſſa procorum velum geſſiſſe, archiepiſcopus adduci potuit ad cõſentiendũ. Hęc igitur duobus partubus altero alterius ſexus contenta, in poſterum & parere, & parturire deſtitit: æquanimiterq; ferebat, rege aliâs intẽto, ipſa curię valedicere, Weſtmonaſterio multis annis morata. nec tamen quicquã ei regalis magnificentię deerat, ſed indefeſſa frequentia, vndæ ſalutãtiũ, & totis apportantiũ temporibus accipiebantur & vomebãtur ſuperbis ędibus; hoc regis iubebat liberalitas, hoc ipſius gratia & dulcis attrahebat benignitas. ſanctitudinis egregiæ, non vſquequaq; deſpicabilis formæ, maternæ pietatis ęmula, nihil ſiniſtrum quantum ad ſe moribus admittens, præter regiũ cubile, pudoris integra nulla etiam ſuſpicione leſa, cilicio ſub regio cultu conuoluta, nudipes diebus quadrageſimæ terebat eccleſiarum limina. Nec horrebat pedes lauare morbidorum, vlcera ſanie deſtillantia contrectare, poſtremò longa manibus oſcula protelare, menſam apponere. Erat ei in audiendo ſeruitio Dei voluptas vnica, ideoq; in clericos benè melodos incõſideratè prodiga, blandè quoſcunq; alloqui, multa largiri, plura polliceri. Inde liberalitate ipſius per orbem ſata, turmatim huc aduẽtabant ſcholaſtici cùm cantibus, tum verſibus famoſi; fœlicemq; ſe putabat, qui carminis nouitate aures mulceret dominę. Nec in his ſolùm expenſas cõferebat, ſed etiam omni generi hominum, præſertim aduenarũ, qui muneribus acceptis famam eius longè per terras venditarent. Eſt enim cupiditas glorię ita innata mentibus hominũ, vt vix aliquis bonę cõſcientię pretioſis cõtentus fructibus, ſi quid benè fecerit, non dulce habeat efferri in vulgus. vnde aiunt, & cõſtat dominæ eſſe ſurreptũ, vt extraneos, quos poſſet, prẹmijs deliniret, cęteros promiſſis aliquando efficacibus, aliquando & ſępiùs inanibus ſuſpenderet. Eo effectũ eſt, vt prodigè donantium non effugeret vitium, multimodas colonis ſuis deferens calumnias, inferens iniurias, auferens ſubſtantias, quo bonę largitricis nacta famam, ſuorum parui penſaret cõtumeliam. Sed hęc qui rectè iudicare volet, conſilijs miniſtrorũ imputabit, qui more harpyarum quicquid poterant corripere vnguibus, vel infodiebant marſupijs, vel inſumebant conuiuijs. Quorum fœculentis ſuſurris aures oppleta, nęuũ honeſtiſſimę menti cõtraxit, de reliquo factis omnibus approbanda, & ſancta. Inter hęc erepta eſt patrię magno prouincialiũ damno, ſuo nullo. nam & funus nobiliter curatũ apud Weſtmonaſteriũ, quietem accepit, & ſpiritus ſe cœlũ incolere nõ friuolis ſignis oſtendit. Obijt regno poſt 17. annos, & *ſeptem menſes libenter relicto, fatũ parentum experta, qui penè omnes virente potiſſimũ ęuo exceſsêre mundo. ſucceſſit thoro eius, ſed non ita citò *Adala* filia ducis de Lauanio, quod eſt caſtellum caput Lotharingiæ. *al. ſex*

Filium habuit rex *Henricus* ex *Matilde* nomine *Willielmum* dulci ſpe, & ingenti cura in ſucceſſionem educatum, & prouectũ. Nam & ei, vix dum 12. annorũ eſſet, omnes liberi homines Anglię & Normãnię, cuiuſcunq; ordinis & dignitatis, cuiuſcunq; domini fideles, manibus et ſacramẽto ſe dedere coacti ſunt. Filiã quoq; *Fulconis* Comitis Andegauenſis vix nubilem ipſe etiã impubis deſpõdit, & accepit, dato ſibi â ſocero comitatu Cenomannico pro munere ſponſalicio. Quin & Ieroſolymã *Fulco* ire cõtendens, cõmendauit comitatũ regi, ſuũ, ſi *veniret, futurũ profectò generi, ſi non rediret. Plures ergo prouincię ſpectabant nutum pueri, putabaturq; regis *Edwardi* vaticiniũ in eo cõplendum: ferebaturq; ſpes Anglię modò arboris ſucciſa, in illo iuuenculo iterũ floribus pubeſcere, fructus procudere, & ideò finem malorũ ſperari poſſe. Deo aliter viſum. huiuſmodi enim opinionem tulerunt aurę, quòd eum proxima dies vrgebat fato ſatisfacere. Enimuero ſocero tunc annitente, ſimulq; *Theobaldo* filio *Stephani*, et *Adalæ* amitę, *Ludouicus* rex Franciæ Normanniam conceſſit puero, vt facto ſibi hominio poſſideret eam iure legitimo. ordinabat hęc, & efficiebat prudentiſſimi patris prudẽtia, vt hominium, quod ipſe pro culmine imperij faſtidiret facere, filius delicatus, & qui putabatur viã ſeculi ingreſſurus, non recuſaret. His agitandis & placita concordia cõponendis quatuor annorum tempus rex impendit, in Normannia toto hoc tempore moratus. Veruntamen tam ſplendidę & excogitatę pacis ſerenũ, tam omniũ ſpes in ſpeculã erectas confudit humanæ ſortis varietas. Namq; indicto in Angliam reditu, rex ſub ipſo noctis crepuſculo 7. Kal. Decembris apud *Barbelflut naues ſoluit, eumq;, qui impleuerat carbaſa, ventus fœliciter regno & amplæ fortunæ inuexit. At verò adoleſcentulus iam ſeptemdecim annorum & paulò plus, cui nihil deliciarum prẹter nomen Regis *al. vineret* *al. Barbefluit*

pro paterna indulgentia deeſſet, aliam ſibi nauem parari præçepit, omnibus penè adoleſcentulis procerum filijs quaſi pro colludio ætatis puerilis eò accurrentibus; quin & remiges immodicè mero iugurgitati, voluptate nautica, quàm potus miniſtrabat, maturè illos, qui præceſſerant, poſt tergum relinquendos clamitabant. Erat enim nauis optima tabulatis nouis & clauis recenter compacta. Itaque cæca iam nocte iuuentus ſapientiæ indiga, ſimulque potu obruta nauem â littore impellunt. Volat illa pennata pernicior arundine, & criſpantia maris terga radens, imprudentia ebriorum impegit in ſcopulum non longè â littore ſupra pelagus extantem. conſurgunt ergo miſeri, & magno clamore ferratos contos expediunt, diu certantes, vt nauem â rupe propellerent, ſed obſiſtebat fortuna omnes eorum conatus in irritum deducens. Itaque & remi in ſaxum obnixi crepuêre, concuſſaque prora pependit. Iamque alios vndis exponebat, alios ingreſſa per rimas aqua enecabat, cùm iam eiecta ſcapha filius Regis excipitur, ſaluarique potuiſſet ad littus regreſſus, niſi ſoror eius notha Comitiſſa * Perticiæ in maiori naue cum morte luctans, fœmineo vlulatu fratris opem imploraſſet, ne tam impiè ſe relinqueret. ille miſericordia infractus lembum carinæ applicari iuſſit, vt ſororem exciperet, mortem miſellus pro clementiæ teneritudine indeptus. continuò enim multitudine inſilientium ſcapha victa ſubſedit, omneſque pariter fundo inuoluit. Euaſit vnus & ille agreſtis, qui tota nocte malo ſupernatans, manè totius tragœdiæ actum expreſſit. Nulla vnquam nauis fuit Angliæ tantæ miſeriæ, nulla toto orbi tam patulæ famæ. perijt ibi cum *Willielmo* alter filius regis *Richardus*, quem ante regnum ex prouinciali fœmina ſuſceperat, iuuenis magnanimus, & patri pro obſequio acceptus: *Richardus* Comes Ceſtriæ, & frater eius *Otnellus* nutricius, & magiſter filij Regis: filia Regis Comitiſſa Perticæ, & neptis eius ſoror *Theodbaldi* Comitiſſa Ceſtriæ. Præterea quiſquis erat in curia lectiſſimus miles, vel capellanus, vel optimatum filij ad militiam prouehendi. accurrerant enim vndique (vt dixi) non leue gloriæ ſuæ numeraturi commodum, ſi filio Regis vel deferrent ludicrum, vel conferrent obſequium. Accumulauitque calamitatem difficultas inueniendorum cadaüerum, quia diſperſis per littora quæſitoribus nullum facilè repertum eſt, ſed ierunt tam delicata corpora æquoreis crudelia pabula monſtris. Iuuenculi ergo morte cognita res mirum in modum mutatæ. Parens enim cœlibatui renuntiauit, cui poſt mortem *Matildis* ſtuduerat, futuros hæredes ex noua coniuge iamiamque operiens. Socer ex Ieroſolymis domum reuerſus, partibus *Willielmi* filij *Roberti* Normanni Comitis improbus aſtitit, tradens ei alteram filiam nuptum, & Cenomannicum Comitatum. Irarum ſtimulos in regem acuebat dos filiæ, poſt mortem filij in Anglia retenta.

al. Pertica

FIliam *Matildem* ex *Matilde* ſuſceptam dedit Rex *Henricus* *Henrico* Imperatori Alemanniæ filio *Henrici*, de quo tertius liber memoriam fecit. Fuit hic *Henricus* quintus eius nominis apud Teutonicos Imperator. Qui licèt pro contumelijs Apoſtolicæ ſedis patri grauiter ſuccenſuiſſet, ipſe tamen eiuſdem ſententiæ ſequax, & propugnator ſuo tempore fuit infeſtus. Namque cùm *Vrbano* Papæ *Paſchalis* ſucceſſiſſet, vir nullo virtutis genere carens, rurſus quæſtio de inueſtituris Eccleſiarum, rurſus bella, rurſus lites agitari, neutris partibus loco cedentibus. Imperator omnes Epiſcopos, & Abbates regni ſui, quod citra montes eſt, fautores habebat: quia *Carolus* magnus pro contundenda gentium illarum ferocia, omnes penè terras Eccleſijs contulerat, conſilioſiſſimè perpendens; Nolle ſacri ordinis homines tam facilè, quàm Laicos fidelitatem domini reijcere: præterea ſi Laici rebellarent, illos poſſet excommunicationis auctoritate & potentiæ ſeueritate compeſcere. Papa vltramontanas Eccleſias ſuæ rationi ſubiecerat, parúmque ſuſcipiebant vrbes Italiæ *Henrici* dominium, ſeruitio ſe putantes exutas poſt *Conradi* fratris eius interitum, qui â patre relictus Longobardiæ in regem, apud Aretium obierat diem. at verò *Henricus* antiquis Cæſaribus in nullo virtute deiectior, poſt pacatum regnum Teutonicum pręſumebat animo Italicum, rebellionem vrbiũ ſubiugaturus, quæſtionemq; de inueſtitura ſuo libito deciſurus. Sed iter illud ad Romam magnis exercitationibus pectorum, magnis angoribus corporum conſummatum. *Dauid* Scottus Bancornenſis Epiſcopus expoſuit magis in Regis gratiam, quàm hiſtoricum deceret, accliuus. denique & inauditam

violentiam

violentiam, quòd Apoſtolicum cepit, quamuis liberè cuſtodierit, laudi ducit, ab exemplo, quòd *Iacob* Angelum violenter tenens benedictionem ab eo extorſit. Præter hæc laborat aſſerere dictum Apoſtoli, *Nemo militans Deo, implicat ſe negotijs ſecularibus*, non aduerſari cupiditatibus pontificum per laïcos inueſtitorum, quia non ſit ſeculare negotium, ſi clericus laïco fecerit hominium. Quæ quantum ſint friuola cuiuſlibet dijudicabit prudentia. Ego interim ne bonum virum verbo videar premere, ſtatuo indulgendum, quia non hiſtoriam, ſed panagyricum ſcripſit. Nunc verò priuilegium, & conuentionem violentatrium ſeptimanarum captione a Papa extorta veraciter inſeram, & qualiter non multò pòſt religioſiori conſilio eneruata ſunt, ſubijciam.

10 *Dominus Papa* Paſcalis *non inquietabit dominum regem, nec eius imperium vel regnum de inueſtitura epiſcopatuum, & abbatiarum, neq; de iniuria ſibi illata, & ſuis in perſona & bonis, neq; aliquod malum reddet ſibi, vel alicui perſonæ pro hac cauſa; & penitus in perſonam regis* Henrici *nunquam anathema ponet, nec remanebit in domino Papa, quin coronet eum, ſicut in ordine continetur, & regnum & imperium officij ſui auxilio eum tenere adiuuabit pro poſſe ſuo. Et hoc adimplebit dominus Papa ſine fraude, & malo ingenio.* Hæc ſunt nomina illorum epiſcoporum, & cardinalium, qui præcepto domini Papæ *Paſchalis* priuilegium, & amicitiam domino *Henrico* imperatori ſacramento confirmauerunt. *Petrus* Portuenſis epiſcopus. *Cenſius* Sabinenſis epiſcopus, *Robertus* Cardinalis ſancti *Euſebij*, *Bonifacius* Cardinalis ſancti *Marci*, *Anaſtaſius* Cardinalis ſancti *Clemẽtis*, *Gregorius* Cardinalis Apoſtolorum *Petri* & *Pauli*, item *Gregorius* Cardinalis ſancti *Chryſogoni*, *Iohãnes* Cardinalis ſanctæ *Potentianæ*, *Riſus* Cardinalis ſancti *Laurentij*, *Remerus* Cardinalis ſanctorum *Marcellini* & *Petri*, *Vitalis* Cardinalis ſanctæ *Balbinæ*, *Cuzo* Cardinalis ſancti *Marci*, *Theobaldus* Cardinalis *Iohannis* & *Pauli*, *Iohannes* Decanus in ſchola Græca, *Leo* Decanus ſancti *Vitalis*, *Albo* Decanus Sergij, & Bachij.

al, Griſogoni

al, Teuzo

IPſe etiam rex hoc ſacramentum fecit. *Ego* Henricus *rex liberos dimittam, quarta vel quinta feria proxima, & dominum Papam, & epiſcopos, & Cardinales, & omnes captiuos, & obſides, qui pro eo, vel cum eo capti ſunt, & ſecurè perduci faciam intra portas tranſtiberinæ ciuitatis, nec vlteriùs capiam, aut capi permittam eos, qui in fidelitate domini* Paſchalis *permanent: & populo Romano & tranſtiberinæ ciuitati pacem & ſecuritatem ſeruabo, tam per me, quàm per meos in perſonis, qui pacem mihi ſeruauerint. Dominum Papam fideliter adiuuabo, vt Papatum ſuum quietè & ſecurè teneat. Patrimonia & poſſeſſiones Romanæ eccleſiæ, quæ abſtuli reſtituam, & cuncta quæ habere debet more anteceſſorum ſuorum recuperare, & tenere adiuuabo, bona fide, ſine fraude, & malo ingenio: & domino Papæ* Paſchali *obediam, ſaluo honore regni et imperij, ſicut catholici imperatores catholicis pontificibus Romanis.* Et iſti ſunt iuratores ex parte ipſius regis. *Fridericus* Colonienſis Archiepiſcopus, *Godebardus* Tridentinus epiſcopus, *Bruno* Spirenſis epiſcopus, *Berengarius* Comes, *Albertus* Cancellarius, *Hermannus* Comes, *Fridericus* Comes Palatinus, *Bonifacius* Marchio, *Albertus* Comes de Blandriaco, *Fridericus* Comes, *Godefridus* Comes, *Warnerius* Marchio.

HAc conuentione expleta & prædictorum epiſcoporum, & Cardinalium ſacramẽto confirmato, oſculo vtrinque dato, dominus Papa 4. Idus Aprilis Dominica *Quaſi modò geniti* Miſſam celebrauit, in qua poſt communionem ſuam, & miniſtrorum altaris, imperatori corpus, & ſanguinẽ Domini dedit in hæc verba. Hoc dominicum corpus, quod ſacroſancta retinet eccleſia, natũ ex *Maria* virgine, eleuatũ in cruce pro redemptione humani generis, damus tibi (fili chariſſime) in remiſſionem peccatorum tuorum, & in conſeruationem confirmandæ pacis, & veræ amicitiæ inter me & te, & regnum & ſacerdotium. Altero verò die Apoſtolicus & rex ad columnas, quę ſunt in foro conuenerunt, diſpoſitis præſidijs loricatorum vbicunque videbatur opus eſſe, ne impediretur regis conſecratio. Et in argentea porta receptus eſt rex ab epiſcopis, & Cardinalibus, & toto clero Romano, & cepta oratione, quę in ordine cõtinetur ab Oſtienſi epiſcopo, quoniã *Albanus* deerat, à quo debuiſſet dici, ſi adeſſet, ad mediam rotam ductus eſt, & ibi recepit ſecundã orationem à Portuenſi epiſcopo, ſicut præcipit Romanus ordo. Deinde duxerunt eum cum Letanijs, vſque ad confeſſionem Apoſtolorum, & ibidem impoſita ſibi corona ab ipſo Apoſtolico in imperatorem eſt conſecratus. Poſt impoſitam coronam Miſſa de reſurrectione Domini eſt celebrata, in qua ante communionem dominus Papa priuilegium imperatori propria manu dedit,

in

in quo sibi & regno suo, quod hic scriptum est, concessit, & in eodem loco sub anathemate confirmauit.

PAschalis *episcopus seruus seruorum Dei, charissimo in Christo filio, & per Dei omnipotentis gratiam Romanorum imperatori Augusto* Henrico *salutem, et Apostolicam benedictionem. Regnum vestrum sanctæ Romanæ ecclesiæ coherere diuina dispositio constituit, prædecessores siquidem vestri probitatis & prudentiæ amplioris gratia, Romanæ vrbis coronã & imperium consecuti sunt. Ad cuius videlicet coronæ, & imperij dignitatẽ, tuam quoq; personam (fili charissime* Henrice) *per nostri sacerdotij ministerium maiestas diuina prouexit. Illud igitur dignitatis* *priuilegium, *quod prædecessores nostri vestris prædecessoribus catholicis imperatoribus concesserunt, & priuilegiorũ paginis confirmauerunt, nos quoq; tuæ dilectioni concedimus, & præsentis priuilegij pagina confirmamus, vt regni tui episcopus, vel Abbatibus liberè præter violentiam, vel Symoniam electis, inuestituram virgæ, & annuli conferas, post inuestitionem verò canonicè consecrationem accipiant ab episcopo, ad quem pertinuerit. Si quis autem à clero, vel populo præter assensum tuum electus fuerit, nisi à te inuestiatur, à nemine consecretur, exceptis nimirum illis, qui vel in Archiepiscoporũ, vel in Romani pontificis solent dispositione consistere. Sanè Archiepiscopi, vel episcopi libertatem habeãt à te inuestitos episcopos, vel Abbates canonicè consecrandi. Prædecessores enim vestri ecclesias regni sui tantis regaliũ suorum beneficijs ampliarunt, vt regnum ipsum maximè episcoporum, vel Abbatum præsidijs oporteat communiri, & populares dissentiones, quæ in electis omnibus sæpe contingunt, regali oporteat maiestate compesci. Quamobrem prudentiæ tuæ, & potestati cura debet sollicita imminere, vt Romanæ ecclesiæ magnitudo, & caterarum salus, tuis Deo præstante beneficijs, & seruitijs conseruetur. Si qua igitur ecclesiastica, vel secularis persona hanc nostræ concessionis paginã sciens, contra eam temerario ausu venire tentauerit, anathematis vinculo, nisi resipuerit, innodetur, honorísq; ac dignitatis suæ periculum patiatur. Obseruantes autem hoc misericordia diuina custodiat, & personam, potestatémq; tuam ad honorem suum & gloriam fæliciter imperare concedat.*

al. illam prærogatiuam

PEracto itaq; toto ipsius cõsecrationis officio Apostolicus & imperator complexis inuicem dextris iuerunt cum celebri pompa ad cameram, quæ est ante confessionem sancti *Gregorij*: vt ibi deponeret Apostolicus sua sacerdotalia, imperator autem sua regalia. Imperatori autẽ exeunti de camera, & suis regalibus exuto, occurrerũt Romani patricij cum aureo circulo, quẽ imposuerunt imperatori in capite, & per eum dederũt sibi summũ patriciatũ Romanæ vrbis, communi consensu omnium, & volenti animo.

OMnem hanc ambitionem priuilegiorum & consecrationis, verbo de scriptis præfati *Dauid* transtuli, quæ ille (vt dixi) pronius, quàm deberet, ad gratiam regis inflexit. Sequenti verò anno congregatum est consilium Romæ non tam præcipiente, quàm conniuente Papa, & priuilegium illud irritum factum est. Authores fuere huiusce mutationis, Archiepiscopus * Viennensis, qui posteà sedem Apostolicam rexit, & episcopus Engolismensis *Girardus* nomine, qui coepiscopos ad hęc exinanienda irritabant. Eius consilij hæc est ergo actio.

al. Ensgolismensis

ANno ab incarnatione Domini 1112. indictione quinta, anno domini Papę *Paschalis* secundi 13. mense Martio, 15. Kalend. Aprilis, celebratũ est consiliũ Romę Lateranis in basilica Constantiniana. In qua cùm dominus Papa *Paschalis* resedisset, cum Archiepiscopis, episcopis & Cardinalibus, & varia multitudine clericorũ & laicorũ vltima die cõsilij facta corã omnibus professione catholicę fidei, nequis de fide ipsius dubitaret, dixit. *Amplector omnẽ diuinã scripturã veteris, ac noui testamẽti, legem à* Moyse *scriptam, et à sanctis prophetis. amplector 4. euangelia, septẽ canonicas epistolas, epistolas glorioſi doctoris beati* Pauli *Apostoli, sanctos canones Apostolorum, quatuor consilia vniuersalia sicut quatuor euangelia, Nicenum, Ephesinum, Constãtinopolitanum, Chalcedonense, præterea à Antiochenum consilium, & decreta sanctorum patrum Romanorum pontificum, & præcipuè decreta domini mei Papæ* Gregorij *septimi, & beatæ memoriæ Papæ* Vrbani. *Quæ ipsi laudauerunt, laudo, quæ tenuerunt, teneo, quæ confirmauerunt, confirmo, quæ damnauerunt, damno, quæ repulerunt, repello, quæ interdixerunt, interdico, quæ prohibuerunt, prohibeo, in omnibus & per omnia semper in his perseuarabo.* Quibus expletis surrexit pro omnibus *Girardus* Engolismensis episcopus, legatus in Aquitania, & communi assensu domini Papæ *Paschalis*, totiúsque consilij legit hanc scripturam.

al. iure

PRiuilegium illud quod non est priuilegium, sed *verè debet dici priuilegium pro liberatione captiuorum, & ecclesiæ, à domino* Paschali *Papa per violentiam regis* Henrici *extortum,*

nos

nos omnes in hoc ſancto concilio cum domino Papa congregati canonica cenſura, & eccleſiaſtica authoritate iudicio ſancti ſpiritus damnamus, & irritum eſſe iudicamus, atq; omninò quaſſamus, & nequid auctoritatis, & efficaciæ habeat, penitùs excommunicamus. Et hoc ideò damnatum eſt, quia in eo priuilegio continetur, quòd electus à clero canonicè & populo, à nemine conſecretur, niſi priùs à rege veſtiatur: quod eſt contrà ſpiritum ſanctum & canonicam inſtitutionem. perlecta verò hac charta acclamatum eſt ab omnibus & vniuerſo conſilio, Amen, Amen, fiat, fiat.

ARchiepiſcopi, qui cum ſuis ſuffraganeis interfuerunt, hij ſunt: *Iohannes* Patriarcha Veneticus, *Sennes* Capuanus, *Landulfus* Beneuentanus, Amalfitanus, Regitanus, Hydontrinus, Brundiſinus, Capſanus, Gyrontinus: & Græci, *Roſanus* Archiepiſcopus ſanctæ *Seuerinæ*: epiſcopi verò, *Cenſius* Sabinenſis, *Petrus* Portuenſis, *Leo* Hoſtienſis, *Cono* Prænestinus, *Girardus* Engoliſmenſis, *Galo* Leonenſis legatus pro Bituricenſi, & Vienenſis Archiepiſcopus, *Rogerius* Wlturinenſis, *Gaufridus* Senenſis, *Rollandus* Populonenſis, *Gregorius* Tarracinenſis, *Willielmus* Turianus, *Willielmus* Syracuſanus legatus pro omnibus Siculis: & alij ferè centum epiſcopi. *Siwinus*, & *Iohannes* Tuſculanus epiſcopus, cùm eſſent Romę, illa die concilio non interfuerunt, qui poſteà lecta damnatione priuilegij conſenſerunt & laudauerunt.

FErebantur iſta per orbem, nec diſſimulabat omnis Gallia imperatorem execrari eccleſiaſtici zeli vigore in eum intentato. His commotus Romam 17. anno *Paſchalis* Papæ contendit, acriùs in illum vlturus. Sed hic fœlici tranſitu mundanas effugerat ærumnas, ridebátque in requie poſitus ex alto contumacis *Cæſaris* minas, cuius morte accepta alacriùs imperator celerabat viam, vt *Iohanne Gritano*, ſuperioris Papæ Cancellario, qui iam electus, & *Gelaſius* dictus fuerat, eiecto, *Mauricium* Bracarenſem epiſcopum cognomento *Burdinum* intruderet. Sed hæc epiſtola *Gelaſy* certiùs proponet.

GElaſius *ſeruus ſeruorũ Dei Archiepiſcopis, epiſcopis, Abbatibus, clericis, principibus, & cæteris per Galliam fidelibus ſalutem. Quia vos Romanæ eccleſiæ membra eſtis, quæ in ea nuper acta ſunt, dilectioni veſtræ ſignificare curamus. Siquidem poſt electionem noſtram dominus imperator furtiuè, & inopinata velocitate Romam veniens nos egredi compulit. Pacem poſteà & minis & terroribus poſtulauit, dicens; quæ poſſet ſe facturũ, niſi nos ei iuramẽto pacis certitudinem faceremus: ad quæ nos iſta reſpondimus, De controuerſia, quæ inter eccleſiam & regnum eſt, vel conuentioni vel iuſticiæ libenter acquieſcimus loco & tempore competenti, videlicet Mediolani, vel Cremonæ in proxima beati* Lucæ *feſtiuitate, fratrum noſtrorum iudicio, qui à Deo ſunt iudices conſtituti in eccleſia, & ſine quibus hæc cauſa tractari non poteſt. Et quoniam dominus imperator à nobis ſecuritatem quærit, nos verbo & ſcripto eam promittimus niſi ipſe eam interim impediat. Aliàs enim ſecuritatem facere, nec honeſtas eccleſiæ, nec conſuetudo eſt. Ille ſtatim die poſt electionem noſtram* 44. Bracarenſem epiſcopum, anno præterito à domino prædeceſſore noſtro* Paſchali *Papa in concilio Beneuenti excommunicatum in matris eccleſiæ gremium ingeſſit. Qui etiam cùm per noſtras olim manus pallium accepiſſet, eidem domino noſtro, & catholicis ſucceſſoribus, quorum primus ego ſum, fidelitatem iurauit. In hoc autem tanto facinore, nullum de Romanis dominus imperator (Deo gratias) ſocium habuit: ſed Wibertini ſoli,* Romanus *de ſancto Marcello*, Cenſius, *qui dicebatur ſancti* Chryſogoni, *Teuto, *qui multo per Daciam debacchatus eſt tempore, tam infamem gloriam celebrarunt. Veſtræ igitur experientiæ, literarum præſentium perceptione mandamus, vt ſuper his per Dei gratiam communi deliberatione tractantes, ad matris eccleſiæ vltionem communibus, præſtante Deo, auxilijs, ſicut oportere cognoſcitis, accingamini. Datum Gaitæ 17. Kalend. Februar.* al. 43. al. Teucro

EXpulſus autem *Gelaſius* Salerni nauibus conſcenſis inde venit Genuam, indéque itinere pedeſtri Cluniacum contendens ibidem obijt. Tunc, id eſt, anno Dominicæ incarnationis 1519. Cardinales, qui cum *Gelaſio* venerant, ſimúlque omnis eccleſia ciſalpina *Guidonem* Archiepiſcopum Viennenſem in Papam grandi paratu leuantes, *Calixtum* vocarunt, religionis & efficaciæ ipſius intuitu ſperantes, ſe per illius potentiam, quòd eſſet in auxiliando facultatis maximæ, imperatoris viribus obniti poſſe. Nec ille credulos ſpei effectu exinaniens, mox conſilio Remis celebrato inueſtitos, vel inueſtiendos à laicis, ab eccleſijs remouit, pariter & imperatorem, niſi reſipiſceret, inuoluens. Ita tempore aliquanto in inferioribus plagis moratus, vt partes ſuas augeret, Romam compoſitis in Gallia rebus venit, libentérque à ciuibus (nam iam imperator diſceſſerat)

discesserat) receptus est. Tum *Burdinus* in medio relictus, Sutrium effugit, multis peregrinorum calamitatibus Papatum suum fouere meditatus. Sed quo modo inde sit eiectus, sequenti epistola cognosces.

CAlixtus *episcopus seruus seruorum Dei, dilectis fratribus, & filijs Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Prioribus, & cæteris tam clericis, quàm laicis beati* Petri *fidelibus per Gallias constitutis, salutem, & Apostolicã benedictionem. Quia dereliquit populus legem Domini, & in iudicijs eius non ambulabat, visitat dominus virga iniquitates eorum, & verberibus peccata eorum. Paternæ tamen conseruans viscera pietatis, de sua confidentes misericordia non relinquit. Diu siquidem peccatis exigentibus per illud Teutonicorum regis idolum,* Burdinum *videlicet, fideles ecclesiæ conturbati sunt, & alij quidem capti sunt, alij vsque ad mortem carceris maceratione afflicti sunt. Nuper autem festis Paschalibus celebratis, cùm peregrinorum & pauperum clamores ferre penitus non possemus, cum ecclesiæ fidelibus ab vrbe digressi sumus, & tamdiu Sutrium obsedimus, donec diuina potentia, & supradictum ecclesiæ inimicum* Burdinum, *(qui diabolo nidum ibidem fecerat) & locum ipsum omninò in nostram tradidit potestatem. Rogamus itaq; charitatem vestram vt pro tantis beneficijs vnà nobiscum regi regũ gratias referatis, & in Catholicæ ecclesiæ obedientia, & seruitio constantissimè maneatis, retributionem debitam in præsenti & futuro ab omnipotente Domino, per gratiam eius recepturi. Rogamus etiam, vt has literas alter alteri præsentari, omni remota negligentia, faciatis. Datum Sutrij, 5. Kalend. Maij.*

VRbana omninò, & excogitata facetia, vt eum, quem oderat, regis Teutonici vocaret idolum, quòd ille *Mauritij* peritiam, tum in literis, tum in ciuilibus negotijs magni pensaret. Erat hic, vt dixi, Bracarensis episcopus, quæ est ciuitas Hispaniæ, quem multùm quislibet reuereri, & penè adorare pro viua, & magna industriæ specie debuisset: nisi tam famoso facinore enitescere maluisset. Nec enim sanctissimam sedem nummis nundinari dubitasset, si tam desperatus inueniretur venditor, quàm paratus erat emptor. Tum autem captus & monachus factus in caueam (monasterium ita vocant) directus est.

PRocessit vlteriùs in augendo bono laudabilis Papę magnificentia, vt illam effrænẽ & ingenitã Romanorum cupiditatem cohiberet. Nullæ ipsius tempore viantibus circa Romam insidiæ, nullæ vrbem ingressis iniuriæ. Oblationes apud sanctum *Petrum* (quas pro petulantia, próque libidine potentes diripiebant, anteriores Apostolicos, qui vel mutire auderent, indignis afficientes contumelijs) *Calixtus* reuocauit ad medium, scilicet ad Apostolicæ sedis rectoris publicum vsum. Nec quicquam in eius pectore pecuniarum, vel habendarum ambitus, vel habitarum amor operari bono abhorrens potuit. Adeò vt Anglos peregrinos magis ad Sanctum dictum, quàm Romam pergere admoneret pro viæ longitudine, ad illum locum bis euntibus idem benedictionis refundendum commodum, quod habent, qui semel Romam irent. Quid quòd illam inueteratam inuestituræ controuersiam inter regnum & sacerdotium, quæ iam plus quàm quinquaginta annis turbas fecerat, adeò vt aliquo hæresis fautore morbo, vel morte succiso, illico quasi hydræ capita plura pullularent, ipse sua industria abrasit, decidit, deleuit, vel euellit, Teutonicæ animositatis colla vigore securis Apostolicæ decutiens. Quod & eius & Apostolici professiones mundo his dictis ostendent.

EGo Calixtus *episcopus seruus seruorum Dei tibi dilecto filio* Henrico *Dei gratia Romanorum imperatori* Augusto, *concedo electiones episcoporum, & Abbatum Teutonici regni, qui ad regnum pertinent, in præsentia tua fieri absque Symonia, & absque vlla violentia. Vt si qua inter partes discordia emerserit, Metropolitani, vel prouincialium consilio, vel iudicio, saniori parti assensum, vel auxilium præbeas. electus autem regalia à te recipiat, & quæ ex his iure tibi debet, faciat, ex alijs verò partibus imperij consecratus infra 6. menses regalia à te per sceptrum recipiat, & quæ ex his iure tibi debet, faciat, exceptis omnibus, quæ ad Romanam ecclesiam pertinere noscuntur. De quibus verò mihi querimoniam feceris, & auxilium postulaueris, secundùm officij mei debitum auxilium tibi præstabo. Do tibi veram pacem, & omnibus, qui in tua pace sunt, vel fuerunt tempore huius discordiæ.* Vale.

IN nomine ſanctæ & indiuiduæ trinitatis. Ego Henricus *Dei gratia Romanorum imperator* Auguſtus, *pro amore Dei & ſanctæ Romanæ eccleſiæ, & domini* Calixti *Papæ, & pro remedio animæ meæ dimitto Deo, & ſanctis Apoſtolis* Petro *&* Paulo, *ſanctæque catholicæ eccleſiæ omnem inueſtituram per annulum & baculum, & concedo in omnibus eccleſijs, quæ in regno vel imperio meo ſunt, canonicam fieri electionem, & liberam conſecrationem. Poſſeſſiones et regalia beati* Petri, *quæ à principio huius diſcordiæ, vſque ad hodiernum diem, ſiue tempore patris mei, ſiue etiam meo ablata ſunt, quæ habeo, eidem eccleſiæ ſanctæ Romanæ reſtituo, quæ non habeo, vt reſtituantur fideliter iuuabo. Poſſeſſiones etiam omnium aliarum eccleſiarum, & principum, & omnium aliorum tam laicorum, quàm clericorum, quæ in guerra iſta amiſſæ ſunt, conſilio principum, vel iuſticia, quas habeo reddam, quas non habeo fideliter vt reddantur, iuuabo. Et do veram pacem domino Papæ* Calixto, *& ſanctæ Romanæ eccleſiæ, & omnibus qui in parte ipſius ſunt, vel fuerunt, & in quibus ſancta Romana eccleſia auxilium poſtulauerit, fideliter iuuabo, & de quibus mihi querimoniam fecerit, debitam ſibi faciam iuſticiam. Hæc omnia acta ſunt conſenſu, & conſilio principum, quorum nomina ſubſcripta ſunt.* Albertus *Archiepiſcopus Moguntiæ,* Fredericus *Colonienſis Archiepiſcopus, Ratisbonenſis epiſcopus, Babenburgenſis epiſcopus,* Bruno *Spirenſis, Auguſtenſis, Traiectenſis, Conſtantienſis, Abbas Foldenſis,* Heremannus *dux,* Fredericus *dux,* Bonifacius *Marchio,* Theobaldus *Marchio,* Ernulfus *Comes Palatinus,* Othbertus *Comes Palatinus,* Berengarius *Comes.*

SEdato itaq; tam veterno morbo, qui eccleſiæ ſtatũ conturbauerat, magnum gaudium quiſquis Chriſtianè ſapuit, accepit, quòd is imperator, qui proxima fortitudinis gloria acriter *Caroli Magni* inuaderet veſtigia, etiam à deuotione ipſius in Deum non degeneraret: qui præter Teutonici regni nobiliter ſopitas rebelliones, etiam Italicum ita ſubegit, vt nullus adeò. Ter enim in decennio Italiam ingreſſus vrbium tumorem compeſcuit, primo aduentu Nouariam, Placentiam, Aretium, ſecundo, & tertio Cremonam, & Mantuam incendio exterminans. ſed & Rauennæ motum paucorum obſidione dierum leniuit. Namq; Piſani, & Papienſes cum Mediolanenſibus amicitiam eius, quàm vim experiri malebant. Huic, (vt antè fatus ſum) filia regis Angliæ nupta exhibebat patrem fortitudine, matrem religione: contendebat in ea pietas induſtriæ, nec quod magis probares, diſcerneres facilè.

ERat tunc *Willielmus* Comes Pictauorum fatuus & lubricus, qui priuſquam de Hieroſolyma, (vt ſuperiore libro lectum eſt) redijt, ita omne vitiorum volutabrum premebat, quaſi crederet omnia fortuitò agi, non prouidentia regi. Nugas porrò ſuas, falſa quadam venuſtate cõdiens, ad facetias reuocabat, audientium rictus cachinno diſtendẽs. Deniq; apud caſtellum quoddam *Iuor habitacula quędam, quaſi monaſteriola, conſtruens Abbatiam pellicum ibi ſe poſiturum delirabat, nuncupatim illam & illam, quæcunq; famoſioris proſtibuli eſſet, abbatiſſam, vel priorem, cætera verò officiales inſtituturum cantitans, legitima quoq; vxore depulſa vicecomitis cuiuſdam coniugẽ ſurripuit, quam adeò ardebat, vt clypeo ſuo ſimulachrum mulierculæ inſereret, perinde dictitans ſe illã velle ferre in prælio, ſicut illa portabat eum in triclinio. vnde increpitus & excommunicatus à *Girardo* Engoliſmorum epiſcopo, iuſſúſq; illicitam venerem abijcere; Antea, inquit, criſpabis pectine refugũ à fronte capillum, quàm ego vicecomitiſſæ indicam repudium, cauillatus in virum cuius pertenuis cæſaries pectinem non deſideraret. Nec minùs, cùm *Petrus* præclaræ ſanctitatis Pictauorum epiſcopus eum liberiùs argueret, & detrectantem palàm excommunicare inciperet; ille præcipiti furore percitus crinem antiſtitis inuolat, ſtrictúmq; mucronem vibrans; Iam, inquit, morieris, niſi me abſolueris. Tum verò præſul timore ſimulato inducias petens loquendi, quod reliquũ erat excomunicationis, fidenter perorauit, ita Comitẽ à chriſtianitate ſuſpendens, vt nec cum aliquo conuiuari, nec etiam loqui auderet, niſi maturè reſipiſceret. Ita officio ſuo, vt ſibi videbatur peracto, martyrijq; trophæum ſitiens collum protendit; feri, inquiens, feri. At *Willielmus* refractior conſuetum lepõrem intulit, vt diceret, tantùm certè te odio, vt nec meo te digner odio, nec cœlum vnquam intrabis meæ manus miniſterio. Veruntamen poſt modicum viperio *meretriculæ infectus ſibilo, inceſti diſſuaſorem detruſit exilio. Vbi beato fine concluſus, frequentibus, & magnis miraculis innuit mundo, quàm glorioſè viuat in cœlo. Quibus auditis Comes dicacitate inſolenti non abſtinuit, profeſſus palàm pœnitere ſe, quòd non ei iamdudum

al. Mort

al. mulierculæ

iamdudum mortem acceleraſſet, vt ipſi anima ſancta grates haberet potiſſimùm, cuius furore cœleſte mercatus eſſet commodum. Vitam *Petri* & mortem verſus iſti commendant.

De viuo dictum eſt.

Corpus, opes, ſtudium, mores, cibus aſper, egenus,
Lectio, probra, domat, carpit, alit, fugiunt.
Virtutes, culpas, fructum, colit, amputat, auget:
Ius litem, pacem, protegit, odit, amat.
Fert miſero, tribuit peccanti, ſeruat amico,
Auxilium, veniam, continuámque fidem.
Mente Maria *vacat, ſed in actum* Martha *laborat,*
Eſt intenta gregi Martha, Maria *Deo.*
Sic apud hunc regnat Deus intrà, proximus extrà,
Hic deſiderio, proximus obſequio.
Diligit ille Rachel, *nec* Leam *ferre recuſat,*
Vxorémq; nouus duxit vtramq; Iacob:
Huius amat vultum, iuuat huius carpere fructum,
Cùm ſit pulchra Rachel, *fertiliórq;* Lea.

De mortuo dictum eſt.

Exutus rebus, intentus, pulſus ab vrbe
Præſul pauperiem vincla, fugamq; tulit.
Nunc diues, liber, ſtabilis, ſua præmia, Chriſtum,
Aſtra, capit, ſequitur, poſſidet iſte Petrus.
Vitam religio, mentem diſcretio, famam
Lux operum, ſtudium lectio, verba modus,
Iudicium ius, iuſticiam rigor, ora venuſtas,
Ornabant pietas viſcera, virga manum.
Promouit, priuauit eum, profugumque recepit,
Papa, Comes, Chriſtus *ordine, ſede, polo.*

al. Arbreiſel HVius *Petri* fuerunt contẽporanei & in religione ſocij *Robertus* de* Arbeiſel & *Bernardus* Abbas Turinenſis, quorum primus omnium huius temporis ſermocinatorum famoſiſſimus, & profuſiſſimus: tantum non ſpumea, ſed melle a viguit eloquentia, vt hominibus certatim opes congerentibus illud egregiũ ſanctimonialium monaſterium apud fontem *Ebraldi* conſtrueret, in quo tota ſeculi voluptate caſtrata fœminarum Deo deuotarum quanta nuſquam multitudo in Dei feruet obſequio. Nam præter cęterarum illecebrarum abdicationem, quantulum illud eſt, quod in nullo loco loquuntur niſi in capitulo, propoſita à magiſtro perennis taciturnitatis regula, quia ſemel laxato ſilentio fœminæ pronæ ſunt ad muſſitandum friuola. Alter famoſus paupertatis amator, in ſaltuoſum & deſertum locum, relicto ampliſſimarum diuitiarum cœnobio, cum paucis conceſſit, ibíque, quia lucerna ſub modio latere non potuit, vndatim multis confluentibus monaſterium fecit, magis inſigne religione monachorum, & numero, quàm fulgore pecuniarum, & cumulo.

ET ne Anglia expers boni putetur, quis poſſit præterire *Serlonem* Abbatem Gloceſtrenſem, qui locum illum ex humili & pene nullo ad glorioſum prouectum extulit? Nota eſt omnibus Anglis Gloceſtrenſis diſcreta religio, quam infirmus poſſit ſuſpicere, nec poſſit fortis contemnere. Hoc illis ſignifer *Serlo* intulit, vt nequid nimis. Quamuis vt erat bonis humilis, ita ſuperbis minax atque terribilis. Ad quod firmandum verſus de eo *Godefridi* Prioris in medium adducam.

Eccleſiæ murus cecidit, Serlone *cadente,*
Virtutis gladius, buccina iuſticiæ,
Vera loquens, & non vanis ſermonibus vtens,

Et

Et, quos corripuit, principibus placuit.
Iudicium præceps, contrarius ordinis error,
Et leuitas morum non placuêre ſibi.
Tertius à Iano *menſis, lux tertia menſis*
Cum nece ſuppreſſum vita leuauit eum.

QVis *Lanzonem* taceat, qui ea ætate nullo inferiùs ſanctitate floruit, monachus Cluniacenſis, & Prior ſancti *Pancratij* in Anglia. qui probitate ſua ita locum illum reuerentiæ monachilis gratia nobilitauit, vt vnicum bonitatis pro vero aſſeratur eſſe domicilium. De cuius vita, quia quicquid dixero infra illius merita eſſe denuncio, ſolum illius obitum verbis, quibus ſcriptum inueni apponam, vt liquidò pateat, quàm glorioſè vixit, qui tam gratioſè obijt.

PIus Dominus, qui flagellat omnem filium, quem recipit, qui iuſtos ſuæ ſocios paſſionis ſimul & conſolationis fore promittit, tam acerbo languore dominum *Lanzonem* triduo paſſionem ſuam præuenire permiſit: vt ſi aliquis ex terrena conuerſatione mundiſſimę menti eius puluis adhæſit, illa eum tribulatione excuſſum eſſe non ſit ambiguum. Cùm enim dicat tantus Apoſtolus, qui ſuper dominicum pectus recubuit, *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* Cúmque peccatum omne aut leuiùs hîc, aut in futuro grauiùs iudicet Chriſtus; noluit ei aliquid offenſionis poſt mortem occurrere, quem ſe toto corde ſciebat amare. Ideóque ſi quid in eo examinandum iudicabat, voluit in iuuentute decoquere. Huic nempè aſſertioni fiducia morientis atteſtata eſt. Nam cùm quinta feria ante paſſionem Domini incolumis, dicto ex quotidiana quadrageſimæ conſuetudine Pſalterio, ſe hora tertia Miſſam celebraturus vſque ad caſulam induiſſet, & vſque ad incipiendam Miſſam, quæq; dicenda erant, prædixiſſet, ſubito languore tam moleſto corripitur, vt ipſe, quæ induerat, veſtimenta exuens, etiam non plicata reliquerit. Egreſſúſque oratorio ſine intermiſſione per biduum, hoc eſt, vſque ad Sabbatum conteritur, non ſedendo, non ambulando, non iacendo, non ſtando, neq; dormiendo vllam omninò requiem habens. Nunquam tamen noctibus eſt locutus, rogantibus fratribus, vt ſilentium ſolueret, non acquieuit, rogans ne monachatus ſui pudicitiam libarent, quòd nunquam poſtquam monachicum habitum accepiſſet à completorio exiens vſque ad ſequentis diei primam locutus fuiſſet. Sabbato autem ſequenti dum ita quaſſatus ſe putaret iam iámque defungi, ſurgentes ad matutinam Synaxim fratres, ad ſe inungendum venire præcepit; quos cùm inunctus ex more oſculari voluiſſet, nimio eorum compulſus amore, non iacendo, nec ſedendo, ſed quamuis ad mortem anxiatus, inter brachia ſuſtentatus, ſtando oſculatus eſt. Die illuceſcente in capitulum ductus cùm ſediſſet, fratres ante ſe omnes venire rogauit, quibus paternam benedictionem & abſolutionem impertiens, idem ſibi ab ijs voluit impertiri. Poſtea docuit, quid ſi obiret, eis eſſet agendum. Sícque regreſſus eſt vnde venerat, reliquum diei cum ſequenti Dominica aliquanto quietiùs tranſigens, cum ecce poſt hæc, id eſt, poſt Dominicam imminentis mortis indicia deprehenduntur, & ipſe manibus ablutis, pexo capite Miſſam auditurus oratorium ingreditur, ſumptóque corpore & ſanguine Domini ad lectum regreſſus eſt. Poſt modicum obmutuit, fratres ante illum venientes ſigillatim benedicebat, ſimili modo totum conuentum. At verò oculis in cœlum erectis, vtráq; manu dominum Abbatem cum omnibus ſibi commiſſis benedicere nitebatur. Rogatus autem à fratribus vt apud Dominum ad quem ibat, eorum memor eſſet, capite inclinando benigniſſimè acquieuit. Hęc & his ſimilia cùm feciſſet, innuit ſibi porrigi crucem: quam capite imò toto corpore inclinato adorans, manibus amplexans, læto ore ſalutare videbatur, & iocũdo affectu deoſculabatur, cùm illico aſtantes migrãdo percellit, raptúſq; in manibus eorũ viuus adhuc in presbyteriũ ante altare S. *Pancratij* defertur. Vbi aliquandiu ſuperuiuens, roſeo faciei rubore ſuauis eadem diei hora, qua purgandus, infirmatus eſt, cariturus perenniter omni malo purus migrauit ad Chriſtum. Et vide, quàm *mirabiliter in eo cuncta concurrerunt: paſſio ſerui cum paſſione Domini; hora incipientis infirmitatis, cum hora incipientis

al. mutabiliter

æternæ salutis; quinque dies, quos sustinuit, ægritudinis quinis corporis sensibus, quibus nemo vitat peccatum, emundandis. Porrò quòd quinto die nec dum transacto decessit, vt reor innuit eum in vltimo sensu, qui tactus dicitur, non perfeciſſe peccatum. Tertia verò diei hora, qua & infirmatus est, & moriendo in vitam ingressus est æternam, quid aliud insinuat, quàm eandem spiritus sancti gratiam, qua omnem eius vitam gubernatam cognoscimus, & infirmato & obeunti euidenter affuisse. Vt etiam esse supparem illis patribus nostris, *Odoni* scilicet, atque *Odiloni*, & merito & præmio non ambigamus: insigne quiddam illis concessum, huic quoque collatum est. Cùm enim illis contulerit Dominus, vt octauo die solennitatum, quas præ cæteris diligebant, transirent. Nam & beatus *Odo* festiuitatem beati *Martini*, & sanctus *Odilo* natiuitatem Domini præcipuè amabant, in quorum octaua die vtérque decessit. Domino *Lauzoni*, qui præ cæteris huius æui hominibus regulam sancti *Benedicti* obseruabat, & beatam Dei genetricem, eiúsque solennia singulari venerabatur affectu, contulit, vt solita sibi consuetudine, & in transitu sancti *Benedicti*, & in festiuitate sanctæ *Mariæ* (quæ annunciatio Dominica dicitur) maiorem Missam in conuentu celebraret, & octauo à prædicto sancti *Benedicti* transitu die præuentus infirmitate, octauo nihilominus die ab Annunciatione Dominica migraret ad Christum. Igitur qui vitam domini *Lauzonis* ignorat, quàm placens Deo fuerit, ex fine colligat, nec vsitato morientium more prædicta illi contigisse nobiscum credat, quem spiritus sancti charismatibus nemine huius temporis inferiùs ditatum sciat.

NEc memoria *Godefridi* Prioris Wintonienſis ire debet in perditum, qui temporibus his literatura & religione insignis fuit. Literaturam proteſtantur libri plures, & epistolæ familiari illo & dulci stylo editæ, maximéque Epigrammata, quæ Satyrico modo absoluit, præterea versus de primatum Angliæ laudibus. Quid? omne diuinum officium, quod agresti quadam vetustate obsoletum, per industriam suam natiua excultum venustate fecit enitescere: Religionis & hospitalitatis normam pulchrè inchoatam deliniauit in monachos, qui hodiéque ita in vtrísque Prioris terunt vestigium, vt aut nihil, aut parum ijs desit ad laudis cumulum. Denique est in ea domo hospitium, terra, marique venientium quantum libuerit diuersorium, sumptu indeficienti, charitate indefatigata. Inter hæc inerat sancto viro morum humilitas, vt nihil ex illo vnico Philosophiæ promptuario redoleret nisi humile, procederet nisi dulce. Quantula vero potest videri hæc eius laudatio? Quotus enim quisque est, qui vel minimùm literis imbutus non alios infra dignitatem suam opinetur tumido gestu, & pompatico incessu præ se ferens conscientiam literarum. Veruntamen, ne quid perfectionis sanctæ deesset animæ multis annis ille grabbatum fouit, camino diuturnę tabis medullas, & peccata excoctans.

SEd quid de talibus plura? erant prorsus tunc in Anglia multi scientia illustres, religione celebres, quorum virtus eo probabilior, quo seculo senescente constantior & viridior. Laudabiliter igitur viuendo fidem præteritis faciebant historijs, ne vetera possint falsitatis argui, cùm nouorum exemplo probentur potuisse fieri. Quin etiam si qui essent ecclesiarum prælati, qui viderentur ab antiquorum sanctitate degeneres, in mundialibus scilicet efficaces, in spiritualibus desides, tales, inquam, si qui essent, sumptuósis locorum cultibus conabantur errata obumbrare. Erigebat quisque templa recentia, sanctorúmque suorum argento & auro amiciebat corpora, nihil prætermittendo charitate sumptuum, quod ad gratiam possit allicere oculos intuentium. Quorum est *Ranulphus* superiùs nominatus, qui apud Dunelmum factus episcopus in ædificijs monachorum nouis, & beati *Cuthberti* veneratione nonnullam gloriam nomini suo commentus est. Cuius extulit famam sancti corporis translatio, quod è mausoleo leuatum cunctis volentibus fecit conspicuum. Tractauit illud ausu fœlici *Radulphus* tunc Abbas Sagij, posteà Cantuariæ Archiepiscopus, & propalam illibatum protulit, quod quibusdam veniſſet in dubium, vtrum olim vulgatum adhuc de integritate compaginis duraret miraculum. Eodémque ferè tempo-

re

re in * Elienſi cœnobio ſub Abbate *Richardo* virginales exuuiæ beatæ *Etheldridæ* integræ viſæ : videntibus ſtupori & plauſui fuêre. Monaſterium illud nuper à rege *Henrico* in epiſcopatum mutatum, primum *Herueum* accepit epiſcopum, qui pro penuria victualium Bancornenſem, vbi inthronizatus fuerat, deſeruerat locum. Et ne Lincollienſis pontifex mutilatam ſuam quereretur diœceſim, ex rebus Elienſis cœnobij damnum rex ſarciuit, querelam compoſuit. Sanè quicquid eius tempore de primatu duorum Metropolitanorum Cantuarienſis, & Eboracenſis ſit vel iuſticiæ ſurreptum, vel violentia præſumptum, dicam cùm ad ordinem venero. Iam enim terminata ſerie regum, de ſucceſſione totius Angliæ pontificum mihi video eſſe dicendum. In quo vtinam affluëret vber dicendi copia ; ne vlteriùs ſub obliuione iaceant tam præclara patriæ lumina. Et quidem erunt multi fortaſſis in diuerſis regionibus Angliæ, qui quædam aliter, ac ego dixi, ſe dicant audiſſe, vel legiſſe. Veruntamen ſi recto aguntur iudicio, non ideo me cenſorio expungent ſtylo. Ego enim veram legem ſecutus hiſtoriæ, nihil vnquam poſui, niſi quod à fidelibus relatoribus, vel ſcriptoribus addidici. Porro quoquo modo hæc ſe habeant, priuatim ipſe mihi ſub ope Chriſti gratulor, quòd continuam Anglorum hiſtoriam ordinauerim poſt *Bedam* vel ſolus, vel primus . Si quis igitur, ſicut iam ſuſurrari audio poſt me ſcribendi de talibus munus attentauerit, mihi debeat collectionis gratiam, ſibi habeat electionis materiam.

al. Helienſi

HÆc habui (domine venerabilis Comes) de geſtis Anglorum, quæ dicerem, ab aduentu eorum in Angliam vſque in annum * viceſimum fœliciſſimi regni patris veſtri. Cætera proprium occupabunt libellum, ſi benignum iſtis non negaueritis vultum. Hoc autem opus poſtquam abſolui, circumſpectis plurimis vobis potiſſimum delegandum credidi. Cùm enim alios conſidero, in vno nobilitatem, in altero militiam, in iſto literaturam, in illo iuſticiam, in paucis munificentiam inuenio. Itaque in alijs aliqua, in ſingulis ſingula, in vobis admiror vniuerſa. Si quis enim vnquam fuit nobilis, vos in ea re præcellitis, cuius genus à præcellentiſſimis regibus, & Comitibus lineam trahit, animus * à moribus imitationem conducit. Habetis ergo à Normannis bellandi peritiam, à Flandrenſibus liniamentorum gratiam, à Francis generoſitatis eminentiam. De militiæ porrò veſtræ induſtria quis hæſitat, cùm eam excellentiſſimus pater in vobis ſuſpiciat? Cùm enim aliqui motus in Normannia nunciantur, vos præmittit, vt virtute veſtra profligentur ſuſpecta, ſagacitate redintegretur concordia. cùm redit in regnum, vos reducit, vt ſitis ei foris tutelæ, domi lætitiæ, ornamento vbique.

al. viceſimũ octauum

al, amoribus

LIteras ita fouetis, vt cùm ſitis tantarum occupationum mole diſtricti, horas tamen aliquas vobis ſurripiatis, quibus aut ipſi legere, aut legentes poſſitis audire. Digno itaque moderamine fortunæ veſtræ celſitudinem componitis, dum nec militiam propter literas poſtponitis, nec literas propter militiam, vt quidam, conſpuitis. In quo etiam ſcientiæ veſtræ pateſcit miraculum, quia dum libros diligitis, datis iudicium, quàm auidis medullis fontẽ eorum combiberitis. Multis ſiquidem res etiam cùm non habentur, deſiderantur, philoſophiam nullus amabit, qui eam extrema ſatietate non hauſerit. Iuſticiæ veſtræ fama regiones etiam noſtras attigit ; à vobis ſiquidem prauum iudicium nunquam extorſit vel perſonę ſublimitas, vel fortunæ tenuitas . Nihil reperit in veſtro pectore quod ſuis conducat artibus, qui iuſticiam labefactare conatur, ſeu oblatione muneris, ſeu delinimento fauoris . Munificentię veſtrę pecunięque contemptum prętendit * Teokesberię cœnobium . De quo (vt audio) non ſolum xenia non corroditis, ſed etiam vltrò miſſa remittitis. Quantum hoc ſit iſto pręſertim tempore, quantæ in ſeculo gloriæ, quantę apud Deum gratiæ ipſi certè intelligitis . Beata eſt igitur ſecundum ſententiam *Platonis* reſpublica, cuius rector eſt Philoſophus, cuius princeps non delectatur muneribus . Plura de talibus dicerem , niſi & ſuſpicio meæ adulationis , & laudanda modeſtia veſtri pudoris dicturientem cohiberet . Sanè, quæ dixi, non prætermitte-

al, Theochesberia

re fuit conſilium, vt per officium linguæ meæ probitas veſtra poſteros non lateat; & ipſa de virtute in virtutem proficere contendat. Et quidem iamdudum quibuſdam perſuadentibus ferebat animus, vt quæ prætereunda non putarem, per ſucciduos ſemper annos huic operi apponerem. Sed conſultius videtur alium de talibus librum procudere, quàm iam abſoluto frequenter noua inſuere. Nec verò quiſquam ſuperfluam me operam dicat inſumere, ſi clariſſimi omnium ſua ætatè regum geſta propono. Multa enim ſublimitati eius mea humilitas debet, & adhuc plura debebit, vt ſi nihil aliud eſſet, quòd ſe talem filium habere gauderet. Nam & olim fœlici ſorte ſuſceptum, non perfunctoriè, vt hodiè claret, literis erudiri præcepit, poſt etiam ampliſſimarum poſſeſſionum fecit Dominum, nunc poſtremò paternum in vos reclinat affectum. Sit ergo hic liber, vt eſt, veſtræ gloriæ abſolutè conſecratus, in altero erit idem vitæ, qui ſcripturæ terminus. Quod ſupereſt, munus meum dignanter ſuſcipite, vt gaudeam grato cognitoris arbitrio, qui non erraui eligendi iudicio.

(***)

Prologus ad Robertum Comitem Gloceſtriæ.

Domino amantiſſimo Roberto *filio regis* Henrici, *& conſuli Gloceſtrenſi* Willielmus *bibliothecarius Malmesberiæ poſt emerita trophæa in terris, triumphare in cœlis. Plæraque geſtorum præcellentis memoriæ patris veſtri ſtylo apponere non neglexi, & in quinto libro regalium, & in tribus libellis, quibus Chronica dedi vocabulum. Nunc ea, quæ moderno tempore magno miraculo Dei acciderunt in Anglia, vt mandentur poſteris deſiderat animus veſtræ ſerenitatis: pulcherrimum planè deſiderium, & veſtrorum omnium ſimile. Quid enim plùs ad honeſtatis ſpectat commodum? quid magis conducit æquitati? quàm diuinam agnoſcere circa bonos indulgentiam, & erga peruerſos vindictam. Quid porrò iocundius? quàm fortium facta virorum monumentis tradere literarum: quorum exemplo cæteri exuant ignauiam, & ad defendendam armentur patriam. Quod quia officio ſtyli mei præceptum eſt fieri, ordinatiùs puto poſſe hiſtoriam tranſigi, ſi paulo altiùs repetens, à reditu imperatricis in Angliam poſt viri deceſſum ſeriem contexam annorum. Itaque primò vocata in auxilium, vt decet, diuinitate, rerum veritatem ſcripturus, nihilque offenſæ daturus aut gratiæ, ita incipiam.*

***

¶ Hiſtoriæ

¶ Historiæ Nouellæ

LIB. I.

ANno *Henrici* regis Anglorum 26. qui fuit incarnationis Dominicæ, milleſimus, centeſimus, viceſimus ſextus, *Henricus* imperator Alemannorum, cui præfati regis filia *Mathildis* nupſerat, in ipſo ætatis & victoriarum flore obijt. Morabatur eo tempore rex noſter Normanniæ, ad pacificandos, ſi qui in eis partibus fierent motus. Qui vbi primùm obitum generi accepit, non multò pòſt honoratis viris à ſe miſſis filiam reuocauit. Inuita, vt aiunt, Imperatrix redijt, quòd dotalibus regionibus conſueta eſſet, & multas ibidem poſſeſſiones haberet. Conſtat certè aliquos Lotharingorum & Longobardorum principes ſuccedentibus annis plùs quàm ſemel Angliam veniſſe, vt eam ſibi dominam requirerent: ſed fructu laborũ caruiſſe, cogitante rege vt filiæ connubio inter ſe & Andegauenſẽ Comitem pacẽ componeret. Mirum enim in modum vir ille omnium regum, quos noſtra & etiam patrum noſtrorum tenet memoria, maximus; ſuſpectam tamen ſemper habuit Andegauenſium potentiam. Hinc eſt quòd ſponſalitia, quæ *Willielmus* nepos ſuus Comes poſtea Flandriæ cum filia Comitis Andegauenſis *Fulconis*, poſtea regis Ieroſolymorum contracturus eſſe dicebatur, diſſoluit, & caſſauit. Hinc eſt quòd aliam eiuſdem filiam filio ſuo *Willielmo* impubi vix dum adoleſcenti coniunxit. Hinc eſt quòd hanc filiam ſuam, (de qua incepimus loqui) poſt imperatorium thorum eiuſdem *Fulconis* filio nuptum collocauit; ſicut ſermo procedens dicere perget.

ANno 27. regni ſui rex *Henricus* Angliam venit menſe Septembri, adducens ſecum filiam ſuam. Primo verò natali conuocato apud Londoniam magno cleri & optimatum numero, vxori ſuæ filiæ ducis Louannenſis, quam poſt obitum *Mathildis* duxerat, comitatum Salopesberiæ dedit. Quam videlicet fœminam dolens non concipere, dum & perpetuo ſterilem fore timeret, de ſucceſſore regni meritò anxius cogitabat. De qua re antea multùm diúque deliberato concilio, tunc in eodem Concilio omnes totius Angliæ optimates, epiſcopos etiam & Abbates ſacramento adegit, & obſtrinxit: vt ſi ipſe ſine hærede maſculo decederet, *Mathildem* filiam ſuam quondam imperatricem incunctanter & ſine vlla retractione dominam reciperent: præfatus quanto damno patriæ fortuna *Willielmum* filium ſuum ſibi ſurripuiſſet, cui iure regnum competeret: nunc ſupereſſe filiam, cui ſoli legitima debeatur ſucceſſio, ab auo, auunculo, & patre regibus, & à materno genere multis retrò ſeculis. Siquidem ab *Egbirtho* Weſtſaxonum rege, qui primus cæteros inſulæ reges vel expulit, vel ſubegit, anno Dominicę incarnationis octingeſimo ſub quatuordecim regibus, vſque ad eiuſdem incarnationis annum milleſimũ quadrageſimum tertium, quo rex *Edwardus*, qui apud Weſtmonaſterium iacet, in regnum ſublimatus eſt. Nec vnquam eiuſdem regalis ſanguinis linea defecit, nec in ſucceſſione regni claudicauit. Porrò *Edwardus* illius progeniei vltimus, idémque & præclariſſimus, proneptem ſuam *Margaritam* ex fratre *Edmundo* Ireneſide, *Malcolmi* regis Scottorum nuptijs copulauit: quorum filia, *Mathildis*, huius Imperatricis mater extitit. Iurauerunt ergo cuncti, quicunque in eodem Concilio alicuius videbantur eſſe momenti: primò *Willielmus* Cantuariæ Archiepiſcopus, mox cæteri epiſcopi, nec minùs Abbates. Laicorum primus

iurauit *Dauid* rex Scotiæ, eiuſdem imperatricis auunculus : tunc *Stephanus* Moritonij Comes & Bononiæ, nepos *Henrici* regis ex ſorore *Adala :* mox *Robertus* filius regis, quem ante regnum ſuſceperat, & Comitem Gloceſtriæ fecerat. Notabile fuit (vt fertur) certamen inter *Robertũ* & *Stephanũ*, dum æmula laude virtutum inter ſe contenderent, quis eorum prior iuraret : illo priuilegium filij, iſto dignitatem nepotis ſpectante. Ita obſtrictis omnibus fide & ſacramento, tunc quidem à quoque in ſua diſceſſum eſt : poſt Pentecoſten verò miſit rex filiam ſuam in Normanniam, iubens eam per Rotomagenſem Archiepiſcopum deſponſari filio prædicti *Fulconis*, adoleſcenti magnæ nobilitatis, & prædicandi roboris. Nec diſtulit quin ipſe quoq; Normanniam nauigaret, eóſq; matrimonio coniungeret. Quo facto quodam vaticinio omnes prædicabant, vt poſt mortem eius à ſacramento deciſcerent. Ego *Rogerium* Salesberienſem epiſcopum ſæpè audiui dicentem, ſolutum ſe à ſacramento, quod imperatrici fecerat. Eo enim pacto ſe iuraſſe, ne rex præter conſilium ſuum & cæterorum procerum filiã cuiquam nuptum daret extra regnũ. eius matrimonij nullum authorem, nullum fuiſſe conſcium : niſi *Robertum* comitem Gloceſtriæ, & *Brianum* filium Comitis, & epiſcopũ Luxonienſem. Nec verò hoc idcirco dixerim, quòd credam vera fuiſſe verba hominis, qui ſe vnicuiq; tempori pro volubilitate fortunæ accommodare noſſet : ſed ſicut verax hiſtoricus opinionem prouincialium ſcriptis appono.

RElíquos annos vitæ & regni *Henrici* breuiter percẽſere libet ; vt nec rerum cognitione fraudentur poſteri, nec in ijs, quæ minùs ad hanc hiſtoriam pertinent, prolixiùs immorari videar. Anno 28. redijt in Angliam à Normannia rex. Anno 29. quiddã accidit in Anglia, quod mirũ videatur crinitis noſtris, qui obliti quid nati ſunt, in muliebris ſexus habitum capillorũ longitudine ſeipſos tranſformant. Quidã prouincialium militum magno crinium luxu ſuperbiens, conſcientiáq; ſtimulante perterritus, viſus eſt ſibi videre in ſomnis, quaſi aliquis eum capillorum ſuorum criniculis ſuffocaret. Quare ſomno excuſſus, quicquid ſuperfluebat comarum citò abſcidit. cucurrit exemplum per Angliam, & (ſicut recens pæna mentem mouere ſolet) omnes penè milites ad iuſtum modũ crines ſuos reſcindi æquanimiter tulerunt. ſed non diu ſtetit hęc ſanctitas. Vix enim anno elapſo, cuncti qui ſibi curiales eſſe videbantur, in prius vitium reciderunt : longitudine capillorum cum fœminis certabant ; & vbi crines deficiunt inuolucra quędam innodabant : obliti vel potiùs ignari ſententiæ Apoſtolicæ : *Vir ſi comam nutrierit, ignominia eſt illi.*

ANno 30. rex *Henricus* tranſijt in Normanniam ; Eo anno defuncto Papa *Honorio* magna contentione eligendi Apoſtolici Romana fluctuauit eccleſia. Erant tunc in eadẽ vrbe duo famoſiſſimi Cardinales *Gregorius* diaconus S. Angeli, & *Petrus* preſbyter Cardinalis, filius *Leonis* Romanorum principis : ambo literis & induſtria inſignes ; nec erat facile diſcernere populo quiſnam eorum iuſtiùs eligeretur à clero. Præuenit tamen pars, quæ fauebat *Gregorio*, vt pontifex ordinatus vocaretur *Innocentius*. Sparſus eſt etiam rumor in plebem, quòd adhuc *Honorius* ſpiraret, & ita fieri præciperet. Authores fuerunt huius ordinationis *Willielmus* Prænęſtinus epiſcopus, *Matthæus* Albanenſis, *Cuonradus* Sabinenſis, *Iohannes* Oſtienſis, *Petrus* Cremenſis de titulo ſancti *Griſogoni*, *Haimerus* Cancellarius. *At* verò pars altera ſepulto iam *Honorio*, annitentibus fratribus *Petri* locupletiſſimis Romanorum & potentiſſimis, eum electum & ſacratum vocauit *Anacletum*. *Maximus* huius ordinationis hortator & author *Petrus* Portuenſis epiſcopus fuit. Cuius epiſtolam ſi poſuero, ea omnem controuerſiam aperiet, pronior tamen in *Anacletum*.

PEtrus *Portuenſis epiſcopus quatuor epiſcopis* Willielmo *Prænęſtino*, Matthæo *Albanenſi*, Cuonrado *Sabinenſi*, Iohanni *Oſtienſi*. *Quanta ſit pro vobis tribulatio cordis mei, ille ſolus nouit, qui omnia nouit : vobis quoque meis literis cognitum ſaltem iam ex parte fuiſſet, niſi eccleſiæ ſententia & communis authoritas prohiberet. De commendatione ſeu vituperatione perſonarum, de quibus nunc ſermonum varietas agitatur, non eſt huius temporis iudicare : eſt qui quærat & iudicet. Si tamẽ quiſquam præſtò fuerit accuſare, præſtò erit & qui debeat reſpondere : præſertim cum in veſtro & meo immò in totius eccleſiæ conſpectu vterq; ſapienter vixerit & honeſtè ; & quæ officij ſui erant plena hucuſque exercuerint libertate. Abſtinere vos potiùs conuenit à ſermonibus otioſis, & verbis præcipitationis. Si de rumoribus agitur, longè ſe aliter*

habent

habent res, quàm vestræ apud me protestantur literæ. Ad hæc si verba, quæ posuistis, si ordinis rationem attenditis (vt salua reuerentia vestra loquar) factionem illam vestram qua confidentia, qua fronte electionem vocare præsumitis? cur illum vestrum dicitis ordinatum, cùm prorsus in causa eius ordo non fuerit? siccine didicistis Papam eligere? in angulo, in abscondito, in tenebrosis, & vmbra mortis? si mortuo Papæ viuum succedere volebatis, cur mortuum viuere prædicabatis? multò melius erat mortuo humanitatem impendere, & sic de viui solatio cogitare. sed ecce! dum de mortuo solatium viuo requiritis, & viuum & mortuum pariter suffocatis. postremò nec vestrum, sicut nec meum fuit eligere: sed potiùs electum â fratribus spernere, vel approbare. Quia igitur neglecto ordine, contempto canone, spreto etiam ipso â vobis condito anathemate, me inconsulto Priore vestro, inconsultis etiam fratribus maioribus & Prioribus; nec etiam vocatis aut expectatis: cùm essetis nouitij, & in numero breui pauciſsimi facere præsumsistis: pro infecto habendum esse, & nihil omnino existere ex ipsa vestra æstimatione potestis aduertere. Citò autem nobis Dominus affuit, & viam, qua errori vestro contraire possemus, ostendit. fratres siquidem vestri Cardinales (quorum præcipua in electione potestas) cum clero vniuerso expetente populo, cum honoratorum consensu, in luce, in manifesto, vnamini voto & desiderio delegerunt dominum Petrum *Cardinalem in Romanum Pontificem* Anacletum. *Hanc ego electionem Canonicè celebratam conspexi & authore Deo confirmaui. hunc Ecclesia suscipit, & veneratur: hunc per Dei gratiam Episcopi & Abbates, Principes capitanei, & Barones, quidam per seipsos, quidam per nuncios suos videntibus nobis frequentant. Deprædationem illam & crudelitatem, quam prætenditis, non videmus. quicunque ad eum pro responsis seu negotijs suis veniunt benignè suscipiuntur, benigniùs reuertuntur. Redite iam, redite ad cor: nolite schisma in Ecclesia facere ad animarũ subuersionem: nolite vlteriùs laborare: teneat vos timor Domini, non pudor seculi. Nunquid qui dormit, non adijciet vt resurgat? desistite iam mendacijs, in quibus impij spem suam ponere consuerunt. Dominus* Tiburtius *in scriptis suis cum sacramento testificatus est, dicens quòd ego diaconum sancti Angeli solum idoneum iudicaui ad Pontificatus ordinem. videat ipse quid dixerit: ego in occulto locutus sum nihil; non est aliquis, qui hoc verbum ab ore meo vnquam audierit. Hæc fuit sententia mea semper, vt non nisi sepulto Papa, de successoris persona mentio haberetur. Vnitatem Ecclesiæ tenui, & tenebo: veritati & iustitiæ adhærere curabo, confidenter sperans quia iustitia & veritas liberabit me.*

Sic prædictus *Petrus* Portuensis Episcopus in *Petrum Leonis* filium pronior scripsit. Nec verò pars altera cessabat, quin & ipsum *Petrum* catulum leonis diceret, & fautores eius factionis complices nominaret. Et illi quidem varia inter se dubijs de rebus agebant. *Innocentius* verò excluſus Roma, transcensis Alpibus Galliam contendit. Ibi ab omni citramontana Ecclesia incunctanter susceptus est: quin etiam & rex *Henricus*, qui non leuiter â sententia, quam semel proposuisset, deijci nosset, illi apud Carnotum vltrò manus dedit: & apud Rotomagum non modò suis, sed & optimatum, & etiam Iudeorum muneribus eum dignatus est. Nec verò *Innocentius* quamuis ab Anglorum & Francorum regibus simul & ab Imperatore Alemannorum valdè iuuaretur, nunquam tamen quietè potiri potuit, quoad *Anacletus* Romanæ Ecclesiæ sedem teneret. At verò ipso *Anacleto* octauo præsumpti, (vt dicebatur) sui Episcopatus anno defuncto, dominus *Innocentius* inconcussa ad hoc tempus pace Apostolica fruitur dignitate.

ANno tricesimo primo regni sui rex *Henricus* redijt in Angliam, Imperatrix quoque eodem anno natali solo aduentum suum exhibuit, habitoque non paruo procerum conuentu apud Northantonam priscam fidem apud eos, qui dederant, nouauit, ab ijs qui non dederant, accepit. Eodem anno *Lodouicus* rex Francorum & in senium vergens, & nimia corpulentia grauis, filium coronari iussit, vt regni successorem. Quo non multò pòst casu equi exanimato, alterum per manum Pontificis Romani diademate insigniuit. Is vt ferunt ab antiqua Francorũ fortitudine non degenerans, etiam Aquitaniam iuri suo per vxoris dotale fœdus acquisiuit, quam post *Lodouicum Caroli* Magni filium in proprio dominatu Francorum reges non habuisse noscuntur.

ANno xxxj. regni *Henrici* infesta lues domesticorum animalium totam peruagata est Angliam. Plenæ porcorum haræ subitò vacuabantur: integra boum præsæpia repente destituebantur: durauit sequentibus annis eadem pestis, vt nulla omnino totius regni villa huius miseriæ immunis, alterius incommoda ridere posset. Tunc

etiam

etiam contentio inter *Bernardum* Epiſcopum Meneuenſem, & *Vrbanum* Landauenſem de iure parochiarum, quas idem *Vrbanus* illicitè vſurpauerat, æterno fine ſopita eſt. Tot enim ad curiam Romanam appellationibus, tot itinerum expenſis, tot cauſidicorum conflictibus multis annis ventilata, tandem aliquando morte *Vrbani* apud Romam ſoluta, vel potiùs deciſa eſt. Nam & Apoſtolicus æquitate rei perpenſa, religioni & iuſtitiæ Meneuenſis Epiſcopi, qua decebat ſententia ſatisfecit. Eodem etiam anno *Willielmus* Archiepiſcopus Cantuariæ legationem in Angliam Romanæ ſedis indulgentia perſonaliter impetrauit.

ANno triceſimo ſecundo regni pridie tranſacto, *Henricus* nonis Auguſti, (quo die quondam apud Weſtmonaſterium coronæ culmen acceperat) Normanniam nauigauit. vltimus ille fataliſque regi tranſitus fuit. Mira tunc prorſus prouidentia deitatis rebus alluſit humanis, vt eo die nauem aſcenderet, nunquam viuus reuerſurus, quo dudum coronatus fuerat, tam diu, & tam fœliciter regnaturus. Erant tunc (vt dixi) nonæ Auguſti: & feria quarta proſecuta ſunt elementa dolore ſuo extremum tanti principis tranſitum. Nam & ſol ipſa die hora ſexta tetra ferrugine (vt Poetæ ſolent dicere) nitidum caput obtexit, mentes hominum eclipſi ſua concutiens: & feria ſexta proxima primo mane tantus terræ motus fuit; vt penitus ſubſidere videretur horrifico ſono ſub terris antè audito. Vidi ego & in eclipſi ſtellas circa ſolem: & in terræ motu parietem domus, in qua ſedebam, bifario impetu eleuatum, tertio reſediſſe. Fuit ergo rex in Normannia triennio continuo, & tanto plus quantum eſt inter nonas Auguſti, quo die (vt dictum eſt) mare tranſiuit, & Calendas Decembris, qua nocte diſceſſit. Nec verò dubitandum, multa eum, quæ non immeritò ſcribi deberent, in Normannia geſſiſſe: ſed conſilium fuit prętерire, quæ ad noſtram notitiam non integrè peruenere. Opiniones reditus eius in Angliam multæ, ſiue fato quodam, ſiue diuina voluntate omnes fruſtratæ.

REgnauit ergo annis xxxv. & â nonis Auguſti vſque ad Calendas Decembris: id eſt, menſibus quatuor diebus quatuor minus. apud Leonas exercitio venationis intentus valetudine aduerſa correptus decubuit. qua in deterius creſcente, euocauit ad ſe *Hugonem*, quem primò ex Priore de Lewis Abbatem apud Radingas: mox Rotomagi Archiepiſcopum fecerat; meritò ſibi, & hœredibus ſuis pro tantis beneficijs obnoxium. Optimates rumor ægritudinis celeriter contraxit. Affuit & *Robertus* filius eius Comes Gloceſtriæ, qui pro integritate fidei, & virtutis eminentia victuram in omne ſeculum memoriam ſui nominatim promeruit. A quibus de ſucceſſore interrogatus, filiæ omnem terram ſuam citra & vltra mare legitima & perenni ſucceſſione adiudicauit: marito eius ſubiratus, quòd eum & minis & iniurijs aliquantis irritauerat. Septimo incommodi die tranſacto, nocte iam intempeſta naturæ ceſſit. cuius magnanimos mores hîc dicere ſuperſedeo; quia in quinto libro regalium geſtorum pleniſſimè illos contexui. Quàm Chriſtianè obierit, hæc ſubſequens Epiſtola ſupradicti Rotomagenſis Archiepiſcopi docebit.

DOmino & patri ſuo Innocentio *Papæ ſeruus* Hugo *Rotomagenſis ſacerdos obedientiæ debitum. De domino meo rege, non ſine dolore memorando, piæ paternitati veſtræ notificandum duximus: quia ſubita præuentus ægritudine nos, miſsis quàm citiſsimè legatis ſuis, ægritudinis ſuæ ſolatijs voluit intereſſe. Venimus ad ipſum, & cum ipſo plenum mœroribus confecimus triduum: prout ei dicebamus ipſe ore proprio ſua fatebatur peccata, & manu propria pectus ſuum percutiebat, & malam voluntatem dimittebat. Conſilio Dei & noſtro & Epiſcoporum emendationem vitæ ſuæ obſeruaturum ſeſe promittebat. Sub iſta promiſsione pro noſtro officio tertiò eum & per triduum abſoluimus. crucem Domini adorauit, corpus & ſanguinem Domini deuotè ſuſcepit, eleemoſynam ſuam diſpoſuit ita dicendo: Soluantur debita mea, reddantur liberationes, & ſolidatæ, quæ debeo: reliqua indigentibus diſtribuantur. Vtinam ſic feciſſent, qui theſauros eius tenebant & tenent. Tandem illi authoritatem de vnctione infirmorũ, quam Eccleſia â beato* Iacobo *Apoſtolo ſuſcepit, ſtudiosè propoſuimus: & ipſius pia petitione oleo ſancto eum inunximus: ſic in pace quieuit: pacem det ei Deus, quia pacem dilexit.* Hæc prętatus Rothomagenſis Archiepiſcopus, de fide regis *Henrici* morientis verè conteſtatus eſt.

FVnus regaliter curatum, Proceribus viciſſim portantibus, Rothomagum vſque delatum eſt: Illic in quodam receſſu Eccleſiæ maioris exenteratum eſt: ne diuturni-

tate

tate corruptum nares assidentium vel astantium exacerbaret: reliquiæ interaneorum in cœnobio sanctæ *Mariæ* de pratis iuxta vrbem humatæ: quod ipse vt audio â matre sua inchoatũ, non paucis cõpendijs honorauerat. Corpus Cadomi seruatum, quousq; serenas auras paulò clementior hyems inueheret, quæ tum aspera inhorrebat. Interea *Stephanus* Comes Moritonij & Bononiæ, nepos regis *Henrici* (vt suprà dixi) qui post regem Scotiæ primus Laicorum fidem suam Imperatrici obstrinxerat, in Angliam per Witsand maturauit aduentum. Imperatrix certis ex causis, simul & frater eius *Robertus* Comes Gloceſtrię cum omnibus penè proceribus redire in regnum distulerunt. Quædam tamen castella in Normannia, inter quæ præcipuum Danfrontum partibus
10 hæredis se applicuere. Constat sanè illo die, quo *Stephanus* appulsus est Angliam, summo mane contra naturam hyemis in regionibus nostris terricrepum sonum tonitrui cum horrendo fulgure fuisse, vt paulò minus mundus solui æstimaretur. Ille verò â Londonienſibus & Wintonienſibus in regem exceptus est: etiam *Rogerium* Saresberiensem Episcopum, & *Willielmum* de ponte arcus, custodes thesaurorum regalium ad se transduxit. Ne tamen veritas celetur posteris, omnes eius conatus irriti fuissent, nisi *Henricus* frater eius Wintonienſis Episcopus, qui modò Apostolicæ sedis legatus est in Anglia, placidum ei commodasset assensum: spe scilicet captus amplissima, quòd *Stephanus* aui sui *Willielmi* in regni moderamine mores seruaret, præcipueq; in Ecclesiastici vigoris disciplina. Quapropter districto sacramento, quod â *Stephano*
20 *Willielmus* Cantuariæ Archiepiscopus exegit de libertate reddenda Ecclesiæ & conseruanda, Episcopus Wintonienſis se mediatorem & vadem apposuit. cuius sacramenti tenorem postea scriptum inditum loco suo non prætermittam. Coronatus est ergo in regem Angliæ *Stephanus* vndecimo Kalendas Ianuarij Dominica vicesima secunda die post excessum auunculi; anno Dominicæ incarnationis 1135. tribus Episcopis præsentibus, Archiepiscopo, Wintonienſi, Saresberiensi, nullis Abbatibus, pauciſſimis Optimatibus. Vir quidem impiger, sed imprudens, armis strenuus, immodici animi ad quælibet ardua inchoanda, lenis, & exorabilis hostibus, affabilis omnibus. Cuius cùm dulcedinem in promissis suspiceres, veritatem tamen dictorum, & promissorum efficaciam desiderares. Vnde fratris consilium non multo pòst lapso
30 tempore postponebat, cuius (vt dixi) auxilio munitus, & aduersantes summouerat, & ad regnum ascenderat.

ANno Dominicæ incarnationis 1135. regis *Henrici* corpus leuibus flabris spirantibus statim post natale Domini impositum naui Angliam deuectum est: et apud Radingense cœnobium, (quod foris prædiorum magnitudine, intùs religiosorum monachorum ordine decorauerat) præsente regni successore humatum est. Postea verò rex *Stephanus* in Northumbria paulò ante quadragesimam contendit, vt *Dauid* regem Scotiæ, qui diuersa sentire dicebatur, conueniret. nec difficilè ab eo quod voluit impetrauit, quia & ille morum lenitate, & propiori iam senectute infractus, libens in ocium vel veræ, vel simulatæ pacis concessit. Eodem anno post Pascha *Robertus* Comes
40 Gloceſtriæ venit in Angliam, cuius prudentiam maximè *Stephanus* verebatur. Is dum esset in Normannia multa cogitatione fatigarat animum, quidnam sibi super hoc negotio statuendum putaret. si enim regi *Stephano* subderetur, contra sacramentum, quod sorori fecerat, videbat fore: si refragaretur nihil sorori vel nepotibus profuturum, sibi certè immaniter nociturum intelligebat. Habebat enim (vt suprà tetigi) rex immensam vim thesaurorum, quos multis annis auunculus aggesserat. æstimabantur denarij, & ij exquisitissimi ferè ad centum millia libras: erant & vasa tam aurea, quàm argentea magni ponderis, & inæstimabilis pretij, & antiquorum regum, & *Henrici* potissimùm magnanimitate congesta. Hanc copiam gazarum habenti auxiliatores deesse non poterant: præsertim cùm esset ipse in dando diffusus, & (quod minimè
50 principem decet) prodigus. Currebatur ad eum ab omnium generum militibus, & â leuis armaturæ hominibus, maximéque ex Flandria & Brittannia. erat genus hominum rapaciſſimum, & violentiſſimum, qui nihil pensi haberent, vel cœmeteria frangere, vel Ecclesias expilare, religiosi quinetiam ordinis viros non solùm equis proturbare, sed & in captionem abducere: nec solùm aduenæ, sed etiam indigenę milites, qui pacem Regis *Henrici* oderant, quòd sub ea tenui victu vitam transigebant. hi

omnes

omnes gratanter principi aſſenſerant, quem leui negotio ad ſua commoda inflectere poſſent, Prouincialium diſpendio ſuas fortunas vrgentes. Erat præterea *Stephanus*, cùm eſſet comes, facilitate morum, & communione iocandi, conſidendi, conſuescendi etiam cum infimis, amorem tantum demeritus, quantum vix aliquis mente concipere queat: Et iam omnes proceres Angliæ in eius aſſenſum pronis mentibus tranſierant. Erat quidem anxius prudentiſſimus Comes, vt illos delicti coargueret, & ad ſaniorem ſententiam præſenti colloquio reuocaret. Nam viribus obuiare nulla propter prefatas cauſas dabatur facultas, cui nimirum nec in Angliam venire liberum erat: niſi quaſi defectionis eorum particeps, mentis ſuæ arcanum ad tempus diſſimularet. Itaque homagium regi fecit, ſub conditione quadam, ſcilicet quamdiu ille dignitatem ſuam integrè cuſtodiret, & ſibi pacta ſeruaret, ſpectato enim iamdudum regis ingenio inſtabilitatem fidei eius prequidebat.

EOdem anno non multò poſt aduentum Comitis, iurauerunt Epiſcopi fidelitatem regi, quamdiu ille libertatem Eccleſiæ & vigorem diſciplinæ conſeruaret. Ipſe quoque iurauit iuxta tenorem ſcripti, quod ſic habetur in ſubditis. *Ego* Stephanus *Dei gratia aſſenſu cleri & populi in regem Angliæ electus, & â domino* Willielmo *Archiepiſcopo Cantuariæ, & ſanctæ Eccleſiæ Romanæ Legato conſecratus, & ab* Innocentio *ſanctæ ſedis Romanæ Pontifice poſtmodum confirmatus, reſpectu & amore Dei ſanctæ Eccleſiam liberam eſſe concedo, & debitam reuerentiam illi confirmo. nihil me in Eccleſia, vel in rebus Eccleſiaſticis ſymoniacè acturum, vel permißurum eſſe promitto. Eccleſiaſticarum perſonarum & omnium clericorum, & rerum eorum iuſtitiam & poteſtatem, & diſtributionem bonorum Eccleſiaſticorum in manu Epiſcoporum eſſe perhibeo & confirmo. dignitates Eccleſiarum priuilegijs earum confirmatas, & conſuetudines earum antiquo tenore habitas, inuiolatè manere concedo et ſtatuo. Omnes Eccleſiarum poſſeßiones & tenuras, quas die illa habuerant, qua* Willielmus *Rex auus meus fuit viuus & mortuus, ſine omnium calumniantium reclamatione eis liberas & abſolutas eſſe concedo. Si quid verò de habitis aut poßeßis ante mortem Regis, quibus modò careat, Eccleſia deinceps repetierit, indulgentiæ & diſpenſationi meæ, vel diſcutiendum, vel reſtituendum reſeruo. quæcunque verò poſt mortem Regis liberalitate regum, largitione principum, oblatione vel comparatione, vel qualibet tranſmutatione fidelium collata ſunt, confirmo. pacem me & iuſtitiam in omnibus facturum & pro poſſe meo conſeruaturum promitto. Foreſtas, quas* Willielmus *Rex auus meus, &* Willielmus *ſecundus auunculus meus inſtituerunt & tenuerunt, mihi reſeruo. Cæteras omnes, quas* Henricus *rex ſuperaddidit, Eccleſijs & regno quietas reddo & concedo. ſiquis autem Epiſcopus vel Abbas, vel alia Eccleſiaſtica perſona ante mortem ſuam rationabiliter ſua diſtribuerit, vel diſtribuenda ſtatuerit, firmum manere concedo. ſi verò morte præoccupatus fuerit, pro ſalute animæ eius Eccleſiæ concilio eadem fiat diſtributio. Dum verò ſedes proprijs fuerint paſtoribus vacuæ, & ipſæ & omnes earum poſſeßiones in manu & cuſtodia clericorum, vel proborum hominum eiuſdem Eccleſiæ committantur, donec paſtor canonicè ſubſtituatur. Omnes exactiones & meſcheningas, & iniuſtitias, ſiue per vice-Comites, vel per alios quoſlibet malè inductas, funditus extirpo. Bonas leges, & antiquas, & iuſtas conſuetudines in murdris, & placitis, & alijs cauſis obſeruabo, & obſeruari præcipio, & conſtituo: apud Oxeneford anno incarnationis Domini 1136. regni mei primo.*

Nomina teſtium, qui multi fuerunt, apponere faſtidio: quia penè omnia ita perperam mutauit, quaſi ad hoc tantum iuraſſet, vt prevaricatorem ſacramenti ſe regno toti oſtenderet. Liceat enim mihi pace manſuetiſſimi hominis verum non occulere: qui ſi legitimè regnum fuiſſet ingreſſus, & in eo adminiſtrando credulas aures maleuolorum ſuſurris non exhibuiſſet, parum ei profecto ad regiæ perſonæ decorem defuiſſet. Itaque ſub eo aliquarum Eccleſiarum theſauri direpti, poſſeſſiones terrarum Laïcis datæ: Eccleſiæ clericorum alienis venditæ, Epiſcopi capti, * vel res ſuas abalienare coacti: Abbatiæ vel amicorum gratia, vel relaxatione debitorum indignis conceſſæ. Sed hęc non tam illi, quàm conſiliarijs eius aſcribenda puto, qui perſuadebant ei, nunquam eum debere carere denarijs, dum Monaſteria eſſent referta theſauris.

al. &

ANno Dominicæ incarnationis 1137. rex primo tempore quadrageſimæ tranſijt mare. Comes etiam, pertentatis illorum & cognitis animis, quos datæ fidei, tenaciores eſſe nouerat, diſpoſitoque quid deinceps agendum decerneret, ipſe die Paſchæ mare ingreſſus, plenaque fœlicitate in terram euectus eſt. Nec multò pòſt malignitatem

tatem aduersæ fortunæ paulò minùs expertus est. Rex enim eum incentore quodam *Willielmo* de Ipre insidijs intercipere conatus est. Comes autem per quendam insidiarum consciũm pręmonitus, paratos sibi euitauit dolos: & curia, quò sępè inuitabatur, aliquantis diebus abstinuit. Rex consternatus animo, quòd insidijs parùm profecisset, astutia agendum ratus, serenitate vultus & gratuita confessione magnitudinem culpæ attenuare studuit. Iurauit tamen verbis pro placito Comitis conceptis, se nunquam vlteriùs tanto sceleri affuturum. et vt magis in gratiam reciperetur, manu Archiepiscopi *Hugonis* Rothomagensis in manum *Roberti* missa sacramentum solidauit. Et hæc quidem egit ille, sed nunquam plenam ei exhibuit amicitiam, cuius semper suspectam habebat potentiam. Itaque coram Comite pulchrè iocundéque Comitem illum appellans, retrò maledicis verbis mordebat, & quibus poterat possessionibus vellicabat. *Robertus* quoque arte artem eludens, occultabat fronte animum, pacificéque regem in regnum redire dimittens, ipse commodis suis in Normannia manens intendit. Ita *Stephano* multis tumultibus in Anglia impedito, & nunc super vnos, nunc super alios irruente, vt meritò illi, quod de *Ismaële* dictum est, coaptari posset: *Quia manus omnium contra illum, & illius contra omnes*: *Robertus* toto anno illo securum in Normannia egit otium. Rex promptè contra sibi resistentes, crebrò, (vt ferebatur) dicere solebat: Cùm me in regem elegerint, cur me destituunt? per nascentiam Dei nunquam Rex deiectus appellabor. *Robertus* quasi positus in specula rerum prouidebat exitum, & ne de iuramento, quod sorori fecerat, erga Deum & homines perfidiæ notaretur, sedulò cogitabat.

ANno Dominicæ incarnationis 1138. intestinis dissidijs Anglia quatebatur. Multi siquidem, quos vel nobilitas generis, vel magnitudo animi, vel potiùs viridioris ętatis audacia ad illicita pręcipitabat, â rege hi prędia, hi castella, postremò quęcunque semel collibuisset, petere non verebantur. Quæ cùm ille dare differret, excusata mutilatione regni, vel quòd eadem alij calumniarentur, aut etiam possiderent: illi continuò ira commoti castella contra eum obfirmabant, prædas ingentes ex eius terris agebant. Nec verò ille aliquorum defectione frangebatur animo: sed modò hìc, modò illìc subitus aderat, semperque suo magis, quàm resistentium damno rem conficiebat. Multis enim, & magnis laboribus suis in cassum effusis, datis vel honoribus, vel castellis simulatam ad tempus pacem ab illis promerebatur. denique multos etiam Comites, qui antè non fuerant, instituit: applicitis possessionibus & redditibus, quæ proprio iure regi competebant. Erant illi auidiores ad petendum, & is profusior ad dandum. quia fama per Angliam volitabat, quòd Comes Gloceſtriæ *Robertus*, qui erat in Normannia, in proximo partes sororis foret adiuturus, rege tantummodo antè diffidiato. Nec veritas rerum famæ leuitatem destituit. Celeriter enim post Pentecosten missis â Normannia suis regi, more maiorum amicitiam & fidem interdixit, homagio etiam abdicato, rationem præferens quàm id iustè faceret, quia & rex illicitè ad regnum aspirauerat, & omnem fidem sibi iuratam neglexerat, ne dicam mentitus fuerat: ipsemet quin etiam contra legem egisset, qui post sacramentum, quod sorori dederat, alteri cuilibet ea viuente se manus dare non erubuisset. Animabant nimirum mentem eius multorũ religiosorum responsa, quos super negotio cõsuluerat: nullo modo eum posse sine ignominia vitam præsentem transigere, vel merere beatitudinem futuræ, si paternæ necessitudinis sacramentum irritum haberet. Adde, quòd etiam Apostolici decreti præ se tenorem ferebat, pręcipientis, vt sacramento, quod pręsente patre fecerat, obediens esset. Cuius decreti paginam posteriori libello indicere curabo. Hęc vir ille, qui plena satietate literarum scientiam combiberat, magno fructui sibi fore in posterum sciebat. Cęterùm rex ęgrè ferens Comitis magnanimitatem, omnibus eum possessionibus in Anglia priuauit, quantum in ipso fuit; & quędam eius castella complanauit. Solùm Bristoue remansit, vt non solùm hostes expelleret, sed etiam crebris incursionibus regem fatigaret. Sed quia primum librum nouellæ historiæ â reditu Imperatricis (post mortem mariti) ad patrem, hucusque protraxisse sufficerit: nunc secundum ordiemur ab eo anno, quo eadem virago in Angliam venit, ius suum contra *Stephanum* assertura.

(***)

Historiæ

Hiſtoriæ Nouellæ

LIB. II.

ANno Dominicæ incarnationis 1139. venenum malitiæ diu in animo *Stephani* regis nutritum, tandem erupit in publicum. Serebantur in Anglia rumores iam iamque venturum ê Normannia Comitem *Robertum* cum ſorore. Qua ſpe cùm multi â rege non ſolùm animo, ſed & facto deficerent, ipſe iniurias ſuas multorum diſpendijs ſarciebat. plures etiam pro ſola ſuſpicione diuerſarũ contra ſe partium in curia ſua contra decus regium captos, & ad redditionem caſtellorum, & ad quaſcunque voluit conditiones adduxit. Erant tunc duo in Anglia Epiſcopi potentiſſimi, *Rogerius* Salesberienſis, & nepos eius ex fratre, *Alexander* Lincolnienſis. *Alexander* ad tutamen (vt dicebat) & dignitatem epiſcopij caſtellum de **Neuwerche** conſtruxerat. *Rogerius*, qui ędificiorum conſtructione magnanimũ ſe videri vellet, plura apud Scireburnam, & apud Diuiſas multum terrarum ędificijs amplexus, turritas moles erexerat. Apud Malmesberiam in ipſo cœmiterio ab Eccleſia principali vix iactu lapidis caſtellum inchoauerat. Caſtellum Salesberiæ, quod regij iuris proprium eſſet ab *Henrico* rege impetratum, muro cinctum, cuſtodiæ ſuæ attraxerat. His moti quidam potentes Laïci, qui ſe â clericis & opum congerie, & municipiorum magnitudine ſuperatum iri dolerent, cæcum intra pectus vulnus alebant inuidiæ. Itaque conceptas querimonias regi effundunt, Epiſcopos oblitos ordinis in caſtellis ędificandis inſanire, nulli dubium eſſe debere, quin hæc ad perniciem regis fierent omnia, dum illi ſtatim vt veniſſet imperatrix cum traditione caſtellorum dominæ occurrerent, paternorum ſcilicet beneficiorum memoria inducti. Pręueniendos ergo citiùs, & ad deditionem munitionum arctandos, alioquin regem ſeram pœnitentiam acturum, cùm in poteſtate hoſtium videret, quæ ſi ſaperet ſibi apponere potuiſſet. Hæc optimates ſæpiùs. Ille, quamuis eis nimio eſſet fauore obnoxius, aliquandiu auribus ſuis blandientes diſſimulauit audire, molliens dilationis amaritudinem, vel religionis in Epiſcopis gratia, vel (quod magis opinor) ſuæ detractionis inuidia. Denique illorum, quæ proceres ſuaſerant, effectum non diſtulit, cùm primùm volenti ſe occaſio ingeſſit. Ea fuit huiuſmodi.

APud **Oxeneford** circa viij. Calendas Iulij facto conuentu magnatum, prædicti quoque Pontifices aduenerunt. Inuitus valdè Salesberienſis hanc expeditionem incepit. Audiui eum dicentem verba in hanc ſententiam: Per Dominam meam ſanctam *Mariam* (neſcio quo pacto) reluctatur mens mea huic itineri. Hoc ſcio, quòd eius vtilitatis ero in curia, cuius eſt equinus pullus in pugna. Ita præſagiebat animus mala futura. Tunc quaſi fortuna famulari videretur voluntati regis, concitatus eſt tumultus inter homines Epiſcoporum, & *Alani* Comitis Brittannię pro vendicandis hoſpitijs, euentu miſerabili, vt homines Epiſcopi Saresberienſis menſæ aſſidentes, ſemeſis epulis ad pugnam proſilirent. primò maledictis, mox gladijs res acta. ſatellites *Alani* fugati, nepos eius paulò minùs occiſus: victoria non incruenta Epiſcopalibus ceſſit, multis ſauciatis, vno etiam milite occiſo. Rex occaſionem aucupatus, per antiquos incentores conueniri iuſſit Epiſcopos, vt curiæ ſuæ ſatisfacerent de hoc, quòd homines eorum pacem ipſius exturbaſſent: modus ſatisfactionis foret, vt claues caſtellorum ſuorum quaſi fidei vades traderent. Illos ad ſatisfaciendum paratos, ſed de

deditione

deditione castellorum cunctantes ne abirent arctiùs asseruari præcepit. Itaque *Rogerium* Episcopum absque vinculis, Cancellarium, qui nepos, vel plusquàm nepos eiusdem episcopi esse ferebatur, compeditum duxit ad Diuisas, scilicet castellum multis, & vix numerabilibus sumptibus, non (vt prę sul, ipse dictabat) ad ornamentum, sed (vt se rei veritas habet) ad Ecclesiæ detrimentum ędificatum. In ipsa obsessione castella Salesberiæ, Scireburniæ, Malmesberiæ regi data: Ipsæ Diuisæ post triduum redditæ, cùm sibi vltroneum ieiunium Episcopus indixisset, vt hac angustia sua animositatem Episcopi Elyensis, qui eas occupauerat, flecteret. Nec Episcopus Lindecolnienſis obstinatiùs egit, redditione castelli liberationem mercatus.

10 HOc Regis factum in diuersas sententias soluit ora multorum. Quidam dicebant iure castellis alienatos Episcopos videri, qui prę ter scita canonum ędificassent: Illos Euangelistas pacis esse debere, non architectos domorũ, quę autoribus forent refugium maleficij. Hæc amplioribus rationibus & sermonibus agebat *Hugo* Archiepiscopus Rotomagi, quantum illa facundia poterat maximus Regis propugnator. Alij contrà, quorum partibus assistebat *Henricus* Wintonienſis Episcopus, sedis Apostolicæ in Anglia legatus, frater regis *Stephani*, vt antè dixi: quem nec fraterna necessitudo, nec periculi metus â vero exorbitare cogebat. Sic porro dicebat; Si Episcopi tramitem iustitiæ in aliquo transgrederentur, non esse regis, sed Canonum iudicium: sine publico & Ecclesiastico concilio illos nulla possessione priuari debuisse; regem
20 id non ex rectitudinis zelo, sed commodi sui compendio fecisse, qui castella non Ecclesijs, ex quarum sumptibus, & in quarum terris cõstructa erant, reddiderit: sed Laïcis, eisdemque parùm religiosis contradiderit. Ista vir ille cùm priuatim, tum etiam publicè coram rege affirmans, eiusdemque aures de liberatione & restitutione Pontificum appellans, omnem consumpsit operam, in nullo auditus. Quapropter vigorem canonum experiendum ratus, concilio, quod quarto Calend. Septembris celebraturus erat Wintoniæ, fratrem incunctanter adesse præcepit.

DIcto die omnes ferè Episcopi Angliæ cum *Theobaldo* Archiepiscopo Cantuarienſi, qui *Willielmo* successerat, venerunt Wintoniam. Archiepiscopus Eboracensis *Turstanus* pro valetudine, qua grauabatur: vix enim animi viribus corpus rege-
30 bat: cæteri verò pro guerra literis absentiam suam excusarunt. Lectum est primò in concilio decretum *Innocentij* Papæ, quo iam â Calendis Martij (si benè commemini) partes sollicitudinis suæ idem Apostolicus domino Episcopo Wintonienſi iura legationis in Anglia iniunxerat. Exceptum id summo fauore, quòd diuturnitate temporis temperantiam suam ostendens episcopus, non se prærupta legatum promulgasset iactantia. Processit deinceps in concilio sermo eiusdem latiariter ad literatos habitus, de indignatione captionis Episcoporum, quorum Salesberienſis in camera curiæ, Lindecolnienſis in diuersorio suo intercepti essent, Helyensis exemplum simile veritus, veloci profugio ad Diuisas se calamitati exemisset. Scelus miserabile regem ab incentoribus ita fuisse seductum, vt hominibus suis præsertim Episcopis, in curiæ
40 suæ pace manus inijci iussisset. Adiecta esset regio dedecori cœlestis iniuria, vt sub obtentu culpæ Pontificum Ecclesiæ possessionibus suis spoliarentur: Sibi regis contra legem Dei excessum tanto dolori esse: vt mallet se multo dispendio & corporis & rerum suarum affici, quàm Episcopalem celsitudinem tanta indignitate deijci: Quin etiam regem de emendatione peccati multotiens admonitum; postremò tunc consilij vocationem non abnuisse. Proinde archiepiscopus & cæteri consulerent in medium, quid opus esset facto: se ad executionem concilij nec pro regis amicitia, qui sibi frater erat, nec pro damno possessionum, nec etiam pro capitis periculo defuturum.

CVm hæc ille sensim per amplificationem exponit, Rex causæ suæ non diffisus, Comites in concilium misit, quærens cur vocatus esset. Responsum est â Legato
50 ex compendio: Non debere illum, qui se *Christi* fidei subiectum meminisset, indignari, si â ministris *Christi* ad satisfactionem vocatus esset, tanti reatus conscius, quantum nostra secula nunquam vidissent. Gentilium quippe seculorum opus esset, Episcopos incarcerare, & possessionibus suis exuere. Dicerent ergo fratri, quòd si consilio suo placidum commodare dignaretur assensum, tale illi Deo authore largiretur, cui nec Ecclesia Romana, nec Curia regis Franciæ, nec Comes *Theobaldus*

frater amborum (ſapiens profectò vir & religioſus) ex ratione contraire poſſet, ſed quod fauorabiliter complecti deberent. Conſultè verò in præſentiarum Rex faceret, ſi vel rationem facti ſui redderet, vel Canonicum iudicium ſubiret: Ex debito etiam oportere, vt Eccleſiæ faueret, cuius ſinu exceptus non manu militum in regnum promotus fuiſſet. Sic cum dicto Comites egreſſi, nec multò pòſt prouiſo reſponſo reuerſi ſunt. Comitabatur eos quidam *Albricus de Ver*, homo cauſarum varietatibus exercitatus: Is reſponſum regis retulit, & quantum potuit cauſam Antiſtitis *Rogerij* (Epiſcopus enim *Alexander* abierat) grauauit: Modeſtè tamen ſine vlla verborum cõtumelia: quamuis quidam Comitum ſtantes iuxtà, crebrò loquelam eius interrumperent, probra in Epiſcopum iacientes.

HÆc ergo fuit ſumma dictorum *Albrici*: Multis iniurijs *Rogerium* Epiſcopum affeciſſe regem *Stephanum*: rariſſimè ad curiam regis veniſſe: quin homines ſui de eius potentia præſumentes ſeditiones mouiſſent. Qui cùm ſæpè aliâs, tum nuper apud **Orenefozd** feciſſent impetum in homines, & in ipſum nepotem Comitis *Alani*: in homines etiam *Heruei* de Leions, qui eſſet tantæ nobilitatis, tanti ſupercilij, vt nunquam Regi *Henrico* petenti animum indulſerit in Angliam venire. Iniuriam ergo Regi *Stephano* redundare, pro cuius amore venerit, quòd ei tanta vis illata ſit. Epiſcopum Lincolnienſem ex veteri odio in *Alanum* ſeditionis per homines ſuos autorem fuiſſe: Epiſcopum Salesberienſem inimicis Regis clam fauere, diſſimulata interim pro tempore verſutia. Id Regem ex multis indubitanter comperiſſe: eóque potiſſimùm, quòd *Rogerium* de Mortemer cum militibus Regijs, quos ductitabat in ſummo de Briſtowenſibus metu, nec vna nocte idem Epiſcopus Malmesberiæ manere dimiſiſſet. Omnibus eſſe in ore, quòd ſtatim vt Imperatrix veniſſet, ille ſe ad eam cum nepotibus & caſtellis conferret. *Rogerius* itaque captus ſic, non vt Epiſcopus, ſed vt Regis ſeruiens, qui & procurationes eius adminiſtraret, & ſolidatas acciperet. Caſtella non per violentiam Rex eripuerit, ſed Epiſcopi ambo gratanter reddiderint: vt calumniam de tumultu, quem in Curia concitauerant, euaderent. Aliquantulum pecuniarum Rex in caſtellis inuenerit, quæ ipſius legitimè eſſent: quia eas tempore *Henrici* Regis auunculi, & anteceſſoris ſui, ex fiſci Regij redditibus Epiſcopus *Rogerius* collegiſſet. Eis tamen, ſicut & Caſtellis idem præſul pro timore commiſſorum in regem libens ceſſerit: inde non deeſſe teſtes Regi. Ipſum proinde velle, vt pacta inter ſe & Epiſcopos rata permanerent.

REclamatum eſt ab Epiſcopo *Rogerio* contra ſermones *Albrici*, quòd nunquam Regis *Stephani* miniſter fuiſſet, nec ipſius ſolidatas accepiſſet. Minæ quinetiam ab animoſo viro, & qui malis erubeſceret frangi, prolatæ, ſi iuſtitiam de rebus ſibi ablatis in illo Concilio non inueniret, eam in audientia maioris curiæ quærendam. Leniter Legatus, vt cætera: Omnia quæ dicuntur contra Epiſcopos priùs in concilio Eccleſiaſtico & accuſari, & an vera eſſent, decuiſſet inquiri, quàm in indemnes contra Canonum decreta ſententiam proferri. Rex itaque faciat, quod in forenſibus iudicijs legitimum eſt fieri, vt reueſtiat Epiſcopos de rebus ſuis. Alioquin iure gentium diſſaiſati non placitabunt. dictis in hunc modum vtrobique multis, cauſa petitu Regis in poſterum diem dilata, nec minùs in craſtinum, ad aduentum Archiepiſcopi Rotomagenſis poſtridie prolongata. Is vbi venit, omnium ſuſpenſis animis, quidnam afferret: dixit ſe concedere, vt caſtella Epiſcopi haberent, ſi ſe iure habere debere per Canones probare poſſent: quod quia non poſſent, extremæ improbitatis eſſe contra Canones niti velle. Et eſto, (inquit) iuſtum ſit, vt habeant: Certè, quia ſuſpectum eſt tempus, ſecundum morem aliarum gentium optimates omnes claues munitionum ſuarum debent voluntati regis contradere, qui pro omnium pace debet militare. Ita omnis controuerſia Epiſcoporum infirmabatur. Aut enim ſecundum Canonum ſcita iniuſtum eſt, vt habeant caſtella, aut ſi hoc pro indulgentia principali toleratur, vt tradant claues neceſſitati temporis debent cedere. His addidit prædictus cauſidicus *Albricus* ſignificatum eſſe Regi, quòd minarentur inter ſe Pontifices, pararentque aliquos ex ſuis contra eum Romam mittere. Et hoc (ait) laudat vobis Rex, ne quiſquam veſtrum præſumat facere, quia ſi quis contra voluntatem ſuam & regni dignitatem ab Anglia quôquam iret, difficilis ei fortaſſis reditus

reditus esset. Ipse quinetiam, quia se grauari videt, vltrò vos ad Romam appellat. Hæc postquam Rex partim quasi laudando, partim minando mandasset, intellectum est, quò tenderet. Quapropter ita discessum est, vt nec ipse censuram Canonum pati vellet: nec Episcopi eam consultum exerere ducerent duplici ex causa, seu quia principem excommunicare sine Apostolici conscientia temerarium esset, seu quoniam audirent, quidam etiam viderent gladios circa se nudari. Non enim iam ludicra erant verba, sed de vita, & sanguine penè certabatur. Non omiserunt tamen Legatus & archiepiscopus, quin tenorem officij sui prosequerentur. Suppliciter enim pedibus regis in cubiculo affusi, orauerunt, vt misereretur Ecclesiæ, misereretur animæ & famæ suæ, ne pateretur fieri dissidium inter Regnum & Sacerdotium. Ille dignanter assurgens, quamuis â se facti eorum amoliretur inuidiam, malorum tamen præuentus consilijs, nullum bonorum promissionum exhibuit efficaciam.

CAlendis Septembris solutum est concilium. pridie verò Calendarum Octobrium Comes *Robertus* tandem nexus morarum eluctatus, cum sorore Imperatrice inuectus est Angliæ, fretus pietate Dei, & fide legitimi sacramenti. Cæterum multo minore armorum apparatu, quàm quis alius tam periculosum bellum aggredi tentaret. Non enim plusquam centum & quadraginta milites tunc secum adduxit. Testimonio veridicorum relatorum sermo meus nititur. dicerem nisi adulatio videretur non imparem fuisse *Iulio Cæsari* duntaxat animo, quem *Titus Liuius* commemorat quinque solùm cohortes habuisse, quandò ciuile bellum inchoauit, cum quibus inquiens Orbem terrarum adorsus est: quamuis iniqua comparatione *Iulius* & *Robertus* conferantur. *Iulius* enim veræ fidei extorris, in fortuna sua, (vt dicebat) & legionum virtute spem reclinabat. *Robertus* Christiana pietate insignis, in sancti Spiritus & Dominæ sanctæ *Mariæ* patrocinio totus pendulus erat. Ille in tota Gallia, & partim in Germania, & Brittannia fautores habens, omnem etiam Romanam plebem, excepto senatu, muneribus sibi deuinxerat. Iste præter pauciſſimos, qui fidei quondam iuratæ non immemores erant, in Anglia Optimates vel aduersantes, vel nihil adiuuantes expertus est. Appulit ergo **Arundel**, ibique nouercæ suæ, quam amissa matre Imperatricis (vt præfatus sum) *Henricus* Rex quondam lecto copulauerat, tuta (vt putabat) custodia sororem interim delegauit: Ipse per tam confertam barbariem, vix dum (vt audiui) duodecim militibus comitatus, **Bristowe** contendit: occurrente sibi medio itineris *Briano* filio Comitis de Walingeford. Nec multò pòst cognouit sororem ex Arundel profectam. Nouerca enim fœminea leuitate fidem totiens etiam missis in Normanniam nuncijs promissam fefellerat. dedit ergo Rex Imperatrici Wintonienſis Episcopi *Henrici*, & Comitis Mellentensis *Waleranni* conductum, quem cuilibet quamuis infestissimo inimico negare laudabilium militum mos non est. Et *Walerannus* quidem vltra Calnam tendere supersedit, Episcopo in conductu perseuerante. Contractis ergo Comes celeriter copijs ad metas â rege datas aduenit, sororemque **Bristowe** ad tutiora perduxit. Recepit illam postea in Gloeceſtriam *Milo*, qui castellum eiusdem vrbis sub Comite habebat, tempore regis *Henrici*, dato ei homagio & fidelitatis sacramento. Nam eadem ciuitas caput est sui Comitatus.

TOta itaque regio circa Gloeceſtriam vsque profundas Gualas, partim vi, partim beneuolentia pedetentim residuis illius anni mensibus se dominæ Imperatrici applicuit. Aliquanti castellanorum intra munitiones suas se contutantes, exitum rerum speculabantur. Ciuitas **Hereford** sine difficultate recepta, pauci milites in castello animis obstinatis se includentes, â foris obsessi. Appropinquauit Rex si fortè laborantibus opem aliquam comminisci posset: sed frustratus voto inglorius discessit. Equitauit etiam iuxta **Bristow**, superiúsque cõtendens, villasq;, quæ in circuitu **Dunestore** erant, combussit, ni..il omninò (in quantum valebat) reliquum faciens, quod posset inimicis suis esui, vel alicui vsui esse.

TErtio idus Decembris *Rogerius* episcopus Salisberiæ febrem quartanam, qua iamdudum quassabatur, beneficio mortis euasit. dolore animi aiunt eum contraxisse valetudinem, vtpote tantis & tam crebris â rege *Stephano* pulsatũ incõmodis. Eum mihi videtur Deus exemplũ diuitibus pro volubilitate rerũ exhibuisse, ne sperent in incerto

diuitiarum: quas quidam (vt ait Apoſtolus) appetentes â fide naufragauerunt. Inſinuatus eſt primò Comiti *Henrico*, qui poſtmodum Rex fuit, pro prudentia res domeſticas adminiſtrandi, & luxum familiæ cohibendi. Fuit enim *Henricus* ante regnum in expenſis parci animi & frugi, penuria ſcilicet rei familiaris aſtrictus, fratribus *Willielmo* & *Roberto* arroganter eum tractantibus. Cuius cognitis moribus *Rogerius* ita eum tempore inopiæ demeruit, vt cùm ille ſolium regni aſcendiſſet, nihil ei aut parum negaret, quod ipſe petendum putaſſet: largiri prædia, Eccleſias, præbendas clericorum, Abbatias integras Monachorum, ipſum poſtremò regnum fidei eius committere: Cancellarium in initio regni, nec multò pòſt Epiſcopum Saleſberiæ fecit. *Rogerius* ergo agebat cauſas, ipſe moderabatur expenſas, ipſe ſeruabat gazas. Hoc quando Rex erat in Anglia, hoc ſine ſocio & teſte, quando (quod crebrò & diu accidit) morabatur Normanniæ. Nec ſolùm â rege, ſed & ab optimatibus, ab ijs etiam, quos fœlicitatis eius inuidia clam mordebat, maximéque â miniſtris & debitoribus Regis, ei, quæcunque penè cogitaſſet, conferebantur. Si quid poſſeſſionibus eius contiguum erat, quod ſuis vtilitatibus conduceret, continuò vel prece, vel pretio, ſin minùs violentia extorquebat. Ipſe ſingulari gloria (quantum noſtra ætas reminiſci poteſt) in domibus ædificandis, ſplendida per omnes poſſeſſiones ſuas conſtruxit habitacula, in quibus ſolùm tuendis ſucceſſorum eius fruſtra laborabit opera, ſedem ſuam mirificis ornamentis, & ædificijs citra vllam expenſarum parcimoniam extulit in immenſum. Erat prorſus mirum videre de homine illo: quanta eum in omni genere dignitatum opum ſequebatur copia, & quaſi ad manum affluebat? quantula illa gloria, qua quid poſſet accidere maius, quòd duos nepotes ſuæ educationis opera honeſtæ literaturæ & induſtriæ viros, effecit Epiſcopos? nec verò exilium Epiſcopatuum, ſed Lindocolienſis, & Helienſis, quibus opulentiores neſcio ſi habeat Anglia. Sentiebat ipſe quantum poſſet, & aliquanto duriùs, quàm talem virum deceret, diuinitatis abutebatur indulgentia. denique ſicut Poëta quidam de quolibet diuite dicit,

Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis:

Ita *Rogerius* Abbatias in Epiſcopatum, res Epiſcopatus in Abbatiam alterare conatus eſt. Malmesberienſe & Abbedesberienſe antiquiſſima cœnobia (quantum in ipſo fuit) Epiſcopatui delegauit. Scireburnenſem Prioratum, qui proprius eſt Epiſcopi Salesberienſis, in Abbatiam mutauit: Abbatia de Hortuna proinde deſtructa & adiecta. Hæc tempore regis *Henrici*, ſub quo res eius (vt dixi) magnis ſucceſſibus floruerunt; ſed enim ſub *Stephano* (ſicut prædixi) retrò ſublapſæ ſunt: niſi quòd in initio regni eius nepotibus ſuis vni Cancellariam, alteri Theſaurariam, ſibi Burgum Malmesberiæ impetrauit, ſubinde rege familiaribus ſuis ingeminante; Per naſcentiam Dei medietatem Angliæ darem ei, ſi peteret, donec tempus pertranſeat: Antè deficiet ipſe in petendo, quàm ego in dando. Poſterioribus annis fortuna nimium antè & diu blandita ei, ad extremum ſcorpiacea crudeliter hominem cauda percuſſit. Quale fuit illud, quòd ante ora ſua vidit homines de ſe benè meritos ſauciari, & familiariſſimum militem obtruncari: poſtero die ſeipſum, & (vt ſuprà fatus ſum) nepotes ſuos potentiſſimos Epiſcopos, vnum fugari, alterum teneri, tertium dilectiſſimum ſibi adoleſcentem compedibus vinciri: poſt redditionem caſtellorum theſauros ſuos diripi, & ſe poſtmodum in Concilio fœdiſſimis conuitijs proſcindi: Ad vltimum cùm apud Saleſberiam penè anhelaret in exitum, quicquid reſiduum erat nummorum & vaſorum, quod ſcilicet ad perficiendam Eccleſiam ſuper altare poſuerat, ſe inuito aſportari. Extremum puto calamitatis, cuius etiam me miſeret; quòd cùm multis miſer videretur, pauciſſimis miſerabilis erat. Tantum liuoris & odij ex nimia potentia contraxerat, & immeritò apud quoſdam, quos etiam honoribus auxerat.

ANno incarnati Verbi 1140. Monachi abbatiarum, quas *Rogerius* epiſcopus contra fas tenuerat, rege adito antiqua priuilegia & abbates habere meruerunt. Electus eſt in Abbatem Malmesberiæ â Monachis ſecundum tenorem priuilegij, (quod beatus *Aldelmus* â *Sergio* Papa iam ante 466. annos impetrauerat, & â regibus Weſtſaxonum *Ina*, Merciorum *Ethelredo* roborari fecerat) eiuſdem loci Monachus *Iohannes*, vir benignitate morum, & animi liberalitate apprimè inſignis. Probauit Legatus cauſam, impro-

improbauit personam. Nullo enim modo menti eius persuaderi poterat regem præter dationem pecuniæ electioni consensisse. Et quidem aliquantum nummorum promissum fuerat causâ libertatis ecclesiæ, non electionis personæ. Itaque *Iohannes*, quamuis immatura morte eodem prereptus fuerit, eternam tamen, & laudabilem sui memoriam cunctis post se seculis dereliquit: Nullus enim (verè fateor) eius loci Monachus tantæ magnanimitatis facto assisteret, nisi *Iohannes* inchoasset. Itaque habeant successores eius laudem, si libertatem ecclesiæ tutati fuerint, ipse proculdubio eam â seruitute vendicauit.

TOtus annus ille asperitate guerræ inhorruit. Castella erant crebra per totam Angliam, quæque suas partes defendentia, immo (vt veriùs dicam) depopulantia. Milites castellorum abducebant ab agris & pecora & pecudes, nec ecclesijs, nec cœmiterijs parcentes. Domibus miserorum ruricolarũ vsq; ad stratum expilatis ipsos vinctos incarcerabant: nec nisi omnibus quęcunq; habebant, & quæcunq; quocunq; modo acquirere poterant, in redemptionem cõsumptis dimittebant. Plures in ipsis tormentis, quibus ad se redimendum constringebantur, dulces efflabant animas, quod solum poterant Deo miserias suas applorantes. Et quidem ex voluntate Comitis legatus cũ episcopis omnes effractores cœmeteriorũ, & violatores ecclesiarũ, & qui sacri vel religiosi ordinis hominibus, vel eorum famulis manus iniecissent, multoties excommunicauit; sed nihil propemodum hac profecit industria. Erat ergo videre calamitatem, Angliam præclarissimam quondam pacis nutriculam, speciale domicilium quietis, ad hoc miserię deuolutã esse, vt nec etiam episcopi, nec monachi de villa in villam tutò possent progredi. Sub *Henrico* rege multi alienigenæ, qui genialis humi *turbellis exagitabantur, Angliam adnauigabant, & sub eius alis quietum otium agebant. Sub *Stephano* plures ex Flandria & Brittannia rapto viuere assueti spe magnarũ prædarũ Angliam inuolabant. Comes interea modestè agere se, nihil magis cauere, quàm ne vel paruo detrimento suorũ vinceret. Magnates Anglorũ quos ad religionẽ iurisiurandi seruandam flectere non posset, satis habebat in officio continere, vt qui nihil adiuuare vellent, minùs nocerent. *Volens* secundũ Comicum *quod posset, dũ non posset, quod vellet*. Vbiq; tamen fieri cõmodè posse videbat, & militis, & ducis probè officiũ exequebatur. deniq; munitiones, quæ potissimùm partibus susceptis nocebant, strenuè debellabat. fratrem etiã suum *Rainaldũ* in tanta difficultate temporis Comitem Cornubiæ creauit. Nec verò minor erat regi animus ad adeunda, quæ sibi competebant munia, qui nullam occasionem pretermittebat, quo minùs sæpe & aduersarios propulsaret, & sua defenderet. Sed frustrabatur successibus, vergebãtq; in peius omnia pro iustitię penuria. iamq; caritas annonę paulatim crescebat; et pro falsitate difficultas monetę tanta erat, vt interdũ ex decem, & eo amplius solidis vix duodecim denarij reciperentur. ferebatur ipse rex põdus denariorũ, quod fuerat tempore regis *Henrici*, alleuiari iussisse; quia exhausto prædecessoris sui immenso illo thesauro tot militum expensis nequiret sufficere. Erant ergo Angliæ cuncta venalia & iam non clam, sed palam Ecclesiæ, & Abbatiæ vęnum distrahebantur.

al. inquietationibus

al. Raginaldus

EO anno in Quadragesima 13. Kal. Aprilis, hora nona, feria quarta fuit eclipsis per totam Angliam, vt accepi. Apud nos certè, & apud omnes vicinos nostros ita notabiliter solis deliquiũ fuit, vt homines (quod tunc fere vbiq; accidit) mẽsis assidentes primùm antiquũ chaos timerent, mox re cognita progrediẽtes stellas circa solem cernerent. Cogitatum & dictum est à multis non falsò regem non perannaturum in regno.

SEquente hebdomada ipso tempore paßionis 7. Kal. Aprilis, *Robertus* quidam filius *Huberti* immanis ac barbarus, & ad furta belli peridoneus, castellum de Deuisis clanculò intercepit. Homo cunctorum, quos nostri seculi memoria complectitur, immanissimus, in Deum etiam blasphemus. Vltro quippe gloriari solebat se interfuisse vbi viginti quatuor Monachi pariter cum ecclesia concremati fuerint. Idem se in Anglia factitaturum & Deum contristaturum deprædatione Wiltonienßis Ecclesiæ, & subuersione Malmesberiensis cum Monachorum illius loci omnium cæde. Id se muneris eis repensurum, quòd Regem ad nocumentum sui admisissent. Hoc enim illis imponebat, sed falsò. hisce auribus audiui, quod si quando captiuos, (quod quidem rarissimè fuit) immunes absq; tortionibus dimittebat, & gratiæ ipsi de

Dei parte agebantur, audiui (inquam) eum reſpondiſſe, nunquam mihi Deus grates ſciat. Captiuos melle litos flagrantiſſimo ſole nudos ſub diuo exponebat, muſcas, & id genus animalia ad eos compungendum irritans. Iam verò nactus Diuiſas, iactare non dubitauit ſe totam regionem â Wintonia vſq; ad Londoniam per id caſtellum occupaturum, & ad tuitionem ſui pro militibus Flandriam miſſurum. Hęc facere meditantem vltio cœleſtis impediuit per *Iohannem* quendam magnæ verſutię virum, qui apud **Merlebeorge** caſtellum habebat. Ab eo ſiquidem vinculis innodatus, quia Diuiſas dominæ ſuę Imperatrici reddere detractabat, more latronum ſuſpenſus eſt. Miro circa ſacrilegum Dei iudicio concitato, vt non â rege, cui aduerſabatur, ſed ab illis quibus fauere videbatur, exitium tam turpe meruerit. Mortis illius authores digno attollendi præconio, qui tanta peſte patriam liberarent, ac inteſtinum hoſtem iuſtè damnarent.

EOdem anno in Pentecoſte reſedit rex Londoniæ in turri, epiſcopo tantummodo Sagienſi pręſente: cęteri vel faſtidierunt, vel timuerunt venire. Aliquantò pòſt mediante Legato colloquium indictum eſt inter Imperatricem & regem, ſi fortè Deo inſpirante pax reformari poſſet. Conuentum iuxta Bathoniam miſſo ex parte Imperatricis *Roberto* fratre, & cæteris ſuis: ex parte regis Legato & Archiepiſcopo, ſimul & regina. Sed inaniter, inaniter inquam, triuerunt & verba, & tempora, infectáque pace diſceſſum. Nec fuit ambarum partium æquum diffidium, dum Imperatrix ad bonum pronior, Eccleſiaſticum non ſe vereri iudicium mandaſſet, & rex illud quàm maximè caueret, conſilijs illorum malè credulus, qui nihil minùs, quàm pacem vellent. dum ei dominari ad vtilitates ſuas valerent: Poſtremo Septembri Legatus, qui noſſet officij ſui potiſſimùm intereſſe, vt pax conueniret, pro ea reſtituenda laborem itineris tranſmarini aggreſſus, in Galliam nauigare maturauit. Ibi â rege Franciæ & Comite *Theobaldo*, multiſque religioſi ordinis perſonis, magno, & ſollicito tractatu de pace Angliæ habito, reuerſus eſt in fine penè Nouembris ſalubria patriæ mandata referens, ſi eſſet, qui verba factis apponeret. Et planè Imperatrix & Comes confeſtim aſſenſêre, Rex verò de die in diem producere, poſtremò in ſumma fruſtrari. Tum demum Legatus ſe intrà ſe continuit, rerum exitum, vt cæteri, ſpęculaturus. Quid enim attinet contra torrentem brachia tendere? & cùm *laboribus non niſi odium quærere, extremæ ſit,* (vt quidam ait) *dementiæ.*

ANno incarnationis Dominicæ 1142. inextricabilem laberinthum rerum, & negotiorum, quæ acciderunt in Anglia, aggredior euoluere; ea cauſa ne per noſtram incuriã lateat poſteros, cùm ſit operæ pretium cognoſcere volubilitatem fortunę, ſtatuſq; mutabilitatem, Deo duntaxat permittente vel iubente: Itáque quia moderni non mediocriter, & meritò reprehẽdunt prędeceſſores noſtros, qui nec ſui, nec ſuorũ poſt *Bedam* vllam reliquerunt memoriam: ego, qui â nobis hanc propoſui ſummouere infamiam, debeo apud lectores bonam, ſi rectè iudicabunt, paciſci gratiam.

REx *Stephanus* ante natale â Lindocolina prouincia pacificè abceſſerat, Comitémque Ceſtrenſem, & eius fratrem honoribus auxerat. Is Comes filiam Comitis Gloceſtrenſis iamdudum â tempore regis *Henrici* duxerat. Ciues interim Lindocolinæ ciuitatis, qui vellent apud regem grandem locare amicitiam, eum Londoniæ manentem per nuntios certiorem faciunt ambos fratres in caſtello eiuſdem vrbis ſecuros reſediſſe, eos nihil minùs quàm Regis aduentum opinantes leui negotio poſſe circumueniri; ſe daturos operam, vt quàm occultiſſimè Rex caſtello potiatur. Ille qui nullam occaſionem ampliandæ poteſtatis omittere vellet, lætus eò contendit. Ita fratres circumuenti, & obſeſſi ſunt in ipſis natalis Dominici ferijs. Iniquum id viſum multis, quia (ſicut dixi) ſuſpicione nulla rancoris ab eis ante feſtum abceſſerat, nec modò more maiorũ amicitiam ſuam eis interdixerat, quod diffidiare dicunt. Porrò Comes Geſtrenſis, quamuis ancipiti periculo inuolutus, probè tamen caſtelli anguſtias euaſit. Non definio qua verſutia, ſiue conſenſu aliquorum obſidentium, ſiue, quia virtus deprehenſa ſolet multis modis quęrere, & plęrúnque inuenire conſilium. Itáque non contentus ſua ſolum liberatione, de ſalute fratris, & vxoris, quos in caſtello reliquerat, ſollicitus animum partes verſabat in omnes. Sanior ſententia viſa flagitare â ſocero auxilium, quamuis animos eius iamdudum nonnullis ex cauſis

offendiſſet,

offendisset, maximè quia in neutro latere fidus videretur esse. Misit ergo perpetuam per nuntios pactus fidelitatem Imperatrici, si respectu pietatis magis, quàm vllius sui meriti, periclitantes, qui in ipsis captionis faucibus tenebantur eximeret iniuriæ.

NOn habuit Comes Glocestriæ difficiles aures, indignitatem rei non ferens. simul etiam pertæsus moræ, quia præclarissima patria causa duorum hominum intestinis rapinis, & cædibus vexabatur; maluit (si Deus permisisset) rem in extremos deducere casus. Sperabat etiam diuinum in incepto fauorem, quia Rex generum suum nullis eius culpis iniuriauerat, filiam obsidebat, Ecclesiam beatæ Dei genetricis de Lindocolino incastellauerat. Hæc quanti apud mentem principis esse debebant? Nonne prestaret mori & glorioſè occumbere, quàm tam insignem contumeliam pati? vlciscendi ergo causa Deum & sororem, simúlque necessitudines suas liberandi dedit se discrimini. Comitati sunt eum impigrè suæ fautores partis, quorum erat maior exhæredatorum numerus, quos in Martem accendebat rerum amissarum dolor, & conscia virtus. Quamuis toto itinere, quod protenditur â Gloceſtria in Lindocolinum, ipse callidè intentionem dissimularet, quibusdam ambagibus totum exercitum præter pauciſſimos suspendens.

VEntum ad supremum ipsa die Purificationis beatissimæ *Mariæ* ad flumen, quod inter duos exercitus prętersluebat, Trenta nomine. quod & ortu suo, & pluuiarum profluuio tam magnum fuerat, vt nullatenus vado transitum præberet. Tum demum & genero, qui cũ manu valida occurrerat, & cæteris, quos ductauerat, detegens animum, hoc sibi propositum iam dudum esse adiecit, quòd nulla vnquam necessitate terga verteret: vel moriendum, vel capiendum esse, si non vicisset. Cunctis igitur bona spe ipsum implentibus (mirabile auditu) illico belli discrimen initurus, prædicti rapacitatem fluminis cum omnibus suis nando transgressus est. Tantus erat Comiti ardor finem malis imponere, vt mallet vltima experiri, quàm regni calamitatem vlteriùs protendi. Nam & Rex cum Comitibus quàm pluribus, & non inerti militum copia, bello se animosè, intermissa obsidione, obtulerat. Tentauére primò regij proludium pugnæ facere, quod Iustam vocant, quia tali arte erant periti. At vbi viderunt, quòd consulares, vt ita dictum sit, non lanceis eminùs, sed gladijs cominùs rem gererent, & infestis viribus, & vexillis aciem regalem perrumperent, fuga sibi omnes ad vnum Comites consuluêre. Pauci barones prædicandæ fidei & fortitudinis, qui regem, nec in hac necessitate, deserendum ducerent, capti sunt. Rex ipse, quamuis ad se defensandum non ei defuisset animus, tandem â militibus Comitis Gloecestriæ circumquáque aggressus, ictu lapidis cuiusdam terræ procubuit: â quo autem id factum fuerit, ignoratur, ita omnibus circa se vel captis, vel fugatis, cedendum pro tempore, & teneri sustinuit. Prædicandus itaque Comes Gloecestriæ præcepit regem viuum & illæsum asseruari, non passus etiam vllo exprobrationis conuitio illum proscindi: & quem iratus modò impugnabat regno fastigiatum, placidus, ecce! protegit triumphatum. vt compositis iræ, & lætitiæ motibus, & consanguinitati impenderet humanitatem, & in captiuo diadematis respiceret dignitatem. vulgus ergo ciuium Lindocolinum multa parte obtruncatum est, iusta ira illorum, qui vicissent, nullo dolore illorum, qui victi essent, quòd ipsi principium, & fomes istius mali fuissent.

REx iuxta morem illius generis hominum, quos captiuos nominant, imperatrici â fratre pręsentatus Gloecestriæ, post etiam ad **Bristow** ductus, & ibi honorificè præter progrediendi facultatem seruatus est primò: succedenti verò tempore propter insolentiam quorundam palam & probrosè dictitantium non expedire Comiti, vt regem, secus ac ipsi vellent, seruaret, simul &, quia ipse ferebatur plus quàm semel vel elusis, vel delinitis custodibus extra statutam custodiam noctu præsertim inuentus, annulis ferreis innodatus est.

INterim & Imperatrix & Comes apud Legatum fratrem eius nuntijs egerunt, vt ipsam tanquam *Henrici* Regis filiam, & cui omnis Anglia, & Normannia iurata esset, incunctanter in Ecclesiam & regnum reciperet. Quarto decimo Kalend. Martij, eo anno prima Dominica Quadragesimæ fuit. Ita mediantibus vtrobique nuntijs ad hoc res expedita, vt ad colloquium in patenti planitie camporum citra Wintoniam

conueniretur. Ventum ergo Dominica tertia Quadrageſimæ pluuioſo, & nebuloſo die, quaſi mæſtam cauſæ viciſſitudinem fata portenderent. Iurauit, & affidiauit Imperatrix epiſcopo, quòd omnia negotia maiora in Anglia, & præcipuè donationes Epiſcopatuum & Abbatiarum eius nutum ſpectarent, ſi eam ipſe cum Sancta Eccleſia in Dominam reciperet, & perpetuam ei fidelitatem teneret. Idem iurauerunt cum ea, & affidiauerunt pro ea *Robertus* frater eius Comes Gloceſtriæ, & *Brianus* filius Comitis Marchio de **Malingaford**, & Milo de Gloceſtria, poſtea Comes de **Hereford**, & nonnulli alij. Nec dubitauit Epiſcopus Imperatricem in Dominam Angliæ recipere, & ei cum quibuſdam ſuis affidiare, quòd quamdiu ipſa pactum non infringeret, ipſe quoq; fidem ei cuſtodiret. Craſtino, quod fuit quinto nonas Martij honorifica facta proceſſione recepta eſt in eccleſia Epiſcopatus Wintoniæ, Epiſcopo eodemq; Legato eam ducente in dextro latere, *Bernardo* verò de Sancto *Dauid* epiſcopo in ſiniſtro. Affuerunt præterea epiſcopi, *Alexander* Lincolinenſis, *Robertus* Herefordiæ, *Nigellus* de Hely, *Robertus* de Bathonia: Abbates etiam *Ingulfus* de Abbendonia, *Edwardus* de Radingis, *Petrus* de Malmesberia, *Gilbertus* de Gloceſtria, *Rogerius* de Theochesberia, & nonnulli alij. Paucis poſt diebus *Theobaldus* Cantuariæ Archiepiſcopus venit ad Imperatricem apud * Wintoniam inuitatus â Legato. diſtulit ſanè fidelitatem Dominæ facere, inconſulto rege aliâs diuertere, famæ & perſonæ ſuæ indignum arbitratus. Itáque & ipſe, & pleríque præſules cum aliquantis Laïcis permiſſi ad regem ire, & colloqui, dignanterque impetrata venia, vt in neceſſitatem temporis tranſirent, in ſententiam Legati ceſſêre. Paſcha, quod tunc fuit 3. Calend. Aprilis Imperatrix apud **Dreneford** egit, â cęteris in ſua diſceſſum.

al. Wiltoniam

FEria ſecunda poſt octauas Paſchæ concilium Archiepiſcopi Cantuariæ *Theobaldi*, & omnium Epiſcoporum Angliæ, multorúmque Abbatum Legato Præſidente Wintoniæ ingenti apparatu inceptum. Si qui defuerunt, Legatis & literis, cauſas cur non veniſſent, dederunt. Cuius concilij actioni, quia interfui, integram veritatem rerum poſteris non negabo. Egregiè quippe memini. ipſa die poſt recitata ſcripta excuſatoria quibus abſentiam ſuam quidam tutati ſunt, ſeuocauit in partem Legatus Epiſcopos, habuítque cum eis arcanum conſilij ſui, Mox Abbates, poſtremò Archidiaconi conuocati. ex conſilio nihil proceſſit in publicum, volutabatur tamen per omnium mentes, & ora, quid foret agendum.

FEria tertia hoc ferè ſenſu Legati cucurrit oratio. *Dignatione Papæ ſe vices eius in Anglia tenere. Ideóque per eius authoritatem Clerum Angliæ ad hoc concilium congregatum, vt de pace Patriæ, quæ grandi periculo naufragabatur, conſuleretur in medium. Tempore regis* Henrici *auunculi ſui ſingulare domicilium pacis in Anglia fuiſſe, ita vt per viuacitatem, animoſitatem, induſtriam eiuſdem præellentiſſimi viri non ſolùm indigenæ cuiuſcúnque potentiæ vel dignitatis eſſent, nihil turbare auderent, ſed etiam eius exemplo finitimi quicunq; Reges, & Principes in otium & ipſi concederent, & ſubiectos vel inuitarent; vel impellerent. Qui videlicet Rex nonnullis ante obitum annis filiæ ſuæ quondam Imperatrici (quæ ſola ſibi proles ex deſponſata quondam coniuge ſupererat) omne regnum Angliæ, ſimul & ducatum Normanniæ, iurari ab omnibus Epiſcopis, ſimúlque Baronibus fecerit, ſi ſucceſſore maſculo ex illa, quam ex Lotharingia duxerat, vxore careret. Et inuidit (inquit) atrox fortuna præcellentiſſimo auunculo meo, vt ſine maſculo hærede in Normannia decederet. Itáque quia longum uidebatur Dominam expectare, quæ moras ad veniendum in Angliam nectebat (in Normannia quippe reſedebat) prouiſum eſt paci Patriæ, & regnare permiſſus frater meus. Enimuerò quamuis ego vadem me appoſuerim inter Deum & eum, quòd ſanctam Eccleſiam honoraret, & exaltaret, & bonas leges manu teneret, malas verò abrogaret; piget meminiſſe, pudet narrare, qualem ſe in regno exhibuerit. quomodo in præſumptores nulla iuſtitia exercitata, quomodo pax omnis ſtatim ipſo penè anno abolita: Epiſcopi capti, & ad redditionem poſſeßionum ſuarum coacti: Abbatiæ venditæ; Eccleſiæ theſauris depilatæ: Conſilia prauorum audita, bonorum vel ſuſpenſa, vel omnino contempta. Scitis quoties eum tum per me, tum per Epiſcopos conuenerim, concilio præſertim anno præterito ad hoc indicto, & niſi odium nihil acquiſierim. Nec illud quenquam, qui rectè penſare velit, latet, debere me fratrem meum mortalem diligere, ſed cauſam Patris immortalis multo pluris facere. Itáque quia Deus iudicium ſuum de fratre meo exercuit, vt eum, me neſciente, in poteſtatem potentium incidere permitteret, ne*

regnum

regnum vacillet, si regnante careat, omnes vos pro iure legationis meæ huc conuenire inuitaui. Ventilata est heſterno die cauſa ſecretò coram maiori parte cleri Angliæ, ad cuius ius potiſsimùm ſpectat principem eligere, ſimúlq; ordinare. Inuocata itaque primò, vt par eſt, in auxilium diuinitate, filiam pacifici regis, glorioſi regis, diuitis regis, boni regis, & noſtro tempore incomparabilis in Angliæ Normanniæq; dominam eligimus, & ei fidem & manutenementum promittimus.

CVmque omnes præſentes vel modeſtè acclamaſſent ſententiæ, vel ſilentes non contradixiſſent, ſubiecit. Londinenſes (qui ſunt, quaſi optimates pro magnitudine ciuitatis in Anglia) nuncijs noſtris conuenimus, & conductum, vt tutò veniant, miſimus, eóſque confido non vltra hunc diem moraturos, bona venia vſque eras ſuſtineamus.

FEria quarta venerunt Londinenſes, & in concilium introducti cauſam ſuam eatenus egerunt, vt dicerent, miſſos ſe á communione quam vocant Londoniarum, non certamina ſed preces afferre, vt dominus ſuus rex de captione liberaretur. Hoc omnes Barones, qui in eorum communionem iamdudum recepti fuerant, ſummopere flagitare à domino Legato, & ab Archiepiſcopo, ſimúlque omni clero, qui præſens erat. Reſponſum eſt eis à Legato vbertim, & ſplendidè, & quo minùs fieret, quod rogabant, eadem oratio, quæ pridie habita. Adiectum etiam *Non decere, vt Londonienſes, qui præcipui habebantur in Anglia ſicut proceres, illorum partes fouerent, qui dominum ſuum in bello reliquerant, quorum conſilio idem ſanctam eccleſiam exhonorauerat, qui poſtremò non ob aliud ipſis Londonienſibus fauere videbantur, niſi vt eos pecunijs emungerent.*

INterea ſurrexit quidam cuius nomen, ſi bene memini, *Chriſtianus* reginæ (vt audiui) clericus, porrexitq; chartam Legato, qua ille ſub ſilentio lecta, voce, quantum potuit, exaltata dixit, non eſſe legitimam, nec quæ deberet, in tanto, præſertímq; ſublimium, & religioſarum perſonarum conuentu recitari. Præter cætera enim quæ reprehenſibilia, & notabilia erant ſcripta, teſtem appoſitum, qui præterito anno, in eodem, quo tunc ſedebant, capitulo venerabiles epiſcopos maxima verborum affecerit contumelia. Ita illo tricante clericus legationi ſuæ non defuit, ſed præclara fiducia literas legit in audientia, quarum hæc erat ſumma. *Rogabat regina obnixè omnem clerum congregatum, & nuncupatim epiſcopum Wintoniæ fratrem domini ſui, vt eundem dominum regno reſtituerent, quem iniqui viri, qui etiam homines ſui eſſent, in vincula coniecisſent.* Huic ſuggeſtioni retulit legatus verba in eandem ſententiam, qua & Londinenſibus. Illi communicato conſilio dixerunt ſe decretum concilij conuicaneis ſuis relaturos, & fauorem ſuum, quantum poſſent, præſtituros.

FEria quinta ſolutum eſt concilium, excommunicatis antè multis, qui regiarum erant partium: nominatim *Willielmo Martello*, qui quondam Pincerna regis *Henrici*, tunc dapifer *Stephani*. Iſte immaniter exulcerauerat Legati animum, multis rebus eius interceptis & ſubreptis. Itaque multæ fuit molis Londinenſium animos permulcere poſſe, vt cùm hæc ſtatim poſt Paſcha (vt dixi) fuerint actitata, vix paucis ante natiuitatē beati *Iohannis* diebus imperatricem reciperent. Plæraq; tunc pars Angliæ dignanter dominatum eius ſuſpiciebat; frater eius *Robertus* aſſiduus circa eam, omnibus, quibus decebat, modis eius gloriam exaltare, proceres benignè appellando, multa pollicendo, diuerſas partes vel terrendo, vel etiam per internuncios ad pacem ſollicitando, iam iamque in omnibus partibus imperatrici fauentibus iuſticiam, & patrias leges, & pacem reformando. Satiſque conſtat, quòd, ſi eius moderationi, & ſapientiæ à ſuis eſſet creditum, non tam ſiniſtrum poſtea ſenſiſſent aleæ caſum. Aderat & dominus Legatus ſedula, vt videbatur, fide imperatricis commodis præſtò. Sed ecce dum ipſa putaretur omni Anglia ſtatim poſſe potiri, mutata omnia. Londonienſes ſemper ſuſpecti, & intra ſe frementes, tunc in aperti odij vocem eruperunt, inſidijs etiam (vt fertur) dominam, eiúſque comites appetiuerunt. Quibus illi præcognitis, & vitatis, ſenſim ſine tumultu quadam militari diſciplina vrbe ceſſerunt. Comitati ſunt imperatricem Legatus & rex Scotiæ *Dauid* auunculus eiuſdem viraginis, & frater eius *Robertus* in omnibus vt ſemper, ſic & tunc fortunarum ſororis ſocius, & (vt de compendio dicam) partium eius omnes ad vnum incolumes. Londinenſes cognito eorũ abſceſſu in hoſpitia inuolant, quicquid rerum pro feſtinatione relictum erat, abradentes.

Nec

NEc multis pòſt diebus ſurrexit ſimultas inter Legatum & imperatricem, quem caſum verè poſſum dicere fomitem omnium malorũ rurſum in Anglia fuiſſe. Quod qualiter acciderit, expediã. Habebat rex *Stephanus* filiũ *Euſtachium* nomine, ex filia *Euſtachij* Comitis Bononienſis ſuſceptum. Rex enim *Henricus* pater imperatricis (vt altiùs repetam, ne veritas geſtorum lateat poſteros) ſororem vxoris ſuæ, matris iſtius dominæ, *Mariam* nomine, nuptum dedit prędicto Comiti, quod eſſet is, & amplis maioribus ortus, ſimúlq; prudentia, & fortitudine iuxtà inſignis. Ex *Maria Euſtachius* nihil liberorum tulit præter filiam *Mathildem* vocabulo. Hãc patre defuncto, nubilem idem magnificentiſſimus rex *Stephano* nepoti legitimo matrimonio copulauit, & pariter Bononienſem comitatũ induſtriè acquiſiuit; nam antea Moritolienſem in Normannia ex ſuo dederat. Hos Comitatus nepoti ſuo, quẽ nominaui, *Euſtachio* Legatus iure dandos deſtinauerat, dum pater in captione teneretur, imperatrice prorſus abnuente, incertũ an alijs etiam promittente. Qua ille offenſus iniuria multis diebus ab eius abſtinuit curia, & quamuis ſæpè reuocaretur, negare perſeuerauit. Interea familiare apud Geldeford cum regina, vxore fratris, colloquiũ habuit, & eius lachrymis, & ſatisfactione infractus ad liberationem germani animum intendit; omnes etiam illius partis, quos in concilio excommunicauerat, inconſultis epiſcopis abſoluit, ferebantur etiam per Angliam eius querelæ in imperatricem, quòd eum capere voluerit, quod quicquid ei iurauerat pro nihilo haberet. Omnes Barones Angliæ fidem ſuam circa eam impleſſe, ſed ipſam temeraſſe, quæ acquiſitis vti modeſtè neſciret.

AD hos motus, ſi poſſet, componendos Comes Gloceſtrenſis non adeò denſo comitatu Wintoniam contendit, ſed re infecta ad Oreneford redijt, vbi ſoror ſtatiua manſione iamdudum ſe continuerat. Ipſa itaque & ex his, quæ continuè audiebat, & a fratre tunc cognouit Legatum nihil molle ad ſuas partes cogitare intelligens, Wintoniam cum quanto potuit apparatu venit. Illic intra caſtellum regium ſine cunctatione recepta bona mente forſitan per nuncios epiſcopum conuenit, vt quia ipſa præſens erat, non pigritaretur ad eam venire. Ille non integrum ſibi fore arbitratus ſi veniret, ambiguo reſponſo nuncios eluſit; hoc tantum verbo, *Ego parabo me*. Statímque miſit propter omnes, quos regi fautores ſciebat. Venerunt ergo ferè omnes Comites Angliæ. erant enim iuuenes & leues, & qui mallent equitationum diſcurſus, quàm pacem. Prætereà plures illorum confuſi, quia regem bellantem, vt ſuperiùs dictum eſt, deſeruerant, conuentu illo fugæ ſuæ opprobriũ lenire conabãtur, pauci verò cum imperatrice conuenerant. Rex Scotiæ *Dauid*, *Robertus* Comes Gloceſtriæ, *Milo* de Hereford, & Barones pauci: *Ranulfus* enim Comes Ceſtriæ tardè, & inutiliter aduenit. Vt ergo magnam ſeriem rerum breui verborum compendio explicemus: à regina & Comitibus, qui venerant, vndíque foras muros Wintoniæ obſeruatæ ſunt viæ, ne victualia fidelibus imperatricis inferrentur. Andeuera etiam vicus incenſus, ab occidente itaq; rarò & anguſtè importabantur neceſſaria, viatoribus nõnullis interceptis, & vel occiſis, vel parte membrorũ mutilatis, ab oriente verò toto tramite verſus Londoniam conſtipabantur ſemitæ multitudine commeatuum epiſcopo, & ſuis importandorum, & Londinenſibus maximè annitentibus, nihílque omnino, quod poſſent, prætermittentibus, quo imperatricem contriſtarent. Wintonienſes porrò vel tacito ei fauebant iudicio, memores fidei, quam ei pacti fuerant, cùm inuiti propemodum ab epiſcopo ad hoc adacti eſſent. Interea ex turre Pontificis iaculatum incendium in domos burgenſium, (qui, vt dixi, proniores erant fœlicitati Imperatricis, quàm epiſcopi) comprehendit, & combuſſit totam Abbatiam ſanctimonialium intra vrbem, ſimúlque cœnobium monachorum, quod dicitur ad Hidam extrà. Erat ibi imago crucifixi Domini magna mole auri, & argenti, ſimúlque gemmarum, dono *Cnutonis* quondam regis operoſa deuotione fabrefacta. Hæc igne tunc comprehenſa, & ſolo proſtrata, poſt etiam iubente Legato excruſtata eſt. Inuentæ pluſquam quingentæ argenti marcæ, & auri triginta donatiuo militum profecere. Combuſta eſt etiam Abbatia ſanctimonialium de Warewella à quodam *Willielmo* de Ipra homine nefando, qui nec Deo, nec hominibus reuerentiam obſeruaret, quòd in ea quidam imperatricis fautores ſe contutati eſſent.

Comes

COmes interea quamuis quotidiano regiorum prælio cum ſuis afflictaretur, minúſque, quàm cogitarat, res ex ſententia caderet, ſemper tamen ab incendio eccleſiarũ temperandum putauit, quamuis in vicino S. *Swithuni* hoſpitatus eſſet. Veruntamen indignitatem rei vltrà non ferens, ſe ſuóſq; penè obſideri, & fortunam in alteros declinare, cedendum tempori ratus compoſitis ordinibus diſceſſionem parauit. Itaq; in primo agmine vt liberè abiret ſororem præmittens cum reliquis, ipſe cum paucis, qui auderent animis multos non timere, lentè progreditur. Quapropter comitibus confeſtim inſecutis, dum & ipſe fugere pudori, & citra dignitatem ſuam æſtimat, & ſolus ab omnibus præcipuè impetitur, captus eſt. Cæteri ceptum iter, proceres præſertim cõtinuare, ſummaq; cum feſtinatione Diuiſas peruenerũt. Sic à Wintonia die S. Crucis exaltationis, quæ tunc habebatur in dominica diſceſſum, cùm illuc paucis ante Aſſumptionem beatæ Dei genetricis diebus ventum fuiſſet. Nonnulliq; miraculi exemplum, & multorum materia ſermonum fuit in Anglia, quòd ſicut rex Dominica in dominæ noſtræ Purificatione, ita comes Dominica in viuificæ Crucis exaltatione vnam eandémq; ſortem experti ſunt. Illud verò percelebre magnificúmq; fuit, quòd pro iſto euentu nemo Comitem Gloceſtriæ vel infractum mente, vel etiam triſtem vultu vidit. Ita conſcientiam altæ nobilitatis ſpirabat, ne ſe fortunæ ludibrio ſubijceret. Quamuis enim primò blanditijs inuitatus, pòſt etiam minis laceſſeretur, nunquam tamen inflexus eſt, vt de liberatione ſua prętèr conſcientiam ſororis tractaretur. Ad vltimum eo modo res ventilata, vt æquis conditionibus & rex & ipſe abſolueretur, nullo pacto alio interueniente, niſi vt quiſque partes ſuas pro poſſe ſicut priùs tutarentur. Hęc ab exaltatione ſanctæ Crucis vſque ad feſtum omnium ſanctorum plurimo verborũ agmine ſæpè verſata, tunc demùm debito fine concluſa. Ea enim die rex eluctatus captionem, in eadem apud **Bristow**, reginam ſuã & filium cum duobus magnatibus reliquit vades liberandi Comitis, continuò cùm feſtinato itinere Wintoniam veniſſet, ibi enim aſſeruabatur Comes reductus à **Roueceſter**, quo priùs abductus fuerat. Tertio die mox, vt rex Wintoniam venit, Comes abceſſit, dimiſſo ibi, quoúſq; regina abſolueretur, in eodẽ die obſidatu filio ſuo *Willielmo*. Celeriter igitur permenſa via **Bristow** veniens reginam abſoluit. Cuius reditu *Willielmus* filius Comitis ab obſidatu liberatur. Satis autem conſtat toto tempore captionis, & ſequentibus menſibus vſq; ad natale multis & magnis pollicitationibus ſollicitatum vt à ſorore deſciſceret, pluris ſemper pietatem germanitatis, quàm quaſlibet promiſſiones feciſſe. Nam & relictis rebus & caſtellis ſuis, quibus cõmodè frui poſſet, circa germanam ſedulò apud **Oxeneford** manſitabat, quo loco, vt præfatus ſum, illa ſibi ſedem conſtituens curiam fecerat. Interea Legatus, immodici animi Pontifex, qui, quod ſemel propoſuiſſet, non ineffectum relinquere vellet, concilium pro iure legationis ſuæ apud Weſtmonaſterium die Octauarum S. *Andreæ* coegit. Eius concilij actionem non ita exacta fide pronuncio, vt ſuperioris, quia non interfui. Auditum eſt lectas in eo literas domini Apoſtolici, quibus modeſtè legatum argueret, quòd liberare fratrem ſuum diſſimulaſſet. Delicti tamen ſuperioris gratiam facere, & magnopere cohortari, vt quocunq; modo vel eccleſiaſto, vel ſeculari poſſet, ad germani liberationem accingeretur. Regem ipſum in concilium introiſſe, & apud ſanctum conuentum querimoniam depoſuiſſe, quòd homines ſui & eum ceperint, & afflictionem contumeliarũ paulò minùs extinxerint, qui iuſticiam eis nunquam negaſſet. Ipſum Legatum magnis eloquentiæ viribus factorum ſuorum inuidiam tentaſſe alleuiare; quòd ſcilicet imperatricem non voluntate, ſed neceſſitate recepiſſet, quippe cùm recenti adhuc fratris ſui clade (omnibus Comitibus, vel fugatis, vel euentũ rei ſuſpecta mente præſtolantibus) ipſa cum ſuis muros Wintoniæ circumſonaſſet, ipſã quæcunque pepigerat ad eccleſiarum ius pertinentia obſtinatè fregiſſe: quin etiam certis authoribus ad ſe delatum, eam & ſuos non ſolùm dignitati ſuæ, ſed & vitæ ſtruxiſſe inſidias. Cæterùm Deum pro ſua clementia ſecus, quàm ipſa ſperaſſet, vertiſſe negotia, vt & ipſe perniciem vitaret & fratrem ſuum vinculis eximeret. Itaq; iubere ſe de parte Dei & Apoſtolici, vt regem voluntate populi, & aſſenſu ſedis Apoſtolicæ inunctum quantis poſſent viribus enixè iuuarent, turbatores verò pacis, qui Comitiſſæ Andegauenſi fauerent ad excommunicationem vocandos, præter eam, quæ Andegauorum domina eſſet.

Hæc

HÆc verba eius nõ dico,quòd omnes clerici gratis animis exceperint, certè nullus expugnauit,omnes vel metu,vel reuerentia frænarunt ora. Vnus fuit laicus imperatricis nuncius,qui palam Legato interdixit,ne per fidem,quam ei pactus fuerat,quicquam in illo concilio ſtatueret,quod eius honori aduerſum foret: fidem ab eo hanc factam imperatrici,ne fratrem ſuum vllo auxilio iuuaret, niſi fortè viginti ei milites, nec plures mitteret. Quòd in Angliam ipſa veniſſet, frequentibus epiſtolis eius factum; quòd regem cepiſſet,quòd in captione tenuiſſet, ipſo potiſſimùm conniuente actum. Dixit nuncius hæc, & alia plæraque magna verborum auſteritate, nihil omnino Legato blanditus. Nec verò vllo ſermonum pondere ille moueri potuit, vt iram prodereret,ſemel incepti (vt priùs dixi) non ſegnis executor,fuit ergo hic annus (cuius tragœdias compendio digeſſi) fatalis, & penè pernicioſus Angliæ: in quo,cùm aliquo modo ſibi ad libertatem reſpirandam putaſſet,rurſus in ærumnam recidit,& niſi Dei miſericordia maturè occurrat,diu hærebit.

PRincipia geſtorum huius anni,qui eſt incarnationis Dominicæ, 1143. ex reliquijs ſuperioris anni ſucceſſit animo reſarcire,ſimúlque ſummam rerum, quæ de *Roberto* filio regis *Henrici* Comite Gloceſtriæ ſparſim dictæ ſunt, quaſi in faſciculum collectam lectoris æſtimationi per recapitulationem proponere. Ipſe quippe ſicut primus ad partes ſororis ſuæ iuſtè defendendas initium ſuſcepit, ita ſemper inuicto animo incepto gratis perſeuerauit: gratis dico, quia nonnulli fautorum eius vel fortunam ſequentes,cum eius volubilitate mutantur, vel multa iam emolumenta conſecuti ſpe ampliorum præmiorum pro iuſticia pugnant. Solus vel penè ſolus *Robertus* in neutram partem pronior, nec ſpe compendij, nec diſpendij timore vnquam flexus eſt,ſicut ex ſequentibus liquebit. Non ergo alicui, ſi hæc integrè ſcribo, adulationis ſurrepat ſuſpicio. Nihil enim à me dabitur gratiæ,ſed ſola veritas hiſtoriæ ſine vllo fuco mendacij poſterorum producetur notitiæ.

Dictum eſt de Comite quo modo primus omnium primatum poſt *Dauid* regem Scotiæ, præſente patre *Henrico* fidelitatem ſorori ſuæ imperatrici de regno Angliæ & ducatu Normanniæ ſacramento firmauit. Nonnulla (vt dixi) contentione inter eum & *Stephanum* tunc Bononiæ Comitem,poſtmodum Angliæ regem, quiſnam prior ſacramentum faceret: *Roberto* excellentiam filij; *Stephano* dignitatem nepotis defendentibus. Dictum eſt etiam quam rationabiles cauſæ eum à Decembri, quo pater defunctus eſt, vſq; poſt ſequẽs Paſcha in Normãnia continuerint, ne ſtatim in Angliam veniens ſororis iniurias vindicaret. Poſtremò veniens quàm prudenti conſilio, & qua exceptione ad hominium regis ſe inclinauerit, & quàm iuſtè idem ſequenti anno & deinceps abiecerit. Nec eſt prætermiſſus ſecundus eius poſt mortem patris à Normannia in Angliam cum ſorore aduentus, in quam ſe ſicut in quandam ſyluam frequentiũ belluarum immiſit, Dei quidem gratia, & animi confidentia fretus,ſed vix 140. militibus ſtipatus. Sed nec illud tacitum,quòd in tanto motu bellorum,cùm ſollicitæ vbiq; prætenderentur excubiæ, cum ſolis 12. militibus impigrè ad Wiſtow venit,ſorore interim apud Arundel fida,(vt putabat)cuſtodia commiſſa. Qua prudentia & tunc ſororem ſuam è medijs hoſtibus ad ſe receperit & poſtmodum in omnibus pro poſſe prouexerit; ſempérque circa eam conuerſatus ipſius commoda procurans, ſua poſtponens, cùm quidam abutentes eius abſentia terras ipſius vndiq; vellicarent. Ad poſtremum qua neceſſitate adductus,vt generum ſuum,quẽ rex incluſerat, periculo eximeret,bello ſe graui dederit,& regem ceperit. Sed tam fœlicem euentum captio apud Wintoniam, vt in ſuperioris anni geſtis perſtrinxi, paulò minùs decolorauit,quanquam ea captione non tam miſerandum,quam laudandum ſe ipſe per Dei gratiam exhibuerit. Cùm enim videret regios Comites, ita obſtinatos ad ſequendum,vt ſine ſuorum detrimento res tranſigi nequiret,omnes, quibus timebat, & nominatim imperatricem præmiſit. Quibus prægreſſis, vt iam tutò poſſent euadere, ipſe ſenſim æquitans,ne ſimilis fugæ profectio putaretur,admiſit in ſe perſequentium manus,amicorum liberationem impedimento ſui mercatus. Iam verò in ipſa captione nemo eum (vt ante dixi) vel ſenſit deiectum animo, vel audiuit humilem in verbo: adeo ſupra fortunam eminere videbatur, vt perſecutores ſuos (nolo enim dicere hoſtes)

ſtes) ad reuerentiam ſui excitaret. Itaq; regina, quæ licèt meminiſſet virum ſuum eius iuſſu fuiſſe compeditum, nihil ei vnquam vinculorum inferri permiſit, nec quicquam inhoneſtum de ſua maieſtate præſumpſit: deniq; apud Roface ſtram (illuc quippe ductus fuit) liberè ad eccleſias infra caſtellum, quò libebat, ibat, & quibus libebat, loquebatur, ipſa duntaxat regina præſente. Nam poſt profectionem eius in turrim ſub libera cuſtodia ductus eſt, adeò præſenti, & ſecuro animo, vt ab hominibus ſuis de Cantia accepta pecunia equos non parui pretij compararet, qui ei pòſt aliquanto tempore & vſui, & commodo fuêre. Tentauêre primò Comites, & hi quorum intererat de talibus loqui, ſi fortè regem & ſe fineret equis conditionibus liberari. Hoc quamuis *Mabilia* Comitiſſa præ deſiderio viri ſui ſtatim amplexa nuncijs acceptis eſſet, in eius liberationem coniugali charitate propenſior, ille profundiori conſilio contradixit, regem, & Comitem non æqualis ponderis eſſe aſſeuerans. Cæterùm ſi permitterent omnes, qui vel ſecum, vel ſui cauſa capti eſſent, liberari, id ſe poſſe pati. Sed noluerunt aſſentiri Comites, & alij, qui regalium partium erant, regem quidem liberari cupientes, ſed citra ſuas in pecuniæ amiſſione iacturas. Nam & *Gillebertus* Comes *Willielmũ* de Salesberia, & *Willielmus* de Ipra *Humfridum* de * Buhun, & nonnulli alij, quos poterant, Wintoniæ ceperant, multis in eorum redemptione marcis inhiantes. Itaq; alia via Comitem adorſi promiſſis ingentibus, ſi fortè poſſent, illicere cupiebant. Concederet ſorore dimiſſa in partes regis, habiturus proinde totius terræ dominatum, vt ad ipſius arbitrium penderent omnia, eſſétq; in ſola corona rege inferior, cæteris omnibus pro velle principaturus. Repulit Comes immenſas promiſſiones memorabili reſponſo, quod poſteritas audiat, & miretur, volo: Non ſum meus, inquit, ſed alieni iuris, cùm meæ poteſtatis me videro, quicquid ratio de re, quam allegatis, dictauerit, facturum me reſpondeo. Tum illi concitatiores & nonnihil moti, cùm blanditijs nihil promouerent, minas intentare ceperunt, quòd eum vltra mare in Bononiam mitterent, perpetuis vinculis vſque ad mortem innodandum. Enimuerò ille minas ſereno vultu diſſoluens, nihil minùs ſe timere proteſtatus eſt conſtãter & verè. Confidebat enim in magnanimitate Comitiſſæ vxoris ſuæ, & animoſitate ſuorum, qui ſtatim regem in Hiberniam mitterent, ſi quid perperam in Comitem factum audiſſent. Tranſijt in his mẽſis, tantæ molis erat liberari poſſe principes, quos fortuna ſua innexuerat catena. Tandem porrò communicato conſilio quicunque imperatrici fauebant, crebris legationibus Comitem conueniunt, vt quia non poſſet, quod vellet, ſecundum Comici dictũ, vellet quod poſſet; pateretur ergo regem, & ſe liberari mutuis conditionibus: alioquin timemus, aiebant, ne Comites facti ſui maximi & præclariſſimi, quo te ceperunt, erecti conſcientia, vnos, & vnos ex nobis inuadant, caſtella expugnent, ipſam ſororem tuam oppugnent. Tum demum *Robertus* mollitus Legato, & Archiepiſcopo aſſenſit, ita tamen, ne quicquam caſtellorum, vel terrarum redderetur, quod poſt regis captionem in ius imperatricis, vel quorúmq; fidelium eius tranſierat. Illud ſanè nullo potuit obtinere modo quatenus ſui ſecum liberarentur, offenſis videlicet alijs, quòd tantas eorum promiſſiones de principatu totius regni quodã quaſi faſtu faſtidiens repudiauerat. Et quia maximè annitebantur, vt propter regiam dignitatem primò rex liberaretur, deindè Comes, cùm id ille dubitaret concedere, firmauerunt iureiurando Legatus & Archiepiſcopus, quòd ſi rex poſt liberationem ſuam detrectaret Comitem liberare, ipſi ſe in captionem Comitis incunctanter inijcerent, quocunque ipſi libuiſſet abducendi. Nec adhuc quieuit, ſed præter hæc, quo ſibi præuideret, ſagax animus inuenit. Poſſet nempè fieri, vt rex malorum, quod ſæpe fit, præuentus conſilio captionem fratris ſui, & Archiepiſcopi parui duceret, dummodo ipſe liber in pluma iaceret. Exegit ergo ab vtróque ſigillatim breuia, & ſigilla ſua ad Apoſtolicum in hunc ſenſum; *Sciret dominus Apoſtolicus eos ob regis liberationem, & regni pacem hoc ſe pacto Comiti aſtrinxiſſe, quòd ſi rex eum poſt ſuam ipſius liberationem liberare diſſimularet, ipſi vltro ſe in captionem ipſius immitterent. Quapropter ſi ad hoc infortunium peruentum foret obnixè rogare, (quod Apoſtolicæ humanitatis eſſet ſponte facere) vt et eos qui ſuffraganei ipſius erant, et Comitẽ pariter ab indebitis nexibus exueret.* Et quædam talia. Hæc ſcripta *Robertus* ab vtríſq; pontificibus recepta tuto loco depoſuit, & Wintoniam cum iſdem, & ſimul magna Baronum copia venit. Rex quoq;, vt in præteritis dictum eſt, non multò pòſt eodem veniens familiare colloquium

* *al.* Bohun

quium cum Comite communicauit. Sed quamuis & ipse,& cuncti principes, qui aderant,magno annisu satagerent Comitem in sua vota traducere; ille velut pelagi rupes immota resistens omnes eorum conatus vel irritos fecit, vel rationabiliter compescuit. Non esse rationis dicens sed nec humanitatis, vt sororem suam desereret, cuius partes iustè defendendas suscepisset : nullius commodi causa nec tam regis odio quàm respectu Sacramenti sui, quod violare nefas esse ipsi quoq; deberent attẽdere præsertim cum ab Apostolico sibi mandatũ meminisset vt sacramento,quod sorori,presente patre,fecerat,obedientiam exhiberet. Ita infecta pace ab vtrisque discessum. hæc ideò in superioris anni gestis non apposui,quia clam conscientia mea erant. Semper quippe horrori habui aliquid ad posteros transmittendũ stylo committere, quod nescirem solida veritate subsistere. Ea porrò, quæ de præsenti anno dicenda sunt,hoc habebunt principium.

VTræque partes imperatricis & regis se cum quietis modestia egerunt à natale vsque ad Quadragesimam, magis sua custodire, quàm aliena incursare studentes, rex in superiores regiones abcessit,nescio quæ compositurus. Superueniens Quadragesima omnibus vacationem bellorum indixit, qua mediante imperatrix cum suis ad Diuisas venit,illic mysterium consilij sui habitum. Quod tamen eatenus exijt in vulgus,vt sciretur omnibus fautoribus complacitum quatenus pro Comite Andegauensi mitteretur, qui coniugis, & filiorum hæreditatem in Anglia iure defensitare deberent.Missi sunt ergo spectabiles viri,& qui meritò tantæ rei curam exequerentur.Non multò pòst in ipsis penè Paschalibus ferijs regem quædam (vt aiunt) dura meditantem grauis incommodum morbi apud Northamtunam detinuit, adeò vt in tota propemodum Anglia ficut moriturus conclamaretur. Durauit improspera valetudo vsque post Pentecosten. Tunc enim sensim refusus salutis vigor eum in pedes erexit. Interim nuncij ex Andegauis redeuntes, iterato apud Diuisas in ipsis Octauis Pentecostes coacto concilio, imperatrici & principibus audita reportant. Comitem Andegauensem legationibus procerum nonnulla ex parte fauere, cæterum solum ex omnibus Comitem Gloceſtrensem recognoscere, eiúsq; prudentiam, & fidem, magnanimitatem,& industriam probatam iam olim habuisse. Is si ad se transito mari adueniat, voluntati eius se pro posse non defuturum, alioquin cæteros in eundo, & redeundo frustra laborem consumpturos. Ita omnium audientium spebus erectis, ad Comitem preces vertsæ, vt hunc laborem pro sororis, & nepotum hæreditate dignaretur. Dissimulauit ille primò,difficilem rem prætendens, suspectum per confertissimos hostes iter citra & vltra mare; periculosum sorori, quam in absentia eius alij ægrè tuerentur, qui eam in captione sua penè reliquerant, rebus suis ipsi diffisi. Fauens tandem omnium vnanimi voluntati obsides poposcit, sigillatim ab his, qui optimates videbantur, secum in Normanniam ducendos, vadésque futuros tam Comiti Andigauensi,quam etiam imperatrici; quòd omnes iunctis vmbonibus ab ea, dum ipse abesset,iniurias propulsarent viribus suis apud **Dreneford** manentes. Acclamatum est sententiæ, datíque obsides Normanniam ducendi.

Robertus ergo valefaciens sorori,ductis secũ obsidibus cum expeditis militibus per tuta hospitia ad **Marham** profectus est,quem vicum cum castello iamdudum commiserat filio suo primogenito *Willielmo*. Ibi aliquanto post festum sancti *Iohannis* alto se per Dei gratiam committens,naues quas tunc habebat,soluit.Quæ ferè in medium mare delatæ omnes præter duas tempestate coorta in diuersa iactatæ, quædamq; retro versæ,quædam vltra destinatum propulsæ sunt.Duæ solummodo in quarum vna Comes cum fidissimis erat,rectum cursum tenentes in idoneam stationem appulerũt. Veniens itaque Cadomũ Comitem Andigauensem per nuncios accersiuit. Venit ille non aspernanter,sed auditæ legationi sua impedimenta & ea multa obiecit: inter quę, quòd rebellione multorum castellorum in Normãnia detineretur, quo minùs in Angliam veniret.Ea res moras redeũdi Comiti Gloeceſtrẽsi vltra placitũ innexuit. Nam vt Andigauẽsem omni occasione nudaret,cum eo 10.castella in Normãnia expugnauit.Sed propemodũ nihil quantum ad legationem hac promouit industria. Andigauensis Comes & alias occasiones,prioribus solutis,substituit,quibus in Angliã aduentum excusaret suum. Magni sanè loco beneficij filium suũ ex imperatrice primogenitum

tum auunculo conceſſit in Angliam deducendum,cuius intuitu proceres iuſti hæredis partes propugnare animarentur. *Henricus* vocatur puer nomen aui referens, vtinam fœlicitatem,& potentiam quandóq; relaturus. Interea rex in Anglia Comitis abſentiam aucupatus, ſubitò ad **Marham** veniens & vacuum propugnatoribus offendens, ſuccenſo & deprædato vico,ſtatim,etiam caſtello potitus eſt. Nec eo contentus (qui fortunam ſibi aſpirare videret) tribus diebus ante feſtum ſancti *Michaelis* inopinato caſu **Drenefoꝛd** ciuitatem concremauit, & caſtellum, in quo cum domeſticis militibus Imperatrix erat,obſedit: ita ſcilicet obfirmato animo,vt nullius ſpe commodi,nullius timore detrimenti diſcedendum pronuntiaret, niſi caſtello reddito,& imperatrice in ditionem ſuam redacta. Mox optimates omnes imperatricis confuſi, quia à domina ſua præter ſtatutum abfuerant, confertis cuneis ad **Malingefoꝛd** conuenerũt eo propoſito, vt regem bello impeterent, ſi ipſe in aperto campo Martem experiri voluiſſet, ſed eum intra ciuitatem aggredi conſilium non fuit, quam ita Comes Gloceſtriæ foſſatis munierat,vt inexpugnabilis præter incendium videretur. His rumoribus in Normannia diſſeminatis Comes *Robertus* reditum maturauit. Trecentos itaq; milites,& aliquanto plures,quorum tamen numerus ad 400.non peruenit, nauibus 52. impoſuit, his duas,quas in redeundo in pelago expugnauit,adiunxit. Itaque piæ voluntati Deus per ſuam gratiam egregiè fauit, vt nulla è tanto numero nauium longiùs euagaretur, ſed omnes vel pariter iunctis lateribus ; vel leniter vnæ ante alias progreſſæ placida ſulcarent maria. Nec verò violentia fluctuum nauigia impetebat,ſed quodam famulatu proſequebatur ; ſicut aſpectus maris ſolet eſſe gratiſſimus,cùm placidis alliſa lapſibus alludit vnda littoribus. In portum ergo **Marham** delatæ, Comites & omnes ſocios deſiderijs ſuorum fœlices carinæ reſtituêre. Cogitauerat primò ad Hamtunam appellere,vt diſpendio ciuium ſimul & domini eorum iniurias ſuas vlciſceretur. Sed flexerũt eius impetum precibus multis Vituli, qui arctiſſimarum neceſſitudinum parentes, quos apud Hamtunam habebant, ærumnis cæterorum inuolui timerent. Genus hominum nauticorum eſt,quos Vitulos vocant. Qui,quia fide clientes Comitis ſunt,preces eorum non negligendas arbitratus,cepto deſtitit. Simul & honoratius viſum, vt in locum,de quo egreſſus fuerat,reuerteretur, quod per violentiam amiſerat vi recuperaturus. Statim ergo portu & vico in poteſtatem ſubactis,caſtellum obſedit, quod lectiſſimorum militum,quos ibi rex locauerat, munitione ſua confirmabat animoſitatẽ, ne dicam contumaciam. At enim paulò pòſt milites machinis Comitis labefactati,& conſternati petierunt inducias,vt ſicut moris eſt,illorum hominũ efflagitarent à rege ſuppetias,die dicta,ſi fortè venire negaret caſtellum reddituri. Id ſpe regem ab obſidione ſororis abducendi acceptiſſimum Comiti fuit, quamuis impatienti deſiderio caſtelli habendi teneretur. Qua putamus animi confidentia, vt nullo ex Anglia fultus adhuc auxilio cum 300.& paulò plus militibus regem intrepidus operiretur,qui mille milites & eo amplius habere ferebatur. Multi enim non tam imperatricis odio quàm auiditate prædæ ad obſidendum conuolauerant. Veruntamen cùm relatum eſſet,quòd obſeſſis apud **Marham** à rege negaretur auxilium,ea ſcilicet obſtinatione,qua prædixi,caſtellum recepit, & eodem impetu inſulam **Portland**, quam incaſtellauerant,ſubegit. Nec minùs & tertiũ cuius nomen **Lullewerden* armis perdomuit. Inde omnes imperatricis fautores ad Cirecęſtram cõuocauit,iam ingreſſo domini aduentu. Ibi igitur ad dominæ ſuæ ſuccurrendum omnibus viribus conſpirati,profectionem ad **Drenefoꝛd** meditabantur, infenſis mentibus,cum rege,niſi abſcederet,præliatum iri. Enimuero iam progreſſis plauſibile nuncium allatum eſt, egreſſam imperatricem ab obſeſſo caſtello **Drenefoꝛd**, & apud **Malingefoꝛd** tutò manere. Illuc ergo diuertentes eiuſdem dominæ conſilio, quia & milites, qui ea exeunte remanſerant, caſtello reddito indemnes abierant,& ſancti dies quieſcere,vel parum admonebant,bello abſtinendum rati ad ſua quíque ſunt reuerſi. Modum ſanè liberationis imperatricis graranter apponerem, ſi pro certo compertum haberem. Eſt*ergo euidens Dei miraculũ. Illud fatis conſtat, quòd metu aduenientis Comitis, obſeſſoribus plurimis apud **Drenefoꝛd**, quô quiſque poterat, dilapſis: reliqui laxiores cuſtodias, & remiſſiores excubias fecêre, magis ſi ad bellum veniretur ſaluti ſuæ ſolliciti, quàm aliorum exitio infeſti.

al.Sullewerden

al.enim

feſti. Qua re ab oppidanis animaduerſa imperatrix cum ſolis quatuor militibus per poſterulam egreſſa amnem tranſijt. Mox vt nonnunquam, & ferè ſemper neceſſitas & remedium excogitat, & audaciam ſubminiſtrat, pede Abbadoniam profecta, hinc ad **Walingford** equo ſubuecta eſt. Quæ tamen latiùs perſequi fert animus, ſi vnquam dante Deo ab his, qui interfuêre, veritatem accepero.

(***)

Emendanda.

Prior numerus folium, poſterior verſum, b. paginam poſteriorem indicat.

4.13.ſubſternebantur,15.ſcena compoſita.b.39.qui tam.41.augmentis fuit,53.admoneri,5.b.50.ſui quaſi.b.1.regni inſulas.24.chriſtianiſmum.7.b.7.quia ſimul.15.crinem dep.9,54.chriſtianam,10.b.40.cauerant.11,43.hiſtoria Brit.b.1.aliquando vt te.12,26.reliquijs.b.22.exquiſitiores.53.Meroueus.13,9.Ausbertus.14.Martellus,33.clarè videntem.15,31.proficere opt.b.36.(ſicut.16,b,25.gratia.17.b 43.Withlafius.55.dele poſt mortē.5.Ethelb.regis Cantiæ.18,27.quæ poteſtati.b.17.Sextedus.19,21.Hauguſt.46.corporis.23.b.44.vacuarũt.24,15.in fidel.b.50.omnia à ſp.27,2.excuſius.b.15.ageret: omnē omnino.43.maieſtatis ſerius.29.b.41.& ſint terræ.49.Elfredus pater.30.b.11,955.Edwius filius.31.34.ſimul quoniã.32.b.15.ſuperbo geſtu victor.18.retudit ille.33,31.venãdi,b.13.cùm Abbas Ailp.45.ex tunc.34.b.28.cõclamari.35,29.Archiepiſcopium ſuum Cantuariæ.b.36.Diuionenſem,50.apocriſiarium.36,23.dele Gotthi.25.interfecerat, Gotthi cath.b.5.videmur.46.paruus intuiru.55.monitu domini.37,47.ſubtexeret.38.b.41.regiones veniens Oxenſ.39.b.42.altum cum.40,18.quidem Edm.43.b.26.illa non refut.49,37.ſancto regi.50,8.prætendens.43.tum maximè.b.4.propalam.51.b.28.faſtigiatus.54.8.Waleſdunas.b.30.Ebroicenſi.56.24.iturum, quò.50.perpenſis.54.indixit.57.18.tumulo.51.fulgurat.58.b.41.infidel.49.Arduena.59.b.47.Ei vt.60,54.citra montes.b,36.texit Al.61.23.coram nobis.33 muſitaueraat.b.30.intentaſſe.62,b 13.Cadomis.63.6.auro molito.42.ſouens iocatus,b.9.dele ſecundò.10.quinquageſimo ſecundo do.64.1.Iani.65.1.Henrici.67.19.metum.26.homine literato.30.victurum.69.6.inde pſalt.25.tranſigebat.49.pretium.70.24.præclaræ.71.15.tranſmarinus.48.1100.72.23.Ambroſianos.b,40.competeret.45.ſuſpiciendus.73.12.in Ceſtrenſi.19.periculo exemit.43.noſtrum.b.18.oberratis.74.b.2.arctois.12.viuere.16.ſententiam,52.incaſtigato.77.2.ita.21.Biſtonio.42.Heraclius.b.10.Flandrita,11.Niceam.45.epotatura.78.41.remetaria,47.prolato.79.21.Eucherius.37.perculſis.b.10.Coſroe.44.tabulatu.80,b,24.refulgurat.83.25.intuto.84.12.nulla vnq.b.2.Liziancnſis.85.b.17.patriam.24.geniſ & nihil.T.C.e. nouarent.86.20.Tortolam.37.adoleſcere.b.3.tum verò.34.ſed deſertorum.88.b.24.fortitudine.41.redituum.44.Meretolij.89.b.26.tempore patris pro matris.91.44.plurimóque.92.6.neſciens quid.44.ex ſpectabili,b,11.regi.26.pulſat attentius etiam.95.b.55.tua parte ſunt.

PROLOGVS LIBRI PRIMI.

PRima sedes episcoporum post Christianitatem Anglorum, Cantuariæ habita est, & habetur. Ea vrbs est Angliæ, nec adeò magna, nec exiliter parua, quæ & positione terræ, quippe soli affinis maxima vbertate, & integro murorum ambitu, licèt multoties Martias fortunas experta, ciues suos fouet, multorum sanctorum cineribus copiosa, patrociniys gloriosa, nec fluminis irriguo, nec nemorum opportunitate indiga, præterea, maris ad duodecim milliaria vicinitate, piscium fœcunda. Gens vrbana & rustica, plusquàm cæteri Angli, conscientiam adhuc antiquæ nobilitatis spirans, & ad honorificentiam & hospitium cuiuslibet pronior, & ad propulsandas iniurias acrior. Ibi prima sedes Archiepiscopi habetur, qui est totius Angliæ Primas et Patriarcha. Cæterùm vbi fuerit Archiepiscopatus, tempore Brittonum, cognitio labat, quia vetustas consumpsit nostri seculi memoriam. De huius vrbis Archiepiscopis & eius suffraganeis dicere successit animo, quicquid nostram attigit memoriam. Nec puto à ratione dissidere, vt qui quondam regum Anglorum gesta perstrinxi, nunc Anglorum Pontificum nomina trãscurram; vt pollicitam dudum operam, iam tandem domino adiuuante, compleam. Quod cùm fecero, videbor mihi rem nulli attentatam consummasse, non meo fretus ingenio, sed dignæ cognitionis allectus studio. Quid enim dulcius quàm maiorum recensere gratiam, vt eorum acta cognoscas, à quibus acceperis, & rudimenta fidei, & incitamenta bene viuendi? Erat certè plenum segnitiei & ignominiæ, nescire saltem nomina principum nostræ prouinciæ, cùm pertendat aliâs cognitio nostra ad tractus vsq; Indiæ, & si quid vltrà iacet, quod infinito Oceano patet. His adductus rationibus, & hîc & alibi traxi stylum per latebrosissimas historias: quanquã mihi non hîc affluat eadem copia scientiæ, quæ in gestis regum. Siquidem ibi aliquid de chronicis, quæ præ me habebam, mutuatus, veluti è sublimi specula fulgente facula, qua grẽssum sine errore tenderem, admonebar. Hîc autem, penè omni destitutus solatio, crassas ignorantiæ tenebras palpo, nec vlla lucerna historiæ præuia, semitam dirigo. Aderit tamen (vt spero) lux mentium, vt & integra non vacillet veritas, & instituta conseruetur breuitas. Quæ duo, si quis non neglexerit, nec ineptus, nec importunus erit. Itaque propositam in alijs voluminibus seriem dicendi seruabo: vt sicuti in primo libro gestorum Regalium, regnorum distinxi ordinem; ita hîc per singula volumina, episcopatus prouinciarum distinguam. Si quid infra promissum fuerit, lector qui ratione factum viderit, veniam prærogabit. Hic igitur primus liber habebit gesta Archiepiscoporum Cantuariensium & episcoporum Roffensium, apud quos primum excreuit regnum: cæteri quinque suo ordine sequentur.

(***)

De Archiepiſcopis Dorobernenſibus.

Antuariæ ſedit primus *Auguſtinus, Gregorij* magni diſcipulus, vt vulgò notum eſt. Pallium autem & priuilegium Archiepiſcopatus idem *Gregorius Auguſtino* ad Londoniam conceſſit, vt in primo libro geſtorum Regalium, per *Kenulfi* oſtendimus epiſtolam; quia ſcilicet ad id tempus alterius obſcuræ vrbis notitia Romanos non attigiſſet. Veruntamen quia primus doctor ſedulitate regis, hoſpitis, & ciuium charitate captus, Cantuariæ incolatum viuens throno annis *quindecim, & mortuus tumulo fouit, omnis eò in poſterum honor tranſlatus. Eius merita quanti apud dominũ penſentur, ſigna præconantur illuſtria, quæ ille non faſtidit tot adhuc inculcare ſeculis; Cantiam ſuam, immò totam Angliam in ſui veneratione torpeſcere non ſinens.

al. ſedecim

HVic ſucceſſit *Laurentius* annis quinque; cuius virtutes, & cæterorum, (de quibus *Beda* narrans, breuiter perſtringit omnia, tædij ſcilicet offenſam veritus) :Horum ergo virtutes, quantum veterum relatione addiſcere potuit, *Goſcelinus* quidam, (de quo aliâs dixi) ſcripſit miras prorſus & prædicandas, adijciens, quas oculata fide perſpexerat, nouas. Eorum hæc ſunt nomina.

Mellitus, annis item quinque.
Iuſtus, annis tribus.
Honorius, viginti ſex.
Deus dedit, decem.
Theodorus, viginti duos.

Eum ab Apoſtolica ſede miſſum, *Beda* commemorat primum omnium antiſtitum Cantuariæ vigorem pontificalem in tota Brittannia exercuiſſe; denique & citra & vltra Humbram epiſcopos hos pro placito abegiſſe, hos poſuiſſe; in ipſa Eboraco aliarum vrbium præſules conſecraſſe, & (vt in vita beati *Wilfridi* legitur,) eiuſdem ciuitatis pontifices, *Ceddam* & ipſum *Wilfridum* ſeu ratione, ſeu vi expuliſſe. Vbi videri & doleri poteſt humana miſeria, quòd videlicet quantalibet quis ſanctitate polleat, non ad plenum peruicaces mores exuat; quia illi duo oculi Brittanniæ controuerſias inter ſe egerint. Siquidem *Theodorus Wilfridum* iniuſtè, quantum noſtra habet coniectura, eiecerit, *Wilfridus* Romano Papæ *Agathoni*, multis ante periculis iactatus, querelam detulerit. Modeſtè ſanè: vt nec ab Apoſtolica ſede directum, accuſationibus vrgeret, nec tamen innocentiam ſuam fluctuare permitteret. Eius enim verba hæc ſunt in ſuggeſtione, quam obtulit Papæ: *Quid autem acciderit, vt* Theodorus *ſanctiſſimus Archiepiſcopus, me ſuperſtite in ſede, quam, licèt indignus, diſpenſabam, ſine conſenſu cuiuſlibet epiſcopi, tres, ſua authoritate, mea humilitate non acquieſcente, ordinaret epiſcopos, omittere magis, quàm vrgere, pro eiuſdem viri reuerentia, condecet: quem quidem, pro eo quòd ab hac Apoſtolicæ ſedis ſummitate directus eſt, accuſare non audeo.* Itaque, quamuis tunc iudicio concilij Romani indemnis *Wilfridus* iudicatus, & ad ſedem ſuam remiſſus fuerit: non tamen, rem obtinuit, regis *Egfredi* violentia, cùm præſertim *Theodorus*, vel obſiſteret ex ſententia, vel permitteret ex conniuentia. Quod ideò dicere non

non abstinui,vt ostenderem quanti apud Romam habitus sit, cuius statuta etsi perperam acta,eneruare illa sedes non omninò voluit. Nam & epistola, quam idem *Agatho* sextæ Synodo apud Constantinopolim congregatæ direxit, huius sermonis testimonio assistit, & mecum facit, in qua, inter cætera dicit. *Sperabamus deinde de Brittannia* Theodorum *confamulum atq; coepiscopum nostrum,magnæ Insulæ Brittanniæ Archiepiscopũ & Philosophum ,cum alijs, qui ibidem hactenùs demorantur, exinde ad humilitatem nostram c niungere, & hac causa hucusq; concilium distulimus.* Vides quanti eum fecerit, vt eius expectatione vniuersale concilium differret.

EI successit *Berctualdus* annis 37. Huic *Tatwinus* horum (vt dicere cœperam)& non minùs S.*Letardi*, quem cum regina *Berta* venisse antiquitas ferit, miracula suprafatus author prædicat,signa exaltat.*Letardum* tum in cæteris potentem,tum in pluuię petitione velocem non multis retro annis iucundum exhibuisse spectaculũ. Cùm enim media æstate cancrum sol inureret, arua squalerent puluere, & furens Syrius sitientes scriberet agros,elatum ad processionem sancti corpus tarditate miraculi desideriũ expectantiũ irritasse.Tum post reditum cantorem stomachatum ingenti clamasse hiatu: nonne vides quanta sit siccitas & tribulatio in toto mundo,& tu negligenter agis ? hoc quasi festo conuitio sanctũ notatũ multo imbriũ diluuio desiderantium auiditatẽ plusquã satiasse. cõmemorat inde seriem regum cum totis necessitudinibus in *Augustiniana* ecclesia requiescentium:quos ille non immeritò luminaria vocat Angliæ & senatores Anglorũ curiæ.Huic sanctorum choro,vt regis æterni diademati elaborato adijcit inæstimabilis gloriæ lapides, qui pernìciem in proteruos, auxilium fulgurent in supplices,*Adrianum* dico Abbatem & *Mildridam* virginem parili laude conspicuos.

T*Atwino*,qui annis 3.Archiepiscopatu potitus eodem anno quo *Beda* obijt,successit *Nothelmus*,quẽ ferunt illum esse,quem in Prologo historiæ Anglorũ dicit,idem historicus ecclesiæ Lundonensis presbyterum multo sibi emolumento fuisse ad gesta compaginanda,ex Romano scrinio allatis epistolis, quæ essent illi necessariæ operi.

EO post quinq; annos defuncto,*Cuthbertus* qui erat Merciorum apud Herefordũ Episcopus,Apostolicas reparat vices.Hic est qui *Bonifacij* contemporaneus, pro cõpescendis vitijs concilium magnũ coegit Angliæ,eiusdẽ *Bonifacij* admonitu, & *Ethelbaldi* regis ope,vt in gestis regum dixi.Cuius Synodi principiũ & actio per capitula hìc ponetur meis aliquãdo verbis antiquorum semper sententijs expostulata fastidij venia; quia & parum Pontificaliũ gestorum habemus, & patrum præcedentiũ in Dei rebus zelum sit audire operæ pretiũ. Regnante in perpetuũ Domino nostro Iesu Christo,qui cuncta patris imperio ac pariter Spiritus sancti gratia viuificãte disponit; Hęc quæ subter habentur Synodalia gesta,Septembris mensis *11.propè locum qui vocatur Clouesho peracta sunt,præsentibus his Deo dilectis pręsulibus ecclesiarũ Christi, hoc est honorabili Archiepisc. *Cuthberto*, venerabili episcopo Roffensis ecclesiæ *Dunno*, atq; reuerendissimis episcopis Merciorũ, *Totta* & *Huuita*, ac *Podda*: sed & probatissimis episcopis Occidentaliũ Saxonum,*Humfredo* & *Herewaldo*, venerabilibúsq; sacerdotibus *Herdulfo* Orientalium Anglorũ,atq; *Egtulfo* Orientalium Saxonum, & *Milirdo* Wictiorum:sed & honorabilibus episcopis, *Alwio* Lindissæ prouinciæ atq; *Siga* Australium Saxonũ; anno Dom.incarnationis,747.Indictione 15.Anno autem regni *Ethelbaldi* regis Merciorum, qui tunc aderat cum suis principibus ac ducibus 33. Cum igitur ex diuersis Brittanniæ prouincijs sacri ordinis præfati præsules cum minoris ordinis dignitatibus conuenissent, & recitata essent scripta in duabus chartis venerandi Papæ *Zachariæ*, quibus admonebat Anglos, vt castigatiùs viuerent, & contemnentes excommunicare minabatur: *Primo capitulo decreuerunt,vt episcopi sollicitiùs à modò viuerent,& sollicitiùs subditos admonerent. Secundo, vt pacifico animo viuerent, quamuis locis discreti degerent. Tertio,vt omni anno, parochias suas singuli circumirent. Quarto,vt quisque in sua diœcẽsi, Abbates & monachos moneant regulariter viuere, & prælatos subiectos suos non opprimere,sed diligere. Quinto,vt etiam monasteria, quæ seculares homines peruaserant,nec tunc ab eis auferri potuerant, docerent regulariter *viuere. Sexto, ne aliquis ordinetur, nisi priùs eius vita examinetur. Septimo, vt per monasteria, lectio sacrarum scripturarum frequentetur. Octauo, vt presbyteri non sint negotiorum secularium dispositores. Nono, vt ipsi presbyteri non accipiant pretium pro baptizandis pueris. Decimo, vt Dominicam orationem & Symbolum Anglicè discant & doceant. Vndecimo, vt omnes vno eodémque modo,*

initio

conuersari

ſua miniſteria peragant. Duodecimo, vt modeſta voce ſacra in eccleſijs canant. Tertiodecimo, vt vno eodémque tempore, vbique Dominicæ feſtiuitates, & ſanctorum natalitia celebrentur. Quartodecimo, vt honorabiliter obſeruetur Dominicus dies. Quintodecimo, vt ſeptem canonicæ horæ diebus ſingulis obſeruentur. Sextodecimo, vt Rogationum dies & minorum & maiorum non omittantur. Septimodecimo, vt feſtiuitas Sancti Gregorij *&* Auguſtini *patris noſtri obſeruetur. Octauodecimo, vt iciunia quatuor temporum obſeruentur. Nonodecimo, vt monachi & ſanctimoniales regulariter veſtiantur. Viceſimo, vt epiſcopi obſeruent, ne iſta decreta negligantur. Viceſimo primo, ne eccleſiaſticus ordo inebrietur. Viceſimo ſecundo, vt communio ab eccleſiaſticis non negligatur. Viceſimo tertio, vt idem à laicis pro temporibus obſeruetur. Viceſimo quarto, vt priùs probentur laici, quàm monachentur. Viceſimo quinto, vt eleemoſynæ non negligantur. Viceſimo ſexto, vt hæc præcepta ſinguli epiſcopi ſubiectis notificent. Viceſimo ſeptimo, de vtilitate eleemoſynæ diſputatum eſt. Viceſimo octauo, de vtilitate Pſalmodiæ. Viceſimo nono, vt congregatio pro modo facultatum conſtituatur. Triceſimo, vt monachi inter laicos non habitent. Triceſimo primo, vt pro regibus & principibus publicè oretur.* Cuius Synodi actionem, (nam capitula tantum tetigimus) *Cuthbertus* Archiepiſcopus ſtatim per *Kinebertum* diaconum ſuum *Bonifacio* Moguntino Archipræſuli miſit; ipſe congratulans eleganter reſcripſit, ſicut ſuo loco lector inueniet. Sed, quia huius viri *Bonifacij*, qui antè *Winfridus* dicebatur, toties ſe ingeſſit mentio, quiddam non adeò auditum cunctis & memorabile de *Friderico* eius diſcipulo, quod aures meas attigit, ſtylo mandabo. Nam & ſanctitas magiſtri ex diſcipuli virtute poteſt conijci, quod habuerit ille domi, vnde addiſceret potentes non timere, mortem contemnere. *Willebrordus* primus Traiectenſium Epiſcopus, de quo *Beda* memorat, ſanctitate & ſenio emeritus diem clauſerat, curæq; & prædicationi eius in Friſia *Bonifacius* ſucceſſerat, apud Traiectũ **Conabo* epiſcopo ordinato. Spatioſum ergo tempus præterijt, quòd hi ambo incolatus mortalis pertęſi repoſcebãtur cęlo, cùm ecce Friſones furijs vt creditur infernalibus acti vtróſq; trucidantes Martyres fecerunt. Tum *Bonifacij* ſedem apud Moguntium impleuit, vt *dixi *Lullus*; **Eubano* non adeò feſtinus ſucceſſor propter ferociam gentis, apud Traiectum fuit *Fridericus*: eum ſanctitatis *Bonifacij* nectar ſpirantem, vtpote nepotem & diſcipulum, *Ludouicus Pius* filius *Caroli Magni* eò promouit; licèt multi tum pro ſe, tum pro ſuis adniterentur, primáque ordinationis die conſeſſu dexteræ in prandio nouum præſulem dignatus eſt. Multa ergo edulij parte conſumpta ad eum purpurati ſermo dirigitur, vt recentis profeſſionis memor, anteceſſorúmque conſtantiæ ſequax, ſine acceptione perſonarũ vera proponat, contemnentibus anathema indicat. At ille pudibundo lumine & dimiſſo capite: rectè inquit domine imperator agis, qui profeſſionis meæ teneritudinem ſanctis animas hortatibus, ſed oro te non grauetur maieſtas tua ſoluere, quod animi mei receſſus diu volutarunt. Et ne longè exempla petantur, vtrum piſcem hunc menſæ appoſitum honeſtius eſt à capite an à cauda aggredi; ille præproperus, & quantum ſe inuiſcaret neſcius, à capite reſpondit. Nec moratus *Fridericus* rapuit verbum, dicens, ſic eat, domine *Auguſte*, ſic eat, vt fides & pietas chriſtiana de tuis erratis te ſecurè compellat, ne ſubiecti audeant ſpernere, quod te viderint toleraſſe. Renuncia ergo inceſto, quod contraxiſti, matrimonio: quia iſta *Iudith*, quam tuo fœderaſti lateri, proximo tibi affinis eſt ſanguine, nec decet vt thorus regius infametur libidine. Hoc dictum licet *Ludouicus* ægrè accepiſſet, modeſta tamen taciturnitate abſoluit, raptímque Epiſcopum ad ſuam ſedem ire laxauit. Veruntamen ſermo in tanta Palatinorum frequentia effuſus occultari non potuit: quin omnium epiſcoporum regionis aures inquietaret, corda exulceraret, non friuolo dolore conferentium; quod epiſcopus nouus talia aperta promulgaſſet libertate, qualia veteres ipſi nec tacito damnaſſent murmure. Quare ad audiendum erecti frequentibus egere concilijs, vt deducto connubio cælebs viueret imperator. Itaque ipſum in ergaſtulum, fœminam in monaſterium includunt, conante quàm maximè, vt ſupra dixi, *Lothario Ludouici* primogenito, vt his dictitabat, Chriſtianitatis inſtinctu, ſed reuera inuidiæ obtentu. Poſteriùs verò mediante Apoſtolicæ ſedis pietate molliori concilio decretum eſt, vti indicta pœnitentia legitimo de cætero lætarentur coniugio, & imperator quidem libens ceſſit ſententiæ, rancorem aduerſus omnes benignitate mentis eijciens. At *Iudith*

al. Cobano
al. Banco
al. dixit
al. Banco

fœmineum

fœmineum virus exhalans, & in cœtu ſuorum de iniurijs *Friderici* Traiectenſis Epiſcopi conqueſta, quo potiſſimùm authore pertuliſſet mala, inuenit duos, qui ad eius interfectionem operam ſuam pollicerentur. Nec iſta præſulem latebant, qui eſſet ipſius deitatis ſacrarium, ſed venturos operiebatur intrepidus carnifices, accuſabátque nebulonum moras impatiens martyrij cupido . Ita ipſo mane, quo venturos non neſciebat, ad Miſſam ſe parat. Iámque albam induerat, cùm ingreſſus puer, cuius erat officium admittere volentes dominum conuenire, nunciat imperatricis legatos pro foribus aſtare. Ille impedimento excuſato iubet eos interim expectare in triclinio. Miſſa cantata ſicuti erat ſacris veſtibus indutus ſecretarium ingreſſus eſt, illúcq; introduci lictores ſemotis arbitris mandat. Ingreſſos ita claritate viſus, & veſtium reuerentia perculit, vt animis concidentes, etiam manibus ſicas amitterent. Quo ille animaduerſo, qui vitam præſentem ſpe futuræ proiecerat, vltrò ad perficiendum, propter quod venerant, animauit percuſſores, vt reſumerent animos, repararent vires, hortatus: Ita (*quia nequitia facilis eſt ad perſuadendum*) ſedentẽ adorti, alter, à pectore ad inguina, alter per media ilia, ſicas duxere. Tum ille comprehendens & conſtringens ambabus manibus vitalia defluentia, abite inquit miſeri, abite, dum res clam meis eſt fidelibus, ne ſi vos deprehenderint, actum de vobis ſit. Sicarij verò velocitati pedum ſtimulos timoris addentes decurrere ad Rhenum, & inde brachiorum robore nauem vltra impegere. Cubicularium intereà ſuperuenientem, percunctatúmque quid ita exanguis ſederet, turbidè abegit, iubens citò de muro ſpecularetur ſi imperatricis nũcij Rhenum tranſiſſent: compertóque, quòd longinquitas fugæ comprehendendi illos difficultatem procuraſſet, clerum properè conuocari iuſſit, totius tragœdiæ integro & ſermone & ſenſu expoſitor. Impoſita igitur per ſe antiphona, aperite mihi portas iuſticiæ & cætera, viuens ſe mauſeolo compoſuit, pulchra & venerabili morte cælum adeptus. Quod idcircò, præter materiam exteriùs lecturis proferre duxi non inutile, vt Anglorum deputetur gloriæ, quòd terras alienas illuſtrarint, peregrinante etiam ſanctitate. *Cuthbertus* poſt 17. annos epiſcopatus morbo tactus & mori pergens iuſſit ſuis vt apud Archiepiſcopium infoderetur, & quia *Auguſtiniani* monachi ex antiqua conſuetudine peruicaces defunctorum Archiepiſcoporum corpora cum quadam rapiebant violentia, luctuoſos vlulatus per curiã & vrbem ceſſare præcepit, funebréſq; exequias palam fieri prohibuit. Ita dum interiùs ceſſante tumultu alieni arcerentur aditu, cadauer præſulis eccleſiæ principalis ſinibus illatum, nec ab alteris, qui ſe ingenio circumſcriptos viderent, repetitum.

HVic *Breguinus* 3. annis ſubſtitutus ſedem *Lambritho* S. *Auguſtini* priùs Abbati vacuefecit, de iſto in lib. 1. Regalium geſtorum diximus, & nunc non tacemus, quòd *Offa* rex Merciorum contractis inimicitijs cum Cantuaritis eum primatu ſpoliare conatus eſt. Simul regnũ Merciorũ Archiepiſcopatu inſignire affectans epiſtolis ad *Adrianum* Papã & fortaſſis muneribus egit, vt pallio Licetfeldẽſem epiſcopũ contra morem veterum efferret, omnéſq; Merciorũ pontifices ei ſubiugaret, (quorũ hæc fuere nomina: *Denebertus* Wigornenſis, *Werenbertus* Legeceſtrenſis, *Edulfus* Sidnaceſtrenſis, *Wlfeard* Herefordenſis) & duos Orientaliũ Anglorum epiſcopos, **Elcard* Helmanenſem, *Litfrid* Dammucenſem, vocabatur autem epiſcopus Licetfeldẽſis *Aldulphus*. Plures enim epiſcopatus pro potentia ſua *Offa* in Mercijs fecerat, & Orientales Anglos occiſo rege corũ *Ethelbritho* inuaſerat. epiſcopatuũ verò quidã aliò tranſlati, vt Helmanẽſis in Norwicenſem; quidã alteris vniti, vt Dammucenſis in eũdem: quidam omninò nõ extant, vt Legeceſtrenſis & Sidnaceſtrenſis. Remanſerunt autẽ 4. epiſcopi; epiſcopo Cantuarienſi, Lundonienſis, Wintonienſis, Roffenſis, Seleſeienſis. Stetit hæc peruerſitas toto præſulatus *Lambrithi* tempore, quamuis nihil ille vel ſumptibus, vel laboribus omiſiſſet, quo dignitatem ſedis aſſereret, cupiditatem peruaſorum contunderet. *al. Alhterd*

SEd eo poſt 27. annos defuncto, & in capitulo apud S. *Auguſtinũ* tumulato ſucceſſit annis 13. **Ethelardus* Wintonienſis epiſc. vir excellentis induſtrię, potẽtis apud optimates gratię: cuius conſilijs **Egfertus* filius *Offæ* mollitus, Cantuariæ honorẽ Archiepiſcopatus reſtituiſſet, niſi eum fata de medio tollere properaſſent. At verò *Kenulfus* rex Merciorũ eius & *Eanbaldi* Ebor. Archiepiſc. monitis quantũ nefas anteceſſor cõmiſiſſet edoct⁹ antiquitatis morẽ reparauit in ſolidũ, ad *Leonẽ* ſucceſſorẽ *Adriani* miſſis ſua & omniũ epiſc. Anglię epiſtolis, ipſo Archiepiſc. legationẽ grauiter adminiſtrante: *al. Athelardus* *al. Egfridus*

ad quæ manifestiùs probanda portiunculas competentes ex epistolis *Alquini* subijciam. Sanctissimo patri & in membris Christi valdè venerando *Ethelardo* Archiepiscopo *Alquinus* diaconus in Christi charitate salutem. *Audiens salutem & prosperitatem vestram & conuentũ cum* Eaubaldo *Eboracensi Archiepiscopo filio meo, satis mihi placuit speranti ex vestræ colloquio sanctitatis honorem sanctæ ecclesiæ exaltari, & Deo in eis seruientium corrigi vitam. Ideo suasi alijs literarum mearum apicibus sanctitatem vestram permanere in patria, nolens lumen Brittanniæ extingui. Sed fiat quod Deo placet, vt proficiat Christi ecclesijs, prosperum iter faciat vobis Deus, angeloq; eius comitante prosperè vos ducat atq; reducat dulcissime & amantissime pater. maximè autem precor vt apud sanctos Apostolos mei habeatis memoriam, sicut nos apud S.* Martinum *vestri habere dulce habemus.* Domino sanctissimo atq; omni honore digniſsimo *Ethelardo* Archiepiscopo. *Lectis prosperitatis vestræ literis et prosperitate itineris vestri & reuersionis in patriam & qualiter Apostolica benignitate suscepti fuistis, toto cordis affectu animoq; lætissimo gratias egi Domino Deo sempiterno, qui magno clementiæ dono viam vestræ perigrinationis prospero direxit itinere, & dedit vobis gratiam in conspectu *patris Apostolicæ legationis effectu & voti compotem redire cõcessit: & primi nostri doctoris sanctissimam sedem ad pristinum culmen dignitatis per te iterum exaltare dignatus est: quæ cuiusdam dissensionis scissura, quorundam inuidiosa contentione ad horam discissa esse videbatur. Fœlix qui vnitatem pacis fraterno amore conseruare studet: sed ille multò fœlicior, qui ab alijs disrupta charitatis viscera pio labore ad vnius compagem corporis reformare nititur. Igitur nunc gratia operante diuina membrorum vnitas adhæret capiti proprio, & sacerdotalis dignitas antiquo gratulatur honore, & germana pax inter summos Brittanniæ pontifices splendescit, & sub duabus Metropolitanorum ciuitatibus vna pietatis & concordiæ viget voluntas, sicut in literis vestræ beatitudinis lectum intellexi.* Itẽ in alia Epistola intercedit pro Merciorum episcopo vt viuens pallio non exuatur his verbis. *Sanctarum Scripturarum lectio per tuam sanctissimam curam renouetur & ecclesiastica dignitas vbiq; exaltetur, & sancta sedes quæ prima fuit in fide, prima sit in sanctitate & honore, quæ partim discissa est, non rationabili consideratione sed quadam pietatis cupiditate. Quod si fieri possit vt pacificè adunetur, & scissio resarciatur, bonum videtur esse cum consilio omniũ sacerdotum Christi & coepiscopi vestri Eboracensis ecclesiæ vt fiat, ita tamen vt pater pius diebus suis pallio non exuatur, licèt ordinatio episcoporum ad sanctam et primam sedem recurrat.* Fuit igitur *Ethelardus* vnus, qui nobis non cunctando sed satagendo restituit rem. Licet enim nobis mutuari dictum *Ennij* de *Fabio. Ei non solum Cantia ingentis beneficij est obnoxia, quòd eam ad pristinam dignitatem laboribus suis suscitauerit, verumetiam tota Anglia, quam degeneri sedi substerni passus non fuerit.* Vir post primos doctores summis pontificibus comparãdus, & penè dixerim præferendus, atq; haud scio si dicto delinquo: cùm profectò excellentius videatur restaurasse dignitatem amissam, quàm conseruare partam, quamuis & illud nonnullæ laudis habeatur. Quod si alicui in quęstionẽ venerit, quantæ sanctitatis & reuerentiæ fuerit, legat epistolam *Leonis* Papę *Kenulfo* regi missam, quę in primo libro gestorum Regalium inuenitur: in qua, vocat eum sanctissimum, digniſsimum, chariſsimum, peritissimũ. Quæ nimirum verba summus ille & sanctus Papa nõ iteraret, nisi rata esse constaret.

al. patris Apostolici, & legationis effectu voti compotem

POst eum *Wilfredus* annis 28.

al. Theogildus

**Egeldus* mensibus tribus.

Celnothus mensibus 41.

al. Aethelredus

**Etheredus* annis 18. continuatis successionibus Archiepiscopi multa Deo & seculo digna vt credimus exercuere: sed omnia vetustas obsorduit & deleuit; nihilq; illorum inter nos nisi tenuis fama manet.

POst *Etheredum, Pleimundus* 33. annis fuit, magister *Elfredi* regis, qui vt in secundo libro gestorum Regalium dixi septem episcopos vno die Cantuariæ ordinauit, quorum nomina & locos ibi qui volet, leget.

HAbuítque successorem *Athelmum*, vnum ex illis, quem ecclesiæ Wellensi ordinauerat.

AThelmo successit *Wlfelmus* tredecim annis in Wellis, eidémque defuncto in Cantuaria.

TVnc *Odo* sanctus Wiltunensium episcopus in Archiepiscopum viginti annis emicuit. Siquidem præter illos quinque Westsaxoniæ episcopos, quos *Edwardi* senioris

nioris tempore *Pleimundum* consecrasse nescio quoties dixi, non multò pòst additus est sextus, qui haberet sedem in Ramesburia, diœcesim in Wiltonensi pago, permanente Episcopo in Scireburnia, saluaque parochia Dorsatensis & * Bertrensis pagi. *Odonis* igitur non leuem in sanctitate & miraculis gloriam libare par est, quantum ad nos ex successione fama manarit. & hoc non solùm de eo, sed & de alijs sanctis Angliæ, quorum occurret occasio, facere fert animus, præsertim quorum gesta non vbiq; sunt celebria. nam eorum gesta, quos aliorum extulerunt ingenia hîc enucleatim reuoluere, res esset amentiæ. *Odo* vt testatior eius esset sanctitatis indoles, sicut ortu suo dumorum asperitatem eluctatur rosa depressa feritate Danica, cuius gentis *Orl. Berun-trensis*

10 *mundus* erat, in magnum specimen bonitatis euasit. Parentes eius tempore regis *Elfredi* infestauerant Angliam. ipse cæteris vel abeuntibus vel extinctis *Edwardo* aliquandiu militans, nec multò pòst comam tonsus clericatum professus fuerat, meritisque crebrescentibus Wiltunensi Ecclesiæ prælatus, regem *Ethelstanum* in sui amicitiam exciuerat. vnde factum est, vt rege contra *Analauum* profecto, Episcopus lateri adesset, qui accensor in prosperis, corrector in fortuitis esset. Quare illa lugubri nocte, qua, vt in secundo regalium gestorum libro dixi, ipsa securitate incautior, ab hostibus penè præuentus ensem etiam amisisset, inclamatus *Odo* affuit. Cumque omnia cæci tumultus essent plena, primus ille porrectis in cœlum precibus intuitus vidit gladium, cœleste scilicet munus, vaginæ regiæ illapsum diuinitùs. Qui casus sta-

20 tim eo clamante *Ethelstano* relatus, tantum momenti habuit, vt & tunc *Odonem* vitæ suæ patronum non dubitaret dicere: Et pòst *Wulfhelmo* defuncto in primatem Cantiæ sublimare. Ille qui nondum amicisset Monachum, constantiùs reniti, ne morem maiorum ambitione sua turbare videretur. nullum enim ad id tempus nisi monachili schemate indutum Archiepiscopum fuisse. Sed cùm regiæ voluntati Episcoporum omnium assensus accederet, tandem vix reuerentissimus propositi sui rigore edomito, in communem perrexit sententiam, recogitans illud prouerbium, *Vox populi, vox Dei*. Itaque transito mari apud Floriacum monachilia accepit, frugi homo & prudens: vt nec fauorem ciuium rideret, nec priscam consuetudinem decoloraret. Ita toto quo *Ethelstanus* vixit æuo, incorrupta regis & Pontificis familiaritas viguit: dum

30 mutuis officijs iste excerceret in Dei rebus eloquium, ille, si necesse esset, vibraret gladium. Sed postquam æmula florentem fata tulere iuuenem, *Odo* ætate maturus, & canos sanctitate nobilitans, non imparis amicitiæ apud *Edmundum* & *Edredum* gratiam tenuit: quia nihil illi moribus prætenderent, in quod rigor Episcopalis intentari deberet. Quinimò cum illis in Northanimbros profectus est, non vt prœlia faceret, sed vt sanctorum sacros cineres, quorum illa humus olim ferax fuerat, efferret. vnde factum est, vt præcellentissimi patris *Wilfridi* dirutam per Danos apud Ripensem Ecclesiam dolenter conspicatus, ruinis super mausolum eruderatis, reliquias Cantuariam reuerenter transferret: Et vt clarissimum Patriæ iubar produceret in speculam, heroico metro vitam illius texi præcepit. Executus est id munus *Fridegodus* quidam ver-

40 sibus non ita improbandis, nisi quòd latinitatem perosus græcitatem amat, græcula verba frequentat, vt meritò dictis eius aptetur illud *Plautinum*, *Hæc quidem præter* Sibillam *leget nemo*. Ipse quoque *Odo* non mediocre literarum dedit in epistola iudiciũ, quam pòst Synodale tempore regis *Edmundi* concilium ad suffraganeos dedit: cuius hæc forma est. *Mirabili cunctipotentis præsulis polorum clementia opitulante Ego* Odo *Ecclesiæ saluatoris Domini nostri* Iesu Christi *Archiepiscopus, Dorobernensis ciuitatis Metropolitanus, coepiscopis fidei Catholicæ compaginatoribus, spiritali charitate, etiam comitatus rigore, meis confratribus, præsentium prosperitatem æthereiq; decoris beatitudinem. Si aliquo modo fieri posset, vt totius mundi opes ante nostros ponerentur obtutus, ita vt Imperiali munere nobis vniuersaliter deseruirent, libenter illa omnia distribuerem, meque ipsum insuper pro ve-*

50 *strarum animarum salute impenderem. Quippe quoniam meipsum à vestræ sanctitatis studio cupio & spero corroborari super eo, in quo Dominus Deus nos operarios constituit. Et multa, quibus onus Pontificatus exponit, subdidit: Idcircò humiliter, quasi indignus sed deuotus precor & hortor sanctitatem vestram, ne tepidè & negligenter in regimine animarum conuersemini, vt non in tempore tremendæ vindictæ conqueratur de vobis Dominus dicens.* Pastores non pascebant gregem meum sed semetipsos. *Et iterum*, Principes extiterunt, & ego ignoraui:

ignoraui: *Sed potiùs curemus familiæ domini ſuper qua nos conſtituit rectores cibum dare in tempore ſuo, menſuram tritici, probatam ſcilicet doctrinam. Et quamuis meritorum qualitate, non præſumam conſolari & hortari quemquam, quippe qui ſolus indignus & innumerabilium culparum reus, gaudeo & indigeo fraternis admonitionibus fideliter corroborari, tamen propter antiquam authoritatem prædeceſſorum meorũ beatæ ſcil. memoriæ* Auguſtini *& aliorum ſanctorum, quorũ ſtudijs regula Chriſtianitatis, primùm ab hac archiepiſcopali ſede cunctis finibus Anglorũ innotuit: Idcirco iſtos diuinos apices ad vtilitatem omnium veſtrum caraxare decreui: quatenùs rex auguſtiſſimus egregio vocabulo* Edmundus *cum omni populo ſuo imitari gaudeat, quod in nobis & ex nobis audiat, omneſque gentes quæ vndique regali imperio ipſius ſubiectæ ſunt, titulos liquidæ noſtræ conuerſationis ouantèr ſequi ament & delectent.* At verò *Edwinus* filius *Edmundi* & regni poſt *Edredum* patruum ſucceſſor præcipitis temeritatis & corporei luxus infamis, Pontificis animos irritauit, vt & ipſum à Chriſtianitate ſuſpenderet & ganeæ pellicatum, primò expulſione, poſt ſucciſura poplitis interrumperet. retulit ille vicem in Monachos totius Brittanniæ furibundè bacchatus, dum nemo, præter *Odonem* & *Dunſtanum* tunc abbatem, vel verbo reſiſtere auderet. Quia vt *Seneca* ait, *Gallus in ſterquilinio ſuo plurimùm valet.* interea præſul mentem in Dominum dirigere, miracula non egenè facere, multa ſedis ſuæ appendicia prædia, quæ Danica excurſione ablata erant, ad ius legitimum trahere, in tantum, vt conſtet neminem illius ætatis Archiepiſcopum parem *Odoni* in talibus fuiſſe. quantulum autem eſt teſtimonium, quod ei perhibet *Osbernus*, qui eum dicit pro ſanctitate ſua & induſtria ab omni Anglorũ orbe ſemper deflendum, niſi *Dunſtanus* ſucceſſiſſet. neſcio qua incuria Eccleſiam Archiepiſcopatus tecto vacantem ita orationibus operuit, vt toto quo tectura parabatur tempore (niſi quod dicam incredibile videatur) nec pluuię ſtillicidium loci madefecerit ambitum. Et hoc eo celebrius habetur, quòd plurima vis imbrium, frequens tempeſtas turbinum, totum illis diebus concuſſit mundum: plurimoſque de veritate Dominici corporis dubitantes ita roborauit, vt panem altaris verſum in carnem, vinum calicis in ſanguinem, propalam oſtenderet, & denuò in genuinam ſpeciem retorta vſui humano conducibilia faceret. Beatiſſimum *Dunſtanum* electum Wigornienſem antiſtitem dum Cantuarię benediceret, totius conſecrationis egit ordinem, vt Wicciorũ non Pontificem, ſed Cantuariæ benedicere videretur archipræſulem. Clericis modeſtè muſſitantibus vaticinium protulit, ſcire ſe quid faceret, quòd ſe defuncto *Dunſtanus* Primatis Eccleſiæ rector foret. Quapropter quòd miniſterio ſuo nutus diuinus actitaſſet, calumnia ſi rectè iudicarent, carere deberet. Nec verò præſagio matura fides defuit: licèt *Elfinus* Wintonienſis Epiſcopus illud interpolare tentaſſet. namque cùm *Odo* iamdudum exſpectantes ſuperos ſua præſentia lætificaſſet, ille paratis aduocatis, quorum manus palpauerat, ſubreptoque regis *Edgari* edicto Cantiam intruſus eſt: primoque exceptionis die non abſtinuit, quin furias mente confotas euomeret, tumulum beati viri pede pulſans, animam voce laceſſens. tandem, ait, peſſime ſenex, viuacem animam effudiſti, ſerò meliori locum faciens abiſti. Itaque quod diu cupieram, te inuito teneo, inde tibi malas gratias ago, & habeo. Sed illo exacto die, cùm rabiei efflator cubili ſe dediſſet, vidit beati viri effigiem aſtantem, & improperare conuitium, & velox minari exitium. Ille qui volatico phantaſmate ſe derideri putaret, nihilominùs ad recipiendum pallium Romam per Alpes contendebat. Ibi niuali frigore gelatus, nihil aliud remedij comminiſci potuit, quàm vt exenteratorum equorum adhuc ſpirantibus extis immergeret pedes, quibus ſancti Sepulchrum violarat. Sed nec ſic algore tepente, in mortem anima fugiente diriguit.

ELfino ergo defuncto *Dunſtanus* iamdudum archipontifex diuino præſignatus oraculo, regis *Edgari* ambitur precibus, vt ſedem Primariam dignaretur ſanctitatis ſuæ induſtria. Sed ipſe non ſemel ſurdis auribus rogantem differens, tandem cõcordi omnium epiſcoporũ aſſenſu preſſus, manus dedit. fuerat ille *Athelmi* archiepiſcopi ex fratre nepos, priùs abbas Glaſtoniæ, poſt Wicciorũ, & Londonienſiũ epiſcopus: vltimò Cantuarię archiepiſcopus, promotionis ſuæ gradus indefeſſis comebat virtutibus. afflauerat profectò cor regis diuinitatis ſpecie, vt eius conſiliũ ſuſciperet in omnibus incunctanter, faciens quęcunq; Pontifex iubenda putaret. Ille quoque, quicquid famæ & ſaluti

ſaluti regis cõcinnum eſſe intelligeret,non omittere, differentem acriùs vrgere. Ipſius priùs mores in ſubditorum ſpeculum effigians, cùm exceſſiſſet, abſque perſonæ reſpectu ferociùs vlciſcens. Exemplum dicti in geſtis regum appoſui: quòd eum ſeptenni mulctaſſet pœnitentia,pro illicita in eam,quę vel vmbraticè ſanctimonialis fuiſſet concupiſcentia. Ita vt proceres ad ſpecimen & normam regis compoſiti,parùm vel nihil contra ius,& ęquum auderent; qui Dominum ſuum tàm obnoxium *Dunſtano* intelligerent. Iam verò non dubites quantũ temperaret â noxio vulgus promiſcuum, vel mercari volens dominorum gratiam, vel vitare volens auſteram legũ ſententiam. huc accedebãt militaris diſciplina, cuſtodita probè furum rapacitas,argẽtariorum falſitas capitali damno coercita; nihil prorſus omiſſum,quod internum offenderet arbitrium. Ordo monaſticus ęmulam profeſſionis ſuę vitam per omnia loca non negligebat, propterea quòd haberent rectores vita religioſos, ſcientia claros, quos nec deſidia tardos,nec audacia præcipites faceret. tales enim librato diu multúmq; examine propenſaque & certante animorum perſpicacia,cùm rex,tum archiepiſcopus promouerant vbicunque locorum. Itaque clerici multarum Eccleſiarum data optione,vt aut amictum mutarent,aut locis valedicerent,ceſſere melioribus, habitacula vacua facientes. ſurgebant ergo in tota Inſula religioſorum Monaſteria, cumulabantur mole pretioſi metalli ſanctorum altaria,nec degenerabant â decore ędium mores ędificantium. Ita hominibus omnis ordinis,feruentibus in Dei obſequio,terra quoque ipſa videbatur gaudere otio. Agri prouentu vberi reſpondebant cultoribus,omnium bonorum copia plenis effluebat cornibus, nec facilè vnquam tempore *Dunſtani* ſpem Prouincialium meſſis ęgra decepit. Elementa lætis renitebant vultibus, nullæ nebulæ, nubila nulla pigro contrahebant cœlo contagia,tranſmarinorum hoſtium metus procul,quieta & tranquilla omnia. In vrbibus,nec in pauperes prędiudicium,nec inter viuentes diſſidium,nec propter morientes iuſticium. horum bonorũ radix per Domini gratiam ſpectabat ad *Dunſtanum*, de *Dunſtano* prodijt in *Edgarum*,de *Edgaro* pullulauit in populum. Fœlicia tunc fuere tempora habentia præſulem,qui nihil infra dictum faceret: regem, qui ſedulus edictis præſulum intenderet. Hæc immortalem viro pepererunt & ſeruauerunt gloriam multò magis quàm miracula. quamuis Domino adminiſtrante nec eorum mendicus fuerit. quorum hîc vel breuiter indicula ponere illa efflagitat ratio, vt ſi quis geſtorum eius expers iſta fortaſſis attigerit, norit quantum ſanctus iſte huius adhuc peregrinationis incola mente ſuperna prælibauerit gaudia. denique ſanctitatis eius futuræ præſagus idem qui author Deus iucundo prodigio natiuitatem eius præcurrit. Siquidem cùm mater eius fertilis in aluum maturoque iam in partum fœtu in purificatione ſanctæ *Mariæ* frequenti ciuium collegio templo aſſiſteret, omnium repentè luminaria ſeu caſus, ſeu Dei nutus extinxit. Omnibus ſtupefactis, matronæ cereus lucem accepit cælitùs, communicatóque cæteris igne,timorem diſpulit, ſecuritatem induxit. Puer literis datus cùm omnes inſtitutionis libros potenter addiſceret, tum libentius & charius illa exoſculabatur, quæ moribus informatis mentem ad ſuperna dirigerent. Eius ętatulæ puſio diabolũ noctu occurſantem, rabidorumque canum agmine ſtipatum virga abegit: obſeratam eccleſiam obuijs angelorum auxilijs ad terram leniter depoſitus intrauit. Cui proceſſu cithara eius paxillo appenſa, vocale melos ſine hominis digito intonuit: *Gaudent in cælis animæ ſanctorum*, & ſequentia. Quo audito, ad tribulationum patientiam ſe admoneri, & tunc intellexit, & non multò pòſt expertus,exhorruit. Iuuenis olim defuncti officio concepit oraculum quantum profectum ſumpturus eſſet in domino,& in ſeculo. ne ſe derideri phantaſmatis inanis arbitrarerur nebula, ſignum accepit, monſtrato loco, quo poſt triduum eſſet ſepeliendus presbyter,qui nec dum erat inualidus,nec æger. regem effrænis equi curſu delatum ad præcipitium nomine ſuo â prędeunte inclamato, abſens liberauit,animalis curſu cohibito, in ipſo præruptarum faucium hiatu. trabalem molem incuria artificum deorſum vergentem, ſignaculo crucis eminus porrecto, loco reſtituit ſuo. Iam Pontifex & Brittannię Primas,ad diuinum miniſterium egens aqua, ex natiuo filicis ſinu laticem produxit, qui perennes riuos deducit ad hanc diem. diaboli quaſcunque inſidias præuidebat perſpicaciter, & eludebat potenter. fœmineas quondam ſordes inſuſurrantem ignitis forcipibus adurens,eundemq; ſibi in oratione infeſtum,

infeſtum,ſimulacroque,vel vulpis, vel vrſi indutum,baculo abigens. effuſos pro exilij ſui lætitia cachinnos ingeminantem minis arguens, minas effectui mancipauit, dum ab exilio regreſſus ingentem diabolo iacturam, de lucrandis Domino animabus, faceret.*Edmundi* regis proximè futurum & *Edwini* præteritum obitum dæmonum edoctus lætitia: illius corpus Glaſtoniæ ſepeliuit, iſtius animam inimicorum violentiæ eripuit. Quid illud? nonne magnæ reuerentiæ metu dicendum quod corporalibus oculis ſanctum intuitus ſpiritum columbina ſpecie agonizanti fœminæ & ſibi Miſſas facienti vidit adeſſe,indeq; ſuper memoriam beatiſſimi *Odonis*,plauſibili volatu ſediſſe? Quapropter cunctis in poſterum occaſionibus acceptis *Odonem* bonum vocauit vſitato & quàm proprio nomine *Ode* the good. tum præterea quàm familiaritèr illi, Deus bone,ſuperni ſpiritus apparebant? quàm conſertè cum eo famulabantur? cuius adhuc patriam ſuſpirantis tædium ſanctis hortatibus animantes. *Edgari* regis ortum & fœlicitatem futuram ſymphonia angelica: *Edredi* deceſſum ferociori nubium impulſu cognouit. horriſonum enim ſtrepitum probauit mors animalis,cui inſederat,non morata. Diſcipuli fælicem ad cœlos exceſſum abſens vidit & pronunciauit,prophetia perſpicuus,nec vllius vnquam falſitatis repulſam paſſus. *Ethelredo* regi futuram ęrumnam, virgini *Edithæ*,& *Ethelwoldo* antiſtiti mortem prædixit conterminandam,eidemq; ſanctum *Elfegum* ſubſtituit,admonitorem nactus Apoſtolum *Andræam*: eius enim præcipuè fruebatur ſolatio,vel vitare aduerſa vel moderari ſecunda. ſed excellit omnia,prę-
iuit vniuerſa,quòd dominã Domini matrem preſenti miraculo & vigilanti oculo conſpicatus eſt ſocias pudoris, (inter quas, & eiuſdem Pontificis matrem) ad *Chriſti* laudem inuitare,illudque ſedulianum modulato canore concinere & repetere.

Cantemus Domino ſociæ,cantemus honorem:
Dulcus amor Chriſti perſonet ore pio.

Mirum eſt prorſus,mirum omninò quod dicitur,nec tamen à ſtabilitate veritatis alienum,vt, (quod Dei magno munere ſanctis in futura vita concedendum,ounc eos ſpe beata ſollicitat mollitèr, palpat fœlicitèr,) ipſe lutea compage circundatus oculis caperet,auribus hauriret, & credo equidem,nec vana fides, quod etiam Angelorum cantum audierit Kyrie eleeſon pſallentium, quod nunc libentèr Eccleſiæ diſcunt & docent Anglorum. His glorioſus triumphis, victorioſus adoreis viceſimo ſeptimo Patriarchatus ſui anno exacto,tranſlatus eſt ad ſuperos,ingenti ſua gloria,immani patriæ ærumna. Siquidem ſtatim læta elementorum facies emarcuit, pax per eius ſapientiam procurata ſuperuentu Danorum euanuit,quamuis ille maximis ſignis filiorum calamitates leuigaret. Quarum illud ſcriptum non vidi,quod nuper quodam Eccleſiæ *Chriſti* Monacho referente audiui: furem damnatum præcipitio,ſancti *Dunſtani* auxilium inclamaſſe, ligatiſque oculis â carnificibus retroactum, deſiluiſſe in præruptum, nec læſum: Ibi beatum *Dunſtanum*,corporaliter cum eo locutum,nexus oculorum ſoluiſſe. Quo ſolatio miſerum animatum, per confragoſas ſemitas in ſuperiora euaſiſſe manus cuiuſdam quam non videret niſu, pendula pergentis terga, ne retrò laberetur, ſuſtentante. ſed quia de temporum turbine in noſtris; de ſancti miraculis in aliorum legitur literis,ſucceſſionem Epiſcoporum repetam.

Dvnſtano ſucceſſit anno vno *Ethelgarus*, qui primus in nouo Monaſterio Abbas â beato *Ethelwoldo* Wintoniæ factus, poſt etiam præſulaum Auſtralium Saxonum acceperat,cuius ſedes tunc erat apud Seleſeiam,nũc eſt Ciceſtriæ. Hoc de medio facto ſedit annis xj. Wiltunenſium priùs Epiſcopus *AElfricus*, qui & antè Abbas Abendonenſis fuerat. de quo quod quidam dicunt eum Cantuariæ Monachos proturbatis clericis poſuiſſe; veriſimile non videtur. conſtat enim Monachos in Eccleſia ſancti *Saluatoris* fuiſſe â tempore *Laurentij* Archiepiſcopi, qui primus beatiſſimo *Auguſtino* ſucceſſit, ſicut in Epiſtola *Bonefacij* Papæ ad regem *Ethelbertum*, quæ inferiùs ponetur,conſtabit.

POſt eum *Siricius* & ipſe Wintoniẽſis præſul annis quinque, cuius conſilio in geſtis regum dixi *Ethelredum* regem animi libertatem Danis precio vendicaſſe, vt eorum pacem argento redimeret, quos ferro propellere poſſet, niſi corde careret. vnde importabilis tributi penſio impoſita Angliæ fortunas prouincialium ad ſolum vſque deſtruxit.

Quod

QVod cùm successor eius *AElphegus* ex Episcopo Wintonienſi archiepiſcopus annis ſex,& menſibus ſeptem, facere contemneret,ne molliciem otij ſui miſerorum diſpendio mercaretur;tentus,& in compedes coniectus; poſtremóq; ab ipſis Danis lapidatus,animam cœlo dedit. Cuius vitam ſcripſit *Osbernus* plenam virtutibus,& miraculis: illo præcipuè, quòd Romæ poſitus, obitum *Kenulfi*, qui ei in Wintonia ſucceſſerat, perſpicua veritate ſuis nunciauit. prætereà die gloriæ ſuæ illuceſcente iam iamque morte furorem hoſtium ſatiaturus, vidit *Dunſtanum* tranſitoriam prænunciantem pœnam, & futuram promittentem gloriam. nam quòd corpus eius etiam recentis cruoris præferens veſtigia labem putredinis ad hunc diem ignorauerit, & aliàs dixi & populariter tritum non eget inculcari.

SVcceſſit martyri *AElphego Liuingus* qui & *Ethelſtanus*, annis ſeptem : ex Epiſcopo Wellenſi ſuffragio Regis *Ethelredi* in archiepiſcopum prouectus. Spirabat adhuc vitam rex ille,veram prophetiam beatiſſimi *Dunſtani*,quam ſuperiùs diximus,calamitatibus ſuis nimis expertus, vir qui coràm videret Prouincias ſuas ſubuerti, ſeipſum poſtremò exulem agi,nec vllum comminiſceretur remedium. Id quidam inæqualitati corporis,quidam ſegnitiei animi deputant.veruntamen vtcunque dicta mea ferant poſteri,abſolutè pronuncio: magnum inſigne fuiſſe miſeriæ,quòd Primati patriæ ſeptem menſibus incarcerato nullam opem rex attulerit, nec ſe ad vindictam excitauerit,ſeu præſulis maieſtate,ſeu calamitatis indignitate permotus. Quare de *Etheldredo* poſſum antiquum illud prouerbium dicere, quòd *ê conſpicuo probitatis fulmine, natæ fuiſſent inertes tenebræ.* Quid enim vnquam *Edgaro* patri, in probitate, quid huic filio in ſocordia comparabile habuit Anglia? Impleuit ergo locum defuncti *Elfegi*, *Liuingus*,vt dixi.

ET poſt eum *Egelnodus*, octodecim annis, de quo in geſtis *Cnutonis* aliqua commoraui.

HVic *Edſius* ſucceſſit annis vndecim, qui poſt mortem *Hardecnuti* regem *Edwardum* prouexit in regnum, aſſiſtens authoritate & benedictione ſua, conatibus *Godwini* Comitis, & Danorum contrà nitentium votis irritis. Nec multò pòſt incurabilem morbum nactus,viuens & volens poteſtati deceſſit,cùm priùs ſecretiori conſilio apud regem & Comitem egiſſet, vt ei *Siwardus* Abbas Abendonienſis ſuccederet. Sed cùm ille in ipſum qui honorem intulerat ingratus, etiam neceſſario victu infirmum fraudaret, iam deſignatus ſucceſſor eliminatus eſt, datuſq; ei epiſcopatus *Roffenſis*, quo leuiaret verecundiam, quo detrementum conſolaretur.

TVnc rex *Robertum*, quem ex monacho Gemmeticenſi Londoniæ fecerat Epiſcopum,archiepiſcopum creauit annis duobus, ampliſſimo prẽmio bona ſibi quondam in Normannia exulanti ab ipſo impertita recompenſans. Is ergo & amore antiquo & recenti honore primas partes in conſilijs regalibus vendicabat, quos vellet deponeret,quos liberet,ſublimaret. Anglis nota loquor, & aliâs dicta repeto. Angli ergo Normanno inuidere,& regis beneuolentiam extenuare. Ille contra pertinaciùs inſiſtere, donec præcipuos optimates *Godwinum* dico & filios eius proditionis apud reges accuſatos Anglia expelleret. Expulſionis aliæ quoque fuere cauſæ,& alij authores,ſicut aliâs non tacuimus. Sed ille clariùs claſſicum cecinit, inſtantiùs accuſauit.Et tunc quidem animi ſententiæ blanditus eſt effectus rei. ſed poſteriori anno cauſa in ſuffragiũ popularium deducta, exules reſtituti. Quorum reconciliationem cùm ſibi nocituram archiepiſcopus non dubitaret,iudicij deliberationem prẽueniens Romam iuit. vnde cum epiſtolis innocentiæ & reſtitutionis ſuæ allegatricibus rediens finem vitæ apud Gemmeticum inuenit.

TVnc *Stigandus* quidam, qui quondam dimiſſo Orientalium Anglorum epiſcopatu,ſublimiorem gradum meditatus Wintonienſem inuaſerat, rapuit occaſionem deſideratam,vt innocentis regis ſimplicitatem circumueniens, Archiepiſcopatũ ſeptendecim annis tantis honoribus adiungeret: aliâs ſanè nec imprudens, nec inefficax. Cæterùm aduerſus ambitum nihil dignitati ſuæ conſulens, quæcunq; poſſet alijs prẽripere, ſibi abſcondere, nunquam auaritiam ſuam moderari: ſacros honores Eccleſiarum,hos ſibi pecunia comparans,iſtos alijs lingua vendicans: prorſus publicas nundinas ex epiſcopatibus & abbatijs faciens,& ibi cupiendi modeſtiã admittens,vbi quod

cuperet

cuperet deeſſet. Nonne illud belluinæ rapacitatis dices, quod Wintoniæ Epiſcopatum & Cantuariæ Archiepiſcopatum, præterea multas abbatias ſolus ipſe poſſidebat, quæ ſingula ſatis ſuperque ſufficerent alicui probo viro? Sed ego conijcio illum non iudicio ſed errore peccaſſe, quòd homo illiteratus (ſicuti plęrique & penè omnes tunc temporis Angliæ epiſcopi) neſciret quantum delinqueret, rem Eccleſiaſticorum negotiorum ſicut publicorum actitari exiſtimans. Quare nunquam pallium â Roma meruit, quamuis & ibi venalitas multùm operetur, niſi quòd quidam *Benedictus* Apoſtolicæ ſedis peruaſor ipſi miſit gratulatus, quòd eum quem alij Archiepiſcopi ducebant ludibrio, ipſe Papam appellaſſet. Sed illo pòſt non multùm deiecto, omnia eius facta euacuata, decretumque conſilio ſalubri non potuiſſe eum dare legitimè pallium, qui iuſtè non habuiſſet Papatum. Non reſipuit ſuper his *Stigandus* ſed perſtitit, parùm cogitans de animarũ ſalute, tantùm forenſi frueretur honore. Interea *Willielmus* Comes Normanniæ Angliam veniens armis Prouinciam perdomuit, cùm & Dei permiſſio ſuffragaretur, & nonnullæ cauſæ ſuppeterent, quas non infirmas ipſe arbitraretur. Qui cum & belli Haſtingẽſis victoria, & caſtelli Dofrenſis deditione terrorem ſui nominis ſparſiſſet, Londoniam venit, venienti *Stigandus* cum potentiſſimis Anglis proceſſu & fauore ſuo applauſit: conſertiſq; loquelis *Willielmus* eum in patrem & Archiepiſcopum, ipſe *Willielmum* in regem recepit, & filium. Veruntamen coronam regni de manu eius rex detractauit ſuſcipere, aſtutia, qua conſueuerat, prohibitores ex parte Apoſtolici ſubornans. Nec multò pòſt in Normanniam nauigans ſub velamine honoris illum renitentem ſecum traxit, ne quid perfidię ſe abſente per eius authoritatem in Anglia pullularet. Inter quæ difficile dictu eſt, quantis eum exceperit officijs dignantèr vbicunque locorum aſſurgendo, & contra eum in omnibus Epiſcopatibus Normanniæ & Abbatijs longa ſerie pompæ procedi faciendo. Sed quicquid his tegebatur inuolucris, erupit in clarum veniente in Angliam *Ermenfredo*, Seduenſe Epiſcopo, Legato *Alexandri* Papæ, qui ad voluntatem regis, coacto concilio *Stigandum* depoſuit, fidem *Willielmi* appellantem, & violentiam reclamantem. Et quamuis ille ſe blandè excuſans præceptum Papæ obiectaret, non tamen opinionem affectatæ depoſitionis excluſit, quòd eum toto æuo in vinculis Wintoniæ habuerit. Ibi ergo *Stigandus* tenui victu vitam tolerauit, quòd ei parum de fiſco ferebatur, & ipſe ingenita mentis duritia nihil de ſuo inferri pateretur. Quin & hortantibus amicis & præcipuè regina *Edgitha*, *Edwardi* regis relicta, vt ſe delicatiùs veſtiret, & paſceret, per omne ſanctum peierabat non ſe habere nummum nec valens. Sed huic ſacramento ſoliditatem veri abfuiſſe probauit ingens vis opum poſt mortem eius in ſubterraneis ſpecubus inuentarum. ad quarum indicium vt veniretur, auxilio fuit clauicula collo exanimati dependens, quæ familiaris ſcrinij eſſet cuſtos. ea ſeræ immiſſa, manifeſtauit per cartas inuentas, & qualitatem metallorum & quantitatem ponderum.

NOndum ille efflauerat, cùm â *Willielmo* rege *Lanfrancus* Cadomenſis Abbas ad archiepiſcopatum electus eſt. Is gente Longobardus, non adeò abiecta & obſcura progenie oriundus erat. Sed literatura perinſignis liberales artes quæ iamdudum ſorduerant, à Latio in Gallias vocans, acumine ſuo expoliuit. teneriorem ætatem in ſecularibus deterens, in ſcripturis diuinis animo & æuo maturuit. Quibus edoctus mundi fumos & ampullata gentilium eloquia paruipendens Monachatus deſiderium imbibit. multiſque diu locis circumſpectis ex omni Abbatiarum copia Beccum apud Normanniam potiſſimùm elegit, paupertate loci & Monachorum religione captus. (Siquidem eô fortè aduenienſ ipſum Abbatem *Herlewinum* nomine, ad coquendos panes ſuccinctum, & manus fimo oblitum cõſpicatus eſſet.) factus ergo ibi Monachus homo, qui neſciret agreſti opere victum quærere, publicas ſcholas de Dialectica profeſſus eſt, vt egeſtatem Monaſterij ſcholarum liberalitate temperaret. exiuit fama eius remotiſſimas Latinitatis plagas, eratque Beccum magnũ & famoſum literaturæ gymnaſium. gloria laudis conflauit apud improbos viros inuidiam, capellanis, qui infra eius ſcientiam ſe viderent, animum Comitis *Willielmi* in ipſum turbantibus, quòd vnum eorum palàm de inſcitia literarum irriſiſſet. Quapropter *Lanfrancus* edictum accipiens, vt Normanniam ſua importunitate vacuaret, curiam venit, moxque indulgentiam Comitis meruit, quòd ille ſtatim viuacitate ſenſus intellexiſſet, quantæ prudentiæ

dentiæ *Lanfrancus* eſſet ex dignitate frontiſpicij, & facetia reſponſi, interiora coniectans. Nec multò pòſt apud Cadomum Abbatem fecit, vbi ſancto *Stephano* Monaſterium à fundamentis leuauerat. Quin & regni faſtigiatus ſolio, Archiepiſcopum, vt dixi, inſtituit, quod ipſe meliùs ſcripto ſuo inſinuabit, quod de ordinatione ſua, & de cõtrouerſia inter ſe & Eboracenſem *Thomam* commota & ſedata, ita ſcripſit.

Anno Dominicæ incarnationis milleſimo ſeptuageſimo intrauit Anglicam terram *Lanfrancus* Cadomenſis cœnobij Abbas, mouentibus & præcipientibus *Willielmo* glorioſo Rege Anglorum, & fœlicis memoriæ *Alexandro* totius ſanctæ Eccleſiæ ſummo Pontifice. Is poſt paucos ſui introitus dies Dorobernenſem Eccleſiam ſuſcepit regendam. Conſecratus eſt autem quarto Calendarum Septembris in ſede Metropoli à ſuffraganeis ipſius ſedis *Willielmo* Londonienſi Epiſcopo, *Siwardo* Roffenſi, *Walchelmo* Wentano, *Remigio* Dorcenſi ſiue Lincolnienſi, *Herfaſto* Helmanenſi ſiue Thetfordenſi, *Stigando* Seleſienſi, *Hermanno* Schireburnenſi, *Giſone* Wellenſi. Cæteri, qui abſentes fuerunt, cauſas ſuæ abſentiæ tàm Legatis, quàm literis oſtenderunt. Ipſo anno *Thomas* Eboracenſis Eccleſiæ antiſtes electus Cantuariam ex priſca conſuetudine ab eo ſacrandus aduenit. à quo cùm *Lanfrancus* ſcriptam de obedientia ſua profeſſionem cum adiectione iuriſiurandi, cuſtodito anteceſſorum ſuorum more, expoſceret: Reſpondit *Thomas* ſe id nunquam facturum niſi priùs ſcriptas de hac re authoritates legeret, niſi teſtes huius antiquitatis aſſertores cerneret: Poſtremò, niſi congruas ſuper hac re rationes audiret, quibus id iuſtè & rationabilitèr ſine ſuæ Eccleſiæ præiudicio facere deberet. Hoc autem ignorantia magis quàm ſpiritus elati pertinacia faciebat. Nouus enim homo & Angliæ conſuetudinis penitus expers, verbis adulatorum plus æquo & bono fidem exhibebat. *Lanfrancus* tamen in præſentia paucorum Epiſcoporum, qui ad eum pro hac conſecratione aduenerant, quod poſtulabat oſtendit. At ille aſpernatus omnia, non ſacratus abſceſſit, quod Rex audiens grauitèr accepit, exiſtimans *Lanfrancum* iniuſta petere, & ſcientia literarum magis quàm veritate & ratione confidere, quamuis nec ipſi *Thomæ* deeſſet literarum peritia, multo ingenio multoque ſtudio comparata. Paucorum dierum ſpatio euoluto *Lanfrancus* ad curiam venit, à Rege audientiam poſtulauit, redditis rationibus eius animum mitigauit, tranſmarinis, qui aderant, ſuæ parti iuſtitiam adeſſe ſuaſit & perſuaſit. Angli enim qui rem nouerant aſſertionibus eius per omnia conſtantiſſimè teſtimonium perhibebant. Itaque regio edicto communique omnium decreto ſtatutum eſt, ad præſens debere *Thomam* ad matrem totius regni Eccleſiam redire, profeſſionem ſcribere, ſcriptam legere, lectam inter examinandum in præſentia Epiſcoporum *Lanfranco* porrigere, in qua præceptis quidem eius in omnibus, quæ ad Chriſtianæ Religionis cultum pertinent, ſe obtemperaturum abſolutè nulla interpoſita conditione promitteret, ſucceſſoribus verò eius non ita, niſi priùs vel coram vel in Epiſcopali concilio competens ei ratio redderetur, qua anteceſſores ſuos Dorobernenſis Eccleſiæ Primatibus id feciſſe & facere debuiſſe euidentiſſimè comprobaretur. Igitur redijt, quæ iuſſa ſunt impleuit, ſacratus abſceſſit. Non multos poſt dies *Lanfrancus* ab vniuerſis Anglici regni Epiſcopis, qui diuerſis temporibus, diuerſis in locis ab alijs Archiepiſcopis vel à Papa tempore *Stigandi* ſacrati ſunt, profeſſiones petijt & accepit. ſequenti anno cum præfato Archiepiſcopo Romam iuit, & honorificè à ſede Apoſtolica ſuſceptus vnum quidem pallium ab altari Romano more accepit, alterum verò in indicium ſui amoris, videlicèt cum quo Miſſam celebrare ſolebat, *Alexander* ei Papa ſua manu porrexit. In cuius præſentia *Thomas* calumniam mouit de Primatu Dorobernenſis Eccleſiæ, & de ſubiectione trium Epiſcoporum Dorcenſis ſiue Lincolnienſis, Wigornienſis, Lecefeldenſis, qui nunc eſt Ceſtrenſis, dicens Cantuarienſem Eccleſiam atque Eboracenſem parem ad inuicem honorem habere, nec alteram alteri ſecundum beati *Gregorij* conſtitutionem debere vllatenus ſubiacere, excepto quòd alter vtrius Archiepiſcopum priorem & digniorem oporteat eſſe eo quem conſtiterit fuiſſe poſteriùs ordinatum. Prædictos verò tres Epiſcopos ſuæ ſedi, ſuiſq; anteceſſoribus ab antiquis tẽporibus extitiſſe ſubiectos. *Lãfrancus* hoc audiens etſi moleſtè tulit, modeſta tamen diſcretione verba illius veritate penitus carere reſpondit, aſſeuerans *Gregorianam* illam

constitutionem non de Cantuariensi & Eboracensi Ecclesia, sed de Londoniensi, & Eboracensi esse prolatam. De qua re & de tribus Episcopis multis hinc inde verbis prolatis, decreuit *Alexander* Papa, oportere causam hanc in Anglicam terram audiri, & illic totius regni Episcoporum, & Abbatum testimonio & iudicio definiri. *Lanfrancus* quamuis alligatum illum suo tempore facta ab eo professione teneret, maluit tamen pro successoribus laborare, quàm eis in posterùm indiscussam hanc tantam calumniam discutiendam reseruare. vterque ergo in Paschali solemnitate ad Regem venit, ibique prolatis in medium partium rationibus sententiam de negotio regalis curia dedit. Iussum est fieri transcriptum totius causæ continens finem. *Lanfrancus Alexandro* Papæ direxit Epistolam, in qua ei totius negotij gestionem breuiter & veracitèr enarrauit. Vtraque scripta sunt, subter annexa præmissa professione quam *Thomas Lanfranco* coram Rege & eius curia manu in manum porrexit. *Decet Christianum quemque Christianis legibus subiacere, nec his quæ à Sanctis patribus salubriter instituta sunt, quibuslibet rationibus contrarire. Hinc namque iræ, dissensiones, inuidiæ, contentiones, cæteraque procedunt, quæ amatores suos in pœnas æternas demergunt. & quantò quisque altioris est ordinis, tantò impensiùs diuinis debet obtemperare præceptis. Propterea ego* Thomas *ordinatus iam Eboracensis Ecclesiæ Metropolitanus antistes, auditis cognitisque rationibus absolutam tibi* Lanfrance *Dorobernensis Archiepiscope, tuisque successoribus de Canonica obedientia professionem facio, & quicquid à te vel ab eis iustè & Canonicè mihi iniunctum fuerit, seruaturum me esse promitto. de hac re autem dum à te ordinandus essem, dubius fui. Ideoque tibi quidem sine conditione, successoribus verò tuis conditionabiliter obtemperaturum me esse promisi. Anno ab incarnatione Domini nostri* Iesu Christi *millesimo septuagesimo secundo, regni verò* Willielmi *glorioſi regis Anglorum & ducis Normannorum sexto, Pontificatus autem Domini* Alexandri *Papæ vndecimo, in præsentia Regis & Episcoporum atque Abbatum ventilata est causa de Primatu. Quem* Lanfrancus *Dorobernensis Archiepiscopus super Eboracensem Ecclesiam iure suæ Ecclesiæ proclamabat, & de ordinationibus quorundam Episcoporum, de quibus ad quem specialitèr pertinerent certum minimè constabat. Et tandem aliquando diuersis diuersarum causarum authoritatibus probatum atque ostensum est, quòd Eboracensis Ecclesia Cantuariensi Ecclesiæ debeat subiacere, eiusque Archiepiscopi, vt Primatis totius Britanniæ dispositionibus in ijs, quæ ad Christianam Religionem pertinent in omnibus obedire. Subiectionem verò Dunelmensis hoc est Lindiffarnensis Episcopi, & omnium regionum à terminis Licefeldensis Episcopi, & Humbræ magni fluuij vsque ad extremos fines Scotiæ, & quicquid ex hac parte prædicti fluminis ad parochiam Eboracensis Ecclesiæ iure competit, Cantuariensis Metropolitanus, Eboracensi Archiepiscopo, eiusque successoribus in perpetuum obtinere concessit: Ita vt si Cantuariensis Archiepiscopus concilium cogere voluerit; vbicunque ei visum fuerit, Eboracensis Archiepiscopus sui præsentiam cum omnibus sibi subiectis Episcopis ad nutum eius exhibeat, & eius Canonicis dispositionibus obediens existat. Quòd autem Eboracensis Archiepiscopus professionem Archiepiscopo Cantuariensi facere etiam cum sacramento debeat,* Lanfrancus *Dorobernensis Archiepiscopus ex antiqua antecessorum consuetudine ostendit, sed ob amorem Regis,* Thomæ *Aichiepiscopo Eboracensi sacramentum relaxauit, scriptamque tantùm professionem recepit, non præiudicans successoribus suis qui sacramentum cum professione à successoribus* Thomæ *exigere voluerint. Si Archiepiscopus Cantuariensis vitam finierit, Eboracensis Archiepiscopus Doroberniam veniet, & eum, qui electus fuerit, cum cæteris præfatæ Ecclesiæ Episcopis vt Primatem proprium iure consecrabit. Quod si Archiepiscopus Eboracensis obierit, is qui ei successurus eligitur accepto à rege Archiepiscopatus dono Cantuariam, vel vbi Cantuariensi Archiepiscopo visum fuerit, accedet, & ab ipso ordinationem canonico more suscipiet.* Hic si Epistolam *Lanfranci* ad *Alexandrum* Papam totam posuero, erit onerosum profectò. Quapropter quod ad rem tantùm attinet, supponam, adijciens etiam priuilegia sedis Apostolicæ, quæ ad suam causam firmandam magno fuisse suffragio ipse asseuerat. Vnde me iure nullus criminari debebit, quasi talibus scriptis volumen implendo, alienam in me transferam gloriam, sed dabit potiùs si æquum iudicat necessitati susceptæ historiæ veniam. Quinimò à studioso Lectore habendæ sunt scriptori gratiæ, quòd omnia hîc congesta inueniet, quæ & labori esset per multa volumina scrutari, & dubietati, si vnquam fortè possent inueniri.

inueniri. simul quòd nec adhuc controuersia inter duos Metropolitanos conquieuit, sed in magno etiam nunc versatur litigio, cùm ad istos qui modò dissident ordine venero, non habebo necesse ostendere, quæ pars veritate nitatur, cùm iam tempore istius *Lanfranci* præoccupauero. *Domino totius Christianæ religionis summo speculatori,* Alexandro *Papæ,* Lanfrancus *sanctæ Dorobernensis Ecclesiæ antistes, debitam cũ omni seruitute obedientiam. In concilio, quod Angliæ per vestram authoritatem coactum est, vbi querelæ* Thomæ *Archiepiscopi prolatæ & ventilatæ sunt, allata est Ecclesiastica gentis Anglorum historia, quam Eboracensis Ecclesiæ presbyter & Anglorum doctor* Beda *composuit: lectæ sententiæ, quibus pace omnium demonstratum est, à tempore beati* Augustini, *Primi Dorobernensis* 10 *Archiepiscopi, vsq; ad ipsius* Bedæ *vltimam ætatem, quæ ferè centum & quadraginta annorum spatio terminatur, antecessores meos, super Eboracensem Ecclesiam totamq; Insulam, quam Britanniam vocant, necnon & Hiberniam, Primatũ gessisse, curam pastoralem omnibus impendisse, in ipsa Eboracensi vrbe persæpè, lociſque finitimis, vbi eis visum fuit, Episcopales ordinationes atque concilia celebrasse, Eboracenses antistites ad ipsa concilia vocasse, & cùm res poposcisset, de suis eos actibus rationem reddere compulisse. Episcopos quoque, quorum subiectionem in quæstionem* Thomas *adduxerat, infra illud centum & quadraginta annorum spatium, per Dorobernenses Archiepiscopos fuisse sacratos, ad concilia vocatos, quosdam quoque culpis exigentibus, ab eis cum Romanæ sedis authoritate depositos: multaque in hunc modum, quæ Epistolaris modestia per singula explicare non potest, Diuersa ad legendum porrecta concilia, quæ diuer-* 20 *sis temporibus, diuersis de causis, à meis sunt antecessoribus celebrata. Quæ tametsi eandem suæ institutionis non habuere materiam, eandem tamen de Primatu & subiectione Episcoporum tenuere sententiam. recitatæ eorundem, de quibus quæstio versabatur Episcoporum ante prædecessores meos factæ electiones, & per eos ordinationes, qui Dorobernensi Ecclesiæ de sua obedientia scriptas reliquerunt professiones. Vrbs namque, quæ nunc Cantuaria vocatur, antiquis temporibus ab ipsius terræ incolis Dorobernia vocabatur. Nec defuerunt gesta quibus referatum est, cùm Anglia per plures esset regulos diuisa, Nordanhumbrorum Regem vbi sita est ciuitas Eboraca, accepto pretio cuidam symoniaco Episcopium vendidisse, pro qua culpa à Dorobernensi Archiepiscopo ad concilium vocatum esse, nolentemque venire pro sua inobedientia excommunicationis sententiam pertulisse. Cuius communionis atque consortij omnis il-* 30 *larum partium Ecclesia tam diu abstinuit, quoad vsque concilio seipsum exhibuit, & quod malè gestum est correxit. vltimum quasi robur totiusque causæ firmamentum, prolata sunt antecessorum vestrorum,* Gregorij, Bonefacij, Honorij, Vitaliani, Sergij, *Item* Gregorij, Leonis, Iohannis *priuilegia, atque scripta, quæ Dorobernensis Ecclesiæ præsulibus Anglorumque regibus alijs atque alijs temporibus varijs de causis sunt data atque transmissa. reliqua enim reliquorum tam autentica quàm eorum exemplaria in ea combustione atque abolitione quàm Ecclesia nostra ante quadriennium perpessa est, penitùs sunt absumpta. His atque alijs, quæ particularitèr breuiterq; explicari non possunt ex parte Ecclesiæ nostræ in causa peroratis contra tantam tantarum auctoritatum euidentiam pauciſsimas contradictiones opposuit, Epistolam illam præcipuè ferens in medium, qua beatus* Gregorius *Londonienſem atque Eboracen-* 40 *sem Ecclesiam pares esse, nec alteram alteri subiacere instituit. Quam scripturam cùm in rem nihil facere concordi sententia cuncti protinùs definissent, pro eo quòd nec ego Londonienſis Episcopus essem, nec de Londonienſi Ecclesia esset quæstio instituta, vertit se ad alia egena atque infirma argumenta, quæ post paucam moram* Christo *reuelante paucis sunt obiectionibus abolita, &c.* Domino excellentiſſimo atque præcellentiſſimo filio regi Anglorum *Ethelberto, Bonefacius* Episcopus seruus seruorum Dei. *Dum Christianitatis vestræ integritas ita circa conditoris sui cultum excreuerit, vt longè lateq; resplendeat, & in omni mundo annunciata vestra Deo dignæ operationis augmenta referat: enormes largitori omnium bonorum Deo grates exsoluimus, qui vos de excelso prospexit, & in tanto culmine virtutũ erexit. Quapropter, fili gloriose, quod ab Apostolica sede per coepiscopum nostrum* Mellitum *postulastis, li-* 50 *benti animo concedimus, id est, vt vestra benignitas, in Monasterio in Dorobernensi ciuitate constituto, quod sanctus doctor vester* Augustinus *beatæ memoriæ* Gregorij *discipulus sancti* Saluatoris *nomini consecrauit, cui ad præsens preesse dignoscitur dilectiſsimus frater noster* Laurentius, *licentèr per omnia Monachorum regulariter viuentium habitationem statuat Apostolica authoritate decernentes, vt ipsi vestri prædicatores Monachi Monachorum gregem sibi associent, & eorum vitam sanctitatum moribus exornent.*

Quæ nostra decreta, si quis successorum vestrorum, siue Regum, siue Episcoporum, clericorum siue Laïcorum irrita facere tentauerit, â principe Apostolorum Petro, *& â cunctis successoribus suis anathematis vocabulo subiaceat, quoad usque quod temerario ausu peregit, Domino placita satisfactione pæniteat, & huius inquietudinis veram emendationem faciat. In* Christo *valeas Domine fili. missa per manũ* Melliti *Episcopi Londoniensis, anno Dominicæ incarnationis 615.* Dilectissimo fratri *Iusto Bonefacius* Episcopus seruus seruorum Dei. *Susceptis vestræ dilectionis apicibus, in quibus reperimus inter alia plurimos ex gentilibus ibidem degentibus Deo Omnipotente & Domino nostro* Iesu Christo *auxiliante cõuersos, maximè autem in partibus Cãtiæ, ad veri Dei nostri fidem vestris laboribus esse perductos: valdè gratulati sumus. Ed-*
baldi *quoque Regis animum ad veræ agnitionis viam esse correctum, Dominum Omnipotentem in eo laudamus, qui sui nominis sacramentum, vestrique laboris fructum non deseruit, sicut ipse prædicatoribus Euangelij veraciter repromisit,* Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. *Multa enim clementia, apud Dominum, multa est in vobis demonstrata, cùm aperiantur corda barbararum gentium ad suscipiendum prædicationis vestræ singulare mysterium. vt enim proficerent, vestris meritis est eorum saluatio procurata, Domino dicente,* Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. *Cognoui siquidem in vestris syllabis, vt sanctæ recordationis prædecessor noster* Gregorius *constituit* Augustino *& omnibus successoribus suis in posterum Metropolitanam & Primitiuam sedem in ciuitate Dorobernia, vbi caput totius gentis Anglorum à diebus Paganorum habetur. At verò nunc per reuelationem* Iesu Christi, *qui est origo, & caput Christianitatis, eadem ciuitas exaltatur & orthodoxa fides, quæ est radix nobilissima ibidem collocatur. vt ex illa segete vberrimum fructum boni operis ad pabulum cælestis patriæ omnes Insulani metere queant. O quàm fælix illa ciuitas quæ meruit in se* Christum *habitatorem habere! fælix illa ciuitas: fælix & tota gens cùm illos superna misericordia visitare non dedignata sit, quos ante mundi creationem prædestinauerat sibi sociare. Quare absit ab omni Christiano, vt ex illa ciuitate Dorobernia aliquid minuatur, aut in aliud mutetur nunc vel futuris temporibus, quæ â prædecessore nostro Domino Papa* Gregorio *statuta sunt, quoquo modo res humanæ quassentur. Sed magis ex authoritate beati* Petri *Apostolorum principis ad ipsum præcipientes firmamus, vt in Doroberniâ ciuitate semper in posterum Metropolitanus totius Brittanniæ locus habeatur. omnesque prouinciæ regni Anglorum præfati loci Metropolitanæ Ecclesiæ subijciantur, immutilata & perpetua stabilitate decreuimus. Hanc autem Ecclesiam vtpote specialem, consistentem sub potestate & tuitione sanctæ Romanæ Ecclesiæ, si quis conatus fuerit imminuere, eique de concessæ potestatis iure quicquam abstulerit, auferat eum Omnipotens Deus de libro vitæ suæ, sciatque se sub anathematis vinculis esse nodatum. Deus te incolumem custodiat Reuerende frater.* Dilectissimo fratri *Honorio Honorius* Episcopus seruus seruorum Dei. *Susceptis vestræ dilectionis literis in ijs reperimus vestri laboris sollicitudinem circa vobis commissum gregem multa fatigatione occupatam, multo labore & angustia crebrescentibus malis & mundanis vsibus mentis vestræ difficultates sæpiùs sustinere grauitatem. Nos verò hortamur vestram dilectionem, vt opus Euangelij, quod cepistis, teneatis. quod in eo laborandum tibi atque perseuerandum magis quàm omittendum est. Memento Euangelici præcepti, quo dicitur:* Ego pro te rogaui *Petre* vt non deficiat fides tua; & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. *Et iterum in Apostolo:* Stabiles estote & immobiles, scientes quòd labor vester non est inanis coram Domino. *Ideo suppliciter vestram dilectionem admonemus, vt fide & opere in timore Dei & caritate vestra adquisitio, decessorumque vestrorum, quæ per domini* Gregorij *exordia pullulat conualescendo amplius extendatur, vt ipsa promissio Dominici eloquij vos ad æternam festiuitatem euocet, quæ dicit:* Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. *Et iterum,* Euge serue bone & fidelis, quòd super pauca fuisti fidelis super multa te constituam. *Interea tuæ sedis authoritatem nostræ authoritatis priuilegio firmari postulasti. Nos verò absque vlla dilatione gratuito animo annuentes quod rectum est, vt quod semel statutum atque dispositum â prædecessoribus nostris cognouimus, hoc ipsum & nos confirmemus, eorumque vestigia sequentes iuxta ritum priscæ consuetudinis, quæ â tempore sanctæ recordationis* Augustini *prædecessoris vestri nunc vsque Ecclesia tua detinuit ex auctoritate beati* Petri *Apostolorum principis Primatum omnium Ecclesiarum Brittanniæ tibi* Honorio *tuisque successoribus in perpetuum obtinere concedimus. Tuæ ergo iurisdictioni subijci præcipimus omnes*

Anglia

Angliæ Ecclesias & regiones, & in ciuitate Dorobernia Metropolitanus locus & honor Archi-
episcopatus & caput omnium Ecclesiarum Angliæ semper in posterum seruetur: & à nulla per-
sona per aliquam malam suasionem in alium locum mutetur. Aliter autem si quis fecerit ty-
pho superbiæ instinctus, & nostræ præceptioni inobediens, & prænominatæ Ecclesiæ conces-
sis suæ dignitatis contenderit reniti, sciat se separatum à participatione corporis & sanguinis re-
demptoris Iesu Christi. *Deus custodiat te incolumem reuerende fratrer.* Dilectissimo
fratri *Theodoro Vitaliano* Episcopus seruus seruorum Dei. *Inter plurima, quæ per ve-*
stras syllabas nobis intimari iussisti, cognouimus etiam desiderium vestrum pro confirmatione
diœcesis, quæ tuæ subiectioni subiacet, quia in omnibus ex vestro Apostolicæ authoritatis pri-
uilegio splendescere desideras. Nos ergo petitioni vestræ annuentes, quia congruit pastorali sol-
licitudine circa Ecclesias Dei, quæ à priscis temporibus ab hac sede statuta intelligimus, irrefra-
gabili ratione volumus vt sicut à nobis ita & à successoribus nostris perpetua stabilitate muni-
antur. vnde nobis visum est te exhortari ac in præsenti commendare tuæ sagacissimæ sanctitati omnes Ecclesias in Insula Brittanniæ positas. Omnia ergo, quæ à sancto Gregorio *prædecessore nostro* Augustino *Sincello suo statuta sunt atque firmata, vel etiam per sacrum vsum pallij concessa, nos tibi in æuum concedimus, & Doroberniam ciuitatem, vbi primitùs per Reuelationem* Iesu Christi *Domini nostri fides Catholica secundum institutionem sacrorum Canonũ suscepta est, habeto. Ex authoritate autem* Petri *Apostolorum principis, cui à Domino Deo potestas data est ligandi atque soluendi in cœlo ac in terra, nos licet immeriti eiusdem beati* Petri *clauigeri regni cœlorum vicem tenentes, tibi* Theodore *tuisque successoribus sicut abolitanis temporibus fuerint condonata in perpetuum, ita in ipsa tua Metropolitana sede, quæ sita est in Dorobernia, immutilanda concedimus obtinenda. Si quis verò, quod non optamus, contra hanc nostræ Apostolicæ definitionis priuilegij authoritatem venire tentauerit, si quidem Episcopus aut Presbyter aut Diaconus fuerit, ex hac Apostolica authoritate decernimus, vt Episcopus ordine præsulatus careat, & Presbyter vel Diaconus à suis gradibus se nouerint deiectos. ex numero autem Laïcorum tam ex regibus quàm principibus siue magna siue parua persona fuerit, sciat se alienum à participatione Domini nostri* Iesu Christi. *Hanc autem priuilegij paginam suffultam authoritate beati* Petri *Apostolorum principis, cuius ministerio fungimur, tibi* Theodore *turisque successoribus in perpetuum obtinendam delegamus. Deus te incolumem custodiat dilectissime frater. Sergius* Episcopus seruus seruorum Dei *Ethelredo, Alfrido, Aldulfo* regibus Anglorum. *Donum gratiæ spiritualis, sancti Spiritus illustratione fidelium corda succendit, ac reparando reficit, & virtutis mirificæ constantia roborat, & cœlestium donorum beneficiorum instituit perenniter promereri suffragia, & labentium rerum exitia nihilominus præcauere. Quo vsi munere pietatis Dei sancti Patres, vt quædam astrorum cœlestium splendifera luminaria mundi totius per ambitum renitentes gloriosè post præsentis vitæ fœlicia gaudia inter numerum electorum meruere ascribi. Porrò vos gens sancta, genus electum, populus acquisitionis, filij lucis, stirps regia, fidei propago ac incrementa virtutum gaudete in Domino & exultate quòd vestri non immemor studij egregius ac primus Apostolorum* Petrus *fidei firmissima petra, dum mentis ac conscientiæ vestræ sensu lætatur, nominum quoque vestrorũ reminiscitur & agnoscit. Cõfidimus namq; quòd & aditum regni cœlestis aperiat, quibus tantum inter gentes, quibus Deo auspice præpolletis, fauorem contulit dignitatis. Et vos igitur Christianissimi ac dilectissimi filij, eius authoritate collatum vobis antistitem* Brithwaldum *Cantiæ sedis præsulem totiusque Brittaniæ primũ Pontificem alacri pectore menteque deuotâ suscipite, scientes quòd mercedem prophetæ accipiet, si quis hunc vt prophetam accipiat, & si spernere illum forsan, quod absit, fastu quisquam prosiliat, non eum sed à quo missus est spernet. Qui iuxta Dominicam vocem absque vllo adminiculo condemnabitur. Procul ergo à vobis longéque talis absit infanda temeritas ne diram hostis antiquus inobedientiæ faciem in vobis inueniat, quos sancta Dei Ecclesia in gremio filiorum adoptionis sociare dignata est. Optamus ergo, quò misericordia solita Dominus noster* Iesus Christus *faciat vos ineffabiliter ministerij ac regij culminis honore sublimari, & in examine futuri iudicij reseruari.* Dilectissimis fratribus vniuersis episcopis per Brittanniã constitutis *Sergius. Sicut nobis quibus curam officij pastoralis beati* Petri *Apostolorum principis supernè dignatio miserationis, regimenq; cõcessit fratris ignoti, reuerendã aduexit præsentiam, ita quoq; vestri religiosissimi præsulatus collegij, agnita salus geminum attulit tripudij munus. Nam omnium bonorum autori Domino Deo nostro immensas peregimus gratias reperta fratrum fidelium in sinu sanctæ ma-*

tris Eccleſiæ vnanimitatis deuota conſtantia & amore feruente interſe dilectioniſque conſortio. Sic enim ſagaci ſolertia Deum complacare noſcuntur, offerentes ei pura libamina cùm in arca pectoris ſplendorem veri luminis refouentes nullis illecebris mentem illudant, nullis fratrum ſtimulis corda percellant, nullis proximos nocentibus mentibus animant: ſed vt Dei miniſtri ſpeculum ſe ſubiectis vitæ morumque probitate exhibeant. Hinc ſibi Dominum proſperantem inuenient in aduerſis, nec quicquam poterunt hoſtis inſidiæ ijs nocendo ſurripere. etenim vbi præſto eſt Domini adiutorium, cuncta fugatur ſpirituum malignorum aduerſitas. Cùm ita ſit, paternis affatibus collætantes veſtræ fraternæ dilectionis vnanimi religioſitati, inſinuamus vobis, quòd præſens dilectiſsimus frater * Brithwaldus *Cantuariæ Prouinciæ Præſul qui in ſedem reuerendæ memoriæ* Theodori *quondam Archiepiſcopi ſubrogatus eſt, iuxta ritum priſcæ conſuetudinis, quæ â tempore ſanctæ ac reuerendæ memoriæ D. prædeceſſoris noſtri* Gregorij *Rom. Pontificis nunc vſque ſua Eccleſia detinuit â nobis, imò â beato* Petro *Apoſtolorum principe Primatum omnium Eccleſiarum Brittanniæ ſortitus, cum ſacro vſu Pallij ac venerabilis dalmaticæ illic demandatus eſt. Quod non incommodè fratres chariſsimi adeptus promeruit, cùm nequaquam faſtu ſine tumore iactantiæ, ſed mente ſubnixa ac humili corde tantum munus dignus obtinuit. Quocirca hortamur fratres veſtrum â Deo dicatum conſortium ſalubrique conſilio monemus, vt propter Dei amorem atque futuræ viciſſitudinis ſpem, eidem fratri veſtræ regionis Archiepiſcopo, acſi nobis debitum miniſterij honorem exſoluere, & vt præſuli Primatum gerenti efficaciter ſciatis obedire, non ignari quid vas electionis inſinuet,* Obedite præpoſitis veſtris: *Et rurſum,* Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. *Ideoque fratres vos admonemus vniuerſoſque ordinum gradus, præcipientes ex hac Apoſtolica authoritate, vt nullus ſit, qui præſumat contra hæc, quæ ab hac Apoſtolica ſede olim conſtituta præſentibus vel futuris temporibus contraire. ſed ſemper præmemoratæ Eccleſiæ conceſſæ poteſtates illibatæ ſeruentur in perpetuum. Et quòd vos annuente diuina clementia hæc peracturos indubitata mente confidimus quæ commouere ſtatuimus, fraternitatis veſtræ religioſum propoſitum ineffabilem Sancti ſaluatoris noſtri potentiam exoramus, vt pia vos ſemper religione pollentes perenni tribuat lætitia gratulari, & fraternis affectibus collætantes ſanctorum meritis in æterna beatitudine ſociari. Deus vos incolumes cuſtodiat dilectiſsimi fratres.*

al. Bertwaldus

Gregorius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei Epiſcopis Angliæ ſalutem. *Dei Omnipotentis immenſæ pietatis magnitudinem collaudamus, qui ſuæ maieſtatis gloriam ſic dilatare dignatus eſt, vt in omnem terram exierit iam ſonus prædicatorum ſuorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Cuius ineffabili pietatis gratia, ſicut noſcimur procreati: ita quoque ſumus adoptati, ſanctæ regenerationis portantes myſterium in ſpem gloriæ filiorum Dei per* Ieſum Chriſtum *Dominum noſtrum. Reuerentiæ itaque veſtræ dicato collegio collætantes, vt in fide ſtabiles, & in opere efficaces inueniamini, hortamur honore inuicem præuenientes, & alter alterius onera portantes, quòd ſic adimplebitis legem* Chriſti, *charitatem continuam habentes in dilectione Dei & proximi, ſine qua impoſsibile eſt placere Deo. Fratris igitur noſtri* Tatwini, *qui beatæ memoriæ* Auguſtini *prædicatoris veſtri cathedræ ſubrogatus eſt, aduentus nos admodum lætificauit. quòd virum religionis & magnæ probitatis, ſub ipſo tempore, quo apud nos ſtetit, eum cognouimus. Proinde auditis eius petitionibus anteceſſorum eius iura dignitatis perquiri in ſacro ſcrinio fecimus: & inuenientes eum iuſta poſtulâſſe, ſacrum pallium cum venerabili vſu dalmaticæ Apoſtolica ei autoritate tradidimus, annuentes quoque iura dignitatis omnia, quæ prædeceſſores ſui â tempore beatæ memoriæ* Auguſtini *habuiſſe noſcuntur. Sicut ergo prædeceſſoris noſtri* Gregorij *Rom. Pontificis decretum præfato* Auguſtino *ſincello ſuo prædicatori veſtro omnes Epiſcopos Angliæ ſubiecit, ſic nos Deo autore & beato* Petro *Apoſtolorum principe licèt indigni eius nomine vicem gerentes, tibi* Tatwine *Doroberniæ ciuitatis Archiepiſcopo tuiſque ſucceſſoribus legitimis omnes Eccleſias Brittanniæ earumque rectores ſubijcimus, Apoſtolica authoritate præcipientes, vt omnis homo totius Angliæ tuis canonicis iuſsionibus obediat, & te ſciat eſſe Primatem atque ſpeculatorem totius Inſulæ, cui vices noſtras per omnia gerendas in regione illa commiſimus. Tuam autem Eccleſiam Doroberniæ conſtitutam vt propriam & primã ſobolem religionis veſtræ in* Chriſto *ſpecialiter ſub tuitione manus noſtræ tenemus, quam volumus in pacis tranquillitate vigere, eiuſque iura & dignitatis priuilegia in perpetuum immutilata ſeruari. quod prima & mater eſt aliarum omnium, primitus in veſtra regione conſtituta in honore Sancti ſaluatoris Domini noſtri* Ieſu Chriſti. *Scriptum eſt enim,* Non eſt ſanctus vt eſt Dominus, *& vbi eſt caput vegetum, reliqua membra*

bra fortiùs vegetantur. Vos itaque fratres hæc Apostolicæ authoritatis mandata cum alacritate & subiectionis reuerentia audite & suscipite, & cum præfato fratre nostro Archiepiscopo vestro in messe Dei laborate. Si autem quius hæc perturbare voluerit, & nostræ definitionis statuta diuellere contenderit ac violare, sciat se contra ipsum mundi saluatorem, & beati Petri authoritatem niti: & ideo nisi resipuerit æternæ damnationis sententiam incurrere. Deus vos incolumes custodiat dilectissimi fratres. Leo episcopus seruus seruorum Dei. *Edhelardo Archiepiscopo Dorobernensis ecclesiæ in perpetuum. Pontificali discretioni præcipuè conuenit præsulibus ecclesiarũ secundũ eorum irreprehensibilem fidem audientiam præbere, & eorum, qui per beatum Petrum Apostolorũ principẽ, & nos gerere desideraucrint, quæ canonicis non refragentur sanctionibus, effectum concedere; & cùm id, quod desiderant obtinuerint, flagrantiores ergareligionis amorẽ existant. Exhortãda itaq; nobis est ac prædicãda fraterna almitas, pro diœcesibus Angliæ tibi cõmissis videlicet episcoporũ seu monasteriorũ tam monachorũ quàm clericorum & puellarum. Quæ sicut abolitanis temporibus tua ecclesia tenuit, vt in sacro scrinio nostro requisita cognouimus, ita tibi tuisque successoribus tenenda confirmamus. omnes Anglorum ecclesias sanctus ac egregius prædicator Gregorius ordinauit, atque catholicè confirmauit beato Augustino Archiepiscopo sincello suo subiectas fore in æuum per sacrum vsum pallij: & ideo ex authoritate beati Petri Apostolorum principis (cui à Domino Deo potestas ligandi atque soluendi concessa est dicente: Tu es Petrus & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam & portæ inferni non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis) immò & secundum institutа sacrorum canonum censuram licèt immeriti eiusdem Petri clauigeri regni cælorum vicem gerentes tibi Adelardo tuisque successoribus omnes Anglorum ecclesias sicut à priscis temporibus fuere, in perpetuum in ipsa tua Metropolitana sede per subiectionis cognitionem irrefragabili iure concedimus obtinendas. Si quis verò, quod non optamus, contra hanc definitionis nostræ vel Apostolici priuilegij authoritatem venire tentauerit, ex Apostolica authoritate statuimus, vt si Archiepiscopus vel episcopus fuerit, ex ordine præsulatus sit deiectus: similiter presbyter vel diaconus, vel alius quilibet minister sacri ministerij si fuerit, ab ordine sit depositus. Si autem ex numero laicorum fuerit, tam rex, quàm princeps, aut quælibet siue magna siue parua persona sit, à sacræ communionis participatione se nouerit alienum. Hanc priuilegij paginam authoritate beati Petri Apostolorum principis, cuius ministerio fungimur, tibi Edhelardo taisq; successoribus in perpetuum concedimus obtinendam. Ad cuius firmitatem manibus nostris subscripsimus, illúdque nomine nostro signari mandauimus. Quam etiam à Sergio scrinario nostro scribi præcepimus mense Ianuario, data 15. Kalend. Febr. per manum primicerij Eustathij sedis sanctæ Apostolicæ imperante domino Carolo pijssimo Consule Augusto à Deo coronato magno pacificóque imperatore, anno secundo post consulatum eiusdem domini, indictione 10. Fratribus & filijs in Christo omnibus episcopis Angliæ Formosus. Audito nefandos ritus Paganorum partibus in vestris repullulasse, & vos tenuisse silentium, vt canes non valentes latrare, gladio separationis à corpore Dei ecclesia vos ferire deliberauimus. Sed quia, vt nobis dilectus frater noster Pleimundus intimauit, tandem euigilastis, & semina verbi Dei olim venerabiliter iacta in terra Anglorum cœpistis renouare, mucronem deuotationis retrahentes, Dei omnipotentis & beati Petri Apostolorum principis benedictionem vobis mittimus orantes, vt in benè cœptis, perseuerantiam habeatis. Vos enim estis fratres de quibus loquens Dominus inter alia inquit. Vos estis sal terræ, & si sal euanuerit in quo salietur. Et iterum. Vos estis lux mundi, significare volens per verbi sapientiam condiri mentes hominum à vobis debere: & in moribus & in vita vestra bonæ actionis studium quasi lumen apparere fidei, per quod gradientes, ad vitam quomodo cautè ambulent, videant, vt ad promissionem æternam beatitudinis sine offensa currentes, valeant peruenire. Nunc accingimini ergo & vigilate contra leonem, qui circuit quærens quem deuoret, & non patiamini vlteriùs in regione vestra penuria pastorum Christianam fidem violari, gregem Dei vagari, dispergi, dissipari. Sed cùm vnus obierit, alter qui idoneus fuerit, canonicè protinus subrogetur. Nam secundum legem plures facti sunt sacerdotes eo quòd morte prohiberentur permanere. Quod Dauid considerans, & in spiritu Christi ecclesiam fore permansuram ad finem seculi prospiciens, ait, Pro patribus tuis nascentur tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Nulla itaque mora sit subrogandi alium, cùm quilibet sacerdotum ex hac vita migrauerit, sed mox vt ille, qui primæ sedis principa-

al. Athelardo

tum

tum gerens inter vos cæteris epiſcopis præeſſe dignoſcitur, fratris obitus fuerit denũciatus, facta electione canonica alter conſecratus ſuccedat. quis autem inter vos principatum tenere debeat, quæue ſedes epiſcopalis cæteris præpolleat habeatq; primatum aboliſtanis temporibus notiſſimum eſt. Nam vt ex ſcriptis beati Gregorij *eiúſque ſucceſſorum tenemus, in Dorobernia ciuitate Metropolim ſedemq; primam epiſcopalem conſtat eſſe regni Anglorum, cui venerabilis frater noſter* Pleimundus *nunc præeſſe dignoſcitur, cuius honorem dignitatis nos nullo pacto imminui permittimus, ſed ei vices Apoſtolicas per omnia gerere mandamus. Et ſicut beatus* Gregorius *Papa primo veſtræ gentis epiſcopo* Auguſtino *omnes Anglorum epiſcopos eſſe ſubiectos conſtituit: ſic nos prænominato fratri Doroberniæ ſiue Cantorberiæ Archiepiſcopo eiúſque ſucceſſoribus legitimis eandem dignitatem confirmamus, mandantes, & authoritate Dei, & beati* Petri *Apoſtolorum principis præcipientes, vt eius canonicis diſpoſitionibus omnes obediant, & nullus eorum, quæ ei ſuiſque ſucceſſoribus Apoſtolica authoritate conceſſa ſunt, violator exiſtat. Si autem quiuis hominum contra hæc aliquando niti ac imminuere iſta tẽtauerit, ſciat ſe proculdubio multandum fore grani anathemate, & à corpore ſanctæ eccleſiæ, quam inquietare molitur, perpetuò, niſi reſipuerit, ſeparandum.* Iohannes *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei confratri* Dunſtano *Dorobernenſis eccleſiæ Archiepiſcopo vitæ perpetuæ permanendam in Chriſto ſalutem. Si paſtores ouium ſolem gelúque pro gregis ſui cuſtodiã die ac nocte ferre contenti ſunt, & oculis conſpectant vigilantibus, ne aliqua ex ouibus aut errando pereat, aut ferinis laniata morſibus rapiatur, quanta cura quantóque ſudore debemus eſſe pervigiles ob ſalutem animarum, qui dicimur paſtores eſſe earum. Attendamus igitur nos officium exhibere erga cuſtodiam ouium Dominicarum, & ne quaſi lupo veniente territi fugiamus: ne in die diuini examinis pro deſidia noſtra ante ſummum paſtorem & negligentia veſtra excruciemur, vnde modò honoris reuerentia in ſublimiore arce cæteris diiudicamur. Primatum itaque tuum in quo tibi ex more anteceſſorum tuorum vices Apoſtolicæ ſedis exercere conuenit, ita tibi ad plenum confirmamus, ſicut beatum* Auguſtinum, *eiuſq; ſucceſſores præfatæ eccleſiæ pontifices habuiſſe dignoſcitur. Pallium verò fraternitati tuæ ex more ad miſſarum ſolennia celebranda commendamus, quo tibi non aliter vti concedimus, quàm eo vſu, quem anteceſſores noſtri prodiderunt, eccleſiæ tuæ priuilegijs in ſuo ſtatu manentibus. Neque tua prudentia hoc incognitum habet vel cuiuſcunque, quantum indumenti honor moderatione actuum tremendus erit. Honeſtati morum tuorum hæc ornamenta cõueniunt quatenus Deo authore poſſis eſſe conſpicuus, ita vt vita tua filijs tuis ſit regula. Et in illa, ſi qua fortitudo illis ineſt, dirigatur, dum in ea, quæ imitentur, aſpiciant. Et in fine epiſtolæ, Sancta Trinitas fraternitatem veſtram gratiæ ſuæ protectione circundet, atque ita in timoris ſui viam te dirigat, vt poſt vitæ huius amaritudinem ad æternam peruenire ſimul mereamur dulcedinem. Et hoc ſcriptum eſt per manum* Leonis *ſcrinialis ſedis Apoſtolicæ, in menſe Octobr. indictione 4. die primo Kalend. Octob. Anno 12. ſummi Pontificis* Iohannis. Hæc ſacra priuilegia ſanctorum Apoſtolicorum in conſilio totius Angliæ lecta, tunc magnũ *momentum Cantuarienſis eccleſiæ Primatui attulere. Hic quoq; inſerta, ſi lectorum poterunt euitare nauſeã, non incommodum locum obtinebunt. Contra quæ *Thomas* Eboracenſis Archiepiſcopus parum virium habebat, nec ei diffuſior calumniarum campus patebat, licèt ſecum fautorum claſſes aſciſceret. Oppoſuit tamen ſoli *Auguſtino* à beato conceſſum *Gregorio*, vt nõ ſolùm epiſcopos quos ordinauit, neq; hos tantummodo, qui per Eborac. epiſcopũ eſſent ordinati, ſed etiã omnes Brittanniæ ſacerdotes haberet Domino Deo noſtro Ieſu Chriſto authore ſubiectos. Poſt obitũ verò eius eſſet inter Londinenſem & Eboracenſem epiſc. mutua gratiæ viciſſitudo, & foret amplitudo prior honoris anticipatio ordinationis, voluiſſe *Gregoriũ* vt *Auguſtinus* poneret ſedẽ Londoniæ, ſed ipſum charitate regis *Ethelberti* delinitũ reſediſſe Cantiæ. Nõ difficile fuiſſe *Gregorio*, ſi competere videret, vt pauculis verbis controuerſiæ ambiguitatẽ ſedaret, dicens, hęc tibi *Auguſtine*, & omnibus ſucceſſoribus tuis cõcedo; ſed quòd hoc rationi reſultare cerneret, voluiſſe verba ſua ventis diffundere. Hęc & huiuſmodi plura pergenti dicere, quòd & defenſionis neceſſitas, & antiquitatis inſcitia eius eloquio miniſtraret arma, *Lanfrancus* diſputationis pedẽ cõtulit huiuſmodi vigilãtiſſimo reſpõſo occurrẽs. Opinio eſt veritatis egena, qua niteris vt dicatur ſoli *Auguſtino* conceſſũ habere ſubiectionẽ omniũ epiſcoporũ Brittãnię, & eorũ etiã, qui eſſent ordinati per epiſcopũ Eboracenſ. Exile & omnino anguſtũ id eſſet munus, quod familiari ab olim ſuo, nouo Anglo vir largiretur Apoſtolicus; præſertim cùm viuo *Auguſtino* nullus Eboracẽſis Põtifex ordinaret, quos ſubiectos haberet *Auguſtinus*, ſed nec aliquis ibi extiterit epiſcop⁹.*

al. firmaventum

Beatus

Beatus ſiquidem *Paulinus* primus eiuſdem vrbis præſul non tempore *Auguſtini*, ſed tempore *Iuſti*, qui quartus fuit Cantiæ Pontifex, illuc directus eſt. Neſcientem geſta Anglorum docebunt, quod dico. Hoc intelligentes ſanctiſſimi ſedis Apoſtolicæ præſules ſubiectionem omnium epiſcoporum Angliæ ſucceſſoribus *Auguſtini* confirmarunt, ſicut priuilegia recitata teſtantur. *Gregorianam* vt dicunt conſtitutionem verbis ornantes ampliſſimis & liberalitate munifica proſequentes, eiuſdem ſedis arbitri, eiuſdem ſententiæ patroni. Æquúmque cenſent vt omnes Anglorum eccleſiæ ab eo loco mutuentur viuendi diſciplinam, à cuius fomite rapuerunt credendi flammam. Quis enim neſciat, quod à Cantia manauit *Chriſti* credulitas in Eboracum, & in cæteras Angliæ eccleſias. Porrò quod dicis potuiſſe beatum *Gregorium* ſi voluiſſet ſucceſſoribus *Auguſtini* confirmare dicto quod conceſſerat *Auguſtino*, verum omnino eſt nec poteſt ambigi. Sed quod quæſo præiudicium hoc Cantuarienſi ſedi affert? A ſimili cauſam proponam. Nam quando Dominus & ſaluator noſter *Ieſus Chriſtus* dixit beato *Petro*, *Tu es* Petrus *& ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & tibi dabo claues regni cælorum*, potuiſſet adijcere ſi voluiſſet, *eandem poteſtatem ſucceſſoribus tuis concedo*: verùm dicti prætermiſſio nihil reuerentiæ imminuit ſucceſſoribus *Petri*. Ibis ne his verbis obuiam? referes ne aduerſa? Enimuerò omnium Chriſtianorum conſcientijs eſt inclitum vt nihilo minus quàm beato *Petro*, ſucceſſoribus eius & minantibus attremant, & ſerenam dignitatem indulgentibus gaudenter applaudant. Eſtque tunc demum omnium eccleſiaſticarum rerum rata diſpenſatio, ſi ſucceſſorum beati *Petri* fuerit comprobata iudicio. Quid illud agit, niſi vis diuinæ liberalitatis per Dominum Ieſum à beato *Petro* in vicarios eius diffuſa? ergo de ſimilibus idem pronunciabis iudicium ſi dialecticam noſti. Præterea *quod valet in toto valet in parte: quod valet in maiori, valet in minori.* Romana eccleſia quaſi totum eſt omnium eccleſiarum, cæteræ eccleſiæ quaſi eius partes. Sicut enim quodam intuitu homo eſt genus indiuiduorum ſuorum, & tamen in vnoquoque indiuiduo ineſt totius hominis tota proprietas, ita quodam reſpectu ſedes Romana eſt genus, & totum omnium eccleſiarum; & tamen in vnaquaque eccleſia totius Chriſtianæ fidei tota regnat integritas. Ipſa eſt maior omnium eccleſiarum, & quod in ea valet, debet & valere in minoribus, vt poteſtas primi cuiuſcunque eccleſiæ principis in ſuccedentes dimanet, niſi ſiquid perſonaliter & nominatim excipiatur. Quare ſicut *Chriſtus* dixit omnibus præſulibus Romanis quod dixit beato *Petro*, ita quòd dixit *Gregorius* omnibus ſucceſſoribus *Auguſtini* dixit in *Auguſtino*. hinc conficitur, vt ſicut Cantia ſubijcitur Romæ, quod ex ea fidem accepit: ita Eboracum ſubijciatur Cantiæ, quæ eò prædicatores miſit. Iam verò quod allegas voluiſſe *Gregorium* vt *Auguſtinus* reſideret Londoniæ, fluctuat planè. Qui enim firmari poteſt, vt ipſe magiſtri ſui voluntati reſultans, in repulſam decretorum iret? Sed famæ tam multorum aſſenſu firmatæ derogare fidem refuto. Eſto enim vt aliâs migraret, quid ad me, qui Londinenſis epiſcopus non ſum? Nihil enim mea intereſt, niſi quòd vſus antiquitatis non patitur, ſi tu cum Londinenſi pontifice primatus honorem partiaris. Ea de re ſi, lite ſequeſtra, pace media negotium ventilari deſideres, pro mei iuris officio non deero recto iudicio. Succubuit tantis rationibus *Thomas*, & placitum ad moderationem transferens libenter conditioni conceſſit animum: vt vlterior ripa Humbræ fluminis eſſet principium ſuæ diœceſis, citerior eſſet limes parochiæ Cantuarienſis. Emicat *Lanfrancus* tripudio, & victrici cauſa fretus geſta ſcripto excepit, ne ſe præterirent, & laberentur recentia, & rerũ neceſſariarum poſteri fraudarẽtur notitia. modeſtè ſanè: vt nec ſcienda prætermitteret, nec dicendo efflueret, quod *in proprias laudes facetiari odioſa iactantia eſt*. Veruntamen ego conijcio nullum alium potuiſſe tantam dubietatem ad planum abſoluere quantalibet quis vigeret induſtria, & cui etiam ſuffragaretur ipſa, quæ *Lanfranco*, iuſticia. Erat enim tunc temporis in doctrina & mundi ſapientia famoſiſſimus, & quem venerabiliter ſuſpiceret *Alexander* Apoſtolicus: honoris maximum fuit indicium cùm Romam venienti ſequeſtrato illo Romani ſupercilij faſtu dignanter aſſurgeret, profeſſus, Hanc venerationem non ſe illius Archiepiſcopatui, ſed magiſterio literarum deferre. Quapropter ſe feciſſe quod eſſet honoris: illum debere facere quod eſſet iuſticiæ, vt pro more omnium Archiepiſcoporum Sancti *Petri* vicarij veſtigijs aduolueretur. Reddidit ille debitum tanti amoris expertus inſignia, vt

quæcunq;

quæcunque petenda putaſſet haud dubiè impetraret. Denique ambos itineris ſu Comites *Thomam* Archiepiſcopum Eboracenſem, & *Remigium* Epiſcopum Lincolnienſem baculis & annulis expoliatos; quòd primus eſſet filius presbyteri, Secundus pro auxilijs *Willielmo* venienti Angliam præbitis factus eſſet epiſcopus, diuinum munus bellicoſis laboribus nundinatus, precibus ſuis reſtituit officio. Papa enim pondus facti à ſe reijciens in eum conſiderationem transfudit, benè an ſecus fieret, redderet ipſe inueſtituras ſi vellet, ſi minùs, faceret quod commodum ſciret. Ita illi de manu *Lanfranci* baculos & annulos recipientes lætum ad patriam cum eodem moliti ſunt reditum. Nec minori eum amoris diligentia palpandum curauit *Gregorius Alexandri* ſucceſſor multa illius conſilio tranſigens, multa etiam domeſticis ſuis ignota illius conſcientiæ communicans. Sermonis huiuſcemodi veritati aſſiſtit epiſtola initio Papatus Angliam directa, quæ inter epiſtolas *Lanfranci* reperitur. Porrò *Willielmus* rex in omnibus ei aſſurgebat, aggaudebatque & ei & alijs, quos in bono feruore audiſſet, permiſitque ei concilia congregare, quorum vnius actio hæc eſt.

Anno Domini, milleſimo, ſeptuageſimo quinto. Regnante Willielmo *anno nono, congregatum eſt concilium in Londonia, præſidente* Lanfranco *Archiepiſcopo Dorobernienſi, conſidentibus ſecum* Thoma *Archiepiſcopo Eboracenſi & cæteris Epiſcopis. Roffenſis eccleſia per id tempus paſtore carebat.* Lindiffarnenſis *qui & Dunelmenſis Epiſcopus canonicam excuſationem habens concilio intereſſe non potuit. Et quòd multis retrò annis in Anglico regno vſus conciliorum obſoleuerat; renouata ſunt nonnulla, quæ antiquis etiam fuerant canonibus definita. Ex concilio igitur Toletano quarto Mileuitano atque Bracarenſi ſtatutum eſt, vt ſinguli ſecundum ordinationis ſuæ tempora ſedeant, præter eos, qui ex antiqua conſuetudine ſiue ſuarum eccleſiarum priuilegijs digniores ſedes habent. De qua re interrogati ſunt ſenes & ætate prouecti, quid vel ipſi vidiſſent, vel à maioribus atque antiquioribus veraciter ac probabiliter ipſi audiſſent, ſuper quo reſponſo petitæ ſunt inducia ac conceſſæ vſque in craſtinum. Craſtina autem die concorditer perhibuere, quòd Eboracenſis Archiepiſcopus ad dexteram Dorobernenſis ſedere debeat; Londonienſis Epiſcopus ad ſiniſtram.* Wenlanus *iuxta Eboracenſem, ſi verò Eboracenſis deſit, Londinenſis ad dexteram,* Wenlanus *ad ſiniſtram. Ex regula beati* Benedicti, *& ex antiqua regularium locorum conſuetudine, vt monachi proprium ordinem tenerent, & proprietate careant. Si quis verò cum proprietate inconfeſſus obierit, in cœmeterio non ſepeliatur. Ex decretis ſummorum Pontificum* Damaſi *&* Leonis, *nec non ex concilijs Sardicenſi & Laodicenſi, in quibus prohibetur epiſcopalis ſedes in villis exiſtere, conceſſum eſt regia munificentia, & Synodali authoritate Epiſcopis de villis tranſire ad ciuitates,* Hermanno *de* Schireburne *ad Salesberiam:* Stigando *de* Seleseia *ad Ciceſtriam:* Petro *de* Lichfield *ad Ceſtriam. Ex multis Romanorum Præſulum decretis, diuerſiſque ſacrorum Canonum authoritatibus, ne quis alienum Clericum, vel Monachum ſine commendatitijs literis ordinet, vel retineat. Ad comprimendam quorundam indiſcretorum inſolentiam ex communi decreto ſancitum eſt, ne quis in conſilio loquatur, præter licentiam à Metropolitano conceſſam, exceptis Epiſcopis, & Abbatibus. Ex decretis* Gregorij *maioris, & minoris vt nullus de propria cognatione vel vxoris defunctæ, ſeu quam cognatus habuit vxorem accipiat, quoad vſque parentela ex alterutra parte ad ſeptimum gradum perueniat. Vt nullus ſacros ordines ſeu officium eccleſiaſticum emat, vel vendat. Ne Sortes ſeu diuinationes ab aliquo exerceantur. Ex concilijs Heliberitano & Toletano decimo, vt nullus Epiſcopus vel Abbas, ſeu quilibet ex clero, hominem truncandum membris, vel occidendum iudicet, vel iudicantibus faueat.*

Interea cùm pater *Lanfrancus* omnibus virtutibus ſolidaret ingenium, componeret animum, tum eleemoſyna præcipuè: aiunt eius Prognoſticon fuiſſe: *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Quo ille accepto ab acclamantibus hilari vultu ad Dominum direxit, Certemus ergo mutua viciſſitudine, tu dando, ego diſpertiendo. Reſpondit cœleſtis pietas prædicabilis viri voto: affluebant-

affluebàntque ſibi tanta, quæ quantumlibet ambitum poſſent & explere, & vincere. Nec ille ſegnis erat in erogando, auaritiam familiare Longobardis vitium, ex ſua perſona propulſans, & decutiens. Et erat non inconſideratus dator, nec deperibat eius liberalitas, quam diſcretio, & animi condiebat alacritas: lúxque vultus eius non cadebat in terram, ſed erat accipienti gratiſſima, ſicut Sol mane nouo exoriens, qui diſcuſſis nubilis tranquillat ventos, & ſerenat aëra. Expendebantur ergo pauperibus panes, calcei, & prorſus quæ ad victum pertinent & veſtitum, denarij non dabantur maturiori tractatu, conſilio profundiori, quòd huius temporis vulgus ſuffarcinato etiam marſupio, ſicco concoquat ore famem. Et quaſi aliquid ſacroſanctum vitat dare pro victu nummum, ne debilitet numerum. Clericis egentibus, & monaſterijs immenſum quantum nummorum cumulat, plærúmq; verecundiores ad rogandum inuitans. Nec pudebat Archiepiſcopum altè ſuccinctum pauperibus cibos apponere, & tenuioris fortunæ ſcholares ad diſputationum pugnam committere. Poſt verba vtrique lęti abibant, dum & victor ſcientiæ præmium, & victus acciperet verecundiæ ſolatium. Edificia eccleſiæ, cui ſedebat, vorax flamma antè non multùm conſumpſerat, cumulabántque ruinam aggeres parietum, diſiecta tectorum. Ille deturbatis veteribus fundamentis ſuſcitauit in ampliorem ſtatum omnia: ignores maiore pulchritudine, an velocitate. Auxit enim bonæ voluntatis gloriam celeritatis induſtria. Et primò quidem monachos, tumultuarijs & anguſtis, pòſt elaboratis & magnificis ædibus incluſit. Iam verò ex abundanti eſt dicere quantum ibi ornamentorum congeſſerit, vel in pallijs, & ſacris veſtibus, in quibus cedente materia manus aurificum vincebat expenſarum precium, vel in diuerſi coloribus picturis, vel lenocinante ſplendore fucorum ars ſpectabilis rapiebat animos, & pulchritudinis gratia ſollicitabat oculos ad lacunaria. Poſſeſſiones omnes villarum, quæ vel anteceſſorum incuria, vel exactorum violentia aliena ingemiſcebant imperia, in ius domeſticum reuocauit, fauente rege, & manu tenente: adeò vt etiãab eiuſdem regis fratre *Odone* Baiocenſi epiſcopo, & Comite Cantiæ placito extorqueret, quod ille iniuſtè detinebat. Animus enim verſipellis, & fallax bona Cantuarienſis eccleſiæ inhiauerat, & profectò peſſum dediſſet, niſi *Lanfrancus* obſtaret. Prævalebat in eo animæ viuacitas, ſed & beatiſſimi *Dunſtani* in eum fauor effuſus. Nam quotieſcunque in talibus cunctabundus ne res malè vergeret ſuſpenſam differret ſententiam, aderat ille ſoporato detegens aduerſariorum argutias, & euadendi demonſtrans ſemitas. Quinetiam quondam ægrum, & cunctantis vitæ pertæſum in viſione, qua videretur cum eo luctam iniuiſſe, eripuit diſcrimini, reſtituit bonæ valetudini. Monachi Cantuarienſes, ſicut omnes tunc temporis in Anglia ſecularibus haud abſimiles erant, niſi quòd pudicitiam non facilè proderent, canum curſibus auocari, auium prædam raptu aliarum volucrum per inane ſequi, ſpumantis equi tergum præmere, teſſeras quatere, potibus indulgere, delicatiori victu, & accuratiori cultu fragilitatem neſcire, parcimoniã abnuere, & cætera id genus, vt magis illos conſules, quàm monachos præ frequentia famulantium diceres: hoc ille conſpicatus aliquandiu patientiam tenuit, nec comminus pauidos rancore auſteritatis exterruit. Sciebat enim artis artium, id eſt, regiminis animarum peritiſſimus *conſuetudinem à natura eſſe ſecundam, & repentina morum conuerſione teneriores exacerbari animos.* Quapropter blandis monitionibus per interualla temporis nunc illa, nunc iſta ſubtrahens cote virtutum rudes exacuebat ad bonum mentes, elimabátque ab ijs vitiorum rubiginem; & vndecunque malorum extirpabat plantaria, continuò ibi bonorum iaciebat ſemina. Nec priùs abſtitit, quàm adulterinis abdicatis fœtibus vltronei geniales virtutum adoptarent ſucceſſus. Sunt hodie ampliori, quàm vſpiam Angliæ, vt decet numero, religione Cluniacenſibus non impares. Plurimus ineſt ijs adhuc *Lanfrancus*, multa viri memoria, ingens in Deum deuotio, pulchra in aduenientes affabilitas manet, nec in æuum abolebitur communis in omnes, ſingularis in vnumquémq; illius charitas. Quòd nullum vnquam triſtem permitteret, ſed ſi quenquam ſubnubilum videret, ſtatim ſciſcitaretur cauſam & quæreret, cognitæ impiger mederetur. Vltroneus iuuenibus offerre denarios, quibus neceſſitudinum propriarum inopiæ occurrerent. Si autem datum fortuitò excideret, geminare, idque clam alijs eſſe præcipere. Prouidens prætereà per totam Angliam monachis: vt nec deplorarent, neceſſaria, nec claudicarent à regula.

Iámque

Iámque enim epiſcoporum liuor increuerat, volentium ab epiſcopalibus ſedibus monachos clericis immiſſis extrudere. Author huius factionis fuit *Walchelmus* Wentanus ad cætera bonus, ſed in hoc ad prauum conſilijs ſuſurronum flexus, plus 40. canonicos, cappis, & ſuperpellicijs ornauerat. Regem in ſententiam traxerat, & tantum morę in medio vt Archiepiſcopi conſenſum eliceret. Is quo minùs haberetur, nihil dubitandum. At ille auditum facinus exhorruit, & tot potentum excogitatas machinas, vt caſſes aránearum, ſolo intuitu diſſoluit. Quinetiam ne idem auderent poſteri, egit, vt *Alexander* Papa ſcriptis inhiberet: magnum id, & laudandum, vt quod ſedula ſanctorum benignitas tempore regis *Edgari* inchoauerit, iſte labefactari non permiſerit. Quamuis nunquam comparatione factum huius cum illorum facto penſitetur. Nam illi totius Angliæ magiſtri, arridente etiam rege facilè quod vellent efficerent. Iſte autem ſolus contra tot obſiſtentes rem profligauerit & vicerit, Abbatiam ſancti *Albani* per *Paulum* Abbatem, quem ibi conſtituit, in eum quo nunc eſt ſtatum peruexit. In Roffenſi epiſcopatu clerici ſeruientes vix ad quaternariũ numerum aſſurgere poterant, & ipſi quotidiani panis egentes. Hos per *Gundulfum* epiſcopum ſuſtentãs ſumptibus proprijs monachos ad quinquaginta introduxit, quibus villa magnifica data procurauit, vt non ſolùm non afficerentur inopia, ſed etiam victualium gauderent copia. Extra Cantuariam vrbem in Aquilonali parte lapideas domos omnibus egenis, in Occidentali parte regia valetudine fluentibus ligneas locauit, canonicis etiam apud ſanctum *Gregorium* regularibus inſtitutis, qui ijs diuina facerent officia, diuiſis pro varietate ſexuum habitaculis, ſumptibus prouiſis, miniſtris delegatis huiuſmodi tempore *Willielmi* maioris inſiſtebat operibus, non multas de his, quæ ab eo petenda putaſſet, repulſas paſſus. Nam ad cæteros minùs ciuilis, illi erat affectuoſus & dulcis, laboranti ergo iuſticiæ præbebat manum ne laberetur in præceps; cæterum multoties vitæ ſuæ tædium apud amicos ingemiſcens, coniectabatque & prædicebat ex præſentibus futurorum peſtem vir ſagacis animi, & æui maturus. Nec eum fefellit æſtimatio. Siquidem defuncto patre iunior *Willielmus* in regnum ſuffectus, cùm *Lanfrancum* parum ſibi conniuentem offenderet, ingentibus promiſſis iuris & æqui tenendi mollitum ad ſuffragium ſuum auertit. Sed poteſtate potitus, multíſque pro defectione principum penè omnium angoribus conflictatus promiſſa negligebat. Quapropter ſponſionis ab Archiepiſcopo admonitus turbidè reſpondit, Quis omnia poteſt facere, quæ promittit? His pertæſus non moras longas in luce traxit: Sed poſt annos 19. epiſcopatus febrim nactus, cùm medici conſulti neceſſariam potionem reſpondiſſent, priùs ſe confeſſione & viatico muniuit. Hinc poculo ſumpto, ſed in contrarium verſo efflauit, qualem ſemper optauerat exitum, ſortitus. hoc enim domeſticis cõfitebatur, ſe dominum deprecari, vt vel diſſenteria vel febri vrgente moreretur, quod hæ valetudines nec memoriam turbent, nec loquelam implicent. Vir cuius induſtriam prædicabit Cantia, cuius doctrinam in diſcipulis eius ſtupebit latinitas, quantum omnes anni durabunt. Nam ipſe pauca ingenij ſui monumenta reliquit, decretales epiſtolas, & præcipuam contra *Berengarium*.

POſt eum vacauit ſedes Archiepiſcopatus annis plus quatuor. Rex enim malorum ſuſurronum conſilijs, plus iuſto credulus omnes ſibi redditus annumerabat. Sed de talibus aliâs dixi, multum, vt decet, regiæ maieſtati deferens. Ad præſens nos aliud vrget opus, vt de ſucceſſore *Lanfranci* rerum ſeriem pertendamus. Quanquam non ſeriatim verba, ſed ſummatim facta executurus ſum, prono fauore domino *Edmero* cedens, qui omnia ita lucidè expoſuit, vt ea quodammodo ſubieciſſe oculis noſtris videatur. De *Anſelmo* eſt ſermo, qui in Auguſta ciuitate oriundus, quæ ſe primam tranſcendentibus Alpes exhibet, mediocritatem natalium in clariſſimam famam face virtutum ſuarum extulit. Puer literis inſtitit, pueritiam egreſſus nunquam vel laſciuiori aſpectu caſtimoniam turbauit. Patriam terram exeundi patris ira adoleſcenti occaſionem ingeſſit: quam cùm ille nullo poſſet lenire ingenio: ne domeſtica ſimultas in violationem naturæ tranſiret, abſceſſu fefellit ſuo. Euaſis Alpibus, cùm volutaret anxius animi quò tenderet, diuina dignatio fluctuantem ſerenauit, Normanniam ad *Lanfrancum* eundum, cum quo ſi moraretur, & patriæ neceſſitudine, & literarum ſomite incolatum leuigaret. Cùm ergo Beccum veniſſet, non aſpernan-

ter

ter a *Lanfranco* ſuſceptus, magnũ ei leuamentũ ad ſcholas regendas fuit. Adoleſcebat, interea virtus cũ ęuo, induſtria cũ ingenio. Iámq; vernans tempus ætatis meditabatur in robur iuuentutis ſerpere. Erat enim 27. annorũ cùm deſiderio monaſticæ religionis afflatus eſt. Nam etiam olim tenellus puer idẽ deſiderauerat, inſignes auſus in anguſto corpuſculo verſans. Petierat, & acceperat adeo grauis morbi incommodũ, quo parens vterq; perterritus Deo filiũ voueret. Tunc verò pluribus ſecũ ratiocinationibus agebat, quid pręſtaret, heremitã agere vel monachũ. Si monachũ, vtrũ cõduceret animæ diuiti loco, an tenui. Diues ſcilicet locus conferret otium pro vbertate redditũ, ſed auferret pęnitudinis tędiũ pro copia neceſſariorũ. Tenuis è contra pro laboribus laſciuiam excuteret, ſed pro debilitate viriũ multiplicaret ſuſurrũ. Item vtrũ melius eſſet monachũ fieri Becci, an alibi. ſi Becci, fruſtra ſe ingeniũ triuiſſe in literis, cùm nullus eſſet, ibi quẽ doceret, quòd quãlibet magnã ſcientiã fama *Lanfranci* obſcuraret. Si alibi, vbi pauci eſſent literis probati, ex ſolitudine, & ſingularitate ſcientiæ poſſe ſuperbiam generari. Has ratiocinationes ſecũ diù decoctas in amantis ſui *Lanfranci* ſinum cõpetenti euaporauit tempore. Ille ad *Maurelium* Rothomagenſem archiepiſcopũ referẽdũ cenſuit, quòd eſſet monachus, & quòd pro longęuitate religionis ſectarum omniũ diſcretus arbiter. Quid morer? Prolatis & diſcuſſis rationibus monachatus præfertur cunctis religionibus, quòd ſoli monachi viuant ſub alieno arbitrio, ſubſternantur obedientiæ, valefaciant voluntati proprię. locus Beccus eligitur: vbi temperato inter egenũ & ſuperfluũ vſu, nec labor frangeret, nec mollities eneruaret, vbi ſurgentẽ faſtũ in *Anſelmo* premeret *Lanfranci* comparatio. Monachi non eſſe, vt per doctrinã nundinetur famã, vt cupiditate glorię vendat literaturã. Fit ergo ibi monachus, & poſt trienniũ trãſlato *Lanfranco* Cadomũ, Prior ab *Herlewino* abbate inſtitutus eſt. In quo officio 15. annis vitã ſuam omnibus virtutibus excoluit, iuuenibus maximè intendens, quòd pro ętatis teneritudine poſſent vel induſtria ad bonũ, vel incuria ad malũ effigiari. frugalitati adeo inſueuit, vt tunc conſtricta vitalia, poſteriori tempore, etiamſi vellet, ampliori cibo aditũ negarent. Peculiaritatis vitiũ cùm in ſe voluntate, tùm in alijs prædicatione extirpabat, id eſſe ſolũ dictitans, quod Diabolũ ê cœlo, hominẽ ê paradyſo eliminauerat, quòd ipſi Dei præcepti tranſfugæ, voluntati indulſiſſent propriæ. Itaq; proprio mentis arbitrio indulgentiam auferens, nihil omnino exterius aggregabat omnis generis peccatũ adeò cauens, vt diceret, malle ſe eſſe ſine peccato in inferno, quàm cũ peccato in cœlo: Dictũ tunc plauſibus exceptũ, nunc intellectorẽ deſiderat, ſed aliâs quærẽdus expoſitor. Orationũ, & meditationũ eius inſtantiã indicat liber de his, ſpiritu ſancto, vt credimus, dictante conſcriptus, cuius ipſe affluentiã bibulis hauſerat medullis: Soliloquiorũ etiam ad ſe & allocutionũ ad Deũ libri, quibus cogitata omnium anteceſſorũ euicit, vel vt mitiùs dicã in vnũ aceruũ coegit. Credulitatem enim noſtrã, quã illi authoritate extorquere volunt, ille ratione roborat, quod credimus, ita eſſe, nec aliter eſſe poſſe, inuincibilibus approbans argumẽtis. diſcretione & patientia æmulorũ animos obtinuit, qui ſibi pręlatũ illũ dolerent. Sedulitate in defunctũ iuuenẽ cæterorũ omniũ ad bonũ accendit ignauiã, animauit induſtriã. Nec interea tacita in eius pectore ſine miraculis viuebat religio, ſed non paucis ſignis Deus viri gratiã exhibebat. cogitanti nocte quomodo Deus potuiſſet prophetis vno momento oſtendere præterita, præſentia & futura, idem munus collatũ. Recluſis enim â dormitorio in eccleſiã omniũ parietũ obſtaculis, vidit monachũ, cuius id curę erat, a lecto egreſſum funẽ ſigni tenere, quo monachos admoneret ſurgere. pudendorũ ſanies ſolo eius viſu in ſanitatẽ refloruit. lauatura manuũ eius in potu ſumpta leproſus luridam cutẽ exuit. Lãguidũ morti vicinũ, qui ſe videret a lupis immanibus circumſeptũ, belluinóq; rictu deuorandum, ideóq; clamores horrẽdos eijceret, aduentu ſuo fugatis hoſtibus placida quiete donauit. Alter à deſperato morbo per aquæ benedictæ, iactũ conualuit. tertius illecebras carnis eius benedictione euaſit: is fuit *Boſo* tunc iuuenis, poſtea Beccenſis abbas, qui cùm *Anſelmo* in libro, Cur Deus homo, loquitur. Qui iuuenis adhuc ab eo monachus fact⁹ recẽtis profeſſionis tędiũ patiebatur: veteris & deſuetę flãmę agnoſcẽs & ingemiſcẽs veſtigia. Quapropter patri ęſt⁹ ſuos confeſſus: hoc tantũ reſponſi accepit. De⁹ miſereatur tibi fili. Quo dicto, animæ patientis lux ſerena influens coagulũ vitiorũ extenuauit & depulit. Defuncto dehinc *Herlewyno* abbate amplius mun⁹ ſuſcepit *Anſelmus* ab omnib⁹ Beccẽſib⁹ in abbatẽ elect⁹: quãuis multis excuſationib⁹ refugere niteretur.

Hoc ille magis virtutibus inſeruit, de quibus par videretur aliquas perſtringere. nam xv. annis, quoque hoc officium exercuit: ſed quia eſt animus magis illa deſcribere, quæ ad eius Archiepiſcopatum pertinent, furabor, & pertranſibo locum hunc. Caſtigat enim & præcipitat dicendi moras ſuſcepti operis neceſſitas: ne reculcare videar, quæ clariſſimo præoccupata ſunt ingenio. Quamuis, ſicut in alijs dixi, non videatur abſurdum ſi virtutum eius & operum indicem texuero, vt qui ſpatioſa illa volumina non attigit, iſto inſtruatur compendio. Suſcepto ergo in alteram vitã *Lanfranco*, depræ-
dationes eccleſiarum vbique in Anglia, bonorum proſcriptiones exerceri. Mater eccleſiarũ in Cantuaria fiſco adiecta regio, annuis & ſæpe etiam menſtruis exactoribus vellicabatur. Tolerabilius enim propemodum videretur, ſi vnius, cui conſueſſet, perpetuum imperium ingemiſceret, quàm nouis & ſibi ſemper ſuccedentibus dominis ſubiaceret. Inter hæc apud epiſcopos ſilentium grande, nec erant canes, qui latrare valerent. Nulla vox credebatur dolori, * intra conſcientiam ſtrangulabatur iudicium ob vnius hominis metum. Nam quid attinet loqui, vbi loquendo irrites odium, nec vllum nanciſcaris emolumentum? Erat tamen ſpes nonnulla his malis poſſe imponi finem, ſiquando Cantuarienſem Archiepiſcopum viderent, qui eſſet os omnium, vexillifer præuius, vmbo publicus. Spargebaturque in vulgus rumor, haud equidem ſine mente & numine Dei, vt arbitror, *Anſelmum* fore Archiepiſcopum virum penitus ſanctum, anxiè doctũ, fœlicem futuram huius hominis benedictionibus Angliam. Huiuſmodi verba ad aures eius prolata continuerunt eum in Normannia totis 5. annis, quamuis crebrò cauſis ingruentibus vltra mare aduocaretur. Inuitabat ergo eum multorum neceſſitas, ſed retrahebat timor, ne famæ melioris oblitus raptari ambitione archiepiſcopatus putaretur. Poſtremò, cùm iam differre ſine diſpendio animarum nequiret, in Angliam nauigauit, conſcientiæ ſuæ puritatem domino ſacrificans. Cæterùm quid homines loquerentur, ipſi viderent, cùm quantum ſua intereſſet, eorum obloquia honeſta diu conuerſatione vitaſſet. Simul etiam rumor de eius archiepiſcopatu minas olim intentans longinquitate temporis detepuerat. Aduentus plures & rationabiles fuere cauſæ, ſed hæ præcipuæ: vt Abbatiam apud Ceſtrum firmaret, quam eiuſdem ciuitatis Comes *Hugo* monachis potiſſimùm Beccenſibus implere volebat; vt eundem *Hugonem* iamdudum languentem viſitaret, quanquam in ſupremis poſitus omnium in confeſſione ſupercilium recuſans *Anſelmum* expetebat, veteris amicitiæ pignus apud eum depoſiturus, ſi moreretur; vt prædiorum ſuorum vectigalia lenito interceſſionibus ſuis rege leuigaret. Et prima quidem continuò expediuit, tertium verò abſoluturus, curiam contendit. Nec molles, vt alij rimatus aditus, ſtatim vt venit ſanctitatis reuerentia in interiora admiſſus eſt. Data ſecreti copia, cuncta, quibus regem accuſabat fama, incunctanter aperuit, neceſſitates quoque ſuas modeſtè, allegans. Ille omnia negotia Beccenſis eccleſiæ ad arbitrium rectoris componens, cæterarum rerum amaritudinem cachinno diſſoluit, famæ licentiæ non ſe poſſe obuiare dictitans, cæterùm ſanctum virum non debere illa credere. neq; enim procaciore reſponſo exſufflare hominem tunc volebat, ſciens quanti eum pater & mater pendere ſoliti eſſent, dum adiuuerent. Nam & hoc in rege magnificum videri debet, quòd qui omnia pro poteſtate facere poſſet, magis quædam ioco eludebat, ad ſales multa extra iudicium animi tranſferens. Cùm enim ab Epiſcopis ei ſuggereretur, vt permitteret orationes per regnum fieri, quo Deus ei dignaretur inſpirare vt matrem eccleſiarum paſtore ſubleuaret: Reſpondit ludibundus riſu iram diſſimulans, Orate quod vultis, ego faciam quod placebit, quòd nullius vnquam oratio voluntatem meam labefactabit. Item cùm in conſeſſu procerum de *Anſelmo* haberetur verbum, vnus intulit, ipſum eſſe ſolum noſtro tempore nullius honoris cupidum: Tum ille ſubſannans, nec ait Archiepiſcopatus Cantuarienſis? quod cùm ei æquè a colloquente negaretur, affirmauit *Anſelmum* omnia pedibus, manibuſq; acturum, ſi modò vllius ſpei honoris illius conſequendi nanciſceretur ſpiritum. ſed per ſanctum inquit vultum de *Luca*, & ipſe & omnes Archiepiſcopatus competitores hoc tempore mihi cedent, quòd ego Archiepiſcopus ero. Talia frequẽter ingeminans, mox vim morbi grauem perſenſit, quo aucto poſt paucas horas decubuit. Ac tum fortè *Anſelmus* à tumultibus curiæ ſe remouerat, ſed pernicitate a rege directi nuncij concitatus, deſideranti præſentiam ſuam exhibuit, cuius confeſſione,

al. contra

ex

ex consensu episcoporũ susceptа, de peccatis dolentẽ instituit, vt virgã emendationis indicẽ per episcopos, qui tunc frequentes conuenerant, super altare vadẽ mitteret, viduatis ecclesijs pastores sufficeret, exules restitueret, vinculatos expediret. Facit ille omnia, nihilo remissiori deuotione quàm si à Deo iuberetur. vrgebat eum amarior valetudo, pœnasq; delictorum reposcere sperabatur. Tunc commodè ad circũstantes sermonẽ produxit ægrotus de consolatione Cantuariensis ecclesiæ, in episcopos eius rei considerationẽ transmittens. Plausu exceptũ est verbum, ibátq; clamor in cœlũ, bona, & salutẽ regi optantium. Transfunditur tamen in eũ consultationis dignatio, proniſq; mentibus in assensum regium pendetur, vt quem ipse dignũ pronunciaret, cuncti profectò susciperent. Ita ille cubito sese attollens, hunc ait sanctũ virum *Anselmũ* eligo, ingenti subsequuto fragore fauentium. Hoc audito securitatem *Anselmi* pectoris pauor hausit, simul & facies impalluit. Conantẽ super his excusationes moliri, in partẽ tulerunt episcopi: & primò quidem his verbis deliniunt. Gratularetur tempori, quod ipse Deus proculdubio administrasset, vt per eius Archiepiscopatum possent tot per Angliam mala recidi, perturbationibus omnibus dexter modus imponi. Pronũciaret ille, quod fieri in Dei rebus vellet, se non defuturos eius suffragio. Ille dominũ pro eis oraret, ipsi forensia, siqua essent, pro eo susciperẽt. Susciperet ergo benignè, quod diuinitùs regi feroci videbatur inspiratũ, ne omnium peruersitatum, quæ deinceps in regno emergerent, culpabilis esset. Talia iactaban t: sed ipse futurorũ præsagus, omnes eorum ratiocinationes leui responso exuit. Tanto ponderi se pro ætatis debilitate non esse cõgruum; præsumptuosum si iuuenis quilibet tantũ tentaret laborem, nedũ ipse cui sanguis heberet, & cuius vires æmula senectus carpsisset. Sæcularia negotia se nescire, quia nollet scire, quorũ occupationes, semper post monachatũ horruisset, liberũ affectans animũ voluptati sanctarũ scripturarũ intendere: velle illos dissonantia facere, vt aratrũ sanctæ ecclesiæ, quod in Anglia duo boues validi, & pari fortitudine ad bonum certantes, id est rex, & archiepiscopus Cantuariensis debeant trahere, nunc oue vetula cum tauro indomito iugata distorqueatur à recto. & ego, inquit, sum ouis vetula, qui si quietus essem, verbi Dei lacte, & operimẽto lanæ aliquibus possem fortassis non ingratus esse: sed si me cum hoc tauro coniungitis, videbitis pro disparilitate trahentiũ aratrũ non rectè procedere. Nullũ ergo de hoc facto emolumentũ habebitis, imo dũ timor vestra opilauerit ora, videbitis ecclesiam, cui inconsultè consulere vultis, viuo pastore carentem. Præterea, cùm sim alterius regni abbas, quàm indecens, & ambitione plenũ sit videtis, vt defraudẽ monachos, quibus tutelam: & archiepiscopũ exhonorẽ, cui professionem debeo. Eo instantiùs illi vrgere, & omnibus quæ obiecerat festinam medelã promittere. Rex quóq; nũciata sibi obstinatione repulsæ, per paternam & maternam amicitiam obtestari, ne suæ detrimento animæ, velit in sententia permanere. quin etiam omnibus ad eius pedes prouolutis, ipse quoq; in faciẽ concidit, nullisq; flectebatur heros lachrymis, nullis lactabatur promissis, adeo (vt postea sub obtestatione deitatis dicebat) tunc anxius, vt si voluntas Dei esset, mallet carere spiritu, quàm tanto curarũ fluctuare æstu: quin & monachos suos præsentes de suffragio lachrymabiliter appellabat, donec episcopi mutuò se cohortati, impetũ quasi in hostẽ coniurant. Itaq; pars à tergo, pars ab antè, eum ad lectũ iacentis impellunt. Arreptæq; manus digitos, quos in volã strictè curuauerat, erigere conantur: aliquantóq; labore cassato, quòd fortitudinẽ in viro susciтauerat ira, & dolor, vix indice leuato, cũ ille pro violentia voces dolentis exprimeret, baculũ pastoralem apposuere. Stringentes cõtinuò manũ ne abijceret, traxerunt potiùs, quàm duxerunt in ecclesiã, solennia pro more munia executi: & licèt læta vox omnium, *Te Deum laudamus*, canentiũ, diuerberaret auras: ille, nisu, quo poterat, clamabat, Nihil est, quod agitis, nolo, non consentio: Regressúsq; ad regẽ illũ propediem meliùs habiturũ dixit, se non consensisse violentiæ: Ideóq; omnia, quæ facta fuerant, de hac re in se in irritũ deduci posse, & debere. His dictis, comitatus magnatibus excedens curia, succesſit hospitio, lachrymas vbertim eijciens, multóq; dolore grauis. Tali ergo gestu internæ voluntatis interprete, magis * intendit decumbentis animos, vt statim iuberet ipsum pronunciari in vulgus archiepiscopũ, inuestiriq; omnibus, quæ ad ecclesiæ Cantuariensis spectant reditus. vrbem præterea Cãtuariæ, quam archiepiscopus *Lanfrancus* habuerat ex beneficio, isti concessit ex solido. Act. anno ab incarnatione Domini 1093. pridie Non. Martij prima Dominica quadragesimæ.

* *al.accendit*

Anſelmus igitur in prædia eccleſiaſtici iuris abijt, & rex diſcuſſa infirmitate conualuit. Impigrè enim quod inceperat, vrgebat, vt *Anſelmum* in Archiepiſcopatu firmaret; miſſíq; ſunt nuncij in Normanniam cum literis regis ad Archiepiſcopum Rothomagenſem, & monachos Beccenſes, qui liberam ei ceſſionem impetrarent. Illi quoq; rationem rei, quæ petebatur, diligenti lance penſantes, aliquantis controuerſijs prolatis, & euentilatis tandem conceſſerunt. Sed ſuſpendit ordinationem eius ſimultas inter ipſum & regem, irrepens huiuſcemodi de cauſa. Conuenerat eum rex fauorabilibus aſſentationibus, vt poſſeſſiones eccleſiæ *Chriſti*, quas ipſe abalienauerat, voluntaria dignatione in clientum ſuorum ius æternum tranſcriberet, qui illas poſt deceſſum *Lanfranci*, per eius donum inuaſerant: negauit *Anſelmus* infligere damnum eccleſiæ, cui ipſe nihil contuliſſet. Commota ex his principis bile, quod antè de pontificatu eius ſummo celebrabat ſtudio, dilatum, & pænè omiſſum: vnde egregia mens eius aſſurrexit lætitia, ſperans ſe omni prælationis defunctum munere, & in ſolitariam vitam transferendum. Iam enim Abbatiæ dato baculo deceſſerat per Rothomagenſem Archiepiſcopum *Willielmum* abſolutus. Solebátq; tunc, & ſæpè profiteri, quòd ad nullam prælationem valeret, niſi ad Prioratum clauſtri, quia & gauderet ocio, & alijs laboribus impar, linguam ad benedicendum promptam haberet. Veruntamen multo fluente tempore omnium querelis rex turbatus, quòd carentes rectore peſſum irent eccleſiæ, vix perſuaſit ei, vt ſuſcipiens Archiepiſcopatum conſenſu ſuo cunctorum roboraret deſiderium. Ingentibus autem promiſſis, quæ ipſas onerarent auras, effuſis, quæ hominem illicerent, tardantem impellerent, Regalia pro more illius temporis faciens principi, 7. Kal. Octobris, Cantuariæ aſſedit; ſed pridiè N. Decembris ab omnibus epiſcopis Angliæ ſolennia epiſcopalia ſuſcepit: fuitq; Prognoſticon eius, *Vocauit multos, & miſit ſeruum ſuum hora cœnæ dicere inuitatis vt venirent, quia parata ſunt omnia, & cœperunt omnes ſimul excuſare,* Nec multò pòſt rex mare tranſijt. Erant his diebus duo competitores Romani præſulatus, *Wibertus* & *Vrbanus*, ſummi ambo, & præſtantes viri, neutérque alteri pro perſona cedebat. Conſenſu dubio fluctuabat Anglia, in *Wibertum* tamen metu regis inclinatior. *Anſelmus* iamdudum *Vrbanum* in Papam ſuſceperat, ídque rege non abnuente exceperat, cùm ad Archiepiſcopatum eligeretur. Veruntamen cùm ille rediſſet in regnum, caſſus moliminis, quo meditatus fuerat fratrem prouincia ſpoliare, adijt eum Pontifex, petijtque licentiam Romam eundi pro pallio ſumendo à Papa *Vrbano*. Hoc dicto rex, vt ſemper calori pronus erat, nouas cauſas irarum inuenit: excitatúſque in malum pronunciauit, non rectam eum fidem, quam ſibi promiſerat, poſſe ſeruare, ſi ſua ſine licentia *Vrbanum*, vel quemlibet Papam appellaret. Differendum id ad frequentiorem conuentum reſpondit *Anſelmus*, ſerióque tractandum, vtrum ideò fidelitatem terreni Domini debilitaret, ſi vicarium ſancti *Petri* appellaret. Magnis ergo vtrinque motibus, magnis conſultationibus actum: erátque ratiocinatio regis huiuſmodi. Conſuetudo regni mei eſt à patre meo inſtituta, vt nullus præter licentiam regis appelletur Papa. Qui conſuetudines regni tollit, poteſtatem quoque, & coronam regni violat. Qui coronam mihi aufert, inimicitias, & infidelitatem in me agit. Reſpondebat *Anſelmus*, Dominus contrà ſapit, qui hanc quæſtionem duobus præceptis abſoluit, & enodem reddidit. Quid enim fidelitatis debeamus vicario beati *Petri*, ipſe docet. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam: &, tibi dabo claues regni cœlorum, & quæcunque ligaueris ſuper terram erunt ligata & in cœlis, &, quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta, & in cœlis,* & communitèr omnibus, *Qui vos audit, me audit, &, qui vos ſpernit, me ſpernit.* Et iterum, *Qui vos tangit, quaſi qui tangit pupillam oculi mei.* Porrò quid debeamus regi, aliâs declarat. *Reddite quæ ſunt* Cæſaris, Cæſari, *& quæ ſunt Dei, Deo.* Reddam ergo ſine offenſa in his, quæ Dei ſunt, vicario beati *Petri* obedientiam: & in his, quæ terrenæ dignitati domini mei competunt, fidele auxilium & conſilium pro poſſe meo non ſubtraham. In his exequendis omnes epiſcopi Angliæ Primati ſuo ſuffragium negarunt, partes agentes mercenarij, & libertatis profugi. Et quaſi parum id eſſet, omnem ei obedientiam, & ſubiectionem abnegauerunt. Incentor, & vexillifer factionis erat *Willielmus* Dunelmenſis epiſcopus, homo importunæ facundiæ, & ambitionis infeſtæ. Qui ſperaret Archiepiſcopatui intrudi *Anſelmo* depulſo: ideóque improbiùs

probiùs insistebat negotio, promiserátq; regi futurum sua solertia, vt cederet honori, sponte reddito annulo, & baculo. Sed ventilabat ingenium aduerso Deo, cùm omnia eius, & cæterorum consilia longis ambagibus volutata vno contudit responso. Si quis esset, qui probare præsumeret, quòd ideo fidem terreno negaret regi, quia appellaret vicarium beati *Petri*, esset ipse contrà paratus, cui, & vbi deberet, respondere. Eo magis illi animis labefactati, maiorem, quàm opinabantur animaduerterunt viro inesse prudentiam quòd sciret non debere Archiepiscopum Cantuariæ iudicari, nisi in consistorio Apostolici. Ita toto acumine limatorum in consilijs virorum inaniter aduersus eum, cui Deus aderat, certabatur. Nam quæcunq; dicenda putassent, inuenta statim ratione, sicut vehementi flatu casses araneorum dirumpebat; adeò immotus animo, & sollicitudinis vacuus, vt illis in partes secedentibus, & dicta sua huc, & illuc ponderantibus, ipse sopori ad parietem reclinatus indulgeret. Eodem vultu mente inconcussus, nec ira turbulentus, nec metu anxius, tranquillitatem animi, & ipse fatebatur, & faciei prætendebat hilaritas. Surrectum ergo in clamores, & furias, Dunelmensi episcopo palàm pronunciante, Eum qui ratione non possit compesci, debere vi opprimi. Reclamatum est à proceribus, qui multò magis quàm episcopi, ab iniurijs Archiepiscopi temperandum censebant. Denique iussi vt ei subiectionem abnegarent, prorsus refutarunt, dicentes se Christianos esse, nec velle in aliquo Archiepiscopi sui voluntati resultare. Id rex quamuis molestè tulisset, formidine tamen maioris tumultus, iram intra fauces repressit. Tùm quoniam sponsio episcoporum non benè processerat, in eorum reclinatur consilium, volens vt *Anselmus* priuatus baculo & annulo pelleretur regno. Sed cùm id vi nequiret obtinere, & ille, se quidem Anglia cedere, sed insignia, & nomen non reddere profiteretur, dilata omnia cum bona pace ab Idibus Martij, quæ tunc erant ad Octauas Pentecostes. Hoc illi iam vacationem meditanti, cùm proceres renunciassent, producto suspirio gemebundus retulit; Quanquam ex præteritis futura non nesciam, tamen ne omnia meo videar vrgere arbitrio, pacem amplector, quantum mea refert, ab ea non deuiaturus. Qui violator pacis extiterit, ipse, quantum ad Deum est, videret. Nec fortuitum dictum viri à veritate decidit. Naui ante præfinitum tempus multa ei impacta contraria, camerarius eius ad pœnam ante oculos eius abreptus, quidam, quorum consilijs potissimùm innitebatur, vltra mare fugati. Arguta malignitatis consilia, ad eius honoris detrimentum excogitata, & ad rem deducta. Nuncij duo, singulares versutiarum artifices ipso ignorante, & nihil minùs suspicante Romam missi, vt explorato vrbis statu agerent apud papam, vt pallium regi mitteret tradendum cui liberet. Strenuè illi, & impigrè, quæ iussi fuerant executi, Albanensem episcopum *Walterum* ex præcepto *Vrbani* papæ Angliam adducunt. Is Dofris appulsus, clam *Anselmo* curiam venit, ingentibúsque promissis animum *Willielmi* sitientem expleuit. Si *Vrbanus* in Anglia reciperetur ad papam, fore vt quæcunque rex petenda existimasset, ille priuilegio sedis Apostolicæ roboraret. Cæterùm ad causam Archiepiscopi nihil suffragij, nisi quòd rogatus vt eum expelleret, impossibile factu respondit, vt vir celebratissimæ sanctitatis, & scientiæ, & in præsulatum introductus legitimè, deturbaretur, nullius obnoxius culpæ. Continuò igitur edictum per prouinciam promulgatur, *Vrbanum* Apostolicum debere dici, & credi. Eo audito mirari *Anselmus*, cùm ecce frequentes episcopi ad eum missi venerunt: pertentatóque sensim homine, vtrum ad redimendam regis amicitiam esset infractior, cùm nihilo mutatum experirentur, quòd latebat aperuere. Dominum regem sua opera, & impensa pallium à Roma meruisse, suóque labore transegisse negotium, quod illi constaret multis marcis. Par esse vt tanto Principis beneficio, digno respondeat muneris officio. Ingemuit ille doli machinam in effectum deductam, dicta Episcoporum largis suspirijs excipiens, negauitque se quicquam propter hoc daturum, quia parui æstimaret beneficium, cuius amplitudinem ipsi tanti penderent. Per hoc Rex edoctus nullo modo mentis eius robur eneruari posse, vt in amicitiam suam cederet, salua dignitatis suæ magnanimitate vltro eam expetijt, & impetrauit. Datáque ei publicè potestate, vt per totum regnum Primatus sui ius

exerceret liberè, dies præfixa, qua Albanenſis epiſcopus cum pallio Cantuariam veniret, venienti, & ſacrum inſigne in vaſe argenteo deferenti vulgò applauſum, ab Archiepiſcopo nudipede, ſed ſacerdotalibus veſtimentis induto occurſum. Inde ſuper altare Domini ſaluatoris pallium aſſumptum ſacratus Pontifex beatis humeris composuit, & ad diuina celebranda proceſſit: erat tunc dies Dominica, 4. Idus Iunij, fuitque nonnullis ingenti miraculo, quòd idem euangelium illa die occurrit, quod antè Prognoſticon eius fuerat, *homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos, & miſit ſeruos ſuos hora cœnæ, &c.* Ita concordia inita, & rege vltra mare profecto, ſerena pacis tranquillitas toto illo anno ab animo *Anſelmi* curas depulit, & bonorum hominum leuauit ſollicitudines. Sed poſteriori tempore *Willielmo* reuerſo rurſus tempeſtas intonuit, rurſus procella odiorum inhorruit. Enimuerò ille fœlici lætus euentu, ſtatim in Walenſes contendit. Nam maxima Dei gratia omnibus eius conatibus occurrente, ita in omnibus vſus eſt placido alluſu fortunæ, vt videretur cum eo Deus beneficijs certare. Si pugnam adoriretur, opimas manubias referebat: ſi pelago impacato nauigare volebat, ſtatim venti furorem ponerent. Videbat hæc *Anſelmus*, & aggaudebat, ſperans illum propter tam affluentem gratiam quandoque liberam facere eccleſiam. Quocirca de Gualenſi expeditione reuerſum meditabatur leniter aggredi, ſed præuenit ille conuitijs per nuncium exagitando Archiepiſcopum, cauſatus militum, quos in hoſtem miſerat, paucitatem, & inertiam. Quo allato ſpes omnis emendationis apud *Anſelmum* obtorpuit. Dimiſit igitur nuncium reſponſione vacuum, ne reciprocis relatibus iurgiorum campus aperiretur. Sæuiebat credo, inſtinctu diaboli contra Pontificem fortuna; parabantúrq; in proximam curiam contra eum machinamenta. Quæ omnia petendo licentiam eundi Romam quaſſauit, & depulit; cùm priùs multis moliminibus voluntatem eius ſuper eccleſiarum ſtatum attentaſſet. Quocirca hæc communicaturus cum Papa, rogauit, vt dixi, licentiam pergendi Romam, bis térq; fruſtra. Intelligo enim, aiebat rex, licentiam interdicendam, cùm eum nullo graui peccato ſciam onerari, cuius à Roma petat abſolutionem, nec egere illius loci conſilio, cùm ei nullius ſcientiæ deſit copia. Magis certè dixerim, *Vrbanum Anſelmi* cedere ſapientiæ, quàm *Anſelmum Vrbano* indigere. Quod ſi pertinaciùs cœptis inſtiterit, omnem Archiepiſcopatum in meum fiſcum redigam. Tranſgreditur enim promiſſa ſua, quibus fidem ſuam aſtrinxit omnes conſuetudines ſeruaturum regni mei. Inſolitum eſt quippè mihi, vt quiſquam procerum meorum eat Romam, niſi meo potiſſimùm miſſu. Ideò vel iuret mihi ſe nũquam deinceps pro qualibet *oppreſſione ſedem Apoſtolicam appellaturum, vel euacuet regnum. Hæc, inquit, vos fideles mei dicite ſibi, & ſi videritis eum velle deſiſtere itinere, tunc vigorem curialis iudicij experiatur, quòd me toties inquietare non timuerit de re, quam ad ſummam perducere nolit. Contra hæc per nuncios *Anſelmus* agendum non ratus, ipſe ad regem ingreſſus, pro more dextræ illius aſſedit, habuitq; orationem ad hanc ſententiam. Quòd dicis me non debere ire Romam, quòd graui peccato caream, & ſcientia affluam, quamuis neutrum pro vero arrogem, tamen Dei libræ committo examinanda. Quod dicis me promiſiſſe, vt conſuetudines tuas ſeruarem, amplector, ſed conditiones requiro: cum exceptione enim dixi me ſeruaturũ illas duntaxat, quæ legibus Dei conſentaneæ, cum honeſtate eſſent conſtitutæ. Quòd dicis me fidem excedere, quòd præuaricatis conſuetudinibus tuis ſedem appello Apoſtolicam, cuſtodita reuerentia principatus tui, *non verum eſſet, ſi alter diceret: fidelitatem enim, quam tibi rex debeo, ex Dei fide habeo, cuius vicarius eſt ſanctus *Petrus*, cuius ſedem appello. Quòd dicis, debere me iurare, ne vlteriùs pro quauis cauſa Romam appellem, publicè pronuncio, quòd Chriſtianus princeps ab Archiepiſcopo ſuo tale ſacramentum exigit iniuſtè. Si enim ſanctum *Petrum* iureiurando abiurarem, negarem *Chriſtum*. Quando verò pro vlla re Chriſtum negauero, tunc tibi de petitæ licentiæ peccato ſatiſfacere non tardabo: forſitan autem me diſcedente procurabit Deus vt non diu res eccleſiaſticæ, ſicut minaris, tuis famulentur compendijs. Obſtrepunt dicenti rex, & proceres, illud maximè obiurgantes, nunquam in conſuetudinibus ſeruandis mentionem Dei fuiſſe, vel honeſti recti. Tum ille comi vultu, & pænè in riſum reſoluto dixit hæc verba eadem. Papé! Si nec Dei, nec rectitudinis mentio, vt dicis, facta fuit, cuius tunc? Abſit ab omni Chriſtiano

al. in preſſione

al. non verum eſſe alter diceret

no leges, vel conſuetudines tenere, & tueri, quæ Deo, & rectitudini noſcuntur eſſe contrariæ. hoc illi dicto quaſi malleo frontes impudentes reperculſi, demiſſione capitum, & vocis ſilentio iniuſtitiam ſuam teſtati ſunt. Nihil enim ille turbabatur, ſed quandocunque illi ſucclamarent, tacens rurſus ad caput ſententię impermotus reuertebatur. veruntamen non continuit rex animum, quin crudeles minas intorquens, diceret, non illum quicquam de regno ſuo exportaturum. At ille impauidus, pedes, (inquit) & nudus pergam; ſi equitaturas meas & veſtes veſtrûm eſſe quis affirmauerit. Puduit principem dicti, & rubore cinctus ora, non ita inquit volo, ſed vndecimo ab hinc die, cùm ad portum veneris, nuncio meo in portandis, vel dimittendis parebis. Iraſceretur alius, ſed *Anſelmus* imperturbatus manens benedictionem ſuam regi non abnuenti obtulit, præloquutus moleſtè ſe quidem, & ægrè iram regiam ferre: ſed ſi dignaretur intelligere ad commodum eius animæ viam inchoatam ſpectare. Subterfugerunt hoc negocium, ſicut & priùs Epiſcopi: quos cùm ille de ſuffragio conueniſſet, reſponderunt illum & religioſum & ſapientem eſſe. Pro ſapientia conſilio eorum non indigere: ſed quid faciendũ ſit, optimè ſcire: pro ſanctitate incunctantèr bonum exequi velle, & poſſe: ſed aduerſum dominum ſuum non poſſe aſſurgere, cuius gratia carere nollent pro honoribus, & parentibus ſuis, quos diligerent. Ille qui eſſet omnis labis mundanæ, & cupiditatis immunis, rem Dei, vt cæperat, perſequeretur, habiturus Epiſcoporum voluntatem tacitam, cæterùm vocis opem nullam. Quanquam ſi qua fides, ſi quis aditus meliori conſilio eſſet, præſtaret domi dulce confouere ocium, quàm patria & honoribus extorrem tanto indulgere labori. Ita omnes diſceſſere, ſoliſque duobus pœnitentiam, antequam mare tranſiret, petentibus benignus ignouit. Eorum nomina fuerunt *Oſmer* * Salesberienſis, & *Robertus* Herefordenſis. vna ergo die Cantuariæ commoratus, peram & baculum, ſolatia, & indicia itineris conſuetudine aſſumpſit. Inde Douerâm veniens, xv. diebus propter inclementiam venti, ibi contra votum retentus erat. Quo ſpacio nuncius, vt dicebatur, à rege miſſus contubernioque & conuiuio eius indefeſsè potitus cauſam aduentus ſecretam tenuit. Sed cùm iam proſperitas flatuum naues vocaret in altum, ille ex præcepto regis omnes bulgias, & manticas efferri coram, & expilari imperauit. Crudele, & miſerabile ſpectaculum Primatem Angliæ, caput totius religionis, & ſapientiæ, prædonis more exagitari. Sed cùm ſolummodò neceſſaria ſuppellex, & nihil pecuniarum inueniretur, ille qui venerat facti, quod inuitus fecerat, pœnitens, abire permiſit indemnem. Solutas naues Notus prouexit in ſalum, primò quidem ſegnitèr, adeo vt retorto flamine retro viderentur Angliam annare. Quod cùm præ dolore cordis ſiccis oculis nequiret pater videre, eleuatis in altum manibus auxilium cœlo detraxit. venti enim placatis animis conſtrauerunt æquora, & verſus Flandriam intenderunt carbaſa: ita naues flatu ſecundo ſulcantes mare, non multò pòſt Withſandum appulére. Primum hoſpitium illi cum monachis ſancti *Bertini* fuit: cætera fauor adminiſtrauit, omnibus certatim eum Epiſcopis, & abbatibus inuitantibus, & inuitum etiam detrahentibus. Ibat fama viri prænuncia, & dulci corda audientium afflabat aura. Quocirca quanto amore omnium ſuſceptus, quantis officijs delinitus ſit, conanti dicere ſuccumbit ſermo, & fatiſcit oratio, mira rerum conuerſione, vt honoratior eſſet in aliena prouincia, quàm fuerat ciuis in patria, Archiepiſcopus in Eccleſia. Ipſe Lugdunenſis Archiepiſcopus *Hugo* Legatus Apoſtolicus in Gallia magni nominis, & potentiæ, nec religionis egenus, vbi ad eum Lugdunum iter aduertere audiuit, alacriter occurrit, deuotè obſequutus eſt. Eius igitur conſilio ibi reſedit, totius cauſæ indices Romam *Vrbano* Apoſtolico mittens, valetudo ſubitanea flagitabat ocium ſimul & cõſilium. Videbatur interim Wibertinis prædonibus cedere. ferebat enim per omnium rumor ora veniſſe Archiepiſcopum Cantuarienſem ab Anglia, Romamq; tendere ad *Vrbanum* ſuffarcinatum pecunia, magnum eſſe quod ſecum ferat Archiepiſcopus Angliæ, quæ ſit Prouincia omnium fertiliſſima. His illi animos incenſi iam tum ſemitas omnes obſederant, anguſtias locorum occupauerant, ne quà elaberetur. Ingens domino ſuo fore commodũ, ſi prenderetur, qui *Vrbani* partium propugnator eſſet. Quare paſſus eſt ardores eorum ad tempus negata præda langueſcere, vt ſe opinione deceptos eſſe credentes, domum redirent: hoc conſilio fructum detraxit inſidiantibus, &

* *al. Schireburnenſis*

iam

iam redierat nuncius prȩcipiens ex parte Apoſtolici, vt remota omni excuſatione per obedientiam Romam veniret. Neſcius ille contraire obedientiæ, & de ſpe miſericordiæ Dei audentior viam inuaſit. Nam & vigor ſalutis refuſus audaciam ſuggerebat, & citra ſenium viridis, & cruda ſenectus benè adhuc labores patiebatur. Euaſis ergo Alpibus Romam incolumis venit, nullo ſuorum homine, vel iumento deſiderato; vno tantum in toto itinere tentatus diſcrimine, quod tamen fuit ſucceſſus & alimentum gloriæ. Dux ſiquidem Burgundiæ eadem, qua Wibertini ſpe raptatus, ad eum deprædandum inflatiore ſpiritu animatus erat: ſed vno tantum aſpectu eius emollitus, omnem exhalauit ſuperbiam, reſumpſit humilitatem. Adeo dulci intuitu, leni facie, placida canitie aſpicientem rapiebat, vt in quemcunque oculorum gratiam inijceret, ſtatim in amorem ſui alliceret. Ita cordis tumor duci per nebulonum verba conceptus eo viſo reſedit. Continuóque Pontificis exceptus oſculo benedictionem vltrò expetijt: aduocatóque vno ex magnatibus ſuis, (ſtipatus enim multis, cum maximo venerat tumultu) præcepit, vt eum ſecurè per terram ſuam deduceret: & non minùs ei quàm ſibi vbique ſeruiri faceret. Fœderata ergo amicitia diſcedit, ſæpiùs contra maledicos infrendens, & ingeminans eis odium Dei, qui ſibi perſuaſiſſent, vt perſequeretur Dei angelum. *Anſelmus* ergo ſecurus, Cluniacum, mox vt dixi, Lugdunum, inde Romam peruenit. Quem Apoſtolicus magnificè ſuſcipiens coram ſenatu ampliſſimis laudibus extulit. Illum eſſe totius latinitatis magiſtrum, in diſciplinis liberalibus, in religione parem non inuenirent: contumelias multas pro fidelitate Romana paſſum, tandem per plenas periculis, & mortibus vias ad ſe veniſſe, flagitare à ſe ſuffragium, cuius ipſe magis egeret conſilio. Talia *Vrbanus* iactabat: ſed *Anſelmus* pudore caput demiſſus ſilentium premebat. ſed vbi ſummus Pontifex laudum finem fecit, ille data copia cauſam ſuã omnem veracitèr allegauit. Pollicetur præſul, pariterq; ſenatus auxilium; ſcribuntur literæ *Willielmo* regi Angliæ: Iubetur *Anſelmus* omnibus ſuis reueſtiri. Statim enim vt ille mare tranſierat, Archiepiſcopatum totum ſuæ ditioni ſubſterni, & quæcumque antè ſtatuerat, in irritum deduci iuſſerat. Literarum reſponſum iubetur Archiepiſcopus circa Papam operiri. Sed non fuit animus diu ibi conſiſtere, quòd illius vrbis aër inſalubris eſſet peregrinis. Quocirca cuidam *Iohanni*, qui olim ſuus Monachus apud Beccum fuiſſet, ſed tum ab *Vrbano* abbas cœnobij ſancti Saluatoris, quod prope *Teleſinam vrbem eſt, inſtitutus, roganti ceſſit, vt in villa ſua Sclauia nomine, ęſtum ęſtatis vitaret. Ea villa in ſupremo montis vertice conſtituta, ideóque hinc inde veniente temperie refrigerata propè momentis omnibus peſtiferi nihil habet ſpiritus. Iuuabat itaque *Anſelmũ* captiuitas ſua, videns ſibi redditum, quod diu deſiderauerat ocium. Quapropter iamdudum reſides animos in Deum excitans, conſummauit ibi librum egregium, cuius titulus & materia eſt, *Cur Deus homo*; omnibúſque amori, & honori erat, adeo vt *Rogerius* dux Apuliæ, apud quem rex Angliæ illũ literis inſimulandum curauerat, ſpretis nænijs longè alitèr ſententiam ſuam in viri honorem trãsferret: Illi villas, illi caſtella, illi poſtremò quęcunq; placerent, offerens, tantum remanentia ſua terram ſuam beatificaret. Cùm circa Papam eſſet, in omnibus illi ſecundus in proceſſionibus, in ſtationibus habebatur: ad eum ſalutationes, ad eũ poſt Apoſtolicum munera commeabant. Audiebatur libentèr ab omnibus, fiebatq; quod iubebat, cùm diuinos intonaret ſermones. Quod maximę ſibi delectationi erat, fructũ ſcientiæ pronuncians eſſe, ſi cùm benè dicas, alius de doctrina tua profectum benè viuendi accipiat. ferebatur ergo magna cupiditate, vt Archiepiſcopatus depoſito faſce Deo poſſet intendere. Quod cùm ab Apoſtolico obnixè poſtularet, renuit prorſus: Immo, inquit, per obedientiã iubeo, vt vbicunq; ſis, nomen & honorem Cãtuarienſis Archiepiſcopi non deponas. *Delicati militis eſt antè bellum fugere: nec eſt religioſi, & cõſtantis animi citra vllã laſionem minis tantũ & terroribus cedere.* Tùm ille, obedientiã pater non refugio, nec plagas, quia & mortem ipſam pro Deo non horreo, niſi fortè animus meus mihi mentiatur. Sed quid inquit, ibi faciam, vbi non ſolùm vacillat, ſed iã omnis oppreſſa eſt iuſtitia? vbi ſuffraganei mei partes boni non modò propter timorem non adiuuant, verùm & propter fauorem impugnant. De his, reſpondit Papa, & talibus, geſtit animus in cõſilio apud Barũ agere, vbi & prȩſentiã tuam volo, & auxilium deſidero. Vt ergo ventũ ad conciliũ, Apoſtolicus ante corpus ſancti *Nicholai* cõſtratus,

al. Teſelniam

tapetibus,

tapetibus,& pallijs, ipse casula cum pallio amictus tribunal ascendit: cæteri cum cappis sedebant. omnibus ergo suum locum ex antiquo vendicantibus, *Anselmus* humilitate summus, quô poterat assedit. Exciderat animo summi Pontificis ingruente tumultu,vt ei locum delegaret. Sed erroris admonitus est,quæstionis necessitate à Græcis proposita,probare volentibus, Spiritum sanctum non nisi à Patre procedere. hanc ergo questionem dum expedire tentans, magis inuolueret,Græcis contrà non improbabilitèr occurrentibus, *Anselmi* recordatus exclamat, viuidæ vocis tonitruum,ędis capacitas, & turbæ multiplicitas ingeminant, Pater & Magister *Anselme* Anglorum Archiepiscope,vbi es. Ille vbi se vocari audiuit,in pedes constitit. Quem apostolicus compellans,nunc,inquit,magister opus est scientia,opus eloquentiæ tuæ operæ:veni, ascende huc, & defende matrem tuam Ecclesiam, quam Græci labefactare conantur. succurre ergo,quasi à Deo huc missus. Continuò cuncti astantes,& assidentes oculos & ora in eum conuersi,percunctari quis esset,annitentibúsque proximis ad consessum Apostolici leuatus,sedere iussus iuxta Romanum Archidiaconum, cui ante Papam sedere moris est, Includamus, inquit, hunc in orbe nostro,quasi alterius orbis Papam. Nec morātibus omnibus exposuit palam qui genus,vnde domo,cuius scientiæ, cuius facundiæ,quàm religiosus,quanta pro fidelitate Romanæ sedis passus esset. Dilatusq; in posteram diem quæstionis tractatus, quamuis *Anselmus* statim respondere non dubitaret. Sed sequenti die solito maturiùs cætu coacto promotus in editum, ita pertractauit quæstionis latera, ita penetrauit, & enubilauit intima, vt Latini clamore testarentur gaudium, Græci de se præberi dolerent ridiculum: Nullus porrò inops, & inanis scientiæ discederet. Sensus illius sermonis procedente tempore luculentèr digessit in libro de processione Spiritus sancti facto. Tunc verò vbi verbum absoluit, omnes in eum oculos,& ora conuersi, hic laudare fidem,ille scientiam,omnes eloquẽtiam. Sedato fragore, quem laus eius suscitauerat, intendens in eum summus Pontifex, ait, Benedictum sit cor tuum, & spiritus tuus,& os, & sermo oris tui benedictus. Nec mora, cùm consensu omnium roboratus in aliter sentientes fulmem excommunicationis intorsisset, ventilari de rege Anglorum sermo cępit. Proferuntur in medium scelera dictu horrenda, adijcitur contemptui humano cœlestis iniuria, quòd scilicet, bis, terque admonitus nihil correctionis exhibuerit. Quocircà cùm suffragio & clamore omnium Papa ad excommunicandum iam paratus esset, *Anselmus* genibus affusus eius, orat dilationem,& vix impetrat. Quæ res non mediocrem ei apud cunctos videntes peperit gratiam: eò quòd ostensione veræ sanctitatis vicisset famæ suæ gloriam. Quàm pulchrum erat,vt illi oraret veniam, à quo tantam exceperat contumeliam! Papa Romam regresso, comitatuíque eius adhęrente *Anselmo*, superuenit nuncius à rege directus, qui allegationes *Anselmi* eneruaret, obiecta crimina dilueret. Quanquam omnem verecundiam proiecerat, in immensum elatus, non multum curaret, quid de se diceretur. Legati hoc fuit verbum ad Papam coram Archiepiscopo. Miratur Dominus meus cur tibi vel in mentem venerit,vt *Anselmum* iuberes resaisiri. cùm illud ei incunctanter prædixerit, si sine permissu suo egrederetur Angliam. Accusat inquit eum Apostolicus de alia re? non,ait. Et pro hoc arripuisti,ait, tantum laborem huc veniendi, vt diceres Primatem ideo rebus suis omnibus expoliatum, quòd Apostolicum appellauit iudicium? Si ergo amas dominum tuum, matura reditum,& dic ei,vt si non vult excommunicari,citò eum faciat omnibus suis inuestiri. Et ne te de termino reddam suspensum, tertia hebdomada post Pascha ad concilium in hac vrbe celebrandum affer responsum: certè pulsator iam excommunicatus esset, nisi pulsatus intercessisset: perculsus ille tàm insperato responso, mysterium domini sui se illi secretò communicaturum respondit. Ardebat enim aliquid efficere, vt ampliorem locaret apud regem amicitiam. Itaque arte,qua peritus erat,negotium conficiens,singulos ambiendo muneribus, & pollicitationibus, regi terminum ad festum sancti *Michaëlis* obtinuit. Cunctatus est multùm ad id concedendum *Vrbanus*, quòd luctarentur in eius animo,*Anselmi* religio,& munerum oblatio. sed prævaluit tandem pecunia. Itane omnia superat,omnia deprimit nummus? Indignum factum,vt pectori tanti viri,*Vrbani* dico,vilesceret famę cura,Dei respectus cederet,& pecunia iustitiam præuerteret. Visum ergo est *Anselmo*, circa tam vænalem hominem expectationem

non

non perdere, ſed Lugdunum remeare. Sed enim licentiam impetrare non potuit, retinente Papa, vt inuidiam facti aliquo leuaret ſolatio. Fecit igitur eum manere ſecum, vſque ad concilium in Patriarchio, deditque ei domum iure hoſpitij perpetuo: Crebróque ad eum veniens ioca, & ſeria cum eo tranſigebat, vt vnam curiam non duorum diceres. Iámque aderat tempus concilij, omnibuſque Epiſcopis Gallicanis ſedes ſuas agnoſcentibus, nullóq; recordante aliquem Cantuarienſem Archiepiſcopum concilio Romano interfuiſſe, poſita eſt ei ſedes in corona, vt antea dixi, & in æternum ius ſibi, & ſucceſſoribus ſuis tranſcripta. In Eccleſia ſancti *Petri* erat concilium, ingens ſtrepitus aſtantium, multus concurſus venientium. Ideóque cùm decreta minùs audirent, præcipit Papa *Reingerio* Lucenſi Epiſcopo, vt vocali ſonoritate cuncta enunciaret in vulgus. Aſſurgit ille imperato muneri, nec clamor inceptus fruſtrabatur hiantem: ſed etiam longè poſitorum pulſabat, & penetrabat auditum. Multáque parte decretorum ediſſerta, repentè quaſi animo excuſſus, aliena, & quæ à negocio diſſidere videbantur, verba intulit. Sed væ: quid faciemus? præceptis ſubditos oneramus, & auxilium à nobis quærentibus nullum afferimus. Dolet hinc, & conqueritur totus mundus, quod caput omnium membris ſuis non conqueritur. Ecce quidam inter nos modeſtè ſedet & tacitè, cuius ſilentium clamor magnus eſt apud Deum, qui iam ſecundo anno Apoſtolicæ ſedis vigorem operiens, de omnibus ſuis iniuſtè ablatis quid quæſo excepit auxilij? *Anſelmus* eſt, de quo dico, Archiepiſcopus Angliæ, hæc dicens, virgæ quam tenebat, graui ad pauimentum illiſione, indignitatem rei exaggerare viſus eſt. Hic Papa in eum tendens, Abſiſte, inquit, moueri, frater *Reingeri*, procurabitur huic rei correctio. At *Reingerius* feruore ſpiritus actus, cùm dixiſſet: ita expedit, aut iuſtum iudicem res non tranſibit, rurſus interruptam ſeriem decretorum contexuit. Horum dictorum ſtupor affecit *Anſelmum*, cùm ſciret nec ſuorum, nec ſuis querelis *Reingerium* ad hæc commemoranda inductum fuiſſe. In hoc concilio Papa cum omnibus ſententiam excommunicationis vibrauit in Laïcos inueſtitores Eccleſiarum, & inueſtitos à Laïcis, & in taliter inueſtitos conſecrantes, & in illos, qui pro Eccleſiaſticis honoribus Laïcorum homines fiunt. Poſtero die concilij Archiepiſcopus iter retrogradum compoſuit: plurimíſque laborum iactatus periculis, per montuoſa, & ſaltuoſa loca Lugdunum contendit. Neque enim rectum tramitem tenere potuit, quòd ferebatur *Wibertus* pictore Romam miſſo imaginem eius in tabula pingi feciſſe, vt quocunque ſe habitu effigiaret, non lateret. Lugdunum ergo perueniens, ſolitam benignitatem *Hugonis* expertus eſt, vt proprius loci dominus, non vt peregrinus. Omnium ius intus, & foris antiſtes non roganti obtulit, & vt vellet coëgit, Primatum in confeſſu, amorem in occulto, reuerentiam in publico, officium in omnibus. Solari curas, partiri vel potiùs totos exponere honores: adeo vt Miſſas celebranti ſuffraganei loco ſeruiret, vbicunque ſermonem facienti ad pedes ſederet. vir magnanimus, & conſtans, qui auderet opes contemnere, fortunam prouocare. Fuit igitur ibi pater *Anſelmus* toto tempore quo ſuperfuere *Vrbanus*, & *Willielmus*. Nec multò pòſt vtrumque fata rapuere. Audita morte regis fudit lachrymas *Anſelmus*, amoris indices, pietatis interpretes, continuóque à nouo Rege *Henrico* inuitatus, Angliam aduentu ſuo dignatus eſt: vbi etiam proceres, qui à fide deficiebant, ſæpè ex voluntate regis conueniens multos ad rectum inuitauit. timebant conſcij cæteri, libera fronte & vuidis luminibus in eum intenti etiam acclamabant dicenti. Poſtremò cùm iam *Robertus* frater Regis appuliſſet, & multi diſceſſionem facere meditarentur, toto excercitu circumſtante locum editiorem aſcendens verba fecit ad populum. Quo quaſi claſſico excitata agmina elatis vocibus bona Regi, & fidem promiſerunt, ſi malorum ſub *Willielmo* iuniore inſtitutorum remiſſam faceret, ſi bonas leges ſanciret. Horum ille faciendorum omnibus *Anſelmum* vadem obtulit, & fidem in manu dedit. Ita omnes feruentiore ſpiritu in Regis fidem animati ſunt, vt ſi oporteret conſpiratis animis, & deuotis dextris in ferrum pro Rege ruerent. Quo vulgato *Robertus*, qui magis aliorum perfidia, quàm ſua fidens induſtria, venerat, deſtitit prœlio, deſciuit à negocio: & qui ſpe regnum præſumpſerat; obuijs manibus pacem amplexus in fraternæ neceſſitudinis amorem libentèr accurrit.

Veruntamen

Veruntamen cùm Rex more anteceſſorum ſuorum ab Archiepiſcopo hominium interrogaret,& ille pro excommunicatione Romæ facta differret, miſſi Romã ab vtraq; parte nuncij. Iubetur regi interim hominium facere, vel abſolutis morarum nexibus regno excedere. Quin potiùs reſpondit ille, inſpiciantur Apoſtolicæ literæ, & quod tenor earum continet, fiat. Redierant enim iam Roma nuncij,& caſſo labore,ſemitam triuerant, quòd *Paſchalis* Papa ſententiã anteceſſoris ſui inuicto robore tuebatur. Quid ad me de literis Apoſtolici ait rex? Iura regni mei nolo amittere. Procedente in contentionem ſermone, aſſeruit *Anſelmus* terram ſe non exiturum,ſed ad ſuam iturum Eccleſiam, conſideraturúmque quis ſibi, vel ſuis inferret violentiam: ita tunc diſceſſum,ſed poſterioribus diebus molliores ex parte regis virum conuenere literæ, vt pacato animo curiæ præſentiam ſuam exhiberet,futurum, vt habito inter ſe colloquio,omnis ſopiretur contentio. Non negat ille aduentum,ſi fortè Deus inſtinctu ſuo regalem contigiſſet animum. Rurſus igitur communi edicto,mittuntur legati Romam, qui tam dura prȩcepta tentent vel lenire,vel reſcindere. ex parte antiſtitis *Baldwinus*,& *Alexander* Monachi: ex parte regis,*Girardus* Archiepiſcopus Eboracenſis, *Herebertus* Norwicenſis, *Robertus* Ceſtrenſis Epiſcopi. Sed priores familiaris quoque cauſa vrgebat, *Girardum* pro adeptione pallij,*Herebertum* pro reſciſſione priuilegij Abbatiæ ſancti *Edmundi*, quod *Baldwinus* Abbas illi cœnobio per *Alexandrum* Papam multis laboribus acquiſiuerat. Id erat,vt Abbas illius loci nec Epiſcopo *Norwicenſi*, in cuius parochia eſſe cognoſcitur, nec vlli alij, niſi Primati Angliæ ſubijciatur. Hoc *Herebertus* depellere intendens, & pergens,ignoro quo infortunio ſocios relinquens, & deuia ſequutus prædonum manum incurrit. Sed,xl.marcis datis ſeruitutem exuit, libertatem viæ recepit: primò per omnem (quod dicitur) ſanctum iurare compulſus *Gwidoni*, (id nomen viro raptorum magiſtro) nihil ſe Romæ acturum, quod ad domini ſui *Anſelmi* Archiepiſcopi ſpectaret incommodum. Datis ergo nummis,raptim ſocios proſequebatur,liberiore ocio,quia leuiore marſupio. Coniuncti corripiunt viam, Papæque obtutibus præſentati, quicquid poterant promiſſis & muneribus agunt, vt regis voluntatem effectui mancipare poſſint: ſed nequicquam: ſtat ille inflexibilis, nolens, vt dicebat, ſtatuta ſanctorum patrum eneruare pro voluntate vnius hominis. Nihil ergo iſte labor profecit ad aliud,niſi vt lites conſererẽtur in regno, legatis inter ſe diſſidentibus. Nam rex Epiſtolam ab Epiſcopis ſibi allatam, quòd ſuæ voluntati refragari viderat,occulendam putauit. Cæterùm nuda verba foras extulit, quibus illi pro Epiſcopali veritate aſſerebant Apoſtolicum regis inueſtituras ęquinanimiter ferre, ſi cætera boni principis officia exequeretur. Ideò autem noluiſſe hæc literis videre,ne accepta occaſione,cæteri principes in eum inclamarent. Contrà Monachi palam clamitabant Apoſtolicis præceptis fraudem innecti conquerentes. Siquidem,& Epiſtola, quam *Anſelmo* attulerant, vulgò iam lectitabatur: in qua non ſolùm inueſtituras non concedere, ſed etiam ſtatuta *Vrbani* pertinacitèr probabatur *Paſchalis* vrgere, ſeruandaque monere. Strepebat igitur omnis aula murmure,non debere attendi Monachis,qui libentèr fucis veritatem obſcurent,dummodò Archiepiſcopo placeant. Epiſcopalem gradum, & ſermonem magni eſſe ponderis: Monachos ius in ſæcularium rerum teſtimonio perdidiſſe. at iſtud, inquit *Baldwinus*,ſæculare negocium non eſt. tùm proceres: probum, & prudentem te ſcimus virum, nec de illis eſſe, quæ maxima turba ordinem veſtrum malè viuendo infamat, ſed tamen & humana, & diuina exigit ratio, vt magis tribus Epiſcopis, quàm duorum Monachorum credatur teſtimonio. Diu ergo fluctuauit *Anſelmi* ſententia, quò vergeret:quòd & aduerſa fronte teſtimonium Epiſcoporũ refellere, videbatur ſuperbum: porrò epiſtolæ, quæ ſigillum Apoſtolicum prætendebat,non credere ſtultum. Confirmato animo reſpondit ad certitudinem facti cognoſcendam miſſurum ſe Romam. Interim illis, qui inueſtirentur,nec communionem ſuam negandam, nec benedictionem impartiendam. Erant electi *Rogerus* Cancellarius regis ad Salesburiam, *Reynelmus* Cancellarius reginæ ad Hereford. *Willielmus* etiam fuerat adhuc recenti poteſtate *Henrici* violenter ad Wintonienſem Epiſcopatum electus, nec electioni aſſentiens, immò eligentes aſperis conuitijs, & minis inceſſens. Sed regrediente *Anſelmo*,ab eo,& baculo paſtorali donatus,& in Eccleſiam eſt introductus. Quare ad illius benedictionem libens

bens aſſenſum commodabat. Ita rex paulò commotior *Girardo* Eboracenſi conſecrationis omnium munus iniunxit. Nec ille retractaſſet, ſi non illi electi altiore ratione refugiſſent. Quorum *Reinelmus* mox relato regi annulo, & baculo Epiſcopatu ceſſit. *Willielmus* non minùs niſi quòd annulum non reddidit. *Rogerus* prædicanda prudentia ita rem temperauit, vt nec regem irritaret, nec Archiepiſcopo iniuriam faceret. Ita cùm *Anſelmus* nullo modo deſiſteret, dicerétque ſe nec pro vitę ſuæ damno contra ſedis Apoſtolicæ definitiones acturum niſi ab eadem abſolutionis procedat remedium, omnis laboris procella ſuper eum cecidit. Cõuenitur à rege, & Epiſcopis, & magnatibus, vt ipſe Romam dignetur proficiſci, quod alij minùs egerant ſua preſentia ſuppleturus. Non careret effectu, quod vellet, quẽ ſedes Apoſtolica tanti pẽderet: impenderet modò hunc laborem patriæ quo pacem Eccleſię, quo dignitatem repararet imperij. Iſte precibus flecti non neſcius, ne omnia ſuo tantùm videretur præſumere arbitrio, conſenſit; iturum ſe, ne cunctorum voluntati deeſſet: quanquam legatorum penuria eos ad vnum ſenem annis grauem, corpore debilem adegiſſet; ſcirent tamen nihil ſe Apoſtolico ſuggeſturum, quod anteceſſoris ſui gloriam abrogaret, ſtatuta effringeret. Tu tantùm, inquit vade, & in Apoſtolici præſentia, Legato ſi vera dicat teſtimonio tuę authoritatis adſtipulare. Conſenſu accepto diſceſſum eſt ab inuicem. *Anſelmus* continuò proſperis flatibus maxima pericula tranſuectus bona etiam fortuna terrenum iter Romam vſque emenſus eſt. Vbi Apoſtolico fauore, & ſenatoria frequentia exceptus paucis diebus ſilentio, & quieti indulſit iubente Papa. Cúmque vires reſumpſiſſet ocio, die conſtituto palatium Lateranenſe ingreditur. adeſt & nuncius, qui paucis diebus aduentum eius pręuenerat, notus iam Romę *Willielmus* de Warlewaſt, electus Exonienſis Eccleſiæ. Is omnes impendens eloquentiæ vires, cauſam regis perorabat, vt ei omnes paternæ, fraternæq; conſuetudines redderentur, Angliam peculiarem eſſe Romanæ Eccleſiæ prouinciam, & ei tributa quotannis penſitare, regem ſicut munificum, ita magnamimum. Dedecus ei, & videri, & eſſe, ſi anteceſſorum ſuorum iura perderet, quos ipſe & animi magnitudine, & opum affluentia longè præiret, & premeret. Prouideret itaque Papa regis honori, conſuleret ſibi quem non dubitaret magno fructu emungendum pecuniæ, niſi putaret abſtinendum canonum ſeueritate. His & alijs ad cauſam valentibus dictis traducta eſt in ſententiam Romana curia obnixis fauoribus regis, vota debere impleri pronuncians. Silebat intereà Pontifex vterque, perorantis ampullas, & adulantium fumos prudenter attendens, latentèr irridens. Tum Legatus putans illorum taciturnitatem eſſe conniuentiam, ſecurus erupit. Plurima hìc inde poſſunt agitari verba, ſed hæc eſt ſumma, quòd dominus meus nec pro amiſſione regni patietur ſibi Eccleſiarum inueſtituras auferri. Nec ego, inquit Papa, pro capitis mei redemptione eum inueſtituras permittam impunè habere. huiuſcemodi dicti tenore conuerſæ fautorum linguæ, & in diuerſa mutatæ: Benedicta, inquiunt, cordis tui conſtantia, benedicta oris tui loquela. Legatus confuſus obticuit: effecit tamen vt nonnullæ conſuetudines patris regi laxarentur, ipſóque interim ab excommunicatione, quòd aliquos inueſtierat immuni, inueſtiti authoritati canonum ſubiacerent: eorum ſatisfactio *Anſelmi* commiſſa iudicio. Qui cùm remeandi licentiam accepiſſet, alter reditum excuſauit, dicens ſe voti reum eundi ad ſanctum *Nicholaum*. auerſabatur dicto intentio. Nitebatur enim, vt quoquo modo Papam à ſententia traduceret. Quod vbi ad nihilum tendere vidit, compendiario tramite Archiepiſcopum ad Placentiam anticipauit. Aliquantis ergo diebus communitèr perrectum. Sed cùm eos viæ ſepararet diuortium, ille quod antè celauerat aperuit, dicens, Mandat tibi dominus meus, quòd ſi ſic te ſibi exhibueris, ſicut anteceſſor tuus exhibuit ſe patri ſuo, libentèr volet aduentum tuum in Angliam: ſin minùs, prudenti loquor, ſcis quid ſequatur. Ita *Willielmus* citatò Angliam, *Anſelmus* Lugdunum contendit. Indeq; miſit literas regi ſuper veritate dictorum *Willielmi* exculpenda. Epiſtolarum ſeriem, quæ in immenſum porrigitur, Apoſtolici ad regem, & *Anſelmi* ad regem, & regis ad *Anſelmum*, hìc non placuit intexere, volentibus legere liber *Edmeri* copiam faciet, quas ideo vir ille appoſuit, vt nullus eum mendacij carperet, & vt ipſe inuictum robur dictorum aſſumeret. effluebat enim ocio, vtpote ſolius *Anſelmi* geſtis enucleandis intentus. ego maius opus moueo, & in multorum geſta conor, ideoq; neceſſaria tantùm

tùm libans, faſtidio lectorum mederi meditor. Rex ergo Archiepiſcopatum ſaiſiuit, propenſiori tamen modeſtia, quàm frater, vt res Eccleſiaſticas non extraneis, ſed ipſius Archiepiſcopatus hominibus adminiſtrandas delegaret. At verò *Anſelmus* Lugduni reſedit anno integro, & menſibus quatuor. Quo toto tempore nihil ab Apoſtolico, niſi perſuaſorias literas, nihil â rege niſi dilationum cauſas obtinuit. Ibant enim crebrò Romam regales nuncij, redibántque inefficaces, niſi quòd moras quaſdam impetrabant, quæ protelarent boni viri exilium, emendandis rebus afferrent impedimentum. Quapropter proſpiciens quo loco rerum ſuarum fortuna ſtaret, fœcundum pietate pectus ad vltionem tandem concuſſit, excommunicationem in regem meditatus. Quod dum ex reſcripto ſororis ſuæ *Adalæ* Bleſenſis Comitiſſæ, regem ipſum non latuiſſet, precibus exegit, vt Normanniam, vbi ipſe Rex erat, *Anſelmus* cum ipſa Comitiſſa veniret. Venit, & rege multùm fauente de omnibus ſuis reſaiſitus eſt: ſed eius in Angliam tranſitus ideo dilatus eſt, quia nolebat communicare cum inueſtitis. Rex igitur Angliam, ille Beccum diuertitur. Directi Romam Legati *Willielmus* de * Warlewaſt, & *Baldwinus* Monachus controuerſiam tot annis agitatum ſingulari probitate ſedarunt. Conceſſit ſiquidem Papa, vt Rex homagia de electis acciperet, ſed nullum per baculum, & annulum inueſtiret. Dum autem nuncij morarentur crebræ ad *Anſelmum* ex Anglia ferebantur querelæ, de ſceleribus vbique nimiùm pullulantibus, rogabatúrque reditum accelerare, ab Epiſcopis præſertim, quos iam ſcelera ipſa pigeret. Nam & presbyteros concilij Lugdunenſis violatores (quod ante abſceſſum *Anſelmi* celebratum fuerat) præsbyteros inquam, qui poſt concilium mulierculas domibus ſuis vel introduxerant recentes, vel reuocauerant veteres, Rex diſcrimine pecuniæ mulctare meditabatur. Id verò *Anſelmus* ferendum non arbitratus, regi ſcripſit vt ab hac exactione temperaret. Quòd Eccleſiaſticorum miniſtrorum vitia Epiſcoporum non ſæcularium corripi debeant inſtantia. Ille, qui ſua prudentia conſilio Mellentini Comitis *Roberti* iam in omnibus defæcatus maturuerat, conſilia ſalutaria dignantèr accepit: Lenitèr reſcripſit, venturum proxime Normanniam, ſi quid deliquiſſet in his & alijs, per eius emendaturum obedientiam. Cùm ergò Roma rediſſent nuncij, non multas ipſe moras aucupatus apud Beccum *Anſelmum* conuenit. Itaque omnia, quæ illos hactenus in diuerſa trahebant, tunc per Dei gratiam prolata & ſedata. Eccleſias ſiquidem, quas *Willielmus* frater eius cenſui ſubiecerat, ipſe in manus *Anſelmi* liberas reddidit: & ſe de his nil accepturum, quamdiu paſtore carerent, promiſit. damnum presbyterorum, qui pecuniam dederant ita ſarciuit, vt toto triennio ab omnibus functionibus vacarent: qui dare ſuperſederant, vlteriùs nihil darent; omnia de Archiepiſcopatu ſublata, cùm Angliam rediſſet, redditurum vadimonio dato pollicitus eſt. *Anſelmo* ergo fœlicibus auris Angliam euecto, bona ſpes quam de illo prouinciales habebant, minimè deſiderantes fefellit. Siquidem ſtatim firmarij Eccleſiarum eiecti, ſymoniaci damnati, pellicatus presbyterorum inhibiti, amplexus conſanguíneorum deturbati: pluráque in hunc modum illicita, quæ antehac impunè vagabantur, caſtigata. Acceſſit ſerenitati temporum fœlicitas regis, â quo tunc temporis in Normannia *Robertus* frater ſuus captus & in vincula coniectus eſt: multique alij, quos vel iam pro importunitate oderat, vel pro rebellione timebat: videbaturque debitum talionem rependere fratri, quòd illum quieto regno ſollicitauerat: ſimulque mentiebatur illum minùs habilem ad gubernandum Rempublicam pro lenitate ingenij, quòd videret Normanniam ſuam, genialem amborum patriam ab improbiſſimis graſſatoribus vaſtari, nec noſſet tueri. Huius ergo victoriæ gaudium Rex *Anſelmo* confeſtim literis enunciauit ſuis: quas hîc apponere videtur non extraordinarium, propter vnicum deuotionis regiæ inſigne. *Henricus* Rex Anglorum *Anſelmo* Cantuariæ Archiepiſcopo, ſalutem & amicitiam. *Paternitati & ſanctitati veſtræ ſignificamus* Robertum *Comitem Normanniæ cum omnibus copijs militum & peditum, quos prece & precio coadunare potuit, die nominata & determinata mecum ante* Tenebrachium *acriter pugnaſſe: ſed tandem ſub miſericordia Dei vicimus, & ſine multa cæde noſtrorum. Quid plura? diuina miſericordia ducem Normanniæ, & Comitem Moretonij, &* Willielmum *Criſpinum, & Willielmum de Ferens, &* Robertum *de* Stuteuilla

al. Warelwaſt

reuilla *senem, & alios vsque ad 400 milites, & decem peditum in manus nostras, & Normanniam dedit. De illis autem, quos gladius peremit non est numerus. Hoc autem non elationi, vel arrogantiæ, nec viribus meis, sed dono diuinæ dispositionis attribuo. Quocirca, pater venerande, supplex & deuotus genibus tuæ sanctitatis aduolutus te deprecor, vt supernũ iudicem, cuius voluntate & arbitrio triumphus iste gloriosus & vtilis mihi contigit, depreceris, vt non sit mihi ad damnum & detrimentum, sed ad initium bonorum operum & seruitij Dei, & ad sanctæ Ecclesiæ Dei statum tranquilla pace tenendũ & roborandũ, vt amodò libera viuat, & nulla cõcutiatur tempestate bellorum.* Hinc est contemplari quanta materia boni in regis pectore fuerit, si quis tam ingenuæ fidei scintillas fomento verborum animaret, & in maiores vires bonis admonitionibus excitaret. Venit igitur rex sublimi trophæo splendidus, & triumphali gloria Angliam inuectus inuestituraſque Ecclesiarum *Anselmo* in perpetuum in manum remisit: eodem concedente, vt propter hominium regi factum nullus arceretur â benedictione. Consecrati sunt ergo Cantuariæ quinque Episcopi ab *Anselmo*, die qui fuit quartus Idus Augusti: *Willielmus* ad Wintoniam, *Rogerus* ad Salesberiam, *Reinelinus* ad Hertfordum, *Willielmus* de Warlewast ad Exoniam, *Vrbanus* ad Clamorgan. Erant & ibi assistebant primæ sedis suffraganei, *Girardus* Eboracẽsis, *Richardus* Lincolnienſis, *Iohannes* Bathonienſis, *Herebertus* Norwicenſis, *Robertus* Cestrenſis, *Radulphus* Cicestrenſis, *Ranulphus* Dunelmenſis. Ita per reuerendum *Anselmum* libertas Ecclesiarum redijt, pax serena insulsit. Cæterùm de decretis conciliorum ab eo celebratorum nihil attinet dicere, cùm omnia iam obsoleta sciantur deperisse; vnde non casu factum, sed diuino sensu putatur, vt & in eius consecratione, & in pallij susceptione legeretur, *Misit seruum suum hora cœnæ, &c.* In nullo enim ei efficaciter obtemperatum, sed omnibus penè prætenta excusatio, quæ vel prædicando docuit, vel interminando prohibuit. Sed ad exemplum serui Euangelici, qui bino exitu de non inuitatis nuptiale impleuit triclinium, ipse bino ab Anglia excessu multa lucra animarum prædicando euexit ad cœlum. Veruntamen ne studioſos rerum fraudare videar, leue iudicabo in describendo concilij textu operam perdere.

Anno Dominicæ incarnationis millesimo centesimo secundo, quarto autem præsulatus *Paschalis* summi Pontificis, tertio regni regis glorioſi *Henrici* Anglorum, ipso annuente, cõmuni consensu Episcoporum, & Abbatum, & principum totius regni, adunatum est concilium in Ecclesia beati *Petri* in Occidentali parte iuxta Londoniam sita: in quo præsedit *Anselmus* Dorobernenſis Archiepiscopus, & Primas totius Brittanniæ, considentibus venerabilibus viris, *Girardo* Eboracensi Archiepiscopo, *Mauricio* Londinenſi Episcopo, *Willielmo* Wintoniæ electo Episcopo, alijsq; tam Episcopis quàm Abbatibus. huic conuentui affuerunt, *Anselmo* Archiepiscopo petente â rege, primates regni, quatenus quicquid eiusdem concilij authoritate decerneretur, vtriusque ordinis concordi cura & sollicitudine ratum seruaretur. Sic enim necesse erat, quia multis retro annis synodali cultura cessante vitiorum vepribus succrescentibus, Christianæ religionis feruor in Anglia nimis refrixerat. *Primùm ergò ex authoritate sanctorum patrum symoniacæ hæresis surreptio in eodem cõcilio damnata est, in qua culpa inuenti depositi sunt:* Guido *de Persora*, & Wymundus *de Tauistoc*, & Aldowinus *de Rameseÿ*, *& alij nondũ sacrati, remoti ab Abbatijs suis: scilicet*, Godericus *de Burgo*, Haymo *de Cernel*, Egelricus *de Middeltone. absque symonia verò remoti sunt ab Abbatijs suis, pro sua quisq; causa.* Richardus *de Heli*, & Robertus *de sancto* Edmundo, *& ille qui erat apud Michelney. Statutum quoq; est, ne Episcopi secularium placitorũ officium suscipiant: & vt non sicut Laici, sed vt personas religiosas decet, ordinatas vestes habeant: & vt semper & vbiq; honestas personas habeant testes conuersationis suæ; vt archidiaconatus non dentur ad firmam: vt Archidiaconi sint diaconi: vt nullus Archidiaconus, presbyter, diaconus, canonicus vxorem ducat, aut ductam retineat. Subdiaconus verò quilibet, qui canonicus non est, si post professionem castitatis vxorem duxerit, eadem regula constringatur. vt presbyter quamdiu illicitam conuersationem mulieris habuerit, non sit legalis, nec missam celebret, nec si celebrauerit, eius missa audiatur. vt nullus ad subdiaconatum aut supra ordinetur sine professione castitatis. vt filij presbyterorum non sint hæredes Ecclesiarum patrũ suorum. nec quilibet clerici sint secularium præpositi vel procuratores aut iudices sanguinis. vt presbyteri non eant ad potationes, nec ad pinnas bibant, vt vestes clericorum sint vnius coloris, & calceamenta ordinata. vt Monachi vel clerici, qui ordinem suum abiecerunt,*

abiecerunt, aut redeant aut excommunicentur. vt clerici patentes coronas habeant. vt decimæ non nisi Ecclesijs dentur. ne Ecclesiæ aut præbendæ emantur. ne nouæ capellæ fiant sine consensu Episcopi. ne Ecclesia sacretur, donec prouideantur necessaria & presbytero, & Ecclesiæ. ne Abbates faciant milites, & vt in eadem domo cum Monachis suis dormiant & comedant, nisi aliqua necessitate prohibente. ne Monachi pœnitentiam cuiuis iniungant sine consensu Abbatis sui, & quòd Abbates sui de hoc eis licentiam dare non possunt, nisi de eis, quorum animarum curam gerunt. ne Monachi compatres, nec Monachæ commatres fiant. ne Monachi teneant villas ad firmam. ne Monachi Ecclesias nisi per Episcopos accipiant, neque sibi datas ita expolient suis redditibus vt presbyteri ibi seruientes in his, quæ sibi & Ecclesijs necessaria sunt, penuriam patiantur. vt fides inter virum & mulierem, occultè & sine testibus data de coniugio, si ab alterutro negata fuerit, irrita habeatur. vt criniti sic tondeantur, vt pars aurium appareat, & oculi non tegantur. ne cognati vsque ad septimam generationem copulentur, vel copulati simul permaneant, & si quis huius incestus conscius fuerit & non ostenderit, eiusdem criminis se participem esse cognoscat. ne corpora defunctorum extra parochium suam sepellenda portentur. vt presbyter parochiæ perdat, quod illi inde iustè debetur: ne quis temeraria nouitate corporibus mortuorum, aut fontibus, aut alijs rebus, (quod contigisse cognouimus) sine Episcopali authoritate reuerentiam sanctitatis exhibeat. ne quis illud nefarium negotium, quo hactenus in Anglia solebant homines sicut bruta animalia venundari, deinceps præsumat. Sodomiticum flagitium faci-
*entes, & eos in hoc voluntariè *viuentes, in eodem concilio graui anathemate damnati sunt,* al. iuuantes
donec confessione & pœnitentia absolutionem mereantur. Qui verò in hoc crimine publicatus fuerit, statutum est, siquidem fuerit persona religiosa, vt ad nullum amplius gradum promoueatur, & si quem habet, ab eo deponatur; si autem Laicus, vt in toto regno Angliæ legali suæ conditionis dignitate priuetur, & ne huius criminis absolutionem, his qui se sub regula non nouerunt, aliquis nisi Episcopus deinceps facere præsumat. Satutum quoque est, vt per totam Angliam in omnibus Ecclesijs, & in omnibus Dominicis diebus excommunicatio præfata renouetur. Perseuerauit ergo in *Anselmo* ad exitum vitæ inuictus vigor, pietatis feruor. Excessit anno incarnationis Dominicæ millesimo * centesimo nono, regni *Henrici* nono, ętatis suæ sexagesimo sexto, Pontificatus decimo sexto: sepultusque primò ad caput prædecessoris sui *Lanfranci*, posteà dignius mausoleum in Orientali porticu accepit: vir qui omnes, quos quidem viderimus, sapientia & religione præstaret. Adeò peccatorum extorris, vt viro veracissimo, mihique notissimo dixerit, nunquam se posteaquam Monachus fuisset, ita stimulis iræ actum, vt alicui impingeret conuitium, nisi semel tantùm in hoc excidisse. Nunquàm nisi vnum dictum emisisse, cuius memoria conscientiam exulcerasset. Super cænam quondam recordatus crudum se halec comedisse, percusso pectore peccatum ingemuit, quòd crudam carnem contra legem assumpsisset. *Edmero* verò qui assideret dicenti, quòd sal cruditatem halecis excoxisset; sanasti me, inquit, ne peccati torquerer memoria. Obedientiæ pertinax custos, cùm Archiepiscopus liberæ potestatis esset, rogauit Papam *Vrbanum*; vt sibi aliquem proponeret, cuius iussis vitam disponeret. Is *Edmerum* exhibuit, cuius *Anselmus* iussa tanti faciebat, vt cùm eum cubili locasset, non solùm sine præcepto eius non surgeret, sed nec latus inuerteret. Eloquentiæ etiam in communi loquela torrens profluus, qui nec inter comedendum à diuinis vacaret eloquijs. Delectabaturque eximiè cùm quæstionibus propositis obijcientium acumen experiretur, ferè omnia vel sua assumpta similitudinibus, vel aliorum obiecta transigens vel eludens. Iam verò ex industria hebetem in secularibus se præbebat, vt turbulenta talium negotiorum procella vexatus, artubus quoque deficeret. Quod cùm domestici contubernales viderent, semotis turbis subornabant aliquem, qui animum residem cote quæstiunculârum exacueret. Continuóque ille suscitata mente, & scintillanti lumine in quærentes intendens robur vtriusque resumebat materiæ. Quàm penitùs verò arcanos humanorum & diuinorum sensuum sinus intrauerit, indicio sunt libri: quibus iamdudum decedente liuore, orbis latini successit fauor.* *Nec verò Episcopatus onus, tantorum negotiorum moles, consuetis miraculis ferius infixit. Ignes materiales & fulmineos, qui iam vicinas ædes depascebatur, porrecto salutari signo in cinerem compescuit. Stupuit Campania nouum ebullire de rupe fontem, quando ipsius benedictione silex cauatus euomuit laticem.*

Lepusculus ab hostibus circumuentus, dum sub pedibus animalis cui sanctus insederat, quærit remediũ, saluus effugit: iussit ille, & persequutores inhiantes latratus destituit, simul & conantes cursus fefellit. Ecce mulieris orbes vacuos sputo iniecto iubar serenum implcuit. febricitantis rigorem panis ab eo datus coercuit. Cùm iam supremum post decem & sex annos Episcopatus efflasset, percontatus est Baldwinũ Radulphus *Roffensis Episcopus qui aderat, an balsami vel aliquantas guttas haberet, quo caput saltim delibutum corruptionis labem euitaret in posterum. Protulit ampullam, in fundo cuius paruissimum quiddam resederat. Manui ergo* Ædmeri *nectareus liquor quantus erat infusus, vix volæ medietatem madefecerat: Quo velocitèr expenso, iterum tantum effluxisse miratus est. nec destitit auarus exactor repetitis ausibus vrgere prodigium, donec totum corpus ex omni sui parte, non perfunctoriè balsamico vnguine inficeret. Quóque magis facto applaudas, ampulla modò demisso ventre, modò obliquato sinu totiens vacuata, peracto solenniter inunctionis officio inuenta est plena plus medio. Posteroque die cùm ad sepeliendum componeretur, offenderunt lapidem corporis receptaculum minus pleno palmo temerè cauatum. Cùmque omnes musitarent, quod nec alius lapis facilis esset inuentu, ne corpus curuando iniuriam vellent sancti Spiritus facerẽ organo, repentè viderunt lapidem idoneum, & corpus sine adminiculo decenter sepulchro illapsum. Astantium oborta lætitia clamor impulit astra; quem non tam meruit (quãquam prædicanda) miraculi dignitas, quàm subuentionis nõ expetita celeritas. Vndecimo Calendarum Maij in alterum seculum abijt: nec tamen amantes sui vacuos opis mundo exposuit: militat ahuc se inuocantibus, nec facilè quisquam prona spe accedit ad tumulum, qui non plenariè precum referat effectum. Mirum illud, quod nuper Lugduni contigit; erant ibi duæ anus recluſæ, quibus nihil sanctius, nihil concordius. ad has* Anselmus *dum ibi maneret dignanter veniens, crebras admonitiones virtutum infundebat: sed post eius discessum, simultas inter eas propè (vt mos est fœminarum) ebulliens, rupit pacem, scidit concordiam. Sensim itaque in manus processum: quòd obliquæ inuidiæ, & amaris stimulis opprobriorum dies noctesque agerent, furor armabat linguas, ira ministrabat contumelias, & ambas quidem stultitiæ inuoluebat communio; sed magis vnam premebat reatus, quæ dedisset liti principium. Huic* Anselmus *nocte astitit, multùm mutatus ab illa lenitate vultus, quã in viuente viderat. Dabat authoritatẽ sermonibus austeritas, & quasi à longè & ab alieno petita seueritas. Pulchrè ait monita mea seruastis, quæ vobis seruanda commendare debuissent vel professionis vestræ religio, vel meæ sedulitatis dilectio. Nunc seritis iurgia, irritatis odia oblitæ famæ vestræ, reuerentiæ meæ, profectus vtrorúmque. Quare per tanta terrarum interualla me ad vos fatigastis: vt si desinitis pacem restituam, si permanetis interminer pœnam. Hæc visio litigatricum mansuefecit mentem, leniuit timorem: Eisdemque nocte sequenti cùm post lachrymas iuges fessas sopor reclinasset, cœlestes protelauit excubias. Nam remittis terrenorum sensuum nebulis, visa est perspicuè Dominæ nostræ sanctæ* Mariæ *assistere, iussa pedibus assedit. Cùmque dominæ dignatio copiã quæ vellet interrogandi feciſſet, illa fœlici ausu animata, de* Hugone *illius vrbis Archiepiscopo recenter defuncto interrogauit quid sperare posset. Benè, inquit, filia erit, & per misericordiam Dei in proximo, & iam in foribus est remissio. Et de domino meo* Anselmo *Cantuariæ Archiepiscopo quid sciendum? De illo, ait nullo modo dubites quin in magna Dei sit gloria.* Hęc dicta quasi anilium somniorum figmenta, nullus quęso excipiat cachinno, nullus prosequatur ludibrio. Constat enim fœminas illas & omnis rigore abstinentiæ & salubri mentis compunctione, nullis vsquam sanctis inferiores fuisse. Igitur postquam venerandæ memoriæ *Anselmus* lutei corporis nodos euadens, huic vitæ valefecit, vacauit Archiepiscopatus pleno quinquennio. Hoc toto spatio cùm rex admoneretur vt matris suæ Ecclesiæ viduitati consuleret, miti responso differebat: Optimos fuisse Archiepiscopos quos pater fraterque misissent: se nolle à parentum fœlicitate degenerare. Quocirca magno scrutinio debere agitari consilium, vt eum poneret Archiepiscopũ qui vel æquis passibus virtutum antecessores suos consequeretur, vel æmularetur proximis. Talia responsa videbantur plena iuris & æqui, & erant planè. Diu ergò multumq; librato cõsilio concilium Windlesoris coëgit, summam manum negotio impositurus. Eratque mentis propositum, vt eligeretur *Faricius* Abbas Abendonensis, vir ingentis acrimoniæ, & insignis industriæ ad ea quæ cœpisset explenda. Nihil tamen in Archiepiscopi duntaxat electione voto indulgens suo, in commune arbitrium refudit electionem: quod & tunc, & aliâs insigni continentia feciſſe dignoscitur, ipsorum in diuino examine intererit, quo animo iudicium sibi delegatum ventilauerint. Tunc ergo

cùm

cùm ex clericali ordine aliquem vellent, reclamatum eſt: nullum vnquam clericum Archiepiſcopum Cantuariæ fuiſſe præter vnum *Stigandum*, qui & proteruè ingreſſus, & dignè expulſus fuerit. Non eſſe neceſſe conſuetudinem tantæ antiquitatis infatuari, præſertim cùm contra fidem eſſe non poſſet probari. Hoc delecti conſilio, habenteſque ſuſpectum rigorem *Faricij*, hæc contulére. Si Longobardus ille fuerit Archiepiſcopus, rurſus lites, rurſus diſſidia: nulli noſtrûm parcet, præſertim cùm eum Rex non aliter ſuſcipiat, quàm ſi ê cœlo demiſſus ſit. Sed hæc palàm non dicenda: dicatur quod nullius vulneret conſcientiam. Satis ſuperque alienæ gentis homines fuiſſe Archiepiſcopos: abundare patriæ linguæ viros, qui referant *Lanfrancum* ſcientia, religione *Anſelmum* exhibeant, pannis vtrunque. Eſſe *Radulphum* Roffenſem Epiſcopum, qui fama æquet antiquos, humili affabilitate vincat & veteres & nouos. Si genus explores, ſpectabili Normannorum proſapia oriundum: ſi vitam inquiras, nulla etiam infamia præſtrictum. Solum eſſe cuius religionem nec liuor carpere poſſit quòd diſcreta ſit. Si ſcientiam literarum rimeris, totas exhauſit Athenas: ſi eloquentiam exigas, melleo quodam lapſu ex eius ore fluit oratio: cui accedit genialis ſoli id eſt Cænomanici accuratus & quaſi depexus ſermo. hæc meruerunt ſuffragia, vt continuò mutata ſententia rex in eorum voluntatem tranſiret. Actum quinto die poſt exactum quinquennium à morte *Anſelmi*.

RAdulphus apud *Sagium* quæ eſt Abbatia Normanniæ, primo adoleſcentiæ flore Monachum ſe deuouerat; coaleſcentibuſque virtutum incrementis primò ſupprior, mox Prior, poſtremò Abbas fuerat. Hunc ille locum exilem admodum & anguſtum, probè foris & intus exaltauerat. Aſſentiebatur ei primò *Robertus* Beleſmenſis illius prouinciæ dominus, patiebaturque hominem liberè religioni excubare. Sed ſimul, vt aliâs diximus, ab *Henrico* Rege Anglia pulſus, Normanniam conceſſit, de ſacramento & homagio Abbatem exagitare, pertinaciùs inſiſtere: alter qui Romæ Papæ prohibitionem audiſſet, prorſus abnuere. Quapropter Abbatia relicta Angliam appulſus, circuitione Abbatiarum, in quibus vitæ & ſermocinationum merito gratioſè ſuſcipiebatur, multum tempus eluſit & perdidit. Nec enim ad Normanniam ad *Robertum* redire iudicabat ingenuum, quòd eſſet ille omnium fæditatum & iniquitatum altiſſimus gurges. Nec verò alicubi in Anglia diù fouere hoſpitium putabat honeſtum, ne importunitate ſua indigenarum nauſeam irritare videretur. Multitudo enim Normannorum Abbatum tunc inundauerat Prouinciam, qui meditatos in patria & exſculptos ſermones inferebant Anglis, nunc hic nunc illic aliorum impendio lenta conſumentes ocia: aſſueti venditare linguas, fauoris venari auras. iſtas faſtidij cauſas quantum modeſtè poterat *Radulphus* euitans, magis circa Archiepiſcopum conuerſabatur, cuius iam inde ab adoleſcentia fuiſſet ſancto familiaris contubernio. Hinc fuit, vt illum, *Gundulfo* Roffenſi Epiſcopo defuncto ſubrogaret: accepto ab eo priùs homagio & ſacramento fidelem fore ſanctæ Cantuarienſi Eccleſiæ. Imminente conſecrationis die, *Anſelmum* obnixè Deum rogaſſe accepimus, vt quia *Radulphum* elegiſſet Epiſcopum, tale illi pronoſticon efferret, quo ſuum iudicium diuinæ voluntati concordare gauderet. Affuit ſimplici preci pia diuinitas, & hunc verſum exhibuit, *Erunt ſimiles Angelis Dei*. Ita factus Epiſcopus æſtimationem boni quam de eo habuerant homines non fefellit: ſed prouexit in effectum, euexit in publicum. Quare cùm de Archiepiſcopo ageretur, omnes in eius electionem voluntate prona, tum etiam voce conſona concurrerunt. ductus ergo ad ſedem, non multò pòſt pallium meruit Romanæ ſedis indulgentia, afferente *Anſelmo* Legato, nepote ex ſorore *Anſelmi* Archiepiſcopi. Nam & in principio regni *Henrici* venerat Angliam ad exercendam legationem *Guido* Viennenſis Archiepiſcopus, qui poſtea Apoſtolicus fuit: tunc *Anſelmus*, nec multo pòſt quidam *Petrus*, omneſque reuerſi nullo effectu rei, grandi præda ſui, *Petrus* maximè, quod omnes eum incendere cauerent, qui eſſet filius *Petri Leonis*, ſummi Romanorum principis. Crebra ergo ad Angliam commeabat Legatio Romanorum inſidiantiantium imbecillitati *Radulphi*. Sed effugabantur omnes cautela *Henrici*. Nolebat, enim ille in Angliam præter conſuetudinem antiquam recipere Legatum niſi Cantuarienſem Archiepiſcopum: illique libenter refringebant impetum propter vio-

lentiam denariorum. At non ita facilis flecti *Cono* legatus in Gallia, omnes Epiſcopos & Abbates Normanniæ ſuſpenſionis nota implicuit, quòd tertiò vocati ad concilia ſua, non venerant. ſuper quo habito tractatu, miſſus Romam *Radulphus* Archiepiſcopus & *Herebertus* Norwicenſis, vt ſuo labore tantam Legatorum confuſionem digererent. Sed cùm ad caſtellum, quod Feritatem vocant, veniſſet, fædiſſimum vlcus faciem eius inuaſit & tumefecit, certum futuræ paralyſeos indicium. Carbunculum vocat *Plinius* ſecundus, peculiare vultus vitium, quod vel cutem ad oſſa corrodat, vel medicorum prȩuentum diligentia, deformem cicatricem relinquat. Multis ergo diebus decubuit. Sed poſtea valitudine ſedata, vel potiùs morte dilata Romam peruenit. Abſens tunc erat *Paſchalis* Papa, Beneuentique morabatur. Obſederant Imperatoris ſatellites, qui tunc ſecundò Romam armis territabat, medios calles: nec potuit Archiepiſcopus potiri Papæ colloquio niſi per internuncios. Illi quid apud Papam egerint, Epiſtola manifeſtabit. *Paſchalis* Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, venerabilibus fratribus Angliæ Epiſcopis, & chariſſimo filio *Henrico* illuſtri Regi ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. *Veniente ad nos chariſſimo ac reuerendiſſimo fratre noſtro* Radulpho *Archiepiſcopo, veſtram ad nos miſſam Legationem per venerabilem Epiſcopum* Herebertum *Norwicenſem cognoſcimus. Et quidem grauibus infirmitatum moleſtijs impediti ijdem fratres & coepiſcopi, peruenire ad noſtram præſentiam minimè valuerunt. Sed nuntiorum honeſtis venerabilibuſque perſonis perucnientibus, eorum ſcripta ſuſcepimus: in quibus & ipſorum poſtulationes & veſtræ legationis vota perſpeximus. Id enim optabatur, id poſcebatur, ne Eccleſia Cantuarienſis temporibus noſtris, ſua dignitate priuetur: ne nos eandem dignitatem minuamus, aut minui ſinamus, qua videlicèt potita eſt, ex quo à beato* Gregorio *per beatum* Auguſtinum *fundata eſt. Prater hæc literarum indicia, Legati, qui ad nos miſſi ſunt, vt ſapientes ac ſtrenui viri, aſſertiones ſuas prudentèr, inſtantèr, efficaciter exequuti ſunt. Nos profectò & legatorum perſonas, & aſſertiones, & veſtrum omnium legationes tanquàm chariſſimorum fratrum, benignè hilariterque ſuſcepimus: quòd vobis in Domino propter dominum placere optamus. Veſtræ ergo dilectioni notum habere volumus, quòd Cantuarienſis Eccleſiæ dignitatem nec imminuimus nec imminuere* * *deſideramus. Beatum namque* Gregorium *Apoſtolicæ ſedis Pontificem tanquam præcipuum* Chriſti *Domini membrũ tanquam Chriſtiani populi paſtorem & doctorem, & tanquam ſalutis æternæ miniſtrum in omnibus veneramur: & rata eſſe cupimus, quæ ab eius inſtitutionibus proceſſerunt. Illam ergo dignitatem, quam ab eo per beatũ* Auguſtinum *Cantuarienſis ſuſcepit Eccleſia, & quam ſanctæ memoriæ frater noſter* Anſelmus *iure ac poſſeſſione legitima tenuiſſe cognoſcitur, nos profectò nullatenus imminuimus: ſed in eodem ſtatu eſſe Cantuarienſem Eccleſiam volumus, vt authentica eius priuilegia iuxta canonum ſanctiones nullis perturbationibus violentur. Data Beneuenti ix. Calend. Aprilis.* Hic ſi Papa expreſsè dixiſſet, has & has dignitates habuit Eccleſia Cantuarienſis, & eaſdem illi confirmo, abſoluiſſet litigium, controuerſijs impoſuiſſet modum. Sed dicens, quæcunque autentica habet, nos nullatenus imminuimus, indeterminatam rem, vt erat, reliquit in medio. Sic callidus lepos Romanorum nouit ſe conuertere ad oratorum verſutias, & quæ vult, caſſa ſuſpendit ambage, non parcens alienis laboribus, dummodo conſulat ſuis profectibus. Ita circa Romam plures dies *Radulphus* cõmoratus, modò in Imperatoris exercitu Papæ duntaxat conceſſu, modò iu Sutrio colloquium operiebatur Papæ, quem rumor diſperſerat iam iamque affore. Qua ille ſuſpectatione ſuſpenſus perdidit impenſam. Namque illo non veniente regreſſus Normanniam circa regem manſit plùs anno, meditatus *Gelaſio* ſucceſſori *Paſchalis* citra montes venienti occurrere, vt præſens ſuæ partis patronus obiectiones aduerſariorum diſpelleret. *Turſtanus* enim Eboracenſis electus, qui nollet Cantuarienſi Archiepiſcopo profeſſionem facere, impigrè mentes Romanorum ad ſui fauorem ſollicitabat. Quin & *Gelaſio* de medio facto, cùm *Guido* Vienenſis Archiepiſcopus, *Calixtus* in Papatu dictus, ſucceſſiſſet, & Remis concilium celebraret; miſit ei *Radulphus* nuncios ſuæ partis aſtipulatores, quos ille & palam ſuſcepit gratiùs, & clàm fefellit callidiùs, quàm tantum virum deceret, Eboracenſem electum ſpreta omni antiquitatis regula conſecrando. ſed quibus modis rationes ſuas tutatus fuerit aduerſo etiam rege *Turſtano*, cùm ventum fuerit ad recenſionem Eboracenſium, ſermo non prætermittet euoluere. Sed Angliam reuerſus *Radulphus* veteri, quod diximus, paralyſis incom-

al, deliberamus

incommodo indies aucto angebatur, non vsq; adeo tamen vt solennia prętermitteret. Quanquam voce impeditior, at in consilijs non futilis author, imò ad iram acrior, quòd sit illius valetudinis consuetudo, vt ad iracundiam agat animum, cùm aliquid contra ius ecclesiæ suæ fieret, ægrè ferre & asperè vlcisci. Nec verò diu mansit in vita cùm morbus quotidie ferocior exitum muturaret. obijt xiij. Kalendas Nouembris, anno ix. patriarchatus, incarnationis Dominicæ millesimo centesimo vicesimo secundo. Hunc habuit finem *Radulphus* religione impar nulli, peritia literarum magnificè pollens, affabilitate certè facilè omnium primus. Qui fortunarum amplitudine nihil plus aquisierit, nisi vt plùs benefacere posset, quibus vellet. Quanquam ad æstimationem vulgi tantum eius decedebat glorię, quantũ accedebat fortunæ. Cæterùm nullius delicti suspicione vel leui notabilis, nisi quòd ad risus & iocos inclinatior erat, quàm vel dignitatis vel gradus interesse videretur. Sed quæcunq; faciebat, bono vtiq; animo vir ille faciebat: de quo quicquam siniſtrum suspicari, contra religionem est niti.

De Episcopis Rossensibus.

Antuariensem ecclesiam sequitur Rosensis, vicinitate loci, non authoritate priuilegij proxima. quæ & olim illa lactante fidem imbiberit, & nunc sequaci virtutum linea matrem imitari contendat. Rosa est oppidum situ nimium angustum, sed quòd in edito locatum fluuio volentissimo alluitur, hostibus sine periculo non accessibile. Pauca prorsus & penè nulla præsulum illius vrbis gesta didicerim, quæ memoranda putem. Nuda ergo nomina si ponam, succenseri mihi non debet. *Dicendorum enim penuria pauca dicenti amoliet ur inuidiam.*

PRimus ibi *Iustus* à beato *Augustino* constitutus episcopus decedente *Mellito* archiepiscopo thronum Cantuariensem conscendit.

A *Iusto Romanus* apud Rosam substitutus, & ecclesiasticæ legationis causa ad *Honorium* papam directus, marinorum fluctuum rabie suffocatus animam amisit.

VAcanti sede successit *Paulinus*. Huius laudem semper hactenus præ se tulit antiquitas, & in immensum extulit. Natione fuisse Romanũ, a beato *Gregorio* cum cæteris in sum Verbi Angliam missum, à *Iusto* archiepiscopo Northanimbrorum genti ordinatum episcopum. prælatum apostolum regem detrectantem euocasse ad fidem denuntiatione cœlestis oraculi, quod quondam diuinæ assensus clementiæ *Edwino* ostenderit, nunc spiritus vaticinij *Paulino* infuderit. Ipsum ab *Honorio* papa pallium suscepisse, *Honorium* in archiepiscopum Cantuariæ post *Iustum* consecrasse. Post multa populi Aquilonalis spolia Diabolo detracta ne militi emerito persecutionum deesset temptatio, violentia hostili perturbatum à sede, Cantiam concessisse: tum (vt superiùs dixi) Rosensem ecclesiam suscepisse regendam, *Honorio* archiepiscopo & rege *Edbaldo* fauorabili assentatione sanctissimũ sacerdotem ambientibus. Suscepit ille * quod ex fraternis animis suggerebat charitas, & inferioris loci solio interim contentus tempore suo tramitem carnis ingressus est post annos, ex quo ad Eboracum ordinatus est, xix, menses duos, dies xxi. Tumulatus est in ecclesia, quam ibi rex *Ethelbertus* a fundamentis excitauerat sancto *Andreæ* apostolo, cuius honorem illa sedes adornat: famosus in illa prouincia sanctus, & pro velocitate impigri ad preces occursus ab omnibus venerabiliter dilectus. *al. vt*

PAulini locum expleuit apud Rosam *Ithamar* ab archiepiscopo *Honorio* datus & consecratus: Anglus quidem ortu, sed in quo nihil perfectæ sanctitatis quantum ad vitam, nihil elegantiæ Romanæ quantum ad scientiam desiderares. Ita primus in patriam põtificalis honoris in Angli persona ferens gratiam, prouincialibus suis nonnullam dignitatem adiecit. Post *Honorium* ordinauit apud Cantuariam *Deusdedit*

Archiepiscopum

Archiepiſcopum, eſſet id Archiepiſcopi Eboracenſis ſolenne, ſed pulſo (vt dixi) *Paulino* nullus ſucceſſerat. Nam & Scoti, qui Northanimbrorum regum fauore prouinciam compleuerant illam, magis in paludibus inglorij deliteſcere, quàm in excelſis vrbibus conſueuerant habitare. Simul, quia cùm in multis, tum in obſeruatione Catholicæ Paſchæ delirabant, cauebant Romanorum apud Cantiam reliquię ordinationes erroneorum ſuſcipere.

DEfuncto *Ithamar* ſucceſſit *Damianus* à *Deus-dedit* Archiepiſcopo conſtitutus.

HVic *Puttam Theodorus* ſuccedere iuſſit, quantùm idoneum otio eccleſiaſtico, tantùm hebetem & ſegnem forenſi negotio. Denique cùm ſæpè rerum adhuc profunda pace decedere meditaretur epiſcopatui, hoſtilis iniuriæ cauſam libens ſuſcepit. Nam *Ethelredus* rex Merciorum, neſcio quo inſolenti Cantuariæ regis reſponſo incenſus, totam Cantiam ferro & flamma premebat, omnéſque terras Roffenſis Epiſcopatus abolitioni addixerat. Hanc *Putta* patienti animo complexus ærumnam, ad *Sexwlfum* Merciorum Epiſcopum ſeceſſit. Cuius liberalitatis munere eccleſiam campeſtrem & agellum adeptus, quod reliquum erat æui pacificè conſumpſit, cantuum eccleſiaſticorum publicam ſcholam quocunque ire rogabatur exercens.

TVm *Quichelmus* ad locum ordinatus, non pòſt multo neceſſariorum penuria confuſus & ipſe abſceſſit.

Gebmundus ſubſtitutus permanere ſuſtinuit.

HAbuítque ſucceſſorem *Thobiam* ſcientia literarum (vt *Beda* dicit) extrema ſatietate imbutum, quippe qui non modò Latinam, ſed & Græcam linguam ita familiares haberet, vt eis quodcunq; vellet æquè vt propria, non minùs facetè quàm expeditè proferret.

ISq; *Aldulfo* ſucceſſore deceſſit, qui videlicet extremus in recenſione Roffenſium Pontificum apud *Bedam* inuenitur: hactenus enim ille. Cæterorum nomina in cartulis notata ſubijciam.

Dun.
Erdulfus.
Deora.
Weremundus.
Berumodus.
Burthricus.
Alſtanus.
Godwinus.

S*Iwardus*, hic eo tempore erat Epiſcopus, quo Normanni venerunt Angliam, paucíſque diebus ſuperueniens fatum expleuit. Derelicta eccleſia miſerabili & vacua, omnium rerum indigentia intus & extrà. vix enim quatuor canonici erant, qui victu exili, & ipſo ad horam vel prece vel pretio comparato, & indumento plebeio vitam tolerarent.

HAs miſerias corrigere pergens ſapientiſſimus *Lanfrancus* Archiepiſcopus *Arnoſtum* quendam monachum pontificem loco dedit.

SEd eo veloci morte prærepto *Gundulfum* æquè monachum induxit. Sub eo res eccleſiæ auctæ magnificè. Monachi plùs quinquaginta facti, à quibus & amatur regula, & omnia abundant neceſſaria. Deputatur id *Gundulfi* gloriæ, maximéque *Lanfranci* induſtriæ, qui etiam ex ſuo villam Heddraam coemptam, monachorum ſancto Apoſtolo famulantium vſibus victuro iure tranſcripſit. Erátque *Gundulfus* religionis plenus, literarum non neſcius, in rebus forenſibus acer & elimatus, & qui putatus ſit diuina potiſſimùm electione hunc honorem meruiſſe. Nam cùm adhuc apud Cadomum diuinas ſcripturas audiret, fortè cum duobus alijs iuxta magiſtrũ euangeliũ tenens conſederat. Alteri vocabulũ *Gualterius*, alterius nomen elapſum eſt. Tum magiſtro aliâs interim intento, illi inter ſe nonnulla ludo agentes, experiamur, inquiunt,

inquiunt, reuolutione foliorum, quis noſtrûm futurus ſit Abbas, quis Epiſcopus. Simúlq; cum dicto reuoluto folio inuenit *Gundulfus* prior. *Fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam.* Walterus: *Euge ſerue bone & fidelis, intra in gaudium Domini tui.* Tertium neſcio quid durum inuentum turbauit: quod etſi audiui, libenter oblitus ſum, quia *ingenuæ mentis non eſt alienis inſultare malis.* Cachinnis ex euentu crepantibus, interrogauit *Lanfrancus* quid haberent lætitiæ, vtque cognouit, indubitatè pronunciauit *Gundulfum* epiſcopum, *Walterum* fore Abbatem, tertium ad lubrica ſeculi reuoluendum. Euentus rei probauit veritatem dicti. *Gundulfus* enim apud Roſam præſul, *Walterus* Abbas apud *Eueſham* fuere: tertius abijt in vanum. Eóq; maius miraculum viſum eſt poſteriùs, quòd nullam adhuc ſpem Archiepiſcopatus, nec etiam ad Angliam tranſitus *Lanfrancus* conceperat.

FVnctus ergo ſancto fine *Gundulfus*, *Radulfum* (vt antè dixi) Sagienſem Abbatem ſucceſſorem habuit.

QVo ad Archiepiſcopatum leuato *Ernulfus* ſucceſſit. Is natione Gallus, apud cœnobium ſancti *Luciani* in Beluaco nõ paucum tempus monachus egit. Sed quùm nonnulla plena inſolentiæ videret, quæ nec emendare poſſet, nec pati vellet, diſceſſum intendit. Quæſito priùs à *Lanfranco* conſilio, incunctanter facturus quicquid ille iubendum putaſſet. Ille, qui hominis induſtriam probè calleret (nam & apud eum diu Becci ſtuduerat) perſuaſit, vt ad ſe veniret, quia ibi animam ſuam ſaluare non poſſet. Venit ergo, & toto tempore *Lanfranci* monachus apud Cantuariam, ab *Anſelmo* Prior ibidem, mox apud Burgum Abbas, à *Radulfo* epiſcopus apud Roſam conſtitutus eſt. Graue quidem memoratu, quantæ probitatis & prudentiæ in omnibus officijs fuerit. Cantiæ delectam priorem partem eccleſiæ, quam *Lanfrancus* ædificauerat, adeò ſplendidè erexit, vt nihil tale poſſit in Anglia videri, in vitrearum feneſtrarum luce, in marmorei pauimenti nitore, in diuerſicoloribus picturis, quæ mirantes oculos trahunt ad faſtigia lacunaris. In Burgo monachorum numerus auctus, religio bonis monitis confota, ædium veterum ruderibus deturbatis noua fundamenta iacta, culmina erecta. Eaque omnia cùm vorax ignis abſumpſiſſet meditanti reficere honos pontificalis impactus. Ibi quamuis omnia iam facta viderentur (præuenerat enim viuacitas *Gundulfi* omnium ſucceſſorum diligentiam) tamen ſemper aliquid comminiſci, vbi virtus enitеſcere poſſet; firmare antiqua, moliri recentia. Vixit in epiſcopatu aliquot dies ſuper nouennium. Deceſſitq; quatuor & octoginta annos natus, multa probitatis ſuæ monumenta relinquens.

PROLOGVS LIBRI SECVNDI.

Librum primum huc vſque Chriſto ſolatiante protraxi, in quo nihil infra pollicitationem meam feciſſe videor, dicens quicquid de Cantuariorum vel Roſenſium epiſcopis memorabile noſtra ſcientia potuit attingere. Nunc ergo ſecundum regalium geſtorum propoſitum ordo poſceret, vt ſtatim Weſtſaxonicos proſequerer, niſi me vicinitas locorum admoneret, vt illis Orientalium Saxonum & Orientalium Anglorum Pontifices anteponerem. Quòd autem aliam ſeriem regnorum tenui, norit lector factum neceſſitate, vt maximis priùs regnis enumeratis, quorum & anni & facta exſtabant, tunc demùm illa ſubijcerentur, quorum penè omnia annorum

rum veterno & poteſtatis exiguitate obſoleuerant. Hic autem poſſet aſcribi iniuriæ, ſi epiſcopatus ſuis fraudarem locis; quorum nec eſt ſeries clauda, nec adeò fama obſcura. In hoc igitur ſecundo libro enumerabo nomina Epiſcoporum Orientalium Saxonum, & Orientalium Anglorum, illiſque ſubdam epiſcopatus omnes Weſtſaxoniæ. Nec prætergredietur cura mea quaſcunque noui in horum epiſcopatuum diœceſi Abbatias, ſanctoſque in eis reqnieſcentes, breuiterque omnia digerens, quantum potero conſulam ſtudioſorum notitiæ & faſtidioſorum nauſeæ. Hoc ſanè impetratum iri rogo, ne quis mihi vertat vitio, quòd quædam, quæ aliâs poſui, huc ijſdem verbis & ſententijs tranſtuli. Quod ſcilicet ideò feci, vt ſeries rerum non aliundè petendarum pulchriùs vno loco conſtaret, & ſi quid alibi commodè dixi, non hîc me commodiùs dicturum poſſe putaui.

De Epiſcopis Lundonienſibus.

LIB. II.

al, raritas

HAud longè à Roſa quaſi 25. milliarijs eſt Lundonia ciuitas nobilis, opima ciuium diuitijs, conſtipata negotiatorum ex omni terra, & maximè ex Germania venientium, commercijs. Vndè fit vt cùm vbiq; in Anglia * caritas victualium pro ſterili prouentu meſſium ſit, ibi neceſſaria diſtrahantur & emantur minore quàm alibi, vel vendentium compendio, vel ementium diſpendio. Peregrinas inuehit merces ciuitatis ſinibus Tameſis fluuius famoſus, qui citra vrbem ad 80. milliaria fonticulo fuſus, vltra plus 70. nomen profert, apud Doueram enim pelago conditur.

HIc primus ſedit cathedram pontificalem *Mellitus* beato *Auguſtino* conſtituente. *Mellitus* Romæ Abbas non cum *Auguſtino* Angliam venerat, ſed poſtmodum ad prædicatorum ſupplementum miſſus fuerat. Epiſcopus ordinatus habuit ſedem in Apoſtoli *Pauli* eccleſia, quam *Ethelbertus* rex Cantiæ fecerat Londoniæ. Eius enim inclinabatur imperio rex Orientalium Saxonum *Sebirthus*, eiuſdem ex ſorore *Ricula* nepos, ad quem Londonia ſpectabat. Antiquitùs enim Orientales & Auſtrales Saxones, & Orientales Angli Cantuaritarum parebant regi. Quòd illas prouincias à *Vortigerno* rege Britonum *Hengiſtus* primus apud Cantiam rex non bello, ſed dolo obtinuiſſet. Poſt *Ethelbertum* verò Auſtrales Saxones Occidentalium Saxonum ditioni ſubiecti ſunt. Alteris Merciorum reges principabantur, donec & hos & illos Weſtſaxonum occupauit, & ſubiecit imperium. Sed iſta poſteriùs. Tunc verò *Mellitus* Deo cooperante, & *Ethelberti* adiutus adminiculo Chriſtianitatis fidem egregiè in prouincia propagauit. Nam & monaſterium beato *Petro* in Occidentali ciuitatis parte fecit, ipſius Apoſtoli, vt fertur, admonitus nuncio. Qui & coram viſus eccleſiam recens factam per ſe dedicauerit, & per ruſticum Epiſcopo Xenium gratiſſimum, grandem ſcilicet piſcem deſtinauerit. Nec verò de dicto dubitare voluit, qui videret agreſtis fatuitatis hominem, qui nec Chriſtianus eſſet, de *Petro* afferentem nuncium, eiuſdémq; corporis lineamenta, quæ *Mellitus* noſſet, ex pictura veraciter pronunciantem. Creditum ergo nec conſecrationis myſterium repetitum,

quam

quam perfectam monſtrarent candelæ per totam eccleſiam accenſæ, cruces factę, nec minùs aquæ aſperſæ, & ſacrati olei locis debitis non friuola veſtigia. Ceſſit diuino officio humana ſedulitas, pronunciauitque voce prophetica momenti magni futurum monaſterium, in quo Apoſtolus Pontificale exercuiſſet obſequium. Senſim vaticinij veritas proceſſit in mediũ, præſertim tempore regis *Edwardi* vltimi, qui ampliori monachorum conuentu ibidem adunato eccleſiam ædificationis genere nouo fecit. Nec minùs ſed multo etiam magis rex *Willielmus* exſtulit locum magnis redditibus prædiorum, quòd ibi regni ſuſceperit inſignia. Conſuetudo igitur apud poſteros eualuit, vt propter *Edwardi* inibi ſepulti memoriam, regiam regnaturi accipiant coronam.

Poſt mortem itaque *Ethelberti* & *Seberti* à ſucceſſoribus regulis ſede deturbatus *Mellitus* Cantuariam venit. Ibi magno curarum æſtu, quæ ſociorum pectora decoquebant, exceptus, coniuncto ſibi *Iuſto* receſſit in Galliam expectaturus ſi fortè temporum ſereneretur turbo. Veruntamen affuit diuinitatis inſtinctus, qui corde regis *Ethelbaldi* ad credendum emollito ambos maturè reuocauit. & quidem *Iuſtus* ſedem propriam non difficulter intrauit. *Mellitum* verò pro penuria poteſtatis *Ethelbaldus* reſtituere nequiuit. Ita aliquanto tempore honoris exſors. Poſtmodum *Laurentio* decedente Archiepiſcopus Cantuariæ factus eſt.

DVrauit in Orientalibus Saxonibus perfidiæ labes ad tempora *Sigeberti* regis eorũ, qui hortatu regis *Oſwÿ* Northanimbrorũ à *Finano* epiſcopo baptizatus gentẽ ſuam ad fidem, quam cum *Mellito* expulerant, reduxit per epiſcopum *Ceddum*. Is fuit ſecundus Londinenſium epiſcopus, ſed in Northanimbria apud Leſtingei monaſteriũ ſuum ſepultus. Latiùs iſta in *Beda* reperies, qui & commemorat *Ceddam* fratrem iſtius *Ceddi* habuiſſe ſedem epiſcopalem & ſepulturam in **Lichfield**. Poſt *Sigebertum*, *Swithelmus* frater eius regnauit, eo mortuo *Sighere* & *Sebbi* regnum tenuere ſub *Wlferÿ* regis Merciorum regimine. *Sebbi* illibatæ fidei ſpecioſi finis compos fuit. *Sighere* tempore mortalitatis fidei ſignaculum fregit. Sed inſtantia *Wlferÿ* per *Ierumanum* epiſcopum recepit.

IS *Wlferius* defuncto *Ceddo* per pecuniam corruptus *Wine* quendam, qui Weſtſaxonum fuiſſet epiſcopus, vacanti throno induxit.

SVccedentibus autem annis *Theodorus* à *Vitaliano* Papa Cantuariam Archiepiſcopus miſſus, *Erkenwaldum* venerabilem virũ Londonienſibus pręſulem dedit. Eum in miraculis perſpicuum fuiſſe confirmat & recens fama & vetus memoria. Quorum illud notabilius fuit, quòd quùm æger pedes parochias lectica circumiret, ad oram rapaciſſimi amnis fortè deuenit. Ibi quùm comites hæſitarent, quòd infirmus nec equo nec pedibus tranſuadare poſſet, eſſétque timor ne vehiculum aquarum violentia ſubſideret, repentè gurges diſparuit, fluuius in eo loco totus diffugit: ſtatímq; vt epiſcopus cum comitatu tranſijt, amnis, qui ſtans ſeorſum criſpantibus vndis ſe collegerat in cumulum, alueo ſuo redditus eſt. Eiuſdem lecticæ attactu imbecilles multos curatos author eſt *Beda*. Fecit duo monaſteria, vnum ſibi, alterum ſorori. Suum Certeſiæ dicitur, quòd per adminiculum cuiuſdam *Frithwoldi*, qui ſub *Wlferio* ſubregulum agebat, opulentia rerum & monachis impleuit. Splenduit ibi religio, nec defuit neceſſariorum copia vſque ad Danos, qui vt cætera locum illum peſſundedere, eccleſia ſuccenſa cum monachis & Abbate. At verò rex *Edgarus* princeps incomparabilis non contentus nouis monaſterijs, quæ vbique tum per ſe, tum per epiſcopos ædificabat, niſi & vetera reſarciret: illud refecit in ſolidum, vndique veteribus chartis conquiſitis, quarum teſtimonio prædia reuocaret ad locum, quæ quidam ex magnatibus ſeu vi, ſeu vetuſtatis authoritate occuparant ad ius ſuum. Sororis cœnobium appellatur Berekingum in latere Londoniæ ad octo milliaria ſitum. Ibi illa *Ethelburga* vocata habuit cohærentes ſibi ſanctitatis & * pietatis ſocias *Hildelidam* proximo loco ſucceſſorem, ad quam extat emiſſus beatiſſimi *Aldelmi* de virginum laude codex: *Wlfildam* penè modernam, quæ paucis annis *Eadgari* regis tempora præuenit, quæq; vetuſtatem cæterarum ſanctitatis gratia compenſat & ferè dixerim anticipat. Nihil enim orator irritum rogat, modò credulitate non careat. Quarum (verè fateor) orationibus locus ille nunquam omninò deſtructus, nunc etiam tempore Normannorum, vt plæráq; alia, numero ſanctimonialium & ędium pulchritudine ad ſupremum euectus. Habetur ergo *Erkenwaldus*

* al. poteſtatis

dus Londoniæ maximè ſanctus, & pro exauditionis celeritate fauorem canonicorum nonnihil emeritus. Alij adeo ſub obſcuritatis nubilo iacent, vt non eorum ſciantur mauſolea. Omnes etiam epiſcopatus hæc infecit miſeria, vt apud habitatores illius memoria magnæ gloriæ ducatur, qui ſciat epiſcoporum loci vel proferre nomina. Cæterùm de geſtis vel ſepulchris, nec verbum. ſucceſſorum itaque hæc ſunt nomina.

Waldhere.
Ingnaldus.
Egulf.
Wigeth.
Edbriht.
Eadgar.
Kenwalk.
Eadbald.
Hecbertus.
Oſmundus.
Ethelnoth.
Celbertus.
Cernulf.
Swithulf.
Etſtan.
Wlſius.
Ethelward.
Elſtan.
Theodred.

Huius non penitus exſoletam memoriam ciues prædicant, dicentes eum fuiſſe regis *Ethelſtani* tempore. Cum eo ad bellum contra *Analauum* profectum, cœleſtis numeris, vnde ſuprà diximus, cum *Odone* Wiltenſi deprecatorem & iudicem. Cognomen boni, vulgò ſortitum pro prærogatiua virtutum, vno excidiſſe magis errore quàm crimine, quòd fures apud ſanctum *Eadmundum* deprehenſos, quos conatibus irritis martyr inuiſibili nodo aſtrinxerat, ſeueritati legum addixerat patibulis adiudicatos. Sed de facto recogitantem piguiſſe, totóq; vitæ tempore pòſt exercuiſſe pœnitentiam, culpa mordente conſcientiam. Eius corpus iuxta feneſtram *Criptæ* locatum eſt in ędito prætereuntibus conſpicuo. Poſt *Theodredum* hij ſucceſſiones continuas habuerunt.

Wlſtanus.
Brithelmus.
Dunſtanus poſtea Cantuariæ Archiepiſcopus.
Elfſtanus.
Wlſtanus.
Elfhunus.
Elfwius.
Elfwordus.

Rodbertus, ex monacho Gemmeticenſi ab *Edwardo* rege factus, priùs Londonienſis epiſcopus, mox Cantuarienſis Archiepiſcopus. Cuius qui fuerit finis, ſermo antecedens dicere præuenit.

Ei *Willielmus* ab eodem rege datus ſucceſſor fuit.

PORrò *Willielmus* ex Comite Normanniæ rex Angliæ *Hugonem*, quendam cognomento *de Orinal* epiſcopum creauit. Is poſt paucos ordinationis annos in morbum incurabilem incidit. Siquidem regia valetudo totum corpus eius purulentis vlcerbus occupans, ad pudendum remedium tranſmiſit. Nam credens aſſerentibus vnicum fore ſubſidium, ſi vaſa humorum receptacula verenda ſcilicet exſecarentur, non abnuit. Itaque & opprobrium ſpadonis tulit epiſcopus, & nullum inuenit remedium, quoad vixit leproſus.

H*Vgoni* ſucceſſit *Mauritius* regis Cancellarius, quamuis in quibuſdam minùs proſperæ famæ, prędicabilis tamen efficaciæ. Magnanimitatis certè ipſius eſt indicium baſilica beati *Pauli*, quam inchoauit Londonię, tanta eſt decoris magnificentia, vt meritò

ritò inter præclara numeretur ædificia : Tanta Criptæ laxitas, tanta ſuperioris ædis capacitas, vt cuilibet populi multitudini videatur poſſe ſufficere . Quia igitur *Mauritius* erat mentis immodicus, laborioſi operis impenſam tranſmiſit ad poſteros.

Denique cùm *Richardus* ſucceſſor eius omnes redditus ad epiſcopatum pertinentes ædificationi baſilicæ tranſcripſiſſet, aliundè ſe ſuóſque ſuſtentans propemodum nihil efficere viſus eſt, totúmq; cenſum ad hoc benè prodigus exhauriebat & parùm in effectum prodibat. Quare, impetus boni, quem in initio epiſcopatus habuit cedentibus annis, deſperatione laſſeſcens, paulatim elanguit. Locus eſt in diœceſi Londonienſi apud Orientales Saxones *Cit, gentili vocabulo dictus, vbi eſt beatæ *Oſgithæ* in miraculis famoſæ virginis requies: hunc vir ille terris aliquantis & regularibus impleuit canonicis. Erant ibi & ſunt clerici literatura inſignes eorúmq; exemplo talis habitus hominum, læta, vt ita dicam, totam patriam veſtiuit ſeges. Meditabatúrq; ipſe depoſitis olim inuolucris mundi eò tranſire, præſertim longæ paralyſis tabe admonitus, ſi non ægrum illecebris animum poteſtatis conſuetudo retraheret. Huius loci fuit primus Prior *Willielmus de Corbuil* qui defuncto *Radulpho* Cantuariæ Archiepiſcopo in illum honorem euectus eſt. Quem, quamuis monachi trepidaſſent ſuſcipere, quòd eſſet clericus, tamen nihil pœnitendum fecit. Erat enim religionis multæ, affabilitatis nonnullæ, cæterùm nec iners, nec imprudens. *al. Cic*

De Epiſcopis Orientalium Anglorum, & Monaſteriis.

PRimus Orientalium Epiſcopus Anglorum fuit *Fælix*, Burgundus natione, qui *Sigeberto* in Gallia exulanti familiaris effectus, Angliam cum eodem poſt mortem *Eorpwaldi* venit. Illóque regnum prouinciæ ſortito, epiſcopus ordinatus animoſitati regiæ non defuit, quin ingenti ſtudio & vigilanti labore toti regioni Chriſtianam credulitatem infunderet. Scholas quoque literarum opportunis locis inſtituēs barbariem gentis ſenſim comitate Latina informabat. Decurſa vitæ meta poſt ſeptendecim annos epiſcopatus ſepultus eſt in Domuc ſede ſua, inde tranſlatus apud Seham, quæ eſt villa iuxta ſtagnum, quod volentibus ire in Heli quondam periculoſum nauibus, nunc facta via per paluſtre harundinetum tranſitur pedibus. Sunt ibi adhuc indicia dirutæ & à Danis incenſæ eccleſiæ, quæ ibi habitatores pariter exuſtos ruinis operuit ſuis. Corpus verò ſancti multò pòſt quæſitum & repertum in Rameſienſi cœnobio, de quo poſteriùs dicetur, humatum eſt.

Ei ſubſtitutus eſt *Thomas* Diaconus ſuus ex Giruiorum prouincia oriundus.

Cuius poſt quinq; annos defuncti ſedem impleuit *Bonifacius*, gente Cantuarita, eodémque annorum numero, quo *Fælix* prædeceſſor ſuus, egit officium.

Tum *Biſi* vir venerabilis à *Theodoro* Archiepiſcopo creatus epiſcopus, quoad valetudo proſpera permiſit ſine crimine vitam duxit. Sed aduerſo morbo correptus duobus locum dedit. Rexerunt ergo duo ſemper Epiſcopi prouinciam illam vſq; ad tempus *Egbrithi* regis Weſtſaxonum, quorum vnus ſedebat apud Domuc, alter apud Helmaham.

Baldwine & *Heta*.
Northertus & *Aſtulfus*.
Netholacus & *Edredus*.

Edelfridus & *Cuthwinus.*
Lamferd & *Albrithus.*
Athewlf & *Eglaf.*
Huferd & *Eudred.*
Sigge & *Alhun.*

ALherd & *Titfrid*, hij duo erant epiſcopi Orientalium Anglorum; *Alherd* Helmonenſis, *Titfrid* Domucenſis, quando *Offa* rex Merciorum fecit Archiepiſcopatum apud **Lichfield.**

HVmbrith & *Weremund*, & poſt eum *Wildred.* tempore enim *Ludecanij* regis Merciorum, & *Egbrithi* regis Weſtſaxonum *Humbrithus* & *Wilredus* fuerunt epiſcopi Orientalium Anglorum. Sed eodem *Ludecano* & anteceſſore eius *Burhredo* incurſante prouinciam, etiam epiſcopi neceſſariorum copia deſtituti ſunt. Et quidem vtrique reges intra regionem prouincialium incurſu extincti. ceſſarunt tamen epiſcopatus, & ex duobus vnus factus ſedem apud Helmaham villam non adeò magnam accepit. Fuerunt ergo hi Pontifices.

Athulf.
Affricus.
Duo *Theodredi.*
Athelſtanus.

ALgarus. De iſtius ſanctitate non minimum indicium dedit ſcriptor vitæ venerabilis beati *Dunſtani*, quod hìc eiuſdem verbis apponam. Dies, inquit, Aſcenſionis Chriſti feſtiuus diem clarificationis beati *Dunſtani* præceſſit tertius. Tantæ itaque diei ſurgente aurora ſacerdos quidam nomine *Algarus* doctrinæ & actionis merito præcipuus, quem poſtea nobilem in Helmeham epiſcopum claruiſſe accepimus, dum ſacros Dominicæ Aſcenſioni honores in eccleſia ſaluatoris peruigil impenderet, & mentem ad cœleſtia contemplanda extenderet, ſeipſo & omnibus huius mundi rebus tranſcenſis, *Dunſtanum* pontificali throno conſpicit præſidentem, & clero iura canonica dictantem. Et ecce per omnis eccleſię ianuas irruentium Angelorum infinita ingrediuntur agmina. Qui dum coactis ordinibus ſedenti aſtarent pontifici, huiuſmodi illi ſalutationis alloquium perſoluerunt. Salue *Dunſtane* noſter, ſi paratus es, veni, & noſtro gratioſus contubernio vtere. Reſpondit *Dunſtanus*, ſcitis ô ſancti ſpiritus hodie *Chriſtum* aſcendiſſe, noſtrúq; officij eſſe tam verbo quàm ſacramento populum Dei reficere: ideóq; hodie venire nequeo. Dixerunt, paratus eſto die Sabbati hinc nobiſcũ Romam tranſire, & ante ſummum Pontificem *ſanctus æternaliter manere. Diſceſſere Angeli. At ſacerdos qui rerum tam euidens contemplator extiterat, exitum earum ſtupidus & tacitus explorabat. Et infrà. Sacerdos etiam, qui tam mirabilem in eccleſia extaſin viderat, cognito quòd non in imagine, ſed in rerum veritate eandem ſuſtinuiſſet, palam omnibus & cum gemitibus magnis, quæ viderat, abſoluit. Hæc ab alieno ſcripto mutuatus ſum, vt oſtendatur lecturis quàm venerabilis *Algarus* fuerit, qui tam occulta myſticis intuitus luminibus, foras quoque efferre dignus fuerit. Nec verò credibile putauerim, vt maiori ſuſcepto gradu minùs ſanctitudini aduigilaret; imò credẽdum & propter reuerẽtiam virtutum epiſcopum factum, & inter Angelorum agmina, quæ viderat, ſuo die in cælum receptum.

al. cum ſanctis

Poſt eum *Alfwinus.*
Duo *Elfrici.*
Stigandus, ſed electus.

ET pro auro *Grimketel* electus tenuit duas parochias Orientalium Anglorum & Auſtralium Saxonum. Interceſſu verò temporis ſic redditis rationibus *Stigandus* eualuit, vt ſibi Auſtralium Saxonum epiſcopatum reſtitueret, & Orientalium Anglorum fratri *Ethelmero* acquireret. Minimum id animoſitati ſuæ ratus, Wintonienſem & Cantuarienſem thronos aſcendit, vix ægréq; exoratus, vt Auſtralibus Saxonibus proprius ordinaretur antiſtes.

ROſt *Ethelmerum* fuit Helmanenſis Epiſcopus *Herfaſtus*, ſicut inuenitur in concilij textu, quod ſexto anno *Willielmi* regis pro primatu duorum Metrapolitanorum factum eſt. Qui ne nihil feciſſe videretur, vt ſunt Normanni famæ in futurum ſtudioſiſſimi,

dioſiſſimi, epiſcopatum de Helmaham tranſtulit ad Thethfordum. Parcæ (vt aiunt) mentis homo,& nonnulla ex parte literis eruditus : quíq; ante aduentum *Lanfranci* in Normanniam probabilis in eis ſcientiæ æſtimatus ſit. Sed eo apud Beccum monachato,cùm vbíq; ſcholares inflatis buccis dialecticam ructarent, *Herfaſtus* iam *Willielmi* Comitis poſtea regis capellanus, ad famoſum gymnaſium magna ſociorum & equorum pompa peruenit. Tum *Lanfrancus* ex prima colloquutione intelligens quàm propè nihil ſciret, Abecedarium ipſi expediendum appoſuit, ferociam hominis Italica facetia illudẽs. Quo is irritatus per Comitem effecit,vt *Lanfrancus* Becco Normanniáq; omni ſummoueretur. Sed intercedente Dei gratia animus *Willielmi* pacatus eſt, altèrq; retentus: ſatagente maximè *Willielmo* filio *Osberni*. Maximáq; fuit recuperandæ gratiæ occaſio,quòd cùm *Lanfrancus* ad curiam commeatum petiturus veniſſet,equus eius fortè claudicans Comiti cachinnum excuſſit.

POſt hunc diebus *Willielmi* minoris emit epiſcopatum Tetfordenſem *Herebertus* cognomento *Loſinga*, quod ei ars adulationis impegerat, ex Priori Fiſcanij, & ex Abbate Rameſeiæ factus epiſcopus, patre ſuo *Roberto* eiuſdem cognominis in Abbatiam Wintoniæ intruſo. Fuit ergo vir ille magnus in Anglia ſymoniæ fomes, etiam Abbatiam epiſcopatúmque nummis aucupatus, pecunia ſcilicet regiam ſollicitudinem inuiſcans,& principum fauori promiſſiones non leues aſſibilans. Veruntamen erroneum impetum iuuentutis aboleuit pœnitentia Romam profectus ſeuerioribus annis, vbi loci baculum ſymoniacum & annulum deponens, indulgentia clementiſſimæ ſedis iterum recipere meruit. quòd Romani ſanctiùs & ordinatiùs cenſeant, vt eccleſiarum omnium ſumptus ſuis potiùs ſeruiant marſupijs, quàm quorumlibet regum vſibus militent. Ita *Herebertus* domum reuerſus ſedem epiſcopalem tranſportauit ad inſignem mercimonijs & populorum frequentia vicum nomine **Norwic.** Ibi monachorum congregationem numero & religione percelebrem inſtituit, omnia ijs neceſſaria ſumptu mercatus domeſtico. Prouidens ſcz,ſucceſſorum querelæ, nullas de epiſcopo terras monachis largitus eſt,ne illi Dei famulos fraudarẽt victualibus,ſi quid offendiſſent,quod ſuis competeret rebus. Prẽterea apud Theodfordũ monachos Cluniacẽſes inſtituit, quòd ſint illius cœnobij profeſſores vbiq; gentium penè diſperſi,locupletes in ſeculo,& ſplendidiſſimæ religionis in Deo. Ingenti ergo & numeroſa virtutum gratia præteritarum offenſarum obumbrauit molem,prẽcipuè Prognoſtico anteceſſoris & ſuo,à malo exterritus,& ad bonum erectus. *Herfaſti* fuit, *Non hunc ſed Barabam* : ſuum; *Amice,ad quid veniſti* : quo audito nec lachrymis, nec his ferè verbis abſtinuit: *Malè quidẽ intraui Confiteor,ſed Dei gratia operante benè egrediar*. Erat ergo diſertitudinis & literarũ copia,nec minùs ſecularium rerum peritia, Romanæ celſitudini ſuſpiciendus. Mutatúſq; *Herebertus* fuit (vt *Lucanus* de Curione dicit) *momentum rẽ & mutatio rerum* : ſicut tempore *Willielmi* regis ſymoniæ cauſidicus, ita regnante *Henrico* propulſator inuictus. Neq; ab alijs fieri voluit,quod à ſe quondam prẽſumptũ iuuenili feruore indoluit. Præ ſe(vt ferunt)ſemper ferens *Ieronimi* dictum; *Errauimus iuuenes,emendemus ſenes*. Poſtremò quis in illius facti laudem dignè attexat, quod tam nobile monaſteriũ epiſcopus non multùm pecunioſus fecerit,in quo nihil fruſtra deſideres vel in ædificiorum ſpecie ſublimium,vel in ornamentorum pulchritudine, tum in monachorum religione,& ſedula ad omnes charitate ? Hæc & viuum ſpe fœlici palpabant, & defunctum (ſi non vana fides pœnitentiæ) ſuper æthera tulerunt. Ad Epiſcopi Norwicenſis diœceſin pertinere dignoſcitur monaſterium ſancti *Edmundi*. De quo,quanquam aliâs dixerim,nunc ſi breuiter commemorauero,non vacat à ratione. Sic enim & diſpoſitum meum ordine procedet quo cogitaui,poſt commemorationem epiſcoporum ſanctos in eorum parochijs requieſcentes non prætereire. Et gratioſè fateor accidit, vt primus ſanctus *Edmundus* occurreret, qui quaſi rex & princeps patriæ compatriotarum ſanctorum primus palmam laudis vendicaret. Regnauit ille in Orientali Anglia,vir Deo deuotus,& auita regum proſapia excellens. Qui,quum aliquot annis pacificè prouinciæ præfuiſſet,in illa temporum mollitie virtutem eiurare compulſus: Danorum duces *Hinguar* & *Hubba*, Northanimbrorum & Orientalium Anglorum depopulaturi prouincias venere. Quorum primus regem non reſiſtentem,ſed armis proiectis ſolo pronum, & orantem cepit, & poſt nonnulla tormenta decapitauit.

Tunc & sedes episcopalis apud Seham,(vt supra dixi) & monasterium Helienſe ſanctimonialibus effugatis incensa, & solo complanata. *Sed emicuit post necem beati viri transactæ vitæ puritas dignis miraculis. Caput à corpore lictoris sæuitia diuisum dumeta Danis proiicientibus occulu*erant. *Quod dum ciues quærerent, hostem abeuntem vestigijs insecuti, funeri regio iustas inferias absoluturi, iocunda Dei munera hausere, exanimati capitis vocem expressam omnes ad se lictores inuitantem, lupum feram carnibus assuetam lacertis illud circumplexam innoxiam prætendere custodiam: eundem more domestici animalis baiulos post tergum ad tumbam modestè secutum nullum læsisse, à nullo læsum esse. Tunc pro tempore humi traditum corpus venerabile, tumultuario iniecto cespite terrea gleba superiecta, & exilis pretij lignea capella superstructa. Sed & domunculam succedenti tempore vepres obtexerant, animisq; prouinciales memoriam martyris abiecerant. Affuit ille oscitantibus, semisopitas mentes eorum ad sui reuerentiam signis excitans, & leue quidem ac frigidum sit, sed tamen primum virtutum eius experimentum, quod subijciam. Cæci, qui baculo viam tentaret, errore nocturno capellam ingressi lux cælitùs obuia orbes impleuit. Mox latrunculos eandem ædem noctu expilare aggressos, inuisis loris in ipsis conatibus irretiuit, formoso admodum spectaculo, quòd præda prædones tenuit, vt nec cæpto desistere, nec inchoata valerent perficere. Quapropter Londoniæ præsul plebeiæ machinæ diuturnam sustulit inuidiam, augustius ædificium super veneranda membra molitus, quæ & miranda incorruptione, & lacteo quodam candore gloriam sanctæ animæ prædicabant. Caput reliquo corpori compaginatum, signum tamen martyrij coccinea cicatrice prætendens. Porro illud humana excedit miracula hominis mortui crines & vngues pullulare, quos* Oſwen *quædam sancta mulier quotannis hos tonderet, illos desecaret magna veneratione posteris futuros: sanctæ temeritatis fœmina, quæ contrectaret artus, quibus omnis inferior est mundus. At non ita* Lefſtanus *effrenatæ audaciæ adolescens, qui sibi corpus martyris minis inflatioribus ostendi exegerat, famæ (vt dicebat) incertum fide oculorum ponderare deliberans. Ideóque præcipitis ausus pœnam tulit amens effectus, & post modicum scaturiens vermibus & mortuus. Nouit profectò, quæ olim consueuerat, nouit* Edmundus *facere,* Parcere subiectis & debellare superbos. *Quibus duobus ita omnes sibi Brittanniæ deuinxit incolas, vt beatum se inprimis astruat, qui locum requietionis eius, vel nummo, vel pretio illustret. Ipsi reges aliorum Domini seruos se illius gloriantur, & coronam ei regiam missitant, magno, si vti volunt, redimentes commercio. Exactores vectigalium, qui alias bacchantur, fas nefásque iuxtà metientes, ibi supplices citra fossatum sancti* Edmundi *litigationes sistunt, experti multorum pœnam, qui perseuerandum putarunt. Fossatum* Cnuto *rex præcepit fieri, patris sui* Swani *miserabili fine doctus ad bonum. Nam cùm ille tempore regis* Edelredi *totam Angliam deuastans, in terra sancti* Edmundi *nihilo refractiores minas anhelaret, à martyre leuiter admonitum per somnium ferunt, sed barbarica ineptia duriùs respondentem conto percussit & exanimauit. Tantum moræ in medio, quòd excussus sopore authorem & modum mortis astantibus patefacerit. Confabulationes enim altercantium & sonum ictus custodes corporis mirum in modum audierant. Sciebat hæc* Cnuto, *ideóque nihil non effecit, vt sancto blandiretur. Præter fossatum, quod prælibaui, quod terras sancti ab omni inquietudine defenderet: denique basilicam animositate regia, quantum illius temporis vsus flagitabat, super venerabile corpus construxit, Abbatem & monachos instituit, prædia multa & magna contulit. Perstat hodiéque donorum eius amplitudo integra, quòd locus ille infra se aspiciat Angliæ nonnulla monasteria. Per successiones Abbatum fuit ibi* Lefſtanus *tempore regis* Edwardi: *hic quibusdam de incorruptione sancti malè credulis malè consulens, suo discrimine aliorum fidei prospexit. Prolatúmque corpus in medium inspiciendum exhibuit, ipso à capite monacho suo à pedibus trahente. Palam itaque imprecatus est dicens.* Domine sancte *Edmunde,* tu nosti quòd non infideli mente, sed pro aliorum salute hoc fecerim, ne diuinum in te mundo celaretur miraculum: quia tamen peccatorum multorum sum reus, nec à me debuisset contrectari sancti spiritus organum, si tibi factum displicet in me temporaliter vlciscere. Præstat enim, & malo, vt aliqua insignior corporis clade, quàm æterna inuoluar vltione. *Vix orationem finierat, cùm ecce ambarum manuum digiti vel retro miserabiliter retorti, vel volæ pertinaciter infixi, pœna, quam rogauerat, virum mulctauere. Post etiam alijs debilitatibus correptus, regem* Edwardum *per nuncios conuenit, vt sibi medicum mitteret. ille* Baldwinum *sancti* Dionysij *monachum eius artis peritum dirigendum curauit. Qui cùm in cæteris probè, in digitorum curatione nihil promoueret, mirari*

cæpit

cæpit homo, qui magnæ in medendo fortunæ esset. Sed causam morbi à scientibus edoctus, in loco remansit, amorem martyris totis præcordijs amplexus. Pluribus ergo annis notitiam plenam principum adeptus, *Lesstano* non tam successit, quàm accessit Abbas, illo amittente, rege volente. Sub eo & per eum libertas monasterij ab *Alexandro* Papa data, vt nulli episcopo locus ille subdatur in aliquo, Archiepiscopi tantummodo nutum in legitimis spectaturus. Omnia intùs & extrà innouata. Ædificiorum decus oblationum pondus quale & quantum in Anglia nusquam. Iacent in ecclesia duo sancti, *Germanus & Botulfus.* Quorum gesta nec ibi, nec alibi haberi memini, nisi quòd primus frater sanctæ *Etheldrithæ*, secundus episcopus asseritur.

De Episcopis Occidentalium Saxonum, & primò de VVintonienſi.

AGe nunc, quia Cantuarienſium epiſcoporum & Roffenſium, Orientalium Saxonum & Anglorum nomina tranſcurrimus, cæterorum ſedes & geſta, quantùm vel fama vel ſcripto ſciuntur, commemoremus. Ac primùm pro ratione propoſiti offerunt ſe Weſtſaxones, quibus primò fuit Epiſcopus vnus in Dorceſtria: mox duo, vnus in Wintonia, alter in Schireburnia. Duobus tempore regis *Edwardi* tres additi, Wellenſis, Cridienſis, Cornubienſis. Nec multò pòſt ſextus in Ramesburia. De quibus omnibus quia ordinatum ſermonem meditatur oratio, primùm pro dignitate ciuitatis de Wintonienſi dicendum.

TEmpore igitur quo *Kinegiſlus* & *Quicelmus* apud Weſtſaxones regnabant, *Birinus* (dubium vnde oriũdus) hortante *Honorio* Papa in Brittanniam prædicationis munus ſuſcepit. Ordinatúſq; in epiſcopum ab *Auctorio* Genuenſi epiſcopo pertendit ad pelagus, quo Brittanniam tranſmitteret. Cúmq; reculas ſuas in ſarcinas componeret, nautis pro tempeſtiuo vento vrgentibus, corporalia (quæ dicuntur) oblitus eſt. Sed iam in altum promotus, cùm ſerenum ſalum puppis ſulcaret læta, recordatus iacturæ hæſit mente: ſi nautas appellaret de reditu, pro ſecunda nauigatione non dubium quin rideretur; ſi taceret, damnum Apoſtolici muneris pateretur. *Itaq; animoſitate tota credulitatis arma concutiens, deſcendit pedibus in mare, concitoq; curſu littus relictum repetijt. Ibi corporalibus repertis & acceptis geminato becta fœlicitatis auſu ad ſocios rediit, vndarum cumulos & mille obuias mortes fide diſpergens.* Illi quoq; tanto emolliti miraculo, iactis ancoris curſum nauis tenuerunt. Quapropter certatim omnium obſequio receptus, non multò pòſt continentem attingit in regione Weſtſaxonum. Is erat annus 40. poſt aduentum *Auguſtini*, regnantibus prædictis regibus, anno 25. pollicitus fuerat *Birinus Honorio* Papæ, quòd extremas Anglorum penetraret prouincias, ibi credulitatis ſaturus ſemina, vbi nec euangelij fuiſſet nomen auditum. Veruntamen, continuò vt appulit, omnes ibi ſacrilegis ritibus pertinaciſſimè deditos inuenit. Quocirca fatuum viſum eſt vlteriùs pertendere, &, cùm illic nullum ſanum reperiret, ægros, quibus mederetur, quærere. Reſtitit ergo, & cùm diuino nutu, tum ſuo anniſu priùs ipſi regi *Kinegiſlo*, mox etiam prouinciæ omni lauacrum ſalutare impertijt. Contigítque laudabili planè ſpectaculo, vt dies dicta regis baptiſmati occurreret diei, quo filiam ſuam deliberauerat nuptum tradere *Oſwaldo* ſanctiſſimi Northanimbrorum regi. liberali ergo commercio actum eſt, vt futurus *Kinegiſli* carnalis gener, priùs eius fieret in baptiſmo ſpiritualis pater. Reges igitur ambo dederunt prædicatori ſuo ſedem Epiſcopalem Dorceſtriam, tunc vrbem, modò villam: quam tempore illo reges habuerunt Weſtſaxonum, ſed ſequenti Pontifices Merciorum. Denique ad noſtram ætatem duranuit ibi Epiſcopalis Merciorum ſedes, nunc verò eſt apud ciuitatem Lincolniam. Ita *Birinus* ſacris laboribus emeritus vitáque defunctus, Dorceſtriæ in eccleſia, quam ædificauerat, ſepultus eſt. Poſterioribus annis confirmato epiſcopatu Weſtſaxonũ in

Wintonia, illuc à Pontifice *Hedda* translatus patronus ciuitatis post Deum habetur.

POst eum *Angilbertus* natione Gallus prouinciæ præsulatum tenuit. De cuius aduentu & abscessu in *Beda* latiùs lecturus, hic cognosces compendio. Subintroducto in episcopatum Wintoniæ *Wine* vocabulo, homine Anglo, sed apud Gallos ordinato, abscessit infensus. Nec diu inuasor fouit otium, sed eiusdem regis tyrannide pulsus ad *Wlferium* regem Merciorum fecit confugium: emptóq; ab eo episcopatu Londoniæ dies vitæ reliquos consumpsit sæuo exemplo posteris, vt non facilè discernas maiore peccato & infamia, an illius qui rem sacram vęnum proposuerit, an illius qui emerit. Tum *Angilbertus* per nuncios regis exoratus vt rediret, excusauit aduentum, quòd Parisiaci episcopatus vinculis teneretur astrictus. Ne tamen spem postulantis eluderet, misit nepotem *Lutherium*, qui prono prouincialium assensu exceptus, & à *Theodoro* Archiepiscopo consecratus, 7. annis Westsaxonum rexit ecclesiam. Quod ideo non tacui, quia de annis episcopatus eius *Beda* nihil expressum reliquit, mihi ex Chronicis cognitum dissimulare silentio præter religionem videbatur.

EIus successor fuit plus 30. annis *Hedda*, qui priùs fuerat monachus & Abbas. Hunc *Beda* dicit officium exercuisse magis insito sibi amore virtutum, quàm vllius literaturæ doctrina præditum. Vnde non paruo moueor scrupulo, quippe qui legerim eius formales epistolas non nimis indoctè compositas, & *Aldelmi* ad eum scripta maximam vim eloquentiæ & scientiæ redolentia. Sanctitatis eius reuerentiam numerus miraculorum cœlitùs emissorum hominum manifestauit notitiæ: quæ nunc interim supprimit contentus gloria olim post recentem obitum acquisita.

IPso defuncto, quia diœcesis eius ab vno nequibat gubernari idoneè pro circuitus spacioſitate, diuisa est in duas; vna data *Danieli*, altera *Aldelmo*. De *Aldelmo* & eius successoribus tempus erit Deo comite cùm sermo procudetur, quantum vtilitati auditorum sufficiat; nunc vt spopondi Wintonienses aggrediar. *Daniel*, defuncto *Aldelmo*, multo tempore superstes fuit 43. annis in episcopatu. Postmodum, vt viuacem senectam sancto consummaret otio viuens honorem exuit, Melduni (quantum vixit) monachum exercens, vt fama fert sinceriter ad nos per successiones manans. Ibidémq; sepultus asseueratur. Quamuis Wintonienses eum apud se habere contẽdant, nec eius mausoleum vel verè vel suspicioſè ostendere præualeant.

Successit *Humfredus*, cuius memoria fit in concilio *Cuthberti* Archiepiscopi.

Tum *Kinebardus*.

Illi *Athelardus*, ex Abbate Melduni mox Archiepiscopus.

Athelardo Egbald.

Dudd.

Cineberd.

Almund.

Wighten.

Herefrith.

Eadmund.

Helmstan, hic fuit tempore regis Westsaxonum *Egbrithi*.

QVo viam patrum ingresso, *Swithunus* successit, eiusdẽ presbyter ecclesiæ ab *Helmstano* iamdudum ordinatus. In quo, dum vitæ religio cum simplici prudentia conquadraret, natura industriáq; laudabilis regis auditum non effugit. Quocirca illum hactenus excoluit, vt & multa negotiorum eius consilio transigeret, & filium *Adulfum* eius magisterio locaret. Quo facto prælusit fœlicitati futuræ adolescentis fortuna, vt sub sanctissimo pædagogo addisceret, qualiter non rudis olim ad gubernandã remp. procederet. Est enim *Platonis* vetus & laudata sententia; *Tunc fore beatam rempublicam, si vel Philosophi regnarent, vel reges philosopharentur*. Veritas dicti prodijt in effectum per istum *Adulfum*, cúm patre defuncto, quia alter legitimus hæres non extaret, ex gradu Subdiaconi Wintonienſis in regem translatus est, concedente *Leone* illius nominis Papa tertio. Tum verò palam erat, quid eum spiritualis Philosophia docuisset, dum magis famulorum Dei, quàm suis vtilitatibus prospiciens omne regnum Deo decimaret: Nihil faceret nisi ratum, nihil iuberet nisi pium. Sed hæc aliàs egimus: nunc in manibus

manibus *Swithuni* gesta euoluimus. Quem ille vt altorem, doctorémque suum suspiciens (sic enim tum vocabat) non priùs abstitit, quàm Episcopatu Wintonienſi honoraret consentiente clero, ordinante Archiepiscopo Cantuariæ *Celnotho*. Lætis ergo incrementis fundamenta bonorum in regno iacta per regem, pullulabant per Pontificem, dum iste bonum vrgeret, quod ille suis præsertim admonitionibus inciperet. Et erat quidem virtutum omnium promptuarium, sed aggaudebat duabus maximè, clementia & humilitate. Ambarum insignia stilus subijciet. Operarijs ad pontem in Orientali parte vrbis faciendum fortè assederat, vt instanti præsentia suscitaret stimulos desidum incuriæ. Et ecce per pontem commeabat in ciuitatem fœmina * commercij ferens oua. prosiliunt vndique (vt mos est eius generis hominibus) & petulanti excussu omnia oua ad vnum confringunt. Id non leue sanioris mentis hominibus visum, sed statim in notitiam domini Episcopi delatum. Is ante se adductæ mulierculæ annis & pannis squalidę querelam auscultat, damnum suspirat, misericordia mentis cunctantem * miraculum excitat, statimque porrecto crucis signo fracturam omnium ouorum consolidat. Exiguúmne est hoc sanctitatis & clementiæ documentum? Quid de humilitate? Quandocunque nouam fabricam in Dei Ecclesiam consecrare deberet, eò quamlibet longum esset, non equo vel vehiculo, sed pede impiger contendebat. Et ne daretur ab imperitis ridiculo, vel superbis iactantiæ notaretur elogio, visibus hominum abditus, nocturnus viator totum iter conficiebat. Solitariæ sanctitatis amator, nulla pompa bona sua prostituebat. Hinc factum opinor, vt cœlo tantum teste fruitus, omnium miraculorum suorum notitia posterorum fraudaret conscientiam. Iam verò vitæ prę senti valefacturus Pontificali authoritate præcepit astantibus, vt extra Ecclesiam cadauer suum humarent: vbi & pedibus prætereuntium, & stillicidijs ex alto rorantibus esset obnoxium. Excessit anno ab incarnatione Domini 863. post mortem *Adulphi* 6. Præteriere multa tempora, & margarita Dei latebat ingloria annis fere centum. Hoc annorum discursu, octo Episcopi dies suos expleuere: Quorum hæc sunt nomina.

al. commercij causâ

al. in miraculum

Alfrithus.
Duubertus.
Denenulfus.
Fretheſtamus.
Birnſtanus.
Elphegus.
Elffius.
Brithelmus.

Quorum aliquos celebriore vita diffamatos nostra sedulitas non omittet. *Deneulfus* si famæ creditur, ad multam ætatem non solùm literarum expers, sed & subulcus fuit. Eum *Elfredus* rex hostium violentia regno cedens, & in siluam profugus, casu sues pascentem offendit. Et ne multis innectar, comperto eius ingenio, quòd ad bonum spectaret, literis informandum tradidit. Nec desciuit ab officio, donec perfectiùs institutum crearet Episcopum, commentus rem dignam miraculo. *Fritheſtamus* fuit vnus ex septem Episcopis, quos *Pleimundus* Archiepiscopus tempore Regis *Eduardi* filij *Elfredi* vno die consecrauit Cantuariæ. Multa eius bona ostendit adhuc librorum copia, vitæ sanctitatem, non ita vt aliorum, in obscura latens sepultura. *Birnſtanus* quatuor tantum annis rexit Episcopatum. Illum purissimæ sanctitatis fuisse accepimus, quotidiè non intermissa sedulitate Missam pro defunctorum requie cantasse: noctibus depulsa formidine solum circuire solitum, pro animarum salute psalmos frequentasse. Hoc cùm quadam vice faceret, & expletis omnibus subiungeret, *requiescam in pace*, voces quasi exercitus infiniti â sepulcris audiuit respondentium, *Amen*. Istud mirabilius quo infrequens est mortuos cum viuo seuisse sermonem, ne eum officij pigeret, quod tot animabus gratum audiret. Idem Dominici exempli ardentissimus executor, pedes egenis omni die semotis arbitris lauabat, mensam & cibos apponens, nec minùs pro disciplina famulantium reliquias abstergens. Obsequio consummato, pauperibusque dimissis, ad multas ibi remanebat horas, orationibus, (vt creditur) vacans. Quadam ergo die pro consuetudine ingressus, nulla antea interpellatus molestia ęgritudinis

tudinis ſubitò clam omnibus ſpiritu vitali caruit. Clientes, qui conſuetudinem eius noſſent, tunc quoque orationibus occupatum crederent, tota die iacere paſſi. At verò ſequenti diluculo irrumpentes, inueniunt cadauer ſine mente. Conclamatus eſt ergo, & ſepulturæ datus. Sed ciues, quòd interceptum morte videbant, omnem eius memoriam obliterauêre ſilentio, neſcientes quod ſcriptum eſt, *Non poteſt malè mori qui benè vixerit. Et iuſtus quacunque morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.* Correxit id diuina rectitudo longo pòſt tempore, ſuccedente *Ethelwoldo*, cui noctium principio ante ſanctorum reliquias lucubrare ſolito, apparuêre tres aſſiſtere perſonæ, non in extaſi, ſed planè inſomni. Quarum quæ media, has exprimere voces eſt audita. *Ego ſum* Birnſtanus, *quondam huius vrbis Epiſcopus: hic (dextram oſtendens) eſt* Birinus *prædicator primus: iſte (& oſtendit ſiniſtram) eſt* Swithunus, *ſpecialis huius Eccleſiæ & ciuitatis patronus. Noueriſque quòd ſicut me cum eis hîc vides in præſentia, ita cum eis in cœlo non diſpari fruor gloria. Cur igitur fraudor honorificentia mortalium, qui magnificor conſortio cœleſtium ſpirituum?* Finierat, & in aërem cum ſocijs elapſus preciosa ſui memoria prouincialibus appoſita, nihil non venerationis deinceps emeruit. *Ephelgus* ad cæterarum virtutum cumulum, quibus tam laudabilitèr quàm abundè pollebat, etiam prophetia clarus fuit. Huiuſmodi dicti duo erant cauſa exempli. * Dies cinerum, & Pontifex pro more pœnitentes Eccleſiæ liminibus excludebat: cæteros adhortatus eſt, vt ieiunio & caſtitati vacantes, etiam vxorias delicias abijcerent: illis diebus fructum dignum pœnitentiæ eſſe, ſi qui multa illicita commiſeris, etiam licitis abſtineas. Doctrinam reuerentèr audientibus cæteris, vnus ioculari voce emiſſa alijs riſum excuſſit. Non poſſe ſe temperare conuiuiò ſimul & coniugio, vt paritèr abſtineat cibis & Venere. Quinimò vxorem, quam cubili aliquandiu ſubmouiſſet, in proximo ad vſum noctis reuocaturum, petulanti & vulgari verbo fatuitatem ſuam exaggerans. Tum vox Epiſcopi ſubmurmurantis ab aſtantibus audita & intellecta eſt. Contriſtas me miſer, neſciens quid ventura pariat dies. Duram prophetiam vicina mors nebulonis excepit. Poſtero enim mane in cubiculo repertus eſt exanimis, incertum â diabolo guttur eliſus. Alio tempore ordinauit pariter ad præsbyteratus gradum tres Monachos: *Dunſtanum*, *Ethelwoldum*, & quendã *Ethelſtanũ*, qui poſtmodum Monachicæ veſtis apoſtata, cœlibatu cõtempto in meretricijs amplexibus vitam effudit. Completis ſolemnijs, ſanctæ recordationis præſul adhærentes alloquitur. Hodiè coram Deo tribus viris manus impoſui, quorum duo Pontificalis ordinis gratiam nanciſcentur: vnus in ciuitate Wigornia, deindè in Cancia: alter meam ſedem implebit quandoque ſucceſſione legitima: tertius voluptatum volutabro ſe ingurgitans miſerabilem ſortietur exitum. Hic *Ethelſtanus*, qui pro familiaritate cognationis præſens eſſet, proterua conſultatione ſacerdotem inuaſit. Num ego ero vnus ex duobus, qui epiſcopali dignitate ſublimandi ſunt? Non, inquit, erit tibi pars neque ſors in eo, quem prefatus ſum ordine, neque permanſurus es in ea, qua hominum oculis lenocinaris, veſte. Quanta ſanctiſſimæ mentis dignitas, vt euidentèr & ſine fuco cœlorum efferret ſecreta? Neque enim in terram ceciderunt verba iſta, ſed omnia in rerum ſolidauit conſequentia, quòd *Dunſtanus* & *Ethelwoldus* anguſtam viam, quæ ducit ad vitam, terentes, inſignes in prędictis Epiſcopatibus emicuêre: tertius latas ſeculi ſemitas curſitauit. *Elffÿ* prȩcipitem in emendo Archiepiſcopatu rabiem & miſerabilem mortem ſuperior liber abſoluit.

al. dies erat cinerum

QVare iam congruum video, vt de patre *Ethelwoldo* aliquid vel breuiter dicam, qui ſucceſſit *Brithelmo* ſucceſſori *Elffÿ* in Wintonia. Eius vterque parens, nec egenus fortuna, nec abiectus ſtirpis linea ciuis Wintoniæ fuit. Ipſe in pueritia literas, in adoleſcentia curiam frequentans, *Ethelſtano* pȩcharus fuit. Cuius cõſilio â prędicto *Elphego* tonſoratus in clericum, non multò pòſt â *Dunſtano* Glaſtonienſi abbate eſt cucullatus in Monachum: ordinatuſque in Monaſterij Decanum. Hos doctrina, illos religione, omnes amore demerebatur. Quo tempore abbas vidit de eo ſomnium ſanè memorandum. Arborem infra eiuſdem cœnobij ſepta ſuccreſſere, quæ per quatuor mundi plagas ramis diffuſis totam inumbraret Angliam: opertam per omnes frondes cucullis, maximamque cucullam in ſummo poſitam, cęteras minores manicarum quaſi fomento protegere. Stupefactũ illum tantæ viſionis miraculo, ab aſtante venerabilis

canitici

canitiei ſene quæſiſſe oraculum. Arbor illa, inquit, eſt hęc inſula: cuculla maior eſt Monachi tui *Ethelwoldi* vita: cæteræ hominum innumerorum, quos ipſe verbo & exemplo trahet ad Dominum. Conſonat huic præſagio matris eiuſdem viſio, quæ ipſi iam vtero grandeſcenti, iamque puerperium meditanti oſtenſa eſt. Auream aquilam ex ore ſuo auolaſſe, quę pennarũ plauſu diù ciuitatem perluſtrans, nouiſſimè altitudine nubium euecta cœlum ſubiſſe. Harum viſionum veracem iam prælambens fortuna ferebat in populum. cùm ille arctioris vitæ deſiderio Sallicanum exilium ſitiens ab *Edredo* rege retentus eſt: agente id & filium ſtimulante matre *Edgiſa*, omni religionis laude orbi Britannico nota. Datur ergò ei cœnobium perexile Abendonia dictum, vbi vires ſuæ prudentiæ experiretur. Nec ipſe ſpei datorum ſtrenuitate abfuit, ſed in laudabilem (vt hodiè cernitur) celſitudinem erexit. Paucis verò elabentibus annis iam *Dunſtano* Archiepiſcopo facto, ipſe ab *Edgaro* rege, ad Epiſcopatum Wintonienſem electus, & ab eodem Archiepiſcopo conſecratus eſt. Tum verò magnis conatibus ad Eccleſiarum vtilitatem conſurgere, extirpare vitia, virtutum inſerere plantaria. Neſcires quid in eo magis laudares: ſanctitatis ſtudium, an doctrinarum exercitium, in prædicatione inſtantiam, in ædificijs induſtriam. Clerici Epiſcopatus ſimul & alterius Eccleſiæ, quæ iuxtà erat, quam nouum Monaſterium vocabant, data optione, vt aut vitam mutarent, aut loco cederent, molliorem partem eligentes, exturbati ſunt Monachis introductis. Plura eis ex Epiſcopatu delegata prædia viciniora ſitu, ampliora redditu. In eadem vrbe ſanctimonialium fundatum & factum Monaſterium. De cæteris, quæ in diuerſis regionibus inſtituit, fiet verbum cùm ad eorum Epiſcopos ventum fuerit. Et mirum quidem videtur, quòd tanta fecerit, niſi quòd rex *Edgarus* omnino voluntati eius deditus erat: â quo ſupra omnem infra *Dunſtanum* diligeretur. maximoque & laudabili operibus eius fuit emolumento beatiſſimus *Swithunus* eodem tempore reuelatus. Qui antiquæ vitæ humilitatem tenens, non alicui inflatiori perſonæ, ſed homuncioni pauperculo, qui manuum artificio vitam toleraret, per viſionem talia proferre viſus eſt. Vade Wintoniam ad vetus Monaſterium, requiſitoque loci ędituo, præcipe vt dicatur Epiſcopo *Ethelwoldo* quatenus *Swithuni* olim Epiſcopi mauſoleum aperiens, efferat reliquias, inuenturus ibi omni theſauro pretioſiores margaritas. Reſpexit tempora eius clemens diuinitas, vt per me cœleſtibus illuſtrentur prodigijs: & ne cunctęris, hoc habe ſignum. Annulos ferreos violenter cum plumbo lapidi ſepulcri affixos leui anniſu cùm voles extrahes, cùm voles apponeſ: cęteri ſi idem tentauerint fruſtra erit: iuit ille, & promiſſionis coram ædituo compos effectus, ad præſentiam Pontificis admiſſus eſt. ibi rem intrepidè proſequutus, fidem dictorum habuit. Die ergo dicta eleuantur oſſa de tumulo, componuntur in ſcrinio. Concurrit vis ingens vulgi, vota offerre, vota cumulare. Nullus ſe queritur fraudatum, omnia fiunt, cuncta conceduntur. Deníque tanta miraculorum copia in omni genere valetudinum exhibita eſt, quantam nulla memoria hominum alibi factam attingere poteſt. habet ergo cognomentum *Pÿ* ſanctus ille, omni ſe inuocanti, niſi fides defuerit, ad auxiliandum celer. Cuius bonitas iamdudum inchoata, nec noſtra ætate exſoleſcit. Vidi ego, quod mirum ſit, hominem cui violentia raptorum effodiſſet lumina, oculis vel illis vel alijs (nam illi longiuſculè proiecti fuerant) receptis, ſerenam lucem per *Swithuni* merita recepiſſe; eratque præteritæ calamitatis indicium, quòd aculei punctionum palpebras deformabant. Vult interea ſanctus, vt in omnibus glorificetur Deus, nec patitur, vt aliquis per eum ſanatus, carnis volutetur lubrico, qui nolit præterito implicari morbo. Quinetiam cùm olim Monachi miraculorum frequentia defeſſi eſſent, & medijs noctibus euentu alicuius prodigij, ſeſe inopes quippe ſomni *citarent, non latuit torpor eorum ſancti oculum de longè intuentem. Continuóque *Ethelwoldo* apud curiam regis ſoporato aſtitit, vacationem minitans ſanitatum, ſi Monachi vlteriùs â laude Dei putaſſent ceſſandum. Cur enim in Dei dormitarent laude, cùm ipſe pro eorum vigilaret ſalute? Sed nec ipſe *Ethelwoldus* â miraculis ociabatur: videbaturque æmula viui & mortui ſanctorum pietas, dum hinc indè crebreſcẽtibus ſanctorum prodigijs huius corroboraretur fides, huius valetudini reuocaretur ſanitas: mortiferum virus fraudulentia miniſtrorum hauſtum, cùm iam per artus irrepens depaſceretur vitalia, fide diſcuſſit: vas oleagini liquoris receptaculum repa-

al. tricarent

rauit

rauit perditũ,accumulauit inuentũ; furacis Monachi brachia inuisibilibus laqueis verbo irretiuit, soláq; benedictione eiusdem confitentis lora euoluit: alterũ in præcipiti stantem casus deiecit, sed oratio *Ethelwoldi* ruenti manum suppossuit,officio restituit. Inedia ciborum pro sterilitate soli prouinciam inuaserat, iussit ille sacrata vasa confringi & distribui,protestatus melius esse vt metalla miserorum inopię,quàm sacerdotum famularentur iactantiæ. Noua ergo Ecclesia,vt diu desiderauerat,ędificata sublatus est mundo magna monachorum ęrumna,sua nulla. Quippe ille sublimis exultat in gloria: cœnobia,quæ fecerat post eius obitum multa diruta,cuncta minorata.

E*Thelwoldo* successit *Elphegus*, bono bonus: de quo superiùs aliquid dixi, & nunc latiùs garrire libet. Puer librorũ amplexus scholas, adolescens alterauit habitum apud**Diherst* tunc exiguum cœnobium,nunc inane antiquitatis simulacrum. Illic cùm vitæ Monachilis regulam accepisset, altius qnid anhelans Bathoniam contendit,vbi se cellulæ secretioris parietibus includens cœlestia mente libabat. Plures per eum boni ad locũ Monachi congregati, etiam vt fit in magno corpore corruptelam morbi contraxere. Quidam enim ex eis nesciente patre conuiuia in noctem ducere, perindeque potationibus ad lucem insistere. Non tulit id diutiùs Deus: sed signiferum factionis in æde conuenticulorum conscia,morte perculit nocte intempesta. Interim sanctus orationibus interpolatis concepit auribus sonum ab eadem domo prolatum quasi vim inferentium & sustinentium. Miratus rei nouitatem, pedetentim suspenso halitu accessit ad ostium. Tum verò per rimas fenestrarum vidit duos ingentes dæmones, cadauer exanime crebris malleorum ictibus torquẽtes, illo miserabilibus eiulatibus suffragium quærente. Respondebant hostes, nec tu obedisti Deo, nec nos tibi. Quod cùm manè cæteris retulisset,non mirum fuit si commessationum complices facti sunt abstinentes. Defuncto ergo Wentano Episcopo *Dunstanus* Archiepiscopus *Andreæ* Apostoli *Elphegum* nominatum eligentis animatus oraculo,eundem substituit throno. Ipse prudens in sęculo, simplex in Deo, extima prouidere,intima non negligere. Antecessoris sui ossa extulit anno 12. post depositionem eius,signis quibusdam, & eis non leuibus ad audendum persuasus. Atque vt tanti patris sedem dignè ornaret, vestigia sanctitatis eius terens,quando sedebat ad mensam, nec ventris ingurgitabat lacunam, nec abstinentis incurrebat pompam. Carnibus nunquam nisi ęger indulsit: pocula summo tenus ore semper libauit. Prodebat abstinentiam commestionis tenuitas corporis, quòd vix ossibus hærebat. Noctibus fallens custodes procedebat solus ad amnem, vbi demersus ad ilia, & in Dei laudibus excubans, albescente iam diluculo,nescientibus suis succedebat cubiculo. Exactis in Episcopatu annis duobus & viginti,translatus est Cantiam,inuitus (vt aiunt) quòd consueto priuatus honore,maiore premeretur onere. Wentanum enim Episcopatum *Kenulphus* Burghensis Abbas nummis nundinatus fuerat; sed non diu sacrilego ausu lętatus, ante duos annos hominem exuit. At *Elphegus*,vt pallium ab Apostolico reciperet, Romã contendens, Alpes transcendit. Ibi in vico quodam hospitatum rustica multitudo adorsa, omnibus suis exuit. Statimq; ignis, incertum vnde natus,domos corripuit, qui spiraculo venti adiutus toti vico exitium minabatur. Tum brutæ mentis homines ęgrè licèt animaduertentes delictũ,rabidis|passibus iam egressum iamq; profectũ consequũtur: adorant,veniam rogant,ablata restituunt. *Elphegus* flecti facilis,signũ crucis igni ê regione opposuit:cõtinuòq; in se retorta flamma elanguit,incendiũ omne ad cineres refrixit. Romæ cùm esset,excessum successoris sui,nemine,vt aliâs dictũ est,afferente vidit & enunciauit. Inde ad sedem regressus annis septem patriarchatũ fœlicitèr egit: quibus elapsis,â Danis in vincula coniectus 7. mensibus ergastuli inhabitator fuit. Causas vinculorum aliâs quęre. Intereà tabes lætifera grassata in Danos cateruatim hostes *Elphegi* fundebat,adeò vt celeritas mortis pręueniret sensum doloris. Putor itaq; cadauerũ insepultorum aërem infecit, corruptiorq; cœli tractus, cæteris, qui sani videbantur, pestem creauit. Ruebant ergò sine modo, sine numero,cùm ille exoratus pane â se benedicto communicatis pestem depulit, salutem restituit. Nec minùs illi beneficiorum ingrati curatorem suum lapidibus contrucidarunt. Nonnulli verò, quibus sanius consilium, de sepeliendis exuuijs Pontificis contendentes,aliquamdiu percussores aduersarios habuerunt. Sed lite in iudiciũ deducta,conuenit,vt lignũ aridum,quod sors obtulerat, si sanguine

al. Dubest

ſi ſanguine eius litũ craſtino reuireſceret, arbitratu ſuo Chriſtiani cadauer humarent. Factumque eſt: & lignum, cui tunc etiam & cortex deerat, manè inuentum reuiruiſſe, pubeſcens floribus, turgeſcens fructu. Quocirca corpus apud ſanctum *Paulum* Londoniæ tunc pacificè humari permiſſum: indeque decimo anno iubente & aſtante rege *Cnutone* ſublatum, ſine vlla ſui labe patriarchatus ſedem glorificat. Durat adhuc & nuperrimè viſa fuit & ſanguinis nouitas, & corporis integritas. Nec ſanè aliquis euaſit ex occiſoribus, quin pœnas lueret: quas veracitèr enumerare poſſem, niſi me calamitates miſerorum narrare pigeret. Satis inculcatur miſeria perſequutoris, quãdo eminet gloria Martyris.

Poſt *Elphegum* in Wintonia ſedit *Ethelwoldus*.

Ethelwoldo * *Elſius*. *al Egelſius*

Elſio Elwinus.

Elwino Stigandus ſucceſſit.

Stigando (vt ſæpè dictum eſt) depoſito ſucceſſit *Walkelmus* â *Willielmo* rege datus, cuius bona opera famam vincentia ſenium â ſe vetuſtatis repellent, quamdiu inibi ſedes Epiſcopalis durabit. *Maurilius* eum Archiepiſcopus Rothomagenſis viam mortis meditans in fidei pignus commendauerat, quòd eſſet in eo ſpes indolis laudandæ, ſi haberet materiam, qua virtus poſſet eniteſcere. Sponſionem Pontificis *Walkelmus* produxit ad verum, faciens quanta non poſſent ſperari in religione, & numero monachorum, in ædificijs domorum. Et primò quidem aduena nouus monachos exoſus fuerat: ſed facilè correctus vmbraticum illud odium ſæpè deplorauit: deinceps fouens eos vt filios, diligens vt fratres, honorans vt dominos: nihil minùs pro diſſimilitudine veſtis exhibens eis vel adiutorij vel familiaritatis. Nullum conuicijs inceſſere, pronuntians quòd Epiſcopalis grauitas ſuam indigna macula reſpergat gloriam, ſi in pauperiorum deſcendat contumeliam. Vnum eſt permaximum, in quo peccauit, quòd ad trecentas libratas terras Monachis auferens, ſuis & ſucceſſorum vſibus implicuit. Conſtituit ipſe Priorem loci *Godefridum* quendam ex Cameraco genitum, qui religione & literatura inſignis fuit. Literaturam proteſtantur Epiſtolæ, familiari illo & dulci ſtilo editæ, maximéque epigrammata, quæ ſatyrico modo abſoluit, prætereà verſus de Angliæ Primatũm laudibus; Quid quod omne diuinum officiũ, quod vetuſtate quadam obſoletum, natiua excultum venuſtate fecit ſplendeſcere? Religionis & hoſpitalitatis normam pulchrè inchoatam delineauit in monachos, qui hodie in vtriſque *Godefridi* ita formam ſectantur, vt aut nihil aut parum eis deſit ad laudis cumulum. Denique eſt in ea domo hoſpitium terra marique venientium, quantum libuerit, diuerſorium ſumptu indeficiente, charitate indefatigata. Inter hæc inerat ſancto viro morum humilitas, vt nihil ex illo vnico philoſophiæ promptuario redoleret niſi humile, procederet niſi dulce. Quantula verò poteſt videri hæc eius laudatio? Quotus vero quiſque eſt qui vel minimùm imbutus literis, non alios infra dignitatem ſuam opinetur, tumido geſtu, & pompatico inceſſu præ ſe ferens conſcientiam literarum? Veruntamen ne quid perfectionis ſanctæ deeſſet animæ, multis ille annis grabbatum ſouit, camino diuturnæ tabis peccata excoctus.

De Monaſterijs.

ET etiam in eadem ciuitate Monaſterium, quod quondam Rex *Elfredus* mente conceperat, & *Edwardus* filius ædificauerat, & in eo canonicos poſuerat, *Grimbaldo* * quondam Flandrenſi ſuadente, qui ibidem magna gloria humatus, ſanctus prædicatur & creditur. Sed beatæ memoriæ *Ethelwoldus* canonicis expulſis Monachos poſuit, præficiens eis Abbatem *Edgarum* nomine, de quo ſuperiùs dixi. Ad huius Monaſterij officinas inſtituendas ſufficiens terræ ſpacium ab Epiſcopo *Denewlfo* & canonicis illius temporis mercatus ſupradictus Rex, ad unumquemque pedem mancam auri publico pondere penſitauit. Et erant ambæ Eccleſiæ ſic uicinæ parietibus cõtiguis, vt voces canentiũ aliæ obſtreperent alijs. Vnde tum propter hoc, tum propter cætera infœlix liuor plurimas effodiebat cauſas, quibus non modicas inuicem exculperent

* *al. quodam Monacho Flandrenſi & ſacerdote &c.*

culperent offenſas. Quapropter nuper illud cœnobium extra vrbem tranſlatum ſanius incolitur, liberiùs inſignitur. Prætereà conſtruxit ſuprà dictus rex in eadem vrbe ſanctimonialium cœnobium, ſed poſterioribus annis per beatum *Ethelwoldum* ampliatus eſt locus ille: quibus præpoſuit *Ethelritham* virginem anum, quæ ad coniecturam ſomnij, quod mater eius de aquila viderat aurea, multa de ipſo prophetauit. Fuerat ibi ante hanc Monaſteriolum, in quo *Edburga* regis *Edwardi* ſenioris filia conuerſata & defuncta fuerat, ſed tunc penè deſtructum. *Edburga* vix dum trima eſſet, ſpectabile futuræ ſanctitatis dedit periculum. Explorare volebat pater, vtrum ad Deum an ad ſæculum declinatura eſſet puſiola. Poſueratque in triclinio diuerſarum profeſſionum ornamenta: hinc calicem & Euangelia, inde armillas & monilia. Illùc virguncula â nutrice allata genibus parentis aſſedit: iuſſaque vtrum vellet eligere, toruo aſpectu ſæcularia deſpuens, promptéque manibus repens Euangelia & calicem puellari adornauit innocentia. Exclamat cætus aſſidentium, auſpicia futuræ ſanctitatis exoſculatus in puella. Pater ipſe arctioribus baſijs dignatus ſobolem: vade (inquit) quò te vocat diuinitas, ſequere fauſto pede, quem elegiſti ſponſum. Ita ſanctimonialium habitum induta, cunctas ſodales ad amorem ſui ſedulitate obſequij inuitauit. Nec reſupinabat eam proſapiæ celſitudo, quod generoſum putaret in *Chriſti* inclinari ſeruitio. Creſcebat cum ætate ſanctitas, adoleſcebat cum adulta humilitas in tantum, vt ſingularum ſoccos furtim noctu ſurriperet, & diligentèr lotos & inunctos lectis rurſus apponeret. Deuotionem ergo pectoris eius & integritatem corporis, miracula in vita & poſt mortem commendant plurima, quæ cuſtodes templorum viua voce meliùs pronuntiant. In eiuſdem Epiſcopatus diœceſi ſunt tria Monaſteria: Certeſeia, Rumeſeiæ, Warewellæ. Sed de Certeſienſi dictum eſt. De Warewellæ ſcitur, quòd *Elfrida* vxor Regis *Edgari* ædificauerit illum in honore ſanctæ crucis, compuncta priuigni ſui *Edwardi* nece indigna: cuius ipſa conſcia & autor fuit. Apud Rumeſeiam, quod cœnobium præcellentiſſimus Rex *Edgarus* inſtituit, noui iacere duarum virginum corpora *Merewinnæ*, & *Elfredæ*: quarum geſta, quòd neſcio, non tam prætereo, quàm ad maiorem ſcribendi diligentiam reſeruo, ſi forte cognouero.

De Epiſcopis Schireburnenſibus, Salesburienſibus, *VViltunenſibus.*

IN diuiſione Weſtſaxonici Epiſcopatus, hoc obſeruatum palam eſt, vt qui Wintoniæ ſederet, haberet duos pagos, Hamptonenſem, & Sudreienſem: Alter, qui Schireburniæ, haberet Wiltunenſem, Dorſetenſem, Beruchenſem, Somerſetentem, Domnonienſem, Cornubienſem. Schireburnia eſt viculus, nec habitantium frequentia, nec poſitionis gratia ſuauis, in quo mirandum, & penè pudendum ſedem Epiſcopalem per tot duraſſe ſæcula. Nunc de præſulatu in Abbatiam mutatus, commercio noſtra ætate non inſueto, qua omnia factione atque libidine deprauata, virtus ludibrio & probro habetur.

PRimus ibi ſedit pater *Aldelmus*, quem hîc tantum loco ordinis nomino. Namque, quòd eius vitam nuſquam plenè digeſtam reperi, ſpectantque ad eam quamplurima, * quæ ſi in poſteros celauero, delinquo, cogitaui anuente Deo, in extremo huius opuſculi libro cum eiuſdem modi materia liberiori congredi otio.

al quæ ſi poſteras, &c.

POſt eum igitur ſederunt in Schireburnia *Fordere*,
Herewald.
Ethelmod.
Denefrith.
Wibertus.
Alſtanus.

Alstanus. Hic tempore *Egbrithi* regis Westsaxonũ & *Adulfi* filij eius simul, & vltrà, magnę in sæculo potentiæ, & ingens in cõsilijs author fuit: *Egbritho* regi Cãtuaritas & orientales Anglos bellicis subegit laboribus. *Aldulfum* videns mãsuetioris ingenij, sedulis admonitionibus ad scientiam regni stimulabat, contra Danos, qui tũ primùm insulã infestabant, segnem animans, ipse pecunias ex fisco sufficiẽs, ipse exercitũ componens, multa per eum in talibus, & inchoata constanter, & perfecta fœliciter, qui annales legerit, inueniet. vixit in Episcopatu annis 50. fœlix, qui tanto tempore in procinctu bonorum operum fuerit! Quem libenter laudarem, nisi quòd humana cupiditate raptatus vsurpauit indebita, quando Monasterium nostrum suis substrauit negocijs. Sentimus ad hunc diem impudentiæ illius calumniam, licèt locus ille statim eo mortuo omnem episcoporum eluctatus fuerit violentiam, vsq; ad nostrum tempus, quando idem discrimen recidit. *Ita proteruum est mala inchoare, quod si author decidit, exemplum non transit. Delectat pertinacem animum, quid mali alius gesserit, recognoscere, & quid gerere possit, audire.* Minori dedecore monachi illius temporis suspirauerunt libertatem ademptam, quam nos amisimus, statim per eos præsertim restitutam. Et erat ille (vt ex scriptis audiuimus) sicut cupiditate præferuidus ita liberalitate præcipuus. Nostri prędones, & populantur, & premunt, vt nec libera vox dolori concedatur. Potentiam eius per hoc quilibet cognoscere poterit, quòd regem ipsum Roma reuertentem regno arcuerit, statutóq; ad vmbram regnandi filio, nisi arbitratu suo pace composita senem in sua regredi non siuerit. Reliquit ecclesiam suam prædiuitem prædijs vndecunque acquisitis, quanta si audias, hominis vel cupiditatem, vel fœlicitatem mireris.

Illum subsecuti sunt *Eadmundus*.

Ethelegus.

Alsius.

Asserus.

Sighelmus. quorum vltimi ambo sub rege *Alfredo Adulfi* quarto filio fuisse noscuntur. *Asserus* ex sancto *Dewi* euocatus, non vsquequaq; contemnendæ scientiæ fuit. qui librum *Boetij* de Consolatione Philosophię planioribus verbis elucidauit, illis diebus labore necessario; nostris ridiculo. Sed enim iussu regis factum est, vt leuiùs ab eodem in Anglicum transferretur sermonem. *Sighelmus* trans mare causa eleemosynarum regis, & etiam ad sanctum *Thomam* in Indiam missus, mira prosperitate, quod quiuis in hoc sæculo miretur, Indiam penetrauit, indéq; rediens exotici generis gemmas, quarum illa humus ferax est, reportauit. Nonnullę illarum adhuc in ecclesiæ monumentis visuntur.

Sighelmo successit *Ethelwardus*, quo mortuo cessauit episcopatus Westsaxonum annis septem, vi scilicet hostilitatis cogente. Postmodum verò *Pleymundus*, archiepiscopus, & rex *Edwardus* filius *Elfredi* minis & edictis *Formosi* papę coacti quinq; episcopos pro duobus facere (vt sæpius diximus) & nunc importunè pro contexenda rerum serie repetimus. *Athelmum* ad Wellensem ecclesiam, *Edulfum* ad Cridiensem.

Werstanum ad Schireburnensem, *Athelstanum* ad Cornubiensem, *Fidestanum* ad Wintoniensem. Habebat ergo *Ethelmus* Somersetam, *Edulfus* Domnoniam, *Athelstanus* Cornubiam, cuius successorũ nomina nusquam reperio. *Werstano* relicti sunt pagi tres: Dorsatensis, Berkensis, Wiltensis. Veruntamen non multò pòst eodem viuẽte rege in Wiltensi pago propius factus episcopus *Ethelstanus* nomine, sedem in Ramesberia habuit. *Werstanum* ferunt in prælio contra *Analafum* a rege *Ethelstano* susceptum, a paganis trucidatum. Cùm enim (vt aliâs dictum est) rex consultò cessisset, episcopus ad bellum cum suis veniens, incautúsque insidiarum pro viridantis campi æquore vnde rex abscesserat, tabernaculum tetendit: *Analafus*, qui pridie locum exploraverat, noctu paratus aduenies, quod reperit, incunctanter deleuit.

Post eum hi fuerunt episcopi, *Ethelbaldus*.

Alfredus.

Wilfsinus. Hunc *Dustanus*, archiepiscopus cùm esset episcopus Londonię, Abbatem apud Westmonasterium fecerat; instructo ad 12. monachos cænobiolo, in loco vbi quondam *Mellitus* ecclesiam Sancto *Petro* fecerat. Ita cõmissum officium

ſanctè & prudenter adminiſtranti honos epiſcopalis apud Schireburniam impactus: qui confeſtim in ſede epiſcopali Monachos clericis eiectis inſtituit, ne in tanta contemporaneorum epiſcoporum ſedulitate dormitare videretur. Cœnobitis nihil ad victus neceſſitatem ex epiſcopatu largitus, ſed ex alieno mercatus, Abbatem quoq; inſtituere cogitauit. Illis reclamantibus, quòd eius dulci dominatione, dum aduiuerent carere nequirent, ceſſit inuitus, palámq; pronuncians magnarum id calamitatum initium ſucceſſoribus eorum fore. Cuius ſanctitatis documentum, cùm in vita ſæpe, tum in morte præcipuè manifeſtatũ eſt. Namq; cùm iam proxime mortis ianuas vrgeret, apertis mẽtis oculis exclamauit in cantum: *Ecce video cælos apertos, & Ieſum ſtantem à dextris Dei.* Quo cantu ſine titubantia expreſſo inter cantandum defungitur; ſancta & venerabilis anima, quæ dictum primi & beatiſſimi Martyris, mutuari potuit; beata, quæ cœlum apertum vidit, & introire meruit. Seruatur ibi adhuc baculus eius, & quædam alia pontificis inſignia, mediocritatis, & humilitatis eius, viuum (vt ita dicam) ſimulachrum præferentia.

Succeſſerunt ei *Alfwoldus.*
Ethelricus.
Ethelſius.
Brithwinus.
Elmerus.
Brinwinus.

Alfwoldus frater eius, ex monacho Wintonienſis epiſcopus, qui apud Schireburniã imaginem ſanctiſſimi *Swithuni* collocauit, facem venerationis extulit. Conſtat eum reuerendiſſimæ vitæ fuiſſe, & inter profuſiſſimos conuiuiorum apparatus, qui tunc in Anglia a Danorum tempore exhibebantur, catino ligneo, ſine vllo vnctiori cibo, & pocillo exiguo aqua ſuperfuſa, vt omnis ſapor ceruiſiæ dilueretur, ſemper vſum. Audiui ego bonæ fidei presbyterum, & iam canis ſparſum, bona eius lachrymabili gaudio referentem. Quorum illud non excidit, nullum vnquam vel ante, vel poſt obitum eius impunè potuiſſe ſedem eius dormitando premere, quin ſtatim tetris imaginibus territus reſiliret, increpantibus, cur ſedem epiſcopi vſurparet indignus. Id multis nonnullo fuiſſe ſpectaculo. Surrexerat inter eum & *Godwinum* comitem ſimultas anxia, qua de cauſa incertum mihi. Die placito dicta cùm res non ad pacem, ſed ad litigium procederet, diſceſſit epiſcopus poſt altercationem, has minas in Comitem iaculatus, Per dominam meam ſanctam *Mariam* male tibi erit, quòd contriſtaſti me. Domum ergo regreſſus vix pedem terræ appoſuerat, equitaturam peditatu commutans, cùm ecce ſatelles Comitis aduenit, equo admiſſo & pulſu ilium curſus celeritatem prodente. Rogare ille miſerabiliter genibus affuſus vt redeat. Dominum ſuum ſtatim poſt eius abſceſſum æſtuare corde, vix lingua palpitare. Tum inquit epiſcopus, Nondum ſedata ira, Per dominam meam ſanctam *Mariam*, væ ſibi erit. Sed vnanimi orantium prece inflexus, delicti gratiam fecit, benedictionem dedit, ægrum reparauit. Referebátque Presbyter, quòd fuiſſet epiſcopus prona obſequela S. *Cuthberto* deuotus, ad omnem eius memoriam lætanter illachrymans. Penéque ſemper antiphonam illam de ſancto tenebat corde, *ruminabat ore exercebat opere.* Sanctus antiſtes *Cuthbertus*, vir perfectus in omnibus, in turbis erat, Monachus dignè cunctis reuerendus. Cúmque quotidianus amor in eius pectore dulce incrementum acciperet, nec in eo bona flamma ſe caperet, ad ſanctum *Cuthbertum* Dunelmum profectus eſt. Ibíque quod magnæ videtur audaciæ reuulſo ſepulchri operculo, cum eo quaſi cum amico fideliter colloquutus, xeniolum in perpetui amoris pignus depoſuit, & abijt. Iam verò fatali puncto inſtante, antiphonam quam diù vox ſuffecit cantitans, ſermone præcluſo, vt dicerent cæteri, manu innuit. Ita indicium amoris, quem in ſanctum habebat, cum extremo efflatu emiſit. Poſt cuius obitum iterum Epiſcopatus Wiltonienſis cum Salesberienſi iunctus eſt. Quod quomodo actum ſit dicam, ſi priùs nomina epiſcoporum poſuero.

Primus ibi Wiltunenſis epiſcopus fuit *Ethelſtanus.*
Secundus *Odo*, poſteà archiepiſcopus.
Tertius *Oſulfus.*
Quartus *Algarus.*

Quintus

QVintus *Elstanus*. Hic primò Monachus sancti *Ethelwoldi* apud Abendoniam fuit, cuius obedientiæ miraculum relator eiusdem vitæ sic insinuat. Erat in congregatione quidam frater *Elstanus* nomine, simplex & magnæ obedientiæ vir, quem Abbas iussit præuidere cibaria artificum monasterij: cui seruitio deuotissimè se subdens, coxit ipse carnes quotidiè, & operarijs sedulus attendebat, aquam apportans, & vasa denuò emundans: existimante Abbate illum, hoc cum solatio, & iuuamine alterius ministri facere. Accidit namq; quadam die, cùm Abbas more solito peragraret monasterium offendit inopinatè fratrem illum iuxta feruentem lebetem stantem, viditq; omnia vasa munda, & pauimentum scopatum. Delectatus ergo facto, dixit ad eum, frater *Elstane*, hanc obedientiam mihi furatus es. Sed si talis miles es, qualem te ostendis, mitte manum tuam in bullientem aquam, & frustum de imis mihi impiger attrahe. Paruit ille, cessitq; feruor indomitus audaci fidei, nihilque est læsus Monachus. Eundem fratrem posteà Abbatem vidimus, qui etiam deinde pontificali honore sublimatus sancto fine quieuit in Domino.

Sextus *Siricius*.

SEptimus *Alfricus*, qui ambo (vt superiùs memoratum est) archiepiscopi fuere Cantuarienses.

OCtauus *Brithwoldus*, ex monacho Glastonienſi, qui multis annis a tempore regis *Ethelredi* vsque ad *Edwardum* vltimum, administrauit episcopatum. Is tempore regis *Cnutonis* quadam vice cœlestibus apud Glastoniam, vt sæpe faciebat, intentus excubijs, diuinam visionem expertus est. Cùm enim subisset eum cogitatio, quæ frequenter eum angebat, de Anglorum regia stirpe penè deleta, hoc meditanti sopor irrepsit, & ecce in superna raptus, vidit Apostolorum principem *Petrum* manu tenentem *Edwardum* filium regis *Ethelredi*, qui tunc in Normannia exulabat, & in regem consecrare cœlibe designata vita, & certo 24. annorum numero computato, quo regni metam terminaret: eidémque de posteritate conquerenti respondisse, Regnum Anglorum est Dei, post te prouidebit regem ad placitum sui. Decurso vitæ spacio sepultus est *Brithwoldus* Glastoniæ, cuius possessiones multis prædijs, & redditibus ampliauerat, nostro quoque monasterio perliberalis. Regnabat iam tunc *Edwardus*, qui *Hermanno* Capellano suo, natione Flandrensi continuò pontificatum donandum putauit. Eius animi magnitudini, vel potiùs cupiditati cùm non sufficeret rerum angustia, quoniam apud Ramesberiam nec Clericorum conuentus, nec quo sustentaretur erat, à rege petijt, vt qui se dignatus honore fuisset, non inhonorum victitare permitteret. Antecessores suos indigenas fuisse, se alienigenam nullo parentum compendio vitam quo sustentet habere. Proinde Meldunense cœnobium sibi ad faciendam sedem concederet, abbatem opportuno sibi casu proximè obijsse. Id rex pro simplicitate, cui pronior, quàm prudentiæ semper erat, legitimè concedendum ratus, tertio abhinc die dissoluit. Nam antequam *Hermannus* in re, vel saisitione inuiscaretur, excellentis prudentiæ Monachi, audito quid in curia actum, quid iustitiæ surreptum esset, ad Comitem *Godwinum* eiúsque filium summa celeritate contendunt. Illi rei indigna nouitate permoti regem adeunt, & a sententia deducunt. facilè id fuit viris summis amplissima authoritate præditis, quibus & causæ rectitudo, & regis facilitas suffragaretur. Ita *Hermannus*, nec dum planè initiatus expulsus est. Quo pudore confusus Angliam indignabundus reliquit. Nec multò pòst ægritudine admonente simul, & quòd sæcularia parùm prosperauerant, fortunæ iratus mundo renuntiauit, Monachus apud sanctum *Bertinum* factus. Sed vt ferè fit talibus repentino illo impetu religionis frigescente, indies in Angliam reditum meditabatur. Figebat hominem assuetum obsequijs, innutritum delicijs, carere delinimentis, quæ ab ineunte fuerat expertus ætate. afflauerátque secundus rumor aures eius, *Alwoldam* episcopum Schireburnensem obijsse, cuius episcopatum suo vniendum antiquis *Edgithæ* reginæ promissis operiebatur. Quo concitatior veniens congruum spei suæ effectum inuenit. Et iam *Godwinus*, quem vehementer timebat, discesserat, filiúsque eius voluntati regis & in hoc & in alijs accesserat, adoptioni scilicet inhians.

ACcepit ergo *Hermannus* Schireburnensem episcopatum integrum, cum tribus pagis *Edwardo* rege dante, viuacitatéque sua datoris annos transcendens ad

Willielmi tempora durauit . Sub quo cùm ex canonum decreto edictum eſſet, vt ſedes epiſcoporum, ex villis ad vrbes migrarent, tribunal ſuum tranſtulit a Schireburnia Salesberiam, quod eſt vice ciuitatis caſtellum locatum in edito, muro vallatum non exiguo, cæteris commeatibus vtcunque valens, aquæ penuria laborans, adeo vt miſerabili commercio ibi aqua væneat. Illic inchoata noui operis eccleſia, morte ſenili tempus dedicationis præuenit.

VEruntamen ſuccedente ſibi *Oſmunda* viro probatiſſimo eccleſia ad ſummam deducta, & cætera, quæ competebant, adaucta. Clerici vndecunque literis inſignes venientes non ſolùm libenter retenti, ſed & liberaliter coacti vt remanerent. Denique emicabat ibi magis quàm aliàs canonicorum claritas cantibus & literatura iuxtà nobilium: librorum copia conquiſita, cùm epiſcopus ipſe nec ſcribere, nec ſcriptos ligare faſtidiret, caſtitate præminens; de cuius virtute mentiri erubeſceret famæ volubilitas, vnde fiebat, vt pœnitentibus aſperior æquo videretur, dum quod in ſe non inueniret, in alijs duriùs vindicaret: Ambitionis immunis ſua ſtultè non perdere, aliena non quærere, abbatias intra diœceſin ſuam ſitas nulla penſione graui emungere. Veruntamen quæque mundiali labe contracta creditur patientia ſua luiſſe, diuturno morbo ante mortem tabefactus.

De Monaſterijs.

IN Dorſatenſi pago ſunt abbatiæ: Cernelienſis, Mildeltunenſis virorum, Sceptonienſis fœminarum, præter aliquas, quæ vel omnino deſtructæ, vel multùm imminutæ ſunt. Cernelienſis exordium ita accepimus. *Auguſtinus* primus Doctor Anglorum poſt Cantiam *Chriſto* ſubditam, reliquas Anglorum prouincias peruagabatur, quantum *Ethelberthi* regis imperium protendebatur. Habebat enim (vt aliàs diximus) ſibi ſubiectum, quicquid Angli Britanniæ incolunt, præter ſolos Northanimbros. Pagum ergo ſuprà nominatum *Auguſtinus* adorſus crebris à diaboli damno prædis Chriſtianitatis augebat numerum. Sed loco illo virtus hæſit dæmonis conflata inuidia, qui tantis animarum lucris doleret. Aggrediuntur ergo virum & ſocios, furiatis mentibus incolæ, & magnis dehoneſtatum iniurijs, ita vt etiam caudas racharum veſtibus eius affigerent, impellunt, propellunt, expellunt. Patienter illo & modeſtè gaudénſque pro nomine *Ieſu* contumeliam pati, & ne magis miſerorum irritaret inſaniam excuſſo pedum in eos puluere, longè quaſi miliarijs tribus receſſit. Tum verò perſecutionis remoto turbine in quietem regreſſus animi, vidit mentis oculo diuinam adeſſe præſentiam, exhilaratóque vultu ait ſuis. Cerno Deum, qui & nobis retribuet gratiam, & furentibus illis emendatiorem infundet animam. Cum dicto aduenerunt illi properatis greſſibus, facti poſcentes veniam, fidem pollicentes ſuam. Euentus, vel potiùs verbum loco indidit vocabulum, vt vocaretur Cernel ex duobus verbis Hebraico & Latino. quod Hel Deus dicatur Hebraicè, *Dixit* Auguſtinus *dominum ſe cernere*: nec veritas ſermoni abfuit, quòd tam citò mente mutata plebs antè lymphata credidit. Nam & ibidem cùm ad baptiſmum deeſſet aqua, ad iuſſum pontificis ex occultis meatibus fons erupit, qui hodiéque & *Auguſtini* merito, & vſus ſui commodo incolis clarus habetur. Ibi ſuccedentibus annis, *Edwoldus* frater *Edmundi* regis & Martyris vitam heremiticam ſolo pane cibario, & aqua triuit, pertæſus (vt fama eſt) mundi deliciarum, quòd ſe & fratrem durior excepiſſet fortuna. Fit enim plærúmque, vt aduerſitatibus ſeculi admonitus generoſus animus, ad dominum ſe conuertat attentiùs, qui nec falli, nec fallere nouit. *Et prima quidem virtus eſt bene per ſe velle, ſecunda cogi poſſe.* Non minoris vt æſtimo, deputatur meriti *Paulus*, qui ad bonum flagello coactus eſt aſpero, quàm *Petrus*, qui libens & ſtatim accurrit vocanti domino. *Edwoldus* poſt religiosè actam vitam magna ſanctitatis opinione ibi ſepultus, dedit occaſionem poſteriori tempore *Egelwaldo* prædiuiti homini, vt cœnobium eo loco ſancto *Petro* conſtrueret: Non ita exiliter (vt putatur) quinimo abundanter, ſi illi quorum intereſt, non ea nebulonibus ſuis, ſed Dei ſeruis impertirent. Sed ita omnia noſtro tempore

in

in Angliam immutauit, & peruertit ambitio, vt res quas antiqui viri liberaliter contulerunt monasterijs, magis dispergantur pro possessorum ingluuie, quàm famulentur monachorum, hospitum, egenorum vitæ. Et certè datores non fraudabuntur mercede sua. viderint isti quomodo eorum intentiones olim examinentur in diuina libra. Mildeltunensem ecclesiam fecit rex *Ethelstanus* pro anima fratris sui *Edwini*, quem prauo corruptus consilio Anglia eiecit. Cuius qui fuerit finis aliâs non silui. Ibi multas sanctorum reliquias ex Britannia transmarina emptas reposuit, inter quos eminent præcipuè beatissimi *Sampsonis* ossa, Dolensis quondam archiepiscopi sanctissimi & planè Deo digni viri: cuius virtutes aliquas hîc referrem, nisi quia notæ sunt, & indigenarum sanctorum miraculis scribendis occupatas manus habeo. Scephtonia est vicus modò, quondam vrbs, locus in prærupto montium situs: vetustatis indicium dat lapis in capitulo sanctimonialium insculptus, ita a vetustissimi muri ruinis illuc translatus. Anno Dominicæ incarnationis 880. *Elfredus* rex, fecit hanc vrbem, regni sui 8. Ibi *Elgifa* vxor *Edmundi*, qui fuit pronepos huius *Alfredi*, monasterium sanctimonialium fecit. ibidémque carnis exuuias post fatum deposuit: Mulier bonis operibus semper intenta, pietate & dulcedine prædita, & vt reos, quos tristis sententia iudicum palam damnauerat, ipsa occultè redimeret: preciosus amictus, qui mulieribus nonnullis est lęno soluendi pudoris, illi erat supellex munificentiæ, vt quamlibet caram vestem conspecto statim largiretur pauperi: speciem corporis & artificium manuum in ea liuor quoque laudaret, cùm nihil reprehendere posset. De prophetali gratia, quam ei Deus affuderat, aliâs dictum est, & viuens quidem virtutum fecit opera: sed post mortem micuerunt miracula sicut rithmicè quondam cecini. *Nam nonnullis passa annis morborum molestiam, defæcatam & excoctam Deo dedit animam, functas ergo vitæ fato beatas exuuias, infinitis clemens signis illustrabat Deitas. Inops visus & auditus, si adorant tumulum, sanitati restituti probant sanctæ meritum. Rectum gressum refert domum, qui accessit loripes, mente captus redit sanus, boni sensus locuples.* Eo loci iacet vel potiùs iacuit sanctus *Edwardus* huius sanctæ ex filio *Edgaro* nepos, quem nouercali fraude innocenter cæsum cœlum excepit, & prima quidem sepultura illi apud Warham fuit, quòd non longè a loco, in quo occisus fuit, qui Corf vocatur, imminet mari. Iacuit ergo ibi triennio inuidentibus inimicis mortuo cespitem ecclesiasticum: cui viuo inuiderant decus regium. Sed affuit diuina potentia, qui insontem signorum leuaret gloria. *Ibi ostensa de cælo lumina, ibi claudus gressum composuit, ibi mutus organum resumpsit, ibi prorsus omnis inualetudo sanitati locum fecit. Sparsus rumor per Angliam Martyris prædicabat merita, quo excita interfectrix illuc iter adoriebatur. Sed animal familiare, quo sedere consueuerat, antè ventis pernicius, quod auras ipsas (vt dici solet) præcurreret, tunc nutu Dei stabat immobile: flagris ministrorum instantibus cassus labor consumitur. mutatóque iumento, casus idem sequitur. Intellexit tardè licèt brutum pectus, quo portentum illud respiceret; ideo quod per se non potuit, per alium fieri consensit vt sacræ reliquiæ de ignobili tumulo leuatæ Scephtoniam cum magna deferrentur gloria.* Posteriori verò tempore pars corporis Lesmonasterium, pars Abendoniam deportata est: vbique ipse viget, maximéque Sceftoniæ & virtutum gratia & sanctissimo virginum choro coruscat. locúsq; ille ab eo cognomen sortitus, vulgò per metonomiam ad sanctum *Edwardum* dicitur. *Miraculo sanè ostentatur pulmo toto dudum consumpto corpore, adhuc integra viriditate palpitans.* Sed quòd penè omne miraculum reprehensioni patet, quidam illud sinistra interpretatione distorquent, meritò pulmonem incorruptum, qui teste *Suetonio* si sit veneno tinctus, putredine, sed nec igne confici nequeat. Constat enim inter bibendum sica foratum, volúntque virus siticuloso propinatum, ferróque vim veneni præuentam. At ego diligentiùs re animaduersa mendacium intelligo, quòd tam citò venenum vitalia penetrare nequiuerit, præsertim cùm *Suetonius* non hoc de pulmone sed de corde dixerit. Sit ergo cœleste miraculum, quod nullius hominis tergiuersationi possit esse obnoxium. In Wiltensi pago sunt ista cœnobia: Malmesberiæ virorum, Wiltoniæ & Ambresberiæ fœminarum. De Malmesberiensi aliâs loqui sedit animo. de Ambresberiensi nihil aliud ad nostram notitiam attigit, nisi quòd ab *Helfrida* sancti *Edwardi* interfectrice, & illud & Warewellense facta sunt causa pœnitentiæ. Iacet ibi sanctus *Melorius*, cuius prosapiæ cuiusue sanctimoniæ incertum

mihi. Wiltonienſe cœnobium beata *Editha* filia regis *Edgari* ſedem oſſium ſuorum dulcibus exuuijs ornat, amore fouet. Wiltuna eſt vicus non exiguus ſupra Wile fluuium poſitus, tantæ celebritatis, vt totus pagus ab eo vocetur. Ibi ab infantia Editha Deo ſacrata incorrupta virginitate Domini, obſequiorum ſedulitate hominum gratiam emebat, natalium tumorem ingenuitate mentis premens. vnum a maioribus accepi, quo non mediocriter iudicium offendebat hominum, fallens videlicet oculos eorum apparatu auratarum veſtium. Siquidem cultioribus indumentis ornata procederet, quàm illius profeſſionis ſanctitudo expoſceret, vnde a ſancto *Ethelwoldo* palam increpata reſpondiſſe fertur nec ineptè, nec infacetè. verax inquit, & irrefragabile iudicium Dei ſola mortalium operitur conſcientia: nam & in ſordibus luctuoſis, vt *Auguſtinus* dicit, poteſt eſſe iactantia. Quocirca puto, quod tam incorrupta mens poteſt eſſe ſub iſtis auratis veſtibus, quàm ſub tuis diſciſſis pellibus. viderat eam ſanctus *Dunſtanus*, in conſecratione baſilicæ beati *Dionyſij*, quam illa ob amorem martyris ædificauerat, pollicem frequenter dextrum protendere, & ſignum crucis fronte ê regione pingere, delectatúſque admodum, nunquam ait putreſcat hic digitus, continuóque intra Miſſarum agenda prorupit in lachrymas, lachrymas adeò profluas, vt ſingultiente voce diaconum propè aſtantem concuteret. Cauſam quæſitus, citò inquit hæc florida roſa marceſcet, citò auis Deo dilecta euolabit, poſt ſex ab hoc die ſeptimanas. Conſequuta eſt e veſtigio rerum veritas pontificale vaticinium. Namque illa nobilis propoſiti tenax prædicta die, citra iuuentæ terminum efflauit; cùm eſſet annorum xxiij. Nec multò pòſt idem beatus vidit ſomnij viſione ſanctum *Dionyſium* virginem amicabiliter manu tenentem, & ex oraculo diuino iubentem, vt â famulis honorificaretur in terris, ſicut a ſponſo & Domino venerabatur in cœlis. *Ita crebreſcentibus ad tumbam miraculis, edictum, vt efferretur virginis corpus, Inuentúmque totum in cineres ſolutum, præter digitum & aluum aluóque ſubiecta, vnde ſancto dubitanti virgo ipſa per viſum aſſiſtit, dicens: non mirum eſſe, ſi partes illæ corporis putruerint, quòd vſus habeat exanimata corpora in quoſdam arcanos naturæ ſinus defluere, & ipſa vtpote puella membris illis peccauerit. Cæterùm ventrem nulla corrumpi iuſtè putredine, qui nullâ vnquam aculeatus ſit libidine inmunem ſe fuiſſe crapulæ, & carnalis copulæ.* Huius fuit frater *Ethelredus* rex, ad exterminium Angliæ penè propter inertiam ſuã natus. Cui ſucceſſit *Cnuto*, natione Danus, vir efficax, ſed qui pro gentilitijs inimicitijs ſanctos Anglos non diligeret. Quâ conſuetudine contumacior, cùm quadam Pentecoſte apud Wiltunam eſſet, in ipſam virginem ſolemnes cachinnos effudit: nunquam ſe crediturum filiam regis *Eadgari* ſanctam eſſe, qui vitijs deditus, maximéque libidinis ſeruus, in ſubiectos propior tyranno fuiſſet. Hæc dum ille ſtomacho ſuo ſeruiens crudelitate ructaret barbaricâ, contradicebat *Ednodus* archiepiſcopus, qui aderat. Cnuto concitatior aperiri ſepulchrum iubet, viſurus quid ſancti mortua virgo afferret. Effracto ergò mauſoleo, defuncta oppanſo ante faciem velo cingulo tenùs aſſurgere, & in contumacem regem impetum facere viſa. Hoc ille turbatus metu, longè reducto capite debiliatóque rigore genuum lapſus humo concidit. Ruina corpus attriuit, adeò vt intercepto diutiùs anhelitu exanimis putaretur. Sed redeunte paulatim vigore lætùm erubuit, quòd, quamuis ſeuerè caſtigatus, pœnitentiæ reſeruatus ſit. Habetur ergò in plurimis locis Angliæ feſtum eius venerabile, quod nemo impunè temerare præſumat. Iacet in eâdem eccleſiâ mater eius *Wilfrith*, quam non ſanctimonialem, ſicut opinio vulgaris * delegat, ſed ſubito timore regis ſuo tantum conſilio velatam conſtat, abrepto velo regio cubili ſubactam. vnde ille, quòd fœminam attigiſſet, quæ vel vmbraticè ſanctimonialis fuiſſet, a ſancto *Dunſtano* redargutus, ſeptennem exegit pœnitentiam. Illa quoque partu explicito voluptati frequentandæ non inhæſit: ſed doluit potiùs & ſpreuit, ſanctáque pro vero aſſeritur, & celebratur. In Berkenſi pago ſunt monaſteria duo: Abendonienſe, & Radingenſe, virorum vtrúmque. Abendoniæ cœnobium fundauerunt *Ciſſa* pater *Inæ*, mox ipſe *Ina* rex occidentalium Saxonum, multíque ab origine reges. Sed *Elfredi* tempore regis, cùm barbarica vbiq; Dani diſcurſarent petulantia, ædificia loci ad ſolum complanata. Tum rex malorum præuentus conſilijs, terras, quæcunque appendices eſſent, in ſuos ſuorúmque vſus redegit. At verò rex *Edredus Elfredi* nepos, loci miſeratus ſolitudinem, ſimúlque aui animæ conſulens, cuncta reſtituit ablata per

* *al. delrat*

manum

manum *Ethelwoldi*, quem ibi abbatem posuerat. tantúmque amoris assumpsit in ecclesiam, vt per se loca ædificiorum metaretur, & fundamenta iactaret; meditans inibi celeberrimæ famæ monasterium construere. fecisséque voluntati satis, si non eum fata de medio properè repulissent. Institit tamen *Ethelwoldus* cœptis, sed antequam summam manum rebus imponeret, ad episcopatum Wintoniæ ab *Edgaro* prædicandæ memoriæ rege raptus est. Compleuit magistri molimina *Ordgarus*, ab eo in Abbatiâ substitutus, ditatúsque est locus, & immane quantum exaltatus, successoribus semper aliquid recens molientibus, quo antecessoribus non impares æstimarentur. Emicuit præcipuè nostris temporibus Abbas *Faricius* in meliorandis rebus, Tuscus genus, arte medicus, * Aretinus, noster profectò monachus. Cuius laudes effigiare, quia successit animo, non quòd ipse comminiscar, sed sodalis mei *Petri* monachi versus apponam; quibus & laudabilis Abbatis virtus enitescet, &, si quis hæc lectione dignabitur, versificatoris in primis egregij leporem animaduertet. Erit ergo hîc experimentum eius eloquentiæ duntaxat exiguum, cæterùm ipse aliâs in pluribus assecutus est famam altioris gloriæ. *al. cinis Aretinus*

Vir probus & prudens, vir verè consiliorum,
Extera ditauit, curauit & intima morum.
Omnibus instructus, quos tradit litera fructus,
Ad decus ecclesiæ vertit monumenta Sophiæ.
Omnibus imbutus, quas monstrat physica leges,
Ipsos demeruit medicandi munere reges.
*Reges & proceres * subiti, parere videres,* *al. subici*
Illius ad nutum credentes viuere tutum.
Hinc animos illi fauor Anglicus hactenùs hausit,
Vt de iure suo certare potentibus ausit.
Quos adeò fregit, quos ad tantilla redegit,
Vt sibi subiectos Dominos premeret dominator.
Fallo nisi Gyffard *flexit sua colla cucullo,*
Ingenuos inter non exæquatus ab vllo.
Hinc amissa diu reuocauit sub ditionem:
Hinc infrendentem sibi repulit ambitionem.
Quid turbam memorem proccrum, populúmque minorem?
Quotquot pulsauit de iure suo superauit.
Ex his fama viro, de famâ gloria creuit.
Ex his ecclesiæ maturè res adoleuit.
Ille Dei donum memor esse fluenta bonorum,
Omnem splendorem conuertit ad interiorem.
Addita prædia, pallia regia, munera, vestes,
Vascula ditia, picta tapetia sunt mihi testes.
Fulgurat aurea per laquearia pompa decoris
Crusta metallica, gemmea fabrica plena stuporis.
Nec tamen ad votum sufficit vita beatum,
Rupit vtrúmque simul rarò tam flebile fatum.

Radingis fuit quondam cœnobium sanctimonialium, sed iam multis annis abolitum. Illud rex *Henricus* pro indictâ sibi pœnitentiâ restaurare intendens, duo olim diruta monasteria **Lefminstre** & **Celsi** adiunxit: constituítque illud inter duo flumina, Kenetum & Tamensem in honorem matris Domini, & *Ioannis* Euangelistæ loco, vbi ad populosiores vrbes Angliæ omnium penè itinerantium posset esse diuersorium. Posuítque ibi monachos Cluniacenses præclarum sanctitatis exemplum, hospitalitatis indefessæ indicium. De corporibus sanctorum in duobus monasterijs requiescentium nihil attinet dicere, cùm aliunde illuc aduecta peregrinos incolatus exerceant, & iam olim scriptorum prædicata nostro non necesse habeant suspirare silentio.

De Episcopis Wellensibus.

TErtius episcopatus Westsaxonum fuit apud Wellas, villam in Somersetensi pago, pro copiâ fonticulorum ibi ebullientium ita dictam. Ibi à tempore regis *Edwardi* senioris, vsque ad tempus *Willielmi* iunioris hi fuerunt episcopi.

Athelmus.
Wlfelmus. Ambo posteà Cantuarienses archiepiscopi.
Elfeh.
Wlfelmus.
Brithhelmus.
Kinewardus.
Sigarus.
Elwinus.

Iuingus qui & *Elstan*, posteà tempore regis *Ethelredi* post sanctissimum *Elphegum* Cantuariensis archiepiscopus.

al. Elwinus **Ethelwinus* abbas de Euesham posteà electus.

Brithwinus. Elwinus iterum reuersus, & *Brithwinus* electus: itémq; *Elwino* reiecto, *Brithwinus* reuersus.

al. Mere-witt **Meruith*, qui & *Brithwi* natione Lotharingus, tempore regis *Edwardi* & *Willielmi* magni. Omnes hi sedes suas Wellis habuerunt, in ecclesiâ sancti *Andreæ*.

CVm verò ijs successisset *Ioannes* natione Turonicus, professione medicus, qui non minimum quæstum illo conflauerat artificio, minoris gloriæ putans si in villâ resideret inglorius, transferre thronum in Bathoniam animo intendit. Sed cùm id inaniter viuente *Willielmo* patre seniore cogitasset, tempore *Willielmi* filij effecit. Nec eo contentus, totam etiam ciuitatem in suos & suorum vsus transtulit; ab *Henrico* rege quingentis libris argenti mercatus vrbem, in quâ balnearum calidarum latex emergens authorem *Iulium Cæsarem* habuisse creditur. Salubres sunt aquæ illæ lauantibus, sed odor sulphuris primò aduenientibus grauis, donec consuetudo sensus horrorem compescat. Ibi rex *Offa* monasterium posuerat: & *Edgarus* sicut pleráq; alia more suo auxerat, delectatus loci magnificentiâ, & quòd ibi coronam regni susceperat. Hanc ergo abbatiam *Ioannes* a rege non grauatè obtinuit. Primóque aliquantum durè in monachos agebat, quòd essent hebetes, & eius æstimatione barbari, & omnes terras victualium ministras auferens, pauculúmq; victum per laicos suos exiliter inferens: sed procedentibus annis factus nouus, monachis mitiùs se agere, aliquantulum terrarum, quo se hospitésque suos quoquomodo sustentarent, Priori indulgens. Multa ibi nobiliter per eum incœpta & consummata in ornamentis & libris, maximéque monachorum congregatione, qui sunt scientia literarum & sedulitate officiorum iuxtà prędicabiles. Erat medicus probatissimus non scientiâ sed vsu, vt fama (nescio an vera) dispersit. Literatorum contubernio gaudens, vt eorum societate aliquid sibi laudis adsciscceret. Salsioris tamen in obloquentes dicacitatis, quàm gradus eius interesse deberet. Valetudinis bonæ, dapsilis cùm in se tum in alios. Obijt grandæuus, qui nec etiam moriens emolliri potuit, vt plena manu monachorum terras redderet, successoribus suis non imitandum prębens exemplũ. Sepultus est in ecclesiâ S. *Petri*, quam à fundamentis erexerat magno & elaborato parietũ ambitu. Cessit enim *Andræas Simoni* fratri, frater maior minori. Omnis tractus episcopatus illius in solo Somersetensi pago iacet, habétq; tres abbatias virorũ: Glastonienſem, Adelingenſem, Miclanienſem. Glastonia, est villa in quodã recessu paluſtri posita, quę tamẽ & equo & pede aditur, nec situ nec amænitate delectabilis. Ibi primò rex *Hina* cõsilio beatissimi *Aldelmi* monasteriũ ędificauit, multa illuc prędia, quę hodiéq; nominantur, largitus. Et varia quidẽ vicissitudine tẽporũ, sed indeficientibus successionibus, cõgregationibus monachorũ splenduit locus, vsq;

Abbatia Glastoniensis.

ad

ad Danorum ſub *Elfredo* rege aduentũ. Tunc enim, vt cætera, deſolatus, aliquantis annis notos deſiderauit incolas. Porrò, quicquid turbo bellorum obtriuerat, reparauit egregiè *Dunſtanus*, qui priùs eo loci vitam ſolitariam monachus actitarat. Poſtmodò verò liberalitate regis *Edmundi* omnia quondam appendicia, & ijs multò plura nactus, abbatiam compoſuit: qualis nuſquam in Anglia ſit, fueritue. Tanta eſt diffuſio & opportunitas fundorum, tanta librorum pulchritudo & antiquitas exuberat. Cæterùm (neſcio quo) infortunio ſemper poſt aduentũ Normannorũ peſſimis infracta eſt laboribus, nec in nouis ædificijs, nec in habitorũ compendijs profecit. Abbates rerum gloria elati non religioſos, ſed tyrannos agunt, foris tumidi ſed inualidi, intus crudeles & incõmodi. Ad quod probandum *Turſtini* ſolius ſufficiet factum. Qui dono regis *Willielmi* patris eius monaſterij factus abbas, terras & pecunias in * lectatorũ ſuorum abuſus conſumpſit. A monachis ſeuerè ordinẽ exigere, ſed inter hæc eos in victualibus miſerabiliter tractare. hinc lites verborum, animorũ diſcordiæ: qua, vt *Lucanus* ait, *Neſcit *plebes ieiuna timere.* Poſt iurgia ventũ ad arma, coactiq; â militibus monachi in eccleſiam, ſancto altari miſerias applorabant ſuas. Sed irrumpentibus militibus duo ex ijs ibidem cœſi, xiiij. vulnerati, cæteri repulſi. Nam & furor inſanientium dum eminus monachos impetit, crucifixum ſagittis inhorrere fecerat. huius criminis noxa tota vita regi infamatus abbas, exilio apud Cadomum deportatus eſt: eóq; defuncto pro redemptione peccati auxiliaribus annumeratâ pecuniâ honori reſtitutus eſt. Impudens & infamis, qui tanti ſacrilegij conſcius, auſus ſit iterum loco, quem violauerat, intrudi. Iacet ibi *Patricius*, ſi credere dignũ, natione Britto, beati *Germani* Auctiſiodorenſis diſcipulus, quem à papa *Celeſtino* ordinatum epiſcopum Hibernienſibus miſit apoſtolum. Qui cùm multis annis in conuerſione illius gentis ſuo agente labore, Dei gratia cooperante non nihil promouiſſet, tandem annoſę peregrinationis tædio ſimul & vicino ſenio admonitus patriam redeundum ratus, ibi diem clauſit. Subſequuti ſunt magiſtrum * *Hindrachus* Hibernienſis regis filiũs (cuius indole nihil dulcius, nihil ſanctius) & vij. comites illius terræ ſpectabiles: Quos ibidem irruentibus latrunculis cœſos, in martyres credula conſecrauit antiquitas. Quid porrò de cæteris ſanctis ibi requieſcentibus ſermo exilis maieſtate rerum comminiſcetur dignum? multos illuc rex *Edmundus* miſit in expeditione aquilonali compertos, & de terrâ leuatos: Inter quos *Hildam* abbatiſſam cœnobij, quod olim **Sterneſhalh** nunc **Witebi** nuncupatum, tunc ſanctimonialium, modò monachorum. Cuius quanti penderit merita verax hiſtoricus *Beda*, promptum faciet hiſtoria *Celfrithum* abbatem Wirenſis cœnobij, de quo idem *Beda* proprium texuit librum. Eum in extremâ ætate dum Romam tenderet apud Lingones morte præoccupatum & ſepultum, ſed poſtmodò conſtat relatum: partem oſſium *Aidani* Lindisfarnenſis antiſtitis primi. Nam, quòd partem *Colmannus* Scotiam eodem hiſtoriographo teſte aſportauerit, notius eſt, quam vt dubitari debeat. Prædicatur ibi *Benignus* confeſſor, qui non longè hinc anachorita fuerit, præcluíſq; miraculis vicinos monachos ad ſui veneration-em & tranſlationem excitauerit. Sepulti ſunt in eo cœnobio reges: *Edmundus*, de quo ſuperiùs dixi, loci inſtaurator, & *Edgarus* filius eius, qui paternæ memoriæ non ingratus donis genitoris ampliſſimarum poſſeſſionum adiecit cumulum. Adelingea eſt non maris inſula, ſed ita ſtagnorum refuſionibus & paludibus inacceſſa, vt nullo modo niſi nauigio adiri queat. Alnetum in eâ per maximum, ceruos & capreas multaſque id genus beſtias continet. Terra ſolida vix duobus iugeribus lata monaſteriolum & monachorum officinas habet. Eius conſtructor fuit rex *Elfredus*, qui quondam à Danis pulſus prouinciâ, tutas illic aliquandiu latebras confouerat. Mox cùm per ſomnium reſtitutionis ſuæ vadem ſanctum *Cuthbertum* accepiſſet, ibidem ſe monaſterium conſtructurum Deo pollicitus eſt, fecítque eccleſiam ſitu quidem pro anguſtiâ ſpacij modicam, ſed nouo ædificandi nodo compactam. Quatuor enim poſtes ſolo infixi totam ſuſpendunt machinam: quatuor cancellis opere ſphærico in circuitu ductis. Sunt ibi monachi pauci numero & pauperes, ſed qui egeſtatem ſuam quietis & ſolitudinis amore vel magni pendant vel conſolentur: Qui laudes patroni ſui ſancti *Egelwini* ferant in aſtra præconijs, ſanctitatem ſentiant continuis impenſis beneficijs. Illum fratrem regis Weſtſaxonum *Kenewalh* fuiſſe, & generis magnitudinem ſanctitatis indole inaltaſſe perſeuerans eſt opinio, languoris perpetuo detentum

al. lectatorum

al. plebs

al. Indrahtus

Abbatia Adelingenſis.

detentum compede nihilo segniùs Deo seruisse, bono fine consummatum omnibus se inuocantibus præstò ad remedia occurrere. Author * Miceluensis cœnobij idem, qui Middeltunensis, vbi eadem illectus causâ, similia contulit & villarum & reliquiarum xenia; eóque plùs quòd monachi liberiùs cœlestibus possint excubare secretis, quò minùs frequentantur hominum conuenticulis. Est enim aditu difficilis, permeatúrque æstate pede vel equo plærúmque, hyeme nusquam. Sed de hoc satis est, flectendúsque sermo, quia huius prouinciæ vocant reliqua.

al. Micelneiensis

De Episcopis Cridiensibus, Exoniensibus, *Cornubiensibus.*

SEriem ergo Cridiensium Pontificum hîc sermo euoluet. Cridia est villula Domnoniæ, quæ vulgô dicitur Deuenescira, xij. millibus ab Exoniâ. hîc sederunt per ordinem pontifices isti.

Edulfus.
Edelgar.
Elfwod.
Sideman.
Alfric.
Elfwold.
Ednod qui & *Wine.*

Iuingus, ex monacho Wintonienſi abbas Tauistokensis & episcopus Cridiensis, maximę familiaritatis & potentiæ apud *Cnutonem* regem habitus est. Cum eo Danamarciæ multo conuersatus tempore in Romano itinere comitatui adhæsit: nec minùs explicitis apud Romam negotijs, cùm rex pedestri viâ Danamarchiam contendisset, ille regiarum epistolarum baiulus, & mandatorum executor futurus, nauigio Angliam venit: omnibúsque, quæ iniuncta fuerant, sapienter & mirificè ante aduentum regis consummatis, eò apud eum gratię processit, vt defuncto auunculo suo *Brithwoldo*, qui erat Cornubiensis episcopus, ambos arbitratu suo vniret episcopatus. Ambitiosus & proteruus ecclesiasticarum legum tyrannus vt fertur inuictus, qui nihil pensi haberet, quo minùs omni voluntati suæ assisteret. Denique à maioribus accepimus, cùm ille spiritum efflaret, tum horrisonum crepitum per totam Angliam auditum, vt ruina & finis totius putaretur orbis. humatus est Tauistokiæ, quo loci multa spectabilia contulerat, tantámque sui gratiam apud monachos locauerat, vt hodiéque xv. graduum Psalmos continuata per successores consuetudine pro eius decantent quiete.

HVic tẽpore regis *Edwardi* successit *Lefricus* apud Lotharingos altus & doctus, qui sedem episcopatus transtulit in ciuitatem, quæ propter fluuium Exam, qui muros lapsu suo allambit, vocatur **Excestre.** Hanc vrbem primus rex *Ethelstanus* in potestatem Anglorum effugatis Brittonibus redactam turribus insigniuit, muro ex quadratis lapidibus cinxit, vbi omne adeò abundat mercimonium, vt nihil frustra desideres, quod humano vsui conducibile iudices: licèt solum ieiunum & squalidum, vix steriles auenas & plærúnq; inane folliculum sine grano producat. hîc *Lefricus* eiectis sanctimonialibus a sancti *Petri* monasterio episcopatum & Canonicos statuit, qui contra morem Anglorum ad formam Lotharingorum vno triclinio comederent, vno cubiculo cubitarent. Transmissa est huiusce modi regula ad posteros, quamuis pro luxu temporum nonnullâ iam ex parte deciderit. habéntque clerici œconomum ab episcopo constitutum, qui eis diatim necessaria victui, annuatim amictui commoda suggerat.

SVccessit *Lefrico Osbernus* regis *Willielmi* tempore, natione Normannus, frater *Willielmi* præcellentissimi Comitis, in Angliâ sub *Edwardo* rege liberaliter & * domestícè conuersatus: quippe qui cognationem regiam vicino attingeret gradu. Vnde in victualibus & cæteris rebus ad Anglicos mores pronior parum Normannorum pompam

al. modestícè

suspiciebat,

ſuſpiciebat, conſuetudines Domini ſui regis *Edwardi* efferens, & cùm per alios exhiberentur cum aſſidentibus manu & geſtu aggaudens, ita pro more antiquorum præſulum veteribus contentus ædificijs, liberalis animo & caſtus habebatur corpore. vixit ad quartum annum regis *Henrici* imminente ſenio non paucis annis lumine captus. Eſt in Domnonia cænobium monachorum iuxta Tau fluuium, quod Tauiſtok vocatur, quod per *Ordgarum* Comitem Domnonienſem, patrem *Elfridæ*, quæ fuit vxor regis *Edgari* ſurgendi exordium, per *Liuingum* epiſcopum creſcendi accepit auſpicium locus amœnus opportunitate nemorum, captura copioſa piſcium, eccleſiæ congruente fabricâ, fluuialibus riuis per officinas monachorum decurrentibus, qui ſuo impetu effuſi, quicquid inuenerint ſuperfluum, portant in exitum. *Rumonus* ſanctus ibi prædicatur, & iacet epiſcopus pulchritudine decoratus ſcrinij, vbi nulla ſcriptorũ fides aſſiſtit opinioni, quòd non ſolùm ibi, ſed in multis locis Anglię inuenies violentia hoſtilitatis abolitã omnem geſtorum notitiam, nuda ſanctorum nomina, & ſi quæ modò prætendunt miracula ſciri. Cernitur in eodem monaſterio ſepulchrum *Ordgari*, ſpectaculóque ducitur enormitas mauſolei filij eius. *Edulfus* hic vocatus eſt, giganteæ molis & immanis roboris, ſicut breuiter demonſtrare incidit animo. Viam agebat cum *Edwardo* rege, cuius erat cognatus, Exoniam verſus. Ita, cùm iuxta portam equis diſſiluiſſent, offenderunt introitum forinſecùs repagulis, intus ſeris damnatum. Et fortè ianitor, quem latuiſſet eorum aduentus (nam domeſtico adequitauerant ocio) longè diſceſſerat. Tum *Edulfus* ambabus manibus arripiens repagula, paruo (vt videbatur) conamine deiecit in fruſta, partem etiam muri pariter euellens. Semélque calefactus & ſecum infrendens ſecundò virtutum periculum dedit. Nam pedis impulſu valuas debilitans, biſorem recluſit cardinem, adeò vt etiam materiam elideret. Cæteris laudantibus rex factum ioculariter attenuans, diabolicæ fortitudini non humanæ virtuti attribuit. Eſt præterea in Dorſeta nemus iuxta Hortunam, quæ modo deſtructa, tunc eius liberalitate inter abbatias numerabatur. Ibi mirandæ fortitudinis dabat ſpectaculum, ſi quando remiſſis curis venerat in ocium. Riuulus iuxta ſaltum venationis feracem labitur, ab vna ripa ad alteram decem pedum ſpacio. Ille diuaricatis pedibus vtrámque continuabat, paruóque cultro ferarum ad ſe actarum capita leuibus & pœnè irritis ictibus decutiebat in amnem. Sed enim tantus taliſque adhuc ætatis calore perferuidus ceſſit morti, iuſſitque ſe apud Hortunam ſepeliri. Veruntamen quia ſecum quædam eccleſiæ danda demãdauerat, præuenit abbatis *Sictritÿ* violentia, datorem & data pariter tranſferens in ſua. *Sithtricius* poſteà ſub rege *Willielmo* piraticam aggreſſus religionem polluit, eccleſiam inflammauit. Cornubienſium ſanè pontificũ ſucciduum ordinem nec ſcio nec appono, niſi quòd apud ſanctum *Petrocum* confeſſorem fuerit epiſcopatus ſedes. Locus eſt apud aquilonales Brittones ſupra mare iuxta flumen, quod dicitur Hegelmithe. quidam dicunt fuiſſe ad ſanctũ *Germanum* iuxta flumen Liner ſupra mare in auſtrali parte.

De Epiſcopis Seleſienſibus.

PErcenſitis omnibus epiſcopatibus Weſtſaxonicæ, ad Auſtralium Saxonum epiſcopos ordo narrandi dirigitur. Prouincia illa collimitatur ab vna parte Weſtſaxonibus, ab altera Cantuaritis, occidentalium regum ditioni ſemper ſubiecta cum regulis, poſtquam *Cedwalda* regem eorum *Edelwalk* bello ſudit. Is *Edelwalk* ſuadente rege *Wlferio* baptizatus, in Mercia beatiſſimum *Wilfridũ* a ſede ſuâ exulantem benigno dignatus hoſpitio epiſcopatus etiam ſede extulerat, loco, qui Seleſige dicitur, nec niſi vno introitu poteſt adiri, mari vndique circumgyratus. Veruntamen (vt dixi) rege occiſo, & *Wilfrido*, qui ibidem monaſterium ędificauerat, domũ redditâ pace regreſſo, multis

multis annis episcopatus vacauit, spectabátque interim pontificatus administratio ad Wintonienſem antistitem.

Postmodo verò à *Nochelmo* archiepiscopo factus est episcopus *Edbrith.*

Cui succeſſit *Ella.* Eo defuncto seriem succeſſionis continuauerunt.

Sigelin, qui interfuit concilio *Cuthberti* archiepiscopi.

Alubrith.

Boſa.

Giſlhere.

Totta.

Pelitum.

Ehelnulf.

Bernegus, quem ordinator ſuus *Pleimũdus* archiepiscopus idoneũ fuiſſe pronunciat.

Ceared.

Gutheard.

Elfred.

Eallhelm.

Ethelgar priùs abbas Wintonienſis, posteà Cantuarienſis archiepiscopus.

Ordbrith.

Elmar.

Ethelric.

Grimkatel, qui eiectus â ſede orientalium Anglorum quam emerat, etiam hanc pecuniâ emeruit, & obſedit.

Hetta.

Stigandus, non ille, qui posteà fuit episcopus Wintonienſis, & archiepiscopus Cantuarienſis. Hic *Stigandus* â *Willielmo* rege ibi factus episcopus mutauit ſedem in Ciceſtram diœceſis ſuæ ciuitatem prope mare vbi antiquitùs & ſancti *Petri* monaſterium, & congregatio ſanctimonialium fuerat.

Huic ſucceſſit *Willielmus.*

Willielmo Radulfus proceritate corporis inſignis, ſed & animi efficaciâ famoſus, qui cõtuitu ſacerdotalis officij *Willielmo* iuniori in faciem pro *Anſelmo* archiepiscopo, quem immeritò exagitabat, reſtiterit. Cúmq; ille conſcientiâ poteſtatis elatus minas ingeminaret, nihil alter reueritus baculum protendit, annulum exuit, vt, ſi vellet, acciperet; nec verò vel tunc vel posteà auſteritatem inflecteret, ſi aſſertorem haberet. ſed quia diſceſſu ſuo ſpem eius & cæterorum, ſi qui boni eſſent, *Anſelmus* eneruauit, & tunc causâ decidit, & postmodo damno ſuccubuit. ſuccedentibus quóq; annis religioſam contumaciam mandatis *Henrici* regis exhibuit, volentis per totam Angliam à presbyteris pecuniam exigere. Id alijs vel concedentibus, vel metu ſilentium tenentibus, in ſolo *Radulfo* rigor pontificalis emolliri nequiuit, per totam ſiquidem diœceſin diuina vacare officia, ianuas eccleſiarum ſpinis obſtrui præcepit, monachorum cantum non inhibens, ſed tamen laicis aditum arcens. atrocitas facti regem inflexit, vt ei ſoli quaſi mentis inconſideratæ homini cenſum præsbyterorum indulgeret. Veruntamen religio & animoſitas viri magnam ſibi apud regium animum laudem parauit, vt ipſi omnia remitteret, ſubinde dictitans pauperem eſſe episcopatum, eccleſiam eſſe abſumptam, non debere tributis expilari, ſed oblationibus augeri. ita conſtans innocentia hominem ſpectabilem fecit, vt rex, qui alijs auferret, ipſi libens & ſummiſſus daret: deniq; eccleſiam ſuam, quam â nouo fecerat, cùm fortuitus ignis (vt dixi) peſſimè diſſet, liberalitate potiſſimùm regis breuî fecit. obijt chriſtianiſſimè, omnibus ſuis in vſum pauperum diſtractis, qui & panniculos ſuos vſq; ad ſtramen moriens ante ſe iuſſerit erogari. Vir æternam boni memoriam meritò adeptus, qui ſedem ſuam ex humili & miſerabili ad ſummum gloriæ culmen prouexit. Clerum quantum victualia episcopatus ſuſtinere poſſunt, congregauit: ornamenta omnis generis adiecit: quorum omnium pudendam ante paucitatem taxare piget. Ter omni anno diœceſin ſuam cauſa prædicandi circuibat, nihil episcopali poteſtate â prouincialibus ſuis exigens, ſed quæ offerebantur gratabundus accipiens: delinquentibus increpando non parcens, & ſi minùs increpatio valeret, ingenuo ludo culpam elidens.

De

De Monasterijs.

IN eius diœcesi sunt duo duntaxat cœnobia ê nouo facta: sancti *Martini* de bello, quod Rex *Willielmus* fundauit & prouexit in loco, vbi Angliam debellauerat, multa ibi & prætiosa cùm viuus tum mortuus delegans. Altare Ecclesiæ est in loco, vbi *Haroldi* pro patrię charitate occisi cadauer exanime inuentum est. Sancti *Pancratij* de Lewes, quod auctore *Willielmo* Comite de Warrenna, *Lanzo* quidam Monachus Cluniacensis in supremo religionis locauit cacumine. Efficaciam viri sublimitas prętendit loci, adeò vt veraciter asseratur, nullum omninò Monasterium posse illud vincere religione ad Monachos, affabilitate ad hospites, charitate ad omnes. Vincit pompam famæ rerum veritas, licèt fatiget audientes referentium verbositas. Certè de *Lanzone* plura loquerer, nisi aliâs non contemnenda dixissem, simúlque eius meritum omne transcendit eloquium.

Prologvs Libri Tertii.

Secundæ post Cantuariam dignitatis est Eboracum, vrbs ampla & Metropolis, elegantiæ Romanæ præferens indicium, à duabus partibus Husæ fluminis ædificata includit in medio sinu sui naues â Germania & Hibernia venientes: furori Aquilonalium gentium prima semper obnoxia, barbaricos Danorum motus toto tempore, quo dominati sunt Angliæ, excepit & ingemuit. Quapropter multis ruinis quassata, vltima peste sub Willielmo *Rege concidit. Qui vrbanis iratus, quòd Danis aduentantibus receptui & consultui fuissent, priùs inedia, mox flamma ciuitatem confecit. regionis etiam totius vicos & agros corrumpi, fructus & fruges igne vel aquâ labefactari iubet. Ita prouinciæ quondam fertilis nerui, præda, incendio, sanguine succisi. Humus per 60. & eo amplius milliaria omnifariam inculta, nudum omnium solum ad hoc vsque tempus. Vrbes olim præclaras, turres proceritate suâ in cælum minantes, agros lætos pascuis, irriguos fluuijs, si quis videt modò peregrinus, ingemit; si quis vetus incola, non agnoscit. In aliquibus tamen parietum ruinis, qui semiruti remansere, videas mira Romanorum artificia; velut est in Lugabalia ciuitate triclinium lapidum fornicibus concameratum, quod nulla vnquam tempestatum contumelia, quin etiam nec appositis ex industriâ lignis & succensis valuit labefactari.* **Cumberland** *vocatur regio, & Cumbri vocantur homines, scripturáq; legitur in fronte triclinij:* MARII VICTORIÆ. *Quod quid sit hæsito, nisi fortè pars Cimbrorum olim his locis insederit, cùm fuissent â* Mario *Italia pulsi. Sanè tota lingua Northanimbrorum, & maximè in Eboraco, ita inconditum stridet, vt nihil nos australes intelligere possimus. Quod propter viciniam barbararum gentium, & propter remotionem regum quondam Anglorum modò Normannorum contigit, qui magis ad austrum, quàm ad Aquilonem diuersati noscuntur. Rex ipse in istis partibus domestico contentus militum numero, si quando partes illas regni adit, non nisi magno auxiliatorum comitatu vadit. viderat quondam* Albinus *hanc fore calamitatem regionis, ex prodigio, quod Eboraci acciderat: viderat (inquam) & annunciauerat his verbis in Epistolâ ad* Ethelredum *regem:* Quid significat pluuia sanguinis, quàm quadragesimali tempore in Eboraca ciuitate, quę caput totius regni est, in Ecclesiâ beati *Petri* principis Apostolorũ vidimus, de Borealibus domus sereno aëre, de summitate tecti cadere minaciter? Nonne potest putari â Borealibus partibus venire sanguinem

al. Alquinus

ſuper populum. *Hæc quidem* Albinus *coniecit ſuo tempore vẽtura, quæ poſteritas vel per Borealium violentiam, vel propter Borealium culpam veniſſe liquidò cognouit. Nam tempore ſuccedente Dani vaſtauerunt Prouinciam, inde Normanni propter Danorum aduentum efferati, quod reliquum erat peſſundederunt. Dicam igitur in hoc libro, qui tertius eſt Pontificalis geſtorum, quicquid ſe de Pontificibus Eboracenſibus notitiæ noſtræ vel maiorum relatione vel librorum reuolutione infudit. Quorum vt mihi videtur fuit præcipuus* Wilfridus *primus, tot periculis omni pænè vita immeritò iactatus. Cuius vitam & omnia geſta huic breuiario inducere commodum opinor, quòd nec ita nota, & multa ex hiſtoria* Bedæ *vacant. Quamuis hoc igitur meditanti aperiatur immenſum opus, conabor tamen, quantum valuero, breuiter facere, illa ſemper conſiderata mei auſus excuſatione, vt qui omnes ſanctorum vitas legere nequeat, hîc deflorata vtiliora inueniat. Itaq; omiſſis longarum narrationũ ambagibus veritatem ſequar, & quæ* Stephanus *presbyter de* Wilfrido *magno verborum agmine egit in compendium coarctabo.*

¶ Dẽ Archiepiſcopis Eboracenſibus, Epiſcopis Hanguſtaldenſibus, & Witternenſibus.

LIB. III.

Aulinus, fuit primus Eboraci Archiepiſcopus, qui ab *Honorio* Papâ pallium accepit, vt notum eſt.

Illo pulſo, Scotti: *Aidanus.*

Finanus.

Colmãnus, nec pallio nec vrbis nobilitate voluerunt attolli, in Inſula Lindisfarnenſi deliteſcentes. *Colmanno* per *Wilfridum* de Paſcha erroneo conuicto, idem *Wilfridus* ad Epiſcopatum Eboracenſem electus, ab *Alfrido* rege *Oſwij* filio regis Galliam conſecrandus iuſſus eſt.

QVo vltra mare moras nectente, *Oſwius* rex, prę-
uentus conſilijs Quartadecimanorũ, (qui vocabantur ita, quia Paſcha in quarta decima Lunâ cum Iudęis celebrabant) *Ceddam* virum ſanctiſſimum, tamen contra regulas, intruſit tribunali Eboracenſi. Sed hæc iniquitas miſſo ab Apoſtolicâ ſede *Theodoro* Cantuarienſe Archiepiſcopo correcta eſt, extruſóque *Cedda Wilfridus* inthronizatus eſt. *Wilfridus* igitur vt retrò redeam non infimis parentibus apud Northanimbros natus, ſi quid natalibus defuit gratiæ generoſitate morum expleuit. *Hunc dum genitrix parturiens in lucem effunderet, clientes foris ſtantes viderunt, vt putabant domum puerperij conſciam ignibus vndiq; conflagare, ita vt iam flamma in altum longos produceret crines. Cumque illi ad incendium ſopiendũ voces & aquam iactarent, excurrerunt ancillulæ clamoribus eorum excitæ, edictoque ne dominam parturientem inquietarent mirabantur in ſuis non fuiſſe oculis* **illi ſe vidiſſe clamarent. Nam iam ignis innoxius euanuerat, nec erat quo pudorem ſuum excuſare poſſent famuli, dum ſtarent ædes incolumes. Intellectum eſt ergò ignei vigoris eſſe puerum, in cuius ortu tantum afflatum eſſet incendium.* Cucurrit ille pueritiam ſine literis: ſed cùm iam 10. annis creſcens ætas quatuor adieciſſet, nouercalem faſtum peroſus (nam mater obierat) domo exceſſit paternâ, Curialibúſque annitentibus, quibus obſequelam apud patrios lares exhibuerat, **Eanfledæ* reginæ perductus eſt in notitiam. Quæ cùm adoleſcentuli ſecreta crebris percunctationibus elicuiſſet, quòd Deo libentiùs quàm ſæculo proponeret militare, cuidam *Cuddæ*, qui ex ſenatore & regis cubiculario religioſam vitam apud Lindisfarnum

al. quod illi

al. Eanfledæ

disfarnum meditaretur, delegauit. Is eum ſecum aliquantis annis benignè habitum Reginæ remiſit, Pſalmos & nonnulla Eccleſiaſtica memoriter retinentem, ſed excellentioris profectus ſtudio Romam eundi deſiderium ingreſſum. At Regina deſiderium ephœbi, quòd ſupra annos eſſet, amplexa, miſit eum peculiari adiuuandum curâ regi Cantuariorum *Ercomberto*, qui filius erat patrui ſui. Ita *Wilfridus* Cantiam aduenies Romanas conſuetudines, quæ Scottorum ſcientiam vincebant, gnarus addidicit: Pſalterium denique, quod â Scottis iuxta tranſlationem beati *Hieronymi* acceperat, pro Romano more iuxta quintam editionem lectitauit & tenuit. Poſt annum datus â rege in comitatum induſtrij iuuenis *Benedicti*, qui poſtea Wirenſis Abbas fuit, Romanum iter maturabat. Lugdunúmque peruenies, faciei venuſtate morúmque compoſitione *Balſinum* vrbis Archiepiſcopum ad ſui dilectionem inuitauit. Quem cùm vel clericatu impoſito, vel nuptijs neptis ſuæ retinere tentaſſet, neutrum promouit: excuſante nuptias *Wilfrido* pro cælibatus ſtudio, clericatum differente, quoad Roma rediret. Ideóque Archiepiſcopi fultus conſilio, & ſubleuatus marſupio, cæptam viam aggreſſus, ſocium, qui moræ illius iratus præceſſerat, breui conſequutus eſt. Romam ergo venit, cuncta, quæ optauerat, aſſecutus proſperè beato *Andrea* ſuffragante. Cuius triumphalibus liminibus affuſus, opem & literarum ingenium orauerat. Adeptus igitur beatiſſimi *Bonifacij* tunc Archidiaconi priuatam notitiam, per eum ſupremæ ſedis Pontificis gratiam meruit. Quorum contubernio fruitus & rationem Paſchalis cycli edoctus, cùm plurimùm in vrbe moratus eſſet, Lugdunum ad *Dalſinum* Archiepiſcopum remeauit. Qui cùm eum nihilo ſegniore indulgentia excepiſſet, hoc confœderati ſunt placito: peregrinus adoptatus in filium, & clericus factus, Archiepiſcopus electus in patrem, qui ſedulitate beneuola omnem memoriam reditus in patriam ab animo *Wilfridi* deleuerat. Sed inuidit diabolus *Wilfrido* Galliam, *Dalſino* longiorem vitam, *Bathildi* Reginæ furias infernales immittens, vt eum poſt nouem, quos trucidarat Epiſcopos, accumularet in decimum. Mandauerat per ſatellites illi, vt veniret. fortior ille malis, quamuis eum non lateret muliebris nequitia, venire properauit. Quem cùm continuò carnifices gladijs excepiſſent, adoleſcens Anglus mirabili conſtantia propè in ipſos enſes immergens conſortium paternæ necis ſitiebat. Sed licèt iam expoliatus, iam protenſo *cingulo, miſeratione laniſtarum Angliæ ſuæ reſeruatus eſt! Cuius aduentum cùm fama vulgaret, ab *Alfrido* rege regis *Oſwij* filio dignantèr accitus eſt. Ei cùm laborem & ſeriem itineris, Gallicanam elegantiam, pompam Romanam, prætereaq; canonum regulam ediſſertaret, libenter eſt auditus & gratè. Ergò circa ſe multis diebus habitum accuratè propter nuper conceptam coluit amicitiam, quam comparauerat honeſta conuerſatio, induſtria, prædicatio, rerum ſcientia, ſermonis copia. Data ei, in Ripis à rege manſio, qua cœnobium ædificaret, collatáque â proceribus multorum xeniorum oblatio. Ibi ab *Angilberto* Epiſcopo Gallo de Scotia veniente præsbyter ordinatus, & abbas poſt non multos dies Scottis conuictis falſi Paſchæ errorem depulit, ſcientiam recti reduxit. Lætabantur reges, & heroes, gloriabatur prouincia ſe habere prædicatorem indigenam, qui iam cruditatem nauſeabant Scotticam. cõterebanturq; multa *Wilfrido*, quibus toleraret vitam, quibus inopum fulciret penuriam. Nec ille erat anguſtioris cordis in erogãdo pauperibus & aduenis, quod affluebat â ſæculo, æmula quadam iocunditate, vt quò plus erogaret pauperibus, eo copioſiùs Deus eroganda inferret. Prætereà ventre caſtigatior, vigilijs & orationibus promptior, à matre integram ſeruans pudicitiam, nec in adoleſcẽtia incurrit culpam: frequentauitq; vſq; ad ſenium morem, vt nocte pergens cubitum aqua frigida totos infunderet artus. Sed *Iohannis* Papæ iuſſu tandem vel ſerò deſtitit, ne algor ſenilis corporis frigidi elementi infuſione auctus incurabilem morbum contraheret. Per hoc fauorabili plauſu ab omnibus electus eſt, dignus qui Eboracenſis Eccleſiæ cathedram ſanctificaret. Sed perſtitit ille negare, ne ab Epiſcopis Scottis vel ab ijs, quos Scotti ordinauerant, cõſecrationem ſuſciperet, quorum communionem ſedes aſpernaretur Apoſtolica. Quorũ ſicut ſuum non eſſet vllum nominare, ita proprium famæ conſulere, ſaluti prouidere. pateretur regia dignitas, concederet popularis religio ſe â Gallicanis antiſtitibus ſacrato inſigniri munere: quo facto fore, vt inthronizato legitimè multùm accreſceret ſcientiæ. probato conſilio mittitur Galliam

al.iugulo

conſecrandus magno apparatu commeantium, magna expectatione remeantium. vbi 12. Epiſcopis, (quorum in numero excellebat *Angilbertus*) electionem acclamantibus,& in ſede aurea ſedentem*ſuſtollentibus demum ante altare ductus & conſecratus eſt. Sed re perfecta redeuntem venti corripientes aduerſi in littus contrarium Auſtralium Saxonũ detulere: nauem appulſam æſtus Oceani refluens inimicorum hiantium prædæ deſtituit.barbari qui adhuc veri Dei neſcij Bacchanalia viuebant in furiã concitati,bello conſpiratis viribus claſſicum canunt. Tum quanquã Pontifex indulgendum tempori ratus pacem prętenderet, promiſſa cumularet,nihilo fractiores gentiles in arma ruunt.Quin & ſacerdos ſacrorum ſacrilegorum in editiore ſtans loco fanaticis incantationibus Chriſtianorum vires effringere nitebatur. Tum quidã ex ſocijs Pontificis funda lapidem intorquens fronti gentilis illiſit, tam validis viribus vt oſſe penetrato cerebrũ violaretur, hoc acrior populus barbarorũ in Chriſtianos bellũ nouat.At illi in vtramnis partẽ parati quò fortuna vergeret,vel morte occũbere nobili, vel victoria potiri,vniti in confertam multitudinem 120.irruunt & bis terq; auertunt, orante interim & genu flectente præclaro ſacerdote cũ clero in littore. quorũ precata ante horam aſcenſionis regreſſus maris æſtus famulante ſinu nautas excepit. Qui non multò pòſt ad **Sandwic** appulerunt, lætum celeuma cantantes: quòd innumeris ex hoſtibus interemptis vix quinq; ſuorum deſiderarent. victor ergo periculorũ omniũ domum reuerſus turbã rerum offendit,*Ceddam*q; in ſuam ſedem ſubintroductum:quod animis religioſiſſimis in cauſa præſertim honoris ſui facilè ſurripi poteſt. Quocirca *Wilfridus* tribus annis in Ripis habitans, ſacerdotale officium,quocunq; ire petebatur, exercuit, magno ſemper comitatus virorum agmine, qui eum relinquendum nõ putabant. Inuitabaturq; creberrimè â *Wlferio* Merciorũ rege, qui ei locum **Licefeld** vocatum ad conſtruendum quodlibet,vel epiſcopatum vel Monaſterium largitus eſt.ſed nec tenacior in honore viri fuit *Egbertus* rex Cantuariorum, quo accerſente multos in Cantia ordinibus Eccleſiaſticis prouexit,quorum fuit vnus *Putta*, per eum ad preſbyterium, per *Theodorum* Epiſcopatum Roſenſem poſteà promotus. *Deusdedit* enim archiepiſcopo defuncto,expectabatur *Theodorus* de trãſmarinis partibus vẽturus.Qui cùm veniſſet,cognoſcens rem cõtra canones perperam factã, *Ceddam* degradauit modeſto & immoto animo iniuriam ſuſtinentem. Patientia viri ſanctiſſimi cõmouit *Wilfridi* viſcera,vt eum ſuffragio ſuo per omnes gradus iterum eleuatum Licefeldi Pontificem induceret. vbi ſuperſtes aliquot annis cõuenientem ſanctitati ſuæ finem inuenit. Non ſpaciabatur intereà in delitijs *Wilfridus*,ſed inprimis Chriſtianitatẽ augere,Chriſtianorum mores informare; in ſecundis noua ędificia excitare,vetera reparare. Baſilica,quondam ab *Edwino* rege monitu beati *Paulini* in Eboraco facta,tecto vacabat,parietes ſemiruti, & ruinam plenam minantes ſolis nidis auium ſeruiebant pro indignitate rei Pontifex interno dolore commotus,materiam ſolidauit,culmem leuauit,leuatum plumbeis laminis ab iniuria procellarũ muniuit,feneſtris lucem dabant vel panni linei tenuitas,vel multiforatilis aſſeraxis. ipſe vitreas fecit. decorem materiarum vetuſtas,& multimoda tempeſtas obduxerat. ipſe illas alba calce dealbauit. Senſit & Ripis induſtriam antiſtitis, ędificata ibi â fundamentis Eccleſia, * miro in fornicum inflexu,lapidum tabulatu,porticuum anfractu,Inuitati ad eius cõſecrationem reges Germani. *Egfridus*,& *Elwinus*. Nam pater inter hæc *Oſwius* deceſſerat. Dotauerunt illi locum ingentibus prædijs, retulerúntque famæ * pręmium ampliſſimis verbis coram populo laudati, tribúſque diebus lautiſſimo apparatu obſoniorum redempti. mundialis vt videbatur pompæ lętitiam continuauit de reſurrectione mortui diuinum miraculum.res ita acta eſt. *Ingreſſo Epiſcopo villam Tiddanefræ occurrit vis fœminarum ingens,paruos ad confirmandos offerens. Immiſcuit ſe confluenti vndæmulier cula, & callidè agens filium exanimem catechizandũ prætendit, mortẽ diſſimulans, lachrymas reſorbens,credebãtq; integrè, quòd hoc commento poſſet vitam reſumere. Sed enim antiſtes obuelatam faciem puſioli cùm retexiſſet,vt exequeretur officium,animam priuatiũ aduertit. tum mulier,quæ ſucceſſu frauàis exciderat,ad preces conuerſa orare per Deum,per matrem,ſiqua fides, ſiqua pietas, vt excitaret exanimem. ſimul veſtigijs aduoluta violentiam quandã facere, loco penitus non moueri. fluctuabat interim ſanctiſſimi hominis ſententia,an temerarius inſuetũ miraculũ attentaret, an duras lachrymas orbatæ mulieris deſpiceret. Sed vicit pietas pectus virtutis,paucaq; diuinorũ Pſalmorũ*

intra

al.ſuccollantibus

al. miro fornicum inflexu,&c.

al.precium

intraſe immurmurans, indeq; dextrã cadaueri apponens animam induxit corpuſculo. confeſtim enim oſcitans, & alacri palpebrarum motu totiuſq; corpuſculi niſu ſe reuixiſſe teſtatus eſt. Exclamat mater in gaudium, ſed ab Epiſcopo coercita ſiluit. vocatus eſt puer Ethelwaldus, *& in Ripis poſteà Monachus factus, miraculorum* Wilfridi *non leue augmentum videbatur.* Simile huic miraculũ apud *Hengleſteldem illis fermè diebus exhibuit. *Ibi eius ſumptibus in altum ſurgebat Eccleſia, ex cuius fabricæ ſummitate Monachus delapſus totis oſſibus dilaceratus eſt. Inde portatus in oratorium, dubium intuentibus faciebat, vtrum omnino exanimis eſſet, cui neq; vox neq; ſenſus ineſſet. At Pontifex lachrymis infuſus oculos, Monachos ad orationem vocat, hortatur, vt fidei deſidiam excutiant, nihil credentibus difficile fore. Oratio ergò in altum vno porrigitur ore, miſericordia ê cælo extrahitur, reſpirat Monachus, ſanitatis ſperatur indoles â videntibus, ligatur oſſium fractura, conualeſcit ægrotus cum gratia.* Nec minùs rex *Egfridus* ſuo deerat officio regnum dilatando in Pictos, tuendo in Mercios. Picti enim defuncto rege *Oſwio* parui facientes teneram infantiam reguli, proruunt vltrò & conſpirant in Northanimbros: quibus cùm ſubregulo *Bernego* regius iuuenis occurrens ita paucis ſuis militibus innumerabilem Pictorum deleuit exercitum, vt campi cadaueribus conſtrati planitiem amitterent, flumina curſu intercepto ſubſiſterent. *Wlferius* quoque rex Merciorum in eoſdem efferatus ductauit exercitũ, quippe qui meminiſſet patrem ſuum ab eis interemptum. Itaque veniebat animo regi fidenti, vt aut ſarciret diſpendium, aut adquireret regnum. Enimuerò proſequabatur eum fortuna non bona, nec pænè proſperior, quàm paterna: niſi quòd terga turpiter nudatus inglorius effugit, nec multis poſt diebus ſuperſtes, partem prouinciarum Northanimbrorum regi ceſſerit. Harum euentu victoriarum multiplicata *Wilfrido* prędia, Eccleſiæ cum monachis cõſtitutæ. Diligebatur enim ab omnibus pro virtutum reuerentia laudabili: præter illas, quas ſuprà enumerauimus, cõmendatus abſtinentia. Nam eũ in continentiſſima cœna rarò pluſquã vnũ ferculũ abſumpſiſſe, nunquã verò vnũ poculũ exhauſiſſe percelebre eſt. Prętereà mitis & affabilis omnibus, eos in gratiã alliciebat. Ideoq; abbates & abbatiſſę vel viuentes ſuarum rerum Dominum, vel morientes hęredem inſtituebant. Proceres filios ſuos illi educandos cõmittebant, cũ adoleuiſſent militaturos vel Domino vel ſæculo. hinc liuor infœlix *Ermenburgæ* reginę & quorundam ſatellitum afflauit pectora, qui tantas diuitias *Wilfrido* inuiderent. Dum enim beatiſſima *Etheldritha* ſpecietenùs famularetur regio cubili, illa maritum beatiſſimo conciliabat antiſtiti, ſi quid contra ſuſurraretur, ſanitate conſilij deliniens. Ipſe quoque dum gratia Pontificis niteretur, rebus bello & domi ex voluntate fluentibus fruebatur. Sed poſtquam noua nupta intrauit triclinium, pax rupta Pontificis euanuit, domuſq; regis paulatìm immutata, vltimò decubuit. Conflauit ergò Pontifici regina inuidiam, quòd tot Abbates, tot Abbatias haberet; quòd aureis & argenteis vaſis ſibi miniſtrari faceret: quòd clientum turba, nitore veſtium ſuperbiens, illius latus obambularet. Cucurrit ergo tam inuidioſa relatio ad Archiepiſcopum Cantuarienſem *Theodorum*. Is non moratus ſed xeniorum obtentu vigorem animi eneruans, inconſulto *Wilfrido* tres alterius regionis Epiſcopos in eius diœceſim introduxit. *Prætendebant tamen cauſam iuſtitiæ, vt inde tres alerentur Epiſcopi, vnde vnus tumebat: ſufficere tantos ſumptus tantæque diœceſis circuitum quatuor Epiſcopis. Et hæc quidem rectè dicta poſſent videri, ſi eum qui ſua induſtria omnia conquiſiuerat, vel non omninò ſpoliatum deijceret, vel ſaltem cum conſenſu eius ageret. Nec celari potuit manifeſtiſſima violentia, cùm ipſe pro tribunali regem adiſſet, iniuriarum cauſam expoſtulans. Nihil enim, dixerunt, tibi reatus opponimus, ſed quod conſtituimus, ratum eſſe volumus. Quo dicto quid abſurdius? quaſi dicerent illud *Iuuenalis*,

Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas.

At verò cùm pręſul ſedem Apoſtolicã appellaſſet, ſubſannatoribus, qui propter regem aſtarent, in riſum crepantibus hoc dictum obiecit. Hęc deriſio, quam de meo abſceſſu modò facitis, in magnũ mærorem vobis cõmutabitur futuro anno hoc eodem die: verax euentus rerum ęmulatus eſt antiſtitis dictum. *Ethelredus* enim rex Merciorum frater *Wlferij*, poſt abceſſum *Wilfridi* non multis diebus guerram inceptans, fraternas iniurias vltum ire cupiebat. Occurrit ei animoſus *Egfridus* ſolito terrore acturum exiſti-

al. Hengſteldeheim

al. prætendebat

mans: ſed fugauit Mercius copias eius, fudítque fratrem *Edwinum*. quo dolore verſa in luctum Northanimbria, conſiliatoris ſui quondam abſentia modò ingemiſcebat. Contigitque vt anno reuoluto eodem die, quo ille præiudicium in Eboraco paſſus fuerat, cadauer regij adoleſcentis illatum vrbi longum indiceret inſtitium. Ita *Ethelredus* triumpho functus integritate regni recepta *Winfridum* Epiſcopum, qui *Ceddæ* apud **Licefeld** ſucceſſerat, quòd *Egfridi* partium fuerat, expulit. Is Gallico littori fortè appulſus, in *Theodoricum* regem & *Ebroinum* ducem Francorum incidit; quibus â Brittannia mandatum erat, vt *Wilfridum* Epiſcopum caperent, & ſpoliarent. Quem illi errore nominis acti ſocijs oceiſis & rebus ablatis, abire ſiuerunt. Luit ergò ille ambiguitatem vocabuli, alienúmq; periculum ſuo redimens, vel nudus profugit â latronibus. At *Wilfridus*, cuius prudentiam hoſtilium conſiliorum machinæ non laterent, leui Fauonio prouectus in altum, proras in Eurũ obuertit, vt Friſiam nauigaret; Exceptúſq; â rege & populo honorificè, ibidem hyemem, quę imminebat, exegit. Commercium miſerandum, vt inter barbaros tutiùs quàm inter ſuos viueret, eiectus â patriâ, dilectus in Friſia. Continuò igitur ad prædicationem eius *Adalgiſus* Rex gentilem tumorem inflexus, faciliorem in cęteros prędicationis viam aperuit. Hunc ad necem vel expulſionem viri Dei *Ebroinus* Epiſtolis cùm tentaſſet, aurũ immẽſum pollicitus, irritus fuit. Chartam enim audiente *Wilfrido*, & epulante in triclinio lectam *Adalgiſus* proiecit in ignem, dicens: Sic ardeat, qui pactum cum amico initum pro auri cupiditate diſſoluit. Iamque ſe verna temperies aperiebat in flores, cùm *Wilfridus* itinere reincæpto ad *Dagobertum* regem tranſrhenanorum Francorum venit. Is non immemor, quòd eum quondam factione magnatum pulſum, & de Hibernia ad ſe venientem hoſpitio receperit, & equis ſocijſque adiutum patriæ remiſerit, benignè habuit, multiſque precibus fatigauit, vt prouinciam remanentia ſua dignaretur, epiſcopatum Strawburgenſem accipiens. Cùm ille rogantem ad reditum ſuum de Roma diſtuliſſet, cum *Deodato* Epiſcopo ſuo *iram laxauit. Sociali ergo gratia fretus per Campaniam iter faciens inde Romam ingreſſurus, ad *Bertharium* ducem Prouinciæ diuertit, per legationes inimicorum cauſam eius iam edoctum, & ad nocumentum promiſſis illectum. Qui licèt in principio ſuperbiã erexiſſet, tamen veraci relatione audita iram reſorbuit. Itaq; non ſolùm nocumento abſtinuit, ſed & ſuffragio ſuo bonum negotio finem impoſuit, dicens, ad hoc ſe admoneri cuiuſdam regis Hunorum, apud quem exulaſſet olim, humanitate, qui quamuis eſſet gentilis, nulla tamen ad eius damnum, cui iuraſſet, potuerit corrumpi pactione. Tandem ergò aliquando Romam veniens attonitam ſui expectatione vrbem offendit. Præuenerat enim â *Theodoro* miſſus modeſtæ religionis Monachus *Kenewald*, accuſationes ſcriptas deferens, & amaritudine delationis verbis immitibus. quo commotus *Agatho* ſanctiſſimus Papa cõſiliũ 50. tam epiſcoporũ quàm Abbatum in baſilica Saluatoris, quæ appellatur Conſtantiana, coëgit. Cuius concilij hæc eſt forma: Agatho *ſanctiſsimus ac beatiſsimus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ atq; Apoſtolicæ vrbis Romæ conſidentibus ſecum dixit: Non credo latere veſtram ſanctam fraternitatem, quamobrem ad hunc venerabilem conuentum eam aſciuerim. Cognoſcere quippe cupio veſtram reuerentiam, mecumq; tractare, qualis in Eccleſia Inſulæ Brittanniæ, vbi per Dei gratiã fidelium multitudo concreuit, nuper eſt exorta diſſenſio, quæ ad nos tam per relationem huc aduenientium, quam per ſcriptorum ſeriem delata eſt.* Andreas *reuerendiſsimus Hoſtienſis Epiſcopus &* Ioannes *Portuenſis Epiſcopus dixerunt: Omnium quippe Eccleſiarum ordinatio in veſtræ Apoſtolicæ authoritatis pendet arbitrio, qui vicem beati* Petri *Apoſtoli geritis. verùm & nos nuper conſidentibus coepiſcopis, & confamulis noſtris, iuſſu veſtro relegimus ſingula ſcripta, quæ de Brittannia Inſula directi Apoſtolico veſtro conſpectui detulerunt, tam ea, quæ ex perſona reuerendiſsimi Archiepiſcopi olim hinc illuc ab Apoſtolica ſede directi miſſa ſunt, aliorũue relationes aduerſus quendam Epiſcopum ſubterfugientem (vt aiunt) quàm ea, quæ â* Wilfrido *Deo amabili ſanctæ Eboracæ Eccleſiæ Epiſcopo oblata ſunt: qui de ſua ſede eiectus â prænominato ſanctiſsimo huc vſque peruenit: in quibus cùm multas quæſtiones inſereret, neque ſanctorum Canonum ſubtilitate conuictum eum aliquibus facinoribus, & ideo non Catholicè deiectum reperimus, neque eum aliqua facinora perpetraſſe accuſatores eius verbis proprijs oſtenderunt, pro quibus degradari debuiſſet: potiùs autem & modeſtiã hunc tenuiſſe cognouimus. quòd nõ ſeditioſis quibuſdam de certationibus ſe immiſcuit, ſed de ſua ſede repulſus, coepiſcopis ſuis facti meritum*

al. ire

tum innotescens, memoratus Deo amabilis Wilfridus episcopus huc ad sedē Apostolicā accurrit: Agatho sanctissimus ac ter beatissimus episcopus ecclesiæ Catholicæ atq; Apostolicæ vrbis Romæ considentibus dixit: Wilfridus Deo amabilis sanctæ Eboracæ ecclesiæ episcopus, quē præ foribus venerabilis secretarij nostri esse narratū est: ad nostrum secretarium iuxta suā postulationē cum petitione, quam secū afferre dicitur, admittatur. Wilfridus Deo amabilis episcopus dum venerabile secretariū ingrederetur, dixit. Deprecor vestram pontificalem beatitudinem, vt meæ humilitatis petitionem excipi corámque relegi præcipiatis. Agatho sanctissimus episcopus dixit: Wilfridi Deo amabilis episcopi petitio suscepta coram omnibus relegatur: & accipiens Iohannes notarius, relegit sancto & Apostolico concilio. Wilfridus humilis & indignus episcopus
10 Saxoniæ ad hos Apostolicum fastigium tanquam ad locum munitum turrémque fortitudinis gressus, Deo præuiante, perduxi; quòd inibi normam sacrorum canonum in omnes Christi ecclesias emanare cognosco: ex eo meæ humilitati iusticiam fieri confidenter expeto: cognouisse quippe non ambigo vestrum pontificale fastigium tam ex humilitatis meæ suggestione, quàm quæ viua voce præsentialiter obtuli vestris Apostolicis obtutibus, in ipso mei aduentus exordio præsentatus; quòd quidam mei episcopatus inuasores, nulla in me conuicta culpa, contra sacrorum scita canonum in conuentu sanctissimi Theodori Cantuariorum Archiepiscopi & aliorum conuenientium antistitum sedem meam, quam per decem, & eo ampliùs annos tenueram, vsurpare moliti sunt: & in meo episcopatu tres episcopi promoti sunt, licèt canonica non sit eorum promotio. Quid autem acciderit, vt Theodorus sanctissimus Archiepiscopus me superstite in sedē, quam
20 licèt indignus dispensabam, absque consensu cuiuslibet episcopi tres sua authoritate mea humilitate non acquiescente ordinaret episcopos? omittere magis quàm flagitare pro eiusdem viri reuerentia condecet: quem quidem, eò quód ab hac Apostolicæ summitatis sede directus est, accusare non audeo. Véruntamen si clarueret, quòd contra ius regularium sanctionum, citra vllius delicti piaculum, quod canonica percellit seucritas, de pristina pulsus sede tumultuosus nulli apparui, sed tantum confamulos & consacerdotes meos illius prouinciæ episcopos contestatus abcessi. siquidem præuidit vestra Apostolica summitas priuatum me esse humili deuotione, quæ censentur, libenter amplector. Si autem & pristinum episcopatum suscipere, sequer totísque viribus veneror ab Apostolica sede prolatam sententiam, tantùm vt inuasores de pristinis parochijs ecclesiæ, cui ego indignus famulus vester præfui, pellantur. Et si rursus in eadem parochia, cui præfui, præsules adhi-
30 beri præuiderit, saltem tales iubeat promouendos, cum quibus pacifica & tranquilla possim concordia obtinente Deo vnanimiter deseruire, &c. Agatho sanctissimus ac ter beatissimus episcopus Sanctæ ecclesiæ Catholicæ atque Apostolicæ vrbis Romæ dixit. Non mediocriter satisfacit audientibus petitionis series, quam Wilfridus Deo amabilis episcopus obtulit, in hoc, quòd cùm se indignè de episcopali sede deiectum agnouit, non contumaciter per vim secularem obstitit, sed humiliter sentiēs authoris nostri beati Petri Apostolorū principis canonicū expetiuit subsidium, & supplici præstolatione, quæ super eo censenda sunt se suscepturum perhibens quod ex ore nostro beatus Petrus Apostolus author noster, cuius ministerio fungimur, præuiderit statuendum. vniuersa sancta Synodus, quæ residebat, inter cætera definiens ait: statuimus atque decreuimus, vt Deo amabilis Wilfridus episcopus episcopatum, quem nuper habuerat, suscipiat, & quos cum
40 consensu concilij ibidem congregandi elegerit sibi adiutores, à sanctissimo Archiepiscopo ordinati promoueantur episcopi, expulsis procul eis, qui in eius absentia in episcopatum enormiter missi sunt, & cætera, quibus interdicunt hæc non suscipientes decreta. His decretis gloriabundus episcopus etiam iussu Papę iussus est residere in numero sanctorum episcoporum 150 qui agitabant concilium contra illos, qui vnam operationem prędicant in duabus naturis Domini nostri *Iesu Christi*. Hinc reditum aggressus omnium periculorum, Deo protegente, immunis patriam venit, ægréque licèt ad regem aditu impetrato, scita Apostolici sigillata prætendit. Ille cùm ea episcopis contubernalibus suæ factionis legi feciſſet, tantum à reuerentia Romanæ sedis abfuit, vt spoliatum suis omnibus, comitibúsque in diuersa deductis, beatum Pontificem cuidam præfecto notabilis sæuitiæ viro
50 in ergastulum trudendum committeret: credulus asserentibus, decreta illa coempta precio, quia Romani munerantibus se lenocinentur. scatebat omnis curia pruritu episcopalis iniurię, adeò vt regina chrismarium Pontificis vi extortum (horresco referens) non dubitaret cum reliquijs vel collo vel vehiculo circumferre. immoto animo & vultu sacerdos ferebat omnia & monitionibus sacris suos, quibus timebat, hortabatur vt fortiter ferrent, donec Dei pietas & inuicta fœlicitas finem calamitatibus afferret. At

præfectus

præfectus in alios barbarus & immanis, in iſtum anglus & lenis, nil illi tormenti præter tenebras ingeſſit, non penitùs auſus regijs mandatis obſtrepere. Sed enim non paſſa eſt diuina dignatio tenebrarum indignitate premi lumen Brittanniæ, quod fax cælica ſignauit, cùm adhuc genetrix pondus alui abſolueret. perrupit denſitatem carceris lucerna ſupernè directa, abſentémque diem lux agebat æmula, repercuſſit fulgor carnificum oculos per rimas inſpectantium, & fugere coegit ad dominum, ille quidem auditu cohorruit, ſed *Egfridi* timore nihil præter ſolitum nouauit. ſtimulauit differentem morbus vxoris, quo repentè correpta hianti rictu & ſpumanti vomitu maritum exterruit: mox etiam maiori concuſſa Dæmone exanguis & elinguis cùm diriguiſſet, exilijt ille & Pontificijs pedibus affuſus, non grauatè obtinuit à miſericordi antiſtite veniam. ſtatim enim orationem dedit, aquam benedictam gutturi hiantis infudit, & mulier morbo caruit, valetudinem bonam reſumpſit. Audiuit hoc *Egfridus* nuncio præfecti dolentis & orantis, ne ſe immeritum immolaret diabolo, reum in Pontificis innocentis ſupplicio. ſed nihilo mutatus auferri eum ab *Offritho* (id enim nomen viro) vt degeneris animi hominem iubet, & crudelioris audentiæ ſatelliti *Tumber* nomine tradi. *Cum crudelitate regis adoleuit miraculum, nam cùm eum vinculari ille iuſſiſſet, & ferox miniſter compedes ferreos expediret, quibus tibias ſancti nodaret; ſemper inter ipſas conantis manus fallax compes aſſiduo dilabebatur furto. nam vel anguſtior compes tibias groſſiores circumplecti non poterat, vel cathena laxior graciles tibias non contingebat. Iam verò ſi quando laborata arti nihil deeſſet, tanta celeritate ſe vincula euoluebant, quanta oculi cernentium occurrere non poterant. Dedit locum improbitas religioni, ſolutus eſt ſanctus, & in libera cuſtodia tentus.* Nihil horum *Egfridus* curabat, ſed ſi quando audiebat, vel ſuſpendebat ludo, vel infamabat opprobrio. Commeabant tamen frequenter ab eo ad pontificem cum mandatis nuncij, vt decretorum tenorem, quæ attulerat, vltro infirmaret, dicerétque ea extorta pretio, non impetrata iudicio. Id ſi faceret, fore vt per indulgentiam regis partem epiſcopatus & ſua omnia reciperet: ſin minùs, ſui foret diſpendij, qui eſſet author diſſidij. Parum hæ minæ mouebant animum Pontificis ad conſentiendum: quinimo referebat non ſe illud facturum pro diſcrimine capitis, vt infamaret authoritatem ſedis Apoſtolicæ. quid interim regina *Ermenburga* totius mali fomes & incentrix? continuabat dies ac noctes conuiuijs, ducebátque triumphali pompa criſmarium antiſtitis, opimis gauiſa ſpolijs. Sed cùm nocte quadam hoſpitata fuiſſet apud Abbatiſſam *Ebbæ* amitam mariti, totis medullis diabolo infuſo cepit aliena ſapere, inſana dicere. Vocibus eius excitata Abbatiſſa accurrit, quid morbi haberet blandè interrogans: Illa nihil contrà: (nam iam anguſtia valetudinis vocem præcluſerat) tum Dei famula cauſam intelligens, author nepoti fuit, vt beatiſſimi viri redderet criſmarium: ipſe ſuis omnibus ſecundum Apoſtolica præcepta reueſtiretur; quod præſtaret, ſi collateralem ſuam ſaluam vellet: ſi verò regia in malo perſeuerandum putaret animoſitas, quæ tulerat, redderet: ipſum liberum abire ſineret. actum eſt, & regina tunc quidem pulchrè conualuit, & poſt obitum mariti habitu mutato religiosè de facto pœnituit. *Wilfridus* ergo natali ſolo pulſus Weſtſaxoniam tendebat, exceptúſque ibi à quodam *Berethwaldo* viro nobili pauciſſimis omnino diebus latebram fouit. Siquidem rex Merciorum *Ethelredus*, cui vir ille parebat, (erat enim filius fratris eius) acriter per nuncios denuntiauit, vt ne vno quidem die ipſum retineret. hæc in aſſentationem *Egfridi* fiebant; cuius ſoror *Osdrida* in ſolatium *Elwini* fratris occiſi *Egelredo* nupſerat, pacem inter maritum & fratrem componens. Inde monaſteriolo iam ibi ædificato *Wilfridus* relictis monachis ſuis, profugus ad Auſtrales Saxones adhuc paganos diuertit, cui inter Chriſtianos nullus ad latendum ſuperat locus. Rex eorum * *Edelwalk* vocabatur, qui auditis peregrinationis cauſis ad auxiliandum antiſtiti animo concurrit. Firmiſſimum itaque fœdus * iecit, vt eum inimicis nec prece proderet, nec precio diſtraheret: qua tutela fretus, primùm regi & reginæ Chriſtianitatem prædicauit, pòſt etiam prouincialibus. nec fuit in perſuadendo difficultas: cùm continuò rex baptizatus, cæteros exemplo ſuo ad idem animaret: deditque propriam manſionem Epiſcopo, quam familiariùs incolebat, vocabulo

al. Edelwalch al. scit

Seleſey,

Seleſey, quam ipſe monachis implens ad epiſcopalem ſedem poſteris tranſmiſit. Erat tunc *Cedwalla* per factionem principum à Weſtſaxonia expulſus, quem frequenter ad ſe conſilij cauſa venientem ſanctus promptè refecit, præbens ei & ſuis cùm equitaturas tum pecunias: is dum omnibus iraſcitur, dum omnibus infrendit, *Edelwalk* regem aliquo ſibi occurrentem infortunio neci dedit: idémque tota Weſtſaxonia potitus, vt magiſtrum & dominum omni prouinciæ præfecit *Wilfridum*, nihil in tota prouincia ſine illius aſſenſu faciendum arbitratus. Denique & ampliſſimas in Wetha inſula poſſeſſiones dedit, & quæ ante habuerat libens edicto firmauit. tranſierunt in his anni perplures: iam *Egfridus* in bello Pictorum occubuerat: iam *Theodorus* in mortem vergebat, qui de peccato in *Wilfridum* commiſſo ſauciatus conſcientiam, ipſum & *Erkenwaldum* epiſcopum euocauit Londoniam: ipſis omnia peccata confeſſus, illo ſe potiſſimùm permoueri ſcrupulo dixit, quod in ſanctum commiſiſſet, paſſus eum contra regulas ſpoliari, vel aperta inſtantia, vel occulta patientia. Et quia, inquit, finis mihi futuro anno imminet, ſicut Deo prænunciante cognoui, & frequens *ægritudo, rogote ſanctiſſime Pontifex, vt benignus mihi commiſſum indulgeas, & ſedem Archiepiſcopatus mei ſubeas: quippe qui ſis omnium Anglorum in Romanis legibus peritiſſimus; ego Deo donante conabor, vt veteres offenſas recenti officiorum ſedulitate deleam, reges & authoritate & precibus amicos facturus. Placidè ad hæc & vt virum ſanctum decebat, reſpondit *Wilfridus*: ſed vt Archiepiſcopatum ſine maioris definitione concilij ſuſciperet, non *conſentit: totis ergo viribus *Theodorus* exſurrexit, vt *Wilfridus* epiſcopatum reciperet, miſſis legatis & ſcriptis ad *Alfridum* regem Northumbrorum, qui *Egfrido* ſucceſſerat, & ſororē eius *Elfledam* Abbatiſſam de **Streneſhalh**, vt ſimultatibus retropoſitis incunctanter *caritatem eius complecterentur. Cuius ſtudij vt ferуor pateſcat, epiſtolam, quam regi Merciorum *Ethelredo* direxit, hîc ponam. *Glorioſiſſimo & excellentiſſimo regi Merciorum* Theodorus *Dei gratia Archiepiſcopus in Domino perennem ſalutem, cognoſcat (fili dilectiſſime) tua miranda ſanctitas pacem me habere cum venerando epiſcopo* Wilfrido, *& ideò chariſſimè te admoneo, & in Chriſti charitate præcipio tibi, vt eius ſanctæ deuotioni, quantum vires ſuppetunt patrocinium, ſicut ſemper feciſti, quamdiu viuas indulgeas, quia longo tempore proprijs orbatus ſubſtantijs, multùm inter paganos in domino laborauit. Et idcirco ego* Theodorus *humilis epiſcopus decrepita ætate hoc tuæ beatitudini ſuggero, quia Apoſtolica hoc, ſicut ſcis, commendat authoritas, & vir ille ſanctiſſimus in patientia ſua poſſedit animam ſuam, & iniuriarum ſibi irrogatarum mitis & humilis, caput ſuum ſequens medicinam expectauit. & ſi inueni gratiam in conſpectu tuo, licèt tibi pro longinquitate itineris graue videatur, oculi mei iucundâ faciem tuam videant, & benedicat tibi anima mea antequam moriar. Age ergo (fili mi) taliter de illo præfato ſanctiſſimo, ſicut te deprecatus ſum. Quòd ſi patri tuo non longè de hoc ſeculo receſſuro obedieris, multùm tibi proficiet ad ſalutem. Vale.*

Venienti ergo ad reges cum epiſtolis Archiepiſcopi *Wilfrido*, ſalutatio impertita, indultus fauor. *Alfrithus*, qui eum quondam probè noſſet, ad ſe ſponte inuitato priùs cœnobium **Heugſteldeim**, hinc definitione concilij Eboracenſem epiſcopatum, & Ripis monaſterium liberaliter indulſit. ſtetit hæc amicitia inter eos vix annis 5. quoad viroſa conſilia, in ſinibus quorundam confota, eruperunt in publicum: quibus præuentus rex *Alfrithus*, monaſterium Ripenſe poſſeſſionibus proprijs mutilans, epiſcopatum ibi conſtituere meditabatur, aſſerens decretis *Theodori* Archiepiſcopi conſentiendum non primo & vltimo tempore prolatis, ſed illis, quæ medijs diebus edicta diſcordia agitare noſcuntur, quibus infenſus *Wilfridus* ad regem Merciorum *Ethelredum* amicum ſuum diſceſſit: ſub eo plurimo conuerſatus tempore, *Sexwlfo* Licetfeldenſi epiſcopo defuncto, epiſcopatum illum rexit, omnibus prouincialibus amandus iuxtà & reuerendus: plurima machinamenta rege *Alfrido* & *Berthwaldo* Archiepiſcopo, qui *Theodoro* ſucceſſerat, in *Wilfridum* ſtruentibus, & deterentibus. Hoc tandem ſedit, vt cum ſpe pacis prætenta vocarent ad concilium, ibi vel blandimentis ad libitum ſuum inflecterēt, vel, ſi non conſentiret, opprimerent. ille doli neſcius, & alios ex rectitudine animi ſui metiens, ad concilium perrexit: ſed longè aliud, quàm ſperauerat, expertus eſt: ſiquidem cùm eum conuitijs & falſis obiectionibus criminum diu fatigaſſent, ad vltimum eum interrogarunt, ſi *Theodori* Archiepiſcopi decretis obedire vellet: quorum ille nequitiam perſentiens, callido reſponſo fruſtratus eſt, dicens, ſe libenter illis *Theodori* definitionibus

al. ægritudo admonet, &c

al. conſenſit

al. charitatem

onibus obediturum, quæ ſanctis canonibus conſonarent. Deinde longa diſputatione in ipſos inuectus, acriter & verè quòd iam per 22. annos præceptis trium Apoſtolicorum *Agathonis, Benedicti, Sergij Increduli, Theodori* Archiepiſcopi decreta per diſſentionem acta diligerent, quieuit, & iam *Alfrido* ſurgebant criſtæ, adeò vt Archiepiſcopo diceret: ſi præcipis, pater, opprimam eum per violentiam. quod cùm etiã inimicis diſplicuiſſet, vt tanti nominis vir, & qui eorum fiducia captus ad concilium veniſſet, ſuſtineret oppreſſionis præiudicium, alio itinere gradiendum putarunt. itaque quaſi pacificè ſuadere adorſi ſunt, vt quia frequentiſſimæ diſſenſiones in eccleſia Dei eius cauſa pullulabant, ipſe voluntate ſua poſſeſſionibus & epiſcopatu cederet, & hanc renunciationem ſcripto firmaret; hoc eius commendaret famam, hoc accumularet gloriam, ſi priuatus mallet ſub quiete degere, quàm pro ſuo pontificatu vel per ſe vel per alios procellas ſeditionum mouere. Senſit pater in his * minis implicitum negotium, & reſpondit: nihil æquè ad cumulum infamiæ homini valere, quàm ſi ſe ſua damnaret voce. Se primum fuiſſe, qui verum Paſcha in Northanimbria Scotis eiectis docuerit, qui cantus eccleſiaſticos antiphonatim inſtituerit, qui ſanctiſſimi *Benedicti* regulam à monachis obſeruari iuſſerit, pro quibus omnibus nunc ſenem & ſeptuaginta ferè annorum Pontificem hoc in munere recipere, vt cogatur ſeipſum ſcripto damnare. Noſſent ergo ſe illud non facturum, quod eſſet ſibi dedecus, calamitas ſubiectis, incommodum cunctis: quin potiùs ſedem Apoſtolicam appellare, & ſi quis eorum eccleſiaſticum conflictum præſumeret eò prouocare. Iam ergo ſeptuagenarius iterum labores, iterum Romam meditabatur, nec diu moratus mare tranſijt, viámq; permenſus vrbem introijt, ſuſtinuítq; aliquantis diebus accuſatores dum venirent: qui, cùm veniſſent, illi cauſam ſuam epiſtolis, ipſe quod ad ſe attinebat, hoc allegauit modo. *Domino beatiſſimo vniuerſali Papæ* Iohanni Wilfridus *ſupplex & humilis ſeruus ſeruorum Dei Epiſcopus. Cognoſcat ſanctitas veſtra, quòd perturbationibus nuper in Brittannia ortis ex parte eorum, qui contra decreta beatiſſimi* Agathonis *Papæ illiúſque ſucceſſorum venerabilium patrum ſibimet epiſcopatum & monaſteria terráſque cum omnibus facultatibus meis vſurpabant, compulſus hanc ſacroſanctam Apoſtolicam ſedem appellaui, conteſtans eos per omnipotentem Dominum & beatum* Petrum *Apoſtolum, vt ſi quis aliquam accuſationem contra me haberet, ad veſtram præſentiam veniret, ſicut beatiſſimi* Sergij *prædeceſſoris veſtri ſcripta decernebant: & ideò petitionem humilitatis meæ glorioſæ preſentiæ veſtræ offerendam curaui, vt vos largiflua pietatis beneuolentia confirmare dignemini, quæ à beatiſſimis anteceſſoribus veſtris erga meam paruitatem decreta ſunt. & ſi quis contra me accuſator aduenerit, per veſtram iuſſionem productus in medium, quod voluerit obijciat: & ſi quidlibet vel minimum obiectum non probabiliter caſſauero, paratus ſum ſeueritatem canonum experiri. Deinde rogo, vt litteras commendatorias de veſtra celſitudine ad* Ethelredum *regem Merciorum adipiſcar, vt omnia monaſteria mea, quæ in eius ſunt prouincia quietem habeant; ad* * Alfridum *regem Northanimbrorum epiſtolam habeam, vt omnia mea mihi reddat. Quodſi fortè ſibi graue videbitur, vt epiſcopatum Eboracenſem habeam, præuideat Apoſtolica ſedes, quis ibi habeatur Epiſcopus: ego tamen monaſteria duo in ea prouincia poſita Ripis & Haguſtaldeiæ, quæ fundaui, non amittam. In fine quoque ſpondeo me omnibus decretis* * Brethwaldi *Archiepiſcopi pariturum, quæ contra prædeceſſorum veſtrorum fundatiſſima decreta erga meam paruitatem non fuerint. His cùm accuſatores à* Berthwaldo *Archiepiſcopo miſsi reſpondere iuſsi eſſent, hoc primum dixerunt: Eſſe crimen capitale, quòd in concilio in Brittannia congregato decretis* Brithwaldi *Archiepiſcopi ſe non obediturum* Wilfridus *contumaciter dixiſſet. De hoc ſtans in medio Pontifex ſe expurgauit, vt diceret, Se ſic non indefinitè reſpondiſſe, ſed his tantum modo pariturum, quæ contra canonum decreta non eſſent: eſſe autem contra regulas, vt ipſe ſe ſine vllo criminis obiectu adiudicaret.* Hæc tam probabilis & facilis reſponſio cùm lætum plauſum Romanis excitaſſet, iuſſi ſunt accuſatores domum redire, dicentibus Epiſcopis, quòd quamuis canonibus cautum eſſet, vt accuſator primo accuſationis capitulo decidens, vlteriùs ad aliorum tentamentum non aſſurgeret, ſe tamen pro reuerentia *Brithwaldi* Archiepiſcopi non defuturos, quin omnia per ordinem diſcuterent.

al. nimis

al. Alfi-thum

al. Berth-waldi

discuterent.factúmq; est vt quatuor mensibus,70.conciliabula coacta vel propter hoc solum vel hoc præcipuum finem glorioſum *Wilfrido*,ignominioſum accuſatoribus habuerint,Romanis maxima impenſa mirantibus illorum impudentiam,illius eloquentiã,dum quicquid accuſationum obiecisſent,ille nullo excogitato reſponſo,ſed Dei & veritatis fultus auxilio,quaſi caſſes aranearum primo motu labiorum diſcuteret & ſubrueret. hoc proniùs epiſcopi mirabantur cauſidicorum audaciam, quomodo eccleſiaſticorum graduum immunes (niſi quòd vnus eorum diaconus eſſet) prę ſumerent accuſare venerandum ſenem 70. annorum Pontificem, torrentem eloquentiæ. inter ſe ergo multum diúq; Græcizantes, tandem ad noſtra verba conuerſi damnarunt miſſos dignos carcere,miſſorem arguerunt ſtultitiæ, *Wilfridum* pronunciarunt exſortem ab omni crimine. Hic ſubijcerem quantum emolumenti cauſæ illius attulerit Synodus *Agathonis* Papæ lecta,ſed & illud,quòd in Meldis ciuitate Franciæ ab Oriente Pariſij poſita cùm domum rediret infirmitate preſſus, viſione ſanatus ſit Angelica; niſi *Beda* venerabilis hiſtoricus dignus pro ſermonum ſobrietate cui debeat credi,narrationem præuertiſſet. Nos ab ipſo omiſſa ſcripturæ perſtrictè inſerimus. Quamuis igitur antiſtes rem obtinuiſſet,ambiebat tamen Romæ remanere,ſenilem ſpiritum ſub dominorum Apoſtolicorum pedibus effuſurus. Reſtitit pio voto pontificis *Iohannis* ratio, qua diceret eum Anglię neceſſarium,ideóque iuſſit,vt quod ſupererat æui non in peregrinis auris conſumeret,ſed patriæ commodis impenderet. Redijt igitur & Apoſtolicas epiſtolas regi Merciorum iam monacho *Ethelredo* attulit. humiliter illi & genu flexo dignationem ſalutationis Apoſtolicæ ſuſcepit,& perlectis chartis, quod tenor earum iubebat à *Kenredo* filio fratris *Wlfarij*,quem ſibi regem ſuffecerat,compleri non grauatè obtinuit.Erat enim & ille timore Dei plenus,ſicut poſt quadriennium voluntaria regni abrenunciatione mundo probatum eſt. nec ſegniùs *Brithwaldus* Archiepiſcopus pacem non aſpernanter ambiens in vnanimitatem fraternæ concordiæ accurrit. Exterritum minis Apoſtolicæ ſedis aiunt, legatis damnationem ſuam grauibus querimonijs aggerentibus,quamuis *Wilfridus* eos iam adiudicatos exemiſſet. Solus *Alfrithus* rex Northanimbrorum obſtinatioris animi *ſententiam terens, peruiciaciam tenuit. *al.ſemitam*
Nuncijs enim ad ſe ex parte *Wilfridi* directis, ſerenum primò reſponſum retulit, ſed deprauatus (vt creditur) maleuolorum conſilijs, quibus extra ſuam dignitatem nimis indulgebat,redeuntes ad ſe die condicto tali ſententia contriſtauit: ſe quidem legatorum perſonis, quòd eſſent & vita graues & aſpectu honorabiles, honorem vt parentibus deferre, cęterùm aſſenſum legationi omninò abnuere,quòd eſſet contra rationem homini iam bis à toto Anglorum concilio damnato propter quælibet Apoſtolica ſcripta communicare.Sed nec ipſe multò pòſt in vita moratus eſt tempore. Statim enim illis abeuntibus acerba correptus valetudine ad mortem exercebatur, amaritudo tormenti rationem olim in animo regali ſopitam elicuit, & ſecundum prophetam, *Vexatio dedit intellectum auditui.* Intelligens enim ſe merito inobedientiæ plexum,promiſit omnem emendationẽ facti *Wilfrido* exhibiturum, Si ſibi viuenti adduci potuiſſet,nec ceſſauit quantum ante præcluſam vocem loqui potuit, idem promittere, & ſi ipſe voti effectu careret,hæredem ſuum vt faceret adiurare: & ille quidem maturè defunctus Apoſtolicas literas ſe ſpreuiſſe ſerò indoluit,quarum minas effugere non meruit: quas quia crebrò commemoraui,hîc abbreuiatas ponere fert animus,vt palàm ſit quanta miſeria inuoluat mortales,quòd illi viri,quos ſanctiſſimos celebrat antiquitas, *Theodorus,Bertwaldus,Iohannes,Boſa*,nec non & *Hilda* Abbatiſſa digladiabili odio impetierint *Wilfridum* Deo,vt ex antè dictis probatur,acceptiſſimum. *Dominis eminentiſſimis* Ethelredo *regi Merciorum*,& Alfrido *regi Deirorum*,& *Berniciorum*, Iohannes *Papa. De veſtræ quidem religionis acceſſibus gratia Dei cooperante gaudemus, feruorem fidei cernentes in vobis, quam ex prædicatione principis Apoſtolorum Deo veſtros animos illuminante perceperitis*,& *efficaciter tenetis: & vtinam gaudium noſtrum meliorum exceſſus amplificet. inextricabilis verò quorundam diſſentio noſtros animos afficit quam oportet corrigi,ne Apoſtolicorũ præceptorũ præuaricatores ſed cuſtodes eſſe inueniamini.Dudum enim ſub Apoſtolicæ memoriæ* Agathone *Papa, cùm* Wilfridus *epiſcopus,pro ſua cauſa ſedẽ hanc appellaſſet,& accuſatores à* Theodoro *ſanctæ Cantuariorum eccleſiæ Archiepiſcopo hinc illuc mandato,& ab* Hilda *religioſæ memoriæ Abbatiſſa miſſi veniſſent, epiſcopi tunc hîc de diuerſis partibus congregati rem regulariter*

regulariter quæſierunt, & definierunt, eandémque ſententiam ſucceſſores eiuſdem pontificis prædeceſſores noſtri tenuerunt. ſed neque Theodorus *Archiepiſcopus obuiaſſe cognoſcitur, qui nunquam poſtmodum aliquam huc accuſationem demandauit: nunc quoque eorum accuſationes, qui contra* Wilfridum *epiſcopum huc de Britannia aduenerunt, & eius excuſationes apud conuentum reuerendiſſimorum epiſcoporum, qui hic inuenti ſunt per dies aliquot fieri procurauimus, tam de epiſtolis anterioribus & modernis, quàm quæ verbialiter partes detulerunt, dum principales perſonæ, de quibus contentio omnis exorta eſt, hic non affuerint: quas neceſſe eſt, vt contentio finem accipiat, aduenire. Iccirco commonemus* Berthwaldum *Archiepiſcopum fratrem noſtrum vt Synodum conuocet vnà cum* Wilfrido *epiſcopo, &* Boſam *atque* Iohannem *in Synodum faciat conuenire, vocéſq; partium audiat, & conſideret quid ſibi inuicem partes valeant approbare: & ſiquidem apud illam Synodum potuerit rem determinare, gratum erit nobis. Sin autem moneat eos ad ſedem Apoſtolicam accurrere, vt maiori concilio decidatur, quod hactenus terminari non potuit. Sciat autem quòd quicunque venire contempſerit, ſeipſum deiectioni ſubmittit, nec hic nec ibi pro epiſcopo amplius ſuſcipiendus. veſtra proinde regalis ſublimitas faciat concurſum, vt ea, quæ Chriſto aſpirante perſpeximus, perueniant ad effectum. quicunq; autem cuiuſlibet perſonæ audaci temeritate contempſerit, non erit à Deo impunitus, neque ſine damno cœlitùs alligatus euadet.* Defuncto ergo *Alfrido, Edulfus* quidam tyrannidem meditatus furorem quoque malè ſanæ mentis in *Wilfridum* euomuit, quaſi in vecordiam *Alfridi* iuratus eſſet. Cùm enim eum pontifex quondam recordatus amicum eſſe, non inconſultum æſtimaret adire, adeò ſtultus efferbuit, vt eum continuò de regno ſuo exire iuberet, in omnibus ſuis exſpoliatus cum dedecore eijci vellet. Sed enim poſt duos menſes vita & regno priuatus captiuo diademate moribundus humum pulſauit, proceribus regni filium *Alfredi, Oſredum* ſolio reſtituentibus: quorum qui maximus fide & authoritate *Berthfridus* ſummonitus à *Berthwaldo* Archiepiſcopo concilium in Northanimbria fieri conſenſit, vt tandem iuſta *Wilfredi* cauſa placabilem terminum acciperet. ibi ex præceptis Apoſtolicis data eſt optio epiſcopis, vt aut *Wilfrido* in ſua epiſcopatus ſede cederent, aut Romam pro ſua defenſanda cauſa pergerent, qui his reſultandum putaret exors à communione fieret. Epiſcopis ſuo more obnitentibus beatiſſima virgo *Elfleda* ſoror *Alfridi* Abbatiſſa poſt *Hildam* de **Strenesheal**, terminum negotio fixit, dicens: Dimiſſis ambagibus teſtamentum fratris mei, cui præſens interfui, profero: quòd ſi conualeſceret iuſſa ſe Apoſtolicæ ſedis incunctanter facturum promiſiſſe, vel quod morte interueniente facere nequiret, hæredi ſuo faciendum tranſmiſiſſe cognoſcitur. Tum **Berfridus* verbis virginis conglutinans ſua: Ego iuſſionibus Papæ obediendũ cenſeo, inquit, præſertim cùm eorum robori accedat & regis noſtri iuſſio & noſtræ neceſſitatis ſponſio. námq; dum nos poſt mortẽ eius inimicis vrgẽtibus in **Bebaburh** incluſi eſſemus, in obſeſſionis anguſto, in vitæ periculo, vouimus Deo impleturos nos iuſſionem Papæ, ſi potuiſſemus euadere. Vix votũ finieramus, & fateor (ſacratiſſimè archipræſul) ſtatim certant obſequela, omnis in noſtrum aſſenſum accurrit prouincia. Puer regius in regẽ leuatus, hoſtis abactus, tyrannus extinctus. Eſt igitur regiæ volũtatis, vt epiſcopus *Wilfridus* reueſtiatur. his dictis emotæ diſſentionũ nebulæ, ſerenitas pacis infuſa: cucurrit epiſcopalis grauitas in amplexum, & concordibus animis quantum ſuperfuit æui exegit. Dimiſſis *Wilfrido* duobus cœnobijs, Ripis & Hengeſteldein; ille incõcuſſa pace potitus poſt 4. reditus annos, vt *Michael* Archangelus prædixerat, tentatus eſt eadem infirmitate, qua quondam in Meldis, tam validè, vt ſubitò ſenſu & voce careret. Sed ſuis ad eum orantibus vt ſaltem ad diuiſionem rerum ſuarum loquelam mereretur, reſumpſit ingenuè, vt & loqueretur continuò, & poſt dies ſalutis vigore refuſo cuncta loca ſua *obiret. tum pro frequẽtibus morbis vicinæ mortis non dubius, quicquid antè in aliquibus bonis tepidiùs feciſſe videbatur, ſuppleuit: præpoſitos omnibus cœnobijs ordinauit: gazas in quatuor diuiſit: vnã & eam optimam portionem Romanæ dandam eccleſiæ, cuius authoritate cunctis ſemper iniurijs exemptus, & honoribus reſtitutus fuerit: quod & per ſe implere quamuis annis grauis meditaretur niſi ferrea quies cogitantem anticiparet: Secundam pauperibus: tertiam cœnobiorum præpoſitis delegauit, qua potentiorũ amicitiam redimerent, qua contrariorum impetum refringerent: quartam illis, qui laborum ſuorum indiuidui comites, nec dum terras, quibus ſe ſuſtentarent, acceperant. Sic accepta licentia à Ripenſibus, quos præcipuo

al. Berfridus

al. ambiret

ſemper

ſemper amore coluerat,& cęteris Northanimbris ad colloquiũ *Celredi* regis Merciorũ, quo inuitabatur, ſimul vt & monaſteriorum ſuorũ, quæ in illa regione plurima per indulgentiã regum inſtituerat,quietem procuraret,profectus eſt.Ibi ergo cunctis circuitis & auctis,exacto anno & ſemis poſtquam ſecundò proximi obitus fuerat admonitus,apud inundatum languore irruente agitatus,extremũ diem ſibi ſenſit adeſſe: paucíſque,quantum vires ſuppetebant,alloquutus filios ſacrámq; benedictionem impertiens,omnis vt videbatur expers angoris finem iniuit:recenſito iam à monachis pſalterio vſque ad illum verſum: *Emitte ſpiritum tuum & creabuntur,&c.* exceſſit anno ætatis 76. 46. epiſcopatus: vir pro iuſtitiæ merito multis iactatus periculis, quíque in ipſis exilijs non otio deditus,ſed cœnobijs & epiſcopatibus fundandis induſtrius eſſet: egregiè factus ad promerendam gratiam principum,apud quos exularet,idémq; pro rigore iuſtitiæ compatriotis regibus odioſus: reliquit cœnobia quot nullus, quæ ſolus aggregauerat,multis diuidens hæredibus. corpus eius in Ripis portatum,& multa reuerentia conditum: ea, qua efflauit hora cantus ſuauis auium & plauſus alarum in cœlum reuolantium auditus nec viſus. Id cùm ſæpè in illa funeris pompa fieret, periti,qui aderant, voluerunt intelligi,quòd eſſet Angelorum concio, quæ ad defunctum veniſſet ex promiſſio. Lauacro veſtis,ſuper quam corpus iacuerat tacta paralytica ſoliditatem recepit artuum. Ædem,in qua obierat,cùm quidã incendere fuiſſent ingreſſi, ignis expauit: quin & viſus inuenis ſpecioſus,qui flammã ſummoueret. Plures poſt annos Ripis cœnobio deſtructo,Cantiã delatus *Wilfridus* inter præcipuos habetur, inter primicerios honoratur. Veruntamen vt ad recenſionem epiſcoporũ,quaſi poſt diuturnam digreſſionem,in callem regrediar: expulſo primitùs (vt dictum eſt) *Wilfrido*, qui totius Northanimbrorum regionis erat epiſcopus,duo pro eo conſtituti ſunt:

In Eboraco *Boſa.* In Hanguſtald *Eta.*

DEfunctóq; *Eta,Iohannes* ordinatus pro eo. tempore verò *Alfridi* regis redijt in epiſcopatum totum *Wilfridus* 5.annis, expulſis *Iohanne* de Hauguſtaldo, & *Boſa* de Eboraco. Poſt 5.annos *Wilfrido* iterum ab *Alfrido* expulſo, illi ſedibus ſuis reſtituti ſunt. Defuncto verò *Alfrido, Wilfridus* in concordiam receptus ſedem apud Hauguſtaldum habuit,*Iohanne* in Eboracum migrãte,quia iam *Boſa* defunctus erat. *Iohannes* vir eximiarum virtutũ notiſſimũ prædicatorẽ habet *Bedã* in geſtis Anglorũ. Sed nec modò minor eſt laudibus ſuis,nec adhuc defunctus miraculis. celeberrimũ illud habetur quod habitatores **Beuerley**,quo loci iacet,pro ſpectaculo ſoleãt exhibere. *Tauri ferociſſimi, qui nodoſiſſimis vinculis aſtricti magno virorũ fortiũ ſudore adducũtur,ſtatim vt cœmiterii ingreſſi fuerint,ita omni feritate ſopita cõquieſcunt, vt oues ſimplicitate putes. Laxatis ergo nodis dimittũtur,per atriũ proludere,qui antè quicquid obſtabat,ſolebãt cornibus & pedibus impetere.*

EI ſucceſſit in Eboraco *Wilfridus* presbyter ſuus,qui tranſcendit tẽpora *Bedæ*.nam eũ illo anno quo obijt fuiſſe in Eboraco epiſc.aſſeuerat,quocirca lis inextricabilis inter Cantuariẽſes & Eborac.verſatur: quòd dicãt Cãtuarienſes ſe *Wilfridũ* ſeniorẽ habere, contra Eboracenſes contendant hunc minorẽ ab Archiep. *Odone* Cantiã tranſlãtum.

HOc defuncto emicuit in Põtificali ſpeculo *Egbertus* frater *Egberti* eiuſdẽ prouincię regis. Is & ſua prudẽtia,& germani potẽtia ſedẽ illã in genuinũ ſtatum reformauit. námq;,quòd cuiuis geſta legenti Anglorũ in promptu eſt, *Paulinus* eiuſdẽ primus antiſtes vi hoſtilitatis loco pulſus,vt apud Roueceſtriã diem obiens,ibidẽ illud inſigne pallij,quod ab *Honorio* Papa ſuſceperat reliquit. Cæteri poſt eũ tantæ vrbis præſules ſimplici epiſcopi vocabulo contenti nihil altius anhelarunt. At verò *Egbertus* inthronizatus animoſioris ingenij homo cogitans; *Quòd ſicut ſuperbum eſt ſi appetas indebita,ita ignauũ ſi negligas debita*,palliũ multa throni apoſtolici appellatione reparauit. Hic omniũ liberaliũ artiũ armariũ (vt ita dicã) fuit, & nobiliſſimam Bibliothecã Eboraci cõſtituit. Cuius rei teſtẽ idoneum aduoco *Alcwinũ*,qui dixit in epiſtola ad *Carolũ Auguſtũ: Date mihi exquiſitioris eruditionis ſcholaſticæ libellos,quales in patria habui, per bonã & deuotiſſimã magiſtri mei* Egberti *Archi. piſcopi induſtriã. Et ſi placet excellẽtiæ veſtræ,remittã aliquos ex pueris noſtris,qui excipiãt inde quæq; neceſſaria, & reuehant in Franciã flores Brittanniæ.* Sepultus eſt cum fratre ſuo in * vna porticu apud Eboracum,poſt 36.annos epiſcopatus. *al.ima*

HVius ſucceſſor ſenex ſubſtitutus eſt *Eanbaldus*,prędicti *Alcuini* diſcipulus induſtrius: vnde in epiſtola ad eundem dixit. *Laus & gloria Deo,qui dies meos in proſperitate bona*

conseruauit, vt in exaltatione filij mei charissimi gauderem, qui laboraret vice mea in ecclesia, vbi ego nutritus & eruditus fueram. Præesse thesauris sapientiæ: in quibus me magister meus dilectus Archiepiscopus *Egbertus* reliquit hæredem. Ipse est *Eanbaldus*, qui cum *Aethelardo* Archiepiscopo Cantuariensi mutuis' probitatis officijs inuasionem, quam *Offa* rex Merciorum super Cantuariensem ecclesiam fecerat, ad nihilum redegit: quod *Alquinus* significare videtur, in epistola ad eundem *Athelardum* ita dicens: *Audiens salutem & prosperitatem vestram & conuentum cum Eboracensi episcopo filio meo* Eanbaldo *satis mihi placuit, speranti ex vestræ colloquio sanctitatis vnitatem sanctæ ecclesiæ recompaginari, quæ partim discissa est, non rationabili consideratione, sed quadam potestatis cupiditate.* Post eum hi fuerunt Archiepiscopi.

Wilfridus.
Wimundus.
Wlfere.
Ethelbald.
Rodewald.

Wlstanus. Hic tempore regis *Eadmundi* fratris *Ethelstani* pertinacioribus studijs iram eius emeritus, quòd Danis contra eum rebellantibus faueret, ita quietum & benignum excitauit animum, vt eum in vincula conijceret. Sed non multò pòst actus pœnitudine, & respectu clericalis reuerentiæ indemnem abire permisit: quamuis ille sibi datam veniam indignatus, vitam è vestigio *exuit.

al. exierit

POst eum *Oskitel* gradum accipiens honoris, floruit temporibus *Edredi*, & *Edwij*, & *Edgari* regum, habuítq; successores.

Oswaldum.
Edulfum.

Wlstanum. Qui omnes episcopi etiam Wigornienses fuere hac de causa. *Oswaldus* non exili progeniè oriundus, vtpote *Odonis* Archiepiscopi nepos, apud Floriacum in Gallia alteratus est in monachum familiari per id tempus Anglis consuetudine: vt si qui boni atflati essent desiderio in beatissimi *Benedicti* monasterio cœnobialem susciperent habitum, à quo religionis huiuscemodi manauit exordium. In hoc ergo loco iuuentutis fregit lubricum, multis annis religioni & literis seruiendo. Et licèt ab Archiepiscopo inuitaretur, crebris restitit epistolis, prætendens causam nouitatis in veste, teneritudinis in religione, nec nisi tardè venit, nuncio ægri iam discumbentis auunculi percussus. Iam ergo Dofris appulsus, vt defunctum audiuit, minimum abfuit, quin statim Floriacum rediret, sed admonitu sociorum necessitudines parentum non negligendas, post iusta sancto Archiepiscopo soluta, ad Archiepiscopum Eboracensem *Oskitellum*, quem proximo consanguinitatis gradu attingebat, venit: eius dulcedine captus, non paucis annis religione & contubernio eius *fructus est. Interea *Dunstanus* Wigornienſi & Londonienſi episcoparibus decedens, Cantiam transijt, qui sanctitatis & efficaciæ *Oswaldi* non nescius, Wigornienſem episcopatum ipsi à rege impetrauit. Ille paulatim considerans in clericorum ibi consistentium animis boni materiam inesse, si quis eam hortando animare & effigiare nosset, non eos turbulentè repulit, sed sanctissima circumuenit arte. Nam quòd sedes episcopalis sancti *Petri* famulabatur honori, alteram in eodem cœmiterio, in genetricis Dei nomine fecit ecclesiam. Vbi dum monachos posuisset, libentiùs cum eis conuersari, familiariùs diuina officia exercere. Quod videns populus, qui benedictionibus tam religiosi episcopi carere nefas immane duceret, omnis eò accurrere. Ita clerici in medio relicti, maluerunt monachorum vestem suscipere, quàm sibi dispendio, plebi ludibrio esse. Ex eo tempore dedit locum * ianitrici cœli clauiger paradisi pulchro inter cœlicolas commercio, zelo bono. huiuscemodi rumoris aura multam *Oswaldo* amicitiam apud regem conflauit & proceres: rex consilio *Dunstani* vacuatũ episcopo Eboracum viro impleuit, qui barbariem gentis moderari pro antiquo conuictu probè nosset. Nec tamen Wigornienſi sedi renunciare permissus est, ne monachorum recens habitatio altoris sui destitueretur fomento, optimates submissi viro esse, certatim possessiones ad monasteria, quæ nõ exstabant, fundanda, ad ea quæ deciderant, subleuanda offerre. De quibus, cùm se locus obtulerit, quantũ competere videbitur, dicam. Præterea à literis excellentes viros in Angliam

al. fruitus

al. genitrici Dei

gliam euocatos munificentèr curare ne illo bono fraudaret patriam, sine quo cætera bona penè mihi videntur inania. quorum vnus fuit *Abbo* Floriacēsis monachus, qui multā scientiæ frugē Angliæ inuexit, qui passionem *Edmundi* martyris iubente *Dunstano* Archiepiscopo, plenitudini literarum adiecit, is domum reuersus postea, & ibidem Abbas constitutus seueritati religionis sedulus extitit: quem morem cùm in cella quadam cœnobij Floriacensis, quæ in Wasconia posita hodiéque ad regulam dicitur, exercere contenderet: non tulit Wasconia, sed lancea exanimatum superis transmisere. At *Oswaldus* multis annis vtriq; sufficiens episcopatui, magis ad Wigorniam ventitabat: supervixit quinque annis *Dunstano*, decem *Ethelwaldo:* tantamque sui admirationem Angliæ præbuit, vt solus eos exhibere videretur, authoritate illū, efficacia istum, ambos sanctimonia. Pridiè quàm excederet, Wigorum pro foribus astans, diu suspexit cœlum lætabiliter illachrymatus. Percunctantibus, qui aderant, quid ita irreuerberato lumine aspectaret, respondit. Sinite me fratres respicere, quò intendo pergere: velox est depositio corporis mei, & tempus resolutionis meæ instat. Mirati sunt illi, quòd nec antè aliquam suspicionem ægrotantis dedisset, sed largiori curæ corporis indulsisset. Sed postero die cùm pro more lotis pauperum pedibus diceret hymnum: *Gloria patri & filio, & spiritui sancto*; in ipsa genuflexione vitali spiritu priuatus est. Tunc in ecclesia beatæ *Mariæ* sepultus, post duodecim annos signis diuinitùs ostensis à terra elatus est. *Quid sanè miraculi sit, quòd toto corpore in puluerem assumpto, stola sacerdotalis, qua fuerat amictus corruptelæ vsque ad hunc diem damnum non sentiat, Domini reseruetur examini?* Successit ei in vtráque sede *Aldulphus* ex Abbate Burchensi, sanctus (vt perhibent) vir & reuerendus. Ipsi pro sanctitate ignoscitur, quòd contra regulas canonum duas sedes tenuerit, quòd scilicet non hoc ambitione, sed necessitate fecerit: *Wlstano* non ita, qui sanctitate discrepabat & habitu. Iacet *Aldulphus* Wigorniæ etiam Floriacensi monasterio pro copia xeniorum, quibus *Oswaldi* munificentiam æmulari sategit, prædicandus.

POst *Wlstanum* sedem Eboracensem *Elfricus*, Wigornensem *Lefsius*. *Elfricus* tempore *Cnuti* & *Hardacnuti* fuit, habetúrque in hoc detestabilis, quòd *Hardacnutus* eius consilio fratris sui *Haroldi* cadauere defosso caput truncari, & infami mortalibus exemplo in Tamensem proijci iussit. Quin & Wigornensibus pro repulsa episcopatus infensus, author *Hardecnuto* fuit, vt quòd illi pertinaciùs exactoribus regiorum vectigalium obstiterant, vrbem incenderet, fortunas ciuium abraderet.

Elfrico Kinsius. Illi quoque *Aldredus* suffectus est, antè ex monacho Wintonensi Wigornensis episcopus: qui simplicitati *Edwardi* illudens, morémque antecessorum magis pecunia quàm ratione allegans, Archiepiscopatum Eboracensem non intermissa priori sede suscepit. Dispositóque apud regem consilio Romam pertendit comitatus duobus electis episcopis, *Gisone* Wellensi, & *Waltero* Herefordensi: nec non & *Tostino* Comite Northambrorum. Comitem *Nicolaus* Papa gratiosè suscepit, & eum in Synodo, quam contra Symoniacos coegerat, sibi à latere assidere fecit. *Gisonem* & *Walterum* voti compotes reddidit, qui essent non vsquequaque contemnendæ scientiæ, & nullius notati ignominia Symoniæ. *Aldredum* suapte responsione culpabilem vtrobique repertum, omni honore seuerus exspoliauit. Ita differenti effectu cùm regrederentur, vna pariter ærumna omnes inuoluit: nam prædonibus irruentibus, præter simplices vestes exspoliatis omnibus, ad * nummum valens corporibus tamen illæsis Romam refugere. Hæc calamitas peperit *Aldredo* recuperandorum occasionem honorum. *Tostinus* quoque grauibus verborum contumelijs Apostolicum aggressus in sententiam sibi placitam reduxit, parùm metuendam à longinquis gentibus eius excommunicationem, quam propinqui latrunculi deriderent. in supplices enim furere, in rebelles parùm valere, aut sua sibi per eius authoritatem reddenda, quæ per eius fraudulentiam constaret amissa: futurum vt hæc rex Anglorum audiens tributum sancti *Petri* meritò *Nicolao* subtraheret, sè non defuturum rerum veritati exaggerendæ. Hoc minarum fulmine Romani territi Papam flexerunt, vt *Aldredo* Archiepiscopatum redderet, & palliū: esse impiū, si & inglorius, & vastatus repatriaret. fecit ille, quod monebat ratio, hac moderationis libra adiecta, vt Wigornensi sedi proprius antistes accederet. abierūt ergo domū incolumes magna & diffusa omnes

al. minimum

Apoſtolici liberalitate de damno priori conſolati. Conſequuti ſunt abeuntes Romanorum legati, qui ſanctiſſimum *Wlſtanum* per conſenſum *Aldredi* Wigorniæ ordinarunt epiſcopum. Nec enim à *Stigando* tunc Cantuarienſi nomine tenus Archiepiſcopo quiſquam bonus Pontificale munus ſuſciperet, qui non per oſtium in ouile ouium intraſſet, qui quamuis ſæpè à ſede vocaretur Apoſtolica, tamen nunc dilationibus, nũc muneribus eludebat omnia, donec veniret rex *Willielmus*, quem nulla corrumpere poſſet tergiuerſationis aſtutia: is *Stigandum* palam notabilem reddidit, nolens ab eo ſacramentum regiæ benedictionis ſuſcipere: exhortatus *Aldredus* conſecrationem egit, exacto priùs coram omni populo iureiurando, quòd ſe modeſtè erga ſubiectos ageret, & æquo iure Anglos, quo Francos, tractaret: itaque illum quamdiu erga ſuos temperiem habuerit, dilexit vt prolem, veneratus eſt vt regem. Sed cùm importabilis tributi penſum à prouincialibus exigeret, conuenit eum per legatos antiſtes, quos ægrè admiſſos cum turbulento reſponſo abegiſſet, non moratus ille maledictionis telum in illum & omnem eius vibrabat progeniem. Præfatus, Poſſe ſe maledictionem dare meritò, qui benedictionem dediſſet immeritò, quod cùm relatum eſſet regi amicorum admonitione delinitus miſit, qui epiſcopum exorarent. Veruntamen præuenerat nuncios mors antiſtitis, qui ex ægritudine animi (vt plærúmque fit) contracto morbo decubuerat, & obierat. libertas animi eius in vno verbo enituit præclarè, quod Anglicè apponam, quòd Latina verba non ſicut Anglica *concinnanti reſpondent. *Vrſus* erat vicecomes Wigorniæ à rege conſtitutus, qui in ipſis penè faucibus monachorum caſtellum conſtruxit, adeò vt foſſatum cœmiterij partem decideret. querela ad Archiepiſcopum qui tutor eſſet epiſcopatus delata eſt: ille cum vidiſſet, *Vrſum* his verbis adorſus eſt. **Hateſt thou Urſe, haue thou Gods curſe**: elegãter in his verbis, ſed durè nominum euphoniæ alludens; vocaris inquit Vrſus: habeas Dei maledictionem, & (quod Anglicè non appoſui) meam, & omnium conſecratorum capitum, niſi caſtellum hinc amoueris: & ſcias profectò quòd progenies tua non diu de terra ſanctæ *Mariæ* hæreditabitur. Dixit ille implenda, quæ nos videmus impleta. Siquidem nõ multis annis filius eius *Rogerius* paternarũ poſſeſſionum compos, graui regis *Henrici* indignatione pulſus eſt, quòd quendam ex miniſtris regijs præcipiti furore iuſſiſſet interimi. *Aldredo* defuncto, & in Eboraco ſepulto, clades illa, quam prædixi, ſequuta eſt è veſtigio, iuſſu *Willielmi* regis inflicta. Et tunc quidem omnis nobilitas popularis emarcuit falce belli demeſſa. Nam iam olim tempore Danorum monaſteria per totam prouinciam vice ſyderum micantia peſſum ierant. Stant adhuc ſemiruti parietes, qui ſint non delectationi oculo, ſed triſtitiæ monumento. ibi fuit olim apud **Wiremuth** monaſterium, *Bedæ* & multorum literatorum virorum nobile gymnaſium. Ibi **Strenesh alh** ſanctarum virginum choro, beatorum antiſtitum, & egregiorum regum mauſoleis inſigne, quod nunc **Witebi** dictum ſemiſopitos cineres in vitam quorundam induſtria ſatagente ſuſcitat: inuentáq; ſunt nouitèr, & in eminentiam elata ſanctorum corpora; *Trumwini* epiſcopi, *Oſwij* regis, & *Elfledæ* filiæ eius quæ eidem monaſterio poſt *Hildam* præfuit: nec non & illius monachi, quem diuino munere ſcientiam cantus accepiſſe *Beda* refert. Cuius non fuiſſe apud Deum populare meritum, miracula modò multa (vt ferunt) ſupernè demiſſa prætendunt indicium, vnde neceſſariò illius prouinciæ monaſteria non euoluo, quòd vetuſta omninò diruta, vel ſi noua, adhuc ignota. quamuis hoc opere non omnia per Angliam enumeranda ſuſceperim, niſi quæ ſint pro indigenarum ſanctorum corporibus maioris famæ, altioris gloriæ. Huc accedit, quòd quædam noſtræ notitiæ occullt memoriæ vetuſtas, quædam conſtructionis nouitas: iſta prouinciæ longinquitas, illa ſanctorum in eis requieſcentium pro miraculorum raritate obſcuritas: quibus omnibus etſi ex neceſſitate ſtyli noſtri deeſt officium, parùm tamen noſtrum ſuſpirabunt ſilentium, cùm fuerint olim vel Dei voluntate vel ſua induſtria propalata. Intereà dum diuerſamur in hac prouincia, ſucceſſit animo epiſcoporum Hauguſtaldenſium, & ad candidam caſam, quod Anglicè **Miterne** dicitur, non reticere nomina: quia enim quondam Archiepiſcopatui Eboracenſi ſubiecti, ad tempus non excurrerunt noſtrum, rectè in referendo proprium non occupant locum, furtim ergo ſe Archiepiſcopis immiſceant, vt eorum contubernio ſociata commemoratione non careant. Hauguſtaldehem vocatur locus quinquaginta

al. concinnitati

ab

ab Eboraco milliaribus disparatus, fisco regio famulabatur, quando eum beatæ memoriæ *Wilfridus* à beatissima *Etheldritha* regina pro alijs possessionibus commutauit. Ibi ædificia minaci altitudine murorum erecta, & diuersis anfractibus per cochleas circunducta, mirabile quantum expoliuit, arbitratu quidem multa proprio, sed & cæmentariorum, quos ex Roma spes munificentiæ attraxerat, magisterio. Ferebatúrque tunc in populo celebre, scriptísque etiam est inditum, nusquam citra Alpes tale esse ædificium: nunc qui Roma veniunt idem allegant, vt, qui Hangustaldensem fabricam vident, ambitionem Romanam se imaginari iurent; adeò tot temporum & bellorum iniuriæ venustatem ædificijs non tulere.

PRimus ibi fuit *Wilfridus* episcopus, quo violenter eiecto, subrogati sunt,

Eata.

Tumbert.

Iohannes.

AT verò *Wilfrido* reuerso, & post receptionem sedis defuncto successit *Acca*, vir imprimis industrius & sanctus. Vtrarúmque rerum astipulator est idoneus *Beda*, cuius instinctu & fauore multa (vt notum est) elaborauit volumina: veruntamen non prosperiore fortuna vsum, quàm magistrum ex chronicis accepi: pulsúmque post obitum *Bedæ* triennio à sede sua, incertum an regressum.

Accæ Fredebert.

Ei *Tilbert.*

IPsi quoque *Ethelbreth* succesit. ad hunc & congregationem eius est epistola *Alcuini*, in qua inter cętera dicit; *O nobilissima progenies sanctorum patrum, illorum honoris, venerabilisq; vitæ successores, & pulcherrimorum habitatores locorum, vestrorum sequimini vestigia patrum: vt de his pulcherrimis habitationibus ad horum, qui nos genuerunt, æternæ beatitudinis consortium peruenire mereamini.* Post *Ethelbrethum* tres tantum episcopi Hangustaldenses fuere.

Herebred.

Eambertus.

Thiffriddid. Exercitus enim Danorum, qui iam tempore *Alcuini* metuebatur, vt aliâs diximus & dicemus, veniens habitatoribus exstinctis vel effugatis habitaculorum tecta succendit, & secreta cœlo exposuit. Nunc est Haugustaldem villa Archiepiscopi Eboracensis.

Episcopi Candidæ Casæ.

CAndida casa vocatur locus in extremis Angliæ iuxta Scotiam finibus, vbi beatus confessor *Nima* requiescit, natione Britto, qui primus ibidem *Christi* prædicationem euangelizauit. Nomen loco ex opere inditum, quod ecclesiam ibi ex lapide polito Brittonibus miraculum fecerit. Sanctum hunc *Nimam* præclarum virtutibus experta est antiquitas. Scribit *Alcuinus* in epistola ad fratres eiusdem loci dicens: *Deprecor vestræ pietatis vnanimitatem vt nostri nominis habeatis memoriam in ecclesia sanctissimi patris vestri* Nimę *episcopi, qui multis claruit virtutibus, sicut mihi nuper delatum est per carmina metricæ artis, quæ nobis per fideles nostros discipulos Eboracensis ecclesiæ scholasticos directa sunt, in quibus & facientis cognoui eruditionem, & facientis miracula sanctitatem.*

IBi sub extremo *Bedæ* tempore primus factus est episcopus *Pethelmus*, qui multo antè tempore in Westsaxonia commoratus sanctissimi *Aldelmi* discipulatui interesse meruerat: eum subsequuti sunt.

Frethewald.
Pecwine.
Ethelbrith.

B*Ealduif.* nec præterea plures alicubi reperio, quòd citò defecerit episcopatus, qui extrema Anglorum in ora est, & Scottorum vel Pictorum depopulationi opportuna. His igitur, quæ prætermittere consilium non erat, decursis, ad Eboracum regredietur oratio.

ANno ab incarnatione Domini, 1070. *Thomas* Canonicus Baiocensis à *Willielmo* rege Archiepiscopus Eboraco datus est, permansitq; in honore 30. annis omni vita integer, & cui nihil vel in gestis, vel in dictis succenseri debeat, nisi quòd primo Archiepiscopatus tempore in causa Primatus Cantuariensis magis errore quàm pertinacia certauit: cuius rei exitum primus liber gestorum Pontificalium absoluit. elegantia personatus spectabilis desiderio videntibus erat, iuuenis vigore & æqualitate membrorum commodus, senex viuido faciei rubore & capillis cygneus. liberalitate sua successores suos cõtristauit, vt qui multam episcopalium terrarum partem in clericorum vsum nimiè (vt dicunt) prodigus distraxerit, clerum sufficientem opibus & literis aduauit, ecclesiam à fundamentis inchoatam consummauit. cœlibatum eius nunquam siniſter rumor asperſit; Philosophus antiquis scientia comparandus, nec elatus sermone, & vultu comis, moribus dulcis. Nec cantu, nec voce minor multa ecclesiastica composuit carmina. Si quis in auditu eius arte ioculatoria aliquid vocale sonaret, statim illud in diuinas laudes effigiabat: illud apud clericos quàm maximè agere, vt masculam in ecclesia musicam haberent, *nec quicquam*, effœminatè diffungentes, *tenero*, vt Persius ait, *supplantarent verba palato.* Æuo igitur & honore sæculi & gratia Dei abundè plenus obijt anno primo *Henrici* in Nouembri, cùm eum anteà in Augusto ad regem coronasset propter absentiam Cantuariensis Archiepiscopi.

NEc mora *Girardus* nepos *Walchelmi* episcopi Wintonensis, qui erat episcopus Herefordensis, electus est, & introductus in Archiepiscopum, qui dum cunctatur subijci Primati Cantuariensi, has ei literas misit *Paschalis* Papa. Paschalis *Papa, seruus seruorum Dei, venerabili fratri Eboracensi Archiepiscopo,* Girardo *salutem, & Apostolicam benedictionem. Quanquam praue contra nos, imò contra matrem tuam sanctam Romanam ecclesiam te non ignoremus egisse: præsentibus tamen tibi literis mandamus, vt professionem venerabili fratri nostro* Anselmo *Cantuariensi Archiepiscopo facere non negligas. Audiuimus enim* Thomam *quondam prædecessorem tuum ex hac eadem re contentionem mouisse & cùm in præsentia domini* Alexandri *Papæ secundi ventilata esset, ex præcepto eius definitione habita post varias adquisitiones* Lanfranco *prædecessori suo & successoribus suis eandem professionem fecisse. Vnde & nos, quod tunc temporis definitum est, volumus authore Deo firmum illibatumq; seruari.* Hanc epistolam directam sibi *Girardus* non legit, quia necesse non fuit. Præuenerat ipse iussum Apostolicum, & hortatu regis *Anselmo* in manum dederat seruaturum se ipsi eandem professionem in Archiepiscopatu Eboracensi, quam fecerat in episcopatu Herefordensi. Nequitia, qua eum Papa notat, hæc fuit, quòd à Roma cum pallio regressus, mendacio suo sedem Apostolicam infecit dicens regi, quòd si se in alijs ecclesiasticè ageret, inuestituras ecclesiarum fieri æquanimiter Papa toleraret. literarum non nescius, in eloquentia diffusus. Decessit insperatè, morbo quidem sed leui antea tactus. Nam cùm aliquantulum æger in quodam viridario domui suæ vicino cubitaret, vt salubriore aura, quam suauè halantes herbarum flores animarent, foris frueretur, iussit vt astantes domum secederent, corporis curæ interim prouisuri. Abierunt illi, & post epulas reuersi, sleuerunt dominum exanimem. Vtinam hæc rumor finxerit, nec homo Pontificalis gratiæ sic obierit: certè canonici Eboracenses, ne in ecclesia sepeliretur, pertinacissimè restitere, vix ignobilem cespitem cadaueri pro foribus inijci passi.

QVamuis post aliquot annos *Thomas* successor eius indignitatem facti leniẽs, in ecclesia ipsum iuxta prædecessores suos eminentissimè tumulauerit. Is filius *Samsonis* Wigornensis episcopi, dum in Archiepiscopatum electus ad consecrationem suam suscipiendam pro more Cantuariam venire inuitaretur ab *Anselmo*, primò benignè respondit, grates se quòd vocaretur agere, sed inducias petere ad tam magnum

apparatum

apparatum immodico ſumptu opus eſſe. ſecundò accitus, vi ſe & rationibus ſuorum clericorum teneri renunciauit. Tertiò etiam per Epiſcopos Londonienſem & Roffenſem conuentus, omnino negauit. Quare *Anſelmus* cùm de conſilio *Thomæ Paſchalem* Papam certum feciſſet, & defectus ipſe corporis viribus cœleſte iter acceleraret, ſcripſit *Thomæ* Epiſtolam, quam & Epiſcopis omnibus Angliæ ſingulam ſingulis cum ſuo ſigillo miſit, vt ſcirent qualiter erga *Thomam* agere deberent. Anſelmus *miniſter Eccleſiæ Cătuarienſis* Thomæ *electo Archiepiſcopo Eboracenſi. Tibi* Thoma *in cõſpectu Dei Omnipotentis ego* Anſelmus *Archiepiſcopus Cantuariæ & totius Brittanniæ Primas loquor, loquens ex parte ipſius Dei, ſacerdotale officiũ, quod meo iuſſu in parochia mea per ſuffraganeum meum ſuſcepiſti, tibi interdico, atque præcipio, ne te de aliqua cura paſtorali vllo modo præſumas intromittere, donec â rebellione, quam contra Eccleſiam Cantuarienſem incepiſti, diſcedas, & ei ſubiectionem, quam anteceſſores tui*, Thomas *videlicet, &* Girardus *Archiepiſcopi ex antiqua anteceſſorum conſuetudine profeſſi ſunt, profitearis. Quòd ſi in his, quæ cœpiſti, magis perſeuerare, quàm ab ijs deſiſtere delegeris, omnibus Epiſcopis totius Brittanniæ ſub perpetuo anathemate interdico, ne tibi vllus eorum manus ad promotionem Pontificatus imponat. vel ſi ab externis ordinatus fueris, ne pro Epiſcopo ijdem in aliqua Chriſtiana communione te ſuſcipiant. Tibique* Thoma *ſub eodem anathemate ex parte interdico Dei, vt nunquam benedictionem Epiſcopatus Eboracenſis ſuſcipias, niſi priùs profeſſionem, quam anteceſſores tui videlicet* Thomas *&* Girardus *Eccleſiæ Cantuarienſi fecerunt, facias. Si Epiſcopatum Eboracenſem ex toto dimiſeris, concedo vt officio ſacerdotali, quod iam ſuſcepiſti, vtaris.* Erat enim Rex Normanniæ, qui cùm in regnum redijſſet, ventilare cauſam cœpit. Lecta eſt ante eum Epiſtola prohibitionis *Anſelmi*, & ab Epiſcopis omnibus ſuſcepta & approbata; quamuis ſuſceptionem eius ad Regalis potentiæ contemptum retorquere Comes de Mellento viſus eſſet. Tantus autem Epiſcoporum fuit conſenſus non refragante & patre *Thomæ* Wigornienſi antiſtite, vt mallent omni honore ſpoliari, quàm præcepta patris ſui *Anſelmi* tranſgredi. confirmauit religionem illorum principalis aſſenſus, cùm ſubiecit: Quicquid aliorum ſententia ferat, ego patris *Anſelmi* excommunicationi nec ad horam ſubiacere aliquatenus volo. Itaque quia præter Epiſtolam *Anſelmi* ſunt priuilegia ſedis Apoſtolicæ, ſunt definitiones ante patrem meum & matrem cum conſilio totius regni ſtatutæ, quibus authoritas Cantuarienſis Eccleſiæ nititur: eligat *Thomas* aut ſubiectionem Eccleſiæ Cantuarienſi facere, aut Epiſcopatui valefacere. Ceſſit ille non rationi ſed potentiæ, factáq; profeſſione ſubiectionis ſuæ Cantuarienſi Eccleſiæ: ſuſcepit â miniſtro *Richardo* ſcilicet Londonienſi Epiſcopo, quod detrectauerat ſuſcipere â magiſtro. De facilitate ergo credulitatis in clericos ſerò doluit, exulceratam quantum vixit deferens conſcientiam, quòd benedictione *Anſelmi* fuerat priuatus. Erat tunc temporis in Anglia *Odolricus* quidam Cardinalis, qui pallium Eboracenſis eccleſiæ attulerat per *Anſelmi* conſilium dandum. Sed cùm eum iam obijſſe inueniebat, hærebat animo incertus quid faceret. Sedata ergo omni per poteſtatem regis controuerſia, decretum eſt, vt Eboracum ab eodem Cardinali deportaretur pallium. Factum eſt, & redimitus *Thomas* pallio in Archiepiſcopum enituit, expers (vt credebatur) ab adoleſcentia fœminarum, ſed & obſcœnitatum omnium, dapſilis exemplo ſui ad omnes, prædicandæ pietatis & fauoris in clericos. deceſſit iuuenis vix 14. annis functus gradu.

SVceſſit *Thurſtanus* prædicandæ conſtantiæ clericus. Qui cùm poſt aliquot annos acceptæ electionis profeſſionem *Radulfo* Archiepiſcopo Cantuariæ facere nollet, volente rege vltrò Archiepiſcopatu ceſſit. Sed clericorum ſuorum monitu poſteà Romam profectus hanc Epiſtolam meruerat. Paſchalis *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei* Henrico *illuſtri regi Anglorum, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Nos authore Deo de probitate tua non tantùm bona ſed meliora confidimus. Idcircò monemus excellentiam tuam, vt diuinæ gratiæ memor ſemper exiſtas, qui tibi & regni pacem & iuſtitiæ notitiam tribuit. Honorem igitur Dei & Eccleſiarum eius in regno tuo diligenter obſerua, & iuſtitiam efficaciter exequere; quia per honorem Dei tuus profectò augebitur. Audiuimus Electum Eboracenſem virum ſapientem & ſtrenuum ſine iudicio ab Eboracenſi Eccleſia ſequeſtratum, quod nimirum diuinæ iuſtitiæ & ſanctorum patrum inſtitutionibus aduerſatur. Nos quidem neque Cantuarienſem Eccleſiam minui, neque Eboracenſem volumus præiudicium pati, ſed eam conſtitutionem,*

tionem, quæ â beato Gregorio *Anglicæ gentis Apostolo inter easdem ecclesias constituta est, firmam censemus illibatamq; seruari. Idem ergo Electus, vt iustitia exigit, ad suam Ecclesiã omnimodis reuocetur. Siquid autem quæstionis inter easdem Ecclesias nascitur, præsentibus vtriusque partibus in nostra præsentia pertractetur.* Hac epistola fretus *Turstanus*, sedem suam repetijt libens. Augebatur indies dissidium inter eum & *Radulphum* Archiepiscopũ, quia *Radulphus* nullis delinimentis, nullis minis adduci potuerat, vt ei manus imponeret, nisi professionem faceret, nec *Turstanus* id se facturum pro capitis periculo pollicebatur. Successori ergo *Paschalis* Papæ *Gelasio* citra montes venienti ambo statuerunt occurrere, causarum suarum patrocinio affuturi. Sed mors Apostolica non diu prolongata tardauit eorum impetum, donec *Calixtus*, qui ei successerat, Rhemis ad celebrandum venit concilium. Eo *Turstanus* impiger contendit, pollicitus regi nihil se contra decus Ecclesiæ Cãtuarensis moliturum. Quod mox, vt opportunum vidit, oblitus effregit; ab Apostolico contra omnes consuetudines maiorum benedictionem episcopalem suscepit. Præcesserat sanè *Turstanum* ad Papam Legatus regis, idemque frater *Radulfi Sefredus*, posteà Cicestrensis episcopus, denunciaturus Papæ, ne vllo modo *Turstanum*, aut ipse sacraret, aut ab aliquo nisi â Pontifice Cantuariorum secundum antiquum morem sacrari permitteret. Et si contra hoc ipse Apostolatus sui iure niti vellet, certus existeret, quia nec pro amissione coronæ suæ propositũ suum in hac causſa mutaret. His respondit Apostolicus, *Ne putet Rex me de quo agit negotio aliter acturum, quàm ipse velit. Neque enim voluntas mea vnquam me tulit, vt Cantuariensis Ecclesiæ dignitatem, cui tot præclari patres (vt pænè toti mundo notissimum est,) præsederunt, quoquo modo humiliem.* His blanditijs persuasus Legatus reditum maturauit. Post cuius discessum Apostolicus Romanorum iussis obnoxius, qui in amicitiam *Turstani* transierant, eum sacrauit, palam illud interdicente *Iohanne* archidiacono Cãtuarensi, respondit; ei Apostolicus: nullam iniustitiam ecclesiæ Cantuariensi volumus facere, sed salua iustitia & dignitate illius, quod proposuimus, exequamur. Friuolũ id audientes iudicauerunt, cùm dissideret factum â dicto. Hoc audito rex *Turstano* interdixit omnem dominationis suæ terram. Quam seueritatem nec tunc voluit diminuere, cùm eum apud Gisortium præsens appellasset Apostolicus, asserens se de fide, qua se Rex obligatum esse dicebat, eum authoritate beati *Petri* soluturum. Quod cùm frustra fuisset, tunc quidem rex impacatus remansit. Sed sequenti anno, cùm iam præfatus Papa in sede Apostolatus corroboratus, liberiùs, quę vellet, disponeret, misit Epistolam, qua videbatur, vt aut *Turstanus* episcopatu suo potiretur, aut rex anathemate, & Pontifex Cantuariensis suspensione sacerdotalis officij plecteretur. Hic metus coëgit regem cœptis desistere: receptus est *Turstanus* in sede. Ita ille quamuis *Radulphus* & successor eius *Willielmus* multa conarentur, multa effunderent, omnes eorum allegationes instantia sua dissoluit, & irritas fecit. Obijt sanctissimè post exactum quadriennium mortis *Henrici* regis abrenuncians priùs episcopatui, & monachus factus apud põtem fractũ, cellam Cluniaci.

De Episcopis Lindisfarnensibus & *Dunelmensibus.*

EXomnibus, qui quondam in Northanhimbria episcopatibus positi, principatum Eboracensem suspiciebant, solus ille, qui apud **Lindisfarne** fuit, remansit. **Lindisfarne** est Insula exigua, quæ nunc â prouincialibus **Haliland** vocatur, quam sanctissimus *Aidanus* appetitor silentij & sanctæ paupertatis in sedem episcopatus, spreta illa Eboracensis frequentię pompa, elegit. Viri tenuitatem & modestiã secuti sunt successores eius, *Finanus.*

Colmannus. Tuda. Eata.

Celeberrimus

CEleberrimus & illibato corpore adhuc pausans eximius *Cuthbertus*, qui solus hanc gratiam meruit, quòd nunquam eius incorruptio vel in quæstionem venerit.

EDberthus, qui pro maximæ sanctitatis prærogatiua meruit in tumulo sepeliri, quem antecessor suus fœliciſſimæ memoriæ 11. annis integro consecrauerat cadaueri. Euentum citò sequuturæ mortis & sepulturæ prædixit ipse allatis ad se sacratiſſimis induuijs, quæ tot annis infossæ labem putredinis euaserant. Hæc *Beda* in vita *Cuthberti* latiſſimè exequitur.

EDfridus, cuius iussu & rogatu idem hiſtoriographus fœlicem *Cuthbertum* tam oratione rhetorica, quàm dulcedine metrica extulit.

10 *Ethelwoldus.*

Cinewlfus.

HIgebaldus. Huius tempore depopulati sunt Dani Insulam, vt nec sacrosanctis parcerent altaribus, sicut manifestũ facit Epistola *Alchwini* ad eundem in hunc modum. *Beatiſſimi patris* Cuthberti *Episcopi in* Christo *filijs* Hingbaldo *Episcopo & omni congregationi Lindisfarnensis Ecclesiæ* Alchwinus *diaconus salutem. vestræ charitatis familiaritas me multùm lætificare solebat, sed versâ vice vestræ tribulationis calamitas licèt absentem multùm me contriſtauit quòd Pagani contaminauerunt sanctuaria Dei & fuderunt sanguinem sanctorum in circuitu altaris, calcauerunt corpora sanctorum in templo quasi sterquilinium in platea. Quæ est fiducia Ecclesijs Brittanniæ, si sanctus* Cuthbertus *cum tanto sanctorum numero suam non defendit Ecclesiam? &c.* Quibus hortatur, ne â moribus anteceſſorum degeneres vestium luxui & gulæ intemperiei professionis suæ reuerentiam decolorent. per transgressionem diuinæ legis accidisse talia, acceſſuráque deteriora, si perseuerandum in vetitis putauerint. Adijcit etiam in Epistolę calce, *Cùm Dominus noster Rex* Carolus *hostibus per misericordiam Dei subditis domum reuerteretur, nos Deo iuuante ad eum venire disponimus, & si quid tunc vel de pueris, qui in captiuitatem ducti sunt â Paganis, vel de alijs necessitatibus nostris proficere poterimus, diligenter ad effectum producere curabimus.* Item ad *Ethelredum* regem. *Ecce Ecclesia sancti* Cuthberti *sacerdotis Dei sanguine aspersa omnibus spoliata ornamentis, locus cunctis in Brittannia venerabilior Paganis gentibus datur ad debellandum. Et vbi primùm post discessum sancti* Paulini *ab Eboraco Christiana religio in *Northambrorum gente sumpsit exordium, ibi miseriæ & calamitatis cœpit initium.* *al. Northanimbrorum*

Quapropter pensato consilio decretum est, vt ab Insula illa, quæ esset maritimorum prædonum hiatibus exposita, corpora sanctorũ in continentem transferrentur. Tunc beatum magni *Cuthberti* corpus cùm quidam religioso (vt putabant) furto Hiberniam transuehere ambirent, perdiderunt fructum operæ, dum aut multis diebus ventum operirentur in littore, aut flatu aliquantum concitatiore in altum prouecti, statim repellerentur. Quocirca cum honore debito sacrum corpus apud * **Bulbeford**, incertum an Episcopatus sedem deposuere iuxta amnem Twyda. *al. Bubedford*

Iacuit ibi multis annis vsque ad aduentum *Ethelredi* regis. Nec tamen interim in adiutorio prouincialium feriabatur, sed per totam Angliam vagabatur miraculis; quorum vnum si retulero, non ab re vt æstimo fecero, eo insignius, quo illud in clariſſima persona ostensum totius Angliæ libertatem reduxit, seruitutem exuit. Erat Rex *Elfredus* barbarorum infestatione ad hoc redactus inopiæ, vt in Insula quadam paruiſſima quæ vocatur **Adeliget** lateret inglorius. Dixi superiùs de hac Insula in gestis Pontificum Wellensium. Ibi ergo quadam die cùm domi soporatus iaceret, (dolor enim animi somnum impetrauerat) socijs per oram fluminis disperſis ecce beatus *Cuthbertus* dormientem alloquitur. *Ego sum* Cuthbertus *Lindisfarnensis quondam antiſtes. Misit me Deus, vt prospera tibi annuntiem. Quia enim Anglia iamdudum peccatorum pœnas enormiter luit, modò tandem indigenarum sanctorum meritis super eam misericordiæ suæ oculo respexit. Tu quoque tam miserabiliter regno extorris gloriosè post paucum tempus in solio reponêris. Atque adeo signum eximium tibi dabo. Venient hodie piscatores tui magnam vim grandium piscium corbibus euehentes. Quod eo erit mirabilius, quia his diebus gelante aqua stagnum asperatum nihil tale sperari permittet. Super hæc gelido rore stillans aër omnium piscantium artem eludit. Verùm tu fortunæ secundæ verè compos regaliter feceris, si adiutorem tuum Deum & me eius nuncium competenti deuotione demeruerís.* Hæc dicens sanctus regem soporatum sollicitudinibus exuit, matremq; propè cubantem eiusdem nuncij lætitia confortauit. Experrecti

ambo

ambo vnum & idem ſe ſomniaſſe frequenti recurſu verborum iterabant: cùm piſcatores ingreſſi copia innumerabili piſcium fidem ſomnio fecere. Nec multò pòſt ille regnum & regni gloriam ſuſcepit, vt latiùs in geſtis diximus. *Hingebaldo* hi ſucceſſere:

Egberth.
Erdulf.
Cutheard.
Milred.
Witred.
Sexhelm.
Aldredus.
Alſius.
Aldum.

E *Admund*, qui quantumuis mirabili caſu in Epiſcopũ creatus eſt. Electio enim olim prę ſulum & Abbatum tempore Anglorum penes clericos & monachos erat. Monachi ad corpus ſancti *Cuthberti* non ſeruiebant, quamuis Epiſcopi conſuetudinaliter Monachi eſſent, ad exemplum ſanctiſſimi patris, qui monachus clericis præfuerat. Defuncto ergo *Aldulmo* antiſtite, clerici conſederant de rectoris futuri electione conſultantes: nec (vt fit in talibus) quicquã certi pro ſciſmate partium definientes. Tum *Eadmundus*, quem nullus accerſendum putauerat, cunctantibus ſuperueniens, conſuetaq; vſus facetia, me (inquit) accipite, & Epiſcopum facite. Illi omnes quaſi diuinitus accenſis ſpiritibus rapuerunt ex ore eius verbum quaſi diuinum miraculum. ſtupentemq; & dicti pœnitentem, vtpote qui mallet luſum pilæ, quàm vſum cuculli, monachum fe-
al. Ethelredo cerunt, & regi **Egelredo*, qui tunc regnabat, in Epiſcopum ſibi poſtulauerunt. omine fœlici fuit hæc facta proluſio, vt commemorant indigenæ loci. Regis enim ſerenitas, quod petebatur, annuit, & propitia diuinitas, quod ſperabatur, impleuit. Sub eo enim præſule multum in modum Eccleſię promouit proſperitas. Corpus ſanctum delatum Dunelmũ, baſilica ibidem â fundamentis conſummata; multa prætereà, quę nullo vnquam apud ciues ęuo fallax conſumet obliuio. Dunelmum eſt collis, ab vna vallis planitie paullatim & molli cliuo turgeſcens in tumulum: & licèt ſitu edito & prærupto rupium omnem aditum excludat hoſtium, tamen ibi moderni collibus impoſuerunt caſtellum. Ad radices pedis caſtelli defluit amnis piſcoſus, & vt plæraq; & omnia pęnè Northambriæ flumina. ita enim *Iſicius* in partibus Occidentalibus & Aquilonalibus Angliæ ſuperfluit, vt ruſtici proiectis piſcibus ſues paſcant.

PÓſt *Eadmundum* fuerunt, *Edred.*
Egelwinus.

E *Gelricus*, quorum vltimus ſub rege *Willielmo* rebellionis accuſatus, quòd turbaſſet pacem regiam piraticam adorſus, perpetuo exilio Weſtmonaſterium deportatus eſt. Ibi quantum vixit voluntaria inedia & lachrymarum affluentia præteritos reatus attenuans & diluens, ſanctitatis opinionem apud homines concepit. Denique ab ijs, qui eum viderunt, poſteris memoriam tradentibus, hodiéque tumulus eius nec votis nec frequentia petitorum caret.

SVperpoſitus eſt adhuc viuenti *Walkerus*, qui eſſet dux pariter prouinciæ & Epiſcopus, frænaretque rebellionem gentis gladio, & reformaret mores eloquio. Quidum id exequeretur ſedulò, indignè peremptus occaſionem dedit Regi, vt prouinciæ
al. reliquias illius * prouincias, quæ aliquantulum reſpirauerant, funditus exterminaret. Cauſa cædis hæc fuit. Præfecerat Epiſcopus, rebus forenſibus *Gilebertum* cognatum, interioribus *Leobinum* clericum, ambos in rebus commiſſis ſtrenuos, ſed effrænes. Tolerabat Epiſcopus eorum immodeſtiam gratia ſtrenuitatis inductus. Et quia eos eleuarat, cumulum benignitatis augebat. *Iudulget enim natura ſibi, placidoque fauore aſſentatur ſuis ipſa muneribus.* Is *Leobinus Liulfum* beatiſſimi *Cuthberti* miniſtrum adeò dilectum, vt ipſe Sanctus coram vigilanti aſſiſtens placita imperaret, hunc inquam *Leobinus* per *Gilebertum* obtruncari fecit, liuore ictus quòd amplioris amicitiæ locum apud Pontificem pro ſcientia & æquitate iudiciorum haberet. Perculſus nuncio *Walkerus* parentelæ furenti defuncti legalis placiti iudicium

cium obtulit, protestatus *Leobinum* suæ suorumque necis authorem. vbi ventum ad placitum, nullis effera gens rationibus emolliri potuit, quin in Episcopum referret culpam, quòd ambos homicidas post necem *Liulfi* in curia eius familiariter diuersatos vidissent. Surrectum ergo in clamores & iras, & *Gilebertus* de Ecclesia, in qua cum Episcopo assederat, vltrò egrediens, vt suo periculo vitam domini mercaretur, impiè occisus est. Præsul etiam pro ianuis prætentum ramum præferens neci datus, fomesque mali *Leobinus* semiustulatus; quòd nisi cremata Ecclesia exire nolebat exiliens mille lanceis exceptus est. Prædictum id ab *Edgitha* Regina relicta Regis *Edwardi.* Quæ cùm vidisset *Walkerium* Wintoniæ ad consecrandum duci cæsarie lactéolum, vultu roseum, statura prægrandem, pulchrum (ait) hîc Martyrem habemus, coniectura videlicet immoderatæ gentis ad præsagiendum inducta. Hunc exitum vitæ tulit *Walkerius*, vir neque immodestus neque illiteratus, qui canonicos Monachili seruitio assuetos, quòd semper Monachum habuissent episcopum, ad vsum clericorum redegit.

SVccessit ei *Willielmus* ex Abbate Sancti *Karilesi*, qui Monachos Dunelmo posuit; potens in sæculo & oris volubilitate promptus, * maximus sub *Willielmo* rege iuniore. quapropter & amicorum cohorti additus, & Angliæ prælatus, non permansit in gratia. Quippe nullis principis dictis vel factis contra eum existentibus, ab amicitia desciuit, in perfidia *Odonis* Baiocensis & cæterorum se immiscens. Quapropter victis partibus ab Anglia fugatus post duos annos indulgentia principis redijt. Episcopatu ergo resumpto sedulò agebat, vt in antiquum resumeretur amorem, spectatóque regis ingenio quocunque ille vergendum putasset, & ipse vergere. vnde factum est, vt in turbine, qui inter *Anselmum* & *Willielmum* surrexit maximas contra Archiepiscopum turbas iste signifer excitaret: Sperans (vt aiunt) vel alliciendam regis gratiam, vel se pro *Anselmo* fore Archiepiscopum. sed enim vtróque excidit. Nam non multò pòst orto inter ipsum & regem dissidio ægritudinem apud Gloceſtriam incurrit. ibi tunc erat curia, & iussus est Episcopus exhiberi, vt causam suam defensaret. Cui cùm responsum esset infirmitate detineri, quo minùs veniret: per vultum de *Luca* fingit se inquit. Enimuerò ille vera valetudine correptus morti appropinquabat. Cumque considentes episcopi iudicassent, vt in ecclesia Dunelmi, quam ipse magnificè inchoauerat, sepeliretur, resumptis viribus hęc verba spirauit. non placeat Deo, vt pro me mutetur vel minuatur Domini mei sancti *Cuthberti* reuerentia, pro cuius honore nullus vnquam antecessorum meorum in ecclesia humatus est: sed in capitulo me ponite. Defunctus ergo Dunelmumque delatus pulchrum suæ industriæ monumentum apud Monachos habet, quòd & eos congregauerit, & tam libris quàm cæteris ornamentis ecclesiam decorauerit, quin & Priorem loci hoc insigni extulerit, vt in toto episcopatu Decanus & vicedominus esset.

al. maximè, vel maximo

QVod cùm *Turgotus* ab eo Prior constitutus seueriùs exequeretur, ita *Ranulphum* successorem *Willielmi* exacerbauit, vt eo ad episcopatum sancti *Andreæ* in Scottia translato nullum alium Priorem ponendum putaret. Is est *Ranulphus* quondam regis *Willielmi* capellanus, ex quo ambiguum genere, lingua & calliditate prouectus ad summum, & totius regni procurator effectus. Iste si quando edictum regium processisset, vt nominatum tributum Anglia penderet, duplum adijciebat, subinde ridente rege ac dicente, solum esse hominem, qui sciret sic agitare ingenium, nec aliorum curaret odium, dummodo complacaret dominum. Quibus artibus fretus episcopatum Dunelmensem meruit. Venit ergo Dunelmum, & primùm quidem timidiùs se agebat sanctum verens offendere, qui fertur peccantium seuerus inprimis correptor esse. Sed vno & altero delicto cõmisso nec vindicato, eò processit, vt reum siquando ad Ecclesiam Sancti confugeret abstrahere non dubitaret, ausus scelus omnibus retrò annis inauditum. In ędificijs autem Monachorum nouis & translatione beatissimi *Cuthberti* nonnullam gloriam nomini suo commeritus est. Extulit ergo eius famam sacri corporis elatio, quòd ê mausoleo leuatum cunctis volentibus fecit conspicuum. Tractauit illud ausu fœlici *Radulphus* tunc *Sagiensis* Abbas, posteà Archiepiscopus Cantuariensis, & propalam illibatum protulit, quòd quibusdam veniisset in dubium, vtrum olim vulgatum adhuc de integritatê compaginis miraculum duraret. vestes quoque omnes

recenti

recenti splendore nitentes, calix super pectus eius, cuius superior pars aurea, inferior onychina esset, facies tam strictè obuoluta sudario, vt nullo Abbatis nisu dissociari posset. caput *Oswaldi* regis, & Martyris inter brachia eius inuentum. ossa sanctorum *Bedæ* & *Celuulfi*, qui apud Lindisfarnum Monachus, & sanctus, in singulis saccis lineis reperta. Erat spectaculum ingens in cœmiterio sereno aëre, nulla pendente nubium crassitudine, monachis omnibus solemnibus indutis vestibus. lõga pompa euntium & redeuntiũ magnaq; cõstipatio se ingerentiũ, dũ semel visum iuuat iterumq; *iterumq; videre. Visum ergo vt sancto putatur indignum, quòd ita esset expositus ad spectaculum, pluuiáq; ingens inopinatè oborta omnes intra Ecclesiam coëgit. Nec caruit miraculo, quòd monachorum vestes tanta inundante procella non solùm illæsæ, sed nec etiam madefactæ. Macte virtute (Præsul sanctissime) præclarum omnino miraculum & tuæ sanctitati congruum: qui etiam non multis antè diebus aliud exhibueras. Ad translationem corporis parata erant omnia in noua Ecclesia: chorus monachorum, altare, sepulcrũ. expectabatur tantùm, vt materia lignorum, quę recentem presbyterij testudinem sustinebat, leuiter deponeretur. Sed non passus es (beatissime) sanctum tuorum desiderium prolongari, & omnia nocte intempesta subruisti. Quis enim alius tanti facti autor? Accurrit Prior sono excitus, altari & pauimento timens, de lignis cura minor. sed non solùm illa de quibus metuebatur, sed & ligna ita seruaueras integra, vt fuerant apposita. Meritò â Monachis tuis timeris, vt nullus rebellionis contra Priorem vel in se grauis criminis conscius, pernoctare audeat delicti sine confessione reus. Quapropter te supplex oro, vt mei in bono meminisse digneris, qui vbi se occasio dedit laudem tui quanquam exilem prætermittere nolui Domine sancte & meritò dilecte pater.

al.iterum

PROLOGVS LIBRI QVARTI.

INæquales dicto libros, quia non æquè affluit nobis vbique dicendorum copia. Et promptum quidem habeo velle sanctos Patriæ meæ laudare, sed destituit conantem scire & posse. Nam nec omnes sanctos valeo scire, vel quos remotissimè â nobis disparant plagæ, vel quorum nullæ propter scriptorum desidiam extarent, quas viderimus, vitæ: nec illos, quos mihi diuinitatis munus donauit & vicinia terrarum & scientia literarum aliquantulum nosse, potest sterile ingenium & exile eloquium dignis informare laudum titulis, æquiparare victoriarum triumphis. sed rursum hoc meditanti fides occurrens, dubietatis nebulas disjcit, securitatem inducit: cum sciam solam hominis bonam voluntatem, si fortè fortuna æmula effectum inuideat, æternæ mercedi sufficere. Mentior si non angeli bonæ voluntatis pacem annuntiauerint. Militet ergo sanctis, si aliud in me non est, prona deuotio mentis. seruiat ei si potest lingua dicentis, quem sæpe hactenùs seruatum, nuper præclaro miraculo, nuper insigni exemerunt periculo. Iuxta ergo inceptum iter circumibo in hoc quarto libro Pontificatus Merciorum, sicut quarto ordine peruagatus sum olim eorum Imperium. id fuit semper pro tempore ampliſsimum, ideóque in plures Episcopatus diuisum, animositate præsertim Regis Offæ, *qui in* Licefeld *Archiepiscopatum constituit, non authoritate sed in cuncta religionis medulla ductus. Hinc igitur propositum executuro cursum, tale se offert dicendi auspicium.*

(* * *)

De Episcopis

De Episcopis Wigornensibus.

LIB. IIII.

PRouincia Merciorum quinque habet modò Episcopatus, olim forsitan plures. Et apud Wigorniam quidem hi fuerunt Episcopi:

Bosel.	*Herebertus.*
Osteor.	*Alwinus.*
Edwinus.	*Henferdth.*
Wilfrid.	** Ecelin.* al,Ethelin
Milred.	*Wilfert.*
Weremund.	*Kinewold.*
Tilher.	*Dunstan.*
Ethelred.	*Oswald.*
Denebertus.	*Aldulf.*

WLstanus. Isti tres fuerunt Archiepiscopi:
Lessius.
**Bribegus.* al.Britegus
Liuinigus.
Alred.

WLstanus in sanctitate nostro sæculo nominatissimus, de quo si se amplior porrexerit sermo, nullum quæso tædeat. *Wlstanus* â puero educatus honestè, inter disciplinatos viros & literarum curam quanta tunc in Anglia erat, adoleuit. Cùm verò id ætatis esset, presbyteratum accepit, nec â gradu morum vitijs degenerauit. Non enim, vt tunc & nunc quidam Missa cursim manè cantata, tota die post hoc gulæ vel quæstibus inhiabat, sed morosiore cura debitum consummans officium, orationes quotidianas & diuturnas adijciebat, oblationibus fidelium contentus. His vitam tolerabat. Pudoris singularis saluum signaculum post virginitatis vitam cœlo exhibuit. Ita adhuc constitutus in sæculo maior quolibet æstimabatur Monacho, superflui potus expers, esui carnium indulgebat: quas tamen statim, vt potuit, occasionem rapiens, spreuit. causa fuerat, quia die certa ad quoddam placitum exire deberet, necessitas rei omni excusationi repudium indixerat. Visum est tamen vt ante Missam cantatam inediæ consuleret. Acceleratur â clientibus, ne impransus abiret dominus: apponitur auca igni. Astitit altari presbyter, & deuotione, qua solet agit, cùm inter secreta Missæ, quia erat Ecclesia domui vicina, nidor adustæ carnis nares eius oppleuit. Odor mentem aduocauit, vt & voluptatis illecebra caperetur, continuóque reducto animo culpam agnoscens, luctabatur validè vt cogitationem aliâs auerteret. sed cùm id frustra esset, iratus sibi iuramentum ad sacramenta, quæ tangebat, fecit, nullo se ampliùs pacto id genus cibi comesturum. Cantata ergo Missa cibo vacuus ad negotium discessit, quòd iam tardior hora vrgeret causatus. occasio illa effecit, vt arduum penitus sequutus exemplum, omni in perpetuum carne & etiam vnctiori cibo temperaret. non tamen comedentes rigido suspendens supercilio, nullo se affirmabat eorum ciborum teneri desiderio, si qua tamen esset caro delectabilis, opinari se, quòd alaudæ maiorem vescentibus darent voluptatem. Crescente autem deuotione propositi apud Wigorniam Monachus factus per omnia officia ad Prioratum ascendit. In quo, dum sublimi laude virtutum refulget, tentationem diaboli bonis eius (credo) inuidentis expertus est. Qui cùm quadam nocte ante altare orantem, vt luctaretur secum est aggressus. Fortior ille metu prouocantem adorsus diris brachiorum nodis elisit. idem secundò, & tertiò fecit, nisi quòd tertia vice suspiriosus,

extis incalescentibus ilium pulsu se defeciſſe pænè ſignificauit. Sed affuit clemens diuinitas, quæ monſtrum inſaniens abegit. Quo in auras euaneſcente, intellexit *Wlſtanus* diabolum eſſe, cum antè putaſſet ſeruientem quendam fuiſſe, cuius ille formam induerat. Cuius rei non fallax dabatur indicium, quòd quocunque euentu ſeruientem illum videret, ſtatim tremore membra pererrante totus expalleſceret. Cætera omni timore vacuus, vt affirmaret ſe neſcire quid eſſet terror, qui nunquam pro fractura pontis equo deſcenderit, qui in ſummitate fabricarum per anguſtiſſimos axes ſecurus inceſſerit, vt de ipſo meritò dicatur, *Iuſtus vt leo confidit*. Intereà, quam ſuperiùs dixi, cauſa exorta eſt, qua Roma veniens *Alredus* Archiepiſcopus conſecutis eueſtigio Cardinalibus Wigornienſi ciuitati Epiſcopum vrgeretur conſecrare. Ille conſilio deducto in medium cauenſque rebus ſuis in poſterum *Wlſtanum* elegit, inefficacem ſcilicet ratus, cuius ſimplicitate & ſanctimonia rapinas vmbraret ſuas, rapturus de rebus Epiſcopatus, quod liberet. Cardinalium ergo fauore *Wlſtanus* approbatus, & examinatus ſeueritate, diuinum munus ſuſcepit; pulchróq; & venerabili præſagio prognoſticon obuenit: *Ecce verè Iſraëlita, in quo dolus non eſt*! Nihil prorſus verius: nec enim bonum in eo ſimulatæ ſanctitatis, nec ſi ſecus quid, callidæ fraudulentiæ fuit. Sed nec *Aldredus* ita ſegnem (vt putabat) perſenſit. Siquidem maiorem partem rerum, quas indebitè detinebat, blanditijs ab eo ſurripuit, tenuitatem ſuam illi ex tempore allegans. Ita officium iniunctũ magis inſito virtutum amore quàm literatura fretus exercebat. Quanquam non ita hebes in literis (vt putabatur) fuerit, qui cętera negotia ſciret, præter fabulas Poëtarum & tortiles ſyllogiſmos dialecticorum, quæ nec noſſet, nec noſſe dignaretur. Cæterùm probè doctus poſſe ſermonem quamlibet elegantem extemporaliter facere, auditorum lachrymas, gaudia cœli, & pœnas inferni proponendo artifex mouere, perſuadere dictionem, quam vellet, dum quadraret vita doctrinæ, nec aliter viueret, quàm viuendum doceret. Ideóque ſuggerebat ei Deus eloquium, quòd eſſet & laudũ eius incremento & auditoribus proficuo. Cibi, & potus (vt ante dixi) erat abſtinens, quamuis in aula eius pro more Anglorum, totis poſt prandiũ biberetur horis, cũ quibus ipſe aſſidens Pſalmos ruminabat. ordine tamen ſuo ſe bibere ſimulabat. hauriebant alij ſpumantes pateras; ipſe vaſculum minutiſſimum tenens eos ad hilaritatem inuitabat magis conſuetudini patriæ, quàm iudicio ſatisfaciens animi. Nam & cõſuetudines Normannorum non omittebat, pompam militum ſecum ducens, quiſtipendijs annuis quotidianiſq; cibis immane quãtum populabantur. Circa religiones, talem accepimus. Quotidie Miſſam cantans, addebat Pſalterium, omniumq; ſanctorũ memorias, quorũ toto anno ſingula ſolemnia ſuccedunt, ſingulis in ſeptem diuiſas, per ſeptem non omittebat horas. Quotieſcúnq; Wigorniæ eſſet, Miſſam maiorem impiger cãtabat dicens id ſe repẽdere ſeptimanarij officio, quo ipſe pro epiſcopatu abſolui nollet. collationem quoque frequenter interebat, ienſq; cum cæteris in Eccleſiã facta confeſſione redditaq; benedictione in tricliniũ ſe recipiebat. Equo quocunq; uadens Pſalterium frequẽtabat, orationales verſus, qui occurrebant, ad faſtidium cõcantantis crebrò repetens. Nullius vnquã perſonę cõtuitu, nec etiam in curia regis poſitus, & ad menſam eius aſſidens, benedictiones, quas Angli ſuper potũ faciebant, omiſit. Si quando eum neceſſitas ad comitatũ vrgebat, omnium primò maledictionem prauis, benedictionem rectis imprecabatur arbitris. Tum cõſidens ſi diuinum quid euentilaretur, vigilanter intendebat mentis aciem: ſi ſæculare, quod crebrius erat, faſtidio ſegnis obdormiſcebat, licèt ſi quis contra eum dicendum putaſſet, non eum obtuſæ ſcientię eſſe in reſpondendo intelligeret. Venerat ad eum fama religionis accitus presbyter vocabulo *Egelricus*; cuius exemplo ſcintillante multum in ſe ſanctitatis fomitem rapuerat. Erat enim ille orationibus continuis etiam inter turbas ad miraculum videntium deditus, vt qui quotidie Pſalteriũ cum orationibus, non minoris numeri euoluerat poſt Miſſam. Adeò in corripiendo acer, vt etiam Epiſcopum ipſum, ſi quando (vt fit in loquendo) eſſet remiſſior, ſtatim vel argueret verbis, vel reuerberaret oculis. Nam antiſtes ſuorum à recto tranſgreſſiones alumnorum corripiebat, ſed ſæpiùs quatenus honeſtas ſineret, tolerabat; In diuino ſegnitiem obſequio nullo modo patiens. ſi quis miniſtrorũ vel temulentia, vel ſomnolentia victus, matutinis non affuiſſet, acri ferulæ ictu in illum vlciſci. Poſtremò perſonas honeſtiores per ſe excitando ipſe matutinas eis

cantare.

cantare. Indifferenter vilioribus vtebatur veſtibus, magis agninis quàm alterius generis pellibus frigus depellens. Si verò ei diceretur, vt ſaltem cattinas pelles amiciret, iocoſa comitate reſpondebat; Crede mihi (nam hic mos iurandi Epiſcopo inoleuerat) nunquam audiui cantari, cattus Dei ſed Agnus Dei, ideóque non catto, ſed agno volo calefieri. ita Dei timor mentem eius inſederat, vt quod alij torquebant in pompam, ipſe in compunctionis transferret materiam. Cùm Eccleſiæ maioris opus, quod ipſe â fundamentis inceperat, ad hoc incrementi proceſſiſſet, vt iam monachi migrarent in illam, iuſſum eſt veterem Eccleſiam, quam & beatus *Oſwaldus* fecerat, detegi & ſubrui. Ad hoc ſpectaculum ſtans ſub Diuo *Wlſtanus*, lachrymas tenere nequiuit. Super quo modeſtè â familiaribus redargutus, qui gaudere potiùs deberet, quòd ſe ſuperſtite tantus Eccleſiæ honor acceſſit, vt ampliatus Monachorum numerus ampliora exigeret habitacula, reſpondit: Ego longè aliter intelligo, quòd nos miſeri ſanctorum opera deſtruimus, vt nobis laudem cõparemus. non nouerat illa fœlicium virorũ ętas pompaticas ędes conſtruere, ſed ſub qualicunque tecto ſeipſos Deo immolare, ſubiectoſq; ad exemplum attrahere: nos ê contrà nitimur, vt animarũ negligentes curam accumulemus lapides. dixit plura in hunc modum, allegationibus ſuis occurrentes ſententias infirmans. Nunc quòd miraculorum expers non fuerit, ſermo ſubijciet: nam de moribus eius dicta hunc modum tenebunt. In cuiuſdam Eccleſiæ dedicatione ſermonem fecerat ad populum, in quo multa de cęteris plura de pace dixerat: quo cõmoti nonnulli, qui digladiabili diffidebant odio, offenſas vtrinq; donauere. vnus erat, qui nullis admonitionibus, nullis ſuadelis adduci potuit, vt fratris necem indulgeret inimico. huic adducto in medium, & poſt multum ſermonẽ pertinaciſſimè recuſanti, eadem quæ referam, verba dixit Epiſcopus. Dominus dixit in Euangelio; *Beati pacifici, quoniã filij Dei vocabuntur.* conſtat ergo quodſi pacifici ſunt beati, & filij Dei, diſcordantes ſunt miſeri & filij diaboli. Illi igitur, cuius filius es, te cõmendo, & trado te Satanę ad interitũ carnis, iuxta pręceptum Apoſtoli, *vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini. vix ſanctus ſermonẽ expleuerat, cùm miſer ille mancipiũ hoſtile factus, corã omni plebe dentibus ſtridere, ſpumas iacere, crinem rotare occepit. poſtremò in terrã eliſus volutabatur furens. Exoratus* Wlſtanus *vt miſereretur, diſtulit: ſed preſſus tandẽ & victus lachrymis, iubet inimico vt abeat. ille diſcedit eadem facilitate qua venerat reductus in mentem homo, cõuentuſq;, vt delicti gratiã cederet, mira pacẽ negauit imprudẽtia. iterũ ergo vexari, iterumq; ſanari iuſſus inficiari perſtitit. Tertiò iam cùm totus membris labefactatus ex cõcuſſione dæmonis pænè ſingultiret animã, pacem inijt, perpetuò poſt hoc vſq; ad mortẽ integer & incolumis.* Sub ſeniore *Willielmo* inclamatum eſt in *Wlſtanũ* â *Lanfrãco* de literarũ inſcitia: â *Thoma* Eboracenſi archiepiſcopo, quòd ſubijci deberet ei ex antiquo iure. vtriſq; obiectionibus cùm in cõcilio reſpondere iuberetur, egreſſus eſt vt ſtrictiore conſilio reſponſum comeret ſuum. Tum Monachorum, qui cum eo erant, animis ad ſummum negotiũ attonitis, ille ſubintulit: crede mihi adhuc non cantauimus Nonam: cantemus ergo. ſocijs referentibus, vt priùs propter quę venerant expedirent, quòd ſatis ſuperq; ſufficeret cantibus tempus; regem & proceres, ſi hoc audierint, riſui ſe haberi non immeritò credituros: priùs (crede mihi) faciemus Dei ſeruitiũ, et poſt agitabimus hominũ litigium. hora igitur cantata, nulla excogitata falſi tergiuerſatione, nullo cõmentato veri ſplendore aulam concilij pergebat ingredi: ſuis eum retinere tentantibus perſuaderi non potuit: Quin potiùs timentibus cauſæ, pro certo, ait, noueritis viſibiliter me hìc videre beatos Archiepiſ. *Dunſtanũ* & *Oſwaldũ*, qui hodie me ſuis precibus tuentes falſiloquorum acumen hebetabunt. ita data benedictione monacho minimę facundiæ viro, ſed Normanniæ linguæ ſciolo rem obtinuit, vt qui diœceſis antè putabatur indignus regimine, ab Archiepiſc. Eboraci ſuppliciter rogaretur, vt ſuas dignaretur luſtrare, quò ipſe pro timore hoſtiũm vel ſermonis ignorantia cauebat accedere. Nec ſolùm hoc, ſed & villas reliquas epiſcopatus, quas *Aldredus* Archiepiſcopus retinuerat, recuperauit ad vnam, cùm *Lanfrancus* Archiepiſcopus conſtanter aſſiſteret cauſæ, vrgens videlicet ęmulum primatus & potentiæ. Sub *Willielmo* iuniore *Rogerius* Comes de monte Gomerico perfidiam cõtra principẽ meditatus, cũ eiuſdem factionis cõplicibus arma mouebat infeſtus: Iamq; â Scrobesberia vſq; ad Wigornienſem coloniã omnibus vaſtatis vrbẽ ipſam appropinquabat, cùm milites regij, qui prętendebãt, periculũ exponunt epiſcopo. is maledictionis fulmen iaculatus

in perfidos, qui Domino ſuo fidem non ſeruarent, iubet milites properare, Dei & Eccleſiæ iniurias vlturos. mirum quis dixerit, quod ſubijciam, ſed auctoritati veracium narratorum credendum. quidam enim aduerſariorum regijs conſpectis timore inerti perculſi, quidam & cecati victoriam plenam & qualem ſperare nequibant, oppidanis ceſſere. multi enim â paucis fugati, pars cæſi, pars ſaucij abducti. Quid quòd prophetia non caruit? *Aldwinus* erat quidam ab eo factus Monachus, ſicque in vaſtiſſimo illo ſaltu, quod Maluernum vocatur Eremiticam vitam cum *Guidone* ſocio exercebat. *Guidoni* poſt longos agones compendioſius ad gloriam viſum, vt Ieroſolymam iret, vbi labore itinerario vel Domini ſepulcrum videret, vel fœliciter manu Sarracenorum mortem anticiparet. *Aldwinus* eidem ſententiæ inductus conſilium tamen cum patre *Wlſtano* quæſiuit. diſſuaſit Pontifex, & ardentem refrigerauit dicens: Noli ſodes *Aldwine* quoquàm ire, ſed in loco mane: crede mihi, mirareris ſi ſcires quod ſcio: quantum in illo loco per te Deus operaturus eſt. Diſceſſit hoc audito Monachus, firmoque iam durabat in propoſito, leuiabatq; ſpe prophetiæ omne genus ęrunnæ. Nec multò pòſt vaticinium properauit impleri: veniebantque ad *Alwinum* alter poſt vnum, tertius poſt alterum, & ita vſque ad tricenarium numerum; affluebatque eis in primis victualium copia, vicinis beatos ſe iudicantibus, qui aliquid Dei famulis impertirentur. quod verò eis deerat, fide ſupplebant, dum parui facerent, ſi cauerent carnali cibo, qui ſpirituali pingueſcebant gaudio. *Sewlfus* quidam negociator ad eum quotannis venire conſueuerat, vt eius conſilio morbis mederetur animæ. cui ſemel poſt abſolutionem factam dixit, Sæpe peccata, quæ confeſſus es reiteras, quia (vt dicitur) *opportunitas latronem facit*. Quare conſulo, vt Monachus fias, quod ſi feceris, horum peccatorum opportunitate carebis. Cùm retuliſſet ille, non ſe Monachum pro rigore propoſiti fieri poſſe, ſubſtomachatus Epiſcopus, vade (inquit) Monachus fies velis nolis, ſed cùm vitiorum vtenſilia in te ſenuerint. Quod nos poſteà vidimus quia in noſtro Monaſterio, iam ſenectute fractus morbo admonente conuerſus eſt. Sed licèt multotiens pœnituerit, quotieſcunque tamen dictum Epiſcopi aliquis præſentaſſet ei, reuocabat impetum, remolliebat animum. *Nicolaus* ſpecialis eius alumnus, qui poſteà Wigornienſis Eccleſiæ Prior fuit, pedibus eius aſſidebat. Epiſcopus interim effuſus in lætitiam, blanda manu caput iuuenis palpauit, crinibus defluentibus improperio caluitij vicinum, & puto (inquit) caluus fies. At ephębus, qui iam in adoleſcentia ſe illa parte ſeneſcere doleret, queſtus fata capillorum cadentium, quare (inquit) non eos tenes? contra Epiſcopus renidens crede mihi, ait, nunquam quantum vixero, qui reſidui ſunt deficient. Factum eſt, quod dixerat. Sed eadem hebdomada qua vitæ huic renunciauit, ita omnes (quò neſcio) euanuere vt nudam cutim relinquerent. Suam mortem non occultis indicijs manifeſtauit ſæpe quidem, ſed hîc apertiùs. Allato ſibi nuncio de ſororis exceſſu, quam vnicam habebat, reſpondit, modò aratrum ad meum peruenit ſulcum. Sequeturque frater ſororem, non multis poſt diebus. decubuit ergo febribus iam dimidium annum obitus, exercebaturque cœleſtis vitæ introitum. Magnanimiter ille ferebat incommodum, & ſuos ante ſe lachrymantes, & tyrannidem futuri Pontificis metuentes cõſolabatur dicens; ceſſent gemitus, vacent fletus. non eſt enim iſta vitæ amiſſio, ſed vitæ commutatio, neque vnquam vobis deero, ſed quantò lutea compage ſoluta Deo fuero præſentior, tantò ero in auxiliando celerior. me impetrante, accedet vobis proſperitas, me propulſante, diſcedet aduerſitas. Fœlix lingua, quæ de abundanti penu conſcientiæ, tam ſecura verba in hominum aures auderet effundere. Alij ſuſpirijs & ſingultibus agunt, vt pro ſe oretur, ille pro alijs ſe oraturũ pollicebatur. Quid iſtud eſt miraculi? An nullius peccati cõſcius erat? Imò loquebatur ſancta ſimplicitas, ſimplicitas neſcia de Dei diffidere miſericordia. Sublatus ergo præſentibus magno Laïcorum & Monachorum eiulatu, delatus in Eccleſiam triduo ſuper terram detentus eſt. Nam ipſa ſpecies & forma exanimis corporis videbatur gratiam viuentis Pontificis prætendere, mulcebatque oculos leniebatque dolorem. Iacebatque in libitina corpus ante altare Pontificalibus inſignibus ornatum, carens operimento, populiq; vndiq; confluentes, datis oblationibus, & adorato corpore recedebant cum mœrore. Quarto die terræ delatum â *Roberto* Herefordenſi Epiſcopo, ſancta illi iampridem familiaritate coniuncto. Iacet inter duas pyramides, arcu lapideo pulchrè ſuperuoluto,

uoluto,lignũ in ſuperiori prominet,quod caſſes ferreos, quos vocant araneas,infixos habet. Hæc eò dixerim, quia miraculo ſubijciendo materia cohæret. Poſt non paucos annos eius deceſſus,ignis ab vrbe per incuriam veniens, Eccleſiæ tectum omnino cõſumpſit.plumbo liquefacto,aſſeres regnante incendio in carbonem mutati,trabes perinde grandes vt integrę arbores ambuſtæ deciderunt ad ſolum.Quod ignem intra Eccleſiam effugere potuit,tantę molis ruina diſſiluit & crepuit. *Sepulchrum inter hoc ſancti non ſolum á furore flammæ immune,ſed nec fuligine tinctum nec fauilla opertum fuit.Et vt augeretur miraculũ,natta qua accubitare ſolebant orantes ante mauſoleũ incolumis reperta. lignũ & quod ſupernè prominere dixi,quantum extra lapides extabat, inuentum integrũ, quod petra incluſerat ipſa corrupta in cineres ſolutũ.* Et hoc miraculum non primum,ſed alijs celebratius, quia publicũ.Quis enim illa quotidiana enumeret,quæ in domeſticis neceſſitatibus homines ſentiunt,dum nullus cum fide affuſus ad tumulũ exors redeat votorũ.Superant illa cuiuſcunq; facundiſſimi facultatẽ eloquij, quę nec colligi numero, nec queunt excipi ſcripto. Et profectò,ſi facilitas antiquorũ hominum adiuuaret, iamdudum elatus in altum ſanctus prędicaretur. Sed noſtrorum incredulitas,quæ ſe cautelæ vmbraculo exornat, non vult miraculis fidem adhibere, etſi conſpiciat oculo, etſi palpet digito. Ego me reum ſilentij timui fore, ſi certis auctoribus cognita taciturnitati addicerem,& notitiam ſtudioſorum fraudarem. quî enim mihi aſſumam, vt inertes quique legant vel pro amore ſancti vel noſtra, qui ſancta faſtidiunt Euangelia?

WLſtano ſucceſſit *Samſon* canonicus Baiocenſis non paruæ literaturę vir,nec contemnendæ facundiæ. Antiquorum homo morum: ipſe liberaliter veſci,& alijs dapſiliter largiri.Innoxius ad monachos,niſi quòd eis Weſtberiam abſtulit,vbi *Wlſtanus* monachos poſuerat,& priuilegio ſanctitatis ſuæ muniuerat. Illud *Sampſon* dirupit, nec multis pòſt annis in eadem villa, qua culpam commiſerat,exceſſit.

POſt eius mortem,qui dono *Willielmi* iunioris Epiſc,acceperat,data eſt eadem ſedes ab *Hẽrico* rege *Thiulfo* Baiocẽſi ęquè canonico.qui anteceſſori ſuo nõ abſimilis moribus,eodẽ rege regnante diẽ clauſit. ſepulti ſunt ambo in naui eccleſię ante crucifixũ.

PRæſulatus tunc â rege datus eſt *Symoni* capellano reginæ *Adelidæ*, quæ poſt prioris vxoris mortem *Henrico* nupſerat. *Simon* igitur affabilitate & morum dulcedine,munificentiáque quoad res Epiſcopatus anguſtæ pati poſſent, inſignis habetur.

POſt eum ſucceſſit *Alfredus* capellanus regis *Henrici* iunioris. Diœceſis Wigornienſis pagos habet; Glauceſtrẽſem,Wigornienſem,Warwicenſem dimidiũ. Glouce- Glouceſtria.
ſtria eſt ciuitas ſuper flumine Sabrina poſita, putaturq; â *Claudio* nominata,qui ſecundus Romanorũ Imperator poſt *Iulium Cæſarem* Brittanniam adijt. Deniq; Brittannicè vocabatur Airchalu.Meminit quoq; *Seneca* in lib.de morte *Claudij*,*Barbaros in Bretannia eũ pro Deo colere,& in honorẽ ipſius ciuitatẽ ædificare*. Ab ea ciuitate tota regio vallis Gloceſtrenſis vocatur.Terra omnis frugũ opima,fructuũ ferax hîc & ſola naturę gratia,illic culturę ſolertia,vt quamuis tædioſum per ſocordiã prouocet ad laboris illecebrã: vbi centuplicato fœnore reſponſura ſit copia. cernas tramites publicos veſtitos pomiferis arboribus nõ inſitiua manus induſtria,ſed ipſius ſolius humi natura. Ipſa ſe terra ſpõte ſubrigit in fructus,eoſq; ſapore & ſpecie cęteris plurimũ pręſtantes.quorũ plures ante annũ marceſcere neſciunt,vt omnes vſq; ad nouos ſucceſſores pręſtent officium.Regio pluſquã alię Anglię prouincię vinearũ frequẽtia denſior, prouentu vberior, ſapore iucundior.Vina enim ipſa bibentiũ ora triſti nõ torquent acredine,quippe quę parũ debeãt Gallicis dulcedine.villę innumerabiles,abbatię pręſtantes,vici frequẽtes.quibus omnibus accedit ad gloriã fluuius Sabrina,quo nullus in hac terra alueo latior,gurgite rapacior,arte piſcoſior.In eo quotidianus aquarũ furor,quod vtrũ voraginem vel vertiginem vndarũ dicam neſcio,fundo ab imo verrens arenas & conglobans in cumulũ cum impetu venit,nec vltrà quàm ad põtem pertendit, nonnunquã etiã ripas trãſcendit,& magna vi parte terræ circuita victor regreditur.Infœlix nauis,ſiquã â latere attigerit.nautę certè gnari cùm vident illã **Higram**(ſic enim Anglicè vocant)venire,nauem obuertunt,& per mediũ ſecantes violentiam eius elidunt. In eadẽ valle eſt vicus celeberrimus **Briſtow** nomine,in quo eſt nauium portus ab Hibernia & Noregia & **Briſtow.**
cæteris tranſmarinis terris venientium receptaculum, ne ſcilicet genitalibus diuitijs tam fortunata regio,peregrinarum opum fraudaretur commercio.

De Monaſterijs.

Stergo in ipſa ciuitate Glouceſtriæ ſancti *Petri* Monaſterium, quod ibi *Aldredum* Archiepiſcopum incepiſſe non ſemel dixi. Paucos ibi & non plus quàm tres monachos inuenit abbas *Serlo* â rege *Willielmo* ſeniore donum exile adeptus. Sed quantùm Dei gratia cum illius conſpirans induſtria locum extulerit, illum quis congrua explicet facundia? Nota eſt Glouceſtrenſis religionis diſcretio, quam infirmus poſſit * ſuſcipere, nec validus poſſit contemnere. Hoc illis ſignifer intulit *Serlo*, vt *Ne quid nimis*: quamuis vt erat bonis humilis, ita minax ſuperbis & terribilis. Contrà fremunt de ſancto *Oſwaldo* canonici, quòd terras quæ ſuæ deberent famulari Eccleſiæ *Thomas* Archiepiſcopus Monachis dederit. In eadem enim vrbe tempore regis *Elfredi* filia eius *Elfleda* cum coniuge ſuo *Ethelredo* Monaſterium ędificauerant, nulla parcimonia ſumptuum, nulla inopia victualium: Illucque ex Bardanio reliquias *Oſwaldi* regis tranſtulerant, quòd omnis Mercia pareret imperio. Floruit id cœnobium ad tempus Danorum, fuitque affinitate arctiſſima noſtro, id eſt, Malmesberienſi coniunctum, ſicut in archiuis vtriuſque reperitur Eccleſiæ. Sed Monachis vi hoſtilitatis dilapſis, dum Archiepiſcopus Eboracenſis occaſione Wigornienſis Epiſcopatus Monaſterium illud habuiſſet, canonicos recepit, prȩcipuamque ibi *Turſtanus* Archiepiſcopus exhibuit diligentiam, & in ſcrinio ſancti renouando, & in Eccleſia dilatanda, vbi cùm veteribus fundamentis deturbatis noua iacerentur, inuenta ſunt amborum coniugum in porticu Auſtrali ſepulchra, & corpora antiquam reuerentiam prætendentia. De beatiſſimo ſanè *Oſwaldo* in libro geſtorum regalium plura dixi, dubium mihi eſſe pronuncians, vtrum brachia apud **Bebenburch** ſeruarentur, ſicut *Bedam* dixiſſe memineram. Veruntamen, quid de his poſteà cognitioni meæ acceſſerit, cùm ad locum venero, non tacebo. In eodem pago eſt Wincelcumbenſe Monaſterium, quod *Kenulfus* rex Merciorum conſtruxit, ingenti, & temporibus noſtris incredibili munificentia, fecitq; dedicari Eccleſiam â 13. epiſcopis, quorũ princeps *Wilfridus* Cantuariæ Archiepiſcopus. Ibi in illa dedicationis pompa in decem ducum conuentu manumiſit ad altare regem Cantuaritarum, quem nuper belli iure ceperat captiuum. Ibi præter illa xenia, quæ magnates ſuſceperant, ineſtimabilis ſcilicet numeri & pretij, erogauit omnibus, qui agros non habebant, libram argenti, presbyteris marcam auri, Monachis ſolidum vnum, prȩtereà toti populo plura. Hoc Monaſterium, vt *ſemper mortalia labuntur in decurſum*, cùm tempore regis *Edgari* ſolo ferè nomine ſtaret, per beatum *Oſwaldum* Archiepiſcopum nonnihil reſuſcitatum eſt. Factus ibi *Germanus* Abbas, quem de Floriaco ſecum adduxerat, magno adiumento fuit & religioni & reſtaurationi Eccleſiæ. Ibi requieſcit pater *Kenulfus* cum filio *Kenelmo*, quem genitor ſeptennem *Quendridæ* ſorori reliquerat alendum. Sed illa falsò cupiditati ſuæ regnum pollicita, fraterculum tollendum ê medio ſatelliti, qui alumnus erat, commendauit. Is inſontem quaſi venatum ducens, inter fruticeta obtruncatum occuluit. *Et mirum dictu, quòd fraus tam celatè in Anglia commiſſa Romæ diuinitùs innotuit. Siquidem membrana ſuper altare ſancti* Petri *columba ſupernè ferente delapſa, necis & ſepulturæ loci per ordinem index fuit. Quæ quòd elementis Anglicis erat conſcripta, â Romanis & aliarum gentium hominibus, qui aderant, fruſtrà legi tentata. Sed ſalubriter & in tempore aſtitit Anglus, & latialiter lingua inuolucrum euoluens, effecit vt Apoſtolici Epiſtola regibus Anglis compatriotam Martyrem indicaret. Quocirca frequenti cœtu pueruli corpus leuatum, vehebatur Wincelcumbam. Ita clericorum vocali cantu, & Laïco alacri plauſu parricida fœmina commota, ê feneſtra cœnaculi, in quo ſtabat, caput extulit, & fortè Pſalmum cantabat,* Deus laudem meam. *Quem â fine neſcio quo præſtigio retrogradum ducens, nitebatur lætitiam cantantium infirmare. Tum verò vi diuina lumina veneficæ cauis orbibus euulſa cruore verſum polluerunt.* Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum, & qui loquuntur mala aduerſus animam meam. *Cruoris ſigna extant hodiè immanitatem mulierculæ, & Dei vltionem ſpirantia.* Eſt & Monaſterium Theokesberiæ, quod nouiter *Robertus* filius *Hamonis* fauore ſuo prouexit, nec facilè memoratu, quantum exaltauit, vbi & ædificiorum decor,

al. ſuſpicere

decor, & monachorum charitas aduentantium rapit oculos,& allicit animos.Fuerat illud primitùs apud Craneburnam: sed Abbatis *Giraldi* prouisione, pro vicini fluminis opportunitate, & dominicarum terrarum contiguo, Theokesberiam aptiùs locari visum. Simul & videbatur voluntati religiosæ nomen applaudere. quòd Theokesberia dicatur quasi Theotocosbiria, id est, Dei genitricis curia, vocabulo ex Græco & Anglico composito. Increuit etiam nostris temporibus in eadem prouincia Maluernense monasterium, quod mihi per antiphrasin videtur sortitum esse vocabulum.Non enim ibi malè,sed benè & pulcherrimè religio vernat, vbi ad immortalem spem commemoro, dum mortalium rerum penuria monachos trahit & animat. Habet etiam Wigornienſis prouincia Abbatiã Eueshamensem,Persorensem.Eueshamum fundauit beatus *Egwinus* episcopus, de quo quid miraculi sit, quod *Beda* tacuerit, nondum per me potui aduertere,vel per alios addiscere, præsertim quòd cum *Kenredo* rege Merciorum & *Offa* rege Orientalium Anglorum Romam iuerit,quorum profectionem historicus non siluit. Verùm tamen quæcunque res hanc taciturnitatem imperauerit, constat eum tertium Wigornienſium præsulem fuisse, locum illum, quo nunc cœnobium visitur, peculiariter amasse, incultum anteà & spinetis horridum, sed ecclesiolam ab antiquo habentem, ex opere forsitan Brittannorum. Eo loci vir sanctissimus, dum solitudine inuitante frequentaret excubias, Dei genitricis visione & alloquutione mulceri meruit, planè & absque scrupulo præcipientis, vt ibidem sibi fundaret cœnobium futurum sibi gratiosum, illi negotiosum. Instituit ille iussis, & complens opus, Apostolicis & regijs priuilegijs corroborauit. *Quid illud? credendumne putatur, quod tradit antiquitas? peccatorum iuuenilium quondam conscium, pedes compedibus irretijsse, clauibus compedum in amnem iactatis palàm dixisse, tunc se demùm de peccatis securum futurum, cùm compedes vel diuinitùs, vel ipsis reserarentur clauibus, ita Romam profectum prosperéque reuersum. Iam verò in illo mari, quo à Gallico continenti Angliam nauigio transmittitur, cùm nauigaret, immanem piscem saltu puppim, qua pontifex vehebatur, ingressum certatímque annitentibus nautis retentum. In eius exenterati iecore clauem repertam, seræque compedum appositò, sanctò soluto securitatis plurimum donasse.* Nominatissimus profectò pater est, & petentibus exorabilis, si credulitas rogantium non titubauerit. *Implebis & tu laude tua huius paginulæ partem, qui cœnobium idem illustras,* Fœlix *puer* Wolstane *fili* Wimundi, *filij* Wictlasij, *regis Merciorum, Et* Ethelfledæ *filiæ* Celwlfi,*qui fuit patruus* Kenelmi. *Te (inquam) non tacebo, quem* Berferthus *cognatus nepharìe interemit. Norintque posteri, si qui has cognitione dignas literas putauerint, nihil in seculo indole tua glorioſius, qua irritatus lanio te morti dederit, nihil in Deo puritate tua innocentius, qua inuitatus internus arbiter te glorificauerit. Nam cælo dimissa columna lucifera,densæq; noctis dirumpens pallia, profundæ cauæ scelus detexit, carnificis nequitiam arguit.* Quapropter venerandæ reliquiæ leuatæ parentum obsequio, Rapendune locatæ sunt, tunc temporis famoso monasterio: nunc est villa Comitis Cestrensis, cuius gloria pro situ vetustatis exoleta. Nunc Eueſtamum (vt dixi) inhabitas, dignus qui fauentûm votis serenus indulgeas. Persore fundauit & perfecit cœnobium tempore regis *Edgari Egelwardus* dux Dorsatensis minimè parcus animo,sed effuso in largitatem studio. Verùm & illud, vt cætera, quanto succubuerit detrimento miserabile, plus sui medietate diminutum. Partem diuitum occupauit ambitio, partem sepeliuit obliuio, maiusculam portionem reges *Edwardus* & *Willielmus* contulere Westmonasterio. Habentur hîc aliquanta fœlicis *Edburgæ* ossa, celebrantúrq; instanti reuerentia, quod ibi frequentiori quàm aliâs miraculorum meruit gloria.

(***)

De

De Episcopis Herefordensibus.

TRans Sabrinam penè collimitatur Wallensibus ciuitas **Hereford**, non grandis, quæ tamen fossatorum præruptorum ruinis ostendat se aliquid magnum fuisse. huius à principio hi fuerunt Episcopi.

Putta.
Tirtel.
Tortere.
Walstoch.

Cuthbert, postea Cantuariensis Archiepiscopus. Cuius eximiam in rebus ecclesiasticis diligentiam, cùm in Archiepiscoporum rebus sermo versaretur, edisseruit: sed & versus isti nuper mihi visi antiquitatem viri quantumcunque antecessores suos honorificauerit insinuabunt, & si quid ab eis ad ornatum domus Dei cœptum, ipse suo studio perfecerit.

Hæc veneranda crucis Christi veneranda sacrata
Cœperat antistes venerandus nomine Walstod
Argenti atque auri fabricare monilibus amplis.
Sed quia cuncta cadunt mortalia tempore certo,
Ipse opere in medio moriens, è carne recessit.
Ast ego successor præfati præsulis, ipse
Pontificis tribuente Deo qui munere fungor,
Quique gero certum Cuthbert *de luce vocamen,*
Omissum impleui, quod cœperat ordine pulchro.

Item super sepulchrum antecessorum.

Qui quondam extiterant famosi, altique per orbem,
Corpora sena tenet hominum, hic marmor obumbrans.
Tumbáque mirifico præsens fabricata decore
Desuper ex alto cohibet cum culmine tecta.
Hos ego Cuthbertus *sacri successor honoris*
Inclusi titulis, exornauique sepulchris:
Pontifices ex his ternos sancta infula cinxit,
Nomina sunt quorum Walstodus, Torhere, Tirhtil.
Regulus est quartus Milfrith *cum coniuge pulchra*
Quenburga, *extitit è senis hæc ordine quinta.*
Sextus præterea est Oselini *filius* Offrith.

POst *Cuthbertum*, *Podda.*
Ecca.
Cedda.
Altbertus.
al. *Elue* **Esne.*
Celmundus.
Vtel.
Wlfeard.
Benna.
Edulf.
Cutulf.
al. *Mutel* **Mucel.*
Deorlaf.

Deorlaf.
Cuemund.
Edgar.
Tidhelm.
Wlfelm.
Alfricus.
Athulfus.
Ethelſtan.

Leouegar. Hunc tempore regis *Edwardi Grifin* rex Walenſium vrbe cremata expulit ſede & vita.

Alterus ſucceſſit, qui à *Nicolao* Papa Romæ ſacratus, pertendit ad quintum annum *Willielmi* regis, & cum indecoro exitu, niſi fama mentitur, deceſſit. Erat in villa muliercula, quam neſcio quo infortunio ex occurſu viſam, multo arſit tempore. Ignorabat illa flammas pontificis; & ſi ſciret, contemneret: *Intereà ſæpe cogitans Pontifex quòd nihil eſt miſerius quàm ſenex amans,* luctabatur pro ætatis & gradus reuerentia morbum depellere. Probéque iam conualuerat, & victus furor terga dederat, cùm ex occaſione, quam diaboli fraus adminiſtrauit intra cubiculũ illã accerſijt. *Subiecerat cauſam, vt cubicularijs veſtes incideret. Dicebatur enim officij perita. Illa ingreſſa, & operi propter quod venerat intenta, clientes ſecretorum conſcij agmine facto diſcedunt. Tum, ne multis morer, epiſcopo poſt obſcæna dicta vim inferre paranti fœmina forcipibus, quas tenebat, inguina ſuffodit. Rumor criminis & vltionis totam peruagatus Angliam regis quoque aures attigit. Ille dignitate regia credulitatem diſſimulans, ne vel cæteri diſſeminarent, grauiſſimo coercuit edicto.

al.ſuberat
cauſa

NOn multò pòſt accepit ſedem illam *Robertus* Lotharingus, qui ibi eccleſiam teretì ædificauit ſchemate, Aquemſem baſilicam pro modo imitatus ſuo: omnium liberalium artium peritiſſimus, abacum præcipuè, & lunarem compotum, & cœleſtium aſtrorum curſum rimatus. Erat tunc temporis monachus * *Martanus* apud Magontiam incluſus, qui longo ſolitudinis otio chronographos ſcrutatus diſſonantiam cyclorum *Dionyſij*, ex igni contra euangelicam veritatem, vel primus vel ſolus animaduertit. Itaque ab initio ſæculi annos ſingulos recenſens, 22. qui circulo deerant, ſuperaddidit, magnam & diffuſiſſimam chronicam facere adorſus. Eum librum *Robertus* miratus vnicè, æmulatus mirificè Angliæ inuehendum curauit. Denique captus *Mariani* ingenio quicquid ille largiùs dixerat, in arctum contrahens defloruit. Adeò ſplendidè, vt magis valere videatur defloratio, quàm ingentis illius voluminis diffuſio. Præ cæteris contemporaneis epiſcopis ſanctiſſimi *Wlſtani* familiaritati deditus erat, quem & vicinitate præſulatus attingebat. Remotis ergo ſæpiſſimè forenſibus negotijs domeſticum illi contubernium præſtabat, delectatus vitæ illius puritate, & innocentia, quem quamuis ante ſe extulerit, non tamen ſocialis amoris vinculum mors illius perlongata corrupit. Decumbebat *Wlſtanus* Wigorniæ, beato iam proximus fini: *Robertus* in curia inuitus duntaxat regalia placita tranſigens, aſtitit ipſi in viſu dicens omninò intelligibiliter, Si me vis videre viuum, feſtina venire Wigorniam, antequam obeam. Quo viſo petita à rege licentia venire feſtinabat concitus, nulli quieti ſiue die vel nocte indulgens. Metus enim pius præſagium, quod res firmauit, infuderat, ne non ſuperſtitem inueniret. Longiuſculè enim fuerat curia. Et iam in manſione proxima Wigorniæ ſomno deditus, iteratò videt *Wlſtanum* dicentem, Nihil minùs quàm pius amor poſcit, feciſti: ſed fruſtratus es deſiderio tuo. Iam enim migraui, tu modò (amice ſodalis) vitæ tuæ conſule, prouide ſaluti: quia non longas moras poſt me facies in hac luce. & ne phantaſtica viſione te credas illudi, ſignum accipe. Poſtquam cras corpus, quod iam triduo tuum ſuſtinet aduentum, terræ mandaueris, dabitur tibi xenium ex parte mea, quod meum eſſe cognoſces. Ita Pontifex expergefactus viam peregit; Wigorniam venit, officium ſepulturæ impleuit, re omnibus relata. Iamque valedicto monachis meditabatur diſcedere, calciatúmque calcaribus equus operiebatur, cùm Prior loci genibus eius reuerenter affuſus prætendit xenium dicens, * Accipite domine, ſi vobis placet, amatoris veſtri cappam agninis pellibus infultam, qua indutus æquitare ſolebat; quæ & longum veſtrum teſtetur amorem & ſanctitatis Domini noſtri

al.Marimannus

al.accipe

ſtri mereantur protectionem. Hoc ille audito & munere recognito impalluit, gelidúſque cucurrit per oſſa tremor: ſtatímque dilata profectione, concionem monachorum acciuit in capitulum, lachrymis & ſuſpirijs quantum res exigebat, referens quanta veritate ſomnium & factum quadraſſent. Itaq; omnibus ſua morte commendata diſceſſit de admonitione quidem lætus, ſed ſemper ſancto timore ſollicitus. Ianuario mediante *Wlſtano* tranſijt, nec *Robertus* Iunium tranſcendit.

Girardo ſucceſſori eius in Eboracum tranſlato

SVbſtitui iuſſus eſt à rege quidam *Rogerius Lardarius*. Sed is nullo Pontificali munere ſuſcepto infra octo dies electionis apud Londoniam, vbi tunc erat curia, defunctus eſt: Mandato antè Archiepiſcopo *Anſelmo* (Deus bone quàm mira ineptia!) vt ſe in epiſcopum conſecraret antequam moreretur, eóque anxiè & inſtantiſſimè poſtulato. quam hominis fatuitatem nullo relato reſponſo ſanctus antiſtes ſolius modeſtia riſus infirmauit.

TVnc ſtatim electus eſt *Rainaldus* reginę Cancellarius, vt mortui locum teneret. Qui ſecundum morem, quem rex legitimum tunc arbitraretur, per principem annulo & baculo inueſtitus, vbi benedicere illum & cæteros ſic inueſtitos Archiepiſcopo recuſante perperam ſe feciſſe intellexiſſet, vltro nec rogatus, nec iuſſus retulit annulum & baculum regi. Quocirca amicitiæ regalis extorris curia quoque arceri iuſſus eſt. Tacitè id ille & patienter tulit, donec dulciori aura cor regium ſerenante, legitimè introductus & honorificè conſecratus eſt. Manſit in epiſcopatu magna modeſtia, tum virtutibus cæteris, tum compunctione timoris Dei vbiq; & maximè inter Miſſarum agenda lachrymis irriguus, nullius mali opinione infamis, niſi quòd minùs quàm decebat, & citra facultatem ſuam eſſe dapſilis dicebatur.

DEceſſit poſt paucos annos vitio podagræ, accepítq; ſucceſſorem *Gaufredum* cognomento de *Diua* non plus quinque annis, vulgatiſſimo iam per ora hominum infortunio, vt non diu quiſquam epiſcopus apud Hereford ſuperſit. Bonus quidem & ille continentiſſimúſq; indifferenter cibis & veſtibus, quæ minori precio taxarentur, vtens, agriculturæ ſtudens, terras epiſcopatus, quæ antè exactionibus vectigalium multùm læſæ fuerant, reparauit & prouexit. Quare & farre & cæteris, quę victum miniſtrant, ſufficiens paulò tenacioris animi ad pauperes fuit: lacerandam ergo famam ſuam meritò præbuit, quòd nulla miſericordia erga egentes motus magnam copiam victualium nulli hæredi reliquit.

DAtus ergo eſt epiſcopatus ab rege *Henrico Richardo* clerico de ſigillo, qui non multis annis ſuperfuit.

TVm demum bono (ſi Deo placet) omine electus eſt factúſq; præſul *Robertus* prior canonicorum de Lantoni, qui hodiéque ſupereſt, cuius facta poſteri iudicabunt. Nunc planè illi benignum fama ſtrauit iter, ipſum eſſe religioſiſſimum, in victu & veſtitu abſtemium. Apoſtolicæ certè curiæ ita notus, vt ei poſt legatum & Archiepiſcopum omnes diſpoſitiones ſuas in Anglia iniungat. Ornat epiſcopalem ſedē reliquijs ſuis rex & martyr *Egelbrithus* apud Orientales Anglos natus & principatus: hunc rex Merciorum *Offa* pro confirmatione (vt putabat) & prouectu regni nullis extantibus cauſis peremit, nefariam rem in procum filiæ machinatus. Inuaſitq; continuò eo mortuo regnū Orientale, inuaſionis hæreditatē tranſmittens in ſucceſſores. Verùm mors *Egelbrithi* innocua morte *Offæ* non multò pòſt ſubſecuta, & eiuſdē filij breui regno creditur vindicata. Quin & Deus adeò euidentibus ſignis ſanctitatem eius notitiæ ciuiū tradidit, vt tantæ dignitatis epiſcopatus ſub eius conſecretur nomine. Eſt ergo martyr, & creditur nō rationibus humanis, ſed virtutibus diuinis. Nec ineptū videri debet aut incongruū, quòd anteceſſores noſtri probi præſertim & religioſi viri vel taciturnitate tolerauerunt, vel authoritate roborauerunt. Nunquid enim beatus *Dunſtanus*, vt cæteros omittam, in quem ſe ſcientia literarum & Dei gratia pleno ſinu infuderat, paterētur vel *Kenelmum* vel *Egelbrithum* vel *Wlſtanum* coli vt martyres, niſi ei gratum eſſe conſtaret apud ciues cœleſtes? Succumbat ergo mortalis ſententia vbi Dei fauor oſtenditur per miracula.

De Monasterijs.

IN diœcesi præsulatus sunt duo cœnobia: apud Scrobesberiã, & Wenloch. Scrobesberiensium recens est à *Rogero* Comite de monte Gomerico constitutum. Ibi monachos locauit ex Sagio, angusto victu & amictu; sed qui has ærumnas spe futurę mercedis lætis animis paruipendant. Apud * Wenloch fuit antiquissima sanctimonialium habitatio. Ibíq; beatissima *Milburga* soror sanctæ * *Mildredæ* neptis *Pendæ* regis Merciorum ex filio transegit vitam, & sita est. Sed locum omninò desertum prædictus Comes monachis Cluniacensibus impleuit, vbi modò speciosa germina virtutum conantur in cælum. Enimuerò sepulchrum virginis clam erat nouis aduenis, omnibus videlicet vetustatis monumentis violentia hostium & temporum deletis. *Nouiter verò dum inchoata noui templi fabrica, quidam puer per pauimentum concitatiùs cursitaret, effracta mausolei fouea propalam corpus virginis fecit. Tunc balsamici odoris aura per ecclesiam spirante altiùs elatum tot miracula præbuit, vt cateruatim eò populorum vndæ confluerent. vix patuli campi capiebant populorum agmina, dum æquis vmbonibus diues & mendicus se agerent, cunctos in commune præcipitante fide. Nec cassum euentum res habuit, vt nullus exinde nisi extincta vel mitigata valetudine discederet, nonnullos etiam regius morbus medicus sanè incurabilis per merita virginis relinqueret.*

al. Mildritha

De Episcopis Licefeldensibus, & *Cestrensibus.*

LIcetfeld est villa exigua in pago Standfordensi longè à frequentia vrbium. Nemorosa circà regio: riuulus aquæ propter fluit. ecclesia angusto situ erat, antiquorum virorum mediocritatem & abstinentiam præferens. Locus pudendus nostri æui episcopis, in quo episcopalis dignitas diuersari deberet. Ibi, vt prædictum est, sanctissimus *Cedda* & sedit, & obijt. Nam præter duos episcopatus Merciorum, quos supra recensui, tota reliqua prouincia Merciorum & Lindissarorum primis annis Christianitatis vnum habuit episcopum, singulos singulis succedentes: quorum hæc sunt nomina.

Diuma.

Cellah, ambo de Scotia.

Post hos *Dumhere* natione Anglus.

Iaruman.

Cedda, cuius fuit sedes, vt dictum est sæpè, apud **Licetfeld.**

Cedde substituit *Theodorus* Archiepiscopus *Wilfridum*, qui diaconus antecessoris sui fuerat.

Et huic *Sexwlfum.*

Sexwlfo duo successerunt, *Hedda* apud **Licetfeld.**

Wilfridus apud Legeceastram, *Wilfrido* vi hostilitatis deiecto ambas tenuit parochias *Hedda.*

Et post eum *Aldwinus.* Quo defuncto tres facti sunt episcopi in illa diœcesi.

Wita **Licetfeld.** *Totta* Legeceastræ. *Ethead* Dorceastræ. Licetfeldenses hi fuerunt Episcopi.

Post *Witam Hemel.*

Cuthfrid.

Cuthfrid.
Berthum.
Aldulf, qui tempore *Offæ* regis accepit pallium.
Herewin.
Herkenwald.
Humbert.
Cinebert.
Bumfrith.
Elle tempore regis *Elstani.*
Elgar.
Kinsi.
Winsi.
Elfeth.
Godwine.
Lefgar.
Brithmar.
Wlsi.
Leowine.

PEtrus, hic tempore regis *Willielmi* senioris derelicta Licetfeld migrauit in Cestram, quæ abest ab eo loco millibus quinque & viginti. Cestra legionum ciuitas dicitur, quòd ibi emeriti legionum militarium resedere: collimitatur Aquilonaribus Britannis. Regio farris & maximè tritici, vt plæráq; Aquilonalium, ieiuna & inops, pecorum & piscium ferax. Incolæ lac & butyrum delicias habent, qui ditiores sunt carnibus viuunt, panem hordeacium & siliginem pro magno amplectuntur. transmittitur à Cestra Hyberniam, reuehuntúrq; ciuitati necessaria, vt quod minùs natura soli habet, labor negotiantium apportet.

De Monasterijs.

IN vrbe fuit ex antiquo sanctimonialium monasterium, nunc per *Hugonem* Cestrensem Comitem monachis repletum. Prędicatur ibi *Wireburga* virgo filia *Wlferij* regis Merciorum, & *Ermenildæ* filiæ *Sexburgæ*, quæ fuit filia *Annæ* regis Orientalium Anglorum, & vxor *Erkomberti* regis Cantuariorum. Wereburga *cælibatum professa in illa ciuitate plurimo temporum curriculo bonus emicuit virtutibus, cuius vnum narro miraculum, quod ab incolis celebritate sui famam & memoriam meruit. Rus extra muros habebat, cuius segetes depascebantur aucæ syluestres. Villicus cuius officij intererat, omni cura abigere, sed parum promouere. Quare dum herili assisteret obsequio, huiusce rei inter cæteras diei fabulas subintulit querimoniam. Vade, inquit illa, & include omnes in domo. Stupefactus agrestis nouitate præcepti ludere putabat dominam: sed illa constanter & seriò præcepiente, ad segetem reuersus vbi prædictas improbas primùm conspicatus est, vt se ex præcepto heræ sequerentur, clara edixit voce. Tum omnes grege facto collis demissis hostem secutæ tecto inclusæ sunt. quarum vnam præsumpsit rusticus ad cænam, nullum accusatorem scilicet veritus. Diluculo venit virgo, & de rapina rerum alienarum volucres increpitans, fugam capescere imperauit. Nec defuit alitibus sensus, quæ se integras non esse scirent, quin circa dominæ pedes circumeuntes, nec vsquam prodeuntes, querela, qua voterant, pietatem virginis excitarent. Illa Deo sibi reuelante intelligens non ex nihilo esse tantam querimoniam auium, villicum sedulò percunctata furtum cognouit. Iubet ossa recolligi, nec mora, signo virgineæ manus medicante, cutis & caro ossibus superducta. cutis cæpit plumescere, donec ales animata, saltu primò alacri, mox volatu se librauit in æthera. Sequutæ sine cunctatione cæteræ constante iam numero, exhibito prius liberatrici venerationis officio.* Huius virginis apud Cestram prædicantur merita, extolluntur miracula. Cúmque omnium petitioni sit incunctanter fauorabilis, tum maximè orationes fœminarum & puerorum vicino & contiguo auxilij pede attingit.

In

In eadem ciuitate (vt dixi) fecit *Petrus* episcopus sedem in ecclesia sancti *Petri*, positis pauculis canonicis.

AT verò successor eius *Robertus* iterum sedem in Couentreiam migrauit. Erat in diœcesi Cestrensi Couentreiæ cœnobium a magnificentissimo Comite *Leofrico* & vxore *Godiua* constructum, tanto auri & argenti spectaculo vt anguſti viderentur ipsi parietes ecclesiarum thesaurorum receptaculis, miraculo porro visentium oculis. hoc *Robertus* inhians ex ipsis ecclesiæ gazas sic cepit, vnde regis occupationes falleret, vnde Romanorum auiditati irreperet. Ex vna enim trabe quingentas marcas argenti corrasit, quæ scrinia sustentabat. Plures ibi moratus annos, nihil probitatis exhibuit loco: adeo tecta ruinam minantia nunquam exemit periculo, adeo sacras opes dilapidans peculatus crimen incurrit * repetendarum reus futurus episcopus, si esset accusator paratus. Monachos miserabili stipe cibans nec regularis ordinis amorem curauit accendere, nec nisi ad popularem literaturam passus est adspirare, ne vel ciborum affluentia delicatos, vel regulæ rigor & scientiæ vigor redderet elatos contra se. Agresti igitur victu & triuiali literatura contenti satis habebant si vel quietè viuere possent. Quin etiam moriens non apud Cestram sed apud Couentreiam se tumulatum iri præcepit, sua opinione relinquens successoribus non indebitum ius calumniandi sed quasi legitimum vindicandi.

al.repetundarum

EI successit alter *Robertus* cognomento *Peccam* ex capella *Henrici* ad episcopatum datus. vixit paucis annis & ibidem sepultus est, prædecessoris sui quoad vixit sedulò emulatus vestigia.

NVnc est ibi *Rogerus* episcopus ex dono eiusdem regis nepos cuiusdam *Galfridi* de Clintone, magni quondam in Anglia nominis. Couentreiæ habetur brachium magni *Augustini* theca inclusum argentea. Cernuntúrq; in celatura huiusmodi literæ: *hoc brachium S.* Augustini, Egelnodus *archiepiscopus rediens a Roma ad Papiam emit centum talentis argenti & talento auri.* Ibi ergo iacet episcopus *Robertus* non ita infamis in omnibus. nam & iocundus dicitur & dapsilis, & magnarum apud **Liceseld** ædificationum inchoator extitit. In ambabus porticibus Couentreiæ iacent ædificatores loci præcellentissimi coniuges, quorum maximè prædicatur fœmina: quæ cùm thesauros viuens ibi totos congessisset, iamiamque moritura circulum gemmarum, quem filo insuerat, vt singularum contactu singulas orationes incipiens numerum non prętermitteret; hunc ergo gemmarum circulum collo imaginis sanctæ *Mariæ* appendi iussit. Sed quàm pretiolarum putas gemmarum? profecto a gnaris centum marcis argenti æstimantur.

De Episcopis Legeceſtrenſibus.

LEgeceſtra est ciuitas antiqua in mediterraneis Angliæ, a Legra fluuio prætersluente sic vocata; cuius episcoporum nomina solum ponam, quòd de ipsis nihil aliud ad nos manauit.

Totta.
Edbertus.
Vnwina.
Werenberth.
Bethum.
Aldred.
Celred.

LEouinus hic tempore regis *Edgari* coniunxit episcopatus Lindisfarorum qui nunc dicitur Lincolnienſis & Legeceſtrenſium.

De Epiſcopis Dorceceſtrenſibus, ſiue *Lincolnienſibus.*

Orceceſtria eſt villa in pago Oxenfordenſi, exilis & infrequens: maieſtas tamen eccleſiarum magna, ſeu veteri opera, ſeu ſedulitate noua.

Ibi poſt *Hedhedum* hi fuerunt epiſcopi:* *Epelpine.*

al. *Edelwine*

Edgar.

Kinebert.

al. *Alwih* * *Alpith.*

Aldulf.

Celnulf.

Edulf.

Bricthred.

Leouine. Hic eſt ille, qui ambos coniunxit epiſcopatus.

Elfnod.

al. *Eſcwi* * *Eſcpi.*

Elfetm.

Ednod.

Etheweric.

Ednod.

Wluin.

Remigius ex monacho Fiſcannenſi, qui *Wilielmo* Comiti Normannorum in Angliam venienti auxilium in multis præbuit, epiſcopatum ſi vinceret pactus. Nec fuit *Willielmus* ſegnior in dando quàm *Remigius* in accipiendo. Cùm eum vnde *Alex.* papa (vt iam dixi) conuiciſſet & adiudicaſſet, rogatu tamen archiepiſcopi *Lanfranci* honori reſtituit. Ille primis annis egregia apud Dorkeceſtram meditatus, & aliqua facere ingreſſus, nouiſſimè curam omnem & ſedem trāſtulit ad Lindocolniam ciuitatem vnam ex populoſioribus Angliæ, emporium hominum terra mariq; venientium. Ibi *Remigius* in honorem dominæ matris fundatam eccleſiam canonicis multis impleuit, & ipſis literarum ſcientia & diuitiarum affluentia, quas ex ſuo coemerat, eminentibus. cœnobium monachorum apud ſanctam *Mariam* de **Stou** ex nouo fecit: alterū apud Bardenei ex veteri fauore ſuo innouauit. Quod eo iucundius erat, quia ipſe pro exiguitate corporis penè portentum hominis videbatur, luctabatur excellere & foris eminere animus, eratque

Gratior exiguo veniens è corpore virtus.

Quem ideo natura compegiſſe videtur, vt ſciretur beatiſſimum ingenium in miſerrimo corpore habitare poſſe. Fœliciter ergo acta vita in ipſo apparatu conſecrationis ſuæ Lindocolniam pridie futuræ dedicationis æmula illum mors tantis gaudijs ſubtraxit. Nam & magnanimi viri hortatu omnes vndique pontifices regium edictum acciuerat. Solus *Robertus* Herefordenſis venire abnuerat, & certa inſpectione ſyderum dedicationem tempore *Remigÿ* non proceſſuram viderat, nec tacuerat.

TVnc ergo rem dilatam ſucceſſor eius non grauiter expleuit, vtpote qui in labores alterius delicatus intraſſet, *Robertus Bloet* homini nomen. vixit in epiſcopatu annis paulo minus xxx. diſceſſit procul a ſede apud **Woodſtocke**, vbi, cùm regio lateri cum alio quodam epiſcopo adequitaret, ſubito fato interceptus eſt. Cætera ſatis ſuis hilaris, & parùm grauis: negotiorum ſcientia ſecularium nulli ſecundus, eccleſiaſticorum non ita. eccleſiam cui ſedit ornamentis preciociſſimis decorauit. Defuncti corpus exenteratum, ne tetris nidoribus vitiaret aerem, viſcera Egneſham, reliqua Lindocolniæ ſepulta ſunt. Monachos enim qui apud **Stou** fuerunt, viuens Egneſham migrauerat. Notum eſt autem monachos Egneſhamenſes Dominæ noſtræ deuotos,

&

& ab ea dilectos. Denique, cùm præterito anno quidam eorum adolescens decumberet, conspicatus est eam sibi auxilio aduentantem turbas dæmonum, qui conuenerant, effugare. Quos ille digito præsentibus ostendens, benedictæ aquæ aspergine rogabat abigi. Illi ex vna parte propulsati, statim alibi aderant. Veruntamen potenti imperatice adueniente omnes euanuere. Tum ægrotus prorsus quasi incolumis canora voce responsorium incepit: *Gaude* Maria *virgo.* Cúmque medium feciſſet, vi morbi vel potiùs obliuionis vitio hæsit: sed ab astante monacho admonitus memoriam recollegit, itaq; cum extremo verbo vltimum exhalauit spiritum. Hac igitur occasione de hoc cœnobio prælibata, cætera in Lincolnienſi diœcesi sita stylo peruagabimur.

Fuit antiquitùs in Oxenfordenſi ciuitate monasterium sanctimonialium, in quo requieſcit * *Frideſwida* virgo sacratissima, regis filia, regis thoros despexit, integritatem suam Domino *Christo* professa. Sed ille cùm ad virginis nuptias appuliſſet animum, precibus & blanditijs inaniter consumptis, vi agere intendit. Quo *Frideſwida* cognito, fugæ in syluam consuluit. Nec latibulum latere potuit amantem, nec cordis desidia obfuit, quin persequeretur fugitantem. Iteratò ergo virgo iuuenis furore comperto, per occultos tramites Deo comitante Oxenfordiam ingreſſa est nocte intempesta. Illuc cùm mane curiosus amator * deuolaſſet, puella iam de fuga desperans, simúlque prolassitudine nusquam progredi potens, Dei tutelam sibi, prosequutori pœnam imprecata est. Iamque ille cum comitibus portas subibat vrbis, cùm cælesti plaga irruente cæcitatem incurrit. Intellectóque pertinaciæ suæ delicto, & *Frideſwida* per nuncios exorata, eadem celeritate, qua perdiderat, lumen * accepit. Hinc timor regibus inoleuit Angliæ, illius vrbis ingressum & hospitium cauere: quòd feratur pestifer esse, singulis refugientibus sui damno periculi veritatem rei experiri. Ibi ergo fœmina virginei triumphi compos, statuit monasterium & diebus suis sponso vocante subiuit fatum. Tempore verò *Egelredi*, cùm Dani neci adiudicati in monasterium illud confugiſſent, pariter cum domibus insatiabili ira Anglorum flammis absumpti sunt. Sed mox regis pœnitentia purgatum sacrarium, restitutum monasterium, veteres terræ redditæ, recentes possessiones additæ. Nostro tempore, paucissimis ibi clericis, qui pro libito viuerent residuis datus ille locus a *Rogero* Salesberienſi episcopo *Guimundo* excellentis literaturæ & non aspernandæ religionis canonico: Qui non inoperosè commisso insudans muneri multos ibi canonicos regulariter victuros Deo exhibuit. Pagus Bedefordenſis continet abbatiam sancti *Albani*. Is non mercenarius nec futilis martyr habet laudatores & testes martyrij præcipuos, *Bedam* & *Fortunatum*, quorum copiæ si vellem aliquid adijcere, tale esset ac si cuperem mari aquas infundere. Corpus sanctissimum, quod diu in terræ puluere iacuerat, rex *Offa* in scrinio collocatum erexit in lumen, basilica pulcherrimi operis, & monachorum numerositate honorauit. Nec res est in ambiguo eum Bathoniæ consistentem admonitum somnio, cùmque illuc iter ageret, esséq; vir proximo, lucis in modum ingentis faculæ supra locum sepulchri, & noctu & interdiu descendentis animatum indicio. Id cœnobium nunquam omninò ruinæ patuit, sed nostra ætate per *Paulum* abbatem agente *Lanfranco* archiepiscopo in summum auspicium religionis euasit. In Huntendinienſi pago sunt **Burch** & Rameseia & **Croland.** **Burch** olim **Medehamstede** dicebatur: sed postquam *Kenulfus* abbas locum muro erexit, â similitudine vrbis **Burch** vocatus est. Hic beatissimus *Æthelwoldus* monasterium constructit, adeò elaboratis sumptibus & ampliatis possessionibus, vt penè tota circà regio illi subiaceat. Colunt & fouent in eo reliquias corporum suorum virgines eximiæ, *Kinedreda* & *Kineſwida Pendæ* regis filiæ. Ambæ ab infantia Deo dicatæ nobile propositum tenuerunt ad senium. Sed iunior non solius sui contenta salute etiam *Offam* sponsum cælibatui consecrauit. is fuit rex orientalium Anglorum paucis annis, ephœbus iucundi vultus & animi, ætatis floridæ, maximi apud ciues amoris, *Kineſwidæ*, cuius nuptias sperauerat, monitu edoctus amores mutare in melius. Romam cum *Kenredo* rege Merciorum & *Egwino* Wicciorum antistite iuit, vbi attonsus in monachum, terrenis suo tempore valefecit. Ornat sodalitatem virginum (vt prædicant) rex sanctus *Oſwaldus*, cuius sibi brachium haberi dicunt, neruis, cute, carne, integrum ab antiqua requietionis sede furtim ablatum: Datúrque ostensui scrinium magnum illius thesauri receptaculum, sed fides dictorum vacillat, vbi nihil auditor visu explorat. Hoc verò

al. Fritheſwida

al. aduolaſſet

al. recepit

non dixerim,quòd de integritate sanctissimi dubius, sed vtrum eo loci cõtineatur,nolo esse affirmator præproperus. Ramesiensis abbatiæ fuit ædificator sanctus *Oswaldus* Eboracensis * episcopus, cooperante *Egelwino* quodam orientalium Anglorum Comite; laudabili liberalitate vtriq; prædicabiles, sed maximè laicus,qui hoc loco,quòd vidisset antistitem cuiusdam principis inferias agentem dulciter defixo in solũ lumine ingenuè illacrymasse, adeo religione ipsius captus est, vt ei omnia sua prona faceret. Sancto ergo fauore propensus cœnobium illud opulentissimè construxit in palustri quadam vligine situm. Fœlix ibi orientalium Anglorum episcopus primus de Seham iussu Comitis *Egelwini* asportatus iacet: sed & duo germani *Egelredus* & *Egelbrithus*, quos filios patrui sui *Egbertus* rex Cantuariorum in spem regni adolescere metuens, aliquandiu circa se habitos tandem ab aulæ frequentia remouit,contuitum suum eis inuidens. Accessit regiæ malignitati minister funestus nomine *Thunre*, quod tonitruum sonat, qui eos quotidianis deceptos basijs inter amplexus ipsos pugione confodit: interemptos scrobi profundæ,& (vt fertur) sub ipso sedili regis immersit,ne quisquam ibi pueros quærendos putaret. quis enim eos ibi quæreret? sed diuinus ille oculus, quem arcana cordium non fallunt, tulit ínfontes in lucem, multas ibi largitus sanitatum copias. prętereà terribili miraculo regem afficiens,vt eum suprà sedentem afflaret incendium. Vicini ergo commoti, rudera illa tumultuario cespite corporibus iniecta effodientes, basilicam eorum martyrio posuere. Ipse rex pœnitens cædis sorori puerorum partem prægrandem insulæ Tanati ad monasterium delegauit ædificandũ pro piaculo interfectoris & interfectorũ. Quod cùm consueta impudentia *Thunre* in prauum torqueret,subito telluris hiatu absorptus, videns & viuens intrauit infernum. Locus erat sepulchri sanctorum in orientali Anglia,cuius nomen Eastreia. Quapropter Comes prouinciæ *Egelwinus* de obscura leuatos ecclesia celebri pompa Ramesciam perduxit. Iam verò illum & istos præcedit miraculis,transcendit signis,qui iacet ibidem *Iuo* Persa episcopus. Is quondam pertæsus deliciarum, quas * ibi amplissimus episcopatus administrabat, reliquit clam suis omnia,peregrinationem longissimam tribus tantùm socijs aggressus. Multorum ergo annorum iter permensus, & rusticum se habitu pannoso videntibus ementitus Angliam tandem adnauigauit, Delectatúsque admodum ignotæ linguæ Barbarie, quòd quasi fatuus ab omnibus rideretur, in lutosa prouincia substitit, ibique vitam suam,quanta fuit,exegit. Sequuti ordine, quo Deus præuiderat, Comites prouinciales nec locum sepulchri, nec nomen sancti norant. Lapsa sunt multorum momenta temporum, iacebátq; sub obliuionis obscuro cœleste margaritum. Iam beatus *Oswaldus* reliquerat terras, iam *Egelwinus* finem vitæ fecerat, cùm autem complacuit ei, qui tempora disponens in mensura & numero & pondere cuncta ordinat, apparuit in visu sanctus *Iuo* simplicitatis innocentis viro, eiq; nomen & gradum & sepulchri locum per ordinem exposuit. Iret ergo, & abbati Ramesiensi seriem visionis explanans,adijceret: vt se Ramesciam exportato socios ibi relinqueret, non corpus suum locandum in scrinio,sed in loco altari contiguo adeuntibus oportuno. hactenus hæc visio valuit, vt abbatis Ramesiensis credulitatem eliceret. Qui sicut ad credendum tardus, ita semel fide concepta, ad facienda quæ visa fuerant, celer & maturus. perrectum est igitur, & sepulchrum quæsitum, inuentum apertum. continuóque sancto corpore in linteo exposito, ex ipsis mausolei sinuosis anfractibus erupit vnda bullis vberrima fugacibus. Manat ad hunc diem fons dulcis potui, accomodus omnium valetudini. nec potest numero æstimari, nedum comprehendi scripto multitudo per beatum illum sanatorum; adeo vt nullus sit in Anglia sanctus *Iuone* vel exoratu facilior vel effectu efficacior. Vidi ego quod dicam, Monachus quidam morbo intercutis aquæ languebat. Iam turgida pellis in altum creuerat, iam grauis halitus astantes submouebat, Ipse sibi epotaturus totos amnes, exsiccaturus plena dolia videbatur. Admonitus in somnis ad sanctum *Iuonem* perrexit, ibique tertiò potata aqua vndam superflui humoris ore reiecit. Detumuit venter, remarcuerunt crura, & ne plura, totus homo in sanitatem reuiruit, tandémque gloriatus est pro tam salubri vomitu se aliquando satiari posse de potu. **Croland** est vna insularum iacentium in illo tractu orientalium stagnorum, quæ a meditullio terræ orientia, & per centum & eo amplius millia fluentia in mare, cum multis & magnis fluminibus impetu suo præcipitantur.

al. archiepiscopus

al. illi

cipitantur. Hic *Guthlacus* non deiecta stirpe oriundus ephœbus, spreto vsu armorum, quo pollebat, cùm esset viginti quinque annorum solitariam vitam ingressus quindecim annis deguit. Quibus assistente Dei gratia & sacerdotij gradu & signorum honore & vaticiniorum veritate approbatus est. Sed magis virtutum eius gratia post obitum splenduit tam sacratissimi corporis post annum incorruptela, quàm multorum miraculorum ostensione præcipua. meritis quoque eius datur, quòd ad corpus eius ædificato monasterio inter tot bellorum turbines, inter tot temporum volubilitates nullam ærumnam vel detrimentum sui locus ille persenserit. Accessit & nouus hospes, sed vetus apud Dominum patronus sanctus *Neotus*, qui quondam beatissimi *Erkenwaldi* discipulus apud **Einulfesberi** maxima semper veneratione habitus est. Sed illinc pro Danorum incursu sublatus, & **Croland** delatus, modò iuncto cum *Guthlaco* vmbone indigenas protegit, aduenarum etiam vocibus exorabilis. Quamuis enim locus nisi per aquam, nusquam adiri possit, tamen ante portam monasterij publicus (vt ita dicam) præternauigantium trames habetur. Quo fit, vt penè nunquam ibi desint hospites vltra citráque commeantes. Inuenerunt quoque nostra tempora, quem consecrarent martyrem, quòd innocenter cæsum fama pronunciet. quod vtinam a veritate non dissideat. *Waldefus* is est amplæ prosapiæ Comes, filius *Siwardi* magnificentissimi Northumbranorum Comitis. Hic a *Willielmo* rege seniore pro cuiusdam coniurationis in se factæ suspicione comprehensus diu in vinculis tentus, vltimò capite spoliatus est, & apud **Croland** sepultus. Opiniones Normannorum in malum in gestis regum posui. hîc Angli quid de diuerso asserant, non tacebo, Angli plurimùm veritate præstantes: necessitate Comitem in conuiuio interceptum ad coniurationem solùm motu labiorum non voluntate *addictum infidelitatis sacramentum agitasse. eo id fuisse palàm, quòd & *Lanfranco* archiepiscopo & ipsi regi vltrò confessus pœnitentiam de simulato ad horam consensu fecerit. Anglorum astipulationi diuinitas assentiri videtur, miracula multa & ea permaxima ad tumbam illius ostendens. Aiunt enim in catenas connexum quotidianis singultibus perperam commissa diluisse. Mihi Prior loci narrauit, se miraculis commotum, corpus nobile ab omni labe immune contrectasse, caput reliquo corpori compaginatum rubra tantùm quasi linea signum cædis ostentante vidisse. Quapropter non se dubitare illum in omni sermone sanctum appellare, in illius nomine orationes & beneficia loci petentibus dare dicebat.

al. adductum

De Episcopis Elienſibus.

REstat Helienſis episcopatus a nobis percensendus, qui cùm fuerit explicitus serias tantarum circuitionum hic labor noster accipiet. **Heli** stagnantium insularum maxima ab anguillarum copia ita dicta, sicut *Beda* communi noticię consentiens author est. Deniq; illorũ & omnes penè amnicorum piscium generis tanta est copia, vt sit aduenis miraculo, indigenis pro illorum admiratione ludibrio. Nec minor aquaticarũ volucrũ vilitas, vt pro vno asse de vtroq; cibo quinque homines & eo ampliùs nõ solùm famem pellant, sed & satietatẽ expleant. Ibi fœliciſſima domina *Edeldrida* prima monasterium statuit ancillarum Dei: post eam *Sexburga* soror eius vxor *Erkomberti* regis Cantuariorũ & mater sanctissimæ virginis *Ercongettæ*: in eodẽ loco sub religione & nomine Abbatissæ cõsenuit. Ibi successit in regimine altera eius filia *Ermenilda*, quæ fuerat vxor *Wlferij* regis Merciorum, & mater *Wereburgæ* virginis, de qua superior sermo veritatẽ perstrinxit. Hæ tres continuatis successionibus abbatissæ fuerunt: habueruntq; successiuis tẽporibus multas & regiminis & religionis imitatrices vsq; ad tẽpora Danorũ, qui etiã in ipsas paludes irruentes, habitatricibus effugatis habitacula subruunt.

al. Etheldritha

ruunt. *Quorũ vnus, cui cordis immanitas rabiem aspirabat, preciosum pallium, quo tumba virginis* Etheldridæ *operiebatur, surripuit, & marmor mausolei bipenni percussit : quo ictu cùm crusta dissiluisset marmoris, fragmentũ illud repercusso â terra impetu in oculũ percussoris volauit. sed & ipse in terram sine mente ruit. Cæteri certatim illo* * *eiecto* al. erecto *aliarum sanctarum sepulchra, quæ temerare meditabantur, inuiolata relinquentes in fugam proruunt.* Sed non diu solitudo sacratissimi loci durauit, annitentibus & rege Angliæ & prouincialibus. *Positi ergo ad tempus clerici, qui sacra diuina frequentarent. Eorum aliquis procacior cæteris aut puto syncera mente ad virginis incorruptionem certiùs explorandam socios exacuere tentauit. Illis periculum rei præ se ferentibus ipse accessit, primóque per foramen, quod Dani effecerant, appositam virgæ candelam immittens, curiositate oculorum quantum poterat sequutus, omnia rimari : mox summitate virgæ fissa pannos, quibus sacrum corpus inuoluebatur, ad se trahere conari. Iamque partem attraxerat, cùm virgo indignata nudum corpus a nebulone videri, pannum introrsum violenter retraxit, adeo vt illum contranitentem terra supinum elideret : quo casu perpetuò debilis, & posteriùs amentia non caruit.* Id foramen posteà *Ethelwoldus* episcopus sanctus cæmento & lapide damnauit, extrusisq; clericis monachos induxit; contulitq; ibi magna & quanta quis miretur prædia, omnia ex suo mercatus. Quantitatem possessionum antiquarũ ex hoc conijce : quòd licèt plura dempta plura vsurpata, is qui modò rem regit, mille & quadragintas libras marsupio suo quotannis annumerat : monachis vix trecentas contulerit, præter ea, quæ in suos & seruientium & hospitum vsus absumit. *Brithnodus* ibi ab *Ethelwoldo* abbas constitutus transtulit ad cœnobium corpus *Withburgæ* sororis sanctæ *Etheldredæ. Iacebat ad hoc tempus illa in rure ignobili in quo ipsa pluribus annis cælebs & ciborum continens transegerat: ministrabat ei quotidianum ex vberibus potum cerua domestica & manui assueta, quam cùm quidam seu telo seu iaculo appetisset & exanimasset, regio non multò pòst morbo captus extabuit. Huius ergo illibatum corpus impositum naui* Brithnodus *transferebat, ciuibúsque ad arma recognita prosilientibus, nisi puppim in fluctus præcipitare properasset, profectò pœnas luisset. Non enim insula tunc nisi nauigio adiri poterat : sed nostra ætas solertior vicit naturam, aggeribúsque in paludem iactis tramitem terrestrem præbuit, & insulam pedibus accessibilem fecit. Nautis ergo inter vndarum volumina periclitantibus, quia illi timore periculi se inexplorato stagno commiserant, columna ignea ê cælo ad nauem pertendens, nauem cito cursu ad littus perduxit.* At verò de *Withburgæ* incorruptione cùm quibusdam veniisset in dubium, tempore *Richardi* abbatis cùm transferrentur corpora sanctarum, dubietas euentilata est : & beatam quidem *Etheldritham* nemo penitus pro veteri fide præsumpsit attingere, ipsam vero vltra mammas detexere, vi saque est toto corpore integra, dormienti similior quàm mortuæ, puluillo serico ad caput apposito, velo & totis vestibus integra nouitate renitentibus, serena facie, roseo rubore suauis, dentibus candidis, labijs paululum reductis, papillis admodum paruulis. Habuit ergo hoc cœnobium abbates vsque ad nonum annum *Henrici* regis. Tunc enim, quia Lincolnienſis episcopatus diœcesis nimiùm protendebatur, consilium habitum est, vt apud **Ely** constitueretur episcopus, haberétque pagum Grantebrigensem. & ne Lincolnienſis sumptus suos imminutos quereretur, dedit regia liberalitas ex alieno villam Helienſem **Spallinges** vocatam, quæ episcopi damnum sarciret, querelam compesceret.

INtronizatus est ergo ibi *Herueus* quidam, qui fuerat Bancorenſis episcopus, dimisérátque spe maiorum diuitiarum sedem, causatus quòd sibi & Wallensibus non conueniret. Est enim **Bancor** in ipsis Wallis, monasterium quondam nobile & tot habitatoribus plenum, vt (sicut *Beda* refert) si in septem partes diuideretur, non minus quæque portio quàm trecentos homines haberet: sunt certè adhuc ibi tot semiruti parietes ecclesiarum, tantæ turbæ ruinarum quantæ vix alibi. In eius (Helienſis dico) episcopi parochia est Thorneię cœnobiũ. Thorneia vlterior scripto & cõtractior spacio, sed prior laudũ titulo, paradisi simulachrũ, quòd amœnitate iam cœlos ipsos imaginetur, in ipsis paludibus arborum ferax, quæ enodi proceritate luctantur ad sydera, æquorea planities herbarũ viridantibus comis oculos aduocat, currentibus per campũ nullus offensioni datur locus. Nulla ibi vel exigua terræ portio vacat, hîc in pomiferas arbores terra se subigit; hîc prætexitur ager vineis, quæ vel per terram repunt, vel per baiulos palos in celsum surgunt. Mutuum certamen naturæ & cultus, vt quod obliuiscitur

uiſcitur illa, producat iſte. Quid dicetur de ædificiorum decore, quæ ſolum mirabile quantum inter illas paludes ſolidum inconcuſſis fundamentis ſuſtinet? Solitudo ingens ad quietem data monachis, vt eo tenaciùs hęreant ſuperis, quo caſtigatiùs mortales conſpicantur. Fæmina ibi ſi viſitur monſtro habetur, maribus aduenientibus quaſi Angelis plauditur. Cæterum ibi nullus niſi momentaneè conuerſatur, famuli monachorum & ipſi feriatis diebus abſunt. Verè dixerim inſulam illam eſſe caſtitatis diuerſorium, honeſtatis contubernium, diuinorum philoſophorum gymnaſium. **Thorneie** propter condenſitatem dumorum vocata.

AT vero *Ethelwoldus* vepres extirpari, ſpinas * ſarciri iuſſit, iam a principio epiſcopatus meditatus omnibus mundi omiſſis heremiticam exercere ibi vitam. Libabàtq; vt poterat, futuræ quietis primitias diebus quadraginta in remotiſſima, quam ipſe conſtruxerat, eccleſia ſolus Deo vacans. iccircóque non tantum terrarum illuc, quantum alibi, congeſſit: ſed quantum ſibi & 12. monachis ſatis eſſet. omne verò, quicquid loco contulit, ab omnibus in perpetuum publicis functionibus liberum fecit regis edicto cunctorum epiſcoporum & optimatum aſſenſu firmato. Corpora ſanctorum, qui olim in illa eremo diuerſati fuiſſent, necnon & aliorum per Angliam tot aduexit, vt omnes penè anguli eccleſiæ pleni ſint: quorum nomina ſcribere vltrò refugio, quia barbarum quiddam ſtridunt: non quòd eos ſanctos vel diſcredam, vel diffitear. cuius enim auctoritatis ego ſum, qui in diſceptationem vocem, quæ facta conſecrauit antiquitas? ſed quia (vt dixi) vocabula eorum inconditum ſonant, horridum olent, fatuis duntaxat hominibus quales multos noſtra parit ætas, nolo ſanctos exponere ludibrio: præſertim cùm eorũ vitas nec habitatores legant, friuolúmq; videatur, ſi eorum prædices merita, quorum nulla inuenias miracula. igitur omni reuerentia cuſtodita pace ſolum *Benedictum* auſim propalare, qui *Bedæ* nutritius & Abba fuit. Hic Wiræ amnis vtraſq; ripas (qui apud Northumbros non incelebris famæ habetur) monaſterijs prætexuit ſub apoſtolorum *Petri* & *Pauli* nomine, charitatis & regulæ vnione non diſcrepantibus. huius induſtriam mirabitur, qui leget librum, quem idem *Beda* compoſuit de vita eius & cæterorum abbatum ſuorum: Induſtriam, quód copiam librorum aduexerit, quòd artifices ædium lapidearum & vitrearum feneſtrarum primus omnium Angliam aſciuerit: totum æuum penè, tranſigendo talia, peregrinatus. Quippe ſtudio aduehendi cognatis aliquid inſolitum amor patriæ & voluptas elegantiæ aſperos fallebant labores. nec enim lapidei tabulatus in Anglia ante *Benedictum* niſi perrarò videbantur, nec perſpicuitate vitri penetrata lucem ſolaris iaciebat radius: Patientiam, quòd in poſſeſſione cœnobij ſancti *Auguſtini* apud Cantuariam libenter venienti *Adriano* ceſſerit, non reueritus *Theodori* archiepiſcopi ſupercilium, ſed veneratus magiſterium. fuerat enim illius cœnobij abbas ab *Egberto* rege conſtitutus, ſed (vt dixi) reuerentiæ *Theodori* ceſſit: cui præceperat *Vitalianus* papa, vt *Adrianum* iuxta ſe locaret ſpeculaturum ne quid in eccleſia more Græcorum nouaret: quòd dum per alienas terras curſitat, diu abſens ſubintroductum à monachis ſuis Wirenſibus ſe inconſulto abbatem æquanimiter imò magnanimiter tulerit: domúmq; reuerſus parilem illi honorem in confeſſu, in omni porrò poteſtate communicauerit: quin & ictus paralyſi tam validè, vt nihil artuum ei eſſet flexibile, tertium conſtituerit, quòd alter (de quo diximus) eadem decoqueretur valetudine non mitiùs quàm ipſe. Cúmque morbus iam creſcens quateret vitalia, ſocio ad ſe accito ſolo nutu valedixit. ſed nec ille præſtantius valuit redhibere officium, vtpote qui propinquiorem tendebat ad exitum. Nam ante *Benedictum* defunctus eſt. Huius ergo corpus magno coëmptum pretio *Adelwoldus* Thorneiam aduexit, & obſcurioribus ſanctis lucifluum iubar inuexit.

al. ſarriri

Emendanda.

108.18 eodem obſidatu. 43. affliction, b. 20. in incepto. 38. frementium. 109.27. nimis nihil. b. 39. vicibus. 111.47. cæteri quique. 114.3. Berkenſis. 5. manauit. 9. oriundus. b. 30. vt non wicciorum pont. 115. b. 34. Quorum. 116. b. 51. viro. 118. b. 3. anathematis vinculo. 119.52. ſupernæ. b. 15. ſiue. 25. commonere. 120. 10. vt cùm. 121. b. 53. dom. dixerit. 122. b. 13. prouexit. 123. b. 1. magnis vir. 30. qui quamquam. 34 pro ſanct. 125. 29. Nam ante. 126. 25. pro con. 129. 55. de Ferreris. 130. 25. vouerunt. b. 23. properè. 33. tumorem. 132. 36. in vſum. b. 40 ſuperuiuens. 133. b. 37. ſedit Mellitus. 134. 9. regiam ibi. 136. b. 50. inſigniar. 137. 29. Aſterio. 138. 48. requieſcant. b. 43. Elfſij. 139. b. ſubiſſet. H. V. veracem exitum. 7. Gallicanum. 23. omnes. 141. 12. in idem. 39. fecere. b. 21. Wintonienſi. 143. 1. in Anglia. 144. 52. prædicata præconio de noſt. 145. 8. inhabitatorum. 49. modo. 146. 34 infamauit. b. 10. Petrũ. 13. Cenred. 47. refecit. 148. 11. Dalfinum. b. 15. precatu. 27. ad epiſ. 149. b. 4. iuſtitium. 24. Stratebur. 150. b. 16. homine. 152. b. 21. ni omn. 153. 5. Inſ. Inundalum. 24. Hanguſtald. 43. & apud. 50. exquiſitiores. 154. 11. Wigorniæ. b. 55. ſociati. 160. b. 18. caterent. 39. ad cœl. 161. b. 48. laicorum. 162. 28. appoſitam. 163. 29. Dionyſij Exigui. 38. prolongata. 164. b. 8. Tunfrith. 166. 38. in proximo lucis. b. 1. ſancti ſum dubius. 167. 44. omnis.

HENRICI

ARCHIDIACONI
Huntindonienſis

HISTORIARVM
LIBRI OCTO.

LONDINI,
Excudebant *G. Biſhop, R. Nuberie, & R. Barker* Typographi
Regij Deputati.

Anno ab incarnatione,
cIↃ IↃ xcvi.

Prologus, ad Alexandrum Episcopum Lincolnienſem.

Vm in omni ferè literarum ſtudio dulce laboris lenimen, & ſummum dolcris ſolamen, dum viuitur, inſitum conſiderem : tum delectabilius & maioris prærogatiua claritatis hiſtoriarum ſplendorem amplectendum credi-derim. Nihil námque magis in vita egregium, quàm vi-tæ calles egregiè indagare & frequentare. Vbi autem flo-ridiùs nitescit virorum fortium magnificentia, pruden-tium ſapientia, iuſtorum iudicia, temperatorum modeſtia, quàm in rerum contcxtu geſtarum ? audiuimus quidem quid Homericam *laudans hiſtoriam* Flaccus *intima-uerit dicens : qui quid ſit pulchrum, quid turpe, quid vtile, quid non, pleniùs & meliùs,* Chryſippo & Cran-tore *dicit.* Crantor *ſiquidem &* Chryſippus *circa doctrinam morum Philoſophantes, multis codicibus deſudauerunt.* Homerus *autem velut ſpectaculo eliquans prudentiam* Vliſſis, *fortitudinem* Agamemnonis, *temperantiam* Neſtoris, *iuſticiam* Menelai : *& è contra imprudentiam* Aiacis, *debilitatem* Priami, *intemperantiam* Achillis, *iniuſticiam* Paridis, *honeſtum & vtile & his contraria lucidiùs & delectabiliùs Philoſophis hiſtoriando diſſeruit. Sed quid in alienis moramur ? vide quo modo ſancta doceat hiſtoria morum inſtituta, dum* Abrahæ *iuſticiam aſſignat,* Moyſi *fortitudinem,* Iacob *temperantiam,* Ioſeph *prudentiam, & contrà dum* Achab *iniuſticiam,* Oziæ *inualitudinem,* Manaſſe *intemperantiam,* Roboam *imprudentiam demonſtrat. Præſertim O Deus bone, quanta humilitatis fax eſt, quòd ſanctus* Moyſes, *Deum ſe protegentem & vlciſcentem vt ab hoſtibus ſuis auerteret, thuris odorationem cum fra-tre admouens, in medium periculi terribilis ſe iniecit, & pro* Maria *ſe blaſphemante lachrymas effudit; & pro maleuolis ſemper orando ſudauit ! quantæ benignitatis lux eſt, quòd* Dauid *male-dictis, iniurijs* *Simei, *& blaſphemijs læſus, & irritatus ab eo vehementer, vnum & perſequē-* al. Cuſi
tem & debilem armatus & comitatus & fortiſſimus contrà feriri prohibuit ; & poſtea victor & regno reſtitutus vltionem fieri in eum non permiſit ? ſic etiam in rebus geſtis omnium gentium & nationum, quæ vtiq; Dei iudicia ſunt, benignitas, munificentia, probitas, cautela, & his ſimilia, & contraria non ſolùm ſpirituales ad bonum accendunt, & à malo repellunt ; ſed & ſecu-lares ad bona ſollicitant, & in malis muniunt. Hiſtoria præterita quaſi præſentia viſui repræſen-tat : futura ex præteritis imaginando dijudicat. Habet quidem & præter hæc illuſtres tranſactorum notitia dotes, quòd ipſa maximè diſtinguat à brutis rationabiles : bruti námque homines & animalia vnde ſint neſciunt, genus ſuum neſciunt, patriæ ſuæ caſus & geſta neſciunt, immò nec ſcire volunt. Quorum, homines quidem illos infæliciores iudico ; quia quod beſtijs ex creatione, hoc illis ex propria contingit inanitione ; & quod beſtiæ ſi vellent non poſſent, hoc illi nolunt cùm poſſint ; ſed de his iam tranſeundum eſt, quorum mors & vita ſempiterno dotanda eſt ſilentio. Hæc ergo conſiderans, huius regni geſta & noſtræ gentis origines iuſſu tuo (præſul Alexander) *qui flos & cacumen regni & gentis eſſe videris, decurrenda ſuſcepi : tuo quidem conſilio* Bedæ *venerabilis eccleſiaſticam, qua potui, ſequutus hiſtoriam nonnulla etiam ex alijs excerpens, au-thoribus, inde chronica in antiquis reſeruata librarijs compilans, vſque noſtrum ad auditū & vi-ſum præterita repræſentaui. In quo ſcilicet opere ſequenda & fugienda lector diligens dum inue-nerit, ex eorum imitatione & euitatione Deo cooperante melioratus mihi fructum afferet ex-optabilem. Plærumq; etenim ad ipſam morum puritatem iuxta callem directum hiſtoriæ reſiliui-mus, nihil autem ſine diuina inuocatione incipientes, Deo inuocato incipiamus.*

Henrici Huntingdonienſis

ADonai, opifex, paſtor, ſuſceptio noſtra,
Principium rerum, vegetatio, finis earum,
Hoc opus aſpira, deduc finíque precamur.
Hoc opus, in patribus, quod es ipſe parens operatus,
Iudicio grandis, & regna leuánſque preménſque,
Iudicio nunc occulto, nunc verò patenti.
His pœnas dum complerent ſua crimina tardans,
His pœnas cùm compleſſent ſua crimina librans.
Quicquid enim reges, quicquid populi meditantur,
Vt faciant, ſi perficiunt, fieri facis illud,
Pacificánſque malúmque citans teſtante propheta,
Ens ſolus, tantúſque manens, quantus voluiſti:
Ex quo, per quem ſunt, in quo ſunt omnia ſolo.
Túque pater patriæ, princeps à rege ſecundus,
(Præſul Alexander*) ſi quæ perſcripſimus apta,*
Laude tua niteant, minus apta precamur vt aptes.
Hîc reges populóſque vides, quos alea fati,
Extulit & preſſit, ſed ab his metire futura.
Aſpice (magne pater) quò deuenere potentes:
Aſpice quàm nihili ſit honor, lux, gloria mundi.

Henrici Huntindonienſis *Historiarum*.

LIB. I.

Rittannia igitur beatiſſima eſt inſularum, fœcunda frugibus & arboribus, copioſa riuis & nemoribus, iucunda volucrum & ferarum venatibus, ferax auium multi & diuerſi generis terra, mari, & fluuijs; alendis autem mira pecoribus & iumentis. Vnde *Solinus, Ita pabuloſa in quibuſdam locis eſt Brittannia, vt pecua, niſi interdum à paſtibus arceantur, ad periculum agat ſatietas.* Fluuijs verò abundat valdè piſcoſis, fontibus præclara copioſis : & quidem præcipuè iſicio redundat & anguilla; abundat & vitulis marinis, nec non & halecia & oſtrea mirè in ea redundant, & varia conchyliorum genera : inter quæ ſunt & muſculæ, quibus ſæpè incluſam margaritam omnis quidem coloris optimam inueniunt, rubicundam ſcilicet & hyacinthinam, purpuream, & praſſinam, ſed maximè candidam : nec deſunt cocleæ, quibus tinctura coccinei coloris conficitur: cuius rubor pulcherrimus nullo vnquã ſolis ardore, nulla valet iniuria pluuiarũ palleſcere; ſed quo vetuſtior, eo ſolet eſſe venuſtior. capiunrur & ſæpè delphines & balenæ. vnde *Iuuenalis*.

Quantum Delphinis balena Britannica maior.

Venis etiam metallorum æris redundat, ferri ſcilicet, ſtanni, & plumbi, nec non & argenti, ſed rariùs. Aduehitur autem argentum à proxima parte Germaniæ per Rhenum pro mira fertilitate piſcium & carnium, lanæ pretioſiſſimę & lactis armentorúmq; abſque numero; vt maior ibi videatur copia argenti, quàm in Germania: vnde omnis moneta eius argento puro conficitur. Gignit etiam lapidẽ Gagatem plurimum optimúmque. Eſt autem nigro gemmeus & ardens : igne accenſus ſerpentes fugat, attritu calefactus adplicita detinet, æquè vt ſuccinum. Fontes etiã ſalinarum habet: adſunt & fontes calidi, & ex eis fluuij balneorum calidorum omni ætati & ſexui per diſtincta loca iuxta ſuum cuíq; modum accommodi. *Aqua enim* (vt ſanctus *Baſilius* dicit) *feruidam qualitatem recipit, cùm per certa quædam metalla tranſcurrit, & fit non ſolùm calida ſed & ardens.*

Hæc autem inſularũ nobiliſſima, cui quondã nomen Albion fuit, poſtea verò Brittannia, nunc autẽ Anglia, inter Septentrionem & Occidentẽ ſita eſt; 800. millibus longa, & 200. millibus lata, exceptis duntaxat prolixioribus diuerſorũ promontoriorum tractibus, quibus efficitur vt circuitus eiꝰ quadragies octies ſeptuaginta quinq; millia cõpleat, habet autem ab Oriente Germaniam & Daciam, ab Occidente Hyberniã, à meridie Galliã Belgicam; cuius proximũ littus tranſmeantibus aperit ciuitas, quæ dicitur *Rucupi portus, à gente Anglorum nunc corruptè **Reptacester** vocata, interpoſito mari à Geſſoriaco Morinorum gentis littore proximo traiectu milliũ 50. ſiue (vt quidam ſcripſerunt) ſtadiorum 450. Gallia autẽ Belgica à Beluaci nobiliſſima quondam vrbe Galliæ dicta eſt: quæ prouincia nunc in duas diuiſa videtur: in eam ſcz. quæ vocatur Pontica, & in eam quæ vocatur Normannia, vbi modò Normanni gens noua ſed validiſſima degunt. Habet autem à Septentrione, vnde Oceano infinito patet, Orcadas inſulas nouem, de quarum vltima Thule dictũ eſt: *Tibi ſeruiat vltima Thule.* Cùm autẽ plurimas inſulas habeat Brittãnia, tres maiores habet, vnã Orcadas, de quibus dictũ eſt: aliã **Man**, vel Euboniã, quæ in vmbilico maris inter Hyberniam & Brittanniam ſita eſt: tertiam *wicht, quæ Auſtralis eſt, & vergit contra Normannos & Armoricos, qui

al. Rutubi

al. Guith

nunc Brittanni dicuntur: ſicut in prouerbio dicebatur antiquo, quando de iudicibus & regibus ſermo fiebat: *Iudicabit Brittanniam cum tribus inſulis.* Erat autem & ciuitatibus quondam 28. nobiliſſimis inſignita, præter caſtella innumera, quæ & ipſa muris, turribus, portis, ac ſeris erant inſtructa firmiſſimis. ciuitatum autem nomina hæc erant Brittannicè, Kair-Ebranc, id eſt, Eboracum. Kair-chent, i. Cantuaria. Kair-Gorangon,
al. Lirion i. Wigornia. Kair-Lundene, i. Lundonia. *Kair-Legion, i. Leiceaſtria. Kair-Collon, i. Coleceaſtria. Kair-Glou, i. Glouceceaſtria. Kair-Cei, i Ciceaſtria. Kair Briſtou. Kair-Ceri, i. Cireceaſtria. Kair-Guent, i. Winceaſtria. Kair-Grant, i. Granteceaſtria, quæ
al. Grantebrigia modò dicitur *Cantebrigia. Kair-Lion, quam vocamus Carleuil. Kair-Dauri, i. Doreceaſtria. Kair-Dorm, i. Dormeceaſtre, quæ ſita in Huntedonenſi prouincia ſuper flumen, quod vocatur Nen, penitus deſtructa eſt. Kair-Loitchoit, i. Lincolnia. Kair-Merdin, quæ nunc quoque ſic vocatur. Kair-Guorcon. Kair-Cucerat. Kair-Guortigern. Kair-Vrnac. Kair-Celemion. Kair-Meguaid. Kair-Licelid. Kair-Peris, i. Porceſtre.
al. Lerion *Kair-Legion, in qua fuit Archiepiſcopatus tempore Brittonum: nunc autem vix mœnia eius comparent, vbi
al. Oſca *Vſca cadit in Sabrinam. Kair-Draiton. Kair-Mercipit. Kair-Segent, quæ fuit ſuper Tameſin non longè à **Reding**, & vocatur **Silceſtre**. Hæc erant nomina ciuitatum tempore Romanorum & Brittannorum. Quinque autem plagas ab exordio vſq; ad præſens immiſit vltio diuina Brittanniæ, quæ non ſolùm viſitat fideles, ſed etiam dijudicat infideles: primam per Romanos, qui Brittanniam expugnauerunt, ſed poſtea receſſerunt: ſecundâ per Pictos & Scottos, qui grauiſſimè eam bellis vexauerunt: nec tamen obtinuerunt: tertiam per Anglicos, qui eam debellauerunt & obtinent: quartam per Dacos, qui eam bellis obtinuerunt, ſed poſtea deperierunt: quintam per Normannos, qui eam deuicerunt, & Anglis impræſentiarum dominãtur. Quando autem Saxones hanc terram ſibi ſubiugauerunt, reges 7. ſtatuerunt, regniſque
al. Cent nomina pro libitu impoſuerunt. Primum regnũ vocatum eſt *Kent: 2. **Sudſeax**, in quo ſita eſt Ciceaſtria: 3. **Weſtſeax**, cuius caput erat Wiltonia, quæ nunc data eſt ſanctimonialibus, in quo ſunt vrbes Winceaſtria, Salesburia, & plures aliæ: 4. regnum **Eaſtſeax**, quod non durauit, ſed cæteris regnis ſubiugatum eſt: 5. **Eaſtangle**, in quo ſunt prouinciæ, quæ vocantur **Nordfolc** & **Sudfolc**. 6. **Merce**, in quo eſt Lincolnia, & aliæ complures: 7. **Northymbre**, in quo eſt Eboracum. Poſtquam autem reges **Weſtſeax** cæteris præualuerunt & monarchiam obtinuerunt, terras per 35. prouincias ſibi diuiſerunt: quarum ſitus & nomina, quamuis inhabitantibus notiſſima ſint, non tamen pigeat ſubſcribere. Deueniet enim forſitan, vt quemadmodum nomina ciuitatum prædicta, quæ olim grata & excelſa erant, modò in barbariem & riſum vertuntur, ita & decurſu temporum quæ modò notiſſima ſunt, incognita & incredibilia fiant. vnde patet quàm miſerè & fruſtra nominis noſtri famam incolæ prouinciarum appetamus, cùm nec ipſarum vrbium vel prouinciarum nomina durare poſſint. Pri-
al. Cent ma igitur prouincia eſt *Kent, in qua eſt Archiepiſcopatus Cantuariæ, & epiſcopatus Roueceaſtriæ: ſecunda eſt **Sudſeax**, in qua eſt epiſcopatus Ciceaſtriæ: tertia **Suthrie**: quarta **Hamteſire**, in qua eſt epiſcopatus Winceaſtriæ: quinta **Berckſire**: ſexta **Wilteſire**, in qua eſt epiſcopatus Salesberiæ: ſeptima eſt **Dorſet**: octaua **Sumerſet**, in qua eſt epiſcopatus **Badhe**, vel Acemaneceſtriæ: nona **Deueneſire**, in qua
al. Cornugalliæ eſt epiſcopatus Exceaſtriæ: decima *Cornuallie: vndecima **Eaſtſeax**: duodecima **Middeſeax**, in qua eſt epiſcopatus Lundoniæ: tertiadecima **Sudfolc**: quartadecima **Northfolc**, in qua eſt epiſcopatus Norwiciæ: quintadecima **Cantebrigeſire**, in qua eſt epiſcopatus **Ely**: ſextadecima **Lincoleſire**, cuius caput eſt Lincolnia, cui ſubiacent ſeptem aliæ prouinciæ, ſcilicet prouincia Leiceaſtriæ, & Hamtoniæ, &
al. Hertford Huntundoniæ, & *Herefordſire, **Bedeford**, **Bukingeham**, **Oxeneford**. Extenditur enim epiſcopatus Lincolniæ à magno flumine Humbræ vſque ad flumen Tameſis. Vigeſima quarta eſt **Glouceaſtreſire**: vigeſima quinta eſt **Wireceaſtreſire**, in qua eſt epiſcopatus Wigorniæ: vigeſima ſexta **Herefordſire**, in qua eſt epiſcopatus Herefordiæ: vigeſima ſeptima **Salopſire**, vigeſima octaua **Ceaſtreſire**, in qua eſt epiſcopatus Ceaſtriæ: vigeſima nona **Warewic**: trigeſima **Stafford**: poſt trigeſimam prima eſt **Dereby**: ſecunda **Notingham**: tertia **Euerwiceſire**, in qua eſt Archiepiſcopatus Eboraci: quarta eſt **Northumberland**,

cui

cui præest episcopus*Dunolmię.quinta illa regio,in qua est nouus Episcopatus Syra verò Anglicè latinè dicitur prouincia. igitur 17.Episcopatibus insignita nostro tempore floreſcit Anglia.vrbes verò multò plures sunt quàm episcopatus,vt Glouuecestria,Leicestria,Oxenefordia,& aliæ plures episcopis carentes. sed in Occidentali parte Brittanniæ, quæ vocatur Wallia, tres supersunt Episcopatus. Vnus apud sanctum *Dauid:* alius apud *Bangor: tertius apud **Clamorgan.** sunt tamen hi tres nullarum vrbium Episcopi propter desolationem Wallię,quæ sola deuictis remãsit Brittannis. tempore autem nostro recepit Episcopus sancti *Dauid* pallium â Papa, quod scilicet fuerat olim apud Kairlegion,sed statim tamen amisit. Vrbes autem prędictæ amœnis insitę locis super flumina coruscant fertilia et pulcherrima.sunt autem duo flumina cæteris clariora, Tamesis & Sabrina quasi duo brachia Brittanniæ, per quæ sibi suas & alienas effert & infert diuitias. propriè verò proprium Brittanniæ est,vt incolæ eius in peregrinationem tendentes omnibus gentibus cultu & sumptu clariores, ex hoc vnde sint,dignosci possunt.Cùm autem tot rebus abundet Brittannia,vineæ quoq; fertilis est,sed rarò, vt habeant,qui diuitias eius emendas appetunt,secum quod inferant. De cuius laude quidam ita scripsit.

al.Dunhelmia

al.Paingor

Illa quidem longè celebri splendore beata
Glebis,lacte,fauis supereminet Insula cunctis.
Quas regit ille Deus, spumanti cuius ab ore
Profluit Oceanus.

Et paulo post.

Testes Londoniæ ratibus,Wintonia Baccho,
Herforda grege,Wirecestria fruge redundans.
Batha lacu,Salebira feris,Cantuaria pisce,
Eboracum siluis, Excestria clara metallis.
Noruicium Dacis, Hibernis Cestria,Gallis
Cicestrum,Norwagenȝs Dunelma propinquans.
Testis Lincoliæ gens infinita decore,
Testis Ely formosa situ, Roueceſtria visu.

Nec tacendum arbitror quòd temperie gratissima,& ideo inhabitantibus saluberrima sit Brittannia. Cùm enim inter Septentrionem & Occidentem sita sit, frigus,quod recipit â Septentrione,temperat calor,quem recipit â sole Occidente.Nunquam autem in ea aliquos arripuit ignis sacer,sed â Gallijs allati ibi solent sanari. & quia prope Septentrionalem mundi verticem iacet, lucidas æstate noctes habet, ita vt in medio sæpe tempore noctis in inquisitionem veniat intuentibus, vtrum crepusculum adhuc maneat vespertinum, an iam aduenerit matutinum, vtpote nocturno sole non longè sub terris ad Orientem Boreales per plagas redeunte. vnde etiam plurimæ longitudinis habet dies æstate sicut & noctes contra in bruma,sole nimirum tunc Lybicas in partes redeunte,id est, horarum decem & octo. Plurimæ item breuitatis noctes æstate & dies habet in bruma: hoc est,sex solummodo Æquinoctialium horarum. cùm in Armenia, Macedonia, Italia, cæterisque eiusdem lineæ regionibus longissima dies siue nox 15. breuissima 9. compleat horas. Quatuor autem sunt, quæ mira videntur in Anglia. Primum quidem est, quòd ventus egreditur de cauernis terræ in monte qui vocatur **Pec**,tanto vigore, vt vestes iectas repellat, & in altum eleuatas procul eijciat. Secundum est apud **Stanenges**, vbi lapides miræ magnitudinis in modum portarum eleuati sunt, ita vt portæ portis superpositæ videantur: nec potest aliquis excogitare, qua arte tanti lapides adeò in altum eleuati sunt,vel quare ibi constructi sunt. Tertium est apud*Chederole,vbi cauitas est sub terra,quam cùm multi sæpe ingressi sint,& ibi magna spatia terræ & flumina pertransierint, nunquam tamen ad finem euenire potuerunt. Quartum est quod in quibusdam partibus pluuia videtur eleuari de montibus, & sine mora per campos diffundi. Tantæ autem gratiæ inhabitantibus fuit Brittannia,quòd quatuor in ea calles â fine in finem construerent regia sublimatos authoritate, ne aliquis in eis inimicum inuadere auderet. Primus est ab Oriente in Occidentem & vocatur **Ichenild**: secundus est ab Austro in Aquilonem, & vocatur **Erningestrate.** Tertius est ex transuerso â Dorobernia in Cestriam scilicet ab euro-

al.Chederhole,vel Chedrenhole

auſtro in Zephyrum Septentrionalem,& vocatur **Watlingestrate**.quartus maior cęteris incipit in **Catenes** & deſinit in **Totenes** ſcilicet â principio Cornugalliæ in finem Scottiæ: & hic callis vadit ex tranſuerſo â Zephiro Auſtrali in Eurũ Septentrionalem,& vocatur Foſſa,tenditq; per Lincolniam. Hi ſunt 4.principales calles Anglię, multùm quidem ſpatioſi, ſed nec minùs ſpeciosè ſanciti edictis regum, ſcriptiſq; verendis legum.Quinq; autem linguis vtitur Brittãnia:Brittonum videlicet,Anglorum, Scottorum,Pictorum,& Latinorum, quæ doctrina ſcripturarum cęteris omnibus eſt facta cõmunis : quamuis Picti iam videantur deleti, & lingua eorũ ita omnino deſtructa, vt iam fabula videatur, quòd in veterum ſcriptis eorum mentio inuenitur. cui autem non comparet amorem cœleſtium,& horrorem terreſtrium,ſi cogitet non ſolùm reges eorũ,& principes, & populũ deperijſſe; verũ etiam ſtirpem omnem,& linguam, & mentionem ſimul defeciſſe? et,ſi de alijs mirum non eſſet,de lingua tamen, quam vnam inter cæteras Deus ab exordio linguarum inſtituit,mirandum videtur.

HVc vſque de ſitu & habitu Brittannię,licèt de multis pauca dixerimus,dicta ſufficiant. Nunc â quibus,& quo tempore primùm inhabitata fuerit dicendũ eſt: quod in *Beda* non inuentũ in alijs authoribus reperi. ſcripſerunt enim â *Dardano* principium emanaſſe Brittonnum. *Dardanus* autem pater fuit *Troÿ*, *Troius* autem pater *Priami* & *Anchiſæ*, *Anchiſes* pater *AEneæ*, *AEneas* pater *Aſcanÿ*, *Aſcanius* pater *Siluÿ*,*Siluius* autem cùm vxorem duxiſſet,& prędnans eſſet,prędixit magus quidam filium,vnde prędnans erat,interfecturum patrem ſuum. Occiſo igitur mago pro vaticinatione illa, natus eſt filius,& vocatus eſt *Bruto*. poſt multum verò interuallum, dum ipſe luderet cum pueris , ictu ſagittæ occidit patrem,non induſtria ſed caſu. quamobrem expulſus ab Italia peruenit in Galliam, ibiq; condita ciuitate Turonorum,quæ vocatur Turonis,inuaſit tractum Armoricanum: de tractu autem Armoricano huc aduenientes Auſtrales ſibi partes Inſulæ ingentis vendicauit.et ex nomine ſuo Brittanniã vocauit. dicunt autem illi authores quòd quando *Bruto* regnabat in Brittannia, *Hely* ſacerdos iudicabat Iſrael. et *Poſthumus* ſiue *Siluius* filius *AEneæ* regnabat apud Latinos,cuius nepos erat *Bruto*. Poſt interuallum verò octoginta annorum contigit gentem Pictorum de Scythia Oceanum ingreſſam circumagente flatu ventorum extra fines Brittanniæ Hyberniam peruenisſe, eiuſque Septentrionales oras intraſſe, atque inuenta ibi gente Scottorum ſibi quoq; in partibus illis ſedes petiſſe,nec impetrare potuiſſe. Dixerunt itaq; Scotti: nos ambos Inſula hæc non caperet , ſed nouimus Inſulam eſſe aliã non longè â noſtra contra ortum ſolis,quam ſępe lucidioribus diebus de longè aſpicere ſolemus: hanc adire ſi vultis, habitabilem vobis facere valetis : vel ſi quis reſiſtere voluerit,nobis auxilarijs vtimini. Itaq; petentes Brittanniã Picti, habitare per Septentrionales Inſulæ partes cœperunt. Nam Auſtrinas Brittones occupauerunt. Cumq; vxores Picti non habentes peterent eas â Scottis, ea ſolùm conditione dare conſenſerunt,vt vbi res veniret in dubium, magis de fœminea regum proſapia quàm de maſculina regem ſibi eligerent. quod vſque hodie apud Pictos conſtat eſſe ſeruatum. Hæc ſunt, quæ â ſcriptis veterum traduntnr de aduentu Brittonum in partem illam terrarum, quæ Brittannia vocatur , & de aduentu Pictorum in Inſulam eandem. quæ quamuis Inſula ſit,cùm maximi ſit ſpatij, non minoris excellentiæ eſt quòd Inſula eſt,cùm totus mundus Inſula ſit. Sed quia vulgò dicitur,*Vento pluuia, & riſus dolori miſcetur*; ob prerogatiuas ipſius Brittanniæ diuitias omniũ circumadiacentium in ſe liuorem & inuidiam mouit. Quamobrem ſæpe expugnata, ſæpiſſimè verò impugnata eſt. procedente namque tempore venerunt & Scotti ab Hibernia in Brittanniam duce *Reuda*, qui in Pictorum parte vel amicitia vel ferro ſedes ſibi, quas hactenus habent, vendicarunt. â quo videlicet duce Dalreudini vocantur. Nam lingua eorum Dal partem ſignificat. dicendum eſt igitur paucis de Hibernia. quod quamuis de propoſito non ſit, propè tamen eſt,& ad laudem Dei Omnipotentis hoc ſcribere apponam.

HIbernia enim poſt Brittanniam omniũ inſularũ optima eſt.quæ quãuis Brittannię diuitijs cedat,latitudine tamen ſui ſtatus & ſalubritate ac ſerenitate aërum multũ ei prętat.quę ſicut cõtra Aquilonẽ breuior eſt,ita in meridiem ſe trans illius fines plurimũ protẽdens vſq; cõtra Hiſpanię Septentrionalia quamuis magno ęquore interiacente peruenit. Nunquã aut rarò ibi nix pluſquàm triduana remanet. Nemo propter hyemem

hyemem aut fœna secat æstate, aut stabula fabricat iumentis. Nullum ibi reptile videri solet, nullus serpens viuere valet. nam sæpe illò de Brittannia allati serpentes, mox vt proximante terris nauigio odore aëris illius attacti fuerint, intereunt. *Cùm potiùs omnia, quæ de eadem Insula sunt, contra venenum valent. denique quibusdam vidimus â serpente percussis rasa folia codicum, quæ de Hibernia fuerunt, & ipsam rasuram aquæ immersam, ac potui datam, talibus protinus totam vim veneni grassantis, totum inflati corporis absumpsisse ac sedasse tumorem. Mirabili igitur dono Deus hanc ditauit Insulam, multitudinemq; sanctorum ad eius tuitionem in ea cõstituit: prẽterea lacte & melle ditauit, vinearúmq; non expertem, venatu pisciũ, & volucrum, ceruorum & caprearum insigniuit: hęc autem propriè patria Scottorum est. si quis autẽ scire voluerit quo tempore primùm habitata fuerit, de hoc nihil apud venerabilem *Bedam*, sed apud quendam authorem reperi. Quòd Ægyptijs in mari rubro submersis, illi, qui superfuerant, expulerunt â se quendam nobilem Scyticũ, qui apud eos degebat, ne dominium super eos inuaderet. at ille expulsus diu circuiens per Africam peruenit cum familia ad aras Philistinorũ, & per lacum Salinarum venerunt inter *Russicadam & montana Syrię, & venerunt per flumen Malua, transieruntque per Mauritaniam, & ad columnas *Herculis* nauigarunt Tyrrhenum mare, & peruenerunt vsq; ad Hispaniam, & ibi per annos habitarunt multos, & progenies eorum multiplicata est valdè. Inde autem venerunt Hiberniam, post mille & duos annos â trãsitu Israel per mare rubrum. Brittones tamen occuparunt, priùs Brittanniam. Brittones namque in tertia mundi ætate Brittanniam: Scotti in quarta venerunt Hiberniam. Hæc cùm non certissima sint, hoc tamen certum est, quòd ab Hispania, Hiberniam venerunt, & inde pars eorum egressa tertiam in Brittannia Brittonibus & Pictis gentem addiderunt. nam & pars, quæ ibi remansit, adhuc eadem vtitur lingua, & Nauarri vocantur. est autem sinus maris permaximus, qui antiquitùs gentem Brittonnum â Pictis secernebat, qui ab Occidente in terras longo spatio erumpit, vbi est ciuitas Brittonum munitissima vsq; hodie, quæ vocatur * **Aldclud**: ad cuius videlicet sinus partem Septentrionalem Scotti, quos diximus, aduenientes sibi locum patriæ fecerunt.

al.quin

al.rusicadam

al. Aldclud

IVlius verò *Cæsar* primus Romanorum Brittanniam bello lacessiuit, 60. annos ante incarnationem Domini nostri, anno ab vrbe cõdita sexcentesimo nonagesimo tertio. ipse ergo functus gradu Consulatus cum *Lucio Bibulo*, cùm Germanos & Gallos iure prẽlij superasset, qui tum Rheno tantũ flumine dirimebantur. inde venit ad Morinos, vnde in Brittanniã breuissimus est transitus. fecit igitur naues parari octoginta onerarias & actuarias, & ipse cum legionibus in Brittanniam transuolat: nec tamen secundum quod sperabat euenit. egrediens enim de nauibus Brittonum pugnam acerbam plusquam credere posset sensit. videns ergo suos pauciores, aliosque quàm putauerat prẽstantiores, vi compulsus est naues reintrare. Tunc verò tempestate correptus magnam classis partem, magnum militum numerũ, equites verò omnes penè amisit. confusus & reuersus in Galliam acriùs exarsit: legionibusq; hyemantibus sexcentas naues vtriusq; commodi parauit. vere autem vir expectato cum maximis copijs Brittanniam reuehitur: egrediens cum exercitu in hostem pergebat: naues interim anchoris fixæ tempestate corripiuntur, colliduntur, confringuntur. Ex quibus 40. perierunt: cæterę post longum non sine difficultate sunt reparatæ. dux igitur magnus spe fugiendi amissa acriùs animos militum hortatur, & in ipso hortatu hostibus cõmiscetur. vnanimiter vtrinq; viribus & animis extensis pugnatur, dum Romanis spes fugiendi nulla, Brittãnis spes vincendi ex solito certa. *Labienus* ergo tribunus militum dum primam aciem in *Dolobelli* cuneum, qui Proconsul erat Brittannici Regis, acriùs immergit, cedentesque cedit, prosternit, & persequitur, regalis acies inter Cæsareas, & *Labieni* Phalanges infigitur. Rex autem vocabatur *Belinus* frater *Cassibellani* regis: & erat filius *Liud* regis fortissimi, qui multas Insulas maris bellis occupauerat. Circumuentum igitur *Labienum* cum tota acie sua cædunt, subitóque morti transmittunt. Videns *Iulius* diem infaustum, dicensque pugnandum cum Brittannis magis artibus quàm viribus, antequam maiora detrimenta sustineret, fugæ indulsit. persequuti sunt Brittanni Romanos multisque peremptis nemorum vicinitate cohibiti sunt. Tertiò *Cæsar* congressus est Brittannos, taliterque suos exhortatus est.

Consortes

Conſortes fortiſſimi quorum virtuti nec aſperitas maris, nec labor terrarum refragari potuit; quorum vires nec audacia Gallorum, nec fortitudo Germanorum perferre ſuſtinuit; non me exhortari vos arbitremini, vt veſtram verbis augeam probitatem. quæ enim ſumma, & perfectiſſima eſt, & tot in periculis toties probata creſcere nequit, decreſcere neſcit: illa inquam virtus, quæ ſemper in aſperrimis clariùs refulſit, & vbi alij deſperarent, ſpe certa progrediens, & ſecura hilaritate confligens. quid nota vobis, imò cunctis gentibus memorem; quoties victi victores noſtros vicerimus, & ira compulſi fortioribus fortiores deuenerimus? Debet læſa probitas iraſci. *Nunc igitur, ſi aliqua laus Romani nominis, nunc diſciplinam militarem, quam perfectè didiciſtis, perfectiùs exercuiſtis, perfectiſſimè ſupremo in periculo demonſtretis. Ego certè ex duobus alterum inexitabiliter elegi, aut hodie* Vincere, quod beatum eſt; aut mori pro patria, quod ſecurius eſt: ſola fuga miſerorum eſt. *Vnde ſi alicui veſtrum idem animus eſt, erigat dextram inexpugnabilem, ſtupeantque hoſtes nos detrimentis refocillari, & diminutione roborari.* Sic loquutus erexit dextram, cunctuſque tollens ad ſydera clamorem exercitus dextris erectis infrenduit, & in ipſo clamore miſcentur hoſtibus; apparuitque virtus Romana, dum ſagaciùs ordinati cautiùs pugnant, obſtinatiùs perſeuerant. fatigatis ergo Brittannis percutiendo, Romaniſque ſtudentibus in ſe protegendo, cùm diu prælium duraſſet, feſſis Inſulanis *Cæſarei* recentes videntur. Tunc igitur non ſine magno ſuorum diſcrimine victores fiunt Romani. inde ad flumen

al. Tamenſem * Tameſim prouectus in huius vlteriore ripa *Caſſibellauno* duce immenſa hoſtium multitudo conſederat; ripamque fluminis ac penè totum ſub aqua vadum acutiſſimis ſudibus præſtruxerat: quarum veſtigia ſudium ibidem vſque hodie viſuntur: & videtur inſpectantibus, quòd ſingulæ earum ad modum humani fæmoris groſſæ & circumfuſæ plumbo immobiliter fundo fluminis infixæ perſeuerant. ſed hoc Romani deprehenderunt, vitanteſque barbaris irruerunt. illi impetum Legionum non ferentes ſiluis ſe occuluerunt, vnde crebris irruptionibus Romanos grauiter ac ſæpè vexabant. at Trinouantum firmiſſima ciuitas cum *Androgeo* duce datis ſeptuaginta obſidibus *Cæſari* ſeſe dedit. ſimiliter & aliæ vrbes complures in fœdus Romanorum venerunt. ijſdem demonſtrantibus, *Cæſar* oppidum *Caſſibellauni* inter duas paludes ſitum, obtentu inſuper ſiluarum munitum, omnibus rebus confertiſſimum tandem graui pugna cepit. Poſtquam verò *Cæſar* â Brittannis reuerſus in Galliam, Legiones in

al. Hiberna al. Hibernia, vel Hibernis *Hiberniam miſit, repentinis bellorum curis circumuentus pro Legionibus, quæ remanſerant in Brittannia, & in * Hiberniam miſit, vt ſecum Romam irent. de qua re *Lucanus:*

Soluuntur flaui longa ſtatione Britanni.

Romam verò inuitam recipiens, in honorem ſuum Quintilem menſem Iulium iuſſit vocari; ſiquidem Idibus Martijs in curia dolo perimitur. ſed quia de *Cæſare* & ſucceſſoribus eius, qui rexerunt Brittanniam vſque ad tempus *Martiani*, qui fuit quadrageſimus quartus â *Cæſare*, tractandum eſt, non pigeat laudes eorum perſtingere: vt Chriſtianos principes noſtros, ſi moribus non pudeat illis æquiparari, ſaltem pudeat illos deteriores eis inueniri. Authentica laus *Cæſaris* ex *Solino*. *Quantùm fortiſſimi militum* Sergius & Siſinnius *cæteris militibus præfulſerunt, tantùm omnibus ducibus, imò omnis temporis hominibus* Cæſar *præniuit. eius ſiquidem ductu vndecies centena nonaginta & duo millia hoſtium cæſa ſunt. Nam quantum bellis ciuilibus fuderit, noluit adnotare. ſignis collatis quinquagies & bis dimicauit,* Marcum Marcellum *ſolus ſupergreſſus, qui triginta & nouem victibus pari modo fuerat præliatus. ad hoc nullus celeriùs ſcripſit, nemo velociùs legit, quaternas etiam Epiſtolas ſimul dictauit. tantæ fuit bonitatis, vt quos armis ſubegerat, clementia magis vicerit.*

Auguſtus Iulio Cæſari ſuccedens Monarchiam totius mundi tenuit. deſcripſit autem vniuerſum Orbem, & â Brittannia ſicut ab alijs regnis cenſum accepit, vt *Virgilius* ait:

Purpurea intexti tollunt aulæa Britanni.

Hoc autem fecit anno Imperij eius quadrageſimo ſecundo, quando lux vera mundo nata innotuit, per quem omnia regna mundi & Inſulæ caligine oppreſſæ cognouerunt Deum vnum eſſe, & viderunt eum, qui creauit eos. Cùm autem regnaſſet *Auguſtus* 55. annis & dimidio legem mortis ſequutus eſt. *Laus* Auguſti *ex Eutropio.*

Auguſtus

Augustus, *exceptis ciuilibus bellis, in quibus inuictus fuit, subegit Armeniam, AEgyptum, Galatiam, Cantabriam, Dalmatiam, Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhetiam, Vindelicos, Talassos, Pontum, & Cappadociam. Dacos, & Germanos tia vicit, quòd 40000. captiuorum ex eis super ripam Rheni in Gallia collocaret. Persæ obsides ei, quod nulli antea, dederunt, & signa* Crasso *direpta reddiderunt. fuit mitis, gratus, ciuilis animi, corpore toto pulcher, sed oculis præcipuè, in ciues clemens, in amicos tantus, vt penè eos sibi coæquaret: nulli gentt nisi iustis de causis bellum indixit, pessimum ducens causa triumphandi dubios euentus adire. Sic â Barbaris dilectus, vt quidam Reges ad ei obsequendum Romam sponte venerint: quidam in honore eius ciuitates conderent, vt* Iuba *&* Herodes. *omni die legebat, scribebat, declamabat, cibi ac vini multùm abstinens, probra sibi dicta non vlciscens, proditionis suæ reis dans veniam, Romam lateritiam inuenit, reliquit marmoream.*

Tiberius priuignus *Augusti* post eum regnauit annis 23. tam super Brittanniam quàm super alia regna totius mundi. *Laus* Tiberij. Tiberius *prudens in armis fortunatusque fuit. vnde sub* Augusto *meruit, vt ei succederet. erat literarum scientissimus, sed magis eloquio clarissimus, repentinis responsionibus aut consilijs melior quàm præmeditatis. arguebatur autem simultatis, quasi infensus his, quos diligebat, his verò quos oderat quasi beneuolus apparens.*

Caius cognomento *Caligula* regnauit super Orbem terrarum annis fere quinque.

Laudius post sexaginta duos annos ab incarnatione Domini, anno ab vrbe condita septingentesimo nonagesimo octauo Imperium susscepit. quarto anno regni sui Brittanniam adijt, quosdamque rebelles sine vllo prælio vel sanguine citissimè in deditionem recepit. Orcadas etiam Insulas vltra Brittanniã in Oceano positas, de quibus prædiximus, Romano adiecit Imperio, & sexto, quo profectus erat, mense Romam redijt, sibique & filio suo Brittannici nomen indidit. de quo *Iuuenalis:*

Ostendensque tuum generose Britannice ventrem.

Quo etiam anno fames grauissima per Syriam facta est: quæ â *Luca* in Actibus Apostolorum per Prophetam *Agabum* prædicta esse memoratur. Temporibus *Claudij Petrus* fidei nostræ princeps cathedram Romæ susscepit, quam 25. annis tenuit, id est, vsq; ad vltimum *Neronis* annum. ab eodem *Claudio Vespasianus* missus in Germanniam, ac deinde in Britanniam, trigesies & bis cum hoste conflixit: duas validissimas gentes afflixit: 20. oppida armis cepit: Insulam quoque Vectam Brittanniæ adiacentem Romano subiecit Imperio. Cùm autem regnasset 13. annis & plusquam dimidio viam patrum obtinuit. *Laus* Claudij. Claudius *multa gessit tranquillè & moderatè, quædam minus cautè. Romanum Imperium auxit, vir bellicosus fuit: adeo ciuilis circa quosdam amicos extitit, vt etiam* Paulinum *nobilem virum, qui in expeditione Brittãnica multa egregiè fecerat, triumphantem ipse prosequeretur, & conscendenti Capitolium læuus incederet.*

Nero regnauit annis 13. & plusquam dimidio. hic quamuis iunenis strenuus fuisset, tamen cùm imperaret, in re militari segnis factus est. vnde inter alia Romani Imperij detrimẽta Brittanniã penè amisit. Nam duo sub eo nobilissima oppida illic subuersa & destructa fuerũt. hic eo anno quo *Petrũ & Paulũ* occîdit, ignominiosè deperijt.

Vespasianus, qui Ierusalem destruxit, regnauit annis ferè decem: ipse scilicet qui Brittanniam sub *Claudio* adierat, & Insulam Vectam Romanæ ditioni subiecerat: quæ habet ab Oriente in occasum 30000. circiter passuum, ab Austro in boream 12. in Orientalibus sui partibus mari sex millium, in Occidentali trium â meridiano Brittanniæ littore distans. Hic etiã vir nobilissimus colossum erexit, habẽtem altitudinis 107. pedes. *Laus authentica* Vespasiani. *Romæ se Imperio moderatissimè gessit, pecuniæ tantum auidior fuit, ita tamen vt eam nullis iniustè auferret: quam cùm omni diligentiæ prouisione colligeret, tamen studiosissimè largiebatur, præcipuè indigentibus. nec facilè ante eum cuiusquam principis vel maior est liberalitas comperta, vel iustior. Placidissimæ lenitatis erat: vt qui maiestatis contra se reos non facilè punierit vltra exilij pœnam. hic vicit Iudæam, Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzãtium, Samum, Thraciam, Ciliciam, Comagenem: offensarum & inimicitiarum immemor fuit. conuitia â causidicis & Philosophis leuiter tulit; senatui, populo, cunctis amabilis & iucundus.*

Titus filius eius regnauit annis duobus & mensibus duobus, vir omnium virtutum genere mirabilis, adeò vt amor & deliciæ humani generis diceretur. hic amphitheatrum

atrum Romę ędificat,& in dedicatione eius 5000.ferarum occîdit. Laus *Titi* ſumma. Titus *facundiſſimus,bellicoſiſſimus, moderatiſſimus, cauſas Latinè egit, poëmata & tragœdias Græcè compoſuit. in oppugnatione Ieroſolymorum ſub patre militans 12. propugnatores 12.ſagittarum ictibus confixit. Romæ tantæ ciuilitatis Imperio fuit,vt nullum omninò puniret. coniectos aduerſum ſe coniurationis dimiſit,& in eadem familiaritate qua antè habuit. facilitatis & liberalitatis tantæ fuit,vt cùm nulli quicquam negaret,& ab amicis reprehenderetur,reſponderit; nullum triſtem debere ab Imperatore diſcedere. Pro hoc inuſitato fauore dilectus eſt,& tantus luctus eo mortuo publicus fuit, vt omnes tanquam in propria dolerent orbitate. cùm procul â Roma mortuus eſſet, ſenatus obitu ipſius circa veſperum nuntiato, nocte irrupit in curiam,& tantas mortuo laudes gratiaſq; conceſſit, quantas nec viuo vnquam egerat, nec præſenti.*

Domitianus frater *Titi* annos regnauit 15.menſibus 5. hic ſecundus poſt *Neronem* Chriſtianos perſequitur, quem diuina prouidentia omnibus inuiſum ſenatus coegit,vt ſe ipſe perimeret.

Nerua anno vno & paulò plus Imperium terrarum tenuit.

Traianus annos regnauit 19. & dimidium. hic tam Brittanniam quàm cętera regna mirabili vigore rexit. Romanum enim Imperium, quod poſt *Auguſtum* defenſum magis fuerat quàm ampliatum,longè lateq; diffudit. Hic eſt ille,qui cauſa iuſtitiæ oculum ſibi & oculum filio eruit: quem *Gregorius* ab inferis reuocauit. intelligite igitur legentes quanti ſit iuſtitia,quæ nec infidelem tam perfectũ amatorem ſui relinquere potuit deſolatum. Laus *Traiani* ex *Suetonio*. Traianus *inuſitatæ ciuilitatis & fortitudinis Daciam ſubegit,& ea,quæ ſunt circa Danubiũ,& Armeniã,quam occupauerant Parthi. Albanũ regem dedit,Hiberorũ regem,& Sauromatarum,& Boſphoranorum,et Arabũ,& Oſdroenorum, & Colchorũ in fidem accepit,Corduenos, Marchamedos occupauit,& Antemuſiũ magnam Perſidis regionem,Seleuciam,& Cteſiphontem,Babylonem,& Meſſenios vicit,ac tenuit.vſq; ad Indiæ fines & mare rubrũ acceſſit,atq; ibi tres prouincias fecit, Armeniã,Aſſyriam,Meſopotamiã, cum his gentibus,quæ Madenã attingunt. Arabiam poſtea in prouinciæ formam redegit,in mari rubro claſſem inſtituit,vt per eam Indiæ fines vaſtaret. gloriam tamen militarem ciuilitate & moderatione ſuperauit,Romæ & per prouincias æqualem ſe omnibus exhibens,amicos ſalutandi cauſa frequẽtans,vel ægrotantes:cùm feſtos dies habuiſſent,cõuiuia cũ eiſdem indiſcreta viciſſim habens,ſæpe in vehiculis eorũ ſedens,nullum ſenatorem lædens,nil iniuſtũ ad augendum fiſcum agens,liberalis in cunctis; publicè priuatimq; ditans omnes,& honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate cognouiſſet,orbem terrarũ ædificans,multas immunitates ciuitatibus tribuens,nihil non tranquillũ & placidum agens; adeo vt omni eius ætate vnus ſenator damnatus ſit, atq; is tamen per Senatum ignorante* Traiano. *ob hoc per orbem terrarũ Deo proximus,nihil nõ venerationis meruit & viuus et mortuus. inter alia dicta hoc ipſius fertur egregiũ: amicis enim culpantibus quòd nimiũ circa omnes comis eſſet,reſpõdit: ſe talem Imperatorẽ eſſe priuatis,qualem ſibi Imperatores eſſe priuatus optaſſet. ſolus omniũ intra vrbẽ ſepultus eſt. oſſa collata in vrnã aureã in foro,quod ædificauit,ſub columna poſita ſunt,cuius altitudo 140.pedes habet. huius tantũ memoriæ delatum eſt,vt vſq; ad noſtrã ætatem non aliter in ſenatu principibus adclametur,niſi fœlicior* Auguſto,*melior* Traiano.

Adrianus rexit orbẽ terræ annis 21. hic Iudęos ſecundò rebelles perdomuit,Ieruſalemq; reędificauit,Iudęiſq; eam videdi licentiam abſtulit. Laus *Adriani*. Adrianus *princeps medius fuit: pacẽ omni tẽpore Imperij ſui habuit. ſemel tantũ per præſidem dimicauit: Orbẽ Romanũ circuijt: multa ædificauit: facundiſſimus latino ſermone, Græco eruditiſſimus fuit.*

Antoninus Pius Monarchiam mundi tenuit annis 23.& dimidio. *Laus* Antonini *Pij, vir honeſtus & inſignis meritò* Numę Põpilio *cõfertur,vt* Romulo Traianus *æquatur: nulli acerbus,cunctis benignus: in re militari moderatus, defendere magis prouincias quàm amplificare ſtudens; viros æquiſſimos ad adminiſtrandum rempublicam quærens, bonos in honore habens, improbos ſine aliqua acerbitate deteſtãs,regibus amicis tam venerabilis,vt ad eum controuerſias deferrent, ſententiaq; parerent: in amicos liberaliſſimus, ærarium tamen opulentum reliquit, Pius propter clementiam dictus eſt.*

Marcus Antoninus Verus cũ fratre *Aurelio Lucio Cõmodo* annis 19.menſibus 2. hi primũ ęquo iure Imperiũ adminiſtrauerunt,cùm vſq; ad hoc tempus ſinguli *Auguſti* fuiſſent.bellum deinde contra Parthos admirabili virtute & fœlicitate geſſerunt. quorum temporibus cùm *Eleutherius* Pontificatui Romanæ Eccleſiæ præeſſet, miſit ad

eum

eum *Lucius* Brittanniarum rex Epistolam, obsecrans vt per eius mandatũ Christianus efficeretur. Et mox effectum piæ postulationis consequutus est. susceptamque fidem Brittanni vsque in tempora *Diocletiani* principis inuiolatam integrámque quieta pace seruabant. Laus *Antonini Veri* ex historia Romana. *Hic* Antonio *consorte suo per apoplexiam defuncto suprà laudabilis in imperio remansit: quippe qui nunquam vultum vel ê gaudio vel mœrore immutauerit. Philosophiæ deditus Stoicæ, summus moribus & eruditione philosophus, literis Latinis & Græcis eruditissimus, omnibus æquus, nunquam elatus, liberalitate promptissimus, prouincijs benignus ac moderatus. Contra Germanos fœliciter conflixit; bellum Marcomanicum gessit contra Squados, Wandalos, Sarmatas, Suetos & omnem barbariem, quantum nulla memoria tradit, adeo vt Punicis conferatur. vir igitur diuinus tanti prælij victor cum* Commodo *filio triumphauit. cùm igitur ærario exhausto regios cultus vendidisset, eis, qui reddere voluerunt, posteà precia restituit, eis, qui noluerunt, immolestus fuit. hic permisit viris clarioribus, vt cõuiuia eodem cultu, quo ipse, & ministris similibus exhiberent. in editione munerũ post victoriam adeo magnificus extitit, vt centum simul leones exhibuisse tradatur.*

Commodus prædicti *Commodi* filius imperauit annis xiij. hic aduersum Germanos bellum fœliciter gessit, colosíq; capite sublato suæ imaginis caput iussit ei imponi.

* *Aelius Pertinax* menses sex, qui *Iuliani* iuris periti scelere occiditur in palatio. *al. Celius*

Seuerus Pertinax interfecto *Iuliano* iuris perito regnauit xvij. annis. hic genere Afer Tripolitanus ab oppido Lepti, natura sæuus, multis semper bellis lacessitus, fortissimè quidem remp. sed laboriosissimè rexit. victor ergo ciuilium bellorum, quæ ei grauissima occurrerant, & *Didio Albino*, qui se in Gallia *Cæsarem* fecerat apud Lugdunum interfecto in Britannias transit. vbi magnis grauibúsq; prælijs sæpe gestis receptã partem insulæ a cæteris indomitis gentibus non vt quidam æstimant muro, sed vallo distinguendam putauit. murus etenim de lapidibus, vallum verò, quo ad repellendam vim hostium castra muniuntur, fit de cespitibus, quibus circumcisis ê terra velut murus extruitur altus super terram, ita vt in antè sit fossa, de qua leuati sunt cespites, supra quam sudes de lignis fortissimis præfiguntur. itaque *Seuerus* magnam fossam firmissimúmque vallum crebris insuper turribus communitum à mari vsque ad mare duxit, ibique apud Eboracum oppidum morbo obijt. reliquit duos filios *Bassianum* & *Getam*: quorum *Geta* hostis publicus iudicatus interijt. *Bassianus Antonini* cognomine assumpto regno potitus est. Laus *Seueri* ex *Eutropio*. Seuerus *bella multa & fœliciter gessit, vicit Parthos, & Arabas, & Azabenos, vnde Parthicus, Arabicus, Azabenicus dictus est. multa toto orbe ad Romanũ decus reparauit.* Seuerus *tamen præter bellicam gloriam etiam ciuilibus studijs clarus fuit, & literis doctus Philosophiæ scientiam ad plenum adeptus* Diuus *appellatus est.*

Antoninus Caracalla filius *Seueri*, vij. annis regnum mundi tenuit.

Macrinus cùm vno anno regnasset apud Archelaidem, cum filio suo militari tumultu occiditur.

Marcus Aurelius Antoninus iiij. annis dominium terrarum habuit. *Aurelius Alexander* annis xiij. hic in *Mammeam* matrem suam vnicè pius fuit, & ob id omnibus amabilis. Laus *Alexandri. Hic susceptο aduersus Persas bello* Xersen *regẽ glorioßimè vicit, militarem disciplinam seuerißimè rexit, quasdam tumultuantes legiones integras exauctorauit. Romæ admodum fauorabilis fuit, militari tumultu perijt in Gallia.*

Maximianus prior annis tribus terras & insulas rexit. hic Germanos bello vicit.

Gordianus annis vj. origines floruit, qui v. millia librorum scripsit, vt narrat *Hieronymus*. hic Persas vicit.

Philippus cum *Philippo* filio annis vij. hic primus imperatorum omnium Christianus fuit: ac post tertium imperij eius annum millesimus a conditione Romæ annus expletus est: magnificisq; ludis hic augustissimus omnium præteritorum annus à Christiano imperatore celebratus est. Laus *Philippi* iunioris. *hic adeò seueri animi fuit, vt nullo commento ad ridendum solui potuerit, patrémque cachinnantem vultu auerso notauerit; semper vitijs restans, & ad ardua virtutis anhelans.*

Decius anno vno mensibus iij. hic cùm Philippos patrem & filium interfecisset, ob odium eorum Christianos persequitur.

Gallus cum *Volusiano* filio annis ij. & mensibus iiij.

Valerianus cum filio *Gallieno* annis xv. hic in Christianos persequutione cõmota

ſtatim à Preſarum rege capitur : ibique luminibus orbatus ſeruitute miſerabili conſenescit.

Claudius ſecundus anno j. menſibus ix. iſte Gothos iam per annos xv. Illyricum Macedoniámque vaſtantes ſuperat: ob quod in curia clipeus aureus, ei & in capitolio ſtatua aurea collata eſt.

Avrelianus annis v. menſibus vj. hic cùm Chriſtianos perſequeretur, fulmen ante eũ magno horrore circumſtantium ruit, & paulò pòſt a militibus occiditur. Laus *Aureliani* ex geſtis mirabilium virorum. *Cùm* Alexander *annis xiij.* Cæſar *xiiij. orbem ſubiugaſſent, iſte triennio tribúſque prælijs orbem pacificauit. iſte primus Romanorum diadema ſumpſit, gemmiſq; & aurata omni veſte vſus eſt. diſciplinæ militaris & morum diſſolutorum corrector. ſed ferus nimis, & ſuperbus, & ſæuus omni tempore.*

Tacitus vj. menſibus, quo apud Pontum occiſo regnauit *Florianus* iij. menſibus, & ſic apud Tarſum occiditur.

Probus annis vj. menſibus iiij. hic Gallias iamdudum a barbaris occupatas deletis tandem hoſtibus ad perfectum liberauit. Laus *Probi* ex authenticis. *Probus vir illuſtris, acer, ſtrenuus, iuſtus:* Aurelianum *penè gloria æquauit, ſed morum ciuilitate ſuperauit. hic cùm bella innumera geſſiſſet pace parata dixit, breuî milites neceſſarios non futuros.*

Carus annis ij. hic cùm Perſas ſuperaſſet, ſuper Tigride flumine perijt.

Diocleſianus cum *Herculio Maximiano* xx. annis: quorum tempore *Carauſius* quidam genere quidem infimus, ſed conſilio & manu promptus, cùm ad obſeruanda oceani littora, quę tunc Franci & Saxones infeſtabant, poſitus plus in perniciem, quàm in *proficuum remp. ageret, & ereptam prędonibus prędam nulla ex parte reſtituendo dominis, ſed ſibi ſoli vindicando, accendens ſuſpitionem, quia ipſos quoq; hoſtes ad incurſandos fines artifici negligentia permitteret. quamobrem a *Maximiano* iuſſus occidi, purpuram ſumpſit, ac *Britanniam occupauit. quibus ſibi per ſeptem annos fortiſſimè vindicatis ac retentis, tandem fraude *Allecti* ſocij ſui interemptus eſt. *Allectus* poſtea erepta *Carauſio* inſula per triennium tenuit, quem *Aſclepiodotus* præfectus prætorio oppreſſit, Brittanniámque poſt x. annos recepit. bellis verò coacti prædicti imperatores *Conſtantium* in occidente, *Galerium Maximinum* in oriente aſſumunt in regnum. eo tempore perſequutio crudeliſſima vbique terrarum exarſit in Chriſtianos. S. *Albanus* ſe Deo ſacrificium ea tempeſtate obtulit, de quo *Fortunatus* in laude virginum ſcribit:

Albanum egregium fœcunda Britannia profert.

Qui cúm ciuis apud Verolamium eſſet, & clericum quendam paganos fugientem hoſpitio recepiſſet, & per eum latentem conuerſus interim fuiſſet, pro eo quærentibus ſe pœnis obtulit: cúmq; tormentis affectus excapitandus duceretur, *Flumen ſiccatum eſt per orationem Sancti, quia populus tantus per pontem tranſire nequibat. quod cùm inter alios ipſe etiam carnifex eum percuſſurus vidiſſet, genibus eius aduolutus, fidelis & cum eo martyr factus eſt: fons etiam martyrio eius affuit, qui poſt martyrium eius reuerſus eſt in naturam. oculi autem percutientis eum cum capite Sancti in terram deciderunt.* Paſſus eſt autem iuxta Verolamium id eſt **Wirlamecester**, ſiue **Wadlingecaster**, vbi pòſt eccleſia mirandi operis conſtructa eſt, & Abbatia nobiliſſima: vbi etiam vſq; hodie fit curatio infirmorum & operatio virtutum. paſſi ſunt quoq; eo tempore *Aaron* & *Iulius* Legionum vrbis ciues. alij quoq; plures vtriúſq; ſexus inaudita membrorũ diſcerptione & diuerſis cruciatibus in teſtimonium Dei excelſi. hæc perſequutio tam crebra erat, vt intra vnum menſem xvij. millia martyrum pro *Chriſto* paſſa inueniantur. cùm autem vigeſimo regni ſui anno *Diocletianus* Nicomediæ, *Maximianus* Mediolani purpurã depoſuerunt: cœpit perſequutio mitigari vſq; ad tempus *Arrij*. Laus *Diocleſiani*. Diocleſianus *moratus callidè fuit, ſagax præterea & admodum ſubtilis ingenio, & qui ſeueritatem ſuam aliena inuidia vellet explere. diligentiſſimus tamen & ſollertiſſimus princeps, quamuis contra Romanam libertatem adorari ſe iuſſerit, cùm ante eum cæteri ſalutarentur. gemmas veſtibus calciamentiſq; indidit, inuſitata virtute vſus, vt ſolus omnium ex tanto faſtigio ſponte priuatus fieret. Contigit igitur ei, quod nulli poſt natos homines, vt cùm priuatus obijſſet, inter diuos tamen referretur.* Maximianus *verò vir crudeliſſimus & vultu fuit horrendus.*

Conſtantius, qui ſub prædictis imperatoribus regnauerat ſuper Galliam & Britanniam & Hiſpaniam xv. annis, vno anno poſt depoſitionem eorum imperauit in occidentalibus

al. profectum reip.

al. Britannias.

occidentalibus partibus, *Maximino* imperante in orientalibus. condidit autem * Constantiam in ea parte Galliæ, quæ nunc vocatur Norman..ia. accepitq; filiam regis Brittannici de **Colecestre**, cui nomen erat **Coel**, scilicet *Helenam*, quam sanctam dicimus, & genuit ex ea *Constantinũ* magnum. obijt autem *Constantius* vir summæ magnitudinis & ciuilitatis in Brittannia Eboraci. Laus *Constantij*. Constantius *vir præstantissimus diuitijs prouincialium ac priuatorum studens, fisci commoda non admodum affectauit: dicens melius publicas opes à priuatis haberi quàm intra vnum claustrum reseruari. cultus modici, mitis animi. hic non modò amabilis sed venerabilis etiam Gallis fuit.* *al. ciuitatem Constantiam*

Constantinus flos Brittanniæ regnauit 30. annis & 10. mensibus. hic igitur Brittannicus genere & patria: ante quem nec post similis est egressus de Brittannia. duxit exercitum à Brittannia & Gallia in Italiam. *Maximianus* enim *Maxentium* filium suum Romæ *Augustium* constituerat. *Contra quẽ* Constantinus *adhuc infidelis tendens, vidit angelum Dei ostendentem sibi signum crucis, & hortantem se vt crederet. credidit ille statim. Maxentiumq; Deus flumine submersit. Constantinus* igitur potitus imperio *Maximinũ* bis lege belli superauit, solúsq; regnum mundi tenuit: & à vulnere lepræ, vt scripta tradunt, per S. *Siluestrum* in baptismate mundatus, fecit Romæ vbi baptizatus est basilicam *Ioannis Baptistæ*, quæ vocatur *Constantiniana*: item basilicam *Petro* & *Paulo* in templo *Apollinis*, corpus vtriúsq; ære cipro circundans 5. pedes in grosso: item basilicam in Palatio Sosoriano, quæ cognominatur Hierusalem: vbi de ligno crucis Domini posuit: itẽ basilicam sanctæ matris *Agnetis* ex rogatu filiæ suæ: item basilicam beato *Laurentio* via Tiburtina in agro *Verano*: item basilicam via Laricana *Petro* & *Marcellino* martyribus: & mausoleum vbi matrẽ suam posuit in *sartophago purpureo: item basilicam in ciuitate Hostia iuxta portum vrbis Romæ: item basilicam in ciuitate Albanensi S. *Ioannis Baptistæ*: item basilicam in vrbe Neapoli. *Constantinus* vrbem sui nominis statuens in Thracia sedẽ Romani imperij & totius orientis caput esse voluit: item Depranã ciuitatem Bythiniæ in honorem martyris *Luciani* ibi conditi instaurans ex vocabulo matris suæ Helenopolim vocauit. idem statuit citra vllam hominum cædem paganorum templa claudi. *Helena* verò Brittannię nobilis alumna Londoniam muro, quod adhuc supereſt, cinxisse fertur, & Colecestriã mœnibus adornasse. sed & inter alia multa Hierusalem instaurauit, mundatámq; idolis basilicis pluribus adornauit. Laus *Constantini* ex sacris scrinijs. *Vir primo imperij tempore optimis principibus, vltimo medijs comparandus: innumeræ in eo animi corporisq; virtutes claruerunt, militari gloria summus, fortuna par et industria, ciuilibus artibus & studijs liberalibus deditus, affectator iusti amoris, in amicos egregius, verùm insolentia rerum secundarum aliquantum ex illa fauorabilis animi docilitate tandem immutatus est.* *al. sarcophago*

Constantius cũ *Constantino* & *Constante* fratribus annis 24. mensibus 5. hæresis Arriana *Constantij* regis fulta præsidio variè & valdè catholicos afflixit.

Vlianus Apostata 2. annis mensibus 8. hic dignè a barbaris hostis bellando perimitur. Laus *Iuliani* ex *Paulo*. *Fuit* Marco Antonino *non absimilis, quẽ etiam æmulari studebat: liberalibus disciplinis adprimè eruditus, memoriæ tenacis et amplæ, facundiæ ingentis & promptæ, philosopho propior. ciuilis in cunctos, auidus gloriæ, & per hoc animi plærunq; immodici.*

Iouinianus bonus & pius 8. mensibus, cuius læta principia mors immatura corrupit.

Valentinianus cum fratre suo *Valente* 11. annis regnorum iura custodiuit. Laus *Valentiniani* ex historia *Pauli*. *Fuit* Aureliano *similis, vultu decens, solers ingenio, grauis animo, seuerus, vehemens, infestus vitijs, maximéq; auaritiæ, doctus pingere venustissimè, noua arma meditari, fingere simulachra cera seu limo; sermone cultissimus, prudens & astutus.*

Valens cum *Gratiano* & *Valentiniano* fratris sui prædicti filijs, regnauit annis 4. *Valens* ab Arrianis baptizatus catholicos persequitur, legéq; data vt monachi militarent, nolentes fustibus iussit interfici. Gens Hunorum diu in inaccessis secluſa montibus repentina rabie percita exarsit in Gothos: eósq; sparsim conturbatos ab antiquis sedibus expulit. Gothi transito Danubio fugientes, à *Valente* sine armorũ depositione susceptí, mox per auaritiam *Maximi* ducis fame ad rebellandũ coacti sunt. victóq; *Valentis* exercitu per Thraciam sese miscentes, simul omnia cædibus, incendijs, rapinísque fuderunt.

Gratianus cum fratre *Valentiniano* anno ab incarnatione Domini trecentesimo septuagesimo septimo regnauit annis vj. quamuis iamdudum cum patruo suo *Valente*

regnaret. qui cùm afflictum & penè collapſum reip. ſtatum videret, *Theodoſium* Hiſpanum virum reſtituendæ reip. neceſſitate apud Sirmiam purpura induit, orientiſque & Thraciæ ſemel præfecit imperio. *Theodoſius* igitur maximas illas Scythicas gentes, hoc eſt, Alanos, Hunos, & Gothos magnis & multis prælijs vicit. interea *Maximus* a Brittannia oriundus, vir quidem ſtrenuus & laude dignus, niſi contra ſacramenti fidem per tyrannidem emerſiſſet in Brittanniam; ibidem imperator creatus in Galliam tranſijt: vbi *Gratianum*, *Auguſtum* ſubita incurſione perterritum interfecit, fratrémque eius *Valentinianum Auguſtum* Italia expulit, qui ad *Theodoſium* in oriente refugit. Laus *Gratiani. Fuit* Gratianus *literis haud mediocriter inſtitutus, carmen facere, ornatè loqui, explicare controuerſias rhetorum more, nihil aliud die noctúque agere quàm ſpiculis meditari, ſummáq; voluptatis diuinæq; artis credere deſtinata ferire, parcus cibi, ſomniq; ac libidinis victor.*

Theodoſius poſt mortem *Gratiani* annis 11. regnauit cum *Valentiniano*, quem regno reſtituit, clauſo videlicet intra muros Aquileiæ & occiſo *Maximo* tyranno. Brittones verò, quos *Maximus* ſecum adduxerat in Gallia Armorica vſque hodie remanſerunt: vnde & Brittones Armorici vocantur: à quibus ſpoliata emarcuit Brittannia. Laus *Theodoſij*. *Theodoſius propagator reip. fuit atque defenſor eximius, moribus & corpore* Traiano *ſimilis quantum ſcriptura veterum & pictura docent, a quo & originem traxit: ſic eminens ſtatus, membra eadem, par cæſaries: ſed illi non tam ingentes oculi erant: neſcio an & tanta gratia tantúſque flos in facie ſeu tanta dignitas in incеſſu fuit. mens verò prorſus ſimilis, adeo vt nihil dici queat, quod non ex libris in iſtum videatur tranſferri. miſeri cors, communis, ſolo habitu differre ſe cæteris putans, in omnes homines honorificus, verùm effuſiùs in bonos: ſimplicia ingenia diligere, erudita mirari, ſed innoxia; largiri magno animo magna. illa tamen, quibus* Traianus *aſperſus eſt, vinolentiam ſcilicet & cupidinem triumphandi vſq; eò deteſtatus, vt bella non mouerit ſed inuenerit. miniſteria laſciua, pſaltriáſque commeſſationibus adhiberi lege prohibuit. literis mediocriter doctus, ſagax planè, multúmque diligens ad noſcenda geſta maiorum. execrabatur, cùm legiſſet ſuperbiam dominantium, præcipuè perfidos & ingratos. iraſci ſanè rebus indignis, ſed ſubitò flecti. & quod eſt raræ virtutis, poſt auctam annis potentiam imperialem auri argentiq; pondera ſublata à tyrannis, multis ex ſuo reſtituit. patruum pro genitore habuit, nepotes & cognatos pro filijs. elegans lætúmque conuiuium dare, nec tamen ſumptuoſum, miſcere colloquia pro perſonis & dignitatibus ſermone cum grauitate iucundo, blandus pater, concors maritus. regebat valetudinem continentia veſcendi, ambulatione moderata. huius & apud homines manſuetudo, & apud Deum extitit ſumma deuotio.*

Arcadius filius *Theodoſij* cum fratre *Honorio* annis 13. Gothi Italiam, Wandali atq; Alani Gallias aggrediuntur. *Pelagius* Britto & *Iulianus* Campanēſis hęreſin ſuam longè latéq; ſeminauerunt, quibus ſanctus *Auguſtinus*, ſicut & cæteri patres orthodoxi multis ſententiarum catholicarū millibus reſponderunt. nec eorum tamen dementiam corrigere valebant. ſed quod grauius eſt correpta eorum veſania magis augeſcere contradicendo, quàm fauēdo veritati voluit emendari. vnde *Proſper* rhetor verſificans ait:

Contra Auguſtinum *narratur ſerpere quidam*
ſcriptor, quem dudum liuor adurit edax.
Aut hunc fruge ſua æquorei pauere Britanni,
aut hic campano gramine corda tumet.

Honorius cum *Theodoſio* minore fratris ſui *Arcadij* filio annis 15. cuius temporibus cùm Alani, Sueui, Wandali totas ſæuirent per Gallias, apud Brittanniam *Gratianus* municeps tyrannus creatur & occiditur. huius loco *Conſtantinus* ex infima militia propter ſolam ſpem nominis ſine merito virtutis eligitur, qui continuò vt inuaſit imperium in Gallias tranſijt: ibi ſæpe à barbaris incertis fœderibus illuſus detrimento magno reip. fuit. inde mox iubente *Honorio Conſtantinus* Comes in Galliam cum exercitu profectus apud Arelatem ciuitatem eum clauſit, cepit, & occîdit: *Conſtantémq;* filium eius, quem ex monacho *Cæſarem* fecerat, *Gerontius* comes ſuus apud Viennam interfecit. contigit autem quòd *Alaricus* rex Gothorum Romam inuaſit & cepit anno conditionis eius milleſimo, centeſimo, ſexageſimo quarto: cúmque partem eius cremaſſet incendio, deprædata vrbe ſexto die egreſſus eſt, poſt annos ferme quadringentos ſeptuaginta, ex quo *Iulius Cæſar* ſibi Brittanniam ſubiecit. Habitabant autem Romani intra vallum (quod *Seuerum* trans inſulam feciſſe commemorauimus) ad plagam meridianam,

meridianam, quod ciuitates, pontes, fari, & ſtratæ ibidem factæ vſque hodie teſtantur. cæterùm vlteriores Brittanniæ partes, vel eas etiam, quæ vltra Brittanniam ſunt, inſulas iure dominandi poſſidebant. Brittannia igitur militaribus copijs floridaque inuentute ſpoliata (quæ maximè per *Maximum* tyrannum fuerant abductæ, pòſt etiam reliquiæ per proximè dictum *Conſtantinum*) prædæ ſiquidem tantum patuit Scottis & Pictis gentibus ſæuiſſimis. hæ quidem remotæ ſunt a Brittonibus duobus ſinibus maris interiacentibus, quorum vnus ab orientali mari, alter ab occidentali longè irrumpunt, quamuis ad ſe inuicem * pertinere non poſſint. orientalis autem habet in medio ſui vrbem Guidi: occidentalis ſupra ſe, hoc eſt ad dextram ſui habet vrbem Aldclyhit: quod lingua eorũ ſignificat Petrum clyhit. eſt autẽ iuxta fluuium nominis illius. ob harum ergo infeſtationem gentium Brittones legatos Romam cum epiſtolis mittunt auxilia flagitantes. quibus mox legio deſtinatur, quæ hoſtiũ magnam multitudinem ſternens cæteros à finibus expulit. ſicque domum cum magno triumpho reuerſa eſt, indicentes Brittannis vt ſuper vallum *Seueri* murum conſtituerent, quatenus vbi munitio aquæ deerat præſidium valli adeſſet. at Brittanni murum non tam lapidibus quàm ceſpitibus conſtruentes ad nihil vtilem ſtatuunt: veſtigia verò valli illius latiſſimi & altiſſimi vſque hodie cernuntur. incipit autem fermè duorum millium ſpatio a loco, qui vocatur **Peneltune**, & terminatur in occidentem iuxta vrbem **Adclyhit**. verùm priores inimici vt Romanum militem abijſſe conſpexerunt, mox aduecti nauibus irrumpunt acriùs. vnde prece Brittannorum rurſum Romani redeunt, & cæſum hoſtem trans maria fugant. coniunctiſque ſibi Brittannis murum non vt ante ex ceſpitibus, ſed ex ſaxo à mari vſque ad mare collocant. Sic & in littore meridiano, quia & inde hoſtis timebatur, turres per interualla ad proſpectum maris ſtatuunt, ſic valedicunt ſocijs tanquam vltra non reuerſuri, dicentes vltrà ſe tam laborioſis expeditionibus non poſſe fatigari. Romanis igitur domum reuerſis hoſtes acriùs inſultant, inſulæque partem vſque murum capeſſunt. deinde murum vrbéſque appoſitas ſternunt, poſtea cis murum longè patriam vaſtant, vt & ipſi Britranni latrocinio ac rapacitate famem temperarent, donec omnis regio totius cibi ſuſtentaculo, excepto venan di ſolatio, vacuaretur. Laus *Honorij*. *Fuit* Honorius *moribus & religione patri* Theodoſio *non valdè abſimilis. cuius temporibus quamuis externa multa & ciuilia bella ſurrexerunt, vel nullo vel minimo ſanguine quieuere.*

al. pertinere

THeodoſius ſecundus qui vocatur iunior Brittanniæ poteſtatem amiſit. imperauit autem Romanis 28. annis, cuius regni anno 23. *Aetius* vir illuſtris cum *Symmacho* geſſit conſulatum: ad hunc Brittonum reliquiæ mittunt epiſtolam, in proceſſu epiſtolæ cuius hoc principium eſt (*Aetio* ter conſuli) ita ſuas calamitates explicant. *Repellunt barbari ad mare, repellit mare ad barbaros. inter hæc oriuntur duo genera funerum: aut ingulalamur aut mergimur*. Neq; hoc tamen agentes quicquam ab illo auxilij impetrare quiuerunt: vtpote qui grauiſſimis eo tempore bellis cum *Bledda* & *Attila* regibus Hunorum erat occupatus. & quamuis anno ante hunc proximo *Bledda Attilæ* fratris ſui interemptus ſit inſidijs, *Attila* tamen ipſe adeo intolerabilis reip. remanſit hoſtis, vt totam penè Europam exciſis inuaſiſq; ciuitatibus atque caſtellis corroderet. quin etiam & eiſdem temporibus fames Conſtantinopolim inuaſit, nec mora peſtis ſequuta eſt. ſed & plurimi eiuſdem vrbis muri cum 56. turribus corruerunt. multis quoque ciuitatibus collapſis fames & aërum peſtifer odor plurima hominum millia iumentorũmq; deleuit. Brittaniam quoque ſicut & cæteras prouincias præfata fames affecit: tunc igitur Brittanni videntes humanum deeſſe auxilium inuocant diuinum: miſertúſq; eſt eorũ Dominus omnipotens & tentauit eos, immiſitq; eorum robur brachijs & aciem gladijs. exiluerunt igitur de montibus & latebris & ſiluis, irruentéſq; in Scottos & Pictos vndíque cœperunt indeficienter cædere & ſternere. hoſtes verò nec ſe in ictibus ſuis cognoſcebant, nec in protectione armorum iam confidebant: quæ ſcilicet iam Brittannorum armis erant quaſi veſtis. contabuit ergo cor hoſtium, diſſolutiſque viribus horreſcentes aufugiunt. fit itaq; in eis ſtrages innumera. Scotti cum dedecore Hyberniam redeunt. Picti in extrema inſulæ parte tunc primùm & deinceps quieuerunt: deditq; Dominus victoriam populo ſuo, & confuſi ſunt qui eos confundebant. his temporibus ſcilicet anno *Theodoſij* octauo mittitur *Palladius* à Papa *Celeſtino* ad Scottos

primus eorum futurus epiſcopus. *Theodoſius* etiam poteſtatem Galliæ & Hiſpaniæ & Africæ amiſit: gens quippe Wandalorum & Alanorum & Gothorum omnia ferro, flammis arripuerant & deſtruxerant. ſed beatus *Auguſtinus* Hipponenſis epiſcopus, ne ciuitatis ſuæ ruinam videret, tertio obſidionis eius menſe migrauit ad Dominum *Geiſerico* crudeliſſimo eam obſidente.

BRittannis ergo victoribus & quieti datis miſit Dominus ineffabilem frugum abundantiam, quantam nulla ætas retrò meminit: vt ſicut confuſiones ante habitas triumpho releuauerant, ita famem præfatam opulentia releuarent: probauítque Deus vtrum omnimoda proſperitas redderet gratioſos, quos nulla aduerſa reddiderant correctos. illi tunc verò omnia ſcelera tranſacta ſuperantes in luxuria furere, & in omniũ lue ſcelerum ſine reſpectu Dei cœperunt. ita verò demum crudelitas & odium amorq; mendacij in eis exarſit, vt ſi quis eorum mitior & veritati aliquatenus propior videretur, in hunc quaſi Brittanniæ ſubuerſorem omnium odia telaque ſine reſpectu contorquerentur, & non ſolùm hoc ſæculares viri, ſed & ipſe grex Domini eiúſque paſtores egerunt, ebrioſitate, animoſitate, litigio, contentione, inuidia, cæteris huiuſmodi facinoribus ſua colla abiecto leui iugo *Chriſti* ſubdentes. reſpexit ergo Dominus, & in iram concitatus corruptæ mentis homines acerba peſte contriuit, quæ in breui tantum eius multitudinem ſtrauit, vt ne ſepeliendis quidem mortuis viui ſufficerent. ſed nec morte quidem ſuorum, nec timore mortis, hi, qui ſupererant, à morte animæ, qua peccando ſternebantur, reuocari poterant. iuſto itaq; & patenti iudicio conſtituit Deus exterminare gentem illam, mandauítq; ſtatim ſtimulos iræ ſuæ Scottos ſcilicet & Pictos, qui cædes ſuas vindicaturi iracundiùs ſolito adueniunt, irruúntq; Brittannis, quaſi lupi in agnos, cognouerúntq; ſe in ictibus ſuis, & Brittannos in fuga ſua. rurſúmque igitur ex more Brittanni latebras & ſiluas & ſaltus repetunt: poſtea verò inierunt conſiliũ quid agendum, vbi quærendum eſſet præſidium ad euitandas vel repellendas tam feras tamque creberrimas gentium aquilonalium irruptiones: placuítq; omnibus cum rege ſuo *Vortigerno*, vt Saxonum gentem de tranſmarinis partibus in auxilium vocarent. quod Domini nutu diſpoſitum eſſe conſtat, vt veniret contra improbos malum, ſicut euidentiùs rerum exitus probauit.

Henrici Huntindonienſis *Hiſtoriarum* LIB. II.

IActatum eſt in ſuperioribus de 45. imperatoribus, qui tam Brittanniam quàm cæteras mundi partes rexerunt: quorum ſi aliqui gloria potiuntur in cœlis, illam tantùm habent, quia iam hîc nullam habent. viluit enim ſermocinatio de eis, & prolixior confabulatio de actibus eorum videtur amara, tædij ſcilicet & odij generatrix. quapropter excogitemus ex eorum comparatione, quorum potentiæ & maieſtati vix ſufficiebat vniuerſus mundus, quàm nihil ſit gloria noſtra, potentia noſtra, tumor noſter, quorum de cauſa laboramus, ſudamus, inſanimus. ſi autem gloriam cupimus, vt humanè loquar, concedo, cupiamus, ſed veram: ſi famam, illam, quæ non euaneſcit: ſi honorem, illum, qui non defloreſcit: non qualem prædicti imperatores, quorum omnis gloria iam non eſt niſi viles reliquiæ fabularum: veram

ram autem gloriam, & famam, & honorem habebimus, ſi ei, qui ſolus verus eſt, cum iucunditate & lætitia innitamur, ſi ſpem noſtram & fiduciam omnem in Deo ponamus, non in filijs hominum, ſicut Brittanni, qui Deo abiecto & magnificentia timoris eius, auxilium petierunt a paganis, habuerúntque ſed quale decebat. *Gens namq; Saxonum vel Anglorum inuitata a rege præfato Brittanniam tribus longis nauibus aduehitur, anno gratiæ quadringenteſimo quadrageſimo nono, cùm* Martianus *&* Valentinus, *quorum imperium 7. annis durauit, imperarent, vigeſimo quarto anno poſtquam regnum Francorum inchoauerat: quorum primus rex fuit* Pharamundus. *Saxones igitur in orientali parte inſulæ iubente eodem rege locum manendi quaſi pro patria pugnaturi, re autem vera hanc expugnaturi ſuſceperunt.* Inierunt autem certamen contra Pictos & Scottos, qui iam venerunt vſq; ad Stanfordiam, quæ ſita eſt, in auſtrali parte Lincolniæ, diſtans ab ea 40. miliarijs. cùm igitur illi pilis & lanceis pugnarent, iſti verò ſecuribus gladijſq; longis rigidiſſimè decertarent, nequiuerunt Picti pondus tantum perferre, ſed fuga ſaluti ſuæ conſuluerunt. Saxones victorioſi triumpho, & præda potiti ſunt. *quod vbi Saxoniæ nuntiatum eſt, ſimul & inſulæ fertilitas ac ſegnities Brittonum, mittitur confeſtim illô claſſis prolixior armatorum ferens manum fortiorem: quæ promiſſæ adiuncta cohorti inuincibilem fecit exercitum. ſuſceperunt ergo qui aduenerant donantibus Brittonibus locum habitationis inter eos: ea tamen conditione, vt hi pro patriæ pace & ſalute contra aduerſarios militarent, illi militantibus debita ſtipendia conferrent. aduenerunt autem de tribus Germaniæ populis fortioribus. i. Saxonibus, Anglis, Iutis. de Iutarum origine ſunt Cantuarij, & Victuarij: hæc eſt ea gens, quæ Vectam tenet inſulam: & ea, quæ vſque hodie in prouincia occidentalium Saxonum Iutarum natio nominatur, poſita contra ipſam inſulam vectam. de Saxonibus. i. ea * generatione, quæ nunc antiquorum Saxonum cognominatur, venere orientales Saxones, meridiani Saxones, occidui Saxones. porrò de Anglis (hoc eſt illa patria, quæ Angulus dicitur, & ab eo tempore vſque hodie manet deſerta, & inter prouincias Iutarum & Saxonum eſſe perhibetur) orientales Angli, mediterranei Angli, Mercij, tota Northanhumbrorum progenies. i. illarum gentium, quæ ad boream Humbri fluminis inhabitant, cæterig; Anglorum populi ſunt orti.* Duces eorum primi fuiſſe perhibentur duo fratres *Hengiſt* & *Horſa*: erant autem filij *Widgils*, filij *Victa*, filij *Vecta*, filij *Woden*, filij *Frealof*, filij *Fredulf*, filij *Fin*, filij *Flocwald*, filij *Ieta*: quem dixerunt filium *Dei* ſcilicet alicuius Idoli: de quorum patrum progenie multarum prouinciarum regium genus originem duxit. non mora ergo confluentibus certatim in inſulam gentium memoratarum cateruis grandeſcere populus cœpit aduenarum, ita vt ipſis quoque, qui aduocauerant, indigenis eſſent terrori. dicitur autem a quibuſdam, quòd rex *Vortigernus* formidans robur eorum filiam *Hengiſti* paganam duxerit. dicitur etiam quòd ad cumulũ damnationis ſuæ propriam filiam ſuam duxerit, & ex ea filium genuerit: vnde à S. *Germano* & ab omni conuentu epiſcopali excõmunicatus eſt.

REx *Vortigernus* à genero ſuo & ab exercitu belli occaſionem (Deo volente) quærentibus, annonas eis affluentiùs miniſtrare repoſcitur, minantes niſi profuſior eis copia alimentorum detur, ſe cuncta inſulæ loca rupto fœdere vaſtaturos: nec ſegniter minas perſequuntur effectibus: inito namque fœdere cum Pictis & congregato, innumerabili exercitu, neminem, qui eis reſtare auderet, vſquam inuenerunt. accenſus igitur manibus paganorum ignis iuſtas de ſceleribus populi Dei vltiones expetijt, non illius impar, qui quondam a Caldæis ſuccenſus Hyeroſolymorum mœnia imò ędificia cuncta conſumpſit. ſic enim & hic agente impio victore, imò diſponente iuſto iudice proximas quaſque ciuitates agróſque depopulans ab orientali mari vſque ad occidentale nullo prohibente ſuum continuauit incendium, totámq; propè inſulæ pereuntis ſuperficiem obtexit. ruebant ædificia publica ſimul & priuata, paſſim ſacerdotes inter altaria trucidabantur. præſules cum populis ſine vllo reſpectu honoris ferro pariter & flammis abſumebantur: nec erat qui crudeliter eos interemptos ſepulturæ traderet. itaq; nonnulli in montibus comprehenſi iugulabantur: alij fame confecti procedentes manus hoſtibus dabant, pro accipiendis alimentorum ſubſidijs æternum ſubituri ſeruitium, ſi tamen non continuò trucidarentur: alij tranſmarinas regiones dolentes petebant: alij perſtantes in patria trepidi pauperem vitam in montibus, ſiluis, vel rupibus arduis ſuſpecta ſemper mente agebant. rex autem *Vortigernus* in occidentali parte Brittanniæ inter prærupta montium & ſiluarum omnibus exoſus degebat

al. regione

gebat. dicitur autem quòd cùm rex prædicationem ſancti *Germani* audire nollet: fugerétque ſanctum ſe ſequentem, quadam nocte ignis de cœlo cecidit ſuper arcem, in qua rex erat. rex autem tam ruina quàm igne deſtructus nuſquam comparuit. At vbi Saxones diſperſis indigenis copiam exercituum domum remiſerunt, cœperunt Brittanni emergentes de latibulis vires reſumere animóſq;, congregatóq; permaximo exercitu in Cantiam contra *Hengiſt* & *Horſa* vexilla direxerunt. vtebantur eo tẽpore duce *Ambroſio Aureliano* viro modeſto, qui ſolus fortè Romanę gentis præfatæ tempeſtati ſuperfuerat, occiſis in eadem parentibus nomen regum & inſigne ferentibus. duóque filij *Vortigerni* duces erant cum eo, *Gortimer* & *Catiger*. *Ambroſius* igitur primam aciem bello induxit, *Gortimer* ſecundam, *Catiger* tertiam: *Hors* verò & *Hengiſt* licèt multò minores numero eſſent, audaciſſimè tamen eis obuiauerunt, duoq; fratres duas acies in hoſtem direxerunt.

ANno 7. aduentus Saxonum in Angliam commiſſum eſt bellum apud **Aeſleſtreu.** principio ergo percuſſit *Hors* aciem *Catigerni* tanto vigore, vt ad modum pulueris diſperſa proſterneretur, & filium regis proſtratum cecîdit. *Gortimer* autem frater eius vir verè ſtrenuiſſimus ex obliquo aciem *Horſi* diſrupit, & ipſo *Horſo* interfecto virorum fortiſſimo, reliquię cohortis ad *Hengiſtum* fugiunt, qui cum *Ambroſij* cuneo inuictè confligebat. totum ergo pondus prælij verſum eſt ſuper *Hengiſtum*, & probitate *Gortimeri* coarctatus, cùm diu perſeueraſſet, non ſine magno detrimento Brittannorum victus, qui nunquam fugerat, fugit. Scripſerunt quidam *Hengiſtum* poſtea in eodem anno ter contra eos pugnaſſe, nec potuiſſe reſiſtere probitati *Gortimeri* & numero Brittonũ; ſed ſemel in inſulã **Tenet**, ſemel ad naues fugiſſe, & pro his qui abierãt in patriam miſiſſe.

ANno verò ſequenti, regnante *Leone* imperatore, qui regnauit 17. annis, morbo perijt flos iuuenum *Gortimerus*, cum quo ſimul ſpes & victoria Brittonum exſtincta eſt. *Hengiſt* igitur & *Eſc* filius ſuus receptis auxilijs à patria ſua, & morte iuuenis freti, bello ſe præparant apud **Creganford**. Brittanni verò 4. phalanges maximas 4. ducibus munitas fortiſſimis bello proſtituunt. Sed cùm ludum belli Brittones iniſſent, numerum Saxonum maiorem ſolito malè ferebant. recentes quippe, qui ſuperuenerant, & viri electi erant, ſecuribus & gladijs horribiliter corpora Brittonum findebant: nec tamen ceſſerunt donec quatuor duces eorum proſtratos & cæſos viderunt. tunc verò vltra quàm credi poteſt perterriti a **Cent** vſque in Londoniam fugerunt, & nunquam in *Cantia poſtea gratia pugnandi venire auſi ſunt. exinde regnauit *Hengiſt* & *Eſc* filius ſuus in Cantuaria. regnum igitur Cantiæ incepit 8. anno aduentus Anglorum.

al.Cantiam

CIrca ea tempora venerat *Germanus* Antiſiodorenſis epiſcopus, vir ſanctitate miraculiſque conſpicuus, & *Lupus* Trecaſinæ ciuitatis epiſcopus in Brittanniam ad Pelagianam hæreſim deſtruendam. *Quibus ratione coram omni populo deuictis, ad confirmationem ſuæ rationis filiam tribuni 10. annis cæcam curauit: præterea caſulam, in qua infirmus iacebat, ab igne circumquaq; furente, & adiuncta ipſi caſulæ conſumente ſaluauit:* peténſque ſepulchrum ſancti *Albani* reliquias in ipſo diuerſorum martyrum impoſuit. maſſamque pulueris adhuc rubentis ſanguine martyris ſecum portaturus abſtulit: quo in loco innumeram hominum turbam eadem die conuertit ad Dominum.

INterea Saxones & Picti bellum contra Brittannos iunctis viribus inierunt. Brittones trepidi ſancti *Germani* petierunt auxilium: Sanctus aduenies ducem ſe prælij profitetur. in valle igitur circundata medijs montibus é regione, quà ſperabatur aduentus hoſtium, componit exercitum ipſe dux agminis. & iam aderat ferox hoſtium multitudo, quam appropinquare ſpeculatores intuebantur. tunc ſubitò ſanctus ſignifer vniuerſos admonet, vt voci ſuæ vno clamore reſpondeant: ſecuríſque hoſtibus qui ſe inſperatos adeſſe confiderent, Alleluia iam tertiò repetitum, ſacerdotes exclamabant. ſequitur vna vox omnium, & elatum clamorem repercuſſo aere montium concluſa multiplicant. hoſtile agmen terrore proſternitur: & ſuper ſe non ſolùm rupes circundatas, ſed & ipſam cœli machinam contremiſcunt. dum igitur fugientibus vix ſufficere pedũ pernicitas creditur, paſſim ruunt, arma proijciunt, gaudentes vel nuda corpora eripuiſſe diſcrimini: plures etiam timore cæcatos flumen, quod tranſierant, deuorauit: vltionem ſuam innocens exercitus intuetur, & ſpolia cœleſtis palmæ cum gaudio colligunt. triumphant pontifices hoſtibus fuſis ſine ſanguine victoria fide obtenta

non

non viribus. ſuperatis igitur hoſtibus mentis & corporis beati pontifices ad ſua remearunt. *Sed non multò pòſt Pelagiana hæreſi iterum pullulante precibus omnium ſacerdotum Brittanniæ redÿt* Germanus *cum* Seuero *epiſcopo Treueris, fidemq́; rectam reſtituens filium* *Elafij *principis contractum neruis & poplite in conſpectu omnium ſanauit*: omnibúſq; pro- *al. Elaui*
ſperè geſtis indè ad Rauennam pro pace Armoricanæ gentis ſupplicaturus aduenit, ibiq; à **Valentiniano* ſumma reuerentia ſuſceptus migrauit ad *Chriſtum*, nec multò pòſt *al. Valen-*
Valentinianus interimitur à ſatellitibus *Aetÿ* patritij, quẽ occiderat: cui Brittanni quon- *tiano*
dam miſerant vt prædiximus epiſtolam. cum quo ſimul Heſperium concidit regnum.

SVperuenientibus verò auxiliarijs poſt aliquantum temporis *Hengiſt* rex & *Eſc* filius ſuus inuictiſſimum congregauerunt exercitum anno 17. aduentus eorum in Angliam: contra quos omnis Brittannia viribus congregatis 12. phalanges nobiliter ordinatas oppoſuit apud **Wippedeſſlede**. pugnatum eſt diu & acriter, donec *Hengiſtus* 12. principes cuneorum proſtrauit, & vexillis eorum deiectis, & manipulis eorum proturbatis in fugam coegit. ipſe autem multos principum ſuorum & gentis amiſit, & quendam magnum principem qui vocabatur *Wipped*, ex cuius nomine locũ belli illius prædicto nomine vocauit. victoria igitur illis lachrymabilis fuit & odioſa, ita vt poſtea nõ paruo tempore nec ipſe intra Brittannorũ fines, nec Brittanni in Cantiam venire præſumererent. Brittanniæ igitur dum ceſſarent externa bella, non ceſſabant ciuilia. ſed inter exterminia ciuitatum ab hoſte dirutarum pugnabant inuicem, qui hoſtem euaſerant ciues. dum tamen recens eſſet memoria calamitatis inflictæ, ſeruabant vtcunq; reges, ſacerdotes, priuati, & optimates, ſuum quiq; ordinem. cùm autem iunior ætas creuiſſet, præſentis ſolum ſerenitatis ſtatum experta, ita cuncta veritatis & iuſtitiæ moderamina concuſſa ſunt ac ſubuerſa, vt earum non dicam veſtigium, ſed nec in memoria quidem prẽter in paucis & valdè paucis vlla appareret. immiſit ergo Deus ex partibus Germaniæ duces plures ferociſſimos per ſucceſſiones temporum, qui gentem Deo inuiſam delerent. & in primis dux *Aelle* venit & 3. filij ſui *Cymen*, & *Pleting*, & *Ciſſa*.

IGitur dux *Aelle* cũ filijs ſuis & claſſe militaribus copijs inſtructiſſima in Brittannia ad **Cymeneſoze** appulerunt. egredientibus autem Saxonibus de mari, Brittanni clamorem excitarunt, & à circumadiacentibus locis innumeri conuolarunt, & ſtatim bellum initum eſt. Saxones verò ſtatura & vigore maximi, impudenter eos recipiebant, illi verò imprudenter veniebant. nam ſparſim & per interualla venientes à conglomeratis interficiebantur, & vt quiq; attoniti veniebant, rumores ſiniſtros ex improuiſo ſentiebant. Fugati ſunt igitur Brittanni vſq; ad proximum nemus quod vocatur **Andredeſleage**. Saxones autem occuparunt littora maris in **Sudſexe**, magis magiſq; ſibi regionis ſpatia capeſſentes vſq; ad nonũ annum aduentus eorum. tunc verò cum audaciùs regionem in longinquum capeſſerent, conuenerunt reges & tyranni Brittonum apud **Wercredeſburne**, & pugnauerũt contra *Aelle* & filios ſuos, & fere dubia fuit victoria. vterq; enim exercitus valdè læſus & minoratus alterius congreſſum deuouens ad propria remearunt. miſit igitur *Elle* ad compatriotas ſuos auxilium flagitans. annus autem, quo *Elle* venit in Angliam fere 30. fuit ab aduentu Anglorum 42.

MOrtuus eſt *Hengiſt* rex Cantiæ 40. anno poſt aduentum ſuum in Brittaniam, & regnauit *Eſc* filius eius pro eo 34. annis, tempore *Zenonis* imperatoris, cuius imperium fuit 17. annis. *Eſc* autem patria virtute patriam contra Brittannos potenter tenuit: regnúmque ſuum regnis eorum ampliauit.

REgnum **Sudſexe** incipit, quod *Ella* diu & potentiſſimè tenuit. venerant enim ei auxiliares à patria ſua anno tertio poſt mortem *Hengiſti*, tempore *Anaſtaſij* imperatoris Romani, qui regnauit 27. annis. fretus igitur copijs ingentibus obſedit **Andredeceſter** vrbem munitiſſimam. congregati ſunt igitur Britanni quaſi apes, & die expugnabant obſidentes inſidijs, & nocte incurſibus. nullus dies erat, nulla nox erat, quibus ſiniſtri & recentes nuntij Saxonum animos non acerbarent. inde tamen ardentiores effecti continuis inſultibus vrbem infeſtabant. ſemper verò dum aſſilirent inſtabant eis Brittones a tergo cum viris ſagittarijs & amentatis telorum miſſilibus. dimiſſis igitur mœnibus greſſus & arma dirigebant in eos Pagani. tunc Brittones eis celeritate præſtantiores ſiluas curſu petebant: tendentibúſq; ad mœnia rurſum à tergo aderant. hac arte Saxones diu fatigati ſunt, & innumera ſtrages eorum fiebat, donec in duas partes

exercitum

exercitum diuiſerunt, vt dum vna pars vrbem expugnaret, eſſet eis a tergo contra Brittonum excurſus bellatorum acies ordinata. tunc verò ciues diuturna fame contriti, cùm iam pondus infeſtantium perferre nequirent, omnes ore gladij deuorati ſunt cum mulieribus & paruulis, ita quòd nec vnus ſolus euaſit. & quia tot ibi damna tolerauerant extranei, ita vrbem deſtruxerunt, quòd nunquam poſtea reædificata eſt. locus tantum quaſi nobiliſſimæ vrbis tranſeuntibus oſtenditur deſolatus.

ANno 47. aduentus Anglorum, *Certic* & *Cinric* filius ſuus cum 5. puppibus venerunt ad **Certicesore**. eodem die conuenit multitudo regionis, & pugnatum eſt contra eos. Saxones acie conferta coram nauibus immobiliter ſtabant, Inſulani audacter in eos irruebant, & ſine perſequutione reuertebantur, aduenis quippe nunquam locum deſerentibus. ſic irruendo & redeundo bellatum eſt, donec noctis tenebræ litem dirimerunt. inuentis igitur Saxonibus aſperis Brittanni ſe retraxerunt, & neutra ex parte habita eſt victoria. hoſpitati tamen *Certic* & filius ſuus in terra hoſtili, magis magiſq; circa littora maris cœperunt occupare non ſine frequentibus bellis regiones.

SEptimo autem anno poſt aduentum *Certici* venit *Port*, & duo filij eius, *Beda* & *Megla* cum duabus nauibus maximis apud Porteſmudham, ſtatimque clamor maximus impleuit omnem prouinciam. dux igitur prouinciæ & omnis multitudo pugnam aggreſſi, abſque ordine vt quiſque adueniebat in ictu oculi deperiere. audacia namque agebat Brittones in hoſtem: fortitudo verò hoſtis agebat imprudentiam eorum in confuſionem. duce igitur & populo perempto vel fugato victoria potiti ſunt *Port*, (de quo dicta eſt Porteſmuham) & duo filij eius.

BEllum ſcripturus ſum, quod *Nazaleod* rex maximus Brittannorum egit contra *Certic* & *Cinric* filium eius ſexageſimo anno aduentus Anglorum. *Nazaleod* verò magni nominis erat & magnæ ſuperbiæ, a quo regio illa dicta eſt Nazaleoi, quæ modò dicitur **Certicheſtorde**. congregata igitur omni multitudine Brittanniæ auxilium petierat in ſupremis negotijs *Certic* & filius eius ab *Eſc* rege Cantuariorum, & ab *Ella* magno rege Sudſexorum, & à *Port* & filijs eius, qui nuper venerant. & duas acies bello ſtatuerunt, vnam regebat *Certic*, aliam verò * *Cinric* filius eius. *Certic* regebat cornu dextrum. *Cinric* verò ſiniſtrum. inito ergo prælio rex *Nazaleod* dextrum cornu videns præſtantius, irruit ipſe & omnes vires eius, vt illud, quod fortiſſimum erat, priùs proſteme-retur. proſtratis ergo vexillis & acie perforata, *Certic* in fugam verſus eſt, & facta eſt ſtrages maxima aciei eius in momento. videns autem ſiniſtrum cornu ductum a filio, quod dextrum cornu patris ſui deſtructum eſſet, irruit in terga perſequentium, & aggrauata eſt pugna vehementer & cecidit rex *Nazaleod*, & verſi ſunt ſui in fugã & interfecti ſunt ex eis quinque millia: cæteris verò celeritas fuit ſubſidium. Saxones igitur prærogatiua victoriæ potiti ſunt, & quies data eſt eis annis non multis: aduenerúntque eis adiutores fortes & multi.

al, Cenric

SExto namque anno poſt bellum prædictum venerunt nepotes *Certic*, *Stuf*, & *Witgar* cum tribus nauibus apud **Certicesore**. Primo autem mane duces Brittannorum acies in eos ſecundum belli leges pulcherrimè conſtruxerunt. cúmque pars eorum in montibus, pars eorum in valle progrederetur cautè & excogitatè, apparuit ſol oriens, offenderúntq; radij clipeis deauratis, & reſplenduerunt colles ab eis, aërque finitimus clariùs refulſit, timuerúntq; Saxones timore magno & appropinquauerunt ad præliũ. dum autem colliderentur exercitus fortiſſimi, fortitudo Brittannorum diſſipata eſt, quia Deus ſpreuerat illos, & facta eſt victoria patens, & adquiſierunt duces prædicti regiones non paucas, & per eos fortitudo *Certici* terribilis facta eſt, pertranſijtq; terram in fortitudine graui.

CIrca hoc tempus obijt *Ella* rex auſtralium Saxonum, qui omnia iura regni Anglorum, reges ſcilicet & proceres & tribunos in ditione ſua tenebat. regnauítque poſt eum *Ciſſa* filius eius, progeniéſque eorum poſt eos. at in proceſſu temporum valdè minorati ſunt, donec in aliorum iura regum tranſierunt.

REgnum Weſtſexe incipit anno aduentus Anglorum lxxj. anno ab incarnatione Domini D. XIX. tempore *Iuſtini*, qui vocatur ſenior, qui imperauit viij. annis: quod ſcilicet regnũ cætera omnia ſibi proceſſu temporum ſubiugauit, & monarchiam totius Britanniæ obtinuit: quam ob cauſam omnium aliorum tempora regnorum ad

hos

hos reges applicare libet, vt ſicut horum potentia creuit, ita tempora regnorum per eos dinoſcantur.

Certic regnauit xvij. annis in **Weſtſexe**: inierant namq; bellum fortiſſimi Britannorum contra eum apud **Certicesford** in eodem anno: perſtiterúntq; duces eorum magnanimiter & proteruè ex vtraq; parte, donec declinante iam die ad veſperũ Saxones victoriam obtinuerunt, & facta eſt plaga magna in die illa ſuper incolas Albion: atrocior verò multo fuiſſet, niſi ſol occidens prohiberet. ampliatum eſt autem nomen *Certici*, & diuulgata eſt fama bellorum eius & *Kinrici* filij ſui per vniuerſam terram. ab illa quippe die incepit regnum Weſtſexorũ, quod vſq; ad noſtra tempora cæteris regnis omnibus ſibi vendicatis durat. *Certic* & *Kinric* filius eius anno nono regni eius pugnauerunt iterum contra Britannos apud **Certicesford**, & facta eſt ſtrages magna ex vtráque parte. ea tempeſtate venerunt multi & ſæpe de Germania, & occupauerunt **Eaſtangle** & **Merce**: ſed nec dum ſub vno rege redacta erant. Plures autem proceres certatim regiones occupabant, vnde innumerabilia bella fiebant. proceres verò, quia multi erant, nomine carent.

Arthurus belliger illis temporibus dux militum & regum Britannię contra illos inuictiſſimè pugnabat. duodecies dux belli fuit, duodecies victor * bellatorum. primum bellũ contra eos inijt iuxta oſtium fluminis, quod dicitur * Glenus. at ſecundum, tertium, quartúmq; ac quintum bellum ſuper alium amnem, qui nominatur Britannicè * **Dulgas**, qui eſt in regione Inijs. ſextum bellũ ſuper flumen, quod vocatur **Baſſas**. ſeptimum verò contra illos inijt bellum in ſilua Chelidonis, quæ Britannicè **Cattoit** Celidon nominatur. octauũ contra barbaros egit bellum iuxta caſtellũ **Guinnion**: in quo idem *Arthurus* imaginem ſanctæ *Mariæ* Dei genetricis ſempérq; virginis ſuper humeros ſuos portauit, & tota illa die Saxones per virtutem Domini noſtri *Ieſu Chriſti* & ſanctæ *Mariæ* matris eius in fugam verſi ſunt, & multi ex illis magna cæde perierunt. nonum egit bellum in vrbe Leogis, quæ Britannicè **Kaerlion** dicitur. decimum verò geſſit bellum in littore fluminis, quod nos vocamus **Tracteheuroit**. vndecimum in monte, qui nominatur **Breuoin**: vbi illos in fugam vertit, quem nos * **Cathbregion** appellamus. duodecimum contra Saxones duriſſimè *Arthur* bellum in monte Badonis perpetrauit, in quo corruerũt impetu illius vna die 440. viri, nullo ſibi Britonũ in adiutorium adhærente, ipſum ſolũ Domino confortante. hæc autem bella & loca bellorũ narrat *Gildas* hiſtoriographus; quę tamen omnia loca noſtræ ætati incognita ſunt. quod prouidentia Dei factum eſſe putamus ad deſpectũ popularis auræ, laudis adulatorię, famæ tranſitoriæ. interim tamen vbiq; multa bella fiebant, in quibus quandoq; Saxones quandóq; Brittones victores erant. quanto magis autẽ plures Saxonũ proſternebantur, tanto plures in auxiliũ eorũ veniebant, ab omnibus circũiacentibus terris inuitati.

al. bellorum
al. Glemu
al. Duglas.
al. Catheregio

REgnum **Eſtſexe**, id eſt, orientalium Saxonum incipit, quod primus (vt putatur) tenuit *Erchenwin*, ſecundum quod ex veterum ſcriptis conijcere poſſumus. qui fuit filius *Offæ* filij *Biedcan*, filij *Sigewlf*, filij *Spoewe*, filij *Geſac*, filij *Andeſc*, filij *Saxnat*. poſt *Erchenwin* verò regnauit *Slede* filius eius, qui ducens filiam *Ermerici* regis Cantuariorum, ſororem ſcilicet *Ethelberti* genuit ex ea * *Sibrictum*, qui primus regum **Eſtſexe** conuerſus eſt ad fidem.

al. Siberctũ

Certic namq; & *Kinric* filius eius cõgregatis ingentibus copijs apud **Witland** prælati ſunt, bellóq; deuicto inſulã ceperunt, & innumerabilem ſtragem hoſtiũ fecerũt apud **Witgareſburg** 13. anno regni ſui. eandem autem inſulam, quæ ſcilicet Latinè dicitur Vecta, dederunt quarto poſt hunc anno duobus nepotibus ſuis *Stuf* & *Witgar*.

Certic primus rex **Weſtſexe** cùm regnaſſet 18. annis mortuus eſt, & *Kinric* filius eius regnauit poſt eum 26. annis, *Iuſtiniano* Romæ imperante, qui imperauit 38. annis, tempore *Vigilij* papæ.

Kinrici anno 5. obſcuratus eſt ſol a mane vſque ad tertiam menſe Martio, ſeptimo verò anno regni eius obſcuratus eſt ſol a tertia penè vſque ad nonam, ita vt ſtellæ apparerent. 12. Kalendis Iulij, decimo autem anno regni eius obijt *Witgar*, & ſepultus eſt apud **Witgareſburg**, quæ ſic ab eo vocatur.

REgnum Nordhumbrorum incipit xiij. anno regni *Kinrici*. cùm enim proceres Anglorum multis & magnis prælijs patriam illam ſibi ſubiugaſſent, *Idam* iuuenem nobiliſſimum

al.Coppe al.Eſe bilisſimum ſibi regē conſtituerunt,qui fuit filius* *Eope*,filij* *Eſc*,filij *Inguim*,filij *Angenwit*, filij *Aloc*,filij *Beonoc*, filij *Brand*,filij *Beldet*, filij *Woden*, filij *Fredelaf*, filij *Fredeulf*, filij *Fin*, filij *Godwlf*, filij *Heatæ*. Hic igitur regnauit xij. annis fortiſſimè, ſemper armatus & laborioſus. conſtruxit autem **Bebanburgh** & circundedit eam priùs ſepe,poſtea muro. regnum hoc incepit ánno gratiæ D. XLVII.

Inric rex anno xviij. regni ſui pugnauit contra Britannos, qui venerant cum maximo exercitu vſq; ad **Saleſbirig**. ille autem vndiq; congregatis auxilijs occurrit

al.Cheuling eis inuictiſſimè, ingentibúſq; copijs fuſis, vtrinque diſperſit eos, & in fugam conuertit.

Inric xxij. anno regni ſui & * *Ceaulin* filius eius pugnarunt iterum contra Britannos. ſic autem pugnatum eſt. Britanni quaſi vindicaturi confuſionem belli, quam circa quinquennium pertulerant,congregatis viris bellicoſis armis & numero munitis acies ordinauerunt apud **Beranburi**. Cúmq; ſtatuiſſent nouem acies, qui numerus bello eſt aptiſſimus, tribus ſcilicet in fronte locatis, & tribus in medio, & tribus in fine,ducibúſq; in ipſis aciebus conuenienter inſtitutis, viriſque ſagittarijs & telorum iaculatoribus equitibúſque iure Romanorum diſpoſitis , Saxones in eos omnes in vna acie conglomerati audaciſſimè irruerunt, vexilliſque colliſis & deiectis,fractiſue lanceis gladijs rem egerunt : donec adueſperaſcente die victoria in dubio remanſit. nec hoc mirum videri debet,cùm illi maximæ ſtaturæ & vigoris & audaciæ fuerint ; quamuis noſtri tēporis exercitus in ipſa prima colliſione ſtatim alteruter in fugam conuertatur, viris ſcilicet modò paruæ ſtaturæ & vigoris & audaciæ exiſtentibus.

Inric cùm regnaſſet xxvj. annis mortuus eſt, & *Ceaulin* filius eius regnauit pro eo xxx. annis. Similiter eodem anno obijt *Ida* rex Nordhumbræ, & *Ella* poſt eum regnauit xxx. annis, quamuis iſte non fuiſſet filius *Idæ*, ſed filius *Iffæ*, filij *Vſefrea*, filij *Witgils*, filij *Weſtrefalena*, filij *Sefugil*, filij *Seabald*, filij *Sigegeat*, filij *Wepdeg*, filij *Woden*,

al.Cheulingo filij *Fredealaf*.

* *Eaulino* vj. anno regnante ſuper Weſtſexe cœpit *Ædelbert* rex magnus regnare ſuper **Kent** tempore *Iuſtini* Imperatoris : qui tertius quidem in regibus gentis Anglorum cunctis auſtralibus eorum prouincijs, quæ Humbræ fluuio & contiguis ei terminis ſequeſtrantur à borealibus imperauit. nam primus imperium huiuſmodi tenuit *Aella* rex auſtralium Saxonum.ſecundus *Ceaulin* rex occidentalium Saxonum. tertius (vt diximus) *Æthelbert* rex Cantuariorum. quartus *Redunald* rex orientalium Anglorum,qui etiam viuente *Æthelberto* eidem ſuæ genti ducatum præbebat. quintus *Edwine* rex Northumbrorum gentis maiore potentia cunctis, qui Brittanniam incolunt, Anglorum pariter & Brittonum populis præfuit,præter Cantuarijs tantùm. nec non & Meuanias Brittonū *inſulas*, quæ inter Hiberniam & Brittanniam ſitæ ſunt Anglorum ſubiecit imperio. ſextus *Oſwald* rex Nordhumbræ ſanctiſſimus eiſdem finibus regnum tenuit. ſeptimus *Oſwius* frater eius æqualibus penè terminis regnum nonnullo tempore

al.Egbriht coercens. Pictorum quoque atque Scottorum gentes, quæ ſeptentrionales Brittanniæ fines tenent, maxima ex parte perdomuit, ac tributarias fecit. octauus * *Egbert* rex Weſtſexe,qui vſq; ad Humbram imperauit. nonus nepos eius *Alfredus*, qui omnes partes regni in ditione ſua ſuſcepit. decimus *Edgar* nepos nepotis *Alfredi*, rex fortis & pacificus , qui & Anglos & Scottos vel in dominio vel prorſus ad libitum ſuum habuit, & hæredes eius poſt eum vſque ad hanc diem. regis autem *Æthelberti* tempore conuerſi

al.Cheuling ſunt Anglici ad fidem : vndè diligenter in ſequentibus tractabitur.

al.Cutha * *Eaulin* nono anno regni eius,& * *Chuta* frater eius, viri audaciſſimi cauſis varijs cōpellentibus pugnauerunt contra *Aedelbert*, qui in regnum eorum viribus ſuperbis introierat. ingreſſi verò prælium apud **Wipandune** duos conſules eius ſcilicet *Oſlaf* & *Cneban* & innumeram multitudinem cum eis bello fulminantes ceciderunt , regémque *Aedelbert* vſque ad **Kent** fugauerunt. iſtud eſt primum bellum, quod inter ſe reges Anglorum geſſerunt.

* *Eaulini* anno xij pugnauit *Cutha* frater eius cum Brittannis apud Bedeanfordā,quę

al.Lienbirig modò dicitur Bedeforda. & eſt modò caput prouinciæ circumiacentis. pugnauit igitur & vicit, cepítque armorum effectu iiij. caſtra munita , ſcilicet * **Lienberig**, & **Aeleſbury**, & **Beneſintune**, & **Aegneſham**. ſed *Cutha* vir magnus frater regis eodem anno obijt.

Regnum

REgnum **Eſtangle** incipit, quod continet **Norðfolch** & **Sudðfolch**. hoc autem regnum primus tenuit *Vffa*, à quo reges orientalium Anglorum *Vffingas* appellant, quod poſteà * *Titulus* filius eius tenuit pater *Reduualdi* fortiſſimi regis **Eaſtangle**. *al. Titulus*

Ceaulin & *Cutwine* filius eius xviij. anno regni eius pugnauerunt contra Britannos. tres autem reges eorum *Commagil* & *Candidan*, & *Farinmagil* acies in eos conſertas & ſplendidas prælij legibus diſtinxerunt apud * *Dehoram*. bellatum eſt igitur robuſtiſſimè, victoriam verò dedit hoſtibus ſuis Dominus omnipotens, abiecítque ſuos, qui vanè offenderant eum, & ceciderunt die illa tres reges Chriſtianorũ prædicti, reliqui autem in fugam verſi ſunt. Saxones verò horribiles eis facti inter ſequendum eos tres vrbes excellentiſſimas ſibi ceperunt: **Glouceſtre**, & **Cirenceſtere**, & **Badeceſtre**. *al. Deorham*

Ceaulin vigeſimo quinto anno regni ſui & *Cuthwine* pugnauerunt cum Brittannis apud * Fedhalnea. pugnatum eſt autem pernicioſè & horribiliter vtrinque: *Cutwine* graui multitudine oppreſſus, proſtratus & occiſus eſt. victi ſunt igitur Angli & fugæ dati. rex tamen *Ceaulin* rurſus reparato exercitu cùm fugam ſui abiuraſſent tandem prælio victores vicit, perſequenſque Brittannos regiones multas & innumerabilia ſpolia cepit. *al. Fedhanlea*

REgnum **Merce** incipit, quod *Crida* (vt ex ſcriptis Conijcere poſſumus) primus obtinuit. nunc igitur inchoata ſunt omnia regna Anglorum. quorum ætates & variationes ſecundum quod in libris veterum inuenimus, vt diſtinctius poterimus, deſignauimus; conferentes tamen ea ętati regum **Weſtſex**.

Ceaulin 30. regni ſui anno mortuus eſt, & *Ceolrick* regnauit poſt eum 5. annis. ſimili modo *Ella* rex Nordhumbrorum eodem anno obijt, & *Edelric* poſt eum regnauit 5. annis. tertio autem poſt hunc anno Brittanni & Saxones bellum conſtituerunt apud **Wodneſbirue**. Cùm autem Britttones more Romanorum acies diſtinctè admouerent, Saxones verò audacter & confuſè irruerent, maximum prælium factum eſt. conceſſitque Deus victoriam Brittannis. Saxones verò quanto in bellis præſtantiores eſſe ſolebant, tanto in fuga ſegniores effecti, valdè contriti ſunt. Poſt hæc tempora *Crida* rex **Merce** perijt, cui ſucceſſit filius eius *Wipha*. circa hæc etiam tempora poſt *Edelric* regnauit *Edelfert*, qui vocatur ferus, ſuper Nordhumbre. his etiam temporibus occuparunt Longobardi Italiam. nec multò pòſt *Gregorius* verbum Dei ſignauit in Angliam.

Elrico regnante ſuper **Weſtſere**, *Edelfert* ſuper Nordhumbre, & *Wippa* ſuper **Merce** conuerſi ſunt rex *AEthelbertus* Cantiæ, & populus Kentenſis ad fidem. vt in ſequenti libro oſtendemus. Poſt *Wippam* verò regnauit *Cherlus*, qui non filius eius ſed conſanguineus fuit. *al. Keorlus*

Elric cùm 5. annis regnaſſet viuendi finem fecit, poſt quem regnauit *Ceolwlf* ſuper **Weſtſex** 14. annis, & cunctis diebus regni ſui pugnabat vel contra Anglos, vel contra Scottos, vel contra Pictos. *Ceolwlf* fuit filius *Chuta*, *Chuta* filius *Kinric* filij *Certic*.

Eolwlfi regis igitur anno 7. *Phocatus* Imperatoris anno primo, qui 8. annis imperauit Romæ, *Edelfert* rex ferus Nordhumbrorum, fortis & gloriæ cupidus plus omnibus Anglorum regibus gentem vaſtabat Brittonnum. nemo in tribunis, nemo in regibus plures eorum terras exterminatas vel ſubiugatis indigenis, aut tributarias genti Anglorum, aut habitabiles fecit. Cui meritò poterat illud aptari *Beniamin. Lupus rapax: mane comedet prædã, & veſpere diuidet ſpolia.* Vnde motus eius profectibus * *AEden* rex Scottorum, qui Brittanniam inhabitant, venit contra eum cum immenſo ac forti exercitu, ſed cum paucis victus auſugit. ſiquidem in loco celeberrimo, qui dicitur **Degſaſtan**, omnis penè eius eſt cæſus exercitus. in qua etiam pugna *Tedbald* frater *Edelfridi* cum omni illo, quem ipſe ducebat, exercitu peremptus eſt. neque ex eo tempore quiſquam regum Scottorum aduerſus gentem Anglorum in prælium venire auſus eſt. *Bed. lib. 1. c. vltimo* *al. Ædan*

Eolwlfi verò regis anno nono pugnauit prædictus rex *Edelfert* contra Brittannos, victor apud Kaerlegion. de quo bello bellorum maximo in libro conuerſionis Anglorum, qui hunc ſequitur, dicendum eſt.

Eolwlfus verò inter multa bella contra multos facta, quæ cauſa breuitatis prætermiſſa ſunt, pugnam maximam habuit contra Sudſexas. in qua vterque exercitus

ineffabiliter contritus eſt. Clades tamen deteſtabilior contigit Sudſexis.

Ceolwlf cùm regnaſſet 14. annis, homo eſſe deſijt. *Kenegils* verò regnauit poſt eum 31. annis ſuper **Weſtſexe** tempore *Heraclij* Imperatoris, qui Imperauit 26. annis. *Kinegils* fuit filius * *Ceola*, filij *Chuta*, filij *Kinric*, filij *Certic*. Quarto autem regni ſui anno aſſumpſit ſecum * fratrem ſuum *Kichelmum* in regnum, & inierunt bellum contra Brittannos apud **Beandune**. ordinatis igitur manipulis & cuneis & aciebus cùm eis lege rata centuriones & conſules & duces vtrinque præeſſent, bellum inceptum eſt. Cum igitur obuiarent ſibi acies terribiliter & pulcherrimè vexillis inclinatis in ipſa prima colliſione inuaſit horror Brittannos, timenteſque aciem ſecurium maximarum ſplendentium & framearum magnæ longitudinis, fuga in principio, ſerò tamen potiti ſunt. Saxones igitur ſine detrimento ſui victores numerauere mortuos Brittannorum, & inuenti ſunt mortui duo millia & ſexaginta duo.

al. Ceolric
al. filium

Kinegils verò cùm ſex annis regnaſſet, mortuus eſt *Ethelbert* Rex Kentenſis. cui ſucceſſit *AEdbold* filius eius. Sequenti quoque anno *Edelfridus* rex Nordhumbrorum, & *Redwaldus* rex **Eſtangle** obuiauerunt ſibi prouocati vtrinque cum exercitibus copioſis. Pugnatum eſt igitur in finibus Merciorum ad Orientalem plagam amnis, qui vocatur **Idle**, vnde dicitur: *Amnis* Idle, *Anglorum ſanguine ſorduit*. *Edelfridus* Rex ferus dedignans & mirans, quòd aliquis ei auderet reſiſtere, cum militibus electis & bello aſſuetis audaciſſimè quidem, ſed inordinatè irruit in hoſtem: quamuis acies *Redwaldi* eleganter ordinatæ terribiles eſſent aſpectu. Nam hirſutæ galeis & haſtis & innumeris decoræ vexillis terno procedebant ordine, multóque maiores erant numero quàm hoſtes. Rex tamen Nordhumbrorum quaſi præda inuenta ſubitò proruens in cuneos conglomeratos *Rainerum* filium regis cum tota acie ſua gladijs proſtrauit, & ad inferos ante ſe miſit. *Redwaldus* autem tanta clade non perterritus, ſed iracundior, inuincibiliter cum duabus aciebus perſtitit. Cúmque impenetrabiles eſſent Nordhumbris, *Edelfridus* findens cuneos vltrà poſſe ſuum longè à ſuis ſuper magnam ſtragem hoſtium proſtratus eſt. Fugit igitur rege adempto totus eius exercitus. Huic ergo in regnum ſucceſſit *Edwinus* qui poſteà factus eſt Chriſtianus. Tanta autem pax erat in Brittannia tempore regis *Edwini*, vbicunque Imperium eius attingebat, vt mulier cum nato paruulo à mari ad mare ſecura gradi poſſet. Rex autem ad lucidos fontes iuxta vias ob refrigerium viantium erectis ſtipitibus æreos caucos ſuſpenderat, quos nullus vel magnitudine timoris auderet, vel amoris vellet attingere. Vbique autem ante regem vexilla geſtabantur, nec non per plateas illud genus vexilli, quod Romani *Tuffam* vocant, Angli **Tuf** appellant, ante eum vbilibet ferri ſolebat.

Inigils cùm regnaſſet ſexdecim annis, & *Kichelmus* pugnantes contra *Edwinum*. regem prædictum, quem priùs morti proditione parauerant tradere, iure * necati ſunt, vt pòſt dicetur. Eodem anno *Penda Strenuus* cœpit regnare ſuper **Merce**. regnauit autẽ triginta annis. *Penda* autem fuit filius *Wibba*, filij *Crida*, filij *Cinewald*, filij * *Cnibba*, filij *Icil*, filij *Comer*, filij * *Angeltean*, filij *Offa*, filij *Weremund*, filij *VVitlac*, filij *Woden*. Eodem anno obijt *Sebertus* Rex **Eſtſexe**, cui duo filij eius ſucceſſerunt in regnum, nec longè pòſt pugnauerunt contrà *Kinigels* & *Kichelm*, audacter quidem cum paucioribus contrà plures, ſed infœliciter. vterque enim iuuenis acie gladij corruit, & ex toto eorum exercitu vix aliquis fugam capeſſere potuit obſtantibus cadauerum ſuorum montibus, & ſanguinis torrentibus. Quibus ſucceſſit *Sigebertus* cognomine *Paruus*, cui poſteà *Sigebertus* vir ſanctus, & virtutibus plenus, quem ſui proditione occiderunt.

al. vicli
al. Cnidda
al. Angelthean

Inigils & *Kichelm* tertio anno poſt hunc pugnauerunt cõtra *Pendam* apud **Cirancestre** congregata vtrinque multitudine graui. Cúmque vterque exercitus fuga abiurata inuincibiliter perſiſterent, ſolis occidentis gratia dirempti ſunt. manè autem cùm ſe vtraſq; in perniciem redigendos, ſi applicarentur, viderent, moderatis vtrinq; impetitionibus concordati ſunt.

Inigils cùm regnaſſet viginti tribus annis, occiſus eſt Rex *Edwine* per *Pendam Strenuum*, quæ res in libro ſequenti dignè & prolixè tractabitur. Anno verò ſequente *Oſwald* Rex ſanctus adeptus eſt regnum Nordhumbrorum & regnauit nouem annis. Anno hunc ſequente conuerſus eſt *Kinegils* ad fidem. Anno etiam proximo baptizatus

baptizatus est *Kichelm* regnans cum *Kinegils* fratre suo, qui obijt eodem anno. Diebus in ijsdem conuersus est * *Carpwald* rex Estanglorum filius *Redwaldi* regis ad fidem rectam, & eo mox occiso per *Pendam Strenuum*, conuersus est *Sigbert* frater & successor suus per *Fœlicem* Episcopum, & tota gens Orientalium Anglorum cum eo. Quarto post hunc anno obijt *Eadbald* rex **Kent**, qui regnauit viginti tribus annis. Post quem regnauit filius suus* *Erchenbriht* 26. annis tempore* *Eradonas* Imperatoris, qui imperauit duobus annis.

al. Eorpwald

al. Ercombert

al. Eraclonas

Kinigils cùm regnasset 31. annis vita caruit tempore *Constantini* Imperatoris, qui imperauerat* triginta tribus annis, filius scilicet *Constantini* prioris, qui regnauerat dimidio anno. Successit autem *Kinigilso* filius eius* *Cenwald*, & regnauit vno & triginta annis super **Westsexe**, sicut & pater eius fecerat. Eodem anno occisus est rex sanctus *Oswald*, sicut in consequenti libro dicetur, & post eum regnauit *Oswi* frater eius viginti octo annis.

al. 28.

al. Kenwalkius

Cenwald quinto anno regni sui inuasus est â rege *Penda*, quia sororem eius dimiserat: sed non potuit ei resistere vt pater eius fecerat: sed prœlio victus fugit ante faciem eius, & fugatus est â regno suo. Post triennium verò regno recuperato dedit *Cenwald AEdredo* cognato suo, & adiutori ter mille villas iuxta* **Esesdune**. His temporibus successit *Carpwaldo* regi Estanglorum *Sigebert* frater eius Dei seruus. Qui nimirum Deo tantum adhæsit, vt cognato suo * *Ecgnice* regno commendato Monasterium intraret, & tonsuram acciperet. Post multos annos autem coëgerunt eum exire contra regem *Pendam*, ille tamen non nisi virgam in manu habebat in prœlio. occisus est igitur cum rege *Ecgnice* & totus eorum exercitus. Successit autem eis *Anna* filius *Eni* de regio genere vir optimus, & optimæ pater sobolis.

al. Æscendune

al. Egrica

Cenwald cùm regnasset tredecim annis, inuasit *Annam* prædictum regem Estanglorum *Penda Strenuus*. Cui benè poterat aptari illud *Lucani:*

Totus in arma furens nullas nisi sanguine fuso,
Gaudet habere vias.

Insurrexit igitur exercitui perituro regis *Annæ*, insurrexit & infrenduit.

Vt Lupus ad caulas iniustæ prodigus iræ,
Molle pecus nec pro meritis mactatque voratque,
Ora fluunt sanie, latus vndique sanguine manat,
Perstat atrox nec abit donec simul omnia fundat,
Sic super attonitos fertur rex Penda *propinquos.*

Deuorati sunt igitur *Anna* rex & exercitus eius ore gladij in momento, ita quòd vix aliquis superfuit ex ijs. Successit autem *Annæ* frater eius *Edelhere*. Quo mox occiso â rege *Penda* successit * *Adelwold* in regno. Prædato igitur regno acies & vexilla in **Northumbre** direxit *Penda Strenuus*.

al. Ethelwald

Cenwald cum regnasset quatuordecim annis, *Penda*, qui cæteros gladio perimebat, gladio peremptus est: Secundum illud, *Qui gladio percusserit, gladio peribit*. Percussus verò est per *Oswium* regem apud amnem **Winwed**. vnde dicitur,

In **Winwed** *amne vindicata est cædes Annæ,*
Cædes regum Sigbert *&* Ecgnice
Cædes regum Oswald *&* Edwine,

Successit ei filius eius *Peda*, qui primus regum **Merce** baptizatus est, & gens regni **Merce** (quæ etiam vocatur **Middelengle**, id est, mediterranea Anglia) cum eo, & per eum ad fidem conuersi sunt. Sed ipso post breue interuallum occiso, regnauit *Wlfere* frater eius pro eo viginti annis, vir patriæ virtutis hæres. Eo etiam tempore baptizatus est rex **Estsexe**, id est, Orientalium Saxonum, nomine *Sigbert*, qui post *Sigbertum* cognomento *Paruum* prouinciæ illius regnum tenuit.

Cenwald rex Occidentaliũ Saxonũ 17. anno regni eius pugnauit cõtra Brittannos apud Pennũ. scientes enim eũ victũ fuisse à *Penda Strenuo*, & â regno fugatũ, minùs aptũ existimantes ad onus prœlij sustinendũ, cõgregata multitudine graui cũ superbia bellum inierunt. Prima quidem collisione Brittones Anglos aliquantulum repulerunt.

al. Cenworth aut Cenwalh

Cùm autem Angli magis horrerent fugã quàm mortem, & in repercutiendo perſiſterent, defatigati ſunt Brittanni & more niuis liquefacta eſt vis eorum. dederunt ergo terga percutientibus, & fugati ſunt â Pennum vſque ad Pedredan, & facta eſt ſuper progeniem *Bruti* plaga inſanabilis in die illa.

C *Enwald* verò 20. anno regni eius aliter pugnauit contra *Vulfere* regem Merce filium *Pendæ*. Rex namq; Merce patria virtute & fortuna vſus, hoſti *Martis* euentibus pręſtitit. Cúmque rex Weſtſexe campo Martio expulſus fugam elegiſſet, pertranſijt *Vulfere* terram hoſtilem in multitudine grandi, & Inſulam Wiht vltra poſitam debellauit, & obtinuit. Eius autem induſtria conuerſus eſt rex * *Adeluuold* rex Sudſexe primus ad fidem. cui de lauacro ſuſcepto dedit in ſignum adoptionis Inſulam Wiht; & vt eandem Inſulam ad fidem *Chriſti* conuerteret, miſit illô * *Eppam* presbyterum ad prædicandum: illa tamen necdum conuerti potuit. Anno poſt hunc tertio ſol obſcuratus eſt, tertio die Maij: Quod ſignum peſtilentia grauiſſima tam in Brittannia quàm in Hibernia perſecuta eſt. Eo igitur anno *Ercembert* rex Kentenſis, & *Deus-dedit* Archiepiſcopus Kentenſis vno & eodem die obierunt. Poſteà filius eiuſdem prædicti regis *Egbriht* regnauit 9. annis ſuper Cantuariam. Ipſe igitur rex *Egbriht* & rex *Oſwi* miſerunt *Wihard* presbyterum Romam, vt fieret Archiepiſcopus. Sed eo ibidem defuncto miſit *Vitallianus* Papa pro eo *Theodorum* Archiepiſcopum magnum, de cuius ſtrenuitate in ſuo loco dicetur.

al. Edelwalkus

al. Eppam

Beda, Wigardus

C *Enwald* regis anno 29. obijt rex *Oſwi* maximus Northhumbre morbo confectus. Poſt quem *Egferd* filius eius regnauit 15. annis.

C *Enwald* cùm regnaſſet 31. annis mortuus eſt. Pòſt quem *Sexburgh* vxor eius regnauit vno anno. prȩcedenti autem anno fuit maxima pugna volucrum in Anglia. Quod vt credibilius videatur, hoc etiam tempore noſtro contigit in Normannia, rege *Henrico*, qui primus regum Anglię ſic vocatus eſt. (Hoc autem determinatum eſt, quia ſic aliquis alius futuro tempore forſitan vocabitur.) *Palam verò apud Rotomagum volucres pugnauerunt, ita vt millia volucrum occiſa inuenirentur, & extranei volucres fugam iniſſe viderentur. Quod ſignum ſcilicet fuit prælij, quod geſtum eſt inter* Henricum *dominum Angliæ & Normanniæ, &* Ludouicum *filium* Philippi *regem Franciæ. Quo in prælio rex fortis* Henricus *victor extitit, &* Ludouicus *victus aufugit.*

S *Exburgh* regnante mortuus eſt *Egbricht* rex Cantuariæ, cui ſucceſſit *Lotarius* in regnum. Tunc etiam tenuit *Theodorus* concilium apud Tedforde. *Lotarius* autem filius regis prædicti regnauit 12. annis.

E *Scwine* cœpit regnare ſuper Weſtſexe, ſed breuî regnum eius, morte præripiente, durauit. Cuius regis anno ſecundo fuit pugna grauiſſima inter eum & *Vulfere* regem Mercenſem. Rex verò Mercenſis patria & auita virtute vſus aliquantulum præſtantior pugna fuit. vterque tamen exercitus terribiliter contritus eſt, & multa millia vtrinque ad inferos demerſa ſunt. Operæ autem pretium eſt attendere quàm viles ſint actus hominum, quàm vilia ſint bella regum glorioſa & geſta nobilia. cùm enim reges prædicti tantam cladem genti ſuæ cauſſa pompæ & tumoris & inanis gloriæ ingeſſiſſent, alter eorum ſcilicet *Vulfere* eodem anno morbo perijt, alter verò ſequenti. Poſt hunc *Edelred* regnauit ſuper Merce.

E *Scwine* cúm duobus annis regnaſſet vitæ demptus eſt, & *Kenwine* regnauit ſuper Weſtſexe nouem annis. Eodem anno rex *Edelred* nouus Merce inſurrexit contra *Lotarium* regem Kentenſem. *Lotarius* verò patriam & auitam virtutem formidans diuertit ſe â conſpectu eius, nec obuiàm proceſſit. Rex igitur Mercenſis vrbem Rouenſem deſtruxit, prouinciam Kentenſem tranſmeauit, prædam innumerabilem reduxit.

C *Entwine* regis anno tertio cometa per tres menſes apparuit, & vnoquoque mane velut ſol reſplenduit. Anno verò ſequente *Egferd* Rex Northhumbre & *Edelred* Rex Merce pugnauerunt grauiſſimè iuxta Trent. Et ibi occiſus eſt *Alwine* frater regis *Egferdi* iuuenis vtrique prouinciæ multùm amabilis. Nam & ſororem eius, quæ dicitur *Oſtrith*, rex *Edelred* habebat vxorem. Cúmque materies belli acrioris & inimicitiæ longioris inter reges populoſque feroces videretur exorta, *Theodorus* Deo dilectus antiſtes diuino functus auxilio ſalutifera exhortatione cœptum tanti periculi funditùs

Bed. l. 4. c.

Bed. Ælfwine

funditùs extinguit incendium, adeò vt pacatis alterutrum regibus ac populis nullius anima hominis pro interfecto regis fratre, sed debita solummodo mulcta pecuniæ regi vltori daretur. Cuius fœdera pacis multo ex inde tempore inter eosdem reges eorumque regna durauerunt. Eodem anno obijt *AEdeldrida*, quæ fuerat vxor regis *Egferdi*, virgo tamen perpetua.

KEntwine rex 7. anno regni sui congressus est Brittannos, eosq; malè resistentes victoriosus & vehemens cæde & incendijs vsque ad mare fugauit. Circa hoc tempus tenuit *Theodorus* concilium apud **Hatfeld**.

KEntwino rege defuncto venit *Cedwalla* ad regnum, qui mox Insulam Vectam captam conuerti fecit ad fidem, ad quam ipse posteà conuersus est.

OMnes igitur reges Angliæ iam fideles effecti, & vniuersæ regionum partes *Christi* lumine & gratia fruebantur.

TRactatum est, vt æstimamus, in confusione de gestis Anglorum adhuc infidelium, in libro hoc, quem vocamus, De aduentu Anglorum; perduximusq; seriatim ab ipsa inuasione Brittanniæ, quæ per Saxones facta est, vsque dum singula regna suis regibus illustrata, & reges singuli fulgore fidei sunt irradiati. Nunc igitur cùm liber hic licèt verbis breuis sit, gesta tamen multa, euentus, & bella contineat: termino donandus est. Scribendum namq; attentiùs est in libro sequente, qui prædicatores, quorum hortatu, quibus miraculis, qua prædicatione, quos reges, quo ordine ad fidem Domini nostri cõuerterint. Hæc autem bella gesta sunt tempore 14. Imperatorum, annis circiter 218. tempore *Marciani*, qui regnauit 7. annis: Tempore *Leonis*, qui regnauit 17. annis. Tempore *Zenonis*, qui etiam regnauit 17. annis. tempore *Anastasij*, qui regnauit 18. annis. tempore *Iustini* senioris, qui regnauit 8. annis: tempore *Iustiniani* maioris, qui regnauit 38. annis: tempore *Iustini* Iunioris, qui regnauit 11. annis: tempore *Tiberij*, qui regnauit 7. annis: tempore *Mauricij* qui regnauit 21. annis: tempore *Focatis*, qui regnauit 8. annis: tempore *Heraclij*, qui regnauit 26. annis: tempore *Eraclonas*, qui regnauit 2. annis: tempore *Constantini*, qui regnauit dimidio anni: tempore *Constantini* filij sui, qui regnauit 38. annis.

NOmina ergo omnium regum Angliæ, qui vsque ad hunc terminum fuerunt, quia confusè dispersa sunt, si secundum regna singula breuissimè recapitulem, non tædiosus, vt æstimo, sed apertior & lectori gratior existam.

¶ Reges autem * *Centenses* hi sunt ex ordine. *al. Kentenses*

PRimus rex *Hengist* 8. annis regnũ sibi cõquisiuit, & postea 32. annis regnauit.
Esc filius eius regnauit 34. annis glorioſè.
Otta circa 20. annos obscurè regnauit.
Irmiricus etiam circa *25. annos similiter regnauit. *al. 10.*
Aedelbertus filius *Irmirici* primus Christianus *50. annis spẽdidissimè regnauit. *al. 56.*
Eadbaldus 34.
Erchembrictus. 34.
Egbrictus. 9.
Nonus Lotharius. 12.

¶ Reges verò **westsexe** hi sunt ex ordine.

PRimus *Cerdic* anno 71. ab aduentu Anglorum, regnauit 17. annis.
Kinric filius *Cerdici* regnauit 26. annis.
**Ceuling* filius *Kinrici* regnauit 30. annis. *al. Cheuling*
Chelric filius *Cheulingi* regnauit 5. annis.
Chelwlf filius *Cutha* fratris *Ceulingi* regnauit 14. annis.
Kinigils filius *Ceola*, filij *Cutha* regnauit 31. annis, & fidem primus suscepit.
**Cenwalh* filius *Kinigilsi* similiter regnauit 31. annis. *al. Chenwalh*
**Serburh* vxor *Cenwalh* regnauit vno anno *al. Sexburgh*
Escwine filius *Cenwalh* regnauit 2. annis.
Cenwine cognatus *Escwini* regnauit 9. annis.

¶ Reges verò **Eſtſexe** hi ſunt ex ordine.

PRimus * *Exchenwin.*
Slede.
* *Sebert.* Primus ſuſcepit fidem.
Sigebertus.
Sibertus.
Swithelmus.
Sebbi.
Sigardus.

al. Erchewine
al. Seberth

¶ Reges etiam **Noꝛdhumbꝛe** hi ſunt ex ordine.

PRimus *Ida.*
AElla.
Edelfert.
Edwinus. Primus fidem ſuſcepit.
Oſwaldus.
Oſwi.
Egferd.

¶ Reges verò **Eſtangle** hi ſunt ex ordine.

PRimus *Vffa.*
* *Titilus.*
Redwaldus.
Erwaldus. Fidem primus ſuſcepit.
Sigebertus.
Egnicus.
Anna.
Adelhere.
Adelwold.
Aldulfus.

al. Titulus

¶ Reges quoque **Merce** hi ſunt ex ordine.

PRimus *Crida.*
Wibba.
Ceorlus.
Penda.
Peda. Fidem primus ſuſcepit.
Wlfhere.
AEdelred.

¶ Reges **Sudſexe** hi ſunt ex ordine.

PRimus *AElle.*
Sciſſe.

Cæteros pænuria ſcriptorum, vel fama obſcura recondit, præter Regem *Adeluuold*, qui iure adhuc nomen habet, quia primus nomen *Chriſti* agnouit. Et hæc quidem expliciunt. Vide igitur lector & perpende, quanta nomina quàm citò ad nihilum deuenerint. Attende quæſo & ſtude, cùm nihil hîc duret, vt adquiras tibi regnum & ſubſtantiam illam, quæ non deficiet: nomen illud & honorem, qui non pertranſibit; monimentum illud & claritatem, quæ nullis ſæculis veteraſcet. Hoc præmeditari ſummæ prudentiæ eſt, adquirere ſummæ callidꝛtatis, adipiſci ſummæ fœlicitatis.

Henrici Huntindonienſis *Hiſtoriarum*

LIB. III.

ANno gratiæ quingenteſimo octogeſimo ſecundo *Mauricius*, qui quinquageſimus quartus ab *Auguſto* imperauit, imperium ſuſcepit: cuius principis anno quartodecimo, miſit ſeruus Dei *Gregorius Auguſtinum* & alios plures cum eo monachos prædicaturos in Angliam, anno aduentus Anglorum in Brittanniam circiter centeſimo quinquageſimo. qui iuſſis pontificalibus obtemperantes cùm Angliam appropinquarent, horrore maximo nimirum perculſi redire domum potiùs quàm adeò feram gentem, cuius nec linguam noſſent, adire cogitabant. Nec mora *Auguſtinum*, quem ijs epiſcopum ordinandum, ſi ab Anglis ſuſciperentur, diſpoſuerat, domum remittunt; qui à beato *Gregorio* humili ſupplicatu obtineret, ne tam periculoſam, tam laborioſam, tam incertam peregrinationem adire deberent. Quibus ille exhortatorias literas mittens in opus eos verbi diuino confiſos auxilio proficiſci ſuader. quarum videlicet literarum iſta eſt forma.

GRegorius *ſeruus ſeruorum Dei ſeruis Domini noſtri. Quia meliùs fuerat bona non incipere quàm ab ijs, quæ cæpta ſunt, cogitatione retrorſum redire: ſummo ſtudio dilectiſſimi filij oportet, vt opus bonum, quod auxiliante Domino cæpiſtis, impleatis. Nec labor vos ergo itineris nec maledicorum hominum linguæ deterreant, ſed omni inſtantia omnique feruore, quæ inchoaſtis, Deo authore peragite; ſcientes quòd laborem magnum maior æternæ retributionis gloria ſequitur. Remeanti autem* Auguſtino *præpoſito veſtro, quem & Abbatem vobis conſtituimus, in omnibus humiliter obedite, ſcientes hoc veſtris animabus per omnia profuturum, quicquid à vobis fuerit in eius admonitione completum. Omnipotens Deus ſua gratia vos protegat, & veſtri laboris fructum in æterna me patria videre concedat, quatenus ſi vobiſcum laborare nequeo, ſimul in gaudio retributionis inueniar, quia laborare ſcilicet volo. Deus vos incolumes cuſtodiat dilectiſſimi filij. Data die decimo Kalendarum Auguſtarum imperante domino noſtro* Mauricio Tiberio *pijſſimo* Auguſto, *Anno decimo quarto imperij eiuſdem domini noſtri, Indictione 14.*

ROborati ergo beati patris confirmatione, Brittanniam prædicatores perueniunt. Erat eodem tempore rex *Ethelberth* in Cantiâ potentiſſimus, qui ad confinium vſque Humbræ fluminis maximi, quo Meridiani & Septentrionales Anglorum populi dirimuntur, fines imperij tetenderat. Eſt autem ad Orientalem Cantiæ plagam Tenatos inſula non modica, id eſt, magnitudinis iuxta conſuetudinem æſtimationis Anglorum, familiarum ſexcentarum. Quam à continenti terra ſecernit fluuius **mantſumu**, qui eſt latitudinis circiter trium ſtadiorũ, & duobus tantum in locis tranſmeabilis, vtrúmq; enim caput protendit in mare. In hac ergo applicuit ſeruus Dei *Auguſtinus* & ſocij eius, viri, (vt ferũt) fermè 40. miſſiſq; interpretibus mandauit regi prędicto, ſeſe veniſſe de Roma, ac nuncium ferre optimum, qui ſibi obtemperantibus æterna in cœlis gaudia, & regnum ſine fine cum Deo viuo & vero futurum ſine vlla dubietate promitteret. Qui hoc audiens manere eos in ea, quam adierant inſula, & ijs neceſſaria miniſtrari, donec videret quid de illis faceret, iuſſit. Nam & anteà fama Chriſtianæ religionis

gionis ad eum peruenerat, vtpote qui & vxorem habebat Chriſtianam de gente Francorum reginam vocabulo *Berte*. quam ea conditione à parentibus acceperat, vt ritum fidei ac religionis ſuæ cum epiſcopo, quem adiutorem dederant, nomine *Ludhardo* inuiolatum ſeruare licentiam haberet. Poſt dies verò paucos venit ad inſulam rex, & reſidens ſub diuo iuſſit *Auguſtinum* cum ſocijs ſuis ad ſuum ibidem aduenire colloquium. Cauerat enim, ne in aliquam domum ad ſe introirent veteri vſus augurio: ne ſuperuentu ſuo, ſi quid maleficæ artis habuiſſent, eum ſuperando deciperent. At illi non dæmoniaca ſed diuina virtute prædíti veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini ſaluatoris in tabulis depictam, letaniáſque canentes pro ſua ſimul & eorum, propter quos & ad quos venerant, ſalute æterna Domino ſupplicabãt. Cúmque ad iuſſionem regis reſidentes verbum ei vitæ vnà cum omnibus, qui aderant, eius comitibus prædicarent, reſpondit ille dicens.

PVlchra ſunt quidem verba & promiſſa, quæ affertis, ſed quia noua ſunt & incerta, non ijs poſſum aſſenſum tribuere, relictis ijs, quæ tanto tempore ſeruaui cum omni gente Anglorum. Verùm quia de longè huc peregrini veniſtis, & vt ego mihi videor perſpexiſſe, ea, quæ vera vos & optima credebatis, nobis quoque communicare deſideraſtis; nolumus moleſti eſſe vobis: quin potiùs benigno vos hoſpicio recipere curamus, & quæ victui ſunt neceſſaria veſtro miniſtrare, nec prohibemus, quin omnes, quos poteſtis fidei veſtræ religioni prædicando ſocietis. Dedit ergo ijs manſionem in ciuitate Dorouernenſi, quæ imperij ſui totius erat Metropolis: ijſque vt promiſerat, cum adminiſtratione victus temporalis licentiam quoque prædicandi non abſtulit. Fertur autem quia appropinquantes ciuitati more ſuo cum cruce ſua & imagine magni regis Domini noſtri *Ieſu Chriſti* hanc letaniam conſona voce modularentur: *Deprecamur te Domine in omni miſericordia tua, vt auferatur furor tuus & ira tua à ciuitate iſta & de domo tua ſancta, quoniam peccauimus, Alleluia.*

INgreſſi ergo vrbem, vitam Apoſtolicam primitiuæ eccleſiæ imitantes, conuerſatione cœleſti & dulcedine doctrinæ multos ad fidem & baptiſmum compulerunt. Baptizabant autem, Miſſaſque celebrabant in eccleſia Sancti *Martini* ad Orientem ipſius ciuitatis antiquitùs à Britannis facta, in qua regina prædicta orare conſueuerat. At vbi rex inter alios delectatus vita mundiſſima ſanctorum, & oſtenſione miraculorum ad fidem conuerſus eſt, cœpêre innumeri *Chriſti* eccleſiæ vniri. Quos quidem arctiùs rex diligebat, nullum tamen ad fidem cogebat. Didicerat enim à ſuæ ſalutis authoribus ſeruitium *Chriſti* voluntarium, non coactum eſſe debere. Locum verò ſedis congruum, poſſeſſionéſque varias conferre non diſtulit. Pergens igitur vir domini *Auguſtinus* Arelas, & ab Archiepiſcopo eiuſdem ciuitatis *Aetherio* iuxta præceptum domini Papæ ordinatus Archiepiſcopus, reuerſus eſt Brittanniam; miſitque *Laurentium* presbyterum Romam, per quem & res geſtas ſummo Pontifici mandauit, & gerenda nouem quæſtionibus conſuluit. Contra quas reſcripta Papæ recepit, quæ quia prolixa ſunt, in decretis vel canonibus lector quærat & inueniet.

MIſit etiam Papa *Gregorius, Auguſtino* epiſcopo tunc temporis ab vrbe Roma cooperatores ac verbi miniſtros plures, in quibus primi & præcipui erant *Mellitus, Iuſtus, Paulinus, Ruffinianus.* miſit & per eos vaſa, & indumenta, codices, & ornamenta eccleſijs neceſſaria. Miſit & litteras, quarum iſte eſt textus: *Reuerendiſſimo & ſanctiſſimo fratri* Auguſtino *coepiſcopo* Gregorius *ſeruus ſeruorum Dei. Cùm certum ſit pro omnipotenti Deo laborantibus *ineffabilia æterni regni præmia reſeruari, nobis tamen ijs neceſſe eſt honorum beneficia tribuere, vt in ſpiritualis operis ſtudio ex remuneratione valeant multipliciùs inſudare. Et quia noua Anglorũ eccleſia ad omnipotentis Dei gratiam eodẽ Domino largiente & te laborante perducta eſt, vſum tibi pallij in ea ad ſola Miſſarum ſolennia agenda concedimus: ita vt per loca ſingula duodecim epiſcopos ordines, qui tuæ ſubiaceant ditioni, quatenus Londoniẽſis ciuitatis epiſcopus ſemper in poſterum à Synodo propria debeat conſecrari, atq; honoris palliũ ab hac ſancta et Apoſtolica, cui Deo authore deſeruio, ſede percipiat. Ad Eboracam verò ciuitatẽ te volumus epiſcopũ mittere, quẽ ipſe iudicaueris ordinare, ita duntaxat, vt ſi eadẽ ciuitas cum finitimis locis Verbũ Dei receperit, ipſe quoq; 12. epiſcopos ordinet, & Metropolitani perfruatur honore.*

al. inæſtimabilia

Quia

Quia ei quoque, ſi vita comes fuerit, pallium tribuere Domino fauente diſponimus: quem tamen tuæ fraternitatis volumus diſpoſitioni ſubiacere. Poſt obitum verò tuum ita epiſcopis, quos ordinauerit, præſit, vt Londonienſis epiſcopi nullo modo ſubiaceat ditioni. Sit verò inter Londoniæ & Eboracæ ciuitatis epiſcopos in poſterum honoris iſta diſtinctio, vt ipſe prior habeatur, qui priùs fuerit ordinatus. Communi autem conſilio & concordi actione quæq; ſunt pro Chriſti *zelo agenda, diſponant vnanimiter, rectè ſentiant, & ea, quæ ſenſerunt, non ſibimet diſcrepando perficiant. Tua verò fraternitas non ſolùm epiſcopos quos ordinauerit, neque hos tantummodò qui per Eboraci epiſcopum fuerint ordinati, ſed etiam omnes Britanniæ ſacerdotes habeat Domino noſtro* Ieſu Chriſto *ſubiectos: quatenus ex lingua & tuæ vitæ ſanctitate & rectè credendi & benè viuendi formam percipiant, atque officium ſuum fide ac moribus exequentes ad cæleſtia, cùm dominus voluerit, regna pertingant. Deus te incolumem cuſtodiat reuerendiſſime frater. Data die decimo Kalendarum Iuliarum imperante domino noſtro* Mauricio Tiberio *piiſſimo* Auguſto, *anno decimo ſeptimo.*

CVm autem legatarij prædicti Brittanniam peterent, miſit poſt eos Apoſtolicus literas, in quibus quàm ſtudioſus erga ſalutem gentis noſtræ fuerit, apertè demonſtrat ita ſcribens: *Dilectiſſimo filio* Mellito *Abbati* Gregorius *ſeruus ſeruorum Dei. Poſt diſceſſionem congregationis noſtræ quæ tecum eſt, valdè ſumus ſuſpenſi redditi, quia nihil de proſperitate veſtri itineris audiſſe nos contigit. Cùm ergo Dominus omnipotens vos ad reuerendiſſimum virum fratrem noſtrum* Auguſtinum *epiſcopum perduxerit, dicite ei, quid diu mecum de cauſa Anglorum cogitans tractaui: videlicet quia fana idolorum deſtrui in eadem gente minimè debeant: ſed ipſa, quæ in ijs ſunt, idola deſtruantur, aqua benedicta fiat, in ijſdem fanis aſpergatur, altaria conſtruantur, reliquiæ componantur. Quia ſi fana eadem benè conſtructa ſunt, neceſſe eſt vt à cultu dæmonum in obſequium veri Dei debeant commutari. vt dum gens ipſa eadem fana ſua non videt deſtrui, de corde errorem deponat, & Deum verum cognoſcens & adorans ad loca, quæ conſueuit, familiariùs currat. Et quia boues ſolent in ſacrificio dæmonum multos occidere, debet ijs etiam hac de re aliqua ſolennitas immutari, & die dedicationis vel natalitijs ſanctorum martyrum, quorum illic reliquiæ ponuntur, tabernacula ſibi circa eaſdem eccleſias, quæ ex fanis commutatæ ſunt de ramis arborum faciant, & religioſis conuiuijs ſolennitatem celebrent. Nec diabolo iam animalia immolent, ſed ad laudem Dei in eſu ſuo animalia occidant, & donatori omnium de ſatietate ſua gratias referant. Et dum ijs aliqua exteriùs gaudia reſeruantur, ad interiora gaudia facilius conſentire valeant.* Nam duris mentibus ſimul omnia abſcindere impoſſibile eſſe non dubium eſt. *Quia & is, qui ſummum locum aſcendere nititur, gradibus vel paſſibus, non autem ſaltibus eleuatur. Sic Iſraelitico populo in Egypto Dominus ſiquidem innotuit: ſed tamen ijs ſacrificiorum vſus, quæ diabolo ſolebat exhibere, in cultu proprio reſeruauit: vt ijs in ſuo ſacrificio animalia immolare præciperet, quatenus cor mutantes aliud de ſacrificio amitterent, aliud retinerent. Vt etſi ipſa eſſent animalia, quæ conſueuerant immolare, vero tamen Deo hæc & non idolis immolantes iam ſacrificia ipſa non eſſent. Hæc igitur dilectionem tuam prædicto fratri neceſſe eſt dicere, vt ipſe in præſenti illic poſitus perpendat qualiter omnia debeat diſpenſare. Deus te incolumem cuſtodiat dilectiſſime fili. Datum die quintodecimo Kalendarum Iuliarum imperante domino noſtro* Mauricio Tiberio *piiſſimo* Auguſto *anno nonodecimo: poſt conſulatum eiuſdem domini noſtri anno octauo decimo, indictione quarta.*

AVguſtino etiam ſuper miraculis eius miſit epiſtolam, ne in ijs extolleretur, his verbis: *Scio (frater chariſſimè) quia omnipotens Deus per dilectionem tuam in gente, quam eligi voluit, miracula oſtendit. Vnde neceſſe eſt vt de eodem dono cæleſti & timendo gaudeas & gaudendo pertimeſcas. gaudeas videlicet, quia Anglorum animæ per exteriora miracula ad interiorem gratiam pertrahuntur: Pertimeſcas verò, ne inter ſigna quæ fiunt infirmus animus præſumptione ſe eleuet, & vnde foras in honorem tollitur, inde per inanem gloriam intus cadat. Meminiſſe etenim debemus quia diſcipuli cum gaudio à prædicatione redeuntes dum cæleſti magiſtro dicerent.* Domine in nomine tuo etiam dæmonia nobis ſubiecta ſunt, *Protinus audierint,* Nolite gaudere ſuper hoc, ſed potiùs gaudete, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. *In priuata enim & temporali lætitia mentem poſuerant, qui de miraculis gaudebant, ſed de priuata ad communem, de temporali ad æternam lætitiam reuocantur. Quibus dicitur, In hoc gaudete, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. Non enim omnes electi miracula faciunt, ſed tamen eorum nomina in cœlo tenentur adſcripta. Veritatis enim diſcipulis*

eſſe

eſſe gaudium non debet, niſi de eo bono, quod commune cum omnibus habent, & in quo finem lætitiæ non habent. Reſtat itaq; (frater chariſſime) vt inter ea, quæ operante Domino exteriùs
al. ſuper *facis,* ſemper te interiùs ſubtiliter iudices, ac ſubtiliter intelligas, et temetipſum quis ſis, & quãta ſit in eadem gente gratia, pro cuius conuerſione etiam faciendorum dona percepiſtis ſignorum. Et ſi quando te creatori noſtro ſeu per linguam ſiue per opera reminiſceris deliquiſſe, ſemper hæc ad memoriam reuoces: vt ſurgentem cordis gloriam memoria reatus premat, & quicquid de faciendis ſignis acceperis vel accepiſti, hæc non tibi, ſed illis deputes donata, pro quorum tibi ſalute collata ſunt.*

A *Edelberto* quoque regi miſit Papa *Gregorius* epiſtolam ſimul & dona in diuerſis ſpeciebus, vt temporalibus donis extolleret, quem gratiæ cœleſtis muneribus conſignauerat. *Domino glorioſiſſimo atq; præcellentiſſimo filio* Ædelberto *regi Anglorum* Gregorius *epiſcopus. Propter hoc omnipotens Deus bonos quoſq; ad populorum regimina perducit, vt per eos omnibus, quibus prælati fuerint, dona pietatis ſuæ impendat. quod in Anglorum gente factum cognouimus. Cui veſtra gloria idcircò eſt præpoſita, vt per bona, quæ, nobis conceſſa ſunt, etiam ſubiectæ vobis genti ſuperna beneficia præſtarentur. Et ideò (glorioſe fili) eam, quam accepiſti diuinitùs gratiam, ſollicita mente cuſtodi, Chriſtianam fidem in populis tibi ſubditis extendere feſtina. Zelum rectitudinis tuæ in eorum conuerſione multiplica, idolorum cultus inſequere, fanorum ædificia euerte, ſubditorum mores & magna vitæ mundicia exhortando, terrendo, blandiendo, corrigendo, boni operis exemplo monſtrando ædifica: vt illum retributorem inuenias in cœlo, cuius nomen atq; cognitionem dilataueris in terra. Ipſe enim veſtræ quoq; gloriæ nomen etiam poſteris glorioſum reddet, cuius vos honorem quæritis & ſeruatis in gentibus. Sic etenim* Conſtantinus *quondam pijſſimus imperator Romanam rempublicam à peruerſis idolorum cultibus, reuocans omnipotenti Deo & Domino noſtro* Ieſu Chriſto *ſecum ſubdidit, ſeq; cum ſubiectis populis tota ad eum mente conuertit. vnde factum eſt, vt antiquorum principum nomen ſuis vir ille laudibus vinceret, & tanto in opinione, quanto & in bono opere, ſuperaret præceſſores ſuos. Et nunc itaq; veſtra gloria cognitionem vnius Dei patris & filij & ſpiritus ſancti regibus ac populis ſibimet ſubiectis feſtinet infundere: vt & antiquos genius ſuæ reges laudibus ac meritis tranſeat, & quanto in ſubiectis ſuis etiam aliena peccata deterſerit, & tanto etiã de peccatis propriis ante omnipotẽtis Dei terribile examen ſecurior fiat. Reuerendiſſimus frater noſter* Auguſtinus *epiſcopus in monaſterij regula edoctus, ſacræ ſcripturæ ſciẽtia repletus, bonis authore Deo operibus præditus, quæq; vos admonet, libenter audite; deuotè peragite, ſtudioſè in memoria reſeruate. Quia ſi vos eum in eo, quod pro omnipotenti Deo loquitur: audieritis, idẽ omnipotens Deus hunc pro vobis exorantem celerius exaudiet. Si enim (quod abſit) verba eius poſtponitis, quando eum omnipotens Deus poterit audire pro vobis, quem vos negligitis audire pro Deo? Tota igitur mente cum eo vos in feruore fidei ſtringite atq; niſum illius virtute, quam vobis diuinitas tribuit, adiuuate, vt regni ſui vos ipſe faciat eſſe participes, cuius vos fidem in regno veſtro recipi facitis & cuſtodiri. Præterea ſcire veſtram gloriam volumus, quia ſicut in ſcriptura ſacra ex verbis Domini omnipotentis agnoſcimus, præſentis mundi terminus iam iuxta eſt, & ſanctorũ regnum venturũ eſt, quod nullo vnquã fine poterit terminari. Appropinquãte antẽ eodem mundi termino multa imminẽt, quæ antè nõ fuerunt, viz. immutationes aëris, terroréſq; de cœlo, & contra ordinationem temporũ tempeſtates, bella, fames, peſtilẽtia, terræmotus per loca. Quæ tamen non omnia noſtris diebus ventura ſunt, ſed poſt noſtros dies omnia ſubſequẽtur. Vos itaq;, ſi quæ ex ijs euenire in veſtra terra cognoſcetis, nullo modo veſtrum animum perturbetis, quia idcircò hæc ſigna de fine ſeculi præmittuntur, vt de animabus noſtris debeamus eſſe ſolliciti, de mortis hora ſuſpecti, vt venturo iudicio in bonis actibus inueniamur eſſe præparati. Hæc nunc (glorioſe fili) paucis loquutus ſum, vt cum Chriſtiana fides in regno veſtro excreuerit, noſtra quoque apud vos loquutio latior excreſcat, & tanto plus loqui libeat, quanto ſe in mente noſtra gaudia de gentis veſtræ perfecta conuerſione multiplicant. Parua xenia tranſmiſi, quæ vobis parua non erunt, cùm à vobis ex beati* Petri *Apoſtoli benedictione fuerint ſuſcepta. Omnipotens itaque Deus in vobis gratiam ſuam, quam cæpit, perficiat, atque vitam veſtram & hîc per multorum annorum curricula extendat, & poſt longa tempora in cœleſtis vos patriæ congregatione ſuſcipiat. Incolumem excellentiam veſtram gratia ſuperna cuſtodiat. Data die decimo Kalendarum Iulij, imperante domino noſtro* Mauricio Tiberio *pijſſimo* Auguſto, *anno decimo nono, poſt conſulatum eiuſdem domini, anno decimo octauo, indictione quarta.*

Auguſtinus

Augustinus autem in regia ciuitate ecclesiam, quam Romani fideles olim constru-
xerant, in sedem sibi & successoribus suis sacrauit in honorem saluatoris. Rex verò
ecclesiam *Petri* & *Pauli* ad orientem ciuitatis construxit & dicauit, in qua Archiepisco-
porum & regum Cantiæ poni corpora possent. Cuius primus Abbas *Petrus* presby-
ter fuit, qui legatus Galliam missus demersus est in sinu maris, qui vocatur **Amfleot**,
& ab incolis loci ignobili traditus sepulturæ. Sed omnipotens Deus vt qualis meriti
fuerit demonstraret, omni nocte supra sepulchrum eius lux cœlestis apparuit, donec
animaduertentes vicini, qui videbant sanctum fuisse virum, qui ibi fuisset sepultus, &
inuestigantes vnde vel quis esset, abstulerunt corpus, & in Bononia ciuitate iuxta ho-
norem tanto viro congruum in ecclesia posuerunt.

SExcentesimo anno gratiæ transacto, magnus Papa *Gregorius* ad veram vitam migra-
uit, anno post hunc quinto, secundo *Focatis* imperatoris anno. Qui genere Roma-
nus, ortu nobilis, diuitijs abiectis monachicam elegit vitam. Posteà verò de monaste-
rio abstractus Constantinopolim apocrisiarius à *Fælici* Papa directus est, vbi moralia
Iob inchoauit, quæ postea Papa perfecit. Vbi etiam **Eutychij* hæresim præsente impe- *al. Euticij*
ratore damnauit. composuit etiam librum egregium, qui vocatur Pastoralis, libróque
dialogorum 4. & homilias 40. primámq; & vltimam *Ezechielis* partem exposuit: quam-
uis omnis iuuentutis suæ tempore viscerum doloribus, & stomachi imbecillitate, &
lentis quidem, sed tamen continuis febribus cruciaretur. Hæc quidem de immortali e-
ius sunt dicta ingenio, quod nec tanto corporis potuit dolore restringi. Nam alij qui-
dem pontifices ecclesijs ornandis operam dabant: hic autem omnia pauperibus dispe-
gebat, vt illud beati *Iob* dicere posset: *Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testi-
monium reddebat mihi, quòd liberarem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non esset adiu-
tor. benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum, iusticia indutus sum, &
vestiui me sicut vestimento & diademate iudicio meo. oculus fui cæco, & pes claudo, pater eram
pauperum, & causam, quam nescieham, diligentissimè inuestigabam. conterebam molas iniqui,
& de dentibus eius auferebam prædam.* Et paulò pòst: *Si negaui* (inquit) *quod volebant pau-
peres, & oculos viduæ expectare feci, si comedi buccellam meam solus, & non comedit pu-
pillus ex ea. Quia ab infantia creuit mecum miseratio, & de vtero matris meæ egressa est me-
cum.* Fecit autem inter alia beatus Papa super corpora Apostolorum *Petri* & *Pauli*
Missas celebrari in ipsa verò missarum celebratione tria verba maximæ perfectionis
adiecit. *Diésque nostros in tua pace disponas, atque ab æterna damnatione nos eripi, & in electo-
rum tuorum tubeas grege numerari.* Dicitur autem (vt ait *Beda*) quòd vir Dei prædictus,
die quodam Romæ in mercaturam profectus iuuenes Anglorum viderit corpore &
vultu capillísque valdè venustos. Quos cùm de Brittannia venisse & paganos esse cog-
nouisset, suspirans (inquit,) Heu pròh dolor! quòd tam lucidi vultus homines tene-
brarum author possidet, interrogauit ergo quod esset vocabulum gentis illius, respon-
sum est, quòd Angli vocarentur. At ille, benè inquit, nam & Angelicam faciem habẽt,
& tales Angelorum in cœlis decet esse cohæredes. Quod habet prouincia nomen ipsa
de qua isti sunt allati? responsum est, quòd Deiri vocarentur ijdem prouinciales. At
ille, Benè, inquit, Deiri, de ira eruti, & ad misericordiam Christi vocati. Rex prouinciæ
illius quo modo appellatur? responsum est, quod *Alle* diceretur. At ille alludens ad
nomen ait, *Alleluia* ad laudẽ creatoris in illis partibus oportet cantari. Accedens igitur
ad pontificem Romanum, (nondum enim erat pontifex factus) legationem prædican-
di ijs petijt. quod cùm impetrare non posset, mox vt ipse pontifex factus est, per alios
opus diu desideratum perfecit. Sepultus est autem in ecclesia beati *Petri* Apostoli ante
sacrarium, vbi est Epitaphium huiusmodi.

Suscipe terra tuo corpus de corpore sumptum,
Reddere quod valeas viuificante Deo.
Spiritus astra petit, leti nil iura nocebunt,
Cui vitæ alterius mors magis ipsa via est.
Præsulis hoc summi clauduntur membra sepulchro,
Qui tamen innumeris viuit vbique bonis.
Anglos ad Christum vertit pietate magistra,
Multiplicans fidei semina gente noua.

Sic

Sic conſul domini factus lætare Gregori:
Namque triumphalis iam tibi laurus adeſt.

ORdinauit autem *Auguſtinus Iuſtũ* in ipſa Cantia epiſcopum in ciuitate Dorubreui, quam Angli à quodam principe *Rof* Rofeceſtriam vocant. in qua rex *Edelbert* Apoſtoli *Andreæ* eccleſiam fecit, factamq; territorijs ac poſſeſſionibus ditauit. diſtat autem à Dorouernenſi milliarijs viginti quatuor. Pertractatũ eſt igitur, quo modo rex & populus Cantiæ ad fidem Chriſti ſunt conuerſi.

SEcunda pars incipit, qua aperitur quo modo rex et populus **Eſſexe**, id eſt, Orientalium Saxonum verbum Dei ſuſceperint. Miſit namq; *Auguſtinus* ad eos virum perfectum & probatum euangelizare, *Mellitum* ſcilicet. Orientales autẽ Saxones Tameſi dirimuntur à Cantia. quorum Metropolis Londonia multorum emporium populorum terra mariq; venientium eſt. Ibi tunc temporis *Sebertus* nepos *Aedelberti* ſub eo tamen regnabat, qui omnibus, vt ſupra dictum eſt, vſq; ad Humbram imperabat. Re igitur benè proſperata & rege *Seberto* & populo ad fidem conuerſo fecit rex *Edelbertus* in Londonia eccleſiam *Pauli* ad ſedem epiſcopi, multiſq; prędijs dotauit, in qua videlicet *Mellitus* dignè pontifex conſtitutus eſt.

AT *Auguſtinus* adiutorio vſus *Aedelberti* regis cum *Mellito* epiſcopo & *Iuſto* conuocauit ad ſuum colloquiũ epiſcopos ſiue doctores maximæ & proximæ Brittonum prouinciæ, in loco, vbi vlq; hodie lingua Anglorum **Auguſtines ac**, id eſt, robur *Auguſtini* in confinio **Wicciorum* & Occidentalium Saxonum appellatur. *Cumq; de celebratione Paſchæ contrà Scottos & Pictos certaret, & illi inuictiſsmæ rationi aſſentire nollent, aſſertionem ſuam confirmauit cæco Anglico in commune adducto ad ſanandũ, ex conuentione ad alterutræ partis confirmationem. Quem cùm pontifices eorum curare non poſſent, flectens genua* Auguſtinus *coram omnibus ad illuminationem totius gentis cæcum illuminauit.* Tunc Brittanni & Scotti petentes inducias à quodam, qui videbatur ijs prudẽs & religioſus eſſe, conſilium petiere quid agendum eſſet. Quibus ille dixit, ſi ſeruus Dei eſt, aſſentite ei. At illi: vnde hoc poterimus dignoſcere, tũ ille, Si mitis eſt & humilis corde, ſeruus Dei videtur eſſe. At illi contrà, Quomodo, vtrum humilis ſit poterimus ſcire. Quibus ille, Si vobis aſſurrexerit humilis habeatur. Si autẽ, cùm plures numero ſitis, aſſurgere ſpreuerit, & vos ſpernite illũ. Cùm ergo conueniſſent, & *Auguſtinus* Romano more in ſella reſidens ijs non aſſurrexiſſet, obiurgantes & diſcordantes abiere. Quibus *Auguſtinus* prædixit, quia ſi pacem cum fratribus accipere nollent, bellum cum hoſtibus forent accepturi, & ſi nationi Anglorum noluiſſent viam vitæ prædicare, per horum manus vltionem eſſent mortis paſſuri. Quod ita per omnia (vt prædixerat) diuino iudicio agente patratum eſt. Siquidem poſt ipſe (de quo diximus) rex Anglorum *Edelfrid* ferus collecto grandi exercitu ad ciuitatem legionũ, quæ à gente Anglorum **Lege-Ceſtre** vocatur, à Brittonibus autem rectiùs Kaerlegion appellatur, maximã gentis perfidæ ſtragem dedit. Cúmq; bello acturus videret ſacerdotes eorum, qui ad exorandum Deum pro milite bello agente conuenerant, ſeorſum in tutiori loco conſiſtere, ſciſcitabatur qui eſſent hi, quidue acturi illuc conueniſſent. Erant autẽ plurimi eorundem monaſterio **Bangor*, in quo tantus fertur fuiſſe numerus monachorum, vt cùm in ſeptẽ portiones eſſet cum præpoſitis ſibi rectoribus monaſterium diuiſum, nulla harum portio minùs quàm trecentos homines haberet: qui omnes de labore manuum ſuarum viuere ſolebant. Horũ ergo plurimi ad memoratam aciem peracto triduano ieiunio cum alijs orandi cauſa conuenerunt, habentes defenſorem nomine *Brocmailum*, qui eos intentos precibus à barbarorum gladijs protegeret. Quorum cauſam aduentus cùm intellexiſſet rex *Edelfridus* ait: Ergo ſi aduerſum nos ad dominũ ſuum clamant, profectò & ipſi quamuis arma non ferant contra nos pugnãt, qui aduerſis nos imprecationibus perſequuntur. Itaq; in hos primùm arma verti iubet, & ſic cæteras nefandæ militiæ copias non ſine magno exercitus ſui damno deleuit. Extinctos in ea pugna fertur de ijs qui ad orandum venerant, viros circiter mille ducentos, & ſolùm quinquaginta fuga eſſe lapſos. *Brocmail* ad primum hoſtium aduentum cum ſuis terga vertens, eos, quos defendere debuerat, inermes ac nudos ferientibus gladijs reliquit. Sícque completum eſt præſagium ſancti pontificis *Auguſtini*, quamuis ipſo iam multo antè tempore ad cœleſtia regna ſublato: vt etiam temporalis interitus vltionem ſentirent perfidi, quòd

al. Pictorum

al. Brancor

quòd oblata ſibi perpetuæ ſalutis conſilia ſpreuerunt.

DEfunctus eſt autem Deo dilectus *Auguſtinus*, & ſepultus eſt foras iuxta eccleſiam *Petri & Pauli*, quia necdum perfecta erat nec dedicata. Vt verò dedicata eſt, à ſucceſſore eius *Laurentio*, in porticu illius Aquilonali decenter tranſlatus eſt, in qua Archiepiſcoporum omnium corpora vſque ad *Theodorum* ſepulta ſunt, nam plura porticus capere nequiuit. Scriptum verò eſt in tumba ſancti Epitaphium huiuſmodi. *Hic requieſcit dominus* Auguſtinus *Dorouernenſis Archiepiſcopus primus, qui olim huc à beato* Gregorio *Romanæ vrbis pontifice directus, & à Deo operatione miraculorum ſuffultus*, Edelbertum *regem ac gentem illius ab idolorum cultu ad Chriſti fidem perduxit, & completis in pace diebus officij ſui defunctus eſt ſeptimo Kalendas Iunij, eodem rege regnante.*

LAurentium verò adhuc viuens ordinauerat *Auguſtinus* in Archiepiſcopum, exemplo beati *Petri*, qui *Clementem* ſimiliter ordinauerat, ne ſe defuncto ſtatus eccleſiæ tum rudis, vel ad horam paſtore deſtitutus vacillaret. qui ſtrenuiter fidem fundatam auxit, non ſolùm nouæ eccleſiæ Anglorum curam gerens, ſed etiam veterum Brittonum & Scottorum, qui in obſeruatione Paſchæ errabant. Quibus & epiſtolam miſit, cuius hoc principum eſt: *Dominis fratribus chariſſimis, Epiſcopis vel Abbatibus per vniuerſam Scotiam*, Laurentius, Mellitus & Iuſtus *Epiſcopi ſerui ſeruorum Dei. Dum nos ſedes Apoſtolica more ſuo ſicut in vniuerſo orbe terrarum in his occiduis partibus ad prædicandum gentibus paganis dirigeret, atq; in hanc inſulã contigit introiſſe, antequã cognoſceremus, credentes quòd iuxta morem vniuerſalis eccleſiæ ingrederentur, in magna reuerentia ſanctitatis tam Brittones quàm Scottos venerati ſumus. Sed cognoſcentes Brittones, Scottos meliores putauimus. Scottos verò per* Daganum *Epiſcopum &* Columbanum *Abbatem nihil diſcrepare à Brittonibus in eorum conuerſatione didicimus. Nam* Daganus *Epiſcopus ad nos veniens non ſolùm cibum nobiſcum, ſed nec in eodem hoſpitio, quo veſcebamur, ſumere voluit.*

MEllitus epiſcopus Londoniæ Romam profectus concilio *Bonifacij* Papæ interfuit, in quo de vita & quiete monachorum tractauit. Hic eſt *Bonifacius* quartus à *Gregorio* Papa, qui templum Pantheon à *Focate* imperatore impetrauit, quod in honorem omnium ſanctorum dedicauit.

EDelbertus rex obijt ſexcenteſimo ſextodecimo anno gratiæ, qui regnauerat 56. annis, & ſepultus eſt in eccleſia prædicta *Petri & Pauli*. Hic vir maximus & eximius inter cætera bona genti ſuæ decreta iudiciorum ſcripſit. At verò poſt mortem *Edelberti, Edbald* filius eius infidelis vxorem patris duxit. vnde multi ad priorem vomitum redierunt. rex tamen crebra mentis veſania puniebatur. Rex autem Orientalium Saxonum defunctus tres filios paganos hæredes regni reliquit. Qui cùm eſſent idololatræ, deriſorié dicebant epiſcopo in Miſſarum ſolennijs. Quare non & nobis panẽ nitidum porrigis, quem patri noſtro dabas, & adhuc populo donas? quibus ille reſpondebat: Si vultis ablui fonte illo ſalutari, quo pater veſter ablutus eſt, poteſtis etiam panis ſancti, cuius ille participabat, eſſe participes: ſin autem lauacrum vitæ contemnitis, nullatenus valetis panem vitæ percipere. at illi, Nolumus, inquiunt, fontem, illum intrare, quia illo nec opus nos habere nouimus, ſed tamen pane illo refici volumus. Cumq; diligenter ac ſæpe ab illo eſſent admoniti, nequaquam ita fieri poſſe, vt abſq; purgatione ſacroſancta quis oblationi ſacroſanctæ communicet, ad vltimum furore commoti aiebant, Si non vis aſſentire nobis in tam facili cauſa, quam petimus, non poteris iam in noſtra prouincia demorari. Et expulerunt eum, ac de ſuo regno cum ſuis abire iuſſerunt. Qui expulſus inde venit Cantiam tractaturus cum *Laurentio & Iuſto* coepiſcopis, quid in his agendum eſſet. Decretúmque eſt communi conſilio quòd ſatiùs eſſet, vt omnes in patriam redeuntes libera mente ibi Domino deſeruirent, quàm inter rebelles fidei barbaros ſine fructu reſiderent. Diſceſſêre itaque primi *Mellitus & Iuſtus* atque ad partes Galliæ receſſêre, ibi finem rerum expectare diſponentes. Sed non pòſt multo tempore reges, qui præconem à ſe veritatis expulerunt, dæmoniacis cultibus impunè non ſeruiebant. Nam egreſſi contrà gentem Geuiſſorum in prælium omnes pariter cum ſua militia corruerunt. Nec licèt authoribus perditis exercitatum ad ſcelera vulgus potuit recorrigi, atq; ad ſimplicitatem fidei

& charitatis,quæ eſt in Chriſto,reuocari. Cùm verò & *Laurentius Mellitum Iuſtúmque* ſecuturus, ac Brittanniam eſſet relicturus ; iuſſit ipſa nocte ſibi in eccleſia beatorum Apoſtolorum *Petri* & *Pauli* de qua frequenter iam diximus, ſtratum parari. In quo cùm poſt multas preces ac lachrymas ad dominum pro ſtatu eccleſiæ fuſas ad quieſcendum membra poſuiſſet, atque obdormiſſet, apparuit ei beatiſſimus Apoſtolorum princeps,& multo illum tempore ſecreto noctis flagellis arctioribus afficiens, ſciſcitabatur Apoſtolica diſtrictione, *Quare gregem, quem ſibi ipſe crediderat, relinqueret? vel cui paſtorum oues* Chriſti *in medio luporum poſitas fugiens ipſe dimitteret? An mei, inquit, oblitus es exempli, qui pro paruulis, quos mihi in indicium ſuæ dilectionis commendauerat, vincula, verbera, carceres, afflictiones, ipſam poſtremò mortem, mortem autem crucis ab infidelibus & inimicis* Chriſti *ipſe cum Chriſto coronandus pertuli?* His admonitus *Laurentius* mox regi omnia reuelauit. Rex autem nimio terrore perterritus abdicato non legitimo connubio baptizatus eſt : mittéńſque ad Gallias reuocauit *Mellitum* & *Iuſtum*. *Iuſtum* Rouenſes receperunt. *Mellitum* Londonienſes abiecerunt, idololatris magis pontificibus ſeruire gaudentes. Rex autem *Edbald* non erat tantæ poteſtatis, quantæ pater, vt ijs inuitis reſtituere poſſet epiſcopum.

EDbaldi regis tempore obijt *Laurentius* cui *Mellitus* Londonienſis epiſcopus ſucceſſit. Ipſe igitur & *Iuſtus* Roffenſis epiſcopus cum magno labore eccleſiam Anglorum regebant. Erat autem *Mellitus* podagricus,ſed mentis greſſibus ſanus, carne nobilis, ſed mente nobilior. *Vnum autem virtutis eius opus eſt quòd flammis vrbem conſumenti-bus ipſe ſe ferri obuiam iuſſit, & ſtatim orando deſtruxit flammarum impetus.* *Iuſtus* Rouenſis epiſcopus *Mellito* quinque annis Archiepiſcopo ſucceſſit. Cui *Bonifacius* Papa ſucceſſor *Deus-dedit* miſit & pallium cum his literis. *Dilectiſſimo fratri* Iuſto Bonifacius. *Quàm deuotè quámque vigilanter pro* Chriſti *Euangelio elaborauerit veſtra fraternitas, non ſolùm epiſtolæ directæ à vobis tenor, immò indulta deſuper operi veſtro perfectio indicauit. Nec enim omnipotens Deus aut ſui nominis ſacramentum, aut veſtri laboris fructum deſeruit, dum ipſe prædicatoribus Euangelij fideliter repromiſit,* Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. *Suſceptis námque apicibus filij noſtri* Edbaldi *regis, reperimus quanta ſacri eloquij eruditione eius animum ad veræ conuerſationis & indubitatæ fidei credulitatem fraternitas veſtra perduxerit. Pallium itaque per præſentium latorem fraternitati tuæ direximus, quo videlicet in ſacroſanctis celebrandis myſterijs vtendi licentiam imperauimus, concedentes etiam tibi ordinationes epiſcoporum exigente opportunitate, domini præueniente miſericordia celebrare, ita vt Chriſti euangelium plurimorum annuntiatione in omnibus gentibus, quæ nec dum conuerſæ ſunt, dilatetur. Deus te incolumem cuſtodiat dilectiſſime frater.*

TErtia pars incipit, de conuerſione Nordhumbrorum,id eſt,eorum,qui ad Aquilonalem Humbræ fluminis plagam inhabitant. Rex verò eorum *Edwinus* tanta poteſtate terreni creuerat Imperij, vt (quod nemo Anglorum ante eum) omnis Brittanniæ fines acciperet, & omnes prouinciæ, quas vel Angli vel Brittones habitabant, ſub ditione eius eſſent. Quin & Meuanias Inſulas Imperio ſubiugauit Anglorum: quarum prior, quæ ad auſtrum eſt, & ſitu amplior & frugum prouentu atque vbertate fœlicior, nongentarum ſexaginta familiarum menſuram : Secunda trecentarum & vltra ſpatium tenet. Rex autem ille filiam *Edelberti* regis *Edelburgam* Chriſtianam paganus duxerat : quæ alio nomine vocabatur *Tate*. Cum qua venit *Paulinus* vt ibi prædicaret, ad hoc ordinatus epiſcopus â *Iuſto* Archiepiſcopo. Anno autem ſequente venit quidam ſicarius nomine *Eumer* miſſus â rege **weſſere** *Chichelmo* vt regem *Edwinum* interficeret. Qui ſimulans legationem Domini ſui, cucurrit in regem cum ſica bicipiti toxicata, iuxta amnem Doruencionem. quod videns *Lilla* regius miniſter interponens ſe ictui transfixus eſt. & eodem ictu rex parumper vulneratus eſt. interfectóque alio equite ſicarius ille gladijs cæſus eſt. Eadem nocte peperit regina filiam nomine * *Einflat*. Cumque rex gratias inde dijs ageret, dixit *Paulinus* quòd precibus ſuis apud Deum obtinuerit, vt regina illam pareret abſque dolore. Cuius verbis delectatus rex promiſit ſe *Chriſto* ſeruiturum ſi victoriam donaret ei aduerſus *Chichelmum*,& in pignus promiſſionis implendæ filiam ſuam baptizari iuſſit. Quæ cum vndecim de familia eius baptizata eſt. Rex autem ſuperato *Chichelmo* & hoſtibus ſuis aut occiſis

al. Eanfled

decim de familia eius baptizata est. Rex autem superato *Chichelmo* & hostibus suis aut occisis aut in deditionem receptis cùm victor rediret in patriam, non statim Christianus effectus est: sed sæpè solus, sæpè cum alijs ratione fidei audita, quid ageret discutiebat vir natura sagacissimus.

BOnifacius ergo Papa exhortatorias ad fidem literas ei misit. Misit & munera, de quibus in fine epistolæ meminit his verbis: *Præterea benedictionem protectoris vestri beati* Petri *Apostolorum principis vobis direximus, id est, camisiam cum ornatura in auro vnam, et lenam anciriana vnam. quod petimus vt eo benignitatis animo gloria vestra suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.*

EDelburgæ quoque reginæ misit literas & munera, de quibus in fine epistolæ sic ait: *Præterea benedictionem protectoris vestri beati* Petri *Apostolorum principis vobis direximus, id est, pectinem eburneum auratum, et speculum argenteum, quod petimus, vt eo benignitatis animo vestra gloria suscipiat, quo à nobis noscitur destinatum.*

PAulino autem spiritus sanctus oraculum reuelauit regi *Edwino* quondam ostensum hoc modo. Cùm *Edelfrido* illum persequente, qui ante eum regnauit, profugus apud regem *Redwaldum* moraretur, cognouit per quendam amicum suum *Redwaldum* corruptum muneribus regis *Edelfridi* eum interficere velle, promisitque se à prouincia illa eum educturum, si vellet: cui *Edwinus:* quò nunc fugiam, qui per omnes Brittanniæ prouincias tot annis hostium insidias vitaui? Si autem mori oportet, malo vt hic me interficiat quàm ignobilior. His dictis remansit solus, dúmque mentis angoribus & cæco carpitur igne, vidit intempesto noctis silentio hominem incognitum dicentem sibi, ne formides. scio enim causam tristiciæ tuæ: quid autem dares ei, qui hac te absolueret, & *Redwaldo* regi suaderet, vt te amaret. Qui cùm responderet, omnia quæ possem, adiecit ille, quid si etiam & te regem futurum potentiorem prioribus extinctis hostibus verè promittat? respondente *Edwino* vt priùs, adiecit iterum. Quid si is meliorem viam vitæ tibi ostenderit, quam aliquis parentum tuorum habuerit, obtemperabísne ei? Promittente hoc *Edwino* firmissimè, subdidit ille imponens manus capiti eius, cùm ergo hoc tibi signum aduenerit, memento huius temporis & sermonis. Quo dicto repentè disparuit, vt intelligeret non hominem esse sed spiritum. Et cùm regius iuuenis solus adhuc ibidem sederet, præfatus eius amicus venit & ait, Surge hilaris, mutatum est cor regis, consilióque reginæ fidem suam tibi dispositi seruare. Quid plura? *Redwaldus* congregato exercitu *Edelfridum* sibi occurrentem occidit in finibus Merciorum ad Orientalem plagam amnis, qui vocatur Idle. Ibi tum filius *Redwaldi* nomine *Rainer* occisus est, ac sic *Edwine* regno Nordhumbrorum potitus est. Cùm autem *Paulinus* hoc oraculum regi dixisset, imponens manum capiti eius, procidere volentem ad pedes eius leuauit.

REx igitur ad fidem promptus, vt lucraretur suos, sciscitabatur quid eis videretur. Cui *Coifi* pontifex ait, Nemo studiosiùs seruiuit dijs quàm ego ad lucrum terrenum. Multi autem sunt, qui maiora beneficia à te receperunt, vnde nil valere Deos probaui. Tum alius optimatum regis subdidit, talis mihi videtur, rex, vita hominum præsens in terris ad comparationē eius, quod nobis incertum est temporis, quale cùm te residente ad cœnam cum ducibus ac ministris tuis tempore brumali, accenso quidem foco in medio & calido effecto cœnaculo, furentibus autem foris per omnia turbinibus hyemalium pluuiarum vel niuium, adueniens vnus passer domum citissimè peruolauerit, qui cùm per vnum ostium ingrediens mox per aliud exierit, ipso quidem tempore, quo intus est, hyemis tempestate non tangitur, sed tamen paruissimo spatio serenitatis ad momentum excurso, in hyemem mox de hyeme regrediens oculis tuis elabitur. Ita hæc vita hominum ad modicum apparet. quid autem sequatur quidue præcesserit, prorsùs ignoramus. vnde si hæc noua doctrina certius aliquid attulit, meritò sequenda esse videretur. His similia cùm etiam cæteri dicerent, adiecit *Coifi*, quòd vellet ipsum *Paulinum* audire de Deo dicentem. Quo audito exclamauit se & alios penitùs errasse, fidémque *Christi* sē suscepturos omnes pariter promiserunt. *Coifi* autem Pontifex accepto equo emissario à rege, cùm Pontificem idolorum non liceret nisi super equam equitare, arreptóque gladio & lancea, quod etiam non licebat, videntibus cunctis succendit & destruxit, quas ipse sacrauerat

aras. Oſtenditur autem locus ille quondam idolorum non longè ab Eboraco ad Orientem vltrà amnem Doruencionem, id eſt, Derewent, & vocatur hodiè * Godmundham.

al. Godmundingeham

IGitur baptizatus eſt rex *Edwinus* die ſancto Paſchæ & multi cum eo in eccleſia ſancti *Petri*, quam ipſe de ligno conſtruxerat ſedem epiſcopatus *Paulino*. Mox autem maiorem incepit lapideam, quam poſteà perfecit *Oſwald*. baptizati ſunt etiam *Ofrid* & *Eadfrid* filij regis *Edwini*, qui ambo ei exuli nati ſunt de *Quenburga* filia regis *Cearli* Merciorum, baptizati ſunt tempore ſequenti & liberi eius de *Edilburga* regina progeniti, quorum duo adhuc albati mortui ſunt, & Eboraci in eccleſia ſepulti. Tanta autem fertur tunc fuiſſe verborum fides ac deſiderium lauacri ſalutaris gentis Nordhumbrorum, vt quodam tempore *Paulinus* veniens cum rege & regina in regiam villam, quæ vocabatur Adgebrin, triginta ſex diebus ibidem cum iis catechizandi & baptizandi officio deditus moraretur. In prouincia Berniciorum baptizabat in fluuio Gleni, iuxta locum, qui vocatur Melmin: In prouincia verò Deirorum in fluuio * Swale, qui vicum Cataractam præterfluit.

al. Swalua

PAulinus etiam conuertit prouinciam Lindiſſæ, quæ eſt ad meridianam ripam Humbræ fluminis, priuſquam præfectum Lindocolinæ ciuitatis cui nomen *Blecca* cum domo ſua conuertit, in qua ciuitate eccleſiam egregij operis fecit, & in ea *Honorium* conſecrauit Archiepiſcopum. Cuius tecto vel longa incuria vel hoſtili manu deiecto parietes hactenùs ſtare videntur. Vrbs autem Lincolniæ, quæ tunc Lindocolina vocabatur, & prouincia Lindiſſæ ei adiacens, quæ circumquáque clauditur vel fluuijs vel paludibus vel mari, ad Merce regnum pertinet. Vrbs autem illa & ſitu ſplendida eſt, & prouincia rerum multarum locuples, vnde quidam:

Vrbs in colle ſita eſt, & collus vergit ad Auſtrum.

Narrauit Abbas de Peartaneu ſe vidiſſe ſeniorem à *Paulino* baptizatum cum cætera turba coram rege *Edwino* in fluuio Trenta iuxta ciuitatem, quæ tunc * Fingeceſter vocabatur. De cuius effigie dicebat quòd eſſet vir longæ ſtaturæ, paululum incuruus, nigro capillo, facie macilenta, naſo aduncо pertenui, venerabilis ſimul & terribilis aſpectu.

al. Tiouiſingaceſtre,

HOnorius autem Papa miſit accenſorias regi *Edwino* literas his auditis. Quarum poſtremam partem neceſſarium duxi apponere, quæ ſcilicet *De agendis Archiepiſcoporum Angliæ* tractat diſtinctè per hæc verba. *Prædicatoris veſtri domini mei Apoſtolicæ memoriæ* Gregorij *frequenter lectione occupati præ oculis affectum doctrinæ ipſius, quem pro veſtris animabus libenter exercuit habetote, quatenùs eius oratio & regnum veſtrum populúmque augeat, & vos omnipotenti Deo irreprehenſibiles repræſentet. Ea verò, quæ à nobis pro veſtris ſacerdotibus ordinanda ſperaſtis, hæc pro fidei veſtræ ſinceritate, quæ nobis multimoda relatione per præſentium portatores laudabiliter inſinuata eſt, gratuito animo retribuere vlla ſine dilatione prouidemus. & duo pallia vtroriúmque Metropolitanorum, id eſt,* Honorio & Paulino *direximus. Vt dum quis eorum de hoc ſeculo ad authorem ſuum fuerit accerſitus, in loco ipſius alterum epiſcopum ex hac noſtra authoritate debeat ſubrogare. Quod quidem tam pro veſtræ charitatis affectu, quàm pro tantarum prouinciarum ſpatio, quæ inter nos et vos eſſe noſcuntur, ſumus inuitati concedere, vt in omnibus deuotioni veſtræ noſtrum concurſum iuxta deſideria veſtra præberemus. Incolumem excellentiam veſtram ſuperna gratia cuſtodiat.*

QVarta pars incipit de conuerſione Anglorum Orientalium. Quorum rex *Erpwaldus* filius *Redwaldi* regis hortatu *Edwini* regis ſibi amiciſſimi fidem ſuſcepit. Et quidem pater eius *Redwaldus* iamdudum in Cantia fidem ſuſceperat, ſed fruſtrà. nam rediens domum, ab vxore ſua & à quibuſdam peruerſis ſeductus habebat altare *Chriſti* & dæmonis in eodem fano. Quod rex eiuſdem prouinciæ *Aldulf*, qui venerabilis *Bedæ* ætate fuit, vſque ad ſuum tempus perduraſſe teſtatur. Verùm *Erpwaldus* non multo poſtquam credidit tempore occiſus eſt à viro gentili *Rigberto*. cui ſucceſſit *Sigbert* frater eius Chriſtianiſſimus, & cæteros chriſtianizans cum *Fœlice* epiſcopo: quem de Burgundia ortum miſerat illuc *Honorius* epiſcopus ad prædicandum. Iuxtáque nomen ſuum acceptam ſedem epiſcopatus in ciuitate Domoc ſeptendecim annis tenuit, & in pace ibidem obijt.

Hæc

HÆc inter *Iusto* Archiepiscopo defuncto *Paulinus Honorium* sibi occurrentem ordinauit in vrbe Lindecolniæ,quæ modò vocatur Lincolina,in ecclesia, quam ipse fecerat ibidem,sicut prædictum est. *Honorius* autem Papa misit *Honorio* Archiepiscopo pallium,& literas de ordinatione & dignitate vtriusq; Archiepiscopatus,quarum hæc est forma. *Dilectissimo fratri* Honorio Honorius. *Inter plurima,quæ redemptoris nostri misericordia suis famulis dignatur bonorum munera prærogare, illud etiam clementer collata suæ pietatis munificentia tribuit,quotiens per fraternos affectus vnanimẽ dilectionem quadam contemplatione alterius aspectibus repræsentat. pro quibus maiestati eius gratias indesinenter absoluimus,cúmq; votis supplicibus exoramus, vt vestram dilectionem in prædicatione euangelij elaborantem & fructificantem,sequentemq; magistri & capitis sui* Gregorij *sancti regulam perpetua stabilitate confirmet,& ad augmentum ecclesiæ potiora per vos suscitet incremẽta. vt fide & opere in timore Dei & charitate vestra acquisitio decessorumq; vestrorum, quæ per domini* Gregorij *exordium pullulat,conualescendo amplius extendatur, vt ipsa vos Dominici eloquij promissa in futuro respiciant: vosq; vox illa ad æternam festiuitatem euocet,* Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis,& ego reficiam vos.*& iterum,* Euge serue bone & fidelis,quia super pauca fuisti fidelis,super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.*Et nos quidem fratres charissimi hæc vobis pro æterna charitate exhortationis verba promittentes, quæ rursus pro ecclesiarum vestrarum priuilegijs congruere posse conspicimus, non desistimus impartire, & tam iuxta petitionem vestram quàm filiorum nostrorũ regum vobis præsenti nostra præceptione vice beati* Petri *Apostolorũ principis authoritatem tribuimus, vt quando vnum è vobis diuina ad se iusserit gratia euocari, is,qui superstes fuerit, alterutrum in loco defuncti debeat episcopum ordinare. Pro qua etiam re singula vestræ dilectioni pallia pro eadem ordinatione celebranda direximus: vt per nostræ præceptionis autoritatem positis Deo placitam ordinationem efficere. Quia vt hoc vobis concederemus longa terrarum marisq; interualla,quæ inter nos & vos obsistunt,ad hæc nos condescendere coegerunt,vt nulla possit ecclesiarum vestrarum iactura per cuiuslibet occasionis obtentum quoquomodo prouenire: sed potiùs commissi vobis populi deuotionem plenius propagare. Deus te incolumem custodiat dilectissime frater. Data die tertio iduum Iuniarum, imperantibus dominis nostris pyissimis* Augustis Heraclio, *anno vigesimo quarto,post consulatum eiusdem anno vigesimo tertio, & consulatus eius anno tertio, sed* Heraclio *fœlicissimo* Cæsare,*id est,filio eius anno tertio, indictione septima,id est,anno Dominicæ incarnationis sexcentesimo tricesimo quarto.*

MIsit & idem Papa *Honorius* genti Scottorum literas correctorias de obseruatione Paschæ, ne paucitatem suam cunctis per orbem *Christi* ecclesijs sapientiorem æstimarent. Sed & *Iohannes,* qui successori eiusdem *Honorij Seuerino* successit, misit literas pro eodem errore corrigendo, & Pelagiana hæresi, quam apud eos reuiuiscere didicerat; quæ dicebat, hominem sine peccato posse existere ex propria voluntate & non ex gratia Dei. *Nec enim homo potest sine peccato esse nisi* Iesus Christus *sine peccato conceptus & natus.* Nam cæteri homines etsi actuali peccato careant, contrahunt tamen originale secundum illud: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.*

AT verò *Edwinus* post septẽdecim annos regni sui conserto graui prælio in campo, qui vocatur * **Hatfeld**, occisus est à *Cedwalla* rege Brittonum adiuuante eum *Penda Strenuo,* qui ex eo tempore rex fuit Merciorum, eiúsque totus vel peremptus est vel dispersus exercitus. *Offrid* quoque bellicosus filius eius occisus est ante eum. Alter *Edfrid* necessitate cogente ad *Pendam* refugit, à quo postmodum regnante *Oswaldo* perfidè peremptus est. Dicitur autem quòd **Hatfeld** rubens vndique nobilium fumabat cruore. Ibi námque miserabilis & inopinata fortissimorum facta est strages. *Cedwalla* siquidem rex potentissimus innumerabilem multitudinem secum adduxerat: *Penda* verò *Strenuus* strenuissimos, facta est igitur magna strages in ecclesia Nordhumbrorum. *Penda* enim Paganus erat, *Cedwalla* verò pagano sæuior, nec mulieribus nec paruulis parcens, se Anglos Brittannia erasurum deliberans. Nec Brittones magis communicant Anglis quàm paganis, fidem eorum nihili pendentes. Allatum est autem caput *Edwini* regis Eboracum & illatũ in ecclesia *Petri,* quam ipse cœpit,sed *Oswaldus* perfecit. Nordhumbris igitur nihil præsidij nisi fugam habentibus,

al. Hethfeld

Paulinus aſſumpta ſecum regina *Edelburga*, quam pridem adduxerat, redijt Cantiam nauigio, atque ab *Honorio* Archiepiſcopo & rege *Eadbaldo* honorificè ſuſceptus eſt, habens etiam ſecum filium & filiam *Edwini*. Quos poſteà mater metu *Eadbaldi* & *Oſwaldi* regum miſit in Galliam nutriendos regi *Dagoberto*, qui erat amicus illius, ibíque pueri defuncti ſunt. Attulit quoque ſecum vaſa precioſa *Edwini* & crucem magnam auream & calicem aureum, qui in eccleſia Cantiæ adhuc ſunt. *Romano* autem Rouenſi, præſule abſorpto fluctibus Italici maris, dum legatarius *Honorij* tenderet Romam, *Paulinus* eundem epiſcopatum tenuit vſquedum vixit: ibique moriens pallium, quod à Papa acceperat, reliquit. Reliquerat autem in eccleſia ſua Eboraci *Iacobum* Diaconum virum ſanctum, qui ex hinc baptizabat, & docebat, vſquedum recuperata pace in prouincia, & creſcente numero fidelium magiſter eccleſiaſticæ cantationis iuxta morem Romanorum cœpit exiſtere, & ipſe ſenex & plenus dierum iuxtà ſcripturas vias patrum ſecutus eſt.

E*Adwino* regi ſucceſſit *Oſric*, cognatus eius in prouincia Deirorum. *Eanfrid* filius *Edelfridi* regis ſuſcepit regnum Berniciorũ. Nam in has duas prouincias gens Northumbrorum antiquitus diuiſa erat. Hi autẽ iuuenes tempore regis *Edwini* apud Scottos & Pictos exulantes baptizati ſunt. vbi autem reges facti ſunt, ad idola conuerſi ſunt. Quos rex *Cedwalla* impiè, ſed iuſtè peremit, & primò quidem proxima æſtate *Oſricum*, dum ſe in oppido municipio temerario obſediſſet, erumpens ſubitò cum ſuis omnibus imparatum deſtruxit. Poſt annum verò occidit *Enfridum* ad ſe poſtulandæ pacis gratiâ venientem cum duodecim militibus. Infauſtus ille annus tam propter regum apoſtaſiam, quàm propter *Cedwallæ* tyrannidem, qua non terras vt victor acquirebat, ſed vt peſtis deſtruebat. vnde ille annus ſequentibus regis *Oſwaldi* aſſignatur. Qui poſt occiſionem fratris *Enfridi* ſuperueniens cum paruo exercitu ſignum ſanctæ crucis manibus ſuis erexit, ac foueæ impoſitam ceſpitibus firmauit. Dixítque flectamus genua & Deum omnipotentem viuum ac verum in commune deprecemur, vt nos ab hoſte feroci ac ſuperbo ſua miſeratione defendat. Scit enim, quia iuſta pro ſalute gentis noſtræ bella ſuſcipimus. Quo facto, incipiente diluculo congreſſi *Cedwallam* & copias illas, quibus nihil reſiſtere poſſe iactabat, ceciderunt apud **Denileſburne**, id eſt, riuus *Deniſij*: Vnde dicitur, *Cædes* Cedwallæ *Deniſi curſus coercuit*. Qui locus in magna veneratione habetur, ut in libro miraculorum dicetur.

O*Swaldus* igitur rex vt fidem augeret, miſit in Scotiam vbi exulauerat, accepítque pontificem *Aidanum* ſummum virum, quamuis Paſcha non rectè celebraret more Septentrionalium Scottorum. Auſtrales enim Hyberniæ inſulæ partes iamdudum admonitione Papæ rectum Paſcha ſuſceperant. Venienti ergo epiſcopo rex ſedem epiſcopalem in inſula Lindeſfarnenſi tribuit. Igitur fides cœpit dilatari, pulchróque ſpectaculo ſæpè contigit, vt euangelizante *Aidano*, qui Anglorum linguam perfectè non nouerat, ipſe rex ſuis ducibus ac miniſtris interpres exiſteret. Longo enim exilij ſui tempore linguam Scottorum plenè didicerat. Creſcebat igitur fides, monachíſque venientibus de Scotia, feruenter docebatur. monachus enim ipſe epiſcopus erat de inſula, quæ vocatur **Hii**, cuius monaſterium Septentrionalium Scottorum & omnium Pictorum arcem tenebat. Quæ inſula ad ius quidem Brittanniæ pertinet, non magno ab ea freto diſcreta: ſed donatione Pictorum, qui illas Brittanniæ plagas incolunt, monachis Scottorum tradita, eò quòd ab illis fidem perceperunt.

NAmque anno gratiæ, 565. regnante poſt *Iuſtinianum Iuſtino* minore, venerat de Hibernia Abbas *Columba* ad prædicandum Septentrionalibus Pictis, id eſt, ijs, qui arduis & horrentibus montium iugis ab Auſtralibus Pictis ſeparantur. Auſtrales enim Picti priùs conuerſi fuerant per *Niniam* epiſcopum Brittonem Romæ edoctum. Cuius ſedem epiſcopatus Sancti *Martini* nomine, vbi ipſe *Columba* ſepultus eſt, iam nunc Anglorum gens obtinet. Qui locus ad prouinciam Berniciorum pertinens vulgò vocatur, Ad Candidam Caſam, eò quòd ibi eccleſiam de lapide inſolito Brittonibus more fecerit. venit autem *Columba* regnante *Bridio* filio *Meilocon* rege Pictorum potentiſſimo, vigeſimo anno regni eius, gentémque illam conuertit. vnde & præfatam inſulam ab ijs accepit, quæ eſt quaſi familiarum quinque

iuxta

iuxta æstimationem Anglorum, quam successores eius vsque hodiè tenent. vbi & ipse sepultus est. Erat autem & aliud Monasterium nobile in Hibernia de Armach, id est, campus roborum. Ex quo vtróque Monasterio plurima in Hibernia & Anglia propagata sunt: in quibus omnibus Monasterium Hii principatum tenet. Abbati autem illius Insulæ omnis prouincia & etiam Episcopi ordine inusitato solent esse subiecti, quia *Columba* prædicator non Episcopus fuit, sed presbyter & Monachus. Cuius successores eius imitatione valdè claruerunt: tamen in obseruatione Paschæ errabant, donec *Egbertus* Anglicus eos correxit. *Aidanus* igitur hinc missus Episcopatum Nordhumbræ tenuit. Cuius institutione formatus rex *Oswaldus*, vt mente proficiebat, ita & regno plus quàm omnes maiores eius. Omnes igitur gentes Brittanniæ, scilicet, Brittones, Anglos, Pictos, Scottos in ditionem accepit. adeò tamen sublimis humilis fuit, & benignus peregrinis & pauperibus.

QVinta pars sequitur, de conuersione Occidentalium Saxonum, qui antiquitùs Geuissæ vocabantur: quæ facta est per *Birinum* Episcopum: qui concilio Papæ *Honorij* aduenies, ad quod etiam ordinatus est Episcopus per *Asterium* Genuensem Episcopum, gentem Geuissorum ingrediens paganissimam, baptizauit eos & regem eorum *Kinigils*. contigit autem pulchrè sanctum regem *Oswaldum* affuisse, eumque de lauacro suscepisse, cuius filiam *Oswaldus* erat accepturus in coniugem. Donauerunt autem ambo reges *Birino* ciuitatem Dorcic ad sedem Episcopij, ibique constructis Ecclesijs sepultus est. Et post multos annos *Hedde* episcopatum agente, translatus inde in Wentam ciuitatem, quæ Wincestre vocatur, & in Ecclesia *Petri* & *Pauli* positus est. defuncto autem rege *Kinigilso* successit filius eius *Cenwalh*, qui fidem renuit, nec impunè. Repudiata enim sorore *Pendæ* regis Merciorum, quam duxerat, aliamque ducens bello victus est, & regno priuatus ab illo: Triennioq; exulans apud *Annam* regẽ Orientaliũ Anglorũ fidelem fidem recognouit. Cum verò *Cenwalh* restitutus esset in regno, constituit Episcopũ **Ailbertum* natione Gallum, sed tunc de Hibernia grãtia legendi venientem. Posteà verò rex Anglicum sciens tantum pertæsus barbaræ loquelæ subintroduxit in prouinciam suæ linguæ Episcopum *Wine*, & ipsum in Gallia ordinatum, diuidensq; in duas parochias prouinciam, huic in Wenta sedem tribuit. vnde offensus *Ailbertus*, quòd hoc ipso inconsulto ageret, redijt Galliam, & acceptum Episcopatum Parisijs vsque ad obitum tenuit. Posteà rex idem pepulit etiam *Wine* ab Episcopatu, qui secedens ad *Vulfere* regem Merciorum emit pretio ab eo sedem Londoniæ ciuitatis, eiusq; Episcopus vsque ad obitum mansit. Carente igitur pastore prouincia, cùm rex hostibus & damnis ideò sæpiùs affligeretur, misit pro *Ailberto* Parisios. qui nolens Episcopatum illum dimittere, misit *Leutherium* nepotem suum. hic igitur ordinatus Episcopus â *Theodoro* Archiepiscopo episcopatum Geuissorum longo tempore rexit solus.

al. Agilbertum

EA tempestate post *Eadbaldum* regem Centensem, *Ercembert* filius eius 24. annis nobiliter regnauit. hic primus in toto regno idola destrui, & ieiunium quadragesimale obseruari præcepit, pœnas transgressoribus posuit; duxitq; *Sexburh* maiorem filiam regis *Annæ*, minorem verò filiam suam *Edelburh* & filiam vxoris suæ *Setrid* miserat rex *Anna* ad Monasterium Bruges ad seruiendum Domino. quæ vtraque cùm esset peregrina merito virtutum Bregensis Abbatissa effecta est. Tunc siquidem mittebant nobiles Angliæ filias suas erudiendas in Bruge & in Kala & in Andilegum Monasterio. Misit & *Ercembert* Bruges filiam suam *Erchengotam Christi* virginem sanctam & præclaram. Cuius opera virtutum, cuius signa miraculorum ab incolis loci illius vsq; hodiè narrantur. de cuius laude in libro miraculorum dicemus.

EO quoque tempore *Oswaldus*, cùm regnasset nouem annis internumerato illo anno aliorum prædicto, occisus est etiam â *Penda Strenuo* commisso graui prœlio apud *Mesakeld, anno ætatis suæ 38. die quinto Augusti. Vnde dicitur, *Campus* Mesakeld *sanctorum canduit ossibus*.. Occulto autem Dei iudicio inuisi Deo Paganí dilectos eius mactauerunt, & escas volatilibus cœli dederunt. In loco autem cædis illius miracula vsque hodiè fiunt. Successit verò regi sancto frater eius *Oswi*, regnans 28. annis in prouincia Berniciorum. Sed in prouincia Deirorum *Oswine* filius *Osrici* regis (de quo prædictum est) 7. annis regnauit. Ingraueſcentibus verò causſis cùm reges simul conflicturi

al. Masenfeld

fliƈturi eſſent apud **Wilfaresdune**, id eſt montem *Wilfari*, & eſt à vico **Cataractone** decem fermè millibus contrà Solſtitialem occaſum, videns ſe *Oſwine* imparem viribus, remittens exercitum abſcondit ſe in domo *Hunwaldi* Comitis, quem ſibi amiciſſimum putabat, cum vno tantum milite nomine *Tondehere*. ſed ab eodem Comite proditus eſt *Oſwio*, & deteſtanda omnibus morte cum eodem milite per præfectum
al. Eilwinum eius * *Edelwinum* interfectus eſt in Getlingum: vbi pro vtriuſque regis anima, id eſt, occiſi & eius qui occidere iuſſit, Eccleſia conſtructa eſt. Erat autem rex *Oſwine* aſpectu venuſtus, ſtatura ſublimis, affatu iucundus, moribus ciuilis, manu largus, & ideò ab omnibus dilectus, & â nobilibus cuiuſque prouinciæ frequentatus. de cuius humilitate digna relatu inter ſancti *Aidani* ſibi dilectiſſimi opera referemus. Secundo autem anno *Oſwi* regis ſucceſſit patri magno *Paulino Itamar* Epiſcopus in Rouenſi Eccleſia. Tunc temporis regno Orientalium Anglorum poſt *Carpwaldum Redwaldi* ſucceſſorem *Sigbert* frater eius præerat homo religioſus: qui in Gallia exulans pro inimicitia *Redwaldi* baptizatus fuerat. Rexque factus, vt in Gallia viderat, ſcholas puerorum inſtituit, iuuante ſe *Fælice* Epiſcopo. ad quem ſanctus *Furſeus* de Hibernia veniens nobiliter ſuſceptus eſt. Rex autem tantum Deo adhæſit, vt cognato
al, Egrico ſuo * *Egnice* regno commendato Monaſterium intraret, & tonſuram acciperet. Poſt multos autem annos coëgerunt eum exire contra regem *Pendam*. Ille tamen non niſi virgam in manu habebat in prœlio. occiſus eſt igitur cum Rege *Egnice* & exercitu. quibus ſucceſſit *Anna* filius *Eni* de regio genere vir bonus & bonæ pater ſobolis: quem etiam *Penda* poſteà cecîdit. *Fælici* autem Epiſcopo Orientalium Anglorum ſucceſſit *Thomas*, poſt quem *Bonefacius*. Hos omnes cùm ordinaſſet *Honorius* Archiepiſcopus, mortuus eſt. cui *Deus-dedit* ſextus Archiepiſcopus Centenſis ſucceſſit, ordinatus ab *Ithamar* Rouenſi Epiſcopo. *Ithamaro* verò ſucceſſit *Damianus*.

SExta pars ſequitur de conuerſione **Middelengle**, id eſt, Mediterraneorum Anglorum ſub principe *Peda*, quem pater illi genti præfecerat. dederat namque Rex *Oſwi* *Pedæ* filio *Pendæ* regis filiam ſuam eo pacto vt Chriſtianus efficeretur. Hoc etiam maximè factum eſt perſuaſione *Alfredi* filij *Oſwi* regis, qui ſororem eius duxerat *Chineburgam* filiam *Pendæ*. baptizatus eſt igitur *Peda* cum ſuis à *Finano* Epiſcopo in vi-
al. Abda co, qui dicitur Ad murum. acceptiſque presbyteris ſecum *Ceadda* & * *Adda* & *Betti*
al, Peda & *Diuma*, reuerſus eſt ad propria. Nec prohibuit * *Penda* quin de ſua, hoc eſt Merciorum natione crederent, qui vellent, temnebatque credentes & malè viuentes. Poſt biennium verò conuerſi ſunt Merci hoc modo. *Oſwi* namque Rex cùm irruptiones *Pendæ* regis intolerabiles ferre non poſſet, obtulit ei munera innumera. *Penda* verò *Strenuus*, quia gentem eius exterminare decreuerat, munera ſpreuit. Igitur *Oſwi* ſupremis acceníus doloribus ait: Si Paganus neſcit accipere noſtra donaria, offeramus ei qui nouit Deo. vouit ergo ſe filiam ſuam Deo ſacraturum, & duodecim prædia Monaſterijs danda, & ſic cum paucis multos aggreſſus eſt. Denique fertur quia, tricies maiorem Pagani habuerunt exercitum: ſiquidem ipſi triginta legiones ducibus nobiliſſimis inſtructas in bello habuere. Quibus *Oſwius* Rex cum *Alfrido* filio ſuo perparuum (vt dixi) habens exercitum, ſed *Chriſto* duce confiſus occurrit. Nam alius filius eius *Egfrid* eo tempore in prouincia Merciorum apud reginam *Cinewiſſem* obſes tenebatur. Filius autem *Oſwaldi* regis *Edilwald*, qui ijs auxilio eſſe debuerat, in parte erat aduerſariorum, ijſdemque contra patriam & patruum ſuum pugnaturus ductor extiterat. Quamuis in ipſo tempore pugnandi ſeſe pugnæ ſubtraxerat, euentumque diſcriminis tuto in loco expectabat. inito ergo certamine fugati ſunt & cæſi Pagani duces triginta. Deus enim Omnipotens cum ſuis aderat, diſſoluitque fortitudinem regis *Pendæ*, ſolitumque robur neruorum brachijs eius dempſit, & cor magnanimum contabeſcere iuſſit. ideò nec ſe in ictibus ſuis cognouit, nec armis hoſtium impenetrabilis fuit: ſtupuitque hoſtes tales eſſe, qualis ipſe hoſtibus eſſe ſolebat, ſe verò talem, quales illi eſſe ſolebant. Qui ergo ſemper alienũ ſanguinem fuderat, ſenſit quod egerat, dum iam cruore ſuo terram imbuit, & cerebro reſperſit. ergo qui ad auxilium eius venerant penè ſunt omnes interfecti. In quibus *Adilhere* frater

Annæ

Annæ regis Orientalium Anglorum, qui post eum regnauit, auctor ipse belli perditis militibus sine auxilijs interemptus est. Et quia propè fluuium **Winwed** pugnatum, qui tunc per inundantiam pluuiarum latè alueum suum imò omnes ripas suas transierat, contigit vt multò plures aqua fugientes quàm bellantes perderet ensis. Igitur *Elfleda* filia *Oswi* regis Monachata est in * **Hertei**, id est, Insula Cerui. deinde constructo Monasterio in *Streneshalh*, Abbatissa ibidem obijt, Vbi sepultus est pater eius *Oswi* & mater eius *Enflad* & pater matris eius *Edwine*. Tribus igitur annis post mortem *Pendæ* rexit *Oswi* gentem Merciorum & cæteras Australes prouincias gentemque Pictorum ex parte magna. dedit etiam *Pedæ* filio *Pendæ* cognato suo regnum Australium Merciorum, qui sunt familiarum 5. millium, discreti fluuio **Trente** ab Aquilonaribus *Mercis*, qui sunt familiarum 7. millium. *Peda* autem proditione coniugis suæ occisus est. *Oswio* igitur regi gentes Merciorum tribus annis subiectæ fuerunt, quæ defecto capite perfido ad fidei Christianæ gratiam per eum conuersæ sunt. Igitur *Diuma* factus est Episcopus **Midelengle**, & Merciorum, & Lindisfarorum: qui ibidem defunctus est. cui successit * *Coellet*, qui ad Scottos vnde venerat redijt. Sed post tres annos duces Merciorum rebellantes *Vulfere* filium *Pendæ* in regem leuauerunt. Quo regnante 17. annis, fuit primus Episcopus *Trumhere*, secundus *Iaruman*, tertius *Ceadda*, quartus *Wilfrid*.

al. Herten

al. Coellec

TVnc quoque Orientales Saxones, qui olim *Mellitum* expulerant, iterum conuersi sunt. Erat enim rex eiusdem gentis *Sigbert*, qui post *Sigebertum* cognomento *Parvum* regnauit, amicus regis *Oswi*. Ad quem cùm sæpe veniret, & prædicaretur ab eo, baptizatus est â *Finano* episcopo in vico ad murũ, qui est 12. millibus â mari Orientali. Vocatus autẽ *Ceadda* â Medelenglis factus est Episcopus super **Estsexe**, baptizabatq; maximè in ciuitate **Icancestre**, quæ est in ripa Pentę, amnis, & in **Tilaburh**, quæ est in ripa Tamesis. Consuli ergo cuidam pro illicito coniugio vetuit omnium communionem: quod contemnens rex prandit cum eo: reuertensque obuiantis Episcopi cecidit ad pedes. quem iacentem iratus virga tangens prædixit eum in ipsa domo moriturum: contigitq; vt consul prædictus & frater eius eum in ipsa domo interficerent. dixeruntque se id fecisse, quia nimis mitis erat & parcens hostibus. Successit autem *Sigberto Switelm* baptizatus ab ipso *Ced*, in Estanglia in **Rendlesham**, id est, mansione *Rendli*. suscepitque eum de lauacro *Adelwald* rex ipsius gentis, frater *Annæ* regis eorundem. *AEdelwaldus* verò filius regis *Oswaldi* rex Deirorum eidem *Ced* Episcopo tribuit locum ad Lestingaei Monasterij faciendi. Quo constructo cùm illuc ab **Estsexe** sæpe rediret, tempore mortalitatis ibidem obijt. cui successit in Episcopatu frater eius *Ceadda*.

INtereà *Finan* Episcopus in Insula Lindisfarnensi Ecclesiam fecit totam de secto robore. Quam cùm posteà *Theodorus* Archiepiscopus dedicasset, *Edbert* Episcopus ibidem plumbo parietes & tectum operuit. *Finano* defuncto successit *Coleman*, qui malè seruabat Pascha sicut *Aidanus* & *Finan*. igitur inde disputatum est coram *Oswi* rege & *Alfrido* rege filio eius. Hinc erat *Colmannus* & *Ced* Episcopus prædictus: inde *Ailbertus* Episcopus Occidentalium Saxonum, qui ad *Alfridum* regem amicum eius venerat, & *Iacobus* diaconus *Paulini*: quorum dignè pars præualuit. *Ced* igitur posteà rectum Pascha seruabat. *Colmannus* verò cum parte ossium patris *Aidani* nolens mutare sectam, in patriam reuersus est. Cui successit *Tudda* in Episcopatu Nordhumbræ. *Eata* verò priùs custos, posteà Episcopus factus est Lindesfarnensis. Hi autem tres episcopi Scottorum, *Aidanus*, *Finan*, *Colmannus* miræ sanctitatis fuerunt & parcimoniæ. Nec enim potentes sæculi suscipiebant, qui ad eos nisi orandi caussa non veniebant. Rex ipse cum quinque vel sex ministris cùm orasset vel discedebat, vel cibo fratrum vtebatur. Adeò autem sacerdotes erant illius temporis ab auaritia immunes, vt nec territoria nisi coacti acciperent. Nec longè pòst facta est eclipsis Solis die tertio Maij hora decima diei: quam grauis pestilentia sequuta est, Brittanniam & Hiberniam magna strage deuastans. Qua plaga *Tuda* episcopus mortuus est, & sepultus in **Memalet**.

ALfridus verò filius *Oswi* iam regnans in parte regni patris misit *Wilfridum* presbyterum ad regem Galliarum, vt eum consecrari faceret episcopum. quem *Ailbertus* prædictus iam tunc præsul Parisius cum plurimis episcopis honorificè consecrauit

in

in vico, qui vocatur Compendium. Rex autem *Oſwi* imitatus induſtriam filij miſit *Ceddam* presbyterum, quia Archiepiſcopus iam obierat, ad *Wine* Epiſcopum Occidentalium Saxonum, qui ab eo ordinatus eſt Epiſcopus Eboracenſis Eccleſiæ. *Cedda* igitur Epiſcopus *Aidanum* magiſtrum ſuum cœpit ſequi, & exemplum *Ced* fratris ſui, pergens non equo ſed pedibus, inſtans lectioni, ſtudens veritati, amicus caſtitatis, ſeruus humilitatis. veniens quoque Brittanniam *Wilfrid* iam Epiſcopus doctrina ſua multa Eccleſiæ Anglorum contulit.

POſt *Switelm* regem **Eſſexe** cùm *Sighere* & *Sebbi* regnarent, pro præfata mortalitate *Sighere* & gens ſua ad idòla reuerſi ſunt. Rex autem *Vulfere* mittens ad eos *Iaruman* Epiſcopum reuocauit eos ad fidem per eum fœliciter. Tunc quoque regibus Anglorum nobiliſſimis *Oſwi* & *Egbert* miſit *Vitallianus* Papa literas, requiſitus de ſtatu Eccleſiæ & Paſchæ. Nec longè pòſt miſit ijs *Theodorum* Archiepiſcopum.

Theodorus poſt *Damianum* ordinauit *Puttam* Roffi Epiſcopum. regis etiam *Vulferi* petitione *Ceddam* tranſtulit â Monaſterio, quod eſt in Leſtingei ad Epiſcopatum **Licheſeld**, vbi miraculis claruit, quæ ſuo loco dicentur. *Oſwio* autem rege infirmitate defuncto, regnante *Egfrido* filio eius anno tertio coëgit *Theodorus* concilium cum cæteris Epiſcopis, cuius decreta in vltimo librorum ponentur. Poſt hæc offenſus per quandam inobedientiam *Theodorus Winfridum* Epiſcopum Merciorum depoſuit, pro quo *Sexwlfum* ordinauit. Londoniæ etiam *Ercenwaldum* conſtituit Epiſcopum tempore *Sebbi* & *Sighere* regum prædictorum, cuius miracula ſuo loco dicentur. Eo tempore *Edelred* rex Merciorum Cantiam vaſtauit, Roffi deſtruxit, *Putta* epiſcopus aufugit. Huic *Chichelmus* ſucceſſit, ſed paupertate ſeceſſit. Tunc verò *Getimundus* ſucceſſit. Anno eodem Cometa apparuit tribus menſibus manè.

Egfridus rex Nordhumbriæ fugauit *Wilfridum* ab Epiſcopio. Loco cuius *Boſa* Deirorum prouinciam, *Eata* Berniciorum ſuſcepit, hic Eboraci, ille in Hauguſtaldenſi vel Lindisfarnenſi Eccleſia. Tunc etiam *Eadhed* in prouincia Lindisfarorum, quam nuperrimè rex *Egfrid* ſuperato *Vulfere* obtinuerat, ordinatur epiſcopus. Et hunc primum eadem prouincia proprium accepit præſidem, ſecundum **Ailwinum*, tertium *Eadgarum*, quartum *Kinebertum*, quem in præſenti habet, inquit *Beda*. Habebat enim ante *Eadhedum* antiſtitem *Sexulfum*, qui etiam Merciorum & **Midelengle** ſimul epiſcopus fuit. vnde & expulſus de **Lindeſei** in illarum prouinciarum regimine permanſit, ordinati ſunt autem *Eadhed* & *Boſa* & *Eata* Eboraci â *Theodoro*, qui etiam poſt annos tres abſceſſionis *Wilfridi* horum numero duos addidit antiſtites, *Trumbertum* ad Eccleſiam Hauguſtaldenſium, remanente *Eata* ad Lindisfarnenſem, & *Trumwine* ad prouinciam Pictorum, quæ tunc Anglis ſubiecta erat. *Eadhedum* de **Lindeſſei** reuerſum, eò quod rex *AEdelred* prouinciam recepiſſet, Ripenſi Eccleſiæ præfecit.

al. Ædilwinum

SEptima pars ſequitur de conuerſione Auſtralium Saxonum per *Wilfridum* Epiſcopum facta, qui ab epiſcopio pulſus (vt ſuprà dixi) Roma petita Brittanniam redijt, & Auſtrales Saxones, qui ſunt familiarum ſeptem millium, ad fidem conuertit. Rex autem eorum **Adilwald* paulò antè baptizatus fuerat in prouincia Merciorum ſuaſione regis *Vulfere*, â quo etiam de lauacro ſuſceptus eſt. in cuius ſignum adoptionis dederat illi Vectam Inſulam & Meanwarorum prouinciam in gente Occidentalium Saxonum. Concedente igitur immò gaudente rege *Wilfridus* prædicans, primò duces & milites, deinde plebem ſacro fonte abluit. Ipſa igitur die populo imber affluxit, qui tribus ceſſauerat annis; vnde fames acerbiſſima plebem proſtrauerat. Denique ferunt, quia ſæpè 40. ſimul aut 50. inedia homines macerati proceſſerunt ad præcipitium aliquod ſiue ripam maris, & vinctis miſerè manibus pariter omnes aut ruina perituri aut fluctibus abſorbendi deciderent. Sed baptiſmate ſimul & pluuia veniente refloruit terra, redijt viridantibus aruis annus lætus & frugifer. Sic & cor omnium & caro omniũ exultauit in Deum viuum. Docuit etiam eos antiſtes piſcari. nec enim priùs niſi ad anguillas tantũ piſcari ſciebãt. Collectis ergo retibus miſit ſe in mare, & mox trecentis piſcibus captis, centum pauperibus dedit, centũ ijs quorum erant retia, centum in ſuos vſus reſeruauit. Quod videns populus libentiùs eius verbis cœleſtia bona ſperare cœperunt, cuius miniſterio temporalia bona ſumpſerunt. Dedit autem ei rex *Adelwald* Inſulam 87. familiarum, nomine **Seleſei**, id eſt, Inſulam vituli marini. Circumdatur vndique

al. Adilwalnh

vndique mari præter fundæ iactum ab Occidente. qualis locus â Latinis peninſula,â Græcis χερρόνησος vocatur. Ibi ergo *Wilfrid* fundato templo 5. annis fuit, id eſt, vſque ad mortem *Egfridi* regis, vbi ſeruos ſuos & ancillas 250. Chriſtianos fecit & liberos.

INterea *Ceadwalla* iuuenis de regio genere Geuiſſorum exulans interfecit regem *Adelwald*. Sed mox expulſus eſt â ducibus regis *Berctuno* & *Anduno*, qui priùs regnauerunt. Sed cùm *Cedwalla* eſſet rex Geuiſorum, priorem occidit & prouinciam grauiter vexauit tam ipſe quàm ſucceſſor eius. Vnde toto illo tempore reuocato domum *Wilfrido* proprio caruit antiſtite, & Epiſcopo *Wentæ* ſubiecti ſunt.

C*Edwalla* rex debellauit Inſulam Vectam adhuc idololatram, & ſecundum votum quartam partem dedit *Wilfrido* Epiſcopo, qui tunc fortè de gente ſua ſuperueniens aderat. Eſt autem Inſula mille ducentarum familiarum. vnde data eſt Epiſcopo poſſeſſio trecentarũ familiarum. Duos autem filios *Arwaldi* regis Inſulę iam occiſi poſt patrem occidendos fecit Abbas **Redford** (id eſt, vadum arundinis,) priùs baptizari conceſſione *Cedwallæ*. Sic conuerſa eſt Vecta vltima regio Brittanniæ. Hoc ergo ordine poſtquam omnes Brittanniarum prouinciæ fidem *Chriſti* ſuſceperant, *Theodorus* Archiepiſcopus ad confirmandam fidem tam recentium quàm veterum, concilium conſtituit cum Epiſcopis Brittanniæ de fide catholica tractaturus: & tractatum ſynodalibus literis ęternæ memoriæ commendauit. Quas literas in exordio ſequentis libri, quem de geſtis regum Anglorum fidelium vſque ad aduentum & bella Dacorum perducturi ſumus, dignum duxi proponere. Huius namque libri partes omnes ſecundum ordinem & propoſitum pertractatæ ſunt.

Henrici Huntindonienſis *Hiſtoriarum*

LIB. IIII.

IN nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti *ſaluatoris noſtri, imperantibus dominis noſtris piiſſimis* Egfrido *rege Hymbronenſium anno decimo regni eius,* & Centwino rege **Weſtſexe**, *anno 5. regni eius,* & Edelredo *rege Merciorum anno 6. regni eius,* & Aldulfo *rege Eſtanglorum anno ſeptimo decimo regni eius,* & Lothario *rege Cantuariorum anno 7. regni eius, ſub die quintodecimo Kalendarum Octobrium, indictione ſeptima, præſidente* Theodoro *gratia Dei Archiepiſcopo Brittanniæ Inſulæ & ciuitatis Doruernenſis, vna cũ eo ſedentibus cæteris Epiſcopis Brittanniæ Inſulæ viris venerabilibus, præpoſitis ſacroſanctis Euangelijs in loco, qui Saxonico vocabulo* **Hatfeld** *nominatur. Pariter tractantes fidem rectam & orthodoxam expoſuimus, ſicut Dominus noſter* Ieſus Chriſtus *incarnatus tradidit diſcipulis ſuis, qui præſentialiter viderunt & audierunt ſermones eius, atque ſanctorum patrum tradidit ſymbolum, & generaliter omnes ſanctæ & vniuerſales Synodi, & omnis probabilium Catholicæ Eccleſiæ doctorum chorus. Nos itaque ſequentes eos piè atque orthodoxè iuxta diuinitus inſpiratam doctrinam eorum profeſſi credimus conſtanter & confitemur ſecundum ſanctos patres propriè & veraciter, patrem & filium & Spiritum ſanctum, Trinitatem in vnitate conſubſtantialem, & vnitatem in Trinitate: hoc eſt, vnum Deum in tribus ſubſiſtentibus perſonis & conſubſtantialibus, æqualis gloriæ & honoris. Et poſt multa huiuſmodi, quæ ad rectæ fidei confeſſionem pertinebant, hoc quoque*

ſancta

ſancta Synodus ſuis literis addidit: Suſcipimus ſanctas & vniuerſales quinque Synodos beatorum & Deo acceptibilium patrum, id eſt, qui in Nicea congregati fuerunt 318. contra Arrium *impiiſſimum & eiuſdem dogmata, & in Conſtantinopoli 150. contra veſaniam* Macedoni & Eudoxi *& eorum dogmata, & in Epheſo primo 200. contrà* Neſtorium *nequiſſimum & eius dogmata, Et in Chalcedone 430. contra* Eutychen & Neſtorium *& eorum dogmata, Et iterum in Conſtantinopoli quinto congregati ſunt concilio in tempore* Iuſtiniani *minoris contra* Theodorum, & Theodoreti, & Ibæ *Epiſtolas, & eorum dogmata contra* Cyrillium. Et paulò pòſt, *Et Synodum quæ facta eſt in vrbe Roma in tempore* Martini *Papæ beatiſſimi, indictione prima, imperante* Conſtantino *piiſſimo anno nono ſuſcepimus, & glorificamus Dominum noſtrum* Ieſum Chriſtum *ſicut iſti glorificauerunt, nihil addentes vel ſubtrahentes, & anathematizamus corde & ore, quos anathematizauerunt, &, quos ſuſceperunt, ſuſcipimus, glorificantes Deum patrem ſine initio, & filium eius vnigenitum ex patre generatum ante ſæcula, & Spiritum ſanctum procedentem ex Patre & Filio inenarrabiliter, ſicut prædicauerunt hi, quos memorauimus ſuprà, ſancti Apoſtoli, & Prophetæ, & doctores, & nos omnes ſubſcripſimus, qui cum* Theodoro *Archiepiſcopo fidem Catholicam expoſuimus.* Intererat autem huic Synodo *Iohannes* archicantator Eccleſiæ ſancti *Petri* Romæ, & abbas ſancti *Martini*, qui nuper inde venerat iuſſu Papæ *Agathonis* cum *Benedicto* Abbate venerabili. *Benedictus* autem conſtruxerat Monaſterium ſancto *Petro* iuxta oſtium fluminis Wiri. Qui Romam profectus ad confirmandum priuilegium templi illius ex conceſſione regis *Egberti*, rediens *Iohannem* prædictũ ſecum adduxit. Huius *Benedicti* ſucceſſor fuit *Ceolfridus* Abbas ſub quo *Beda* deguit. Ibi ergo *Iohannes* cantare docuit Romano more, & decreta Synodi *Martini* Papæ vbi ipſe interfuerat, ibi ſcripta reliquit. Repetens verò Romam, relaturus qualitatem fidei Anglorum in via mortuus eſt, & Turonis ſepultus. Nunc igitur his ita pertractatis redeundum eſt ad contextum hiſtoriæ regum Anglorum, quem in fine libri ſecundi deſecuimus: connectenduſque eſt illi tractatui tractatus iſte, vt in directum protendatur narratio.

al. Kentwino *CEntwino igitur Occidentalium Saxonum rege defuncto *Cedwalla* poſt eum regnans auxilio *Mul* fratris ſui Inſulam Vectam ſuam viribus ſuis fecit. namq; frater eius *Mul* laudabilis & gratioſus, terribilis erat viribus, & decorus aſpectu: ideóque & omnibus amabilis erat, & famæ prærogatiua clariſſimus. Perrexêrunt ergo fratres prædicti in Centenſem prouinciam cauſſa virium ſuarum exercitandarum & famę ampliandæ. Ipſi namq; necdum baptizati erant, quamuis prędeceſſores eorum & populus omnis Chriſti eſſent. Igitur ingredientes Cent nullo obſiſtente prædati ſunt totam prouinciam.

CEdwalla namque cum regnum ſuum inuaderet, *Lotarius* rex Cantiæ regnum ſuum moriens deſeruit. vulneratus namque eſt rex impiger *Lotarius* in pugna Auſtralium Saxonum, quos contra eum *Eadric* filius *Egberti* aggregauerat, & vulnerum immanitate inter medendum defunctus eſt. Ac poſt eum idem *Eadric* anno vno & dimidio ſine amore & reuerentia Centenſium regnauit. Eo quoq; tempore *Egfridus* rex Nordhumbre mortuus eſt. miſerat namq; anno prędcedente Hiberniam ducem *Berctum* cum exercitu, qui miſerè gentem innoxiam, & nationi Anglorum ſemper amicam vaſtauit. At Hiberni & pro poſſe ſuo repugnantes, & diuinę auxilium pietatis inuocantes, cœlitus ſe vindicari continuis Deum imprecationibus poſtulabant. Et quamuis maledici regnum Dei poſſidere non poſſint, creditum eſt tamen, quod ij, qui meritò impietatis ſuæ maledicebantur, ocyùs Domino vindice pœnas ſui reatus luerent. Siquidem anno poſt hunc proximo idem rex cùm temerè exercitum ad vaſtandum Pictorum prouinciam duxiſſet, multum prohibentibus amicis & maximè beatæ memoriæ *Cutberto*, qui nuper fuerat ordinatus Epiſcopus (Anno namque eodem fecerat rixidem Lindisfarnenſem Epiſcopum) introductus eſt ſimulantibus fugam hoſtibus in anguſtias inacceſſorum montium, & cum maxima parte copiarum, quam ſecum adduxerat, extinctus. datumque eſt illi, ne audiret amicos reuocantes ſe, quia noluerat audire patrem *Egbertum* ne Scotiam nil ſe lædentem impugnaret. Exinde ſpes cœpit & virtus Anglorum fluere, & retro ſublapſa referri. nam & Picti terram ſuam cuius partem tenebant Angli recuperauerunt; Brittones quoq; nonnullam libertatem receperunt, quam hactenus habent. Vir autem Domini *Trumwine* abbas Ebercurni poſiti quidem

in

in regione Anglorum sed iuxta fretum, quod Anglorum terras Pictorumque disterminat, fugit inde & in Monasterio **Streneshal** sæpè dicto obijt. Successit autem *Egfrido* in regnum *Alfrid* vir in Scripturis doctissimus, qui frater eius & filius regis *Oswi* esse dicebatur: destructumque regni statum, quamuis intra fines angustiores, nobiliter recuperauit.

Edwalla secundo anno regni sui misit fratrem suum *Mul* fortissimum, & iuuenes cum eo fortissimos prædatum **Cent**, petitione eiusdem fratris sui. Allexerat enim eum præteriti anni lucrum glorioſum, & famæ pretium non exosum. Pergens igitur in **Cent** non inuenit, qui ei resisteret, & terram prædando in solitudinem redigens, & *Christi* seruos immeritos affligens, maledicta eorum merita sensit. Nam cùm hostes effœminatos duceret, & nihil sibi pro viribus præuideret, irruit in domum quandam longè â suis cum duodecim tantùm militibus prædaturus. vbi inopinata multitudine circumuentus cùm hostes interficiendo non deficeret nec proficeret, qui armis cædi non poterat, in ipsa domo cum duodecim militibus suis igne combustus est. Perijt ergo flos iuuenum, & iuuenilis euanuit exercitus. Vnde comparet quàm nihili sit confidentia fortitudinis ad Dei Omnipotentiam. Hæc audiens *Cedwalla* rursus ingressus est Cantiam vbi mirabili cæde & innumera satiatus rapina, cùm non inueniret quid cæderet vel raperet, ad sua magnus vindex & victor sæuus redijt.

Edwalla Rex cùm duobus annis regnasset, se regnumque suum abdicans propter Deum regnumque perpetuum Romam petijt, Illud gloriæ singularis sibi æstimans, si ibi baptizaretur & moreretur. *Sergius* ergo Papa baptizauit eum, & ex nomine Apostoli *Petrum* vocauit. rex verò secundum votum infra septem dies in albis mortuus est duodecimo Kalen. Maij, & sepultus est in ecclesia sancti *Petri*, super quem scriptum est hoc Epitaphium.

Vlmen, opes, sobolem, pollentia regna, triumphos,
Exuuias, proceres, mœnia, castra, lares,
Quæque patrum virtus, & quæ congesserat ipse
Cedwal *armipotens liquit amore Dei:*
Vt Petrum *sedemque* Petri *rex cerneret hospes,*
Cuius fonte meras sumeret almus aquas:
Splendificumque iubar radianti carperet haustu,
Ex quo viuificus fulgor vbique fluit.
Percipiensque alacer rediuiuæ præmia vitæ,
Barbaricam rabiem nomen & inde suum
Conuersus conuertit ouans, Petrumque *vocari*
Sergius *antistes iussit, vt ipse pater.*
Fonte renascentis quem Christi *gratia purgans,*
Protinus albatum vexit in arce poli.
Mira fides regis, clementia maxima Christi,
Cuius consilium nullus adire potest.
*Sospes enim *veniens supremo ex orbe Britanni* *al. iuuenis*
Per varias gentes, per freta, perque vias,
Vrbem Romuleam vidit, templumque verendum
Aspexit Petri *mystica dona gerens.*
Candidus inter oues Christi *sociabilis ibit,*
Corpore nam tumulum, mente superna tenet.
Commutasse magis sceptrorum insignia credas,
Quem regnum Christi *promeruisse vides.*

INe regnauit post hunc super **Westsexe** 37. annis. *Ine* fuit filius *Cenred*, filij *Ceolwold*. *Ceolwold* fuit frater *Cinewold*, fueruntq; ambo filij *Cudwine* filij *Ceauling* filij *Chenric* filij *Certic*. Huius regis anno secundo *Theodorus* Archiepiscopus 22. anno Episcopatus sui transijt: cuius loco *Britwold* Abbas *Raculf* lectus est, & sacratus Archiepiscopus. ad hoc vsque tempus fuerunt Romani Archiepiscopi: ex inde fuerunt Angli. Ipse verò

Britwoldus ordinauit *Thobiam* Rouenſem Epiſcopum, Latina, Græca, & Saxonica lingua multipliciter inſtructum. Eo tempore erant duo reges in **Cent**, non tam ſecundum ſtirpem regiam quàm ſecundum inuaſionem. Scilicet *Nithred* & *Webhard*.

INe 6. anno regnante legitimus Rex Centenſis *Withred* confortatus in regno religione ſimul & induſtria ſuam gentem ab extranea inuaſione liberauit. *Withred* namque fuit filius *Egbrith*, filij *Erchenbricth*, filij *Eadbald*, filij *Edelbrith*. Tenuit autem regnum Centenſe 32. annis nobiliter & pacificè. Anno eodem *Ine* rex caſtrorum acies ordinatas & terribiles in Cantiam deduxit vindicaturus combuſtionem *Mul* cognati ſui. Rex autem *Withred* obuiam ei affuit non cum feroci arrogantia ſed pacifica ſupplicatione, non cum frendentibus minis, ſed rhetorici mellis dulcedine. qua regi fero perſuaſit, vt armis depoſitis multam pecuniæ â Centenſibus acciperet pro cæde iuuenis. et ſic lis finita ruit, pax confirmata reuixit. Rex verò Centenſis abhinc ſemper in pace regnauit. Tertio poſt hunc anno Merci, qui dicuntur etiam* Sudhumbri, turpe ſcelus commiſerunt. reginam namque *Oſtridam* vxorem *Edelredi* regis ſui & *Egfridi* regis ſororem inhumanè occidêrunt.

al. Subhimbri

al. Briht

INe 11. anno regnante* *Bertus* prædictus Conſul *Egfridi* ſenſit maledicta Hybemenſium, quorum Eccleſias deſtruxerat, ſicut & dominus ſuus ſenſerat. Sicut enim *Egfridus* rex ingreſſus terram Pictorum cædem ibi pertulit, ita & iſte ingreſſus terram eorundem vindicaturus dominum ſuum ab ijſdem occiditur. Circa hoc tempus ab incarnatione Domini ſeptingenti anni fuerunt. *AEdelred* filius *Pendæ* rex Mercæ Omnipotentis benignitate viſitatus fit Monachus anno 29. regni eius, & ſepultus eſt apud Bardenie fœliciter: cui ſucceſſit *Cenred* cognatus eius ſimilis virtute & fœlicitate. Cùm enim quinque annis regnum nobiliter tenuiſſet, nobiliùs multò ſceptra regni reliquit. Veniens namque Romam, & Monachus ibi factus *Conſtantino* Pontificante vſque ad diem permanſit vltimum: cum quo etiam *Offa* filius *Sigheri* regis Orientalium Saxonum, rex ſi remanſiſſet futurus, pari ductus deuotione Romam iuit, & Monachatum ſuſcepit. Imitamini ergo reges horum duorum regum fœliciſſimam ſtrenuitatem, ſcilicet *Edelredi* & *Cenredi*, quorum nomen permanet in æternum, qui diademata, vxores, vrbes, cognatos, & omnia relinquentes multis millibus idem faciendi exemplum fuerunt. O Deus bone! quæ & qualia diademata eis reddes, & ipſe manu tua ceruicibus eorum ſummus Pontifex impones in die exultationis & lætitiæ, quando cunctis millibus legionum cœleſtium & terreſtrium tecum reges prædictos ſuſcipientibus cum triumpho, & faciem eorum videre deſiderantibus, afferent fructum non centenum tantùm, ſed potiùs millenum! fructum odoriferum, fructum expectabilem, & tibi ipſi viſu delectabilem. O Deus bone! quis nunc etiam igne ſancti Spiritus accenſus exempla regum illorum, & verè regum ſequatur, vt adhuc etiam creſcat eis exultatio noui fructus, & vberiora tibi ſequentium probitate munera offerant cum deuotiſſima iocunditate? heu miſeri. dimittendus eſt ſermo de regibus cœli, qui ô vtinam perennis in cordibus noſtris miſerulis & inertiſſimis figatur. Sed redeundum eſt de cœlo ad terras. Succeſſit namque regibus prædictis Mercæ *Ceolred* in regno, quod idem octo annis patriæ & auitæ virtutis hæres clariſſimè rexit.

INe, viceſimo anno regni ſui diuiſit Epiſcopatum Weſtſexiæ in duo, qui vnus eſſe ſolebat. partem Orientalem â ſiluis tenuit *Daniel*, Occidentalem *Aldelmus*. *Aldelmo* verò ſucceſſit *Forthere*. Eodem anno *Wilfridus* Epiſcopus, de quo inter miracula non ſilebitur, obijt apud Vndalum, 45. anno Epiſcopatus ſui, & ſepultus eſt apud **Ripum**. Anno huic proximo pugnauit rex *Ine*, & *Nun* cognatus eius contra* *Gerentem* regem **Wales**. Cuius pugnæ principio occiſus eſt dux *Higebald*, ad vltimum verò *Gerente* cum ſuis faciem ab Anglis auertit, & fugiens arma & ſpolia ſequentibus reliquit. Tunc etiam *Berfrid* Conſul reſtitit ſuperbiæ Pictorum, dimicans inter **Heue**, & **Cere**; vbi multitudine magna Pictorum ſtrata vltor extitit regis *Egfridi* & Conſulis *Berti*. *Acca* presbyter ſucceſſit *Wilfrido* Epiſcopo. *Alfridus* verò rex **Northumbre** quarto ante hunc anno infirmatus perierat apud **Driffield**, anno regni ſui viceſſimo nondum impleto. Cui ſuccedens *Oſredus* filius eius puer octo annorum regnauit 11. annis. *Oſred* verò rex belli infortunio iuxta **Were** pugnans interfectus eſt. Cui ſuccedens *Cenred*

al. Gerente

red regnauit duobus annis, & mortuus est. Post quos *Osricus* regnauit ibidem vndecim annis. Hi namque quatuor reges regnauerunt in **Northumbre** tempore *Ine* regis.

Ine 26. anno regni sui pugnauit contra *Ceolred* regem **Merce** filium *Edelredi* regis apud **monebirig**, adeo autem horribiliter pugnatum est vtrinque, vt nesciatur, cui clades detestabilior contigerit. Anno verò sequente idem rex **Merce** *Ceolred* mundo exijt, & sepultus est apud **Lichfeld**. *Adelbold* successit ei in regnum **Merce**, vir fortis & vehemens, regnauitque victoriosè 41. annis. Eodem anno *Egbertus* vir venerabilis conuertit Monachos, qui erant in **Hii** ad catholicum Pascha & canonicam tonsuram. Cúmq; cũ ijsdem conuersis moratus fuisset 13. annis, iam securus de correctione fratrum ipso die Paschali cùm Missarũ solemnia celebrasset, exultauit vt videret diem Domini, vidit, & gauisus est. Eo tempore *Naiton* rex Pictorum conuersus fuerat ad rectum Pascha literis instructorijs â *Ceolfrido* abbate directis, qui post *Benedictum*, de quo prędiximus, rexit Monasterium, quod est ad ostium Wiri amnis, & iuxta amnem Tina in loco, qui vocatur Ingiruum. scripsit ergo regi literas de Pascha & de tonsura magna plenas authoritate. quod autem ille literis persuasit, rex in toto regno suo regia authoritate perfecit. Circa hoc tempus *Cudburh* soror *Cneburh* constituit abbatiam apud **Wineburn**, quæ data fuerat *Egferdo* regi **Northumbre** sed eo viuente separata.

Ine 36. anno regni eius exercitum suum in **Sudsexe** promouit, pugnauitque contra Sudsexas potenter & victoriosè, & interfecit in eodem prælio *Ealdbrith*, quem priùs fugauerat â Castro, quod vocatur **Tantune**, quod quidem rex *Ine* construxerat, sed quia iuuenis prædictus *Ealbriht* castrum introierat, qui regius hostis erat, *Edelburh* regina vxor *Ine* castrum cepit armis, captumque destruxit, & eum fugere compulit in **Sudrei**. Eodem anno *Withred* rex Centensis, cùm per 34. annos penè regnasset, defunctus est; tres filios, *Edilbertum*, *Edbertum*, *Aeilricum*, relinquens hæredes. Circa hoc tempus *Thobias* Rouensis Episcopus, *Theodori* Archiepiscopi & abbatis *Adriani* discipulus expirauit, cui successit *Aldulfus*.

Ine rex potens & fœlix relinquens *Adelardo* cognato suo regnum, Romam petijt, & ibi peregrinans in terris stipendia promeruit in cœlis. Huius autem regis tempore, vt mundi volubilitas quàm velox sit ex hinc perpendatur, fuerunt Imperatores *Iustinianus* minor, qui regnauit decem annis. *Leo* qui regnauit tribus annis. *Tiberius*, qui regnauit 7. annis. *Iustinianus* secundus, qui regnauit sex annis. *Philippus*, qui regnauit anno & dimidio. *Anastasius*, qui regnanit tribus annis. *Theodosius*, qui regnauit vno anno. *Leo*, qui regnauit nouem annis. *Constantinus* etiam, cuius regni anno tertio *Ine* Romam profectus est. Apostolici autem in eius tempore hi fuerunt. *Sergius* Papa, *Iohannes*, alius *Iohannes*, *Sisinnius*, *Constantinus*, *Gregorius*, cuius tempore rex *Ine* sponte victor cupiditatis exulauit. Reges autem Francorũ hi fuerunt ex ordine tempore eius: Rex *Childericus*, rex *Theodoricus*, rex *Clodoueus*, rex *Childebertus*, rex *Dagobertus*. Tempore etiam huius regis cœli palatia conscenderunt: Sanctus *Heddi* Episcopus Wincestrensis, Sanctus *Gutlacus* heremita Croilandensis, Sanctus *Iohannes* Eboracensis Archiepiscopus. Reges verò contigui *Cedwalla* & *Ine*, magni viribus, quod commune fuit eis cum belluis: maiores verò sanctitate, quod proprium est angelorum & hominum sed paucorum, egregiè fecerunt. Vnde beatos dicent eos omnes generationes. sicut & duo reges contigui **Merce** fecerunt, scilicet *Edelred* & *Cenred*: qui relictis omnibus bonis falsis verum & summum bonum, quod Deus est, adepti sunt. Reges ergo terræ prędentes imitamini reges prædictos sapientes & beatos, non furiosos & infœlices. quorum distinctionem opera & finis operum in præsenti tractatu demonstrant. Quatuor ergo reges prędicti luminaria sunt omnibus regibus terræ, vt boni quos imitentur habeant, mali vnde excusentur non habeant. Vos etiam, qui reges non estis, reges prædictos imitamini, vt cœli reges efficiamini. Si enim cùm illi maiora reliquerunt, vos minora relinquere nolueritis, sancti reges prædicti vestræ damnationis iudices erunt.

Adelhard Rex **Westsexe** primo anno regni sui pugnauit contra *Oswald* inuenem de regia stirpe, regnum idem sibi acquirere conantem. *Oswald* namque filius fuit

al. Ædelbold al. Cinric

* *Adelbold*, filij *Chenebold*, filij *Cudwine*, filij *Ceaulin*, filij * *Chinric*. Cùm autem iuuenis impar numero regalibus turmis, pondus prœlij diu pertuliſſet, & vltrà non poſſet, fuga regi regnum reliquit. Rex igitur prædictus in regno confortatus eſt.

A *Delhardi* regis anno tertio, apparuerunt duæ Cometæ circa ſolem terribiles, vna quippe ſolem præcedebat Orientem, alia ſequebatur Occidentem, quaſi Orienti ſimul & Occidenti dirę cladis pręſagę. vel certè vna diei, altera noctis pręcurrebat exortum, vt vtroq; tempore mala mortalibus imminere ſignarent. Portabant autem faciem ignis contra Aquilonem quaſi ad accendendum accliuem; apparebantq; menſe Ianuario, & duabus fermè ſeptimanis permanebant. Quo tempore grauiſſima Sarracenorum lues Gallias & Hiſpanias latè miſera cæde vaſtabat: Et ipſi pòſt non multò in eadem prouincia dignas ſuę perfidiæ pœnas luebant. Eodem quoque anno *Oſricus* rex **Northumbre** vita diſcedens, regnum, quod 11. annis gubernauerat, *Ceolwlfo* reliquit fratri illius, qui ante ſe regnauerat tempore *Cenredi* regis. Rex autem *Ceolwlf* 8. annis regnum tenuit. Hic eſt rex ille, cui *Beda* vir ſanctus & venerabilis, vir ingenij florentis & *Chriſti* philoſophus Eccleſiaſticam hiſtoriam Anglorum ſcripſit. qua regi miſſa quantum profecerit finis beatus regis oſtendit.

A *Delardo* regnante quinque annis *Britwoldus* Archiepiſcopus penè 38. annis, obijt: & *Tadwinus*, qui fuerat presbyter apud **Bredune** in **Merce** factus eſt Archiepiſcopus. Illum autem ſacrauerunt viri beatæ memoriæ *Ingualdus* Londonienſis epiſcopus, & *Daniel* Wintonienſis epiſcopus, & *Aldulf* Rouenſis epiſcopus, & *Aldwine* Licesfeldenſis epiſcopus. Poſt bienniũ verò *AEdelbold* rex **Merce** fortiſſimus congregato terribili exercitu obſedit **Sumerton** caſtris diſpoſitis per gyrum. cúmq; non eſſet, qui auxilium incluſis inferret, vel includentibus reſiſtere poſſet, eam recepit in ſuam. *Edelbald* igitur rex Mercenſis maxima virtute ſuper reges coętaneos prouectus, omnes prouincias Angliæ vſque ad Humbram flumen cum ſuis regibus ſibi ſubiectas eſſe voluit, & fecit. Eodem anno Sol obſcuratus eſt.

A *Delhardi* regis anno 8. *Tadwinus* archiepiſcopus vir religione & prudentia inſignis ſacris quoque literis nobiliter inſtructus hominibus vltrà non apparuit. Aſcendit autem in loco eius * *Egbricht* recepto Romę pallio. Anno eodem venerabilis *Beda* ſemper mente inhabitata cœli conſcendit palatia. qui regia virtute ſua & aliorum vitia compeſcens, cùm regibus ipſis inferior non ſit, digniſſimè regum in ordine quaſi rex ponatur.

al. Ecgbrith

B *Eda* igitur presbyter Monaſterij, quod eſt ad Wiremudham, & Ingiruum â *Benedicto* abbate eiuſdem loci, ac deinde *Ceolfrido* educatus & eruditus, ſemper ſcripturis ſtuduit. reliquit autem mundum anno 62. ętatis ſuæ, ſenex annis & ſapientia, & plenus dierum non in vano conſumptorum. quod apparet in operum ſuorum numero. Scripſit ergo à principio Geneſis vſque ad natiuitatem *Iſaac* libros tres. De tabernaculo & vaſis eius & veſtibus lib. tres. In primam partem *Samuëlis* vſque ad mortem *Saulis*, lib. quatuor. De ædificatione Templi allegoricè, duos. De libris Regum librum 30. quæſtionum. In Prouerbia *Salomonis* tres. In Cantica canticorum ſex. In *Eſdram* & *Neemiam* tres. In canticum *Abacuc*, vnum. In librum *Tobiæ*, vnum. Capitula quoque lectionum veteris teſtamenti. In Euangelium *Marci* quatuor. In *Lucæ* ſex. In Apoſtolum quæcunque in opuſculis *Auguſtini* inuenit cuncta per ordinem tranſcripſit. In actus Apoſtolorum duos. In ſeptem Epiſtolas Canonicas libros ſeptem. In Apocalypſim tres. Item capitula lectionum in totum Nouum Teſtamentum excepto Euangelio. Item librum Epiſtolarum ad diuerſos. Item de Hiſtoriis ſanctorum. Item de vita ſancti *Cutberti* primùm heroicè, poſtea plano ſermone. Item de vita abbatum Monaſterij ſui duos. Item Martyrologium. Item librum Hymnorum. Item librum de temporibus. Item librum de metrica arte. Et hiſtoriam Eccleſiaſticam Anglorũ in libris quinque, in qua piè perorat, vt apud omnes legentes, fructum interceſſionis inueniat.

DE ſtatu autem Eccleſiaſtico in ſuo tempore ita idem *Beda* ait. In præſenti Cantuarienſis archiepiſcopus eſt *Tadwine*. Rouenſis epiſcopus *Aldulfus*. Londonienſis *Ingualdus*. Super Orientales Anglos ſunt *Edbertus* & *Hedhelac* epiſcopi. ſuper **Merce** eſt *Aldwinus* epiſcopus. ſuper gentem quæ ad Occidentem Sabrinæ amnis habitat, eſt *Walſted* epiſcopus. in prouincia Vicciorũ eſt *Wilfridus* epiſcopus. in prouincia Lindisfarorum

farorum *Chinebertus*. Vecta insula ad *Danielem* Episcopum Wentæ pertinet. Et prouincia Australium Saxonum iam aliquot annis sine episcopo eundem colit. Sub rege verò *Ceolwlfo* sunt quatuor episcopi, *Wilfrid* Eboracensis, *Edelwold* Lindisfarnensis, *Acca* Haugustaldensis, *Wettelmus* in Candida Casa. quæ nuper Pontificata ipsum primum habet antistitem. Rex vero **Cent** est *Eadbriht*. Rex **Westsexe** **AEdelhard*. Rex *al. Ædelred* Estanglorum *Selred*. Rex **Northumbre** *Ceolwlfus*. Rex **Merce** *Edelbaldus* maximus omnium. Anno aduentus Anglorum circiter ducentesimo octogesimo octauo. Anno Dominicæ incarnationis septingentesimo tricesimo quarto, in cuius regno perpetuo exultet terra, & congratulante in fide eius Brittannia lætentur multæ insulæ, & confiteantur memorię sanctitatis eius. Huc vsque authoritatem venerabilis *Bedæ* presbyteri in hac nostra historia contexenda secuti sumus, & maximè in ijs omnibus, quæ de rebus Ecclesiasticis dicta sunt: in alijs etiam semper quantumcunque potuimus. Hinc igitur, quæ in scriptis veterum diligenti scrutinio collectis inuenire potuimus, ad instructionem posteritatis literis mandare studuimus. Namque sicut in prologo historiæ Anglorum doctissimus *Beda* testatur, *Vera lex historiæ est simpliciter id, quod fama vulgante colligitur, scribendo posteris notificare*.

A *Delardi* regis anno decimo *Nottelmus* Archiepiscopus accepit pallium â Papa. nec longè post *Forthere* Episcopus & ** Frigedida* regina relictis possessionibus *al. Fridegia* splendidis, & deliciarum voluptatibus Romam profecti sunt. Quod ijs temporibus plures de gente Anglorum nobiles, ignobiles, clerici, laïci, viri, ac fœminæ, certatim facere consuenerunt. Eo etiam tempore *Adilwaldus* Lindisfarnensis episcopus viuendi finem fecit; post quem episcopatus honorem *Chenewlf* adeptus est. Nec segnius venerabilis *Acca* presbyter & Haugustaldensis postea præsul corporeis rebus exutus est.

A *Delardi* regis anno 11. *Ceolwlf* rex nobilissimus **Northumbre** nobilissimè fecit. *Ceolwlf* namque fuit filius *Cudha*, filij *Cudwine*, filij *Ledwold*, filij *Egwold*, filij *Aldelin*, filij *Ocche*, filij *Idæ* regis. *Ceolwlf* igitur cùm sępe viuenti *Bedæ* colloqueretur, & sępè ante mortem eius, & post mortem historiam eius ad se scriptam oculis adhiberet, cœpit diligenter regum singulorum facta & finem secũ discutere, viditq; luce clariùs *regna terrena & res humanas cum labore perquiri, cum timore possideri, cum dolore amitti*. Et quia quibusdam minùs callidis, vel ętate teneris videntibus temporalia pulchra & delectabilia, cùm audierint prædicari ea deserenda & temnenda, videtur friuolum & contra rationem, quia nondum perceperunt quomodo mordeant mundi diuitiæ, quomodo ad nihilum deueniant, & fructũ tandem nullum nisi seram pœnitudinem generent. Horum nihil regem callentem & expertum impediebat. Senserat enim in seipso regnum sibi cum labore fuisse perquisitum, cum timore possessum: noluit verò cum dolore amittere. Sponte igitur diuitiarum non seruus, sed Dominus, quasi magnus viles abiecit. Maximè autem accenderat eum quòd cùm pueri vel mulieres vulgusq; vel etiam ditiores prosilirent ad eum conspiciendum & eius beatitudinem mirandã, ipse horribilibus curis necis & proditionis & multimodæ calamitatis intùs cruciabatur, & animo & corpore decoquebatur. Cúmque alij iudicarent eum beatissimum, ipse qui solus animi sui secreta nouerat iudicabat se miserrimum. quum ergo paruo spatio, id est, octo annis regnasset, permaximum visum est ei, & valdè anxiatus est quòd tanto tempore vitam suam amiserit curis vanis & disciplinis fragilibus deditam; reliquum autem saltem vitæ suę non erroneę stultitiæ sed sapientiæ & vtilitati proprię dicare certauit. Exemplumque assumens ex historia beati viri prædicta sex reges fortissimos vir verè fortissimus prosecutus est: scilicet *Edelredũ* regem **Merce**, & *Cenredum* successorem eius, nec non *Cedwallam* regem **Westsexe**, & *Ine* successorem eius, sed & ** Sigebertum* regem *al. Sibrectum* **Estangle**, qui Monachus effectus est, quem postea *Penda* occidit, & *Sebbi* regem **Estsexe**, qui Monachus effectus diem iucundum mortis suæ præuidit, vidit & gauisus est. Isti non deuorarunt substantias suas cum meretricibus, sed euntes cum dolore semina sua seminauerunt, vt venientes veniant cum exultatione suos Deo manipulos afferentes. Compleuit ergo *Ceolwlfus* hebdomadam regum perfectorum; & habitu Monachali suscepto capiti eius corona de lapide pretioso imposita est â Domino. *al. Ædbrichto* ** Egbricto* verò cognato suo regni sceptra reliquit. *Egbrictus* namq; fuit filius ** Eccæ*, filij *al. Etatæ* ** Ledwoldi*, regnauitq; 51. annis. In hoc regum commercio *Edelbold* rex superbus Mer- *al. Lethwoldi*

cenſis, alterius vir animi, & ideo aliuſmodi deditus fini. ſpreta ſanctificatione, gladijſq; iura poſtponens, introiuit **Northumbre**, & cùm non eſſet, qui ei reſiſtere poſſet, præda arrepta quantam voluit ſecum ad ſuos tranſuexit.

A *Delhardus* rex decimo quarto anno regni ſui mortuus eſt, & regnauit *Cudred* cognatus eius pro eo ſuper **Westsexe**, ſexdecim annis. *Edelbaldus* verò rex ſuperbus ſæpè eum nunc ſeditionibus, nunc bellis affligebat. Fortuna autem varia vicibus varijs modò hunc modò illum Martis euentibus extollebat. Aliquando verò pacem inter ſe ſtatuebant, quam breui tenentes ſpacio denuo *debellabant. Eodem anno *Egbert* ſacratus eſt archiepiſcopus tẽpore *Zachariæ* Papę, & *Dun* epiſcopus apud **Rouecestre**.

al. rebellabant

al. Ædbert

C*Vdredus* anno regni ſui quarto, & *Edelbald* rex **Merce** tunc ſimul pacificati pugnauerunt viribus coniunctis contra Brittannorum vndique congeſtorum innumerabilem multitudinem. Cúmque reges fortiſſimi exercituſq; eorum clariſſimus inter ſe diuiſi, hinc & inde certatim & quaſi ex inuidia Brittannorum phalanges percutientes ſternerẽnt, nequierunt tantum bellandi onus perferre Brittanni. Fugam igitur eligentes dederunt terga percutientibus, & ſpolia ſequentibus. Reges autem victorioſi remeantes ad ſua, triumphalibus gaudijs ſuſcepti ſunt. Anno verò ſequenti obijt *Wilfrid*, qui fuerat epiſcopus *decem annis apud Eboracum. Anno verò eodem viſum eſt ſignum mirabile in cœlo, ſtellę namque hâc & illâc diſcurrebant per aëra, quod omnibus intuentibus magno fuit monſtro. Anno verò hunc ſequente deceſſit *Daniel* quadrageſimo tertio anno, ex quo fuit epiſcopus. Anno etiã hos prędictos ſequente rex *Selred* vitæ ademptus eſt, ſcripta namque veterum, quòd hoc anno occiſus fuerit, dicunt; quomodo autem, vel â quo occiſus fuerit, non dicunt.

al. triginta

C*Vdredi* anno nono occiſus eſt *Kinric* filius eius, armorumque decus, debellatorque ferarum; ętate tener, ſed armis acer, annis paruus, ſed vigore magnus. qui cùm ſucceſſibus ſuis inſtaret fortunamque *Martis* nimis ſollicitaret, immoderationem animi cędes militari ſeditione illata puniuit. Eodem anno obijt *Edbrit* rex Centenſis, qui regni inſula 22. annis potitus fuerat.

C*Vdredus* anno vndecimo regni ſui pugnauit contra *Edelhun* audaciſſimum Conſulem. qui ſeditionem mouens in dominum, licèt numero militum longè domino debilior eſſet, diu tamen & grauiſſimè Martio perſtitit in campo: probitaſque conſulis excelſa loco millium fuit. Cúmque ei iam penè victoria lætis applauderet alis, infixum tandem corpori vulnus, & animo periurium, iuſtam regis cauſam triumphare compulerunt.

al. Bereford

C*Vdredus* decimo tertio anno cùm iam regis *Edelboldi* ſuperbas exactiones & inſolentiam ferre non poſſet, occurrit ei cum legionibus vexillatis apud *Hereford omni ſpe viuendi poſtpoſita libertati. Adduxit autem ſecum *Edelhun* prędictum Cõſulem iam ſibi concordem, cuius viribus fretus, & conſilio belli diſcrimen ingredi potuit. *Edelboldus* verò rex regum cum Mercenſibus Centenſes adduxerat, Orientaleſq; Saxones & Anglos, copiaſque multiplices. Aciebus igitur diſpoſitis cùm in directum tendentes appropinquarent, *Edelhun* præcedens Weſtſexenſes regis inſigne draconem ſcilicet aureum gerens transforauit vexilliferum hoſtilem. Vnde clamore orto pars *Cudredi* valdè confortata eſt, ſtatimq; acies ſibi inuicem offenderunt. Ergo tonitruum belli, ſicut offenſionis armorum & ſonitus ictuum clamoriſq; cadentium terribiliter exarſit, bellum maximum & inęſtimabile incipitur. Quòd vel Mercenſes, vel eos **Westsexe** vſque in longam poſteritatem vincenti ſupponeret. Videres igitur acies loricis criſpantes, galeis acutas, lanceis hirſutas, vexillis depictas, auro reſplendentes, paruo tempore ſanguine perfuſas, lanceis caſſas, ruina diſſipatas, cerebris aſperſas, viſu horrendas. congregantes autem ſe ad vexilla vtrinq; procaces & fortiſſimi, gladijs & ſecuribus Amazonicis rem agentes, acies aciebus funeſtè irruebant. Memoria fugæ nulla, ſpes victoriæ vtrinque certa, Mercenſes ſuperbiæ tumor inuitabat, Weſtſexas ſeruitutis horror accendebat. At vbicunque Conſul prædictus aciebus ſe infigebat, via ruinarum patebat, dum ſecuris eius timendiſſima modo fulminis corpora finderet & arma. Rex fortiſſimus autem *Edelboldus* quacunq; ruebat ſtrages hoſtilis fiebat, dum gladio eius inuictiſſimo eſſent arma pro veſte, oſſa pro carne. Cùm igitur quaſi duo ignes diuerſis in partibus impoſiti obſtantia quęque conſumerent, contigit vt ſibi obuiam

obuiam rex & Consul venirent. Vterq; verò alteri terribilis corpore infrenduit, dextram excussit, se in armis collegit, & ictibus vniuersis arma obstantissima pares lacessunt. Deus autem, qui superbis resistit, à quo robur, fortitudo, & magnanimitas procedit, gratiæ suæ regi *Edelboldo* terminum posuit, animóque regis confidentiam solitam dempsit. Cùm igitur nec animum suum nec vires ipse recognosceret, pugnantibus adhuc suis à Domino omnipotenti territus fugam primus incepit. Nec ab hac die vsque ad mortis suæ tempora prosperum aliquid ei Deus permisit. Quarto siquidem post hunc anno rursum pugnans apud **Secandune** non sine mirabili exercituum ruina fugam dedignans occisus est. Occisus apud **Secandune**, sepultus est apud **Repandune**, sic itaq; rex validissimus cùm quadraginta & vno annis regnasset superbiæ immoderatæ pœnas exsoluit. Regnum verò **Westsexe** ex hoc tempore valdè roboratum crescere vsque in perfectum non destitit.

Cvdredus quartodecimo anno regni sui pugnauit contra Brittannos, qui victori regis *Edelboldi*, vt prædictum est frustra resistentes citò fugam inceperunt, cladémq; maximam sine hostium detrimento dignè pertulerunt. Anno sequente *Cudredus* rex magnus & excelsus tot prosperitatibus & victorijs potitus mortis inclementia lætitiam finiuit.

Sigebertus regis prædicti cognatus successit ei, sed breui tempore regnum tenuit. Námque ex præcessoris sui euentibus tumefactus & insolens, etiam suis intolerabilis fuit. Cùm autem omnibus modis malè tractaret eos, legésque vel ad commodum suum deprauaret, vel pro commodo suo deuitaret, *Cumbra* consul eius nobilissimus prece totius populi querimonias eorum regi fero intimauit. Quem quia regem suaserat, vt leuiùs populum regeret, & inhumanitate deposita, Deo & hominibus amabilis appararet, mox impia nece iussit interfici: populóque sæuior & intollerabilior tyrannidem augmentauit.

Sigebertus rex in principio secundi anni regni sui cùm incorrigibilis superbiæ & nequitiæ esset, congregati sunt proceres & populus totius regni & prouida deliberatione, & vnanimi consensu omnium expulsus est à regno. *Kinewlf* verò iuuenis egregius de regia stirpe oriundus, electus est in regem. *Sigebertus* verò rex fugatus à suis non minora meritis metuens, in syluam magnam, quę vocatur **Andredeswald**, fugiens se abscondit, vbi quidam Porcarius *Cumbræ* consulis, nequiter, vt diximus, interfecti, regem absconsum iuuenit, inuentum cognouit, cognitum domini sui vindex occidit. Ecce manifestum Domini iudicium, ecce quomodo Domini iusticia non solùm in futuro seculo, verùm etiam in isto digna meritis recompensat. Eligens namque reges improbos ad contritionem promeritam subiectorum, alium diu insanire permittit, vt & populus prauus diu vexetur, & rex prauior in æternum acriùs crucietur, veluti *Edelboldum* regem **Merce** prælatum: alium verò cita disterminatione præoccupat, ne populus suus nimia tyrannide oppressus non respiret, & immoderata principis nequitia, citissimas vltionis æternæ debitò pœnas incurrat, veluti *Sigebertum* hunc, de quo tractamus. Qui quanto nequior extitit, tanto viliùs à subulco interfectus, à dolore in dolorem transijt. Vnde Domini iusticiæ æternæ laus & gloria nunc & semper.

Kinewlfi regis, anno primo *Edelboldo* regi **Merce** successit *Beornred* in regnũ, sed breui. *Offa* enim eodẽ anno fugauit eum, regnauitq; super **Merce** 39. annis. *Offa* iuuenis nobilissimus fuit, filius quidem *Wingferd*, filij *Eanwlf*, filij *Osmod*, filij *Epa*, filij *Wippa*, filij *Creada*, filij *Kinewald*, filij *Cnibba*, filij *Icil*, filij *Eomer*, filij *Ageltheu*, filij *Offa*, filij *Weremund*, filij *Withlad*, filij *Woden*. *Offa* strenuissimus rex fuit, vicit namque Centenses prælio, vicit quoque Westsexas prælio, vicit quoque Nordhumbros prælio. *Offa* fuit vir religiosus: transtulit namq; ossa sancti *Albani* in monasterium, quod construxerat, multísque modis ditauerat, deditque vicario beati *Petri* Romanæ vrbis pontifici redditum statutum de singulis domibus regni sui in æternum.

Kinewlfi regis anno tertio *Eadbert* rex **Nordhumbre** videns regum prædictorum *Edelboldi* scilicet & *Sigeberti* vitam ærumnosam & finem infaustum, *Ceolwlfi* verò prædecessoris sui vitam laudabilem & finem glorioſum, meliorem partem elegit, quæ non auferetur ab eo. Regno namque relicto tonsuram capitis æternum diadema generaturam suscepit, furuásq; vestes æthereum splendorem collaturas induit. Iste est octauus

uus regum illorum,qui regna ſua pro *Chriſto* ſponte dimiſerunt, immò vt veriùs dicam pro regno æterno commutarunt,quibus octo beatitudinum iocunditas perennis multiplici delectamento ineffabiliter iocundatur, quorum ſtrenuitatem imitari beatorum eſt.Succeſſit autem in regno *Oſulf* filius ſuus,ſed cùm vno anno regnaſſet à familia ſua nefanda proditione occiſus eſt.Poſt quem *Mol Edelwold* regnauit ſex annis. Circa hoc tempus *Cudbrictus* Archiepiſcopus vitæ demptus eſt.

Kinewlf cùm 6.annis regnaſſet *Edelbricht* rex Centenſis metas viuendi attigit.eodē anno *Ceowlfus* tunc monachus,ſed quondam rex nō hîc obijt,ſed hinc abijt,ſtipendia mirabilia recepturus. Anno verò ſequente *Mol* rex **Nordhumbre** interfecit *Oſwine* fortiſſimum ducum ſuorum,qui committens prælium erga dominum ſuum apud *al. Edwineſcline* ***Eadwineſcliue** iure gentiū ſpreto iure Dei occiſus eſt. Anno verò ſequente *Iambeth* factus eſt Archiepiſc.Eborac.Tunc etiā *Fridwald* epiſc.Ceaſtrenſis viuere deſtitit,qui factus fuerat epiſc.6.anno regni *Ceolwlf*.Eo tempore *Witwine* factus eſt epiſc.**Witern.** *Mol* verò cùm 6.annis regnaſſet,regnum **Nordhumbre** dimiſit:poſt quem *Alred* 8.annis regnauit. Cuius regni anno 2.animas emiſerunt *Egbert* Archiepiſc. Eborac. cùm Archiepiſc.fuiſſet 36.annis,& *Fridebertus* epiſcopus Hauguſtaldenſis, cùm epiſcopus fuiſſet 34.annis:*Edberto* Archiepiſc.ſucceſſit *Adelbert*, *Frideberto* epiſcopo ſucceſſit *Alcmund.* Anno 4.*Alredi* regis obierunt *Pipinus* rex Francorum, & *Stephanus* Papa Romanorum & *Eadbert* filius **Eatæ* dux famoſiſſimus Anglorum. *al,Eccæ*

ANno gratiæ 769.*Kinewlfi* verò regis anno 15. incepit fieri mutatio dextræ excelſi,imperium námq; Romanum,quod tot annis in ſe prælentiſſimum fuerat,*Carolo* regi magno Francorum ſubiectum eſt poſt 30.annos regni eius,quod in hoc anno inceperat & ſucceſſoribus eius vſque ad hunc diem exinde contigit.

Kinewlfi regis anno 20.pugnauit rex *Offa* cum Mercenſibus contra Centenſes apud **Orenford**,clade autem horrenda vtrinq; peracta, belli ſucceſſibus *Offa* clarus effulſit.Eodem anno Nordhumbri fugauerūt regem eorum *Alred* ab **Eouerwic** in hebdomada Paſchali; & elegerunt ſibi in regem *Edelred* filium *Mol*, qui regnauit annis 4. Hoc autē anno viſa fuerant in cœlo rubea ſigna poſt occaſum ſolis,& horrendi ſerpentes viſi fuerunt in **Sudſexe** cum magna admiratione. Secunda autem ab hoc anno Saxones antiqui,vnde gens Anglorum deſcendit, ad fidem conuerſi ſunt. Quo anno *Witwine* epiſcopus **Witterne** 24.anno epiſcopatus ſui morte affectus eſt.

Kinewlf 24.anno regni ſui pugnauit contra *Offam* circa **Benetune**. Martis autem caſu minoratus loco ſeceſſit,& *Offa* rex caſtrum idem in iura ſua redegit. Eodē anno *Edelbert* ſacratus eſt apud **Eouerwic** epiſc.in **Witterne**. *Anno ſequente* Edelbald,*et* Herbert *duces regis* **Nordhumbre** *rebellantes domino ſuo,occiderunt* Aldulf *filium* Boſe *regalis exercitus primatem*, Martis *congreſſibus apud* **Kingſcliue**, *& poſtea duces regis* Kinewlf,*&* Eggan *prælio ingenti occiderunt duces prædicti apud Hilathirnum.* Rex autem prædictus *Adelred* ducibus ſuis & ſpe amiſſis fugit à facie eorū: illi verò conſtituerunt *Alfwld* in regem,qui regnauit decem annis. Anno autem hunc ſequente principes & præpoſiti **Nordhumbre** quendam Conſulem & iuſticiarium ſuū, quia rigidior æquo extiterat, combuſſerunt.Eodem anno *Edbert* Archiepiſc.obijt in **Ceſtre**,cui ſucceſſit *Enbald.*Eodem anno *Kinebold* factus eſt epiſcopus Lindiſſarnenſis. Eodem anno antiqui Saxones,& Franci pugnauerunt:Franci verò vicerunt. Anno verò proximo rex **Nordhumbre** *Alfwld* miſit Romam propter pallium,& dedit *Embaldo* Archiepiſcopo. Tunc *Alcmundo* epiſcopo Hauguſtoldenſi defuncto *Tilbeth* ſucceſſit . *Carolus* eo annò Romam iuit.Circa hoc tempus concilium fuit apud **Acle.**

Kinewlf cùm regnaſſet 20.& 6.annis,& contra Brittānos victorioſus multa geſſiſſet prælia,& eos ex omni parte domaſſet,tandē exulare ſtatuit adoleſcentem *Kineard* fratrē *Sigeberti.* Ipſe autē impetijt regem apud **Weretune**, vbi priuatè perrexerat ad quandā mulierē.Rex autē id cōperiens in oſtio viriliter ſe defendebat, donec cōſpecto iuuene foras exiliēs vulnerauit eū,& omnes ſocij eius in regē pugnātes interfecerūt eū. Clamore autē audito milites regis,qui in vrbe erant,in iuuenē cucurrerūt,renuentéſq; oblatas ab eo terras & pecuniā,pugnādo omnes mortui ſunt,pręter vnū Brittannū obſidē grauiter vulneratū.Manè autē milites regis, qui circà erāt in atrio,vbi rex occiſus erat,obſederunt iuuenem & ſuos.Qui dixit eis. Cognati veſtri mecū ſunt,vobiſq; dabo

terram

terram & pecuniam ſecundùm cor veſtrum, ne pugnetis contra nos: idem autem ſocijs veſtris obtuli renuentéſque perierunt. Illi autem reſponderunt nullam pecuniam cariorem Domino ſuo eſſe ijs, ſéque Domini ſociorúmque ſanguinem vlturos, irrumpentéſque graui prælio in portam iuuenem & 84. qui cum eo erant, interfecerunt. Remanſitq; ſolus filiolus iuuenis, vulneratus tamen. *Kinwlf* igitur 31. anno regni ſui ſepultus eſt apud **Wincestre**, iuuenis autem apud **Acsemminster**.

Brictrich, qui etiam de progenie *Certici* ſæpè dicti regis erat, poſt *Kinwlfum* regnauit ſuper **Westsexe** ſexdecim annis, cuius anno ſecundo *Adrianus* Papa miſit legatos in Brittanniam ad renouandam fidem quam prędicauerat *Auguſtinus*. Ipſi verò honorificè à regibus & populis ſuſcepti, ſuper fundamentum ſtabile ædificauerunt, pulchrè *Chriſti* miſericordia cooperante. Tenuerunt autem concilium apud **Cealtide**, vbi *Iambert* dimiſit partem epiſcopatus ſui. Ibi etiam *Higebrit* electus eſt ab *Offa* rege. Eodem anno **Egfert*, ſacratus eſt in regem Kentenſis prouinciæ. Anno verò ſequente, qui eſt annus gratiæ ſeptingenteſimus octogeſimus ſextus, apparuit ſignum crucis in veſtibus, quod dictu & auditu ſeculis omnibus videri poteſt mirabile. Factúmne igitur fuit ad demonſtrationem motionis Ieroſolymitanæ cum crucibus aſſumptis, quæ facta eſt poſt trecentos & nouem annos tempore iunioris *Willielmi*, aut potiùs factum eſt ad correctionem gentium, ne plagam *Dacorum*, quæ proximè ſecuta eſt, correcti perferrent? Nos autem nihil temerè definimus ſed Domini ſecreta Domino relinquimus. al. Egferd

Brictricus anno regni ſui quarto duxit in vxorem *Eadburh* filiam regis *Offæ* **Merce**. vnde confortatus eſt in regno, & prouectus in ſuperbiam. His autem diebus venerunt Daci cum tribus puppibus in Brittanniam prædationis cauſa. Quod præpoſitus regis illius prouinciæ videns, occurrit eis debitò ſecuriùs, vt comprehenſos ad regium duceret caſtrum. Neſciebat autem qui eſſent, qui appulerant, vel cur appuliſſent. Statim verò immixtus eis occiſus eſt. Hic primus fuit Anglorũ cæſus à Dacis, poſt quem multa millia millium ab ijſdem cæſa ſunt, & hæ puppes primæ fuerunt, quas huc Daci adduxerunt. Anno ſequenti conuenit conciliũ apud **Northumbre** in **Wincenhale**.

Brictrici regis 6. anno congregata eſt Synodus apud* Aclea, *Sigan* verò occidit nefanda proditione *Alfwld* regem **Northumbre**. In eo autem loco, vbi rex amicus Domini occiſus eſt, lumen cœleſte ſæpè viſum eſt. Et ipſe ſepultus eſt in eccleſia apud Hanguſtaldam: poſt quem *Oſredus* regnare incepit, ſed anno ſequenti proditus eſt, & à regno fugatus, & *Edelred* filius *Mol* item regno eſt reſtitutus. *Oſredus* verò 4. anno poſtquam rex fuerat, cùm congregatis viribus rediret, vt *Edelred*, per quem expulſus fuerat, regno expelleret, inter eũdum captus eſt & occiſus, & ſepultus eſt Tinemuthæ. Quàm benè igitur dixit, qui dixit. *O cæca futuri mens hominũ*. Cùm enim iuuenis prædictus *Oſred* tripudians & lætabundus rex fieret, quàm parùm æſtimabat ſe, anno 2. regali ſede, anno verò 4. vitali luce priuandum, vnde ſemper inter proſpera ſolliciti ſimus, ignari ſcilicet quàm propè ſint aduerſa. Ea tempeſtate *Offa* rex **Merce** præcepit amputari caput S. *Edelbricti*. His etiam diebus *Iambrth* Archiepiſcopus vltrà non vixit, & Abbas *Edelred* electus eſt in Archiepiſcopum. *Eubaldus* verò Archiepiſcopus Eboracenſis ſacrauit *Baldulf* epiſcopum apud **Hiterne**. al. Adea

Brictrici regis anno 10. viſi ſunt flammei dracones, volantes per aëra, quod ſignum duæ peſtes ſecutæ ſunt: primò maxima fames, poſtea gens pagana à Norwagia & Dacia veniens, quæ priùs gentem Nordhumbrenſem miſerè deſtruxerunt, & pòſt in Lindiſſarnenſi prouincia eccleſias *Chriſti* cum inhabitantibus horribiliter deſtruxerũt in Idibus Ianuarij. Qua etiam tempeſtate *Sigga* dux qui *Alfwold* regem beatum indignè *prodiderat, dignè deperijt. al. prodierat

Brictrici regis anno 11. Nordhumbri regem ſuum *Edelred* occiderunt, qui anno eo, quo rex *Oſredus* occiſus fuerat, in ſuperbiam elatus, ſua relicta nouam duxerat vxorem, ignorans, quòd & ipſe poſt biennium perimendus eſſet, breuiſque regni gaudium mortis deſolatione tam citò terminandum foret. Poſt quem *Ardulf* regnũ **Northumbre** ſuſcepit. Hunc igitur *Eubaldus* Archiepiſcopus, & *Edelbertus* epiſcopus, & *Higebaldus* epiſcopus, & *Baldulfus* epiſcopus ſacrauerunt in regem, & eleuatus eſt in regia ſede apud Eboracum. Nec multò pòſt obijt *Eubaldus* Archiepiſcopus apud Eboracum, cui ſucceſſit alter *Eubaldus*. His diebus *Adrianus* Papa & rex magnus *Offa* vitæ metas attigerunt.

runt. Poſtea *Egfert* filius *Offæ* regnauit ſuper **Merce**, & 141. die mortuus eſt; cui ſucceſſit rex *Cenwlf*. Eodem anno *Eadbrict* vocatus alio nomine *Pren* adeptus eſt regnum Centenſe. gens verò pagana prædauerunt **Nordhumbre**; & monaſterium **Egfert** ſpoliauerunt apud **Donemuth**. Tunc verò occurrentibus eis nobiliſſimis, & bello aſſuetiſſimis Anglorum, ducibus eorum occiſis victi ad puppes fugerunt. Cùm verò in puppibus fugiendo perſeuerarent, aliquæ earum per tempeſtatem fractæ ſunt, & multi virorum naufragati ſunt. quidam verò viuentes capti ſunt, & iuxta littus capite priuati ſunt. Nec multò pòſt *Cenwlf* rex **Merce** Centenſem prouinciam tranſuerberans prędatus eſt, regémque eorum *Pren* viribus ſibi imparem, & ideò per latibula & diuortia deliteſcentem comprehendit, & victum victorioſus ſecum reduxit.

Brictrici regis anno 10. quarto Romani amputauerunt linguam *Leonis* Papę, & oculos ſibi eruerunt, eúmq; à ſua ſede fugauerunt. Sed ipſe (vt ſcripta tradunt) per Domini miſericordiam iterum videre & loqui potuit, rurſúſq; Papa effectus eſt. Poſt triennium verò *Carolus* rex factus imperator & à *Leone* Papa ſacratus damnauit morti illos, qui Papã dehoneſtauerant, ſed poſtea precibus Papæ mortem indulſit, & in exilium eos retruſit. Poſt trienniũ quoq; defecit *Brithric* rex **Weſtſexe**. Hoc in tempore fuit magnum prælium in **Nordhumbre** apud **Wellehare**, in quo perijt *Alric* filius **Heberti*, & alij cum eo multi. Singulorum autem bellorum geſta, & fines, & modos ad plenum determinare nimietas prolixitatis neceſſariò prohibet. Gens enim Anglorum naturaliter dura erat & ſuperba, & ideo bellis inteſtinis inceſſanter attrita.

al. Hereberti

Egbricht, anno gratiæ 808. numero, 10. regum fortiſſimorum, quos in 2. libro prærogatiua ſingularis excellentiæ notauimus, regnauit 37. annis & ſex menſibus, ſuper **Weſtſexe**, quem iuuenili quidem ætate *Brictrich* præceſſor eius & *Offa* rex **Merce** ab hac terra fugauerant; exulauit igitur 3. annis cum rege Francorum, nobiliter tamen & egregiè. Defuncto autẽ rege prędicto, cùm reuerſus regnũ ſuſcepiſſet, eodem die **Edelmũd* Conſul receſſit à *Witĩ* & veniens **Kinemereſford** obuiauit *Wicſtan* Conſuli cum Wilſatis, & ilico ſimul pugnauerunt, & ambo conſules occiſi ſunt, & Wilſates vicerũt. Quarto poſt hunc anno deceſſit *Edelred* Archiepiſc. Centenſis & *Wlfred* loco ſuo ſacratus eſt. Inde verò poſt biennium *Cudred* rex Centenſis vitali priuatus aura. Anno verò ſequenti *Hardulf* rex **Nordhumbre** fugatus eſt à regno ſuo.

al. Adelmũd

Egbricht 14. anno regni ſui prædauit in regnis Brittonum ab Oriente vſq; ad Occidentem, nec fuit, qui eius immanitati vel conaretur reſiſtere. Anno autẽ huic proximo *Carolus* rex Francorũ, & imperator Romanus vita exierat. Anno autem huic proximo, S. *Leo* Papa venerabilis corpus depoſuit, & *Stephanus* ei ſucceſſit: *Stephano* verò *Paſchalis*. Poſt paruũ verò ſpaciũ tẽpore *Cenwlf* rex **Merce** morti datus eſt. Poſt quẽ regnauit *Ceolwlf* in loco eiꝰ. Sed 3. ab hoc anno regnũ amiſit, & *Beornwlf* ſibi illud occupauit.

Egbricht 24. anno regni ſui commiſit prælium contra *Beornwlf* regem **Merce** apud **Ellendune**, vnde dicitur: *Ellendune riuus cruore rubuit, ruina reſtitit, fœtore tabuit.* Ibi autem maximo gentis exterminio vtrinq; peracto *Egbricht* victor funeſtus extitit. Inde verò ſucceſſus vrgens ſuos, & ſortunæ inſtans miſit *Adelwlf* filium ſuum, qui poſtea rex deuenit, ** Alcſtan* epiſcopũ, & *Walard* Conſulem cum magno exercitu in **Cent**, qui fugauerunt regem *Balred* vltra Tameſim. Tunc ergo populos Cantiæ, & Sudriæ, & **Sudſexe**, & **Eſtſexe**, rex *Egbricht* in dominiũ ſuſcepit, quos priùs cognatꝰ ſuus *Pren* iniuſtè amiſerat. Hoc etiã anno rex **Eſtangle** cum gente ſua recepit *Egbricht* regem in patronum: & poſtea hoc eodem anno Eſtangli occiderũt *Beornwlf* regem **Merce**, cui ſucceſſit *Ludecen*. Eodem anno maximum prælium fuerat inter Brittones & gentem **Dauenelcire** apud **Gauelford**, vbi multa millia vtrinque corruerunt. Anno verò proximo *Ludecen* rex **Merce** & quinque Conſules cum eo occiſi ſunt.

al. Healeſtan

Egbricht 27. anno regni ſui fugauit *Wilaf* regem **Merce**, qui regi *Ludecen* ſucceſſerat, regnúmq; ſibi acquiſiuit. Cùm ergo obtineret omne regnũ ex auſtrali parte **Humbre** duxit exercitũ contra Nordhumbras apud **Doze**. Illi verò regi magno deuotè cõcordiã offerentes & ſubiectionẽ, pacificè ſeparati ſunt. Anno verò ſequẽte rex *Egbricht* miſericordia motus conceſſit *Wilaf*, vt regnum **Merce** teneret ſub eo. Et inde rex *Egbricht* duxit exercitum in **Nordwales**, & eam ſibi patrocinio armorum ſubdidit. Anno verò hos ſequente *Wilfrido* Archiepiſcopo Centenſi defuncto **Celnod* ſucceſſit.

al. Ceolnod

Egbrichti

Egbrichti regis anno 33.redierunt Daci in Angliam,38.anno poſtquam apud Donemutham victi,& fugati ſunt.Primùm igitur prædauerunt **Sepetge.** Rex verò *Egbricht* pugnauit cum exercitu ſuo contra eos, qui triginta & quinque maximis puppibus aduecti fuerant anno ſequente apud Carrum,& ibi Dacenſes alea belli prævaluerunt: et duo epiſcopi ſcilicet *Herefert* & *Wigfert*, & duo Duces, ſcilicet *Dudda* & *Oſmod* perierunt. Anno verò ſequente venit exercitus Dacorum nauali in **Weſtwales**: & Walenſes cum Dacis coadunati ſunt,& contra regem *Egbricht* inſurrexerunt.Rex verò ſecunda vſus fortuna Dacos & Walenſes contritione contriuit, & triumphoſè fortiſſimos fugauit apud * **Hengiſtendune.** Anno his proximo *Egbricht* rex & monarcha Brittanniæ fatis conceſſit.Regnorum,quæ in manu propria tenebat,filios fecit hæredes: *Edelwlfum* ſuper **Weſtſexe**, *Edelſtan* verò ſuper **Cent** & **Sudſexe** & **Eſtſexe.** Sed cùm iam ad monarchiam Angliæ peruenimus,& ad plagam horribilem, quæ per Dacos illata eſt,liber proprius rebus nouis donandus eſt. *al.Hengteſteſdune*

VErùm vt in libro ſecundo factum eſt, ea, quæ in hoc libro dicta ſunt,breuiter repetenda ſunt: & regnorum ſingulorum progreſſio ex ordine dirigetur, vt quod confuſum eſt in tot regum commixtionibus,hæc abbreuiatio diligenter elucidet. Vnde cùm lectori gratior extitero, fructum laboris deſiderabilem, Domini gratia percipiam.

¶ *Hæc eſt abbreuiatio de regibus Cantuariæ in hoc libro prætractatis.*

Lotharius regnauit duodecim annis, & pugna Auſtralium Saxonum neci traditus eſt.

Eadricus regnauit anno & dimidio,extraneus à regali proſapia.

Nidred & *Wibbehard* ſimiliter extranei regnauerunt 6.annis & repulſi ſunt.

Withred de regia ſtirpe ortus regnauit 34.annis in pace, & cum rege *Ine* concordiam fecit.

Edbriht filius *Witredi* cum duobus fratribus regnum tenuit 22.annis.

Edelbriht ſceptro regni potitus eſt 12. annis.

Egfert regnum idem 34.annis, vt conijcere poſſumus ex ſcriptis,tenuit.

Edbrit Pren regnauit 3.annis,& captus eſt,& abductus à *Cenwlfo* rege **Merce.**

Cudred regni inſulas obtinuit 9.annis.

Balred regnauit 18.annis,& fugauit eum à regno rex *Egbricht* **Weſtſexe.**

Egbrichtus rex **Weſtſexe** regnum conquiſitum dum vixit obtinens *Adelſtano* filio ſuomorien s reliquit, ceſſauit ergo regia ſtirps Cantuariæ, & in aliena iura regnum tranſijt.

¶ *Hæc eſt abbreuiatio de regibus* **Weſtſexe** *in hoc libro prætractatus.*

Cedwalla cùm duobus annis regnaſſet Vectam inſulam acquiſiuit: **Cent** bis prædauit,pergénſq; Romam in albis mortuus eſt,& inſignia regni commutauit.

Ine regnauit 37.annis: vicitque prælio *Gerentem* regem *Walenſem*, domuítque bello Auſtrales Saxones: Romámq; petens ſe fœliciter regno depoſuit.

Adelhardus cognatus regis *Ine* regnum ſibi ab eodem traditum rexit in pace quatuordecim annis.

Cvdredus regnauit ſexdecim annis, vicitque Brittannos bis lege prælij, & regem *Edelboldum*.

Sigebertus crudelis regnauit vno anno,& paulò plus,& a regno iuſtè expulſus,& poſtea occiſus eſt. *al.Sigebrictus*

Kinewlf regnauit viginti tribus annis quem **Sigebert* frater regis neci tradidit. *al.Sigeberch*

Ricthricus regnauit 16. annis, cuius tempore primum Dacorum ſæuitia Brittanniam laceſſiuit.

Egbrichtus regnauit 37.annis & prædauit in Brittanniã ab Oriente vſq; ad Occidentem,vicitq; Marte *Beornwlfum* regem **Merce**, & *Balred* regem Cantiæ, & regem *Wilaf*,& Dacos.

¶ *Hæc*

¶ *Hæc eſt abbreuiatio de regibus* **Nordhumbre** *in hoc libro præſignatis.*

ALfridus frater regis *Egfridi* doctus in ſcripturis, ſtrenuus in bellis, regnauit viginti annis.

Oſredus filius eius regnauit 11. annis, & pugnans interfectus eſt.

Cenred regnauit 2. annis, & infirmatus mortis celeritate præuentus eſt.

Oſricus regnauit 11. annis, & vitali luce caruit.

CEolwlfus frater *Cenredi* prædicti regis regnauit 8. annis, & monachus effectus eſt. Cuius tempore *Beda* presbyter venerabilis & *Chriſti* Philoſophus fœliciter deceſſit.

al. *Adbrichtus* * EGbrictus cognatus eius regnauit 21. annis, effectúſq; monachus fragilem vitam ſine glorioſo perluſtrauit.

Oſulf filius eius regnauit vno anno, & à familia ſua proditus eſt, & occiſus.

Mol Edelwold regnauit 6. annis, & coactus dimiſit illud.

Alredus regnauit 8. annis, & fugatus depoſitus eſt à gente ſua.

al. *Aedelred* * ADelred filius *Mol* regnauit tribus annis, & fugit à facie ducum ſuorum rebellantium.

Alfwold regnauit 10. annis, quem *Sigga* dux proditione occidit.

OSred nepos regis prædicti regnauit vno anno & à regno fugatus eſt à ſuis, & poſt triennium occiſus.

ADelred filius *Mol* iterum regnauit quatuor annis, & occiſus eſt à populo ſuo ſemper nequiſſimo.

ARdulf regnauit 12. annis, & à ſuis fugatus eſt à regno ſuo. Poſtea Nordhumbri (vt apparet) inſania nequitiæ præoccupati aliquantiſper ſine rege fuerunt, & *Egbricto* regi concordati ſunt.

¶ *Hæc eſt abbreuiatio regum* **Merce** *in hoc libro prædictorum.*

al. *Adelred* * EDelred filius *Pendæ* regnauit 29. annis, & glorioſè monachus effectus eſt.

Cenred cognatus eius regnauit 5. annis, Romamque petijt, & victorioſus monachatum ſuſcepit.

CEolred filius *Edelredi* regis regnauit octo annis, pugnauítque validè contra regem *Ine*.

al. *Adelbald* * EDelbold ſuperbus regnauit 41. annis; hic prædauit **Nordhumbre**, vicítque gentem Walliæ, præfuitque regibus omnibus Angliæ. Sed tandem à *Cudredo* rege victus, & poſtea occiſus eſt.

Beornred vno anno regnum tenuit, ſed *Offa* validus eum aufugauit.

OFfa 39. annis regnauit. Is regem **Westsexe** *Kinewlf* bello minorauit, & Centenſes, & Nordhumbras.

Egferd filius *Offæ* regis vno ad plenum anno viuere non ſuffecit.

Cenwlf regnauit 26. annis pacificè, & mortuus eſt communi morte.

Ceolwlf tribus annis regnum tenuit, quod tunc ei *Beornulf* ferox diripuit.

Beornulf vno anno regnauit, & ab *Egbricto* rege bello victus demarcuit.

Ludicen rex primo anno regni ſui cum conſulibus quinque ſuis occiſus eſt.

WIlaf ab rege *Egbricto* victus bellando tributariè ſub eo regnum tenuit. Regnum verò **Eastangle** iam regnis alijs varijs modis ſubiectum fuerat.

Prologus

PROLOGVS LIBRI QVINTI.

IN huius historiæ principio quinq; plagis percussam diximus Brittanniam: quarum de quarta, quæ per Dacos facta est, præsenti libro tractabimus. Hæc siquidem longè immanior, longè crudelior cæteris fuit. Romani námque sibi Brittanniam breuí subiugauerunt, & lege dominantium splendidè rexerunt. Picti verò & Scotti crebras irruptiones ex Boreali parte Brittanniæ faciebant, sed nec eam ex omni parte aggrediebantur, nec nunquam perniciosè repulsi tempore non pauco ab inuasione cessabant. Saxones autem pro viribus paulatim terram bello capessentes, captam obtinebant, obtentam ædificabant, ædificatam legibus regebant. Nec non & Normanni citò & breuiter terram subdentes sibi, victis vitam & libertatem legésque antiquas regni iure concesserunt, de quibus in antea dicendum est. Daci verò terram vndiq; creberrimè, diutissimè insilientes & assilientes eam non obtinere sed prædari studebant, & omnia destruere, non dominari cupiebant. Qui si quandóq; vincerentur, nihil proficiebant victores, cùm alibi classis & exercitus maior insurgeret: Miroq; modo cùm reges Anglorum in orientalem partem contra eos pugnaturi tenderent, antequam hostilibus turmis appropinquarent, adiolabat nuntius dicens. Rex quônam tendis? Classis paganorum innumerabilis ex australi parte Angliæ littora occupauit, vrbesq; & villas depopulans, omnia cædi tradit & igni. Eadem die accurrebat alius dicens. Rex quo fugam capessis? Terribilis exercitus in occidentali parte Angliæ appulit, contra quos nisi festinus reuertaris, te fugisse existimantes, cæde & flamma à tergo persequentur. Adueniebat eadem die vel crastina nuntius alius, qui diceret. Quò tenditis proceres? Daci Borealibus plagis appulsi, iam domos vestras combusserũt, iam res vestras asportarunt, iam pueros sursum iactatos lancearum acumine susceperunt, iam coniuges vestras quasdam vi oppressérunt, quasdam secum abduxerunt. Sic tot rumorum miserabili plaga percussi rex & populus manibus & corde dissoluebantur, & tabescebant. Igitur nec cùm vincerent, lætitia vt * assolent erat eis vlla, nec spes salutis aliqua. Cur autem tanto furore Dei iustitia in eos exarserit, causa hæc est. In primitiua Angliæ ecclesia religio clarissimè splenduit: ita vt reges & reginæ, duces & episcopi, vel monachatum vel exilium, vt præmonstrauimus, appeterent. Processu verò temporum adeo omnis virtus in eis emarcuit, vt gentem nullam proditione & nequitia sibi parem esse permitterent. Quod maximè apparet in historia regum **Nordhumbr.** Sicut autem in regalibus gestis impietas eorum descripta est, ita vniuscuiusq; ordinis & officij homines dolo & proditione insistebant. Nec erat dedecori nisi pietas, & causa dignissima cædis innocentia. Immisit ergo Dominus omnipotens velut examina apium gentes crudelissimas, quæ nec ætati nec sexui parcerent, scilicet Dacos cum Gothis, Norwagenses cum Suathedis, * Wandallos cum Fresis, qui ab exordio regni Edelwlfi regis vsque ad aduentum Normannorum Willielmi regis ductu ducentis triginta annis terram hanc desolauerunt. Qui etiam nonnunquam ex affinitate Brittanniæ Dei vindices & stimuli Galliam pro meritis crudeliter inuaserunt. Sed iam ad historiæ ordinem his explanatis redeundum est.

al. assolet

al. Wandalos

Henrici Huntindonienſis
Hiſtoriarum
LIB. V.

Ddelwlf primo anno regni ſui cùm ipſe aduerſus hoſtes prædictos in vna parte regni ſui perſiſteret, vndique confluente paganorum multitudine miſit *Wlfard* conſulem cum parte exercitus ad debellandum Dacos, qui cum 33. nauibus apud Hamtonam appulerant. vbi magna ſtrage hoſtium patrata clariſſimè triumphauit. Miſit etiam rex *Aedhulf Aedelhem* conſulem vt pugnaret contra alium exercitũ apud **Port** cum exercitu **Weſtſexe**. Cúmque diu conflixiſſent, occiſo prædicto conſule Daci victores extiterunt. Anno verò ſequente *Herebertus* conſul pugnauit contra eos apud **Mercſware**, Dacíſque vincentibus, ſuíſque fugientibus occiſus eſt. Eodémque perrexit paganorum exercitus per orientales partes Angliæ, ſcilicet per **Lindeſie**, & **Eſtangle**, & Cantiam, gentíq; innumeræ vitam ferro rapuerunt. Anno verò hos ſequente terram profundiùs introiens exercitus circa Cantuariam & Roueceſtriam & Londoniam multitudinem magnam ſtrauit.

A *Delwlf* quinto anno regni ſui cum parte exercitus (diuiſi namque erant exercitus) pugnauit contra gentem 35. puppium apud Carrum: Dacíque victores fuerunt. licèt enim paruus fuiſſet numerus puppium, magnus tamen erat puppes maximas numerus ingreſſorum. Anno verò ab hoc quinto * *Aleſtan* epiſcopus venerabilis & dux *Ernulfus*, cum Sumerſetis & dux *Ofredus* cum Dorſetis pugnauerunt contra Dacos apud **Pedredeſmuth**, & Deo auxiliante multos eorum proſtrauerunt, & victoriæ ſplendorem obtinuerunt. *Adelwlf* decimo ſexto anno regni ſui & *Edelbaldus* filius ſuus congregatis omnibus copijs pugnauerunt cum maximo exercitu, qui cum 250. nauibus appulerant ad **Temeſmuth**, vrbéſq; præclaras & multis inclitas annis Londoniam ſcilicet & Cantuariam fregerunt, & fugauerunt *Bricwlf* regẽ **Merce** victum cum exercitu ſuo, qui nunquam poſtea viguit. Cui ſucceſſit *Burred* in regnum **Merce**. Ingredientéſque Sudreiam regalibus cuneis obuiauerunt apud Haclea. Commiſſum eſt igitur inter maximos exercitus tantum & tam graue prælium, quantum nullus retrò audierat in * Angliam commiſſum. Videres igitur viros bellatores more ſegetis vtrinq; ruere; ſanguiniſq; fluuios capita & membra cæſorum ſecum voluere. Scribere autem ſingula nonne nimiæ & faſtidioſæ prolixitatis eſſet? Conceſſit ergo Deus fortunam belli in ſe credentibus, & inenarrabilem contritionem ſe contemnentibus. Rex igitur *Edelwlfus* victor extitit clariſſimus. Eodem anno *Edelſtan* rex Cantiæ & dux *Ealhere* nauali prælio contra Dacos pugnauerunt apud **Sandwic**: & magna ſtrage hoſtium facta nouem puppes eorum ceperunt: aliæ verò fugerunt. Conſul quoq; nomine *Cheorl* cum gente **Dauenelcyne** pugnauit contra paganos, multóſque percuſſit, & victor extitit apud * **Wienorne**. Hic igitur annus Anglorum genti fortunatus extitit. Hoc anno primum quidem paganorum exercitus per totam hyemem in hac patria * conuerſatus eſt.

A *Delwlfus* decimo octauo anno regni ſui adiuuit *Burred* regem ad ſubiugandum, ſibi Nordwalenſes potentiſſimè, ſociauítque ei filiam ſuam in matrimonio. Anno eodem miſit rex *Adelwlf Aluredum* filium ſuum *Leoni* papæ Romam, quem *Leo* poſtea

al. *Alcſtan*, vel *Algſtan*

al. *Anglia*

al. *Wienbeorne*

al. *conuerſatus eſt apud Tenet*

postea in regem benedixit & loco filij suscepit. Hoc anno dux *Ealhere* cum Centensibus, & *Huda* cum Sudrigensibus pugnauerunt contra exercitum paganorum apud **Tenet**: & magna gens ex vtráque parte occisa est, & naufragata, & ambo duces mortui sunt.

A *Delwlfus* decimo nono anno regni sui, qui totam terram suam ad opus ecclesiarum decumauit propter amorem Dei & redemptionem sui: postea verò cum magno honore Romam perrexit, & ibi vno anno conuersatus est. Et inde rediens filiam *Caroli Calui* regis Franciæ assumpsit in vxorem, & eam secum in hanc patriam adduxit: & cùm duobus annis eam tenuisset, hominibus ademptus est, & sepultus apud **Wincestre**. *Hic primùm fuerat episcopus apud* **Wincestre**, *sed* Egbricto *patre suo defuncto necessitate cogente factus est rex; & vxore ducta quatuor filios genuit, qui omnes post eum reges fuerunt.* Circa hoc tempus pagani perendinauerunt tota hyeme apud **Sepeiget**. *al. Winceastre*

A *Edelbaldo* filio suo reliquit prędictus rex nobilissimus regnum hæreditarium **Westsexe**: *Adelbricto* filio suo alij reliquit regnum Cantiæ, & **Estsexe**, & **Sudsexe**. Ambo igitur fratres optimæ indolis iuuenes regnum suum, dum vtérq; vixit fœlicissimè tenuerunt. *Adelbaldus* rex **Westsexe** cùm regnum suum quinque annis in pace tenuisset, morte immatura præreptus est. planxit autem omnis Anglia *Adelbaldi* regis iuuentutem, & factus est luctus vehemens super eum: & sepelierunt eum apud **Sireburne**. Sensitq; posthac Anglia quantum amiserit in eo.

A *Delbricht* frater regis prædicti regnauit post eum super **Westsexe**, qui priùs erat rex Centensis. In diebus eius venit naualis exercitus & egredientes destruxerunt **Wincestre**, & sic

Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos.

Tunc verò dux *Osric* cum **Hamtonesyre** & dux *Edelwlf* cum **Barrucsyre** pugnauerunt contra eundem exercitum. Quibus cum magna contritione fugatis nostri victores extiterunt.

A *Delbricti* regis anno quinto venit exercitus paganorum apud **Tenet**. quibus cùm Centenses causâ inducirum pecuniam promisissent, infra inducias nocte quadam improuisè proruperunt, & Cantiam ex orientali parte deprædati sunt. Eodem anno *Aedelbrictus* cùm regnasset super **Westsexe** quinque annis, super Cantiam verò decem annis mortem gustauit. Post quem *Edelred* frater eius regni suscepit insignia. Hoc autem anno venit maximus exercitus paganorum in terram Anglorum, quorum duces fuerũt *Hinguar* & *Vbba*, viri strenuissimi, sed crudelissimi. *Hinguar* erat ingentis ingenij, *Vbba* verò fortitudinis admirandę. Perendinantes igitur in hyeme in **Estangle** inducias & equos ab ijs acceperunt & quietis gratia fortitudini suæ ad tempus pepercerunt.

A *Delredi* regis anno secundo venit exercitus prædictus quem *Hinguar* & *Vbba* rexerunt in **Northumbre** apud **Eouirwic**, eratque inter gentem patriæ illius solita proditione magna discordia, quia regem suum *Osbric* abiecerant, & alium degenerem nomine *Ellan* acceperant: ideóq; tardè concordati congregato exercitu venerunt ad **Eouirwic**, in qua erat paganus exercitus; fractóque muro intus irruentes cum eis pugnauerunt, & ibi occisus est vtérque rex *Osbric* & *Ellan*, & innumera multitudo gentis **Northumbre** intra vrbem & extra. Et qui residui fuerunt, inducias cum paganis ceperunt. Hoc anno obijt *Alfstan* episcopus, sepultus apud **Scyreburne**, vbi fuit episcopus quinquaginta annis.

A *Delredus* rex anno tertio regni sui iuit **Snotingham** cum fratre suo *Alfredo* in auxilium *Burredi* regis **Merce**. exercitus namq; prædictus venerat **Snotingham**, & ibi in hyeme fuit. congregatis igitur omnibus copijs Anglorum, cùm suos obsessos & viribus impares *Hinguarus* videret, vulpeculari astutia verbísque delinitis inducias ab Anglis impetrauit. Rediénsq; Eboracum, ibi crudeliter vno anno permansit. Sanctus *Eadmundus* anno Dominicæ incarnationis 870. *Adelredi* regis anno quinto cœli palatia conscendit. exercitus namque prædictus *Hinguari* regis veniens per **Merce** ad **Tedforde**, ibi in hyeme permansit, cladémq; maximam genti miserrimæ intulit. Rex verò *Edmundus* magis eligens mortem perferre, quàm desolationem suorum videre, captus est ab ijs, corpúsque sanctissimum sagittis impiorum ad stipitem vndique transuerberatus: Dei vero clementia multa super eo signauit miracula.

EDelredi regis anno ſexto venit exercitus nouus & maximus, quaſi fluuius inundans & omnia ſecum voluens in Weſtſexe vſq; ad Redingum, præ nimia verò multitudine cùm ſimul non poſſent procedere, diuerſis turmis & locis gradiebantur. Duces eorum autem fuerunt duo reges *Baſreg* & * *Aldene*. Itaq; poſt tres dies dux *Edelwlf* duobus obuians conſulibus exercitus apud Englafeld pugnauit cum eis & vicit, & vnum occidit, qui vocabatur *Sidrac*. Et poſt quatuor dies rex *Edelred* & frater ſuus cum magna gente venientes Redingũ, pugnauerunt cum exercitu, & multi ceciderunt ex vtráq; parte, & Daci victores fuerunt. Et poſt quatuor dies iterum pugnauerunt rex *Adelred* & frater ſuus *Alfred* contra totum exercitum apud Eſceſdune, qui fuit diuiſus in duas partes. ex vna parte fuerunt *Baſreg* & *Aldene* reges pagani, contra quos pugnauit rex *Edelred*, & occidit regem *Baſrege*: ex alia verò parte fuerunt pagani conſules, contra quos pugnauit *Alfred* frater regis, & occidit quinq; conſules: *Sidroc* ſenem, & *Sidroc* iuuenem, & *Osbearn*, & *Frena*, & *Harolde*: & exercitus fugatus eſt, & multa milia occiſa ſunt, duraúitq; prælium vſque ad noctem. Iterum poſt 14. dies *Adelred* rex, & frater ſuus *Alfred* pugnauerunt cum exercitu apud Baſingum, & Daci vicerunt. Iterum poſt duos menſes rex *Adelred* & frater ſuus *Alfred* pugnauerunt cum exercitu apud Meredune, & multi ex vtráq; parte ceciderunt. & Daci diu fugati in fine vicerunt. Ibi occiſus eſt *Edmundus* epiſcopus, & multi proceres Angliæ. Poſt hoc prælium venit in æſtate magnus exercitus apud Redingum. hoc anno obijt *Adelred* rex poſt paſcha ſepultus apud Wimburnham-minſter, qui regnauit quinq; annis. Tunc *Alfred* frater ſuus filius *Edelwlfi* regnauit ſuper Weſtſexe, & poſtea circa vnũ mẽſem pugnauit cum pauca gente apud Wintune contra exercitum & diu fugauit eum & poſtea Daci vicerunt. Hoc anno fuerunt nouem prælia campeſtria contra exercitũ in regno ex auſtrali parte Temeſe: præter inuaſiones, quas *Alfred* frater eius & duces regis ſępe fecerũt. Et hoc anno ſunt occiſi rex vnus & nouẽ Comites, & proceres Weſtſexe ceperunt inducias cũ exercitu paganorũ.

al. Hamdene, vel Alfdene

al. Alwredi, vel Alured

al. Torcheſeige

ALfredi regis anno primo exercitus venit Londoniam à Reding & ibi per hyemem fuit, & Mercenſes ceperunt inducias cum exercitu. Secundo verò anno rex Haldene duxit exercitum eundem hyematũ in Lindeſei apud Torchſeige. Tertio autem anno hyemauerunt apud Rependune. Tunc verò congregati ſunt cum eo tres alij reges *Godrun*, & *Oſcetin*, & *Anwed*, & facti ſunt inuincibiles, & *Burred* regem, qui regnauerat 22. annis ſuper Merce trans mare fugauerunt. Rex autem *Burred* Romam perrexit, ibiq; moriens ſepultus eſt in eccleſia S. *Mariæ* apud Anglecneſcolam. Daci autem tradiderunt regnum Merce *Ceolwlfo* cuidam inſipienti regi ad ſeruandum ad opus eorum. Ipſe autem iurauit, & obſides ijs dedit ſe redditurum illis regnum quandocunque vellent, & ſeipſum præſto eſſe cum omnibus quos adducere poſſet in auxilium eorum.

ALfredi regis anno quarto exercitus receſſit à Rependune & diuiſus eſt. *Aldene* rex cum parte quadam exercitus perrexit in Northhumbre & fuit in hyeme iuxta Tinam & ſaiſiuit terram & diuiſit eam ſuis, & coluerant eam duobus annis, & ſæpe prędauit ſuper Pictos. Tres verò reges Dacorum prædicti venerunt cum maiori parte exercitus ad Grantebrige, & ibi vno permanſerunt anno. Hoc anno pugnauit rex *Alfred* nauali prælio contra 7. puppes, quarũ vnam cepit, ceteras fugauit. Anno verò ſequente exercitus trium regum venit apud Werham in Weſtſexe. Rex verò *Alfredus* cepit inducias cum exercitu, acceptis ab eo obſidibus ex nobilioribus eorum. Ipſi autem iurauerunt ei, quod nunquam alicui antea fecerant, ſe cito exituros a regno illius, & in proxima nocte furtim recedens exercitus, qui equos habebant, perrexerunt Exanceaſtre. Hoc anno *Rollo* cum ſuis Normanniam venit. anno verò ſequente exercitus periurus venit a Werham ad Exanceaſtre, & naualis exercitus circum remigans tempeſtate obrutus eſt, perierúntq; 120. puppes apud Swanawic. Rex autẽ *Alfred* cum magna gente ſecutus eſt exercitũ, qui equos habebant, nec eos cõſequi potuit ante Exanceaſtre. Tũc exercitus tradidit illi quotquot obſides ipſe volebat, & pacem tenere iurauit, & benè tenuit. Tunc exercitus iuit in Merce, & partẽ regni tenuit, partẽ dedit *Ceolwlfo*.

al. Tamiſis, vel Tamaſis

ALfredi regis anno ſeptimo, cùm iam Daci omne regnum à boreali parte * *Temeſis* obtinerent, regnarétq; rex *Haldene* in Northhumbre, & frater *Haldeni* eſſet in Eſtangle, tres verò reges prædicti cum *Ceolwlfo* rege eorũ eſſent in Merce, & Londonia, & Eſtſexe: regi verò *Alfredo* non remanſiſſet niſi terra vltra Tameſim, indignũ viſum eſt

Dacis

Dacis,vt vel hoc ei remaneret. Tres igitur reges venerunt **Cipenham** in **Weſtſexe** cũ mira multitudine,quę nuper à Dacia venerat. Operientéſq; terram quaſi locuſtæ,cùm nullus eis poſſet reſiſtere, occupauerunt eam ſibi. pars igitur populi trans mare fugit, pars *Alfredum* regem ſecuta eſt,qui cum paucis ſe in nemoribus abſcondebat, pars verò ſubdita eſt hoſtibus. Cùm autem rex *Alfredus* iam nec terram haberet,nec ſpem habendi,reſpexit in reliquias plebis ſuæ Dominus. venit namq; frater regis *Haldene* cùm 23. nauibus in **Weſtſexe** in **Dauenſcyre**. Gens autem regis *Alfredi* occidit eum, & 840. homines exercitus ſui,captúmq; eſt ibi vexillum eorum,quod vocabatur **Rauẽ**. Ergo rex *Alfredus* hoc ſucceſſu confortatus parauit firmitatem quandã apud **Ethelingeie**,& ſic fretus pugnauit ſæpè cũ exercitu auxilio Sumerſetenſium, qui ibi propinqui erant. Et in ſeptima hebdomada poſt paſcha perrexit ad Eghrichſtã ex orientali parte *Sa-lũdu,* al. Sealwdic & venerunt contra eũ omnes Sumerſeti, & Wilſati,& qui reſidui fuerant de **Hãtuneſcyre**,læti pro aduentu ſuo,& ipſe in craſtino inde perrexit ad **Aeglea**,& inde alia die ad **Edendune**,& ibi pugnauit cõtra exercitũ, & eum fugauit,& eum perſecutus eſt vſq; ad firmitatẽ ſuam,& ibi fuit 14.diebus. Tunc exercitus tradidit regi obſides,& iurauit ſe receſſurũ a regno ſuo. Promiſit etiam quòd rex eorum baptizaretur, & factũ eſt. venit enim *Godrun* princeps regũ eorũ ad *Alfredum* regẽ,& baptizatus eſt. *Alfredus* verò patrinus eius factus,cùm eum ſecum 12.diebus tenuiſſet,abeunti multa dedit munera.

Alfredi anno octauo iuit exercitus prædictus a **Chipenham** ad **Cyrencestre**,& ibi hyemauit in pace. Eodem anno *Wincigi* collegerunt nouum exercitum,& manſerunt apud **Fulenhã** iuxta Tameſim. hoc anno ſol obſcuratus eſt. Anno verò ſequente exercitus prædictus regis *Godrum* receſſit a **Cyrenceastre** & perrexit in Eſtangliam, & terram illam obtinuit, & diuiſit. Eodem anno exercitus, qui fuit apud **Fulenham** mare tranſijt,& ad **Gant** vno anno permanſit. Sequenti verò anno pugnauerunt cum Francis,& vicerunt eos. tertio autem anno venerunt per Meſe in Franciam. Quo in tempore rex *Alfredus* nauali prælio quatuor puppes Dacorum cepit, & eos, qui inerant, interfecit. quarto verò anno venit exercitus apud **Scat** in **Cundoet**, & ibi vno anno permanſit. hoc anno *Macrinus* papa miſit *Alfredo* regi lignum Domini. *Alfredus* autem miſit elemoſynam ſuam Romæ, & etiam in Indiam ad ſanctum *Thomam*, ſecundum votum quod fecerat,quando hoſtilis exercitus hyemauit apud Londoniam. al. Wicingi

Alfredi regis anno decimo quarto pars exercitus qui in Gallia erat,venerunt ad Roueceſtriam: & ciuitatem obſidentes,ceperunt facere ibi aliam firmitatem. Aduenientе verò rege, ad puppes fugerunt, & mare tranſierunt. Miſit autem rex *Alfred* nualem exercitum ad **Cent** in Eſtanglia,qui cùm veniſſent **Sturemutham** obuiantes 16. puppibus Wiccingorum vicerunt eas bello: ſed redeuntes cum ſpolijs & victoria obuiauerunt magno exercitui Wiccingorum,& cum ijs pugnantes victi ſunt. Eodem anno interfecit aper quidam *Carolum* regem Franciæ filium *Lodouei* filij *Caroli Calui*, cuius filiam *Iuhetam* duxerat rex *Edelwlf*. Tunc quoque papa *Marinus* obdormiuit. Anno ſequente venit exercitus Dacorum per Secanam ad pontem Pariſius,& illic hyemauit. *Alfredus* rex Londoniam obſedit,quia maxima vis Dacorum ſecuta fuerat Gallicanum. exercitum omnes autem Anglici ſtatim ei ſubditi ſunt,& receperunt eum. Daci namq; aufugerunt. Rex verò tradidit *Aedredo* duci ciuitatem in cuſtodiam. Anno verò hos ſequente exercitus recedẽs a ponte Pariſius iuit per Secanam vſq; ad Marnam, & per Marnam vſq; ad **Cadzi** & in ea, & in *Iorna duobus annis conuerſati ſunt. Circa hoc tempus factione *Ernulfi* quinque reges facti ſunt in Francia. al. Iuhetham al. Iorata

Alfredi regis anno 19. *Godrun* rex Dacus, qui fuit filiolus *Alfredi* regis, & regnauit in **Eſtangle**, luce demptus eſt. hoc anno venit exercitus a Secana ad Scanlaudam quod eſt inter Brittanniam,& Franciam. Brittones verò cum eis pugnantes,& in flumen quoddam fugantes,multos necauerunt: hic *Pleumundus* archiepiſcopus a Deo & omni populo electus eſt. Anno verò ſequente exercitus iuit in orientem,& rex *Arnulfus* cum Francis,& Saxonibus & Bauerienſibus pugnauit contra exercitũ,& repulit eos. Poſtea redijt in Angliam ille magnus exercitus cum omnibus rebus ſuis ad portum **Limene** cum 250. nauibus; qui portus eſt in orientali parte **Cent** iuxta magnũ nemus **Andredeslaige**,quod 120. millia in longitudine, 30. in latitudine continet. Egreſſi verò conſtruxerunt caſtrum apud **Anoldre**. Interim venit *Haſting* cùm 80. nauibus in portum

Tameſis,& parauit caſtrũ apud **Middletune**:poſtea verò regi *Alfredo* iuramenta fecit, ne in aliquo ei noceret. rex ergo ipſi,& vxori ſuæ,& filijs multa dona dederat. quorum alterum rex ipſe in baptiſmate tenuerat, alterũ verò *Edredus* dux magnus. *Haſteng* autem ſemper infidus,caſtrum conſtruxit apud **Beamfled.** Cúmque iſſet prædatum ſuper regem, fregit rex caſtrum prædictum,& cepit ibi vxorem eius, & filios,& pecuniam,& ſpolia,& puppes. Vxorem verò & filios reddidit *Haſtengo*, quia patrinus eorum erat. Regi autem *Alfredo* venit nuntius dicens: centum puppes venerunt à **Nordhumbre** & **Eſtangle**,& obſident **Exanceaſtre**. Rex igitur dum illuc tendit, exercitus,qui erat apud **Awldre**, inuaſit **Eſtſexe**, & caſtrum fecit apud **Scobrih**: indeq; permeantes venerunt vſque ad **Budingtune** iuxta Sauernam, & ibi caſtrum fecerunt. vnde tamen bello repulſi, fugerunt ad caſtrum ſuum in **Eſtſexe**. illi autem, qui obſederant **Exanceaſtre**, audito aduentu regis ad puppes fugerunt, & in mari prædantes manebant. Quartus exercitus venit eodem anno a **Nordhumbre** vſque in Legeceſtriam, ſed ibi obſeſſi ſunt,& tanta fame afflicti ſunt,quod etiam equos ſuos comederent.

Alfredi regis anno 23. Daci qui erant in Legeceſtria, iuerunt circũ per **Nordwales** & **Nordhumbre** ad **Mereſeige** inſulam **Eſtſexe**, & poſt in hyeme traxerunt puppes ſuas per Tameſim in flumen **Luye**, ille autem exercitus,qui obſederat **Exanceaſtre**,deprehenſus eſt prędans iuxta **Ciceaſtre**,vbi multos ex ſuis amiſerunt,& quaſdam ex puppibus ſuis perdiderunt. Anno verò ſequenti exercitus,qui erat in **Luye**,fecit iuxta idem flumen caſtrum quoddam viginti millibus a Londonia. venerunt igitur Londonienſes ad caſtrũ illud,& cum Dacis pugnantes, quatuor ex ducibus eorũ occiderũt,& victoriam in tempore opportuno dedit ſuis Dominus omnipotens . Cùm ergo fugiſſent Daci ad caſtrũ,fecit rex aquam **Luye** findi in tria brachia, ne puppes ſuas per eam reducere poſſent.quod Daci comperientes relictis puppibus perrexerunt vſq; ad **Quadrige** iuxta Sauernam,& ibi caſtrũ fecerunt,& ibidem hyemauerunt,cõmendatis vxoribus ſuis in **Eſtangle**. Rex verò cum exercitu perſecutus eſt eos. at Londonienſes puppes Dacorũ relictas quaſdam ad Londoniam duxerunt, quaſdam combuſſerunt. Hi igitur his tribus annis prædictis, ſcilicet ex quo Daci ad portũ **Limene** appulerunt, Anglis multa mala fecerunt,ſed & ipſi multò plura toleraverunt. Anno verò quarto diuiſus eſt exercitus partim in **Nordhumbre**,& partim in **Eſtangle**.pars verò tranſtretans iuit in Secanam : poſtea tamen quędam puppes Dacorum venerunt iuxta littora **Weſtſexe**,quæ crebris irruptionibus ſæpè prædantes & ſæpè pugnantes cladem non modicam prouincialibus **Weſtſexe** contulerunt. De multis verò conflictibus vnũ pertractabo,quia inſoliti fuit euentus. Rex *Alfredus* naues longas ſcilicèt 40. remorum vel plurium fecit parari contra puppes Dacorũ prædictas. ſex autẽ puppes Dacorum, cùm in quodam littore **Dauenſcyre** ſtarent, præoccupauerunt eas nouem regiæ naues. Quod Daci videntes tres rates contra eos cõmouerunt.aliæ namq; tres ſtabant in littore immobiles nereo ſcilicet retracto. ſex igitur puppes Anglorum pugnauerunt contra tres puppes Dacorũ. Tres verò reliquæ progreſſæ ſunt ad tres naues Dacorum in littore ſtantes. Tres igitur naues Dacorum contra ſex deſperatè & omnino audaciſſimè & diu pugnantes conflictum aſperrimum peregerunt. Vicit tamen numerus maior,duæque rates Dacorum captæ ſunt. tertia verò auſugit, omnibus tamen occiſis,qui inerant, præter quinque. Hoc autem perpetrato, cùm ad naues ſociorum, quæ iuxta puppes Dacorum ex aduerſo littore erant,reuerti vellent,exiccatæ ſunt: quod Daci videntes egreſſi de tribus puppibus pugnabant contra gentem Anglorum,quę erat in tribus ratibus. Videres autem gentem ſex nauium bellum aſpicientem & auxilium ferre nequientem, pugnis cędere pectus, & vnguibus rumpere crines. Angli tamen viriliter agebant, & Daci fortiſſimè inſtabant. ceciderunt ex Anglis 42, & ex Dacis 120. Daci tamen *Lucheman* præpoſitũ regalis exercitus acriùs inſiſtentem occiderunt. ob quam rem Angli dum paulatim cederent, Daci penè victores viſi ſunt. Sed ecce, mari redeunte ad puppes Daci maris alta inuadunt, quos poſtea 9. puppes Anglorũ ſerò & fruſtra perſecutæ ſunt. Ventus verò aduerſus victores Dacos aggreditur, & duas ex puppibus eorum ad terram proiecit, vnde homines capti & adducti ad regem, omnes ſuſpenſi ſunt apud Winceſtriam,qui verò in tertia puppe erant valdè fauciati appulerunt in **Eſtangle**. Eodem anno perierunt 20. naues cum hominibus iuxta auſtralia littora.

Alfredus

Alfredus rex, cùm regnasset viginti octo annis & demidio super totam Angliam, præter illas partes quæ subditæ erant Dacis mortis sensit aculeum. De cuius regimine laborioso & inextricabili vexatione versificè proloqui dignum duximus.

Nobilitas innata tibi probitatis honorem
Armipotens Alfrede *dedit, probitásque laborem,*
Perpetuúmque labor nomen. cui mixta dolori
Gaudia semper erant, spes semper mixta timori.
Si modò victor eras, ad crastina bella pauebas.
Si modò victus eras, ad crastina bella parabas.
Cui vestes sudore iugi, cui sica cruore
Tincta iugi, quantum sit onus regnare, probarunt.
Non fuit immensi quisquam per climata mundi,
Cui tot in aduersis vel respirare liceret.
Nec tamen aut ferro contritus ponere ferrum,
Aut gladio potuit vitæ finisse labores.
Iam post transactos vitæ regnique dolores,
Christus ei sit vera quies, sceptrumq́, perenne.

Edwardus filius regis *Alfredi* paternũ regnũ tenuit, 24. annis. *Edwldus* verò frater suus iunior accepit vxorẽ, & saisiuit Winburnã sine volũtate tam regis quàm nobilium regni quapropter iuit rex *Edwardus* cũ exercitu vsq; ad Bathã iuxta Winburnã. *Edwldus* autẽ cũ hominibus suis in Winburna permanens ianuis clausis dicebat, quia ibidẽ persisteret aut occũberet. Nocte tamẽ inde recedẽs iuit ad exercitum, qui erat in **Nordh.** Illi verò nobilitati iuuenis cõgaudẽtes cõstituerunt eũ regẽ & principẽ super reges & duces suos. Rex autẽ saisiuit vxorẽ eius, quam iuuenis prędictus vltra vetitum episcopi duxerat, quia sacrata fuerat in sanctimonialẽ. Eodẽ anno obierat *Edred* dux **Dauene** vno mense ante obitum *Alfredi* regis, qui cum eo multa fidelis & fortis gesserat bella.

al. Aedelwoldus

al, Dauenescyre

Edwardi regis anno tertio, *Edelwoldus* frater regis coactis viribus duxit nauigiũ immensum in **Estsexe**, & Estsexenses sine mora subditi sunt. Anno verò sequente duxit exercitũ grauissimum in **Merce**, & prædauit eam vndiq; vsq; ad **Tricalade.** Ibiq; transiens Tamesim cepit **Inbrithenden**, & circũquaq; quicquid aderat. Sicq; patrato facinore suo domum reuersi sunt cum gaudio. At rex *Edwardus* congregans exercitum quàm citiùs potuit, iuit post eos & terram eorum totam prædatus est inter Dicũ & Vsam vsq; ad paludes in **Nordhumbre**; postea cùm inde recedere vellet, præcepit per totum exercitum suum, vt omnes simul recederent. & recesserunt omnes præter Centenses, qui remanserunt vltra præceptum regis, & rex misit propter eos 7. nuntios. Tunc exercitus Dacorum ibi eos intercepit, & pugnauit cum eis, ibiq; occisus est *Siulf* dux, & *Sigbelm* dux, & *Adelwald* baro regis, & *Cenwlf* abbas, & *Sigebricht* filius *Siulfi*, & *Eadwold* filius *Accæ*, & plures alij, licèt ditiores nominentur. Et ex parte Dacorũ occisus est rex *Eoric* & *Edeluoldus* iuuenis, quem elegerant in regem, & *Beorthsigt* filius *Brithnodi Adeling*, & *Hispohold*, & *Occelhold*, & plures alij, quos omnes nominare nequiuimus, & multus populus cecidit ex vtraq; parte, & ex parte Dacorum plures occisi sunt, licèt ipsi victoriam obtinuissent. Hoc eodem anno obijt *Ealcswid* vxor regis *Edwardi*.

al. Inbrethdenne

al. Ducum

al, Nord

al. Sighelm

al. Oscetelhold

Edwardus rex anno quinto constituit inducias cum Estanglis & Nordhumbris apud **Itingforde.** Anno verò sequenti misit exercitum rex fortissimum ex **Westsexe** & **Merce**, qui prædam maximam ceperunt ab exercitu, qui erat in **Nordhumbre**, tam hominum quàm animalium. Multisq; Dacorum occisis manserunt in terra eorum quinque hebdomadis prædantes. Anno sequenti exercitus Dacorum venit in **Merce** prædatum. Rex autem congregauerat centum puppes: & misit eas contra exercitum, quas postquam comperuit exercitus, putauit ab eis habere auxilium, & quòd securiùs possent ire quoquò vellent. Porro rex misit exercitum post eos ex **Westsexe** & **Merce**, qui consecuti sunt eos a tergo, cùm domum reuerterentur, & cum eis pugnauerunt. Bellum ingens est commissum. Contriuit autem Dominus infideles contritione magna, & ex eis multa millia mors cruenta deuorauit. corruerúntq; principes eorũ in confusione, & deuorati in puluere sorduerunt. Occidit namq; rex *Haldene*, & rex *Eolwlf*, & *Vthere* consul, & *Scurfa* consul, & *Owlfhold*, & *Benesinghold*, & *Hanlasinger*, & *Wrferhold*,

&

& *Offerhold*,& *Offerdhlyte*, & *Hahmundhold*,& *Gudferdhold*,& alius *Gudferd*. Serui autem Domini victoria tanta potiti, exultantes in Deum viuum, in hymnis & concentibus dominum exercituum benedicebant. Anno ſequente defuncto *Edredo* duce **Merce**, rex *Edwardus* ſaiſiuit Londoniam, & Oxinefordiam,omnémque terram Mercenſi prouinciæ pertinentem.

Edwardus rex anno 9. regni ſui conſtruxit Herefordiam caſtrũ non immenſum ſed pulcherrimum inter Beneficiam,& Mimeram,& **Luye** flumina non profunda ſed clariſſima. Eodem anno conſtruxit burgum quendam **Witham** in **Eſſexe**, & interea manebat apud **Wealdune**: & ei ſubdita eſt magna pars gentis illius,quæ priùs erat in ſubditione Dacorum. Sequenti verò anno exijt Dacorum exercitus ab Hamtonia & Legeceſtria, & fregerunt inducias, quas rex ijs dederat, & fecerunt cædem magnam Anglorum apud **Hocheneretune**, & ibi circum in **Oxinefordſcyre**. Et poſtquam domum redierunt,ſtatim exijt alia caterua,& iuit ad **Ligetune**. Gens autem patriæ illius eos comperiens pugnauit cum eis,& eos fugauit,& totam prędam,quam ceperant, eis abſtulit,& etiam equos eorum.

Edwardus regis anno vndecimo venit magnus naualis exercitus ab auſtro ex Lidwicum & duo conſules * *Vther* & *Rahald*,& circuierunt in **Weſt**, quouſq; venerunt ad littus **Sauerne**, & ibi prædati ſunt in **Nordwales**, vbicunq; poterant iuxta littora, ceperúntque *Camelegeac* epiſcopum, & duxerunt eum ad puppes ſuas. Rex autem *Edwardus* redemit eum quadraginta libris. Poſtea exercitus exijt volens prædari ſuper Yrcingafeldas, & tunc obuiauerunt eis Legeceaſtrenſis, Herefordienſéſq; & homines ex alijs caſtris,quæ ibi erant propinqua,& cum eis pugnantes eos fugauerunt: occideruntq; *Rahald* conſulem, & *Geolcil* fratrem *Vtheri* conſulis, magnámq; partẽ exercitus, & fugauerunt eos in caſtrum quoddam obſidentes eos ibi,quouſq; illi dederunt eis obſides iurauerúntque ſe receſſuros à terra regis. Rex autem fecit cuſtodiri littora **Sauerne** ex auſtrali parte a Walia vſq; ad Afenam,ita quod ipſi nullo modo ex illa parte irrumpere præſumſerunt. ipſi tamen bis furtim exierunt, vna vice ex orientali parte **Weced**, alia vice apud Pordacan : & vtraq; vice pauci euaſerunt, qui occiſi non eſſent præter illos,qui poterant natare ad puppes. Et tunc manſerunt in inſula **Stepen** cum magna miſeria, ita quòd cibus eis defecit, & multi fame mortui ſunt, quia cibum conquirere nequibant. Tunc receſſerunt ipſi in Deomedum, & inde in Hiberniam. Eodémq; anno rex *Edwardus* iuit cum exercitu ad **Buchingaham**, ibiq; manſit quatuor habdomadis, fecítque vallum ex vtraque parte aquæ, antequam inde receſſiſſet. Et *Turchefel* conſul ibi ſubditus eſt regi: omnéſque conſules & meliores barones, qui appendebant ad Bedefordiam,& plures ex illis, qui appendebant ad Hamtoniam.

al. Vhter

Dwardi regis anno duodecimo fuiſſe prælium apud **Holme** inter Centenſes & Dacos ſcripturæ veterum dicunt. quis autem victor fuerit nonnè indeterminatum relinquunt? ſecundo ab hoc anno luna valdè obſcurata eſt,& magno fuit horrori videntibus. Tertio anno apparuit cometa. quarto anno Legeceſtria renouata eſt. quinto anno corpus ſancti *Oſwaldi* tranſlatum eſt a Bardenei in **Merce**. ſexto anno Anglici & Daci pugnauerunt apud * **Totanhale**. Quis autem cuneorum horrendos aggreſſus,ignitas colliſiones,formidabiles tinnitus,feras irruptiones,miſerabiles occaſus, clamores horriſonos, ſcriptis exequetur? Tandem ſuos diuina pietas victoriâ decorauit, & Dacos infideles cędę ſimul & fuga dehoneſtauit.Eodẽ anno * *Edelfled* domina **Merce**,quę ſub *Etheredo* patre ſuo infirmo regnũ **Merce** regebat, conſtruxit burgũ **Bzunesburih**.

al, Totenhale

al, Adelfled

Dwardi regis anno 18. mortuus eſt *Ethered* dominus **Merce**, pater *Edelfled*, qui fuerat diu infirmus,& dedit terram ſuam filiæ ſuæ,quia nullum filium habebat. Secundo ab hoc anno *Edelfled* domina **Merce** conſtruxit burgum ad **Scoziate** & eodem anno burgum apud Bruge. tertio anno *Edelfled* domina **Merce** conſtruxit burgum **Tamewyrthe** in principio æſtatis: & ante Auguſtum, illum apud **Staffozde**. quarto *Edelfled* domina **Merce** conſtruxit burgum **Edeſbirh** in principio æſtatis, & in fine Auguſti illum apud **Wirengewic**: quinto *Edelfled* domina **Merce** conſtruxit burgũ apud **Cereburih** poſt natale, & illum apud **Wardebirh** in æſtate, & eodem anno illum apud **Rumcouen**. ſexto miſit exercitum in Walliam, Walenſibúſq; victis fregit **Bzecanammere**, in qua cepit vxorem regis Walenſis cum 33. hominibus. ſeptimo

Edelfled

Edelfled domina **Merce** adquiſiuit **Derebi** cum prouincia ei appendicia. cum autem multitudo hoſtium intra **Derebi** concluſa, egredi contra eam non auderet, caſtellum acerrimè inuaſit, & in ipſo portæ introitu prælij maxima vis exarſit, vbi quatuor duces fortiſſimi *Edelfled* cæſi ſunt. ſed ſui nihilominus portam & muros fregerunt. octauo *Edelfled* domina **Merce** conquiſiuit Legeceſtriam, & maior pars exercitus, qui ibi erat, ſubdita eſt, Eboracenſéſq; illi promiſerant, & quidam eorum fidem dederant, quidam verò iurauerant quòd forent in auxilium eius. Poſt illam autem conuentionem ipſa obijt apud **Tamewrthe**, duodecim diebus ante feſtum S. *Iohannis*, octauo anno, ex quo obtinuit dominium **Merce**, & ſepulta eſt apud **Gloucestre** in porticu ſancti *Petri*.

Hæc igitur domina tantæ potentiæ fertur fuiſſe, vt a quibuſdam non ſolùm domina vel regina, ſed etiam rex vocaretur ad laudem & excellentiam mirificationis ſui. Et vt æſtimatum & dictum eſt, niſi fati velocitate prærepta fuiſſet, viros virtute tranſiſſet vniuerſos, vnde ad tantæ probitatis memoriam, camænam diuturnitatis largitricem vel pauca dicere compulimus.

O Elfleda *potens, ô terror virgo virorum,*
victrix naturæ, nomine digna viri.
Tu quò ſplendidior fieres, natura puellam,
te probitas fecit nomen habere viri.
Te mutare decet, ſed ſolam, nomina ſexus,
tu regina potens, rexque trophæa parans.
Iam nec Cæſarei *tantum meruere triumphi,*
Cæſare *ſplendidior virgo virago vale.*

EDwardus rex viceſimo ſexto anno regni ſui exhæreditauit ex dominio **Merce** totius *Alfwen* ſororem *Adelfled*, quæ poſtea regnum illud tenuit, magis curans an vtiliter vel inutiliter, quàm an iuſtè vel iniuſtè. Poſtea verò conſtruxit burgum apud **Glademuthan**. Nec longè poſt migrauit a corpore apud **Ferandune**, & *Alfwarde* filius eius citò poſt patrem defecit apud **Oxnefoꝛde**, & ſepulti ſunt apud **Wincestre**. Nec multò antè *Sedric* rex **Noꝛdhumbꝛe** occiderat fratrem ſuum *Nigellum*, quo ſcelere patrato rex *Reginaldus* conquiſiuerat **Eoꝛuꝛwic**.

Adelſtan filius *Edwardi* electus eſt rex in **Merce**, & ſacratus apud **Kingstun**, qui regno quidem parùm vixit, ſed clarè geſtis non parùm ſplenduit: qui a fortiſſimis laceſſiri, ſed bello nunquam potuit vinci. Curriculo ſiquidem ſequentis anni *Gudfridũ* regem Dacorum, patrem *Reginaldi* prædicti regis bello laceſſitus, bello repulit, repulſum fugauit, fugatum perdidit. Nec multò pòſt aduerſâ percuſſus fortunâ, fratrem ſuum *Edwinum* magni vigoris iuuenem, & bonæ indolis, maris fluctibus flebiliter amiſit. At verò rex *Adelſtan* his tranſactis gentem perfidam Dacorum, & infidam Scottorum in exterminium traducere diſponens, confertiſſimum duxit exercitum terra & mari in Nordhumbram, & Scotiam. cui cùm non eſſet, qui reſiſtere inciperet, vel qui reſiſtere perſiſteret, vbiq; terrarũ progrediens, & pro libitu prædans, cũ triumphali redijt lauro.

Adelſtan rex anno gratiæ 945. regni verò ſui anno quarto commiſit prælium ad **Bꝛuneburh** præliorum maximum contra *Anlaf* regem Hiberniæ, qui vires ſuas gente Scottorum & Dacorum in Anglia conuerſantium adauxerat. De cuius prælij magnitudine Anglici ſcriptores quaſi carminis modo proloquentes, & extraneis tam verbis quàm figuris vſi, tranſlatione fida donandi ſunt, vt penè de verbo in verbum eorum interpretantes eloquium, ex grauitate verborum grauitatem actuum & animorum gentis illius condiſcamus.

Rex Adelſtan *decus ducum, nobilibus torquium dator, & * frater eius* Edmundus *longa ſtirpis ſerie ſplendentes percuſſerũt, in bello acie gladij apud* **Bꝛuneſburh**, *ſcutorum muros fiderunt nobiles ceciderunt, domeſticæ reliquiæ defuncti* Edwardi. *Sic namq; ijs ingenitum fuerat à genibus cognationum, vt bellis frequentibus ab infeſtis nationibus defendere, vt patriæ theſauros, & domos, pecunias, & xenia. Gens verò Hibernenſium, & puppium habitatores fatales corruerunt, colles reſonuerunt: ſudauerunt armati, ex quo ſol mane prodijt micans hilariter, lætificans profunda, Dei luminare, fax creatoris, vſque quô idem nobilis ductor occaſu ſe occulit. Ibi viri iacuerunt multi à Dacia oriundi, telis perforati, ſub ſcutis lanceati, ſimul & Scotti bello fatigati. Gens verò* **Weſtſexe** *tota ſimul die priùs electi, poſt indefeſſi, inuiſæ gen-*

al. filius

tis

tis globos ſtrauerunt. viri elegantes haſtas cedebant, viri Mercenſes acuta iacula mittebant duro manus ludo. ſanitas ibi nulla his, qui cum Anlauo *trans maris campos in ligni gremio terram petierunt Marte morituri. Quinque occubuerunt in loco belli reges iuuenis gladijs percuſsi, ducéſque ſeptem regis* Anlaui, *abſque numero ceciderunt Scotti, deperijt q; Normannorum tumor; nec enim paucos ad litem belli duxerant ſecum. Cum paucis verò in maris fluctus rex naui prouectus intrinſecus gemebat. Simul &* Froda *ductor Normannus cumque ſuis notis dux* Conſtantinus *de Martis congreſſu iactare nequierunt, vbi cognationis ſuæ fragmen apparuit, vbi amici ſui corruerant in ſtatione populi bello proſtrati, & filium ſuum in loco prælij vulneribus demolitum charum reliquit. Nec* Gude *Dacus declamare potuit, licèt verbis blandus, & mente vetuſtus. nec* Anlaf *ipſe cum reliquijs ſuis mentiri potuit, quòd ad hoc negotium ſui præſtiterint in campo belli, ictuum immanitate, telorum tranſſoratione, in concilio proborum. Matres verò & nurus planxerunt ſuos belli alea cum* Edwardi *filijs luſiſſe. Cum Normanni nauibus clauatis, &* Anlaf *labefactus vltra profundum flumen terras ſuas mæſto animo repetiſſent. Poſtea frater vterq; redijt* **Weſtſexe** *belli reliquias poſt ſe deſerentes, carnes virorum in eſcam paratas. Ergo coruus niger ore cornutus, & buffo luens, aquila cum miluo, canis, lupúſque mixtus colore: his ſunt delitijs diu recreati. Non fuit bellum hac in tellure maius patratum, nec cædes tanta præceſſit iſtam, poſtquam huc venerunt trans mare latum Saxones & Angli, Brittones pulſuri: clari Martis fabri Walenſes vicerunt, reges fugauerunt, regna ſuſceperunt.* His cauſa recreandi interpoſitis ad hſtioriam redeamus.

al, nonem

Adelſtanus rex cùm regnaſſet quatuordecim annis hominibus vltrà non apparuit. ſucceſſit autem ei in regno *Eadmundus* filius ſuus, & regnauit * ſex annis & dimidio. cuius regni anno quarto occiſus eſt per proditionem regis Franciæ, *Willielmus* filius *Rollionis*, qui terram, quæ vocatur Normannia, a rege Franciæ conquiſierat. A *Rollione* autem gens Normannorum duxit originem.

Admundus rex ducens exercitum in illam partem **Merce**, quæ paganis diu ſubdita fuerat vſq; ad latiſſimum flumen **Humbre**, belli ſorte Dacos vicit, & quinque vrbes victorioſus cepit Lincolniã, Legeceſtriam, & Stanfordiam, & **Snotingham**, & **Derebi**. Dacos igitur, qui etiam eo tempore Normanni ſunt vocati, penitus extirpauit, & ab vrbibus prædictis infidelitate remota Dei gratia fidei fulgorem reſtituit. Eo in tempore obijt rex *Anlaf*, de quo prædiximus. poſtea verò rex *Eadmundus* ſuſcepit quendam alium *Anlaf* regem Dacorum in baptiſmate tam viribus regis cedentem, quàm prædicationi credentem. Et poſt paucos dies *Reginaldum* regem Eboracenſem (de quo prædiximus) quia Eboracum conquiſierat tenuit ad manum epiſcopi.

Edmundus rex cùm rediſſet ad **weſtſexe** & honorabili triumpho ſuſceptus eſſet, reges prædicti Dacorum ſcilicet *Anlaf* filius *Sidrici* & *Reginaldus* filius *Gudferdi* fregerunt pacem, quam cum eo conſtituerant, deprædantes in parte regni ſibi direpta. Rex igitur fortiſſimus *Eadmundus* cum militari copia prouectus in **Norðhumbre** bello commiſſo reges vtróſque & a regno fugauit, & Nordhumbram primus regum **weſtſexe** in dominio proprio tenuit. Sequenti verò anno totam **Cumberland**, quia gentem prouinciæ illius perfidam & legibus inſolitam ad plenum domare nequibat, prædauit & contriuit. & commendauit eam *Malculmo* regi Scotiæ hoc **pacto**, quòd in auxilio ſibi foret terra & mari.

Edmundus rex inuictus cùm regnaſſet fœliciter **ſex** annis & dimidio, & omnia ei proſperè cõtigiſſent, & ſolus diceretur rex in **Anglia**, nefanda proditione confoſſus eſt, & omnibus ſeculis deteſtanda die ſancti *Auguſtini*. cui morte inæſtimata prærepto parcat *Chriſti* pia benignitas.

Edredus frater *Eadmundi* regis, filiúſque regis *Adelſtani* fratri ſuo ſucceſſit in regno: & eodem anno Nordhumbras iugum dominationis ſuæ ferre nolentes, cum valida armatorum manu petijt, totámque ſibi conquiſiuit. Inde verò in Scotiam vexilla direxit. Scotti igitur nimio terrore percuſſi, ſine bello ſubdiderunt ſe regi, & iurauerunt ei tam Nordhumbri quàm Scotti debitam domino fidelitatem. quod tamen iuramentum diu non durauit.

Edredo namque reuerſo in auſtrales regni ſui partes, *Anlaf*, qui a regno **Norðhumbre** aufugatus fuerat, redijt cum magna claſſe in Nordhumbram, & cum gaudio ſuſceptus eſt a ſuis, & regno iterum reſtitutus, quod in fortitudine tenuit quatuor annis.

Quarto

Quarto autem anno ſolita infidelitate vtentes Nordhumbri fugauerunt regem eorum *Anlaf*, & ſuſceperunt *Hirc* filium *Haraldi* in regem. ſed ille iterum breui tenuit regnum.

Edredus rex 7. anno regni ſui receptus eſt iterum in regno **Nordhumbre**. gens namque patriæ illius dominum diu non perferens, vnum tertio anno regni ſui *Hirc* filium *Haraldi* vt leuiter acceperat, leuiter abiecerat, & regem *Edredum* ad ſe ſponte vocatum regni ſede reponunt.

Edredus rex eximius & inuictus cùm ſuper omnes partes Angliæ tandem rex ſolus regnaſſet fatis exigentibus hominem exuit octauo anno poſtquam diadematis inſigni ſublimatus fuerat.

Edwi filius regis *Edmundi* ſuper vniuerſam Angliam poſt hunc regnauit. *Edmundus* namque filius *Adelſtani* probiſſimi regis, filij *Edwardi* fortunati principis, filij *Alfredi* laborioſi ducis, filij *Edelwlfi* magni patris, filij *Egbricti*, qui regnum **Weſtſexe** maximè primus in ſublime prouexit, & in monarchiam ſuæ fortitudinis diligentia protelauit, duos filios habuit, *Edwi* primogenitum, & *Edgar* minorem, quos ſecundum ordinem natiuitatis ordo regnandi diſpoſuit. Secundo autem anno regni eius *Wlſtan* archiepiſcopus vitali priuatus eſt aura. Rex autem prædictus *Edwi* non illaudabiliter regni inſulam tenuit.

Edwi rex anno regni ſui quinto cùm in principio regnum eius decentiſſimè floreret, proſpera & lætabunda exordia mors immatura perrupit.

Edgarus pacificus, frater regis prædicti 16. annis regnauit. in diebus eius hæc terra maximè meliorata eſt, & Dei omnipotentis gratia, quam ipſe pro poſſe ſuo deuotiſſimus meruit, ſemper dum vixit in pace regnauit. Ille namque *Chriſti* fidem in regno ſuo validiſſimè dilatauit, & opera ſalutis exemplo ſuo clariſſimè fœcundauit. Dilectus namq; Deo & hominibus gentes terræ ſuæ ſemper pacificare ſtuduit, nec aliquis prædeceſſorum ſuorum tanta pace & gaudio regnum tenere potuit. Ipſe ſiquidem nomen Dei honorabat, & de lege Dei ſeipſus inquirens libenter eam diſcebat, & gaudenter docebat, & verbis & operibus populum ſuum bonorum operum exercitationi promptus inuitabat. Domini autem omnipotentia ſeruo ſuo *Edgaro* benè geſta non ſolùm in futuro, verùm etiam in præſenti ſeculo retribuit, quia regulos omnes & conſules & patrię totius gentem cum tremore & amore pro velle ſuo ſubdidit, abſque prælio & aliqua Martis perturbatione. fama verò & nomen regis clariſſimum terris vniuerſis dilatabatur ampliſſimè, & veniebant extranei videre gloriam eius & audire doctrinam oris eius. In hoc tamen peccabat quòd paganos eos, qui in hac patria ſub eo degebant, nimis firmauit, & extraneos huc adductos plùs æquo diligens valdè corroborauit. *Nihil enim in rebus humanis perfectiſſimum eſt.*

Edgari pacifici anno quinto *Edelwaldus* venerabilis fœliciter epiſcopatū **Wincestre** ſuſcepit. Hic ſecundo epiſcopatus ſui anno quoſdam canonicos in veteri monaſterio **Wincestre** degentes, & ordinem ſuum pigrè & negligenter obſeruantes eiecit, & monachos impoſuit. Quæ eccleſia noſtris temporibus loco auulſa eſt: quia nimis coniuncta erat matri eccleſiæ, quæ ſedes eſt epiſcopi. Conſenſu igitur epiſcopi & Abbatis eiuſdem monaſterij extra muros vrbis fundata eſt. *Adelwaldus* verò egregius præſul ædificator ſepium fuit, auertens ſemitas iniquitatis, & plantans radices charitatis. Ipſe namque ſeminator optimi conſilij fuit, cuius montis rex *Edgarus* nouellas plantationes & arbuſta teneritudinis Deo gratiſſima inſtituit. Abbatiam namq; **Glaſtinbirh** conſtruxit, Abbatiam **Abancune** ſuper Tameſim compoſuit, Abbatiam apud **Burch** propè Stanfordiam ſtabiliuit: Abbatiam **Thorneie** prope illam, quę eſt apud **Burch** in medijs paludibus, loco tamen amœniſſimo fixit. Conſilio etiam *Edelwoldi* epiſcopi, *Ailwinus* conſul eiuſdem regis Abbatiam **Rameſet** in inſula pulcherrima intra eaſdem paludes fixit. Eſt autem palus illa, de qua loquimur, latiſſima, & viſu decora multis fluuijs decurrentibus irrigata, multis lacubus magnis & paruis depicta, multis etiam ſiluis & inſulis florida: intra quam ſunt eccleſia Helienſis, Abbatia Rameſienſis, Abbatia **Chateric**, Abbatia **Thorneie**, Abbatia **Crulande**, ſed iuxta eam ſunt abbatia Burgenſis, abbatia **Spaldinge**, eccleſia S. *Iuonis* ſuper Vſam fluuium Huntendonię, eccleſia S. *Egidij* ſuper Grentam fluuium Cantabrigiæ, eccleſia S. *Trinitatis* in Tedfordia.

Rex

REx *Edgarus* vndecimo anno regni ſui iuſſit prædari inſulam **Tenet**, quia iura regalia ſpreuerant, non vt hoſtis inſaniens, ſed vt rex malo mala puniens.

EDgarus rex 13. anno regni ſui ſacratus eſt in die Pentecoſtes apud **Baham**: inde verò poſt pentecoſten duxit exercitum ſuum ad **Legececeſtre**, vbi venerunt contra eum ſex reges, qui omnes ditioni eis ſubiecti ſunt, & omnes illi domino debitam dederunt fidem ſe terra & mari ſeruituros ei ad eius imperium.

EDgarus pacificus rex, magnificus, *Salomon* ſecundus: cuius tempore nunquam exercitus aduenarum venit in Angliam, cuius dominio reges & principes Anglię ſunt ſubiecti; cuius potentiæ Scotti etiam colla dedere; cùm regnaſſet ſedecim annis & duobus menſibus fœliciter viuens fœliciter obijt. nec potuit malè mori, qui benè vixerat, qui tot eccleſias Deo fundauerat, qui tot bona perennia breui tempore ſtatuerat. cuius plantationum gratiæ quanto inſtantiùs Deum laudare non ceſſant, tanto beati regis in cœleſtibus gloria creſcere non deſiſtit. De cuius laude muſam aliquantulum dicere pro meritis promouimus.

Auctor opum, vindex ſcelerum, largitor honorum,
Sceptriger Edgarus *regna ſuperna petit.*
Hic alter Salomon, *legum pater, orbita pacis;*
quòd caruit bellis claruit inde magis.
Templa Deo, templis monachos, monachis dedit agros,
nequitiæ lapſum, iuſtitiæq; locum.
Nouit enim regno verum perquirere falſo,
immenſum modico, perpetuúmq; breui.

EDwardus filius *Edgari* regis, qui dicitur ſanctus, regnauit pro patre ſuo: cuius regni principio apparuit cometa, ſignum ſcilicet maximæ famis, quæ in anno ſequente ſecuta eſt. Tunc verò conſul quidam nequiſſimus *Elfere* nomine Abbatias plures, quas rex *Edgarus* & *Edelwld* epiſcopus conſtruxerant, quorundam potentum aſſenſu & factione deſtruxit, inde dominus ad iram permotus priſtinam renouare ſtatuit cladem.

EDwardi ſancti regis anno quarto, omnes optimates Anglorum ceciderunt a quodam ſolio apud **Calne** præter ſanctum *Dunſtanum*, qui trabe quadam apprehenſa reſtitit. vnde quidam eorum valdè læſi ſunt, quidam verò mortui: Signum ſcilicet Dei excelſi fuit, quòd proditione & interfectione regis ſui ab amore Dei caſuri eſſent, & a diuerſis gentibus digna contritione conterendi.

EDwardus ſanctus cùm quinque annis regnaſſet, occiſus eſt proditione gentis ſuæ perfidè die aduerſperaſcente apud **Corueſgate**: & inimicitias, quas viuenti ingeſſerant, in mortuum protelantes, ſepelierunt eum ſine regio honore apud **Warham**; vt ſicut vitam regis extinxerant, ita & nomen eius extinguerent. Hic verò comperum eſt, contra diuinam prouidentiam non ſufficere prauum cor hominis & inſcrutabile. Quem enim perfidi terris abiecerant Deus in cœlo gloriosè ſuſcepit: & memoria æterna inſigniuit eum Dominus, cuius mentionem proditores obnubilare ſtuduerant. Inde Dominus iterum ad iram promotus & plùs ſolito irritatus genti peſſimæ malum inextricabile conferre cogitauit. *Dicitur autem, quòd nouerca eius mater ſcilicet regis* *Edelredi *dum ciphum ei porrigeret, cultello percuſſerit.*

al. *Ailredi*

al. *Adelred* *EDelred* filius *Edgari* regis & frater *Edwardi* coram ducibus Anglorum ſacratus eſt in regem apud **Kingſtun** omine ſiniſtro ſicut de eo cùm paruulus eſſet ſanctus *Dunſtanus* prophetauerat. Minxit namque cùm baptizaretur in ſacro fonte. Vnde vir Domini exterminium Anglorum in tempore eius futurum prædixit. Poſt paruum verò tempus, ex quo *Edeldred* regnauit, tranſtulit *Alfere* conſul corpus ſancti *Edwardi* à **Warham** ad **Scafteſbiry** cum debito honore nutu Dei compellante. Venerunt autem tertio anno regis *Edelredi* ſeptem puppes Dacorum quaſi prænuntiæ futuræ vaſtationis, & prædauerunt **Hamptune**. Poſtea verò *Alfere* conſul vitam deſeruit, cui ſucceſſit *Alfricus*, quem rex crudeliter exulauit. Eo tempore ſanctus *Adelwold* epiſcopus pater monachorum, & ſidus Anglorum Domini viſionem, quam ſemper optabat, adeptus eſt. Nec longè pòſt ſanctus *Dunſtanus* archiepiſcopus à mundi tenebris tranſijt ad cœli gloriam. His autem duobus luminaribus Anglorum genti ſubtractis caruit Anglia lorica protectionis ſuæ, & vindictę Dei præmeditatæ deſolata patuit. Succeſſit verò

verò ſancto *Dunſtano* Adelgarus, *Adelgaro* verò poſt annum *Siritius*. Rex autem *Edelred* crudeliter deſtruxerat epiſcopatum **Roueceaſtre**. inde iterum Dominus ad Iram promotus, quod facere parauerat, non diſtulit. venerúntque Daci ex multis partibus, & operuerunt Angliam quaſi nubes cœli. ex vna igitur parte **wechepoꝛte* prædata eſt. Inde autem Daci progredientes exercitui Anglo- *al.Wechport*
rum obuiati ſunt. qui confligentes * *Gadam* ducem eorum occiderunt, & par- *al.Godam*
tem illam exercitus in exterminium redegerunt. Ex alia verò parte **wic** prædata eſt. *Britnod* verò conſul cum magnis viribus obuians eis, pugnauit & victus eſt, & gladijs cæſus occubuit, & phalanges eius in perniciem redactæ ſunt.

Edelredi regis anno decimo tertio primùm ſtatuerunt Angli conſilio infauſto *Siricij* Archiepiſcopi, quòd ipſi cenſum Dacis perſoluerent, quatenus à rapinis & cæde ceſſarent, & dederunt eis decem mille libras. Hoc autem malum vſque in hodiernum diem durauit, & diu, niſi Dei pietas ſubueniat, durabit. Regibus námque noſtris modò perſoluimus ex conſuetudine, quod Dacis perſoluebatur ex ineffabili terrore. Poſt hæc rex Dacis inſidias molitus eſt. *Alfric* verò conſul, quem rex exulauerat, & poſtea tamen receperat, præmunire fecit exercitum. Iure autem dicitur: *quem ſemel grauiter læſeris, non facilè tibi fidelem credideris.* Cùm ergo veniſſet regia claſſis à Londonia, quibus præerant *Alfricus* & *Torol-* *dus* conſules, vt interciperent Dacos; præmoniti omnes euaſerunt. Tunc exercitus maior Dacorum obuiam puppibus regijs venerunt, qui nauali prælio pugnantes & multos Londonienſium cædentes, puppes totas armatas triumphoſè ceperunt, & *Alfricum* conſulem qui inerat. Eodem anno Sanctus *Oſwaldus* Eboracenſis Archiepiſcopus tranſit ad gloriam cœli, & *Eadwlf* ſuſcepit ſedem **Couerwic**: ex inde **Bebanburh** fracta eſt & prædata, & pòſt inde meauit exercitus in **Humber**, & prædati ſunt ex vtráque parte in **Lindſey** & **Noꝛdhumbꝛe**. At verò Angli militaribus copijs aggregatis cùm contra eos acies direxiſſent, ante ipſam colliſionem inceperunt fugam *Frena* & *Godwine*, & *Fridegiſt*, qui duces erant exercitus Anglorum. Ea tempeſtate fecit *Edwinus* erui oculos *Alfgaro* filio *Alfrici* conſulis, vnde odium & infamia eius crudelitatis adaucta eſt. Tunc *Richardo* veteri defuncto ſucceſſit *Richardus* filius eius in Normannia. His tranſactis *Anlaf* & *Suain* Londoniam impetierunt cum nonaginta quatuor nauibus in natiuitate Sanctæ *Mariæ*. Cuius glorioſæ virginis auxilio liberati ſunt Chriſtiani à Paganis. Vrbem námque aſſilientes, & flammis demoliri parantes, inæſtimata confuſione repulſi ſunt. Quamobrem ſpe fruſtrati in **Eaſtſexe**, & **Cent**, & **Sudſexe**, & **Hamtuneſcire**, acceptis equis ſæuiores ſolito perrexerunt, omnia cæde & incendio replentes. Idcircò rex miſſis nuncijs promiſit cenſum eis & cibum, quod concedentes hyemauerunt in pace apud **Hamtune**. Rex autem *Edelred* mittens pro rege *Anlaf* datis obſidibus honorificè ſuſcepit eum apud **Indoure**: tenénſque eum ad confirmationem epiſcopi multis lætificauit muneribus. *Anlaf* itaque ſe nunquam ampliùs ſine pace venturum in terram Anglorum regi promiſit, promiſſúmque tenuit. His temporibus obijt *Siritius* Archiepiſcopus, poſt quem *Alfricus* pallio eſt potitus.

Edelredi regis anno decimo nono Daci circa Cornugalliam perrexerunt in Sauernam prædantes in **Dauene** & **Sudwales**, egredientéſque ad **wechepoꝛt** cum ferro & flamma inde reuerſi ſunt circa * **Penwiſtrit**, ex Auſtrali parte, venientéſque in Tamremutham, & inde apud **Lideſoꝛd** facibus & flammis omnia commendabant, & monaſterium *Ordulfi* apud **Clingeſtoche** combuſſerunt. His tranſactis perrexerunt hoſtes in Frondmudham exeuntéſque à puppibus perambulauerunt **Doꝛſete** cum clade ſolita nullo reſiſtente. Hoc tamen anno quandóque perendinabant in Vecta inſula, & paſcebantur de **Hamtuneſcire** & **Sudſexe**. Poſthæc verò venerunt in Tameſim, & inde per flumen **Wedewei** ad Roueceaſtriam. Illic igitur Centenſes congregati ſunt cuneíſq; conſtructis acerrimè bellum inceperunt. Daci verò ſemper & ſoli bello nitenti Martio tandem potiti ſunt campo. *al.Penwihtſtrict*

Exinde rex *Edelred* iuit in **Cumberland** cum exercitu grauiſſimo, vbi maxima manſio Dacorum erat: vicitq; Dacos bello maximo, totamq; ferè **Cumberland** prædando vaſtauit. His actis venit quidam exercitus Dacorum ad **Exammutham**, & ibi caſtrum expugnare ſatagentes, viriliter reſiſtentibus ceſſerunt. Itaq; diffuſi ſunt per patriam circumquaq; cum ducibus ſolitis *Marte* & *Vulcano*. Congregati ſunt ergo contra eos **Summerſeti** & pugnauerunt apud **Penho**. Daci verò ſemper bellis exercitati belli fortuna potiti ſunt. Sed iam liber hic Dacorum magnitudinis ſuæ meritis termino donandus eſt.

MOre autem ſolito lux apertionis ex ordinata abbreuiatione genita, perſtrictis huius libri ſummitatibus, lectori diligenter anteponenda eſt.

DE regno Canciæ pauca dicenda ſunt, ſiquidem cùm *Egbrictus* rex **Weſtſexe**, *Balredo* fugato regnum Canciæ in dominio ſuo tenuiſſet. *Adelſtano* filio ſuo moriens illud reliquit. *Adelſtano* verò defuncto ad fratrem *Edelwlfum* regem **Weſtſexe** regnum illud redijt, quod cùm hæreditario iure* *Adelberto* filio ſuo reliquiſſet, & alius filius eius *Athelbaldus* rex **Weſtſexe** poſt 5. annos perijſſet, regnum vtrúmq; *Adelbricto* ſubditum eſt, & nunquam poſtea diuiſum. Hic igitur omnino regnum Canciæ explicit.

¶ *De regno verò* **Weſtſexe** *hæc elucidatio adhibeatur.*

Ethelwlfus regnauit 19. annis, victúſq; à Dacis apud Carrum, pernicioſè vicit eos apud Aclea.

Thelboldus filius regis prædicti regnauit quinque annis & ſepultus eſt apud Scireburnam.

Thelbricht frater eius regnauit 5. annis, cuius duces & exercitus Dacos vicerunt apud **Wincestre**.

Thelred frater eorum 5. annis, & paulò plùs, qui contra Dacos apud Redingum mirè cum fratre ſuo conflixit.

Alfredus regnauit 28. annis, & dimidio, de quo nihil breuiter dici poteſt, quia multa fecit & miranda.

Edwardus 23. annis, & pugnauit contra Dacos in **Northumbre**, & in egreſſione **Merce**, vicit eos glorioſè, & occidit reges fortes, vicit quoq; Dacos apud **Totenhale**, & conquiſiuit **Merce**.

Adelſtan filius *Edwardi* quatuordecim annis, qui fecit maximum prælium apud **Brunebuth**.

Edmundus 6. annis & dimidio qui ſuper Dacos 5. vrbes cepit, & eiſdem victis Northumbram in dominio tenuit.

Edredus frater *Edmundi* 9. annis omnes Angliæ partes fœliciter obtinuit.

Edwi filius *Edmundi* 4. annis eodem ſpatio & potentia tenuit.

Edgarus filius *Edmundi* 16. annis pacificè & glorioſiùs omnibus alijs imperauit.

Edwardus rex Sanctus 5. annis regnum tenuit & fœliciter occiſus eſt.

Edelred frater eius ira Dei perturbatus ærumnoſè regnauit, de quo nobis multa reſtant dicenda.

DE regno verò **Northumbre** pauliſper tangendum eſt. *Osbrictus* namque tempore regis *Athelwlfi* regnauit ibidem quem more ſuo abijcientes conſtituerunt *Ellam* regem. Qui vtrique cùm â Dacis occiſi fuiſſent, regnauerunt Daci multo tempore in **Northumbre**: Scilicet rex *Haldene*, & *Gudfert*, & *Nigellus*, & *Sidric*, & *Reginaldus*, & *Aulaf*. Confuſè autem regnauerunt Daci, ita quòd modo ibi rex vnus erat, modò duo, modò reguli multi. Poſtea verò *Edredo* regi **Weſtſexe** in dominium contigit, & ſucceſſoribus eius. Hîc igitur omnino regnum **Northumbre** explicit.

DE regno verò **Merce** paucis dicendum eſt. *Britulf* namque rex **Merce** tertio anno regni ſui fugatus eſt â Dacis. *Burhred* etiam cùm regnaſſet viginti & duobus annis fugatus eſt â regno. Daci ergo regnum illud ſibi conquiſitum priùs *Ceolwlfo* ad ſeruandum tradiderunt, poſtea verò ſibi minutè diuiſerunt. itaque pars patriæ & procerum quandóque erat ſub legibus **Weſtſexe**. *Edmundus* vero rex **Merce Weſtſexe** totam ſibi in dominium ſubdidit. Hîc igitur regnum **Merce** dominio **Weſtſexe** penitus ſubiectum explicit.

Regnum

REgnum verò **Estangle**, quod dudum regnis alijs vt prædictum est varijs modis subiectum fuerat, nunc reges **Westsexe** vel Cantiæ in dominio tenebant, nunc alicui vel aliquibus dabant. Igitur rex vnus ibi erat, aliquando multi alij reguli: vltimus tamen Anglorum sub rege **Westsexe** regnauit ibidem S. *Edmundus* quo interfecto regnauit *Godrun* Dacus, postea regnum minutim Daci partiti sunt, fuitq; sub eis vsq; dum regi *Edwardo* ex maxima parte subiecta est. Hic igitur regnum **Estangle** dominio **Westsexe** contingens explicit, & iam ad primordia causamque aduentus Normannorum peruenimus.

Henrici Huntindonienſis *Historiarum*.

LIB. VI.

ANno millesimo ab incarnatione Domini, *Richardi* Consulis Normannorum filiam rex prædictus *Edelred* in coniugem assumere præcogitauit ad tuitionem regni sui. Ille enim fortissimus erat, & omni regno Francorum formidabilis. Ipse autem se suósq; valdè debilitatos videbat, futurámq; cladem nō mediocriter horrebat. Hoc autem Dei nutu factū esse constat, vt veniret contra improbos malum. Genti enim Anglorū, quam sceleribus suis exigentibus disterminare proposuerat, sicut & ipsi Brittones peccatis accusantibus humiliauerāt, Dominus omnipotens duplicem contritionem proposuit, & quasi militares insidias adhibuit. Scilicet vt hinc Dacorum persecutione sæuiēte, illinc Nordmannorum coniunctione accrescente, si ab Dacorum manifesta fulminatione euaderent, Nordmannorum improuisam cum fortitudine cautelam non euaderent. Quod in sequentibus apparuit, cùm ex hac coniunctione regis Anglorum & filiæ ducis Normannorum. Angliam iustè secundum ius gentiū Normanni & calumniati sunt & adepti sunt. Prædixit etiam eis quidam vir Dei, quòd ex scelerum suorum immanitate non solùm quia semper cædi & proditioni studebant, verum etiam quia semper ebrietati & negligentię domus Domini dediti erant, eis insperatum à Francia aduenturum dominium: quod & eorum excellentiam in æternum deprimeret, & honorem sine termino restitutionis euentilaret. Prædixit etiam, quòd non ea gens solùm, verùm & Scottorum, quos vilissimos habebant, eis ad emeritam confusionem dominaretur. Prædixit nihilominus varium adeò seculum creandum; vt varietas, quę in mentibus hominum latebat, & in actibus patebat, multimoda variatione vestium & indumentorum designaretur. Hac igitur prouidentia cum legatarijs ad ducem Normannorū missis rex Anglorū suę petitionis concessionem obtinuisset, Statuto tempore tanto digno ministerio ad dominam suā recipiendā & adducendā proceres Anglorū mittūtur in Normanniā, quæ longo & digno regibus apparatu dirigitur in Angliam.

MIllesimo 2. anno *Emma* Normannorum gemma venit in Angliam, & diadema nomenq; reginæ suscepit. Quo prouentu rex *Adelred* in superbiam elatus, & perfidiā prolatus, omnes Dacos qui cum pace erant in Anglia, clādestina proditione fecit mactari vna eadémq; die, scz. in festiuitate S. *Bricij*, de quo scelere in pueritia nostra quosdam vetustissimos loqui audiuimus: quòd in vnamquamq; vrbem rex præfatus occultas miserit epistolas, secundum quas Angli Dacos omnes eadē die & eadem hora vel gladijs truncauerunt imprę meditatos, vel igne simul cremauerūt subitò cōprehensos. Eodē anno rex præfatus *Leffium* ducē exulauit, quia *Effic regis vicecomitē occiderat.

al. ſanguine

MIlleſimo 3. anno ira Daci exarſerunt digna, ſicut ignis, quē * ſanguine velit aliquis extinguere. Aduolantes igitur quaſi multitudo locuſtarū quidam Exaceaſtriā venerunt, & vrbem totam funditus deſtruxerunt, & omnia ſpolia ſecū, cineribus tantùm relictis, deportauerunt. *Hugonem* verò Normannum, quem ibi iam regina *Emma* vicecomitem ſtatuerat in perniciem compegerunt. Congregatæ ſunt itaq; gentes **Hamptuneſcire** & **Wiltuneſcire** pugnatum cum exercitu. Cùm autem appropinquarent ad prælium finxit ſe dux eorum *Alfricus* infirmum, & cogebat ſe ad vomitum: ſicq; gentem Anglorum, quam ducebat, prodidit. Et quoniam verum eſt quod vulgò dicitur, *Quando dux deficit exercitus vileſcit*, Daci videntes defectum hoſtium, perſequuti ſunt eos vſque ad **Wiltune**, quam prædantes & comburentes venerunt ad **Saleſbiri** & inde ad puppes ſuas cum præda & triumpho remearunt.

al. Wlfketel

ANno 4. *Suain* rex Dacorum fortiſſimus, cui Deus regnū Angliæ deſtinauerat, cum nauibus multis venit ad **Nordwic**, & eam prædatus eſt, & combuſſit. Quod **Vſketel* dux illius prouinciæ videns, fecit pacem cum exercitū, improuiſum eius aduentum ſuſtinere non ſufficiens. Infra pacem verò exercitus poſt tres hebdomadas furtim perrexit ad **Tedford**, & eam prædatā combuſſit. Quod comperiens dux *Vlfketel* manè ex improuiſo cum parua manu reuertenti ad puppes occurrit exercitui, quibus grauitèr & diù reſiſtere, ſed non ſuffecit perſiſtere.

ANno 5. Daci redierunt in patriam ſuam. Ne tamen intereà plaga carerent Angli, tāta deſolatio famis Brittanniā inuaſit, quantā nullus hominū meminiſſe potuit.

al. Swein

ANno 6. cùm **Suain* vir audaciſſimus cum magna claſſe rediſſet ad **Sandwic**, quē ſemper comitabantur tres ſociæ, prædatio, combuſtio, occiſio: frēduit omnis Anglia, & commota eſt velut arundinetū Zephiro vibrante colliſum. Rex autem congregato exercitu cùm toto autumno contra eos perſiſteret, nihil profecit; illi námq; claſſem aliò dirigentes ludum ſolitum exercebant. In principio verò hyemis in inſula Vecta manſerunt, & ſicut per prophetam dictum eſt, *Dies feſtos vertam in luctum*, in natale Domini perābulauerunt **Hamtoneſcire** & **Berceſcire**, vſq; ad **Redings**, inde ad **Wallingford**, inde ad **Coleſeige**, inde iuxta

al. Etſeſdune

Eſendune* ad **Chichelmeſlaue. Quocunq; autem pergebant, quæ parata erant hilaritèr comedentes cum diſcederent, in retributionē procurationis reddebant hoſpiti cædem, hoſpitio flammā. Reuertentibus, autem *Dacis* ad mare obuiauit exercitus **Weſſex** & pugnauit cū eis. Quid autē aliud profecit niſi, quòd ſpolijs ſuis Dacos victus ditauit. Vidit igitur gens **Wincestre** exercitū hoſtilē, ſuperbū, & audacē iuxta portas vrbis tranſeuntē: & cibū, quē vltra 50. milliaria à mari conquiſiuerat, & ſpolia, quæ à bello victis acceperat, ſecū deferentē. Rex autē *Adelred* cū mœſtitia & cōfuſione erat ad firmā ſuā in **Salopſcire**, ſępè rumorū ſauciat⁹ aculeis.

ANno 7. rex & ſenatus Anglorū dubij quid agerent, quid omitterent, communi deliberatione grauem conuentionem cum exercitu fecerunt: & ad pacis obſeruationem 30. millia librarum ei dederunt. Eodem anno Dei prouidētia ad perniciem Anglorum factus eſt *Edricus* dux ſuper **Merce**, proditor nouus ſed maximus.

ANno 8. qui eſt annus 30. regni prędicti regis, fecit rex parari per totam Angliam ex trecentis & decem hidis nauem vnam, & ex octo hidis loricam & galeam. *Hida* autem Anglicè vocatur terra vnius aratri culturæ ſufficiens per annum.

ANno 9. *Richardo* Normannorum duci miſit rex nuncios ſuos cauſa conſilij & auxilij poſtulandi. Puppes autē prædictæ congregatæ ſunt apud **Sandwic**, & viri optimè armati. Nec fuit tantus numerus nauium tempore alicuius in Brittannia. Illuſit autem eos Deus. Siquidem rex exulauerat *Wlnod* puerum nobilem **Sudſexe**. Ille verò cum 20. nauibus cœpit prædari iuxta littora maris. Igitur *Brictric* frater ducis *Edrici* laudem ſibi volens adquirere, 80. ex puppibus prędictis ſecum duxit: & hoſtem viuum vel defunctū ſe regi allaturū promiſit. Sed inter eundū, ventus vltra modum horribilis naues eius, omnes ad terram pernicioſè iactauit. *Wlnod* verò ſuperueniēs ſtatim eas cōbuſſit. Siniſtris angariatæ nuncijs puppes reliquæ, Londoniā redierunt. Exercitus quoq; diuiſus eſt, & ſic omnis labor Anglorum caſſatus eſt. Tempore igitur meſſis venit exercitus Dacorum nouus & innumerabilis apud **Sandwic**, & indè ad Cantuariā progreſſi ſtatim cepiſſent eam, niſi 3000. libras dando, ciues pacem impetraſſent. Daci ergo in Vectam deuenerunt: & inde **Sudſexe** & **Hamtuneſcire**, & **Berceſcire** prædati ſunt.

sunt. Rex autem *Aedelred* collectis omnibus Anglorum viribus regredientibus Dacis obuiauit; finémq; sæuitiæ eorum imposuisset, nisi dux *Edricus* semper proditor rumoribus fictis,& terroribus falsis regi pugnam dissuasisset. Postea Daci redeuntes hiemauerunt in Tamese, Londoniamq; sæpe assilientes, sępè repulsi sunt. Trans natale verò perrexerunt per **Chiltern** ad **Oxineford**. Qua combusta redeuntes, perstantes in Cantia puppes suas contra se adductas in Quadragesima emendauerunt.

ANno 10. venerunt Daci apud **Gipeswic** in die ascensionis Domini, & insurrexerunt in **Dwiftetel** ducem exercitus.& Estangli protinus fugerunt. Sed homines **Grantebrigescire** viriliter obstiterunt; vnde dum Angli regnauerunt, laus Grantebrigiensis prouinciæ splendidè floruit. Cuneis verò inter se inuicibiliter confligentibus mortisque casum vilipendentibus, occisus est *Athelstan* sororius regis, & *Oswi* dux, & *Edwi* frater *Euici*, & *Wulfrie* consul, & multi cum eis principes. Anglis verò cùm memoria fugæ nulla adesset, *Turcetil Mirenchcued*, id est-caput formicæ, primus fugam incepit,& opprobrium meruit sempiternum. Daci verò victores terram **Estangle** tribus mensibus,& etiam paludes præcedenti libro descriptas cum ecclesijs vel prædati sunt, vel combusserunt: destruxerunt etiam **Tedford**: combusserunt quoque **Grantebrige**; & inde recedentes per montana amœnissima loci delectabilis, qui vocatur *Walesham, quosquos inuenerũt, in eodem loco neci dederunt: pueróſq; iactãtes super acumina lancearum recipiebant. Quidam verò fama dignus extenta in gradus turris templi, quod adhuc ibidem stat, ascendit: & tam loco quàm probitate munitus ab omni solus exercitu se defendit Inde verò Daci transeuntes per Estsexam venerunt ad flumẽ Tamesis. Nec segnes inde promouerunt acies in **Oxinefordscire**, & in **Bokinghamscire**: & sic iuxta Vsam ad **Bedeford**, & sic ad **Temesford**. Flumẽ verò Vsę per tria castra, quæ sunt capita prouinciarum, decurrit: scz. **Bukingham**, **Bedeford** & **Huntendune**. Huntendonia verò, id est, mons venatorum loco **Godmundcestre** nobilis quondam vrbis, nunc verò villæ non inamabilis ex alia parte fluminis sita, Castris duobus prædictis, tam situs fulgore, quàm sui decore, tam prædictarum paludum vicinitate quàm ferarum & piscium fertilitate longè præminet. Ad festum verò S. *Andreæ* diuerterunt ad **Northamtune**. Qua combusta pertranseuntes cis Tamesim, totam terram combusserunt,& ad natale classi suæ se reddiderunt.

al. Beleſham

ANno 11. cùm iam Daci prædassent ex Boreali parte Tamesis, **Estangle** & **Grantebrigescire** & **Oxinefordscire** & **Bukinhamscire** & **Eſſexe** & **Middlesexe** & **Herfordscire** & **Bedefordscire**, & partem **Huntedunescire**, quę est ex ea parte fluminis, & multum in **Hamtunescire**: ex Australi parte Tamesis **Kent** & **Sudzeie** & **Hastings** & **Sudsex** & **Bercscire**, & **Hamptscire**, & multũ in **Wiltunescire**, Metropolim Angliæ Cantuariam obsiderunt,& proditione ceperunt. *Almar* enim quem *Alfegus* Archiepiscopus à morte liberauerat, eam prodidit. Ingressi igitur ceperũt *Alfegum* Archiepiscopum, & *Godwine* episcopũ, & *Lefwine* Abbatem, & *Alfword* præpositum regis, & clericos cum monachis, & viros cum mulieribus: sicq; victores ad pupes redierunt. Videres autem spectaculum horrendũ faciem vrbis antiquæ & pulcherrimæ totam in cineres redactam, cadauera ciuium per vicos densissimè iacentia, sanguine solum fluménq; nigrescentia, fletum & eiulatum puerorum & mulierum in captiuitatem transducendorum, caput fidei fontémq; doctrinæ Anglorum vinculis mancipatum opprobriosè pertrahi.

al. Alfei

ANno 12. cùm Sabbatũ adesset in hebdomada Paschali, commoti sunt Daci erga Archiepisc. quia prohibebat pecuniam dari pro se. Erant etiã ebrij vino, quod venerat ab austro. Adducto igitur Archiepiscio in medio eorũ iactauerunt in eum ossa & capita boum; vnde cum Deo omnipotenti grates lætissimas ex intimo corde redderet, percussus est capite cum securi. Cecidit ergo vir Dei sanctóq; cruore terrã aspergens, anima beata cœli decorauit tẽpla. Manè autẽ episcopi *Ednod* & *Helhũ* susceptũ corpus cũ debito honore detulerunt, & sepelierunt ad monasteriũ S. *Pauli*: quo in loco Deus merita sancti Martyris ostendit. Succesſit autẽ ei *Lefwing* Archiepisc. Tũc verò rex nimis serò pacẽ fecit cum Dacorũ exercitu, dans eis 8000. librarũ. Nunquã enim tẽpore opportuno pax fiebat, donec nimia cõtritione terra lãgueret. Subdiderunt autẽ se regi puppes Dacorũ, promittẽtes quòd Angliã tuerẽtur, rex verò inueniret eis victum & vestitum.

ANno 13.*Swein* rex Dacorũ venit per Humbram vſq; **Gainſburh**: ſtatímq; ſubditus eſt ei *Vchtred* dux **Nordhumbre** & tota gens illa. Gens etiã **Lindſey**, & gens vrbiũ 5.& omnes ex Boreale parte **Watlingſtreet** dederũt ei obſides. Rex verò tradidit obſides,& puppes *Cnut* filio ſuo cuſtodiẽdas: pergénſq; ad Oxinefordiã & Wincheſtriã gentes illas in ditionẽ accepit. Inde reuertens Lundoniam, populũ multum amiſit in Tameſi, quia non curabant ire ad pontem. Ciues verò, quia rex *Adelred* inerat, fortiter ei reſtiterunt. *Suain* igitur inde recedens iuit ad **Wallingford**, & inde ad **Bathan**: & omnis **weſtſex** ſubdita eſt ei. Poſtea verò cùm *Suain* reuerſus eſſet ad puppes ſuas, Londonienſes etiã ſubditi ſunt ei, quia timebant, ne eos in perniciem redigeret. Quod videns rex *Aedelred* miſit *Emmam* reginam *Richardo* fratri ſuo in Normanniam : & poſtea *Edwardum* & *Aelfredum* filios ſuos. *Suain* verò ab omni populo babebatur pro rege, iuſſitq; dari per Angliam victum & cenſum exercitui ſuo. *Turchil* verò ſimiliter iuſſit dari exercitui ſuo, qui erat in **Grenewic**. Rex autem *Aedelred* petijt **Withland**, quo per natale moratus tranſfretauit fugitiuus ad *Richardum* Normanniæ ducem.

ANno 14.*Suain* iam rex Anglorum in exordio regni ſui ſubita morte perijt. Exercitus autem eius elegit *Cnut* filium ſuum in regem. Angli verò in Normanniam *Aedelredo* regi nuncios direxerunt, intimantes ei, quòd ſi humaniùs ſolito veller eos tractare, nullum eo libentiùs ſe in regem recepturos. Ille autem per *Edwardum* filium ſuum præmiſſum omnia rege & populo digna ſpondens eis, adueniens ab omni Anglorum gente cum lætitia ſuſceptus eſt. *Cnut* verò cum exercitu ſuo moratus apud **Geinſburh**, vſq; ad Paſcha, hominibus **Lindſey** concordatus eſt. Quod audiens rex *Adelred* cum maximo exercitu ſuperueniens prouinciam illam combuſſit, & prouinciales penè omnes interfecit. *Cnut* verò intimè dolens gentem illam ſui cauſa deſtructã, perrexit cum nauibus ad **Sandwic**, ibíque *emittens obſides nobiliſſimos, qui erant patri ſuo traditi, abſcidit eis manus & naſum. Præter hoc malum iuſſit rex exercitui, qui erat apud **Greenwic**, reddi 21. mille librarum. Addidit autem Dominus malis ſolitis malum inſolitum. mare námque aſcendens ſolito ſuperiùs villas cum populo ſubmerſit innumero.

al. admittens

ANo 15.dux *Edricus* prodidit *Siferd* & *Morchere* proceres egregios; vocatos námq; in cameram ſuam fecit occidi, *Edmundus* filius regis *Adelredi* terram eorum ſaiſiuit, & vxorem *Sigeferdi* duxit. *Cnut* verò redijt à Dacia in **Sandwic**, venienſq; in **Weſſexe** ad Frothemuthã, inde prædauit **Dorſet** & **Sumerſet**, & **Wiltſire**. Rex verò *Adelred* iacebat infirmus apud Choſam. Tunc *Edmundus* filius regis & dux *Edricus* congregato exercitu contra *Cnut*, cùm ſimul veniſſent, voluit dux prodere iuuenem. Ideóque diuiſi ſunt, & præliũ dimiſſum eſt. Igitur **Weſtſexe** ſubdita eſt *Cnut* regi Dacorum.

ANno 16.dux *Edricus* cum 40. nauibus ſubdens ſe *Cnut* regi, & rex cum 160. nauibus conuenerunt in Tamaſim; pergentéſq; apud **Crikelade**, **Warewicſire** ferro & flamma deſtruxerunt. Rex autem *Adelred* fecit edictum, vt quicunq; Anglorum ſanus eſſet, ſecum in bello procederet. Cùm autem congregata eſſet gens innumera, dictum eſt regi, quod ſui prodere volebant eum. Quamobrem dimiſſo exercitu redijt Londoniam. *Edmundus* verò iuit ad *Vchtred* ducem **Nordhumbre**, prædaueruntque ſimul in **Staffordſcire**, & in **Scropſcire**, & in **Legeceaſtre**. *Cnut* verò ex alia parte iuit per **Bukinghamſcire**, in **Bedfordſcire**, & ſic in **Huntenduneſcire**, & inde iuxta paludes ad **Standford** : & ſic in **Lincolnſcire**, & inde in **Snotinghamſcire**, & ſic in **Nordhumbre** erga **Euerwic**. Quod audiens *Vchtred* dimiſit prædationem ſuam & reuerſus eſt in **Nordhumbre**, & neceſſitate ſubditus eſt *Cnut* & cum eo tota **Nordhumbre** : & dedit obſides, & tamen ibi occiſus eſt. *Edmundus* verò redijt Londoniam ad patrem ſuũ. Sed *Cnut* ſtatuens *Hirc* conſulem ſuper **Nordhumbre** in loco *Vchtredi*, redijt ad puppes ſuas ante Paſcha; poſt Paſcha verò cum nauigio ſuo tendebat Londoniam.

Aelred cùm regnaſſet 37.annis, poſt multos labores & anxietates vitæ ſuæ deceſſit in Londonia antequam nauigium hoſtile aduenisſet.

POſt quem *Edmundus* filius eius electus eſt in regem : qui cognominatus eſt *Ireneſide*, id eſt, ferreum latus; quia maximi vigoris, & mirabilis patientiæ bellicis erat in negotijs. *Edmundus* rex iuit in **Weſtſexe**, & omnis gens ei ſubdita eſt. Interea venerũt Dacorum puppes ad **Grenewic**, & inde Londoniam : facientéſque foueam magnam ex

Auſtrali

Auſtrali parte, traxerunt puppes ſuas ex Occidentali parte pontis, fodientéſq; circa vrbem, ita quod nemo intrare vel exire poſſet, vrbem ſæpè & grauiter aſſilierunt, ſed ciues eis cautè & viriliter reſtiterunt. De bellis verò regis *Edmundi*, & de fortitudine eius nonne hæc ſcripta ſunt in hiſtorijs veterum cum laude ſumma?

Edmundus primum bellum geſſit contra exercitum Dacorum apud Peonnam iuxta **Gillinges**, ſucceſſuſq; manifeſtior contigit *Edmundo*. Secundum bellum geſſit contra *Cnut* regem apud **Sceorſtan**, vbi pugnatum eſt acerrimè. Dux verò *Edric*, & *Almer Derling* erant in prælio contra regem *Edmundum*. Igitur multi ex vtraque parte ceciderunt, & exercitus per ſe diuiſi ſunt. Tertio cum manu electa bellatorum venit Londoniam: & fugato exercitu ad puppes, qui obſederat vrbem, fortiſſimè liberauit eam: & cum debito triumpho ingreſſus eſt in eam. Quartum bellum geſſit contra eundem exercitum poſt duos dies apud **Brendforde**. Multi autem ſuorum in eo tranſitu nimis feſtinantes flumine ſubmerſi ſunt: ipſe tamen belli feſtiuum decus obtinuit. Rex igitur *Cnut* ſummo timore perſtrictus manum ſuam multis copijs ad ſe mandatis augmentauit. Cogitauerunt etiam *Cnut* rex & dux *Edricus*, vt quem armis vincere nequibant, proditione vincerent. Igitur dux *Edricus* concordatus eſt ei, vt eum proderet. Iuit ergo conſilio eius in **Weſtſexe**, vt maximum contra *Cnut* duceret exercitum. *Cnut* verò intereâ Londoniam obſidens, terra & aqua fortiter aſſiliuit: ſed ciues ei viriliter obſtiterunt. Quinta vice rex *Edmundus* tranſiens iterum Tameſem fluuium apud **Brendeforde** iuit in **Kent** pugnatum cum Dacis. Sed in ipſa obuiatione præcedentium vexillatorum horror nimius Dacos inuaſit, & in fugam verſi ſunt. *Edmundus* verò perſequutus eſt eos cum occiſione magna vſque ad * **Aleſford**. Quòd ſi eos perſequi perſiſteret, vltimus ille dies bello Daciſque fuiſſet. Dux verò *Edricus* conſilio nequiſſimo fecit eum reſiſtere. Conſilium peius datum nõ fuerat in Anglia. Sextum bellum commiſit *Edmundus* cum maxima gente, & *Cnut* cum omnibus Dacorum exercitibus congregatis in **Eſſexe** apud **Eſſedoune**. Bello igitur acerrimo & finali pugnatum eſt, & vtrique inuincibiles cæde deſpecta perſiſtebant. Apparuit autem ibi virtus *Edmundi* iuuenis. Cùm enim Dacos ſolito acriùs pugnare videret, loco regio relicto, quod erat ex more inter draconem & inſigne, quod vocatur **Standard**, cucurrit terribilis in aciem primam; vibrans igitur gladium electum, & brachio iuuenis *Edmundi* dignum, modò fulminis fidit aciem: abrumpenſq; mediam pertranſijt, ſeque ſequentibus obruendam dedit. Inde in aciem regalem aduolat; vbi cùm clamor & ſtridor horrendus inciperet, videns dux *Edricus* ruinam Dacorum imminere, clamauit Anglorum genti, **Flet Engle, flet Engle: ded is** *Edmund*. Quod interpretatur, *Fugite Angli, fugite Angli: mortuus eſt* Edmundus. Sic igitur clamans fugam cum ſuis primus incepit, quem tota gens Anglorum in fugam ſubſequuta eſt. Illic igitur miranda ſtrages Anglorum facta eſt: illic occiſus eſt *Ednod* dux, & *AElfric* dux, & *Godwine* dux, & *Vlfketel* dux de **Eſtangle**: & *Ailward* filius *Alffi* ducis, & omnis flos nobilitatis Brittanniæ. Rex verò *Cnut* tanta fretus victoria Londoniam & ſceptra cepit regalia. Septima tamen vice congregati ſunt exercitus in **Glouceſtreſcyre**. Hinc autem formidantes fortitudinem regis *Edmundi*, illinc verò regis *Cnut*, dixerunt inter ſe proceres: *Cur inſenſati necis periculum totiens incurrimus? pugnent ſingulariter, qui regnare ſtudent ſingulariter*. Placuit ſententia regibus. nec enim mediocris erat rex *Cnut* probitatis. Poſiti igitur reges Molaniæ duellum inceperunt. Telis igitur & lanceis vtrinque fractis ſuper arma omnium armorum præſtantiſſima rem gladijs egêre. Audiebant igitur, & videbant horribiles tinnitus, & igneas colliſiones populus vterq; cum gemitu & clamore. tandem vigor incomparabilis *Edmundi* fulminare cepit. Cui *Cnut* rex cum magno vigore reſiſtens, & tamen ſibi timens, inquit; *Iuuenum omnium fortiſſime, quæ neceſſitas eſt alterum noſtrum regnandi cauſa ferro perire. Simus fratres adoptiui, regnumque partiamur, imperemuſque ego rebus in tuis, tuque in meis. Dacia quoque tuo diſponatur imperio.* Hjs verbis iuuenis mens generoſa delinita eſt: & oſculum pacis inuicem datum eſt. Conueniente igitur populo, & præ gaudio lacrimante, *Edmundus* regnum ſuſcepit **Weſtſexe**, *Cnut* verò regnum **Merce** ſuſcipiens reuerſus eſt Londoniam.

al. Eilesford

Edmundus rex poſt paucos exhinc dies proditione occiſus eſt apud **Orineforde**. Sic autem occiſus eſt. Cùm rex hoſtibus ſuis terribilis & timendiſſimus in regno floreret

reret, iuit nocte quadam in domum euacuationis ad requiſita naturæ, vbi filius *Edrici* ducis in fouea ſecretaria delitescens conſilio patris, regem inter celanda cultello bis acuto percuſſit: & inter viſcera ferrum figens fugiens reliquit. *Edricus* igitur ad regem *Cnut* veniens, ſalutauit eum dicens; Aue rex ſolus. Cui cùm rem geſtam denudaſſet, reſpondit rex; *Ego* te ob tanti obſequij meritum cunctis Anglorum proceribus reddam celſiorem. Iuſſit ergo eum excapitari, & caput in ſtipite ſuper celſiorem Londoniæ turrim figi. Sic perijt *Edmundus* rex fortis cùm vno anno regnaſſet: & ſepultus eſt iuxta *Edgar* auum ſuum in **Glaſtengebirh.**

CNut rex Anglorum *Emmam* ducis Normannorum filiam, vxorem regis *Adelredi* duxit. Poſtea verò rex dignam retributionem nequitiæ Anglis reddidit. Ipſe namque in dominio ſuo Weſtſexam habebat, *Hyrc* Nordhumbram, *Turchillus* **Eſtangle**, *Edricus* **Werce.** Rex verò *Cnut Edricum* occidit: *Turchillum* exulauit; *Hyrc* fugere compulit: Præterea ſummos procerum aggreſſus Normannum ducem interfecit; *Edwiadelinge* exterminauit; *Adelwoldum* detruncauit; **Edwi Cheorleging* exulauit; *Bridric* ferro vita priuauit. Fecit quoque per Angliam mirabilem cenſum reddi ſcilicet 82. mille lib. præter vndecies mille lib. quas Londonienſes reddiderunt. Dignum igitur **exactorem* Dominus iuſtus Anglis impoſuit.

al. Edwiceorleking

al. exauctorem

CNut tertio anno regni ſui iuit in Daciam, ducens exercitum Anglorum & Dacorum in Wandalos. Cùm autem hoſtibus craſtina die conflicturus appropinquaſſet, *Godwinus* Conſul Anglorum ducens exercitum rege inſcio nocte profectus eſt in hoſtes. Igitur improuidos inuaſit, occidit, fugauit. Rex verò ſummo mane cùm Anglos fugiſſe, vel ad hoſtes perfidè tranſiſſe putaret, acies ordinatas in hoſtem dirigens non inuenit in caſtris, niſi ſanguinem & cadauera & prædam. Quamobrem ſummo honore deinceps Anglos habuit, nec minori quàm Dacos. His actis in Angliam redijt. Hoc circa tempus *Leuing* Archiepiſcopo defuncto, *Athelnold* ſucceſſor eius Romam petijt. Cum quo *Lefwinus* abbas Elienſis profectus abbatiam iniuſtè ſibi ablatam, Papa *Benedicto* iubente, rehabuit. Archiepiſcopus verò Roma rediens corpus ſancti *Alfei* à Londonia tranſtulit Cantuariam.

CNut regis anno octauo dux Normannorum *Ricardus* ſecundus pater *Emmæ* reginę Anglorum viuere non adiecit. Poſt quem *Ricardus* filius ſuus anno propè vno imperauit: & poſt eum *Robertus* frater eius octo annis. Anno verò ſequenti iuit cum exercitu Anglorum rex in Daciam contra *Vlf* & *Eilaf:* qui grauiſſimam contra eum multitudinem terra & mari adduxerunt de gente Speon. Ibi ergo perijt populus multus Anglorum & Dacorum ex parte *Cnut*, & Speon vicerunt.

CNut rex anno duodecimo iuit ab Anglia cum quinquaginta puppibus in Norwegiam, & bello fugauit *Olaf* regem Norwegenſium, regnumque illud recepit in ſuam ſubditionem. Cùm verò inde rediſſet in Angliam rex *Olaf* rediens in Norwegiam à patriæ illius gente occiſus eſt. Remanſitque *Cnut* regnum illud dum vixit. Circa hoc tempus *Roberto* regi Francorum ſucceſſit *Henricus* filius ſuus.

CNut regis anno decimoquinto *Robertus* dux Normannię in perigrinatione Ieroſolimitana mortuus eſt. cui ſucceſſit *Willielmus* nothus filius ſuus in puerili ętate. Rex verò *Cnut* Romam ſplendidè perrexit: & eleemoſynam, quæ vocatur **Romſcot**, quam anteceſſores ſui dederant Eccleſiæ Romanæ, perenniter aſſignauit. Quis autem numeret eleemoſynas eius, & dapſilitates eius, & magnalia, quæ geſſit rex magnus in peregrinatione illa? Non fuit rex ſub Occidentali limite, qui tam ſplendidè, tam famoſè Romæ ſancta loca petiſſet. Eodem verò anno Roma rediens, perrexit in Scotiam: & *Melcolm* Rex Scotiæ ſubditus eſt ei, & duo alij reges *Melbeathe* & *Iermarc.*

CNut rex cùm viginti annis regnaſſet, viuere deſtitit apud **Scaftesbirh**, & ſepultus eſt apud **Wincestre** in veteri Monaſterio. de cuius regis potentia pauca ſunt perſtringenda. Nec enim ante eũ tantæ magnitudinis rex fuerat in Anglia. Erat enim dominus totius Daciæ, totius Anglię, totius Norwagię, ſimul & Scotiæ. enimuero extra numerum bellorũ, quibus maximè ſplenduit, tria geſſit eleganter & magnificè: Primũ eſt, quod filiam ſuam Imperatori Romano cum ineffabilibus diuitijs maritauit. Secundũ, quod Romam pergens omnes malas exactiones in via, quæ per Gallias Romam

tendit

tendit (quæ vocantur tolonea vel transuersa) data pecunia sua diminui fecit vsque ad medietatem. Tertium, quid cum maximo vigore imperij, *sedile suum in littore maris, cùm ascenderet, statui iussit. Dixit autem mari ascendenti, tu meæ ditionis es, & terra in qua sedeo mea est: nec fuit qui impunè meo resisteret imperio. Impero igitur tibi, ne in terram meam ascendas, nec vestes nec membra dominatoris tui madefacere præsumas. Mare verò de more conscendens pedes regis & crura sine reuerentia madefecit. Rex igitur resiliens ait. Sciant omnes habitantes orbem vanam & friuolam regum esse potentiam, nec regis quempiam nomine dignum præter eum, cuius nutui cœlum terra mare legibus obediunt æternis.* [*Rex igitur* Cnut *nunquam postea coronam auream ceruici suæ imposuit, sed super imaginem Domini, quæ cruci affixa erat, posuit eam in æternum, in laudem Dei regis magni:*] Cuius misericordia *Cnut* regis anima quiete fruatur.

H*Araldus* filius *Cnut* regis & * *Ailiuæ* filiæ *Alfelmi* ducis electus est in regem. Fuit namque placitum magnum apud **Oxenford**: vbi *Lefricus* Consul & omnes principes ex Boreali parte Tamesis cum Londonienſibus elegerunt *Haraldum*, vt cõseruaret regnum fratri suo *Hardecnut*, qui erat in Dacia. *Godwinus* verò Consul pater *Haraldi* postea regis, & principes **Westsexe** cęperunt contradicere, sed non profuit. Consilium ergo inierunt, quòd *Emma* regina cum regis defuncti familia conseruaret **Westsexe** apud **Wincestre** in opus filij sui: *Godwinus* verò Consul dux eis esset in re militari. *al. Alwinæ, vel Aluuæ*

H*Araldus* rex exulauit *Emmam* reginam, nouercam scilicet suam. quæ diuertens ad *Baldewinum* consulem Flandriæ accepit ab eo castrum **Brvge**, vt ibi & inde degeret. *Willielmo* namque Normannorum domino adhuc in ętate puerili cum rege Francorũ manente, Normannia fiscus regalis erat. Anno sequente * *Atelnod* archiepiscopo Cantuariensi migrante, succeſſit *Eadsi*. *al. Athenold*

H*Araldus* rex cum regnasset 4. annis & mensibus 4. mortem sensit apud **Oxenford**, & sepultus est apud **Westminster**. In diebus illis redditæ fuerant 16. puppibus ab vnoquoque portu 8. marcæ argenti, sicut & patris sui tempore.

H*Ardecnut* filius regis *Cnut* & *Emmæ* reginæ, veniens â Dacia apud **Sandwic** illico susceptus est, & electus in regem simul ab Anglis & Dacis. Huius anno secundo redditus est census exercitui Dacorum. scilicet 21000. lib. & 89. lib. & postea sunt redditæ 32. puppibus 11000. lib. & 48. lib. Eodem anno venit *Edwardus* filius *Edelredi* regis â Normannia, ad regem *Hardecnut* fratrem suum: ambo etenim erant filij *Emmæ* filiæ *Ricardi* Consulis.

H*Ardecnut* rex morte prereptus est cùm regnasset 2. annis, in medio flore iuuentntis suæ apud * **Lambuthe**, qui claræ indolis & benignæ inuentutis fuerat suis. Tantæ namque largitatis fertur fuisse, vt prandia regalia quatuor in die vicibus omni curiæ suæ faceret apponi, Malens â vocatis apposita fercula dimitti, quàm â non vocatis apponenda fercula reposci, cùm nostri temporis consuetudo sit, causa vel auaritiæ, vel (vt ipsi dicunt) fastidij, principes semel in die tantùm suis escas anteponere. Sepultus est autem rex *Hardecnut* in veteri Monasterio apud **Wincestre** iuxta *Cnut* patrem suũ. *al. Lambhite*

*Proceres igitur Anglorum iam Dacorum dominio liberati, hilares pro * Alfredo *primogenito filio* Ædelredi, *vt regni diademate sublimetur, nuntios mittunt. Ille autem cùm esset patre Anglicus, & matre Normannus aliquos ex consanguineis matris suæ, multos ex coæuis commilitantibus â Normannia secum duxit in Angliam.* Godwinus *verò cùm esset Cõsul fortissimus, & proditor sæuissimus, præcogitauit se* Edwardo *fratri minori & simpliciori posse dare filiam suam in reginam. Hunc verò* Alfredum, *quia primogenitus erat & magnæ probitatis, nullo modo filiam suam dignaturum præuidebat. Intimauit igitur proceribus Angliæ,* Alfredum *ni-miam copiam Normannorum secum adduxisse: terras Anglorum eis promisisse: gentem fortissimam & subdolam: inter eos instirpare Anglis securum non esse. Hos persoluere pœnas oportere, ne alij post hæc audeant pro regis cognatione se Anglis ingerere. Capti sunt igitur & ligati Normanni, qui venerant cum* Alfredo: *& cùm ordine sederent, nouem semper excapitati sunt, & decimus remansit apud* **Gildeforde**. *Cùm autem omnes interfecti essent, nisi decima pars, nimium visum est Anglis tot superesse: feceruntque decimam decimari, & sic paucissimi euaserunt.* Alfredum *verò captum duxerunt in* **Ely**, *& oculos eius eruerunt, & mortuus est. Miserunt ergo pro* Edwardo *iuniore in Normanniam nuntios, & obsides, mandantes ei, quòd paucissimos Normannorum secum adduceret, & eum in regem fidelissimè stabilirent. Paruit* Edwardus

Et antequã sepultus esset, electus est Edwardus *frater eius ab omni populo: & sacratus est ab* Eadsi *archiepiscopo apud* Wincestre *in die Paschæ.* *al. Aluredo*

wardus *& cum paucis venit in Angliam, & electus eſt in regem ab omni populo, & ſacratus eſt ab* Eadſi *Archiepiſcopo apud* Winceſtre *in die Paſchæ. Eadſi* verò Archiepiſcopus dimiſit archiepiſcopatum propter infirmitatem,& ſacratus eſt *Siward* in loco eius. Tunc quoque factus eſt *Stigandus* Epiſcopus **Eſtangle.**

al,Edeuam E*Dwardus* rex in patrocinium regni ſui duxit filiam *Godwini* fortiſſimi Conſulis nomine **Edgitham*, ſororem regis *Haraldi* futuri. Circa hoc tempus tanta fames Angliam inuaſit,quòd ſextarius frumẽti,qui equo vni ſolet eſſe oneri venundaretur 5.ſolidis,& etiam plùs. Poſtea verò *Stigandus*,qui erat epiſcopus in **Eſtangle**,factus eſt Epiſcopus etiam apud **Wincestre.** Rex autem exulauit *Suain* Conſulem, filium *Godwini* prædicti conſulis. Qui recedens ad *Balwinum* conſulem Flandriæ,ibidem hyemauit apud **Bruge.**

E*Dwardi* regis anno ſexto commiſſum eſt bellum apud **Maleſdune** inter *Henricum* regem Francorum, & proceres Normanniæ, quia nolebant *Willielmum* in dominum recipere. Quos cùm dux *Willielmus* victos obtinuiſſet quoſdã exulauit, quoſdam corpore minuit. venerunt eo tempore duo principes Dacorũ, *Lothen* & *Hirling* apud **Sandwic**,vbi capta innumerabili prẽda,auri quoq; & argẽti copia,per mare gyrantes Eſtſexam prẽdati ſunt. Inde verò dirigentes iter in Flandriã, vendita prẽda ſua reuerſi ſunt vnde venerant. Anno ſequenti redijt *Suain* conſul in Angliã impetratum pacem â rege. Quod cũ *Haraldus* frater eius & *Beornd* Conſul diuertiſſent,venit poſtea ad *Godwinum* patrem ſuum apud **Peuenſe**.cui humillimè ſupplicans & fratribus ſuis *Haraldo* & *Toſti* & *Beornd* Conſuli, obtinuit ab eis, vt *Beornd* Conſul ſecum proficiſceretur vſq; ad **Sandwic** ad amicitiam regis impetrandam. *Beornd* igitur introiens in naues *Suain* conſulis ad auxiliũ eius, nequiter occiſus eſt ab eis: cadauerq; eius proiectum ſepelierunt amici ſui apud **Wincestre** iuxta *Cnut* regem auunculum ſuum. *Suein* verò reuerſus eſt in Flandriam. Sequenti verò anno *Suein* regi concordatus eſt cautela *Godwini* patris ſui. Eo tempore *Leo* Papa tenuit ſynodum apud Verzelei,vbi *Vlf* epiſcopus Dorſeceſtriæ interfuit: & penè fractus eſt baculus eius Epiſcopalis,niſi maius pretium dediſſet. Neſciebat enim officium ſuum ſicut Epiſcopum deceret. *Eadſi* Archiepiſcopus vita caſſatus eſt, Obierat etiam *Siwardus* ſucceſſor eius.

E*Dwardus* decimo anno regni ſui dedit *Roberto* Epiſcopo Londoniæ Archiepiſcopatum Cantuariæ. Regi verò delatum eſt,quod *Godwinus* gener ſuus & *Suein* filius eius & *Haraldus* prodituri eum eſſent. Quos in cauſam vocatos,cùm ſine obſidibus venire recuſarent,rex exulauit. Itaque *Godwinus* & *Suein* iuerunt in Flandriam,*Haraldus* verò in Hyberniam. Rex verò in iram promotus, dimiſſa regina theſaurum ſuum & terras ei abſtulit. Deditq; *Odoni* conſulatum **Dauenesyre**,& **Sumerſete**,& **Dorſete**: *Algaro* verò filio *Lefrici* conſulis dedit conſulatum *Haraldi*.

E*Dwardi* regis anno 11. *Emma* Normannigena,vxor regum & mater regum morem mortis pertulit. *Godwinus* autem Conſul & *Suein* filius eius currentes velis extenſis â Flandria ad inſulam **Wiht**,prẽdati ſunt eam: prẽdati ſunt quoq; **Portland**. *Haraldus*

al,Portlocan vero veniẽs ab *Hibernia* prẽdatus eſt apud ***Portocan**: & inde veniens ad patrẽ ſuum in **Wiht** perrexerunt in **Peuenſe**, & inde ad **Neſſe**,& in **Rumene**, & in **Hithe**,& in **Folceſtane**,& in **Douere**,& in **Sanwic**,& in **Scepeie**:vbiq; accipientes obſides & puppes. Quidam verò exeuntes **Middeltune** villam regis combuſſerunt, claſſis verò per Nordmutham tendens in Londoniam, obuiauit 50.puppibus,quibus rex inerat. Tunc igitur per internuncios conſilio *Stigandi* Epiſcopi datis obſidibus concordati ſunt rex & gener ſuus: reddiditq; illi & ſuis terras, & omnia, quæ priùs habuerant, & iterum accepit reginam ſuam. *Robertus* verò archiepiſcopus & omnes Franci,quorum conſilio rex conſulem exulauerat, exulati ſunt. *Stigandus* autem factus eſt archiepiſcopus Cantuariæ. Circa hoc tempus *Siwardus* Conſul fortiſſimus **Northumbre**,penè gigas ſtatura, manu verò & mente prædura, miſit filium ſuum in Scotiam conquerendam. Quem cùm bello cæſum patri renuntiaſſent, ait: Recepitne vulnus letale in anteriori vel poſteriori corporis parte? Dixerunt nuntij: in anteriori; At ille, gaudeo planè. non enim alio me vel filium meum digner funere. *Siwardus* igitur in Scotiam proficiſcens regem bello vicit,regnum totum deſtruxit, deſtructum ſibi ſubjugauit.

Edwardus

EDwardus 12. anno regni sui cũ pranderet apud **Windlesho3es**, vbi plurimùm manere solebat, *Godwinus* gener suus & proditor recumbens iuxta eum dixit. Sepe tibi rex falsò delatum est me proditioni tuæ inuigilasse: sed si Deus cœli verax & iustus est, hoc panis frustulum concedat ne guttur pertranseat, si vnquam te prodere vel cogitauerim. Deus autem iustus & verax audiuit vocem proditoris, & mox eodem pane strangulatus mortem prægustauit æternam. *Haraldus* verò filius eius habuit consulatum patris sui. Sed *Algarus* Consul Cestriæ habuit consulatum *Haraldi*.

EDwardi regis anno 13. pugnauerunt proceres Normanniæ contra gentẽ Francorũ apud castrum, quod vocatur mortuum mare: & interfectus est *Radulphus* Camerarius princeps exercitus Francorum: contigitque victoria Normannis. Et quidem rex *Hẽricus* Francorum, & dux *Willielmus* Normannorum bello non intererant. Anno sequente *Siwardus* Consul rigidissimus profluuio ventris ductus mortẽ sensit imminere. Dixitque; quantus pudor me tot in bellis mori non potuisse, vt vaccarum morti cum dedecore reseruarer? Induite me saltem lorica mea impenetrabili, præcingite gladio, sublimate galea: scutum in læua, securim auratam mihi ponite in dextra, vt militum fortissimus modo militis moriar. Dixerat: & vt dixerat, armatus honorificè spiritum exhalauit. Sed quia *Walteof* filius eius adhuc paruulus erat, datus est consulatus eius *Tosti* filio *Godwini* Consulis. Eodem anno *Algarus* Consul Cestriæ exulatus est, quia de proditione regis in consilio conuictus fuerat. Ille verò pergens ad *Griffinum* regem **Nordwales**, rediens cum eodem rege combussit **Hereford** & Ecclesiam sancti *Ailbricti. al. Athelbricti*. Postea venit *Edwardus* filius *Edmundi Irenside* in terram istam, & statim mortuus est, & sepultus apud Londoniam in Ecclesia sancti *Pauli*. Hic fuit pater *Margaretæ* reginæ Scottorum, & *Edgari* *Adelinge. al. Atheling*. *Margareta* verò fuit mater *Matildis* reginæ Anglorum, & *Dauidis* vrbanissimi regis Scottorum. *Lefricus* quoque Consul nobilissimus Cestriæ defunctus est eo tempore: cuius vxor *Godiua* nomine perpetuo digna, multa probitate viguit, & abbatiam apud **Couentre** construxit: & auro & argento incomparabiliter ditauit. Construxit etiam Ecclesiam **Stow** sub promontorio Lincolniæ, & multas alias. *Algarus* verò filius eius suscepit consulatum Cestriæ.

EDwardi regis anno 22. cùm iam *Henrico* rege defuncto *Philippus* filius eius regnaret, *Willielmus* dux Normannorum subiugauit sibi Cenomanniam. *Haraldus* verò transiens in Flandriam, tempestate compulsus est in Ponticam prouinciam. Quem captum Consul Ponticus *Willielmo* duci Normannię reddidit. *Haraldus* verò iurauit *Willielmo* super reliquias sanctorum multas & electissimas se filiam eius ducturum: & Angliam post mortem *Edwardi* regis ad opus eius seruaturum. Summo igitur honore susceptus, & muneribus amplis ditatus, cùm reuersus esset in Angliam periurij crimen elegit. Anno verò sequenti *Haraldus* & *Tosti* perrexerunt in expeditionem in Walliam. Gens verò patriæ subdita est eis, & obsides dedit. Post ea siquidem occiderunt regem suum *Griffinum*, & attulerunt *Haraldo* caput eius. *Haraldus* verò statuit ibi alium regem. Contigit autem eodem anno, quòd in aula regia apud **Windlesho3es** *Tosti Haraldum* fratrem suum regi vina propinantem capillis coram rege ipso arripuerit. Inuidię namque & odij fomitem ministrauerat, quòd cùm *Tosti* ipse primogenitus esset, arctiùs â rege frater suus diligeretur. Igitur impetu furoris propulsus non potuit cohibere manus â cesarie fratris. Rex autem pernitiem eorum iam appropinquare prędixit. & iram Dei iam non differandam. Tantæ namque sæuitiæ fratres illi erant, quòd cùm alicuius nitidam villam conspicerent, dominatorem de nocte interfici iuberent, totamque progeniem illius, possessionemque defuncti obtinerent. Et isti quidem iusticiarij erant regni. *Tosti* igitur furibundè discedens â rege & â fratre suo, perrexit ad **Herefo3de**, vbi frater suus corrodium regale maximum parauerat: vbi ministros fratris sui omnes detruncans singulis vasis vini, medonis, ceruisiæ, pigmenti, morati, siceræ, crus humanum, vel caput, vel brachium imposuit. Mandauitque regi, quòd ad firmam suam properans cibos salsatos sufficienter inueniret, alios secum deferre curaret. Rex ergo eum ob scelus adeo infinitum delegari, & exulari præcepit.

EDwardi regis anno 24. Nordhumbri hæc audientes *Tosti* consulem suum, qui multas eis cædes & clades ingesserat, fugauerunt: Omnémque familiam suam interficientes tam Anglos quàm Dacos, ceperunt thesauros & arma eius in **Couerwic**.

Constituerunt

Conſtituerunt igitur *Marcherum* filium *Algari* conſulis ſuper eos conſulem: qui cum gente illa & cum **Lincolneſire**, & **Snotinghamſire**, & **Derbiſire** perrexit vſq; ad **Hamtune**, & *Edwinus* frater ſuus venit contra eum cum hominibus conſulatus ſui, & plures Brittanni cum eo. Tunc venit *Haraldus* conſul ad eos. Ipſi verò miſerunt eum ad regem & nuncios cum eo precantes, vt poſſent habere *Marcherum* conſulem ſuper eos. Quod rex concessit, & remiſit *Haraldum* ad eos, ad **Hamtune**, qui hæc eis affirmauit. Ipſi verò interim cõburentes & prædantes & occidentes prouinciæ illi non pepercerunt, ſed multa millia hominum ſecum abducentes cum petitionem ſuam obtinuiſſent, multis annis deteriorem partem illam regni reddiderunt. *Toſti* verò & vxor ſua ad *Baldwinum* conſulem Flandriæ diuertentes hyemauerunt.

MIlleſimo ſexageſimo ſexto anno gratiæ, perfecit dominator Dominus de gente Anglorum, quod diu cogitauerat. Genti namque Normannorum aſperæ & callidæ tradidit eos ad exterminandum. Enimuerò cùm baſilica S. *Petri* apud **Weſtminſter** dedicata eſſet in die ſanctorum innocentium, & poſtea in vigilia *Epiphaniæ* rex *Edwardus* mundo deceſſiſſet, & ſepultus eſſet in eadem eccleſia, quam ipſe conſtruxerat, & poſſeſſionibus multis ditauerat, quidam Anglorum *Eadgar*, *al. Atheling* *Adeling* promouere volebant in regem. *Haraldus* verò viribus & genere fretus regni diadema inuaſit. *Willielmus* verò dux Normanniæ tribus de cauſis mente ſtimulatus, & intrinſecùs irritatus eſt. Primò, quia *Alfredum* cognatum ſuum *Godwinus* & filij ſui dehoneſtauerant & peremerant. Secundò, quia *Robertum* epiſcopum & *Odonem* conſulem & omnes Francos *Godwinus* & filij ſui arte ſua ab Anglia exulauerant. Tertiò, quòd *Haraldus* in periurium prolapſus regnum, quod iure cognationis ſuum eſſe debuerat, ſine aliquo iure inuaſerat. Principes verò Normannorum conuocans, auxilium Angliæ conquirendæ ab eis petijt. Quibus ad ſe conſiliandos euntibus *Willielmus* filius *Osberti* dapifer ducis interfuit: qui grauiſſimum iter ad Angliam capeſſendam, gentémque Anglorum fortiſſimam perhibens, contra pauciſſimos in Angliam ire volentes acerrimè litigauit. quod audientes proceres valdè gauiſi fidem dederunt ei, vt quod ipſe diceret omnes concederent. Ingreſſus igitur ante eos coram duce, dixit. Paratus ſum in hac expeditione cum omnibus meis deuotè proficiſci. Oportuit ergo omnes Normannorum principes verbum eius proſequi. Claſſis itaque maxima parata eſt ad portum, qui vocatur Sancti *Walerici*. Quod audiens rex *Haraldus* vir bellis acerrimus, cum nauali exercitu contra *Willielmum* ducem in mare profectus eſt. Interea venit *Toſti* Conſul in Humbram cum 60. puppibus: *Edwinus* verò Conſul veniens cum exercitu fugauit eum. Ille verò fugiens in Scotiam obuiauit *Haraldo* regi Norwagiæ cum 300. puppibus: & *Toſti* gauiſus valdè ſubditus eſt ei. Deinde ambo venerunt in Humbram vſque ad **Eouirwic**, & iuxta vrbem pugnauerunt cum eis *Edwinus* & *Markerus* conſules: Cuius locus pugnæ in Auſtrali parte vrbis adhuc oſtenditur. *Haraldus* verò rex Norwagiæ & *Toſti* cum eo Martis omine glorioſo potiti ſunt. Quod audiens *Haraldus* rex Angliæ cum manu valida obuiauit eis apud *al. Steinfordesbrige* **Stainfordbrige**. Pugna igitur incepta eſt, qua grauior non fuerat. Coeuntes namque â ſummo mane vſque ad Meridiem, cùm horribiliter ruentes vtrinque perſeuerarent, maximus numerus Anglorum Norwagenſes cedere, ſed non fugere compulit. Vltra flumen igitur repulſi, viuis ſupra mortuos tranſeuntibus magnanimiter reſtiterunt. Quidam verò Norwagenſis fama dignus ęterna ſuper pontem reſtitit, & plus 40. viris Anglorum ſecuri cædens electa vſque ad horam diei nonam omnem exercitum Anglorum detinuit ſolus: vſquequô quidam nauim ingreſſus per foramina Põtis in celandis eum percuſſit iaculo. Tranſeuntes igitur Angli *Haroldũ* regem & *Toſti* occiderunt, & totam Norwagenſium aciem vel armis ſtrauerunt vel igne deprehenſos combuſſerunt.

H*Araldus* rex Anglorum eadem die reuerſus ad **Eouirwic** cum ſumma lætitia, dum pranderet, audiuit nuntium dicentem ſibi. *Willielmus* dux Normanniæ littora Auſtralia occupauit, & caſtellum conſtruxit apud **Haſtings**. Rex igitur non ſegnis aduolans aciem ſuam conſtruxit in planis **Haſtinges**. *Willielmus* verò 5. cateruas equitum ſplendidè promouit in hoſtem; *Quibus terribiliter diſpoſitis orationem huiuſcemodi habuit. Vos alloquor Normanni gentium fortiſſimi, non quaſi veſtræ probitatis incertus, non quaſi de victoria non ſecurus: quæ nunquam caſu aliquo, vel impedimento á vobis euadere potuit*

potuit. Quod ſi ſemel non vincere potuiſſetis exhortandi forſitan eſſetis, vt probitas veſtra præradiaret. Quod autem natiuum vobis eſt, & quaſi neceſſarium, qua indiget exhortatione? O mortalium validiſſimi, quid potuit rex Francorum bellis proficere cum omni gente quæ ſunt à Lotaringa vſque ad Hiſpaniam contra Haſting *anteceſſorem noſtrum? Qui quantum voluit Franciæ ſibi adquiſiuit, quantum voluit regi permiſit, dum placuit, tenuit, dum ſatiatus eſt: ad maiora anhelans reliquit. Nonne* Rou *pater meus dux primus & author noſtræ gentis cum patribus noſtris regem Francorum * Pariſius in medio regni ſui bello vicit? nec Francorum rex potuit ſperare ſalutem, niſi & filiam ſuam & terram, quæ ex vobis Normannia vocatur, ſupplex obtuliſſet? Nonne patres veſtri regem Francorum in Rotomago ceperunt, & tenuerunt, donec* Richardo *puero duci veſtro Normanniam reddidit, eo pacto, quòd in omni collocutione regis Franciæ & ducis Normanniæ gladio dux accingeretur, regem verò nec gladium nec etiam cultellum ferre liceret? Hanc æternam ſanctionem patres veſtri regi magno cogentes ſtatuerunt. Nonne idem dux patres veſtros vſque ad Mirmandam iuxta Alpes adduxit: & vrbis ducem generũ ſcilicet ſuum ſponſæ ſuæ prælians parere coegit? Et ne parum ſit vobis homines viciſſe, vicit & ipſe diabolum corporaliter colluctans, & proſternens, liganſq; manus eius poſt terga confuſumque victor Anglorum reliquit. Sed quid priſca narro? Nonne vobis cõgredientibus in eo tempore apud Mortemer, Franci præcipites præpoſuere fugã bellis, calcaria telus? Vos autem* Radulfo *ſummo duce Francorũ interfecto, fama ſpoliſq; potiti, naturale bonũ ſolita neceſsitate tenuiſtis. Eia procedat aliquis Anglorũ, quos centies anteceſſores noſtri & Daci & Norwagenſes bellis vicerunt: demonſtretq; gentem* Rou *ex eius tẽpore vſq; nunc ſemel militiæ naufragia perpeſſum eſſe, & ego victus abſcedo. Nonne igitur pudori vobis eſt gentẽ vinci ſolitã, gentem belli caſſam, gentem nec etiam ſagittas habentem contra vos (ô fortiſſimi) quaſi bello ordinatã procedere? Nõne vobis pudet regem* Haraldũ *contra me in præſentia veſtri periurũ faciem ſuam vobis oſtendere auſum fuiſſe? Mihi tamen ſtupori eſt, quòd eos qui parentes veſtros cum* Alfredo *cognato meo proditione nefanda excapitauerunt oculis veſtris vidiſtis, & eorum capita adhuc humeris eorũ ſuperſunt. Erigite vexilla viri: nec ſit iræ promeritæ modus vel modeſtia. Ab Oriente ad Occidentem videatur fulmen gloriæ veſtræ, audiatur tonitruum impetus veſtri, vindicesq; generoſiſſimi ſanguinis. Nondum perorauerat dux* Willielmus: *omnes ira accenſi vltra quã credi poteſt ſecundũ acies ſuas impetu ineffabili prouolabant in hoſtem, ducemq; iam ſibi ſoli loquentem relinquebant.* Quidam verò nomine *Taillefer* diu antequam coirent bellatores, enſibus iactatis ludens coram gente Anglorũ, dum in eum omnes ſtuperent, quendam vexilliferum Anglorum interfecit. Secundò ſimiliter egit. Tertiò idem agens, & ipſe interfectus eſt: & acies ſibi offenderunt. Incipit lætifera nubes ſagittarum. Tonitruum ſequitur ictuum. Inſilit ignita colliſio galearum & enſium. Cùm ergo *Haraldus* totam gentem ſuam in vna acie ſtrictiſſimè locaſſet, & quaſi caſtellùm inde conſtruxiſſet, impenetrabiles erant Normannis. Docuit igitur dux *Willielmus* genti ſuæ fugam ſimulare. Fugientes autem ad quandam foueam magnam doloſè protectam deuenerunt: vbi multus numerus eorum corruens oppreſſus eſt. Dum igitur Angli in ſequendo perſiſtunt, acies principalis Normannorum mediam Anglorum cateruam pertranſijt. Quod videntes qui perſequebantur per foueam prædictam, redire compulſi, ibidem ex magna parte perierunt. Docuit etiam dux *Willielmus* viros ſagittarios, vt non in hoſtem directè, ſed in aëra ſurſum ſagittas emitterent, cuneum hoſtilem ſagittis cæcarent. Quod Anglis magno fuit detrimento. Viginti autem equites ſtrenuiſſimi fidem ſuam dederunt inuicem, quod Anglorum cateruam perrumpentes, ſignum regium, quod vocatur* Standard, *arriperent. Quod dum facerent plures eorum occiſi ſunt. Pars autem eorum via gladijs facta* Standard *aſportauit. Interea totus imber ſagittariorum cecidit circa regem *Haraldum*: & ipſe in oculo percuſſus corruit. Irrumpens autem multitudo equitum regem vulneratum interfecit, & *Girth* conſulem interfecit, & *Lewine* conſulem & fratres cum eo. Sic igitur contritus eſt exercitus Anglorum. *Willielmus* verò tanta potitus victoria ſuſceptus eſt â Londonienſibus pacificè & coronatus eſt apud* Weſtminſter *ab *Aldredo* Eboracenſi Epiſcopo. Et facta eſt mutatio dextræ excelſi; quam Cometa ingens in exordio eiuſdem anni deſignauerat. Vnde dictum eſt,

Anno milleno ſexageno quoque ſeno
Anglorũ metæ flammas ſenſere Cometæ.

al. Pariſijs

Cõmiſſum eſt autem bellũ menſe Octob. in feſtiuitate

feſtiuitate ſancti *Calixti*. Quo in loco rex *Willielmus* abbatiam nobilem poſtea pro defunctis ſuis conſtruxit: & eam dignè nomine Belli vocauit.

Willielmus rex anno ſequenti mare tranſijt ducens ſecum obſides & theſauros: & eodem anno rediens diuiſit terram militibus ſuis. Sed *Eadgar* iuuenis cum multis militibus pergens in Scotiam, regi Scottorum ſororem ſuam *Margaretam* deſponſauit. Cùm autem rex *Roberto* Comiti conſulatum Northumbre dediſſet, prouinciales eum & cũ eo nongintos homines occiderunt. Tunc *Edgar* iuuenis cum omni gente Northumbre venit Eouirwic: & Burgenſes cum eo pacem fecerunt. Rex verò veniens cum exercitu ciuitate prædata, magnam gentis perfidæ ſtragem dedit. *Edgarus* autem reuerſus eſt in Scotiam.

Willielmi regis anno tertio venerunt duo filij *Swain* regis Dacorum & *Osbertus* Conſul frater ſuus cum trecentis puppibus in Humbram, ad quos *Walthef* Conſul & *Edgar* iuuenis venerunt: iunctique ſimul Daci & Angli caſtellum de Eouirwic ceperunt; multoſque Francorum perimentes, principes eorum vinctos & theſauros ad puppes tulerunt: & inter Vſam & Trentam hyemauerunt. Rex autem aduenies Dacos aufugauit, & Anglos illius prouinciæ deſtruxit. At Conſul *Walthef* cum rege concordatus eſt. Anno ſequenti *Baldewino* Flandriæ Conſuli defuncto, cuius filiam Rex *Willielmus* duxerat, ſucceſſit filius ſuus *Ernulfus*: quem rex *VVillielmus* Anglorum, & *Philippus* rex Francorum manu tenebant. *Rodbertus* autem Friſenſis frater eius bello confligens occidit *Ernulfum* Conſulem, & *VVillielmum* filium *Osberti*, de quo prædiximus, & multa millia hominum vtriuſque regis.

Willielmi regis anno quinto *Markerus* & *Edwinus* Conſules ceperunt prædari per campos & nemora. *Edwinus* autem occiſus eſt à ſuis. *Markerus* verò & *Herewardus* & *Alwinus* Epiſcopus venerunt in * Heli. Rex verò ducens exercitum terra & mari Inſulam obſedit, pontem parauit, domum belli artificioſè conſtruxit, quę vſque hodie perſtat: viros prædictos introiens Inſulam cepit præter *Herewardum*, qui ſuos viriliter ſtrenuiſſimus eduxit. Sequenti anno duxit Rex exercitum terra & mari in Scotiam, *Melcolm* verò Rex Scottorum homo ſuus effectus eſt, & obſides ei dedit. Anno ſequenti Rex duxit exercitum Anglorum & Francorum in Cenomanniam. Angli verò terram illam deſtruxerunt villas comburendo, vineas cædendo, & eam regi ſubdiderunt. Proximo verò anno iuit Rex in Normanniam, & *Edgar* iuuenis concordatus eſt ei, & in curia regis diu permanſit.

Willielmi regis anno nono, *Radulfus*, cui Rex conſulatum Eſtangle dederat, regem à regno expellere præcogitauit conſilio *VValthef* conſulis, & *Rogeri*, qui fuit filius *VVillielmi* filij *Osberti*: cuius ſororem Conſul prædictus duxit, & in ipſis nuptijs hanc proditionem prolocuti ſunt. Proceres verò regni ei viriliter obſtiterunt: vnde ipſe naues introiens apud Nordwic receſſit in Daciam. Rex autem rediens in Angliam *Rogerum* Conſulem cognatum ſuum miſit in carcerem. Sed *VValthef* Conſulem decollari fecit apud Wincestre, & ſepultus eſt apud Cruland. Cæterorum verò, qui nuptijs prauis interfuerant, multos fugauit, multos oculis priuauit. *Radulfus* autem Conſul adducens ſecum *Cnuth* filium *Suein* regis Dacorum & *Hacun* Conſulem redijt in Angliam cum 200. puppibus. Sed cùm non auderent contra regem *VVillielmum* pugnare transfretauerunt in Flandriam. Eodem anno *Edith* regina deceſſit, & ſepulta eſt iuxta virum ſuum regem *Edwardum* apud Weſtminstre. Anno ſequenti Rex transfretans obſedit Dol. Brittanni autem caſtellum tenuerunt viriliter, donec Rex Franciæ aduenies liberauit eos. Poſtea verò rex Franciæ, & rex *VVillielmus* concordati ſunt. Rex autem Scottorum *Melcolm* prædatus eſt in Northumbre vſque ad Tine: & prædam maximam, multoſque homines ſecum in vinculis reduxit. Rex quoque *VVillielmus* ſeditione militari agens contra *Robertum* filium ſuum apud Gerberei, quod eſt caſtrum in Francia, equo ſuo propulſus eſt: & *VVillielmus* filius ſuus vulneratus eſt, & multi ex ſuis occiſi. Maledixit autem Rex *Roberto* filio ſuo. Porro Nordhumbri proditione occiderunt *VValkerum* Epiſcopum Dunelmiæ, in quodam placito pacificè ſtatuto iuxta Tinam, & centum homines cum eo.

al. Eli

Willielmus Rex anno decimo quinto duxit exercitum in Walliam, & eam sibi subdidit: *Odonem* Episcopum fratrem suum postea in carcerem posuit. His transactis Regina *Matilda* obijt. Eo tempore cepit Rex ab vnaquaque hida Angliæ sex solidos. *Turstanus* verò Abbas **Glastingebirh** turpe scelus commisit. Tres namque Monachos sub altare positos occidi fecit: & octodecim vulnerari; Ita quòd sanguis eorum cucurrit ab altari super gradus & à gradibus super arenam.

Willielmus rex anno decimo octauo, (quo in anno *Vrbanus* Papa effectus est Romanus) redijt à Normannia in Angliam cum tanto exercitu Francorum, Normannorum, Brittannorum; quòd mirum videbatur, quomodo hæc terra pascere eos posset. Didicerat enim fama crebrescente, quòd rex Daciæ *Cnuth*, & *Robertus* Frisensis Consul Flandriæ volebant ditioni suæ Angliam Martis gressibus supponere: cùm autem apparatus eorum Deo volente defecisset, remisit magnas partes exercituum ad natale solum. Misit autem dehinc rex potentissimus iusticiarios per vnamquamque scyram, id est prouinciam Angliæ, & inquirere fecit per iusiurandum quot hydæ, (id est iugera vni aratro sufficientia per annum) essent in vnaquaque villa, & quot animalia. fecit etiam inquiri, quid vnaquæque vrbs, castellum, vicus, villa, flumen, palus, sylua, redderet per annum. Hæc autem omnia in chartis scripta delata sunt ad regem, & inter thesauros reposita vsque hodiè seruantur. Eodem anno *Mauricius* effectus est Episcopus Londoniæ, qui templum maximum quod necdum perfectum est, incepit.

Willielmus rex fortis anno decimo nono regni sui cum de more tenuisset curiam suam in Natali apud **Gloucestre**, ad Pascha apud **Wincestre**, ad Pentecosten apud Londoniam, *Henricum* filium suum iuniorem virilibus induit armis. Deinde accipiens hominium omnium terrariorum Angliæ, cuiuscunque feudi essent, iuramentum etiam fidelitatis recipere non distulit. Postea rex adquisitis magni thesauri copijs super quoscúnque aliquam causam inuenire poterat, siue iustè siue iniustè, iuit in Normanniam.

ANno vigesimo primo regni *Willielmi* regis cùm iam Domini iustam voluntatem super Anglorum gentem Normanni complessent: nec iam vix aliquis princeps de progenie Anglorum esset in Anglia, sed omnes ad seruitutem & ad mœrorem redacti essent: ita etiam, vt Anglicum vocari esset opprobrio: Huius author vindictæ *Willielmus* vitam terminauit. Elegerat enim Deus Normannos ad Anglorum gentem exterminandam: quia prærogatiua sæuitiæ singularis omnibus populis viderat eos præminere. Natura siquidem eorum est, vt cum hostes suos adeo depresserint, vt adijcere non possint, ipsi se deprimant, & se terrasque suas in pauperiem & vastitatem redigant: semperque Normannorum domini cùm hostes contriuerint, cùm crudeliter non agere nequeant, suos etiam hostiliter conterunt. Quod liquidè in Normannia, & Anglia, Apulia, Calabria, Sicilia, & Antiochia terris optimis, quas eis Deus subiecit, magis, magisque apparet. In Anglia ergo tholonea iniusta, & pessimæ consuetudines his temporibus pullulauerunt. Principes omnes auri & argenti cupiditate cæcati adeo erant, vt illud de ijs verè dici possit, Vnde habeat, nemo quærit, sed oportet habere: quanto magis loquebantur de recto, tanto maior fiebat iniuria. Qui iusticiarij vocabantur, caput erant omnis iniustitiæ. Vicecomites, & præpositi, quorum erat officium iustitia, & iudicium furibus & raptoribus atrociores erant, & omnibus sæuissimis sæuiores. Rex ipse cùm ad firmam terras suas, quanto carius poterat, dedisset: alij magis offerenti, & deinde alij, semper negligens pactum, & ad maiora studens, dabat. Nec erat cura quanta iniuria pauperibus à præpositis fieret. In hoc anno igitur pestes infirmitatis & famis Angliæ Deus immisit, vt qui febribus euaderet, fame moreretur. Imm sit etiam tempestates, & tonitrua, quibus multos hominum occidit: nec animalibus, nec pecori pepercit. Iuerat autem hoc anno Rex *Willielmus* in Franciam prædauitque regnum Regis *Philippi*, & multos suorum neci dedit. Combussit quoque castrum nobile quod vocatur * Maante; & omnes Ecclesias, quæ ibi inerant, plebemque multam, & duos Anachoritas sanctos igni tradidit. Quibus de causis Deus *al. Anaante*

irritatus regem cùm inde rediret infirmitati, poſtea morti conceſſit. De cuius regis potentiſſimi vita bona perſtringenda ſunt, & mala: vt â bonis ſumantur exempla, & â malis diſcatur cautela.

WIllielmus omnibus Normanniæ cõſulibus fortior fuit. omnibus Anglorũ regibus potentior fuit: omnibus prędeceſſoribus laude dignior fuit. Erat autem ſapiens, ſed aſtutus: locuples, ſed cupidus: glorioſus, ſed famæ deditus: erat humilis Deo ſeruientibus, durus ſibi reſiſtentibus. Poſuerat namq; conſules, & principes in carcerem: Epiſcopos, & abbates poſſeſſionibus ſuis priuauerat: fratri proprio non pepercerat: nec erat, qui reſiſteret. Auferebat quoq; potentiſſimis etiam auri & argenti millia, ad caſtella ſolus omnes fatigabat conſtruenda. Si ceruum caperent, aut aprum, oculos ijs euellebat, nec erat, qui obmurmuraret. Amauit autem feras, tanquam pater eſſet earum: vnde in ſyluis venationum, quæ vocantur **Nouefozeſt**, Eccleſias & villas eradicari, gentem extirpari, & â feris fecit inhabitari. Cùm autem raperet ſuis ſua, non pro aliqua neceſſitate, ſed prę nimia cupiditate, in intimis cordium amaricabantur, & tabeſcebant. Ipſe verò nihili pendebat iras eorum. Sed oportebat omnes obſequi regis nutui: ſi amore eius, vel pecunia, vel terris vel vita vellent perfrui. Heu quanto dolore plangendum eſt, quòd aliquis hominum, cùm cinis, & vermis ſit, adeo ſuperbiat, vt ſuper omnes ſe ſolum mortis oblitus extollat. Regi namq; præfato Normannia hereditariè peruenerat. Cenomanniam armis acquiſierat: Brittanniam ſibi accliuem fecerat. Super Angliam ſolus totam regnauerat: ita quòd nec ibi vna ſola hyda inerat, de qua neſciret cuius eſſet, & quid valeret. Scotiam quoque ſibi ſubiugauerat: Walliámque reuerendus in ſuam acceperat: pacis autem tantus author fuerat, quòd puella auro onuſta regnum Angliæ pertranſire poſſet impunè. Si aliquis quempiam quacunque de cauſa peremiſſet, capitali ſubiacebat ſententiæ: ſi aliquem vi oppreſſiſſet, genitalibus priuabatur armis. Conſtruxit autem abbatiam *Belli*, de qua prædictum eſt. et illam apud * *Cahom* in Normannia, in qua ipſe ſepultus eſt. Vxor verò ſua *Matildis* nomine abbatiam ſanctimonialium ibidem conſtruxit, in qua ipſa ſepulta eſt. Quorum animabus miſereatur, qui ſolus poſt mortem medetur. vos igitur qui legitis, & viri tanti virtutes & vitia videtis bona ſequentes, & â malis declinantes, pergite per viam directam, quæ ducit ad vitam perfectam.

al. Chaam

EOdem anno Pagani ſuper Chriſtianos in Hiſpania prædati ſunt, & partes regni magnas occupauerunt. *Amphos* verò rex Chriſtianus accepto circumquaq; a Chriſtianis auxilio reſurgens Paganos occidit, fugauit, terræ ablatæ damna reparauit. Accidit etiam in Dacia, quod Daci nunquam antea in dominum fide læſi, *Cnut* regem ſurum in Monaſterio quodã proditione peremerunt. *Willielmus* verò rex *Roberto* filio ſuo primogenito dimiſerat Normanniã: *Willielmo* filio eius ſecundo regnum Angliæ: *Henrico* tertio filio ſuo theſauri copiam: pro quo cùm *Robertus* partem ei Normanniæ vendidiſſet, theſauro habito terram ei abſtulit. Quę res Deo valdè diſplicuit: ſed vindictam in tempore diſtulit. *Willielmus* verò pergens apud **Wincestre** theſaurum patris ſui ſecundum imperium eius diuiſit. Erant autem in theſauro illo 60. mille libręargenti: excepto auro, & gemmis & vaſis & pallijs. Deditq; inde quibuſdam eccleſijs decem marcas auri, quibuſdã ſex, & vnicuiq; eccleſiæ villę quinq; ſolidos, & miſit in vnumquemque Comitatum centum libras diuiſum pauperibus. Pręcepto quoq; patris ſui omnes vinctos â vinculis ſoluit. Rex igitur nouus curiam ſuam ad natale tenuit apud Londoniã, in qua affuerunt *Lamfrancus* archiepiſcopus, qui eum ſacrauerat in regem, & *Thomas* Eboracenſis archiepiſcopus, & *Mauricius* Londonienſis epiſcopus, & *Walchelmus* Wintonienſis, & *Gaufridus* epiſcopus **Erecestre**, & *Wlnod* epiſcopus ſanctus Wirecestriæ, & *Willielmus* Tedfordiæ, & *Robertus* **Ceastre**, & *Willielmus* Dunelmię, & *Odo* epiſcopus Baiocenſis iuſticiarius & princeps totius Angliæ: & *Remigius* epiſcopus Lincolnienſis, de quo pauca tangere res exigit.

REmigio igitur, qui Monachus fuerat apud **Feſcamb** dederat Rex Epiſcopatum **Dorecestre**, quæ ſita eſt ſuper Tamaſim. Cùm autem Epiſcopatus ille maior omnibus Angliæ â Tamaſi vſque ad Humbram duraret, moleſtum viſum eſt Epiſcopo, quòd in ipſo termino Epiſcopatus ſedes eſſet Epiſcopalis: Diſplicebat etiam ei, quòd vrbs illa modica erat, cùm in eodem Epiſcopatu ciuitas clariſſima Lincolniæ dignior

dignior ſede Epiſcopali videretur. Mercatis igitur prædijs in ipſo vertice vrbis iuxta caſtellum turribus fortiſſimis eminens in loco forti fortem, pulchro pulchram, virgini virginum conſtruxit Eccleſiam: quæ & grata eſſet Deo ſeruientibus, & vt pro tempore oportebat inuincibilis hoſtibus. Prouinciam tamen **Lindiſſe** Archiepiſcopus Eboracenſis calumniabatur ex antiqua temporum ſerie. *Remigius* verò nihili ducens impetitionem eius, non ſegniter opus inceptum peregit: peractúmque clericis doctrina & moribus approbatiſſimis decorauit. Erat ſiquidem ſtatura paruus, ſed corde magnus: colore fuſcus, ſed operibus venuſtus. De regia quidem proditione fuerat impetitus: ſed famulus eius ferri igniti iudicio dominum purgans regio reſtituit amori, & maculam Pontificali deterſit decori. Hoc tempore, hoc authore, his cauſis incepta eſt Eccleſia moderna Lincolnienſis.

VErùm iam rebus vſque ad tempora noſtra perductis, nouis nouus liber eſt donandus. Si autem & hic prædictorum recapitulatio elucidans requiratur, nec ob iſta, cùm pauca ſint, lectori moleſtus apparebo. Ecce igitur ſpeculum de regibus libri terminati.

AEthelred regnauit ſuper vniuerſos fines Angliæ 37. annis ſemper cum labore.
Edmundus iuuenum fortiſſimus regnauit vno anno, & proditione occiſus eſt.
Cnut omnium prædeceſſorum ſuorum maximus regnauit glorioſè viginti annis.
Haraldus filius eius regnauit quatuor annis, & 16. hebdomadis.

HArdecnut munificus regis *Cnut* filius, cùm regnaſſet duobus annis ſex diebus minus, morte præreptus eſt.
Edwardus Rex bonus & pacificus regnauit in pace viginti quatuor annis.
Haraldus rex periurus vno anno, & tamen nõ pleno, quẽ proprio perdidit inſuſtitia.

WIllielmus omnium prædictorum ſummus viginti vno annis glorificè ſplenduit, de quo dictum eſt,

Cæſariem, Cæſar, *tibi ſi natura negauit*,
Hanc Willielme *tibi ſtella * cometa dedit.* *al.comata*

Henrici Huntindonienſis *Historiarum*

LIB. VII.

HActenus de ijs, quę vel in libris veterum legendo reperimus, vel fama vulgante percepimus, tractatum eſt. Nunc autem de his, quæ vel ipſi vidimus, vel ab ijs, qui viderant, audiuimus, pertractandum eſt. Declaratumque conſtat, quo modo Dominus ſalutem & honorem genti Anglorũ pro meritis abſtulerit, & iam populum non eſſe iuſſerit. Patebit â modò, quomodo & ipſos Normãnos vindices quidem ſuos varijs cladibus afficere inceperit. Omnes namq; nobiliores procerũ in *Willielmum* iuniorem non ſine periurio bellum mouentes, & *Robertum* fratrem ſuum in regnum aſciſcentes, ſuis quique prouincijs debacchati ſunt. *Odo* præſul Baiocenſis, princeps & moderator Angliæ, in Cantia ſeditionem exordiens, regis & Archiepiſcopi villas inuaſit, & combuſſit. *Rogerus* Conſul de * **Moretiel** circa **Peuenſe** idem incepit. *Galfridus* Epiſcopus prodiens â **Bigeſtou** vrbem **Bade**, & **Berchelai**, & circumiacentia deſtruxit. *al.Moretuil*

Rogerus in caſtello **Nordwic** ſceleris exercitiũ per **Eſtangle** non ſegniùs inchoauit. *Hugo* in prouincia Legeceſtrię & Hãptonię nihil mitiùs egit. *Willielmus* epiſcopus Dunelmię in finitimis ſimilia perpetrauit. Principes verò **Herefordſcyre** & **Salopeſcyre** cum Walenſibus prædantes combuſſerunt prouinciam Wireceſtre vſque ad portas vrbis. Cùm autem templum & caſtellum aſſilire pararent, *Wlſtanus* Epiſcopus ſanctus quendam amicum familiarem ſummis in neceſſitatibus compellauit, Deũ videlicet excelſum. Cuius ope coram altari iacens in oratione paucis militibus emiſſis quinque mille hoſtium, vel occîdit, vel cepit: cęteros verò mirabiliter fugauit. Rex autẽ congregato Anglorũ populo, reddidit venatus, & nemora, legeſq; promiſit exoptabiles. Porrexit igitur ad caſtellum **Tunebrugge**: vnde *Gilebertus* ei rebellabat. Cùm autem regalis exercitus iam caſtellum conſtringeret, cum rege pacificatus eſt. Rex inde progrediens ad **Peuenele**, obſedit ibi *Odonem* epiſcopum, & *Rogerum* conſulem per ſex hebdomadas. Interea *Robertus* dux Normannię Angliã feſtinans adire, & auxilio prędictorũ obtinere, pręmiſit partem exercitus in auxilium ſuorum, diſponens cum copijs ingentibus eos proſequi. Anglici verò mare cuſtodientes occiderũt, & ſubmerſerunt ex illis innumerabiles. Igitur qui erant in **Peuenele** deficiente cibo caſtrũ regi reddiderunt. *Odo* ſiquidẽ epiſcopus iurauit ſe ab Anglia receſſurum, & caſtellum Roueceſtrię redditurum: cùm autem vt illud redderet cum regis hominibus eô veniſſet, *Euſtacius* Conſul & cęteri proceres, qui vrbi inerant fallacia ipſius epiſcopũ regiſq; miniſtros ceperunt, & in carcerem retruſerunt. Quibus rex auditis Roueceſtriã obſedit, donec firmitas redita eſt: & epiſcopus *Odo* non rediturus mare tranſijt. Mittens quoq; rex exercitũ Dunelmiæ obſedit vrbem, donec reddita eſt ei. Epiſcopus verò multiq; proditorum propulſi ſunt in exilium. Rex verò terras infidelium fidelibus ſuis diſtribuit. *Lanfrancus* archiepiſc. doctor luculentus clericorum, & pater dulciſſimus monachorum, à rebus tranſitorijs anno ſequente tranſijt. quo in anno terræ motus fuit terribilis.

IVnior *Willielmus* anno 3. regni ſui vlciſci paratus iniurias, quas ei frater ſuus ingeſſerat, muneribus datis acquiſiuit ſibi caſtellũ *S. Walerici* & **Albemarle**, qui milites ſuos mittens, prędari, & comburere terram fraternã cœpit. Anno verò ſequenti rex ipſe ſequens eos cõcordiam cum fratre ſuo fecit. Eo tamen pacto, vt caſtra illa, quæ frater ab eo iniuria acquiſierat, regi remanerent. Rex autem adiuuaret eum ad omnia, quæ pater ſuus habuerat, conquirenda. Statuerunt etiã, ſiquis eorum moreretur prior altero ſine filio, quòd alter fieret hæres illius. Hoc pactum iurauerunt duodecim principes vice regis, & duodecim vice ducis. Interea *Melcolm* rex Scottorum prædatum veniens in Angliã, validiſſimè vexauit eam. venientes igitur in Angliã rex & cũ eo *Robertus* frater ſuus, direxerunt acies in Scotiam. Itaque *Melcolm* nimio timore perſtictus homo regis effectus eſt, & iuramento fidelitatis ei ſubiectus. *Robertus* autem dux cum fratre ſuo diu perẽdinans cùm plus ficti amoris quàm veri circa eum reperiſſet, transfretauit ad propria. Succedente anno rex reędificauit **Carleol**, & ex auſtralibus Angliæ partibus illuc habitatores tranſmiſit. *Remigius* verò præſul cùm Eccleſiam Lincolnienſem iam perfectam dedicaturus eſſet, vno die ante hoc languore correptus expirauit.

IVnior *Willielmus* in Quadrageſima infirmatus eſt apud **Glouceaſtre** 6. anno regni ſui deditq; archiepiſcopatũ Cantuariæ *Anſelmo* abbati viro ſancto, & venerabili: *Roberto* quoq; cognomento *Bloet* cancellario ſuo dedit epiſcopatum Lincolnię, quo non erat alter forma venuſtior, mente ſerenior, affatu dulcior. Promiſit quoq; rex ſe prauas leges emendaturum, & in domo Domini pacẽ poſiturum. Sed ex quo ſanus fuit, pœnituit eum, & ſolito peior effectus eſt. Condolens igitur, quòd epiſcopatum Lincolnię non vendiderat, cum Archiepiſcopo Eboracenſi calumniatus eſt *Robertũ* epiſcopum, quòd vrbs Lincolniæ, & prouincia **Lindiſſe** archiepiſcopo eidẽ ſubiacere debuiſſent. Nec potuit cauſa terminari, donec *Robertus* 5000. lib. regi pro libertate Eccleſiæ ſuæ pepigerit; quod regi quidem ſymoniæ, pręſuli verò iuſtitiæ deputatũ eſt. Eodem anno *Melcolm* rex Scotiæ in Anglia prædans, ex improuiſo eſt interceptus, & interfectus, & *Edwardus* filius ſuus hæres ſi viueret eius. Quod vt audiuit *Margareta* regina, duplici contritione anxiata eſt in anima vſq; ad mortem: pergenſq; ad Eccleſiã confeſſionem & communionem recepit, & Domino precibus ſe commendans animam reddidit.

Scotti verò elegerunt **Duncual* fratrem *Melcolm* in regem. Sed *Dunecan* filius *Melcolm* regis

al. Duuenal

regis,qui erat obſes in curia regis *Willelmi*, auxilio eiuſdem regis ſuperueniens auunculum ſuum fugauit, & ſuſceptus eſt in regem. Anno verò ſequenti conſilio eiuſdem *Duneual* Scotti regem ſuum *Dunecan* inſidiantes occiderunt.

IVnior *Willielmus* 7. anno regni ſui, prouocatus à fratre ſuo, quòd iuſiurandum nō ſeruaſſet, tranſfretauit in Normanniã. Cùm ergo fratres ſimul veniſſent iuratores omnẽ culpã regi impoſuerunt. Rex verò ferus ea negligens, & iracundè diſcedens caſtellum **Bures** inuaſit, & cepit. E contra dux caſtellũ Argentes cepit, & in eo conſulẽ regis nomine *Rogerũ* Pictauẽſem & cum eo 700. milites, & poſtea caſtrũ **Hulme**. Fecit interim rex ſummoneri 20000. peditum Anglicorum, vt venirent in Normanniam; cùm autem ad mare veniſſent, rex ab vnoquoque eorum pecuniam victualem ſcilicet decem ſolidos accipiens, eos domum remiſit. Dux verò *Robertus* adduxit *Philippum* regem Francorum ſecum, & exercitum copioſum: vt obſiderent regem *Willielmum* apud *Hou. Ingenio autem & pecunia regis *Willielmi* rex Francorum reuerſus eſt, & ſic totus exercitus pecuniæ tenebris obnubilatus euanuit. Rex verò *Willielmus* mandauit *Henrico* fratri ſuo, qui erat apud **Damfrunt**, vt eſſet in natali contra eum in Anglia. *Henricus* ergo in natali fuit apud Londoniam: rex verò apud **Withſand**: vnde appulit Doroberniam. Anno verò ſequenti miſit *Henricum* fratrem ſuum in Normanniam cum pecunia multa, vt eam loco regis diutinis inuaſionibus expugnaret. Cùm autem *Robertus* conſul Nordhumbræ in ſuperbiam elatus, quia regem Scottorum ſtrauerat, curiam regis adire repudiaret: promouit rex exercitum in **Nordhumbre**: ſtatimq; in quadam firmitate, quæ vocatur Nouum caſtellum, omnes meliores conſules & proceres cepit. Inde verò caſtellum **Tinemuth** conquiſiuit, & fratrem conſulis in eo. Poſt hæc obſedit conſulem ad *Bahanburh: quod cùm armis inexpugnabile videret, parauit antè illud caſtellum aliud, quod appellauit **Malueiſin**: in quo partem relinquens exercitus receſſit. Quadam verò nocte cùm conſul receſſiſſet à **Bahanburh**, ſecutus eſt eum regalis exercitus vſque in Tinemuthan: vbi cùm ſe defendere conaretur, nec poſſet, vulneratus eſt & captus, & apud **Winleſtores** in carcere poſitus. Ergo redditum eſt regi caſtrum **Behamburch**: fautores verò conſulis malè pacati ſunt. Nam *Willielmus* de **Ou** oculis priuatus eſt; *Odo* conſul Campaniæ, cæteriquè complures exhæredati ſunt. Eodem anno rex impiger vexilla direxit in Walliam, cauſa autem hæc eſt. Anno præterito multos Francorum occiderant, & procerum firmitates confregerant, & ferro & igne finitimos inuaſerant. Anno etiam præſenti caſtellum **Wungumerie** ſtrauerant, & inhabitantes necauerant: rex igitur pertranſiens omnes fines Walliæ cùm in diuerſorijs montium & ſyluarum eos perſequi non poſſet, parum vel nihil proficiens, reuerſus eſt. Eo tempore ſtellæ viſæ ſunt de cœlo cadere, ita ſpiſſę, quòd numerari non poterant.

al.Ou

al.Bebanburh

ANno milleſimo nonageſimo ſexto facta eſt motio Ieroſolymitana prædicatione *Vrbani* Papæ. *Robertus* igitur dux Normanniæ illuc proficiſcens poſuit Normanniam in vadimonium fratri ſuo regi *Willielmo*. Iuit autem cum eo *Robertus* dux Flandriæ, & *Euſtachius* conſul Boloniæ. Iuerunt & ex alia parte dux *Godefridus*, & conſul de monte *Baldewinus*, & alius *Baldewinus* reges Ieroſalem futuri. Iuerunt quoque ex tertia parte Comes de Sancto *Aegidio Reimundus*, & Epiſcopus Podienſis. Quis autem taceat *Hugonem* magnum fratrem regis Francorum, & *Stephanum* Comitem *Blaiſ*? Quis non memoret *Buamundum*, & nepotem eius *Tancredum*? Hoc eſt miraculũ Domini magnum temporibus noſtris factum, ſæculis omnibus inauditum: vt tam diuerſæ gentes, tot fortiſſimi proceres, relictis poſſeſſionibus ſplendidis, vxoribus & filijs, omnes vna mente loca ignotiſſima morte ſpreta petierint: ob cuius rei magnitudinem digrediendi veniam à lectore poſtulo. Nec enim ſi voluero tam miranda Dei magnalia tacere vel coactus potero, cùm nec abſit cauſa, Normanorum ducis occaſio.

al.Bleſis

ALexi igitur apud Conſtantinopolim imperante cuncti prædicti proceres conſenſu imperatoris ſiue volentis, ſiue obedientis ibidem congregati ſunt, pertranſeunteſq; mare ſtrictiſſimum, quod olim Helleſpontiacum nunc brachium S. *Georgij* vocatur, Nicæam vrbem, quæ caput eſt Romaniæ, obſederunt. Ad portam igitur *Orientalem* conſederat dux Normanniæ *Robertus*, iuxta quem conſul Flandriæ: ad portam Borealem

lem dux *Buamundus*, iuxta quem *Tancredus*: ad Occidentalem dux *Godefridus*, iuxta quem *Hugo* magnus, & Comes *Stephanus*: ad Auſtralem conſul *Reimundus*, iuxta quem Podienſis Epiſcopus. Turba autem ibi innumerabilis erat Angliæ, Normanniæ, Brittanniæ, Aquitaniæ, Hiſpaniæ, Prouinciæ, Franciæ, Flandriæ, Daciæ, Saxoniæ, Alemanniæ, Italiæ, Græciæ, & regionum multarum. Non perluſtrauerunt radij ſolares à prima ſui creatione tantam, tam præclaram militiam, tam verendam, tam numeroſam turbam, tot & tam bellicoſos duces. Ceſſet Troia, ceſſent Thebæ duces & principes deſtructionis ſuæ, vt excuſentur, nominare. Hic affuerunt electiſſimi omnium temporum filij fulgentes occidentis: omnes crucis ſigno inſigniti: omnes in regnis ſuis reliquorum fortiſſimi. Igitur in die Aſcenſionis Domini lituis vndique concinentibus vrbs aggreſſa eſt. Repletur cœlum clamoribus, nigreſſit aer ſagittis, mugit terra propulſibus, reſonant aquæ ſtridoribus, venitur ad murum, foſſoribus res agitur. Paganis non ſagittæ, non tela, non ligna, non lapides, non fragmenta, non moles, non ignis, non aqua, non ars, non vires, non proſunt amentata miſſilia. Cùm ecce Turcorum exercitus acie terribilis ordinata, ex Auſtrali regione vexillis erectis apparuit. Quibus conſul *Reimundus*, & Epiſcopus Podienſis diuina virtute protecti, & armis terrenis fulgidi cum ſuo lætantes occurrunt exercitu. Dum igitur noſtri vehementer irruunt in illos, horrore inſperato liquefacti Domino iubente diſſoluuntur. Magna quidem pars fugientium capitibus minorata eſt: quæ fundis in vrbem proiecta non modicum contulerunt inhabitantibus tremorem. Igitur inæſtimabiliter perterriti noſtris vrbem reddunt: noſtri verò ſecundùm quod pepigerant imperatori. Cùm igitur per ſeptem hebdomadas, & tres dies ibi morati fuiſſent, iter ad Antiochiam dirigunt. contigit autem quòd die tertia in duo diuideretur exercitus. In vno quidem principes erant, dux Normannorum *Robertus*, *Buamundus*, *Richardus* de Principatu, *Tancredus*, *Euerardus* de Puiſat: *Achardus* de monte Merloy, & plures alij. Hos igitur circumdederunt Parthorum, qui modo Turci vocantur, & Perſarum, & Publicanorum, & Medorum, & Cilicienſium, & Sarracenorum, & *Angulanorum, ter centum ſexaginta millia, extra Arabes: quorum non erat numerus. Mittitur ergo nuncius à prædictis principibus ad alium exercitum. Interim verò bellum geritur horrendum. Dum námque Turci, & Perſæ, & Medi mortem immittunt ſagittis, Cilicienſes verò & Angulani tælis, Sarraceni quidem & Arabes lanceis, ſed Publicani clauis ferratis & gladijs; proſtrati ſunt vehementer Chriſtiani. Equi námque eorum inſolitum non ferentes clamorem & buccinarum clangorem, & ictus taburciorum, calcaribus non obtemperabant. Noſtrates quoq; tanto ſtridore perculſi, quid eſſet ignorabant. Dum igitur iam fugam Chriſticolæ vel meditarentur, vel inciperent, occurrit *Robertus* dux Normanniæ clamans: Quô milites? Quô fugitis? Equi eorum velociores noſtris ſunt: fuga non eſt præſidio: Hic potiùs moriendum eſt, mecum ſentite, me ſequimini. Dixerat, & in quendam Paganorum regem lanceæ direxit aciem, quæ lignum & æs & corpus æquè diffidit, ſtrauítque in momento ſecundum, ac tertium. Igitur *Tancredus* impiger & *Buamundus* belliger & *Richardus* de Principatu & *Robertus* de Anſa dux & miles fortiſſimus non ſegniùs indulgent ictibus. Redit animus noſtris, pugna committitur grauiſſima, & horrendè prolixa, cùm ecce *Hugo* magnus, & *Anſelmus* de *Ripemunt cum centum tantum militibus alium præuolantes exercitum defeſſos Paganos recentes findunt. Erat námque *Hugonis* lancea quaſi fulmen aduolans: gladius *Anſelmi* quaſi flamma diuidua. Tunc duo principes noſtrorum cæſi ſunt, dum Arabum quanto plures cæduntur tanto plures ingruunt. *Willielmus* námque frater *Tancredi* dum regem lancea tranſfixit, lancea eiuſdem regis tranſfigitur. *Godefridus* quoq; de Monte Scabioſo dum caput Arabis amputat ſagitta Parthi corpus perforatur, lorica calefacta iam non reſiſtente. Pondus & numerum hoſtium iam Franci vltrà perferre nequibant, cùm ecce ex aduerſo ſylua vexillorum alterius exercitus apparuit. Cùm autem bellum duraſſet vſq; in horam 9. innumeri in primo exercitu occiſi ſunt, nullúſq; eorum euaſiſſet niſi alius cætus ſuperueniſſet. Nec quoquã poſtea tempore Pagani tam ſedulò pugnauerũt.

al. Angulanorum

al. Ribemũt

Exercitus

Exercitus autem ſuperuenientis prima *Godefridi* acies procedebat, ad dextram cuius vterque *Baldwinus* aciem dirigebat. Ad ſiniſtram verò conſul *Stephanus* & * *Vſewardus* de *Nulſione*. Aciem quidem *Baldwini* à longè ſequebatur *Remundus* conſul cum ſuis, aciem verò *Stephani* *Robertus* validiſſimus conſul Flandriæ cum ſuis. Sed aciem *Godefridi* ſequebatur acies procerum, & turbæ abſq; numero. Epiſcopus verò Podienſis ex alio monte cum exercitu inuictiſſimo apparuit. Pugnantes igitur Pagani dum tot hoſtes ex inſperato proſpiciunt, quaſi cœlum ruiturum ſuper cos eſſet animis deliquerunt & fugæ indulſerunt cum *Solimanno* duce ſuo. Chriſtiani autem victoria licèt damnoſa & ſpolijs innumeris potiti ſunt primo die Iulij. Porrò Franci continuantes propoſitum Antiochiæ petendæ venerunt ad Erachiam. Inde ad Tarſum, quæ ſubdita eſt *Baldwino* mirifico Comiti. Athena verò & Manuſtra ſubditæ ſunt *Tancredo* viro fortiſſimo. Dux autem nobiliſſimus Normannorum dedit quandam ciuitatem Turcorum, *Simeoni*. *Reimundus* verò conſul magnus, & *Buamundus* lux belli, dederunt aliam ciuitatem, *Petro* de Alpibus. Inde peruenerunt Chriſtiani vſque ad Coxan, quæ ciuitas ſubdita eſt eis. Princeps autem quidam *Petrus* de Roſa, cepit Ruſam & plurima caſtra. Gens verò Chriſtianorum peruenit Maraſim, quæ ſe dedit eis. Inde peruenerunt ad pontem ferreum. Poſtea Antiochiam, quæ caput eſt Syriæ, obſederunt, 12. Kalendas Nouembris. Audiens verò *Buamundus*, quòd Turci eſſent in caſtro congregati, quòd vocatur Areg, iuit cum exercitu ſuo pugnatum contra eos, multóſq; cum paucis Deo volente proſtrauit, multóſq; ante portam vrbis decollandos, vt ciues amaricaret, adduxit. Natali verò à Chriſtianis in eadem obſeſſione celebrato; *Buamundus* & Comes Flandriæ cum viginti millibus bellatorum, in terram Saracenorum perrexerunt. Congregati autem erant multi ab Ieruſalem & Damaſco, & Alef, & alijs regnis ad ſuccurrendum Antiochiæ: quibus irruentes vnanimiter noſtri alios in fugam *verterunt, alios occiderunt. Reuertentéſq; duces prædicti cum ſpolijs maximis, debito triumpho à noſtris ſuſcepti ſunt. Interea vrbe incluſi obſidentibus acerrimè rebellabant: vexilliferúmq; Podienſis epiſcopi, & multos alios morti dederunt. In Februario verò congregatus eſt mirabilis exercitus Paganorum vltra pontem ferreum, apud caſtellum Areth. Dimittentéſque omnes pedites in obſidione, omnes milites promouerunt principes ad bellum: & ſex acies equitum parauerunt. Primam ducebat dux inuictus Normannorum, ſecundam dux *Godefridus* Alemannorum; tertiam *Reimundus* conſul egregius; quartam *Robertus* Flandriæ decus; quintam nobiliſſimus Podienſis epiſcopus; ſextam, quæ maxima erat, cum *Tancredo* *Buamundus*. Dum ergo fortiſſimè colliduntur hoſtibus, clamor reſonabat ad cœlum, imbres telorum obnubilabant diem, vnuſquiſque percutiebat, & percutiebatur. Poſtquam venit maxima vis Parthorum, quæ retrò erat, noſtros tam acriter inuaſit, vt paulatim iam cederent; *Buamundus* verò bellorum arbiter, & certaminum iudex cuneum ſuum adhuc intactum medijs immiſit hoſtibus. Tunc *Robertus* filius *Girardi* miles optimus, & ſignifer eius, quaſi leo inter agmina gregum, ſic proruit inter agmina Turcorum: & ſemper linguæ vex illi eius volitabant ſuper capita Turcorum. Quod videntes alij animo recuperato vnanimiter inuadunt hoſtes. Dux igitur Normannorum gladio caput cuiuſdam, & dentes, & collum & humeros vſq; in pectora diffidit. Dux verò *Godefridus* quendam medium ſecauit. Cùm igitur pars terræ cecidiſſet, partem domini ferebat equus inter Paganos pugnantes, quo monſtro perterriti ſimul cuncti fugientes in iram damnationis abierunt. Capita igitur multorum delata ſunt ad Antiochiam cum gaudio, factum autem eſt hoc bellũ inchoante Quadrageſima. Venerant interea multi de gente *Amiralij* Babylonis in Antiochiam. Cúmque noſtri conſtruerent caſtrum ante portam, vbi pons eſt & mahumeria; *Reimundúſq;* & *Buamundus* iuiſſent ad portũ Sancti *Simeonis* pro victualibus, exercitus ciuitatis proceſſit audacter ad prælium, irruentéſq; noſtris miſerunt eos in fugam, multiſque occiſis vſque in tentoria fugauerunt. Craſtina verò die *Reimundum* & *Buamundum* inuadentes, mille ex ſuis occiderunt. Duces verò fugientes ad noſtros aduolarunt. Franci igitur bis ſauciati & in iram compulſi, in campo ante portas vrbis ſtatuunt terribiliter caſtrorum acies ordinatas. Pagani non ſegniter aciebus diſpoſitis noſtros inuadunt: at Chriſtiani ſignum crucis acclamantes, tam acriter in prima inuaſione hoſtes percuſſerunt & propulerunt, vt ſtatim fugæ darentur. Venientéſque ad anguſtum pontem, vel gladijs

* al. *Oſwardus de Nulſione*

* al. *miſerunt*

cæſi

cæſi ſunt, vel flumine ſubmerſi ſunt. Pauci námq; per pontem euadere poterant. Vnda fluminis ſanguine rubens & aucta torrebat. Itaq; 12. Amiralij ibidem cæſi ſunt, deditq; Dominus victoriam clariſſimam populo ſuo. Sed in craſtino cùm ciues ſuos mortuos ſepeliſſent, noſtri diffodientes eos, aurum & argentũ & pallia, quæ circa eos erant, ceperunt, & capita eorum in vrbẽ proiecerunr. Iámq; omnis ſpes & ſuperbia ciuium euanuerat. *Tancredus* námq; caſtellum prædictum ante portam cuſtodiens, ſpem victualiũ eis eripuit. *Pirrhus* igitur quidam Amiralius, de gente Turcorum ſæpè prouocatus in amicitiam à *Buamundo*, præuidénſq; ſuos perituros, tres turres, quæ ſui iuris erant, *Buamundo* reddidit. Erectis itaq; vexillis ſuper turres, Franci portis fractis, in vrbem irruerunt. Turcorum verò alij repugnantes occiſi ſunt, alij extra vrbem fugerunt, quidã autem caſtellum ſuperiùs obtinuerunt. *Caſſianus* verò dominus vrbis fugiens, à Surianis comprehẽſus eſt, & caput eius *Buamũdo* delatũ. Sic Antiochia 3. nonas Iunij capta eſt. *Curbaran* princeps militiæ *Soldani* Perſiæ, & rex Dammaſci, & rex Ieruſalẽ adduxerunt
al. Curtos ſecum, ad obſidẽdos Francos, Turcos, Arabes, Sarracenos, Azimitas, *Curtas, Perſas, Augulanos. Sed quid numerẽ maris arenã? Hi igitur obſederunt vrbẽ. *Curbaran* igitur partẽ militię ſuæ poſuit in ſuperiori caſtello, quæ die noctéq; cõtra nos pugnabat. Cęteri verò obſidebant vrbẽ ne alimenta intrarent. Tertia quidẽ die egreſſi ſunt filij Dei, contra filios diaboli. Quibus bello parato putabant ſe poſſe reſiſtere, ſed tanta fuit vis & numerus infideliũ, quòd noſtri reintrare vrbẽ coacti ſunt, multis hoſtiũ armis, multis oppreſſione ad introitum portæ mortuis. Craſtina die quatuor proceres exercitus ſcz. *Willielmus*, & alius *Willielmus*, & *Albericus*, & *Lambertus* fugerunt latenter ad portum S. *Simeonis*, ſuaſione autem eorum omnis claſſis victuaria cum eis aufugit. Noſtri verò, cùm caſtellanorum crebros incurſus perferre non poſſent, murum inter ſe & illos conſtruxerunt. ſpes igitur creuit Paganis, & fames Chriſtianis. Námque dum expectarent imperatoris, quem promiſerat, aduentum, gallinam 15. ſolidis emebant, ouum duobus ſolidis, vnam nucem vno denario. Præterea folia arborum & cardui cocta comedebant, ſic etiam coria equorum & aſinorum dequoquebant & vorabant. *Stephanus* igitur Comes muliebriter aufugiens obuiauit imperatori, cui Francos omnes iam perditos nuncians flentem fecit reuerti. Spes igitur nulla populo Dei iam remanſerat, cum fame victi nec arma iam ferre poſſent. Apparuit autem ignis de cœlo & cecidit inter exercitum Turchorum. Seruo autem ſuo apparuit Dominus in viſione, dixitq; Deus: Hæc dices filijs occidentis, Ego Niceã ciuitatem vobis tradidi, & omnia bella exterorum, & ciuitatem fortiſſimã Antiochiæ, quam cùm lęti & incolumes poſſideretis, operati eſtis cum mulieribus Chriſtianis & Paganis vnde fætor aſcendit in cœlũ; corruẽs vir Dei ad pedes eius ait, Domine ſubueni in oppreſſione tanta, dixitq; Dominus: ſubueni & ſubueniam. Dic populo meo reuertimini ad me, & ego ad vos, & infra 5. dies, vobis ipſe propugnator adero. Apparuit autem cuidam S. *Andręas* Apoſtolus lanceã, vnde percuſſus ſaluator fuerat, ei reuelans, ſicut ipſe populo firmauit iuramento. Peractis igitur triduanis ieiunijs, proceſſionibus celebratis, miſſis ſolemnizatis, eleemoſynis datis, 6. aciebus diſpoſitis ductore Domino progrediuntur in hoſtes cum lachrymis ad bellum. Primam aciem ducebat *Hugo* magnus & conſul Flandrenſis; 2. dux *Godefridus* & *Baldwinus*; 3. *Robertus* fortis Normannus; 4. Podienſis epiſcopus & *Willielmus* de Muntpeiller cum exercitu *Reimundi* conſulis, qui remanſerat in cuſtodia ciuitatis; 5. ducebat *Tancredus* cum *Richardo* principe; 6. *Buamundus* cum conſule de Ruſinole. Egreſſi verò 7. ſtatuerunt in honorem S. Spiritus, cui præfuit *Rainaldus*. Epiſcopi verò presbyteri, clerici, monachi ſacris veſtibus induti ſuper muros vrbis hymnos Deo concinebant. Ipſi itaq; viderunt exercitũ cœleſtem equis albis & phœbeis armis, quorum ductores erãt *Georgius Mercurius*, & *Demetrius*. *Curbarã* verò nunquã lætior quàm tempore illo diſpoſitis turmis innumeris fecit fænum copioſum ex aduerſo monte accendi, vt noſtri fumo cæcarentur. Dominus autem ventorum præſes ventum conuertit, & Pagani fumo cæcati ſunt, & præcipites fugerunt. Inſecuti ſunt eos Chriſtiani cę de magna & tanta nunquam ſpolia in aliquo bellorum capta ſunt. His viſis Amiralius, qui caſtellum ſuperius cuſtodiebat reddidit illud Chriſtianis, & Chriſtianus effectus eſt. Hoc bellum egit Dominus in Vigilia *Petri* & *Pauli*, & exaltatum eſt nomen eius ſolius in die illa. Chriſticolæ igitur cum gaudio perendinauerunt in regno illo vſq; ad

Kalendas

Kalendas Nouembris. Interea quidam procerum, cui nomen *Reimundus Piletus* exercitum congregans cepit caſtrum, cui nomen Talamannia. Inde venit ad vrbem, cui nomen Marra, quæ plena erat Saracenis, qui venerant ab Alef: præliantes ergo Barbari contra noſtros primitus fugere coacti ſunt, in fine tamen vicerunt & magna Francorum occiſio facta eſt ibi. Menſe Nouembri congregati ſunt duces & exercitus Chriſtianorum ad capeſſendam viam Ieruſalem. Quarto verò die ante Octobrem, venerunt ad Marram, & aſſiliuerunt eam, & turri lignea ſuper quatuor rotas ducta & alijs ingenijs debellauerunt eam, 11. die Decembris. Manentes igitur in vrbe illa in natali morati ſunt ibi, per vnum menſem & quatuor dies, quia iter Hieroſolymitanum impeditum erat pro diſcordia, quæ erat inter *Buamundum* & *Remundum* cauſa Antiochiæ poſſidendæ. Ibi tanta fames inuaſit Chriſtianos, quòd de cadaueribus Paganorum fruſta coquerent & comederent. Sed 14. die Ianuarij exeuntes ceperunt duo caſtra bonis omnibus referta. Poſtea verò vrbem quæ vocatur Zaphaila: inde caſtrum opulentiſſimum in valle Deſem. Mediante verò Februario obſederunt caſtrum Arche per tres fermè menſes, ibíque paſcha celebratum eſt. Sed **Anſelmus* de Ripemunt miles fortiſſimus iactu lapidis ibi deperijt, & *Willielmus Picardus*, & alij multi. Rex verò Camelæ ciuitatis pacem fecerat cum exercitu. Interea pars exercitus cepit Tortoſam ciuitatem, & vrbem Maracleam. Amiralius verò *Gibel* fecit pacem cum exercitu. Poſtea ante vrbẽ Tripolim multitudinem ciuium interfecerunt, ita quòd omnes aquæ vrbis & etiam ciſternæ ruberent. Poſtea verò rex Tripolis ducibus Francorum dedit 300. peregrinos & 15. millia Biſantia, & 15. equos precioſos, vt diſcederent à Tripoli & à caſtro Arche, quod ſuum erat. Franci igitur tranſeuntes per caſtrum Betelon applicuerunt in die aſcenſionis Domini ad vrbem iuxta mare, quæ dicitur Barat, inde ad Sagittam, inde ad Surh, inde ad Acram, inde ad Caiphas, inde ad Cæſaream in Pentecoſtẽ, inde ad vicum ſancti *Georgij*, inde ad Hieruſalem, & obſederunt eam 8. Idus Iunij. A Septentrione dux electiſſimus Normannorum; ab Oriente conſul *Robertus*; ab Occidente dux *Godefridus* & *Tancredus*; à meridie ſcilicet in monte Sion Comes *Reimundus*. Sæpe igitur vrbem aſſilientes erexerunt caſtrum ligneum altiſſimum, contra quod cùm turres lapideas Pagani conſtruxiſſent, turrim ligneam noſtri diſſoluerunt, & in alia parte vrbis, quæ immunita erat, erexerunt. Inde igitur vrbem opprimentes & ſcalis muros aſcendentes vrbem ceperunt, & multos in templo Domini rebellantes occiderunt, & ciuitatem ſanctam ab immundis nationibns filij Dei mundauerunt. Obtulerunt igitur regnũ Ieruſalem *Roberto* Normannorum duci. Quod quia cauſa laboris repudiauit, offenſus eſt in eum Deus, nec proſperum quid deinceps ei contigit. Ipſe itaque, & conſul Flandriæ, & *Reimundus* conſul ad propria remearunt. Dux verò *Godfridus* regnauit in Ieruſalem, & poſt eum *Baldwinus* ſternuiſſimus frater eius, & poſtea *Baldwinus* ſecundus nepos eorum, & pòſt *Gaufridus* dux Andegauenſis, & poſt eum *Gaufridus* filius eius multa & grauiſſima bella peragentes, ſubdiderúntque prouincias *Chriſto* & vrbes finitimas præter Aſcalon, quæ adhuc in ſcelere ſuo perſeuerat.

al. Anſelius de Ribemunt

IVnior *Willielmus* anno 10. regni ſui cùm Normanniam, quam à *Roberto* fratre ſuo ad Ieruſalem profecto in vadimonium acceperat, pro libitu ſuo diſpoſuiſſet, redijt ad Vigiliam Paſchę in Angliam, appulit apud **Arundel.** Cùm autem feſtiuè diadematus eſſet ad Pentecoſten apud **Winleſores**, poſtea cum magno exercitu pergens in Walliam, ſæpè multas Wallenſium turmas proſtrauit: ſæpè multos ſuorum anguſtijs locorum amiſit. Videns igitur eos plus inexpugnabiles ſitu terræ, quàm viribus & armis, fecit parare caſtella iuxta fines Walliæ, & redijt in Angliam. *Anſelmus* verò Archiepiſcopus receſſit ab Anglia, quia nihil recti rex prauus in regno ſuo fieri permittebat. Sed prouincias intolerabiliter vexauit in tributis, quæ nunquam ceſſabant, in opere muri circa turrim Londoniæ: in opere aulæ regalis apud **Weſtminſter**, in rapina, quam familia ſua hoſtili modo, vbicunque rex pergebat, exercebant. At rex ad feſtum ſancti *Martini* mare tranſiens in Normanniam miſit *Eadgarum* iuuenem cum exercitu in Scotiam qui regem *Duuenal* magno prælio fugauit, & *Edgarum* cognatum ſuum filium *Melcolm* regis in regem ſtatuit. Eodem anno Cometa apparuit.

IVnior *Willielmus* anno 11. regni ſui in Normannia fuit, ſemper hoſticis tumultibus & curis armorum deditus, tributis interim & exactionibus peſſimis populos Anglo-

rum

rum non abradens,ſed excorians. In æſtate autem viſus eſt ſanguis ebullire à quodam ſtagno apud **Finchamſtede** in **Bercſcire.** Poſt hoc apparuit cœlum tota nocte penè, quaſi arderet. Eodem anno *Walkelmus* epiſcopus in **Wincestre** defunctus eſt,& *Hugo* conſul **Salopiſcire** occiſus eſt ab Hybernenſibus,cui ſucceſſit *Robertus* de Belem frater eius.

IVnior *Willielmus* 12.anno regni ſui rediens in Angliam,tenuit primùm curiam ſuam in noua aula apud **Westminster**: quam cùm inſpecturus primum introiſſet,cùm alij ſatis magnam vel æquo maiorem dicerent: dixit rex eam magnitudinis debitæ dimidia parte carere. Qui ſermo regi magno fuit,licèt paruo conſtaret,honori. Rurſus cùm venaretur in nouo Foreſto,venit ei ſubitò nuncius à Cenomannia, dicens ei familiam ſuam ibi obſideri. Illico rex feſtinus ad mare veniens naues introiuit: cui nautæ: Cur *regum maxime tempeſtate intolerabili maris alta laceſſis, & mortis imminens periculũ non formidas? Quibus rex: De rege fluctibus ſubmerſo loqui non audiui.* Ergo mare tranſiens nihil dum viueret,egit,vnde tantam famam,tantum glorię decus haberet. Cenomanniam verò petens *Heliam* conſulem fugauit,& ſui iuris eſſe iuſſit,& in Angliam redijt. Anno illo rex *Ranulfo* placitatori ſed peruerſori,exactori, ſed exuſtori totius Angliæ dedit epiſcopatum Dunelmiæ. Hoc etiam anno deceſſit *Oſmundus* Salesbiriæ epiſcopus.

MIlleſimo centeſimo anno gratiæ, decimo tertio anno regni ſui rex *Willielmus* vitam crudelem miſero fine terminauit. Namque cùm glorioſè & patrio honore curiam tenuiſſet ad natale apud **Gloucester**, ad Paſcha apud **Wincheſter**, ad Pentecoſten apud Londoniam,iuit venatum in nouo Foreſto,in craſtino Kal. Auguſti,vbi *Walterus Tyrel* cum ſagitta ceruo intendens regem percuſſit inſcius: rex corde ictus corruit,nec verbum edidit. Paulò ſiquidē ante ſanguis viſus eſt ebullire à terra in **Bercſcire**, iure autem in medio iniuſticiæ ſuæ præreptus eſt. Ipſe námque ferus vltra hominem erat,& conſilio peſſimorum,quod ſemper eligebat,ſuis nequam, ſibi nequiſſimus, vicinos werra ,ſuos exercitibus frequentiſſimis & geldis continuis vexabat. Nec reſpirare poterat Anglia miſerabiliter ſuffocata. Cùm autem omnia raperent & ſubuerterent, qui regi famulabantur,ita vt adulteria etiam violenter & impunè committerent, quicquid antea nequitiæ pullulauerat, in perfectum excreuit: quicquid antea non fuerat, his temporibus pullulauit. Inuiſus namq; rex nequiſſimus Deo & populo epiſcopatus & abbatias aut vendebat aut in manu ſua retinens ad firmam dabat: hæres autem omnium eſſe ſtudebat. Siquidem in die qua obijt,in proprio habebat Archiepiſcopatum Cantuariæ,& epiſcopatum Winceſtriæ,& Salesbiriæ, & 11. Abbatias ad firmam datas. Poſtremò quicquid Deo,Deúmque diligentibus diſplicebat,hoc regi regémq; comitantibus placebat. Nec luxuriæ ſcelus tacendum exercebat occultè, ſed ex impudẽtia coram ſole. Sepultus eſt autem in craſtino perditionis ſuæ apud **Wincester**, & *Hẽricus* frater eius iunior ibidem in regem electus dedit epiſcopatum Winceſtriæ *Willielmo Giffard*, pergénſque Londoniam ſacratus eſt ibi à *Mauricio* Londonienſi epiſcopo, melioratione legum & conſuetudinum optabili repromiſſa. His auditis *Anſelmus* Archiepiſcopus rediens in Angliam deſponſauit *Matildem* filiam *Malcolm* regis,& *Margaretæ* reginæ *Henrico* regi nouo. Capta verò vrbe Ieruſalem (vt dictum eſt) & ingenti prælio poſtea victorioſè patrato contra exercitum Amiralij Babyloniæ redijt *Robertus* dux in Normanniam menſe Auguſto, & cum lætitia ſuſceptus eſt ab omni populo. *Thomas* Eboracenſis Archiepiſcopus vir ingenij florentis & Muſarum à ſecretis hominibus apparere deſijt.

H*Enricus* rex cùm ad Natale tenuiſſet curiam ſuam apud **Westminster**, & ad Paſcha apud **Wincestre**, commoti ſunt principes Angliæ erga regẽm cauſa fratris ſui *Roberti* aduenientis cum exercitu; miſit autem rex in mare nauale prælium geſturos contra fratris ſui aduentum; ſed quædam pars eorum ſubdidit ſe *Roberto* venienti. Cùm ergo appuliſſet apud **Portesmuth**, ante Kalendas Auguſti, & rex tenderet contra eum cum maximis copijs,principes vtrinq; fraternum bellum non perferentes concordiæ fœdus inter illos ſtatuerunt, eo pacto quòd *Robertus* vnoquoq; anno tria mill. marcarum argenti haberet ab Anglia,& qui diutiùs viueret,hæres alterius eſſet,ſi alter abſq; filio moreretur. Hoc autem iurauerunt 12. eximiores procerũ vtrinq;. *Robertus* igitur in pace perendinauit vſq; ad feſtum S. *Michaelis* in regno fratris ſui,& ad propria redijt.

Ranulfus

Ranulfus autem peruersus Episcopus Dunelmiæ, quem rex *Henricus* posuerat in vinculis consilio gentis Anglorum, cùm à carcere euasisset clandestinè perrexerat in Normanniam consilio & admonitione sua *Robertum* promouens in fratrem suum.

HEnricus rex quendam consulem nequissimum & perfidum *Robertum* de Belesme iure in eum exurgens exulauit, obsedit namq; priùs castellum **Arundel**. Quod cùm grauissimum esset ad conquirendum, castellis ante illud constructis, iuit & obsedit **Bruge**, quousq; castellum ei redditũ est: & *Robertus* de Belesme gemebundus in Normanniam migrauit. Eodem anno ad festum S. *Michaelis* tenuit *Anselmus* Archiepiscopus concilium apud Londoniam, in quo prohibuit vxores sacerdotibus Anglorum antea non prohibitas. Quod quibusdam mundissimum visum est, quibusdam periculosum, ne dum munditias viribus maiores appeterent, in immũditias horribiles ad Christiani nominis summum dedecus inciderent. In illo concilio multi Abbates, qui acquisiuerant Abbatias suas sicut Deus noluit, amiserunt eas sicut Deus voluit. Anno sequenti venit *Robertus* Normannorum Consul in Angliã, causisq; varijs intercedẽtibus, & cauta regis versutia condonauit ei ter mille marcas, quas rex debebat ei per annum. Eodem anno visus est sanguis ebullire à terra in **Berckcire** apud **Hamstude**. Curriculo anni sequentis rex & frater suus discordati sunt causis intercedentibus. misit igitur rex milites in Normanniam, qui à proditoribus consulis recepti, prædis & combustionibus non minimam cladem rebus consularibus ingesserunt. *Willielmus* verò consul *Morteuil, causa perfidiæ ab Anglia exhæredatus à rege, in Normanniam discedens animo perfecto & exercitio feruenti vir probissimus indixit & infixit regalibus turmis Werram calamitate refertam. Hoc anno apparuerunt circa solem in meridie quatuor circuli albi coloris. *al. Moretuil*

HEnricus rex quinto anno regni sui perrexit in Normanniam, contra fratrem suum certaturus. conquisiuit igitur Cadomum pecunia, Baiocum armis & auxilio Cõsulis Andegauensis. cepit quoq; alia plurima castra, & omnes ferè principes Normanniæ regi se subdiderunt. His actis mense Augusto, redijt in Angliam. In anno quidem sequenti venit dux Normannorum ad regem fratrem suum apud **Northamptune**, amicabiliter ab eo petens, vt ablata sibi fraterna redderet gratia. Cùm verò Deus eorum concordiæ non assentiret, dux iratus perrexit in Normanniam, & rex ante Augustum secutus est eum. Cùm ergo rex obsedisset castrum Teuerchebrai venit dux Normannorum, & cum eo *Robertus* de Belesme, & Consul Moretuil, & omnes fautores eius. Rex verò secum omnes proceres Normanniæ, & robur Angliæ, & Andegauis, & Brittanniæ non improuidus habebat. Igitur cùm cornua rauco strepuissent cantu, dux Normanniæ cum paucis multos audacissimè aggressus est: assuetúsq; bellis Ierosolymitanis aciẽ regalem fortiter & horrendè repulit. *Willielmus* quoq; Consul de Mortuil aciem Anglorum de loco in locum turbans promouit. Cùm acies equestris Brittannorum (rex namq; & dux & acies cæteræ pedites erant vt constantiùs pugnarẽt) aciẽ ducis ex aduerso promens subitò diffidit, & mole magnitudinis oppressa gens ducis dissoluta est & victa. *Robertus* verò de Belesme simul hoc aspexit, fuga sibi consuluit. Captus est igitur dux fortissimus Normãnorum *Robertus*, & *Willielmus* consul de Mortuil: redditq; Dominus vicem duci *Roberto*; quia cùm gloriosum reddidisset eum in actibus Ierosolymitanis, regnum Ierusalem oblatum sibi renuit, magis eligens quieti & desidiæ in Normannia deseruire, quàm Domino regum in sancta ciuitate desudare. Damnauit igitur eum Deus desidia perenni & carcere sempiterno. Huius rei signum in eodem anno cometa apparuerat. Visæ sunt in cœna Domini duæ lunæ, vna ad Orientem, altera ad Occidentem.

HEnricus rex anno septimo regni sui cùm deletis vel subiectis hostibus Normanniam pro libitu disposuisset, redijt in Angliam, fratrémq; suum ducem magnificum & Consulem de Mortuil carceralibus ingessit tenebris: igitur victoriosus & tunc primùm rex fortis tenuit curiam suam ad pascha apud **Winlesores**: in qua proceres Angliæ simul & Normanniæ cum timore & tremore affuerunt. Antea namque & dum iuuenis fuisset, & postquam rex fuerat, in maximo habebatur despectu. Sed Deus, qui longè aliter iudicat, quàm filij hominum, qui exaltat

humiles & deprimit potentes, *Robertum* omniũ fauore celeberrimum depoſuit, & *Henrici* deſpecti famam per orbem terrarum clareſcere iuſſit, deditque ei gratis tria Dominus omnipotens munera; ſapientiam, victoriam, diuitias. Quibus ad omnia proſperans omnes ſuos anteceſſores præceſſit; vnde omnes ſuos ditauit. Hoc anno obijt *Mauricius* epiſcopus incœptor Londonienſis eccleſiæ, & *Eadgarus* rex Scotiæ: cui ſucceſſit *Alexander* frater ſuus conceſſu regis *Henrici*.

HEnricus 8. anno regni ſui cùm deceſſiſſet *Philippus* rex Francorum tranſijt in Normanniam contra *Lodouicum* filium *Philippi* regem nouum Franciæ Werram promouens maximam. Anno eodem *Gerardo* Archiepiſcopo Eboracenſi defuncto, *Thomas* poſtea ſucceſſit. Tempeſtate ſequentis anni miſſi ſunt ab *Henrico* imperatore Romano nuncij, mole corporis & cultuũ ſplendoribus excellentes, filiam regis in domini ſui coniugiũ poſtulantes. Tenens igitur curiam ſuam apud Londoniam, quam nunquam ſplendidiorẽ tenuerat, ſacramenta depoſtulans de connubio filię ſuæ, ab imperatoris recepit legatis ad Pentecoſten, obierat autem *Anſelmus* Archiepiſc. *Chriſti* philoſophus in Quadrageſima. Anno igitur ſequenti data eſt filia regis imperatori, (vt breuiter dicam) ſicut decuit. Rex itaq; cepit ab vnaquaq; hida Angliæ tres ſolidos. Eodem anno cùm rex curiam ſuam tenuiſſet ad Pentecoſten apud nouam **woodſtock**, quam ipſe ædificauerat, exhæredauit eos, qui ei nocuerant, ſcilicet *Philippum* de Brahuſe, & *Willielmum Malet*, & *Willielmum Bainard*: *Helias* verò Conſul Cenomanniæ, qui eam ſub *Henrico* rege tenebat, vita priuatus eſt. At Conſul Andegauenſis ſuſcipit Cenomanniam cum filia ipſius, & tenuit eam contra regem *Henricum*. Hoc in anno apparuit cometa quidam more inſolito. Cùm námque ab Oriente inſurgens in firmamentum aſcendiſſet, regredi videbatur. Eodem anno *Nicolaus* pater illius, qui hanc ſcripſit hiſtoriam, mortis legibus conceſſit, & ſepultus eſt apud Lincoliam. De quo dictum eſt:

Stella cadit cleri, ſplendor marcet Nicolai,
ſtella cadens Cleri ſplendeat arce Dei.

Hoc ideò ſcriptor operi ſuo inſeruit, vt apud omnes legentes mutuum laboris obtineat, quatenus pietatis affectu dicere dignentur. Anima eius requieſcat in pace, *Amen*.

HEnricus rex anno 11. regni ſui pergens in Normanniam contra Conſulem Andegauenſem, qui Cenomanniã eo tenebat inuito, Werræ leges in eum ferro & flamma exercuit conſtanter. Deceſſit autem *Robertus* Conſul Flandrię, qui Ieroſolymitano clariſſimus interfuerat itineri, vnde memoria eius non pertranſeat in æternũ. Poſt quẽ *Baldwinus* filius eius Conſul effectus eſt, iuuenis omninò ſtrenuus armis. Proximo anno exulauit rex Conſulem **Eureus*, & *Willielmũ Criſpin* á Normãnia. Cepítq; *Robertum Beleſme* virum nequiſſimum, de quo prædiximus, rediénſque anno ſequenti in Angliam, poſuit eum in carcerem perennem apud **marram**. Succedenti autem anno rex dedit Archiepiſcopatum Cantuariæ *Radulfo* epiſcopo Roueceſtriæ. Tunc quoque *Thoma* Eboracenſi Archiepiſcopo defuncto *Turſtanus* ſucceſſit. Inter *Radulfum* verò & *Turſtanum* Archiepiſcopos orta eſt magna diſſenſio, quia Eboracenſis Cantuarienſi de more ſubijci nolebat. Cauſa autem ſæpè coram rege, ſæpè coram Apoſtolico ventilata eſt, ſed nec dum definita. Hoc in anno duxit rex exercitum in Walliam: Walenſes verò ſubditi ſunt ei ſecundum magnificentiam libitus ſui. Cometa ingens in fine Maij apparuit. Rex verò tranſijt in Normanniam, & anno ſequenti fecit omnes proceres patriæ fidelitatem Domino debitam *Willielmo* filio ſuo iurare, & in Angliam redijt.

al. Ebreus

HEnricus rex 16. anno regni ad natale interfuit dedicationi eccleſiæ ſancti *Albani*, quam dedicauit *Robertus* venerabilis epiſcopus Lincolnienſis per *Richardum* memorabilem *Abbatem eiuſdem loci. Cùm autem rex ad Paſcha tranſfretaſſet in Normanniam, fuit maxima diſcordia inter eum & regem Francorum; cauſa autem hæc erat: *Tedbaldus* Conſul Bleſenſis nepos regis *Henrici* contra dominum ſuum regem Francorum arma promouerat, in cuius auxilium rex Anglorum duces ſuos militiámque ſuam miſit, & regem *Lodouicum* non mediocriter afflixit. Spacio igitur ſequentis anni graniſſimus labor *Henrico* regi inſurrexit. Iurauerunt námque rex Francorum & Conſul Flandrenſis, & Conſul Andegauenſis ſe Normanniam regi *Henrico* ablaturos,

al. militem

&

&*Willielmo* filio *Roberti* ducis Normannorum eam daturos Multi etiam procerum regis receſſerunt ab eo,quod maximo ei fuit detrimento. Rex tamen non improuidus in auxilio ſuo *Thedbaldum* prædictum & Conſulem Brittannorum habebat. Venerunt igitur rex Francorum & Conſul Flandrenſis cum exercitu in Normanniam. In qua cùm vna nocte fuiſſent, formidantes aduentum regis *Henrici* cum Anglis & Normannis & Brittannis, ad ſua ſine bello reuerſi ſunt. Hoc anno pro neceſſitate regis geldis creberrimis & exactionibus varijs Anglia compreſſa eſt. Tonitrua verò & grandines in Kalendis Decembris affuerunt, & in eodem menſe cœlum rubens quaſi arderet apparuit. Eodem autem tempore maximus terræ motus in Longobardia eccleſias,turres,& domos,& homines prouoluens deſtruxit. Curriculo anni ſequẽtis continua debellatio iam dictorum principum grauiſſimè regem vexauit, donec *Baldwinus* ſtrenuiſſimus Flandriæ Conſul apud Du, in Normannia ſeditione militari funeſtè vulneratus ad ſua receſſit. Porrò *Robertus* Conſul de Mellent ſapientiſſimus in rebus ſecularibus omnium vſq; in Ieruſalem degentium, & regis *Henrici* conſiliarius, in fine ſtultus apparuit. Etenim cùm terras quas abſtulerat ſacerdotũ ſuaſu, nec reddere, nec confeſſionem qualem oportuit vellet inire,corde pauperimus quaſi ſponte deperijt. Benè igitur dictum eſt,*Stultitia eſt apud Deum omnis ſapientia huius mundi.* Tunc quoque regina *Matildis* luce caruit. De cuius facetia & morum prærogatiua dictum eſt:

Proſpera non lætam fecêre,nec aſpera triſtem:
Aſpera riſus ei,proſpera terror erant.
Non decor effecit fragilem,non ſceptra ſuperbam,
Sola potens humilis,ſola pudica decens.
Maij prima dies,noſtrarum nocte dierum
Raptam perpetua fecit ineſſe die.

REx *Henricus* quinquageſimo ſecundo anno,ex quo Normanni Angliã obtinuerũt, regni verò ſui anno 19.pugnauit glorioſè contra regem Francorum. Præpoſuerat quidem rex Francorum aciem,cui præerat *Willielmus* filius *Roberti* fratris *Henrici* regis. Ipſe verò cum maximis viribus in ſequenti erat agmine. Rex verò *Henricus* in prima acie proceres ſuos conſtituerat, in ſecunda cum propria familia eques ipſe reſidebat, in tertia verò filios ſuos cũ ſummis viribus pedites collocauerat. Igitur acies prima Francorum agmen procerum Normanniæ ſtatim equis depulit,& diſperſit. Poſtea verò aciei,qua rex *Henricus* inerat,collidens,& ipſa diſperſa eſt. Acies itaq; regales ſibi inuicẽ offenderunt,& acerrimè pugnatum eſt; haſtæ franguntur omnes,gladijs res agitur. Interim *Willielmus Criſpin* regis *Henrici* caput gladio bis percuſſit: cúmq; lorica eſſet impenetrabilis,magnitudine tamen ictuũ ipſa lorica aliquantulum capiti regis inſerta eſt, vt ſanguis prorumperet. Rex verò percuſſorem ſuum ita gladio repercuſſit, vt cùm galea eſſet impenetrabilis,mole tamen ictus equitem & equum proſterneret, & mox ante regios pedes captus eſt. Sed acies pedeſtris, in qua filij *Henrici* regis inerant, nõdum percutiens ſed mox percuſſura,lanceis inclinatis ex aduerſo inſurrexerunt. Quod Frãci videntes horrore inſperato liquefacti terga dederunt. *Henricus* autem rex victoriæ perſtitit in campo, donec Optimates hoſtium capti ſunt, & ante pedes eius poſiti. Reuerſus verò Rhotomagum in ſignorũ ſonitibus & cleri concentibus Deũ & Dominum exercituum benedixit. De cuius magnificentia victoriæ ſic quidam ſcripſit Heroicè:

Henricus *regum rex & decus abſtulit altos*
Francigenis animos; Lodouicum *námque Nugenſi*
Rex regem campo,magnum maior ſuperauit.
Præpoſuere fugam bellis,calcaria tælis
Galli præcipites. fama ſpoliíſque potitos
Laurea Normannos & laus æterna coronat.
Sic decus iſte ducum,ſic corda tumentia preſſit,
Oráq; Francorum mutire ſuperba coegit.

Eodem anno Papa *Gelaſius* obijt,& ſepultus eſt apud Cluniacum. Tunc *Wido* Viennenſis Archiepiſcopus electus eſt in Papam,vocatus *Calixtus*,& tenuit concilĩ Rhemis. Inde profectus eſt Giſors contra regem *Henricum*,& collocuti ſunt ſacerdos magnus,& rex magnus. *Baldwinus* etiam Conſul Flandriæ per vulnus, quod in Norman-

nia acceperat, deceſſit. Cui ſucceſſit *Carolus* cognatus eius filius *Cnut* S. regis Dacorũ.

ANno 1120. gratiæ omnibus domitis & pacificatis in Gallia cum gaudio rex *Henricus* redijt in Angliam: ſed in ipſo maris tranſitu duo filij regis *Willielmus* & *Richardus*, & filia regis & neptis, nec non & multi proceres, dapiferi, camerarij, pincernæ regis, & *Richardus* Conſul Ceſtriæ naufragati ſunt. Qui omnes vel ferè omnes Sodomitica labe dicebantur & erant irretiti. ecce choruſcabilis Dei vindicta! deperierunt etenim & omnes ferè ſepultura caruerunt. Improuiſe igitur mors abſorbuit emeritos, cùm mare tranquilliſſimum ventis careret. De quibus ita ſcripſit Poeta:

Dum Normannigenæ Gallis clari ſuperatis
Anglica regna petunt, obſtitit ipſe Deus.
Nam fragili toruum dum percurrunt mare cimba,
Intulit excito nubila denſa mari.
Dúmque vagi cæco rapiuntur tramite nautæ,
Ruperunt imas abdita ſaxa rates.
Sic mare dum ſuperans tabulata per vltima ſerpſit,
Merſit rege ſatos, occidit orbis honos.

HEnricus rex ad natale fuit apud **Bzamtune**, cum *Theobaldo* Conſule Bleſenſi, & poſthac apud **Winleſozes** duxit *Adelidam* filiam ducis Luuaniæ cauſa pulchritudinis. Cùm autem rex ad Paſcha fuiſſet apud Berklea, ad Pentecoſten fuit diadematus cum regina ſua noua apud Londoniam. In æſtate verò, dum tenderet cum exercitu in Walliam, Walenſes ei ſuppliciter obuiantes ſecundũ magnificentiam libitus ſui concordati ſunt ei. At in vigilia natalis Domini ventus inſolitus non ſolùm domos ſed turres deiecit lapideas. De pulchritudine verò reginæ prædictę ſic quidã dixit elegiacè:

Anglorum regina tuos *Adelina *decores* (al. Adelida)
ipſa referre parans Muſa ſtupore riget.
Quid diadema tibi pulcherrima? quid tibi gemmæ?
Pallet gemma tibi, nec diadema nitet.
Deme tibi cultus, cultum natura miniſtrat,
nec meliorari forma beata poteſt.
Ornamenta caue, nec quicquam luminis inde
accipis, illa micant lumine clara tuo.
Non puduit modicas de magnis dicere laudes,
ne pudeat dominam te precor eſſe meam.

HEnricus rex fuit anno ſequẽti ad natale apud **Nozdwic**, & ad Paſcha apud **Nozthamtune**, & ad Pentecoſten apud **Winleſozes**, inde ad Londoniam, & **Cent**, & poſtea perrexit in **Nozthumberland** ad Dunelmiam. Eodẽ anno obijt *Radulfus* Cantuarienſis Archiepiſc. & *Iohannes* Bathenſis epiſc. Anno verò huic proximo fuit rex ad natale apud **Dunestaple**, & inde perrexit ad **Berchamested**. Ibi rem dignam Deus oſtendit. Erat namq; quidam Cancellarius regis *Rãdulfus* iam 20. annis infirmitate decoctus, ſemper tamen in curia iuuene promptior ad omnia ſcelera, innocentes opprimens, terras multas ſibi diripiens, erátq; ei pro magno, quòd dum corpore langueret, ſic animo vigeret. Cùm igitur regem ad hoſpitandum ſecum duceret in ipſo montis vertice, vnde caſtellum eius proſpiciebatur, elatus mente corruit ex equo, & monachus ſuper eum equitauit. vnde ſic contritus eſt, vt poſt paucos dies vita careret. Ecce quanta ſuperbia quàm viliſſimè Deo volẽte deperijt! Inde iuit rex ad **Wodestoc**, ad locum inſignem, vbi rex cohabitationem hominum & ferarum fecerat. Ibíque *Robertus* Lincolnienſis epiſcopus diem clauſit vltimum, cuius Epitaphium hoc eſt.

Pontificum Robertus *honor, quem fama ſuperſtes*
perpetuare dabit, non obiturus obit.
Hic humilis diues, (res mira) potens pius, vltor,
compatiens, mitis cùm pateretur erat.
Noluit eſſe ſuis Dominus, ſtuduit pater eſſe,
ſemper in aduerſis murus & arma ſuis.
In decima Iani *mendacis ſomnia mundi,*
liquit, & euigilans vera perennè videt.

Poſtea

POstea ad festum Purificationis dedit rex Archiepiscopatum Cantuariæ *Willielmo* de Curbuil, qui prior fuerat apud **Chicce.** Ad Pascha verò apud **Wincester** dedit episcopatum Lincolniæ *Alexandro* venerabili viro, qui nepos * erat *Rogeri* Salesburiensis episcopi. *Rogerus* autem iusticiarius * fuit totius Angliæ, & secundus à rege. Dedit etiam rex episcopatum Bathæ *Godfrido* Cancellario reginæ. At circa Pentecosten mare transijt, & recessit ab eo Comes de * Mellend discordia propalata. Rex autē castellum eius, quod vocatur * Puntaldemer, obsedit & cepit. Anno verò sequente rex fortunatè glorificatus est. *Willielmus* namq; de Tancaruile Camerarius regis aciebus statutis confligens cepit Comitem prædictum, & *Hugonem* de Munford sororium eius, & *Hugonem* filium *Geruasij*, & tradidit eos regi: rex autem posuit eos in carcerem. Eodē anno *Teulfus* Wigornensis episcopus, & *Ernulfus* Roueceſtriæ episcopus obierunt. Sequenti anno toto rex fuit in Normannia, & ibi dedit episcopatum Wigorniæ * *Simoni* clerico reginæ. *Sifrido* quoque Abbati Glastengbiri dedit episcopatum Ciceſtriæ. Porrò *Willielmus* Archiepiscopus dedit episcopatum Roueceſtriæ *Iohanni* Archidiacono suo. Ad Pascha verò *Iohannes* Cremensis Cardinalis Romanus descendit in Angliam, Perendinánsque per episcopatus & abbatias non sine magnis muneribus ad natiuitatem Sanctæ Mariæ celebrauit concilium solenne apud Londoniam. Sed quia *Moises* Dei secretarius in historia sancta parentum etiam suorum vt virtutes scripsit & vitia: scilicet facinus *Lot*, scelus *Ruben*, proditionem *Simeon* & *Leui*, inhumanitatem fratrum *Ioseph*: nos quoque veram historiæ legem de bonis & malis sequi dignum est. Quod si alicui Romano vel Prælato displicuerit, taceat tamen, ne *Iohannem* Cremensem sequi velle videatur. Cùm igitur in concilio seueriſſimè de vxoribus sacerdotum tractasset, dicens summum scelus esse à latere meretricis ad corpus *Christi* conficiendum surgere: cùm eadem die corpus *Christi* confeciſſet cum meretrice post vesperam interceptus est. Res apertissima negari non potuit, cælari non decuit. Summus honor vbique habitus in summū dedecus versus est. Repedauit igitur in sua Dei iudicio confusus & inglorius. Eodem anno obijt *Henricus* imperator gener *Henrici* regis. Operæ precium verò est audire quàm seuerus rex fuerit in prauos. Monetarios enim ferè omnes totius Angliæ fecit ementulari, & manus dextras abscindi, quia monetam furtiuè corruperant. Iste est annus cariſſimus omnium nostri temporis, in quo vendebatur onus equi frumentarium *6.* solidis. Hoc etiam anno perrexerunt Romam, *Willielmus* Cantuariensis Archiepiscopus, & *Turstanus* Eboracensis Archiepiscopus, & *Alexander* Lincolniensis episcopus: de cuius laudabili munificentia & inexterminabili fama sic quidam dixit Heroicè:

Splendor Alexandri *non tam reniteſcit honore,*
Quàm per eum reniteſcit honor, flos námque virorum.
Dando tenere putans theſauros cogit honoris,
Et gratis dare feſtinans, ne danda rogentur.
Quod nondum dederit, nondum ſe credit habere,
O decus, O morum directio! quo veniente
Certa fides, hilaris clementia, cauta poteſtas,
Lene iugum, doctrina placens, correctio dulcis,
Libertáſque decens, venére, pudorque facetus.
Lincoliæ gens magna priùs, nunc maxima ſemper,
Talis & iſte diu ſit nobis tutor honoris.

VIgesimo sexto anno regni sui rex *Henricus*, ad Natale, & Pascha, & ad Pentecosten moratus est in Normannia, & confirmatis pactis cum Franciæ principibus, qualia regem victoriosissimum decebat, circa festum Sancti *Michaelis* redijt in Angliam; adduxit siquidem secum filiam imperatricem, tanto viro (vt prædictum est) viduatam. Decessit *Robertus* Ceſtrensis Episcopus. Anno sequenti rex curiam suam tenuit ad Natale apud **Winleshores**, pergens inde Londoniam. In Quadragesima & Pascha fuit apud **Woodestoc**, vbi nuncius dixit ei. *Carolus* Comes Flandrensis tibi dilectissimus nefanda proditione occisus est à proceribus suis in templo apud Brige: rex autem Francorum dedit Flandriam *Willielmo* nepoti & hosti tuo, qui iam valdè

roboratus diuerſis cruciatibus omnes proditores *Caroli* multauit. Super his igitur rex anxiatus concilium tenuit ad Rogationes apud Londoniam. Et *Willielmus* Archiepiſcopus Cantuarienſis ſimiliter in eadem villa apud **Weſtminſter.** Cùm autem ad Pentecoſten fuiſſet apud **Wincester,** miſit filiam ſuam in Normanniam deſponſatum filio conſulis Andegauenſis,& ſequutus eſt eam ipſe rex in Auguſto. *Richardus* verò Londonienſis epiſcopus obierat,cuius epiſcopatum rex dedit *Gileberto* vniuerſali viro doctiſſimo. Deceſſit etiam *Richardus* Herefordenſis epiſcopus.

al. fortiſſimus

HEnricus rex * ſapientiſſimus toto ſequenti anno moratus in Normannia, perrexit hoſtiliter in Franciam,quia rex Francorum tuebatur nepotem & hoſtem ſuũ. Perendinans igitur apud Sparnum octo diebus tam ſecurè, ac ſi in regno ſuo eſſet, compulit regem *Lodouicum* auxilia Comiti Flandrenſi non ferre. Vbi cùm originem & procurſum regni Francorum rex quæreret *Henricus*, ſic quidam non indoctus reſpondit. *Regũ potentiſſime ſicut plæraq; gentes Europæ,ita Franci à Troianis duxerunt originẽ.* Antenor *námque cum ſuis profugus ab excidio Troiæ in finibus Pannoniæ ciuitatem Sicambriam nomine ædificauit. Verùm poſt mortem* Antenoris *conſtituerunt ſui duces ſuper ſe* Turgotum & Franctionem, *à quo Franci appellantur. Quibus defunctis elegerunt ducem* Marcomirum: Marcomirus *verò genuit* Faramundum *primum regem Francorum*. Faramundus *rex genuit* Clodium *crinitum*; *à quo reges Francorum criniti habentur.* Clodio *decedente,* Meroueus *cognatus eius regnauit, à quo reges Francorum* Merouingi *ſunt appellati*. Meroueus *genuit* Childericum : Childericus Clodoueum, *quem baptizauit Sanctus* Remigius: Clodoueus Clotarium : Clotarius Chilpericum : Chilpericus Clotarium *ſecundum*: Clotarius *verò ſecundus genuit* Dagobertum *famoſiſſimum ac dulciſſimum regem :* Dagobertus Clodoueum : Clodoueus *genuit tres filios ex* Batilde *regina ſua Sancta* Clotarium, Childericum, *atque* Theodoricum : Theodoricus *rex* Childebertum : Childebertus Dagobertum : Dagobertus Theodoricum : Theodoricus Clotarium *huius proſapiæ vltimum regem. Poſt quem regnauit* Hildericus, *qui tonſus & in monaſterio retruſus eſt,* Pipino *rege effecto. Ex alterius autem ſerie generationis ex filia* Clotarij *regis genuit* Ausbertus Arnoldum : Arnoldus *ſanctum* Arnulfum, *poſtea Metenſem epiſcopum : Sanctus* Arnulfus Auchiſem : Anchiſes Pipinum *maiorem domus :* Pipinus Carolum Martellum; Karolus Pipinum *regem :* Pipinus *rex* Karolum *magnum imperatorem, qui quaſi ſydus effulſit præcedentium,& ſequentium :* Carolus *genuit* Lodouicum *imperatorem*; Lodouicus Carolum *imperatorem* Caluum : Carolus Lodouicum *regem patrem* Caroli Simplicis: Carolus Simplex Lodouicum : Lodouicus Lotarium : Lotarius Lodouicum *huius proſapiæ regem vltimum*. Lodouico *igitur defuncto Francorum proceres regem ſuper ſe ſtatuunt* Hugonem *ducem, qui filius* Hugonis *magni ducis fuit*. Hugo *verò rex genuit pijſsimum regem* Robertum : Robertus *verò rex genuit tres filios* Hugonem *dulciſſimum ducem*, Henricum *regem amantiſſimum*, Robertúmque *Burgundiæ ducem.* Henricus *rex genuit* Philippum *regem*, *qui ad finem monachatus eſt*, & Hugonem *magnum, qui in motione Ieroſolymitana Ieroſolymam cum multis ducibus Europæ debellatum eam petijt ſuper Paganos anno ab incarnatione Domini milleſimo nonageſimo quinto.* Philippus *verò rex genuit* Lodouicum, *qui regnat in præſenti. Qui ſi probitatis antiquorum veſtigia teneret, tam ſecurè in regno eius non quieſceres*. His dictis & actis reuerſus eſt rex *Henricus* in Normanniam. Aduenit autem à partibus Alemaniæ quidam dux *Theodoricus* Flandriam calumnians,quoſdam proceres Flandriæ ſecum habens,& hoc ſuaſu regis *Henrici*. *Willielmus* autem Comes Flandrenſis aciebus ordinatis obuiam venit ei. Pugnatum eſt acriter. *Willielmus* conſul numerum ſuorum,cùm pauci eſſent,ſupplebat probitate inexterminabili. Cruentatus igitur omnia arma ſua ſanguine hoſtili, findebat enſe fulmineo cuneos hoſtium, nec pondus potuerunt terribile iuuenilis brachij perferre hoſtes perterriti & fugę dęditi. Victorioſiſſimus itaque conſul, dum caſtrum hoſtile obſideret & in craſtino reddi deberet iam penè annihilatis hoſtibus Deo volente paruo vulnere ſauciatus in manu deperijt. Nobiliſſimus autem iuuenum ætate breui famam promeruit ſempiternam,de quo *Walo* verſificator ſic ait :

Mars obit in terris,deflent par ſydera ſydus,
Numina par numen,parq; decora decus.

Res

Res noua! temporibus moriuntur numina noſtris,
A modò credibile eſt numina poſſe mori.
Vnicus ille ruit, cuius non terga ſagittam,
Cuius noſſe pedes non potuêre fugam.
Nil niſi fulmen erat, quoties res ipſa monebat.
Et ſi non fulmen, fulminis inſtar erat.
Flandria ſe iactat tumulo, Normannia cunis,
Hîc fuit occaſus ſideris, ortus ibi.

Hoc etiam anno *Hugo* de Paiens, magiſter militum Templi Ieroſolymitani veniens in Angliam ſecum multos duxit Ieruſalem. Inter quos *Gaufridus* Andegauenſis Conſul rex futurus perrexit. Obierunt *Randulf Flambardus* Dunelmenſis Epiſcopus, & *Willielmus Giffardus* Wintonienſis Epiſcopus.

SEquenti anno *Lodouicus* rex Francorum fecit ſublimari filium ſuum *Philippum* in regem. rex verò *Henricus* pacificatis omnibus, quæ in Francia, Flandria, Normannia, Brittannia, Cænomannia, Andegauia erant, cum gaudio in Angliam redijt. Tenuit igitur concilium magnum ad Kalendas Auguſti apud Londoniam de vxoribus ſacerdotum prohibendis. Intererant ſiquidem illi concilio *Willielmus* Cantuarienſis Archiepiſcopus, & *Turſtanus* Archiepiſcopus Eboracenſis, *Alexander* Lincolienſis Epiſcopus, *Rogerus* Salesburienſis epiſcopus, *Gilbertus* Londonienſis epiſcopus, *Iohannes* Roueceſtrenſis, *Sifridus* Sudſexenſis, *Godfridus* Batenſis, *Symon* Wigornienſis, *Euerardus* Norwicenſis, *Bernadus* ſancti *Dauidis*, *Herueus* primus Helienſis Epiſcopus. Nam Wintonienſis, & Dunelmenſis, & Ceſtrenſis, & Herefordenſis obierant. Hi columnę erant regni & radij ſanctitatis hoc tempore. Verùm rex decepit eos ſimplicitate *Willielmi* Archiepiſcopi: conceſſerunt namque regi iuſticiam de vxoribus ſacerdotum & improuidi habiti ſunt, quod poſtea patuit, cùm res ſummo dedecore terminata eſt. Accepit enim rex pecuniam infinitam de presbyteris, & redemit eos. Tunc, ſed fruſtra conceſſionis ſuæ pœnituit Epiſcopos, cùm pateret in oculis omnium gentium deceptiò prælatorum, & depreſſio ſubiectorum. Eodem anno illis, quos *Hugo* de Paiens (de quo prædictum eſt) ſecum duxerat Ieroſolymam, malè contigit: Deum ſiquidem offenderant illius ſanctæ telluris incolæ luxuria, & rapina, & varijs ſceleribus: vt autem ſcriptum eſt in *Moyſe* & regum libris: Non diu ſcelera locis illis ſunt impunita. In vigilia namque ſancti *Nicolai* â paucis Paganorum multi Chriſtianorum deuicti ſunt, cùm antea ſoleret ê contrario contingere. In obſidione igitur Damacena cùm magna pars Chriſtianorum progreſſa eſſet ad victualia perquirenda, mirati ſunt Pagani Chriſtianos plures & fortiſſimos ſe muliebriter fugientes: & perſequentes innumeros trucidarunt. Eos autem, qui fuga ſibi ſalutem quæſierant, in montibus, tempeſtate niuis & frigoris Deus ipſa nocte perſecutus eſt, ita quòd vix aliquis euaſit. Contigit etiam quòd filius regis Francorum *Philippus*, qui diademate regni fuerat (vt prædictum eſt) decoratus, dum cornipedem ludens agitaret, obuium ſuem habuit: cùm pedes equi currentes offenderent, cecidit rex nouus, & fractis ceruicibus expirauit. Ecce res miſera & inſolita & admiratione digniſſima! Ecce quanta celſitudo quàm citò quàm leuiter annihilata eſt!

ANno trigeſimo regni ſui, fuit rex *Henricus* ad natale apud ᵛ **Wirecestre**, ad Paſcha apud **Wodſtoc**, vbi fuit accuſatus *Galfridus* de Clintune, & infamatus de proditione regis falſò. Ad Rogationes fuit apud Cantuariam ad dedicationem nouæ Eccleſiæ. Ad feſtiuitatem ſancti *Michaëlis* tranſijt in Normanniam: eodem anno deceſſit *Honorius* Papa. Sequenti anno recepit rex apud Carnotum Papam *Innocentium*, *Anacleto* ſubijci recuſans. Hos enim vtroſque Romani bipartiti elegerant. Expulſus verò ab vrbe *Innocentius* vi *Anacleti*, qui *Petrus* de Leues priùs vocabatur, auxilio regis *Henrici* receptus eſt per totas Gallias. Poſt quod in eſtate redijt in Angliam ſecum filiam ſuam adducens. Fuit igitur in Natiuitate ſanctæ *Mariæ* magnum placitum apud **Nordhamtune**: In quo congregatis omnibus principibus Angliæ deliberatum eſt, quòd filia ſua redderetur viro ſuo ſcilicet Conſuli Audegauenſi eam requirenti. Miſſa autem poſt hæc filia regis viro ſuo recepta eſt faſtu tanta viragine digno. Poſt Paſcha mortuus eſt *Reginaldus* Abbas Rameſienſis huius nouæ * fundator Eccleſiæ. In principio

ᵛ *al. Winceſtre*

* *al. auctor*

cipio hyemis obijt *Herueus* primus Helienſis Epiſcopus. Anno ſequenti fuit rex *Henricus* ad natale apud **Dunſtaple**, ad Paſcha apud **wodeſtoc**. Poſt Paſcha fuit magnum placitum apud Londoniam, vbi de pluribus quidem & maximè de diſcordia Epiſcopi ſancti *Dauidis* & Epiſcopi Clamorgenſis de finibus parochiarum ſuarum tractatum eſt. Obijt *Baldewinus* rex Hieroſolumæ, & *Galfridus* ſucceſſit. Anno regni ſui trigeſimo tertio fuit rex *Henricus* ad natale apud **winleſores** infirmus. Ad caput ieiunij fuit conuentus apud Londoniam ſuper Epiſcopos ſancti *Dauidis* & Clamorgenſis, & pro diſcordia Archiepiſcopi & Lincolienſis Epiſcopi. Ad Paſcha fuit rex apud **Oxineford** in noua aula: & ad *Rogationes* fuit iterum conuentus apud **wincester** ſuper rebus prædictis. Poſt Pentecoſten dedit rex Epiſcopatũ Helienſem *Nigello* & Epiſcopatum Dunelmiæ *Galfrido* Cancellario. Fecit etiam rex nouum Epiſcopatum apud **Karloil**, & tranſijt mare. Eclipſis ſolis facta eſt quarto nonas Auguſti. Sequenti anno rex *Henricus* moratus eſt in Normannia præ gaudio nepotum ſuorum, quos genuerat Conſul Andegauenſis in filia regis. Obijt *Gilebertus* Londonienſis Epiſcopus & *Lauendenſis Epiſcopus in via Romæ pro cauſa ſua tam diu agitata. Hoc anno transfretauit Archiepiſcopus *Willielmus* & *Alexander* Lincollienſis Epiſcopus ad regem pro diſcordia, quæ inter eos erat pro quibuſdam conſuetudinibus parochiarum ſuarum. Anno trigeſimo quinto rex *Henricus* continuè moratus eſt in Normannia, & ſæpè non rediturus in Angliam redire proponebat: ſed detinebat eum filia eius varijs diſcordijs, quæ oriebantur pluribus cauſis inter regem & Conſulem Andegauenſem, artibus ſcilicet filiæ ſuæ. Quibus ſtimulationibus rex in iram & animi rancorem excitatus eſt, quæ â nonnullis cauſa naturalis refrigidationis, & poſtea mortis eius cauſa fuiſſe dictæ ſunt. Cùm igitur rex â venatu redijſſet apud ſanctum *Dyoniſium* in ſylua Leonum comedit carnes murænarum: quæ ſemper ei nocebant, & ſemper eas amabat. Cùm autem medicus hoc comedi prohiberet, non adquieuit rex ſalubri Conſilio: ſecundum quod dicitur,

al, Lauandenſis

Nitimur in vetitum ſemper, cupimuſque negata.

Hæc igitur comeſtio peſſimi humoris illatrix, & conſimilium vehemens excitatrix ſenile corpus lethaliter refrigidans, ſubitam & ſumma perturbationem fecit. Contra quod natura renitens excitauit febrem acutam ad impetum diſſoluendum materiei grauiſſimæ. Cùm autem reſtare nulla vi poſſet, deceſſit rex magnus cùm regnaſſet triginta quinque annis & tribus menſibus in prima die Decembris. Et iam in tanti fine regis finem libro præſenti dicabimus, cui tamen (ſi meruit) Muſam memoriale dare comprecemur.

Rex Henricus *obit, decus olim nunc dolor orbis:*
Numina flent numen deperijſſe ſuum.
Mercurius *minor eloquio, vi mentis* Apollo,
Iupiter *Imperio, Marſq; vigore gemunt,*
Ianus *cautela minor,* Alcides *probitate,*
Conflictu Pallas, *arte* Minerua *gemunt.*
Anglia, quæ cunis, quæ ſceptro numinis huius
Ardua ſplenduerat, iam tenebroſa ruit.
Hæc cum rege ſuo, Normannia cum duce marcet:
Nutrijt hæc puerum, perdidit illa virum.

LECTORI

LECTORI.

INter librum ſeptimum & eum, qui hic eſt octauus, ex codicibus manuſcriptis nonnulli duos alios libros interponunt. *Initium prioris*, Hic eſt annus qui comprehendit ſcriptorem. *Poſterioris*, De virisilluſtribus Anglorum, & quę per eos. *In priore libro continentur tres Epiſtolæ. prima ad* Henricum *regem eius nominis primum de ſerie regum potentiſſimorum, qui per orbem terrarum vſq; ad ſua tempora fuerunt. altera ad* Warinum *Britonem de ſerie regum Brittannorũ ex* Galfredo Arthuro. *Tertia ad* Walterum *Archidiaconum Oxinefordienſem conſortem ſuum de contemptu mundi. Poſterior liber eſt de Miraculis Anglorum, ex* Beda *ferè totus ſumptus. Hos itaq; libros, (quãuis ab Huntindonenſi ſine dubio conſcriptos) & quia alterius ſunt argumenti, & quia in plurimis codicibus non extant, & quia nihil afferunt noui, quod non in Beda, Monemus henſi, alijs plenius reperiatur, omittere viſum eſt.*

Henrici Huntindonienſis *Hiſtoriarum* LIB. VIII.

DEfuncto igitur rege *Henrico* magno, libera (vt in mortuo ſolent) iudicia populi depromebãtur. Alij enim eum tribus vehementer irradiaſſe ſplendoribus aſſerebant: ſapientia ſumma: nam & conſilio profundiſſimus, & prouidentia conſpicuus, & eloquentia clarus habebatur: victoria etiam, quia exceptis illis, quæ egregiè geſſerat, regem Francorũ belli lege ſuperauit: diuitijs quoque, quibus omnes anteceſſores ſuos longè lateq; præceſſerat. Alij autem diuerſo ſtudio tribus illum vitijs inficiebant: cupiditate nimia: qua (vt omnes parentes ſui) pauperes opulentus tributis & exactionibus inhians delatorijs hamis intercipiebat: Crudelitate etiam: qua Conſulem de Moretoil cognatum ſuum in captione poſitum exoculauit: Nec ſciri facinus tam horrendum potuit vſque quo mors ſecreta regis aperuit: Nec minùs & alia proponebant exempla, quæ tacemus: Luxuria quoque: quia mulierum ditioni regis more *Salomonis* continuè ſubiacebat. Talia vulgus liberum diuerſificabat. Succeſſu verò temporis atrociſſimi, quod poſtea per Normannorum rabioſas proditiones exarſit, quicquid *Henricus* fecerat vel tyrannicè vel regiè comparatione deteriorum viſum eſt peroptimum. Venit enim ſine mora *Stephanus Tedbaldi* Bleſenſis Conſulis frater iunior eo, vir magnæ ſtrenuitatis & audaciæ, & quamuis iuraſſet in ſacramentum fidelitatis Anglici regni filiæ regis *Henrici*, fretus tamen vigore & * impudentia regni diadema Deum tentans inuaſit.

* *al. imprudentia*

uaſit. *Willielmus* Cantuarienſis Archiepiſcopus, qui primus ſacramentum filiæ regis fecerat, eum (proh dolor) in regem benedixit. vnde iuditium illud Deus in eum ſtatuit, quod ſacerdoti magno *Ieremiæ* percuſſori ſtatuerat: ſcilicet ne poſt annum viueret. *Rogerus* magnus Salesburienſis Epiſcopus, qui ſecundus ſacramentum illud prædictum fecerat, & omnibus alijs prædicauerat, diadema ei & vires auxilij ſui contribuit: vnde iuſto Dei iudicio poſtea ab eodem, quem creauit in regem, captus & excruciatus miſerandum ſortitus eſt exterminium. Sed quid morer? Omnes qui ſacramentum iurauerant tam præſules quàm conſules & principes aſſenſum *Stephano* præbuerunt, & hominium fecerunt. Hoc verò ſignum malum fuit, quòd tam repentè omnis Anglia ſine mora, ſine labore, quaſi in ictu oculi ei ſubiecta eſt. Diadematus igitur curiam ſuam tenuit ad natale apud Londoniam. Corpus autem regis *Henrici* adhuc inſepultum erat in Normannia. Rex namque *Henricus* prima die Decembris obierat: cuius corpus allatum eſt Rotomagum, & ibi viſcera eius & cerebrum & oculi conſepulta ſunt. Reliquum autem corpus cultellis circumquaque deſecatum, & multo ſale aſperſum, corijs taurinis reconditum eſt cauſa fætoris euitandi, qui multus & infinitus iam circumſtantes inficiebat. Vnde & ipſe, qui magno precio cõductus ſecuri caput eius diffiderat, vt fætidiſſimum cerebrum extraheret, quamuis linteaminibus caput ſuum obuoluiſſet, mortuus tamen ea cauſa precio malè gauiſus eſt. Hic eſt vltimus ê multis, quem rex *Henricus* occidit. Inde verò corpus regium Cadonum ſui deportauerunt. vbi diu in Eccleſia poſitum, in qua pater eius ſepultus fuerat, quamuis multo ſale repletum eſſet, & multis corijs reconditũ, tamen continuè ex corpore iugiter humor & horribilis ſcoria pertranſiens decurrebat, & vaſis ſub feretro ſuſceptus â miniſtris fætore & horrore fatiſcentibus abijciebatur. Vide igitur quicunque legis, quomodo regis potentiſſimi corpus, cuius ceruix diadematizata auro & gemmis electiſſimis, quaſi Dei ſplendore vernauerat: cuius vtraque manus ſceptris præradiauerat, cuius reliqua ſuperficies auro textili tota rutilauerat, cuius os tam deliciоſiſſimis & exquiſitis paſci ſolebat cibis, cui omnes aſſurgere, omnes expaueſcere, omnes congaudere, omnes admirari ſolebant: vide (inquam) quo corpus illud deuenerit, quàm horribiliter delituerit, quàm miſerabiliter abiectum fuerit. Vide rerum euentum, ex quo ſemper pendet iudicium. Et diſce contemnere quicquid ſic diſterminatur, quicquid ſic annihilatur. Tandem reliquiæ regalis cadaueris allatæ ſunt in Angliam, & ſepultæ ſunt intra duodecim dies Natalis Domini apud Abbatiam **Redinges**, quam rex *Henricus* fundauerat, & multis poſſeſſionibus ditauerat. Ibique rex *Stephanus* venit â curia ſua, quam tenuerat apud Londoniam in ipſo natali contra corpus patrui ſui. & *Willielmus* Archiepiſcopus Cantuariæ & multi præſules & proceres ſepelierunt regem *Henricum* cum debita tanto viro reuerentia. Inde perrexit rex *Stephanus* apud **Oxineford**, vbi recordatus eſt, & confirmauit pacta, quæ Deo & populo & ſanctæ Eccleſiæ conceſſerat in die coronationis ſuæ. Quæ ſunt hæc. *Primò vouit, quòd defunctus Epiſcopis nunquam retineret Eccleſias in manu ſua, ſed ſtatim electioni Canonicæ conſentiens Epiſcopis eas inueſtiret. Secundò vouit, quòd nullius clerici vel Laici ſiluas in manu ſua retineret, ſicut rex* Henricus *fecerat, qui ſingulis annis implacitauerat eos, ſi vel venationem cepiſſent in ſiluis proprijs, vel ſi eas ad neceſsitates ſuas extirparent, vel diminuerent.* Quod placiti nefandi genus adeo fuit execrabile, vt ſi alicuius lucum, quem habere pecuniam æſtimarent, â longè conſpicerent, ſtatim vaſtatum perhiberent ſiue eſſet ſiue non, vt eum immeritò redimerent. *Tertio vouit, quòd Danegeldum, (id eſt) duos ſolidos ad Hidam, quos anteceſſores ſui accipere ſolebant, ſingulis annis in æternum condonaret.* Hæc principaliter Deo vouit & alia, ſed nihil horum tenuit.

Stephanus rex primo anno regni ſui, cùm veniſſet in fine natalis Domini ad **Oxeneford**, audiuit nuncium dicentem ſibi: Rex Scottorum ſimulans ſe pacificè venire ad te gratia hoſpitandi, veniens in **Karloil** & nouum caſtellum doloſè cepit vtraque: Cui rex *Stephanus*: quę doloſè cepit, victorioſè recipiam. Promouit igitur rex impiger exercitum tantum erga *Dauid* Scottorũ regem, quantũ nullus in Anglia fuiſſe memorare potuit. occurrens igitur ei rex *Dauid* circa Dunelmiã concordatus eſt ei, reddens nouũ caſtellũ; **Karloil** verò retinuit cõceſſione regis *Stephani*, rex tamen *Dauid*, homo

regis

regis *Stephani* non est effectus; quia sacramentum primus omnium Laïcorũ iurauerat filiæ regis, scilicet nepti suæ de Anglia ei manu tenenda post mortem *Henrici* regis. Filius autem *Dauid* regis *Henricus* homo regis *Stephani* effectus est, Deditque ei rex *Stephanus* Burgum, quod vocatur Huntendonia in augmentum. Rediens autem inde rex *Stephanus* in Quadragesima tenuit curiam suam apud Londoniam in solemnitate Paschali, qua nunquam fuerat splendidior in Anglia multitudine, magnitudine, auro, argento, gemmis, vestibus, omnimoda dapsilitate. Ad *Rogationes* verò diuulgatum est regem mortuum esse. Quod audiens *Hugo Bigot* in castellum Nordwic subintrauit, nec reddere voluit, nisi ipsi regi aduenienti valdè tamen inuitus. Iam ergo cepit rabies Normannorum prædicta periurio & proditione pullulare. Cepit igitur rex castellum de Bathentune, cuius dominus *Robertus* quidam proditor à rege desciuerat. Inde obsedit vrbem Execestre, quam tenebat *Baldwinus* de *Reduers contra eum, ibique diu morando, machinas multas construendo, multum thesauri sui absumpsit. Serò tamen redditum est ei castellum, & vindictam non exercuit in proditores suos, pessimo consilio vsus: si enim eam tum exercuisset, postea contra eum tot castella retenta non fuissent. Inde igitur rex perrexit in Insulam Vectam, & abstulit eam *Baldwino* de Reduers (de quo prædiximus) & exulauit eum ab Anglia. Elatus igitur rex hisce prosperè gestis venit venatum apud Bramptoniam, quę abest miliario ab Huntendonia: & ibi placitauit de forestis procerum suorum (id est) de siluis & venationibus, & fregit votum & pactum Deo & populo. *al. Riuers,*

Stephanus rex anno secundo fuit ad natale apud Dunstaple. In Quadragesima verò transfretauit in Normanniam. Transijt autem Lincolienſis Episcopus *Alexander* & multi proceres cum eo. Vbi rex Martijs altercationibus assolitus omnia, quæ incæpit, luculenter perfecit, hostium circumuentus repulit, hostilia castella depulit, egregiè inter summos splenduit, concordiam cum rege Francorum composuit, & *Eustachius* filius eius homo regis Francorum effectus est de Normannia, quæ Francorum adiacet imperio. Quod videns Consul Andegauensis, qui supremus hostis eius erat (qui nimirum filiam regis *Henrici* duxerat, quæ Imperatrix Alemanniæ fuerat, & sacramenta de regno Angliæ acceperat: vnde & calumniabantur Angliam sponsus & sponsa) cepit tamen inducias cum rege *Stephano*. Videbat enim se ad præsens regias vires non posse perstringere, tam pro multitudine probitatis quàm pecuniæ, quæ adhuc ex abundantia thesauri regis defuncti supererat. Cunctis igitur prosperè gestis in ipso vestibulo natalis Domini redijt rex in Angliam clarus. Hi ergo duo anni *Stephano* regi prosperrimi fuerunt. Tertius verò, de quo dicemus, mediocris, & intercisus; Duo verò vltimi exitiales & prærupti.

Stephanus rex impiger tertio anno in ipso ingressu Angliæ prouolauit ad Bedefordiam, & in vigilia natalis Domini & in toto natali obsedit eam: quod etiam multis Deo displicuisse visum est, quia solennitatem solemnitatum parui vel nihili pendebat. Reddita autem Bedfordia in Scotiam promouit exercitum. Rex namque Scottorum, quia sacramentum fecerat filiæ regis *Henrici*, quasi sub velamento sanctitatis per suos execrabiliter egit. Mulieres enim grauidas findebant, & fœtus anticipatos abstrahebant, pueros super acumina lancearum iactabant, presbyteros super altaria detruncabant, crucifixorum capita abscissa super cęsorum corpora ponebant, mortuorum verò capita mutuantes super crucifixa reponebant. Quæcunque igitur Scotti attingebant, omnia erant plena horroris, plena immanitatis. Aderat clamor mulierum, eiulatus senum, morientium gemitus, viuentium desperatio. Rex igitur *Stephanus* insurgens combussit & destruxit Australes partes regni regis *Dauid*: ipso quidem *Dauid* non audente cum eo congredi. Post Pascha verò exarsit rabies proditorũ nefanda. quidam namq; proditorum nomine *Talebot* tenuit contra regem castellum Herefordiæ in Wales, quod tamen rex per obsidionem in suum recepit. *Robertus* Consul filius *Henrici* regis nothus tenuit contra eum fortissimum castellum, quod vocatur Brito, & alium, quod vocatur Slede. * *Willielmus Luuel* tenuit castellum de Kari: *Paganellus* castellum de Ludelau: *Willielmus* de * Moun castellum de Munestor: *Robertus* de Nichole castellum de Warram: *Eustachius* filius *Iohannus* castellũ de Weltune: *Willielmus* filius *Alani* castellum de Salopesbiri, quod rex quidem cepit armis, captorumque nonnullos *al. Radulfus* *al. Moiun*

nullos ſuſpendit. Quod audiens *Walkelinus*, qui tenebat caſtellum de **Doure**, reginæ ſe obſidenti reddidit illud. Occupato igitur rege circa partes Auſtrales Angliæ *Dauid* Scottorum rex innumerabilem exercitum promouit in Angliam, contra quem proceres Borealis Angliæ admonitione & iuſſu *Turſtani* Archiepiſcopi Eboracenſis reſtiterunt viriliter, fixo **Standard** (id eſt) regio inſigni apud **Aluerton**. Cum autem morbi cauſa non poſſet Archiepiſcopus intereſſe pugnæ, miſit loco ſui *Radulfum* Epiſcopum Orcadum: qui ſtans in acie media loco eminenti huiuſmodi vſus eſt incentiuo.

PRoceres Angliæ clariſſimi Normannigenæ (meminiſſe enim veſtri vos nominis & generis præliaturos decet) perpendite qui, & contra quos, & vbi bellum geratis. vobis enim nemo impunè reſtitit: Audax Francia vos experta delituit. Ferax Anglia vobis capta ſuccubuit: Diues Apulia vos ſortita refloruit: Hieroſolyma famoſa & inſignis Antiochia ſe vobis vtraque ſuppoſuit. Nunc autem Scotia vobis ritè ſubiecta repellere conatur inermem: præferens temeritatem, rixæ quàm pugnæ aptior. In quibus quidem nulla vel rei militaris ſcientia, vel præliandi Peritia, vel moderandi gratia. Nullus igitur verendi locus ſed potiùs verecundiæ, quod hi, quos ſemper in patria ſua petiuimus & vicimus, in patriam noſtram ritu tranſuerſo ebrij dementeſq; conuolarunt. Quod tamen vobis ego præſul & archipræſulis noſtri loco ſitus diuina prouidentia factum denuncio, vt hi, qui in hac patria templa Dei violauerunt altaria cruentauerunt, preſbyteros occiderunt, nec pueris nec prægnantibus pepercerunt, in eadem condignas ſui facinoris luant pœnas. Quod iuſtiſſimum ſuæ diſpoſitionis arbitrium per manus noſtras hodie perficiet Deus. Attollite igitur animos viri elegantes, & aduerſus hoſtem nequiſſimum freti virtute patria, immo Dei præſentia exurgite. Neque vos temeritas eorum moueat, cùm illos tot noſtræ virtutis inſignia non deterreant. Illi neſciunt armare ſe in bello, vos in pace armis exercemini, vt in bello caſus belli dubios non ſentiatis. Tegitur vobis galea caput, lorica pectus, ocreis crura, totumque corpus clipeo; vbi feriat hoſtis non reperit, quem ferro circumſeptum conſpicit. Procedentes igitur aduerſus inermes ac nudos quid dubitamus? An numerum? ſed non tam numerus multorum quàm virtus paucorum bellum conficit; Multitudo enim diſciplinæ inſolens ipſa ſibi eſt impedimento in proſperis ad victoriam, in aduerſis ad fugam. Præterea maiores veſtri multos pauci ſæpe vicerunt. Quid ergo conferet vobis gloria parentalis, exercitatio ſolemnis, diſciplina militaris, niſi multos pauciores vincatis. Sed iam finem dicendi ſuadet hoſtis inordinate proruens, & quod animo valdè meo placet diſpersè confluens. Vos igitur archipræſulis veſtri loco, qui hodie commiſſa in Domini domum, in Domini ſacerdotes, in Domini gregem puſillum vindicaturi eſtis, ſi quis veſtrûm prælians occubuerit, abſoluimus ab omni pœna peccati in nomine Patris, cuius creaturas fœdè & horribiliter deſtruxerunt, & filij, cuius altaria maculauerunt, & Spiritus ſancti, á quo ſublimatos inſanè ceciderunt.

REſpondit omnis populus Anglorum, & reſonuerunt montes & colles Amen, Amen: Exclamauitque ſimul exercitus Scottorum inſigne patrium, & aſcendit clamor vſque in cœlum, Albani, Albani. Extinctus autem clamor eſt ictuum immanitate & horrendo fragore. Principium pugnæ. dum acies Loenenſium, qui gloriam primi ictus â rege Scottorum inuito præripuerant, amentatis miſſilibus & lanceis longiſſimis ſuper aciem equitum noſtrorum loricatam percutiunt, quaſi muro ferreo offendentes, impenetrabiles inuenerunt. Viri verò ſagittarij equitibus immixti obnubilantes eos nimirum inermes penetrabant. Tota namque gens Normannorum & Anglorum in vna acie circum **Standard** conglobata perſiſtebant immobiles. Percuſſo igitur ſagitta ſummo duce Loenenſium corruit ipſe, & tota gens eorum in fugam verſa eſt. Offenſus namque Deus excelſus erat in eis, & omnis virtus eorum tanquam aranearum contextio demolita eſt. Quod videns acies maxima Scottorum, quę ex alia parte accerrimè pugnabat, animo deliquit, & fugę indulſit. Regalis autem acies, quam ex pluribus gentibus rex *Dauid* conſtituerat, ſimul hoc vidit, cæperunt primum ſingillatim, poſtea cateruatim aufugere, rege iam penè ſolo perſiſtente. Quod amici regis videntes, coegerunt eũ ſonipede arrepto terga dare, filius autem regis ſtrenuiſſimus non attendens ad hæc, quæ â ſuis fieri videbat, ſed ſoli gloriæ & virtuti inhians fugientibus reliquis fortiſſimè aſſiluit aciem hoſtium, & miro impetu percuſſit. Sola namq; acies eius equis reſidebant ex Anglis videlicet & Normannis compoſita, qui patris in familia conuerſabantur. Equitantes autem nulla ratione diu perſiſtere potuerunt contra

milites

milites loricatos pede persistentes, & immobiliter coaceruatos: sed lanceis confractis & equis vulneratis aufugere quidem, glorioſè tamen re gesta compulsi sunt. Vndecim millia Scottorum in eo campo fama refert occisa, extra eos, qui in segetibus & siluis inuenti, & perempti sunt. Nostri verò minimo sanguine fœliciter triumpharunt. Huius pugnæ dux fuit *Willielmus* Consul de **Albemarle** & *Willielmus Piperellus* de **Notingam** & *Walterius* **Espect*, & **Ilbertus* de Laci, cuius frater ibi solus ex omnibus equitibus occisus est. Cuius euentus belli cùm regi *Stephano* nunciatus esset, ipse & omnes qui aderant summas Deo gratias exsoluerunt. Hoc bellum mense Augusti factum est. At in aduentu Domini Concilium apud Londoniam *Albericus* Ecclesiæ Romanæ Legatus, & Hostiensis Episcopus tenuit. Et ibidem annitente Rege *Stephano Thedbaldus* Abbas Beccensis Cantuariensis Archiepiscopus effectus est.

al. Espech
al. Gillebert de Laci

ANno quarto rex *Stephanus* post natale castellum de **Slede** cepit obsidione; Perrexit autem post hæc in Scotiam, vbi cùm rem *Marte* & *Vulcano* ducibus ageret, Rex Scotiæ cum eo concordari coactus est. *Henricum* igitur filium regis Scottorum secum ducens in Angliam obsedit **Ludlaue**, vbi idem *Henricus* vnco ferreo equo abstractus, penè captus est: sed ipse rex eum ab hostibus splendidè retraxit. Inde re*imperfecta Oxinfordiam petijt, vbi res infamia notabilis & ab omni consuetudine remota comparuit. Rex namque *Rogerum* Episcopum Salesburiensem, & *Alexandrum* Lincolniensem ipsius nepotem cùm pacificè susceptisset, violenter in curia sua cepit nihil iusticiæ recusantes, & iudicij æquitatem deuotissimè poscentes. Ponens igitur ibidem *Alexandrum* Episcopum in carcere, Episcopum Salesburiensem secum duxit ad castellum eiusdem, quod vocatur **Diuise** (quo non erat aliud spendidius intra fines Europæ) Angarians igitur eum & ieiunij tormento & filij eius, qui Cancellarius regis fuerat, laqueo collum circumnectens, vt suspenderetur. Tali modo castellum sibi extorsit malè recordans bonorum, quæ in introitu regni sui præ omnibus alijs ei congesserat. talem ei deuotionis suæ retributionem exhibuit. Similiter cepit Sireburnam, quod parum Diuisis decore cedebat; Accipiensque thesauros Episcopi comparauit inde *Constantiam* sororem *Lodouici* regis Francorum ad opus *Eustachij* filij sui. Rex inde rediens *Alexandrum* Episcopum Lincolienſem, quem dimiserat in captione apud Oxinefordiam, duxit secum ad Newercam. Ibique construxerat Episcopus super flumen **Trente** in loco amæniſſimo Vernantiſſimum florida compositione castellum, Quô cùm veniſſet rex, indixit Episcopo ieiunium non legitimum, astruens fide data eum omni cibo caritarum, donec ei redderetur castellum. Vix igitur Episcopus lachrymis & precibus â suis obtinere potuit, vt castrum suum â iure suo in extraneorum custodiam deponerent. Similiter redditum est castellum aliud eius, quod vocatur **Slafo:de**, neque forma neque situ â prædicto secundum. Nec longè pòst, cùm *Henricus* Wintonienſis Episcopus frater regis iam Legatus Romanæ Ecclesiæ concilium apud Wintoniam teneret ipse & *Tedbaldus* Archiepiscopus Cantuarienſis & omnes Episcopi, qui aderant ad pedes regios deuoluti sunt, deuotiſſima supplicatione poscentes, vt Episcopis prædictis possessiones suas redderet, vt omnia in eos commissa regi benignè condonarent. Sed rex consilio prauorum tot & tantorum tam verendam prosternationem despiciens, nihil eos impetrare permisit. Ob quod patefacta est domus regis *Stephani* finitimæ condemnationi. Statim namque filia regis *Henrici*, quæ fuerat Imperatrix Alemanniæ, cui Anglia iuramento dedicata fuerat, venit in Angliam. Quam cùm rex obsediſſet apud **Arundel** vel perfida credens consilia, vel quia castrum videbat inexpugnabile, ire permisit ad **Brittou**. Eodem anno *Rogerus* prædictus Episcopus tam mœrore quàm senio confectus demarcuit. Stupeant igitur omnes lecturi tantam tam subitam rerum permutationem. Viro namque præfato tot â iuuentutis exordio bona contigerant, & sine interpellatione in cumulum creuerant, vt diceremus omnes in eo fortunam suæ volubilitatis oblitam: nec aliquibus aduersis in tota vita sua potuit affici, donec tantæ miseriæ cumulus simul confluens in extremis eum præfocauit. Nullus igitur de fœlicitatis assiduitate confidat. Nullus de fortunæ stabilitate præsumat. Nullus in rota volubili sedem confixam diu superesse contendat.

al. perfecta

QVinto anno regni ſui fugauit rex *Stephanus Nigellum* Epiſcopum Elyenſem de Epiſcopatu ſuo, quia nepos prædicti Epiſcopi Salesburienſis erat, â quo odij incentiuum in progeniem eius traxerat. vbi autem ad natale, vel ad Paſcha fuerit, dicere non attinet. Iam quippe curiæ ſolennes & ornatus regij ſcematis ab antiqua ſerie deſcendens prorſus euanuerant. Ingens theſauri copia iam deperierat: pax in regno nulla: cædibus, incendijs, rapinis omnia exterminabantur; clamor, & luctus, & horror vbique, vnde ſic dictum eſt elegiacè:

Quis mihi det fontem, quid entm pctiùs lachrymarum?
Et lachrimer patriæ geſta nefanda meæ.
Aduenit caligo ſtygis dimiſſa profundo,
Quæ regni faciem conglomerata tegit.
Ecce furor, fremitus, incendia, furta, rapinæ,
**Clades, nulla fides conſociata ruunt.* *al. cædes*
Iam furantur opes, & opum dominos, & in ipſis
Sopitos caſtris (ô noua furta) premunt.
Periurare, fidem mentiri nobile factum,
Prodere vel dominos actio digna viris.
Concio prædonum cœmiteria, templa refringit,
Namque ſacerdotes, res miſeranda, rapit.
Detorquent vnctos Domini, ſimul & mulieres
Proh pudor, vt redimant, excruciare ſtudent.
Affluit ergo fames, conſumpta carne gementes
Exhalant animas oſſa, cutiſque vagas.
Quis tantos ſepelire queat cœtus morientûm,
Ecce ſtygis facies, conſimiliſque lues!

SExto anno rex *Stephanus* Lincoliæ vrbem infra natale obſedit, cuius munitiones fraudulenter ceperat *Ranulfus* Comes Ceſtrenſis, Seditque ibi vſque ad purificationem Sanctæ Dei genetricis Virginis *Mariæ*. Tunc namque *Ranulfus* Comes prædictus adduxit ſecum *Robertum* filium *Henrici* regis, generum ipſius, & proceres validiſſimos alios ad obſidionem regis diſſoluendam. Cùm autem Conſul audaciſſimus paludem penè intranſibilem vix tranſiſſet in ipſa die aciebus diſpoſitis regem bello aggreſſus eſt: Ipſe cum ſuis aciem primam conſtruxerat, ſecundam illi, quos rex *Stephanus* dehæreditauerat; Tertiam dux magnus *Robertus* cum ſuis. â latere verò erat turma Walenſium magis audacia quàm armis inſtructa. Tunc Conſul Ceſtrenſis vir bellicoſus, & armis inſignibus coruſcans *Robertum* Conſulem, proceresque reliquos ſic alloquitur: *Gratias tibi multas (dux inuictiſſime) vobiſque (proceres, & commilitones mei) cum ſumma deuotione perſoluo, qui vſque ad vitæ periculum amoris affectum mihi magnanimiter exhibuiſtis. Cùm igitur ſim vobis cauſa periculi, dignum eſt, vt periculo me priùs ingeram, & infidiſſimi regis, qui datis inducijs pacem fregit, aciem priùs illidam. Ego quidem tam de mea virtute, quàm de regis iniuſtitia confidens, iam iam regalem cuneum diffindam, gladio mihi viam per hoſtes medios parabo; veſtræ virtutis eſt ſequi præeuntem, & imitari percutientem. Iã videor animi mei præſagio regias acies tranſuolare, proceres pedibus cõculcare, regem ipſum gladio tranſuerberare.* Dixerat. Dux autem *Robertus* ſic iuueni reſpondit, & in loco ſtans eminenti hniuſmodi orationem habuit, *Non indignum eſt, quòd ictus primi dignitatem poſcis, tam ex nobilitate, quàm virtute, qua præcellis. Si tamen de nobilitate contendas: ego filius regis nobiliſſimi, & nepos regis ſummi non antecellor: Si de virtute, hîc multi ſunt electiſſimi, quibus nemo viuentium probitate poteſt præferri. Sed longè aliame mouet ratio. Rex enim contra ſacramenta, quæ ſoceri meæ fecit, regnum crudeliter vſurpauit, & omnia conturbans multis millibus cauſa necis extitit, & exemplo ſui nihil iuris habentibus terras diſtribuit, iure poſſidẽtibus diripuit. ab ipſis nequiter dehæredatis (ſummo iudice cooperante & vindictam ſubminiſtrante) priùs aggrediendus eſt. Reſpiciet, qui iudicat populos in æquitate, de excelſo cœlorum habitaculo, & iniuſtum iuſtè appetentes in hac tanta neceſſitate nequaquam relinquet. Vnũ verò eſt (proceres fortiſſimi militeſq; vniuerſi) quod vobis animo firmiter* *ingerere*

ingerere volo, quia per paludes, quas vix pertranſiſtis, nulla poteſt eſſe fugientibus reuerſio. Hîc igitur vel vincendum vel occumbendum, ſpes fugæ nulla. Hoc ſolum ſuperest vt in vrbem gladijs viam paretis. Siquid autem verè coniecturat animus mihi, hoc quòd fugere nuſquam poteſtis, illud eſt, quod hodie vobis Deo adiuuante victoriam præſtabit. Neceſſe eſt enim vt ad probitatem confugiat, cui non poteſt eſſe aliud diffugium. Ciues autem Lincolienſes, qui ſtant vrbi ſuæ proximi in impetus grauedine animis liqueſcentibus ad domos ſuas transfugere victorioſi videbitis. Veruntamen contra quos bellum geratis attendite. Alanus *Britonum dux contra nos immò contra Deum procedit armatus, vir nefandus, & omnium ſcelerum genere pollutus, malicia paris neſcius, cui nunquam nocendi defuit affectus, cui, ſe non eſſe crudelitate incomparabilem ſolum & ſupremum videtur opprobrium. Procedit quoque contra nos Comes Mellenſis, doli callidus, fallendi artifex, cui innata eſt in corde nequitia, in ore fallacia, in opere pigritia, glorioſus corde, magnanimus ore, puſillanimus opere, ad congrediendum vltimus, ad digrediendum primus, tardus ad pugnam, velox ad fugam. Procedit contra vos* Hugo *Conſul, cui parum viſum eſt ſe contra Imperatricem periurum fuiſſe, niſi & ſecundò ſe patentiſſimè periuraret, affirmans Regem* Henricum Stephano *regnum conceſsiſſe, & filiam ſuam abdicaſſe, qui nimirum fallaciam virtutem credit, & elegantiæ periurium ducit. Procedit Conſul de Albemarle, vir in crimine ſingularis conſtantiæ, ad agendum volubilis, ad relinquendum immobilis, quem ſponſa ſua cauſa ſpurcitiæ intollerabilis fugitiua reliquit. Procedit contra vos Conſul ille, qui conſuli prædicto ſponſam abripuit, adulter patentiſſimus, & excellenter impurus,* Baccho *deuotus,* Marti *ignotus, vino redolens, bello inſolens. Procedit* Simon *Comes Hamptonienſis, cuius actus ſola loquutio, cuius datum ſola promiſſio, qui cum dicit, fecit; cùm promittit, dedit. Procedunt cæteri proceres, regi ſuo conſimiles, latrocinijs aſſueti, rapinis delibuti, homicidijs ſaginati, omnes tandem periurio contaminati. Vos igitur (viri fortiſſimi) quos magnus* Henricus *rex erexit, iſte deiecit: Ille inſtruxit, iſte deſtruxit: Erigite animos, & de virtutibus veſtris, immo de Dei iuſticia confiſi vindictam vobis á Deo oblatam de facinoroſis præſumite, & gloriam immarceſsibilem vobis poſteriſque veſtris præfigite. Iam ſi vobis idem animus eſt ad hoc iudicium Dei perpetrandum, progreſsionem vouete, fugam abiurate, erectis in cœlum vnanimiter dextris.* Vix finierat, & omnes in cœlum manibus extenſis terribili clamore fugam abiurauerunt, & ſe in armis colligentes, in hoſtem ſplendidè progrediuntur. Rex interea *Stephanus* curarum magnis exæſtuans fluctibus Miſſam in tanta ſolemnitate audierat. Cùm autem de more cereum rege dignum Deo offerens manibus *Alexandri* Epiſcopi imponeret, confractus eſt. Hoc fuit regi ſignum contritionis, cecidit etiam ſuper altare pixis, cui corpus Domini inerat abrupto vinculo præſente Epiſcopo: Hoc fuit regi ſignum ruinæ. Proinde rex ſtrenuiſſimus egreditur, acieſque cum ſumma ſecuritate bello diſponit. Ipſe pedes omnem circa ſe multitudinem loricatorum equis abductis ſtrictiſſimè collocauit, conſules cum ſuis in duabus aciebus equis pugnaturos inſtituit; Sed admodum paruæ illæ equeſtres acies comparuerunt. Paucos enim ſecum ficti, & factioſi conſules adduxerant: acies autem regalis maxima erat, vno tantum ſcilicet ipſius regis inſignita vexillo. Tunc quia rex *Stephanus* feſtiua voce carebat, *Baldwino* filio *Gileberti*, magnæ nobilitatis viro, & militi fortiſſimo ſermo exhortatorius ad vniuerſum cætum iniunctus eſt. Qui loco ſtans excelſo omnium oculis in eum erectis, vbi attentionem eorum modeſta taciturnitate ſtimulauit, ſic exorſus eſt.*

OMnes (qui aciebus diſpoſitis conflicturi eſtis) tria præuidiſſe oportet, primùm iuſticiam cauſæ, deinde militum copiam, poſtremò adſtantium probitatem. Iuſticiam cauſæ, ne periculum animæ incurratur; copiam militum, ne hoſtium numeroſitate comprimatur: probitatem aſtantium, ne numero confiſa, debilibus tamen innixa ſubruatur. In his omnibus negotium, quo tenemur, expeditum conſpicimus. Cauſa namque noſtra iuſtitia eſt, quod regi ea, quæ coram Deo nouimus ſeruantes, contra ſuos in eum periuros in periculo mortis adſtamus. Numerus verò nobis in equitibus non inferior, in peditibus confertior. Probitatem verò tot Conſulum, tot procerum, militum quoque bellis ſemper aſſuetorum, quis vocibus exæquet? Virtus autem ipſius regis infinita vobis loco perſtabit millium. Cùm igitur ſit in medio veſtrum dominus veſter vnctus Domini, cui fidem deuouiſtis, votum Deo perſoluite, tanto donatiuum maius á Deo accepturi; quanto fideliùs & conſtantiùs pro rege veſtro fidi contra infidos, legitimi contra periuros pugnaueritis. Securi quinetiam &

ſumma repleti confidentia, contra quos bellum geratis perpendite. Roberti *ducis vires notæ ſunt. Ipſe quidem de more multum minatur, parum operatur, ore leoninus, corde leporinus, clarus eloquentia, obſcurus inertia. Conſul autem Ceſtrenſis vir audaciæ irrationabilis, promptus ad conſpirandum, inconſtans ad perficiendum, ad bellum impetuoſus, periculi improuidus, altiora ſe machinans, impoßibilibus anhelans, aßiduorum paucos adducens, conuenarum diſperſam multitudinem congregans: nihil habet, quod timeri debeat: Semper enim quicquid viriliter incepit, effæminatè reliquit. In omnibus quippe geſtis ſuis infortunatè rem agens, vel in congreßibus victus aufugit, vel ſi rarò victor extitit, maiora victis detrimenta ſuſtinuit. Walenſes autem, quos ſecum adduxit ſolos, vobis deſpectui ſint, qui inermem bello præferunt temeritatem, & arte, & vſu belli carentes, quaſi pecora decurrunt in venabula: alij verò tam proceres, quàm milites, transfugæ, & gyrouagi, vtinam plures adducerentur, qui quanto numero plures, tanto effectu deteriores. Vos igitur Conſules, & viri conſulares meminiſſe vos decet (namque decet) veſtræ virtutis, & nobilitatis. Hodie probitates veſtras numeroſas in cacumen florentiſſimum extollite, & patrum imitatores filijs veſtris ſplendorem ſempiternum relinquite. Aßiduitas itaque victoriarum incentiuum ſit vobis confligendi: aßiduitas infortuniorum incentiuum ſiet illis fugiendi. Iam ſiquidem (nec fallor) eos aduenißſe pœnitet: iam de fuga meditantur, ſi locorum aſperitas admittat. Cùm ergo nec illis confligere, nec confugere ſit poßibile: quid aliud egerunt, niſi quòd vobis Dei nutu, & ſe, & impedimenta ſua obtulerint? Equos itaque eorum, arma, & ipſorum corpora ditioni veſtræ ſubiecta conſpicitis. Extendite ergo animos veſtros: & dextras inexpugnabiles (viri bellicoſi) ad diripiendum cum ſummo tripudio, quod ipſe vobis obtulit Deus.* Sed iam antequam orationis ſeriem terminaret, clamor adeſt hoſtium, clangor lituorum, equorum fremitus, terræ ſonitus.

PRincipium pugnæ. Acies exhæreditatorum, quæ præibat, percuſſit aciem regalem: in qua Conſul *Alanus*, & ille de **Mellent**, & *Hugo* Conſul de **Eſtangle**, & *Symon* Comes, & ille de Warrenna inerant tanto impetu, quòd ſtatim quaſi in ictu oculi diſſipata eſt. & diuiſio eorum in tria deuenit. Alij namque eorum occiſi ſunt, alij capti, alij auſugerunt. Acies cui principabatur Conſul de **Albemarle**, & *Willielmus* Iprenſis percuſſit Walenſes, qui â latere præcedebant, & in fugam coegit. Sed acies Conſulis Ceſtrenſis perculit cohortem prædicti Conſulis, diſſipata eſt in momento, ſicut acies prior. Fugiunt igitur omnes equites regis, & *Willielmus* Iprenſis â Flandria oriundus vir exconſularis, & magnæ probitatis. Qui cùm eſſet belli peritiſſimus, videns impoſſibilitatem auxiliandi reges, diſtulit auxilium ſuum in tempora meliora. Rex itaque *Stephanus* cùm acie ſua pedeſtri relictus eſt in medio hoſtium. Circuierunt igitur vndique aciem regalem, & totam in circuitu expugnabant, ſicut caſtellum ſolet aſſiliri. Tunc verò horrendam faciem belli videres in omni circuitu regalis aciei, ignem proſilientem ex galearum & gladiorum colliſione, ſtridorem horrendum, clamorem terrificum: reſonabant colles, reſonabant vrbis muralia. Impetum igitur equorum regalem turmam offendentes, quoſdam cædebant, quoſdam ſternebant, nonnullos abſtractos capiebant. Nulla quies ijs, nulla reſpiratio dabatur, niſi in ea parte, qua Rex fortiſſimus ſtabat, horrentibus inimicis incomparabilem ictuum eius immanitatem. Quod vbi Comes Ceſtrenſis comperit regis inuidens gloriæ cum omni pondere armatorum irruit in eum. Tunc apparuit vis regis fulminea bipenni maxima cædens hos, ruens illos. Tunc nouus oritur clamor: omnes in eum, ipſe in omnes. Tandem regia bipennis ex ictuum frequentia confracta eſt. Ipſe gladio abſtracto dextera regis digno, rem mirabiliter agit, donec & gladius confractus eſt. Quod *Willielmus* videns Dekains, miles validiſſimus, irruit in regem, & eum galea arripiens voce magna clamauit. Huc omnes, huc, regem teneo. Aduolant omnes, & capitur rex. Capitur etiam *Baldwinus* qui orationem fecerat perſuaſoriam multis confoſſus vulneribus, multis contritus ictibus, vbi egregiè reſiſtendo gloriam promeruit ſempiternam. Capitur etiam *Richardus* filius *Vrſi*, qui in ictibus dandis, & recipiendis clarus, & glorioſus comparuit. Adhuc capto rege pugnabat acies regalis; nec enim circumuenti fugere poterant, donec omnes vel capti vel cæſi ſunt. Ciuitas ergo hoſtili lege direpta eſt, & Rex in eam miſerabiliter introductus eſt.

Dei

DEi igitur iudicio circa regem peracto ducitur ad Imperatricem, & in turri de **Bristow** captiuus ponitur. Imperatrix ab omni gente Anglorum susçipitur in dominam, exceptis Kentensibus, vbi regina, & *Willielmus* Iprensis contra eam pro viribus suis repugnabant. Susçepta est priùs â Legato Romano Wintonienſi Episcopo, & mox â Lõdonienſibus. Erecta est autem in superbiam intolerabilem, quia suis incerta *belli* prosperauisset, & omnium fere corda â se alienauit. igitur siue subdolorum instinctu, siue Dei nutu, imò quicquid homines egerint Dei nutu expulsa est â Londonia. Irritata igitur muliebri angore, regem vnctum Domini in compedibus poni iussit. Post dies autem cum auunculo rege Scottorum, & fratre suo *Roberto* viribus coactis veniens obsedit turrim * Londonienſis Episcopi. Episcopus autem misit *al. Wintoniensis* pro Regina, & *Willielmo* Iprensi, & pro vniuersis ferè proceribus Angliæ. Factus est igitur exercitus, vtrinque magnus. Dimicabant quotidie non congressibus acierum, sed militarium anfractuum circuitionibus. Non igitur sicut in belli cæcitate confundebantur gesta. Sed patebat cuiusque probitas, & gloria pro meritis aderat, vt mora illa pro omnibus his voluptuosa videretur in illustrium splendoribus excelsis. Venit tandem exercitus Londonienſis, & aucti numerosè, qui contra Imperatricem contendebant, fugere eam compulerunt. Capti sunt in fuga multi. Captus est & *Robertus* frater Imperatricis, in cuius turri Rex captiuus erat: cuius sola captione Rex euadere poterat. Absolutus est vterque. Sic Rex Dei iustitia miserabiliter captus, Dei misericordia mirabiliter liberatus est. & ab Anglorum proceribus cum magno gaudio susçeptus est.

SEptimo anno Rex *Stephanus* construxit castrum apud Wiltonam. Tunc superueniens multitudo hostium ex insperato cùm regij milites circuitionibus bellicis incepissent, & non potuissent resistere, regem in fugam compulerunt. Capti sunt ex suis plærique. captus est etiam *Willielmus Martel* dapifer regis, qui pro redemptione sua dedit insigne castellum de **Syzeburne**. Eodem anno rex obsedit Imperatricem apud **Oxineford** post festum sancti *Michaëlis* vsq; ad aduentum Domini. In eo quippe termino non procul â natali aufugit Imperatrix per Tamasim glaciatã circumamicta vestibus albis reuerberatione niuis & similitudine fallentibus oculos obsidentium: fugit autem ad castellum de **Wallingford**, & sic **Oxineford** regi tandem reddita est.

OCtauo anno rex *Stephanus* interfuit concilio Londoniæ in media Quadragesima: quòd quia nullus honor vel clericis vel Ecclesiæ Dei â raptoribus deferebatur, & æquè capiebantur, & redimebantur clerici, vt Laïci, tenuit consilium Wintonienſis Episcopus vrbis Romanæ Legatus apud Londoniam clericis pro tempore necessarium; In quo sancitum est, ne aliquis qui clerico violentas manus ingesserit, ab alio possit absolui, quam ab ipso Papa, & in præsentia ipsius, vnde clericis aliquantulum serenitas vix eluxit.

EOdem anno cepit rex *Gaufridum* de magna villa in curia sua apud sanctum *Albanum*, magis secundum retributionem nequitiæ Consulis, quàm secundum ius gentium, magis ex necessitate, quàm ex honestate. Nisi enim hoc egisset perfidia Consulis illius regno priuatus fuisset. Igitur, vt Rex eum liberaret, reddidit ei turrim Londoniæ & castellum de **Walebene**, & illud de Plaisseiz. Possessionibus igitur carens Consul prædictus inuasit Abbatiam Ramesiensem, & Monachis expulsis raptores immisit, & Ecclesiam Dei speluncam fecit latronum. Erat autem summæ probitatis, sed summæ in Deum obstinationis: magnæ in mundanis diligentiæ, magnæ in Deum negligentiæ. Ipso anno ante natale Wintonienſis Episcopus & postea Cantuariensis Archiepiscopus Romam petierunt de legatione acturi: Mortuo iam *Innocentio* Papa, cui succesſit *Celestinus*.

NOno rex *Stephanus* anno Lincoliam obsedit. vbi cùm munitionem contra castellum, quod vi obtinebat Consul Cestrensis construeret, operatores sui ab hostibus præfocati sunt, ferè octoginta. Re igitur imperfecta rex cõfusus abscessit. Anno autem ipso Consul *Gaufridus* de magna villa regem validissimè vexauit, & in omnibus valdè glorioſus effulsit. Mense autem Augusti miraculum iustitia sua dignũ Dei splendor exhibuit. Duos namq;, qui Monachis auulsis Ecclesias Dei conuerterant in castella similiter peccantes simili pœna mulctauit. *Robertus* namq; *Marmiun* vir bellicosus hoc in

Eccleſia de **Couentre** peruerſus exegerat. Porro *Gaufridus* de magna villa (vt diximus) in Eccleſia Ramaſienſi ſcelus idem patrauerat. Inſurgens igitur *Robertus* Marmium in hoſtes inter ingentes ſuorum cuneos coram ipſo Monaſterio ſolus interfectus eſt,& excommunicatus morte depaſcitur ęterna. ſimiliter *Gaufridus* Conſul inter acies ſuorum confertas, â quodam viliſſimo pedite ſolus ſagitta percuſſus eſt. Et ipſe vulnus ridens poſt dies tamen ex ipſo vulnere excommunicatus occubuit. Ecce Dei laudabilis omnibus ſeculis prædicanda eiuſdem ſceleris eadem vindicta. Dum autem Eccleſia illa pro caſtello teneretur, ebulliuit ſanguis ê parietibus Eccleſiæ,& clauſtri adiacentis indignationem diuinam manifeſtans, ſceleratorum exterminationem denuncians. Quod multi quidem, & ego ipſe oculis meis inſpexi. Quia igitur improbi dicebant Deũ dormire,excitatus eſt Deus,& in hoc ſigno, & in ſignificato. Eodem quippe anno & *Ernulfus* filius Conſulis, qui poſt mortem patris Eccleſiam incaſtellatam retinebat,captus eſt,& per hoc exulatus: et princeps militum ſuorum in hoſpitio ſuo ab equo corruens effuſo cerebro expirauit: Princeps autem peditum ſuorum *Reimerus* nomine,cuius officium fuerat Eccleſias frangere, vel incendere,dum mare cum vxore ſua tranſiret(vt multi perhibuerunt)nauis immobilis facta eſt. Quod monſtrum nautis ſtupentibus, ſorte data rei cauſam inquirentibus, ſors cecidit ſuper *Reimerum:* quod cùm ille nimirum totis contradiceret niſibus, ſecundò & tertiò ſors iactata in eum deuenit. Poſitus igitur in ſcapha eſt,& vxor eius,& pecunia ſceleſtiſſimè acquiſita: & ſtatim nauis curſu velociſſimo, vt priùs fecerat, pelagus ſulcat. ſcapha verò cum nequiſſimis ſubita voragine circumducta in ęternum abſorpta eſt. Eodem anno *Celeſtino* Papa defuncto, *Lucius* ſubſtituitur.

DEcimo anno rex *Stephanus* priùs in agendis circa diſcurſus *Hugonis Bygot* occupatus fuit. Sed in ęſtate *Robertus* Conſul,& omnis inimicorum regalium cætus conſtruxerat caſtellum apud Ferendois. Rex non ſegnis viribus coactis aduolat, & Londonienſium terribilem, & numeroſum duxit exercitum. Aſſilientes igitur totis diebus caſtrum,dum *Robertus* Conſul,& fautores ſui copias maiores non procul ab exercitu regis expectarent, laborioſiſſima probitate, non ſine magna ſanguinis effuſione ceperunt. Tunc demum regi fortuna cepit in melius permutari,& in ſublime protelari. Eodem anno Epiſcopus Lincollienſis *Alexander* iterum Romam pergens munificentiſſimè ſe, vt priùs, habuit. Itaque honorificentiſſimè ſuſceptus eſt ab *Eugenio* Papa nouo viro ſumma dignitate condigno. Cuius mens ſemper benigna: cuius diſcretio ſemper ęqua: cuius facies ſemper non ſolum hilaris, ſed & iocunda: Rediens autem ſequenti anno,cum ſumma ipſius Papæ, totiuſq; curię gratia,â ſuis cum ſumma reuerentia,& gaudio ſuſceptus eſt.Eccleſiam verò ſuam,quæ combuſtione deturpata fuerat, ſubtili artificio ſic reformauit: vt pulchrior quàm in ipſa nouitate ſui compareret, nec vllius ædificij ſtructuræ circa fines Angliæ cederet.

VNdecimo anno rex *Stephanus* magnum congregans exercitum caſtellum cõſtruxit inexpugnabile ſitũ contrę **Malmeſbir**, vbi *Ranulfus* Comes Ceſtrenſis iam regi concordia coniunctus,cum magnis interfuit copijs. Dehinc verò Conſul ipſe ad regis curiam cùm pacificè veniſſet apud Nordhamtonam, nihil tale metuentem cepit,& in carcerem *retruſit,donec redderet ei caſtellum clariſſimum Lincollię,quod ab eo doloſè ceperat: & cætera quæcunque fuerant ditionis ſuæ caſtella. Sic igitur Conſul eiectus carcere,in liberum reſtitutus eſt arbitrium.

al.intruſit

DVodecimo rex *Stephanus* anno ad natale Domini in vrbe Lincollienſi diademate regaliter inſignitus eſt,quo regum nullus introire,prohibentibus quibuſdã ſuperſtitioſis,auſus fuerat: vnde comparet,quantæ rex *Stephanus* audaciæ, & animi pericula non reformidantis fuerat. Poſt diſceſſum verò regis venit Conſul Ceſtrenſis Lincolliam cũ militaribus copijs,vt aſſiliret eam. Dux igitur eius vir fortis & inuictiſſimus in introitu portę Borealis occiſus eſt. & ipſe Conſul pluribus amiſſis fugere cõpulſus eſt. Ciues igitur victorioſi ſummo gaudio repleti virgini virginum protectrici eorum laudes & gratias inſigniter exſoluerunt. Ad Pentecoſten rex Franciæ *Lodouicus*,& Conſul Flandriæ *Theodoricus*, & Conſul de ſancto *Egidio*, & innumerabilis exercitus de vniuerſo Franciæ regno,& multi de gente Anglorum crucibus aſſumptis iter Ieroſolymitanum arripuerunt, vt Paganos, qui ceperant vrbem Roheis expugnarent.

Maiorem

Maiorem exercitum tamen duxit imperator Alemanniæ *Conradus*, transijtq; exercitus vterque per imperatorem Constantinopolis, qui eos postea prodidit. Mense Augusto profectus est *Alexander* Lincollienſis episcopus Altissiodorum ad *Eugenium* Papam, qui priùs Parisius, tunc ibi morabatur. Ipse quidem à Papa honorificè susceptus est, sed ex intempestiua caloris nimietate seminarium languoris attulit in Angliam. Vnde mox infirmitati, deinde languori, tandem morti succubuit.

ANno igitur 13. regis *Stephani* mortuus est *Alexander* episcopus, & sepultus apud Lincolliam in capite ieiunij. Dicenda sunt igitur de viri moribus secundum consuetudinem *Moisi* vera. Nutritus igitur in summis delicijs à *Rogero* auunculo suo Salesberiensi episcopo, maiores inde animos contraxit, quàm opportunum esset suis. Siquidem præterire volens principes cæteros largitione munerum & splendore procurationum, cùm proprij redditus ad hoc nõ sufficere possent, à suis summo studio carpebat, vnde egestatem suam nimietate prædicta comparatam complere posset: nec tamen complere poterat, qui semper magis, magisq; dispergebat. Fuit autem vir prudens, & adeò munificus, vt à curia Romana vocaretur magnificus. Anno eodem exercitus imperatoris Alemanniæ & regis Francorum, qui summis ducibus illustrati cum summa incedebant superbia ad nihilum deuenerunt: quia Deus spreuit eos. Ascendit enim in conspectu Dei incontinẽtia eorũ, quam exercebant in fornicationibus non occultis; In adulterijs etiam, quod Deo valdè displicuit, postremò in rapinis & omni genere scelerum. Priùs itaq; fame consternati proditione imperatoris Constantinopolitani, postea ferro hostili emarcuerunt. Rex autem Franciæ & imperator Alemanniæ cum pauciſſimis priùs Antiochiam, postea Ieroſolymam ignominioſè aufugerunt. Tunc verò rex Franciæ, quasi aliquid acturus ad detrimentum famę refocillandum auxilio militũ templi, quod est in Ieruſalem, & viribus vndiq; congestis obsedit Damascũ. Sed gratia Deicarens, & ideò nihil proficiens redijt in Galliam. Interea quidam exercitus naualis virorum non potentum, nec alicui magno duci innixi, nisi Deo omnipotenti: quia humiliter profecti sunt optimè profecerunt. Ciuitatem námq; in Hiſpania, quæ vocatur Vlixisbona, & aliam, quæ vocatur Almaria, & regiones adiacentes à multis pauci Deo cooperante bellis obtinuerunt. Verè *Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam.* Exercitus námq; regis Francorum & imperatoris Alemanniæ splendidior & maior fuerat, quàm ille, qui priùs Ieruſalẽ conquisierat; & à pauciſſimis contriti sunt: & quasi telæ aranearum disterminati sunt, & demoliti. His autem pauperibus, de quibus prædiximus, nulla multitudo *restare poterat. sed quando plures ijs insurgebant, debiliores efficiebantur. Pars autem eorum maxima venerat ex Anglia.

al. resistere

EOdẽ anno appropinquante natali *Robertus* cuius cognomen est de querceto Archidiaconus *Leicestrẽsis iuuenis omni laude dignus electꝰ est in episc. Lincolniẽsem. A cunctis igitur honore tanto dignus est habitus, rege; & clero, & populo cum summo gaudio annuente benedictionem pontificalem ab Archiepiscopo Cantuariensi suscepit, & apud Lincolliam cum summo tripudio magnus expectatione, maior aduentu à clero & populo cum deuotione susceptus est. Prosperet ei Deus tempora praua, & iuuentutem eius foueat rore sapientiæ, & exhileret faciem eius iocunditate spirituali.

al. Legrecestrensius

ANno 14. *Henrico* nepoti suo *Dauid* rex Scotorum virilia tradidit arma. Cùm autem congregati essent in solemnitate, rex Scotorum cum viribus suis, & nepos suus cum Occidentalibus Angliæ proceribus: timens rex *Stephanus* ne Eboracum inuaderent, venit in vrbẽ cum maximo exercitu: ibiq; moratus est per mensem Augustum. *Eustachius* verò filius regis *Stephani* (nam & ipse eodem anno virilia sumserat arma) irruit in terras procerum, qui erant cum *Henrico* filio imperatricis. Nullo ergo contradicente, *Marte* & *Vulcano* comitantibus, non modicum illis damnum inflixit. Rex verò Anglorum, & rex Scotorum, quorum alter erat apud Eboracum, alter apud **Karloil**, sibi mutuò cauentes, & offendere timentes, per seipsos diuisi sunt, & ad domicilia regnorum repedauerunt.

ANno 15. rex *Stephanus* agminibus congregatis vrbem **Wirecestre** pulcherrimè assiliuit: & captam incendio deturpauit, castellum tamen, quod vrbi inerat, capere non potuit. Vrbs namq; illa *Waleramni* Consulis erat de Mellent, quam ipse rex *Stephanus* ei malo suo dederat. Ditatæ igitur spolijs vrbis direptæ regales turmæ, per terras inimicorum

inimicorum remeauerunt, & inde prædam innumerabilem nullo reſiſtente ſecum reduxerunt.

ANno decimo ſexto, *Tedbaldus* Cantuarienſis Archiepiſcopus, & Apoſtolicæ ſedis legatus tenuit Concilium generale apud Londoniam in media Quadrageſima, vbi rex *Stephanus*, & filius ſuus *Euſtachius*, & Angliæ proceres interfuerunt, totúmq; illud Concilium nouis appellationibus infrenduit. In Anglia námque appellationes in vſu non erant, donec eas *Henricus* Wintonienſis, dum legatus eſſet, malo ſuo crudeliter intruſit. In eodem námque Concilio ad Romani pontificis audientiam ter appellatus eſt. Rex autem *Stephanus* eodem anno iterũ Winceſtriam irrupit: & quia caſtellum anno prædicto capere non potuit, ad eius captionem totis viribus deſudabat. Porrò cùm viriliter incluſi reſtarent, duo caſtella ad illud expugnandum conſtruxit. Quoſdam igitur ex proceribus ſuis ibidem relinquens ad propria remeauit. Sed quia mos regius erat, quòd multa ſtrenuiter inciperet, & ſegniter exequeretur, arte Conſulis de Legeceſtria caſtella regis obſidentia demolita ſunt, & obſeſſum callidè deliberatum eſt. Conſul etenim prædictus frater erat Conſulis de Mellent. Itaque regis ſtudium, & labor emarcuit, & euanuit. Eodem anno Conſul Andegauium regis *Henrici* gener, & regis Ieroſolymitani filius, vir magnus & clariſſimus mortis conceſſit legibus. Igitur *Henrico* filio ſuo primogenito Andegauiam, & Normanniam contradidit: & ius hæreditarium, quod in Angliæ regno licèt carens obtinebat, ei conceſſit. Contigit autem, quòd *Lodouicus* rex Francorum à ſponſa ſua filia Conſulis Pictauenſis per cognationis iuſiurandum diuideretur. *Henricus* igitur dux nouus Normannorum, duxit eam, & per eam Conſulatum Pictauenſem ſummis honoribus ampliatus poſſedit. Ea tamen deſponſatio incentiuum, fomésq; odij maximi fuit & diſcordiæ inter regem Francorum, & ipſum ducem.

INſurgens itaque *Euſtachius* filius regis *Stephani* cum ipſo rege Francorum non modicis aſſultibus Normanniam oppugnabant. Dux vtríſque & omni Francorum exercitui robuſtiſſimè reſtabat. Rex tamen quoddam caſtellum, quod vocatur nouum mercatum, copijs omnibus aggregatis aſſilijt, & potentiſſimè & penè inexpugnabile cepit, & obtinuit, & *Euſtachio* filio regis Angliæ, qui ſororem eius duxerat reddidit.

ANno decimo ſeptimo, rex *Stephanus* filium ſuum *Euſtachium* regio diademate voluit inſignire. poſtulans igitur ab Archiepiſcopo Cantuarienſi *Theobaldo*, & cæteris epiſcopis, quos ibidem congregauerat, vt eum in regem vngerent, & benedictione ſua confirmarent, repulſam paſſus eſt. Papa ſiquidem literis ſuis Archiepiſcopo prohibuerat, ne filium regis in regem ſublimarent: videlicet, quia rex *Stephanus* regnum contra iuſiurandum præripuiſſe videbatur. Intimo igitur dolore decoctus, & ira nimia ferueſcens tam pater, quàm filius, in domo quadam omnes includi iuſſerunt, & vehementer angariantes, vt poſtulata peragerent, compellabant. Illi ſummo perterriti timore (rex námque *Stephanus* nunquam clericos liquidè dilexerat, & pridem duos incarcerauerat epiſcopos) reſtiterunt tamen capitum ſuorum * pericula nihil metuentes. Receſſerunt tamen omnes illæſi poſſeſſionibus quidem ſpoliati, quas poſtea rege pœnitente rehabuerunt. Rex eodem anno caſtrum Nubiriæ, quod non procul abeſt à Wintonia obſidens oppugnauit, & tandem expugnauit. Inde caſtellum de **Wallingford** obſedit, & in ipſo pontis ingreſſu caſtellum obſeſſorium conſtruxit, quod incluſis eſcarum illationem liberam progreſſionem diripuit. Tunc igitur primò grauiſſimè compreſſi, à domino ſuo duce Normanniæ petierunt, vel auxilij exhibitionem, vel caſtellum in manus regis reddendi licentiam.

al. pericula metuentes

ANno regis *Stephani* decimo octauo dux Normannorum tanta neceſſitate compulſus inſperatus aduolauit in Angliam. Tunc verò miſerabilis Anglia deſtructa quidem, ſed iam per aduentum eius quaſi vitam rehabitura, in hæc verba cum lachrymis irrupit.

Dux Henrice *nepos* Henrici *maxime magni*
Anglia celſa ruo, nec iam ruo tota ruina.

Dicere

Dicere vix possum, fueram: sum namq; recessit.
Si mihi, quæ miseris supereſt, vel spes supereſſet,
Clamarem miserere, veni, succurre, resiste.
Nam sum iure tui iuris, potes, erige lapsam,
Sed nunc ora rigent: nunc vox, nunc vita recedunt.
At quis clamor adest, venit ingeminant quoque venit?
Quis dux ille ducum puer annis, mente senilis?
Gemma virûm, vir aue, mea spes, dum spes mihi, salue,
Serò venis: perij: clames tamen, Anglia surge,
Immo resurge: tuam refero tibi mortua vitam.
Ad vocem rediuiua tuam post fata resurgam.
Ergo reuiuiscens, video quod inhorreo: cernis
Prælia quanta mouet Stephanus: *moueat, volo: quippe*
Gloria nulla foret, si prælia nulla moueret.
Quot contra Stephanum, *cui copia multa virorum,*
Duxisti? paucos: cur paucos? gloria maior
Est multos paucis, quàm multos vincere multis.
Cùm rex Francorum Comites, procereſq;, sed omnes
In te consurgunt: leuis est iactura: repugno
Dijs absens, pugno tibi præsens, cur simul, edam,
Si non pugna duplex, nec erit mihi gloria duplex:
Multò magisque nitet reges, quàm vincere reges:
Quis tibi signifer est: ipsius gratia Christi,
Quam mihi conciliat mea, nec minùs actio regis.
Námque placet pax sola mihi, discordia regi.
Pacem serò sero, pacem tibi sanguine quæro,
Dulcis alumna mei, cui tanta pericula sumpsi.
Te potiar, si pace tamen per me potiare,
Si secus, emoriar, ne te videam morientem.

Cùm igitur dux glorioſus Angliæ littora tempeſtate propulſus occupaſſet, ſubitis afflata rumoribus infrenduit terra, velut arundinetũ zephiro vibrante colliſum. Tranſuolans itaq; fama, (vt aſſolet) alis pernicibus ſemina ſparſit, alijs exultationis, & lætitię, alijs formidinis, & mœſtitiæ. Diu tamen de aduentu eius admodum tripudiantes ſuper hoc, quòd paucos ſecum duxerat, aliquantulum commouebantur. Hoſtium verò confuſio ex eadem paucitate non modicum releuabatur. Vtríque tamen ſuper hoc mirabantur. Et, quòd in medio hiemis gremio mare tempeſtuoſum intraſſet, ſui magnanimitatem, alij iudicabant audaciam. At iuuenis ſtrenuiſſimus congregans ſuos, tam quos inuenerat, quàm quos adduxerat, mora maximè peroſa caſtellum de **Manneſbirh** obſedit: & quia viri tanti probitates magnæ ſunt, & multæ breuiter quidem perſtringendæ ſunt, ne rerum geſtarum copia pleniùs elucidata nimietatem congerat prolixitatis. Obſeſſum igitur caſtellum ſtatim; nunquam enim moram gerendis intermiſcebat, aſſiluit móxq; cepit. Expugnata tamen vrbe turris excellentiſſima *Iordani*, quam regali obſeruabat imperio, ſola fame domabilis manſit. Vnde *Iordanus* cum ſumma feſtinatione egrediens, rem geſtam regi *Stephano* propalauit. Siniſtris angariatus rex *Stephanus* nuncijs ſui vultus dignitatem obducto mœrore commutauit. Non ſegniter tamen copijs omnibus congregatis nõ longè à Manbebirh fixit tentoria. Craſtina verò aduentus ſui die acies equitibus electiſſimis refertas, legibus bellicis diſtinctas, eleganter ordinauit. Erat quidem exercitus ingens procerum numeroſitate condenſus, inſignibus aureis coruſcus, valdè terribilis, & decorus, ſed procul ab ijs receſſerat Deus, in quo ſolo tota ſalus. Apertis enim cataractis cœli tantas in facies ipſorum miſit inundationes, tantas acerrimi frigoris obſtinationes, tantas ventuoſi turbinis impulſiones, vt Deus ipſe videretur pro duce rem agere. Ibant tamen aciebus diſpoſitis, quaſi contra Dei potentiam contendentes horrendis quidem exagitati cruciatibus. ſtabat è regione iuuenilis exercitus, magis viribus confiſus, quàm numero. Præcipuè tamen Dei gratia

corrobo-

corroboratus,quàm eis iuſticiæ cauſa,prò qua ſcilicet aſtabant miſericorditer. Stabant equidem non procul ab vrbis præfatæ muralibus propè fluenta fluminis, quod pluuiarum, & niuium inundatio tanto impulſu, tanta immenſitate ducebat, vt ingreſſuris horrorem incuteret,ingreſſis egreſſum negaret. Præcedebat ſuos iuuenis nobiliſſimus armis tanto duce dignis inſignitus,animi plenitudinem ſpecie corporis imaginans,quẽ adeò formæ dignitas commendabat: vt ſi dicere licet, eum non tantum arma decerent,quantum ipſius decor arma ſplendificaret. Erat quidem ei, ſuiſq; tempeſtas à tergo; regi,ſuiſq; in faciem,vt nec arma ſuſtinere,nec lanceas imbribus profluentes contrectare poſſent. Et quia præuiderat Deus, quòd puero ſuo terram ſine ſanguinis effuſione contraderet,cùm nullus eorum flumen tranſgredi poſſet, nec rex tantas illuuiones vltrà perferre ſufficeret,repedauit Londoniam opera caſſatus, confectus moleſtia. Igitur turri,quam obſederat, duci reddita properauit exhilaratus ad id, pro quo venerat,ſcilicet vt caſtro de **Wallingford** iam fame perituro ſuccurreret. Congregata igitur militum copia,quæ victualibus inferendis caſtro **Wallingford** eſſet ſubſidio, proſperauit Deus & hoc inceptum,tranquillum ijs largiens effectum. Erant equidem caſtella numeroſa in circuitu militia regali referta,nec tamen impedire venientes, vel redeuntes Domino volente potuerunt, paruum fuit medij ſpacium temporis & iam dux validiſſimus omni militia,quæ ſibi adhærebat coadunata obſedit caſtellum de *Craumerg,rem arduam & inæſtimatam laudabiliter incipiens, cinxit caſtellum regis & exercitum ſuum vallo maximo: vt ſuis egreſſus tantum pateret per caſtellum de **Wallingford**; obſeſſis verò nullus permitteretur exitus. Quod rex audiens, tunc prorſus omnibus copijs ſuæ ditioni pertinẽtibus agglomeratis duci ſuperuenit terribilis. Terrore tamen nullo dux permotus,licèt impar copijs eſſet regi,vallũ, quod exercitui ſuo fuerat pro munimento, ſtatim deijci iuſſit: & obſidionem relinquens aciebus diſpoſitis contra regem ſplendidè proceſſit. videns igitur inopinatè regalis exercitus acies hoſtium ordinatas in facies ſuas exurgentes, timuerunt valdè. Rex autem nullo timore compreſſus ſuorum quoq; turmas caſtrorum terribiliter diſpoſitas progredi iuſſit. Inſurrexerunt autem proceres, immò proditores Angliæ de concordia inter eos agentes,nihil tamen magis,quàm diſcordiam diligentes. ſed bellum committere nolebant, quia neutrum exaltare volebant,ne altero ſubacto,alter ijs liberè dominaretur: ſed ſemper alter alterum metuens,regiam in eos poteſtatem exercere non poſſet. Inducias igitur inter ſe rex dúxque conſtituerunt coacti nolentes, vterq; proditione ſuorum comperientes. Iuueni tamen ſuo Deus honorem de more contulit. Caſtrum námq; regium, quod dux obſederat,ex illius compactione fœderis detectum eſt. Locuti ſunt poſtea rex ſolus,& dux ſolus amne interpoſito de pace perpetua inter eos conſtituẽda de proditione procerum ſuorum anxiè conquerentes inter ſe. Prælibatum eſt illud pacis negotium,ſed tamen in aliud tempus delatum eſt. Nondum igitur ſopita diſcordia cùm ad ſua remeaſſent,diluculum fœlicitatis duci magno ſereniſſimè comparuit. Suos etenim hoſtes immaniſſimos,& ſumma potentia præditos filium ſcilicet regis *Euſtachium*, & *Simonem* Comitem de **Northamptune**, Dei prouidentia nil tale metuentes,in eodem demoliuit tempore. vnde virtus & ſpes omnium ei rebellantium ex improuiſo emarcuit euentu,vterq; iuuenis eodem morbo eadem deperierunt hebdomada. Sepultus eſt *Simon* Comes apud **Northamptune**, plenus omnium,quæ non licebant,omnium quæ non decebant. Sepultus eſt filius regis in Abbatia,quam mater eius fundauerat,apud **Feuereſham**, militia quidem probatus, ſed in ea,quæ Dei ſunt, obſtinatus,rectoribus eccleſiarum duriſſimus,perſequentibus eam deuotiſſimus. exſtirpatis igitur hoſtibus *Henrici* dilecti ſui fortiſſimis iam Deus ipſe tranquillitatem regni ipſius præparabat benigniſſimè.

TErtiam igitur obſidionem congeſſit circa caſtellum de **Stanford**, capta ſtatim vrbe *rebellantes ei,qui turri inerant,nuncios regi miſerunt, auxiliũ incluſis poſcentes. Rex autem obſederat caſtellum de **Gipeſwig**, quod *Hugo Bigot* contra eum tenebat,cuius obſidionem cùm nollet dimittere, nec incluſus auxilium impendere, redditum eſt caſtellum *Henrico* principi magno; ſed & caſtellum,quod rex obſederat, regi redditum eſt. A Stanfordia dux Normãnorum diſcedens, **Nottingham** petijt, & ſtatim vrbem cepit. Illi verò,qui caſtello vrbis inerant,vrbem ipſam combuſſerunt.

Interim

al.Crawemerſe

al.debellantes

Interim verò *Tedbaldus* Archiepiſcopus cum rege de concordia cum duce componenda magno opere tractabat. Ipſe frequenter regi colloquens, duci verò per internuncios. Erat ei coadiutor *Henricus* Wintonienſis Epiſcopus, qui priùs regnum funeſtè turbauerat, *Stephano* fratri ſuo regni diadema contradens: nunc autem pœnitentia motus cùm omnia videret, rapinis, incendijs, cædibus demolita, ad tantorum finem malorum concordiæ principium inuigilabat. Diſpoſitio præſertim Dei faciens pacem, & creans bonum, condignis Angliæ flagellis finem deſtinans; dedit eis euentum incœpti, & ab eo per ipſos pacis ſerenitas, concordia ſacramentis confirmata reſplenduit. O quàm inæſtimabile gaudium! quàm beata dies! cum in vrbe Wintoniæ proceſſione pontificum & heroum coruſcante, & innumerabilis populi frequentia congratulante, iuuenis clariſſimus ipſo rege ducente glorioſè ſuſceptus eſt. Ipſum ſiquidem rex in filium ſuſcepit adoptiuum: & hæredem regni conſtituit. Exinde rex ducem Londonias ſecum duxit, ibique non minori gaudio ab innumerabilis conuẽtu plebis, proceſſionibus luculentiſſimis, vt tantũ decebat virum, ſuſceptus eſt: ſic Dei miſericordia pacis auroram, & noctis ærumnoſæ finem regno diruto contribuit Anglorum. His igitur actis cum ſummo gaudio & amore rex *Stephanus* & filius eius nouus mox conuenturi diſceſſerunt. hæc etenim concordia ante Natale Domini confirmata eſt. Ad Octauas autem Epiphaniæ rurſus conuenerunt apud Oxinefordiam, cùm iam dux per annum fecit in expugnatione, immò in reſuſcitatione Angliæ in ipſa commoratus fuiſſet. Igitur ibi principes Anglorum iuſſu regis hominium, & domino debitam fidelitatem duci ſimul exhibuerunt: regi autem honorem debitum, fidémque dum viueret conſeruaturi. At hoc conuentu magnifico pace noua fruentes ad propria cum gaudio diſceſſerunt. Nec longa fuit medij mora temporis, cùm iterum apud **Dunestaple** conuenerunt. Ibi aliquantulum dies clariſſima obnubilata eſt. Diſplicebat enim duci, quòd caſtella poſt mortem *Henrici* regis in peſſimos vſus circumquaque conſtructa non diruerentur, ſicut confirmatum & ſancitum fuerat inter eos in concordia & firmiſſimo fœdere, pars quidem magna iam erat diruta; quibuſdam tamen caſtellis ſuorum regis clementia vel verſutia parcens, pacti communionem debilitare videbatur. Dux igitur ſuper hoc regem angarians, repulſam paſſus eſt. Sed tamen patri nouo conſentiens, ægrè quidem rem diſtulit, ne concordiæ lumen extinguere videretur. vtrinque igitur diſceſſum eſt in pace; ſed non multò pòſt accepta dux à rege licentia victorioſiſſimus Normanniam repedauit.

HÆc ſunt geſta *Henrici* iuuenum ſplendidiſſimi in ſecundo aduentu ſuo in Angliam. nec ſuccenſeat mihi quiſpiam, quòd de multis ab eo ſplendidè geſtis pauca ſcriptis tradiderim: nec enim de tot & tantis regibus, neque de rebus per tot ſæcula geſtis Hiſtoriæ plenitudinem contexere potui, quòd multos exigeret codices: ſed potiùs hiſtoriarum abbreuiationes, ne poſteros res geſtæ penitus laterent, in vnum contraxi; nunc ad propoſitum reuertamur. Itaque dux glorioſus in Gallias rediens, à genetrice ſua, & fratribus, & omni gente Normanniæ, & Andegauis, Cenomaniæ & Pictauiæ debita lætitia & honore ſuſceptus eſt. Rex autem *Stephanus* in pace tunc primò, quæ regio debebantur honori, adoptiui filij gratia potentiſſimus obtinuit. O dira mortalium rabies! O nephanda peruerſitas! Quidam filij hominum, quorum dentes arma & ſagittæ, & lingua gladius acutus, inter regem præſentem & ducem abſentem ſummopere ſtimulum diſcordiæ ſtudebant ſeminare. Rex autem vix eorum perſuaſionibus reſtare poterat, & proceſſu temporis (vt æſtimabant nonnulli) iam non reſtabat. Et prauorum conſilia non inuitus, ſed quaſi nollet diſſimulans, æquo licentiùs audiebat. Sed aliter filij hominum, aliter iudicabat Deus, qui (vt decebat) incœpta perficiens, prauorum conſilia, peruerſaſque machinationes ad nihilum redigebat. Cùm námque caſtellum, quod vocatur **Dzake,** iuxta Eboracum obſediſſet, & obſeſſum tandem cepiſſet, aliáque multa victor obtinuiſſet, & caſtella diruiſſet, Doroberniam petijt cum Comite Flandrenſi locuturus. Cui alloquens infirmitate, & tandem morte præreptus eſt, octo diebus ante feſtiuitatem omnium Sanctorũ, & in abbatia de **Feuersham,** iuxta vxorem ſuã, & filiũ ſepultus eſt, cùm ferè 19 annis laborioſè nimis, & infœliciter regnaſſet. Miſerũt itaq; *Theobaldus* Archiepiſcop⁹,

&

& quamplures ex Angliæ proceribus nuncios feſtinantes pro domino ſuo duce Normannorum, vt regnum ſuſcepturus incunctanter adueniret. Impeditus tamen ventis, & mari, cauſiſq; quàm pluribus, paucis diebus ante natale Domini, cum coniuge, fratribúſq; ſuis, multiſq; potentibus, magniſq; copijs applicuit apud **Nouefozeſt.** Fuit igitur Anglia ſine rege quaſi ſex hebdomadis, nec tamen Dei gratia præueniente pace caruit: vel pro regis amore venturi, vel timore. At (vt dictũ eſt) cùm applicuiſſet Londonias petens, vt decebat tantum & tam beatum virum cum ſumma lætitia, & multis præ gaudio lachrymantibus, in regem benedictus eſt, & in throno regni ſplendidiſſimè collocatus eſt. De cuius temporis beatitudine ſic diximus Heroicè.

Rex obÿt, nec rege carens caret Anglia pace,
Hæc Henrice *creas miracula primus in orbe.*
Rex nondum, præſens nondum, tamen efficis illud,
Quod rex non potuit præſens (digniſsime ſceptris.)
Quàm benè ſceptra geres, qui regni flectis habenas,
Nondum ſceptra gerens, dum trans maris alta moraris.
Per te, ſed ſine te fruitur tamen Anglia pace,
Hæc aurora tuos præceſsit Phœbe nitores,
Ecce venis radians: radÿ ſunt aduenientis
al. cauta *Certa fides, hilaris clementia, *tanta poteſtas,*
Lene iugum, vindicta decens, correctio dulcis,
Caſtus amor, libratus honor, frænata voluptas.
His igitur radÿs dum ſceptra decora decoras,
Tu diadema magis, quàm te diadema perornat.
Anglia lethali iamdudum frigore torpens,
Nunc Solis feruore noui rediuiua caleſcens,
Erigis impreſſum terræ caput, & vacuatis
Mæſtitiæ lachrymis, præ lætitia lachrymaris.
Cum lachrymis hæc verba tuo profundis alumno:
Spiritus es, caro ſum: te nunc intrante reuixi.

Emendanda.

173. b. 1. ædificauit. 176. 21. Laukans, 38. barbaris Dei hoſtis, 177. Petram elyh. 178. 16. præmiſſam, 179. dele in. 181. 42. exterminatis, 186. b. 46. eorum de mo. 112. b. 17. priuſque. 191. 2. ſiue. b. 22. Gebmundus, 195. b. 43. belli, ſcilicet. 197. b. 21. gratiæ octingeſimo, octauus numero.

ROGERI DE HOVEDEN ANNALIVM Pars prior, & posterior.

LONDINI,
Excudebant *G. Biſhop, R. Nuberie, & R. Barker* Typographi Regij Deputati.

Anno ab incarnatione,
cIↃ IↃ xcvi.

PROLOGVS.

IN exordio huius operis genealogiam regum Northanhimbrorum libet demonſtrare, vt ad eorum tempora valeamus peruenire, de quibus non eſt narratum poſt obitum reuerentiſſimi ſacerdotis Bedæ. Ida *rex annis* * *duodecim regnauit, quo decedente* Glappa *vno regnauit anno, quem ſecutus* Adda, *octo annis tenuit regni faſtigia: quo mortuo* Edelric *regnum adeptus eſt terrenum, quod tenuit ſeptem annis; quo defuncto* Theodericus *annis quatuor regnum tenens demum vitam perdidit, &* Fridubuldo *regnum dereliquit, qui ſeptem annis monarchiam tenens* * Huſco *reliquit imperium, ipſe quoque ſeptem annis imperium tenens regnum & vitam perdidit. Octauus in regno claruit* Ethelfridus, *fortiſſimus regum, qui viginti & octo annis regno potitus eſt. Huic ſucceſſit* Edwinus *rex, qui fidem Chriſtianitatis percipiens, rex & martyr cœlos penetrauit, poſtquam ſeptemdecim annis regnauerat.* Oſwaldus *verò rex poſt hunc regnum Northanhimbrorum Chriſtianiſſimus ſuſcepit, quod & ſeptem annis tenuit, quo cæliſecreta ſcandente, regnum poſt ipſum* Oſwius *rex ſuſcepit, quod & viginti annis & octo tenuit; quo ſublato ad ſupera,* Ecgfridus *imperium ſuſcepit, qui regnauit annis quindecim: quo à Pictis interfecto, quia iniuſtè vaſtauerat Hyberniam, regnauit pro eo* Alfridus *frater eius:* Alfrido *verò ſucceſſit filius eius* Oſredus. *quo occiſo* Choenredus *regni gubernacula ſuſcepit, cui in regnum ſucceſſit* Oſricus, Oſrico *verò ſucceſſit* Ceolwlfus *frater* Choenredi: *huic* Beda *hiſtoriographus Anglorum hiſtoriam deſtinauit. His peractis libet ex ſanctiſſimi doctoris Anglorum* Bedæ *riuulis hiſtoriæ, fundamentum aſſumere huius operis, incipientes ab vltima ipſius prædicti viri ſententia, & ſic annos Domini conſignantes, & regum tempora cauta ratione diſponentes, cæterorúmque fidelium vitam, & miracula breuiter pro poſſe annotantes, optamus ſummopere cum ipſis æternæ retributionis palmam à* Chriſto *percipere.*

al, vndecim

al, Huſſo

Spiritus alme veni, ſine te non diſceris vnquam.
Munera da linguæ, qui das in munere linguas.

Rogeri de Houeden Annalium
Pars prior.

Nno ab incarnatione Domini 732. vt *Beda* narrat, *Brectwaldus* Archiepiſcopus Doroberniæ eſt defunctus, & in eccleſia ſancti *Petri* ſepultus. Eodem anno *Tatwine* eſt conſecratus archiepiſcopus nouus Dorobernenſis eccleſiæ, *Edilbaldo* rege Merciorum quintum decimũ agente annum imperij. Ipſo quoque anno *Ceolwlfus* rex captus, attonſus, & remiſſus eſt in regnum. Erat verò miro ſcripturarum ſtudio imbutus, vt *Beda* teſtatur in exordio ſui proœmij veridicus. *Acca* epiſcopus eodem anno de ſua ſede eſt fugatus, & *Cynebrect* Lindiſſarnorum eccleſiæ antiſtes obijt. Anno 733. *Thatwine* Archiepiſcopus ab apoſtolica ſede accepto pallio ordinauit * *Alwin* & *Sigfrid* epiſcopos. eclipſis ſolis facta eſt decimo nono Cal. Septembris circa horam diei tertiam, ita vt penè totus orbis ſolis quaſi nigerrimo & horrendo ſcuto videretur eſſe coopertus. Anno 734. luna ſanguineo rubore eſt perfuſa, quaſi hora integra, ſecundo Calendas Februarij, circa gallicinium, dehinc nigredine ſubſequente, ad lucem propriam eſt reuerſa. Eodem anno *Thatwine* Archiepiſcopus nouus Dorobernenſis ciuitatis in Cantia obijt die tertio Calend. Auguſti. Primus ipſius ciuitatis epiſcopus erat *Auguſtinus*, glorioſus doctor totius regni, ac egregius fundator Chriſtianæ fidei ac religionis, quem ordine ſequuti ſunt *Laurentius*, *Mellitus*, *Iuſtus*, *Honorius*, *Deuſdedit*, *Theodorus* doctiſſimus, *Brictwaldus*: quos ſequutus eſt *Thatwine* epiſcopus, ſicut præfati ſumus. Eodem anno ordinatus eſt *Fridebertus* Hauguſtaldenſis epiſcopus. Anno 735. *Nothelmus* archiepiſcopus Cantuarienſis ordinatus eſt, & *Egbert* Eboraci antiſtes primus poſt *Paulinum*, acceptoab Apoſtolica ſede pallio, genti Northanhimbrorum in Archiepiſcopum ordinatus eſt. *Beda* doctor obijt in Giruum. Anno ab incarnatione Domini 736. *Nothelmus*, pallio a Romano pontifice ſuſcepto, ordinauit tres epiſcopos; *Cuthbertum* videlicet, *Heordwaldum*, & *Ethelfridum*. Anno 737. *Aldwine*, qui & *Wor* epiſcopus defunctus eſt, ac pro eo *Hwntta*, & *Tota* Mercis, ac Midleanglis ſunt conſecrati antiſtites. Eodem anno pro *Ceolwlfo* regnum Northanhimbrorum *Eadbert* filius patrui eius ſuſcepit. Anno 738 *Swetbrit* Orientalium Saxonum rex obijt. Anno ſequenti, *Ethelheard* rex Occidentalium Saxonum defunctus eſt, & pro eo *Cuthredus* frater eius rex conſtituitur. Ipſo quoque anno, *Notelhmus* Archiepiſcopus, poſt annos quatuor accepti epiſcopatus diem obijt, & *Adulf* Roſenſis eccleſiæ epiſcopus eſt defunctus. Anno 740 *Ethelwald* Lindiſſarnenſis eccleſiæ antiſtes migrauit ad Dominum, & *Kinewlfe* in epiſcopatum ſubrogatus eſt. Eodem verò anno reuerendæ memoriæ, *Acca* epiſcopus ſubleuatus eſt in regionem viuentium, peractis in epiſcopatu Hauguſtaldenſis eccleſiæ annis viginti quatuor, ad cuius eccleſiæ partem Orientalem corpus eius honorificè conditum eſt: ac deinde peractis a depoſitione ſua pluſquam trecentis annis, a quodam presbytero diuina reuelatione tranſlatus eſt, ac in eccleſia intra feretrum condigno honore poſitus, vbi vſque hodie in magna veneratione habetur; ob cuius ſanctitatis meritum omnibusdemonſtrandum, caſula, & tunica, & ſudarium, quæ cum ſanctiſsimo eius corpore in terra poſita erant, non ſolùm ſpeciem

al. *Alwig*

ciem, ſed etiam fortitudinem priſtinam vſque in hodiernum diem ſeruant. ipſo autem anno, quo ſanctus *Acca* epiſcopus ad cœleſtia regna migrauit, *Arwine* filius *Eadulfi* occiſus eſt die nono Calend. Ianuarij, feria * ſexta. Eodem anno *Cuthbertus* vndecimus Dorobernenſis eccleſiæ Archiepiſcopatum ſuſcepit, at verò poſt *Adulfum* Roſenſis eccleſiæ ſacerdotium *Dun* accepit. Anno 741. monaſterium in Eboraca ciuitate ſuccenſum eſt nono Calendas Maij feria prima. Anno 744. factum eſt prælium inter Pictos & Brittones; ſequenti verò anno viſi ſunt in aere ignei ictus, quales nunquam antea mortales illius æui viderunt, & ipſi penè per totam noctem viſi ſunt Calendas ſcilicet Ianuarij. Eodem quoque anno (vt quidam referunt) Dominus *Wilfridus*, ſecundus Eboracæ ciuitatis epiſcopus, migrauit ad Dominum tertio Calendas Maij, nos verò dicimus, quòd priuſquam *Beda* ſuam hiſtoriam explicuiſſet, tranſlatus ſit ille primus *Wilfridus* ad cœleſtem patriam. Ipſis diebus Lundoniæ ciuitatis epiſcopus nomine * *Inguad* obijt, his temporibus floruit ſanctus *Gutlacus*. Anno 749. *Elfwald* rex Orientalium Anglorum defunctus eſt, regnumque *Humbenna*, & *Albert* ſibi diuiſerunt. ſequenti verò anno, hoc eſt 750. *Eadbert* rex *Kinewlfum* epiſcopum in vrbem Bebbam captiuum adduxerat, baſilicámque ſancti *Petri* obſideri fecit in Lindiſfarnea. *Offo* quoque filius *Alfredi* ad reliquias ſancti *Cuthberti* Pontificis, innocens coactiuè accurrebat, penè defunctus fame de eccleſia ſine armis abſtractus eſt; eodem anno *Allwich* epiſcopus obijt, & *Aldulfe* diaconus eius ordinatus eſt in epiſcopum. *Cuthred* autem, rex Occidentalium Saxonum, ſurrexit contra *Ethilbaldum* regem Merciorum. Anno ab incarnatione Dominica 752. eclipſis lunæ facta eſt, Prid. e Calendarum Auguſt. Anno 753. *Bonefacius* Archiepiſcopus qui & *Winfridus*, Francorum martyrio coronatus eſt cum quinquaginta tribus. Sequenti anno *Cuthred* rex Occidentalium Saxonum obijt, cuius regni ſceptra *Sigbert* accepit. Anno 756. *Eadbert* rex * decimo quinto anno regni ſui, & *Vnnuſt* rex Pictorum duxerunt exercitum ad vrbem Alclutit, ibique Brittones inde conditionem receperunt, prima die menſis Auguſti; decima autem die menſis eiuſdem interijt exercitus penè omnis, quem duxit *Deouama* ad **Niwambirig** id eſt ad nouam ciuitatem. Eodem anno *Baltere* Anachorita vitam ſanctorum ſequutus eſt, & migrauit ad Dominum: Luna autem ſanguineo rubore ſuperducta octauo Calendas Decembris quindecima ætate, id eſt plena, ſicque paulatim decreſcentibus tenebris ad lucem priſtinam peruenit: nam, mirabiliter, ipſam lunam ſequente lucida ſtella, & pertranſeunte, tanto ſpatio eam antecedebat illuminatam, quanto ſequebatur, antequam eſſet obſcurata. Anno 757. *Ethelbald* rex Merciorum a ſuis tutoribus fraudulenter occiſus eſt. Eodem verò anno Merci bellum ciuile inter ſe inierunt; *Bearnred* in fugam verſo, *Offa* rex victor extitit. Anno 758. *Eadbert* rex ſponte contulit regnum ſibi a Deo collatum filio ſuo nomine *Oſulfo*, qui vno anno regnum tenuit, amiſit, perdidit; quia occiſus eſt nequiter a ſua familia iuxta **Hechilwongtune** nono Calend. Auguſti. Sequenti verò anno *Ethelwald*, qui & *Mollis* dictus eſt, regnare cœpit nonis Auguſti, cuius tertio anno inchoante grauiſſimum iuxta Cladunum geſtum eſt bellum ſeptimo idus Auguſti, in quo cecidit *Oſwine* poſt triduum prima feria. *Ethelwald* verò rex prædictus victoriam ſumpſit in bello: ipſo quoq; anno *Vnnuſt* Pictorum rex defunctus eſt. Anno 762. *Ethelwald* rex præfatus accepit reginam *Etheldritam* Calendas Nouembris in Cateracta. Tertio denique anno hoc eſt 764. nix ingens gelu ligata; omnibus retro ſeculis incomparabilis, a principio hyemis pene vſque ad mediam veris terram oppreſſit, cuius vi arbores, & olera magna ex parte aruerunt, ac marina animalia multa inuenta ſunt mortua. Eodem quoque anno *Ceolwlf*, quondam rex tunc Dominoſtri *Ieſu Chriſti* ſeruus, monachúſque obijt. Huic verò regi *Beda* hiſtoriographus veridicus direxit epiſtolam ſic inchoando: *Glorioſiſſimo regi* Ceolwlfo Beda *famulus* Chriſti *& presbyter, Hiſtoriam gentis Anglorum, quam nuper edideram, libentiſſimè tibi, rex, deſideranti, & priùs ad legendum, & poſt ad ſcribendum, ac plenius ex tempore meditandum tranſmitto.* Ipſe rex poſtmodum abrenuntians ſeculo, in Lindiſfarnenſi eccleſia monachus effectus, cœleſti regno militauit; cuius corpus poſtea delatum in eccleſiam **Norham**, multis ibidem (vt fertur ab habitatoribus ipſius loci) miraculis claruit. Hoc rege, iam monacho facto efficiente, data eſt Lindiſfarnenſis eccleſiæ monachis

al. ſeptima

al. Ingualdi

al. decimo octauo

Q 9 3

nachis licentia bibendi vinum vel ceruiſiam; antea enim non niſi lac vel aquam bibere ſolebant, ſecundum antiquam traditionem ſancti *Aidani* primi eiuſdem eccleſiæ antiſtitis, & monachorum, qui cum illo de Scotia venientes, ibidem donante rege *Oſwaldo* manſionem acceperant; & cum magna diſtrictione, futuræ vitæ ſeruientes degere gaudebant. anno eodem multæ vrbes, monaſteriáque, atque villæ per diuerſa loca, nec non & regna repentino igne vaſtatæ ſunt, verbi gratia * Sterburgwenta ciuitas, Domunic, Lundonia ciuitas, Eboraca ciuitas, Donacestir, aliáque multa loca illa plaga concuſſit. Eodem anno *Frehelm* presbyter & Abbas obijt, & epiſcopus Merciorum gentis nomine **Tocca* defunctus eſt, & *Eadbert* pro eo ordinatus eſt epiſcopus. his quoque temporibus *Frithwald* epiſcopus Candidæ Caſæ ex hoc ſeculo migrauit, pro quo *Pechtwine* in loco illius ſubrogatur. Anno 765. ignei ictus in aere viſi ſunt, quales quondam apparuerunt tempore nocturno Calend. Ianuarij. vt ſuperiùs annotauimus. Eodem anno *Ethelwald* regnum Northanhimbrorum amiſit in Wincanheale tertio Calend. Nouembris: cui *Alcred*, proſapia *Idæ* regis, (vt quidam dicunt) ſucceſſit in regnum. *Hemeli* quoque Merciorum epiſcopus obijt. *Cuthred* ordinatus eſt epiſcopus in Licetfeldam; eadem quoq; tempeſtate *Bregwine* Archiepiſcopus defunctus *Lambertum* habuit ſucceſſorem; *Aldulfo* quoque antiſtiti defuncto in Lindiſſe *Ceolwlfe* ſucceſſit. Anno 766. *Egbert* Archiepiſcopus Eboracæ ciuitatis in pace *Chriſti* requieuit decimo tertio Calend. Decembris: trigeſimo quarto anno epiſcopatus ſui: eodem anno ſanctus *Frithebertus* * Hauguſtaldenſis epiſcopus obijt. Anno 767. *Albert* Eboracæ ciuitatis, & *Alcmund* Hauguſtaldenſis eccleſiæ conſecrati ſunt epiſcopi octauo Calend. Maij. Eodem anno *Albert* ad Eaſtſexos ordinatus eſt epiſcopus, & *Ceolwlfe* in Lindiſſe conſecratus eſt epiſcopus. Ipſo quoque anno *Etha* Anachorita fœliciter in Cric obijt, qui locus diſtat ab Eboraca ciuitate 10. milliarijs. Anno 768. *Eadbert* decimo anno amiſſionis regni ſui in clericatu & Dei ſeruitio fœliciter emiſit ſpiritum. eodem anno *Pippin* rex Francorum obijt, & *Hadwine* ordinatur epiſcopus ad Macuhi. Anno 769. Cataracta ſuccenſa eſt ab *Carnredo* tyranno, & ipſe infœlix eodem anno incendio perijt Dei iudicio. Anno 771. *Offa* rex Merciorum Heſtingorum gentem armis ſubegerat, eodem anno *Carlemon* rex Francorum ſubita præuentus infirmitate defunctus eſt, ſed & frater eius *Carolus*, cùm demidium priùs patris obtinuiſſet principatum, totius regni monarchiam, & Francorum faſtigium populorum dehinc eſt adeptus inuicta fortitudine. Anno 772. *Carolus* Francorum rex collecta manu valida, & bellicoſis ſuæ maieſtatis viris coniunctis Saxonum gentem eſt ingreſſus, multiſque ex principibus ac nobilibus viris amiſſis in ſua ſe recepit. Anno ab incarnatione Dominica 773. *Hadwinus* Migenſis eccleſiæ antiſtes obijt, & *Leuthfrid* pro eo ſubrogatus eſt epiſcopus. *Wlfeth* quoque Abbas Beuerlacenſis obijt, & *Albertus* Eboracenſis Archiepiſcopus pallium ab *Adriano* Papa ſibi directum accepit. Anno 774. *Eadwlf* dux obijt, & *Alcredus* rex conſilio, & conſenſu ſuorum omni regiæ familiæ, ac principum deſtitutus ſocietate, exilio imperij maieſtatem mutauit, primò in vrbem Bebban, poſtea ad regem Pictorum nomine *Cynoth*, cum paucis fugæ comitibus ſe contulit. Bebba verò ciuitas, vrbs eſt munitiſſima non admodum magna ſed quaſi duorum, vel trium agrorum ſpatium, habens vnum introitum cauatum, & gradibus miro modo exaltatum; habet in ſummitate montis eccleſiam perpulchrè factam, in qua eſt ſcrinium precioſum, in quo inuoluta pallio iacet dextra manus ſancti *Oſwaldi* regis incorrupta, ſicut narrat *Beda* hiſtoriographus huius gentis: eſt in occidente, & in ſummitate ipſius ciuitatis fons miro cauatus opere, dulcis ad potandum, & puriſſimus ad videndum. *Ethelredus* quoque filius *Ethelwaldi* pro eo regnum ſuſcepit, & vix quinque annos tenuit, vt poſtea clarebit. Eadem tempeſtate *Carolus* rex Francorum inuictiſſimus nobiliſſimam Longobardorum vrbem Tycinam longa obſidione vexatam ſimul cum ipſo rege *Deſiderio*, ac totius Italiæ imperio cepit. Anno 775. rex Pictorum *Cynoth* obijt, & *Eadulf* dux per inſidias fraudulenter captus, poſt ſpatium exigui temporis occiditur, ſepelitur, obliuiſcitur: *Ebbi* quoque Abbas obijt, *Carolus* quoque rex (vt præfati ſumus) bellicoſiſſimus Francorum cum omni exercitus ſui virtute vallatus, confortatus, glorificatus, gentem Saxonum eſt ingreſſus centuriatus, atque legionibus ſtipatus; quam regionem grauiſſimis prælijs vaſtauit,

al, Streburgwenta

al, Totta

al. Haguſtaldenſis.

vaſtauit, igne, ferróq; debacchando; quia erat efferatus animo, vrbes denique **Sige-burch,** & **Areſburch,** atque prouinciam **Bohwerí,** olim a Francis oppreſſam, ſuo potenter adiecit ſummo imperio. Anno 777. *Peewine* epiſcopus Candidæ Caſæ migrauit ad Dominum, cui *Ethelbricth* ſucceſſit. anno 779. *Ethelredo* quippe de regali ſolio expulſo, & in exilium fugato, cogitur mœſtos inire modos. *Elfwald* verò filius *Oſulfi, Ethelredo* expulſo, regnum Northanhimbrorum ſuſcepit, tenuítque decem annis. Erat enim iſte rex pius & iuſtus, vt ſequens demonſtrabit articulus. Anno 780. *Osbald*, & *Ethelheard* duces congregato exercitu, Bearnpatricium *Elfwaldi* regis in * **Seletuna** ſuccenderunt nono Calendas Ianuarij. Eodem anno *Alberth* archiepiſcopus ex hac luce migrauit ad *Chriſtum, Eanbaldo*, ſe adhuc viuente, ad eandem ſedem ordinato. *Ciniwlf* quoque epiſcopus eodem anno relictis ſecularibus curis *Higbaldo* gubernacula eccleſiæ cum electione totius familiæ commiſit. Eodem etiam anno *Eanbald* epiſcopus pallium ab apoſtolica ſede ſibi directum accepit, qui eo accepto in epiſcopatum ſolemniter eſt confirmatus. Anno 781. *Alchmundus* Hauguſtaldenſis eccleſiæ præſul eximiæ religionis, & magnarum virtutum vir, regnante glorioſo rege *Elfwaldo* anno tertio regni eius, ſeptimo idus Septembris migrauit ad *Chriſtum*, & ei ſanctus *Gilbertus* ſucceſſit. Anno 783. qui eſt annus quintus *Elfwaldi* regis iuſti, *Werburc* quondam regina Merciorum, tunc verò Abbatiſſa defuncta eſt ſemper cum *Chriſto* victura. Eo tempore *Kinwlf* epiſcopus, anno ſui epiſcopatus 40. ad cœleſtia regna migrauit. Anno 786. qui eſt annus *Elfwaldi* regis octauus, *Bothwine* venerabilis Abbas Hripenſis eccleſiæ in conſpectu aſtantium fratrum ad cœleſtem patriam tranſiuit, & *Abbert* pro eo electus eſt, & ordinatus. Eodem anno *Aldulf* conſecratus eſt epiſcopus ab *Eanbaldo* Archiepiſcopo, *Gilbertóque* & *Higbaldo* epiſcopis apud **Corabrige**. his diebus *Rictrith* iamdudum regina tunc Abbatiſſa tranſiuit ad Dominum. Ea tempeſtate *Kinwlf* Occidentalium Saxonum rex a perfido tyranno *Kinebardo* lugubri morte interfectus eſt, & ille crudelis interemptor ab *Oſredo* duce in vltionem domini ſui immiſericorditer interfectus eſt; regnúmque Occidentalium Saxonum *Brictrich* accepit. Tempore illo legati ab Apoſtolica ſede a Domino *Adriano* Papa ad Brittanniam directi ſunt (in quibus venerabilis epiſcopus *Georgeus* primatum tenuit) qui antiquam inter nos amicitiam & fidem Catholicam, quam ſanctus *Gregorius* Papa per beatum *Auguſtinum* docuit, innouantes honorificè ſuſcepti ſunt a regibus, & præſulibus ſiue primatibus huius patriæ, & in pace domum reuerſi ſunt cum magnis donis, vt iuſtum erat. Anno 787. Synodus congregata eſt in **Pyncamhale** quarto Non. Septembris, in quo tempore *Albert* Abbas Hripenſis deceſſit, & ei *Sigred* ſucceſſit. Anno 788. *Elfwaldus* rex, coniuratione facta, ab eius patricio *Sigga* nomine, miſerabili occiſus eſt morte nono Cal. Octobris in loco, qui dicitur * **Sylteceſter** iuxta murum. Corpus verò eximij regis ad Hauguſtaldenſem eccleſiam cum magnis monachorum cuneis, & clericorum cantilenis perlatum eſt, & in eccleſia ſancti *Andreæ* apoſtoli honorificè ſepultum eſt: cui ſucceſſit *Oſredus* filius *Alcredi* regis, nepos eius pro eo annum vnum. In loco verò, quo *Elwaldus* rex iuſtus interfectus eſt lux celitus emiſſa dicitur videri a plurimis. Conſtructa eſt ibidem eccleſia a fidelibus illius loci, atq; in honorem Dei & ſanctorum *Cuthberti* epiſcopi, & *Oſwaldi* regis, & Martyris conſecrata. Anno 790. *Ethelredus* de exilio liberatus eſt, & iterum per gratiam *Chriſti* regni ſolio eſt ſubthronizatus. *Oſredus* autem rex dolo ſuorum principum circumuentus, * a regno priuatus attonſus eſt in Eboraca ciuitate, & poſtea neceſſitate coactus exilium petit. Cuius anno ſecundo *Eardulf* dux captus eſt, & ad * **Hripum** perductus, ibique occiſus extra portam eccleſiæ a rege præfato. Cuius corpus fratres cum Gregorianis concentibus ad eccleſiam portantes, & in tentorio foris ponentes, poſt mediam noctem viuus eſt in eccleſia inuentus. Eodem anno *Baldwlf* ad Candidam Caſam ordinatur epiſcopus in loco, qui dicitur **Hearrahaldh,** quod interpretari poteſt locus Dominorum. Anno verò priori *Ethelbert* epiſcopus ſua ſede relicta, ſancto *Gilberto* defuncto, epiſcopatum Hauguſtaldenſem in propriam accepit dominationem. Anno 791 filij *Elwaldi* regis ab Eboraca ciuitate vi abſtracti; & de eccleſia principali per promiſſa fallatiæ abducti, & miſerabiliter ſunt perempti ab *Ethelredo* rege in **Wonwaldremere**, quorum nomina *Elf* & *Elfwine* fuerunt. Eo quoque anno

al, Seletuna

al, Scyleceſter

al, ac al. Ripum

anno *Lambertus* Dorouernenſis eccleſiæ Archiepiſcopus migrauit ad Dominum, cui *Ethelheardus* Hludenſis monaſterij abbas electus, & conſecratus ſucceſſit. Anno 792. *Carolus* rex Francorum miſit ſynodalem librum ad Brittanniam, ſibi a Conſtantinopoli directum, in quo libro (heu proh dolor) multa inconuenientia, & veræ fidei contraria reperiebantur; maximè, quòd penè omnium orientalium doctorum non minùs quàm trecentorum, vel eo amplius epiſcoporum vnanima aſſertione confirmatum fuerit, imagines adorari debere, quod omnino eccleſia Dei execratur. Contra quod ſcripſit *Albinus* epiſtolam ex authoritate diuinarum ſcripturarum mirabiliter affirmatam; illamque cum eodem libro ex perſona epiſcoporum, ac principum noſtrorum regi Francorum attulit. Ipſo quoque anno *Ofredus* de exilio ſacramentis & fide quorundam principum, clam de Euſania venit, ibique deficientibus ab eo ſuis militibus, captus eſt a rege præfato *Ethelred*, atque eo iubente occiſus in loco, qui dicitur **Dingburch** decimo octauo Calendas Octobris; corpus verò eius ad oſtium Tini fluminis perlatum eſt, & in baſilica eiuſdem eximij cœnobij ſepultum. Eodem anno *Ethelred* rex accepit reginam *Elfledam* filiam *Offæ* regis Merciorum tertio Calendas Octobris apud Cataractam. Anno 793. qui eſt annus *Ethelredi* regis quartus, dira prodigia miſeram Anglorum terruêre gentem, ſiquidem fulmina abominanda, & dracones per aera, igneique ictus ſæpe vibrare, & volitare videbantur: quæ ſcilicet ſigna famem magnam, & multorum hominum ſtragem peſſimam, atque inediſcibilem, quæ ſubſecuta eſt, demonſtrauêre. Ipſo quoque anno *Sigga* dux, qui interfecit *Elfwaldum* regem, interijt propria nece, cuius corpus ad inſulam Lindiſfarnenſem perlatum eſt nono Calendas Maij. Lindiſfarnenſis inſula magna eſt per ambitum, verbi gratiâ, octo vel amplius milliarijs ſe extendens: in qua eſt nobile monaſterium, quo eximius *Cuthbertus* antiſtes poſitus erat, cum alijs præſulibus, qui eius ſucceſſores digniſſimi extiterant, de quibus conuenientèr dici poteſt, quod canitur *Corpora ſanctorum in pace ſepulta ſunt.* Lindis dicitur flumen, quod in mare excurrit duorum pedum latitudinem habens, quandò **Ledon** fuerit, id eſt minor æſtus, & videri poteſt; quando verò Malina fuerit, id eſt maior æſtus maris, tunc nequit Lindis videri. Æſtus Oceani lunam ſequitur, tanquam eius aſpiratione retrorſum trahatur in acceſſum, eiuſque impulſu retracto refundatur, qui quotidiè bis affluere, & remeare vnius horæ dodrante, & ſemiuntia (quæ eſt dimidia) tranſmiſſa videtur, vt *Beda* teſtatur. **Farne** autem inſula eſt in qua beatiſſimus *Cuthbertus* heremeticam duxit vitam. Non tanta eſt vt **Lindiſfarne** ſed eſt poſita in mare, magnis exturbata fluctibus diebus & noctibus. Eodem ſanè anno Pagani ab aquilonali climate nauali exercitu, vt aculeati crabrones, Brittanniam venientes, hâc illâcque, vt diriſſimi lupi, diſcurrentes, prædantes, mordentes, interficientes, non ſolùm iumenta, boues & oues, verùm etiam ſacerdotes, leuitáſque, choróſque monachorum, atque ſanctimonialium. veniunt, vt præfati ſumus, ad Lindiſfarnenſem eccleſiam, miſerabili prædatione, vaſtant cuncta, calcant ſancta pollutis veſtigijs, altaria ſuffodiunt, & omnia theſauraria ſanctæ eccleſiæ rapiunt, quoſdam ê fratribus interficiunt, nonnullos ſecum vinctos aſſumunt, perplurimos opprobrijs vexatos nudos proijciunt, aliquos in mare demergunt, quibus rectè illud aptari poteſt fortuna vices premit inſontes,

Debita ſceleri noxia pœna.
At peruerſi reſident celſo more ſolio,
Sanctáque calcant iniuſta vice colla nocentes.
Latet obſcurus condita virtus clara tenebris,
Iuſtóſque tulit crimen iniqui.

Illis verò recedentibus, & de præda, vel prauis actibus gratulantibus, quid infortunij ſequens annus attulerit, proſequemur. Anno 794. prædicti Pagani portum *Egfredi* regis vaſtantes, Monaſterium Doni amnis prædauerunt. ſed ſanctus *Cuthbertus* non ſine punitione eos ſinebat abire. Princeps quippe eorum ibidem crudeli nece eſt occiſus ab Anglis, & poſt exigui temporis ſpatium vis tempeſtatis eorum naues quaſſauit, perdidit, contriuit, & perplurimos mare operuit. Nonnulli itaque ad littus ſunt

electi, & mox interfecti absque misericordia, & hæc rectè illis contigerunt, quoniam se non lædentes grauiter læserunt. Ea tempestate *Ethelheard* dux quondam, tunc autem clericus in Eboraca ciuitate obijt. *Adrianus* Papa venerabilis eodem anno migrauit ad Dominum 7. Calendas Ianuarij, qui sedit annos 26. menses decem, dies duodecim. Est quoque in ecclesia Sancti *Petri* Apostolorum principis sepultus, & super sepulchrum eius Platona (id est marmor) parieti infixa gesta bonorum eius aureis literis, & versibus scripta iubente rege *Carolo*. Anno 795. idem rex fortissimus *Carolus* cum manu valida Hunorum gentem armis vastando subegerat, & eorum principe fugato, & ipsius exercitu superato, vel perempto, sublatis inde quindecim plaustris auro, argentóque, pallijsque holosericis precijosis repletis, quorum quodque quatuor boues trahebant; quæ omnia idem rex propter victoriam a Domino sibi concessam, *Christi* ecclesijs, atque pauperibus diuidere præcepit, grates Deo referens, cum omnibus secum pugnantibus. Anno 796. qui est annus septimus *Ethelredi* regis, *Alric* quondam dux, tunc clericus in Eboraca ciuitate obijt, & paulò post (id est quinto Cal. Aprilis) eclipsis lunæ facta est inter gallicinium, & auroram. Eodem anno *Ethelred* rex occisus est apud **Cobre** 14. Cal. Maij. *Osbald* verò patricius a quibusdam ipsius gentis principibus in regnum est constitutus, & post viginti septem dies omni regiæ familiæ, ac principum est societate destitutus, fugatúsque, & de regno expulsus, atque ad insulam Lindisfarnensem cum paucis secessit, & inde ad regem Pictorum cum quibusdam e fratribus nauigio peruenit. *Eardulf* enim, de quo suprà diximus, filius *Earnulfi* de exilio vocatus regni insulis est sublimatus, & Eboraci in ecclesia sancti *Petri* ad altare beati *Pauli* (vbi illa gens primùm perceperat gratiam baptismi) consecratus est septimo Cal. Iunij. Et non multò pòst, id est septimo Cal. Augusti, *Offa* potentissimus rex Merciorum postquam 39. annos regnauit, defunctus est, cui successit in regno filius eius *Eefreth*, quique obijt eodem anno. *Kenulfus* pater *Kenelmi* quoque dehinc diadema regni Merciorum suscepit, glorioséque tenuit inuicta virtute sui potentatus, ipso quoque anno *Ceolwlf* in **Lindisse** obijt, & paulò pòst, id est quarto idus Augusti *Eanbaldus* archiepiscopus obijt in monasterio, quod dicitur **Edete**, corpúsque eius magno comitante agmine ad Eboracam ciuitatem portantes in ecclesia beati *Petri* apostoli sepultum est honorificè. statim verò alter *Eanbaldus* eiusdem ecclesiæ presbyter electus est, & consecratus ab episcopis *Ethelberto*, & *Hygbaldo*, atque *Baldwlfo*, apud **Sochesburg**. Anno 797. *Eanbaldus* ille posterior, accepto ab apostolica sede pallio, in Archiepiscopatum genti Northanhimbrorum solemniter confirmatus est sexto idus Septembris in natiuitate sanctæ *Mariæ*. vnde Poeta ait:

Splendet honore dies, in quo bona virgo Maria
Stirpe Dauid *regis procedens edita mundo est.*

Eodem anno *Ethelbertus* episcopus Hagustaldensis obijt, cui *Eadred* successit. ordinatus ab *Eanbaldo* archiepiscopo, & *Higbaldo* episcopo in loco, qui dicitur Wdforda. Anno 798. Coniuratione facta ab interfectoribus *Ethelredi* regis *Wada* dux in illa coniuratione cum illis bellum inierunt, contra *Erdulfum* regem in loco, qui appellatur ab Anglis **Billingahon** iuxta **Wallalege**, & ex vtraque parte plurimis interfectis, *Wada* dux cum suis in fugam versus est, & *Eardulfus* rex victoriam regaliter sumpsit ex inimicis. Eodem anno Lundonia igne repentino cum magna multitudine hominum consumpta est. his tempestatibus *Kenulf* rex Merciorum cum omni exercitus sui virtute prouinciam Cantuariorum ingressus, miserabili prædatione penè vsque ad internetionem potenter vastauit. Captus est eodem tempore *Eadbert* rex Cantuariorum, cuius oculos præcepit auelli rex Merciorum, & manus immisericorditer præcidi pro superbia, & fraude eorum: deinde domini suffragio potitus adiecit imperium ipsius regni suo imperio, imponens sibi coronam in capite, sceptrúmque in manu. Eodem quoque anno, qui est annus tertius *Kenwlfi* prædicti regis, synodo congregata in loco, qui dicitur **Phincahnhal**, præsidente *Ehanbaldo* Archiepiscopo, alijsque quamplurimis principalibus, & ecclesiasticis viris. multa de vtilitate sanctæ Dei ecclesiæ, gentisque Northanhimbrorum, omnúmque prouinciarum consiliati sunt, & de obseruatione Paschalis festi, & iudiciorum diuinorum, & secularium, quæ diebus iustorum regum, & ducum bonorum,

atque

atque ſanctorum epiſcoporum aliorumq; ſapientium, clericorum ſcilicet, atq; mona-
al. actibus chorum, quorum prouidentia & iuſtitia, atque diuinis * artibus ſtatus regni Northan-
humbrorum ſuauiter redolebat his temporibus. Præcepit dominus antiſtes *Eanbaldus*
recitari quinque ſynodorum fidem, de quibus in hiſtoria Anglorum ſic ſcribitur, *ſuſcipi-*
mus ſanctas, & vniuerſales quinque ſynodos beatorum, & Deo acceptabilium patrum, ſicut
præſentis libri continet textus &c. Anno 799. naues plurimæ in Brittannico vi tempe-
ſtatis quaſſatæ ſunt, atque concuſſæ, vel colliſæ, & cum magna multitudine homi-
num demerſæ ſunt. Eodem anno *Brorda* Merciorum princeps, qui & *Hyldegils* voca-
batur, defunctus eſt. Abbas verò vocitatus more *Altilthegno* præfecto ſuo lugubri
morte interemptus eſt. Ipſo quoque tempore *Osbald* quondam dux, & patricius, & ad
tempus rex, tunc verò abbas obijt, & in Eboracenſi eccleſia ſepultus eſt. *Aldred* ve-
rò dux, interfector *Ethelredi* regis a *Thormundo* duce in vltionem Domini ſui eiuſdem
regis interfectus eſt. Anno 800. *Heardred* Hauguſtaldenſis eccleſiæ præſul anno
tertio epiſcopatus ſui obijt, cui *Eanbrith* ſucceſſit. Tempore quoque eodem, ante na-
tale Domini 9. Cal. Ianuar. ventus ingens ab Africo, vel a Fauonio exſurgens ſuo in-
enarrabili flatu vrbes multas, domos, ac villas perplurimas per diuerſa loca deſtrux-
it, & ad ſolum diruit, arbores quoq; innumeræ radicitus euulſæ, & ad terram proſtra-
tæ ſunt. quo anno inundatio maris vltra terminos ſuos profluxit; facta eſt etiam magna
pecorum ſtrages in locis diuerſis. Anno 801. *Edwine* qui & *Eda* dictus eſt, quondam
dux Northanhumbrorum, tunc verò per gratiam ſaluatoris mundi abbas in Dei ſer-
uitio roboratus diem clauſit vltimum in conſpectu fratrum 18. Cal. Februar. his tem-
poribus *Eardulf* rex Northanhumbrorum duxit exercitum contra *Kenwlfum* regem
Merciorum propter ſuſceptionem inimicorum eius, qui & ipſe congregans exercitum
ſecum aliarum prouinciarum promouit auxilia plurima: longa inter eos expeditione
facta, tandem cum conſilio epiſcoporum, ac principum Anglorum ex vtraque parte
pacem inierunt per gratiam regis Anglorum. factáque firmiſſima pacis concordia in-
ter eos, quam ſub iureiurando in euangelio *Chriſti* ambo reges confirmauerunt, Deum
teſtem, atq; fideiuſſorem interponentes, vt in diebus eorum, quamdiu vita preſenti po-
tirentur, & regni eſſent inſulis ſuffulti, pax firma, veráque amicitia inter eos inconcuſ-
ſa, & inuiolata perſiſteret. Eodem anno *Hathubert* Londonienſis epiſcopus obijt, &
paulò pòſt magna pars vici ipſius repentino igne conſumpta eſt. hoc anno potentiſſi-
mus rex Francorum *Carolus*, Romæ ſummus imperator declaratur ab omni ſenatu,
impoſito capiti eius diademate imperiali a domino Papa. Anno 802. ab incarnatio-
ne dominica *Brictbrich* occidentalium Saxonum rex, qui eidem genti 17. annis nobi-
liſſimè præfuit, obijt, cui *Egbert* ſucceſſit. Prædictus autem rex *Brictbric* acceperat ſi-
bi in matrimonium *Eadburgam*, quæ erat filia regis Merciorum nomine *Offa*, qui val-
lum magnum inter Brittanniam, & Merciam, id eſt de mari vſque ad mare, fieri iuſſit.
hæc igitur *Eadburga*, cùm eſſet filia regis, multis ſuffulta honoribus, miris ſe extolle-
bat ambitionibus, quæ more paterno tyrannicè viuere cœpit, & omnem hominem
execrari, ſicque, vt omnibus eſſet peroſa, non ſolùm ducibus, & magiſtratibus, verùm
etiam cunctis populis. Omnes religioſos viros ſemper ad regem accuſare non ceſſauit,
al. maledicta & ſita * maledica virum ſuum conſtruxit blanditijs, vt illos, quos accuſabat, aut vita,
aut regno priuaret, & ſi a rege impetrare non poſſet, veneno eos clam necare non di-
ſtulit. erat eodem tempore quidam præclarus adoleſcens regi prædicto valdè amabi-
lis, & charus, quem cùm accuſare vellet ad regem, & minimè præualeret, veneno ip-
ſum maleuola extinxit, de quo veneno cùm ipſe rex ignoranter guſtaſſet, animam ex-
uit. neque enim illa venenum regi propoſuerat dare ſed puero, quem princeps du-
cum præoccupans, ambo necis poculum biberunt, amariſſimo ambo guſtu perierunt.
quo ex hoc ſcelere perempto, venefica illa nequiſſima timore perterrita, fugiendo
cum innumerabilibus theſauris mare tranſijt, regem adiens Francorum famoſiſſimum
Carolum. ad quem cùm ante ſolarium adſtaret, & regi deferret munera pretioſa, ſic
eam affatus eſt, elige *Eadburg*, quem velis, me, vel filium meum, qui mecum in ſola-
rio aſtat; at illa ſine deliberatione ſtultè reſpondet dicens, ſi mihi optio daretur filium
tuum magis, quàm te eligerem, quia iunior eſſe videtur: cui rex *Carolus* reſpondiſſe
fertur, ſi me eligiſſes, haberes filium meum, ſed quia illum eligiſti, nec me, nec illum

propitium

propitium habebis. contulit tamen illi propter improbitatem eius optimum monaſterium, in quo (depoſito ſeculari habitu, ſub ſpecie hypocriſina indumento ſanctimonialium aſſumpto) perpaucis fungebatur annis. Sicut enim execrabilis ipſa nequiter in propria vixit regione, ita multo miſerabiliùs, & nequiùs in terra aliena vixiſſe deprehenditur. namque paruo tempore peracto, dum, quæ ſancta erant, exercere a quibuſdam æſtimaretur, a quodam ſuæ propriæ gentis ignobili viro conſtuprata eſt.

Cedat iuſtitiæ nubilus error,
Ceſſent profectò mira videri,
Mulierem, inquit, in adulterio deprehenſam.

Nihil eſt quod admirêre; *nihil occultum, quod non ſciatur.* poſt hoc, præcipiente magno *Carolo* imperatore, proiecta eſt cum magno mentis tædio & angore a ſuo ſancto monaſterio; quæ in paupertate & miſeria vitæ ſuæ tempora vituperabilitèr ad finem perduxit; quæ ad vltimum vno ſeruulo comitata, quotidiè mendicans per domos, & ciuitates, atque caſtella in Pauia miſerabiliter obijt. Defuncto rege glorioſo *Brichtrico* occidentalis regni ſucceſſit poſt ipſius obitum in regnum, & imperium * *Egberth* rex, qui ex regali ipſius gentis proſapia exortus, diadema totius regni capiti impoſuit, maximo ſerto redimitus. Erat enim ſtrenuiſſimus vir, & potens, multáque regna ſuo ſubiecit imperio. Regnauit autem 36. annis & 7. menſibus. *Egberto* ſucceſſit *Ethelwlfus* filius eius potentiſſimus, qui de ſua nobili coniuge habebat filios quatuor, quorum iſta ſunt nomina: ſcilicet *Ethelbald, Ethelbricth, Ethelred,* & *Alfred,* qui omnes ſibi inuicem in regnum ſucceſſerunt. *al. Egbert*

Vthredus igitur ſuprà dictus rex **weſtſexe** poſt deuictum *Edelhun* fortiſſimum conſulem, vt alibi iam diximus 13. anno regni ſui, cùm iam regis Merciorum * *Edelbaldi* ſuperbas exactiones & inſolentiam ferre non poſſet, occurrit ei cum regionibus vexillatis apud **Berefort** omni ſpe viuendi poſtpoſita libertati. Adduxit autem ſecum *Edelhun* prædictum conſulem bellicoſum iam ſibi concordem, cuius viribus & conſilio fretus belli diſcrimen ingredi potuit. *Ethelbaldus* verò rex regum cum Mercenſibus Kentenſes adduxerat, orientaléſque Saxones, & Anglorum multiplices copias. aciebus igitur diſpoſitis, cùm in directum tendentes appropinquarent, *Edelhun* præcedens Weſtſexenſes regis inſigne, draconem ſcilicet aureum, gerens transforauit vexilliferum hoſtilem. Vnde clamore orto, pars *Cuthredi* valdè confortata eſt, moxq; ſibi acies inuicem offenderunt, & in mutuas cedes horrendis ictibus & terribili fragore concurrerunt. hoc bello Mercenſes cum omni ſuperbia ſua ita detriti ſunt, vt eos Weſtſexæ vſque in longam poſteritatem fortuna ſubijceret. videns autem acies loricis criſpantes, galeis acutas, lanceis hirſutas, vexillis depictas, auro reſplendentes, paulo poſt videret ſanguine perfuſas, lanceis caſſatas, ruina diſſipatas, cerebris humanis aſperſas, viſu horrendas. congregantes autem ſe ad vexilla vtrinq; procaces, & fortiſſimi viri, gladijs & ſecuribus amazonicis rem agentes, acies aciebus funeſtè irruebant. Memoria fugæ nulla, ſpes victoriæ vtrinque certa; Mercenſes ſuperbæ dominationis tumor inuitabat; Weſtſexas ſeruitutis horror accendebat. At vbicunque conſul prædictus *Edelhun* aciebus ſe infigebat, via ruinarum patebat, dum ſecuris eius horrenda ſtrage corpora ſimul, & arma diſſecaret. Rex autem fortiſſimus Mercenſium *Ethelbaldus* quacunque ruebat, ſtrages hoſtilis fiebat, dum gladio ſuo inuictiſſimo eſſent arma pro veſte, oſſa pro carne. Cùm igitur, (quaſi duo ignes diuerſis in partibus impoſiti obſtantia quæque conſumerent) contigit, vt ſibi obuiam rex, & conſul venirent. Vtérque verò alteri terribiliter, vehementérque infrenduit, dexteram excuſſit, ſeque in armis collegit, & ictibus immenſis arma inſtantia pares laceſſunt. Deus autem, qui ſuperbis reſiſtit, animo regis ſuperbi ſolitam confidentiam depreſſit. cùm igitur, nec animum ſuum, nec vires ipſe recognoſceret, pugnantibus adhuc ſuis territus fugam cœpit. Nec ab hac die vſque ad mortis ſuæ tempora proſperum ei Deus quicquam conceſſit. Quarto ſiquidem poſt hoc anno rurſus pugnans apud **Secandune** non ſine miſerabili exercituum ruina, fugam dedignans occiſus eſt, & apud **Repand** ſepultus, ſicque rex validiſſimus, cùm 41. anno regnaſſet immoderatæ ſuperbiæ pœnas exſoluit. Regnum verò **weſtſexe** ex hoc tempore valdè roboratum creſcere vſq; in perfectum non deſtitit. * *Cudredus* decimo quarto anno regni ſui pugnauit contra Brittannos, Cuthredus *al. Ethelbald* *al. Guthredus.*

Brittannos, qui frustra resistentes ei, qui regem *Edelbaldum* deuicerat, citò fugam inierunt, cladémq; maximam sine hostium detrimento dignè pertulerunt. Anno sequente *Cudredus* rex magnus, & excelsus, tot prosperitatibus, & victorijs clarus diem clausit extremum.

Sigebertus, *al. patrias*

Sigebertus regis prædicti cognatus ei successit, sed breui regnum tenuit, namque ex prædecessoris sui euentibus tumefactus, & insolens etiam suis intolerabilis fuit, cùm autem omnibus modis malè tractaret eos, communésq;, & proprias leges vel ad commodum suum deprauaret, vel pro lucro suo deuitaret, *Cumbræ* consul eius nobilissimus prece totius populi, querimonias eorum regi fero intimauit, cúmque regem hortaretur mitiùs agere, populum benignè tractare, solitaque crudelitate deposita Deo & hominibus amabilem apparere, mox eum rex impia nece iussit interfici, populóq; sæuior & intolerabilior tyrannidē augmentauit. *Sigebertus* rex in principio secundi anni regni sui, cū intolerandæ superbiæ & nequitiæ perduraret, congregati sunt proceres, & populus totius regni, & prouida deliberatione, & vnanimi consensu omnium expulsus est a regno. *Kenewlf* verò iuuenis egregius de regia stirpe oriundus electus est in regem. *Sigebertus* verò impius fugatus a suis, & debitam nequitiæ suæ mortem metuens in siluam magnam, quæ vocatur **Andredeswald**, fugiens se abscondit, vbi quidam porcarius *Cumbræ* consulis nequiter, (vt diximus) interfecti, regem absconditum inuenit, inuentum cognouit, cognitū domini sui vindex occidit. Ecce manifestū Dei iuditium, ecce quomodo Dei iustitia non solùm futuro in sæculo, verùm & in isto digna meritis recompensat. Eligens namq; reges improbos ad contritionem promeritam subiectorum, alium insanire diu permittit; vt & populus prauus diu vexetur, & rex prauior in æternum acriùs crucietur; veluti *Edelbaldum* regem **Merce** præfatum; alium verò cita disterminatione præoccupat: ne populus suus nimia tyrannide oppressus non respiret, & immoderata principis nequitia citissimas vltionis æternæ debitò pœnas incurrat; veluti *Sigebertum* hunc, de quo tractamus, qui quanto nequior extitit, tanto viliùs a subulco interfectus, a dolore in dolorem transijt. Vndè iustitiæ æternæ laus & gloria nunc & semper.

Kinewlfus, *al, Kanwlf*

Kinewlfi regis anno primo, *Edelbaldo* regi **Merce** successit *Beornred* in regnum, sed breui. *Offa* enim eodem anno aufugauit eum, regnauítque super **Merce** 39. annis. *Offa* iuuenis nobilissimus, fuit filius quidem *Wingfred*, filij * *Chanwlf*, filij *Osmod*, filij *Epa*, filij *Wippa*, filij *Creada*, filij *Chynewald*, filij *Cinbba*, filij *Hycis*, filij *Comer*, filij *Agelbeu*, filij *Offa*, filij *Wermund*, filij *Widat*, filij *Wodan*. *Offa* rex strenuissimus fuit: vicit namque Kentenses prælio, vicit etiam Westsexas prælio, vicit quoque Northumbras prælio. *Offa* vir religiosus fuit; transtulit namque sancti *Albani* ossa in monasterium, quod construxerat, multisque modis ditauerat, deditque vicario beati *Petri* Romanæ vrbis pontifici, redditum statutum de domibus singulis regni sui in æternum. *KInewlfi* regis anno tertio, *Eadbert* rex Northanhumbrorum videns regum prædictorum (*Edelbaldi* scilicet, & *Sigeberti*) vitam ærumnosam, & finem infaustum; *Ceolwlfi* verò prædecessoris sui vitam laudabilē, & finem glorioſum, meliorem partem elegit, quæ non auferetur ab eo. Regno namq; relicto, tonsuram capitis in æternum diadema generaturam susceptit, furuásq; vestes æthereum splendorem collaturas induit. Iste est octauus regum illorum, qui regna sua pro *Christo* sponte dimiserunt, immò, (vt verius dicam) pro regno æterno commutauerunt: quibus octo beatitudinum iucunditas perennis multiplici delectamento ineffabiliter cumulatur, quorum strenuitatem imitari beatorum est. succeſſit autem ei in regno *Osulf* filius suus, sed cùm vno anno regnasset, a familia sua nefanda proditione occisus est. Post quem *Moledelwald* regnauit 6. annis. Circa hoc tempus *Cuthbrictus* archiepiscopus obijt. *KInewlfi* regis anno sexto *Ethelbrit* rex Kentensis defunctus est. eodem anno *Ceolwlf*, qui monachus relicto regno terreno factus fuerat, ad regnum cœleste migrauit. Anno verò sequente *Lambertus* factus est archiepiscopus Cantuariensis. *Molledelwald* cùm 6. annis regnasset, regnum Northumbrorum dimisit: post quem *Aelred* octo annis regnauit, cuius regni anno secundo obijt *Egbert* archiepiscopus Eboracensis, expletis in archiepiscopatu annis 36. obijt & *Frideberch* episcopus Haugustaldensis, cùm episcopus fuisset triginta quatuor annis. *Egberto* archiepiscopo successit *Adelbert*: *Frideberto* episcopo successit *Almund*.

Anno

Anno quarto *Aelredi* regis obierunt *Pippinus* rex Francorum, & *Stephanus* Papa Romanorum, & *Eadbert* filius *Hectæ*, dux famoſiſſimus Anglorum. Anno gratiæ ſeptingenteſimo ſexageſimo nono, *Kinewlfi* regis, anno decimo quinto, incepit fieri mutatio dexteræ excelſi. Imperium námque Romanum, quod tot annis in ſe præcellentiſſimum fuerat, *Karolo* regi magno Francorum ſubiectum eſt. Poſt triginta annos regni eius, quod in hoc anno inceperat, & ſucceſſoribus eius vſque ad hunc diem contigit exinde. *Kinewlfi* regis annò viceſimo, pugnauit rex *Offa* cum Mercenſibus contra Kentenſes apud **Ottanforde**, clade autem horrenda vtrinque peracta, belli ſucceſſibus *Offa* clarus effulſit. Eodem anno Northimbri fugauerunt regem eorum *Aelred* ab **Euerwic** in hebdomada Paſchali, & elegerunt ſibi in regem *Edelred* filium *Molledelwald*, qui regnauit quatuor annis. Hoc autem anno viſa fuerunt rubea ſigna in cœlo poſt occaſum ſolis horrenda: ſerpentes viſi ſunt in **Sudſexe** cum magna admiratione. Secundo autem ab hoc anno Saxones antiqui, vnde gens Anglorum deſcendit, ad fidem conuerſi ſunt, quo anno *Withwine* Epiſcopus Winternæ, viceſimo quarto anno epiſcopatus ſui morte affectus eſt. *Kinewlfus* vigeſimo quarto anno regni ſui, pugnauit contra *Offam* circa **Benetune**; Martis autem caſu minoratus * iocoſè ceſſit, & *Offa* rex caſtrum idem in iura ſua redegit. Eodem anno *Edelbertus* ſacratus eſt apud **Ewoz-wic**, Epiſcopus in **Winterne**. Anno ſequente *Edelbald*, & *Herebert* duces regis Northimbre, rebellantes domino ſuo occiderunt *Aldulf*, filium *Boſe*, regalis exercitus primatem, martis congreſſibus apud * **Kingeſdiwe**, & poſtea duces regis *Kinewlf* & *Eggarm* prælio ingenti occiderunt duces prædicti apud Hilatirnum. Rex autem prædictus *Edelred*, ducibus ſuis, & ſpe amiſſa, fugit à facie eorum; illi verò conſtituerunt * *Alſimod* in regem, qui regnauit decem annis. Anno autem hoc ſequente principes, & præpoſiti Northimbræ quendam conſulem, & Iuſticiarium ſuum, qui rigidior æquo extiterat, combuſſerunt. Eodem anno *Eſbert* Archiepiſcopus obijt in **Ceſtre**, cui ſucceſſit *Enbald*. Eodem anno *Kinebald* factus eſt Epiſcopus Lindiſfarnenſis. Eodem anno antiqui Saxones & Franci pugnauerunt; Franci verò vicerunt. Anno verò proximo rex Northimbræ *Alfinild* miſit Romam propter pallium, & dedit *Embaldo* Archiepiſcopo. Tunc *Alcmundo* Hauguſtaldenſi defuncto *Gilbert* ſucceſſit. *Karolus* eo anno Romam iuit, circa hoc tempus concilium fuit apud Ade. *Kinewlf* cùm regnaſſet viginti, & ſex annis, & contra Brittannos victorioſus multa geſſiſſet prælia, & eos ex *Dei patte domaſſet, tandem exulare ſtatuit adoleſcentem *Kineard* fratrem *Sigebritti*. Ipſe autem impetijt regem apud **Meretune**, vbi priuatè perrexerat ad quandam mulierem. Rex autem id comperiens in oſtio viriliter ſe defendebat, donec, conſpecto iuuene, foras exiliens vulnerauit eum, & omnes ſocij eius in regem' pugnantes interfecerunt eum; clamore autem audito, milites regis, qui in vrbe erant, in iuuenem cucurrerunt, renuentéſque ab eo oblatas terras, & pecuniam, pugnando omnes mortui ſunt præter vnum Brittannum obſidem grauiter vulneratum. Mane autem milites regis, qui circa erant in atrio, vbi rex occiſus erat, obſederunt iuuenem, & ſuos, qui dixit ijs: Cognati veſtri mecum ſunt, vobíſque dabo terram, & pecuniam ſecundum cor veſtrum, ne pugnetis contra nos, idem obtuli ſocijs veſtris, renuentéſque perierunt. Illi autem reſponderunt nullam pecuniam chariorem domino ſuo eſſe ijs, ſéque Domini, ſociorúmque ſanguinem vlturos, irrumpentéſque graui prælio in portam, iuuenem & octuaginta quatuor, qui cum eo erant interfecerunt; remanſit ſolus filiolus iuuenis, vulneratus * tamen. *Kinewlf* igitur triceſimo primo anno regni ſui ſepultus eſt apud **Wincestre**: iuuenis autem apud **Aceſminster**.

al. loco ſeceſſit

al. Kingeſclowe

al. Alſimold

al. omni

al. tantum

Richbricus, qui etiam de progenie *Certici* ſæpè dicti regis erat, poſt *Kinewlfum* regnauit ſuper **Weſtſexe** ſexdecim annis. cuius anno ſecundo miſit *Adrianus* Papa legatos in Brittanniam ad renouandam fidem, quam prædicauerat *Auguſtinus*:

ipſi verò honorificè à regibus, & populo ſuſcepti ſuper fundamentum ſtabile ædificauerunt pulchrè, *Chriſti* miſericordia cooperante, tenuerunt autem concilium apud *Cealtide*, vbi *Iamber* dimiſit partem epiſcopatus ſui; ibi etiam *Higberit* electus eſt ab *Offa* rege. Eodem anno *Egfert* ſacratus eſt in regem Kentenſis prouinciæ. Anno verò ſequente, qui eſt annus gratiæ, 786. apparuit ſignum in veſtibus, quod dictu & auditu ſæculis omnibus videri poteſt mirabile. factumne igitur fuit ad demonſtrationem motionis Ieroſolymitanæ cum crucibus aſſumptis, quæ facta eſt poſt trecentos, & vndecim annos tempore iunioris *Willielmi*, an potius factum eſt ad correctionem gentium, ne plagam Dacorum, quæ proximè ſequuta eſt, correcti perferrent, nos autem nihil temerè definimus, ſed Dei ſecreta Deo relinquimus? *Brithricus* anno regni ſui quarto duxit in vxorem *Eadburch* filiam *Offæ* regis Merciorum. Vnde confortatus eſt in regno, & prouectus eſt in ſuperbiam. his autem diebus venerunt Daci cum tribus puppibus in Brittanniam prædationis cauſa, quod præpoſitus regis illius prouinciæ videns, occurrit eis debito ſecuriùs, vt comprehenſos ad regium duceret caſtrum: neſciebat autem, qui eſſent, vel cur appulerant, ſtatim verò immixtus eis occiſus eſt. Hic primus Anglorum cæſus à Dacis, poſt quem multa millia millium diuerſis temporibus ab ijſdem cæſa ſunt, & hæ fuerunt puppes, quas huc Daci adduxerunt primitùs. Anno ſequenti concilium apud **Northimbre** in **wincenhale** conuenit. *Brictrici* regis ſexto anno congregata eſt Synodus apud Aclea. *Sigga* verò nefanda proditione occidit *Alwlfum* regem iuſtum **Northimbre**. In eo autem loco, vbi rex amicus Dei occiſus eſt, lumen cœleſte ſæpe viſum eſt, corpus verò eius in Hauguſtaldenſi eccleſia ſepultum eſt, poſt quem *Oſredus* regnare cœpit, ſed anno ſequenti proditus eſt, & à regno fugatus. *Ethelredus* filius *Molledelwaldi* regno eſt reſtitutus: *Oſred* verò quarto anno poſtquam rex fuerat, cùm congregatis viribus rediret, vt *Ethelredum*, per quem expulſus fuerat, regno expelleret; inter eundum captus eſt, & occiſus, & ſepultus apud Tinemuta, quàm benè igitur dixit, qui dixit, *O cæca futuri mens hominum.* Cùm enim iuuenis prædictus *Oſredus* tripudians, & lætabundus rex fieret, quam parùm æſtimabat ſe anno ſecundo regali ſede, anno verò quarto vitali luce priuandum. Vnde ſemper inter proſpera ſolliciti ſimus, ignari quàm propè ſint aduerſa. Ea tempeſtate *Offa* rex Merciorum præcepit amputari caput Sancti *Ethelbricthi*, his etiam diebus *Lambricthus* Archiepiſcopus obijt, & Abbas *Ethelredus* pro eo electus eſt in Archiepiſcopum Cantuariæ. *Eanbaldus* verò Archiepiſcopus Eboracenſis ſacrauit *Badulfum* Epiſcopum apud **Winterne**. *Brictrici* regis anno decimo, viſi ſunt flammei dracones volantes per aera, quod ſignum duæ peſtes ſunt ſequutæ. Priùs dira fames, poſteà gens Pagana à Norwagia, & Dacia veniens, quæ priùs gentem Northimbrenſem miſerè vaſtauerunt, & poſt in Lindiſtarnenſi prouincia eccleſias *Chriſti* cum inhabitantibus horribiliter deſtruxerunt in Idibus Ianuarij, qua etiam tempeſtate *Sigga* dux perfidus, qui iuſtum regem *Alfwaldum* prodiderat, deperijt. *Brictrici* regis anno vndecimo, id eſt, anno gratiæ ſeptingenteſimo nonageſimo quinto, Northimbræ regem ſuum *Edelredum* occiderunt, qui anno illo, quo rex *Oſredus* occiſus fuerat in ſuperbiam elatus, ſua relicta, nouam induxerat vxorem, ignorans quòd & ipſe poſt biennium perimendus eſſet. Poſt quem * *Herdulfus* regnum Northimbræ ſuſcepit, quem *Embaldus* Archiepiſcopus, & *Ethelbertus* Epiſcopus, & *Hingbaldus* Epiſcopus, & *Baldulfus* Epiſcopus ſacrauerunt in regem, & eleuatus eſt in regia ſede apud Eboracum. His diebus *Adrianus* Papa, & rex magnus *Offa* obierunt: hic *Offa* triginta nouem annis potenter regnauit in Mercia; Is regem **Weſtſexe** *Kenulfum* minorauit, & Kentenſes & Northimbras. *Offæ* regi ſucceſſit filius eius *Egfreth*, centum quadraginta & vno diebus, & mortuus eſt: cui ſucceſſit rex *Kenulfus* pater *Kenelmi* maris potentiſſimus. Eodem anno *Eadbricthus* vocatus alio nomine *Pren*, adeptus eſt regnum Kentenſe; gens verò Pagana prædauerunt **Northimbre**, & monaſterium *Egfredi* ſpoliauerunt apud **Tinemuthe**; tunc verò occurrentibus eis nobiliſſimis, & bello aſſuetiſſimis Anglorum, & ducibus eorum occiſis victi ad puppes fugerunt barbari; cum verò etiam per mare fugere non ceſſarent in puppibus; aliquæ

al, Erdul

aliquæ earum tempestate confractæ sunt, & multi virorum naufragati, quidam verò * venientes capti, & iuxta littus capite priuati sunt. Nec multo pòst *Kenwlfus* rex Mercæ, Kentensem prouinciam deprædatus est, regémque eorum *Pren* sibi viribus imparem, & ideò per latibula, & diuortia delitescentem comprehendit, & vinctum secum adduxit. *Brictrici* regis anno decimo quarto, Romani amputarunt linguam *Leoni* Papæ, & oculos sibi eruerunt, cúmque à sua sede fugauerunt, sed ipse, (vt scripta tradunt) per gratiam *Christi* iterum videre, & loqui potuit, rursúsque Papa effectus est. Post triennium verò rex *Karolus* factus est imperator, & ab eodem *Leone* Papa sacratus damnauit morti illos, qui Papam dehonestauerant, sed posteà precibus Papæ mortem eorum indulsit, & eos in exilium trusit. Post trienniúmque defecit *Brictricus* rex Westsexæ, postquam eidem genti septendecim annis nobilissimè præfuit, hausto scilicet ignoranter veneno, quod vxor eius *Eadburga* filia regis *Offæ*, cuidam iuueni parauerat, vnde & vtrique mortui sunt, vt in superioribus copiosiùs scribitur, hoc in tempore fuit magnum prælium in **Northimbre** apud **Wellehare**, in quo perijt *Alricus* filius *Herberti*, & alij multi cum eo. Singulorum autem bellorum gesta, & modos, & fines ad plenum determinare nimietas prolixitatis necessariò prohibet, gens enim Anglorum dura naturaliter erat, & superba, & ideò bellis intestinis incessanter attrita.

* *Egbertus* igitur, anno gratiæ octingentesimo, vel vt quidam volunt octingentesimo secundo, octauus numero decem regum fortissimorum, quos alibi singularis excellentiæ prærogatiua notauimus, defuncto *Brictrico* successit, & regnauit triginta septem annis, & septem mensibus super **Westsexe**: quem in iuuenili ætate quidem *Brictricus* prædecessor eius, & *Offa* rex Merce ab hac terra fugauerunt. exulauit igitur tribus annis cum rege Franciæ, nobiliter tamen & egregiè. Defuncto autem rege prædicto, cùm reuersus regnum suscepisset, eodem die *Edelmundus* consul recessit à **Wicum**, & veniens **Kinemeresforde** obuiauit *Wistano* consuli cum Wilsatis, & illico pugnauerunt, & ambo consules occisi sunt, & Wilsates vicerunt. Quarto post hunc anno, decessit *Edelredus* Archiepiscopus Kentensis, & *Wilfredus* successit; inde verò pòst biennium *Cudredus* rex Kentensis obijt. Anno sequenti *Hardulfus* rex Northimbræ fugatus est à regno suo. *Egbrictus* decimo quarto anno regni sui prædauit in regnis Brittonum ab Oriente vsque ad Occidentem, nec fuit, qui eius immanitati vel conaretur resistere. Anno autem post hunc proximo *Karolus* rex Francorum, & imperator Romanorum obijt: sequenti quoque anno Sancto *Leoni* Papæ defuncto *Stephanus* successit, & ei *Paschalis*; nec multò pòst *Kenwlfus* rex Merce defunctus est, & ei *Ceolwlfus* successit, sed tertio ab hinc anno regnum amisit, & *Beornulfus* sibi illud occupauit. *Egbrictus* decimo quarto anno regni sui commisit prælium contra *Bernwlfum* regem Mercæ apud **Ellendune**. Vnde dicitur in antiquo prouerbio **Ellendune** *riuus cruore rubuit, ruina restitit, fætore tabuit.* Ibi autem maximo gentis exterminio vtrinque peracto, *Egbrit* victor funestus extitit. Inde verò successus suos vrgens misit *Edelwlfum* filium suum, qui postea rex factus est, & *Alcstan* Episcopum, & *Walhard* Consulem cum magno exercitu in **Kent**, qui fugauerunt regem *Balredum* vltra Tamesim. Tunc ergo populos Sudriæ, & Cantiæ & Sutdsexæ rex *Egbrictus* in dominium suscepit, quos priùs cognatus eius *Pren* iniustè amiserat. Hoc etiam anno rex **Eastangle**, cum gente sua recepit *Egbrictum* regem in patronum. Et postea hoc eodem anno Estangli occiderunt *Bernulfum* regem Merciorum; cui successit *Ludecen*. Eodem anno maximum prælium fuerat inter Brittones, & gentem **Deueneschire**, apud Gauelfordam, vbi multa millia hominum vtrinque corruerunt. Anno sequenti *Ludecen* rex **Merce**, & quinque Consules cum eo occisi sunt. *Egbrictus* vigesimo septimo anno regni sui fugauit *Wilafum* regem Merciorum, qui regi *Ludecenti* successerat, regnúmque sibi adquisiuit. Cùm ergo obtineret omne regnum ex Australi parte Humbræ, duxit exercitum contra Northimbras apud **Doze**; illi verò re-

al. inuenes

Egbertus *al. Egbrictus*

gi magno deuotè concordiam offerentes, & ſubiectionem, pacificè ſeperati ſunt. Anno verò ſequenti rex *Egbrictus* miſericordia motus conceſſit *Wilafo* prædicto, vt regnum Merciorum teneret ſub eo. Et inde rex *Egbrictus* duxit exercitum in **Northwales**, & eam ſibi patrocinio armorum ſubdidit. Anno autem ſequenti *Wlfredo* Archiepiſcopo Kentenſi defuncto *Ceolnodus* ſucceſſit. *Egbricti* regis anno triceſimo octauo redijt exercitus Danorum in Angliam poſtquam apud * **Danemute** victi, & fugati ſunt. Primùm igitur prædauerunt **Sepey**, rex verò *Egbrictus* cum exercitu ſuo pugnauit contra eos, qui triginta quinque nauibus maximis aduecti fuerant; anno ſequenti apud Carram, & ibi Dacenſes præualuerunt, & ibi duo epiſcopi ſcilicet *Herefredus*, & * *Wilfredus*, & duo duces ſcilicet *Dudda* & *Oſmodus* perierunt. Anno verò ſequenti venit exercitus Danorum naualis in **Westwales**, & Walenſes cum Dacis coadunati ſunt, & contra regem *Egbrigthum* inſurrexerunt. Rex verò ſecunda vſus fortuna eos glorioſè contriuit, & fortiſſimos fortiter effugauit apud **Hengiſtendune**. Anno his proximo *Egbricthus* rex magnus, & monarcha Brittanniæ deceſſit, regnorum, quæ in manu propria tenebat, filios fecit hæredes, *Ethelwlfum* ſuper **Westſexe**; *Ethelſtanum* verò, ſuper **Kent**, & **Sudſexe**, & **Eſtſexe**: ſed cùm iam ad monarchiam Angliæ peruenimus, & ad plagam horribilem, quæ per Danos illata eſt, liber proprius rebus nouis donandus eſt.

al. Donemuth

al. Wigfert

Plaga per Danos facta

IN principio hiſtoriæ noſtræ quinque plagis percuſſam diximus Brittanniam, quarum de quarta, quæ per Danos facta eſt, præſenti libro tractabimus. hæc ſiquidem longè immanior, longè crudelior cæteris fuit. Romani ſiquidem Brittanniam breui ſibi ſubiugauerunt, & lege dominantium ſplendidè rexerunt. Picti verò, & Scoti crebras irruptiones ex Boreali parte Brittanniæ faciebant, ſed nec eam ex omni parte aggrediebantur, & nonnunquam pernitioſè repulſi, tempore non pauco ab inuaſione ceſſabant; Saxones autem pro viribus paulatim terram bello capeſſentes, captam obtinebant, obtentam ædificabant, ædificatam legibus regebant; nec non & Normanni citò, & breuitèr terram ſubdentes ſibi victis vitam, & libertatem, legéſque antiquas regni iure conceſſerunt, de quibus ſuo tempore dicendum eſt. Dani verò terram vndique creberrimè, & vndique diutiſſimè inſilientes, & aſſilientes eam non obtinere, ſed prædari & perdere ſtudebant, & omnia deſtruere, non dominari cupiebant, * quòd ſi quandóque vincerentur, nihil proficiebat, cùm alibi claſſis, & exercitus maior ex improuiſo inſurgeret; miróque modo cùm reges Anglorum in Orientalem partem contra eos pugnaturi tenderent, antequam hoſtilibus turmis appropinquarent, aduolabat nuncius dicens: rex quónam tendis? Claſſis Paganorum innumerabilis ex Auſtrali parte Angliæ littora occupauit, vrbéſque & villas depopulans omnia cædi & incendio tradidit; eadem die accurrebat alius dicens; rex quo fugam capeſcis? terribilis exercitus in Occidentali parte Angliæ appulit, contra quos niſi feſtinus reuertaris, te fugiſſe exiſtimantes cæde & flamma perſequentur à tergo. eadem die, vel craſtina veniebat alter nuncius, currens & anhelans, qui diceret, quô tenditis proceres? Daci Borealibus plagis appulſi iam domos veſtras combuſſerunt, iam res veſtras aſportauerunt, iam pueros ſurſum iactatos lancearum acumine ſuſceperunt, iam coniuges veſtras quaſdam vi oppreſſerunt, quaſdam ſecum abduxerunt: * ſic ergo tot malis rumoribus, & ſiniſtris nunciis perturbati rex & populus manibus, & corde diſſoluebantur, & animis conſternati tabeſcebant. Igitur nec cùm vincerent lætitia, vt aſſolet, erat eis vlla, nec ſpes ſalutis aliqua. cur autem tanto furore Dei iuſticia in eos deſæuiret, vel quare tam fortiter ira eius exarſit, cauſa hæc eſt. In Anglorum primitiua eccleſia religio clariſſimè ſplenduit, ita vt reges & reginæ, duces & principes, & eccleſiarum præſules cœleſtes regni deſiderio ſuccenſi vel monachatum, vel ſpontaneum exilium, vt præmonſtrauimus, appeterent. Proceſſu verò temporis adeò in eis virtus omnis emarcuit, vt gentem nullam proditione & nequitia ſibi parem eſſe permitterent, quod maximè apparet in hiſtoria regum Northimbræ; ſicut autem in regalibus geſtis impietas eorum deſcripta eſt, ita vniuſcuiuſque ordinis, & officij homines dolo & proditioni inſiſtebant, nec erat dedecori niſi pietas, & cauſa digniſſima

al. qui

al. ſic tot rumorum miſerabili plaga percuſſi rex.

cædis

cædis innocentia. Immisit ergo eis dominus omnipotens, velut apum examina, gentes crudelissimas, quæ nec ætati, nec sexui parcerent, scilicet Dacos cum Gothis, Northegenses cum Swathedis, Wandalos cum Fresis. qui ab exordio regni *Ethelwlfi* regis, vsque ad aduentum Normannorum, & *Willielmi* regis per annos * trecentos, & triginta terram hanc vehementer affligentes, & desolantes vastauerunt. Qui etiam nonnunquam ex affinitate Brittanniæ Dei vindices & stimuli etiam Gallias pro meritis crudeliter inuaserunt, sed iam ad ordinem historiæ nostræ his explanatis redeundum est. * al. ducentos

Adelwlfus

Adelwlfus igitur primo anno regni sui cùm ipse aduersus prædictos hostes in vna parte regni sui persisteret, vndique confluente Paganorum multitudine, misit *Wlfradum* consulem cum parte exercitus ad debellandos Dacos, qui cum triginta tribus nauibus apud Hamptonam appulerant; vbi magna strage hostium patrata clarissimè triumphauit. Misit etiam rex *Adelwfus Edelhelm* consulem, vt pugnaret contra alium exercitum apud **Poxt** cum exercitu **Westsexe**: cúmque diu conflixissent, occiso prædicto consule, Daci victores extiterunt. Anno verò sequenti *Herbertus* consul pugnauit contra eos apud **Werseware**, Dacisque vincentibus, & suis fugientibus occisus est. Eodem anno Paganorum exercitus per Orientales partes Angliæ perrexit, scilicet per **Lindesseie**, & **Eastangle**, & Cantiam, & gentem innumerabilem ferro trucidauerunt, anno verò post hunc proximo, terram profundiùs introiens exercitus circa Cantuariam, & Roueceſtriam, & Lundoniam multitudinem magnam strauit. *Adelwlfus* quinto anno regni sui cum parte exercitus pugnauit contra gentem triginta quinque puppium apud Carrum, & Daci victores fuerunt. Licèt enim paruus esset numerus puppium, magnus tamen erat numerus eorum, qui in puppibus fuerant. Anno verò ab hoc quinto *Alstanus* Episcopus venerabilis, & dux *Ernulfus* cum Sumersetensibus, & dux *Osredus* cum Dorsetensibus, pugnauerunt contra Dacorum exercitum apud **Pendredesmuthe**, & Deo auxiliante multos eorum prostrauerunt, & victoriæ splendorem obtinuerunt. *Adelwlfus* anno decimo sexto regni sui, & *Edelbaldus* filius suus congregatis omnibus copijs suis pugnauerunt cum magno exercitu barbarorum, qui cum * ducentis quinquaginta nauibus ad **Temessemuthe**, vrbésque præclaras, & multis indytas annis Lundoniam scilicet, & Cantuariam fregerunt, & fugauerunt *Brechtwlfum* regem Merciorum cum exercitu suo, qui nunquam postea viguit, cui sequenti anno defuncto, *Burhredus* successit. Post hæc audaciores effecti Dani omnis exercitus eorum ad **Suthrie** congregatus, regalibus cuneis obuiauerunt apud Akelea. Commissum est igitur inter maximos exercitus tantum, & tam graue prælium, quantum nullus retrò audierat in tota Anglia vnquam fuisse commissum. videres igitur viros bellatores more segetis vtrinque ruere, sanguinísque fluuios capita & membra occisorum secum voluere; scribere autem singulariter singula vt sunt gesta nonne nimiæ & fastidiosæ prolixitatis esset? Concessit ergo Deus fortunam belli suis fidelibus, & in eo confidentibus; inimicis autem suis, & contemptoribus ruinam, & inenarrabilem contritionem. Rex itaque *Edelwlfus* victor illius magni certaminis glorioſè claruit. Eodem anno *Edelstanus* rex Cantiæ, & dux *Ealredus* nauali prælio contra Dacos pugnauerunt apud Sandwicum, & magna strage hostium facta, nouem puppes eorum ceperunt, aliæ verò fugerunt. Consul quoque nomine **Cheozle**, cum gente **Dauenesshire** pugnauit contra Paganos apud Wienoruem, multósque eorum percussit, & victor extitit. hic igitur annus Anglorum genti fortunatus extitit. Hoc anno primùm quidem Paganorum exercitus per totam hyemem in hac patria conuersatus est apud **Teneit**. *Adelwlfus* decimo octauo anno regni sui adiuuit *Burheardum* regem Merciorum ad subiugandos sibi Nortwallenses potentissimè, sociauítque ei filiam suam in matrimonio: habebat autem quatuor filios, qui omnes post eum reges fuerunt, id est, *Adelbaldus*, *Adelbrictus*, *Elredus*, *Aluredus*: Hunc *Aluredum* misit pater suus

al. 315.

ſuus rex *Adelwlfus* anno præfato Romam ad *Leonem* Papam, cùm eſſet infans annorum 5. quem idem Papa in regem poſtea benedixit, & loco filij ſuſcepit. Hoc anno dux *Edlere* cum Kentenſibus, & *Huda* cum Surenſibus pugnauerunt contra exercitum Paganorum apud **Tenect**, & magna multitudo ex vtraq; parte occiſa eſt, & ſubmerſa naufragio, & ambo duces prædicti mortui ſunt. *Adelwlfus* inſignis rex **weſtſexe** 19. anno regni ſui totam terram ſuam decimauit, & eccleſijs dedit, propter amorem Dei, & redemptionem ſui. Poſtea verò cum magno honore Romam perrexit, filiúmq; ſuum *Aluredum*, quem præ cæteris amabat, ſecum adducens vno ibi anno conuerſatus eſt, & inde rediens filiam *Karoli Calui* regis Franciæ aſſumpſit in vxorem, & eam in hanc patriam ſecum perduxit; & cùm duobus annis eam tenuiſſet diem obijt & ſepultus eſt apud Wincestriam. Hic primùm fuerat epiſcopus apud eandem vrbem, ſed *Egbricto* patre ſuo defuncto, neceſſitate cogente factus eſt rex, & accepta nobili vxore quatuor prædictos filios genuit, circa hoc tempus Pagani perhendinauerunt tota hieme apud **Sepey**, id eſt, Inſulam ouium. Prædictus rex moriens *Adelbaldo* filio ſuo reliquit regnum hæreditarium **weſtſexe**, *Adelbricto* verò alteri filio ſuo reliquit regnum Canciæ & **Sudſexe**, & **Eſtſexe**. Ambo igitur fratres optimæ indolis iuuenes regnum ſuum, dum vterque vixit, fœliciſſimè tenuerunt.

Adelbaldus

Adelbaldus rex **weſtſexe**, cùm regnum ſuum 5. annis in pace tenuiſſet, morte immatura præreptus eſt. Planxit autem omnis Anglia *Adelbaldi* regis iuuentutē, & factus eſt luctus vehemens ſuper eum, & ſepelierunt eum apud **Scireburne**, ſenſitq; poſtea Anglia, quantum in eo amiſerat.

Adelbrichus

Adelbrichus frater regis prædicti regnauit poſt eum in **weſtſexe**, qui priùs erat rex Kentenſis. In diebus eius venit naualis exercitus, & * ingredientes deſtruxerunt

al. egredientes

Wincestriam, ſic

Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos.

Adelbricto poſt decem annos defuncto *Edelredus* ſucceſſit annis 6. cui ſucceſſit

al. Aluredus

rex * *Elfredus* annis 28. cuius genealogia cum geſtis, & euentibus ſuis poſteriùs deſcribitur.

Reges Weſtſexe.

Cerdic, 15. annis.
Kinricus filius eius, 26. annis.
Chenlingus filius eius, 31. annis.
Chelricus, 6. annis.
Chelwlfus, 14. annis.
al. Kinigils **Kiniglis* Chriſtianus, vno anno baptizatus à S. *Birino*.
al. Kenwalh **Kenwaldus* filius eius, 31. annis.
al. Sexburga **Sexburba* regina, vno anno.
Eſcwine, duobus annis.
Kentwine, 9. annis.
al. Edwalla **Cedwalla*, duobus annis, & Romæ in albis obijt.
al. Edwy **Ine*, 36. annis, & poſtea Romæ obijt.
Adelardus, 13. annis.
Chutredus, 16. annis.
Sigebrictus crudelis vno anno, & expulſus eſt.
Kinewlfus, 26. annis, & poſtea occiſus eſt.
Brictrichus, 16. annis, Dani primùm venerunt.
Egbertus 35. annis, hic fuit monarcha totius Angliæ.
Adelwlfus, 18. annis.
Adelbaldus, 5. annis.
Adelbrichtus, 6. annis.
Adelredus frater eius, 5. annis.
Aluredus literatus, 29. annis.
Edwardus, 24. annis.
Adelſtanus frater eius, 16. annis.
Edmundus, 6. annis & die.
Edredus, 9. annis & die.
Edwinus, 3. annis, & 9. menſibus.
Edgarus Iuſtus, 16. annis.
Edwardus Martyr, 4. annis.
Ethelredus frater eius, 38. annis.
Edmundus **Ironeſide**, nouem menſibus.
Knut Danus, 19. annis.
Haroldus filius eius, 5. annis.
Hardecnut, duobus annis.
Edwardus Iuſtus, 24. annis.
Haroldus, 9. menſibus.
Willielmus **Baſtard**, 21. annis.
Willielmus Ruffus, 13. annis.
Henricus Leo iuſticiæ 35. annis, & tribus menſibus.

Anno

ANno ab incarnatione Domini 849. Angulſaxonum rex *Elfredus* in illa plaga, quæ dicitur **Bezoſchire**, naſcitur, cuius genealogia tali ſerie contexitur. *Elfredus* rex filius *Adelwlfi* regis, qui fuit *Egberti*, qui fuit *Ealmundi*, qui fuit *Eafeo*, qui fuit *Eoppa*, qui fuit *Ingild*: *Ingild*, & *Ine* famoſus Occidentalium rex Saxonum, germani duo fuerunt, qui *Ine* Romam perrexit & ibi præſentem vitã finiens cœleſtem patriam cum Chriſto regnaturus adijt: qui fuerunt filij *Cænred*, qui fuit *Ceolwald*, qui fuit *Cutha*, qui fuit *Cuthwine*, qui fuit *Ceaulin*, qui fuit *Cynric*, qui fuit *Creda*, qui fuit *Cerdic*, qui fuit *Eleſa* qui fuit *Elta*, qui fuit *Gewis* â quo, Britones totam illam gentem Gewis nominant: qui fuit *Wig*, qui fuit *Freawine*, qui fuit *Freoderegeat*, qui fuit *Brand*, qui fuit *Bealdeag*, qui fuit *Woden*, qui fuit *Friderwald*, qui fuit *Frealaf*, qui fuit *Fridrewolf*, qui fuit *Fingoldulf*, qui fuit *Geta*, quem *Getam* iamdudum pagani pro Deo venerabantur, qui fuit *Cetua*, qui fuit *Bean*, qui fuit *Sceldua*, qui fuit *Heremod*, qui fuit *Itermod*, qui fuit *Hathra*, qui fuit *Wala*, qui fuit *Beadwig*, qui fuit *Sem*, qui fuit *Noe*, qui fuit *Lamech*, qui fuit *Mathuſſale*, qui fuit *Enoc*, qui fuit *Malaleel*, qui fuit *Canan*, qui fuit *Enos*, qui fuit *Seth*, qui fuit *Adam*. Mater quoque *Elfredi Osburch* nominabatur, religioſa nimium fœmina, nobilis ingenio, nobilis & genere, quæ erat filia *Oslac* famoſi pincernæ regis *Adelwlfi*, qui *Oslac* Gothus erat natione. Ortus enim erat de Gothis & Iutis de, ſemine ſcilicet *Stuf* & *Withgar* duorum fratrum, & etiam Comitũ, qui accepta poteſtate Vectę Inſulę ab auunculo ſuo *Cerdico* rege, & *Cinrico* filio ſuo conſobrino eorum, paucos Brittones eiuſdem Inſulæ accolas, quos in ea inuenire potuerunt, in loco, qui dicitur **Winchgaraburh**, occiderunt. cęteri verò accolæ eiuſdem Inſulæ aut occiſi erant, aut exules fugerant.

Genealogia regis Elfredi

ANno 851. *Cheorl* Domnaniæ Comes cum Domnanijs pugnauit contra Danos, & vicit. Eodem anno magnus exercitus Paganorum cum 350. nauibus in oſtium Tameſis fluminis veniens, Doroborniam, id eſt, vrbem Cantuariorum depopulati ſunt, & *Bertwlfum* regem Merciorum, qui contra illos ad pugnam venerat, in fugam verterant. Poſthæc audaciores effecti Dani, omnis exercitus eorum ad **Suthrihge** eſt congregatus. Quod audiens bellipotens *Ethelwlfus* congregato exercitu cum filio ſuo *Ethelbaldo* in loco, qui dicitur Akelea, conſerto prælio Paganos ſuperans, inaudita cæde mactauit. Anno 852. rex Merciorum *Bertwlfus* vita deceſſit, cui *Burhredus* ſucceſſit. Ipſo anno *Ethelſtanus* rex, & *Alcherus* Comes magnum exercitum Paganorum apud Sandwicum ſuperauerunt, & cunctis ferè occiſis de nauibus eorum 9. rapuerunt. Anno 853. *Burhredus* Merciorum rex ſuffultus auxilio *Ethelwlfi* regis Mediterraneos Brittones aggreſſus eſt, vicit, & ſuæ ditioni ſubegit. Eodem anno rex *Ethelwlfus* filium ſuum *Elfredum* cùm eſſet annorum 5. Romam cum multo nobilium agmine tranſmiſit; quem ſanctus *Leo* Papa ſui patris rogatu ordinans vnxit in regem, & in filium adoptionis ſibimet accipiens confirmauit, & ad patrem cum benedictione remiſit. Anno 854. *Vulfre* ſuſcepto pallio confirmatus eſt in Archiepſcopatum Eboracenſem, regnante *Osberto* ſuper Northimbros; *Eardulfus* quoque ſuſcepit Epiſcopatum Lindisfarnenſem. Ea tempeſtate *Alchere* Comes cũ Cantuarijs & *Wada* dux cum Suthrijs in Inſula **Tened** contra Paganos acriter pugnauerant, & in primo cõgreſſu vincentes, tandem plurimis vtrinque cadentibus, vtrique duces occubuerunt. Hoc anno *Ethelwlfus* Occidentalium Saxonum rex tradidit nuptum filiam ſuam Merciorum regi *Burhredo* in villa regia, quæ dicitur Cyppanhane cum affluentia rerum omnium. Anno 855. magnus Paganorum exercitus tota hyeme in Inſula **Sceapege**, id eſt, in Inſula ouium hiemauerunt: Eodem anno *Ethelwlfus* rex decimam totius regni ſui partem ab omni regali ſeruitio, & tributo liberauit, & in ſempiterno graphio in cruce Chriſti pro redemptione animæ ſuæ, & anteceſſorum ſuorum vni & trino Deo immolauit; ſic quoque magno cum honore Romam perrexit, filiumque ſuum *Elfredum*, quem plùs cæteris dilexit, quemq; iam antea Romam miſerat, etiam nunc ſecum illò deducens ibidem anno integro remoratus eſt, quo peracto ad patriam ſuam remeauit adducens ſecum *Iuthinam Caroli* Francorum regis filiam; vixit verò poſtquam Romam redijt duobus annis, qui inter cætera bona opera, quæ geſſit, omni anno trecentas manculas denariorum Romam portari præcepit; centum in honore ſancti *Petri* ad emendum oleum, quo impleantur omnia luminaria illius Eccleſiæ in vigilia Paſchę, & ſimiliter in galli cantu: centum etiam in honore ſancti *Pauli* Apoſtoli eadem

de

de cauſa; centum verò *manculas vniuerſali Papæ Apoſtolico. Defuncto autem illo & apud Wintoniam ſepulto *Ethelbaldus* filius eius duobus, ac dimidio annis Occidentalium Saxonum poſt patrem regni gubernacula * ſuſcepit, & *Iuditham Caroli* regis filiam, quam pater ſuus habuerat, infami ſcelere duxit vxorem. Eadem tempeſtate ſanctiſſimus *Edmundus* ex antiquorum Saxonum proſapia oriundus Orientalium Anglorum regnum ſuſcepit. Anno octingenteſimo ſexageſimo rex *Ethelbaldus* defunctus eſt, & in Scyreburna ſepultus, & * *Ethelbrectus* frater ſuus ei ſuccedens, Cantiam ſupremam, Sudſexam quoque dominio ſuo mancipauit, in cuius diebus magnus Paganorum exercitus de mari aduenies, & Wintoniam ciuitatem hoſtiliter inuadens depopulatus eſt: Quibus ad mare cum ingenti prẽda repedantibus *Osricus* Hamtunenſium Comes cum ſuis, & *Ethelwlfus* Comes cum Bearrocenſibus viriliter obuiauerunt, conſertoque prælio Pagani paſſim trucidantur, cæteris per fugam diſperſis. *Edelbertus* itaque quinque annis in regno pacificè & amabiliter peractis cum magno ſuorum dolore defunctus eſt, & in Syreburna iuxta fratrem ſuum ſepultus eſt anno 863. Hoc anno ſanctus *Swithunus* Epiſcopus Wintonienſis tranſiuit ad Dominum. Anno octingenteſimo ſexageſimo quarto Pagani hyemauerunt in Inſula **Tened**, firmumque fœdus cum Cantuarijs pepigerunt: quibus pecuniam pro fœdere conſeruando Cantuarij dare promiſerunt: interea tamen vulpino more Pagani noctu clam caſtris erumpentes, fœdere dirupto maioris ſpe lucri, totam Orientalem Cantiæ plagam depopulati ſunt.

al. Mancuſas

al. rixit

al. Ethelbertus

Ethelredus

ANno 866. *Ethelredus* regis *Ethelberti* frater Occidentalium Saxonum regni gubernacula ſuſcepit. Eodem anno magna Paganorum claſſis de Danubia Brittanniam aduenit, & in **Eaſtangle** hiemauit, ibique exercitus ille magna ex parte equeſtris factus eſt. Anno octingenteſimo ſexageſimo ſeptimo prædictus Paganorum exercitus de Orientalibus Anglis ad Eboracam ciuitatem migrauit omnia vaſtando vſque ad Tinemutham. Eo tempore orta ſeditione inter Northimbros regem ſuum legitimum * *Hosbrichtum* nomine regno expulerunt, & tyrannum quendam *Ellam* nomine, non de regali proſapia genitum, in regni apicem leuauerunt; ſed aduenientibus Paganis, pro communi vtilitate aliquatenus ſedata diſcordia, *Osbrictus*, & *Ella* viribus adunatis, & exercitu congregato Eboracum adeunt. Quibus aduenientibus mox Pagani in vrbem refugiunt, & intra mænia ſe defendere procurant. Quorum fugam & pauorem Chriſtiani cernentes, etiam intra vrbis mænia eos perſequi & murum frangere cœperunt; cumque iam fracto muro multi Chriſtianorum in ciuitatem ſimul cum Paganis introiſſent, Pagani dolore & neceſſitate compulſi ſuper eos atrociter irrumpunt, cædunt, fugant, proſternunt, intus, & extra; illic maxima ex parte omnes Northimbrenſium cæſi, occiſis duobus regibus, occubuerunt; reliqui verò, qui euaſerunt, pacem cum Danis fecerunt. Quibus prædicti Pagani ſub ſuo dominio regem *Egbertum* præfecerunt, regnauitque ſuper Northimbros vltra **Tine** ſex annis. Hæc geſta ſunt Eboraci 11. Kalendas Aprilis feria ſexta ante Dominicam palmarum. Eodem anno *Elſtanus* Epiſcopus Scireburnenſis Eccleſiæ defunctus eſt, & in Scireburna ſepultus. Anno octingenteſimo ſexageſimo octauo Cometis manifeſtiſſimè viſa eſt. venerabilis *Elfredus* frater *Ethelredi* regis vxorem de Mercia nobilem ſcilicet genere filiam *Ethelredi* Gamorum Comitis, qui cognominabatur *Mucil*, id eſt, magnus, ſubarrauit, & duxit, cuius mater *Eadburga* nominabatur de regali genere Merciorum; venerabilis ſcilicet fœmina & per multos annos poſt obitum patris caſtiſſima vidua letho tenus permanſit. Eodem anno prædictus Paganorum exercitus Northimbros relinquens **Notingham** adijt, & in eodem loco hiemauit. Cum quibus *Burredus* Merciorum rex pacem pepigit. Anno 869. exercitus prædictus rurſus ad gentem Northimbrorum profectus eſt, ibique anno integro permãſit debacchans, & inſaniens, occidens, & perdens plurimos viros, ac mulieres. Anno 870. congregata ſunt Danorũ multa millia, quorũ duces fuerant *Inguar* & *Hubba*, qui ad Orientales Anglos venientes apud **Teodford** hiemarunt. Eadem tempeſtate rex *Eadmundus* ſuper omnia regna Orientalium Anglorum regnabat, vir ſanctus & iuſtus per omnia, quique eodem anno contra præfatum exercitũ atrociter, & viriliter cum ſuis pugnauit, ſed quoniam Deus eum Martyrio coronandum præuiderat,

al. Osbrichtum

derat, ibidem glorioſè occubuit. quo anno *Ceolnothus* Archiepiſcopus Doroberniæ defunctus eſt, cui ſucceſſit *Ethelredus*. Anno 871. prædictus Paganorum exercitus Occidentales Saxones adiens Readingum venit in Meridiana Tameſis fluminis ripa, in illa plaga quæ dicitur Bearrocſcira: tertioque aduentus ſui die, duo Comites eorum cum magna multitudine in prædam equitauerunt, alijs interim vallum facientibus inter duo flumina, Tameſen, & Cinetan â dextra parte eiuſdem villæ regiæ; quibus *Ethelwlfus* Barrocenſis plagæ Comes cum ſuis in loco, qui Anglicè **Engleſeld**, id eſt, campus Anglorum dicitur, obuiauit, vbi animoſè pugnatum eſt ex vtraque parte, quouſque altero Paganorum Comite occiſo, & maxima exercitus parte deleta, cæteriſque fuga lapſis Chriſtiani victoria potirentur. Poſt quatuor verò dies *Ethelredus* rex & *Elfredus* frater eius congregato exercitu Reddinggum venerunt, cędendo & proſternendo vſque ad portam arcis quoſcunque de Paganis inuenire extra arcem poterant. Tandem Pagani totis portis irrumpentes, totis viribus bellum perquirunt, ibique diu & atrociter ex vtraque parte dimicatum eſt, ac demum Chriſtianis terga vertentibus, victoria ceſſit Paganis, ibique *Adelwlfus* Comes præfatus occubuit. Poſt quatuor item dies rex *Ethelredus* cum fratre ſuo *Elfredo*, adunata omni virtute exercitum ſuorum, contra præfatum exercitum in loco, qui dicitur **Eſcedun** (id eſt, mons fraxini) totis viribus, & plæna voluntate in bellum prodeunt, ſed Pagani in duas ſe turmas diuidentes æquali teſtudine bellum parant. Habebant enim tunc duos reges, & multos Comites; concedentes mediam partem exercitus duobus regibus, & alteram partem omnibus Comitibus: Quod videntes Chriſtiani, etiam ipſi exercitum in duas turmas diuidentes teſtudines teſtudinibus non ſegniùs cõſtituunt. Sed *Elfredus* citiùs & promptiùs ad locum certaminis venit; erat enim tunc frater ſuus rex *Ethelredus* in tentorio in oratione poſitus, audiens Miſſam, nimiumque affirmans ſe inde non diſceſſurum, antequam ſacerdos Miſſam finiret, & diuinum pro humano nolle deſerere ſeruitium. quæ Chriſtiani regis fides multum apud Deum vàluit, vt in ſequentibus declarabitur. decreuerant ergo Chriſtiani, vt *Ethelredus* rex cum ſuis copijs contra duos Paganos reges bellum iniret; *Elfredus* verò frater illius cum ſuis cohortibus contra omnes Paganorum duces belli ſortem ſumere deberet. Quibus ita diſpoſitis, cùm rex in oratione poſitus moras innecteret, & Pagani parati ad locum certaminis citiùs aduenisſent, *Elfredus* tunc ſecundarius cùm diutiùs hoſtiles acies ferre non poſſet, niſi aut bello retrorſum cederet, aut ante fratris aduentum in bellum prorumperet, demum viriliter aprino more Chriſtianas copias contra hoſtiles exercitus produxit, ac diuino fretus auxilio, & teſtudine ordinabiliter condenſata confeſtim contra hoſtes vexilla mouet. Tandem rex *Ethelredus* expletis orationibus, quibus erat occupatus, aduenit, & inuocato magno mundi principe, mox ſe certamini dedit. Sed in hoc loco neſcientibus intimandum eſt, quòd locus ille certaminis belligerantibus inæqualis erat. Nam Pagani editiorem locum præoccupauerant, Chriſtiani ab inferiori loco aciem dirigebant, erat quoque in eodem loco arbor quædam ſpinoſa, breuis admodum, circa quam hoſtiles inter ſe acies cum ingenti omnium clamore hoſtiliter conuenerunt; cumq; aliquandiu animoſè, & acriter hinc & inde vtriq; pugnarent, Pagani diuino iudicio Chriſtianorum impetũ diutiùs non ferentes maxima parte ſuorũ occiſa, opprobrioſam arripuêre fugam. Quo in loco alter de duobus regibus Paganorum & 5. Comites occiſi occubuerunt, & multa millia eorum in eodem loco, & per totam campeſtrem Latitudinem **Eſchedun** vbique ſparſim occiſa corruerunt. cecidit ergo illic *Baiſeg* rex, & Comes *Sydroc* ſenior; & alter Comes *Sydroc* iunior, *Osbernus* Comes, *Freana* Comes, *Haraldus* Comes, & totus Paganorum exercitus vſque ad noctem, & vſque ad diem alteram (quouſque ad arcem, qui euaſerant, peruenisſent) in fugam verſus eſt. His itaque geſtis iterum poſt quatuor dies *Ethelredus* rex vna cum fratre ſuo *Elfredo* adunatis viribus contra Paganos pugnaturus Baſengam adijt; quibus hoſtiliter conuenientibus, & diu ſimul certantibus tandem vicêre Pagani. Rurſus duobus euolutis menſibus rex *Ethelredus*, & frater eius *Elfredus* cum Paganis, qui ſe in duas diuiſerant turmas apud **Weretun** pugnantes diu victores exiſtunt, aduerſarijs omnibus in fugam verſis; ſed illis in prælium redeuntibus multi ex his, & ex illis corruunt, & Pagani victoria potiuntur.

Eodem

Elfredus

EOdem anno post Pascha rex *Ethelredus*, quinque annis in regno per multas tribulationes strenuè peractis, defunctus est, huic germanus suus *Elfredus* in regnum successit, anno ab incarnatione Domini 872. hic Poetarum Saxonicorum peritissimus, in Dei seruitio vigilantissimus, & in exequendis iudicijs erat discretissimus; cui Regina sua *Elswisa* duos filios *Eadwardum*, & *Egelwardum*, & tres filias *Egelfledam* Merciorum dominam, *Ethelgeuam* Sanctimonialem,& * *Elethritham* peperit. Expleto vno*anno, quo regnare cœpit, in monte qui dicitur *Wiltun* contra Paganos cum paucis acerrimè belligerauit, sed proh dolor hostes victoria potiuntur. nihil enim mirandum,quòd Christiani paruum in prælio numerum habebant. erant enim in vno anno octies prælijs contra Paganos attriti, in quibus vnus rex Paganorum & nouem duces cum innumeris cohortibus occisi sunt. Anno 872. defuncto Hwiciorum Episcopo *Alchuno*, sanctæ Wigornienſis Ecclesiæ nutricius, & vir in diuinis scripturis doctissimus *Werefrithus* septimo idus Iunij die Pentecostes,ab *Etheredo* Doroberniæ Archiepiscopo Antistes est ordinatus; qui iussu regis *Elfredi* libros dialogorum beati *Gregorij* Papæ de latinitate in Saxonicam linguam transtulit. Eadem tempestate Northimbræ regem suum *Egbertum*, & Archiepiscopum suum *Wlferum* expulerunt.Paganorum exercitus Londoniam adijt,ibique hiemauit,cum quo Merci pacem pepigerunt. Anno 873. memoratus exercitus Londoniam deserens in Northimbrorum regionem primùm perrexit, & ibi hiemauit in plaga, quæ dicitur *Lindesig* apud *Torkesete*, cum quo iterum Merci pacem pepigerunt. *Egbertus* rex Northanimbrorum moriens successorem habuit *Risiggum*, qui tribus annis regnauit. *Wlferus* quoque in suum Archiepiscopatum receptus est. Anno 874.suprà memoratus exercitus *Lindisse* deserens *Morrerciam adijt, & hiemauit in loco, qui dicitur *Reopadun*; *Burredun* quoq; Merciorum regem de regno suo expulerunt anno regni sui 22.quiq; Romam adiens ibidem defungitur, & in Ecclesia sanctæ *Mariæ* in schola Saxonum honorificè sepelitur. Dani quoq; post eius expulsionem regnum Merciorũ dominio suo subdiderunt; cõmendauerunt illud cuidam militi ipsius gentis nomine *Ceolwlfo* ea ratione,vt quãdo vellent sine dolo accipere & habere possent. Anno 875. Paganorum exercitus *Reopadun* deserens in duas se diuisit turmas, cuius altera pars cum* *Alfdano* in regionem Northanhimbrorum perrexit,& totam Northanhimbrorũ regionem dominio suo subdidit. tunc *Erdulfus* episc. Lindisfarnensis,& *Edredus* abbas corpus *S.Cuthberti* de insula Lindisfarnensi tollentes per 7.annos passim vagabãtur; altera autẽ pars exercitus cum**Gudero*,& *Osbitello*,& *Amundo* tribus regibus apud *Grãtebrige* hiemauit, rex verò *Elfredus* cum 6.nauibus Paganorum nauali prælio pugnans vnam cepit,ceteræ fugerunt. Anno 876. rex Paganus *Haldenus* Northimbriam sibimet,suisq; diuisit. *Risiggus* rex Northimbrorũ moritur,cui secundus *Egbertus* succedit. *Rollopanus* genere Danus cum suis Normanniã penetrauit 15.Kal.Decemb.hic primus dux Normannorũ, annis 30.postea baptisatus vocatus est *Robertus*. præfatus exercitus nocte de *Grantebrige* exiens, castellum, quod dicitur *Werham*, intrauit; quorum subitum aduentũm rex Saxonum cognoscens fœdus cum eis pepigit, ea cõditione,vt ab eius regno discederent acceptis obsidibus. Ipsi verò more solito obsides,& iuramẽta non seruantes nocte quadã,fœdere dirupto,ad *Exanceastre* diuerterunt,quod Britannicè dicitur *Caerwisc*. Anno 877.exercitus prædictus Exanceastrem derelinquẽs *Cyppanham* villã regiam adijt, ibiq; hyemauit. *Elfredus* verò rex his diebus magnas sustinuit tribulationes, & inquietam vitam agebat; eodem denique anno *Inguar*, & *Haldenus* cum 20. & 3. nauibus de Metica regione,in qua hiemauerant, egressi vt lupi feroces, post multas ibi Christianorum strages patratas, post combustiones cœnobiorum ad Domnaniam enauigauerunt, & ibi à ministris regis *Edfredi* fortissimis cum mille ducentis viris occisi sunt ante *Cimwich*, in qua se prædicti regis ministri, refugij causa, concluserant: rex autem *Elfredus* aperto confortatus oraculo per sanctum *Cuthbertum* contra Danos pugnauit, quo ipse sanctus iusserat tempore,& loco; & victoria potitus est, semperque deinceps hostibus terribilis, & inuincibilis erat. rex quippe in Domino confidens, venit cum immenso exercitu ad locum,qui dicitur *Edderandun*, quo iuxta Paganorum immensas phalanges inuenit ad bellum paratas. Commisso itaque prælio graui per longa tempora diei Pagani victi, & prostrati

al. Etheltritam
al.mense
al.Wiltun
al. in Orrerciam
al. Alfdene
al. Guthrum

proſtrati ſunt; cęteri concluſi regis exercitu, ob famis, & frigoris aſperitatem verentes, & regis auſteritatem metuentes lacrymoſis precibus pacem poſtulant, & obſides cum iuramentis offerunt. rex verò ipſorum * *Guthrum* nomine Chriſtianum ſe velle fieri teſtatus eſt: quæ rex *Elfredus* omnia cum conceſſiſſet, prædictus Paganorum rex cum 30. electiſſimis de exercitu ſuo viris ad eum, in loco, qui dicitur **Aalr**, peruenit, quem rex *Elfredus* in filium adoptionis ſuſcipiens, de fonte ſacri baptiſmatis eliminauit, & vocauit eum *Ethelſtan*, multiſque muneribus ditauit tam ipſum, quàm omnes ſocios eius, qui cum ipſo baptizati erant. Manſit autem apud regem 12. diebus in magna gloria; cui rex Æſtangliam dedit, in qua ſanctus *Edmundus* regnauerat. Anno 878. prædictus Paganorum exercitus de **Scippanhame**, vt promiſerat **Cyrencestre** adijt, ibique vno permanſit anno. Eodem verò anno immenſus Paganorum exercitus venit de tranſmarinis partibus in Tameſis fluuio, & prædicto ſe cuneo ſociauit, quo anno Eclipſis Solis facta eſt inter nonam & veſperas. Anno 879. Paganorum exercitus de **Syrencestre** egreſſus ad Orientales Anglos acceſſit, ipſamque regionem diuidentes inhabitare cœperunt. Pagani, qui in Inſula **Hame** hiemauerant, Franciam viſitare cœperunt, & apud Gent vno anno perendinauerunt. Anno 880. præfatus exercitus equis aſcenſis in Francorum fines deuenit, at Franci conſerto cum eis prælio cum triumpho reuerſi ſunt. Pagani equis adquiſitis hac, illacque diſcurrunt omnia deuaſtantes. his diebus plurima in eadem gente Monaſteria concuſſa ſunt, & deſolata. Nam & fratres cœnobij ſancti *Benedicti* Abbatis ipſius reliquias à tumulo, quo locatæ fuerant, eruentes & ſecum auferentes huc illucque diſcurrebant. Anno 881. prædictus exercitus in vlteriora Franciæ per flumen **Mese** nauibus pertractis, ibidem anno vno hiemauit. Eodem anno rex *Elfredus* nauali prælio confligens contra naues Paganorum vicit, & duas cepit occiſis omnibus, qui in eis fuerant. Poſthæc etiam principes duarum nauium multis vulneribus afflixit, donec armis depoſitis cum ſupplici prece ſeſe illi dederant. Anno 882. ſæpe dictus Paganorum exercitus occupans **Cundoth** ibidem per annum graſſatur. exercitus verò, qui ducente *Alfdeno* Pagano rege, Northimbriam inuaſerat, iam ſine duce remanſerat, occiſo (ſicut ſupra dictum eſt) ipſo *Alfdeno*, & *Inguar* à miniſtris *Elfredi* regis. Iam verò ſubactis ſibi indigenis terræ dominium vſurpauit, ibique manere parauit, & vaſtatas Northimbriæ prouincias incolere. Tunc ſanctus *Cuthbertus* Abbati *Edredo* per viſionem aſſiſtens præcepit, vt Epiſcopo, & omni exercitui Anglorum, & Danorum diceret, quatenus *Guthredum* filium *Hardecnut*, quem Dani vendiderant in ſeruum cuidam viduę apud **Wintingham**, dato redemptionis prętio redimerent, & redemptum in regem ſibi leuarent. Quod factum eſt 13. anno regni *Elfredi* regis. *Gutredo* itaque in regem promoto ſedes Epiſcopalis, quæ priùs erat in Lindisfarnenſi Inſula, inſtauratur in **Ceſtre** (quæ antiquitus dicebatur **Cunecacestre**, poſt ſeptem annos tranſmigrationis ex Inſula Lindisfarnenſi. Tunc & legem pacis, quam & ipſe ſanctus *Cuthbertus* per prædictum Abbatem mandauerat, (vt ſcilicet quicunque ad corpus illius fugerit, pacem à nullo infringendam per 37. dies habebat) tam rex *Guthredus*, quàm *Elfredus* perpetuò conſeruandam cenſuerunt. ad hoc ante, in augmentum prioris Epiſcopatus totam terram inter **Tine**, & **Teiſeam** præfati duo reges omnium conſenſu ſancto *Cuthberto* perpetuò poſſidendam addiderunt. Iam enim multo ante defecerat epiſcopatus Haguſtaldenſis Eccleſiæ, quicunque autem hęc ſtatuta, quocunque ingenio infringere tentauerit, hunc infernalibus pœnis tradendum perpetuo anathemate damnauerunt. ſanè ad Epiſcopatum Lindisfarnenſem pertinebant antiquitus Lugubalia, id eſt, **Luel**, & **Northam**, omnes quoque Eccleſiæ ab aqua, quæ vocatur Tweda, vſque ad Tinam Auſtralem, & vltra deſertum vſque ad Occidentem, pertinebant illo tempore ad præfatam Eccleſiam. Et hæ manſiones **Carnham**, & **Culterham**, & duæ **Gedewyde** ad Auſtralem plagam fluminis **Teinete**, quas *Ecgredus* Epiſcopus condidit, & **Melros**, & **Tigbre**, & **Tinigham** & **Colingham**, & **Bregham**, & **Tillemuthe**, & **Northam** ſupradictam, quæ antiquitus **Abbamford** dicebatur. **Mercwyde** quoque ipſius Eccleſiæ poſſeſſio erat, donante rege *Ceolwlfo*, cum omnibus appendicijs ſuis. Hanc enim manſionem ipſe rex abrenuntians mundo, ſecum Eccleſiæ Lindisfarnenſi contulit, in qua Monachus factus cœleſti regno militauit.

* *al.* *Guthrum*

tauit. Cuius corpus postea delatum in Ecclesiam supradictæ villæ Northam multis ibidem, (vt fertur ab habitatoribus loci ipsius) claruit miraculis. hoc Rege, iam Monacho facto, efficiente, data est Lindisfarnensis Ecclesiæ monachis licentia bibendi vinum, vel ceruisiam. antè enim non nisi lac, * & aquam bibere solebant, secundum antiquam traditionem sancti *Aidani* primi eiusdem Ecclesiæ Antistitis, & Monachorum, qui cum illo de Scotia venientes, ibidem donante rege *Oswaldo* mansionem acceperant; & cum magna districtione Deo seruire gaudebant. Præterea memoratus Episcopus *Egredus* ædificans Ecclesiam in loco, qui dicitur Geinforde, donauit eam sancto *Cuthberto*; condidit etiam *Bellingham in Heorterneſſe, & duas alias villas Wecclif, & Wigeclif ad Australem plagam fluminis Teise, quas sancto *Cuthberto* ad victum ei seruientium dedit; similiter & Wdecester, & Hwitingham, & Edulfingham, & Ecwlingham, donante rege *Ceolwlfo*, fuerant antiquitùs sancti *Cuthberti*. Anno 883. *Marinus* Papa scholam Saxonum in Roma morantium pro amore, & deprecatione regis *Elfredi* ab omni tributo, & telone liberauit benignè, qui etiam multa dona prædicto regi transmisit, inter quæ dedit ei non paruam illius sanctæ crucis partem, in qua filius Dei pro salute hominum pependit. Prædictus Paganorum exercitus per flumen Sunne adiens Embenum, ibidem per annum grassatur. Tempore *Elfredi* regis venit Angliam *Iohannes* Scottus vir perspicacis ingenij, & multæ facundiæ, qui dudum relicta patria, Franciam ad *Carolum Caluum* transierat, â quo magna dignatione susceptus, familiarium partium habebatur, transigebatque cum eo tam seria, quàm ioca, indiuiduusque comes & mensæ & cubili erat, multæque facetiæ, ingenuique leporis, quorum exempla hodieq; constant; vt sunt ista: Assederat ad mensam contra regem ad aliam mensæ partem, procedentibus poculis, consumptisque ferculis *Carolus* fronte hilarior post quædam alia, cùm vidisset *Iohannem* quiddam fecisse, quod Gallicanam comitatem offenderet, vrbanè increpauit, & dixit, quid distat inter sottum & Scottum? retulit ille solemne conuitium in auctorem, & respondit mensa tantum: quid hoc dicto facetius? interrogauerat rex de morum differenti studio, respondit *Iohannes* de loci distante spacio. Nec verò rex commotus est, quòd miraculo scientiæ ipsius captus, aduersus magistrum nec dicto insurgere vellet: sic enim eum vsitatè vocabat. Item cùm regi conuiuanti minister patinam obtulisset, quæ duos pisces prægrandes, adiecto vno minusculo, contineret, dedit ille magistro, vt accumbentibus duobus iuxta se clericis departiretur; erant illi giganteæ molis, ipse perexilis corporis: Tunc qui semper aliquid honesti cõminiscebatur vt læticiam conuinantium excitaret, retentis sibi duobus maioribus, vnum minorem duobus distribuit, arguenti iniquitatem participationis regi, immo, inquit, benè feci, & æquè. Nam hic est vnus paruus de se dicens, & duo grandes, pisces tangens; itemque ad eos conuersus hîc sunt duo magni, clericos innuens & vnus exiguus, piscem nihilominus tangens. *Caroli* ergo rogatu hierarchiam *Dionysij* Areopagitæ in Latinum de Græco verbum ê verbo transtulit, quo fit, vt vix intelligatur latina litera, quæ volubilitate magis, Græca, quàm positione constructur nostra. composuit etiam librum, quem περὶ φύσεων μερισμοῦ. id est, de naturæ diuisione intitulauit, propter perplexitatem quarundam quæstionum soluendam bene vtilem, si tamen ignoscatur ei in quibusdam. In quibusdam certè â Latinorum tramite deuiauit, dum in Græcos acriter oculos intendit, quare & hæreticus putatus est, scripsitque contra eum quidam *Florus*. sunt enim re vera in libro περὶ φύσεων perplurima, quæ nisi diligenter discutiantur, â fide Catholicorum abhorrentia videantur. huius opinionis particeps fuisse dignoscitur *Nicolaus* Papa, qui ait in Epistola ad *Carolum*, *Relatum est Apostolatui nostro, quòd opus beati* Dionysij *Areopagitæ, quod de diuinis nominibus, vel cælestibus ordinibus Græco descripsit eloquio, quidam vir* Iohannes *Scottus genere nuper in Latinum transtulerit. quod iuxta morem nobis mitti, & nostro iudicio debuit approbari, præsertim cùm idem* Iohannes *licèt multæ scientiæ esse prædicetur, olim, non sanè sapere in quibusdam frequenti rumore dicatur.* Propter hanc ergo infamiam, tæduit eum Franciæ, venitque ad regem *Elfredum*, cuius munificentia illectus, & magisterio eius, vt ex scriptis regis intelligitur, Melduni resedit. Vbi post aliquot annos â pueris, quos docebat, graphijs foratus animam exuit tormento graui, & acerbo, vt dum iniquitas valida, & manus infirma, sæpe frustraretur, & sæpe impeteret, amaram

mortem

al. vel

al. Billingham

mortem obiret, iacuit aliquandiu inhonora ſepultura in beati *Laurentij* eccleſiâ infandæ cædis conſcia, ſed vbi diuinus fauor multis noctibus ſuper eum lucem indulſit igneam, admoniti monachi in maiorem tranſtulerunt eccleſiam, & ad ſiniſtram altaris poſuerunt. Anno 884. ſupradictus exercitus Paganorum in duas ſe turmas diuiſit, vna in Orientalem Franciam ſeceſſit, altera rediens in Cantiam, ciuitatem **Rouecestre** obſedit, ſed viriliter repugnantibus ciuibus, ſuperueniens rex* *Elfredus* cum exercitu Paganos ab obſidione compulit ad naues, relicta ibi arce, quam ante portas prædictæ extruxerant vrbis, nec non & præda ſua cum hominibus & equis, quos ſecum de Francia adduxerant, quo anno claſſis ab *Elfredo* rege directa ad defenſionem locorum circa Eſtangliam. Cùm veniſſent ad oſtium fluminis **Stur**, inuenerunt ibi 16. naues piratarum, quas omnes comprehenderunt, interfectis omnibus, qui in eis erant. qui autem fugere poterant ex Danis cateruatim vndique congregauêre naues, conſertóque nauali prælio cum Anglis, vbi dormiebant ſomno inerti, occiſa eſt inermis multitudo, & Dani victores extiterunt, ea tempeſtate *Karlemannum* Occidentalium Francorum, id eſt, Alemannorum regem in venatione, ſingulari congreſſu aper dente dilacerans occidit, cuius frater *Ludouicus* præcedenti anno defunctus fuerat, etiam ipſe rex Francorum. Fuerant enim ambo filij *Ludouici* regis Francorum, qui ſuprà memorato anno, quo eclipſis ſolis facta eſt, deceſſit. Ipſe quoque filius *Caroli* regis Francorum erat, cuius filiam *Iutthittam* rex Occidentalium Saxonum *Ethelwlfus* duxit reginam: quo anno magnus Paganorum exercitus de Germania in regionem antiquorum Saxonum nauibus aduehitur, contra quos adunatis viribus Saxones, & Friſones bis vno anno pugnauerunt, & victoriam adepti ſunt. Eodem quoque anno *Karolus* Alamannorum rex Occidentalium Francorum regnum, & omnia regna (quæ ſunt inter mare Thirrenum, & ſinum maris, qui antiquos Saxones, & Gallos diuidit) voluntario omnium conſenſu præter Armoricanum regnum accepit. Hic *Karolus* erat filius *Ludouici* regis, *Ludouicus* germanus *Karoli* regis Francorum patris *Iutthittæ* prædictæ; qui duo germani fuerunt filij *Ludouici*, qui erat filius *Karoli* magni illius antiqui & ſapientiſſimi, filij *Pippini* regis. Anno octingenteſimo octogeſimo quinto, memoratus exercitus, qui priùs in Orientalium Francorum regnum ſeceſſerat, iterum ad Occidentales Francos rediens per flumen Segene peruenit Pariſium, ibi per annum obſidens ciuitatem, ciuibus viriliter defendentibus, munitionem irrumpere nequibat. *Elfredus* rex poſt incendia vrbium, ſtragéſque populorum Londoniam honorificè reſtaurauit, & habitabilem fecit, quam etiam *Etheredo* Merciorum Comiti commendauit ſeruandam. Ad quem regem omnes Angli & Saxones, qui priùs vbique diſperſi fuerant, aut cum Paganis ſine captiuitate erant, venerunt, & voluntariè ſe dominio eius ſubdiderunt. his temporibus præfuit eccleſiæ Cantuarienſi *Plegmundus* Archiepiſcopus. Anno octingenteſimo octogeſimo ſexto, ſupradictus exercitus Pariſium deſerens, nihil ibidem agere prævalens claſſem per Segenam, vſque ad locum, qui Cathiei dicitur, direxit, vbi per annum graſſantes anno ſequenti oſtium fluminis Iona ſubintrarunt, magnóq; regionis damno per annum ibi morati ſunt. Hoc anno *Karolus* rex Francorum ſexta hebdomada, poſtquam ab *Ernulfo* filio fratris ſui de regno fuerat expulſus, moritur: quo defuncto regnum in 5. diuiſum eſt, ſed principalior pars prouenit *Ernulfo*, cui alij 4. fidelitatem ſponte ſua iurauerunt, quia nullius eorum ex paterna progenie poterat eſſe legitimus hæres, præter ſolum *Ernulfum*: apud illum enim remanſit imperium. talis autem erat regni diuiſio. *Ernulfus* obtinuit regionem ad Orientem *Reni* fluminis; *Hrodulfus* mediterraneum regnum; *Odo* Occidentale, *Beorgarus* & *Wido* Longobardiam, omnéſque regiones, quæ ex illa parte montis ſunt, ſed hæc ita inter ſe diuiſa regna magnis ſeſe mutuò concuſſerunt bellis, altérque alterum ſe regno pepulerunt reges. hoc anno *Ethelbem* Comes Wiltunnenſium eleemoſynam regis *Elfredi* detulit Romam. Anno 887. inter innumera bona, quæ rex *Elfredus* geſſit, duo nobiliſſima conſtruxit monaſteria; vnum monachorũ in loco, qui dicitur **Ethelingege**, i. nobilium inſula, vbi diuerſi generis adunatis monachis primit⁹ *Iohannẽ* presbyterũ, & monachũ genere Ealdſaxonẽ abbatẽ conſtituit: aliud quoq; monaſteriũ iuxta Orientalẽ portã **Scafreſbyrig** habitationi ſanctimonialiũ nobile cõſtruxit: in quo propriã filiã *Ethelgeofam* deuotam

al. Alureduſ

al. Ethelhem

Deo virginem, Abbatiſſam conſtituit. Quæ duo monaſteria terrarum poſſeſſionibus, omnibúſque diuitijs locupletauit. Anno 888. *Ethelfredus* Archiepiſcopus Doroberniæ defunctus eſt, cui *Plegmundus* ſucceſſit. Anno 889. *Guthrumnus* rex, quem (vt præfati ſumus) de ſacro fonte rex *Elfredus* ſuſcipiens nomen ei *Ethelſtanum* impoſuit, hoc anno obijt. hic in Orientali Anglia cum ſuis habitauit, & prouinciam illam poſt martyrium ſancti regis *Eadmundi* primitus incoluit & poſſedit. Anno 890. *Wlferus* Archiepiſcopus Eboracenſis obijt anno ſui archipræſulatus 39. Anno 892. rex paganus *Heſteng* cum 80. *paronibus oſtium Tamẽſis intrans munitionem ſibi apud Middletun ædificauit. Anno 893. *Guthredus* rex Northimbrorum obijt. Northimbrenſes pagani pacem cum *Elfredo* iuramentis ſtabiliére. Anno 894. pagani naues ſuas per fluuium Tameſen, & poſtmodum per amnem Ligeam ſurſum traxerunt, ſibique munitionem propè ipſum amnem 20. milliarijs à Lundonia ædificare cœperunt. Anno 895. æſtatis tempore, magna pars ciuiũ Londonienſium, & de vicinis locis quamplures, munitionem, quam ſibi pagani conſtruxerant, deſtruere moliebantur, ſed illis fortiter reſiſtentibus Chriſtiani in fugam vertuntur, quatuórq; de miniſtris regis *Elfredi* occiduntur. Anno 896. Paganorum exercitus in Eſtanglia, & Northimbria reſidentium furtiuam prædam circa ripas maris agentes terram Occidentalium Saxonum grauiter vexabãt, maximè longis, celeribúſque nauibus, quas ipſi ante plures annos fabricarant, aduerſus quos bis longiores, *acutiores, celeriores, minúſq; nutantes ex præcepto regis *Elfredi* fabricantur naues, quarum violentia prædictæ naues hoſtium ſuperari poſſent. Quibus in mare miſſis, mandat rex, vt quos capere poſſent viuos caperent, & quos viuos capere non poſſent, occiderent; vnde actum eſt, vt eodem anno triginta naues Danicorum piratarum comprehenderentur, quorum quidam occiduntur, quidam adtegem viui perducuntur, & in patibulo ſuſpenduntur. Anno 897. *Rollo* primus Normannorum dux cum exercitu ſuo Carnotenſem ciuitatem obſedit, ſed epiſcopus eiuſdem ciuitatis *Walzelmus Richardum* Burgundiæ ducem, & *Ebalum* Pictauenſem Comitem in ſuum prouocans auxilium, & tunicam ſanctæ *Mariæ* in manibus ferens, *Rollonem* ducem diuino nutu fugauit, & ciuitatem liberauit. Anno 898. *Ethelbaldus* Archiepiſcopus Eboracenſis ordinatur. anno ab incarnatione Domini 899. rex *Elfredus* pijſſimi regis *Ethelwlfi* filius 29. annis, ſéxque menſibus regni ſui peractis, indictione quarta, mortem obijt, 5. Kalend. Nouembr. & Wintoniæ in nouo monaſterio ſepultus eſt.

al. fortemyoparonibus

al. altiores

Edwardus

HVic filius eius ſucceſſit *Edwardus* cognomento ſenior, literarum cultu patre inferior, ſed dignitate, potentia, pariter & gloria ſuperior. Nam (vt in ſequẽtibus clarebit) multò latiùs, quàm pater fines regni ſui dilatauit. Siquidem ciuitates multas ædificauit, nonnullas verò deſtructas reſtaurauit; totam Eſtſaxoniam, Eſtangliam, Northimbriam, pluréſque etiam Merciæ prouincias, quas Dani multo poſſederant tempore, manibus illorum potenter extorſit; Merciam poſt obitum ſuæ germanæ *Ethelfredæ* totam obtinuit, & poſſedit, Scottorum, Cumbrorum, Stercglendwalorum, omnéſque Occidentalium Brittonum reges in deditionem accepit, reges & duces ab eo prælio victi, cæſíque quamplurimi, ex muliere nobiliſſima *Egewinna* filium ſuum primogenitum *Ethelſtanum*; ex regina autem ſua *Edgiua* filios tres: *Edwinum*, *Eadmundum*, *Edredum*, filiámq; Deo deuotiſſimam virginem *Eadburgam*, tréſque inſuper habuit filias; quarum vnam *Otto* Romanorum imperator octogeſimus nonus, alteram verò in coniugem habuit rex Occidentalium Francorum *Karolus*, cuius amitam, *Karoli* ſcz. imperatoris filiam, vxorem duxit rex Occidentalium Saxonum *Ethelwlfus*; tertiam autẽ filiam in vxorem habuit rex Northanhimbrorum *Sithricus*. Hoc anno *Erdulfus* epiſcopus Lindiſſarnenſis obijt, cui *Guthredus* ſucceſſit: *Osbrichtus* etiam regno pulſus eſt. Anno 900. ſtrenuiſſimus dux *Athulfus*, *Ealwitæ* reginæ matris regis *Eadwardi* germanus, & venerabilis Abbas de Scotia *Virgilius* obierunt, ſanctus & presbyter *Grimbaldus*, vnus magiſtrorum *Elfredi* regis, gaudia ſcandit regni cœleſtis. anno 902. Cantuarienſis cum multitudine Danicorum piratarum in loco, qui Holme dicitur, pugnauerunt, & victores extiterunt. Anno 903. religioſa Chriſti famula regina *Elſhwitha* mater regis *Eadwardi* vita deceſſit, quæ ſanctimonialium monaſterium Wintoniæ conſtruxit. Anno 904. Paganorum exercitus de Eſtanglia, & Northimbria inuictum eſſe

eſſe regem *Eadwardum* ſcientes, pacem cum eo faciunt in loco, qui lingua Anglorum **Thittingaforꝺ** dicitur. Anno 905. ciuitas, quæ **Karlegion** Brittannicè, & Legaceſtria dicitur Saxonicè, iuſſu *Etheredi* ducis, & *Egelfledæ* reſtaurata eſt. Anno 906. ſancti *Oſwaldi* regis & martyris oſſa de **Bardonig** in Merciam tranſlata ſunt, rex inuictiſſimus *Eadwardus*, quia pactum, quod ſecum Dani pepigerant, præuaricati ſunt Weſtſaxonum & Merciorum exercitum in Northimbriam miſit, qui cùm illuc veniſſent per 40. fermè dies eam deuaſtare non ceſſantes, quàmplures occiderunt Danorum; & reges, ducéſque eorum cum rege *Eadwardo* pacem, quam fregerant redintegrare compulerunt. Anno 907. in prouincia Steffordenſi in loco, qui dicitur **Teotenhale**, inter Anglos & Danos inſigne prælium actum eſt; ſed Angli potiti ſunt victoria. Anno 908. *Etheredus* ſubregulus Merciorum vir magnæ probitatis vita deceſſit, poſt cuius mortem vxor *Egelfleda* illius regis *Elfredi* filia regnum Merciorum, exceptis Lundonia & Oxenforda (quas ſuus germanus rex *Eadwardus* ſibi retinuit) non breui tempore ſtrenuiſſimè rexit. Anno 909. *Egelfleda* Merciorum domina, 2. Non. Maij cum exercitu in loco, qui **Sceargete** dicitur, venit, ibidémque arcem munitam conſtruxit, dehinc in Occidentali plaga Sabrinæ fluminis, in loco, qui dicitur **Brige**, aliam. Anno 910. æſtatis initio *Egelfleda* Merciorum Domina cum Mercenſibus ad **Tamuirting** perrexit, ipſámq; vrbem reſtaurauit. *Niel* rex occiſus eſt à fratre *Sithrico*. Anno 911. defuncto * Wiciorum Epiſcopo Wigorniæ *Werfreto* magnæ ſanctitatis viro, & ſcientiæ, qui (vt ſuprà dictum eſt) regis *Elfredi* rogatu dialogum beati *Gregorij* Papæ in Saxonicam verterat linguam *Athelhunus* ſucceſſit. *Egelfleda* Merciorum Domina vrbem condidit, quæ **Cadeſbirig** dicitur, & in fine Autumni alteram, quæ **Warewic** nominatur. Anno 912. rex inuictiſſimus *Eadwardus* ante feſtiuitatem ſancti *Martini* Bedefordam adijt, & eam cum habitatoribus eius in deditionem accepit, ibidémque per triginta dies moratus vrbem in Auſtrali plaga amnis **Uſe** condi præcepit. Anno 913. *Egelfleda* Merciorum Domina in terram Brittonum ad expugnandam arcem apud **Bricenamere** miſit exercitum, qui expugnata arce vxorem regis Brittonum cum triginta quatuor hominibus captiuos in Merciam adduxerunt. Anno 914. *Egelfleda* Merciorum Domina ante Kalend. Auguſti Dorbeiam infringendo expugnauit, ipſámque prouinciam obtinuit: cuius miniſtri quatuor de charioribus in porta vrbis fortiter pugnantes occiſi ſunt. Anno 915. *Egelfleda* Merciorum Domina inſignis prudentiæ, & iuſticiæ, virtutiſque eximiæ fœmina octauo anno, ex quo ſola regnum Merciorum ſtrenuo moderamine rexit, 19. Kalend. Iulij obijt, & vnicam filiam ſuam *Elfwinam* ex *Etheredo* ſubregulo ſuſceptam hæredem regni reliquit; cuius corpus Glauorniam delatum in eccleſia ſancti *Petri* eſt honorificè tumulatum. Anno 916. rex *Eadwardus* miſit in Northimbriam Merciorum exercitum, vt vrbem **Mameceſtre** inſtaurarent, & in ea fortes milites collocarent, poſt hæc *Elfwinnæ* neptæ ſuæ poteſtatem regni Merciorum penitus ademit, & in Weſtſaxoniam duci præcipit, Rex quoq; *Siricus* infregit **Deuenport**. Anno 917. rex Scottorum cum tota gente ſua, & *Reginaldus* rex Danorum cum Danis & Anglis Northimbriam incolentibus, rex autem Strecglendwallorũ cum ſuis regem *Eadwardum* ſeniorem ſibi in patrem & dominum elegerunt, firmúmq; fœdus cum eo pepigerunt. Anno 918. *Clito Ethelwardus*, regis *Eadwardi* germanus 17. Kalend. Nouembris defunctus, in Wintonia ſepelitur, Hwictiorum epiſcopo *Athelhuno* defuncto, *Wilfretus* ſuccedit. Anno ab incarnatione Domini, 919. inuictiſſimus rex Anglorum *Eadwardus* ſenior, qui cunctis Brittanniam incolentibus Anglorum, Scottorum, Cumbrorũ, Danorum pariter, & Brittonum populis glorioſiſſimè præfuit, poſt multas res egregiè geſtas regni ſui anno 34. in regia villa, quæ **Fearndun** nominatur, indictione 15. ex hac vita tranſiens, * *Athelſtano* filio ſuo regni gubernacula reliquit, cuius corpus Wintoniam delatum in nouo monaſterio regio more ſepelitur.

al. Hwiciorum

al. Ethelſtano

Athelſtanus verò in **Kingeſtun**, id eſt, in regia villa, in regem leuatur, & honorificè ab *Athelino* Dorobornenſi Archiepiſcopo conſecratur, cuius temporibus oritur puer ſtrenuus *Dunſtanus* in Weſtſaxoniæ finibus. Anno 920. ſtrenuus & glorioſus rex Anglorum *Athelſtanus* ſororem ſuam, cum magno honore & gloria Northanhimbrorum regi *Sitrico* Danica ſtirpe progenito in matrimonium dedit. Anno 921.

Athelſtanus

Northanhimbrorum rex *Sitricus* vita deceſſit, cuius regnum rex *Athelſtanus* filio illius *Guthfredo*, qui patri in regnum ſucceſſerat, expulſo, ſuo adiecit Imperio. omnes etiam reges totius Albionis regem ſcilicet Occidentalium Brittonum *Huwaldum*, dehinc regem Scottorum *Conſtantinum*, regemque Wentorum *Wuer* prælio vicit, & fugauit. Hi omnes vbi ſe viderunt non poſſe ſtrenuitati illius reſiſtere, pacem ab eo petentes, in loco, qui dicitur Eamotum 4. Idus Iulij, conuenerunt, datoque ſacramento firmum cum eo fœdus pepigerunt. Anno 922. Hwictiorum Epiſcopo *Wilfreto* defuncto ſucceſſit *Kinewoldus*. Anno 923. vir eximiæ ſanctitatis *Fritheſtanus* Wintonienſis Epiſcopus, ordinato pro ſe in Epiſcopatum viro religioſo *Brinſtano*, Wintoniæ reſedit, & anno ſequenti tranſiuit ad Dominum. Anno 924. rex *Athelſtanus* iuſſit *Eadwinum* fratrem ſuum in mare ſubmergi. anno 925. ſtrenuus, & glorioſus rex Anglorum *Athelſtanus*, quia rex Scottorum *Conſtantinus* fœdus, quod cum eo pepigerat, fregit, cum multo exercitu Scotiam tendens ad ſepulchrum ſancti *Cuthberti* venit, illiuſq; patrocinio ſe, ſuumque iter commendauit, multa & diuerſa dona, quæ regem decerent, ei obtulit, nec non & terras; æterno igni contradens cruciandos, quicunq; ei aliquid ex his ſubtraxerint: deinde maxima vi hoſtes ſubegit, Scotiam vſque dum **Feoder**, & Wertermorum terreſtri exercitu vaſtauit, nauali verò vſque **Catenes** depopulatus eſt: vnde vi compulſus rex *Conſtantius* filium ſuum obſidem cum dignis muneribus illi dedit, pace redintegrata rex Weſtſaxoniam redijt. Sanctus *Briſtanus* eodem anno obijt. Anno 935. religioſus monachus *Elfegus* cognomento caluus, beati *Dunſtani* propinquus ſuſcepit epiſcopatum Wintonienſis eccleſiæ. Anno 937. Hybernenſium multarúmq; inſularum rex paganus *Anlafus* à ſocero ſuo rege Scottorum *Conſtantino* incitatus oſtium Humbræ fluminis valida cum claſſe, id eſt, cum 615. nauibus ingreditur; cui rex *Athelſtanus* fratérque ſuus *Clito Eadmundus* in loco, qui dicitur **Brumanburch** cum exercitu occurrerunt, & prelio à principio diei in veſperum tracto 5. regulos, ſeptémque duces, quos aduerſarij ſibi in auxilium conduxerant, interfecerunt; tantúmq; ſanguinis quantum eatenus in Anglia nullo in bello fuſum eſt, fuderunt, & reges *Anlafum* & *Conſtantinum*, regem quoque Cumbrorum ad naues fugere compulerunt, magnóq; cum triumpho reuerſi ſunt: Illi verò ſummam infœlicitatem de interitu ſui exercitus conſecuti cum paucis redeunt in ſua.

Eadmundus

ANno ab incarnatione Domini 940. ſtrenuus, & glorioſus rex Anglorum, *Athelſtanus* anno 16. regni ſui, indictione 14. ſexto Kalend. Nouembris, feria 4. apud Glauornam vita deceſſit, & ad Maidulfi vrbem delatus honorificè eſt tumulatus. cui frater ſuus *Eadmundus* 18. anno ætatis ſuæ in regnum ſucceſſit. Anno 941. Northimbrenſes fidelitati, quam magnifico regi Anglorum *Eadmundo* debebant, infidelitatem præferentes, regem Noregenſium *Anlaphum* ſibi in regem elegerunt. *Richardus* ſenior ſuſcepit Comitatum Normannorum, & tenuit 52. annis, anno autem primo regni *Eadmundi* regis rex *Onlaf* primò venit Eboracum, deinde ad Auſtrum tendens Hamtoniam obſedit, ſed nihil ibi proficiens vertit exercitum ad **Tamewyde**, & vaſtatis omnibus per circuitum dum rediens ad Legaceſtriam perueniret, occurrit ei rex *Eadmundus* cum exercitu; nec erat ei difficilis pugna, quoniam duo Archiepiſcopi *Odo*, & *Wſtanus*, placatis alterutrínq; regibus, pugnam ſedauerunt. pace itaq; facta terminus vtriuſq; regni erat **Watlingaſtrete**, *Eadmundus* ad Auſtralem plagam, *Onlaf* ad Aquilonalem regnum tenuerunt. *Onlaf* vaſtata eccleſia S. *Baltheri*, & incenſa **Tinningham** mox perijt. Inde Eboracenſes Lindiſtarnem inſulam vaſtantes multos occiderunt. filius verò *Sitrici* nomine *Onlaf* regnauit ſuper Northimbros. Anno 942. magnificus rex Anglorum *Eadmundus* quinq; ciuitates: Lindicolniam, & **Snotingham**, Deorbeiam, Leogereceaſtriam, & Stanfordiam manibus Danorum penitus extorſit; totámque Merciam in ſui poteſtatem redegit. Hic Dei ſeruo *Dunſtano* ſummus, & eius conſilijs glorioſus. A quo ille diuerſis honoribus ſublimatus Gleſtoniæ, in qua educatus eſt Abbatis iure præficitur. Anno 943. magnifico regi *Eadmundo* cum ſua regina Sancta *Elgiua* filium peperiſſet *Eadgarum*, Sanctus *Dunſtanus* audiuit quaſi in ſublimi voces pſallentium, & dicentium: pax Anglorum eccleſiæ exorti nunc puero, noſtríq; *Dunſtani* tempore. eodem anno idem rex *Onlafum* regē, cuius ſuprà meminimus, de lauacro ſanctæ regenerationis ſuſcepit, regióque munere donauit, & paruo pòſt tempore

Reginaldum

Reginaldum Northimbrorum regem, dum ab episcopo confirmaretur, tenuit, sibique in filium adoptauit. Anno 944. magnificus rex Anglorum *Eadmundus* duos reges *Onlafum*, regis videlicet *Sitrici* filium, & *Reginaldum Guthferthi* de Northimbria expulit, eamque suæ ditioni subegit. Anno 945. magnificus rex Anglorum *Eadmundus* terram Cumbrorum depopulatus est, illámq; regi Scottorũ *Malculmo* eo tenore dedit, vt terra marique sibi fidelis existeret.

ANno ab incarnatione Domini 946. magnificus rex Anglorum *Eadmundus* die festiuitatis sancti *Augustini* doctoris Anglorum, dum in regia villa, (quæ Anglicè **Pudecirce** dicitur) suum dapiferum *Leonem* è manibus pessimi cleptoris ne occideretur, vellet eripere, quinque annis septémque mensibus regni sui peractis, indictione quarta, septimo Kalendas Iunij, feria tertia, ab eodem interficitur: & Glastoniam delatus à beato *Dunstano* Abbate sepelitur; cui *Edredus* frater suus in regnum successit, & à Sancto *Odone* Archiepiscopo in **Kingestune** rex est consecratus. Anno 947. *Wlstanus* Eboracensis Archiepiscopus, procerésque Northimbrenses omnes in villa, quæ dicitur **Tadenesclif**, egregio regi Anglorum *Edredo* fidelitatem iurauerunt, sed non illam diu tenuerunt. nam *Eiricum* quendam Danica stirpe progenitum super se regem leuauerunt. Anno 948. pro infidelitate Northimbrensium egregius rex Anglorum *Edredus* totam Northimbriam deuastat, in qua deuastatione monasterium, quod dicitur in **Hripum** à sancto *Wilfrido* episcopo quondam constructum, igne est combustum: redeunte verò domum rege, exercitus de Eboraca erumpens ciuitate in loco, qui dicitur **Cesterford**, de extrema parte exercitus regis multam stragem dedit. Vnde rex nimis offensus voluit illico redire, & totam illam terram penitus delere. verùm hoc cognito Northimbrenses timore perterriti *Eiricum*, quem sibi regem præfecerant, abiecerunt, regis iniurias honoribus, detrimenta muneribus expleuerunt, cuiusque offensam pecunia non modica placauerunt. Anno 951. sanctus *Elfegus* cognomento *Caluus* Wentanus episcopus, qui beatum *Dunstanum* monachatu, & presbyteratus gradu decorauit, huic vitæ modum fecit; cui *Elsinus* in episcopatum successit, * *Oswel* quoque rex Brittonum obijt. Anno 952. inclytus rex Anglorum *Edredus* Eboracensem Archiepiscopum *Wlstanum* in **Withanbrig** arctam posuit in custodiam, quia frequenter apud eum certis ex causis accusabatur. Anno 953. *Wlstano* Eboracensi Archiepiscopo à custodia soluto, episcopalis honor apud **Dorkacestre** restituitur. Iam deficientibus, (vt supra diximus) Northimbrensium regibus, qualiter, vel quibus Comitibus ipsa prouincia subiacuerit, hîc placet inserere.

Edredus

al, Owel

VLtimus regum illius prouincię (vt paulò ante dictũ est) fuit *Eiricus*, quẽ Northimbrenses violata fide, quam regi *Edredo* iurauerant, sibi regem fecerunt. Quare offensus rex iussit, vt tota prouincia funditus vastaretur. Illico Northimbrenses expulso rege suo, & occiso *Amanco* filio *Onlafi*, iuramentis & muneribus placauerunt regem *Edredum*, commissa prouincia *Osulfo* Comiti, qui regnante Comite postmodum *Edgaro*, socium accepit *Oslacum*: deinde *Osulfus* ad Aquilonem plagam **Tine**, *Oslac* verò super Eboracum, & eius fines curas administrabat. huic successit *Waltef* senior, qui successorem habuit filium *Vcthredum*. Is cùm regnante *Edredo*, rex *Cnuto* hostiliter inuaderet Northimbriam, necessitate compulsus se cum suis ad *Cnutonem* contulit, factóque iuramento & obsidibus datis, peremptus est à quodam Dano prædiuite *Thurebrando* cognomento **Holde**, permittente *Cnutone*, in cuius locum frater eius *Eadulfus Cudel* substituitur, reliquerat autem Comes *Vcthredus* tres filios; *Aldredum*, *Eadulfum*, *Cospatricum*: quorum duo primi Comites fuerunt Northimbrorum, alter post alterum: tertius verò sine Comitatus honore habuit filium *Vcthredum*, cuius filius erat *Eadulfus* cognomento *Rus*, qui postea ducem se exhibuit eorum, qui *Walcherum* episcopum occiderunt, ipséque dicitur sua illum interfeciſſe manu; sed mox & ipse à fœmina occisus, sepultus est in ecclesia apud **Gedewrde**, sed post à *Turgoto* quondam Priore Dunelmensis ecclesiæ, & Archidiacono talis inde spurcities proiecta est. Post *Eadulfum Cudel*, *Aldredus* filius præfati Comitis *Vcthredi* suscepto Comitatu in vindictam patris occisi homicidam *Thurebrandum* occidit. cuius *Thurebrandi* filius *Carl*, & præfatus Comes *Aldredus*, dum vitæ suæ

Northimbrenses Comites

inuicem insidiarentur, tandem repacificantur, sed non multo pòst *Aldredus* nil ma-
al. coniurato li suspicans dolo in silua, quæ **Rifewde** vocatur, â *Carl*, *comiuramento sibi fratre,
occiditur. Post fratris interitum *Eadulfus* Comes efficitur Northimbrensium, qui
cum superbia extolleretur Brittones, id est, Wallos satis atrociter deuastauit, sed ter-
tio pòst anno cùm ad *Hardecnut* reconciliandus in pace venisset, interfectus est â
Siwardo, qui post illum totius prouinciæ Northimbrorum, id est, ab Humbra
vsque ad Twedam Comitatum habuit, cui mortuo successit *Tostius*: quo propter grau-
es iniurias quas intulerat Northimbrensibus de Anglia expulso, ducatus illius *Mor-
karo* committitur â rege *Eadwardo*, & postmodum â rege *Willielmo*. *Morkarus* verò quo-
niam aliàs grauibus negotijs impeditus fuerat, Comitatum vltra **Tine** tradidit *O-* 10 10
sulfo adolescenti, filio præfati Comitis *Eadulfi*. capto postmodum, & custodiæ manci-
pato *Morkaro* rex *Willielmus* Comitatum *Osulfi* commisit *Copsio*, qui erat patruus
Thosti Comitis, viro consiliario & prudenti. Iste sancto *Cuthberto* deuotus donauit
seruientibus in sua Ecclesia scilicet Dunelmensi has terras: in Merscum decem ca-
rucatus terræ & dimidium, & eiusdem villæ Ecclesiam sancti *Germani*, & in Thortuna
duas carucatas, & in Thestrota decem bouetas terræ, & in **Readecliue** dimidiam
carrucatam, & in Gisburgam vnam carrucatam terræ. Pulsus â *Copsio* de Comi-
tatu *Osulfus*, in fame & egestate siluis latitans, & montibus; tandem collectis quos ea-
dem necessitas compulerat socijs, *Copsium* in **Niwebin** concludit, qui inter tu-
multuantes turbas lapsus, dum lateret in Ecclesia proditus, incendio Ecclesiæ com- 20 20
pellitur ad ostium vsque procedere, vbi in ipso ostio manibus *Osulfi* detruncatur,
quinta hebdomada commissi Comitatus quarto idus Martij. Mox sequenti au-
tummo, & ipse *Osulfus* cùm in obuij sibi latronis lanceam præceps irrueret, illico con-
fossus interijt. Quo mortuo *Cospatricus* filius *Maldredi* filij *Crinani* *VVillielmum* re-
gem adiens, multa emptum pecunia adeptus est Comitatum Northimbrensium,
nam ex materno sanguine attinebat ad eum honor illius Comitatus, erat enim ex
matre *Algitha* filia *Vtthredi* Comitis, quam habuit ex *Elgiua* filia *Ethelredi* regis.
Hanc *Algitham* pater dedit in coniugium. *Maldredo* filio *Crinani*. tenuit autem *Co-
spatricus* Comitatum, donec ei rex auferret, imponens illi quod consilio & auxilio af-
fuit illis, qui Comitem *Robertum Cumin* cum suis in Dunelmo peremerant, licèt 30 30
ipse ibi præsens non fuisset, & quia in parte hostium fuisset, cùm Normanni apud
Eboracum necarentur. Fugiens ergo ad *Malcolmum*, non multò pòst Flandriam naui-
gio petit, cui post aliquantum tempus Scotiam reuerso, donauit ei rex supradictus
Dunbar cum adiacentibus terris in Lodoneio, vt ex his donec lætiora tempora redi-
rent, se suosque procuraret: sed non multo pòst exacto tempore vsque ad extrema in-
firmatus, accitis ad se *Aldwino*, & *Turgoto* Monachis, qui tunc in Meilros pauperes re-
bus & Spiritu pro Christo degebant, confessione peccatorum intima, magnisque
pœnitentiæ lamẽtis terminans vitam apud Vbbanfordam, quod est **Northam**, in ipso
Ecclesiæ exitu sepultus est. Dederat autem eis duo Dorsalia honesta, vt in quocunque
loco sedem manendi acciperent, ea ibidem in sui memoriam, reponerent quæ adhuc 40 40
in Dunelmensi ecclesia seruantur Ecclesia. Iste *Cospatricus* est pater *Dolfini*, *Waltheni*, & *Co-
spatrici*. post Cospatricum datus est Comitatus *Waltheuo* *Siwardi* Comitis filio, qui
ei tam ex patris, quàm ex matris prosapia debebatur. fuerat enim *Siwardi* Comitis fi-
lius ex filia *Alfredi* quondam Comitis *Elfleda*. capto postmodum *Waltheuo* commissa
est cura Comitatus *Walchero* Episcopo vsque ad diem occisionis suæ. Inde rex dedit
illum honorem *Albrico*. Quo in rebus difficilibus parum valente, patriamque reuerso
idem rex *Robertum* de Mulbrio præfecit Comitem Northimbrensium, sed eo capto
rex *Willielmus* iunior, & post eum rex *Henricus* Northimbriam in manu sua tenue-
runt.

Edwinus ANno ab incarnatione Domini 955. egregius rex Anglorum *Edelredus* decimo 50 50
anno regni sui ægrotauit & desperatus est. qui missa celeri legatione, cõfessionum
suarum patrem, beatum scilicet *Dunstanum* abbatem accersiuit. Quo festinè ad pala-
tium tendente, & medium iam iter peragente vox desuper clarè sonuit ipso audiente.
Rex *Edelredus* nunc in pace quiescit. ad hanc vocem equus, cui insedit, pondus vocis
Angelicæ ferre non valens, absque vlla sessoris læsione cum interitu suo in terram
corruit

corruit: regis autem corpus Wintoniam defertur, & ab ipso Abbate *Dunstano* in veteri monasterio sepulturæ *honorificè traditur. cuius fratruus *Clito Edwinus* regis scilicet *Eadmundi* & sanctæ *Elgiuæ* reginæ filius monarchiam imperij suscepit; & eodem anno in **Kingstone** ab *Odone* Archiepiscopo rex consecratus est. Anno 956. beatus *Dunstanus* Abbas à rege Anglorum *Edwino* pro iusticia ascriptus, mare transijt, & in monasterium, quod Blandimum dicitur, sub exilij sui tempore mansionem accepit. *Wlstanus* Eboracensium Archiepiscopus septimo Kalendarum Ianuarij defunctus est, in Vndalam tumulatur, cui vir reuerendus successit *Oskitellus*.

al. honestiss. sine

ANno 957. rex Anglorum *Edwius*, quoniam in commisso regimine insipienter egit, à Mercensibus, & Northimbrensibus contemptus relinquitur, & suus germanus *Clito Eadgarus* ab eis rex eligitur, sicque res regum seiuncta est, vt flumen Tamense regnum disterminaret amborum. Mox rex Mercensium *Edgarus* beatum *Dunstanum* Abbatem cum honore, & gloria de exilio reuocauit. Excurso de hinc parui spatij tempore pastor Winensis ecclesiæ *Coenwaldus* vir magnæ humilitatis, & monasticæ professionis defungitur. Pro quo beatus *Dunstanus* ad episcopatum eligitur, & ab *Odone* Dorobernensi Archiepiscopo consecratur. Anno 958. Sanctus *Odo* Doroberniæ Archiepiscopus regem Westsaxonum *Edwium*, & *Elfgiuam* vel quia, vt fertur, propinqua illius extiterit, vel quia ipsam sub propria vxore adamauit, ab inuicem separauit. Eodem anno idem Archipræsul vir quidem clarus ingenio, & virtute laudabilis, spiritu quoque prophetiæ pollens humanis excessit rebus Angelorum manibus ad Paradisum deductus. huic successit Wemstanus episcopus *Elfsinus*, & pro eo ad episcopatum Wintonensis ecclesiæ ordinatus est *Brihtelmus*. Anno 959. *Elfsinus* Dorobornensis Archiepiscopus, dum Romam pro petendo pallio tenderet, in Alpinis montibus gelu niuéq; obstrictus defecit. Rex etiam Westsaxonum *Edwius* quatuor annis regni sui peractis defunctus Wintoniæ in nouo monasterio est sepultus, cuius regnum suus germanus rex Mercensium *Edgarus* ab omni Anglorum populo electus (anno ætatis suæ 16. aduentus verò Anglorum in Brittanniam quingentesimo decimo, trecentesimo autem sexagesimo tertio ex quo Sanctus *Augustinus* & socij eius in Angliam venerunt) suscepit, diuisaque regna in vnum copulauit. *Brihtelmus* Dorsetensium episcopus ad primatum Cantuariæ sedis eligitur, sed quia ad tantam rem minùs erat idoneus iussus à rege Cantuaria discedit, atque ad relictam nuper ecclesiam suam redit. Dehinc beatus *Dunstanus* ecclesiæ Wigornensis episcopus nutu diuino, & sapientium consilio primæ Metropolis Anglorum Primas, & Patriarcha constituitur, à quo & cæteris sapientibus rex Anglorum ipse *Eadgarus* decenter instructus passim improbos oppressit, rebelles sub asperitatis iugo corrigendo redarguit, iustos & modestos dilexit, destructas Dei ecclesias renouauit, & ditauit, abiectis etiam ex cœnobijs clericorum scholarium venenis, ad laudem summi creatoris monachorum & Sanctimonialium cateruas aggregauit, & plus quàm quadraginta monasteria cum eis constitui præcepit, quos omnes vt fratres honorabat, & vt filios charissimos diligebat, admonens per se pastores, quos ipsis præposuit, vt illos regulariter, & irreprehensibiliter viuere admonerent, quatenus Christo, & sanctis eius in omnibus placerent. Anno 960. Sanctus *Dunstanus* ad Romuleam vrbem profectus indictione tertia pallium à Iohanne Papa suscepit, sicque per pacis itinera ad patriam remeauit. Paucis exinde mensibus interiectis regalia petit limina, ianuam regiæ pietatis suggestione precéq; pulsat humillima, vt religiosum, mitem, humilémq; monachum sui prædecessoris *Odonis* fratruelem, beatum *Oswaldum*, quem in timore diuino, sanctisq; virtutũ operibus, verissimè probauerat excreuisse, promoueret ad pontificale decus Wigornensis ecclesiæ. Annuit rex *Eadgarus*, quod sanctus petebat *Dunstanus*, & ab ipso inthronizatus est ad summum sacerdotium beatus *Oswaldus*. Anno 963. Sanctus *Ethelwaldus* venerabilis Abbas à beato *Dunstano* educatus, mortuo *Brichtelmo* episcopatum Wintonensis ecclesiæ suscepit, & eodem anno iussu regis, expulsis clericis, vetus monasterium cum monachis instituit. hic namque regem, cuius eximius erat consiliarius, ad hoc maximè prouocauit, vt clericos à monasterijs expelleret, & Monachos, Sanctimonialésq; in eis collocaret. Anno 964. rex Anglorum pacificus *Eadgarus Ordgari* ducis Domnaniæ filiam *Elfthritham* nomine, post mortem viri sui *Elfwoldi* glorioſi ducis Orientalium Anglorum,

Eadgarus

in

in matrimonium accepit,ex qua duos filios *Eadmundum* & *Egelredum* ſuſcepit; habuit etiam priùs ex *Egelſleda* candida *Ordmeri* ducis filia *Eadwardum* poſtea regem & martyrem,& de ſancta *Elfthritha* virginem Deo deuotiſſimam *Editham*. Eodem anno rex idem monachos in nouo monaſterio,& in **Middletun** collocauit,& illis *Ethelgarum*, & iſtis *Kinewardum* Abbates conſtituit. Anno 967. rex Anglorum pacificus *Eadgarus* in monaſterio **Rameſeie** (quod auus ſuus rex *Eadwardus* ſenior conſtruxerat) Sanctimoniales collocauit, ſanctámque *Meruinnam* ſuper eas abbatiſſam conſtituit. Anno 968. *Aldredus* epiſcopus apud ſanctum *Cuthbertum* in **Cunecaceſtre** vita deceſſit, cui *Elfſinus* in epiſcopatum ſucceſſit. Anno 969.rex Anglorum pacificus *Eadgarus* ſancto *Dunſtano* Dorobernenſis,& beato *Oſwaldo* Wigornenſis,& S.*Ethelwaldo* Wintonienſis eccleſiæ epiſcopis præcepit,vt expulſis clericis in maioribus monaſterijs per Merciam conſtructis,monachos collocarent. vnde S.*Oſwaldus* ſui voti compos effectus, clericos Wigornienſis eccleſiæ monachalem habitum ſuſcipere renuentes de monaſterio expulit; conſentientes verò huic ipſe antiſtes monachizauit,eiſq; *Winſinũ* magnæ religionis virum loco Decani præfecit. Anno 970.ſancti ac venerabilis antiſtitis *Swithuni* reliquiæ (peractis à ſepultura eius centum & decẽ annis) indictione 14.Idus Iulij,feria 6. ſublatæ ſunt,& de monumento à S.*Ethelwaldo* venerabili præſule,& ab *Elſtano* glaſtonienſis,& *Ethelgaro* noui monaſterij abbatibus,& in Baſilica Apoſtolorum *Petri* & *Pauli* ſunt reconditæ. Anno 971. *Clito Eadmundus*, *Eadgari* regis filius obijt, & in monaſterio **Rameſege** honorificè eſt ſepultus. Non multò pòſt *Ordgarus* dux Domnaniæ ſocer regis *Eadgari* deceſſit,& in **Exanceſtre** ſepultus eſt. Anno 972. rex pacificus Anglorum *Eadgarus* noui monaſterij eccleſiam à patre ſuo rege *Eadmundo* inceptam, à ſe verò perfectam honorificè dedicari fecit. Defuncto Eboracenſi Archiepiſcopo *Oskitello* ſuus propinquus S.*Oſwaldus* Wigornienſis epiſcopus pro eo in Archiepiſcopatum eligitur. Anno 973. rex pacificus *Eadgarus* anno ætatis ſuæ 30. indictione 5. Idus Maij die Pentecoſtes à beatis præſulibus *Dunſtano* & *Oſwaldo*, & à cæteris totius Angliæ præſulibus, antiſtibus in ciuitate Accamanni benedicitur, & maximo honore & gloria conſecratur,& in regem inungitur. Interiecto deinde tempore ille cum ingenti claſſe Septentrionali Brittannia circumnauigata ad Legionum ciuitatem appulit, cui ſubreguli eius octo, *Rinath* ſcilicet rex Scottorum, *Malcolmus* rex Cumbrorum, *Maccus* plurimarum rex inſularum, & alij quinque ſcilicet *Duſnal*, *Sifrethus*, *Huwaldus*, *Iacobus*, *Inchillus*, vt mandarat, occurrerunt,& quod ſibi fideles, & terra mariq́ue cooperatores eſſe vellent, iurauerunt, cum quibus die quadam ſcapham aſcendit, illiſque ad remos locatis ipſe clauum gubernaculi arripiens eam per curſum fluminis peritè gubernauit,omniq́ue turba ducum & procerum,ſimili nauigio comitante à palatio ad monaſterium ſancti *Iohannis Baptiſtæ* nauigauit, vbi facta oratione, eadẽ pompa ad palatium remeauit: quod dum intraret, optimatibus fertur dixiſſe, tunc demum quémque ſuorum ſucceſſorum ſe gloriari poſſe regem Anglorum fore, cùm tot regibus ſibi obſequentibus potiretur pompa talium honorum. Sanctus *Oſwaldus* pallium à *Stephano* 134. Papa ſuſcepit. Anno 974. terræ motus per totam Angliam factus eſt magnus.

Edwardus Martyr.

ANno 975. Anglici orbis baſileus flos, & decus anteceſſorum regum pacificus rex *Eadgarus* (non minus memorabilis Anglis,quàm *Romulus* Romanis, *Cyrus* Perſis, *Alexander* Macedonibus, *Arſaſes* Parthis,*Karolus Magnus* Francis,*Arthurus* Brittannis) poſtquam cuncta regaliter conſummauit, anno ætatis ſuæ 32.regni autẽ illius in Mercia & Northimbria 19. ex quo verò per totam Angliam regnauit 16. indictione 3. 8.Idus Iulij, feria quinta, ex hac vita tranſiuit, filiumq́ue ſuum *Eadwardum* & regni & morum reliquit hæredem,corpus verò illius Glaſtoniam delatum regio more eſt tumulatum. Is itaque dum viueret 3600. robuſtas ſibi congregauerat naues, ex quibus Paſchali emenſa ſolennitate omni anno 1200. in Orientali, mille 200. in Occidentali, 1200.in Septentrionali inſulę plaga coadunare,& ad Occidentalẽ cum Orientali claſſe,& illa remiſſa ad Borealẽ cum Occidentali,ipſáq; remiſſa cum Boreali ad Orientalẽ claſſem remigare: eóq; modo totã inſulam omni æſtate circumnauigare conſueuerat, viriliter hoc agens ad defenſionẽ contra exteros regni ſui,& ad ſuũ ſuorũq; ad bellicoſos vſus exercitiũ .hyemeautem,& vere infra regnũ vſquequáq; per omnes prouincias

Anglorum

Anglorum tranſire; & quomodo legum iura, & ſuorum ſtatuta decretorum à principibus obſeruarentur. neue pauperes à diuitibus præiudicium paſſi opprimerentur, diligenter ſolebat inueſtigare. In vno fortitudini, in altero iuſticiæ ſtudens, in vtróq; reipub. & regni vtilitati conſulens. Hinc hoſtibus circumquáque timor, & omnium ſibi ſubditorum erga eum excreuerat amor; cuius diſceſſu totius regni ſtatus eſt perturbatus, & poſt tempus lætitiæ, quod illius tempore vigebat pacificè, cœpit tribulatio vndique aduenire. Nam princeps Merciorum *Elferus*, complurésque regni primates, magnis obcæcati muneribus, Abbates cum monachis de monaſterijs, in quibus rex pacificus *Eadgarus* eos locauerat, expulerunt, & clericos cum vxoribus ſuis introduxerunt, ſed huic veſaniæ viri temerarij, dux Orientalium Anglorum *Ethelwinus* Dei amicus, & ſuus germanus *Elfwoldus*, & *Brithnothus* Comes vir religioſus reſtiterunt, & in Synodo conſtituti ſe nunquam ferre poſſe dixerunt, vt monachi eijcerentur de regno, qui omnem religionem tenuerunt in regno. congregato deinde exercitu monaſteria Orientalium Anglorum maxima ſtrenuitate defenderunt, dum hæc aguntur de rege eligendo magna inter regni principes oborta eſt diſſenſio. Quidã enim regis filium *Eadwardum*, quidã verò fratrem eius elegerũt *Egelredum*: quam ob cauſam Archipræſules, *Dunſtanus* & *Oſwaldus* cum coepiſcopis, abbatibus, ducibúſq; quamplurimis in vnum conuenerunt, & *Eadwardum*, vt pater ſuus præceperat, elegerunt, electum conſecrauerunt, & in regem vnxerunt. Cometis ſtella autumnali tempore viſa eſt. Anno 976. fames valida Eſtangliam inuaſit. Anno 977. in Eſtanglia apud villam, quæ **Birding** nominatur, maxima Synodus celebratur, dehinc apud **Calne** regiam villam dum alia celebraretur, totius Angliæ maiores natu, qui ibidem congregati fuerant, excepto ſancto *Dunſtano*, de ſolario corruerunt: quorum quidam mortui ſunt, quidam verò mortis periculum vix euaſerunt.

ANno ab incarnatione Domini, 978. rex Anglorum *Eadwardus* iuſſu nouercæ *Elfdrithæ* reginæ in loco, qui **Corueſgate** dicitur, à ſuis iniuſtè perimitur, & apud **Werham** non regio more ſepelitur, cuius frater *Egelredus Clito* egregius, moribus elegans, pulcher vultu, decorus aſpectu, indictione ſexta, die Dominica, 8. Kalend. Maij, poſt Paſchalem feſtiuitatem à ſanctis Archiepiſcopis *Dunſtano*, & *Oſwaldo*, & decem epiſcopis in **Kingeſtun**, ad regni faſtigium eſt conſecratus. prædixit autem ei ſanctus *Dunſtanus* prophetico ſpiritu plen⁹, quòd multas in regno paſſurus eſſet tribulationes, his verbis. *Quoniam aſpiraſti ad regnum per mortem fratris tui, quem occidit mater tua, propterea audi verbum Domini, hæc dicit Dominus: Non deficiet gladius de domo tua ſæuiens in te omnibus diebus vitæ tuæ interficiens de ſemine tuo quouſque regnum tuum tranſferatur in regnum alienum, cuius ritum, & linguam gens cui præſides, non nouit: nec expiabitur niſi longa vindicta peccatum tuum, & peccatum matris tuæ, & peccatum virorum, qui interfuere conſilio eius nequam. Igitur poſt hæc nubes per totam Angliam media nocte nunc ſanguinea nunc ignea viſa eſt. Dehinc in radios diuerſos & colores varios mutata circa auroram diſparuit.* Anno 979. dux Merciorum *Elferus* cum multitudine populi **Werham** venit, ſanctúmq; corpus precioſi regis & martyris *Eadwardi* de tumulo ſubleuari præcepit, vbi miracula multa facta fuerant: quod dum eſſet nudatum ſanum atq; incolume ab omni clade, & contagione inuentũ eſt, lotum deinde nouiſque veſtimentis indutum, ad **Sceaftesbirig** eſt delatum, & honorificè tumulatum. Anno 980. Suthamtonia à Danicis Piratis deuaſtatur, & eius ciues omnes ferè vel occiſi, vel captiui abducti ſunt. Nec multò pòſt **Tenedland** inſulam idem deuaſtauit exercitus. Quo etiam anno ciuitatis Legionum prouincia à Norwegẽſibus piratis deuaſtatur. Anno 981. S. *Petroci* confeſſoris monaſteriũ in Cornubia deuaſtatur à piratis, quę anno præterito Suthamtoniã vaſtauerunt, qui deinde in Domnania, & in ipſa Cornubia circa ripas maris frequenter prędas agebant. Anno 982. ad prouincias Dorotenſium tres naues piratarum applicuerunt, & **Portland** deuaſtauerunt. Ciuitas Lundonia igne cremata eſt. Anno 983. dux Merciorum *Alferus* regis Anglorum *Eadgari* propinquus deceſſit, eiúſq; ducatum filius ſuus *Alfricus* ſuſcepit. Anno 984. ſanctus *Ethelwoldus* Wintonienſis epiſcopus indictione, 2. Kalend. Auguſti è ſæculo migrauit ad Dominũ, cui ſucceſſit Batonicus Abbas *Elfegus*. Hic in monaſterio, cui **Deorhirſt** vocabulum eſt, religionis habitum ſuſceperat. Anno 986. rex Anglorum *Egelredus* propter quaſdam diſſenſiones ciuitatẽ Hroſi obſedit

Egelredus *al. Ethelredus*

ſedit,& viſa capiẽdi illã difficultate iratus diſceſſit, & terras S. *Andreæ* apoſtoli deuaſtauit. Dux Merciorũ *Alfricus Alferi* ducis filius Anglia expellitur. An. 987. hoc anno duæ retro ſeculis Anglorum genti incognitæ peſtes, ſcilicet febres hominum, & lues animalium, quæ Anglicè Scitha nominatur, Latinè autem fluxus interraneorum dici poteſt, totam Angliam plurimùm vexauerunt, & clade perualida tam homines afficiendo, quàm animalia penitus conſumendo per omnes fines Angliæ inedicibiliter ſæuierunt. Anno 988. **Wecedport** à Danicis Piratis deuaſtatur, à quibus ſatrapa etiã Domnaniæ *Goda* nomine, & miles fortiſſimus *Stremewoldus* cum alijs nonnullis perimuntur, ſed tamen ex illis pluribus occiſis, Angli loco dominantur fluminis, beatus *Dunſtanus* Archiepiſcopus indictione prima, 14. Kalend. Iunij, Sabbato ex hac vita tranſiuit, & cœli regna petiuit, pro quo *Ethelgarus* Seoleſigenſis epiſcopus Archipræſulatum ſuſcepit, & vno anno tribúſque menſibus tenuit. Anno 989. defuncto *Aldredo* Archiepiſcopo *Aldunus* ſucceſſit. Anno 991. **Gippeſwic** à Danis depopulatur. Horum duces fuerunt *Iuſtinus*, & *Guthmundus* filius *Steitani* cum quibus non multò pòſt ſtrenuus dux Orientalium Saxonum *Brictbnothus* iuxta Meldunam prælium commiſit, ſed vtrinque multitudine occiſa ipſe dux occubuit, Danica verò fortuna vicit. Quo inſuper anno *Sirici* Dorobornenſis Archiepiſcopi, & ducum *Athelwardi*, & *Alfrici* conſilio Danis tributum, quod erat decem librarum, primitus datum eſt, vt à crebris rapinis, incendijs, & hominum occiſionibus, quas circa maris ripas frequenter agebant deſiſterent, pacémque firmam cum ijs tenerent. Sanctus *Oſwaldus* Archiepiſcopus monaſterium **Ramele**, quod ipſe, & Dei amicus dux Orientalium Anglorum *Ethelwinus* conſtruxerant diuino adiutus auxilio, & confortatus adminiculo 6. Idus Nouembris, feria tertia dedicauit. Anno 992. ſanctus *Oſwaldus* Archiepiſcopus indictione quinta pridie Kalendas Martij feria ſecunda ante pedes pauperum, vbi mandatum more ſolito faciebat tranſiens ex hac vita, ſicut ante prædixerat, regni cœleſtis gaudia conſcendit, & Wigorniæ in eccleſia Sanctæ *Mariæ*, quam ipſe à fundamentis conſtruxerat, requieſcit, cui venerabilis Medeſhanſtundenſis Abbas *Adulfus* ſucceſſit, nec diu pòſt exceſſum beati patris *Oſwaldi* egregiæ dux memoriæ *Athelwinus* Dei amicus defunctus eſt, & in **Rameſege** honorificè ſepultus. Anno 993. prædictus exercitus Danorum **Bebbanburg** infregit, & omnia, quæ in ea reperta ſunt, ſecum aſportauit. Dehinc ad oſtium **Humbre** fluminis curſum ſuum dirigens in **Lindiſſege**, & Northimbria multis villis incenſis, hominibuſque cæſis magnam prædam cepit; contra quos prouinciales quamplures conglobati properanter aſcenderunt, ſed cùm prælium eſſent commiſſuri duces exercitus *Frana* videlicet, *Frithegiſtus*, & *Godewinus*, quia ex paterno genere Dani fuerunt, ſuis inſidiantes authores fugæ primitus extiterunt. Anno 994. *Anlafus* rex Noreganorum, & *Swanus* rex Danorum die Natiuitatis ſanctæ *Mariæ* cum 94. trieribus Lundoniam aduehuntur; quam mox infringere, & incendere conantur, ſed Dei ſuæque genitricis *Mariæ* iuuamine non ſine paruo ſuo exercitus detrimento à ciuibus repelluntur. Vnde furore ſimul & triſtitia exaſperati eadem die receſſerunt inde, & primitus in Eſtſaxonia, & Cantia, circaque ripas maris, deinde in Suthſaxonia, Suthamtonenſique prouincia villas incendunt, agros deuaſtant, & ſine reſpectu ſexus, vel ætatis quamplures ferro, & flamma abſumunt, prædámque ingentem agunt; ad poſtremum verò equos ſibi rapientes multáſque prouincias debacchando diſcurrentes, nec ſexui quidem muliebri, nec innocuæ paruulorum pepercerunt ætati, quin vniuerſos atrocitate ferina contraderent morti. tunc rex *Egelredus* procerum ſuorum conſilio ad eos legatos miſit promittens tributum & ſtipendium, ea condicione illis ſe daturum, vt à ſua crudelitate omnino deſiſterent. qui petitioni regis adquieſcentes ad ſuas reuerſi ſunt naues, & ſic ad **Suthamtun** totus congregatus exercitus, ibidem hiemauerunt. Quibus de tota Weſtſaxonia ſtipendium dabatur; de tota verò Anglia tributum, quod erat ſexdecim librarum dependebatur? Interea iuſſu regis *Egelredi* Wintonienſis Epiſcopus *Elfegus*, nobiliſq; dux *Ethelwaldus* regem *Alafum* adierunt, obſidibúſque datis illum ad regiam villam **Andeafaran**, vbi rex manebat cum honore deduxerunt. Quem rex honorificè ſuſcepit, & confirmari ab Epiſcopo fecit, ſibíque in filium adoptauit, & regio munere donauit, ille verò ſe non ampliùs ad Angliam cum exercitu venturum

regi

regi *Egelredo* promisit, & post hæc ad naues redijt, æstate quoq; imminente ad patriam deuectus sua promissa bene custodiuit. Anno 995. *Aldunus* episcopus transtulit de **Ceſtre** in **Dunholm** corpus sancti *Cuthberti*. Anno 996. *Elfricus* Doroberniæ Archiepiscopus consecratur. Anno 997. Danorum exercitus, qui remanserat in Anglia circumnauigata Westsaxonia ostium Sabrinæ fluminis intrauit, & nunc Septentrionalem Brittanniam, nunc Cornubiam, nunc in *Domnaniam **Metedpoꝛt** deuastauit, villisq; quamplurimis incensis multas hominum strages dedit, deinde **Penwithſteoꝛt** regyrato in ostium fluminis **Tamere**, Domnaniam & Cornubiam sequestratis nauibus deuectus prosiliuit, nullóque prohibente, vsque ad Lidefordam suum continuauit incendium, & cædes hominum reiterauit, ad hæc etiam *Ordulfi* primatis monasterium, quod **Tauſtoke** dicitur, combussit, ingentiq; præda onustus ad naues repedauit, eodémq; in loco hiemauit. Anno 998. memoratus exercitus Paganorum ostium fluminis, quod dicitur **Frome**, appulsus Dorsetaniam repetijt, & more solito prædæ institit, & quotiescunque inuecta iacuit de Suthsaxonia, & Suthamtunensi prouincia sibi victum accepit, aduersus tantam tempestatem multoties congregatus exercitus est, sed quoties prælium essent commissuri Angli, aut insidijs, aut aliquo infortunio impediti terga verterunt, & hostibus victoriam dederunt. Anno 999. sæpè dictus exercitus Paganorum ostium Tamesis fluminis ingressus per flumen **Meodewege**, **Rouecestre** aduehitur, eámque paucis diebus obsidione cinxit, ad quos repellendos conglobati Cantuarienses asperum cum ijs prælium ineunt, sed multis ex his, & ex illis cæsis Dani loco dominantur *fluminis: hinc equites effecti occidentalem Cantiæ plagam ferè totam sunt demoliti. qua re cognita rex Anglorum *Egelredus* suorum primatum consilio, & classem, & pedestrem congregauit exercitum. Verùm dum paratæ erant naues, duces exercitus moram de die in diem cœptis innectentes populum grauiter vexabant. Ad vltimum verò nec pedestris, nec classica manus quicquam communis vtilitatis agebat præter populi laborem, pecuniæ perditionem, hostium incitationem. Anno millesimo Danorum classis præfata Normanniam petijt, rex Anglorum *Egelredus* terram Cumbrorum depopulatus est, hic suæ classi mandauit, vt circumnauigata Septentrionali Brittannia in loco constituto sibi occurrerent, sed vi ventorum præpedita non potuit, insulam tamen quæ **Monege** dicitur, deuastauit. Anno 1001. memoratus exercitus Paganorum de Normannia Angliam reuectus ostium fluminis **Eare** ingreditur, & mox ad expugnãdam vrbem Exancestriam egreditur; sed dum murum illius destruere moliretur, à ciuibus vrbem viriliter defendentibus repellitur. Vnde nimis exasperatus, more solito villas succendendo, agros depopulando, homines cædendo, per Domnaniam vagatur: quare Domnanienses, & Sommerseatunenses in vnum congregati in loco, qui dicitur **Penhou**, certamen cum eis ineunt. Sed Angli pro militum paucitate Danorum multitudinem non ferentes fugam capessunt; illi verò multa strage facta victores existunt, deinde adeptis caballis per totam ferè Domnaniam peiora prioribus mala gesserunt, ingentiq; præda capta naues repetierunt. Inde ad Vectam insulam cursum direxerunt & modò in ea, modò in Suthamtonia, modò in Dorsetania nullo obsistente diu solitæ prædæ institerunt, & in homines ferro, & in villas igne sunt in tantum grassati; vt cum illis nec classica manus nauali, nec pedestris exercitus certare auderet prælio terrestri. Idcirco & regi non parua mœstitia, & populo incredibilis tristicia inerat. Anno 1002. rex Anglorum *Egelredus* habito concilio cum regni sui primatibus, vtile duxit à Danis dextras accipere, illisque, vt à malis cessarent, stipendium dare, & placabile tributũ soluere: huius rei gratia dux *Leofsius* ad eos transmissus est, qui cùm venisset stipendium, & tributum, vt acciperent, flagitauit: illi verò legationem eius libenter amplectentes petitis adquieuerunt, & pro tenenda pace quãtum tributi sibi dispenderetur, statuerunt. nec diu pòst viginti quatuor libræ illis persoluebantur. Interea idem dux *Leofsius* nobilem virum *Easig* summum regis præpositum occidit, vnde rex ira succensus, patria illum expulit. Eodem anno rex *Egelredus vxorem duxit *Emmam* Saxonicè *Elgiuam* vocatam, ducis Normannorum *Richardi* primi filiam. *Ardulfus* Archipræsul Eboracensis Metropolis Abbatibus, presbyteris, monachis, religiosis quoq; viris aggregatis S. *Oswaldi* Archipræsulis ossa anno regis *Egelredi* 25. indictione 26. 17. Kalend. Maij, feria 4. è tumulo leuauit, & in scrinio, quod apparauerat,

al. Dompnaniam

al. funeris

al. Edelredus

parauerat honorificè locauit, & non multò pòſt, id eſt, Pridie Non. Maij ipſe defunctus in eccleſia ſanctæ *Mariæ* Wigorniæ eſt ſepultus, cui ſucceſſit Abbas *Wlſtanus*. Quo etiam anno rex *Egelredus* omnes Danos Angliam incolentes maiores & minores vtriuſque ſexus iuſſit occidi, quòd illum ſuóſque primates vita regnóque præuare, & totius Angliæ dominium ſuæ ditioni conati ſunt ſubdere. Anno milleſimo tertio, rex Danorum *Swein* per incuriam, & proditionem Normannici Comitis *Hugonis*, quem regina *Emma* Domnaniæ præfecit, ciuitatem Exceſtram infregit, ſpoliauit, murum ab Orientali vſque ad Occidentalem portam deſtruxit, & cum ingenti præda naues repetijt. Poſt hæc verò cum Wiltonienſem prouinciam deuaſtaret, fortis exercitus de Suthamtunenſi & Wiltunenſi prouincia congregatus viriliter & conſtanter aduerſus hoſtes pugnaturus aſcendit, ſed cùm tam propè eſſent exercitus, vt alter alterum videre potuiſſet, *Alfricus* dux ſuprà memoratus, qui loco ducis Anglis tunc præfuit, antiquas arces ſtatim prodidit, & ſimulata infirmitate vomere cœpit dicens, magnam infirmitatem incurriſſe, & ob hoc cum hoſtibus dimicare non poſſe: cuius inertiam & timiditatem, vt vidit exercitus, à ſuis inimicis ſine pugna diuertit mœſtus, vnde dictum eſt in antiquo Prouerbio; *Tremeſcente duce in prælio cæteri omnes præliatores efficiuntur pauidiores.* *Swein* autem videns Anglorum inconſtantiam ad ciuitatem Wiltoniam ſuum duxit exercitum, eámque deuaſtauit & incendit, ſimili quoque modo Serbiriam conſumpſit, & poſt ſuas naues repetijt. Anno milleſimo quarto, rex Danorum *Swein* cum ſua claſſe **Norwich** aduectus, illam deuaſtauit, & incendit. Tunc magnæ ſtrenuitatis dux Eſtanglorum *Vlfketellus*, quòd ex improuiſo venit, nec ſpatium congregandi contra eum exercitum habuit, habito cum maioribus Eſtangliæ conſilio pacem cum eo pepigit, verùm ille dirupto fœdere tertia poſt hæc hebdomada cum copijs ſuis latenter è nauibus proſiliens Theodfordam inuaſit, deuaſtauit, nocte vna in ea manſit, & diluculo incendit. quo cognito dux *Vlfketellus* quibuſdam de prouincialibus mandauit, vt hoſtium naues confringerent, at illi non audebant, vel iuſſa perficere negligebant. Ipſe verò quàm citiùs potuit, interim clam ſuum congregans exercitum aduerſus hoſtes audacter aſcendit, quibus ad naues repedantibus non æqua manu militum illis occurrit, duriſſimúmque cum ijs prælium commiſit, multíſque ex his & ex illis cæſis nobiliores quíque de Eſtanglia corruerunt, Dani verò vix euaſerunt, ſed ſi vires Eſtanglorum iam adeſſent, naues ſuas Dani nullo modo repeterent, vt enim ipſi atteſtati ſunt, durius & aſperius bellum in Anglia nunquam experti ſunt, quàm quod ille dux *Vlfketellus* intulerat. Anno milleſimo quinto dira, magnáque fames Angliam inuaſit. Quapropter rex Danorum *Swein* Danemerciam reuertitur poſt non longum tempus reuerſurus. Anno milleſimo ſexto, *Alfricus* Dorobernenſis Archiepiſcopus obijt, cui Wintonienſis epiſcopus *Elfegus* ſucceſſit, & pro illo *Kenulfus* epiſcopatum ſuſcepit. Menſe Iulio Danorum claſſis innumera Angliam aduecta, portum Sanwicum ſubijt, & cæde & incendio quæque conſumens, modò in Cantia, modò in Suthſaxonia maximam prædam egit. ab hoc rex *Egelredus* de Mercia, & Weſtſaxonia exercitum congregauit, & fortiter cum eis dimicare ſtatuit, ſed illi cum eo palam confligere nullatenus voluerunt, verùm nunc in his, nunc in illis locis frequenter rapinas exercueruut, & mox ad naues ſolito more repedabant, eóquè modo per autumnum Anglorum vexabant exercitum. Quo demùm imminente hieme domum redeunte, illi cum enormi præda Vectam inſulam adiêre, & ibidem vſq; ad Natiuitatem Domini manſere. qua adueniente, quia rex tunc temporis in Scrobesberienſi prouincia morabatur per Suthamtunenſem prouinciam ad **Bearruheſchire** venerunt, & Redingum, & Walingfordum Ceoleſiam, viróſque quamplures combuſſerunt. inde mouentes **Eaſtesdune** tranſito **Cwicheimelow** adierunt, vnde per aliâ viam reuertentes, iuxta Kinetam incolas loci piratas ad prælium offenderunt, ſtatimq; cum eis prælium commiſerunt, illóſque fugauerunt, & poſtmodum cum præda quam ceperant ad naues repedarũt. Anno milleſimo ſeptimo, rex Anglorum *Egelredus* primatum ſuorum conſilio nuncios ad Danos legans, ijs mandauit, quòd ſumptus, & tributum eo tenore illis dare vellet, vt à rapinis deſiſterent, & pacem cum eo firmam tenerent; cuius poſtulationi conſenſerunt, & ex eo tempore de tota Anglia ſumptus illis dabatur, & tributum, quod erat 36000. librarum, illis perſoluebatur. Quo etiam

anno

anno rex *Egelredus Edricum* quendam cognomento *Streone* Merciorum conſtituit ducem, qui licèt regis filium *Edgitam* in coniugium habuiſſet, tamen multimoda verſutia perfidus, & patriæ proditor, & publicus hoſtis, vt in ſequentibus apparebit, frequenter expertus, dignum quandóque ſub rege *Cnuto* fraudium ſuarum finem ſortitus eſt. Anno 1008. rex Anglorum *Egelredus* de trecentis & decem caſſatis vnam trierim, de nouem verò loricam, & caſſidem fieri, & per totam Angliam naues intentè præcepit fabricari. quibus paratis electos in eis milites cum alimentis poſuit, &, vt ab exterorum irruptionibus fines regni ſui defenderent, illas ad Sandwicum portum congregauit. Eo tempore frater perfidi ducis *Edrici Streone Brictricus*, homo lubricus, ambitioſus, & ſuperbus apud regem iniuſtè accuſauit Suthſaxonicum miniſtrum *Wlnothum*, qui ne caperetur mox fugam inijt, & nouem nauibus adquiſitis circa ripas maris rapinas frequentes exercuit. Vbi autem regiæ claſſi nuntiatum eſt, quòd ſi quis illum vellet, facilè capere poſſet: octoginta trieribus aſſumptis ad perſequendum illum *Brictricus* profectus eſt, ſed cùm diu proſperè nauigaſſet, ſubitò validiſſima tempeſtas oborta naues conquaſſauit, diuerberauit, & in aridam proiecit, quas *Wolnothus* non multò pòſt excuſſit. Ea re cognita rex cum ducibus, & proceribus domum redijt. claſſis verò iuſſu illius Lundoniam adijt, ſicque totius populi labor maximus perijt. Anno 1009. Danicus Comes *Turkillus* cum ſua claſſe ad Angliam venit, exinde menſe Auguſto alia claſſis Danorum innumerabilis, cui præerant duces *Hemmingus*, & *Ailafus* ad Tenedlandam inſulam applicuit, & prædictæ claſſi ſine dilatione ſe iunxit, deinde ambæ Sandwicum portum ſubeunt, & e nauibus proſilientes ciuitatem Cantuariam hoſtiliter adeunt, eamque infringere cœperunt: a quibus mox ciues Cantuarienſes cum orientalibus Cantuarijs dextras petentes acceperunt, & eis tria millia librarum pro firma pace dederunt. Illi autem naues repetentes ad Vectam inſulam curſum direxerunt, deinde in Suthſaxonia, & Suthamtunenſi prouincia circa ripas maris vti conſueuerant, frequenter prædam egerunt, & villas quamplures incenderunt. Quocirca rex *Egelredus* de tota Anglia exercitum congregauit, & per prouincias mari vicinas aduerſus illorum irruptiones locauit. ſed illi pro hoc non deſtiterunt, quin pro ſitu vbique locorum rapinas agerent. Quadam igitur vice, dum illi ſolito longiùs a mari prædatum deſcenderent & onerati præda redirent, viam, qua ad naues ſuas reuerſuri erant, rex præoccupauit multis armatorum millibus inſtructus, & vt totus exercitus erat, mori vel vincere, paratus. At perfidus dux *Edricus Streona* gener eius, & inſidijs & perplexis orationibus, ne prælium inirent, ſed ea vice ſuos hoſtes abire permitterent, modis omnibus elaborauit. Suaſit, & perſuaſit, & a manibus Anglorum Danos, vt patriæ proditor, eripuit, & abire permiſit. Illi verò diuertentes ab eis, magno cum gaudio ad naues ſuas regreſſi ſunt. Poſt hæc, emenſa ſancti *Martini* feſtiuitate; in Cantiam diuecti, & in Tamenſi flumine hyemalem ſtationem elegerunt, & ſumptus de Eſtſaxonia, alijſq; prouincijs vtrique ripæ fluminis vicinis, ſibi rapuerunt. ſæpe etiam Lundoniam ciuitatem aggreſſi, expugnare moliti ſunt, ſed a ciuibus, non ſine paruo ſuorum detrimento, repulſi ſunt. Anno 1010. memoratus Danorum exercitus, menſe Ianuario, nauibus exilientes, per ſaltum, qui dicitur **Cyltern**, Horenefordam adeunt, eamque deuaſtantes incendunt, & ſic in vtraque parte Tameſis fluminis in redeundo, prædam agunt: quibus cùm nuntiatum fuiſſet, exercitum aduerſus illos Lundoniæ congregatum, & cum eis prælium commiſſurum; pars exercitus per ſeptentrionalem ripam gradientis, in loco, qui dicitur **Stane**, tranſiuit, & in vnum congregati prædæque vbertate ditati, per Suthreiam ad ſuas repedarunt naues, quas tempore quadrageſimali, dum conſiſterent in Cantia, refecerunt. Poſt Paſcha Eſtangliam aduecti, & propè **Gipeſwic** nauibus egreſſi, ad locum, qui dicitur **Rigmere**, vbi ducem *Vlfketellum* cognouêre cum exercitu conſediſſe, perrexerunt, & durũ cum eo prælium tertio Non. Maij commiſerunt. ſed cùm pugna vehemens eſſet, Eſtangli terga verterunt, quodam Danico miniſtro *Turketello* cognomine *Merenheauod*, fugam primitùs incipiente; verùm Cantesbritenſes viriliter pugnantes diù reſtiterunt, victi demum fugerunt. In eo prælio, gener regis *Ethelſtanus*, nobilis miniſter *Oſwius* cum filio, *Wlfricus Leofwini* filius, *Edwius* * *Effuſci* germanus, & multi alij nobiles miniſtri, populúſque innumerabilis corruerunt. Dani verò loco funeris dominati, Eſtangliam obtinuerunt; & equites

* al. *Effici*

effecti, tribus menſibus per totam prouinciam diſcurrere, prædas agere, villas cremare, homines & animalia non ceſſabant trucidare; ex inde Teodfordam, & Gzaunte-bzigge deuaſtantes cremauerunt; his geſtis pedites nauibus deuecti, equites verò equis ſubuecti, Tameſin fluuium repetierunt. Paucis diebus interiectis, iterum prædaturi exeunt, & recto tramite ad Oxenfordenſem prouinciam tendunt, eamque primitùs, deinde Buckinghamnenſem, Bedefordenſem prouincias, villáſq; cremando homines & animalia trucidando depopulantur, & pòſt ad naues ſuas cum ingenti præda regrediuntur. Poſt hæc, circa feſtum ſancti *Andreæ* Apoſtoli, Northamtunam, & in circuitu eius, & quantum volebant, igni tradiderunt, & inde Tameſin fluuium tranſeuntes, Weſtſaxoniam adierunt; & Caningamerſce maiorique parte Wintonienſis prouinciæ cremata, ſolito more cum præda magna ſuas ad naues circa natale Domini, reuerſi ſunt. Anno 1011. in boreali parte Thameſis, Eſtanglia, Eſtſaxonia, Middleſaxonia, Heordtfordenſi, Bukinghamnenſi, Oxenifordenſi, Bedefordenſi, Grantebrigenſi, prouincijs, medietate quoque Huntedunenſis prouinciæ, magnáque parte Northamtunenſis pagi; in Auſtrali verò plaga Tameſis fluminis, Cantia, Suthreia, Suthſaxonia, Suthamtunenſi, Wiltonienſi, Barrokeſchirenſi prouincijs, a prædicto Danorum exercitu, ferro, flammáque demolitis: rex Anglorum, *Egelredus*, & regni ſui primates, ad illos miſerunt legatos, pacem ab ijs petentes, & vt a ſua populatione deſiſterent, ſtipendium, & tributum eis promittentes. quibus auditis, vt rei probauit exitus, non ſine dolo, & ſimulatione, oblatis conſenſerunt. Licèt enim eis affluentèr ſumptus pararetur, & ad ſua vota tributum penderetur; non tamen deſtiterunt, quin turmatim per prouincias vbilibet diſcurrentes, villas deuaſtarent, rebus ſuis miſeros quoſdam ſpoliarent, quoſdam verò necarent. Eodem anno, Danorum exercitus vaſtata magna parte Angliæ, ad vltimum, inter natiuitatem ſanctæ *Mariæ* & ſancti *Michaelis* feſtiuitatem, vrbem Cantuariam circumuallantes obſederunt. Viceſimo autem obſidionis die, per inſidias *Elmeri* Archidiaconi (quem ſanctus *Elphegus* ne morti traderetur, priùs eripuit) pars ciuitatis incenditur, exercitus ingreditur, vrbs capitur; alij ferro iugulantur; alij flammis conſumuntur; Plures quoque de muris præcipites dantur; nonnulli per verenda ſuſpenſi deficiunt; matronæ crinibus per plateas ciuitatis diſtractæ, demum flammis iniectæ moriuntur: paruuli a matrum vberibus auulſi, aut lanceis excipiuntur, aut ſuperacto carro minutatim conteruntur.

Elfegus *al*, *Elmerus*

INtereà Archipræſul *Elfegus* capitur, vincitur, tenetur, & varijs modis afficitur. * *Ailmarus* Abbas Monaſterij ſancti *Auguſtini*, abire permittitur. Capiuntur *Godwinus* Hroſenſis epiſcopus, *Leoufruna* Abbatiſſa monaſterij ſanctæ *Mildrithæ*. *Elfrigus* regis præpoſitus, monachi quoque & clerici, populúſque innumerabilis vtriúſque ſexus exinde eccleſia *Chriſti* ſpoliata comburitur; grex monachilis, & turba virilis, ſed & muliebris, nec non infantilis decimatur, nouem trucidantur, decimus vitæ reſeruatur; quatuor monachis & octingentis viris, decimatorum ſumma perficitur. Populo cæſo, vrbe ſpoliata, & tota cremata, Archipræſul *Elfegus* vinctus extrahitur, vi impellitur, grauitèr ſauciatur, hinc ad claſſem ducitur, poſt in carcerem truditur, ibique ſeptem menſibus affligitur. Interim ira Dei in homicidam populum deſæuiens, ex ijs duo millia per diros internorum cruciatus proſtrauit. Cæteri quoque ſimili modo percuſſi, a fidelibus commouentur, vt pontifici ſatiſfaciant, ſed differunt. Prævalebat interim clades, & nunc denos, nunc vicenos, nunc plures ſimilitèr abſumebat. Anno 1012. perfidus dux *Edricus Streona*, & omnes Angliæ Primates, ante Paſcha Lundoniæ congregati ſunt, & ibi tam diu morati ſunt, quouſque tributum Danis promiſſum, quod erat 48. librarum, perſolueretur. Intereà ſacroſancto Dominicæ requiei ſabbato, archipræſuli *Elfego* a Danis proponitur conditio, vt ſi vita, & libertate velit potiri, tria millia librarum perſoluat. illo nolente, necem eius vſque ad aliud ſabbatum protelant; quo adueniente, aduerſus illum exarſerunt ira magna, & quia nimis vino inebriati fuerant; & quia prohibuerat, ne quis pro ſua redemptione quicquam daret eis; proinde carcere educitur, & ad eorum Concilium protrahitur. quo viſo, mox illi de ſedibus proſiliunt, auerſis ſecuribus illum deijciunt, lapidibus, oſſibus, bouinis capitibus obruunt. Ad vltimum quidam *Thrum* nomine, quem confirmarat pridie, impia motus pietate, ſecurim capiti illius infixit, qui ſtatim in Domino, decimo tertio Cal. Maij

Maij obdormiuit,& victorem ſpiritum cum triumpho martyrij direxit ad cœlos. cuius corpus die ſequenti Lundoniam defertur, a ciuibus honorificè ſuſcipitur, & ab epiſcopis, *Ednotho* Lincolnienſi, & *Alfhuno* Lundonienſi, in eccleſia ſancti *Pauli* ſepelitur. Poſt hæc tributo ſoluto,pace iuramentis firmata Danica claſſis,vt priùs, erat congregata, longè latèque diſpergitur, ſed cum rege quadraginta quinque naues remanſere, eique fidelitatem iurauere, & aduerſus exteros Angliam ſe defenſuros, eo tenore promiſerunt, vt eis victum tegiménque præberet. Anno 1013. *Liuingus* archiepiſcopatum Doroberniæ ſuſcepit. Menſe Iulio, rex Danorum *Swanus* cum valida claſſe ad Sandicum portum eſt appulſus, ibique paucis diebus moratus deceſſit; & Eſtanglia circumnauigata, oſtium **Humbre** fluminis intrauit, de quo, in flumen Trentam ingreſſus,ad **Gainesburg** nauigauit, vbi & caſtra poſuit. cui ſine cunctatione, Comes *Ycthredus*,& Northimbrenſes,& Lindiſienſes primitùs,deinde Fif burgenſes, mox etiam omnis populus,qui habitabat in ſeptentrionali plaga **wathlingaſtrete** id eſt ſtrata, quam filij *Wethle* regis, ab orientali mari vſque ad occidentale per Angliam ſtrauerunt; deditionem obtulerunt, & pace cum illo ſtabilita obſidibúſque datis,fidelitatem ei iurauerunt, quibus præcepit,vt equos, & alimenta, ſuo exercitui præpararent. His impletis, & claſſe cum obſidibus *Cnuto* filio ſuo commendata, ſibi lectos auxiliarios de deditis ſumens, aduerſus Auſtrales Mercios expeditionem mouit, & per tranſita **wathlingeſtrete**, ſuis edictum poſuit, videlicèt vt agros deuaſtarent, villas crema-rent, eccleſias ſpoliarent, quicquid Maſculini ſexus in manus veniret, ſine reſpectu miſericordiæ iugularent, fæminas ad ſuam libidinem explendam reſeruarent, & omnia, quæ poſſent, mala peragerent. quibus ita facientibus, & rabie ferina debacchantibus, venit Oxenfordã,& illã citiùs, quã priùs putauit,obtinuit, obſidibúſq; acceptis, feſtinatò Wintoniã properauit, quò cùm veniſſet,crudelitatis eius magnitudine ciues Wintonienſes perterriti, pacem cum eo ſine mora fecerunt, & obſides quos vel quot expetijt,dederunt. quibus acceptis,verſus Lundoniam mouit exercitum; de quo multi in Tameſi fluuio ſubmerſi interierunt; quia nunquam pontem, neque vadum quærere voluerunt, cúmq; Lundoniam veniſſet, multis modis illam,vel dolo capere, vel vi expugnare conatus eſt. ſed rex Anglorum *Egelredus* cum ciuibus, & iuuamine Danici Comitis *Turkilli* ſæpè memorati, qui ſecum tunc temporis intus erat,muros vrbis viriliter defendit,& illum abegit,qui repulſus primò Walingfordam,deinde Batham;obuia quoque more ſolito rapiendo, & demoliendo, adijt, ibiq; exercitum ſuum recreando, conſtituit. Tunc venit ad eum *Athelmarus* Domnaniæ Comes,& cum eo occidentales miniſtri, & pace cum illo facta, obſides illi dederunt, quibus omnibus ad velle peractis, ad ſuam claſſem reuerſus ab omni populo Anglorum rex appellabatur,& habebatur,licet cuncta ferè tyrannicè faceret,ciues etiam Lundonienſes obſides illi miſerunt,& pacem cum eo fecerunt. metuebant enim furorem illius in tantum ſuper ſe inardeſcere, vt omnibus ſuis rebus ablatis, vel oculos illorum erui,vel manus, vel pedes detruncari iuberet. Quod cùm vidiſſet rex *Egelredus*, reginam *Emmam* Normanniam ad ſuum fratrem ſecundum *Ricardum* Normannorum Comitem,& filios ſuos *Eadwardum* & *Elfredum*, cum magiſtro eorum *Elfhuno* Lundonienſi epiſcopo, & *Elfſium* Medesbuhrhamſtundenſem abbatem, nauitèr miſit; ipſe verò cum Danica claſſe, quæ in Tameſi iacebat,in loco, qui **Grenwic** nominatur, aliquantum permanſit; & pòſt ad Vectam inſulam deuectus, natiuitatem Domini celebrauit in illa: qua peracta, Normanniam deuehitur,& a *Richardo* Comite honorificè ſuſcipitur. Interea *Swanus* tyrannus, ſuæ claſſi ſumptus affluentèr parari, & tributum ferè importabile ſolui præcepit. Similitèr per omnia Comes *Turkillus*, claſſi, quæ apud **Grenewic** iacebat, ſolui mandauit. Et ſuper hæc omnia, vtérque illorum, quotieſcunque eis libuerat, prædas egerunt, & multa mala fecerunt. Anno 1014. *Swanus* tyrannus poſt innumerabilia, & crudelia mala, quæ vel in Anglia vel in alijs terris geſſerat, ad cumulum ſuæ damnationis ex oppido, vbi corpus pretioſi martyris, & regis *Edmundi* incorruptum requieſcit, (quod nemo priùs audebat facere, ex quo id oppidum datum fuerat memorati ſancti eccleſiæ) grande tributum auſus eſt exigere: quod ſi citò non ponderetur, ſe proculdubio ipſum oppidum cum oppidanis crematurum, ipſius martyris eccleſiam funditùs euerſurum, clericos varijs modis cruciaturum ſæpiſſimè minatus eſt. Inſuper

& ipſi martyri multis modis frequentèr detrahere, & illum nil ſanctitatis habere, fuit ausus dicere. at quia noluit modum ſuæ malitiæ ponere, vltio diuina non permiſit blaſphemum diutiùs viuere. denique cum imminente veſpera diei, qua in generali placito, quod apud **Geagneſburt** tenuerat, hæc eadem minitans iteraret, atq; Danorum cuneis circumuallatus eſſet denſiſſimis ſanctum *Eadmundum* ex aduerſo venientem ſolus vidit armatum, quem cùm vidiſſet, expauit, & nimio cum clamore vociferari cœpit, ſuccurite commilitones, inquiens, ſuccurrite, ecce, ſanctus *Eadmundus* me venit occidere, & cùm hęc diceret, acritèr a ſancto confoſſus cuſpide, de emiſſario, cui inſederat, decidit, & vſq; ad noctis crepuſculum, magno cruciatus tormento, tertio Non. Februarij, miſerabili morte vitam finiuit. quo mortuo, filium eius * *Cnutum* ſibi regem conſtituit claſſica manus Danorum. At maiores natu totius Angliæ, ad regem *Egelredum* pari conſenſu nuntios feſtinanter miſere, dicentes ſe nullum plus amare vel amaturos eſſe, quàm ſuum naturalem Dominum, ſi ipſe vel rectiùs gubernare, vel mitiùs eos tractare vellet, quàm prius tractarat. quibus auditis, *Eadwardum* filium ſuum cum legatis ſuis ad eos dirigens, maiores, minoréſq; gentis ſuæ, amicabilitèr ſalutauit, promittens ſe illis mitem, deuotúmque dominum futurum, in omnibus eorum voluntati conſenſurum, conſilijs adquieturum, & quicquid ſibi, vel ſuis, ab illis probrosè dictum, vel contrariè factum fuerat, placido animo condonaturum, ſi omnes vnanimiter & ſine perfidia illum recipere vellent in regnum. ad hæc cuncti benignè reſponderunt, deinde amicitia plenaria ex vtráque parte, & verbis, & pacto confirmatur. Ad hæc principes, ſe non ampliùs Danicum regem admiſſuros in Angliam, vnanimiter ſpoſponderunt. His geſtis ab Anglis in Normanniam mittitur, rex feſtinatò quadrageſimali tempore reducitur, & ab omnibus honorabiliter excipitur. Intereà *Canuto*, & Lindiſienſibus conuenit, vt caballis exercitui ſuo paratis, prædatum ſimul deſcenderent, ſed antequam eſſent parati, venit illuc rex *Egelredus* cum exercitu valido, & *Canuto* cum claſſica manu expulſo, Lindeſeiam totam depopulans, flammíſq; conſumens, omnes incolas, quos poterat, occidit. ille verò fugæ præſidio celeritèr arrepto, verſus Auſtrum curſum dirigens breui ad Sandwicum portum eſt appulſus, & obſides, qui de tota Anglia patri ſuo dati fuerant, in terram expoſuit, illorúmque manibus truncatis, auribus amputatis, naribus præciſis, abire permiſit, & deinceps profectus eſt Danemerciam, anno ſequenti reuerſurus. Super hæc omnia mala rex *Egelredus* claſſi, quæ apud **Grenwic** iacuit, tributum quod erat 30000. librarum, pendi mandauit. Mare littus egreditur tertio Calend. Octobris, & in Anglia villas quamplurimas, innumerabilémque populi multitudinem ſubmerſit anno 1015. hoc anno, cùm apud Oxenfordam magnum haberetur placitum, dux perfidus *Edricus Streona* digniores, & potentiores miniſtros ex Seouenburgenſibus *Sygeferth*, & *Morkerum* filios *Earngrimi*, in cameram ſuam dolo ſuſcepit, & occultè eos ibi necari iuſſit. Quorum facultates rex *Egelredus* accepit, & derelictam vxorem *Sigeferth Aldgitam*, ad Maidulfi vrbem duci præcepit, quæ cùm ibi cuſtodiretur, venit illuc *Eadmundus* filius regis, cognomento ferreum latus, & contra voluntatem ſui patris illam ſibi vxorem accepit, & inter Aſſumptionem & Natiuitatem ſanctæ *Mariæ* profectus ad Fifburgenſes, terras *Sigeferthi* & *Morkeri* inuaſit, ac populum illarum ſibi ſubiugauit. Eodem tempore *Canutus* rex Danorum cum magna claſſe ad Sandicum portum venit, & mox Cantia circumnauigata, oſtium Fromæ fluminis intrauit, & in Dorſetania, & in Somerſetania, Wintonienſique prouintia magnam prædam egit. Tunc quia rex *Egelredus* apud Coſſham ægrotauit, *Eadmundus Clito* filius eius in ſua parte; & dux inſidijs & dolo plenus *Edricus Streona* in ſua parte, magnum congregauerunt exercitum, ſed cùm in vnum conuenirent, modis omnibus inſidias *Clitoni* dux *Edricus* tetendit, illúmque dolo perimere tentauit. quibus cognitis, mox ab inuicem diſceſſerunt, & locum ſuis inimicis dederunt. Non diu pòſt idem dux de regia claſſe quadraginta naues Danicis militibus inſtructas, ſibi allexit, & *Canutum* adiens ipſius dominio ſe mancipauit. idem Weſtſaxones, datis obſidibus, fecerunt, & pòſt exercitui caballos parauerunt. Anno 1016. rex Danorum *Canutus*, & dux perfidus *Edricus Streona* cum multo * comitatu, amnem Tameſem in loco, qui **Crikelade** dicitur, tranſeuntes, ante Epiphaniam Domini Merciam hoſtilitèr intrauerunt, & multas villas in Warwicana prouincia populantes, incenderunt,

al. *Canutum*

al. *equitatu*

ac

ac omnes quos inuenerant, occiderunt. Quod vt audiuit *Clito Eadmundus* cognomine ferreum latus, exercitum festinatò congregauit, sed cùm congregatus esset, cum Westsaxonicis, & Danis nolebant congredi Mercenses, nisi cum illis esset rex *Egelredus*, & ciues Lundonienses, quapropter expeditione dimissa, vnusquisque redijt in sua. festiuitate verò transacta, iterum *Eadmundus Clito* maiorem congregauit exercitum; quo congregato, nuntios Lundoniam misit, rogans patrem suum, vt cum omnibus, quos habere poterat, sibi, quàm citiùs posset, occurreret; qui multis pugnatoribus coadunatis illi festinanter occurrit. sed cùm in vnum exercitus conuenisset, intimatum est regi quòd nisi præcaueret sibi, quidam ex suis auxiliarijs essent illum tradituri; idcirco mox exercitu dimisso, Lundoniam redijt; *Clito* verò in Northimbriam venit. Vnde putabant nonnulli, quod adhuc aduersus *Canutum* congregare maiorem vellet exercitum, sed sicut *Canutus* & *Edricus* in sua parte, ita ille, & *Vthredus* Northimbrorum Comes, prouincias nonnullas depopulati sunt. Nam priùs Staenfordensem, deinde Scrobesberiensem, & Legaceſtrensem prouincias deuastauere, quia aduersus Danorum exercitum, ad pugnam exire noluerunt. Intereà *Canutus* & *Edricus Streona*, primitùs Bukinghamnensem, Bedefordensem, Huntendunensem, Northamtunensem, Lincolniensem, Nottinghamnensem prouincias, deinde Northimbriam depopulantur. Quo cognito, *Clito Eadmundus* ferreum latus, populatione dimissa, ad patrem suum Lundoniam properauit; Comes verò *Vcthredus* domum festinanter redijt, & necessitate compulsus ad *Canutum* cum omnibus Northimbrensibus se contulit, & obsides ei dedit, & tamen eius iussu, vel permissu, a *Turebrando* nobili, & Danico viro est peremptus, cum *Turketello Nauenæ* filio: quo perempto, *Canutus Eiricum* pro *Vcthredo* Comitem posuit, & post alacer versus Austrum * reuersus ante Paschalem festiuitatem suas cum omni exercitu naues repetijt. *al. per aliam viam regressus.*

EOdem tempore, rex Anglorũ *Egelredus* decima quarta indictione, nono Cal. Maij, feria secunda, Lundoniæ defunctus est post magnos labores, & multas vitæ suæ tribulationes, quas pro sui fratris *Eadwardi* nece super eum esse venturas Beatus *Dunstanus* ei prædixerat, sicut in anno primo regni eius scriptum est. Corpus verò illius in ecclesia sancti *Pauli* apostoli, honorificè sepultum est. post mortem cuius, episcopi, abbates, duces, & quique nobiliores Angliæ in vnum congregati, pari consensu in dominum, & regem sibi *Canutum* elegêre; & ad eum in Sutham toniam venientes, omnemque progeniem regis *Egelredi* coram illo abnegando repudiantes, pacem cum eo composuêre, & fidelitatem ei iurauere. Quibus & ille iurauit, quòd & secundum Deum, & secundum sæculum fidelis esse vellet eis dominus. At ciues Lundonienses, & pars nobilium, qui eo tempore consistebant Lundoniæ, *Clitonem Eadmundum* vnanimi consensu in regem leuauere, qui solij regalis sublimatus culmine, intrepidus Westsaxoniam adijt, & ab omni populo magna susceptus gratulatione, suæ ditioni subegit eam citissimè, quibus auditis, multi Anglorum populi magna cum festinatione illi se dederunt voluntariè. *Canutus* autem interim cum sua tota classe circa Rogationes Lundoniam deuehitur, quô cùm venissent, in Australi parte Tamesis, magnam scrobem foderunt, & naues suas in occidentalem plagam pontis traxerunt, deinde vrbem alta latáq; fossa, & obsidione cingentes, ingressum, & egressum cunctis intercluserunt: ac eam frequentèr expugnare moliti sunt. sed a ciuibus illis virilitèr resistentibus, procul a mœnibus repelluntur, quapropter obsidione ad tempus dimissa exercitúsque parte ad naues custodiendas relicta, in Westsaxoniam abierunt properè, & regi *Eadmundo* ferreo lateri spatium congregandi exercitũ non dedêre. quibus tamen ille cum exercitu, quem in tantillo spatio congregarat, Dei fretus auxilio, audactèr in Dorsetania occurrit, & in loco, qui Peomum vocatur, iuxta **Gillingham** cum eis congressus, vicit, & eos in fugam vertit. Post hæc, media æstate transacta denuò maiori, quàm priùs exercitu congregato, fortitèr confligere statuit cum *Canuto*, * qui occurrit in Hwi- *al. cui*
ctia, in loco, qui **Cearstam** nominatur, vbi exercitum pro loco & copijs instruit, optimum quenque in primam aciem subducit, cæterum exercitum in subsidijs locat, vnumquemque nominans appellat, hortatur, rogat, vt se meminerint pro patria, pro liberis, pro coniugibus atq; pro suis domibus certare, & optimis sermonibus militum animos accendebat, deinde tybicines canere, & cohortes paulatim incedere iubet.

Edmundus Ironside.

Idem facit hoſtium exercitus. Vbi eo ventum eſt, vbi ab illis prælium committi poſſet, maximo clamore cum infeſtis ſignis occurrunt, lanceis & gladijs pugna geritur, maxima vi certatur. Intereà rex *Eadmundus* ferreum latus, in prima acie comminùs acritèr inſtabat, omnia prouidebat, multùm ipſe pugnabat, ſępè hoſtem feriebat, ſtrenui militis & boni imperatoris officia ſimul exequebatur, ſed quia ſororius eius *Edricus Streona* dux perfidiſſimus, & *Almarus* dilectus, *Algarúſque* filius *Mehu*, qui ei auxilio eſſe debuerant, cum Suthamtunenſibus & Wiltonienſibus prouincialibus, innumeráque populi multitudine in parte Danorum erant, eius exercitus nimis laborabat. ſed tamen primo die belli ſcilicèt die lunæ, tam durum, tamque cruentum extitit prælium, vt vtérque exercitus præ laſſitudine diutius non valens pugnare, ſole iam ruente, ab inuicem ſit digreſſus ſpontanea voluntate. ſed poſtera die rex *Eadmundus* Danos protereret omnes ſi perfidi ducis *Edrici Streonæ* non eſſent inſidiæ. ſiquidem cùm pugna vehemens eſſet, & Anglos fortiores eſſe cerneret, cuiuſdam viri regi *Eadmundo* facie, capelliſque ſimillimi, *Oſmeri* nomine, capite amputato, & in altum leuato; exclamat Anglos fruſtra repugnare, dicens: vos Dorſetenſes, Domnani, Wiltonienſes, amiſſo
al. præcipites capite,* principes fugite. En Domini veſtri caput *Eadmundi* Baſilei, hîc teneo manibus; cedite quantotiùs. Quod vbi Angli audiere, magis atrocitate rei, quàm fide nuntij terrentur. Vnde factum eſt, vt inconſtantiores quique paululum a fuga abeſſent, ſed illicò quòd rex viueręt comperto, animos tollebant, & in Danos acritèr incedebant, ex illiſque multos proſternebant, ſummis certantes viribus vſque ad crepuſculum noctis, qua adueniente, vt pridie, digreſſi ſunt ſponte: at vbi plurimum noctis proceſſit, *Canutus* e caſtris ſuos abire ſilentio iuſſit, & verſus Lundoniam iter arripiens, ad naues repedauit, ac non multò pòſt Lundoniam reobſedit. vbi autē dies aduenit, & rex *Eadmundus* ferreum latus Danos fugiſſe comperit, maiorem congregaturus exercitum, in Weſtſaxoniam reuertitur. cuius ſtrenuitatem videns ſororius eius dux perfidus *Edricus*, vt naturalem dominum requiſiuit illum, & pace cum eo redintegrata, ſe fidelem ei permanſurum iurauit, itaque exercitu, vice tertia congregato, Lundonienſes ciues ab obſidione rex liberauit, Danos ad ſuas naues fugauit. poſt biduum transfretauit Tameſim, in loco, qui **Brentford** nominatur, cum Danis tertiò præliaturus, & cum eis prælium commiſit, & fugatis eis, victor extitit. ea vice, multi Anglorum populi, dum incautiùs flumen tranſirent, demerguntur: exinde rex numeroſiorem congregaturus exercitum, in Weſtſaxoniam properat: Dani verò Lundoniam repetunt, obſidione il-
al. oppugnant lam cingunt, & omni ex parte * expugnant. ſed Deo iuuante, nil omnino proficiunt. ob quam rem, cum ſua claſſe recedentes inde, amnem, qui **Arewe** dicitur, intrant, & nauibus exilientes, prædatum in Merciam pergunt, obuios quoſq; cędunt, more ſolito villas incendunt, prædam agunt, pòſt ad naues redeunt, pedeſtres in flumen, quod **Wodewege** nuncupatur, nauibus deuehuntur, equeſtres verò abducere viuam prædam per terram minantur. Intereà rex *Eadmundus* ferreum latus exercitum fortem de tota Anglia quartò congregauit, & in loco, vbi priùs Tameſi fluuio tranſmeato in Cantiam citus intrauit, ac iuxta Ottafordam cū Danis pugnam inijt: at illi non ferentes impetū eius, terga verterunt, & cum ſuis equis in **Scepege** fugerunt. Ex quibus tamen omnes, quos comprehendere potuit, occidit, & niſi perfidus dux *Edricus Streona* ſuis inſidijs eū apud *Eagleford*, ne ſuos perſequeretur hoſtes, retineret, ea die plena potiretur victoria; quo in Weſtſaxoniam reuerſo, *Canutus* ſuas in Eſtſaxoniam copias traiecit, & iterum prædandi cauſa Merciam repetijt, & peiora prioribus exercitum facere iuſſit. Illi verò ſatis impigrè iuſſa peragunt, & omnibus qui in manus venerant obtrūcatis, villis quamplurimis incenſis, agris depopulatis, proinde vbertate ditati, ad naues repedant feſtini. quos rex Anglorum *Eadmundus* ferreum latus cum exercitu, quem de tota Anglia extraxerat inſecutus, in monte, qui **Assendun** id eſt mons Affini nuncupatur, abeuntes eſt conſecutus. Ibi feſtinè triplicibus ſubſidijs aciem inſtruit, deinde ſingulas turmas circuiens monet, atq; obteſtatur, vt memores priſtinæ virtutis atq; victoriæ ſeſe regnūq; ſuum a Danorum auaritia defendant, cum his certamen fore, quos anteà vicerunt. Intereà *Canutus* paulatim in ęquum locum ſuos deducit; at contra rex *Eadmundus* aciem, ſicut inſtruxerat velocitèr mouet, & repentè dato ſigno, Danos inuadit; ſumma vi vtrinq; dimicatur, ex his & ex illis multi cadunt, verùm dux perfidiſſimus & nequiſſimus

Edricus

Edricus Streona, videns Danorum aciem inclinatam, & Anglos habituros victoriam, vt priùs *Canuto* promiſerat, cum Maieſetenſibus & exercitus parte, cui præerat, fugam capeſſit, & dominum ſuum regem *Eadmundum* & Anglorũ exercitum dolis circumuenit, & Danis victoriam ſuis inſidijs dedit. Occiſus eſt ea in pugna *Africus* dux, *Godwinus* dux, *Vlfketellus* Eſtanglorum dux, *Athilwardus* dux filius ducis Eſtanglorum *Athelwini* Dei amici, totúſque fere globus nobilitatis Anglorum, qui nullo in bello maius vnquam vulnus quàm ibi acceperunt. *Eadnothus* quoque Lincolnienſis epiſcopus, & *Wlſius* abbas, qui ad exorandum dominũ pro milite bellum agente, conuenerant, interfecti ſunt. Interiectis poſt hęc paucis diebus, cùm rex *Eadmundus* ferreum latus ad huc cum *Canuto* congredi vellet, dum nequiſſimus, & dolo plenus *Edricus*, & quidam alij, id nullo modo ſinebant fieri, ſed illi conſilium dabant, vt pace facta cum *Canuto* regnum diuideretur; quorum ſuggeſtionibus, licèt inuitus, ad poſtremum cùm conſentiret, recurrentibus ad inuicem nuntijs, & obſidibus vtrinq; datis, ambo reges ad locũ, qui **Deorhirſt** nominatur, in vnum conuenerunt: *Eadmundus* cum ſuis in occidentali ripa Sabrinæ, *Canutus* verò in orientali cum ſuis conſedjt. Dein vterq; rex in inſulam, quæ **Oſlanege** appellatur, & eſt in ipſius fluminis medio ſita, trabarijs aduehitur; vbi pace, amicitia, fraternitate, & pacto, & ſacramentis confirmata, regnũ diuiditur. Dein armis & veſtibus mutatis, tributóque, quod claſſicæ manui penderetur, ſtatuto, ab inuicem diſceſſerunt; Dani tamen cũ præda, quam diripuérant, ad ſuas naues redierunt, cũ quibus pacẽ, dato pretio, ciues Lundonienſes fecerunt, & eos ſecũ hyemare permiſerunt.

Canutus

Poſt hæc rex *Eadmundus* ferreum latus, circa feſti uitatem ſancti *Andreæ* apoſtoli 15. indictione deceſſit Lundoniæ, ſed cum auo ſuo rege pacifico *Eadgaro* ſepultus eſt Glaſtoniæ. cuius poſt mortem rex *Canutus*, omnes epiſcopos, & duces, nec non & principes, cunctóſq; optimates gentis Angliæ, Lundoniæ congregari iuſſit, qui cùm veniſſent ante eũ, quaſi neſciens interrogauit eos ſagaciſſimè, qui fuerunt teſtes inter eum, & *Eadmundum*, quando conuentionem amicitiæ, & diuiſionẽ regni inter ſe fecerunt, qualitèr ipſe, & *Eadmundus* de fratribus & filijs eius, inter ſe locuti fuiſſent, vtrum fratribus & filijs eius liceret in regno occidentalium ſaxonum poſt patrem eorum regnare, ſi *Eadmundus*, ipſo viuente moreretur; at illi cœperunt dicere ſe proculdubio ſcire, quòd rex *Eadmundus*, fratribus nullam portionem regni ſui nec viuens, nec moriens commẽdâſſet. de filijs autem eius, hoc ſe noſſe dixerunt, quòd rex *Eadmundus* vellet *Canutũ* adiutorem & protectorem eſſe filiorũ eius, donec regnandi ætatem haberent. verùm illi, teſtante Deo, falſum exhibuerunt teſtimoniũ, & fraudulentèr mentiti ſunt, æſtimantes illum ſibi & mitiorem eſſe propter mendatium ſuum, & ſe ab illo præmium magnum ſuſcepturos, ex quibus falſis teſtibus quidam poſt non multum tempus ab eodem rege interfecti ſunt: tunc rex *Canutus* poſt ſupradictam interrogationem a præfatis optimatibus fidelia iuramẽta recepit. & illi iurauerunt illi, quòd illũ regem ſibi eligere vellent, eiq; libentèr obedire, & ſuo exercitui vectigalia dare, & accepto pignore de manu ſua nuda cum iuramentis a principibus Danorum, fratres & filios *Eadmundi* regis omnino deſpexerũt, eóſq; reges eſſe negauerunt. vnus autem ex ipſis prędictis Clitonibus erat *Eadwinus* egregius & reuerentiſſimus *Eadmundi* regis germanus quẽ ibidem cum conſilio peſſimo, exulem eſſe debere conſtituerunt. Cùm ergo audiſſet *Canutus* adulationem ſupradictorũ, & deſpectionem, quam fecerunt in *Edwinum* gaudens introiuit in Cameram ſuam, vocánſq; ad ſe perfidum ducem *Edricum*, ſciſcitabatur ab eo, quo modo poſſet decipere *Edwinum* vt mortis ſubiret periculum, qui reſpondens dixit ſe ſcire quendam virũ *Athelwardum* nomine, qui facilius eum in mortem tradere quiuiſſet, cum quo colloquium habere poſſet, illiq; nimiam mercedem promitteret. cognito autẽ viri nomine, vocauit eum rex ad ſe callidè dicens. ſic & ſic allocutus eſt me dux *Edricus*, dicens te poſſe ſeducere *Edwinũ Clitonem*, vt occidatur modò adquieſce conſilijs noſtris, & quære mihi caput eius, & potieris omni honore, & dignitate patrum tuorũ; & quære mihi caput eius, & eris mihi charior fratre germano. ille verò dicebat ſe velle eũ quærere, vt interficeretur, ſi vllo modo valuiſſet, veruntamen nondũ voluit illum occidere, ſed propter excuſationẽ hoc promittebat. erat enim ille ex nobiliſſimo genere Anglorũ ortus. Hoc anno rex *Canutus* totius Anglię ſuſcepit imperium, idq; in quatuor partes diuiſit. Weſtſexoniã ſibi, Eſtangliã *Turkillo* Comiti, Merciam *Edrico* perfido duci, Northimbriam

Northimbriam *Eirico* Comiti, fœdus etiam cum principibus & omni populo percuſſit, & amicitiam firmam inter ſe iuramentis ſtabilierunt, omnéſque veteres inimicitias poſtponentes ſedauerunt. Dein conſilio perfidi ducis *Edrici*, rex *Canutus Clitonem Edwinum* regis *Eadmundi* germanum,& *Eadwinum*,qui rex appellabatur ruſticorum,exlegauit. verùm cum rege pacificatus eſt *Edwinus*. *Edwinus* verò *Clito*, deceptus illorum inſidijs,quos eatenus amiciſſimos habuit,iuſſu & petitione regis *Canuti*,hoc eodem anno innocentèr occiditur. dedit etiam conſilium *Edricus*, vt Clitunculos *Eadwardum*,& *Eadmundum* regis *Eadmundi* filios necaret,ſed quia magnum dedecus ſibi videbatur,vt in Angliam perimerentur, paruo elapſo tempore, ad regem Swanorum occidendos miſit, qui licèt fœdus eſſet inter eos, precibus illius nullatenùs adquieſcere voluit: ſed illos ad regem Hungariorum Salomonem nomine miſit nutriendos, vitæque ſeruandos; quorum vnus ſcilicet *Eadmundus* proceſſu temporis ibidem vitam finiuit. *Eadwardus* verò *Agathani* filiam germani imperatoris in matrimonium accepit, ex qua *Margaretam*,poſtea Scotorum reginam,& *Chriſtinam* ſanctimonialem virginem,& *Clitonem Edgarum* ſuſcepit. Menſe Iulio rex *Canutus*, derelictam regis *Egelredi* reginam * *Emmam* in coniugium accepit, ex qua genuit *Heardecnutũ* poſtea regem, & filiam nomine *Gunildam*, quæ nupſit *Henrico* Romanorum imperatori. Anno 1018. cùm eſſet rex *Canutus* Lundoniæ in natiuitate Domini,perfidum ducem *Edricum Streona* in palatio iuſſit occidi, quia timebat inſidijs ab eo circumueniri quandóque, ſicut domini ſui prioris *Egelredus* & *Eadmundus* frequentèr ſunt circumuenti. Corpus verò eius ſuper murum ciuitatis proijci, ac inſepultum præcepit dimitti. cum quo dux Normannus filius *Leofwini* ducis, frater ſcilicet *Leofrici* Comitis, & *Athelwardus* filius *Agelmari* ducis, & *Brictricus* filius *Alfegi* Domnanienſis ſatrapæ ſine culpa interfecti ſunt. *Leofricum* pro Normanno germano ſuo rex conſtituit ducem, & eum poſtmodum valdè carum habuit. Hoc anno de tota Anglia 72. & de Lundonia 410. libræ exercitui Danorum ſunt perſolutæ, *Aldunus* epiſcopus Dunelmenſis obijt, ingens bellum inter Anglos, & Scotos apud Carrum geritur. Angli & Dani apud Oxenfordam de lege regis *Eadgari* tenenda concordes ſunt effecti. Anno 1019. rex Anglorum & Danorum *Canutus* Denemerciam adijt,& ibi per totam hyemem manſit. Anno 1020. rex *Canutus* in Angliam redijt, & in Paſchali feſtiuitate apud **Chiremceſtre** magnum concilium habuit. *Eadmundus* ſuſcepit epiſcopatum Dunelmenſem, *Liuingus* Doroberniæ archiepiſcopus vita deceſſit, cui *Agelnothus*, qui bonus appellatur, nobilis viri *Agelmari* filius ſucceſſit. Eodem anno eccleſia, quam rex *Canutus* & Comes *Turketellus* in monte,qui **Aſſendun** dicitur,conſtruxerant,illis præſentibus,a *Wlſtano* Eboracenſi archiepiſcopo & multis alijs epiſcopis cum magno honore,& gloria dedicata eſt. Anno 1021. *Canutus* rex Anglorum & Danorum, ante feſtum ſancti *Martini*, *Turkillum* ſæpè dictum Comitem cum vxore ſua *Egitha* expulit Anglia. *Algarus* orientalium Anglorum epiſcopus obijt, cui *Alfwinus* ſucceſſit. Anno 1022. *Agelnothus* Doroberniæ archiepiſcopus Romam iuit,quem *Benedictus* papa magno cum honore ſuſcepit, & pallium illi dedit. Anno 1023.corpus ſancti *Elfegi* martyris,de Lundonia Doroberniam eſt tranſlatum. *Wlſtanus* Eboracenſium archiepiſcopus,Eboraci quarto Cal.Iunij,feria tertia defungitur; ſed corpus eius **Deli** defertur,& ibi ſepelitur; cui ſucceſſit *Alfricus* Wintonienſis præpoſitus. Anno 1026. *Alfricus* Eboracenſium archiepiſcopus,Romam iuit,& a *Iohanne* papa pallium ſuſcepit. Obijt *Richardus* ſecundus dux Normannorũ,cui ſucceſſit *Richardus* tertius,qui eodẽ anno mortuus eſt, cui ſucceſſit frater eius *Robertus*. Anno 1027. cùm regi Anglorum,& Danorum intimatum eſſet, quòd Norreganirẽ ſuum *Olanũ* proptere ius ſimplicitatem,& manſuetudinem, æquitatẽ, & religioſitatem, nimis vili penderent,multũ auri & argenti quibuſdam illorũ miſit,multis rogãs petitionibus, vt illo ſpreto,& abiecto deditionem illi facerent,ac illũ ſuper ſe regnare permitterent; qui cùm ea,quæ miſerat, auiditate magna ſuſcepiſſent, ei renunciari iuſſerunt ad illum ſuſcipiendum paratos fore, quandocúnq; voluiſſet venire. Anno 1028. *Canutus* rex Anglorum & Danorũ 50. nauibus magnis Norregiam deuectus, *Olanum* regem de illa expulit, ſibiq; eum ſubiugauit. Anno 1029. *Canutus* rex Anglorum & Danorum, & Norreganorum ad Angliam redijt, & poſt Danicum Comitem *Hacun* (qui nobilem matronam *Gunhildam* ſororis ſuæ & *Wirtegornin* regis Windorũ filiam in matrimonio habuit)

al.Elfgiſiam

al.Olawm

habuit) quaſi legationis cauſa in exilium miſit. timebat enim ab illo vel vita priuari. Anno 1030. prædictus Comes *Hacun* in mari perijt : quidam tunc dicunt eum fuiſſe occiſum in Orcada inſula : ſanctus *Olauus* rex & martyr *Haroldi* regis Norreganorum filius, quem rex *Canutus* expulerat reuerſus in Norregam iniuſtè perimitur a Norreganis. Anno 1031. *Canutus* rex Anglorum & Danorum & Norreganorum de Denemercia magno cum honore Romam iuit, & ſancto *Petro* apoſtolorum principi ingentia dona in auro & argento, alijſq; rebus pretioſis obtulit, & a *Iohanne* papa, vt ſcholam Anglorum in Roma morantium, ab omni tributo & telône liberaret, impetrauit; & in eundo & redeundo largas pauperibus elemoſynas erogauit, ac multas per viam clauſuras, vbi telon a peregrinis exigebatur, ingenti pretio dato, diſſipauit; vitæque ſuæ, & morum emendationem, ante ſepulchrum apoſtolorum deuouit. Anno 1032. eccleſia ſancti *Eadmundi* regis & martyris dedicata eſt. Ignis penè inextinguibilis multa per Angliam loca concremauit. *Alffigus* Wintonienſis epiſcopus obijt, cui *Elfwinus* presbyter regis ſucceſſit. Anno 1033. magnæ religionis, & modeſtiæ vir *Leolffius* Hwicciorum epiſcopus, in epiſcopali villa Kemeſia, decimo quarto Cal. Septembris feria tertia obijt, &, vt fas eſt credi, ad cælica regna migrauit, cuius corpus in eccleſia ſanctæ *Mariæ* Wigorniæ cum honore tumulatur, in cuius ſedem Perſcorenſis abbas *Brichthegus*, filius videlicèt ſororis *Wlſtani* Eboracenſis archiepiſcopus leuatus eſt. Anno 1034. *Malcholmus* rex Scotorum obijt, cui *Machetad* ſucceſſit. Anno 1035. *Canutus* rex Anglorum ante ſuum obitum ſuper Norreganos *Swanum* filium ſuum regem conſtituit; ſuper Danos verò *Hardecnutum* ſuum & *Emmæ* reginæ filium, regem locauit; *Haroldum* verò ſuum ex Hamtunenſi * *Elfgiua* procreatum regem Anglorum conſtituit, & poſteà hoc anno ſecundo Idus Nouembris, feria quarta apud Scaftesbiriam vita deceſſit : ſed Wintoniæ, in veteri monaſterio ſatis honorificè tumulatur. Quo tumulato regina *Elfgiua* quæ & *Emma*, ibidem reſedit. *al. Elgina*

Haroldus verò, adepta regia dignitate, miſit Wintoniam ſuos conſtipatores celerrimè, & gazarum, opúmque, quas rex *Canutus* ei reliquerat, maiorem, meliorémq; partem ademit illi tyrannicè, ſpoliatámque dimiſit ibidem, vt cœperat, reſidere. atque conſentientibus plurimis maioribus natu Angliæ, quia iuſtus hæres cœpit regnare, non tamen ita potentèr vt *Canutus*, quia iuſtior hæres expectabatur *Hardecnutus* : vnde breui pòſt tempore, regnum ſorte diuiditur Angliæ, & *Haroldo* pars ſeptentrionalis, *Hardecnuto* prouenit Auſtralis. *Robertus* dux Normannorũ obijt, cui ſucceſſit *Willielmus Baſtard* filius eius, in puerili ætate. Anno 1036. innocentes *Clitones*, *Alfredus*, & *Eadwardus Egelreds* quondam regis Anglorum filij, de Normannia, vbi cum *Richardo* auunculo ſuo manſerant tempore longo, multis Normannicis militibus ſecum aſſumptis, in Angliam paucis tranſuecti nauibus, ad ſuæ matris colloquium, quæ Wintoniæ morabatur, venêre. Quod indignè grauitérque ferebant potentes nonnulli; quia, licèt iniuſtum eſſet, *Haroldo* multò deuotiores extitere quàm illis, maximè, vt fertur, Comes *Godwinus*. hic quidem *Alfredum* cùm verſus Lundoniam ad regis *Haroldi* colloquium, vt ei mandarat, properaret, retinuit, & arctam in cuſtodiam poſuit; ſociorum verò illius quoſdam diſturbauit, quoſdam catenauit, & poſteà cæcauit, nonnullos cute capitis abſtracta, cruciauit, & manibus ac pedibus amputatis multauit; multos etiam venundari fecit, & mortibus varijs ac miſerabilibus, apud Geldefordam ſexcentos viros occidit. ſed illorum animas, nunc in Paradiſo credimus gaudere cum ſanctis, quorum corpora tam crudelitèr ſine culpa perempta ſunt in aruis. Quo audito, regina *Emma* filium ſuum *Eadwardum*, qui ſecum remanſerat, magna cum feſtinatione in Normanniam remiſit. Deinde *Godwini*, & quorundam aliorum iuſſione, ad inſulam Elig *Clito Elfredus* ſtrictiſſimè vinctus ducitur, ſed vt ad terram nauis applicuit, in ipſa, mox abſtraxerunt oculos eius cruentiſſimè, & ſic ad monaſterium ductus monachis traditur cuſtodiendus vbi breui pòſt tempore de hac migrauit luce, & in auſtrali porticu in Occidentali parte eccleſiæ, corpus eius ſepelitur debito cum honore, anima verò Paradyſi fruitur amœnitate. *Haroldus* rex Merciorum, & Northimbrorum anno 1037. vt per totam regnaret Angliam, a principibus & omni populo, rex eligitur. *Hardecnutus* verò quia in Denemercia moras innexuit, & ad Angliam, vt rogabatur, venire diſtulit, penitus abijcitur, cuius mater *Elfgiua*, quæ & *Emma*, Haroldus,

quondam

quondam Anglorũ regina, hyemis initio ſine miſericordia expellitur Anglia, quæ rate mox parata in Flandriam tranſuehitur, & a nobili Comite *Baldewino* cũ honore ſuſcepta eſt. Is vt talem virum decuit, quamdiu neceſſitas popoſcerat, ei neceſſaria gratanter miniſtrari curauit. Eodem anno paulo ante magnæ religionis vir, *Auicus* Eweſhamtunenſis Decanus obijt. Anno 1038. *Egelnothus* Dorobernenſis archiepiſcopus quarto Calend. Nouembris vita deceſſit, cuius obitus die ſeptimo *Agelredus* Suthſaxoniæ præſul obijt. petierat enim a Deo, ne poſt mortem ſui dilectiſſimi patris *Egelnothi* in hac luce diu viueret, cui *Grimketellus* in *epiſcopatũ; *Agelnotho* verò regis Capellanus *Eadſius* in archiepiſcopatum ſucceſſit. deceſſit etiam eodem anno Wigornienſis epiſcopus *Britthegus*, decimo tertio Calend. Ianuarij, feria quarta, cui ſucceſſit *Liuingus*. Anno 1039. hyems extitit aſperrima, *Brithmarus* Lichfildenſis epiſcopus obijt, cui *Wlſius* ſucceſſit. *Hardecnutus* rex Danorum Flandriam deuectus ad matrem ſuam *Emmam* deuenit.

al. præſulatũ

Hardecnutus,

Haroldus rex Anglorum obijt Lundoniæ, & in Weſtmonaſterio ſepelitur, quo ſepulto proceres ferè totius Angliæ, legatos ad *Hardecnutum* Brige, vbi cum matre ſua morabatur, mittentes, & ſe benè facere putantes, rogauerunt illum vt Angliam veniret, & ſceptra regni ſuſciperet, qui nauibus 40. paratis, & Danicis militibus inſtructis, ante mediam æſtatem Angliam aduehitur, & gaudentèr ab omnibus ſuſcipitur, regníque ſolio mox ſublimatur; ſed ſui imperij tempore, nil egit dignum poteſtati regiæ. nam mox vt regnare cœpit, iniuriarum, quas vel ſibi, vel ſuæ genitrici ſuus anteceſſor fecerat rex *Haroldus*, (qui frater ſuus putabatur) non immemor, *Alfricum* Eboracenſem archiepiſcopum, *Godwinum* Comitem, *Stir* maiorem domus, *Edricum* diſpenſatorem, *Throndſuum* carnificem, & alios magnæ dignitatis viros Lundoniam miſit, & ipſius *Haroldi* corpus effodere & in gronnam proijcere iuſſit, quod cùm proiectum fuiſſet, præcepit illud extrahi, & in flumen Tameſen mandauit proijci. breui autem pòſt tempore, a quodam captum eſt piſcatore, & ad Danos allatum ſub feſtinatione eſt, & in cœmeterio, quod habuerunt Lundoniæ, ſepultum eſt ab ipſis cum honore. quibus per actis, rex *Hardecnutus*, octo marchas vnicuique ſuæ claſſis remigi, & duodecimo vnicuique gubernatori de tota Anglia præcepit dependi, tributum viz. tam graue vt vix aliquis id poſſet perſoluere. Quapropter omnibus, qui priùs eius aduentum deſiderabant magnopere, factus eſt exoſus ſummopere. Adhuc etiam, pro nece fratris ſui *Elfredi*, aduerſus *Godwinum* Comitem, & Wigornienſem epiſcopum *Liuingum*, accuſantibus illos *Alfrico* Eboracenſi archipræſule, & quibuſdam alijs, exarſit ira magna. Idcircò epiſcopatum Wigornienſem *Liuingo* abſtulit, & *Alfrico* dedit: ſed ſequenti anno, ablatum *Alfrico Liuingo* ſecum pacificato, benignè reddidit. *Godwinus* autem regi, pro ſua amicitia dedit trierem, id eſt, nauem fabrefactam, roſtrũ deauratum habentem, armamentis optimis inſtructam, decoris armis, electíſque octingeſimo militibus decoratam. Quorum vnuſquiſque habebat duas in ſuis brachijs armillas aureas ſexdecim vncias pendentes, loricam triplicem, indutam in capite caſſidem ex parte deauratam, gladium deauratis capulis renibus accinctum, Danicam ſecurim auro argentóque redimitam in ſiniſtro humero pendentem, in manu ſiniſtra clipeum, cuius vmbo clauíque erant deaurati, in dextra lanceam, quæ lingua Anglorum **Ategar** appellatur. Inſupra etiam non ſui conſilij, nec ſuæ voluntatis fuiſſe, quod frater eius cæcatus fuiſſet, ſed dominum regem ſuum *Haroldum* facere, quod fecit, iuſſiſſe, cùm totius ferè Angliæ principibus & miniſtris dignioribus, regi iurauit. Anno 1041. rex Anglorum *Hardecnutus*, ſuos huſcarlas miſit per omnes prouincias regni ſui ad exigendum, quod indixerat, tributum, ex quibus duos, *Feader* ſcilicet, & *Turſtanum*, Wigornienſes prouinciales cum ciuibus, exorta ſeditione, in cuiuſdam turris, Wigornienſis monaſterij ſolario, quò celandi cauſa confugerant, 4. nonas Maij, feria 2. peremerunt. Vnde rex ira commotus, ob vltionem necis illorũ *Thuri* mediterraneorum, *Leofricum* Merciorũ, *Godwinum* Weſtſaxonum, *Siwardum* Northimbrorũ, *Romeium* Mageſetenſium, & cæteros totius Angliæ Comites, omnéſq; ferè ſuos huſcarlas cũ magno exercitu *Alfrico* adhuc Wigornienſem pontificatũ tenente, illô miſit, mandans, vt omnes viros, ſi poſſent, occiderent, ciuitatem deprædatam incenderent, totámque prouinciam deuaſtarent. Qui paulo poſt feſtum omnium ſanctorum, & vrbem, & prouinciam

uinciam vaſtare cœperunt, idque per quatuor dies agere non ceſſauerunt, ſed paucos è ciuibus, vel prouincialibus ceperunt, ac occiderunt, quòd præcognito aduentu eorum, prouinciales quoquo locorum fugerunt; ciuium verò multitudo, in quandam modicam inſulam in medio Sabrine fluminis ſitam, quæ Beuerege nuncupatur, confugerant, & munitione facta, tam virilitèr ſe aduerſus ſuos inimicos defenderunt, quoad pace recuperata, liberè domum liceret eis redire quinta igitur die, à ciuitate cremata, vnuſquiſque cum magna præda redijt in ſua, & regis ſtatim ira quieuit. non multò pòſt *Eadwardus Egelredi* quondam regis Anglorum filius, de Normannia vbi multis exulabat annis, venit Angliam, & a fratre ſuo *Hardecnuto* rege ſuſceptus honorificè, in curia eius manſit. Anno 1042. Rex Anglorum *Hardecnutus* dum in conuiuio (in quo *Oſgodus Clapa* magnæ vir potentiæ, filiam ſuam *Gytam* Danico, & præpotenti viro *Tunio, Prudan* cognomento, in loco, qui dicitur * Lamtithe magna cum lætitia tradebat nuptui lætus, ſoſpes, & hilaris cum ſponſa prædicta, & quibuſdam viris, bibens ſtaret, repentèin ter bibendum miſerabili caſu ad terram corruit, & ſic mutus permanens ſexto Idus Iulij, feria tertia expirauit, & Wintoniam delatus iuxta patrem ſuum regem *Canutum* eſt tumulatus; cuius frater *Eadwardus*, annitentibus maximè Comite *Godwino*, & Wigornenſi præſule *Liuingo*, Lundonię leuatur in regem, cuius pater *Egelredus*, cuius pater *Eadgarus*, cuius pater *Eadmundus*, cuius pater *Eadwardus* ſenior, cuius pater *Alfredus*. *al. Lamhith*

Anno ab incarnatione Domini 1043. *Eadwardus* ab archipræſulibus *Edſio* Doroberneſi, & *Alfrico* Eboracenſi, aliſque fermè totius Angliæ præſulibus prima die Paſchæ 3. Non. Aprilis, vngitur in regem Wintoniæ. Eodem anno, poſt feſtum ſancti *Martini*, rex cum Comitibus *Leofrico, Godwino*, & *Siwardo*, de ciuitate Glauorna Wintoniam venit improuisè; & vt illi conſilium ei dederant-ſuæ genitrici quicquid in auro, argento, gemmis, lapidibus, aliiſq; rebus pretioſum habuerat, abſtulit; vel quia priuſquã rex eſſet effectus, vel pòſt, minùs quàm volebat illi dederat, & ei valdè dura extiterat. defuncto *Eadmundo* Dunelmenſi epiſcopo, *Egelricus* ſucceſſit, *Siwardo* adminiſtrante Comitatum Northumbrorum. Anno 1044. *Alwordus* Lundonienſis præſul, qui & ante epiſcopatum, & in epiſcopatu abbatis iure Eoueſhamnenſi cœnobio præfuit, cum pontificatũ adminiſtrare pro ſua infirmitate minùs ſufficeret, & Eoueſhammi reſidere voluit, ſed fratres illius loci ad id omnino conſentire noluerunt. Quapropter ablatis ex magna parte libris, & ornamentis, quæ ipſe eidem loco contulerat, & quibuſdam vt fertur quæ alij contulerant, ad monaſterium Rameſege ſeceſſit, & omnia quæ attulit, ſancto contulit *Benedicto*, ibiq; reſedit, & eodem anno octauo Cal. Auguſti feria quarta defunctus ſepelitur ibidem. In generali verò concilio, quod eodem tempore celebratum eſt Lundoniæ, religioſus Heoueſhamnenſis monachus, qui & Manni vt abbatis iure ſuo monaſterio præeſſet eligitur, & quarto Idus Auguſti, feria ſexta ordinatur. eodem anno, nobilis matrona *Gunnilda*, regis *Wertgeorni*, & ſororis *Canuti* regis filia, & Comitis *Hacun*, & poſt mortem *Haroldi* viduata, cum duobus filijs *Hemmingo*, & *Turkillo* expellitur Anglia. quæ Flandriam deuecta in loco, qui Brige dicitur, aliquando reſedit, & ſic Danemerciam adijt. Anno 1045. *Brictwoldus* Wiltonienſis epiſcopus obijt, cui regis Capellanus *Hermannus* de Lotaringia oriundus ſucceſſit. Quo anno, rex Anglorum *Eadwardus* ad Sandicum portũ congregauit claſſem præualidam, contra magnum Noreganorum regem Angliam adire diſponentem, ſed bellum a *Swano* rege Danorum ſibi illatum, iter impediuit. Anno 1046. *Liuingus* Hwicciorum Domnaniæ, & Cornubiæ præſul, decimo Calend. Aprilis die dominica obijt. poſt cuius obitum, regis Cancellario *Leofrico* Brittannico, mox Cridiatunenſis & Cornubenſis datus eſt præſulatus. Et *Aldredus*, qui primò monachus Wintonienſis, poſt abbas Tauiſtokenſis extitit, Hwicciorum pontificatum ſuſcepit. *Oſgodus Clapa* expellitur Anglia. magnus Norreganorum rex ſancti *Olaui* regis filius, fugato rege Danorum *Swano*, ſibi Danemerciam ſubegit. Anno 1047. nix in occidente tanta cecidit, vt ſiluas quoque frangeret. *Aldwinus* Wintonienſis epiſcopus deceſſit, in cuius ſedem *Stigandus* ſublimatur. *Swanus* rex Danorum, ſuos legatos miſit ad *Eadwardum* regem Anglorum, & rogauit, vt ſibi claſſem mitteret contra magnum regem Norreganorum. tunc Comes *Godwinus* conſilium regi dedit, vt ſaltem 50. naues militibus inſtructis, ei

Sanct. Edwardus.

ei mitteret, ſed quia *Leofrico* Comiti & omni populo id non videbatur conſilium, nullam ei mittere voluit. Poſt hæc, magnus rex Noreganorũ, claſſe multa & valida conſtipatus, cum *Swano* prælium commiſit, & multis millibus vtrinque occiſis, illum de Danemercia expulit, & pòſt in illa etiam regnauit, atque tributum ſibi non modicum pendere Danos coegit, ac non multò pòſt obijt. Anno 1048. *Swanus* Danemerciam recepit, & *Haroldus Harfager*, *Siwardi* regis Norreganorum filius, & ex parte matris frater ſancti *Olaui*, patruus ſcilicèt magni regis, Norregam repetijt, breuiq; poſt tempore ſuos nuntios ad regem Anglorum *Eadwardum* miſit, & pacem, amicitiámq; ei obtulit, & recepit. Terræmotus Calend. Maij, die Dominica extitit magnus Wigornæ, Wic, Deorbiæ, & multis alijs locis: mortalitas hominum, & animalium multas occupauit Angliæ prouincias, & ignis aereus vulgo dictus ſiluaticus, in Deorbenſi prouincia, & quibuſdam alijs prouincijs villas & ſegetes multas vſtulauit. Anno 1049. *Leo* Papa, centeſimus quadrageſimus quintus, iſte eſt *Leo*, qui nouum cantum de ſancto *Gregorio* Papa fecit. *Henricus* imperator innumerabilem congregauit exercitum, contra Flandrenſium Comitem *Balwinum*, maximè eô quòd apud Neomagum ſuum palatium combuſſiſſet, atque fregiſſet pulcherrimum. In qua expeditione fuit *Leo* Papa, & de multis terris nobiles & magnifici viri quamplurimi. *Swanus* etiam rex Danorum, vt imperator illi mandarat, cum ſua claſſe ibi affuit, & ea vice fidelitatem imperatori iurauit, miſit quoq; ad regem Anglorum *Eadwardum*, & rogauit illum ne *Baldewinum* permitteret effugere, ſi vellet ad mare fugere. Idcirco cum magna claſſe rex Sandicum portum adijt, & ibi tamdiu manſit, quoad imperator de *Baldewino* omnia, quæ voluit, habuiſſet. Interea *Swanus* Comes, *Godwini* Comitis, & *Gytæ* filius, qui relicta priùs Anglia (quòd *Edgiuam* Leonenſis monaſterij abbatiſſam, quam corruperat, in matrimonium habere non liceat) Danemerciam adierat, nauibus 8. redijt, dicens cum ſimulatione, ſe cum rege a modò fidelitèr permanſurum. Cui *Beorne* Comes, filius auunculi ſui Danici Comitis *Vlfi*, filij *Spraclingi*, filij *Vrſi*, ac frater *Swani* regis Danorum promiſit a rege impetraturum, vt ſuus Comitatus ei redderetur. pacificato itaq; cum imperatore Comite *Baldwino*, Comites *Godwinus* & *Beorn* 42. nauibus Peueneſea, regis licentia ſunt deuecti, reliquam verò claſſis partem domum iuſſit redire, paucis ſecum nauibus ibi retentis. Cui cùm nuntiatum fuiſſet, quòd *Oſgodus Clapa*, cum 29. nauibus in *Vlpe* iaceret, de nauibus, quas remiſit, quot potuit, reuocauit. *Oſgodus* autem, vxore ſua, quam apud **Bɀige** commiſerat, recepta, 6. nauibus Denemerciam redijt. aliæ verò Eſtſaxoniam adeuntes, præda non modica, circa promontorium *Eadulfi*, rapta, redibant. Verùm eas in redeundo ſæua corripuit tempeſtas, omnéſq; ſubmerſit, exceptis duabus, quæ in tranſmarinis partibus captæ ſunt, occiſis omnibus, qui in illis erant. dum hæc agebantur, *Swanus* Comes Peueneſea venit, & conſobrinũ ſuum *Beorn* Comitem cum dolo rogauit, vt ad Sandicum portum ſecum iret, & vt illi promiſerat, eum cum rege pacificaret. qui fiſus in conſanguinitate, tribus tantum ſocijs aſſumptis, cum illo proficiſci cœpit; at ille ad **Boſanham**, vbi eius naues erant, duxit eum, & in nauem introductum duris mox loris vinciri iuſſit, ac ſecum tamdiu habuit, donec ad oſtium **Dɀte** veniret, vbi illo occiſo, & in altam foſſam proiecto, terráque obruto, dimiſerunt illum ſex naues, quarum duas paulò pòſt ceperunt Heaſtingenſes, & occiſis, qui fuerunt in eis, naues ad Sandwicum conducentes, regi obtulerunt. *Swanus* verò ad Flandriam, duabus fugiens nauibus ibi manſit, quoad Wigornienſis epiſcopus *Aldredus*, illum reduxit, & cum rege pacificauit. Eodem anno, ſanctus *Leo* papa, rogatu eximiæ religionis abbatis *Herimari*, in Franciam venit, habens in comitatu ſuo præfectum, & digniores quoſq; Romuleæ vrbis, & ſancti *Remigij* Francorum apoſtoli monaſterium, Remis conſtitutum, maximo cum honore dedicauit; & poſtmodum, in ipſa vrbe, magnam ſynodum archiepiſcoporum, epiſcoporum, abbatum, ſex diebus celebrauit: in qua ſynodo, fuit *Aldwinus* Rameſigenſis, & abbas monaſterij ſancti *Auguſtini* a rege Anglorum *Eadwardo* illô miſſus. Anno 1050. rex Scotiæ *Machetad* Romæ argentum ſpargendo diſtribuit: *Edſius* Dorobernenſis archiepiſcopus obijt, cui *Robertus* Lundonienſis epiſcopus, genere Normannus ſucceſſit: *Hermannus* Wiltonienſis epiſcopus, & *Aldredus* Wigornienſis epiſcopus Romam ierunt. Anno 1051. *Alfricus*, qui & *Putta*, Eboracenſis archiepiſcopus Suthwellæ defunctus, **Wedeſhamburcſtede** ſepelitur, cui

cui *Kinſius* regis capellanus ſucceſſit. Rex *Edwardus* abſoluit Anglos à graui vectigali, trigeſimo octauo anno, ex quo pater ſuus rex *Egelredus* primitùs id Danicis ſolidarijs ſolui mandarat. Poſt hæc, menſe Septembri, Bononienſis Comes *Euſtachius* ſenior, qui ſorore *Eadwardi* regis *Godam* nomine in coniugium habuerat, paucis Doroberniam applicuit nauibus. In qua milites eius, cum ſtolidè & inſipienter ſibi hoſpitia quærerent, vnum è ciuibus peremerunt: quod videns conciuis eius vlciſcitur illum, occiſo milite quodam. ob quam rem Comes, & ſui, nimis irati, viros & mulieres quamplures armis interfecerunt, pueros & infantes ſuorum pedibus equorum contriuerunt; ſed vbi ciues ad obſiſtendum concurrere viderunt, turpem fugam ineuntes, vix euaſerunt, ſeptem ex ſocijs eorum peremptis, & ad regem *Eadwardum*, qui tunc temporis **Glauorne** morabatur, fugerunt. Talia geri in ſuo Comitatu Comes *Godwinus* grauitèr ferens, nimiáque commotus ira de toto Comitatu ſuo, ſcilicet de Cantia, Suthſaxonia, Weſtſaxonia, & filius eius primogenitus *Swanus* de ſuo, id eſt, de Oxenfordenſi, Glauornenſi, Herefordenſi, Summerſeatunenſi, Berrukeſchirenſi prouincijs; altérque filius *Haroldus* de ſuo Comitatu, videlicet, Eſtſaxonia, Eſtanglia, Huntendunenſi, & Grantebrigienſi prouincijs innumerabilem congregauerunt exercitum, quod regem *Eadwardum* non latuit. Idcirco, nuncijs ad *Leofricum* Mercenſium, & *Siwardum* Northimbrorum Comites feſtinatò miſſis, rogauit vt ad ſe in magno periculo conſtitutum, cum omnibus, quos habere poterant, venire accelerarent. Illi autem primò cum paucis venerunt: ſed vbi cognouerunt quo modo ſe habuit res, per ſuos Comitatus celeres miſerunt veredarios, & magnum congregauerunt exercitum. ſimiliter & *Rodulfus* Comes, *Godæ* ſororis *Eadwardi* regis filius, de ſuo comitatu quot potuit congregauit. Interea *Godwinus* & filij eius, cum ſuis exercitibus poſt natiuitatem Sanctæ *Mariæ*, in Glauornenſem prouinciam venientes, in loco qui **Langeto** dicitur, caſtra metati ſunt, & legatis Glauornam ad regem directis, Comitem *Euſtachium*, & ſocios eius inſuper & Normannos, & Bononienſes, qui caſtellum in Dornbernæ cliuo tenuerunt, ſub denuntiatione belli repoſcebat. Ob id autem ad tempus rex perterritus, & in angore magno conſtitutus, quid ageret pœnitùs ignorabat; ſed vbi exercitum Comitum *Siwardi*, *Leofrici*, & *Rodulfi* aduentare comperijt, ſe nullatenùs *Euſtachium*, alióſque requiſitos traditurum conſtantèr reſpondit; quo audito, vacui redeunt legati; quibus abeuntibus, exercitus Glauornam intrauit, ita inflammato & concordi animo ad pugnam paratus, vt ſtatim ſi rex permitteret, cum exercitu *Godwini* pugnam inire vellet. At quia de tota Anglia, quíque meliores in ſua, & in illorum parte erant coadunati Comiti *Leofrico*, & quibuſdam alijs, magnum videbatur conſilium, ne ipſi cum ſuis compatriotis bellum inirent; ſed obſidibus adinuicem datis, rex & *Godwinus*, die conſtituto ad placitandum Lundoniam conuenirent. probato conſilio, & nuncijs intercurrentibus, obſidibus datis & acceptis, dux in Weſtſaxoniam redijt; rex verò de tota Mercia & Northimbria copioſiorem exercitum congregauit, & ſecum Lundoniam adduxit. *Godwinus* autem & filij eius ad **Suthweorc** venêre cum magna Weſtſaxonum multitudine: ſed quia ſuus paulatim defluxerat exercitus, placitum inire cum rege non audebat, verùm nocte ſuperueniente fugam inijt. Quare mane facto, rex in ſuo conſilio, & omnis exercitus, vnanimi conſenſu illum, & quinque filios eius exules fore decreuerunt: qui cum coniuge ſua *Githa* & *Toſti* cum vxore ſua *Iuthitha* filia videlicet *Baldwini* Flandrenſis Comitis, ac duo alij filij eius *Swanus*, & *Girth*, ad **Tornege**, vbi naues eius paratæ fuerant, venerunt. In qua, tantum auri, & argenti aliarúmque rerum pretioſarum, quantum illa portare potuit, feſtinanter imponentes, eámque certatim conſcendentes, ad Flandrenſium Comitem *Baldwinum* direxerunt curſum. Porrò *Haroldus* & * *Leolwinus* filij eius, Briſtowam adeuntes, nauem quam frater illorum *Swanus* ſibi parauerat, conſcenderunt, & in Hyberniam tranſuecti ſunt: reginam verò *Edgitam* rex propter iram, quam aduerſus patrem eius *Godwinum* habuerat, repudiauit, & cum vna pediſſequa ad Werewellam eam ſine honore miſit, & Abbatiſſę cuſtodiendā cōmendauit. his geſtis

al. Leofwinus

Normannicus dux *Willielmus*, cum multitudine Normannorum Angliam venit, quem rex *Eadwardus*, & ſocios eius honorificè ſuſcepit, & magnis multíſque donatum muneribus ad Normanniam remiſit. Anno milleſimo quinquageſimo ſecundo, *Alfgiua*, id eſt, *Emma* regina quondam & coniux regum *Egelredi*, & *Canuti*, ſecundo Nonas Martij Wintoniæ obijt, & ibi ſepulta eſt. Eodem anno Wallenſium rex *Griffinus*, magnam partem Herefordenſis prouinciæ depopulatus eſt, contra quem prouinciales illi, & de caſtello quàm plures Normanni aſcenderunt, ſed multis ex illis occiſis, ille victoriam habuit, & ſecum magnam prædam adduxit. Hæc pugna facta eſt eodem die, quo ante tredecim annos fratrem Comitis *Leofrici Edwinum* Wallenſes interfecerunt. paruo poſt tempore, *Haroldus* Comes, & frater eius *Leolfwinus* de Hybernia redeuntes, & oſtium Sabrinæ nauibus multis intrantes, in confinio Summerſetanæ, & Dorſetanæ applicuerunt, & illis in partibus villas, & agros deprædati ſunt multos. aduerſus quos de Domnania, & Summerſetania quamplures aſcenderunt, ſed eos vicit *Haroldus*, cæſis ex illis pluſquam triginta nobilibus miniſtris, cum alijs multis: dein ad naues cum præda redijt, & mox Penwichthteort circumnauigauit. Tunc rex *Eadwardus* quadraginta naues alimentis, electíſque militibus inſtructas, ad Sandwicum portum feſtinatò miſit, & eos aduentum Comitis *Godwini* opperiri, & obſeruare iuſſit, ſed tamen ignorantibus omnibus, ille cum paucis nauibus reuerſus in Cantia applicuit, & miſſis latenter nuncijs, primitùs Cantuarienſes, dein Suthſaxones, Eſtſaxones, Suthregienſes, & omnes Buthſecarlas de Haſtinga, & vbíque circa ripas maris, alióſque nonnullos in auxilium ſui allexit; hi omnes, vno ore aut viuere, aut mori ſe paratos fore ſibi promiſerunt. Quod vbi regiæ claſſi, quæ ad Sandwicum portum iacebat, innotuit, illum inſequuntur, ille verò fugiens euaſit, & quo in loco potuit, ſe occultauit. Illi verò ad Sandwicum portum ſunt reuecti, & inde Lundoniam ſunt reuerſi. Hoc cognito, Comes *Godwinus* ad Vectam inſulam reuehitur, & circa ripas maris tamdiu nauigabatur, donec ad illum filij eius *Haroldus* & *Leolfwinus*, ſua cum claſſe venirent, cúmque in vnum conueniſſent à deprædatione, & depopulatione deſtiterunt; victum autem exercitui ſuo, cùm res expoſceret, ſumebant, circa ripas autem maris & vbicunque locorum, omnes quos poterant ſibi in adiutorium allicientes, & Buthſecarlas omnes, quos obuios inuenerant ſecum legentes, verſus Sandwicum portum curſum direxerunt, quò cùm veniſſent, regi *Eadwardo* tunc temporis Lundoniæ demoranti, illorum aduentus nuntiatur; qui, nuncijs properè miſſis, omnibus, qui à ſe non defecerant, mandauit, vt in adiutorium ſui venire maturarent, at illi nimis tardantes, ad tempus non venerunt. Intereà cum ſua claſſe *Godwinus* Comes aduerſus curſum Tameſis deuectus, die exaltationis Sanctæ Crucis, feria ſecunda ad Suthweorc venit, & ibi tam diu expectauit, quoad maris acceſſus aduenire: Interim quoſdam per internuncios, ciues Lundonienſes, quos varijs pollicitationibus priùs illexerat, conuenit, & vt omnes ferè, quæ volebat, omninò vellent, effecit. Inde rebus omnibus diſpoſitis, & ordinatis, reumate aduenientе, feſtinanter anchoras ſuſtulerunt, ac nullo in ponte, obſiſtente, per Auſtralem fluminis crepidinem ſurſum nauigauerunt. Venit, & pedeſtris exercitus, ac ſe per oram fluminis ordinatim diſponens, ſpiſſam, terribilémque fecit teſtudinem: dein claſſis ſe verſus Aquilonem in ripam vertit, quia regis claſſem circumdare vellet. Habebat enim & rex claſſem, & numeroſam pedeſtrem exercitum: ſed quia ibi & cum rege, & cum *Godwino* erant perpauci, qui fortitudinis aliquid haberent, (in tantum Angli pugnare aduerſus ſuos propinquos ac compatriotas penè omnes abhorrebant). Vnde ſapientiores quique ex vtráque parte, inter regem, & ducem pacem reintegrantes, exercitum ab armis diſcedere iuſſerunt; mane autem facto rex habuit concilium, priſtinúmque honorem plenitèr reddidit *Godwino*, & vxori ſuæ, filiíſque omnibus, excepto *Swano*. Ille enim ductus pœnitentia, eò quòd vt prædiximus conſobrinum ſuum *Beorn* occiderat, de Flandria nudis pedibus Ieruſalem adierat, indéque rediens inualitudine ex nimio frigore contracta, mortuus eſt in Licia, filiam quoque ducis *Edgitham*

githam reginam digniter rex recepit, ac priſtinæ dignitati reſtituit. Facta igitur concordia pacéque firmata, omni populo rectam legem promiſerunt, & omnes Normannos, qui leges iniquas adinuenerant, & iniuſta iudicia iudicauerant, multáque regi conſilia aduerſus Anglos dederant, exlegauerunt; paucos tamen ſcilicet *Robertum* Draconem, & generum eius *Richardum Scrobi* filium *Alfredum* regis ſtratorem, *Aufridum* cognomento *Ceockeſſot*, & quoſdam alios quos plùs cæteris rex dilexerat, eiúque & omni populo fideles extiterant, in Anglia * remeare permiſerunt. Porrò *Robertus* Doroberniæ Archiepiſcopus, & Lundoniæ præſul *Willielmus* & *Vlf* Lincolnenſis antiſtes, cum ſuis Normannis vix euadentes mare tranſierunt, ſed *Willielmus* propter ſuam bonitatem, paruo poſt tempore reuocatus, in ſuum Epiſcopatum recipitur. *Osbernus* verò cognomento *Pentecoſt*, & ſocius eius *Hugo* ſua reddiderunt caſtella, & Comitis *Leofrici* licentia, per ſuum comitatum Scotiam adeuntes à rege Scottorum * *Machetad* recepti ſunt. Eodem anno in nocte feſtiuitatis Sancti *Thomæ* Apoſtoli, tantus támque vehemens extitit ventus, vt multas eccleſias, domóſque dirueret, & innumeras arbores frangeret, vel radicitus euelleret.

al. remanere

al. Matheetha

Anno milleſimo quinquageſimo tertio, *Griffini* regis Auſtralium Wallenſium frater *Rees* nomine, propter frequentes prædas, quas egit in loco, qui **Bulendun** dicitur, iuſſu regis *Eadwardi* occiditur, & Glauornam caput eius ad regem in Vigilia Epiphaniæ eſt allatum. Eodem anno, dum ſecunda Paſchalis feſtiuitatis celebraretur feria, Wintoniæ *Godwino* Comiti ex ſolito regi ad menſam aſſidenti, ſuprema calamitas euénit. Graui etenim morbo ex improuiſo percuſſus, mutus in ipſa ſede declinauit. Quod filij Comes *Haroldus*, *Toſtius*, & *Girth* videntes, illum in cameram regis portauerunt, ſperantes eum poſt modicum de infirmitate conualeſcere, ſed ille expers virium, quinta poſthæc feria, decimo ſeptimo Kalendas Maij vita deceſſit, & in veteri monaſterio ſepultus eſt. Cuius ducatum ſuſcepit filius eius *Haroldus*, & eius Comitatus datus eſt *Algaro Leofrici* Comitis filio.

Anno milleſimo quinquageſimo quarto, ſtrenuus dux Northimbrorum, *Siwardus* iuſſu regis *Eadwardi*, & equeſtri exercitu & claſſe valida Scotiam adijt, & cum rege Scottorum *Machetad*, prælium commiſit, ac multis millibus Scottorum, & Normannis omnibus, quorum ſupra mentionem fecimus, occiſis, illum fugauit, & *Malcolmum* regis Cumbrorum filium, vt rex iuſſerat, regem conſtituit. In eo tamen prælio filius ſuus, & multi Anglorum, & Danorum ceciderunt. Mortuo *Godwino* VVincelcumbenſi Abbate, *Alredus* VVigornienſis Epiſcopus, in feſtiuitate Sancti *Kenelmi*, *Godricum*, *Godmanni* regis capellani filium, loco eius Abbatem conſtituit. Dein magnus cum xenijs idem Epiſcopus, regis fungitur legatione ad imperatorem, à quo ſimul, & *Heremanno* Colonenſi Archipræſule, cum magno ſuſceptus honore, ibidem per integrum annum manſit, & ex parte regis, imperatori ſuggeſſit, vt legatis Hungariam miſſis, fratruelem ſuum *Edwardum*, regis videlicet *Eadmundi* ferrei lateris filium reduceret, Angliámque venire faceret.

Anno milleſimo quinquageſimo quinto, *Siwardus* dux Northimbrorum Eboraci deceſſit, & in monaſterio Galmanho, quod ipſe conſtruxerat, ſepultus eſt; cuius ducatus *Toſtio Haroldi* ducis germano datus eſt. Non multò pòſt rex *Eadwardus* habito Lundoniæ concilio, *Algarum* Comitem, filium *Leofrici* Comitis ſine culpa exlegauit, qui mox Hyberniam petijt, & decem & octo piraticis nauibus adquiſitis, redijt, & *Griffinum* regem VVallenſium adijt, eúmque petiuit, vt contra regem *Eadwardum* ſibi eſſet in auxilium; ille autem ſtatim de toto regno ſuo copioſum exercitum congregans, *Algaro* præcepit, vt loco conſtituto, ſibi & exercitui cum ſuis copijs occurreret; quibus in vnum conuenientibus, fines Anglorum depopulaturi Herefordenſem prouinciam intrauerunt, contra quos timidus dux *Rodulfus* regis *Eadwardi* ſororis filius exercitum congregans, & duobus milliarijs à ciuitate Hereforda, nono Kalendas Nouembris illis occurrens, Anglos contra morem in equis pugnare iuſſit, ſed cùm prælium

eſſent commiſſuri, Comes cum ſuis Francis & Normannis fugam primitùs capeſſit; quod videntes Angli, ducem ſuum fugiendo. Quos aduerſarij ferè omnes inſecuti quadringentos vel quingentos viros ex eis peremerunt, multóſque vulnerauerunt; dein victoria potiti, rex *Griffinus*, & Comes *Algarus* Herefordam intrauerunt, & ſeptem Canonicis, qui valuas principalis baſilicæ defenderant occiſis, ac monaſterio, (quod verus Chriſticola antiſtes *Athelſtanus* conſtruxerat) cum omnibus ornamentis & reliquijs ſancti *Agelberti* regis, & martyris, aliorúmque ſanctorum, combuſto, & nonnullis è ciuibus necatis, multíſque captiuatis, ciuitate etiam ſpoliata & cremata, prædæ vbertate ſunt ditati. Mox Anglia exercitum congregari iuſſit, cui Glauornæ congregato, ſtrenuum ducem *Haroldum* præfecit, qui eos perſequitur, ac fines Wallanorum audacter ingreſſus, vltra **Straddele** caſtra metatus eſt. Sed illi, qui virum fortem & bellicoſum imperatorem ſciebant, cum eo committere bellum non audebant, in Suthwaloniam fugerunt. Quo comperto, maiorem exercitus partem ibi dimiſit, mandans eis, vt ſuis aduerſarijs, ſi res expoſceret, viriliter reſiſterent, cum cætera verò multitudine Herefordam rediens, vallo alto illam cinxit, portis & feris muniuit. Interea legatis intercurrentibus, *Griffinus*, *Algarus*, & *Haroldus*, & qui cum illis fuerant in loco, qui **Biligeſleage** dicitur, conuenerunt, & pace data & accepta, firmam amicitiam inter ſe pacti ſunt. quibus patratis, claſſis *Algari* Comitis Legaceſtram deuecta, ſtipendium, quod eis promiſerat, ibi expectauit. Ipſe verò ad regem venit, & ab eo ſuum Comitatum recepit. Eodem tempore, religioſus vir *Tremerinus* VValonicus antiſtes deceſſit. hic, multo tempore, vicarius *Adhelſtani* Herefordenſis præſulis extitit, poſtquam ipſe miniſterium epiſcopale per ſe implere nequiuit. Erat enim per annos tredecim, oculorum lumine priuatus. *Hermannus* Wiltoniæ prouinciæ præſul offenſus, quia ei ſedem epiſcopalem tranſferre de villa, (quæ **Ramnebirig** dicitur) ad Abbatiam Malmesburienſem rex nollet concedere, epiſcopatum dimiſit, marique transfretato, apud ſanctum *Bertinum* monachicum habitum ſuſcepit, ibíque in ipſo monaſterio tribus annis manſit. Anno milleſimo quinquageſimo ſexto, *Henricus* imperator Romanorum obijt, cui ſucceſſit *Henricus* filius eius. Vir magnæ ſanctitatis Herefordenſis epiſcopus *Adhelſtanus*, quarto Idus Februarij, in villa, quæ dicitur **Boſanbyrig**, deceſſit, cuius corpus Herefordam delatum in eccleſia, quam ipſe à fundamentis conſtruxerat, eſt tumulatum. Cui *Leuegarus* ducis *Haroldi* capellanus ſucceſſit, qui eodem anno decimo ſexto Kalendas Iulij, à *Griffino* VValanorum rege in loco, quæ **Glaſtingebirie** dicitur, cum clericis ſuis, & vicecomite *Agelnotho*, & multis alijs occiſus eſt, manſit autem in epiſcopatu vndecim ſeptimannis, & quatuor diebus. Quo perempto, *Aldredo* Wigornienſi præſuli, donec antiſtes conſtitueretur, epiſcopatus Herefordenſis commiſſus eſt. Poſthæc idem epiſcopus, & Comites *Leofricus*, ac *Haroldus*, cum rege *Eadwardo*, *Griffinum* Walanorum regem pacificauerunt. Comes Agelwinus *Oddo* eccleſiarum amator, pauperum recreator, viduarum & pupillorum defenſor, virginitatis cuſtos, ab *Alredo* Wigornienſi epiſcopo, ante ſuum obitum monachizatus, 2. Kalendas Septembris, apud **Deorhirſt** deceſſit, ſed in monaſterio Perſcorenſi, honorificè ſepultus quieſcit. Dunelmenſis epiſcopus *Algericus*, epiſcopatu ſponte relicto, ad monaſterium ſuum, quod dicitur **Burh**, vbi nutritus, & monachus eſt factus, ſeceſſit, ibíque annis duodecim degit. cui eiuſdem monaſterij monachus frater ipſius *Agelwinus*, in epiſcopatu ſucceſſit. Anno milleſimo quinquageſimo ſeptimo, *Clito Eadwardus*, regis *Eadmundi* ferrei lateris filius, vt ei mandarat ſuus patruus, rex *Eadwardus* de Hungaria, quò multò antè (vt prædiximus) in exilium miſſus fuerat, Angliam venit. Decreuerat enim rex illum poſt ſe regni hæredem conſtituere, ſed ex quo venit, paruo pòſt tempore vita deceſſit Lundoniæ. excellentis vir memoriæ, laudabilis Comes *Leofricus*, *Leofwini* ducis filius, in propria villa, quæ dicitur **Bromleage**, ſecundo Kalendas Septembris, in bona ſenectute deceſſit, & Couentro ſepultus eſt honorificè; quod monaſterium, inter cætera bona opera, quæ in ſua vita geſſit, ipſe, & vxor illius Dei cultrix & Sanctæ *Mariæ* ſemper virginis amatrix deuota, nobilis Comitiſſa *Godiua*, de ſuo patrimonio à fundamentis conſtruxerunt, & id terris ſufficienter locupletauerunt, ornamentis va-

rijs

rijs adeò ditauerunt, vt in nullo monaſterio totius Angliæ, tanta copia auri, argenti, gemmarum, lapidúmque pretioſorum inueniretur, quanta tunc temporis habebatur in illo. Leonenſe etiam & Wanlokenſe cœnobium, ſanctíque *Iohannis Baptiſtæ*, ac Sanctæ *Wereburgæ* virginis monaſteria, in Legaceſtria ſita, & eccleſiam, quam Lincolnienſis præſul *Eadnothus* in loco famoſo, qui Sanctæ *Mariæ* Stou Anglicè, Latinè verò Sanctæ *Mariæ* locus appellatur, pretioſis ditauerunt ornamentis; Wigornienſe quoque monaſterium terris, & Heueſhamuenſe, ædificijs, ornamentis varijs, terríſque locupletauerunt. Huius itaque Comitis ſapientia, quam diu vixit, regibus, omníque populo Anglorum multùm profecit, cuius ducatum filius ſuus *Algarus* ſuſcepit. *Hecca* præſul Auſtralium Saxonum obijt, pro quo *Egelricus* monachus eccleſiæ *Chriſti* Cantuarienſis eligitur. Anno milleſimo quinquageſimo octauo, *Algarus* Merciorum Comes, à rege *Eadwardo* ſecundo exlegatus eſt, ſed regis Walanorum *Griffini* iuuamine, & Norreganicæ claſſis adminiculo, quæ ad illum venerat ex improuiſo, citò per vim ſuum Comitatum recuperauit. *Aldredus* Wigornienſis epiſcopus eccleſiam, quam in ciuitate Glauorna à fundamentis conſtruxerat, in honore principis Apoſtolorum *Petri* honorificè dedicauit: & poſtea regis licentia *Wlſtanum* Wigornienſem monachum à ſe ordinatum Abbatem conſtituit ibidem. Dein præſulatu dimiſſo Wiltonienſis eccleſiæ, qui ſibi ad regendum commiſſus fuerat, & *Hermanno*, cuius ſuprà mentionem fecimus, reddito, mare tranſijt, & per Hungariã profectus eſt Ieroſolymam; quod nullus Archiepiſc. vel epiſc. Angliæ eatenus dignoſcitur feciſſe. Anno 1059. *Nicolaus* Florentiæ ciuitatis epiſcopus Papa eligitur, & *Benedictus* eijcitur. Anno 1060. *Henricus* rex Francorum obijt, cui filius eius primogenitus *Philippus* ſuccedit. VVillenſis epiſcopus *Duduc* obijt, cui ſucceſſit *Giſa* regis capellanus, ambo de Lotharingia oriundi. Eboracenſis Archiepiſcopus *Kinſius* 11. Kal. Ianuarij, Eboraci obijt, cuius corpus ad monaſterium, quod Burh dicitur, delatum, honorificè eſt tumulatum. Pro quo Wigornienſis epiſcopus *Aldredus* ad Archiepiſcopatum in natiuitate Domini eligitur, & Herefordẽſis præſulatus, qui ei propter induſtriam ſuam fuerat commiſſus, capellano *Edgithæ* reginæ, *Waltero* Lotaringo eſt datus. Anno 1061. *Aldredus* Eboracenſis Archiepiſcopus cum *Toſtio* Comite Romam iuit, & à *Nicolao* Papa pallium ſuſcepit. Interim rex Scotorum *Malcolmus* ſui coniurati fratris *Toſtij* Comitatum, id eſt, Northimbriam fortitèr depopulatur, violata pace ſancti *Cuthberti* in Eilond. Eodem anno *Nicolaus* Papa obijt. *Alexander* Papa electus 149. ſucceſſit. Anno 1062. *Wlſtanus* vir venerandus pontifex Wigornienſi eccleſiæ præficitur. Hic Deo amabilis, regione Merciorum in prouincia Warewicenſi, parentibus religioſis oriundus, patre viz. *Eaſtano* matre verò *Wlfgeoua* nomine, in nobili autem monaſterio (quod Burch nominatur) literis & eccleſiaſticis officijs imbutus, extitit; qui ambo ſcilicet parentes eius in tantum religioni ſtudebant, vt longè ante finem vitæ, caſtitatem profeſſi ſe ab inuicem ſeperantes, ſub ſanctæ conuerſationis habitu, vitam conſummare gauderent. Quorum exemplo ipſe adoleſcens incitatus, matre id maximè perſuadente, ſeculum reliquit, atque in eodem Wigornienſi monaſterio, in quo & ante pater eius Deo ſeruierat, monachichum habitum & ordinem à venerabili *Brichthego* eiuſdem eccleſiæ Epiſcopo ſuſcepit, à quo etiam in gradu tam diaconatus, quàm presbyteratus ordinatus eſt. Statim igitur in ipſo initio arduam, & omni religione plenam arripiens vitam, in vigilijs, ieiunijs, orationibus, omníque virtutum genere, ſubitò admirandus apparuit. hinc ob morum diſciplinam, primò magiſter & cuſtos infantium aliquandiu conſtituitur, deinde ob ſolertiam eccleſiaſtici officij cantor ſimul, & theſaurizarius eccleſiæ ex præcepto ſeniorum efficitur. Nactus verò occaſionem liberiùs Deo ſeruiendi, ex cuſtodienda ſibi commiſſa eccleſia, totum ſe contemplatiuæ vitæ dedit; die noctúque in ea aut orationi, aut diuinæ lectioni inſiſtens, bidui, triduíque ieiunio aſſiduè corpus macerans; ſacris vigilijs in tantum deditus, vt non modò diem cum nocte, ſed & aliquando, quod à nobis vix crederetur ſi non ab ipſius ore hoc audiuiſſemus, quatuor dies cum noctibus abſque ſomno pertranſiens ferè exſiccato cerebro periculum incurreret, niſi ſopore prælibato naturæ ſatiſfacere feſtinaret. Denique & cùm vi naturæ dormire compelleretur non lecto, aut lectiſternijs membra ad ſoporem fouebat,

ſed ſuper ſcamnum eccleſiæ libro, in quo orabat ſiue legebat, caput ſuſtentans, pauliſper ſe reclinabat. Poſt aliquod autem tempus, defuncto *Agelwino* Priore monaſterij, ipſe vir reuerendus Prior & pater congregationis ab *Aldredo* epiſcopo conſtituitur. Quod officium valdè laudabiliter adimplens prioris conuerſationis auſteritatem minimè reliquit, immò vt cæteris benè viuendi exemplum daret multiplicitèr adauxit, deinde poſt aliquot annorum curricula, electo ad Archiepiſcopatum Eboracenſis eccleſiæ prædicto *Aldredo* Wigornienſi epiſcopo, fit vnanimis conſenſio tam cleri, quam etiam totius plebis in eius electione, rege viz. *Eadwardo* annuente, vt quem ſibi vellent præſulem eligerent. contigit námque eo tempore vt & legatos Apoſtolicæ ſedis eius electioni intereſſe *Armenfredum* ſcilicet Sedunenſem epiſcopum, & alium, qui à domino Papa *Alexandro* pro reſponſis eccleſiaſticis ad regem Anglorum *Eadwardum* miſſi, regio præcepto Wigorniæ per totam ferè Quadrageſimam degebant, expectantes reſponſum ſuæ legationis vſque ad curiam regalem proximi Paſchę. Hi videntes dum ibi morarentur, eius laudabilem vitam, in eius electionem non tantùm conſentiebant, immò tam clerum, quàm plebem maximè ad hæc inſtigabant, ſuáque autoritate electionem firmabant: illo verò obſtinatiſſimè renuente, ſéque indignum acclamante, & cum ſacramẽto etiam affirmante ſe multò libentiùs decollationi quàm tam altæ ordinationi ſuccumbere velle, cùm ſæpè à viris religioſis ſuper hoc circumuentus, ad conſentiendum minimè perſuaderi poſſet, tandem à viro Dei *Wlſio* incluſo, qui tunc plus 40. annis ſolitariam vitam egiſſe noſcebatur, acritèr pro inobedientia & obſtinatia correptus, diuino etiam oraculo territus conſentire cum maximo cordis dolore compulſus eſt, & epiſcopatu ſuſcepto, Dominico die, quo ſanctæ *Mariæ* natiuitas celebrabatur, conſecratus, vita & virtutibus clarus Wigornienſis eccleſiæ præſul effulſit. Conſecratus eſt igitur ab *Aldredo* Eboracenſi Archiepiſc. eò quòd *Stigando* Doroborniæ Archiepiſcopo officium epiſcopale tunc à domino Papa interdictum erat, quia *Roberto* Archiepiſcopo viuente Archiepiſcopatum ſuſcipere præſumpſit: canonica tamen profeſſione, præfato Dorobernenſi Archiepiſcopo *Stigando*, non ſuo ordinatori *Aldredo* facta. Inſuper & ipſe archipræſul Eboracenſis ordinator eius coram rege, & regni optimatibus, ipſo *Stigando* factitante, propter ſubſequentium calumnias, profiteri iuſſus eſt, ſe nullum ius eccleſiaſticæ, ſeu ſecularis ſubiectionis ſuper eum deinceps velle clamare, nec propter quod ab eo conſecratus eſt, nec quia ante conſecrationem eius monachus factus eſt. facta eſt autem hæc illius ordinatio, anno ætatis ſuę plus 50. regni verò regis *Eadwardi* anno 20. indictione 15. Anno 1063. ſtrenuus dux Weſtſaxonum *Haroldus*, iuſſu regis *Eadwardi* poſt Natiuitatem Domini æquitatu non multo ſecum aſſumpto, de Glauorna, vbi tunc rex morabatur, ad Radelam multa cum feſtinatione profectus eſt, vt regem Walanorum *Griffinum* propter frequentes depopulationes, quas in Anglorum finibus agebat. ac verecundias, quas domino ſuo *Eadwardo* ſæpè faciebat, occideret. At ille, eius aduentu præcognito fugam cum ſuis inijt, nauem conſcendit, & vix euaſit. *Haroldus* verò, vt eum fugiſſe comperit, palatium eius incendit, & naues eius cum armamentis combuſſit, eodémque die redijt, ſed circa Rogationes de **Bytheſtow** claſſica manu profectus, magna ex parte terram Walanorum circumnauigabat, cui frater ſuus *Toſtius* Comes cum equeſtri (vt rex mandarat) occurrit exercitu, & viribus ſimul iunctis regionem illam depopulari cęperunt. Vnde Walani coacti, datis obſidibus, ſeſe dederunt, & ſe tributum illi daturos promiſerunt, regémque ſuum *Griffinum* exlegantes abiecerunt. Anno 1064. rex Walanorum *Griffinus* nonas Auguſti à ſuis interficitur, & caput eius, capútque nauis ipſius cum ornatura, Comiti *Haroldo* mittitur. Quæ mox ille regi detulit *Eadwardo*. Quibus geſtis, fratribus illius *Blethogento*, & *Rithwalano* rex *Eadwardus* terrã Walanorũ dedit, cui & *Haroldo* Comiti fidelitatem iurauerunt illi, & ad imperiũ illorum terra, mariq; ſe fore paratos, ac omnia, quæ priùs de terra illa regibus anterioribus fuerant penſa, obedientèr ſe penſuros ſpoponderunt. Anno 1065. reuerendus vir *Agelwinus* Dunelmenſis epiſcopus, ſancti *Oſwini* regis quondam Bernicíorum oſſa, in monaſterium, quod iuxta oſtium fluminis **Tine** ſitum eſt, de tumulo leuauit, tranſactis à ſepultura eius 415. annis, & in ſcrinio cum magno honore locauit. Strenuus dux VVeſtſaxonum *Haroldus*, in terram Walanorum in loco, qui **Portaſcith** nominatur, menſe Iulio, magnum ædificari

ficari iuſſit ædificium,& multa,quæ pertinent ad eſum & potum illuc congregari mandauit, vt dominus ſuus rex *Eadwardus* illic aliquandiu venationis cauſa degere poſſet. Sed *Caradoc* filius regis Suthwalanorum occiderat,eiúſque regnum inuaſerat,cum omnibus, quos habere poterat, die feſtiuitatis ſancti *Bartholomæi* Apoſtoli illuc venit, & operarios ferè cunctos cum illis,qui eis præerant, peremit, & omnia bona, quæ ibi congregata fuerant,abſtulit. Deinde 5.Nonas Octobris, feria 2.Northimbrenſes miniſtri Gamelbarn,*Dunſtanus* filius *Agelnothi*, *Gloniern* filius *Eardulfi* cum 200. militibus,Eboracum venerunt, & pro execranda nece nobilium Northimbrenſium, miniſtrorum *Goſpatrici* (quem regina *Egitha* germani ſui *Toſtij* cauſa in curia regis quarta nocte natiuitatis Dominicæ per inſidias occidi iuſſit) & *Gamelis*, filij *Orm*, ac *Vlfij*, filij *Dolfini*, quos anno præcedenti Eboraci in camera ſua ſub pacis fœdere per inſidias Comes *Toſtius* occidi præcepit, nec non pro immenſitate tributi, quod de tota Northimbria iniuſtè acceperat,eodem die,primitus illius Danicos huſcarlas *Amundum* & *Rauneſwearcum* de fuga retractos,extra muros ciuitatis,ac die ſequenti,pluſquam 200 viros ex curialibus in Boreali parte fluminis Humbræ, peremerunt, ærarium quoque ipſius fregerunt,ac omnibus quæ illius erant, ablatis receſſerunt, omnes ferè dehinc, comitatus illius, in vnum congregati, *Haroldo* Weſtſaxonum duci, & alijs, quos rex *Toſtij* rogatu pro pace redintegranda ad eos miſerat, in Northamtonia occurrerunt. Vbi priùs, & poſt apud Oxenefordam, die ſanctorum Apoſtolorum *Symonis* & *Iudæ*, dum *Haroldus* & alij quamplures Comitem *Toſtium*, cum eis pacificare vellent,omnes vnanimi conſenſu contradixerunt,ac eum cum omnibus,qui legem iniquam ſtatuere illum incitauerant, exlegauerunt. Et poſt feſtiuitatem omnium ſanctorum, cum adiutorio Comitis *Edwini* de Anglia *Toſtium* expulerunt. Qui mox cum vxore ſua *Baldwinum* Flandrēſium Comitem adijt,& apud ſanctum *Audomarum* hyemem exegit.* *Morgarus* verò iuſſu regis Northumbris eſt prælatus Comes.Poſt hæc rex *Eadwardus* paulatim ægrotare cœpit,in natiuitate verò Domini curiam ſuam,vt potuit Lundoniæ tenuit,& eccleſiam, quam ipſe à fundamentis conſtruxerat die ſanctorum Innocentium in honore ſancti *Petri* Apoſtolorum principis cum magna gloria dedicari fecit.

al. Morkarus

ANno ab incarnatione Domini 1066. Anglorum decus, pacificus rex *Eadwardus* Haroldus *Egelredi* regis filius poſtquam 23.annis,menſibus 6. & 27. diebus poteſtate regia Anglis Saxonibus præfuit,indictione quarta vigilia Epiphaniæ Domini, feria 5. mortem obijt Lundoniæ,& in craſtino ſepultus regio more; ab omnibus,qui tunc affuere, non ſine lachrymis plangebatur amariſſimè. Quo tumulato, ſubregulus *Haroldus Godwini* ducis filius, quem rex ante ſuam deceſſionem regni ſucceſſorem elegerat, à totius Angliæ primatibus ad regale culmen electus, die eodem ab *Aldredo* Eboracenſi Archiepiſcopo in regem honorificè eſt conſecratus.De miraculis,quæ Deus,qui ſemper eſt mirabilis & glorioſus in ſanctis ſuis, dignatus eſt operari pro beato *Eadwardo* rege,& confeſſore in vita ſua,hîc pauca ſcribuntur. *Igitur quadam die,dum idem rex, ad celebrationem Miſſæ apud Weſtmonaſterium ante altare, in oratione proſtratus iaceret, vidit qualiter rex Dancrum parato nauigio magno,vt in Angliam hoſtiliter veniret, cum de naicula in maiorem nauem intrare deberet, lapſus inter vtramque in profundum maris,ſubmerſus eſt,& ſtatim diſſipatum eſt nauigium eius. Quo viſo miraculo,beatus rex* Eadwardus *riſit, immenſas agens gratias Deo. Epiſcopus verò,qui Miſſam illam celebrauit,timuit,quòd rex aliquid de eo vidiſſet in celebratione Miſſæ,vnde riſum feciſſet: celebrata itaque Miſſa,epiſcopus conuocatis Comite* Haroldo,*& alijs magnatibus regis,qui aderant, diligenter quæſiuit à rege, qua de cauſa ipſe in celebratione Miſſæ riſum fecerat, & narrauit ei rex viſionem, quam viderat,& notatis die,& hora,miſerunt legatos in Denemarchiam,& inuenerunt ita accidiſſe regi Danorum,ſicut rex* Eadwardus *prædixerat. Item de eodem. Quadam die, cùm prædictus rex Anglorum* Eadwardus, *iter ageret, habuit ſibi obuium beatum* Iohannem *Apoſtolum & Euangeliſtam in ſpecie pauperis,petentem ab eo eleemoſynam,& cùm rex non haberet quod commodiùs ei daret,extraxit annulum ſuum à digito ſuo, & dedit illi. Eodem verò die, beatus ille Euangeliſta apparuit cuidam peregrino exeunti de ſancta ciuitate Ieruſalem, & ait illi; vnde es? & quo vadis? cui peregrinus reſpondit; de Anglia ſum,& ad Angliam redire deſidero: cui Apoſtolus dixit,noſtine regem Angliæ* Eadwardum? *& reſpondens ille dixit,noui Domine,& ait illi Apoſtolus; Accipe annulum hunc, & affer regi* Eadwardo, *& dic ei, quod* Iohannes

Apoſtolus

Apoſtolus remittit ei hunc annulum, quem ipſe illi dederat hodie in via, qua ambulabat, & angelus Domini bonus comitetur tecum, & faciat tibi proſperum iter, Amen; & ſic accepto annulo, & valedicto, Apoſtolicus vltra non comparuit illi. Eodem autem die, peregrinus ille, Domino duce, cui nihil eſt impoſsibile, venit in Angliam, & tradito regi annulo ſuo narrauit ei omnia, quæ illi acciderant in via, & quod illo die à Ieroſolymis receſſerat; quod quamuis impoſsibile videbatur, tamen per aſſertionem peregrinorũ, qui cum eo Ieroſolymis erant, poſt longi temporis ſpatium in Angliam redeuntium, verum eſſe comprobatur. Item de eodem rege Eadwardo *quadam die contigit, quòd cùm prædictus rex Anglorum* Eadwardus, *regina, & Comite* Haroldo *deducentibus ærarium ſuum intrauit, vt pecuniam videret magnam, quam regina & Comes* Haroldus, *rege ipſo neſciente, collegerant ad opus regis (ſcilicet per ſingulos Comitatus totius Angliæ de vnaquáquæ hida terræ quatuor denarios, vt rex inde contra natale Domini pannos emeret ad opus militum, & ſeruientium ſuorum) cúmque rex intraſſet ærarium ſuum, comitantibus regina, & Comite* Haroldo, *vidit diabolum ſedentem ſuper denarios illos, & ait illi rex, quid hic facis? cui Dæmon reſpondit: cuſtodio hîc pecuniam meam, & dixit ei rex: coniuro te per patrem & filium, & ſpiritum ſanctum, vt indices mihi quamobrem pecunia iſta tua eſt. Et reſpondens dixit ei Dæmon: quia iniuſtè adquiſita eſt de ſubſtantijs pauperum. Illi autem, qui illum comitabantur, ſtabant ſtupefacti, audientes quidem illos loquentes, neminem autem videntes præter ſolum regem; & ait illis rex: reddite denarios iſtos illis à quibus capti ſunt, & fecerunt ſicut præcepit illis rex. Item de eodem rege* Eadwardo. *Quadam die ſolemni, cùm prædictus rex Anglorum* Eadwardus *Londoniæ eſſet coronatus, & regalibus indutus eſſet indumentis, & verſus monaſterium ab aula ſua ſtipatus agmine nobilium, Archiepiſcoporum, epiſcoporum, cleri, & populi, progrederetur, ſedit quidam leproſus vlceribus plenus, in via, qua rex tranſiturus erat, & qui præibant, increpabant eum, vt taceret, volentes eum inde remouere, quibus rex, ait, ſinite eum ibi ſedere, & cùm rex appropinquaſſet illi, dixit ei leproſus; coniuro te per Deum viuum, vt portes me in ſcapulis tuis, vſque in eccleſiam, & ſtatim rex demiſſo capite præcepit leproſum illum in collo ſuo poni, & factum eſt ita, cúmque rex procederet, precatus eſt Dominum, vt ipſe ſanitatem redderet leproſo illi, & exaudita eſt oratio eius, & leproſus ſanus factus eſt ex hora illa, laudans & benedicens Dominum.* Haroldus verò mox vt regni gubernacula ſuſceperat, leges iniquas deſtruere, æquas cœpit condere, eccleſiarum ac monaſteriorum patronus fieri, epiſcopos, abbates, monachos, clericos colere ſimul, ac venerari, pium, humilem, affabilémq; ſe bonis omnibus exhibere, malefactores exoſos habere. Námq; ducibus, ſatrapis, vicecomitibus, & ſuis in commune præcepit miniſtris, fures, raptores, regni diſturbatores comprehendere, & pro patriæ defenſione ipſemet terra mariq; deſudare. Eodem anno, 8. Kalendas Maij, ſtella cometis, non ſolùm in Anglia, ſed etiam vt fertur, per totum mundum viſa, per 7. dies, ſplendore nimio fulgebat. Vnde quidam ſic ait.

Anno milleno, ſexageno, quoque ſeno,
Anglorum metæ crinem ſenſêre cometæ.

Non multò pòſt Comes *Toſtius* de Flandria rediens, ad Vectam inſulam applicuit, & poſtquam inſulanos ſibi tributum, & ſtipendium ſoluere coegerat, diſceſſit, & circa ripas maris, donec ad Sandwicum portum veniret, prædas exercuit. Quo cognito, rex *Haroldus*, qui tunc Lundoniæ morabatur, claſſem non modicam, & equeſtrem exercitum congregari præcepit. Ipſe verò Sandwicum portum adire parabat. Quod dum *Toſtio* Comiti nunciatum fuiſſet, de butſecarlis quoſdam volentes, & quoſdam nolentes ſecum aſſumens, receſſit, & curſum ad Lindeſeiam direxit. In qua villas quamplures incendit, multóſque homines neci tradidit. His cognitis, dux Merciorum *Edwinus*, & Northimbrorum Comes *Morcarus* cum exercitu aduolant, illúmq; de regione illa extrudunt. Ille autem inde diſcedens, regem Scottorum *Malcolmum* adijt, & cum eo per totam æſtatem permanſit. Intereà rex *Haroldus* ad Sandwicum portum venit, ibiq; claſſem ſuam expectauit, quæ cùm eſſet congregata, Vectam inſulam adijt, & quia Normannorũ Comes *Willielmus Eadwardi* regis conſobrinus in Angliam cum exercitu venire parabat, tota æſtate & autumno aduentum illius obſeruabat, ad hæc autem, pedeſtrem exercitum locis opportunis circa ripas maris locabat. Adueniente itaque natiuitate S. *Mariæ*, victu deficiente, claſſicus & pedeſtris exercitus domũ rediit.

Poſt

Poſt hæc igitur, cum claſſica manu perualida ſcilicet plus quingentis magnis nauibus *Haroldus Haruagra* rex Norreganorum, frater ſancti regis *Olaui* in oſtio Tine fluminis improuiſè applicuit; ad quem Comes *Toſtius* (vt priùs condixerant) cum ſua claſſe venit, & citato curſu oſtium Humbræ fluminis intrauerunt, & ſic aduerſus curſum Uſe fluminis nauigantes in loco, qui Richale dicitur, applicuerunt. Quod vbi regi *Haroldo* innotuit, verſus Northimbriam, expeditionem properè mouit, ſed priuſquam rex illuc veniret, duo germani Comites, *Edwinus* ſcilicet & *Morcarus*, cum ingenti exercitu in vigilia S. *Matthæi* Apoſtoli, feria 4. in Boreali ripa Uſe fluminis, iuxta Eboracum cum Norreganis prælium commiſere: & in primo belli impetu, viriliter pugnantes, multos proſtrauêre. At poſtquam diu certatum eſt, Angli Norreganorum impetum non ſufferentes, non ſine paruo detrimento ſuorum, terga dederunt, multóque plures ex illis in fluuio demerſi fuere, quàm in acie cecidêre. Norregani verò adepta victoria, & obſidibus 150. de Eboraca ſumptis ad naues repedarunt, relictis in ea de ſuis 150. obſidibus. verum 5. poſt hunc die, ſcilicet 7. Kalend. Octobris, feria 2. rex Anglorum *Haroldus*, multis millibus pugnatorum armis bellicis inſtructorum ſtipatus, Eboracum venit, & Norreganis in loco, qui dicitur Stanforðbrige, occurrens, regem *Haroldum Haruagra*, Comitémq; *Toſtium* in ore gladij, cum maiore parte exercitus ſui occidit, ac plenam victoriam, licèt acerrimè repugnatum fuiſſet, adeptus eſt: filium autem eius *Olanum*, & Comitem de Orchada inſula *Paulum* nomine, (qui ad naues cuſtodiendas cum parte exercitus dimiſſi fuerant) acceptis priùs ab eis obſidibus, & ſacramentis, cum 20. nauibus, & reliquijs exercitus, in patriam liberè redire permiſit.

Willielmus ſenior.

INterea dum hæc agerentur, & rex omnes inimicos ſuos eſtimaret fuiſſe detritos, nunciatum eſt ei *Willielmum* Comitem gentis Normannicæ, cum innumera multitudine equitum, fundibulariorum, ſagittariorum, peditúmque adueniſſe, (vtpote, qui de tota Anglia ſibi fortes auxiliarios conduxerat, & in loco, qui penueſca dicitur, ſuam claſſem *applicuiſſe; vnde rex ſtatim verſus Lundoniam, ſuum mouit exercitum cum magna feſtinatione. Et licèt de tota Anglia, fortiores quóſq; in duobus præſcriptis prælijs benè ſciret concidiſſe, mediámq; partem ſui exercitus nondum conueniſſe, quàm citiùs tamen potuit in Suthſaxonia ſuis hoſtibus occurrere non formidauit, & 9. milliarijs ab Haſtinga, vbi ſibi caſtellum firmauerat, priuſquam tertia pars ſui exercitus ordinaretur, 11. Kalend. Nouembris, Sabbatho die, ſcilicet ſancti *Calixti* Papæ & martyris, cum eis prælium commiſit, ſed quia arcto in loco conſtituti fuerant Angli, de acie ſe multi ſubtraxere, & cum eo perpauci conſtantes corde remanſere. Ab hora tamen diei tertia, vſque ad noctis crepuſculum ſuis aduerſarijs reſtitit fortiſſimè, & ſeipſum pugnando tam fortiter defendit, & tam ſtrenuè, vt vix ab hoſtili agmine poſſet interimi. At poſtquam ex his & ex illis plurimi corruere, heu, ipſemet cecidit, crepuſculi tempore; Comites etiam *Girth*, & *Leolfwinus* frater illius ibi cecidere, & ferè nobiliores totius Angliæ; *Willielmus* verò Comes cum ſuis Haſtingam velocitèr redijt, regnauit autem *Haroldus* menſibus 9. & diebus totidem. Vt autem ſciatur origo cauſæ, quare, *Willielmus* Angliam bello petijt, breuitèr, quæ paulò ante geſta ſunt, repetantur, orto inter regem *Eadwardum*, & Comitem *Godwinum* graui, (vt ſupradictum eſt) diſſidio, exul ab Anglia cum ſuis Comes propellitur; cui poſtmodum gratiam regis requirenti, vt ei repatriare liceret, nullo modo rex concordare voluit, niſi primò, quibus ſibi ſecuritas pararetur, obſides haberet. Qua de cauſa, *Wlnothus* filius ipſius *Godwini*, & *Hacun* filius *Swani* filij eius obſides dantur, ac in Normanniam, *Willielmo Baſtardo* Comiti, filio *Roberti*, filij *Richardi* fratris matris ſuę cuſtodiendi deſtinantur.

al, appuliſſe

Elapſo

Elapſo de hinc tempore, cùm iam *Godwinus* Comes eſſet mortuus, *Haroldus* filius eius petijt à rege ire Normanniam, & fratrem ſuum, atque nepotem, qui obſides ibidem tenebantur, liberare, & liberos ſecum patriam reducere; cui rex non hoc, inquit, fiet per me; veruntamen ne videar te velle impedire, permitto, vt eas, quocunque vis, & experiaris, quod poſſis; præſentio tamen te ad nihil aliud tendere, niſi in detrimentum totius Anglici regni, & opprobrium tui, nec enim ita noui Comitem mentis expertem, vt eos aliquatenus velit concedere tibi, ſi non præſcierit in hoc magnum proficuum ſui. Aſcendit itaque *Haroldus* nauem, quæ tempeſtate valida eiecta cum omnibus, quæ ferebat, in Pontinum fluuium, qui Maia vocatur, à Domino terræ illius pro ritu loci captiuitati illius addicitur. Conſtrictus ergo *Haroldus*, quẽlibet ex vulgo promiſſa mercede illectum, clam ad Comitem Normanniæ dirigit exponere, quid illi contigerit; hoc ille audito, protinùs per nuncios feſtinatò mandauit domino Pontini *Haroldũ* cum ſuis, ab omni calumnia liberum ſibi quantotius mitti, ſi priſtina illius amicitia à modò, ſicut hucuſq; vellet potiri, ſed cùm ille hominẽ dimittere noluit, iterum à *Willielmo* in mandato accepit, ſe neceſſariò *Haroldũ* miſſurũ, alioquin ſciret certiſſimũ *Willielmum* Normanniæ Comitẽ armatũ, pro eo abducendo cum ſuis vſq; ad nouiſſimũ quadrantẽ quantotiùs Pontiuũ aditurum: talibus ille minis exterritus, mittit virũ cum ſocijs, qui à *Willielmo* multũ honorificè ſuſcipitur, & audito, cur patria exierit, benè quidẽ rem proceſſurã, ſi in ipſo nõ remaneret, *Willielmus* reſpõdit. tenuit ergo virũ aliquot diebus circa ſe, ſatiſq; humanũ, ac familiarẽ ſe illi exhibuit, vt huiuſmodi re, animum eius in ſuos conatus alliceret, cui tandẽ aperuit, quod in mente habuit, dicebat itaq; regẽ *Eadwardũ* quãdo ſecum iuuene olim iuuenis in Normãnia demoraretur, ſibi interpoſita fide ſua, pollicitũ fuiſſe, quòd ſi rex Anglię foret, ius regni in illum iure hęreditario poſt ſe trãſferret; & ſubdens ait; tu quoq; ſi mihi te in hoc ipſo adminiculaturum ſpoſponderis, & inſuper caſtellũ Dofris, cum puteo aquæ, ad opus meũ te facturũ, ſororémq; tuã, quam vni de principibus meis dederis in vxorẽ, te ad me tempore, quo nobis cõueniet, deſtinaturũ, nec non filiã meã in coniugem accepturũ, promiſeris, tunc & modò nepotem tuum, & cum in Angliam venero regnaturus, fratrem tuum incolumen recipies; in quo regno, ſi tuo fauore confirmatus fuero, ſpondeo quòd omne quod à me rationabiliter tibi poſtulaueris, obtinebis. Senſit *Haroldus* periculũ vndiq;, nec intellexit, qua euaderet, niſi in omnibus *Willielmi* adquieſceret volũtati, adquieuit itaq;. At ille, vt omnia rata forent, perlatis ſanctorũ reliquijs; ad hoc *Haroldũ* perduxit, quatenus ſuper illas iureiurando teſtaretur ſe cuncta, quę conuenerãt inter eos, opere completurũ. His itaq; geſtis *Haroldus* recepto nepote, reuerſus eſt in patriã, vbi verò quid acciderit, quid egerit, regi percunctanti narrauit, nonne dixi tibi, me *Willielmũ* noſſe, & in itinere tuo plurima mala huic regno cõtingere poſſe, magnas in hoc facto tuo calamitates præſentio genti noſtræ venturas, quas concedat mihi quæſo pietas ſuperna, ne meis diebus veniant? In breui poſt hæc obijt rex *Eadwardus*, & iuxta quod ipſe ante mortẽ ſtatuerat, in regnũ ei ſucceſſit *Haroldus*. Cui mãdauit *Willielmus*, vt quãuis, violata fide, cætera nõ ſeruaſſet, ſi tamen filiã ſuam duceret vxorem, leuitèr ferret. Alioquin ſe promiſſam regni ſucceſſionem armis ſibi vindicaturum procul dubio ſciret. At ille quidem non illud facere ſe velle, nec hoc formidare dixit: vnde *VVillielmus* indignatus magna ſpe vincendi ex hac *Haroldi* iniuſticia eſt animatus. Parata igitur claſſe non modica, Angliam petit, conſertóq; graui prælio, *Haroldus* in acie cecidit, & *VVillielmus* victor regnum obtinuit. De quo prælio teſtantur adhuc Franci, qui interfuerunt. Quin licèt varius caſus huic inde extiterit, tamen tanta ſtrages ac fuga Normannorum fuit, vt victoria, qua potiti ſunt, verè & abſque dubio Dei iudicio ſit aſcribenda, qui puniendo ſcelus periurij oſtendit ſe Deum nolentem iniquitatem. Audita igitur *Haroldi* regis morte, Comes *Edwinus*, & *Morcarus*, qui ſe cum ſuis certamini ſubtraxerunt, Lundoniam venêre, & ſororem ſuam *Aldgitham* reginam ſumptam, ad ciuitatem legionum miſere. *Aldredus* autem Eboracenſis Archiepiſcopus, & ijdem Comites cum ciuibus Lundonienſibus, & Buthſecarlis, *Clitonem Edgarum Edmundi* regis ferrei lateris nepotem, in regem leuare voluere, & cum eo ſe pugnam inituros promiſere. Sed dum ad pugnam multi ſe pararent deſcendere, Comites ab eis ſuum auxilium retraxére, & cum ſuo exercitu domum rediêre. Interea Comes *VVillielmus* Suth-

Suthſaxoniam, Cantiam, Suthamtunenſem prouinciam, Suthregiam, Middleſaxoniam, Herefordenſem prouinciam deuaſtabat, & villas cremare, hominéſque interficere non ceſſabat, donec ad villam, quæ **Beorcham** nominatur, veniret. Vbi *Aldredus* Archiepiſcopus, & *Wlſtanus* epiſcopus Wigornienſis, *Walterus* Herefordenſis epiſcopus, *Clito Edgarus*, Comites *Edwinus* & *Morcarus*, & de Lundonia quinque nobiliores cum multis alijs ad eum venerunt, & datis obſidibus illi deditionem fecerunt, fidelitatémq; iurauerunt. Cum quibus & ipſe fœdus pepigit, & nihilominus exercitui ſuo villas cremare, & rapinas agere permiſit.

APpropinquante igitur Dominicæ natiuitatis feſtiuitate, cum omni exercitu Lundoniam, vt ibi in regem ſublimaretur adijt, & quia *Stigandus* primas totius Angliæ ab Apoſtolico Papa, calumniatus eſt pallium non ſuſcepiſſe canonicè, ipſa natiuitatis die, (quæ illo anno feria ſecunda euenit) ab *Aldredo* Eboracenſium Archiepiſcopo in Weſtmonaſterio conſecratus eſt honorificè, ſed priùs, vt idem Archipræſul ab eo exigebat, ante altare S. *Petri* Apoſtoli coram clero & populo, iureiurando promittens ſe velle ſanctas Dei eccleſias, ac rectores earum defendere, nec non & cunctum populum ſibi ſubiectum iuſtè, ac regali prouidentia regere, rectam legem ſtatuere, & tenere, rapinas iniuſtaque iudicia penitus interdicere. Anno 1067. adueniente autem Quadrageſima, rex *Willielmus* Normanniam repetijt, ducens ſecum Dorobernenſem Archiepiſcopum *Stigandum*, Glaſtonienſem Abbatem *Agelnothum*, *Clitonem Eadgarum*, Comites *Edwinum* & *Morcarum*, *Waltenum Suiardi* ducis filium nobilem ſatrapam, *Agelnothum* Cantuarienſem, & multos alios de primatibus Angliæ; fratrémq; ſuum *Odonem* Baiocenſem epiſcopum, & *Willielmum* filium *Osburni*, (quem in Herefordenſi prouincia Comitem conſtituerat) Angliæ cuſtodes relinquens, caſtella per loca firmari præcepit. *Wlſius* Dorkeſtrenſis epiſcopus deceſſit Wintoniæ, ſed ſepultus eſt **Dorkeacestre**. Eo tempore extitit quidam præpotens miniſter *Edricus*, cognomento *Siluaticus*, filius *Alfrici* fratris *Edrici Streone*, cuius terram, quia ſe dedere regi dedignabatur, Herefordenſes caſtellani, & *Richardus* filius *Scrob*, frequentèr vaſtauerunt; ſed quotieſcunq; ſuper eum irruerant, multos è ſuis militibus, & ſcutarijs perdiderunt. Idcircò, accitis ſibi in auxilium regibus Walanorum *Bleothgento* videlicet, & **Riwardo*; *al. Rinoad* idem vir *Edricus* circa Aſſumptionem S. *Mariæ*, Herefordenſem prouinciam, vſque ad pontem amnis Lucgę, deuaſtauit, ingentémq; prædam reduxit. Poſt hęc hyeme imminente, rex *Willielmus* de Normannia Angliam redijt, & Anglis importabile tributum impoſuit, deinde in Domnaniam profectus hoſtilitèr ciuitatem Exceſtram, quam ciues & nonnulli Anglici miniſtri contra illum retinebant, obſedit, & citò infregit. *Githa* verò Comitiſſa, mater ſcilicet *Haroldi* regis Angliæ, ac ſoror *Swani* regis Danorũ cum multis de ciuitate fugiens euaſit, & Flandriam petijt; ciues autem dextris acceptis, regi ſe dedebant. Anno 1068. duo Papæ in Roma facti ſunt, id eſt, epiſcopus Parmenſis, qui expulſus eſt, & epiſcopus de Luca, qui Papa permãſit. Poſt Paſcha verò Comitiſſa *Matildis* de Normannia venit Angliam, quam die Pentecoſtes *Aldredus* Eboracenſis Archiepiſcopus conſecrauit in reginam. Poſt hæc igitur, *Marleſwein*, & *Coſpatricus*, & quiq; Northumbranæ gentis nobiliores, regis auſteritatem deuitantes; & ne ſicut alij quamplures in cuſtodiam mitterentur formidantes, (ſumptis ſecum *Clitone Edgaro*, & matre ſua *Agatha*, duabúſq; ſororibus ſuis *Margareta* & *Chriſtiana*) nauigio Scotiam adierunt; ibidémq; regis Scottorum *Malcolmi* pace, hyemem exegerunt. Rex autem *Willielmus* cum exercitu ſuo **Snotthingham** venit, vbi caſtello firmato, Eboracum perrexit, ibidémq; duobus caſtellis firmatis, 500. milites in eis poſuit, & in ciuitate Lincolnia aliiſq; locis caſtella firmari præcepit. Dum hæc agerentur *Haroldi* regis filij, *Godwinus*, & *Edmundus magnus* de Hybernia redeuntes in Summerſetanea applicuerunt; quibus *Eadnothus*, qui fuit *Haroldi* regis ſtallarius, occurrit cum exercitu, & cum eis prælio commiſſo, cum multis alijs occiſus eſt. Illi verò potiti victoria de Domnania, & Cornubia præda rapta non modica, in Hyberniam redierũt. An. 1069. miſit rex *Willielmus* Northumbris ad Aquilonalem plagam **Tine**, Comitem *Robertum Cumin* 3. regni ſui anno (at illi omnes in vnam coacti ſententiam, ne alienigenæ dominio ſubderentur, ſtatuerunt aut illum interficere, aut ipſi omnes ſimul in ore gladij caderent:) cui appropinquanti, Dunelmenſis epiſcopus *Egelwinus* occurrens, inſidias ſibi præcauere præmonuit

al.admoni-tionem nuit,ſed ille neminẽ hoc audere exiſtimãs,deſpexit*admonentẽ. Dunelmum itaq; cũ multa militũ manu ingreſſus permiſit ſuos hoſtilitèr vbiq; agere, occiſis etiã nõnullis eccleſię ruſticis,ſuſceptus autẽ eſt ab epiſc.cũ omni manſuetudine & honore. At Northimbri tota nocte feſtinãtes Dunelmũ ſumma vi diluculo per pȯrtas irrũpunt, & ſocios Comitis imparatos vbiq; locorũ interficiũt.atrocitèr nimis res geritur, proſtratis per domos & plateas militibus,domũ epiſcopi,in quã Comes fuerat ſuſceptus,aggrediuntur pugnantes.ſed cùm non ferrent iacula defendentium,domum cum inhabitantibus concremarunt.tanta fuit interfectorũ multitudo,vt omnia penè vrbis loca replerentur cruore,nam de 700.hominibus nemo præter vnum euaſit.Hæc cædes hominũ facta eſt 5.Kalend.Februarij, feria 4. quo anno ante natiuitatem S.*Mariæ, Swani* regis Danorum filij,*Haroldus,Canutus*,& eorum patruus *Osbernus* Comes, & epiſcopus eorũ *Chriſtianus*, & Comes *Turkillus* 240. nauibus de Danemarchia venientes in oſtio **Humbre** fluminis applicuerunt. Vbi eis *Clito Eadgarus*, Comes *Aldeus* & *Marleſuein*, multíq; alij cum claſſe,quam parauerant,occurrerunt,affuit & *Coſpatricus* Comes cum totis viribus Northimbrorum,vnanimitèr omnes contra Normannos congregati; de quorum omnium aduentu Eboracenſis Archiepiſcopus *Aldredus* valdè triſtis effectus in magnam decidit infirmitatem,& 10.anno ſui Archipræſulatus 3.Idus Septemb.feria 6.vt Deum rogauerat, vitam finiuit, & in eccleſia S. *Petri* eſt ſepultus. octauo poſt hunc die,ſcilicet 13.Kalend.Octobr.Sabbato,Normanni,qui caſtella cuſtodiebant,timentes ne domus,quæ propè caſtella erant,adiumenta Danis ad implendas foſſas caſtellorum eſſent,igne eas ſuccendere cœperũt, qui nimis excreſcens totam ciuitatem *al.conſumſit* inuaſit,mȯnaſteriúmq; S.*Petri* cum ipſa *combuſſit. ſed vltione diuina citiſſimè in eis vindicatum eſt grauiſſimè. nam priuſquam tota ciuitas eſſet combuſta, Danica claſſis ſuperuenit feria 2.& hinc Dani,illinc Northimbri expugnantes caſtella eadem die infregerunt, & plus tribus millibus ex Normannis trucidatis *Willielmo Malet*, qui tunc vicecomitatum gerebat,cum ſua coniuge,& duobus liberis,& *Gilleberto* de Gant,aliſque perpaucis vitæ reſeruatis,naues Dani cum innumeris manibus, ſuáſq; ſedes repetiere Northimbri.Quod vbi regi *Willielmo* innotuit,nimia commotus ira, iurauit omnes Northimbrenſes vna ſe lancea perempturum.at mox exercitu cõgregato in Northimbriam efferato properauit animo; eámq; per totam hyemen deuaſtare,hominéſq; trucidare,& multa alia non ceſſabat agere. Interea nuncijs ad Danicum Comitem *Oſbernum* miſſis,ſpoſpondit ſe clanculò daturum illi non modicam ſummam pecuniæ,& permiſſurum licenter exercitui ſuo victum circa ripas maris ſibi rapere, ea tamen interpoſita conditione,vt ſine pugna diſcederet,peracta hyeme: ille autem auri,argentique auidus non ſine magno dedecore ſui, petitis adquieuit. Normannis igitur Angliam vaſtantibus in Northimbria, & quibuſdam alijs prouincijs anno præcedenti, ſed præſenti, & ſubſequenti ferè per totam Angliam,maximè pro Northimbriam,& contiguas illi prouincias,adeò fames præualuit,vt homines humanas, equinas, caninas,& catinas carnes, & quicquid vſus abhorret , cogente inedia, comederent: alij verò in ſeruitutem perpetuam ſe vendiderunt, dummodo qualitercunque miſerabilem vitam ſuſtentarent; alij extra patriam profecti in exilium, medio itinere deficientes animas emiſerunt. erat horror ad intuendum, per domos, plateas, & itinera cadauera humana diſſolui,& tabeſcentia putredine cum fœtore horrẽdo ſcaturire vermibus: neque enim ſupererat qui ea humo cooperiret, omnibus extinctis, vel gladio & fame, vel propter famem paternũ ſolum relinquẽtibus.Ita,terra cultore deſtituta,lata vbiq; ſolitudo patebat per 9.annos.Inter Eboracum & Dunelmum, nuſquam villa inhabitata, beſtiarũ tantùm & latronum latibula,magno itinerantibus fuere timori.Cùm hæc Eboraci circumquaq; ageret rex,*Egelwinus* Dunelmenſis epiſc. & optimates populi, timentes ne propter occiſionẽ & Comitis Dunelmi, & Normannorũ apud Eboracũ, gladius regis innocẽtes æquè,ac nocẽtes pari clade inuolueret; vnanimi conſilio tollentes ſacrũ & incorruptũ beati patris *Cuthberti* corpus,fugã ineunt,3.Idus Decembr. feria 6.primam manſionem habuerunt in **Girwine**,ſecundã in **Bethlingtun**,tertiam in **Tughale**, quartam in **Ealande**.ſed circa veſperã cùm plenũ vndíq; mare,aduenientibus prohiberet ingreſſũ,ecce,ſubito ſui receſſu,liberum præſtitit introitũ, ita vt feſtinantes nec aliquãto tardiùs ſequerentur fluctus matini,nec tardãtes aliquando citiùs prȩcurrerẽt;

cùm

cùm autem terram attigiſſent, ecce, refluum mare ſicut ante totas arenas operuerat. Interea regis exercitus, etiam per loca quæque inter Theiſam, & **Tine** diffuſus, vacuis vbique domibus ſolam inuenit ſolitudinem, indigenis fugæ præſidium quærentibus vel per ſiluas, & abrupta montium latitantibus. tũc & eccleſia ſancti *Pauli* apoſtoli in **Gyrwin**, flammis eſt conſumpta. Dunelmenſis eccleſia omni cuſtodia, & eccleſiaſtico officio deſtituta erat, vt ait ſcriptura, ſicut deſertum, ſpelunca erat pauperum & debilium & ægrotantiũ. qui fugere non poterant, illuc declinantes, fame ac morbo deficiebant. Imago crucifixi, quæ ſola de ornamentis eccleſiæ remanſerat (quoniam non facilè pro ſui magnitudine a feſtinantibus poterat aſportari) auro ſuo & argento eſt ſpoliata, detrahentibus Normannis; rex autem cùm non longè eſſet, agnoſcens eccleſiæ ſolitudinem, & crucifixi expoliationem grauiter ſatis tulit, ipſóſque, qui hęc fecerant, perquiri præcepit. Non multò pòſt eoſdem ipſos fortè ſibi obuios habuit, quos, cùm è publica via declinare conſpiceret, illico intellexit homines mali alicuius eſſe conſcios. qui protinùs comprehenſi aurum & argentum, quod de Crucifixo tulerant, oſtenderunt. quos ſtatim ad iudicium epiſcopi, & eorum qui cum illo erant, iam de fuga regredientium, tranſmiſit, ſed illi a reatu abſolutos impunè dimittunt. inſtante namque verno tempore, redeunte ad Suthumbriam rege, *Egelwinus* epiſcopus cum omni populo tranſactis in **Ealande** tribus menſibus, & aliquot diebus, cum theſauro ſacri corporis ad Dunelmenſem eccleſiam reuerſus eſt. Anno 1070. *Willielmi* Comitis Hereſordenſis, & quorundam aliorum conſilio, tempore quadrageſimali, rex *Willielmus*, monaſteria totius Angliæ, ſuos perſcrutari fecit; & pecuniam, quam ditiores Angli propter illius auſteritatem, & depopulationem in eis poſuerant, iuſſit auferri. *Egelwinus* epiſcopus rediens (vt ſupradictum eſt) de fuga, perpetuam animo fugam meditabatur. Videns namque res Anglorum vndiq; turbari, exteræ gentis (cuius nec linguam, nec mores nouerat) graue ſibi metuens dominium decreuit epiſcopatu dimiſſo, quaque poſſet aduena ſibi prouidere: itaque nauis ei præparata, & rebus neceſſarijs impoſitis proſperum expectauit ventum in portu Wiremutnenſi. fuerant ibidem eo tempore, & aliæ naues nonnullæ, quarum ductores erant *Clito Eadgarus* cum matre *Agatha*, & duabus ſororibus *Margareta* & *Chriſtiana*, *Siwardus Barn*, *Marleſwein*, & *Elfwinus* filius Normanni, & alij complures (qui poſt expugnationem caſtellorum Eboraci, Danis in ſua reuertentibus, quoniam eis auxilio fuerant, indignationem regis ſibi metuebant) Scotiam ire profugi parabant, ibique nauigationem proſperam præſtolabantur. Per idem tempus, infinita Scotorum multitudo, ducente *Malcolmo* rege, per **Cumberland** tradu&ta verſus orientem diuertens, vniuerſam **Teſedale**, & eius finitima loca vltra citráq; feroci depopulatione vaſtauit. vbi autem ventum eſt ad locum, qui dicitur Anglice **Hundredeſkelde**, Latine autem centum fontes, trucidatis ibidem quibuſdam gentis Anglicæ nobilibus, rex parte exercitus retenta, partem per viam qua venerant, cum infinita præda domum remiſit, hac ſcilicet calliditate, vt cùm totus hoſtis putaretur abijſſe, miſeros indigenas, qui ſeſe, ſuáque propter hoſtilem metum latibulis quibus poterant, tutò conſeruauerant, ſecurè in villas ſuas, domóſque ingreſſos, ipſe ſubito incurſu improuiſos præoccuparet. quod & factum eſt. Nam depopulata **Cliuelande** ex parte, repentina depopulatione Heorterniſſe occupat, indeq; per terras ſancti *Cuthberti* ferociter diſcurrens, omnes omnibus rebus, nonnullos etiam ipſis priuat animabus. Tunc etiam eccleſiam ſancti *Petri* apoſtoli in Wiremutha, flamma ſuorum, ipſo inſpectante, conſumpſit; alias quoque eccleſias cum his, qui in eas confugerant, concremauit, vbi cum circa ripas fluminis equitaret, deque altiori loco ſuorum crudelia in miſeros Anglos facinora perſpiciens, tali ſpectaculo animos & oculos paſceret, nuntiatum eſt illi *Clitonem Eadgarum*, ſuaſque ſorores regiæ ſtirpis puellas decoras, pluréſque alios prædiuites de ſuis ſedibus profugos, in illum portum applicuiſſe nauibus. datis ergo dextris, venientes ad ſe benignè alloquitur. eiſque cum ſuis omnibus regni ſui habitationem, quamdiu vellent, cum firmiſſima ſuâ pace donauit. Inter has Scotorũ vaſtationes & rapinas, *Coſpatricus* Comes, qui (vt ſupradictum eſt) a rege *Willielmo* comitatum Northimbrorum pretio aſſecutus fuerat accitis auxiliatoribus ſtrenuis, atroci depopulatione **Cumberland** inuadit; peracta cæde, & incendio cum magna præda reuertitur, ſeque cum ſuis ſocijs in munitionem **Bebbam-**

burg firmiſſimam concluſit, ex qua ſæpè prorumpens, vires hoſtium debilitauit. Erat enim eo tempore **Cumberlande** ſub regis *Malcolmi* dominio, non iure poſſeſſa, ſed violenter ſubiugata; auditis ille *Malcolmus* (cùm adhuc flamma ſuorum ardentem ſancti *Petri* eccleſiam ſpectaret) quæ *Coſpatricus* in ſuos fecerat, vix præ fuorre ſe ipſum ferens iuſſit ſuis, vt nulli Anglicæ gentis vlteriùs parcerent, ſed omnes vel necando in terram funderent, vel captiuando ſub iugo perpetuæ ſeruitutis abducerent. Qua licentia accepta, miſeria erat etiam videre, quæ in Anglos faciebant. ſenes & vetulæ alij gladijs obtruncantur, alij vt porci ad eſum deſtinati lanceis confodiuntur, rapti ab vberibus matrum paruuli, in altum aëra proijciuntur, vnde recidentes, lancearum * aculeis excipiuntur, haſtilibus confertim ſolo infixis. hac crudelitate pro ludorum ſpectaculo delectabantur beſtijs crudeliores Scoti: ſic innocens ætas cœlum aſcenſura, inter cœlum pendens, & terram emittit animas. Iuuenes verò & iuuenculæ, & quicunque operibus & laboribus idonei videbantur ante faciem hoſtium vincti compelluntur, vt perpetuo exilio in ſeruos & ancillas redigantur. horum quidam, dum, plus quàm vires ferrent, currendo ante ora compellentium fatigarentur, illico ruentes in terram eundem locum caſus & mortis habebant. hæc *Malcolmus* conſiderans, nullis miſerorum lachrymis, nullis gemitibus flectebatur ad miſericordiam, ſed potiùs iuſſit, vt perurgerentur eundo. repleta eſt ergo Scotia ſeruis, & ancillis Anglici generis, ita vt etiam vſque hodiè nulla non dico villula, ſed nec domuncula ſine his valeat inueniri. reuerſo Scotiam *Malcolmo*, *Egelwinum* epiſcopum verſus Coloniam incipientem nauigare, mox ventus ſurgens contrarius in Scotiam repulit, quo etiam *Clitonem Eadgarum*, cum ſocijs ſuprà nominatis proſpero curſu peruexit. Cuius *Eadgari* ſororem *Margaretam*, rex *Malcolmus*, conſenſu propinquorum illius, matrimonio ſibi iunxit, fœminam regali proſapia nobilem, ſed prudentia & religione multò nobiliorem, cuius ſtudio & induſtria rex ipſe, depoſita morum barbarie, factus eſt honeſtior, atque ciuilior. Ex qua ſex filios ſuſcepit *Eadwardum*, *Eadmundum*, *Eadgarum* regem, *Ethelredum*, *Alexandrum* regem, *Dauid* regem, & duas filias, *Matildam* reginam Anglorum, & *Mariam*, quam *Euſtachius* Comes Bononiæ in coniugium accepit. Eodem anno concilium magnum in octauis Paſchæ Wintoniæ celebratum eſt, iubente & præſente rege *Willielmo*, domino *Alexandro* papa conſentiente, & per ſuos legatos *Hermenfredum* Sedunenſem epiſcopum, & præſbyteros *Iohannem*, & *Petrum* Cardinales, ſedis apoſtolicæ ſuam authoritatem exhibente. in quo concilio *Stigandus* Dorobernię archiepiſcopus degradatur tribus de cauſis; ſcilicèt quòd epiſcopatum Wintoniæ cum archiepiſcopatu iniuſtè poſſidebat, & quòd viuente *Roberto* archiepiſcopo non ſolùm archiepiſcopatum ſumpſit, ſed etiam eius pallio, quod Cantuariæ remanſit, dum vi & iniuſtè ab Anglia pulſus eſt, in Miſſarum celebratione aliquamdiu vſus eſt, & a *Benedicto*, quem ſancta Romana eccleſia excommunicauit, eo quòd pecunijs ſedem apoſtolicam inuaſit, pallium accepit: frater quoq; eius *Agelmarus* Eſtanglorum epiſcopus eſt degradatus, abbates etiam nonnulli ibi degradati ſunt operam dante rege, vt quamplures ex Anglis ſuis honoribus priuarentur, in quorum loco ſuæ gentis perſonas ſubrogaret ob confirmationem ſcilicet ſui, quòd nouitèr adquiſierat regni. hinc & nonnullos tam epiſcopos, quàm abbates, quos nulla euidenti cauſa nec concilia, nec leges ſeculi damnabant, ſuis honoribus priuauit, & vſque ad finem vitæ cuſtodiæ mancipatos detinuit, ſuſpitione (vt diximus) tantum inductus noui regni. In hoc itaq; concilio, dum cæteri trepidi, vtpote regis agnoſcentes animum, ne ſuis dignitatibus priuarentur, timerent, venerandus vir *Wlſtanus* Wigornienſis epiſcopus poſſeſſiones quamplures ſui epiſcopatus ab *Aldredo* archiepiſcopo (dum a Wigornienſi eccleſia ad Eboracenſem transferetur) ſua potentia retentas, quæ tunc eo defuncto in poteſtatem regiam deuenerant, conſtanter proclamabat, expectabatque iuſtitiam fieri tam ab ipſis, qui concilio præerant, quàm a rege flagitabat. at Eboracenſis eccleſia, non habens paſtorem, qui pro ea loqueretur muta erat. Iudicatum eſt igitur, vt ipſa querela ſic remaneret quouſque archiepiſcopo ibi conſtituto, qui eccleſiam defenderet, dum eſſet, qui eius querelæ reſponderet, ex obiectis & reſponſis poſſet euidentius, ac iuſtius iudicium fieri, ſicque tunc ea querela ad tempus remanſit. Die autem pentecoſtes, rex apud Windeſhoram venerando Baiocenſi canonico *Thomæ* Eboracenſis eccleſiæ archiepiſcopatum, & *Valcelino* capellano ſuo Wintonienſis

al. acuminibus

Wintonienſis eccleſiæ præſulatum dedit. Cuius iuſſu mox in craſtino prædictus Sedunenſis epiſcopus * *Armenfredus* ſynodum tenuit, *Iohanne* & *Petro* Cardinalibus præ- *al. Armen-*
fatis Romam reuerſis. In qua ſynodo *Agelricus* Suthſaxonum pontifex non canonicè *fredo*
degradabatur; quem rex ſine culpa mox apud **Wearleſberge** in cuſtodiam poſuit, abbates etiam quamplures ſunt depoſiti, quibus depoſitis, rex ſuis Capellanis, *Arfrædo*, orientalium Anglorum præſulatum; & *Stigando* Suthſaxonum dedit epiſcopatum, nonnullis etiam Normannicis monachis abbatias dedit, & quia Dorobernenſis archipræſul depoſitus eſt, & Eboracenſis erat defunctus, iuſſu regis in octauis pentecoſtes ab eodem *Armenfredo* Sedunenſi epiſcopo ſedis Apoſtolicæ legato, ordinatus eſt *Walcelinus*. Imminente autem feſti iuitate ſancti *Iohannis Baptiſtæ*, Comes *Osbernus* cum claſſe, quæ in **Humbre** flumine hyemauerat, Danemarchiam adijt, ſed frater ſuus rex Danorum *Swanus*, illum propter pecuniam, quam contra voluntatem Danorum a rege *VVillielmo* acceperat, exlegauit. vir ſtrenuiſſimus *Edricus* cognomento *Siluaticus*, cuius ſuprà meminimus, cum rege *VVillielmo* pacificatur. Poſthæc, rex de Normannia accito *Lamfranco* Cadomenſi abbate, genere Longobardo, viro vndecúnque doctiſſimo, omnium liberalium artium, diuinarúmque ſimul ac ſecularium literarum ſcientia peritiſſimo, conſilijs quoque ac gubernatione rerum mundialium æque prudentiſſimo die Aſſumptionis ſanctæ *Mariæ* archiepiſcopum conſtituit Cantuarienſis eccleſiæ, & in feſtiuitate ſancti *Iohannis Baptiſtæ* die dominica conſecrari fecit Cantuariæ. Conſecratus eſt autem ab epiſcopis *Giſone* Wilenſi, & a *Waltero* Herefordenſi, qui ambo Romæ a *Nicholao* papa ordinati ſunt; quando *Aldredus* Eboracenſis archiepiſcopus pallium ſuſcepit. vitabant enim a *Stigando*, qui tunc archiepiſcopatui Doroberniæ præſidebat, ordinari, quia illum nouerant non canonicè pallium ſuſcepiſſe. *Hermannus* etiam Sarisbirienſis epiſcopus, cum quibuſdam alijs eius interfuit conſecrationi, deinde *Lamfrancus Thomam* Eboracenſem conſecrauit archiepiſcopum. his geſtis, reuerendi *Wlſtani* Wigornienſis epiſcopi, mota eſt iterum querela, epiſcopo iam conſecrato *Thoma*, qui pro Eboracenſi loqueretur eccleſia, & in concilio, in loco, qui vocatur Pedreda, celebrato, coram rege ac Doroberniæ archiepiſcopo *Lamfranco*, & epiſcopis, abbatibus, Comitibus, & primatibus totius Angliæ, (Dei gratia adminiculante) eſt terminata. cunctis ſiquidem machinamentis, nequaquam veritate ſuffultis *Thomas* Eboracenſis archiepiſcopus, eiuſque fautores Wigornienſem eccleſiam deprimere, & Eboracenſi eccleſiæ ſubijcere, ancillámque facere modis omnibus ſatagebat. Veruntamen iuſto Dei iudicio, ac ſcriptis euidentiſſimis detritis, & penitùs annihilatis, non ſolùm vir Dei *Wlſtanus* proclamatas & expetitas poſſeſſiones recepit, ſed & ſuam eccleſiam, (Deo donante & rege concedente) ea libertate liberam ſuſcepit, qua primi fundatores eius ſanctus rex *Athelredus*, & *Hoſherus* Hwicciorum ſubregulus ſanctus viz. *Cenredus*, *Athelbaldus*, *Offa*, ſanctus *Kenulfus* pater *Kenelmi* martyris, eorúmque ſucceſſores, ac poſtea totius Angliæ monarchiam obtinentes, ſcilicet *Eadwardus* ſenior, *Athelſtanus*, *Eadmundus Edredus*, *Edgarus* pater *Eadwardi* regis & martyris illorúmque ſucceſſores liberauerat.

ANno ab incarnatione Domini 1071. *Lamfrancus* & *Thomas* Romam iuerunt, & ab *Alexandro* Papa pallium ſuſceperunt. Comites *Edwinus* & *Morcarus*, quia rex *VVillielmus* eos in cuſtodiam ponere voluit latentèr e curia eius fugerunt, & aliquandiu contra eum rebellauerunt. Verùm vbi quod cæperunt, non proſperè ſibi ceſſiſſe viderunt, *Edwinus* regem Scotorum *Malcolmum* adire decreuit, ſed in itinere, a ſuis inſidias perpeſſus, occiditur; *Morkerus* verò & *Hereuardus* vir ſtrenuiſſimus, cum multis alijs **Heli** inſulam nauigio petierunt, in ea hyemare volentes: *Egelwinus* quoque Dunelmenſis epiſcopus & *Swardus* cognomento *Barn* de Scotia renauigantes illò aduenerant. Sed, hoc audito, rex cum Euthſecarlis in orientali plaga Inſulæ omnem illis exitum obſtruxit, & pontem in occidentali plaga duum miliariorum longam fieri iuſſit, at illi vbi ſe viderunt ſic eſſe incluſos, repugnare deſtiterunt: & omnes excepto *Herewardo*, qui per paludes cum paucis euaſit, regi ſe dediderunt. qui mox epiſcopum *Egelwinum* Abbandoniam miſſum in cuſtodiam poſuit, vbi in ipſa hyeme vitam finiuit; Comitem verò *Morkarum* cæteróſ-

que per Angliam diuiſos partim cuſtodiæ mancipauit, partim manibus truncatis vel oculis erutis abire permiſit. *Walcherum* verò Dunelmenſi eccleſiæ rex præfecit epiſcopum de clero Leodienſis eccleſiæ, conſecratus eſt apud Wintoniam. Inuitatus namque ab ipſo rege, venerat ad illum proſapia clarus honeſtus moribus diuinæ ac ſecularis ſcientiæ gratia præditus : quem *Eilaf Huſcarl* apud regem præpollens honore, cum alijs principalibus viris perduxit Eboracum, vbi iuſſu regis occurrens Comes *Coſpatricus* ſuſcepit pontificem perducendum vſque ad Dunelmum. venit autem in eccleſiam ſedis ſuæ, media quadrageſima. Anno 1072. poſt Aſſumptionem ſanctæ *Mariæ*, rex *Willielmus* habens in comitatu ſuo *Edricum* cognomento *Syluaticum*, cum nauali & equeſtri exercitu Scotiam profectus eſt, vt eam ſuæ ſubiugaret ditioni : grauitèr namque rex Scotorum *Malcolmus* eum offenderat, qui, vt ſupradictum eſt, anno præterito, regni ſui terminos tam atrocitèr depopulatus fuerat, Sed vbi rex Anglorum Scotiam intrauerat, rex *Malcolmus* occurrit ei in loco, qui dicitur Abernithi, & homo ſuus deuenit. rediens autem inde *Willielmus*, *Coſpatricum* Comitatus honore priuauit, imponens illi quòd conſilio & auxilio affuiſſet eis, qui Comitem in Dunelmo peremerant, & quia in parte hoſtium fuiſſet, cùm Normanni apud Eboracum necarentur. quo deiecto **Waltheuus* in Comitatum ſuſtolilitur, ei ex patris & matris proſapia debitum. fuerat enim *Siwardi* Comitis filius, ex filia *Ealdredi* quondam Comitis *Elfreda*. Eodem tempore, ſcilicet quo rex reuerſus de Scotia fuerat, in Dunelmo caſtellum condidit, vbi ſe epiſcopus cum ſuis tutè ab incurſantibus habere potuiſſet ; & quoniam Normannorum quidam diſcredebant beatum *Cuthbertum* vel eſſe ſanctum, vel corpus ipſius ibidem haberi, in ipſa omnium ſanctorum feſtiuitate, celebrante miſſam epiſcopo, *præcepit rex duobus capellanis, vt ingredientes ſanctuarium aperto ſepulchro viſu & manu exploraret, vtrùmne ſanctum corpus ibi haberetur. Iam enim diſpoſuerat rex, vt ſi ibidem non eſſet, vniuerſi maiores natu obtruncarentur. Itaque omnibus pauentibus Capellani intendebant iuſſa perficere ; erat autem multa frigoris aſperitas. Intereà rex intolerabili cœpit æſtu fatigari, ac nimium ſudare, & horrore quodam nimio concuti, moxque ad Capellanos mittens imperauit, ne præſumerent attingere ſepulchrum.* Confeſtimque aſcendens equum, donec Teiſam videret, vrgere in curſum non deſtitit, atque deinceps ipſum ſanctum in multo honore habuit, legéſque eccleſiæ ipſius, & conſuetudines, quas meliores retrò actis temporibus habuerat, in perpetuum firmauit ſeruandas, & inſuper dedit & conceſſit, & charta ſua confirmauit, Deo & ſancto *Cuthberto*, & Priori & monachis ibidem Deo ſeruientibus, in puram & perpetuam elemoſynam regium manerium ſuum videlicet villam de **Hemingburch** cum omni terra de **Bzakenholm**, & cum omnibus terris adiacentibus, cum eccleſia villæ prædictæ, & cunctis rebus eidem pertinentibus in boſco, & plano, moris, ac prato, in ſiluis & paludibus, aquis, molendinis, & ſtagnis cum merc & mere, & Sach, & Soſchene, & Tol, & Them, & infangentheof, & omnibus rectis diuiſis eius ita benè & quietè & liberè, cum rectitudinibus, & omnibus conſuetudinibus ſuis : ſicut vnquam ſanctus *Cuthbertus* alias terras ſuas meliùs & quietiùs habuit cum omnibus conſuetudinibus regijs, & libertatibus, quas ipſe rex habuit in ipſo, dum illud poſt victoriam Angliæ in manu propria tenuit, & per eaſdem diuiſas, quibus ipſe ſiue ante eum *Toſtius*, vel *Siwardus* ipſum manerium tenuerunt. fuerunt autem amiciſſimi ſibíque mutuò acclines *Walcherus* epiſcopus, & **Waltheofus* Comes, vnde vnâ cum epiſcopo, & in ſynodo præsbyterorum reſidens, humilitèr & obedientèr proſequebatur quicquid, procorrigenda in ſuo comitatu Chriſtianitate, ſtatutum ab epiſcopo fuiſſet.

al. Waltheofus

al. Walthews

ANno ab incarnatione Domini milleſimo ſeptuageſimo tertio, omnia iuxta curſum Solis & Lunæ habentur ſicut in anno decimo quinto *Tiberij*, in quo baptizatus eſt Dominus, id eſt dies baptiſmatis octauo Idus Ianuarij die Dominica Epiphaniæ, & ſecunda feria, initium ieiunij eius quadraginta dierum : itaque a baptiſmate Domini, in anno decimo quinto *Tiberij*, hucuſque ſunt reuoluti duo magni cycli hoc eſt mille ſexaginta quatuor anni. rex Anglorum *VVillielmus* ciuitatem, quæ vocatur Cynomannis, & prouinciam ad illam pertinentem, maximo Anglorum auxilio, quos de Anglia ſecum adduxerat, ſibi ſubiugauit. *Clito Eadgarus*

garus de Scotia venit Normanniam per Angliam, & cum rege *VVillielmo* ſe repacificauit, Comes * *VValtheofus* miſſa manu valida Northimbrenſium, necem aui ſui *Aldredi* Comitis crudelitèr vlciſcitur, ſiquidem filios *Carl*, qui eum occidi fecerat, apud **Seteringetun** ſimul conuiuantes gladio inſidiantium conſumpſit. Anno milleſimo ſeptuageſimo quarto, *Hildebrandus* qui & *Gregorius* Romanus archidiaconus papa eſt electus, & conſecratus. iſte papa, ſynodo celebrata ex decreto ſancti *Petri* Apoſtoli, & ſancti *Clementis* aliorúmque ſanctorum patrum, & banno interdixit clericis, maximè diuino myſterio conſecratis, vxores habere, vel cum mulieribus habitare, niſi quas Nicena ſynodus, vel alij canones exceperunt. decreuit quoque ſub ſententia ſancti *Petri*, vt cum *Simone Mago* damnaretur non ſolùm emptor & venditor cuiuſcúnque officij, vt puta epiſcopatus, abbatiæ, præpoſituræ, Decaniæ, vel decimationis eccleſiæ, ſed & quicunque conſentiret eis. Dominus enim dixit *gratis accepiſtis, gratis date.* Tres monachi pauperes ſpiritu de prouincia Merciorum, id eſt, **Heuetham** diuinitus miſſi in prouinciam Northimbrorum venerunt Eboracum: petentes ab *Hugone* filio *Baldrici*, qui tunc vicecomitatum gerebat, vt eis ducem itineris inueniret vſque locum, qui **Munekecaſtre**, id eſt, monachorum ciuitas appellatur, qui nunc Nouum caſtellum nominatur. quo perducti venientes, ad tempus ibidem morati, cùm nullum antiquum ſeruorum *Chriſti* ibi reperirent veſtigium diuerterunt ad Giruum, vbi ruinis vix oſtendentibus, quid antiquitus fuerit, monachorum, cum ſemiruptis eccleſijs viſebantur edificia multa, epiſcopo *Walchero* ſumma congratulatione illos ſuſcipiente, & neceſſaria præbente. horum nomina fuerant, prior eorum ætate & moribus erat *Aldwinus*, ſecundus verò *Elfwinus*, tertius *Remifrendus*; ex his tribus tria in regione Northimbrorum inſtaurata ſunt monaſteria. vnum Dunelmi apud patris *Cuthberti* ſacrum corpus & incorruptum, in honore ſanctæ *Mariæ* virginis. Aliud Eboraci in honorem eiuſdem Dei genetricis *Mariæ*, vbi factum nobile cœnobium primum habuit abbatem *Stephanum*, ſecundum *Richardum*, tertium *Gaufridum*, quartum, qui & in præſenti, *Seuerinum*. tertium autem in loco, qui quondam **Streonæſhalf**, id eſt ſinus fari, nunc * **Witheby** appellatur, hodie habet *Benedictum* abbatem. denique poſtquam ſæuiſſima Paganorum deuaſtatio gladio ac flamma eccleſias ac monaſteria in cineres redegerat, deficiente penè Chriſtianitate, vix aliquæ eccleſiæ ex virgis & fœno contextæ, ſed nulla vſpiam monaſteria per ducentos annos reædificabantur. tepeſcente paulatim fidei religione, cultu verò religionis penitus deficiente; monachorum nomen erat prouincialibus inauditum, in ſtupore vertebantur, cùm quemlibet monachilis habitus, & vitæ fortè conſpicerent: ſed prædictis tribus viris inter illos habitare incipientibus, incipiebant & ipſi de beſtiali vita mores in melius commutare, illis ad reſtauranda ſancta loca opem impendere, ipſi per ſe ſemirutas eccleſias renouare, vel etiam in quibus antea erant locis, nouas ædificare. Multi de ſeculari vita & etiam in monachalem militiam concurrere, ſed hi pauci ex prouincialibus; plures verò de remotis Angliæ partibus fama illorum acciti eis adiungebantur vnanimes. Horum *Turgotus* erat vnus, poſteà Scotorum epiſcopus. Is proſapiam de genere Anglorum non infimo trahens, vnus erat inter alios obſides, qui nuper ſubiugata Normannis Anglia, pro tota Lindiſſeia in Lindicollino caſtro cuſtodiebantur. Ille pecunia emolliens cuſtodem cum magno ſuorum periculo fugit clanculò ad Norwegenſes, qui tunc apud **Gzimeſbi** nauem Merciatoriam vſque Norwegeiam onerauerant, in qua naui, etiam legati regis *VVillielmi* Norwegeiam mittendi, ſubuectionem ſibi parauerant. Iamque nauis illa totis aduolans velis, terras aſpectibus ſubtraxerat, cùm ecce fugitiuus obſes regis ab inferioribus nauis partibus, vbi Norwegenſes eum abſconderant in medium erumpens, legatos eorúmque ſocios in ſtuporem conuertit. Nam vbique locorum perquiſitus fuerat, & in naui eadem exactores regis ſcrutinia fecerant, ſed calliditas abſcondentium deluſit oculos perſcrutantium. Itaque legati inſtabant, vt depoſitis velis, nauem cum fugitiuo regis ad Angliam quoquo modo reflecterent. Norwegenſes acriùs repugnabant, vt cœpta velificatio

* al. *Walthews*

* al. *Withebiſtond*

lificatio proſpero curſu, in antè perferret. fit partium altercatio, ita vt aduerſus ſe inuicem armarentur. Sed cùm maior vis erat Norwegenſium, citiùs compreſſa eſt audacia legatorum, quantóque magis terræ appropinquabant, tanto magis illis ſe humiliabant. veniens autem illô iuuenis fugitiuus honeſtè, & caſtè ſe agebat, nobilibus & optimatibus gratus apparebat, peruenit & ad notitiam regis *Olaui*, qui cùm valdè religioſus erat, ſacros codices inter manus tractare, & literas inter regni curas conſueuit addiſcere; ſæpè etiam ſacerdoti ad altare aſſiſtere, & induentem veſtimenta ſacra adiuuare, aquam manibus fundere, & cætera huiuſmodi deuotè peragere. audito itaque, quòd de Anglia clericus veniſſet, quod magnum tunc temporis videbatur, eum ad diſcendos pſalmos quaſi magiſtrum ſibi adhibuit. inter hæc ſatis ſupérque abundabat rebus, regis virorúmque nobilium largitate profluentibus. compungebatur ſæpè animus illius ad contemptum mundi, & vbi poterat conuiuijs lætantium declinans, ſolitarijs delectabatur, in lachrymis orans Dominum, vt eum derigeret in viam ſalutis: quia religioſa deſideria dum differuntur, ſæpè mutantur, & ab illo ſtatu paulatim animus defluebat, quem iocunditas ſeculi ex ſucceſſu rerum ad ſe trahebat, ſed qui inuitatus ſponte venire noluit, quandóque compulſus domum cœleſtis patriſſamilias intrauit. poſt aliquot namque annos patriam cum multa pecunia renauigabat, ſed medio in mari (naui prævalida tempeſtate diſſoluta) rerum omnium iacturam pereuntibus ſocijs ſuſtulit, ſolámque vitam, cum quinque vel ſex alijs vix cum multo labore ſeruauit veniens Dunelmum ad orationem, *Walchero* epiſcopo omnia circa ſe acta expoſuit, & quòd monachilis propoſiti animum gereret, indicauit. Quod epiſcopus ſatis humiliter ſuſcepit, mitténtſque ad *Alwinum*, de quo ſuprà dictum eſt, hunc, inquit, filium meum precor, & iubeo, vt ſuſcipias, atque monachili habitu indutum vitam quoque monachilem doceas ſeruare, quem ſuſceptum ille regularitèr probauit, & probato monachicum quandóque habitum tradidit, atque ita verbo informauit & exemplo, vt eidem defuncto, iubente *Willelmo* epiſcopo in Dunelmenſis eccleſiæ ſuccederet Prioratum, quod per viginti annos ſtrenuè adminiſtrauit duodecim diebus minùs. anno enim epiſcopatus *Ranulfi*, qui *Willielmo* ſucceſſit, octauo impetrante *Alexandro* rege Scotorum ab *Henrico* rege Anglorum, aſſumitur ad epiſcopatum eccleſiæ ſancti *Andreæ*. Eodem anno, quo *Hildebrandus* Papa prædictum celebrauit concilium, *Rogerus* Comes Herefordenſis, filius *Willielmi* Comitis Eſtanglorum, Comiti *Rodulpho*, contra præceptum regis *Willielmi*, ſororem ſuam coniugem tradidit, nuptiaſque permagnificas cum plurima multitudine optimatum in Grantebrigenſi prouincia in loco, qui Ixninga dicitur, celebrantes magnam coniurationem plurimis aſſentientibus contra regem *Willielmum* fecerunt, Comitémque **Waltheoſum* ſuis inſidijs præuentum, ſecum coniurare compulerunt: qui mox, vt potuit, *Lamfrancum* Doroberneníem archiepiſcopum, adijt, pœnitentiamque ab eo pro facto, licèt non ſponte, ſacramento accepit; eiúſque conſilio regem *Willielmum* in Normannia degentem expetijt, eique rem geſtam ex ordine pandens, illius miſericordiæ vltrò ſe dedit. Verùm illi ſuprà memorati principes, coniurationis cœptis operam daturi, ſua caſtella repetiere, rebellationémque adoriri omni conatu cum fautoribus cœpere. ſed Herefordenſi Comiti, ne, Sabrina tranſuadata, *Rodulpho* Comiti ad locum deſtinatum cum ſuo exercitu occurreret; reſtitit venerabilis *Wlſtanus* Wigornienſis epiſcopus, cum magna militari manu, & *Agelwinus* Eoweſhamnenſis abbas, cum ſuis aſcitis ſibi in adiutorium, *Vrſone* vicecomite Wigorniæ, & *Waltero* de Laceio cum copijs ſuis, & cætera multitudine plæbis. At verò *Rodulpho* Comiti prope Grantebrigam caſtra metanti, *Odo* Baiocenſis epiſcopus frater regis, & *Godefridus* Conſtantienſis epiſcopus, congregata magna copia tam Anglorum, quàm Normannorum ad bellum parati, * occurrerunt; ipſe autem ſuos conatus infirmari cernens, multitudinem reſiſtentium veritus ad Norwic clanculò refugit, & caſtello ſuæ coniugi, militibúſque ſuis commendato, aſcenſa naui, de Anglia ad minorem Brittanniam fugit, quem fugientem aduerſarij illius

al.Waltewm

al.cucurrerunt

illius inſecuti, omnes, quos de ſuis comprehendere poterant, vel interemerunt, vel diuerſis pœnis debilitauerunt. Dein principes caſtellum tamdiu obſederunt, quoad pace data, permiſſu regis, Comitiſſæ cum ſuis exire de Anglia liceret. his geſtis rex autumnali tempore de Normannia rediens, Comitem *Rogerum* in cuſtodia poſuit, Comitem etiam *Waltheofum*, licèt ab eo miſericordiam petierit, cuſtodiæ ſimilitèr tradidit. *Edgytha* quondam Anglorum regina deceſſit Wintoniæ, menſe Decembri, cuius corpus iuſſu regis Lundoniam delatum, iuxta corpus Domini ſui regis *Eadwardi* honorificè eſt tumulatum in Weſtmonaſterio. Vbi rex proxima natiuitate Domini, curiam ſuam tenuit, & ex eis, qui contra eum ceruicem ſuam erexerant, de Anglia quoſdam exlegauit, quoſdam erutis oculis, vel manibus truncatis, deturbauit; Comites verò *Waltheofum* & *Rogerum*, iudiciali ſententia damnatos, acriori cuſtodiæ mancipauit. Anno milleſimo ſeptuageſimo quinto, Comes *Waltheofus* iuſſu regis *Willielmi* extra ciuitatem Wintoniam ductus eſt indignè, & crudelitèr ſecuri decapitatur, & in eodem loco terra obruitur, ſed proceſſu temporis, Deo ſic ordinante, corpus eius de terra leuatur, & cum magno honore Crulande deportatur, & in eccleſia honorificè tumulatur. hic dum adhuc temporali frueretur vita, arcta poſitus in cuſtodia, ea, quæ geſſerat iniquè, inceſſantèr defleuit, & amariſſimè vigilijs etiam & orationibus, ieiunijs, nec non, & eleemoſynis Deum ſtuduit placare, cuius memoriam voluerunt homines in terra delere, ſed illum veracitèr cum ſanctis in cœlo credimus gaudere, prædicto archipræſule piæ memoriæ *Lamfranco*, a quo facta confeſſione pœnitentiam acceperat, fidelitèr atteſtante. qui ab impoſito crimine ſupradictæ ſcilicet coniurationis, illum immunem affirmabat eſſe, & quæ in cæteris conueniſſet, vt verum Chriſtianum pœnitentialibus lachrymis defleuiſſe, ſeque fœlicem fore, ſi poſt exitum vitæ illius fœlici requie potiretur. poſt quem, cura Comitatus Northimbrenſium committitur *Walchero* Dunelmenſi epiſcopo. poſt hæc mari tranſito, rex in minorem Brittanniam ſuam mouit expeditionem, & caſtellum *Rodulphi* Comitis, quod Dol nominatur, tamdiu obſedit, donec Francorum rex *Philippus* illum inde fugaret. Ea tempeſtate, dum clerici magis eligerent anathemati ſubiacere, quàm vxoribus carere, *Hildebrandus* Papa, vt per alios, ſi poſſet, eos caſtigaret, præcepit, vt nullus audiret Miſſam coniugati presbyteri his verbis.

GRegorius papa, qui & *Hildebrandus* ſeruorum Dei ſeruus per totum Italicum regnum, & Teutonicum, debitam ſancto *Petro* obedientiam * exhibentibus, apoſtolicam benedictionem. Si qui ſunt presbyteri, diaconi, ſubdiaconi, qui iacent in crimine fornicationis, interdicimus eis ex parte omnipotentis Dei, & auctoritate ſancti *Petri* introitum eccleſiæ, vſque dum emendent, & pœniteant. ſi qui autem in peccato ſuo perſeuerare maluerint, nullus veſtrum ad officium eorum auſcultare præſumat: quia benedictio illorum vertitur in maledictionem, & oratio in peccatum teſtante Domino per Prophetam, *Maledicam* (inquit) *benedictionibus veſtris*, &c. Anno milleſimo ſeptuageſimo ſexto, rex Danorum *Swanus* benè literis imbutus obijt, cui filius ſuus *Haroldus* ſucceſſit. Anno milleſimo ſeptuageſimo ſeptimo, *Robertus Willielmi* regis primogenitus, eò quòd Normanniam, quam ſibi ante aduentum ipſius in Angliam coram *Pilippo* rege Francorum dederat, poſſidere non licebat, Franciam adijt & auxilio *Philippi* regis, in Normannia magnam frequentèr prædam agebat, villas comburebat, homines perimebat, & patri ſuo non paruam moleſtiam, & anxietatem inferebat. Anno milleſimo ſeptuageſimo octauo, rex Scotorum *Malcolmus* poſt Aſſumptionem ſanctæ *Mariæ*, Northimbriam vſque ad magnum flumen Tine deuaſtauit, multos occîdit, plures captiuauit, & cum magna præda redijt. Anno milleſimo ſeptuageſimo nono, rex *Willielmus*, filio ſuo *Roberto* ante caſtellum Gerbohtret, quod ei rex *Philippus* præſtiterat, dum pugnam inferret, ab ipſo vulneratus in brachio, de ſuo deiectus eſt emiſſario, ſed mox, vt illum per vocem cognouit, feſtinus deſcendit, ac illum ſuum caballum aſcendere iuſſit, & ſic abire permiſit. Ille autem multis ſuorum occiſis, nonnullíſque captis, ac filio ſuo *Willielmo* cum multis alijs vulnerato, fugam inijt.

al. exigentibus

inijt. venerandus vir *Robertus*, qui per miniſterium reuerendiſſimi *Wlſtani* Wigornienſis epiſcopi, gradum presbyteratus ſuſcepit, a *Lamfranco* archipræſule Doroberniæ, ad Herefordenſem eccleſiam quarto Calendas Ianuarij die Dominica, epiſcopus ordinatur Cantuariæ. Anno milleſimo octageſimo, *Walcherus* Dunelmenſis epiſcopus, genere Lotharingus, moribus inſignis, in loco, qui dicitur **Gateſheued**, id eſt, capræ caput, pridie Idus Maij feria quinta, a Northimbrenſibus innocentèr eſt occiſus, in vltionem ſcilicet necis *Liulfi* nobilis, generoſique miniſtri. hic itaque vir latè per Angliam poſſeſſiones multas ex hæreditario iure poſſedit, ſed quia vbique locorum Normanni inceſſantèr ea tempeſtate operam dabant ſuæ feritati, cum ſuis omnibus ad Dunelmum ſe contulit, quia ſanctum *Cuthbertum* corde ſincero dilexit. habuit autem in coniugio *Adgitam* filiam *Aldredi* Comitis, ex qua procreauit filios *Vchtredum*, & *Morkarum*. huius *Aldgitæ* ſoror fuit *Elſleda* mater *Waltheoui* Comitis, vnde ipſe Comes conſobrinum ſuum paruulum prædictum *Morkarum* Deo nutriendum monachis in Gyrwa commendauit. Quo tempore, ipſe Comes erat apud **Tinemuthe**, quem locum ſimul cum prædicto paruulo, ipſis monachis commiſit diſponendum; Cuius pater *Liulfus* ab epiſcopo in tantum diligebatur, vt abſque illius conſilio, maiores ſecularium negotiorum cauſas, nullatenùs agere vellet, aut diſponere. ob quam rem ſuus capellanus *Leodwinus*, quem in tantum exaltauerat, vt in epiſcopatu, & in Comitatu ferè nil ſine illius arbitrio agitaretur, inuidiæ ſtimulis ſuccenſus & propter ſuam potentiam, tedis ſuperbiæ nimis inflatus, ſe contra prædictum virum arrogantèr erexit. Quapropter nonnulla eius iudicia, & conſilia flocci pendebat, omnibúſque modis annullare ſudabat. frequentèr etiam coram epiſcopo non ſine minis cum eo litigans, illum verbis probroſis ſæpiùs ad iracundiam prouocabat. quadam itaque die, cùm idem vir *Liulfus* ab epiſcopo vocatus ad conſilium, legalia quæque & recta deceneret, obſtinatiùs ei *Leodwinus* obſtitit, & loquelis illum contumelioſis exacerbauit. ſed quia ille reſpondit ei duriùs ſolito, de placiti loco ſurrexit illicò, & euocans ad ſe *Gillebertum* (cui præſul, quia ſuus propinquus erat, Comitatum Northimbrenſium ſub ſe regendum commiſerat) vt ſe vindicaret, obnixè rogauit, & *Liulfum* quàm citiùs poſſet, morti tradere maturaret. Ille confeſtim iniquis petitionibus adquieſcens ſuis, & epiſcopi, & eiuſdem *Leothwini* militibus in vnum coadunatis, ad villam vbi tunc *Liulfus* morabatur, nocte quadam perrexit, ac illum cum ſua familia ferè tota, in domo propria iniuſtè peremit. Quo cognito, grauitèr antiſtes ex corde ſuſpirauit intimo, & capitio de capite extracto, & in terram proiecto, *Leolwino*, qui tunc præſens adierat; triſtis dixit continuò. Tuis, *Leolfwine*, factionibus doloſis, acta ſunt hæc, & inſidijs ſtolidiſſimis. Idcircò volo te ſcire pro certo, quòd & me, & te, omnemque familiam meam tuæ linguæ peremiſti gladio. hoc dicto in caſtellum ſe proripuit feſtinatò, confeſtimque nuntijs per Northimbriam miſſis, omnibus nuntiari præcepit, ſe necis *Liulfi* conſcium non fuiſſe, quin potiùs eius occiſorem *Gillebertum*, & omnes ſocios eius de Northimbria exlegaſſe penitùs, ac paratum fore ſemetipſum purgare, ſecundum iudicium pontificale; dein miſſis intercurrentibus, ille parentéſque occiſorum, pace ad inuicem data & accepta, locum & diem, quo conuenire, interque ſe pacem firmiorem facere poſſent, ſtatuêre. Quo aduenientè, loco conſtituto, in vnum conuenere. verùm cum illis epiſcopus ſub diuo noluit placitare, ſed in eccleſiam, quæ ibi erat cum ſuis clericis, ac honorabilioribus militibus intrauit, & conſilio habito, ſemel, & iterum de ſuis, quos voluit, pro pace facienda foras ad eos miſit. At illi nequaquam petitis adquieſcebant, quòd *Liulfum* illius iuſſione peremptum fuiſſe, pro certo credebant. Nam *Gillebertum* eiúſque ſocios nocte proxima poſt necem propinqui ſui, non ſolùm in domum ſuam *Leolfwinus* familiaritèr & amicabilitèr ſuſcepit, verùm etiam epiſcopus ipſe illum, vt priùs in ſuam gratiam, familiámque recepit. vnde omnes, qui ex parte antiſtitis foris inuenti fuerant, primitùs occiderunt, paucis fuga reſeruatis. quo viſo, vt hoſtium furori ſatisfaceret, propinquum ſuum præfatum *Gillebertum*, cuius anima quærebatur, præſul de eccleſia iuſſit exire.

quem

quem egredientem milites repugnaturi e veſtigio ſunt ſecuti, ſed mox ab hoſtibus vndique gladijs & lanceis appetiti, in momento ſunt perempti: duobus tamen Anglicis miniſtris, propter conſanguinitatem pepercerunt. *Leofwinum* quoque, quia ſæpius epiſcopo aduerſus illos multa dederat conſilia, & clericos alios mox, vt egreſſi ſunt, occiderunt. epiſcopus autem vt intellexit furorem illorum nulla ratione mitigatum iri, niſi caput, & auctor totius illius calamitatis *Leofwinus* occideretur, rogauit illum egredi foras, ſed cùm penitus, vt egrederetur, ab illo extorquere non poſſet, ad eccleſiæ ianuas ipſemet epiſcopus acceſſit, ſibíque vitam concedi popoſcit, quibus renuentibus caput ſuæ clamydis limbo cooperiens foras exiuit, & mox inimicorum gladijs percuſſus occubuit; deinde *Leofwinum* egredi iuſſerunt, quo nolente eccleſiæ tecto parietibúſque ignem impoſuere. at ille potius vſtulatione, quàm occiſione vitam eligens finire, flammas aliquandiu ſuſtulit, ſed cùm ſemiuſtus eſſet exiliuit, & fruſtatim conciſus, nequitiæ ſuæ pœnas exſoluendo, miſer interijt. Ob quorum deteſtandæ necis vindictam, rex *Willielmus*, eodem anno deuaſtauit Northimbriam, miſſo illuc *Odone* Baiocenſi epiſcopo, cum multa militari manu. quo anno idem rex *Willielmus*, autumnali tempore *Robertum* filium ſuum Scotiam contra *Malcolmum* miſit. ſed cùm peruenisſet ad *Egelbereth* infecto negotio reuerſus, caſtellum nouum ſuper flumine Tine, condidit. *Willielmus* ſuſcepit epiſcopatum Dunelmenſem, quinto Idus Nouembris, ſed quarto Nonas Ianuarij, a *Thoma* Eboracenſi conſecratur apud Gloucestre. *Henricus* imperator, *Hildebrandum* papam, in pentecoſte Magontiæ decreuit deponendum, & *Wibertum* Rauennæ vrbis epiſcopum, in natali ſancti *Iohannis Baptiſtæ*, pro eo fecit papam. Anno milleſimo octageſimo primo, *Henricus* imperator hoſtilitèr Romam aduerſus papam adijt, oppugnans vrbem, non tamen intrauit. Anno milleſimo octageſimo ſecundo, multis homicidijs & prædationibus inter *Henricum* * imperatorem, & *Hildebrandum* papam actis, in nocte palmarum, multi ſunt occiſi. Rex *Willielmus*, fratrem ſuum *Odonem* Baiocenſem epiſcopum Normanniæ, in cuſtodiam poſuit. Anno milleſimo octageſimo tertio, *Henricus* imperator vrbem Romæ infregit, & cepit, *VVibertum* in ſede Apoſtolica conſtituit. *Hildebrandus* verò Beneuentum adijt, & ibi vſque ad ſuum obitum deguit. *Henricus* autem in Teutoniam redijt. ſeditio nefanda inter monachos & indignè nominandum abbatem *Turſtinum* Glaſtoniæ facta eſt; quem rex *VVillielmus* de monaſterio Cadomi nulla prudentia inſtructum, eidem loco abbatem præfecerat. hic inter cætera ſtultitiæ ſuæ opera, Gregorianum cantum aſpernabatur, & monachos cœpit compellere, vt illo relicto, cuiuſdam *VVillielmi* Fiskamnenſis cantum diſcerent, & cantarent, quod dum ægrè acciperent, quippe qui iam tam in hoc quàm in cæteris eccleſiaſticis officijs ſecundum Romanæ eccleſiæ morem inſenuerant, ſubitò armata militari manu, illis ignorantibus quadam die in capitulum irruit, monachos nimio terrore fugientes in eccleſiam, ad altare vſque perſequitur, iaculíſque & ſagittis cruces, & imagines, ac pheretra ſanctorum manus militaris transfigens, vnum etiam monachum ſacrum amplexantem altare lancea tranſuerberans interemit, alium ad altaris crepidinem ſagittis confoſſum necauit, cæteri verò neceſſitate compulſi, ſcamnis, & candelâbris eccleſiæ, fortitèr ſe defendentes, licèt grauitèr vulnerati, milites omnes retrò chorum abegerunt. ſicque factum eſt, vt duo occiſi, quatuordecim vulnerati ex monachis, nonnulli etiam de militibus ſauciati extiterunt. hinc moto iudicio, dum maxima abbatis culpa eſſe patuit, rex eundem abbatem ſummouit, & in ſuo monaſterio in Normannia poſuit. De monachis verò quamplures per epiſcopatus, & abbatias, iuſſu regis, cuſtodiendi diſperguntur; poſt cuius mortem idem abbas iterum abbatiam ſuam a filio eius rege *VVillielmo*, quingentis libris argenti emit, & per eccleſiæ poſſeſſiones, aliquot annis peruagatus, longè ab ipſo monaſterio, vt dignus erat homicida, & miſer deceſſit; monachi in Dunelmum conuenerunt, iubente rege *VVillielmo* maiore, ſeptimo Calendas Iunij feria ſexta: regina *Matildis*, quarto Nonas Nouembris, feria quinta, deceſſit in Normannia, & Cadomi eſt ſepulta.

* al. regem

Thomas *Dei gratia Eboracenſis archiepiſcopus, epiſcopus, abbatibus per Angliam tàm conſtitutis, quàm in poſterum ſucceſſuris, & omnibus ſibi in Eboraco archiepiſcopis ſucceſſuris*

in

in perpetuum ſalutem. Cùm noſtrum ſit officium, omnibus præſtare pietatis obſequium : his tamen maximè ſanctorum Dei debemus obſequium noſtræ deuotionis impendere, a quibus nos conſtat peculiare muneris beneficium percepiſſe, nos quidem flagello Dei caſtigati, & febrium languoribus, per biennium modo incredibili exuſti, cùm omnes medici ſolius mortis exitum nobis prominere promitterent, nilq; vnquam fuit, in quo continuæ noxam ægritudinis temperarent; per viſum ergò commonitus ad tumbam ſancti Cuthberti, *gemens, & fremens pernoctaui, qui morbo ſimul, & mole fatigatus, dum ſomnum ſurripui, in viſum mihi beatus* Cutbbertus *aſtitit, qui manu ſua ſingula membra mea de infirmitate mea percurrens mox vigilantem ab omni infirmitate ſanum reddidit, & me ſibi in omnibus deuotum fore, & quæcunque in mea diocæſi, ipſe vel ſui poſſeſſuri erant, ab omni fatigatione, ſecura & libera eſſe præcepit; quique beati confeſſoris adiutus beneficijs, eo ei deuotior extiti, quo maiora perſoluere debui.* Willielmo *interim Dunelmenſi epiſcopo, de ſede apoſtolica literas* Græ-
gorij *papæ ſeptimi, ad* Willielmi *regis concilium apud VVeſtmonaſterium deferente, Canonicos de eccleſia ſua amouere & monachos ſubſtituere, omnium conſenſu impetrauit. quibus plurimum gauiſus, ex præcepto præfati papæ, & ex imperio domini regis* Willielmi *beati* Cuthberti *amore debito, ſubſcriptas literas ſancto* Cuthberto, *& eius epiſcopo, & omnibus monachis ei ſeruientibus, conſenſu & permiſsione capituli Eboraci, & totius ſynodi confirmatione, dedi, conceſsi, & præſenti carta confirmaui, & pòſt propria manu, ſuper altare ſancto* Cuthberto *obtuli. ſciant igitur tam præſentes quàm futuri, quod ego* Thomas *Eboracenſis archiepiſcopus, ex præcepto papæ* Gregorij *ſeptimi, & confirmatione domini* Willielmi *regis, ſub teſtimonio vniuerſalis Anglorum concilij, & conſenſu Eboracenſis capituli, do, & concedo Deo, & ſancto* Cuthberto, *& omnibus eius epiſcopis ſucceſſuris, & omnibus monachis ibidem in poſterum futuris, vt omnes eccleſias quaſcunque in præſenti in diocæſiana parochia mea poſsident, vel in poſterum canonicè adquirere poterunt conceſsione regum, largitione fidelium, vel ædificauerint in proprio fundo terrarum : habeant liberas, & quietas omnino in perpetuum a me, & omnibus ſucceſſoribus meis, ab omnibus quæ ad me, vel ad ſucceſſores meos pertinent. Quare volo, & præcipio, vt omnes eccleſias ſuas, in manu ſua teneant, & quietè eas poſsideant, & vicarios ſuos in eis liberè ponant, qui mihi, & ſucceſſoribus meis de cura tantum intendant animarum, ipſis verò, de omnibus cæteris elemoſynis & beneficijs. concedo inſuper, confirmo, & præcipio, vt tam ipſi quàm ipſorum vicarij liberi, & quieti in perpetuum ſint ab omni redditu ſynodali, & ab omnibus auxilijs, grauaminibus, vel redditibus, exactionibus, vel hoſpitijs, tam a me, quàm a decanis, archidiaconis, vel omnium noſtrorum vicarijs, & miniſtris. ſub anathemate etiam prohibeo, ne aliquis vltrà, ipſos, vel eorum clericos, aliqua ſub occaſione fatiget, vel ad ſynodos, vel capitula ire, niſi velint ſponte compellant. ſed ſi quis, erga eos vel ſuos aliquam querelam habuerit, ad curiam ſancti* Cuthberti, *Dunelmum veniat, vt ibi qualem, debuerit, rectitudine m percipiat. omnes enim libertates, & dignitates, quas ego, vel mei ſequaces in ecclesijs proprijs, vel terris noſtris poſſederimus, ipſis, & ſancto* Cuthberto *in omnibus ecclesijs, & terris ſuis liberè in perpetuum concedimus, & abſque tergiuerſatione ſine calumnia, a me, meiſque ſucceſſoribus liberas & quietas confirmamus.* Anno 1084. *Hildebrandus* qui & *Gregorius* papa obijt. Rex Anglorum *Willielmus*, de vnaquaque hida, per Angliam ſex ſolidos accepit. Anno 1085. vir eximiæ probitatis Perſcorenſis abbas *Eadmundus* decimo ſeptimo Calendas Iulij, die dominica obijt. *Canutus* rex Danorum, filius *Swani* eodem anno cum claſſe valida, & auxilio ſoceri ſui *Roberti* Flandrenſis Comitis, (habuit enim filiam eius vxorem) in Angliam venire paratus erat. vnde rex *Willielmus* de tota Gallia ſolidarijs, pedonibus, & ſagittarijs multis millibus conductis, & nonnullis de Normannia ſumptis, autumnali tempore Angliam redijt, & eis, per totum regnum diuiſis Epiſcopis, Abbatibus, Comitibus, Baronibus, Vicecomitibus, ac regijs præpoſitis, victum præbere mandauit. Sed vbi cognouit ſuos inimicos impeditos fuiſſe, partem exercitus remiſit, partem ſecum per totam hyemem retinuit, & in Natiuitate Domini curiam ſuam Glauornæ tenuit. vbi tribus ſuis Capellanis, *Mauricio* ſcilicet Lundonienſem, *Willielmo* Teodfordenſem, *Roberto* Ceſtrenſem dedit præſulatum. Anno 1086. *Willielmus* rex fecit deſcribi omnem Angliam, quantum terræ quiſque Baronum ſuorum poſſidebat, quot feudates milites, quot carrucas, quot villarios, quot animalia, imò quantum viuæ pecuniæ quiſque haberet,*

in

in omni regno ſuo a maximo vſque ad minimum, & quantum redditus quæque poſſeſſi o reddere poterat, & vexata eſt terra multis cladibus inde procedentibus. poſt hæc in hebdomada pentecoſtes, filium ſuum *Henricum* apud Weſtmonaſterium, vbi curiam ſuam tenuit, armis militaribus honorauit, nec multò pòſt mandauit, vt archiepiſcopi, epiſcopi, abbates, Comites, barones, vicecomites cum ſuis militibus, Cal. Auguſti ſibi occurrerent **Sareſbirie.** quò cùm veniſſent, milites illorum ſibi fidelitatem contra omnes homines iurare coegit. eo tempore *Clito Eadgarus* licentia a rege impetrata, cum 200. militibus mare tranſijt, & Apuliam adijt. Cuius germana virgo *Chriſtiana*, monaſterium, quod Rumſeie nuncupatur, intrauit, & veſtem ſanctimonialis habitus ſuſcepit. eodem anno, animalium peſtis, & magna extitit aeris intemperies. Anno 1087. reliquiæ ſancti *Nicholai* de Mirrea tranſferuntur in Barrenſem ciuitatem. *Alwinus* prior Dunelmenſis deceſſit. ferox flamma vrbes multas, eccleſiam quoque ſancti *Pauli* apoſtoli, cum maiori & meliori parte Lundoniæ conſumpſit. Dani ſuum dominum *Canutum* regem, ſexto Idus Iulij, ſabbato, in quadam eccleſia martyrizauerunt. Ciceſtrenſis epiſcopus *Stigandus*, abbas ſancti *Auguſtini Scollandus*, abbas Bathonienſis *Alſius*, & abbas Perſcorrenſis *Turſtinus* deceſſerunt. Eodem anno, antè Aſſumptionem ſanctæ *Mariæ*, rex *Willielmus* in Franciam cum exercitu venit, & oppidum, quod Matuntun nuncupatur, & omnes eccleſias in eo ſitas, duoſq; recluſos, igne ſuccendit, & in Normanniam redijt, ſed in ipſo reditu dirus viſcerum dolor illum apprehendit, & magis ac magis de die in diem grauabat, cùm autem ingraueſcente ægritudine, diem ſibi mortis imminere ſenſiſſet, fratrem ſuum *Odonem* Baiocenſem epiſcopum, Comites *Morkarum*, & *Rogerum Siwardum*, cognomento *Barn*, & *Wlfnothum*, regis *Haroldi* germanum, quem a pueritia in cuſtodia tenuerat, & omnes, quos in Normannia, vel in Anglia, cuſtodiæ manciparat, laxauit. Deinde filio ſuo *Willielmo* regnum tradidit Angliæ, & *Roberto* filio primogenito, qui tunc exulabat in Francia, Comitatum conceſſit Normanniæ, & ſic cœleſti munitus viatico, poſtquam 20. annis, menſibus 10. & 28. diebus genti Anglorum præfuit, 5. iduum Septembris die, cum vita regnum perdidit, & Cadomi, in eccleſia ſancti *Stephani* protomartyris, quam ipſe a fundamentis conſtruxerat, bonísque ditauerat, ſepultus requieſcit.

Willielmus iunior.

Willielmus autem filius eius, Angliam feſtinatò adijt, ducens ſecum *Morkarum*, & *Wlnothum*, ſed mox vt Wintoniam venit, illos, vt priùs fuerant, cuſtodiæ mancipauit. poſt hæc, ſexto Cal. Octobris die dominica in Weſtmonaſterio a *Lamfranco* Doroberniæ archiepiſcopo, in regem eſt conſecratus. deinde Wintoniam rediens, theſauros patris ſui, vt ipſe iuſſerat, per Angliam dimiſit, ſcilicet quibuſdam principalibus eccleſijs 10. marcas auri, quibuſdam ſex, quibuſdam minus; eccleſijs verò in villis ſitis, per ſingulas ſolidos 5. dari, cruces, altaria, ſcrinia, textos, candelâbra, ſitulas, fiſtulas, ac ornamenta varia, gemmis, auro, argento, lapidibúſque pretioſis redimita, per eccleſias digniores, ac monaſteria, iuſſit diuidi. eius quoque germanus *Robertus* in Normanniam reuerſus, theſauros, quos inuenerat, monaſterijs, eccleſijs, pauperibus, pro anima patris ſui largitèr diuiſit, & *Vlfum Haroldi* quondam regis Anglorum filium, * *Dunecaldumq;* filium *Malcolmi* regis Scotorum, a cuſtodia laxatos, & armis militaribus honoratos, abire permiſit. Anno 1088. inter primates Angliæ magna orta eſt diſcordia. pars enim Normannorum nobilium fauebat regi *Willielmo*, ſed minima; pars verò altera fauebat *Roberto* Comiti Normannorum, & maxima, cupiens hunc ſibi aſciſcere in regnum; fratrem verò, aut fratri tradere viuum, aut regno priuare peremptum. huius

* *al.* Duneca-*número que*

execrandæ

execrandæ rei principes extiterunt, *Odo* Baiocensis episcopus, qui erat etiam Comes Cantuariensis & *Gaufridus* episcopus Constantiensis, & *Robertus* Comes Mortuēnsis, & *Rogerus* Comes Scrobesbirienſis, & excellentiores principes totius regni excepto *Lamfranco* archiepiscopo: execrabile hoc factum tractauerunt clam in quadragesima, statimque post pascha cœpit quisque circa se vastare, rapere, deprædari, omnia castella munire fossa & victu. *Goffridus* episcopus Constantiensis & *Robertus* de Mubrai iuerunt **Bristowe**, vbi habebant castrum fortissimum, & omnia deuastabant, vsque ad locum, qui vocatur **Bathan**: Proceres quoque de Herefordia, & de **Scrobesbirie**, cum multitudine Vallensium perrexerunt vsque ad **Wirecestre**, omnia ante se vastantes, & igne consumentes. cogitauerunt etiam, quòd castrum, & ecclesiam vellent accipere, quod viz. castrum tunc temporis commendatum erat *Wlstano* venerabili episcopo. Quando episcopus ista audiuit valdè contristabatur, & cogitans quid consilij inde haberet, vertit se ad Deum suum, & rogat, vt respiciat ecclesiam suam, & populum suum ab hostibus oppressum. Hæc eo meditante, familia exiliuit de castro, & acceperunt, & occiderunt ex eis quingentos viros, & alios in fugam verterunt. *Rogerus Bigot* intrauit castra de **Norwic**, & omnes vicit in malum. *Odo* episcopus, per quem ista mala cœperunt, perrexit Cantiam, & vastauit villas regias, nec non & omnium, qui regi fidem tenuerunt, terras depopulatus est, & castrum obfirmauit Rofense. his auditis rex fecit congregari Anglos, & ostendit eis traditionem Normannorum, & rogauit, vt sibi auxilio essent eo tenore, vt si in hac necessitate sibi fideles existerent, meliorem legem, quam vellent eligere, eis concederet, & omne iniustum scottum interdixit: & concessit omnibus syluas suas, & venationem, sed quicquid promisit paruo tempore custodiuit. Angli tunc fidelitèr eum iuuabant. conuocauit igitur rex exercitum suum, vt iret Roueceſtriam, vbi putabat auunculum suum *Odonem* episcopum esse. venientes autem ad **Tunebrige** inuenerunt castrum obfirmatum contra regem. Sed Angli viriliter insilientes in illud, destruxerunt totum castrum, qui autem intus erant, manus regi dederunt. his ita gestis rex cum exercitu vertit iter versus castrum de Peueneſea; iam enim episcopus *Odo* recesserat a Roueceſtria, & intrabat castrum illud, quem rex secutus obsidebat castrum per sex integras septimanas cum magno exercitu. dum hæc fiunt in Anglia *Robertus* Comes Normanniæ congregat exercitum magnum, & parat eum in Angliam mittere mox secuturus, quasi de Anglia per *Odonem* episcopum, & cæteros, qui ex sua ibi parte erat, securus. Sed *Willielmus* iunior iam mare munierat suis piratis, qui venientes in Angliam tot occiderunt, & in mare merserunt, vt nullus sit hominum, qui sciat numerum pereuntium.

INterim dum hæc fiunt in mari, *Odo* episcopus, & qui cum eo erant, fame coacti reddentes castrum de Peueneſea promiserunt cum iureiurando se Angliam exituros, nec amplius intraturos nisi rege *Willielmo* præcipiente; castrum quoque Rofense ante redituros, sed cùm venisset Roueceſtriam cum hominibus regis, qui ex parte regis deberent castrum recipere, statim cum eisdem, ab his, qui in castello erant, ponitur in vinculis. Quidam asserunt hoc factum esse calliditate episcopi. In hoc certè castro erant strenui milites, & penè tota nobilitas Normanniæ. Erat ibi *Eustachius* iuuenis Bolonienſis Comes, & multi nobiles Flandrenſes. hæc cùm audisset rex, venit cum exercitu Roueceſtriam, & obsedit ciuitatem & paruo peracto spatio hi, qui intus erant, se reddiderunt. Et ita episcopus, qui ferè fuit secundus rex Angliæ honorem suum irrecuperabiliter amisit. Sed veniens Normanniam statim a *Roberto* Comite totius prouinciæ curam suscepit. Cuius ordinem causæ libellus in hoc descriptus ostendit. Dunelmensis episcopus etiam *Willielmus*, & multi alij de Anglia exierunt. Anno 1089. *Lamfrancus* Dorobernensis archiepiscopus nono Cal. Iunij, feria quinta obijt. Eodem anno, tertio Idus Augusti sabbato, circa horam diei tertiam terræ motus permaximus extitit per Angliam. Anno 1090. rex Anglorum *Willielmus* iunior fratri suo *Roberto* Normanniam adimere, & suæ ditioni cupiens subiugare, primò castellum *Walteri* de sancto *Walerico*, & castellum, quod vocatur Albemarle: deinde alia castella sibi condixit, & in eis milites, qui Normanniam deuastarent, posuit. qua re visa, & suorum infidelitate cognita, Comes *Robertus* legatis ad regem Francorum *Philippum* dominum suum missis illum in Normanniam venire fecit; vnumque de castellis, in quo

fratris

fratris ſui milites erant, rex & ipſe obſederunt, quod cùm regi *Willielmo* nunciatum fuiſſet, non modica pecuniæ quantitate regi *Philippo* occultè tranſmiſſa, vt ab obſidione diſcederet, flagitans impetrauit. Anno milleſimo nonageſimo primo, rex *Willielmus* iunior Normanniã petijt menſe Februario, vt eam fratri ſuo *Roberto* abriperet, ſed dum ibi moraretur, pax inter illos ea conuentione facta eſt, vt Comes regi Comitatum de Owe, Feſcamnum, * Abbatiam in monte Sancti *Michaelis* ſitam, & Kereſburg, & caſtella, quæ à ſe defecerant, bono animo concederet: Cynomanicam verò prouinciam, & caſtella, quæ tunc in Normannia Comiti reluctabantur, illius dominio rex ſubiugaret. Omnibus etiam Normannis terras, quas in Anglia ob fidelitatem Comitis perdiderant, redderet. Et tantum terræ in Anglia, quantum conuentionis inter eos fuerat, Comiti daret; ad hæc etiam inter ſe conſtituerunt, vt ſi Comes abſque filio legali matrimonio genito moreretur, hæres eius fieret rex: ſimiliq; modo, ſi regi cõtigiſſet mori, hæres illius fieret Comes: hanc conuentionem 12. Barones ex parte regis, & 12. ex parte Comitis iurauerunt. Interim dum hæc fierent germanus illorum *Henricus* montem Sancti *Michaelis* quibuſdam monachis loci ipſius illum adiuuantibus, cum omnibus militibus, quos habere potuit, intrauit, regiſque terram vaſtauit & eius homines quoſdam captiuauit, quoſdam exſpoliauit. Quapropter rex & Comes congregato exercitu per totam Quadrageſimam montem obſederunt, & frequenter cum eo prælium commiſerunt, & homines, & equos nonnullos perdiderunt. At rex cùm obſidionis diutinæ pertæſus fuerat, impacatus receſſit, & non multò pòſt *Eadgarum Clitonem* honore, quem ei Comes dederat, priuauit, & de Normannia expulit. Interea menſe Maio rex Scottorum *Malcolmus* cum magno exercitu Northimbriam inuaſit; ſi prouentus ſucceſſiſſet, vlteriùs proceſſurus, & vim Angliæ incolis illaturus. noluit Deus; ideò ab inceptis eſt impeditus. quo rex audito cum fratre ſuo *Roberto* redijt Angliam menſe Auguſto. Nec multò pòſt cum claſſe non modica, & equeſtri exercitu Scotiam profectus eſt, vt *Malcolmum* debellaret, veniénſque Dunelmum *Willielmum* epiſcopum reſtituit in ſedem ſuam, poſt tres annos ipſo die, quo eam reliquit, ſcilicet, tertio Idus Septembris, ſed antequam rex intraret Scotiam, paulò ante feſtum Sancti *Michaelis* ferè tota eſt demerſa claſſis, multíque de equeſtri exercitu eius fame & frigore perierunt, cui rex *Malcolmus* cum exercitu in prouincia Loidis occurrit, quod videns Comes *Robertus Clitonem Eadgarum*, quem rex de Normannia expulerat, & tunc cum rege Scottorum degebat, ad ſe accerſiuit. cuius auxilio fretus pacem inter reges fecit, ea conuentione, vt regi *VVillielmo* ſicut patri eius obediuit *Malcolmus* ita ei obediret, & *Malcolmo* duodecim villas, quas in Anglia ſub patre eius habuerat, *VVillielmus* redderet, & duodecim marcas auri ſingulis annis daret. ſed pax inter eos facta non multo tempore durauit, ipſum etiam *Eadgarum* cum rege *VVillielmo* Comes pacificauit. Idibus Octobris, feria quarta turrim Wincelcumbenſis eccleſiæ vehemens ictus fulminis concutiens parietem iuxta culmen amplè perforauit, vnámq; de trabibus diſcidit, capútque imaginis *Chriſti* fortiter percuſſum in terram deiecit, & crus eius dextrum fregit. imago etiam Sanctæ *Mariæ*, quæ iuxta crucem ſtabat, ictu percuſſa ad terram decidit; magnus deinde fumus, cum nimio fœtore ſubſecutus totam eccleſiam repleuit, & tamdiu durauit, quoad loci illius monachi cum aquâ benedicta, & incenſo, & reliquijs ſanctorum officinas monaſterij pſalmos de cantando circuirent, nec minùs decimo ſexto Kalendas Nouembris, feria ſexta turbo veniens ab Affrico perualidus Lundoniæ pluſquam ſexcentas domos, & eccleſias quamplures concutiendo diuerberauit. in eccleſiam quoque Sanctæ *Mariæ*, quæ dicitur ad arcum irruens, in ea duos homines occidit, & tectum cum tignis, in altum leuans, & huc, illúcq; diu per aera ferens, tandem ſex de tignis, eo ordine, quo priùs tecto infixa erant, tam altè in terram defixit, vt de quibuſdam eorum ſeptima, de quibuſdam verò octaua pars appareret. erant enim viginti ſeptem, vel viginti octo pedum longitudinis. Poſt hæc rex de Northimbria per Merciam in Weſtſaxoniam redijt, & ſecum ferè vſque ad natiuitatem Domini retinuit Comitem, ſed conuentionem inter eos factam illi perſoluere noluit. Quod Comes grauiter ferens 10. Kalendas Ianuarij cum *Clitone Eadgaro* Normanniam repetijt. Erant duo, vt in Anglia ferebatur, qui dicebantur

* al. Albaria.

Romani pontifices à ſe inuicem diſcordantes,& eccleſiam Dei inter ſe diuiſam trahentes poſt ſe: *Vrbanus* ſcilicet, qui primum dictus fuerat *Odo*, epiſcopus *Oſtienſis*, & *Clemens*, qui *Wibertus* vocatus fuerat, Archiepiſcopus Rauennenſis; quæ res, vt de alijs mundi partibus ſileamus,per plures annos eccleſiam Angliæ in tantum occupauit, vt ex quo *Gregorius*,qui & *Hildebrandus*,defunctus fuit, nulli loco Papæ vſque ad hoc tempus ſubdi, vel obedire voluerit, ſed *Vrbanum* pro vicario beati *Petri* Italia, Galliáque recepit. Anno 1092. ciuitas Lundonia maxima ex parte incendio conflagrauit. *Oſmundus* Saresbirienſis epiſcopus eccleſiam, quam Sarisbiriæ in caſtello conſtruxerat cum adiutorio epiſcoporum Wacellini Wintonienſis, & *Iohannis* Bathonienſis Nonas Aprilis, feria ſecunda dedicauit. Antiſtes etiam *Remigius*,qui licentia regis *Willelmi* ſenioris epiſcopalem ſedem de **Dorcheceaſtre** mutauerat ad Lindecolniam, conſtructam in ea eccleſiam pontificali cathedra dignam dedicare volebat, quia diem mortis ſibi imminere ſentiebat. Sed *Thomas* Eboracenſis Archiepiſcopus contradicendo illi reſiſtebat, affirmans eam in ſua parochia eſſe conſtructam. At rex *VVillelmus* iunior, pro pecunia, quam ei *Remigius* dederat ferè totius Angliæ epiſcopis mandauit, vt in vnum conuenientes ſeptenis Idibus Maij eccleſiam dedicarent, ſed biduo ante diem ſtatutum occulto Dei iudicio ipſe *Remigius* epiſcopus migrauit è ſeculo, & eccleſiæ per hoc remanſit dedicatio. His actis rex in Northimbriam profectus ciuitatem, quæ Britanniæ **Cairleil**, Lugubialia Latinè vocatur, reſtauratuit, & in ea caſtellum ædificauit. Hæc enim ciuitas, vt illis in partibus aliæ nonnullæ à Danis Paganis ante ducentos annos diruta, & vſque ad id tempus manſit deſerta.

ANno 1093. rex *VVillielmus* iunior in regia villa, quæ vocatur **Alnuecſtan** vehementi percuſſus infirmitate ciuitatem Glauornã feſtinanter adijt, ibiq; per totam Quadrageſimam languoſus iacuit, qui cùm ſe putaret citò moriturum, vt ei Barones ſui ſuggeſſerunt, vitam ſuam corrigere, eccleſias non ampliùs vendere, nec ad cenſum ponere,ſed illas regia tueri poteſtate, irrectas leges deſtruere, ac rectas ſtatuere Deo promiſit. Archiepiſcopatum Cantuariæ, quem ipſe in manu ſua tenuit, *Anſelmo* Beccenſi Abbati,qui tunc in Anglia morabatur,& Cancellario ſuo *Roberto*,cognomine *Bloet*, Lincolnienſem dedit præſulatum. Eccleſia noua Dunelmi eſt inceptatertio *Kalend. Auguſti feria quinta epiſcopo *Willielmo*, & *Malcolmo* rege Scottorum, & *Turgoto* priore, ipſo die ponentibus primos in fundamento lapides. Rex Scottorum *Malcolmus* die feſtiuitatis Sancti *Bartholomæi* Apoſtoli regi *VVillielmo* iuniori, vt priùs per legatos inter eos ſtatutum fuerat,in ciuitate Glaworna occurrit,vt ſicut quidam primatûm Angliæ voluerunt, pace redintegrata, ſtabilis inter eos amicitia firmaretur,ſed impacati ab inuicem diſceſſerunt. Nam *Malcolmum* videre, aut cum eo colloqui pro nimia ſuperbia, & potentia *VVillielmus* deſpexit. Inſuper etiam illum vt ſecundum iudicium tantum Baronum ſuorum incuria ſua rectitudinem ei faceret, conſtringere voluit, ſed id agere, niſi in regnorum ſuorum confinijs, vbi reges Scottorum ſoliti erant rectitudinem facere regibus Angliæ, & ſecundum iudicium vtriuſque regni primatûm *Malcolmus* nullo modo voluit. Poſt hæc in ſole ſignum apparuit valdè mirabile. Eodem anno Comes Scrobesbirienſis *Rogerus*, & *VVido* Abbas Sancti *Auguſtini*, & * *Paulinus* Abbas eccleſiæ Sancti *Albani* deceſſerunt. Iſte *Paulinus* contra interdictum monachorũ Dunelmenſium eccleſiam de **Tinemuth**,quam ipſi poſſiderant, per violentiam *Roberti* Comitis ingreſſus, tactus ibidem infirmitate rediens in itinere in **Seteringtun** moritur.

al. Idus

al. Paulus

Rex Scottorum *Malcolmus*, & primogenitus filius eius *Eadwardus* cum ſuis exercitibus in Northimbria die feſtiuitatis ſancti *Bricij* à militibus *Roberti* Comitis Northimbrorum occiſi ſunt,in cuius morte iuſticia Dei iudicantis apertè conſideratur, vt videlicet in illa prouincia cum ſuis interiret, quam ſæpè ipſe vaſtare, auaricia ſtimulante,conſueuit. quinquies námque illam atroci depopulatione attriuit, & miſeros indigenas in ſeruitutem redigendos abduxit captiuos. Primò *Edwardo* regnante *Egelwino* epiſcopante Dunelmi, quando *Toſtius* Comes Northimbrorum profectus Romam fuerat. ſecundò regnante *VVillielmo*, & prædicto *Egelwino* epiſcopante quando Cliuelandia depopulata eſt. tertiò regnante eodem rege *VVillielmo* & *VValchero* epiſco-

episcopante Dunelmi vsque Tynam progressus post cædes hominum, & concremationes locorum, cum multa præda reuertitur; quartò regnante *Willielmo* iuniore, & *Willielmo* regente episcopatum Dunelmensem cum suis copijs infinitis vsque **Cestre** peruenit, animo intendens vlteriùs progredi, sed adunata contra eum militari manu non multa, metu ipso citiùs reuertitur. quintò cum omni, quo potuit, exercitu, in vltimam deducturus desolationem, Northimbriam inuasit, sed iuxta fluuiũ **Aine** perimitur à *Morello milite strenuissimo, cum primogenito suo *Edwardo*, quem hæredem regni post se disposuerat. Exercitus illius, vel gladijs confoditur, vel qui gladios fugerunt, inundatione fluminum, quæ tunc pluuijs hyemalibus plus solito excreuerant, absorbti sunt. Corpus verò regis & cruentissimi carnificis, cùm nullus suorum remaneret, qui terra illud cooperiret, duo ex indigenis carro impositum in **Tinemuth** sepelierunt; sicque factum est, vt vbi multos vita, & rebus, & libertate priuauerat, ibidem ipse iudicio Dei vitam simul cum rebus amitteret. Cuius morte cognita *Margareta* Scottorum regina tanta affecta est tristitia, vt subitò magnam incideret infirmitatem. Nec mora presbyteris ad se accersitis ecclesiam intrauit, eisque peccata sua confessa oleo se perungi, cœlestique viatico muniri fecit; dominum intentissimis & assiduis precibus exorans, vt in hac ærumnosa vita diutiùs illam viuere non permitteret. Et exaudita est oratio eius, nam tertia die post regis occisionem, soluta vinculis carnis, vt creditur ad gaudia transiuit æternæ salutis. Quippe dum viueret, pietatis, iusticiæ, pacis, & charitatis cultrix extitit deuota, frequens in orationibus, corpus vigilijs, & ieiunijs macerauit, ecclesias, & monasteria ditauit, seruos Dei, & ancillas dilexit, & honorauit, esurientibus panem frangebat, nudos vestiebat, & omnibus peregrinis ad se venientibus, hospitia, vestimenta, & alimenta præbebat, & Deum toto corde diligebat. Qua mortua Scotti elegerunt sibi in regem *Dufenaldum* fratrem *Malcolmi* regis, & omnes Anglos, qui de curia regis fuerant, de Scotia expulerunt; quibus auditis *Dunekanus Malcolmi* regis filius *Willielmum* regem cui tunc militabat, vt ei regnum patris sui concederet, petijt & impetrauit illique fidelitatem iurauit, & sic ad Scotiam cum multitudine Anglorum, & Normannorum properauit, & patruum suum *Dufenaldum* de regno expulit, & in loco eius regnauit. Deinde nonnulli Scottorum in vnum congregati, homines illius penè omnes peremerunt. Ipse verò cum paucis euasit, veruntamen posthæc illum regnare permiserunt, ea ratione vt ampliùs in Scotiam, nec Anglos nec Normannos introduceret, sibique militare sineret. Conuenientibus ferè totius Angliæ Episcopis, in quibus *Thomas* Eboracensis Archiepiscopus primatum tenebat, *Anselmum* Beccensem Abbatem secundo Nonas Decembris consecrauerunt ad Archipræsulatum Cantuariensis ecclesiæ. Eodem anno *Willielmus* Comes de Owe auri talenti victus cupiditate, & promissi honoris captus magnitudine à naturali domino suo *Roberto* Normannorum Comite, cui fidelitatem iurauerat, defecit, & in Angliam ad regem *Willielmum* veniens illius se dominio vt seductor maximus subiugauit.

al. Merkello

ANno 1094. Comes Normannorum *Robertus* fratri suo regi *Willielmo* iuniori per legatos mandauit, pacem, quam inter se firmauerant, se diutiùs non esse seruaturũ; insuper vocauit illum periurum, & perfidum, nisi conuentionem inter illos in Normãnia factam ei persolueret. ob hanc causam rex circa Kal. Februarij Heastingam adijt, & dum ibi moraretur, ecclesiam de bello in honorem Sancti *Martini* dedicari fecit. Vbi etiam *Herebertum* Theodfordensem episcopum pastorali baculo priuauit. latenter enim *Vrbanum* Papam adire, & ab eo pro episcopatu, quem sibi, & Abbatia, quam patri suo *Roberto* ab ipso rege *Willielmo* mille libris emerat, absolutionem quærere volebat. Deinde media Quadragesima rex Normanniam petijt, & ad fratris colloquium sub pace statuta venit, sed impacatus ab eo recessit. Denuo in Martij conuenêre campo: vbi illi qui sacramentis inter illos pacem confirmauere, regi culpam omnem imposuere. At ille nec culpam agnoscere, nec conuentionem voluit persoluere. Idcirco nimis irati discesserunt impacati. Comes quidem Rotomagum perrexit; rex verò ad Owe redijt, & in illo resedit, solidarios vndique conduxit, aurum, argentum, terras, quibusdam optimatum Normanniæ dedit,

quibuſdam promiſit, vt à germano ſuo *Roberto* deficerent, & cum caſtellis ſuis ſe eius ditioni ſubijcerent: quibus ad velle patratis per caſtella, quæ vel priùs habuerat, vel quæ tunc conduxerat, ſuos milites diſtribuit. Interea caſtellũ, quod Bures vocatur, expugnauit, Comitis milites in illo captos partim in Angliam cuſtodiendos miſit, partim in Normannia cuſtodiæ mancipauit, & fratrem ſuũ multis modis vexans, exhæredare laborabat. At ille neceſſitate compulſus dominum ſuum *Philippum* regem Francorum cum exercitu Normanniam adduxit; & rex quidem caſtellum Argentinum obſedit, & ipſo die obſeſſionis 700. milites regis cum bis totidem ſcutarijs, & caſtellanis omnibus, qui intùs erant ſine ſanguinis effuſione cepit, captóſq; in cuſtodia tamdiu ſeruare mandauit, donec quiſq; ſe redimeret, & poſthæc in Franciam redijt. Comes verò *Robertus* Caſtellum, quod Holm nuncupatur, obſedit, donec *Willielmus Peuerel* & 800. homines, qui id defendebant, illi ſe dederent. quod cùm regi innotuiſſet, nuncijs in Angliã miſſis 20. millia Pedonum in Normanniam ſibi in auxilium mitti iuſſit, quibus Hastings congregatis, vt mare tranſirent, pecuniam, quæ data erat eis ad victum, *Ranulfus* præcepto regis abſtulit, ſcilicet vnicuiq; 10. ſolidos, & eos domum repedare mandauit, pecuniámq; regi tranſmiſit. Interea graui, & aſſiduo tributo, hominúmq; mortalitate præſenti anno & ſequẽti tota vexabatur Anglia. Adhęc primitus Norwalani, deinde Suthwalani ſeruitutis iugo, quo diu premebantur, excuſſo, & ceruice erecta, libertatem ſibi vendicare laborabant. Vnde collecta multitudine, caſtella, quæ in Weſtwalania firmata erant, fregerunt, & in Ceſtrenſi, & Scrobesbirienſi, & Herefordenſi prouincijs frequenter villas cremabant, prædas agebant, & multos ex Anglis, & Normannis interficiebant, fregerunt & caſtellum in Meuania inſula, eámq; ſuæ ditioni ſubijciebant. Interim Scotti regem ſuum Dunecanum, & cum eo alios nonnullos per inſidias peremerunt, ſuaſu & hortatu Dufenaldi, & illum ſibi regem rurſus conſtituerunt. Poſthæc rex *Willielmus* *4. Kal. Ianuarij Angliam redijt, & vt Walanos debellaret, mox exercitum in Waloniam mouit, ibiq; homines & equos perdidit multos.

al. tertio

ANno 1095. vir venerabilis, & valdè admirabilis vitæ *Wlſtanus* epiſcopus S. Wigornenſis eccleſiæ ab adoleſcentia diuinis mancipatus obſequijs, poſt multos ſancti ſudoris agones, quibus pro gloria regni cœleſtis adipiſcenda magna mentis deuotione, & humilitate ſedulus Deo ſeruiuit intentiſſimè, die menſis Ianuarij decimo octauo nocte Sabbati ſeptima hora mediante migrauit è ſeculo. Anno à primo ſeculi diecerta ratione diuinæ ſcripturæ 5299. noui magni anni ab initio ſeculi quadringenteſimo ſeptuageſimo ſexto, à paſſione Domini ſecundum Euangelium, 1084. iuxta Chronica *Bedæ* 1066. ſecundum *Dionyſium* 1061. ab aduentu Anglorum in Britanniam, 745. ab aduentu S. *Auguſtini* 498. à tranſitu S. *Oſwaldi* archiepræſulis 103. vndecimi magni Paſchalis cycli 32. decimi verò à capite mundi 510. ſecundi ſolaris cycli quarto, Biſſextilis cycli tertio; ſecundi Decemnouennalis cycli 13. ſecũdi lunaris cycli 10. Endecadis 5. indictionalis cycli 3. luſtro ſuæ ætatis 18. ſui verò pontificatus ſeptimi luſtri anno tertio, miróq; modo in ipſa tranſitus ſui hora, ſuo, quem ſpecialiter dilexerat, amico *Roberto* Herefordenſi epiſcopo, in oppido, quod Cricklade vocatur, in viſione apparuit, illíque ad ſe tumulandum Wigorniam properare mandauit, annulum etiam, cum quo pontificalem ſuſceperat benedictionem, neminem Deus paſſus eſt digito extrahere, ne poſt mortem vir ſanctus ſuos videretur fallere, quibus prædixerat ſæpiſſimè, nec illum vita comite ſe velle perdere, nec etiam die ſepulturæ. Pridie Nonas Aprilis viſæ ſunt in nocte ſtellæ, quaſi de cœlo cadere. *Walterus* Albinenſis epiſcopus ſanctæ Romanæ eccleſiæ legatus ab *Vrbano* Papa miſſus ante Paſcha venit Angliam, pallium, pro quo rex *Willielmus* anno præcedenti miſerat, illi deferens, quod iuxta conditum die Dominica, quæ erat quarto Idus Iunij, ab eodem Cantuariam delatum ſuper altare ſaluatoris ab *Anſelmo* aſſumptum eſt, atque ab omnibus pro reuerentia ſancti *Petri* ſuppliciter deoſculatum vir magnæ religionis *Robertus* Herefordenſis epiſcopus ſexto Kalendas Iulij feria tertia obijt. Huic prædictus *Wlſtanus* Wigornienſis epiſcopus triceſimo die poſtquam de hoc ſeculo migrauit, denuo in viſione apparuit, eúmque pro ſui negligentia, & ignauia acriter corripuit, admonuitque vt tam de ſuæ vitæ, quàm de ſubiectorum emendatione, quàm vigilantiſſimè poſſet, ſtuderet, quod ſi faceret, dicebat eum omnium peccaminum à Deo poſſe veniam citò

prome-

promereri, adiunxitque quòd non diu in cathedra, qua tunc ſedebat, ſedem haberet, ſed ſecum ſi vigilantior eſſe vellet, coram Deo conuiuari deberet. Fuerant enim ambo hi patres nimia charitate in Dei dilectione, & ad ſe inuicem coniuncti; ideóque credibile eſt, ipſum, qui priùs de hoc ſeculo migrauit ad Deum, ſollicitudinem egiſſe ſui chariſſimi, quem in hoc ſeculo reliquit, & vt quantotius ſimul ante Deum gauderent, operam dediſſe. Ea tempeſtate *Robertus* de Moulbrai Comes Northimbrenſis, & *Willielmus* de Ou, cum multis alijs regem *Willielmum* regno, vitaque priuare, & filium amitæ illius *Stephanum* de Albamarnlo conati ſunt regem conſtituere, ſed fruſtrà. Nam ea re cognita, rex exercitu de tota Anglia congregato, caſtellum prædicti Comitis *Roberti*, ad oſtium Tyni fluminis ſitum, per duos menſes obſedit, & interim quadam munitiuncula expugnata fere omnes meliores milites Comitis cepit, & in cuſtodiam poſuit, deinde obſeſſum caſtellum expugnauit, & fratrem Comitis, & equites, quos intùs inuenit, cuſtodiæ tradidit. Poſt hæc ante **Bebbanburg**, id eſt, vrbem *Bebbæ* reginæ, in qua Comes fugerat, caſtellum firmauit, idque **Malueſin** nominauit, & in illo milites poſuit, & ad Suthimbriam redijt. Poſt cuius diſceſſum vigiles noui caſtelli promiſêre *Roberto* Comiti in id ſe permiſſuros illum intrare, ſi veniret occultè, ille autem lætus effectus, quadam nocte cum triginta militibus, vt id perageret, exiuit, quo cognito equites, qui caſtellum cuſtodiebant, illum inſequentes, eius exitum cuſtodibus noui caſtelli per nuncios intimauerunt, quod ille neſciens, quadam die Dominica tentauit peragere cepta, ſed nequiuit; deprehenſus enim erat. Quapropter ad monaſterium Sancti *Oſwini* regis, & martyris fugit, vbi ſexta die obſeſſionis ſuæ grauiter eſt vulneratus in crure, dum ſuis aduerſarijs repugnaret, quorum multi ſauciati; multi verò ſunt perempti; de ſuis quoque nonnulli vulnerati; omnes ſunt capti; ille verò in eccleſiam fugit, de qua extractus in cuſtodiam eſt poſitus. Interea Walenſes caſtellum **Muntgumerie** fregerunt, & homines *Hugonis* Comitis Scrobesbiriæ nonnullos in illo occiderunt, vnde rex iratus expeditionem citò mandauit, & poſt feſtum Sancti *Michaelis* exercitum in Waloniam duxit, ibíque homines, & equos quamplures perdidit, qui inde reuerſus Comitem *Robertum* ad **Bebamburch** duci, & eius oculos erui iuſſit, niſi vxor illius, ac propinquus eius *Moreal* caſtrum redderent; qua neceſſitate compulſi caſtrum reddiderunt, Comes autem forti cuſtodiæ mancipandus ad Windleſhoram eſt ductus, *Moreal* verò factæ traditionis cauſam regi detexit. Anno milleſimo nonageſimo ſexto, *Willielmus* Dunelmenſis epiſcopus apud Windleſhoram in curia regis quarto Nonas Ianuarij, feria ſecunda obijt, ſed Dunelmi eſt ſepultus in capitulo ad Aquilonalem partem, habens ad Auſtrum corpus *Walcheri* Epiſcopi, in medio autem *Turgotus* Scottorum quondam epiſcopus, & eccleſiæ ipſius Prior requieſcit. Octauis Epiphaniæ celebrato concilio apud Saresbiriam iuſſit rex *VVillielmo* de Ou in duello victo oculos eruere, & teſticulos abſcindere, & *VVillielmum* Deandri* dapiferum illius filium *amitæ illius traditionis conſcium, præcepit ſuſpendi; Comitem verò *Odonem* de Campania, ſcilicet patrem prædicti *Stephani*, & *Philippum* filium *Rogeri* Comitis Scrobesbirienſis, & quoſdam alios traditionis participes in cuſtodiam poſuit. *Vrbanus* Papa venit in Galliam & apud Clarum montem Quadrageſimali tempore Synodo celebrata, hortatus eſt Chriſtianos, vt Ieruſalem proficiſcerentur ad debellandos viz. Turcos, Saracenos, Turcopolos, Perſas, aliósq; Paganos, qui tunc temporis Ieroſolymam peruaſerant, totámq; Iudæam Chriſtianis expulſis poſſidebant; cuius hortatu mox in ipſa Synodo *Raimundus* Comes S. *Egidij*, & cum eo multi alij cruce Chriſti ſignati peregrinationē pro Deo ſe ſubituros, & quod ſuaſerat peracturos ſpoſponderunt: quibus auditis, de Italia, Germania, Gallia, Anglia, cęteri Chriſtiani ad eandem profectionē certatim ſe parauere. quorum duces & primates extitere *Adimarus* Podienſis epiſc. cum alijs epiſc. quampluribus, *Petrus* heremita, *Hugo* magnus *Philippi* regis Francorum germanus, *Godefridus* dux Lotharienſis, *Stephanus* Comes Carnotenſis, *Robertus* Comes Normannorum, *Robertus* Comes Flandrenſis, duo germani *Godefridi* ducis ſcz. *Euſtachius* Comes Bononienſis, & *Baldwinus*, *Raimundus* etiam prædictus Comes, *Boamundus* filius *Roberti Wiſcardi*, his ergo ſubſecutus eſt populus innumerabilis omni-

al. Dealdri

al. amica

um linguarum. *Sampſon* Wigornienſis epiſcopus ab *Anſelmo* Archiepiſcopo Doroberniæ in eccleſia S. *Pauli* Lundoniæ, 17. Kal. Iulij Dominica die conſecratur. Poſthæc *Robertus* Comes Normannorum cùm Ieroſolymam proficiſci cum alijs proponeret animo, nuncijs in Angliam miſſis, germanum ſuum regem *Willielmum* petijt, vt inter ſe pace redintegrata, illi decem mille marcas argenti præſtaret, & ab eo Normanniam in vadimoniũ acciperet, qui mox petitioni eius ſatiſfacere geſtiens indixit maioribus Angliæ, vt quiſq; illorũ pro poſſe ſibi pecuniam feſtinanter accommodaret. Idcirco epiſcopi, abbates, abbatiſſæ aurea & argentea eccleſiæ ornamenta fregerũt, Comites, Barones, Vicecomites, ſuos milites, & villanos ſpoliauerunt, & regi non modicam ſummã auri & argenti detulerunt. Rex autem menſe Septembris mare tranſijt, pacem cum germano ſuo fecit, & 6666. libras illi præſtitit, & ab eo Normanniam accepit in vadimonium. Anno 1097. rex Anglorũ *Willielmus* Quadrageſimali tempore Angliam redijt, & poſt Paſcha cum equeſtri, & pedeſtri exercitu ſecundò profectus eſt in Waloniam, vt omnes maſculini ſexus internitioni daret; at ille de eis vix aliquem capere, aut interimere potuit, ſed de ſuis nonnullos, & equos perdidit multos. Poſthæc *Clitonẽ Eadgarum* ad Scotiam cum exercitu miſit, vt in ea *Eadgarũ* conſobrinum ſuum *Malcolmi* regis filium regem conſtitueret, *Dunefaldo* patruo ſuo, qui regnum inuaſerat, expulſo. Chriſtiani Niceam ciuitatem ceperunt 13. Kal. Iulij Sabbato. Cometa 3. Kal. Octobr. & per 15. dies apparuit. Nonnulli ſignum mirabile, & quaſi ardens in modum crucis eo tempore in cœlo ſe vidiſſe affirmabant. Mox inter regem, & Dorobernenſem Archiepiſc. *Anſelmum* orta diſſenſione (quia ex quo archipræſul factus eſt, ſynodum tenere, & praua, quæ per Angliam pullulauerant, non licuit corrigere) mare tranſijt, & ad tempus in Gallia manſit, & poſt ad *Vrbanũ* Papam perrexit Romam. Rex autẽ circa feſtum S. *Andreæ* de Anglia Normãniam profectus eſt. Eximię religionis vir *Baldewinus* abbas monaſterij S. *Eadmundi*, genere Gallus 2. Kal. Ianuarij obijt. Anno 1098. *Walcelmus* Wintoniẽſis epiſcopus 3. Non. Ianuarij die Dominica obijt. Æſtatis tempore *Willielmus* rex Anglorum iunior ciuitatem, quæ Cynomannis dicitur, magnámq; partem illius prouinciæ per vim ſuæ ditioni ſubegit. Interea *Hugo* Comes Scrobesburienſis Meuaniam Inſulam, quæ dicitur conſuetè **Anglefege**, & cum eo *Hugo* Comes de Ceſtria cum exercitu adierunt, & multos Walanorum, quos in ea ceperant, occiderunt; quoſdam verò manibus vel pedibus truncatis, teſticuliſq; abſciſis excęcauerunt. Quẽdam etiã prouectæ ætatis presbyterum nomine *Kenredum*, à quo Walani in his quæ agebãt, conſilium accipiebant, de eccleſia extraxerunt, & eius teſticulis abſciſſis, & vno oculo eruto linguam illius abſciderunt, ſed die tertia miſeratione diuina illi reddita eſt loquela. Eo tempore rex Noreganorũ magnus filius regis *Olani*, filij regis *Haroldi Haruagri* Orchadas & Meuanias inſulas cum ſuo adieciſſet imperio, paucis nauibus aduectus illuc venit. at cum rates ad terram appellere vellet, *Hugo* Comes Scrobesbirienſis cum multis armatis militibus in ipſa maris ripa illi occurrit, & (vt fertur) mox ab ipſo rege ſagitta percuſſus die 7. quo crudelitatem in præfatũ exercuerat presbyterum, interijt. Antiochia ciuitas à Chriſtianis 3. Non. Iunij, feria 4. capta eſt, in qua paucis diebus tranſactis, lancea, qua mundi ſaluator in cruce pendens vulneratus fuit, *Andreæ* Apoſtolo ſanctorum mitiſſimo reuelante in eccleſia S. *Petri* Apoſtoli inuenta eſt, cuius inuentione animati Chriſtiani 4. Kal. Iulij, feria 2. ſecum illam deferentes de ciuitate exierunt. Et cum Paganis prælio commiſſo, *Corbaran* principem militiæ *Soldani* regis Perſiæ, & Turcos, Arabas, Saracenos, & alias multas gentes in ore gladij fugantes, multíſq; millibus occiſis Dei virtute plenam victoriam habuerunt, ſplendor inſolitus per totam ferè noctẽ 5. Kal. Octobr. emicuit. Eodem anno oſſa *Canuti* regis & martyris de tumulo leuata, & in ſcrinio ſunt honorificè collocata. *Rogerus* dux Apuliæ adunato grandi exercitu Capuanam ciuitatem à ſua ditione reſilientem obſedit. *Vrbanus* Papa comitante ſecũ *Anſelmo* Dorobernenſi Archiepiſcopo, vt illi mandarat, ad concilium, quod apud Barum Kal. Octobr. celebrari conſtituit, proficiſcitur. in quo concilio plurima de fide catholica ab Apoſtolico diſſerta ſunt facunda ratione; vbi etiam mota quæſtione ex parte Græcorum euangelica autoritate probare volentium ſpiritum ſanctum proceſſionem non habere, niſi tantum à patre, præfatus *Anſelmus*, ſic de negotio tractauit, diſſeruit, abſoluit, vt in eo conuentu nemo exiſteret, qui non inde ſibi ſatiſfactum *diceret.

al. putaret

Anno

ANno 1099. Vrbanus *Papa tertia hebdomada Paſchæ magnum concilium tenuit Romæ, in quo excommunicauit omnes Laicos inueſtituras Eccleſiarum dantes, & omnes eaſdem inueſtituras de manibus Laicorum accipientes, nec non omnes in officium ſic dati honoris conſecrantes. Excommunicauit etiam eos, qui pro Eccleſiaſticis honoribus Laicorum homines fiunt. dicens nimis execrabile videri, vt manus, quæ in tantam eminentiam excreuerant, vt quod nulli angelorum cõceſſum eſt, vt Deum cuncta creantem ſuo ſignaculo creent, & eundem ipſum pro ſalute totius mundi Dei patris obtutibus offerant, in hanc ignauiam, vel ſtultitiam detrudantur, vt ancillæ fiant earum manuũ, quæ diebus & noctibus obſcenis contactibus inquinantur, ſiue rapinis, ac iniuſtæ ſanguinis effuſioni addictæ maculantur; & ab omnibus eſt clamatum, fiat, fiat, & in his conſummatum eſt concilium.* Poſthæc archiepiſcopus Lugdunũ perrexit. Rex Anglorum *Willielmus* iunior de Normannia redijt Angliam, & in Pentecoſten Londoniæ curiam ſuam tenuit, ac *Ranulfo*, quem negotiorum totius regni exactorem conſtituerat, Dunelmenſem Epiſcopatum dedit, quem *Thomas* Eboracenſis Archiepiſcopus ibi mox conſecrauit. Idus Iulij feria ſexta Ieruſolyma a Chriſtianis capta eſt, & poſthæc 11. Kal. Auguſti *Godefridus* dux Lotharienſis ab omni exercitu in regem eſt electus. *Vrbanus* Papa quarto Kalend. Auguſti feria quinta obijt. Chriſtiani cum * *Lauedalio* principe militiæ, & ſecundo in poteſtate totius regni Babyloniæ ante ciuitatem Aſchalonam ſecundo Idus Auguſti eadem feria bellum habentes maximum *Chriſto* largiente, mirabili victoria potiti ſunt. *Paſchalis* vir venerandus, qui ab *Hildebrando* Papa presbyter fuerat ordinatus, a Romano populo electus die ſequenti in Papam eſt conſecratus. Tertio Nonas Nouembris mare littus egreditur, villas, & homines quamplures, boues, & oues innumeras demerſit.

al. Luedalio

ANno ab incarnatione Domini 1100. *Clemens* Papa, qui & *Wibertus*, obijt. Rex Anglorum *Willielmus* iunior dum in noua foreſta, quæ lingua Anglorum **Itene** dicitur, venatu eſſet occupatus, â quodam *Waltero* Franco cognomine *Tyrello* ſagitta ineautè directa percuſſus vitam finiuit, quarto Nonas Auguſti, feria quinta, indictione octaua, & Wintoniam delatus in veteri Monaſterio in Eccleſia *S. Petri* eſt tumulatus, nec immerito, vt populi rumor affirmabat, hanc procul dubio magnam Dei eſſe virtutem, atque vindictam. Antiquis enim temporibus *Edwardi* ſcilicet regis, & aliorum regum Angliæ prædeceſſorum eius eadem regio incolis, & Dei cultoribus, & Eccleſijs vberrimè renitebat, ſed iuſſu regis *Willielmi* ſenioris, hominibus fugatis, domibus ſemirutis, Eccleſijs deſtructis terra ferarum tantum colebatur habitatione, & inde, vt creditur, cauſa erat infortunij. nam & antea eiuſdem *Willielmi* iunioris germanus *Richardus* in eadem foreſta multo ante perierat, & paulo ante ſuus fratruelis *Richardus* filius *Roberti* Comitis Normannorum, dum & ipſe in venatu fuiſſet â ſuo milite ſagitta percuſſus, interijt. In loco etiam, quo rex occubuit, priſcis temporibus Eccleſia fuerat conſtructa, ſed patris ſui (vt prædiximus) tempore diruta erat. Eiuſdem regis tempore, vt ex parte ſupradictum eſt, in ſole, luna, & ſtellis multa ſigna viſa ſunt, mare quoque littus perſæpè egrediebatur, & homines & animalia ſubmerſit, villas, & domos quamplures ſubuertit. In pago, qui **Barukeſhire** nominatur, ante occiſionem regis ſanguis de fonte tribus ſeptimanis emanauit. Multis etiam Normannis diabolus in horribili ſpecie ſe frequenter in ſiluis oſtendens, plura cum eis de rege & *Ranulfo*, & quibuſdam alijs locutus eſt. Nec mirum. nam illorum tempore ferè omnis legum ſiluit iuſtitia, cauſiſque iuſtitiæ ſubpoſitis, ſola in principibus imperabat pecunia. Denique eadem tempeſtate nonnullis regiæ voluntati magis, quàm iuſtitiæ obedientibus, *Ranulfus* contra ius Eccleſiaſticum, & ſui gradus ordinem (presbyter enim erat) ad cenſum primitus Abbatias, de hinc Epiſcopatus, quorum patres â vita diſceſſarant, nouiter accepit â rege, & in ſingulis annis perſoluit ei non modicam ſummam pecuniæ. cuius potentia tam vehemens extitit, & paruo tempore adeo creuit, vt placitatorem, ac totius regni exactorem rex illum conſtitueret. Qui tanta poteſtate adepta, vbique locorum per Angliam ditiores, ac locupletiores quoſdam rerum, terrarumque ablatione mulctauit. Pauperiores autem graui iniuſtoq; tributo inceſſanter oppreſſit; multiſque modis, & ante Epiſcopatum, & in Epiſcopatu maiores & minores communiter affixit. Et hoc vſq; ad regis eiuſdem obitũ. Nam eo die, quo occiſus perijt, Cantuarienſem archipręſulatum, Wintonienſem, & Saresbirienſem pręſulatũ in ſua manu tenuit.

¶ Henricus

Henricus primus.

REgnauit autem idem rex *Willielmus* 14. annis, diebus 28. minus, cui ſucceſſit frater ſuus iunior *Henricus*. Et mox Nonis Auguſti in Weſtmonaſterio à *Mauritio* Londonienſi Epiſcopo in regem eſt conſecratus; qui conſecrationis ſuæ die, ſanctam Dei Eccleſiam, quæ fratris ſui tempore vendita, & ad firmam erat poſita, liberam fecit, & omnes malas conſuetudines, & iniquas exactiones, quibus regnum Angliæ iniuſtè opprimebatur, abſtulit, pacem firmam in toto regno ſuo poſuit, & teneri præcepit; legem regis *Eadwardi* omnibus in commune reddidit, cum illis emendationibus, quibus pater ſuus illam emendauit, ſed foreſtas, quas ille conſtituit, & habuit, in manu ſua retinuit, nec multò pòſt, id eſt 7. Idus Septembris *Ranulfum* Dunelmenſem Epiſcopum in turri Londoniæ cuſtodiæ mancipauit, & Dorobernenſem Archiepiſcopum *Anſelmum* de Gallia reuocauit. Interea ab Ieroſolimis domum redierunt Comites *Robertus* Flandrenſis, *Euſtachius* Bononienſis primitus, deinde *Robertus* Comes Normannorum cum vxore, quam ſibi in Sicilia deſponſauerat, repatriauit. Poſthæc igitur rex Anglorum *Henricus* maiores natu Angliæ congregauit Londoniæ, & regis Scottorum *Malcolmi*, & *Margaretæ* reginæ filiam, *Matildem* nomine, ſororem etiam regum *Edgari*, *Alexandri*, & *Dauid* in coniugem accepit, quam *Anſelmus* Dorobernenſis Archiepiſcopus Dominica die feſtiuitatis Sancti *Martini* reginam conſecrauit, & coronauit. Venerandæ memoriæ, & vir religionis eximiæ, affabilis, omnibúſque amabilis Eboracenſis Archiepiſcopus *Thomas* 14. Kal. Decembris die Dominica deceſſit Eboraci, cui ſucceſſit *Girardus* Herefordenſis Epiſcopus.

ANno milleno centeno primo *Lodouicus* rex Francorum interfuit curiæ regis *Henrici* Londoniæ in natiuitate Domini. Dunelmenſis Epiſcopus *Ranulfus* Kalend. Februar. de cuſtodia calliditate maxima euaſit, mare tranſijt, *Robertum* Comitem Normannorum adijt, eique ſuaſit, vt Angliam hoſtiliter adiret; nec minùs perplures huius terræ principes miſſis ad eum legatis, rogauerunt, vt Angliam feſtinatò veniret, coronam, & regnum ei promittentes. Ciuitas Glauorna cum principali monaſterio, & alijs multis 8. Id. Iunij incendio cõflagrauit. *Robertus* igitur Comes Normannorum, equitum, ſagittariorum, & peditum congregans multitudinem, in loco, qui Normannica lingua dicitur *Treſport, naues coadunauit; quibus rex *Henricus* cognitis buzſecarlis præcepit mare cuſtodire, ne quis de partibus Normanniæ fines adiret Angliæ. Ipſe verò innumerabili congregato exercitu de tota Anglia non longè ab *Heſtinga caſtra poſuit in Suthſaxonia. Autumabat enim pro certo fratrem ſuum illis in partibus naue appulſurum. At ille conſilio *Ranulfi* Epiſcopi, quoſdam de regis Buzſecarlis adeo rerum diuerſarum promiſſionibus fregit, vt fidelitate, quam regi debebant, poſtpoſita, ad ſe confugerent, & ſibi ad Angliam duces exiſterent. Paratis igitur omnibus cum exercitu nauem cõſcendit, & circa feſtum Sancti *Petri* ad vincula in loco, qui *Portesmudh dicitur, appulit, ſtatimque verſus Wintoniam exercitum mouens, apto in loco caſtra poſuit. Cuius aduentu cognito, quidã de primoribus Angliæ, mox ad eum (vt antè propoſuerant, trãsfugêre, quidam verò cũ rege ficta mente remanſêre. Sed Epiſcopi, milites gregarij, & Angli animo conſtanti cum illo perſtitêre, vnanimiter ad pugnam cum ipſo deſcendere parati. Verùm ſapientiores vtriuſq; partis, habito inter ſe ſalubri conſilio, pacem inter fratres ea ratione compoſuere, vt tres mille marcas argenti ſingulis annis rex perſoluere Comiti, & omnibus, ſuos priſtinos honores, quos in Anglia pro Comitis fidelitate perdiderant, reſtitueret gratuitò: ſimiliter & cunctis, quibus honores in Normannia cauſa regis ablati fuerant,

al. Vltreſport

al. Haſtinga

al. Moreſmuth

Comes

Comes redderet ſine pretio; quibus pacatis regis exercitus domum, Comitis verò pars in Normanniam redijt, pars in Anglia ſecum remanſit. filius *Euſtachij* ſenioris Comitis Bononienſium *Godefridus* rex Ieroſolymorum, qui præpotens extiterat dux Lotharienſium, diem clauſit vltimum, & in Eccleſia Golgathana ſepultus requieſcit. Poſt cuius obitum Chriſtiani conſilio vnanimi eius germanum *Baldewinum* in regem ſibi elegerunt. Ea tempeſtate *Robertus* de Beleſmo Comes Scrobesbirienſis filius *Rogeri* Comitis, arcem (quam in Occidentali Sabrinæ fluminis plaga, in loco, qui dicitur **Bzige**, *Agelſleda* quondam Merciorum domina conſtruxerat, fratre ſuo *Edwardo* ſeniore regnante) contra regem *Henricum*, (vt rei probauit exitus) muro lato, & alto reſtaurare cœpit; cœpit etiam edificare in Walonia aliam in loco, qui **Carrocoue** dicitur. Anno 1102. ſupradictus Comes *Robertus* de Beleſmo, qui Comitatum etiam Pontinenſis pagi rexit eo tempore, ac in Normannia caſtella poſſedit quamplurima: ciuitatem Scrobesbiriam, & caſtellum in ea ſitum, caſtella quoque **Arundel** & **Tikehil**, alimentis, machinis, armis, militibus, & peditibus contra regem *Henricum* fortiter muniuit. Muros quoque, ac turres caſtellorum videlicet **Bzige**, & **Carrocoue** die noctuque operando perficere modis omnibus feſtinauit; Walanos quoque ſuos homines, vt promptiores, ſibiq; fideliores, ac paratiores eſſent ad id faciendum, quod volebat, honoribus, terris, equis, armis, incitauit, varijſque muneribus donauit. ſed conatus illius, & opera nimis citò ſunt impedita. Inſidijs enim & conatibus eius per certa indicia detectis, publicum hoſtem rex illum pronuntiauit. Idcirco mox Walanis, & Normannis, quot tunc habere potuit, in vnum congregatis, ipſe, & ſuus germanus *Arnoldus* partem Stafordenſis pagi vaſtauerunt, ac inde iumenta, & animalia multa, homineſque nonnullos in Waloniam abduxerunt. At rex ſine dilatione caſtellum eius **Arundel** primitus obſedit, & caſtellis ante illud firmatis, receſſit. deinde *Robertum* Lindicolniæ ciuitatis Epiſcopum cum parte exercitus **Tykehil** obſidere iuſſit. ille autem **Bzige** cum exercitu penè totius Angliæ obſedit, machinas quoque ibi conſtruere, & caſtellum firmare præcepit. interim Walanos, in quibus fiduciam magnam *Robertus* habuerat, vt iuramenta, quæ illi iurauerant, irrita fierent, & ab illo penitus deficerent, & in illum conſurgerent, donis modicis facile corrupit. Infra igitur triginta dies ciuitate & omnibus caſtellis redditis inimicum ſuum *Robertum* ſuperauit, & ignominioſè de Anglia expulit, germanum quoque illius *Arnoldum* paulò pòſt pro ſua perfidia ſimili ſorte damnauit.

POſthæc in feſtiuitate *S. Michaëlis Henricus* rex fuit Londoniæ apud Weſtmonaſterium, & cum eo principes regni ſui omnes, tam Eccleſiaſtici, quàm ſecularis ordinis, vbi duos de clericis ſuis duobus Epiſcopatibus inueſtiuit; *Rogerum* videlicet Cancellarium Epiſcopatu Salesbirienſi, & *Rogerum* Larderarium ſuum Pontificatu Herefordenſi. vbi etiam *Anſelmus* Cantuarienſis Archiepiſcopus magnum tenuit concilium, de his, quæ ad Chriſtianitatem pertinent, conſidentibus ſecum Archiepiſcopo Eboracenſi *Girardo*, Epiſcopis verò, *Mauricio* Londonienſi, *Willielmo* electo Epiſcopo Wintonienſi, *Roberto* Lincolnienſi, *Samſone* Wigornienſi; *Roberto* Ceſtrenſi, *Iohanne* Batonienſi, *Hereberto* Norwicenſi, *Radulfo* Ciceſtrenſi, *Gundulfo* Rofenſi, & duobus inueſtitis *Rogero*, & alio *Rogero*. * *Osburnus* Epiſcopus Exonienſis infirmitate detentus intereſſe non potuit. In hoc concilio plures francigenæ Abbates, & Angli ſunt depoſiti, & honoribus priuati, quos iniuſtè adquiſierunt, aut in eis inhoneſtè vixerunt, ſilicèt *Wido* perſcorenſis, *Aldwinus* Rameſienſis, & ille de **Middeltune**, *Bodricus* de **Burch**, *Richardus* de **Deli**, *Robertus* de *S. Edmundo*. Præfatus *Rogerus* Herefordenſis Eccleſiæ Epiſcopus electus Londoniæ infirmitate percuſſus, mortuus eſt, & Cancellarius reginæ *Reinelmus* nomine, in loco illius pari inueſtitura ſubrogatus eſt. Rex Anglorum *Henricus Mariam Matildis* reginæ ſororē *Euſtachio* Bononienſiū Comiti nuptum tradidit. Anno 1103. magna diſcordia facta eſt, inter regem *Henricum*, & *Anſelmum* Archiepiſcopum, èò quòd Archiepiſcopus nollet conſentire vt rex daret inueſtituras Eccleſiarum, neque conſecrare, neque communicare ijs, quibus rex iam dederat Eccleſias, quia Apoſtolicus ſibi, & omnibus hoc interdixerat. Vnde rex præcepit *Girardo* Eboracenſi Archiepiſcopo, vt conſecraret Epiſcopos, quibus ipſe rex dederat inueſtituras, ſcilicet *Willielmum Giffardum*, & *Rogerum*, qui fuerat capellanus eius, cui

al. Osbertus

iam

iam dederat, Salesbirienſem Eccleſiam. *Girardus* præceptum regis ſuſcepit, ſed *Willielmus Giffardus* cauſa iuſtitiæ illud, & benedictionem *Girardi* Archiepiſcopi ſpreuit. Vnde regis iuditio omnibus exſpoliatus eliminatur â regno, cæteri verò inconſecrati remanſerunt. *Reinelmus* autem paulò antè Epiſcopatum Herefordenſem regi reddidit, quia intellexit ſe Deum offendiſſe, in hoc, quòd de manu Laïci alicuius inueſtituram Eccleſiæ ſuſcepiſſet. Poſt hæc tenuit rex curiam ſuam in Paſcha Wintoniæ, vbi *Anſelmus* Archiepiſcopus poſt multas iniurias, & diuerſas contumelias, quas paſſus eſt, rogatus â rege perrexit Romam 5. Kalend. Maij, ſicut ei, & regi conueniebat, habens in Comitatu *Willielmum* Wintonienſis Eccleſiæ electum Antiſtitem, & Abbates de Abbatijs depoſitos: *Richardum* Elienſem, & *Aldwinum* Abbatem Rameſenſem. *Robertus* Comes Normanniæ venit in Angliam loqui cum rege fratre ſuo, & antequã rediiſſet de Anglia perdonauit ter mille marcas argenti, quas rex ſibi omni anno per conuentionem debuit. In prouintia etiam, quæ vocatur **Baruſchire**, in loco, qui dicitur **Hamſtede**, viſus eſt â multis ſanguis effluere de terra. Eodem anno tertio Idus Auguſti magna intemperies venti facta eſt, quæ tantum damnum fecit *fructibus terræ per Angliam, quantum nunquam viderunt retro actis temporibus, qui tunc vixerunt. Anno 1104. venerandi abbates *Walterus* Eoueſhamnenſis 13. Kal. Februarij, & *Serlo* Gloeceſtrenſis tertio Nonas Martij obierunt. Rex Anglorum *Henricus* tenuit curiam ſuam apud Weſtmonaſterium in Pentecoſten. Eodem anno 7. Idus Iunij, feria tertia quatuor circuli viſi ſunt circa ſolem albi coloris circa horam ſextam, quiſque circulus ſub alio quaſi eſſent picti. mirati ſunt, qui hoc videbant, omnes, quaſi nunquam talia videbant. *Willielmus* Comes de Moretunio exhæredatus eſt de tota terra ſua, quam habuit in Anglia. non facilè poteſt narrari miſeria, quam ſuſtinuit illo tempore terra Anglorũ propter regias exactiones. *Corpus S.* Cuthberti *epiſcopi ob quorundã abbatum incredulitatem, Pontificante* Ranulfo *Epiſcopo oſtenſum eſt, & â* Radulfo *Saienſi abbate, poſtmodũ Rofenſi epiſcopo, & deinde Cantuarienſi Archiepiſc. & fratribus Dunelmenſis Eccleſiæ, cum capite Sancti* Oſwaldi *regis & Martyris, Sanctique* Bedæ, *multorumque Sanctorum reliquijs certo iudicio incorruptum inuentum eſt, præſente* Alexandro *Comite* Eadgari *regis Scottorum fratre, poſtea rege*. Et hæc tranſlatio eius facta eſt poſt annos depoſitionis eius quadringintos octodecim, & quinque menſes, & 12. dies, qui eſt annus ſextus *Henrici* regis, & Epiſcopatus *Rannulfi* ſextus. Ab origine mundi ſecundum *Bedam* & Hebraicam veritatem tranſacti quinq; milia trecenti & octo, ſecundum 70. interpretes 6308. Anno milleſimo centeſimo quinto rex Anglorum *Henricus* tranſijt mare, omnes autem penè maiores Normannorum ad eius aduentum, ſpreto Comite domino ſuo, cui fidelitatem iurauerant, in aurum, & argentum regis, quod ipſe de Anglia illuc portauerat, cucurrerunt, eique caſtra, munitaſq; ciuitates tradiderunt. Ille verò Baiocas cum Eccleſia Sanctæ *Mariæ*, quæ intùs erat, combuſſit, & Cadomum fratri ſuo abſtulit, & poſt Angliam redijt, quia Normanniam ſibi totam ſubiugare non poterat, & vt copioſiori pecunia fretus, rediens anno ſequenti, quod reſiduum erat, exhæredato fratre ſuo ſibi ſubijceret. Comes vero *Willielmus* de **Moretun** vbicunq; potuit, rebus & hominibus regis nocuit, propter honorem ſuum, quem in Anglia perdiderat. Anno 1106. *Robertus* Comes Normãniæ venit in Angliam, vt loqueretur fratri ſuo regi *Henrico*, quem inuenit apud **Northamtun**. Tunc Comes quęſiuit ab eo, vt redderet ſibi ea, quæ acceperat ſuper eum in Normannia, cui rex omnia contradixit, quamobrem Comes iratus mare tranſijt.

IN prima verò ſeptimana Quadrageſimæ, feria ſexta 13. Ka. Martij in veſpera oſtenſa eſt quædam inſolita ſtella, & per 25. dies, eodem modo, eadem hora viſa eſt lucere inter Auſtrũ, & Occidẽtem. Parua quidem viſa eſt, & obſcura, ſed ſplendor, qui de ea exiuit, valdè erat clarus, & quaſi ingens trabes de Orientali, & Aquilonali parte claritas ſe ingeſſit in eandem ſtellam. Quidã dixerunt ſe plures inſolitas ſtellas vidiſſe illo tempore. In cœna autẽ Domini viſæ ſunt duæ lunæ, paulo ante diẽ, vna in Oriente, altera in Occidente, & vtraque plena, & erat eo die 14. luna, quo anno facta eſt nimis execrabilis contentio inter Imperatorem de Alemannia *Henricum*, & filium eius *Henricum*, ita quòd in bello congreſſi ſunt, & pater â filio peremptus eſt, cùm regnaſſet annos quinquaginta. cui ſucceſſit filius eius prædictus *Henricus*. Rex Anglorum

Henricus

Henricus ante Auguſtum menſem tranſiuit mare, vadens in Normanniã, cui omnes ferè primi Normannorũ ſe dederunt, exceptis *Roberto* de Beleſmo, & *Willielmo* de Moreteon, & paucis alijs, qui ſe tenebant cũ Comite *Roberto*. Rex Anglorũ *Hẽricus* in aſſumptione *S. Mariæ* venit Beccum, vbi ipſe, & *Anſelmus* Archiepiſcopus colloquentes ad inuicem cõcordati ſunt. non multò pòſt idem archiepiſcopus iuſſu & rogatu regis Angliam redijt. Poſthac rex *Henricus* congregato exercitu ad quoddam caſtrum Comitis de Moreteon, quod de * Tenerchebra perrexit, & obſedit illud. Interea dum ibi moraretur, venit *Robertus* Comes frater eius ſuper eum cum exercitu ſuo, in vigilia *S. Michaëlis*, & cum eo *Robertus* de Beleſmo, & *VVillielmus* Comes de Moreteon. facto igitur cõgreſſu rex *Henricus* victoriam adeptus eſt. Ibi captus eſt *Robertus* Comes Normanniæ, & Comes *VVillielmus* de Moreteon, & *Robertus* de Stuteuilla, & *VVillielmus Criſpinus*, & multi alij cum illo capti ſunt. *Robertus* autem de Beleſmo in fugam verſus eſt. his ita geſtis rex *Henricus* ſubegit ſibi totam Normanniã, & ſecundum voluntatem ſuam diſpoſuit; & hoc per literas *Anſelmo* Archiepiſcopo indicauit. Anno 1108. *Edgarus* rex Scottorum 6. Idus Ianuarij obijt, cui *Alexander* frater ſuus ſucceſſit. Normannia ſub regia pace diſpoſita, duceq; Normannorum *Roberto* & *VVillielmo* Comite Moreteoni in Angliã ſub captione prẽmiſſis, rex ipſe ante Paſcha in regnum ſuum reuerſus eſt. In Kal. Auguſti conuentus omnium epiſcoporum, abbatum, & procerũ regni Londoniæ factus eſt, & per tres dies abſente *Anſelmo* archiepiſcopo, inter regem & Epiſcopos ſatis actum eſt de Eccleſiarum inueſtituris; quibuſdam ad hoc nitentibus; vt rex eas faceret more patris, & fratris ſui, non iuxta prẽceptum, & obedientiam Apoſtolici. Nam *Paſchalis* Papa in ſententia, quæ inde promulgata fuerat, firmus ſtans conceſſerat omnia, quæ Papa *Vrbanus* æquè vt inueſtituras interdixerat; ac per hoc regem ſibi de inueſtituris conſentaneum fecerat. Dehinc prẽſente *Anſelmo*, aſtante multitudine, annuit rex & ſtatuit; vt ab eo tempore in reliquum nunquam, per donationem baculi paſtoralis, vel annuli quiſquam de Epiſcopatu, aut abbatia per regem vel quamlibet Laïcam manum in Anglia inueſtiretur; concedente quoque *Anſelmo*, vt nullus in prælationem electus pro hominio, quod regi faceret, conſecratione ſuſcepti honoris priuaretur. *Girardus* Archiepiſcopus Eboracenſis ſua manu impoſita manui *Anſelmi*, vt ipſe volebat, interpoſita fide ſua, pollicitus eſt, ſe eandem ſubiectionem, & obedientiam ipſi, & ſucceſſoribus eius in Archiepiſcopatu exhibiturum, quam illi promiſerat, cùm ad Hereſordenſem Eccleſiam ab eo ſacrandus eſſet. *VVillielmus Gifardus* Wintonienſis, *Rogerus* Salesbirienſis, *Reinelmus* Hereſordenſis Eccleſiæ, *VVillielmus* Exceſtrenſis, & *Vrbanus* Glamorgacenſis Eccleſiæ, quæ eſt in Walonia, electi Epiſcopi ſimul Cantuariam venerunt, & tertio Idus Auguſti Dominica pariterab *Anſelmo* conſecrati ſunt, miniſtrantibus ſibi in hoc officio ſuo ſuffraganeis ſedis ſuæ *Girardo* ſcilicet Eboracenſi Archiepiſcopo, *Roberto* Lincolnienſi, *Iohanne* Bathonienſi, *Herberto* Norwicenſi, *Roberto* Ceſtrenſi, *Radulfo* Ciceſtrenſi, *Ranulfo* Dunelmenſi. Nullus certè fuit tunc temporis, qui miminiſſet retrò actis temporibus ſimul tot paſtores electos, & conſecratos in Anglia, niſi *Edwardi* ſenioris tempore, quando *Pleigmundus* Archiepiſcopus ſeptem Epiſcopos ſeptem Eccleſijs in vna die conſecrauit. Eodem anno *Mauricius* Londonienſis Epiſcopus, *Richardus* Abbas Elienſis, *Robertus* Abbas de Sancto *Edmundo*, *Milo Criſpinus*, *Robertus* filius *Haimonis*, *Rogerus Bigot*, *Richardus* de Reduers vita diſceſſerunt. Anno milleſimo centeſimo octauo *Gundulfus* Epiſcopus Roſenſis Eccleſiæ obijt Nonis Martij. *Henricus* rex Anglorum pacem firmam, legemque ſtatuit, vt ſi quis in furto, vel latrocinio deprehenſus fuiſſet, ſuſpenderetur. Monetam quoque corruptam & falſam ſub tanta animaduerſione corrigi ſtatuit, vt quicunque falſos denarios facere deprehenſus fuiſſet, oculos, & inferiores corporis partes ſine vlla redemptione amitteret, & quoniam ſæpiſſimè dum denarij eligebantur, flectebantur, rumpebantur, reſpuebantur, ſtatuit, vt nullus denarius vel obolus, quos & rotundos eſſe iuſſit, aut etiam quadrans, ſi integer eſſet, reſpueretur. Ex quo facto magnum bonum toti regno prouiſum eſt, quia & ipſe rex hæc in ſecularibus ad releuandas terræ ærumnas agebat. *Girardus* Eboracenſis Archiepiſcopus obijt, pro quo *Thomas* fratruelis prædeceſſoris ſui *Thomæ* eligitur. *Philippus* rex Francorum obijt, cui *Lodouicus* filius ſuus ſucceſſit.

* *al.* Tenerchebræ

Anſelmus

Anſelmus Archiepiſcopus, vt rex ei rogauerat, *Richardum* electum Pontificem Londonienſis Eccleſiæ in capella ſua apud **Paggaham** conſecrauit, miniſtrantibus ei in hoc officio *Willielmo* Wintonienſi Epiſcopo, *Rogero* Salesbirienſi, *Radulfo* Ciceſtrenſi, & *Willielmo* Exceſtrenſi, accepta prius ab eo conſueta profeſſione de obedientia, & ſubiectione ſua. Poſthæc Cantuariam veniens *Radulfum* Sarenſem Abbatem virum religioſum pro *Gundulfo* ad Roſenſem Eccleſiam tertio Idus Auguſti Epiſcopum conſecrauit, miniſtrantibus ei in hoc officio *VVillielmo* Wintonienſi Epiſcopo *Radulfo* Ciceſtrenſi, & *Richardo* Londonienſi. Qui *Ricardus* more anteceſſorum ſuorum honorauit ipſo die matrem ſuam Eccleſiam Cantuarienſem honeſto munere.

HAEc ſunt ſtatuta de Archidiaconibus, Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, & Canonicis in quocunque gradu conſtitutis, quæ anno Dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo octauo ſtatuerunt Anſelmus *Cantuarienſis Archiepiſcopus, &* Thomas *Eboracenſis Archiepiſcopus electus cum eo, omneſque alij Epiſcopi Angliæ in præſentia glorioſi regis* Henrici *aſſenſu Comitum & Baronum ſuorum. ſtatutum eſt, vt Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, caſtè viuant, & fœminas in domibus ſuis non habeant præter proxima conſanguinitate ſibi iunctas, ſecundum hoc, quod Sancta Synodus Nicena definiuit. Illi verò Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, qui poſt interdictum Londonienſis concilij fœminas ſuas tenuerunt, vel alias duxerunt, ſi amplius Miſſas celebrare voluerunt, eas omnino â ſeſe ſic faciant alienas, vt nec illæ in domos eorum, nec ipſi in domos earum ingrediantur, ſed nec in aliqua domo ſcienter conueniant, neque huiuſmodi fœminæ in territorio Eccleſiæ habitent; ſi autem propter aliquam honeſtam cauſam eos, vel eas colloqui opporteat, cum duobus legitimis teſtibus extra domum colloquantur. ſi verò in duobus, aut tribus legitimis teſtibus, vel publica parochianorum fama aliquis eorum accuſatus fuerit, quod hoc ſtatutum violauerit; purgabit ſe adductis ſecum ordinis ſui idoneis teſtibus ſex, ſi Presbyter fuerit, ſi autem Diaconus quatuor, ſi Subdiaconus duobus. Cui autem hæc purgatio defecerit, vt tranſgreſſor ſtatuti ſacri iudicabitur. Illi autem Presbyteri, qui diuini altaris, & ſacrorum ordinum contemptores, prælegerunt cum mulieribus habitare, â diuino officio remoti, omnique Eccleſiaſtico beneficio priuati, extra chorum ponantur infames pronuntiati; qui verò rebellis, & contemptor fœminam non reliquerit, & Miſſam celebrare præſumpſerit, vocatus ad ſatisfactionem ſi neglexerit, excommunicetur. Eadem ſententia Archidiaconos, & Canonicos omnes complectitur, & de mulieribus relinquendis & de vitanda earum cohabitatione, & de diſtrictione cenſuræ, ſi ſtatuta tranſgreſſa fuerint. Iurabunt etiam Archidiaconi omnes quòd pecuniam non accipient pro toleranda tranſgreſſione huius ſtatuti, nec patientur Presbyteros, quos ſciunt fœminas habere, Miſſam cantare, vel vicarios habere; ſimiliter, & Decani iurabunt. Archidiaconus verò vel Diaconus ſiue Decanus, qui hæc iurare noluerit, Archidiaconatum vel Decaniam perdet. Presbyteri verò, qui relictis mulieribus Deo & ſacris altaribus ſeruire elegerint 40. diebus ab officio ceſſantes, pro ſe interim vicarios habebunt, iniuncta eis penitentia ſecundum hoc quod Epiſcopis eorum viſum fuerit.*

ANno milleſimo cēteſimo nono *Anſelmus* Dorubernenſis archiepiſcopus vndecimo Kal. Maij, feria quarta Cantuariæ obijt, & ſequenti die, quæ fuit cœna Domini honorificè ſepelitur. Rex Anglorum *Henricus* circa Rogationes Angliam redijt, & curiam ſuam apud Weſtmonaſterium in Pentecoſten tenuit. vbi *Thomas* Eboracenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus electus â *Richardo* Londonienſi Epiſcopo quinto Kalend. Iulij Londoniæ conſecratur, & poſt ab *Vlrico* Cardinali pallium, quod ſibi Papa miſerat, in Kalend. Auguſti die Dominica Eboraci ſuſcepit, & ipſo eodem die *Turgodum* Dunelmenſem Priorem ad Epiſcopatum Sancti *Andræ* de Scotia, qui dicitur * Cenrimunt, conſecrauit. Eodem anno rex *Henricus* Abbatiam Elienſem ad Epiſcopalem mutauit ſedem, & *Herueum* Bancornenſem Epiſcopum eidem Eccleſiæ præfecit. Stella cometa menſe Decembris viſa eſt circa lacteum circulum crinem in Auſtralem cœli dirigens plagam. Anno 1110. rex Anglorum *Henricus* dedit filiam ſuam *Henrico* regi Teutonicorum in coniugem. Eodem anno diuerſa per Angliā ſigna monſtrata ſunt. Terræ motus Scrobesbiriæ factus eſt maximus; fluuius, qui Trenta dicitur, apud **Nottingham** â mane vſq; ad horā diei tertiam ſpatio vnius milliarij exſiccatus eſt, ita vt homines ſicco veſtigio incederent per alueū.

al. cenrumunt

Stella

Stella cometa ſexto Idus Iulij apparuit,& per tres hebdomadas lucere viſa eſt. Anno melleno centeno decimo primo, rex *Henricus* Teutonicorum Romam venit, *Paſchalem* Papam cepit, & in cuſtodiam poſuit, ſed poſtmodum ad pontem via ſalaria vbi Paſchalem feſtiuitatem in campo celebrauerunt, pacem cum eo fecit. *Baldwinus* Comes Flandrenſium moritur, cui *Baldwinus* filius ſuus ſucceſſit. Rex Anglorum *Henricus* Flandrenſes, qui Northimbriam incolebant,cum tota ſuppellectili ſua in Waloniam tranſtulit,& terram,quæ nominatur **Ros**, incolere præcepit. Nouum autem monaſterium, quod infra murum Wintoniæ conſtructum erat, agente *Willielmo* Wintonienſi epiſcopo, rex extra murum conſtrui iuſſit, & non multò pòſt mare tranſijt. Eodem anno hyems aſperrima, fames valida, mortalitas hominum, peſtis animalium agreſtium ſimul, & domeſticorum, & ſtrages auium permaxima fuit. Anno 1112. *Samſon* Wigornenſis archiepiſcopus 25. tertio Nonas Maij die dominica obijt. Rex Anglorum *Henricus* Comitem *Robertum* de Beleaſmo in Keresburga menſe Octobris in cuſtodiam poſuit. Anno 1113. ciuitas Wigorna cum principali eccleſia, & omnibus alijs, nec non & caſtello 13. Calend. Iulij igne concremata eſt. de monachis vnus vtiliſſimus monaſterio cum duobus ſeruientibus & quindecim de ciuibus igne conflagrauerunt. Rex Anglorum *Henricus* menſe Iulio Angliam redijt, & Comitem *Robertum* de Beleaſmo de Normannia ductum apud **Warham** in cuſtodia arctiſſima poſuit. viri probitatis eximiæ venerabilis domus prior *Thomas*, & *Cholemannus* ſanctæ *Mariæ* Wigornenſis eccleſiæ nobiles cœnobitæ quarto Nonas Octobris ſabbato modum fecerunt huic vitæ. *Teulfus* regis capellanus quinto Cal. Ianuarij die dominica Wigornenſem epiſcopatum apud Windleſhoram ſuſcepit. Anno 1114. filia regis *Henrici* Anglorum *Matildis* octauo Idus Ianuarij *Henrico* imperatori Romanorum deſponſata eſt Magontiæ, & in imperatricem conſecrata. *Thomas* iunior Eboracenſis archiepiſcopus ſexo Calen. Martij feria tertia obijt; quo ęgrotare incipiente dixerunt ei medici ſui, quòd non conualeſceret, niſi per coitum, quibus ille reſpondit. Væ ægritudini cui competit medicina luxuriæ, & ſic virgo electus a Domino vitam finiuit temporalem. *Radulfus* epiſcopus Rofenſis ſexto Calendas Maij die Dominica ad archiepiſcopatum Cantuarienſem apud Windleſhoram eligitur. Ciuitas Ciceſtra cum principali monaſterio per culpam incuriæ tertio Nonas Maij feria tertia flammis conſummata eſt. **Turſtinus* regis capellanus ad Eboracenſem archiepiſcopatum die aſſumptionis ſanctæ *Mariæ* eligitur Wintoniæ, & *Arnulfus* abbas de **Burch** ad Herefordenſem eccleſiam eligitur epiſcopus. *Henricus* rex Anglorum poſtquam exercitum in Waloniam duxit, ante feſtum ſancti *Michaelis* mare tranſijt. fluuius,qui dicitur **Vedewat**, per nonnulla miliaria ſexto Idus Octobris ita a ſe defecit, vt in medio alueo ſui etiam paruiſſimæ naues elabi aliquatenus non poſſent; Tamiſia etiam in eadem die ſimilem defectum ſenſit; nam inter pontem & Regiam turrem, & etiam ſub ponte in tantum fluminis ipſius aqua diminuta eſt, vt innumera hominum, & puerorum multitudo pedibus illud tranſuadarent, aqua vix genua illorum attingente. Duxit hic aquæ defectus a medio noctis præcedentis vſque in profundas tenebras noctis ſubſequentis. ſimilem quoque aquarum defectum ipſo die apud **Giruemuthe**, & in alijs locis per Angliam certo relatu contigiſſe didicimus. Anno 1115. hyems extitit aſperrima, ita vt omnes ferè per Angliam pontes glacie frangerentur. Imperator *Henricus* poſtquam diu Coloniam obſedit, & multos ſuorum campeſtri prælio perdidit, apud ciuitatem Nuſſam pacem iuramento fecit. *Radulfus* Dorobernenſis archiepiſcopus ab *Anſelmo* ſanctæ Romanæ eccleſiæ legato quinto Calendas Iulij die Dominica pallium ſuſcepit Cantuariæ, & ipſo die cum magno honore conſecratus eſt, ibique fuerunt congregati totius Angliæ epiſcopi. *Teoulfus* Wigornenſis epiſcopus obijt, & *Wilfridus* epiſcopus de ſancto *Dauid* in Walonia eſt vſque ad illum epiſcopi extitere Brittonici, cui *Barnardus* cancellarius reginæ ſucceſſit. In octauis Apoſtolorum *Petri* & *Pauli* magnum concilium a *Cono* Romanæ eccleſiæ Cardinali Catalaunis celebratum eſt. In quo excommunicauit epiſcopos, qui concilio non interfuere; quoſdam etiam degradauit, & plurimos abbates ſuis baculis priuatos de ſedibus depoſuit, eccleſiaſticum illis interdicens officium. Rex Anglorum *Henricus* menſe Iulio Angliam redijt. *Turgotus* quondam eccleſiæ Dunelmenſis Prior, tunc autem

al. Toriſtanus

episcopus Scottorum, rediens Dunelmum, ibidem vita decessit. *Reinelmus* Herefordensis episcopus circa festiuitatem omnium Sanctorum obijt, huic *Goffridus* regis capellanus succeſſit. *Radulfus* archiepiſcopus Cantuariæ *Arnulfum* abbatem de Burch ad Rofenſem, & *Goſſridum* regis capellanum ad Herefordenſem eccleſiam die ſancti *Stephani* martyris epiſcopos ordinauit Cantuariæ. Anno 1116. *Griffinus* filius *Res* verno tempore Waloniæ prædam egit, & caſtella incendit, eo quòd rex Angliæ *Henricus* particulam de terra patris ſui ei dare noluit.

al. Sereberium Comites & Barones totius Angliæ apud * Salesberiam decimo quarto Calendas Aprilis conuenerunt. habita eſt ibi cauſa de quærela, quæ inter archiepiſcopum Cantuarienſem *Radulfum*, & electum pontificem *Turſtinum* Eboracenſem per integrũ annum verſata fuerit. hic electus, cum ab ipſo pontifice moueretur vt eccleſiæ Cantuarienſi faceret, quod debebat, & benedictionem ſuam eccleſiaſtico more ſuſciperet, reſpondit, benedictionem quidem ſe libenter ſuſcipere velle, ſed profeſſionem quam exigebat nulla ratione ſe facturum. Rex autem *Henricus* vbi aduertit *Turſtinum* in ſua peruicacia ſtare, apertè proteſtatus eſt, illum aut morem anteceſſorum ſuorum tam in profeſſione facienda, quàm in alijs dignitati eccleſiæ Cantuarienſis ex antiquo iure competentibus, executurum, aut epiſcopatu Eboracenſi cum benedictione funditus

al. credens cariturum; his auditis, ille ſui cordis conſilio inpræmeditatus * cedens renuntiauit pontificatui, ſpondens regi & archiepiſcopo ſe dum viueret illum non reclamaturum, nec aliquam calumniam inde moturum, quicunque ſubſtitutus fuiſſet. *Owinus* rex Walanorum occiditur. Eodem tempore rex Anglorum *Henricus* mare tranſijt, comitante ſecum *Turſtino* Eboracenſi electo, ſperante ſe reueſtituram ſui pontificatus recuperaturum, & ex regio iuſſu benedictionem ab archiepiſcopo ſine exactione profeſſionis adepturum. *Anſelmus* prædictus ſanctæ Romanæ eccleſiæ legatus, qui pallium archiepiſcopo Cantuariæ a Roma detulerat, circa menſem Auguſtum reuerſus a Roma, venit Normanniam ad regem *Henricum* literas apoſtolici deferens, quæ illi vices apoſtolicas in Anglia adminiſtrare concedebant. Quod cùm mox per omnem Angliam diuulgaretur conſilio reginæ & quorumlibet Nobilium Cantuarienſis archiepiſcopus *Radulfus* tranſacta natiuitate ſanctæ *Mariæ*, tranſijt mare, regem adijt, illúmque Rotomagi conſiſtentem reperit, & cum ipſo de negotijs pro quibus venerat, iuxta rerum ordinem diligenter agens, ad conſilium eius Romani itineris viam ingreditur. Anno 1117. apud Cirenceaſtre ſecundum *Henrici* regis præceptum, nouum opus eſt inceptum. Apud Longobardiam magno terræ motu facto & vt teſtati ſunt, qui nouêre, quadraginta dierum ſpatio durante plurima domorum ædificia corruerunt: & quod viſu, dictúq; conſtat mirabile, villa quædam pergrandis mota eſt repentè de ſtatu proprio, iamq; ab omnibus in loco longè remoto conſiſtere cernitur. Viri Mediolani patriciæ dignitatis dum de repub. tractantes ſub vna reſiderent turri, auribus omnium vox foris inſonuit, vnum ex illis nomine vocans, & feſtinatò exire rogans: quo tardante, perſona quædam apparuit quæ vocatum virum, vt egrederetur, prece obtinuit, exeunte illo turris repentè cecidit, & omnes, qui ibidem erant, caſu miſerabili oppreſſit. Cal. Decembris extiterunt nimia tonitrua, & fulgura, quæ ſecuta eſt magna pluuiarum inundatio, & grandinis. & tertio Idus eiuſdem menſis Luna primò ſanguinea, & poſtea obtenebrata apparuit. *Robertus* Ceſtrenſis epiſcopus obijt. Anno 1118. ſacræ memoriæ Paſchalis papa decimo quarto Calend. Februarij defungitur, & loco eius *Iohannes* quidam *Gaitæ* natus, eſt ſubſtitutus, & mutato nomine *Gelaſius* eſt nuncupatus. hic in monaſterio montis *Caſſini* ab infantia monachus eſt nutritus, & adultus in miniſterio venerabilium apoſtolicorum *Deſiderij*, *Vrbani*, & *Paſchalis* aſſiduus fuerat Cancellarij officio functus.

Rex *Henricus* Teutonicus, qui & Romanus imperator, audiens papam eſſe defunctũ, Romam aduolat, & Bracarenſem epiſcopum iam anno præterito ab eodem papa Beneuenti excommunicatum, cedente ab vrbe *Gelaſio*, papam inſtituit, & ex *Burdino Gregorium* nominauit. *Matildis* regina Anglorum pridie Kal. Maij apud Weſtmonaſterium obijt, & in ipſo monaſterio decenter eſt ſepulta. Eodem tempore plures Normannorum fidelitatem, quam regi *Henrico* iurauerant, poſtponentes, ad regem Francorum *Lodowicum*, principéſque eius, aduerſarios ſcilicet ipſius naturalis domini ſui non veriti

iuſtitiam

iuſtitiam ſe tranſtulerunt. *Robertus* Comes de Mellento moritur. Præfatus papa *Gelaſius* per mare Burgundiam venit, & aduentus eius mox Galliæ innotuit qui decimo ſeptimo Calen. Februarij miſſa per Gallias epiſtola archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus, clericis, & principibus conqueſtus eſt ſe ab imperatore de Roma violenter expulſum eſſe, & Bracharenſem epiſcopum excommunicatum, in apoſtolicam ſedem intruſum: ſimul exhortans, vt ad matris eccleſiæ vltionem communibus auxilijs, ſeſe præpararent. his diſcurrentibus per prouincias literis, excitati potentes quique, cum mediocribus occurrere apoſtolico, & certatim parabant intereſſe concilio, quod ipſe diſpoſuit ſe media Quadrageſima Remis celebraturum. hoc anno eccleſia quædam in Anglia apud villam, quæ dicitur *Womerfeld, a *Gaufrido* Herefordenſi epiſcopo dedicata, redeuntibus ad propria, qui ad dedicationem venerant, poſt aeris ſerenitatem, quæ priùs extiterat, nimia repentè cum tonitruo orta eſt tempeſtas maxima, qua perculſi quidam interiêre, dum loco, in quem venerant, cedere non valerent. erant quidem numero quinque, tres ſcilicet viri, & duæ feminæ, quarum vna ictu fulmineo percuſſa occubuit, altera verò ab vmbilico vſque ad pedum veſtigia miſerè percuſſa, & ignita decidit: viris duntaxat vix vitæ reſeruatis, quinque etiam caballi eorum fulmine interierunt. Anno 1119. *Gelaſius* papa apud Cluniacum obijt, ibidémque ſepelitur. In cuius locum Cardinales, alijque Romani, qui eum illuc ſecuti fuerant, *Widonem* Vienenſem archiepiſcopum ſubſtituerunt, eumque *Calixtum* nominauerunt. Dumque in Burgundia hæc geruntur apoſtolatus. Romanæ eccleſiæ a ſupradicto *Gregorio* adminiſtratur. ſuper his duobus ita in papatum ſublimatis, orbis concuſſus in ſtudia partium diuiditur, atque alijs hunc, alijs illum fauore proſequentibus, graui eccleſia ſcandalo percellitur. *Gaufridus* Herefordenſis epiſcopus quarto Nonas Februarij, & *Herbertus* Norewicenſis epiſcopus decimo Calend. Septembris obierunt. Terræ motus magnus in pluribus locis per Angliam factus eſt quarto Calend. Octobris die Dominica circa horam diei tertiam.

al. Mormerfeld

Calixtus papa decimo tertio Kal. Nouembris generale concilium conſtituit Remis. ad hoc concilium multiplex factus eſt archiepiſcoporum, epiſcoporum, abbatum, & principum diuerſarum prouinciarum concurſus, cum clericorum, ac plebium multitudine numeroſa. Numeratæ ſunt ibi perſonarum paſtoralium virgæ 424. inter quos & *Turſtinus* Eboracenſis electus archiepiſcopus, vix quandóque licentia a rege impetrata propter ſuum proficiſcitur negotium. præmiſerat autem rex legatum ſuum ad apoſtolicum, quatenus & hoc ei inter alia diceretur, ne Eboracenſem electum, aut ſacraret, aut ab alio niſi ab archiepiſcopo Cantuariæ, vti moris eſſe ſolebat, ſacrari vel iuberet, vel permitteret. Ad hoc apoſtolicus: Ne putet (inquit) rex, me de negotio, de quo agit, * quamuis ratione eius careat petitio, ſecùs acturum, quàm ipſe velit. nec enim me vnquam ad hoc mea tulit voluntas, vt antiquam Cantuarienſis eccleſiæ dignitatem humiliem. ſed mane Dominicæ diei præcedentis diem præſtituti concilij (*Turſtino* ad conſecrationem pontificatus præparato) legati Cantuarienſis archiepiſcopi calumniati ſunt eius conſecrationem a Cantuarienſi archiepiſcopo debere fieri, ſicut mos antiquus, & vſque in præſens obſeruatus exigeret; ad quod apoſtolicus: nullam, inquit, iniuſtitiam eccleſiæ Cantuarienſi facere volumus, ſed ſalua illius dignitate, quod propoſuimus, exequemur. Conſecratus tamen eſt ab apoſtolico *Turſtinus*, *Ranulfo* Dunelmenſi epiſcopo (qui ad prohibendam hanc conſecrationem a rege fuerat miſſus) nec dum adueniente, poſtea autem venit. poſtera die reſidentibus ordine in conſilio eccleſiaſticorum graduum perſonis, aſſidente quoque rege Francorum *Lodowico*, multiſque alijs principalibus viris, ex conſenſu cunctorum patrum renouantur ſtatuta de ſtatuendis, & recidenda de recidendis, quorum hæc ſunt quinque capitula. *Quæ ſanctorum patrum ſanctionibus de prauitate ſymoniaca ſtabilita ſunt, nos quoque ſancti ſpiritus iudicio, & auctoritate ſedis apoſtolicæ confirmamus, ſi quis ergo vendiderit, aut emerit vel per ſe, vel per quamlibet ſubmiſſam perſonam, epiſcopatum, abbatiam, decanatum, archidiaconatum, presbyteratum, præpoſituram, præbendam, altaria, vel quælibet eccleſiaſtica beneficia, promotiones, ordinationes, conſecrationes, dedicationes eccleſiarum, clericalem tonſuram, ſedes in choro, aut quælibet eccleſiaſtica officia, & vendens, & emens dignitatis & officij ſui, ac beneficij periculo ſubiaceat; quod niſi reſipuerit anathematis mucrone perfoſſus*

al. quauis ratione ſecus acturum

ab ecclesia Dei, quam læsit, modis omnibus abscindantur: episcopatuum, abbatiarum, aut quarumlibet ecclesiasticarum possessionum inuestituram per manum Laicam fieri penitus prohibemus. Quicunque igitur Laicorum deinceps inuestire præsumserit, anathematis vltioni subiaceat. Porro qui inuestitus fuerit, honore, quo inuestitus est, absque spe recuperationis omni modo careat. vniuersas ecclesiarum possessiones inconcussas in perpetuum, & inuiolatas esse decernimus. Quòd si quis eas abstulerit, aut inuaserit, aut potestate tyrannica detinuerit, iuxta illud beati Simmachi *capitulum anathemate perpetuo feriatur. nullus episcopus, nullus presbyter, nullus omnino de clero ecclesiasticas dignitates, vel beneficia cuilibet, & quasi hereditario iure derelinquat: illud etiam adijcientes præcipimus, vt pro baptismatis, crismatis, olei sacri, ac sepulturæ acceptione nullum omnino pretium exigatur; presbyteris, diaconibus, subdiaconibus concubinarum, & vxorum contubernia penitus interdicimus. si qui autem huiusmodi reperti fuerint ecclesiasticis & officijs priuentur, & beneficijs. sanè si neque sic immunditiam suam correxerint, communione careant Christiana.* Hæc concilij decreta *Henrico* imperatori, cùm non longè abesset, ex concilio primùm per honestas personas, ad vltimum per ipsum apostolicum mandantur, vt ante seperationem concilij notum esset, vtrum ecclesijs per regnum, & singulas quasque sibi subiectas prouincias consentiat canonicas electiones, videlicet vt episcopi, & abbates eligantur ab ecclesia, & liberas consecrationes, vt vbi & a quibus oporteat electi consecrentur, vt per inuestituram pastoralis virgæ & annuli, per ostium, id est, *Christum* ingrediantur, & inuestituram rerum ecclesiasticarum nihil omnino sibi laicalis exigat persona; ad hæc ille respondit nihil in his se prætermissurum, quod sui iuris esse, suorúmque sibi contulit antiqua consuetudo progenitorum. Quandoque tamen flexus auctoritate generalis concilij tria illa priora concessit. vltimum verò scilicet inuestituram rerum ecclesiasticarum concedere noluit. Quapropter, reuerso ad concilium papa excommunicandus decernitur. Quod cùm quidam in concilio ægrè ferrent, sententiam protulit apostolicus, vt qui in hoc scandalizarentur, exeuntes, a fratrum consortio separarentur; proposito de illis septuaginta exemplo, qui cùm de carne Domini manducanda, & sanguine bibendo scandalizarentur, retrò abierunt, & iam cum illo non ambulabant, & quoniam, inquit, *qui non colligit cum Domino, spargit, & qui non est, cum eo aduersus illum est*, illam inconsutilem tunicam desuper contextam scilicet sanctam ecclesiam, qui nobiscum sentiendo indiscissam seruare nolunt, dissentiendo a nobis discindere contendunt. talia sermocinante apostolico illico omnes in eundem consensum reducti in imperatorem *Henricum* excommunicationis sententiam iaculantur.

Tandem post dies aliquot dissoluto concilio *Henricus* rex Anglorum offensus *Turstino* archiepiscopo, quod præter consensum suum, non vti mos antiquus exigebat, se consecrari fecisset, interdixit ei reditum in omnem dominationis suæ locum. Post hæc *Calixtus* papa Gisortium venit, quo ad eius colloquium rex Anglorum occurrit. acta sunt multa inter illos, quorum gratia par erat tantas conuenisse personas; inter quæ rex a papa impetrauit, vt omnes consuetudines, quas pater suus in Anglia, & in Normannia habuerat, sibi concederet, & maximè vt neminem aliquando legati officio in Anglia fungi permitteret, si non ipse (aliqua præcipua querela exigente, quæ ab episcopis regni sui terminari non posset) hoc fieri a papa postularet, quibus omnibus pro statu temporis definitis, papa rogat regem *Turstino* amicum fieri, eúmque pontificatui, ad quem ipsum consecrauerat, pro amore suo restitui. at rex hoc se, dum viueret, non facturum in sua fide spopondisse confessus est, & ille, ego apostolicus sum, & si feceris, quod postulo ab hac fidei sponsione te absoluam. Tractabo de hoc ait, & quod consilij mei tenor inuenerit, tibi notificabo. hinc a papa recessit, cui per internuntios de negotio ita respondit: Pro amore vestro, qui tantopere postulatis, ea conditione *Turstinum* admitto in pontificatum, vt subiectionem, quam prædecessores eius fecerant ecclesiæ Cantuarienſi faciat, aliter, me regnante, ecclesiæ Eboracensi non præsidebit. his ita gestis, abeunte apostolico, *Turstinus* remansit in Gallia. *Willielmus* filius *Henrici* regis, & *Matildis* reginæ cùm esset iuuenis septemdecim annorum, accepit vxorem filiam Comitis Andegauensis: *Baldewinus* Comes Flandrensium moritur ex vulnere, quo apud Ou vulneratus fuerat.

Anno

Anno 1120. rex Anglorum *Henricus*, & rex Francorum *Lodowicus* poſt multa ſuarum partium detrimenta, die præſtituta ineunt colloquia; quo ex conſenſu concordiæ peracto, iuſſu regis *Henrici* filius eius *Willielmus*, facto regi Francorum * homagio, Normanniæ ſub illo ſuſcepit principatum. Ita redeuntibus in pacem regibus, tota tumultuantis Normanniæ ſeditio comprimitur: & qui contra dominum ſuum *Henricum* regem arma leuauerant, curuata ſub eius dominio ceruice, redeunt. Et quoniam in concordia regum facienda *Turſtinus* archiepiſcopus vigilantem ſe, ac diligentem exhibuit, hac ſui efficacia proniorem ad ſeſe recipiendum regis animum inflexit. ad hoc epiſtola Apoſtolici ad regem iam parantem redire in Angliam directa *Turſtinum* ſuſcipere archiepiſcopum, & in * eam præcepit eccleſiam, omni poſtpoſita occaſione, & excuſatione, reſtituere. ſed ad hoc præceptum, quid potiſſimum reſpondeat, rex diſtulit, donec rediſſet in Angliam; vbi congregato concilio quid facto opus eſſet, maturiùs perquireret. *al.hominio* *al.ſuam*

NOrmanniæ principes, iubente rege, filio ſuo *Willielmo* iam tunc octodecim annorum hominium faciunt, & fidelitatem iurant, & ſecuritatem ſacramentis affirmant. Itaque rex omnibus, qui contra ſe inſurrexerant vel deuictis, vel repacificatis, cunctiſque ad votum proſperè peractis, quinto profectionis ſuæ anno, necdum completo, lætior ſolito in Angliam multo nauigio reuehitur. delegauerat autem filio ſuo, cunctóque Comitatui illius nauem, qua nulla in tota claſſe videbatur melior, ſed vt euentus * oſtendit, nulla infœlicior. patre namque præeunte paulo tardiùs, ſed infœliciùs ſequebatur filius. Naue quippe non longè a terra in ipſo velificationis impetu ſuper ſcopulos (qui dicuntur **Chateraſe**) delata, ac diſſoluta, filius regis cum omnibus, qui ſecum erant, interijt ſexto Calendas Decembris, feria quinta, noctis initio apud **Barbefleet.** mane facto theſaurus regis, qui in naui fuerat, inuenitur perarenas, corpora verò pereuntium nulla. perierunt cum regis filio frater ſuus Nothus *Richardus* Comes cum filia regis, quæ erat vxor *Rotronis*, & *Richardus* Comes Ceſtrenſis cum vxore ſua nepte regis, ſorore *Tedbaldi* Comitis nepotis regis, perijt & *Othoel* magiſter filij regis, & *Gaufridus Ridel*, & *Robertus Maldint*, & *Willielmus Bigot*, multíque alij principales viri, nobiles quoque feminæ quamplures cum regijs pueris non pauciſs; militaris numeri centum & quadraginta, & nautarum quinquaginta, cum tribus gubernatoribus. ſolus quidam macellarius tabula naufragij pendens euaſit; rex verò proſpero curſu attingens Angliam, alium portum intraſſe putabat filium; ſed die tertio de interitu illius triſti perturbatur nuntio, & primò quidem ſubito caſu, veluti puſillanimis deficiebat; ſed mox diſſimulato dolore regios animos ex contemptu reſumpſit fortunæ. Illum quippe ſolum ex legitimo coniugio ſuſceptum regni poſt ſe conſtituerat hæredem. Anno 1121. rex Anglorum *Henricus* in purificatione beatæ *Mariæ* apud Windleſhoram, totius Angliæ adunato conſilio, filiam *Godefridi* ducis Luuaniæ *Adelinam* matrimonio ſibi iunxit. *Richardus* Capellanus regis ad Hereſordenſis, & *Robertus* * *Pecche* alius Capellanus regis ad Couentrenſis eccleſiæ prælulatum eligitur. *Herbertus* elemoſinarius ſancti *Petri* Weſtmonaſterij in abbatem eiuſdem loci eligitur. *Edmerus* Cantuarienſis eccleſiæ monachus præcedenti anno electus ad epiſcopatum ſancti *Andreæ* in Scotia, depoſita intentione regendi epiſcoparum, reuertitur ad locum ſuum. *Willielmus* de capellis Catalaunenſis epiſcopus octo diebus ante exitum ſuum, ſuſcepto habitu monachico, vita deceſſit decimo quinto Calend. Februarij. *al.probat* *al.Peccator*

EPiſtola *Calixti* Papæ ſuper *Turſtino* directa ad regem *Henricum*, & *Radulfum* Cantuarienſem Archiepiſcopum; ipſi ſacerdotale, & epiſcopale interdicit officium, & tam in matrice Cantuarienſi, quàm in principali Eboracenſi eccleſia cum ſuis parochijs, diuina omnia celebrari officia, cum ſepultura mortuorum prohibet, præter baptiſma infantûm, & pœnitentias morientium, niſi infra vnum menſem poſt acceptionem ipſius epiſtolæ *Turſtinus*, ſine exactione profeſſionis in ſuam reſtituatur eccleſiam; quamobrem a rege mox reuocatus in Angliam reducitur in archiepiſcopatum ſuum. Eodem anno peracto Paſchali feſto *Calixtus* papa cum multa manu ab vrbe digreſſus tamdiu Sutrinam ciuitatem obſedit, donec & *Burdinum* pſeudopapam, & locum ipſum cepiſſet, ſicut epiſtola ſubdita planius edocet.

Calixtus episcopus seruus seruorum Dei, dilectis fratribus, & filijs, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, & cæteris tam clericis, quàm laicis beati *Petri* fidelibus per Gallias constitutis salutem & apostolicam benedictionem. Quia derelinquit populus Domini legem, & in iudicijs eius non ambulat, visitat Dominus in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Paternæ tamen conseruans viscera pietatis de sua confidentes misericordia non repellit; diu siquidem peccatis exigentibus per illud Teutonicorum regis idolum *Burdinum* videlicet fideles ecclesiæ conturbati sunt; & alij quidem capti, alij vsque ad mortem carceris macerationе sunt afflicti. nuper autem festis Paschalibus celebratis, cùm peregrinorum, & pauperum clamores nos ferre penitus non possemus, cum ecclesiæ fidelibus ab vrbe digressi sumus, & tamdiu Sutrinam ciuitatem obsedimus, donec diuina potentia supradictum *Burdinum* ecclesiæ inimicum, qui Diabolo nidum ibidem fecerat, & locum ipsum in nostram omnino tradidit potestatem. rogamus itaque charitatem vestram, vt pro tantis beneficijs vnà nobiscum gratias referatis regi regum, & in Catholicæ ecclesiæ obedientia, & in Dei seruitio constantissimè maneatis, retributionem debitam in præsenti, & in futuro ab omnipotente Domino per eius gratiam recepturi. rogamus etiam, vt has literas nostras alter alteri præsentari, omni remota negligentia, faciatis. Data Sutrij sexto Calend. Maij.

Filia *Fulconis* Comitis Andegauensis, vxor quondam *Willielmi* submersi filij regis *Henrici*, rogante patre, remittitur patriam a rege. filij regis Walanorum, audita submersione *Richardi* Comitis Cestrensis, incensis duobus castellis, multisque hominibus interfectis, quædam in illo Comitatu loca grauiter depopulati sunt. vnde rex *Henricus* indignatus, de tota Anglia producto exercitu infinito, ad deuastandam Waloniam intendit, sed cùm ad Snawedun peruenisset, rex Walanorum muneribus & obsidibus oblatis, regi Anglorum placato reconciliatur, moxque exercitus domum * reuertitur. ea tempestate rex *Henricus* facto, longa terræ incisione, fossato a **Torkesei** vsque Lincolniam per deriuationem Trentæ fluminis fecit iter nauium. *Ranulfus* quoque Dunelmensis episcopus castellum incepit apud **Norham** super ripam **Thwede**, & in vigilia natalis Domini ventus insolitus non solùm domos, sed etiam turres deiecit lapideas.

al. remittitur

Anno 1122. rex *Henricus* fuit ad natale apud **Norewic**, & ad pascha apud **Northamtune**, & ad Petecosten apud **Windlesores**, inde ad Lundoniam, & **Kent**, & postea in **Northumberland** apud Dunelmum. Eodem anno obierunt *Radulfus* Cantuariensis archiepiscopus, & *Iohannes* Bathonensis episcopus. Anno 1123. *Henricus* rex fuit ad natale apud **Dunstaple**, & inde perrexit ad **Berhamstede**, vbi quidam regis Cancellarius *Ranulphus* nomine 20. annis infirmitate decoctus, semper tamen in curia glorians in malitia, promptus ad omnia scelera, innocentes opprimens, terras multorum sibi diripiens, cùm regem ad hospitandum duceret secum, in ipso vertice montis, vnde castellum eius prospiciebatur, elatus mente corruit ex equo, & monachus super eum equitauit, vnde sic contritus est, vt post paucos dies vita careret. Inde cùm rex, comitante secum *Roberto* præsule Lincolniensi, ad **Wdestoke** pergeret, ibidem præsul morbo subitaneo grauatus obmutuit, & deportatus ad hospitium paulò pòst animam exuit decimo die mensis Ianuarij. Anno 1124. ad festum purificationis dedit rex archiepiscopatum Cantuariæ *Willielmo* de **Curbuil**, priori Canonicorum de **Chiche**. Deinde ad Pascha dedit rex *Henricus* apud Wintoniam episcopatum Lincolniæ *Alexandro* nepoti *Rogeri* Sarisbirienſis episcopi, iusticirij totius Angliæ; dedit etiam rex episcopatum de **Bathe** *Godefrido* Cancellario reginæ, & circa Pentecosten mare transijt, & recessit ab eo Comes de Mellent discordia propalata: rex autem castellum eius, quod * Pontandemer dicitur, obsedit, & cepit. Anno 1125. magna regi arrisit fortuna. *Willielmus* quippe de Tankeruile Camerarius regis aciebus statutis confligens prædictum Comitem de Mellent cepit, & *Hugonem* de Munfort sororium eius, & *Hugonem* filium *Geruasij*, & tradidit eos regi, & rex eos in carcerem posuit. Eodem anno obierunt *Theolfus* Wigornensis, & *Ernulfus* Rofensis episcopi.

al. Puntaldmer

Anno 1126. fuit rex *Henricus* toto illo anno in Normannia, & ibi dedit episcopatum

patum Wigorniæ *Symoni* Clerico reginæ; * *Sefrido* quoque abbati Glastingebirienſi dedit epiſcopatum Ciceſtriæ. Porro *Willielmus* Cantuarienſis Archiepiſcopus dedit epiſcopatum Roſenſem *Iohanni* archidiacono ſuo. ad Paſcha verò *Iohannes* Cremenſis Cardinalis Romanus deſcendit in Angliam, perendinánſque per epiſcopatus & abbatias non ſine magnis muneribus ad Natiuitatem ſanctæ *Mariæ* celebrauit ſolemne concilium apud Lundonias; vbi magnum ei accidit infortunium. Cùm enim in concilio ſeueriſſimè de vxoribus ſacerdotum tractaſſet, dicens ſummum ſcelus eſſe a latere meretricis ad corpus *Chriſti* conficiendum ſurgere, cùm eadem die corpus *Chriſti* confeciſſet, cum meretrice poſt veſperam interceptus eſt. res apertiſſima Lundoniæ geſta negari non potuit. ſummus honor priùs vbique habitus in ſummum dedecus verſus eſt. remeauit igitur in ſua Dei iudicio confuſus & inglorioſus. Eodem anno obijt *Henricus* Romanorum imperator gener *Henrici* regis Anglorum. ſed a quibuſdam aſſeritur, quòd idem imperator pœnitentia ductus, eò quòd ipſe patrem ſuum interfecerat, quadam nocte cùm ad lectum imperatricis *Matildis*, ſcilicet filiæ *Henrici* regis Anglorum, more ſolito accederet, extinctis lucernis & miniſtris abeuntibus, ipſe ſolus nudus pedes, & in laneis receſſit, relictis imperialibus & vxore, & imperio, & nuſquam comparuit, nec compertum eſt, vbi eſſet cognitus. Imperatrix verò ſumptis ſecum manu beati *Iacobi* Apoſtoli incorrupta, & corona imperiali, ad regem *Henricum* patrem ſuum redijt. *Lotharius* verò poſt deceſſum, vel diſceſſum *Henrici* imperatoris ſuſcepit imperium. rex verò Anglorum *Henricus* præ gaudio manus beati *Iacobi* Apoſtoli fundauit nobilem abbatiam de **Reddinges**, & eam bonis multis ditauit, & in eam manum beati *Iacobi* Apoſtoli poſuit. Coronam autem imperialem in theſauro ſuo recondidit. Monetarij verò ferè totius Angliæ, iubente rege, comprehenſi, qui monetam furtiuè corruperant, dextris amputatis, ementulantur. hoc anno fames magna, & annonæ tanta fuit caritas, quantam nemo noſtro in tempore vidit, quando vendebatur onus equi frumentarium ſex ſolidos. hoc etiam anno *Willielmus* Cantuarienſis præſul, & *Turſtinus* Eboracenſis, & *Alexander* Lincolnienſis epiſcopus abierunt Romam.

* al. Sigefrido

Anno 1127. *Henricus* rex ad natale, & Paſca, & Pentecoſten moratus eſt in Normannia, & confirmatis pactis honorabilibus cum rege Franciæ ante feſtum ſancti *Michaelis* rex victorioſiſſimus redijt in Angliam; adduxítque ſecum filiam ſuam imperatricem tanto viro vt prædictum eſt viduatam. *Robertus* quoque Ceſtrenſis epiſcopus obijt. Anno 1128. rex *Henricus* curiam ſuam tenuit ad natale apud **Windleſhores**, pergens inde Lundoniam. In Quadrageſima, & in Paſcha fuit apud **Wdeſtoke**, vbi nuntiatum eſt ei, quòd *Carolus* Comes Flandrenſis amicus eius cariſſimus nefanda proditione occiſus eſſet a proceribus ſuis in templo apud **Brige**, & quòd rex Francorum dediſſet Flandriam *Willielmo* filio *Roberti Curthoſe* nepoti, & hoſti eius, & quòd iam valdè roboratus multis cruciatibus omnes proditores *Caroli* mulctauerit. ſuper his igitur rex anxiatus concilium tenuit ad Rogationes apud Lundonias: & *Willielmus* Archiepiſcopus ſimiliter in eadem villa apud Weſtmonaſterium. Circa Pentecoſten miſit rex filiam ſuam in Normanniam deſponſandam *Gaufrido* filio Comitis Andegauenſis, & poſtea ſecutus eſt eam ipſe rex in Auguſto. *Richardus* Lundonienſis epiſcopus obijt, cuius epiſcopatum rex dedit *Gilleberto* vniuerſali viro doctiſſimo, deceſſit etiam *Richardus* Herefordenſis epiſcopus. Anno 1129. rex *Henricus* per totum annum moratus in Normannia perrexit hoſtiliter in Franciam, quòd rex Francorum tuebatur nepotem & hoſtem ſuum perendinánſque apud Sparnum octo diebus, tam ſecurè ac ſi in regno ſuo eſſet; compulit regem *Lodowicum* auxilia Comiti Flandrenſi non ferre; vbi cùm originem, & procurſum regni Francorum *Henricus* rex quæreret, quidam vir doctus ſic ei reſpondit.

REgum potentiſſime, ſicut pleræque gentes Europæ, ita Francia a Troianis duxerunt originem. *Antenor* quippe cum ſuis profugus ab excidio Troiæ in finibus Pannoniæ ciuitatem Sycambriam nomine ædificauit. verùm poſt mortem *Antenoris* conſtituerunt ſibi duces ſuper ſe *Turgotum*, & *Francionem*, a quo Franci ſunt appellati, quibus defunctis ſucceſſit *Marcomerus*, qui genuit *Pharamundum* primum regem Francorum

rum; *Pharamundus* genuit *Clodium Crinitum*, a quo reges Franciæ Criniti habentur, *Clodio* succeſſit *Meroueus* cognatus eius, a quo reges Franciæ Merouingi ſunt appellati, *Meroueus* genuit *Childericum*, & ille genuit *Clodouium*, quem baptizauit ſanctus *Remigius*; *Clodoueus* genuit *Clotarium*, & ipſe genuit *Chilpericum*, & ille *Clotarium* ſecundum. *Clotarius* genuit *Dagobertum* famoſiſſimum regem, & ille genuit *Clodoueum*, *Clodoueus* genuit tres filios de ſancta *Batilda* regina ſua, videlicet, *Clotarium*, *Childericum*, atque *Theodericum*. *Theodericus* rex genuit *Childebertum*, & ille *Dagobertum*, & ille genuit *Theodericum*, & ille *Clotarium* huius proſapiæ vltimum, poſt quem regnauit *Hildericus*, qui poſtea tonſus, & in monaſterio eſt retruſus, *Pippino* rege effecto. Ex alterius autem ſerie generationis ex filia *Clotarij* regis *Ansbertus* genuit *Arnoldum*, & ſanctus *Arnoldus Arnulfum*, pòſt Metenſem epiſcopum; ſanctus *Arnulfus* genuit *Anchiſem*, & ille *Pippinum* maiorem domus, *Pippinus Carolum Martellum*, & ille *Pippinum* regem; *Pippinus* rex *Carolum Magnum* imperatorem, qui quaſi ſydus effulſit præcedentium & ſubſequentium; *Carolus* genuit *Lodowicum* imperatorem, & ille *Carolum Caluum* imperatorem, & ille *Lodowicum* regem patrem *Caroli Simplicis*; *Carolus Simplex* genuit *Lodowicum*, & ille *Lotharium*, & ille *Lodowicum* huius proſapiæ regem vltimum; quo defuncto, Franci ſuper ſe ſtatuerunt *Hugonem* ducem, filium *Hugonis* magni ducis. *Hugo* verò rex genuit piiſſimum regem *Robertum*, *Robertus* autem rex genuit tres filios *Hugonem* dulciſſimum ducem, & *Henricum* amantiſſimum regem, & *Robertum* Burgundiæ ducem. *Henricus* rex genuit *Philippum* regem, qui ad finem monachizatus eſt, & *Hugonem* magnum, qui cum magno exercitu Chriſtianorum, & multis Europæ ducibus Ieroſolymam obſedit, & eam de manibus Paganorum eripuit. Anno ab incarnatione Domini 1129. *Philippus* rex genuit *Lodowicum*, qui regnat in præſenti, qui ſi probitatis antiquorum veſtigia teneret, tam ſecurè in regno eius non quieſceres. His dictis & actis rex *Henricus* in Normanniam reuerſus eſt.

ADuenit autem quidam dux *Theodericus* nomine a partibus Alemanniæ Flandriam calumnians, quoſdam Flandriæ proceres ſecum habens, & hoc ſuaſu regis *Henrici*. *Willielmus* autem Comes Flandrenſis collecto exercitu, & aciebus ordinatis proceſſit contra eum, & pugnatum eſt acriter. *Willielmus* Conſul numerum ſuorum, cùm pauci eſſent, ſupplebat perbitate inexterminabili. cruentatis igitur omnibus armis ſuis ſanguine hoſtili, findebat enſe fulmineo cuneos hoſtium, nec potuerunt pondus terribile iuuenilis brachij perferre hoſtes perterriti, & fugæ dediti. victorioſiſſimus itaq; conſul, dum caſtellum hoſtile obſideret, & in craſtina reddi deberet, iam penè adnihilatis hoſtibus, Deo volente, paruo vulnere ſauciatus in manu deperijt. Iuuenum autem nobiliſſimus ætate breui, famam meruit æternam, vnde quidam ait:

Mars *obit in terris, deflent par numina numen.*

Hoc etiam anno *Hugo* de Pains magiſter militum templi de Ieruſalem veniens in Angliam ſecum multos duxit Ieruſalem; inter quos *Fulco* frater *Gaufridi* Andegauenſis Conſulis rex futurus perrexit. *Ranulfus Flambard* Dunelmenſis epiſcopus, & *Willielmus Giffart* Wintonienſis epiſcopus obierunt. Anno 1130. *Lodowicus* rex Francorum fecit ſublimari filium ſuum *Philippum* in regem. rex verò *Henricus* pacificatis omnibus, quæ in Francia, Flandria, Normannia, Brittannia, Cenomannia, Andegaui erant, cum gaudio in Angliam redijt. tenuit igitur concilium magnum ad Calend. Auguſti apud Lundonias de vxoribus ſacerdotum prohibendis. Intererant huic conſilio *Willielmus* Cantuarienſis archiepiſcopus, *Turſtinus* archiepiſcopus Eboracenſis, *Alexander* Lincolnienſis epiſcopus, *Gillebertus* Lundonienſis, *Rogerus* Salesbirienſis, *Iohannes* Roſenſis, *Sifridus* Suthſexenſis, *Godefridus* Bathonienſis, *Symon* Wigornienſis, *Euerardus* Norewicenſis, *Bernardus* ſancti *Dauidis*, *Herueius* primus Elienſis epiſcopus; Wintonienſis autem, & Dunelmenſis, & Ceſtrenſis, & Herefordenſis epiſcopi obierant. hi columnæ regni erant, & radij ſanctitatis hoc tempore. verùm rex decepit eos ſimplicitate *Willielmi* archiepiſcopi. conceſſerunt namque regi iuſtitiam de vxoribus ſacerdotum, & improuidi habiti ſunt, quod poſtea patuit, cùm res ſummo dedecore terminata eſt. accepit enim rex pecuniam infinitam de presbyteris, & redemit eos. tunc ſed fruſtrà pœnituit epiſcopos conceſſionis ſuæ, cùm pateret in oculis omnium gentium deceptio prælatorum, & depreſſio ſubiectorum.

Eodem

Eodem anno malè illis contigit, quos *Hugo* de Paens, de quo prædictum eſt, ſecum duxerat ad Ieruſalem. Dominum ſiquidem offenderant ſanctæ illius telluris incolæ luxuria, & rapina, atq; varijs ſceleribus. vt autem ſcriptum eſt in *Moyſe* & Regum libris, non diu ſcelera locis in illis ſunt impunita. In vigilia namque ſancti *Nicholai* a paucis Paganorum multi Chriſtianorum deuicti ſunt, cùm antea ſoleret e contrario contingere. In obſidione igitur Damaſcena cùm magna pars Chriſtianorum progreſſa eſſet ad victualia perquirenda, mirati ſunt Pagani Chriſtianos plures, & fortiſſimos ſe muliebriter fugientes, & perſequentes eos innumeros occiderunt. eos autem, qui refugerant in montibus, tempeſtate niuis, & frigoris Deus ipſa nocte perſecutus eſt, ita quòd vix aliquis euaſit. contigit etiam vt filius regis Francorum, qui diademate regni fuerat (vt prædictum eſt) decoratus, dum caballum ludens agitaret, ob uiam ſuem habuit, cui cùm pedes equi currentis offenderent, rex nouus cecidit, & fractis ceruicibus expirauit. ecce res miſera, & admiratione digniſſima! ecce quanta celſitudo, quàm citò, quàm leuitèr adnihilata eſt!

Anno verbi incarnati 1131. rex *Henricus* anno triceſimo regni ſui fuit ad natale apud **Wirecestre**, & ad paſcha apud **Wdestocke**, vbi *Gaufridus* de **Clintune** fuit accuſatus, & infamatus de proditione regis. ad Rogationes fuit rex apud Cantuariam ad dedicationem nouæ eccleſiæ. Ad feſtum ſancti *Michaelis* tranſijt rex in Normanniam. Eodem anno deceſſit *Honorius* papa, quo defuncto factum eſt ſciſma. duo enim eliguntur in Romanum pontificem videlicet *Innocentius*, & *Anacletus*. Anno 1132. rex apud Carnotum recepit papam *Innocentium*, & *Anacletum* refutauit. hos enim vtróſque Romani bipartiti elegerant. Expulſus verò ab vrbe *Innocentius* vi *Anacleti*, qui *Petrus* de Leues priùs vocabatur, auxilio regis *Henrici* receptus eſt per totas Gallias. poſt hæc rex *Henricus* redijt in Angliam adducens ſecum filiam ſuam, quam poſtea ex communi conſilio principum totius Angliæ viro ſuo conſuli Andegauenſi, tunc eam requirenti reddidit. *Herueius* Elienſis epiſcopus obijt. Anno 1133. rex *Henricus* fuit ad natale apud **Dunestaple**, & ad paſcha apud **Wdestoke**. Eodem anno obijt *Baldewinus* rex Ieruſalem, cui ſucceſſit *Fulco* frater *Gaufridi* Andegauenſis Conſulis. Iſte *Fulco* rex Ieruſalem genuit ex vxore ſua filia prædicti regis *Baldewini* duos filios ſcilicet *Baldewinum*, & *Amauri*. *Baldewinus* ſucceſſit *Fulconi* patri ſuo in regnum Ieroſolimitanum, qui deceſſit ſine prole. quo defuncto *Amauri* frater eius ſucceſſit ei in regnum, qui regnauit vndecim annis, & genuit *Baldewinum* leproſum, poſtea regem, & duas filias ſcilicet *Sibillam*, & *Miliſent*, de quibus in ſubſequentibus dicetur plæniùs. Anno 1134. *Henricus* rex Angliæ poſt Pentecoſten dedit epiſcopatum Elienſem *Nigello* theſaurario, & epiſcopatum Dunelmenſem *Gaufrido* Cancellario; fecit etiam rex nouum epiſcopatum apud **Carluil**, & dedit illum *Adelulfo* Priori de ſancto *Oſwaldo*. Eodem anno facta eſt eclipſis Solis quarto Nonas Auguſti circa horam diei ſextam, ita vt totus orbis Solis, quaſi nigro ſcuto videretur obtectus. Eodem die nonnullis ob periculi metum prohibentibus, & diſſuadentibus regi, ne tranſfretaret, rex tamen fœliciter mare tranſijt.

Anno 1135. *Gillebertus* Lundonienſis epiſcopus obijt. rex *Henricus* moratus eſt in Normannia pro gaudio nepotum ſuorum, quos de filia eius *Gaufridus* Conſul Andegauenſis genuerat, & fecit Archiepiſcopos, & Comites, & Barones totius ſuæ dominationis iurare fidelitates *Matildi* imperatrici filiæ eius, & *Henrico* filio eius adhuc minimo, & conſtituit eum regem poſt ſe; deinde ſæpiùs proponebat redire in Angliam rex *Henricus*, ſed detinebat eum filia eius imperatrix diſcordijs varijs, quæ oriebantur pluribus cauſis inter regem, & Conſulem Andegauenſem, artibus ſcilicet filiæ ſuæ. quibus ſtimulationibus rex in iram, & animi rancorem excitatus eſt, quæ a nonnullis cauſa naturalis refrigidationis, & poſtea mortis eius cauſa fuiſſe dictæ ſunt. Cùm igitur rex a venatu redijſſet, apud ſanctum *Dionyſium* in ſilua Leonum comedit carnes murenarum, id eſt, lampredarum, quæ ſemper ei nocebant, & ſemper eas amabat. Cùm autem medicus hoc eum comedere prohiberet, non adquieuit rex ſalubri conſilo eius, ſecundum quod dicitur:

Nitimur in vetitum ſemper, cupimúſque negata.

Hæc

Hæc igitur comeſtio peſſimi humoris illatrix, & conſimilium vehemens excitatrix, ſenile corpus letaliter refrigidans ſubitam, & ſummam fecit perturbationem, contra quod natura renitens excitauit febrem acutam ad impetum diſſoluendum materiei grauiſſimæ, ſed prævalente morbo, deceſſit rex magnificus, cùm regnaſſet triginta quinque annis & tribus menſibus, in prima die Decembris; de quo quidam ſic ait.

Rex Henricus *obit, decus olim, nunc dolor orbis,*
numina flent numen deperiſſe ſuum.
Mercurius *minor eloquio, vi mentis* Apollo,
Iupiter *imperio,* Marſque *vigore gemunt.*
Ianus *cautela minor,* Alcides *probitate,*
conflictu Pallas, *arte* Minerua *gemunt.*
Anglia, quæ cunis, quæ ſceptro numinis huius
ardua ſplenduerat, iam tenebroſa ruit.
Hæc cum rege ſuo, Normannia cum duce marcet,
nutriit hæc puerum, perdidit illa virum.

Hic annus ab aduentu Brittonum in Angliam 2265. ab aduentu Normannorum 69. ab initio mundi 5317. annus gratiæ 1135.

Defuncto igitur *Henrico* rege magno libera, vt in mortuo ſolent, iudicia populi depromebantur. Alij enim tribus vehementer irradiaſſe ſplendoribus aſſerebant, ſapientia ſumma, victoria, atque diuitijs; ſapientia, nam & conſilio profundiſſimus, & prouidentia conſpicuus, & eloquentia clarus habebatur: victoria, quia exceptis alijs, quæ egregiè geſſerat, regem Francorum lege belli ſuperauerat: diuitijs, quibus omnes prædeceſſores ſuos longè præceſſerat. alij autem diuerſo ſtudio tribus illum vitijs inficiebant; cupiditate nimia, quia cùm eſſet opulentus, vt omnes parentes ſuos pauperes faceret, tributis & exactionibus inhians delatorijs hamis intercipiebat; crudelitate etiam, qua Conſulem de Moretuil cognatum ſuum in captione poſitum exoculauit; nec ſciri tam horridum facinus potuit, vſque mors ſecreta regis aperuit, nec minùs & alia proponebant exempla, quæ tacemus: luxuria quoque quia mulierum conditioni, more *Salomonis* continuè ſubiacebat. Talia vulgus liberè diuerſificabant. Succeſſu verò temporis atrociſſimi, quod poſtea per Normannorum rabioſas proditiones exarſit, quicquid *Henricus* fecerat vel tyrannicè, vel regiè, comparatione deteriorum viſum eſt peroptimum. venit enim ſine mora *Stephanus Theobaldi* Conſulis Bleſenſis frater iunior eo; vir magnæ ſtrenuitatis, & audaciæ; & quamuis ipſe iuraſſet ſacramentum fidelitatis Anglici regni imperatrici, & *Henrico* filio ſuo; tamen quaſi tempeſtas, inuaſit diadema regni Angliæ. *Willielmus* Cantuarienſis archiepiſcopus, qui primus ſacramentum fecerat, eum, proh dolor, in regem benedixit; vnde iudicium illud Deus in eum ſtatuit, quod ſacerdoti magno *Ieremiæ* percuſſori ſtatuerat, ſcilicet ne poſt annum viueret: ſimiliter *Rogerus* Salesbirienſis epiſcopus (qui ſecundus ſacramentum illud prædictum fecerat, & omnibus alijs prædictauerat) diadema ei, & vires auxilij ſui contribuit, vnde poſtea digno Dei iudicio ab eo, quem creauit in regem, captus, & excruciatus miſerum ſortitus eſt exterminium. ſed quid moror? omnes qui ſacramentum iurauerant, tam præſules, quàm Conſules, & principes aſſenſum *Stephano* præbuerunt, & hominium fecerunt. hoc verò ſignum malum fuit, quòd tam repentè omnis Anglia ſine mora, ſine labore quaſi in ictu oculi ei ſubiecta eſt.

* * *

Stephanus

Stephanus Rex.

ANno igitur gratiæ 1136. die ſancti *Stephani* diadematus rex *Stephanus*, curiam ſuam tenuit apud Lundonias, in cuius coronatione (vt dicitur) pax Domini ad Miſſam nec dicta fuit, nec data populo, cùm hoc ſacramentum factum eſt. Corpus autem regis *Henrici* adhuc inſepultum erat in Normannia. nam ipſe prima die Decembris obierat; cuius corpus allatum eſt Rothomagum, & ibi viſcera eius, & cerebrum, & oculi conſepulta ſunt; reliquum autem corpus cultellis circumquaque diſſecatum, & ſic multo ſale aſperſum, corijs taurinis reconditum eſt & conſutum, cauſa fœtoris euitandi, qui multus & infinitus iam circumſtantes inficiebat. vnde & ipſe, qui magno pretio conductus, ſecuri caput eius diffiderat, vt fœtidiſſimum cerebrum extraheret, quamuis linteaminibus caput ſuum obuoluiſſet, mortuus tamen ea cauſa pretio malè gauiſus eſt. hic eſt vltimus e multis quos rex *Henricus* occîdit. Inde verò corpus regium Cadomum ſui deportauerunt, vbi dum diu in eccleſia poſitum, in qua pater eius ſepultus erat, quamuis multo ſale repletum eſſet, & multis corijs reconditum, tamen continuè ex corpore niger humor, & horribilis coria pertranſiens decurrebat, & vaſis ſubpoſitis ſub feretro ſuſceptus, a miniſtris horrore fatiſcentibus abijciebatur. vide igitur quicunque legis, quomodo regis potentiſſimi corpus cuius ceruix diademate, auro, & gemmis electiſſimis quaſi diuino ſplendore vernauerat, cuius vtraque manus ſceptris præradiauerat, cuius reliqua ſuperficies auro textili tota rutilauerat, cuius os tam delicioſiſſimis, & exquiſitis cibis paſci ſolebat, cui omnes aſſurgere, omnes expaueſcere, omnes congaudere, omnes admirari ſolebant: vide (inquam) quô corpus illud deuenerit, quàm horribiliter deliteſcerit, quàm miſerabiliter abiectum fuerit. vide rerum euentum ex quo ſemper pendet iudicium, & diſce contemnere, quicquid ſic diſterminatur, quicquid ſic adnihilatur. Tandem reliquiæ regalis cadaueris allatæ ſunt in Angliam, & ſepultæ ſunt infra duodecim dies natalis apud Abbatiam de **Reedinges**, quam idem rex *Henricus* fundauerat, & multis poſſeſſionibus ditauerat. Ibique rex *Stephanus* venit a curia ſua, quam Lundonijs tenuerat in ipſo natali, contra corpus patrui ſui, nec non & *Willielmus* Archiepiſcopus Cantuariæ, & multi præſules, & proceres, & ſepelierunt regem *Henricum* cum debita tanto viro reuerentia. Inde perrexit rex *Stephanus* Oxonfordiam vbi recordatus eſt, & confirmauit pacta, quæ Deo, & populo, & ſanctæ eccleſiæ conceſſerat in die coronationis ſuæ. Quæ ſunt hæc. *Primò vouit, quòd defunctis epiſcopis, nunquam retineret eccleſias in manu ſua, ſed ſtatim electioni conſentiens epiſcopis eas inueſtiret. ſecundò vouit, quòd nullius Clerici vel Laici ſilnas in manu ſua retineret, ſicut rex* Henricus *fecerat, qui ſingulis annis inplacitauerat eos, ſi vel venationem caperent in ſiluis proprijs, vel ſi eas ad neceſsitates ſuas extirparent, vel diminuerent, quod placiti nefandi genus adeo fuit execrabile, vt ſi viſores alicuius ſiluam, quem eſſe pecunioſum æſtimarent, a longè conſpicerent, ſtatim vaſtatam prohiberent ſiue eſſet, ſiue non, vt eum quoquomodo redimere poſſent; tertiò vouit, quod* Denegeldum, *id eſt, duos ſolidos ad hydam, quos anteceſſores ſui accipere ſolebant ſingulis annis, in æternum condonaret.* Hæc principaliter Deo vouit, & alia, ſed nihil horum tenuit. dum autem rex *Stephanus* in fine natalis moram faceret apud **Orenforde** audiuit nuntium dicentem ſibi: Rex Scottorum *Dauid* ſimulans ſe pacificè venire ad te gratia hoſpitandi veniens in * **Carduil**, & in Nouum caſtellum, doloſè cepit vtráque. Cui rex *Stephanus* reſpondit. *al. Carloil* Quæ doloſè cepit, victoriosè recipiam, promouit igitur rex impiger exercitum ſuum tam magnum, fortem, & validum, quantum nullus in Anglia fuiſſe memorari potuit. occurrens autem ei rex *Dauid* circa Dunelmum concordatus eſt ei, reddens Nouum caſtellum. Carduil verò retinuit conceſſione regis *Stephani*. rex tamen *Dauid* homo regis *Stephani* non eſt effectus, quia ſacramentum primus Laicorum iurauerat

rat

rat imperatrici, filiæ regis *Henrici* ſcilicet nepti ſuæ de Anglia ei manu tenenda poſt mortem regis *Henrici*. filius autem regis *Dauid Henricus* nomine homo regis *Stephani* effectus eſt, deditque ei rex *Stephanus* burgum, quod vocatur Huntundona in augmentum. rediens autem inde rex in Quadrageſima tenuit curiam ſuam apud Lundonias in ſolemnitate Paſchali, cum tanta claritatis gloria, quòd ea nunquam fuit ſplendidior in Anglia, multitudine, magnitudine, auro, argento, gemmis, veſtibus, omnimodo dapſilitate. ad Rogationes verò laborante de letargia rege, diuulgatum eſt eum mortuum eſſe. Quod audiens *Hugo Bigod* in caſtellum de **Norwich** ſubintrauit, nec reddere voluit, niſi ipſi regi aduenienti, valdè tamen inuitus. Iam ergo cœpit rabies prædicta Normannorum periurio, & proditione pullulare. cepit igitur rex **Bakentun**, cuius dominus *Robertus* quidam proditor erat, qui a rege deſcierat. Inde obſedit vrbem **Excestre**, quam tenebat *Baldewinus* de Redwers contra eum, ibique diu morando, & machinas multas conſtruendo multum theſauri ſui abſumpſit, ſerò autem redditum eſt ei caſtellum, & vindictam non exercuit in proditores ſuos peſſimo vſus conſilio. ſi enim eam tunc exercuiſſet, poſtea contra eum tot caſtella retenta non fuiſſent. Inde igitur rex perrexit in inſulam **Wecte**, & abſtulit eam *Baldewino* de Redwers, de quo prædiximus, & exulauit eum ab Anglia. elatus igitur rex his proſperè geſtis, venit venatum apud **Bzamtun**, quæ abeſt miliario ab **Huntendun**, & ibi placitauit de foreſtis procerum ſuorum, id eſt de ſiluis, & venationibus, & fregit votum, & pactum Deo, & populo.

ANno gratiæ 1137. qui eſt annus ſecundus regni *Stephani* regis, ipſe rex *Stephanus* in Quadrageſima tranſfretauit in Normanniam. Tranſijt autem *Alexander* Lincolnienſis præſul, & multi proceres cum eo, vbi rex bellicis altercationibus aſſolitus, omnia, quæ inceperat, luculenter perfecit, hoſtium circumuentus repulit, hoſtilia caſtella depulit, egregiè inter ſummos ſummus ſplenduit. Concordiam cum rege Francorum compoſuit, & *Euſtathius* filius eius homo regis Francorum effectus eſt de Normannia, quæ Francorum ſubiacet imperio. Quod videns conſul Andegauenſis, qui ſupremus hoſtis eius erat, qui nimirum filiam regis *Henrici* duxerat, quæ imperatrix Alemanniæ fuerat, & ſacramenta de regno Angliæ acceperat; vnde & Angliam calumniabantur ſponſus & ſponſa: cepit tamen inducias cum rege *Stephano*. videbat enim ſe ad præſens regias vires non poſſe perfringere, tam pro multitudine probitatis, quàm pecuniæ, quæ adhuc ex abundantia theſauri regis defuncti ſupererat. Cunctis igitur his proſperè geſtis in ipſo veſtibulo natalis domini rex in Angliam clarus redijt. Eodem anno *Lodowicus* rex Francorum groſſus obijt, cui ſucceſſit *Lodowicus* filius eius. Hi ergo duo anni *Stephano* regi proſperrimi fuerunt; tertius verò, de quo dicemus, mediocris & interciſus, duo verò vltimi exitiales, & prærupti. Anno gratiæ 1138, qui erat annus tertius regni regis *Stephani*, rex *Stephanus* in ipſo ingreſſu Angliæ prouolauit ad Bedefordiam, & in vigilia natalis Domini, & in toto natali obſedit eam. Quod etiam multis, diſplicuiſſe Deo viſum eſt, quia ſolemnitates ſolemnitatum parui vel nihili pendebat. Eodem anno *Petrus* de Leues antipapa obijt, reddita autem regi *Stephano* Bedefordia, ipſe ſtatim promouit exercitum ſuum in Scotiam. rex namque *Dauid*, qui ſacramentum fecerat filiæ regis *Henrici*, quaſi ſub velamento ſanctitatis per ſuos exercitus execrabiliter egit. mulieres enim grauidas findebant, & fœtus anticipatos abſtrahebant, pueros ſuper acumina lancearum iactabant, presbyteros ſuper altaria detruncabant, crucifixorum capita abſciſa ſuper cæſorum corpora ponebant: mortuorum verò capita mutuantes ſuper crucifixa reponebant. Quæcunque igitur Scotti attingebant, omnia erant plena horroris, plena immanitatis. aderat clamor mulierum, * vlulatus ſenum, morientium gemitus, iuuenum deſperatio. rex igitur *Stephanus* inſurgens combuſſit, & deſtruxit auſtrales partes *Dauid* regis, ipſo quidem *Dauid* non audente ei congredi. poſt Paſcha verò exarſit rabies nefanda proditorum. Quidam namque Proditorum nomine *Talebot* tenuit contra regem Herefordiam in Wallia, quod tamen rex per obſidionem in ſuam recepit. *Robertus* Conſul filius *Henrici* regis nothus tenuit contra eum fortiſſimum caſtellum, quod dicitur **Bziſtoue**, & aliud quod vocatur **Slede**, *Willielmus Luuel* tenuit caſtellum de **Bari**, *Paganellus* tenuit caſtellum de **Ludelaue**; *Willielmus* de Mouns tenuit caſtellum

al. einlatus

caſtellum de **Dunestor**; *Robertus* de Nichole tenuit caſtellum de **Waram**; *Euſtachius* filius *Iohannis* luſcus & proditor nequam tenuit caſtellum de Maltona; *Williel-mus* filius *Alani* tenuit caſtellum de **Salopesbury**, quod rex quidem cepit armis, captorumque nonnullos ſuſpendit. Quod *Walkelmus* audiens, qui tenebat caſtellum de **Doure** reginæ ſe obſidenti reddidit illud. occupato igitur rege *Stephano* circa partes Auſtrales Angliæ, *Dauid* rex Scottorum innumerabilem exercitum promouit in Angliam. Contra quem proceres Borealis Angliæ, cum *Willielmo* inſigni Comite Albemarlie admonitione, & iuſſu *Turſtini* Eboracenſis Archiepiſcopi reſtiterunt fixo **Standard**, id eſt, regio inſigni apud **Aluertun** in **Cutune moze**. cùm autem morbi
10 cauſa non poſſet archiepiſ. Eboracenſis intereſſe pugnæ, miſit loco ſui *Radulphũ* Epiſcopum Orcadum, qui ſtans in acie media, loco eminenti huiuſmodi oratione vſus eſt.

*PRoceres Angliæ clariſſimi Normanni genæ, (meminiſſe enim veſtri vos nominis, & generis præliaturos decet) Perpendite, qui & contra quos, & vbi bellum geratis; vobis enim impunè nemo reſiſtet. audax Francia veſtram militiam experta delituit, *ferox Anglia vobis captiua ſuccubuit, diues Apulia vos ſortita rcfloruit, Ieruſalem famoſa, & inſignis Antiochia ſe vobis vtraque ſuppoſuit, nunc autem Scotia vobis ritè ſubiecta repellere conatur; inermem præferens temeritatem; rixæ, quàm pugnæ aptior. In quibus quidem nulla vel rei militaris ſcientia, vel præliandi peritia vel moderandi gratia. nullus igitur verendæ locus, ſed potiùs verecundiæ; quòd hi, quos ſemper in patria ſua petiuimus, & vicimus, in patriam noſtram*
20 *ritu tranſuerſo, vt ebrij dementeſque conuolarunt. Quod tamen vobis ego præſul, & Archipræſulis veſtri loco ſitus, diuina prouidentia factum denuntio: vt hi, qui in hac patria templa Dei violauerunt, altaria cruentauerunt, Presbyteros occiderunt, nec pueris, nec pregnantibus pepercerunt, in eadem condignas ſui facinoris luant pœnas. Quod iuſtiſſimum ſuæ diſpoſitionis arbitrium per manus veſtras hodie perficiet Deus. attollite igitur animos (viri elegantes) et aduerſus hoſtem nequiſſimũ freti virtute patriæ, immo Dei præſentia exurgite. neque vos temeritas eorum moueat, cùm illos tot veſtræ virtutis inſignia nõ deterreant. illi neſciunt armari ſe in bello; vos in pace bellis exercimini, vt in bello caſus dubios belli non ſentiatis. tegite ergo vobis galea caput, lorica pectus, ocreis crura, totumq; corpus clipeo, vt vbi feriat hoſtis non inueniat, quem ferro ſic ſeptum circumſpicit. procedentes igitur aduerſus inermes ac timidos quid dubitamus?*
30 *an fortè numerum?* Sed non tam numerus multorũ quàm virtus paucorũ conficit bellũ. *Multitudo enim diſciplinæ inſolens, ipſa ſibi eſt impedimento, in proſperis ad* iniuriã, in aduerſis ad fugã. Præterea maiores veſtri multos pauci vicerant ſæpe; quid ergo vobis confert gloria parentela, exercitatio ſolemnis, diſciplina militaris, niſi multos pauciores vincatis, ſed iã finẽ dicendi ſuadet hoſtis inordinatè proruens, et quod animo meo valdè placet diſpersè cõfluens. nos igitur archipræſulis veſtri loco, qui hodie cõmiſſa in domini domũ, in dom. ſacerdotes, & in domini regẽ puſillũ vindicaturi eſtis, ſi quis veſtrũ prælians occubuerit, abſoluimus eũ ab omni pœna peccati in nomine patris, cuius creaturas fœdè et horribiliter deſtruxerũt, & filij, cuius altaria maculauerunt, et Spiritus ſancti, â quo ſublimatos inſanè ce ciderunt.* Reſpõderunt omnes populi Anglorũ Amen, Amen, & reſonuerunt montes, & colles. Exclamauitq; ſimul exercitus
40 Scottorum inſigne patrium, & aſcendit clamor vſq; in cœlum Albani, Albani; & mox conſerta pugna totus clamor abſorptus eſt horrendo fragore, & ictuum immanitate.

DVm acies Lodonenſiũ, qui gloriã primi ictus â rege Scottorũ inuito prẽripuerant, amẽtatis miſſilibus & lanceis lõgiſſimis ſuper acies equitũ Anglorũ loricatas percutiunt, quaſi muro ferreo offendentes impenetrabiles inuenerunt, viri verò ſagittarij equitibus immixti obnubilantes eos, nimirũ inermes penetrabant. tota nãq; gens Normãnorũ, & Anglorũ in vna acie circũ **Stãdard** cõglobata perſiſtebant immobiles. percuſſo igitur ſagitta ſummo duce Lodonenſiũ, corruit ipſe, & tota gens eorũ in fugã conuerſa eſt, offenſus namq; Deus excelſus erat eis, & omnis virtus eorum tanquam aranearũ cõtextio demolita eſt. quod videns acies maxima Scottorũ, quę ex alia parte
50 acerrimè pugnabat, expauit animo, & fugæ indulſit, regalis autem acies, quam ex pluribus gentibus *Dauid* rex conſtituerat, ſimul vt hoc vidit, ceperunt primum ſingillatim, poſtea cateruatim aufugere, rege iam ferè ſolo perſiſtente. Quod amici regis videntes coegerunt eum ſonipede arrepto terga dare; filius autem regis *Henricus* ſtrenuiſſimus non attendens ad ea, quæ fieri â ſuis videbat, ſed ſoli glorię, & virtuti inhians, fugientibus reliquis, fortiſsimè aſsiluit aciem hoſtium, & miro impetu percuſsit. Sola namque acies eius equis reſidebat, ex Anglis viz. & Normannis compoſita,

qui in patris familia conuerſabantur: equites autem nulla ratione diu perſiſtere potuerunt contra milites loricatos pede perſiſtentes, & immobiliter coaceruatos, ſed lanceis confractis, & equis vulneratis aufugere compulſi ſunt. Et multa quidem millia Scottorum in eodem campo fama refert occiſa, exceptis illis, qui in ſegetibus, & in ſiluis inuenti ſunt perempti. Angli itaque & Normanni minimo ſanguine effuſo, fœliciter triumpharunt. Huius igitur pugnæ duces fuerunt prædictus *Radulfus* Epiſcopus Orcadum, & inſignis, & regio ſanguine nec non & militari probitate clarus *VVillielmus* * Conſul Albemarliæ, & *VValterus Eſpec* procerum egregius, & *VVillielmus Piperellus* de **Notingham**, & *Hilbertus* de Laci, cuius frater ibi ſolus ex omnibus equitibus occiſus eſt, cuius euentus belli cùm regi *Stephano* mutiatus eſſet, ipſe & omnes, qui aderant, ſummas gratias Deo exſoluerunt. Hoc bellum menſe *Auguſti* factum eſt, at in aduentu Domini *Albricus* Romanæ Eccleſiæ Legatus, & Hoſtienſis Epiſcopus concilium tenuit Londonijs, & ibidem, annuente rege *Stephano*, *Theobaldus* Abbas Beccenſis Cantuarienſis Archiepiſcopus effectus eſt.

al.Comes

ANno gratiæ milleſimo centeſimo triceſimo nono, qui eſt annus quartus regni regis *Stephani*, idem *Stephanus* poſt natale caſtellum de Slede cepit obſidione. perrexit autem poſt hæc in Scotiam, vbi cùm ferro, & igne quæque vaſtaret, rex Scotiæ cum eo concordari coactus eſt. *Henricum* igitur filium regis Scottorum ducens ſecum in Angliam obſedit **Ludelawe**, vbi idem *Henricus* vnco ferreo equo abſtractus penè captus eſt, ſed ipſe rex eum ab hoſtibus ſplendidè retraxit. Inde re imperfecta Oxenfordiam petijt, vbi res infamia notabilis, & ab omni humana conſuetudine remota comparuit. Rex namque *Rogerum* Epiſcopum Salesbirienſem, & *Alexandrum* Lincolnienſem, cùm pacificè ſuſcepiſſet, violenter in curia ſua cepit, nihil iuſtitiæ recuſantes, ſed & iuſtitiæ æquitatem poſcentes deuotiſſimè. Ponens igitur ibidem *Alexandrum* Epiſcopum in carcerem, Epiſcopum Salesbirienſem ſecum duxit ad caſtellum eiuſdem, quod vocatur **Diuiſe**, quo non erat aliud ſplendidius intra fines Europæ. Angarians igitur eum ieiunij tormento, & collum filij eius, qui Cancellarius fuerat regius laqueo circumnectens vt ſuſpenderetur; tali modo caſtellum ſibi extorſit malè recordans bonorum, quæ in introitu regni ſui præ omnibus alijs ei congeſſerat: talem ei deuotionis ſuæ retributionem exhibuit: ſimiliter Syresburnam cepit, quod parùm Diuiſis decore cedebat, accipienſque theſauros Epiſcopi comparauit inde *Conſtantiam* ſororem *Lodowici* regis Francorum ad opus filij ſui *Euſtachij*. Rex inde rediens *Alexandrum* Epiſcopum, quem dimiſerat in captione apud Oxenfordiam, duxit ſecum ad Newercam, ibi quidem conſtruxerat idem Epiſcopus caſtellum ſuper flumen **Trente** fortiſſimum, & florentiſſimum. Quô cùm veniſſet, indixit rex Epiſcopo ieiunium non legitimum, aſtruens fide data, eum omni cibo cariturum, donec redderetur caſtellum. vix igitur Epiſcopus lacrymis, & precibus â ſuis obtinere potuit, vt caſtrum ſuum â iure ſuo in extraneorum cuſtodiam deponerent; ſimiliter redditum eſt aliud caſtellum eius quod vocatur **Slaford**, neque forma neque ſitu â prædicto ſecundum; nec longè pòſt cùm *Henricus* Wintonienſis Epiſcopus frater regis iam Legatus Romanæ Eccleſiæ concilium apud Wintoniam teneret, ipſe *Tedbaldus* Cantuarienſis Archiepiſcopus, & omnes Epiſcopi, qui aderant, ad pedes regios deuoluti ſunt, deuotiſſima * deuotione poſcentes, vt Epiſcopis prædictis poſſeſſiones ſuas redderet, & ipſi omnia, quæ in eis rex commiſerat, benignè condonarent. Sed rex prauorum conſilio tot, & tantorum tam venerandam proſternationem deſpiciens, nihil eos impetrare permiſit. ob quod patefacta eſt domus regis *Stephani* finitimæ condemnationi. Statim namque filia regis *Henrici*, quæ fuerat * Romanorum Imperatrix, cui Anglia iuramento fuerat addicata, venit in Angliam. quam cùm rex *Stephanus* obſediſſet apud **Arundel**, vel perfida credens conſilia, vel quia caſtrum videbat inexpugnabile, ire permiſit ad **Briſtowe**. Eodem anno *Rogerus* Salesbirienſis Epiſcopus tam mærore, quàm ſenio confectus demarcuit, & vitam finiuit. ſtupeant igitur omnes lecturi tantam, tamque ſubitam rerum permutationem! Viro namque præfato tot â iuuentutis exordio bona contigerant, & ſine interpolatione in cumulum

al. ſupplicatione

al. Almaniæ

lum creuerant, vt omnes dicerent fortunam suæ volubilitatis oblitam. Nec aliquibus aduersis in tota vita sua potuit affici, donec tantæ miseriæ cumulus simul confluens in extremis eum prefocauit. Nullus igitur de fœlicitatis assiduitate confidat, nullus de fortunæ *instabilitate præsumat, nullus in rota volubili sedem confixam diu sperese contendat. *al.stabilitate*

ANno gratiæ millesimo centesimo quadragesimo, qui erat quintus annus regni regis *Stephani*, idem rex *Stephanus* post natale fugauit *Nigellum* Episcopum Eliensem de Episcopatu suo; quia nepos prædicti Episcopi Salesbiriensis erat, â quo odij incendium in progeniem eius traxerat. Vbi autem ad natale, vel ad Pascha fuerit dicere non attinet. Iam quippe solemnes curiæ, & ornatus regij scematis ab antiqua serie descendens prorsus euacuerant, ingens thesauri copia iam deperierat, pax in regno nulla, cædibus, incendijs, rapinis omnia exterminabantur, Clamor, & luctus, & horror vndique tonabat, & terrebat vndique violenta prædatio cum tumultu, vnde sic dictum est elegiacè.

Quis mihi det fontem, quid enim potius lacrymarum,
Et lacrymem patriæ gesta nefanda meæ?
Aduenit caligo stigis dimissa profundo,
Quæ regni faciem conglomerata tegit.
Ecce furor, fremitus, incendia, furta, rapinæ,
Cædes, nulla fides consociata ruunt.
Iam furantur opes, & opum Dominos, & in ipsis
Sopitos castris, ô noua furta! premunt.
Periurare fidem, mentire nobile factum,
Prodere vel Dominos actio digna viris.
Concio prædonum cimiteria, templa refringit,
Iamque sacerdotes (res miseranda) rapit.
*Detorquent *vnctos Domini, simul & mulieres,* *al.victos*
Proh dolor, vt redimant excruciare student.
Affluit ergo fames, consumpta carne, gementes
Exhalant animas ossa cutisque vagas.
Quis tantos sepelire queat cœtus morientûm?
Ecce stigis facies, consimilisque lues.

EOdem anno rex *Stephanus* dedit Northimbriam *Henrico* filio *Dauid* regis Scottorum. Eodem anno obijt *Turstinus* Archiepiscopus Eboracensis, quo defuncto statim fit scisma in Ecclesia Eboracensi de electione Pontificis. Quidam enim Canonicorum elegerunt *VVillielmum* Eboracensis Ecclesiæ Thesaurarium, quem *Henricus* Wintonienſis Episcopus Romanæ Ecclesiæ Legatus consecrauit. Cæteri verò Canonicorum elegerunt sibi Archiepiscopum *Henricum Murdac*, qui prevaluit, & Archiepiscopatum tenuit, quamdiu vixit. Et *Willielmus* Archiepiscopus remansit cum *Henrico* Episcopo Wintonienſi, qui eum consecrauerat, vsque ad obitum *Henrici Murdac*.

ANno gratiæ 1141. qui erat annus sextus regni regis *Stephani*, idem rex obsedit infra natale ciuitatem Lincolniæ. Cuius munitiones *Ranulfus* Comes Cestrensis fraudulenter ceperat, seditque ibi rex vsque ad purificationem Sanctæ *Mariæ*. Tunc quippe Comes *Ranulfus* adduxit secum *Robertum* filium regis *Henrici*, generum ipsius, & proceres alios validissimos ad obsidionem regis dissoluendam; cùm autem *Consul audacissimus paludem penè intransibilem, vix transisset, in ipsa die aciebus dispositis regem bello aggressus est. Ipse cum suis primam aciem construxerat, secundam illi, quos *Stephanus* rex exhæreditauerat: tertiam *Robertus* dux magnus cum suis: â latere verò erat turba Wallensium, magis audacia, quàm armis instructa. Tunc Consul Cestrensis vir bellicosus, & armis insignibus choruscans, *Robertum* Consulem proceresque alios sic alloquitur. *al.Comes*

GRatias tibi multas, dux inuictissime, vobisque proceres, & commilitones mei, cum summa deuotione persoluo, qui vsque ad vitæ periculum amoris effectum mihi magnanimiter exhibuistis. Cùm igitur sim vobis causa periculi, dignum est, vt periculo me priùs

ingeram. Et infidiſſimi regis, qui datis inducijs pacem fregit, aciem priùs illidam. Ego quidem tam regis iniuſtitia, quàm de mea confidens virtute iamiam regalem cuneum diffindam. Gladio mihi viam per medios hoſtes parabo. Veſtræ virtutis eſt ſequi præeuntem, & imitari percutientem. Iam videor animo mihi præſago regias acies tranſuolare, proceres pedibus conculcare, regem ipſum gladio tranſuerberare. Dixerat. Dux autem *Robertus* ſic iuueni reſpondit, & in loco ſtans eminenti huiuſmodi oratione vſus eſt. *Non indignum, quòd ictus primi dignitatem poſcis tam ex nobilitate, quàm virtute, qua præcellis. ſi tamen de nobilitate contendas, ego filius regis nobiliſſimi, & nepos regis ſummi non antecellor. Si de virtute: hîc multi ſunt electiſſimi, quibus nemo viuentium probitate poteſt præferri. Sed longè alia me mouet ratio. Rex enim contra ſacramenta, quæ ſorori meæ fecit, regnum crudeliter vſurpauit, & omnia conturbans, multis mlitibus cauſa necis extitit, & exemplo ſui, nihil iuris habentibus terras diſtribuit, iure poſſidentibus diripuit, ab ipſis nequiter dehæredatis, ſummo iudice Deo cooperante, & vindictam ſubminiſtrante, priùs aggrediendus eſt. Reſpiciet, qui iudicat populos in æquitate, de excelſo cælorum habitaculo, qui inſtum iuſtè appetentes in hac tanta neceſsitate nequaquam relinquet. Vnum verò eſt, proceres fortiſſimi, militeſque vniuerſi, quod vobis animo firmiter ingerere volo, quòd per paludes, quas vix pertranſiſtis, nulla poteſt eſſe fugientibus reuerſio. Hic igitur vel vincendum, vel occumbendum: ſpes fugæ nulla. Hoc ſolum ſuperest, vt in vrbem gladijs viam paretis. Si quid autem veri conijcturat animus mihi, & hoc quod fugere nuſquam poteſtis: illud eſt, quod hodie, Deo vobis adiuuante, victoriam parabit. Neceſſe eſt enim, vt ad probitatem confugiat, cui non poteſt eſſe aliud diffugium. Ciues autem Lincolnienſes, qui ſtant vrbi ſuæ proximi, in impetus grauedine animis liqueſcentibus ad domos ſuas transfugere victorioſi videbitis. Veruntamen contra quos bellum geratis attendite.* Alanus *Brittonum dux contra nos, imò contra Deum procedit armatus; vir nefandus & omnium ſcelerum genere pollutus; malicia paris neſcius, cui nunquam nocendi defuit affectus, cui ſe non eſſe crudelitate incomparabilem, ſolum & ſupremum videtur opprobrium. Procedit quoque contra nos Comes Mellenſis, doli callidus, fallendi artifex, cui innata eſt nequitia in corde, in ore fallacia: in opere pigritia, glorioſus in corde, magnanimus ore, puſillanimus opere, ad congrediendum vltimus, ad digrediendum primus, tardus ad pugnam, velox ad fugam. Procedit contra nos* Hugo *Conſul, cui parum viſum eſt ſe contra Imperatricem periurum fuiſſe, niſi & ſecundò patentiſsimè periuraret, affirmans regem* Henricum Stephano *regnum conceſsiſſe, & filiam ſuam abdicaſſe, qui nimirum fallaciam virtutem credit, & elegantiæ periurium ducit. Procedit Conſul de Albemarle vir in crimine ſingularis conſtantiæ, ad audiendum volubilis, ad relinquendum immobilis: quem ſponſa ſua cauſa ſpurcitiæ intollerabilis fugitiua reliquit. Procedit Conſul ille, qui prædicto conſuli ſponſam abripuit, adulter patentiſsimus, & excellenter impurus,* Baccho *deuotus,* Marti *ignotus, vino redolens, bellis inſolens. Procedit* Simon *Comes Hamtunienſis, cuius actus ſola locutio, cuius datum ſola promiſsio, qui cùm dicit, fecit, cùm promittit, dedit. Procedunt cæteri proceres regi conſimiles, latrocinijs aſſueti, rapinis delibuti, homicidijs ſaginati, omnes tandem periurio contaminati. Vos igitur viri fortiſsimi, quos magnus rex* Henricus *erexit, iſte deiecit: ille inſtruxit, iſte deſtruxit; erigite animos, & de virtutibus veſtris, imò de Dei iuſtitia confiſi, vindictam vobis à Deo oblatam de facinoroſis præſumite, & gloriam immarceſsibilem poſteris veſtris præfigite. At iam ſi vobis idem animus eſt ad hoc Dei iudicium perpetrandum, progreſsionem vouete, fugam abiurate, erectis in cælum vnanimiter dextris. Vix finierat, cùm omnes extenſis in cælum manibus terribili clamore fugam abiurauerant, & ſe in armis colligentes in hoſtem ſplendidè progrediuntur.*

REx interea *Stephanus* curarum magnis exæſtuans fluctibus Miſſam in tanta ſolemnitate audierat. Cùm autem de more cereum rege dignum Deo offerens manibus *Alexandri* imponeret Epiſcopi, confractus eſt. Hoc fuit regi ſignum contritionis. Cecidit etiam ſuper altare pixis, cui corpus Domini inerat, abrupto vinculo præſente Epiſcopo. Hoc fuit ſignum regi ruinæ. Deinde rex ſtrenuiſſimus egreditur, acieſque cum ſumma ſecuritate bello diſponit: ipſe pedes omnem circa ſe multitudinem loricatorum, equis abductis, ſtrictiſſimè collocauit. Conſules cum ſuis in duabus aciebus in equis pugnare inſtituit: ſed equeſtres acies illæ admodum

dum paruæ cõparuerunt. Paucos enim ſecum, fictos tamen cõſules adduxerant. Acies autẽ regalis maxima erat vno tantũ, ſcil. ipſius regis inſignita vexillo. tunc quia rex *Stephanus* feſtiua carebat voce, *Baldewino* magnę nobilitatis viro, et militi fortiſſimo ſermo exhortatorius ad vniuerſum cœtũ iniunctus eſt, qui loco ſtans excelſo omnium oculis in eum erectis, vbi attentionem eorum modeſta taciturnitate ſtimulauit, ſic exorſus eſt. *OMnes, qui aciebus diſpoſitis confligturi ſunt, tria præuidiſſe oportet. Primùm iuſtitiam cauſæ; deinde militum copiam; poſtremò aſtantium probitatem. Iuſtitiam cauſæ, ne periculum animæ incurratur; Copiam militum; ne hoſtium numeroſitate opprimatur; Probitatem aſtantium; ne numero confiſa, debilibus tamen innixa ſubruatur. In omnibus hiſce negotijs negotium, quo tenemur, expeditum videmus. Cauſæ namque noſtræ iuſtitia eſt; quòd regi ea, quæ coram Deo vouimus, ſeruantes, contra ſuos in eum periuros in periculo mortis aſtamus. Numerus verò nobis in equitibus non inferior; in peditibus confertior. Probitatem verò tot conſulum, tot procerum, militum quoque bellis ſemper aſſuetorum quis vocibus exæquet? Virtus autem ipſius regis infinita vobis loco perſtabit millium. Cùm igitur ſit in medio veſtrum Dominus veſter, vnctus Domini, cui fidem deuouiſtis, votum Deo perſoluite; tanto donatiuum maius à Deo accepturi, quanto fideliùs & conſtantiùs pro rege veſtro fideles contra infideles, legitimi contra periuros pugnaueritis. Securi, quin etiam & ſumma repleti confidentia, contra quos bellum geratis, perpendite.* Roberti *ducis vires notæ ſunt. Ipſe quidem de more multum minatur, parum operatur, ore leoninus, corde leporinus, clarus eloquentia, obſcurus inertia. Conſul autem Ceſtrenſis vir audaciæ irrationabilis, promptus ad conſpirandum, inconſtans ad perficiendum, ad bellum impetuoſus, periculi improuidus, altiora ſe machinans, impoſſibilibus anhelans, aſſiduorum paucos adducens; aduenarum diſperſam multitudinem congregans, nihil habet, quo timeri debeat. Semper enim quicquid virtiliter incæpit, effœminatè reliquit. In omnibus quippe ſuis geſtis infortunatè rem agens, vel in cõgreſſibus virtus aufugit, vel ſi raro victor extitit, maiora victis detrimenta ſuſtinuit. Wallenſes autem, quos ſecũ adduxit, ſoli deſpectui nobis ſunt, qui inermem bello præferunt temeritatẽ, & arte, & vſu belli carentes, quaſi pecora decurrunt in venabula. Alij verò tam proceres, quàm milites trãsfugæ, & gyrouagi, vtinam numero plures adducerentur, qui quantò numero plures, tantò effectu deteriores. Vos igitur conſules, & viri conſulares, meminiſſe decet veſtræ virtutis, & nobilitatis. Hodie probitates veſtras numeroſiſſimas in cacumen florentiſſimum extollite, & primùm imitatores filijs veſtris ſplendorem ſempiternũ relinquite. Aſſiduitas itaq; victoriarum incentiuũ ſit vobis confligendi: Aſſiduitas infortuniorum incentiuum fiet illis fugiendi. Iam ſiquidem ni fallor eos adueniſſe pœnitet: iam de fuga meditantur, ſi locorũ aſperitas admittat. Cùm igitur nec illis confligere, nec cõfugere ſit poſſibile: quid aliud fecerunt, niſi quod vobis Dei nutu, & ſe, & impedimenta ſua* adduxerunt, equos itaq; eorum, & arma, & ipſorum corpora ditioni veſtræ ſubiecta conſpicitis. Extendite ergo animos veſtros, & dextras inexpugnabiles, viri bellicoſi, ad diripiendum cum ſummo tripudio, quod ipſe vobis* attulit Deus.* Sed iam antequã orationis ſeriem terminaret, clamor adeſt hoſtium, & clangor lituorum, equorum fremitus, terræ ſonitus. Acies exhęredatorum, quæ præibat, percuſſit aciem regalem (in qua Conſul *Alanus*, & ille de Mellent, & *Hugo* conſul de **Eaſtangle**, & *Simon* Comes, & ille de Warrenna inerant) tanto impetu, quòd ſtatim quaſi in ictu oculi diſſipata eſt: & diuiſio eorũ in tria deuenit: alij namq; eorum occiſi ſunt; alij capti, alij aufugerunt. Acies, cui principabatur conſul de Albemarle, & *Willielmus* Yprẽſis percuſſit Wallenſes, qui â latere procedebant, & in fugã coëgit. ſed acies Cõſulis Ceſtrenſis perculit cohortẽ prędicti cõſulis, & diſſipata eſt in momento ſicut acies prior. fugerunt omnes equites regis; & *Willielmus* Yprenſis â Flandria oriundus, vir & cõſularis, & magnę probitatis. Rex itaq; *Stephanus* cum acie ſua pedeſtri relictus eſt in medio* hoſtium. Circuerunt igitur aciem regalem vndiq;, & totam in circuitu expugnabant, ſicut caſtellum ſolet aſſiliri. Tunc verò horrendã belli faciem videres, in omni circuitu regalis aciei ignẽ proſiliẽtem ex galearũ & gladiorum colliſione, ſtridorem horrendũ clamorem terrificum, reſonabant colles, reſonabant vrbis muralia. Impetu igitur equorũ regalem turmã offendẽtes, quoſdam cędebant, alios ſternebant, nonnullos abſtractos capiebant. Nulla ijs quies nulla reſpiratio datur, niſi in ea parte, qua rex fortiſſimus ſtabat. horrentibus inimicis incomparabilem ictuũ eius immanitatem. Quod vbi Comes Ceſtrenſis comperijt regis inuidens gloriæ cũ omni pondere* armorũ irruit in eum. Tunc apparuit vis regis fulminea bipenni maxima cędens hos, diruens illos. Tunc nouus oritur clamor, omnes in eũ, &*

al. obtulerunt

al. obtulit

al. armatorũ

ipſe in omnes. Tandem regia bipennis ex ictuum frequentia confracta eſt. Ipſe mox gladio abſtracto dextra regis digno, rem mirabiliter agit, donec & gladius confractus eſt. Quod videns *Willielmus* de Kahamnes, miles validiſſimus irruit in regem, & eum galea arripiens voce magna clamauit, huc omnes, huc, regem teneo. Aduolant omnes, capitur rex, capitur & *Baldwinus*, qui orationem fecerat perſuaſoriam, multis confoſſus vulneribus, multis contritus ictibus, vbi egregiè reſiſtendo gloriam promeruit ſempiternam. Capitur etiam *Richardus* filius *Vrſi*, qui in ictibus dandis, & recipiendis clarus, & glorioſus comparuit. Adhuc capto rege pugnabat acies regalis; nec enim circumuenti fugere poterant, donec omnes vel capti, vel cæſi ſunt. Ciuitas ergo hoſtili lege direpta eſt, & rex in eam miſerabiliter introductus eſt.

DEi ergo iudicio circa regem peracto, ducitur ad Imperatricem, & in turri de **Bri-ſtoue** captiuus ponitur. Imperatrix ab omni gente Anglorum in Dominam ſuſcipitur, exceptis Kentenſibus, vbi regina, & *Willielmus* Yprenſis contra eam pro viribus repugnabant. Suſcepta priùs eſt à Romano legato Wintonienſi Epiſcopo, & mox à Londonienſibus. Erecta eſt autem in ſuperbiam intollerabilem, quia ſuis incerta belli proſperaſſent, quod omniũ ferè corda à ſe alienauit. Igitur ſine ſubdolorum inſtinctu, ſine Dei nutu expulſa eſt à Londonia. Irritata igitur muliebri angore regem vnctum Domini in compedibus poni iuſſit. Poſt dies autem paucos cum auunculo rege Scottorum, & fratre ſuo *Rodberto* viribus coactis veniens obſedit Wintonienſis Epiſcopi turrim. Epiſcopus autem miſit pro regina, & *Willielmo* Yprenſi, & pro vniuerſis ferè proceribus Angliæ, factus eſt igitur exercitus vtrinque magnus. Dimicabant quotidiè non congreſſibus acierum, ſed militarium anfractuum circuitionibus. Non igitur ſic in belli cæcitate confundebantur geſta, ſed patebat cuiuſque probitas, & gloria pro meritis aderat; vt mora illa probis omnibus voluptuoſa videretur in illuſtrium virorum ſplendoribus excelſis. Venit tandem exercitus Londonienſis, & aucti numeroſè, qui contra Imperatricem certabant, fugere eam compulerunt. Capti ſunt multi in fuga; captus eſt etiam *Robertus* frater Imperatricis, in cuius turri rex captiuus erat, cuius ſola captione rex liberari poterat; abſolutus eſt vterque. Sic igitur rex Dei iuſtitia miſerabiliter captus, Dei miſericordia miſericorditer liberatus eſt, & ab Anglorum proceribus magno ſuſceptus gaudio. Eodem anno *Albericus* de Vere occiſus eſt Londoniis ſeditione ciuium. Eodem anno obijt *Gaufridus* Dunelmenſis Epiſcopus, cui ſucceſſit in Epiſcopatu *VVillielmus* de Sancta *Barbara* Eboracenſis Eccleſiæ Decanus, quem *Henricus* Epiſcopus Wintonienſis Romanæ Eccleſiæ legatus conſecrauit. Anno gratiæ 1142. qui erat annus ſeptimus regni regis *Stephani*, idem rex *Stephanus* conſtruxit caſtrum apud Wintoniam. Tunc ſuperueniens multitudo nimia hoſtium ex inſperato, cùm regij milites congreſſionibus bellicis incepiſſent, & non potuiſſent reſiſtere: regem in fugam compulerunt. Capti ſunt autem ex ſuis plærique, captus eſt etiam *VVillielmus Martel* dapifer regis, qui pro redemptione ſua dedit inſigne caſtellum de **Sireburne**. Eodem anno rex obſedit Imperatricem apud Oxenfordam. poſt feſtum Sancti *Michaëlis*, vſque ad aduentum Domini, & parum antenatale fugit Imperatrix per Tamenſem glaciatam, circumamicta veſtibus albis; reuerberatione niuis, & ſimilitudine fallentibus oculos obſidentium, fugit ad caſtellum **Wallingford**, & ſic **Oxenford** regi tandem eſt reddita.

Anno gratiæ 1143. qui erat annus octauus regni regis *Stephani*, rex *Stephanus* interfuit concilio Londoniæ in media Quadrageſima. quòd quia nullus honor vel clericis vel Eccleſiæ Dei à raptoribus deferebatur, & æquè capiebantur, & redimebantur Clerici, vt Laïci. tenuit inde Wintonienſis Epiſcopus vrbis Romanæ Legatus concilium apud Londoniam Clericis pro tempore neceſſarium. in quo ſancitum eſt, ne aliquis, qui clerico violenter manus iniecerit, ab alio poſſit abſolui, quàm ab ipſo Papa, & in præſentia ipſius, vnde clericis aliquantulum ſerenitatis vix tandem illuxit. Eodem anno cepit rex *Gaufridum* de Mandeuilla in curia ſua apud Sanctum *Albanum* magis ſecundum retributionem nequitiæ Conſulis, quàm ſecundum ius gentium: magis ex neceſſitate, quàm ex honeſtate. Niſi enim hoc egiſſet, perfidia conſulis illius, quem de barone conſulem fecerat, regno priuatus fuiſſet. Igitur vt rex eum liberaret, reddidit ei turrim Londoniæ, & caſtellum de **Wallinden**, & illud

de

de Plaiſſers. Poſſeſſionibus igitur carens Conſul prædictus inuaſit Abbatiam S. *Benedicti* de Rameſeia, & monachis expulſis raptores immiſit, & eccleſiam Dei ſpeluncam fecit latronum. Erat autem ſummæ probitatis, ſed ſummæ in Deum obſtinationis, magnæ in mundanis diligentiæ, magnę in Deum negligentiæ. Ipſo anno ante Natale Wintonienſis epiſcopus, & poſtea Cantuarienſis Archiepiſcopus Romanum petierunt de legatione acturi, mortuo iam *Innocentio* Papa, cui ſucceſſit *Cæleſtinus*.

Anno gratiæ 1144. qui fuit annus 9. regni regis *Stephani*, rex *Stephanus* Lincolniam obſedit, vbi cum munitionem contra caſtellum, quod Ceſtrenſis conſul vi obtinebat, conſtruxerat, operatores ſui ab hoſtibus præfocati ſunt ferè octoginta, itaq; re imperfecta rex confuſus abceſſit. Anno autem ipſo conſul *Gaufridus* de Mandeuilla regem validiſſimè vexauit, & in omnibus valdè glorioſus effulſit. Menſe autem Auguſti miraculum iuſticia ſua dignum virtus diuina monſtrauit. Duos namque, qui monachis euulſis eccleſias Dei conuerterant in caſtella, ſimiliter peccantes ſimili pœna mulctauit. *Robertus* namque *Marmiun* vir bellicoſus hoc in eccleſia de Couentre peruerſus exegerat. Porrò *Gaufridus*, vt diximus in eccleſia Rameſienſi ſcelus idem patrauerat. Inſurgens igitur *Robertus Marmiun* in hoſtes inter ingentes ſuorum cuneos coram ipſo monaſterio ſolus interfectus eſt, & excommunicatus morte perenni depaſcitur. Similiter *Gaufridus* prædictus conſul nouus, inter acies ſuorum confertas, à quodam pedite viliſſimo ſolus ſagitta percuſſus eſt. Et ipſe vulnus ridens, poſt aliquot dies tamen ex ipſo vulnere excommunicatus occubuit. Ecce Dei laudabilis, & omnibus ſeculis prædicandæ eiuſdem ſceleris eadem vindicta! Dum autem eccleſia illa pro caſtello teneretur, ebulliuit ſanguis à parietibus eccleſiæ & clauſtri adiacentis, indignationem diuinam manifeſtans: ſceleratorum exterminationem denuncians. Quod multi quidem viderant, & ego ipſe quidem meis oculis inſpexi. Quia igitur improbi dicebant Deum dormire, excitatus eſt Deus, & in hoc ſigno, & in ſignificato. Eodem quippe anno, & *Arnulphus* filius *Gaufridi* Conſulis, qui poſt mortem patris eccleſiam incaſtellatam retinebat, captus eſt, & per hoc exulatus, & princeps militum ſuorum in hoſpitio ſuo ab equo corruens effuſo cerebro expirauit. Princeps autem peditum ſuorum *Reimerius* nomine, cuius officium fuerat frangere eccleſias, vel incendere, dum mare cum vxore ſua tranſiret, vt multi perhibuerunt, nauis immobilis facta eſt. Quod monſtrum nautis ſtupentibus, ſorte data rei cauſam inquirentibus, ſors cecidit ſuper *Reimerum*. quod cùm ille nimirum totis contradiceret viribus, ſecundò, & tertiò ſors iacta, in eum deuenit. Poſitus igitur in ſcapha eſt, & vxor eius, & pecunia ſceleratiſſimè acquiſita, & ſtatim nauis curſu velociſſimo, vt priùs fecerat, mare ſulcat. Scapha verò cum nequiſſimis ſubita voragine circumducta in æternum abſorpta eſt, eodem anno *Cæleſtino* Papa defuncto *Lucius* ſubſtituitur. Anno gratiæ 1145. qui fuit decimus annus regni regis *Stephani*, rex *Stephanus* priùs in agendis circa diſceſſum *Hugonis Bigot* occupatus fuit. Sed in æſtate *Robertus* conſul, & omnis inimicorum regalium cœtus caſtellum conſtruxerant apud *Ferendimer, rex *inſignis viribus collectis aduolat, & Londonienſium terribilem, & numeroſum exercitum adduxit. Affiliens igitur totis diebus caſtrum (dum *Robertus* conſul, & fautores ſui copias maiores nõ procul ab exercitu regis expectarent,) laborioſiſſima probitate non ſine magna ſanguinis effuſione cepit. Tunc demùm regi fortuna cœpit in melius permutari, & in ſublime protelari. Eodem anno *Lucius* Papa obijt, cui ſucceſſit *Eugenius* Papa. Eodem anno epiſcopus Lincolnienſis *Alexander* iterum Romam petens honorificè ſuſceptus eſt ab *Eugenio* Papa nouo, viro ſumma dignitate condigno. Cuius mens ſemper benigna, cuius diſcretio ſemper æqua, cuius facies ſemper non ſolùm hilaris, ſed etiam & iocunda. Rediens autem ſecundo anno eccleſiam Lincolnienſem, quæ ex combuſtione deturbata fuerat, miro artificio fic reformauit, vt pulchrior appareret, quàm cùm primùm noua facta fuerat. Anno gratiæ 1146. qui erat annus 11. regni regis *Stephani*. Rex *Stephanus* magnũ congregans exercitum caſtellum conſtruxit inexpugnabile, ſitum contra Wallingford, vbi *Ramulfus* Comes Ceſtrenſis iam regi concordia coniunctus, cum magnis interfuit copijs. Dehinc verò conſul ipſe ad regis curiam cùm pacificè veniſſet, apud Northamtunam nihil tale metuentem rex cepit, & in carcerem intruſit, donec redderet ei clariſſimam Lincolniæ caſtellum, quod ab eo doloſè ceperat, & cætera quæcunque fuerant

al. Ferendune

al. non ſegnis

ditionis

ditionis ſuæ caſtella. Sic igitur cõſul eiect⁹ carcere, in liberũ reſtitutus eſt arbitriũ. Eodẽ anno nobilis ciuitas Ediſſæ Syriæ, quæ nunc Roaiſe vocatur, in nocte natiuit. Dom. proditione capitur à Saracenis, dũ epiſc. & conſul de S. *Aegidio Raimundus*, & innumerabiles exercitus de vniuerſo regno, & populus vacarẽt diuino officio, & ipſi à Paganis detrũcati ſunt. In hac ciuitate beatus *Thomas* Apoſtolus olim ab India trãſlatus dicitur requieſcere. Anno gratiæ 1147. qui erat annus 12. regni regis *Stephani*, idẽ rex *Stephanus* ad natale Dom. in vrbe Lincolnienſi diademate regali inſignitus eſt, quo regũ nullus introire, (prohibentibus quibuſdã ſuperſtitioſis) auſus fuerat. Poſt diſceſſum verò regis venit conſul Ceſtrenſis Lincolniã cũ militaribus copijs, vt aſſiliret eam. Dux igitur eius vir fortis, & inuictiſſimus in introitu portæ Borealis occiſus eſt, & ipſe conſul pluribus amiſſis fugere cõpulſus eſt. Ciues igitur Lincolnienſes victorioſi ſummo gaudio repleti virgini virginũ protectrici eorũ laudes, & gratias inſigniter exſoluerũt. Ad Pentecoſtẽ rex Franciæ *Lodouicus*, & conſul Flandrenſis *Theodoricus*, & conſul de S. *Aegidio*, & innumerabiles exercitus de numeroſo regno Francorũ, & multi de gente Anglorũ crucibus aſſumptis iter Ieroſolymitanũ arripuerũt, vt Paganos, qui ceperant vrbẽ Rohais expugnarent. Imperator verò Alemannię *Conradus* maiorẽ ſatis exercitum duxit, tranſijtq; vterq; exercitus per imperatorẽ Conſtantinopolis, qui eos poſtea prodidit. Menſe Auguſto profectus eſt *Alexander* epiſc. Lincolnienſis Altiſiodorum ad *Eugeniũ* Papã, qui priùs Pariſijs, tunc ibi morabatur. Ipſe quidẽ à Papa honorificè ſuſceptus eſt: ſed ex intempeſtiua caloris nimietate ſeminariũ languoris, & mortis attulit in Angliã, & anno ſequẽti defunctus eſt, & ſucceſſorem habuit *Robertũ* de Chednei. Anno gratiæ 1148. qui erat 13. annus regni regis *Stephani*, exercitus imperatoris Alemaniæ, & regis Francorum, qui ſummis ducibus illuſtrati cum ſumma incedebant ſuperbia, ad nihilum deuenerunt, quia Deus ſpreuit eos. Aſcendit enim in conſpectu Dei incontinentia eorũ, quam exercebant in fornicationibus, & in adulterijs manifeſtis; quod Deo multum diſplicuit; poſtremò in rapinis, & in omni genere ſcelerũ. Priùs itaque fame conſternati proditione imperatoris Conſtantinopolitani, poſtea ferro hoſtili defecerunt. Rex autẽ Franciæ, & imperator Alemanniæ cum pauciſſimis priùs Antiochiã, poſteà Ieroſolymã ignominioſẽ confugerunt. Tunc verò rex Francię, quaſi aliquid acturus ad detrimentũ famæ refocillandũ, auxilio militũ templi, quod eſt in Ieruſalẽ, & viribus vndíq; congeſtis obſedit Damaſcũ, ſed nihil proficiens redijt in Galliã. Interea quidã exercitus naualis virorũ non potentum, nec alicui magno duci innixi, niſi Deo omnipotenti, quia humiliter profecti ſunt, gratiã Dei meruerunt, & magnã probitatem oſtenderunt. Ciuitatem námq; in Hiſpania famoſum, quæ vocatur Vlixisbona, & aliam, quæ vocatur Almade, & regiones adiacẽtes à multis pauci, Deo cooperante bellantes obtinuerant. Verè *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autẽ dat gratiã*. Exercitus enim Francorũ regis, & imperatoris, ſplẽdidior, & maior fuerat, quàm ille prior, qui Ieroſolymã cõquiſierat; & à pauciſſimis contriti ſunt, & quaſi telæ aranearũ diſterminati ſunt, & demoliti. His autẽ pauperibus (de quibus prædixi) nulla multitudo reſiſtere poterat, ſed quãto eis plures inſurgebant, debiliores efficiebantur. pars autẽ eorũ maxima venerat ex Anglia. Interim *Gaufredus* conſul Andegauenſis maritus ſupradictæ imperatricis, filiæ regis *Hẽrici* intrauit Normanniã cũm magno exercitu, & debellauit eã, & obtinuit in ea multa caſtella, & ciuitates munitas. Proceres enim Normanniæ memores ſacramenti, quod fecerãt prędictæ imperatrici, & hęredibus ſuis de Normãnia, ex facili ſe cõuertebant ad ſeruitia eorũ. *Euſtatius* námq; filius regis *Stephani*, qui dux erat Normanniæ, & *Conſtantiã* ſororẽ *Lodouei* regis Francię in vxorẽ duxerat, iam obierat, & rex Frãciæ dederat *Conſtantiã* ſororẽ ſuã *Raimundo* Comiti de S. *Aegidio* in vxorẽ, & iam tanta dehinc guerra accreuerat regi *Stephano* in Anglia, quòd non potuit intendere ad defenſionem Normãniæ. *Henricus* autẽ filius *Matildis* imperatricis iam 16. annorũ iuuenis nutritus in curia *Dauid* regis Scottorũ aui matris ſuæ, fact⁹ eſt miles ab eodẽ rege *Dauid* in ciuitate **Carleoli**, priùs dato ſacramento, quòd ſi ipſe rex Angliæ fieret, redderet ei Nouũ caſtellũ, & totã Northumbriã; & permitteret illũ, & hęredes ſuos in pace ſine calũnia in perpetuũ poſſidere totã terrã, quę eſt à fluuio **Twede** ad fluuiũ **Tine**. Deinde idẽ *Hẽricus* p auxiliũ, & conſiliũ *Dauid* regis Scottorũ trãſfretauit in Normanniã, & recept⁹ à proceribus Normãniæ factus eſt inde dux. An. gratiæ 1149. qui eſt 13. an. regni regis *Steph. Henricus* dux Normannorũ venit in Angliã cũ magno exercitu, & reddita ſunt ei caſtella

caſtella multa,& munitiones quamplures,& fecit monetam nouã,quam vocabant monetam ducis; & non tantum ipſa,ſed omnes potentes,tam epiſcopi,quàm Comites & & Barones,ſuam faciebant monetam.ſed ex quo dux ille venit,plurimorum monetam caſſauit.Eodem anno *Lodoueus* rex Francorum,& vxor eius *Alienor* à Ieroſolymis redierunt in Galliam. Anno gratiæ 1150.qui eſt annus 15.regni regis *Stephani* facta eſt abbatia de **Holcoltram**,& Abbatia de **Kinros** in Mureuia; eodem anno ordo Præmõſtracenſis venit ad **Nitburc** ad feſtum S. *Martini*. Anno gratiæ 1151.qui eſt annus 16 regni regis *Stephani*,Papa *Eugenius* 4.pallia per legatum ſuum *Iohãnem Papirum* in Hyberniam tranſmiſit,quo nunquam antea pallium delatum fuerat,& in 4.locis,4.conſtituit Archiepiſcopos: vnum apud **Armarc**; alterum apud **Caſſel**; tertiũ apud **Diuceline**; quartũ apud **Connath**.eodẽ anno *Gaufridus* Comes Andegauẽſis obijt,& *Henricus* filius eius ſucceſſit ei in Comitatu. Anno gratiæ 1152.qui eſt 17.annus regni regis *Stephani*, hoc anno & duobus præcedentibus rex *Stephanus*, & *Henricus* dux Normanniæ ſæpè,& multùm congreſſi ſunt,& ab inuicem non ſunt ſeparati,niſi cum magno rerum,& hominum detrimento,ſed dux Normanniæ ſemper victoriam obtinuit. Nam vires eius creſcebant in maius,& in melius de die in diem, regis autem potentia magis ac magis decreſcebat. Principes námq, regni memores ſacramenti,quod fecerant imperatrici, & hæredibus ſuis ferè omnes adhæſerunt prædicto imperatrici, & filio ſuo duci Normanniæ.Eodem anno *Henricus* Comes Northanhimbrorum, filius *Dauid* regis Scottorum,& *Matildis* filia eius obierunt. Anno gratiæ 1153.qui eſt annus 18.regni regis *Stephani*,pax Angliæ reddita eſt,pacificatis ad inuicem rege *Stephano*, & *Henrico* duce Normanniæ,quem rex *Stephanus* adoptauit ſibi in filiũ,& conſtituit hæredem, & ſucceſſorem regni,mediantibus venerabilibus viris,*Theobaldo* Cantuarienſi Archiepiſcopo,& *Henrico* Wintonienſi epiſcopo.Rex verò conſtituit ducem iuſticiarium Angliæ ſub ipſo, & omnia regni negotia per eum terminabantur; & ab illo tempore rex & dux vnanimes extiterunt in regimine regni,ita quòd de cætero inter illos nulla oriebatur diſcordia.Eodem anno obijt *Dauid* rex Scottorum nono Kal.Iunij, & *Malcolmus* nepos eius,filius Comitis *Henrici* puer 12.annorum ſucceſſit ei in regnum.Eodem anno obijt Papa *Eugenius*,cui ſucceſſit *Anaſtaſius* in Papatu. Eodem anno obijt *Bernardus* abbas de clara valle;eodem anno obijt *Willielmus* Dunelmenſis epiſcopus,cui ſucceſſit *Hugo* de Puteaco Theſaurarius Eboracenſis eccleſiæ, prædicti regis *Stephani* nepos, & conſecratus eſt ab *Anaſtaſio* Papa Romæ Dominica ante natale Domini. Eodem anno obijt *Henricus* Eboracenſis Archiepiſcopus,quo defuncto *Willielmus* Archiepiſcopus, quem Papa *Eugenius* ſuſpenderat, Romam profectus eſt, & inuenit gratiam apud *Anaſtaſium* Papam, & redditus eſt ei Archiepiſcopatus Eboracenſis. Anno gratiæ 1154. qui eſt annus 19. regni regis & vltimus *Stephani*, obijt *Euſtachius* filius regis *Stephani*. Eodem anno *Willielmus* Eboracenſis Archiepiſcopus in ſedem ſuam honorificè eſt ſuſceptus; ſed non multò pòſt proditione clericorum ſuorum poſt perceptionem Euchariſtiæ infra ablutiones liquore lethali infectus extinctus eſt, quem *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus ſepeliuit honorificè in eccleſia Sancti *Petri* Eboraci, cui ſucceſſit dono regis *Stephani* in Archiepiſcopatu *Rogerus* Cantuarienſis Archidiaconus.Eodem anno rex *Stephanus* multa obſedit caſtella,& obtinuit, & multa ex illis proſtrauit, inter quæ fuit ferè vltimum caſtellum de **Dar**,& paulò pòſt obijt rex *Stephanus*,& ſepultus eſt in Abbatia de **Feuereſham**. Cui *Henricus* dux Normannorum filius *Matildis* imperatricis ſucceſſit in regnum,coronatus,& in regem conſecratus à *Theobaldo* Cantuarienſi Archiepiſcopo Lundonijs,Dominica ante natale Domini. Eodem anno *Theobaldus* Cantuarienſis Archiepiſcopus dedit *Thomæ Becket* clerico ſuo Archidiaconatum Cantuariæ. Eodem anno *Lodoueus* rex Francorum fecit diuortium fieri inter ipſum,& vxorem ſuam *Alienor*,filiam ducis Aquitaniæ, iurantibus Archiepiſcopis,Epiſcopis,Comitibus,& Barõnibus illam demeruiſſe vxorem ſuam eſſe.*Henricus* autẽ rex Angliæ duxit prædictam *Alienor* in vxorẽ,de qua genuit filios & filias. Rex verò Franciæ non habens ex *Alienor* vxore ſua prolem virilis ſexus, niſi tantummodo duas filias, quarum vnum dedit *Henrico* Comiti de Campania in vxorem, & alterum *Theobaldo* Comiti Bleſenſi, fratri prædicti Comitis *Henrici*. Deinde *Lodoueus* rex Francorum duxit ſibi in vxorem filiam regis Hiſpanię,de qua duas tantummodo genuit filias.

¶ Henricus

Rogeri de Houeden Annalium
Pars posterior.

ANno gratiæ 1155. qui erat primus annus regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis; idem *Henricus* castella inimicorum suorum in Anglia obsedit, & cepit; & quædam illorum in manu sua retinuit; quædam autem prostrauit. Deinde transfretauit in Normanniam, & homagium fecit *Lodouico* regi Francorum de Normannia, & Aquitannia, & Andegauia, & Cenomannia, & Turonica, & de omnibus earum pertinentijs. Eodem anno obijt Papa *Anastasius*, cui successit *Adrianus*. Anno gratiæ 1156. qui erat annus secundus *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem *Henricus* redijt de Normannia in Angliam: & omnia ferè castella, quæ facta fuerant in Anglia tempore regis *Stephani*, demoliri fecit, & nouam fecit monetam, quæ sola recepta erat, & accepta in regno; & ipse pacem stabiliuit in regno, & leges *Henrici* regis aui sui præcepit per totum regnum suum inuiolabiliter teneri, & in multis acquieuit consilio *Theobaldi* Cantuarienſis Archiepiscopi. Eodem anno conuentus Sanctimonialium secundò venit ad Eccles. Anno gratiæ 1157. qui erat annus 3. regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idē rex *Henricus* prece, & consilio *Theobaldi* Cantuarienſis Archiepiscopi dedit Cancellariam suam *Thomæ* Cantuarienſi Archidiacono, & multos redditus tam ecclesiasticos, quàm seculares ei contulit, & eum in tantam dilectionem, & familiaritatem recepit, quòd nullus par ei erat in regno, excepto solo rege. Eodem anno *Malcolmus* rex Scottorum venit ad regem Angliæ apud Cestre, & homo suus deuenit, eo modo quo auus suus fuerat homo veteris regis *Henrici*, saluis omnibus dignitatibus suis. Anno gratiæ 1158. qui erat annus 4. regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem rex *Henricus* secundò fecit se coronari apud Lincolniam extra muros ciuitatis in Wilteford. Eodem anno iterum firmatum est castellum de Werc, præcepto regis. Et ipse rex, & *Malcolmus* rex Scottorum conuenerunt apud Carlel, sed non benè ad inuicem * placiti recesserunt, ideóq; rex Scottorum nondum factus est miles. Anno gratiæ 1159. qui erat annus 5. regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem rex *Henricus* tertiò fecit se, & *Alienor* vxorem suam coronari, in solennitate Paschali apud Wirecestre: vbi cùm ad oblationem venirent, deposuerunt coronas suas, & eas super altare obtulerunt; vouentes Deo, quòd nunquam in vita sua de cætero coronarentur. Eodem anno obijt *Waldeuus* abbas de Melros, 4. Nonas Augusti, qui fuit auunculus regis *Malcolmi*. Eodem anno *Adrianus* papa obijt, cui successit *Alexander* Papa 3. canonicè electus, & consecratus. Sed *Fredericus* Romanorum imperator, nolens eum recipere, erexit sibi idolum, *Octouianum* scz. Antipapam; quem in execrabili concilio, & conuenticulo sanguinũ aduersus Papam *Alexandrum* facto, cum gente sua statuit adorandum, & schisma factum est in ecclesia decem & 8. annis perdurans. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ, magno cõgregato exercitu, obsedit Tolosam, & quamuis ibi diu sedisset, & thesauros suos in varijs expensis exinaniſſet, tamen nihil ibi proficiens imperfecto negotio inde recessit. In eodem verò exercitu obierunt *Willielmus* Comes Boloniæ, filius regis *Stephani*, & *Hamo* filius comitis Glouceſtriæ, & multi alij. Rediẽs ab hoc exercitu *Malcolmus* rex Scottorum factus est miles Turonis à rege Anglorum *Henrico*. Anno gratiæ 1160. qui erat annus 6. regni regis *Henrici* filij Matildis imperatricis, *Malcolmus* rex Scottorũ redijt in terrã suã de exercitu Tolosæ. Cúmq; veniſſet in villã, quę dicitur Pert, *Feretach* Comes, & 5. alij Comites, irati contra regẽ, quia ipse Tolosam perrexerat, obsederũt villam de Pert, & regẽ capere voluerũt, sed nõ poterant. *Malcolmus* rex tribus vicibus cũ magno exercitu perrexit in Galweiã, & tandem subiugauit eam sibi. Eodẽ anno rex *Malcolmus* dedit

al. placati

dedit sororem suam *Margaretam Conano* duci Britanniæ in vxorem. Anno gratiæ 1161. qui erat annus 7. regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem rex, & *Lodoueus* rex Francorum dissenserunt propter quasdam terrarum suarum diuisas, & propter castella de Gisortio, & de Neasle, quæ tunc temporis erant in manu *Lodouei* regis Francorum: quæ idem rex *Henricus* calumniatus est suo debere adiacere ducatui Normanniæ. sed mox pacificati sunt in hunc modum: quòd rex Franciæ traderet duas filias suas, quas habebat de vxore sua, filia regis Hispaniæ (quarum vna vocabatur *Margareta*, & altera *Aleſea*) ad opus duorum filiorum regis *Henrici*, scilicet *Henrico* & *Richardo*, adhuc pueruli minimis: & traderet prædicta castella de Gisortio, & de Neaſſle in manu Templariorum custodienda, donec prædictæ filiæ desponsarentur præfatis filijs regis *Henrici*; & quandocunq; constaret eis, scilicet, *Roberto* de Pirou, & *Toſtes* de sancto Homero, quòd *Margareta* filia regis Franciæ desponsata fuisset *Henrico* filio regis Angliæ, traderent *Henrico* regi vtrúmq; castellum. His itaque ex vtraque parte gestis, & fidei sacramento confirmatis, rex Francorum tradidit vtrámque filiam suam regi Angliæ, & prædicta castella Templarijs in custodia. Et paulò pòst *Henricus* rex Angliæ fecit *Henricum* filium suum desponsare *Margaretam* filiam regis Franciæ, cùm adhuc essent pueruli in cunis vagientes; videntibus & consentientibus *Roberto* de Pirou, & *Toſtes* de sancto Homero, & *Richardo* de **Haſtings** Templarijs, qui custodiebant præfata castella; & statim tradiderunt illa castella regi Angliæ. Vnde rex Franciæ plurimùm iratus fugauit illos tres Templarios de regno Franciæ, quos rex Angliæ benignè suscipiens multis ditauit honoribus. Eodem anno obijt *Theobaldus* Cantuariensis Archiepiscopus, Romanæ ecclesiæ legatus. Anno ab incarnatione Domini 1162. qui erat annus 8. regni *Henrici* regis filij *Matildis* imperatricis, idem rex *Henricus* dedit *Thomæ* Cancellario suo Archiepiscopatum Cantuariæ. Eodem anno *Alexander* Papa venit in Galliam expulsus à sede sua per *Fredericum* Romanorum imperatorem. Quem *Alexandrum Lodoueus* rex Francorum, & *Henricus* rex Anglorum honorificè susceperunt, & pro Papa Catholico habuerunt. Eodem anno *Malcolmus* rex Scottorum dedit sororem suam *A-de* Comiti de **Hotland** in vxorem. Anno gratiæ 1163. qui erat annus 9. regni regis *Henrici*, filij *Matildis* imperatricis idem rex Angliæ redijt de Normannia in Angliam: & rex *Malcolmus* conualuit apud **Douecaſtre** de magna infirmitate, & pax firma facta est inter illum, & regem Angliæ. Eodem anno generale concilium tenuit Turonis *Alexander* Papa: in quo excommunicauit *Octouianum* antipapam. Eodem anno grauis discordia orta est inter regem Angliæ, & *Thomam* Cantuariensem Archiepiscopum, de ecclesiasticis dignitatibus, quas idem rex Anglorum turbare, & minuere conabatur; & Archiepiscopus ille leges, & dignitates ecclesiasticas modis omnibus illibatas conseruare nitebatur. Rex enim volebat presbyteros, diaconos, subdiaconos, & alios ecclesiæ rectores, si comprehensi fuissent in latrocinio, vel murdra, vel felonia, vel iniqua combustione, vel in his similibus, ducere ad secularia examina, & punire, sicut & laicum. Contra quod Archiepiscopus dicebat, quòd si clericus in sacris ordinibus constitutus, vel quilibet alius rector ecclesiæ, calumniatus fuerit de aliqua re, per viros ecclesiasticos, & in curia ecclesiastica debet iudicari: & si conuictus fuerit, ordines suos amittere, & sic alienatus ab officio, & beneficio ecclesiastico, si postea foris fecerit, secundum voluntatem regis, & bailiuorum suorum iudicetur.

ANno gratiæ 1164. qui erat annus 10. regni regis *Henrici*, filij *Matildis* imperatricis idem *Henricus* dedit *Henrico* duci Saxoniæ *Matildem* filiam suam in vxorem. Eodem anno rex, magno congregato concilio, & omnibus Archiepiscopis, & Episcopis Angliæ in vnum coram illo congregatis, petijt ab eis, vt ipsi pro amore & seruicio suo, & pro stabilitate regni, reciperent leges *Henrici* aui sui, & eas fideliter custodirent. Cui *Thomas* Cantuariensis Archiepiscopus, pro se & pro alijs, respondit: quòd ipsi leges illas, quas rex auitas vocabat, reciperent, & bona fide seruarent: saluo in omnibus ordine suo, & honore Dei, & sanctæ ecclesiæ: sed conuentio illa plurimùm displicuit regi, & nitebatur modis omnibus efficere, vt episcopi promitterent ei, se leges illas seruaturos sine aliqua exceptione; sed Cantuariensis Archiepiscopus hoc nullo modo concedere voluit. Deinde post multum tempus *Ernulfus* Lexouiensis episcopus venit in Angliam, & sollicitè laborauit die ac nocte, vt pax fieret inter regem, & Archiepiscopum,

pum,ſed ad plenum fieri non potuit. Deinde per conſilium Lexouienſis epiſcopi rex ſeparauit *Rogerum* Archiepiſcopum Eboracenſem,& *Robertum* de **Melun** epiſcopum Herefordenſem,& *Robertum* Lincolnienſem epiſcopũ,& alios quoſdam eccleſiæ prælatos à conſortio & conſilio Cantuarienſis Archiepiſcopi, vt per illos præfatum Cantuarienſem Archiepiſcopum in ſuos conatus faciliùs alliceret. Deinde venit in Angliam quidam vir religioſus dictus *Philippus* de eleemoſyna, miſſus à latere *Alexandri* ſummi pontificis,& Cardinalium omnium ad pacem faciendam inter regem,& Archiepiſcopum Cantuarienſem: per quem ſummus pontifex, & omnes Cardinales mandauerunt Cantuarienſi Archiepiſcopo, vt ipſe pacem cum domino ſuo rege Angliæ faceret,& leges ſuas ſine aliqua exceptione cuſtodiendas promitteret. His igitur, & alijs magnorum virorum conſilijs acquieſcens *Thomas* Cantuarienſis Archiepiſcopus venit ad regem apud **Wodeſtoke**,& ibi promiſit regi,& conceſſit ſe bona fide, & ſine malo ingenio leges ſuas ſeruaturum.Et paulò pòſt congregato Clero, & populo regni apud **Clarendun** pœnituit Archiepiſcopum, quòd ipſe conceſſionem illam fecerat regi. Et volens reſilire à pacto dixit ſe in illa conceſſione grauiter peccaſſe, & quòd in hoc ampliùs non peccaret. Vnde rex plurimùm in ira aduerſus eum commotus, minatus eſt ei,& ſuis *exitium & mortem. Venerunt ergo ad Archiepiſcopum Saleſbirienſis, & Norwicenſis epiſcopi,& *Robertus* Leiceſtriæ, & *Reginaldus* Cornubiæ Comites; & duo Templarij,ſcilicet *Richardus* de **Haſtings**, & *Toſtes* de ſancto Homero: & lachrymantes prouoluti ad pedes Archiepiſcopi petebant, vt ſaltem propter honorem regis veniret ad eum,& coram populo diceret,ſe leges ſuas recepiſſe. Precibus igitur tantorum virorum Archiepiſcopus victus venit ad regem,& coram clero,& populo dixit,ſe leges illas,quas rex auitas vocabat,ſuſcepiſſe. Et conceſſit, vt epiſcopi leges illas ſuſciperent,& vt illas cuſtodire promitterent. Tunc præcepit rex vniuerſis Comitibus, & Baronibus regni, vt irent foras, & recordarentur legum *Henrici* regis aui ſui, & eas in ſcripto redigerent. Quod cùm factum fuiſſet, præcepit rex Archiepiſcopis & epiſcopis,vt ſigilla ſua apponerent ſcripto illi, & cùm cæteri proni eſſent ad id faciendũ,Archiepiſcopus Cantuarienſis iurauit,quòd nunquam ſcripto illi ſigillum ſuum apponeret,nec leges illas confirmaret.Cúmque vidiſſet rex,quòd tali modo non poſſet procedere,fecit leges illas in chirographo poni, & medietatem illius tradidit Cantuarienſi Archiepiſcopo,quam ipſe contra prohibitionem totius cleri recepit de manu regis,& conuerſus ad clerum dixit. Suſtinete fratres, per hoc ſcriptum ſcire poterimus malitiam Regis,& à quibus debeamus cauere nos; & ſic receſſit Archiepiſcopus à curia: ſed in nullo gratiam regis aſſequi potuit. Et quia ipſe hoc inconſultè fecerat, ipſe ſeipſum ſuſpendit à celebratione diuini officij ab illa hora,vſque dum ipſe, vel nuncius eius locutus fuiſſet cum domino Papa. Deinde venit in Angliam *Rotrodus* Rothomagenſis Archiepiſcopus ex parte domini Papæ, ad pacem faciendam inter regem,& Archiepiſcopum Cantuarienſem. Quod rex nullo modo concedere voluit, niſi dominus Papa bulla ſua leges illas confirmaſſet. Quod cùm nulla ratione fieri poſſet, miſit rex *Iohannem* Oxenefordenſem,& *Gaufridum Ridel* clericos ſuos ad *Alexandrum* Papam,potens ab eo legationem totius Angliæ committi *Rogerò* Eboracenſi Archiepiſcopo, vt ſic per eum poſſet Cantuarienſem Archiepiſcopum confundere. Sed dominus Papa petitionem regis in hac parte audire noluit. tamen ad petitionem clericorum regis, conceſſit dominus Papa,vt rex ipſe legatus eſſet totius Angliæ: ita tamen, quòd ipſe nullum grauamen facere poſſet Cantuarienſi Archiepiſcopo. Quod cùm rex vidiſſet, per indignationem remiſit domino Papæ literas legationis ſuæ, quas *Iohannes* Oxenefordenſis,& *Gaufridus Ridel* attulerant. Eodem anno, in vigilia ſanctæ *Agathæ* virginis, & martyris,factus eſt terræmotus magnus in inſula Siciliæ: adeò quòd Catenenſium ciuitatem funditus ſubuerteret,& epiſcopum & clerum, & omnes illius ciuitatis habitatores occidit; viros ſiquidem belligeros numero triginta tria millia, exceptis mulieribus,& paruulis, qui numerari non poterant. Eodem die poſt ſubuerſionem ciuitatis, mare Catenenſium retraxit ſe per triginta paſſuum ſtadia, relicta in arena diuerſorum piſcium copia, ad quam comprehendendam ſuburbani ciuitatis ſubuerſæ concurrerunt,& dum intenderent capturæ piſcium,refluxit mare,& inuoluit eos, & traxit eos in profundum.Eodem anno *Willielmus* frater *Henrici* regis Angliæ obijt. Eodem anno

al.exilium

anno *Octauianus* Antipapa obijt: cui succeſſit *Wido* Cremenſis Antipapa. Eodem anno facta eſt abbatia de Cupre à rege *Malcolmo.* Eodem anno *Sumerledus,* regulus de Arregaidele ſurrexit contra naturalem dominum ſuum regem *Malcolmum:* & cum exercitu magno Hibernienſium applicuit apud Remfrin, & ibidem à paucis comprouincialibus interfectus eſt. Eodē anno obijt *Herebertus* Glaſcuenſis epiſcopus: cui ſucceſſit *Ingelrannus* regis Cancellarius, & conſecratus eſt ab *Alexandro* Papa apud Senonem ciuitatem; licèt nuncij *Rogeri* Eboracenſis Archiepiſcopi plurimùm reſiſterent.

ANno gratiæ 1165. qui erat annus vndecimus regni *Henrici* regis, filij *Matildis* imperatricis, idem rex *Henricus* magnum congregauit concilium apud **Noztham-tun**; vbi rex tædium magnum fecit *Thomæ* Cantuarienſi Archiepiſcopo. Inprimis enim fecit rex equos ſuos hoſpitari in hoſpitijs illius; ſed Archiepiſcopus mandauit regi, quòd ipſe ad curiam non veniret, donec hoſpitia ſua vacuarentur ab equis, & hominibus ſuis. In craſtino colloquij venit *Thomas* Archiepiſcopus ad curiam regis in capella eius, & ſtatim petijt ab eo licentiam tranſfretandi ad *Alexandrum* Papam, qui ea tempeſtate moram faciebat in Francia, & habere non potuit. Dixit enim ei rex, tu priùs reſpondebis mihi de iniuria, quam feciſti *Iohanni* Mareſcallo meo in curia tua. Conqueſtus enim erat regi idem *Iohannes,* quòd cùm calumniatus eſſet in curia Archiepiſcopi terram quandam de illo tenendam iure hæreditario, & diu inde placitaſſet, nullam inde potuit aſſequi iuſticiam, & quòd ipſe curiam Archiepiſcopi ſacramento falſificauerat ſecundum conſuetudinem regni, cui Archiepiſcopus reſpondit: nulla iuſticia defuit *Iohanni* in curia mea, ſed ipſe (neſcio cuius conſilio, an propriæ voluntatis motu) attulit in curia mea quendam toper & iurauit ſuper illum, quòd ipſe pro defectu iuſticiæ à curia mea receſſit; & videbatur iuſticiarijs curiæ meæ, quod ipſe iniuriam mihi fecit, quia ſic à curia mea receſſit; cùm ſtatutum ſit in regno veſtro. *Quòdqui curiam alterius falſificare voluerit, oportet eum iurare ſuper ſacroſancta euangelia.* Rex quidem non reſpiciens ad verba hæc, iurauit, quòd ipſe haberet de eo iuſticiam, & iudicium. Et Barones curiæ regis iudicauerunt eum eſſe in miſericordia regis, & quamuis Archiepiſcopus niteretur iudicium illud falſificare: tamen prece, & conſilio Baronum poſuit ſe in miſericordia regis de quingentis libris, & inuenit ei inde fideiuſſores. Et ſic à curia recedens ad hoſpitium ſuum iuit, & propter * tædium, & dolorem, quem in animo conceperat, decidit in lectum, & in grauem ægritudinem. quod cùm regi conſtaret, vt eum magis affligeret, ſtatim miſit ad eum, & ſummonuit eum per bonos ſummonitores, quòd in craſtino veniſſet, paratus reddere illi rationem villicationis ſuæ, quam habuit in regno ſuo ante conſecrationem ſuam. Archiepiſcopus autem ſciens, quòd graue ei immineret exterminium, ſi in curia venire properaſſet, modis omnibus dilationem quæſiuit: tum quia tempus ſummonitionis breuiſſimum erat, tum quia ipſe grauiter infirmabatur. Cúmq; rex vidiſſet, quòd Archiepiſcopus non veniret ad diem illum, miſit ad eum *Robertum* Comitem Leiceſtriæ, & *Reginaldum* Comitem Cornubiæ ad videndū ægritudinem illius. Qui cùm veniſſent, inuenerunt illum in lecto iacentem infirmum, & ad petitionem illius dederunt ei reſpectum veniendi ad curiam vſq; mane. Eodem die dictum erat ei, & nunciatum à familiaribus regis, quòd ſi ipſe ad curiam regis veniſſet, vel in carcerē mitteretur, vel interficeretur. Super his igitur Archipræſul habito cum ſuis familiaribus conſilio, per conſiliū cuiuſdam ſapientis, in craſtino antequam ipſe ad curiam pergeret, cum ſumma deuotione celebrauit Miſſam de S. *Stephano* protomartyre, cuius officiū tale eſt. *Etenim ſederunt principes & aduerſum me loquebantur, &c.* & cauſam ſuā ſummo iudici, qui Deus eſt, commēdauit. Tamen pro celebratione Miſſę illius grauiter accuſatus fuit poſtmodū à *Gileberto* Lundonienſi epiſcopo, qui pro rege loquebatur. Imponebat enim illi Lundonienſis epiſc. quòd Miſſam illā celebrauerat per artem magicam, & in contemptu regis. Itaq; poſt celebrationē Miſſæ Archiepiſcopus impoſuit collo ſuo ſtolam, deinde induit cappam nigram canonicalem, & profectus eſt ſtatim ad curiam regis. Et ſtatim factus eſt vndique magnus concurſus populi, vt viderent finem. Ipſe autem crucem ſuam portabat in manu ſua dextra, cum ſiniſtra verò tenebat lorum equi, in quo ſedebat, & cùm veniſſet ad aulam regis, deſcendit & ipſe crucem ſuam baiulans, intrauit domū regis. Deinde intrauit exteriorem cameram ſolus portans crucem ſuam. Nullus enim ſuorū ſequebatur eum, & cùm intraſſet, inuenit

al, iram & indignationem quam

plebem multam in ea, ſeditque inter illos. Rex autem erat in ſecretiori thalamo cum ſuis familiaribus. Tunc venit ex parte regis ad Archiepiſcopum *Gilebertus* Lundonienſis epiſcopus, qui multùm increpauit eum, quòd ſic cruce armatus venit in curia. Et voluit crucem à manibus eius eripere, ſed Archiepiſcopus fortiùs eam tenuit. *Henricus* igitur Wintonienſis epiſcopus dixit Lundonienſi epiſcopo, frater, dimitte Archiepiſcopum crucem ſuam tenere; ipſe enim debet illam benè portare. Tunc Lundonienſis epiſcopus multùm iratus aduerſus Wintonienſem epiſcopum dixit ei: malè locutus es frater, & malum tibi inde continget, quia contra regem locutus es. Deinde venit ad eum *Rogerus* Archiepiſcopus Eboracenſis.

O quotiens voluit blandis accedere dictis,
Et molles adhibere preces,

Sed antiquum odij incendium repugnabat, nec permiſit eum quicquam pacificè loqui, immò plurimùm increpabat eum, quòd ſic armatus cruce ad curiam veniret: dicens quòd rex gladium habebat acutiorem, & ideò ſi conſilio ſuo acquieſceret, tolleret crucem ſuam. At quidam de circumſtantibus ſic ait,

Crede mihi, ſi credis ei, tu decipieris.
Fiſtula dulce canit volucres dum decipit auceps.
Impia ſub dulci melle venena latent.

Archiepiſcopus autem Cantuarienſis crucem ſuam deponere noluit, ſed dicebat. Si gladius regis carnaliter corpora cædit, gladius meus ſpiritualiter percutit, & animam mittit in gehennam. Et dum ipſe ſederet expectans, dixerunt quidam ſecretò, quòd mors eius iurata erat à regalibus. & ex illa hora quæſiuit occaſionem recedendi à curia, & vt commodiùs recedere poſſit, appellauit ad præſentiam ſummi pontificis; & cauſam eccleſiæ, & ſuam poſuit ſub protectione Dei, & domini Papæ; & præcepit vniuerſis epiſcopis appellationem ſuam inuiolatam ſeruare. Tunc omnes epiſcopi laudauerunt ei, vt ipſe ſatiſfaciens voluntati regis, redderet ei Archiepiſcopatum ſuum in miſericordia illius, ſed Archiepiſcopus noluit ijs inde credere. Tunc mandauit ei rex per milites ſuos, vt ſine dilatione veniret, & redderet ei plenariam computationem de omnibus receptis, quæ receperat de redditibus regni, quamdiù Cancellarius eius fuit. Et nominatim, de triginta millibus librarum argenti, quibus Archiepiſcopus reſpondit: Dominus meus rex ſcit, quòd ego ſæpiùs ei reddidi computationem de omnibus his, quæ ipſe modò à me petit, antequam electus fuiſſem ad Archiepiſcopatum Cantuarienſem. Sed & in electione mea *Henricus* filius eius, cui regnũ adiuratum fuit, & omnes Barones Scaccarij, & *Richardus* de Luci iuſticiarius Anglię, clamauerunt me quietũ Deo, & ſanctæ eccleſiæ, de omnibus receptis, & computationibus, & ab omni exactione ſeculari ex parte domini regis; & ſic liber, & abſolutus electus fui ad huius officij adminiſtrationem; & ideò amplius nolo inde placitare. Quod cùm regi conſtaret, dixit Baronibus ſuis, citò facite mihi iudicium de illo, qui homo meus ligius eſt, & ſtare iuri in curia mea recuſat. Et exeuntes iudicauerunt eum capi digni, & in carcerẽ mitti. Tunc miſit rex *Reginaldũ* Comitem Cornubiæ, & *Robertum* Comitem Leiceſtriæ ad indicandum illi iudicium de illo factum. Qui dixerunt ei: Audi iudiciũ tuum. Quibus Archiepiſcopus reſpondit: prohibeo vobis ex parte omnipotentis Dei, & ſub anathemate, ne faciatis hodie de me iudicium, quia appellaui ad præſentiã domini Papæ. Dum autẽ prædicti Comites redirẽt ad regẽ cum reſponſo illo, Archiepiſcopus exiuit à thalamo, & progrediens per mediũ illorum venit ad palefridum ſuũ, & aſcendit, & exiuit ab aula, omnibus clamantibus poſt eum, & dicentibus: quo progrederis proditor; expecta & audi iudicium tuum. Cùm autem veniret ad portas exteriores inuenit eas clauſas, & timuit ſibi valdè, ne ab inimicis ſuis caperetur, ſed Deus omnipotẽs eum liberauit. Nam *Petrus* de Munctorio, quidã ſuus ſeruiens, vidit claues multas pendere iuxta portam in clauo: quas arripiens ianuam aperuit, & Archiepiſcopus exiliuit eques. Ianitores autẽ regis ſtabant attoniti, non dicentes verbum. Archiepiſcopus verò feſtinanter venit ad domum canonicorum regularium, vbi ipſe hoſpitatus fuerat & præcepit menſas apponi, & omnes pauperes, quicunq; inuenti fuerunt ante ianuam, introduci ad edendũ & bibendum in nomine Domini *Ieſu Chriſti*. Et factum eſt ita. Ipſe verò cum illis & gente ſua decenter cœnauit in refectorio canonicorum, & poſt cœnam in eccleſia ſtrauit lectum

ctum suum inter templum, & altare. Interim secretò fecit præparari iter suum. volebat enim de nocte abire, & in crepusculo dum rex & cæteri cœnarent per villam ipse sumpsit secum duos fratres de ordine Cisterciensi, quorum vnus dicebatur *Robertus* de Caune, & alter *Scaiman*, & vnum solum seruientem, qui dicebatur *Rogerus* de *Brot. al. Broi

Et exierunt villam ad portam, quæ sola erat sine custode, & in diluculo venerunt Lincolniam, & in domum *Iacobi* hospitati sunt. Archiepiscopus verò habitum suum mutauit, & mutato nomine fecit se appellari *Dereman*. Et ita à paucis cognitus & per ignotas vias & semitas ad mare properauit. Et equitauerunt in noctibus, & in diebus latuerunt inter amicos, & notos, & sic tandem peruenerunt ad mare, vsque ad Sandicum portum.

Et ille nauem clam intrauit, clámque recessit, & mane in Flandriam applicuit, & statim perrexit in Franciam. Sed antequam ipse ad *Lodowicum* regem Francorum veniret, *Gilebertus Foliot* Lundonienſis episcopus, & *Willielmus* Comes de **Arundel** peruenerunt ex parte regis Angliæ ad prohibendum regi Franciæ, ne ipse illum Cantuarienſem Archiepiscopum in regno suo reciperet; & vt ipse mandaret domino Papæ, ne pro amore illius Cantuarienſem Archiepiscopum in familiaritatem susciperet. Sed quanto magis præfati nuncij regis Angliæ plus laborarent, vt Cantuarienſis Archiepiscopus à regno Franciæ expelleretur; tanto magis rex Franciæ illum, & causam fouebat suam. Præterea rex Franciæ misit fratrem *Franciscum* eleemosynarium suum ad *Alexandrum* Papam, qui tunc morabatur in Francia: mandans ei, vt sicut honorem Romanæ ecclesiæ diligebat, & auxilium regni Franciæ, sic in omnibus manu teneret *Thomam* Cantuarienſem Archiepiscopum, & causam eius contra tyrannum Angliæ. Et ex illo tempore dominus Papa recepit Cantuarienſem Archiepiscopum in magnam familiaritatem. Interim *Henricus* rex Angliæ misit ad dominum Papam *Rogerum* Eboracenſem Archiepiscopum, & *Henricum* Wintonienſem, & *Gillebertum* Lundonienſem, & *Hilarium* Ciceſtrenſem, & *Bartholomæum* Exonienſem episcopos; & *Widonem Rufum*, & *Richardum Iuecestre*, & *Iohannem* de **Dreneford** clericos; & *Willielmum* Comitem de **Arundel**, & *Hugonem* de **Gundeuile**, & *Bernardum* de sancto *Walerico*, & *Henricum* filium *Geraldi*.

Et illi inuenerant Papam apud ciuitatem Senonenſem, & multa mala, & falsa dixerunt aduersus Cantuarienſem Archiepiscopum: sed dominus Papa eis non credidit; sciens, quòd falsum dixerunt aduersus eum testimonium. Illi autem videntes se non posse proficere, petierunt à domino Papa duos legatos mitti in Angliam, ad cognoscendam controuersiam, quæ erat inter regem, & Archiepiscopum Cantuarienſem, & ad determinandam eam ad honorem Dei, & sanctæ ecclesiæ, & regni. Sed dominus Papa nullum Cardinalem, nec aliquem legatum mittere voluit: sciens quòd rex Angliæ potens erat in opere & sermone, & quòd legati ex facili possent corrumpi, vtpote qui plùs aurum, & argentum sitiunt, quàm iusticiam & æquitatem. Nuncij itaque regis Angliæ nihil proficientes, à curia domini Papæ recesserunt. Et quarto die sequenti venit illuc *Thomas* Cantuarienſis Archiepiscopus, & ad pedes domini Papæ prostratus, obtulit ei Chirographum supradictum, in quo leges Angliæ, quas rex auitas vocabat, erant scriptæ.

Quas cum dominus Papa coram omnibus Cardinalibus, & clero, & populo multo lectas audiret, damnauit illas in perpetuum, & anathematizauit omnes, qui eas tenerent, vel aliquo modo fouerent. Eodem anno duæ Cometæ apparuerunt ante Solis ortum, mense Augusti; vna ad Austrum, altera ad Aquilonem. Cometa est stella, quæ non omni tempore, sed maximè in obitu regis, aut in excidio regionis apparet. Et quando cum crinito diademate apparuerit fulgens, regale nunciat lethum: si autem ferens comas, rutilánsque sparserit illas, patriæ monstrat excidium. Eodem anno Papa *Alexander* Romam rediens, à Romanis honorificè susciptur. Eodem anno obijt *Malcolmus* rex Scottorum,

cui ſucceſſit *Willielmus* frater eius. Eodem anno *Henricus* rex Anglorum tranſfretauit de Anglia in Normanniam, faciens graue edictum & execrabile, contra *Alexandrum* Papam, & *Thomam* Cantuarienſem Archiepiſcopum. Cuius capitula hæc ſunt.

Edictum Henrici regis contra Papam,

Si quis inuentus fuerit, ferens literas, vel mandatum domini Papæ, vel Cantuarienſis Archiepiſcopi, continens interdictum Chriſtianitatis in Anglia, capiatur, & de eo, ſicut de regis traditore & regni, ſine dilatione iuſticia fiat. Item nullus clericus, vel monachus, vel conuerſus alicuius religionis, permittatur tranſfretare, vel redire in Angliam; niſi de tranſfretatione habeat literas iuſticiarum, & de reditu literas regis. Et ſi aliquis aliter inuentus fuerit, capiatur, & retineatur. Item interdictum eſt, ne aliquis ferat mandatum aliquod domini Papæ, vel Cantuarienſis. Et ſi quis talis inuentus fuerit, capiatur, & retineatur. Item generaliter interdictum eſt, ne aliquis appellet ad dominum Papam, vel ad Cantuarienſem Archiepiſcopum, neque de cætero aliquod eorum mandatum in Anglia recipiatur, neque aliquod placitum ex mandato eorum teneatur. Et ſi quis contra hoc interdictum aliquid fecerit, capiatur, & retineatur. Item ſi epiſcopi, vel presbyteri, vel Abbates, ſiue monachi, vel clerici, vel laici ſententiam interdicti tenuerint, ſine dilatione de terra eijciantur, & tota eorum cognatio, ita quòd nihil de catallis ſuis ſecum deferant, & catalla & poſſeſſiones eorum capiantur in manu regis. Item omnes clerici, qui habent redditus in Anglia, ſint ſummoniti per omnes Comitatus, quòd ſint infra tres menſes poſt ſummonitionem in Anglia ad redditus ſuos, ſicut diligunt habere ipſos redditus, & redire in Angliam. Et ſi non venerint ad terminum prædictum, catalla, & poſſeſſiones eorum capiantur in manu regis. Item Lundonienſis, & Norwicenſis epiſcopi ſummoneantur, vt ſint coram iuſticiarijs regis, ad rectum faciendum, quòd contra ſtatuta regni interdixerunt terram Comitis *Hugonis*, & in ipſum ſententiam tulerunt. Item denarij ſancti *Petri* colligantur, & cuſtodiantur.

Verba beati *Thomæ* Cantuarienſis Archiepiſcopi *ad* Henricum *regem Angliæ in concilio ſuo apud* Chinun.

DEſiderio deſideraui videre faciem veſtram, & loqui vobiſcum; multùm quidem propter me, ſed maximè propter vos. Propter me, vt viſa facie veſtra reduceretis ad memoriam ſeruitia, quæ dum eſſem in obſequio veſtro, exhibui vobis deuotè iuxta animi mei conſcientiam; ſic me adiuuet Deus in vltimo examine, quando omnes aſtabunt ante tribunal ipſius, recepturi prout geſſerunt in corpore ſuo, ſiue bonum, ſiue malum. Et vt commouerem vos in pietate ſuper me, quem oportet mendicando viuere inter alienos; licèt tamen gratia Dei cum abundantia victualia ad ſufficientiam habeamus. Eſtque nobis conſolatio quàm multa, quòd dicit Apoſtolus: *Omnes qui piè volunt viuere in Chriſto, perſecutionem patientur.* Et Propheta: *Non uidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem.* Propter vos, tribus ex cauſis: tum quia dominus meus eſtis, tùm quia rex, tum quia filius meus ſpiritualis. Eò quòd dominus, debeo & offero vobis conſilium meum, quodcunque debet Epiſcopus ſecundum honorem Dei & ſanctæ eccleſiæ domino: eò quòd rex, teneor vobis ad reuerentiam, & communionem: eò quòd filius, officij ratione ad caſtigationem, & coertionem. *Corripit enim pater filium, nunc blandis, nunc aſperis, vt ſic, vel ſic reuocet eum ad benefaciendum.* Noſſe debetis, vos Dei gratia regem eſſe primò, quia vos ipſum regere debetis, vitámque veſtram optimis informare moribus, vt veſtri exemplo cæteri prouocentur ad melius, iuxta illud ſapientis, *Componitur orbis, regis ad exemplum.* Secundariò, alios demulcendo, alios puniendo, poteſtatis authoritate, quam accepiſtis ab eccleſia cùm ſacramento vnctionis, tùm gladij officio, quem geſtatis ad malefactores eccleſiæ conterendos. Inunguntur enim reges in tribus locis, in capite, in pectore, & brachijs, quod ſignificat gloriam, ſcientiam, & fortitu-

fortitudinem. Qui antiquis temporibus, iustificationes Dei non obseruabant, sed præuaricati sunt mandata eius, his sublata est gloria, scientia, & fortitudo, & eorum generationi: exempla probationis, *Saul*, *Nabucodonosor*, & *Salomon*, & alij quamplures. Qui autem post delictum suum, cordis contritione humiliauerunt se Domino; his gratia Dei accessit cum omnibus supra dictis abundantiùs, & effectiùs, sicùt *Dauid*, *Ezechiæ*, & alijs quampluribus. *Christus* fundauit ecclesiam, eique comparauit libertatem sanguine proprio; sustinendo flagella, sputa, clauos, mortis angustias, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius; vnde Apostolus. *Si compatimur, & conregnabimus. Si commorimur, & conresurgemus.* Ecclesia Dei in duobus constat ordinibus, in clero, & populo. In clero sunt Apostoli & Apostolici viri, episcopi, & cæteri rectores ecclesiæ, quibus commissa est cura, & regimen ipsius ecclesiæ, qui tractare habent negotia ecclesiastica, vt totum reducant ad salutem animarum. Vnde dictum est *Petro*, & in *Petro* alijs rectoribus ecclesiæ. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* In populo sunt reges, duces, & Comites, & aliæ potestates, quæ secularia habent tractare negotia, vt totum reducant ad pacem, & vnitatem ecclesiæ. Et quia certum est, reges potestatem suam ab ecclesia accipere, & non ipsam ab illis, sed à *Christo*, (salua pace vestra loquor) non haberetis episcopis præcipere, absoluere aliquem, vel excommunicare, trahere clericos ad secularia examina, iudicare de decimis, de ecclesijs, interdicere episcopis ne tractent de transgressione fidei, vel iuramenti, & multa alia, quæ in hunc modum scripta sunt inter consuetudines vestras, quas dicitis auitas. Dominus enim dicit, *Leges meas custodite.* Et iterum per Prophetam, *Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes scribunt iniustitias, opprimunt pauperes in iudicio, & vim faciunt causæ humilium populi Dei.* Audiat itaque dominus meus (si placet) consilium fidelis sui, commonitionem episcopi sui, castigationem patris sui. Neque cum schismaticis aliquam de cætero habeat familiaritatem, vel communionem. Notum enim est ferè toti mundo, quàm deuotè, quàm honorificè dominum Papam receperitis, quantum Romanã ecclesiam foueritis, & honoraueritis, quantum dominus Papa, & ecclesia Romana personam vestram dilexerint, honorauerint, & in quibuscunq; secundum Deum potuerint, vos exaudierint. Nolite (Domine mi) ergo, si salutem animæ vestræ desideratis eidem ecclesiæ quod suum est, aliqua ratione subtrahere, seu in aliquo ei citra iusticiam contra ire; immò eandem ei in regno vestro permittatis habere libertatem, quam in alijs habere dignoscitur. memores quoq; sitis professionis quam feciſtis, & posuistis scriptam super altare apud Westmunsters, de seruanda ecclesiæ Dei libertate sua, quando consecrati fuistis, & vncti in regẽ à prædecessore nostro. Ecclesiam etiam Cantuariæ, in qua promotionem, & consecrationem recepistis, in eum statum, & dignitatẽ restitutis, in quibus fuit temporibus prædecessorum vestrorum & nostrorum. Possessiones autem ad ipsam ecclesiam pertinentes, villas, castella, prædia, quæ pro voluntate vestra distribuistis, res etiam omnes ablatas tam nostras, quàm clericorum nostrorum, & laicorum in integrum nobis restituatis; permittatis etiam nos liberè, & in pace redire in sedem nostram, & nos vobis tanquam chariſſimo domino, & regi fideliter & deuotè seruire parati sumus, in quibuscunque poterimus, saluo honore Dei, & ecclesiæ Romanæ, & ordine nostro: alioquin pro certo sciatis, quod diuinam seueritatem, & vltionem sentietis.

Epistola beati *Thomæ* Cantuariensis Archiepiscopi, *ad* Alexandrum *summum pontificem.*

ADaudientiam tuam (pater sanctissime) confugio; vt, qui ecclesiæ libertatem tanto tui discrimine redemisti, eam vel solam, vel maximam meæ persecutionis causam attendas, qui exemplo tuo vsus sum. Dolui enim statum ecclesiæ labefactari paulùm, & iura eius in auariciam principum dissipari, & occurrendum credidi morbo venienti; & quo plus illi domino meo, cui post Deum cætera debeo, me sciebam obligatum, eo tutiùs iniquis eius instigationibus arbitrabar resistendum, donec obtinuerunt illi, & serenitatem illius obfuscauerunt mihi. Exinde, vt moris est apud principes, criminationes, & calumnias iniecerunt in occasionem persecutionis meæ: & ego eijci malui quàm succumbere. Accessit enim his malis, quòd vo-

catus fui coram rege tanquam laicus satisfacere. Et vnde mihi resistendi suffragia speraueram, inde deceptus sum. Animaduerti etenim dominos, & confratres nostros episcopos istos, pro aulicorum arbitrio, in me paratos animaduertere. Ita cunctis incursantibus ferè suffocatus, ad tuæ pietatis audientiam, quæ nec in extremis agentes negligit, respiraui. sub qua demonstraturus assisto, me nec ibi fuisse iudicandum, nec ab illis. Nam quid aliud hoc esset, patres mei, quàm vestra iura vobis subtrahere? quid aliud, quàm spiritualia temporalibus submittere? semel natum hoc exemplum esset ad multa, eóque credidi firmiùs esse resistendum, quòd procliuior via nocendi nascereturr: si priùs debilitatem agnoscerent. At inquient *reddenda erant* Cæsari, *quæ* Cęsaris *sunt*: sed si in pluribus obtemperandum sit regi, in illis tamen obtemperandum non est, quibus efficitur, ne sit rex. Non essent illa *Cæsaris*, sed tyranni; in quibus, & si non pro me, pro seipsis ei resisterent. Nam si illi extremum iudicium reseruatur, qui potens est iudicare corpus & animam, nunquid extrema erit inter homines summa, qui iudicat secundũ seipsum? si iustam fouerunt partem, quid me impetebant, quid me arguunt? si ad eum appellaui apud quem ius vitari, vel nõ licet, vel non expedit, aut iniustè me causabantur, aut de iusticia vestra diffidebant. Dupliciter námq; confundebar, si coram sanctitate vestra conuincerer. Numquid eorum persecutionem merui, pro quibus tantis occursibus me opposueram, & obtinuissem, si voluissent illi? sed malè caput agit, si iam membris destituitur. Qui etiam si oculi contra caput linguam assumant, si benè præuidissent, in se perniciem machinabantur, & eorum vsi sunt principales auxilio in eorum seruitutem. Quod hæc tanti odij causa fiant, vt pro me extinguendo, se ipsos extinguerent, ita pro temporalibus spiritualia negligunt, deficiunt in vtrisque. Quid quod etiam me reclamante, & ad audientiam vestram appellante, patrem suum iudicio damnare ausi sunt? Quinetiam si in vniuersam ecclesiam cum offenso nobis principe aspirationem fecerunt, & te (pater sanctissime) suspicio ista potuit attingere. At inquient, regi tenebantur ex debito Domini: sed illi corporaliter, spiritualiter mihi. Cui potiùs teneri potuerunt; quàm sibi ipsis? nonne potiùs corporalium damnum, quàm spiritualium? At rursus inquient: hoc tempore principem non fuisse prouocandum. Quàm subtiliter in seruitutem suam argumentantur. Immò ipsi prouocant, qui excessibus suis alas præbent ad suffragium. Quieuisset enim, nisi adquieuissent illi. Et quo tempore magis constantia exigitur, quàm inter persecutores? nonne familiares eius persecutionibus comprobantur? Si semper succumbant, qualiter obtinebant? necesse est aliquando resistant. Condescende ergo, (pater sanctissime) in fugam meam, & persecutionem, & me aliquando magnum fuisse reminiscere tempore tuo, & propter te iniurijs lacessitum. Vtere rigore tuo, coerce illos, quorum instinctu nomen huius persecutionis obrepsit, nec domino regi horum aliquid imputetur, qui huius machinationis potiùs est minister, quàm repertor.

Epistola beati *Thomæ* Cantuarienfis Archiepiscopi *ad suffraganeos suos.*

Thomas Dei gratia Cantuarienſis eccleſiæ miniſter humilis, venerabilibus fratribus ſuis Lundonienſi, cæteriſque totius Cantuarienſis prouinciæ epiſcopis, ſic tranſire per bona temporalia, vt non amittant æterna. Fratres mei dilectiſſimi, quare non conſurgitis mecum aduerſus malignantes? Vt quid non ſtatis mecum aduerſus operantes iniquitatem? An ignoratis quoniam diſſipat dominus oſſa eorum, qui hominibus placent? confundentur, quoniam dominus ſpreuit eos. Satis nouit diſcretio veſtra, quoniam error cui non reſiſtitur, approbatur, & veritas cùm minimè defenda-
tur, opprimitur. Videtúrq; teſtante *Gregorio* conſentire erranti, qui ad reſecanda, quæ corrigi debent, non occurrit. Inde eſt, quòd dominum noſtrum regem Angliæ ſatis, ſupérque ſatis ſuſtinuimus: nec vllum ex eo ſuſtinentiæ noſtræ aſſecuta eſt eccleſia Dei compendiũ. Periculoſum & intolerabile de cætero nobis viſum eſt, & tantos illius officialiúmq; ſuorũ circa eccleſiam Dei, & eccleſiaſticas perſonas exceſſus, vt hactenus impunitos

impunitos relinquere. Præsertim cùm sæpissimè literis,& nuntijs, modisque alijs, prout decuit, studuerimus â peruerso proposito suo eum reuocare. Et quoniam vix ab eo auditi sumus, nullatenus tamen exauditi, scriptum illud, in quo illæ non cõsuetudines, sed potiùs prauitates, quibus perturbatur & confunditur ad præsens Anglicana Ecclesia, continentur, ipsiusque scripti auctoritatem, inuocata Spiritus sancti gratia publicè condemnauimus,& cessauimus. vniuersos etiam obseruatores, exactores, cõsiliatores, adiutores, seu defensores earum excommunicauimus. Omnesque vos Episcopos â promissione quâ contra institutionem Ecclesiasticam, & ad earum obseruationem tenebamini, auctoritate Dei & nostra absoluimus. Quis enim dubitat sacerdotes *Christi*, regum & principum, omniumque fidelium, patres & magistros censeri? Nonnè miserabilis insaniæ esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare, & iniquis obligationibus illum potestati suæ subijcere: â quo credit non solùm se in terra, sed etiam in cœlis ligari posse,& solui? Proinde ne in huius sententiæ commissum incidamus, auctoritatem ipsius scripti, ipsumque scriptum, cum prauitatibus, quæ in eo continentur, in irritum duximus,& cassauimus. Præsertim his, *Quòd non appelletur ad sedem Apostolicam super aliqua causa, nisi licentia regis. Quòd non liceat Archiepiscopo, vel Episcopo, exire de regno, & venire ad vocationem domini Papæ, sine licentia regis. Quòd non liceat Episcopo excommunicare aliquem, qui teneat de rege in capite, sine licentia regis, vel aliquem alium officialium suorum, sub interdicto ponere. Quòd non liceat Episcopo coercere aliquem de periurio, vel fide læsa, quòd clerici trahãtur ad secularia iudicia, quòd laici seu rex seu alij tractent causas de ecclesijs, vel decimis, & alia in hunc modũ.* Denuntiamus etiam excommunicatum, & excommunicauimus ex nomine *Iohannem* de **Drenford**, qui in hæresim damnatam incidit, parando iuramentum scismaticis, per quem scisma iam ferè emortuum in Alemannia reuixit; communicando etiam nominatissimo illi scismatico *Reginaldo* Colonienſi: & quia contra mandatum domini Papæ,& nostrum Salesbirienſis Ecclesiæ decanatum sibi vsurpauit. Quod quidem factum, tam detestabile, tam iuri contrarium, tam Ecclesiæ Dei exemplo pernicioſum penitus cassauimus, & deuocauimus in irritum. præcipientes Episcopo Salesbirienſi, & capitulo in virtute obedientiæ, & in periculo ordinis sui, ne de cætero, visis literis nostris ex eo facto eum Decanum haberent. Similiter & *Richardum* de **Jueceſtre** denuntiamus excommunicatum, & excommunicauimus, eò quòd in eandem heresin damnatam incideret, communicando *Reginaldo* Colonienſi scismatico, machinando etiam,& fabricando omnia mala, cum scismaticis,& Theutonicis illis in perniciem Ecclesiæ Dei,& præsertim Ecclesiæ Romanæ, ex pactis contrarijs inter dominum regem,& ipsos. Excommunicauimus etiam *Ricardum* de Luci,& *Iocelinum* de Bailol: qui prauitatum illarum auctores, & fabricatores extiterunt. *Ranulfum* etiam de Broc, qui bona Ecclesiæ Cantuarienſis, quæ alimenta de iure sunt pauperum, occupauit,& detinet, hominesq; nostros tanquam Laïcos cepit,& in captione detinet. Excommunicauimus etiam *Hugonem* de sancto *Claro*,& *Thomam* filium *Bernardi*, qui eiusdem Ecclesiæ Cantuarienſis bona,& possessiones absque conniuentia siue assensu nostro occupauerunt. Omnesq; qui de cætero in possessiones & bona Ecclesiæ Cantuarienſis contra voluntatem nostrum,& consensum, manus violentas extendent, eadem excommunicationis sententia innodauimus. Iuxta illud Papæ *Lucij*. *Omnes Ecclesiæ raptores, atque suarum facultatum alienatores â liminibus eiusdem matris Ecclesiæ sequestratos anathematizamus, damnamus, atque sacrilegos esse iudicamus.* Et non solùm eos, sed etiam cum ijs comprehendit consentientes. Et alibi dicit Scriptura. *Qui consentit peccantibus, et alium peccantem defendit, maledictus erit apud Deum, & apud homines; corripieturque increpatione seueriſsima.* Et iterum. *Si quis peccantem defendit: acriùs, quàm qui peccauit, coerceatur.* Sanè in domini regis personam sententiã adhuc ferre distulimus, expectantes si fortè inspirante diuina gratia resipiscat; in proximo tamen eam laturi, nisi citiùs resipuerit. Et inde est, quod fraternitati vestræ mandamus atque in virtute obedientiæ præcipimus, quatenus viros prætaxatos, qui â nobis excommunicati sunt, vos quoque prout excommunicatos habeatis, & denuntiari faciatis. Iuxta illud decretum *Honorij* Papæ: *Licitum sit omnibus Episcopis excommunicatorum suorum nomina, tam vicinis Episcopis, quàm suis parochianis pariter indicare: eaque in celebri loco posita præ foribus Ecclesiæ, cunctis venientibus*

tibus inculcare, quatenus in vtraque diligentia excommunicationis, vbique Eccleſiaſticus aditus denegetur & excommunicationis cauſa omnibus auferatur. Tibi autem, (frater Epiſcope Londonienſis) mandamus,& in vi obedientię iniungimus, quatenus literas preſentes alijs fratribus, & coepiſcopis noſtris omnibus de prouincia noſtra manifeſtes & oſtendas. Valete in *Chriſto*,& pro nobis conſtanter orate.

His ita geſtis, *Henricus* rex Angliæ redijt de Normannia in Angliam,& cum magno exercitu perrexit in Guallias, vbi multos de nobilibus, baronibus, & hominibus ſuis perdidit. Et iuſtitiam fecit de filijs *Ris*,& de filijs,& filiabus nobilium ſuorum; oculos puerorum eruit ſcilicet,& nares,aureſque puellarum abſcidit. Anno gratiæ milleſimo centeſimo ſexageſimo ſexto. Qui erat annus duodecimus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis. Idem rex *Henricus* expulit ab Anglia, & ab omnibus terris ſuæ dominationis,omnes homines & fæminas,quoſcunque inuenire potuit de cognatione beati *Thomæ* Cantuarienſis: Pueros etiam in cunis vagientes, & adhuc ad vbera matrum pendentes, miſit in exilium: vt viſis illis augmentaretur dolor præfati Archiepiſcopi. Quid facis tyranne? Quæ te dementia vicit, vt ſic ſine cauſa expelleres de regno tuo, qui malum non fecerunt, nec dolus inuentus eſt in ore eorum? Nil impedit ortos exule ſeruatis legibus vrbe frui. Quos cùm beatus ille *Thomas* videret, turbatus eſt valdè,& dolori eorum compatiens pluſquam martyr fuit.

Nec mirum eſt igitur, ſi mens ſua turbida facta
De niue manantis more liqueſcit aquæ.

Tamen hęc omnia vir Dei cum multa patientia ſufferebat. Ex vix per Duos annos moram fecerat in Abbatia de Pontenie, cum *Gwarino* Abbate, & Monachis ibidem Deo ſeruientibns, quibus commendatus fuerat in cuſtodia, ab *Alexandro* ſummo Pontifice. Et ecce rex Angliæ mandauit prædicto Abbati de Pontenie, quòd ſi ille vlteriùs retineret Cantuarienſem Archiepiſcopum in domo ſua, ipſe fugaret ab Anglia omnes Monachos ſui ordinis. Vnde factum eſt vt beatus *Thomas* ſponte ſua alienatus eſt â domo illa,ne cauſa illius tot domus religioſorum perirent. Tranſtulit ergo ſe ad beatum regem Francorum *Lodowicum*; â quo benignè ſuſceptus miſſus eſt ad abbatiam ſanctæ *Columbæ* iuxta Senonem ciuitatem.

Epiſtola *Alexandri* Papæ ad *Henricum* regem Angliæ.

Alexander Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio *Henrico*, illuſtri Anglorum regi,ſalutem,& Apoſtolicam benedictionem. Etſi circa nos, & matrem tuam ſacroſanctam Eccleſiam filialis in te deuotio videatur aliquatenus tepuiſſe; paternum tamen affectum circa te, & regnum tuæ gubernationi commiſſum, nullo tempore deſeruimus. Tua ergo ſeueritas, quòd *amici verbera potiora, quàm oſcula inimici* exiſtant, diligenter aduertens, conſideret ſtudioſiùs, & attendat, quòd ſicut clerici â viris ſecularibus vita & habitu diſtinguuntur; ita & iudicia clericorum â Laïcorum iudicijs diuerſa penitus comprobantur. Quare ſi ea, ordine quo non decet, peruertas, & quæ ſunt *Ieſu Chriſti* tuæ poteſtati vſurpas, nouas leges ad oppreſſionem Eccleſiarum, & *Chriſti* pauperum, pro tuo beneplacito condas; conſuetudines etiam, quas auitas vocas, inducas, tu ipſe proculdubio in extremo examine, quod effugere non poteris, modo conſimili iudicaberis; *Et eadem menſura, qua menſus fueris, remetietur tibi.* Verùm ne commonitiones noſtræ auribus excellentię tuæ tædioſæ vel aſperæ aliquatenus videantur: ſcriptum recollige, quòd *filium quem corripit pater diligit*, pro certo cognoſcens quòd quanto perſonam tuam ardẽtiori in Domino charitate diligimus, & ſinceriſſimæ tuæ deuotionis inſignia nobis & Eccleſiæ Dei multipliciter & magnificè olim exhibita ad memoriam ſæpiùs & ſtudioſiùs reuocamus, tanto hæc tibi, cui ſpiritualem & æternam ſalutem totis cordis affectibus exoptamus, libentiùs intimamus. Si enim te in aliquo futurum iudicium deterret, aut præmiorum in ęterna requie corona delectat, veram, quæ Deus eſt, iuſtitiam colere, ius ſuum vnicuique tribuere,negotia Eccleſiaſtica, & præſertim criminalia, quæ de læſione fidei vel iuramenti

menti emergunt, causas quoque super rebus & possessionibus Ecclesiarum, personis Ecclesiasticis tractandas relinquere; regnum & sacerdotium non confundere, non adeo serenitatem tuam deceret, nec etiam expediret. Si autem vniuersa, quæ in vsus tuos per huiusmodi angarias de bonis Ecclesiasticis conuertuntur, in refectione pauperum vel alijs operibus pietatis expenderes, obsequium non magis Deo gratum efficeres, quàm si altari quolibet discooperto aliud cooperires: aut si *Petrum* crucifigeres vt *Paulum* â mortis periculo liberares. Recolere siquidem debes, & præ oculis ad huius rei exemplum habere, qualiter rex *Saul*, qui deuicto Amalech prædam contra Domini præceptum reseruare volebat, cùm se ad excusationem sui hæc ad sacrificandum reseruasse proponeret, â Domino fuerit reprobatus, & alius eo viuo in honorem & dignitatem regiam subrogatus. Quem vtique peccata populi regem effecerant: sed tamen â gubernatione regni, commissa propria destituerunt. Quomodo etiam rex *Ozias* dum thurificare voluit, & sacerdotis officium sibi vsurpare, lepra digna vltione percussus fuisset, tuæ saluti congruit ad animum reuocare. Si verò successus tuos viribus & potestati tuæ, & non Deo ascribas, ille proculdubio, qui te alijs præfecit, & magnum in orbe principem, ad fidelium suorum gubernationem, non ad depressionem constituit, talenta tibi commissa, graui â te cum censura requiret; & sicut de *Roboam* filio *Salamonis* legitur, qui pro delicto patris â regno electus est, sic Deus cõmissum paternum in hæredes transfundet. Tu ergo prauis suggestionibus cuiuslibet non adquiescas, nec his, qui semper mala susurrant, aures inclines, sed quæ tuam salutem expediant, diligenter audias. Et ita ad honorem Dei & Ecclesiæ tranquillitatem & pacem, ad quod solummodo regni gubernationem adeptus es, idem regere, & secundum quod Dominus tibi administrauerit, studeas viriliter gubernare, vt regnum temporale conseruet, & post illud det tibi Deus sine fine mansurum.

Epistola *Alexandri* Papæ, ad *Gillebertum* Londonien*sem Episcopum, pro beato* Thoma.

Alexander Episcopus seruus seruorum Dei, venerabili fratri *Gileberto* Londonien*si* Episcopo, salutem, & Apostolicam benedictionem. Quod circa ea, quæ tuæ iunximus fraternitati, efficax studium & diligentiam impendisti, & charissimum in *Christo* filium nostrum *Henricum*, illustrem regem Angliæ, super incremento, & exaltatione Ecclesiæ, ac nostra, fideliter sollicitare ac commonere curasti, gratum omnimodis & acceptum habemus, & tibi exinde gratias vberrimas exoluentes, sollicitudinis tuæ prudentiam magnificis super hoc laudibus in Domino commendamus. Quoniam verò eundem regem tanquam filiũ charissimum, & inclytum principem arctiori charitate diligimus, idcirco per te & per venerabiles fratres nostros, Rothomagen*sem* Archiepiscopum, & Herefordien*sem* Episcopum, nec non per charissimam filiam nostram in *Christo*, illustrem quondam Romanorum Imperatricem, matrem eius, sæpè ac sæpè ipsum solicitandum duximus, & ad Ecclesiæ deuotionem multimodis prouocandum. Gaudemus autem & exultamus in Domino super ea deuotione eiusdem regis, quam tuis literis nobis significasti. Cęterùm quoniam eum volumus deuotum esse ecclesiæ Dei & nobis, sicut ab ipso principio consueuit existere: rogamus fraternitatem tuam, monemus atque mandamus, quatenus ipsum solicitè ac diligenter sępe & sępiùs per te & alios commoueas, horteris modis omnibus, & inducas, vt ad eiusdem Ecclesiæ honorem pariter & exaltationem solito modo intendat, & causam ipsius strenuè foueat, & manuteneat atque defendat. Ecclesias verò & Ecclesiasticas personas diligat & honoret, & eorum iura conseruet. Venerabilem quoque fratrem nostrum, Cantuarien*sem* Archiepiscopum, in amorem & gratiam suam reducat. Nos enim si eam, quam incepit, beato *Petro* & nobis reuerentiam exhibuerit & honorem, eum feruenti affectione diligemus, & ad honorem & exaltationem ipsius, & conseruationem regni sibi commissi, modis omnibus, prout decuerit, intendemus. Malumus enim ipsum in patientia & mansuetudine vincere, quàm eum aliquo modo grauare, quamdiu id poterimus sustinere. Datum in gradu *Mercurij* vndecimo Kalend. Septembris.

¶ Epistola

Epiſtola *Gilleberti* Londonienſis Epiſcopi ad *Alexandrum Papam de reſponſo regis ſuper negotio Cantuarienſis Archiepiſcopi.*

PAtri ſuo & domino ſummo Pontifici *Alexandro*, frater *Gillebertus* Londonienſis Eccleſiæ miniſter, debitum ſinceræ charitatis humiliſque obedientiæ famulatum. Mandatum veſtrum, (pater in *Chriſto* chariſſime) debita veneratione ſuſcipientes, illico filium veſtrum dominumq; noſtrum, chariſſimum illuſtremq; Anglorum regem, in ipſis iam Galliæ finibus agentem exercitum, adiuimus. Et adiuncto nobis venerabili fratre noſtro *Richardo* Hereſordenſi Epiſcopo, iuxta veſtri formam mandati diligenter, & intentè conuenimus. Cui ſingula, quæ veſtris nobis ſunt expreſſa literis, ante oculos ponentes, ipſum obſecrando, & quantùm regiam decebat maieſtatem arguendo, conſtanter, & inſtanter hortati ſumus, vt de propoſitis ſibi ſatisfaceret, & ſi â rationis tramite deuiauerat, ad viam veritatis & iuſtitiæ redire veſtra per nos reuocatus admonitione non tardaret. A patre piè commonitus â prauis actibus omnino deſiſteret, Deum puro corde diligeret, & matrem ſuam ſanctam Romanam Eccleſiam ſolita veneratione reſpiceret: nec eam viſitare volentes inhiberet, appellationes ad eam factas non impediret, & * fratrem noſtrum dominum Cantuarienſem benignè reuocans & reducens, in beati *Petri* & veſtra reuerentia firmus immobiliſque perſiſteret, & pietatis intendens operibus Eccleſias & Eccleſiaſticas perſonas tam regni quàm terræ ſuæ non grauaret, nec per ſe nec per alium grauari permitteret: ſed ipſas diligens regia protectione conſeruaret, vt ille per quem reges regnant temporale regnum ſibi conſeruaret in terris, & æternum largiretur in cœlis. Alioquin niſi monitis ſalutaribus adquieſceret ſanctitas veſtra, quæ hucuſque patienter ſuſtinuit, vlteriùs in patientia ſuſtinere non poſſet. Ad hæc adiecimus timendum ſibi fore, ne ſi errata non corrigeret, iram omnipotentis Dei citò incurreret, vt nec regnum eius diu ſtaret, nec ſuos proſperari permitteret. Sed qui humilem exaltauerat iam iam exaltatum ab ipſo regni culmine duriùs allidendo deijceret. Ipſe verò correptionem veſtram multa gratiarum actione ſuſcipiens, multa animi temperantia multaque modeſtia conſequenter reſpondit ad ſingula. Inprimis aſſerens, mentem ſuam â vobis ſe nullatenus auertiſſe, nec id vnquam propoſiti mente concepiſſe, quin dum paternam ſibi gratiam exhibueritis, vos vt patrem diligat, & ſanctam Romanam Eccleſiam vt matrem veneretur & foueat, & ſacris iuſſionibus veſtris, ſalua ſibi ſua regnique ſui dignitate, humiliter obtemperet & obediat. Quòd ſi vos aliqua iamdiu reuerentia non reſpexit, hanc huius rei cauſam aſſerit, quòd cùm vobis in neceſſitate toto corde, tota mente, totis viribus aſtiterit, ſibi poſtmodum per nuntios in neceſſitate recurrenti ad vos, dignè pro meritis ſanctitas veſtra non reſpondit: ſed in omni ferè petitione ſua ſe repulſam ſuſtinuiſſe conqueritur, & erubeſcit. De paterna tamen confiſus gratia, quæ filium cùm volet exaudiet, vultus ſperans & expectans lætiores in beati *Petri* & veſtra, vt dictum eſt, fidelitate, immobili conſtantia perſeuerat. Inde eſt, quòd ſanctitatem veſtram viſitare volentem nullum impediet: ſed nec hactenus vt aſſerit impediuit. In appellationibus ex antiqua ſui regni inſtitutione, id ſibi vendicat honoris & oneris, vt ob ciuilem cauſam nullus clericorum regni ſui eiuſdem regni fines exeat, niſi, an ipſius auctoritate & mandato ius ſuum obtinere queat, priùs experiendo cognoſcat. Quod ſi nec ſic obtinuerit ad excellentiam veſtram ipſo in nullo reclamante, cùm volet, quilibet appellabit. In quo ſi iuri veſtro vel honori præiudicatur in aliquo, id ſe totius Eccleſiæ regni ſui conſilio correcturum in proximo, Domino iuuante, pollicetur. Imperatorem illum, & ſi ſciſmaticum nouerit, â vobis tamen excommunicatum eſſe vſque hodie non reſciuit. Quòd ſi denuntiatione noſtra reſcierit, ſi fœdus illicitum cum ipſo aut aliquo alio quolibet inijt, & hoc Eccleſiæ regni ſui iudicio, ſimiliter & conſilio ſe correcturum promittit. Patrem noſtrum dominum Cantuarienſem ſuo ſe regno nequaquam expuliſſe aſſerit. Vnde ſicut abſceſſit vltroneus, ſic ad Eccleſiam ſuam, cùm ſibi ſederit in animo, plena pace ſua reuertendi

al. patrem

reuertendi sibi liberum erit. Dum tamen in satisfaciendo sibi super his, vnde conqueritur, regias sibi & iniquas ipse iuratus est, velit dignitates integrè conseruari. Si quaverò Ecclesia vel Ecclesiastica persona ab ipso vel à suis se grauatam ostenderit, satisfactione plenè totius Ecclesiæ iudicio paratus erit. Hæc á domino nostro rege in responsis accepimus. qui vtinam ad omnem voluntatem vestram vberius aliquid accepissemus. Eadem verò sublimitati vestræ notificanda duximus, vt ex responsis ipsius aduertat discretio vestra, quo negotium hoc fine concludat. causam námque suam dominus rex plurimùm sibi iustificare videtur, cùm in omnibus quæ dicta sunt, Ecclesiæ regni sui consilio simul & iudicio se pariturum, & patris nostri domini Cantuariensis reditum, iuxta quod dictum est, se nullatenus impediturum pollicetur. Vnde vestræ supplicandum æstimauimus excellentiæ, quatenus illud præ oculis habentes, *Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet.* Zelum illum, qui ad vlciscendam omnem, quæ Ecclesiæ Dei irrogatur, iniuriam, laudabiliter igne diuini spiritus accensus est, si placet, ad tempus intra fines modestiæ cohibeatis; ne vel interdicti sententiam, vel vltimum illud præcisionis elogium proferendo, Ecclesias innumeras subuerti miserè toleratis, & tam regem ipsum, quàm innumeros cum eo populos, à vestra, quod absit, obedientia irreuocabiliter auertatis. bonum est membrum capiti cohærere, vel saucium, quàm â corpore proijci, iam præcisum. redeunt ad sanitatem saucia, vix corpori coalescunt iam præcisa. adducit desperationem præcisio: cùm sanet vulnus sæpissimè cautè medicantis operatio. Vnde si placet bonum est, vt sanando vulneri, si quod est, ad præsens operam detis, quàm Ecclesiæ Dei partem nobilissimam præcidendo, quæ turbata sunt hoc tempore, longè supra quàm possit exprimi, perturbetis. Quid enim si sermo vester nondum plenè capit aut capitur. Numquid diuina desperanda est gratia? quia tempore accepto & capiat & capiatur? numquid abbreuiata est manus Domini vt saluare nequeat? aut auris eius aggrauata vt non exaudiat? currens ille sermo velociter: potenter cùm vult immutat omnia, & dat sanctorũ precibus etiam insperata. Sanguis regius tunc scit demũ vinci, cùm vicerit. Nec erubescit cedere cùm superauerit. Mansuetudine leniendus est, monitis & patientia superandus. Quid enim si iacturam quandam temporaliũ infert, vel exhibita vel in tempus exhibenda adhuc etiam patientia. Numquid non seueritati retrahendum est cùm strages imminet populorum? Numquid non in mare multa iactanda sunt, cùm iam spondet interitum cõfusio tetra maris & fluctuum? Insipienter attamen in charitate non ficta loquimur. Si hic rei finis extiterit, vt amissis suis dominus Cantuariensis exilium iuge sustineat, & vestris, quod absit, mandatis vlteriùs Anglia nõ obediat, fuisset satius patienter in tempus sustinuisse, quàm tanto zelo seueritatis partibus institisse. Quid enim si plures ê nobis ab obedientia vestra persecutio seperare non possit? Non deerit tamen, qui genu curuet ad *Baal*, & de manu idoli pallium Cantuariæ, non habito religionis & iustitiæ delectu, suscipiat. Nec deerunt, qui sedes nostras occupantes, & cathedras insidentes ipsi tota mentis deuotione obediant. Iam multi præmasticant ad talia, optantes vt veniant scandala, & directa ponantur in praua. Vnde non propria, pater, plangimus aut ploramus incommoda: sed nisi his malis occurreritis, fœdam Ecclesiæ Dei subuersionem imminere cernentes, pertimescimus, ne citiùs ob vitæ tædium optemus periisse diem, qua ad spectacula huiusmodi nati sumus. Conseruet incolumitatem vestram in tempora longa omnipotens Deus, in *Christo* dilecte pater.

Epistola beati *Thomæ* ad regem *Henricum.*

REuerendissimo domino suo, *Henrico* Dei gratia illustri Anglorum regi, duci Normannorum & Aquitanorum, & Comiti Andegauorum, *Thomas* eadem gratia Cantuariensis Ecclesiæ humilis minister, salutem, & vtinam per omnia benefacere. Loqui de Deo liberæ & quietæ mentis est valdè. Inde est quod loquor ad Dominum meum, & vtinam ad omnes pacificè. Obsecro (mi domine) vt sufferatis cum animi patientia modicum quid commonitionis, conferentis per gratiam Dei, quæ nunquam *vacata est, ad animæ vestræ salutem, & meæ liberationem. Angustiæ mihi

*al, vacuata

mihi ſunt vndique: tribulatio enim & anguſtiæ inuenerunt me, inter duo grauiſſima & timenda conſtitutum: Et inter duo conſtituta grauiſſima, timendum ſilentium loquor, & commonitionem. Si autem ſiluero mors mihi eſt, nec effugium manus Domini dicentis: *Si non annuntiaueris delinquenti peccatum ſuum, & moriatur in peccato ſuo, ſanguinem eius de manu tua requiram.* Si commonuero, timeo, ne non effugiam domini mei, quod abſit, indignationem: Nec accidat mihi, quod ſapiens ille dixit: *Cùm is, qui non placet ad intercedendum vel commouendum accedit vel mittit, verendum eſt ne irati animus ad deteriora prouocetur.* Quid ergo faciam? loquar, an ſileam? Vtrobique certè periculum. Veruntamen quoniam tutius eſt incidere in hominis indignationem, quàm in manus Dei viuentis, confiſus de miſericordia altiſſimi, in cuius manu ſunt corda regum, & quo voluerit inclinabit ea (& vtinam in partem meliorem) loquar ad dominum meum, quia ſemel cœpi. Multotiens enim bona parantur inuitis; maximè cùm eorum potiùs ſaluti conſulitur, quàm voluntati. In terra veſtra captiua tenetur filia Syon, ſponſa regis magni oppreſſa à multis, affecta ab his, qui â tempore longo oderunt eam, & â quibus potiùs honoranda eſſet quàm affligenda, maximè a vobis. Habita igitur vobiſcum recordatione beneficiorum ſingulorum, quæ vobis cõtulit Deus in initio regni veſtri, in medio, & ferè, vſque modo; ſoluite eam, & permittite conregnare ſponſo ſuo, vt benefaciat vobis Deus, & incipiat ſtatim conualeſcere regnum veſtrum, & auferatur opprobrium de generatione veſtra, fiatque ſumma pax in diebus veſtris. Credite mihi (dilectiſſime domine ſereniſſime princeps) patiens enim retributor eſt dominus: longanimis expectator: ſed vltor grauiſſimus. Audite me, & benefacite. Sin autem, verendum eſt, quod abſit, ne accingatur gladio ſuo ſuper femur ſuum potentiſſimus, & veniat in manu valida cum malitia multa, liberare ſponſam ſuam, non ſine grandi plaga de oppreſſione & ſeruitute tribulantis. Si verò me audieritis, quoniam neceſſe habet dominus in hoc inſtanti obſequium veſtrum experiri, tanquam ſtrenui militis ſui, benefaciet vobis Deus, & addet gloriam gloriæ veſtræ in progeniem filiorum & filiarum veſtrarum, vſque in tempora longa. Alioquin, vereor (quod tibi Deus auertat) ne non deficiat gladius de domo veſtra, donec veniat, qui vlciſcatur de plano ſuam & ſuorum iniuriam, altiſſimus. ſicut nec de domo *Salomonis* â quo, licèt eum Deus elegiſſet, & contuliſſet ei tantam ſapientiam & pacem, vt diciretur ab omnibus, hic eſt filius ſapientiæ & pacis: Et quoniam receſſit â via Dei, & ambulauit in iniquitate ſuper iniquitatem, ſcidit Deus regnum ſuum, & *dedit* illud ſeruo ſuo; maximè quia non quæſiuit ſubitò poſt delictum placare Dominum; ſicut & *Dauid* pater ſuus, qui ſtatim poſt offenſam humiliauit ſe domino, emendauit culpam, petiuit miſericordiam, & obtinuit veniam. Vtinam & vos cum Dei gratia ſimiliter faciatis. Hæc vobis ad præſens ſcribo, cætera in ore latoris præſentium, viri religioſi, & magnæ opinionis, fidelis etiam (vt credimus) veſtri, poſuimus. Quibus quæſo ſi placet fideliter credatis: potiùs tamen deſidero cum gratia veſtra benigno veſtro vti colloquio. benè valeat ſemel & ſemper dominus meus.

Epiſtola beati *Thomæ* ad *Robertum* *Herefordenſem Epiſcopum.*

Thomas Dei gratia Cantuarienſis Eccleſię miniſter humilis, venerabili fratri *Roberto* eadem gratia Herefordenſi Epiſcopo ſalutem, & per omnia benefacere. Si literæ noſtræ fraternitatis tuæ excitauere ſollicitudinem, vtinam non affectu deſidem reperiſſem, nec circa officij ſuſcepti debitum effectu minus vigilem. Elegi abiectus eſſe & anathema pro omnibus vobis, opprobrium hominum & abiectio plebis, ne viderem mala ſanctorũ, & diſſimularem iniuriam gentis noſtræ: expectans ſi quis fortè ex omnibus vobis zelans legem Dei, & eccleſię libertatẽ affectans, exiret poſt me, & veniret poſt me, vt non daremus cornua peccatoribus. Et ecce tu, quẽ credebam mihi â domino datum eſſe, vt mecũ ędificares, euelleres, & plantares, propinas mihi ſtimulũ in ruinã, ſolatiũ in deſperationem, prędicans humiliationem, immò deiectionẽ, annuncians bonũ, cùm vndeq; ſit turbatio in perniciem Dei, & clericorum. & cùm deberes animi vacillantis firmare conſtantiam, ſuſtinere mecum congreſſum ad defendendum patrimo-

patrimonium crucifixi, ad reprimendos & expugnandos hoſtes eccleſiæ, inſtillare auribus meis, inſpirare animo meo, vt obſecrarem inſtantiùs, arguerem arctiùs, increparem duriùs. Quòd ſi me non audirent, exclamare certè debueras contra me. exurge, quare obdormis? Exere gladium ſancti *Petri*, vindica ſanguinem ſeruorum *Chriſti*, qui effuſus eſt; iniurias eccleſiæ, quæ in nobis & noſtris fiunt tota die. Excidit nè a memoria tua quantis ſim iniurijs afflictus, quibus affectus contumelijs, cùm in perſona mea contra omnem authoritatem, & contra omnem iuris formam, vtrum iudicaretur *Chriſtus* ante tribunal præſidis. Non reuoco certè ad animum propriæ perſonæ iniuriam etſi eccleſiæ. Attende diligentiùs, altiùs in corde tuo repone, quid ageretur ante exitum meum, quid in exitu, quid poſtea, quid etiam agatur ſingulis diebus in terra illa circa eccleſiam Dei, & eius miniſtros. Qua animi conſcientia iſta diſſimulare potes tu, de quo ſperabatur, quòd eſſes redempturus Iſrael, liberaturus a ſeruitute eccleſiam? Et nunc quia tanto tempore tacuiſti, doleo ſemper te (fili mi progenite) & timeo ne ſuccedat tibi, qui tollat progenita tua, & auferat benedictionem primogeniti (quod abſit) a te. Veruntamen etſi hactenus * tacuiſti, reſume vires (fili chariſſime) clama, *al. ſiluiſti* ne ceſſes, exalta vocem tuam contra eos, immitte eis timorem, incute contritionem, excute ſatisfactionem, ne ira Dei deſcendat ſuper eos, & tota gens pereat, vel (quod abſit) maiores in gente. Vltio enim diuina iam in ianuis eſt. Hæc tibi ſcribo, non ad confuſionem tuam, ſed ad cautelam: vt fultus auctoritate Dei & noſtra, de cætero valeas & velis neceſſitates officij tui fortiùs & validiùs exercere. Hoc vnum in ſumma te volo ſcire: per miſerecordiam Dei non extorquebitur a me eccleſiæ confuſio. Præterea gratias tibi ago, quòd vel nunc viſitaſti me, & ſolatio tuo confortaſti. Quid plura? Vnum eſt, quòd ſine multa animi mei amaritudine ſuſtinere non valeo. Fleo equidem ſuper dilectiſſimo domino meo rege. Timor enim & tremor venerunt ſuper me: & contexerunt me tenebræ, eò quòd videam domino meo regi tribulationem & anguſtiam imminere. Nec mirum. Commouit enim eccleſiam Dei, & conturbauit eam: oſtendens clero ſuo dura, & potans eam vino mœroris. Propterea dicit ei dominus. Vbi ſunt nunc ſapientes conſilarij tui, qui dederunt tibi conſilium inſipiens; qui dicebant: filius ſapientum tu es, filius regum antiquorum, quorum conſuetudines obſeruandæ in Anglia: quas qui non obſeruauerit, non eſt amicus *Cæſaris*, hoſtis eſt coronę, reus iudicio. ſed certè magis eſt amicus crucis *Chriſti*, quoniam væ his, qui condunt leges iniquas, & ſcribentes ſcripſerunt iniuſtitias, vt opprimerunt pauperes in iudicio & vim facerent cauſæ humilium populi mei; vt eſſent eccleſiæ, & viduæ præda eorum, & clericorum aliquorum diriperent bona. Quid facient in die viſitationis, & calamitatis de longè venientis? Ad cuius confugient auxilium, & derelinquent glorias ſuas, ne incuruentur ſub iudicio, & cadant cum interfectis? Vbi ſunt nunc ſapientes eius? procedant, annuntient ei, & dicant, quid cogitauerit dominus exercituum ſuper Angliam. Stulti facti ſunt ſapientes eius, & emarcuerunt principes eius, deceperunt Angliam Anglorum populorum, dominus immiſcuit in medio eius ſpiritum vertiginis. Errare fecerunt Angliam in opere ſuo, ſicut errat ebrius, vomens, tremenſque & non erit Angliæ opus. Quis faciet caput aut caudam, quia comederunt *Iacob* & locum eius deſolauerunt, & dixerunt, Hæreditate poſſideamus ſanctuarium Dei, exprobrando ſacerdotibus, & eorum principibus, dicentes: quo confugietis e manibus noſtris? aut in quo eſt vobis fiducia? Quare receſſiſtis, & obſtitiſtis præceptis meis? ô quàm inanes cogitationes iſtæ! quàm peſſimæ operationes in conſpectu domini, qui videt quàm vanæ ſunt! Ipſe enim irridebit ſic cogitantem, ſic operantem proſpiciens, quòd propè veniat dies eius, & iam in ianuis ſit, & dicet: ecce homines, qui non poſuerunt Deum adiutorem ſuum, ſed ſperauerunt in multitudine diuitiarum ſuarum, & præualuerunt in vanitate ſuâ. Sed fruſtra hæc faciunt: non relinquet dominus eccleſiam ſuam, nec clerum ſuum ſine defenſore, ſine vltione grauiſſima. Fundata eſt enim ſupra firmam petram, Petra autem ipſe eſt *Chriſtus*, qui eam proprio ſanguine ſuo fundauit. Certè ſi iſta non emendauerint, non ferent ea impunè, quoniam conculcauerunt ſancta ſanctorum, domum Dei, ſacerdotes eius iniurijs afficiendo, verbiſque probroſis. Hi ſunt, quibus dominus ipſe ait, *Dixi dij eſtis & filij excelſi omnes.* Et alibi. *Qui vos odit, me odit: & qui vos ſpernit, me ſpernit: & qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.* Reuertantur

ad cor; abijciant mala iſta a ſe: agant pœnitentiam cum ſumma humilitate. Alioquin verendum eſt, ne dominus noſter citò, quod abſit, veniat: adducens ſuper eos, & terram eorum, grandem tribulationem, & vltionem retributionis grauiſſimam. Ecce veniet dominus noſter & non tardabit: & ipſe ſaluabit nos, quoniam nunquam derelinquet ſperantes in ſe. Propheta enim dicit, *Spera in domino & fac bonitatem, & paſceris in diuitijs eius*. Et alibi, *Expecta dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & ſuſtine dominum, citóque liberaberis a laqueo venantium, & a verbo aſpero*. & vt cætera omnia debito fine concludam, quoniam oſtendit nobis dominus quæ & quanta oporteat nos pati pro nomine ſuo, & pro defenſione ſuæ eccleſiæ, neceſſe habemus, vt ores tu, & tota eccleſia tibi commiſſa inſtanter pro nobis: vt quod noſtris meritis non valemus, tua & ſanctorum virorũ interceſſione, qui in ditione tua ſunt, ſuſtinere valeamus, & ob id gratiam ſempiternam conſequi mereamur. Vale, & confortare; valeat & tota Anglicana eccleſia, & confortetur in Domino: vt & nos benè valeamus. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ, poſt reditum ſuum de Guallia tranſfretauit de Anglia in Normanniam; & *Willielmus* rex Scottorum ſecutus eſt eum. Eodem anno obijt Comes *Coſpatricus* in Albania, & *Waldeuus* filius eius ſucceſſit illi. Anno gratiæ milleſimo centeſimo ſexageſimo ſeptimo, qui erat annus decimus tertius regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis. obijt *Matildis* quondam Romanorum imperatrix, mater prædicti regis *Henrici* Angliæ, & ſepulta eſt apud Rothomagum in abbatia, quæ dicitur ſancta *Maria* de Pratis. Eodem anno *Fredericus* Romanorum imperator venit Romam, & *Widonem* de Crema, Antipapam, ſciſmaticum, vi & armata manu in ſedem apoſtolicam intruſit. quo recedente, ſtatim peſtis mortifera in populum eius graſſata eſt, & *Reginaldus* Colonienſis electus, totius ſciſmatis caput, in Alpibus extinctus eſt: & vt oſſa eius a carnibus diſiungerentur, & Coloniam deferrentur, totus in aqua coctus eſt.

Epiſtola beati *Thomæ* Archiepiſcopi ad *Alexandrum* Papam.

AMantiſſimo patri, & domino, *Alexandro* Dei gratia ſummo pontifici *Thomas* Cantuarienſis eccleſiæ humilis miniſter, debitam, & deuotam obedientiam. Satis ſupérque ſatis ſuſtinui, (pater amantiſſime) correctionem regis Angliæ, expectans, nec vllum omnino patientiæ meæ fructum obtinui: quin potiùs detrimentum, & exterminium auctoritatis, & libertatis eccleſiæ Dei, dum incautè ſuſtineo, cumulaui. Conueni eum multotiens per nuntios religioſos, & idoneos, & ad debitam ſatisfactionem frequenter inuitaui: literis etiam, quarum tranſcripta vobis miſi. diuinam ei ſeueritatem, & vltionem, niſi reſipiſceret intimaui, ipſe verò magis, ac magis procedit in deterius, conculcans, & deprimens eccleſiam Dei: ſic & perſonam meam, & eos, qui mecum exulant, adeo perſequens, vt etiam beneficia ſeruorum Dei, qui nobis Dei & veſtri cauſa victualia prouident, minis, & terroribus ſuis auferre conetur. Scripſit enim abbati Ciſtertienſi, quod ſicut abbatias ordinis, quæ in ipſius poteſtate ſunt, diligit: ita nos a beneficio, & familiaritate ordinis faciat alienos. Quid multis? eoúſque ſub patientia noſtra, tam ipſius regis, quàm officialium ſuorum perfecit duritia, vt ſi multitudo virorum quantumlibet religioſorum rem nobis, vt eſt, interpoſitis etiam iuramentis, aſſereret, miror ſi vllus ſic eorum aſſertioni credulitatem aliquam veſtra ſanctitas adhiberet. Hæc igitur cum anxietate mentis attendens, & periculum, tam regis, quàm veſtrum conſiderans, pernitioſas illas, non tam conſuetudines, quàm peruerſitates, vel prauitates, quibus perturbatur, & confunditur Anglicana eccleſia, ſcriptum, & auctoritatem ſcripti, quo fuerant confirmatæ publicè condemnaui, tam obſeruatores quàm exactores, & patronos earum; fautores etiam, & conſiliatorios, ſeu adiutores quicúnque fuerint, ſiue clerici, ſiue laici generaliter excommunicans; & epiſcopos noſtros a iuramento, quo ad earum obſeruantiam violenter aſtricti fuerant, abſoluens. Sunt autem hæc, quæ in ſcripto illo ſpecialiter condemnaui: *Quòd non appelletur ad ſedem apoſtolicam qualicúnque de cauſa abſque aſſenſu regis. Quòd non liceat epiſcopo coercere aliquem de periurio, vel fide læſa. Quòd non liceat epiſcopo excommunicare aliquem, qui tenet aliquid de*

de rege in capite, vel terram eius, vel officialium suorum sub interdicto ponere absque licentia regis. Quòd clerici vel viri religiosi trahantur ad secularia iudicia, Quòd laici siue rex, siue alij, tractent causas de ecclesijs vel decimis. Quòd non liceat archiepiscopo, vel episcopo, exire de regno, & venire ad vocationem domini papæ sine licentia regis; & alia in hunc modum. nominatim autem excommunicaui *Iohannem* de **Drenford**, qui communicauit schismatico & excommunicato illi *Reginaldo* Colonienſi: quique contra mandatum domini papæ & noſtrum, vſurpauit ſibi decanatum Salisburienſis eccleſiæ, & in curia imperatoris pro ſciſmate renouando, præſtitit iuramentum. ſimiliter & *Richardum* de **Leicestre** denuntiauimus & excommunicauimus, eò quòd inciderit in eandem hæreſim damnatam, communicando famoſiſſimo illi ſciſmatico Colonienſi; machinando, & fabricando omnia mala cum ſciſmaticis & Teutonicis illis, in perniciem eccleſiæ Dei, maximè eccleſiæ Romanæ, ex pactis contractis inter regem Angliæ & ipſos, & *Richardum* de **Luci**, & *Iocilinum* de Balliol, qui regię tyrannidis fautores, & hæreticarum prauitatum illarum fabricatores extiterunt. *Ranulfum* etiam de **Broc**, & *Hugonem* de ſancto *Claro*, & *Thomam* filium *Bernardi*, qui poſſeſſiones & bona eccleſiæ Cantuariæ, abſq; licentia & conſenſu noſtro, ſibi vſurpauerunt. Excommunicauimus etiam omnes, qui in poſſeſſiones & bona eccleſiæ Cantuariæ, manus contra voluntatem & aſſenſum noſtrum extendunt. ipſum tamen regem nondum perſonaliter excomunicauimus, adhuc expectantes correctionem eius: quem tamen excommunicare non differemus, niſi celeriter reſipuerit, & ex his quæ fecerit apprehenderit diſciplinam. Vt ergo (beatiſſime pater) apoſtolicæ ſedis auctoritas, & eccleſiæ Dei libertas, qua in partibus noſtris tota ferè deperijt, vtcúnque valeat inſtaurari: neceſſe eſt, & modis omnibus expedit, vt quod a nobis geſtum eſt, ratum omnimodis habeatis, & literis veſtris confirmetis. Valeat, & vigeat ſanctitas veſtra.

Epiſtola *Alexandri* Papæ ad *Henricum* *regem Angliæ.*

Alexander epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio *Henrico*, illuſtri Anglorum regi, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Quàm paternè, & quàm benignè, regiam ſæpiùs excellentiam conuenerimus, & per literas, & nuntios frequentiùs exhortati fuerimus, vt venerabilem fratrem noſtrum, *Thomam* Cantuarienſem archiepiſcopum, tibi reconciliare deberes, & ſibi, ac ſuis eccleſias cum cæteris ablatis reſtituere, ſublimitatis tuæ prudentia nequaquam ignorat, cùm id toti ferè Chriſtianitati publicum & manifeſtum exiſtat. Vnde quoniam in hoc huc vſque proficere minimè potuimus, nec animi tui motum blandis & lenibus emollire, triſtes & dolentes efficimur. Et nos ſpe ac fiducia noſtra fruſtrati ſumus, & dolemus: præſertim cùm te, ſicut chariſſimum filium, ſinceriùs in Domino diligamus: cui in hoc graue periculum imminere videmus. & quoniam ſcriptum eſt, *Clama, ne ceſſes: quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo ſcelera eorum*; & alibi, *niſi annunciaueris impio impietatem ſuam, ſanguinem ipſius de manu tua requiram.* & aliâs, per *Ieremiam*, *Piger homo ſtercore boum lapidari iubetur.* Duritiam tuam, ſicut hactenus, contra iuſtitiam & ſalutem noſtram, non duximus vlteriùs ſupportandam; nec præfato archiepiſcopo os de cætero aliqua ratione claudemus, quin officij ſui debitum liberè proſequatur, & ſuam & eccleſiæ ſuæ iniuriam eccleſiaſticæ ſeueritatis gladio vlciſcatur. Quæ autem in literis iſtis, tam de his, quàm de alijs minùs continentur: dilecti filij noſtri Prior de monte Dei, & frater *Bernardus* de Corilo, viri ſiquidem plus Deum quàm homines reuerentes, ſerenitati tuæ latiùs viua voce proponent. Quorum admonitioni ille, cui ſeruire regnare eſt, & in cuius manu corda regum conſiſtunt, animum & voluntatem tuam inclinet, vt potiùs flecti velis, quàm contra Deum & ſalutem tuam in tantæ obſtinationis propoſito diutiùs permanere. Quod ſi nos in illis nec ſic audire volueris, ea, quæ tibi ex parte noſtra propoſuerint, proculdubio ventura poteris formidare, poteris diuinam vltionem in proximo timere.

Epiſtola beati *Thomæ* Archiepiſcopi ad *Gillebertum Lundonienſem Epiſcopum.*

Thomas Cantuarienſis eccleſiæ humilis miniſter, *Gilleberto* epiſcopo Lundonienſi, quod ſemel, hoc iterum, ſic tranſire per bona temporalia, vt non amittat æterna. Mirandum & vehementer ſtupendum eſt, virum prudentem, ſacris literis eruditum, præſertim religionem habitu præferentem, adeo manifeſtè ne dicam irreuerenter, & timore Dei poſtpoſito, aduerſari veritati, iuſtitiæ reſiſtere, & ad omne fas nefaſque confundendum, ſtatum ſanctæ eccleſiæ, quam ipſe fundauit altiſſimus, velle euertere. veritas enim eſt qui dicit, portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Non ſani igitur capitis eſſe dignoſcitur, qui intentat ei ruinam, & homini ſimilis, montem magnum funecircumligatum tentanti deijcere. Sed nunquid ira vel odio deferbui, vt exacerbatus iaculari compellar huiuſmodi verba in fratrem meum, & collegam, & coepiſcopum meum. Abſit. Sed de literis tuis, quas per Archidiaconum tuum deſtinatas accepi, talia collegi. neque enim de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus colligere potui. Vt clareat an ita ſit, proponamus eas, & continentiam earum in lucem proferamus. Finis collatus principio, ſimilitudinem ſcorpionis conformat. Illud blandiens, ad nos ingreditur, ille pungens nos acerbè, ſilentium nobis imponere machinatur. Quid enim aliud eſt primò recognoſcere debitam nobis ſubiectionem, & ſubiectioni cohærentem obedientiam promittere, demum ne obedire debeas, ad appellationem conuolare. *Numquid apud me ſunt, eſt, & non*, dicit apoſtolus? Sed neque apud apoſtoli deberent eſſe diſcipulum. Neceſſariò acceperunt diſcipuli â Domino poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones. Habitat *Ezechiel*, & hodie cum ſcorpionibus. Et illud vide quo ſenſu dixeris, ad appellationis remedium confugimus. *Chriſti* ſequelam te dicis, in hoc dicto ſecus inueniris. Omnium enim malorum noſtrorum efficax, immo efficaciſſimum remedium, commendauit nobis *Chriſtus* obedientiam, non ſolùm verbo, ſed euidentiſſimo exemplo, factus obediens patri ſuo vſque ad mortem. & tu qua fronte appellas remedium obedientiæ impedimentum? Quod non remedium, ſed detrimentum rectiùs habet nominari. Sed & hoc qua fiducia præſumis? Speras ne te habiturum defenſorem ad non obediendum illi, qui vindicandi in omnem inobedientiam & officium accepit & præceptum? Malè hoc eſt ſperare de eo, & in ipſum grauiter offendere. Poterant te retardare ab huiuſmodi præſumptione, quas iam paſſus es, prima & ſecunda repulſio. Viua quippe vox tua primùm, & deinde literæ tuæ ad perſuadendum compoſitæ expertæ ſunt, quàm firmiter ſtet, quàm veraciter ſit vicarius *Petri*, quem non precibus, non donis, nec commonitionibus, vel promiſſis mouere potuiſti. Sed tertiò attentandus eſt, vt domini ſui exemplo, tertia attentatione triumphum reportet. Porro vt nihil deeſſet grauaminis, defixiſti terminum tuæ appellationi, anni ferè ſpacium. Nec miſertus es noſtri exilij, vel laboris, ſanctæ eccleſiæ ſponſæ *Chriſti*, quam ipſe ſuo ſanguine adquiſiuit, & vt hæc omittam (non omittenda tamen) prouidere debueras, cui te fauere dicis: domino noſtro regi, qui quandiu ſic aget in nos, vel in eccleſiam *Chriſti*, nec ad bella procedere, nec in pace degere, ſine periculo animæ ſuæ poterit. Ad reliqua tranſeamus. Quædam turbata eſſe commemoras in diſceſſu & ex diſceſſu noſtro. Timeant huius perturbationis auctores & conſiliarij, ne & ipſi perturbentur. Magnis me laudibus extollis, quaſi de bono principio meæ perigrinationis, & quidem ſapientis eſt famam non negligere: ſed diſcreti eſt nulli magis de ſe quàm ſibi credere. De iniurijs inſimulor quaſi illatis domino noſtro regi. Sed quia nullam deſignas ex nomine, nec ego ſcio cui reſpondere debeam. Quia ergo ſuperficie tenus accuſor, ſuperficie tenus in hac parte me excuſo. Hoc tamen interim accipe reſponſum: quia nullius mihi conſcius ſum, nec propterea iuſtificatus ſum. De comminatorio miraris: quod nos in eum emiſimus. Quis pater videt filium aberrare & tacet? Quis virgâ non percutit, ne gladium incurrat? Deſperat pater de filio, quem comminatione non corripit, vel flagello. Abſit autem, vt tecum ſentiamus: dominum noſtrum impatientem correptionis ad exterminationem apoſtaſiæ lapſurum. Non enim patris cœleſtis plantatio eradicabitur. Nauem concutit ſæuiſſima tempeſtas, Clauum teneo, & ad ſomnum me vocas? Congeris & ſtatuis ante oculos noſtros beneficia

neficia nobis a domino nostro rege collata,& de exili commemoras ad summa proue-
ctum? Vt autem hinc aliquantisper respondeam in insipientia mea; tamen de qua ex-
ili putas? Si tempus, quo ministerio suo me præstituit,respitias,archidiaconatus Can-
tuariensis præpositura Beuerlaci, plurimæ ecclesiæ, præbendæ nonnullæ: alia etiam
non pauca, quæ nominis mei erant possessio tunc temporis, adeo tenuem, vt dicis,
quantum ad ea quæ mundi sunt, contradicunt me fuisse. Quòd si ad generis mei radi-
cem,& progenitores meos intenderis,ciues quidem fuerunt Lundoniæ,in medio con-
ciuium suorum habitantes sine querela, nec omnino infimi. Sed vt aliquando mundi
tenebris semotis iudicemur a lumine veritatis, quid glorioſius nasci de mediocribus
vel etiam infimis, an de mundi magnatibus & honoratis? cùm dicat apostolus, *Inho-
nestiora corporis nostri membra abundantiori circumdamus honore? Stemmata quid faciunt*, ait
Gentilis poëta. Quid habet dicere Christianus episcopus literatus & religiosus? sed
fortassis de exiguitatis meæ memoria,notam confusionis mihi obijcere voluisti: con-
fundere autem patrem quantum cedat in reatum ipse videris, ex præcepto Domini,
quòd de honorando patre accepisti. Pro gratia verò regis nobis commendanda,com-
memoratione beneficiorum eius non multum fuit laborandum. Testem enim domi-
num inuoco, nihil sub sole me gratiæ ipsius & saluti præponere; tantùm salua sint quæ
Dei sunt & sanctæ ecclesiæ. Non enim aliter fœliciter regnare poterit, vel securè.
Esto: quia ita est. Multa sunt plura, & ampliora, quàm tua explicet oratio, beneficia
eius erga me. Debuine pro his omnibus, vel etiam si conduplicarentur, ecclesiæ Dei
libertatem exponere? Quanto minùs pro famæ meæ, quæ sæpiùs a vero deuiat, con-
seruatione. Si mitiùs in alios egi, in hoc nec tibi, nec alij parco, neque Angelo, si des-
cenderit de cœlo, sed statim vt audiuero talia commonentem, audiet ex me. *Vade
retro Satana: non sapis quæ Dei sunt.* Absit a me ista dementia. Auertat a me dominus
amentiam istam: vt aliquatenus persuadeat aliquibus tergiuersationibus inire com-
mercium de corpore *Christi.* Vnde ego *Iudæ* venditori, & dominus meus Iudeis assi-
miletur emtoribus *Christi.* de promotione verò mea, quam scribis factam, matre do-
mini nostri dissuadente, regno reclamante, ecclesia Dei quoad licuit suspirante, hæc
tibi respondeo. Quòd regni reclamationem non audiuimus, sed potiùs acclamatio-
nem: dissuasio verò genitricis domini nostri si fuit, vsque ad publicum non prodijt.
Potuit autem fieri, aliquas ecclesiasticas personas ad eandem promotionem, vt solet,
aspirantes, suspirasse, cùm se sentirent ab ea, quam conceperant, spe decidere. Qui &
hodie fortassis in vltionem sui casus, præsentis dissentionis auctores sunt, & consiliarij.
Sed væ illi per quem scandalum venit. Prætaxatis verò obstaculis, & alijs si qua fuerunt,
diuina præualuit dispensatio,vt est hodie cernere. Exigor itaque ab eo, qui est ipsa iu-
stitia, & nulli omnino eum postponere, qui me statuit in gradu isto sua miseratione.
Illud etiam quòd ad iustificandum dominum regem videris proposuisse, iudicauimus
non prætereundum leuiter, vel absque discussione. Et vtinam a iustitia non dissenti-
ret, & nostra aduersus eum minùs iusta appareret querela. Dicis enim ipsum esse ad
satisfaciendum, & semper fuisse paratum. Hoc te confidenter dicere, hæc te asseris
prædicare, Sustine igitur paulisper, & ad interrogata responde. Illud, quòd dicis, pa-
ratum esse ad satisfaciendum, quo sensu intelligis? Illos quorum se Deus dicit patrem,
& iudicem, orphanos, viduas, pupillos, innocentes,& omnino huius,quæ nos mouet,
controuersiæ ignaros, vides proscribi, & taces; clericos exterminari & non reclamas:
alios bonis suis spoliari, & contumelijs affici, & non contradicis; seruientes meos in
vincula conijci,& teneri,& obmutescis: matris tuæ Cantuariensis ecclesiæ bona diri-
pi,& non resistis: me patrem tuum gladios ceruici meæ iam iam imminentes, vix eua-
sisse,& non doles. Sed quod deterius est, cum persecutoribus meis, & in me, Deo &
ecclesiæ ipsius, & hoc non in occulto, stare non erubescis. Est nè hoc satisfacere, per-
petrata mala non corrigere, & malis deteriora de die in diem adijcere. Sed fortassis il-
lud in contrarium intelligis, vt sit hoc satisfacere, voluntati impiorum deseruire secun-
dum illud, *Inebriabo sagittas meas sanguine.* Sed dicis mihi (pater mi) de quibus me ca-
lumniaris? Absoluo me paucis. Tunicæ meæ timeo. verum est (fili mi) & nimis ve-
rum, quod respondes, & ideò gladium non habes. Quod enim scribis ipsum paratum
stare iudicio regni sui, quasi condigna satisfactio sit hæc; quis est in terra, vel etiam in

cœlo, qui de diuina dispensatione præsumat iudicare. Humana iudicentur: diuina penitus inconcussa remaneant,& relinquantur. Quanto melius (frater mi) illi salubrius, tibi securius, intimare ei & persuadere omnibus modis elaborares voluntatem Dei de conseruanda pace ecclesiæ suæ; de non appetendis his, quæ concessa non sunt eius administrationi: de honorandis sacerdotibus Dei, nec qui sunt attendat, sed cuius serui sunt. In Salesburiensem episcopum, & *Iohannem* Oxenefordensem, non decanum, vt dicis, sed decanatus inuasorem, me præiudicio abusum calumniaris. Sed meminisse debuisti quædam manifesta præcedere ad iudicium. & motum te dicis, quidni? Vcalegon *trepidat paries cùm proximus ardet.* Et vtinam benè mouearis ab eo, in quo non benè stetisti. Sciat ergo & intelligat, te intimante, dominus meus, quòd qui dominatur in regno hominum, sed & Angelorum: duas sub se potestates ordinauit, principes & sacerdotes; vnam terrenam, alteram spiritualem: vnam ministrantem, alteram præminentem: vnam cui potentiam concessit, alteram cui reuerentiam exhiberi voluit. Qui verò his vel illis de suo iure subtrahit, Dei ordinationem resistit. Non indignetur itaque dominus noster deferre illis, quibus omnium summus deferre non dedignatur: deos appellans eos sæpiùs in sacris literis: Sic enim dicit, *Ego dixi dij estis*, &c. Et iterum, *Constitui te Deum* Pharaonis. *Et dijs non detrahes:* id est, sacerdotibus. Et de eo qui iuraturus erat loquens per *Moysen*, ait, *Applica illum ad deos*; id est, ad sacerdotes. Nec præsumat dominus noster iudices suos velle iudicare. Terrenis enim potestatibus non sunt commissæ claues regni cœlorum: sed sacerdotibus. Inde scriptum est, *Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini est.* Et *Paulus* etiam dicit, *Nonne angelos iudicabimus: quanto magis homines?* Illud etiam te suggerente commemoretur domino nostro dignum memoria, & imitatione, quòd in ecclesiastica legimus historia de *Constantino* imperatore. cui cùm oblatæ fuissent scripto accusationes contra episcopos, accusationis quidem libellos acceptos, & accusatos conuocans, in eorum conspectu eosdem incendit: dicens, vos dij estis, a vero Deo constituti. Ite & inter vos causas vestras disponite, quia indignum est, vt nos homines iudicemus deos. O magnum imperatorem! o discretè regnantem in terra! quæ aliena sunt fraude non vsurpantem, & regnum æternum in cœlo promerentem! Studeat itaque Dñs noster tantum, tam discretum, tam fœlicem imitari principem: cuius & memoria laudabilis frequentatur in terris, & vita perpetua & glorioſa habetur in cœlis. Alioquin timeat quod in Deuteronomio Dominus minatus est: dicens, Homo quicunq; fecerit in superbia, vt non exaudiat sacerdotem, ante iudicem morietur. Ad hoc enim vocatus est, & in hoc ipsum temporalis regni pax & magnificentia, de qua nos commones, ministratur ei de cœlo. Alioquin non saluatur rex per multam virtutem suam, & si subdantur ei regna, & inclinentur nationes. Sed hæc hactenus. Quoscunq; autem prætexatarum habuisti conscriptores literarum, quod tibi responsum est nouerint sibi esse responsum. De cætero fratres commoneo vos: rogo & obsecro, vt nos non separent scismata, nec obnubilent simultates: sed sit nobis in Domino cor vnum, & anima vna, & audiamus illum qui dicit, pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos. Non obliuiscamur illum districtum iudicem, ante cuius tribunal constitutos sola nos veritas iudicabit, amoto timore & fiducia omnis terrenæ potestatis. Valeat in Domino fraternitas vestra.

Epistola Suffraganeorum Cantuariensis ecclesiæ ad *beatum* Thomam *Cantuariensem Archiepiscopum.*

VEnerabili patri & domino *Thomæ*, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo suffraganei eiusdem ecclesiæ episcopi & personæ per eorundem diœceses locis varijs constitutæ, debitam subiectionem & obedientiam. Quæ vestro pater discessu in longinqua inopinata rei ipsius nouitate turbata sunt, vestra sperabamus humilitate & prudentia in pacis pristinæ serenitatem, cooperante gratia, reuocari. Erat quidem nobis solatio, quòd post discessum vestrum, ad omnes fama diuulgante peruenit: vos scilicet in transmarinis agentem, nil altum sapere: vos in dominũ nostrum regem aut regnum eius

eius nulla machinatione insurgere, sed sponte susceptum paupertatis onus cũ modestia sustinere: lectioni & orationi insistere, præteritorúmq; iacturam temporum ieiunijs, vigilijs, lachrymísq; redimere, & spiritualibus occupatũ studijs ad perfectum beatitudinis virtutum incrementis ascendere. Ad pacis bona reformanda nos studijs huiusmodi gaudebamus insistere: ex quibus spes erat, vos in cor domini regis nostri hanc posse gratiam desuper euocare, vt vobis iram suam regia pietate remitteret, & illatas in discessu & ex discessu vestro iniurias, ad cor de cætero non reuocaret. Erat amicis vestris & beneuolis ad ipsum aliquis accessus, dum hæc de vobis audirentur, & ob conciliandam vobis gratiam supplicantes benignè quemque sustinuit. Iam verô quorundam relatione didicimus, quod ad memoriam anxiè reuocamus, vos scilicet in eum comminatorium emisisse, quo salutationẽ omittitis, quo non ad obtentum gratiæ cõsilium precesue porrigitis, quo non amicum quid sentitis aut scribitis, sed intentatis minis interdictum aut præcisionis elogium in eum iam dicendum fore multa seueritate proponentis. Quod si quàm durè dictum est tam fuerit seuerè completum: quæ turbata sunt non iam speramus ad pacem redigi, sed in perenne quoddam odium, & inexorabile pertimescimus inflammari. Rerum verò finem prudentia sancta considerat, dans operam solicitè, vt quod prudenter inchoat, bono quoque fine concludat. Aduertat itaque (si placet) discretio vestra, quô tendat, an conatibus huiusmodi finem queat obtinere, quem optat. Nos quidem his ausis a spe magna cecidimus, & qui pacis obtinendæ spem quandoq; concepimus, ab ipsis iam spei liminibus graui quadam desperatione repellimur. Et dum velut extracto gladio pugna conseritur, pro vobis supplicandi locus vtique non inuenitur. Vnde patri scribimus ex charitate consilium, ne labores laboribus, iniurias superaddat iniurijs: sed omissis minis, patientiæ, & humilitati inseruiat. Causam suam diuinæ clementię, domini sui gratiæ, miserecordiæ committat, & sic agendo carbones ignis in multorum capita coaceruat & congregat. Accenderetur hoc modo charitas, & quod minæ non poterant, inspirante domino, bonorúmq; consilio suadente, de paupertate voluntaria gloriosè laudari, quàm de beneficij ingratitudine ab omnibus in commune notari. Insedit altè cunctorum mentibus, quàm benignus dominus noster rex vobis extiterit, in quam vos gloriam ab exili proueuerit, & in familiarem gratiam tam lætam vos mente susceperit, vt dominationis suæ loca, quæ a boreali oceano Pyreneum vsq; porrecta sunt, adeo potestati nostræ cuncta subiecerit, vt in his solùm hos beatos reputaret opinio, qui in vestris oculis poterant complacere. Et ne vestram gloriam mobilitas posset mundana concutere, vos in his, quæ Dei sunt, voluit immobiliter radicare. Et dissuadente matre sua, regno reclamante, ecclesia Dei, quoad licuit, suspirante, & ingemiscente, vos in eam qua præestis dignitatem modis omnibus studuit sublimare, sperans se de cætero regnare fœliciter, & ope vestra & consilio summa securitate gaudere. Si ergo securim accepit, vnde securitatem sperabat, quæ de vobis erit in cunctorum ore narratio? Quæ retributionis hactenus inauditę remuneratio, vel rememoratio? parcatis ergo, (si placet) famæ vestrę, parcatis & gloriæ, & humilitate dominũ nostrum, filiúmq; vestrum charitate vincere studeatis. Ad quod si nostra vos monita mouere nequeunt, debet saltẽ summi pontificis, sanctęq; Romanæ ecclesiæ dilectio, & fidelitas inclinare. Vobis enim suaderi debet ê facili, ne quid attentare velitis, quod laboranti iamdiu matri vestræ, labores augeat; quo vel multorum inobedientiam deploranti in eorum qui obediunt amissione dolor accrescat. Quid enim, si vestra quod absit exacerbatione, vel opera, dominus noster, quem largiente domino populi sequuntur & regna, a domino papa recesserit? Ipsúmque fortassis aduersum vos solatia denegantem, sequi de cætero declinauerit? Ipsum namq; in hoc, quæ supplicationes, quæ dona, quot quantaue promissa sollicitant? In petra cùm huc vsq; firmus perstitit, & totum, quod mundus offerre potest, victor alta mente calcauit. Vnum nobis timori est, vt quem oblatæ diuitiæ, & totum, quod in hominũ gloria prætiosum est, flectere nequiuerunt, animi sui valeat indignatio sola subuertere. Quod si per vos acciderit in threnos *Ieremiæ* totus ire poteritis, & lachrymarum fontem oculis vestris de cętero negare nulla quidem ratione poteritis. Reuocetis itaq;, si placet, sublimitati vestræ consilium, domino quidem papæ, sanctæq; Romanæ ecclesiæ vobis etiam (si placet) aduertere, modis omnibus, si processerit, obfuturum. Sed qui penes vos

alta

alta ſapiunt,vos fortè hac via progredi non permittunt. Hortantur experiri in dominũ noſtrum regem, quis ſitis,& in omnia quæ ſua ſunt poteſtatem exercere qua præeſtis. Quæ nimirũ poteſtas peccanti timenda eſt,ſatisfacere nolenti formidanda. Dominum verò regem nõ quidem peccaſſe nunquam dicimus,ſed ſemper domino paratum ſatisfacere confidenter dicimus, & prædicamus. Rex a domino conſtitutus paci prouidet ſubiectorum per omnia vt hanc conſeruet eccleſijs & commiſſis ſibi populis, dignitates regibus ante ſe debitas & exhibitas ſibi vult exhiberi, & exigit. In quo ſi inter ipſum & vos aliqua oborta eſt contentio,a ſummo ſuper hoc pontifice paterna gratia per venerabiles fratres noſtros Lundonienſem & Herefordenſem epiſcopos conuentus & commonitus,non in cœlum os ſuum poſuit:ſed de omnibus in eccleſia vel eccleſiaſtica perſona quæcunq; ſe grauatam oſtenderet ſe non alienum quærere, ſed eccleſiæ regni ſui pariturum iudicio humiliter & manſuetè reſpondit. Quod quidem & factis implere paratus eſt, & dulce reputat obſequium, cùm monetur vt corrigat ſi quid offenderit in Deum. Nec ſolùm ſatisfacere, ſed & ſi ius exigat in hoc ſatis dare paratus eſt. Si & ſatis dare ſatiſq; facere volentem eccleſiæ ſe iudicio in his,quæ eccleſiæ ſunt nec in modico ſubtrahentem, colla *Chriſti* iugo ſubdentem, quo iure, qua lege, quoue canone, aut interdicto grauabitis, aut ſecuri, quod abſit, euangelica præcidetis? Non impetu quidem ferri ſed iudicio prudenter regi laudabile eſt. Vnde noſtrum omnium vna eſt in commune petitio? ne conſilio præcipiti mactare pergatis,& prodere. Sed commiſſis ouibus,vt vitam, vt pacem, vt ſecuritatem habeant, paterna ſtudeatis gratia prouidere. Mouet quidem nos omnes, quod in fratrem noſtrum dominum Salesberienſem epiſcopum,& decanum eius,præpoſterè,vt quidam eſtimant, nuper actum audiuimus. In quos ſuſpenſionis, aut damnationis pœnam ante motam de culpa controuerſiam, calorem,vt videtur, iracundiæ,pluſquam iuſticiæ ſecuti tramitem,intorſiſtis. Ordo iudiciorum nouus hic eſt,hucuſq; legibus & canonibus,vt ſperamus,incognitus,damnare primùm, & de culpa poſtremò cognoſcere. Quem ne in dominum noſtrum regem, & regnũ eis,nec in nos,& commiſſis nobis eccleſias,& parochias in domini papæ damnum, ſanctæq; eccleſiæ Romanæ dedecus, & detrimentum, veſtræq; confuſionis augmentum non modicum exercere tentetis & extendere: remedium vobis appellationis opponimus,& qui contra metum grauaminum, in facie eccleſiæ,viua iamdudum voce ad dominum papam appellauimus; iterato iam nunc ad ipſum ſcripto, etiam appellamus,& appellationi terminũ diem aſcenſionis Dominicæ deſignamus. Quanta quidem poſſumus deuotione ſupplicantes, vt inito ſalubriori conſilio,veſtris,ac noſtris laboribus, expenſiſq; parcatis,cauſamq; veſtram, in hoc vt remedium habere queat ponere ſtudeatis. Valere vos optamus in Domino pater.

Epiſtola Suffraganeorum Cantuarienſis eccleſiæ *ad* Alexandrum *ſummum Pontificem.*

PAtri ſuo,& domino ſummo pontifici *Alexandro*, prouinciæ Cantuarienſis epiſcopi, & perſonæ per eorundem diœceſes locis pluribus,conſtitutæ domino patriq; debitum charitatis, & obedientiæ famulatum. Veſtram (pater) meminiſſe credimus excellentiam: vos deuotum filium veſtrum; dominúmq; noſtrum chariſſimum, illuſtrémq; regem Anglorum, per venerabiles fratres noſtros Lundonienſem, & Herefordenſem epiſcopos directis iamdudum literis conueniſſe,& de corrigendis quibuſdam,quæ ſanctitati veſtræ,in ipſius regno corrigenda videbantur,paterna gratia commonuiſſe. Qui mandatum veſtrum debita veneratione ſuſcipiens,vt ſatis notum eſt,ad veſtra quidem mandata non iratus intumuit, non elatus obedire contemſit: verùm gratias agens paternæ correptioni, eccleſiæ ſe ſtatim ſummiſit examini: aſſerens de ſingulis quæ iuxta veſtri formam mandati ſibi diligenter expreſſa fuerunt; eccleſiæ regni ſui ſe pariturum iudicio; & qua corrigenda decerneret. ipſius ſe conſilio laudabili quidẽ,& in principe dignè cõmendabili deuotione correcturum. Ab hoc verò non recedit propoſito, nec mentem reuocat a promiſſo. Sed qui ſedeat, qui cognoſcat,& iudicet:ipſe diuini reuerentia timoris,nõ maieſtatẽ præferens,ſed vt filius obediens iudicio ſiſtere, legitimèq; parere ſententiæ,ſèq; legibus alligatũ principem,pręſtò eſt in omnibus exhibere,filius obediens.

obediens. Vnde nec interdicto, nec minis nec maledictionum aculeis ad satisfactionem vrgere necesse est diuinarum se legum examini subdentem. Eius enim opera, nequaquam se luci subtrahunt : nec occultari tenebris aliqua ratione depoſcunt. Rex namque fide Christianissimus in copula castimoniæ coniugalis honestissimus, pacis & iustitiæ conseruator, & dilatator incomparabiliter strenuissimus, hoc votis agit totis, in his seruet desiderijs, vt de regno suo tollantur scandala, cum spurcitijs suis eliminentur peccata, pax totum obtineat atque iustitia, & alta securitate & quiete placita sub ipso gaudeant & refloreant vniuersa. Qui cùm pacem regni sui enormi insolentium quorundam clericorum excessu, non mediocriter aliquando turbari cognosceret: clero debitam exhibens reuerentiam, eorundem excessus ad ecclesiæ iudices retulit episcopus, vt gladius gladio subueniret: & pacem, quam regebat & fouebat in populo, spiritualis potestas fundaret, & solidaret in clero. Qua in re partis vtriúsque zelus innotuit episcoporum in hoc stante iudicio: vt homicidium, & si quid eiusmodi est, ex auctoritate sola puniretur in clero. Rege verò existimante pœnam hanc, non condignè respondere flagitio, nec stabiliendę paci benè prospici, si lector aut acolytus perimat quam præclara nitentem virum religione vel dignitate vt sola iam dicti ordinis amissione tutus existat. Clero itaque statuto cœlitus ordini deferente, domino verò regi peccatum iusto sicut sperat odio persequente, & pacem altiùs radicare intendente, sancta quędam oborta est contentio, quam excusat (vt credimus) apud dominum simplex vtriúsque partis intentio. Hinc non dominationis ambitu, non opprimendæ ecclesiasticæ libertatis intuitu; sed solidandæ pacis affectu, eam progressus est, vt regni sui consuetudines & dignitates regibus ante se in regno Angliæ a personis ecclesiasticis obseruatas & pacificè reuerenter exhibitas dominus noster rex deduci vellet in medium. Et ne super his contentionis * funis traheretur in posterum, notitiæ publicæ delegari, adiuratis itaque per fidem, & per eam, quæ in Deum spes est maioribus natu episcopis, alijsque regni maioribus retroacti temporis insinuato statu, dignitates requisitæ palam prolatæ sunt, & summorum in regno virorum testimonijs propalatæ. Hæc est domini nostri regis in ecclesiam Dei toto orbe declamata crudelitas, hæc ab eo persecutio, hæc opera eius, inter nos vel vndique diuulgata malignitas. In his tamen omnibus siquid siue periculosum animæ, siquid ignominiosum ecclesiæ continetur, id vestra monitus atque motus auctoritate, ob reuerentiam *Christi*, ob ecclesiæ sanctæ, quam sibi matrem profitetur, honorificentiam, ob animæ suæ remedium, ecclesiæ regni sui consilio se correcturum deuotione sanctissima iam diu pollicitus est, & constantissimè pollicetur. Et quidem pacis optatum finem, * noster pater, vt speramus, obtinuisset iam postulatio: si non iras iam sopitas, & ferè prorsus extinctas, patris nostri domini Cantuarienſis de nouo suscitasset exacerbatio. Verùm his, de cuius patientia pacem, de cuius modestia redintegrationem huiusce gratiæ sperabamus; ipsum quem monitis emollire, quem meritis & mansuetudine superare debuerat, per tristes & terribiles literas, deuotionem patris aut pontificis patientiam minimè redolentes, cum in pacis perturbatores exercitium nuper ageret, durè satis & irreuerenter aggressus est. In ipsam excommunicationis sententiam in regnum eius interdicti pœnam acerrimè comminando: cuius si sic remuneratur humilitas? quid in contumacem statuetur? Si sic estimatur obediendi prompta deuotio, in obstinacē peruersitatem quonam modo vindicabitur? Minis quoque grauibus superaddita sunt grauiora. Quosdam namque fideles & familiares domini regis, primarios regni proceres, regijs specialiter assistentes secretis, in quorum manu consilia regis & regni negotia diriguntur, non citatos, non defensos, non vt aiunt culpæ sibi conscios, non conuictos, aut confessos, excommunicationis innodauit sententia, & excommunicatos publicè denuntiauit. Adiecit etiam, vt venerabilem fratrem nostrum Salisbirienſem episcopum, absentem & indefensum, non confessum, aut conuictum, sacerdotali priùs & episcopali suspenderet officio, quàm suspensionis eius causam conprouincialium aut aliquorum etiam fuisset arbitrio comprobata. Si hic itaque iudiciorum ordo circa regem, circa regnum, tam præposterè, ne dicamus, inordinatè processerit: quidnam consequi posse putabimus? Dies enim mali sunt, & occasionem habentes malignandi quamplurimam, nisi vt tenor pacis, & gratiæ, quo regnum & sacerdotium vsque modò cohærent, abrumpatur, & nos

cum

al. funus

al. nostra

cum commisso nobis clero in desperſionem abeamus exilij, aut a vestra, quod absit, fidelitate recedentes, ad sciſmatis malum in abyſſum iniquitatis & inobedientiæ peruoluamur. Compendioſiſſima quippe via hæc est ad omne religionis dispendium, ad cleri pariter populiq; subuersionem, & interitum. Vnde ne Apostolatus vestri tempore tam miserè subuertatur ecclesia; ne dominus noster rex & seruientes ei populi â vestra, quod absit, auertantur obedientiâ: ne totum, quod priuatorum consilio machinatur, possit in nos domini Cantuariensis iracundia aduersus eum & eius mandata, domino nostro regi, aut regno eius, nobis, aut commissis nobis ecclesijs grauamen aliquod importantia; ad sublimitatem vestram voce & scripto appellauimus: & appellationi terminum diem Ascensionis Dominicę designauimus: eligentes apud vos in omne quod sanctitati vestræ placuerit humiliari, quàm ad sublimes ipsius animi motus, nostris non id exigentibus meritis, de die in diem tædioſiſſimè pergrauari. Conseruet incolumitatem vestram ecclesię suæ in longa tempora profuturam omnipotens dominus, in *Christo* dilecte pater. Eodem anno obijt *Robertus* de **Chennei** episcopus Lincolniensis, sexto Idus Ianuarij. Eodem anno *Almaricus* rex Ierusalem cepit Babyloniam & fecit eam sibi in tributariam. Anno gratiæ 1168. qui erat annus decimus quartus regni regis *Henrici*, filij *Matildis* imperatricis, *Richardus* Comes de **Striguil**, magno congregato exercitu, inuasit Hyberniam, & maximam illius partem subiugauit sibi, auxiliante ei *Milone* de **Coggeham**, viro bellicoso, & facta concordia cum rege Diuiliniæ, filiam illius in vxorem duxit cum regno Diuiliniæ. Eodem anno obijt *Wido* Cremensis secundus Antipapa, cui succeſſit *Iohannes* abbas de Struine, qui appellatus est papa *Calixtus*. Eodem anno obijt *Robertus* Comes Leicestriæ summus Angliæ Iusticiarius.

Epistola beati *Thomæ* Cantuar. episcopi ad *Gillebertum* *Lundonienſem episcopum de ſententia in eum prolata.*

THomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus & apostolicæ sedis legatus, *Gilleberto* Lundonienſi episcopo, vtinam verò fratri, declinare a malo, & facere bonum. Exceſſus vestros, dum licuit, supportauimus: & vtinam manſuetudo patientiæ nostræ, quæ nobis vltra modum damnosa extitit, in totius ecclesiæ perniciem non redundet. Sed quia patientia nostra semper abusi estis, & neque dominum papam nec nos in verbo salutis vestræ voluistis audire: sed obduratio vestra in deteriora semper creuit, vos vrgente neceſſitate officij, & ratione iuris persuadente, ex iustis & manifestis causis anathematis sententia percellentes excommunicauimus; & â corpore *Christi*, quod est ecclesia, donec condignè satisfaciatis, amputauimus. Præcipimus igitur in virtute obedientiæ, in periculo salutis, dignitatis, & ordinis, quatenus prout forma ecclesiæ præscribit, ab omnium communione fidelium abstineatis: ne vestra participatio Dominicum contaminet gregem ad ruinam, qui vestra doctrina erudiendus, & exemplis informandus erat ad vitam.

Epistola beati *Thomæ* Cantuariensis archiepiscopi ad *capitulum Lundonienſis ecclesiæ de vitandis excommunicatis.*

THomas Dei gratia Cantuariensis archiepiscopus, & apostolicæ sedis legatus, decano, & archidiacono, & clero Lundonienſis ecclesię, salutem, & a communione excommunicatorum fideliter abstinere. Vestram non debet latere prudentiam, quod ferè totus Latinus orbis agnouit, quàm iniquè sumpta opportunitate, ex causa sciſmatis generalis, *Gillebertus* Lundonienſis episcopus frater noster, vtinam verus, in causa ecclesię versatus sit, & pacem eins studuerit perturbare. Supportauimus enim in multa patientia hactenus, qua ille semper abutens, iugis inobedientiæ crimen multiplicatis exceſſibus incorrigibiliter cumulauit. Nos ergo quibus vltrà dissimulare non licuit, eum vrgente neceſſitate officij, & ratione iuris persuadente publicè excommunicauimus; & vobis præcipimus, in virtute obedientiæ, & in periculo ordinis, & salutis, vt a communione eius, sicut *Christi* fideles decet, prorsus abstineatis. Similiter & alios sub

sub eadem interminatione præcipimus euitare, quorum nomina inferiùs scripta sunt. Simili quoque sententia Deo auctore, eos, qui a nobis solemniter citati sunt, nisi interim satisfecerint, condemnabimus in die Ascensionis; scilicet & *Gillebertum* Cantuariensem archidiaconum, & *Robertum* vicarium eius, *Richardum* de **Iuecestre**, *Richardum* de **Luci**, *Willielmum Giffardum*, *Adam* de **Cheringes**, & eos qui ex mandato regis, vel propria temeritate, nostra vel clericorum nostrorum occupauerunt bona, & eos, qui ope, vel consilio domini regis animum aduersus libertatem ecclesiæ, & innocentum proscriptionem, & depopulationem instigasse noscuntur, & qui nuntios domini papæ, & nostros ne persequantur ecclesiæ necessitates impediunt. Non turbetur cor vestrum in his, neque formidet, quia contra tergiuersationes malignantium & appellationum subterfugia Deo propitio sedis Apostolicæ munimine tuti sumus. Hæc sunt nomina excommunicatorum. *Iocelinus* Saresbirienſis episcopus; Comes *Hugo*, *Ranulfus* de **Blоc**, *Thomas* filius *Bernardi*, *Robertus* ecclesiæ de **Blоc**, *Hugo* de sancto *Claro*, *Letardus* clericus de Norflicta, *Nigellus* de Saccauilla, *Richardus* frater *Willielmi* de **Hastinges**, qui ecclesiam nostram de nouo Corona occupauit. Valete.

Epistola beati *Thomæ* Archiepiscopi ad *Robertum* Herefordensem Episcopum.

Thomas Dei gratia Cantuariensis ecclesiæ humilis minister, venerabili fratri *Roberto* eadem gratia Herefordensi episcopo salutem, & perseuerantem in iustitia & matris ecclesiæ defensione constantiam. Ad sanctorum gloriam, & reproborum damnationem necesse est scandala prouenire: in tribulationibus probentur electi, qui per patientiam coronam adquirunt sibi, & alijs proficiunt per exemplum. Sed væ illi, per quem scandalum venit. Quia ergo Lundonienſis episcopus non parcit a scandalis, sed inter cætera patentis maliciæ opera, postquam Sathanæ traditus est, etiam contra matrem suam & vestram sanctam Cantuariensem ecclesiam, tam impudenti audacia, & parricidali impietate, calcaneum erexit, vt dicere ausus sit, se ei, ex quo translatus est, nullam debere subiectionem, aut obedientiam exhibere. Et ad cumulum damnationis suæ adiecit, quòd cathedram archiepiscopalem ad ecclesiam Lundonienſem transferri faciet. Fraternitatem ergo vestram, de qua plenè confidimus, quanta possumus affectione rogamus, quatenus pro matre vestra defensionis clipeum opponatis filio *Belial*, qui præ cæteris allophylis, tanquam alter *Goliath* de Geth, solus auctore Domino de castris incircumcisorum progredi non erubuit, nec timuit vniuersitatem filiorum Cantuariensis ecclesiæ ad certamen prouocare, dum matris eorum sanguinem sitit, & catholicæ pacis deserit vnitatem. Scripserat domino papæ pro fratre nostro Eboracensi archiepiscopo: solicitans eum etiam attestatione mendaci, & mendosa, vt eum pateretur crucem deferre per prouinciam nostram, nescio quid emolumenti sibi suspicans euenturum, si odio personę nostrę ecclesiam, cui ex professione fidem & obedientiam debet, quocúnque læsisset modo. Sed *Christus*, qui Cantuariensem ecclesiam a prima fundatione inter turbines varios & magnas multásque procellas rexit & fouit, misericorditer operatus est, vt in pleno consistorio per testes, omni exceptione maiores reuelaretur falsitas & iniquitas eius. Deo autem in primis gratias agimus, deinde vobis & cæteris fratribus nostris, qui vos, vt oportuit, ex quo eum constitit anathemate condemnatum, ab illius participatione vos suspendistis, & tam illum, quàm cæteros excommunicatos vestros, per episcopatum vestrum edicto publico iussistis euitari. Claruit hîc fides vestra, constantia virtutis effulsit, quæ publicæ potestatis & officialium minas æquè vt blanditias mandatis Dei censuit postponendas. Liberastis conscientias vestras, famam seruastis, dũ tam verbo veritatis quàm fortitudinis exemplo docuistis, quòd Deo potius oportet quàm hominibus obedire. Certum itaq; habeat sinceritas, quandoquidē tanta charitas Dei per spiritum sanctum diffusa in cordibus vestris testimonio clari operis processit in publicum, seruili timore depulso, & excluso: quòd Deus citò Satanam conteret sub pedibus vestris, & de certamine educet prouentum glorioſum. Et quidem tanto citiùs & glorioſiùs, quanto

feruentiùs

feruentiùs & conſtantiùs in incœpta percepta veritate. Vnde vos oramus & obſecramus in charitate Dei, & obteſtamur per fidem, per obedientiam, per ſinceritatis affectionem, quam matri veſtræ Cantuarienſi eccleſiæ debetis; quatenus ad tuendam dignitatem, & iura Cantuarienſis eccleſiæ, cui profeſſionem exhibuiſtis, contra prælatum epiſcopum exurgatis in auxilium nobis, & domino papæ ſcribatis & curiæ teſtimonium veritatis, quale filios pro matre eccleſia reddere decet. Nam qui illud ſubtraheret in articulo tantæ præſumptionis, proculdubio infidelis habendus eſſet, & infideli deterior, in quem ius exigeret vſque ad internecionem omnes fideles irruere. Nec tamen res iſta quicquam poteſt habere periculi, cùm veritas perſpicua ſit, & (vt dici ſolet) lippis & tonſoribus patens. Sed quia maledictus eſt, qui gladium reuocat a cruore, & peſtilens flagellandus eſt, vt eruditur ſapiens ad ſalutem: ſe ipſum legis ſubijcit maledicto quicunque parricidæ cum lapide non occurrit & gladio. Videtur namque parare conſenſum, qui cùm poſſit non arguit aut impedit talia committentem. Et ne a nobis diſtrictiùs exigatur, ſi eorum, qui eccleſiam perſequuntur, & quos vt pœnitententiam agerent in multa patientia iam ferè toto quinquennio ſupportauimus, magnas, & manifeſtas vlteriùs diſſimulauerimus culpas, fraternitati veſtræ denuntiamus nos publicè excommunicaſſe, *Gaufridum* Cantuarienſem archidiaconum & *Robertum* vicarium eius, *Richardum* de **Iuecestre**, *Willielmum Giffard*, Comitem *Hugonem*, *Richardum* de **Luci**, *Adam* de **Cheringes**, & item eos, qui officia vel beneficia eccleſiaſtica contra ſacrorum canonum inſtitutionem de manu laica acceperunt, vel ea vſurpauerunt propria auctoritate. Similiter & illos qui domini papæ nuntios & noſtros, ne eccleſiæ neceſſitates proſequantur, impediunt: vobis ergo auctoritate domini papæ & noſtra mandamus, quatenus tales eos habeatis, & in epiſcopatu veſtro habere faciatis, quales haberi debere ſolemniter excommunicatos ſacrorum canonum diſciplina præſcripſit. Valeat ſemper in domino veſtra fraternitas; & nos, & cauſam Dei, quæ in manibus noſtris eſt, ſanctorum orationibus commendare meminerit.

Eodem anno *Gwido* de Leſrinnam interfecit *Patricium* Comitem Salesbirienſem redeuntem in perigrinatione a ſancto *Iacobo*. Vnde *Henricus* rex Angliæ plurimùm iratus expulit eum de Pictauia. Qui accepta cruce peregrè profectus eſt Ieroſolymam, & ibi remanſit in obſequio *Baldewini* leproſi regis Ieruſalem, & propter probitatem illius a rege, & principibus regni plurimùm dilectus eſt, & honoratus. Vt autem ſciatur origo regum Latinorum, qui dominabantur in ſancta ciuitate Ieruſalem, vſque ad tempora *Saladini*, pauca repetamus, quæ ſuperiùs geſta ſunt. Itaq; ſciendum eſt, quòd poſt captionem Antiochiæ, deuicto *Curberant* a *Roberto* duce Normannorum, capta eſt à Chriſtianis ciuitas Ieruſalem, & erepta de manibus Paganorum, anno gratiæ milleſimo nonageſimo nono: & per electionem vniuerſorum exercitus *Godefridus* dux Lotharienſis, filius *Euſtachij* ſenioris Comitis Boloniæ, electus eſt in regem ſanctæ ciuitatis Ieruſalem. Sed coronari noluit: dicens ſe nunquam ibi geſtaturum coronam auream, vbi *Chriſtus* ſpineam portauit coronam. Quo defuncto ſine prole *Baldewinus* frater eius ſucceſſit ei in regnum, & coronatus eſt rex. Iſte fuit primus Latinorum rex coronatus in ſancta ciuitate Ieruſalem. Nam ante illud tempus quamdiu fuerat in manu Chriſtianorum, fuerunt ibi reges Græci. Defuncto autem *Baldewino* rege, *Baldewinus* filius eius ſucceſſit ei in regno, & coronatus eſt. Qui vnicam * habuit filiam ſibi in regno ſucceſſuram. Quo defuncto, principes regni miſerunt pro *Fulcone* fratre *Gaufridi* Comitis Andegauiæ, & dederunt ei prædictam filiam regis *Baldewini* in vxorem cum regno Ieroſolymitano, & coronati ſunt. *Fulco* itaq; rex genuit ex vxore ſua filia regis *Baldewini* duos filios: quorum primogenitus dicebatur *Baldewinus*, & alter *Amauri*. *Baldewinus* ſucceſſit *Fulconi* patri ſuo in regnum, & coronatus eſt. Quo decedente ſine prole, *Amauri* frater eius ſucceſſit ei in regnum, & coronatus eſt. Iſte *Amauri* cepit Babyloniam, & fecit illam ſibi tributariam. Iſte *Amauri* regnauit vndecim annis, & genuit *Baldewinum* leproſum, & duas filias: quarum primogenita vocabatur *Sibilla*, & altera *Mileſent*. *Baldewinus* leproſus ſucceſſit *Amauri* patri ſuo in regnum, & coronatus eſt, qui regnauit duodecim annis, & vxorem ducere noluit. In diebus autem illius operatus eſt Deus pro illo in terra Ieroſolymitana multa mirabilia.

Genealogia regum, qui dominabãtur in Ieruſalem vſque ad tempora *Saladini*.

al. genuit

Nam

Nam licèt ipse leprosus esset, multitudo tamen Paganorum sæpiùs ab eo confecta est, & demolita. Iste *Baldewinus* leprosus consilio principum suorum misit pro *Willielmo* de Marchis de Munferrat, & dedit ei in vxorem *Sibillam* sororem suam cum Comitatu Ioppen. Iste verò *Willielmus* de Marchis genuit ex *Sibilla* vxore sua filium vnum dictum *Baldewinum*. quem *Baldewinus* leprosus constituit sibi hæredem, & deposuit seipsum â regno, & tradidit illud *Baldewino* puero nepoti suo: & fecit eum inde coronari. Et paulò post obijt *Willielmus* de Marchis, pater *Baldewini* pueri iã regis, & *Sibilla* vxor eius mater regis pueri, nupsit prędicto *Guidoni* de Leszinnan. & paulò pòst obijt *Baldewinus* rex leprosus, & *Baldewinus* puer nepos eius regnauit pro illo duobus annis, & dimidium anni. *Guido* autem de Leszinnan Comes Ioppen dedit *Amfrido* de Turonis *Milesent* sororem vxoris suæ in coniugem.

ANno gratiæ 1169. qui erat annus decimus quintus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis, obijt *Nigellus* Eliensis episcopus venerabilis heremita, & monachus sanctus *Godridus* de Finchale migrauit ad Dominum. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ timens, quòd beatus *Thomas* Cantuariensis Archiepiscopus in personã ipsius excõmunicationis sententiam, & in regnũ eius proferret interdictum, appellauit pro se, & regno suo ad prędictam summi põtificis; & missis ad eum legatis, petijt mitti in Angliam â latere suo vnum, vel duos legatos, ad cognoscendam causam, quæ vertebatur inter ipsum, & *Thomã* Cantuariensem archiepiscopum; & ad eam determinandam ad honorem Dei, & sanctæ ecclesiæ; & vt prædicti, quos Cantuariensis archiepiscopus excommunicauerat, interim absoluerentur. Vnde dominus Papa in hac forma scripsit.

Epistola *Alexandri* ad *Henricum* regem Angliæ.

Alexander Episcopus seruus seruorum Dei, illustri Anglorum regi *Henrico* salutem, & Apostolicam benedictionem. Magnificentiæ tuæ nuntios, scilicet dilectos filios nostros *Iohannem Cumin*, & *Radulfum* de Tamewyde nobis, & Ecclesiæ Dei deuotos, & regiæ sublimitati (sicut credimus) per omnia fidelissimos, & literas, quas excellentia tua nobis per eosdem transmisit, tanto benigniori mente susceptimus, & tanto eos maiori gratia præuenimus, & honore, quãto pleniùs sciuimus ipsos â magnifico principe, & rege Christianissimo fuisse transmissos: cui vtiq; omnẽ, quam cum Deo possumus, gratiam cupimus & honorẽ, & ad cuius incrementum modis omnibus, quibus honestè poterimus, nos & fratres nostri ac tota ecclesia quanto deuotissimæ sinceritatis tuæ affectum in maiori sumus necessitate experti, tanto ardentiùs intendimus aspirare. Non enim tuę deuotionis insignia nobis tẽpore tam opportuno exhibita â nostra in posterũ memoria, vlla poterit ratione diuelli, vel in cõspectu ecclesię aliqua desuetudine inumbrari. Petitiones quoq; tuas, quas nobis per iã dictos nuntios tuos misisti, in quibus cũ Deo & honestate nostra potuimus, sicut ijdem magnificentię tuæ nuntij viua voce pleniùs enarrabant, curauimus executione mãdare. Personas siquidẽ de latere nostro, iuxta quod rogasti, licèt nobis grauissimũ, ac difficillimũ hoc tempore maximè videatur aliquos â nobis emittere, cum fratrũ nostrorum & eorum prędertim quos tu desideras præsentia & cõsilio opus habeamus, illius tamẽ recolẽdę, ac magnificæ deuotionis tuæ, vt diximus, nõ immemores existentes, ad sublimitatis tuæ præsentiã duximus destinãdas cũ plenitudine potestatis, ecclesiasticas causas, quæ inter te & venerabilẽ fratrẽ nostrum archiepisc. Cantuariensem hunc inde vertuntur, & illa quę inter eundẽ archiepisc. & episco. regni tui super appellatione ad nos facta mouetur, nec non alias causas tres, quas nouerint expedire, cognocendi iudicandique, & prout sibi dominus administrauerit, canonicè terminandi. Eidem quoque archiepiscopo ne te aut tuos seu regnum gubernationi tuæ commissum, donec causæ illæ debitum sortiantur effectum, in aliquo grauare vel turbare aut inquietare attentet, omnimodis inhibemus. Verùm si præfatus archiepiscopus in te, aut regnum tuum, vel personas regni interim aliquam sententiam tulerit, nos eam irritam esse, & non te tenere censemus. ad indictionem autem huius rei, & argumentum nostræ voluntatis, literas præsentes, si articulus ingruerit necessitatis ostendas. Alioquin serenitatem tuam rogamus, & attentiùs commonemus, vt literas ipsas, aut earum tenorem â nullo sciri permittas, sed eas habeas omnino secretas. Illos autem familiares, & consiliarios tuos, quos iam dictus Archiepiscopus

ſententiæ excommunicationis ſubiecit, perſonę de latere noſtro tranſmiſſæ, domino auctore, abſoluent. Si autem aliquis illorum interim metu mortis laborauerit, prędicto ſecundum eccleſiæ cõſuetudinem iuramento, quòd noſtro ſi cõualuerit debeat parere mandato, ipſum ab aliquo epiſcopo, vel religioſo, & diſcreto viro, abſolui cõcedimus.

VEnientibus itaque in Normanniam prędictis domini Papæ legatis, quidam Cantuarienſis Eccleſiæ ſuffraganei in hęc verba, ſcripſerunt. Medicinæ potiùs eſt quàm querelæ. Nam peccatis exigentibus, inter malleum, & incudem poſita ſancta mater Eccleſia, & niſi diuina ſuper eam reſpiciat miſeratio, ictum mallei eſt ſenſura. Crebeſcente enim nequitia ſciſmaticorum, pro fidei ſuæ defenſione, & amore iuſtitiæ, pater patrem exulat â patria, & ne ad propriam ſedem liber pateat ei regreſſus prohibet Pharaonis animus induratus. Accedit ad hoc, quòd Cantuarienſis Eccleſia, tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus miſerabiliter imminuitur. Quæ tanquam nauis mari proprio rectore deſtituta fluctuat, & ventis exponitur, dum eius paſtor infra nationis ſuæ terminos regia poteſtate remanere prohibetur. Qui ſuo & ſuæ Eccleſiæ, noſtro etiam ſapiens periculo pænarum & laborum ſecum nos expoſuit acerbitati: non conſiderans quoniam blandiri oportet non detrahere poteſtati. Qui vobis, licèt eius laboribus totis affectibus compatiamur, ingratus exiſtit. Et nos cum in eadem ſimus damnatione proſequi non deſiſtit. Inter ipſum ſiquidem & ſereniſſimum regem Anglorum quædam controuerſia verſabatur. de vtriuſque voluntate dies prędigitur, vt in ea iuſtitia mediante illorum controuerſia terminetur. Ad eandem diem ex præcepto regio Archiepiſcopi, Epiſcopi, & cæteri prælati clericorum conuocantur, vt quanto generalior eſſet concilij celebratio, tanto manifeſtior fieret fraudis & malitiæ denudatio. Conſtituta die Catholicæ principis aſpectui ſe præſentat regni turbator & Eccleſiæ, qui de ſuorum meritorum qualitate non ſecurus Dominicæ crucis ſe armat ſignaculo, tanquam ad tyranni præſentiam acceſſurus. Nec tamen inde regia maieſtas offenditur. Sed cauſæ ſuæ iudicium epiſcoporum fidei committit, vt ſic ab omni ſuſpicione liberetur. Reſtabat ergo vt Epiſcopi cauſam iudicio terminarent, vt ſic diſſidentes in gratiam fœderarent, & diſſentionis eorum materiam ſepelirent. Occurrit tamen ille, & prohibet ne de ipſo coram rege ſententia proferatur, vt ſic grauiùs ad iracundiam regius animus accendatur. Cuius exceſſus facit quantitas, vt ipſe auctor cuilibet ſe debeat exponere vltioni, erubeſcens pœnam meritam deprecari, qui principem potentiſſimum in tempore perſecutionis Eccleſiæ, offendere non horruit. Cuius offenſio malleum perſecutionis augmentauit. Melius erat ſibi, vt fœlicitati ſuæ frænos imponeret, ne dum ad rerum cacumen præſumptuoſè peruenire nititur, præſumptionis merito ſuæ ad inferiora detrudatur. Et ſi eum non mouerent Eccleſiæ detrimenta, debebant eum ſaltem reuocare, ne contra regem ageret, â rege ſibi exhibita, tam in diuitijs quàm honoribus incrementa. At obuiat aduerſarius, & obijcit, quem ipſum ſtare iudicio coram rege eſſet Apoſtolicæ ſedis dignitatis diminutio. Ac ſi neſciat quòd ſi in illo iudicio aliquantulum Eccleſiæ dignitati derogaretur, diſſimulandum tamen erat, pro tempore, vt pax eccleſiæ rederetur. Obijcit iterũ, patris ſibi nomen aſcribens, quod arrogantiam videtur redolere, quòd filij in patris damnationem minimè debuerant conuenire. Sed ſi pater eſſet, inprimis ſuperbiam filiorum humilitas temperaret, ne poſt patrem in filijs patris odium parentaret. Liquet itaq; ex prędictis (patres ſanctiſſimi) quòd aduerſarij noſtri irrita debet langueſcere occaſio, qui odij ſola malignitate impetebat, nullius rationis patrocinio fultus, & quoniam nobis omnium Eccleſiarum ſollicitudo noſcitur imminere.

CVm igitur *Thomas* Cantuarienſis archiepiſcopus, & nonnulli de coexulibus ſuis in octabis beati *Martini* inter Giſortium & Trie ad colloquium legatorum accederent; legati multa propoſuerunt ipſi Archiepiſcopo, de charitate domini Papæ, de ſollicitudine Eccleſiæ Romanæ, quam attentiùs circa eum huc vſque geſſerat, de laboribus ipſorum & itineris ſui periculis, de magnitudine regis Angliæ, & de neceſſitate Eccleſiæ, de malitia temporis, de amore & beneficijs, quibus rex Angliæ præuenerat eum, & de honore, quem rex ei ſemper exhibuit. Adiecerunt etiam querelas & iniurias, quibus rex Angliæ ſe ab ipſo læſum eſſe conqueſtus eſt: Imponens ei etiam inter cætera, quòd ei excitauerat guerram regis Francorum. Quærentes conſilium,

quomodo

quomodo tantam indignationem placare possent, quia sine multa humilitate, & moderatione, & honoris exhibitione, nouerant tantis periculis remedium adhiberi non posse. Cantuariensis autem, in omni humilitate & mansuetudine spiritus, post gratiarum actionem domino Papæ & illis debitam, respondit ad singula, rationibus veris & probabilibus, querelas regis euacuans, & iniurias Ecclesiæ & damna intolerabilia patenter exponens. Et quia humilitatem & delationem honoris ab eo exigebant, respondit se libentissime omnem humilitatem exhibiturum, & honorem reuerentiæ quantumcunque posset saluo honore Dei & libertate Ecclesiæ, & honestate suæ personæ, & possessionibus Ecclesiarum: & si eis videretur aliquid adijciendum, aut demendum, aut mutandum, rogauit vt ei cõsilium darent: habens adquiescendi propositum, salua conditione professionis & ordinis. Illis autem dicentibus, se non venisse, vt ei, sed vt eũ consulerent, & reconciliationis temperarent viam. Item quęsitũ est ab archiepiscopo, an in prędentia legatorum vellet promittere obseruantiam consuetudinum, quibus prędecessorũ suorum tempore reges vsi sunt, & sic sopitis omnibus querelis redire in gratiã regis, & redire in sedem suam, & administrationẽ, & pacem sibi & suis. Ad hęc Archiepisc. respondit, nullum prædecessorũ suorum sub aliquo regũ ad hanc professionem fuisse arctatum. Neq; se, Deo auctore, promissurum vnquam, vt obseruet cõsuetudines, quę legi Dei patenter aduersantur; sed & Apostolicũ conuellunt priuilegium, Ecclesię perimunt libertatem. Quas dominus Papa Senonis in illorũ & multorum prędentia condemnauit, & ipse postea domini Papę secutus auctoritatem quasdam earum cum obseruatoribus suis subiecit anathemati, sicut in multis consilijs Ecclesia catholica fecisse dignoscitur. Tunc interrogatus est, an si non confirmationem, saltem dissimulationem, & tolerantiã vellet repromittere, aut non facta altrinsecus aliqua mentione consuetudinum recipere sedem suam, & pacem. Respondit archiepiscopus, quòd gentis nostræ prouerbium est, quòd taciturus prætendit speciem confitentis. Et cùm rex sibi videatur esse in possessione consuetudinum, & ad eas obseruandas iniustè & violenter cogat Ecclesiam: si sic taciturnitate impetrata cessaret concussio, auctoritate legatorũ maximè interueniente, statim sibi, & alijs videretur obtinuisse in causa ista. Adiecit etiam, se malle exulare, perpetuò proscribi, &, si Deus ita disposuit, pro iusticiæ defensione mori, quàm in salutis suę dispendium & præiudicium Ecclesiæ libertatis hanc ineat pacem. Deus enim est, qui in tali causa tacere prohibet sacerdotes, quibus dissimulantibus gehennam præparauit: vbi nulla dissimulatio erit. Pene lectus est & libellus illarum abominationum, & quæsitum â Cardinalibus, an â Christianis liceat talia obseruari, nedum â pastoribus dissimulari. progressi sunt ad aliam quæstionem, scisitantes, an eorum vellet stare iudicio super his, quæ vertuntur inter ipsum & regem. Ille autem se de causæ sinceritate confidere respondit. Et cùm ipse & sui qui â *multo* tempore destituti sunt plenè ad omnia fuerint restituti, habita ratione causarum & rerum, & temporis, iuri libenter pariturum, & se non posse nec velle declinare qui vbi & quando & quomodo debebit, subeat iudiciũ eius vel illorũ, cuius vel quorũ iudicio dominus Papa debere stare decreuerit. Interim se & suos ad litigandũ vrgeri nõ posse, nec paupertatẽ suã ad hoc sufficere, cui etiã victualia desunt, nisi Christianissimi regis Francorum iuuatur expensis. Noluit enim prima faciè declinare iudiciũ, & si aliquẽ eorum iure optimo possit habere suspectum, ne causam regis iustificare videretur, nec se liti immergere antequã sit ad omnia restitutus, vt possit causã sufficienter instruere. Ea tempestate *Lodowicus* rex Francorũ magno exercitu congregato, intrauit Normanniã, & combussit Andeli villã *Rotrodi* Rotomagensis archiepisc. non resistente *Hẽrico* rege Angliæ, in vindictam Calui montis nobilis Castelli regis Franciæ, quòd prędictus rex Anglię anno prędecedenti combusserat per Wallenses suos. Eodẽ anno *Henricus* rex Anglię cæpit per vim fortissimũ Castellũ, quod dicebatur Finuel, & demolitus est illud. Item eodẽ anno, ex quo regis in minore Brittannia desierunt prędesse, duo Comites in ijsdẽ locis principari cęperunt. Sed quoniã omnis potestas impatiens sempercõsortis erit, sese varijs dissẽsionibus afflixerunt. *Conanus* tandẽ iure successorio nactus Comitatũ vtrunq; dum infata cõcederet, ex sorore regis Scottorum filiã reliquit hęredem. Quã rex Anglorum filio suo *Gaufrido* vxorẽ accipiens, & in pace passim per Brittanniã statuenda studiosus existens, clerum terrę illius sibi conciliauit, & populum.

ANno gratiæ milleſimo centeſimo ſeptuageſimo, qui erat annus decimus ſextus regni regis *Henrici*, filij *Matildis* Imperatricis, idem *Henricus* tenuit ſolemne feſtum apud Namnetim in Brittannia die natalis Domini, quæ quinta feria euenit. Deinde idem rex profectus eſt hoſtiliter in terram *Ludonis* Comitis, & eā ferè totam deſtruxit, & ipſum Comitem Ludonem ad deditionem coëgit. Deinde in prima hebdomada menſis Martij transfretauit de Normannia in Angliā, inter **Barbefleet**, & **Portesmue**. In qua trāsfretatione ſæuiſſima tempeſtate quaſſatus â media noctis hora vſq; ad craſtinæ diei horam nonam, vix applicuit in Anglia apud **Portesmue**. Cęteræ autem naues ferè omnes, quę cum eo erant, fractæ ſunt & cōminutæ. quę applicuerunt in diuerſis portubus Angliæ prout vis venti eas tulit. vna tamen illarū, quę melior, & recentior cęteris omnibus erat, ſed infœlicior, *ſubmiſſa eſt, cū *Henrico* de Agnellis, & cum duobus filijs ſuis, & cum *Gilleberto* de Sullemni, & cum magiſtro *Radulfo* de **Bealmunt** medico, & familiari regis, & cum alijs numero quadringentis viris & fœminis. Deinde *Henricus* rex fecit *Dauid*, fratrem *Willielmi* regis Scottorum, millitem. Eodem anno fuit rex *Hēricus* apud **Windeshores** in ſolemnitate Paſchali. Deinde venit rex Londonias, & ibi depoſuit ferè omnes vicecomites Angliæ; & facta inquiſitione de priſcis illorum per ſacramenta hominū regni, redemit eos. Deinde in feſto *S.* **Bernardæ* apoſtoli idem rex magnum celebrauit concilium Londonijs, cum principibus, & magnatibus terræ ſuæ, de coronatione *Henrici* filij ſui, & Dominica ſequenti, quę euenit decimo ſeptimo Kalendarum Iulij, clero & populo conſentientibus, & aſſentientibus, fecit ipſe prędictū *Henricum* filium ſuum coronari, & in regem conſecrari apud Weſtmonaſterium, â *Rogero* Archiepiſcopo Eboracenſi, miniſtrantibus ei in illo officio *Hugone* Dunelmenſi epiſcopo, & *Waltero* Rofenſi epiſcopo, *Gilleberto* Londonienſi epiſcopo, & *Gocelino* Salesbirienſi epiſcopo nulla mentione facta de beata *Thoma* Cātuarienſi archiepiſcopo: ad quem coronatio illa & cōſecratio de iure Eccleſię ſuę ſpectabat. Et in craſtino coronationis illius fecit rex pater *Willielmum* regem Scottorum & *Dauid* fratrem ſuū, & Comites & barones regni deuenire homines noui regis, & iurare ei fidelitates contra omnes homines ſalua fidelitate ſua. Cùm autem conſtaret *Lodowico* regi Francorum quòd *Margareta* filia ſua non erat cum viro ſuo rege Angliæ coronata, magnum cōgregauit exercitum, & hoſtiliter intrauit Normanniam. Quo audito rex Anglię pater, dimiſſo rege filio ſuo in Anglia, transfretauit in Normanniam, & pacem fecit cum *Lodowico* rege, in colloquio apud Wendoniā in feſto *S. Mariæ Magdalenæ*, promittens quòd in proximo iterum faceret filium ſuum coronari, & vxorem ſuā cum eo. Deinde à colloquio illo venit rex pater in Normanniā & apud Motamgerni incidit in grauem ęgritudinem, & diuiſit terras ſuas filijs ſuis in hunc modum. Dedit itaq; *Richardo* filio ſuo ducatum Aquitaniæ, & omnes terras, quas accepit cum matre illius *Alienor* regina, & *Gaudefrido* filio ſuo dedit Brittanniam cum *Alais* filia Comitis *Conani*, quas ad opus illius acquiſierat â *Lodowico* rege Francorū. Et *Henrico* rege filio ſuo dedit Normanniam, & omnes terras, quę fuerunt patris ſui *Gaufridi* Comitis Andegauēſis. Et fecit illos tres filios ſuos deuenire homines *Lodowici* regis Frāciæ. Et *Iohanni* filio ſuo adhuc *minimo* dedit Comitatum Moretanij. Deinde poſt multum temporis rex *Henricus* pater de infirmitate ſua conualeſcens, peregrè profectus eſt ad *S. Mariam* de Rupe adamatoris. Interim beatus *Thomas* Cantuarienſis archiepiſcopus ſextum annum exilij ſui peragēs, conqueſtus eſt *Alexandro* ſummo pontifici de *Rogero* Eboracenſi Archiepiſcopo, & de ſupradictis quatuor epiſcopis, qui ei adſtiterunt in coronatione noui regis in Cantuarienſi diœceſi. Ad cuius inſtantiā ſummus pontifex excōmunicauit Londonienſem, & Rofenſem, & Salesbirienſem epiſcopos, & Eboracenſem archiepiſ. & *Hugonem* Dunelmenſem epiſ. ſuſpendit ab omni epiſcopali officio. Vnde in hanc formam ſcripſit illis.

al, ſubmerſa

al. Barnabæ

Epiſtola *Alexandri* Papæ ad *Rogerum* Eboracenſem *Archiepiſcopum, &* Hugonem *Dunelmenſem epiſcopum.*

ALexander Epiſcopus ſeruus ſeruorū Dei venerabilibus fratribus *Rogero* Eboracenſi archiepiſcopo, & *Hugoni* Dunelmēſi epiſ. ſalutem, & apoſtolicam benedictionem. Licèt nobis cōmendabiles, & grati in pluribus exiſtatis, & ſincerè vos complectamur brachijs

brachijs charitatis: propter hoc tamen non debemus omittere, quin ea, quę perpetrata sunt, & incorrecta, generant mortem, & requiramus in vobis, & zelo rectitudinis corrigamus: dicente Domino per Prophetam, *Si loquente me ad impium, morte morieris, nisi annuntiaueris ei, neq; locutus fueris, ipse quidem in peccato suo morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram.* Depressio siquidem Anglicanæ Ecclesię, & diminutio libertatis illius, quę per regem vestrũ, siue proprio motu, siue potiùs alijs suggerentibus facta dignoscitur, plurimùm iampridem animum nostrum afflixit, & non modicum nobis sollicitudinis, & doloris ingessit. Cùm enim oportuerit eum de corrigendis his, quę ab antecessoribus suis malè cõmissa fuerant, cogitare: ipse potiùs pręuaricationibus pręuaricationes adijciens, tam iniqua constituta sub regiæ dignitatis obtentu, & posuit, & firmauit. Sub quibus & libertas perit ecclesię, & Apostolicorũ virorum statuta, quantum in eo est, suo robore vacuantur. Nec credidit debere sufficere, si sub eo diuinæ leges in regno Anglię silentium, & vacationem acciperent, nisi peccatum transmitteret ad hęredes, & longo tempore faceret suum regnũ sine ephod, & sine superhumerali sedere. Inde fuit quòd illas iniquas vsurpationes, absq; vlla exceptione, vestro, & aliorum fratrum, & coepiscoporum nostrorum iuramento, fecerit firmare, & plectendo iudicauit, vt hostem, quicunque vellet ab iniquis illis constitutionibus dissentire. Indicat hoc venerabilis fratris nostri *Thomæ* Cantuarienſis archiepiscopi exiliũ: demonstrat & hoc clericorũ & consanguineorum eius, illorum etiam, qui adhuc pendentes ab vberibus matris vagiebant in cunis, miseranda proscriptio. Et metus mortis incutitur, si ad hoc cuiusq; animus erigatur, vt cõtra statuta illa diuinis velit legibus obedire. nos ipsi quorũ iudicio pręuaricationes illæ corrigendæ fuerant aut plectendæ, ad confirmationem illarum sub occasione temporis impacati multa fuimus instãtia prouocati. Et laboratũ est apud nos exactione non modica, vt vsurpationibus illis, cùm nondũ nobis expressæ fuissent, auctoritatis cõferremus apostolicę confirmationem. Et hoc quidẽ â principio. Processu verò temporis exulante pro debito pastoralis officij iã dicto archiepiscopo, & consuetum Romanæ Ecclesiæ subsidium ab officio nostro sæpiùs requirente: misimus ad iam dictũ regem de melioribus & maioribus fratribus nostris, misimus & alias ecclesiasticas personas, & putauimus quòd duritia eius in nostra humilitate & mansuedine frangeretur: & fieret, quod *Salomon* dicit, *Patientia lenietur princeps; & lingua mollis frangit iram.* Ipse verò sufferentiam nostrã multiplici legatorũ arte deludens, vsq; adeo contra monita nostra videtur animum obdurasse, vt nec contra prędictum archiepiscopũ deferueat, nec de peruersis statutis illis quicquam minui patiatur: immo & ipsam Cantuarienſem Ecclesiam plurimo detrimento possessionum suarum afficiat, & in ipso eam ecclesiastico ministerio antiqua spoliauerat dignitate. Nuper enim cùm filium suum coronari voluerit, contempto eodem Archiepiscopo, ad cuius hoc officium de antiquo iure dicitur pertinere, per manũ tuam, frater archiepiscopus ei in aliena prouincia diadema regni fecit imponi. In coronatione autem illius, nulla ex more de cõseruanda Ecclesiæ libertate cautio est prędicta, vel sicut aiunt exacta: sed iuramento potiùs asseritur confirmatum, vt regni consuetudines, quas auitas dicunt, sub quibus dignitas periclitatur Ecclesiæ, illibatas debeat omni tempore conseruare. In quo etsi multùm prędicti regis nos vehementia conturbat: ampliùs tamen de vestra & aliorum coepiscoporum nostrorũ possumus infirmitate moueri, qui, quod dolentes dicimus, facti sicut arietes non habentes cornua, abijstis absque fortitudine ante faciem subsequentis. Etsi enim hoc tibi licere fortè (frater Archiepiscope) in propria prouincia potuisset, quomodo tamen hoc in prouincia aliena, & illius prędicti, qui exulare pro iustitia, & ferè solus exire & dare gloriã Deo, tibi licuerit, nec de ratione possumus, nec de sanctorũ patrum cõstitutionibus inuenire. Quòd si ad excusationem tantæ pręuaricationis quisquam obijciat in alijs quoque regnis, grauia plurima & enormia perpetrari: in veritate possumus respondere, quòd nullum adhuc regnum in tantum diuinæ legis contemptum inuenimus corruisse, vt scriptis & iuramentis Episcoporum tam manifestas enormitates fecerit communiri, nisi quisquam illud impudenter alleget, quòd scismatici postmodum â fidelium communione præcisi inaudita & damnabili superbia commiserunt. Vnde quia iuxta verbum Prophetæ, in vobis factum est peruersum, quid vltra omnes alias prouincias in vsurpationibus suis, &

poſt tam iniquas conſuetudines iuramenta firmatas,non adieciſtis reſumere ſcutum fidei, vt ſtaretis in domo Domini in die prælij: ſed poſuiſtis corpus veſtrum in terram,vt per vos fieret via tranſeunti. Et ne ſi diutiùs tacuerimus vna vobiſcum in die iudicij damnationis ſententia inuoluamur, auctoritate ſacroſanctæ Romanæ, cui auctore domino miniſtramus, Eccleſiæ, ab omni officio Epiſcopali vos ſuſpendimus dignitatis; ſperantes quòd ſub diſciplina ſaltem & paterno verbere conſtituti redire tandem ad cor, & de tuenda de beatis Eccleſiæ libertate ſatagere. Si verò nec ſic zelum Epiſcopalis officij reſumpſeritis, nos adhuc auctore Domino,quod vobis imminet,faciemus. Vos videte,ne illud vobis dicatur, quod cuidam dictum per prophetam dicitur, *Quia tu ſanctam repuliſti,repellam te,ne ſacerdotio fungaris mihi.* Nos enim quia locum illius tenere,Deo prout ipſi placuit diſponente,conſpicimur,qui â prædicatione verbi Dei, nec verberibus poterat, nec vinculis coerceri: non debemus ſub ambigua expectatione pacis creditam nobis diuini verbi pecuniam in ſudario reponere,& alligatam eam tamdiu conſeruare, donec paulatim lucrandi hora occurrat, & creditor veniens de reddenda acerbè nos conueniat ratione.

INterim *Lodouicus* rex Francorum,& Archiepiſcopi,& Epiſcopi,& magnates de regno Franciæ,pro eodem Cantuarienſi Archiepiſcopo ſollicitauerunt Romanum pontificem in virtute amoris, & ſub impenſi proteſtatione obſequij, ne vlteriùs dilationes fruſtratorias,quas rex Angliæ protendebat,prorogaret,ſicut regnum Francorũ diligebat,& honorem ſedis Apoſtolicæ. Miratus etiam Anglicanæ Eccleſiæ deſolationem *Willielmus* Senonenſium antiſtes ſedem Apoſtolicam petijt,& â Romana Eccleſia impetrauit, vt rex Anglorum omni appellatione ceſſante, ſubijceretur anathemati,& regnum interdicto,niſi pax Cantuarienſi Eccleſiæ redderetur. Sic deníq; placuit omnium diſpenſatori Deo,ſui *Thomæ* recompenſare merita,& labores *diutinos conſummare victorioſa martyrij palma. Regis ergo ſententiam mutauit in melius,& mediantibus tàm domini Papæ paterna exhortatione, regiſque Francorum, & plurimorum Epiſcoporum conſilio,quàm etiam principum ſupplici interuentu, Archiepiſcopum recepit in gratia,& ad ſuam redire conceſſit Eccleſiam.

al.longos

Pax facta inter regem, & Archiepiſcopum.

Facta eſt autem pax iſta inter Archiepiſcopũ & regem Angliæ, quarto Idus Octobris feria ſecunda, in monte laudato,qui eſt inter Turonim & Ambaſium. Sicque omnibus completis, vnuſquiſque reuerſus eſt in locum ſuum. *Thomas* verò Cantuarienſis Archiepiſcopus reuerſus eſt ad Abbatiam ſanctæ Columbæ,vbi iam ferè per quatuor annos degebat. Quadam verò die,dum idem Archiepiſcopus ibidem in Eccleſia ante quoddam altare in oratione proſtratus iaceret, audiuit vocem de cœlo dicentem ſibi, Surge velociter & abi in ſedem tuam,& glorificabis Eccleſiam meam ſanguine tuo,& tu gloriaberis in me. Inchoante autem anno ſeptimo exilij ſui, cùm iam eſſet Deo amabilis,ſpiritualibus excercitijs ſanctificatus,& ſeptiformi Spiritus ſancti gratia perfectior, ad ſedem ſuam quantotiùs repedare feſtinabat. Noluit enim pius pater Cantuarienſem Eccleſiam diutiùs deſolatam relinquere: vel quam vt creditur in ſpiritu viderat certaminis ſui gloriam protelare, aut alibi moriendo ſedem propriam martyrij ſui honore priuare.

Vita beati *Thomæ.*

HVius autem vita irreprehenſibilis erat coram Deo & hominibus. Non enim erat illi vanum ſurgere ante lucem: ſciens quòd dominus promiſit coronam vigilantibus. Quotidiè namque ante lucem ſurrexit, cæteris omnibus dormientibus,& intrans in oratorium ſuum prolixiùs orauit, ſic demum rediens ſuſcitauit capellanos & clericos ſuos â ſomno, & cantatis matutis & horis diurnis, Miſſam deuotè celebrauit, & ſingulis diebus & noctibus ternas vel quinquenas accepit de manu ſacerdotis diſciplinas. Poſt verò celebrationem Miſſæ quotidie reintrauit oratorium ſuum, & clauſo oſtio poſt ſe vacabat orationi cum lachrymis vberrimis; & nemo niſi ſolus Deus ſciebat afflictionem, quam faciebat carni ſuæ. Et ſic faciebat carni ſuæ quotidie vſque ad horam prandij, niſi maior ſolemnitas & cauſa euidentior impediret. Exiens verò ab oratorio prandere inter ſuos venit, non vt corpus ſuum pretioſis ſaturiret cibis: ſed vt familiam ſuam exhilararet & vt pauperes Domini ſatiaret bonis: quos quotidiè ſecundum facultatem ſuam numero augebat. Et quamuis pretioſi & exquiſiti cibi & potus ei apponerentur tamen erant ei in cibo & potu panis & aqua. Quadam autem die

die dum idem Archiepiscopus in mensa *Alexandri* summi pontificis sederet, quidam secreti sui conscius posuit coram eo scyphum aqua plenum. Quem cùm summus pontifex apprehendisset,& inde gustasset,inuenit vinum merissimum & suaue ad potandũ. Et dixit. Putabam hoc fuisse aquam, & reposuit scyphum coram Archiepiscopo, & mox vinum redijt in pristinam saporẽ aquæ. O mira mutatio dexteræ excelsi! Singulis autem diebus cùm Archipræsul à prandio surrexisset, nisi maiora negotia impedirent, semper vacabat lectioni diuinæ vsque ad horam vespertinam, & auditis vesperis cùm sol ad occasum tenderet, paratus erat lectus eius superpositis mollibus stramentis & pannis sericis,per totum desuper auro contextis. Et cùm cæteri dormirent ille solus iacebat in nuda area ante lectũ suum,in hymnis,& psalmis, & nunquam ab oratione cessabat, donec labore victus paululum reclinaret caput suum subposito lapide loco puluinaris. Et sic oculi somnum capiebant,sed cor eius semper ad Dominum vigilabat. Vestis autem eius interior erat cilicina ex pilis caprarum aspera, qua totum corpus eius tegebatur,à cubitis vsque ad poplites. Exteriores autem eius vestes erant nitidæ,& satis pretiosæ,vt sic decipiens humanos visus,diuinis placeret aspectibus. Nullus quidem hominum erat huius secretæ vitæ suæ conscius præter duos tantùm: quorum vnus erat *Robertus* canonicus de **Meretun** capellanus ei⁹,& alter dicebatur *Brun*, qui custodiebat cilicia sua,& lauabat quãdo fuit necesse.& isti erant illi fide & sacramẽtis astricti,quòd hæc nemini dicerent in tota vita sua. Venit ergo Archipræsul *Thomas* ad **Withland**,& cùm audisset,quòd *Rogerus* Eboracensis Archiepiscopus, & Lundoniensis,& Salesbirienſis episcopi essent apud **Doure** in occursum eius, noluit illò ire, sed applicuit in Anglia apud **Sandwic**. Transito itaq; mari Archiepiscopus, & futurus martyr in magna gratia,gloria,& honore, præcipuè à monachis cum solemni processione quasi angelus Dei susceptus est in ecclesia sua,omnib⁹ præ gaudio illachrymãtibus,& cũ gratiarũ actione clamãtibus, *Benedictus,qui venit in nomine Domini*.Ipse autẽ tanquam bonus pastor, omnibus in osculo pacis acceptis,illos paterna exhortatione monuit,& docuit fraternitatem diligere,Deo obedire, in bonis perseuerare,& certare pro lege Dei vsq; ad mortẽ.Ea verò tempestate erat *Henricus* rex Anglię regis *Henrici* filius in Anglia,& natiuitas Domini instabat, quam rex ille cum primatibus terræ suæ solemniter celebraturus erat.Ad quã beatus *Thomas* licèt non esset inuitatus ire proposuit. Et cùm Lundonias veniret, venit ad eũ *Gocelinus* frater reginæ,& prohibuit ei ex parte regis ne vlteriùs procederet.Et sic beatus *Thomas* Cantuariam reuersus est.Ergo damnis iterũ, & atrocioribus iniurijs supra modũ & numerum athleta *Christi* affectus est,& edicto publico præceptus ecclesiæ suæ septa non exire . Quisquis ei, vel alicui suorum faciem hilarem prætendebat hostis publicus censebatur. Sed hæc omnia vir Dei cum multa patientia sufferebat, & familiariter inter suos commorans,conuersatione sua & exhortationis verbo omnes ædificabat.Resediteq; in sua pontifex ecclesia intrepidus,expectans horã,qua adeò perciperet martyrij coronam. Præmunitus siquidẽ à multis sciebat,quòd breuis foret vita eius, & mors in ianuis. Ibi quasi tũc cœpisset viuere,exactum vitæ tempus spiritualibus exercitijs redimere satagebat. Sciénsq; quòd vita præsens via est,& militia, vt esset sanctus corpore, & spiritu vitijs expeditus, succinxit se ad cursum virtutibus armatus, accinxit se ad pugnæ conflictum. cursum ergo consummando cucurrit non quasi in incertum, benè certando pugnauit non quasi aerem verberans. Prodibat tunc ferè omnis eius cogitatio,& sermo de fine huius vitæ & vię miseria. Aliquando etiam in sermone suo,quem faciebat ad fratres suos Cantuariensis ecclesiæ monachos,& ad clerum ciuitatisq; populum dicebat.Veni ad vos mori inter vos. Aliquando autem dicebat,in ecclesia ista sunt martyres,& in proximo augebit Deus numerum illorum. hæc dicebat significans,qua clarificaturus esset ille dominum morte . Iterum *Henricus* rex Angliæ pater calumniatus est Archiepiscopatum Bituricensem debere adiacere ducatui Aquitaniæ,sed *Lodowicus* rex Franciæ modis omnibus contradicebat. Et sic orta inter eos graui discordia vtérq; magnum congregauit exercitum. Venitq; rex Angliæ cum suo exercitu in Berria vsq; Munlutum, volens vlteriùs procedere. Ex confessione enim Bituricensis Archiepiscopi in extremis laborantis,& in confessione profitentis, quòd de iure Archiepiscopatus Biturienſis spectabat ad ducatũ Aquitanniæ,sperabat se susceпturũ. Sic *Lodouicus* rex Franciæ

peruenit

peruenit, & sic rex Angliæ à desiderio suo fraudatus, dedit,& accepit treugas vsq; ad festum S.*Hilarij*.

ANno gratiæ millesimo, centesimo septuagesimo primo, qui erat annus decimus septimus regni regis *Henrici*, filij *Matildis* imperatricis, idem rex Angliæ fuit in Normannia apud Burum die natalis Domini; qui sexta feria euenit, & *Alienor* regina, & *Richardus*, & *Gaufridus*, & *Iohannes* filij eius cum eo. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ filius erat in Anglia. Beatus verò *Thomas* Cantuariensis Archiepiscopus eo die Cantuariæ residens post sermonem ad populum factũ excommunicauit *Robertum* de Broc, qui die præcedenti amputauerat caudam sumerij sui. Vix ergo pater in ecclesia sua per mensem moram fecerat, & ecce quinta die natalis Domini venerunt Cantuariam quatuor milites, immò Sathanæ condicti satellites; quorum nomina sunt hæc. *Willielmus* de Traci, *Hugo* de Moreuile, *Richardus* Brito, *Reginaldus* filius *Vrsi*: viri quidem generis præminentia conspicui; sed enormis sceleris ausu militiæ gloriam,& stemmatis titulum perpetua ignominia mox damnaturi. Hij ergò introeuntes ad Archiepiscopum: & quia non directa in manu eorum salus,ex concepta malitia salutationis eloquiũ prætermittentes,cum fastu & superbia alloquũtur. Accipiunt reddúntq; minas,minis adijciẽtes responsum. Deniq; probra & contumelias post se relinquentes exierũt. Continuóq; reuertentes, claustrũ monachorũ irrumpũt cum multa armatorũ sequela,& ipsi armati. Iam præsul cum modestia & grauitate præcesserat eos in oratorium,suadentibus,immò & compellentibus monachis, propter diẽ solemnem,ad peragendam vespertinam synaxim. cùm eos à tergo respiceret in medio claustri armatos,arcere eos templo debuit propria malignitas; sed nec facinus dissuasit solemnitatis reuerentia,nec à sanguine cohibuit patriarchæ innocentia. Vsq; adeò occupauit & excæcauit eos impudorata patrandi facinoris voluntas: vt nec militiæ iacturã recogitarent,nec vllius discriminis haberent æstimationem. Præcipites ergo & stupidi insequẽtes Archiepiscopũ,extractis gladijs intrant ecclesiã furioſè clamantes. Vbi est proditor ille? Nemine verò respondente,ingeminant illi. Vbi est Archiepiscopus? Sciens itaq; *Christi* confessor,& martyr mox futurus,priori nomine se falsò impeti, alterũ verò sibi pro officio competere,à gradibus obuiã illis progrediens, ecce inquit assum. In tanta autem se exhibebat constantia, vt nec animus eius pauore,nec corpus horrore concuti videretur. Cui vnus funestorum militum in spiritu furoris intulit, tu modò morieris, impossibile enim est,vt vlteriùs viuas. Respondit autem Archiepiscopus, non minori constantia verbi quàm animi. Ego pro Deo meo mori paratus sum, & pro assertione iusticiæ & ecclesiæ libertate: sed si caput meum quæritis, prohibeo ex parte omnipotentis Dei, & sub anathemate, ne cuiquam alij siue monacho,siue clerico,siue laico maiori vel minori, in aliquo noceatis. Sed sint à pœna immunes, sicut extiterunt à causa. Verba eius nonne *Christum* exprimere videntur in passione dicentem, si me quæritis sinite hos abire? Cui statim inijcientes manus milites tenuerunt, vt extra ecclesiam ad peragendum propositum traherent, sed non potuerunt. Videns ergo Archiepiscopus carnifices eductis gladijs, in modum orantis inclinauit caput, hæc nouissima proferens verba. *Deo, & sanctæ* Mariæ, *& sanctis huius ecclesiæ patronis, & beato* Dionysio *commendo meipsum & ecclesiæ causam*. Tunc in omnibus his cruciatibus inuicti animi, & admirandæ constantiæ martyr non verbum vel clamorem emisit, nec edidit gemitum nec brachium opposuit ferienti: sed caput inclinatum, quod gladijs exposuerat, donec consummaretur, tenebat immobile. Prædicti igitur milites, timentes concurrentium vndique vtriusque sexus multitudinem, ne fortè voto infecto eriperetur, facinus accelerauerunt. Cúmque vnus ex eis extendens vibraret gladium in caput Archiepiscopi, brachium cuiusdam clerici, qui dicebatur *Eadwardus Grimfere* abscidit, & ipsum pariter in capite vulnerauit christum Domini. Extenderat enim idem clericus brachium super caput patris, vt ferientis exciperet, vel potiùs elideret ictum. Stabat adhuc iustus pro iusticia patiens, velut agnus innocens,sine murmure,sine querimonia: & seipsum holocaustũ offerens Domino, sanctorum patrocinia implorabat. Et,ne quis funestorum satellitum intacto præsule insceleſtus argui posset, secundus & tertius gladios suos vertici constantis athletæ atrociter illiserunt,confregerunt,& Spiritus sancti victimam solo tenus

præcipi-

præcipitauerunt,quartus pluſquam ferali, immò furiali crudelitate debacchatus, iam proſtrato,iam expiranti coronam raſilem abſcidit,teſtam capitis diſſipauit, & mucrone vertice intruſo,cerebrum cum ſanguine ſuper pauimentum lapideum effudit. Diſcolor in mixtura vtriuſq; ſubſtãtia bifariam diſcreta martyris merita piè intuentẽ docere videbatur. Candebat nãmq; in cerebro byſſus innocentię,purpura martyrij rubebat in ſanguine: vtróq; martyr *Thomas* quaſi veſte nuptiali decenter adornatus,cœleſtis menſæ conuiua dignus efficitur. Sic, ſic martyr *Thomas* virtute conſtantiæ adamantinus cœleſtis ædificij lapis pretioſus,gladiorum quadratus ictibus angulari lapidi *Chriſto* in cœlis eſt coniunctus. Conſummatus ergo noſter *Abel* in martyrij gloria in breui expleuit tempora multa. Itaque inchoante ſeptimo anno exilij ſui præfatus martyr *Thomas* pro lege Dei, & eccleſiæ libertate, quæ tota ferè deperierat in Anglicana eccleſia,certauit vſque ad mortem; & à verbis impiorum non timuit. fundatus enim ſupra firmam petram,id eſt, *Chriſtum*, pro nomine *Chriſti*,in eccleſia *Chriſti* gladijs prophanorum, quinta die natalis Domini, id eſt in craſtino innocentũm ipſe innocens occubuit. Cuius vitam innocentem,& mortem cauſæ merito in conſpectu Dei pretioſam,innumera prædicant miracula,quæ non ſolùm loco requietionis eius,ſed & in diuerſis nationibus,& regnis mirificè exhibentur. Eodem die paſſio beati *Thomæ* reuelata eſt beato *Godrico* Anachoritæ per ſpiritum ſanctum apud **Finkhale**. Qui locus diſtat à Cantuaria plus quàm per centum ſexaginta milliaria. Monachi autem Cantuarienſis eccleſiæ clauſerunt oſtia eccleſiæ, & ita permanſit eccleſia ſuſpenſa celebratione Miſſæ ferè per vnum annum, quouſque receperunt reconciliationem eccleſiæ per dominum Papam *Alexandrum*. Monachi verò detulerunt martyrem ſuum, & poſuerunt nocte prima,in choro agentes,circa illum exequias defunctorũ. Et veraciter dicitur,quòd expletis circa corpus obſequijs humanitatis, cùm iam in choro iaceret ſuper feretrũ,circa aurorã, leuata manu dextera dedit benedictionẽ deinde ſepelierunt eum in crypta. Milites autem, qui illud prophanum opus perpetrauerunt ſtatim prophani operis ſui conſcij,& de venia deſperantes, ad curiam regis Angliæ,vnde venerant, redire non auſi fuerunt,ſed in Occidentales partes Angliæ ſeceſſerunt, vſq; ad **Cnaresburc**, villam *Hugonis* de Moreuile,& ibi tamdiu remanſerunt, donec viles habiti fuerãt à compatriotis illius prouinciæ. Omnes enim illorum vitabant alloquia, nec aliquis cum eis manducare vel bibere voluit. ſoli ergò manducabant & ſoli bibebant, & fragmenta cibariorum ſuorum proijciebantur canibus,& cùm inde guſtaſſent,nolebant inde quicquam comedere. Ecce manifeſta & digna Dei vindicta! vt illi qui contempſerunt chriſtum domini,à canibus etiam contemnebantur. Poſt multum verò temporis, prædicti quatuor milites,quos propria actionis conſcientia accuſabat, *Alexandrum* Romanum pontificem adierunt, & accepta ab eo pœnitentia Ieroſolymam profecti ſunt. Et ex præcepto Papæ in monte nigro pœnitentiam agentes obierunt, & ſunt Ieroſolymis ſepulti ante oſtium templi. Quorum ſuperſcriptio hæc eſt, *Hic iacent miſeri, qui martyrizauerunt beatum* Thomam *Archiepiſcopum Cantuarienſem.*

Annus millenus, centenus, ſeptuagenus,
Primus erat, Primas quo ruit enſe Thomas.

Epiſtola *Lodowici* regis Francorum, ad *Alexandrum Papam, de morte beati* Thomæ.

DOmino & patri ſuo ſanctiſſimo, *Alexandro* Dei gratia ſummo pontifici, *Lodowicus* rex Francorum,ſalutem & debitam reuerentiam. Ab humana pietatis lege recedit filius,qui matrem deturpat,neque creatoris beneficij reminiſcitur: qui de ſanctæ ſedi illata turpitudine non triſtatur. Verùm ſpecialiùs eſt condolendum, & nouitatem doloris excitat inauditæ nouitas crudelitatis,quam in ſanctum Dei inſurgens malignitas in pupillam *Chriſti* gladium infixit,& lucernam Cantuarienſis eccleſiæ, non tam crudeliter quàm turpiter iugulauit. Excitetur exquiſitæ genus iuſticiæ. Denudetur gladius *Petri* in vltionem Cantuarienſis martyris: quia ſanguis eius pro vniuerſali clamat eccleſia,& non tam ſibi quàm vniuerſæ conquerens de vindicta eccleſiæ. Ecce ad tumulum

tumulum agoniſtæ, vt reuelatum eſt nobis, diuina in miraculis reuelatur gloria, & diuinitus demonſtratur vbi humanitus requieſcit, pro cuius nomine certauit. Valeat pietas & fraternitas veſtra in Domino.

Epiſtola *Willielmi* Senonenſis Archiepiſcopi, ad Alexandrum *Papam, de eiuſdem morte.*

SAnctiſſimo patri ac domino *Alexandro* Dei gratia ſummo pontifici *Willielmus* Senonenſis eccleſiæ humilis miniſter, ſalutem & debitam cum omni deuotione obedientiam. Veſtro apoſtolatui (pater ſancte) data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra. Gladius anceps in manibus veſtris. Super gentes & regna conſtituti eſtis, ad alligãdos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Vide ergo (Domine) & conſidera quem vindemiauerunt ita. Vineam námq; Domini Sabaoth exterminauit aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Eccleſia ſiquidem Cantuarienſis, immò vniuerſalis eccleſia, ſanguineas rorantes lachrymas, & amaritudine aſperſas, à finibus terræ in conſpectu veſtro effundit: quia poſita eſt quaſi ſignum ad ſagittã, facta eſt opprobrium vicinis ſuis. Et qui vident eam mouent capita ſua ſuper eam dicẽtes, Vbi eſt Deus eorum? Ipſa autem gemens, & conuerſa retrorſum, clamat in auribus Domini exercituum: vindica (Domine) ſanguinem ſerui tui, & martyris, Cantuarienſis Archiepiſcopi, qui occiſus eſt, immò pro libertate eccleſiæ crucifixus. Pater ſancte, verbum horrendum, facinus flagitioſum, & enorme flagitium factum eſt in diebus veſtris: quod quicunque audierit tinnient ambæ aures eius non eſt auditum in **Theman**: non eſt viſum in Canaan. Alter ſiquidem *Herodes* ſemen *Canaan* & non *Iuda*, progenies viperarum, miſſis à latere ſuo lictoribus, ſignum dominicæ paſſionis, quod deſuper in vertice gerebat, nequaquam exhorruit profundis exarare vulneribus, & notis turpibus cœleſtem deformare imaginem. Propter hæc, ſicut omnis eccleſia aſſerit, ipſum facit Martyrem cauſa pariter & pœna. Pœna, dolor paſſionis illatæ. Cauſa rigor eccleſiaſticæ cenſuræ, quia pro lege Dei ſui certauit vſque ad mortem. Veſtra ergo intereſt, (pater clementiſſime, cuſtos murorum Ieruſalem) remedium adhibere præteritis, & prouidentiam futuris. Quis enim locus poterit eſſe tutus, ſi rabies tyrannica ſancta ſanctorum cruentat? Et vicarios *Chriſti*, alumnos eccleſiæ, impunè dilacerat? Inſurgant ergo eccleſiaſticæ leges, armentur iura eccleſiaſtica. Introeat in conſpectu veſtro vltio ſanguinis glorioſi martyris, qui de Anglia clamat. Clamabit ſiquidem, & commouebit, non ſolùm terram ſed & cœlum. & ſic noſtro conſulite dolori, vt honeſtati veſtræ pariter conſulatis, & *libertati eccleſiæ. De cætero, ſanctæ paternitati veſtræ inſinuare dignum duximus, quòd cum domino Rotomagenſi & nobis in mandatum dederitis, vt terram regis Angliæ ciſmarinam, ſi pacem, quam glorioſæ memoriæ domino Cantuarienſi promiſerat, non obſeruaret, ſub interdicto poneremus: adijcientes etiam quòd ſi vterque noſtrum rei executioni non poſſet, aut nollet intereſſe, alter nihilominus mandatum veſtrum exequeretur. Prædictus verò Rotomagenſis, poſtquam literas veſtras ei præſentari fecimus, nobis ſignificauit, quòd ad Senonenſem ciuitatem veniret, & iuxta formam mandati *veſtri procederet. Cùm autem illuc veniſſet, vnà cum Lexauienſi, & Ebroicenſi, & Wigornenſi epiſcopis, & alijs quàm pluribus, tam clericis quàm laicis de familia prædicti regis: poſt tergiuerſationes & excuſationes verborum inde diductas, reſpondit, ſe ad præſentiam veſtram iter arripuiſſe, & prædicto regi exacerbationem ſe nolle infundere acerbiorem. Nos verò ſcientes, quòd vitium Paganitatis incurrit, quiſquis mandatis Apoſtolicis obedire contemnit, iuxta ſeriem mandati veſtri, de communi conſilio fratrum noſtrorum omnium epiſcoporum, & S. *Dionyſij*, & S. *Germani* de Pratis, & *Ponti* magni Walcellenſis, & Cenmenſis abbatũ, & aliorũ quamplurium religioſorũ virorũ, & ſapientũ in terrã eius ciſmarinã ſententiã tulimus, & memorato Archiepiſcopo, & epiſcopis, vt eam obſeruari facerent ex parte veſtra iniunximus. Scimus enim, quòd nec poſſeſſiones ſicut promiſerat reſtituit, nec ſecuritatem, ſicut mors eius indicat, inſtituit. Per Canturienſem quoq;, quem ad eum miſeramus nobis ſignificauit, quòd cauſam mortis eius dederat, & quòd eum occiderat.

al. ſaluti

al. Apoſtolici

occiderat. Inde est quòd clementiæ vestræ supplicamus, quatenus prædictam sententiam ratam habeatis,& sicut maiestatem vestram decet, & incolumitati expedit ecclesiæ,eam taliter faciatis obseruari, vt honor Dei,& vester conseruetur. Et nos, qui vestram sanctitatem,ea qua scitis deuotione amplectimur,minimè propter hæc possimus illudi. Valete,& sicut decet maiestatem & sanctitatem vestram facite.

Epistola *Theobaldi* Comitis Blesensis, ad *Alexandrum* Papam de morte beati *Thomæ*.

REuerendissimo domino, & patri suo *Alexandro* Dei gratia summo pontifici, *Theobaldus* Comes Blesensis,& regni Francorum procurator,salutem,& debitam cum filiali subiectione reuerentiam. Vestræ placuit maiestati, vt inter dominum Cantuariensem,& regem Angliæ pax reformaretur,& integra firmaretur concordia. Itaque iuxta vestri tenorem mandati,illum rex Angliæ hilari vultu,& fronte lęta,& pacem spondente,& gratiam sibi referente, recepit. huic paci, & concordiæ affui, & me præsente dominus Cantuariensis apud regem de coronatione filij sui conquestus est, quem voto festinante,& ardenti desiderio,in culmen regiæ dignitatis fecerat promoueri. huius autem iniuriæ reus,& sibi malè conscius rex Angliæ, iuris,& satisfactionis ipsi Cantuariensi pignus dedit. Conquestus est etiam de episcopis, qui contra ius,& decus Cantuariensis ecclesiæ,nouum regem in sedem regiam præsumserunt intrudere: non zelo iusticiæ,non vt Deo placerent,sed vt tyrannum placarent. De illis verò liberam, & licentem rex ei concessit potestatem,vt ad vestræ, & suæ potestatis arbitrium in eos sententiam promulgaret. Hæc siquidem vobis, vel iuramento, vel quolibet alio libuerit modo,attestari paratus sum,& sancire. sic itaque pace facta,vir Dei nil metuens recessit,vt gladio iugulum subderet,& ceruicem ferienti exponeret. Passus est ergo martyrium agnus innocens crastina sanctorum innocentium die: effusus est sanguis iustus, vbi nostræ viaticum salutis,sanguis *Christi* solebat immolari. Canes aulici regis familiares & domestici,se ministros regis præbuerunt,& nocentes sanguinem innocentem hauserunt. huius prodigij modum detestabilem vobis verbo significarem,sed vereor ne mihi in odio ascribatur, & latores præsentium patenter & pleniùs euoluent: ex eorum relatione discetis quantus mæroris cumulus, quanta sit vniuersæ ecclesiæ & martyris Cantuariæ calamitas,hanc calamitatem saluo pudore non potest dissimulare Romana mater ecclesia. Quicquid enim in filiam præsumitur vnicam, redundat in parentem,nec sine matris iniuria filia captiuatur. Ad vos itaque clamat sanguis iusti,& flagitat vltionem. Vobis ergo (pater sancte) adsit & consulat pater omnipotens: qui filij sui cruorem mundo impendit,vt mundi noxas detergeret, & deleret maculas peccatorũ; ille vobis vindictæ voluntatem insinuet & suggeret facultatem,vt ecclesiæ inauditi sceleris confusa magnitudine,districta hilarescat vltione.

Epistola *Willielmi* Senonensis Archiepiscopi, ad *dominum Papam contra regem Angliæ de morte beati* Thomæ.

AMantissimo patri ac domino *Alexandro* Dei gratia summo pontifici,*Willielmus* Senonensis ecclesię humilis minister spiritum consilij & fortitudinis,cum omni obedientiæ famulatu. Inter scribendum hæc,immò priusquam scriberem,mox steti,& hęsi dubius admodũ,quo *dictaminis genere nuper patrati sceleris atrocitatẽ, & supplicij recenter illati immanitatẽ,clementiæ vestræ oculis præsentarem. Et profectò arbitror clamorẽ mundi iam vestræ sanctitatis aures impleuisse,vtpote qui in mundi specula residetis,qualiter ille non rex Anglorũ,sed Anglorũ potiùs & totius corporis *Christi* inimicus,proximè sit malignatus in sancto,in filio dextræ tuæ,quem confirmasti tibi. Cuius ex hoc mundo excessum,& excessus modum,& si fortè ex aliquorum diuerso siue aduerso relatu acceperitis,quod mihi innotuit ab his qui interfuerant,conscius fidelis intimo,& patrati sceleris ordinem paucis explico: cuius tamen immanitas excogitari

al. dictationis

non

non poteſt. In natali Domini, proximo poſt feſtum innocentiũ die, occidente iam ſole, circa horam veſperarum, intromiſſi ſpiculatores, tres duntaxat qui primi fuerant, ad fortem illum athletam *Chriſti* terribiliter admodum & faſtuoſè acceſſerunt: quorum memoria vt in maledictione perpetuò ſit, interſero nomina, *Hugo* de Moreuilla, *Williel-mus* de Traci, *Reginaldus* filius *Vrſi*, qui in primo acceſſu à viro Dei ſalutati non reſalu-tauerunt, vtpote qui iam vias perditionis ingreſſi manifeſtè reſpuebant ſalutem. Quin potiùs contumelioſè, & aſperè minis intonuerunt, ſi epiſcopos ſuſpenſos, ſiue excom-municatos, ad regis abſoluturus mandatum. Quo manifeſtè reſpondente, id ad ſingu-laris primatus veſtri ſpectare cenſuram, nec aliquid ſibi vendicaret, vbi tanta interue-niſſet authoritas. Mox ipſum ex parte regis diffiduciauerunt, & continuò exierunt ad cohortem. Militibus, qui de familia hominis Dei erant ſuper periculo vitæ, & hono-rum omnium proſcriptione, in exitu ſuo præcipientes ex parte regis, vt ipſi pariter ex-irent, & rei euentum taciti & patientes expectarent. Publicè per ciuitatem ſimile re-gis edictum exiuit. Singularis verò ille *Chriſti* athleta, in noſtris diebus minas prin-cipum ſpreuit, & de loco ipſo vbi iam velut mortis acceperat initium, ad militum in-ſtantiam vix egredi compulſus eſt. Et hæc quidem, ne videretur conſummati inui-tus. Deo itaque diſpenſante metropolitanam eccleſiam, in ipſius *Chriſti* honore de-dicatam, ingreſſus, idem chriſtus Domini pro nomine *Chriſti* meruit immolari, vbi quotidie immolatur & *Chriſtus*. Et ſacerdos ille altiſſimi ſtans antè altare, & crucem, quam antè ſe geſtare conſuerat, brachijs ſuis amplectens, & orans, voluntariè ſeip-ſum inter crucis & altaris cornua pacificam Deo hoſtiam obtulit. Nam appropin-quante iam hora paſſionis, ipſe flexis genibus, extento collo, & curuata ceruice, ca-licem ſalutaris accepit, & à tribus prænominatis ſpiculatoribus decaluatus eſt, priùs tamen contumelijs & probris multis affectus, vt nec ipſe paſſionis Domini ſui titulo fraudaretur. Cuius vt ipſo adhuc magis forma clareſceret, eadem hora pro occiſori-bus ſuis exorauit: adijciens & deuotè ſupplicans, vt à malis præſentibus eius familia ſeruaretur illæſa. Solus itaque pontifex non ſine ſanguine intrauit in ſancta. Et quia poſt viri ſancti tranſitum, operante Domino, memoranda quædam ex multorum cre-bra relatione accidiſſe audiuimus; omninò præteriri non debent. Dicitur námque, & conſtanter aſſeritur, poſt paſſionem ſuam, in viſu apparuiſſe multis, quibus perhibet ſe non mortuum eſſe ſed viuere: & non vulnera ſed vulnerum tantum cicatrices o-ſtentat. Inter quos veterano cuidam monacho, nomine *Neel* manifeſtè apparuiſſe dicitur: ſed qualiter, hoc non ediſſero, vt euitetur longitudo ſermonis; ſed horum ba-iuli fideliter & patenter exponent. De cæco verò quodã, qui mox paſſione conſumma-ta crudo adhûc ſanguine oculos perliniuit, oculos & viſum recepit, omninò auditum eſt. De cereis etiam circa corpus poſitis & extinctis, ſed poſtea per ſe reaccenſis, non infida multorum relatio eſt. Et quod maius eſt adhuc gaudium, & miraculum habet: expletis omnibus circa corpus humanitatis obſequijs, cùm iam in choro iaceret ſuper feretrum, circa auroram, leuata manu dextera, benedictionem dedit. Age ergo homo Dei, & quorũ tenes ſedem, indue fortitudinem; excutere fili excuſſorum, hinc miſera-tio, inde verò indignatio moueat. vnam filio debes, tyranno alteram; & huius in terris auge gloriam, quam de cœlis tam mirabiliter glorificat Deus. Illi verò para ignominiã, qui in terris tam horribiliter perſecutus eſt Deum, & proprij ventris tui percuſſit late-ra, excuſſit viſcera, & conculcauit in terra. Qui etiam filium tuum, quem ſicut matrẽ vnicum diligebas, neſcio per quos incircumciſos & immũdos tam perfidè, tam inhuma-nè mactauit: patris non reueritus offenſam, nec miſeratus ætatem. Quorum ergo ſor-titus es miniſteriũ, ſortiaris & zelum. Et quia cernis *Achab* ſcelus, *Heliæ* te apprehendat æmulatio. Occidit *Achab* & poſſedit; ſed *Achab* quidem totius patrati ſceleris facie ope-roſè perpenſa, *Achab* ab ipſo iuſtificatus eſt. Illud ſiquidẽ eſt, quod inter omnia quæ le-guntur ſeu referuntur ſceleratorũ ſcelera longè primum obtinet locũ. Quòd omnem *Neronis* nequitiam, *Iuliani* perfidiã, ſacrilegam etiam *Iudæ* proditionem excedit. Vide ſiquidem & attende, qualis perſona in quali eccleſia, quale etiam tempus patrandi ſce-leris elegerit: natale ſcz. Domini, proximam poſt ſanctorum innocentiũ diem, vt no-uus ex veteri noſtris dieb⁹ ſuſcitaretur *Herodes*. Pax etiã publicè data proditorem nihi-lominus reuocauit â ſcelere. Qui tanquam per ſe ſatis non inſaniret, inſtigatores habuit,

dantes

dantes cornua peccatori, falsos viz. illos, & ab omni ecclesiarum orbe perpetuo detestandos fratres: *Rogerum* viz. Archiepiscopum Eboracensem diabolum illum, & Lundonensem episcopum *Gillebertum*, & *Iocelinum* Salesbirien sem episcopum; non episcopos sed postaticos. Qui filium tuum fratrem suum nō mysticè vendiderunt, sed in veritate occiderunt, patris iam senis nec maledictionem metuentes, nec dolori vel ætati parcentes. Quorum vita præsens, vt in perpetua amaritudine sit, & memoria in maledictione æterna, vestra, (pater sancte) authoritas pariter & austeritas efficiat. Valeat sanctitas vestra pater sancte.

INterim *Rotrodus* Rothomagensis Archiepisc. & *Egidius* Ebroicensis episc. & *Rogerus* Wigornensis episc. & *Richardus Barre*, & quidam alij de clericis & familiaribus regis Angliæ, iter arripuerunt ad Romanum pontificem pro ipso rege, & pro regno eius. Sed dominus Rothomagensis senio & infirmitate laborans, cùm iam ferè mediam peregisset viam, vlteriùs procedere non potuit: sed reuersus est in Normanniam ad sedem suam, & prædicti episcopi cum clericis regis processerunt. Et à summo pontifice cū magna difficultate impetrauerunt, vt duo Cardinales, scz. *Theodinus*, & *Albertus* ex parte domini Papę in Normanniam venirent ad cognoscendam causam, quæ vertebatur inter regem & ecclesiam Cantuarien sem, & de morte Cantuarien sis martyris, & de alijs ecclesiasticis dignitatibus, & prout Deus eis administraret iudicandam. Ipsi verò, qui Romam profecti fuerant, in hac forma scripserunt domino regi.

Charissimo domino suo Henrico *illustri Angliæ regi, duci Normanniæ & Aquitaniæ, & Comiti Andegauiæ*, Robertus *Abbas Wallatiæ*, *Salesbirien sis Archidiaconus*, Robertus *Lexouien sis Archidiaconus*, Robertus Barre, *& magister* Henricus, *salutem & fidele in omnibus, & vbique obsequium. Nouerit vestra maiestas, quòd* Richardus Barre *nos præcessisset, & cum multò periculo, & grauamine, nos ad curiam domini Papæ præuenissemus quatuor cum duobus episcopis, & decano Ebroicensi, & magistro* Henrico *cum multa difficultate venimus vsque Senas. Ibi diebus aliquot detenti fumus.* Comes enim *Macharius* sic ex omni parte vias obsederat, quòd nulli patebat egressus. Cùm verò nos quatuor, cum episcopis, qui plurimùm exire desiderabant, non potuissemus: in maxima animi angustia positi, ex communi consilio, media nocte & latenter exiuimus, & sic per abruptam montium, & per loca ferè inuia sub magno timore & periculo tandem venimus Tusculanum. Ibi *Richardus* de Barre de vestro honore, sicut dicebat, sollicitum, & ad vestram vtilitatem prudenter & vtiliter, atque instanter laborantem inuenimus: Multùm tamen contristatum, & confusum, quia nec dominus Papa eum receperat, nec alij benignos & humanos se illi exhibuerant. Nos autem venientes dominus Papa nec videre, nec ad osculum, nec ad pedem voluit recipere. Vix enim plerique Cardinalium dignati sunt nos recipere, vel in verbo. Diu ergo in amaritudine spirituum nostrorum anxiè conturbati, his qui vos fideliùs diligebant omnimodè supplicauimus, vt eorum interuentu dominus Papa nobis quocunq; modo audientiam indulgeret. Ad eorum tandem instantiam recepti sunt dominus Abbas Wallatiæ, & *Robertus* Lexouien sis Archidiaconus, qui minùs habebantur suspecti. Ipsi autem cùm nomen vestrum, tanquam deuotissimi filij Romanæ ecclesiæ in salutationem ex parte vestra proponerent, acclamauit tota curia: sustinete, sustinete, tanquam domino Papæ abominabile esset audire nomen vestrum. Sic à curia venientes, serò redierunt ad dominum Papam, eique de nostro communi consilio exponentes, quòd nobis à vestra maiestate fuerat iniunctum. Referentes etiam seriatim singula beneficia, quæ contuleratis Cantuarien si, & singulos excessus, & inopportunitates, quas contra vestram commiserat dignitatem. Totúmque hoc primùm secretò, postea coram domino Papa, & omnibus Cardinalibus, contendentibus etiam contra eos *Alexandro* & *Gunthero* Flandren si clericis Cantuarien sibus. Instante verò quinta feria ante Pascha, in qua de consuetudine Romanæ ecclesiæ solet dominus Papa publicè absoluere vel publicè excommunicare: cùm certi essemus quod de vestro & regni vestri grauamine, tanquam ad hoc proni diutissimè tractassent, consuluimus eos, quos vestræ maiestati fideliores cognouimus, scilicet dominum Portuen sem, dominum Iacinctum, dominum Papien sem, dominum Tusculanen sem, dominum *Petrum* de Mirio, (dominus *Iohannes* Neapolis aberat) cum omni studio, & instantia exorantes,

vt nobis animum domini Papæ,& quid circa nos ſtatuere proponeret,aperirent. Ipſis verò in nihil niſi ſiniſtrum,& veſtræ celſitudini ignominioſum reportantibus, ex ſingultuoſa eorum,& fratris *Franci* fidelis viri relatione præſenſimus, quòd ea die immutabiliter diſpoſuerat dominus Papa,in vos nominatim,& in totam terram veſtram cismarinam,& tranſmarinam,de communi fratrum conſilio interdicti ferre ſententiam, & eam,quæ in epiſcopos lata fuerat confirmare.Poſiti ergo in arctiſſimo omni ſtudio attentauimus per Cardinales,& per illos de ſocijs noſtris, qui ad illum habebãt acceſſum,& per familiares ſuos,vt ceſſarẽt ab hoc propoſito,vel ſaltem differrent vſq; ad aduentum epiſcoporum veſtrorũ.Quod cùm nullo modo fieri poſſit,nos ſicut decet,& ſicut debitores vobis ſumus, perſonæ veſtræ dedecus, & totius terræ veſtræ grauamen ſuſtinere nõ valentes, nec debentes, tandẽ conuocatis ſocijs noſtris coram quibuſdam Cardinalibus,& viam inuenimus ſaluti veſtræ,& honori,bonã, & ſecuram,& vniuerſæ terræ veſtræ vtilem,epiſcopis quoq; neceſſariam.Pro qua à vobis,& à terra veſtra,& ab epiſcopis veſtris dedecus,& periculum, quod imminebat, auertimus,& nos ipſos pro hac libertate toti periculo expoſuimus,credentes,& certam ſpem habentes,quòd totũ negotium procedet,ſecundum quod credimus vos velle, & ſecundũ quod ſcimus vos velle debere.dominus Wigornenſis,& dominus Ebroicenſis epiſcopi, & *Robertus* Decanus Ebroicenſis,& magiſter *Henricus* in proximo venturi erant,& eos quidẽ dimiſimus vltra modum anxios,& turbatos, quia pro explẽdo negotio veſtro, pro velle ſuo, venire non poterant.Fuitq; de conſilio eorũ & noſtro, quòd nos quocunq; modo præcederemus eos,vt dedecus & malum,quod parabant nobis aduerſarij noſtri, impedire poſſemus.Certi enim eramus,quòd veſtrũ grauamen,in curia præparabatur,& timuimus illius diei conſuetudinem. Valeat & diu vigeat ſublimitas veſtra, confortamini in Domino,& exultet cor veſtrũ,quoniã præſens nubilũ ad gloriam veſtrã ſequetur ſerenũ.Die Sabbati ante ramos palmarum ad curiã venimus, & lator præſentium die Paſchæ receſſit à nobis. Interim venerunt in Normannia,duo legati Cardinales, à latere *Alexandri* ſummi pontificis miſſi,*Gratianus*,ſcz.& *Vitalianus*. qui magnis & diuerſis vexationibus regem Angliæ angariauerunt; volentes eum & terram ſuam ſub interdicto ponere.Sed rex Angliæ inde prẽmunitus,ante illorum ingreſſum ad præſentiam ſummi pontificis appellauit,& ſic ſe & terram ſuam à grauamine illorum cuſtodiuit illæſos. At tum Apoſtolicam timens ſeueritatẽ, ad mare properauit, & de Normannia in Angliam tranſfretauit,præcipiens quòd nullus breuis lator cuiuſcunq; fuerit conditionis, vel ordinis permitteretur tranſfretare, neq; de Normannia in Angliã, neq; de Anglia in Normanniã,niſi priùs data ſecuritate,quòd nullũ malum, vel grauamẽ quæreret regi nec regno ſuo.Deinde idem rex magna claſſe nauiũ congregata,fecit eas onerari victu, & armis,& congregari prẽcepit in portu de **Wilford**,qui propè eſt de **Pembroc**. Ipſe autem interim magnum congregauit exercitum equeſtrem,& pedeſtrem,& venit vſq; ad **Pembroc** obuiam nauibus ſuis.Quibus congregatis,& omnibus ritè peractis, ipſe cum exercitu ſuo naues aſcendit in portu de **Wilford** Sabbato, 17.Kal.Nouemb. & in craſtino fœliciter,& cũ gaudio applicuit in Hybernia in loco, qui dicitur Croch, qui diſtat à ciuitate de **waterford** per 8.milliaria hora diei 9.cum 400.magnis nauibus onuſtis viris bellicoſis,& equis,& armis,& victu. cúmque ipſe de naui in terram,quidam lepus albus proſiliuit de vepribus,& ſtatim captus,& ei oblatus,in ſignum victoriæ.

IN craſtino aduentus regis Angliæ in Hyberniam,ſcz.15.Kal.Nouembris, feria 2. feſto S.*Lucæ* euangeliſtæ,ipſe & omnes exercitus eius profecti ſunt vſq; **waterford**, ciuitatem epiſcopalem.Et inuenit ibi *Willielmum* filium *Aldelini* dapiferum ſuũ,& *Robertum* filium *Bernardi*,& alios quoſdam de familia ſua,quos ipſe ab Anglia præmiſerat.Et ibi moram fecit per 15.dies & ibi venerunt ad eum per mandatum ipſius rex Corcenſis & rex de Limerich,& rex de Oxerie,& rex de Mida,& *Reginaldus* de **waterford**,& ferè omnes potentes Hyberniæ,propter regẽ de Conacta, qui dicebat ſe de iure eſſe dominũ Hyberniæ totius.Præterea venerunt ibidem ad regem Anglię omnes Archiepiſcopi, epiſcopi,abbates totius Hyberniæ,& receperunt eum in regem,& dominũ Hyberniæ,iurantes ei,& hæredibus ſuis fidelitatẽ, & regnãdi ſuper eos poteſtatem in perpetuum,& inde dederũt ei chartas ſuas.Exemplo autem clericorum prædicti reges,& principes Hyberniæ,receperunt ſimili modo *Henricum* regem Angliæ in dominum &

regem

regem Hyberniæ,& homines sui deuenerunt,& ei & hæredibus suis fidelitatem iurauerunt contra omnes homines.Est sciendum, quòd in Hybernia sunt 4. Archiepiscopi, & 29.episcopi,quorum nomina hæc sunt. *Gelasius* igitur Armacensis Archiepiscopus totius Hyberniæ Primas, habet sub se octo Suffraganeos, quorum nomina hæc sunt; *Odanus* episcopus,*Mauritius* Charensis episcopus,*Malethias* Thuenẽsis episcopus,*Neemias* Chonderensis episcopus,*Gillebertus* Ratphpothensis episcopus, *Thaddeus* Cenensis,*Christianus* Ardahachdensis,*Eleutherius* Cluencrardensis episcopi. *Donatus* Casselensis Archiepiscopus habet sub se 11.Suffraganeos,quorũ nomina hæc sunt; *Christianus* Lismorensis episcopus, apostolicæ sedis legatus : Ingmelleccensis episcopus, Cluanumensis episcopus, Arcmorensis episcopus, Lucapniarensis episcopus, Kildarenensis episcopus,Waterfordensis episcopus, Archferdensis episcopus, Rosensis episcopus,Finabrensis episcopus. *Laurentius* Dublinensis Archiepiscopus habet sub se quinque Suffraganeos,quorum nomina hæc sunt ; Bistaghnensis episcopus,Fernensis episcopus,Leghglensis episcopus,Kindarensis episcopus,Erupolensis episc. Quartus Catholicus Tuaimensis Archiepisc.habet sub se 5. Suffraganeos, quorum nomina sunt hæc; Kinfernensis episc. Kinlathensis episc.Maigonensis episc. Aelfinensis episcopus,Achathkourensis episc.Et hi jomnes tam Archiepiscopi,quàm episcopi receperũt sibi *Henricũ* regem Angliæ,& hæredes suos,in reges & dominos in perpetuũ; quod & chartis suis confirmauerunt.Quo facto,rex Angliæ misit *Nicholaũ* capellanum, & *Radulfum* Archidiaconum de Olaudat,clericos suos,vnà cum Archiepiscopis, & episcopis Hyberniæ vsq; ad Casselensem ciuitatẽ,ad celebrandũ concilium de statutis ecclesiæ.In concilio autẽ illo statutum est,vt pueri deferrentur ad ecclesiã,& ibi baptizentur in aqua mũda sub trina mersione.In nomine patris filij & spiritus sancti.Et hoc à sacerdotibus fiat,nisi metu mortis impediente,ab alio & aliâs oportuerit fieri,& tunc à quolibet fiat sine exceptione sexus & ordinis.Et vt decimæ dentur ecclesijs de omnib⁹ quæ possidentur.Et vt omnes laici,qui vxores habere velint,eas secundũ ius ecclesiasticum habeant.Rex verò Anglię misit transcriptum chartarũ vniuersorum Archiepiscoporũ, & episcoporum Hybernię,ad *Alexandrũ* Papam,& ipse authoritate Apostolica confirmauit illi & hæredibus suis regnum Hyberniæ,secundũ formam chartarum Archiepiscoporum & episcoporum Hyberniæ.His ita apud **Waterford** factis, rex Angliæ perrexit inde vsq; **Diueline**,& ibi morã fecit à festo S.*Martini*,vsq; ad caput iciunij : ibiq; fecit sibi construi iuxta ecclesiã S.*Andreæ* apostoli extra ciuitatẽ Diueliniæ,palatiũ regium miro artificio,de virgis leuigatis ad modũ patriæ illius constructum.In quo ipse cum regibus & principibus Hyberniæ festum solemne tenuit die natalis Domini.Interim *Gillebertus* Lundonensis & *Iocelinus* Salesbirensis episcopi Romam miserunt, & literas absolutionis in hac forma receperunt.

Epistola *Alexandri* Papæ ad Bituricensem *Archiepiscopum.*

Alexander episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus Bituricensi Archiepiscopo,& Niuernensi episcopo,salutem & Apostolicam benedictionẽ. Fraternitati vestræ non credimus esse incognitum,qualiter sanctæ recordationis *Thomas*, quondam Cantuariensis Archiepisc.de mandato nostro in Lundonienſem & Salesbirienſem episc.excõmunicationis sententiam promulgauit: quam vtique nos ratam habentes,& firmam eam authoritate Apostolica curauimus confirmare.Quia verò prædicti episcopi,senio & debilitate corporis confecti,& alter morbo laborans,ad præsentiam nostram venire non possunt: vobis,de quorũ prudentia & honestate confidimus, absolutionem eorum,pro qua nuncij regis *Henrici* Angliæ,& eorundem episcoporum apud nos vehementiùs institerunt,duximus committendam.Ideóq; fraternitati vestrę per Apostolica scripta mandamus; quatenus infra mensem,postquam ijdem nuncij ad propria redierint, de aduentu legatorum nostrorum, quos ad partes illas pro cognoscenda atrocitate illius facinoris & sceleris, quod perpetratum est, & reconciliatione regis disposuimus transmittere, quòd transalpinauerint vobis non innotuerit : eos, publicè recepto iuramento secundum morem ecclesiæ, quòd nostro debeant astare mandato, ab excommunicationis vinculo absoluatis sententia & suspensionis ob eam

cauſam,quà fuerant vltimo in excommunicationem deducti,in ſuo robore permanente.Si autem vobis conſtiterit,quòd Salesbirienſis epiſcopus, morbo laborans ad vos venire non poſſit: illuc in propria perſona quod nobis placeret accedatis. Aut ſi accedere non poteritis perſonas idoneas,de quibus nos & vos confidere valeamus,tranſmittatis. Quæ illum,recepto iuramento publicè, in conſpectu eccleſiæ, quòd noſtro debeat parere mandato,abſoluant.Si autem huic rei, (frater Archiepiſcope) intereſſe non poteris,tu (frater epiſcope)ipſe cum Pontineacenſi abbate quæ dicta ſunt diligentiùs exequaris. Datæ Tuſculani 8.Kal.Maij.

EOdem anno,*Auigouth*, Armiramimdi,imperator Affricanorum tranſiuit mare Africũ,& applicuit in Hiſpania in manu forti,&brachio extẽto. Et defuncto *Lupo* rege qui Paganus erat occupauit terram illius,ſcz.Murtiam & Walentiam, & alias ciuitates multas,& inde per conſilium regis *Ferandi* de S.*Iacobo*, intrauit terrã *Aldefonſi* regis caſtellę,&cepit per vim Coneam ciuitatem,& Octam ciuitatẽ,& omnes Chriſtianos, quos cepit, in eis occidit, præter paucos, quos in perpetuam redegit ſeruitutem. Anno gratiæ 1172. qui erat annus decimus octauus regni regis *Henrici* ſecundi,idem rex fuit in Hybernia apud **Diueline**, die natalis Domini quæ Sabbato euenit: & ibi feſtum regale tenuit,& facta ibi mora vſque ad caput ieiunij perrexit inde ad ciuitatem de **Weſſeford**,& ibi moram fecit vſq; ad Paſcha.Dum autem ibi moram faceret,*Theodinus* & *Albertus* Cardinales, miſſi à latere ſummi pontificis, venerunt in Normanniam.Quorum aduentu cognito,rex ad eos ire properauit: ſed antequam ab Hybernia recederet,dedit,& charta ſua confirmauit *Hugoni* de Laſci,totam terram de Mida cum omnibus pertinentijs ſuis; tenendam in feodo,& hæreditate, de ipſo & hæredibus ſuis; per ſeruitium centum militum: & tradidit ei in cuſtodia ciuitatem Diueliniæ, & conſtituit eum iuſticiarium Hyberniæ. Et tradidit *Roberto* filio *Bernardi* in cuſtodia ciuitatem Waterfordiæ,& ciuitatem Wellefordiæ,cum pertinentijs earum; & præcepit caſtella in eis firmari.Adueniente ſolemnitate Paſchali familia regis tranſfretauit de Hybernia in Angliã, ipſo die Paſchæ, & applicuit in portu de **Wileford** iuxta **Penbroc**. Rex verò propter diem ſolemnem illo die mare intrare noluit: ſed in craſtino mare intrauit,& applicuit in Wallia propè ſanctum *Dauid*.Deinde venit rex cum feſtinatione ad **Portesmue**,& ducens ſecum *Henricũ* filium ſuum tranſfretauit de Anglia in Normanniam,& inuenit apud Cadomum prædictos Cardinales, & cõfilio eorum pacem fecit cum *Lodowico* rege Francorum de coronatione filiæ ſuæ, ita quòd ex conſenſu & conſilio prædictorum Cardinalium remiſit regem filium ſuum in Angliam,& cum eo *Rotrodum* Rothomagenſem Archiepiſcopum,& *Aegidium* Ebroicenſem epiſcopum,& *Rogerum* Wigornenſem epiſcopum ad coronandum illum, & *Margaretam* vxorem ſuam,filiam *Lodowici* regis Franciæ, & coronauerunt eos Wintoniæ, in eccleſia S.*Swithuni* ſexto Kal.Septembris,die dominica.Et ſtatim poſt coronationem rex filius & regina vxor eius & Archiepiſcopus Rothomagenſis & Ebroicenſis, & Wigornenſis epiſcopi,tranſfretauerunt de Anglia in Normanniam.

Purgatio *Henrici* regis pro morte *beati* Thomæ.

H*Enricus* rex Angliæ pater, & *Henricus* rex filius eius, & *Rotrodus* Rothomagenſis Archiepiſcopus, & omnes epiſcopi & abbates Normanniæ conuenerunt apud Abrincam ciuitatem,in præſentia *Theodini* & *Alberti* Cardinalium.In quorum audientia rex Angliæ pater,quinto Kalendarum Octobris, feria quarta, feſto ſanctorũ *Coſmæ* & *Damiani* martyrum, in eccleſia ſancti *Andreæ* Apoſtoli purgauit innocentiam ſuam, coram prædictis Cardinalibus & omni clero & populo,præſtito ſacramẽto,ſuper ſanctorum reliquias,& ſuper ſacroſancta euangelia, quòd ipſe nec præcepit, nec voluit, quòd Archiepiſcopus Cantuarienſis occideretur: & quando audiuit vehementer inde doluit. Sed quia malefactores illos,qui ſanctæ memoriæ *Thomam* Cantuarienſem Archiepiſcopum occiderunt habere non poterat, & quia timebat ipſos illud profanum opus impetraſſe cauſa animi motus & turbationis, quam in eo viderant, de ſatisfactione

factione tale præstitit sacramentum. Iurauit itaq; inprimis quod ab *Alexandro* summo pontifice, & catholicis successoribus eius non recederet, quamdiu ipsum sicut regem catholicum habuerint. Iurauit etiam, quòd neq; appellationes impediret, neque impedire permitteret. quin liberè fierent in regno suo ad Romanum pontificem, in ecclesiasticis causis, ita tamen, vt si ei suspecti fuerint aliqui, securitatem faciant, quòd malum suum vel regni sui non quærant. Iurauit etiam quòd ab instante natiuitatis Domini, vsque in triennium crucem accipiet, & in proxima sequenti æstate in propria persona Ierosolymam iturus, nisi remanserit per *Alexandrum* summum pontificem, vel per catholicos successores eius. Sed si interim pro vrgente necessitate in Hispaniam super Saracenos profectus fuisset, quantum temporis in illo itinere consummaret, tantundem Ierosolymitanæ spacium profectionis posset prolongare. Præterea iurauit, quòd interim tantum pecuniæ dabit Templarijs, quantum ad arbitrium fratrum Templi possit sufficere ad retinendam ducentos milites, ad defensionem terræ Ierosolymitanæ per spacium vnius anni. Præterea perdonauit iram & maleuolentiam suam omnibus tam clericis quàm laicis, qui pro sancto *Thoma* erant in exilio. Et concessit eis liberè & in pace ad propria redire. Iurauit etiam, quòd possessiones Cantuariensis ecclesiæ, si quæ ablatæ sunt, in integrum restituet, sicut habuit vno anno antequam ab Anglia egrederetur beatus *Thomas* Cantuariensis Archiepiscopus. Iurauit etiam quòd consuetudines, quæ inductæ sunt contra ecclesias terræ suæ in tempore suo, penitus dimittet. Et hæc omnia iurauit se fore obseruaturum bona fide & sine malo ingenio. Fecit etiam *Henricum* regem filium suum hæc omnia capitula iurare tenenda: præter illa, quæ propriam eius personam contingebant. Et vt hæc in memoria Romanæ ecclesiæ haberentur, rex pater fecit apponi sigillum suum scripto illi, in quo supradicta capitula continebantur, vnà cum sigillis prædictorum Cardinalium.

Charta absolutionis domini regis.

HEnrico Dei gratia illustri regi Anglorum, *Albertus* tituli Sancti *Laurentij* in Lucinia, & *Theodinus* tituli Sancti *Vitalis* presbyteri Cardinales, Apostolicæ sedis legati, salutem in eo, qui dat salutem regibus. Ne in dubium veniant, quæ geruntur & vsus habet, & communis consideratio vtilitatis expoſcit, vt scripturæ serie debeant annotari. Inde quidem est quòd nos mandatum illud in scriptum duximus redigendum, quod vobis pro eo facimus, quia malefactores illos, qui sanctæ memoriæ *Thomam* quondam Cantuariensem Archiepiscopum occiderunt, occasione motus & turbationis, quam viderant in vobis, ad illud facinus processisse timetis. Super quo tamen facto purgationem in præsentia nostra de voluntate propria præstitistis, quod videlicet nec præcepistis nec voluistis vt occideretur. Et quando peruenit ad vos, plurimùm condoluistis. Ab instanti festo Pentecostes vsque ad annum, tantam dabitis pecuniam, vnde ad arbitrium fratrum templi ducenti milites valeant ad defensionem terræ Ierosolymitanæ, per spacium vnius anni teneri. Vos autem à sequenti natalis Domini, vsque ad triennium accipietis crucem, proxima tunc æstate illuc in propria persona, ducente domino, profecturi, nisi remanseritis per dominum Papam, vel catholicos successores eius. Sanè si contra Sarracenos pro vrgente necessitate in Hispaniam profecti fueritis: quantum temporis fuerit, ex quo arripueritis iter, tantundem supradictum spacium Ierosolymitanæ profectionis poteritis prolongare. Appellationes nec impedietis, nec impediri permittetis, quin liberè fiant in ecclesiasticis causis ad Romanum pontificem bona fide & absque fraude, & malo ingenio, vt per Romanum pontificem causæ tractentur, & consequantur effectum suum: sic tamen," vt si vobis suspecti fuerint aliqui, quòd malum vestrum vel regni vestri non quærunt, consuetudines, quæ inductæ sunt contra ecclesias terræ vestræ in tempore vestro penitùs dimittens. Possessiones Cantuariensis ecclesiæ, siquæ ablatæ sunt, in plenum restituetis, sicut habuit vno anno, antequam Archiepiscopus de Anglia egrederetur. Clericis præterea & laicis vtriusque sexus pacem vestram in gratiam & possessiones suas restituetis: qui occasione prænominati Archiepiscopi destituti fuerunt.

Hæc autem vobis,authoritate Domini Papæ, in remiſſionem peccatorum veſtrorum iniungimus & præcipimus obſeruare, abſq; fraude & malo ingenio. Hoc ſane coram multitudine perſonarum iurauiſtis vos pro diuina reuerentia maieſtatis. Iurauit & filius veſter,excepto eo,quòd perſonam veſtrā ſpecialiter contingebat. Et iuraſtis ambo, quòd à Papa domino *Alexandro* & catholicis ſucceſſoribus eius,quamdiu vos ſicut anteceſſores veſtros,& catholicos regis habuerint,minimè recedetis. Atq;,vt in memoria Romanæ eccleſiæ firmiter habeatur,ſigillum veſtrum præcepiſtis apponi.

Epiſtola eorundem Cardinalium ad *Archiepiſcopum Rauennenſem.*

VEnerabili in *Chriſto*,& dilecto fratri,*Gilleberto* Dei gratia Rauennenſi Archiepiſcopo *Albertus* dignatione diuina tituli S. *Laurentij* in Lucinia, & *Theodinus* tituli S. *Vitalis*,presbyteri,Cardinales, Apoſtolicæ ſedis legati, quod promiſit Deus diligentibus ſe. Quoniam deſiderare vos credimus,vt de ſtatu noſtro & de iuncti nobis promotione negotij aliquid audiatis,idcirco qualiter nobiſcum, & per miniſteriū mediocritatis noſtræ Deus egerit his diebus fraternitati veſtræ præſenti ſcripto duximus iudicandum. Noueritis itaq; quòd poſtquam illuſtris rex Angliæ veniſſe nos in regnum ſuum in veritate cognouerit,totius amoto tarditatis obſtaculo, de Hybernia in Angliam,incumbentibus ſibi negotijs prætermiſſis, de Anglia verò ad Normanniæ partes acceſſit,atq; incontinenti,plures ad nos nuntios, & honorabiles deſtinauit, inquirens à nobis in quo loco potiùs conuenire cum eo,& loqui vellemus. Placuit tandē ad Sauinium monaſterium pro colloquio habendo concurrere vbi religioſorum virorū poſſemus orationibus adiuuari. Conuenimus illuc,conuenerunt & multæ perſonæ vtriuſq; ordinis de regno ſuo,& tractauimus diligentia, qua potuimus,quod ad ſalutē ipſius,& iunctam nobis obedientiam pertinebat. Cùm autem nō poſſemus in omnibus conuenire,receſſit à nobis velut in Angliam profecturus,& nos expectauimus ſequenti die ad Abrincam ciuitatem ituri. Poſtera autem die venerunt ad nos Lexouienſis epiſcopus,& duo Archidiaconi,& conceſſo quod petebamus,ad prædictā proceſſimus ciuitatem. Ad quam,dominica qua cantatur *vocem iucunditatis*,conuenimus,cum perſonis plurimis,& ipſi nobiſcū. Et cum tanta humilitate quod fuerat condictū expleuit, vt illius extitiſſe opus ſine dubitatione credatur, qui reſpicit terram,& facit eam tremere. Sanè quàm timoratum Deo,quàm obedientē eccleſiæ ſe curauerit exhibere, nō eſt opus præſenti abbreuiatione referre. Satis enim opera illius manifeſtant,& manifeſtabunt adhuc pleniùs,ſicut & nobis ſpes data eſt in futurum. Primùm itaque ſuper morte ſanctæ memoriæ *Thomæ*,quondam Cantuarienſis Archiepiſcopi,nō de noſtra exactione,ſed de propria voluntate,tactis ſacroſanctis euangelijs, ſuam conſcientiam expurgauit,iurans ſcilicet quòd nec præcepit,nec voluit,quòd idem Archiepiſcopus occideretur,& quando audiuit,vehementer doluit. Quia verò quod factum fuerat, ex ſua occaſione factum eſſe timebat,de ſatiſfactione paranda,tale præſtitit iuramentum. *Primò quippe iurauit quòd à domino Papa noſtro* Alexandro,*& eius catholicis ſucceſſoribus non recederet,quamdiu ſicut catholicū regem habuerint eum & Chriſtianum. Et hoc ipſum iurare fecit filium ſuum maiorem in charta abſolutionis pro morte beati* Thomæ. *Iurauit etiā et alia clero,& populo valdè neceſſaria, quæ omnia diligenter & per ordinē ſicut ea iurauerat in abſolutionis eius charta pernotauimus. Promiſit etiam & alia de libera voluntate gerenda,quòd non oportet ſcripturæ ſeriè denotare.* Hæc autē ſcripſimus,vt cognoſcatis ipſum obedientē Deo, atq; ad diuinum obſequium multo ampliùs quàm adhuc fuerit animatū. Noueritis ad hoc filium ſuum de prædictis conſuetudinibus pariter cum eo iuraſſe. Sanè,quod ibi factū eſt,iterato adhuc, ne[illegible]itationis locus alicui remaneret, apud Cadomum in maiori frequentia perſonarū publicè ſtatuit ſe acturum. Relaxauit præterea epiſcopos de promiſſione quam ei fecerant de conſuetudinibus conſeruandis,& promiſit quod nō exiget in futurum. In craſtino autem prędicti Cardinales ibidem celebrauerunt magnum concilium cum Archiepiſcopo,& epiſcopis,& clero Normanniæ, & ibi hæc decreta ſubſcripta ſtatuerunt,& vniuerſis firmiter,& inuiolabiliter obſeruanda iniunxerunt.

¶ Decreta

¶ Decreta per *Theodinum* & *Albertum* Cardinales *apud Abrincas promulgata.*

PVeri ad regimen illarum Ecclesiarum & ad illa administranda, in quibus cura est animarum, minimè admittantur. Item filij sacerdotum non ponantur in Ecclesijs patrum suorum. Item Laici partem oblationum in Ecclesia non percipiant. Item Ecclesiæ vicarijs annuis non committantur. Item sacerdotes maiorum Ecclesiarum, quibus ad hoc suppetunt facultates, alium sub se Presbyterum cogantur habere. Item sacerdotes non ordinentur sine certo titulo. Item Ecclesiæ ad firmam annuam non tradantur. Item de tertia parte decimarum nihil Presbytero, qui seruit Ecclesiæ auferatur. Item his, qui decimas hæreditario iure tenent, licentia sit cui voluerint idoneo clerico dare, eo quidem tenore, vt post eum ad Ecclesiam, cui de iure competunt reuertantur. Vir ad religionem non transeat vxore in seculo remanente, vel è conuerso, nisi ambo vacandi operibus carnis tempus excesserint. Item in aduentu Domini, omnibus qui poterunt, maximè autem clericis, & militibus, ieiunium, & abstinentia carnium indicatur. Item clerici Iudæi non ponantur ad iurisdictiones secularium potestatum administrandas: qui autem hoc præsumpserint, â beneficijs Ecclesiasticis arceantur. Item de nouis libris excommunicatorum, & rebus morientium quas auferunt sacerdotes, & benedictionibus sponsarum, & baptismo, & de quadraginta & octo libris, quæ pro absolutione excommunicatorum exiguntur, nihil perfectum est, quia Episcopi Normanniæ illud decretum recipere noluerunt. In eodem verò concilio Archiepiscopus Turonensis calumniatus est Archiepiscopatum Doli debere adiacere Archiepiscopatui suo: affirmans sedem Archiepiscopalem ibi esse non debere. Sed clerici de Dolo constanter contradicebant.

HIs ita transactis, circa festum omnium sanctorum, nouus rex Angliæ cum regina sua transfretauit de Anglia in Normanniam, per mandatum regis patris sui, multum tamen inuitus. Cúmque peruenissent ad eum statim misit eos ad loquendum cum rege Franciæ. Rex enim Franciæ desiderio magno desiderabat videre filiam suam & cum ea loqui. Qui cùm ad eum in Francia venissent, cum magno honore & gaudio ab eo sunt recepti, & per aliquot dies cum eo moram fecerunt. Vnde magnum damnum prouenit regno Angliæ, & etiam regno Franciæ. Nam *Lodowicus* rex Francię, qui semper regem Angliæ odio habebat, consuluit nouo regi Angliæ, vt statim cùm veniret in Normannia, exigeret â rege patre suo sibi donari vel totam Angliam, vel totam Normanniam, vbi ipse cum filia sua morari posset. Et consuluit quòd si pater suus neutram illarum terrarum ei concedere vellet, ipse cum regina sua rediret in Franciam ad eum. Interim rex timens fraudem & malitiam regis Franciæ, quas sæpè expertus fuerat, misit in Francia pro rege filio suo & pro vxore eius. Ipsi verò accepta â rege Franciæ licentia, ad mandatum regis in Normanniam redierunt. Appropinquante igitur solemnitate natiuitatis Dominicæ rex accessit versus Andegauiam, & ibi curiam suam die natalis domini tenuit, & dimisit regem filium suum cum vxore sua in Normannia. Eodem anno *Adam* de Port calumniatus fuit de proditione regis. Et quia ipse ad summonitionem regis stare iudicio noluit: exlegatus est ab Anglia.

Seminariũ discordiæ inter regem patrem, & regem filiũ.

ANno gratiæ millesimo centesimo septuagesimo tertio, qui est annus decimus nonus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis, idem rex fuit die natalis Domini apud Chinonem in Andegauia, & regina *Alienor* fuit ibi cum eo, & rex filius eius, & vxor illius fuerunt in Normannia. Et post natale misit rex pater pro rege filio, & profecti sunt in Aluerniam vsq; ad montem Ferratz; & illuc venit ad eos *Hubertus* Comes de Mauriana, & adduxit secum filiam suam *Aalays* primogenitam. Quam rex pater comparauit pro quinque millibus marcis argenti ad opus *Iohannis* filij sui cum toto Comitatu de Moriana, si prædictus Comes filium ex vxore sua non habuerit. Si verò legitimum susceperit filium, prædictus Comes concessit eis in perpetuum & hæredibus eorum Ruffillum cum toto mandato suo siue omnibus pertinentijs suis, & totum Comitatum Belicensem, sicut eum habet, illis concedit. Et Perecastel cum omnibus pertinentijs suis & Totam vallem Noualesiæ: & Cambriacum cum omnibus pertinentijs suis, & Aiz, & Asperum montem, & Rocheram, & montem maiorem, & Cameram cum burgo, & toto mandato. Ista omnia cum omnibus pertinentijs suis eis incontinenti circa montes concedit in perpetuum. Vltra montes quoque illis & hæredibus

eorum

eorum donat, & concedit in perpetuum, Taurinum totum cum omnibus pertinentijs ſuis: Canorech collegium cum omnibus pertinentijs ſuis,& omnia feoda quæ tenent de ipſo Comites de Cananeis,& eorũ ſeruitia,& fidelitates. In Comite quoque de caſtro annuit ſimiliter feũda,fidelitates,& ſeruitia. In valle Auguſtenſi cõceſſit ijs Caſtellionium,quod de illo tenet vicecomes Auguſtæ, in perpetuũ contra omnes homines. Hæc omnia prędictus Comes concedit prædicto filio regis Angliæ in perpetuum,cum filia ſua prænominata,ita liberè,integrè,& quietè,in hominibus,& ciuitatibus,caſtris, & alijs munitionibus,in pratis,paſcuis,& molẽdinis,in boſco,& plano,in aquis,& vallibus,& montanis,& paagijs, & in omnibus alijs rebus, ſicut vnquã pater eius, aut ipſe meliùs ea omnia,quæ ſubſcripta ſunt,aut liberiùs tenuit. Vult etiam prædictus Comes, quòd incontinenti aut quandocunq; placuerit domino regi Angliæ, vt filio eius fiant & præſtentur hominia & fidelitates ab omnibus hominibus ſuis per totam terram ſuam, ſalua fidelitate ſua, quamdiu terram tenebit. Præterea concedit ijs,& hæredibus eorum in perpetuum quicquid iuris habet in toto Comitatu Graciopolitano,& quicquid in eo adquirit, vel acquirere poterit. Si autem filia ſua primogenita ſupradicta in fata conceſſerit, quæcunque cum primogenita conceſſit, illuſtris regis Angliæ filio,cum ſecunda filia ſua, eadem ſicut ſcriptum eſt cuncta concedit. Hanc præſcriptam conuentionem tenendam inter dominum regem Angliæ,& Comitem Maurianæ, iurauerunt ipſe Comes Maurianæ, & Comes Gebennæ, & pene omnes alij potentes terræ ſuæ, quòd Comes Maurianenſis hanc conuentionem ſeruabit firmiter,& ſi ab ea, aliquo modo reſiliret, iurauerunt quòd aduocationem domini regis Angliæ, vel nuntij ipſius,& etiam ſine omni vocatione,ſi Comes reſiliret, ex quo hoc ſcient, reddent ſe obſides domino regi Angliæ in terra ſua vbicunque voluerit,& tamdiu in ſua captione morabuntur,donec Comitem ad regis beneplacitum reuocauerint,vel cum ipſo rege pro voluntate ipſius compoſuerint. *Petrus* quoque venerabilis Tarentaſienſis Archiepiſcopus, & *Arduno* Gebenenſis,& *Willielmus* Maurianenſis Epiſcopi,& Abbas ſancti *Michaëlis*, coram poſitis ſanctis Euangelijs,de mandato Comitis firmiter promiſerunt, quòd ad beneplacitum regis, & quando voluerit, perſonam Comitis excommunicabunt, & terram eius ſub interdicto ponent, ſi Comes hanc pactionem inter eos factam non ſeruauerit. Idem facient de perſonis hominum Comitis,& terris eorum,per quos ſtabit,quòd non ſeruetur pactio inter regem & Comitem facta, & tamdiu Comitem,& eos,qui pacem ſeruare noluerint, & terras eorum ſub interdicto tenebunt,donec domino regi ſatisfactũ fuerit. Dominus rex hanc fecit conuentionem,& conceſſionem prędictam cũ Comite Maurianenſi,& eam de mandato ipſius tenendã iurauerunt Comes *VVillielmus* de Mandeuilla, *VVillielmus* Comes de **Arundel**, *Radulfus* de Faia, *VVillielmus* de Curci, *VVillielmus* de Hinnez, *Fulco Painel*, *Robertus* de Brinecurt, *VVillielmus Maingot*, *Theobaldus Chabot*, *Willielmus* de Munluſzun, *Petrus* de Muntaſſun, *Gaufridus* Foreſtarius. De cætero ſciendũ eſt, quòd Comes ſuam ſecundam filiam nuptui tradere poterit, cui voluerit ſine nimio Comitatus detrimento,poſtquam primogenita eius filia filio regis fuerit deſponſata,vel per legitimam ętatem, vel per Romanæ Eccleſiæ diſpenſationem. parentibus autem ſuis vel alijs & pro ſalute animæ ſuæ poterit de terra ſua dare ſine multa Comitatus diminutione. Incontinenti verò mittit rex Comiti mille marcas argenti. Et quàm citò filiam Comitis recipiet,habebit ad minus alias mille marcas argenti;& quicquid fuerit de quinque millibus marcis reſiduum recipiet Comes, quando matrimonium inter filium regis & filiam Comitis fuerit contractum per legitimam ętatem, vel Romanæ Eccleſiæ diſpenſationem. Si autem dominus rex, (quod Deus auertat) antè in fata conceſſerit, vel extra terras ſuas profectus fuerit, neque ipſe, neque ipſi, qui de mandato ſuo iurauerunt, vel aliquam Comiti ſecuritatem fecerunt, tenebuntur de præſcripta conuentione, niſi dominus rex filius regis & ſui.

PAucis igitur euolutis diebus in terram regis Angliæ venerunt, ex parte Comitis Maurienſis, Marchio montis Ferrati, & *Gaufridus* de Plozac, & *Merlo* filius eius,& Richardi Comitis Cancellarius,& *Berlo* de Cambot,& *Petrus* de Bouet, Caſtellani: & *Petrus* de ſancto Geneſio, & *Petrus* de Taurino, milites: & *Gaufridus* de Aqua bella, & *Radulfus* de Varci, burgenſes. Qui iurauerunt tactis ſacroſanctis Euangelijs, quòd conuentionem

conuentionem factam inter regem & Comitem, de filio regis & filia Comitis, sicut legitimè facta, scripta, & intellecta est, facient firmiter Comitem obseruare. Et nisi eam obseruauerit, iurauerunt, quòd ad vocationem domini regis vel nuntij ipsius venient vel etiam sine omni vocatione, si Comes resiliret â conuentione, ex quo hoc pro certo scirent, se reddent obsides regi in terra sua, & tamdiu in captione sua morabuntur, donec Comitem ad bene placitum regis reuocent, vel cum domino rege pro voluntate sua componant. Iurauerunt etiam prædicti nuntij quòd Comes filiam suam secundam non tradit nuptui, donec eius filia primogenita filio regis in matrimonio sit copulata, vel per legitimam ætatem, vel per Romanæ Ecclesiæ dispensationem; nisi de consilio & voluntate domini regis eam interim alij donauerit. Iurauerunt etiam quòd pecuniam, quam recepit, vel recipiet Comes â domino rege, si filia Comitis, vel filius regis, (quod absit) fortè in fata concesserit, antequam matrimonium fuerit inter eos contractum, totam reddet regi pecuniam, vel beneplacitum regis inde faciet, vel cui rex assignauerit. Et prædicti iuratores, donec fuerit soluta, si voluerit rex, & quando voluerit, se reddent ei obsides in terra & in potestate sua. Iurauerunt similiter, quòd concessione *Vmberti* iunioris facient pro posse suo habere filio regis Russillum, & Petrecastel, & quicquid ei â Comite concessum est in Comitatu Belicensi. Si fortè *Vmbertus* hæc concedere noluerit, iurauerunt, quòd Comes dabit ei legitimũ excambium ad arbitrium abbatis de Clusa, & *Reginaldi* Salesbirien sis Archidiaconi, vel aliorum legitimorum per regem assignatorum, si illi præsentes esse non possent.

DEinde venit rex Angliæ pater, & rex filius eius cum eo vsque ad Limoges, & *Raimundus* Comes de sancto *Egidio* venit illuc ad eos, & deuenit ibi homo vtriusque regis Angliæ, & *Richardi* Comitis Pictauiæ de Tolosa tenenda de eis iure hæreditario, per seruitium veniendi ad eos ad summonitionem eorum, & moram faciendi cum eis in seruitio eorum per quadraginta dies sine aliquo custamento eorum: sed si illi voluerint eum habere diutiùs in seruitio suo, illi inuenient ei expensas suas rationabiles. Præterea idem Comes de sancto *Egidio* dabit eis de Tolosa & pertinentijs suis singulis annis centum marcas argenti, vel decem dextrarios vnumquemque de precio decem marcarum.

VEnit etiam ad Limoges Comes Maurianę, & scire voluit quid, & quãtum rex Angliæ pater daret *Iohanni* filio suo de terra sua. Et cùm rex vellet ei dare castellum de Chinum, & castellum de Londun, & castellum de Mirabel, rex filius nullo modo concedere voluit, nec fieri permisit. Ipse enim iam molestè ferebat, quòd pater suus aliquam terrarum suarum ei assignare noluit, vbi ipse cum vxore sua morari posset. Ipse quidem petierat â patre suo donari sibi Normanniam, vel Andegauiam, siue Angliam: & hanc petitionem fecerat per consilium regis Francię, & Comitum & Baronum Angliæ & Normanniæ, qui patrem suum odio habebant. Et ex illo tempore rex filius causas quærebat & opportunitatem, vt â patre suo recederet. Et iam animum suum â voluntate ipsius ita declinauerat, vt nihil cum eo pacificè loqui potuisset. Et nacta opportunitate loci & temporis rex filius â patre suo discessit, & ad regem Francorum perrexit. Cancellarius autem eius *Richardus Barre*, & *Walterus* capellanus eius, & *Ailwardus* camerarius suus, & *Willielmus Blundus* hostiarius suus relicto eo redierunt ad patrem. Perdidit itaque regis filius mentem, perdidit & sensum: fugat innocentem, persequitur genitorem: vsurpat Imperium, inuadit regnum: & ipse vnus est reus, & vniuersus contra patrem conspirat exercitus, *Vnius dementia dementes efficit multos.* ipse enim sanguinem patris, cruorem appetit genitoris. Interim *Lodowicus* rex Francorum magnum celebrauit concilium Parisius. in quo ipse & omnes principes Franciæ iurauerunt filio regis Angliæ, quòd ipsi auxiliarentur ei modis omnibus ad patrem suum de regno eijciendum, nisi ad voluntatem ipsius composuerit. Et ipse iurauit eis, quòd ipse cum patre suo pacem non faceret, nisi de consensu & voluntate eorum. Deinde iurauit se daturum *Philippo* Comiti Flandriæ pro homagio suo mille libratas reddituum in Anglia, & totam Cantiam cum castello de Dowere, & castello Rosense: & *Mathæo* Comiti Boloniæ pro homagio suo Socam de Kirketona in Lindeseia, & Comitatum Moretonij cum honore de Heia: & Comiti *Theobaldo* Blesensi pro homagio suo *ducentas libratas reddituum in Andegauia, & castellum de Ambasio cum toto iure, quod

al. quingentas

quod ille calumniatus fuit in Turonica, & clamauit ei quietum totum ius, quod rex pater eius & ipse calumniati sunt in castello *Reginaldi*. Et omnes istas donationes, & alias multas, quas cæteris fecit, confirmauit sigillo suo nouo, quod rex Franciæ ei fieri fecit. Præterea alias fecit donationes, quas ipse eodem sigillo confirmauit: scilicet *Willielmo* regi Scotiæ pro auxilio suo totam Northumbriam vsq; ad fluuiũ **Tine**. & dedit fratri eiusdem regis pro seruitio suo Comitatum de Huntendona,& de **Cantebrigesire**. & Comiti *Hugoni Bigot* castellum de Nortwiz pro seruitio suo. Et statim post Pascha totum regnum Franciæ,& rex filius regis Angliæ, & *Richardus* frater eius Comes Pictauiæ,& *Gaufridus* Comes Brittanniæ, & ferè omnes Comites & barrones Angliæ & Normanniæ & Aquitanniæ & Andegauiæ & Brittanniæ, insurrexerunt in regem Angliæ patrem, & terras eius vndique deuastauerunt igne,& gladio,& rapinis; & castella sua obsederunt, fregerunt, & ceperunt, & non erat,qui adiuuaret. Sed ipse in q[ua]ntum potuit resistebat illis. Habuit enim secum viginti millia Brabancenorum , qui fideliter seruierunt illi, & non sine magna mercede,quam eis dedit. Tunc impletum fuisse videtur illud Merlini *vaticinium, quo dicitur : Euigilabunt rugientes catuli , & postpositis nemoribus infra mœnia ciuitatum venabuntur. stragem non minimam ex obstantibus facient, & linguas taurorum abscindent. colla rugientium onerabunt catenis,& auita tempora renouabunt*.Rex ergo pater omnibus Imperatoribus,& regibus, quos sibi putabat amicos, de infortunio, quod ei acciderat per promotionem, quam ipse filijs suis fecerat, conquestus est, ne ipsi exaltent filios suos supra id, quod debent, commonens.Vnde *Willielmus* rex Siciliæ ei in hac forma scripsit.

HEnrico *Dei gratia illustri Anglorum regi & duci Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comiti Andegauiæ,* Willielmus *cadẽ gratia rex Siciliæ,ducatus Apuliæ, principatus Capuæ,salutis fœlicitatem, & de hostibus desideratũ victoriæ triumphum. In receptione literarum vestrarum cognouimus, quòd quidem sine admiratine maxima proferre non valemus,videlicet quòd ordine humanitatis oblito, & naturæ lege soluta insurrexit filius in parentem,in genitorem genitus,commota sunt viscera ad bellum intestinum,irruerunt ad arma præcordia,& quod nouum prodigium est, & nostris temporibus inauditum, caro desæuit in sanguinem, & seipsum quærit sanguis effundere. Et quoniam ad tanti furoris impetum compescendum , potentiæ nostræ auxilium loci incommoditas non admittit, eo quo possumus charitatis affectu, quem locorum spacia non concludunt , personam & honorem vestrum deuotiùs amplectentes, dolori vestro compatimur, persecutionem vestram molestè ducimus, & quasi propriam reputamus. Confidimus autem & speramus in Domino , cuius iudicio regum iudicia terminantur : quod diutiùs non permittet filios vestros tentari supra id quod possunt vel debent : Et qui factus est obediens patri vsque ad mortem , ipse in ijs filialis lumen obedientiæ inspirabit , per quod memorabuntur quòd caro & sanguis vester sunt, & relictis hostilitatis erroribus, agnoscent se filios,redibunt ad patrem , naturæ solidabunt incommoda , & debitæ dilectionis fœdera pristinus ordo continebit.*

ITaque statim post Pascha (vt supradictum est) exarsit nefanda proditorum rabies. Ipsi enim furore diabolico debacchati , circumquaq; deuastabant igne & gladio terras regis Angliæ cismarinas & transmarinas. *Philippus* autem Comes Flandriæ cum magno exercitu intrauit Normanniam, & obsedit Albemarle & cepit eam. Et procedens inde obsedit castellum de Drincurt, & redditum est ei. vbi & *Mathæus* frater eius Comes Boloniæ ex inopinato ictu sagittæ percussus obijt. Quo defuncto,*Petrus* frater eius, electus Cambriensis Ecclesiæ, successit ei in Comitatu Boloniæ : & renuntians electioni suæ factus est miles,& paulò pòst obijt sine prole.

INterim *Lodowicus* rex Francorum & rex Angliæ filius obsederunt Vernolium : sed *Hugo* de Lasci, & *Hugo* de Bello campo, qui inde constabularij erant villam Vernolij viriliter & cõstanti animo defenderunt. Attamen cùm rex Francię ibi per mensem moram fecisset, vix expugnauit partiunculam villæ illius, ex parte illa vbi machinæ suæ bellicę positę erant. Erant quidẽ infra Vernoliũ tres burgi prẽter castellũ: & vnusquisq; illorũ separatus erat ab altero,& intercluſus forti muro,& fossa aquâ plena.& vn⁹ illorũ dicebatur magnus burgus,vbi extra murũ fixa erant tentoria regis Frãciæ,& machinę illius bellicæ. In fine autẽ illius mensis cùm burgenses de burgo magno viderent,quòd victus & necessaria eis defecissent, nec haberent quid manducarent,compulsi fame & inopia

inopia inducias triduanas ceperunt â rege Franciæ eundi ad dominum suum regem Angliæ, propter succursum ab eo habendum. Et nisi infra sequens triduum succursum haberent, redderent ei burgum illum. Et statutus est eis dies peremptorius in vigilia sancti *Laurentij*: & dederunt regi Franciæ obsides inde, & rex Franciæ & rex Angliæ filius, & Comes *Robertus* frater regis Franciæ, & Comes *Henricus* de Trois, & Comes *Theobaldus* de Blais, & *Willielmus* Archiepiscopus Senonensis iurauerunt eis, quòd si ipsi reddidissent burgum illum regi Franciæ ad terminum statutum, rex Franciæ redderet eis obsides suos liberos & quietos: Et quòd eis nullum damnum faceret, nec ab alijs fieri permitteret. His ergo ita concessis suprà dicti burgenses venerunt ad dominum suum regem Angliæ, & indicauerunt ei conuentionem, quam fecerant cum rege Franciæ, & rege filio suo. Quo audito rex Angliæ pater congregauit totum exercitum, quod habere poterat de Normannia, & alijs terris suis; & venit vsque **Bertuel** castellum *Roberti* Comitis Leicestriæ, quod ipse Comes in aduentu regis fugiens sine custode reliquit. Quod ipse rex totum redegit in cineres, & in crastino præliatus cum rege Franciæ processit vsque in montem altum propè Vernolium cum exercitu suo, & disposuit acies suas ad bellum. Et dies illa erat dies peremptorius in quo portio illa de Vernolio reddenda erat, nisi haberent succursum. Et *Lodowicus* rex Francorum misit *Willielmum* Senonensem Archiepiscopum, & Comitem *Henricum*, & Comitem *Theobaldum* ad regem Angliæ patrem, & ceperunt colloquium inter eos in crastino. Et credidit illis rex Angliæ malo suo: quia deceptus est. Rex namque Franciæ in crastino, nec ad colloquium venit, nec nuntium misit. Rex autem Angliæ miserat exploratores suos ad explorandum statum regis Franciæ, & exercitus eius. Et dum exploratores illi moram facerent, reddita est regi Franciæ portio illa de Vernolio, quam obsederat. Sed ipse non ausus eam retinere, transgressus est sacramenta, quæ ipse Burgensibus fecerat. Ipse namque obsides eorum non reddidit, nec pacem, quam promiserat, seruauit: sed villam intrauit, Burgenses captiuauit, catalla eorum asportauit, Burgum incendit, & fugiens duxit secum in Franciam prædictos Burgenses. Quod cùm regi Angliæ nunciatum esset, secutus est eos in ore gladij, & multos ex illis interfecit, & quamplures cepit, & in crepusculo Vernolium venit. Et ibi vna nocte quieuit, & muros qui ceciderant reædificari præcepit. Vt autem hæc in memoria habeantur, sciendum est, quòd hæc fuga regis Franciæ facta est quinto Idus Augusti, feria quinta, in Vigilia sancti *Laurentij*, ad laudem & gloriam Domini nostri *Iesu Christi*, qui puniendo scelus periurij, iniuriam martyri suo illatam tam celeriter vindicauit. In crastino autem cùm rex Angliæ pater â Vernolio recederet, cepit Dammeuile castellum *Gileberti* de Tileres, & multos milites & seruientes in eo cepit. Et inde venit rex Rothomagum, misitque inde Braibancenos suos, de quibus plus cæteris confidebat, in Brittanniam contra *Hugonem* Comitem Cestriæ & *Radulphum* de Fulgerijs, qui eam iam ferè totam occupauerant. Appropinquantibus autem illis, Comes Cestriæ & *Radulphus* de Fulgerijs venerunt obuiam illis. Disponitur itaque propè bellum: acies dirigitur, pugna paratur. Igitur conserto bello prosternuntur hostes regis Angliæ, Britones cadunt, & vincuntur. Comes autem & *Radulfus* de Fulgerijs cum multis de potentioribus Brittanniæ incluserunt se infra turrim Doli, quam dolo ceperant: & Braibanceni obsederunt eos per circuitum decimo tertio Kalend. Septembris, feria secunda. Capti sunt autem in prælio illo â Braibancenis strenuissimi milites numero septemdecim, quorum nomina hæc sunt. *Hascuil* de sancto *Hilario*. *Willielmus Patric*. *Patric* de la Laude. *Haimeri* de Faltisia. *Gaufridus Farsi*. *Willielmus* de Rulent. *Radulfus* de Sens. *Iohannes* Pincerna. Vicarius de Dolo. *Willielmus* des Loges. *Willielmus* de la mote. *Robertus* de Treham. *Paganus Cornutus*. *Reginaldus Pincun*. *Reginaldus* de campo *Lamberti*. *Eudo Bastardus*. Præterea multi capti sunt tam equites quàm pedites, & plusquam mille quingenti de Brittonibus interfecti sunt. In crastino autem huius captionis & interfectionis,

Fama malum, quo non aliud velocius vllum,
Mobilitate viget,

Peruenit ad aures regis Angliæ: qui statim iter suum versus Dolum arripiens, feria quinta illuc venit, statimq; fecit parari perarias suas & alias machinas bellicas. Comes verò

verò Ceſtriæ, & qui infra turrim erant cum eo, non valentes eam defendere, reddiderunt eam regi ſeptimo Kalend. Septembris die Dominica. Similiter & tota Brittannia reddita eſt ei cum munitionibus eius: & principes eius ducti ſunt in captiuitatem. Infra turrim Doli capti ſunt milites & ſeruientes multi, quorum nomina hæc ſunt. *Hugo* Comes Ceſtriæ. *Radulfus* de Fulgerijs. *VVillielmus* de Fulgerijs. *Hamo Spine*. *Ceones*. *Robertus Patricius*. *Ingeram Patricius*. *Richardus* de Luuecot. *Gwigain Guiun*. *Oliuerus* de Rupe. *Alanus* de Tintimac. *Iuellus* filius *Radulfi* de Fulgerijs. *Gilo* de caſtello **Girun**. *Philippus* de Landewi. *VVillielmus* de Gorram. *Iuellus* de Meduana. *Gaufridus* de Buiſſerio. *Reginaldus* de Marchia. *Lemarchis*. *Herueius* de Nitri. *Hamelinus* de Eni. *VVillielmus* de ſancto *Bricio*. *VVillielmus* del Chaſteller. *Willielmus* de Orenge. *Radulfus Waintras*. *Robertus Pincerna*. *Henricus* de Grai. *Grumbaldus* filius *Haket*. *Gaufridus* Abbas. *Iohannes* Caurein. *Iohannes* de Breerrec. *Hugo Auenel*. *Hamelinus* de Pratellis. *Swalo* de la Boſothe. *Secardus Burdin*. *VValterus Bruo*. *Iohemp Ramart*. *Hugo* de Buſſai. *Iordanus* de Maſrua. *Henricus* de ſancto *Hilario*, *Philippus* de ſancto *Hilario*: fratres *Haſcuil*. *Bartholomæus* de Buſſeria. *Herbertus* de Buillo. *Bauran* de Tanet. *Rollandus* filius *Radulfi*. *Roellinus* filius *Radulfi*. *Gaufridus* de Minihac. *Guido* Butefact. *Celdewinus Guiun*. *Iuellus* de Ponte. *Hamelinus* Abbas. *Robertus* de Baiochis. *Elias* de Aubenni. *Reginaldus Cactus*. *Iohannes* de Curtizt. *Philippus* de Luuenni. *Henricus* de Waſtinis. *Henricus* de ſancto *Stephano*. *VVillielmus* de Capella. *Rogerus* des Loges. *Bencellardus* de Serlando. *VVillielmus* de Boſco *Berengerij*. *Iohannes* de Ruella. *Oliuer* de Munſorel. *Hamundus* de **Rocheford**. *Robertus* de Leſpinei. *Iohannes* del Loges. *Gaufridus Carloel*. *Radulfus* de Tomal. *Radulfus* li Poters. *Gillebertus* de Croe. *Radulfus* Pucin. *Mathæus* de Praels. *Richardus* de Cumbrai. *Willielmus* li Franceis. *Oliuer* Rande. *Radulfus Ruffin*. *Springald*. *Rogerus* de Cheuereulle. *Willielmus* de Loges. Et alij multi, quorum nomina non ſcribuntur in libro hoc. Poſt has igitur victorias, quas Deus contulit regi Angliæ filio *Matildis* Imperatricis, rex Franciæ & fautores ſui deciderunt in deſperationem, & modis omnibus nitebantur, vt pax fieret inter regem Angliæ & filios ſuos.

COnuenerunt ergo ad vltimum inter Giſortium & Trie, *Lodowicus* rex Francorum, cum archiepiſcopis, epiſcopis, Comitibus, & baronibus regni ſui; adducens ſecum *Henricum*, & *Richardum*, & *Gaufridum* filios regis *Hẽrici* Angliæ: & *Henricus* rex Angliæ pater cum archiepiſcopis, epiſcopis, Comitibus, & baronibus terræ ſuæ. Et habitum eſt ibi colloquiũ de pace facienda inter ipſum & filios ſuos, 7. Kal. Octobris, feria tertia. In quo colloquio rex Angliæ pater obtulit regi filio ſuo medietatem reddituũ dominicorũ ſuorum Angliæ, & quatuor caſtra idonea in eadem terra. aut ſi filius ſuus mallet morari in Normannia, rex pater obtulit ei medietatem reddituum Normanniæ, & omnes redditus terræ patris ſui Comitis Andegauiæ, & tria caſtra idonea in Normannia, & vnum caſtrũ in Andegauia idoneum, & vnũ caſtrum in Cenomannia idoneum, & vnum caſtrum in Turonica idoneũ. *Richardo* etiã filio ſuo obtulit medietatem reddituum Aquitanniæ, & quatuor caſtella in eadem terra idonea. & *Gaufrido* filio ſuo obtulit terram illam, quę contingebat iure hęreditario filiam Comitis *Conani*, ſi ipſe prędictam mulierem aſſenſu domini Papę poſſet ſibi in matrimonium copulare. Suppoſuit etiã rex pater ſe omnino arbitrio archiepiſcopi Tharentenſis & legatorũ domini Papę, vt tantum de redditibus ſuperadderet & daret filijs ſuis quantũ illi dicerent æquum, retenta ſibi iuſtitia & regia poteſtate. Sed non fuit de conſilio regis Franciæ, vt filij regis hanc pacem cum patre ſuo facerent. In eodem autem colloquio *Robertus* Comes Leiceſtriæ multa conuitia & opprobria dixit regi Angliæ patri, & appoſuit manum gladio, vt percuteret regem. ſed prohibitum eſt ei à circumſtantibus, & in his finitũ eſt colloquium. In craſtino autem colloquij, milites regis Franciæ inierunt cõgreſſum cũ militibus regis Angliæ inter Curteles, & Giſorz: in quo conflictu, *Ingeramus* Caſtellanus de True captus eſt, à Comite *Willielmo* de **Mandewile**, & traditus eſt regi patri.

INterim *Robertus* Comes Leiceſtriæ magno cõgregato exercitu tranſtretauit in Angliã, Comes *Hugo Bigot*, ſuſcepit eum in caſtello de **Fremingham**, & miniſtrauit ei neceſſaria. Deinde idẽ Comes Leiceſtriæ obſedit **Hakenech** caſtellũ *Ranulfi* de Broc, & cepit illud. In tempore autem illo *Richardus* de Luci iuſtitiarius Angliæ, & *Humfredus*

de

de Boun regis constabularius, profecti fuerant cum exercitu magno in Lonais terram regis Scotiæ ad deuastandam eam. Qui cùm audissent aduentum Comitis Leicestrię in Angliam, timuerunt valdè. Et omnibus alijs negotijs postpositis dederunt, & ceperunt inducias a rege Scotiæ, datísque hinc & inde obsidibus de pace seruanda, vsq; ad festum sancti *Hillarij*, festinato cursu peruenerunt ad sanctum *Eadmundum*. Veneruntque illuc ad eos *Reginaldus* Comes Cornubiæ auunculus regis, & *Robertus* Comes Glouceſtriæ, & *Willielmus* Comes de **Arundel**. Appropinquante igitur festo omnium sanctorum, prædictus Comes Leicestriæ recessit de **Fremingham** ad Leicestriam iturus, venítque cum exercitu suo prope sanctum *Eadmundum* in loco, qui dicitur **Fornham**, in quodam mariſco, non longè ab ecclesia sanctæ *Genouefæ*. Cuius aduentu cognito præfati Comites cum exercitu magno, & *Humfridus* de Boun cum trecentis militibus solidarijs regis, exierunt armati obuiam Comiti Leicestriæ, præferentes sibi vexillũ sancti *Eadmundi* regis & martyris pro signo. Et ordinatis aciebus suis in virtute Dei, & glorioſissimi martyris sui *Eadmundi*, percusserunt aciem in qua Comes Leicestriæ erat. & in momento, in nictu oculi victus est Comes Leicestriæ & captus, & vxor eius, & *Hugo* de Castellis vir nobilis de regno Francorum, & omnis eorum virtus demolita est. Et ceciderunt in prælio illo pluſquam decem millia Flandrensium: cæteri autem omnes capti & vinculis & carceribus mancipati fame & inopia perierũt. Comes verò Leicestriæ, & vxor eius, & *Hugo* de Castellis, & cæteri ditiores qui cum eis capti fuerant missi sunt in Normanniam ad regem patrem: & rex incarcerauit eos apud Faleisiam, & *Hugonem* Comitem Cestriæ cum eis. In festo autem sancti *Martini* venit rex pater in Andegauiam cum exercitu suo. & paulò pòst *Gaufridus* dominus de Haia reddidit ei castellum de Haia. Deinde redditum est ei castellum de Pruilli, & castellum de Campeni, quod *Robertus* de Ble tenuit contra eum. In quo castello multi milites & seruientes capti sunt: quorum nomina hæc sunt. *Haimericus* de Ble. *Baldewinus* de Briſehaia. *Hugo* de Laloc. *Hugo* de Danars. *Hugo* De la mote. *Willielmus* de Riuan. *Simon* de Bernezai. *Iohannes Maumonie. Hubertus Ruſceuals. Willielmus Maingot. Saerus Terreis. Iohan.* de Champemu. *Walterus* de Pouiz. *Bricius* de Ceaus. *Haimericus Ripant. Robertus Anglicus. Groſsinus Champemain. Iſrinbert Wellun. Gaufridus Carre. Paganus Iudex. Willielmus Bugun. Caſteius*, homo Saeri de Terreis. *Gwiardus*, homo *Iohannis Maumoniæ. Rogerus* homo *Willielmi Riuan. Petrus*, homo *Iohannis* de Champemie. *Philippus*, homo *Hugonis* le Dauis. *Ruſſellus*, homo *Huberti* Ruſceuans. *Vulgerius, Haimericus*: homines *Petri* de Poſci. *Hoſmundus, Euerardus, Gaufridus*: homines *Haimerici* de Ble. *Gilbertus, Albinus*: homines *Hugonis* de Laloc. *Brito, Gaufridus*: homines *Walteri Pouiz: Haimericus, Petrus*: homines *Hugonis* de Mota: *Brito* & *Sunennum*: homines *Simonis* de Bernezai. Eodem anno *Lodowicus* rex Francorum fecit *Richardum Henrici* regis filium militem. Eodem anno *Robertus* præpositus Dari, qui electus erat episcopus ecclesiæ de Arraz illam refutauit electionem, & factus est electus episcopus ecclesię de Chambrai. sed antequam consecraretur ab inimicis suis interfectus est. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ pater, contra prohibitionem *Henrici* regis filij sui, & post appellationem factam ad dominum papam dedit *Richardo* priori de **Dowere** archiepiscopatum Cantuariensem: & *Reginaldo* filio *Iocelini* Salesbirienſis episcopi episcopatum Batonienſem: & *Richardo* de **Iuecestre** Pictauensi archidiacono episcopatum Wintonienſem: & *Roberto Foliot* episcopatum Herefordenſem: & *Gaufrido Ridel* Cantuarienſi archidiacono episcopatum Elienſem: & *Iohanni* de **Gzenefozd** episcopatum Cicestrenſem. Deinde in festo sancti *Andreæ* rex Angliæ pater per vim cepit Vendomiam, quam *Bucardus* de Lauardin contra eum tenuit, expulso inde patre suo Comite de Vendomia.

ANno gratiæ 1174, qui est annus viceſimus regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis: idem *Henricus* fuit in festo Natiuitatis Dominicæ apud Cadomum in Normannia, & datæ sunt treugæ inter ipsum & *Lodowicum* regem Francorum a festo sancti *Hilarij* vsq; ad clausum Pascha. Eodem anno & tempore supradicto *Hugo* Dunelmẽsis episcopus, habito colloquio inter ipsum & *Willielmum* regem Scottorum in confinio regnorum Angliæ & Scotiæ, videlicet apud **Reuedeur**, dedit regi Scottorũ prædicto trecentas marcas argenti de terris baronũ Northumbriæ, pro habendis treugis a festo sancti *Hilarij* vsq; ad clausum Pascha. Interim *Rogerus* de Moubrai firmauit castellum

apud Kinardeferie in Yarihoim : & *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus firmauit caſtellum apud Aluertun. Poſt Paſcha diruptis treugis *Henricus* filius regis Angliæ, & *Philippus* Comes Flandriæ, magno congregato exercitu in Angliam venire propoſuerunt. Interim *Willielmus* rex Scottorum venit in Northumbriam cum exercitu magno: & ibi per Scottos & Galawenſes ſuos execrabiliter egit. Nam ſui mulieres prægnantes findebant,& fœtus extractos ſuper lancearum acumina iactabant. infantes,pueros, iuuenes, ſenes, vtriúſque ſexus a maximo vſque ad minimum ſine vlla redemptione & miſericordia interfecerunt. ſacerdotes autem & clericos in ipſis eccleſijs ſuper altaria detruncabant. Quæcunq; igitur Scotti & Galawenſes attingebant plena erant horroris & immanitatis. Deinde rex Scottorum miſit *Dauid* fratrem ſuum vſq; Leiceſtre ad ſuccurrendum militibus Comitis Leiceſtriæ : ſed antequam illuc veniret, *Reginaldus* Cornubiæ,& *Richardus* de Luci iuſticiarius Angliæ combuſſerunt villam de Leiceſtre totam cum eccleſijs & ædificijs, excepto caſtello. Poſt Pentecoſten verò *Anketillus Mallore*, conſtabularius Leiceſtriæ commiſſo prælio cum Burgenſibus de Nothamptun & eos * deuicit & ex illis pluſquam ducentos cepit, & quamplures interfecit. *Robertus* autem de Ferrers Comes, vnà cum militibus Leiceſtriæ,venit diluculo ad Nottingham villam regis,quam *Reginaldus* de Luce cuſtodiuit : & eam cepit,& combuſſit,& prędauit,& Burgenſes captiuos ſecum duxit.Eo tempore *Gaufridus* Lincolnienſis electus *Henrici* regis filius cepit caſtellum de Kinardeferie & ſubuertit. *Robertus* verò de Mubrai eiuſdem caſtelli conſtabularius , dum iret verſus Leiceſtre pro auxilio, in ipſo itinere captus eſt de hominibus de Clay & retentus. Item Comes *Hugo Bigot* infregit ciuitatem de Noretwiz & combuſſit. Item *Gaufridus* Lincolnienſis electus vnâ cum *Rogero* Eboracenſi archiepiſcopo obſedit Maleſart caſtellum *Rogeri* de Mubrai & cepit & multos milites & ſeruientes in eo. Et tradidit illud Eboracenſi archiepiſcopo cuſtodiendum.Et antequam recederet, firmauit caſtellum apud Topecliwe, quod & tradidit *Willielmo* de Stuteuile in cuſtodia.

al.Confecit

INterim *Richardus* Cantuarienſis electus & *Reginaldus* Batonienſis electus Romam profecti ſunt,pro electione ſua & aliorum electorum Angliæ electione confirmanda. Contra quos *Henricus* rex filius miſit Romam magiſtrum *Berterum* Auralienenſem. Cúmq; præfatæ partes aduerſæ in preſentia *Alexandri* papæ & cardinalium conſiſterent, & dominus papa plurimùm increparet abſentiam cæterorum electorum Angliæ, & dominus Cantuarienſis electus eorũ abſentiam ſufficienter excuſaret dominus papa interrogabat attentiùs quare non venit ille electus Elienſis. Cui *Berterus* Aurelianenſis ſic reſpondit. Domine euangelicam habet excuſationem. Cui papa, quam (frater) excuſationem? Et ille, vxorem duxit : & ideo non poteſt venire. Et quamuis multa altercatio & verborum tergiuerſatio hinc inde coram domino papa & cardinalibus diducta fuiſſet, tamen dominus papa Cantuarienſem electum conſecrauit. Vnde *Reginaldus* Batonienſis electus in hac forma ſcripſit domino ſuo regi Angliæ.

HEnrico *illuſtri Angliæ regi, & duci Normanniæ & Aquitaniæ, Comiti Andegauiæ chariſſimo domino ſuo,* Reginaldus *Dei gratia Bathonienſis electus ſalutem in eo qui dat ſalutẽ regibus. Nouerit veſtræ prudentia maieſtatis, nos in curia domini papæ duros de regno Francorum & de terra veſtra duriores aduerſarios inueniſſe. Ideoq; nos ibi multa pati, & moram oportuit facere tædioſam, tandemq; ad inſtantiam noſtram diuina cooperante gratia domini papæ duritia adeo eſt emollita, quòd domini Cantuarienſis electi electionem ſolemniter in præſentia omnium confirmauit. Eumq; etiam confirmatum, Dominica ſequenti conſecrauit.Conſecrato, pallium die tertia dedit, & modici temporis ſpatio excurrente primatiam addidit. Nos præterea deſiderantes ipſum habere plenariam poteſtatem, vindictam eccleſiaſticam exercendi in homines regni veſtri, qui contra innocentiam veſtram nequiter & proditione ſua malitiæ calcaneum extulerunt, multa ſolicitudine obtinuimus, quòd dominus papa eidem prouinciæ ſuæ legationem indulſit. meum itaq; & aliorum electorum negotium adhuc in pendenti eſt. nec de nobis dominus aliquid ſtatuere vel definire, decreuit, donec vobiſcum filius veſter ad concordiam reformetur. Speramus tamen in domino, quòd mea & omnium aliorum electorum promotio, domini Cantuarienſis archiepiſcopi prouidentiæ committetur.*

Eodem anno in feſto Natiuitatis ſancti *Iohannis Baptiſtæ*, *Richardus* de Luci obſedit caſtellum de Huntedun, milites verò caſtelli villam combuſſerunt. Et *Richardus* de Luci

Luci nouum castellum firmauit ante portas castelli de **Huntedune** supradicti, & tradidit illud Comiti *Simoni.* Interea *Willielmus* rex Scottorum obsedit Carleolum, quod *Robertus* de Vals in custodia habuit. Et dimissa parte exercitus sui in obsidione castelli ipse cum reliqua parte exercitus sui perambulauit Northumbriam, terram regis, & baronum suorum deuastans. Et cepit castellum de **Lidel,** & castellum de Burgo, & castellum de **Appelbi,** & castellum de **Werkwrde,** & castellum **Irebothe,** quod *Odonellus* de **Umframuile** tenuit, & postea redijt ad obsidionem Carleoli. Et tamdiu ibi moram fecit, donec *Robertus* de Vals, victu sibi & cæteris inclusis deficiente, cum eo pacem fecit in hunc modum. Quòd ad festum sancti *Michaelis* proximo sequens, redderet ei castellum & villam Carleoli, nisi interim haberet succursum a domino suo rege Angliæ. Rex verò Scottorum procedens inde, obsedit **Prudehou** castellum *Odonelli* de **Umframuile,** sed illud capere non potuit. Nam *Robertus* de **Stuteuile** vicecomes Eboraci, & *Willielmus* de Vesci, & *Ranulfus* de **Glamuile,** & *Radulfus* de Tilli constabularius familiæ *Rogeri* Eboracensis archiepiscopi, & *Bernardus* de Bailol, & *Odinellus* de **Umframuile** magno congregato exercitu illô ire properabant. Quorum aduentu cognito, rex Scotiæ inde recedens obsedit **Alnewic** castellum *Willielmi* de Vesci & diuidens excercitum suum in tres partes, vnam secum retinuit, & reliquis duabus præfecit Comitem Dunecanum, & Comitem de Anegus, & *Rich.* de **Moreuile.** Et præcepit vt ipsi circumiacentes deuastarent prouincias, homines interficerent, & prædas abducerent. Proh dolor! Tunc audires clamorem mulierum, vlulatus senũ, gemitus morientium, desperationem iuuenum. Interea rex Anglię filius & *Philippus* Comes Flandrię venerunt cum magno exercitu vsq; **Grauelinges,** parati ad transfretandum in Angliam. Quo audito rex Anglię pater qui profectus fuerat cum exercitu suo in Pictauiam, & multas munitiones castra & Sanctonensem ciuitatem & duas turres in ea, quarũ vna vocabatur turris **Maroi,** & ecclesiam episcopalem Sanctonensem, quam milites & seruientes contra eum victu & armis munierant, ceperat: redijt in Andegauiam & cepit Ancenam villam Guionu de Ancenis iuxta sanctum Florentium. Et in ea munitionẽ fortissimum firmauit, & in manu sua retinuit, prouinciamq; circumiacentem igne & gladio deuastauit. Vineas & arbores fructiferas eradicauit, & postea in Normanniam redijt, rege filio suo & Comite Flandrię adhuc moram facientibus apud **Grauelinges.** ventus enim erat illis contrarius, & transfretare non poterant. Venit ergo rex Angliæ pater ad **Barbefiet** vbi naues multæ cõgregatæ erant in aduentu eius. & sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictũ: qui virtute potenti vim venti mutauit in melius, & prosperum iter nauigandi tam subitò dedit illi. Ille enim nauibus ascensis in crastino applicuit in Anglia apud **Suthhamtun,** octauo idus Iulij, feria secunda, & adduxit secum *Alienor* reginam vxorem suam, & *Margaretam* reginam filiam *Lodowici* regis Francorum, vxorem *Henrici* filij sui, & *Robertum* Comitem Leicestriæ, & *Hugonem* Comitem Cestriæ, quos statim custodiæ mancipauit.

IN crastino autem ad beatum Thomam *Cantuariensem martyrem peregrè profectus est. Et cùm appropinquasset, ex quo ecclesiam videre potuit, in qua corpus beati martyris sepultum est, equum in quo sedebat, deseruit, & extractis calceamentis, nudus, pedes, & in pannis laneis per tria milliaria profectus vsq; ad sepulcrũ martyris, in tanta humilitate, & cordis compunctione, vt credatur illius opus sine dubio extitisse, qui respicit terram, & facit eam tremere. Vestigia autem eius in via qua ambulabat intuentibus apparuerunt sanguinolenta, & erant. sanguis enim multus a teneris pedibus eius lapidibus duris incisis, profluebat in terram. Cùm autem ad tumbam veniret, pium erat intueri afflictiones quas faciebat cum fletu singultuoso, & disciplinas quas de manu episcoporum, sacerdotumq; plurimorum & monachorum recepit. Ibidem etiam ante sepulchrum beati martyris in oratione, in ieiunio, & planctu pernoctauit adiutus plurimorum sanctorum virorum suffragijs. Dona autem & redditus, quos ecclesiæ illi in remissionem peccatorum suorum contulit, a memoria ecclesiæ nulla poterunt ratione diuelli. In crastino autem summo mane Missa audita inde recessit, tertio Idus Iulij, sabbato, Lundonias iturus. Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Dominus victoriam de inimicis suis, & tradidit eos captiuos in manu sua.*

IGitur eodẽ die sabbati, quo ipse rex a Cãtuaria recessit, captus est *Willielmus* rex Scottorum apud **Alnewic** a præfatis militibus Eboracensis sciræ, qui secuti fuerant eum

post recessum de **Pudehou**. Sic, sic raro antecedentem scelestum deserit pœna pede claudo. captiq; sunt cum eo *Richardus Cumin*, & *Willielmus* de Mortimer, *Willielmus* de Insula, *Henricus Reuel*, *Radulfus* de Ver, *Iordanus* Flandrensis, *Waldeuus* filius *Baldewini* de Bicre, *Richardus Maluuel*, & alij multi, qui sponte sua se capi permiserunt, ne viderentur in captione domini sui consensisse. Eodem die apud **Herterpol** applicuit *Hugo* Comes de Bar supra Secaniam nepos *Hugonis* Dunelmensis episcopi cum quadraginta militibus & quingentis Flandrensibus, pro quibus prædictus episcopus miserat: sed episcopus statim propter captionem regis Scotiæ permisit prædictos Flandrenses repatriare, datis priùs illis liberationibus suis & donis quadraginta dierum. Comitem autem *Hugonem*, & milites, qui cum eo venerant, secum retinuit, & tradidit illis castellum suum de **Aluertun** in custodia. His ita gestis *Vctredus* filius *Fergus*, & *Gillebertus* frater eius principes Galawensium, statim post captionem domini sui regis Scottorum, regressi sunt in terram suam, & ministros regis a finibus suis expulerunt; Anglicos & Francigenas, quos in terris suis inuenerunt, sine misericordia interfecerunt. munitiones & castella, quæ rex Scottorum in terris eorum firmauerat, obsederunt, ceperunt, & comminuerunt. Regi verò Angliæ patri plurimũ supplicauerunt, & dona plurima obtulerunt, vt ipse eos a dominio regis Scotiæ eriperet, & suo subiugaret imperio.

INterim *Lodowicus* rex Francorum, audita transfretatione regis patris in Angliam, & captione regis Scottorum, cui plurimùm condoluit, reuocauit regem Angliæ filium, & *Philippum* Comitem Flandriæ, qui adhuc morabantur apud **Grauelinges**. qui cùm ad eum redissent, obsedit Rothomagum ex omni parte, excepta illa, quam fluuius Sequana præterfluit. Rex igitur pater, audita regis Scottorum captione, gauisus est gaudio magno valdè, & gratias omnipotenti Deo, & beato *Thomæ* martyri cũ gratiarum actione persoluens, profectus est Huntendoniam, & castellum obsedit: quod *traditum est ei die Dominica proximò sequenti, duodecimo Cal. Augusti. Milites verò & seruientes qui erant in castello illo reddiderunt se in misericordia regis, saluis vita & membris. Et statim perrexit rex inde cum exercitu sua versus **Fremingham** castellum Comitis *Hugonis Bigot*: vbi ipse Comes cum magna Flandrensium multitudine fuit. Et cùm rex venisset propè **Fremingham**, fixit tentoria sua in loco qui dicitur **Seleham**, & ibi nocte illa mansit. In crastino venit ad eum Comes *Hugo Bigot*, & facta cum eo pace reddidit ei castellum de **Fremingham**, & castellum de **Bungate**, & cum magna difficultate impetrauit a rege, vt Flandrenses qui cum eo erãt sine impedimento possent repatriare. Ibidem verò equus *Tostes* de sancto *Homero* cuiusdam militis Templi percussit regem in tibia & multùm læsit. In crastino autem, videlicet septimo Calendas Augusti rex recessit de **Seleham** & perrexit Northamptoniam. Quò cùm venisset, adductus est ei *Willielmus* rex Scottorum sub ventre equi compeditus. Venitq; illuc ad eum *Hugo* Dunelmensis episcopus, & tradidit ei castellum de Dunelmia, & castellum de **Norham**, & castellum de **Aluertun** nouum, quod firmauerat, & vix impetrauit, vt Comes de Bar nepos suus, & milites qui cum eo venerant in terram suam redire possent. Venit etiam ibidem ad regem *Rogerus* de **Mubzai**, & reddidit ei castellum de **Tresk**. Et Comes de Ferreres reddidit ei castellum de **Tutesberie**, & de **Duffeld**. Et *Anketillus Mallore*, & *Willielmus* de Diue, constabularij Comitis Leicestriæ, reddiderunt ei castellum de Leicestria, & de **Muntsorel**, & de **Grobi**. Sic igitur infra tres hebdomadas tota Anglia pacificata est, & omnes munitiones eius traditæ sunt in manu regis. Quibus pro voluntate sua dispositis ipse festinanter transfretauit de Anglia in Normannia, & applicuit apud **Barbeflet** sexto Idus Augusti feria quinta, & reduxit secum Braibancenos suos, & mille Walenses, & *Willielmum* regem Scottorum, & *Robertum* Comitem Leicestriæ, & *Hugonem* Comitem Cestriæ, & incarcerauit eos primò apud Cadomum, deinde apud Faleise. Eodem verò die, quo rex apud Barbeflet applicuit, habuit sibi obuios in ipso littore maris *Richardum* Cantuariensem archiepiscopum redeuntem ab *Alexandro* summo pontifice cum pallio & legatia & primatia totius Angliæ, & *Reginaldum* Bathonienſem episcopum cum eo: quem idem archiepiscopus consecrauerat apud sanctum *Iohannem* de Mauriana, cùm a Roma redissent. Et noluit rex eos secum tenere, sed misit eos in Angliam. Et sic die Dominica sequente venit rex pater cum Braibancenis & Walensibus suis Rothomagum, quam rex

Franciæ

Franciæ & rex Angliæ filius obsederant ex vna parte, ex altera verò parte patebat securus ingressus & egressus. Et in crastino manè misit rex Walenses suos vltra Sequanam: qui per vim transeuntes per medium castrorum regis Franciæ illæsi peruenerunt ad nemus magnum, & eodem die plusquam centũ de hominibus regis Franciæ interfecerunt. Rex autem Franciæ vix per mensem ibidē moram fecerat, & ecce rex Anglię pater veniens de Anglia portas ciuitatis, quas burgenses obstruxerant, reserauit, & exiens cum militibus & seruientibus, fossata, quæ facta fuerant inter exercitũ regis Franciæ & ciuitatem, fecit impleri lignis, lapidibus, & terra, & in planum redigi. Rex autem Franciæ & sui erant in tentorijs nolentes exire. Cæteri autem de familia regis Angliæ stabant ad propugnacula murorum, sed nemo eis repugnabat. Pars quidem exercitus regis Franciæ intendebat dissoluere machinas suas bellicas. Et in crastino præmisit rex Franciæ debiliores exercitus sui in terram suam mane: & permissione regis Anglię, eodem die secutus est eos vsque ad locum, qui dicitur Malaunai, qui est inter Rothomagũ & villam quæ dicitur Tostes: data prius securitate per manũ *Willielmi* Senonensis archiepiscopi, & Comitis *Theobaldi*, quòd ipse in crastino reuerteretur ad colloquiũ cum rege Angliæ de pace facienda inter illum & filios suos. Rex autē Franciæ, fidem & sacramenta non seruans ad colloquium non venit in crastino, sed abijt in terram suam.

PAucis igitur euolutis diebus iterũ misit præfatum archiepiscopum Senonensem & Comitem *Theobaldũ* ad regem Angliæ, statuens diem colloquij apud Gisortium in natiuitate S. *Mariæ*. Quò cum venissent, non potuit inter eos conuenire propter *Richardũ* Comitem Pictauiæ, qui tempore illo erat in Pictauia expugnans castella & homines patris sui. & ideo aliud ceperunt inter se colloquium: hoc est ad festum S. *Michaelis* inter Turonim & Ambasiũ, & statuerunt treugas inter se hac conditione; Quòd scilicet *Richardus* Comes Pictauiæ excluderetur a treugis illis; & quòd rex Franciæ & rex Angliæ filius nullum succursum ei facerent. His itaque hinc & inde concessis rex Angliæ pater promouit exercitũ suum in Pictauiam. Cuius aduentum *Richardus* Comes Pictauiæ filius eius non ausus expectare fugit de loco in locum. Et cùm constaret illi, quòd rex Franciæ & rex frater suus exclusissent eum a treugis indignatus est inde. Et cum lachrymis veniens cecidit pronus in terram ante pedes regis patris sui, & postulans veniam in sinu patris recipitur. Facta autem sunt hæc in Pictauia vndecimo Calen. Octobris, feria secunda. Et ita rex & *Richardus* filius eius facti amici ciuitatem Pictauis ingressi sunt. Deinde profecti sunt ambo simul ad colloquium inter Turonim, & Ambasium pridie Calend. Octobris, feria secunda, in crastino sancti *Michaelis*. Vbi rex filius, & *Richardus*, & *Gaufridus* fratres eius, consilio, & voluntate regis, & baronum Franciæ hanc pacem subscriptam fecerunt, cum rege patre suo.

Notũ sit tam præsentibus, quàm futuris, quòd pax inter dominũ regem, & filios suos Henricum vz. & Richardũ, & Gaufridum, *in hunc modũ Deo volente reformata est.* Henricus *rex filius regis, & fratres sui prædicti, ad patrẽ suum, & ad seruitium eius sicut ad dominum suum redierunt liberi, & absoluti ab omni iuramento, & in ipsa, quam inter se, vel cũ alijs fecerunt contra eum, vel homines suos, et omnes homines et barones, qui â fidelitate patris causa eorum recesserant, clamauerunt quietos ab omni iuramento, quod ijs fecerant, & ita quieti et liberi ab omni iuramento, & absoluti ab omni cõuentione, quam ijs fecerant, in hominiũ, et ligantiam domini regis redierunt. Et dominus rex debet rehabere ipse & homines sui & barones sui, omnes terras suas et castella sua, quæ habuerunt quindecim diebus antequam filij sui recederent ab eo. Similiter & barones & homines sui qui recesserunt ab eo, & secuti sunt filios suos, debent rehabere terras suas, quas habuerunt quindecim diebus antequã ab eo recederent. Et dominus rex remisit omnẽ maleuolentiam baronibus & hominibus suis, qui recesserunt ab eo, ita q̃ propter hoc nullũ malum eis faciet, quamdiu fideliter ei seruient sicut ligio domino suo. Et rex filius eius similiter perdonauit omnibus tam clericis quàm laicis, qui cum patre suo fuerant omnẽ maleuolentiam, & adse curauit in manu domini regis patris sui, quòd illis qui seruierunt ei nec malum nec damnum aliquod hac de causa faciet, vel perquiret in tota vita sua. Et dominus rex per hanc conditionem donat regi filio suo duo castella idonea in Normannia ad voluntatem patris illius, & singulis annis quindecim millia librarum Andegauensium. &* Richardo *filio suo duo receptacula idonea in Pictauia, vnde regi damnum non possit prouenire: & medietatem reddituum Pictauiæ in denarijs.* Gaufrido *verò filio suo dat in Brittannia in denarijs medietatem*

maritagij filiæ Comitis Conani, quam ducere debet in vxorem. Et postquam concessione Romanæ ecclesiæ eam in vxorem duxerit, habebit omnes redditus illius maritagij, sicut continetur in chartâ Comitis Conani. Prisones verò qui cum domino rege finem fecerunt ante factam pacem cum domino rege: videlicet rex Scotiæ, & Comes Leicestriæ, & Comes Cestriæ, & Radulfus de Fulgerijs, & obsides eorum, & obsides aliorum prisonum quos priùs habuerat sint extra conuentionem istam. Alij autem prisones ex vtraq; parte deliberari debent: ita scilicet, quòd dominus rex obsides accipiet de prisonibus suis de quibus habere voluerit, & qui dare poterunt. Et de alijs habebit securitatem per fidem & sacramentum suum & amicorum suorum. Castella verò quæ firmata sunt vel infortiata postquam guerra incepit in terra domini regis pro voluntate sua debent redigi in illum statum in quo fuerunt quindecim diebus ante guerram. Præterea sciendum est, quòd rex Henricus filius regis concessit domino regi patri suo se quàm firmiter obseruaturum omnes donationes eleemosynarum, quas dederat vel daturus erat de terris suis, & donationes terrarum quas dederat hominibus suis, vel daturus erat pro seruitio suo. Concessit etiam se firmiter & inconcusse obseruaturum donationem, quam rex pater suus fecit Iohanni fratri suo, videlicet mille libratas reddituum in Anglia de dominico suo & de excaetu suis ad voluntatem suam & pertinentijs suis: & castellum de **Notingham** cum Comitatu & castellum de Merleberga cum pertinentijs suis: & in Normannia mille libratas reddituum Andegauensium, & duo castella in Normannia ad voluntatem patris, & in Andegauia & in terra quæ fuit Comitis Andegauiæ mille libratas reddituũ Andegauiæ, et vnum castellum in Andegauia, & vnum castellum in Turonica, & vnum castellum in Cenomannia. Concessum est autem a domino rege pro amore filij sui, quòd omnes illi, qui recesserunt ab eo post filium suum et in recessu suo forisfecerunt, in terra domini regis ad pacẽ eius reuertantur. Ita quòd de catallis, quæ asportauerunt in recessu suo, non respondeant: de morte vel proditione vel perditione alicuius membri respondeant secundum iudicium & consuetudinem terræ. Qui autem ante guerram quacunq; de causa a se fugerunt, & ad seruitium filij sui venerunt pro amore filij sui ad pacem reuertantur, si vadium & plegium dederint standi iudicio de his, quæ ante guerram forisfecerunt. Illi autem qui in placito erant quando recesserunt ad filium suum ad pacem reuertantur, ita quòd in eo statu placita sua sint, in quo erant quando recesserunt. Hanc conuentionem tenendam firmiter ex parte sua assecurauit Henricus rex filius domini regis in manu patris sui. Præterea assecuraueruut Henricus filius regis & fratres sui quòd a domino rege patre suo nunquam amplius exigent vltra donationem præscriptam & determinatam contra voluntatem & beneplacitum domini regis patris sui: & quod neq; se neque seruitia sua patri suo subtraherent. Richardus verò et Gaufridus frater eius deuenerunt homines patris sui de his, quæ eis concessit & dedit. Cùm autem filius eius Henricus hominium ei facere voluisset, noluit dominus rex ab eo recipere, quia rex erat, sed securitatem accepit ab eo.

Eodem anno orta dissensione inter *Vetredum*, & *Gillebertum* filios Fergus duces Galwalensium, *Malcolmus* filius *Gilleberti* proditiosè cepit ipsum *Vetredum*, & fecit eum interfici, abcisis testiculis, & oculis euulsis. Eodem anno *Richardus* Cantuariensis archiepiscopus consecrauit in Anglia apud Cantuariam *Richardum* episcopum Wintoniæ, & *Robertum Foliot* episcopum Herefordiæ, & *Gaufridum Ridel* episcopum Eliensem, & *Iohannem* episcopum Ciceestrensem. Eodem anno combusta est ferè tota ciuitas Cantuariæ cum ecclesia sanctæ Trinitatis metroplitana. Eodem anno obijt *Willielmus Turbe* Norwicensis episcopus. Eodem anno pax, & finalis concordia facta est inter *Rogerum* Eboracensem archiepiscopum & *Hugonem* Dunelmensem episcopum in hac forma. Capella & cœmiterium de **Aluertun** in manu Prioris Haugustaldensis erit, ita quòd archiepiscopus non coget aliquem ibi sepeliri, nec episcopus prohibebit. Ecclesia Augustaldensis chrisma & oleum recipiet a Dunelmensi ecclesia sicut solet. Prior quoque Augustaldensis veniet ad synodum Dunelmensem. Clerici & canonici Haugustaldenses ab episcopo Dunelmensi ordinem recipient. Parochiani Haugustaldenses, in Pentecosta, si voluerint, incitabunt ecclesiam de Dunelmensi sine coactione episcopi vel suorum, & sine prohibitione archiepiscopi, vel suorum. Quod si sui contra facere præsumpserint, ipsi domini corrigent. Prior Augustaldensis omnia placita ecclesiastica illius parochiæ placitabit, sine pœna pecuniaria, sed & pœnitentias dabit. Decedente verò Priore qui nunc est *Richardo*, eandem auctoritatem habebit episcopus Dunelmensis in alterius Prioris constitutionem, quam idem Prior *Richardus*, &

Prior

Prior de **Giseburne**, & *Petrus* frater Prioris de **Bridlingtun**, iurauerunt ecclesiam Dunelmensem habuisse in constitutione eiusdem Prioris *Richardi*, si quam habuisse eam iurauerint. De ecclesijs beati *Cuthberti*, quorum nomina hæc sunt in archidiaconatu de **Cliueland**: Ecclesia de **Hemmingburc**, ecclesia de **Schipwicd**, ecclesia de **Haleuertun**, ecclesia de **Bzettebi**, ecclesia de **Osmunderlete**, ecclesia de **Seigestun**, ecclesia de **Lec**, ecclesia de **Oteringtun**, ecclesia de **Craik**, ecclesia de **Holtebi**. Et in archidiaconatu Eboraci, ecclesia omnium sanctorum in **Usegate**, & ecclesia sancti *Petri* quæ dicitur parua, & dimidium ecclesiæ sanctæ Trinitatis in **Gudersgate**. Et in archidiaconatu Thesaurarij, ecclesia de **Houeden**, ecclesia de **Welletun**, ecclesia de **Bzentingtun**, ecclesia de **Malkintun**. non exiget archiepiscopus denarios synodales. Si verò clerici earundem ecclesiarum, vel laici de dominicis manerijs beati *Cuthberti* in Eboracensi siria aliquid dignum ecclesiastica correctione perpetrauerint, per archiepiscopum emendabitur, tali facta priùs summonitione, quòd episcopus interesse poterit vel eius minister. Hæc supradicta firmauerunt archiepiscopus & episcopus, fide inuicem interposita, se seruaturos sine dolo & fraude quamdiu ipsi duo vixerint, sine præiudicio vtrius ecclesiæ post alterius decessum. Præterea promisit archiepiscopus episcopo sub eadem fidei interpositione, quòd ipsum vel ecclesiam suam vel aliquem de episcopatu suo in nullo grauabit, nisi causa priùs palam cognita iudiciario ordine.

ANno gratiæ 1175. qui est annus vicesimus primus regni regis *Henrici* secundi filij *Matildis* imperatricis, idem rex fuit in Normannia apud Argentonium in festo Natiuitatis Domini. Et in Purificatione sanctæ *Mariæ* ipse & rex filius eius fuerunt apud Cenomannum, & inde redierunt in Normannia, & habuerunt colloquium apud Gisortium cum *Lodowico* rege Francorum. Et cùm inde venissent in Normannia apud Burum, rex filius, vt omnem ambiguitatem ab animo patris sui tolleret, deuenit homo suus ligius, & iurauit ei fidelitatem contra omnes homines, coram *Rotrodo* Rothomagensi archiepiscopo, & *Henrico* Baiocensi episcopo, & *Willielmo* Comite de Mandeuilla, & *Richardo* de Humez constabulario, & alijs multis de familia vtriúsq; regis. In solemnitate Paschali fuerunt ambo reges apud *Cæsaris* burgum: & post Pascha venerunt Cadomum obuiam *Philippo* Comiti Flandriæ: qui paulò antè crucem Ierosolymitanæ peregrinationis acceperat. aduersus quem rex pater effecit, quòd ipse quietum clamauit regem filium ab omni conuentione, quam cum eo fecerat tempore hostilitatis. Et Comes Flandriæ tradidit in manu regis patris chartam regis filij, quam habuit de supradicta conuentione. Et ipsi confirmauerunt prædicto Comiti redditum, quem ipse annuatim percipere solebat in Anglia ante guerram. Rex verò pater misit *Richardum* filium suum in Pictauiam, & *Gaufridum* filium suum in Brittanniam: præcipiens vt castella, quæ firmata vel infortiata fuerant tempore guerræ redigerentur in eum statum, quo fuerunt quindecim diebus ante guerram. Deinde rex pater & rex filius transfretauerunt, & applicuerunt in Anglia apud **Portesmue**, septimo Idus Maij feria sexta. Et venientes Lundonias inuenerunt *Richardum* Cantuariensem archiepiscopum apud Westmonasterium celebraturum concilium, die Dominica ante Ascensionem Domini. Ad quod conciliũ venerunt ferè omnes episcopi & abbates Cantuariensis diœcesis. Et coram prænominatis regibus, & episcopis, & abbatibus, *Richardus* Cantuariensis archiepiscopus in eminentiori loco constitutus, hæc decreta subscripta promulgauit. Ideo in ecclesia Dei secundum antiquam patrum consuetudinem concilia congregantur, vt hi, qui constitui sunt in eminentiori cura pastorali, vitam subditorum de communi consilio regularibus institutis informent, & enormitates, quæ pullulant incessanter, consultiore censura compescant. Nos itaq; potiùs inhærentes orthodoxorum patrum regulis, quàm aliquid de nouo statuentes, quædam certa capitula dignum duximus in medium promulganda; quæ vniuersis prouincialibus nostris firmiter & inuiolabiliter obseruanda iniungimus. Omnes enim sacrorum censemus canonum transgressores, qui statutis huius sacrosanctæ synodi præsumserint contraire.

SI quis sacerdos vel clericus, in sacris ordinibus constitutus, ecclesiam vel ecclesiasticum beneficium habens publicè fornicariam habeat, & semel, secundò, & tertiò commonitus fornicariam suam non dimiserit, & a se prorsus non expulerit, sed potiùs in

Ex decretali epist. *Alexand.* papæ tertij ad *Reg.* Wigorn. episcopum.

in immunditia ſua duxerit perſiſtendum: omni officio & beneficio eccleſiaſtico ſpolietur. Si qui verò infra ſubdiaconatum conſtituti matrimonia contraxerint: ab vxoribus ſuis niſi de communi conſenſu ad religionem tranſire voluerint, & ibi in Dei ſeruitio iugiter permanere, nullatenus ſeparentur: ſed cum vxoribus viuentes eccleſiaſtica beneficia nullo modo percipiant. Qui autem in ſubdiaconatu vel ſupra ad matrimonia conuolauerint, mulieres etiam inuitas & renitentes relinquant. Decreuimus etiam eiuſdem epiſtolæ auctoritate, ne filij ſacerdotum in paternis eccleſijs a modò perſonæ inſtituantur, nec eas qualibet occaſione media non intercedente perſona obtineant.

Ex concilio Carthaginenſi. Clerici in ſacris ordinibus conſtituti edendi vel bibendi cauſa tabernas non ingrediantur, nec publicis potationibus interſint, niſi peregrinationis neceſſitate compulſi. Si quis verò tale quid fecerit, aut ceſſet, aut deponatur.

Ex concilio Toletano. His qui in ſacris ordinibus conſtituti ſunt iudicium ſanguinis agitare non licet. Vnde prohibemus ne aut per ſe membrorum truncationes faciant, aut inferendas indicent. Quòd ſi quis tale fecerit, conceſſi ordinis priuetur officio & loco. Inhibemus etiam ſub interminatione anathematis, ne quis ſacerdos habeat vicecomitatum, aut præpoſiti ſecularis officium.

Ex concilio Agathenſi. Clerici, qui comam nutriunt, ab archidiacono etiam inuiti tondeantur. Veſtimentis etiam vel calceamentis, niſi quæ honeſtatem & religionem deceant, eos vti non liceat. Si quis autem contra hoc facere præſumpſerit, & commonitus emendare noluerit, excommunicationi ſubiaceat.

Ex diuerſis decretis *Vrban. Innocentij* & cõcilii Chalcedon. & Carthaginenſ. Quia quidam clerici deſperantes ab epiſcopis ſuis ordinari, vel propter imperitiam, vel vitæ incontinentiam, vel natiuitatis conditionem, aut tituli defectum, aut ætatem minorem, extra prouinciam ſuam, interdum etiam a tranſmarinis epiſcopis ordinantur, vel ordinatos ſe mentiuntur, ignota ſigilla epiſcopis ſuis deferentes: ſtatuimus talium ordinationem irritam eſſe habendam: ſub interminatione anathematis inhibentes, ne a quoquam ad officij ſui executionem ſuſcipiantur. Epiſcopum quoque noſtræ iuriſdictionis, qui talem ſciens & prudens ordinauerit vel ſuſceperit ab illius ordinis collatione, ad quem eum ordinauit vel ſuſcepit, vſque ad condignam ſatisfactionem ſe nouerit eſſe ſuſpenſum. Item: Cùm eccleſia Dei, ſecundum euangelicam veritatem, domus orationis eſſe debeat, & non ſpelunca latronum, & ſanguinis forum: ſeculares cauſas, in quibus de ſanguinis effuſione vel de pœna corporali agitur in eccleſijs vel in cœmiterijs agitari, ſub interminatione anathematis. Abſurdum enim eſt & crudele ibi ſanguinis iudicium exerceri, vbi & reis conſtituta eſt tutela refugij.

Ex concilio Triburienſi. Dictum eſt, ſolere in quibuſdam locis pro perceptione chriſmatis nummos dari: ſimiliter pro baptiſmo & communione. hæc Symoniacæ hæreſis eſſe deteſtata eſt ſancta ſynodus, & anathematizauit. Statuimus ergo, vt de cætero nec pro ordinatione, nec pro chriſmate, nec pro baptiſmo, nec pro extrema vnctione, nec pro ſepultura, nec pro communione, nec pro dedicatione quicquam exigatur: ſed gratis dona *Chriſti* gratuita diſpenſatione donentur. Si quis contra hoc facere præſumpſerit anathema ſit.

Ex decreto *Vrbani* papæ. Nullus prælatus, in recipiendo monacho, vel canonico, vel ſanctimonialipretium ſumere, vel exigere ab his, qui ad conuerſationem veniunt, aliqua pacti occaſione præſumat. Si quis autem hoc fecerit anathema ſit.

Decretum nouum. Nulli liceat eccleſiam nomine Dotalicij ad aliquem transferre, vel pro præſentatione alicuius perſonæ pecuniam, vel aliquod emolumentum pacto interueniente accipere. Quod ſi quis fecerit, & inde in iure vel confeſſus vel conuictus fuerit, ipſum, tam regia quàm noſtra freti auctoritate, patrocinio eiuſdem eccleſiæ in perpetuum priuari ſtatuimus.

Ex decretis patrum Secundum inſtituta patrum noſtrorum ſub interminatione anathematis prohibemus, ne monachi vel clerici cauſa lucri negotientur: & ne monachi a clericis vel laicis firmas teneant, neque laici eccleſiaſtica beneficia ad firmas ſuſcipiant.

Ex concilio Meldenſi. Quicunque ex clero videntur eſſe, arma non ſumant, nec armati incedant: ſed profeſſionis ſuæ vocabulum religioſis moribus ex religioſo habitu præbeant. Quod ſi contempſerint, tanquam ſacrorum canonum contemptores, & eccleſiaſticę auctoritatis

tis prophanatores, proprij gradus amissione multentur : quia non possunt simul Deo & seculo militare.

Illud etiam de vicarijs, qui personis fide & sacramento obligati sunt, duximus statuendum, quòd si fide vel sacramenti religione contempta personatum sibi falsò assumentes contra personas se erexerunt, super hoc in iure vel confessi vel conuicti fuerint, de cætero in eodem episcopatu ad officij sui executionem non admittantur. Ex decreto *Alexandri* papæ 3. episc. Norwicensi.

Omnes decimæ terræ, siue de frugibus, siue de fructibus, Domini sunt, & illi sanctificantur. Sed quia multi modò inueniuntur decimas dare nolentes: statuimus, vt iuxta domini papæ præcepta admoneantur semel, secundò, & tertiò, vt de grano, de vino, de fructibus arborum, de fœtibus animalium, de lana, de agnis, de butyro, & caseo, de lino, & canabe, & de reliquis, quæ annuatim renouantur, decimas integrè persoluant, quod si commoniti non emendauerint anathemati se nouerint subiacere. Ex concilio Rothomagensi,

Item. Calumniam & audaciam temerè litigantium condemnando in expensas & alio multiplici remedio imperialis sanctio compescat. Quoniam igitur hoc sacris institutis consonare dignoscitur: præcipimus vt de cætero in causis pecuniarijs, quæ inter clericos agitabuntur, victus victori condemnetur in expensis. Qui autem soluendo non fuerit, eum in arbitrio episcopi sui puniendum relinquo.

Inuenimus tantum decem præfationes in sacro catalogo recipiendas : vnam in Albis Paschalibus. *Et te quidem omni tempore.* Secundam in die Ascensionis. *Qui post resurrectionem.* Tertiam in Pentecoste. *Qui ascendens super omnes cælos.* Quartam de natali. *Quia per incarnati verbi mysterium.* Quintam de apparitione Domini. *Quia cùm vnigenitus tuus.* Sextam de apostolis. *Et te Domine suppliciter exorare.* Septimam de sancta Trinitate. *Qui cum vnigenito tuo.* Octauam de cruce. *Qui salutem humani generi.* Nonam de ieiunio quadragesimali tantummodo dicendam. *Qui corporali ieiunio.* Decimam de beata virgine. *Et te in veneratione beatæ* Mariæ. Huius igitur decreti & domini papæ *Alexandri* auctoritate districtè præcipimus, ne quis præfatis præfationibus aliquam omnino præsumat adijcere. Ex decreto *Pelagij* papæ.

Inhibemus nequis quasi pro complemento communionis intinctam alicui eucharistiam tradat. Nam intinctum panem alijs *Christum* præbuisse non legimus, excepto illo tantum discipulo, quem intincta buccella magistri proditorem ostenderit, non quæ sacramenti huius institutionem signaret. Ex decreto *Iulij* papæ,

Præcipimus ne consecraretur eucharistia, nisi in calice aureo vel argenteo, & ne stanneum calicem aliquis episcopus a modò benedicat, interdicimus. Ex concilio Remensi.

Nullus fidelis cuiusque conditionis sit occultè nuptias faciat, sed benedictione accepta a sacerdote publicè nubat in Domino. Si quis ergo sacerdos aliquos occultè coniunxisse inuentus fuerit, triennio ab officio suspendatur. Ex decreto *Ormisdæ* papæ.

Vbi non est consensus vtriusque non est coniugium. ergo qui pueris dant puellas in cunabulis nihil faciunt, nisi vtérque puerorum postquam venerint ad tempus discretionis consentiat. Huius ergo decreti auctoritate inhibemus, ne de cætero aliqui, quorum vtérq; vel alter, ad ætatem legibus constitutam & canonibus determinatam non peruenit, coniungantur: nisi fortè aliquando vrgente necessitate interueniente, pro bono pacis coniunctio talis toleretur. Ex decreto *Nicholai* papæ.

IN quo etiam concilio clerici *Rogeri* Eboracensis archiepiscopi calumniati fuerunt ius Eboracensis ecclesiæ de cruce portanda in diœcesi Cantuariensis ecclesiæ. Præterea calumniati sunt ibidem ex parte Eboracensis archiepiscopi, episcopatum Lincolniensem, & episcopatum Cestrensem, & episcopatum Wigornensem, & episcopatum Herefordensem de iure pertinere debere ad metropolitanã Eboracensium ecclesiam. Et super hoc prædictum Cantuariensem archiepiscopum appellauerunt ad Romani pontificis præsentiam. Pręterea appellauerunt ipsum Cantuariensem archiepiscopum ad Romanum pontificem super iniuria & anathematis sententia, quam intulit clericis Eboracensis archiepiscopi, qui per eum ministrauerunt in ecclesia sancti *Oswaldi* de Glouestria, pro eo quòd ad illum venire nolebant ad ipsius summonitionem sicut clerici diœcesis suæ fecerunt. In ipsò autem concilio clerici ecclesiæ sancti *Asaf* petierunt a Cantuariensi archiepiscopo, vt in vi obedientiæ præciperet *Godefrido* episcopo ecclesię sancti *Asaf* ad sedem ecclesiæ suæ redire, cui præfuit pontificali dignitate : vel,

vt

vt prædictus archiepiſcopus alium epiſcopum loco ipſius inſtitueret. Ipſe enim *Godefridus* epiſcopatum ſuum deſeruit, paupertate & Walenſium infeſtatione compulſus. venienſq; in Angliam a Chriſtianiſſimo rege *Henrico* benignè & honorificè ſuſceptus eſt: cui & tradidit abbatiam Abbendoniæ vacantem in cuſtodia, donec ad propriam ſedem liberum haberet regreſſum. Itaque præfatus Cantuarienſis archiepiſcopus in ipſo concilio ad inſtantiam prænominatorum clericorum, & admonitione *Alexandri* ſummi pontificis: necnon & conſilio venerabilium coepiſcoporum ſuorum conuenit iam dictum *Godefridum*, vt in vi obedientiæ ad ſedem propriam rediret, vel curam paſtoralem, quæ ſibi fuerat commiſſa in manu ipſius liberè & abſolutè reſignaret. Ipſe verò *Godefridus*, ſperans quòd abbatia de Abbedonia, quæ tradita fuerat ei in cuſtodia, poſſet ſibi remanere, epiſcopatum ſuum nullo cogẽte reſignauit in manu Cantuarienſis archiepiſcopi: liberè & abſolutè tradens illi annulum & baculum paſtoralem. Et ſic deceptus amiſit vtrúmque. Nam rex dedit epiſcopatum ſancti *Aſaf*, magiſtro *Ada* Walenſi, & abbatiam de Abbendona cuidam monacho. *Robertus* Comes Glouceſtriæ eo tempore reddidit regi Angliæ turrim de **Briſtoue**, quam nunquam antea rex habere potuit. Eodem anno in Octabis Natiuitatis ſancti *Iohannis Baptiſtæ* venerunt ambo reges vſq; ad **Wodeſtoke**, & occurrerunt eis illuc *Richardus* Cantuarienſis archiepiſcopus, & *Richardus* Wintonienſis epiſcopus, & *Reginaldus* Bathonienſis epiſcopus, & *Iocelinus* Salesbirienſis epiſcopus, & *Rogerus* Wigornien. epiſcopus, & *Gaufridus* Elienſis epiſcopus, & *Iohannes* Ciceſtrenſis, & *Walterus* Roſenſis epiſcopus, & *Bartholomeus* epiſcopus Exonienſis, & *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus, qui illuc venerat pro negotio ſuo. Venerunt etiam illuc omnes abbates Cantuarienſis diœceſis, & magnum celebrauerunt concilium de paſtore eligendo ad ſedem pontificalem Norwicenſis eccleſiæ: & de paſtoribus eligendis ad abbatias, quæ tunc vacabant per Angliam: videlicet abbatia de **Gzimeſbi**, abbatia de **Crulande**, abbatia de **Thoznai**, abbatia de Holmo, abbatia de **Weſtminſter**, abbatia S. *Auguſtini* Cantuariæ, abbatia de Bello, abbatia de Hida Wintoniæ, abbatia de **Abbendune**, abbatia de **Abotesbiri**, abbatia de Michennia. *Iohannes* verò de **Oxeneforde** clericus regis electus eſt ad epiſcopatum Norewicenſis eccleſiæ, & conſecratus eſt a *Richardo* Cantuarienſi archiepiſcopo. Prædictæ autẽ abbatiæ diſtributæ ſunt viris religioſis, ſicut domino regi & prædicto archiepiſcopo placuit. Eodem anno dominus papa *Alexander* confirmauit electionem *Gaufridi* Lincolnienſis * epiſcopi. Eodem anno rex pater implacitauit omnes clericos & laicos regni ſui, qui tempore hoſtilitatis forisfecerant illi de foreſtis ſuis & captione venationis: & omnes redemit, licèt *Richardus* de Luci warrantizaret hoc totum factum fuiſſe per ipſum & per præceptum regis de vltra mare. Deinde ambo reges perrexerunt Eboracum: vbi occurrerunt eis *Willielmus* rex Scottorum, & *Dauid* frater eius ferè cum vniuerſis epiſcopis & abbatibus & alijs magnatibus terrarum ſuarum. Et ibi renouata eſt pax & finalis concordia, quam prædictus rex Scotiæ fecerat cum domino ſuo rege Angliæ patre apud Faleſiam, dum eſſet in captione eius, coram rege filio, & *Rogero* Eboracenſi archiepiſcopo, & *Hugone* Dunelmenſi epiſcopo, & Comitibus, & baronibus Angliæ: & coram epiſcopis & abbatibus, Comitibus & baronibus de regno Scotiæ; in eccleſia ſancti *Petri* Eboraci lecta eſt & conceſſa in hunc modum.

* al. electi

WIllielmus *rex Scotiæ deuenit homo ligius domini regis contra omnes homines de Scotia & de omnibus alijs terris ſuis: & fidelitatem ei fecit vt ligio domino ſuo, ſicut alij homines ſui ipſi facere ſolent. Similiter fecit homagium* Henrico *regi filio ſuo, ſalua fide domini regis patris ſui. Omnes verò epiſcopi, abbates, & clerus terræ regis Scotiæ & ſucceſſores ſui facient domino regi ſicut ligio domino fidelitatem, de quibus habere voluerit, ſicut alij epiſcopi ſui ipſi facere ſolent,* & Henrico *regi filio ſuo & hæredibus eorum. Conceſſit autem rex Scotiæ,* & Dauid *frater eius, & barones, & alij homines ſui domino regi, quòd eccleſia Scotiæ talem ſubiectionẽ a modò faciet eccleſiæ Angliæ, qualem illi facere debet, et ſolebat tempore regum Angliæ prædeceſſorum ſuorũ. Similiter* Richardus *epiſcopus ſancti* Andreæ, & Richardus *epiſcopus de* **Dunkelden**, *et* Gaufridus *abbas de* **Dunfirmelin**, & Herbertus *prior de* **Coldingham**, *conceſſerunt vt etiam eccleſia Anglicana illud habeat ius in eccleſia Scotiæ, quod de iure debet habere, & quòd ipſi non erunt contra ius Anglicanæ eccleſiæ. Et de hac conceſſione, ſicut quando ligiam fidelitatẽ domino regi &* Henrico *filio ſuo fecerunt, ita eos inde aſſecurauerunt.*

Hoc

Hoc idem facient alij episcopi, et clerus Scotiæ, per conuentionē inter dominum regem & regem Scotiæ, & Dauid *fratrē suum, et barones suos factam. Comites etiam & barones & alij homines de terra regis Scotiæ, de quibus dominus rex habere voluerit, facient ei homagium contra omnē hominem, & fidelitatem vt ligio domino suo, sicut alij homines sui facere ei solent,* & Henrico *regi filio suo, & hæredibus suis, salua fide domini regis patris sui. Similiter hæredes reges Scotiæ & baronum & hominum suorum homagium et ligantiam facient hæredibus domini regis contra omnem hominem. Præterea rex Scotiæ & homines sui nullum a modò fugitiuum de terra domini regis pro felonia receptabunt in Scotia vel in alia terra sua, nisi voluerit venire ad rectū in curia domini regis, & stare iudicio curiæ. Sed rex Scotiæ & homines sui quàm citiùs poterūt cum capient, & domino regi reddent, vel iustitiarijs aut balliuis suis in Anglia. Si autē de terra regis Scotiæ aliquis fugitiuus fuerit pro felonia in Anglia, nisi voluerit venire ad rectū in curia domini regis Scotiæ, & stare iudicio curiæ non receptabitur in terra regis, sed liberabitur hominibus regis Scotiæ per balliuos domini regis, vbi inuentus fuerit. Præterea homines domini regis habebunt terras suas, quas habebant & habere debent de domino rege, & hominibus suis, & de rege Scotiæ & de hominibus suis. Et homines regis Scotiæ habebunt terras suas, quas habebant & habere debent de domino rege & hominibus suis. Pro ista verò conuentione & fine firmiter obseruando domino regi,* & Henrico *filio suo & hæredibus suis, a rege Scotiæ & hæredibus suis, liberauit rex Scotiæ domino regi castellū de* **Rokesburc**, *& castellum de* **Berewic**, *& castellum de* **Geddewurde**, *& castellum Puellarum, & castellum de* **Striueline** *in misericordia domini regis. Et ad custodienda castella illa assignabit rex Scotiæ de redditu suo mensurabiliter ad voluntatem domini regis. Præterea pro prædicta conuentione, & fine exequendo, liberauit rex Scotiæ domino regi* Dauid *fratrem suum in obsidem, & Comitem Dunecanum, & Comitem Waldeuum, & Comitem* Gilbertum, *& Comitem de Anegus,* & Richardum *de* **Mozeuile** *constabularium,* & Nes *filium* Willielmi, & Richardum Cumin, & Walterum Corbet, & Walterum Olifard, & Iohannem *de Vals,* & Willielmum *de* **Lindesei**, & Philippum *de* **Coleuile**, & Philippum *de* **Valuines**, & Robertum Frēbert, & Robertum *de* **Burneuile**, & Hugonem Giffard, & Hugonem Ridel, & Walterum *de* **Berkelai**, & Willielmum *de la* **Vale**, & Willielmū *de* **Mortimer**. *Quando verò castella reddita fuerint,* Willielmus *rex Scotiæ,* & Dauid *frater suus liberabuntur. Comites quidem & barones prænominati vnusquisq; postquam liberauerit obsidem suum, scilicet filium legitimum, qui habuerit, & alij nepotes suos, vel propinquiores sibi hæreds, & castellis (vt dictum est) redditis liberabuntur. Præterea rex Scotiæ & barones sui prænominati assecurauerunt, quod ipsi bona fide, & sine malo ingenio, & sine occasione facient, vt episcopi & barones & cæteri homines terræ suæ, qui non affuerunt quando rex Scotiæ cum domino rege finiuit eandem legantiam, & fidelitatem domino regi* & Henrico *filio suo, quam ipsi fecerunt & vt barones & homines, qui affuerunt, obsides liberabunt domino regi, de quibus habere voluerit. Præterea episcopi, Comites & barones conuentionauerunt domino regi,* & Henrico *filio suo, quod si rex Scotiæ aliquo casu a fidelitate domini regis & filij sui & a conuentione prædicta recederit, ipsi cum domino rege tenebunt, sicut cum ligio domino suo, contra regē Scotiæ, & contra omnes homines regi inimicantes. Et ipsi sub interdicto ponent terram regis Scotiæ, donec ipse ad fidelitatem domini regis redeat. Prædictam itaque conuentionem firmiter obseruandam, bona fide & sine malo ingenio, domino regi* & Henrico *filio suo & hæredibus suis, a* Willielmo *rege Scotiæ,* & Dauid *fratre suo, & à baronibus suis prædictis, & hæredibus eorum assecurauit ipse rex Scotiæ,* & Dauid *frater eius, et omnes barones sui prænominati sicut ligij homines domini regis, contra omnem hominem, & Henrici filij sui, salua fidelitate patris sui. His testibus,* Richardo *episcopo Abrincensi,* & Iohanne *Salisbiriense decano,* & Roberto *abbate Malmesburiæ,* & Radulfo *abbate de* **Wundeburg**, & Herberto *archidiacono Northamtoniæ,* & Waltero *de Constantijs,* & Rogero *capellano regis,* & Osberto *clerico de Camera,* & Richardo *filio domini regis Comite Pictauiæ,* & Gaufrido *filio domini regis Comite Brittanniæ,* & *Comite* Willielmo *de* **Estsexe**, & Hugone *Comite Cestriæ,* & Richardo *de* **Humezt** *constabulario,* & *Comite de* **Mellent**, & Iordano Thessun, & Humfrido *de Boun,* & Willielmo *de Curti seneschallo,* & Gilleberto Malet *seneschallo apud Falesiam. His itaq; recitatus in ecclesia S.* Petri *Eboraci corā prædictis regibus Angliæ,* & Dauid *fratre regis Scotiæ, & vniuerso populo, episcopi Comites et barones, & milites de terra regis Scotiæ iurauerūt domino regi Angliæ,* & Henrico *filio suo, & hæredibus suis, fidelitatem contra omnem hominē sicut ligijs dominus suis.*

Interim

INterim *Philippus* Comes Flandriæ cepit *Walterum* de Fontanis militem, ſiquidem nobili proſapia ortum, & in armis militaribus præ vniuerſis conſortibus ſuis conſpicuum: imponens ei quòd illicitè cognouerat Comitiſſam Flandriæ. Prædictus autem *Walterus* tendens in inficias obtulit purgare innocentiam ſuam modo quolibet: affirmans quòd ipſe Comitiſſam illam nunquam cognouerat, nec vnquam in mente habuit, vt eam cognoſceret. Comes verò purgationem aliquam ab eo recipere noluit: ſed in furore iræ ſuæ præcepit, vt ipſe fuſtibus cæſus interficeretur. Ceperunt ergo eum carnifices, & ligatis pedibus & manibus, cum fuſtibus ceciderunt eum, & ſemiuiuum ſuſpenderunt illum per pedes, inclinato capite deorſum, in quadam vili cloaca, & ſic cloacali fœtore extinctus miſerimè vitam finiuit. Tunc *Aeliſmus* & cæteri filij prædicti *Walteri* de Fontanis, & *Iakes* de Auennis, & cæterì parentes illorum, munitis caſtellis ſuis, inſurrexerunt in Comitem, & terras ſuas igne & gladio deuaſtauerunt. Et ſic demum coegerunt illum, ſatiſſacere illis de morte prædicti *Walteri* de Fontanis. Eodem anno *Richardus* Comes Pictauiæ filius *Henrici* regis Angliæ, obſedit caſtellonium ſupra Agiens, quod *Arnoldus* de **Boiuile** contra eum munierat, nec reddere voluit. Et paratis ibi machinis ſuis bellicis, infra duos menſes cepit, & triginti milites in eo, & in manu ſua retinuit. Eodem anno *Henricus* rex pater magnum * congregauit conſilium apud **Windeſhores** in octabis feſti ſancti *Michaelis*: præſentibus rege filio, & *Richardo* Cantuarienſi archiepiſcopo, & epiſcopis Angliæ; & coram *Laurentio* Dublinenſi archiepiſcopo, præſentibus etiam Comitibus & Baronibus Angliæ. In quo concilio Catholicus Tuamenſis archiepiſcopus, & *Cantordis* abbas ſancti *Brandani*, & magiſter *Laurentius* Cancellarius *Roderici* regis Conactenſis, hunc finem & concordiam ſubſcriptam fecerunt cum domino rege patre, ex parte *Rogerici* Conactæ.

al. celebrauit

HIc eſt finis, & concordia, quæ facta fuit apud **Windeſhores** in octabis ſancti *Michaelis*, anno gratiæ milleſimo centeſimo ſeptuageſimo quinto, inter dominum regem Angliæ *Henricum* filium *Matildis* imperatricis & *Rodericum* regem Conactæ per Catholicum Tuamenſem archiepiſcopum & abbatem *Cantordem* ſancti *Brandani*, & magiſtrum *Laurentium* cancellarium regis Conactæ. Scilicet quòd rex Angliæ concedit prædicto *Roderico* ligio homini ſuo, regi Conactæ, quamdiu ei fideliter ſeruiet, vt ſit rex ſub eo paratus ad ſeruitium ſuum, ſicut homo ſuus, & vt teneat terram ſuam ita benè, & in pace ſicut tenuit antequam dominus rex Angliæ intraret Hiberniam: reddendo ei tributum, & totam aliam terram & habitatores terræ habeat ſub ſe, & iuſtitiet vt tributum regi Angliæ integrè perſoluant, & per manum eius & ſua iura ſibi conſeruent, & illi qui modò tenent, teneant in pace quamdiu manſerint in fidelitate regis Angliæ, & ei fideliter & integrè perſoluerint tributum & alia iura ſua, quæ ei debent per manum regis Conactæ, ſaluo in omnibus iure & honore domini regis Angliæ & ſuo. Et ſi qui ex eis regi Angliæ & ei rebelles fuerint, & tributum & alia iura regis Angliæ per manum ſuam ſoluere noluerint, & fidelitate regis Angliæ receſſerunt, ipſe eos iuſtitiet & amoueat. Et ſi eos per ſe iuſtitiare non poterit, conſtabularius regis Angliæ & familia ſua de terra illa, iuuabunt eum ad hoc faciendum, cùm *ab ipſo* fuerint requiſiti, & ipſi viderint quod neceſſe fuerit. Et propter hunc finem: reddit prædictus rex Conactę domino Anglię tributum ſingulis annis ſcilicet, de ſingulis decem animalibus vnum corium placabile mercatoribus, tam de tota terra, quàm de aliena. Excepto quòd de terris illis, quas dominus rex Angliæ retinuit in dominio ſuo, & in dominio baronum ſuorum, nihil ſe intromittet, ſcilicet Diuilina cum pertinentijs ſuis, & *Nida* cum omnibus pertinentijs ſuis, ſicut vnquam Marchat *Vamailethlachlin* eam meliùs & pleniùs tenuit, aut aliqui, qui eam de eo tenuerunt. Et excepta Waſefordia, cum omnibus pertinentijs ſuis, ſcilicet cum tota Lagenia. Et excepta Waterfordia, cum tota terra illa quæ eſt a **Waterforde** vſque ad **Duncaruan**, ita quod **Dunecaruan** ſit cum omnibus pertinentijs ſuis infra terram illam. Et ſi Hibernenſes, qui aufugerunt, redire voluerint ad terram baronum regis Angliæ, redeant in pace, reddendo tributum prædictum, quod alij reddunt, vel faciendo antiqua ſeruitia, quæ facere ſolebant, pro terris ſuis. Et hoc ſit in arbitrio & voluntate dominorum ſuorum. Etſi aliqui eorum redire noluerint ad dominum eorum regem Conactæ, ipſe cogat eos redire ad terram ſuam, vt ibi remaneant & pacem habeant,

&

& rex Connactæ accipiat obsides, ab omnibus, quos ei commisit dominus rex Angliæ, ad voluntatem domini regis & suam. Et ipse dabit obsides ad voluntatem domini regis Angliæ, illos vel alios, & ipsi seruient domino regi de canibus & auibus suis singulis annis, de præsentis suis. Et nullum omnino de quacunque terra domini regis sit, retinebunt contra voluntatem & mandatum domini regis. His testibus: *Richardo* Episcopo Wintoniæ; *Gaufrido* Episcopo Elienſi: *Laurentio* Diuilinienſi Archiepiſcopo, *Gaufrido*, & *Nicholao*, & *Rogero*, capellanis regis; *Willielmo* Comite de Exesse, *Richardo* de Luci, *Gaufrido* de Pertico, *Reginaldo* de Cortinea & alijs multis. In eodem verò concilio dedit rex Angliæ magistro *Augustino* Hybernenſi Episcopatum Waterfordiæ, qui tunc vacabat in Hibernia. Et misit eum in Hiberniam cum *Laurentio* Diueliniæ Archiepiſcopo, ad consecrandum â *Donato* Cassełenſi Archiepiſcopo. Eodem anno extitit in Anglia & in regionibus adiacentibus pestifera hominum mortalitas, ita vt plærisque diebus septem vel octo mortuorum cadauera deferebantur ad sepeliendum. Et statim post illam pestiferam mortalitatem, secuta est dira fames. Eodem anno, paulo ante festum omnium sanctorum, applicuit in Anglia quidam Cardinalis nomine *Hugezun*, Apostolicæ sedis legatus, pro quo dominus rex Romam miserat. Et inuenit dominum regem apud Wintoniam, & dominus rex venit ei obuiam, & *Henricus* filius eius cum eo. & eum cum debito honore susceperunt. Et dominus Rex per aliquot dies moram faciens apud Wintoniam, diutissimè tractauit de pace facienda inter *Rogerum* Eboracensem Archiepiſcopum, & *Richardum* Cantuarienſem Archiepiſcopum, & de capella sancti *Oswaldi* Glouceſtriæ, & de cruce Archiepiſcopi Eboracensis portanda. Et tandem per consilium regis inter prædictos Archiepiſcopos in hunc modum conuenit. Quòd scilicet Archiepiſcopus Cantuarienſis quietam clamauit Archiepiſcopo Eboracenſi, & liberam ab omni iurisdictione sua, capellam sancti *Oswaldi* Glouceſtriæ, sicut dominicam capellam domini regis. Et absoluit clericos Eboracensis Archiepiſcopi, quos excommunicauerat. Et de cruce portanda, & alijs controuersijs, quæ inter Eccleſias suas erant, starent iudicio Rothomagenſis Archiepiſcopi, & aliorum vicinorum Episcoporum de regno Franciæ. Et quòd sic pacem inter se haberent per quinquennium: ita quòd neuter illorum alteri malum vel damnum quæreret, donec controuersia illa determinata esset, & ad debitum finem perducta, per prædictum Archiepiſcopum & alios Episcopos. Prædictus autem *Hugezun* Cardinalis, & Apostolicæ sedis Legatus, dedit domino regi licentiam implacitandi clericos regni sui, de foreſtis suis, & de captione venationis. Eodem anno *Richardus* Cantuarienſis Archiepiſcopus deposuit *Willielmum* de **Malteruile**, Abbatem sancti *Petri* de Burgo, pro eo quòd ipse violenta manu, & armata, clausstrum suum infregerat, & reliquias sanctorum vnâ cum brachio sancti *Oswaldi* regis & martyris asportare volebat. In quorum defensione Monachi & ministri Eccleſiæ quidam vulnerati, & quidam interfecti sunt. Huius tamen depositionis summa, & principalis causa fuit, quòd dominus rex eum oderat propter *Walterum* de **Malteruile** fratrem suum, quem ipse cum cæteris inimicis regis receptauerat tempore hostilitatis. Eodem anno obijt *Reginaldus* Comes Cornubiæ, auunculus regis, apud **Certeſie**, & sepultus est apud **Reedinges**.

ANno gratiæ milleſimo centeſimo septuageſimo sexto, Qui erat annus viceſimus secundus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis, Idem rex & rex *Henricus* filius suus fuerunt in festo Natalis domini apud **Windeshores**. Eodem die, prædictus *Hugezun* tituli sancti *Michaëlis* de Petra leonis diaconus Cardinalis & Apostolicæ sedis Legatus, fuit apud Eboracum cum *Rogero* Eboracensi Archiepiſcopo. Post natale domini in festo conuersionis sancti *Pauli* venit dominus rex pater vsque **Notingam**, & ibi celebrauit magnum concilium, de statutis regni sui, & coram rege filio suo, & coram Archiepiſcopis, Episcopis, Comitibus, & baronibus regni sui communi omnium concilio diuisit regnum suum in sex partes; per quarum singulas, tres iustitiarios itinerantes constituit, quorum nomina hæc sunt. Regnum in 6. partes diuisum.

1 Hvgo de Creſſi, Walterus filius Roberti, Robertus Mantel
- Norfolc.
- Sutfolc.
- Cantebrigeſire.
- Huntedunesire.
- Bedefordeſire.
- Bukinhamſire.
- Eſſexe.
- Hertefordeſire.

2 Hugo de Gundeuilla, Willielmus filius Radulfi, Willielmus Baſſet
- Lincolneſire.
- Notingamſire.
- Derebiſire.
- Staffordeſire.
- Warwikeſire.
- Northamteſire.
- Leiceſtreſire.

3 Robertus filius Bernardi, Richardus Giffard, Rogerus filius Reinfrai
- Kent.
- Surrie.
- Suthanteſire.
- Suthſexa.
- Berkeſire.
- Oxeneſordſire.

4 Willielmus filius Stephani, Bertam de Herdun, Turſtani filius Simonis
- Hereford eſire.
- Glouceſterſire.
- Wireceſterſire.
- Salopes ſire.

5 Radulfus filius Stephani, Willielmus Ruffus, Gillebertus Pipard
- Wilteſire.
- Dorſete.
- Sumerſete.
- Deuonia.
- Cornubia.

6 Robertus de Wals, Radulfus de Glaouile, Robertus Pikenot
- Euerwikeſire.
- Richemundeſire.
- Loncaſtre.
- Coplande.
- Weſtmerlande.
- Northumberlande.
- Cumberlande.

Et poſtea fecit dominus rex omnes prędictos iuſticiarios iurare ſupra ſacroſancta Euangelia, quod ipſi bona fide, & ſine malo ingenio has ſubſcriptas aſſiſas cuſtodirent, & inuiolabiliter ab hominibus regni faceret cuſtodiri.

Aſsiſæ *Henrici* regis, factæ apud *Clarendun*, & *renouatæ apud* Northamtune.

SI quis retatus fuerit coram iuſtitijs domini regis, de murdro, vel latrocinio, vel roberia, vel receptatione hominum tale facientium, vel de falſoneria, vel iniqua combuſtione, per ſacramentũ duodecim militũ de hundredo, & ſi milites non adfuerint per ſacramentum duodecim liberorum & legalium hominũ, & per ſacramentum quatuor hominum de vnaquaq; villa hundredi, eat ad iudiciũ aquę: & ſi perierit alterũ pedem amittat. & apud Northamtune additũ eſt pro rigore iuſtitiæ, quòd dexterum ſimiliter pugnũ cum pede amittat, & regnum abiuret, & infra quadraginta dies â regno exulet. Et ſi ad aquam mundus fuerit, inueniat plegios, & remaneat in regno, niſi retatus fuerit

fuerit de murdro, vel aliqua turpi felonia per cõmune Comitatus & legalium militum patriæ. de quo si prędicto modo retatus fuerit, quamuis ad aquã mundus fuerit nihilominus infra quadraginta dies â regno exeat, & catalla sua secum asportet, saluo iure dominorũ suorum, & regnum abiuret in misericordia domini regis. Hęc autem assisa attenebit â tempore, quo assisa facta fuit apud **Clarendun**, cõtinuè vsq; ad hoc tempus, & â modò quamdiu domino regi placuerit, in murdro, & proditione & iniqua combustione, & in omnibus prædictis, nisi in minutis furtis & roberijs, quæ factæ fuerant tempore gwerrę, sicut de equis, & bobus, & minoribus rebus. Nulli liceat neq; in burgo, neq; in villa hospitali, aliquem extraneum, vltra vnã noctem in domo sua, quẽ ad rectũ habere noluerit, nisi hospitatus ille essonium rationabile habuerit, quòd hospes domus monstret vicinis suis, & cùm recesserit coram vicinis recedet, & per diem.

SI quis saisitus fuerit de murdro, vel de latrocinio, vel roberia, vel falsoneria, & inde sit cognoscens, vel de aliqua alia felonia, quam fecerit coram præposito hundredi vel burgi, & coram legalibus hominibus, id postea coram iustitijs negare non poterit. Et si idem sine saisina coram eis aliquid huiusmodi recognouerit, hoc simul coram iustitijs negare non poterit.

Si quis obierit francus tenens, hæredes ipsius remaneant in tali saisina qualem pater suus habuit die, qua fuit viuus & mortuus, de feodo suo & catalla sua habeant, vnde faciant & diuisam defuncti & dominum suum postea requirant, & ei faciant de releuio & alijs, quę eis facere debent de feodo suo. Et si hæres fuerit infra ętatem dominus feodi recipiat homagium suum, & habeat in custodia illum, quamdiu debuerit, alij domini si plures fuerint homagium eius recipiant, & ipse faciat eis, quod facere debuerit. Et vxor defuncti habeat dotem suam, & partem de catellis eius, quæ eam contingit. Et si dominus feodi negat hęredibus defuncti saisinam eiusdem feodi, quam exigunt Iusticiarij domini regis faciant inde fieri recognitionem per duodecim legares homines qualem saisinam defunctus inde habuit die qua fuit viuus & mortuus. Et sicut recognitum fuerit, ita hæredibus eius restituant. Et si quis contra hoc fecerit, & inde attaintus fuerit, remaneat in misericordia regis.

Iusticiæ domini regis faciant fieri recognitionem de dissaisinis factis super assisam â tempore, quo dominus rex venit in Angliam proximo post pacem factam inter ipsum & regem filium suum.

Iusticię capiant fidelitates domini regis infra clausum Pascha & ad vltimũ infra clausum Pentecostæ ab omnibus videlicet Comitibus, baronibus, militibus, & liberè tenentibus, & etiã rusticis, qui in regno manere voluerint, & qui facere noluerit fidelitatem, tanquam inimicus domini regis capiatur. Habent etiã iusticię pręcipere, quòd omnes illi, qui nondũ fecerunt homagiũ & ligantiã domino regi, quòd ad terminũ quem eis nominabunt, veniant, & faciant regi homagium & ligantiam sicut ligio domino.

Iustitiæ faciant omnes iustitias & rectitudines spectantes ad dominum regem, & ad coronam suam, per breue domini regis vel illorum qui in loco eius erunt de feodo dimidij militis & infra: nisi tam grandis sit querela quòd non possit deduci sine domino rege, vel talis quam iustitiæ ei reponent pro dubitatione sua, vel ad illos, qui in loco eius erunt. intendant tamen pro posse suo ad commodum domini regis faciendum. Faciant etiam assisam de latronibus iniquis & malefactoribus terræ, quæ assisa est per consilium regis, filij sui, & hominum suorum, per quos ituri sunt Comitatus. Item Iustitiæ prouideant, quòd castella diruta prorsus diruantur & diruenda benè prosternantur. Et nisi hoc fecerint dominus rex iudicium curiæ suæ de eis habere voluerit sicut de contemptoribus præcepti sui.

Iusticiæ inquirant de excaetis, de Ecclesijs, de terris, de fœminis, quæ sunt de donatione domini regis.

Balliui domini regis respondeant ad Scaccarium, tam de assiso reditu, quàm de omnibus perquisitionibus suis, quas faciunt in baillijs suis: exceptis illis, quæ pertinent ad Vice-comitatum.

Iusticiæ inquirant de custodijs castellorum, & qui, & quantum, & vbi eas debeant, & postea mandent domino regi.

Latro, ex quo capitur, vice-comiti tradatur ad custodiendũ: & si vice-comes absens fue-

rit ducatur ad proximum castellanum, & ipse illum custodiat, donec illum liberet vice-Comiti.

IVsticiæ faciant quærere per consuetudinem terræ illos, qui â regno recesserunt; & nisi redire voluerint infra terminum nominatum, & stare ad rectum in curia domini regis, postea vthlagentur, & nomina vthlagorum afferantur ad Pascha, & ad festum sancti *Michaëlis*, ad Scaccarium, & exinde mittantur domino regi.

AD prædictum verò concilium apud **Northamtune** celebratum venit *Willielmus* rex Scottorum per mandatum domini regis, adducens secum *Richardum* Episcopum sancti *Andreæ*, & *Iocelinum* Episcopum de **Glascou**, & *Richardum* Episcopum de **Dunkelden**, & *Christianum* Episcopum de Candida casa, & *Andream* Episcopum de **Catenesse**, & *Simonem* de Toum Episcopum de Mureuia, & cæteros Episcopos, & abbates & priores regni sui. Qui cùm coram domino rege Angliæ conuenissent, præcepit ijs dominus rex, per fidem, quam ei debebant, & fidelitatis sacramentum, quod ei fecerant, vt eandem subiectionem facerent Anglicanæ Ecclesiæ, quam facere debebant, & solebant tempore regum Angliæ prædecessorum * meorum. Cui respon- *al. suorum*
derunt, quod ipsi nunquam subiectionem fecerant Anglicanæ Ecclesiæ, nec facere debent. Ad hoc autem respondit *Rogerus* Eboracensis Archiepiscopus: affirmans quòd Glascuenses Episcopi, & Episcopi Candidæ Casæ subiecti fuerant Eboracensi Ecclesiæ tempore Archiepiscoporum prædecessorum suorum. Et super hæc priuilegia Romanorum pontificum sufficienter instructa demonstrauit. Ad quod *Iocelinus* Glascuensis Episcopus respondit. Glascuensis Ecclesia specialis filia est Romanæ Ecclesiæ, & ab omni subiectione Archiepiscoporum, siue Episcoporum exempta: & si Eboracensis Ecclesia aliquo tempore dominationem habuit in Ecclesia Glascuensi, constat illam demeruisse aliquam de cætero in ea habere dominationem. Et quia *Richardus* Cantuariensis Archiepiscopus nitebatur, vt Ecclesia Scotica Canturiensi subijceretur Ecclesiæ, effecit aduersus regem Angliæ, quòd ipse permisit Episcopos Scotiæ in terras suas redire, nulla subiectione facta Anglicanæ Ecclesiæ. Eodem anno, in medio Quadragesimæ supradictus *Hugerun* tituli sancti *Machaëlis* de Petra leonis Cardinalis & Apostolicæ sedis Legatus, Londonias venit celebraturus concilium. Et conuenientibus ibidem in vnum Cantuariensi, & Eboracensi Archiepiscopis, & omnibus Episcopis & Abbatibus Angliæ, & clero multo; prædictus Cardinalis sedit cathedratus apud Westmonasterium in capella monachorum infirmorum, & Episcopi & abbates cum illo, vnusquisque in loco suo secundum ordinem & dignitatem suam. Sed inter Cantuariensem & Eboracensem Archiepiscopos orta est contentio, quis illorum sederet â dextris Cardinalis. Et cùm Eboracensis Archiepiscopus ibi sedere vellet, seruientes domini Cantuariensis irruerunt in eum & proiecerunt in terram, & pedibus suis conculcauerunt, & cappam suam fregerunt. Et sic dispersi sunt, & Cardinalis fugit, & abscondit se â facie illorum, & ita impeditum est, quod nullum, tenuit cõcilium: Sed factis appellationibus hinc & inde ad summum pontificem, vterque illorum conquestus est domino regi de iniurijs sibi factis. Eodem anno, in solennitate Paschali fuit rex pater apud Wintoniam, & rex filius, & *Richardus* Comes Pictauiæ, & *Gaufridus* Comes Brittanniæ filij domini regis fuerunt ibi cum illo. Post Pascha verò *Henricus* rex filius, & *Richardus* Comes Pictauiæ, & *Gaufredus* Comes Brittanniæ per licentiam regis patris sui, transfretauerunt de Anglia in Normanniam. Et statim cùm *Richardus* Comes Pictauiæ in Pictauiam venisset, magnum congregauit exercitum, & commisit prælium cum Braibancenis, inter sanctum *Megrinum*, & **Butewile**, & eos deuicit. Deinde debellauit *Haimericum* Vice-comitem de Limoges, pro eo quòd ipse pacem suam fregerat. Deinde obsedit castellum, quod vocatur Aessa, & cepit illud, & quadraginta milites in eo. Deinde obsedit ciuitatem de Limoges & cepit; deinde venit Pictauium in occursum regis fratris sui, qui illuc in adiutorium ipsius venit; & ipsi obsederunt nouum castellum & ceperunt. Quò capto, rex frater eius cum eo diutius moram facere noluit; sed prauo vsus consilio ab eo recessit. *Richardus* verò Comes Pictauiæ obsedit **Mulinows**, castellum Vice-comitis de Engolismo, & cepit. *Willielmum Tailefer* quoque Comitem de Engolismo, & *Bugerum* filium eius, & *Haimarum* Vice-comitem de Limoges, & Vice-comitem de Vendadur, & Vice-comitem de

Cambanais

Cambanais cepit in eo. Et Comes de Engolismo tradidit Comiti Pictauiæ castellum de **Buteuile**, & castellum de **Archiac**, & castellum de **Muntimac**, & castellum de **Lacheſe**, & castellum de **Melpis**. Rex verò filius cùm in reditu suo Pictauim veniret, cepit *Adam* de **Chirchedume**, Vice-cancellarium suum, clericum videlicet *Gaufridi* præpositi Beuerlaci, Cancellarij regis filij, & fecit eum fustibus cædi, imponens illi, quòd ille secreta sua detexerat regi patri suo: & flagellatum duci fecit nudum per plateas ciuitatis Pictauis fusticando, & sub voce præconia clamando. Sic debet dehonestari, qui secreta domini sui detegit. Eodem anno venerunt in Angliam nuntij *Willielmi* regis Siciliæ, videlicet Episcopus Traiocensis, & electus Capuæ, & Comes Florius ad *Henricum* regem Angliæ patrem, & petierunt ab eo *Ihohannam* filiam suam donari in vxorem *Willielmo* regi Siciliæ domino suo. Habito igitur inde consilio Londonijs, rex pater consilio vniuersorum Episcoporum, Comitum, & baronum regni, concessit regi Siciliæ filiam suam. Et cum illa concessione præmisit rex ad regem Siciliæ Episcopum Troiacensem, & *Iohannem* Nortwicensem Episcopum, & *Parisium* Rosensem Archidiaconum, & *Baldewinum Bulot*, & *Richardum* de **Camuile**. Et rex pater interim præparauit *Iohannæ* filiæ suæ & itineri suo necessaria. Quibus more debito completis, rex misit *Iohannam* filiam suam regi *Willielmo* Sicilię in vxorem. Quæ cùm Panormum veniret in Sicilia, vna cum *Egidio* Ebroicensi Episcopo, & alijs nuntijs domini regis, tota ciuitas eis applausit, & tot & tanta accensa sunt luminaria, vt ciuitas penitus crederetur comburi, & stellarum radij pro fulgore tantorum luminum nullatenus possent comparere. De nocte enim intrauerant ciuitatem Panormum. Ducta est ergo prædicta regis Angliæ filia, super equum regium, vestibus regalibus insignita, in quoddam palatium, vt ibidem desponsationis & coronationis suæ diem gratiùs posset expectare. Paucis itaque lapsis diebus prænominata regis Angliæ filia desponsata est *Willielmo* regi Siciliæ, & solemniter coronata Panormi, in capella regia, coram *Egidio* Ebroicensi Episcopo, & alijs nuntijs regis Angliæ, qui propter hoc missi fuerant. Desponsata itaque & coronata fuit, die Dominica ante ingressum Septuagesimæ, idibus Februarij. Et dotata est honorificè de Comitatu sancti Angeli, & de ciuitate Siponti, et de ciuitate Vestę, & pluribus alijs tam castellis quàm locis. Vnde rex Siciliæ fecit ei chartam suam in hac forma.

Charta *Willielmi* regis Siciliæ, quam fecit *Iohannæ filiæ* Henrici *regis Angliæ de dote sua.*

IN nomine patris & filij & spiritus sancti, Amen. Rerum fœdus, & concordiam humanarum, inter cętera pacis bona ligat fortiùs & astringit vinculum coniugale; quod & sacramenti altitudine venerandum, & ipsa suæ institutionis est singularitate pręclarum, & solemni ab initio mundi & temporis consuetudine celebratum. cuius itaque virtus & forma, quia de diuina institutione traxit originē, nec de peccato induit maculam, nec de longęui seria temporis desuetudinis potuit sentire iacturam. Quinetiam id honoris venerando accessit mysterio, vt maris & fæminę consensus in matrimonium *Christi* & Ecclesiæ teneat sacramentum. Tanti ergo mysterij ratione simul & veneratione inducti, nos *Willielmus* diuina fauente * gratia rex Siciliæ, & ducatus Apuliæ, & principatus Capuæ, *Iohannam* puellam regij excellentiæ sanguinis illustrissimam filiam *Hērici* magnifici regis Anglorum, diuino nutu & fælici auspicio sacri lege matrimonii, & maritali nobis fœdere copulamus: vt bonum coniugij castæ dilectionis fides exhibeat, vnde nobis in posterū proles regia Deo donante succedat, quę diuini gratia muneris virtutum simul & generis titulo ad regni possit & debeat fastigiū sublimari. Quia verò dignum nostra est celsitudine, vt tam nobile ac insigne coniugiū decenti dodario debeat honorari, per hoc pręsens scriptū damus, & in dodarium concedimus præfatæ reginæ chariſſimæ vxori nostræ Comitatum montis sancti Angeli, ciuitatem Siponti, & ciuitatem Vestæ, cum omnibus iustis tenementis & pertinentijs earum. In seruitio autem cōcedimus ei de tenementis Comitis *Godefridi*, Alesine, Peschizam, Bicum, Caprile, Baranū, & Filizū, & omnia alia, quæ idē Comes de honore eiusdē Comitatus

al. clementia

montis ſancti Angeli tenere dignoſcitur. Concedimus etiam ei ſimiliter in ſeruitio: *Candelarium* ſanctum clericum, caſtellum Paganum, Berſentium,& Cagnanum. Inſuper concedimus, vt ſint de honore ipſius dodarij, Monaſterium ſanctæ *Mariæ* de Pulſano,& monaſterium ſancti *Iohannis* de Lama, cum omnibus tenementis, quæ ipſa monaſteria tenent de honore prædicti Comitatus ſancti Angeli. Ita quidem vt ipſa regina vxor noſtra prædicta omnia ſemper recognoſcat, ab hæredibus noſtris, nobis noſtra ordinatione in regnum ſuccedentibus, & de omnibus præſcriptis tenementis ſeruitium, prout exigit feodum eorum, integrè & illibatè iam dictis hæredibus noſtris faciat: & maneat ſemper in eorum fidelitate. Ad huius autem donationis & conceſſionis noſtræ memoriam, & inuiolabile firmamentum: priuilegium præſens per manus *Alexandri* notarij noſtri ſcribi, & bulla aurea noſtro Typario impreſſa, roboratum noſtro ſigillo, iuſſimus decorari. In quo familiares noſtri & aliæ perſonæ præcepto noſtro ſe ſcripſerunt hoc modo.

Ego *Walterus* Panormi Archiepiſcopus.
Ego *Alfanus* Capuanus Archiepiſcopus.
Ego *Richardus* Syracuſanus Epiſcopus.
Ego *Bartholomæus* Agrigentinus Epiſcopus.
Ego *Reginaldus* Barenenſis Archiepiſcopus.
Ego *Nicholaus* primus Meſſanenſis Archiepiſcopus.
Ego *Ruffus* Colentinus Archiepiſcopus.
Ego *Theobaldus* Epiſcopus Abbas regalis monaſterij ſanctæ *Mariæ* nouæ.
Ego *Robertus* Catanienſis Epiſcopus.
Ego *Wido* Cephelienſis Epiſcopus.
Ego *Ebias* Troianus electus.
Ego *Iuſtus* Mazenſis Epiſcopus.
Ego *Robertus* Tricaricenſis Epiſcopus.
Ego *Petrus* Galethanenſis Epiſcopus.
Ego *Iohannes* Potentinus Epiſcopus.
Ego *Robertus* de Bizino.
Ego *Robertus* Malcuuenanz.
Ego *Alexander* Gupillenſis.
Ego *Matheus* domini regis vice Cancellarius.
Ego *Robertus* Caſertanus Comes.
Ego *Amphuſius* Comes Scrulac.
Ego *Iocelinus* Comes Loret.
Ego *Hugo* Comes Cathazarij.
Ego *Richardus* Fundanus Comes admiratus.
Ego *Walterus* de Moac regij Fortunati ſtolij admiratus.
Ego *Aldewinus* de candida domini regis Seneſcallus.
Ego *Berardus* gentilis regiæ priuatæ Maiſnede conſtabularius.
Ego *Richardus* ſacri regij palatij Logotheta.
Ego *Bamalis* de monte forti magiſter iuſticiarius.
Ego *Perſicus* regiæ curiæ magiſter iuſticiarius.
Ego *Fredericus* regiæ curiæ iuſticiarius.

Dâta in vrbe Panormi fœlici per manus *VValteri* venerabilis Atchiepiſcopi Panormi, & *Matthei* regis vice-Cancellarij, & *Richardi* venerabilis Epiſcopi Siracuſani familiarium domini regis. Anno Dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo ſeptuageſimo ſeptimo menſe Februarij, indictione decima: regni verò domini noſtri *Willielmi* Dei gratia magnifici & glorioſiſſimi regis Siciliæ, Ducatus Apuliæ, & principatus Capuæ, Anno vndecimo fœliciter. Amen.

Signum

Signum *Willielmi* regis magni Siciliæ.

Eodem anno *Alexander* Papa misit *Viuianum* presbyterum Cardinalem, apostolicæ sedis legatum, in Scotia & in insulis circumiacentibus, & in Hybernia, & in Noreweia, ad causas ecclesiasticas audiendas, & determinandas secundum quod Deus ei administraret. Qui cùm in Angliam veniret, dominus rex misit ad eum *Richardū* Wintonienſem, & *Gaudefridum* Elienſem epiſcopos, vt interrogarent eum cuius authoritate ausus erat intrare in regnum ſuum ſine licentia ipſius. His igitur interrogationibus prædictus Cardinalis plurimùm territus, de ſatisfactione iurauit regi, quòd ipſe nihil ageret in legatione ſua contra voluntatem ipſius & ſic data eſt ei licentia tranſeundi vſque in Scotiam. Et dominus rex inuenit ei conductum & expenſas, vſque dum veniret in terram regis Scotiæ. Eodem anno *Gaudefridus* Elienſis epiſc. calumniatus coram rege à *Rogero* Eboracenſi Archiepiſcopo, quòd ipſe violentas manus iniecerat in eum, in ſupradicto conſilio, quod *Haggezun* tenere debuit Lūdonijs, purgauit innocentiam ſuam: dicens in verbo veritatis, quòd violentas manus in eum non iniecerat. Et hoc idē atteſtatus eſt in verbo Domini ſupradictus Cantuarienſis Archiepiſcopus. Et ſic facti ſunt amici *Rogerus* Eboracenſis Archiepiſcopus, & *Gaufridus* Elienſis epiſcopus. Et ad inſtantiam domini regis, Cantuarienſis & Eboracenſis Archiepiſcopi ſtatuerunt inter ſe inducias per quinquennium, ſuper controuerſia, quæ vertebatur inter illos tam de verberatione Eboracenſis Archiepiſcopi, quàm de alijs controuerſijs, quæ inter illos & eccleſias ſuas vertebantur: ſupponentes ſe omnino arbitrio & examini Rothomagenſis Archiepiſcopi, & epiſcoporum de regno Franciæ, & iurauerunt quòd iudicio illorum ſtarent, & quòd neuter illorum alteri malum interim quæreret vel damnum. Eodem anno *Petrus* frater *Philippi* Comitis Flandriæ, qui fuerat electus de **Cambzey**, duxit in vxorem filiam *Odonis* domini Diſſodum cum Comitatu de Neuers quæ erat vxor *Widonis* de Neuers, ſed infra annum obijt ſine prole. Eodem anno *Willielmus* Comes Glouceſtriæ filius *Roberti* Comitis fratris imperatricis, dedit *Iohanni* filio regis Angliæ filiam ſuam in vxorem cum Comitatu Glouceſtriæ, ſi prædictam mulierem licentia domini Papæ poſſet ſibi in matrimonio copulare. Et pro hac conceſſione dominus rex Angliæ pater dedit primogenitis filiabus eiuſdem Comitis ducentas libratas reddituum in Anglia; videlicet vxori *Amauri* Comitis Ebroicarum centum libratas & vxori *Richardi* Comitis de Clare centum libratas. Eodem anno *Philippus* frater

Lodowici

Lodowici regis Francorũ Archiepiſc. Remenſis obijt, cui ſucceſſit *Willielmus Senonenſis* Archiepiſc. facta ſedium Archiepiſcopalium commutatione, *Alexandri* ſummi pontificis permiſſione. Eodem anno dominus rex Angliæ pater dedit *Iohanni* filio ſuo Hyberniam. Eodem anno magiſter *Iohannes* Sarisbirienſis, quondam clericus & familiaris beati *Thomæ* Cantuarienſis martyris, factus eſt epiſcopus Carnothenſis. Eodem anno obijt *Richardus* Comes de **Striguil**, quem dominus rex Angliæ pater iuſticiarium Hyberniæ conſtituerat in cuius loco dominus rex conſtituit *Willielmum* filium *Aldelini*, qui ſaiſiuit in manu regis omnes munitiones, quas prædictus Comes in Hybernia habuit. Eodem anno obijt *Willielmus* Comes de **Arundel**: cui ſucceſſit filius eius *Willielmus*. Eodem anno obijt *Willielmus* de Curci iuſticiarius Normanniæ; cui ſucceſſit *Willielmus* filius *Radulfi*. Eodem anno *Fredericus* Romanorum imperator magnũ congregauit exercitum Teutonicorũ & Alemannorum: & inter Cumas & Mediolanũ prope Securum cum Longobardis cõmiſit præliũ. Quod cùm à mane vſq; ad veſperas duraſſet; contigit quòd imperator, amiſſa maiore parte exercitus ſui verſus eſt in fugã, & inter cæteros, quos perdidit, amiſit vexilliferũ ſuũ, & alios multos, qui à Longobardis incarcere detenti ſunt. Eodẽ anno dominus rex pater fecit demoliri caſtellũ, & mœnia Leiceſtriæ, & caſtellũ de **Grobi**, & caſtellũ de **Treſk**, & caſtellũ de **Maleſart**, & caſtellum nouũ de **Aluertun**, & caſtellũ de **Fremingham**, & caſtellũ de **Bungey**, & ferè omnia caſtella Angliæ & Normanniæ, quæ fuerunt contra eum tempore guerræ. Sed caſtellũ de Paſci retinuit in manu ſua & caſtellũ de **Huntſozel** ſicut ſuum proprium, quod ei adiuratum fuit per recognitionẽ legalium hominum de Viſueto. Eodem anno obijt *Radulfus* de dolis in Berria, cuius filiã & hæredem dominus rex Anglię pater dedit *Baldwino* de **Riuers** in vxorem, cum honore caſtelli *Radulfi*. Eodem anno 16. Kal. Nouembris, die Dominica, dedicata eſt eccleſia canonicorum regulariũ Cirenceſtriæ in honore beatæ Dei genetricis *Mariæ*, à *Bartholomæo* Exonienſi epiſcopo, pręſente domino rege patre Angliæ, qui eidem eccleſiæ in dedicatione ſua magnos redditus dedit. Eodem anno *Manuel* Conſtantinopolitanus imperator, habito prælio campeſtri cum *Soltano* Iconij, & illo deuicto, in hac forma ſcripſit domino regi Angliæ.

Epiſtola Manuelis *Conſtantinopolitani Imperat. ad regem Angliæ patrem.*

MAnuel in *Chriſto* Deo fidelis imperator Porfirogenitus, diuinitus coronatus, ſublimis, potens, excelſus, ſemper Auguſtus, & moderator Romanorũ, *Comnanus, Henrico* nobiliſſimo regi Anglię, chariſſimo amico ſuo, Salutem & omne bonum. Cùm imperium noſtrum neceſſarium reputet notificare tibi, vt dilecto amico ſuo, de omnibus, quæ ſibi obueniunt; ideò & de his, quæ nunc acciderunt ei, opportunum iudicauit declarare tuę voluntati. Igitur à principio coronationis noſtræ imperiũ noſtrum aduerſus Dei inimicos Perſas noſtrũ odiũ in corde nutriuit, dũ cerneret illos in Chriſtianos gloriari, eleuariq; in nomine Dei & Chriſtianorũ dominari regionibus. Quocirca & alio quidem tempore indifferenter inuaſit eos, & prout Deus ei conceſſit, ſic & fecit. Et quę ab ipſo frequenter patrata ſunt ad contritionem ipſorum & perditionem, imperiũ noſtrum *credit nobilitatem tuam non latere. Quoniam autem & nunc maximum exercitum contra eos ducere propoſuit, & bellum contra omnẽ Perſidem mouere, quia res cogebat. Et nõ vt voluit multum aliquem apparatum fecit, ſicut ei viſum eſt. Veruntamen prout tempus dabat, & rerum ſtatus potenter eos inuaſit. Collegit ergo circa ſe imperium noſtrum, potentias ſuas: ſed quia carpenta ducebat armorum & machinarum *Paganorum & aliorum inſtrumentorum conferentium ciuitatum expugnationibus pondera portantia: idcircò nequaquã cum feſtinatione iter ſuũ agere poterat. Ampliùs autẽ dum adhuc propriam regionẽ peragraret, antequam barbarorum aliquis aduerſus nos militaret in bellis aduerſarius; ęgritudo difficillima, fluxus vẽtris inuaſit nos, qui diffuſus per agmina imperij noſtri pertranſibat, depopulando & interimẽdo multos omni pugnatore grauior. Et hoc malũ inualeſcens maximè nos contriuit. Ex quo verò fines Turcorum inuaſimus, bella quidem primùm frequẽtia concrepabant & agmina Turcorum cum exercitibus imperij noſtri vndique dimicabant. Sed Dei gratia ex toto à noſtris in fugam vertebantur barbari. Poſt verò, vbi ei qui illic adiacet anguſtiæ loci, quæ à Perſis nominatur Cibrilcimam propinquauimus, tot Perſarum turmæ peditum, & equitum, quorum pleræque ab interioribus partibus Perſidis occurre-

al. ſperat

al. Maganorum

occurrerant in adiutorium contribulium suorum, exercitui nostro superuenerunt, quot pene nostrorum excederent numerum. Exercitu itaq; imperij nostri propter viæ omninò angustiam & difficultatem, vsque ad decem milliaria extenso; & cum neque qui præibant possent postremos defendere, neque versa vice rursus postremi possent præeuntes iuuare, non mediocriter ab inuicem hos distare accidit. Sanè primæ cohortes permultum ab acie imperij nostri diuidebantur, postremùm oblitæ, illas non præstolantes. Quoniam igitur Turcorum agmina ex iam factis prælijs cognouerant, non conferre sibi à fronte nobis repugnare, loci angustiam bonum subuentorem cùm inuenissent, posteriora statuerunt inuadere agmina, quod & fecerunt. Arctissimo igitur vbiq; loco existente, instabant Barbari vndiq; à dextris, & à sinistris, & aliunde dimicantes, & tela quasi imbres super nos descendentia interimebant viros & equos quamplures. Ad hæc itaque imperium nostrum vbi malum superabundabat, reputans secum opportunum iudicabat retrò expectare, atque illos, qui illic erant, adiuuare, expectando vtique contra infinita illa Persarum agmina bellum sustinuit. Quanta quidem dum ab his circundaretur, patrauerit, non opus est ad tempus sermonibus retexere; ab illis autem, qui interfuerunt, forsitan discet de his tua nobilitas. Inter hæc tamen existente imperio nostro, & omne belli grauamen in tantum sustinente, postremæ cohortes vniuersæ Græcorum & Latinorum, & reliquorum omnium generum conglobatæ, quæ iaciebantur ab inimicis tela non sustinentes, in pactione vtuntur, & ita violenter ferebantur, dum in adiacentem ibi collem quasi ad propugnaculum festinarent: sed præcedentes impellunt nolentes. Multo autem eleuato puluere, ac perturbante oculos, & neminem permittente videre, quæ circa pedes erant, in præcepitium, quod aderat, profundissimæ vallis alius super alium homines & equi sic incontinenter portati corruerunt, quòd alij alios conculcantes ad inuicem interemerunt non ex gregarijs tantùm, sed ex clarissimis & intimis nostris consanguineis. Quis enim inhibere poterat tantæ multitudinis importabilem impulsum. At verò imperium nostrum tot & tantis confertum barbaris sautians, sautiatúmque, adeò vt non modicam in eos moueret perturbationem, obstupentes perseuerantiam ipsius, & non remittebatur, benè iuuante Deo campum obtinuit. Neque locum illum scandere aduersarios permisit, in quo dimicauit cum barbaris. Nec quidem equum suum illorum timore incitauit, celeriùs aliquando ponere vestigia. Sed congregando omnia agmina sua, & de morte eripiendo ea collocauit circa se; & sic primos attigit, & ordinatim proficiscens ad exercitus suos accessit. Ex tunc igitur videns Soltanus, quòd post tanta, quæ acciderant exercitibus nostris, quòd imperium nostrum sicut opportunum erat, rem huiusmodi dispensauit, vt ipsum rursum inuaderet: mittens supplicauit imperio nostro, & deprecatorijs vsus est sermonibus, & requisiuit pacem illius, promittens omnem imperij nostri adimplere voluntatem, & seruitiũ suũ contra omnẽ hominẽ dare, & omnes, qui in regno suo tenebantur, captiuos absoluere, & esse ex toto voluntatis nostræ. Ibidem ergo per duos dies integros, in omni potestate morati sumus, & cognito, quòd nihil poterat fieri contra ciuitatem Iconij, perditis testudinibus, & machinis bellicis, eò quòd boues cecidissent à telis in modo pluuiæ iactis, qui eas trahebant. Simul autem eò quòd & vniuersa animalia nostra irruente in illa difficillima ægritudine laborabant, suscepit Soltani depræcationem & fœdera & iuramenta peracta sub vexillis nostris, & pacem suam ei dedit. Inde ingressum imperium nostrum in regionem suam regreditur, tribulationem habens non mediocrem supra his, quos perdidit, consanguineis, maximas tamen Deo gratias agens, qui per suam bonitatem, & nunc ipsum honorauit. Gratum autem habuimus, quòd quosdam nobilitatis tuæ principes accidit interesse nobiscum, qui narrabunt, de omnibus, quæ acciderant, tuæ voluntati seriem. Cæterùm autem licet contristati simus propter illos, qui ceciderunt: opportunum tamen duximus de omnibus, quæ acciderant, declarare tibi, vt dilecto amico nostro, & vt permultum coniuncto imperio nostro per puerorum nostrorum intimam consanguinitatem. Vale. Data mense Nouembris indictione decima.

EOdem anno *Henricus* rex Angliæ filius *Matildis* imperatricis dedit *Alenor* filiam suam *Aldefonso* regi Castellæ in vxorem. Eodem annò *Gillebertus* filius *Fergus* princeps Galwanorum, qui *Vcthredum* fratrem suum consanguineum *Henrici* regis Angliæ interimerę

interimere fecerat, venit in Angliam in conductu *Willielmi* regis Scottorum, & deuenit homo *Henrici* regis patris, & fidelitatem ei iurauit contra omnes homines. Et pro amore eius habendo, dedit ei mille marcas argenti, & *Dunicanum* filium suum in obsidem de pace seruanda. Eodē anno *Henricus* rex Angliæ pater saisiuit in manu sua omnia castella Angliæ, & Normanniæ, tam episcoporum quàm Comitum & Baronum, & custodes suos in ijs posuit. Eodem anno *Petrus* Prior de Wenelocke factus est episcopus S. *Dauid* in Wallia. Eodem anno damnata est Arriana hæresis, quæ ferè totam prouinciam Tolosanam fœdauerat coram Archiepiscopis, & episcopis, & alijs religiosis viris, & honestis subscriptis.

Hæresis Arriana, eiusque damnatio.

ERant itaq; in prouincia Tolosana quidam hæretici, qui se appellari faciebant bonos homines, quos manu tenebant milites de Lumbertio, proponentes, & docentes populum contra fidem Christianam: dicentes etiam quòd non recipiebant legem *Moisi*, neque Prophetas, neq; Psalmos, neq; vetus testamentum, neque doctores noui testamenti, nisi solummodo euangelia, & epistolas *Pauli*, & septem Canonicas epistolas, & Actus Apostolorum, & Apocalypsim. Et interrogati de fide sua, & de baptismo paruulorum, & si saluabantur per baptismum, & de corpore & sanguine Domini vbi consecrabatur, vel per quos, & qui sumebant, & si magis vel meliùs consecrabatur per bonum quàm per malum; & de matrimonio, si poterant saluari, si carnaliter iungebantur vir & mulier. Responderunt, quòd de fide sua, & de baptismo paruulorū non dicerent, neque dicere cogebātur. De corpore & sanguine Domini dicebant, quòd qui dignè sumebat saluabatur; & qui indignè, adquirebat sibi damnationem. De matrimonio autem dicebant, quòd vir & mulier iungebantur propter luxuriā & fornicationem vitandam, sicut dicit *Paulus*. Dixerunt etiam multa non interrogati, quòd non debebant iurare omninò per aliquod iuramentum, sicut dicebat *Ioannes* in Euangelio, & *Iacobus* in epistola sua. Dixerunt etiam quòd *Paulus* prædicebat, quòd essent ordinandi in ecclesia episcopi & presbyteri, & si tales non ordinabantur, quales præcipiebat, nō essent episcopi nec presbyteri, sed lupi rapaces, hypocritæ, & seductores, amantes salutationes in foro, primas cathedras, & primos accubitus in cœnis, volentes vocari Rabbi, contra præceptū *Christi*; ferentes albas & candidas vestes, gestātes in digitis aureos annulos, & gemmatos, quod non præcipit magister eorum. Et idcirco quia tales episcopi & presbyteri erant, quales fuerunt presbyteri, qui tradiderunt *Iesum*, non debebant illis obedire, quia mali erāt. Auditis itaq; vtrinq; allegationibus coram *Girardo* Albiensi episcopo, electis etiam & statutis iudicibus ab vtráq; parte, & consentientibus, & assidētibus præfato episcopo *Girardo* Albiensi, & *Rogero* Castrensi abbate, & *Petro* abbate Ardurellēsi, & abbate de Candilio, & *Arnaldo* Narbone, in præsentia bonorum virorum tam prælatorū & clericorum, quàm laicorum, viz. domini *Petri* Narbonensis Archiepiscopi, atq; aliorum episcoporum & abbatum, Archidiaconorum, necnon & Comitum, & virorū potentū numero viginti illius prouinciæ, & ferè totius populi Albiæ, & Lumberci. Contra quæ prædicti hæretici proponebant, & inductæ sunt noui testamenti multæ autoritates à domino *Petro* Narbonensi Archiepiscopo, & à Neumacensi episcopo, & à *Petro* Ceudracensi abbate, & abbate de fonte frigido. Præfati enim hæretici nolebant recipere iudicium nisi per nouum testamentum. Talem ergo definitiuam sententiam ex nouo testamento protulit Lugdonensis episcopus coram omnibus prædictis, facto à cunctis silentio. Ego *Gilebertus* Lugdonensis episcopus, ex mandato Albiensis episcopi, & assessorum eius, iudico istos esse hæreticos, & damno sententiam *Oliuerij*, & sociorum eius vbicunq; sunt. Et hoc iudicamus per nouum testamentum. In primo capitulo damnamus eos & iudicamus hæreticos esse. Lex enim recipienda est per Euangelium, & qui legem non recipit Dominum *Iesum Christum* non credit, ipse enim in euangelio dicit, *Si crederetis Moisi, &c.* Et iterum, *Nō veni legē soluere, sed adimplere.* Et iterū, *Oportet impleri, quæ scripta sunt in lege, & prophetis, & psalmis de me, &c. Et incipiens à* Moyse *interpretabatur illis scripturas, &c.* Quare autē interpretabatur scripturas, & quare dabat doctrinam de lege & prophetis, nisi quia volebat vt legē & prophetas reciperent:

&

& vt confirmarentur in fide per legem & prophetas. Multa etiam Dominus *Ieſus* inducebat de lege & Prophetis & Pſalmis, quod quidem bonus magiſter non feciſſet, niſi lex & prophetæ, & pſalmi recipiendi eſſent. Oſtendit etiam factis legem eſſe bonam, quia circumciſus eſt, & in templo præſentatus, & hoſtia pro eo oblata ſecundũ legem *Moyſi*. Et ipſe vt ſcriptum eſt aſcendit ad diem feſtum. In tranſfiguratione qua *Moiſes*, & *Elias* prophetæ apparuerunt, perhibentes ei teſtimonium. Conuincimus etiam eos per epiſtolas, ait enim *Paulus*. *Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt*, &c. Et iterum, *Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata*, &c. Et iterum, *Nihil extra dico quàm ea quæ locuti ſunt prophetæ futura eſſe*. Et *Petrus*, *Habemus firmiorem propheticum ſermonem*, &c. Quod etiam doctores recipiendi ſunt, teſtatur *Paulus*. *Quoſdam quidem poſuit Deus in eccleſia doctores*, &c. *Paulus* etiam inducit legis exemplum: dicens, *Maledictus omnis, qui non permanet in omni verbo legis*. Et tam ipſe quàm cæteri Apoſtoli multa inducunt teſtimonia de lege & prophetis, & pſalmis. Quod quidem non feciſſent, ſi eorum dicta recipienda non eſſent. Confeſſi ſunt etiam iſti hæretici ſe recipere *Moyſen* & prophetas & pſalmos, in his tantùm teſtimonijs, quæ inducuntur à *Ieſu* & Apoſtolis, & nõ alijs. Non enim dicimus, quòd ſi inſtrumentum, vel ſcriptum teſtimoniũ, in aliqua parte ſui creditur debet totum credi, vel in nulla parte ſui recipi.

IN ſecundo capitulo conuincimus iſtos & indicamus hæreticos eſſe, authoritatibus noui teſtamenti. Dicimus enim quòd fidem catholicam non habet, qui eam non confitetur, quando interrogatur, vel fides periclitatur. Vnde dominus in actibus Apoſtolorum ad *Ananiam* de *Paulo* dicit, *Vas electionis eſt mihi, vt portet nomen meum*, &c. Item dominus de Centurione, *Non inueni tantam fidem in Iſrael*. Cùm fuiſſet etiam Apoſtolis denunciatum, ne loquerentur in nomine *Ieſu Chriſti*, confidenter dicit *Petrus*, Oportet nos obedire Deo magis quàm hominibus, &c. Interrogatus quis de fide *Ieſu Chriſti* reſpondere debet, ſicut fecit *Petrus*. Interrogatus enim à Domino, quem dicunt homines eſſe filium hominis. Reſpondit, *Tu es Chriſtus filius Dei viui*. Interrogatus quoq; cæcus illuminatus à Domino, ſi credat in filium Dei, reſpondit, *Credo Domine*, Interrogata autem à Domino *Martha*, credis hoc, ait illi; *Vtique Domine; ego credidi, quia tu es* Chriſtus *filius Dei viui, qui in hunc mundum veniſti*. Item Apoſtolus, *Corde creditur ad iuſticiam; ore autem confeſſio fit ad ſalutem*. Item *Petrus* in fine epiſtolæ ſuæ ait, melius enim traduntur memoriæ, quæ in fine ſermonum dicuntur. Dominum *Ieſum Chriſtum* ſanctificare in cordibus veſtris, &c. Iſti etiam hæretici iactabant ſe non mentiri, nos autem dicimus, quia planè mentiuntur. Eſt enim fraus in tacendo & in dicendo, Vnde *Paulus* confidenter in faciem reſtitit *Petro*, quia circumcidebat. Viſum enim fuerat *Paulo* quòd veritatem euangelij non annunciaret: quia aliud præcipiebat quàm credebat. Veritas enim conſtat in tribus, in corde & ore, & opere. Veraciter enim dicit qui voluntatem ſuam ſono vocis enunciat, & qui corde tenet, ore fatetur, & operibus exequitur.

IN tertio autem capitulo conuincimus iſtos & iudicamus hæreticos eſſe, noui Teſtamenti authoritatibus. Dicimus enim quòd Deus vult omnem hominem ſaluum fieri, &c. Nec *Chriſtus* pro omnibus eſſet crucifixus, ſi tantùm ſaluarentur maiores, qui originali peccato actualia peccata addiderunt, & ſi infantes nõ ſaluarentur, quos Deus creauerat & formauerat ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, qui nullum fortè peccatum fecerant, ſed tamen originale contraxerunt. Baptiſma enim omnibus generaliter eſt traditum, tam maioribus quàm minoribus, ſicut ait Dominus diſcipulis. *Ite, docete, omnes gentes, baptizantes eos, In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti*. Et iterum, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto*, &c. Et iterum Dominus: *Sinite paruulos venire ad me*. Quod quidem duplici dicit ex cauſa. Scilicet, vt qui ſaluari volunt malitia & dolo paruuli ſint, & ijdem ſimplices, ſicut ipſe ait: niſi efficiamini ſicut paruulus iſte, &c. Et idem dicit, ne Apoſtoli eorúmq; ſequaces ſuper paruulis baptizandis vnquam dubitarent. Baptiſma enim ſucceſſit in locum circumciſionis, quæ quidem præcepta erat in maioribus, & in infantibus. Et baptiſma eſt generalius & plenius, quia maſculi & fœminæ baptizantur, & gratiæ ibi præſtantur. Si autem cum fide ſaluantur infantes, cùm ipſi fidem non habeant, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, dicimus quia fide eccleſiæ, vel fide patrinorum, ſicut paralyticus eſt curatus fide offerentium & per tegulas ſubmittentium eum. Et filius reguli, & filia Cananeæ, ſaluati ſunt eadem hora, qua regulus & Cananea

nanea crediderũt. Dicimus enim quòd baptiſma debet celebrari in eccleſia & per miniſtros eccleſiæ niſi aliter neceſſitas vrgeatur. Vnde dicit *Paulus*. Qui idoneos nos fecit miniſtros noui teſtamenti.

IN quarto capitulo conuincimus & iudicamus iſtos hæreticos eſſe, noui teſtamenti authoritatibus. Quia dominicum corpus non conſecratur niſi per ſacerdotem ſiue bonus ſit ſiue malus. Per verba enim ſacra, quæ dixit ſaluator in cœna, ſcilicet, *Hoc eſt corpus meum, & hic eſt ſanguis meus*, conſecratur & conficitur Dominicum corpus. Sicut enim imperatoris, vel regis Franciæ, vel alicuius potentis nuncius, non corrumpit nec vilificat ſui abiectione vel pannoſitate quod dicit: ſic verba domini non variantur nec maculantur. Et ſicut ſolis radius tranſiens per Cloacas maculam non contrahit, nec fœtorem: Vel ſicut aqua pura & nitida trãſit ad arriolas per canales luteos aut ſordidos vel limoſos: ſic verba Dominica non ſordidantur, nec meliùs nec nitidiùs per bonum quàm per malum proferuntur. Quoniam apud Deum non eſt tranſmutatio
al. cõſecrari, nec viciſſitudinis obumbratio. Quod autem Dominicum corpus * celebrari non debeat niſi in Eccleſia, *Paulus* ait: Aut Eccleſiam Dei contemnitis. Numquid domos non habetis ad manducandum. Item *Paulus* ad *Titum*. Oportet te conuerſari in domo Dei, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis. Omnes etiam fideles debent doctrinam ſuam in Eccleſia accipere. Vnde *Paulus*, mulieribus loqui in Eccleſia non permitto, &c. Hic eſt enim panis Angelorum, quem manducat homo, qui de cœlo deſcendit; & ſicut manna quod pluerat de cœlo, & virga *Aaron* quæ fronduerat ſeruabantur in archa, & tabulæ teſtamenti quæ erant ſcriptæ digito Dei: ſic corpus dominicum non conſecratur nec cuſtoditur niſi in Eccleſia ſicut chariſſimum ſanctuarium Domini. Et ſicut arca deferebatur in humeris, á ſolis Leuitis & cuſtodiebatur, & ſoli Leuitæ miniſtrabant in tabernaculo Domini: ſic ſolis ſacerdotibus & illorum miniſtris commiſſa eſt Eccleſiæ cura & tradita. De hac arca dicitur in Apocalypſi, *Apertum eſt cœlum, & viſa eſt arca teſtamenti in templo eius.* Solis etiam ſacerdotibus tradita eſt poteſtas ligandi atque abſoluendi. Vnde Dominus ait *Petro*, *Quodcunque ligueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, &c.* Et *Paulus* ad *Timotheum*, *Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt corrigas mala, & ea quæ Dei ſunt cuſtodias, et vt presbyteros conſtituas per ſingulas ciuitates.* Item de ordinibus, *Presbyteri, qui benè præſunt duplici honore digni habeantur.* Item, *aduerſus presbyterum accuſationem noli accipere, niſi ſub duobus vel tribus teſtibus, &c.* Item, *Oportet diaconos pudicos eſſe*, Et item, *Omnibus qui ſunt Philippi Epiſcopis, & diaconis gratia ſit vobis & pax.* Ecce quibus committit verba Dei prædicationis & correptionis. Item *Paulus*, *Argue, obſecra, increpa, &c.* Et item Dominus ad diſcipulos, *Docete eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis.* Iſtis ergo presbyteris, Epiſcopis, diaconis, clerici & Laici obedire debent, propter Deum, ſiue boni ſiue mali ſunt. Vnde Dominus, *Supra cathedram* Moyſi *ſedebunt ſcribæ & Phariſæi: quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim & non faciunt.* Et Paulus de poteſtatibus, *Subditi eſtote Dominis veſtris, non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis, &c.* Item, *Sit paſtor potens in doctrina ſua, &c.* Et item, *Obedite præpoſitis veſtris & ſubiacete eis. Ipſi enim propter vos vigilant quaſi pro animabus veſtris, rationem reddituri, vt cum gaudio hæc faciant, & non gementes.* Et item, *Mementote præpoſitorum veſtrorum, qui vobis locuti ſunt verbum Dei: quorum intuentes exitum conuerſationis imitamini fidem. Quia qui altari deſeruit de altare participet. Et ſi vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum ſi veſtra carnalia metamus, &c.* Item ad *Timotheum*, *Tu autem permane in his, quæ didiciſti et credita ſunt tibi: quia ab infantia ſacras literas didiciſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem.*

IN quinto capitulo conuincimus et iudicamus hæreticos eſſe iſtos, Noui teſtamenti auctoritatibus, Nolunt enim confiteri, quòd vir et mulier poſſint ſaluari, ſi carnaliter miſceantur. Qui quidem palam prædicare ſoliti ſunt, quòd vir et mulier ſaluari non poterant, ſi carnaliter conuenirent. Laudant enim et approbant pecudum fœcunditatem, et improbant hominum fœcunditatem. Amant ſterilitatem mulierum, ſicut dicit Scriptura, *Beatæ ſteriles quæ non genuerunt, &c.* Et hæc prædicant, vt innumerabilis ſubſtantiæ rarus inueniatur Dominus, et quæ facta eſt creatura ad vſum et ſeruitium hominũ, careat poſſeſſore, habitatore, rectore; volentes omnes eſſe ſicut ipſi ſunt, iuxta quod ait *Paulus*, *Volo omnes eſſe ſicut ego ſum.* Et ſic virginitatem videntur prædicare, vt

ſint

sint omnes virgines sicut fuit *Christus* & *Maria* virgo, quamuis ipse dixerit, *Crescite & multiplicamini & replete terram*. Videntur enim nuptijs detrahere, & eas damnare, quas quidem Dominus *Iesus Christus* & *Maria* matris suæ, & discipulorum præsentia dedicauit, & sua, & aquæ in vinum versæ miraculo illustrauit. Dicitur enim in Euangelio, *quod Deus coniunxit, homo non separet, *nec nisi causa fornicationis liceat viro vxorem dimittere*. Item *Paulus*, *Qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit*. Et item, *Si nubat virgo non peccat*. Item, *Mulier alligata est legi quanto tempore vixit vir eius, nec potestatem habet corporis sui, sed vir*. Similiter & de viro. Item, *Nolite fraudare inuicem nisi ex consensu vt vacetis orationi, postea autem reuertimini in idipsum, ne tentet nos Satanas*. Item, *volo iuuenes nubere, filios procreare, patresfamilias esse*. Et item, *Non ego dico sed Dominus; saluabitur mulier per filiorum generationem*. Si esset peccatum filios procreare quare diceret Dominus? quare diceret Apostolus bonam esse? & cur diceret reuertimini, & volo? nunquid vult Deus, numquid vult Apostolus, vt fiat peccatum? credimus itaque quòd vir & mulier saluantur, licèt carnaliter misceantur. al.,&

IN sexto capitulo conuincimus & iudicamus istos hæreticos esse, & ab vnitate ecclesiæ præcisos, noui Testamenti authoritatibus. Dicimus enim quia ministerium & potestatem ligandi atque soluendi Dominus tradidit *Petro* dicens: *Quodcunque ligaueris super terram, &c.* Et *Iacobus*, *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, &c.* Item, *Ecce ego mitto ad vos & sapientes & scribas*. Sed sicut ait Dominus, *Non omnes capiunt verbum istud*. Præterea dicimus quòd stantes deberent de Euangelio respondere, & disputare, cùm omnes Christiani stent quando Euangelium recitatur, & si tunc statur cùm legitur, multo fortiùs cùm legitur simul & exponitur. nec debuissent tenere locum sedendi postquam elegerant locum standi. Multas etiam habemus authoritates, quibus colligitur manifestè, quòd stare debeat quis cum Euangelium annuntiatur. Vt est illud; *Stetit Iesus in loco Campestri, &c.* Et item, *Stetit Iesus & clamabat dicens, &c.* Et iterum, *Medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis*. Et iterum, post resurrectionem Apostolos confirmans, & prædicans stetit vt dicitur, *Stetit Iesus in medio Discipulorum suorum & dixit eis, pax vobis*. Ipsi autem non obtinent locum iudicantis: sed respondentis. Dominus enim sedere debuit; cui à patre omne iudicium datum est. Isti autem non iudicant sed iudicantur. Nec eis est in ecclesijs mysterium prædicandi concessum. Isti autem hæretici tales sunt, quales futuros esse prænunciat *Paulus* dicens, *Mali homines & seductores proficient in peius, errantes & in errorem mittentes, erit enim tempus cùm sanam doctrinam non sustinebunt, sed à veritate auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur*. Item, *quidam aberrantes conuersi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, nec intelligentes quæ loquuntur, neque de quibus affirmant*. Istorum autem inobedientiam punire deberent ecclesiæ prælati, atque corrigere coram omnibus. Vnde Apostolus, *Peccantes coram omnibus arguantur vt cæteri corrigantur*. Item *Paulus* ad prælatos, *Habentes in promptu vlciscì omnem inobedientiam, & eos, qui contra dicunt, potentes arguere*. Item, *Argue, obsecra, increpa, in omni imperio*. Item, *tradidi huiusmodi Sathanæ, vt in die iudicij, &c.* Item, *Absens iudicaui eum, qui huiusmodi est*. Item, *Qui aliud vobis annunciauerit anathema sit*.

SEptimo loco interrogauit eos prædictus Episcopus de pœnitentia si in fine fieret, ad salutem, vel si milites, qui vulnerabantur letaliter saluarentur, si pœnitent in fine; vel si deberet vnusquisque confiteri peccata sua sacerdotibus & ministris ecclesiæ vel cuilibet laico, vel illis de quibus dixit *Iacobus*, *Confitemini ad alterutrum peccata vestra*. Qui respondentes dixerunt. Infirmis sufficere si confitentur, cui vellent. De militibus verò dicere noluerunt, quia non dicit *Iacobus* nisi de infirmantibus. Quæsiuit etiam ab eis si sufficiebat sola cordis contritio & oris confessio; vel si erat necesse, vt facerent satisfactionem post datam pœnitentiam, ieiunijs, elymosynis, afflictionibus, peccata sua lugentes, si suppeteret eis facultas. Responderunt, dicentes, quia *Iacobus* dicebat. Confitemini alterutrum peccata vestra vt saluemini, & per hoc sciebant quòd Apostolus aliud non præcipiebat nisi vt confiterentur,

& ſic ſaluarentur,nec volebant meliores eſſe Apoſtolo, vt aliquid de ſuo adiungerent, ſicut epiſcopi faciunt.Subiunxerunt etiam hæretici illi,quòd epiſcopus qui ſententiam dederat hæreticus erat,& non ipſi,& quòd inimicus eorum erat,& quòd lupus rapax erat,& hypocrita,& inimicus Dei,& quòd non benè iudicauerat:nec de fide ſua reſpondere voluerunt,quia cauebant ſe ab eo ſicut eis præceperat dominus in euangelio, *Attendite à falſis prophetis qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces:* & quòd ipſe erat perſecutor eorũ fraudulentus,& parati erant oſtendere per euangelia & epiſtolas, quòd nõ erat bonus paſtor,nec ipſe,nec cæteri epiſcopi vel preſbyteri,ſed potiùs mercenarij.Reſpondit epiſcopus dicens:quòd ſententia in eos de iure erat dictata,& hoc paratus erat probare in curia domini *Alexandri* Papę catholici,vel in curia *Lodowici* regis Franciæ,vel in curia *Raimundi* Comitis Toloſani,vel vxoris eius quę erat preſens,vel in curia preſentis *Trenkewelli* quod rectè fecerat iudicatũ,& quòd ipſi manifeſtè eſſent hæretici,& quòd hæreſi notati.Et promiſit ſe eos accuſare,& publicare de hæreſi,in omni curia catholica, & ſe ſubiturum iudicium diſcriminis. Videntes autem hæretici,ſe eſſe conuictos atq; confuſos,conuerterunt ſe ad omnem plebem dicentes: Audite (ô boni viri) fidem noſtram,quam confitemur,nunc confitemur autem propter amorem & gratiam veſtram.Reſpondit epiſcopus prædictus. Vos dicitis, quòd non propter Deum dicatis,ſed propter gratiã populi.Et illi inquiunt; *Nos credimus vnũ Deum trinum & vnũ,patrem,& filium,& ſpiritum ſanctũ,& filium Dei carnem noſtrã ſuſcepiſſe,baptizatũ eſſe in Iordane,icunaſſe in deſerto,prædicaſſe ſalutem noſtram,paſſum, mortuũ,atq; ſepultũ,ad inferos deſcendiſſe,reſurrexiſſe tertia die, adcœlos aſcendiſſe,ſpiritũ paracletũ in die Penteceſtes miſiſſe,venturũ in die iudicij ad iudicandũ viuos et mortuos,& omnes reſurrecturos.* Cognoſcimus etiã quia quod corde credim⁹ ore debemus cõfiteri, credim⁹ quia nõ ſaluatur qui nõ manducat corpus *Chriſti*, & quòd corp⁹ *Chriſti* nõ cõſecratur,niſi in eccleſia,& nõ niſi à ſacerdote, ſiue bono ſiue malo,nec meliùs fieri per bonũ quàm per malũ.Credimus etiã quòd non ſaluatur quis,niſi qui baptizatur, & paruulos ſaluari per baptiſma. Credimus etiã quòd vir & mulier ſaluãtur licèt carnaliter miſceãtur,& pœnitentiã debeat vnuſquiſq; accipere ore & corde,& à ſacerdote,& in eccleſijs baptizari,& ſi quid ampliùs poſſet eis oſtendi per euangelia vel epiſtolas illi crederẽt & confiterentur.Interrogauit etiã eos prædictus epiſcopus ſi iurarent, ſe tenere fidem iſtam & credere & ſi quid amplius deberẽt confiteri,quia malè ſenſerant & prædicauerant antè.Reſpondentes dixerunt,quòd nullo modo iurarent,quia contra euangeliũ& epiſtolas facerẽt.Cõtra eos igitur à prędictis catholicis perſonis introductæ ſunt noui Teſtamẽti authoritates. Auditis itaq; vtrinq; authoritatibus,ſurgẽs prædictus epiſcopus iudicauit ſic.Ego *Gocelinus* Lodouẽſis epiſc.iuſſu & mandato *Alberici* epiſc.& aſſeſſorũ eius,iudico,& in præſentia dico,quòd malè ſentiunt hæretici iſti de iureiurãdo,& debent iurare ſi reſipiſcere volunt,præſtandũq; eſt iuſiurandũ vbi fides periclitatur. Et quia infames ſunt & de hæreſi notati,debent purgare ſuam innocentiã,& redeuntes ad vnitatem eccleſiæ,fidẽ ſuam debent iureiurando aſtruere, ſicut tenet & credit eccleſia Catholica;ne infirmi,qui in eccleſia ſunt,corrumpantur,& ne oues morbidę vniuerſum gregem contaminent.Nec contra euangeliũ eſt vel epiſtolas *Pauli*.Quod enim dicitur in euangelio,*ſit ſermo veſter,eſt,eſt,non,non,neq; iurabis per cœlũ,neq; per terram,&c.* tamen non prohibetur iurare per Deum ſed per creaturas.Gentes enim colebant creaturas,& ſi licitũ fuiſſet per creaturas iurare,reuerentia & honor, qui Deo ſoli debetur, creaturis exhiberetur:& ſic idola & creaturæ,ſicut Deus,adorarentur.Legitur enim Apocalypſi quòd *Angelus leuauit manũ ſuam in cœlũ,& iurauit per viuentem in ſecula ſeculorũ.* Et *Paulus* ad Hebræos inquit,*Quoniã Deus neminem habuit,per quem iuraret maiorẽ, iurauit itaq; per ſemetipſum.Homines enim per maiorem ſui iurant,& omnis controuerſiæ eorũ finis,ad confirmationẽ eſt iuramentũ.* In quibus abundantiùs volens oſtendere Deus pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilij ſui interpoſuit iuſiurandum. Iurauit enim Deus dicens,*Iuraui per memetipſum.* Et item,*Iurauit Dominus & non pœnitebit eum.* Apoſtolus etiam frequenter iurauit per Deũ ſic,*Teſtis eſt mihi Deus.* Item,*Teſtor Deum.* Si itaq; iurauit Dominus,iurauit Angelus,iurauit Apoſtolus,cur non rectè iuratur, vbi maximè fides periclitatur. Vel illud quod dicitur in Euangelio & epiſtola *Iacobi*, conſilium eſt & non præceptum.Quia ſi non iuraretur non deieraretur,& quod amplius eſt à malo eſt,

est, id est, à peccato vel Diabolo qui suadet iurare per creaturas. Videntes itaque quòd super hoc erāt conuicti, dixerunt, quòd episcopus *Albericus* fecerat eis pactum, quòd non cogeret eos iurare. Quod & Albiensis episcopus negauit. Surgens itaq; Albiensis episcopus, dixit. Sententiam, quam protulit *Goceliñus* Lodowensis episcopus, ego confirmo, & iussu meo data est. Et commoneo milites de Lumbercio, vt non manu teneant eos, per finitionem quam fecerunt in manu mea. Ego Candeliensis abbas, electus iudex, hanc sententiam laudo, & assensu meo sic data est. Ego Arduleſensis Abbas electus iudex, hanc sententiam laudo, & assensu meo sic data est. Ego *Arnaldus* de Be electus iudex hanc sententiam laudo, & meo assensu sic data est. Ego *Petrus* Narbonensis episcopus, & ego *A.* Nemancensis episcopus, & ego *Goceliñus* Tolosanus episcopus, & ego *V.* Agathensis episcopus, & ego *R.* Abbas sancti *Pontij*, & ego *R.* Abbas sancti *Willielmi*, & ego *N.* Abbas Galliacensis, & ego Abbas fontis frigidi, & ego *M.* Tolosanus præpositus, & ego *G.* Albiensis præpositus, & ego *N.* Narbonensis præpositus, & ego *R.* Agathensis Archidiaconus, & ego *G.* Prior de sancta *Maria*, & ego *P.* Sendracensis Abbas, & ego magister Blancus, & ego Bego de Veireiras, & ego *Trenkewellus* Vicecomes, & ego *Constantia* soror regis Franciæ vxor *Reimundi* Comitis Tolosani, & ego *Sicardus* vicecomes Lantrocensis, hanc sententiam ratam habemus, & istos hæreticos esse scimus, & eorum sententiam improbamus.

ANno gratiæ 1177. qui erat annus vicesimus tertius regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem *Henricus* & *Gaufridus* Comes Brittanniæ, & *Iohannes* filij eius fuerunt simul in Anglia apud **Northamtun** in festo natalis Domini. Eodem die *Henricus* rex filius eius, & vxor illius fuerunt in Normannia apud Argentomium. Eodem die *Richardus* filius eius Comes Pictauiæ fuit in Aquitannia apud ciuitatem Burdegalensem: qui statim post natale Domini obsedit Akensem ciuitatem, quam *Petrus* vicecomes Akensis, & Comes Bigorniæ contra eum munierant, & infra decem dies cepit. Deinde obsedit Baioniam ciuitatem, quam *Ernaldus Bertramus* vicecomes Baioniæ contra eum munierat, & infra decem dies cepit. Et inde promouens exercitum suum vsque ad portas Sizaræ, quæ nunc portæ Hispaniæ dicuntur, obsedit castellum sancti *Petri*, & cepit & demolitus est illud; & compulit per vim Basclos & Nauarrenses iurare, quòd pacem ab illa hora peregrinis & inter se seruarent in perpetuum, & destruxit omnes malas consuetudines, quæ inductæ erant apud Sorges & apud Espurim. Interim rex Angliæ pater, celebrato concilio generali apud **Northamtun** post festum sancti *Hilarij*, reddidit *Roberto* Comiti Leicestriæ omnes terras suas citra mare & vltra, sicut eas habuerit quindecim diebus ante guerram: exceptis castellis de **Munforell** & de **Pasci**. Similiter *Hugoni* Comiti Cestriæ reddidit omnes terras suas quas habuit quindecim diebus ante guerram, & *Willielmo* de Albeneio filio *Willielmi* Comitis de **Arundel** dedit Comitatum de **Suthsexe**. Et in eodem concilio *Guido* decanus resutauit in manu *Richardi* Cantuariensis Archiepisc. decanatū suū de **Walteham**, & totum ius, quod ipse in ecclesia de **Walteham** habuit quietū, clamauit simpliciter & absolutè. Similiter fecerunt canonici seculares de **Walteham** de præbendis suis, resignantes eas in manu Archiepiscopi, sed dominus rex dedit eis inde plenariam recompensationem ad domini Cantuariensis Archiepiscopi æstimationē. Deinde dominus rex authoritate Papæ domini instituit in eadem ecclesia de **Walteham** canonicos regulares de diuersis domibus Angliæ sumptos, & constituit *Walterum* de Gaunt canonicum sumptum de ecclesia de **Oseneie** abbatem primum super congregationē illam, & magnis redditibus & domibus pulcherrimis ditauit illos. Eodem anno idem rex expulsis Sanctimonialibus de abbatia de **Ambresbirie** propter incontinentiā suam, & per alias domus religiosas in arctiori custodia distributis, ipsam abbatiā de **Ambresbirie** dedit abbatissæ & domui de **Frunt Euerott** in perpetuum possidendam: & missō à **Frunt Euerott** vno conuentu Sanctimonialiū, *Richardus* Cantuariensis Archiepisc. introduxit eas in abbatiam de **Ambresbirie** 11. Kal. Iunij, die Dominica, præsentibus domino rege patre, & *Bartholomæo* Exoniensi, & *Iohanne* Norwicensi episcopis, & alijs multis clero & populo. Eodem die ibidem præfatus Cantuariensis Archiepisc. consecrauit *Guidonem* Pangoriensem episc. Eodē anno *Philippus* Comes Flandriæ misit aduocatū Bituniæ *Robertū*, & *Rogerū* Castellanū de Curcerai, ad dominū *Henricū*

regem Angliæ patrem,ſignificans ei quòd *Lodowicus* rex Francorũ ab eo petierat primogenitam filiarũ *Mathei* fratris ſui Comitis Boloniæ ad opus *Philippi* filij ſui, & alteram filiam Comitis Boloniæ ad opus *Lodowici* filij Comitis *Theobaldi*,ſed ſine eius conſilio illas nemini dare voluit. Præterea idẽ Comes petijt à rege Angliæ pecuniã,quam promiſerat ſe daturũ pro anima *Mathei* Comitis Boloniæ fratris ſui ad milites retinendos in defenſione Ieroſolymitanæ terræ.Quibus dominus rex reſpondit,Rem quidem benè proceſſuram niſi in Comite remãſerit:& adiecit,quòd ſi Comes Flandriæ vellet neptes ſuas filias Comitis Boloniæ ad voluntatem & conſiliũ ipſius maritare,& exinde facere eum ſecurum,ipſe omnia promiſſa pleniùs & perfectiùs quàm promiſerat,impleret.Et ad audiendum inde reſponſum Comitis miſit *Walterũ* de Conſtãtijs vicecancellarium ſuum,& *Ranulfum* de Glanuilla,in quorum præſentia idem Comes Flandriæ iurauit,quòd prædictas neptes ſuas nemini maritaret,niſi de conſilio & voluntate regis Angliæ patris.Sed ſacramento non obſeruato prædictus Comes maritauit eas ſine licentia & voluntate regis. Eodem anno prædictus *Viuianus* tituli S.*Stephani* de Cœlio monte presbyter Cardinalis & Apoſtolicę ſedis legatus,fuit die natalis Domini in inſula de Man, cum *Guthredo* rege: & poſt Epiphaniam tranſſretauit in Hyberniam,& applicuit apud Dun in Vluestre,& cùm ambularet verſus Diueline ſecus mare,obuiauit exercitui *Iohannis* de Curci,qui inijcientes in eum manũ tenuerunt:ſed *Iohannes* de Curci liberauit eum,& abire permiſit.Prædictus autem *Iohãnes* de Curci, ante Purificationem S.*Mariæ*,obſedit & cepit ciuitatem de Dun,quę eſt caput Vluestre,vbi etiam requieſcunt corpora ſanctorum *Patricij*,& *Columbæ* confeſſorũ, & S.*Brigidæ* virginis.Quo audito *Rodericus* rex Vluestre magnum congregauit exercitum Hybernenſium,& cum prædicto *Iohanne* commiſit prælium, & *Iohannes* de Curci amiſſa exercitus ſui parte magna victoria potitus eſt,& deuicto rege *Roderico*,& in fugam conuerſo, campũ obtinuit,& ſpolia interfectorum ſuis diſtribuit.In prælio autẽ illo captus eſt epiſcopus de Dun quem *Iohannes* de Curci pręcepit liberari prece Cardinalis.Eodem anno obijt Comes *Hugo Bigot*,cuius theſauros dominus rex pater ſibi retinuit.Eodem anno *Aldefonſus* rex Caſtellæ,& *Sanctius* rex Nauarræ auũculus eius,poſt multas & magnas debellationes inter eos habitas,cõpromiſerunt ſe in regẽ Angliæ patrem,de controuerſijs & calũnijs,quæ inter illos erant.Venerunt itaq; in Angliã ex parte regis Caſtellæ,& ex parte regis Nauarræ,quatuor viri electi,quos fideles notabant,miſſi in Angliam ad audiendum iudiciũ curiæ regis Angliæ, & ad illud reportandum prædictis regibus Hiſpaniæ: ſcz.*Iohannes* epiſc.de Tarenzum,& *Petrus* de Areiſo,& *Giriberus* frater templi,& *Petrus* de Rinoſo.Præterea venerũt ex parte *Aldefonſi* regis Caſtellæ,*Mathæus* epiſcopus Palentinæ,Comes Gunes,Lobdiet, Gomelgarſiæ, & Garſias Garſiæ, *Petrus* Petri,Gotteri Fernant;& ex parte *Sanctij* regis Nauarræ, epiſc.de Pampelune, *Garſias* Bermer,*Sanctius Rimeri*,*Eſpanniol* de Taiſſonal,*Petrus Raimeri*, *Attenarde Chalet*. Hi omnes miſſi erant ad allegandum,& reſpondendum pro dominis ſuis.Venerunt etiam duo militęs miræ probitatis,& audaciæ cum equis & armis bellicis,vnus ex parte regis Caſtellæ, & alter ex parte regis Nauarræ, ad ſuſcipiendũ duellum in curia regis Angliæ,ſi iudicatum eſſet. Prima igitur dominica Quadrageſimæ dominus *Henricus* rex Angliæ filius *Matildis* imperatricis venit Londonias concilium generale celebraturus.Cui interfuerunt *Richardus* Cantuarienſis Archiepiſc. *Gilbertus* Lundonienſis epiſcopus,*Hugo* Dunelmenſis epiſcopus,*Gaufridus* Elienſis epiſcopus,*Walterus* Roſenſis epiſcopus,*Reginaldus* Bathonienſis epiſc. *Robertus* Herefordenſis epiſc. *Iohannes* Norwicenſis epiſc.*Bartholomæus* Exonienſis epiſc.*Rogerus* Wigornienſis epiſcopus,*Iohãnes* Ciceſtrenſis epiſcopus,*Chriſtianus* epiſcopus Candidæ caſæ, epiſcopus de ſancto *Dauid*,epiſcopus de ſancto *Aſaf*,epiſcopus de Pangor:& abbates,Priores, Comites & Barones Angliæ.Quibus in vnum conuenientibus apud Weſtmonaſteriũ, præcepit rex præfatis nuncijs regni Hiſpaniæ,vt in ſcripto redigerent calumnias & allegationes ſuas,& poſtea ei offerrent : vt ſic per interpretationem ipſe & barones ſui poſſent intelligere calumnias & allegationes illorum: quia neq; rex, neque barones curiæ intellexerunt loquelam illorum.Et ad faciẽdum ſcriptum illud datæ ſunt illis triduanæ inducię. Quarta autem die protulerunt ſcriptum,in quo hæc continebantur.Rex *Sanctius* groſſus genuit hos tres filios:viz.*Ferdinandum* regem Caſtellæ,& *Raimirũ* regẽ Aragoniæ,

&

& *Garsiam* regem Nauarræ & Nazarę. Rex *Ferdinandus* genuit regē *Aldefonsum*, qui cepit Toletum; & ipse genuit reginam *Vracham*, & ipsa genuit *Aldefonsum* imperatorem, & ipse genuit regem *Sanctium*, & ipse genuit regem *Aldefonsum*, quī *Alienor* filiam *Henrici* regis Angliæ duxit in vxorem. Rex *Raimirus* Aragoniæ genuit regem *Sanctium*, & ipse genuit regem *Petrum* & regem *Aldefonsum*. Rex *Petrus* decessit sine prole: cui successit frater suus rex *Aldefonsus*, qui cepit Cæsarauguſtam. Rex *Garsias* Nauarræ & Nazaræ genuit regem *Sanctium*, qui postea occisus erat in Pennalen; & ipse genuit *Sanctiū* puerum, qui decessit sine prole, & ei successit rex *Aldefonsus* consanguineus patris sui in Nauarra & Nazara vsq; ad pontem reginæ, & vsque Sangosa, qui cepit Toletum, & eidem puero succeſſit rex *Sanctius* Aragoniæ consanguineus patris sui in reliqua parte Nauarræ & Pampilonā.

Pactum & conuentio facta inter *Aldefonsum* regem *Castellæ* & Sanctium *regem Nauarræ*.

Hoc est pactum & conuentio, quæ facta fuit inter Aldefonsum *regem Castellæ, &* Sanctiū *regem Nauarræ auunculum suum, de querelis videlicet, quas inter se habebant, vt iudicio regis Angliæ sibi satisfacerent. Adhæc vterque regum tria castella in fidelitate ponit, vt iudicium* Henrici *regis Angliæ, filij Matildis imperatricis, soceri regis* Aldefonsi, *accipiat & compleat, & per quem steterit quo minùs fiat, subscripta castella amittat. Rex verò* Aldefonsus *ponit in fidelitate Nagaram castellum Iudæorum, &* Arnedo *castellum Christianorum, & castellum Iudæorum, & Celorigo. Similiter* Sanctius *rex Nauarræ in hac fidelitate ponit Stellam castellum, quod* Petrus Roderici *tenet: & castellum Iudæorum, & Funes, & Maranon. Et ad hoc nuncij vtriusque regis sint ante præsentiam regis Angliæ in prima die præsentis Quadragesimæ, quæ est caput ieiunij ad hoc iuditium recipiendum. Et si forsitan nuncij cuiuslibet partis morte, vel infirmitate, vel captiuitate in via detenti fuerint, præcedentes nuncij expectent eos vsque triginta dies vltra diem præfixam in curia prænominati regis Angliæ. Et qui sani remanserint veniant ad curiam, & accipiant iudiciū. Et si omnes infirmi vel capti vel mortui fuerint, nihil rex cuius fuerint, proinde amittat. Et si omnes vel aliqui nunciorum aliqua harum trium occasionum non fuerint detenti, & ad diem statutum ante regē Angliæ non venerint, rex cuius nuncij fuerint hæc prædicta castella amittat, & hoc fiat per bonam fidem, & sine malo ingenio. Et si fortè, quod absit, rex Angliæ interim mortuus fuerit, hoc eodem prædicto modo nuncij isti ad regem Francorum ad hoc iudicium recipiendum pergant, & per eum sicut per regem Angliæ hoc iudicium recipiant & compleant.* Sanctius *igitur rex Nauarræ hæc tria castella per militem, & per portarium suum recipiat, & donet Naiaram &* Celorigo Petro *Roderici, filio Comitis Roderici: & donet* Arnedo *D. Semenes, & ipsi faciant sibi hominium de eis. Similiter* Aldefonsus *rex Castellæ hæc tria castella per militem, & per portarium suum recipiat, & donet Stellam* Petro *Roderici de Aragonia. & Funes S. Raimiri, & Maranon R. Martini: & ipsi faciant sibi hominium de eis. Et si aliquis regum istorū hæc prædicta castella militibus ea tenentibus auferre voluerit, & alteri dare: donet illa* Sanctius *rex Nauarræ* Petro *Roderici, vel G. vermundi, vel S. Raimiri, vel I. Felez, vel R. Martini, vel E. Almoran, vel S. Almoran, vel E. de Oriz, vel P. Raimiri, vel G. Oriz, vel P. de Oriz. Similiter rex* Aldefonsus *Castella donet illa Comiti N. vel Comiti P. vel Comiti G. vel Comiti Gomerz, vel R. Gurtezt, vel P. de Arazuri, vel D. Senes, vel G. Garsiæ, vel Ordomo Garsiæ, vel G. Roderici de Aragra, vel P. Guntez, vel L. Roderici de Agafra: sed ipsi qui tenentes fuerint non donent hæc prædicta castella, donec illi qui recipere debuerint faciant hominium de illis alteri regi, sicut supradictum est. Et in toto quantū rex* Aldefonsus *tenet de rege Nauarræ melioret cum suo proprio auere, quātum voluerit et potuerit. Similiter rex* Sanctius *Nauarræ meliores cum suo proprio auere, quantum voluerit & potuerit, in toto quantum tenet de rege* Aldefonso. *Et ad hoc iudictū audiendum isti reges quatuor fideles elegerunt, viz.* Iohannem *episc. Tirasonensem, &* Petrum *de Areis, & Ar de Torrela, &* Gunterum Petri *de Rinoso, vel de istis duo, vel tres, vel omnes, cū nuncijs ad curiā regis Angliæ pergant, & querimonias vtriusq; regis ante eū exponant, et auditis querelis, quos rex Angliæ causam suam primitus dicere mandauerit, dicant. Et per verbum horum fidelium, qui hoc iudicium à rege Angliæ audierint, vterq; regum supradictam conuenientiam, prout in*

hac charta continetur attendant et compleant, & milites, qui de prædictis castellis hominium fecerunt, secundum dictum horum fidelium hoc pactum præfatum regibus attendant et compleant per bonam fidem & sine malo ingenio. Insuper verò ambo reges prædicti, vnusquisque per fidem suam, firmauerunt & statuerunt treugas bonas & saluas, de hominibus, & castellis, & terris, et de omnibus alijs rebus, vsq; ad septem annos, & vt firmiter teneantur Sanctius *rex Nauarræ ponit Ergum in fidelitate, & rex* Aldefonsus *ponit Calagdernam. & si exercitus cuiuslibet horum regum, cum eo, vel sine eo, regnum alterius intrauerit, ille, qui hoc fecerit, prædictum castrũ perdat. Et si fortè aliquis vassallus horum regum, istas treugas in regno alterius fregerit, vel fortè vi castellum acceperit; rex, cuius ille vassallus fuerit, infra quadraginta dies suum castellum alteri regi reddat. quod si non fecerit, miles ille, qui castrum, quod in fidelitatem positum est, tenuerit, regi conquerenti prædictum castrum donet, et teneat illud in pignore, donec suum castellum recuperet. Et si aliquis horum regnorum, qui non sit vassallus istorum regum, aliquo casu in regno alterius castellum acceperit, ambo reges cum gente sua super eum veniant, & obsideant: et donec sit captum de eo non recedant. Statuerunt etiam vt omnes vassalli vtriusque regis, qui ex quo ista guerra incepit hæreditates amiserunt, eas ex integro recuperent, sicut erant tenentes die, qua eas perdiderunt, & pro malè facto vel iudicio, quod hactenus fecissent, eas non perdant, nec infra istos septem annos pro aliqua querimonia nulli respondeant. Et si deinceps de nouo querimonia aliqua, vel iudicium inter eos ortum fuerit, ad Medianetum veniant, & secundum quod ibi iudicatum fuerit sibi satisfaciant. Et omnes homines vtriusque regni, securi de regno ad regnum eant & redeant, exceptis notis homicidis. Et si aliquis istorum regum hæreditates, sicut supradictum est, reddere noluerit, prædictum castrum alteri regi reddat, & teneat illud in pignore, donec hæreditates & totum quantum de illis exegerit, recuperet. Et omnes vassalli vtriusque regis sint infra istas treugas cum hominibus, castellis, hæreditatibus, & etiam cum omnibus alijs rebus, quas habuerint, in qualicunque terra fuerint, & hæc omnia supradicta teneantur & seruentur per bonam fidem, & sine malo ingenio. Et rex* Aldefonsus *Aragoniæ sit in istis treugis, si ei placuerit, & si fortè sibi non placuerit in illis esse, tamen treugæ vt supradictum est, firmiter inter hos reges præfatos teneantur. Facta charta inter Narras & Lucronium. Gra. 1214. 8. Kal. Septembris.*

Alia charta pacis, & concordiæ inter regem Castellæ, & regem Nauarræ.

Hæc est charta pacis et concordiæ quæ fuit facta inter regem Aldefonsum *de Castella, et regem* Sanctium *de Nauarra, in abbatia quæ vocatur Siterium. Placuit vtrique regum, vt fieret pax et concordia inter eos per decem annos: quæ facta est. et placuit vt hoc iuramento firmarent, et iurarent ipsi et barones vtriusq; super altare, et super quatuor Euangelia, vt tenerẽt prædictam concordiam et treugas per fidem et sine malo ingenio et sine fraude per decem annos, et istæ treugæ factæ fuere de corporibus et pecoribus, de facultatibus et castellis per fidem et sine fraude et malo ingenio. et si aliquis regum vel baronum istas treugas fregerit, et infra quadraginta dies clamorem factum non emendauerit, sit periurus et alenosor. Facta charta Gra. 1205. mense Octobris.* Vt autem hæ supradictæ chartæ pacis & concordiæ inter prædictos reges Castellæ & Nauarræ lectæ essent coram rege Angliæ & baronibus suis, homines qui pro rege Castellæ loquebantur huiusmodi sermone vsi sunt.

Calumnia regis Castellæ.

IN nomine patris & filij & spiritus sancti, Amen. In nomine Domini rex *Aldefonsus* Castellæ & Toleti conqueritur & petit à rege *Sanctio* Nauarræ auunculo suo, sibi fieri restitutionẽ de Logronio, de Athleua, de Vanaret, quod est citra Ribaronia, & de Agoseio, de Abtol, de Arresa, de Alaua cũ suis mercatis, scz. de Estwalez & de Diuina & omni iure suo de terra, quæ dicitur Durãgo; quæ omnia rex *Aldefonsus* bonæ memoriæ, qui Toletũ de potestate Saracenorũ liberauit, iure hæreditario possedit: & post mortẽ eius filia eius regina *Vracha* simili iure possedit, qua mortua, filius eius imperator *Aldefonsus*

sus bonę memoriæ similiter iure hęreditario possedit. & post mortem Imperatoris, rex *Sanctius* filius eius sine placito iure hæreditario possedit. & post mortē regis *Sanctij* filius eius dominus noster rex *Aldefonsus* similiter prædicta omnia iure hæreditario possedit, quousque hæc omnia iam dictus rex Nauarræ prædicto regi Castellæ nepoti suo orphano pupillo & innocenti, filio amici & domini sui, & non de his requisito abstulit, & violenter detinet. Conqueritur etiam & petit restitutionem sibi fieri, â prænominato rege Nauarræ, de roba, quam iniustè detinet. Imperator enim adquisiuit eam â rege Saracenorum, qui dicebatur Zafadola, & dimisit eam filio suo regi *Sanctio*, qui eam post mortem Imperatoris toto tempore vitæ suæ in pace possedit. Quo mortuo dominus meus rex *Aldefonsus*, filius eius, iure hæreditario in pace possedit, quousque *Sanctius Ramires* de Perola eam amisit: qui tenebat eam secundum consuetudinem Hispaniæ de manu *Petri Ortiz*: qui *Petrus Ortiz* tenebat eam secundū eandem consuetudinem â domino nostro rege *Aldefonso*. Petit etiam fructus, quos percepit sępedictus rex Nauarræ de Logronio, & de omnibus alijs prænominatis â tempore inuasionis, & damna, quæ intulit terræ eius eam deprædando & comburendo, quorū omnium summam ęstimamus ferè centum millia marcarum auri. Prętera petit Pontem reginæ, & Sangossa, & totam terram, quæ est ab his duabus villis vsque ad flumen Iberi: quam terram bonæ memorię rex *Aldefonsus* auus Imperatoris habuit, & in pace possedit. & per eum secundum consuetudinem Hispaniæ consanguineus eius rex *Sanctius* Aragonensis: & eo mortuo filius eius rex *Petrus*, & post mortem regis *Petri* frater eius rex *Aldefonsus* Arragonensis, similiter sicut consanguinei & amici tenuerunt. Petit etiam medietatem Tudelæ, ex causa maternæ successionis, quam Comes Dalpere donauit reginæ *Margaretæ* sobrinæ suæ, quæ vxor fuit regis Garsiæ, & auiæ eiusdem regis *Aldefonsi*, cùm iam dicta Tudela nullo modo pertinet ad Nauarram. Et cùm Episcopus Palentinæ, & Comes Gumes, & alij nuntij regis Castellæ hęc & his similia scripto & verbo protulissent finem dicendi fecerunt. Tunc surrexerunt Episcopus Pampelunæ & alij nuntij regis Nauarræ, & nihil eorum quæ ab aduersarijs suis proponebantur contradicentes, scriptum quoddam, in quo petitiones & calumniæ, & allegationes suæ scribebantur, protulerunt in hac forma.

Calumnia regis Nauarræ.

PEtit *Sanctius* rex Nauarræ Cudeio monasterium, montem de Oca, vallem sancti *Vincentij*, vallem de Oliocasto, Cingouilas, montem nigrū, Sera alba, vsq; Agredā. Hęc omnia petit, & quicquid est infra hęc versus Nauarram, & istius terrę petit vniuersos fructus â tempore quo obijt rex *Sanctius* de Penalen. hęc omnia ad regnum suū spectantia possedit et habuit in pace et quietè abauus huius regis *Sanctij*, *Garsias* scilicet rex Nauarræ & Nageræ. & proauus eius per violentiam fuit expulsus ab hoc regno propter imbecillitatem suam per *Aldefonsum* regem Castellæ consanguineum suum. procedente autem tempore rex *Garsias* nepos eius, & pater huius, inclitæ memoriæ, diuina voluntate & fide naturalium hominum suorū adhibita, recuperauit regnum suum licèt nō integrum, & quod restat adhuc petit filius eius *Sanctius* nunc rex Nauarrę. Prętera petit hęc, quę Imperator abstulit regi *Garsiæ* patri suo per vim: scilicet Nagā castellum Christianorum & Iudęorum, Gramon, Pancoruo, Belforazt, Cereso monasteriū, Celorigo, Bilibio Medria, Veguera, Clauuer, Verbea, Lantaron. Hęc autem repetit, & sibi restitui postulat, quia pater suus rex *Garsias* iure hęreditario ea possidebat, & Imperator sibi abstulit. Conqueritur etiam de Belforazt, quod Imperator reddiderat regi *Garsiæ* patri suo, & eo mortuo. Idem Imperator abstulit illud *Sanctio* nunc regi Nauarrę tunc habenti, & in pace possidenti, tanquam suam propriam hæreditatem. Prætera petit sibi restitui ab *Aldefonso* rege Castellę, possessionem castellorum nouissimè sibi ablatorum, cum fructibus inde perceptis, & quicquid habiturus esset, si non esset inde eiectus. sunt autem nomina castellorum hæc: Kel, Ocon, Parnugos, Gramon, Cereso, Valorcanas, Trepcana, Milier, Amihugo, Haiaga, Miranda, Sancta *Agathea*, Salmas, Portela, Maluerzin, Legiun & castrum quod tenet *Godin*. Hæc autem petit hac ratione quia habuit & possedit pro suo, & sine ordine iudiciario eiectus est, & idcirco que-

rela

rela ſua debet procedere, quia vltima eſt violentia, & priùs debet purgari. & etiam altera pars â iure ſuo cecidit, ſi quod habuit. & hoc parati ſumus docere per ſupradictam chartam, in qua continentur treugæ decem annorum quia *Sanctius* rex Nauarræ queritur & verum eſt, quod *Aldefonſus* rex Caſtellæ ſcriptæ conuentionis ſit læſus. Eſt autem læſus infra decem annos illos in ablatione iſtorum caſtellorum, Kel, Legiun, Maluezin, Portela. Præterea petit rex Nauarræ ſibi reſtitui â rege Caſtellæ, vſque ad ſummam centum marcarum argenti, rege *Sanctio* hodiè in Nauarra regnante, ſatisfactionem regi *Aldefonſo* offerente, de omnibus querelis ſuis, ſecundum arbitrium baronum vtriuſq;, vel ſereniſſimi regis Angliæ: & confidenter dicimus, quoniã iſta, & his ſimilia infra talem conuentionem, & tales treugas perpetrata, debent priùs reſtitui antequam ad alium cauſæ petueniatur articulum. quoniã hoc habet hæc, hoc habet conſuetudo, hoc habet canon, hoc habent omnia iura. Hæc quæ dicta ſunt manifeſta ſunt litera, ſed plenius & copioſiùs manifeſtabuntur lingua. Cúmq; præfati nuntij regis Nauarræ hęc & his ſimilia proferrent, & nuntij regis Caſtellæ nihil eorũ, quæ ab alijs propoſita fuerant contradicerent: *Henricus* rex Angliæ filius *Matildis* Imperatricis, prolatis coram omni populo ſanctis Euangelijs, fecit prænominatos nuntios regis Caſtellæ & regis Nauarrę iurare ante ſententiam prolatam, quòd domini eorum, videlicet rex Caſtellę & rex Nauarræ iudicium ſuum tam de reſtitutionibus quàm de treugis reciperent, & firmiter obſeruarent, & niſi fecerint quod ipſi corpora ſua redderent in manum & poteſtatem ſuam. His itaque peractis, Comites & barones regalis curiæ Angliæ adiudicauerunt plenariam, vtriq; parti ſupradictorum, quæ in iure petita fuerant, fieri reſtitutionem. Vnde rex Angliæ in hac forma ſcripſit ſupradictis regibus Hiſpanię.

Charta *Henrici* regis Angliæ de iudicio in curia ſua facto inter regem Caſtellæ, & regem Nauarræ.

HEnricus *Dei gratia rex Angliæ & dux Normanniæ & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ, chariſſimis amicis ſuis* Aldefonſo *regi Caſtellæ &* Sanctio *regi Nauarræ Salutem. Sicut ex literarum veſtrarum tenore & fidelium veſtrorum* Iohannis *Epiſcopi Tiraſonenſis*, Petri *de Areis*, Gunteri, *Petri de Rinoſo relatione, & nuntiorum veſtrorum, Epiſcopi Palentini, Comitis Gumes, Lobdiez, Gomes Garſiæ, Garſi Garſi,* Petri, Petri, Gotteri *Fernanz Epiſcopi Pampelunæ*, Garſiæ Bermer, Sanctij Rimiri, *Eſpaignol de Taiſſonal*, Petri Raimiri, Aſcenar *de Chalez aſſertione cognominis, placuit vtrique veſtrum querimonias inter vos habitas, ſuper quibuſdam caſtellis & terris cum earum terminis & pertinentijs, iudicio noſtro terminari. Nos verò fidelibus & nuntijs veſtris ea qua decuit veneratione ſuſceptis pacem inter vos honori Dei, & toti Chriſtianitati plurimùm profuturam attendentes, diuinæ pietatis & communis vtilitatis intuitu negotium hoc in nos ſuſcepimus. fidelibus itaq; â vobis communiter electis & procuratoribus & aduocatis cauſarum veſtrarum in præſentia noſtra, & Epiſcoporum & Comitum & baronum noſtrorum conſtitutis, petitiones & allegationes vtriuſque partis diligenter audiuimus & intellexim us. Proponebant ſiquidem hi, quibus cauſæ* Aldefonſi *regis Caſtellæ commiſſa fuerat*, Sanctium *regem Nauarræ memorato regi Caſtellæ, dum adhuc pupillus eſſet, & orphanus, caſtella, & terras, ſcilicet Logronium, Nauarret, Andeua, Aptol, Agoſcio, cum omnibus terminis et pertinentijs ſuis, quæ pater ſuus die qua deceſſit, et ipſe poſt aliquot annis quietè poſſederat, iniuſtè & violenter abſtuliſſe. Vnde & eorum ſibi fieri reſtitutionem poſtulabant. Illi verò, quibus cauſa* Sanctij *regis Nauarræ commiſſa fuerat, nihil eorum quæ ab alijs propoſita fuerant contradicentes, aſſerebant* Aldefonſum *præfatum regem Caſtellæ* Sanctio *prænominato regi Nauarræ, caſtella, ſcilicet Legiun, Portol, & caſtellum quod tenet* Godin, *per guerram & iniuſtè abſtuliſſe: & parte altera in nullo contradicente ſibi, eorum ſibi fieri reſtitutionem pari petebant inſtantia. Prætereà in ſcripto veſtro continebatur communi, vos treugas inter vos vſque in ſeptennium fide interpoſita firmaſſe, & hoc ipſum nuntij veſtri in iure palam ſunt proteſtati. Habito igitur cum Epiſcopis, Comitibus, & baronibus noſtris cum deliberatione conſilio, pacem inter vos ad fidem Chriſtianorum propagandam, & ad inimicorum* Chriſti *confuſionem neceſſariam fore conſiderantes; plenam etiam tam ex ſcriptis veſtris quàm nuntiorum aſſertionibus fiduciam concipientes, quòd in pace firmanda & conſeruanda conſilio noſtro & præcepto parebitis, ante iudicij pronuntiationem ſuper præſcriptis querelis & treugis, mandamus vobis per*

nuntios vestros & consulimus & præcipimus, & adhuc etiam præsenti scripto mandamus, vt pacem inter vos firmetis & in perpetuum fideliter obseruetis. Super querelis verò prætaxatis de castellis & terris cum omnibus terminis & pertinentijs suis hinc inde violenter & intustè ablatis, cùm nihil contra violentiam vtrinque obiectam á parte alterutra alteri responderetur, nec quicquam quominus restitutiones, quas petebant, faciendæ essent allegaretur, plenariã vtrique parti supradictorum quæ in iure petita erant fieri restitutionem adiudicauimus. adiunximus etiam ex iudicio treugas præfatas inter vos (vt prædictum est) fide firmatas sicut ex scripto vestro, & nuntiorum vestrorum publica confessione in iure facta nobis constitit, vsque ad constitutum inter vos terminum inuiolabiliter obseruandas. Volumus etiam & præcipimus pro bono pacis, vt rex Aldefonsus *dilectus filius noster donet* Sanctio *regi Nauarræ auunculo suo singulis annis vsque ad decennium tria millia marabotinorum ad tres terminos in anno Burgis recipienda, scilicet ad quatuor primorum mensium post prædictam restitutionem vtrinque factam mille marabotinorum, & ad finem quatuor mensium proximò sequentium mille marabotinorum, & ad finem quatuor mensium tertiò sequentium mille marabotinorum. Ita vt singulis decem annis sequentibus prædictam restitutionem saluantur tria millia marabotinorum, ad eosdem terminos & in loco prænominato,* Sanctio *regi Nauarræ. Præterea nuntij vtriusque firmiter iurauerunt ante sententiæ pronuntiationem, vos prædictum iudicium nostrum tam de restitutionibus quàm de treugis firmiter obseruaturos. Et nisi feceritis, quòd corpora sua reddent in manum nostram & potestatem. Testibus his,* Richardo *Archiepiscopo Cantuarien si,* Hugone *Dunelmensi Episcopo,* Gaufrido *Elien si Episcopo,* Rogero *Wigornen si Episcopo,* Bartholomæo *Exonien si Episcopo,* Gileberto *Londonien si Episcopo,* Waltero *Rofen si Episcopo,* Reginaldo *Bathonien si Episcopo,* Iohanne *Norewicen si Episcopo,* Iohanne *Cicestren si Episcopo,* Roberto *Herefordensi Episcopo, Episcopo de sancto* Dauid, *magistro* Ada *Episcopo de sancto* Asaph *Episcopo de Pangor,* Christiano *episcopo Candidæ casæ, &* Gaufrido *filio regis Comite Britanniæ,* Willielmo *Comite Albemarliæ,* Roberto *Comite Leicestriæ,* Willielmo *de Mandeuile Comite de* **Ereye**, Willielmo *Comite Glouceſtriæ,* Willielmo *de* **Arundel** *Comite de* **Suthsere**, Hugone *Comite Cestriæ: et de baronibus Angliæ* Richardo *de Luci,* Willielmo *de Vesci,* Henrico *de Laci,* Odonel *de Vmframuile,* Roberto *de Vals,* Rogero *de Mubrai,* Roberto *de Stuteuile,* Philippo *de Kimbe,* Rogero Bigot, *et alijs multis tam clericis quàm Laicis.*

IN eodem concilio frater Comitis de Ferrers nocte interfectus fuit Londonijs, & extra hospitium suum proiectus in luto platearum, pro quo facto dominus rex multos de ciuibus Londoniæ cepit: inter quos quidam nobilis, & diues captus fuit nomine *Iohannes* senex; qui cùm per iudicium aquę se mundare non posset, obtulit domino regi quingentas libras argenti pro vita habenda. sed quia ipse iudicio aquæ perierat, noluit rex denarios illos recipere, sed præcepit eum suspendi in patibulo. Eodem anno *Philippus* Comes Flandriæ, contra sacramentum, quod fecerat regi Angliæ, maritauit primogenitam filiam fratris sui Comitis Boloniæ duci de Saringes: quæ relicto duce de Saringes nupsit Comiti de sancto *Paulo:* & postea relicto Comite de sancto *Paulo* nupsit Comiti *Reginaldo* de Dammartin, & ipse cepit cum illa Comitatum Boloniæ. Et alteram filiam Comitis Boloniæ dedit in vxorem *Henrico* duci de Luuein. Eodem anno venit in Angliam prædictus Comes Flandriæ, ad loquendum cum rege Angliæ, & accepta ab eo licentia peregrinandi, ipse & *Willielmus* de Mandeuile Comes de **Ereye**, & multi barones & milites de diuersis regionibus, signo crucis signati Ierosolymam profecti sunt. & associatis sibi fratribus Templi & Hospitalis, & *Raimundo* principe Antiochiæ, & ferè omnibus militibus terræ Ierosolymitanæ, obsederunt Harang castellum Paganorum. vbi cùm per mensem in obsidione morati essent, & penè illud suffodissent, per consilium Templariorum acceperunt pecuniam magnam â Paganis, & dimiserunt eos imperfecto negotio. & abeuntibus illis in crastino magna pars castelli, quod obsederant, cecidit. & cùm ipsi domum redirent non inuenerunt de pecunia, quã de Paganis receperant, præter cuprum & aurichalcum. Interim *Saladinus* rex Babyloniæ, associatis sibi regibus, & principibus Paganorum, cum plusquam quingẽtis millibus militum & peditum intrauit terram Christianorum, & non longè â sancta ciuitate Ierusalem sua fixerunt tentoria. Quo audito Templarij, & Hospitalares, & milites regis Ierusalem, qui ad ciuitatem custodiendam remanserant, exierunt obuiam Paganis,

cum

cum plebe vrbis armata, episcopo de Bethleem lignum Dominicæ crucis præferente, & audacter fecerunt impetũ in Paganos, & longiùs ire coegerunt. ô summa virtus Altissimi! Christiani, cùm non essent plusquã decem millia virorũ pugnantium victoriam habuerunt de 500. millibus Paganorum per virtutem Altissimi. visum enim erat Paganis, quòd militia cœlestis exercitus quasi per scalam descẽderet in similitudinem militum armatorum, & congressum cum illis faceret in adiutorium Christianorum. Cuius impetum Pagani sustinere nõ valentes versi sunt in fugã & Christiani secuti sunt eos in ore gladij, & interfecerunt ex illis plusquã 100. millia, & multos ceperunt. Sed *Saladinus* per cursarios suos euasit: multos tamẽ de nepotibus & cõsanguineis suis & principibus exercitus sui in prælio illo amisit. Præterea ad cõfusionẽ Paganorũ, & Christianæ fidei cõfirmationem, visum erat Paganis, quòd summitas ligni Dominicæ crucis, quod episcopus Bethleemiticus gestabat, cœlum attingebat, & quòd brachia illius totũ amplexabantur orbem. Et inde exterriti fugerunt. Christiani autẽ gloriosa potiti victoria cum gaudio reuersi sunt in Ierusalẽ, & repleuerunt terram spolijs interfectorum. Factũ est autem prœlium hoc ad laudem & gloriam Domini nostri *Iesu Christi* anno gratiæ 1177. in planitie de Rames 7. Kal. Decemb. festo *S. Katherinæ* virginis & martyris. Eodẽ anno Christiani firmauerunt castellum fortissimum in terra *Saladini*, ad vadum *Iacobi*, vltra fluuium Iordanis: sed *Saladinus* illud per vim cepit, in cuius captione summus magister Hospitalis Ierusalem captus fuit, & in terram *Saladini* ductus fame perijt. Eodem anno dominus rex Angliæ pater tradidit *Willielmo* de **Stuteuile** castellum de **Bakesburt** in custodia: & *Rogero* de **Stuteuile** castellum puellarum in custodia: & *Willielmo* de Neuile castellum de **Notham** in custodia: & *Rogero* Eboracensi archiepisc. castellũ de **Scartheburc**: & *Gaufrido* de Neuile castellum de **Berewic** in custodia: & *Rogero* de Comers turrim de Dunelmia in custodia: quã rex ab *Hugone* Dunelmensi episcopo abstulit, quoniam fictè seruierat ei in guerra sua; & ideo dedit ei episcopus duo millia marcarum argenti pro amore suo habendo, & vt castella sua starent, & vt rex daret *Hẽrico* de Puteaco filio suo manerium regium de **Wichtun** cum pertinentijs suis. Deinde venit rex **Dreneford**, & in generali concilio ibidem celebrato constituit *Iohannem* filium suum regem in Hibernia, concessione & confirmatione *Alexandri* summi pontificis. Et in eodem concilio venerunt ad regem *Resus* filius *Griphini* regulus de **Suthwales**, & *Dauid* filius *Owain* regulus de **Northwales**, qui sororem eiusdem regis Angliæ in vxorem duxerat, & *Cadewalanus* regulus de Delnain, & *Owanus* de Keuilian & *Griffinus* de **Bzunfeld**, & *Madacus* filius *Geruetrog*: & alij multi de nobilioribus Galliæ, & omnes deuenerunt homines regis Angliæ patris, & fidelitatem ei contra omnes homines, & pacem sibi & regno suo seruandã iurauerunt. In eodem autem cõcilio dedit dominus rex Angliæ prædicto *Reso* filio *Griffini* terrã de **Weronith**: de *Dauid* filio *Owain* terram de **Ellesmarc**. Deditq; dominus rex *Hugoni* de Lasci (vt supradictũ est) in Hibernia totam Midã cum pertinentijs suis pro seruitio 100. militũ, tenendã de ipso & *Iohanne* filio suo, & chartam suã ei inde fecit. Deditq; ibidẽ *Roberto* filio *Stephani* & *Miloni* de **Cogham** regnum de **Corch**, pro seruitio 60. militum, tenendum de ipso & *Iohanne* filio suo, excepta ciuitate de **Corch** cũ vno cantredo, quę dominus rex sibi & hęredibus suis retinuit. Deditq; ibidẽ *Hereberto* filio *Hereberti*, & *Willielmo* fratri Comitis *Reginaldi*, & *Iollano* de la Primerai nepoti eorum regnum de Limeric, pro seruitio 60. militum, tenendũ de ipso & *Iohanne* filio suo: excepta ciuitate de Limeric cum vno cãtredo, quæ dominus sibi & hęredibus suis retinuit. Tradidit autẽ dominus rex *Willielmo* filio *Aldelini* dapifero suo ciuitatem Wesefordię in custodia cum omnibus pertinentijs suis: & statuit hæc subscripta in posterum pertinenda ad seruitium Wesefordiæ, Harkelou cum pertinentijs suis, Glascarric cum pertinentijs suis; & terram *Gilberti* de Boisrohard, Ferneg Winal cum pertinentijs suis, Fernes cum pertinentijs suis: & totam terram *Heruei* inter **Weleforde** & aquam de **Waterforde**. Seruitium *Raimundi* de Druna. Seruitium de Frodreuelan. Seruicium *Vthmorthi* de Leighlerin. Tenementum etiam Machtaloe cum pertinentijs suis. Et Leis terram *Gaufridi* de Costentin cum pertinentijs suis: & totam terram *Otueldi*. Tradidit etiam ibidem dominus rex *Roberto* le Poer mareschallo suo in custodia ciuitatem Waterfordiæ cum omnibus pertinentijs suis: & statuit hæc subscripta in posterum pertinenda ad seruitium Waterfordiæ:

Waterfordiæ: totam terram quæ est inter **Waterford** & aquã quæ est vltra Lismors, & totam terram de Oiseric cum pertinentijs suis. Tradidit etiam ibidem dominus rex *Hugoni* de Laci ciuitatem Diuelinię cũ omnibus pertinentijs suis in custodia: & statuit hæc subscripta in posterum pertinenda ad Seruitium Diueliniæ, totam terram de Offelana cũ pertinentijs suis, & **Kildaran** cum pertinentijs suis, & totam terram de Offalaia cum pertinentijs suis, & Wikechelon cum pertinentijs suis, & seruitium de Mida, & seruitiũ quatuor militum, quod *Robertus* Poer debet de castello suo de Dunauet. Postquam autem dominus rex apud **Dreneford** in prædicto modo terras Hiberniæ, & earum seruitia diuisisset, fecit omnes quibus earundem custodias cõmiserat homines suos & *Iohannis* filij sui deuenire: & iurare eis ligantias & fidelitates de terris Hiberniæ. Et in eodẽ concilio dedit dominus rex *Richardo* Priori de **Kikebi** abbatiã de **Witeby**. & *Benedicto* Priori Ecclesiæ sanctæ Trinitatis. Cantuariæ abbatiam de Burgo, & *Richardus* Cantuariensis Archiepiscopus benedixit eum in abbatem. Eodem anno prædictus *Viuianus* presbyter Cardinalis & Apostolicæ sedis legatus, peracta legatione sua in Hibernia, redijt in Angliam, & per conductum domini regis redijt in Scotiam, & celebrato concilio apud castellum puellarum, suspendit â pontificali officio *Christianum* Episcopum Candidæ casæ, quia ad concilium suum venire noluit. sed Episcopus Candidę casę suspensionem illam non tenuit, septus munimine *Rogeri* Eboracensis archiepisc. cuius suffraganeus ipse erat. Deinde venit dominus rex vsque **Werleberge**: vbi rex dedit *Philippo* de Brensa totum regnum de **Limeric** pro seruitio sexaginta militum, tenendum de ipso & de *Iohanne* filio suo. Nam *Herbertus* & *Willielmus* fratres *Reginaldi* Comitis Cornubiæ, & *Ioslanus* de la Pumerai nepos eorum, regnũ illud habere noluerunt, eò quòd non dum perquisitum erat. nam occiso â regalibus rege *Monodero*, qui rex erat de **Limeric**, & homo regis Angliæ inde fuerat, quidã de progenie illius, vir potens & fortis, regnum de **Limeric** inuasit, cepit, & potenter rexit, nullam subiectionem faciens regi Angliæ, nec suis obedire voluit propter infidelitatem eorum, & mala quæ faciebant populo Hiberniæ sine merito. Rex verò Corcensis & alij multi diuites Hiberniæ insurrexerunt in regem Angliæ, & suos: & erant nouissima eorum peiora prioribus, & se mutuò interfecerunt. Eodem anno reliquię sancti *Amphiboli* sociorumq; eius diuina reuelatione inuentę sunt, & vsq; ad *S. Albanũ* translatæ sunt sexto timo Kal. Iulij, Sabbato. Eodem anno *Margareta* vxor regis filij prægnans ad patrem suum regem Franciæ abijt, & Parisius veniens peperit filium abortiuum. dicebant tamen Franci quòd filius ille regis natus fuit viuus, & baptizatus, & *Willielmus* vocatus. Eodem anno decimo tertio Kal. Iulij pluit in Insula Vectæ sanguineus imber ferè per duas horas integras, ita quòd linei panni qui per sepes suspensi fuerant, sic rore illo sanguineo aspersi fuerunt ac si essent in sanguine mersi. Eodem anno *Martinus* canonicus regularis Ecclesiæ de Bomine furtiuè asportauit corpus sancti *Petroci*, & fugiens secum detulit in Britanniam ad abbatiam sancti *Meuenni*. Quo comperto *Rogerus* Prior Ecclesiæ de Bomine, cum saniore parte capituli sui, adijt regem Angliæ patrem, & aduersus eum effecit, quòd præcipiendo mandauit abbati & conuentui sancti *Meuenni*, vt sine dilatione redderent corpus beati *Petroci Rogero* Priori de Bomine: & nisi fecerint præcepit rex *Rollando* de Dinant iustitiario Britannię, vt corpus illud sanctum vi tolleret & prędicto Priori de Bomine traderet. Quo audito abbas & conuentus *S. Meuenni*, Ecclesię suæ pręcauentes indemnitati, & non audẽtes regię resistere voluntati, corpus illud reddiderunt sine aliqua diminutione *Rogero* Priori de Bomine, iurãtes super sancta Euangelia, & super sanctorũ reliquias, quòd ipsi idem corpus, & non alternatum cum omni integritate reddiderunt. Eodem anno dominus rex Angliæ pater reddidit *Bartholomeo* Exonensi Episcopo capellariam de **Boseham**, & eum inde capellanum suum constituit, annuente & consentiente *Arnulfo* Lexouiensi Episcopo, cui rex capellariam illam iniustè dederat. prędictus enim Lexouiensis Episcopus pœnitentia ductus dedit prędicto Exonensi Episcopo & Ecclesię suę literas resignationis patentes super prędicta capellaria de **Boseham**, quieta ab ipso & successoribus suis in perpetuum. Et dominus rex pater fecit chartam redditionis & cõfirmationis suę, Exonensi Ecclesię super capellaria de **Boseham**, coram *Richardo* Cantuariensi Archiepiscopo, & *Gaufrido* Eliensi Episcopo, & *Iohanne* Cicestrensi Episcopo, & alijs multis testibus. Eodem

anno

anno dominus rex pater dedit licentiam Iudæis terræ ſuæ habendi cœmiterium in vnaquaque ciuitate Angliæ extra muros ciuitatum, vbi poſſent rationabiliter & in competenti loco emere ad ſepeliendum mortuos ſuos. priùs enim omnes Iudæi mortui Londonias ferebantur ſepeliendi.

EOdem anno diuina miſeratione *Alexander* Papa, & *Fredericus* Romanorum Imperator, facti ſunt amici Venetiæ in Riuo alto, deleto ſciſmate, quod iam ferè octodecim annis durauerat in Eccleſia Romana. Huic verò paci & concordiæ interfuerunt ex parte domini Papæ, *Himbaldus* Epiſcopus Oſtienſis Cardinalis, *Willielmus* de Pauia Epiſcopus Portuenſis Cardinalis, *Walterus* Epiſcopus Albanenſis Cardinalis, *Conradus* Epiſcopus Sauinæ Cardinalis, *Manfridus* Epiſcopus Paleſtinus Cardinalis, *Iohannes* Neapolis presbyter Cardinalis, *Theodinus* presbyter Cardinalis, *Albertus* presbyter Cardinalis, *Petrus* de Bona presbyter Cardinalis, Boſus presbyter Cardinalis, *Vitianus* presbyter Cardinalis, *Herenbrandus* presbyter Cardinalis, *Iacinctus* diaconus Cardinalis, Herdizim diaconus Cardinalis, *Chinche Chapel* diaconus Cardinalis, *Laborandus* diaconus Cardinalis, *Hugeſzim* diaconus Cardinalis, *Reinerus* diaconus Cardinalis, Archiepiſcopus de Viane, Archiepiſcopus Biturienſis, Archiepiſcopus de Melan, Archiepiſcopus de Rauenne, Archiepiſcopus de Salerne, & Comes *Rogerus* de Andre ex parte *Willielmi* regis Siciliæ. Ex parte *Frederici* Romanorum Imperatoris interfuerunt præſcriptæ paci viri ſubſcripti. Archiepiſcopus de Madeburc, *Philippus* Colonienſis Archiepiſcopus, *Chriſtianus* Maguntinus Archiepiſcopus, Archiepiſcopus de Beſencun, Archiepiſcopus de Treues, Electus de Wermeiſe, Protonotarius Imperatoris, Comes *Henricus* de Dice, Marchio *Albertus*, & multi alij. Congregatis itaque illis in ciuitate Venetiæ, nono Kalend. Auguſti, in vigilia beati *Iacobi* Apoſtoli, præfatus Imperator, ſicut priùs tractatum fuerat & diſpoſitum, venit ad Eccleſiam beati *Nicholai*, quæ per vnum milliare â Venetijs diſtat. & ibi tam ipſe quàm Archiepiſcopi, Epiſcopi, & alij principes Teutonici regni abrenuntiantes ſchiſmata, per Epiſcopos, & Cardinales, quos dominus Papa ad eos abſoluendos miſerat, abſolutionis beneficium accipere meruerunt. Deinde venerunt Venetias, & ibi ante Eccleſiam beati *Marci*, prædictus Imperator domino Papæ ſicut ſummo pontifici omnem obedientiam & reuerentiam humiliter exhibuit, & recepto ab eo pacis oſculo eum deuotè dextrauit, & cum deuotione magna vſque ad altare in Eccleſiam introduxit. Sequenti verò die in feſto ſancti *Iacobi*, feria ſecunda, præfatus Imperator venit obuiam domino Papæ extra Eccleſiam ſancti *Marci*, & dextero latere eius deuotè ſuſcepto eum in Eccleſiam introduxit. & peractis Miſſarum ſolemnijs eum vſque ad ipſius Eccleſiæ portam dextrauit, & cùm dominus Papa palefridum ſuum aſcenderet prędictus Imperator tenuit ei ſtapedem, & omnem honorem & reuerentiam exhibuit, quam prædeceſſores eius prędeceſſoribus ſuis exhibere conſueuerunt. In hoc verò concilio *Iohannes* abbas de Struma, qui vocatus fuerat Papa *Calixtus:* qui etiam tertius et vltimus ſchiſmatis huius antipapa extiterat, degradatus eſt; et ab ipſo Imperatore, et ab omnibus principibus Eccleſiaſticis et ſecularibus deiectus eſt et reprobatus. Similiter omnes Archiepiſcopi, et Epiſcopi, et abbates Teutonici regni, qui ab eo vel ab alijs antipapis prædeceſſoribus ſuis, videlicet ab *Octauiano* qui Papa *Victor* vocabatur, vel â *Guidone* de Creme, qui Papa *Paſchalis* vocabatur, ordinati fuerant, degradati ſunt. Et altaria, quæ ab ipſis ſiue ab ordinatis ſuis dedicata erant demolita ſunt. In hoc autem concilio *Coenredus* frater conſobrinus prædicti Imperatoris recepit â manu *Alexandri* Papæ Archiepiſcopatũ Sanceburge, & legatiam totius Teutonici regni in vita ſua habendam. Iſte verò *Conredus* cùm electus eſſet tempore ſchiſmatis ad Archiepiſcopatum Maguntinũ, noluit ab *Octouiano* antipapa conſecrari: ſed malens inter Catholicos pro nomine *Chriſti* pauper viuere, quàm inter ſchiſmaticos diuitijs & trãſitorijs abundare venit vſq; Senonem ciuitatem ad *Alexandrum* Papam: â quo benignè ſuſceptus factus eſt Epiſco. Cardinalis de epiſcopatu Sauine. Et *Chriſtianus* Imperatoris cancellarius ſucceſſit ei in archiepiſcopatu Maguntino, & pallium ſuſcepit â *Guidone* de Crema: quod quia ab eo receperat, proprijs manibus ſuis combuſſit Venetiæ in Riuo alto in palatio Patriarchæ coram *Alexandro* Papa & Cardinalibus vniuerſis, & â Domino Papa abſolutus eſt: & remanſit archiepiſcopus Maguntinus, & pallium ab *Alexandro* recepit.

¶ Epiſtola

Epistola *Alexandri* papæ ad *Richardum* Cantuariensem *archiepiscopum & ad Suffraganeos suos de pace ecclesiæ reddita.*

Alexander episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus *Rchardo* Cantuariensi archiepiscopo & suffraganeis eius, & dilectis filijs abbatibus specialiter ad Romanam ecclesiam pertinentibus in archiepiscopatu Cantuariensi constitutis, salutem & Apostolicam benedictionem. Immensas laudes & gratias agimus omnipotenti Deo: qui licèt nauem *Petri* diu permisisset procellosa maris tempestate quassari, nunc tandem imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. ita vt pacatis maris sæuientis fluctibus, prædicta nauis ad portum quietis reducta sit & salutis. Sanè charissimus in *Christo* filius noster *Fredericus* illustris Romanorum imperator, proximo præterito die, Dominica ante festum beati *Iacobi* cum principibus ecclesiasticis & secularibus Teutonici regni, cum multa deuotione venit Venetiam ad præsentiam nostram: & ibi coram innumera multitudine virorum ac mulierum altis vocibus resonantium laudes altissimo, nobis sicut summo pontifici omnem reuerentiam & honorem exhibuit, & in festo beati *Iacobi* nobis ad preces eius beati *Marci* ecclesiam adeuntibus pro celebrandis Missarum solemnijs, obuiam venit: & finita Missa, quam a nobis licèt indignis reuerenter audiuit; nobis omnem honorem exhibuit, quem prædecessores eius nostris consueuerunt antecessoribus exhibere. In Calendis verò instantis mensis Augusti præfatus imperator vbi erat numerosa hominum multitudo, in anima sua iurare fecit, & principes sui, quos præsentes habebat, tam ecclesiastici quàm seculares præstito iuramento firmauerunt, quòd pacem ecclesiæ perpetuò, & pacem charissimi in *Christo* filij nostri *Willielmi* illustris Siciliæ regis, vsque ad quindecim annos & treugam Longobardorum a prædictis Calendis Augusti vsque ad sex annos, sicut pax & treuga ipsa disposita est, & tractata, & in scriptis redacta, illæsam debeat & illibatam seruare. Sicut autem idem imperator nos in catholicum papam & spiritualem patrem recepit: ita nos eum in catholicum imperatorem, & vxorem eius in catholicam imperatricem, & filium ipsorum in catholicum regem recepimus. Agite itaque gratias Creatori nostro, qui sponsam suam sacrosanctam ecclesiam sua miseratione respexit, & eipost multas persecutiones, quibus grauiter pressa est, & attrita, per suam gratiam plenam pacem reddidit & quietem. Data Venetiæ in Riuo alto. octauo Idus Augusti.

Epistola *Alexandri* papæ ad *Rogerum* Eboracensem *archiepiscopum*, & Hugonem *Dunelmensem episcopum, de pace facta inter ipsum & imperatorem.*

Alexander episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus *Rogero* Eboracensi archiepiscopo Apostolicæ sedis legato, & *Hugoni* Dunelmensi episcopo, salutem & Apostolicam benedictionem. Exigunt gratissimæ deuotionis obsequia, quæ nobis & ecclesiæ tam deuotè quàm laudabiliter exhibuisse noscimini, vt fœlices successus ecclesiæ vobis sicut specialibus & deuotis ecclesiæ filijs spiritualibus describamus, cùm dignum sit & conueniens & honestum, vt quos ita habuimus in nostra deuotione firmos & stabiles, de prosperitate nostra & ipsius ecclesiæ reddamus hilares & gaudentes. Agite itaque vnà nobiscum gratias omnipotenti Deo qui habitat in altissimis, & humilia respicit de supernis, de cuius munere venit, vt sponsa sua sacrosancta ecclesia diu & grauiter procellosis fluctibus & validissima tempestate quassata nunc tandem portum salutis attigerit: & pacatis sæuientibus procellis debita & desiderata tranquillitate lætetur. Sanè duodecimo Calendas instantis mensis Augusti, de mandato charissimi in *Christo* filij nostri *Frederici* illustris Romanorum imperatoris, filius *Marchionis Alberti* vir nobilis magnus & potens & camerarius ipsius imperatoris, præsentibus principibus ecclesiasticis & etiam secularibus Teutonici regni, publicè in anima eius in præsentia nostra coram innumerosa hominum multitudine præstiterunt, tactis sacrosanctis euangelijs, iuramentum; quòd postquam idem imperator veniret Venetias, omni quæstione & contradictione sopita, pacem ecclesiæ sicut per fratres nostros & principes suos disposita est, & tractata, & pacem charissimi in *Christo* filij nostri

ſtri *Willielmi* illuſtris Siciliæ regis, vſque ad quindecim annos, & treugam Longoba
dorum vſq; ad ſex annos in anima ſua, & etiam a principibus ſuis faceret, ſicut in ſcri
to pacis & treugæ continetur, iuramento firmari & principes Teutonici regni ſcilic
venerabiles fratres noſtri Magdeburgenſis, Colonienſis, & *Chriſtianus* dictus Mogu
tinus archiepiſcopi,& quidam alij in anima ſua pro ſe iurare fecerunt. Nono verò Ca
Auguſti præfatus imperator, ſicut tractatum fuerat & diſpoſitum, venit ad eccleſia
beati *Nicholai*,quæ per vnũ milliare diſtat a Venetijs: & ibi tam ipſe quàm archiepiſc
pi,epiſcopi & alij principes Teutonici regni, abrenuntiantes ſchiſmati, per fratres n
ſtros epiſcopos & Cardinales de mandato noſtro præſentibus quibuſdam alijs,abſolu
tionis beneficium meruerunt. Deinde venerunt Venetias, & ibi ante eccleſiam bea
Marci prędictus imperator,innumera multitudine virorũ & mulierum præſente & al
voce reddente gratias & laudes altiſſimo, nobis ſicut ſummo pontifici obedientiam &
reuerentiam humiliter & reuerenter exhibuit: & recepto a nobis pacis oſculo nos de
uotè dextrauit, & cum reuerentia, qua decuit, & deuotione vſq; ad altare in eccleſiam
introduxit. Sequente verò die in feſto beati *Iacobi*,ab eodẽ imperatore rogati ad prędi
ctam eccleſiam S. *Marci* ſolemnia celebraturi Miſſarũ acceſſimus, & nobis illuc veni-
entibus prędictus imperator extra eccleſiã obuiam venit,& dextro latere noſtro deuotè
ſuſcepto, nos in eccleſiam introduxit,& peractis Miſſarum ſolemnijs nos vſq; ad ipſius
eccleſiæ portã dextrauit, & cùm aſcenderemus palefridum noſtrũ ibi paratũ, ſtaphan
tenuit, & omnem honorem & reuerentiam nobis exhibuit, quam prædeceſſores eius
noſtris conſueuerunt anteceſſoribus exhibere. Erit itaq; ſollicitudinis veſtræ nobis &
eccleſiæ in proſperis ſucceſſibus congaudere, & effectum pacis alijs deuotis eccleſiæ fi
lijs aperire: vt hi quos zelus domus Domini tangit de pacis munere diuinitus dato, in
Domino gaudeant & exultent. Data Venetiæ in Riuo alto ſeptimo Cal. Auguſti.

Eodẽ anno *Petrus* tituli S. *Chryſogoni* presbyter Cardinalis apoſtolicæ ſedis legatus
quõdam Meldenſis eccleſię electus,venit in Franciam,& ab *Alexandro* papa in manda
tis recepit,quòd tota Normannia, & omnes terræ regis Angliæ ciſmarinæ,& tranſma-
rinæ ſub interdicto ponerentur niſi ipſe permiſerit *Richardum* filium ſuum Comitem
Pictauiæ ducere in vxorem *Aleſiam* filiam *Lodowici* regis Franciæ, quam ipſe rex Ang-
liæ iam diu & vltra,quam inter eos conuenerat,in ſua cuſtodia retinuerat. Quod cùm
regi Angliæ conſtaret, appellauit ad præſentiam domini papæ pro ſeipſo,& pro tenis
ſuis, & mox transfretauit de Anglia in Normanniam, & habito colloquio inter ipſum
& regẽ Franciæ apud Iueri,vndecimo Cal. Octob. coram prædicto Cardinali & mag-
natibus vtriuſq; regni rex Angliæ pater per ſuos fidem dedit & in animam ſuam iurare
fecit, quòd *Richardus* filius eius Comes Pictauiæ prædictam *Aleſiam* in vxorem duce-
ret, ſi rex Franciæ pater puellæ dederit præfato *Richardo* Comiti Pictauiæ ciuitatem
Bituricenſem cum pertinentijs ſuis in maritagium cum filia ſua, ſicut conuentio inter
illos inde facta exigit, & *Henrico* regi filio ſuo totum Vougeſin Francigenum,videlicet
totam terram, quæ eſt inter Giſortium & Punterſe, quam ipſe promiſerat ſe daturum
illi in maritagium cum filia ſua. Sed quia rex Franciæ hæc dare noluit,rex Angliæ non
permiſit *Richardum* filium ſuum prædictam *Aleſiam* in vxorem ducere. Tamen in eo-
dem colloquio, conſilio Cardinalis & principum vtriuſq; regni,facta eſt amicitia & fi-
nalis concordia inter regem Franciæ, & regem Angliæ in hunc modum.

SCiant omnes tam præſentes quàm futuri, quòd ego Lodowicus *Dei gratia rex Francorum,*
et ego Henricus *eadem gratia rex Angliæ,volumus ad omniũ tam præſentium,quàm futu-*
rorum notitiam peruenire; nos Deo inſpirante promiſiſſe & iuraſſe,quòd ſimul ibimus in ſeruí
tium Chriſtianitatis, & crucem ſuſcipiemus ituri Ieroſolymam, ſicut in ſcripto de ſuſceptione
crucis inter nos facto continetur. Volumus etiam quòd omnes ſciant, quòd ſic ſumus & a modo
volumus eſſe amici,quòd vterq; noſtrum alteri conſeruabit vitam,et membra,& terrenum ho
norem ſuum contra omnes homines pro poſſe ſuo. Et ſi quæcunq; perſona alterutri noſtrum ma
lum facere præſumpſerit, ego Henricus *iuuabo* Lodowicum *regem Franciæ dominum meum*
contra omnes homines pro poſſe meo. Et ego Lodowicus *iuuabo* Henricum *regem Angliæ con*
tra omnes homines pro poſſe meo,ſicut hominem & fidelem meum,ſalua fide,quam debemus ho
minibus noſtris,quam diu ipſi fidem nobis ſeruabunt. Et neuter noſtrum a modò retinebit inimi
cũ alterius in terra ſua, ex quo requiſitus inde fuerit. Et vt inter nos a modò tollatur omnis ma

teri

terris discordiæ, conteßimus ad inuicem, quòd de terris et possessionibus, et alijs rebus, quas quisq; nostrum modò possidet, alter aduersus alterum inde nihil a modò petet, excepto eo de Aluernia vnde contento inter nos est, et excepto feodo de castro Radulfi, & exceptis minutis feodis et diuisis terrarum nostrarum de Beria, si homines nostri aliquid inde interceperint inter se vel aduersus alterum nostrum. Si autẽ super his, quæ superiùs excepta sunt, per nosmet ipsos conuenire non poterimus: ego Lodowicus rex Francorum elegi tres episcopos, Claremontensem, Niuernensem, Treternensem; & tres barones, Comitem Theobaldum, & Comitem Robertum, & Petrum de Turtenei fratres meos. Et ego Henricus rex Angliæ elegi tres episcopos, Willielmum Cenomanensem, Petrũ Petragorensem & Robertum* Namuctensem: & tres barones, Mauricium de Croun Willielmum Maingot & Petrum de monte Rabel ex parte mea. qui inquisita diligenter hinc & inde veritate, tam per se ipsos quàm per iuramenta illarũ terrarum prædicti episcopi in verbo veritatis asseruabunt, & laici iurabunt, q̃ quæcunq; cognouerint de iure cuiusq; nostrum esse, hoc inter nos dicent, & nos eorum dicto bona fide firmiter stabimus. Si verò omnes illi episcopi, quos ego Lodowicus elegi interesse non poterunt: nihilominus stabimus dicto illorum duorum, qui interfuerunt. Et si omnes barones ex parte mea nominati non interfuerint, pro eo non remanebit, quin stemus dicto aliorum duorum, qui interfuerint. Et similiter erit de illis, quos ego rex Henricus elegi tam de episcopis quàm de baronibus. Iurauimus etiam q̃ nullum malum faciemus eis propter hoc, quòd veritatẽ inde dixerint. Et si fortè quod Deus auertat inter nos de terris nostris aliqua querela â modò oriatur, per eosdem bona fide, et sine malo ingenio sine dilatione terminetur. Si autem aliqua prædictarũ personarum interim mortua fuerit, altera loco ipsius substituatur. Si verò alteruter nostrûm ante susceptionẽ crucis, iter peregrinationis arripere voluerit, alter qui remanebit, terrã illius, qui in peregrinatione erit, & homines sicut sua propria et dominica fideliter custodiet et manutenebit. Postquã verò Deo volente crucem susceperimus, homines nostros qui nobiscum ibunt faciemus iurare, quòd si alteruter nostrũ in via decesserit, quod Deus auertat, ita illi, qui superstes erit, fideliter seruient, sicut seruirent domino suo si viuus esset, quamdiu in terra Ierosolymitana morari voluerint. Pecuniã verò defuncti habebit viuus ad faciendum seruitium Christianitatis, præter partem illam, quam anteiter suum certis locis & certis personis dandam decreuerit. Et si vterq; nostrûm decesserit, eligemus si Deus nobis spatium indulserit de probis & fidelibus hominibus nostris, quibus cõmittetur pecunia vtriúsq; nostrum ad faciendum seruitium Christianitatis, & qui ducent & regent homines nostros antequam etiam iter arripiamus post susceptam crucem, faciemus illos iurare, quos custodes & gubernatores constituemus terrarũ nostrarum, q̃ ipsi bona fide cum omne posse suo si necesse fuerit sese ad inuicẽ iuuabunt ad defendendum terras nostras cùm ab inuicem requisiti fuerint, q̃ illi, quos ego Henricus rex Angliæ præfecero ad gubernandum terras meas cũ omni posse suo iuuabunt ad defendẽdum terras Lodowici regis Franciæ domini mei, quemadmodum terras meas defenderent si ciuitas mea Rothomagi obsessa esset. Et eodẽ modò quòd illi quos ego Lodowicus rex Franciæ præfecero ad gubernandũ terras meas cum omni posse suo iuuabunt ad defendendũ terras Henrici regis Angliæ, quemadmodum terras meas defenderent, si ciuitas mea Parisius obsessa esset. Volo etiam quòd mercatores et omnes homines tam clerici quàm laici de terra sua, cum omnibus rebus suis securi sint & pacem habeant per omnes terras meas. Et ego Henricus rex Angliæ similiter volo quòd mercatores, et omnes homines tam clerici, quàm laici de terra regis Franciæ domini mei, cum omnibus rebus suis securi sint et pacẽ habeant per omnes terras meas. Hæc autẽ suprascripta nos firmiter obseruaturos promisimus, & iurauimus in præsentia venerabilis Petri tituli S. Chrysogoni presbyteri Cardinalis Apostolicæ sedis legati, & in præsentia Richardi Wintonienſis episcopi, et Iohannis Carnotensis episcopi, & Henrici Baiocensis episcopi, & Frogerij Sagiensis episcopi, & Egidij Ebroicensis episcopi, & Henrici regũ Angliæ filij, & Comitis Theobaldi, & Comitis Roberti, & Petri de Curterai, & Comitis Simonis Ebroicensis, & Willielmi de Humez, & multorum aliorum tam clericorũ quàm laicorum. Finito colloquio Henricus rex Angliæ pater venit Vernolium, & ibidem intuitu diuini amoris et prece bonorum hominũ de Grandi monte motus, statuit coram Richardo Wintonienſi episcopo, & Henrico Baiocensi episcopo, & Egidio Ebroicensi episcopo, & Frogerio Sagiensi episcopo: & coram Simone Comite Ebroicensi, et Roberto Comite Leicestriæ, & coram multis aliis Comitibus & baronibus regni sui, ne quis pro debito Domini res hominis capere præsumat, nisi homo eiusdem debiti debitor aut plegius extiterit: sed redditus, quos homines reddere debent dominis suis, reddantur creditori dominorum suorũ & non dominis. Cæteræ verò res hominum

al. Namuetensem

propriæ ſint in pace, neq; eas pro dominorum debitis liceat cuiq; naintire. Hoc ſtatutum et con
ſuetudinem hanc ſtatuit dominus rex, & teneri præcepit in omnibus villis ſuis & vbiq; in pote
ſtate ſua, ſcilicet in Normannia & Aquitannia & Andegauia, & Cenomannia, & Turonica,
& Brittanniagenerale & ratum. Et vt hoc ſtatutum firmiter teneatur & ratum permaneat
ſcripto commendari, & ſigilli ſui auctoritate confirmari fecit. Eodem anno quinto Cal. Octob
feria tertia, Gaufridus *nepos* Rogeri *Eboracenſis archiepiſcopi, præpoſitus Beuerlaci, cancella*
rius regis Angliæ filij, & magiſter Robertus Magnus, *& alij multi numero trecenti viri a*
mulieres, in vna eademque naui transfretantes de Anglia in Normanniam perierunt in mar
prope ſanctum Walericum, *in coſtera de Pontif. Deinde dominus rex Angliæ pater profectus*
in Berriam cum exercitu magno, cepit caſtrum Radulfi. *& cùm proceſſiſſet inde verſus Caſtre*
dominus oppidi illius venit obuiam illi, & reddidit ei filiam Radulfi *de Dolis, quam rex dedit*
Baldewino *de Reuers cum honore caſtelli* Radulfi. *Deinde dominus rex Angliæ pater perrexit*
ad Grandem montem, & Albertus *Comes Marchiæ venit illuc obuiam ei, & coram archiepiſ*
copo Burdegalenſi, Iohanne *Pictauenſi epiſcopo, et pluribus alijs tam clericis quàm laicis, ven*
didit præfato regi Angliæ totum Comitatum Marchiæ pro quindecim millibus librarum Ande
gauenſium, & pro vigintimulis, & pro viginti palefridis, & charta ſua confirmauit.

Charta *Audeberti* Comitis Marchiæ, quæ eſt facta de venditione Comitatus ſui, quam fecit Henrico regi Angliæ patri.

NOtum ſit tam præſentibus quàm futuris, quòd ego *Audebertus* Comes Marchiæ, mortuo filio meo, quem ſolum habebam hęredē, deuotus proprię voluntatis arbitrio, quia Deo voueram in perpetuum deſeruire, vendidi totam terram meam, & quicquid me iure hæreditario contingebat, domino meo *Henrico* illuſtri Anglorum regi nullo penitus reclamante, imò nullo penitus exiſtente, qui de iure poſſet reclamare, pro quindecim millibus librarum Andegauenſis monetæ, mihi in integrum apud Grandem montem perſolutis, & pro viginti mulis, & pro viginti palefridis. Firmaui autem fide mea corporaliter præſtita in manu *Willielmi* Burdegalenſis archiepiſcopi, me domino regi & hæredi ſuo Pictauiæ, vel cuicúnq; donauerit eam predictam terram gwarantizaturum bona fide & ſine malo ingenio contra omnes homines: & in tota vita mea me nihil facturum, neq; maritagio, neq; alio quocúnq; modo, quo minus prædicta venditio inconcuſſa permaneret. Ne autem hæc mea venditio ſolemniter celebrata aliqua poſſet in poſterum malignitate diuelli eam ſigillo meo muniui. Actum publicè anno ab incarnatione Domini 1177. menſe Decembri apud Grandem montem, præſentibus archiepiſcopo Burdegalenſi, & *Iohanne* Pictauienſi epiſcopo, & pluribus alijs. His itaq; geſtis apud Grandem montem, dominus rex Angliæ pater recepit homagia & fidelitates & ligantias de baronibus & militibus Comitatus Marchiæ, & *Audebertus* dictus Comes Marchiæ receſſit inde cum ſupradicta pecunia ſibi a rege Angliæ tradita. Eodem anno factum eſt diluuium magnum in **Holland**, ruptis foſſatis marinis, & diluit ferè omnem ſubſtantiam illius prouinciæ, & homines multos ſubmerſit, ſeptimo Idus Ianuarij. Interim electus abbas eccleſiæ ſancti *Auguſtini* Cantuariæ, ſæpè & multum ſollicitauit, per ſeipſum & alios honeſtos viros interceſſores, *Richardum* Cantuarienſem archiepiſcopum, vt ipſe veniret ad eccleſiam ſancti *Auguſtini* ad benedicendum eum in abbatem. Cui archiepiſcopus reſpondit, ſe non debere illuc venire ad benedicendum illum, ſed quòd ille potiùs deberet venire ad metropolitanam Cantuariæ eccleſiā pro benedictione ſua recipienda. & propter hanc controuerſiam prædictus electus appellauit ad præſentiam domini papæ, & in propria perſona Romam profectus eſt, & ab *Alexandro* ſummo pontifice huiuſmodi literas impetrauit.

Epiſtola *Alexandri* papæ pro electo eccleſiæ ſancti Auguſtini *Cantuariæ.*

ALexander epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabili fratri *Rogero* Wigornienſi epiſcopo ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Cùm venerabili fratri noſtro *Richardo* Cantuarienſi archiepiſcopo, apoſtolicæ ſedis legato olim dederimus in mandatis, vt dilecto filio noſtro electo ſancti *Auguſtini* in monaſterio ſuo, quod ad iuriſdi-

ctionem

ctionem Romanæ ecclesiæ nullo mediante pertinet, munus benedictionis non differret aliquatenus impertiri, ex eo quòd archiepiscopus hoc exequi recusauit, de iure potuissemus eidem electo benedictionem ipsam per nos, vel etiam per alium, qui nobis non ita de facili contradiceret, exhibere. volentes autem in eo adhuc obedientiæ virtutem pleniùs experiri, post longam disceptationem, quam idem archiepiscopus in præsentia nostra per nuntios suos contra ipsum electum super controuersia benedictionis habuit, quæ de communi fratrum nostrorum consilio per definitiuam sententiam ita decisa est: quòd Cantuariensis archiepiscopus ipsum & successores suos in monasterio sancti *Augustini* absque exactione obedientiæ contradictione postposita benedicat, ex consueta & abundanti sedis Apostolicæ benignitate, eundem electum pro munere benedictionis ad memoratum archiepiscopum duximus remittendum. Attendentes igitur labores & expensas, quas idem monasterium super hoc iam longo tempore sustinuit, fraternitati tuæ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, & in virtute obedientiæ iniungimus, quatenus, si memoratus archiepiscopus infra terminum nostris literis constitutum eundem electum sicut a nobis definitum est benedicere distulerit, tu nostra fretus auctoritate omni excusatione, contradictione, & appellatione cessante, quàm citiùs super hoc fueris requisitus id efficere non moreris nullo decreto nostro vel alterius, quo præceptum sit appellationi deferendum impediente, nullis etiam literis obstantibus a nobis impetratis vel impetrandis, nulla exceptione, quo minùs vel tardiùs mandatum nostrum adimpleas, resistente. Data Laterani 15. Cal. Maij.

Quod cùm prædictus Cantuariensis archiepiscopus audisset, statuit se ad monasterium sancti *Augustini* venturum ad prædictum electum benedicendum secundum formam Apostolici mandati. Quadam verò die dum prædictus electus pro negotijs domus suæ in alia prouincia iter ageret, venit ipse archiepiscopus cum clericis & laicis quàm pluribus ad monasterium sancti *Augustini*, asserens se illuc aduenisse ad prædictum electum benedicendum, & illo non inuento appellauit ad dominum papam pro se & ecclesiæ suæ dignitate. Vnde factum est, quòd electus ille Romam profectus ab *Alexandro* papa munus benedictionis recepit.

ANno gratiæ 1178. qui erat annus 24. regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem *Henricus* fuit die natalis Domini apud Andegauim ciuitatem. Eodem anno desiderio magno desiderauit rex Angliæ pater redire in Angliam, & missis nuntijs suis ad *Lodowicum* regẽ Francorum impetrauit ab eo literas protectionis in hunc modum. *Lodowicus* rex Francorũ omnibus, ad quos præsentes literæ peruenerint, salutem. Nouerit vniuersitas vestra, quòd nos recepimus in custodiam nostram totam terram *Henrici* regis Angliæ charissimi fratris nostri in cismarinis partibus sitam, si contigerit eum in Angliam transfretare, vel peregrè proficisci, ita quòd quando bailliui sui de terra transmarina nos requisierint, nos bona fide & sine malo ingenio eis consilium & auxilium præstabimus ad eiusdẽ terræ defensionem & protectionem. Actum apud Vicenas.

Interim Arriana hæresis, quæ vt supradictũ est, damnata erat in prouincia Tolosana iam reuixerat. quod cùm ad aures regis Franciæ & regis Angliæ peruenirent, zelo Christianæ fidei accensi statuerunt, quòd illuc irent in proprijs personis, vt prædictos hæreticos prorsus a finibus illis eliminarent. elapso deinde aliquantulo temporis spatio videbatur eis plùs posse proficere, si viros sapientes illuc misissent, qui hæreticos illos prædicatione & doctrina ad fidem Christianam conuerterent, quàm si ipsi in proprijs personis illuc ire properassent. Dictum enim erat eis, Vindictam mandasse sat est: plus nominis horror, Quam tuus ensis aget, minuit præsentia famam. Miserunt ergo illuc *Petrum* tituli sancti *Chrysogoni* presbyterum Cardinalem Apostolicæ sedis legatum, & Bituricensem & Narbonensem archiepiscopos, & *Reginaldum* Batonienſem, & *Iohannem* Pictauensem episcopos, & *Henricum* abbatem Clareuallensem, & alios multos viros ecclesiasticos, vt prædicatione sua hæreticos illos ad fidem Christianam conuerterent, vel rationibus probabilibus illos esse hæreticos manifestarent, & a liminibus sanctæ matris ecclesiæ, & fidelium consortio sequestrarent. Qui cùm venissent orauerunt pro ipsis, vt acciperent spiritum sanctum; nondum enim in quenquam illorum venerat. Præterea prædicti reges elegerunt *Raimundum* Comitem Tolosanum, & vicecomitem de Turena, & *Raimundum* de castro nouo, & alios viros potentes, & præceperunt,

perunt,quòd ipſi prædicto Cardinali & ſocijs ſuis in fide *Chriſti* aſſiſterent,& hæreticos illos a finibus illis virtute potenti expellerent. Cùm igitur prædictus Cardinalis,& cæteri viri catholici Toloſam eſſent ingreſſi,inuenerunt ibi quendam diuitem duo caſtella habentem,vnum infra ciuitatem,& aliud extra muros ciuitatis: qui ante illorum aduentum ſe hæreticæ prauitatis ſectatorem confitebatur. Sed iam præ timore exteritus ſectam illam execrabilem velare cupiens, Chriſtianiſſimum ſe eſſe ſimulabat. Quod cùm cardinali innotuit, præcepit prædictum diuitem ſibi præſentari. Qui cùm veniſſet vt fidem ſuam confiteretur in omnibus articulis inuentus eſt fidei Chriſtianæ contrarius. Et ideò a prædicto Cardinali,& epiſcopis,qui cum eo erant manifeſtus hęreticus iudicatus eſt,& condemnatus. & ab illis præceptum eſt,vt res illius confiſcarẽtur & turres eius quas proceras & pulcherrimas habuit demolirentur. Videns ergo ſe damnatum,& res ſuas confiſcari,venit ad cardinalem & ad ſocios ſuos epiſcopos,& ad eorũ pedes proſtratus veniam poſtulauit,& iniuncta ſibi pœnitentia nudus ducitur,& flagellatur per plateas & vicos ciuitatis. Deinde iurauit ſe Ieroſolymam iturum,& ibidem in Dei ſeruitio per triennium moram facturum,& ſi poſt triennium domũ rediret, poſſeſſiones ſuæ redderentur ei:ita tamen quòd turres ſuę caderent in teſtimonium hęreticæ prauitatis, & ipſe daret domino ſuo Comiti Toloſano quingentas libras argenti. His ita geſtis multi hęretici,timentes vt ſimili modo tractarentur,venerunt ad Cardinalem & ad ſocios ſuos,& ſecretò confeſſi errorem ſuum,& veniam poſtulantes,miſericordiam conſecuti ſunt. Inter hæc peruenit ad aures illorum quòd quidam falſi fratres,*Raimundus* videlicet,& *Bernardus Raimundi*, & quidam alij hæreſiarchæ, transfigurantes ſe in angelos lucis,cùm ſint Sathanæ,& Chriſtianæ fidei contraria prædicantes, multorum animas falſa prædicatione ſua decipiebant, & ſecum traxerant ad inferos. Qui cùm inuitati fuiſſent,vt ad præſentiam Cardinalis,ſociorúmq; eius venirent,vt fidem ſuam confiterentur, reſponderunt, ſe ad illorum præſentiam venturos,ſi eundi & redeundi haberent ſecuritatem. Data itaq; eis ſecuritate eundi & redeundi, venerunt coram prædicto Cardinali,& epiſcopis,& Comitibus,& baronibus,& clero,& populo qui aderant; & in medium protulerunt quandam chartam in qua fidei ſuæ articulos conſcripſerant. quam cùm prolixiùs perlegiſſent, quædam verba videbantur in ea ſuſpecta exiſtere, & niſi pleniùs exponerentur hæreſim quam prædicauerant poſſent velare. Cúmq; vnus illorum articulos illos conſcriptos exponere & Latinè loqui vellet, vix duo verba coniungere potuit,vtpote qui lingam Latinam penitus ignorauit.Tunc neceſſe fuit cardinalem illum,& epiſcopos illis condeſcendere,& propter illorum imperitiam vulgarem habere ſermonem. Itaque de articulis fidei Cnriſtianæ examinati, reſponderunt ſuper omnibus articulis fidei ita ſanè & circũſpectè, ac ſi Chriſtianiſſimi eſſent. Quod cùm Comes Toloſæ,& cæteri qui priùs audierant ipſos Chriſtianæ fidei contraria prædicaſſe audiſſent, vehementi admiratione commoti Chriſtianæ fidei zelo ſuccenſi ſurrexerunt & eos planè in caput ſuum mentitos fuiſſe manifeſtiùs conuicerunt; dicentes, ſe audiſſe à quibuſdam illorum,quòd duo dij exiſterent, alter bonus & alter malus: bonus, qui inuiſibilia tantùm & ea quæ mutari aut corrumpi non poſſunt feciſſet,malus qui cœlum,terram,hominem & alia viſibilia condidiſſet. Alij autẽ affirmauerunt,ſe in illorũ prædicatione audiſſe,corpus *Chriſti* non confici per miniſterium ſacerdotis indigni, aut aliquibus criminibus irretiti. Alij autem dicebant,ſe audiſſe ab eis in prædicatione ſua virum cum vxore non poſſe ſaluari ſi alter alteri debitũ reddat. Alij autem dicebant,ſe ab eis audiſſe baptiſmum paruulis non prodeſſe: & alias quam plures contra Deum & ſanctam eccleſiam atq; catholicam fidem blaſphemias protuliſſe. quas pro abominabili earum enormitate tacere vtilius eſt quàm referre. Hæretici autẽ illi hæc contradicebant,illos falſum dixiſſe aduerſus eos teſtimonium. Dicebant enim publicè coram prædicto Cardinali & epiſcopis,& vniuerſis aſtantibus & cõfitebantur,& firmiter aſſeruerunt,quòd vnus Deus altiſſimus omnia viſibilia & inuiſibilia condidiſſet: & penitus denegabant duo eſſe principia, Confeſſi ſunt etiam,q; ſacerdos ſiue bonus,ſiue malus,iuſtus vel iniuſtus,& talis etiam quem adulterum aut aliâs criminoſum indubitanter eſſe ſcirent, corpus & ſanguinẽ *Chriſti* poſſet conficere, & per miniſterium huiuſmodi ſacerdotis, & virtutẽ diuinorũ verborum, quę a Domino prolata ſunt, panis & vinum in corpus & ſanguinem *Chriſti* verè tranſubſtantiabantur. aſſeruerunt,

runt quoq; paruuli vel adulti nostro baptismate baptizati saluantur: & nullus sine eodē baptismo potest saluari: omninò inficiantes se aliud baptisma aut manus impositionē, sicut eis imponebatur, habere. Affirmauerūt nihilominus, quòd vir & mulier matrimonio copulati, si aliud peccatum non impediat, licet carnaliter alter alteri debitum reddat, propter bonum matrimonij excusati saluantur, & propter hoc nunquam damnantur. Archiepiscopos præterea & episcopos, presbyteros, monachos, canonicos, heremitas, templarios, & hospitalarios affirmauerunt esse saluandos. Dignum quoq; & iustum esse dicebant, vt ecclesias, in honorem Dei & sanctorū fundatas, cum summa deuotione visitantes adirent, & sacerdotibus & alijs earū ministris honorem & reuerentiā exhibentes primitias & decimas eis deberent soluere, & de omnibus parochialibus deuotè & fideliter respondere. Eleemosynam etiam tam ecclesijs quàm pauperibus, nec non & omni petenti esse tribuendas inter cætera laudabiliter asserebant. Hęc omnia licet priùs dicerentur negasse, iuxta sanum intellectū se intelligere asserentes, prædictus cardinalis & episcopi præceperunt, quòd ipsi iurassent, se ita corde credere, sicut ore confitebantur. Ipsi verò, sicut homines tortæ mentis & intentionis obliquæ, tandē hæresim noluerunt relinquere, vbi crassum & sopitum intellectum eorum alicuius auctoritatis superficies videbatur iuuare, occasione verbi illius, q̄ Dominus in Euangelio dixisse legitur: *Nolite omnino iurare, & sit sermo vester est est, non non*, dicentes se non debere iurare, cùm ipse dominus sæpe iurasse legatur, sicut scriptū est, *Iurauit Dominus & non penitebit eum.* & alibi *per memetipsum iurauit dicit Dominus.* & Apostolus *omnis cōtrouersia finis est iuramentum.* Cæterū ipsi tanquam viri idiotæ, non intelligentes scripturas, in laqueum, quem absconderant, ceciderunt. quia cùm priùs iuramentum tanquā rem execrabilē & a Domino prohibitam abhorrerent, in ipsa confessionis suæ charta iurasse conuicti sunt, cùm dixerint, *in veritate quæ Deus est ita credimus, et dicimus q̄ hæc fides nostra.* Nescientes quòd veritatem & verbū Dei testimonium veræ assertionis adducere proculdubio sit iurare. sicut de apostolo legimus cùm dixerit; *Hæc enim vobis dicimus in verbo Dei.* & alibi, *Testis est mihi Deus:* & alia similia cōprobant, quæ ab illis, qui diuinas scripturas intelligunt, & legerunt, possunt faciliùs inueniri. Cùm igitur a multis & sufficientibus testibus fuissent conuicti: & adhuc multi se ad ferendū contra eos testimonium properarent; quia ecclesia consueuit redeuntibus misericordię gremium nō negare, eos diligentiùs monuerunt, vt omni hæretica prauitate deposita ad fidei veritatē redirent. & quia a domino papa & a prædicto Cardinali, & Bituricensi & Narbonensi archiepiscopis, & a Tolosano episcopo propter peruersam prędicationem & sectam excommunicati fuerant ad fidem catholicam iuxta formam ecclesiæ reconciliandi venirent, monuerunt. Quodcùm illi in arcū prauum conuersi, & mente perdita indurati, facere recusarent, prædictus cardinalis, & prænominati episcopi, in conspectu totius populi, eos iterum accensis candelis, vnà cum præfato Pictauensi episcopo, & alijs religiosis viris, qui cum illis in omnibus astiterunt, excommunicatos denunciauerunt, & ipsos cum suo auctore diabolo condemnauerunt, & vniuersis *Christi* fidelibus præcepe-
runt; quatenus prædictos *Raimundū* & *Bernardum* & eorum complices, tanquam excōmunicatos & Sathanæ traditos, cautiùs euitarent, & si quando aliud quàm in audientia illorū sunt confessi, eis de cætero prædicauerint, prędicationem illorum tanquā falsam, & catholicæ atq; apostolicæ fidei contrariam respuerent, & ipsos tanquam hæreticos & antichristi præambulos a finibus eorum longiùs expellerent. Comes autem Tolosanus, & cæteri illius prouinciæ potentiores, coram omni populo præstito sacramento firmauerunt, quòd â modò nec prece nec pretio fauebunt hæreticis. Vnde prædictus Cardinalis vniuersis sanctæ matris ecclesiæ filijs in hac forma scripsit.

Epistola *Petri* tituli sancti *Chrysogoni* presbyteri *Cardinalis Apostolicæ sedis legati.*

Petrus Dei gratia tituli sancti *Chrysogoni*, presbyter Cardinalis, Apostolicæ sedis legatus, vniuersis sanctæ matris ecclesiæ filijs, catholicam atque Apostolicam fidem seruantibus, in Domino salutem. Testante Apostolo, sicut vnus Deus, ita & vna fides esse dignoscitur. a cuius integritate nullus potest sine periculo deuiare. Cuius fundamentum,

mentum, præter quod nullus aliud potest ponere, Apostoli & Apostolici viri succes-
sores eorum, inspirante & docente spiritu sancto, sanis doctrinis tanquam viuis ex la-
pidibus ita firmiter & circumspectè iecerunt; quòd nec sonantis impetus Aquilonis,
nec impiorum machinæ licèt crebris assultibus impugnetur, illud poterunt a sua fir-
mitate mouere. Vnde quamuis diebus istis quidam falsi fratres, *Raimundus* videlicet de
Baimiaco, *Bernardus Raimundi*, & quidam alij hæresiarchæ transfigurantes se in an-
gelos lucis, cùm sint Sathanæ, priùs Christianæ & Apostolicæ fidei contraria prædi-
cantes, multorum animas, venenosa prædicatione deceperunt, & secum traxerunt ad
ruinam: nouissimè tamen, ille, qui reuelat mysteria, & ad confutandos seniores Israel
dedit spiritum *Danieli*, ad animas diabolica fraude deceptas respiciens, noluit vlterius
perfidiam illorum velari, nec Christianæ fidei sinceritatem illorum prædicatione cor-
rumpi: sed sua admirabili potestate, audientibus & videntibus multis, quod priùs la-
tuerat, venenum perfidiæ detexit, in augmentum & gloriam fidei Christianæ. Cùm
itaque prædicti *Raimundus* & *Bernardus*, atque alij, venerabili fratri nostro *Reginoldo*
Bathonienſi episcopo, & nobilibus viris, vicecomiti de Turena & *Raimundo* de castro
nouo, qui de consilio nostro in terrâ *Rogeri* de Bediers pro liberatione venerabilis fra-
tris nostri Albanensis episcopi venerant, occurrissent; & se confiterentur, a nobili vi-
ro Comite Tolosano & alijs baronibus, qui eos in perpetuum abiurauerant, iniustè
tractari: cùm pro defensione fidei suæ ad præsentiam nostram se venturos propone-
rent, si veniendi & redeundi securitatem haberent; memorati episcopus & vicecomes,
ne corda simplicium, qui illorum fęce erant imbuti scandalum paterentur, & diffiden-
tiæ nostræ ascriberent, si eis audientia negaretur, ex parte nostra & prædicti Comitis
indulserunt, vt cum omni securitate se conspectui nostro præsentarent, quatenus sub
nostro & venerabilis fratris nostri Pictauensis episcopi, Apostolicæ sedis legati, & a-
liorum discretorum virorum, & totius populi examine audirentur, & si rectè & sanè
crederẽt, probarentur: & postquam a nobis examinati fuissent, nihilominus ad propria
remearent securi, ne metu vel violentia qualibet viderentur inducti ad confessionem
veræ fidei, ita tamen quòd post elapsos octo dies iuxta edictum, quod exierat, nisi ad
fidem nostram redirent, de terris principum, qui eos abiurauerant deberent expelli.
Nos itaque indulgentiam eis ab episcopo & vicecomite factam, quamuis a præfato
Comite Tolosano & alijs nobilibus viris (sicut diximus) iam exierat edictum, vt de
terris eorum deberent expelli, ratam habentes: eodem Pictauensi episcopo, & præ-
dicto Comite Tolosano, & alijs clericis & laicis quasi trecentis, in ecclesia beati *Ste-
phani* nobiscum pariter congregatis, illis iniunximus vt fidem suam nobis exponerent,
& ad Catholicæ fidei veritatem redeuntes, infamiam, quam & tota terra, & ipsi pari-
ter per damnabilem prædicationem incurrerant, per salutiferam confessionem veræ
fidei remouerent. Ipsi vetò inter alia verba, quæ hinc inde processerunt, chartam quan-
dam, in qua fidei suæ articulos conscripserant, in medium protulerunt. & eam sicut
prolixiùs scripta fuerat perlegerunt. in qua cùm verba quædam deprehendissemus,
quæ & suspecta videbantur existere, & nisi pleniùs exponerentur hæresim, quam
prædicauerant, possent velare, quæsiuimus vt Latinis verbis respondentes suam fi-
dem defenderent. tunc quia lingua eorum non erat nobis satis nota, tunc quia euan-
gelia & epistolæ, quibus tantummodo fidem suam confirmare volebant Latino elo-
quio noscuntur esse scripta. Cúmque id facere non auderent, vtpote, qui linguam La-
tinam penitus ignorabant, sicut in verbis vnius illorum apparuit: qui cùm Latinè
vellet loqui vix duo verba iungere potuit, & omninò defecit; necesse fuit nos il-
lis condescendere, & de ecclesiasticis sacramentis, propter imperitiam illorum,
quamuis satis esset absurdum, vulgarem habere sermonem. Illi ergo duo esse princi-
pia denegantes, publicè coram nobis & prædictis viris confessi sunt, & firmiter as-
seruerunt; quòd vnus Deus altissimus omnia visibilia & inuisibilia condidisset: quòd
etiam scripturis, sicut verum est, Euangelicis atque Apostolicis comprobabant.
Confessi sunt etiam, quòd sacerdos noster, bonus siue malus, iustus vel iniustus,
& talis etiam quem adulterum, vel aliâs criminosum, indubitanter esse scirent, cor-
pus & sanguinem *Christi* posset conficere; & per ministerium huiusmodi sacerdo-
tis, & virtutem diuinorum verborum, quæ a Domino prolata sunt, panis & vinum

in

in corpus & sanguinem *Christi* verè transubstantiantur. Asseruerunt quoq; quòd parvuli vel adulti nostro baptismate baptizati saluantur, & nullus sine eodem baptismo potest saluari: omnino inficiantes se aliud baptisma, aut manus impositionem, sicut eis imponebatur, habere. Affirmauerunt nihilominus, quòd vir & mulier matrimonio copulati, si aliud peccatum non impediat, licèt carnaliter alter alteri debitum reddat, propter bonum matrimonij excusati saluantur: & propter hoc nunquam damnantur. Archiepiscopos præterea & episcopos, presbyteros, monachos, canonicos, heremitas, templarios, & hospitalarios affirmauerunt esse saluandos. Dignum quoque & iustum esse dicebant, vt ecclesias in honore Dei atque sanctorum fundatas cum summa deuotione visitantes adirent: & sacerdotibus & alijs earum ministris honorem & reuerentiam exhibentes primitias & decimas eis deberent soluere: & de omnibus parochialibus deuotè & fideliter respondere. Eleemosynas etiam tam ecclesijs quàm pauperibus, nec non & omnipotenti esse tribuendas, inter cætera laudabiliter asserebant. Hæc omnia licèt priùs dicerentur negasse, iuxta nostrum sanum intellectum se intelligere asserentes. Postquam autem ita a nobis examinati fuerunt, & ea quæ diximus spontaneâ voluntate confessi ecclesiam beati *Iacobi* intrauimus. vbi nobiscum innumera populi multitudo, quæ se quasi ad spectandum preparabat conuenit, & confessionem fidei eorum, quæ in prædicta chartula conscripta fuerat, vulgari sermone audiuit. Porrò cùm a nobis & omni populo, qui ibidem conuenerat in omni patientia, & sine tumultu aliquo fuissent auditi, & ipsi sponte finem dicendi fecissent: quia expositio suæ fidei satis laudabilis & catholica videbatur, iterum ab eis audiente vniuersopopulo quæsiuimus, si corde crederent quod ore fuerant confessi, & si aliquando in contrarium, sicut eis sæpiùs impositum fuerat, prædicassent. Illis verò respondentibus, se ita credere, & nihilominus negantibus se vnquam aliter prædicasse, nobilis vir Comes Tolosanus, & multi alij clerici & laici, qui eos audierant aliter prædicantes, vehementi admiratione commoti, & Christianæ fidei zelo succensi surrexerunt, & eos planè in caput suum mentitos fuisse manifestiùs conuicerunt. Quidam enim constanter proposuerunt se a quibusdam illorum audisse, quòd duo dij existerent, alter bonus & alter malus: bonus inuisibilia tantùm, & ea quæ mutari aut corrumpi non possunt fecisset; malus, qui cœlum, terram, hominem, & alia visibilia condidisset. Alij affirmauerunt se in illorum prædicatione audisse, corpus *Christi* non confici per ministerium sacerdotis indigni, aut aliquibus criminibus irretiti. Multi similiter testati sunt, eos prorsus negantes audisse, virum cum vxore saluari, si alter alteri debitum reddat. Alij in faciem illis firmiter opponebant, quòd ab ipsis audissent baptismum paruulis non prodesse: & alias quàm plures contra Deum & sanctam ecclesiam & catholicam fidem blasphemias protulisse, quas pro abominabili earum enormitate tacere maluimus, quàm referre. Quicquid autem illi in sua superiori confessione, quæ satis videbatur sufficere ad salutem, si ita corde crederent ad iustitiam & in corde & corde dixerint, sicut homines tortæ mentis & intentionis obliquæ, tandem hæresim noluerunt relinquere: vbi crassum & supinum eorum intellectum alicuius auctoritatis superficies videbatur iuuare, occasione verbi illius, quod Dominus in euangelio dixisse legitur, *Nolite omnino iurare: & Sit sermo vester est est, non non*; dicentes se non debere iurare, cùm ipse Dominus sæpè iurasse legatur, sicut scriptum est; *Iurauit Dominus, & cætera.* Et alibi, *Per memetipsum iuraui dicit Dominus.* & Apostolus, *Omnis controuersiæ finis est iuramentum.* Et multa in hunc modum in diuinis scripturis legentibus sese offerunt & occurrunt: quibus propter illorum infirmitatem quibus aliquid suademus iurare permittimur. Cæterùm ipsi tanquam viri idiotæ non intelligentes scripturas in laqueum, quem absconderant, ceciderunt. quia cùm prius iuramentum tanquam rem execrabilem & a Domino prohibitam abhorrerent, in ipsa confessionis suæ charta iurasse conuicti sunt, cùm dixerint, In veritate, quæ Deus est, ita credimus, & dicimus, quòd hæc est fides nostra: nescientes quòd veritatem & verbum Dei in testimonium nostræ assertionis adducere proculdubio sit iurare. sicut de Apostolo legimus cùm dixit, *Hoc enim vobis dicimus in verbo Dei:* & alibi, *Testis est mihi Deus.* Et alia similia comprobant, quæ ab illis, qui diuinas scripturas intelligunt, & legerunt, possunt faciliùs inueniri. Cùm autem a multis & sufficientibus testibus fuissent conuicti, & adhuc

multi

multi se ad ferendum contra eos testimonium præpararent, quia ecclesia consueuit redeuntibus misericordiæ gremium non negare, eos diligentiùs monuimus, vt omni hæretica prauitate deposita ad fidei vnitatem redirent. & quia a domino papa, & venerabilibus fratribus nostris, Bituricensi & Narbonensi archiepiscopis, & a Tolosano episcopo, & a nobis ipsis propter peruersam prædicationem & sectam excommunicati fuerant, ad nos iuxta formam ecclesiæ reconciliandi venirent. Quod cùm illi in arcum prauum conuersi, & mente perdita indurati, facere recusarent, nos in conspectu totius populi, qui iugiter acclamabat, & in eos multa immanitate fremebat, eos iterum accensis candelis, vnà cum prædicto Pictauensi episcopo & alijs religiosis viris, qui nobis in omnibus astiterunt, excommunicatos denuntiauimus, & ipsos cum suo auctore diabolo condemnauimus. Ea propter vniuersitatem vestram monemus, & exhortamur in Domino, atq; in remissionem peccatorum iniungimus, quatenus prædictos *Raimundum* & *Bernardum* & complices eorum, tanquam excommunicatos & Sathanæ traditos, cautiùs euitetis; etsi quando aliud quàm in audientia nostra, sicut præscripsimus sunt confessi vobis de cætero præsumpserint prædicare, prędicationem eorum tanquam falsam & catholicæ atque Apostolicæ fidei contrariam respuatis, & ipsos tanquam hæreticos & Antichristi præambulos, â sinceritatis vestræ consortio, & vestris finibus longiùs expellatis.

Epistola *Henrici* abbatis Clareuallensis de eodem.

AVdite cœli, quod plangimus: sciat terra gemitum cordis nostri. Doleant vices *Christi* catholici Christiani, & ad detrimenta fidei fidelis populus ingemiscat. Quique terrigenæ & filij hominum humanæ salutis damna deplorent, & generalis vitæ nostræ subuersio ab omnibus viuentibus generaliter lugeatur. Stat contra phalangas Israel nouus nostri temporis Philistæus, hæreticorum ordo, exercitus peruersorum, qui agminibus Dei viuentis irreuerenter exprobrat, & Deum maiestatis in prima præsumptione blasphemat. Quid dubitas, ô *Dauid?* quid trepidas vir fidelis? sume tibi fundam & lapidem: percutiatur protinus in fronte blasphemus, & caput nequam, quod impudenter erigitur, suo tuis manibus mucrone tollatur. Si enim in hoc certamine pars *Christi* vincitur, si vel ad modicum & in puncto mater ecclesia conculcatur, scimus pro certo causæ non deesse meritum, sed patronum: scimus quòd non negabitur agoniſtæ nostro triumphus, si amore fidei militat pugnaturus. Verùm quia iuxta veritatis verbum messis multa est, & operarij pauci, si introierint audacter, tuorum bone Iesu depopulatores agrorũ parati sicut operarij subdoli, acerba magis eradicare quàm matura demetere, & tuæ messionis diem suis direptionibus præuenire: vbi sunt ergo agricolæ tui constituti super agrum fertilem & iucũdum, tuo cruore floridum, & aspersione pij sanguinis irrigatũ. Surgant & opitulentur nobis, & in necessitate nos protegant, seque ad cruentas bestias murum nobis defensionis opponant. Surgite inquam, surgite viri patres duces, gentium, principes populorum, abigite feras pessimas, quas vidimus, quàs monstramus, vel saltem vulpes paruulas effugare & capere quidem melius, sed ad hoc quis idoneus? Non habent certos aditus: semitas ambulant circulares, & in quodam fraudium suarum labyrintho monstra sæuissima reconduntur. Tanquam damula de manu diffugiunt, & instar colubri tortuosi; quo eos plùs astrinxeris faciliùs elabuntur. Deo autem gratias quòd etsi capi nequeunt, fugari possunt, vt cùm perdiderint quod demoliebantur in nobis, confundantur & pereant in semetipsis. Hoc autem quòd sit facile per ea quæ vidimus & tractauimus, approbamus: vt iamà modò si factum non fuerit, non tam illorũ nequitiam quàm defectus nostros, nostrorúmq; negligentiam deploremus. Contigit enim nuper ad imperium domini papæ, & hortatu piissimorum principum *Lodowici* Francorum & *Henrici* Anglorum regum dominũ *Petrum* apostolicæ sedis legatum, virósq; venerabiles Pictauensem & Bathonensem episcopos nosq; in Comitatu eorum vrbem adire Tolosam quæ sicut erat ciuitas maximæ multitudinis ita etiam dicebatur esse mater hæresis & caput erroris. Perreximus ergo ad illam, vt sciremus si iuxta clamorem, qui ascendit, esset dolor eius. Et ecce inuenta est plaga eius magna nimis: ita vt a planta pedis vsq; ad verticem capitis, vix esset in eo

sanitas

sanitas. verè enim tertia pars nobis nunciata non fuerat de omnibus abominationibus suis malis, quas ciuitas illa nobilis in incredulitatis suæ gremio confouebat. locũ in ea sibi abominatio desolationis inuenerat, & propheticorum similitudo reptilium in latibulis eius domicilium obtinebat. Ibi hæretici principabantur in populo, dominabantur in clero, "eò quòd populus sic sacerdos, & in interitum gregis ipsa configurabatur vita pastoris. loquebantur hæretici & omens admirabantur: loquebatur Catholicus & dicebant, quis est hic? in stuporem & miraculum deducentes, si esset aliquis inter eos, qui de verbo fidei auderet aliquid vel mutire. In tantum prævaluerat pestis in terra, quòd illi sibi non solùm sacerdotes & pontifices fecerant: sed etiam euangelistas habebant, qui corrupta & cancellata euangelica veritate noua illis euangelia cuderent, & de corde suo nequam recentia dogmata seducto populo prædicarent. Mentior si non erat inter eos homo quidem ætate grandæuus, rebus locuples, ornatus fratribus & amicis, & magnus omnino inter maximos ciuitatis, quem ita peccatis exigentibus diabolus excæcauerat, vt seipsum *Iohannem* Euangelistam diceret; & verbum, quod erat in principio apud Deum, ab alio quodam rerum patricipio tanquam a Deo altero segregaret. Hic erat in vrbe illa pereuntium caput, & princeps hæreticorum. Qui licèt tanquam laicus & idiota nil saperet, inter eos tamen velut quidam diabolicæ sapientiæ fons perditionis & mortis felleos latices emanabat. Conueniebant ad eum noctibus noctuæ tenebrosæ: & ille indumento quodam ad instar tunicæ dalmaticæque vestitus, cum sederet inter eos tanquam rex circumstante exercitu erat, & inerat desipientium prædicator. Totam penitus vrbem discipulis suis & disciplina repleuerat: quippe cui aliquis de vrbe præ fortitudine sua resistere non audebat. In ipso quoque introitu nostro tanta erat hæreticis vbique licentia vt nos quoque per vicos & plateas recto itinere procedentes subsannarent verbo, digito demonstrarent: nos apostatas, nos hypocritas, nos hæreticos conclamantes. Verùm procedente tempore & data nobis requie diebus paucis, iniunctum est vni de nobis verbum exhortationis assumere, & de regula veræ fidei coram infideli multitudine disputare. habito autem sermone orthodoxæ prædicationis ad plebem, conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas: ita vt qui priùs obstruebant ora loquentium, iam apparere coram loquentibus non auderent. Audiens illico vel videns vulpes transfiguratas in talpas, vt quæ priùs impunè in publico discurrebant; iam terrarum latebris, iam sese cellulis immergerent cauernosis, & plantaria sacra, quæ iam non audebant in aperto commandere, intra tertæ viscera corroderent & necarent. Vt autem pardus ille discolor pellis suæ varietate se proderet, sermonem sibi nequam callidis adinuentionibus firmauerunt, vt ad nostræ confirmationis similitudinem simulandam tracti ad * discussiones graues, quicquid nos credimus se credere mentirentur. Ex illa ergo die dominus legatus & nos alij qui cum feris bestijs in aperto congredi putabamus, ad prescrutandos eos, quos timor & confusio tanquam ignobiles in ima terræ detruserat, studium totum conuertimus, & laborem, vt vel coacti prodirent in publicum, & abijcerent in luce opera tenebrarum. factum est exinde, præcipiente legato, vt iuraret episcopus, & quidam de clero, & consules ciuitatis, alijque ciuitatis viri fideles, quos nondum in aliquo perfidiæ fama respersrat, quòd quoscunque vel hactenus nouerant, vel nosse eos contingeret in futuro qui essent huius hæresis vel complices vel auctores, eorum nobis nomina depromerent; Nulli penitus vel amore vel pretio vel cuiuspiam necessitudinis ratione parcentes. Cúmque per singulos dies innumera multitudo in catalogum illius conscriptionis incideret, nominatus est inter alios magnus ille *Petrus Moranus*, quem *Iohannem* Euangelistam, vt supradiximus, nominabant. Super quo nos omnes communicato consilio decreuimus, ab illo inchoare iudicium, vt turba in reliquis perfida contremisceret, cum falsi euangelistæ versutiam veri euangelij simplicitas condemnasset. Missis ergo apparitoribus, præcepit eum Comes sancti *Egidij*, qui fideliter nobis aderat accersiri. Sed ille in multitudine diuitiarum suarum, & parentum numerositate confidens, primæ citationis edictum fastuosæ dilationis colludio declinauit. Altera ergo die prædictus Comes, blanditijs magis quàm terroribus enitens, eundem *Petrum* per amicos & notos leuiter aduocauit, & cum nobis tandem post difficultates plurimas veniendi, mixtis cum terrore blanditijs,

al. discussionis gravan

blanditijs, præsentauit. Tunc vnus, qui loquebatur è nobis, taliter eum exorsus est commonere. Eia nunc (Petre) tui te conciues accusant, quòd sanæ fidei regulis confutatis in Arrianæ hæresis deueneris prauitatem: imò per multiplicium errorum deuia, & ducis ipse alios, & ab alijs deducaris. Ad hæc ille de profundo suspirans, & tactus dolore cordis intrinsecus, se non esse huiusmodi est prima fronte mentitus. Et requisitus an hoc iuramento probaret, simplici assertioni suæ tanquam fidelis viri & illustris credi oportere contendit. Cæterùm cùm in exigendo iuramento vniuersi pariter instaremus, promisit se continuò iuraturum, ne in hoc ipso deprehenderetur hæreticus, si iuxta quod consuetudo illius erroris obtinuit, vitandi iuramenti existeret obstinatus. Mox igitur sanctorum reliquiæ honorabiliter efferuntur, cum tam solemni reuerentia & deuotione susceptæ, vt & fidelis populus compungeretur ad lachrymas, & hæreticos, qui conuenerant, latebræ potiùs quàm talia spectacula delectarent. Ipsum verò *Petrum*, in cantu, quem ad inuocandam Spiritus sancti præsentiam profusis lachrymis cantabamus, tremor euidens & pallor operuit: ita vt ab eo & color vultus aufugit, & vigor animi deperiret. Quomodo enim adueniente Spiritu sancto, & in aduersario eius spiritus remaneret? Cernere erat hominem quasi morbo paralytico dissolutum, nec loquelam retinuisse, nec sensum, quamuis tantæ facundiæ fuisse diceretur ab omnibus, quòd omnes in dicendo sit solitus superare. Quid plura? Iurat infœlix astantibus vniuersis, quòd de omnibus articulis fidei, quos requireremus ab eo, suæ credulitatis exprimeret veritatem. Res mira, & in tali spectaculo pia iocunditate gratissima. Apertus est liber, in quo iurauerat: & vno de circumstantibus religioso quodam ioco occurrentis literæ prænosticum perquirente illius scripturæ textus occurrit. *Quid tibi & nobis* Iesu *fili Dei? venisti ante tempus torquere nos?* Verè Domine *Iesu* nihil tibi & illis, quos pater tuus cœlestis a te vite vera tanquam infructuosos palmites amputarat, & foras miserat, vt arescant. At nobis in tuo nomine congregatis, lætitiæ multiplicatur augmentum, & in gratiarum actione, & voce laudis, virtutis tuæ gloria resonabat. Demum *Petrus* in virtute sacramenti simpliciter requisitus, vt de sacramento altaris suam nobis fidem sine fraude aliqua fateretur, quod corde non credidit ad iustitiam, nec ore confessus est ad salutem: sed contra id, quod de omnibus mentiri decreuerat falsitati suæ prodidit veritatem; & panem sanctum vitæ æternæ sacerdotis ministerio in verbo Domini consecratum, non esse corpus Domini nouo dogmate contendebat asserere. Tunc surrexerunt omnes eum quodammodo lachrymis obruentes, quas & sacramentorum *Christi* contemptus elicuit, & habita erga miserum compassio, Christiana produxit. Nec plura. dant Comiti: Reus & hæreticus iudicatus est: statímq; sub diligenti pollicitatione parentum custodiæ publicæ mancipatur. Volat facti rumor per vicos & plateas amplissimæ ciuitatis. Aperiuntur ora fidelium, & Catholicæ plebis labia in tua (Christe) præconia resoluuntur; velut tunc primùm in eadem vrbe fidei splendor erumperet, & in spem salutis æternæ desperata dudum ciuitas respiraret. Ex tunc ergò & deinceps verbum Dei crescebat, & multiplicabatur indies: ita vt vniuersa vrbis facies lætior videretur, per quæ in candorem lucidæ veritatis de tenebris euadebat erroris. Interea *Petrus* ad se reuersus, & Domino respiciente compunctus, cùm se dignum penitus tam præsenti morte cerneret quàm futura; missis mediatoribus multis satisfactionis quærit aditum, & conuersionis pollicetur effectum, vt posset in frugem melioris vitæ ab imminentis mortis interitu liberari. Venit, recipitur, & in conspectu sistitur populi contristantis nudo quidem corpore veteris perfidiæ exuens prauitatem. Ibi se coram omnibus hæreticum recognouit: ibi dedit manus fidei, ibi renuntiauit errori, præstito, coram omnibus manu dextra iuramento, & datis fideiussoribus tam Comiti ipsi quàm militibus & præcipuis conciuibus suis, quòd ad omne mandatum domini legati se subderet, & iussionem eius in omnibus adimpleret. Tunc indictum est populo, vt omnes pariter ad ecclesiam sancti *Saturnini* die altera conuenirent, audituri & visuri solemniter quam pœnitentiæ formam *Petrus* ille susciperet obseruandam. Omnes igitur sequenti die, vt fuerant prænominati, conuenerunt, tanta vtique multitudo, tam frequens; vt vix remaneret secus ipsa altaris cornua locus vacuus, qui domino legato Missæ solemnia celebranti sine compressione nimia præberetur. Et ecce coram illa multitudine multa nimis *Petrus* ille iam noster per

ipsas

ipsis Ecclesiæ valuas nudus & discalceatus adducitur, cædentibus hinc inde eum Episcopo Tolosano & abbate sancti *Saturnini*, donec ad pedes Legati in ipsis altaris gradibus poneretur. Ibi in facie Ecclesiæ ecclesiasticis reconciliatus est sacramentis, abiurata omni hæresi, & hæreticis anathematizatis ab eo. Mox autem possessionibus eius publicatis vniuersaliter & proscriptis, pœnitentia illi talis iniungitur: vt infra quadraginta dies â patria sua exulaturus abscederet in seruitio pauperum Ierosolymis triennio moraturus. Interim verò singulis diebus Dominicis Ecclesias Tolosanæ vrbis nudus & discalceatus cum disciplinalibus virgis iussus est circuire, Ecclesiarum bona, quę abstulerat reddere, vsuras omnes, quas acceperat, restituere, damna pauperum, quos afflixerat, resarcire, & castrum quoddam suum, quod hæreticorum conuenticulis profanarat ab ipsis fundamentis euertere. Deus bone, quot ibi lachrymas lætitia sancta profudit, quas gratiarum actiones & laudes populus iubilans & deuotus cœlestibus choris ingessit, cùm de cauernis perfidiæ talpa talis educitur, & in Israeliticam ouem lupus rapacissimus reformatur. Posthæc illo dimisso dominus Legatus ad alios manus misit, excommunicaturus vtiq; illos, quos in magno numero vel suspicio publica, vel accusatio priuata notauerat. Nos autem vix tandem cum lachrymis exorta lætitia reuertendi pro eo quod instantia capituli nostros iam redditus exigebat, petita licentia, sub ea nobis est exceptione concessa, vt Albiensem diœcesin intraremus, cõmonituri principem terræ *Rogerũ* videlicet de Beders, vt & Albiensem episcopum, quem sub custodia hæreticorũ in vinculis tenebat, absolueret, & vniuersam terram suam iuxta præceptum domini legati eliminatis hæreticis emundaret. Ingredientibus ergo nobis, vnà cum supradicto Bathonienſi Episcopo illam perditissimam regionem, quę velut totius sentina malitiæ totam in se colluuionem hęresis illuc diffluentis excepit. Prędictus *Rogerus* in vltimos & inaccessibiles terræ suæ fines abscessit, tam mala conscientia profugus, quàm causæ suæ merito desperatus. oderat enim lucem veritatis, autor malitiæ, nec sustinere poterat nostrę collocutionis accessum, qui totus recesserat in opera tenebrarum. Peruenimus tamen ad quoddam munitissimũ castrum eius, quod propriè ac singulariter castri nomine incolæ nuncupabant. Ibi habitabat vxor illius cum militia magna, & familia multa nimis. Omnes ferè habitatores eiusdẽ castri, vel hæretici vel hęreticorum complices erant, licèt sola Domini virtute repressi nihil contra fidẽ, quam prędicabamus, præsumerent vel mutire. Quamuis enim essemus in manus eorum positi, & velut in eorũ quasdam potentiæ suæ compedes hęretica vndiq; multitudine circumuenti, verbũ tamen Domini non erat alligatum, quin eos continuis inuectionibus & increpationibus feriremus. Cumq; videremus quòd nihil omninò pręsumerent respondere, iudicauimus prędictum *Rogerum* proditorem, hęreticum, & de violata Episcopi securitate periurum, eum tanquã publica excõmunicatione damnatum ex parte *domini* Papę ac prędictorum regum in pręsentia coniugis militumque suorum in nomine *Christi* confidenter diffidantes. Ecce â modò satis apparet quàm grande & euidens ostium patet principibus Christianis, vt *Christi* vlciscantur iniurias, ponantq; desertum quasi hortum Domini & solitudinem eius in delitias Paradisi. Ne autem vel parum vel nihil fieri contra illos posse causentur, sciant omnes generalem fuisse in vrbe Tolosana sententiam, quòd si ista visitatio fuisset adhuc triennio retardata, vix inueniretur in ea qui nomen *Christi* ampliùs inuocaret. Super hæc autem omnia prædictus Comes sancti *Egidij* coram populo ciuitatis præstito iuramento firmauit, quòd â modò nec prece nec pretio fauebit hæreticis.

EOdem anno rex Angliæ pater transfretauit de Normannia in Angliam, & apud Wodestoke fecit *Gaufridum* filium suum, Comitem Brittanniæ, militem: qui statim post susceptionem militaris officij, transfretauit de Anglia in Normanniam, & in confinibus Francię & Normannię militaribus exercitijs operã pręstans gaudebat se bonis militibus ęquiparari: & eò magis ac magis probitatis suę gloriam quęsiuit, quo fratres suos, *Henricum* videlicet regem, & *Richardum* Comitem Pictauiæ in armis militaribus plùs florere cognouit. Et erat eis mens vna, videlicet, plus cæteris posse in armis: scientes, quòd ars bellandi, si non præluditur, cùm fuerit necessaria non habetur. Nec potest athleta magnos spiritus ad certamen afferre, qui nunquam sugillatus est. Ille qui sanguinem suum vidit; cuius dentes crepuerunt sub pugno: ille qui supplantatus

aduersarium toto tulit corpore, nec proiecit animum proiectus; qui quotiens cecidit, contumacior surrexit, cum magna spe descendit ad pugnam. *Multum enim adjcit sibi virtus lacessita:* fugitiua gloria est mens subiecta terrori. *Sine culpa vincitur oneris immensitate, qui ad portandam sarcinam impar, tamen deuotus occurrit. Bene soluuntur sudoris præmia, vbi sunt templa victoria.* Eodem anno *Willielmus* Remensis Archiepiscopus venit in Angliam ad beatum *Thomam* Cantuariensem martyrem causa peregrinationis, cui rex Angliæ pater occurrens cum gaudio recepit, & dignis honorauit muneribus. Eodem anno *Alexander* Papa misit legatos suos per vniuersum orbem Romanæ Ecclesiæ subditum, ad inuitandum Ecclesiæ prælatos, vt Romam venirent in capite ieiunij anni proximò sequentis, ad solenne concilium & generale celebrandum. Quotiens enim morborum violentia celeri gressu ad animæ secreta festinat, obuias manus afferre non potest salutare consilium, nisi ex collatione multorum. Venerunt igitur in Angliam duo legati, videlicet, *Albertus* de Suma, cui commissa erat Angliæ & Normanniæ pontificum & abbatum citatio: & *Petrus* de sancta *Agatha*, cui commissa erat Scotiæ & Hibernię & insularum adiacentium Episcoporum & abbatum citatio. Idem autem *Petrus* de sancta *Agatha* pro licentia transeundi per terram regis Angliæ iurauit, tactis sacrosanctis Euangelijs, quòd in legatione sua neque regi, neque regno suo malum quæreret, & quòd per eum rediret. & ita factum est. Eodem anno *Alexander* Papa in hac forma scripsit *Iohanni* Indorum regi.

Epistola *Alexandri* Papæ ad *Iohannem* regem *Indorum missa.*

Alexander Episcopus seruus seruorum Dei, charissimo in *Christo* filio, illustri & magnifico Indorum regi, sacerdotum sanctissimo salutem, & Apostolicam benedictionem. Apostolica sedes, cui licèt immeriti præsidemus, omnium in *Christo* credentium caput est & magistra: Domino attestante, qui ait beato *Petro*, cui licèt indigni successimus, *Tu es* Petrus, *& super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Hanc siquidem petram *Christus* esse voluit in Ecclesiæ fundamentum, quam præconat nullis ventorum turbinibus nullisque tempestatibus quatiendam. Et ideò non immeritò beatus *Petrus*, super quem fundauit Ecclesiam ligandi atque soluendi specialiter & prȩcipuè inter Apostolos alios meruit accipere potestatem. Cui dictum est â Domino, *tibi dabo claues regni cælorum, & portæ inferni non prævalebunt aduersus eam. & quodcunque ligaueris super terram erit ligatum & in cælis; & quodcunque solueris super terram erit solutum & in cælis.* Audiueramus vtique iampridem, referentibus multis, & in fama communi, quomodo cùm sis Christianũ nomen professus, pijs vel operibus indesinenter intendere, & circa ea tuum animũ geras quę Deo grata sunt, & accepta. Sed & dilectus filius magister *Philippus* medicus & familiaris noster, qui de intentione pia, & proposito tuo, cũ magnis, & honorabilibus viris regni tui se in partibus illis verbum habuisse proponit, sicut vir prouidus & discretus, circũspectus & prudens, constanter nobis & sollicitè retulit, se manifestiùs ab his audisse, quòd tuæ voluntatis sit, & propositi erudiri catholica & Apostolica disciplina, & ad hoc feruenter intendas, vt tu & terra tuæ sublimitati commissa, nihil vnquam videamini in fide vestra tenere, quod â doctrina sedis Apostolicę dissentiat modo quolibet, vel discordet. Super quo sanè tibi sicut charissimo filio plurimùm congaudemus, & ei â quo omne donum procedit immensas gratiarum exsoluimus actiones: vota votis & preces precibus adiungentes, vt qui dedit tibi nomen Christianitatis suscipere, mẽti tuę per suã ineffabilem pietatẽ inspiret, quòd omnino velis sapere quę super omnibus articulis fidei tenere debet religio Christiana. Non enim verè potest de Christiana professione sperare salutem, qui eidem professioni verbo, & opere nõ concordat: quia nõ sufficit cuilibet nomine Christiano censeri, qui de se sentit aliud, quàm Catholica & Apostolica habeat disciplina. iuxta illud quod Dominus in Euãgelio dicit, *Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnũ cælorum, sed qui facit voluntatẽ patris mei, qui in cælis est.* Illud autẽ nihilominus ad cõmendationem tuę virtutis accedit, quòd sicut prudens magister *Philippus* se â tuis asserit audisse, fluenti desiderio cuperes in vrbe habere ecclesiam, & Ieroſolymitanum altare aliquod, vbi viri prudentes de regno tuo

manere

manere possent, & Apostolica pleniùs instrui disciplina, per quos postmodum tu, & homines regni tui doctrinam ipsam reciperent & tenerent. Nos autem, qui licèt insufficientibus meritis in beati *Petri* cathedra positi, iuxta Apostolum, *Sapientibus et insipientibus, diuitibus et pauperibus, nos recognoscimus debitores*; de salute tua & tuorũ omnimodam sollicitudinem gerimus, & vos ab his articulis, in quibus erratis à Christiana & catholica fide, prompto animo prout tenemur ex suscepti ministerio regiminis volumus reuocare: cùm ipse Dominus beato *Petro*, quem omnium Apostolorũ principem fecit, dixit, *Et tu aliquando cõuersus confirma fratres tuos.* Licèt autẽ graue nimis videatur & laboriosum existere ad præsentiam tuam inter tot labores & varia itineris locorũ discrimina, & inter longas & ignotas oras quemlibet à nostro latere destinare: considerato tamen officij nostri debito, & tuo proposito & intentione pensata, præfatum *Philippum* medicum & familiarem nostrum, virum vtique discretum, circumspectum, & prouidum, ad tuam magnitudinem mittimus, de *Iesu Christi* misericordia confidentes, quòd si volueris in eo proposito & intentione persistere, quam te, inspirante Domino, intelligimus concepisse; de articulis Christianæ fidei, in quibus tu & tui â nobis discordare videmini, in proximo per Dei misericordiam eruditus, nihil prorsus timere poteris, quod de errore tuam vel tuorum salutem prepediat, vel in vobis nomen Christianitatis offuscet. Rogamus itaque excellentiam regiam, monemus, & hortamur in Domino, quatenus eundem *Philippum*, pro reuerentia beati *Petri* & nostra, sicut virum honestum, discretum, & prouidum, & â nostro latere destinatum, debita benignitate recipias, & reuerenter & deuotè pertractes. & si tuæ voluntatis est & propositi, sicut omninò decet esse, vt erudiaris Apostolica disciplina, super his, quæ idem *Philippus* ex nostra tibi parte proponet: ipsum diligenter audias, & exaudias, & personas honestas & literas tuo sigillo sigillatas, quibus propositum & voluntatem tuam possimus plenè cognoscere, ad nos cum ipso transmittas: quia quanto sublimior & maior haberis, & minùs de diuitijs & potentia tua videris inflatus, tanto libentiùs, tam de concessione Ecclesiæ in vrbe, quàm etiam de conferendis altaribus in Ecclesia beati *Petri* & *Pauli*, & Ierosolymis in Ecclesia sepulchri Domini, & in alijs, quæ iustè quæsieris tuas curabimus petitiones admittere, & efficaciùs exaudire, vtpote qui desiderium tuum super hoc, quod multa commendatione dignum extitit, modis omnibus, quibus secundum Deum possumus, volumus promouere, & tuam & tuorum animas desideramus Domino lucrifacere. Data Venetiæ in Riuo alto. quinto Kal. Octobris.

Eodem anno *Richardus* Comes Pictauis venit cum exercitu magno ad Assiensem ciuitatem, & inuenit ibi Comitem Bigorniæ in carcere ciuium incarceratum, quem ciues tradiderunt ei. & ipse Comes Bigorniæ tradit Comiti Pictauis pro liberatione sua Clarum montem & castellum de Mumbrun. Deinde cepit Genzai & Martillan, & Grumuile, & Agenuile, & Tailebeburc, & Ponz, & omnia ista castella in terram deiecit. & Bugrius Comes de Engolismo reddidit ei ciuitatem Engolismi, & castellum de Muntiniac; & ipse eorum mœnia subuertit.

ANno gratiæ 1179. qui erat annus vicesimus quintus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis, idem *Henricus* fuit in Anglia die natalis Domini apud Wintoniam. Infra illud natale Domini in Anglia apud **Grenehale** in territorio de **Derlingtun** eleuauit se terra in altum, ad similitudinem proceræ turris: & ita remansit ab hora diei nona immobilis vsque ad vesperam, & tunc cecidit cum tam horribili strepitu, quòd vicinos terruit omnes, & absorbuit eam tellus, & fecit ibidem puteum profundissimum, qui est ibi in testimonium rei vsque in hodiernum diem. Post natale Domini venerunt de Hibernia in Angliam, *Laurentius* Dublinensis, & *Catholicus* Tuamensis, Archiepiscopi, & quinque, vel sex Episcopi, Romam ad concilium ituri. similiter de regno Scotiæ transierunt per Angliam Episcopi & abbates quàm plures. & illi omnes tam de Hibernia quàm de Scotia & alijs insulis per Angliam transeuntes, pro licentia transeundi iurauerunt, quòd neque regi neque regno eius damnum quærerent. De Anglia autem quatuor Episcopi tantum Romam profecti sunt: videlicet, *Hugo* Dunelmensis Episcopus, & *Iohannes* Norewicensis Episcopus & *Robertus* Herefordensis Episcopus, & *Reginaldus* Bathonienſis Episcopus, & Abbates quàm plures. Episcopi autem Angliæ constanter asseruerunt, quòd ad generale concilium

domini Papæ quatuor Episcopi de Anglia tantùm Romam mittendi sunt. Congregatis itaque vniuersis Romæ in præsentia domini Papæ *Alexandri*, ipse Papa in Lateranensi Ecclesia, in eminentiori loco cum Cardinalibus suis, & præfectis & senatoribus, & consulibus vrbis, constitutus, feria secunda tertiæ hebdomadæ Quadragesimæ, quę tertio nonas Martij euenit, primum concilij sui diem celebrauit. similiter secundum concilij sui diem celebrauit quarta feria sequentis hebdomadę, quę secundo Idus Martij euenit. In quo concilio *Willielmus* Remensis Archiepiscopus factus est præsbyter Cardinalis ad titulum sanctæ *Sabinæ*, & *Henricus* abbas Clarevalensis factus est Episcopus Cardinalis Albanensis. Et dominus Papa tertium diem concilij sui celebrauit, secunda feria, ante dominicam in Ramis palmarum, quæ quarto decimo Kalendarum Aprilis euenit. In quibus hæc decreta subscripta generaliter obseruanda constituit.

Decreta *Alexandri* Papæ, de Romano Pontifice eligendo.

LIcèt de vitanda discordia Romani Pontificis in electione manifestè satis à prædecessoribus nostris constituta manauerint: quia tamen sæpè post illa, per improbæ ambitionis audaciam, grauem passa est scissuram Ecclesia, nos etiam ad malum hoc euitandum de consilio fratrum nostrorum, & sacri approbatione concilij aliquid decernimus adiungendum. Statuimus igitur, vt si ab inimico fortè homine superseminante Zizania inter Cardinales de substituendo Pontifice non potuerit esse plena cõcordia: duabus partibus concordantibus, cùm tertia pars concordare noluerit, aut sibi alium præsumpserit nominare, ordinare, ille absque vlla exceptione ab vniuersa Ecclesia Romanus Pontifex habeatur, qui à duabus partibus electus fuerit, & receptus. Si quis autem de tertiæ partis vocatione vel nominatione confisus, quia ratione non potest nomen sibi vsurpauerit, tam ipse, quàm qui eum receperint, excommunicationi subiaceant, & totius sacri ordinis priuatione multentur: ita vt viatici eis nisi tantum in extremis communio denegetur, & nisi resipuerint, cum *Dathan* & *Abiram*, quos terra viuos deglutiuit, accipiant portionem. Præterea si a paucioribus aliquis quàm a duabus partibus electus fuerit ad Apostolatus officium, nisi maior concordia intercesserit, nullatenus assumatur, & prædictæ pœnæ subiaceat, nisi humiliter voluerit abstinere. Ex hoc tamen nullum canonicis constitutionibus præiudicium generetur, in quibus maioris, & sanioris partis debet prævalere sententia: quia quod eis in dubium venerit superioris poterit iudicio definiri. In Romana verò Ecclesia spirituale aliquid constituitur, quia non potest ad superiorem recursus haberi.

Qualiter prælati debeant proferre sententiam *in subiectos*.

REprehensibilis valdè consuetudo in quibusdam partibus inoleuit, vt cùm fratres & coepiscopi nostri, seu etiam archidiaconi, appellantes quosdam in causis suis existimant, nulla penitus admonitione præmissa, suspensionis & excommunicationis in eos sententiam ferunt. Alij etiam dum superioris sententiam & disciplinam canonicam reformidant, sine vllo grauamine appellationem obijciunt, & defensionem iniquitatis vsurpant, quod ad præsidium innocentium dignoscitur institutum. Quocirca vel prælati sententia valeat grauare subiectos, vel subditi pro sola voluntate sub appellationis obtentu correptionem valeant eludere prelatorum; presenti decreto statuimus, vt nec prelati, nisi canonica admonitione premissa suspensionis vel excommunicationis sententiã proferant in subiectos, nisi fortè talis sit culpa, quæ ipso suo genere suspẽsionis vel excommunicationis pœnam inducat, nec subiecti contra disciplinam Ecclesiasticam ante causæ ingressum in vocem appellationis erumpant. Si verò quisquam pro sua necessitate crediderit appellandum, competens ei ad prosequendam appellationem terminus præfigatur. Infra quem si fortè prosequi neglexerit, liberè tunc Episcopus auctoritate sua vtatur. si autem in quocunque negotio aliquis appellauerit, & eo qui appellatus fuerit veniente qui appellauerit venire neglexerit: si proprium quid habuerit,

habuerit, competentem illi recompensationem faciat expensarum, vt hic saltem deterritus in grauamen alterius non facilè quis appellet. Præcipuè verò, & in locis religiosis, volumus obseruari, nè monachi siuè quicúnq; religiosi, cùm pro aliquo excessu fuerint corrigendi, contra regularem prælati sui & capituli disciplinam appellare præsumant: sed humiliter ac deuotè suscipiant quod pro salute sua sciant ijs iniunctum.

Qualiter Prælati debeant cum subiectis hospitare.

CVm Apostolus se & suos proprijs manibus decreuerit exhibendos, vt locum prædicandi auferret pseudoapostolis, & illis, quibus prędicabat nõ onerosus existeret: graue nimis & emendatione dignum esse dignoscitur, quòd quidam fratrũ & coepiscoporum nostrorũ ita graues in procurationibus subditis suis existunt, vt pro huiusmodi causa ipsa etiam Ecclesiastica ornamẽta subditi exponere compellantur, & longi temporis victum breuis hora consumat. Quocirca constituimus, quòd archiepiscopi parochias visitantes, pro diuersitate prouinciarũ & facultatibus Ecclesiarum quadragesimum vel quinquagesimum euectionis numerum, Episcopi verò vicesimum, aut tricesimum, Cardinales viginti aut viginti quinque nequaquam excedant; archidiaconi quinque aut septem, decani, constitutis sub ipsis duobus equis, contenti existant. nec cum canibus venatorijs proficiscantur, & auibus, nec sumptuosas epulas requirant: sed cum gratiarum actione recipiant, quod honestè & competenter illis fuerit ministratũ. Prohibemus etiam, ne subditos suos talleijs & exactionibus Episcopi grauare præsumant, & ita procedant, vt non quæ sua sunt, sed quæ *Iesu Christi* quærere videantur. Cùm enim dicat Apostolus, *Non debent filij thesaurizare parentibus, sed parẽtes filijs*, multum longè â paterna pietate videtur, si præpositi subiectis suis graues existant, quos in cunctis necessitatibus pastoris debent more fouere. Archidiaconi verò, siue decani, nullas exactiones vel taillias in presbyteros siue clericos exercere præsumant. Sanè quod de prædicto numero vectionum secundum tolerantiam dictum est, in illis locis poterit obseruari, in quibus ampliores fuerint redditus & Ecclesiasticæ facultates. In pauperibus autem locis tantam volumus teneri mensuram, vt ex accessu maiorũ minores non doleant se grauari, ne sub tali indulgentia illi, qui paucioribus equis vti solebant, plurium sibi credant potestatem indultam. Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quæ aliquotiens superuenerint, vt si manifesta & rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum auxilium valeant postulare.

Ne noui census imponantur Ecclesijs.

CVm in Ecclesiæ corpore omnia debeant ex charitate tractari, & quod gratis receptum est, gratis debeat impendi: horribile nimis est quòd in quibusdã Ecclesijs locũ venalitatis perhibetur habere, ita vt pro Episcopis vel abbatibus, seu quibuscunq; personis Ecclesiasticis ponendis in sede, seu introducendis presbyteris in Ecclesia, nec non pro sepulturis & exequijs mortuorum, & benedictionibus nubentium, seu alijs Ecclesiasticis sacramentis requiratur; & non possit ille qui indiget ista percipere, nisi manum implere curauerit largitoris. Putant etiam sibi ex hoc plures licere, quia legem mortis de longa inualuisse consuetudine arbitrantur, non satis, quia cupiditate excæcati sunt, attendentes, quòd tanto grauiora sunt crimina, quanto diutiùs animum tenuerint alligatum. Ne igitur hoc de cætero fiat, vel pro personis Ecclesiasticis deducendis ad sedem, vel sacerdotibus instituendis, aut sepeliendis mortuis, seu in benedicendis nubentibus, siue alijs sacramentis exigatur, districtiùs inhibemus. Siquis autem contra hoc venire præsumserit, portionem cum *Giezi* se nouerit habiturum, cuius factum turpis muneris exactione imitatur. Prohibemus insuper, ne ab Episcopis vel abbatibus, alijsue prælatis, noui census imponantur Ecclesijs, nec veteres augeantur, nec partem reddituum suis vsibus appropriare præsumant: sed libertatem, quam maiores sibi conseruari desiderant, minoribus quoque suis bona voluntate conseruent. Si quis autem aliter egerit, irritum quod egerit habeatur.

Prohibentur Christiani ne seruiant *Saracenis.*

ITa quorundam animos occupauit sæua cupiditas, vt cùm glorientur nomine Christiano, Saracenis arma deferant, & pares aut etiam superiores in malitia fiant eis, cùm ad expugnandos Christianos eis arma & necessaria subministrant. Sunt etiã, qui pro sua cupiditate in galeis, & piraticis Saracenorum nauibus, regimen & curam gubernationis exercent. Tales igitur ab Ecclesiæ communione præcisos, & pro sua iniquitate excommunicationi subditos, & rerum suarum & per principes catholicos & consules ciuitatum priuationi militari, & capientium seruos si capti fuerint, fore censemus. Præcipimus etiam vt per Ecclesias maritimarum vrbium crebra & solennis excommunicatio in eos proferatur. Excommunicationis pœnæ subdantur, qui Romanos, aut alios Christianos pro negotiatione aut alijs honestis causis nauigio vectos, aut capere aut rebus suis spoliare præsumunt. Illi etiam qui Christianos naufragium patientes, quibus secundum regulam fidei auxilio esse tenentur, damnosa cupiditate rebus suis spoliare præsumunt, nisi ablata reddiderint, excommunicationi se nouerint subiacere.

Ne torneamenta fiant.

FÆlicis memoriæ Papæ *Innocentij* & *Eugenij* prædecessorum nostrorum vestigijs inhærentes, detestabiles nundinas vel ferias, quas vulgò torneamenta vocant, in quibus milites ex dicto conuenire solent, & ad ostentationem virium suarum, & audaciæ, temerè congrediuntur, vnde mortes hominum & pericula animarum sæpè proueniunt, fieri prohibemus. Quòd siquis eorum ibi mortuus fuerit, quamuis ei pœnitentia non denegetur, Ecclesiastica tamen careat sepultura.

De Treugis seruandis.

TReugas â quarta feria post occasum solis vsque ad secundam feriam post ortum solis, & ab Aduentu Domini vsque ad Octauas Epiphaniæ, & â Septuagesima vsque ad Octauas Paschæ, ab omnibus inuiolabiliter obseruari præcipimus. Siquis autem treugam infringere tentauerit, post tertiam commonitionem si non satisfecerit, Episcopus suus excommunicationis sententiam dictet, & scriptam vicinis Episcopis annuntiet. Episcoporum autem nullus excommunicatum in communione suscipiat, immo scripto susceptam sententiam quisque confirmet. si quis autem hoc violare præsumpserit, ordinis sui periculo subiaceat. & quoniam funiculus triplex difficile rumpitur, præcipimus vt Episcopi ad solum Deum & salutem populi habentes respectum, omni cupiditate sopita, ad pacem firmiter tenendam mutuum in consilium & auxilium impendant, nec alicuius amore vel odio prætermittant. Quòd si quis in hoc opere Dei tepidus inuentus fuerit, damnum propriæ dignitatis amittat.

De abolendis ordinationibus ab *Antipapis introductis.*

QVod â prædecessore nostro fœlicis memoriæ Papa *Innocentio* factum est innouantes, ordinationes ab *Octauiano, Guidone,* heresiarchis nec non & *Iohanne* Stumensi qui eos sequutus est, factas, & ab ordinatis ab ijs irritas esse censemus. adijcientes etiam vt qui dignitates Ecclesiasticas seu beneficia per prædictos scismaticos acceperunt, careant impetratis. Alienationes etiam siue inuasiones quæ per eosdem scismaticos, seu per Laïcos factæ sunt, de rebus Ecclesiasticis omni careant firmitate, & ad Ecclesiam sine omni onere reuertantur. Si quis autem contraire præsumpserit, excommunicationi se nouerit subiacere. Illos autem qui sponte sacramenta de tenendo scismate præstiterunt, â sacris ordinibus & dignitatibus decernimus manere suspensos.

Quales

Quales debent esse, qui eligendi sunt ad *regimen ecclesiæ.*

CVm in cunctis sacris ordinibus & ecclesiasticis ministerijs, & ætatis maturitas & grauitas morum, & literarum scientia sit quærenda: multò fortiùs in episcopo hoc inquiri oportet, qui ad curam aliorum positus, in seipso debet ostendere, qualiter alios oporteat in domo Domini conseruare ea propter, ne quod à quibusdam ex necessitate temporis factum est in exemplum trahatur à posteris; præsenti decreto statuimus vt nullus in episcopum eligatur, nisi qui iam tricessimum annum ætatis egerit, & de legitimo sit matrimonio natus: qui etiã vita & scientia commendabilis demonstretur. Cùm autem, qui electus fuerit, & confirmationem electionis acceperit, & ecclesiasticorum bonorum administrationem habuerit, decurso tempore de consecrandis episcopis à canonibus definito, ad quem spectant beneficia quæ habuerat *distribuẽdi, de his liberam obtineat facultatem. Inferiora etiam ministeria vtputa Decanatus, Archidiaconatus, & alia, quæ animarum curam habent annexam, nullus omninò accipiat, sed nec parochialium ecclesiarum regimen, nisi qui iam vicesimum quintum annum ætatis habuerit, & qui scientia & moribus commendabilis existat. Cùm autem assumptus fuerit, si Archidiaconus in Diaconum: Decanus & reliqui admoniti non fuerint, præfixo à canonibus tempore in presbyteros ordinati, & ab illo remoueãtur officio, & alij conferatur, qui & velit & possit illud conuenienter implêre, nec prosit eis appellationis diffugium, si fortè in transgressione constitutionis istius per appellationem se voluerit tueri. Hoc sanè non solùm de promouendis, sed de his etiam, qui iam promoti sunt, si canones non obsistant, præcipimus obseruandum. Clerici sanè si contra formam istam quenquam elegerint, & eligendi potestate tunc priuatos, et ab ecclesiasticis beneficijs triennio nouerint se suspensos. Dignum est enim, vt quos Dei timor à malo non reuocat, ecclesiasticæ saltem coerceat seueritas disciplinæ. Episcopus autem, si aut contra hoc fecerit, aut consenserit fieri, in conferendis prædictis officijs potestatem suam amittat, & per capitulum, aut per Metropolitanum, si etiam capitulum concordare nequiuerit, ordinetur.

al. dispo-nendi

De Hæreticis.

SIcut ait beatus *Leo*, *Licèt ecclesiastica disciplina sacerdotali contenta iudicio cruentas effugiat vltiones*, catholicorũ tamen principũ constitutionibus adiuuatur, vt sæpè quęrant homines salutare remedium, dum corporale super se metuerint euenire suppliciũ. Eapropter quia in Wasconia, Albegesio, & alijs locis ita hęreticorum, quos alij Catarros, alij Publicanos, alij Paterinos, alij alijs nominibus vocant, inualuit damnata pernersitas, vt iam non in occulto sicut alibi nequitiam suam exerceant: sed errorem suum publicè manifestant, & ad consensum suum simplices attrahant & infirmos: eos & defensores eorum & receptores anathemati decernimus subiacere, & sub anathemate prohibemus, ne quis ipsos in domo vel in terra sua tenere vel fouere, vel negotiationem cum eis exercere præsumat. Si autem in hoc peccato decesserint, nec sub priuilegiorum nostrorum quibusque obtentu indultorum, ne sub aliqua quacunque occasione oblatio pro eis fiat, aut inter Christianos accipiant sepulturam. De Brabanconibus, & Arragonensibus, Nauarrijs, & Basclis, & Coterellis, qui tantam in Christianos immanitatem exercent, vt nec ecclesijs, nec monasterijs deferant, nec viduis aut pupillis, nec pueris, aut senibus, nec cuilibet parcant ætati, aut sexui; sed more Paganorum omnia perdant, & vastent. Similiter constituimus etiam, vt ipsi, qui eos conduxerint, vel tenuerint, vel fouerint, vel religiones, in quibus talia debacchantur in Dominicis & alijs diebus solennibus per ecclesias excommunicati publicè nunciẽtur, & eadem omninò sententia & pœna cum prædictis hæreticis habeantur astricti, nec ad communionem recipiantur ecclesiæ, nisi societate illa pestifera & hæresi abiuratis. Relaxatos autem se nouerint à debito fidelitatis seu hominij aut totius obsequij, dum in tanta iniquitate

quitate permanſerint,quicunq; pacto illis teneantur annexi. Illis autem cunctiſque fidelibus in remiſſionem iniungimus omnium peccatorum,vt tantis cladibus ſe viriliter opponant,& contra eos armis tueantur populum Chriſtianum.Confiſcentur quoque bona eorum, & liberum ſit principibus huiuſmodi peſtilentes homines ſubijcere ſeruituti. Qui autem in vera pœnitentia ita diſceſſerint, & peccatorum indulgentiam, & fructum mercedis æternæ ſe non dubitent habituros.Nos autem de miſericordia Dei, & beatorum *Petri* & *Pauli* Apoſtolorum authoritate confiſi, fidelibus Chriſtianis, qui contra eos ſuſceperint,&ad eorum ſiue aliorum prælatorum conſilium,ad eos decertauerint expugnandos,biennium de iuncta pœnitentia relaxamus:aut ſi longiorem ibi moram habuerint,epiſcoporũ diſcretioni, quibus huius rei cura fuerit iuncta, committimus, vt ad eorum arbitrium ſecundum modum laboris maior eis indulgentia tribuatur.Illos autem, qui admonitionem epiſcoporum in huiuſmodi parere contempſerint,à perceptione corporis & ſanguinis Domini iubemus eſſe immunes.Interim verò eos,qui ardore fidei ad expugnãdum eos laborem iſtum aſſumpſerint,ſicut eos, qui ſepulchrum Domini viſitant,ſub eccleſiæ defenſione recipimus, & ab vniuerſis inquietationibus,tam in rebus quàm in perſonis, ſtatuimus manere ſecuros. Si verò quiſquam interim eos moleſtare præſumpſerit, per epiſcopum loci excommunicationis ſentẽtia feriatur,& talis ſententia ab omnibus obſeruetur,donec& ablata reddantur, & de illatis damnis congruè ſatiſfaciat. Epiſcopi verò ſiue presbyteri,qui talibus forte non reſtiterint,officij ſuſpenſione multentur,donec miſericordiã ſedis Apoſtolicæ obtineãt.

Leproſi ſemetipſis priuatam habeant *eccleſiam,& cœmiterium.*

CVm dicit Apoſtolus *Paulus abundantiorem honorem membris inferioribus deferendum*; è contra quidam quæ ſua ſunt non quæ *Ieſu Chriſti* quærentes leproſis qui cum ſanis habitare non poſſunt,vel ad eccleſiam cum alijs conuenire, eccleſias & cœmiteria non permittunt habere,nec proprij vicarij miniſterium ſacerdotis. Quod quia procul à pietate Chriſtiana eſſe dignoſcitur,de benignitate Apoſtolica conſtituimus, vt vbicunq; tot ſub communi vita fuerint congregati, quòd eccleſiam cum cœmiterio ſibi conſtituere & proprio valeant gaudere presbytero ſine contradictione aliqua permittantur habere. Caueant tamen vt iniurioſi veteribus eccleſijs nequaquam exiſtant, de iure parochiali. Quod enim pietate conceditur, ad aliorum iniuriam nolumus redundare.Statuimus etiam, vt de ortis & nutrimentis animalium ſuorum decimas tribuere non cogantur.

Ne Chriſtiani habitent cum Iudæis vel Sarracenis.

IVdæi ſiue Sarraceni nec ſub Alexandrorum puerorum obtentu, nec pro ſeruitio vel aliqua qualibet cauſa Chriſtiana mancipia in domibus ſuis permittantur habere.Excommunicentur autem,qui cum ijs præſumpſerint habitare,teſtimonium quoq; Chriſtianorum aduerſus Iudæos in omnibus cauſis, cùm illi aduerſus Chriſtianos teſtibus ſuis vtantur,recipiendum eſſe cenſemus :& anathemate decernimus eſſe feriẽdos,quicunq; Iudæos Chriſtianis voluerint in hac parte præferre, cùm eos Chriſtianis oporteat ſubiacere,& ab ijs pro ſola humanitate foueri.Si qui verò præterea Deo inſpirante ad fidem ſe conuerterint Chriſtianam à poſſeſſionibus nullatenus excludantur, cùm melioris condicionis conuerſos ad fidem eſſe oporteat, quàm antequam fidem ſuſciperent habebantur. Si autem ſecus factum fuerit,principibus ſeu poteſtatibus eorundem locorum ſub pœna excommunicationis iniungimus, vt portionem hæreditatis & bonorum ſuorum ex integro eis faciant exhiberi.

Ne monachus vel alius religioſus recipiatur *ſub pretio.*

MOnachi non ſub pretio recipiantur in monaſterio,non peculiũ permittãtur habere; nõ ſinguli per villas & oppida ſiue quaſcũq; parochiales ponãtur eccleſias: ſed in

in maiori conuentu,aut cum aliquibus fratribus maneant, nec soli inter seculares homines spiritualium hominum conflictum expectent: *Solomone* dicente, *Væ soli, nam cadit & non est qui eum subleuet*. Si quis autem exactus à sua receptione aliquid dederit, ad sacros ordines non accedant, is autem qui eum receperit officij sui priuatione multetur. Si verò peculium habuerit,nisi ab Abbate fuerit pro iniuncta administratione permissum,à communione altaris remoueatur, & qui in extremis cum peculio inuentus fuerit,nec oblatio pro eo fiat,nec inter fratres recipiat sepulturam. Quod etiam de diuersis religiosis præcipimus obseruari. Abbas autem qui diligenter ista non curauerit officij sui iacturam se nouerit incursum, prioratus verò siue obedientiæ pretij datione nulli tradantur. Alioquin dantes & accipientes à ministerio ecclesiastico fiant alieni. Priores verò cùm in conuentualibus ecclesijs fuerint constituti, nisi pro manifesta & rationabili causa non mutentur;videlicet si dilapidatores fuerint,si incontinenter vixerint,aut tale aliquid egerint,pro quo amouendi meritò videantur, aut si etiam pro necessitate maioris officij de consensu fratrum fuerit transferendus.

Ne aliquis multas habeat ecclesias.

QVoniam nonnulli modum auariciæ non ponentes, & diuersas dignitates ecclesiasticas,& plures ecclesias parochiales propter sanctorũ canonum instituta nituntur adquirere, ita vt cum vnum officium vix implere sufficiant stipendia sibi vendicẽt plurimorum,ne id de cætero fiat districtiùs prohibemus. Cùm igitur vel ecclesiasticum ministerium committi debuerit,talis ad hoc persona quæratur,quæ residere in loco, & causam eius per seipsũ valeat exercere. Quod si aliter actũ fuerit,& qui receperit, quod contra sacros canones receperit,amittat,& qui dederit,largiendi potestate priuetur, & quia in tantum iam quorundam processit ambitio,vt non duas vel tres, sed sex aut plures perhibeãtur habere, cùm nec duabus possint debitam prouisionem impendere, per fratres & coepiscopos nostros hoc emendari præcipimus, & de multitudine canonibus inimica,quæ dissolutionis materiam & euagationis inducit,& certum continet periculum animarum eorum,qui ecclesijs deseruire valeant indigentiam subleuari. Præterea quia in tantum laicorum quorundam processit audacia, vt episcoporum authoritate neglecta clericos instituant in ecclesijs,& remoueant etiam cùm voluerint; possessiones quoque atque alia ecclesiastica bona pro sua plærumque voluntate distribuant, & tam ecclesias ipsas quàm homines earum taillis & exactionibus grauare præsumunt. Eos siquidem qui à modò ista commiserint, anathemate decernimus esse feriendos. Presbyter autem siue clericus, qui ecclesiam sine proprij episcopi authoritate per laicos receperit,communione priuetur; & si perstiterit,à ministerio ecclesiastico & ordine deponatur. Sanè quia laici quidam ecclesiasticas personas & ipsos etiam episcopos iudicio suo stare compellunt: eos qui de cætero id præsumpserint à communione fidelium decernimus segregandos. Prohibemus etiam ne laici decimas cum animarum suarum periculo detinentes,in alios laicos possint aliquo modo transferre. Si quis verò receperit,& ecclesiæ non reddiderit,Christiana sepultura priuetur.

Ne manifestus Vsurarius recipiatur ad *communionem altaris.*

QVia in omnibus ferè locis crimen vsurarum inualuit; vt multi negotijs prætermissis quasi licitè vsuras exerceant; & qualiter vtriusque testamenti pagina condemnetur, non attendunt: ideò constituimus, vt vsurarij manifesti nec ad communionem recipiantur altaris, nec Christianam, si in hoc peccato decesserint,accipiant sepulturam, sed nec oblationem eorum quisquam accipiat. Qui autem acceperit,aut Christianæ tradiderit sepulturæ,& ea,quæ acceperit reddere compellatur,& donec ad arbitrium sui episcopi satisfaciat ab officij sui executione maneat suspensus.

De

De teſtamentis Clericorum.

CVm in officijs charitatis primò videamur illis obnoxij, à quibus beneficium nos cognouimus recepiſſe, è contra quidam clerici cùm ab eccleſijs ſuis multa bona perceperunt, bona per eccleſias acquiſita in alios transferre præſumũt. Hoc igitur quia in antiquis canonibus conſtat eſſe inhibitum, nos etiam nihilominus inhibemus. Indemnitati itaq; eccleſiæ prouidere volentes, ſiue inteſtati deceſſerint, ſiue alijs conferre voluerint, penes eccleſias eadem bona præcipimus remanere. Præterea quoniam quidam in quibuſdam partibus ſub pretio ſtatuuntur, qui decani vocantur, & pro certa quantitate pecuniæ epiſcopalem iuriſdictionem exercent, preſenti decreto ſtatuimus, vt qui de cætero id preſumſerit, officio ſuo priuetur, & epiſcopus conferendi hoc officium poteſtatem amittat.

De ordinatione eccleſiarum.

CVm in cunctis eccleſijs quod pluribus & ſenioribus fratribus viſum fuerit incunctanter debet obſeruari, graue nimis & digniſſimũ reprehenſione, quòd per quaſdam eccleſias pauci, quoniam non tam de ratione quàm de propria voluntate ordinationem multorum impediunt, & ordinationem eccleſiaſticam' procedere non permittunt. Quocirca præſenti decreto ſtatuimus, vt niſi à paucioribus & minoribus rationabile aliquid fuerit oſtenſum, appellatione remota præualeat ſemper, & ſuum conſequatur effectum, quod à maioris & ſenioris conſilij parte fuerit conſtitutum. Nec conſtitutionem noſtrã impediat, ſi aliquis ad conſeruandam eccleſiæ ſuæ conſuetudinem ſe iuramento dicat eſſe conſtrictum. Nõ enim dicenda ſunt iuramenta ſed periuria potiùs, quæ contra vtilitatem eccleſiaſticam, & ſanctorum patrum veniunt inſtituta. Si quis autem huiuſmodi conſuetudines, quæ nec ratione iuuantur, nec ſacris congruunt inſtitutis, iurare præſumpſit, donec condignam egerit pœnitentiam, à Dominici corporis perceptione exiſtat alienus.

De præſentatione Clericorum.

QVum in quibuſdam locis fundatores eccleſiarum aut hæredes eorum poteſtate, in quam eccleſia eos hucuſq; ſuſtinuit, abijciuntur: & quum in Dei eccleſia vnus debeat eſſe qui præſit, ipſi plures ſine reſpectu ſubiectionis eligere moliuntur; & quum vna eccleſia vnius debeat eſſe rectoris, pro ſua defenſione plurimos repræſentant. Quocirca præſenti decreto ſtatuimus, vt ſi plures partes fundatorum ſe in contraria vota diuiſerint, ille præficiatur eccleſiæ, qui moribus iuuatur & meritis, & plurimorum eligitur & probatur aſſenſu. Si autem hoc ſine ſcandalo eſſe nequiuerit, ordinet antiſtes eccleſiam ſicut meliùs ſecundum Deum nouerit ordinandam, & idipſum faciat etiamſi de iure patronatus quæſtio emerſerit inter aliquos, & ſi cui competat infra tres menſes fuerit definitum.

De pace ſeruanda.

INnouamus etiam, vt presbyteri, clerici, monachi, conuerſi, peregrini, mercatores, ruſtici, euntes & redeuntes, & in agricultura exiſtentes, & animalia, quibus arant, & quæ cætera portant in agrum congrua ſecuritate lætentur: nec quiſquam alicubi nouas rectorũ exactiones, ſine authoritate & conſenſu regũ & principum, ſtatuere, aut ſtatutas de nouo tenere, aut veteres attentare aliquo modo præſumant. Si quis autem contra hoc fecerit, & commonitus non deſtiterit donec ſatisfaciat, communione careat Chriſtiana.

Ne eccleſiaſtica beneficia alicui permittantur, *antequam vacent.*

NVlla eccleſiaſtica beneficia, ſeu etiam miniſteria, vel eccleſiæ alicui tribuantur, ſeu promittantur, antequam vacent, ne deſiderare quis mortem proximi videatur, in cuius locum, & beneficium ſe crediderit ſucceſſurum. Cùm enim id etiã in ipſis gentiliũ legibus inueniatur inhibitũ, turpe nimis eſt & diuini plenũ animaduerſione iudicij,

ſi

si locum in ecclesia Dei futuræ successionis expectatio habeat, quam etiam ipsi gentiles homines condemnare curauerunt. Cùm verò præbendas ecclesias, seu quælibet officia in aliqua ecclesia vacare contigerit, vel si etiam modò vacant, non diu maneant in suspenso, sed infra sex menses personis, quæ dignè administrare valeant, conferantur. Si autem episcopus, vbi ad eum spectauerit conferre distulit, per capitulum ordinetur. Quòd si ad capitulum electio pertinuerit, & infra præscriptum terminum hoc non fecerit, episcopus secundum Deum hoc cum religiosorum virorum consilio exequatur. Aut si omnes fortè neglexerint, metropolitanus de episcopis secundum Deum absque illorum contradictione disponat.

Ne aliquis ordinetur sine certo titulo.

EPiscopus si aliquem sine certo titulo, de quo necessaria vitæ percipiat in diaconum vel presbyterum ordinauerit; tamdiu ei necessaria subministret, donec in aliqua ei ecclesia conuenientia stipendia militiæ clericalis assignet, nisi talis fortè ordinatus extiterit, qui de sua vel paterna hæreditate subsidium vitæ possit habere.

Ne clerici in sacris ordinibus constituti *focarias habeant.*

CLerici in sacris ordinibus constituti, qui mulierculas in domibus suis sub incontinentiæ nota tenuerint, aut abijciant eas & continenter viuant, aut beneficio & officio fiant ecclesiastico alieni. Quicunque in incontinentia illa, quæ contra naturam est, propter quam ira Dei venit in filios diffidentiæ, & quinque ciuitates igne consumpsit, deprehensi fuerint laborare: si clerici fuerint, eijciãtur à clero, vel ad agendam pœnitentiam in monasterio retrudantur: si laici, excommunicationi subdantur, & à cœtu fidelium fiant penitùs alieni. Monasteria præterea Sanctimonialiũ si quisquam clericus sine manifesta & necessaria causa frequentare præsumpserit, per episcopum arceatur, & si non destiterit à beneficio ecclesiastico reddatur immunis.

Ne laici imponant ecclesijs onera.

NOn minùs pro illorum peccato qui faciunt, quàm pro illorum detrimento qui sustinent, graue nimis esse dignoscitur, quòd in diuersis partibus mundi rectores & consules ciuitatum, necnon & alij, qui potestatem videntur habere, tot ecclesijs onera frequenter imponunt, & ita grauibus eas & crebris exactionibus premunt, vt deterioris conditionis sub eis sacerdotium factum videatur, quàm sub *Pharaone* fuerit, qui Dominicæ legis notitiam non habebat. Ille quidem omnibus alijs seruituti subditis sacerdotes suos & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & de publico eis alimoniam ministrauit, isti verò vniuersa ferè onera sua imponunt ecclesijs, & tot angarijs ipsam affligunt, vt illud ei, quod *Ieremias* deplorat, competere videatur, *Princeps prouinciarum facta est sub tributo.* Siue quidem fossata seu expeditiones, seu alia quælibet sibi arbitrentur agenda, de bonis ecclesiarum, clericorum, & pauperum, *Christi* vsibus deputatis, cuncta volunt ferè complere. Iurisdictionem etiam, & authoritatem episcoporũ & aliorũ prælatorũ ita euacuant, vt nil potestatis ei videatur in suis hominibus remansisse. Super quo dolendum, pro ecclesijs dolendum est, nihilominus & pro ipsis, qui timorem Dei & ecclesiastici ordinis reuerentiã vidẽtur penitus abiecisse. Quocirca sub anathematis districtione seueriùs prohibemus, ne talia de cætero attentare præsumant, nisi episcopus vel clericus tantam necessitatem & vtilitatem inspexerit, vt absque coactione ad reuelandas communes necessitates, vbi laicorum non suppetant facultates, subsidia per ecclesias existiment conferenda. Si autem consules aut alij de cætero ista commiserint, & commoniti fortè desistere noluerint, tam ipsi quàm fautores eorum excommunicationi se nouerint subiacere, nec communioni fidelium reddantur, nisi satisfactionem fecerint competentem.

Vt

Vt prælati prouideant magiſtris ſcho-
larum neceſſaria.

QVoniam eccleſia Dei & in his quæ ſpectant ad ſubſidium corporis,& in his,quæ ad profectum perueniunt animarum, indigentibus ſicut pia mater prouidere tenenetur,ne pauperibus, qui parentum opibus iuuari non poſſunt legendi, & proficiendi opportunitas ſubtrahatur per vnamquámq; cathedralem eccleſiam magiſtro, qui clericos eiuſdem eccleſiæ,& ſcholares pauperes gratis doceat,competens beneficium aliquod præbeatur, quo docentis neceſſitas ſubleuetur, & diſcentibus via pateat ad doctrinam : & in alijs quoq; eccleſijs reſtituatur,ſeu monaſterijs,ſi retroactis temporibus aliquid in ijs fuerat deputatum. Pro licentia verò docendi nullus omnino pretium exigat,vel ſub obtentu alicuius conſuetudinis ab his,qui docent aliquid quærat,nec docere quenquam expetita licentia, qui ſit idoneus interdicat. Qui verò contra hoc venire præſumpſerit ab eccleſiaſtico fiat beneficio alienus. Dignum quippe eſſe videtur,vt in eccleſia Dei fructus laboris ſui non habeat,qui cupiditate animi, dum vendit docendi licentiam,eccleſiaſticum profectum nititur impedire.

Decretum *Alexandri* Papæ,ne Clerici præſumant
ſeculares procurationes ſuſcipere.

CLerici in ſubdiaconatu, & ſuprà,& in minoribus quoque ordinibus ſi ſtipendijs eccleſiaſticis ſuſtentantur coram ſeculari iudice aduocati, in negotijs forenſibus eſſe non præſumant,niſi propriam,vel eccleſiæ ſuæ cauſam fuerint proſecuti, aut pro miſerabilibus fortè perſonis,qui proprias cauſas adminiſtrare non poſſunt, ſed nec procuratores villarum,aut iuriſdictiones etiã ſeculares ſub aliquibus principibus, & ſecularibus viris,vt iuſticiarij eorũ fiant,clericorum quiſquam exercere præſumat.Si quis autẽ aduerſus hoc venire tentauerit, quia contra doctrinam Apoſtoli dicentis, nemo militans Deo implicat ſe ſecularibus negotijs,ſeculariter agit,ab eccleſiaſtico fiat miniſterio alienus, pro eo quòd officio clericali neglecto fluctibus ſeculi vt placeat potentibus ſe immergit. Diſtrictiùs autem decernimus puniendum, ſi religioſorum quiſquam aliquid prædictorum auſus fuerit attentare.

Decretum *Alexandri* Papæ de eccleſia inter-
dicta,& interdictorum ſepultura.

CVm & plantare ſacram religionẽ & plantatam fouere modis omnibus debeamus, nunquam hoc meliùs exequamur, quàm ſi nutrire quæ recta ſunt, & corrigere quæ profectum veritatis impediunt, commiſſa nobis à Deo authoritate cenſemus.fratrum autem,& coepiſcoporum noſtrorũ vehementi conqueſtione comperimus, quòd fratres templi, & Hoſpitalis,alij quoque religioſæ profeſſionis,indulta ſibi ab Apoſtolica ſede priuilegia excedentes,contra epiſcopalem authoritatem, multa præſumunt, quæ & ſcandalum faciunt in populo Dei, & graue pariunt periculum animarum. propoſuerunt enim quòd eccleſias recipiunt de manibus laicorum : excommunicatos & interdictos ad eccleſiaſtica ſacramenta,& ſepulturam admittunt in eccleſijs ſuis,propter eorum conſcientiam, & inſtituant, & amoueant ſacerdotes, & fratribus eorum ad eleemoſynas quærendas euntibus cùm indultum ſit,eos vt in eorum aduentu ſemel in anno aperiantur eccleſiæ, atq; in eis diuina celebrentur officia, plures ex eis de vna ſiue de pluribus domibus ad interdictum locum ſæpiùs accedentes, & indulgentiam priuilegiorum in celebrandis officijs abutuntur,& tunc mortuos apud prædictas eccleſias ſepelire præſumunt; occaſione quoque fraternitatum, quas in pluribus locis faciunt robur epiſcopalis authoritatis eneruant, dum contra eorum ſententiam ſub aliquorum priuilegiorum obtentu munire cunctos intendunt, quæ ad eorum fraternitatem voluerunt ſe conferre. In his autem quia non tam de maiorum conſcientia, vel

conſilio,

consilio, quàm de minorum discretione quorundam exceditur, & remouenda ea in quibus excedunt & quæ dubitationem faciunt decernimus declaranda. Ecclesias sanè & decimas de manu laicorum sine consensu episcoporum tam illas quàm quoscunque alios religiosos recipere prohibemus. dimissis etiam quas contra tenorem istum modernio tempore receperint. Excommunicatos & nominatim interdictos tam ab illis quàm ab omnibus alijs iuxta episcoporum sententiam statuimus euitandos. In ecclesijs suis quæ ad eos pleno iure non pertinent instituendos presbyteros episcopis repræsentent, vt eis quidem de plebis cura respondeant, ipsis verò pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem. Institutos autem inconsultis episcopis non audeant remouere. Si verò Templarij siue Hospitalarij ad ecclesiam interdictam venerint, non nisi semel in anno ad ecclesiasticum officium admittantur, nec tunc ibi sepeliant corpora interdictorũ. De fraternitatibus autem hoc constituimus, vt si non se prędictis fratribus omninò reddiderint, sed in proprietatibus suis duxerint remanendum, propter hoc ab episcoporum sententia nullatenus eximantur, sed potestatem suam sicut in alios parochianos suos exerceant, cùm pro suis excessibus fuerint corrigendi. Quod autem de prædictis fratribus dictum est ab alijs quoque religiosis, qui præsumptione sua viam præripiunt, & contra canonicas eorum sententias & tenorem priuilegiorum nostrorum venire præsumunt, præcipimus obseruari. Si autem contra institutum hoc venerint; & ecclesiæ in quibus ista præsumpserint, subiaceant interdicto, & quod egerint irritum & vacuum habeatur. His itaque decretis promulgatis, & ab vniuerso clero & populo circumstante receptis, episcopi & cæteri viri ecclesiastici, qui conuenerant, cum munere benedictionis licentiam repatriandi accipere meruerunt.

EOdem anno rex Angliæ filius redijt de Normannia in Angliam in medio Quadragesimæ, & ad Pascha sequens ipse & rex pater suus fuerunt Wintoniæ. Et post Pascha *Richardus* de Luci Iusticiarius Angliæ, relicta iusticiaria potestate, factus est canonicus regularis in Abbatia sua de Leues, quam ipse in fundo suo fecerat, & bonis multis ditauerat; & paulò pòst ibidem obijt. Quo defuncto dominus rex pater magno celebrato concilio apud **Windeshores** communi consilio Archiepiscoporum, Episcoporum, Comitum & Baronum, coram rege filio suo, diuisit Angliam in quatuor partes: & vnicuique partium præfecit viros sapientes ad faciendam iusticiam in terra, in hunc modum.

Richardus Episcopus Wintoniæ.
Richardus Thesaurarius regis.
Nicholaus filius *Toroldi*.
Thomas Basset.
Robertus de **Witefeld**.

Suthamtescire.
Wiltescire.
Gloucestrescire.
Dorsete.
Somersete.
Deuonia.
Cornubia.
Berkescire.
Oxenefordscire.

Gaufridus Elienſis episcopus.
Nicholaus capellanus regis.
Gilebertus Pipardus.
Reginaldus de **Wisebec** clericus regis.
Gaufridus Hosee.

Cantebrigescire.
Huntedunescire.

Northamtesire.
Leicestresire.
Warewichsire.
Wirecestresire.
Herefordsire in Wallia.
Stafordesire.
Salopesire.

Iohannes episcopus Nortwicensis.
Hugo Murdac clericus regis.
Michael Belet.
Richardus del Pec.
Radulfus Brito.

Norfolchie.
Sutfolchie.
Essexe.
Hertefordsire.
Midlesex.
Kent.
Surreia.
Sudsexe.
Bukinghamsire.
Bedefordsire.

Godefridus de Luci.
Iohannes Cumin.
Hugo de Gaersi.
Ranulfus de Glanuilla.
Willielmus de Bendings.
Alanus de Furnellis. Isti sex sunt iusticiæ in curia regis constituti ad audiendum clamores populi: & eis assignatæ erant subscriptæ prouinciæ.

Notinghamsire.
Derebisire.
Euerwicsire.
Northumberland.
Westmerland.
Cumberland inter Rible & Merese.
Loncastre.

Eodem anno *Gaufridus* Comes Brittanniæ, præcepto regis patris sui, transfretauit de Anglia in Britanniam; & congregato exercitu deuastauit terrā Guiomarij de Leims, & eum ad deditionem coegit. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ filius redijt de Anglia in Normanniam. Eodem anno *Lodowicus* rex Francorum Constantinopolim misit *Agnetem* filiam suam quam *Ala* vxor sua regina Francorum, soror *Willielmi* Remensis Archiepiscopi, soror etiam *Henrici* & *Theobaldi*, & *Stephani* Comitum, ei pepererat, maritandam *Alexi* filio *Manuelis* imperatoris Constantinopolitani. Eodem anno *Philippus* filius *Lodowici* regis Francorum, & prædictæ *Alæ* regina ægrotauit vsque ad mortem. vnde pater suus plurimùm condoluit, & diuina reuelatione in somnis admonitus, vt deuota peregrinatione adiret beatum *Thomam* Cantuariensem martyrem, si vellet filium suum pristinæ sanitati restitui. Vndè factum est quòd *Lodowicus* rex Francorum, missis legatis ad *Henricum* regem Angliæ patrem, quæsiuit licentiam & securitatem veniendi in Angliam; & sine impedimento redire quæsiuit, & obtinuit. Rex igitur Francorum fiduciam habens in Domino, contra multorum consilium, iter arripuit versus Angliam. Et assumens secum *Philippum* Comitem Flandriæ, & *Baldwinum* Comitem de Ginnes, & *Henricum* ducem de Luuain, & Comitem *Willielmum* de Mandeuile, & aduocatum Betuiniæ, & alios Barones de regno Franciæ, peruenit vsque Wittsand, & inde transfretauit in Angliam & applicuit apud Douere, 11. Kal. Septembris,

Septembris, feria quarta. Cui rex Angliæ pater in littore maris occurrens susceptit cum magno gaudio & honore, sicut charissimum dominum & amicum suum, & omnia necessaria sibi & hominibus suis honorificè ministrauit. Et in crastino, videlicet vigilia beati *Bartholomæi* Apostoli duxit eum Cantuariam vsque ad tumbam S. *Thomæ* martyris. Quò cùm venissent, *Lodowicus* rex Francorum obtulit super tumbam beati *Thomæ* martyris vnam cuppam de auro valdè magnam & pretiosam, & ad vsus monachorum ibidem Deo seruientium centum modios vini in perpetuum, singulis annis recipiendos apud Peissi in Francia ad omnimodam impensam regis Franciæ. Præterea concessit eis, quòd quæcunque de cætero emerentur in regno Franciæ ad proprios vsus illorum, quieta sint de teonnio & omnibus alijs consuetudinibus & exigentijs. Et hæc omnia fecit eis confirmari charta sua, quam ipsi receperunt de manu *Hugonis* de Puteaco cancellarij regis Franciæ, filij *Hugonis* Dunelmensis episcopi. Tertiò autem die sequenti, rex Franciæ & sui, qui cum eo venerant, rege Anglorum eos reducente, reuersi sunt ad **Douere**; & in crastino, videlicet septimo Kalendas Septembris, die Dominica, rex Franciæ cum suis transfretauit de Anglia in Flandriam, & applicuit apud **Witsand**. Interim *Philippus* filius eius, meritis & precibus beati *Thomæ* martyris pristinam adeptus est sanitatem. Quo audito rex Franciæ, in magno fluctuans gaudio publico, præcepit edicto, vt omnes principes regni sui ecclesiastici, & seculares conuenirent Remis in capite Kalendarum Nouembriũ ad coronationem *Philippi* filij sui. Quibus congregatis *Willielmus* Remensis Archiepiscopus præfatum *Philippum* filium *Alæ* sororis suæ iam quintum decimum annum ætatis suæ agentem coronauit, & in regem vnxit Remis in ecclesia sedis Pontificalis die solemnitatis omnium sanctorum, ministrantibus ei in illo officio *Willielmo* Turonensi, & Bituricensi, & Senonensi Archiepiscopis, & ferè omnibus episcopis regni. *Henricus* autem rex Angliæ filius, in progressione à thalamo vsque in ecclesiam ipso die coronationis, ibat ante illum gestans coronam auream de iure ducatus Normanniæ, qua prædictus *Philippus* coronandus erat, & *Philippus* Comes Flandriæ præibat, ferens ante illum gladium regni. Alij verò duces, Comites, & barones præibant, & sequebantur diuersi diuersis deputati obsequijs, prout res exigebat. Sed *Lodowicus* rex pater eius, senio & morbo laborans paralytico, coronationi illius interesse non potuit. Nam cùm ab Anglia rediret, & ad beatum *Dionysium* iter arriperet, subito percussus frigore, incidit in paralysim, & vsum dexteræ partis corporis sui amisit. Eodem anno obijt *Rogerus* Wigornensis episcopus apud Turonim & ibi sepultus est. Eodem anno obijt *Willielmus* Comes Albemarliæ, & sepultus est in Abbatia sua de **Tornetun**. Eodem anno Tuscani & Pisani, & homines de Luca, & ciues de Pistura, & ciues de Florentia, & homines de valle Arne, & *Hugelinus* de valle Spolitæ concilium fecerunt, vt dolo caperent *Christianum* Maguntinum Archiepiscopum, *Frederici* Romanorum imperatoris Cancellarium; qui post pace factam inter dominum Papam & prædictum imperatorem apud Venetiam in Riuo alto, remanserat in Tuscana, & eos grauibus vexationibus ad inopiam redegerat. Facta itaque conuentione, conuenerunt *Conradum* filium *Willielmi* Marchias de monte Ferrato, vt eum dolo caperet: ipse enim præfatum Cancellarium odio habebat, sed iam cum eo pacem fecerat. Ad instigationem itaque cæterorum, & *Manuelis* imperatoris mandato, qui ei multas promisit diuitiarum facultates, si præfatum cancellarium cepisset: *Conradus* venit in manu forti ad ciuitatem de Camerin, vbi cancellarius ille cum paucis suorum conuenerat, & *Conradus*, iniectis in eum manibus tenuit, & in compedibus missum secum duxit, & incarcerauit eum primò in castello, quod vocatur Sanctus *Flauianus*, secundò incarcerauit eum in roca Venais, tertiò incarcerauit eum apud Eghependant, & tradidit eum *Bonifacio* fratri suo in custodia, & ipse *Conradus* profectus est ad *Manuelem* imperatorem Constantinopolitanum, cuius admonitione ipse ceperat prædictum Cancellarium. Et non ausus domum redire propter iniuriam quam fecerat *Frederico* Romanorum imperatori de captione Cancellarij sui, remansit cum *Manuele* Constantinopolitano imperatore, & vnam de neptibus illius imperatoris in vxorem duxit. Quo audito *Bonifacius* frater eius, qui prædictum *Christianum* Maguntinum Archiepiscopum *Friderici* Romanorum imperatoris

Cancellarium in carcere tenuit, cepit de eo duodecim millia perperorum & permisit eum ab re.

ANno gratiæ millesimo centesimo octogesimo, qui erat annus 26. regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem rex fuit in Anglia die natalis Domini apud Notingham: cui festo interfuit *Willielmus* rex Scottorum. Eodem anno *Philippus* rex Francorum, videns quòd pater suus morbo laboraret paralytico, adhæsit in omnibus consilio *Philippi* Comitis Flandriæ. Cuius consilio tyrannidem cepit exercere in populo, & omnes, quos nouerat patri suo fuisse familiares, spreuit & odio habuit: & matrem suam adeò persequebatur, quòd à dominatione sua expulit; & *Willielmum* Remẽsem Archiepiscopum, & Comitem *Theobaldum*, & Comitem *Stephanum* auunculos suos grauiter persequebatur. Quorum prece *Henricus* rex Angliæ filius transfretauit in Angliam, & indicauit patri suo excessus & importunitates, quas *Philippus* rex Franciæ faciebat matri suæ & auunculis suis per consilium Comitis Flandriæ. Quo audito, rex Angliæ pater, & rex Angliæ filius transfretauerunt in Normanniam ante Pascha. Venerunt ergò ad eos in Normanniam præfata regina Francorum, & cum ea Comes *Theobaldus*, & Comes *Stephanus* frater eius, & alij quamplures viri nobiles de regno Franciæ. Et datis regi Angliæ patri obsidibus & præstitis sacramentis, quòd à consilio suo non recederent, adhæserunt ei. Quo facto rex Angliæ pater magnum congregauit exercitum de terris suis cismarinis & transmarinis, habens in proposito, quòd post Pascha intraret hostiliter terram regis Franciæ, in vindictam iniuriarum quas ille nouus rex Franciæ fecerat matri suæ & auunculis suis. Post Pascha verò *Philippus* rex Franciæ duxit in vxorem filiam Comitis de Hanou neptem *Philippi* Comitis Flandriæ, filiam sororis suæ; cui idem Comes Flandriæ dedit in maritagio cum nepte sua totam terram de Vermundeis vsque ad aquam de Lis. Deinde statuit *Philippus* rex Franciæ, quòd ipse & vxor eius coronarentur die Pentecostes apud Senonem ciuitatem: sed per consilium Comitis Flandriæ anticipauit terminum illum, & fecit se & vxorem suam coronari die Ascensionis apud sanctum *Dionysium* ab Archiepiscopo Senonense. Quod cùm *Willielmo* Remensi Archiepiscopo constaret, indignatus est vehementer: & *Alexandro* summo pontifici conquestus est, de transgressione Senonensis Archiepiscopi, qui contra ius, & dignitatem Remensis ecclesiæ regem Franciæ præsumpserat coronare. Deinde *Philippus* rex Franciæ, & *Henricus* rex Angliæ pater conuenerunt ad colloquium inter Gisortium & Trie. In quo colloquio rex Angliæ, nunc blandis nunc asperis effecit versus regem Franciæ, quòd ipse contra consilium Comitis Flandriæ, & *Roberti Clement* omnem malitiam & indignationem, quas in animo aduersus matrem & auunculos suos conceperat, remisit eis, & eos in debitam familiaritatem recepit: statuens quod singulis diebus solueret matri suæ septem libras Parisiorum ad quotidianum victum, & post discessum patris sui redderet ei dotalium suum plenarium & integrum, retentis sibi castellis & munitionibus. In eodem colloquio rex Angliæ pater ad abundantem cautelam recepit homagium *Philippi* Comitis Flandriæ, coram *Philippo* rege Franciæ; & pro homagio illo concessit ei mille marcas argenti singulis annis recipiendas Lundonijs ad Scaccarium; ita tamen quòd in recompensatione illarum mille marcarum Comes Flandriæ inueniet singulis annis quingentos milites in obsequium regis Angliæ per spacium quadraginta dierũ, quando summonitus inde fuerit. Eodem anno *Lodowicus* rex Francorũ obijt Parisijs, mense Septembris, 14. Kalendas Octobris feria quinta, & sepultus est in abbatia de Barbiaus. Deinde *Philippus* rex Franciæ, & *Henricus* rex Angliæ pater conuenerunt ad colloquium inter Gisortium & Trie, vbi pacem & cõcordiam, fide & sacramentis hinc inde confirmatam inter eos fecerunt in hunc modum.

EGo Philippus *Dei gratia rex Francorum, & ego* Henricus *eadem gratia rex Anglorum, volumus ad omnium tam præsentium quàm futurorum peruenire notitiam, quòd fœdus et amicitiam, fide media, & sacramenta innouauimus, quam dominus meus* Lodowicus *rex Francorum & ego* Henricus *firmauerамus inter nos coram Iueri, in præsentia* Petri *tituli S.* Chrysogoni *presbyteri, cardinalis, Apostolicæ sedis legati, et* Richardi *Wintonienſis episcopi, et aliorũ plurimorum episcoporum, Comitum & baronum, qui aderant. viz. quòd sic sumus & à modo volumus esse amici, quòd vterque nostrum alteri obseruabit vitam & membra, & terrenum*

honorem

honorem suum contra omnes homines pro posse suo. Et si quæcunque persona alteri nostrum malum facere præsumpserit, ego Henricus *iuuabo* Philippum *regem Franciæ dominum meum contra omnes homines pro posse meo. Et ego* Philippus *iuuabo* Henricum *regem Angliæ contra omnes homines pro posse meo, sicut hominem & fidelem meum, salua fide, quam debemus hominibus nostris, quamdiu ipsi nobis fidem seruabunt. Et neuter nostrum à modo retinebit inimicum alterius in terra sua, ex quo inde requisitus fuerit. Et vt inter nos tollatur à modò omnis materia discordiæ, concessimus ad inuicem, quòd de terris, & possessionibus, & omnibus alijs rebus, quas modò habemus, alter aduersus alterum nihil à modò petet, excepto eo de Aluernia, vnde contentio inter nos est, & excepto feodo de castro* Radulfi, *& exceptis minutis feodis & diuisis terrarum nostrarum de Berri, si homines nostri aliquid interceperint inter se vel aduersus alterum nostrum. Si autem super his quæ superiùs excepta sunt per nosmetipsos conuenire non poterimus, ego* Philippus *rex Francorum elegi tres episcopos, Claremontensem, Niuernensem, Trecensem; & tres barones, Comitem* Theobaldum, *& Comitem* Robertum, *&* Petrum *de Turtena patruos meos: & ego* Henricus *rex Angliæ elegi tres episcopos,* Willielmum *Cenomannensem,* Petrum *Petragoritensem,* Robertum *Nanetensem; & tres barones,* Mauritium *de Croun,* Willielmum Maingot, Petrum *de monte Rabel ex parte mea, qui inquisita veritate hinc inde tam per seipsos, quàm per iuramenta hominum terrarum illarum, prædicti episcopi in verbo veritatis asserent, & laici iurabunt, quòd quicquid cognouerint de iure alterius nostrum esse, hoc inter nos dicent, & nos eorum dicto bona fide firmiter stabimus. Si verò omnes illi episcopi, quos ego* Philippus *elegi interesse non poterunt, nihilominus stabimus dicto illorum duorum, qui intererunt. & si omnes barones ex parte mea nominati non intererunt, pro eo non remanebit, quin stemus dicto illorum duorum qui intererunt. Et similiter de illis, quos ego* Henricus *elegi, tam de episcopis quàm de baronibus. Iurauimus etiam quòd nullum malum faciemus eis propter hoc, quòd veritatem dixerint. Et si fortè, quod Deus auertat, inter nos de terris nostris aliqua querela oriatur, per eosdem bona fide, & sine malo ingenio sine dilatione terminetur. Si autem aliquo prædictarum personarum interim mortua fuerit, altera loco ipsius substituatur. Si verò alter nostrum iter peregrinationis arripere voluerit, alter, qui remanebit, terram illius, qui in peregrinatione erit, & homines sicut sua propria & dominica fideliter custodiet, & manutenebit, & defendet contra omnes homines, sicut ego* Philippus *defenderem ciuitatem meam Parisius si esset obsessa, & sicut ego* Henricus *defenderem ciuitatem meã Rothomagi si esset obsessa. Ego etiam* Philippus *volo, quòd mercatores, & omnes tam clerici quàm laici de terra* Henrici *regis Angliæ, cum omnibus rebus suis securi sint, & habeant pacem per omnes terras meas. Et ego* Henricus *similiter volo, quòd mercatores, & omnes homines tam clerici quàm laici de terra domini mei regis Franciæ, securi sint, & pacem habeant per omnes terras meas. Hæc autem omnia supradicta nos obseruaturos & fide & sacramento promisimus. Iurauerunt etiam de præcepto nostro homines nostri post nos, quòd bona fide consulent nos ad obseruandum quod iurauimus, nec consilium præstabunt quo minùs obseruetur.*

Eodem anno *Fredericus* Romanorum imperator expulit à regno suo *Henricum* ducem Saxoniæ: cuius expulsionis causa hæc est. In primis itaque notandum est, quòd decem principes constituti sunt custodes portarum ciuitatis Coloniæ, quorum nomina hæc sunt;

Dux de Lemburc.
Dux Saxoniæ.
Dux de Saringes.
Dux de Saxland.
Dux de Luuain.
Comes de Wilch.
Comes de Loo.
Comes de Gerle.
Comes Palatinus de Rheno.
Comes de

Et hi decem sunt homines Archiepiscopi Coloniæ, & habẽt singulis annis de mensa S. *Petri* Coloniæ duo millia marcarum argenti in retributione custodiarum suarum.

Præterea Archiepiſcopus Coloniæ multos habet redditus, maximos autem in ducatu Saxoniæ, quos *Henricus* dux Saxoniæ gener *Henrici* regis Angliæ iniuſtè occupauit, & occupatos detinuit. Vnde *Reginaldus* Colonienſis Archiepiſcopus conqueſtus eſt domino ſuo *Frederico* Romanorum imperatori. Præterea ipſe imperator calumniatus eſt præfatum ducem de periurio, de fide læſa, de læſione maieſtatis imperialis: & eum citari fecit, vt veniret in curiam ſuam, ſatisfacturus tam ſibi quàm Archiepiſcopo Colonienſi. Venit igitur data ei ſecuritate veniendi & redeundi. Et cùm multa obijcerentur ei de fide læſa, de periurio, de læſione maieſtatis imperij, & de iniurijs Archiepiſcopo Colonienſi illatis; & cùm ipſe ad obiecta cum conſilio ſuorum reſpondere deberet: aſcendit equos ſuos, & abijt, nullo dato reſponſo, & imperator petijt de illo ſibi fieri iudicium, & iudicatum eſt illum demeruiſſe ducatum ſuum, & data eſt licentia Archiepiſcopo Colonienſi intrandi cum exercitu terram ducis Saxoniæ, in vindictam iniuriarum, quas dux ei fecerat. Et ipſe imperator cum magno exercitu intrauit terram ducis Saxoniæ, & eam deuaſtauit ferro, flamma, fame, & ad tantam ducem illum coegit inopiam, quòd ipſe poſuit ſe in miſericordiam imperatoris, & abiurauit terram ſuam per ſeptem annos in miſericordiam imperatoris, & exulans venit ad *Henricum* regem Angliæ patrem vxoris ſuæ. Tamen ipſe imperator poſtmodum prece *Alexandri* ſummi pontificis, & *Philippi* regis Franciæ, & *Henrici* regis Angliæ, & *Philippi* Comitis Flandriæ, relaxauit præfato duci Saxoniæ quatuor annos de iuncto ſibi exilio. Eodem anno obijt *Manuel* Conſtantinopolitanus imperator, & *Alexius* filius eius qui filiam *Lodowici* regis Franciæ in vxorem duxerat ſucceſſit ei in imperio; qui duobus annis pacificè regnauit. Sed interim *Maria* mater eius, filia *Raimundi* principis Antiochiæ, quendam habebat amaſium, qui vocabatur Græcè *Prothoſouaſtos*, Latinè verò, Comes Palatinus, quem prædicta imperatrix tam execrabili, & vehementi amore dilexerat, quòd *Alexim* filium eius imperatorem morti tradere volebat, vt ſic amaſium ſuum ad ſummum proueheret imperij gradum. Et cùm dies opportunus accidiſſet, dedit imperatori filio ſuo venenum bibere. Quo hauſto, ſtatim venenum per tenera membra diffuſum, penè eum incontinenti ſuffocauit. At tandem per doctorum phyſicorum medicamenta vix euaſit cum vita. Et volens ſibi præcauere in poſterum, miſit pro *Androneo* filio fratris *Manuelis* patris ſui, & aſſociauit eum ſibi in regnum. Cuius conſilio matrem ſuam cepit, & incarcerauit: & poſt longam carceris macerationem, ligatam in ſacco ſubmergi fecit in mare, quod dicitur mare maius, anchora alligata collo eius. Et *Prothoſouaſtos* amaſium matris ſuæ excæcauit, & teſticulos illi abſcindi fecit. Poſt exiguum verò temporis, videns *Androneus*, quòd plurimùm placeret populo quadam die ſolenni ad argumentum veræ fidei & ſummæ dilectionis, portauit in humeris ſuis *Alexim* imperatorem à palatio ſuo vſque ad eccleſiam Sanctæ *Sophiæ*, & eum ibi coronari fecit à Baſilio eiuſdem ciuitatis Patriarcha, & iurauit ei ſicut domino ſuo ligio fidelitatem contra omnes homines coram omni populo. Quibus perfectis *Alexius* imperator tradidit prænominato *Androneo* poteſtatem exercendi omnes voluntates ſuas & iuſticias in populum. Poſt multum verò temporis venit *Androneus* ad *Alexim* imperatorem dicens quòd populus noluit mandatis eius obedire, & petijt vt ipſe aliquem præficeret populo, cuius mandatis obediret. Cui *Alexius* ait, Ego elegi te & conſtitui ſuper populum meum, & alium neſcio, in quo magis confido. & reſpondens *Androneus* dixit, Si vis vt regam populum tuum, fac me coronari coram populo, vt ſciat omnis populus, quòd ego regnaturus ſum ſub te ſuper omnes gentes, quæ ſub dominatione tua ſunt. Et imperator non intelligens, quòd omnis poteſtas impatiens conſortis erit, conceſſit quod petebat. Et conuocatis clero & populo imperij, *Alexius* imperator fecit ſe & *Androneum* ſimul coronari à prædicto Patriarcha in eccleſia ſanctæ *Sophiæ*. Paruo igitur ſpacio temporis elapſo, alter alteri inuidit, & quòd vni illorum placuit, alteri diſplicuit. *Nulla enim fides erit regni ſocijs, omníſque poteſtas impatiens conſortis erit.* *Androneus* tamen ſimulatam dilectionem prætendens, ſub velamento dilectionis inſidiabatur domino ſuo imperatori; & ipſe nihil horũ cogitans minùs ſibi præcauebat. *Nullus námq; pernicioſior hoſtis eſt quàm familiaris inimicus.* Nacta igitur opportunitate temporis & loci, *Androneus* per conſiliũ *Baſilij* patriarchæ *Alexim* imperatorem dominũ ſuum morti tradidit, & *Agnetem* filiam

regis

regis Franciæ vxorem suam sibi in vxorem accepit,& tyrannidem exercebat in populum,& non tantum in populum sed etiam in omnes nobiles Imperij, aut morti tradebat, aut oculis & testiculis priuatos ab Imperio fugabat. Erat autem in partibus illis quidam iuuenis nomine *Isaac* filius sororis *Manuelis* Imperatoris defuncti,qui cùm vidisset tyrannidem,quam *Andronicus* exercebat in principes Imperij, timuit eum valde: & fugiens â facie eius magnum congregauit exercitum, & commisit prælium cum Soltano Iconij, & captus est in prelio â *Rupino* de Lamintangne, qui venit auxiliari Soltano Iconij, quem cùm cepisset, & tradere voluisset Soltano Iconij, Soltanus noluit eum recipere,sed donauit eum *Rupino*. Qui cùm domum redijsset,misit eum domino suo *Raimundo* Principi Antiochiæ : quem lætus suscipiens petijt ab eo sexaginta millia Bisantiorum de redemptione. & spospondit, & missis nuntijs suis ad diuites Insulæ de Cipre: postulauit ab eis auxiliũ ad redimendum se. Qui inito consilio miserunt ei triginta millia Bysantiorũ,quę ipse tradidit principi Antiochiæ,& pro residuo debiti tradidit ipse filium & filiam suam obsides, & sic liberatus â carcere principis Antiochiæ venit in Insulam de Cipre,& principes Insulę receperunt eum,& constituerunt dominum suum. vnde ipse in superbiam elatus coronam fecit sibi Imperialem,& fecit se coronari & sanctum Imperatorem vocari. ad terminum autem inter illos constitutum misit ad eum princeps Antiochiæ pro residuo debiti, scilicet pro triginta millibus bisantiorum: sed Imperator de Cipre noluit illa tradere nuntijs principis, sed tradidit illa fratribus Templi ad deferendum principi Antiochiæ. Quibus proficiscentibus occurrerunt piratæ, & abstulerunt eis memoratam pecuniam. Quod cùm constaret Imperatori de Cipre dixit, hoc factum fuisse per insidias principis Antiochiæ, & iurauit se de cætero nunquam pecuniam illam redditurum. Vnde factum est,quòd filius & filia illius remanserunt per biennium obsides in manu principis Antiochiæ. Qui tandem cùm vidisset,quòd Imperator de Cypre nollet obsides suos redimere, pietate cõmotus permisit eos abire liberos. Interim *Andronicus* Imperator Constantinopolitanus, consilio & auxilio Basilij patriarchæ, totius Imperij monarchiam obtinuit, & diadema Imperij capiti suo & vxoris suæ imposuit : & in tyrannide persœuerans, quoslibet nobiles Imperij aut oculis priuatos, aut alijs cæsis membris in exilium mittebat. Inter quos erat quidam nobilis vir dictus *Andronicus Angelus*, qui fuerat cancellarius *Manuelis* Imperatoris, quem Græci vocabant *Laucete*. Hunc ergò cum duobus filijs suis fecit *Andronicus* Imperator excæcari & ementulari, & fugauit â patria.

Præterea prædictus *Andronicus Angelus* tertium habebat filium clericum sapientem,quem Græci nominabant *Sacwice*, Latini autem vocabant eum *Tursakium Angelum*. Hic autem ea tempestate persecutionis in Francia profectus, Parisius morabatur,& scholas frequentabat, vt in doctrinis Latinorum linguam & mores illorum disceret. Qui cùm patris sui & fratrum flebiles audisset euentus, consolaturus eos citiùs aduenit: & transitum faciens per quandam Græciæ Insulam, inuenit ibi quendam virum religiosum solitariæ vitæ deditum, & habentem spiritum propheticum, qui quondam extiterat archiepiscopus in ciuitatem Tyri,& malens militare Deo quàm seculo, Archiepiscopatum suum reliquerat, & in Insula illa solus habitabat: cuius deliciæ erant radices herbarum siluestrium,& hausti aquæ potus. Et accedens ad sanctum virum illum indicauit ei & nomen suum & genus & itineris sui causam. Cumque vir sanctus omnia auscultasset in fletum prorupit, sciens pium esse flere cum flentibus & dolere cum dolentibus. Post fletum, modis omnibus quibus potuit dolorem iuuenis lenire conatus est. & ait illi,Reuertere in ciuitatem Constantinopolitanam,& esto robustus,quia dabit eam Dominus in manu tua, & dominaberis in ea, & eris Imperator, & ex te egredientur Imperatores,qui regnabunt post te: & ecce Basilius patriarcha,& principes Imperij quærunt te vt tui sint, & habeant te pro domino & Imperatore suo. & noli diffugere quod præparauit tibi Deus & prædestinauit. Credidit ergo illi *Tursakius*, & abijt in ciuitatem Constantinopolitanam pauper & mendicus; & non ausus manifestare se palam populo, quia nondum venerat hora eius,mansit in suburbio solus cum vno solo pedite vnum solum runcinum debilem & claudum habens,& expectans expectauit promissum supradicti sancti viri. & veniebant ad eum frequenter principes

terræ

terræ & patriarcha: non palam tamen sed in occulto propter metum Imperatoris. Imperator autem iam erat odiosus omnibus, & ipse omnes odio habebat. ipsum etiam patriarcham, qui eum promouerat, adeo persequebatur, quòd contra voluntatem illius construxit Ecclesiam quandam nobilem in ciuitate, & in ea constituit canonicos Latinos, quæ vsque in hodiernum diem dicitur Latina. Post multum verò temporis prædictus *Androneus* Imperator malè sibi conscius, per magos suos scire voluit si adhuc esset aliquis quem oporteret eum vereri. Qui responderunt ei, Date nobis puerum innocentem ad mactandum, & inducias triduanas, & nos indicabimus tibi quod petis. Et statim datus est eis puer innocens, quẽ immolauerunt dæmonijs, & in sanguine illius, & intestinis per magicas artes diu inquirentes, cognouerunt per indicia, quòd exterminium Imperij illius festinabat, & mors eius in ianuis, & qui eum morte traderet propè erat, & vocabatur *Tursakius Angelus*. Postera autem die venerunt supradicti magi ad *Androneum* Imperatorem & dixerunt ei. Nunc venerunt super te peccata tua, quę operabaris, cùm sederes pro tribunali innocentes opprimens, & sanguinem iustum sine causa damnares. dies enim perditionis tuę festinant, & ecce iam propè est, qui te perdet, & Imperiũ tuum obtinebit, & ipse vocatur *Tursakius Angelus*. Ipse quidem te post inauditos pœnarum cruciatus sæuissima morte damnabit, & actus eius in ore populi celebrabitur, & ipse erit cibus narrantibus, & regnabit super nos, & posteri eius sequentur sceptrum. Malo tuo patrem & fratres eius oculis & alijs bonis priuasti. Ille iam in suburbio ciuitatis huius est. illũ ergo diffuge, si diffugere vales. Quum autem cognouisset *Androneus* quòd ille aduenisset, qui eum morti traderet, misit cancellarium suum cũ militibus & seruientibus armatis ad comprehendendũ illum. Qui cùm venissent ad hospitiũ illius, inuenerunt ianuas clausas. & qui prę ibant alta voce clamabant, Aperite nobis portas, aperite: ecce cancellarius Imperatoris venit: & dixerunt, *Tursaki*, exi foras. Videns tunc *Tursakius*, quòd illi ianuas frangerent, nisi ipse celeriùs exisset, sellam equo suo velociter imposuit: & ascendens in eo, accinxit sibi gladium, & aperiens portas celeriùs exiuit, & vibrans gladium in obstantes fecit sibi viam, & irruens in cancellarium amputauit caput eius. Cæteri autem stabant attoniti, & nemo misit in eum manum. Ipse verò per medium illorum transiens ciuitatem intrauit: & per medium illius progrediens venit ad Ecclesiam sanctę *Sophiæ*. & inuento ibi Basilio patriarcha, cecidit ad pedes eius, & narrauit ei omnia, quę illi acciderant. Et Patriarcha eleuans eum â terra dixit vniuersę plebi: Accedite huc & videte hominem, quẽ elegit sibi Dominus regnaturum super nos: Dicite ergò quid vobis inde videtur. & responderunt omnes, Placet nobis quòd ille Dominus noster sit, & quòd ille regnet super nos, & vt abijciamus perfidum illum *Androneũ*, qui nos & gentem nostram destruit. Consensit ergò Patriarcha voluntati plebis, quia & ipse voluit: & illicò cõsecrauit illum in Imperatorem. Et Missa celebrata, & omnibus ritè perfectis, Patriarcha introduxit illum in domum suam, & fecit conuiuiũ magnum cum principibus & tribunis ciuitatis (erat enim dies festus) & conuenit illuc multitudo plebis & seniorum. Interim *Androneus* Imperator egressus fuerat â palatio suo vt videret finem *Isakij Angeli*, ad quem comprehendendum miserat cancellarium suum. Qui cùm audisset quòd prędictus cancellarius esset interfectus, & quòd *Isakius Angelus* factus esset Imperator, regressus est in palatium suum, & clausa est ianua. Venit ergò nouus Imperator cũ multa plebe armata, & obsedit palatium *Andronei*. Et ex improuiso superuenit coruus quidã ingens niger & horribilis, & sedens super murum palatij contra faciem *Andronei* Imperatoris, coruinam vocem in eum terribilem edidit. Quod ipse conijciens prognosticum esse deiectionis & confusionis suę arcum suum arripuit & tetendit: & cum trahere in eum sagittam conaretur, fractus est arcus eius, quem ipse ad pedes eius proiecit iratus; dicens, Nunc scio verè quòd dies perditionis meæ festinant, & ira Dei cecidit super me. Et adhuc illo loquente, homines noui Imperatoris vndiq; per muros ascenderunt in palatium, & *Androneũ* Imperatorem ceperunt, & ligatum tradiderunt nouo Imperatori. Cui ipse dixit, Nunc iusto Dei iudicio venerunt super te peccata tua, quibus iram demeruisti, opprimens innocentes: & dominum tuũ *Alexim* Imperatorem peremisti, & patrem meum, & fratres meos, & alios nobiles regni excęcasti: & ideo morte pessima moriris. Et tradidit eum tortoribus dicens, Accipite eum & flagellatum ducite per vicos & plateas ciuitatis,

ciuitatis,& habete potestatem eruendi ei oculum vnum & auriculam vnam,& pugnum vnum, & pedem vnum : vitam autem eius & cætera illius membra seruate ad maiora tormenta. Quibus expletis nouus Imperator tradidit illum iterum alijs tortoribus, qui spargentes super illum paleam, ignem apposuerunt lateribus eius,& combusserunt donec tota cutis illius contraheretur in rugam. Deinde ligauerunt eum ad caudas equorum,& sic trahentes eum per medium ciuitatis proiecerunt extra ciuitatem mortuum. Venerunt ergò ad *Tursakium* Imperatorem viri religiosi habitantes in ciuitate illa in Ecclesia quæ dicitur Latina, & petierunt corpus eius : & ipse donauit eis corpus eius. Et ipsi sepelierunt illud in Ecclesia sua, quam ipse cõstruxerat: sed manus eius abscissa, ferreis catenis suspensa est in patibulo. Deinde ex præcepto *Tursakij* Imperatoris & totius cleri & populi consultò definitum est, vt quicquid *Andronicus* fieri voluit cassaretur. Hinc factum est, vt omnes, qui voluntate *Andronici* exules fuerant ad propria remearent. Præterea *Tursakius* Imperator duos filios *Andronici* interfecit : & præcauens sibi in posterum, supradictum Basilium patriarcham deposuit, & in monasterium intrusit, Et misit pro illo qui sibi ventura prædixerat, & constituit eum patriarcham contra voluntatem canonicorum Ecclesiæ sanctæ *Sophiæ*. Et ortum est inter illos schisma, adeò quòd nullus voluit obedire. & quia ille homo pacis erat, & noluit illis contendere, ipse seipsum deposuit : & Imperator constituit eum summum iudicem in Ecclesiasticis causis super omnes Ecclesias Imperij sui. Deinde Imperator *Isakius* consilio suorum duxit in vxorem filiam *Belæ* regis Hungariæ, de qua ipse genuit filios, & filias, quarum vnam *Rogerus* rex Siciliæ, filius *Tancredi* regis Siciliæ in vxorem duxit. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ pater nouam fecit monetam in Anglia, & monetarios redemit propter corruptionem veteris monetæ. Eodem anno *Richardus* Episcopus sancti *Andreæ* in Scotia obijt : quo defuncto, statim fit schisma de electione pontificis. Canonici enim de Ecclesia sancti *Andreæ*, elegerunt sibi in Episcopũ magistrum *Iohannem* cognomento Scottum : & *Willielmus* rex Scottorum elegit *Hugonem* capellanum suum,& consecrari fecit ab Episcopis regni sui super appellationem â prædicto *Iohanne* electo ad dominum Papam factam. Vnde factum est, quòd *Alexander* summus Pontifex misit *Alexim* Romanæ Ecclesiæ subdiaconum in Scotiam ad cognoscendam controuersiam, quæ erat inter *Iohannem* electum & *Hugonem* consecratum,& ad illam determinandam. Qui cùm in Scotiam venisset,& coram clero & populo regni diu tractasset de electione *Iohannis* & *Hugonis*,& de cõsecratione ipsius *Hugonis*; & cognouisset, quòd præfatus *Iohannes* canonicè fuisset electus; & quòd *Hugo* post appellationem ad Romanum Pontificem factam in Episcopatum sancti *Andreæ* per regem violenter esset intrusus : eum sine dilatione de Episcopatu sancti *Andreæ* deposuit, & perpetuum silentium auctoritate, qua fungebatur, imposuit; & electionem quæ de *Iohanne* facta fuit confirmauit,& eum ab Episcopis Scotię, rege nec prohibente nec contradicente, immò per consilium Episcoporum regni permittente, in Episcopum sancti *Andreæ* cõsecrari fecit. Sed rex statim post consecrationem suam prohibuit ei ne ipse in regno suo moram faceret. *Hugo* verò non minùs gerebat se Episcopum quàm antea,& asportatis secum capella Episcopali & baculo & annulo, cum cæteris quæ illicitè detinebat, Romam iturus abijt. Et quia ipse asportata reddere noluit, *Alexis* excommunicauit eum,& summus pontifex sententiam illam confirmauit. Vnde ipse in hac forma scripsit Episcopis & alijs viris Ecclesiasticis de regno Scotiæ.

Epistola *Alexandri* Papæ super *Iohanne* & *Hugone* *Episcopis sanctæ* Andreæ.

Alexander Episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus vniuersis Episcopis & dilectis filijs, abbatibus, & alijs Ecclesiarum prælatis per Scotiam constitutis, Priori, canonicis, clero & populo sancti *Andreæ*, Salutem & Apostolicam benedictionem. Comperto nobis, quòd iampridem venerabilis frater noster *Iohannes* nunc Episcopus sancti *Andreæ* canonicè fuisset electus, & post electionem suam *Hugo* (appellatione interposita) in Ecclesia illa per potentiam laicalem intrusus consecrari ausu temerario præsumpsisset: electionem ipsius Apostolica auctoritate cassantes dilectum filium

filium noſtrum *Alexium* ſubdiaconum noſtrum ſedis Apoſtolicæ legatum, de electione præfati *Iohannis* cogniturum, ad partes veſtras direximus. Qui cùm maturè ſatis, ſicut per multorum teſtimonia nobis innotuit, & canonicè proceſſiſſet, electionem ipſius canonicam comperiens: poſt multiplices inducias, in quibus regiæ magnitudini detulit, auctoritate Apoſtolica confirmauit, præcipiens omnibus, qui ad Eccleſiam ſancti *Andreæ* pertinerent ex parte noſtra, vt ipſi *Iohanni* ſicut electo, obedientiam & reuerentiam exhiberent. Vnde cùm nullus propter metum regium in manifeſto obedire auderet: idem legatus non regnum, ſicut de iure poterat, ſed Epiſcopatum interdicto ſubiecit. Cùm igitur tam Eccleſiaſtici quàm ſeculares principes à chariſſimo in *Chriſto* filio noſtro *VVillielmo* illuſtri Scottorum rege diſtrictiùs adiurati fuiſſent, de recto conſilio dando, firmiter promittente ipſe rege, quòd eorum conſilio ſtaret, reſponderunt omnes tanquam vnus, vt præfati *Iohannis* conſecrationem coram legato noſtro, & quatuor Epiſcopis (quinto ægrotante ſed ſcripto conſentiente) celebratam vlteriùs non turbaret, ſed permitteret eum in pace ſua ſede conſecrari. Inde eſt quòd vniuerſitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, atque ſub officij & beneficij pœna præcipimus, quatenus ſpiritum fortitudinis induentes ipſum Epiſcopum infra octo dies poſt harum ſuſceptionem literarum honorificè, appellatione poſtpoſita ad ſedem ſuam reducatis, & pro ſeruanda Eccleſiaſtica iuſtitia prudenter & viriliter laboretis, & ad placandum motum regium adhibeatis operam diligentem: atque præfato Epiſcopo omnem exhibeatis reuerentiam & honorem, quem ipſius prædeceſſoribus impendiſtis. Quòd ſi rex aliud voluerit aut etiam conſilio prauorum inclinatus fuerit, Deo & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ magis oportet obedire quàm hominibus: alioquin ſententiam, quam venerabilis frater noſter *Hugo* Dunelmenſis Epiſcopus in contumaces & rebelles tulerit, nos auctore Deo ratam habebimus, & præcipimus firmiter obſeruari.

Epiſtola *Alexandri* Papæ ſuper *eodem negotio.*

Alexander Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabilibus fratribus, & dilectis filijs Eccleſiarum prælatis per Scotiam conſtitutis, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Relatum eſt nobis, quòd cùm *Hugo*, qui Eccleſiam ſancti *Andreæ* de Scotia inuaſerat, capellam Epiſcopalem, baculum, & annulum, & cætera quæ irrationabiliter aſportauerat, illicitè detineret, eum frequentiùs admonitum reſipiſcere contemnentem dilectus filius noſter *Alexius* ſubdiaconus noſter Apoſtolicæ ſedis legatus, coram vobis & clero multo & populo, niſi infra quindecim dies ablata vel aſportata redderet, vel congruè ſatisfaceret, vinculo excommunicationis, Apoſtolica auctoritate fretus, aſtrinxit. Ipſe tamen in arrogantiæ malo perdurans, in nullo præfati legati monitis acquieuit. Nos itaque ſententiam de auctoritate noſtra prolatam ratam habentes, vniuerſitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus atque præcipimus: quatenus præfatum *Hugonem*, Dei gratia & timore poſtpoſito, publicè, nullius appellatione obſtante, vinculo denuntietis excommunicationis aſtrictum, & ſicut excommunicatum attentiùs euitetis, donec quæ de ſcriptis rebus abſtulit, vel æſtimationem fratri noſtro *Iohanni* Epiſcopo ſancti *Andreæ*, & Eccleſiæ ſuę reſtituat, & de alijs quę deſtruxit ſatisfactionem exhibeat congruentem.

Præterea dominus Papa conceſſit *Rogero* Eboracenſi Archiepiſcopo legatiam in Scotia; & præcepit ei, quòd ipſe ſententiam excommunicationis, vna cum *Hugone* Dunelmenſi Epiſcopo, proferret in regem Scottorum, & regnum illius interdiceret, niſi ipſe permiſiſſet præfatum *Iohannem* tenere Epiſcopatum ſuum in pace, & niſi dediſſet ei ſecuritatem pacis ſeruandæ illi. Et idem Papa diſtrictè & in vi obedientiæ inhibuit *Iohanni* Epiſcopo ſancti *Andreæ*, ne alicuius amore aut timore vel ſuggeſtione aliqua ſeu voluntate, Eccleſiam ſancti *Andreæ*, ad quam conſecratus eſt, & auctoritate Apoſtolica confirmatus, auſu temerario præſumeret derelinquere, vel aliam recipere: adiungens, quòd ſi attentauerit ſine exceptione aliqua auferret ei vtrumque. Vnde ſummus Pontifex in hac forma ſcripſit.

Epiſtola

Epistola *Alexandri* Papæ ad *Willielmum* regem *Scottorum pro eodem negotio.*

Alexander Episcopus seruus seruorum Dei *Willielmo* illustri Scottorum regi Salutem & Apostolicam benedictionem. Pro pace tua & libertate sollicitè nos meminimus laborasse, sperantes quòd ex hoc in deuotione sedis Apostolicæ meliùs firmareris & crescereris, & libentiùs seruares Ecclesiasticam libertatem. cæterùm attendentes circa factum venerabilis fratris nostri *Iohannis* Episcopi sancti *Andreæ* de Scotia volueris vsque modò inclinari, contrarium spei, quam de feruore deuotionis regiæ habeamus, cogimur æstimare. Volentes tamen experiri adhuc patientia nostra ad pœnitentiam regium motum adducat: magnitudinem tuam per Apostolica scripta monemus attentiùs & mandamus, quatenus memorato Episcopo infra viginti dies post harum susceptionem pacem & securitatem largiaris, ita quòd non oporteat eum de indignatione regia dubitare. Alioquin noueris nos venerabili fratri nostro *Rogero* Eboracensi Archiepiscopo Apostolicæ sedis legato in Scotia mandasse, vt regnum tuum nullius appellatione obstante subijciat interdicto, excommunicationis sententiam in personam tuam, si desistere nolueris prolaturus. Pro certo quoque teneas, quòd si in tua duxeris violentia perdurandum, sicut laborauimus, vt regnum tuum libertatem haberet, sic dabimus studium, vt in pristinam subiectionem reuertatur. Sed rex Scotiæ in nullo volens obedire mandatis Apostolicis, expulit præfatum *Iohannem* Episcopum sancti *Andreæ*, & *Mathæum* Episcopum de Aberden auunculum eius â regno suo. Vnde *Rogerus* Eboracensis Archiepiscopus, & *Hugo* Dunelmensis Episcopus, & *Alexii* Apostolicæ sedis legatus, mandatum summi Pontificis prosequentes sententiam excommunicationis dederunt in personam regis Scotiæ, & sententiam interdicti in regnum eius.

De regibus Norweiæ.

EOdem anno quidam presbyter nomine *Swerre Birkebain* bellum inijt cum *Magno* rege Norweiæ. Fuit autem hæc causa calumniæ prædicti *Swerræ*, quam ipse habuit aduersus præfatum *Magnum* de regno Norweiæ. *Siwardus* & *Magnus* fratres erant. *Siwardus* erat rex Norweię, & *Magnus* frater eius transfretauit in Hiberniam, & magnam illius partem bello adeptus est, qui genuit *Haroldum*, & paulò post interfectus est ab Hibernensibus. Et præfatus *Haroldus* post mortē patris sui transfretauit in Norweiam ad patruum suum regem *Siwardum*, & petijt ab eo partem regni, & ipse tradidit ei partem regni, quæ patrem suum de iure contingebat. *Siwardus* autem rex genuit filium, quem vocauit *Magnum*, & filiam quam vocauit *Christianam*, quam ipse dedit Comiti *Herlingo* in vxorem, de qua ipse *Herlingus* genuit filium, quem vocauit *Magnum*. Defuncto autem Comite *Herlingo Magnus* filius eius successit ei in Comitatu: & paulo post orto inter illum & *Haroldum* graui dissidio, præfatus *Haroldus* cepit eum in bello, & excæcauit & ementulauit, & *Reginaldum* Bergensem suspendit, & *Magnus* excæcatus factus est Monachus, & *Haroldus* totam monarchiam regni Norweiæ adeptus quatuor genuit filios, videlicet *Ingonem*, qui erat legitimus, & *Siwardum*, & *Augustinum*, & *Magnum*, qui erant spurij, & de diuersis matribus. Quidam verò clericus nomine *Siwardus*, præfatum *Haroldum* regem interfecit nocturnis insidijs. quo interfecto extraxit præfatum *Magnum* cognatum suum ab abbatia volens restituere eum in regnum. & inito bello contra filios *Haroldi* interfectus est, similiter & *Magnus* interfectus est, qui fuerat monachus. Quibus interfectis *Hingo* & *Siwardus* & *Augustinus* regnum obtinuerunt. *Siwardus* autem genuit *Haconem*, & *Siwardum*, & *Swerum*, qui omnes spurij erant de diuersis matribus geniti. *Augustinus* genuit *Augustinum* legitimè natum: *Hingo* genuit *Siwardum* & *Augustinum*. Quibus interfectis prædictus *Haco* interfecit *Hingonem*, & obtinuit regnum. vnde indignati sunt proceres regni, & leuauerunt in regem *Magnum* filium *Herlingi* & præfatæ *Christianæ*. qui non valentes sustinere bellum contra *Haconem* secesserunt in Daciam: vbi in breui tempore reparatis sibi viribus redierunt in Norweiam, & habito prælio apud **Tuneberghe** inter ipsos & *Haconem*, retentis nauibus, & armis ipsum fugauerunt, quem in sequenti æstate *Magnus* filius *Herlingi* & *Christianæ* sequutus est. & commisso inter illos nauali prælio in loco qui

qui dicitur Vee interfectus est *Haco*: & *Magnus Herlingi* & *Christianæ* filius regnum adeptus est. Insurrexit ergo in eum *Siwardus* frater *Haconis*: & habito inter illos prælio, *Siwardus* frater *Haconis* interfectus est, & *Magnus* factus est rex, coronatus, secundo anno regni sui quintodecimo anno ætatis suę, quarto videlicet anno Papatus *Alexandri* Papæ tertij, magistro *Stephano* de vrbe veteri misso illuc legato. Cùm autem præfatus *Magnus* rex festum natiuitatis Dominicæ celebraret apud **Tunneberghe** superuenit *Augustinus* prædicti *Augustini* filius cum multitudine armatorum, volens regem interficere inter conuiuas: sed rex inde præmunitus exiuit contra eum, & conserto prælio interfecit eum cum quadringentis suorum. Illi verò, qui de illo euaserunt prælio, videlicet mille & centum viri bellicosi, adhæserunt supradicto *Swerræ* presbytero supradicto filio *Siwardi*. Qui *Swerre* magno congregato excercitu in sequenti nocte post festum sancti *Botulfi* intrauit latenter ciuitatem de Nidros, vbi rex *Magnus* cum patre suo Comite *Herlingo* & cæteris amicis suis moram fecerat, & inuasit eos & multos interfecit. Interfecti sunt itaque ibidem *Herlingus* Comes pater regis, & *Iohannes* de Randeberghe, qui duxerat sororem regis in vxorem, & *Siwardus* filius *Nicolai*, & alij multi. Rex verò relicta ciuitate, cum paucis suorum fugit. sed in sequenti anno rex *Magnus*, magno congregato exercitu, prædictum *Swerre* iuxta ciuitatem de Nidros inuasit, & multos de hostibus suis in primo conflictu interfecit. sed tandem occulto Dei iudicio, multis de melioribus de familia sua interfectis cum paucis suorũ euasit. quem ipse *Swerre* presbyter insecutus est vsque Verges, & rex inde fugiens eandem ciuitatem ei reliquit; Et *Augustinus* Nidrosiensis Archiepiscopus nolens aliquam facere subiectionem *Swerræ* presbytero Archiepiscopatum suum reliquit, & venit in Angliam, & excommunicauit *Swerre* presbyterum. Est autem sciendum quod iste *Magnus* rex, primus fuit rex coronatus de regno Norweiæ.

De legibus Angliæ & statutis Willielmi senioris post conquestionem.

Eodem anno Henricus *rex Angliæ pater constituit* Ranulfum *de Glanuilla summum iusticiarium totius Angliæ; cuius sapientia conditæ sunt leges subscriptæ quas Anglicanas vocamus.*

Hic intimatur quid Willielmus *rex Anglorum cum principibus suis constituit, post conquisitionem Angliæ. In primis quidem super omnia vnum Deum vellet super totum regnum suum venerari: vnam fidem* Christi *semper inuiolatam custodiri: Pacem & securitatem inter Anglos & Normannos seruari. Statuimus etiam, vt omnis liber homo, fide & sacramento affirmet, qui intra & extra Angliam,* Willielmo *domino regi suo fideles esse volunt: terras & honorem illius omni fidelitate sua seruare: cum eo & contra inimicos defendere. Volo autem quòd omnes homines, quos mecum adduxi, aut post me venerunt, sint in pace mea. Et si quis ex illis occisus fuerit, dominus eius habeat homicidam eius* al. infra *in quindecim dies si poterit: sin autem, persoluat mihi quadraginta sex marcas argenti, quamdiu substantia domini sui durauerit. Vbi verò substantia domini defecerit, totus Hundredus, in quo occisio facta est, communiter soluat, quod remanet. Et omnis Francigena, qui tempore* Edwardi *propinqui mei fuerit in Anglia particeps, consuetudinem Anglorum, quod ipsi dicunt* (**Anlote & Anscote**) *persoluat secundum consuetudinem Anglorum. Hoc decretum & sancitum est in ciuitate Claudia. Interdicimus autem vt nulla viua pecunia vendatur, aut ematur, nisi infra ciuitates, & hoc ante tres fideles testes, nec aliquam rem vetustam sine fideiussore & warranto. Quod si aliter fecerit, soluat & persoluat & postea forisfacturam. Decretum est etiam ibi, vt si francigena appellauerit Anglicum de periurio, aut murdro, furto, homicidio: Ran quod dicunt apertam rapinam, quod negari non potest, Anglicus se defendet per quod melius voluerit, aut iudicio ferri, aut duello. Si autem Anglicus fuerit infirmus, inueniat aliquem, qui pro se faciat.*

Si

Si quis eorum victus fuerit : emendet regi quadraginta solidas. Si autem Anglicus appellauerit Francigenam, & eum appobare voluerit iudicio aut duello : volo tamen Francigenam purgare sacramento, non ferro. hoc quoque præcipio omnes conseruare legem Edwardi *regis in omnibus rebus, his adiectis quæ constitui ad vtilitatem Anglorum. Omnis homo, qui se tenuerit pro libero, sit in plegio; vt plegius eum habeat ad iustitiam, si quid offenderit, & si quisquam euaserit talium, videant plegij vt soluant quod calumniatum est, & purgent se, quod in euaso nullam fraudem nouerunt. Requiratur Hundredus & Comitatus sicut antecessores constituerunt. Et qui iustè venire debent, & noluerint, summoneantur semel. Et si secundò non venerint, accipiatur vnus bos, & reddatur de rebus illius hominis, qui calumniatus est quod dicitur Scapweld, & insuper regi forisfacturam. Et prohibeo ne quis vendat hominem extra patriam. Interdico etiam, ne quis occidatur, vel suspendatur pro aliqua culpa. Sed eruantur oculi sed abscindantur testiculi. & hoc præceptum non sit violatum super forisfacturam meam plenam.*

WIllielmus rex quarto anno regni sui, consilio baronum suorum, fecit summoneri per vniuersos Consulatus Angliæ Anglos nobiles & sapientes, & sua lege eruditos, vt eorum & iura & consuetudines ab ipsis audiret. Electi igitur de singulis totius patriæ Comitatibus viri duodecim iureiurando confirmauerunt primò, vt quoad possent recto tramite, neque ad dextram neque ad sinistram partem diuertentes, legum suarum consuetudinem & sancita patefacerent, nil prætermittentes, nil addentes, nil præuaricando mutantes. A legibus itaque sanctæ matris ecclesiæ sumentes exordium, quoniam per eam rex & regnum solidum subsistendi habent fundamentum, leges libertatis & pacis ipsius concionati sunt dicentes.

De clericis & possessionibus eorum.

OMnis clericus, & etiam omnes scholares, & omnes res, & possessiones eorum, vbicunque fuerint pacem Dei & sanctæ ecclesiæ habeant.

De temporibus & diebus pacis domini regis.

AB aduentu domini vsq; ad octauam Epiphaniæ pax Dei & ecclesiæ per omne regnum. Similiter a Septuagesima, vsque ad octauam Paschæ. Item ab Ascensione Domini, vsque ad octabas Pentecostes. Item omnibus diebus quatuor Temporum. Item omnibus sabbatis, ab hora nona vsque ad diem Lunæ. Item vigilijs sanctæ *Mariæ, Michaelis, Iohannis Baptistæ*, omnium sanctorum, apostolorum, & sanctorum quorum solemnitates a sacerdotibus dominicis annunciantur diebus, & omnium sanctorum in Kalendis Nouembris, semper ab hora nona vigiliarum in subsequentem solemnitatem. Item in parochijs ecclesiarum, vbi proprij festiuitas sancti celebratur. Similiter in parochijs in quibus dedicationis dies obseruatur, & si quispiam deuotè ad celebrationem veniat sancti, pacem habeat eundo, subsistendo, redeundo. Item omnibus Christianis ad ecclesiam causa orationis euntibus, pax in eundo & redeundo sit eis. Similiter ad dedicationes, ad synodos, ad capitula venientibus, siue submoniti sunt, siue per se quid agendum habuerint : sit pax summa etiam si excommunicatus aliquis absoluendi causa ad episcopum confugerit : absolutus eundo & redeundo pacem Dei & sanctæ ecclesiæ habeat. Quòd si aliquis ei forisfecerit, episcopus inde iustitiam faciat. Veruntamen si quis arrogans pro episcopi iustitia emendare voluerit, episcopus regi notum faciat. Rex autem constringet malefactorem, vt emendat cui forisfacturam fecit, scilicet primùm episcopo, deinde regi, & sic erunt ibi duo gladij, & gladius gladium iuuabit.

De iustitia sanctæ ecclesiæ.

VBicúnque regis iustitia, vel cuiuscúnque sit, placita tenuerit, si vllus episcopus veniat illuc, & aperuerit causam sanctæ ecclesiæ, ipsa priùs terminetur; *iustitia enim est, vt Deus vbique præ cæteris honoretur.*

De vniuersis tenentibus de ecclesia.

QVicunque de ecclesia aliquid tenuerit, vel in fundo ecclesiæ mansionem habuerit, extra curiam ecclesiasticam coactis non placitabit, quamuis forisfecerit: nisi (quod absit) incuria ecclesiastica rectum defecerit.

De reis ad ecclesiam fugientibus.

VBicúnque reus vel noxius ad ecclesiam causa præsidij confugerit, ex quo aditum ecclesiæ tenuerit ab aliquo insequente nullatenus deprehendatur, nisi per pontificem, vel per ministros eius. Quòd si fugiendo domum sacerdotis, vel curiam eius intrauerit, eandem pacem & securitatem habeat, quam & apud ecclesiam: dum tamen sacerdotis domus, & curia eius in ecclesiæ fundo consistant. Hic si latro vel raptor est, quod malè cepit, si ad manum habet, reddat: & si penitus illud extirpauerit. & si suum proprium vnde reddat habuerit, integrum cui damnum intulit restituat. & si more solito latro taliter egerit, & si fortè fortuitu ad ecclesias, vel ad sacerdotis domus frequenter euaserit, ablatione restituta prouinciam foris iuret: & si nisi reddat, nullus præsumat eum hospitari, nisi a rege data licentia.

De fractione pacis ecclesiæ.

SI quis verò pacem sanctæ ecclesiæ fregerit violenter, episcoporum est iustitia, quòd si nocens sententiam eorum diffugiendo vel arroganter contemnendo despexerit: clamor de eo deferatur ad regem per quadraginta dies, & regis iustitia ponet eum per vadium & plegium si habere poterit, vsque Deo primitus, & postea regi satisfaciat. Qui si infra triginta & vnum diem siue per amicos aut notos, seu per iustitiam regis inuenire non poterit, vtlagabit eum rex verbo oris sui. Si verò postea repertus fuerit, & poterit teneri viuus, regi reddetur, vel caput eius si se defenderit. Lupinum enim gerit caput a die vthlagationis suæ, quod Anglicè **wuluesheued** dicitur. Ethæc est lex de omnibus vthlagis.

De decimis ecclesiæ.

DE omni anpona decima garba Deo est reddita, & ideo reddenda. Si quis gregem equarum habuerit, pullum reddat decimum. qui vnam tantum vel duas habuerit, de singulis pullis singulos denarios præbeat. Similiter qui plures vaccas habuerit decimum vitulum: qui vnam vel duas de singulis vitulis singulos denarios. & qui caseum fecerit det decimum Deo, & si non fecerit, lac decima die. Similiter agnum decimum, vellus decimum, butyrum dicimum, porcellum decimum.

De apibus & de omnibus alijs minutis decimis.

DE apibus verò similiter decimum commodi. quinetiam de bosco, de prato, & aquis, & molendinis, & viuarijs, piscarijs, virgultis, & ortis, & negotiationibus, & omnibus rebus, quas dederit Dominus, decima pars ei reddenda est, qui nouem partes simul cum decima largitur. Et qui eam detinuerit, per iustitiam episcopi, & regis si necesse fuerit, ad solutionem arguatur. Hæc enim sanctus *Augustinus* prædicauit & docuit, & hæc concessa sunt a rege, & a baronibus, & populo. Sed postea instinctu Diaboli multi eam detinuerunt, & sacerdotes negligentes locupletes non curabant inire laborem ad perquirendas eas, eò quòd sufficienter habebant suæ necessaria vitæ. Multis enim locis sunt tres vel quatuor ecclesiæ, vbi tunc temporis vna tantùm erat, & sic cœperunt minui.

De

De illis, qui ad iudicium ferri, vel aquæ iudicati *sunt per iustitiam regis.*

DE illo, de quo iudicium fieri debet, veniat illuc episcopus cum clericis suis, & similiter iustitia regis cum legalibus hominibus prouinciæ illius, qui videant & audiant, vt omnia æquè faciant. & quos Dominus per misericordiam suam, non per merita eorum, saluare voluerit, quieti sint & liberi recedant, & quos iniquitas culpæ, non Dominus damnauerit, iustitia regis de ipsis iusticiam faciat. Barones verò, qui suam curiam de suis hominibus videant vt sic de eis faciant, quatenus erga Deum reatum non incurrant, nec regem offendant. Et si placitum de hominibus aliorum baronum oritur in curijs suis, adsit ad placitum iustitia regis, quoniam absque ea placitum finiri non licet. Siqui barones iudicia non habent in hundredo nisi palatium fuerit habitum ad propinquiorem ecclesiam, vbi iudicium regis erit determinandum, saluo iure illorum baronum.

De denario sancti *Petri*, qui Anglicè dicitur **Romescot.**

OMnis qui habuerit triginta denariatas viuæ pecuniæ in domo sua de proprio suo Anglorum lege dabit denarium sancti *Petri*: & lege Danorum dimidiam marcam. Iste verò denarius debet summoneri in solemnitate sancti *Petri* & *Pauli*, & colligiante festiuitatem quæ dicitur ad vincula sancti *Petri*, ita vt vltra alium diem non detineatur. Si quisquam detinuerit ad custodiam regis clamor deferatur, quoniam denarius hic eleemosyna regis est, iustitia faciat denarium reddi, & forisfactionem episcopi & regis. Et si quis plures domos habuerit; de illa vbi residens fuerit in festo apostolorum *Petri* & *Pauli* denarium reddat.

Quid sit **Danegeld**, & qua necessitate sit constitutum.

DAnegaldi redditio propter piratas primitus statuta est. Patriam enim infestantes, vastationi eius pro posse suo insistebant. Ad eorum quidem insolentiam reprimendam, statutum est Danegaldum annuatim reddi; scilicet duodecim denarios de vnaquaque hida totius patriæ ad conducendos eos qui piratarum eruptioni resistendo obuiarent. De hoc quoq; Danegaldo omnis ecclesia libera est & quieta, & omnis terra, quæ in proprio dominico ecclesiæ erat, vbicúnq; iacebat, nihil prorsus in tali redemptione persoluens, quia magis in ecclesiæ confidebant orationibus, quàm in armorum defensionibus, vsque tempore *Willielmi* iunioris qui *Ruffus* vocabatur, donec eodem a baronibus Angliæ auxilium requirente, ad Normanniam requisrendam, & retinendam, de *Roberto* suo fratre cognomine *Cortehose* Ierusalem proficiscente, concessum est ei, non lege sancitum, neque firmatum; sed hac necessitatis causa ex vnaquaque hida sibi dari quatuor solidos ecclesia non excepta. Dum verò collectio census fieret, proclamabat ecclesia, suam reposcens libertatem, sed nil profecit.

De multimoda pace quatuor chiminorum viarum regalium, & *fluuiorum, quorum nauigio victualia deferuntur.*

PAx regis multiplex est. Alia enim data manu sua, quam Anglici vocant **Kingeshand, Sealdergrith** alia de qua primùm coronatus est: quæ dies tenet octo in natali Domini; dies octo Paschæ; dies octo in Pentecoste. Alia pax est per breue suum data, alia quam habent quatuor chimini: scilicet **Wathlingestrete, Fosse, Hunildestrete, Ermigestrete:** Quorum verò alij in longitudinem regni, alij in latitudinem protenduntur. Alia est, quam habent aquæ nominatorum fluuiorum: quorum nauigio de diuersis locis victualia deferuntur ciuitatibus vel Burgis. Illa autem pax suæ manus, & dierum coronationis, & breuis sub iudicio vnius forisfacturæ est. Simi-

liter Chiminorum quatuor,& maiorum aquarum de assaltu. De opere verò si opus fiat destruatur, & medietas emendationis dabitur. Quicúnque scienter fregerit eam, octodecim hundreda in Denelaga, & corpus eius in misericordia regis Anglorum Werre suum, id est, precium redemptionis suæ & Wanbote de occisis erga dominum, quorum homines interfecti sunt, Wanbote in Denelaga, & de Villano & de Scotman duodecim horas. De liberis autem hominibus tres marcas. Wanbote verò Anglorum lege regi & archiepiscopo tres marcas, & consuli Comitatus, de hominibus eorum proprijs. Sed episcopo eiusdem Comitatus, & dapifero regis viginti solidos. Baronibus autem alijs decem solidos. Parentibus occisi fiat emendatio, vel guerra eorum portetur, vnde Anglicè prouerbium habetur, Bige spere oſide other bere. Hoc est, eme lanceam a latere aut fer. Pax autem chiminorum quatuor, & prædictarum aquarum, sub maiori iudicio contrariè quàm diximus de assaltu. Si verò molendina vel piscaria, vel alia quelibet opera eis impedimentum facientia præparantur, opera ipsa penitus destruantur, & chimini & aquæ vbi fuerint priùs reparentur, & forisfactura regis non obliuiscatur. Chimini verò de ciuitate minores ad ciuitates quosque ducentes, de Burgis ad Burgos, per quos mercata vehuntur & certa negotia fiunt, sub lege Comitatus, si quispiam opus ad eorum perturbationem erigit, solo tenus deponatur, & chimini mox reparentur, & secundum legem Comitatus eiusdem, erga Comitem & vicecomitem emendetur. Similiter fiat de aquis minoribus. Naues tamen, portantes ea, quæ necessaria sunt burgis & ciuitatibus, saltem ligna & huiusmodi, cum lege minorum chiminorum fit & emendatio eorum.

De diuisionibus schirarum.

DIuisiones verò hundredorum, wapentachiorum, Comitibus, vicecomitibus erunt iudicio Comitatus. Thesauri regis sunt de terra, nisi in ecclesia vel in cœmiterio inueniantur. Et licèt ibi inueniantur, aurum regis est, & medietas argenti; & altera medietas ecclesiæ, vbi inuentus fuerit, quæcunque est ipsa vel dives, vel pauper.

De legibus murdratorum.

SI quis murdratus fuerit, & aliquis reprobatur, quæratur apud villam, & vbi inueniatur interfector illius. qui si inueniri poterit tradetur iustitiæ regis infra ipsos octo dies interfectionis. Si verò inuenire non poterit, mensis & vnius diei respectus habeatur ad quærendum eum. Qui si infra terminum inueniri non poterit, colligantur in villa quadraginta sex marcæ. Sed si ad tantam solutionem non sufficiat, per hundredum colligatur quod in villa non poterat. Veruntamen quoniam, si villa omnino destruetur, præuiderunt barones, quòd per hundredum colligerentur, & sigillo alicuius baronis Comitatus sigillarentur, & ad thesaurum regis deportarentur: quas sigillatus ipse seruaret per annum & vnum diem. Quod si murdrator infra hunc terminum posset inueniri, traderetur iustitiæ regis, & ipsi quadraginta sex marchas in thesauro non positas rehaberent. Si infra hunc terminum non posset inueniri, parentes murdrati sex marcas haberent & rex quadraginta. Si parentes deessent, dominus eius reciperet. si dominum non haberet, socius eius: scilicet, cum eo fide ligatus reciperet, si aliquem habuerit. Si verò nullum istorum haberet, rex tunc regni, sub cuius protectione & pace sunt & degunt omnes reciperet sex marcas cum suis quadraginta marcis.

Murdra quidem inuenta fuit in tempore *Chnuti* regis Dani, qui post adquisitam Angliam, & pacificatam, consensu baronum Anglorum misit in Daniam exercitum suum. Ipsi verò Barones contra regem extiterunt fideiussores, quatenus in terra, quotquot secum retinere vellet, firmam pacem per omnia haberent. Veruntamen si quis Anglorum aliquem illorum interficeret, & si se super hoc defendere non posset, iudicio Dei, scilicet aqua, vel ferro, fieret de eo iustitia. Si autem fugeret, soluentur sicut supradictum est.

Regis

Regis officium:

REx autem atque vicarius eius ad hoc est constitutus, vt regnum terrenum, populum Dei, & super omnia sanctam ecclesiam, reuereatur & ab iniuriatoribus defendat, & maleficos ab ea euellat & destruat, & penitus disperdat. Quod nisi fecerit, nec regis nomen verum constabit, propheta *Iohanne* testante, nomen regis perdit, qui quod regis est non faciat. Cui *Pipinus* & *Carolus* filius eius, nec dum reges, sed principes sub rege Francorum, stultè scripserunt, quærentes si ita permanere deberent Francorum reges solo nomine regis contenti. A quo responsum est illos decet vocari reges, qui vigilant, defendunt, & regunt ecclesiam Dei, & populum eius: imitantes regem psalmographũ dicentem, *non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam &c.*

De reis lege damnatis ad regis misericordiam *recurrentibus.*

TAmen si quis forisfactus, regis misericordiam pro forisfacto suo poposcerit, & si sit reus mortis, vel membrorum suorum perdendorum, potest rex ei lege suæ dignitatis condonare si vult, etiam mortem promeritam. Ipse tamen malefactorum rectum faciat in quantumcúnq; poterit, quibus forisfactum fuerit, & fideiussores tradat de pace & legalitate tenenda. Si fideiussores verò defecerint, debet exulari de patria.

Quid debeant facere, quos rex voluerit a *morte liberare.*

HAbet etiam rex aliam potestatem misericordiæ super captos. Vbicúnque enim venerit in ciuitatem vel burgum, vel villam, vel viam, si captus fuerit potest eum solo verbo soluere a captione. Solutus tamen satisfaciat, cui forisfecerit. Murdrator verò, traditor, vel huiusmodi criminosus, quamuis rex ei condonauerit vitam & membra, tamen secundum legem remanebit in prisonia. sed statim iurabit se iturum admare, infra terminum ei a iustitia dictum, & mox transfretaturum. Quòd si periurus postea in terra remanserit, quicúnque eum inuenire poterit, de eo sine iudicio iustitiam faciat; & si quis gratis eum detinuerit pro vna nocte sola, maiore lege Anglorum vel Danorum pro secunda dupliciter, pro tertia socius & compar malefactorum iudicabitur.

De vxoribus malefactorum, & filijs eorum.

SIquidem tales habuerint vxores suas in patria subsistentes, & dixerit aliquis parentum murdrati eas nequitiæ fuisse participes, expurgent se iudicio Dei. Quas si clementia Dei & earum innocentia saluauerit, remaneant legales cum dotibus suis & maritagijs. Pueri verò qui ante malefactum nati erant vel generati, non exleges sint, super malefacto post generationem illorum peracto, vt perdant hæreditatem.

Quid sit **Frithborg**, quod Eboracenses vocant **tenementale**, *id est, sermo decem hominum.*

PRæterea est quædam summa & maxima, per quam omnes firmissimo statu sustinentur: videlicet, vt vnusquísque stabiliat se sub fideiussionis securitate, quam Anglici vocant Frithborgas. Soli tamen Eboracenses dicunt eandem **tenementale**, quod soluat Latinè decem hominum vnum. Hæc securitas hoc modo fiebat, secundum quod de omnibus villis totius regni sub decennali fideiussione debeant esse vniuersi, ita quòd si vnus ex decem forisfaceret, ad rectitudinem nouem haberent decimum,

mum, qui ſi aufugerit, daretur eis terminus triceſimi primi diei. Quæſitus & inuentus ad iuſtitiam regis ducetur, de ſuo illico reſtauraretur damnum quod fecerat, & ſi ad hoc forisfecit de corpore ſuo fieret iuſtitia. Sed ſi infra prædictum terminum inuenire non poſſet, quia in omni Frithborgo vnus erat capitalis, quem vocabant **Frithborges heued**, ipſe capitalis ſumeret duos de melioribus ſuorum Frithborgorum, & de tribus Frithborgis ſibi propinquioribus acciperet de vnoquoque capitalem & duos de melioribus vnius cuiuſque Frithborgi ſi poſſet habere, & inde ſe duodecimo expurgaret, & Frithborgum ſuum ſi facere poſſet de forisfacto, & fuga ſupradicti malefactoris. Qui ſi facere non poſſet, ipſe cum Frithborgo ſuo damnum reſtauraret de proprio malefactoris quantum duraret. Quo deficiente, de ſuo & Frithborgi ſui perficeret, & erga iuſtitiam emendaret, ſecundum quod legaliter iudicatum fuiſſet. Tandem verò ſacramentum, quod non potuerunt adimplere per tres Frithborgos ſibi viciniores, per ſeipſos nouem iurarent, ſeſe nullatenus fore culpabiles, & ſi quando eum recuperare poſſent, adducerent illum ad iuſtitiarium, aut diceret iuſticiæ vbi eſſet.

Quòd omnes pro miniſtris, & clientibus *ſuis Frithborgas dare debent.*

ARchiepiſcopi, epiſcopi, Comites, barones, ſuos milites, & ſibi ſeruientes, dapiferos, pincernas, camerarios, coquos, piſtores, ſub ſuo Frithborgo habeant. Qui ſi cui forisfecerint, & clamor vicinorum de eis aſſurgeret, ipſi tenerent eos rectitudini in curia ſua. illi dico qui habebant ſaccam & ſocam, & tol, & theam, & infangentheof.

De Sacca. Sacca eſt, quòd ſi quiſlibet nominatim aliquem de aliquo calumniatus fuerit, & ille negauerit, forisfactura probationis, vel negationis ſi euenerit, ſua erit.

Socca. Socca eſt, quòd ſiquis quærat in terra ſua, etiam ſua eſt iuſtitia, ſi inuentum fuerit, an non.

Tol. Tol quod nos dicimus teloneum, eſt qui habet poteſtatem vendendi, & emendi in terra ſua.

Theam. Theam eſt, quod ſi quiſpiam intertietur aliquid ſuper aliquem, & intertiatus ſuum warantum habere non poterit, erit forisfactura ſua, & iuſtitia ſimiliter de calumniatore ſi defecerit.

Infangentheof. Omnis qui habet ſaccam, & ſoccam, & tol, & theam, & infangentheof, prædictas videlicet conſuetudines, iuſtitia cognoſcentis latronis ſua eſt de homine ſuo, ſi captus fuerit ſuper terram ſuam. Illi verò, qui non habent conſuetudines, coram iuſtitia domini regis rectum faciant in hundredis, & in wapentacco, vel in ſchiris.

De hoſpitibus recipiendis.

SI quis hoſpitatur priuatum vel extraneum, (quod Anglicè dicitur **cuth other uncuth**) poterit eum habere per duas noctes, tanquam hoſpitem; & ſi forisfecerit non incurret domus damnum pro hoſpite. Veruntamen ſi cui damnum illatum fuerit, & ad iuſticiam de eo clamorem fecerit, quòd ipſi conſilio malum factum non fuerit, cum duobus legalibus vicinis purgabit ſe ſacramento de conſilio & facto. Quod niſi fecerit damnum emendet & forisfacturam. Quòd ſi tertia nocte hoſpitatus fuerit, & alicui forisfecerit, habeat ad rectum tanquam de propria familia, quod Anglicè dicitur, **Cuain nithes geſt, thzid nith hawan man.** Quem niſi ad rectum poterit habere, habebit terminum vnius menſis & vnius diei. Et ſi poterit inueniri malefactor, reſtauret damnum quod fecerat, & emendationem ſi poterit, etiam de corpore, ſi adiudicatum fuerit ei. Si verò malefactor damnum reſtaurare non poterit quod fecerat, hoſpes reſtaurabit & forisfacturam. Et ſi iuſtitia habeat eum ſuſpectum, purgabit ſe iudicio hundredi vel ſchiræ.

De inuentis quid faciendum ſit.

SI quis adduxerit animal in villam, vel apportauerit pecuniam, & dixerit ſe inueniſſe, priuſquam intùs ducat in domum ſuam vel etiam alterius, eat ad eccleſiam, & coram

coram sacerdote ecclesiæ, & præposito villæ, & melioribus villæ totum ostendat inuentum quicquid sit. Præfectus villæ mittat ad tres, vel ad quatuor villas propinquiores, pro sacerdotibus & præpositis villarum, qui adducant secum quatuor de melioribus de vnaquaque villa. Eis congregatis ostendatur totum inuentum. Postea verò testimonio istorum præpositus, de cuius dominio inuentor est, custodiat vsque in crastinum diem. Die autem crastino, cum aliquantis vicinorum suorum, qui viderunt inuentum, ad hundredi eat præfectum, in quo sua villa est, & ipsi totum ostendat. Et si dominus, in cuius terra inuentum fuerit, non habet consuetudines suas, Saca, & Soca, omnia tradat hundredi præfecto, si habere voluerit, cum bonis testibus. Sed si dominus consuetudines habuerit in curia domini rectum teneatur.

De Iudæis in regno constitutis.

SCiendum est quoque, quòd omnes Iudæi, vbicúnque in regno sint, sub tutela & defensione domini regis debent esse, nec quilibet illorum alicui diuiti se potest subdere sine regis licentia. Iudæi & omnia sua regis sunt. Quòd si quispiam detinuerit eis, pecuniam eorum perquirat rex tanquam suum proprium.

De ijs, qui pacem per breue regis habent.

HI, qui pacem regis habent, vel manu vel breui, ei fideles existant. Ideóq; summa necessitas est eis, vt eam inuiolabiliter custodiant erga omnes, nec obscuritatem pacis ademptam detineant rectitudines vel seruitia dominorum suorum; sed nec vicinorum. quia non est dignus habere pacem, qui non vult obseruare eam. Qui si nimis confidit in pace, quam habet, & alicui forisfecerit, damnum restauret, & iterum emendet, quod Angli vocant **Wurdze**, forisfacturam **aftrideltbot.**

Quid regi, quid decano dabant, qui pacem *regis infringebant.*

PAx data manu regis, & octo dierum, quibus primum coronatus est, & pax prædictorum festorum, & pax per breue regis, vnum habent emendationis modum etiam hoc iudicio, quòd maius habetur in schira vbi pax fracta fuerit, verbi gratia: in denelaga octo. hundreda igitur numerus complet septies viginti libras & quatuor libras. Quoniam forisfactorum hundredi Dani & Norwenses octo libras habeant. Multiplicatis igitur octo per octodecim faciunt centum & quadraginta quatuor. Et hoc non *sine* causa. De istis autem octo libris rex habebat centum solidos, & consul Comitatus, qui tertium habet denarium forisfacturæ, quinquaginta solidos. Decanus autem episcopi, si intus decanatum pax fracta fuerit, reliquos decem, præter pacem regis, si de pace manu regis, si de primo coronatu, & de supradictis festis.

Consilium de illis, qui has leges despexerunt.

CVm contigerit, quòd aliqui stulti, & improbi, gratis & nimis consuetè erga vicinos suos forisfaciebant: sapientes ceperunt super hos habere consilium, & constituerunt iusticiarios super quosque Frithborgos, quos decanos possumus appellare. Isti Anglicè **tendeheued** dicti sunt: hoc est, caput de decem. Item villas vicinas tales tractabant, & super forisfacturas emendationes capiebant, & concordationes faciebant scilicet de pascuis, pratis, messibus, negotiationibus, & huiusmodi decertationibus innumerabilibus: quæ humanam fragilitatem infestant, & eam incessanter impugnant. Cùm autem causæ maiores erumpebant, referebantur ad superiores eorum iustitiarios: quos prædicti sapientes supra eos constituerunt, scilicet supra decem decanos, quos possumus dicere centuriones, vel centenários, eò quòd supra centum Frithborgos iudicabant.

De

De Wapentagio, & qualiter se agebant, qui *Wapentagium accipiebant.*

WArewichſire, Lincolneſchire, Notinghamſire, Leirceſtreſchire, vſque ad **wathlingeſtrete**, & octo milliaria vltra **wathlingeſtrete**, ſub lege Anglorum & Angli vocant Wapentagium, & non ſine cauſa, cum accipiebat præpoſituram Wapentagij die ſtatuto, in loco vbi ſolent congregare omnes maiores natu, contra eum conueniebant, & deſcendente eodem de equo ſuo omnes aſſurgebant ei. Ipſe verò erecta lancea ab omnibus ſecundum morem accipiebatur. Omnes verò, quot quot veniſſent, cum lanceis ſuis ipſius haſtam tangebant, & ita ſe confirmabant pertactum armorum pace palam conceſſa. Anglicè autem arma vocantur **wapne**, & taccare, confirmare, quaſi armorum confirmatio. vel magis vt expreſsè ſecundum Anglicam linguam dicamus, **wapentac** armorum tactus. Quamobrem poteſt *conijci*, quòd de cauſa totus ille conuentus dicitur **wapentac**, quòd per tactus armorum ſuorum confœderati ſunt ad inuicem.

Quid ſit inter Wapentagium & Trihingam *& Hundredum.*

ERant etiam aliæ poteſtates ſuper Wapentagium, quas Trihingas dicebant, quod erat tertia pars prouinciæ. Qui verò ſuper dominabantur, ad hos deferebantur cauſæ Trihinguiæ, quę non poterant definiri in Wapentagijs, quod Angli vocabant Hundredum, Iſti **wapentag**; & quod Anglicè vocabatur tria vel quatuor vel plura hundreda, iſti vocabant Trihinga. In quibuſdam verò prouincijs Anglicè vocatur **lede** quod iſti **thinge** dicunt. Quod quoque in **thinges** definiri non poterat, ferebatur in ſchiram. **Greue** quidem nomen eſt poteſtatis Latinorum lingua, vel expreſsè idem, quod præfectura. Quoniam hoc vocabulum tam multipliciter diſtenditur, quòd de ſchira, de Wapentagijs, & quod etiam **Lede**, Hundredum, de burgis, de villis etiam **Greue** vocetur, in qua idem ſonare, & ſignificare videtur quod dominus.

Quid ſit præpoſitus & præfectura, & quid **alderman** *quod Latinè ſenior populi ſonat, & quàm multipliciter nomen præpoſiti diſſenditur.*

VIdetur etiam quibuſdam, quòd **Greue** vocabulum nomen eſt compoſitum ex Anglico **Grith**, & væ Latino. **Grith** enim pax eſt, væ verò miſeria: ipſo teſtante qui dixit, Væ tibi Corazin. **Greue** igitur ideo dicitur, quòd iure debeat **Grith** id eſt pacem ex illis facere: qui patriæ inferunt Væ, id eſt miſeriam vel malum. Teutonici & etiam Friſones & Flandrenſes conſules ſuos: meregraue, quaſi maiores dominos, vel bonos pacificos vocare conſueſcunt, & ſicut modò vocantur, **greue** qui ſuper alios præfecturas habent: ita apud Anglos qui antiquitus vocabantur **alderman** quaſi ſeniores non propter ſenectutẽ, cùm quidam adoleſcentes eſſent: ſed propter ſapientiam.

Ex qua cauſa rex *Willielmus* leges Anglorum *dimiſit & Danorum tenuit.*

ERat etiam lex Danorum in **Northfolc**, & **Suthfolc**, & **Cantebrigeſire**. Quòd habeat in emendationem forisfacturę vbi ſupradicti Comitatus habebant octodecim hundreda, iſti decem & dimidium. & hoc ex affinitate Saxonum temporis maior emendatio forisfacturæ quater viginti libræ & quatuor. In omnibus alijs cauſis & forisfacturis eandem legem habebant cum ſupradictis Norwenſibus. quam cùm rex *Willielmus* audiſſet cum alijs ſui regni legibus maximè appretiatus eam, & præcepit vt obſeruaretur per vniuerſum regnum. Proferebat enim, quòd anteceſſores eius, & ferè omnium baronum Normanniæ Norwenſes extitiſſent: & quòd de Norweia olim veniſſent,

veniſſent, & hac auctoritate leges eorum cum prædictis regni legibus aſſerebat debere ſequi, & obſeruare, quippe cùm aliarum legibus nationum Brittonum ſcilicet Anglorum & Pictorum vbique præponderaſſent. Quo audito mox vniuerſi compatriotæ, qui leges edixerant, triſtes effecti vnanimiter deprecati ſunt, quatenus permittent leges ſibi proprias, & conſuetudines antiquas habere: in quibus vixerant patres, & ipſi in eis nati & nutriti ſunt, quia durum valdè ſibi foret ſuſcipere leges ignotas, & iudicare de eis quas neſciebant. Rege verò ad flectendum ingrato exiſtente, tandem eum proſecuti ſunt deprecantes quatenus pro anima regis *Eadwardi*, qui ei poſt diem ſuum conceſſerat coronam & regnum, & cuius erant leges, nec aliorum extraneorum, exaudiendo concederat ſub legibus perſeuerare patrijs. Vnde conſilio habito præcatui baronum tandem adquieuit. Ex illa ergo die viſa auctoritate, veneratę per vniuerſam Angliam, coroboratæ & obſeruatæ ſunt præ cæteris patriæ legibus, leges *Eadwardi* regis; quæ priùs inuentæ, & conſtitutæ erant, in tempore *Adgari* aui ſui, verùm poſt mortem ipſius, circiter annos ſexaginta octo. *Eadwardus* enim filius eius herilis, ſcilicet de vxore legitima natus, regnauit annis quatuor, hebdomadibus ſexdecim minùs. quo occiſo innocente, ſuæ dolo nouercæ, propter innocentem vitam eius, caſtam, & eleemoſynis plenam: interfectionem eius immeritam pro martyrio reputauerunt ei, & ſanctum habuerunt. Poſt ipſum *Aldredus* frater eius regnum ſuſcepit, & regnauit in multis aduerſitatibus, & periculis triginta octo annis. Poſt *Aldredum* verò *Eadmundus* filius eius regnauit, ferè nouem menſibus. in quibus viriliter contra Danorum regem *Chnutum* quinquies dimicauit. Vltimo verò bello peracto concordes inuicem effecti ſunt. Regnúmque per dimidium diuiſerunt: & vna medietas Angliæ *Cnuto* & altera medietas ceſſit *Eadmundo*, eo tenore quòd ſi quis eorum alterum ſuperuiueret, regnum ſuperſtes totum poſſideret: nec interim alteruter coronaretur. Firmatis igitur taliter, vniuerſis Angliæ primatibus aſſenſum præbentibus inter ſe conuentionem factam: poſt menſem *Eadmundus* ex hac luce, proh dolor, ſubtrahitur. *Chnutus* verò inde totum regnum ſuſcepit Angliæ, regnauitq; ferè octodecim annis. Quo defuncto *Haraldus* filius illius ab omnibus putatus, regnum ſuſcepit; & quinque annis regnauit. poſt quem *Hardechnutus* filius *Chnuti* & *Eluinæ*, & *Emmæ* ſororis *Roberti* Normannorum ducis, & matris regis vltimi *Eadwardi* regnauit duobus annis, hebdomadibus duodecim plus minus. Sicque completi ſunt quadraginta octo anni, in quibus leges prædictæ prætermiſſæ erant. Sed poſtquam rex *Eadwardus* venit ad regnum, conſilio baronum Angliæ, legem quadraginta octo annis ſopitam excitauit, excitatam reparauit, reparatam decorauit, decoratam confirmauit. Confirmata verò vocata eſt lex *Eadwardi* regis; non quia ipſe inueniſſet eam primus: ſed cùm prætermiſſa fuiſſet, & obliuioni penitus data, a diebus aui ſui *Eadgari*, qui priùs inuentor eius fuiſſe dicitur, vſque ad ſua tempora, ſcilicet, vt ſupradictum eſt, octodecim annis poſt dies ipſius *Eadgari* tempore, *Eadwardus*, quia iuſta & honeſta erat, â profunda abyſſo extraxit, & eam reuocauit, & vt ſuam obſeruandam tradidit.

Iſte præfatus *Eadmundus* habuit quendam filium *Eadwardum* nomine, qui mox patre mortuo timore regis *Cnuti* aufugit ad regnum Dogorum, quod nos meliùs vocamus Ruſſiam. quem rex terræ *Maleſcoldus* nomine, vt cognouit quis eſſet, honeſtè retinuit. Qui de nobili progenie ibidem duxit vxorem, de qua natus eſt ei *Adgarus Adeling*, & *Margareta* quæ fuit poſtea regina Scotiæ, & *Chriſtiana* ſoror eius. Cui *Chriſtianæ* rex *Eadwardus* dedit terram quam habuit. Poſtea *Radulfus* de **Limeſi**, propter quem miſit rex *Eadwardus* auunculus eius, & fecit eum veniſſe ad ſe. qui poſtquam venit, non multum poſtea vixit, & vxor illius in breui temporis curriculo defuncta eſt. Rex verò *Eadwardus Eadgarum* filium eorum ſecum retinuit, & pro filio nutriuit. Et quia cogitabat eum hæredem facere, nominauit eum *Adeling*, quod nos dicimus domicellum. ſed nos indiſcretè de pluribus dominis, quia barones vocamus domicellos: Angli verò nullum niſi natos regum. quod ſi expreſſius volumus dicere in Saxonica lingua imago dicitur. Adela Anglicè, nobilis Latinè. quod ſimul coniunctum ſonat nobilis imago *Adeling*. Vnde etiam occidentales Saxones Ceſtrenſes habent in prouerbio ſummi deſpectus *Edeling*, id eſt, ab omni honeſtate deiectus vel retrocedens imago. Rex verò *Eadwardus*, vt cognouit nequitiam gentis ſuæ, & præcipuè ſuperbiam filiorũ

Godwini,

Godwini, Haroldi, qui postea regnum inuasit, *Estigurti, Lefwini*, & aliorum fratrum suorum: non posse fore stabile ratus, quod proposuerat de *Eadgaro*, adoptauit *Willielmum* ducem Normannorum in regnum. *Willielmum* dico nothum, id est, bastardum filium *Roberti* auunculi sui, virum strenuum & bellicosum & fortem. Qui postea Deo annuente, debellando supradictum *Haroldum Godwini* filium, regnum Anglorum victoriosè adeptus est.

De latronibus pro latrocinio interfectis.

SI post iustitiam factam fecerit quis clamorem ad iustitiariū, quòd quis iniustè interfectus fuerit, & quòd iniustè iacet inter latrones, & dixerit quòd hoc velit dirationari, det vadium & inueniat plegium. Tunc detur ei terminus vnius mensis, vt tunc habeat parentes interfecti ex vtráque parte generis sui, scilicet è patre & matre eius, ex parte patris duodecim, & ex parte matris septem. Quòd si isti nouendecim velint dirationari cum illo qui primitus clamorem fecerit, & qui vadium dederit, det vnusquisque eorum vadium suum cum gladio, & postea inueniat plegios tales, qui possint reddere forisfacturam, id est, **werre** suum. Nisi possunt dirationari quod dicunt, tunc deinde interfector det suum vadium & inueniat plegium, quòd iustè interfectus sit, & meritò iacet inter latrones, secundum legem sicut latro. Et tunc primùm ostendat quo latrocinio, & qua ratione interfectus sit. Quod si recognouerit, quòd viuus captus sit, nominet iustitiam, & iudices, & de vicinis legales testes. Qui si warantizauerint, quòd sit rectè iustitia facta de illo secundum suum latrocinium, quietus erit interfector illius. Ipsi verò, qui vadimonia dederunt, emendent sua vadimonia. Quòd si interfectori defecerint iudices, & testes; & dirationatum fuerit, quòd iustè sit interfectus, interfectori dabit vadium iustitiæ episcopi & fideiussores rectum prosequendi. Deinde iustitia episcopi faciat venire processionem, cum sacerdote induto alba, & manipulo, & stola, & clericis in superpellicijs cum aqua benedicta, & cruce, præcedentibus candelabris, & thuribulo, cum igne, & incenso. Et amici extrahentes mortuum ponant in feretrum, portantes eum ad ecclesiam: vbi Missa pro defuncto celebrata, & alio officio peracto, interrent eum vt decet Christianum. Ab ipso verò die in quindecim dies reddat interfector illius episcopo tres forisfacturas. Vnam, quia legalem pro latrone interfecit: aliam, quia fratrem suum interrauit: quòd Angli dicunt **his euenchristen.** tertiam, eò quòd vadium dedit ad dirationandum se & non potuit.

Decretum regis de vsurarijs.

VSurarios quoque defendit rex *Eadwardus* ne remanerent in regno: & siquis inde conuictus fuerit, quòd fœnus exigeret, omni substantia propria careret, & pro exlege haberetur. Hoc autem asserebat ipse rex, in curia regis Francorum se audisse, dum ibidem moraretur, quòd vsura summa radix est omnium vitiorum. Prohibitū est etiam in eadem lege, ne quis emeret viuum animal, vel pannum vsatum sine plegijs, & bonis testibus. Et si fieret opus aureum, vel argenteum, vnde emtor dubitare posset. non emeret sine aurifabris, vel monetarijs. Qui si vidissent, quòd esset de ecclesia, vel de thesauro, non emisset sine plegijs, si venditor careret plegijs, retineretur cum censu, donec venisset dominus eius vel alius, qui posset eum benè warantizare. Si quis hominum aliter emisset, perderet & forisfacturam. Postea inquisisset per lagamannos, & per meliores homines de Burgo, vel villa, vel Hundredo, vbi mansisset emtor, & qualis vitæ fuisset. & si vnquam audissent eum calumniari de exlegalitate, quòd si testaretur eum de bona fama & legalitate, purgaret se iudicio Comitatus, quod venditorem nesciret reum de hac venditione, nec de aliqua exlegalitate: & si sciret venditorem suum quis esset, vel vbi fuisset, diceret: iusticiarius eius verò quæreret eum ad faciendā iustitiam de eo. Qui si inueniri non posset, vthlagaretur. Cùm autem dictum est, quòd nullus hominum absq; plegijs viuum animal emeret, clamauerunt macherarij de ciuitatibus, quòd vnaquaque die oportet eos viua animalia emere, vendere, & occidere.

Nam

Nam in occisione animalium erat vita eorum. Vociferabantur etiam ciues, & burgenses, & populus pro suis consuetudinibus, eo quòd circiter festum sancti *Martini* consueuerant animalia in foro mercari sine plegijs ad occisiones contra natale domini faciendas. Murmur etiam multus super hoc edicto erat in turba. Quare æstimo si quæreretur ibi vtrum placeret nec ne illud decretum, vt fit in quibusdam congregationibus, communi consilio a multis redderetur, non placet. Ibi etiam, si adesses, audires, stridere secreta diuisos aure susurros, & clamores, & murmurationes tumultuantium populorum; & laudatum est regi, quatenus consuetudines iustas, & sapientes deductas non auferret, ijs tantum in foro regio, empto mercato suo, cum testibus & cognitione vendentium.

Genealogia ducum Normanniæ.

PRimus Normanniæ dux *Rollo*, qui & *Robertus* in baptismo dictus, regnauit annis triginta. *Willielmus* filius eius annis viginti quinque. *Richardus* senior quinquaginta quatuor. *Richardus* secundus triginta. *Richardus* tertius, & *Robertus* frater eius octo annis. *Willielmus Bastardus* Comes triginta: qui postea fuit rex Anglorũ viginti duobus annis. *Richardus* igitur senior habuit filiam nomine *Emmam*, quæ nupsit *Adelredo* regi Anglorum ex qua idem rex genuit *Eadwardum* & *Adelredum*. Tempore autem *Richardi* secundi *Adelredus* rex fecit occidere omnes Danos in Anglia. Ob quam rem *Suenus* rex Danorum Angliam inuasit & obtinuit. *Adelredus* verò cum vxore sua & filijs profectus est in Normanniam, ad *Richardum* secundum, vxoris suæ fratrem, & Normanniæ ducẽ. *Suenus* non multò pòst moritur, & in Daciam fertur tumulandus. Intera *Adelredus* cum vxore sua reuertitur ad terram suam, filijs suis cum auunculo dimissis. *Sueno* igitur intumulato, *Chnutus* filius eius cum magna classe, accito secum *Lacman* rege Sueuorum, & *Olauo* rege Nortorum, qui postea apud Rothomagum baptizatus est, Tamisiam intrauit, & *Adelredum* regem infra Lundonias obsedit. Qui obsessus infirmitate præuentus moritur. *Chnutus* verò potitus regno prædictam *Emmam* reginam accepit in vxorem: ex qua genuit *Hardechnutum*, postea regem Danorum, & filiam nomine *Gunnildam*, quæ nupsit *Henrico* imperatori Romanorum. Interea defuncto secundo *Richardo*, *Richardus* filius eius successit ei primo anno. Quo mortuo *Robertus* filius eius successit: qui cupiens *Eadwardum* in regno substituere Anglorum, eum classe imponit, regressus flante vento aduerso apud insulam **Gernesuich** diu detentus Normanniam reuertitur. Deinde Ierusalem profectus, *Willielmum* paruulum suum reliquit hæredem: expletóq; voto suo in repatriando apud vrbem Niceam obijt. *Willielmo* itaque Normanniam regente, *Cnutus* rex Anglorum moritur: cui successit filius eius *Haraldus* ex concubina *Cluia* natus. Quod indignè ferens *Eadwardus* cum quadraginta nauibus apud **Hampton** applicuit, resistentibus sibi Anglis capta præda in Normanniam reuertitur. Interea *Aluredus* frater eius cum multis militibus per partem aliam ingressus a *Godwino* Comite hospitio susceptus, dolo nocte captus cum suis vinctus, ad *Haraldum* regem ductus cum socijs suis oculis priuatur, socijs interemptis. *Haraldus* quoque non multum post moritur, & successit *Hardechnutus* a Dacia regressus, ex *Emma Eadwardi* matre progenitus: qui fratrem suum antè genitum *Eadwardum* a Normannia euocans secum habitare fecit, qui in breui tempore, scilicet duobus annis elapsis defunctus, *Eadwardum* reliquit hæredem. Hic *Eadwardus* carens sobole, *Willielmo* cognato suo Normannorum duci misit *Robertum* Cantuariensem archiepiscopum, & de regno eum constituit hæredem. Sed & Comitem *Haraldum* post eum misit, & regnum inuasit. Quod *Willielmus* audiens forti cum classe apud Peueneselluni applicuit: ibiq; secundo Idus Octobris bellum intulit. in quo ipse *Haraldus* in primo occubuit. Bello tamen vsque ad noctem protracto, *Willielmus* victor effectus in subsequenti natali Domini, incarnationis Dominicæ anno millesimo sexagesimo sexto Lũdonijs rex Anglorum coronatur. Regnauit autem annis viginti duobus. Quo mortuo regnauit *Willielmus* filius eius pro eo annis tredecim. Cuius anno nono peregrinatio multa facta est gentium in Ierusalem contra Sarracenos. Quarto verò anno peregrinationis capta est Ierusalem a Francis, & regnauit in ea dux Lotharingorum *Godefridus*,

anno

anno tamen vno. Cui ſucceſſit *Baldewinus* frater eius anno quinto. *Willielmus* autem rex decimo tertio anno regni ſui occiditur venando ſagitta. Cui ſucceſſit *Henricus* frater eius,& regnauit triginta ſex annis. Hic erat paſtor ferarum & cuſtos nemorum, quem *Merlinus Ambroſius* leonem iuſtitiæ in hiſtoria regum nominauit. Fecit enim iuſtitiam & iudicium in terra. Huic ſucceſſit *Stephanus* nepos eius, & regnauit annis nouendecim. Quo mortuo *Henricus* filius *Gaufridi* Comitis Andegauiæ, & *Matildis* quondam Romanorum imperatricis, filiæ ſcilicet præfati regis *Henrici* primi, regni Anglorum ſuſcepit gubernacula, & regnauit triginta quinque annis. Quo mortuo, & in abbatia Sanctimonialium fontis * *Ebrardi* ſepulto, *Richardus* filius eius ſucceſſit ei in regimen regni: & regnauit annis nouem & menſibus ſeptem & diebus viginti. Qui in obſidione caſtelli de Chaluz ſagitta percuſſus octauo Idus Aprilis obijt: cuius viſcera ſepulta ſunt apud Charron, & cor eius apud Rothomagum, & corpus eius apud fontem *Ebrandi*. Quo defuncto *Iohannes* frater eius ſucceſſit ei in regno Angliæ, & regnauit.

al. Ebrandi

ANno gratiæ 1181. qui erat annus viceſimus ſeptimus regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem rex fuit die Natalis Domini apud Cenomannis: & poſt Natale Domini ſtatuit per omnes terras ſuas tranſmarinas; vt vnuſquiſq; homo habẽs centum libras Andegauenſis monetæ in catallo, haberet equum,& arma militaria plenariè; omnis autem homo habens in catallo quadraginta,vel triginta,vel viginti quinque libras Andegauenſis monetæ ad minus, haberet albergellum, & capellum ferreum,& lanceam,& gladium; cæteri autem omnes haberent wanbaſiam,capellum ferreum,lanceam & gladium,vel arcum & ſagittas: & prohibuit,ne aliquis arma ſua venderet,vel inuadiaret: ſed cùm moreretur,daret illa propinquiori hæredi ſuo. Quod cùm *Philippus* rex Franciæ, & *Philippus* Comes Flandriæ audiſſent, præceperunt, quòd homines ſui ſimili modo armarentur. Eodem anno poſt Purificationem beatæ *Mariæ*, *Laurentius* Dublinenſis archiepiſcopus venit in Normanniam adducens ſecum filium *Roderici* regis * Conactenſis, & tradidit eum regi Angliæ in obſidem ſuper pactis inter ipſum,& regem Conactæ,contractis de tributo Hiberniæ ſoluendo. & paulò pòſt idem Dublinenſis archiepiſcopus obijt in Normannia apud Aucum, & ibidem ſepultus eſt. Quo defuncto, rex Angliæ miſit in Hiberniam *Gaufridum* de Haya clericum ſuum, & clericum *Alexi* legati in Hiberniam ad ſaiſiendum Archiepiſcopatum de **Diueline** in manu ſua, & cum eis miſit in Hiberniam *Iohannem* conſtabularium Ceſtriæ, & *Richardum* de Pecco ad cuſtodiendum ciuitatem Diueliniæ, quam *Hugo* de Lacy cuſtodierat. Noluit enim dominus rex quòd ipſe diutiùs eam cuſtodiret; eò quòd ipſe ſine eius licentia ceperat ſibi in coniugem, filiam regis Conactæ ſecundum morem patriæ illius. Eodem anno dominus papa diſtrictiùs in mandatis dederat *Richardo* Cantuarienſi archiepiſcopo,vt omni occaſione, & excuſatione poſtpoſita,*Gaufridum* Lincolnienſis eccleſiæ electum domini regis Angliæ filium,eccleſiaſtica cenſura compelleret electioni ſuæ renunciare, vel ſine dilatione ordinem ſacerdotis,& pontificalis officij dignitatem recipere. *Gaufridus* igitur in arcto poſitus, & imperfectum ſuum ſentiens,conſideránſque ſe tantæ adminiſtrationi minimè poſſe ſufficere,maluit ab epiſcopalibus abſtinere, quàm onus importabile ſibi imponere. Vnde in hac forma ſcripſit *Richardo* Cantuarienſi archiepiſcopo.

al. Conaccenſis

Epiſtola *Gaufridi* Lincolnienſis electi de eiuſdem *epiſcopatus reſignatione.*

VEnerabili patri & domino Richardo *Dei gratia Cantuarienſi archiepiſcopo apoſtolicæ ſedis legato,* Gaufridus *domini regis Angliæ filius, & Cancellarius ſalutem, & reuerentiam debitam ac deuotam. Placuit maieſtati apoſtolicæ veſtræ iniungere ſanctitati, vt me certo tempore vocaretis ad ſuſcipiendum ordinem ſacerdotis, & pontificalis officij dignitatem. ego verò conſiderans quàm plures epiſcopos maturiores,ac prouectiores prudentia,& ætate vix tantæ adminiſtrationi ſufficere,nec ſine periculo animarum ſui officium pontificatus ad perfectum explere; veritus ſum onus importabile ſenioribus,mihi imponere iuniori, faciens hoc non ex aliqua leuitate animi, ſed ob reuerentiam ſacramenti. Habito itaque tractatu ſuper hoc cum domino*

mino rege patre meo, dominisq;, & fratribus meis rege, & Pictauiæ, & Brittanniorum Comitibus; episcopis etiam Henrico *Baiocensi,* Frogerio *Sagiensi,* Reginaldo *Bathoniensi,* Segfrido *Ciceſtrensi, qui præsentes aderant, aliter de vita, & statu meo disposui, volens patris mei obsequijs militare ad tempus, & ab Episcopalibus abstinere. Omne itaque ius electionis meæ, & Lincolniensem Episcopatum spontaneè, liberè, & integrè in manu vestra, (pater sancte) resigno, tam electionis, quàm Episcopatus absolutionem postulans à vobis tanquam à Metropolitano meo, & ad hoc ab Apostolica sede specialiter delegato.* Bene vale.

Similiter sub eadem forma idem electus Lincolnienſis ſcripſit canonicis Eccleſiæ Lincolnienſis, poſtulans ab eis tam electionis, quàm epiſcopatus abſolutionem. Dominus autem rex cuius conſilio *Gaufridus* filius eius electionem ſuam manu Cantuarienſis Archiepiſcopi reſignauerat, dedit ei cancellariam ſuam, & quingentarum marcarum redditus in Anglia, & totidem in Normannia. Eodem anno *Saladinus* rex Babyloniæ videns, quod *Baldewinus* rex Ieruſalem lepra percuſſus, non haberet vires reſiſtendi ei; magno congregato exercitu venit in terram Ieruſalem, & eam deuaſtauit, & non erat, qui reſiſteret ei. Eodem anno rex Angliæ fuit apud Chinonem in ſolemnitate Paſchali; & poſt Paſcha redijt in Normanniam, & habuit colloquium cum *Philippo* rege Franciæ ad vadum *S. Remigij* quinto Kal. Maij, feria ſecunda, in quo colloquio Templares, & Hoſpitalares Ieruſalem obtulerunt prædictis regibus literas *Alexandri* ſummi Pontificis in hac forma.

Epiſtola *Alexandri* Papæ de ſubuentione facienda terræ Ieroſolymitanæ.

ALexander *epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilectis filijs, nobilibus viris, ducibus, & principibus, Comitibus, Baronibus, & vniuerſis Dei fidelibus, ad quos literæ iſtæ peruenerint, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Cor noſtrum, & omnium fratrum noſtrorum ſiniſtri rumores, qui de Ieroſolymitanis partibus ad nos, cõmuni tranſeuntium relatione, peruenerunt, nimio dolore conturbant; cùm vix vnquam aliquis, qui Chriſtiano nomine cenſeatur, ſine lachrymis, & ſuſpirijs audire valeat, quæ de ſtatu illius terræ miſerabili recitantur. Eſt ſiquidem infidelium (quod dolentes dicimus) incurſione contrita, & vſq; adeo fortium virorum potentia, et proborum virorum conſilio viduata, quod niſi à Chriſtianis regibus et principibus orbis celerem, & potentem ſuccurſum habuerint, deſolationẽ eius (quod abſit) in ignominiam Dei, & in cõtemptũ fidei Chriſtianæ de proximo formidamus. Non eſt enim rex, qui terrã illã regere poſsit, cùm ille videlicet* Baldwinus, *qui regni gubernacula poſsidet, ita ſit grauiter (ſicut noſſe vos credimus) iuſto Dei iudicio flagellatus, vt vix ad tolerandos ſufficiat cõtinuos ſui corporis cruciatus. Quàm grauem ſiquidem iacturã, et quàm miſerabilem caſum in perſonis, & rebus illa terra (pro qua pãtres, & genitores noſtri ſanguinem proprium effuderunt in conflictu, quem olim cũ gentibus habuit peccatis exigentibus ſit perpeſſa, nec nos ſine multa cordis cõmotione recolimus, nec aliqui zelantes legem domini, poſſunt tantam ſtragem fideliũ patienti animo tolerare; præſertim cùm illa gens peſſima Paganorum, ex incõmodis, & periculis, quæ genti Chriſtianorũ intulerunt, tantam audaciam ſumpſiſſe dicantur, vt ſe iactent impudenter terrã illam (quod auertat Dominus) inuaſuros. Moueat itaq; vos Zelus Domini, nec religio Chriſtiana ſuper tanta, quæ illi terræ imminet, contritione dormitet: ſed vniuerſa loca illa, quæ Saluator, & Redemptor noſter corporali præſentia dedicauit, viriliter tueamini; & cõtemnite gentes, quæ abijciunt Dominũ, et Chriſtianum nomen de terris abolere nituntur. Non eſt vtiq; Chriſtianus, qui præſcriptæ terræ calamitatibus non mouetur, nec accingitur ad ipſam ab infidelium incurſibus defendendã, quam occupare laborant, & ſuis (quod abſit) ſpurcitijs prophanare. Hij autem, qui ex vobis fortes ſunt, et bellis exercendis idonei, non minùs ſcuto fidei, & loricа iuſtitiæ, quàm materialibus armis induti, tam pium, quàm neceſsarium opus, ac laborem huius peregrinationis aſſumant; et loca illa, in quibus redemptor humani generis pro nobis naſci voluit, & mortem ſubijt temporalem, potenti virtute defendant, ne temporibus noſtris ſuſtineat in illis partibus Chriſtianitas detrimentum. Cum enim Chriſtus pro ſalute noſtra opprobria multa, & demum crucis patibulum ſuſtinuerit, vt nos offerret Deo mortificatos quidem carne, * iuſtificatos autem ſpiritu; expedit admodum* al. vinifica-tos *ſaluti fidelium, vt pro ipſo corpora noſtra periculis, & laboribus exponamus; ne precium ſanguini, quem pro nobis effudit, videamur obliti. Animaduertite igitur dilecti in Chriſto filij, & videte, quàm probroſum, & quàm mœrore dignum exiſteret Chriſtianis, ſi aduerſus habitatores*

terræ illius, inimici crucis Christi denuò prævalerent, sicut eos prævalituros non modicum formidamus, nisi de diuersis partibus Christianorum, auxilium habitatoribus ipsis cum festinatione succurrat. Ne igitur Christianitas gentilitati succumbat, totis nisibus præuidete, quia melius est superuenturo malo ante tempus occurrere, quàm remedium post causam quærere vulneratam. Illis autem, qui pro Christo huius viæ laborem assumpserint, illam indulgentiam peccatorum, quam patres, & predecessores nostri Vrbanus, & Eugenius Romani Pontifices statuerunt, Apostolica auctoritate concedimus, & confirmamus. Vxores quoq; & filios eorum, & bona, & possessiones suas sub beati Petri, & nostra, necnon & archiepiscoporum, & episcoporum, & aliorum prælatorum Ecclesiæ decernimus protectione manere; prohibentes attentiùs, ne aduersus eos de his, quæ pacificè possident, aliqua post susceptam crucem quæstio moueatur, donec redeant, vel de ipsorum obitu certissimè cognoscatur. liceat autem eis terras seu possessiones alias; postquam propinqui, aut etiam domini sui (ad quorum feodum pertinent) pecuniã ipsis mutuare, aut noluerint, aut non potuerint; Ecclesijs, vel ecclesiasticis viris, aut alijs fidelibus liberè, et sine vlla reclamatione pro expensis huius tineris titulo pignoris obligare. Præterea, quicunque de viris bellicosis, & ad illius terræ defensionem idoneis, illa sancta loca feruore deuotionis adierint, & ibi duobus annis contra Sarracenos pro Christiani nominis defensione pugnauerint; de lesu Christi pietate, & de beatorum Petri, & Pauli Apostolorũ auctoritate confisi, eis omnium suorum, de quibus corde contrito, & humiliato confessionem susceperint, absolutionem facimus delictorum, nisi fortè aliena bona rapuerint, vel vsuras extorserint, aut cõmiserint furta, quæ omnia debent in integrum emendari. si verò non est in facultatibus delinquentium, vnde valeant emendari, nihilominus consequentur veniam, prout diximus de commissis. Hi autem, qui illic per annum, sicut diximus, moram habuerint; de medietate sibi iniunctæ pœnitentiæ indulgentiam, & remissionem suorum obtineant peccatorum. Omnibus autem sepulchrum Domini pro instanti necessitate visitare volentibus, siue in itinere moriantur, siue ad istum locum perueniant, laborem itineris ad pœnitentiam, & obedientiam, & remissionem omnium peccatorum iniungimus, vt de vita præsentis ergastulo ad illam beatitudinem, Domino largiente, perueniant, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quam repromisit Dominus diligentibus se. Datum Tusculani. 17. Kal. Februarij. Scripsit etiam idem Papa archiepiscopis, & episcopis, & alijs Ecclesiarũ prælatis super eodem negotio in hac forma.

Epistola *Alexandri* Papæ de eodem negotio.

ALexander episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus, archiepiscopis, & episc. & dilectis filijs, abbatibus, & alijs ecclesiarũ prælatis, ad quos literæ istæ peruenerint; Salutem, et apostolicam benedictionem. Cùm Orientalis terra per impressiones infidelium, & incursus fortium virorũ, potentia sit & proborũ virorum consilio destituta, multo timore percutitur; & ad implorandam subuentionem fideliũ dilectos filios nostros, milites templi, latores præsentiũ, viros vtiq; religiosos, & Deum timentes, archiepiscopi, episcopi, & alij principes terra, ad partes vestras mittere decreuerunt; Nos autem, quos illius terræ calamitas graui dolore conturbat, exemplo patrum & prædecessorum nostrorum de ipsius cõseruatione solliciti, Christianos, reges, & principes orbis ad defensionem locorum illorum, in quibus steterunt pedes Domini, salubribus monitis exhortamur; & sicut patres, & prædecessores nostri Vrbanus, & Eugenius Pontifices Romani statuerunt; ita & nos remissionem, et indulgentiam peccatorum statuimus vniuersis, qui pro Christo laborem Ierosolymitanum assumpserint, & contra Saracenos fideli curauerint deuotione certare. Monemus itaq; vniuersitatem vestram attentiùs, & mandamus, quatenus fratres, qui ad hoc missi sunt, benigno recipiatis affectu, & per eos Orientalis terræ statu, & necessitate comperta, principes, Comites, et alios fideles Christi parochianos vestros crebris, & sollicitis exhortationibus laboretis inducere, vt terram illam pro cuius liberatione patres, & genitores eorum sanguinem proprium effuderunt, adeant festinanter, & contra inimicos crucis Christi potentia, & virtute decertent. Literas autem, quas propter hoc generaliter mittimus, vniuersis facietis Ecclesijs publicè legi, & exponatis earum tenorem; & remissionem peccatorum, quam facimus illis, qui tam pium, & necessarium opus assumpserint, nuncietis; & ita omnes ad exequendum, quod suggerimus, moneatis, quòd per solicitudinem, & exhortationem vestram terra illa festinanter fidelium sentiat auxilium, & iuuamen; & vos propter hoc ab Omnipotenti Deo mercedem positis consequi sempiternam. Datum Tusculani. 16. Ianuarij.

Quibus

Quibus auditis *Philippus* rex Franciæ, & *Henricus* rex Angliæ plurimùm condolentes de aduersitate,& desolatione terræ Ierosolymitanæ promiserunt se,Domino auxiliante,celerem succursum facturos terræ illi,& in his finitum est colloquium. Interim *Willielmus* rex Scotiæ per mandatum domini regis Angliæ venit in Normanniam,cuius admonitione,& consilio idem rex Scotiæ concessit *Mathæo* de Aberden Episcopo, & *Iohanni* Episcopo *S. Andreæ*,quos ipse â Scotia fugauerat,licentiam repatriandi. Conuenit etiam inter eos,coram rege Angliæ,in hunc modum. Quòd *Matheus* Episcopus de Aberden liberè, & sine aliqua contradictione per conductum regis Scotiæ ad sedem propriam remearet, & siqua ei ablata fuissent, restituerentur. & *Iohannes*,qui consecratus fuerat ad Episcopatum *S. Andreæ* propter amorem domini sui regis Scotiæ habendum concessit ei se dimissurum Episcopatum illum,si liceret ei eligere quem vellet episcopatum de regno Scotiæ,& si rex Scotiæ insuper dedisset ei cancellariam suam,& omnes redditus suos,quos habuit ante consecrationem suam,& 40. marcas redditiuum in Ecclesia *S. Andreæ*. Misit igitur rex Scotiæ ad *Alexandrũ* Papam nuncios suos postulans,vt ipse pro bono pacis cõcessisset hanc fieri sedium episcopalium cõmutationem. Sed dominus Papa hoc concedere noluit. Deinde rex Angliæ dedit *Iohanni* filio *Lucæ*, clerico suo episcopatum Eboracensem:& *Radulpho* de **Marneuile** cancellario suo,Eboracensis Ecclesiæ thesaurario dedit episcopatũ Lexoniensem,quem *Arnulfus* Lexoniensis episc. reliquerat propter odium,quod rex aduersus eum habuit; cuius amorem cùm nec prece,nec pretio obtinere potuisset, maluit ab episcopalibus abstinere, quàm odium regis diutiùs sustinere. & collectis vndiq; auro,& argento,quorũ copiã habere dicebatur,& accepto â rege Angliæ pecunia magna pro dimissione episco. sui, Parisius iuit,& ibi in ecclesia *S. Victoris* vsq; ad obitũ suum permansit. Deinde dum rex Angliæ morã faceret apud Barbeflet transfretaturus in Angliã, ortum est dissidium inter *Philippũ* regem Franciæ,& *Philippũ* Comitem Flandriæ propter Comitẽ de Claro monte, quem Comes Flandriæ odio habuit. Venit ergo rex Angliæ per mandatũ regis Franciæ ad colloquiũ inter illos apud Gisors, & pacem fecit inter regem Franciæ,& Comitem Flandriæ. Deinde venit rex Angliæ ad Cheresburc,& transfretauit inde in Angliam,& applicuit apud **Portesmue** 7. Kal. Augusti. die Dominica,& *Willielmus* rex Scottorum cum eo. Deinde *Henricus* rex Angliæ fecit hanc assisam de armis habẽdis in Anglia.

QVicunq; habet feodũ vnius militis habeat loricam,et cassidem,et clipeũ,et lanceam; & omnis miles habeat tot loricas,& cassides, & clipeos,et lanceas,quot habuerit feoda militũ in dominio suo. Quicunq; liber laicus habuerit in catallo,vel in redditu ad valentiam 16. marcarũ, habeat loricam,et cassidem,& clipeũ,& lanceã: quicunq; liber laicus habuerit in catallo ad valentiam 10 marcarum,habeat halbergellũ,& capelet ferri,et lanceam: & omnes burgenses,et tota cõmunia liberorũ hominum habeant wanbais,et capelet ferri,et lanceã: & vnusquisq; iuret,quod infra festũ S. Hilarij *hæc arma habebit,et domino regi scilicet* Hẽrico *filio* Matildis *Imperatricis fidẽ portabit,et hæc arma in suo seruitio tenebit secundũ præceptum suũ,et ad fidem domini regis et regni sui. Et nullus,ex quo hæc arma habuerit,ea vẽdat,nec inuadiet,nec præstet, nec aliquo alio modo ea â se alienet. nec dom. suus ea aliquo modo ab homine suo alienet, nec per forisfactũ,nec per donũ,nec per vadiũ,nec aliquo alio modo. Et siquis hæc habẽs arma, obierit,arma sua remaneant hæredi suo,et si hæres de tali ætate nõ sit,quòd armis vti possit,si opus fuerit,ille eũ qui habebit in custodia,habeat similiter custodiã armorum,et inueniat hominẽ,qui armis vti possit in seruitio domini regis,si opus fuerit,donec hæres de tali ætate sit,quòd arma portare possit, et tunc ea habeat. Quicunq; verò burgensis plura arma habuerit,quã eum habere oportuerit secundũ hanc assisam,ea vendat,vel det,vel sic â se alienet alicui homini,qui ea in seruitio domini regis in Anglia retineat. Et nullus eorũ plura arma retineat,quã eum secundũ hanc assisam habere oportuerit. Item nullus Iudæus loricã,vel habergellũ penes se retineat; sed ea vẽdat,vel det, vel alio modo â se remoueat,ita quòd remaneant in seruitio domini regis Angliæ. Itẽ nullus portet arma extra Angliã,nisi per præceptũ domini regis,nec aliquis vẽdat arma alicui,qui ea portet ab Anglia,nec mercator,nec alius ea ab Anglia portet. Itẽ iustitiæ faciant iurare per legales milites, vel per alios liberos,et legales homines de hũdredis,& de vifnetis,et de burgis,quot viderint expedire; quòd qui habeãt ad valentiã catalli, secundũ quod eũ habere oportuerit,loricã et galeã, et lanceã,et clipeũ,secundũ quod dictũ est: scil. quòd separatim nominabũt eos omnes de hũdredis suis,et vifnetis,et burgis,qui habuerint 16 marcatas,vel in catallo vel in redditu; et iustitiæ postea*

omnes illos, scilicet juratores, & alios faciant inbreuiari, qui quantũ catalli, vel redditus habuerint; et qui secundum valentiã catalli, vel redditus, quæ arma habere debuerint; et postea coram eis in cõmuni audientia illorum faciant legere hanc assisam de armis habendis, et eos iurare, quòd ea arma habebunt secundũ valentiam prædictam catallorũ, vel reddituum, et ea tenebunt in seruitio domini regis secundum hanc prædictam assisam in præcepto, & fide domini regis Henrici *filij* Matildis *Imperatricis, & regni sui. Et si contigerit, quòd aliquis illorum, qui habere debuerint hæc arma, non sint in Comitatu ad terminum, quando iustitiæ in Comitatu illo erunt, iustitiæ ponant ei terminũ in alio Comitatu corã eis. Et si in nullo Comitatu, per quos itur æ sint, ad eos venerint, et non fuerint in terra ista, ponant ei terminũ apud* **Westminster** *ad octauas S.* Michaëlis; *quòd tunc sit ibi ad faciendũ sacramentum suum, sicut se, et omnia sua diligit; et ei præcipiatur, quòd infra prædictũ festum S.* Hilarij *habeat arma secundum quod ad eum pertinet habendũ. Item Iustitiæ faciant dici per omnes Comitatus, per quos itur æ sunt; quòd qui hæc arma non habuerint, secundum quod prædictum est; dominus rex capiet se ad eorum membra, & nullo modo capiet ab eis terram vel catalla. Item nullus iuret super legales, et liberos homines, qui non habeat sedecim marcatas, vel 10 marcatas in catallo. Item iustitiæ præcipiant per omnes Comitatus, per quos itur æ sunt, quòd nullus, sicut se ipsum, & omnia sua diligit, emat vel vendat aliquã nauem ad ducendum ab Anglia: nec aliquis deferat, vel deferri faciat maireman extra Angliam. Et præcepit rex, quòd nullus reciperetur ad sacramentum armorum nisi liber homo.*

EOdem anno *Henricus* rex Angliæ filius *Matildis* Imperatricis dedit *Iohanni Cumin* clerico suo Archiepiscopatum Diueliniæ in Hibernia 8. Idus Septembris apud **Ebor-uecham.** Eodem anno *Willielmus* Remensis archiepiscopus venit in Angliam in peregrinatione ad *S. Thomam* Cantuariensem martyrem. Eodem anno *Duuenaldus* filius *Willielmi* filij **Dunecan**, qui sæpius calumniatus est regnũ Scotię, venit cum exercitu magno in Scotiã, & deprędauit eam circa maritima. Eodem anno *Iohannes* episcopus *S. Andreæ* sententiam excõmunicationis tulit in *Richardũ* de **Moreuille** cõstabularium, & *Richardum* de Prebenda, & alios familiares regis Scotiæ, qui pacem inter regem, & ipsum disturbauerant. Et *Rogerus* Eboracensis archiepiscopus legatus in Scotia, & *Hugo* Dunelmensis episcopus ex auctoritate domini Papę mandauerunt Priori *S. Andreæ*, & personis Ecclesiasticis per Episcopatum *S. Andreæ* constitutis, vt venirent ad *Iohannem* episcopũ suum, & illi debitæ subiectionis reuerentiam facerent; sin minùs; in contumaces, & rebelles sententiam suspensionis inferrent. Cùm autem quidam virorum Ecclesiasticorum de Episcopatu *S. Andreæ* metu suspensionis venirent ad prędictum *Iohannem* episcopum; *Willielmus* rex Scotię illos â regno suo eiecit, cum filijs, & cognatis, & etiam illis, qui adhuc pendentes ab vberibus matrum vagiebant in cunis. Quorum miserandam proscriptionem, & exilium *Rogerus* Eboracensis archiepiscopus, & *Hugo* Dunelmensis episcopus videntes processerunt in mandatum domini Papę; *Rogerus* Eboracensis archiepiscopus excõmunicauit *Willielmũ* regem Scotię, & ipse, & *Hugo* Dunelmensis episcopus tulerunt sententiam interdicti in totam terram regis Scotię; mandantes episcopis, abbatibus, prioribus, & cęteris viris Ecclesiasticis sententiã illam interdicti firmiter, & inconcussè obseruare: & ipsum regẽ sicut excõmunicatum cautiùs euitare. Eodem anno obijt *Alexander* Papa tertius 22. anno Papatus sui 12. Kal. Octobris, cui successit in Papatu *Imbaldus* Ostiensis episcopus Cardinalis, & vocatus est *Lucius* Papa tertius. Eodem anno *Rogerus* Eboracensis archiepisc. graui infirmitate laborans, cùm extremum vitę suę diem sibi imminere sensisset, cõuocatis coram se abbatibus, & Prioribus, & cęteris viris Ecclesiasticis diœcesis suæ, res suas satis prouidè in vsus pauperum distribuit, & inter cętera potentiæ suæ miranda ad perpetuitatem laudis suę, *Willielmo* Remensi archiepiscopo, & cęteris episcopis regni Francię misit plusquam quingentas libras argenti pauperibus distribuendas. Similiter Rothomagensi archiepiscopo, & cæteris episcopis Normanniæ. Similiter Cantuariensi archiepiscopo, & cæteris episcopis Angliæ. distributis itaq; vniuersis rebus suis, transtulit se de Cowda, vbi infirmabatur, vsque Eboracum ad Metropolitanam archipræsulatus sui sedem, vbi decimo Kalend. Decembris die Sabbati in ipso noctis crepusculo plenus dierum, postquam in regimine Pontificatus sui viginti septem annis, & sex hebdomadis fœliciter vixerat, migrauit â sæculo. Cuius corpus *Hugo* Dunelmensis Episcopus sepeliuit in choro Canonicorum sæcularium Metropolitanæ Ecclesiæ Eboraci: *Willielmo* rege

Scotiæ

Scotiæ remanente in ea excommunicationis sententia, quam præfatus Eboracensis archiepiscopus in eum tulerat. Audito itaque quòd *Rogerus* Eboracensis Archiepiscopus esset defunctus, *Willielmus* rex Scotiæ gauisus est gaudio magno: & habito cum Episcopis & Comitibus, & maioribus terræ suæ consilio, *Iocelinum* Glascuensem Episcopum, & *Arnulfum* abbatem de Melros, & cæteros viros ecclesiasticos sapientes, & discretos de regno suo Romam misit ad *Lucium* summum Pontificem, vt ipse à præfata excommunicationis sententia, & terra sua ab interdicto absoluerentur; & vt si vllo modo fieri posset *Iohannes* episcopus sancti *Andreæ* deponeretur. Cúmque domino regi Angliæ nuntiatum esset, quòd præfatus archiepiscopus viam vniuersæ carnis esset ingressus, misit ministros suos per archiepiscopatũ Eboracẽsem precipiens, quòd vniuersa, quæ prædictus Archiepiscopus in infirmitate sua distribuerat, confiscarentur; sicque factum est. Nam tota diuisa, quam ipse in infirmitate sua fecerat, per præceptum regis, ad nihilum redacta est. Dicebat enim dominus rex, quòd præfatus Eboracensis Archiepiscopus iudicium fecerat in vita sua, quòd de iure non liceret alicui viro Ecclesiastico diuisam facere, nisi priusquam ægrotare inciperet. Eodem anno Comes *Stephanus* auunculus *Philippi* regis Franciæ occupauit terram cuiusdam vicini sui, & eam vi detinuit, & deuenit inde homo *Philippi* Comitis Flandriæ. Quod cùm fecisset rex Franciæ saisiuit eam in manu sua, & Comes Flandriæ petijt sibi, & Comiti *Theobaldo* fieri inde restitutionem; & quia rex Franciæ id facere noluit, Comes Flandriæ ingressus est terram regis Franciæ in manu hostili, & eam deuastauit. Eodem anno obijt *Hugo* Comes Cestriæ, cui successit in Comitatu *Ranulfus* filius eius. Defuncto itaque *Rogero* Eboracensi Archiepiscopo, dominus rex præcepit iustitijs suis Angliæ, quòd diligentem inquisitionem facerent de pecunia prædicti Archiepiscopi: & vbicunque eam inuenirent, ad opus illius exigeretur. Vnde factum est, quòd prædictæ iustitiæ exegerunt ab *Hugone* Dunelmensi Episcopo trecentas marcas argenti, quas idem Episcopus pauperibus distribuendas receperat de pecunia Archiepiscopi: Quibus ipse respondit; ego has trecentas marcas argenti, quas á me exigitis, viuente Archiepiscopo, qui eas mihi tradidit, distribui leprosis, cæcis, claudis, mutis, & cæteris pauperibus: & in Ecclesiarum, & pontium refectionibus pro salute animæ ipsius, sicut ipse præceperat; & qui eas habere voluerit, colligat, quia per me nunquam colligentur. Talis itaque responsio supra modum domini regis animum exasperauit, adeo quòd ipse præcepit, quòd castellum de Dunelmo in manu sua saisiaretur, & vt ipse Episcopus omnimodis afflictionibus affligeretur.

ANno gratiæ millesimo centesimo octogesimo secundo, qui erat annus vicesimus octauus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis, idem rex fuit in Anglia apud Wintoniam die Natalis Domini, qui sexta feria euenit. Eodem anno obierunt Comes * de *Geres* qui filiam *Mathæi* Comitis Boloniæ primogenitam duxerat in vxorem: & Comitissa Flandriæ, filia *Radulfi* de Peruna, vxor *Philippi* Comitis Flandriæ. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ pater transfretauit de Anglia in Normanniam propter importunitates, & excessus, quos *Henricus* rex filius suus ei faciebat. Ipse enim ad *Philippum* regem Franciæ cum vxore sua profectus, mala omnia, quæ potuit, machinabatur in perniciem regis patris sui, contra fidem, & sacramenta, quæ illi sæpiùs fecerat de fidelitate seruanda: petens ab eo per consilium *Philippi* regis Franciæ, fratris vxoris suæ totam Normanniam, vel aliquam aliam terrarum suarum, in qua ipse, & vxor sua morarentur; & vnde ipse militibus, & seruientibus suis seruitia sua soluere posset. At tamen diuina inspirante gratia ad patrem suum redijt, & iurauit, quòd de cætero á voluntate, & consilio suo non recederet, nec ab eo ampliùs exigeret, quam centũ libras Andegauensis monetæ in die ad suas expensas, & decem libras eiusdem monetæ in die ad expensas vxoris suæ. Præterea rex pater concessit regi filio suo quòd infra annum illum, centum de militibus suis seruitia sua redderet. Deinde rex pater cepit colloquium inter regem Franciæ, & Comitem Flandriæ: in quo conuenit inter eos in hunc modum; quòd terra vnde Comes Flandriæ sibi restitutionem fieri petebat, redderetur militi, qui eam amiserat; & Comes Flandriæ restauraret regi Franciæ damnum, quod ipse, & sui fecerant in Francia: scilicet de combustione,

al. de Gelres

& præda capta. Præterea idem Comes quietum clamauit regi Franciæ seruitium Comitis de Claro monte,& tradidit regi Franciæ ciuitatem de Amiens, cum pertinentijs suis, & totam terram inde vsque ad aquam de Lys post decessum suum cum nepte sua filia Comitis de Hanou: & idem Comes in iure confessus est,quòd Peruna cum pertinentijs suis vadium suum erat,& cõcessit,quòd rex Franciæ eam adquietaret pro sexaginta millibus librarum argenti. In eodem concilio idem Comes Flandriæ tradidit regi Angliæ patri chartam regis filij sui: & ipsum & fratres suos quietos clamauit ab omni conuentione inter eos facta tempore guerræ. Eodem anno *Lucius* Papa tertius ordinauit *Iohannem Cumin* in sacerdotem tertio Idus Martij apud Velletre: deinde consecrauit eum in Archiepiscopum Diueliniæ duodecimo Kalend. Aprilis Dominica in ramis Palmarum apud Velletre. Eodem anno ad instantiam nuntiorum regis Scotiæ, videlicet, *Iocelini* Glascuensis Episcopi, & *Arnaldi* abbatis de Melros,& *Osberti* abbatis de Kelron,& *Walteri* Prioris sanctæ *Columbæ* de Insula, *Lucius* Papa tertius absoluit *Willielmum* regem Scotiæ â sententia excommunicationis, & regnum suum ab interdicto,Romæ in Lateranensi palatio,coram Cardinalibus suis, scilicet, *Petro* de Pauia Episcopo Tusculanensi,& Episcopo Prẽneste,& *Alberto* cancellario,& *Iacinto*, & *Hugefrun*, & *Petro* de Boua, & Magistro *Viuiano*,& *Reinero* magno, & *Chinchecapel*,& *Reinero* Paruo, & *Hardesrun*,& *Hardewin*, & *Matheo* Andegauensi. Et postea tradidit literas absolutionis suæ præfatis nuntijs regis Scotiæ, in hac forma.

Epistola *Lucij* de absolutione *Willielmi* regis Scotiæ.

LVcius *Episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus Episcopis, Abbatibus, Clero & populo per Scotiam constituto,salutem,& Apostolicam benedictionem. Cùm regibus tanquam præcellentibus Apostolus statuerit deferendum,dignũ est,& consonum rationi,vt eos tanquã filios charissimos propensius honoremus,& in deuotione beati* Petri *& sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ annuendo iustis illorum desideryjs attendamus. Accepimus autem quòd cùm charissimus in* Christo *filius noster* Willielmus *illustris rex Scottorum electioni, & cõsecrationi venerabilis fratris nostri* Iohannis *Episcopi inexorabiliter obuiaret, obtentu literarum sanctæ recordationis* Alexandri *Papæ prædecessoris nostri, bonæ memoriæ* Rogerus *Eboracensis Archiepiscopus,& iam Episcopus dictus in eum, & regnum, & quosdam de regno sententiam excommunicationis promulgarunt. Caterùm venerabilis frater noster* Iocelinus *Glascuensis Episcopus, & dilecti filij* Arnaldus *de Melros*, & Osbertus *Kalkoensis Abbates*, & Walterus *Prior sanctæ* Columbæ *de Insula propter hoc ad sedem Apostolicam accedentes, sua nobis assertione mõstrarunt,quod archiepiscopus excõmunicationis in regem,et interdicti in regnũ,& episcopus iam dictus in quosdã de regno excõmunicationis sentẽtiam protulerunt, quam ex multiplici ratione retractandam fore rationabiliter corã nobis,et fratribus ostenderunt. Inde vtiq; fuit quòd præfato regi,tanquam charissimo in* Christo *filio deferentes omnem sententiã iam dicti episcopi pro præfata causa in eum,vel suos,vel regnum prolatam,de cõmuni consilio fratrum auctoritate apostolica relaxauimus,et statuimus illum,& suos excommunicatione, et regnum interdicto ex præscripta sententia nostra non teneri. Quo circa vniuersitati vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus,quatenus ei tanquam regi Catholico,& habenti communionem Apostolicæ sedis participare minimè dubitetis: sed in omnibus illi honorem congruum impendatis. Quanto enim certiores sumus de sinceritate deuotionis illius ecclesijs,& personis Ecclesiasticis regni sui, tanto amplius eum volumus in omnibus,in quibus secundum Deum possumus, honorari. Datum Velletræ 16. Kal. Aprilis.*

EOdem anno rex Angliæ pater misit nuntios suos videlicet *Willielmũ* de Mandeuilla Comitem Albemarliæ, & quosdam alios familiares suos ad *Fredericum* Romanorum Imperatorem, vt si aliquo modo fieri posset, auerterent iram, & maleuolentiam suam ab *Henrico* duce Saxoniæ. quod cùm ad plenum fieri non posset, concessit Imperator, quòd omnes, qui cum eo ire vellent, licentiam haberent repatriandi. Præterea idem Imperator concessit *Matildi* Ducissæ Saxonię, pro amore regis Angliæ patris sui, vt ipsa liberè,& in pace remaneret, & totam dotem suam liberam,& quietam haberet, & si mallet cum Domino suo in exilium ire, concessit ei Imperator, vt custodes suos

poneret

poneret ad dotem suam custodiendam. Appropinquante igitur termino, quo præfatus dux à terra & cognatione sua recederet, ipse & vxor eius, cum filijs, & filiabus suis, & cum Comitibus, & Baronibus, & ditioribus terrę suæ egressi sunt de terra & cognatione sua, & venerunt in Normanniam ad *Henricum* regem Angliæ patrem prædictę Ducissæ, quos ipse cum gaudio suscepit. & paulò pòst præfatus dux dedit Comitibus, & baronibus, & ditioribus terræ suæ licentiam repatriandi; quibus rex Angliæ pater ducissæ munera multa dedit, & dimisit eos, & dux ipse peregrè profectus est ad beatum *Iacobum*, & ducissa vxor eius remansit cum rege patre suo in Normannia pregnans apud Argentonium, & peperit filium. Eodem anno Walenses interfecerunt *Ranulfum Poer* vicecomitem regis de **Glouceſtreſire**. Eodem anno *Rollandus* electus Dolensis Romanæ ecclesiæ subdiaconus venit in Angliam ex parte Papæ *Lucij* ad pacem faciendam inter regem Scotiæ, & *Iohannem* episcopum S. *Andreæ*, & perrexit ad regem Scottorum, vnà cum *Seluan* abbate Rieuallensi collega suo: & diutissimè tractauerunt cum illo de pace facienda inter illum, & *Iohannem* episcopum S. *Andreæ*, ad quorum instantiam conuenit in hunc modum inter regem, & prædictum episcopum: quòd *Hugo* abiuraret episcopatum S. *Andreæ*, & *Iohannes* episcopus eundem episcopatum quietum clamaret à calumnia ipsius, & loco illius haberet episcopatum de Dunkelden, & omnes redditus, quos ipse ante electionem suam habebat, & Cancellariam regis, & quadraginta marcatas redditus de episcopatu sancti *Andreæ* in vita sua. *Hugo* tamen cùm requisitus esset à domino suo rege Scotiæ, quòd abiurasset episcopatum S. *Andreæ*, respondit se malle susciperе iudicium in Romana curia, quàm sic abiurare episcopatum, ad quem ipse fuerat consecratus. Et statim literas, quas *Iohannes* episcopus contra eum à Romano pontifice impetrauerat, arguit falsitatis, & appellauit ad Romanum pontificem. Vnde prædictus *Rollandus*, & *Seluanus* abbas non valentes procedere prout deberent, in hac forma scripserunt summo pontifici.

Epistola *Rollandi* Dolensis electi, & *Seluani* *Rieuallensis Abbatis ad* Lucium *Papam.*

REuerendo patri & domino Lucio *Dei gratia summo, & vniuersali pontifici*, Rollandus *eadem gratia Dolensis electus, suæ sanctitatis seruus, & alumnus Apostolicæ sedis subdiaconorum minimus*, & Seluanus *dictus Abbas Rieuallensis, debitæ subiectionis reuerentiam. Cùm literas, quas* Hugo *episcopus redarguerat falsitatis eidem episcopo dedissemus, & eas in quibus processus rei continetur, acceptáque à domino rege Scottorum licentia, recedere cum festinatione vellemus: dominus rex me Dolensem electum diligenter, & affectuosè rogauit, vt per dominum* Iohannem *episcopum transitum facerem, & ei ex parte sua Dunkeldensem episcopatum, cum redditibus quos antea in episcopatu S.* Andreæ *habuerat, cum augmento quadraginta marcarum annuatim percipiendarum: Cancellariam quoque regiam in signum dilectionis offerrem, adiecitque se ei, & suis omnia ablata redditurum, præter hoc solum, quod ad manus eius deuenisse sciebat: eósque in plenitudinem suæ gratiæ recepturum sicut antea fuerat ei oblatum. Volebat tamen, quòd idem* Iohannes *episcopus omnia instrumenta sua combureret, quæ super facto sancti* Andreæ *fuerant à piæ recordationis* Alexandro *prædecessore vestro obtenta. Permittebat quoque, quòd* Hugo *episcopus ad Glasguensem episcopatum transferretur, si aliter episcopus* Iohannes *consentire non vellet, & si fieri non posset, tamen concederat, quod obtulerat. Sed episcopum* Iohannem *non ita diligeret, nec ei plenam gratiam redderet. Quæ omnia cùm in præsentia domini* Hugonis *Dunelmensis episcopi obtulisset domino* Iohanni, *benignè concessit dicens; quòd nunquam* Hugonem *episcopum in ecclesia Sancti* Andreæ *permitteret remanere. Volebátque, quòd instrumenta prædicta in aliquo loco reponerentur, ita quòd nunquam sibi contra voluntatem regiam eis vti liceret. Sic igitur ad regis præsentiam redeuntibus nobis, episcopo* Iohanne *propè Rokelburg expectante, dominus rex proposuit nobis, quòd multum ei placeret, si* Hugo *episcopus posset in ecclesia sancti* Andreæ *remanere, & rogabat me vt episcopum ad hoc inducere laborarem, & cùm ego dicerem ei, quòd nunquam eum de cætero super hoc rogarem, quia non poteram in hac parte proficere, Dixit; benè credo, quòd ex quo dominus* Iohannes *ad pacem & dilectionem meam redit, hoc consideratione meæ dilectionis, & ad precum mearum instantiam sustinebit, & de eo libenter cum eo loquerer, & rogauit me rex,*

vt

vt ei consulerem, quid veniret loqui cum eo. missis igitur clericis regis ad episcopum Iohannem, *respondit, quòd non veniret, quia à quibusdam consiliarijs domini regis se audisse, quòd dominus rex semper ad hoc omnibus modis nitebatur, vt* Hugo *in episcopatu S.* Andreæ *remaneret, et si venire vellet, illi non poterant ei securum præstare conductū. Cumq; illi in hæc verba redijssent, dominus rex quendam episcopum, abbates, Comites & Barones ad eundē episcopum transmisit; rogans, vt locuturus cum eo veniret ad eum, præcepitq; eis, vt eidem episcopo omnem securitatem præstarent. Qui redeuntes dixerunt, quòd dominus* Iohannes, *quia præsentiens, quòd dominus rex vellet episcopum* Hugonem *in ecclesia S.* Andreæ *remanere, respondit se nunquam ad regem venturum nisi primò iurarent, quòd dominus rex omnia, quæ ei per me obtulerat, obseruaret, sed iurare nolebant, & sic dominus* Iohannes *ad propria remeauit. Nos verò prædictis episcopis* Iohanni, *&* Hugoni *statuimus terminum in Kalendis Octobris veniendi ad vos, & vestro parere iudicio.* Valete.

EOdē anno obijt *Walterus* Rofensis episcopus, cui successit in episcopatu *Walerannus* Baiocensis Archidiaconus. Eodem anno cùm *Walterus* seruiens domini *Eustacij* abbatis de Flaij dormiret nocte quadā, audiuit vocē de cœlo semel, secundò, & tertiò dicētem sibi Vade, & dic *Henrico* regi Angliæ. In nomine *Christi* perdele, endele, & dic ei; quòd ita faciat, & nisi fecerit, filij eius, & ipse morte morientur. Respondens autē prædictus *Walterus*, dixit. Quis sum ego, vt mandata vestra perferam regi? & accepit respōsum. Vade ad *Rotrodum* Rothomagensem Archiepiscopum, & ad capellanum suum, & ad *Eustachium* abbatē de Flaij, & ipsi tollent spinas, & tribulos de via tua, & nisi festinaueris, morte morieris. Post trinam itaq; monitionem venit prædictus *Walterus* ad præfatū Rothomagensem Archiepiscopum, & ad capellanū suum, & ad *Eustachium* abbatem, & cùm Archiepiscopus ille, & capellanus suus morbo & senio grauati interesse nō possent, commiserunt vices suas abbati de Flaij; & ipse cum seruiente suo perrexit ad regem, & seruiens narrauit visionem suam regi & minas annexas, sed rex nihil illorum intelligens, cùm non esset, qui interpretaretur ei visionem, nullam inde curam egit; & paulò pòst obijt *Henricus* rex filiꝰ suus, & deinde *Galfridus* filius suus, Comes Britanniæ. Tempus verò, in quo hæc visio contigerat, erat tunc quando Publicani comburebantur in pluribus locis per regnum Franciæ, quod rex nullo modo fieri permisit in terra sua, licèt ibi essent perplurimi.

ANno gratiæ 1183. qui erat annus 29. regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem rex Angliæ fuit in Normannia apud Cadomum die natalis Domini, & rex, & *Richardus*, & *Gaufridus* filij eius & *Henricus* dux Saxoniæ, & vxor eius cum filijs, & filiabus, & familia multa, & *Richardus* Cantuariensis Archiepiscopus, & *Iohannes* *Cunum* *al, Cumin* Dublinensis Archiepiscopus, & episcopi, & Comites & barones multi fuerunt ibidem cum illo. Post natale Domini præcepit rex regi filio suo accipere homagium à *Richardo* Comite Pictauiæ fratre suo, & à *Gaufrido* Comite Brittanniæ fratre suo. Ipse verò obediens patri recepit homagium *Gaufridi* fratris sui, & cum à *Richardo* fratre suo recipere vellet, noluit ei *Richardus* homagium facere, & postmodum cùm *Richardus* offerret ei homagium facere, noluit rex filius recipere. Vnde *Richardus* plurimùm indignatus recessit à curia regis patris sui, & veniens in Pictauiam terram suam castella noua firmauit, & vetera effortiauit. Rex autem frater eius secutus est eum per mandatum Comitum, & baronum Pictauiæ, qui adhærentes ei damna multa fecerunt Comiti *Richardo*. *Gaufridus* verò Comes Brittanniæ in Pictauiam venit cum exercitu magno ad auxiliandum regi fratri suo. Cùm ergo *Richardus* vidisset se non posse resistere fratribus suis, misit ad regem patrem suum pro auxilio, qui magno congregato exercitu festinanter aduenit, & obsedit castellum de Limoges, quod paulò ante traditum erat regi filio suo.

Causa discordiæ inter regem & filios suos.

VT autem huius nefandæ controuersiæ, quæ inter patrem, & filios suos orta est, causa sciatur: sciendum est quòd sacrosancto Dominicæ circumcisionis die *Henricus* rex filius domini regis Angliæ sponte sua, nullo cogente, tactis sacrosanctis euangelijs

euangelijs, adhibita quoque clericorum, & laicorum copiosa multitudine, iurauit se ab illa die deinceps omnibus diebus vitæ suæ *Henrico* regi Angliæ, sicut patri suo, & domino fidelitatem integram seruaturum, & honorem & seruitium debitum exhibiturum; & quia vt asserebat nullam malitiam, nullúmq; rancorem in animo suo rex filius retinere volebat, vnde rex pater suus postmodum posset offendi, manifestauit ei se baronibus Aquitaniæ contra fratrem suum *Richardum* obligatum esse: ea scilicet intentione motus, quòd prædictus frater suus castellum de Cleresuals in patrimonio sibi post patrem suum debito, contra suam firmauit voluntatem. Vnde patri suo plurimùm supplicauit; vt præfatum castellum *Richardo* subtraheret, & in custodia sua retineret. Super quo *Richardus* à domino rege admonitus, quamuis priùs facere recusaret, postmodum tamen liberè tradidit ad patris sui beneplacitum disponendum. Tres itaque filij domini regis, rex scilicet & *Richardus*, & *Gaufridus* venerunt Andegauiam cum domino rege patre suo inter se fœdus pacis perpetuò firmaturi. Vnde horum trium singuli fidelitatem perpetuam domino regi patri suo contra omnes homines iurauerunt seruandam, & honorem ei, & seruitium perpetuum se præstituros. Iurauerunt quoq;, quòd iuxta dispositionem patris sui pacem inter se perpetuam obseruarent. Statuta igitur die pacis inter eos dispositione patris sui confirmandæ apud Mirabel, quia barones Aquitanię, quibus rex filius iurauerat, non aderant, misit rex pater *Gaufridum* filium suum ad eos, vt ad hanc pacem, & concordiam venirent, & interim ab hostilitate cessarent. Præfatus verò *Gaufridus* Dei, & paternæ reuerentiæ, & iussionis prorsus immemor, non pacem misit sed gladium, & contempto sacramento, & homagio, & fidelitate, quæ totiens patri præstiterat, cum inimicis patris sui fœdus inijt persecutionis, gentémq; sacrilegam, & ab ecclesia Romana detestatam ad destruendam terram patris sui induxit. Hoc autem audiens rex filius, supplicauit patri suo, vt pacem inter *Richardum* fratrem suum, & barones Aquitaniæ stabiliret. Dominus verò rex ad preces filij sui pacem se seruaturum promisit; quò, & sicut in præterita æstate fuerat ordinata, ita & excessus ab vtraque partium facti emendarentur: aut si baronibus hoc non placeret, eos secundum curiæ suæ iudicium iudicaret. Quod regi filio plurimùm placuit: ita tamen quòd castellum de Cleresuals in manu regis patris sui saluum esset. Rex itaque filius impetrato à patre suo, quod petierat, cum licentia patris sui profectus est Lemouicum, vt tam *Gaufridum* fratrem suum, quam barones Aquitaniæ ad concordiam reuocaret, & vxorem suam misit in Franciam ad regem Franciæ fratrem illius interim custodiendam; & rex pater de voluntate, & consilio regis filij cum paucis alia via Lemouicum venit tutus de filijs, tutus de suis; & cùm in propria veniſſet, sui eum pessimè receperunt; quia in eum miserunt sagittas, ita vt etiam super tunicale suum crudeliter perforarent, & quendam militem suum coram oculis eius vulnerarent, ipsúmque regem ab ingressu tam ciuitatis, quàm castelli violenter arcerent, vnde oportuit eum, & *Richardum* filium suum migrare inde. Postmodum dominus rex ciuitatem Lemouicum ingressus est, ipso quoque ab eadem egresso, vt cum filijs suis paternaliter loqueretur, præsentibus filijs suis præfati castelli satellites sagittas direxerunt lethiferas: adeò vt equum, quo rex pater ferebatur, in capite vulnerarent, & nisi equus ad aduentum sagittæ altiùs caput eleuasset, sagitta in regio pectore profundiùs descendisset: quod filij eius *Henricus* & *Gaufridus* contemnentes, nec vindicauerunt, nec eò minùs ad letiferos hostes domini & patris sui redierunt. Paulò pòst rex filius ad patrem veniẽs obtulit ei, quòd nisi barones Aquitaniæ ad pedes suos pacem impetraturi venirent, ipse, eis prorsus relictis, ad eum rediret omnimodis seruiturus. Rex pater precibus filij interim motus, pacem, quam priùs baronibus promiserat, repromisit. Quare rex filius, vt dicebat, ad fratrem suum *Gaufridum* & barones Aquitaniæ proficiscens, & ab eis reuertens ad patrem eos prorsus inobedientes asseruit, & rebelles, quare ad seruitium & voluntatem patris sui reuertebatur. Hoc autem, vt ex pòst facto apparuit, fraudulenter actum est, vt interim gens perfida Brabancenorum, & filius perditionis *Gaufridus* in terram regis patris licentiùs grassarentur, eámque nefariè deuastarent, ornamenta ecclesiastica auferendo, oppida & villas incendijs inflammando: ouilia & agros rapinis euacuando; adeò vt mortificarent omnia, nec ætati, nec sexui, nec ordini, nec religioni parcẽtes, immò sola, vt videbatur, homicidia, sacrilegia, & rapinas affectantes. Postmodum

dum quoque rex filius audiens hæc à *Gaufrido* fratre ſuo fieri, dixit patri ſuo, quòd quicquid fecerat in hac parte, cõſilio *Gaufridi* fratris ſui fecerat, & patri ſuo arma ſua & equũ tradidit conſeruanda, & ſic cum patre ſuo aliquot diebus moratus eſt. Verùm cùm in eadem menſa cum patre ſuo comediſſet, & in eodem catino manum intinxiſſet, receſſit à patre, & iterum cum inimicis patris ſui ſe ſacramento præſtito obligauit, & ad patrem rediens dixit ſe nullo modo poſſe videre, quòd ille hominibus caſtelli mala faceret, quæ meruerant; ſicq; recedens à patre profectus eſt Doratũ. Pater verò putans eum pacificum reuocauit, qui rediens & ingrediens caſtellum, & ſcelus, quod conceperat ad optatum perducere effectum non valens, ſupra corpus beati *Martialis* iurauit ſe crucem accepturum. Pater verò credens eum hoc magis ex indignatione, quàm ex religione feciſſe, ab incauto voto paternaliter ſtuduit reuocare, quærens ab eo flexis genibus coram eo lachrymans, vtrum votum illud occaſione rancoris, vel indignationis, vel paupertatis, vel religionis proueniſſet. Cui filius cum omni iuramento reſpondit ſe votum hoc vouiſſe ob ſolam remiſſionem peccatorum, quæ ipſe in patrem ſuum fecerat; adiecit quoque, cùm patrem ſuum lachrymari, & contradicere videret, quòd ſe propria manu interficeret, niſi pater deſiſteret à reuocando eum à propoſito crucis capiendæ, quia corpus Dominicum, quod ſacrari die illo coram oculis ſuis viderat, teſtabat, quòd crucem à multo tempore retro accepiſſet, ſed hoc nondũ manifeſtauerat: ſperans & confidens ſe patris ſui gratiam pleniùs habiturum, quia peregrinari ſine eius gratia nolebat. Pater verò intelligens propoſitum eius ſanctum, & firmum, ait: fiat voluntas Dei, & tua. & ego ero tibi prouiſor, & adiutor in acquirendo Comitatu, & ſumptibus copioſis adeò Deo volente, vt nemo, quem audierim in partibus Ieroſolymitanis ſeruitium Dei potuiſſet aliquando copioſiùs feciſſe. Tunc rex filius gratias agens patri multiplices, ſupplicauit ei vt cum hominibus caſtelli, & baronibus Aquitaniæ miſericorditer ageret. Pater verò lachrymatus promiſit ad beneplacitum ſuum de his omnibus ſe facturum. Filius autem rex iterum gratias agens patri, burgenſes caſtelli adduxit ei, & inuito patre cum ipſis burgenſibus ad genua patris prouolutus pacem pro eis petijt, & accepit obſides tamen ſeruandæ concordiæ præſtaturis. Rex verò pater ad accipiendos obſides quoſdam miſit de ſuis, qui ferè ab eis, qui tradere debebant, interfecti ſunt. Quod rex filius nullatenus vindicauit, ſed abiecta crucis religione, factus eſt cum eis hoſtis, & patris proprij perſecutor. Poſtea rex filius ſe pacem velle ſimulans petijt à patre, vt ei *Mauricium* de Croun cum treuga mitteret, & alios barones quoſdam, & dum cum eo loquerentur quidam, qui ſecuti ſunt eos, ab inimicis domini regis, præſente rege filio interfecti ſunt. Aliquot diebus poſt elapſis *Gaufridus* filius iniquitatis malitioſè ſupplicauit, vt ei *Oliuerum* filium *Erniſij*, & *Gerom* de Muſterol in treuga mitteret. quorum alter, ſcilicet *Gerum* percuſſus eſt cum gladio per cappam & tunicam, & camiſiam non ſine ſanguinis effuſione: alter ſcilicet *Oliuerus* de ponte in aquam proiectus eſt, ipſo *Gaufrido* præſente, nec illam iniuriam vindicante. Poſtea iterum idem filius cum patre ſuo loqui volens, ſecurè venit ad patrem, & de pace facienda doloſè tractans petijt à patre licentiam intrandi caſtellum, vt fratrem ſuum regem, & alios domini regis inimicos ad voluntatem domini regis inclinaret. Data eſt ei licentia, intrauit & beati *Martialis* feretrum decorticauit: & alia monaſterij illius vaſa aurea, & argentea aſportauit; & cum præda illa per patrem ſuum rediens treugas vſque in craſtinum petijt prorogari. Data eſt ei treuga, & ipſe pontem tranſiens eadem die renunciauit patri treugam diſſolutam; & de ſacrilegio, & furto, quod beato *Martiali* fecerat, Brabancenis ſuis ſua ſtipendia perſoluit. Summa verò præfati furti ſecundũ æſtimationẽ bonorum virorũ fuit 52. marcæ auri, & 27. marcæ argenti.

INterim *Richardus* Cantuarienſis Archiepiſcopus, & *Henricus* Baiocenſis, & *Iohannes* Ebroicenſis, & *Radulfus* Lexonienſis, & *Frogerius* Sagienſis, & *Walerannus* Roſenſis epiſcopi, vnà cum abbatibus Normanniæ, & clero, & populo multo venerunt Cadomum; & ibidem in monaſterio beati *Stephani* ſolenniter in communi plebis audientia ſententiam excommunicationis tulerunt in omnes, qui pacem & concordiã inter dominũ regẽ, & filios ſuos faciendam impedirent, excepta ſolius regis filij perſona. Rex filius deficiente ſibi pecunia, perrexit ad S. *Mariam* de Rupe *Adamatoris*, & decorticauit feretrum ſancti *Adamatoris*, & theſauros eccleſię aſportauit. Paucis poſt elapſis diebus

rex

rex filius cùm vidisset se non posse multum nocere patri suo, ex indignatione & animi rancore in grauem incidit infirmitatem in villa, quæ dicitur Martel, non longè à ciuitate Lemouicensi. Primò enim arripuit eum febris, deinde fluxus ventris, & contriuit eum vsque ad mortem, qui cùm sensisset mortem sibi imminere, misit pro domino rege patre suo; qui ad eum venire noluit, timuit enim insidias illius. Rex igitur filius, conuocatis coram se episcopis, & viris religiosis, qui aderant, primùm secretò, deinde coram omnibus sua confessus peccata, pœnitentiam, & suorum recepit absolutionem peccatorum, & tradidit *Willielmo* Marescallo familiari suo crucem suam Ierosolymam deferendam. Deinde depositis mollioribus indumentis, cilicium induit, & ligato fune in collo suo, dixit episcopis, & cæteris viris religiosis circumstantibus: trado me peccatorem indignum, culpabilem, & obnoxium per funem istum vobis ministris Dei, postulans, vt dominus noster *Iesus Christus*, qui latroni confitenti in cruce peccata dimisit, per preces vestras, & per suam ineffabilem misericordiam misereatur infœlicissimæ animæ meæ. Et responderunt omnes, Amen. Et ipse ait illis. trahite me à lecto isto per hunc funem, & imponite lecto illi cinereo: quem sibi præparauerat, & fecerunt sicut ipse præcepit illis, & apposuerunt capiti & pedibus suis duos lapides magnos quadratos, & omnibus ritè peractis, ipse præcepit corpus suum deferri in Normanniam vsque Rothomagum, & ibidem sæpeliri. Et his dictis, ipse sacrosancti corporis, & sanguinis Domini viatico munitus in timore Domini emisit spiritum. Quod cùm domino regi patri suo nunciatum esset, lachrymatus corruit in terram, & vehementer planxit filium. *O quàm nefandum est filios patrem persequi! iniuriam námque patris, non pugnantis gladius, non hostilis manus defendit; sed vindicat febris, vlciscitur fluxus ventris cum excoriatione intestinorum.* Redeunt cuncti ad patrem prostrato filio. Gaudent omnes, cuncti lætantur, solus pater plangit filium. Quid plangis glorioſè pater? ille tuus non erat filius, qui sic violauit paternos affectus. Defensio tua securitatem patribus attulit, & parricidarum audaciam reuocauit. Graui enim supplicio debuit interire, qui seculo parricidium voluit intulisse: quia mentium arbiter, sicut tribulationes iustorum vlciscitur, ita nonnunquam prauorum persecutiones persequitur. Seruientes autem regis defuncti corpus regiũ multo sale aspersum, extractis cerebro & visceribus & apud Martel sepultis, plumbo & corijs taurinis inuoluerunt, vt sic Rothomagum deferrent ad sepeliendum ibi, & profecti sunt vnà cum illo cadauere regio: & cùm venissent in ciuitate Cenomannis, & in ecclesia beati *Iuliani* confessoris, atque pontificis circa illud cum hymnis, & psalmis pernoctassent, & mane voluissent inde cum cadauere illo recedere, episcopus ciuitatis, & clerus vnà cum plebe non permiserunt illos asportare illud: sed sepelierunt illud honorificè in ecclesia beati *Iuliani*. Quod cùm Rothomagensibus nunciatum esset, indignati sunt inde, & constanter petierũt corpus eius, iurantes, quòd per vim tollerent illud, nisi celeriùs redderetur eis, Rex ergo pater præcepit, vt corpus illud traderetur Rothomagensibus, sicut rex filius, dum adhuc viueret, præcepit, & factum est ita. Et effoderunt corpus regis à loco, vbi sepultum fuerat, & portauerunt Rothomagum, & sepelierunt illud in ecclesia beatæ *Mariæ*. Rex autem pater, defuncto rege filio suo, acriùs faciebat insultus de die in diem in castellum Limouicense, quod obsederat, & reddita sunt ei castellum illud, & ciuitas Lemouicensis, & omnia inimicorum suorum castella in illis partibus: quorum quædam in manu sua retinuit, & quædã prostrauit, non relinquens lapidem supra lapidem. Defuncto autem rege filio *Philippus* rex Francorum petijt à domino rege Angliæ dodarium, quod rex filius eius dederat sorori suæ, & totam terram de Vougheſin cum castellis & munitionibus, quam *Lodowicus* rex Franciæ pater suus dederat eis in matrimonium, vnde accepto inter illos colloquio inter Gisortium & *Trie, conuenit in hunc modum. Quòd *Margareta* soror regis Franciæ, quæ fuerat vxor regis filij, pro quieta clamantia omnium supradictorum, quæ petebantur mille, & septingentas, & quinquaginta libras Andegauensis monetæ singulis annis reciperet Parisijs à domino rege Angliæ, & ab hæredibus suis quamdiu illa viueret. Eodem anno dominus rex dedit episcopatum Lincolniæ *Waltero* de Constantijs clerico suo, quem *Richardus* Cantuarienſis Archiepiscopus consecrauit apud Andegauim, & misit in Angliam ad sedem suam, quæ iam per octodecim annos vacauerat, scilicet à tempore *Roberti* de Chennai Lincolnienſis episcopi vsque nunc. *Gaufridus*

Rex filius moritur.

al, Tine

verò

verò Comes Brittanniæ regis filius redijt ad patrem ſuum, & pacem fecit cum illo, & cum *Richardo* fratre ſuo Comite Pictauiæ. Eodem anno *Iohannes*, & *Hugo* epiſcopi, de quibus mentionem feceramus, Velletrem venerunt ad audientiam Papę *Lucij*, & vterque illorum propoſuit coram domino Papa, & vniuerſis Cardinalibus ſuis ius, quod petebat in epiſcopatu S. *Andreæ*. Quo audito dominus Papa de communi fratrum conſilio abiudicauit epiſcopatum illum vtriq; & ipſi in manu ſummi pontificis reſignauerunt præfatum epiſcopatum S. *Andreæ* liberè, & abſolutè, & ſic à curia receſſerunt expectantes ſummi pontificis miſericordiam: & poſt paucos dies, & per conſilium vniuerſorum Cardinalium ſummus pontifex reddidit *Hugoni* epiſcopo epiſcopatum S. *Andreæ*, & confirmauit: & conceſſit *Iohanni* epiſcopo epiſcopatum de **Dunkelden**, cum vniuerſis ſupradictis, quæ ei ex parte regis Scotiæ oblata fuerant, & confirmauit. *Hugo* autem domum redijt, & recepit epiſcopatum S. *Andreæ*. *Iohannes* verò epiſcopus recepit epiſcopatum de **Dunkelden**: ſed quia rex Scotiæ noluit ei ablata reſtituere, ipſe iterum mouit quæſtionem contra *Hugonem* epiſc. de epiſcopatu S. *Andreæ*, ſicut inferiùs notatum eſt. Eodem anno dominus rex præcepit *Richardo* filio, & hæredi ſuo recipere homagium *Iohannis* fratris ſui de Pictauia, ſed recipere noluit. Eodem ortum eſt graue diſſidium inter Romanos, & Papam *Lucium* ſuper conſuetudinibus quibuſdam, quas prædeceſſores ſui facere ſolebant, quas prædictus Papa iurauit ſe nunquam facturum. Vnde Romani indignati ſunt, & frequẽter rapinas, & iniquas combuſtiones fecerunt in terra domini Papæ. Dominus verò Papa de loco in locũ fugiens, caſtella ſua & ciuitates munitas adijt. Ad cuius defenſionem *Chriſtianus* Maguntinus Archiepiſcopus domini *Frederici* Romanorum imperatoris Cancellarius magno congregato exercitu aduenit: cui Romani reſiſtere non valentes Romam redierunt; quos prædictus Cancellarius perſequens, omnia ad Romanos pertinentia deuaſtauit, & eos vſque ad portas ciuitatis Romæ ſecutus eſt, omnia ſuburbana incendio tradens. Romani verò videntes ſe perditioni traditos, machinabantur qualiter prædictũ Cancellarium dolo interficerent: & cùm alter aditus eis defeciſſet, ſtatuerunt cum veneno interficere, & ita fecerũt. Nam cùm Cancellarius ille, & exercitus eius ferè per 10. milliaria ab vrbe remoti eſſent, Romani direxerunt in paupere cultu legatos, qui ſtatũ curię addiſcerent, qui cùm totum eſſe didiciſſent, inter cætera comperierunt vnum, quòd perditioni illius præelegerunt. Erat námq; propè locum illum fons nitidiſſimæ aquæ, quam ſolitus erat Cancellarius, & exercitus eius vino mixtam potare. Fontem itaq; aggreſſi ſunt nefandi proditores illi, & ipſum vndiq; affecerunt veneno, ita vt manans aqua corrumperetur. Vt igitur potauit ex ea Cancellarius, feſtinæ morti ſuccubuit. Occubuerunt & poſt illum, plus quàm mille homines, qui ex prędicto fonte potauerunt. Cùm autẽ obitus Cancellarij diuulgaretur, exercitus eius diſſipatus eſt, & in fugam conuerſus, & Romani acrius inſurrexerunt in dominũ papam. Eodem anno *Philippus* Comes Flandriæ duxit in vxorem ſororẽ *Sanctij* regis Portugalenſis. Eodẽ anno dominus rex Angliæ dedit Archiepiſcopatũ Rothomagi *Waltero* de Conſtantijs Lincolnienſi epiſcopo: & dominus Papa *Lucius* miſit ei palliũ. Idem verò Papa non valens reſiſtere Romanis miſit legatos ſuos ad reges, & principes terrarũ tam ſeculares, quàm eccleſiaſticos, pro auxilio habendo ad defenſionẽ beati *Petri* contra Romanos. Venerunt ergo nuncij ſui ad *Henricũ* regem Angliæ; poſtulantes ab eo & à clericatu Angliæ auxiliũ. Conſuluit itaq; rex epiſcopos ſuos, & clerum Angliæ de petitione ſummi pontificis, cui epiſcopi, & clerus cõſuluerunt, vt ipſe ſecundum voluntatem ſuam & honorem, faceret auxilium domino Papæ, tam pro ſeipſo, quàm pro illis: quia tolerabilius eſſet, & plus placeret eis, quòd dominus rex ſi vellet, accepiſſet ab eis recompenſationẽ auxilij illius, quàm ſi permiſiſſet nuncios domini Papæ in Angliã venire ad capiendũ de ijs auxiliũ; quia ſi aliter fieret, poſſet verti in conſuetudinem ad detrimentum regni. Adquieuit rex conſilio eorum, & fecit auxiliũ magnum domino Papæ in auro & argento. Dominus autem Papa per pecuniã illam, & per pecuniam aliorũ principum ſibi vndique allatam pacem fecit cum Romanis, ſibi & eccleſiæ Romanæ neceſſariam. Eodẽ obijt anno *Rotrodus* Rothomagenſis Archiepiſc. cui ſucceſſit *Walterus* Lincolnienſis epiſc. Eodem anno obijt *Richardus Peeche* epiſc. Ceſtriæ, cui ſucceſſit *Girardus* Lapucele. Eodem anno *Gilbertus* dictus *Aſſaili*, ſummus magiſter domus hoſpitalis Ieruſalem venit in Normanniam ad

Henricum

Henricum regem, à quo honorificè susceptus est, & accepta à domino rege licentia transfretandi in Angliam, venit vsque ad **Depe**, & ante festum S. *Michaelis*, nauē quandam, quæ iam ferè per annum in arena maris fracta, & desiccata consederat, & iam aliquantulum dealbata, & refecta, & in altū deducta fuerat, cum multis tam clericis quàm laicis, qui iam longa expectatione fatigati fuerant, intrauit: sed mox nauis illa extra portum in altum ducta velut lapis in profundum descendit compagibus dissolutis: & ipse *Gilbertus* & cæteri vniuersi, qui in ea erant, præter octo tantùm, qui beneficio nauiculæ euaserunt, submersi sunt 13. Kal. Octobris. Eodem anno *Henricus* rex Angliæ, habito colloquio inter ipsum, & *Philippum* regem Franciæ inter Gisortium, & Trie die S. *Nicholai*, deuenit homo *Philippi* regis Franciæ de omnibus tertis suis transmarinis, cui nunquam ante tempus illud homagium facere voluit.

ANno gratiæ 1184. qui erat annus tricesimus *Henrici* regis Angliæ filij *Matildis* imperatricis, idem rex fuit apud Cenomannum die natalis Domini, qui die Dominica euenit. Eodem anno *Richardus* Cantuariensis Archiepiscopus obijt 14. Kal. Martij, cui antequam inciperet ægrotare apparuit dominus in visione dicens: *Tu dissipasti bona ecclesiæ meæ, & ego extirpabo te à terra.* Qua visione plurimùm perterritus statim incepit ægrotare & octaua die sequenti obijt. Eodē anno rex Angliæ, facta pace inter *Philippum* regem Franciæ & *Philippum* Comitem Flandriæ de controuersijs, quæ inter illos erant, super terram de Vermundais, transitum fecit per medium Flandriæ, & transfretauit in Angliam inter **Witsand**, & Doueram, & applicuit apud Doueram 4. Idus Iunij: & ducissa Saxoniæ filia eius transfretauit cum eo. Eodem anno in eadem hebdomada, qua rex in Angliam applicuit, quidam fons fluentis aquæ, iuxtà ecclesiam S. *Winini* in Occidentalibus partibus terræ regis Scotiæ infra **Cunigham** non longè à castello de **Irewin**, manauit sanguine per octo dies, & totidē noctes sine intermissione. Eodem anno ducissa Saxoniæ filia regis peperit filiū apud Wintoniam. Eodem anno Comes *Theobaldus* de Blais auunculus *Philippi* regis Franciæ venit in Angliā in peregrinatione ad S. *Thomā* Cantuariensem. Eodem anno *Henricus* dux Saxoniæ gener regis venit in Angliam. Eodem anno obijt Comes *Simon* de **Huntedun**, quo defuncto rex reddidit Comitatū illum *Willielmo* regi Scottorū, & ipse statim corā rege dedit Comitatum illū *Dauid* fratri suo. Eodem anno, cùm *Gilbertus* de **Plumtun** miles nobili prosapia ortus ductus esset in vinculis vsq; Wigorniam, & accusatus esset de raptu corā domino rege à *Ranulfo* de Glanuilla iusticiario Angliæ, qui eum condemnare volebat, iniusto iudicio iudicatus est suspendi in patibulo; & cùm duceretur ad patibulū, occurrit multitudo virorum ac mulierum clamantiū, & dicentium virum iustum, & innocentem non debere hæc pati. *Baldwinus* igitur Wigornensis episc. vir religiosus, & timens Deū, audiens clamorem populi, & iniuriam, quæ fiebat misero illi, cucurrit post eum; sed ministri scelerisfacinus accelerātes, ligato fune collo eius traxerunt illum in sublime, & ecce episcopus ille Wigornensis velociter aduenit, & dixit carnificibus: prohibeo vobis ex parte omnipotentis Dei, & sub anathemate, ne istū hodiè morti tradatis, quia dies Dominica est, & festum sanctæ *Mariæ Magdalenæ*. Ad hanc vocem carnifices stabant stupefacti hæsitantes quid agerent, timebant enim Iusticiam regis, & verebantur sententiam anathematis. Præualuit ergò diuina potentia, & propter reuerentiam diei solennis laxauerunt funem, & dimiserunt eum in terram, custodiendum vsque mane ad idem supplicium. Eadem nocte dominus rex pietate commotus, consilióque suorum præcepit sic eum manere, donec ipse aliud de illo fieri præcepisset, sciebat enim quòd per inuidiam fecerat hæc illi *Ranulfus* de Glanuilla, qui eum morti tradere volebat propter vxorem suam filiam *Rogeri Gulewast*, quam idem *Ranulfus* dare volebat in vxorem cum hæreditate sua *Reinero* vicecomiti suo Eboraci. Sic itaque miles ille à morte liberatus vsque ad obitum regis fuit incarceratus per *Ranulfum* de Glanuilla. Deinde venit dominus rex vsque **Reddinges**, & celebrato ibi concilio de pastore Cantuariensis ecclesiæ eligendo, orta est lis & contentio inter monachos Cantuariæ, & episcopos Angliæ. Volebant enim monachi illi eligendi primam habere vocem, & protulerunt chartam domini regis, per quam ipse illis concesserat, & confirmauerat liberam electionem: Episcopi verò nitebantur probare chartam illam non debere teneri, tum quia contra ius, & in detrimentum Anglicanæ ecclesiæ facta fuit, tum quia ad eos spectabat

ctabat Metropolitani ſui electio. Et propter hanc controuerſiam non potuit inter eos illa vice conuenire. Iterum per mandatum domini regis, epiſcopi Angliæ, & monachi Cantuarienſes conuenerunt apud Lundonias in præſentia domini regis ad eligendum Cantuarienſis eccleſiæ præſulem: quibus cõtendentibus *Gilbertus* Londonienſis epiſcopus, qui primam vocem eligendi ex antiquo eccleſiæ ſuæ iure habebat, elegit *Baldwinum* Wigornenſem epiſcopum ad Archiepiſcopatũ Cantuariæ 4. Nonas Decembris, & omnes epiſcopi aſſenſum præbuerunt electioni illi: ſed ſoli monachi Cantuarienſis eccleſiæ contradixerunt, & facta appellatione, ad dominũ Papam abierunt, & epiſcopi Angliæ obtulerunt domino regi electũ ſuum. Ad quorum electionẽ, & præſentationem dominus rex recepit eum in oſculo pacis, & dilectionis. Similiter fecerunt *Richardus* & *Gaufridus* & *Iohannes* filij regis. Deinde venit dominus rex Cantuariam ad malitiam monachorũ extinguendam. & habito colloquio cum illis obtinuit aduerſus eos, quòd illi eligerent ſibi in Archiepiſcopũ præfatum *Baldwinũ*, & fecerunt ita: nam *Alanus* prior eccleſiæ S. Trinitatis Cãtuariæ venit Lundonias cum ſaniore parte capituli ſui, & cum literis ratihabitionis. Qui conuenientes in vnum in capitulo monachorum Weſtmonaſterij elegerunt ſibi, & Cantuarienſi eccleſiæ in Archiepiſcopum prædictum *Baldwinum* Wigornenſem epiſcopum; & ne viderentur aſſenſum præbuiſſe electioni epiſcoporum, ſuum cantauerunt *Te Deum laudamus*, & perduxerunt eum ad altare, & recepto eo in pacis oſculo præſentauerunt eum regi, qui iterum recepit eum in oſculo pacis, & dilectionis, ſimiliter fecit *Richardus* Comes Pictauiæ regis filius. Deinde dominus rex firmauit pacem, & finalem concordiam ſcripto, & ſacramentis confirmatam inter *Richardum* & *Gaufridum*, & *Iohannem* filios ſuos coram *Alienor* regina matre eorũ, & *Henrico* duce Saxoniæ & alijs multis. Eodem anno Archiepiſcopus Coloniæ venit in Angliam in peregrinatione ad S. *Thomam* Cantuariæ, cui rex Angliæ occurrens cum gaudio ſuſcepit, & aduerſus eum effecit, quòd ipſe perdonauit *Henrico* duci Saxoniæ iram, & maleuolentiam ſuam, & eum in priſtinam dilectionis familiaritatem recepit. Prædictus autem Archiepiſcopus Colonienſis ad petitionem regis Angliæ conceſſit *Richardo* Comiti Pictauiæ regis filio, filiam *Friderici* Romanorum imperatoris dari in vxorẽ. Sciebat enim ipſum imperatorem hoc velle, & plurimùm deſideraſſe. Deinde prædictus Archiepiſcopus, & *Philippus* Comes Flandriæ, qui cum eo in Angliam venerat, reuerſi ſunt in Flandriam, & magno congregato exercitu inuaſerunt terram Comitis de Henou, & deuaſtauerunt eam propter iniurias, quas ipſe fecerat Comiti Flandriæ. Eodem anno obijt imperatrix Romanorum, vxor *Friderici* imperatoris. Eodem anno obijt *Gilbertus* de Ver Abbas de Selebie. Eodem anno obijt *Gerardus* cognominatus *Pucella*, epiſcopus Ceſtriæ. Eodem anno obijt *Walrannus* Roſenſis epiſcopus. Eodem anno obijt *Clemens* Abbas Sanctæ *Mariæ* Eboraci. Eodem anno obijt Comes *Simon* de Huntedon. Eodem anno obijt *Iocelinus* Sarisburienſis epiſcopus. Eodem anno obijt *Bartholomæus* Exonienſis epiſcopus. Eodem anno obijt Comes de Warewic. Eodem anno obijt filia *Frederici* Romanorum imperatoris, quæ maritanda erat *Richardo* Comiti Pictauiæ, vt ſuprà dictum eſt. Eodem anno combuſta eſt eccleſia ſancti *Iuliani* Cenomannenſis. Eodem anno combuſta eſt Abbatia de Glaſtingbirie. Eodem anno dominus rex Angliæ ſollicitus de pace facienda inter ducem Saxoniæ, & imperatorem *Fredericum*, conſilio Archiepiſcopi Colonienſis miſit nuncios ſuos, videlicet *Hugonem* de Nunant Lexonienſem Archidiaconum, & quoſdam alios de clericis, & familiaribus ſuis ad *Lucium* ſummum pontificem, vt auxilio illius præfatus imperator recepiſſet ducem Saxoniæ in amorem. Venientes itaque nuncij regis ad curiam domini Papæ inuenerunt eum in Italia apud Veronem; & dum ibi moram cum eo facerent, venit illuc *Fredericus* Romanorum imperator ad loquendum cum domino Papa, ad cuius inſtantiam prædictus imperator dedit duci Saxoniæ licentiam redeundi in patriam ſuam, & relaxauit ei omne ſacramentum, quod ei fecerat de exilio exequendo; & dominus Papa abſoluit eum de ſacramento illo, quod ipſe imperatori fecerat. Eodem anno obijt *Thomas* filius *Bernardi*, qui poſt deceſſum *Alani* de Neouilla conſtitutus erat ſummus iuſticiarius omnium foreſtarum Angliæ à domino rege: quo defuncto dominus rex diuiſit foreſtas ſuas Angliæ in diuerſas partes, & vnicuique partium præfecit quatuor iuſticiarios: videlicet duos clericos, & duos milites,

&

& duos seruientes de domo & familia ipsius custodes venationis, & viridis super omnes alios forestarios, tam regis, quàm militum, & baronum, & misit eos placitare placita forestæ secundum suprascriptam assisam forestæ. Eodem anno dominus rex venit Wigorniam processurus inde cum exercitu magno in Gualliam ad debellandum Walenses, qui terram suam deuastauerant, & homines suos interfecerant: cuius impugnationem *Resus* filius *Grisini* pertimescens, rege præstante sibi conductum, venit Wigorniam, & ibi iurauit regi Angliæ fidelitatem, & quod filium suum daret regi & nepotes suos in obsides; quos cùm adducere vellet, noluerunt cum eo ire. Eodem anno dominus rex dedit *Willielmo* Priori ecclesiæ S. *Augustini* de Bristow episcopatum de Bangor. Eodem anno *Swerus* presbyter, qui dicitur *Birkebain*, interfecit magnum regem Norweiæ. Eodem anno Astrologi, tam Hispanenses, quàm Siculi, & ferè vniuersi orbis coniectores tam Græci, quàm Latini, vnam, eandémque proferentes sententiam de coniunctione Planetarum scripserunt. Vnde quidam Astrologus qui *Corumphira* dicebatur in hac forma scripsit.

Auguria de Planetarum coniunctione.

IN nomine patris, & filij, & spiritus sancti, Amen. Nouit Deus omnipotens, & ostendit ratio numeri, quoniam Planetæ tam superiores, quàm inferiores conuenient in libra, scilicet Septembri, anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi æterni, & veri Dei, millesimo, centesimo, octogesimo sexto; Arabum verò anno quingentesimo octogesimo secundo. Præcedit autem in anno coniunctionem illam eclipsis solis particularis, igneique coloris in prima scilicet hora 21. diei mensis Aprilis, quam præcedet eclipsis Lunæ totalis eiusdem mensis Aprilis, scilicet die quinto, prima scilicet hora noctis, quæ præcedet diem Mercurij, si Deus voluerit, immò quia vult, volet, voluit, & non desinet hoc voluisse. Anno igitur prædicto Planetis, iussu Dei, in Libra, in signo scilicet aereo, & ventoso, cum cauda Draconis ibidem existente, terræmotus accedet mirabilis in regionibus præcipuè in quibus fieri consueuit, destruétque loca terræmotibus consueta, ærumnisque perditionis obnoxia. Nam partibus Occidentis orietur ventus vehemens, & validissimus denigrans aera, & fætore corrumpens venenoso. Inde mortalitas, & infirmitas plures occupabunt, & audientur fragores, & voces in aere terrificantes corda audientium, & eleuabit ventus arenam, & puluerem à superficie terræ operiétque ciuitates in planitie sitas, & maximè in arenosis regionibus, in quinto scilicet climate destruetur penitus Meca, Barsara, Baldac, Babylonia; nec aliqua relinquetur quin operiatur terra, & destruentur arena & puluere, vt ferè fiant inhabitales regiones Aegypti & Aethiopia. & ab occidente pertinget hæc calamitas vsque in partes orientis. In partibus quoque Occidentalibus orietur discordia, fiéntque seditiones in populo, & erit vnus ex ijs qui infinitos congregabit exercitus, faciétque bellum secus littus aquarum, in quo tanta strages efficietur, quòd impetus sanguinis effusi adæquabitur vndis excrescentibus. Pro certo habeatur à singulis, quòd futura coniunctio mutationes regnorum, excellentiam Francorum, Saracenicæ gentis destructiones, & Christi legis pietatem maiorem & exaltationem maximam, & eorum qui postmodum nascentur prolixiorem vitam, quicquid dicant alij, mihi significat, si Deus voluerit.

Similiter *Willielmus* Astrologus clericus *Iohannis* Constabularij Cestriæ scripsit de supradictis planetarum coniunctionibus in hac forma.

ANno ab incarnatione Domini, millesimo, centesimo, octogesimo, sexto, mense Augusto, die eius tricesimo completo, nocte sequente, hora nona, gradu Virginis vicesimo nono, qui gradus terminorum, & terminus malorum dicitur, accendente Leone, plura portendit ista coniunctio, minor appellatur. Malum præest huic figuræ. Hanc sequitur *Martis* & *Saturni* coniunctio in quarto gradu Libræ, septima die Septembris, hora octaua, feria prima. Sol horæ dominus. Sagittarius Horoscopus. Hæc coniunctio media dicitur. In hac coniunctione fortunæ præsunt. Malitia hoc climate mitigatur. Sequitur *Iouis* & *Saturni* coniunctio, quæ maior dicitur, gradu Libræ octauo, die decima Octobris, feria sexta, hora nona. *Mercurius* horæ dominus, Capricornus Horoscopus, Marte

in quarto decimo gradu iuncto caudæ draconis. Hæc coniunctio portendit mira: tonitrus & fulgura cum ſcintillis igneis in aere diſcurrentia. Sed eorum coniunctione omiſſa, de coniunctione omnium planetarum in Libra temporibus noſtris per effectus priùs incognita, & poſteris non cognoſcenda: quod alij ſub ænigmate protulerunt, nos figuraliter detegamus. Hęc autem coniunctio 16. die Septembris erit, feria tertia, hora prima, dominus horæ *Mars*, Sole Oriente, & Planetis in locis ſuis, vt ſubſequitur. Horoſcopus *Libra*. gradus primus Sol gradus 30. virginis. *Iupiter* gradus ſecundus, minuta 3. *Venus* gradus 3. minuta 49. *Saturnus* gradus 8. minuta 6. *Mercurius* gradus 4. minuta 10. *Mars* gradus 9. minuta 18. Cauda gradus 18. minuta 23. pars guerræ gradus 15. Luna gradus 17. minuta 8. pars fortunæ gradus 19. Secundus Libra, gradus 25. Tertius, Scorpius gradus 24. Quartus, Capricornus, gradus primus. Quintus, Aquarius gradus 5. Sextus, Piſces gradus 7. Septimus, Aries gradus primus. Cùm igitur *Saturnus* omnibus ſit circulo altior, de eo primitus dicamus. Ipſe eſt Paganorum ſignificator, & omnium legi Chriſtianorum aduerſantium. Cùm igitur in figura ſphæræ ſit in exaltatione ſua, triplicitate *Tr. F. G. S. M.* de victoria ſua ipſi iudicant: cùm Sol ſit in caſu ſuo petens coniunctionem planetarum ſuperiorem. Longè tamen aliter, & de figuræ iudicio ſentimus. Sol enim ſignificat magnates Chriſtianorum, qui in hac figura petit coniunctionem *Iouis*. *Iupiter* eam impotens *Veneri* committit, & ipſa *Saturno*. *Mercurius* per retrogradationem eam reſcindens retrogradando legis eorum elationem, & noſtræ depreſſionem natura indicaret. *Mercurio* eandem diſpoſitionem *Ioui* tranſportante, *Ioue* autem nulli cõmittente, legis noſtrę perſeuerantiam deſignat. Cùm autẽ Sol in figura ſit præpotens, vir inter nos magnæ famæ conſurgit *Chriſtianus*, cuius nomen vſque ad finem arin prædicabitur. Sed quia coniunctio fit in ſigno mobili, eiuſdem viri terminus antequam *Saturnus* ſignum ſuum peragrauerit, finietur. & quia *Iupiter* prophetias ſignificat, hic tandẽ inter prophetas cõnumerabitur. In hac figura *Mars* ſeparatus à *Saturno*, naturam cõmittit *Saturni* caudæ. quæ non retinens hanc diſpoſitionem, quaſi per retrogradationem, quod ſibi commiſſum fuerat, iterum defert vſque ad *Martem*. Sed quia *Mars* in orbe Solis comburitur, impeditus & inter duos malos *Saturnum* & caudam obſeſſus & eorum naturam in ſe retinens ſignificat ex ſui proprietate, triſtitias, contentiones, timores, horrenda, interfectiones, ſubſtantiarum ablationes. cauda quoque ſeparationes, detrimenta, pericula, rerum diminutiones: & quia *Mars* cum cauda ſuam in aſcendente committit malitiam, ideò ſuperſedeo huius figuræ iudicio iuxta *Albumaſar* in centiloquio. Auerte oculos à figura in qua *Mars* fuerit in angulo maximè cùm fuerit Scorpius aſcendens, aut ipſe cum cauda. Et quoniam omni Aſtrologo patet huic climati præeſſe *Saturnũ*, Luna eo participante, ipſum immunem prædictæ maliciæ eſſe perpendi non poſſe. Vnde ſolum ſupereſt remedium, vt primates ſibi conſulant, Deo ſeruiant, dæmonem fugiant, vt dominus eorum pœnas auertat imminentes, Amen. Item de ſupradicta planetarum coniunctione.

Vniuerſis literatis, & præcipuè ſcholaribus, ad quorum præſentiam præſens pagina peruenerit *Anſelmus* Wigornenſis monaſterij frater humilis in domino, ſalutem. Mirabilis Deus in ſanctis ſuis & operibus, qui miracula pro ſuis nunquam ceſſat operari. Et quia nemo ponit lucem ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat vniuerſis, miraculum ſupra modũ eſt mirabile, quod in domo noſtra contigit pridie Kal. Nouemb. vt ad abſentium ſaltem ſcripto poſſet deuenire notitiã, in ſcripto commendaui. Noſcat itaq; veſtra diſcretio, quòd quidã fratrũ noſtrorũ ex toto laicus, cùm in mentis exceſſu laboraſſet 9. dieb⁹, & 9. noctib⁹ velut exanimis ante quoddã altare proſtratus in modũ crucis iacuit; & quia vir religioſus erat, & ſanctæ cõuerſationis frater, null⁹ noſtrũ auſus erat eum inde remouere. In decima die hora 3. voce demiſſã modó q; lamentabili. mira tamẽ lamẽtatione verſus iſtos decies, aut ſępiùs eodẽ ordine, quo hic ſcribũtur cecinit.

Humani generis caſum, ſubitámque ruinam
Infert huic orbi perniciosa lues.
Aetatis teneræ pueros premit vnica clades,
Cum ſenibus pariter eſt peritura nece.
Corporis aerij vitio liquor inficietur:
Totáque letifero rore madebit humus.

Hinc

Hinc miseranda lues orietur, & vnica clades.
Vnica causa necis, vnica causa mali.
Nam simul Herculei *sol tanget terga leonis,*
Exuret geminus viscera sicca calor.
Si tunc mille forent Lacheses, & cuiq; manus tot,
Atropos *hæc carpet omnia fila simul.*
Mortis enim gladio populi peccata piabit
Vltio digna Dei. Me miserum quid agam?
Ecce micat gladius, qui totum conteret orbem.
Ecce manus Domini; quò miser hinc fugiam?
Ecce furor Domini! fugiámne, vel hic latitabo?
Quóue Deum fugiam, cùm sit vbique Deus?
Si nequeat flecti precibus diuina voluntas,
Granum cum palea conteret ira Dei.
Esse necesse probat sententia Philosophorum,
Rursus in antiquum cuncta redire chaos.
Sic tamen esse nequit, quia constat quæque fuisse
Pluráque, quæ veluti sunt modo, semper erunt.
Iam super astra feror, videóque relatus ad astra
Luminibus clausis solis vtrámque domum.
Nox sine syderibus, lunáque, dies sine sole
Est. sed cùm sit ita, neseio, cur sit ita.
Sidus Mercurij, Veneríque, Iouísque *latent nunc.*
Non sunt, vel si sunt, deseruere polum.
Toto Zodiaco passim spatiantur, & errant
Mars, *& falciferi stella nociua senis.*
Mars *ferit ense, ferit* Saturnus *falce nociua,*
Rebus in humanis nititur esse nocens.
Hinc feror ad Stygij iam lubrica regna tyranni,
In quibus æternæ sunt, & erunt tenebræ.
In tantis tenebris nec sol, nec luna, nec ignis,
Sufficit huic mæsto lumina ferre loco.
Hic labor atque dolor, & inextricabilis ardor;
Hic grauis est miseris pœna parata reis.
Hic sonat assiduè carmen lachrymabile væ væ.
Quantæ sunt tenebræ! væ mihi, væ mihi, væ.
Cerberus *ante fores furit, & tria guttura pandit,*
Tres simul horrendos mittit ab ore sonos.
Atria tres furiæ seruant, Alecto, Megæra,
Tisiphone: *quarum vultibus horror inest.*
Horridus aspectus, & fœdus anhelitus oris,
Vóxque velut tonitrus, gutture rauca sonat.
Omnibus est sceleris innata malitia mentis:
Omnibus est animus pronus ad omne scelus.
Ore tenus media sitiens stat Tantalus *vnda:*
Quæ, ne potet eam, semper ab ore fugit.
Sisyphus *hic ingens saxum reuolubile voluit:*
Semper, vt ipsius sit sine fine labor.
Ille vorax vultur Tityi *vorat vsque iecur quòd*
Vt semper pereat, non nisi pene perit.
Quosdam dira fames, quosdam sitis aspera, quosdam
Opprimit, atque domat absque quiete labor.
Hos frigus stringit, alios calor ignis adurit,
Quemlibet, vt meruit, hic sua pœna grauat.
Omnibus introitus, nulli patet exitus; omnes

Deuorat, & furijs deputat iſte locus.
Tiſiphone *diris coniuncta ſororibus illis*
Diſtribuit pœnas, quas meruere pati.
Nunc Styga, nunc Lethen, nunc linquo reis Acherontem:
Ad ſuperos iterum, vix q; reuerto gradum.

Cùm autem extremum hunc verſum recitaſſet, vltimò ad ſe reuerſus, & velut a ſomno foret excitatus, caput erexit, & quendam fratrem, qui admirandi cauſa illuc cum reliquis venerat acutiſſimo intuitu reſpiciens, ait,

Ne mea mireris ora, quia tu morieris,
Te grauis, & ſubitus ſubruet interitus.

POſthæc autem ad conuentum oculorum conuertens aciem, non minùs eleganter, quàm ſi ab infantia *Tulliana* ditatus eſſet eloquentia quædã tunc futura Latino prædixit eloquio. Vnde quia poſtea contigerunt, vt prædixerat, ſtupore repleti plurimo, vt nobiſcum mirentur alij verſus, quos ille laicus compoſuit, qui nunquam vllas cognouit literas, de ſcholis ad ſcholas propter fabulas, quas innectit, mittere decreuimus: vt earum examine noſtra ventiletur controuerſia. Quidam autem propter fabulas innexas cætera deſpiciunt; alij verò ſub quodam integumento (quoniam in pluribus ita accidit vt prædixerat) fabulas veritatis typum habere conantur oſtendere; & quia in nullo aliter accidit, quàm prædixerat, frater, cuius obitum prædixit, eadem die dentes conterendo vitam cum ſummo dolore terminauit. Quo facto, frater ille, qui verſus illos prædixerat in fletum prorumpens in ſingulorum præſentia, quid in hac vita deliquerat corde contrito confiteri non erubuit; & vt virum decuit religioſum, cum ſumma deuotione communionem ſuſcepit; qua ſuſcepta ſtatim emiſit ſpiritum dicens. In manus tuas Domine, commendo ſpiritum meum. Cùm igitur hæc, & his ſimilia audiſſet populus, turbatus eſt valdè, & quanto magis tempus illud peſtiferum, quod prędixerant præfati Aſtrologi, appropinquaret; tanto magis omnes pariter clericos, & laicos, diuites, & pauperes maximus timor inuaſit, & quàm plures illorum in deſperationem traxit. Erat tamen eis ſolatium ſcriptum quoddam, quod *Faramella* filius *Abdelabi* Cordubenſis miſit *Iohanni* Toletano epiſcopo in hac forma.

PHaramella *filius* Abdelabi *Cordubenſis, ex genere Arabum nutritus, & eruditus in palatio magni regis* Eueniacob *qui cognominatur* * Helimiramunoli, Iohanni *Toletano eorum, qui Chriſtiani dicuntur epiſcopo. ſalutem, ſuper omnes qui inuocant Deum. Quitiment Deum creatorem omnium exaltabuntur; & qui adorant eum puris manibus, & toto corde abluto. Vidimus quoſdam homines ſectæ veſtræ habitu nobis, & lingua diſſimiles, qui & negotiatores erant, & pannos laneos diuerſorum colorum ſatis bonos venales habebant. Dicebant autem ſe veniſſe de terra longinqua, quæ dicitur terra maiorum, id eſt, regnum Francorum. Inter cætera didicimus ab eis per interpretem* Ferrandum *nomine conciuem veſtrum hodiè captiuum noſtrum, quòd quidam falſi Aſtrologi de Occidente neſcientes virtutem cæleſtium corporum, & effectum quinque vagantium, duorúmque luminum in epicyclis, & eccentricis circulis ſuis per domos, & dignitates ſuas ſeſe mouentium, terruerunt corda credentium in* Chriſtum *veſtrum non tantùm eorum, qui ſimplices ſunt, ſed etiam eorum, qui apud vos ſapientes eſſe creduntur. Dicunt enim quia anno, qui eſt annus Alligeræ quingenteſimus ſeptuageſimus ſecundus, qui eſt etiam annus milleſimus centeſimus octogeſimus ſextus ab incarnatione Domini veſtri* Chriſti, *menſe, quem dicitis Septembrem, futurus eſt ventus maximus, quantus eſſe non ſolet, ædificia ſubuertens, ciuitates & oppida diruens, quicquid ſuper terram occurrit euertens. Veniet autem ventus (vt dicunt) ab Occidente, & pertinget vſque in Orientem, & poſt ventum fœtor peſſimus homines interficiens. Cuius rei nullam aliam cauſam reddunt, niſi quòd planetæ conuenient in libra, quod eſt ſignum aerium & ideò ventoſum. Quibus ſtatim à pueris noſtris reſponderi poteſt: quòd non ſolum libra ſignum aerium eſt, ſed & Gemini, & Aquarius ſigna ſunt aeria, in quorum vtróque plures planetarum nonnunquam conuenerunt, nec tamen aut ventorum, aut fœtoris, aut mortalitatis periculum ſecutum eſt. Sed cùm* Saturnus, & Mars *duæ ſunt infortunatæ,* Iupiter *autem &* Venus *fortunatæ ſunt ſtellæ, & propitiæ; ſi in eodem ſigno fuerint cum eis ſine reſpectu, aut applicatione, aut proportionaliter ſe habuerint, benignitas*

al. Helimiramuli

eorum

eorum malitiam superiorum temperabit. Mensis autem die, qua id futurum dicunt, Mars *non in Libra, sed in 13. Virginis,* Venus *autem in Scorpione, qui est domus* Martis *totam ipsius* Martis *malitiam extinguet, tum propter eius domum, in qua regnabit, tum propter virginalem respectum, quo ipsum* Martem *ad beneuolentiam ipsius attrahit.* Iupiter *autem grauitatem* Saturni *faciet placabilem,* Mercurio *propinquiori* Ioui, *quam* Saturno. *Meminisse debent tales, quòd cùm* Saturnus *singulus triginta annis circulum suum perficiat, in singulis signis duobus annis, & dimidio moratur.* Mars *autem anno, & dimidio parùm minùs per singula signa cursum explet suum. Cùm ergò necesse sit intra tricennium* Saturnum *continuo biennio, & dimidio ferè anno in signo Libræ moram facere; eadem necessitate contingit antequam* Saturnus *Libram exeat,* Martem *cum* Saturno *in eadem Libra esse. Quòd si* Mars *&* Saturnus *per singula tricennia sanè semel, & simul in Libra hucusq; fuerint, & deinceps futuri sunt, aut pernicioſi venti euenerunt, aut euenient ex malitia eorum in ventoso signo existentium, aut non. Sed quòd aliquando euenerint nec in scriptis magistrorum legimus, nec in diebus nostris vidimus. Ergò quòd non euenient certi debemus esse, quia ex ijsdem argumentis nunquam simile contingit accidisse. Legant igitur astrologi vestri tabulas interiorum Persarum, atque Arabum,* Hermen, Astalium, *&* Abidemonum: *& moderni temporis* Albumasar, *& computent proportionaliter habitudines stellarum, respectus, applicationes, separationes, parilitates, & alia, quæ otiosis annumerare molestum est: & cùm inuenerunt ex simili stellarum coniunctione id quod somniant falsum esse, aut relinquant opinionem suam fabulosam, aut conuertantur ad Ismaeliticam religionem nostram. Veruntamen secundum iudicia* Messehellæ, *&* Alkandi, *si Deus aliter non prouiderit, erit vindemia rara, messes mediocriter sufficientes, strages gladij multa, naufragia plura.*

ANno gratiæ 1185. qui erat annus tricesimus primus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis, idem rex fuit in Anglia apud **Windesoueres** die natalis Domini. Eodem anno die circumcisionis Domini obijt *Gilbertus* filius *Fergus*, qui *Vthtredum* fratrem suum, patrem nobilis viri *Rollandi*, fraudulenter cepit, & à filio suo *Dunecan*, oculis, lingua, & testiculis priuari fecit; qui etiam præfatum *Dunecan* filium suum regi Angliæ obsidem tradiderat de pace seruanda. Quo defuncto, *Rollandus* filius *Vthtredi* totam terram prædicti *Gilberti* inuasit, & obtinuit. Eodem anno, *Baldewinus* leprosus rex Ierusalem, & Templares & Hospitalares miserunt ad regem Angliæ, filium *Matildis* Imperatricis, *Heraclium* sanctæ ciuitatis Ierusalem Patriarcham, & summos Hospitalis, & Templi magistros vnà cum vexillo regio, & clauibus sepulchri Domini, & turris *Dauid*, & ciuitatis Ierusalem; postulantes ab eo celerem succursum, sicut ab hærede, & Domino terræ Ierusalem. Est enim sciendum, quòd *Fulco* frater *Gaufridi* Comitis Andegauiæ, patris quoque istius *Henrici*, fuit rex Ierusalem, vt superiùs dictum est. Cùm autem prædictus Patriarcha, & magister Hospitalis venirent in Angliam, rex Angliæ occurrit eis in villa de **Reding**, & eos cum gaudio susceptit. qui statim ad pedes regis prouoluti cum fletu magno, & singultu verba salutationis ex parte regis, & principum, & vniuersæ plebis terræ Ierosolymitanæ proferebant, & exponentes causam aduentus eorum, tradiderunt ei vexillum regium, & claues sepulchri Domini, & claues turris *Dauid*, & ciuitatis Ierusalem ex parte regis, & principum terræ Ierosolymitanæ, & literas ex parte *Lucij* Papæ in hac forma.

Epistola *Lucij* Papæ pro subuentione facienda terræ Ierosolymitanæ.

LVcius *Episcopus seruus seruorum Dei* Henrico *illustri Anglorum regi Salutem & Apostolicam benedictionem. Cùm cuncti prædecessores tui præ cæteris terræ principibus armorum gloria, & animi nobilitate longè retrò claruerunt, eosq; fidelium populus habere in sua didicerit aduersitate patronos, merito ad te non tantum regni, sed paternarum virtutum hæredem, quadam securitate præsumpta, ve curritur, vbi populo Christiano imminere periculum, immò exterminium formidatur, vt per brachium regiæ magnitudinis, membris eius impendatur præsidium, qui te, vt ad tantæ gloriæ, & prælationis apicem peruenires, sua pietate concesſit, & te contra sui nominis impugnatores nefarios murum inexpugnabilem ordinauit. Primùm nouerit serenitas tua iam crebris, et molestis super hæc pulsata querelis, qualiter terra Ierosolymitana, specialis hæreditas*

reditas Crucifixi, in qua noſtræ ſalutis ſunt prænunciata myſteria, et ipſius rei exhibitione completa, quam ille, qui cuncta condidit in ſuam ſortem peculiari priuilegio deputauit; perfida & ſpurciſſimæ gentis attrita, & conuallata preſſuris, niſi ei celeri remedio ſuccurratur, prona ſit ad ruinam; & inde, quod abſit, ſuſtineat irreparabilem religio Chriſtiana iacturam. Ille enim Saladinus *ſancti & tremendi nominis immaniſſimus perſecutor, ita ſpiritu furoris incanduit, & totius nequitiæ ſuæ vires ad internecionem populi fidelis exercet, vt niſi immanitatis eius vehemens impetus, quaſi obiectis obicibus reprimatur, certam ſpem, fiduciamque ſuſcipiat, quòd Iordanis influat in os eius, & terra aſperſione viuifici ſanguinis conſecrata ſpurciſſimæ ſuperſtitionis ipſius contagio polluatur, & quam glorioſi, & nobiles prædeceſſores tui â dominio gentis incredulæ multis laboribus, & periculis exemerunt, rurſus nefando tyranni nequiſſimi dominio ſubiugetur. Ob hanc itaque neceſſitatis, & imminentis doloris inſtantiam magnificentiam tuam Apoſtolicis literis duximus exorandam, imò dilatatis præcordijs ſumma acclamatione pulſandam, quatenus ad honorem ipſius reſpiciens, qui te conſtituit in ſublimi, & iuxta nomen magnorum, qui ſunt in terris, nomen tibi contulit glorioſum, ad deſolationem præfatæ terræ pietatis ſtudio te conuertas, & vt eius confuſio in hac parte tollatur, qui pro te in ipſa terra voluit haberi ludibrio, operam adhibeas efficacem; quatenus prædeceſſorum tuorum veſtigia ſubſecutus, quam ipſi de principis tenebrarum faucibus eripuerunt, in cultu magni Dei per tuam diligentiam, auxiliante Domino, conſeruetur. Eo autem curioſiùs celſitudinem tuam in tanta oppreſſionis anguſtia conuenit laborare, quòd terram ipſam regis intelligis præſidio deſtitutam, & totam ſpem defenſionis ſuæ ipſius proceres in tuæ magnitudinis duxerunt patrocinio collocandam. Quod inde clariùs tua ſerenitas poteſt agnoſcere, quòd ſummos terræ illius, & magnificos defenſores venerabilem fratrem noſtrum* Eraclium *Patriarcham, & dilectum filium noſtrum magiſtrum Hoſpitalis ad tuam excellentiam deſtinarunt, vt ex ipſorum præſentia conſiderata dignitate perpenderes, quanta fuerit neceſſitatis anguſtia, pro qua eorum ſuſtinent tam diu carere præſidio, vt per ipſos faciliùs ad vota ſua tuam deuotionem inclinent. Viros igitur præfatos, tanquam ab ipſo Domino tibi deſtinatos benignè ſuſcipias, & debita charitate pertractes, eorúmque poſtulationibus tanto facilius acquieſcas, quanto grauitatis, & honeſtatis intuitu fauor eſt eis & gratia exhibenda. Sanè recolat prudentia tua, & ſollicita ſecum meditatione reuoluat promiſſionem illam, qua de impendendo ſæpèdictæ terræ præſidio tuam celſitudinem obligaſti; & ita in hac parte te cautum, & ſtudioſum exhibeas, vt te in tremendo iudicio tua conſcientia non accuſet, & eius, qui non fallitur, diſtricti iudicis interrogatio non condemnet.*

HIs auditis Dominus rex reſpondit rem bene proceſſuram Deo volente, & ſtatuit eis terminum ſuę reſponſionis primam Dominicam Quadrageſimę apud Londonias. Ad quam Dominicam dominus rex, & Patriarcha, & epiſcopi, & abbates, & Comites, & barones regi Angliæ; & *Willielmus* rex Scotiæ, & *Dauid* frater eius cum Comitibus, & baronibus terræ ſuæ conuenerunt Londonijs, & habito inde cum deliberatione conſilio, placuit vniuerſis quòd dominus rex conſuleret inde dominum ſuum *Philippũ* regem Franciæ, & ſic ſoluto concilio dominus rex dedit vniuerſis hominibus ſuis tam clericis, quàm Laicis licentiam capiendi crucem. Vnde factum eſt, quòd *Baldewinus* Cantuarienſis archiepiſcopus, & *Rannulfus* Iuſtitiarius Angliæ, & *Walterus* Rothomagenſis Archiepiſcopus, & *Hugo* Dunelmenſis Epiſcopus, & alij quàm plures Epiſcopi tranſmarini, & ciſmarini: & ferè omnes Comites, & barones, & milites Angliæ, Normanniæ, & Aquitanniæ, & Brittanniæ & Andegauiæ, & Cenomanniæ, & Turoniæ, crucem ceperunt. In cuius captione quiddam mirabile dictu contigit. Quadam enim die, dum mulier quædam grauida puerum geſtaret in aluo, & tempus pariendi inſtaret, fugit â domo patris ſui nolens â parentibus ſuis in delicto illo comprehendi; & ecce tempeſtas valida pluuiæ, & ventus apprehendit eam fugientem in campo ſoliuagam, & petentem â Domino auxilium, & domum refugij; & quia oratio eius ſtatim non erat exaudita â Domino decidit in deſperationem dicens: ſi tu Deus deſpicis orationem meam diabolus ſuccurrat mihi, & ſtatim apparuit ei diabolus in ſpecie iuuenis, nudus pedes, ſuccinctus ad viam, & ait mulieri, ſequere me; & tranſeuntes viam inuenerunt ouile quoddam in campo, & pręcucurrit diabolus, & in ouili illo præparauit ignem, & ſedile de ſtramine nouo, & mulier illa ſecuta eſt eum, & in domum veniens calefaciebat ſe ad ignem: & ait,

ſitio,

sitio,& fame torqueor. cui respondit diabolus, sustine parumper, & ego afferam tibi panem, & potum. & dum iret, duo viri transeuntes per viam illam, & videntes ignem in ouili illo, mirati sunt quid hoc esset; & accedentes intrauerunt ouile; & inuenientes eam grauidam iuxta ignem iacentem, interrogauerunt, quis esset, qui fecerat ei ignem illum: & illa respondit, diabolus; & illis interrogantibus vbi est ille? respondit, Esurui, & sitiui, & ille abijt ad quærendum mihi cibum, & potum; & aiunt illi: Fiduciam habe in Domino *Iesu Christo*, & in glorioſa virgine *Maria* matre eius, & ipsi liberabunt te de manu inimici, & inquire ab eo futura: & his dictis abierunt ad villam, quæ propè erat, & narrauerunt clero, & populo, quæ viderant & audierant in via. Interim redijt diabolus, & afferens secum panem, & aquam confortauit mulierem, & illa incuruata peperit filium, quem diabolus ille recipiens loco obstetricis calefaciebat ad ignem: & ecce sacerdos præfatæ villæ fide Catholica, & cruce, & aqua benedicta armatus venit cum clero, & populo multo ad ouile illud; & inuenit eam enixam puerum, quem diabolus in vlnis suis tenebat. & aspersit aquam benedictam in nomine sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis, quam diabolus nequaquam sustinere valens fugit, & puerum secum asportans vltra illis non comparuit. Mulier autem ad se reuersa ait. Nunc scio verè quia eripuit me Dominus de manu inimici. & narrauit eis se â diabolo illo audisse, quòd ex quo *Iesus Christus* spoliauit infernum, non erat tantus luctus, neque dolor in inferno, quantus erat propter captionem crucis; sed dolor eius vertetur in gaudium, quia tanta erit cruciatorum iniquitas, & peccatum, quòd Dominus delebit eos de libro vitæ; & multi eorum relicta crucis religione fient crucis, & nominis *Christi* persecutores. quod de post facto apparuit. Deinde dominus rex venit vsque **Windeschoueres**, & ibi in Dominica, qua cantatur *Lætare Ierusalem*, quæ illo anno pridie Kalendas Aprilis euenit, fecit *Iohannem* filium suum militem, & statim misit eum in Hiberniam, & inde eum regem constituit. Interim terræmotus magnus auditus est ferè per totam Angliam, qualis ab initio mundi in terra illa non erat auditus. petræ enim scissæ sunt; domus lapideæ ceciderunt; Ecclesia Lincolnensis Metropolitana scissa est â summo deorsum. Contigit autem terræmotus iste in crastino Diei Dominicæ in ramis palmarum: videlicet decimo septimo Kalendas Maij. et in crastino illius terræmotus dominus rex Angliæ, & *Eraclius* Patriarcha, & *Hugo* Dunelmensis Episcopus, & multi de principibus Anglię transfretauerunt inter **Douere**, & **Witsand**. Dominus autem rex Angliæ cùm in Normanniam venisset, magnum congregauit exercitum; mandans *Richardo* filio suo Comiti Pictauiæ; qui Pictauiam contra eum munierat, & *Gaufridum* Comitem Brittanniæ fratrem suum expugnauerat; quòd nisi reddiderit *Alienor* matri suæ totam Pictauiam liberam, & quietam, ipse visitaret eum in virga ferrea, & potenti virtute debellaret. Ad cuius mandatum prædictus *Richardus*, relicta hostilitate, reddidit matri suæ Pictauiam, & ad patrem suum rediens mansit cum eo sicut filius mansuetus. Interim Kalend. Maij ipso die Apostolorum *Philippi*, & *Iacobi* circa Meridiem visa est eclipsis Solis totalis: quam secuta sunt tonitrua cum fulgure, & tempestate magna. ex quorũ ictu homines, et animalia interierunt, et domus multæ incensæ combustæ sunt. Deinde *Philippus* rex Franciæ, et *Henricus* rex Angliæ habito colloquio de subuentione facienda terrę Ierosolymitanæ promiserunt se bonum auxilium illi facturos tam in hominibus, quàm in pecunia. Sed hæc omnia præfatus Patriarcha paruipendebat. sperabat enim quòd esset reducturus secum ad defensionem Ierosolymitanæ terræ præfatum regem Angliæ, vel aliquem de filijs suis, vel aliquem alium virũ magnę auctoritatis; sed quia hoc esse non potuit repatriaturus dolens, et cõfusus â curia recessit. Eodem anno *Walterus* Rothomagensis electus pallium recepit â Papa *Lucio*; similiter *Baldewinus* Cantuariensis archiepiscopus pallium recepit â Papa *Lucio*, et statim consecrauit *Gilbertum* de Glanuilla in Rosensem episcopum dono regis Anglię. Eodem anno *Iohannes* filius regis in Hiberniam veniens, â *Iohanne* Dublinensi Archiepiscopo, et cęteris patris sui hominibus, qui pręcesserant, honorificè est susceptus, et quia ipse omnia proprio suo inclusit marsupio nolens solidarijs suis stipendia sua soluere, maximam exercitus sui partem in conflictibus pluribus contra Hibernenses factis amisit; et tandem ad inopiam redactus, constitutis tamen iustitijs, et militibus suis per loca ad terram illam custodiendam, redijt

in

in Angliam. Eodem anno menſe Decembris obijt Papa *Lucius*; cui ſucceſſit in Papatu *Vrbanus* Papa tertius. Qui ſtatim vt eius notitia diuulgaretur in hac forma ſcripſit ſanctæ Eccleſiæ prælatis.

Epiſtola *Vrbani* tertij.

VRbanus *epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabilibus fratribus archiepiſcopis, et epiſcopis, & dilectis filijs, abbatibus, Prioribus, & cæteris Eccleſiarum prælatis, ad quos literæ peruenerint Salutem, & Apoſtolicam benedictionem. Cæleſtis altitudo conſilij firmã retinens in ſua diſpoſitione cenſuram ſacroſanctam Romanam eccleſiam, ad cuius regimen ſumus licèt inſufficientes aſſumpti, ſupra petram fidei ſoliditate fundauit: illud ei tribuens in Apoſtolicæ confeſſionis* 10
fortitudine firmamentum, cui nec procella turbinis, nec præualere poſſit ſpiritus tempeſtatis. Vnde ipſa vniuerſalis mater Eccleſia vſque ad conſummationem ſeculi manentem ſecum retinens ſaluatorem, ita iuxta Canticum Salomonis, Quem dilexit amplectitur, *vt pro nulla rerum varietate, vel temporũ ab vnitate ſuæ fidei, vel pietatis propoſito ſeparetur. licèt enim vel crebra decedentium mutatione paſtorum in varia diſcrimina frequenter incidit, vel per mundanæ malignitatis incurſum perſecutiones innumeras pertulerit, & labores; nunquam tamen eam gratia Diuina deſeruit, quo minùs robur eius in qualibet tentatione perficeret, & inde obtineret ſpei ſuæ gaudium, vnde ſuſceperat fidei firmamentum. Sic igitur ante paucos hos dies faciente cum ea Domino, ſignũ in bonum, quamuis ipſam de tranſitu pij patris* Lucij *non modicus dolor, triſtitiaque turbauit, ſtatum tamen eius in vnitate ſpiritus, & vinculo pacis Diuina pro-* 20
uidentia cõſeruauit, vt poſt veſpertinos fletus lætitia matutina ſuccederet; & ipſa velut columba pulcherrima ſuis lætificata gemitibus ſine ruga prorſus, & macula candoris ſui pulchritudinem retineret. Defuncto ſiquidem piæ recordationis patre, ac prædeceſſore noſtro Domino Papa Lucio; *& reuerendiſſimo eius corpore honorificè tumulato, habitus eſt â fratribus de ſucceſſoris electione tractatus, in quo tanta fuit vnitas omnium, tantaq; ad inuicem concordia ſingulorum, vt ille intelligatur operatus in eis, in cuius manu corda ſunt omnium, & per quem adunatur diuerſitas animorum. Cæterùm cùm plures eſſent in Eccleſia Dei viri venerabiles, & prudentes, in quos eorum vota concurrere conſultiùs, vt credimus, & digniùs potuiſſent, ad inſufficientiam noſtram oculos intenderunt: & factum eſt ſicut Domino placuit, vt nos, quibus ad dignitatis tantæ faſtigiũ, nec vires, nec merita ſuffragantur, in patrem ſibi elegerunt, & paſtorem. Nos autem* 30
licet nobis conſcij propriæ infirmitatis eſſemus, ita vt crederemus eorum propoſito non immeritò reſiſtendum; ne tamen ex dilatione negotij, vel pertinacia reluctandi aliquod in Eccleſia periculum proueniret, conſenſimus licèt inuiti iniuncti oneris ſubire laborem, ab eo ſperantes dirigi greſſus noſtros, qui beato Petro *in fluctibus nauiganti, & fiduciam præſtitit, vt in mare deſcenderet, & potenter occurrit, vt dubitans non periret. Nunc igitur in eo loco, & officio conſtituti, in quo valdè indigemus omnium fidelium ſuffragijs adiuuari: ad vos tanquam ad ſpeciales Eccleſiæ Romanæ filios cum fiducia, & ſecuritate recurrimus, voſque benedictionis Apoſtolicæ præuenientes alloquio, literis familiaribus admonemus, rogamus attentiùs, & exhortamur in Domino, quatenus trãſitum ſupradicti patris, & domini noſtri* Lucij *deuotis orationum ſuffragijs proſequentes fidem, & deuotionem, quæ nobis pro reuerentia beatorum* Petri, *&* Pauli *Apoſto-* 40
lorum, & Apoſtolicæ ſedis communiter debetur, ab omnibus vos ſpecialiter impendatis, ita quòd ex hoc, & â Deo præmium conſequi, & maiorem ſemper gratiam valeatis in oculis noſtris, et totius Eccleſiæ promereri. Datum Veronæ ſecundo Idus Ianuarij.

EOdem anno *Henricus* rex Angliæ miſit nuntios ſuos ad *Vrbanum* Papam, & multa ab eo impetrauit, quibus Papa *Lucius* fortiter reſiſtebat; quorum vnum hoc fuit, quod ab eo impetrauit, Quòd vnus, quem vellet de filijs ſuis coronaretur de regno Hiberniæ; & hoc confirmauit ei dominus Papa bulla ſua, & in argumentum voluntatis, & confirmationis ſuæ miſit ei coronam de penna pauonis auro contextam. Eodem anno paulo ante feſtum ſancti *Petri* ad *Vincula*, cùm prędictus Patriarcha Ieroſolymã rediſſet, & nihil auxilij ad defenſionem terrę ſecũ reportaſſet, timor magnus ce- 50
cidit ſuper inhabitatores terrę Ieroſolymitanę. Vnde factũ eſt, quòd quidã frater templi natione Anglicus, nomine *Robertus* de *S. Albano*, relicta lege Chriſtiana, abijt ad *Saladinum* regem Babylonię, & promiſit ei ſe traditurum illi ciuitatem Ieruſalem, & facta inde ſecuritate, *Saladinus* dedit ei neptem ſuam in vxorem, & tradidit ei exercitum magnum, & conſtituit eum principem exercitus ſui, & ducem. qui ſtatim profectus eſt

cum

cum exercitu suo vsque ad planities sancti *Georgij*, & ibi diuisit exercitum suum in tres turmas; quarum duas misit in regiones circumiacentes ad deuastandum eas: & deuastauerunt omnem terram â monte regali vsque Neapolim; & Iericho, & ciuitas Sebasta, & aliæ ciuitates nonnullę destructæ sunt. Prędictus autem *Robertus* cũ tertia parte exercitus sui processit vsq; ad ciuitatem Ierusalem: & paucitas illa hominum, quę in ciuitate erat in Domino confidens, & per posternas egrediens, & lignũ crucis Dominicæ pro vexillo sibi præferens in virtute Domini percussit aciem, in qua præfatus *Robertus* erat, & ipse in fugam conuersus terga dedit percutientibus, & Ierosolymitani secuti sunt eum, & exercitum eius in ore gladij, & multos ex illis interfecerunt; *Robertus* tamen vix euasit. Deinde cùm *Saladinus* terram Ierosolymitanam bello aggredi proposuisset Templares, & Hospitalarij, & cæteri terræ Ierosolymitanæ principes dederunt ei sexaginta millia Bizantiorum pro treugis habendis, vsque ad octauas Paschæ proximo venturæ. Interim defuncto *Willielmo* le Marchis Comite Ioppen, *Baldewinus* leprosus rex Ierusalem deposuit se â regimine regni, & constituit *Baldewinum* puerum, filium prædicti *Willielmi*, & *Sibillæ* sororis suæ sibi hæredem, & eum coronari fecit in regem in sancta ciuitate Ierusalem; & paulò pòst obijt, & *Baldewinus* puer regnauit loco illius ferè per duos annos, & *Sibilla* mater eius nupsit *Guidoni* de le Zinant, de qua ipse genuit duas filias.

ANno gratię milleſimo centeſimo, octogeſimo ſexto, Qui erat annus triceſimus ſecundus regni regis *Henrici* filij *Matildis* Imperatricis; idem *Hẽricus* fuit in Normannia die natalis domini apud Danfrunt. Et post natale habito colloquio inter ipsum, & *Philippum* regem Franciæ apud Gisor iurauit, quod ipse liberaret *Richardo* filio suo Comiti Pictauiæ *Aleſiam* sororem regis Franciæ in vxorem. & rex Franciæ concessit prędicto *Richardo* cum prędicta sorore sua: Gisortiũ & omnia, quæ *Lodowicus* pater suus cõcesserat cum *Margareta* filia sua *Henrico* regi Angliæ filio. Et iurauit, quòd ipse nunquã deinceps quęstionem àduersus eos inde moueret. Post colloquiũ autem illud rex Angliæ transfretauit in Angliam; Et dedit *Hugoni* Priori domus de Wicham quæ est de ordine Carturiensi in episcopatu de Ba, episcopatum Lincolniensem, quam *Baldewinus* Cantuariensis archiepiscopus mox consecrauit. Deinde venit rex cum magno exercitu, vsq; Carleolũ volens vlteriùs prędecedere ad debellandum *Rolandũ*, filium *Vthredi* filij *Fergus* propter iniurias, et dissaisinas, quas ipse fecerat *Dunecano* filio *Gilberti* filij *Fergus*, sed prędictus *Rolandus* venit illuc ad regem, & fecit pacem cũ eo. Rex verò ibidem fecit *Paulinum* de Ledes eligi ad episcopatum Carleoli: quem idem *Paulinus* refutauit. Et vt *Paulinus* episcopatum illum recipere vellet: obtulit ei rex, quòd episcopatũ illum ditaret de trecentis marcarũ redditibus, videlicet de Ecclesia de **Banburg**, & ecclesia de **Scartheburg**, & capellaria de **Tikehil**, & duobus manerijs regis prope Carleolum. Eodem anno *Philippus* rex Francorũ dedit *Belæ* regi Hungariæ *Margaretã* sororem suam in vxorem, quę extiterat regis *Henrici* Anglię filij vxor. Eodem anno *Gaufridus* Comes Brittaniæ filius *Henrici* regis Angliæ in cõflictu militari pedibus equinis contritus Parisijs obijt. Et in ecclesia cathedrali eiusdem ciuitatis sepultus est. Eodem anno quidã Hibernensis amputauit caput *Hugonis* de Lasci in Hibernia. Eodem anno dominus rex Angliæ pater dedit *Ermengard*, consanguineam suã, filiam *Richardi* vicecomitis de Bello monte, *Willielmo* regi Scotię in vxorem. Et fecit eos desponsari in capella sua de **Woodestocke** â *Baldewino* Cantuariensi archiepiscopo: & ibidem fecit eis nuptias magnas in domibus suis per quatuor dies continuos. Et dominus rex Angliæ reddidit ibi regi Scotiæ castellũ puellarũ quod idem rex Scotię statim dedit prędictæ *Ermengard* vxori suæ in dodarium, & in augmẽtum dodarij sui dedit ei centum libratas reddituum, & quadraginta milites feodatos. Eodẽ anno dum idem rex Anglię moram fecerat apud Carleolũ; *Robertus Buteuilein* decanus Eboracensis ecclesię obijt: cui successit in decanatu *Hubertus Walteri* clericus *Rannulfi* de Glamuilla dono regis. Eodem anno dominus rex Anglię dedit *Willielmo* de **Northale** episcopatum Wigornienſem, & *Iohanni* subdecano Salesburiensis ecclesię, episcopatum Exoniensem, quos *Baldewinus* archiepiscopus Cantuariæ consecrauit. Eodem anno cùm *Vrbanus* Papa, conquerente *Iohanni* Dunkeldensi episcopo, audisset cõtrouersias quę vertebantur inter ipsum *Iohannẽ*, & *Hugonem* episcopum *S. Andreæ*, in hac forma scripsit regi Scotiæ.

¶ Epistola

Epistola Urbani Papæ ad Willielmum regem Scotiæ.

VRbanus *episcopus seruus seruorum Dei* Willielmo *illustri Scottorum regi, Salutem, & Apostolicam benedictionem. Cùm ex iniuncto nobis â Deo administrationis officio ad vniuersas ecclesias proximas nobis, et longè positas aciē nostræ tenemur considerationis extendere; & si qua in eis, vel ministris earum irrationabiliter attentata nouerimus ad factum congruum reuocare, non debent ex eo sæculi principes commoueri, si quando ad correctionem eorum, quæ perperam facta fuerint, manus nostras duxerimus extendendas; cùm & ipsi secundùm sibi traditam potestatem auxilio nobis in his esse debeant, & cùm necesse fuerit, aliquorum pertinacia exigente, contumacium nequitiæ fortiùs obuiare. Regia siquidem excellentia non ignorat, quàm grauis inter venerabiles fratres nostros* Iohannem *Dunkeldensem, &* Hugonem *S.* Andreæ *episcopos fuerit exorta dissensio. Et licèt magnos vtraq; pars labores subierit, & expensas, et tempore felicis memoriæ* Lucij *Papæ prædecessoris nostri apud sedem Apostolicam diutiùs litigauerint, negotium tamen non potuit finem habere. Vnde cùm ijdem episcopi nuper ad nostram præsentiam accessissent, & contendissent super hoc aliquandiu in auditorio nostro, de consilio fratrū nostrorum prædicto Dunkeldensi episcopo agendi licentiam super episcopatum S.* Andreę *tribuimus contra illum, & eidem S.* Andreæ *episcopo ad propria reuertendi ad nostram præsentiam sufficienter instructo in constituto sibi termino redituro, ita quòd si tunc non venerint venerabilis frater noster* Iocelinus *Glascuensis episcopus, & dilecti filij de Melros, & de Neubotle & de* Dunfermelin *Abbates, eum ex tunc ab officio episcopali suspendant, & si post-modum contumax fuerit, vinculo excommunicationis astringant, nec relaxent sententiam, donec nostro se conspectui repræsentet. Nolumus enim vt negotio ipso diutiùs in suspenso manente, præscripta sancti* Andreæ *Ecclesiæ graue rerum suarum detrimentum incurrat, sed potiùs cognita veritate: per nos finem congruum auxiliante domino, sortiatur. Præcipimus etiam præfatis Glascuensi, & collegis suis, quòd dilectos filios nostros* Aiulfum *decanum de Lodoneio, &* Odonem *Senescallum, &* Rogerum *de Fedic, & alios clericos, & amicos præfati Dunkeldensis episcopi â qualibet molestia, nostra freti auctoritate, defendant; & possessiones, vel alia bona eorum, seu redditus ipsius episcopi non permittant â quoquam inuadi. Si qui verò contra ipsorum prohibitionem super his venire præsumpserint: censura eos canonica, nulla appellatione obstante, compescant. Vt igitur, quæ mandamus valeant sine difficultate qualibet adimpleri, monemus regiam excellentiam, & hortamur in domino, atque in remissionem peccatorum iniungimus, quatenus pro amore iustitiæ, & reuerentia beati* Petri, *& nostra, in negotio illo iuxta mandati nostri tenorem procedi permittas; & prædictos Decanum, Senescallum, &* Robertum *de Fedic, atque alios consanguineos, & amicos prædicti Dunkeldensis episcopi, & episcopatum, & alios redditus eius regia protectione defendas; & nec tu ipse illos in aliquo aggraues, nec sinas ab alijs aggrauari. Ita quòd causa ipsa valeat sine impedimento terminari, & regia magnificentia de iustitia opere apud Deum præmium indeficiens, & nomen bonum apud homines consequatur. Noueritis autem memoratis episcopis in virtute obedientiæ nos iniunxisse, vt nec ab ecclesijs, nec â clericis sibi subditis, accipiant aliquid expensarum intuitu, quas in prosecutione memorati negotij sunt facturi, sed de propriis solummodò redditibus sibi procurent necessaria prouidere. Nolumus enim vt facto ipsorum ecclesiæ, vel personæ aliæ regni tui debeant incurrere detrimentum. Regiam insuper excellentiam volumus non latere, quòd supradictus Dunkeldensis ita honestè suum est negotium prosecutus, & honori regio detulit, quòd nihil omnino proposuit, quod in derogationem regij nominis valeat redūdare, vel quo tua serenitas aduersus eum debeat commoueri. Vnde si quid ab æmulis eius in contrarium fuerit celsitudini tuæ suggestum, talium verbis aurem regiam non apponas. Datum Veronæ secundo Kalendarum Augusti.*

Epistola eiusdem Papæ ad Iocelinum Glascuensem episcopum, & Abbates: super eodem negotio.

VRbanus *episc. seruus seruorū Dei venerabili fratri* Iocelino *Glascuēsi episc. et dilectis filijs de Melros, et de Neubotle, et de* Dunfermelin *abbatibus, salutē et apostolicam benedictionem.*

Cùm

Cùm ex iniuncto nobis a Deo administrationis officio ad vniuersas ecclesias proximas nobis, & longè positas aciem nostræ considerationis teneamur extendere, & si qua in eis vel ministris earum irrationabiliter attentata nouerimus, ad factum congruum reuocare: non debent ex eo seculi principes commoueri. Vestra siquidem discretio non ignorat, quàm grauis inter venerabiles fratres nostros Iohannem *Dunkeldensem, &* Hugonem *sancti* Andreæ *episcopos fuerit exorta dissensio: & licèt magnos vtraque pars labores subierit & expensas, & tempore fælicis memoriæ* Lucij *papæ prædecessoris nostri apud sedem apostolicam diutiùs litigauerint; negotium tamen non potuit finem habere. Vnde cùm iidem episcopi nuper ad præsentiam nostram accessissent, & contendissent super hoc aliquandiu in auditorio nostro: tandem de consilio fratrum nostrorum prædicto Dunkeldensi episcopo agendi licentiam super episcopatu sancti* Andreæ *tribuimus contra illum, & eidem sancti* Andreæ *episcopo ad propria redeundi ad nostram præsentiam sufficienter instructo, in constituto sibi termino redituro. Et ne charissimus in* Christo *filius noster illustris Scottorum rex prosecutionem ipsius negotij sua potestate impedat, nostris eum literis commonemus, vt in negotio illo iuxta mandati nostri tenorem procedi permittat, & dilectos filios nostros* Aiulfum *decanum de Lodonero, &* Odonem *Senescallum, &* Robertum *de Fedic, & alios præscripti Dunkeldensis consanguineos, & amicos regia protectione defendat, nec eos ipse in aliquo aggrauet, nec sinat ab alijs aggrauari. Ne igitur præscriptum negotium diutiùs maneat in suspenso, et ecclesia sancti* Andreæ *per hoc rerum suarum detrimentum incurrat: discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, & in obedientiæ virtute præcipimus, quatenus ea, quæ vel per vos ipsos, vel per alios de ipsius negotij tenore scire poteritis, redigentes in scriptum nobis sub sigillorum vestrorum munimine designare curetis, vt nos ex vestra insinuatione instructi, consilio fratrum nostrorum adhibito, sicut procedendum fuerit, in negotio procedamus. Si qui verò in prædictum decanum,* Odonem *Senescallum,* Robertum *de Fedic vel alios Dunkeldensis amicos episcopi, & possessiones, seu alia bona ipsorum, aut episcopatus vel aliorum redditum ipsius episcopi ausu temerario manus iniecerint, per censuram eos canonicam authoritate nostra suffulti, sine appellationis obstaculo, compescatis. Prædictis autem episcopis ex parte nostra vetetis, quod & nos fecimus viua voce, ne ab ecclesijs seu clericis sibi subditis accipiant aliquid expensarum nomine, quas in prosecutione memorati negotij sunt facturi; sed de propryis solummodo redditibus sibi necessaria submministrent. Nolumus enim, vt facto ipsorum ecclesiæ, vel aliæ ipsius regni personæ debeant incurrere detrimentum. Præfato autem episcopo sancti* Andreæ *authoritate nostra districtius iniungatis, vt in termino, quem vtrique parti statuimus, sufficienter instructus ad præsentiam nostram accedat. Quòd si non venerit, ex tunc eum ab episcopali officio, appellatione postposita, suspendatis. Quòd si nec sic adquieuerit, excommunicationis vinculo eum innodetis, nec sententiam relaxetis: donec nostro se duxerit conspectui præsentandum. Regiæ insuper excellentiæ intimetis, quid suprà dictus Dunkeldensis episcopus, ita honestè suum est negotium prosecutus, & honori regio deduxit, quòd nil omnino proposuit, quod in derogationem regij nominis valeat redundare, vel quo aduersus eum debeat commoueri. Vnde ipsum instanti exhortatione curetis inducere. vt si ab emulis eius in contrarium fuerit suggestum: eorum verbis aurem regiam non apponat. Datum Veronæ secundo Calendarum Augusti.* Harum igitur auctoritate literarum *Iocelinus* Glascuensis episcopus, & collegæ sui, cùm tempus, quod a summo pontifice statutum erat prædictis Dunkeldensi, & sancti *Andreæ* episcopis veniendi Romam approximasset, semel, secundò, tertiò summonuerunt prædictos episcopos iter suum arripere. Dunkeldensis autem profectus est, sed episcopus sancti *Andreæ* terminum sibi statutum transgressus ire distulit. & præfati iudices delegati fulminauerunt eum ab episcopali officio, & deinde propter suam contumaciam excommunicauerunt secundum formam apostolici mandati. Eodem anno *Philippus* rex Franciæ postulauit ab *Henrico* rege Angliæ custodiam filiæ *Gaufridi* Comitis Britanniæ, quam ipse moriens reliquit sibi hæredem, quod rex Angliæ nullo modo facere voluit, sed misit ad eum *Walterum* Rothomagensem archiepiscopum, & *Willielmum* de Mandeuilla Comitem Albemarlie, & *Rannulfum* de Glamuilla iusticiarium Angliæ, ad quorum instantiam rex Franciæ treugas dedit & pacem tenere promisit vsq; ad festum sancti *Hylarij* proximò venturi. Eodem anno *Richardus* de Vals miles regis Franciæ firmauit castellum in villa sua de Vals inter Gysortium & Trie, quod *Henricus* de Ver constabularius Gysortij sub prædicto *Willielmo* Comite de Albemarle videns graue tulit, & volens opus illud impedire,

impedire, si posset, venit illuc cum gente sua, & homines prædicti *Richardi* de Vals exierunt obuiam illi, & facto congressu, *Rader* filius *Richardi* de Vals interfectus est, & multi de hominibus prædicti *Richardi* ibidem vulnerati fugerunt. Præfatus verò *Henricus* de Ver non ausus ad Gisortium redire, abijt ad *Richardum* Comitem Pictauiæ. Quod cùm regi Franciæ constaret, præcepit, quòd omnes, qui erant de terra regis Angliæ tam clerici, quàm laici, qui essent in terra sua inuenti, caperentur, & catalla eorum. Bailliui autem regis Angliæ de terris transmarinis similiter fecerunt de hominibus regis Franciæ, & de catallis eorum, quæ inuenta fuerunt in Baillijs eorum, sed paulò pòst rex Franciæ consilio suorum præcepit, quòd homines regis Angliæ liberarentur, & catalla sua eis reddi: similiter fecerunt Bailliui regis Angliæ de hominibus regis Franciæ, & catallis eorum. Eodem anno *Constantia* comitissa Brittanniæ filia Comitis *Conani*, quam *Gaufridus* Comes Brittanniæ maritus eius moriens reliquit grauidam, peperit filium suum primogenitum in ipsa sancta nocte Paschæ, & vocatum est nomen eius *Arturus*. Eodem anno *Baldewinus* puer rex Ierosolymitanus filius *Willielmi* le Marchis obijt: cui successit in regnum *Sibilla* mater eius iure hereditario, sed antequam coronaretur, factum est diuortium inter ipsam, & *Gwidonem* de Lirinant maritum suum per *Heraclium* patriarcham, & per Templares, & Hospitalares, qui volebant vt ipsa nupsisset *Walranno* Comiti Tripolis, vel alicui alij viro nobili de principibus terræ Ierosolymitanæ, sed ipsa mira calliditate decepit eos dicens, si diuortium factum fuerit inter me & maritum meum, volo quòd faciatis me securam fide & sacramentis, quod quemcúnque ego elegero, vos recipietis in regem, & dominum: quod cúm factum fuisset, introduxerunt eam in templum, & prædictus patriarcha coronauit eam, & paulò pòst cùm omnes orationibus insisterent, vt Deus, & Dominus omnipotens prouideret terræ illi regem idoneum, præfata regina accepit coronam regiam in manibus suis, & posuit eam super caput *Guidonis* de Lerinant mariti sui dicens; ego eligo te in regem, & dominum meum, & terræ Ierosolymitanæ, quia quos Deus coniunxit, homo seperare non debet. Ad hanc vocem omnes stabant attoniti, sed propter iusiurandum, quod fecerant, nemo ausus erat ei contradicere, & accedens patriarcha, vnxit eum in regem, & diuino officio celebrato, Templares introduxerunt regem & reginam in domum suam, & fecerunt eis conuiuium magnum. Comes autem Tripolis anxius, & dolens, quòd regina refutauerat eum, abijt ad *Saladinum* regem Babiloniæ, & inito cum eo fœdere, machinabatur mala *multa* in perniciem regis, & regni. *Saladinus* verò petijt supradictas treugas, quas ipse vsque ad Pascha dederat, prorogari per tres annos subsequentes, cuius petitioni præfatus rex *Guido* consilio Templariorum, adquieuit, licèt constaret ei, quòd in proximo ventura esset copiosa peregrinorum multitudo tam de Anglia, quàm de alijs regnis per prædicationem patriarchæ. Venit itaque post Pascha Ierosolymam copiosa militum, cæterorúmque perigrinorum multitudo, sed quia treugæ elongatæ fuerant, perpauci remanere volebant. tamen *Rogerus* de Mulbrai, & *Hugo* de Bello campo remanserunt ibi in seruitio Dei.

Anno gratiæ millesimo centesimo octogesimo septimo, qui est annus tricesimus tertius regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, idem rex fuit in Anglia die natalis Domini apud **Geldeford**. Eodem anno post natale Domini *Vrbanus* papa misit in Angliam *Octauianum* sanctæ Romanæ ecclesiæ subdiaconum cardinalem, & cum eo *Hugonem* de Nunant, quibus ipse commisit legatiam in Hiberniam ad coronandum ibi *Iohannem* filium regis: sed dominus rex coronationem illam distulit, & prædictos legatos duxit secum in Normanniam ad colloquium inter ipsum, & *Philippum* regem Franciæ. Transfretauit itaque rex Angliæ, & applicuit apud **Witsand** in Flandria, & prædicti legati cum eo. & paulò pòst, habito colloquio inter ipsum, & regem Franciæ ad vadum sancti *Remigij*, inter eos conuenire non potuit propter intolerabiles exigentias, quas rex Franciæ sibi fieri postulauit, & sic sine spe pacis, & concordiæ recesserunt. Eodem anno post Pentecosten *Philippus* rex Franciæ, magno congregato exercitu, obsedit *Richardum*, & *Iohannem* filios regis Angliæ in castro *Radulfi*, quod rex Angliæ audiens venit illuc cum magno exercitu ad succurrendum filijs suis obsessis. cui rex Franciæ cum exercitu suo occurrens, disposuit acies suas ad bellum campestre; sed

sed per Dei misericordiam, & mandatum summi pontificis *Vrbani*, nec non per consilium archiepiscoporum, & episcoporum, & aliorum principum vtriusque regni, statuerunt inter se treugas per biennium; ita quòd rex Franciæ haberet *Yssoudum*, & *Vrsum* de freteual, vsque ad terminum treugarum. & sub hac conditione deponentes arma, ad propria remearunt; & post pacem illam *Richardus* Comes Pictauiæ remansit cum rege Franciæ contra voluntatem patris sui; quem rex Franciæ in tantum honorabat, quòd singulis diebus in vna mense ad vnum catinum manducabant, & in noctibus non separabat eos lectus, & propter illum vehementem amorem, qui inter illos esse videbatur, rex Angliæ nimio stupore arreptus, mirabatur quid hoc esset, & præcauens sibi in futurum, frequenter misit nuntios suos in Franciam ad reuocandum *Richardum* filium suum, qui simulans se pacificum, & ad patrem suum venire volentem, transitum fecit per Chinonem, & maximam partem thesaurorum patris sui, inuito custode, secum asportauit, & castella sua Pictauiæ inde muniuit, nec tamen ad patrem suum venire voluit, & hoc Dei prouidentia factum esse creditur, ne rex pater simulata dilectione filij deciperetur, nec festinaret promouere illum ad regni gubernacula, sicut & alium promouerat, qui eum, vt suprà dictum est, iniustis vexationibus supra modum inquietauit, sed tandem hoc fit Dei misericordia, quòd *Richardus* Comes Pictauiæ, spreto prauorum consilio, ad patrem suum redijt, & iterum homo suus deuenit coram multis tam clericis, quàm laicis, et super sacrosancta euangelia iurauit ei fidelitatem contra omnes homines, et quòd a consilio suo non recederet. Quo facto rex Angliæ profectus est in Brittanniam, et obsidione cepit castellum de Muntrelais, quod *Hercius* de Liuns, et *Guimar* frater eius occupauerunt post mortem *Gaufridi* Comitis Brittanniæ. Eodem anno *Duuenaldus* filius *Willielmi*, filij *Dunecan* inimicus *Willielmi* regis Scotiæ, quem Scotti nominabant *Macwillam*, interfectus est in Mureuia. Eodem anno *Isabel* regina Franciæ, filia Comitis de Henou peperit filium suum primogenitum tertio Nonas Septembris, feria quinta, & vocatum est nomen eius *Lodowicus*. Eodem anno *Saladinus* rex Babiloniæ cum immensa Turcorum suorum multitudine, ex occasione dissensionis, quæ fuit inter regem, & Comitem Tripolis, venit in terram Ierosolymitanam. contra quem venerunt fratres Templi, & Hospitalis cum copiosa plebis multitudine. & facta inter illos congressione, præualuit Paganorum exercitus aduersus Christianos: Christiani autem infugam sunt conuersi; ex quibus multi sunt interfecti, & multi capti. & eodem die, videlicet Calendis Maij sexaginta fratres Templi, & summus magister domus Hospitalis cũ pluribus domus suæ fratribus interfecti sunt. *Saladinus* igitur summa potitus victoria, castella, ciuitates, & munitiones Christianorum quàm plures inuasit, & cepit, & deinde regressus in regionem suam magnum congregauit exercitum; &, vt dicitur, per consilium Comitis Tripolis, qui erat inimicus regis, intrauit terram Ierosolymitanum die veneris proxima post festum Apostolorum *Petri* & *Pauli* cum octingentis millibus militum, & eo ampliùs: & cepit Thabariam excepta castri munitione, in qua se domina loci cum paucis militibus receperat. Quæ cùm nuntiata essent regi, de consilio Comitis Tripolis, qui nuper secum fœdera pacis fraudulenter inierat: rex processit versus Thabariam per vnam dietam. Deinceps Comes Tripolis dux, & præuius itineris totum exercitum in eminentem locum, & saxosum constituit. Ibi verò imminentibus hostibus, vndique necessitate compulsus rex de baronum consilio, bellum committere dignum duxit, & ad eorum instantiam magistro, & militibus templi primos ictus concessit. Ergo militia templi sicut leo fortis in hostes concurrens: partem strauit, partémq; fugauit. Cæteri verò regio spreto mandato, non processerunt ad pugnam, nec vllum eis præstauere succursum, vnde templi milites retenti, & trucidati sunt. Postmodum *Saladini* exercitus Christianorum exercitum laborioso itinere confectum, & nimio caloris æstu prægrauatum, aqua omnino deficiente partim igne circumdedit. Tunc sex ex militibus regis, scilicet *Baldewinus* de fortuna, & *Raimundus Buccus*, & *Laodicius* de Thabaria cum alijs tribus socijs diabolico spiritu arrepti ad *Saladinum* confugerunt, & sponte Saraceni facti: de omni esse, & proposito & continentijs Christianorum eum instruxerunt. *Saladinus* verò, qui de discrimine belli antea anxius dubitabat, resumpsit vires, & cum tubis, & infinita multitudine bellatorum in Christianos, qui propter loca

saxosa, & inuia pugnare non poterant, assultum fecit; & eos omni genere pugnandi impugnauit, & expugnauit. Tandem *Thekedinus* nepos *Saladini Guidonem* regem Ierusalem fugam arripientem, & crucem dominici ligni cepit, interfecto *Ruffino* episcopo de Accon, qui eam portauit, & hoc digno Dei iudicio. ipse enim contra consuetudinem prædecessorum suorum maiorem fiduciam habens in armis terrenis, quàm in cœlestibus, processit ad pugnam loricatus, qui mox ictu sagittæ perforatus interijt. Cæteri omnes ferè confracti, capti, trucidati, & vinculis mancipati sunt, ab ipsis Parthis, proh dolor, campo omnino superato. sed solus Comes Tripolis proditionis huius conscius, cum suis euasit illæsus. Statim verò *Saladinus* militiæ templi, & hospitalis milites segregari fecit ab alijs, & coram se decapitari, & ipse principem *Raimundum* de Castellione propria sua manu interfecit. Deinde ciuitatem Accon cepit, et ad iacentia loca, & munitiones ferè omnes de partibus illis. Interim *Conradus* le Marchis, frater supradicti *Willielmi* Comitis, Ioppen, facto homicidio in ciuitate Constantinopolitana, fugam inijt relicta vxore sua, nepte *Ysakij* imperatoris Constantinopolitani; & eodem die, quo *Saladinus* victoriam habuit de Christianis, venit ipse *Conradus* Tyrum,& inuenit eam vacantem.nam omnes ferè ciues illius interfecti erant in supradicto prælio. Cùm igitur *Saladinus* illuc veniſſet, & liberum speraſſet habere ingressum, restitit illi *Conradus*, et ingressum negauit; vidénsque *Saladinus* se ibi nil posse per moram proficere, abijt, et cepit Baruth ciuitatem, et vtrámque ciuitatem, quæ dicitur Gibelet, et Sydonem, et Cæsaream ciuitatem, et Ioppen, et Nazareth, et sanctum *Georgium*, et sanctum *Abraham*, et Bethleem, et *Caiphas* castellum nouum, et Saphet et Iaunai, et montem Tabor, et Fabam, et Caffarmundel, et cauam Templi, et Calenzun, et Marle Templi, et castellum de planis, et Rames, et * Leturun a cheualiers, et castellum *Arnaldi*, et castellum Burguinnum, et Tarente, et la Blancheuarde, et Galaciam, et Gaszeres, et Darun, et la Ruge Sisterne, et castellum sancti *Petri*, et sanctum *Lazarum* de Bethania, et sanctam *Mariam* de monte Sion, et ciuitatem Ierusalem. Regina verò vxor *Guidonis* regis recepit se cum familia, et duabus filiabus suis in ciuitate Ascalona, et eam muniuit victualibus, et bellatoribus. quam ipsa postmodum in secundo anno sequenti tradidit *Saladino* pro redemptione *Guidonis* mariti sui: et sic liberauit eum a carcere *Saladini*. Omnes verò qui de Accon confugerant et multitudo profugorum Christianorum receperunt se in Tyro, et fecerunt *Conradum* dominum, et aduocatum suum; Antiochia verò, et Margatum cum tota ferè terra principis se benè munierunt contra *Saladinum*. Cúmque Comes Tripolitanus gentem suam a cultu diuino subuertere voluisset, et terram suam tradere proposuisset *Saladino* inuentus est mortuus in lecto suo similis dormienti, et vxor illius cum tota gente sua tradidit se & ciuitatem Tripolim *Raimundo* principi Antiochiæ, & ipse statuit inde *Iocelinum* filium suum dominum. Cùm igitur papa *Vrbanus* audisset, quòd temporibus suis captus esset rex Ierosolymitanus, & crux Dominica, & ciuitas sancta Ierusalem, doluit vehementer & incidit in ægritudinem, & mortuus est decimo tertio Kalendarum Nouembris, apud Ferrariam; cui succeſſit in papatu *Albertus* cancellarius suus,& vocatus est papa *Gregorius* octauus. Cardinales verò de assensu domini papæ, inter se firmiter promiserunt, quòd abiectis omnibus diuitijs, & delicijs, prædicarent crucem *Christi*, non solùm verbo, sed opere & exemplo, & euntes mendicando acciperent crucem primi, & præcederent alios in terram Ierusalem. Statuerunt etiam de assensu domini papę firmissimam treugam inter omnes principes Christianitatis vsque ad septennium; ita quòd quicúnque guerram contra Christianum medio tempore mouerit, maledictioni Dei,& domini papæ, atq; excommunicationi omnium prælatorum vniuersalis ecclesię subiacebunt: firmiter etiam inter se promiserunt,quòd de cætero nulla munera recipient ab aliquo, qui causam habeat in curia, sed ea tantùm recipere poterunt, quæ fuerint pro eorum necessitate, & sustentatione donata, vel missa: & non ascendent in equum, quamdiu terra, in qua pedes Domini steterunt, fuerit sub pedibus inimici. Est etiam notandum, & diuinæ prouidentiæ ascribendum, quòd tempore illo, quo ciuitas Ierosolyma, & Antiochia ereptæ fuerant de potestate Paganorum (per expugnationem * *Adimari* Podiensis episcopi, & aliorum quàm plurium episcoporum, & virorum religiosorum, & *Hugonis Philippi* Francorum regis Germani, &

al.Betherun

al.Aimari

Godefridi

Godefridi ducis Lotharienſis; & *Stephani* Comitis Carnotenſis; & *Roberti* ducis Normannorum fratris *Willielmi* regis Angliæ ſecundi tunc regnantis, qui *Robertus* in duello vicit *Curberand* principem militiæ paganorum; & *Roberti* Comitis Flandriæ; & duorum Germanorum *Godefridi* ducis videlicet *Enſtachij* Comitis Bononienſis; & *Baldewini*; & *Raimundi* Comitis de ſancto *Egidio*; & *Boimundi* filij *Roberti Wiskard*; & aliorum multorum nobilium virorum) papa, qui tunc erat dicebatur *Vrbanus*, & patriarcha Ieroſolymitanus dicebatur *Eraclius*, & imperator Romanus dicebatur *Fredericus*; ſimiliter & nunc, quando terra Ieroſolymitana erepta fuit de poteſtate Chriſtianorum per expugnationem *Saladini*, papa dicebatur *Vrbanus*, & patriarcha Ieruſalem *Eraclius*, & imperator Romanus *Fredericus*. Et eſt ſciendum, quòd a tempore illo, quo Ieroſolyma erepta fuit de manibus Paganorum per prædictos expugnatores, vſque ad tempus illud, quo rex *Guido* eam perdidit: interlapſi fuerunt quater viginti & ſeptem anni.

Epiſtola *Terrici* præceptoris Templi de captione *terræ Ieroſolymitanæ.*

FRater *Terricus* pauperrimæ domus Templi dictus magnus præceptor, omniſque fratrum pauperrimus, & ferè omninò adnihilatus, conuentus vniuerſis præceptoribus, & fratribus Templi, ad quos literæ iſtæ peruenerint, ſalutem, & in illum ſuſpirare, in quo ſol & luna mirantur. Quot quantiſque calamitatibus ira Dei, noſtris peccatis exigentibus, nos in præſenti flagellare permiſerit, nec literis, nec flebili voce, proh dolor, explicare valemus. Turci enim immenſam ſuarum gentium multitudinem congregantes Chriſtianorum noſtrorum fines acritèr inuadere cœperunt; contra quos nos noſtrarum gentium phalanges coadunantes, infra octauas beatorum apoſtolorum *Petri* & *Pauli* in eos congredi, & verſus Tyberiadem (quam violenter, caſtro ſolo relicto, ceperant) iter arripere præſumpſimus. Cùm nos in ſcopulis peſſimis impuliſſent, nos ita acriter impugnauerunt (quòd ſancta cruce & rege noſtro captis, & omni multitudine noſtra interfecta, & fratrum noſtrorum (vt in veritate credimus) eodem die ducentis, & tricenis decollatis (exceptis illis ſexagenis, qui prima die Maij interempti ſunt) vix dominus Comes Tripolis, & dominus *Reginaldus* Sidonis, dominúſque Ballouius, & nos, de illo miſerabili campo vix euadere potuimus. Deinde Pagani Chriſtianorum noſtrorum ſanguine debacchati, verſus ciuitatem Accon, cum omni ſua multitudine venire non diſtulerunt; quàm violenter capientes, totam terram ferè inuaſerunt; Ieruſalem, & Aſcalon, & Tiro, & Beriton: nobis, & Chriſtianitati ſolis adhuc relictis. Iſtas etiam ciuitates omnibus earum ferè ciuibus interfectis, niſi diuinum, & veſtrum præſtò ſit auxilium, nullo modo retinere poterimus. Ciuitatem etiam Tyrum in præſentiarum acriter obſidentes, violenter die, noctúque expugnare non ceſſant, & tanta eſt eorum copia, quod totam terræ faciem a Tyro, vſque ad Ieruſalem, & vſque ad Gazam velut formicæ cooperuerunt. Nobis ergò, & Chriſtianitati orientis, ad præſens omnino deperditæ quantotius ſuccurrere dignemini, vt per Deum, & veſtræ fraternitatis eminentiam, reſiduas ciuitates veſtro fulti adminiculo ſaluare poſſimus. Valete. In eodem prælio quo captus fuit rex *Guido* Ieruſalem, captus fuit *Rogerus* de Mulbrai, quem in anno ſequenti fratres Hoſpitalis & Templi redemerunt de manu Paganorum, qui paulò pòſt obijt, & in eodem prælio *Hugo* de bello*campo interfectus eſt. Eodem anno rex Angliæ dedit *Conſtantiam* comitiſſam Britanniæ matrem *Arturi Rannulfo* Comiti Ceſtriæ in vxorem. Eodem anno *Baldewinus* Cantuarienſis archiepiſcopus noua ædificia, & baſilicam conſtruxit prope muros ciuitatis Cantuariæ, & præbendas in ea aſſignauit de eccleſijs Monachorum Cantuariæ; ſed ijſdem Monachis inde conquerentibus, *Vrbanus* papa prohibuit, ne fierent, & ſic in vanum laborauerunt, qui edificabant ea. ſed idem archiepiſcopus tranſtulit ea vſque **Lambe** ex oppoſito de **weſtminſter** vltra Tamiſiam. Eodem anno *Richardus* Comes Pictauiæ cepit crucem Ieroſolymitanæ peregrinationis.

al. monte

Epiſtola papæ *Gregorij* octaui ad vniuerſos Chriſti *fideles*.

Gregorius epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, vniuerſis *Chriſti* fidelibus, ad quos literæ iſtæ peruenerint, ſalutem, & apoſtolicam benedictionem. Audita tremendi ſeueritate iudicij, quod ſupra terram Ieruſalem diuina manus exercuit, tanto ſumus nos, & fratres noſtri horrore confuſi, tantiſque afflicti doloribus, vt non facilè nobis occurreret, quid agere, aut quid facere deberemus, niſi quod pſalmiſta deplorat, & dicit. *Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam : coinquinauerunt templum ſanctum tuum, poſuerunt Ieruſalem in pomorum cuſtodiam. carnes ſanctorum tuorum beſtijs terræ, & eſcas volatilibus cæli &c.* Ex occaſione quippe diſſentionis, quæ malitia hominum ex ſuggeſtione Diaboli facta eſt nuper in terra, acceſſit *Saladinus* cum multitudine armatorum ad partes illas, & occurrentibus eis rege & epiſcopis, & Templarijs, & Hoſpitalarijs, baronibus, ac militibus cum populo terræ, & cruce dominica (per quam ex memoria, & fide paſſionis *Chriſti*, qui pependit, & genus humanum redemit, certum ſolebat eſſe tutamen, & contra Paganorum incurſus deſiderata defenſio) facta congreſſione inter eos, & ſuperata parte noſtrorum, capta eſt crux Dominica, trucidati epiſcopi, captus eſt rex, & vniuerſi ferè, aut occiſi gladio, aut hoſtilibus manibus deprehenſi, ita vt pauciſſimi per fugam dicantur elapſi. Ipſi quoque Templarij, & Hoſpitalarij in eius oculis decollati. Superato autem exercitu qualitèr ſubſequentèr inuaſerint, & rapuerint vniuerſa, ita vt non niſi pauca loca remanſiſſe dicantur, quæ non in eorum deuenerint poteſtatem, non credimus noſtris literis explicandum. Nos autem licèt cum propheta dicere habeamus. *Quis det capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? & plorabo nocte, ac die interfectos populi mei:* non tamen adeo deijcere nos debemus, vt in diffidentiam decidamus, & credamus, Deum ita populo ſuo iratum, vt quod communium faciente multitudine peccatorum fieri permiſit iratus : non citò per miſericordiam pœnitentia placatus alleuiet, & poſt lachrymationem, & fletum exultationem inducat. Quiſquis ſanè in tanta lugendi materia, ſi non corpore, ſaltem corde non luget, non tantum fidei Chriſtianæ (quæ cum omnibus dolentibus docet eſſe dolendum) ſed ipſius, & humanitatis noſtræ oblitus, cùm ex ipſa periculi magnitudine, ac feritate Barbarica Chriſtianorum ſanguinem ſitiente, ac totam ſuam in hac apponente virtutem, vt prophanare ſancta, & titulum Dei valeant auferre de terra, quod nos tacemus diſcretus quiſque valeat æſtimare. Sanè cum prophetæ toto priùs ſtudio laborauerunt, poſt modum apoſtoli, & ſequaces eorum, vt diuinus cultus eſſet in terra illa, & ad omnia climata mundi ex ea defluret, immo quod maximum, & ineffabile eſt, Deus (qui voluit incarnari, per quem facta ſunt vniuerſa per ineffabilem ſapientiam, & incomprehenſibilem miſericordiam ſuam, per infirmitatem carnis, eſuriem, ſitim, crucem, & mortem, & reſurrectionem ſalutem noſtram ibi voluit operari, iuxta quod dicitur : *Qui operatus eſt ſalutem in medio terræ per ſeipſum*) ad hoc dignatus eſt laborare, nec lingua dicere nec ſenſus cogitare poteſt, quantùm nobis & vniuerſo dolendum ſit populo Chriſtiano, quòd id nunc perpeſſa eſt terra illa, quod ſub veteri populo legitur pertuliſſe. Nos autem credere non debemus, quòd ex iniuſtitia iudicis ferientis, ſed ex iniquitate potiùs populi delinquentis iſta peruenerunt, cùm legamus quòd quando populus conuertebatur ad Dominum : perſequebatur vnus mille, & duo fugabant decem millia. immo ipſo populo quieſcente exercitum *Sennacherib* angelica manu conſumptum. ſed & terra illa deuorauit habitatores ſuos, & nec diu habere quietum ſtatum, nec tranſgreſſores legis diuinæ potuit retinere; doctrinam & exemplum tribuens illis, qui ad cœleſtem Ieruſalem intenderent : quòd non poſſunt ad eam niſi per exercitum boni operis, & per tentationes plurimas peruenire. Potuerunt autem iſta timeri iam pridem quando Arroaſia, & alia terra in poteſtatem tranſijt Paganorum; & fuiſſet benè prouiſum, ſi populus, qui remanſit, ad pœnitentiam rediiſſet, & Deum quem præuaricatione offenderat, conuerſione placaſſet. Nec enim ſubitò venit ira eius; ſed vltionem differt, & tempus tribuit pœnitendi. Tandem verò, qui in miſericordia

sericordia iudicium non amittit, vindictam suam ad pœnam transgredientium, & cautelam saluandorum exercet. Porro nos, qui in tanta terræ illius contritione, non solùm peccatum habitatorum illius, sed & nostrûm, & totius populi Christiani, debemus attendere, ac vereri, ne quod reliquum est illius terræ depereat, & in alias etiam potestas eorum deseruiat regiones: cùm ex omnibus partibus inter reges, & principes, ciuitates, & ciuitates dissensiones audiamus, & scandala, & lugere cum propheta, & dicere valeamus: *non est veritas, non est scientia Dei in terra; mendacium, homicidium, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit.* Vnde hoc vniuersis, & cogitandum imminet, & agendum, vt peccata nostra castigatione voluntaria emendantes per pœnitentiam, & opera pietatis conuertamur ad Dominum Deum nostrum, & in nobis primò quod malè gessimus, emendemus, deinde feritatem, & malitiam hostium attendamus, & quod illi contra Deum tentare non timent; nos pro Deo agere nullatenus hæsitemus. Cogitate itaq; filij, qualiter in hunc mundum veniſtis, & qualiter exituri estis, & qualiter transeant vniuersa, & pariter transeatis & vos; & pœnitendi, ac benè agendi tempus, quantum spectat ad vos, cum gratiarum actione recipite, & date vestra, datę post vos ipsos, quia non estis ex vobis, nec quicquam a vobis habetis, qui nec culicem vnum potestis facere super terram. Nec dicimus dimittite, sed præmittite in cœleste horreum, quę habetis, & deponite apud eum apud quem erugo ea non demolitur, aut tinea, nec fures effodiunt, & furantur, laborantes ad recuperationem terræ illius, in qua pro salute nostra veritas de terra orta est, & sustinere pro nobis crucis patibulum non despexit, & nolite ad lucrũ, vel gloriam temporalem attendere, sed volũtatem Dei, qui pro fratribus animas in seipso docuit esse ponendas, & ei vestras commendate diuitias, quas siue volentes, siue nolentes nescitis tandem quibus hæredibus sitis relicturi. Non est equidem nouum, quòd terra illa iudicio diuino percutitur: sed nec insolitum, vt flagellata, & castigata misericordiam consequatur. Poterit Dominus quidem sola eam voluntate seruare: sed non habemus ei dicere, cur ita fecerit? Voluit enim forsitan experiri, & in notitiam ducere aliorum, si quis sit intelligens, aut requirens Deum, qui oblatum sibi pœnitentiæ tempus hilariter amplectatur, & animam ponendo pro fratribus consummetur in breui, & compleat tempora multa. Attendite qualiter *Machabei* zelo diuinæ legis accensi pro fratribus liberandis extrema quæque pericula sunt experti, & non solùm substantias, sed & personas pro fratrum docuerint salute ponendas, & hortantes seipsos, atque dicentes, accingimini, & estote filij potentes, quoniam melius est nobis mori in bello, quàm videre mala gentis nostræ, & sanctorum. Et quidem illi sub vna constituti lege fuerunt, vos per incarnationem Domini nostri *Iesu Christi* ad lucem veritatis adducti, & multis exemplis instructi sanctorum, sine trepidatione aliqua faciatis, & non timeatis dare terrena, & pauca, & breuiter duratura, quibus illa bona promissa sunt & reposita, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, & de quibus dicit Apostolus, *quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Eis autem, qui corde contrito, & humiliato spiritu itineris huius laborem assumpserint, & in pœnitentia peccatorum, & fide recta decesserint, plenam suorum criminum indulgentiam, & vitam pollicemur æternam. Siue autem superuixerint, siue mortui fuerint, de omnibus peccatis suis, de quibus rectam confessionem fecerint, impositæ satisfactionis relaxationem de omnipotentis Dei misericordia, & Apostolorum *Petri* & *Pauli* auctoritate, & nostra, se nouerint habituros. Bona quoq; ipsorum, ex quo crucem acceperint, cum suis familijs, sub sanctæ Romanæ ecclesiæ, nec non & archiepiscoporum & episcoporum & aliorum prælatorum ecclesiæ Dei protectione consistant, & nullam de his, quæ in susceptione crucis quietè possiderunt, donec de ipsorum reditu, vel obitu certissimè cognoscatur, sustineant quæstionem, sed bona eorum integra interim maneant, & quieta; ad dandas quoque vsuras, si tenentur alicui, non cogantur, nec eant in vestibus preciosis, & cum canibus, siue auibus, aut alijs, quæ ostentationi potiùs, & lasciuiæ quàm necessarijs videantur vsibus deseruire; sed in modesto apparatu, & habitu, in quo pœnitentiam potiùs agere, quàm inanem affectare gloriam videantur. Datum Ferrariæ 4. Calend. Nouembris indictione sexta.

Epistola

Epistola *Gregorij* papæ ad vniuersos *Christi* fideles *pro eodem negotio.*

Gregorius episcopus seruus seruorum Dei, vniuersis *Christi* fidelibus, ad quos literæ istæ peruenerint: salutem, & apostolicam benedictionem. Nunquam melius superni iudicis ira pacatur, quàm cùm ex mandato ipsius, carnalia in nobis desideria extinguuntur. Proinde quia Ierosolymitanę terrę discrimen, quod irruentibus Saracenis nuper euenit, ex peccato maximè habitatorum terræ, & totius populi Christiani accidisse non dubitamus; nos de fratrum nostrorum communi consilio, multis episcopis approbantibus, statuimus, vt omnes vsque ad quinquennium, saltem per omnes sextas ferias in cibo quadragesimali ieiunent; & Missa vbi cantanda fuerit: ad nonam cantetur, quod *ab aduentu Domini* vsq; ad natale Domini statuimus obseruandum: feria verò quarta & Sabbato omnes indifferenter, qui benè valent a carnibus abstineant. Nos autem & fratres nostri in secunda quoque feria nobis, & familijs nostris esum carnis interdicimus, nisi fortè aut infirmitas, aut magna solemnitas, vel alia euidens causa visa fuerit impedire: sperantes, quòd sic nobis ignoscet Dominus, & relinquet post se benedictionem. Hoc igitur adeo statuimus obseruandum: vt quicúnq; transgressor extiterit, quasi præuaricator quadragesimalis ieiunij habeatur. Datum Ferrariæ 4. Cal. Nouembris. Audientes igitur principes terræ mandata, & admonitiones summi pontificis, viribus totis anhelabant ad liberationem terræ Ierosolymitanæ; vnde factum est, quòd *Fredericus* Romanorum imperator, & archiepiscopi, & episcopi, & duces, & Comites, & barones imperij signum crucis susceperunt. similiter exemplo illorum, quàm plures principes de vniuersis Christianorum nationibus præparauerunt se ad subuentionem terræ Ierosolymitanæ. Erat quidam clericus dictus magister *Bertem* Aurelianensis: qui ad crucem accipiendam multorum animos excitauit dicens.

Iuxta threnos Ieremiæ
Verè Syon lugent viæ;
Quòd solemni non sit die
Qui sepulchrum visitet,
Vel casum resuscitet
Huius prophetiæ.
Contra quod propheta scribit,
Quod de Syon lex exibit:
Nunquàm ibi lex peribit,
Nec habebit vindicem:
Vbi Christus *calicem*
Passionis bibit.
Lignum crucis,
Signum ducis,
Sequitur exercitus.
Quod non cessit,
Sed præcessit,
In vi sancti spiritus.
Ad portandum onus Tyri
Nunc deberent fortes viri,
Suas vires experiri,
Qui certant quotidiè;
Laudibus militiæ,
Gratis insigniri.
Sed ad pugnam congressuris
Est Athletis opus duris,
Non mollitis Epicuris.
Non enim, qui pluribus
Cutem curant sumptibus,
Emunt Deum precibus.
Lignum Crucis. &c. vt suprà.
Noui rursum Philistei,
Capta cruce crucis rei,
Receperunt archam Dei;
Archam noui federis,
Rem figuræ veteris,
Post figuram rei.
Sed cùm constat, quòd sint isti
Præcursores Antichristi,
Quibus Christus *vult resisti.*
Quid, qui non restiterit:
Respondere poterit in aduentu Christi?
Lignum crucis. &c.
Crucis spretor crucem premit,
Ex qua fides pressa gemit.
In vindictam, qui non fremit.
Quanti fidem æstimat,
Tanti crucem redimat,
Si quem crux redemit.
Quibus minus est argenti,
Si fideles sint inuenti,
Pura fide sint contenti.
Satis est dominicum
Corpus ad viaticum,
Crucem defendenti.
Lignum crucis. &c.
Christus *tradens se tortori*
Mutuauit peccatori,
Si peccator non vis mori
Propter pro te mortuum:

Malè

Male soluis mutuum,
Tuo creatori.
Sanè potest indignari,
Cui declinas inclinari,
Dum in crucis torculari
Prote factus hostia,
Tibi tendit brachia,
Nec vis amplexari.

Lignum crucis signum ducis. &c.
Cùm attendas, ad quid tendo,
Crucem tollas, & vouendo
Dicas illi me commendo,
Qui corpus, & animam
Expendit in victimam,
Pro me moriendo.
Lignum crucis &c.

Epistola eiusdem papæ ad ecclesiarum prælatos.

GRegorius *episcopus seruus seruorum Dei, omnibus prælatis ecclesiarum, ad quos literæ iste peruenerint, salutem & apostolicam benedictionem. Quoniam ad episcoporum maximè spectat officium afflictis, & laborantibus subuenire, vnúmq; illorum, licèt deficientibus meritis nostris, Deus esse nos voluit: prospicere tenemur, et volumus, ne quis ex fortuitis casibus per Romanæ visitationẽ ecclesiæ, laboris sui, quem ad eam veniendo sustinuit, debito fruſtraretur effectu. Inde si quidem fuit, quod nos multorum prospicere volentes expensis, et alleuare labores, de consueta sedis apostolicæ misericordia duximus statuendum, vt literæ prædecessoris nostri domini* Vrbani *a tribus mensibus ante ipsius obitum destinatæ pro facienda iustitia, et litigijs dirimendis, quæ tamen manifestum alicuius præiudicium non contineant, aut calumniam æquitatis; eundem habeant tempore nostræ administrationis effectum, quem habere, si adhuc viuerit, debuissent. Cessante igitur exceptione de mandatoris morte, perficite, quod mandauit agendum, & nemo ad nos pro excusatione huiusmodi, accepta per illum iustitiam obtinendi fiducia, cogatur vacuus laborare. Datum Ferrariæ. sexto Calendarum Nouembris.* Eodem anno obijt papa *Gregorius* octauus mense Decembris, qui vix per duos menses papatum tenuit, & sepultus est apud Pisę; cui succeſſit *Paulinus* Prænestinus episcopus, & vocatus est *Clemens* papa tertius. Eodem anno combusta est ferè tota ciuitas Ciceſtriæ cum ecclesia sedis pontificalis, & domibus episcopi, & canonicorum. Eodem anno *Saladinus* obsedit Ierosolymam, & obtulit Ierosolymitanis treugas vsq; ad medium mensis Maij, si permiserint eum ponere vexillum suum infra turrim *Dauid*, & esse ibi per octo dies. quo facto multi Christianorum, qui priùs acriter resistebant Sarracenis, castella & casella sua tradiderunt *Saladino*. Eodem anno obijt *Gilbertus* Lundonienſis episcopus. Eodem anno *Iacinctus* Cardinalis, tunc temporis totius Hiſpaniæ legatus multos degradauit abbates, meritis suis vel propria temeritate. Cúmque vellet degradare episcopum Colimbriæ *Aldefonſus* rex Portugalenſis non permisit episcopum illum degradari. Sed incontinenti mandauit supradicto Cardinali, vt a terra sua decederet, vel pedem suum amputaret. Quo audito, legatus ille statim receſſit Romam iturus, & episcopus Colimbriæ remansit in sede sua cum pace. Est autem sciendum, quòd prædictus rex *Aldefonſus* Portugalenſis occupauit super Paganos vi & virtute potenti, sex ciuitates, videlicet Vlixisbonam, Colimbriam, Ferenſem ciuitatem, & castellum optimum, quod dicitur sancta Herena, & alia multa castella. Cúmq; obsediſſet ciuitatem Siluię, & eam vsque ad turres ciuitatis obtinuiſſet; Pagani, qui in turribus erant, compoſuerunt cum illo, ita quòd si ipsi infra sex dies sequentes succurſum non haberent, traderent illi omnes turres illas: interim tertia die, data licentia exercitui suo vagandi per prouinciam, cùm ipse dormiret in tentorio suo tanquam securus, superuenit rex Ferrandus de sancto *Iacobo* cum exercitu magno ex vna parte (qui etiam filiam eiusdem regis Portugalenſis sibi in vxorem duxerat) & Saraceni ex alia parte, in quorum aduentu prædictus rex Portugalenſis a somno expergefactus aufugit in equo veloci, & cùm exiret per portam ciuitatis, fractum est crus eius in vecte portæ, & cùm inde per inimicos suos transiret inſequentes eum per 25. milliaria nec tamen eum capientes, ipse & equus suus ceciderunt in puteum altum: quod videntes pastores extraxerunt eum & tradiderunt eum regi Ferrando de sancto *Iacobo*, qui dedit ei de redemptione 25. oppida, quæ ipse super eum adquisierat. et 15. summarios oneratos auro. et 20. dextrarios, & alijs regi assistentibus, vt citiùs liberatur, dedit multa.

Anno gratiæ milleſimo centeſimo octogeſimo octauo, qui erat annus triceſimus quartus, regni regis *Henrici*, filij *Matildis* imperatricis, idem rex fuit in Normannia

apud

apud Cadomum die natalis Domini, & inde recedens venit ad Barbefluctum, inde transfretaturus in Angliam. Quo audito *Philippus* rex Franciæ magnum congregauit exercitum, iactans impudenter se vastaturum Normanniam, & cæteras terras regis Angliæ transmarinas: nisi ipse reddiderit ei Gisortium, cum pertinentijs suis: vel si non fecerit *Richardum* Comitem Pictauiæ filium suum accipere sibi in coniugem *Alesiam* sororem suam. Quod cùm regi Angliæ constaret, reuersus est in Normanniam, & accepto colloquio inter ipsum, & regem Franciæ, inter Gisortium, & Trie duodecimo Calend. Februarij die sanctæ *Agnetis* virginis, & martyris conuenerunt illuc cum archiepiscopis, & episcopis, & Comitibus, & baronibus regnorum suorum. Cui colloquio interfuit archiepiscopus Tyri, qui repletus spiritu sapientiæ, & intellectus miro modo prædicauit verbum Domini coram regibus, & principibus, & conuertit corda eorum ad crucem capiendam, & qui priùs hostes erant, illo prædicante, & Deo cooperante, facti sunt amici in illa die, & de manu eius crucem receperunt, & in eadem hora apparuit supra eos signum crucis in cœlo. Quo viso miraculo plures cateruatim ruebant ad susceptionem crucis. Prædicti verò reges in susceptione crucis ad cognoscendam gentem suam signum euidens sibi, & suis prouiderunt. Rex namq; Franciæ, & gens sua susceperunt cruces rubeas, & rex Angliæ cum gente sua susceperit cruces albas: & *Philippus* Comes Flandriæ cum gente sua susceperit cruces virides: & sic vnusquisque ad prouidendum sibi, & itineri suo necessaria, reuersus est in regionem suam. *Henricus* igitur rex Angliæ post crucis susceptionem, venit Cenomanum, vbi consilio suorum ordinauit, quòd vnusquisque decimam redditum, & mobilium suorum in eleemosynam dabit ad subuentionem terræ Ierosolymitanæ hoc anno; exceptis armis, & equis, & vestibus militum, & exceptis, equis, & libris, & vestibus, & vestimentis, & omnimoda capella clericorum, & lapidibus pretiosis tam clericorum quàm laicorum: facta priùs excommunicatione ab archiepiscopis, episcopis, archipresbyteris singulis, in singulis parochijs super vnumquemque, qui decimam prætaxatam legitimè non dederit sub præsentia, & conscientia illorum, qui debent interesse. Colligatur autem pecunia ista in singulis parochijs præsente presbytero parochiæ & archipresbytero, & vno Templario, & vno Hospitalario, & seruiente domini regis & clerico regis & seruiente baronis, & clerico eius, & clerico episcopi; & si aliquis iuxta conscientiam illorum minùs dederit, quàm debuerit, eligentur de parochia quatuor, vel sex viri legitimi, qui iurati dicant quantitatem illam, quam ille debuisset dixisse, & tunc oportebit illam superaddere quod minus dedit. clerici autem, & milites, qui crucem acceperint, nihil de decima ista dabunt, sed de proprio suo dominico. & quicquid homines eorum debuerint ad opus illorum, collegitur per supradictos, & eis totum reddetur. Episcopi autem per literas suas in singulis parochijs episcopatuum suorum, facient nunciari in die natalis, & sancti *Stephani*, & sancti *Iohannis*, vt vnusquisque decimam prætaxatam infra Purificationem beatæ virginis *Mariæ*, penes se colligat, & sequenti die deinceps illis præsentibus qui dicti sunt ad locum, quo vocatus fuerit, vnusquisque, legitimè persoluat. Præterea statutum est a domino papa, quòd quicunque clericus vel laicus crucem susceperit, ab omnibus peccatis, de quibus pœnituerit, & confessus fuerit auctoritate Dei, & beatorum Apostolorum *Petri* & *Pauli* liberatus est, & absolutus. Dispositum est autem a regibus, & archiepiscopis, & episcopis, & alijs principibus terræ, quòd omnes illi tam clerici, quàm laici, qui hoc iter non arripient, decimas redditum, & mobilium suorum huius anni, & omnium catallorum suorum, tam in auro, quàm in argento, & omnibus alijs dabunt, exceptis vestibus, & libris, & vestimentis clericorum, capellanorum, & lapidibus pretiosis tam clericorum, quàm laicorum; & exceptis equis, & armis, & vestibus militum ad vsum proprij corporis pertinentibus. Dispositum est etiam, quòd omnes clerici, milites, & seruientes, qui hoc iter arripient, decimas terrarum suarum & hominum suorum habebunt, & nihil pro se dabunt. Burgenses verò & rustici, qui sine licentia dominorum suorum crucem acceperint, nihilominus decimas dabunt. Dispositum est etiam, quòd nullus enormiter iuret, & quòd nullus ludat ad aleas, vel ad decios, & quòd nullus post proximum pascha vtatur Vario, vel Grisio, vel sabellina, vel escarleta, & quòd omnes contenti sint duobus ferculis ex empto; & quòd nullus aliquam mulierem secum ducat

in

in peregrinatione, nisi fortè aliquã lotricem peditẽ, de qua nulla habeatur suspicio; & quòd nullus habeat pannos decisos, vel laceratos. Dispositum est etiam, quòd quicunq; clericus, vel laicus redditus suos ante susceptionẽ crucis inuadiauerit, exitus huius anni integrè habeat, & transito anno creditor redditus rehabeat, ita quòd fructus, quos inde receperit, in solutione debiti computentur, & debitum post susceptionem crucis, quamdiu debitor erit in peregrinatione, non vsuret. Statutũ est etiam quòd omnes clerici & laici, qui in hac peregrinatione proficiscentur, possunt licitè inuadiare redditus suos, siue ecclesiasticos, siue laicos, siue alios, a Pascha cùm iter arripuerint, vsq; ad tres annos, ita quòd creditores, quicquid de creditoribus contingat, fructus omnes redditũ, quos in vadio habebunt, a prædicto Pascha vsq; ad tres annos integrè percipiant. Dispositũ est etiam, quòd quicunq; in peregrinatione decesserit pecuniam suam, quam secum in peregrinatione attulerit ad sustentationem seruientium suorum, & ad auxilium terræ Ierosolymitanæ, & ad sustentationem pauperum diuidet iuxta consilium discretorum virorum, qui ad hoc constituentur. Hæc omnia supradicta statuta sunt & disposita ab *Henrico* rege Anglię in præsentia *Richardi* filij eius Comitis Pictauię, & *Willielmi* Turonensis archiepiscopi, & *Baldewini* Cantuarię archiepiscopi, & *Walteri* Rothomagensis archiepiscopi, & in præsentia *Iohannis* Ebroicensis episcopi, & *Radulfi* Andegauensis episcopi, & *R.* Cenomanensis episcopi, & *M.* Nanmetensis episcopi, & in præsentia *Hugonis* de Nunant Cestrensis electi, & *Lisardi* Sagiensis electi, & in præsentia baronum Andegauiæ & Cenomaniæ, & Turonorum apud Cenomannum. His igitur præordinatis rex Angliæ constituit seruientes suos clericos, & laicos ad prædictas decimas colligendas per omnes terras suas transmarinas: & postea transfretauit, & applicuit in Anglia apud **Winchilsee** sabbato, tertio Calendarum Februarij. Interim *Baldewinus* Cantuariensis archiepiscopus in Angliam veniens ante regem consecrauit *Hugonem* de Nunant in episcopum Couentrensem. Dominus verò rex statim postquam in Angliam applicuit magnum congregauit concilium episcoporum, abbatum, Comitum, & baronum, & aliorum multorum tam clericorum, quàm laicorum, apud **Gaintington**: vbi in publica audientia recitari fecit omnia supradicta capitula, quæ constituerat de cruce capienda. Quibus recitatis *Baldewinus* Cantuariensis archiepiscopus, & *Gilbertus* Rosensis episcopus vicarius eius, mirificè prædicauerunt illo die coram rege, & principibus suis, verbum domini, & salutiferæ crucis mysterium. ad quorum prædicationem multi tam clerici, quàm laici crucem receperunt. Et tunc Dominus rex misit seruientes suos clericos, & laicos per singulos Comitatus Angliæ ad decimas colligendas secundum prædictam præordinationem in terris suis transmarinis constituram, sed de singulis vrbibus totius Angliæ fecit eligi omnes ditiores, videlicet de Londonia, 200. & de Eboraco, 100. & de alijs vrbibus secundum quantitatem, & numerum eorum, & fecit omnes sibi præsentari diebus & locis statutis. de quibus cepit decimam mobilium suorum secundum æstimationem virorum fidelium, qui nouerant redditus, & mobilia eorum: si quos autem inuenisset rebelles, statim fecit eos incarcerari, & in vinculis teneri, donec vltimum quadrantem persoluerent. similiter fecit de Iudæis terræ suæ. vnde inestimabilem sibi adquisiuit pecuniam. Deinde misit *Hugonem* Dunelmensem episcopum, & alios clericos, & laicos ad *Willielmum* regem Scottorum pro decimis colligendis in terra sua: quo audito, rex Scotiæ occurrit eis inter Werc & Brigeham in Loenas; & non permisit eos terram suam pro decimis colligendis intrare, obtulit se daturum domino suo regi Angliæ quinque millia marcarum argenti pro supradictis decimis & pro castellis suis rehabendis, sed rex Angliæ facere noluit. *Philippus* autem rex Francorum simili modo colligi fecit decimas reddituum, & mobilium hominum suorum per omnes terras suas. Eodem anno *Richardus* Comes Pictauiæ, & *Raimundus* Comes de sancto *Egidio*, & *Aimarus* Comes de Engolierino, & *Gaufridus* de Rancune, & *Gaufridus* de Leziuant, & ferè omnes ditiores Pictauiæ gwerram fecerunt, omnes contra prædictum *Richardum*, & ipse contra omnes: sed ipse omnes expugnauit. & inter alios, quos de terra Comitis de sancto *Egidio* ceperat, cepit *Petrum Seillun*, per cuius consilium præfatus Comes de sancto *Egidio* mercatores quosdam de terra Comitis Pictauiæ ceperat, & mala multa sibi, & terræ suæ fecerat. Hunc igitur *Petrum* Comes *Richardus* in arctiori loco, & duriori custodia

ſtodia poſuit, quem cùm comes de ſancto *Egidio* nullatenus redimere poſſet, poſuit exploratores per ciuitates, & caſtella ſua, ad comprehendendum, ſi quos inuenirent de familia regis Angliæ, vel de familia *Richardi* Comitis filij ſui; & factum eſt poſt paucos dies, quòd *Robertus Poer*, & *Radulfus* frater, duo milites de domo, & familia regis Angliæ tranſitum facerent per terram Comitis ſancti *Egidij*, redeuntes de ſancto *Iacobo*, quem cauſa peregrinationis viſitauerant, in quos homines Comitis de ſancto *Egedio* manus iniecerunt, & vinctos tradiderunt Comiti: quibus Comes dixit, niſi *Richardus* Comes Pictauiæ tradiderit mihi *Petrum* ſeruientem meum liberum, non euadetis manus meas. Quo audito, Comes *Richardus* reſpondit, quòd propter liberationem illorum nec preces nec precium daret, quia ſola peregrinationis reuerentia ſufficiebat ad liberandum eos. Præcepit ergò rex Franciæ illos dimitti non propter amorem, vel reuerentiam regis Angliæ, vel *Richardi* filij ſui: ſed propter beati *Iacobi* Apoſtoli reuerentiam, & dilectionem. Comes igitur de ſancto *Egidio* dimiſit eos non propter præceptum regis Franciæ, ſed propter redemptionem magnam, quam de eis cepit. Comes autem *Richardus* cum magno exercitu intrauit terram Comitis de ſancto *Egidio*, & deuaſtauit eam igne & gladio, & caſtella illius prope Toloſam obſedit, & cepit. Audiens igitur rex Francorum gemitus populi Toloſani, miſit nuntios ſuos in Angliam ad regem Angliæ, inquitens ſi damna, quæ *Richardus* filius eius ei, & terræ ſuæ faciebat, per eum faceret, & petijt ab eo ſibi fieri inde reſtitutionem: Quibus rex Angliæ reſpondit, quòd *Richardus* filius eius nihil inde fecerat per conſilium, & voluntatem ipſius; & quòd idem *Richardus* mandauit ei per *Iohannem* Dublinenſem archiepiſcopum, quòd ipſe in hac parte nihil fecerat, niſi per conſilium regis Franciæ. Eodem anno Patriarcha ciuitatis Antiochenæ in hac forma ſcripſit *Henrico* regi Angliæ.

Epiſtola patriarchæ Antiochiæ, ad *Henricum regem Angliæ.*

A Dei gratia ſanctæ, & apoſtolicæ ſedis Antiochiæ patriarcha *Henrico* per eandem gratiam Anglorum illuſtriſſimo regi, dilecto domino, & amico, in illo regnare per quem reges regnant. Condignum, & inæſtimabilem dolorem noſtrum pro inſperato, & terribili, quod nobis immo totæ Chriſtianitati nuper accidit, infortunio, cum lachrymis, & ſingultibus excellentiæ veſtræ per hæc preſentia denunciamus. Audiat vobiſcum omne ſeculum dolorem noſtrum, vt ſciat vnde veniat, aut quò tendat noſter luctus, & noſtra lamentatio. Quarto die menſis Iulij, anno incarnati verbi milleſimo centeſimo octogeſimo ſeptimo, *Saladinus* collecta hoſtium peregrina multitudine prælium commiſit cum his, qui erant in terra Ieruſalem Chriſtianis, & fuſis eorum copijs, de ipſis provelle ſuo triumphauit viuifica cruce ludibrio Turcorum expoſita: capto rege, & magiſtro templi, *Raimundo* quoque principe proprijs manibus nefandi *Saladini* interfecto: & epiſcopis cum templarijs, & hoſpitalarijs, & cum omni ferè multitudine 1200, & peditum triginta millia in tuitione ſanctę crucis gladijs iugulatis; excepta multitudine copioſa, quæ poſtea in vribibus, quas cepit, eſt interempta, vel captiuata. Satiatus denique ſanguine Chriſtianorum, Tyberiadem cepit, & muniuit: deinde ciuitatem nobilem Accaron, Cayphas, Cæſaream, Ioppen, Nazareth, Sebaſten, Neapolim, Lydden, Ramatham, Arſur, Ebron, Bethleem, & tunc demum ſanctam ciuitatē Ieruſalem, & ſepulchrum domini obſedit: iurans quòd ipſum fruſtatim comminuet, & eius minutias in profundum maris proijciet. pro reſiduis formidoloſa nos detinet hæſitatio ignorantes diem & horam, in qua ſubijciantur ditioni eius, & habitatores earum vel captiuentur, vel occidantur, maximè cum victualibus, & equitaturis, & armis bellicis, & defenſoribus conſtet eſſe ſpoliatos. pro hac tanta ira & indignatione Dei in nos effuſa deſuper, panem noſtrum cum lachrymis manducamus, & turbamur terrore horribili, ne ſepulcrum dominicum exteris tradatur nationibus, ne pauci, qui remanſimus in terra Chriſtiana, ſi tardauerit ſuccurſus, vrgentibus inimicis, noſtras ceruices gladijs ferientium ſupponamus. Et quidem prudentia, & opinione, & diuitijs cæteris regibus occidentalibus præeminetis: cuius auxilium ſemper expectauimus: precamur vt terræ ſanctæ potenti feſtinanter ſuccurratis auxilio. Et ſi tardaueritis,

tardaueritis, sepulchrum Dominicum cum Antiochia nobili ciuitate, & terra sibi adiacente in opprobrium sempiternum exteris subiacebit nationibus. Mementote laudis, & nominis vestri, vt Deus, qui vos * subleuauit in regnum, per vos exaltetur, & si huic tam digno operi volueritis manum apponere, vt veniatis, vel optatum nobis mittatis succursum, totius terræ sanctæ liberatio vobis post Deum imputabitur, & nos ipsi in quantum possumus lugentes, & rea pectora nostra percutientes ad Deum clamamus, vt ipse donet vobis, & velle, & posse id ipsum sic perficiendi ad laudem, & gloriam sui nominis; quatenus in hoc mortis articulo terræ sanctæ, & nobis clementer succurratis. Alioquin nobis, qui varijs subiacentes periculis diutino languori succumbimus, iam necesse erit expirare, & fuso sanguine Christianorum Dominicum sepulchrum, & Antiochiam nobilem ciuitatem cum terra sibi adiacenti in opprobrium sempiternum exteris nationibus subiacere. Rogamus præterea, vt dilectos fratres nostros Gabilonensem, & Valenciensem Episcopos, quos pro hoc ipso ad vos mandauimus, commendatos habeatis. Valete.

al. sublimauit

Epistola *Henrici* regis Angliæ ad Patriarchas *Antiochiæ eiusdémque principem* Raimundum.

VEnerabilibus in *Christo* patribus, & amicis *A.* & *E.* Antiochiæ, & Ierusalem Patriarchis. & *R.* principi Antiochię, & vniuerso populo Christiano Orientalis Ecclesiæ: *Henricus*, eadem gratia rex Angliæ, & dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ, salutem & consolationem in *Christo*. Quoniam peccatis nostris exigentibus, visitauit Dominus tęporibus nostris in virga furoris sui iniquitates nostras, & terram proprio redemptam sanguine, diuino permisit iudicio manibus pollui perfidorum: ideo dignum est vt nos, & cuncti, qui Christianæ religionis sunt, & eiusdem nominis professores ad desolationem præfatæ terrę studio pietatis conuertamur, & auxilium, ac consilium studeamus totis viribus impertiri. Cùm igitur venisset ad nos *A.* Dei gratia venerabilis Valenciensis Episcopus, & dolores & calamitates, quibus Orientalis Ecclesia premitur, profusis lachrymis, & profundis suspirijs indicasset: quantò grauiora videmus instare pericula, tantò fortiùs, ac celeriùs ad maturum subsidium compassio nos accingit. Habentes itaque, in eo spem & fiduciam, qui in se sperantes nullatenus derelinquit, viriliter agite, & confortetur in Domino cor vestrum, quoniam illud credimus *Isaiæ* vaticinium iam completum. *Ierusalem leua in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati venerunt tibi. Tunc videbis & affluues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi.* Nunc autem Dominus, qui respicit super filios hominum, vt videat si est intelligens, aut requirens Deum sic Christianorum hactenus sopitos ad seruitium suum excitauit affectus, vt vnusquisque qui Domini est, gladium iam posuerit super femur suum; & beatum se quisque reputat, & fidelem, qui patrem & matrem, & omnia relinquit, vt possit *Christo*, & terræ sanctæ illatas iniurias vindicare. Constantes igitur estote, & in promptu videbitis auxilium Domini vobis pręparatum. citiùs enim, quàm credatis tanta vobis per terram, & mare in auxilium fidelis populi superueniet multitudo, quantam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit; quam quidem Dominus ad terræ vestræ subsidium pręparauit. Inter cęteros autem principes ego, & filius meus, reiecta huius mundi gloria, & spretis voluptatibus vniuersis, omnibusque quę mundi sunt postpositis, in proprijs personis totis viribus vos citò, auctore Domino, visitabimus. Valete. Eodem anno *Philippus* rex Francię magno cõgregato exercitu intrauit Berriam, & cepit castellum *Radulfi*, quod Burgenses reddiderunt ei, & inde procedenti reddita est ei ferè tota Berria, exceptis Luches, & cęteris dominicis castellis regis Anglię. *Buchardus* verò de Vendemio reddidit se, & terram, & castella sua regi Franciæ, & adhæsit ei. Inquirenti igitur regi Angliæ cur hæc sibi fierent, nuntiatum est ei, quòd rex Francorum hæc faciebat in vindictam iniuriarum, quas *Richardus* Comes Pictauiensis sibi, & Comiti de sancto *Egidio* fecerat. Habito igitur fidelium suorum consilio, rex Angliæ misit *Baldewinum* Cantuariensem

Archiepiſcopum, & *Hugonem* Lincolnienſem Epiſcopum ad regem Franciæ: vt ſaltem iram & indignationem, quas in animo aduerſus eum conceperat, verbis, & exhortationibus mitigarent. Quòd cùm fieri non poſſet, rex Angliæ transfretauit de Anglia in Normanniam, & applicuit apud Barbefleu, quinto Idus Iulij: & inde veniens ad Alenzun congregauit exercitum magnum de Normannia, & cæteris terris ſuis. Multi autem Walenſes conducti ſecuti ſunt eum in Normanniam. Interim *Richardus* Comes Pictauenſis, magno congregato exercitu, profectus eſt in Berriam; cuius aduentu audito, *Philippus* rex Francorum tradidit *Willielmo* de Barres caſtrum *Radulfi* cuſtodiendum: & ipſe reuerſus eſt in Franciam. Comes verò *Richardus* terras Comitum, & Baronum, qui adhæſerant regi Franciæ, deſtruxit, & multos illorum cepit. Rex autem Franciæ propter aduentum regis Angliæ â Francia recedere non erat auſus, ſed permiſit exercitus ſuos deuaſtare terras regis Angliæ. *Philippus* verò Beluacenſis Epiſcopus intrauit Normanniam cum exercitu ſuo, & combuſſit villam Blangi Comitis de Auco, & Albemarliam caſtellum Comitis *Willielmi* de Mandeuille, & prouinciam circumiacentem deprædauit. Et ipſe rex Franciæ combuſſit villam de Trou, & caſtellum totum, nec tamen illud capere potuit; ſed quadraginta de militibus regis Angliæ cepit. Et contrà *Richardus* Comes Pictauenſis cepit munitiſſimum locum, qui vocatur les Roches vltra Trou verſus Vindocinum, & cepit in illo loco viginti quinque milites, & ſexaginta ſeruientes. *Henricus* autem rex Angliæ miſit *Walterum* Rothomagenſem Archiepiſcopum, & *Iohannem* Ebroicenſem Epiſcopum, & *Willielmum* Mareſcallum ad regem Franciæ petens ab eo ſibi fieri reſtitutionem damni, quod ipſe, & ſui ei fecerant & niſi ablata reſtituerit, defidauit eum. Quibus rex Franciæ reſpondit, quòd ipſe â cæptis non deſiſteret, donec tota Berria, & totum vogeſin Normannicum ſibi, & regno ſuo ſubijcerentur. Nacta igitur occaſione ex iniurijs ſibi â rege Franciæ illatis *Henricus* rex Angliæ, magno congregato exercitu, ingreſſus eſt terram regis Franciæ, die Martis poſt decollationem ſancti *Iohannis Baptiſtæ*, & villas combuſſit multas & equitauit die illo propè * Mant, vbi rex Franciæ dicebatur eſſe. & ibi congreſſi ſunt *Willielmus* des Barres, & Orogo de Merlou cum paucis militibus Franciæ, cum *Richardo* Comite Pictauenſi, & Comite *Willielmo* de Mandeuile, & quibuſdam alijs de familia regis Angliæ: ita quòd *Willielmus* des Barres â Comite *Richardo* captus, & per fidem poſitus fuit, ſed dum milites regis Angliæ cæteris intenderent, prædictus *Willielmus* des Barres ſuper vnum runcinum pueri ſui euaſit. Die *Mercurij* ſequenti rex Angliæ moram fecit apud Euerí. & Comes *Richardus* profectus eſt in Berriam, promittens regi patri ſuo, quòd benè, & fideliter ei ſeruiret. Die autem *Iouis* in feſto ſancti *Egidij* Walenſes regis Angliæ ingreſſi ſunt terram regis Franciæ, & combuſſerunt Daneuile caſtellum *Symonis Daneth*, & multas villas, & prædas adduxerunt, & homines interfecerunt. Eodem die Comes *Willielmus* de Mandeuile combuſſit villam de ſancto *Claro*, quæ eſt de dominio regis Franciæ, & vaſtauit virgultum pulcherrimum, quem ipſe rex plantauerat. Eodem die cùm rex Angliæ cum paucis militibus intraſſet terram regis Franciæ, vt infirmiora partium illarum exploraret, venerunt ad eum nuntij regis Franciæ, qui pacem rogarent, & offerebant ei terram, quam occupauerat ſuper eum in Berri. Deinde habito inter illos colloquio apud Giſortium, cùm inter illos de pace facienda non potuiſſet conuenire: rex Franciæ in iram, & indignationem commotus ſuccidit vlmum quandam pulcherrimam inter Gyſorcium & Trie, vbi colloquia haberi ſolebant inter reges Franciæ, & duces Normanniæ: iurans, quòd de cætero nunquam ibi colloquia haberentur. Comes verò Flandriæ, & Comes *Theobaldus*, & cæteri Comites, & Barones de regno Franciæ, depoſuerunt arma ſua: dicentes quòd nunquam arma geſtarent contra Chriſtianos, donec redierint de perigrinatione ſua Ieroſolymitana. Tunc rex Franciæ auxilio ſuorum deſtitutus, petijt â rege Angliæ colloquium. quo conceſſo apud Caſtellum in craſtino ſanctæ *Fidis*, cùm modus pacis inter eos ordinaretur, hoc modo: quòd rex Franciæ reſignaret regi Angliæ quicquid in terris ſuis poſt captam treugam occupauerat; & Comes *Richardus* reſignaret Comiti de ſancto *Egidio* quicquid ſuper eum per Guerram occupauerat. Rex Franciæ propter eius improbitatem petijt â rege

Angliæ

al. Mante

Angliæ castellum de Pasci in obsidem, & quia rex Angliæ id facere noluit, ab inuicem discordes recesserunt, & rex Franciæ inde recedens, cepit castrum de Palud: & transitum faciens per castrum *Radulfi*, duxit inde Rictam Braibancennorum Teutonicam vsque ad Biturum: promittens eis benè stipendia sua: sed apud Byturum iniectis in eos manibus, abstulit eis equos suos, & arma & pecuniam vniuersam: & eos inermes & nudos eiecit. Comes autem *Richardus* obtulit regi Franciæ venire in curiam suam, & stare iuri super his, quæ fiebant inter illum, & Comitem de sancto *Egidio*: vt sic saltem pax fieret inter regem Franciæ, & regem Angliæ patrem suum: quod multum displicuit regi patri suo. Post illud autem colloquium: *Neuolun* filius *Vrsonis* de Freteuall iurauit regi Angliæ fidelitatem, & fidele seruitium contra omnes homines, & rex Angliæ fecit ei chartam suam de honore de Lauardin, & Faye: & ipse dedit regi Angliæ filium suum obsidem, & alios multos *filios propinquorum suorum. *al.fideles*

Epistola *Terrici* præceptoris Templi ad Henricum *regem Angliæ.*

CHarissimo domino *Henrico* Dei gratia illustri Anglorum regi, duci Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comiti Andegauiæ, frater *Terricus*, quondam magnus præceptor domus Templi Ierusalem: Salutem in eo qui dat salutem regibus. Sciatis quòd Ierusalem cum arce *Dauid* reddita est *Saladino*. Syrij autem habent custodiam sepulchri vsque ad quartum diem post festum sancti *Michaëlis*: & ipse *Saladinus* in domo Hospitalis permisit remanere decem de fratribus Hospitalis ad custodiendum infirmos vsque in vnum annum. Fratres verò Hospitalis de Belliuerio optimè resistunt Sarracenis adhuc, & duas iam caruanas Sarracenorum expugnauerunt, in quorum alterius captione, omnia arma & vtensilia, & victuaria quæ erant in castro Fabæ, quod Sarraceni destruxerant, viriliter lucrati sunt; adhuc etiam resistunt *Saladino*. *Gragcus montis regalis, & mons regalis, & Saphet templi, & Gragchus Hospitalis, & Margatum, & castellum Blancum, & terra Tripolis, & terra Antiochiæ. Capta autem Ierosolyma, *Saladinus* crucem de Templo Domini deponi fecit, & eam per duos dies per ciuitatem in ostentum sustigando portari fecit: Deinde fecit Templum Domini aqua rosata intus & exteriùs sursum, & deorsum lauari, & legem suam desuper illud per quatuor partes miro tumultu acclamari. â festo verò sancti *Martini* vsque ad circumcisionem Domini obsedit Tyrum tredecim petrarijs die noctuq; lapides in eam incessanter iactantibus. In vigilia *S. Siluestri* dominus *Conradus* Marchio milites, & pedites per murum ciuitatis disposuit, & armatis septendecim galeis, & decem alijs nauiculis, cum auxilio domus Hospitalis, & fratrum Templi, aduersus galeas *Saladini* dimicauit, easque expugnans vndecim ex eis retinuit, & magnum Alexandriæ admiraldum cum octo alijs admiraldis cepit, Sarracenorum multitudine interfecta. Reliquę verò galeę *Saladini* Christianorum manus euadentes ad *Saladini* exercitum confugerunt; quibus præcepto illius ad terram extractis, ipse *Saladinus* igne appositio in cinerem, & fauillam fecit redigi: inimioque dolore commotus, equi sui auriculas, & caudam amputans, equum illum per totum exercitum videntibus omnibus, equitauit. Valete. *al.Grageus*

EOdem anno *Iohannes* Dunkeldensis episcopus, post purificationem beatæ virginis *Mariæ* redijt â curia domini Papæ, *Hugone* episcopo *S. Andreæ* deposito, & attulit secum literas domini Papæ in hac forma.

Epistola Papæ *Clementis* Glascuensi, & *Aberdensi Episcopis.*

CLemens Episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus *Ioscelino* Glascuensi & *Mathæo* Aberdensi Episcopis, & dilectis filijs *Ernaldo* Abbati de Melros, & *Bertramo* Priori de Goldingham, Salutem, & apostolicã benedictionem. Ne in dubitationis recidant scrupulum, quæ geruntur; dignum est literarum memoriæ commendari, & ad illorum notitiam, quorum interesse videtur, celebri ac veridica insinuatione perferri. Meminimus autẽ, quòd bonæ memorię *Vrbanus* Papa prędecessor noster *Hugoni*, quondã dicto episcopo sancti *Andreæ*, pro controuersia, quę inter eum & venerabilem

fratrem noſtrum *Iohannem* Epiſcopum vertebatur, ſub excommunicationis interpoſitione mandauit, vt ad certum diem reſponſurus in iure aſpectui ſe Apoſtolico præſentaret. Verùm quia conſcius actuum ſuorum, & euentum iudicij reformidans venire contumaciter recuſauit; nos & pro hoc, & pro alijs multis, quæ crebreſcente fama, Eccleſiæ Dei ſcandalum pepererunt, ipſum ab Epiſcopatu ſancti *Andreæ*, de conſilio, & aſſenſu fratrum, perpetuò iudicauimus Apoſtolicæ ſedis auctoritate remotum, & ab vſu Epiſcopalis officij, eo vſque ſuſpenſum, donec Apoſtolica ſedes duxerit de ipſo aliter ſtatuendum, abſoluentes â fidelitate ſubiectos, qua ei tenebantur aſtricti. Sanè, quia vacantes Eccleſias diutiùs regimine paſtorali carere, ſanctorum canonum inhibent ſanctiones, diſcretioni veſtrę per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus dilectos filios noſtros, capitulum ſancti *Andreæ*, ex parte noſtra diligentiùs moneatis, vt ſibi talem eligant Epiſcopum, & paſtorem, qui dignè poſſit Epiſcopalis officij dignitate potiri. Specialiter autem eos, quantùm vobis poſſibile fuerit, inducere laboretis, vt memoratum Epiſcopum *Iohannem*, virum bonæ opinionis, & pro ſui honeſtate nobis & fratribus noſtris acceptum, ad regimen & prælationem illius Eccleſiæ ſine cuiuſquam ſcrupulo difficultatis aſſumant. Quòd ſi omnes his exequendis nequieritis intereſſe, duo veſtrùm ea nihilominus exequantur. Datum Piſæ decimo ſeptimo, Kalendarum Februar. indictione ſexta.

Epiſtola eiuſdem Papæ ad *Willielmum* *regem Scottorum.*

Clemens Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei *Willielmo* illuſtri Scottorum regi: ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Oculos diuinæ maieſtatis offendere non modicum æſtimamus, ſi prælatorum exceſſus, quibus indulgere, ſalua conſcientia, non poſſumus, per incuriam, ſine coertione debita relinquimus. Vnde, cùm bonæ memoriæ *Vrbanus* Papa, prædeceſſor noſter, *Hugoni* quondam dicto Epiſcopo ſancti *Andreæ*, pro controuerſia, quæ inter eum & venerabilem fratrem noſtrum *Iohannem* Epiſcopum vertebatur, ſub excommunicationis interpoſitione mandauerit, vt ad certum diem reſponſurus in iure conſpectui ſe Apoſtolico præſentaret: & ipſe conſcius actuum ſuorum, & euentum iudicij non immeritò reformidans, ex contumacia venire contempſit, nos pro hoc & pro alijs multis, quæ crebreſcente, fama Eccleſiæ Dei ſcandalum pepererunt: ipſum ab Epiſcopatu ſancti *Andreæ*, de conſilio & aſſenſu fratrum, perpetuò iudicauimus Apoſtolicæ ſedis auctoritate remotum, & ab vſu Epiſcopalis officij, eo vſque ſuſpenſum, donec Apoſtolica ſedes duxerit de ipſo aliter ſtatuendum; abſoluentes â fidelitate ſubiectos, qua ei tenebantur aſtricti. licèt enim ad honorem, & profectus tuos, quantum cum Deo poſſumus, firmum habemus propoſitum intendendi, & in facto prædicti *Hugonis* curia Romana, non abſque detractione multorum, hactenus regiæ ſerenitati detulerit: quia tamen clamor ipſius ad nos, indubitata fide, peruenit, nequiuimus errata ſua vlteriùs ſub diſſimulatione clauſis oculis præterire; propter quod nihil in hac parte credimus actum, de quo debeat animus regius quacunque ratione moueri. Rogamus autem deuotionem tuam prece, & affectione, qua poſſumus, & monemus in Domino; quatenus memoratum *Iohannem* Epiſcopum (quem nos & fratres noſtri pro ſui honeſtate ſincero corde diligimus) pro reuerentia Apoſtolicæ ſedis, & noſtra, in viſceribus charitatis commendatum habeas, & acceptum remiſſa, ſi qua fuerit, conceptæ indignationis offenſa, ipſum in omnibus regia clementia, & benignitate pertractes. Credimus equidem, quòd de induſtria, & probitate ipſius tibi, & regno tuo, auctore Domino, multùm accedere poterit incrementi, & nobis vſque quàm gratum exiſtet, ſi optatum apud regias aures preces noſtræ ſortiantur effectum. Datum Piſæ decimo ſeptimò Kal. Februarij indictione ſexta.

Epiſtola eiuſdem Papæ ad *Henricum* *regem Angliæ.*

Clemens Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei *Henrico* illuſtri Anglorum regi, Salutem, & Apo-

Apostolicam benedictionem: Cùm ab Apostolica sede preces susceperit regalis excellentia, auctoritas, & potestas; quas Ecclesijs in suo statu seruandis, & multorum saluti expedit effectui mancipare; diligenter eas debet regia sublimitas exaudire, & tanto fortiùs, & feruentiùs intendere, vt effectum consequantur optatum: quanto certiùs fuerit, quòd earum deuota susceptio, & diligens executio regalem gloriam respicit pariter, & salutem. Hinc est, quòd serenitati regiæ pro venerabili fratre nostro *Iohanne* Episcopo sancti *Andreæ* literas Apostolicas, & preces duximus cum fiducia destinandas, altitudinem regalis eminentiæ, quanta possumus affectione, rogantes, monentes, atque in remissionem peccatorum omnium iniungentes; quatenus pro reuerentia beati *Petri*, & nostra, & persecutionis eius obtentu, quam certum est ipsum iam longo tempore pertulisse, charissimum in *Christo Willielmum* filium nostrum illustrem regem Scottorum moneas attentiùs, & inducas, & si necesse fuerit districtione regali, qua ei premines, & concessa tuæ regiæ celsitudini potestate compellas, vt totius indignationis suæ rancorem, (quam erga Episcopum concepit quorundam malitia susurronum) regiam dignitatem, & salubria opera pietatis attendens, ei qualibet occasione remota condonet, & diœcesin sancti *Andreæ*, quam de communi fratrum consilio, & assensu summus Pontifex sibi perpetuò confirmauit, de cætero ipsum quietè permittat & absque calumnia possidere. Cùm & ipse paratus existat regiæ maiestati, prout fuerit consentaneum rationi, existere in omnibus obediens, & fidelis. Datum Pisæ decimo septimo Kalendarum Februarij indictione sexta.

Epistola *Clementis* pro *Iohanne* Episcopo *sancti* Andreæ.

Clemens Episcopus seruus seruorum Dei, vniuerso clero Episcopatus sancti *Andreæ*, Salutem, & Apostolicam benedictionem. Licèt in rebus dubijs valeant aliqui suam astutiam, seu malitiam ostentare; cùm tamen scrupulus fuerit, & articulus dubietatis amotus, & manifestis indicijs apparuerunt vestigia veritatis; penitus sunt deuia relinquenda, & rectitudinis tramites inquirendi pariter, & seruandi: ne, quod absit, aliter agentibus, & in sua pertinacia consistentibus post flagella præsentia, pœnasque condignas, perpetuæ mortis interiùs supplicio deleantur æterno. Volentes ergo paterna solicitudine vestræ saluti prospicere, & vtilitatibus, & quieti vestræ prouidere; vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, & in obedientiæ virtute iniungimus, quatenus, infra quindecim dies post harum susceptionem, venerabilem fratrem nostrum *Iohannem*, Episcopum vestrum, in Pontificali officio canonicè subrogatum, sicut patrem proprium, & pastorem, susciptatis humiliter, & deuotè, ac eius de cætero salubribus monitis, & mandatis, omni simultate remota, debitam reuerentiam, & obedientiam impendere minimè postponatis: Scientes, quòd postquam *Hugo*, qui vir olim Episcopus dicebatur, per Romanam Ecclesiam á vestri Episcopatus dignitate fuit amotus, vel post eius decessum; iam dicto *Iohanne* Episcopo vestro superstite; aliquem fortasse Episcopum eligistis, electionem illam auctoritate Apostolica vacuamus; Si verò (quod Deus auertat) in eundem Episcopum *Iohannem*, inimico humani generis suadente, aliquam conspirationem facere presumpsistis: tam vos, quàm totum Episcopatum tam diu volumus interdicti sententiæ subiacere, donec agnoscentes excessum ad mandatum ipsius *Iohannis* Episcopi redeatis. Datum Pisæ decimo septimo Kalendarum Februarij indictione sexta.

Epistola eiusdem Papæ pro eodem *negotio*.

Clemens Episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus *Iocelino* Glascuensi, & *Matthæo* Aberdensi, & *Richardo* Morefensi, Episcopis: & dilectis filijs *Ernulfo* de Melros, & *Hugoni* de Neubotle, & de sancta Cruce, & de Striuellina, & de Scona Abbatibus: salutem & Apostolicam benedictionem. Ad ea, quæ respiciunt honestatem, & salutem pariunt animarum, quamuis absque monitis intendere de-

beatis & diligentem operam, iuxta veſtri officij debitum, tribuere vos credamus; veſtram tamen diligentiam ad maiorem in his ſolicitudinem exhibendam literis Apoſtolicis duximus exhortandum, vt eiſdem operibus laude dignis tantò feruentiùs inſiſtatis, quanto vobis ſalubrius erit in ipſis ad exhortationem Apoſtolicam exactiorem diligentiam adhibere. Conſtat vtique quoſdam Eccleſiarum prælatos, cum his, qui ſcandalizati fuerint, debere pati iuxta normam apoſtolicam vſtionem, & cum infirmantibus infirmari. Quantas verò perſecutiones his temporibus ſuſtinuerit Eccleſia ſanctæ *Andreæ*, quantas calamitates incurrerit, & preſſuras, quàm etiam grauiter hactenus fuerit perturbata ſub vmbra indignationis regiæ celſitudinis, & quaſſata; inſuper venerabilis frater noſter *Iohannes* Epiſcopus ſancti *Andreæ* quot, & quanta pericula ſuſtinuerit, & labores pro ſeruanda libertate Eccleſiæ ſibi commiſſæ, & ei â nobis, & duobus noſtris prædeceſſoribus confirmatæ; cùm ea omnia vobis ſint manifeſta, illa veſtris auribus inculcare, ſuperuacuum videtur. Nunc igitur quàm plurimum expedire dignoſcitur, vt de ſalute regia, & ſtatu præſcriptæ Eccleſiæ reformando, atque pace ipſi Epiſcopo conferenda, nos conuenit ſollicitudinem gerere congruentem, & circumſpectionem veſtram ad corroborandam nobis idoneum reputamus; diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, atque præcipimus; quatenus poſt ſuſceptionem literarum noſtrarum conuenientes in vnum, ſicuti decet viros prouidos, & diſcretos, chariſſimi in *Chriſto* filij noſtri *Willielmi* illuſtris regis Scotiæ præſentiam adeatis, & eum moneatis diligentiùs, & inſtantiùs inducatis, vt Epiſcopo memorato rancorem indignationis ſuæ remittat, & in hoc Romanam Eccleſiam, quæ ſerenitati regiæ iam longo tempore detulit, non contemnat: ſed eius & veſtris monitis prout regiæ gloriæ conuenit & ſaluti, ſine dilatione ſalubriter pareat, & humiliter adquieſcat, ac ipſum Epiſcopum præſcriptum diœceſim ſancti *Andreæ* in pace permittat habere; cùm ex debito regiæ dignitatis Eccleſias teneatur cum paſtoribus ſuis non diſpergere, ſed fouere; non contemnere, ſed amare; non proſequi, ſed tueri. Quòd ſi monitis Apoſtolicis in propriæ ſalutis periculum, (quod abſit) duxerit reſiſtendum; in regnum ſuæ celſitudinis, & perſonam ſuam, & omnes fautores regios nuntietis interdicti ſententiam infra viginti dies ſine appellationis obſtaculo, auctoritate Apoſtolica â vobis promulgandam. Illos inſuper, qui *Hugoni* obedientes extiterunt, & ei fomentum in ſua obſtinatione dederunt (poſtquam eum ſedes Apoſtolica â diœceſi ſancti *Andreæ* remouit perpetuò, & excommunicationis ſententiam in ipſum promulgauit) ſimili ſententia percellatis, & publicè nunciantes excommunicationi ſubeſſe tam diù faciatis, & ab alijs arctiùs euitari, donec ad mandatum Eccleſiæ reuertantur abſolutionis beneficium ab eodem Epiſcopo petituri: adhæc altaribus, & calycibus, in quibus iam dictus *Hugo* dum in excommunicatione poſitus celebrauit, purificationem & ſanctificationem iuxta conſuetudinem Eccleſiæ conferatis. Ad Eccleſiam quoque ſancti *Andreæ* pariter accedatis, & fratribus conuocatis in vnum intretis capitulum, & de ordine & ſtatu Eccleſiæ diligentiùs inquiratis; & ſi quid in eadem Eccleſia per ſuprà dictum *Hugonem* immutatum inueneritis, vel ſtatutum auctoritate noſtra id in ſtatum debitum inducatis; & ſi quid in ipſa fuerit corrigendum efficaciter ſtudeatis id in melius reformare. Si verò (quod abſit) aliquos ex canonicis ad recipiendum humiliter, & deuotè paſtorem ſuum prædictum duros inueneritis, & rebelles; eos inſtantiùs moneatis, vt illi reuerentiam & obedientiam patri debitam exhibeant, & â maligno, atque damnabili propoſito ſuo deſiſtant. Quòd ſi contumaces extiterint, eos ab officio pariter & beneficio ſuſpendatis, & excommunicationis vinculo innodetis, quo ipſos faciatis manere ligatos, donec monitis, & mandatis Eccleſiaſticis adquieſcant. Quòd ſi omnes his exequendis intereſſe nequieritis; reliqui ea nihilominus exequantur. Datum Piſæ decimo ſeptimo Kalendarum Februarij indictione ſexta.

HIs auditis præfatus rex Scottorum tandem ſuorum conſilio, & prece victus: ſupradictum *Iohannem* Epiſcopum in gratiam ſuam recepit; & conceſſit ipſum pacificè poſſidere Epiſcopatum Dunkeldenſem & omnes redditus, quos ipſe ante conſecrationem ſuam habuit: ea conditione, quòd ipſe *Iohannes* quietum clamaret a calumnia ſua Epiſcopatum ſancti *Andreæ*. Qui licèt ſupradictis literis domini Papæ,

eſſet

esset præmunitus; tamen in omnibus obediuit voluntati regis, & quietum clamauit episcopatum S. *Andreæ* à calumnia sua in Dei, & regis misericordia: sciens quòd melior est buccella panis cum gaudio, quàm domus plena victimis cum iurgio. *Hugo* verò quondam dictus episcopus sanctæ *Andreæ* degradatus, & anathematizatus Romam venit, qui data cautione stãdi iudicio ecclesiæ à domino Papa clementer absolutus est, sed paucis suprauixit diebus. nam mense *Augusti* tanta extitit aeris corruptio Romę, & in finibus eius, quòd multi Cardinales, & ditiores vrbis, cum innumera plebis multitudine interierint, & ipse *Hugo* cum tota ferè familia sua, & *Henricus* Dolensis electus cum familia sua, ibidem obierint. Rex autem Scotiæ dedit episcopatum S. *Andreæ*, *Rogero* filio *Roberti* Comitis Leicestriæ Cancellario suo, præsente *Iohanne* Dunkeldense episcopo, & non contrà dicente. Cancellariam suam dedit rex Scotiæ *Hugoni* de Rokesburg clerico suo. Eodem anno 12. Kal. Octobris, feria tertia, in Vigilia S. *Matthæi* Apostoli, & Euangelistæ tota ferè villa de Beuerlaco, cum nobili ecclesia beati *Iohannis* Archiepiscopi, combusta est. Eodem anno magister *Ioannes Gilbertus* de **Semplingham**, primus inuentor, & pastor illius ordinis qui dicitur de **Semplingham**, obijt; in ecclesia sua de **Semplingham** inter velatas sepultus est. Eodem anno *Gilbertus* de **Ogerstan** frater templi, à domino rege Angliæ electus & constitutus, cum alijs tam clericis, quàm laicis ad decimas colligendas, deprehensus est in latrocinio, quem cum dominus rex ratione iudicij damnare posset: tamen tradidit eum magistro Templi Lundoniarũ; vt secundum ordinis sui statuta tractaretur; quem magister templi suscipiens vinculis mãcipauit, & diuersis pœnis afflixit, de diuersitate autem pœnarum illarũ quęrite, quos agitat ordinis illius labor. Eodem anno quoddam mirabile dictu, sed glorioſum visu, cõtigit in Anglia, in vigilia beati *Laurentij* martyris, feria secunda, apud **Dunestaple**: viz. quòd circa horam diei nonam aperti sunt cœli, & multis videntibus tam clericis, quàm laicis apparuit crux quædã longa valdè, & miræ magnitudinis, & vt videbatur *Iesus Christus* in ea clauis confixus, & spinis coronatus; manus autem eius extentæ erant in patibulo, & vulnera manuum, & pedum, & lateris eius sanguinolenta erant, & sanguis eius defluebat, sed non cecidit in terram. Erat autem hæc apparitio cõtinua ab hora diei nona, vsque in crepusculum. Eodem anno rex Angliæ, & rex Franciæ habuerũt colloquiũ inter Bonimoltus, & Suleinni 14. Kal. Septembris, feria sexta, in quo colloquio rex Franciæ obtulit regi Angliæ, quicquid ceperat de eo per Guerram, tali conditione: quòd tradidisset *Alais* sororem suam Comiti *Richardo* filio suo in vxorem, & permisisset ipsi *Richardo* hæredi suo fieri homagia, & fidelitates ab hominibus terrarum suarum, sed rex Angliæ non immemor iniuriarum, quas rex filius suus ei fecerat pro consimili exaltatione, respondit se hoc nullatenus facturum. Vnde Comes *Richardus* plurimùm indignatus, sine consilio, & voluntate patris sui deuenit homo regis Franciæ de omnibus tenemẽtis patris sui transmarinis, & fidelitatem iurauit ei contra omnes homines, & adhæsit ei, & rex Franciæ reddidit ei pro homagio, & fidelitate sua castrum *Radulfi*, & Isondun cum toto honore. Præfati autem reges statuerunt inter se treugas vsque ad festum S. *Hilarij*. *Henricus* verò Albanensis episcopus Cardinalis, quem dominus Papa miserat ad litem dirimendam inter præfatos reges, anathematizauit Comitem *Richardum*, eô quòd ipse pacem illam disturbauerat, & reuersus est in Flandriam, & obijt apud Araz. Eodem anno nuncij regis Franciæ, quos ipse miserat ad *Isacum* imperatorem Constantinopolitanum, domum reuersi narrauerunt, quòd Soltanus de Iconio maritauit filiam suam filio *Saladini*, & *Saladinus* filiam suam filio Soltani, & quòd *Daniel* propheta Constantinopolitanus prophetauerat, quòd ãno illo, quo annunciatio Dominica in die Paschæ euenerit, Franci restaurabunt terram promissionis, & stabulabunt equos suos in palmaria de Baldach, & figent tentoria sua vltra arborem siccam, & lolium seperabitur à tritico: & dicebant, quòd apud imperatorem Constantinopolitanũ plus honoris exhibebatur nuncijs *Saladini* in palatio, quàm omnibus alijs in summa dignitate locatis: & quòd *Saladinus* assensu imperatoris Constantinopolitani misit Constantinopolim idolum suum, vt ibi publicè adoraretur; sed per gratiam Dei, antequam illuc peruenissẽt, Venetienses ceperunt illud in mari, & cum ipsa naui ductum est Tyrum, & dixerunt quòd quidam Græcus senex de Astralix dixit ijs, quòd implebitur prophetia, quæ scripta est in porta aurea, quæ non fuit aperta ducentis

centis annis retro, ſcilicet, *Quando veniet rex Flauus Occidentalis, tunc ego per me ipſam aperiar, & tunc Latini imperabunt, et dominabuntur in ciuitate Conſtantinopolitana.* Dixerunt etiam quòd imperator promiſit *Saladino* centum galeas, & *Saladinus* promiſit ei totam terram promiſſionis, ſi ipſe impedierit viam Francorũ. Vnde imperator ille Conſtantinopolitanus prohibuit, ne aliquis in tota terra ſua crucem caperet: & ſi caſu aliquo aliquis de terra ſua crucem ſuſcepiſſet, ſtatim capiebatur, & in carcerem mittebatur. Erat tamen hæc prophetia, & Aſtronomia Græcorum, & Turcorum, quòd infra hoc triennium vna pars Turcorum gladio periret, & altera fugeret vltra arborem ſiccam, & tertia baptizaretur.

Eodem anno quidam monachus ordinis Ciſtercienſis, vir quidam religioſus, & timens Deum, vidit viſionem huiuſcemodi ſuper *Henricum* regem Angliæ: apparuit ſiquidem dormienti illi vir quidam miræ magnitudinis, decorus facie, veſtibus albis indutus, & ait illi. Vide, lege hæc de rege; *Leuaui ſignum meum ſuper eum, venter vxoris ſuæ intumeſcet contra eum, & in tormento tormentum patietur, & inter velatas velabitur.*

Eodem anno *Fredericus* Romanorum imperator accepta cruce de manu *Henrici* Albanenſis Epiſcopi Cardinalis, ſicut virum prudentem, & circumſpectum decebat, ſatis prouidè ſibi, & itineri ſuo neceſſaria prouidebat. In primis enim reconciliauit ſe Deo & ſanctæ eccleſiæ & *Clementi* Romano pontifici & poſtea in hac forma ſcripſit *Saladino*.

Epiſtola *Frederici* Romanorum imperatoris ad Saladinum *Sarracenorum Præſidem.*

Fredericus Romanorum imperator ſemper *Auguſtus*, & hoſtium imperij magnificus triumphator *Saladino* præſidi Sarracenorum quondam illuſtri: exemplo *Pharaonis* fugere Iſralem. Deuotionis tuæ literas multis retro temporibus ad nos deſtinatas ſuper arduis negotijs tibi quidem, ſi fides verbis ſuffuiſſet, profuturis, prout maieſtatis noſtræ decuit magnificentiam, ſuſcepimus, & epiſtolarum noſtrarum alloquijs magnificentiæ tuæ conſulere dignum duximus. Nunc verò quia terram ſanctam prophanaſti, cui æterni regis imperamus imperio, in tanti ſceleris præſumptuoſam & plectibilem auſibilem audaciam debita animaduerſione decernere imperialis officij ſollicitudo nos admonet. Quamobrem niſi occupatam terram Iudeæ, Samariæ & Paleſtinorum ante omnia reſtituas, adiuncta ſatiſfactione ſacris conſtitutionibus pro tam nefarijs exceſſibus taxata, ne minimè legitimum videamur quærere bellum à capite Kalendarum Nouembrium, Anno incarnationis Dominicæ, milleſimo, centeſimo octogeſimo octauo, reuoluto anni ſpacio terminum tibi præfigimus ad experiendam belli fortunam in campo Taneos in virtute viuificæ crucis, & in nomine veri *Ioſeph*. Vix enim credere poſſumus hoc te latere, quod ex ſcriptis veterum, & hiſtorijs antiquis noſtri temporis factum redolet. Nunquid ſcire diſſimulas ambas Aethiopias, Mauretanniam, Perſiam, Syriam, Parthiam, vbi *Marci Craſſi* noſtri dictatoris fata ſunt præmaturata, Iudæam, Samariam maritimam, Arabiam, Caldeam, ipſam quoque Aegyptum vbi, proh dolor, ciuis Romanus *Antonius* vir inſignis virtute præditus citra nitorem temperantiæ, & ſecus quàm decebat militem à tanto culmine rerum emiſſum minus ſobrijs *Cleopatræ* inſeruiebat amoribus. Nunquid etiam ſcire diſſimulas Armeniam, & innumerabiles alias terras noſtræ ditioni ſubiectas.

Norunt hæc reges, quorum cruore gladij Romani ſunt crebriùs inebriati, & tu quidem in ipſa rerum experientia, Deo authore, intelliges quid noſtræ victrices aquilæ, quid cohortes diuerſarum nationum, quid furor Teutonicus etiam in pace arma capeſſans, quid caput indomitum regni, quid iuuentus quæ nunquam fugam nouit, quid procerus Bamuarius, quid Swanus aſtutus, quid Francia circumſpecta, quid Anglia prouida, & ingenioſa, quid Albania, quid Cambria, quid in gladio ludens Saxonia,

Saxonia, quid Turingia, quid Westfallia, quid agilis Braibantia, quid nescia pacis Lotharingia, quid inquieta Burgundia, quid Alpini *salices, quid Frisonia in amento prę- *al. salaces*
uolans, quid Reemia vltro mori gaudens, quid Boemia suis feris ferior, quid Austria, quid Frisia, quid Rutonia, quid partes Illyricæ, quid Leobardia, quid Tuscia, quid Amonitana Narcia, quid Venetus pirotaus, quid *Pisanus Nauclerus*; denique quid dextera nostra, quam senio arguis effectam, gladio vibrare didicit dies illa plena reuerentiæ, iocunditatis triumpho Christi præfixa te docebit. Eodem anno festo S. *Thomæ* Apostoli ante natale Domini, obijt *Richardus* Wintonienſis episcopus. Eodem anno *Fredericus* Romanorum imperator, tradito filio suo *Henrico* Alemānorum regno, iter peregrinationis Ierosolymitanæ arripuit discedens à ciuitate sua, quæ dicitur Rainesburg, et nolens committere se ventis et mari per terram ire disposuit; cúmq; Constantinopolim veniret, *Isakius* imperator benigne susceptit eum, et necessaria ministrauit ei, et suis. Deinde transiuit in manu forti, et brachio extento per terrā Soltani de Iconio, cúmque perueniret in Armenia terra *Rupini* de Lamuntannæ ad fluuium, qui dicitur Salef, et maior pars exercitus sui per vadum transiret fluuium illum, ipse alios sequens cecidit de equo suo in flumine, et ipse solus summersus est: et tractum in terram sui euiscerauerunt eum, et viscera, et cerebrum, et carnem suam aqua coctam, et ab ossibus seperatam sepelierunt in ciuitate Antiochiæ; ossa autē illius linteaminibus mundis inuoluta, *Conradus* dux Suauæ filius eius tulit secum vsque ad ciuitatem Tyri, & ibi sepeliuit ea. Eodem anno à domino Papa, & Cardinalibus statutum est, quòd ab vniuersali ecclesia fieret sine intermissione oratio ad dominum pro pace, & liberatione terræ Ierusalem, & Christianorum captiuorum, qui in vinculis Sarracenorum detinebantur. Fiebat autem singulis diebus in ecclesia beati *Pauli* in hunc modum ad Missam; dicto à sacerdote, *Pax Domini, sit semper vobiscum:* & à choro, *& cum spiritu tuo:* antequam agnus Dei inciperetur, sacerdos vel præcentor incepit Antiphonam hanc. *Tua est potentia tuum regnum. Domine tu es super omnes gentes; Da pacem Domine in diebus nostris.* In die Dominica cum isto Psalmo: *Quare fremuerunt gentes:* & in die Lunæ cum isto Psalmo: *Deus in nomine tuo saluum me fac.* & in die Martis, cum isto Psalmo: *Deus repulisti nos & destruxisti nos:* & in die Mercurij cum isto Psalmo: *Vt quid Deus repulisti in finem?* & in die Iouis cum isto Psalmo; *Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam:* & in die Veneris cum isto Psalmo: *Deus quis similis erit tibi?* & in die Sabbati cum isto Psalmo; *Deus vltionum Dominus.* Dictis itaque Psalmo, & Antiphona prædicta, sequitur Kyrieleyson, Christe eleyson, Kyrieleyson. Pater noster. Et ne nos. *Ostende nobis Domine misericordiam tuam. Fiat misericordia tua Domine super nos. Domine non secundum peccata nostra facias nobis. Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum. Adiuua nos Deus salutaris noster. Saluum fac populum tuum Domine. Esto eis Domine turris fortitudinis. Nihil proficiat inimicus in eis. Fiat pax in virtute tua. Domine Deus virtutum conuerte nos. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiscum.* Oremus. *Omnipotens sempiterne Deus, in cuius manu sunt omnium potestates, & omnia iura regnorum, respice ad Christianum benignus exercitum, vt gentes, quæ in sua feritate confidunt, potentia dexteræ comprimantur tuæ.* Eodē anno *Baldwinus* Cantuariensis Archiepiscopus saisiauit in manu sua per regis potentiam prioratum sanctæ Trinitatis Cantuariæ: & expulsis monachis officialibus ab officijs eorum, seruientes suos loco illorū instituit, & monachis victualia denegauit. Eodē anno *Honorius* Prior Cantuariensis ecclesiæ Romam profectus pro liberatione domus suæ, obijt Romæ, & omnes monachi sui, quos secum duxerat. Eodem anno *Hugo* Dunelmensis episcopus post susceptionem crucis reddidit Priori, & conuentui Dunelmi custodiam, & curam prioratus ducentis marcis, & eo ampliùs obligatam, quam ipse iam ferè per biennium in manu sua tenuerat causa lucri. Eodem anno dominus Papa audito obitu *Henrici* Albanensis episcopi Cardinalis, quem ipse miserat ad dirimendam litem inter regem Franciæ, et regem Angliæ, misit *Iohannem Anagninum* Cardinalem pro eodem negotio. Eodem anno *Willielmus* rex Scottorum misit nuncios suos ad *Clementem* summum pontificem, et ab eo literas protectionis suæ obtinuit in hac forma.

Epistola

Rogeri de Houeden Annalium

Epistola *Clementis* ad *Willielmum* regem *Scottorum de exemptione ecclesiarum terræ suæ.*

CLemens *Episcopus seruus seruorum Dei charissimo in* Christo *filio* Willielmo *illustri Scottorum regi: salutem & Apostolicam benedictionem. Cùm vniuersi* Christi *iugo subiecti ad sedem Apostolicam patrocinium inuenire debeant & fauorem, illos tamen specialius conuenit munimine protectionis confoueri, quorum fidem ac deuotionem in pluribus est experta, vt ad ipsius electionis fauorem tanto amplius prouocetur, & eius reuerentiæ deuotiori affectione subdantur, quanto beneuolentiæ ipsius & gratiæ pignus se nouerint certius assecutos. Ea propter (charissime in Christo fili) reuerentiam, ac deuotionem, quam ad Romanam te habuisse à longis retro temporibus ecclesiam nouimus, attendentes, præsentis scripti pagina duximus statuendum, vt Scotticana eccleſiæ Apostolicæ sedi, cuius filia specialis existit, nullo mediante debeat subiacere. In qua hæ sedes episcopales esse noscuntur. Ecclesiæ videlicet Sancti* Andreæ, *Glascuensis, Dunkeldensis, Dumblinensis, Brehinensis, Aberdonensis, Morauiensis, Rosensis, Katinensis, & nemini liceat nisi Romano pontifici, vel legato ab ipsius latere destinato, in regnum Scotiæ interdicti, vel excommunicationis sententiam promulgare, & si promulgata fuerit, decernimus non valere: adijcimus, vt nulli de cætero, qui de regno Scotiæ non fuerit, nisi quem Apostolica sedes propter hoc de corpore suo specialiter destinauerit, licitum sit in eo ligationis officium exercere. Prohibemus autem vt controuersiæ, quæ fuerint in regno illo de possessionibus eius exortæ, ad examen extra regnum positorum iudicum non trahantur, nisi ad Romanam ecclesiam fuerit appellatum. Si qua verò scripta contra huius libertatis statuta apparuerint impetrata, vel in posterum, istius concessionis mentione non habita, contigerit impetrari: nullum tibi, vel ipsi regno circa huius prærogatiuæ concessionem, præiudicium generetur, præterea libertates, & immunitates tibi, vel eidem regno, vel ecclesijs in eo constitutis, à prædecessoribus nostris Romanis pontificibus indultas, & hactenus obseruatas, ratas habemus, & illibatas futuris temporibus statuimus permanere. Nulli ergo hominum liceat paginam nostræ constitutionis & prohibitionis infringere, vel ei aliquatenus contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum* Petri & Pauli *Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Laterani tertio Idus Martij, pontificatus nostri anno primo.*

ANno gratiæ millesimo, centesimo, octogesimo, nono, qui erat annus tricesimus quintus, & vltimus regni regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis; idem *Henricus* fuit die natalis Domini, qui die Dominica euenit, in Andegauia apud Saumur, & solenne festum ibi tenuit: licèt quàm plures de Comitibus, & Baronibus suis, eo relicto, adhæsissent regi Franciæ, & Comiti *Richardo* contra eum. Post festum verò sancti *Hilarij* diruptis treugis, qui inter prædictos reges erant, rex Franciæ, & Comes *Richardus*, & Britones, (quibus prædicti rex Franciæ, & *Richardus* chartas suas dederant, & securitates, quòd si ipsi pacem cum rege Angliæ fecissent, non dimitterent eos extra pacem) hostiliter intrauerunt terram regis Angliæ, & circumquáque deuastauerunt eam. Venit ergo *Iohannes* Anagninus Cardinalis ad prædictos reges ex parte domini Papæ; & illos nunc blandis, nunc asperis ad pacem faciendam exhortatus est. Ad cuius instantiam præfati reges, diuina inspirante gratia, cautionem dederunt standi iudicio illius, & Remensis, & Bituricensis, & Rothomagensis, & Cantuariensis Archiepiscoporum, & statuerunt sibi diem colloquij iuxta feritatem *Bernardi* in Octauis Pentecostes: & prædictus Cardinalis, & prædicti quatuor Archiepiscopi statim protulerunt sententiam excommunicationis in omnes tam clericos, quàm laicos, per quos staret, quo minus pax fieret inter prædictos reges, exceptis personis eorundem regum tantummodo. Adueniente igitur die colloquij, rex Franciæ, & rex Angliæ, & Comes *Richardus*, & *Iohannes* Anagninus Cardinalis, et præfati quatuor Archiepiscopi electi, et Comites, & Barones vtriusque regni conuenerunt iuxta feritatem *Bernardi* ad colloquium. In quo colloquio rex Franciæ petijt à rege Angliæ *Alesiam* sororem suam donari in vxorem *Richardo* Comiti

Comiti Pictauiæ,& vt fidelitates terrarum suarum eidem *Richardo* fierent,& vt *Iohannes* frater suus accepta cruce Ierosolymam iret. Cui rex Angliæ respondit: Hæc se nunquam esse facturũ,& obtulit regi Franciæ,quòd si ipse cõlentire vellet,dare *Iohanni* filio suo præfatam *Alesiam* cum omnibus supradictis pleniùs, & perfectiùs quàm petebat: sed rex Franciæ hoc concedere noluit,& sic finito colloquio discordes ab inuicem recesserunt. *Iohannes* verò Anagninus Cardinalis asserebat, quòd nisi rex Franciæ ad plenum componeret cum rege Angliæ totam terram suam sub interdicto poneret. Cui rex Franciæ respondit: Quòd sententiam suam non timeret,nec teneret,cùm nulla æquitate niteretur. Dicebat enim quòd non pertinet ad ecclesiam Romanam in regnum Franciæ per sententiam,vel alio modo animaduertere, si rex Franciæ in homines suos demeritos,& regno rebelles,causa iniurias suas,& coronæ dedecus vlciscendi insurgit: adiecit etiam quòd prænominatus Cardinalis iam sterlingos regis Angliæ olfecerat; & sic finito colloquio, rex Franciæ inde recedens cepit feritatem *Bernardi*; deinde Montem fortem; deinde malum stabulum; deinde Bellum montem; deinde Balim; deinde Cenomannum veniens die Dominica fingens se Turonem iturum, proxima die Lunæ, cùm rex Angliæ, & sui securi esse viderentur de vlteriori processu regis Franciæ, disposuit acies suas insultum facturus in ciuitatem: quod videns *Stephanus* de Turonis Senescallus Andegauiæ ignem suburbio imposuit; ignis verò statim accensus in immensum muros transuolans ciuitatem accendit, quod videntes Franci ad pontem quendam lapideum venerunt, vbi *Gaufridus* de * Buxillun,& multi cum eo ex parte regis Angliæ eis occurrerunt volentes pontem diruere: vbi multus factus est conflictus, & magna pars exercitus hinc, & inde interempta est, & in illo conflictu prædictus *Gaufridus* captus est, & in crure vulneratus, & multi alij de exercitu regis Angliæ capti sunt, & cæteri incontinenter in fugam sunt conuersi, volentes se in ciuitate recipere,sed Franci vnà cum illis ciuitatem ingressi sunt: quod videns rex Angliæ de se desperans, & contra promissum suum veniens cum septingentis militibus aufugit. promiserat enim ciuibus illius ciuitatis,quòd non recederet ab eis,cum ea ratione,quia pater suus ibi quiescebat,tum ea ratione,quòd ibi natus fuerat, & ciuitatem illam plus cæteris diligebat. Rex verò Franciæ per tria milliaria insecutus est eum:& nisi vadum,per quod Franci transitum fecerunt, altum esset in immensum,alios sub tanta celeritate secuti essent fugientes,quòd omnes capti essent. In illa autem fuga multi Walenses interfecti sunt. Rex autem Angliæ cum paucis suorum venit vsq; Chinun,& ibi se in munitionem recepit. Residui verò qui remanserunt de familia regis Angliæ in turrim Cenomannensem se receperunt: statimq; rex Franciæ turrim obsedit, & tum per effossores suos, tum per machinarum suarum insultus,tandem infra tertium diem dedita est ei turris cum triginta militibus,& sexaginta seruientibus.Inde recedens cepit montem duplicem per deditionem tam castelli,quàm domini. Cùm enim Vicecomes castelli, huius subuersionis occasio, immò causa præcipua, in insidijs *Gaufrido* Vindonicensi Comiti armatus inermi occurreret,adeò grauiter eum vulnerauit,quòd inprimis de vita eius desperatum est; sed per Dei gratiam pleniùs conualescit. Rex autem Franciæ eo ipso grauiùs factum istud ferebat,quia prædictus Vicecomes regi Frãciæ astrictus tenebatur,quòd nullum suorum vel in eundo,vel in redeundo læderet, vel grauaret dum esset in obsidione Cenomannensi. Inde recedenti redditum est ei castrũ Troe cum rupibus episcopi,& Montorium, & Carceris castrum, & castrum Ligdi, & castrum Calui montis,& castrum Ambasiæ,& castrum de rupibus Carbonis, tandem in septimana sequente post festum natiuitatis beati *Iohannis* feria sexta, in crastino Apostolorum *Petri* & *Pauli*, rex Franciæ Turonis venit. Die verò Dominica proxima sequente *Philippus* Comes Flandriæ,& *Willielmus* Archiepiscopus Remensis,& *Hugo* dux Burgundiæ accesserunt ad regem Angliæ,qui tunc temporis erat apud Saumur,ad componendum inter ipsum & regem Franciæ.Rex verò Franciæ prædixerat antequam iter arriperent,quòd nihilominus à castro S. *Martini*, in quo per vadum Ligeris se receperat,in ciuitatem facturus esset assultum. Proxima autem die Lunæ circiter tertiam,ex parte Ligeris præ modicitate aquæ in immensum arctati,& contracti,scalis muro appositis per vim capta est ciuitas, & in eo octoginta milites, & centum seruientes capti sunt. proh dolor, ex vna parte Pictaui prætendebant regi Angliæ domino suo insidias,

al. Burilum

&

& ex alia parte Britones, qui regi Franciæ dediti fuerant, & ab eo literas patentes habebant impetratas, quòd ipse nullatenus cum rege Angliæ componeret, nisi in pace dimissi fuerint Britones. Rex verò Angliæ in arcto positus, pacem fecit cum *Philippo* rege Franciæ in hunc modum.

Conditiones pacis inter *Henricum* regem Angliæ, & Philippum Franciæ.

Conuenerunt igitur prædicti rex Franciæ, & rex Angliæ, & Richardus *Comes Pictauiæ cum Archiepiscopis & episcopis Comitibus & Baronibus suis circa festum Apostolorum* Petri & Pauli *ad colloquium inter Turonim & Arasic, vbi rex Angliæ ex toto posuit se in consilio, & voluntate regis Franciæ. Tunc verò rex Angliæ iterum fecit homagium regi Franciæ, quia ipse in principio istius guerræ quietum clamauerat regi Franciæ dominium suum; & rex Franciæ quietum clamauerat ei homagium suum. Tunc prouisum est à rege Franciæ, quòd* Alesia *soror eius, quam rex Angliæ in custodia habuit, reddita esset, & tradita in custodiam vnius de quinq; quos Comes* Richardus *elegerit. Deinde prouidit rex Franciæ, quòd per sacramentum hominum terræ assecuratum esset, quòd prædicta soror sua tradita sit Comiti* Richardo *in reuersione sua de Ierusalem; & quòd Comes* Richardus *haberet fidelitates hominum de terris patris sui circa mare & vltra, et nullus baronum vel miles, qui in hac guerra à rege Angliæ recesserit, et ad Comitem* Richardum *venerit, de cætero redibit ad regem Angliæ, nisi in vltimo mense ante motionem suã versus Ierusalem. Et terminus motionis erat in media Quadragesima: ita quòd prædicti reges, &* Richardus *Comes Pictauiæ erunt ad illum terminum apud Wireliacũ, & omnes burgenses de dominicis villis regis Angliæ erunt quieti in tota terra regis Franciæ per rectas consuetudines suas, & non implacitabuntur de vlla re, nisi foriffecerint in felonia. Et rex Angliæ dabit regi Franciæ viginti millia marcarum argenti, & omnes barones regis Angliæ iurabunt, quòd si rex Angliæ noluerit has conuentiones tenere, quòd ipsi tenebunt cum rege Franciæ, et Comite* Richardo, *& eos adiuuabunt pro posse suo contra regem Angliæ. Et rex Franciæ &* Comes Richardus *tenebunt in manu sua ciuitatem Cenomannis, & ciuitatem Turonis, & castellum Ligdi, & castellum de Trou: vel si rex Angliæ maluerit, rex Franciæ & Comes* Richardus *tenebunt castellum de Gisortio, & castellum de Pasci, & castellum de Nouacurt tamdiu, donec omnia fiant, quæ diuisa sunt superius per regem Franciæ, & dum prædicti reges ore ad os loquerentur, intonuit super eos Dominus, & ictus fulmineus cecidit inter illos duos, sed nullam intulit illis læsionem; at plurimùm perterriti ab inuicem seperati sunt, et omnes, qui aderant, multùm mirati sunt, quòd tam subitò auditus est tonitrus, cùm nulla nubium præcessisset obscuritas. Iterum paruo facto interuallo, conuenerunt reges simul locuturi, et iterum auditus est tonitrus maior, et terribilior priore, die permanente in pristina serenitate, vnde rex Angliæ plurimùm conturbatus in terram corruisset ab equo, in quo sedebat, nisi manibus circumstantiũ sustentatus fuisset. Et ex tunc ex toto posuit se in voluntate regis Franciæ, & pacem suprascriptã concessit postulans, vt nomina eorũ omniũ, qui, illo relicto, adhæserunt regi Franciæ, & Comiti* Richardo, *scripto cõmendarentur, & sibi traderentur. Quod cum factũ fuisset, inuenit* Iohannem *filiũ suum scriptũ in principio scripti illius: & admirans supra modum venit ad Chinonem, & tactus dolore intrinsecus maledixit diei, in qua natus fuit, & maledictionem Dei, & suam dedit filijs suis, quam nunquam relaxare voluit, licèt episcopi, & cæteri viri religiosi eum ad relaxationẽ maledictionis suæ sæpiùs commouissent. Qui cum ægrotasset vsq; ad mortem, fecit se deferri in ecclesiã ante altare, et ibi communionẽ corporis et sanguinis Domini deuotè suscepit, confitens peccata sua, & ab episcopis, & clero absolutus obijt, anno 35. regni sui, in Octauis Apostolorum* Petri & Pauli, *feria 5.* Regnauerat enim 34. annos, & menses 7. & dies 4. Quo defuncto, omnes reliquerunt eum, diripientes opes illius; verè mel muscæ; lupi cadauera, frumentum formicæ; non hominem, sed prædam sequebatur hæc turba. Tandem redierunt ministri eius, & sepelierunt eum more regio. In crastino autem obitus illius, cùm portaretur ad sepeliendũ in ecclesia Sanctimonialium Fontis *Ebrandi*, Comes *Richardus* filius suus & hæres venit ei obuiam, & misertus illius fleuit amarè. Sanguis autẽ continuò fluebat de naribus regis superueniente filio. Filius verò processit cum corpore patris sui. vsque ad abbatiam Fontis *Ebrandi*, & ibi eum sepeliuit in choro Sanctimonialium, & sic ipse inter velatas velabatur.

De

¶ De Richardo primo.

TAq; sepulto rege, Comes *Richardus* filius eius statim iniecit manus in *Stephanum* de Turonis Senescallũ Andegauię: & mittens eum in carcerem grauibus compedibus & ferreis manicis catenatum, exigebat ab eo castella, & thesauros regis patris sui, quos ipse in custodia habuit: quibus traditis, Comes *Richardus* redemit eum vsq; ad nouissimum quadrantem. Eodem verò tempore, quo prædictus rex Angliæ obijt, *Matildis* ducissa Saxoniæ, filia eius similiter obijt. Deinde venit idẽ Comes *Richardus* Rothomagum, & à *Waltero* Rothomagensi episc. coram episcopis, & Comitibus, & Baronibus Normanniæ accinctus est gladio ducatus Normanniæ, in ipsa die S. *Margaretæ* feria quinta, 13. Kalend. Augusti. Deinde acceptis fidelitatibus à clero, & populo ducatus Normanniæ, dedit *Gaufrido* filio *Rotrodi* Comitis de Pertico *Matildem* filiam ducis Saxoniæ neptem suam in yxorem. Tertia autem die sequente, scz. festo S. *Mariæ Magdalenæ*, *Philippus* rex Franciæ, & *Richardus* dux Normanniæ conuenerũt inter Caluũ mõtem et Trie ad colloquiũ. Vbi rex Franciæ cõstanter petebat, et dux Normãnię redderet ei Gisortiũ, & alia multa, quæ longum est per singula dinumerare. sed ipse *Richardus* videns, quòd si ipse hoc feciſſet, in damnũ & opprobrium sempiternũ sibi redundaret, adiecit illis supradictis viginti millibus marcarũ argenti, quas rex pater suus cõuentionauerat, se daturum regi Franciæ quatuor millia marcarum argenti, & sic gratiam & amorem suum obtinuit, & rex Franciæ reddidit ei omnia, quæ per guerram super regem patrem suum ceperat, tam castella, quàm ciuitates, & alias munitiones & villas & prædia. Interim *Alienor* regina mater prædicti ducis reginalem curiam circumducens de ciuitate in ciuitatem, & de castello in castellum, sicut ei placuit, profecta est; & missis legatis per vniuersos Comitatus Angliæ præcepit captiuos omnes à carceribus, et captionibus liberos reddi pro anima *Henrici* domini sui: vt à propria persona sua argumentum eliceret, captiones molestas esse hominibus, et iucundissimam animæ refocillationem ab ipsis emergere. Præterea præcepit ex mandato ducis filij sui, quòd omnes, qui capti fuérant, pro foresta liberarentur quieti, et vt omnes Vthlegati pro foresta ad pacem redirent de præcedentibus forisfactis foresta quieti, et vt omnes alij, qui capti fuerant, et retenti per voluntatem regis, vel iusticię eius, qui non erant retenti per commune rectum Comitatus, vel hundredi, vel per appellationem, essent quieti, et illi qui per commune rectum sunt retenti, si plegios inuenire possunt standi ad rectum, si quis aduersus eos loqui voluerit, liberentur; sin autem iuramentum præstant standi ad rectum, si quis aduersus eos loqui voluerit, per tantum liberentur: et illi, qui per appellationem sunt retenti pro quacunque turpi causa, si plegios standi ad rectum inuenire possunt, vt plenum inde fiat, liberentur: et illi, qui vthlegati sunt, per commune rectum sine appellatione, per iusticias redeant ad pacem, ita quòd plegios inueniant standi ad rectum, si quis versus eos loqui voluerit, si autem per appellationem *rectati sunt, si fecerint pacem cum aduersarijs suis, redeant ad pacem: et omnes illi, qui retenti sunt per appellationem eorum, qui se malefactores esse cognoscunt, liberentur quieti, et illi malefactores, quibus pro suis probationibus concessa sunt membra, et vita, abiurent terram domini *Richardi*, et abscedant; et illi malefactores, qui sine concessione vitæ et membrorum alios appellant propria voluntate, in prisone custodiantur, donec aliud inde habeatur consilium. Et præcepit, quòd vnusquisque liberorum hominum totius regni iuraret, quòd fidem portabit domino *Richardo* regi Angliæ, filio domini regis *Henrici*, et dominæ *Alienor* reginæ de vita et membris suis, et honore terreno, sicut ligio domino suo, contra omnes homines et fœminas, qui viuere possunt,

al. retenti

& mori,& quòd ei iusticiabiles erunt, & auxilium ei præstabunt ad pacem & iusticiam suam per omnia seruandam. Præterea idem dux Normanniæ reddidit *Roberto* Comiti Leicestriæ omnes terras suas,quas pater illius ei abstulerat, & omnes, quos pater suus exhæredauit,in pristina iura restituit.Illos autem omnes tam clericos, quàm laicos, qui relicto patre suo,illi adhæserunt,odio habuit,& à familiaritate sua alienos fecit:illos verò,qui patri suo fideliter seruierunt, secum retinuit,& multis bonis ditauit. Deinde idē dux transfretauit in Angliā apud Barbefleet Idibus Augusti die Dominica proxima ante assumptionem beatæ Dei genetricis *Mariæ*:& ante eum venerunt in Angliam *Walterus* Rothomagensis Archiepiscopus,& *Henricus* Baiocensis, & *Iohannes* Eboracensis episcopi,expectantes in Anglia illius aduentum.Venerúntq; similiter de Normannia *Baldwinus* Cantuariensis Archiepiscopus, & *Gilbertus* Rosensis, & *Hugo* Lincolniensis, & *Hugo* Cestrensis episcopi. Dux itaque,& *Iohannes* frater suus cum eo venerunt in Angliam. De quorum aduentu gauisa sunt regna,quia se per illos in meliorem statum reformari sperabant. Et quamuis quidam,perpauci tamen,molesti essent de nece domini regis,solatium tamen illis fuit,quod quidam ait: *Mira canam,sol occubuit, nox nulla secuta est*. Verè nulla nox secuta est post occasum solis.Nam radius solis solium solis tenēs, sole suo iubar lucidius,ac latius spargit. Cùm enim sol à suo solio in solum deciderit, stans tamen eius radius occasum,vel eclipsim nesciens de corpore solari repentè diuisus,& in se solidè reuerberatus sol sole, cuius fuit radius, nulla nubium interpolatione, vel iniuria impediente,multo maior,& lucidior est effectus. Et ne scrupulosum quid animum legentis lædat,præsenti pleniùs perpendere poterit pentametro:

Sol pater,& radius filius eius erat.

Filius itaq; in immensum crescens patris sui bona opera ampliauit,mala verò resecauit. Nā quos pater exhæredauit,filius in pristina iura restituit: quos pater fugauit,filius reuocauit,quos pater in vinculis tenuit, filius illæsos abire permisit, quos pater causâ iustitię diuersis pœnis afflixit,filius causa pietatis refocillauit.Prefatus igitur dux Normāniæ *Richardus* filius *Hērici* regis Angliæ proximo defuncti,venit in Angliā,& dedit *Ioh.* fratri suo Comitatū Moretonij,et comitatū Cornubię,et Dorsetæ,et Sumersetæ,et Comitatū de **Notingham**,et Comitatū de **Derebilire**,et Comitatū de **Loncastre**,et castellū de **Merleberge**,et de **Lutegareshale**,cū forestis,& omnibus pertinentijs eorū; & honorem de **Walingford**,et honorem de **Tikehil**,et honorem de Haia; & Comitatum de Glouestria cum filia Comitis, & eam fecit illi desponsari statim; *Baldewino* Cantuariense episcopo prohibente,quia erant consanguinei in quarto gradu,præterea dedit ei le **Pec**,et **Bolesoueres**. Sed quædam castella prædictorum Comitatuum,& honorum retinuit dux in manu sua. Præterea idem dux dedit *Andreæ* de Chauenei filiam *Radulfi* de Dols cum honore castri *Radulfi* in Berria,quę fuerat vxor Comitis *Baldwini* de Riuers,& statim fecit eos desponsari apud Saresbiriam in præsentia *Alienor* reginæ,& *Willielmo* Marescallo, filiam Comitis *Richardi* de Striguil, cum Comitatu de Striguil: et *Gilberto* filio *Rogeri* filij *Rainfrai* filiam *VVillielmi* de **Loncastre**,& *Gaufrido* fratri suo notho, qui quondam fuerat Lincolniensis ecclesiæ electus, Archiepiscopatum Eboraci: quem Canonici Eboracensis ecclesiæ sibi per assensum regis in Archiepiscopum elegerunt. Et quamuis magister *Bartholomæus* Officialis *Huberti VValteri* eiusdem ecclesiæ Decani, & ante electionem & post, appellasset ad præsentiam summi pontificis,eò quòd *Hugo Dunelmensis* ecclesiæ episcopus,& eiusdem ecclesiæ filius specialis,& *Hubertus VValter* eiusdem ecclesiæ Decanus aberant,ad quos prima vox electionis spectabat,tamen prædicti Canonici ab inceptis desistere noluerunt, sed supradictum elegerunt, et sigillis suis confirmauerunt. At episcopo Dunelmensi, & *Huberto VValteri* conquerentibus de transgressione Canonicorum illorum,præcepit dux,quòd omnia Eboracensis ecclesiæ essent in eo statu, quo fuerunt die, qua rex pater suus fuit viuus & mortuus; vnde factum est, quòd iura ecclesiastica Archiepiscopatus Eboracensis redierunt in manum *Huberti VValteri*,& officialium suorum, sicut antea fuerant, et secularia beneficia eiusdem Archiepiscopatus redierunt in custodiam seruientium ducis. Eodem anno obijt *Gaufridus* Eliensis episcopus apud Wintoniam duodecimo Kal.Septembris,et delatus ad **Ely**,ibidem sepultus est, et *Richardus* dux cepit omnes thesauros suos. Præterea idem dux misit episcopos, et Comites, et barones suos per

omnes

omnes thesauros regis patris sui,et totum thesaurum,qui inuentus fuerat in auro et argento,fecit computari,et ponderari,cuius numerum et mensuram longum est enarrare,quia thesaurus ille erat magnus valdè excedens numerum et valentiam centum millia marcarum.Deinde misit seruientes,et balliuos suos per vniuersos portus maris Angliæ,et Normanniæ, et Pictauiæ, et aliarum terrarum suarum, et de vniuersis nauibus fecit sibi eligi,et maiores,et meliores,quæ aptæ erant ad magnum pondus portandum, et quasdam illarum distribuit familiaribus suis, qui crucem Ierosolymitanæ professionis susceperant,et quasdam illarum ad opus suum retinuit; et fecit illas onerari armis, et victualibus.Deinde idem dux venit Lundonias congregatis ibi Archiepiscopis,episcopis,comitibus,et baronibus, et copiosa militum multitudine in occursum eius, quorum consilio,et assensu ipse dux 3. Nonas Septembris die Dominica festo ordinationis beati *Gregorij* Papæ,die quoq; Aegyptiaca consecratus,et coronatus est in regē Angliæ Londonijs apud Westmonasteriū à *Baldwino* Cantuarienſi Archiepiscopo,ministrantibus ei in illa coronatione *Waltero* Rothomagensi, *Iohanne* Dublicensi, *Formali* Treuetensi Archiepisc.et *Hugone* Dunelmensi,et *Hugone* Lincolnienſi,et *Hugone* Cestrensi, et *Willielmo* Herefordensi,et *Willielmo* Wigornensi,et *Iohanne* Exonienſi,et *Reginaldo* Bathonienſi,et *Iohanne* Norwicensi,et *Sefrido* Cicestrensi,et *Gilberto* Rosensi,et *Petro* de S. *Dauid*,et de S. *Asaph*,et de Pāgor,et *Albino* Fernensi, et *Concorde* Hegdunensi episcopis, et omnibus ferè Abbatibus,et Prioribus,et Comitibus,et Baronibus Angliæ astantib⁹.

Ordo coronationis *Richardi* regis Angliæ.

IN primis venerunt episcopi,& Abbates, & clerici multi induti cappis sericis, præcedentibus eos cruce,ceroferarijs,thuribulis cum aqua benedicta vsq; ad ostium thalami regis interioris, & ibi receperunt prædictum *Richardum* ducem, qui coronandus erat,& duxerunt eum in ecclesiam Westmonasterij,vsque ad altare maius cum ordinata processione, & cantu glorioso, & omnis via, qua gradiebantur ab ostio thalami regis, vsque ad altare cooperta erat pannis laneis.Ordo autem processionis talis erat. In prima fronte præcedebant clerici induti portantes aquam benedictam & crucem, & cereos,& thuribulos. Deinde veniebant Priores,deinde Abbates, deinde Episcopi, & in medio illorum ibant quatuor Barones portantes quatuor candelabra aurea;deinde venerunt *Godefridus* de Luci portans pileum regium, & *Iohannes* Marescallus iuxta eum portans duo calcaria aurea magna, & ponderosa; deinde venerunt *Willielmus* Marescallus Comes de Striguil portans sceptrum regale aureum,in cuius summitate est crux aurea, & *Willielmus* patricij Comes de **Salesbirie** iuxta eum gestans virgam auream habentem in summitate columbam auream.Deinde venerunt *Dauid* frater regis Scotię Comes de Huntedū,& *Iohānes* Comes Moretonij frater ducis,& *Robertus* Comes Leicestriæ portantes tres gladios aureos regios sumptos de thesauro regis, quorum vaginæ desuper per totum auro contextæ erant; medius autem illorum ibat Comes Moretonij. Deinde veniebant sex Comites, & sex Barones portantes in humeris suis vnum *faccarium magnū valdè,super quod posita erant regalia insignia, & vestes.Deinde veniebat *Willielmus* de Mandiuillæ Comes Albæ Marliæ gestans coronam auream magnam,& ponderosam lapidibus pretiosis vndiq; decoratam.Deinde venit *Richardus* dux Normanniæ, & *Hugo* Dunelmensis episcopus ibat à dextris illius, & *Reginaldus* Bathonienſis episc. à sinistris illius ibat,& 4.barones portauerunt supra eos vmbraculum sericum super 4.lanceas proceras,& omnis turba Comitū et baronum,& militum,et aliorū tam cleticorum,quàm laicorum sequebatur vsq; in atrium ecclesiæ & induti introierūt cum duce vsq; in chorum.Cùm autem dux ad altare veniret coram Archiepiscopis, Episcopis,& clero, & populo flexis genibus ante altare coram positis sacrosanctis euangelijs,& plurimorum sanctorum reliquijs vt moris est, iurauit quòd ipse omnibus diebus vitæ suæ pacem,& honorē,atq; reuerentiā Deo,& sanctę ecclesiæ,et eius ordinatis portaret. Deinde iurauit,quòd rectā iusticiā,et æquitatē exerceret in populo sibi commisso. Deinde iurauit, quòd malas leges,et consuetudines peruersas, si quæ in regno suo inductæ sunt, deleret, et bonas leges conderet, et sine fraude,et malo ingenio eas custodiret. Deinde denudauerunt eum totum exceptis camisia, et braccis. (Camisia autem dissuta erat in scapulis,) deinde calciauerunt eum sandalijs auro contextis;

al. scaccariū

deinde *Baldwinus* Cantuarienſis Archiepiſcopus infundẽs oleum ſanctum ſuper caput eius vnxit eum in regem in tribus locis,viz.in capite,in pectore, in brachijs, quod ſignificat gloriam,fortitudinem,& ſcientiam,cum orationibus ad hoc conſtitutis.Deinde poſuit idem Archiepiſcopus ſuper caput eius conſecratum pannum lineum, & pileum deſuper,quod *Godefridus* de Luci portauerat.Deinde induerunt eum veſtimentis regalibus.Primò viz.tunica, deinde Dalmatica; deinde tradidit ei idẽ Archiepiſcopus gladium regni ad malefactores eccleſiæ comprimendos,deinde duo Comites calciauerũt ei calcaria,quæ *Iohannes* Mareſcallus portauerat,deinde indutus eſt mantea, deinde ductus eſt ad altare,& ibi prædictus Archiepiſcopus prohibuit ei ex parte omnipotentis Dei,ne hunc honorẽ ſibi aſſumeret niſi in mente haberet ſupradicta ſacramenta,& vota,quæ fecerat inuiolabiliter ſeruare,& ipſe reſpondit ſe per auxiliũ Dei omnia ſupradicta ſeruaturũ ſine fraude.Deinde ipſe cepit coronã de altari, & tradidit eam Archiepiſcopo,& Archiepiſcopus tradidit ei,& poſuit eam ſuper caput illius, quam duo Comites ſuſtinebant propter ponderoſitatẽ ipſius.Deinde tradidit ei Archiepiſc. ſceptrũ regale in manu dextra,& virgã regalem in ſiniſtra, & rex ſic coronatus ductus eſt ad ſedẽ ſuam à prædictis Dunelmenſi,& Bathonienſi epiſc. præcedentibus eos ceroferarijs, & prędictis tribus gladijs.Deinde inchoata eſt miſſa Dominicalis,& cùm peruenireturad Offertoriũ, prædicti epiſcopi duxerunt eum ad altare,& ipſe obtulit vnã marcam auri puriſſimi:talis enim oblatio decet regẽ in ſingulis coronationibus ſuis. & præfati epiſcopi reduxerunt eum ad ſedem ſuã. Celebrata autem Miſſa, & omnibus ritè peractis, prædicti duo epiſcopi, vnus à dextris, & alter à ſiniſtris reduxerunt eum coronatum,& portantem ſceptrũ in dextra, & virgam regalem in ſiniſtra ab eccleſia vſq; in thalamũ ſuum,præcedẽte ordinata proceſſione,vt ſuperiùs.Deinde reuerſa eſt proceſſio in chorum,& dominus rex depoſuit coronã regalem,& veſtes regales; & leuiores,coronam & veſtes cepit,& ſic coronatus venit prandere, & Archiepiſcopi, & epiſcopi ſederunt cum eo in menſa vnuſquiſq; ſecundũ ordinem,& dignitatem ſuã.Comites autẽ et barones ſeruiebant in domo regis,prout dignitates eorũ exigebant.Ciues verò Lundonẽſes ſeruierũt de pincernaria,et ciues Wintonienſes de coquina.Dum autẽ rex in menſa ſederet,venerunt principes Iudæorũ deferentes regi munera,ſed quia prohibitum erat eis die heſterna, quæ præterijt,ne ad curiam regis die coronationis ſuæ accederent, plebs ſuperbo oculo, et inſatiabili corde irruit in Iudæos, et ſpoliauit eos, et plagis impoſitis eiecerũt eos ab atrio regis,inter quos erat Benedictus Iudęus Eboraci, quicùm à Chriſtianis ita perſecutus eſſet,et vulneratꝰ,vt de vita deſperaret,baptizatus eſt à *Willielmo* Priore eccleſię S. *Mariæ* Eboraci in eccleſia innocentiũ,et vocatus eſt *Willielmus*, et ſic euaſit mortis periculũ, et manus perſequentium. Quod cùm ciues Lundonenſes audiſſent,inuaſerunt Iudæos ciuitatis,et domos eorum combuſſerũt, et illos interfecerunt, pauci tamen euaſerũt beneficio amicorum ſuorũ Chriſtianorum.In craſtino autem coronationis regis miſit rex ſeruientes ſuos,et comprehendi fecit malefactores illos,qui ciuitatẽ incenderũt,nõ propter Iudæos,ſed propter domos,et facultates Chriſtianorũ,quas incenderunt,et rapuerunt,et de illis quoſdam fecit ſuſpendi, et eodẽ die fecit rex præfatum *Willielmũ*,qui de Iudæo factus erat Chriſtianus,ſibi præſentari:et ait illi,tu quis es? et reſpondens dixit.Ego ſum Benedictus Iudęus tuus de Eboraco, et cõuerſus rex ad Archiepiſc.Cantuarienſem,et cæteros, qui dixerant ei prædictum *Benedictũ* factum fuiſſe Chriſtianũ,ait illis. Nonne dixiſtis mihi,quòd ipſe Chriſtianus eſt, et reſponderunt illi,etiã domine: Et ait illis:quid ergo faciemus de eo? cui Archiepiſc. Cantuarienſis minùs circumſpectè, quàm eſſet neceſſe, reſpondit in ſpiritu furoris ſui, ſi ille Chriſtianus eſſe nõ vult,homo diaboli ſit,debuerat enim reſpondiſſe; petimus de eo iudicium Chriſtianorum de ſe ſicut ipſe Chriſtianus ſit factus, et modò contradicit. Sed quia nõ erat,qui reſiſteret,præfatus *Willielmus* reuerſus eſt ad Iudaicam prauitatẽ, qui poſtmodò paruo interlapſo tempore obijt apud Northamtoniam,et factus eſt alienus à communi ſepultura Iudæorum,ſimiliter et Chriſtianorũ, tum quia factus fuerat Chriſtianus,tum quia ipſe ſicut canis reuerſus ad vomitum,redijt ad Iudaicam prauitatẽ. Secunda autẽ die poſt coronationem ſuã *Richardus* rex Angliæ recepit homagia ſua et fidelitates ab epiſcopis et abbatibus,et Comitibus,et baronibus Angliæ:quibus expletis,rex expoſuit venditioni omnia,quæ habuit,ſcz.caſtella,villas,et prædia. Vnde factum

ctum est,quòd *Hugo* Dunelmensis episcopus emit à rege bonum mannerium suum de Sadberga cum **Wapentac**, & feodis militum pro sexcentis marcis argenti in puram & perpetuam eleemosynam,& hac charta confirmauit.

Charta regis *Richardi* de mannerio de Sadberga vendito Hugoni *Dunelmensi episcopo.*

Richardus Dei gratia rex Angliæ, dux Normanniæ & Aquitaniæ, Comes Andegauiæ Archiepiscopis,episcopis,baronibus, vicecomitibus, & omnibus balliuis, & ministris totius Angliæ,salutẽ.Sciatis nos dedisse,& concessisse,& præsenti charta confirmâsse Deo,& beato *Cuthberto*,& ecclesiæ Dunelmensi,& *Hugoni* Dunelmensi episcopo charo,consanguineo nostro,& successoribus eius in puram,& perpetuam eleemosynam pro anima patris nostri,& antecessorum & successorum nostrorũ,& pro salute nostra,& hæredum nostrorum, & pro stabilitate, & incremento regni nostri mannerium nostrum de **Sadberge** cum **Wapentac** ad idem mannerium pertinente,& cum omnibus alijs rebus ad illud pertinentibus, tam in hominibus, quàm in terris cultis,& incultis,in vijs,& semitis,in pratis,& pasturis,in stagnis,& molẽdinis,in aquis, & piscarijs, & seruitium *Petri Carou*,& hæredum suorum de feodo vnius militis de **Setune**, & de **Quitune**,& seruitium *Thomæ* de **Amundeuile**, & hæredum suorum de feodo vnius militis de Cottona,& de **Treiford**,& seruitium filij *Godefridi Baarde*, & hæredum suorum,de feodo duarum partium vnius militis de **Wideltun**, & de **Herteburne**, quas terras de nobis tenebant inter Tinam & Teisam, cum omnibus alijs rebus ad prædicta feoda pertinentibus in * Escambrum pro seruitio feodi trium militum, quod *Philippus* de Kimba de ipso episcopo in **Lincolnsire** tenebat,& pro feodo duorum militũ, quòd *Gerardus* de Camuile de eodem tenebat ibidem.Et pro feodo vnius militis, quòd *Baldwinus Wac*,& filius *Rogeri* de Oseuile ibidẽ de eodem tenebant. Quare volumus & præcipimus,quòd prædictus *Hugo* Dunelmensis episcopus,& successores sui prædicta duo feoda militũ,& duas partes feodi vnius militis cum prædicto mannerio de **Sadberge** & Wapentacco sicut prædictum est,teneant,habeant,& possideant liberè, & quietè, & honorificè cum omnibus rebus ad ea pertinentibus in bosco & in plano, cum socco,& sacca,& tol,& them,& infangenthef, & cum omnibus alijs libertatibus, & liberis consuetudinibus,& cum placitis ad coronam pertinentibus, sicut nos ipsi in propria manu nostra habebam⁹: & sicut ipse episcopus habet,& tenet alias terras suas, et feoda militum in episcopatu suo,et vt tam ipse episcopus, quàm successores sui disponant de hominibus,et terris ad idem mannerium pertinentibus,ad libitum suum,et voluntatẽ sicut de alijs hominibus,et terris suis in eodem episcopatu suo faciunt. His testibus *Baldwino* Cantuariensi Archiepisc. *Waltero* Rothomagensi, *Iohanne* Dublinensi Archiepisc. *Reginaldo* Bathoniensi,*Hugone* Lincolniensi,*Iohanne* Norewicensi, *Hugone* Couentrẽsi, *Sefrido* Cicestrensi,*Gilleberto* Rofensi, *Iohanne* Exoniensi episco.Domino *Iohanne* fratre domini regis,*Willielmo* de Mãdeuilla Comite de **Exesse**,*Roberto* Comite de **Leicestre**, *Hamelino* Comite de **Waren**, *Waleranno* Comite de **Warewic**,*Willielmo* Comite de **Arundel**,Richardo Comite de **Clare**,*Willielmo* Comite de **Saresbiri**, *Rogero Bigoto*,*Willielmo* Marescallo domino de Striuil. Datũ anno primo regni nostri, 18. die Septembris apud **Eatingert** per manũ *Willielmi* de longo campo Cancellarij nostri.Præterea idem episcopus dedit prænominato regi ** marcas argẽti pro Comitatu Northũbriæ habendo in vita sua cum castellis et alijs pertinẽtijs suis.Deinde venit rex ad abbatiam,quæ dicitur **Pipewell**,et congregatis ibi *Baldwino* Cantuar. Archiepisc.et *Waltero* Rothomagensi Archiepisc.et *Iohanne* Dublinensi Archiepisc.et *Formale* Triuerensi Archiepisc.et *Hugone* Dunelmensi episc.et *Hugone* Lincolnensi episc.et *Hugone* Cestrensi episc.et *Iohanne* Northwicensi episc.et *Iohanne* Eboracensi episc. et *Iohanne* Exoniensi episc. et *Willielmo* Herefordensi episc. et *Willielmo* Wigornensi episc. et *Reginaldo* Bathoniẽsi episc.et *Gilleberto* Rofensi episc.et *Sefrido* Cicestrensi episc.et *Henrico* Baiocensi episc.et *Petro* episcopo de S.*Dauid* in Wallia,et *Albino* Fernensi episcopo,et *Concorde* Hegilonensi episcopo, et Abbatibus, et Prioribus ferè totius Angliæ; idem rex dedit

al. Escambium

Godefrido de Luci episcopatum Wintonienſem, & *Richardo* theſaurario Elienſi Archidiacono, episcopatum Lincolnienſem, & *Willielmo* de Longo campo Cancellario ſuo, epiſc. Elienſem, & *Huberto Walteri* decano Eboraci, episcopatum Salesbiriēſem, & abbatiam de **Seleſbi**, *Rogero* eiuſdem abbatiæ Priori, & abbatiam de **Glaſtingbiri**, *Hērico* de Soilli Priori de Bermundeſaia, & *Gaufrido* fratri ſuo quondam Lincolnienſi electo Archiepiſcopatum Eboracenſem, & *Henrico* fratri *Willielmi* Mareſcalli, decanatum Eboracenſis eccleſiæ, & *Bucardo* de Puteaco nepoti *Hugonis* Dunelmēſis episcopi, theſaurariam Eboracenſis eccleſiæ. Et *Willielmo* de Chuneli, Archidiaconatum de **Richmund**; & *Willielmo* de S. *Mariæ* eccleſia præbendam, quæ fuit *Walteri Huberti* in eccleſia Eboraci, & decanatū S. *Martini* Lundoniæ. Cùm igitur *Baldwinus* Cantuar. Archiepiſcopus vidiſſet Archiepiſcopatum Eboracenſem datum fuiſſe præfato *Gaufrido*, calumniatus eſt conſecrationem illius, & prohibuit ei ne ipſe ab alio, quàm ab eo conſecrationem, ſeu ſacerdotalem ordinem ſuſciperet, & ſuper hoc appellauit ad dominum Papam, & coram rege, & vniuerſis episcopis, & clero, & populo chartam *Willielmi* regis *Baſtardi*, in qua continebatur controuerſia, quæ olim vertebatur inter Cantuarienſem, & Eboracenſem eccleſiam ſuper Primatia Angliæ, & quibuſdam alijs dignitatibus protulit. In charta autem illa continebatur, quòd *Thomas* tunc temporis Archiepiſcopus Eboracenſis ordinem ſacerdotalem, & episcopalem conſecrationem ſuſcepit de manu *Lanfranci* tunc temporis Cantuarienſis Archiepiſcopi, & totius Angliæ primatis, & ei canonicam obedientiam fecit, & ad concilia ſua cum Lindiſſarnenſis eccleſiæ episcopo, & cæteris ſuffraganeis ſuis venit, & ei reuerentiam omnem ſicut primati ſuo exhibuit. Charta autem illa teſtabatur hæc omnia ſupradicta facta fuiſſe coram rege *Willielmo* in generali concilio apud Lundonias per definitiuam ſententiam ab *Alexandro* Papa ſecundo prolatam. In ſequenti verò die *Iohannes* electus Candidæ caſæ conſecratus eſt in episcopum à *Iohanne* Dublinenſi archiepiſcopo apud **Pipewell**, decimo quinto Kalendarum Octobris die Dominica. In eodem verò concilio dominus rex conſtituit *Hugonem* Dunelmenſem episcopum, & *Willielmum* Comitem Albemarliæ ſummos iuſticiarios Angliæ, & aſſociauit eis in regimine regni *Willielmū* Mareſcallum, & *Gaufridum* filium *Petri*, & *Willielmum Bruueræ*, & *Robertum* de **Wihtefeld**, & *Rogerum* filium *Remfridi*. *Gaufridus* verò Eboracenſis electus ſtatim murmurauit contra *Henricum* fratrem *Willielmi* Mareſcalli, & *Bucardum* nepotem *Hugonis* Dunelmenſis episcopi, & *Willielmum* de S. *Mariæ* eccleſia, & *Rogerum* electum Abbatiæ ſancti *Germani* de **Seleſbi**: quibus rex ſupradictos honores dederat, & iurauit, quòd donatio illa regis non ſtaret niſi de conſenſu, & voluntate illius. Vnde rex iratus diſſaiſiauit eum de Archiepiſcopatu Eboraci, & facta eſt inter regem, & illum diſcordia grauis, adeò quòd etiam rex diſſaiſiauit eum de omnibus tenementis ſuis citra mare, & vltra. Sed paulò pòſt prædictus Eboracenſis electus recepit ordinem ſacerdotalem à *Iohanne* episcopo Candidę caſæ ſuffraganeo ſuo menſe Septembris Sabbato *quarto Kalendarum apud **Suuelle**. Interim *Richardus* rex Angliæ miſſis nuncijs ſuis ad *Clementem* Papam, obtinuit ab eo literas patentes, vt quoſcunque ipſe vellet dimittere ad terras ſuas cuſtodiendas, eſſent quieti à captione crucis, & ab itinere Ieroſolymitano, vnde ipſe ſibi inæſtimabilem acquiſiuit pecuniam. *Henricus* autem frater *Willielmi* Mareſcalli, cui rex dederat decanatum Eboracenſis eccleſiæ venit vſque **Burbtun** in Lindeſia, & ibi ſuſcepit ordinem ſubdiaconi, & diaconi in vna die à *Concorde* Hegdunenſi episcopo. Cúmque *Henricus* idem Eboracum veniret, cum literis regis ad recipiendum decanatum, non inuenit, qui eum in ſtallum decani mitteret. Dicebant enim clerici Eboracenſis eccleſiæ, quòd nullus præter Archiepiſcopum debuit mittere eum in ſtallum decani. Sed *Hamo* Eboracenſis eccleſiæ præcentor miſit eum in ſtallum præbendæ, quam rex ei dederat. Cùm autem *Bucardus* de Puteaco Archidiaconus Dunelmenſis, cui rex theſaurariam Eboracenſis eccleſiæ dederat, veniſſet cum literis regis *Hamoni* præcentori directis, vt prædictum *Bucardum* in ſtallum mitteret: noluit mandatis regis obedire. Dicebat enim quòd *Rogerus* Eboracenſis Archiepiſcopus ipſi prædictam theſaurariam dederat, et quòd rex *Henricus* illi ipſam confirmauerat, et ſuper hoc ad ſedem Apoſtolicam appellauit, et ſic vterque fraudatus à ſuo deſiderio receſſit. Eodem anno *Formator* Treuerenſis Archiepiſcopus obijt in Anglia apud

al. quatuor temporum

apud **Northampton**. Eodem anno mense Septembris homines Londonienses, & ceteri multi, qui de diuersis regnis per naues iter Ierosolymitanum arripuerant, obsederunt in Hispania ciuitatem quandam Sarracenorũ, quæ dicitur Siluia, & ceperunt eam: & deiectis Sarracenorum spurcitijs legem Christianam ibi in perpetuũ tenendam statuerunt, & Ecclesiam in honorem Dei, & beatæ Dei genetricis *Mariæ* fabricauerunt, & à vicinis Episcopis dedicari fecerunt, & clericum quendam Flandrensem, qui cum eis venerat fecerunt consecrari in Episcopum eiusdem ciuitatis, & tradiderunt eam *Sancio* regi Portugalensi.

EOdem anno *Godefridus* de Luci Wintonienſis Episcopus emit à *Richardo* rege Angliæ duo maneria optima videlicet Weregraua, & **Wenes** olim pertinentia ad Episcopatum Wintonienſem, vt dicebatur; & *Samſon* abbas de sancto *Edmundo* emit ab eo manerium, quod dicitur **Wilde** Hala pro mille marcis, quod de antiquo iure dicebatur pertinere abbatiæ sancti *Edmundi*. Ceteri autem omnes quicunque volebant, emerunt à rege sua, & aliena iura, vnde rex maximam sibi acquisiuit pecuniam. *Galfridus* verò Eboracensis electus venit Eboracum, & cum solenni processione receptus est à clero & populo. Venerunt etiam Eboracum *Henricus* frater *Willielmi* Marescalli, cui rex decanatum Eboracensis Ecclesiæ dederat, & *Bucardus* nepos *Hugonis* Dunelmensis Episcopi, cui rex thesauraria Eboracensis Ecclesiæ dederat; sed Eboracensis Archiepiscopus noluit eos recipere, neque in stallos mittere; dicens quòd non mitteret eos in stallos, donec electio sua confirmata esset à summo Pontifice. Eodem anno mense Octobris *Henricus* dux Saxoniæ gener *Henrici* regis Angliæ redijt in Saxoniam terram suam, & magno congregato exercitu, inuasit eos, quibus Imperator terram suam dederat, & expugnauit eos, & plusquam triginta castella obtinuit. Eodem anno mense Nouembris *Willielmus* de Mandeuilla Comes Albemarliæ obijt in Normannia apud Rothomagum, & *Hugo* de Puteaco nepos *Hugonis* Dunelmensis episcopi Comes de Bahr supra Secanam obijt apud* Adet, & sepultus est in loco, qui dicitur Galilæa apud Dunelmum. Eodem* mense *Rothrodus* Comes de Pertico, & alij nuncij *Philippi* regis Franciæ venerunt in Angliam ad *Richardum* regem Angliæ dicentes, quòd rex Franciæ in generali concilio Parisijs iurauerat tactis sacrosanctis Euangelijs, & omnes principes regni sui, qui crucem Domini susceperant, quòd Deo volente, immutabiliter erunt apud Vizeliacum ad clausum Paschæ: inde Ierosolimam ituri; & in testimonium illius sacramenti rex Franciæ misit regi Angliæ chartam suam, petens ab eo, vt ipse & Comites, & barones sui facerent illi simili modo securum, quòd ad eundem terminum essent apud Vizeliacum. Hinc factum est, quòd *Richardus* rex Angliæ, & Comites, & barones sui, qui crucem susceperant in generali concilio constituti apud Londonias, iurauerunt tactis sacrosanctis Euangelijs, quòd per auxilium Dei immutabiliter venirent Vizeliacum in clausum Paschæ, parati inde iter Ierosolymitanum arripere; & prædictus Comes de Pertico, & cæteri nuntij regis Franciæ hoc idem iurauerunt in animam regis Franciæ coram rege Angliæ in concilio illo, & *Willielmus* Marescallus, & quidam alij hoc idem iurauerunt in animam regis Angliæ coram nuntijs regis Franciæ in eodem concilio, & misit inde chartam suam regi Franciæ. Eodem anno *Sibilla* regina Ierosolymæ reddidit *Saladino* Scaloniam pro liberatione *Guidonis* de Lizinant mariti sui, & *Saladinus* permisit eum liberum, & absolutum abire, & inuenit ei saluum conductum vsque ad ciuitatem Tyri. Quô cùm venisset, *Conradus* Marchio non permisit illum intrare. Rex itaque ille non habens in ciuitate vbi caput suum reclinaret, extra vrbem Tyri in tentorijs remansit. Confluebant ergo ad eum Templarij, & Hospitalares, & omnes Christiani, qui propter metum Paganorum dispersi erant in regione illa, & adhæserunt illi sicut domino, & regi suo. Deinde *Guido* rex per consilium *Heraclij* Patriarchæ Ierosolymæ, & illorum qui cum eo erant profectus est vsque ad ciuitatem Acon, & obsedit eam in loco, qui dicitur le Turun, mense Augusti in octauis Assumtionis sanctæ *Mariæ*, videlicet vndecimo Kalendarum Septembris, & quia rex modicum habebat exercitum, Pagani qui in ciuitate Acon erant, non clauserunt portas ciuitatis, neque die neque nocte, sed ibant, & reuertebantur cum camelis suis attrahentes victualia, & alia, quæ erant illis necessaria. Tertia autem die sequenti applicuerunt apud Acon *Robertus* Comes

al. Açle
al. anno

de

al. Drues de *Arues, & Philippus Beluacensis Episcopus frater eius, & Comes Airardus de Breines, & Iakis de Auenneis, & Landegraua de Alemannia, & alij Christiani peregrini multi, de quorum aduentu rex, & omnes, qui cum eo erant, gauisi sunt gaudio magno valdè. Saladinus igitur magno congregato exercitu, venit prope exercitum Christianorum, & commisit cum eis prælium feria quarta post festum sancti Michaëlis in planitie inter Accon, & Casale Episcopi, in quo prælio Saladinus confectus fuit, & fugatus, ita quòd ipse omnia tentoria sua reliquit Christianis, & amisit de melioribus militiæ suæ partem vnam, & Christiani magnam partem suorum perdiderunt. Postmodum Saladinus recuperauit super gentem Christianam propter peccata eorum, ita quòd Christiani vsque ad castra sua repulsi sunt, & Girardus de Bedeforde summus magister Templi, & Marescallus Templi cum fratribus duodeviginti, qui optimè
al. vbi se continuerant, * ibi interfecti fuerunt; & aliam etiam amiserunt Christiani militiam vsque ad milites quadraginta, & centum turcoplos. Saladinus autem primogenitum suum
al. Mirasalim *Mirsalim, & nepotem suum Tekehedin, & Migemal seneschallum suum perdidit, & centum de melioribus militiæ suæ, & multos alios, quorum non erat numerus. Et feria quarta venit iterum Saladinus cum exercitu suo, & cùm Christiani vellent cum eo congredi, velociùs retulit pedem; & tertia die sequenti castra sua mouit, & vsque ad locum, qui dicitur Safran, diuertit, & exercitus eius occupauerat omnem locum à Casali Episcopi vsque ad Docum, quoniam ex quo Saladinus natus fuit; nunquam antea tantum exercitum congregauit. Nam de tota terra sua nullus remansit aptus ad bellum, qui non fuerit in illo exercitu adunatus. Nec credo, quòd aliquis vnquam tantam, tamque bonam aliquando alicubi militiam viderit Christianorum, quantam ibi videre posset. Et post peractum bellum venerunt quingenti milites Christiani optimi, & decem millia hominum pugnatorum, & armis omnibus instructorum. Et eodem anno applicuerunt ibi naues, & burciæ plusquam quingentæ, exceptis galeis, & cursorijs, quæ multæ fuerunt, & statim reuertebantur in Apuliam, vt plus afferrent, videlicet homines, & victualia. Naues autem Teuthonicorum, & Dacorum remanserunt apud Accon ad comburendum. Non habebant enim ibi Christiani vnde cibos suos coquerent, nisi de nauibus, & ex his, quæ naues attulerant. Et est notandum, quòd ciuitas Accon obsessa erat in hunc modum. Guido rex Hierosolymæ cum regina vxore sua, & duabus filiabus suis hospitatus est in Turono subtus versus mare, versus caput montis, & Heraclius Patriarcha, & Galfridus frater regis erant cum eo; tota verò maritima, quà itur ad Cayphas, Pisani castra metati sunt, ita quòd nullus ex illa parte à ciuitate exire poterat: et ex a-
al. Toroni lia parte * Turoni vbi sedet Maçoniatum, id est Lamahumheriæ Sarracenorum; ibi dominus Landigrauus, & dominus Iacobus de Auennis, omnésque Teutonici, & Ianuenses castra posuerunt. Postea Templum cum gente sua hospitatum est. vbi fuerant horti, & cisternæ Latinorum. Hospitale cum fratribus, & familia sua ibi castra posuit, vbi erat hortus, & terra eiusdem Hospitalis. Ex alia parte vsque in mare hospitati sunt Conradus Marchio, & multi de vltramontanis, vsque ad montem Musardum. Et Comes Robertus de Druis, & Episcopus Beluacensis, & Comes Airardus de Brene, & Franci, & Campani cum gentibus regis morabantur ibi, iuxta Turonum prope villam; et Archiepiscopus Pisanus, et Archiepiscopus de Nazareth, et Archiepiscopus de Besenzun, et Archiepiscopus de Arleblanc, et Archiepiscopus de monte regali erant ibi cum eis. Deinde Christiani fecerunt vnum fossatũ magnum à mari vsque in mare, vbi erat fossatum Templi inter se, et exercitum Paganorum; et aliud fossatum fecerunt inter se, et Accon; ita quòd nullum ab eis, qui erant in Accon, timebant insultum: et nullus Paganorum egredi potuit de Accon, nisi per manus illorum; et Ingennia Christianorum, et perarię eorum retrò fossata erant, ita quòd nullus poterat eis nocere ex parte aduersa; et Christiani ibi erant expositi ventis, et imbribus, nullas habentes domos, vel tuguria, quibus operirentur. Nec inde si iurassent moueri poterant, sed ibi oportebat eos viuere aut mori. Et vt dictum est, ita obsederunt Accon ex omni parte, vt nullus omnino posset ab ea exire. Et de die in diem faciebant insultum in eam. Hæc contra ex vna parte Christianorum erat Accon plena Paganis bellicosis, et ex alia parte eorum erat Saladinus cum exercitu suo magno. Et in veritate

veritate dico, quòd nulli vnquam Christiani in tali, vel tanta fuerunt expectatione, & nulla poterant ei deferri victualia nisi per mare. Oratio autem sine intermissione fiebat pro eis ab Ecclesia ad Dominum. Eodem anno mense Octobris *Baldewinus* Cantuariensis Archiepiscopus consecrauit *Godefridum* Wintonienſem, & *Willielmum* Elienſem, & *Hubertum* Salesbirienſem, & *Richardum* Londonienſem Episcopos. Eodem *mense *Resus*, filius *Griffini* regulus de **Suthwales** venit in Angliam, vsque **Oxenford** per conductum *Iohannis* Comitis Moretonij fratris regis, & quia rex Angliæ noluit occurrere illi, sicut rex pater suus solebat, indignatus est valdè, & reuersus est in terram suam sine allocutione regis. Eodem anno mense Nouembris *Iohannes* Anagninus Cardinalis missus à latere domini Papæ ad dirimendam litem, quæ erat inter *Baldewinum* Cantuariensem Archiepiscopum, & monachos sanctæ Trinitatis Cantuariæ, applicuit in Anglia apud **Doure**, & prohibitum est ei ne ipse vlteriùs procederet, nisi per mandatum regis; & ille ibidem remansit, donec dominus rex misit pro illo. Interim dominus rex venit Cantuariam, & fecit pacem & finalem concordiam inter *Baldewinum* Cantuariensem Archiepiscopum, & monachos suos in hunc modum: videlicet, quòd *Rogerus* le Norreis, quem prædictus Archiepiscopus contra voluntatem Monachorum Priorem fecerat in Ecclesia Cantuariensi, deponeretur; & capella, quam idem Archiepiscopus in suburbio contra voluntatem monachorum cõstruxerat, prosterneretur; & prædicti monachi facerent eidem Archiepiscopo obedientiam, & professionem, sicut prædecessoribus suis facere consueuerunt. Et factum est ita, & dominus rex ad petitionem Cantuariensis Archiepiscopi, dedit prænominato Priori depositio abbatiam de **Euesam**, & factus est inde abbas. Archiepiscopus autem constituit Priorem in Cantuariensi Ecclesia consilio regis, & consensu capituli. Sed monachi Cantuarienses deposuerunt eum post mortem eiusdem Archiepiscopi; Archiepiscopus verò interim construxit Ecclesiam apud **Lambee** ex opposito Westmonasterij, & præbendas, quas assignauerat in capella, quam fecerat in suburbio ciuitatis Cantuariæ, assignauit in Ecclesia illa noua, quam construxit apud **Lambee**. Huic autem paci, & finali concordiæ inter Archiepiscopum, & monachos suos factæ interfuerunt *Richardus* rex Angliæ, & *Alienor* regina mater eius, & *Walterus* Rothomagensis, & *Iohannes* Dublinensis Archiepiscopus, & *Hugo* Dunelmensis, & **Iohannes* Northwicensis, & *Iohannes* Salesbirienſis, & *Godefridus* Wintonienſis, & *Gillebertus* Rosensis, & *Reginaldus* Bathonienſis, & *Hugo* Couentrensis, & *Hugo* Lincolnienſis, & *Willielmus* Wigornienſis Episcopi, & abbas sancti *Augustini* Cantuariensis, & *Benedictus* abbas de Burgo, & *Sampson* abbas de sancto *Edmundo*, & abbas de Bello, & abbas de Westmonasterio, & *Guarinus* abbas de sancto *Albano*, & alij abbates, & Priores multi, qui omnes sigilla sua apposuerunt scripto illi, in quo supradicta continebatur concordia. Deinde misit rex pro *Iohanne* Anagnino Cardinali, qui Cantuariam veniens, & cum solemni processione receptus molestè tulit, quòd in absentia illius pax facta fuit inter Archiepiscopum Cantuariensem, & monachos suos. Eodem anno mense Nouembris *Gaufridus* Eboracensis electus, vnâ cum baronibus Eboracensis scyræ, & Vicecomite Eboraci per mandatum domini regis perexit, vsq; ad aquam de **Twede**, & ibi recepit *Willielmum* regem Scottorum, & exhibuit ei honorem debitum, & securum conductum vsque ad regem Angliæ. Venit igitur Cantuariam *Willielmus* rex Scottorum mense Decembris ad regem Angliæ, & fecit ei homagium pro dignitatibus suis habendis in Anglia, sicut *Malcolmus* frater suus habuit. Et *Richardus* rex Angliæ reddidit ei castellum de **Rokesburh**, & castellum de **Berwic** libera, & quieta, & eum, & omnes hæredes suos clamauit liberos, & quietos ab ipso, & regibus Angliæ in perpetuum de omni ligantia, & subiectione de regno Scotiæ, et pro hac redditione castellorum suorum, et pro quieta clamantia fidelitatis, et ligantiæ de regno Scotiæ, et pro charta *Richardi* regis Angliæ inde habenda, *Willielmus* rex Scottorum dedit *Richardo* regi Angliæ decem millia marcarum esterlingorum. Vndè *Richardus* rex Angliæ fecit ei chartam suam in hac forma.

al. anno

al. Hubertus

Charta

Charta *Richardi* regis Angliæ de libertatibus Willielmo *Scottorum regi* conceſsis.

RIchardus *Dei gratia rex Angliæ, dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus, Comitibus, & baronibus, iuſticiarijs, et vicecomitibus, et omnibus miniſtris et fidelibus ſuis totius Angliæ, Salutem. Sciatis nos cariſsimo conſanguineo noſtro* Willielmo *eadem gratia regi Scottorũ reddidiſſe caſtella ſua* Rokeſburh, & Berewic *tanquam eius propria iure hæreditario ab eo, & hæredibus ſuis in perpetuum poſsidenda. Præterea quietauimus ei omnes conuentiones, & pactiones, quas bonæ memoriæ pater noſter* Henricus *rex Angliæ per nouas chartas, & per captionem ſuam extorſit, ita videlicet vt nobis faciat integrè, & plenariè, quod rex Scottorũ* Malcolmus *frater eius anteceſſoribus noſtris de iure fecit, & de iure facere debuit. Et nos faciamus ei quicquid anteceſſores noſtri prædicto* Malcolmo *de iure fecerunt, & facere debuerunt, ſcilicet in conductu veniendo ad curiam, & redeundo à curia, & in morando in curia, & in procurationibus, & in omnibus libertatibus, & dignitatibus, & honoribus eidem iure debitis, ſecundum quod recognoſcetur à quatuor proceribus noſtris ab ipſo* Willielmo *rege electis, & à quatuor proceribus illius à nobis electis; Si autem fines, ſiuè marcias regni Scotiæ aliquis noſtrorum hominum, poſtquam prædictus* Willielmus *rex à patre noſtro captus fuerit, vſurpauerit abſque iudicio; volumus, vt integrè reſtituantur, & ad eum ſtatum reducantur, quo erant ante eius captionem. Præterea de terris ſuis, quas haberet in Anglia, ſeu dominicis, ſeu feodis, ſcilicet in Comitatu Huntendoniæ, & in omnibus alijs: in ea libertate, & plenitudine poſsideat, & hæredes eius in perpetuum, qua* Malcomus *poſsedit vel poſsidere debuit, niſi prædictus* Malcolmus, *vel hæredes ſui aliquid poſtea infeodauerint: Ita tamen quòd ſi qua poſtea infeodata ſunt, ipſorum feodorum ſeruitia ad eum, vel hæredes eius pertineant. Et ſi quid pater noſter prædicto* Willielmo *regi Scotiæ donauerit, ratum & firmum habere volumus: Reddidimus etiam ei ligantias hominum ſuorum, & omnes chartas, quas dominus pater noſter de eo habuit per captionem ſuam. Et ſi aliquæ aliæ fortè per obliuionem retentæ, aut inuentæ fuerint, eas penitùs viribus carere præcipimus. Ipſe autem ligius homo noſter deuenit de omnibus terris, de quibus anteceſſores ſui ligij homines anteceſſorũ noſtrorum fuerunt, & fidelitatem iurauit nobis, & hæredibus noſtris teſtibus his:* Baldewino *Cantuarienſi Archiepiſcopo,* & Waltero *Rothomagenſi Archiepiſcopo,* & Hugone *Dunelmẽſi,* & Iohanni *Northwicenſi,* & Huberto *Saresbirienſi,* & Hugone *Lincolnienſi, et* Godefrido *Wintoniẽſi, et* Gilleberto *Roſenſi,* & Reginaldo *Bathonienſi, et* Hugone *Couẽtrenſi, et* Willielmo *Wigornienſi epiſcopis et* Alienor *matre regis, et* Iohanne *Comite Moretonij fratre regis, & multis alijs. Eodem die ibidem videlicet apud Cantuariã,* Hugo *Dunelmenſis,* & Hubertus *Saresbirienſis epiſcopi appellauerunt contra* Galfridũ *Eboracẽſem electũ ad præſentiam domini Papæ coram prædicto Cardinali, et ſupradictis archiepiſcopis, & epiſcopis volentes probare, quòd illius electio ſtare non debuit, quia ipſi ad quos prima vox eligendi ſpectabat, non interfuerunt electioni illius. Et* Bucardus *Eboracenſis eccleſiæ theſaurarius, et* Henricus *eiuſdem eccleſiæ decanus appellauerunt contra eundem Eboracenſem electũ ad præſentiam domini Papæ, dicentes ipſum non fuiſſe canonicè electũ, tum quia homicida erat, tũ quia erat in adulterio genitus, & de ſcorto natus. Sed quamuis hæc omnia obijcerẽtur illi; tamẽ prædictus* Iohannes *Anagninus cardinalis Apoſtolicæ ſedis legatus electionem ſuã confirmauit. Deinde* Richardus *rex Angliæ dedit* Iohanni *Comiti Moretonij fratri ſuo in augmentum Comitatũ Cornubiæ, et Comitatũ Deuoniæ, & Comitatum de* Dorſete, *& Comitatum de* Summerſete. *Præterea idem rex Angliæ dedit matri ſuæ* Alienor *totũ dodarium, quod* Matildis *regina vxor* Henrici *regis ſenioris habuit, et totum dodariũ quod* Alicia *regina vxor regis* Stephani *habuit, et totum dodariũ, quod* Henricus *rex Angliæ, filius* Matildis *Imperatricis maritus eius ei dedit. Et ipſe rex* Richardus *5. die Decembris feria tertia receſsit à ciuitate Cantuariæ, et perrexit inde vſq; ad* Douere *transfretandum, vbi multæ naues conuenerant per mandatũ illius de diuerſis portibus Angliæ. In craſtino autẽ aductus ſui ad Doroberniã,* Rogerus *electus abbatiæ S.* Germani *de* Selebi, *recepit apud Doroberniam die S.* Nicholai *benedictionem ſuã ab* Hugone *Dunelmenſi epiſcopo per præceptũ regis, contra prohibitionem* Galfridi *Eboracenſis electi. Videns igitur* Galfridus *Eboracenſis electus, quòd niſi mediante pecunia, ipſe amorem regis fratris ſui nullatenus habere poſsit, promiſit ei tria millia librarum eſterlingorum pro amore eius habendo; & rex reddidit ei Archiepiſcopatum Eboracenſem, & charta ſua confirmauit, et reddidit ei omnes*

ei omnes Laïcos feodos, quos Henricus *rex pater suus illi dederat citra mare, & vltra; scilicet in Anglia villam de Vicumba cum pertinentijs suis, & in Normannia Comitatum de Giffardi, & in Andigauia honorem de Blaugi cum pertinentijs suis. Et idem rex clamauit Deo, & sancto* Petro *Eboraci, & eidem* Galfrido *Eboracensi electo, & omnibus illi successuris in Archiepiscopatu Eboracensi: omnes terras suas, & canonicorum suorum in Eboracensi, & in* Notingham *sira quietas in perpetuum de reguardo forestæ, & ab omnibus alijs exigentijs, & grauaminibus forestæ, & forestariorum, & liberam potestatem eis dedit, & charta sua confirmauit licentiam capiendi venationes per omnes præbendas suas in Eboracensi, &* Notingham *sirijs. Præterea* Hugo *Dunelmensis Episcopus,* Hubertus *Salesbiriensis Episcopus,* Henricus *Eboracensis Ecclesiæ decanus, &* Bucardus *eiusdem Ecclesiæ thesaurarius per præceptum regis remiserunt appellationes, quas fecerant contra Eboracensem electum, & ipse Eboracensis electus ad petitionem regis confirmauit prædicto* Henrico *decanatum Eboraci, &* Bucardo *thesaurariam, &* Hugoni *Dunelmensi Episcopo confirmauit omnia priuilegia sua, & conuentiones, quæ fuerunt inter Episcopum, &* Rogerum *Eboracensem Archiepiscopum, promittens quòd hæc omnia confirmaret sigillo consecrationis suæ. Deinde* Richardus *rex Angliæ, vndecimo die Decembris feria secunda transfretauit à Dorobernia vsque ad Caleis in Flandriam; & venit illuc obuiam illi* Philippus *Comes Flandriæ, & cum gaudio suscipiens perduxit illum in saluo conductu vsque Normanniam. Transfretauerunt etiam cum rege* Iohannes *Anagninus Cardinalis, &* Walterus *Rothomagensis Archiepiscopus, &* Henricus *Baiocensis, &* Iohannes *Eboracensis Episcopi: &* Hugo *Dunelmensis, &* Willielmus *Eliensis, Episcopi, remanserunt in Anglia summi iustitiarij. Quibus rex associauerat ante recessum suum* Hugonem Bardolf, *&* Willielmũ *Marescallum, &* Galfridũ *filium* Petri, *&* Willielmum Bruuere; *& rex tradidit* Willielmo *Eliensi Episcopo cancellario suo vnum de sigillis suis, per quod fieri præcepit mandata sua in regno, et tradidit illi in custodia turrim Londoniarum: Et tradidit* Hugoni *Dunelmensi Episcopo castellum de* Windesouers *cum forestis, & Comitatu in custodia. Transfretato itaque rege, statim fit contentio inter prædictos Dunelmensem, & Eliensem episcopos, quis eorum maior haberetur. nam quod vni placuit, alteri displicuit.* Nam omnis potestas impatiens consortis erit. *Et ne longè petatur exemplum,*

Fraterno primi maduerunt sanguine muri.

Eodem anno obijt sine prole Willielmus *rex Siciliæ, ducatus Apuliæ, & Principatus Capuæ, in Sicilia apud Panormum mense Nouembris. Iste* Willielmus *rex Siciliæ longè ante obitum suum dederat* Constantiam, *filiam* Rogeri *quondam regis Siciliæ, amitam suam* Henrico *regi Alemannorum, postea Romanorum Imperatori in vxorem, & constituit eam sibi hæredem in regno Siciliæ successuram, si ipse sine prole decederet; & hoc fecit sacramentis principum regni confirmari. Defuncto itaque rege* VVillielmo, Tancredus *Comes de la Liche consanguineus eius vsurpauit sibi regnum Siciliæ, contra sacramentum fidelitatis, quod fecerat prædictæ* Constantiæ. *Vnde* Henricus *Romanorum Imperator misit in Apuliam exercitum magnum, sub principibus Maguntino Archiepiscopo, &* Henrico *Teste. Qui post multarum ciuitatum combustiones, & oppidorum subuersiones imperfecto negotio domum redierunt. Et post eorum recessum,* Richardus *Comes de Cirne frater reginæ Siciliæ, vxoris* Tancredi *regis, congressus est in bello cum Comite* Rogero *de Andria, ea ratione; quòd ipse auxilium præstiterat regi Alemannorum contra regem* Tancredum: *& cepit eum, & tradidit regi* Tancredo. Ioanna *verò soror* Richardi *regis Angliæ, quæ fuerat vxor* VVillielmi *regis Siciliæ vltimò defuncti, remansit in custodia regis* Tancredi.

ANno gratię 1190. *Richardus* rex Anglię fuit in Normannia apud Burum die Natalis Domini, quę feria secunda euenit: & tenuit ibi solenne festum cum primatibus terrę illius. erat enim Natiuitas illa Dominica proxima post primã coronationem eiusdem *Richardi.* Et post natale Domini prędictus *Richardus* rex Anglię, & *Philippus* rex Francię collocuti sunt ad vadũ sancti *Remigij:* vbi pacem firmam statuerunt inter se, & regna sua; & ipsi eam scriptis commendatam, sacramento, et sigillis suis confirmauerunt, in festo *S. Hilarij:* et archiepiscopi, et episcopi vtriusq; regni in verbo veritatis dixerunt: et Comites et barones regnorũ prędstito sacramento iurauerunt, quòd ipsi pacem illam fideliter tenerent, et seruarent illibatam. *Erat itaq; talis forma pacis, quòd vterq; illorum honorem alterius seruabit, et fidẽ ei portabit de vita, & membris, & terreno honore suo. & quòd neuter illorum alteri deficiet in negotijs suis: sed rex Frãciæ iuuabit regem Angliæ ad terram*

ram ſuam defendendam, acſi ipſe vellet ciuitatem ſuam Pariſius defendere, ſi eſſet obſeſſa; & Richardus *rex Angliæ iuuabit regem Franciæ ad terram ſuam defendendam, ac ſi ipſe vellet ciuitatem ſuam Rothomagi defendere, ſi obſeſſa eſſet. Comites autem, & barones vtriuſque regni iurauerunt, quòd à fidelitate regum non diſcedent, nec guerram mouebunt vllam in terris illorum, quamdiu ipſi fuerint in peregrinatione ſua. Et Archiepiſcopi, & Epiſcopi firmiter promiſerunt in verbo veritatis, quòd in tranſgreſſores huius pacis & conuentionis, ſententiam anathematis dabunt.* Præterea prædicti reges ſtatuerunt, quòd ſi alter illorum deceſſiſſet in peregrinatione Ieroſolymitana, alter qui vixerit, pecunias defuncti, & gentes habebit ad ſeruitium Dei faciendum. Et quia ad præfixum terminum Paſchæ parati eſſe non poterant, iter Ieroſolymitanum diſtulerunt vſque ad feſtum natiuitatis ſancti *Iohannis Baptiſtæ*; ſtatuentes, quòd immutabiliter eſſent apud Vizeliacum. Eodem anno in vigilia Epiphaniæ Domini orta eſt grauis diſſenſio inter *Gaufridum* Eboracenſem Electum, & *Henricum* eiuſdem Eccleſiæ decanum, & *Bucardum* theſaurarium. Cùm enim prædictus electus in tanta ſolennitate voluiſſet audire veſperas in Metropolitana Eccleſia, prædictus *Henricus*, & *Bucardus* noluerunt expectare eum, ſed veſperas inchoauerunt: Cumq; electus ille veniſſet in choro, vnà cum *Hamone* præcentore, & alijs quibuſdam eiuſdem Eccleſiæ canonicis, vehementer indignatus eſt, & præcepit, vt tacerent: ſimiliter præcepit præcentor. Decanus autem, & theſaurarius præceperunt, vt cantarent: tamen ad præceptum Electi, & Præcentoris ſiluerunt omnes; & Electus iterum inchoauit veſperas, & Theſaurarius præcepit omnes cereos extingui; quibus extinctis, & veſperis finitis; Electus conqueſtus eſt Deo, & clero, & populo de iniuria, quam Decanus & Theſaurarius ei fecerant; & illos, & ipſam Eccleſiam à celebratione diuini officij ſuſpendit, donec ei inde ſatisfaceret. In craſtino autem cùm omnis populus ciuitatis conueniret more ſolito ad Metropolitanam Eccleſiam, vt in ea propter diem ſolennem commodiùs audirent diuinum officium, & Electus ille, & prædicti decanus, & Theſaurarius eſſent in choro vnà cum Canonicis eiuſdem Eccleſiæ ad pacem, & concordiam inter eos faciendam; decanus, & Theſaurarius noluerunt Electo ſuo aliquam facere ſatisfactionem de tali, & tanta tranſgreſſione: ſed ſuperbè locuti ſunt contra eum. Vnde populus aduerſus eos iratus, cùm in illos irruere vellet, Electus non permiſit eos. Illi autem valdè perterriti fugerunt à facie hominum; quorum alter fugit ad tumbam ſancti *Willielmi*; & alter recepit ſe in domo Decani, & Electus excommunicauit eos. vnde factum eſt, quòd Metropolitana Eccleſia, illo die à diuino ceſſauit officio. Eodem anno poſt Purificationem ſanctæ *Mariæ Alienor* regina mater *Richardi* regis, & *Alays* ſoror *Philippi* regis Franciæ, & *Baldewinus* Cantuarienſis Archiepiſcopus, & *Iohannes* Norwicenſis, & *Hugo* Dunelmenſis, & *Godefridus* Wintonienſis, & *Reginaldus* Bathonienſis, & *VVillielmus* Elienſis, & *Hubertus* Salesbirienſis, & *Hugo* Ceſtrenſis, Epiſcopi; & *Gaufridus* Eboracenſis electus, & *Iohannes* Comes Moretonij frater regis, transfretauerunt de Anglia in Normanniam per mandatum domini regis: & habito cum illis conſilio dominus rex ſtatuit *VVillielmum* Elienſem Epiſcopum Cancellarium ſuum ſummum iuſtitiarium Angliæ: & conceſſit *Hugoni* Dunelmenſi Epiſcopo iuſtitiariam à fluuio Humbri, vſque ad terram regis Scotiæ. & fecit *Galfridum* Eboracenſem Electum, & *Iohannem* Comitem Moretonij, fratres ſuos, iurare tactis ſacroſanctis Euangelijs, quòd Angliam non intrarent infra tres annos proximò ſubſequentes, niſi per licentiam illius: tamen deinde relaxauit *Iohanni* fratri ſuo ſacramentum, quod fecerat, & dedit ei licentiam redeundi in Angliam, præſtito ſacramento, quòd fideliter ei ſeruiret. Et rex miſit in Angliam *Willielmum* Elienſem Epiſcopum Cancellarium ſuum ad præparandum ſibi, & itineri ſuo neceſſaria: & volens exaltare eum ſuper omnes tam clericos, quàm Laïcos regni ſui, miſit nuntios ſuos ad *Clementem* Papam, & effecit aduerſus eum, quòd ille commiſit præfato Cancellario legatiam totius Angliæ, & Scotiæ. Cúmque Cancellarius ille in Angliam veniret, fecit Turrim Londoniarum circundari foſſato profundiſſimo, ſperans, quod Tameſis fluuius perinde tranſiret. Deinde Cancellarius cepit ad opus domini regis de vnaquaque ciuitate Angliæ duos palefridos, & duos ſummarios de auxilio: & de vnaquaque Abbatia Angliæ vnum palefridum, & vnum ſummarium:

& de

& de vnoquoque manerio regis vnum palefridum, & vnum ſummarium. Eodem anno menſe *Martij* * 17. Cal. Aprilis, feria ſexta ante Dominicam in Ramis palmarum, *al. 18.* Iudæi ciuitatis Eboraci numero quingenti viri, exceptis mulieribus, & paruulis incluſerunt ſe in turrim Eboraci, conſenſu & voluntate cuſtodis turris, & vicecomitis, propter metum Chriſtianorum: quam cùm prædicti vicecomes, & Conſtabularius repeterent, Iudæi noluerunt illam eis tradere. Vnde factum eſt, quòd populus ciuitatis, & extranei, qui ad Comitatum venerant, per exhortationem vicecomitis & conſtabularij, fecerunt impetum vnanimiter in Iudæos. Qui cùm inſultum facerent in turrim die & nocte, Iudæi obtulerunt populo pecuniam magnam pro licentia abeundi cum vita: ſed noluit populus accipere. Tunc ſurrexit quidam legiſperitus, & ait: Viri Iſraelitæ audite conſilium meum. Melius eſt, vt noſmet ipſi nos mutuò interficiamus, quàm incidamus in manus inimicorum legis noſtræ. Omnes igitur Iudæi, tam viri, quàm mulieres aſſenſum præbuerunt conſilio illius: & accedens vnuſquiſque paterfamilias incipiens a maioribus domus ſuæ, primò incidit cum nouacula acuta guttura vxoris, & filiorum, & filiarum ſuarum; deinde totius familiæ ſuæ, & poſtremò ſui ipſius. Quidam autem illorum proiecerunt interfectos ſuos extra murum ſuper populum: quidam verò incluſerunt interfectos ſuos in domo regia, & impoſito igne combuſſerunt eos, & domos regis. & illi qui cæteros interfecerant a populo interfecti ſunt. Interim quidam Chriſtianorum incendebant domos Iudæorum, & rapinis intendebant, & ſic conſumpti ſunt omnes Iudæi, qui erant in ciuitate Eboraca, & chartæ vniuerſorum debitorum combuſtæ. Eodem anno obijt *Iſabel* regina Franciæ, filia Comitis de Henou, antequam *Philippus* rex Franciæ maritus eius iter Ieroſolymitanum arriperet. Eodem anno Annuntiatio Dominica euenit in ipſo die Paſchæ, quòd a multis retrò temporibus non euenit. Interim nuntij regis, quos ipſe Romam miſit pro Legatia Angliæ, & Scotiæ habenda ad opus *Willielmi* Cancellarij ſui, redierunt cum literis domini papæ ſuper eodem negotio. Auctoritate igitur legationis ſuæ prædictus Elienſis epiſcopus, Apoſtolicæ ſedis legatus, & domini regis Cancellarius, & totius Angliæ iuſtitiarius, clerum & populum opprimebat; confundens faſque neſaſque: nec erat in toto regno, qui auderet ſuæ reſiſtere voluntati, nec in verbo. Poſt Paſcha prædictus regis Cancellarius cum magno exercitu venit Eboracum, ad comprehendendum malefactores illos, qui Iudæos ciuitatis deſtruxerunt: & cognito, quòd per præceptum vicecomitis, & cuſtodis turris hoc factum fuiſſet, vtrúmque depoſuit: & a ciuibus ciuitatis cepit * centum obſides de fide, & pace ſeruanda regi, & regno, & *al. omnes* quod iuri ſtarent in curia domini regis de morte Iudæorum. Deinde idem Cancellarius tradidit *Osberto* de Longo campo fratri ſuo Comitatum Eboracenſem in cuſtodia, & præcepit firmari caſtellum in veteri caſtellaria, quod rex *Willielmus Ruffus* ibi conſtruxerat. Milites autem prouinciæ, qui ad rectum noluerunt venire, præcepit comprehendi. Deinde præfatus Cancellarius auctoritate legationis ſuæ ſuſpendit Canonicos, & vicarios, & clericos eccleſiæ ſancti *Petri* Eboraci, quia noluerunt recipere eum cum proceſſione; & ipſam eccleſiam tam diu ſub interdicto tenuit, donec Canonici, & vicarij, & clerici eccleſiæ ſancti *Petri* venirent ad pedem eius, & campanas eiuſdem eccleſiæ in terram deponere fecit. Interim *Richardus* rex Angliæ dedit *Hugoni* Dunelmenſi epiſcopo licentiam repatriandi, qui cum obuiaret Cancellario in villa de **Blie**, & offerret ei literas regis, in quibus conceſſerat ei rex Iuſtitiariam a flumine Humbri vſque ad terram regis Scotię in longitudine, & latitudine a mari vſque ad mare; reſpondit ei Cancellarius ſe libenter facturum mandatum regis; & duxit eum ſecum vſque **Suwelle**, & ibi cepit eum, & tenuit, donec reddiderat ei caſtellum de **Windeſhouere**, & cætera quæ rex illi tradiderat in cuſtodia. Et inſuper epiſcopus Dunelmenſis tradidit Cancellario *Henricum* de Puteaco filium ſuum, & *Gilbertum* de la Lalea obſides de fide ſeruanda regi, & regno: & ſic epiſcopus Dunelmenſis a captione Cancellarij liberatus, venit ad villam ſuam, quæ dicitur **Houedene**. Vbi cùm ipſe epiſcopus per aliquot dies moram feciſſet, venerunt **Houedene** *Osbertus* de **Lungchamp**, frater Cancellarij, & *Willielmus* de Stuteuilla, cum multa plebe armata, volentes epiſcopum per mandatum Cancellarij capere: ſed idem epiſcopus ſecuritatem illis dedit, quòd inde non recederet, niſi per licentiam regis, vel Cancellarij. Vnde

epiſcopus Dunelmenſis miſit nuncios ſuos ad regem Angliæ ſignificans illi omnia, quæ ei acciderant per Cancellarium. Interim rex Angliæ profectus fuit in Gaſconiam, & obſedit caſtellum *Willielmi* de Chiſi, & cepit: & ipſum *Willielmum* dominum caſtelli ſuſpendit, quia ipſe peregrinos ſancti *Iacobi*, & alios per terram ſuam tranſeuntes ſpoliauerat. Deinde perrexit rex Angliæ in Andegauiam ad Chinonem: & ibi conſtituit *Girardum* Anxienſem archiepiſcopum, & *Bernardum* epiſcopum de Baonia, & *Robertum* de Sabul, & *Richardum* de Canuil, & *Willielmum* de Forz de Vlerum ductores & conſtabularios totius nauigij ſui, quòd in terram nauigij Suliæ iturus erat; & tradidit eis chartam ſuam in hac forma.

Charta *Richardi* regis Angliæ de ſtatutis illorum, qui per mare ituri erant.

RIchardus *Dei gratia rex Angliæ, & dux Normanniæ, & Aquitanniæ, & Comes Andegauiæ, omnibus hominibus ſuis Ieroſolymam per mare ituris, ſalutem. Sciatis nos, de communi proborum virorum conſilio, feciſſe has iuſtitias ſubſcriptas. Qui hominem in naui interfecerit, cum mortuo ligatus proÿciatur in mare. Si autem eum ad terram interfecerit, cum mortuo ligatus in terra infodiatur. Siquis autem per legitimos teſtes conuictus fuerit, quòd cultellum ad alium percutiendum extraxerit: aut quòd alium ad ſanguinem percuſſerit: pugnum perdat. Si autem de palma percuſſerit ſine effuſione ſanguinis: tribus vicibus mergatur in mari. Si quis autem ſocio opprobrium, aut conuitia, aut odium Dei iniecerit: quot vicibus ei conuiciatus fuerit tot vncias argenti ei det. Latro autem de furto conuictus, tondeatur ad modum campionis, & pix bulliens ſuper caput eius effundatur, & pluma puluinaris ſuper caput eius excutiatur ad cognoſcendum eum, & in prima terra, qua naues applicuerint, proÿciatur. Teſte meipſo apud Chinonem.* Præterea idem rex præcepit in alio breui ſuo, vt omnes homines ſui, qui per mare eſſent ituri, obedirent dictis, & præceptis prædictorum iuſtitiariorum nauigij ſui. Deinde perrexit rex Turonim: & ibi recepit peram, & baculum peregrinationis ſuæ, de manu *Willielmi* Turonenſis archiepiſcopi. Cúmque rex ſe baculo ſulciret, fractus eſt baculus. Deinde idem rex & *Philippus* rex Franciæ conuenerunt apud Vizeliacum, vbi requieſcit corpus beatæ *Mariæ Magdalenæ*: & facta eſt ibi mora duarum dierum; in octauis natiuitatis ſancti *Iohannis Baptiſtæ* receſſerunt inde. Et cùm venirent ad ciuitatem Leonum ſupra Rhodanum; & ipſi cum maiori parte familiarum ſuarum pontem Rhodani præterirent: pons idem onuſtus viris, ac mulieribus corruit, non ſine multorum læſione. Ibidem verò præfati reges ab inuicem ſeparati ſunt propter multitudinem hominum ſequentium illos; vnus enim locus illos capere non potuit. Rex autem Franciæ cum ſuis perrexit vſque Geneues: & rex Angliæ cum ſuis perrexit vſque Marſiliam.

Planctus ſuper itinere verſus Ieruſalem.

Graues nobis admodum dies effluxêre,
Qui lapillis candidis digni non fuere.
Nam luctus materiam mala præbuere,
Quæ ſanctam Ieruſalem conſtat ſuſtinere.
Quis enim non doleat tot ſanctorum cædes,
Tot ſacras Domino profanatas ædes,
Captiuatos principes, & ſubuerſas ſedes,
Deuolutos nobiles ad ſeruorum pedes?
Sed hæc non effugient oculos videntis,
Videns vidit Dominus noſtræ mala gentis,
Et audiuit gemitum plebis innocentis,
Et caput conterere deſcendit ſerpentis.
Suſcitauit igitur Deus Hebræorum
Chriſtianos principes, & robur eorum
Vindicare ſcilicet ſanguinem ſanctorum,
Subuenire filÿs mortificatorum.

Procedunt

Procedunt cum millibus multis armatorum
Illustris rex Angliæ, atque rex Francorum.
Est videre gloria agmen senatorum
*Armis iustitiæ, & * cultoribus Deorum.* al. cultibus
Est audire gratius fidei amicum
Romani imperij caput Fredericum
Debellantem iugiter crucis inimicum,
Vt reformet patriam statum in antiquum.
Tendunt cruce præuia versus orientem,
Atque secum contrahunt totum occidentem:
Lingua, ritu, moribus, cultu differentem
Producunt exercitum, sed fide feruentem.
Vt victores redeant, imploremus Deum,
Vt tollant de medio terræ Cananæum
Ingressi Ierusalem pellant Iebusæum
Christianæ gloriæ portantes trophæum.

Dum autem *Richardus* rex Angliæ moram faceret apud Marsiliam, venerunt ad eum nuntij *Hugonis* Dunelmensis episcopi: & audita ab eis iniuria, quam prædictus Cancellarius ei fecerat, præcepit rex Comitatum Northumbriæ, & manerium de Sadberga reddi episcopo Dunelmensi. Vnde rex iterum fecit illi chartam suam in hac forma.

Alia charta *Richardi* regis de **Sadberge** reddenda *domino* Hugoni *Dunelmensi episcopo.*

RIchardus *Dei gratia rex Angliæ & dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, Comitibus, baronibus, vicecomitibus, & omnibus ministris, & fidelibus suis totius Angliæ, Salutem. Sciatis, nos reddidisse Deo, & beato* Cuthberto, *& ecclesiæ Dunelmensi, &* Hugoni *episcopo, & successoribus eius in perpetuum manerium de Sadberga, cum wapentacco, & feodis militũ, quæ prius ei in puram & perpetuam eleemosynam dederamus, & charta nostra confirmauimus pro sexcentis marcis, quas idem nobis donauit. Quare volumus, & præcipimus, quòd ipse prædictum manerium, cum wapentacco, & feodis militum, & cum alijs omnibus pertinentijs suis in puram, & perpetuam eleemosynam liberè, & quietè, & honorificè teneat, & habeat, sicut in chartis nostris, quas idem habet, continetur. Et benè volumus & concedimus, quantum ad nos pertinet, quòd, si quis inde vim ei, vel molestiam contra chartas & confirmationes nostras fecerit, iram & maledictionem Dei, & nostram incurrat. Teste meipso apud Marsiliam.* Cumque rex Angliæ apud Marsiliam per octo dies moram fecisset, expectans, & sperans de die in diem aduentũ nauigij sui, fraudatus a desiderio suo conduxit decem burcias magnas, & viginti galeas benè armatas, & intrauit cum familijs suis dolens, & confusus propter moram nauigij sui. Septima igitur die Augusti recessit rex Angliæ a Marsilia in galea Pumbone, & transiuit per insulam sancti *Stephani*, & per aquilam, & per montem nigrum, & per insulam sancti *Honorati*, & per ciuitatem de Nices, & per Wentemile ciuitatem. Et est sciendum, quòd inter Nices & Wentemile est diuisio terrarum regis Arragoniæ, & Italiæ. Deinde transiuit rex per sanctam *Mariam* de Funz, & per Nole. Tertia decima die Augusti transiuit rex per castellum, quod dicitur Suwene: & eodem die venit rex ad Geneues, vbi locutus est cum rege Franciæ, qui ibi infirmabatur in ædibus iuxta ecclesiam sancti *Laurentij*. Quartadecima die Augusti venit rex Angliæ ad portum Delphini in vigilia Assumptionis sanctę *Mariæ*, & ibi moram fecit per quinq; dies: & illuc misit ad eum rex Franciæ rogans, vt commodaret ei quinque galeas, & rex Angliæ obtulit ei tres; quas rex Franciæ refutauit. Nonodecimo die Augusti recessit rex Angliæ de portu Delphini, & venit ad portum *Veneris*: & in crastino venit ad portum de Pisa: & illuc venit ad eum *Walterus* Rothomagensis archiepiscopus. *Iohannes* Eboracensis episcopus infirmabatur in ciuitate Pisana. Vicesima prima die mensis Augusti transiuit rex per insulam quæ dicitur Gurgune. Vicesima secunda die mensis Augusti venit rex ad portum

de Barate. Viceſima tertia die Auguſti, in vigilia ſancti *Bartholomæi* apoſtoli perrexit rex duas leucas per terram,& pauci milites cum eo ſuper equos conductos,& venerunt ad portum iuxta caſtellum, quod dicitur Plumbum, obuiam galeis ſuis: & ibi intrauit rex galeam *Fulconis Ruſtat*, quam priùs non intrauit: & vento gaudens optato præterijt inſulam, quæ dicitur Feraire, & inſulam, quæ dicitur Argentaire; & inſulam, quæ dicitur Genit; & venit ad portum,qui dicitur Talemunde. Viceſima quarta die Auguſti venit rex ad portum,qui dicitur Portekere, qui eſt in medio viæ inter Marſiliam, & Meſſanam.Eodem die rumpebatur velum galeæ in qua rex erat: & iterum intrauit rex galeam Pumbone, & præterijt Cornet ciuitatem; & Senes la veile ciuitatem; & locum qui dicitur Le far de Rume,& poſtea intrauit Tiberim. Ad cuius introitum eſt turris pulchra, ſed ſolitaria: & ſunt ibi ruinæ maximæ antiquorum murorum; et illuc venit ad eum *Octauianus* Hoſtienſis epiſcopus Cardinalis: cui rex turpia multa dixit; improbrando Romanis ſimoniam: quòd ſeptingentas marcas debuerant habere pro conſecratione epiſcopi Cenomannenſis; et mille et quingentas marcas pro legatione Elienſis epiſcopi, et pecuniam magnam ne deponeretur Burdegalenſis, qui a clericis ſuis accuſabatur in crimine. Viceſima ſexta die Auguſti tranſiuit rex per quoddam nemus,quod dicitur Seluedene; in quo eſt via marmorea ad modum pauimenti facta,et durat via illa marmorea per medium nemus 24. milliaria; et nemus illud abundat ceruis et capreolis, et damis. Et eodem die tranſiuit rex per caſtellum quod dicitur Lettum. Hic eſt portus, qui quondam tegebatur cupro; et erat ibi introitus cryptæ, per quam pecunia vndique allata ferebatur Romam; et poſtea tranſiuit rex per caſtellum quod dicitur Eſture. Viceſima ſeptima die Auguſti rex præterijt rupem extenſam in mari,quæ dicitur Le cap de cercel, et inſulam, quæ dicitur Parmerole,et inſulam, quæ dicitur Punce, et inſulam,quæ dicitur Palmere. In ſummitate montis de Cap de Cercel eſt caſtellum, in quo latrones, et piratæ ſe ſæpiùs abſcondunt. Deinde venit rex ad ciuitatem,quæ dicitur Tharracene; vbi quondam erat portus cupro tectus. Deinde venit ipſe ad Garillam: et inde ad caſtellum, quod dicitur le cap del Eſpurun. Hic eſt diuiſio terræ Romanorum,et terræ regis Siciliæ,in illa parte,quæ dicitur principatus Capuæ. Deinde præterijt rex inſulam, quæ dicitur Le pantee,quæ diſtat a Gaeta ciuitate per quadraginta milliaria. Pantee terra fuit *Pilati:* et ibi erat portus cupro tectus. Deinde præterijt rex inſulam, quæ dicitur Iſtellemanie; quæ ſemper fumat. Hæc *inſula* dicitur accenſa fuiſſe ab inſula, quæ dicitur *Vulcanus*; igne volante, et comburente, vt dicunt,mare et piſces. ab hac non multum diſtat inſula, quæ dicitur Ile de Girun: vbi eſt caſtellum bonum et portus. Deinde præterijt rex inſulam, quæ dicitur Baterun, et portum de Baie, vbi ſunt bal..ea *Virgilij*: et diſtat per decem milliaria a Neapoli. Deinde præterijt rex Capue, et cap de Mauerbe: quæ eſt media via inter Neapolim, et Salernum. Viceſima octaua die Auguſti venit rex Neapolim,et perrexit ad abbatiam ſancti *Ianuarij* ad videndum filios *Naimundi*, qui ſtant ibi in crypta in pellibus, et oſſibus: et ibidem moram fecit, vſq; ad natiuitatẽ ſanctæ *Mariæ* virginis matris Domini:et eodem die perrexit rex Salernum in equis conductis:& ibidem moram fecit magnam. Interim *Baldewinus* Cantuarienſis archiepiſcopus, & *Hubertus* Salesburienſis epiſcopus, & *Ranulfus* de Glanuilla,qui venerant cum rege Angliæ ad Marſiliam ibidem naues intrauerunt. & fecit illis Dominus proſperum iter; ita quòd in breui perduxit eos ſine impedimento per magnum pelagus vſque ad obſidionem Accon. *Iohannes* verò Norwicenſis epiſcopus papam adijt;& accepta ab eo licentia redeundi,dimiſit crucem & domum redijt abſolutus. quod cùm regi domino ſuo conſtaret, cepit de illo per manum Templariorum,& Hoſpitalarium mille marcas pro redemptione. Nauigium autem regis Angliæ,cui archiepiſcopus Anxienſis,& epiſcopus Baiocenſis,& *Robertus* de Sabloil, & *Richardus* de Camuilla, & *Willielmus* de Forz præfuerunt, iter arripuit Ieroſolymitanum ſtatim poſt Paſcha de diuerſis portubus Angliæ, & Normanniæ,& Brittanniæ,& Pictauiæ. Cuius nauigij pars quædam conuenit in portu de Dertemue, & poſt moram aliquot dierum ibidem factam,cùm prædictæ naues numero decem velificarent verſus *Vlyxisbonam,& præterijſſent quandam terram protenſam in mari,quæ dicitur Godeſtert; & præterijſſent Brittanniam habentes ſanctum *Mathæum* de finibus terræ, vel de fine Poſternæ in ſiniſtra nauigij parte; & mare magnum, quo itur in Hiberniam,

al,Vlyxisbonam

Hiberniam, in dextris nauigij dimiſerunt totam Pictauiam, & Gaſconiam, & Biſac in ſiniſtra parte nauigij. Et cùm prę terirent iam mare Brittannicum, & mare Pictauicum, & venirent in mare Hiſpanicum, in ſancta die Aſcenſionis Domini hora tertia arripuit illas tempeſtas valida, & horribilis; & ab inuicem in momento in ictu oculi ſunt ſeparatæ: & dum tempeſtas ſæuiret, & omnes clamarent ad Dominum cùm tribularentur; beatus *Thomas* Cantuarienſis archiepiſcopus & martyr, per tres vices viſibiliter apparuit tribus perſonis, qui erant in naue Lundonienſi, in qua erant *Willielmus* filius *Osberti*, & *Gaufridus* aurifaber, ciues Londonienſes, dicens illis: Nolite terreri; Ego *Thomas* Cantuarienſis archiepiſcopus, & beatus *Edmundus* martyr, & beatus *Nicholaus* confeſſor, conſtituti ſumus a Domino cuſtodes huius nauigij regis Angliæ: & ſi homines huius nauigij ſe a prauis operibus cuſtodierint, & de præteritis pœnitentiam egerint, Dominus dabit eis proſperum iter, & in ſemitis eius greſſus eorum diriget. His itaque ſub tertia repetitione dictis, beatus *Thomas* ab oculis eorum elapſus eſt, & ſtatim ceſſauit tempeſtas, & facta eſt in mari tranquillitas magna: & iam nauis illa Lundonienſis, in qua beatus *Thomas* martyr apparuit, præterierat portum Vlixisbonæ, & caput ſancti *Vincentij*, & peruenerat prope ciuitatem Siluiæ, quæ in finibus illis tunc temporis vltima fuit omnium villarum Chriſtianitatis; & erat adhuc ibi Chriſtiana fides nouella, vtpote, quæ in anno proximo præterito erepta erat de manibus Paganorum, & facta Chriſticola, vt ſuprà dictum eſt. Ignorantes igitur illi, qui in naue illa erant, vbi eſſent; emiſſa nauicula ſua nauigauerunt ad terram, & cognouerunt per indicia, quòd terra illa terra erat Chriſtianorum, & quòd non erat eis vlteriùs via tuta ſine bono, & magno comitatu. Acceſſerunt ergò ad ciuitatem: & cognita aduentus eorum cauſa, epiſcopus ciuitatis Siluiæ, & clerus, & populus, receperunt eos gratanter: gratias Deo agentes pro illorum aduentu. erant enim in naui illa centum inuenes probi, & benè armati.

Interim *Boiac* * *Almiramiſi* imperator Africæ, & Hiſpaniæ Saracenicæ, magno congregato exercitu, venit in terram *Sancłij* regis Portugalenſis in vindictam imperatoris Africæ patris ſui, anno ſexto proximo præterito, defuncti in obſidione apud ſanctam *Erenam* caſtellum *Aldefonſi* regis, patris prædicti *Sancłij* regis Portugalenſis. Ciues autem Siluiæ timentes aduentum prædicti imperatoris, non permiſerunt iuuenes illos Lundonienſes ab illis recedere: ſed & nauem illorum fregerunt, & de aſſeribus illius fecerunt ciuitatis propugnacula; promittentes & omnimodam ſecuritatem facientes, quòd rex Portugalenſis benè ſolueret eis moram, quam faciebant, & damnum, quod habebant de amiſſione nauis ſuæ; & factum eſt ita. Rex namque Portugalenſis dedit eis nauem pro naue, & expenſas pro expenſis ſoluit. Præterea nouem aliæ naues de nauigio regis Angliæ, quæ in eadem tempeſtate erant, applicuerunt in diuerſis partibus Hiſpaniæ: tum Domino duce tandem peruenerunt ad ciuitatem Vlixisbonæ, aſcendentes per fluuium Tagi. In eadem verò ciuitate Vlixisbonæ requieſcit corpus ſancti *Vincentij* martyris: & antequam illuc peruenirent, prædictus imperator Africæ die natiuitatis ſancti *Iohannis Baptiſtæ* tranſiuit fluuium Tagi per vadum, & omnis exercitus eius cum eo: & obſedit caſtellum *Sancłij* regis Portugalenſis, quod dicitur Turreſnoues. Rex verò Portugalenſis miſit legatos ſuos ad peregrinos, qui in nauibus venerant ad ciuitatem Vlixisbonæ, & petijt ab eis ſuccurſum contra Saracenos. Quingenti igitur viri benè armati, & ex omnibus, qui nauibus venerant, præelecti, fortiores, & animoſiores elegerunt magis mori in bello pro nomine *Ieſu Chriſti*, quàm videre mala gentis ſuæ, & exterminium; & relictis nauibus & ſocijs ſuis, perrexerunt aſcendentes per fluuium Tagi vſque ad ſanctam * *Erenam*, quæ diſtat à ciuitate Vlixisbonæ per duas dietas: & inuenerunt ibi *Sancłium* regem Portugalenſem auxilio, & conſilio deſtitutum. paucos enim habebat viros bellicoſos, & ferè omnes inermes, & iam prædictus imperator ceperat caſtellum regis, quod obſederat, & aliud caſtellum, quod dicitur Tumar, caſtellum Templariorum obſedit; qui cùm audiſſet aduentum peregrinorum timuit valdè; & miſſis legatis ad regem Portugalenſem petijt ab eo Siluiam, & ipſe recederet cum exercitu ſuo, & redderet ei caſtellum, quod ceperat, & pacem haberet cum illo per ſeptem annos. quod cùm rex Portugalenſis facere nollet, prædictus imperator mandauit ei, quòd in craſtino veniret

al. Almiramomolì

al. Herenam

obſeſſurus ſanctam *Herenam*. Tunc rex Portugalenſis, inito conſilio cum peregrinis, qui de nauibus venerant, conſtituit homines ſuos in turribus, & in fortioribus murorum propugnaculis. peregrini autem, qui de nauibus venerant, debiliores partes ciuitatis ſibi elegerunt, audaciam habentes pro muro. In craſtino autem, cùm omnes eſſent ſuccincti ad bellum, & clangor eſſet in foribus iamiam, veniet, & non tardabit; repentè venit nuntius dicens: imperator mortuus eſt iam triduanus, & exercitus eius fugit: & adhuc eo loquente, venerunt duo: deinde tres: deinde plures eundem ſermonem dicentes. Crediderunt ergo illis rex, & vniuerſus populus, & ciuitas replebatur gaudio, & exultatione. In craſtino autem dedit rex viris, qui de nauibus venerant licentiam redeundi ad naues ſuas: promittens, quòd benè recompenſaret eis labores ſuos: ſed antequam illi ad naues ſuas veniſſent, *Robertus* de Sabloil, & *Richardus* de Camuilla venerunt Vlixisbonam cum ſexaginta tribus nauibus magnis de ſtorio regis Angliæ: ſtorium idem eſt, quod nauigium. Quidam verò hominum, qui in Comitatu *Roberti* de Sabloil, & *Richardi* de Camuilla venerant, malefactores erant & peruerſi: qui exeuntes de nauibus in ciuitatem Vlixisbonæ aſcenderunt, & per vias, & vicos incedentes ſuperbè locuti ſunt cum populo ciuitatis; & cum mulieribus, & filiabus ciuium per vim coinquinati ſunt: & Paganos & Iudæos ſeruos regis, qui in ciuitate habitabant, fugauerunt, diripientes res & poſſeſſiones eorum, & domus eorum combuſſerunt: & vineas eorum vindemiauerunt, non relinquentes in eis vuam, neque racemum. Quod cùm regi Portugalenſi domino ciuitatis Vlixisbonæ conſtaret, velociùs aduenit cum manu potenti, & inuentis ibi *Roberto* de Sabloil, & *Richardo* de Camuilla cum nauigio regis Angliæ, faciem hilarem, & pacem ſpondentem eis exhibuit, patienter ſuſtinens iniurias ſibi & plebi ſuæ illatas. In craſtino autem aduentus regis, prædicti duces nauigij receperunt ab vniuerſis hominibus nauigij ſacramentum, quòd fideliter tenerent, & inuiolabiliter obſeruarent prædictas aſſiſas in charta regis Angliæ ſignatas. Poſt triduum verò orta eſt diſſenſio inter ciues Vlixisbonæ, & quoſdam illorum, qui in nauibus venerant, ita quòd ex vtráque parte multi ceciderunt in bello interfecti: & clamor populi peruenit ad aures regias; & ſtatim clauſæ ſunt portæ ciuitatis, & omnes qui de nauibus in ciuitatem aſcenderant ad edendum, & bibendum, capti ſunt, & incarcerati, numero viri ſeptingenti. & antequam illi a captione regis exirent fecit rex Portugalenſis cum *Roberto* de Sabloil, & *Richardo* de Camuilla pacem qualem voluit videlicet in hac forma; quòd mala præterita ex vtráque parte remitterentur, & quòd ipſi pacem firmam tenerent regi, & regno vbicúnque fuerint in terra ſua; & ipſe rex ſimiliter & ſui pacem ſeruarent peregrinis in tota terra ſua, & quòd arma & cætera omnia, quæ in prælio illo amiſſa fuerant ex vtráque parte rederentur. Quod cùm factum fuiſſet, *Robertus* de Sabloil, & *Richardus* de Camuilla receſſerunt a ciuitate Vlyxisbonæ cum claſſe regis Angliæ, in vigilia ſancti *Iacobi* apoſtoli feria quarta, & eadem die venerunt ad introitum maris, vbi Tagus cadit in mare. & eodem die venit illuc *Willielmus* de Forisdeulerun cum triginta tribus magnis nauibus de nauigio regis Angliæ: & erant pariter in eodem loco de ſtorio regis Angliæ centum, & ſex magnæ naues onuſtæ viris bellicoſis, & victualibus, & armis. In craſtino autem feſti ſancti *Iacobi* Apoſtoli, feria ſexta, *Robertus* de Sabloil, & *Richardus* de Camuilla, & *Willielmus* de Forisdeulerun receſſerunt a portu Vlyxisbonæ cum nauigio regis Angliæ, tranſeuntes per montem magnum protenſum in mari, qui dicitur Spichel, & per portum Dalchath, & per Palmel, & per Sinnes, terram quondam arenoſam protenſam in mari, & per portum Deordunirae, & per montem magnum, & excelſum, protenſum in mari qui dicitur caput ſancti *Vincentij*; in quo corpus ſancti *Vincentij* requieuit intumulatum per multa tempora, vſque dum tranſlatum fuit ad ciuitatem Vlyxiſbonæ. Deinde tranſierunt ante portum Siluiæ, quæ tunc temporis vltima fuerat Chriſtianorum ciuitas in partibus illis Hiſpaniæ. Deinde tranſierunt per ciuitatem Paganorum quæ dicitur ſancta *Maria* de Hayrun; & eſt notandum quare ciuitas illa ſic nominatur ſancta *Maria* de Hayrun. Hayrun dicitur locus, in quo ciuitas illa ſita eſt, & Chriſtiani, qui ædificauerunt eam, ſic nominauerunt eam; & in memoriam beatæ Dei genetricis *Mariæ* Iconiam quandam lapideam ſuper murum ſtatuerunt. Deinde cùm Pagani præualuiſſent aduerſus Chriſtianos obtinuerunt

runt eam; & cùm Iconiam illam supra murum stantem inuenissent, amputauerunt caput, & pedes, & brachia illius in contemptum fidei Christianæ, & beatæ *Mariæ*, & proiecerunt illa longiùs in mare. Quo facto mare, & tellus facta sunt sterilia, & fames prævaluit supra terram illam, adeo quòd omnia ferè, homines, & animalia fame interirent: tunc seniores populi & iuuenes omnes a maximo vsque ad minimum, die ac nocte plorantes, & in sacco, & cinere pœnitentiam agentes, recordati sunt Iconiæ, cuius caput, & manus, & pedes absciderant; dicentes peccauimus, iniustè egimus, iniquitatem fecimus, quoniam caput & manus, & pedes amputauimus. quid enim mali fecerunt? Quæramus ergo illa, & apponamus ea in locis suis, vt sic saltem auertat Deus iram suam a nobis, & a ciuitate ista. & miserunt Sagenas suas in mare, vbi proiecerant caput, & manus, & pedes Iconiæ, & trahentes ea in terram cum sagenis, apposuerunt caput collo, & manus brachijs, & pedes tibijs, & solidauerunt ea cum auro, & argento primo & puriſſimo; & deinde statuerunt Iconiam illam in loco honorabili, et habetur in magna veneratione vsque in hodiernum diem: et statim cessauit fames, et terra dedit fructum suum. Deinde transierunt ante castellum, quod dicitur Merell; Deinde ante portum de Hodiene: Deinde ante portum de Calice. Deinde ante montem, qui dicitur Muntalue. Deinde ante quandam terram arenosam protensam in mari, quæ dicitur caput Almilan. Deinde ante castellum, et portum, qui dicitur Saltis; Deinde ante portum Sibyllæ, qui dicitur Windelkebir, et inter Sibyllam, et introitus portus, in medio viæ est castellum, quod dicitur Captall. Deinde venerunt ad districtas Affricæ, et transierunt per medium districtarum Affricæ prima die Augusti festo sancti *Petri* ad vincula feria quinta, et ibi incipit Mediterraneum mare: et dicitur Mediterraneum mare, ideò quòd vndiq; circumcluditur terra, excepto vno introitu, et vno exitu; quorum alter dicitur districtæ Affricæ; et alter brachium sancti *Georgij*, quod est apud ciuitatem Constantinopolim. Et est notandum, quòd ab introitu districtarum Affricæ, vsque propè Scaloniam, est terra Paganorum in dextra parte nauigij, et ex oppositò ab introitu districtarum Affricæ vsque ad montem magnum, qui dicitur Muncian, est Hispania Sarracenica, quæ dimittenda est in sinistra parte nauigij: Et est notandum, quòd ad æstimationem nautarum introitus districtarum Affricæ ab vna ripa in alteram non habet plusquam sex milliaria in latitudine, et ex vtráque parte habetur mons magnus scilicet vnus in Hispania, qui dicitur Calpes; et alter in Affrica in oppositò, qui dicitur Athlas; et ad introitum districtarum Affricæ sunt in Affrica secus mare ciuitates, quarum nomina hæc sunt: Bethe, Dudenardi, Esparte, Thange, Cacummin, Muee, Boloos, et Scep, quæ est nobilissima omnium ciuitatum Affricæ: et in Hispania quasi ex oppositò sunt ciuitates, et castella, quorum nomina hæc sunt: Beche, Dudemarbait, Leziratarif, Gezehakazera, et Iubaltarie insula, Mertell, Swail castellum Maurorum: ad pedem montis Iubaltariæ sunt duæ nobiles ciuitates sitæ; quarum vna dicitur Alentia; et altera Iubalar. Deinde est Magga ciuitas; cúmque nauigium regis Angliæ prope supradictas ciuitates Hispaniæ præteriſſet, transiuit ante Salamame ciuitatem: Deinde ante Vilages ciuitatem magnam muro clausam; in cuius circuitu sunt centum sexaginta turres lapideæ. Deinde transiuit per montem magnum et excelsum, qui dicitur caput de Melich. Deinde per Munacas castellum. Deinde per nobilem ciuitatem, quæ dicitur Almaria, vbi fit nobile sericum, et delicatum, quod dicitur sericum de Almaria. Deinde per montem magnum, & excelsum protensum in mare, qui dicitur caput de Almaria. Deinde ante Carthaginem ciuitatem bonam in littore maris sitam. Deinde ante Penisecle castellum bonum, & pulchrum. Deinde transiuit per quandam arenam propensam in mari, quæ dicitur Alascerat. Deinde per quandam terram propensam in mari, quæ dicitur caput *Martini*. Deinde ante ciuitatem magnam, quæ dicitur Denie. Deinde ante portum Valentiæ. Et est sciendum, quòd Valentia ciuitas bona est, & distat ab introitu portus sui per septem milliaria. Deinde transiuit ante Baiane castellum. Deinde ante Penisçule castellum in littore maris situm, & illud est vltimum castellum Paganorum in Hispania supra mare. Deinde transierunt per montem magnum & excelsum protensum in mari, qui dicitur Muscian; & mons ille diuidit terram Paganorum a terra Christianorum, & ibi incipit

pit terra regis Arragoniæ; & prope montem illam inter montes longè à mari ſita eſt bona ciuitas, quæ dicitur Ceruere: & ad pedem montis illius ſuper littus maris ſtat caſtellum, quod dicitur Ampoſt, in terra regis Arragoniæ, quod Hoſpitales tenent; & ibi eſt magnus fluuius aquæ dulcis, qui dicitur Ebre; & nobilis ciuitas, quæ dicitur Turtuſa; ſtat ſuper fluuium illum, quæ diſtat ab introitu portus per triginta milliaria. Deinde tranſierunt per ciuitatem magnam archiepiſcopalem ſitam in littore maris, quæ dicitur Taragutie, & prope illam eſt mons magnus protenſus in mari, qui dicitur caput de ſalut: & ſub monte illo eſt bonus portus. Deinde ante ciuitatem magnam epiſcopalem ſitam in littore maris, quæ dicitur Barzelune. Deinde tranſierunt ante caſtellum ſitum in littore maris, quod dicitur ſanctæ *Felicæ*. & ibi eſt bonus portus. Deinde tranſierunt terram Comitis Poncij, tranſeuntes ante ciuitatem bonam, quæ dicitur Empiris, & ibi eſt bonus portus. Deinde tranſierunt per montem magnum protenſum in mare, qui dicitur caput de Caſtilun, & ibi eſt bonus portus, qui dicitur portus de Caſtilun, & in aſcendendo per fluuium illum eſt caſtellum bonum, quod dicitur Caſtilun. Deinde tranſierunt ante bonum portum & magnum, qui dicitur Cadakis. Deinde tranſierunt per montem magnum protenſum in mare qui dicitur caput de Crous: & ibi eſt bonus portus. Deinde tranſierunt per caſtellum bonum, ſitum in littore maris, quod dicitur Cockeliure; & ibi eſt portus bonus, qui dicitur portus *Veneris*. Deinde tranſierunt per quandam arenam protenſam in mare, quæ dicitur caput Leucare, faciens ſignum magnum, in quo prope littus maris eſt bona ciuitas epiſcopalis, quæ dicitur Narbona, & monaſterium, quod dicitur ſancta *Maria* de mari. Deinde tranſierunt per quandam terram protenſam in mare, quæ dicitur Briſcou. Deinde intrauerunt terram Comitis de Agda, tranſeuntes ante ciuitatem bonam ſitam in littore maris, quæ dicitur Agda. Deinde tranſierunt prope Vilenoue epiſcopatum de Maggalona. & propè inde eſt portus de monte Peſſolano, qui dicitur Lates. Deinde tranſierunt ante inſulam quæ dicitur Odur, quæ eſt ad introitum Rodani, & in aſcendendo per Rodanum itur ad ciuitatem bonam archiepiſcopalem, quæ dicitur Arle le Blanc; & in aſcendendo ſuperiùs per eundem fluuium, itur prope ſanctum *Egidium*. & in aſcendendo ſuperiùs per eundem fluuium itur ad bonam ciuitatem, quæ dicitur Liun ſur le Rodnè. Deinde peruenerunt vſque ad Marſiliam, quæ diſtat per viginti milliaria ab introitu Rodani. Marſilia eſt ciuitas epiſcopalis ſub poteſtate regis Arragoniæ. Ibi fuerunt reliquiæ ſancti *Lazari* fratris ſanctæ *Mariæ Magdalenæ*, & *Marthæ*; qui ibidem ſeptem annis epiſcopatum tenuit, poſtquam *Ieſus* ſuſcitauit eum a mortuis. In ciuitate autem illa eſt bonus portus multis, & magnis nauibus, ferè circumcluſus montibus altis, & ex vna parte portus illius eſt ciuitas illa epiſcopalis; & ex altera parte portus ex oppoſito eſt Abbatia ſancti *Victoris*, in qua centum nigri monachi Deo ſeruiunt; & ibi, vt dicunt, ſunt corpora ſepties viginti innocentum pro *Chriſto* interfectorum, & reliquiæ ſancti *Victoris*, ſociorúmque eius; & virgæ quibus flagellatus erat Dominus; & maxilla ſancti *Lazari*, & vna coſtarum ſancti *Laurentij* martyris: & inter Marſiliam, & Abbatiam illam non longè a via recta eſt monaſterium, in quo habetur brachium ſanctæ *Margaretæ* virginis: & iuxta Abbatiam ſancti *Victoris*, ſunt duo alti montes; quorum vnus dicitur mons *Rollandi*; & alter mons *Hoſpinelli*. Et eſt ſciendum, quòd a Marſilia vſque Accon non ſunt niſi quindecim dierum, & noctium ſcinglaturæ ad bonum ventum. ſed tunc itur per magnum pelagus, ita quòd poſtquam montes de Marſilia deſierint videri; non videbitur terra neque a dextris, neque à ſiniſtris, ſi rectus curſus teneatur, donec videatur terra Suliæ; et ſi fortè aliqua terra videatur in dextra parte nauigij, terra Paganorum eſt; et ſi terra videatur in ſiniſtra parte nauigij, terra Chriſtianorum eſt. Præterea ſciendum eſt, quòd multæ inſulæ Sarracenicæ ſunt inter diſtrictas Africæ, et Marſiliam; quarum vna dicitur Maiorc; et altera dicitur Eniuce; et vtráque illarum tributaria eſt ſub rege Arragoniæ; et inſula de Maiorc reddit ei trecentos pannos ſericos de Almaria per annum de tributo: et inſula de Eniuce reddit ei per annum de tributo ducentos pannos de ſerico de Almaria.

Diuiſio

Diuisio regnorum secus mare.

SCiendum est, quòd tota terra, quæ est ab Anglia, vsq; in Hispaniam secus mare: videlicet Normannia, Brittannia, Pictauia, est de dominio regis Angliæ; & protenditur vsq; ad portum, qui dicitur * Huarz, qui diuidit terram Comitis de Baonia à terra regis Nauarræ. Et terra regis Nauarræ incipit a portu de Huuiarz, & protenditur vsque ad aquam, quæ dicitur Castre: quæ diuidit terram regis Nauarræ a terra regis Castellæ. Et terra regis Castellæ incipit ab aqua de Castre, & protenditur vsque ad montes de Sore, qui diuidunt terram regis Castellæ a terra regis de sancto *Iacobo*: & terra regis de sancto *Iacobo* incipit a montibus de Sore, & protenditur vsque ad aquam de Mine, quæ diuidit terram regis de sancto *Iacobo* a terra regis Portugalensis; & terra regis Portugalensis incipit ab aqua, quę dicitur Mine, & protenditur vltra ciuitatem de Selues. Et post ciuitatem de Selues, incipit terra Paganorum, qui sunt in Hispania secus mare sub dominio imperatoris Affricę, quæ protenditur vsque ad montem magnum, qui dicitur Muntcian. Et in Hispania illa Saracenica sunt quatuor reges principales: quorum vnus dicitur rex de Cordres, id est Corduba. Vnde Lucanus:

al. Huuiarz.

Corduba me genuit, rapuit Nero, prælia dixi,
Quæ gessere pares, hinc socer, inde gener.

Alter rex dicitur Gant; Tertius dicitur rex de Murcia; Quartus dicitur rex de Valencia. Et terra illius protenditur vsque ad montem, qui dicitur Muntcian; & mons ille diuidit terram Paganorum a terra Christianorum, scilicet à terra regis Arragoniæ; & terra regis Arrogoniæ incipit a monte illo, qui dicitur Muntcian; & protenditur vltra ciuitatem de Nice. Et a ciuitate de Nice incipit terra imperatoris Romanorum; & est ibi bona ciuitas, quæ dicitur Vintemile. & terra imperatoris protenditur inde secus Mare vsq; ad Gaetam, quæ est in Apulia terra regis Siciliæ; & terra illa dicitur principatus Capuæ. Et est sciendum, quòd in medio viæ inter Marsiliam, & Siciliam sunt duæ insulæ magnæ: quarum maior dicitur Sardena, & altera dicitur Corzege, & multæ insulæ sunt in circuitu Siciliæ; quarum quædam sunt ardentes, & in mari illo circa Sardenam; & Corzhegæ sunt pisces similes Siccis, qui volant in aëra exeuntes à mari. & cùm volauerint quasi per vnum stadium, iterum descendunt in mare, & sunt ibi falcones multi volantes post pisces illos, & insequentes, vt rapiant ex illis escam sibi. Et qui hoc vidit testimonium perhibuit, & verum est testimonium eius: quia cùm ipse in mensa sedisset videlicet in alta naui, quidam ex piscibus illis volantibus cecidit ante illum super mensam. Et est notandum, quòd vna insularum illarum, quæ sunt in circuitu Siciliæ maior cæteris dicitur Muntgibel, quæ ita vehementer ardere solebat, quòd magnam partem maris in circuitu eius desiccabat, & pisces comburebat, sed iamdiu ardere cessauit meritis, & precibus beatæ *Agathæ* virginis, & martyris. Quadam enim die, cùm ignis vehementiùs solito exiret a fornace montis Gibel, & appropinquasset ciuitati Cathanensium, vbi sanctum corpus beatæ *Agathæ* requiescit; paganorum multitudo fugiens ad sepulchrum eius, tulerunt velum eius contra incendium; & ignis reuersus est in mare, & comburens desiccauit mare ferè per vnum milliare, & pisces combussit, de quibus multi euaserunt semiusti, & ex genere illorum sunt ibi, vsque in hodiernum diem pisces semiusti, qui dicuntur pisces sanctæ *Agathæ*. Etsi contigerit, quòd aliquis illorum piscium captus fuerit ab aliquo piscatore, statim dimittitur abire propter reuerentiam beatæ *Agathæ*, ad laudem & gloriam Domini nostri *Iesu Christi*, qui semper est mirabilis, & gloriosus in sanctis suis. *Robertus* itaq; de Sablaill, & *Richardus* de Camuilla, & *Willielmus* de Forz de Vlerum, transeuntes cum nauigio *Richardi* regis Angliæ inter Affricam, & Hispaniam post tẽpestates plurimas, quas in itinere illo perpessi sunt, peruenerunt Marsiliam, in octauis assumtionis sanctæ *Mariæ* feria quarta, cum toto nauigio illis commisso: & non inuento ibi rege domino suo, per octo dies fecerunt ibi moram, propter quosdam necessarios nauium apparatus. Deinde secuti sunt regem; & in festo exaltationis sanctæ crucis venerunt Messanam in Sicilia feria sexta; & die Dominica sequenti venit illuc *Philippus* rex Franciæ, 16. Cal. Octobris, & *Margaretus* admiralis, & *Iordanus* del Pin, & cæteri ciuitatis custodes honorificè

norificè ſuſceperunt eum, & tradiderunt ei palatium *Tancredi* regis Siciliæ ad hoſpitandum ibi. Cùm ergo *Richardus* rex audiſſet, quòd nauigium ſuum Meſſanam venerat, decimo tertio die Septembris a Salerno receſſit, & tranſiens ante ciuitatem archiepiſcopalem, quæ Melfe dicitur, & ante ciuitatem archiepiſcopalem quæ Conze dicitur, decimo octauo die Septembris, venit ad ciuitatem, & caſtellum, quæ dicuntur Eſcale. Iuxta hoc caſtellum eſt inſula parua, vbi dicuntur fuiſſe ſcholæ *Lucani*. & adhuc eſt ibi camera pulchra ſub terra, in qua *Lucanus* ſtudere conſueuerat. Nocte ſequenti iacuit rex in villa, quæ dicitur Lacerart in Prioratu montis Caſſiæ. Nono decimo die Septembris tranſiens rex per Prioratum, qui dicitur ſanctus *Michael* de Ioſaphat, venit ad alium Prioratum eiuſdem ordinis, qui dicitur ſancta *Maria* de Foſſes, & ibi eſt caſtellum, quod dicitur ſanctę *Luchea*. Viceſima die Septembris tranſiens rex per caſtellum quod dicitur Lamante, venit ad villam, quæ dicitur ſancta *Eufemia*. Viceſima prima die Septembris venit rex ad Melide, & ibi honorificè ſuſceptus fuit, & procuratus in Abbatia ſanctæ Trinitatis. Ibi eſt turris lignea iuxta Abbatiam, per quam *Robertus* Wiſcardus expugnauit, & obtinuit caſtellum & villam de Melide. Viceſima ſecunda die Septembris rex Angliæ recedens de Melida cum vno ſolo milite tranſiuit per villam quandam paruam, & cùm tranſiſſet, vertit ſe ad domum quandam, in qua audiuit accipitrem, & intrans domum cepit illum, quem cùm dimittere noluiſſet, ruſtici multi vndiq; adcurrentes impetum fecerunt in eum cum lapidibus & fuſtibus; Et cùm vnus illorum cultellum ſuum in regem extraxiſſet; rex eum cum lato gladij ſui verberans: gladium ſuum fregit, & alios lapidibus obruit, & ſic vix euadens ex manibus eorum venit ad Prioratum, qui dicitur Labainarie, & nullam ibi moram faciens tranſiuit fluuium magnum, qui dicitur Lefar de Meſchines. Et iuxta turrim lapideam, quæ eſt ad introitum del Far in Sicilia, iacuit nocte illa in tentorio. fluuius autem ille del far diuidit Calabriam, & Siciliam. Et ad introitum del Far prope Labaniarie eſt periculum illud marinum, quod dicitur Scylla, & in exitu eiuſdem fluuij eſt aliud periculum maris, quod dicitur Charybdis. Viceſima tertia die Septembris *Richardus* rex Angliæ venit Meſſanam in Sicilia, cum burcijs multis, & alijs magnis nauibus, & galeis in tanta gloria, & ſonitu tubarum, & buccinûm, quòd tremor apprehendit eos, qui in ciuitate erant. Rex verò Franciæ & ſui, & omnes principes ciuitatis Meſſanæ, & clerus, & populus ſtabant in littore admirantes ſuper his, quæ viderant, & audierant de rege Angliæ, & de poteſtate eius: qui cùm applicuiſſet, ſtatim locutus eſt cum *Philippo* rege Franciæ, & poſt colloquium iſtud rex Franciæ ſtatim eodem die intrauit naues ſuas, volens procedere verſus terram Ieroſolymitanam; ſed cùm a portu exiſſet, ſtatim illo die vento ſibi in contrarium mutato, dolens, & inuitus Meſſanam reuerſus eſt. Rex verò Angliæ intrauit domum *Reginaldi* de Muhec, vbi hoſpitium ſuum præparabatur in ſuburbio extra ciuitatem infra vineas. Viceſima quarta, & viceſima quinta die Septēbris venit rex Angliæ ad hoſpitium regis Franciæ loqui cum eo, & è diuerſo. Interim *Richardus* rex Angliæ miſit nuncios ſuos ad *Tancredū* regem Siciliæ, & liberauit de cuſtodia eius *Iohannam* ſororem ſuam quondam reginam Siciliæ. Viceſima octaua die Septembris exiuit rex Angliæ obuiam *Iohannæ* ſorori ſuæ, quæ eodem die venit Meſſanam de Panormo per galeas miſſas a rege *Tancredo*. Viceſima nona die Septembris, ſcilicet die ſancti *Michaelis*, venit rex Franciæ ad hoſpitium ſororis regis Angliæ, & vidit eam, & gauiſus eſt. Triceſima die Septembris rex Angliæ tranſiuit fluuium del Far, & cepit munitiſſimum locum, qui dicitur le Baniare, & prima die Octobris introduxit *Iohannam* ſororem ſuam in locum illum munitiſſimum, & dimittens eam ibi cum militibus, & multis alijs ſeruientibus Meſſanam redijt. Secuuda verò die Octobris cepit rex Angliæ monaſterium Griffonum, videlicet locum munitiſſimum, quod eſt in medio fluminis del Far inter Meſſanam, & Calabriam, & poſuit in eo victualia ſua, quæ de Anglia, & alijs terris ſuis venerant, & expulſis inde monachis, & ſeruientibus eorum muniuit illud militibus, & alijs cuſtodibus. Cùm autem ciues Meſſanæ vidiſſent, quòd rex Angliæ in caſtello de la Baare cum ſorore ſua miſites, & ſeruientes poſuiſſet, & quòd ipſe monaſterium Griffonum occupaſſet, habuerunt eum ſuſpectum conijcientes, quòd totam occuparet inſulam ſi poſſet; & inde de facili poterant contra eum commoueri. Vnde contigit, quòd tertia die Octobris diſcordia emerſit inter exercitum

citum regis Angliæ, & ciues Messanæ; & in tantum excreuit ex vtraq; parte indignatio, quòd ciues clauserunt portas ciuitatis, & armati ascenderunt muros: cúmque exercitus regis hoc vidisset, venerunt cum impetu magno ad portas ciuitatis, & dominus rex in equo velocissimo per exercitum cursitabat, baculo verberans, quoscúnque ex suis attingebat, volens illos ab insultu cohibere, sed nequiuit; tandem rediuit ad hospitium suum, & cùm se armâsset, iterum exiuit ad extinguendam malitiam, si posset. Postea intrauit cymbam vnam, & iuit ad palatium regis *Tancredi* ad consulendum regem Franciæ super his, quæ acciderant. Interim per consilium seniorum ciuitatis, discordia illa quieuit: & depositis ex vtraq; parte armis, reuersus est vnusquisque in domum suam. Quarto die Octobris venerunt ad regem Angliæ, *Richardus* archiepiscopus Messanę, & *Willielmus* archiepiscopus de monte regali & *Willielmus* archiepiscopus de Risa, & *Margaritus* Admiralis, & *Iordanus* de Pino, & alij multi familiares regis Siciliæ, & adduxerunt secum *Philippum* regem Franciæ, & *Reginaldum* Carnotensem, & *Manasser* de Lengris episcopos, & *Hugonem* ducem Burgundię, & *Petrum* de Neuerz & *Gaufridũ* de Pertico Comites, & de familia regis Angliæ *Walterũ* Rothomagensem, & *Girardum* Anxiensem archiepiscopos, & alios multos, in quibus habebant fiduciam ad pacem faciendam inter ipsos, & regem Angliæ. Et cùm illi de pace facienda diu tractassent, & eam penè reformassent, ciues Messanæ processerunt in magna multitudine congregati super montes, & expectauerunt quidam prompti, & parati proditiosè in regem Angliæ irruere; & quidam fecerunt insultum in hospitium *Hugonis* le Brun, & clamor illorum non modicus venit ad aures regis Angliæ; qui statim relicto colloquio regis Franciæ, & prædictorum omnium, præcepit omnes suos armari: & ipse cum paucis ascendit montem arduum, quòd nemo putaret vllo modo posse contingere; & cùm ad summitatem montis cum magno labore peruenisset, quotquot in monte fuerant, cum fuga celerrima ciuitatem intrauerunt: & rex secutus est eos in ore gladij. Milites autem, & seruientes regis Angliæ ad portas, & muros ciuitatis cum ciuibus fortiter congressi sunt, & multos, & duros lapidum ictus sustinentes, aliquando portas intrauerunt, aliquando vi expulsi sunt, & occisi fuerunt ibi ex hominibus regis Angliæ quinque milites, & viginti seruientes, vidente rege Franciæ, & nullum auxilium eis faciente, quamuis ipsi essent confratres in illa peregrinatione. Rex verò Franciæ, & sui ciuitatem sunt ingressi, & per medium illorum ibant tutissimè. Homines autem regis Angliæ tandem post maximos labores in tantas vires excreuerunt, quòd per vim portas ciuitatis fregerunt, & murum vndique ascenderunt, & ita ingredientes ciuitatem obtinuerunt, & statim signa regis Angliæ in munitionibus per circuitum murorum posuerunt. Vnde rex Franciæ plurimùm indignatus est, & postulauit, vt signa regis Angliæ deponerentur, & vt signa sua imponerentur; sed rex Angliæ hoc permittere noluit: sed tamen, vt voluntas regis Franciæ impleretur, rex Angliæ signa sua deposuit, & tradidit ciuitatem in custodia Hospitalarium, & Templariorum, donec perficerentur ei omnia, quæ ipse exigebat a *Tancredo* rege Siciliæ.

De concordia facta inter regem *Philippum* Franciæ, & Richardum *regem Angliæ apud Messanam.*

OCtaua die Octobris rex Franciæ, & rex Angliæ coram Comitibus, & baronibus suis & clero, & populo iurauerunt super reliquias sanctorum, quòd alter alterum, & exercitum eius in peregrinatione illa in eundo, & redeundo bona fide custodiret, & Comites, & barones hoc idem iurauerunt se firmiter, & inconcussè seruaturos. Deinde prædicti reges per voluntatem, & consilium totius exercitus peregrinorum statuerunt, quòd omnes peregrini, qui in via huius peregrinationis morerentur, de omnibus armaturis & equitaturis suis, & vestibus, quibus vsuri erant, pro voluntate sua disponant, & de medietate possessionum suarum, quas secum habent in via, similiter pro arbitrio suo faciant, dummodo nihil in patriam suam remittant; & clerici de Capellis, & omnibus vtensilibus ad capellã pertinentibus, & de omnibus libris suis pro voto suo ordinabunt. Altera medietas in manus *Walteri* Rothomagensis archiepiscopi, & *Manasser* Lingonum episcopi, & magistri domus militiæ Templi & magistri Hospitalis, &

Hugonis

Hugonis ducis Burgundiæ, & *Radulfi* de Chouci, & *Drogonis* de Merlau, & *Roberti* de Sabluil, & *Andreæ* de Chauenni, & *Gilberti* de Wascuil tradetur; qui ad subuentionem terræ Ierosolymitanæ, vbi viderint magis necessarium, prædictam pecuniam impendent. Hoc autem reges in proprijs personis affidauerunt firmiter, & fideliter seruandum in omni via, tam citra mare, quàm vltra, de omnibus peregrinis vtriúsque regni, tam de illis, qui venturi sunt, quàm de illis qui iam venerunt. Archiepiscopi, & episcopi id idem in verbo veritatis seruandum promiserunt. Magistri Templi, & Hospitalis super ordinem suum id idem seruandum concesserunt: Comites & barones in proprijs personis id idem seruandum iurauerunt. Præterea nemo in toto exercitu ludat ad aliquod genus ludi pro lucro, exceptis militibus, & clericis, qui in tota nocte & die non nisi viginti solidos amittent. Si autem milites, aut clerici plusquam ad viginti solidos in die naturali luserint: quotiescúnque viginti solidos excesserint, centum solidos prædictis Archiepiscopo, et episcopo, & Comitibus, et baronibus, qui prædictam seruabunt pecuniam, dabunt prædictę pecuniæ admiscendos. Reges autem pro beneplacito suo ludent. Et in hospitio duorum regum possunt seruientes præcepto regum vsque ad viginti solidos ludere. Et coram archiepiscopis, et episcopis, et Comitibus et baronibus, præcepto eorum possunt seruientes ludere vsq; ad viginti solidos. Si autem seruientes, aut marinarij, aut alij ministri per se inuenti fuerint ludentes; seruientes tribus diebus nudi per exercitum vapulabunt, nisi se voluerint redimere arbitrio prædictorum; et alij ministri similiter. Marinarij verò si luserint tribus diebus a summo mane in mare demergentur more marinariorum, quotidie semel, nisi se voluerint arbitrio prædictorum redimere. Si autem peregrinus aliquis postquam iter arripuerit ab aliquo homine in via aliquid mutuò acceperit, mutuum soluet. De eo autem, quod ante iter accepit, non tenetur respondere in via. Si autem marinarius aliquis conductitius, vel seruiens aliquis, vel quicúnque fuerit, exceptis clericis, et militibus, a domino suo in via huius peregrinationis recesserit, nemo alius eum recipiet, nisi de voluntate domini sui fuerit. Et si aliquis eum inuito priore domino suo receperit, pro arbitrio prædictorum virorum punietur. Et si quis contra statuta ista ita solemniter facta aliquid temerè attentauerit, sciat se excommunicationi archiepiscoporum, et episcoporum totius exercitus subiacere; et omnes transgressores pœnis supradictis secundum singulorum conditiones pro arbitrio prædictorum virorum punientur. Præterea statutum est a prædictis regibus, quòd mercator de quacúnq; mercatione sit mercator, non potest emere in exercitu panem ad reuendendum, nec farinam, nisi aliquis alienigena illam adduxerit: et de illa panem fecerit; nec bladum, nisi de eo similiter panem fecerit, vel ad secum transfretandum detinuerit. pasta verò omnino vetatur, ne ematur; et omnia vetentur emenda infra villam, et leucatam villæ. Si aliquis autem bladum emerit, et de eo panem fecerit, tenetur lucrari in salina vnum teruntium, et bren. Alij verò mercatores, de quacúnque mercatione fuerint, in decem denarios tenentur lucrari vnum denarium. Et ne aliquis sonet monetam domini regis, in qua moneta apparebit, nisi fracta fuerit infra circulum. Et ne aliquis carnem mortuam emat ad reuendendum nec bestiam viuam, nisi eam occiderit in exercitu: Et ne aliquis vinum suum post primam conclamationem cariùs vendat: Et ne aliquis faciat panem ad vendendum, nisi ad vnum denarium; et omnes mercatores sciant quòd totum far est infra leucatam villæ: Et de moneta Angliæ vnus denarius detur in omnibus mercaturis pro quatuor denarijs Andegauensis monetæ. Et est sciendum, quòd omnia supradicta constituta sunt consilio, et voluntate regis Franciæ, et regis Angliæ, et regis Siciliæ. Tertia verò die post captionem ciuitatis Messanæ principes ciuitatis Messanæ, et totius prouinciæ dederunt regi Angliæ obsides de pace sibi, et suis seruanda, et quòd in manu eius ciuitatem Messanæ liberam tradent; nisi *Tancredus* rex Siciliæ dominus eorum celeriùs pacem fecerit cum illo de omnibus exigentijs, quas ab eo exigebat. Ipse enim a rege *Tancredo* exigebat montem sancti *Angeli* cum toto Comitatu, & alijs pertinentijs suis ad opus *Iohannæ* sororis suæ, quem *Willielmus* quondam rex Siciliæ maritus eius dedit ei in dodarium; & Cathedram auream ad opus eiusdem *Iohannæ* de consuetudine reginarum illius regni; & ad opus sui ipsius mensam auream de longitudine duodecim pedum, & de latitudine vnius pedis & semis; & quoddam

tentorium

tentorium de serico magnum, adeo quòd ducenti milites in eo possint simul manducare: & duos tripodes aureos ad prædictam mensam auream sustinendam, & viginti quatuor cuppas argenteas, & totidem discos argenteos, & sexaginta millia salines de frumento, & totidem de hordeo, & totidem de vino, & centum galeas armatas cum toto apparatu, & cum victu Galiotarum ad duos annos. Hæc omnia petebat rex Angliæ ad opus sui ipsius sicut hæres regis *Henrici*, cui supradictus *VVillielmus* rex Siciliæ omnia supradicta præparauerat, & diuiserat quando in extremis laborauit. Cui *Tancredus* rex Siciliæ in hæc verba respondit: Ego dedi *Iohannæ* sorori vestræ decies centena millia de * terris pro quieta clamantia dodarij sui, antequam à me recederet, & de rellquis exigentijs vestris, faciam, quicquid facere debuero secundum consuetudinem regni huius. Vnde factum est, quod per consilium sapientum virorum rex Siciliæ dedit regi Angliæ viginti millia vnciarum auri pro quieta clamantia dodarij sororis suæ; & alia viginti millia vnciarum auri pro omnium supradictorum quieta clamantia; quæ in iure petebat de diuisa *VVillielmi* regis Siciliæ defuncti, & pro matrimonio contrahendo inter *Arthurum* ducem Brittanniæ nepotem suum, & filiam regis *Tancredi*. Quibus ex vtraque parte concessis, *Richardus* rex Angliæ in hac forma scripsit *Tancredo* regi Siciliæ. *al. terrenis*

Charta pacis factæ inter *Richardum* regem *Angliæ*, & Tancredum *regem Siciliæ*.

TAncredo *Dei gratia illustri Siciliæ regi, & ducatus Apuliæ, & principatus Capuæ,* Richardus *eadem gratia rex Angliæ, & dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ; salutem in eo, qui dat salutem regibus. Cùm pro subuentione terræ Ierosolymitanæ, quam peccatis exigentibus, ex maiore parte Paganorum incursus obtinuit, & inimicorum Crucis* Christi *gladius deuastauit, susceptum, inspirante Domino, peregrinationis iter agentemus per terram vestram transitum facientes apud Messanam ciuitatem vestram, moram facere compulsi sumus, ventorum, & maris, & temporis inclementia nauigationis nostræ propositum detinente; vbi inter populum nostrum, & ciues præfatæ vrbis seditione casu exorta, damnum hinc & inde contigit rerum, & virorum. Vnde visum est pluribus, vt ea occasione fraternæ inter nos charitas & dilectio turbaretur. Curauimus itáque, vt decebat, peregrinationis nostræ propositum; tum per nos, & dilectos, ac fideles familiares nostros; tum per venerabiles Archiepiscopos vestros: scilicet* Richardum *Archiepiscopum de Messana, &* Willielmum *Archiepiscopum de monte regali, &* Willielmum *Archiepiscopum de Risa, &* Richardum *filium venerabilis viri* Walteri *Cancellarij vestri, & alios viros egregios missos à latere vestro, statuimus vt illibatæ pacis inter nos arctius fœdera firmentur: Cuius formam in æuum duraturam scripturæ memoria contineret. Promisimus ergo vobis, & regno vestro, & totæ terræ dominationis vestræ, per nos, & nostros, terra & mari pacem perpetuam nos fideliter seruaturos, sopitis omnibus quæstionibus, quas tum de dodario sororis vestræ reginæ; tum de rebus alijs per nostros vobis nuncios feceramus: hoc nihilominus addito, vt quamdiu in regno vestro moram fecerimus, ad defensionem terræ vestræ vbicunque præsentes fuerimus, vobis auxilium præbeamus, quicunque vellet eam inuadere, aut vobis bellum inferre. Huius autem pacis tenorem, & formam, quam in voto habemus, & in proposito gerimus, vobis & vestris, illæsa fide, seruare per* Walterum *Rothomagensem, &* Girardum *Exoniensem Archiepiscopos, & per* Iohannem *Eboracensem, &* Bernardum *Bajonensem Episcopos, & per* Iordanum *de Humez constabularium nostrum, & per* Willielmum *de Curci, & per* Richardum *de Camuilla, & per* Girardum Talebot, *& per* Robertum *de Sabluil & per* Guidonem *de Croum, & per* Guarinum *filium* Geroldi, *& per* Bertramnum *de Verdun, & per* Willielmum Chamberlangum *de* Tancerville, *& per* Robertum *de nouo Burgo, & per* Hugonem Bardolf, *& per* VVigain *de* Cheresburg, *& per* Gillebertum *de VVascuill, & per* Hugonem le Bruin, *& per* Iohannem *de Piller, & per* Amauri *de Muntfort, & per* Andream *de Chauenni, & per* VVillielmum *de Forz Dulerum, & per* Gaufridum *de Rancune, & per* Amauri Torel,

& per multos alios de familia noſtra fecimus iuramentis præſtitis coram prædictis Archiepiſcopis ad hoc ipſum efficiendum à vobis deſtinatis, & viris illuſtribus veſtris in animam meam firmari, ſicut capitularis forma continet. Vt autem pax iſta, & fraterna dilectio tam multiplici, quàm arctiori vinculo connectatur, prædictis curiæ veſtræ magnatibus id ex parte veſtra tractantibus, Domino diſponente, condiximus inter Arthurum *egregium ducem Britanniæ nepotem noſtrum, & hæredem, ſi fortè ſine prole nos obire contigerit, & filiam veſtram matrimonium in* Chriſti *nomine contrahendum: vt cùm illa, Deo propitio, ad nubiles annos peruenerit, & vos eam mittatis ad locum, vbi pars vtraque conſenſerit, prædictus nepos noſter eam infra dies quindecim poſtquam ad eum venerit, debeat in vxorem legitimam deſponſare; aut ſi celſitudini veſtræ placuerit, eam infra annos nubiles deſponſari, prædictus nepos noſter iuxta beneplacitum veſtrum id faciet, ſi ſummus Pontifex diſpenſabit. Volentes autem ei tanquam illuſtri dominæ, & magnifici regis filiæ dodarium, quod conueniat, deſignari, de ducatu nepotis noſtri tale dodarium ei pro parte ipſius nepotis noſtri paciſcimur, & quod ad præſens per præfatos fideles noſtros iurari fecimus, & ab ipſo nepote noſtro concedi, & à magnificentia veſtra pro matrimonio iſto, ſcilicet viginti millia vnciarum auri nos recepiſſe ad opus nepotis noſtri fatemur: Hoc in pacto veniente, vt ſi, (quod abſit) morte alterius interueniente, aut culpa noſtri nepotis, aut noſtra, vel partis ipſius, matrimonium ipſum non ſieret: nos aut hæredes noſtri vobis, aut veſtris hæredibus, ſupradictam pecuniam integram, ſine difficultate reſtituemus. Super his autem, videlicet, & de pace, quam vobiſcum firmauimus, & de matrimonio contrahendo, & de pecunia reſtituenda, ſi fortè prædictis cauſis accidentibus, matrimonium non extaret: dominum Papam, & Romanam Eccleſiam, in fideiuſſione ponimus; vt ſi fortè, quod Deus auertat, ex parte noſtra pacis integritas frangeretur, poteſtatem habeat Romana Eccleſia nos, & terram noſtram diſtrictiùs coercere. Similiter & ad matrimonium contrahendum poeſtatem habeat nos, & partem nepotis noſtri conſtringere: vel ſi propter cauſas prædictas non fieret matrimonium; ad reſtituendam pecuniam, nos aut hæredes noſtros, aut terram noſtram cogere habeat poteſtatem. id quoque de fideiuſſione Romanæ Eccleſiæ nos ita facturos, prædictorum virorum nos obligauimus iuramentis, ſicut capitularis forma continet, quam vobis miſimus ſigilli noſtri appoſitione ſignatam. Si autem, nobis ſine hæredibus decedentibus, ipſe ad regnum noſtrum hæreditario iure peruenerit; de regno noſtro tale illi dodarium deſignamus: videlicet antiquum & conſuetum dodarium Reginarum Angliæ.*

Capitularis forma, quæ facta eſt inter *Richardum regem Angliæ, &* Tancredum *regem Siciliæ.*

EGO N. *iuro ſuper hæc ſancta Dei Euangelia, quòd dominus meus* Richardus *rex Angliæ, ab hac hora in antea ſeruabit domino* Tancredo *regi Siciliæ, ducatus Apuliæ, principatus Capuæ, & regno eius, & toti terræ dominationis ſuæ, pacem perpetuam per ſe, & per ſuos, terra & mari: & quamdiu ipſe Dominus meus erit in regno regis* Tancredi, *dabit ei auxilium ad defendendum terram ſuam, vbicunque ipſe fuerit in terra domini* Tancredi *regis Siciliæ, quicunque vellet eam inuadere, aut ei facere Guerram: & quòd dominus meus pacem iſtam manu ſua iurabit; ſi dominus rex* Tancredus *ſimiliter pacem manu ſua iurauerit. Et ſi aliquando (quod abſit) Dominus meus vellet pacem iſtam infringere; ego ponam me in captione ipſius domini regis* Tancredi, *vbi ipſe voluerit, & hæc omnia dominus meus* Richardus *rex Angliæ, & ego bona fide, & ſine fraude, & ſine malo ingenio tenebimus: ſic Deus nos adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia, & ſanctorum reliquiæ. Amen.* Et eſt ſciendum, quòd in eadem forma iurauerunt Archiepiſcopi, & Epiſcopi, & cæteri homines regis *Tancredi* in animam ipſius ſe, & ſuos pacem ſeruaturos *Richardo* regi Angliæ, & ſuis in mari & terra, quamdiu ipſi fuerint in terra ſua. & ſi ipſe *Tancredus* rex Siciliæ, & ſui pacem non ſeruauerint, prædicti Archiepiſcopi, & cæteri qui ſacramentum illud ex parte regis *Tancredi* iurauerunt, ponent ſe in captione *Richardi* regis Angliæ, vbi ipſe voluerit. Et eſt ſciendum, quòd rex *Tancredus* dedit *Richardo* regi Angliæ alia viginti millia vnciarum auri pro quieta clamantia omnium quæſtionum,

num, quas fecerat tam de dodario sororis suę reginę, quàm de omnibus alijs exigentijs suis. & vt *Tancredus* rex Siciliæ securior esset de omnibus supradictis conuentionibus, *Richardus* rex Angliæ in hac forma scripsit summo Pontifici.

Epistola *Richardi* regis Angliæ ad *Clementem* *Papam de pace facta inter ipsum & Tancredum regem.*

RVerendissimo domino, ac beatissimo patri *Clementi* Dei gratia sanctæ sedis Apostolicæ summo Pontifici, *Richardus* eadem gratia rex Angliæ & dux Normanniæ & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ, Salutem, & sinceræ in Domino deuotionis affectum. Iustiorem exitum facta principum sortiuntur, cùm à sede Apostolica robur, & fauorem accipiunt, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ colloquio diriguntur. proinde dignum duximus ad notitiam beatitudinis vestræ transmittere, quæ inter nos, & dominum *Tancredum* illustrem Siciliæ regem publico nuper, & admodum necessario sunt celebrata contractu. Sanè dilectionem fraternam, & pacem perpetuam cum eo firmauimus, quam magnatum nostrorum, Archiepiscoporum, Episcoporum, & plurimorum virorum illustrium iuramentis, ei & suis, & regno suo, & toti terræ dominationis suæ, nos illibata fide promisimus seruaturos. Cùm etiam iam pacis, & amicitiæ fœdus arctiori adhuc vinculo astringentes, inter *Arthurum* egregium ducem Brittanniæ charissimum nepotem nostrum, & hæredem (si nos decedere sine prole contigerit) & illustrem filium eius matrimonium, volente Domino, conduximus contrahendum: quod Domino largiente debitam consummationem accipiet, cùm illustris puella nubiles annos attigerit; aut prædicto domino *Tancredo* regi placuerit, vt infra nubiles annos illa in vxorem nepoti nostro desponsanda tradatur, nos ipsum nepotem nostrum hoc facturum concessimus, si sancta Romana Ecclesia decreuerit similiter dispensare. pecuniam verò, quam pro matrimonio ipso, ad opus nepotis nostri ab eodem domino rege *Tancredo* recepimus; scilicet viginti millia vnciarum auri, si fortè, quod absit, morte interueniente alterius, aut culpa nostra, aut nostri nepotis, aut partis ipsius, matrimonium non staret; nos aut hæredes nostri ipsi domino regi *Tancredo*, aut hæredibus eius ex integro restituere, præstitis super hoc sacramentis, ex parte nostra tenemur. Vt igitur tenor pacis initæ, & initiati matrimonij fides cum integritate debita ex parte nostra, & nepotis nostri seruetur, sicut ipsi domino *Tancredo*, interposita iurisiurandi religione, firmauimus, sanctitatem vestram, & sanctam Romanam Ecclesiam obnixè rogamus, quatenus, & firmatæ pacis seruandæ perpetuò, & matrimonij consummandi, vel si ex prædictis causis matrimonium ipsum non fieret, restituendæ pecuniæ sancta sedes Apostolica fideiussionem pro nobis suscipiat erga dominum nostrum regem *Tancredum*, & hæredes ipsius: Cuius fideiussionis onus, vt confidenter vobiscum Romana Ecclesia suscipiat, præsentium literarum testimonio vobis, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ liberam concedimus potestatem, nos & hæredes nostros, & terram nostram districtiùs coercere; si vel contra pacem præfatam venerimus, vel prædictis causis matrimonio non secuto, nos aut hæredes nostri solutionem pecunię negaremus: ad honorem vtriusque nostri vestra nouit beatitudo spectare; si mediante Romana Ecclesia pacis pariter, & matrimonij bonum ad congruum finem deueniat, vnde multiplex in futurum vtilitas cõsequatur. Testibus nobis ipsis 11. die Nouembris, apud Messanam. Sed antequã pax ista esset cõcessa, & confirmata, inter regem Angliæ, & regem Siciliæ, *Margaritus* admiralis, & *Iordanus* de Pin familiares regis *Tancredi*, quibus ipse ciuitatem Messanam tradiderat custodiendam, de nocte abierunt adducentes secum familias suas, et substantias suas, quas habebant in auro & argento, domos verò & galeas, & alias possessiones illorũ saisiuit rex Angliæ in manu sua, illis abeuntibus. Deinde rex Anglię fecit fieri fossatum vnum & latũ & profundum per medium Insulæ, quæ est in flumine del Far, in qua est monasteriũ Griffonum, vbi Thesauri & victualia eius custodiebantur: cuius fossati longitudo totius Insulæ cõtinet latitudinem, ab vna ripa in alteram; & finis eius terminatur in

Charybdim. Et eſt ſciendum,quòd in fluuio illo del Far de Meſchines, ſunt illa duo pericula maris maxima,ſcilicet, Scylla,& Carybdis; quorum vnum, ſcilicet Scylla,eſt ad introitum del Far prope Prioratum de la Bainare,& alterum,ſcilicet Carybdis, eſt prope exitum del Far: ad cuius cognitionem facta eſt turris lapidea in prædicta Inſula iuxta foſſatum regis Angliæ. Et eſt ſciendum,quòd Scylla ſemper euomit,& in altum iactat vndas, & ideo neceſſe eſt, vt tranſeuntes elongent ſe ab ea, ne inſanis obruantur aquis. Charybdis verò indeſinenter attrahit,& abſorbet aquas; & ideo caueant ſibi tranſeuntes, ne abſorbeantur ab ea. Quidam tamen incauti vitare Scyllam volentes,cadunt in Charybdim. Deinde rex Angliæ dum pax inter illum, & regem *Tancredum* facienda moraretur,firmauit ſibi caſtellum forte in ſupercilio montis ardui extra muros ciuitatis Meſſanæ: quod Mategriffun vocauerunt. Griffones verò ante aduentum regis Angliæ erant potentiores omnibus regionem illam inhabitantibus, & odio habebant omnes homines vltramontanos; adeo quòd pro minimo habebant illos interficere, nec erat qui adiuuaret. ſed ex quo rex Angliæ illuc venit,malicia illorum quieuit, & poteſtas eorum minuta eſt, & facti ſunt viliores omnibus inhabitantibus terram illam; & ſperantes ſe poſſe contra regem Angliæ, ſicut potuerunt contra cæteros in diebus antiquis, inciderunt in foueam, quam fecerunt, & facti ſunt profugi in terra. Gens autem Anglicana in maxima habebatur reuerentia in regno Siciliæ. Tunc impletum eſt propheticum illud, quod antiquitus ſcriptum inueniebatur in tabulis lapideis prope villam regis Angliæ, quæ dicitur **Here**; quam *Henricus* rex Angliæ dederat *Willielmo* filio *Stephani*. in qua idem *Willielmus* domum nouam conſtruxit, in cuius pinaculo effigiem cerui ſtatuit, quod factum fuiſſe creditur, vt adimpleretur vaticinium illud, quo dicitur,

Whan thu ſeches in Here hert yzeret:
Than ſulen Engles in thzee be ydeled.
That han ſal into Yzland altolate waie,
That other into Puille mid pzude bi ſeue,
The Thzidde into Airhahen herd alle Wzeke y dzechegen.

Deinde rex Angliæ pro amore Dei,& ſalute animæ ſuæ & parentum ſuorum, quietum clamauit in perpetuum **Wzec** per totam terram ſuam citra mare & vltra: ſtatuens quòd omnis naufragus, qui ad terram viuus peruenerit,omnes res ſuas liberas, & quietas habeat: Si autem in naui mortuus fuerit, filij, vel filiæ, fratres vel ſorores eius habeant res ſuas ſecundum quod oſtendere poterunt ſe eſſe propinquiores illius hæredes. Vel ſi defunctus nec filios, nec filias, nec fratres, nec ſorores habuerit, rex catalla ſua habeat. Hanc autem quietam clamantiam de **Wzec** fecit *Richardus* rex Angliæ, & charta ſua confirmauit anno ſecundo regni ſui, menſe Octobris, apud Meſſanam, coram *Waltero* Rothomagenſi & *Girardo* Anxienſi Archiepiſcopis, & *Iohanne* Ebroicenſi, & *Bernardo* Baonienſi Epiſcopis, & multis alijs tam clericis quàm laicis de familia regis Angliæ, & charta illa tradita fuit per manum magiſtri *Rogeri* mali catuli Vicecancellarij regis. Eodem anno plus, quàm centum millia Paganorum,qui erant in regno Siciliæ, ſerui regis *Willielmi*, poſt mortem eius indignati ſunt ſeruire regi *Tancredo*; tum quia *Henricus* rex Alamannorum calumniatus erat regnum Siciliæ: tum quia *Richardus* rex Angliæ regnum Siciliæ ingreſſus, magnam illius partem occupauerat. & abierunt in montana cum mulieribus, & filijs,& filiabus, & pecoribus ſuis, & habitauerunt ibi opprimentes Chriſtianos, & multa mala eis facientes. ſed audito quòd pax, & finalis concordia eſſet inter regem Angliæ, & regem *Tancredum*; redierunt in ſeruitutem regis *Tancredi*: & datis ei obſidibus de pace ſeruanda,reuerſi ſunt in domos ſuas: colentes terram ſicut coluerunt eam tempore regis *Willielmi*, & ſerui facti ſunt ſub rege *Tancredo*. Eodem anno *Conradus* dux Suauiæ poſt ſubmerſionem patris ſui *Frederici* Romanorum Imperatoris, factus eſt princeps Teutonicorum, & Alemannorum, & cæterorum,qui patrem ſuum ſequebantur: & venit ad obſidionem Accon cum exercitu magno, & ſtatim facta eſt fames magna in obſidione Accon, & in tantum excreuit: quòd panis, qui ante aduentum eorum pro vno ſolo vendebatur denario, pro *ſexaginta ſolidis vendebatur poſtmodum.

al.quadraginta

Tunc

Tunc fame perierunt plurimi in exercitu, quia summa vnius equi de frumento vendebatur pro sexaginta quinque marcis Anglicanæ monetæ. Tunc principes, qui in obsidione erant, pascebantur carne equina, edentes eam pro delitijs. Cúmque fames superexcreuisset, venit clamor populi ad *Hubertum VValteri* Rothomagensem Episcopum, & ad cæteros Episcopos exercitus, & fecerunt collectam denariorum per exercitum ad opus pauperum, & tantum incrementum dedit Dominus collectæ illi, quòd sufficiebat omnium sustentationi indigentium; donec largitor omnium bonorum Deus ex alto prospiciens misit eis abundantiam frumenti vini, & olei. tertia enim die post collectam pauperibus distributam, venerunt ad Accon naues onustæ frumento, vino, & oleo, & fecerunt forum bonum, ita quòd mensura frumenti, quæ priùs vendebatur pro ducentis Bizantijs, data fuit postmodum pro sex bizantijs.

Eodem anno, die sancti *Iacobi* Apostoli decem millia proborum iuuenum, & benè armatorum exierunt de obsidione Accon contra prohibitionem regis, & Patriarchæ, & principum exercitus, volentes congredi cum *Saladino*, & exercitu eius. *Saladinus* autem videns eos venientes retraxit se cum exercitu suo, dimissis tentorijs suis, & victualibus. Ingressi sunt iuuenes illi tentoria Paganorum edentes & bibentes, quæ apud illos erant. Deinde sumpserunt secum preciosa quæque, & onerauerunt se: & cùm redirent versus obsidionem Accon, *Saladinus*, & exercitus eius secuti sunt eos in ore gladij, & ferè omnes perempti sunt à Paganis. pauci enim illorũ euaserunt auxilio *Radulfi* de Hautereue Archidiaconi Coleceſtriæ, relictis *oneribus suis. Eodem anno *Sibylla* regina Ierusalem vxor *Guidonis* de Lezinant, & duæ filiæ eius obierunt in obsidione Accon. quibus defunctis, *Conradus* Marchio de Munferrant Dominus Tyri videns, quòd non esset propinquior hæres in regno Ierosolymitano, quàm *Milisant* vxor *Amfridi* del Turun soror prædictæ *Sibyllæ*, conuenit prædictam Patriarcham *Heraclium*, & matrem prædictæ mulieris, & omnes principes exercitus Christianorum, & petijt sibi donari in vxorem illam reginæ defunctæ sororem: promittens quòd ipse de cætero fideliter, & efficaciter promoueret negotia exercitus Christianorum; & quòd nullam deinceps haberet cum *Saladino* familiaritatem. Mater igitur mulieris, & Patriarcha, & principes excercitus quàm plures, præbuerunt assensum petitioni illius; & fecerunt diuortium inter prædictam mulierem, & *Amfridum* del Turun maritum suum, & tradiderunt eam *Conrado* in vxorem. qui statim calumniatus est regnum Ierosolymitanum de iure vxoris suæ aduersus *Guidonem*. *Guido* verò obtulit se iuri stare in curia regum Franciæ, & Angliæ, qui in proximo venturi erant: sed *Conradus* tamdiu expectare nolens, omnia iura regni sibi vsurpauit, & *Guidonem* regem expulit. Eodem anno *Philippo* rege Francorum, & *Richardo* rege Anglorum moram facientibus apud Messanam in Sicilia: mense Decembris, decimo quarto Kalendarum Ianuarij feria quarta audita sunt tonitrua magna apud Messanam, & visa sunt fulgura multa, & terribilia discurrere, & vnus ictus fulminis cecidit in vna galearum regis Angliæ, & demersit eam in profundum, percussitque murum ciuitatis Messanæ, & magnam illius partem contriuit. Milites autem & seruientes regis Angliæ, qui custodiebant Monasterium Griffonum, in quo erant thesauri regis Angliæ, dixerunt pro certo, se vidisse globum igneum, super pinaculum monasterij illius, qui non erat comburens, sed illuminans, & ibidem moram fecit, quandiu tempestas sæuijt, & cessante tempestate recessit globus ille igneus. Admirantibus illis, & diligenter requirentibus, quid hoc esset, Griffones ibidem Deo iugiter seruientes responderunt, quòd sic semper euenit, *quandocunque tempestas sit. rex verò Anglię interim dum moram fecit apud Messanam, fecit omnes nauigij sui naues duci in terram, & eas refici: nam multæ earum per corrosionem vermium deterioratæ erant. sunt enim in fluuio del Far vermes graciles, qui in lingua illa vocantur Beom, quorum cibus est omne genus ligni: qui cùm alicui ligno adhæserint, nunquam nisi per vim inde recedent, donec perforauerint illud; foramina autem faciunt stricta cùm intrant, & ex corrosione ligni adeo crescunt, & pinguescunt, quòd exeuntes faciunt foramina lata. Interim *Richardus* rex Angliæ fecit parari Perarias, & alias machinas suas bellicas, quas secum in terram Ierosolymitanam laturus erat.

al. hominibus

al. qualiscunque tempestas sit

EOdem anno *Willielmus* Elienſis Epiſcopus, Apoſtolicæ ſedis legatus, domini regis cancellarius,& totius Anglię Iuſticiarius,plebem Angliæ ſibi commiſſam grauibus exactionibus prȩmebat. In primis namque omnes ſocios,quos rex ſibi in regimine regni aſſociauerat, ſpernebat,& eorum conſilia. Socium autem parem ſibi neminem putabat in regno, nec etiam *Iohannem* fratrem regis, Comitem Moretonij. Ipſe quidem caſtella,prędia,abbatias,Eccleſias,& omnia iura regis ſibi vendicabat. Auctoritate quidem legationis ſuæ ad epiſcopatus, & abbatias, & Prioratus, & ad alias religioſorum domos hoſpitaturus veniebat,in tanta ſuperfluitate hominum,& equorum, & canum,& auium: quòd domus in qua ipſe per vnam noctem hoſpitabatur,vix infra tres annos ſubſequentes in priſtinum ſtatum redire poſſet. Clericis verò &laicis,Eccleſias,prędia,terras,& poſſeſſiones ſuas abſtulit: quæ aut nepotibus ſuis,& clericis,& ſeruientibus erogabat, aut damnabiliter ſibi retinebat,aut in vſus extraordinarios dilapidabat. Nonne conſiderabat infælix ille,quòd moriturus eſſet? Nonne cogitabat quòd Dominus ab vnoquoque ſuæ villicationis rationem, aut ſui principatus honorem requireret? Sed benè de talibus dicitur.

Aſperiùs humili nihil eſt cùm ſurgit in altum.
Cuncta ferit,dum cuncta timet,deſæuit in omnes,
Vt ſe poſſe putent, nec bellua tetrior vlla,
Quàm ſerui rabies in libera terga furentis.

Eodem anno tertia die poſt feſtum ſancti *Michaëlis* exierunt Saraceni à ciuitate Accon circiter quatuor millia armati,& combuſſerunt quatuor Hurdicios per ignem Græcum : ſed viriliter retruſi ſunt per milites excercitus armatos, & amiſerunt viginti Turcos occiſos,præter multos vulneratos. Deinde ad feſtum ſancti *Martini* iterum exierunt Saraceni à ciuitate Accon, & impetum fecerunt in Chriſtianos, qui viriliter reſtiterunt eis; & *Baldewinus* de Carun, & *VValterus* de Oyri, & *Baldewinus* de Dargus benè ſuſtituerunt eorum impetum, donec Comes *Henricus*, & *Gaufridus* de Lezinant cum Templarijs ſuperuenirent; qui cum tanto impetu coegerunt Paganos retroire, quòd Pagani amiſerunt in illa fuga quadraginta Turcos occiſos, & multos vulneratos. Deinde inter feſtum ſancti *Andreæ*, & natale Domini, fuit totus excercitus Chriſtianorum armatus, vt inſultum faceret in ciuitatem Accon : & Alemanni, & Angli traxerunt ſcalas ſuas ad foſſata, vt muro apponerent eas,& exierunt per poſternas ciuitatis Pagani, & abſtulerunt Alemannis ſcalas ſuas, & Anglos fugauerunt à foſſato, & funes ligauerunt ſuper ſcalam Anglorum, volentes eam infra muros ciuitatis trahere; ſed *Radulfus* de Tilli, & *Humfridus* de Veili, & *Robertus* de Lanlande, & *Rogerus* de Glamuilla, aſcenderunt ſuper ſcalam Anglorum, & quater extinxerunt ignem Græcum ſuperinie&tum,& *Radulfus* de Thilli cæteris propriùs accedens abſcidit cum gladio ſuo funes, & ſic liberauit ſcalam illam à manibus Paganorum. Deinde inter feſtum ſancti *Andreæ*,& natale Domini incepit ſupradicta fames in exercitu Chriſtianorum; & durauit vſque ad purificationem ſanctæ *Mariæ*. Eodem anno *Henricus* rex Alemanorum audita morte *Frederici* Romanorum Imperatoris patris ſui, reddidit *Henrico* duci Saxoniæ vniuerſa, quæ pater ſuus ei abſtulerat, & in incrementum dedit ei decem caſtella optima. Similiter fecit cæteris omnibus à quibuſcunque pater ſuus aliquid abſtulerat : reddens vnicuique quod ſuum erat. Reconciliatis itaque ſibi omnibus hominibus ſuis, miſit nuncios ſuos ad *Clementem* Papam, & ad Cardinales,& ſenatores vrbis:petens Romanũ Imperium,& promittens ſe in omnibus leges & dignitates Romanas ſeruaturum illæſas. *Clemens* verò Papa habito cum Cardinalibus & Senatoribus & populo Romano ſuper petitionibus regis Alemannorum, cum deliberatione conſilio, conceſſit regi Alemannorum, quod petebat, ſaluis dignitatibus, & conſuetudinibus Romannorum, & ſtatuerunt ei terminum veniendi Romam proximum Paſcha ſequens; ſed antequam illuc veniſſet,*Clemens* Papa obijt. Eodem anno *Dauid* frater *Willielmi* regis Scotiæ duxit in vxorem *Matildam* ſororem *Ranulfi* Comitis Ceſtriæ. Eodem anno iterum orta eſt diſſenſio inter *Galfridum* Eboracenſem electum, & *Bucardum* eiuſdem Eccleſiæ Theſaurarium; ita quòd electus ille excommunicauit prædictum *Bucardum*,qui *Clementem* Papam adijt,& ab eo abſolui meruit; & adeo impediuit aduerſus ſummum Pontificem negotium Eboracenſis

electi,

electi, quòd summus pontifex, nec electionem illius confirmare voluit, nec eum consecrari permisit. Præterea idem summus pontifex priuilegiauit *Hugonem* Dunelmensem episcopum, ne ipse professionem, aut subiectionem aliquam faceret in tota vita sua *Gaufrido* Eboracensi electo, nec etiam si ipse fuerit in Archiepiscopum consecratus, ea ratione, quòd idem Dunelmensis episcopus semel fecerat professionem suam Eboracensi ecclesiæ, & beato *Willielmo* tunc temporis Eboracensis ecclesiæ Archiepiscopo, & eius catholicis successoribus. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ, diuina inspirante gratia, recordatus fœditatis vitæ suæ, post contritionem cordis, conuocatis in vnum in capella *Reginaldi* de Moyac vniuersis Archiepiscopis, & episcopis suis, qui cum eo erant apud Messanam, nudus procidens ad pedes eorum vitæ suę fœditatem coram illis Deo confiteri non erubuit. Vepres enim libidinum excesserant caput illius & non erat eradicantis manus, sed pater misericordiarum Deus, qui non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat, respexit eum oculis misericordiæ suæ, & dedit ei cor pœnitẽs, & ad pœnitentiam vocauit, ipse enim à prædictis episcopis pœnitentiam recepit; & ab illa hora deinceps factus est vir timens Deum, & recedens à malo, & faciens bonum. O fœlicem illum, qui sic cadit, vt fortior resurgat! O fœlicem illum, qui post pœnitentiam non est relapsus in ruinam & culpam! *Eodem anno* Richardus *rex Angliæ audiens per communem famam, & multorum relationem, quòd quidam vir religiosus erat in Calabria, dictus* Iohachim, *Abbas de Curacio de ordine Cistrensi, habens spiritum propheticum, & ventura populo prædicebat, misit pro eo, & libenter audiebat verba prophetiæ illius, & sapientiam, & doctrinam. eruditus enim vir erat in diuinis scripturis, & interpretabatur visiones beati* Iohannis *euangelistæ, quas ipse* Iohannes *narrat in Apocalypsi, quam ipse manu sua scripsit. In quibus audiendis, rex Angliæ, & sui plurimùm delectabantur. Erat autem hæc visio beati* Iohannis *Euangelistæ. Reges septem sunt, quinque ceciderunt, & vnus est, & septimus nondum venit. Et alibi in Apocalypsi, visio eiusdem. Mulier amicta Sole & Luna sub pedibus eius significat sanctam ecclesiam, solem iusticiæ. Item mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim, & pariens cruciabatur, vt pareret, & ecce Draco magnus ruffus, habens capita septem, & cornua decem, & in capitibus eius septem diademata, & cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cœli, & misit eas in terram: qui stetit ante mulierem, quæ paritura erat, vt cum peperisset, filium suum deuoraret. Mulier autem peperit filium masculum, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea, & raptus est filius eius ad Dominum, et ad thronum eius. Mulier autem fugit in solitudinem Aegypti, vbi habuit locum paratum à Deo, vt ibi pascant eam diebus mille, ducentis, & sexaginta. Huius igitur visionis interpretatio talis est secundum* Iohachim *abbatem de Curacio. Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius significat sanctam ecclesiam solẽ iusticiæ, qui est Christus Deus noster, obumbratam, & amictam sub cuius pedibus mundus iste cum vitijs, & concupiscentijs suis est semper conculcandus, & in capite eius corona stellarum duodecim, caput ecclesiæ Christus est; coronæius fides catholica, quam duodecim prædicauerunt Apostoli, & pariens cruciabatur, vt pareret. ecclesia itaque sancta, quæ semper nouo gaudet fœtu, cruciatur de die in diem, vt animas lucrifaciat Deo; quas diabolus conatur eripere, & secum trahere in Gehenna. Et ecce Draco magnus Rufus, habens capita septem, & cornua decem, Draco iste diabolum significat, qui benè dicitur habere capita septem. Caput enim diaboli omnis iniquus est: septem ponit, quasi finitum pro infinito. Infinita enim sunt capita diaboli, id est, persecutores ecclesiæ, & iniqui. De quibus licet infiniti sunt: tamẽ idem* Ioachim *in expositione sua ponit septem principes ecclesiæ persecutores, quorũ nomina hæc sunt:* Herodes, Nero, Constantius, Maumet, Melsemutus, Saladinus, Antichristus. *Dicit quoque beatus* Iohannes *in Apocalypsi. Reges septem sunt: quinque ceciderunt, et vnus est, et vnus nondum venit, quod idem* Iohachim *ita exponit. Reges septem sunt. Scilicet* Herodes, Nero, Constantius, Maumet, Melsemutus, Saladinus, Antichristus. *Ex his quinque ceciderunt: scilicet,* Herodes, Nero, Constantius, Maumet, Melsemutus; *et vnus est, scilicet* Saladinus, *qui in præsenti opprimit ecclesiam Dei, & eam cum sepulchro Domini, & sancta ciuitate Ierusalem, & cum terra, in qua steterunt pedes Domini, occupatam detinet; sed ipse in proximo perdet illam. tunc interrogauit rex Angliæ, quando erit hoc? Cui* Ioachim *respondit quando septem anni elapsi erunt à die captionis Ierusalem. Tunc ait rex Angliæ, ergo quare venimus huc tam cito? Cui* Ioachim *respondit. Aduentus tuus valdè necessarius est, quia Dominus dabit tibi victoriam de inimicis suis, & exaltabit nomen tuum super omnes principes terræ. Sequitur,* vnus illorum nondum

Antichristi aduentus, & descriptio.

nondum venit, *scilicet* Antichristus. *De isto Antichristo dicit idem* Ioachim: *quòd iam natus est in ciuitate Romana, & in sede Apostolica sublimabitur, & de isto Antichristo dicit Apostolus;* extollitur & aduersatur super omne, quod dicitur Deus. *Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui, & conuersus ad eum rex, ait: putabam, quòd Antichristus nasceretur in Antiochia, siue in Babylonia, de progenie* Dan, *& regnaret in templo Domini, quod est in Ierusalem, & in terra illa ambularet, in qua Christus ambulauit, & regnaret in ea per tres annos, & dimidium anni, & disputaret contra* Eliam, & Enoch, *& eos interficeret, & postea moreretur, & post mortem illius daret Deus sexaginta dies pœnitendi, in quibus pœnitentiam possint agere illi, qui à via veritatis erranerint, & seducti fuerint per prædicationem Antichristi, & pseudoprophetarum eius. Sequitur, & cornua decem*; decem cornua diaboli sunt hæreses, *& schismata: quæ haretici, & schismatici opponunt contra decem præcepta legis, & mandata Dei.* Et in capitibus eius septem diademata. *per diademata significantur reges, & principes huius seculi: qui in Antichristo crediturí sunt.* Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cœli, *propter nimium multitudinem hominum credentium in eo,* & misit eas in terram. *Stellas vocat minores homines, qui in Antichristo credituri sunt, & ideo dicit tertiam partem stellarum cœli propter nimiam multitudinem hominum credentium in eo. Et misit eas in terram, id est, in Gehennam mittit omnes, qui perseuerantes crediderint in illo.* Qui stetit ante mulierem, quæ paritura erat, vt cum peperisset, filium deuoraret. *Diabolus semper insidiatur ecclesiæ, vt partum eius rapiat, & raptum deuoret: qui benè dicitur stare: quia nunquam declinat à malo, sed semper stat rigidus in malicia, & inflexibilis in versutia suæ fraudis. Vel aliter Cauda eius significat finem seculi huius, in qua surgent quædam gentes iniquæ, quæ dicuntur Gog Magog, & destruent ecclesiam Dei, & subuertent gentem Christianam, & ex tunc erit dies iudicij. Sed in tempore huius Antichristi multi Christianorum in cauernis terræ, & in solitudinibus petrarum morantes fidem Christianam in timore Domini seruabunt, vsque ad consummationem Antichristi, & hoc est quod dicit:* Mulier fugit in solitudinem Aegypti, vbi habet locum paratum à Deo, vt ibi pascant eam diebus mille, & ducentis, & sexaginta: filius autem eius masculus, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea: *Est præcipuè Dominus noster Iesus Christus, qui post passionem & resurrectionem suam ascendit in cœlum, sedétque ad dextram Dei patris omnipotentis, & venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignem. Cuius sequaces, si fuerimus, & in mandatis eius perseuerauerimus, rapiemur in aera obuiam illi, & cum illo semper erimus. Et licèt prædictus Abbas de Curacio hanc sententiam de aduentu Antichristi proferret, tamen* Walterus *Rothomagensis Archiepiscopus, & Archiepiscopus de Appamia, &* Girardus *Anxiensis Archiepiscopus, &* Iohannes *Woracensis, &* Barnardus *Baionienſis Episcopi, & alij viri ecclesiastici, in diuinis scripturis benè eruditi, nitebantur probare in contrarium, & quamuis multa argumenta verisimilia hinc, & inde proferrent; tamen* adhuc sub iudice lis est. *Nam antiqui in Scripturis suis, mentionem facientes de Antichristo, in hunc modum scripserunt.*

ERgo de Antichristo scire volentes, primò notabitis quare sic vocatus sit. Ideò scilicet, quia Christo in cunctis contrarius erit, & Christo contraria faciet. Christus venit humiliter: ille venturus est superbus; Christus venit humiles erigere, peccatores iustificare; Antichristus è contra humiles deijciet, peccatores magnificabit, impios exaltabit, sempérque vitia, quæ sunt contraria virtutibus docebit, legem euangelicam dissipabit, dæmonum culturam in mundo reuocabit, gloriam propriam quæret, & omnipotentem Deum se nominabit. Hic itaque Antichristus multos habebit suæ malignitatis ministros, ex quibus in mundo iam multi præcesserunt. Qualis fuit *Antiochus, Nero, Domitianus*; nunc quoque nostro tempore Antichristos nouimus esse multos. Quicunque siue laicus, siue monachus, siue Canonicus, contra iusticiam viuit, & ordinis sui regulam impugnat, & quod bonum est, blasphemat, Antichristus & minister Sathanæ est. Sed iam de exordio Antichristi. Non autem quod dico ex proprio sensu fingo, vel excogito: in libris enim diligenter religendo hæc scripta inuenio.

Sicut

Sicut ergo authores nostri dicunt, Antichristus exemplo Iudæorum nascetur, de tribu scilicet *Dan*, secundum prophetiam dicentem: *Fiat* Dan *coluber in via, cerastes in semita.* sicut enim serpens in via sedebit, & in semita erit, vt eos qui per semitam iusticiæ ambulant, feriat, & veneno suæ malitiæ occidat. Nascetur autem ex patris & matris copulatione, sicut & alij homines, non vt quidam dicunt, de sola virgine. Sed tamen in peccatis totus concipietur, in peccato generabitur, & in peccato nascetur. In ipso suæ conceptionis initio diabolus simul introibit in vterum matris, & ex virtute diaboli confouebitur, & contuebitur in ventre matris, & virtus diaboli erit semper cum illa. Et sicut in matrem Domini nostri spiritus sanctus superuenit, et eam sua virtute obumbrauit, & diuinitate repleuit, vt de spiritu sancto conciperet, & quod nasceretur diuinum esset, & sanctum: ita quoque diabolus in matrem Antichristi descendet, totámque eam replebit, totam circundabit, totam tenebit, totam interiùs, & exteriùs possidebit, vt diabolo per hominem cooperante, concipiat, & quod natum fuerit, totum sit nociuum, totum malum, totum perditum. Vnde, & ille homo filius perditionis appellatur: quia in quantum poterit, genus humanum perdet, & ipse in nouissimo perdetur. Ecce audistis qualiter nascetur, audite etiam locum vbi nascetur. Nam sicut dominus, & redemptor noster Bethleem sibi præuidit, vt ibi pro nobis humanitatem assumere, & nasci dignaretur: sic diabolus illi homini perdito, qui Antichristus dicitur, locum nouit aptum, vnde radix omnium malorum oriri debeat, scilicet ciuitatem Babyloniæ. In hac enim ciuitate, quę quondam fuit inclyta, & gloriosa vrbs gentilium, & caput regni Persarum, Antichristus nascetur, & in ciuitatibus Bethsaida, & Corazaim nutriri, & conuersari dicitur. Quibus ciuitatibus dominus in euangelio * impropriat dicens; *Væ tibi Bethsaida, væ tibi Corazaim.* habebit autem Antichristus magos, maleficos, diuinos & cantores: qui eum diabolo inspirante, nutrient, & docebunt eum in omni iniquitate, & falsitate, & nefaria arte, & maligni spiritus erunt duces eius, & socij, et comites indiuidui. Deinde Ierosolymam venient, & omnes Christianos, quos ad se conuertere non poterit, per varia tormenta iugulabit: et suam sedem in sancto templo parabit. Templum etiam destructũ, quod *Salomon* Deo dicauit, in statum suum restaurabit, et circumcidet se, et filiũ Dei omnipotentis se esse mentietur. Reges autem, et principes primùm ad se conuertet; deinde per illos cæteros populos; loca verò, per quæ Christus dominus ambulauit, peragrabit, et priùs destruet, quod dominus illustrauit. Deinde per vniuersum mundum mittet nuncios, et prædicatores suos. Prædicatio autem eius, et potestas tenebit à mari vsq; ad mare, ab oriente vsque ad occidentem, ab aquilone vsque ad septentrionem. Faciet ergo signa multa, miracula magna et inaudita: faciet de cœlo ignem terribiliter venire, arbores subitò florere, et arescere, mare turbari, et subitò tranquillari, naturas in diuersas figuras mutari; aquarum cursus, et ordines conuerti; aëra ventis, et commotionibus agitari: et cætera innumerabilia, et stupenda: mortuos etiam in conspectu hominum suscitari: ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. nam quando tanta, et talia signa viderint, etiam illi, qui perfecti, et electi Dei sunt, dubitabunt, vtrùm ipse sit *Christus*, qui in fine mundi secundum scripturas venturus est, an non. Excitabit enim persecutionem sub omni cœlo supra Christianos, et omnes electos. eriget itaque se contra fideles tribus modis: id est, terrore, et muneribus, et miraculis. Dabit in se credentibus auri, et argenti copias. Quos enim muneribus corrumpere non poterit, terrore superabit: Quos autem terrore non poterit, signis, et miraculis seducere tentabit: Quos nec signis, nec miraculis, in conspectu omnium mirabili morte cruciatos crudeliter necabit. Tunc erit talis tribulatio, qualis non fuit super terram ex tempore, quo gentes esse cœperunt, vsque ad tempus illud. tunc qui in agro erunt, fugient ad montes: et qui suprà, non descendet in domum suam, vt tollat aliquid de ea. Tunc omnis fidelis Christianus, quĩ inuentus fuerit, aut Deum negabit, aut per ferrum, siue per ignem fornacis, seu per serpentes, siue per bestias, siue per aliud quodlibet tormenti genus interibit, si in fide permanserit. hæc autem tam terribilis, et horrenda tribulatio, tribus annis, et dimidio in toto mundo manebit. Tunc breuiabuntur dies propter electos, quia nisi dominus abbreuiasset dies; non fuisset salua omnis caro. Tempus siquidem quando idem Antichristus veniet, vel quando dies iudicij apparere incipiet, *Paulus* Apostolus in Epistola ad Thessalonicenses designat, dicens: *Rogamus vos per aduentum*

al. impropperat

uentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, manifeſtat etiam eo loco, vbi ait. *Quoniam niſi veniat diſſenſio primùm, et reuelatus fuerit homo peccati, et filius perditionis.* Scimus enim, quòd poſt regnum Græcorum, ſiue etiam poſt regnum Perſarum, ex quibus vnumquódque ſuo tempore magna gloria ingruit, & magna potentia floruit: ad vltimum quoq; poſt cætera regna regnum Romanorum cœpit, & quod fortiſſimum omnium regnorum ſuperiorum fuit, & omnia regna terrarũ ſub dominatione ſua habuit, omnéſq; populorum nationes Romanis ſubiacebant ſub tributo. Inde ergo dicit *Paulus* Apoſtolus, *Antechriſtum non antea in mundum eſſe venturum, niſi venerit diſſenſio primùm*, id eſt, niſi priùs diſſenſerint omnia regna mundi à Romano imperio, cui pridem ſubdita erant. Hoc autem tempus nondum venit, quia licèt videamus Romanum imperium ex magna parte deſtructum; tamen quamdiu reges Francorum dominauerint, qui Romanum imperium tenere debent, Romæ dignitas ex toto non peribit, quia in regibus ſuis ſtabit. Quidam verò doctores noſtri dicunt, quòd vnus ex regibus Francorum Romanum imperium ex toto, & integro tenebit: qui in nouiſſimo tempore erit, & ipſe erit maximus, & omnium vltimus regum, qui poſtquam regnum ſuum fœliciter gubernauerit, ad vltimum Ieroſolymam veniet, & in monte Oliueti ſceptrum, & coronam deponet. Hic erit finis Romanorum, Chriſtianorúmque imperij. Statímque ſecundum prædictam *Pauli* Apoſtoli ſententiam Antichriſtum dicunt eſſe affuturum, & tunc reuelabitur quidem homo peccati Antichriſtus, videlicet, qui licèt homo ſit, fons tamen erit omnium peccaminum, & filius perditionis, id eſt, filius diaboli, non per naturam, ſed per imitationem, quia per omnia adimplebit diaboli voluntatem; quia plenitudo diabolicæ poteſtatis, & totius mali ingenij corporaliter habitabit in illo, in quo erunt omnes theſauri malitiæ, & iniquitatis abſconditi: *qui aduerſatur*, id eſt, cõtrarius eſt *Chriſto*, & omnibus eius membris: *et extollitur*, id eſt, in ſuperbiam erigitur: *ſupra omne quod dicitur Deus*, id eſt, ſuper omnes Deos gentium; *Herculem* videlicet, & *Apollinem*, & *Iouem*, & *Mercurium*, quos pagani deos eſſe exiſtimant, ſuper omnes deos iſtos extolletur Antichriſtus: quia maiorem & fortiorem ſe his omnibus faciet, & non ſolùm ſupra hos, ſed & ſupra omne, quod colitur: i. ſupra S. Trinitatem: quæ ſolummodo colẽda, & adoranda eſt ab omni creatura, ita ſe extollet, vt in templo Dei ſedeat, oſtẽdens ſe tanquã ſit Deus. Nam ſicut ſuprà diximus in ciuitate Babyloniæ natus, Ieroſolymam veniẽs, circumcidet ſe, dicens Iudæis: ego ſum *Chriſtus* vobis repromiſſus, qui ad veſtrã ſalutem veni, vt vos, qui diſperſi eſtis, congregem, & defendã. Tunc confluent ad eũ omnes Iudæi: exiſtimantes ſe Deũ ſuſcipere: ſed ſuſcipient diabolũ. Sed etiam *in templo Dei ſedebit Antichriſtus*: i. in ſancta eccleſia; omnes Chriſtianos faciẽs martyres, & eleuabitur, & magnificabitur, quia in ipſo erit omniũ malorũ caput diabolus, qui eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Sed ne ſubitò, & improuiſè Antichriſtus veniat, & totum ſimul humanum genus ſuo errore decipiat, & perdat, ante eius ortũ duo magni prophetæ mittentur in mundum, *Enoc* & *Elias*, qui contra impetum Antichriſti fideles Dei diuinis armis præmunient, & inſtruent eos, & confortabunt, & præparabunt electos ad bellum: docentes & prædicantes tribus annis, et dimidio. filios autem Iſrael, quicunque eo tempore fuerint inuenti, hi duo magni prophetæ, et doctores ad fidei gratiam conuertent, et à preſſura tanti turbinis in parte electorum inſuperabiles reddent. Tunc implebitur, quod ſcriptura ait: *Si numerus filiorum Iſrael, ſicut arena maris fuerit, reliquiæ ſaluæ fient.* Poſtquam ergo per tres annos, et dimidium prædicationem ſuam impleuerint, mox incipiet exardeſcere Antichriſti perſecutio, et contra eos primùm arma ſua Antichriſtus arripiet, eóſque interficiet, ſicut in Apocalypſi legitur; *Et cùm finietur* (inquit) *teſtimonium ſuum; beſtia quæ aſcendet de abyſſo faciet aduerſus eos bellum, et vincet eos, et occidet eos.* Poſtquam ergo iſti duo interfecti fuerint: inde cæteros fideles perſequetur, vt eos aut martyres glorioſos faciat, aut apoſtatas reddat, et tum qui in eum crediderint, ſignum characteris eius in fronte accipient. Sed quia de principio eius diximus, quem finem habeat, inde dicamus. Hic itaque Antichriſtus diaboli filius, et totius maliciæ artifex peſſimus per tres annos et dimidium, ſicut prædictum eſt, magna perſecutione totum mundum vexabit, et omnem populum Dei variis pœnis cruciabit: et poſtquàm *Heliam* et *Enoch* interfecerit, et cæteros in fide permanentes coronauerit martyrio, ad vltimum veniet

iudicium

iudicium Dei ſuper eum ſicut beatus, *Paulus* ſcribit dicens: *Quem Dominus* Ieſus *interficiet ſpiritu oris ſui.* Siue Dominus*illic interfecerit illum potẽtia iuſſionis, ſiue Archangelus *Michael* interfecerit illũ per virtutem*Domini nomine. occidetur *enim per virtutem cuiuſlibet Angeli, aut Archangeli. Tradunt autem, quòd in monte Antichriſtus occidetur in Babylone in ſolio ſuo, in illo loco, contra quem aſcendit Dominus ad cœlos. Debetis autem ſcire, quia poſtquam Antichriſtus fuerit occiſus, non ſtatim veniet dies iudicij, non ſtatim veniet Dominus ad iudicandum, ſed ſicut ex libro *Danielis* intelligimus, dominus concedet diem electis, vt agant pœnitentiam, propterea quia ab Antichriſto ſeducti ſunt. poſtquam verò hanc pœnitentiam expleuerint, quantum temporis ſpacium fiet, quouſque Dominus ad iudicandum veniat, nullus eſt qui ſciat; ſed in diſpoſitione Dei manet, qua hora dominus ſeculum iudicabit, quia ante ſecula iudicandum eſſe præfixit.

al. Ieſus
al. noſtri
al. non

Iohannes Apoſtolus, & euangeliſta virgo electus à domino, & inter cæteros magis dilectus, interrogabat Dominum de fine ſeculi, & reſpondit Dominus; Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, & de arboribus ſtillabit ſanguis, lapides dabunt voces, populi mouebuntur, Antichriſtus, id eſt, diabolus, regnabit, & faciet prodigia, & ſigna magna in populo. Nemo poterit ſe ab illo. De muliere meretrice naſcetur ex tribu *Dan* in Iſraeli. Omnes qui credunt in eum, ſignabit vno charactere in fronte, & nemo poterit delere illius artificium. Nutrietur in Cõrozain, pòſt morabitur in Bethſaida ciuitate; ſed paucis diebus, & omnes quos ille occidet, vel qui mortui fuerint ſub eius poteſtate fame & ſiti, ipſi electi Dei erunt: ſuſcitabit falſos mortuos, conuertet flumina retrorſum, eradicabit arbores, & conuertet ramos in terram, & radices earum ſurſum, & florere faciet per ſuas diabolicas artes. Seducet multos. In die cùm naſcetur, omnes qui habitant in quatuor partibus mundi, cognoſcent ipſum eſſe natum: teſtante ſcriptura, quæ ait: *In quacunque domo cadauer vnius domus hominis mortui erit ſignũ.* Tunc in tempore illius occidet pater filium, & filius patrem, & frater fratrem, & fideles deficient in omni re. Mulieres menſtruationes ſuas accipient, & non abſcondent ſe ab hominibus; eccleſiæ deſtruentur, ſacerdotes plorabunt. Nulla memoria habebitur de locis, vbi corpora ſanctorum quieuerunt: adorabunt prophana idola, ſicut Pagani, & Iudæi, & Saraceni. Surget gens contra gentem, & regnum aduerſus alterum, et terræmotus magni erunt per loca, et peſtilentiæ, et fames, et ſtellæ cadent in terra; fluuia conuertentur in ſanguinem, et omnes aquæ, quæ ſub cœlo ſunt. Regnante illo, erigent bellũ contra illum duo prophetæ, ſcilicet *Enoc*, et *Helias*, qui modò triſtantur in Paradiſo pro reſpectatione mortis, et interficiet eos Antichriſtus, et in platea ciuitatis iacebunt mortui tribus diebus, et tribus noctibus, et in quarta die reſurgent in vitam æternam. In vltimo Deus omnipotens, qui omnes vult ſaluos fieri, tranſmittet *Michaelem* Archangelum romphæam acutam in manu tenentem (id eſt, gladium ſpiritus ſancti) et interficiet eum, et ſecabit eum in duas partes à ſummo vſque deorſum, vt non deſtruatur mundus, ſed renouetur in melius: tribus annis et ſex menſibus erit ita in conſummatione ſeculi. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ dedit *Othoni* nepoti ſuo, filio *Matildis* ſororis ſuæ, quondam ducissæ Saxoniæ, Comitatum Eboraci, et quamuis multi recepiſſent eum, et feciſſent ei homagia et fidelitates, multi tamen ei reſiſtebant dicentes, quòd à fidelitate regis non recederent, priuſquam cum eo ore ad os loquerentur. Vnde factum eſt, quòd dominus rex dedit eidem *Othoni* Comitatum Pictauis in commutationem Comitatus Eboraci.

Nomina magnatum, qui eodem anno in obſidione *Accon* obierunt.

Sibylla regina vxor *Guidonis* regis Ieruſalem, et duæ filiæ eius, *Heraclius* patriarcha Ieruſalem, *Baldwinus* Cantuarienſis Archiepiſcopus, Archiepiſcopus de Nazaret, Archiepiſcopus de Bezenzum, Archiepiſcopus Arlele blanc, Archiepiſcopus de monte regali, epiſcopus de Sidoni, id eſt, de Saeta, nouus epiſcopus de Accon, epiſcopus de Baruch, epiſcopus de ſancto *Georgio*, epiſcopus de ſancto *Abrahan*, epiſcopus de Tabaria,

ria, Abbas de templo Domini, Abbas de monte Sion, Abbas de monte Oliueti; Abbas de Forde, Prior S. Sepulchri, *Radolphus* de alta ripa; Archidiaconus Coloceſtriæ, *Rogerus* le abbe: *Fredericus* Romanorum imperator obijt in eundo verſus terram Ieruſalem ſubmerſus in fluuio, qui dicitur Salef, & *Conradus* filius eius dux Suauiæ obijt in obſidione Accon. Et *Robertus* Comes Leiceſtriæ obijt in Romania in eundo verſus terram Ieruſalem, & Landegrauius de Alemānia obijt in Rumania in redeundo verſus domum; & *Iohannes* Conſtabularius Ceſtriæ obijt in terra Ieruſalem apud Tyrum, *Rotrodus* Comes de Pertico obijt in obſidione Accō. Et Comes de Puntif, & *Theobaldus* Comes de Blais, et *Stephanus* Comes de Sancerre frater eius; & *Willielmus* Comes de Ferreres, et dux *Bertoldus* de Alemania, et *Rogerus* Comes de Apulia, & *Iocellinus* Comes de Apulia, & Comes de Brenes, et *Andreas* frater eius occiſus, et *Ingeram* de Fenes occiſus, et *Lodowicus* de Arſeles occiſus, & *Hugo* de Hoiry occiſus, et *Walterus* de Moy occiſus, et *Gwido* de Dāzcy occiſus, & *Ode* de Guneſſe occiſus, & Pincerna de Sāſtlir captus à Paganis, & Mareſcall⁹ Comitis *Hērici* captus à Paganis, & *Reginaldus* de Magni occiſus. Præterea in eodē anno obierunt in obſidione Accon vicecomes de Turomania, & dominus de Wanci, & *Gilbertus* de Tileres, et *Florētius* de Angeſt, & *Iocellinus* de Mūmorenci, vicecomes de caſtello *Heraldi*, et *Anſelmus* de monte regali, & tota familia eius, & vicecomes de Caſtellū, et mater eius, et *Iohannes* Comes de Vendome, & *Aeſtellanus* de Ypre, et *Gaufridus* de la Briuere, et *Robertus* de Boiues, et *Adam* Cambelangus regis Frāciæ, et *Adam* de Leum, et *Boues* de Iuuenni, et *Willielmus* de Pinkim, et *Rogerus* de Polebaro, et *Robertus* Conſtabularius, Seneſcallus Comitis *Willielmi* de Mandeuilla. *Ranulfus* de Glamuilla Iuſticiarius Angliæ, obijt in obſidione Accon, et *Bernardus* de S. Valerico iunior, et *Richardus* Clare, et *Gwido* de caſtellun, et *Walterus* de Kime, filius *Philippi* de Kime, et *Iohannes* de Lamburne, et *Walterus* de Ros, frater *Petri* de Ros. Eodem anno *Sanctius* rex Portugalenſis dedit Tarſiam filiam ſuam *Aldefonſo* regi de S. *Iacobo* nepoti ſuo in vxorem: de qua ipſe genuit tres filios, et licèt *Cæleſtinus* Papa multùm laboraſſet, vt ſepararentur, tamen tenuit eam contra Deū, et prohibitionem domini Papæ per 5. annos, et dominus Papa *Cæleſtinus* præfatū regem de S. *Iacobo*, et totam terram ſuam ſub interdicto poſuit, et ita permanſit per 5. annos. Interim ſurrexit in prædictum regem de S. *Iacobo*, *Aldefonſus* rex Caſtellæ, et coëgit eum relinquere vxorem ſuā filiam regis Portugalenſis, et dedit ei propriam filiam ſuam in vxorem permiſſione domini Papæ *Cæleſtini* pro bono pacis. Proceſſu verò temporis filia *Boyac Amiramimoli* Imperatoris Africanorum, audita per communem famam probitate, *Sanctij* regis Nauarræ, fratris *Berengeræ* reginæ Angliæ, dilexit eum in tantum, quòd vehementer adoptauit eum ſibi in maritū. Et cùm ipſa propoſitum ſuum diutiùs celare non poſſet, indicauit patri ſuo imperatori, quòd ipſa ſeipſum laqueo ſuſpenderet, niſi *Sanctius* rex Nauarræ eam ſibi in vxorem duceret: cui pater reſpondit, Quo modo poteſt hoc fieri, cùm tu ſis pagana, et ille Chriſtianus? cui filia reſpondit, Parata ſiquidem ſum fidem Chriſtianorū ſuſcipere, et ſecundum legem illorum viuere, dummodò prædictum regem Nauarræ in maritū habeam, quod per te, pater mi, de facili poteſt fieri. Nam omnia te metuunt, et ad te ſua brachia tendunt; blandicijs tamen opus eſt, terror furórque abſint: preces, et munera, mitte viro, vt ſic eum mihi compares.

al. Rerengera

Crede mihi res eſt ingenioſa dare.

Mitte etiam matri, et ſorori, et alijs familiaribus ſuis munera larga manu, vt ipſi eum in tuos conatus alliciant. *Fit citò per multas præda petita manus*: cui pater reſpondit.

Donec eras ſimplex, animum cum corpore amaui,
Nunc mentis vitio læſa figura tua eſt.

Neſcio quid faciam, anguſtiæ enim circumſtant vndiq;, quia niſi rex ille Nauarræ in amorem tuum conuerſus fuerit, tu te laqueo ſuſpendes; Illúmq; ergo precibus, variiſq; muneribus aggrediar tentans, ſi eum modo quolibet tibi in maritum adquirere poſſim. Mallem tamen, vt tibi virum de gente noſtra ſumeres. Cui puella reſpondit.

Deuorer antè precor ſubitò telluris hiatu,
Aut rutilo miſſi fulminis igne cremer,

Quàm aliquem habeam virū præter illum regem Nauarræ. Imperator igitur Africanorum miſit nuncios ſuos ad *Sanctiū* regē Nauarræ, per quos mandauit illi, vt ipſe veniret

ad

ad eum filiam suam in vxorem ducturus,& ille daret ei tantam pecuniã, quantam vellet, & insuper totam terram,quæ dicitur Hispania Saracenica, viz. totam terram,quæ est à finibus terræ regis Portugalensis,vsque ad montem de Mummeian,qui diuidit terras Paganorum,qui sunt in Hispania à terra regis Arragonię. Dum autem rex Nauarræ iret ad eum,mortuus est ille *Boiac Almiramumoli* Africanorum imperator. Cúmq; prædictus rex Nauarræ venisset in Africam,inuenit imperatorem mortuum, & filius imperatoris defuncti adhuc minimus erat,& nondum aptus ad regni gubernationẽ,& erant ei in imperio multi aduersantes. Cùm autem rex Nauarræ ad eum venisset sperans se accepturum sibi in coniugem præfatam filiam puellam,dixit ei puer, qui regnaturus erat,quòd si vellet iuuare eum,& seruire ei ad terram suam obtinendam,ipse daret ei sororem suam cum promissis patris sui; sin minùs autẽ,poneret eum in captionẽ, de qua nunquam exiret. Ipse autem videns se in arcto positũ,elegit magis seruire ei, quàm poni in captione. Iuxta illud *Augustini:* Qui murorũ ambitu,ne fugiat,clauditur,ibi se præcipitet,vbi murus breuior ingeritur. Domino igitur concedente,& *Sancio* rege Nauarræ laborante,filius *Almiramimoli* subiugauit sibi infra triennium omnes aduersarios suos, & factus est imperator. Interim *Aldefonsus* rex Castellæ,& rex Aragoniæ intrauerũt terram dicti regis Nauarræ,vnus illorum vna parte, & alter illorum altera parte, ita quòd *Aldefonsus* rex Castellæ cepit super eum 24. oppida, & prædictus rex Aragoniæ cepit super eum 18. oppida.

ANno gratiæ 1191. qui erat annus 2. regni regis *Richardi*, idem rex *Richardus*, & *Philippus* rex Francorum fuerant simul in Sicilia apud Messanam die natalis Domini, quæ feria 3. euenit. Eodem die post prandium Pisani, & Iauenses seditiosè fecerunt impetũ in Galiotas regis *Richardi* Angliæ, & mutuò se interfecerunt. Venit ergò clamor intùs ad aures regis Angliæ,qui adhuc sedebat ad mensam in Mategriffun castello suo, & epulabantur cum illo die illa *Reginaldus* Carnotẽsis episcopus, & *Hugo* dux Burgundiæ,& *Willielmus* Comes de Neuerz,& *Willielmus* Comes de Iuuenni,& *Gaufridus* Comes de Pertico,& alij multi de familia regis Franciæ. Et velociter remota mensa, surrexerunt omnes viri illi,& processerunt omnes cum rege armati ad pugnã illam dirimẽdam: non poterant tamen: sed nocte superueniente,separati sunt ab inuicem vsque mane. In crastino,cùm populus conuenisset in ecclesia S. *Iohannis* Hospitalis ad audiendũ in ea diuinum officium,quidam Pisanus,extracto cultello suo, quendam Galiotarũ regis interfecit in ecclesia,& sic iterum congressi sunt Pisani, & Galeotę, & multi ceciderunt ex vtráq; parte interfecti. Venerunt ergò rex Frãciæ,& rex Angliæ cum multa plebe armata,& pacem fecerunt inter illos. Deinde mense Februarij die Purificationis beatæ *Mariæ* semper virginis Sabbato post prandium, *Richardus* rex Angliæ,& multi de familia eius,& quidam populares de familia regis Franciæ conuenerunt more solito extra ciuitatem Messanam *popularibus iocis intenti,& cùm domum rediissent, transeuntes per medium ciuitatis, obuiauerunt cuidam rustico venienti de villa cum asino onusto arundinibus, quas cannas vocant: de quibus rex Anglus, & cæteri qui cum eo erant ceperunt,& vnusquisq; illorum cum altero congressus est: & contigit quòd rex Angliæ, & *Willielmus* de Barres, quidam miles optimus de familia regis Franciæ congressi sunt alter aduersus alterum,& confregerunt arundines suas,& fracta est cappa regis Anglorum expercussione *Willielmi* de Barres,vnde rex iratus impetum fecit in illum,ita quòd illum,& equum suum titubare fecit,& dum rex intenderet deijcere eum in terrã,subuersa est sella regis,& rex celeriùs descendit,& adductus est ei alius equus fortior priore,& ascendens in eo iterum fecit impetum in *Willielmum* de Barres tentans deijcere eum,& non potuit. ipse enim adhæsit collo equi sui,& cõminatus est ei rex. Et cùm *Robertus* de Bretuil, filius *Roberti* Comitis Leicestriæ, quem rex die præcedenti accinxerat gladio Comitatus patris sui,iniecisset manum in *Willielmum* de Barres,vt dominum suum iuuaret,dixit ei rex; Sustine & dimitte me & illũ solum,& cum diù *Willielmus*,& rex contendisset,& dictis & factis; Dixit illi rex,fuge hinc,& caue tibi ne ampliùs coram me compareas,quia animo,& vsq; in sempiternũ ego ero tibi,& tuis inimicꝰ. Discessit itaq; *Willielmus* de Barres à facie regis dolens & cõfusus propter indignationẽ regis,& abijt ad regẽ Frãcię dominũ suũ,consiliũ et auxiliũ ab eo postulãs super his,quę acciderãt in via. In crastino venit rex Franciæ ad regẽ Anglię ex parte *Willielmi* de Barres cũ humili

al. plurilus

deprecatione pacem & misericordiam postulans, & noluit rex audire eum. In sequẽti die venerunt ad regem Anglię, Archiepiscopus Cantuar. & dux Burgundiæ, & Comes de Neuers, & multi de proceribus regni Francorum cũ humillimis supplicationibus ad genua eius prouoluti, pacem & misericordiam postulantes pro *Willielmo* de Barres, & noluit rex audire eos. Tertia autem die sequenti *Willielmus* de Barres recessit à ciuitate Messana. Dominus enim suus rex Franciæ noluit retinere eum diutiùs contra voluntatem, & prohibitionem regis Angliæ. Post multum verò temporis cùm tempus transfretandi appropinquasset, venerunt iterùm ad regem Angliæ rex Franciæ, & omnes Archiepiscopi & episcopi, et Comites et Barones, & principes totius exercitus, & prouoluti ad pedes, eius pacem & misericordiam postulauerunt pro *Willielmo* des Barres, ostendentes damna & inopportunitates, quæ accidere possent de absentia talis, tantiq; militis: & cum magna difficultate obtinuerunt aduersus regem Angliæ, quòd prædictus *Willielmus* in pace rediret, & quòd rex Angliæ nec illi nec suis malum, vel damnũ faceret, vel inquireret quandiu ipsi fuerint in seruitio domini. Deindè rex Angliæ dedit multas naues regi Franciæ, & suis. Deindè rex Angliæ ita profusè distribuit thesauros suos vniuersis militibus, & seruientibus totius exercitus, quòd à multis dicebatur, quòd nunquam aliquis prædecessorum suorum tantum dedit in vno anno, quantum ipse dederat in illo mense. Et pro certo credendum est, quòd in distributione illa promeruit ipse fauorem tonantis, cùm scriptum sit, *Hilarem datorem diligit Deus.* Eodem mense Februarij rex Angliæ misit galeas suas Neapolim contra reginam *Alienor* matrem suam, & contra *Berengeram* filiam *Sanctij* regis Nauarræ, quam ipse in vxorem ductura erat, & contra *Philippum* Comitem Flandriæ, qui cum illis veniebat. Prædicta autem mater regis, & filia regis Nauarræ perrexerunt Brundusium; vbi *Margaritus* admiralis, et alij homines regis *Tancredi* honorificè susceperunt eas, et omnem exhibuerunt illis honorem et reuerentiam. Comes verò Flandrię venit Neapolim, et inuentis ibi galeis regis Angliæ, intrauit et venit Messanam, et in multis adhæsit consilio, et voluntati regis Angliæ. Vnde rex Franciæ iratus aduersus Comitem, effecit, quòd ipse relicto rege Angliæ ad illum rediit. Interim grauis dissensio orta est in Anglia inter Cancellarium regis, et *Iohannem* Comitem Moretonij fratrem regis, et alios principes regni: et ita in immensum excreuit, quòd illi vniuersaliter scripserũt regi de statu regni sui, et de grauaminibus, quæ idem Cancellarius populo faciebat regni. Cùm igitur rex audisset excessus, et importunitates, quas Cancellarius suus populo faciebat, misit à Messana in Angliam *Walterum* Rothomagensem Archiepiscopum, et *Willielmum* Marescallum Comitem de Striguil, mandans Cancellario vt in omnibus agendis regni, haberet ipse prædictũ Rothomagensem Archiepisc. et *Willielmũ* Marescallum, et *Gaufridum* filium *Petri*, et *Willielmum* Bruere, et *Hugonem Bardolf* socios et testes. Qui cùm in Angliam venissent, literas regis tradere Cancellario ausi non fuerant timentes, quòd magis incurrerent odium illius, quàm honorem inde reciperent. Cancellarius namq; omnia mandata regis spernebat, et nullum habere voluit parem sibi, aut socium in regno. Prima autem die mensis Martij *Richardus* rex Angliæ recessit à Messana, et perrexit inde vsque ad ciuitatem Cathinensium (vbi requiescit sanctissimum corpus beatæ *Agathæ* virginis, et martyris) ad loquendum cum *Tancredo* rege Siciliæ, qui illuc obuiam ei venerat. Cùm ergò rex *Tancredus* audisset aduentum regis Angliæ, exiuit obuiam illi, et cum summa reuerentia, et honore regię excellentiæ debito suscepit eum, et introduxit in ciuitatem. Et simul euntibus illis ad tumbam beatæ *Agathæ* martyris, ante ingressum templi occurrerunt clerus, et populus laudantes et benedicentes Dominum, qui eos in tantæ dilectionis fœdere associauit. Facta igitur oratione ad sepulchrum beatæ *Agathæ*, rex Angliæ ingressus est palatium regis *Tancredi* cum illo, et habitarunt ibi simul tribus diebus, et tribus noctibus. Quarta autem die rex Siciliæ dona multa, et magna in auro et argento, et equis, et pannis sericis misit regi Angliæ; sed ipse nihil inde recepit præter annulum quendam paruulum, quem in signum mutuæ dilectionis accepit. E contra rex Angliæ dedit regi *Tancredo* gladiũ illum optimum, quem Britones **Calliburne** vocãt, qui fuerat gladius *Arthuri* quondam nobilis regis Angliæ. Præterea rex *Tancredus* dedit regi Angliæ 4. magnas naues, quas vocãt Vrsers, et 15 galeas; et cùm rex Angliæ recessisset ab eo, ipse in propria persona sua reduxit eum vsque ad Tauernim per duas dietas

magnas

magnas à ciuitate Cathinensium. Et in crastino cùm rex Angliæ recedere vellet, rex *Tancredus* tradidit ei quoddam breue, quod rex Franciæ miserat illi per ducem Burgundiæ, & mandauerat per breue illud, quòd rex Angliæ proditor erat, & pacẽ, quam cum illo fecerat, non seruarat; & si ipse rex *Tancredus* vellet cum rege Angliæ in bello congredi, vel de nocte inuadere, ille & gens sua auxiliarentur ei ad regẽ Angliæ, & exercitũ suum destruendũ. Et respondit illi rex Angliæ: Proditor non sum, nec fui, nec ero; & pacem, quam vobiscũ feci, in nullo sum transgressus, nec transgrediar quamdiù vixero: & de facili credere non possum, quòd rex Franciæ hæc de me vobis mandauerit, cùm ipse Dominus meus sit, & socius adiuratus in illa peregrinatione. Cui rex *Tancredus* respõdens, ait. Ego trado vobis literas, quas ipse mihi misit per ducẽ Burgũdię, et si dux Burgũdię negauerit, quòd ipse has literas mihi ex parte domini sui regis Frãciæ attulisset, ego id dirationare aduersus eũ paratus sum per vnũ de ducibus meis: & sic cũ literis illis de manu regis *Tancredi* receptis, rex Angliæ Messanã reuersus est. Eodẽ die rex Frãciæ venit Tauernim, & locutus est cum rege *Tancredo*, & cum illo morã fecit ibi per vnam noctẽ, & in crastino redijt Messanam. Rex verò Angliæ in iram cõmotus aduersus regem Franciæ, nec faciẽ hilarem, nec pacẽ spondentẽ ei prætendebat, sed opportunitatem quærebat, vt ab eo cum suis recederet. Inquirente igitur rege Franciæ cur hoc esset, mandauit illi rex Angliæ per *Philippũ* Comitem Flandrię omnia verba, quæ rex Siciliæ dixerat ei de illo, & in testimoniũ facti ostendit ei prædictas literas. Quod cùm regi Franciæ constaret, malè sibi conscius obmutuit, ignorans quid contra hæc diceret. Tandẽ tamen ad se reuersus ait. Nunt scio verè, quòd rex Angliæ quærit causas malignandi aduersus me, quia hęc verba ficta sunt & mendacia: sed credo, quòd ipse cogitauit hæc mala aduersum me, vt *Aleſiam* sororem meã dimittat, quam ipse sibi desponsandam iurauit: sed pro certo sciat, quòd si ille dimiserit eam, & aliã duxerit in vxorẽ, ero illi, & suis inimicus quamdiù vixero. His auditis rex Angliæ respondit, quòd sororem illius sibi in vxorẽ ducere nulla ratione possit, quia rex Angliæ pater suus eam cognouerat, et filium ex ea genuerat, & ad hoc probandũ multos produxit testes, qui parati erãt modis omnibus hoc probare. Quod cùm regi Franciæ per multorũ assertiones innotuit, cõsilio Comitis Flandriæ, & aliorũ fidelium suorũ adquieuit; & vt omnia mala tam de his, quàm de alijs inter ipsũ, & regẽ Angliæ remitterentur; ipse quietũ clamauit regem à fide, & sacramentis, & omni cõuentione, quam cum illo fecerat super matrimonio contrahendo inter illũ, & *Aleſiã* sororem suã; & pro hac conuentione rex Angliæ spopõdit se daturũ regi Franciæ per quinquenniũ singulis annis duo millia marcarũ Strilingorũ, de quibus ipse in principio huius cõuentionis tradidit regi Franciæ duo millia marcarũ. Et cũ ipsi in terras suas redirẽt, rex Angliæ tradidit regi Franciæ *Aleſiã* sororẽ suam liberam, & Gisortiũ, & cæterã omnia, quæ rex Franciæ cũ sorore sua ei in matrimoniũ concesserat: & sub hac conuentione rex Franciæ dedit regi Angliæ licentiam ducendi in vxorem quamcunque vellet: & insuper concessit ei, & charta sua confirmauit, quòd ducatus Brittanniæ in perpetuum pertineat ad dominatum ducis Normanniæ, & vt dux Brittanniæ semper sit homo ducis Normanniæ, & ei respondeat sicut Ligio domino suo, & dux Normanniæ respondeat regi Franciæ tam de ducatu Brittanniæ, quàm de ducatu Normanniæ. Et sic in illa die facti sunt amici rex Franciæ, & rex Angliæ, & omnes conuentiones illas fide, & sacramentis sub sigillorum suorum testimonio confirmauerunt. Et eodem mense Martij, tertio Kalendas Aprilis Sabbato, *Philippus* rex Franciæ recessit à portu Messanæ cum toto nauigio suo, & vicesimo secundo die sequenti, scilicet, die Sabbati in hebdomada Paschæ, venit ipse cum exercitu suo ad obsidionem Accon. Rex verò Angliæ, & exercitus eius remãserunt apud Messanam post recessum regis Franciæ. Et eodem die, quo rex Franciæ recessit à Messana, venit illuc regina *Alienor* mater *Richardi* regis Angliæ, & adduxit secum *Berengeram* filiam *Sanctij* regis Nauarræ, quam idem rex Angliæ in vxorem erat ducturus. Et quarta die sequenti prædicta regina *Alienor* iterum recessit versus Angliam, per Romam transitura propter negotium *Gaufridi* Eboracensis electi: per illam enim mandauit rex Angliæ summo pontifici, & humiliter postulauit, vt ipse electionem prædicti *Gaufridi* confirmaret, & eum in Archiepiscopum Eboracensem consecraret, vel ab alio consecrari permitteret. Abeunte igitur regina *Alienor*, filia regis Nauarræ

remanſit in cuſtodia regis Angliæ, cum ſorore eiuſdem regis *Iohanna* regina Siciliæ.

MEnſe Aprilis, quarto idus eiuſdē menſis, feria quarta obijt *Clemens* Papa tertius, cui ſucceſſit *Iacinctus* diaconus Cardinalis ſanctæ *Mariæ* in Coſmedim, & in ipſa Vigilia Paſchæ ordinatus eſt in ſacerdotem; & in die Paſchæ, qui in 18. Kalend. Maij euenit, in Romanum pontificem conſecratus eſt, ab *Octauiano* Hoſtienſi epiſcopo, & vocatus eſt *Cæleſtinus* Papa tertius. In craſtino autem conſecrationis ſuæ dominus Papa tranſtulit ſe à Laterano vſque ad eccleſiam beati *Petri*, & venit ibi obuiam ei *Henricus* Alemannorum rex cum *Conſtantia* vxore ſua, & cum copioſa plebe armata. Romani verò clauſerunt portas vrbis, & cuſtodierunt eas in manu forti & armata, non permittentes eos intrare. Dominus verò papa ante oſtium eccleſiæ beati *Petri* ſupra gradus recepit ſacramentum à prædicto Alemannorum rege, quòd ipſe eccleſiam Dei, & infra eccleſiaſtica fidelitèr ſeruaret illibata, & quòd rectam iuſticiam teneret, & quòd patrimonium beati *Petri*, ſi quid inde ablatum eſſet, in integrum reſtitueret, & quòd Tuſculanum ei redderet. Deinde introduxit eos dominus papa in eccleſiam, & vnxit eum in imperatorem, & vxorem ſuam in imperatricem. Sedebat autē dominus papa in cathedra pontificali, tenens coronam aureā imperialem inter pedes ſuos, & imperator inclinato capite recepit coronam, et imperatrix ſimiliter de pedibus domini papæ. Dominꝰ autem papa ſtatim percuſſit cum pede ſuo coronam imperatoris, & deiecit eum in terra, ſignificans quòd ipſe poteſtatē eijciendi eum ab imperio habet, ſi ille demeruerit: ſed Cardinales ſtatim arripientes coronā impoſuerunt eam capiti imperatoris. Vt autē ſciatur cauſa, quare dominus papa *Cæleſtinus* reddiderit Romanis Tuſculanū ciuitatē ſuam, pauca repetamus, quæ priùs geſta ſunt. Electo, & conſecrato in ſummū pontificem *Clemente* domino Prænestino epiſc. viz. vt moris eſt Piſis, vbi bonæ memoriæ *Gregorius* 8. migrauit ad dominū ex hac luce, miſit idem dominus *Clemens* ſine vlla mora legatos ſuos ad ciues Romanos, vt inter ſe & illos pax deberet firmiſſima reformari. Diſcordia ſiquidē cōcepta eſt occaſione Tuſculani, ciuitatis ſcz. propriæ domini papæ, per 10. milliaria diſtantis ab vrbe, quā Romani guerra inſatiabili, vt eā ſibi ſubijcerēt, impugnabāt: & etiam occaſione conflictus, qui fuerat inter Romam, & Tuſculanū, per quē pluſquàm 5000. Romanorū eodem die gladio perierunt, à tempore *Alexādri* papæ vſq; ad tēpora prædicti *Clementis* inter eccleſiā durauerat, & Romanos: Legati autē cùm veniſſent ad vrbē, induxerunt Romanos vt tanquā filij benigni ad patrem ſuū ſpiritualem corda ſua conuerterent, ipſúmq; vt pium patrē redeuntem ad eos deuotiſſimè curarent recipere, ac fierent de cætero vnū, ſicut condecebat. quibus reſponderunt in hęc verba Romani; Hoc quia ſanctum & dignū eſt, ardenti deſiderio, etiā pluſquam dominus & pater noſter, ſicut veri & humiles filij (omni mora ſublata) fieri peroptamus; ita tamen ſi damna nobis emendare, & iniuriam ſimul, & verecundiam, quam occaſione guerræ Tuſculani ſuſtinuimus olim cum patribus noſtris, & adhuc ſuſtinemus, nobiſcum paritèr voluerit vindicare; & ad impugnandum Tuſculanum, ſi neceſſe fuerit, milites ſuos in expenſis proprijs mittere, ſi pax ad honorem vrbis per ſubiectionem, & tributum annuum in ſcriptis redactum à Tuſculano ſoluendum vrbi, non poterit inter nos reformari. Si etiam Tuſculanum ad voluntatem noſtram faciendam tradere nobis promiſerit, ſi poſt refutationem ineundæ pacis ſecundum antedictum tenorem inter nos, & Tuſculanum, aliquo dierum poterit Tuſculanum habere. His itaque, & quibuſdam alijs libertatibus tandem à ſupradicto *Clemente* papa Romanis conceſſis, idem *Clemens* acceſſit ad vrbem, de qua extiterat oriundus, vnde cùm iuxta petitionem ſupraſcriptam à Romanis factam, non poſſet idem dominus *Clemens* Tuſculanum Romanis ſubijcere, ex tunc eos Romanis exponens duriùs impugnabat. Et licèt per quatuor ferè annos vixerit in papatu, guerram tamen ipſam cum Romanis nullatenus ad finem perduxit. Quamuis maiorem ferè partem Tuſculanenſium, quos extra munitionem ſuam capiebant, Romani poſiti in inſidijs diuerſis pœnis, & cruciatibus interfeciſſent. Quoſdam enim ex illis, quos capiebant, morti tradebant omninò; quoſdam mutilatos pedibus, quoſdam orbatos oculis, quoſdam truncatis manibus collo ſuſpenſis, ad propria remittebant. Quæ omnia ſe malle pati conſtantiſſimè affirmabant, quàm ſeueritati ſubijci Romanorum. Mortuo verò *Clemente*, et domino *Iacincto* tum diacono Cardinali ſanctæ *Mariæ* in Coſmedin, in ſummum pontificem *Cæleſtino* poſtmodum ſubſtituto, et *Henrico*

rio tunc rege ad coronam imperij recipiendam, qui ad hoc à domino *Clemente* vocatus fuerat, festinante; Romani antequam idem rex accessisset ad vrbem, supplicarũt domino *Cœlestino*, vt antequam prædictum regem in imperatorem vngeret, obtineret ab ipso, vt ciuitatem Tusculanensium sibi redderet, quæ in ipsius posita erat potestate. Ad ipsum enim se conuerterant, & ipsius patrocinium inuocarant: ex quo suprà nominatus *Clemens* exposuit, vt dictum est, illos Romanis: eidem domino *Cœlestino* instantissimè proponentes, quòd hæc erat via, qua Tusculanum ad eorum manus rediret, & quòd ad faciendum hoc tenebatur ex conuentione prædicta. Quod ita concessum est illis. Euntes autem nuncij domini papæ ad regem simpliciter proposuerunt eidem, quod de Tusculano antedicta facta erat conuentio inter summũ pontificem, & Romanos, & ideò vt domino papæ Tusculanũ redderetur, necessitas exigebat. Quòd cùm intellexisset rex, et aduertisset, quòd aliter coronationi suæ de facili posset impedimentum præstari, petitioni domini papæ, de Tusculano reddẽdo, liberaliter adquieuit, factumq; est ita, quòd coronato rege in imperatorem, altera die traditũ est Tusculanũ ab eodem imperatore domino papæ: et à domino papa sequente die tertia Romanis, atq; à Romanis destructa, quòd lapis supra lapidem non remanfit. Interim *Richardus* rex Angliæ mense Aprilis fregit, & comminuit castellum suum, quod dicebatur Mategriffun ante regressum suum à Messana, sicut promiserat regi *Tancredo*. Et feria quarta ante cœnam domini ipse cum toto exercitu suo, & nauigio suo recessit à portu Messaniæ, cum 130. magnis nauibus, & cum quinquaginta tribus galeis benè armatis, & in die parasceues dominicæ circa horam diei nonam venit ventus horribilis ab austro, & nauigium eius dissipauit. Rex verò cum parte nauigij applicuit in insula de Crete, deinde in insula de Rodes. Buscia autem magna, in qua erant regina Siciliæ, & filia regis Nauarræ, cum multis de familiaribus regis, & duæ aliæ Busciæ, cum illa tempestate adhuc sæuiente, peruenerunt ad insulam de Cypre, rege nesciente, quò Busciæ illæ deuenissent. Post tempestatẽ misit rex galeas quærere Busciam illam, in qua regina soror eius, & filia regis Nauarræ erant, & inuenerunt eas extra portum de Limelzun, aliæ duæ Busciæ, quæ cum illis vehebant antè portum de Limelzun, perierunt, in quibus multi milites, & seruientes de familia regis submersi sunt: inter quos, proh dolor, magister *Rogerus* malus catulus Vicecancellarius regis submersus est, & sigillum regis, quod gestabat in collo eius suspensum, inueniebatur. Catalla autem submersorum thesaurizauit sibi *Isakius* imperator de Cypre, & omnes, qui naufragiũ illud duraserunt, cepit, & incarcerauit, & pecunias eorum ijs abstulit. Qui etiam plusquam furiali crudelitate debacchatus, Busciam illam in qua regina Siciliæ, & filia regis Nauarræ erant, non permisit portũ intrare. Quod cùm regi Angliæ nunciatum esset, festinantèr ad earum præsidiũ venit cum galeis multis, & cum magno storio nauium, & inuenit eas extra portum de Limelzun ventis, & mari expositas. Et iratus indè valdè, misit nuncios suos ad imperatorem de Cypre, semel; secundò, tertiò, petens & cum humili deprecatione postulans, quatenus intuitu diuini amoris, & propter reuerentiam viuificæ crucis peregrinos suos, quos in vinculis tenebat captiuos, permitteret abire illæsos, & vt catalla eorum eis restitueret, & vt redderet illi catalla hominum suorum submersorum ad faciendum inde seruitium Dei pro animabus illorum; quibus imperator ille superbè loquutus est, dicens, quòd ipse neq; peregrinos redderet, neque catalla submersorum. Audiens itaque rex, quòd nefandus ille imperator nihil pro illo faceret, nisi per vim, præcepit vniuerso exercitui suo, vt arma sua caperent & armati sequerentur eum. Et ait illis; Sequimini me, vt vindicemus iniurias, quas perfidus ille imperator Deo, & nobis fecit: qui peregrinos nostros contra Dei iusticiam, & æquitatem in vinculis tenet, & nolite timere eos, quia inermes sunt, fugæ potiùs, quàm bello parati. Nos verò benè sumus armati, & arma tenenti omnia dat, qui iusta negat: Et oportet, vt viriliter pugnemus ad liberandum populum Dei à perditione; scientes, quòd aut oportet nos vincere, aut mori. Sed certam habeo in Domino fiduciam, quòd ipse dabit nobis hodiè victoriam de isto perfido imperatore, & de gente sua. Interim imperator ille occupauerat littora maris vndique, cum gente sua; & pauci eorum erant armati, & ferè omnes indocti ad prælium; tamen stabant in littore, cum gladijs, & lanceis, & fustibus: habentes asseres, & ligna, & sedilia, & arcas, ante illos pro muro. Cùm autem rex Angliæ

et ſui erant armati, exierunt è magnis nauibus in nauiculas, et galeas, et remigando venerunt ad terram cum magno impetu, et ſagittarij præibant facientes cæteris viam. Et cùm applicuiſſent, rege præuio, impetũ fecerunt vnanimiter in imperatorem, & Griffones ſuos; & quaſi imber ſuper gramina, ita cecidêre ſagittæ ſuper pugnantes; & cùm diu pugnaſſent, imperator cum ſuis verſus eſt in fugam: quos rex Angliæ ſequutus eſt in ore gladij, & ſtragem magnã faciens ex obſtantibus viuos cepit multos, & niſi nox celeriùs ſuperueniret, forſitan rex illo die cepiſſet imperatorem. Sed quia rex, & gens ſua pedites erant, & vias montiũ, per quos imperator, & ſui fugiebant, ignorabant, cum prẽda magna redierunt ad villã de Limeſzun, quam Griffones reliquerant: & inuenerũt in ea abundantiam frumenti, et vini, & olei, & carniũ. Eodem die poſt victoriam regis Angliæ, ſoror eius regina Siciliæ, & filia regis Nauarræ intrauerunt portũ de Limeſzun cũ cætero nauigio regis. Imperator verò, relictis hominib⁹ ſuis, qui diſperſi erant per dumos in conuallibus, eadem nocte caſtra ſua metatus eſt, quaſi per 5. milliaria ab exercitu regis Angliæ, ſub iuramento affirmãs, quòd in craſtino dimicaret cum rege Angliæ. Quod cùm rex audiſſet per exploratores ſuos, longè ante lucem ſe, & exercitum ſuum armari fecit, & ſine tumultu procedens venit ad exercitum imperatoris, & inuenit eos dormientes. Et cum magna, & horribili exclamatione intrauit tentoria eorum, & excitati à ſomno facti ſunt velut mortui neſcientes, quid facerent, aut quò fugerent, quia inuadebat eos exercitus regis Angliæ velut lupi rapaces, & fecerunt ex illis ſtragem magnam. Imperator verò cum paucis ſuorum nudus euaſit, relinquens poſt ſe theſauros, & equos, & arma, & tentoria ſua pulcherrima, & vexillum ſuum imperiale per totum auro deſuper contextum, quod rex Angliæ ſtatim deſtinauerat beato *Edmundo* regi, & martyri glorioſo. Et ſic rex Angliæ ſumma potitus victoria redijt ad Limeſzun hoſtium ſuorum magnificus triumphator. Tertia die ſequenti venerunt ad regem Angliæ in inſula de Cypre *Guido* rex Ieruſalem, & *Gaufridus* de *Lermãt frater eius, & *Amfridus* Delturũ, & *Raimundus* princeps Antiochiæ, & *Boimundus* filius eius, Comes Tripolis, & *Leo* frater Rupini de la Muntaine, & obtulerunt regi ſeruitia ſua, & homines ſui deuenerunt, & fidelitates ei iurauerunt contra omnes homines. Eodẽ die imperator de Cypre videns ſe omninò deſtitui virtute, & auxilio ſuorum ſupplices legationes miſit ad regem Angliæ, & obtulit ei pacem in hac forma, ſcilicet, quòd ipſe daret ei viginti millia marcarum auri in recompenſatione pecuniarum ſubmerſarum; & illos, qui capti fuerant poſt naufragiũ cum catallis ſuis, liberos redderet, & ipſe in propria perſona ſua cum illo in terrã Ieroſolymitanam iret, & moram cum illo faceret in ſeruitio Dei, & ſuo cum centum militibus, & quadringentis *Tripolis equitibus, & cum quingentis peditibus benè armatis, & inſuper daret ei filiam ſuam in obſidem, quam vnicam haberet ſibi hæredem, & traderet ei caſtella ſua in pignore, & fidelitatem ſibi, & ſuis in perpetuum ſeruandam iuraret, & imperium ſuum de illo teneret. His igitur ex vtraque parte conceſſis, venit imperator ad regem Angliæ: & coram rege Ieroſolymitano, & principe Antiochiæ, & cæteris Baronibus ſuis homo regis Angliæ venit, & fidelitatem ei iurauit. Iurauit etiam, quòd ab eo non recederet, donec omnia implerentur, quæ *cõuentionauerant. Rex verò tradidit imperatori tentoria ſibi, & ſuis, & aſſignauit ei milites, & ſeruientes, qui cuſtodirent eos. Eodem autem die poſt prandium pœnituit imperatorem feciſſe talem finem cum rege Angliæ, & dum milites, qui eum cuſtodire deberent, ſomnum meridianum caperent, furtiuè ab eis receſſit, & mandauit regi, quòd nullam de cætero cum illo pacem, vel concordiam cuſtodiret. Quod (vt videbatur) ſatis placuit regi. Ipſe enim ſicut vir prudens, & circumſpectus ſtatim tradidit magnam exercitus ſui partem *Gwidoni*, & principi Antiochiæ, & cæteris qui ad eum venerant, & præcepit eis, vt ſequerentur imperatorem, & caperent, ſi poſſent; & ipſe rex diuiſis galeis ſuis in duas partes medietatem illarum tradidit *Roberto* de Turnam, & præcepit, vt ille circundaſſet inſulam ex vna parte, & ſi quas inueniſſet naues, vel galeas, cepiſſet eas; & factum eſt ita. Rex verò cùm reliqua parte galearum ſuarum circuiuit alteram partem inſulæ, et ipſe et *Robertus* ceperunt naues, et galeas, quotquot inuenerunt in circuitu inſulæ. Cuſtodes autem ciuitatum, et caſtellorum, et portuum reliquerunt ea vacua in omni loco, vbi rex et prædictus *Robertus* venerunt, et fugientes abierunt in montana. Quibus expletis rex, et *Robertus* redierunt ad Limeſzun.

al. Lenizant

al. Turcoplis

al. conciona-uerat

Gwido

Guido autem rex, & qui cum eo missi fuerant, nihil * perficientes ad regem redierunt. Interim homines Imperatoris confluebant ad regem Angliæ, & homines sui deuenerunt, & terras suas de illo tenuerunt. Quadam verò die, cùm supradictus Imperator ad prandium suum sedisset, & Comites sui cum eo, quidam illorum ait illi: Domine consulimus vobis, vt pacem faciatis cum rege Angliæ, ne tota gens vestra pereat. Iratus verò Imperator propter hunc sermonem percussit eum cum cultello, quem tenebat, & amputauit nasum eius, qui consilium illud dederat: post prandium ille, qui percussus fuerat, abijt ad regem Angliæ, & adhæsit ei. *al. proficientes*

MEnse verò Maij, 4. idus eiusdem mẽsis die Dominica, festo *S. Nerei*, & *Achillei*, atq; *Pancratij* martyrum, *Beringera* filia regis Nauarræ desponsata est *Richardo* regi Angliæ in Insula de Cypre apud Limesʒun, *Nicholao* regis capellano officium sacramenti illius perficiente: & eodem die fecit rex illam coronari, & consecrari in reginam Angliæ à *Iohanne* Ebroicense episcopo, administrantibus illi in officio illo archiepiscopis de Apamia, & de Anxia, & episcopo de Baionia. Deinde post celebrationem nuptiarũ suarum rex Angliæ promouit exercitum suum, & reddita est ei nobilis ciuitas, quę vocatur Nichosis, & cùm venisset rex cũ exercitu suo ad fortissimũ castellũ, quod dicitur Cherin, in quo erat filia Imperatoris, exiuit illa obuiam regi, & cecidit prona in terram ante pedes regis, & tradidit ei castellum illud misericordiã postulans. Et rex misertus illius misit eam ad reginã, & cùm processisset rex, reddita sunt ei castellum, quod dicitur *Baffes, & castellũ quod dicitur Buffeuent, & castellũ quod dicitur Deudeamur, & castellum quod dicitur Candare. Deindè reddite sunt ei omnes ciuitates, & munitiones Imperij. Infælix autem Imperator ille latitabat in quadã abbatia fortissima, quę dicitur caput *S. Andreæ*. Quò cùm rex venisset, vt illum apprehenderet, Imperator exiuit obuiã ei: & ad pedes eius prouolutus posuit se in misericordia illius de vita & membris, nulla mẽtione facta de regno. Sciebat enim quòd omnia iã erant in manu, & potestate regis, sed solùm hoc petijt vt ipse mitteretur in cõpedibus, & manicis ferreis. Et audiuit rex petitionem illius, & tradidit illum *Radulfo* filio *Godefridi* Camerario suo in custodia, & præcepit sibi fieri compedes & manicas de argẽto, & auro, & vt ipse in illis mitteretur. Perfecta autem sunt omnia hęc in Insula de Cypre mense Iulij prima die eiusdẽ mensis Sabbato in vigilia Pentecostes. Perfectis igitur omnibus his misit rex Angliæ Imperatorem cum custodibus suis vsq; ad ciuitatem Tripolis, & tradidit Insulam de Cypre *Richardo* de Camuilla, & *Roberto* de Turnham in custodia. Eodem die, scilicet in vigilia Pentecostes obijt *Philippus* Comes Flandriæ in obsidione Accon; & rex Franciæ dominus suus faisiuit omnes thesauros, & possessiones illius in manu sua: & ab illa hora quærebat opportunitatem recedendi ab obsidione Accon, & reuertendi in regionem suam, vt Comitatum Flandriæ sibi subiugasset. Et eodẽ die (scil'. in vigilia Pentecostes) regina Angliæ, & regina Siciliæ soror regis Angliæ, & filia Imperatoris de Cypre applicuerunt apud Accon cum maiori parte storij regis Angliæ. Interim rex Angliæ accepit ab vniuersis hominibus Insulæ, medietatem omnium mobilium suorum, & cõfirmauit illis leges, & institutiones, quas habebant tempore *Manuelis* Imperatoris Constantinopolitani. Deinde feria quarta in hebdomada Pentecostes, recessit rex Angliæ ab Insula de Cypre cum galeis suis, & in crastino applicuit in terra Suliæ apud Tyrũ. Sed custodes Tyri non permiserunt eum intrare Tyrum, dicentes, quòd rex Franciæ, & *Conradus* Marchio prohibuerunt, ne ipse Tyrum intraret. Et ideo oportebat eum nocte illa iacere in tentorijs extra murum Tyri. Et crastino (scilicet feria sexta) in hebdomada Pentecostes, cùm ipse iter ageret versus Accon, vidit in mari ante se busciam quandã magnam onustam viris bellicosis, & ornatam vexillis regis Franciæ, & sociorum suorum. Et mittens ad eos duas galeas interrogauit, cuius esset nauis, & vnde venisset: & responderunt se esse homines regis Franciæ, & venisse de Antiochia, volentes ad obsidionem Accon ire. Et qui missi fuerunt, cum tali responso redierunt ad regem Angliæ. Quibus ipse dixit, si homines regis Franciæ sunt, ite, & dicite illis, vt expectent, & loquantur mecum. & dum irent homines buscię malè sibi conscij, quia omnes Pagani erant, armauerunt se, & pessimè receperunt nuncios regis, mittentes in eos sagittas, & ignem Græcum. Quod cùm rex vidisset, accessit propiùs, & dixit vniuersis, qui cũ eo *erant, persequimini eos, & apprehendite; Si enim abierint, amorem meum perdetis *al.* Bastries *al.* venerunt

perdetis in perpetuum: & si eos apprehenderitis omnia catalla eorum vestra sint. Tunc omnes vnanimiter impetum fecerunt in busciam illam, & cum rostris galearum perforauerunt eam vndique, & aqua intrans per foramina traxit illam in profundum. Et cũ Pagani cœpissent mergi proiecerunt arma sua in mare, & fractis vasis suis fuderunt ignem Græcum, & relicta naue, nudi prosilierunt in mare. Sed Galeotæ regis interfecerunt eos, & viuos retinuerunt multos: Erant autem in buscia illa Pagani numero mille, & quingenti, quos *Saladinus* legauerat ex omnibus Paganis, vt mitteret eos in ciuitatem Accon. Quibus deuictis, & interfectis rex distribuit omnia catalla illorum galeotis suis. In crastino (scilicet die Sabati) in hebdomada Pentecostes venit ad obsidionem Accon, & de Paganis, quos in naue cepit, distribuit regi Franciæ, & Comitibus exercitus. Cùm autem Pagani, qui in ciuitate Accon erant, audissent, quòd Pagani, qui in buscia erant, in quibus habebant fiduciam, submersi essent, & quòd rex Angliæ magnificus triumphator ad obsidionem veniisset, timuerunt eum valdè, & de die in diem quærebant opportunitatem, vt ciuitatem ei traderent pro licentia abeundi cũ vita, & membris. Rex verò Franciæ, qui Sabbato in hebdomada Paschæ ad obsidionem venerat, iam antè aduentum regis Angliæ domum lapideam turritam fecit sibi, & Perarias suas, & hurdicios suos, & alias machinas suas bellicas parauerat, & in locis congruis locauerat. Sed nihil in eis operatus est; expectabat enim aduentum regis Angliæ. Qui cùm veniisset, statim erexit machinas suas bellicas. Pisani verò, & Ianuenses venerunt ad eum, & obtulerunt ei seruitia sua, & ipse Pisanos recepit, & Ianuenses refutauit, quia ipsi fidelitatem iurauerant regi Franciæ, & *Conrado* Marchioni: Pisani verò fecerunt regi Angliæ homagium, & fidelitates: & rex Angliæ confirmauit illis charta sua libertates, & consuetudines, quas habere solebant in terra Ierosolymitana. Tertia autem die post aduentum regis Angliæ rex Franciæ dimisit omnes seruientes, quos priùs habebat ad machinas suas bellicas custodiendas; & rex Angliæ retinuit ad seruitium suum, quos rex Franciæ dimiserat. Vnde factum est, quòd Pagani, qui erant in ciuitate inuenientes machinas regis Franciæ sine custode, combusserunt eas. Deinde vterque rex incidit in ægritudinem, quam Arnaldiam vocant; in qua ipsi ferè vsque ad mortem laborantes capillos suos deposuerunt. Sed hoc Dei fit misericordia, quòd ambo conualuerunt de infirmitate illa, & facti sunt robustiores, & animosiores in seruitio Dei. Et quia *Gwido* rex conquestus fuerat illis, quòd *Conradus* Marchio vi, & iniustè ei abstulerat redditus, & iura regni, tradiderunt redditus fori rerum venalium & redditus portus Accon in manu Templariorum, & Hospitalarium colligendos, & custodiendos, donec prouisum esset quis illorum de iure illos habere deberet. Et *Gaufridus* de *Lermant*, frater *Gwidonis* regis appellauit *Conradum* Marchionem de fide læsa, & de periurio, & de proditione facta aduersus regem fratrem suum, & aduersus exercitum Christianorum; & de prosequenda appellatione sua pignus dedit. *Conradus* verò malè sibi conscius iuri stare noluit, sed declinauit à turba, & exiuit foras, omnibus post illum clamantibus, & dicentibus, proditor est, qui iuri stare recusat. Nemo tamen misit in eum manum, ne fortè tumultus fieret in populo. Ipse autem Tyrum abijt, & statim orta est dissentio inter reges propter illos, quia rex Franciæ in quantum potuit fouebat partem *Conradi*, & rex Angliæ partem *Gwidonis* regis. Vnde inter reges sæpiùs oriebantur rixæ, & contentiones. Post multum verò tempus misit rex Franciæ pro *Conrado*, & constituit eum principem domus suæ, & suum familiarem consiliarium, per cuius consilium, & admonitionem rex Franciæ multa operatus est contra Deum, & salutem animæ suæ. ipse enim munera *Saladini* accepit, & factus est ei amicus. Deinde petiit rex Franciæ medietatẽ Insulæ de Cypre, & omnium, quę rex Anglię, per viam acquisierat. Hęc contra, rex Anglię petijt à rege Francię medietatem Flandriæ, & medietatem omnium mobilium Comitis Flandrię, & aliorum hominum suorũ, qui obierant in obsidione Accon; & medietatem Tyri, quã *Conradus* illi donauerat. Sed vtriusq; petitio vana fuit & inuidiosa; quia cõuentio facta fuit inter illos tantũmodò vt dimidiarent inter se omnes quęstus, quos facerent in terra Ierosolymitana. Et iterum hoc idem renouauerunt coram ducibus, & principibus exercitus, & chartis, & sacramentis cõfirmauerunt. & statuerunt Tẽplarios, et Hospitalares, et alios viros sapientes in quibus cõfidebant, ad recipiendum, et dimidiandum

al, Limizant

inter

inter eos acquisitiones suas; & sic facti sunt amici. Interim *Saladinus* princeps exercitus Paganorum misit frequenter regi Francię, & regi Angliæ pyra Damascena, & aliorum fructuum suorum copiam, & alia munuscula, vt sic saltem cõuerteret animos eorum ad pacem cum illo faciendam. Ipse enim sæpiùs eis obtulit pacem, & cõcordiam, tum propter metũ filiorũ *Noradini*, qui calumniati sunt super eum totã terram patris eorũ, quam *Saladinus* occupatã tenebat. (Illi etiã iam cum magno exercitu per auxilium domini *Musce* auunculi eorum intrauerunt terram *Saladini*, & occupauerunt eam totam vsq; ad magnũ fluuium Eufratem) tum vt gẽtem suam, quę in ciuitate fuerat obsessa, liberaret. Sed ad plenum noluit cõponere cum regibus. voluit namq; retinere in manu sua ciuitatem Ierusalẽ, & Craggum de monte regali, & noluerunt reges cũ illo sub hac componere forma. Vnde factum est, quod Perrarię regum, & aliorũ virorum non cessabant iactare lapides in murum ciuitatis, & eius munitiones; neq; fossores regum cessabant die ac nocte suffodere murum ciuitatis. Mense Iunij, die Dom. in vigilia natiuitatis *S. Iohannis Baptistæ*, nono Kal. Iulij, luna 27. hora diei nona sol passus est eclipsim, & durauit per tres horas; ita quòd obscuratus est sol, & tenebræ factæ sunt super terram, & apparuerunt stellæ in cœlo, & cùm eclipsis recessisset, sol redijt in pristinum decorem suum. In ciuitate autem Accon erat quidam homo Deo deuotus, occultus tamen propter metum Paganorum, qui frequenter literas suas foras misit vsque in exercitum Christianorum Hebraicè, Græcè, & Latinè scriptas, & per illas totum statum, & propositum Paganorum significauit Christianis. Vnde Christiani sæpiùs pręmuniti insidias Paganorum vitabant. Sed valde erat molestum Christianis, quòd nõ nouerant virum illum, neq; nomen eius. ipse enim nunquam voluit nominare nomen suum, sed in omnibus literis, quas foras misit cõfessus est, se* esse Christianũ: & in scriptis suis semper pręponebat. In nomine Patris, & filij, & spiritus sancti, Amen. Sed hoc mirandũ est, quòd ipse neq; ante captionem ciuitatis, neq; post illius captionẽ voluit se manifestare Christianis. Eodem verò mense Iunij, Christiani impleuerunt magnam partem fossati, vt scalas suas muro apponerent. Quod cùm vidissent Pagani, qui fuerant obsessi, obtulerunt regibus ciuitatem cum armis & victualibus eorum pro vita, & membris, & licentia abeundi. Sed noluerunt reges hoc modo recipere eam, sed petierunt ab eis crucem sanctam, & totã terram Ierosolymitanam, & omnes captiuos, qui in captione Accon, *Saladini*, & suorũ erant; & vt *Saladinus* restaurasset terram Ierosolymitanam in eũ statum, quo fuit ante captionem *Guidonis* regis. At *Saladinus* hoc nullo modo cõcedere voluit. Eodẽ mense Iunij *Richardus* de Camuilla, quem rex Anglię cõstituerat vnum de iustitiarijs suis in Insula de Cypre, infirmabatur, & sine licentia regis venit ad obsidionem Accon, & ibi mortuus est. Quo defuncto Griffones, & Erminij, qui ad pacem regis nondũ venerant, cõstituerunt sibi nouum Imperatorem: scilicet quendã monachum de progenie *Isakij* Imperatoris. Sed *Robertus* de Turnehã, qui solus remansit post mortem *Richardi* de Camuilla, iustitiarius regis in Insula de Cypre magnũ cõgregauit exercitum, & cõmisit pręlium cum illo nouo Imperatore, & illũ, & gentem suam vicit, & cepit, & suspendit in patibulo. Eodẽ mense Iunij obijt *Radulfus* filius *Godefridi*, quem rex statuerat custodẽ Imperatoris de Cypre, & sepultus est apud Tripolim. Quo defuncto rex tradidit Imperatorẽ in custodiam Hospitalorũ, qui duxerunt eum vsq; ad Margant castellum, & ibi posuerunt eũ in custodia. Eodem mense Iunij fossores regis Anglię foderunt fundamentũ murorũ ciuitatis Accon, nescientibus Paganis, qui intùs erant; & suppositis lignis apposuerunt ignem; & cecidit magna pars murorũ. Interim perariæ regis Francię, & Tẽplariorum, & Pisanorum fecerant magnum foramen in muro iuxta turrim, quę dicitur Maledicta; & ad foramen illud cucurrerunt homines regis Franciæ sperantes per vim intrare in ciuitatem. Sed occurrerunt illis Pagani in manu forti, & restiterunt illis; & quia via illa ardua fuit, & stricta, multi de hominibus regis Francię ibidem interfecti sunt. Rex verò Anglię, & homines sui interim custodiebant fossata exteriora, quę erant inter exercitum Christianorũ, & exercitum *Saladini*. Cõuentio enim facta fuit inter reges, quòd quandocunq; vnus illorum insultum faceret in ciuitatem, alter illorũ custodiret interim fossata exteriora, ne exercitus *Saladini* posset insultantibus à tergo nocere. Hęc autẽ cõuentio inter reges ideò facta fuit, quia in omni negotio, in quo prędicti reges, & gentes eorũ cõuenerunt, minùs profecerunt, quàm feciſſent, si

al. fore

esſent

essent diuisi. Rex enim Franciæ,& gens sua paruipendebant regem Angliæ & gentem suam : & è conuerso. Mense Iulij tertia die eiusdem mensis, feria quarta cecidit magna pars murorum ciuitatis Accon iuxta supradictam turrim. Cucurrit ergo *Albericus Clement* Maresc allus regis Franciæ cum copiosa armatorum multitudine ad murum cum vexillo regis Franciæ, & *Conradus* Marchio cucurrit cum cæteris ad prædictum murum,& apposuerunt scalas, vt ascenderent. Et cùm prædictus *Albericus* ascendisset scalam, Pagani iniecto in illum vnco ferreo traxerunt infra muros, & occiderunt,& alios quadraginta obruerunt lapidibus.*Conradus* verò retraxit se cum gente sua. Ipse enim & sui noluerunt, neque lapides, neque sagittas in paganos mittere; neq; pagani in eum, vel in suos. Præterea pagani, qui ad defensionem murorum venerant, vexillum ipsius *Conradi*, quod ipse eis in signum pacis dederat, in sublime cunctis videntibus,& admirantibus, tenebant immobile. In crastino principes paganorum, qui in ciuitate erant videlicet *Mestokc*, & *Karakois* venerunt ad regem Franciæ, & ad regem Angliæ,& obtulerunt eis ciuitatem,& arma,& aurum,& argentum eorum & cæterorum omniũ, qui intùs erant pro licentia abeundi cum vita,& membris. Sed noluerunt reges hoc recipere. At exigebant pro redemptione eorum totam terram, quam *Saladinus*, & cæteri pagani occupauerant super Christianos ab illo tempore, quo *Lodouicus* rex Francorum fuit Ierosolymis; & insuper Crucem sanctam,& omnes Christianos quos captiuos tenebant. Quibus *Mestokc*,& *Karakois* responderunt; * Has petitiones nimias facere non possumus, nisi de consensu, & voluntate domini nostri *Saladini* & aliorum principum nostrorum. Sed date nobis inducias triduanas, & permittite nos ire ad principes nostros, vt cum illis loquamur super his, quæ petitis; Qui, datis obsidibus de redeundo perexerunt ad *Saladinum*,& ostensis illi petitionibus Christianorum, non potuerunt efficere versus illum, quòd ille aliquam daret pro eis redemptionem,& ita confusi redierunt, & ciuitatem ingressi sunt. Nocte sequenti circa horam noctis mediam exercitus *Saladini* insultum fecerunt in custodes fossatorum exteriorum, ea scilicet intentione, vt dum Christiani intenderent defensioni fossatorum, pagani, qui in ciuitate erant, faciliùs possent per fugã euadere. Sed reges inde prẽmoniti per mandatum prædicti viri Dei, qui in ciuitate erat, custodes per circuitum murorum posuerunt, ita quòd nulli paganorum securus patebat egressus. Factus est ergo clamor magnus per exercitũ Christianorum, qui à somno excitati, & arma sua velocitèr sumentes accesserunt ad fossata,& impetum fecerunt in paganos, et multos ex illis interfecerunt; cæteros autem fugauerunt. Quinta die mensis Iulij feria sexta iterum appositus est ignis incisioni murorum, quam homines regis Angliæ fecerant; & nocte sequenti ceciderunt turres,& magna pars murorum,& fecerunt introitum magnum.Et in crastino rex Angliæ,& exercitus eius accesserunt armati, vt insultum facerent in ciuitatem; & pagani statim dederunt signum, quòd pacem cum illis facerent; & sic depositis armis Christiani redierunt in castris, & *Mestokc*, & *Karkois*, & *Hessedin*,& *Ordich* exierunt loqui cum regibus, & obtulerunt eis ciuitatem cum omnibus supradictis. Et cùm reges & ipsi diu inde tractassent, data est eis licentia eundi ad *Saladinum*, & redeundi. Et abierunt, & effecerunt, quòd *Saladinus* obtulit regibus ciuitatem Ierosolymam, & Crucem sanctã, & omnes ciuitates,& castella, quæ ipse post captionem *Guidonis* regis ceperat,& reędificare ea in eum statum, in quo tunc fuerunt; tali cõditione vt prędicti reges venerent cum illo, vel mitterent cum illo *sex millia militum, et viginta millia peditum ad terram suam defendendam contra dominum *Musse* et filios *Noradini*, qui *Thekedinum* auunculum suum vicerant in prælio, et totam terram illius occupauerant; etsi ipsi permisissent illos abire illæsos. Sed reges id facere noluerunt. et prædicti pagani tristes et confusi ciuitatem intrauerunt; amici vero illorum, relicto *Saladino*, infestauerunt eum. Septima die mensis Iulij die Dominica rex Franciæ, et exercitus eius fecerunt insultum in ciuitatem iuxta turrim Maledictam in eo loco, quo priùs fecerant : sed nihil perficientes, quadraginta homines perdiderunt. Octaua die mensis Iulij *Saladinus* combussit Chayphas; et vineas in circuitu eius destruxit. * *In nocte sequenti dum milites, et seruientes multi de exercitu Christianorum vigilassent ante turrim Maledictam, circumfulsit eos lux de cælo, in qua apparuit eis beata virgo* Maria *mater* Christi. *præ timore autem exterriti sunt custodes, et facti sunt velut mortui.*

al.nos petitiones vestras

al.decem

At

At beata virgo blandè consolabatur eos dicens. Nolite terreri, propter salutem enim vestram misit me huc Dominus. Et cùm crastina illuxerit dies, ite, & dicite regibus vestris ex parte Iesu Christi *filij, & Dominimei, & ex parte mea, vt cessent à prosternatione murorum ciuitatis huius, quia quarto die post istum dabit eam Dominus in manus illorum. Eadem verò hora, qua mater Christi loquebatur cum custodibus, terræ motus magnus factus est in ciuitate, & Paganos ita terruit, quòd maluerunt mori, quàm viuere. Sic Dominus cùm ad iudicium venerit blandus iustis, & terribilis apparebit iniustis. Beata verò virgo* Maria *postquam sic loquuta est, ablata est ab oculis eorum, & simul cum illa recessit lumen, quod circumfulserat illos.* Mane autem facto prędicti custodes narrauerunt regibus & principibus exercitus visionem, quam viderant, & verba, quæ dixerat illis mater Domini; & statim diuulgata sunt omnia verba hæc per exercitum, & facta est lætitia magna in populo Dei. Nono verò, & decimo die mensis Iulij, *Saladinus* fecit extirpari omnes vineas, & arbores fructiferas, quæ erant in circuitu Accon, & ciuitates & castella, in quibus resistendi Christianis fiduciam non habebat, subuertit. Vndecima die mensis Iulij Pisani, & exercitus regis Angliæ insultum fecerunt in ciuitatem Accon; & cùm ascendissent murum, vnus Pisanus, nomine *Leonardus*, interfectus est; & statim Pagani dederunt signum, quòd ciuitatem redderent, & pacem cum regibus ad voluntatem eorum facerent. Et sic supradicti Paganorum principes venerunt loqui cum regibus de pace facienda, & statim post colloquium redierunt in ciuitatem.

DVodecima die mensis Iulij feria sexta *Philippus* rex Franciæ, & *Richardus* rex Angliæ, & omnes principes Christianorum mane conuenerunt ad tentorium Templariorum; & principes Paganorum, qui in ciuitate erant obsessi, conuenerunt illuc: & per consilium exercitus Christianorum prædicti reges pacem fecerunt cum Paganis in hac forma. *Pagani tradiderunt supradictis regibus ciuitatem Accon cum omnibus, quæ in ea erant, & quingentos Christianos captiuos, qui in ea erant, reddiderunt quietos: & conuentionauerunt regibus, quòd traderent eis crucem sanctam, & mille Christianos captiuos, & ducentos milites Christianos captiuos, quoscunque prædicti reges elegerunt de omnibus captiuis, qui fuerunt inuenti in potestate* Saladini, *& adopus regum darent ducenta millia bizantiorum, et quòd ipsi remanerent obsides in custodia regum, ita quòd si ipsi infra quadraginta dies proximò subsequentes supradicta non perfecissent, essent in misericordia regum de vita, et membris.* His itaque conuenientibus, & conuentionibus hinc, & indè concessis, & sacramento confirmatis, reges miserunt milites, & seruientes suos in ciuitatem, & elegerunt centum deditioribus, & nobilioribus Paganis, & posuerunt eos in turrim sub bona custodia; cæteros autem fecerunt custoditi per domos & plateas ciuitatis, & administrauerunt eis necessaria statuentes, quòd omnes, qui baptismum & legem Christianam recipere vellent, essent liberi. Vndè factum est, quòd multi Paganorum propter metum mortis receperunt baptismum; sed quàm citiùs potuerunt, abierunt ad *Saladinum* relicta lege Christiana. Et ex tunc præceperunt reges, ne aliquis paganorum ampliùs reciperetur ad baptismum. Cúmque *Saladinus* audisset pacem, quam sui cum Christianis fecerant, dissimulauit hoc factum fuisse per illum. Tertiadecima die mensis Iulij rex Franciæ, & rex Angliæ partiti sunt inter eos ciuitatem Accon, & omnia, quæ in ea erant, tam paganos, quàm aurum & argentum, & cetera omnia. *Drogo* verò de Merlou, & centum milites cum illo constituti sunt ex parte regis Franciæ ad partem eius recipiendam. Et *Hugo* de Gurnay, & centum milites cum eo constituti sunt ex parte regis Angliæ ad partem suam recipiendam. Quartadecima die mensis Iulij *Saladinus* retraxit se, & exercitum suum, & fixit tentoria sua in loco, qui dicitur Saphora, & nuntij eius ibant, & reuertebantur ad reges cum fructibus, & alijs muneribus. & *Saladinus* obtulit regibus totam terram Suliæ, excepto Cragch de monte regali, quod est vltra fluuium Iordanis, tali conditione, quòd illi commodassent ei duo millia militum, & quinque millia seruientium in seruitio suo per vnum annum ad defensionem terræ suæ contra Dominum *Musse*, & filios *Noradini*. Sed reges noluerunt audire illum in sermone illo. Quintadecima die mensis Iulij fecerunt reges Perarias, & alias machinas suas bellicas deponere. Sextadecima die mensis Iulij venerunt ad reges nuntij ex parte domini *Musse*, & filiorum *Noradini*, qui multa, & magna obtulerunt illis pro auxilio hominum contra

Accon ciuitas Christianis reddita.

Saladinum

Saladinum. Eodem die *Alardus* Vernonensis Episcopus Cardinalis, & Apostolicæ sedis legatus, & Tyronensis, & Pisanus, & Ariensis Archiepiscopi, & *Hubertus* Saresbiriensis, & *Ioannes* Ebroicensis, & *Bernardus* Baionensis, & Tripolitanus, & *Philippus* Carnotensis, & Beluacensis Episcopi, & cæteri Ecclesiarum principes Ecclesias ciuitatis Accon dedicauerunt, quas Pagani polluerant; & ædificauerunt altaria Domino, & in eis celebrauerunt Missas. Interim reges, & populus intendebant reparationi murorum. Septimadecima, & octauadecima die mensis Iulij Pisani, & Numularij, & cæteri mercatores receperunt infra ciuitatem mansiones, per distributionem seruientium regum, in foro rerum venalium, reddituri indè singulis annis solitos, & debitos redditus. Nonodecimo die mensis Iulij cùm Comites, & barones, qui iam ferè per biennium moram fecerant in obsidione Accon, vidissent quòd reges omnia, quæ ceperant in captione ciuitatis, proprijs inclusissent marsupijs, & quòd nullam partem illis facere voluissent, conuenerunt extra fossata exteriora, & habito ibi colloquio mandauerunt regibus, quòd ipsi diutiùs cum illis moram non facerent, nisi fuerint participes lucri, sicut extiterunt laboris: quibus reges responderunt se satisfacturos voluntati eorum: sed quia reges id facere distulerunt, multi pauperrate coacti ab eis recesserunt. Vicesima die mensis Iulij festo sanctæ *Margaretæ* virginis *Richardus* rex Angliæ petijt à rege Franciæ, vt ipsi duo iurarent, se moram facturos cum exercitibus suis in terra Ierosolymitana per tres annos ad subiectionem terræ illius: cui rex Franciæ respondit, quòd ipse nullum faceret sacramentum inde. Vicesima prima die mensis Iulij rex Angliæ primò intrauit in ciuitatem Accon; & in palatio regis ipse, & vxor eius, & soror eius hospitati sunt, & rex Franciæ hospitatus est in domibus Templariorum. Vicesima secunda die mensis Iulij, festo sanctæ *Mariæ* Magdalenæ, rex Franciæ misit ad regem Angliæ *Robertum* Beluacensem Episcopum, & *Hugonem* ducem Burgundiæ, & *Drogonem* de Amiens, & *Willielmum* de Merlou; & per illos petijt ab eo licentiam redeundi in regionem suam. Quibus rex Angliæ respondit: Dedecus erit & opprobrium domino meo, si ipse imperfecto negotio propter quod huc venit, recesserit. Attamen si ipse senserit se infirmum, aut debilem & timuerit hic mori, fiat voluntas sua. Vicesima tertia die mensis Iulij cùm diuulgatum esset per exercitum, quòd rex Franciæ recederet, venerunt ad eum principes exercitus sui, & cum lachrymis petierunt, ne ipse à seruitio Dei ita impudenter recederet. Vicesima sexta die mensis Iulij per consilium regis Franciæ venit *Conradus* ad regem Angliæ, & procidens ad pedes eius veniam postulauit: & rex Angliæ perdonauit ei iram suam, & maleuolentiam. Et in crastino conuenerunt rex Francjæ, & omnes principes exercitus ad audiendas controuersias, quæ vertebantur inter *Gwidonem* regem, & *Conradum* Marchionem. Quibus considentibus, *Conradus* Marchio surrexit, & stans in medio illorum petijt sibi regnum Ierosolymitanum de iure vxoris suæ, & *Gwido* de *al. Limizãt* * Lerinnam, qui rex indè extiterat ante captionem, & postquam à captione illa euasit, obsidionem Accon inceperat, petijt sibi fieri restitutionem, indè ostendens, quòd ipse in nullo deliquit, quare debuisset amittere regnum suum. & post multas tergiuersationes verborum hinc & inde diductas, vterque illorum posuit se in iudicio curiæ regum. Quorum consilio, & iudicio pax, & finalis concordia facta est inter illos in hunc modum. Imprimis iurauerunt illi duo, scilicet *Gwido* rex, & *Conradus* Marchio, quòd ipsi iudicium regum susciperent, & fideliter seruarent. Deinde prædicti reges, & totus exercitus adiudicauerunt *Gwidoni* regi prædicto regnum Ierosolymitanum in vita sua; Ita quòd si ipse vxorem duxerit, & filios, vel filias genuerit, nihil tamen poterunt hæreditarium petere in regno illo per successionem. Sed si *Conradus* Marchio, & vxor eius soror *Sibyllæ* reginæ superuixerit eum, succedent ei in regnum, & hæredes eorum sequentur sceptrum, & iure hæreditario possidebunt illud. Et interim omnis redditus regni dimidiabuntur inter illos, excepta regia dignitate, quæ pertinebat ad solum *Gwidonem* quamdiu ipse vixerit: Et *Conradus* habebit Tyrum, & Sydonem, & Barruth, & iure hæreditario possidebit ea; & ipse, & hæredes sui facient idem seruitium semper regi Ierosolymitano solitum, & debitum. Et *Gaufridus* de Lizimant frater regis habebit

Comitatum

Comitatum de Ioppen, & Cæsariam, & possidebit ea iure hæreditario: & ipse & hæredes sui facient inde seruitium semper regi Ierosolymitano solitum & debitum. Vicesima nona die mensis Iulij *Philippus* rex Franciæ dedit *Conrado* Marchioni medietatem ciuitatis Accon, quæ illum contingebat. Eodem die rex Franciæ petijt iterum a rege Angliæ licentiam repatriandi, sed ipse nullo modo licentiam habere potuit recedendi, nisi priùs iurâsset super sacrosancta euangelia, quòd ipse fidelitèr, & benè custodiret terras, & homines regis Angliæ vsque ad reditum illius, & quòd nullum damnum, vel grauamen eis faceret, nec ab alijs fieri permitteret. Deinde rex Franciæ constituit ducem Burgundiæ principem exercitus sui, tradita illi magna parte thesauri sui. Et ante recessum suum tradidit ipse *Raimundo* principi Antiochiæ centum milites, & quingentos seruientes ad defensionem terræ suæ contra Paganos, & dedit vnicuique militi quadraginta marcas argenti de præmio a festo sancti *Michaelis* vsq; ad Pascha, & constituit *Robertum* de Quinci custodem illorum, & ducem. Prætereà rex Angliæ dedit eodem die principi Antiochiæ quinq; naues magnas onustas equis, & armis, & victualibus. Tricesima die mensis Iulij rex Franciæ & rex Angliæ, partiti sunt inter eos omnes Paganos, qui capti erant in Accon. Tricesima prima die mensis Iulij, scilicet vltima die eiusdem mensis, festo sancti *Germani*, rex Franciæ recessit ab Accon, & assumpsit secum *Reginaldum* Carnotensem episcopum, & *Petrum* Comitem de Neuers, & abijt Tyrum, & duxit secum *Karakoys*, & omnes alios Paganos, qui eum contingebant, & ibidem moram fecit per duos dies. Tertia verò die mensis Augusti rex Franciæ a Tyro recessit, tradens *Conrado* Marchioni omnes Paganos suos in custodia. Eodem die rex Angliæ onerari fecit naues suas dicens, quòd ipse iret ad Scalonam ad obsidendum eam; & præcepit, vt omnes sequerentur eum. Quinta die mensis Augusti rex Angliæ misit Tyrum *Hubertum Walteri* episcopum Saresbirien sem propter Paganos, quos rex Franciæ adduxerat, vt ipse eos reduceret; sed *Conradus* noluit dimittere eos. Qui cùm redijsset, & regi narrâsset responsum *Conradi*, iratus est rex, & iurauit quòd ipse Tyrum iret in propria persona ad eos per vim reducendos, nisi *Conradus* dimiserit illos celeriùs. Ad hoc respondit regi dux Burgundiæ, dicens: Domine dimitte me illuc ire, & ego reducam illos. & abijt & reduxit illos. Dies namque peremtorius instabat, in quo Pagani illi conuentionem suam perficerent, & liberi abirent. Sed ad diem illam Pagani neque protulerunt crucem sanctam, neque Christianos captiuos, neque pecuniam, quam promiserant pro vita & membris suis. & pro huiusmodi defectu adiudicati sunt omnes Pagani illi capitalem subire sententiam. quod cùm *Saladino* nuntiatum esset, mandauit regi Angliæ, & vniuerso exercitui Christianorum, quòd si ipsi amputâssent capita Paganorum suorum, ipse amputaret capita Christianorum omnium, quos in captione sua habebat. Quartadecima die mensis Augusti feria quarta in vigilia assumptionis beatæ Dei genetricis, semperque virginis *Mariæ*, rex Angliæ exiuit fossata exteriora, & fixit tentoria sua prope exercitum Paganorum, & ibi mansit per aliquot dies, præcipiens, vt omnis exercitus sequeretur eum. sed pauci sequuti sunt propter defectum equorum, & armorum. Eodem die *Saladinus* misit regi Angliæ munera pretiosa, & petijt, vt ipse prolongasset diem, quem statuerat amputare capita Paganorum, et noluit rex diem illum diutiùs differre, nec munera *Saladini* recipere. Quod cùm *Saladinus* vidisset, et audisset, fecit amputari capita omnium Christianorum, quos in captione sua habuit, scilicet 18. die mensis Augusti die Dominica. Eodem die rex Angliæ mouit exercitum suum, et appropiauit exercitui *Saladini*, et congressum fecit cum exercitu illius, et multi ceciderunt ex vtraq; parte vulnerati, et mortui. Inter quos *Petrus Mignot* quidam familiaris regis Angliæ interfectus est; et rex Angliæ quamuis audisset necem Christianorum interfectorum, tamen noluit anticipare terminum, quem statuerat amputare capita Paganorum. Vicesima igitur die mensis Augusti feria tertia decimo tertio Cal. Septembris rex Angliæ fecit ducere omnes Paganos, qui eum contingebant in captione Accon ante exercitum *Saladini*, et in conspectu omnium fecit amputari capita illorum. Dux verò Burgundiæ fecit amputari capita Paganorum, qui regem Franciæ contingebant, intra ciuitatem et extra et prope muros ciuitatis. Sed rex Angliæ, et dux Burgundiæ seruauerunt quosdam de Paganis ad redemptionem, quorũ nomina hæc sunt: *Meslock*, *Karakoys*, et *Hessedin* filius *Caulini*, et *Hessedin* Iordic,

& Passelari, Kamardoli, & Kaedin. Numerus autem interfectorum erat quinque millia Paganorum, quos omnes Christiani euiscerauerunt, & aurum & argentum multum inuenerunt in visceribus eorum, & fel eorum vsui medicinali seruauerunt. Vicesima prima die mensis Augusti post interfectionem Paganorum rex Angliæ tradidit *Bertramno* de Verdũ ciuitatem Accon, & reginam Angliæ, & reginam Siciliæ, & filiam imperatoris de Cypre in custodia. Vicesima secunda die mensis Augusti feria quinta rex Angliæ transiuit fluuium Accon cum exercitu suo: & inter fluuium illum, & mare fixit tentoria sua, super littus maris inter Accon, & Cayphas: & ibi moram fecit per quatuor dies. Deinde perrexit secus littus maris versus Ioppen: & naues suæ iuxta eum in mari velificabant cum victualibus, & machinis suis bellicis: ita quòd si necesse esset illi, posset ad naues suas recuperare. *Saladinus* verò & exercitus eius ibant per montana non longè ab exercitu regis, vt vias eius impediret. Tertia autem die post exaltationem sanctæ crucis intra mensem Septembris, cùm rex Angliæ & exercitus eius transissent districtas de Merle, & dux Burgundiæ cum Templarijs, & Francis custodiret extremam cohortem, & rex Angliæ fixisset signum suum in medio, & tradidisset draconem suum *Petro* de Partellis ad portandum contra calumniam *Roberti Trussebut*, qui illum portare calumniatus est de iure prædecessorum suorum; *Saladinus* fecit impetum magnum in ducem Burgundiæ & in illos, qui cum eo erant. Sed nullus Christianorum ibi interfectus fuit præter solum *Iakes* de Auennis, qui cum paucis resistebat *Saladino* & exercitui suo; dux enim Burgundiæ fugit. Sed rex Angliæ cùm audisset a tergo clamorem illum, regressus est, & congressus viriliter cum exercitu *Saladini*: & victoriam obtinuit: & interfecit de Paganis tria millia, & ibi mansit per tres dies. Deinde idem rex in hac forma scripsit bailiuis & amicis suis.

Epistola *Richardi* regis Angliæ de recessu regis Franciæ de Accon.

RIchardus *Dei gratia rex Angliæ & dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ.* N. *dilecto & fideli suo salutem. Scias, quòd post captionem Accon, & post recessum domini regis Franciæ a nobis apud Accon, qui ita turpiter peregrinationis suæ propositum, & votum contra voluntatem Dei dereliquit in opprobrium æternum sui, & regni ipsius, iter arripuimus vsque Ioppen. Et dum prope Arsurum accederemus,* Saladinus *cum vehementi Sarracenorum incursu obuiam nobis occurrens, insultum fecit contra nos. Sed Deo miserante, nullum amisimus die illo, nisi virum optimum, & suis meritis vniuerso exercitui charissimum,* Iacobum *de Auennis, qui in exercitu Christiano per plures annos ad seruiendum Deo, quasi columna exercitus in omni sanctitate, & sinceritate fidei promptus extitit & deuotus. Deinde Ioppen Deo volente peruenimus. Eandem villam fossatis, & muro firmauimus, in proposito habentes vbique Christianitatis negotium pro posse nostro promouere. Ipso autem die secunda vigilia natiuitatis beatæ* Mariæ, *ipse* Saladinus *infinitos de magnatibus viris suis amisit, & in fugam conuersus, quasi consiliorum & auxiliorum beneficio destitutus totam terram Sulie destruxit. Tertia autem die ante ipsius* Saladini *confusionem in sinistro latere cum quodam pilo vulnerati fuimus: sed gratia Dei iam ad sanitatem peruenimus. Scias etiam, quòd per Dei gratiam intra viginti dies post natale Domini speramus recuperare sanctam ciuitatem Ierusalem, & sepulcrum Domini, & deinde ad partes nostras reuertemus. Teste nobismetsis apud Ioppen prima die Octobris.*

Epistola regis Angliæ ad Abbatem de Clara valle de eodem.

RIchardus *Dei gratia rex Angliæ dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ viro venerabili, & amico in Christo charissimo Abbati de Clara valle salutem, & continuæ fælicitatis successum. Post lachrymabilem, & in commune plorandam ciuitatis sanctæ Ierusalem destructionem, ciuitatem Dei viuentis, super quam inuocatum est nomen eius, commota*

est

est, & contremuit terra, quia rex cœli perdidit terram suam, terram vbi steterunt pedes eius. Sed a sede Apostolica diffusa Dei benedictione per vniuersam terram, amici crucis Christi *ad suscipiendum signũ salutis in frontibus, & in humeris eorũ, & ad vlciscendas sanctæ crucis iniurias, sicut vestram non latet sanctitatem, certatim euolabant. Inter quos & nos ad seruiendum Deo viuenti, signo crucis accepto, ad defendenda loca mortis eius, pretioso suo sanguini dedicata, quæ inimici crucis* Christi *hactenus ignominiosè prophanabant, tanti & tam sancti laboris onus in nos suscepimus, & intra breue temporis spatium post aduentum domini regis Francorum ad Accon, ibidem Domino duce prosperè applicuimus, vbi non multo temporis tractu elapso, reddita est domino regi Francorum, & nobis ciuitas Accon, salua vita Sarracenorum, qui ad eam defendendam, & custodiendam intùs missi fuerant: Pactione etiam ex parte* Saladini *pleniùs firmata, quòd nobis crucem sanctam, & mille & quingentos captiuos viuos resignaret, diemque ad hæc omnia persoluenda nobis constituit. Sed eodem termino expirato, & pactione, quam pepigerat, penitus infirmata, de Sarracenis, quos habuimus in custodia circa duo millia & sexcentos, sicut decuit, fecimus exspirare; paucis tamen de nobilioribus retentis, pro quibus sanctam crucem, & quosdam captiuos Christianos sperabamus recuperaturos. Domino autem rege Francorum ad propria remeato, & ruinis, & scissuris murorum ciuitatis Accon reparatis, ipsáque ciuitate fossatis, & muro pleniùs firmata, ad promouendum Christianitatis negotium, & prosequendum nostri voti propositum, apud Ioppen proposuimus, & nobiscum dux Burgundiæ cum * Franciscenis sibi subditis, Comes* Henricus *cum suis, & multi alij Comites & barones, & populus innumerabilis ire. Cúmque inter Accon, & Ioppen plurimum esset spacium, & tractus viarum prolixior, apud Cæsaream tandem cum multo sudore, grauique iactura nostrorum descendimus. Et ipse* Saladinus *in eodem itinere de suis quàm plurimos amisit: cúmque populus Dei ibidem aliquantulum respiraret, ad Ioppen propositum iter sumus prosequuti. Et nostra anteriori custodia procedente, & castra apud Assur metante,* Saladinus *cum vehementi Sarracenorum incursu super vltimam custodiam nostram impetum faciens diuinæ miserationis fauente gratia a quatuor solummodò turmis, quæ ei in fronte oppositæ fuerant, compulsus est in fugam: ipsúmque fugientem per vnam leucam turmæ Christianorum plenæ sunt prosequutæ. tantámque stragem de nobilioribus Sarracenis, quos* Saladinus *habebat, die illa sabbato videlicet vigilia natiuitatis sanctæ* Mariæ *virginis prope Assur fecerunt, quantam* Saladinus *quadraginta annis transactis anteà, vna die non sustinuit. Nos verò de nostris gratia Dei nullum amisimus die illa, nisi virum optimum, & suis meritis vniuerso exercitui charum* Iacobum *de Auennis, qui in exercitu Christiano per plures annos ad seruiendum Deo viuenti, quasi columna exercitus in omni sanctitate, & sinceritate fidei promptus extitit, & deuotus. Deinde Ioppen, Domino ducente, peruenimus, villámque illam fossatis & muro firmauimus, in proposito habentes vbique Christianitatis negotium pro posse nostro efficaciter promouere. Post diem prædictum confusionis* Saladini *non est ausus* Saladinus *cum Christianis congredi, sed ad trucidandos amicos crucis, sicut oues occisionis insidiatur eminus in abscondito, quasi leo in spelunca sua. Audito itaque quòd nos apud Ascalon maturo congressu tenderemus, Ascalon euertit, & ad terram prostrauit, totámque terram Suriæ, quasi totus consiliorum, & auxiliorum beneficio destitutus iam deserit, & contemnit. Vnde bonæ spei sumimus argumentum, quòd in breui, Domino dante, pleniùs recuperabitur hæreditas Domini. Et cùm hæreditas Domini iam in parte recuperata est, & ad eam recuperandam omne dici pondus sustinuimus, & æstus, totámque pecuniam nostram; & non solum pecuniam, sed & vires & corpus iam exhausimus; Fraternitati vestræ notificamus quòd vltra solemnitatẽ Paschalem in partibus Syriæ nequaquam potuimus commorari. Dux Burgundiæ cum Francigenis, sibi subditis, & Comes* Henricus *cum suis, & cæteri Comites & barones & milites, qui in seruitio Dei sua iam expenderunt pro Deo, ad propria remeabunt, nisi per vestræ prædicationis solertiam eis in populo, vnde terra posset populari & muniri, & in pecunia, quam in seruitio Dei vberiùs expendant, circumspectè prouideatur. Vnde vestræ sanctitatis genibus prouoluti, & profusis lachrymis preces affectuosas porrigimus, rogantes attentiùs, quatenus, sicut officio vestro congruit & honori, principes & viros nobiles per vniuersum Christianismum constitutos, aliúmq; populum Dei ad seruiendum Deo viuenti inducere, & ad hoc prouocare satagatis. at post prædictam solennitatem Paschalem hæreditatem Domini, quam nos, Deo propitio, ad idem Pascha pleniùs obtinebimus, tueantur, & defendant. Tantúmque faciat in hac parte vestræ sedulitatis diligentia, ne ex vestro neglectu depereat,*

al. Francigenis

quod vtilitas totius Christianitatis expectat. Ideo sanctitati vestræ super negotio Christianitatis literas nostras tam maturè dirigimus, ne fortè torporis arguamur, & negligentiæ, si tantum et tam sanctum virum super instantibus Christianitatis negotijs aliquo modo prætermiserimus præmunire. Vos igitur sicut nos, & alium populum Dei ad seruiendum Deo, ad restituendam hæreditatem suam sibi, ante itineris acceptionem animastis; ita & nunc plurimus instat articulus, vt populum Dei ad hoc idem faciendum fortiùs excitetis. Teste nobismetipsis apud Ioppen primo die Octobris. Et est notandum quòd statim post confusionem *Saladini*, Pagani, qui erant in Scalona & in Ioppe, reliquerunt eas, non audentes expectare aduentum regis Angliæ; & ita rex Angliæ inuenit vtramque vacuam, & vtramque firmauit muris & fossatis. Deinde quadam die dum rex Angliæ quasi per vnum milliare perrexisset longè a Ioppe per hortos ad spatiandum, & ibi dormisset; superuenit multitudo Paganorum & excitauerunt regem a somno, qui statim ascendit equum suum, & viriliter restitit Saracenis. Sed *Guilielmus* de pratellis quidam familiaris suus ibidem captus fuit, & *Reginaldus* socius eius interfectus est, & vnus dextrariorum regis ibidem captus fuit, & ductor illius interfectus, & rex per vim euasit: & cùm rex ascenderet in equum suum, cecidit ab eo zona eius pretiosa auro & gemmis, quam *Willelmus* de Corneburc inuenit, & illa postmodum reddita fuit regi. Et *Saffadin* frater *Saladini* remisit regi equum suum & rex Angliæ redijt * in Ioppen. Deinde firmauit rex castellum de Planis, & castellum Maen: & moram fecit apud Ioppen ferè vsq; ad natale Domini. Interim orta est grauis discordia in Anglia inter Cancellarium regis, & *Iohannem* Comitem Moretonij fratrem regis propter castellum Lincolniæ, quod Cancellarius obsederat, expulso *Girardo* de Camuilla a baillia vicecomitatus Lincolniæ, quam Cancellarius tradidit *Willielmo* de Stuteuilla, & constituit eum inde vicecomitem. Dum autem prædictus Cancellarius obsideret castellum Lincolniæ, castellum de **Notingham**, & castellum de **Tikehil** regis, reddita sunt Comiti *Iohanni*, qui statim mandauit Cancellario, quòd nisi celeriùs recessisset ab obsidione castelli Lincolniæ, visitaret eum in virga ferrea. Exterritus itaque Cancellarius mandatis *Iohannis* Comitis Moretonij recessit ab obsidione illa; & mediantibus episcopis multis, & alijs fidelibus domini regis, diem colloquij statuerunt, in quo inter illos conuenit in hunc modum.

al. inde

Notum sit omnibus, ad quos præsens scriptum peruenerit, controuersiam illam inter Comitem Moretonij, & dominum cancellarium exortam, sic domino Rothomagensi archiepiscopo, & Dunelmensi, Londoniensi, Wintoniensi, Bathoniensi, Roffensi, Couentrensi, episcopis, & alijs fidelibus domini regis mediantibus, esse sopitam; scilicet quòd Comes Moretonij castella de **Tikehil** *&* de **Notingham**, *quæ ceperat, reddidit domino regi per manum domini Rothomagensis, tradenda custodiæ* Willielmi *Marescalli, &* Willielmi *de* * *Wendewal: scilicet* Willielmo *Marescallo castellum de* **Notingham**, *&* Willielmo *de Windeual castellum de* **Tikehil**: *qui prædicta castella ad honorem & fidelitatem domini regis, vsque ad reditum eius præstito iuramento custodient: & cùm redierit, ad suam inde voluntatem operabuntur. Et si fortè dominus rex (quod absit) in hac peregrinatione sua decesserit, prædicta castella prædicto Comiti sine vlla detentione, & dilatione reddent. Et si fortè dominus Cancellarius interim erga prædictum Comitem excesserit, & excessum ad consilium & considerationem prædicti domini Rothomagensis, & aliorum familiarium domini regis & curiæ suæ requisitus emendare sine dilatione noluerit, prædicta castella prædicto Comiti reddent, & restituent. Sed & alia castra de honoribus a domino rege sibi datis, quæ fidelibus domini regis: tradita sunt custodienda, scilicet domino Rothomagensi castrum de* **Wallingforde**; *domino Londoniensi castrum de* **Bristou**; *domino Couentrensi castrum del* **Pec**; Richardo *del* **Pec** *castrum de* **Bollesofres**; *& si* Richardus *recipere noluerit, dominus Couentrensis recipiet;* Waltero *filio* Roberti *castellum de Eya; Comiti* Rogero Bigoth *castellum de* **Hereford**; Richardo Reuel *castellum de Exovia, & de Lanstauetun; qui similiter fidelitatem domini regis de ipsis ad opus ipsius fideliter custodiendis, et si fortè decesserit (quod Deus auertat) domino* Iohanni *reddendis, iurauerunt. Sed et tria castella ad coronam domini regis pertinentia, scilicet castellum de* **Windesoure** *Comiti de* **Arundil**; *castellum de Wintonia* Gilberto *de Lasei; castellum de* **Northamton** Simoni *de Pateshille tradita sunt custodienda; qui fidelitatem domini regis de ipsis ad opus ipsius fideliter custodiendis iurauerunt. Sed & concessum est quòd episcopi, & abbates, Comites, &*

al. Wemlenal

& barones, vanassores, & liberè tenentes non ad voluntatem iusticiarum, vel ministrorum domini regis de terris, & caballis suis dissaisientur, sed iudicio curiæ domini regis secundum legitimas consuetudines, & assisas regni tractabuntur vel per mandatum domini regis. Et similiter dominus Iohannes *in sua terra faciet obseruari. Et si quis aliter facere præsumpserit ad petitionem prædicti Comitis, per dominum Rothomagensem, si in Anglia fuerit, & per iusticias domini regis, & per eos, qui pacem iurauerunt, emendabitur: & similiter dominus* Iohannes *ad petitionem eorundem emendabit. Noua castella, post transfretationem domini regis ad peregrinationem suam, facienda vel inchoata vel perfecta delebuntur, nec alia vsque ad reditum domini regis noua firmabuntur, nisi in dominicis manerijs domini regis, si opus fuerit; vel ad opus alicuius nominatæ personæ per præceptũ domini regis factum per literas, vel per certũ nuncium. Resaisina vicecomitatus Lincolniæ fiet* Girardo *de Camuilla: & eadem die dies ei conueniens præfigetur standi in curia domini regis ad iudicium. quòd si contra eum monstrari poterit quòd iudicio curiæ domini regis vicecomitatum * castelli Lincolniæ perdere debuerit, perdat; sin minus, retineat: nisi interim alio modo pax inde fieri possit. Nec dominus* Iohannes *ipsum contra iudicium curiæ domini regis manu tenebit: nec vthlagos, vel inimicos domini regis, qui ei fuerint nominati, receptabit, nec in terris suis receptari permittet. Sed si quis retatus fuerit de aliquo forisfacto domino regi facto, benè licebit Comiti ipsum in terris suis receptare, quàm diu ipse obtulerit se staturum ad rectum in curia domini regis. Hanc ergo pacem bona fide sine malo ingenio tenendam, & seruandam propriis manibus affidauerunt in manu domini Rothomagensis prædicti, Comes, & Cancellarius, & quatuor de cim barones ex vtráque parte iurauerunt: scilicet ex parte Cancellarij Comes de* **Arundel**, *Comes de* **Salesbiri**, *Comes* Rogerus Bigot, *Comes de Clare*, Walterus *filius* Roberti, Willielmus *de Braosa*, Rogerus *filius Rainfrai*; *& ex parte Comitis* Stephanus Ridel *Cancellarius*, Willielmus *de Wenneuat*, Robertus *de Mara*, Philippus *de* * *Lureſceſtre*, Willielmus *de Kahannes*, Gilbertus *Basset*, Willielmus *de monte acuto. Et si quid infra Treugas captum fuerit, aut interceptum ab vtrá̃q; parte, legitimè reddetur, & emendabitur. Et hæc facta sunt salua in omnibus autoritate, & mandato domini regis; ita tamen, quòd si dominus rex ante * aduentum suum hanc concordiam teneri noluerit, prædicta castella de* **Notingham & Tikehil** *domino* Iohanni *reddentur, quicquid dominus rex inde præcepit.* Eodem anno paulò post supradictam pacem inter cancellarium & comitem factam, *Gaufridus* Eboracensis electus, consecratus est a *Willelmo* Turonensi archiepiscopo per mandatũ *Celestini* summi pontificis, qui statim post consecratione m suam immemor sacramenti, quod fecerat domino regi fratri suo, scilicet quòd non rediret in Angliam, antequam tres anni fuissent elapsi, postquam rex ab Anglia recesserat, in Angliam venire festinauit; Cúmque ipse venisset ad Wissand in Flandria ad transfretandum in Angliam, prohibitum est ei ex parte Cancellarij, ne in Angliam contra sacramentum, quod ipse regi fecerat, venire præsumeret; sed Eboracensis archiepiscopus a proposito suo propter mandatum illius desistere noluit. Vnde idem Cancellarius præcepit illum comprehendi, si in Angliam venisset. Archiepiscopus itaq; Eboracensis venit in Angliam, & applicuit apud Doroberniam mense Septembris, & seruientes Cancellarij stabant in littore, vt eum comprehenderent. Sed inde ille præmunitus antequã de naue exiret, mutauit vestes suas, & equo ascenso in cuius velocitate confidebat, ad monachorum cœnobium eiusdem villæ confugit. Et erat hora diei quasi sexta, & monachi Missam inchoauerant; & cùm legeretur epistola, & peruentum esset ad locum vbi per beatum apostolum dicitur, *qui conturbat vos, portabit iudicium, quicunque est ille*, & alibi in eadem epistola, *vtinam abscindantur, qui vos conturbant*, intrauit archiepiscopus Eboracensis ecclesiam confidens in Domino, & pro munere gratum habuit prænosticon, referens illud ad perpetuam beatitudinis suæ quietem, & ad Cancellarij venturam confusionem. Ministri autem Cancellarij, quos ipse misit comprehendere eum, obsederunt ecclesiam per circuitum, ita quòd ille exire non potuit, nisi per manus illorum. Quodam verò die post celebrationem Missæ, dum adhuc idem archiepiscopus indutus vestimentis sacerdotalibus staret ad altare, funesti satellites illi intrauerunt ecclesiam, & manus violentas iniecerunt in illum, & traxerunt extrà ecclesiam, & sic extractum, imò distractum vilitèr, & ignominiosè duxerunt per lutum platearum, & per vicos; populus autem stabat clamans post illos: O ignaui, quare ita ducitis illum, quid mali fecit? Archiepiscopus est, & regis

al. vel castellum.

al. Wireſceſtre

al. reditum

filius, regisque frater. Sed illi non exaudientes vocem populi duxerunt eum in castellum Doroberniæ, & tradiderunt eum *Matheo* de Clere constabulario custodiendum. Quod cùm Comiti *Iohanni* fratri eiusdem archiepiscopi nunciatum esset, quæsiuit a Cancellario, si per eum hæc facta fuissent: & confessus est, & non negauit: & præcepit Comes vt archiepiscopus liberaretur, & liberatus est. Qui cùm Londonias venisset, conquestus est Comiti *Iohanni*, & episcopis, & alijs magnatibus regni de iniuria sibi a Cancellario, & suis illata. & præcepit Comes, vt Cancellarius iuri staret in curia regis super iniuria illa, quam archiepiscopo Eboracensi fratri suo fecerat, & *Hugoni* Dunelmensi episcopo. Quod cùm ipse Cancellarius facere de die in diem distulit, Comes *Iohannes* & archiepiscopus Rothomagensis, & episcopi, & principes regni statuerunt illi diem peremptorium apud Ridinges. Ad diem autem illum venerunt illuc Comes Moretonij, & ferè omnes episcopi, & Comites, & barones regni. Et post diem peremptorium moram fecerunt ibi expectantes aduentum Cancellarij; sed ipse venire noluit, nec nuncium mittere. Deinde Comes *Iohannes*, & episcopi, qui cum eo erant parauerunt se Londonias ire, vt ibi in maiore audientia Londoniensium fruerentur consilio, quid eis faciendum esset de Cancellario illo, qui sic conturbauerat regnum, & iuri stare noluit. Quod cùm Cancellarius audisset, recessit Windeshoueres, & Londonias ire properauit; & dum iter faceret, contigit, quòd familia, & milites illius, & milites Comitis *Iohannis* obviauerunt sibi, & acriter congressi sunt. Et in illo congressu vnus de militibus *Iohannis* Comitis, nomine *Rogerus* de Planis interfectus est; tamen Comes præualuit, & Cancellarius cum suis in fugam conuersus Londonias ingressus est, & recepit se, & suos infra turrim Londoniarum. Et Comes *Iohannes*, & ferè omnes episcopi, & Comites Angliæ eadem die (scilicet tertia die post octauas sancti *Michaelis*) intrauerunt Londonias, & in crastino prædictus *Iohannes* frater regis, & archiepiscopus Rothomagensis, & omnes episcopi, & Comites, & barones, & ciues Londonienses cum illis conuenerunt in atrio ecclesiæ sancti *Pauli*. Et accusabant prædictum Cancellarium in multis, & præcipuè in iniurijs, quas fecit domino Eboracensi archiepiscopo, & domino Dunelmensi episcopo. Socij autem prædicti Cancellarij, quos rex associauerat illi in regimine regni, accusabant eum in multis: dicentes, quòd ipse spretis illorum consilijs omnia negotia regni cum impetu, & voluntaria dispositione faciebat. Archiepiscopus verò Rothomagensis, & *Willielmus* Maresc allus Comes de Strogoil, tunc primò ostenderunt coram populo literas domini regis sigillatas: per quas dominus rex mandauit a Messana, quòd ipsi associarentur Cancellario in regimine regni, & vt Cancellarius sine illorum consilio, & aliorum assignatorum nihil de negotio regis, ac regni tractaret, & vt prædictus Cancellarius, si ipse quodcúnque in detrimentum regni, vel sine consilio prædictorum fecisset, deponeretur, & loco illius institueretur Rothomagensis archiepiscopus. Placuit ergo *Iohanni* fratri regis, & omnibus episcopis, & Comitibus, & baronibus regni, & ciuibus Londoniarum, quòd Cancellarius ille deponeretur, & deposuerunt eum, & in loco illius instituerunt Rothomagensem archiepiscopum, qui nihil operari voluit in regimine regni, nisi per voluntatē, & consensum sociorū suorum assignatorū, & per consilium baronum Scaccarij. Et eodem die Comes Moretonij, & archiepiscopus Rothomagensis, & alij regis iusticiarij concesserunt ciuibus Londoniarum habere communam suam. Et eodem anno Comes Moretonij & archiepiscopus Rothomagensis, et ferè omnes episcopi, et Comites, et barones regni iurauerunt communam illam firmitèr, et inconcussè se seruaturos, quamdiu domino regi placuerit; et ciues Londoniæ iurauerunt fidele seruitium domino regi *Richardo*, et hæredi suo; et si ipse sine prole decessisset, reciperent Comitem *Iohannem* fratrem *Richardi* regis in regem et dominum; et iurauerunt ei fidelitatem contra omnes homines, salua fidelitate regis *Richardi* fratri sui. Cancellarius itaque depositus iurauit, quòd redderet castella Angliæ, et statim reddidit illi turrim Lundoniæ, et ipse tradidit *Torchi* episcopo Rothomagensi eam, et Windeshoueres, et alia quædam, sed non omnia. Vnde *Hugo* de Nunant Couentrensis episcopus in hac forma scripsit.

Epistola

Epistola *Hugonis* Couentrensis episcopi de deiectione Willielmi *Eliensis episcopi regis Cancellarij.*

QVæ literarum apicibus adnotantur, * posteritati profectò signantur, vt pagina paucorum testatione roborata, multorum consulat saluti, vel proficiat indemnitati. Quod hic proponitur, fit quasi in exemplum. Multa enim scribuntur ad cautelam, vt fiant; & multa, ne fieri debeant, vt ecclesia *Christi* in vtróque proficiat, & cum appetenda inquirit; & cum fugienda declinat. Casum itaque Eliensis episcopi ad notitiam omnium literis * testantibus volumus impetratum consignari: vt in hoc exemplari semper inueniat & humilitas, quod prosperet, & superbia, quod formidet. Erat enim ille vir magnus inter omnes occidentales, vtpotè qui regni potestatem, & sedis apostolicæ autoritatem quasi ambidexter habebat, & regis sigillum super omnem terram gestabat, vt pro sua voluntate posset imperare, & de potestate valeret omnia effectui mancipare, vt pariter rex, & sacerdos haberetur & esset: nec inueniri posset, qui suæ auderet resistere voluntati. Cùm ipse dixit & facta sunt; mandauit & inuenta sunt vniuersa. huius erant regiæ gazæ, thesaurus totus & fiscus generaliter omnis, vt iam non regis, sed sua diceretur res quælibet, quæ sub climate nostro nataret. Quia nec venatio in terris, nec piscatio in aquis, nec volatus erat in aere, qui suæ non cogeretur mensæ seruire: vt partitus videretur fuisse elementa cum Domino, cœlum tantùm cœli Domino relinquens; cætera tria suis vsibus, imò abusibus, & lusibus profutura reseruans. Huic omnes filij nobilium seruiebant vultu dimisso, nec in cœlum aspicere audebant, nisi fortè vocati ab eo; & si alitèr attentassent, aculeo pungebantur, quem dominus præ manibus habebat memor piæ recordationis aui sui, qui seruilis conditionis in paga Beluacensi, & aratrum ducere, & boues castigare consueuerat. Qui tandem ad remedium libertatis ad fines Normannorum transuolauit. Huius nepotes, & consanguineas, siue quascúnque propinquas de paupere tugurio procreatas Comites, & barones regníque magnates sibi summa auiditate in matrimonium copulare ardebant; glorioſum reputantes quocúnque titulo familiaritatis eius gratiam acquisissent; nec erat rusticus qui agrum, nec ciuis, qui fundum, nec miles, qui prædium, nec clericus, qui ecclesiam, nec monachus, qui abbatiam affectaret, quem in ius & potestatem eius transire non oporteret. Licèt igitur flexo genu tota Anglia ei deseruiret, ad Francorum tamen libertatem semper aspirans apud Oxonium milites & seruientes omnémque suam familiam abstrahebat, & spreta in omnibus gente Anglorum stipatus agmine Francorum, & Flandrensium pompaticè incedebat. subsannationem in naribus, cachinnum in ore, derisum in oculis, supercilium in fronte gestans pro lamina sacerdotis. hic ad augmentum, & famam sui nominis emendicata carmina, & rythmos adulatorios comparabat, & de regno Francorum cantores, & ioculatores muneribus allexerat, vt de illo canerent in plateis: & iam dicebatur vbique, quòd non erat talis in orbe. Et reuera si tempus *Cæsaris* fuisset, se Deum vinum cum Liberio appellari fecisset. Cùm autem rex ei Comites addidisset, vt communi consilio saltem maiora ordinaret regni, consortem nequaquam habere sustinuit, quòd gloriæ suæ plurimùm crederet dedecorari, si cuiusquam mortalis indigeret consilio. Solus ergo regnabat, & solus imperabat, & a mari vsque ad mare timebatur vt Deus, & si plus dicerem, non mentirer; quia Deus longanimis est, & misericors; ipse autem in impetu malè cuncta ministrans, nec in faciendo iustitiam habere, nec in sustinendo moram potuit expectare. Hinc etiam domini sui literas omnes, & mandata spernebat, ne dominum habere videretur, nec cuiquam subesse crederetur, qui omnes quasi seruos suæ effecerat voluntatis. Cùm igitur Anglia sub tam graui onere, & iugo importabili diutiùs laborasset, ingemiscens tandem propter opera clamauit in fortitudine, & ascendit clamor eius ad Dominum, & respexit eam oriens ex alto, qui superborum & sublimium colla propria virtute calcat, & humiles exaltat in magnitudine brachij sui. Sol nempe iustitiæ licèt bonis, & malis luceat; tamen alta sapientum oculos excæcat, & mentes humilium sui luminis illustratione fœcundat.

al. prosperitati

al. extantibus

fœcundat. Licèt igitur Cancellarius ille fortitèr legiſſet *ſummis ſtare din negatum. &, qui ſtat videat ne cadat. &, qui ſe exaltat, humiliabitur*, &, *quòd ante ruinam cor exaltabitur*; tamen humanæ conditionis, quæ nunquam in eodem ſtatu permanet, & obliti volubilitatis rotæ, quæ infimum erigit, & eleuatum deprimere conſueuit, nunquàm tamen voluit intelligere, vt benè ageret, ſed iniquitatem meditans in cubili ſuo, vbi cum miniſtris nequitiæ, & pueris ſuis dormiebat in conclaui; appoſuit iniquitatem ſuper iniquitatem, vt propter ſuperbiam, & abuſiones ſuas digno Dei iudicio ſeipſum præcipitaret in potentias Domini, vt iam non eſſet locus miſericordiæ, ſed ſoli poteſtati; nec eſſet tempus miſerandi eius, nec parcendi. Ipſe enim dictauit ſententiam aduerſum ſe, exaſperauit vindictam, qui tantum facinus affectauit, in quo non hominis tantùm, ſed Dei magis iracundiam prouocauit. Licèt enim Dominus omnia poſſit, innocentem tamen condemnare non poteſt, nec nocentem ſaluare, niſi parcat, ſi fortè nocens fuerit obſtinatus. Menti enim obſtinatæ, & fronti meretricis duricies opponitur veri adamantis, vt conterat. Quia nihil tam forte eſt, quod fortiori non cedat. Cùm igitur homo tantus ſuperari ab homine non poſſet, pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis venit in adiutorium populo Dei ſupplicanti, & in affectum eius manum miſericordiæ ſupponens, deiecit illum a poteſtate, & accuſatorem, imò deſtructorem in eum ſpiritum vertiginis induxit, a quo reuerti non poſſet, vel reſurgere; ſed ita indurauit cor, excæcauit mentem, infatuauit conſilium illius, quòd archiepiſcopum Eboracenſem in eccleſia priùs obſedit, poſtmodum cepit, captum violentèr extraxit, extractum fortitèr vinxit, vinctum turpiter traxit, tractum incarcerauit. Et licèt concurſus fieret populorum dicentium, iuſtus homo & amicus Dei quid fecit, ducatur vt ad carcerem. innocens ſanguis eius ſine cauſa damnatur; tamen non potuit audiri pietas, vbi ſuperbia regnabat; nec auditus eſt Deus, vbi imperabat tyrannus. Veniebat enim a partibus Normanniæ archiepiſcopus ille præfatus cum baculo paſtorali, cum mitra, & annulo, & ſuperhumerali, quod nouis temporibus, pallium nuncupatur. Et cùm eſſet filius regis *Henrici* bonæ recordationis, et frater *Richardi* regis modò regnantis; frater quoque Comitis *Iohannis* Moretonij; Nihil tamen potuit ei prodeſſe regius ſanguis; cúmque eſſet nouiter conſecratus, nihil eum potuit iuuare nouitas ſacramenti. Ergo per totam inſulam a laicis publicè proclamatur: Pereat, qui perdere cuncta feſtinat; opprimatur ne omnes opprimat: *Quod ſi in viridi hoc fecit, in arido quid faceret?* Et ecce ſpiritu ſancto ducente, ab aquilone, & mari, & ex omni parte totius inſulæ concurrunt, & confluunt vniuerſi, vt archiepiſcopus ille poſſet liberari. Verùm funiculis peccatorum ſuorum, ipſum conſtringentibus Cancellarium, & conſcientia ſua eum vehementiùs accuſante, fugit loricatus a facie hominum, & ſe abſcondit, & incluſit cum ſuis hominibus in turre Lundoniarum. Nobis autem introeuntibus ciuitatem in ſero, plures de familia eius armati, cum gladijs exertis nos inuaſerunt, & nobilem virum de noſtris militem interfecerunt, & plures vulnerauerunt. Manè ergo habito conſilio, cum omnibus fere magnatibus regni, præſente domino *Iohanne* fratre regis, & Rothomagenſi & Eboracenſi archiepiſcopis, epiſcopis etiam præſentibus Dunelmenſi, Lundonenſi, Wintonienſi, Bathonienſi, Roſenſi, Norwicenſi, Lincolnienſi, Hereſordenſi, Meneuenſi, Couentrenſi; factóque concilio coram omni populo totius ciuitatis, præſentibúſque iuſticiarijs domini regis, & approbantibus, de conſilio vniuerſorum ſtatuimus, ne talis de cætero in regno Angliæ dominetur, per quem eccleſia Dei ad ignominiam, & populus ad inopiam erat redactus: vt enim cætera omittam, ipſe & ganeones ſui totum regnum exhauſerant, nec viro baltheus, nec fœminæ monile remanſit, nec annulus nobili, nec quodlibet precioſum etiam alicui ludæo. Theſaurum quoque regis exinaniuerat prorſus, vt in omnibus ſcrinijs, vel ſacellis nihil præter claues, de toto iſto biennio poſſet inueniri. Tertia autem die promiſit firmiter, & per quendam de ſuis fidem dedit corporaliter, cunctis videntibus, quòd inſulam non exiret, donec caſtella quædam, quæ in manu ſua habebat, & aduenis, & ignotis perſonis, & obſcuris tradiderat, quæ ibi nominata fuerunt, libera penitus reſignaſſet, & perſonis nominatis tradi feciſſet: ſuper quo, & fratres ſuos, & camerarium ſuum obſides dedit: Et Cantuariam properauit, vt ibi ſicut decebat, crucem

acciperet

acciperet peregrinationis, & deponeret crucem legationis, quam per annum, & dimidium anni, post mortem papæ *Clementis*, in præiudicium Romanæ ecclesiæ, & detrimentum Anglicanæ portauerat. Omnes enim ecclesias Angliæ crux illa redemit (id est) ad redemptionem coegit, nec fuit aliquis immunis, qui crucis illius stigmata non sentiret. Et si fortè alicuius episcopi domum intrauit, ab eo scire poteritis, quòd centum, vel ducentarum marcarum precio sua constiterit procuratio. Cùm autem in castello Doroborniæ aliquot diebus commoratus fuisset, immemor suæ professionis, & fidei obligationis, quam fecerat: oblitus etiam fratrum suorum, quos obsides datos morti turpiter exponebat, nauigare proposuit: et cùm hoc apertè non auderet, nouum genus fraudis inuenit, & sese fœminam simulauit, cuius sexum semper odit: vestem quoq; sacerdotis in habitum conuertit meretricis. Proh dolor, vir factus est fœmina; Cancellarius Cancellaria; sacerdos meretrix; episcopus scurra. Ergo de castello superiori licèt claudus esset, pedibus prælegit properare ad littus, tunica fœminea viridi, & enormiter longa, pro tunica sacerdotis hycynthina indutus, cappam habens eiusdem coloris deformiter manicatam, & pro planeta peplum; in capite pro mitra; pannum lineum in manu sinistra, quasi ad vendendum, pro manipulo; virgam venditoris in dextra, pro baculo pastorali. Talibus ornatus antistes descendit ad mare, & qui loricam militis sæpiùs gestare solebat, mira res, quòd tam effœminati animi factus, fœmineum animum prælegit. Cùm enim sederet in littore supra petram, piscator quidam, qui statim deputans scortum, propiùs accessit, & qui quasi nudus de mari descenderat, calefieri fortè cupiens, cucurrit ad monstrum, & manu sinistra collum complectens, dextera partes inferiores rimatur. Cúmque tunicam subitò subleuasset, & nimis inuerecundè ad partes verecundas manum extendisset audacter, femoralia sensit, & virum in fœmina certis indicijs agnouit, & vehementer admirans & retro prosiliens, totus attonitus, voce magna proclamat: Venite & videte omnes mirabilia, quòd virum in fœmina inueni. Protinus seruientes eius, & noti, qui stabant a longè, accesserunt, & modesta quadam violentia eum repulerunt, & increpauerunt, vt taceret. Tacuit ergo piscator, & clamor ille quieuit, & sedebat Hermaphroditus expectans. Interim mulier quædam exiens de villa, videns pannum lineum, quem ille, vel illa gestabat expositum venditioni, & procedens cœpit quærere quanti esset pretij, & pro quanto vlnam daret. Ille verò non respondebat, quia linguam Anglicanam prorsus ignorabat, & illa magis instabat: & continuò superuenit alia mulier, illud idem instanter inquirens, & plurimùm instans vt pretium venditionis ei aperiret. Cúmque ille nihil responderet, sed magis subrideret, cœperunt inter se fabulari, & quærere quidnam esset. Et dolum arbitrantes, proiecerunt manus ad peplum, quo facies tegebatur, & submittentes a naso vsq; deorsum, viderunt faciem hominis nigram, & nouiter rasam, & stupescere vltra modum cœperunt. Et corruentes ad terram, voces ad sydera tollunt, dicentes; Venite, lapidemus hoc monstrum, quod deformauit vtrúmque sexum. Et facta est statim multitudo virorum, ac mulierum extrahentium de capite peplum, & trahentium eum prostratum in terram per manicas, & per capucium, per arenam ignominiosè, & per saxa non sine læsione. Seruientes autem bis aut ter impetum fecerunt in turbam, vt eum liberarent, sed non potuerunt, quia populus totus eum insatiabili corde persequens, & verbis, & alapis, & sputis, pluribúsque modis turpiter tractauit per totam villam, & sic tractatum immo distractum, in quodam cellario tenebroso eum quasi sub carcerali custodia inclusit. Tractus igitur est, qui traxerat, captus qui ceperat, ligatus, qui ligauerat, incarceratus, qui incarcerauerat, vt secundum quantitatem culpæ, commensurabilis videretur quantitas pœnæ. Factus est enim opprobrium vicinis suis valdè, & timor notis suis, & datus est in derisum omni populo. Vtinam se solum sacerdotem, & non ipsum sacerdotium inquinasset. Prouideat igitur Romana ecclesia, vt tantus excessus taliter puniatur, ne delictum vnius contaminet omnes, & sacerdotalis autoritas ne vilescat. Et rex Angliæ nihilominus prospiciat, vt talem regno suo personam præficiat, per quem regalis dignitas honoris seruetur, & iuris sui detrimenta non sentiat, sed de eius regimine clerus, & populus meritò debeant gloriari.

Epistola

Epistola magistri Petri Blesensis pro Willielmo Elyensi episcopo.

QVondam domino, & amico *Hugoni* Couentrensi,& Cestrensi dicto episcopo, *Petrus* Blesensis Bathoniensis archidiaconus, Dei memoriam cum timore. Liuor quò tendat; inuidia quò feratur, proditoriæ factionis hodie patefecit immanitas. Dilectus Deo, & hominibus episcopus Elienſis, vir sapiens, amabilis, generosus, benignus, & mitis, & in omnes liberalitates effusus, iuxta diuinæ gratiæ dispositionem, & suorum exigentiam morum & meritorum, reipublicæ administrationem, & summam rerum fuerat assecutus. Vidisti, & inuidisti ex tunc ira tua. Ibi inuidia concepit dolorem, & peperit iniquitatem; ipse autem ambulans simpliciter te in suæ familiaritatis sacrarium, atque vnanimitatem, amicitiæ vinculum & fœderis accersiuit. Totus requiescebat super te spiritus eius, & erant aduersus eum omnes cogitationes tuæ in malum. *Væ* (dicit Ecclesiasticus) *duplici corde, atque labijs sceleſtis, & peccatori ingredienti duas vias.* Interioris conscientiæ malum quodam prætextu amicitiæ facies hypocrita palliabat, & tu excercebas occultè in hominem innocentem linguæ seditionariæ & procacis iniurias. *Maledictus* (inquit *Salomon*) *susurro, & bilinguis in populis.* turbat enim pacificos. Omnem conscientiam suam effundebat in sinu tuo. te enim quasi se alterum reputabat; tu verò eum in occasionē præcipitij proditoris adulationibus impingebas. O detestanda proditio! *Iudas* osculo tradidit,& tu verbo; exhibebas exteriùs diligentis officium,& lingua tua concinnabat dolos. *Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Væ homini illi per quem scandalum venit.* Hoc equidem facinus interminabilem tibi maculam sinistræ opinionis inussit, & si quid commendabile de beneficio naturæ perceperas, culpa hæc perenniter aboleuit. Nimirum *Ioab* multa fortiter fecerat,sed proditio in *Amasan*, & *Abner* omnes in eo virtutum titulos denigrauit. O labia detractoria! O lingua maledica, & dolosa! Quid apponetur, Domine, ad hanc linguam dolosam? Vtinam apponantur sagittæ, quæ eam transfodiant, & carbones desolatorij hanc incendant; Vtinam tu (Seraphin) qui cœlesti carbone prophetæ labia emundasti, gehennali flamma totum os, & linguam eius emundando destrueres, vt possemus cantare, & dicere: Destruxisti eum ab emundatione. labia euangelio consecrata nunquam desinunt effutire ventum in verba mendacij. Totum uanitati datur, quod erat debitum veritati. porro vir linguosus non dirigetur in terra, Ergo *qui stat, videat, ne cadat*; *ante ruinam exaltatur cor.* Exultas infœlix,& iactitas, quòd supplantaueris innocentem? sed certè positus est in ruinam resurrectionémque multorum; in suam scilicet, & suorum restitutionem; in tuam verò tuorúmq; ruinam complicium. Faba hæc recudetur in caput tuum. *Omnis enim fraus in se reuersa colliditur*; de dolo non colliges, nisi fructum doloris; & orditus es telam, vt diploide vestiaris. Verbum *Esaiæ* est, *Qui ordimini telam, & in vmbra Egypti confiditis, diem amaritudinis expectate.* Publicè gloriaris, & iactitas, quòd hanc turbam moueris, quòd incautum deceperis, & induxeris plebem, vt armis inermem, & insidijs appeterent innocentem. Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Quid prædicas maliciam tuam, quæ in pluribus prouincijs, tua discurrente infamia, iam plebescit? Sed de te, consimilibúsque tuis dici potest; Lætantur, cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis. porro verbum Sapientis est, *Qui letatur in ruina alterius, punietur.* Salomon. *Cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, ne videat Deus, & in te iracundiam suam vertat.* Sanè semper familiare, & proprium tuæ prosapiæ fuit dissensionum materiam seminare; ramúsque pestilens malitiam suam de malæ arboris radice contraxit. O generatio praua! O domus exasperans! O genimen viperarum! Quis te docuit fugere a ventura ira; putas, quòd non videat, & requirat hæc Dominus? Præter hoc irritauit impius Dominum. *Dixit enim in corde suo, non requiret.* Sed certe requiret Dominus, requiret etiam ille de cuius nunc angustia gloriaris; Quandóq; dante Domino respirabit. Sapientia enim iustum venditum non derelinquet, & in tempore erit respectus illius. Decebat tui ordinis grauitatem pacem conciliare in populis, sedare seditiones maximè in Anglia, quæ te satis pauperem susscipiens magnificis honoribus ampliauit. Item loquens ad eos, qui in transmigratione Babylonica erant. *Quærite* (inquit) *pacem ciuitatis,*

tinitatis, ad quam migrare fecit vos Dominus, quia in pace illius erit pax vestra. Vice alia tibi scripsi, & vt cessares a talibus, monitis salutaribus supplicaui. Veruntamen cithara *Dauid* nunquam *Saulis* vesaniam sedauit ad plenum; & ad hæc manus tua extenta est. Memento igitur homo, si tantùm homo, memento (inquam) tuæ conditionis, memento huius vitæ breuis; memor esto districti, & horrendi iudicis; memor esto pœnæ terribilis, horribilis, interminabilis, & intolerabilis, quæ tibi in æternum parata est, si a tali maleficio non desistis. Deinde post octo dies *Iohannes* frater regis, Comes Moretonij, præcepit, vt Cancellarius liberaretur a carcere, & abiret. Et abiens transfretauit, & applicuit in Flandria apud Wissand. Et cùm iter ageret, quidam viri nobiles de terra illa, quibus ipse forisfecerat in Anglia, iniecerunt manum in eum, & tenuerunt eum, donec ipse satisfecit illis. Et procedens inde venit Parisios, & dedit *Mauricio* episcopo 60. marcas argenti tali conditione, vt ipse receptus esset ibi cum processione, & factum est ita. Deinde redijt in Normanniam; sed per mandatum Rothomagensis archiepiscopi habebatur ibi pro excommunicato, & omnis locus, in quo ipse venit, in toto archiepiscopatu Rothomagensi, cessabat a diuino officio, quamdiu ipse ibi moram fecit. At ille nuncios suos misit ad *Celestinum* papam, & ad dominum suum regem Angliæ, significans ijs qualiter *Iohannes* Comes Moretonij, & complices illius, eiecerant eum a regno, & conquerens de vindicta, restitutionem ablatorum petebat, offerens se iuri pariturum: & quòd si domino regi factum eius & expensæ non placuissent, ipse in omnibus satisfaceret eius voluntati. vnde summus pontifex ad iracundiam prouocatus, vniuersis archiepiscopis, episcopis Angliæ in hanc formam scripsit.

Epistola *Celestini* papæ ad Prælatos Angliæ pro Willielmo *Elienſi episcopo.*

Celestinus episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus, archiepiscopis, episcopis in regno Angliæ constitutis, salutem & apostolicam benedictionem. Cùm dilectus in *Christo* filius noster *Richardus* illustris rex Anglorum, quando se suscepto signo crucis ad vlciscendam iniuriam redemptoris accinxit, tutelæ regni sui curas, quod sicut vir intelligens, & requirens dominum, duxit obsequio postponendum, sub apostolica protectione dimiserit: statum regni sui ac iura, & honorem ipsius, tanto maiori studio conseruare volumus, & debemus: quanto de nostra protectione confisus, maioribus periculis personam suam, & res, pro exaltatione sanctæ religionis exposuit; et in obsequio creatoris laudabiliùs, faciente Domino cum eo signum in bonum, atque feruentiùs, sicut ex suis operibus elucescit, cognoscitur se habere. Cùm igitur quædam tam contra regnum ipsum, quàm contra venerabilem patrem vestrum *Willielmum* Elienſem episcopum, apostolicæ sedis legatum, cui regnum tradidit gubernandum, per *Iohannem* Comitem Moretonij, & per quosdam alios accepimus attentata, quæ nonnulla in se suspicionis continent argumenta, & si vera sunt, non in modicam noscuntur sedis apostolicæ contumeliam redundare, eidem præsumptioni tanto maturiùs duximus occurrendum, quanto ex mora ipsa, iam dicto regi, & terræ Hierosolymitanæ grauius detrimentum, ac nobis & ecclesiæ Romanæ maior inde posset ignominia peruenire. Proinde vniuersitati vestræ per apostolica scripta mandamus, & in virtute obedientiæ præcipimus, quatenus si (prout nobis insonuit) memoratus Comes, vel alius in iam dictum episcopum manus violentas injcere, vel eum capere, vel iuramentum quodlibet ab eo per violentiam extorquere, seu eum in captione tenere, seu statum regni a seueritate regia in recessu suo dispositum aliquatenus immutare præsumpserit, omni occasione, vel simultate postposita, conuenientes in vnum, prædictum Comitem, & omnes antedictæ præsumptionis consiliarios, autores, complices, & fautores, accensis candelis, & pulsatis campanis, omni appellatione & excusatione, nec non & personarum acceptione postpositis, publicè nuncietis vinculo excommunicationis astrictos. Et tam diu faciatis sic excommunicatos ab omnibus arctiùs euitari, nec non, & in terris illorum, & in alijs, quas inuaserint, præter pœnitentias, & parulorũ baptismata, diuina penitus sine appellationis obstaculo prohibeatis celebrari officia:

officia: donec iam dicto legato tam a captione, quàm a iuramento primitus absoluto, & regno ipso in statum a prænominato rege in recessu suo dispositum reformato, cum testimonio literarum ipsius legati, & vestrarum pariter ad sedem veniant apostolicam absoluendi; scituri pro certo, quòd si huius nostri executione præcepti negligentes fueritis, aut remissi, non minorem in vos præstante Deo duximus vltionem, quàm si prædicta iniuria personæ nostræ, vel vni de fratribus nostris esset irrogata. Dat. Lateran. quarto Nonas Decembris pontificatus nostri anno primo.

Autoritate igitur literarum istarum summi pontificis, prædictus Elienſis episcopus in hanc formam scripsit *Hugoni* Lincolnienſi episcopo.

Willielmus Dei gratia Elienſis episcopus, apostolicæ sedis legatus, & domini regis Cancellarius, venerabili fratri, & amico charissimo, & eadem gratia Lincolnienſi episcopo salutem, & sinceræ dilectionis affectum. Quanto de dilectione vestra pleniorem fiduciam obtinemus, maiorem constantiam in vobis inuenimus; tanto confidentiùs discretioni vestræ, & ecclesiæ Dei, negotia domini regis, & nostra cõmittimus exequenda: confidentes in Domino de vobis, quòd præceptis apostolicis, & nostris vestra charitas pontificaliter respondebit. Mandamus igitur vobis in virtute obedientiæ, & ea, qua fungimur, autoritate præcipimus: quatenus ad exequendum mandatum apostolicum vniuersis archiepiscopis, & episcopis Angliæ destinatum, cum cæteris fratribus vestris omnibus vel quibusdam, citò conueniatis, ne diutiùs in ecclesiam Dei, & sacerdotes eius, laicalis iniquitas malignetur; ne tergiuersatione vel dissimulatione aliqua illorum malicia vobis debeat imputari. Ea verò quæ dominus papa mandauit de persona *Iohannis* Comitis Moretonij temperauimus, differentes vsq; ad Dominicam, qua cantatur, *Esto mihi*, vt si fortè interim vellet resipiscere, nos inde Deo gratias redderemus, & pro eo in conspectu domini papæ, & domini nostri regis Angliæ, athletæ crucifixi, preces funderemus affectuosas, vt delicti sui veniam mereretur, & modis omnibus honori, & commodo eius, salua fidelitate domini regis, & honestate sacerdotij nostri operam adhiberemus, & diligentiam efficacem. In terris verò excommunicatorum nulla diuina celebrari permittatis, præter baptismata paruulorum, & pœnitentias. Nomina autem eorum, qui a domino papa excommunicati sunt, & a nobis denunciata, quorum factum ita euidentia facti notorium sit, quòd nulla possint tergiuersatione inficiari, hæc sunt: *Gwalterus* Rothomagensis archiepiscopus, *Godefridus* Wintonienſis episcopus, *Hugo* Couentrensis episcopus, *Willielmus* Marescallus, *Gaufridus* filius *Petri*, *Willielmus Bruwere*, *Hugo Bardolf*, *Richardus Malebisse*, & *Hugo* frater eius, *Iacobus* & *Simon* filij *Simonis*, *Simon* de Auerenchis, *Rogerus* filius * *Rainfrai*, & *Gilbertus*, & *Rainfret* filij eius, *Gyrardus* Camuilla Comes Saresburiæ, *Iohannes* Marescallus Comes de Mellent, *Gilbertus Basset*, *Thomas Basset*, *Henricus* de Vers, *Gocelinus* filius *Rainfrai*, *Stephanus Ridel* Cancellarius Comitis Moretonij, quem vt episcopus, & eius legatus vobis, denunciamus excommunicatũ; & magistrũ *Benedictum*, qui sigillum domini regis contra statuta regis, & regni, & contra prohibitionem nostram ferre præsumpsit; & *Iohannem* Oxenfordenſem archidiaconum. Ad hæc verò vobis specialiter, & distinctè præcipimus, quòd *Hugonem* Couentrenſem episcopum, quem solenniter excommunicauimus, non solùm quia verbo, & opere episcopum diffitetur, & quia in manu piæ recordationis *Baldewini* Cantuarienſis archiepiscopi, fidem corporaliter præstitit de Comitatibus non tenendis: verùm quia totius subuersionis regni Angliæ consulator extitit manifestus, & auctor, & turbator pacis, & contra regiam dignitatem, & vtilitatem publicus aduocatus; publicè denuncietis excommunicatum, & faciatis ab omnibus arctiùs euitari, ne de cętero ouis tam morbida, gregem Domini valeat inficere, & maculare. *Hugonem* verò *Bardolf*, qui ad præsens non fuit in eiectione, & captione nostra, a prædicta denunciatione excipimus, si statim admonitus *Willielmo* de Stuteuilla resignauerit castella de **Scardeburc**, & de tota Eboracorum siria, & de **Westmeriland**, quæ detinet occupata. Prohibeatis etiam vniuersis, in diœcesi vestra constitutis sub interminatione anathematis, ne pro illis, qui se in Anglia iusticiarios gerunt, aliquid faciant, nec in aliquo violentæ, & vsurpatæ obediant potestati. Vale.

Item prædictus Elienſis episcopus in hac forma scripsit *Hugoni* Lincolnienſi episcopo.

al. Rainfret

Willielmus

Willielmus Dei gratia Elienſis epiſcopus, Apoſtolicę ſedis legatus, & domini regis Cancellarius, hac eadem gratia Lincolnienſi epiſcopo, venerabili fratri, & amico, ſalutem. Ea, qua fungimur authoritate, vobis mandamus, & in virtute obedientiæ vobis prȩcipimus, quòd archidiaconatum, & omnes redditus *Iohannis* Oxenfordenſis archidiaconi in manu veſtra faiſiatis, recipiatis, & conſeruetis, donec Apoſtolicum, aut noſtrum mandatum acceperitis, quoniam cum auunculo ſuo Rothomagenſi *Pilato*, pacem & tranquillitatem regni Angliæ perturbat, & malum quodcunq; poteſt domino regi, & regno tanquam hoſtis regni, & nobis perquirit. Verùm authoritate domini Papæ illum excommunicationis vinculo innodauimus. Vale. Similiter Elienſis epiſcopus prænominatus ſcripſit quibuſdam alijs epiſcopis Angliæ, ſed nullus eorum exequutus eſt mandatum Apoſtolicum, neque ſuum. Non enim habebant eum pro legato, neque pro regis Cancellario. Prędictus verò Rothomagenſis archiepiſcopus, & cęteri iuſticiarij Angliæ, diſſaiſiauerunt illum ab epiſcopatu ſuo, & redditus eius collegerunt ad opus regis, propter theſauros regis quos adnihilauerat. Deinde prędicti iuſticiarij, & omnes epiſcopi, & Comites, & barones Angliæ in communi ſcripto mandauerunt regi, qualiter Cancellarius ſuus regnum Angliȩ, & theſauros ſuos deſtruxerat, & qualiter ipſe per commune concilium regni deiectus eſt. Ipſe verò Cancellarius hoc contrà ſcripſit regi, ſignificans, quòd *Iohannes* frater eius regnum occupauerat, & quòd regni diadema capiti ſuo imponeret, niſi ipſe celeriùs venire feſtinaſſet. Tamen rex, confidens in Domino, ſeruitium Dei noluit deſerere donec pecunia, & homines *defecerunt ei. *al. deficerent*

De receſſu *Philippi* regis Franciæ de Accon, & de itinere ſuo.

NVnc autem reuertamus ad regem Francię; qui interim imperfecta peregrinatione ſua, à terra Hieroſolymitana recedens cum 14. galeis tranſitū fecit ante ciuitatem de Baruch, quę tunc erat in manu paganorū, & non inuaſit eos. Deinde tranſiuit ante ciuitatem Sibelet, & ante Bitterum caſtellum, & ante Heſſum caſtellum. Deinde venit ad ciuitatem Tripolis, & ibi moram fecit per aliquot dies. Et cùm inde receſſiſſet, tranſiuit ante caſtellū de Archis, & ante caſtellum Album, & ante le Culiat caſtellum hoſpitale. Deinde venit ad Turcuſę ciuitatem epiſcopalem. Et eſt notandū, quòd ante *Turcuſam, eſt Inſula quędam in mari, quę dicitur Aredoſe: vnde Turcuſa dicitur ciuitas Ataradenſis. Deinde venit ad Mauredai portum bonum, & recedens inde tranſiuit ante Margat caſtellum hoſpitale: vbi *Iſakius* Imperator de Cypre tenebatur in vinculis. Deinde venit ad Valeniā ciuitatem. Deinde venit ad Sibel ciuitatem, deinde ad Melide ciuitatem, deinde ad portū *S. Symeonis*. Deinde venit ad ciuitatem Antiochenā, & recedens inde venit ad portū de Bunel: deinde ad portum Alexandret. Deinde intrauit terrā Erminiorū, quæ dicitur Erminia, & eſt terra Rupini de la-Muntaigne ſub principe Antiochiæ. Deinde venit ad fluuium magnum, qui dicitur Thil, & ibi eſt ciuitas bona, quæ ſimiliter dicitur Thil. Deinde venit ad alium fluuiū magnum, qui dicitur Curk, & ibi eſt ciuitas magna deſerta quę ſimiliter dicitur Curk. Deinde venit ad tertium fluuium magnum, qui dicitur Salef, & ibi ſuper fluuium illum eſt ciuitas magna, quæ ſimiliter dicitur Salef. In fluuio autem iſto Salef ſubmerſus eſt *Fredericus* Romanorum Imperator, cùm exiret de terra Soltani de Yconio. *al. Turtuſam*

Sciendum verò eſt, quòd à finibus illis egreſſi ſunt illi tres reges, qui obtulerunt Domino noſtro *Ieſu Chriſto* tria munera pretioſa, ſcilicet aurum, thus, & myrrham. Quorum nomina hæc ſunt: *Ieſphar*, **Pabtrar*, *Melchior*; quorum vnus erat rex de Salef, quæ dicitur Inſula: & alter erat rex de Malnuſtre: & tertius erat rex de Terzol (id eſt) Tarſis: vnde dicitur in Pſalmo: *Reges Tarſis, & Inſulæ munera offerent.* Et eſt ſciendum, quòd hi tres fluuij: ſcilicet, Salef, & Curck, & Thil oriuntur in Turkia, quæ dicitur terra Turcorum, qui ſunt homines Soltani de Yconio, & diuidunt terram Turcorum à terra *Rupini* de la-Muntaigne, & deſcendunt in mare prope gulfum Sataliæ. Et fluuius, qui dicitur Salef, eſt oppoſitus Inſulæ de Cypre, & non diſtat ab ea pluſquā per 50. milliaria ad æſtimationem nautarū; facilè enim videtur de vna ripa in alteram. *al. Pabtizar, vel Paptizar*

Et cùm rex Franciæ à fluuio illo de Salef receſſiſſet, tranſiuit iuxta montes excelſos, qui dicuntur Cathimerdes. Deinde tranſiuit ante caſtellum, quod dicitur Neſſekim. Deinde venit ad villam bonam, quæ dicitur Stamere, in qua nobilis abbatia Griffonum eſt. Deinde tranſiuit ante caſtellum deſertum, quod dicitur caſtellum de Rote. Deinde venit ad fluuium, qui dicitur Scalendros: fluuius iſte Scalendros diuidit terram Erminiorum, à terra Imperatoris Conſtantinopolitani; & ibi ex vna parte fluuij illius, in terra Imperatoris Conſtantinopolitani, eſt caſtellum, quod dicitur *Antiochet: & ex altera parte eiuſdem fluminis in Erminia eſt caſtellum, quod dicitur Iſanci. Cúmque rex Franciæ veniſſet ad caſtellum Antiochet, *Conſtantinus* dominus caſtelli recepit eum cum gaudio & adminiſtrauit ei, & ſuis neceſſaria. Et rex Franciæ ibidem moram fecit per octo dies, & prædicti *Conſtantini* filium primogenitum fecit militem. Et eſt ſciendum, quòd tota terra, quæ eſt à fluuio illo Scalendros verſus ſeptentrionem ſecus mare, eſt terrà Imperatoris Conſtantinopolis; quæ dicitur Romania (id eſt) Græcia. Et cùm ipſe inde receſſiſſet, ſtatim intrauit gulfum Sataliæ. Gulfus dicitur, vbi aqua protenditur inter duas terras, & ſinum facit. Satalia eſt caſtellum optimum, vnde gulfus ille nomen accepit. Et ſuper gulfum illum ſunt duo caſtella, & villæ, & vtrunq; dicitur Satalia: ſed vnum illorum deſertum eſt, & dicitur vetus Satalia, & alterum dicitur Satalia noua, quod *Manuel* Imperator Conſtantinopolis firmauit. Et tranſito gulfo Sataliæ tranſiuit rex Frãciæ ſub monte, qui dicitur Siredune, in fine gulfi Sataliæ. Deinde tranſiuit per montem excelſum valdè, qui dicitur Reſwt. Deinde venit ad fluuium, qui dicitur Winke, ſuper quem eſt caſtellum deſertum, quod ſimiliter dicitur Reſwt. Et fluuius ille Winke ſimiliter dicitur portus Piſanorum, eò quòd piratæ Piſani portum illum ſæpiùs frequentant. Quò cùm rex Franciæ veniſſet, inuenit ibi quatuor galeas piratarum, & cepit eas: piratæ autem relictis galeis fugerunt in montana, & ſic euaſerunt manus eius. Deinde venit rex ad Mirream ciuitatem, vbi beatus *Nicolaus* epiſcopatum tenuit, quam Græci vocant Stamire. Deinde venit ille ad bonũ portum & ſecurum in omni tempeſtate & vento, qui dicitur *Karkois*: & ex vtraque parte portus illius fuerunt ciuitates antiquitùs pulchræ, & magnæ, quę dicebantur Cake; & ruinæ magnę murorum ſunt ibi vſque in hodiernum diem, & nemo in ijs habitat, propter metum piratarum. Deinde tranſiuit per Inſulas de *Yſe*, in quarum vna eſt caſtellum, quod dicitur caſtellum Ruge. Ibi fuit quondam quædam puella, quæ *Yſe* vocabatur, à cuius nomine Inſulæ illæ dictæ ſunt. *Indigenæ quidem narrant, quòd quidam miles dilexit puellam illam, & illa noluit conſentire illi, quamdiu vixit: defuncta autem illa, miles acceſſit, & concubuit cum illa, dicens; Quod cum viua facere non potui, cum mortua feci: & ſtatim intrauit Satan in eam, & ait, Ecce genuiſti in me filium, & cùm natus fuerit, afferam eum ad tè. Et poſt nouem menſes, cùm tempus pariendi inſtaret, peperit filium abortiuum, & portans eum ad militem, ait, Ecce filius tuus quem genuiſti, abſcinde caput eius, & reſerua tibi. Quandocunque enim volueris inimicum tuum vincere, vel terram illius deſtruere, capitis abſciſsi vultus diſcooperiatur, & reſpiciat inimicum tuũ, vel terram eius, & ſtatim peribunt; & cùm ceſſare volueris, recooperiatur vultus, & ceſſabit tribulatio. Et factum eſt ita. Poſt multũ verò temporis miles ille vxorem duxit, quæ ſæpiùs interrogauit eum, qua arte, vel quo ingenio ipſe ita deſtruebat inimicos ſuos ſine armis, & ſine exercitu: ille autem ei dicere noluit, ſed increpauit eam, vt taceret. Contigit ergo quodam die dum miles abeſſet, quòd illa acceſsit ad arcam, in qua ſperabat ſecretum illud eſſe domini ſui, per quod ille ita operabatur iniquè, & inuenit in arca caput illud deteſtabile, & ſtatim abiens proiecit illud in gulfo Sataliæ. Et dicunt nauta, quòd quandocunq; caput illud fuerit reſupinum, cõmotus eſt gulfus ille adeo, quòd nulla nauis poteſt tranſire illum; & quando caput ſupinum eſt, tunc poteſt nauis tranſire illum. Credat hoc ludeus* Apella, *non ego. Et eſt aliud mirabile, quod vnoquoque menſe anni ſemel contingit. Videtur quod draco niger, & ingens veniat in nubibus cæli, qui mittit caput ſuum in gulfo Sataliæ, & haurit aquas, & attrahit ita vehementer, quòd, ſi nauis aliqua fuerit ibi, quamuis fuerit onuſta, tamen hauritur, & defertur in ſublime. Volentes autem hoc vitare periculum, oportet, quòd cum viderint monſtrum illud, ſtatim faciant tumultum magnum, & clamationes altas, percutientes in tabulis, vt auditis clamoribus, draco ille elongetur ab ijs. Nos autem dicimus hoc non eſſe draconem, ſed æſtum ſolis, qui attrahit ad ſe aquas maris.* Sequitur. Cùm rex Franciæ receſſiſſet ab inſulis de *Yſe*, tranſiuit iuxta montem magnum, in cuius ſummitate ſita eſt

ciuitas

ciuitas Patara, in qua natus, & diu conuersatus fuit beatus *Nicolaus*. Deinde transitur iuxta montem excelsum valdè, qui dicitur Turkie, qui diuidit terram Imperatoris Constantinopolitani, à terra Soltani de Yconio. Et exinde incipit Romania, quæ etiam Græcia dicitur. Tota Romania est terra solida, de dominio Imperatoris: & multæ Insulæ sunt in mari, quæ dicuntur Insulæ de Romania. Caput Romaniæ est ciuitas Constantinopolis. Romania verò coniuncta est Sclauoniæ, & Hungariæ, & Istriæ, & Aquileiæ. Nomina quarundam principalium Insularum, quæ sunt in mari Græco, sunt hæc: Insula Siciliæ, quæ est regis Siciliæ. Insula de Crete, quæ magna est, & fertilis, & in medio eius est mons magnus, qui dicitur mons Cameli: Insula de Rhodes: Insula de Cypre: Insula de Biscopie: Insula de Isky; in hac Insula crescit copia speciei, quæ dicitur Mastic: Insula de Ysaniæ: Insula de Ynexea: Insula de Stuple: Insula de Mil: Insula de Quales: Insula de Cuuersu: Insula de Serfent: Insula de Sasent: Insula, quæ dicitur Fale-de-Compan: Insula de Andre: Insula, quæ dicitur Tine. Sed multæ istarum sunt desertæ propter metum piratarum. Et in multis illarum habitant piratæ. Sunt & aliæ Insulæ, de quibus mentionem fecimus superiùs, & multæ aliæ, quæ non scribuntur in libro hoc.

CVm rex Franciæ præterijsset caput Turkiæ, venit ad Insulam de Rhodes: & mansit ibi per aliquot dies, in ciuitate, quæ dicitur Rodes, quam *Herodes* ædificauit, qui fecit amputari caput sancti *Iohannis Baptistæ*, & dari in dsco saltatrici. Et inter Insulam de Rhodes & Romaniam est mare latum, per 20. milliaria, vt dicunt nautæ. Et est sciendum, quòd cùm peruentum fuerit ad Insulam de Rhodes, prætenitur tertia pars viæ maris inter Accon, & Brundusium. Et inter Accon & Brundusium cõputantur 1800. milliaria. Et inter Marsiliam, & Siciliam computantur mille, & 600. milliaria. Et inter Siciliam & Accon computantur 1600. milliaria. Et in medio viæ inter Marsiliam, & Siciliam, est Insula de Sardena. Et in medio viæ inter Siciliam, & Accon est Insula de Creta. Et est sciendum, quòd, si ventus prosper fuerit illis, qui à Marsilia ad Accon ire voluerint, dimittent Insulam de Sardena, & Insulam de Sicilia, & Insulam de Creta, longè in sinistra parte nauigij: &, si rectum cursum tenuerint, non videbunt terram, donec videant terram Suliæ; & via illa breuior est, & securior: sed cauendum est illis, ne nimium declinent in dextris nauigij, propter Barbarie & alias Insulas multas, in quibus habitant Pagani sub Imperatore Africæ. Sed galeæ non possunt, néque audent illam viam ire, quia, si tempestas superueniisset, ex facili submergerentur: & ideo oportet eas semper ire prope terram. Et qui voluerit transire per costam Romaniæ, à capite Turkiæ, transibit iuxta montem excelsum, qui dicitur Serfent, & ad montem illum incipit brachium sancti *Georgij*, per quod itur ad ciuitatem Constantinopolitanam. Deinde in costa Romaniæ est Maluaise mons magnus. Deinde caput Meliç mons magnus. Deinde est gulfus de Witun, & supra gulfum illum est castellũ bonum, & forte, quod dicitur Maine: & supra gulfum illum est ciuitas episcopalis bona, & magna; quę dicitur Curun: & ibi crescit copia oliuarũ, adeo quòd dicitur, quòd in toto mundo non est locus, in quo sit tanta copia olei oliuę: & in exitu eiusdem gulfi de Witun, est *Muscun, ciuitas deserta, quam *Rogerus* rex Siciliæ destruxit: & ante introitum illius ciuitatis, sunt duę Insulę; quarum vna dicitur Sapientia; & altera dicitur Insula Vulturum. Deinde non longiùs à terra, quàm per 20. milliaria, est quędam valdè periculosa rupis rotunda, & ferè submersa aquis, quę dicitur Tiffar: & inter rupem illam, & Musrun computantur 50. milliaria; & valdè necessarium est prętereuntibus, quòd naues non elongent se nimiùm à terra, donec prætercrierint periculum illud. Deinde quasi per centum milliaria à periculo illo, est in mari Insula, quę dicitur Serfent, & illa, & aliæ duę Insulę, quarum vna dicitur Chefellenie, & altera Iagert; sunt Insulę *Margariti*. Deinde est portus *VViscardi*. Est itaque sciendum, quòd *Robertus VViscardus* natus fuit in Normannia, & miles factus, diu de familia fuit *Henrici* regis Anglię, filij *Vvillielmi Bastardi*. Qui licèt fuisset miles probus in armis, tamen nullam gratiam potuit inuenire ditandi apud regem illum. Vnde factum est, quòd cum vxore sua, & filijs, & fratre suo reliquit Normanniam, & Romam adijt: & accepta à summo Pontifice licentia, & consilio subijcere sibi barbaras nationes, confluebat ad eum multitudo magna virorum

al. Muscun

ei adhærentium. Et recedens inde, intrauit Apuliam, & videns eam terram bonam & fertilem, & habitatores illius indoctos armis, sæpè inuasit eos in manu forti & armata, & vicit eos, & obtinuit terram. Et totam Apuliam, & Calabriam, & principatum Capuæ subiugauit sibi, & eripuit eas de * manu Imperatoris Romanorum, & dedit eas *Tancredo* filio suo. Deinde magnum congregauit nauigium, iactans quòd ipse Imperium Constantinopolitanum inuaderet, & totum sibi subiugaret. Sed interim dum nauigium eius præpararetur, contigit quòd ipse, & *Tancredus*, & *Boimundus* filij eius, in vna die commiserunt prælium contra dominũ Papam, & contra Imperatorem Romanorum, & cõtra Imperatorem Constantinopolitanũ, ita quòd ipse *Robertus Wiscard* commisit prælium contra Imperatorem Constantinopolitanum, & vnus filiorum suorum contra Papam, & alter contra Imperatorem Romanorum: & ille & vterq; filiorum suorum, in vna eademque die obtinuerunt victoriam. Deinde *Robertus Wiscardus* intrauit nauigium suum, & vxor eius cum eo, & subiugauit sibi Insulam de * Cuuersu, & Insulã de Crete, & Insulam de Rhodes, & alias Insulas multas, eripiens eas de manu Imperatoris Constantinopolis. Deinde venit ad portum, qui nunc nomine suo nuncupatur portus *Wiscardi*. Et cùm inde progredi voluisset, & intrare Romaniam, Imperator Cõstantinopolitanus timens valdè aduentum illius, mandauit vxori suę, quòd, si ipsa prędictum *Robertum Wiscard* morti tradidisset, & sic terram suam de eo liberasset, ille duceret eam in vxorem, & faceret eam Imperatricem Constantinopolitanam: Concessit autem mulier se facturã, quod Imperator petebat: & nacta opportunitate temporis, & loci, porrexit *Roberto Wiscard* marito suo venenum bibere; & mortuus est, & ibidem in Insula, quæ vsq; in hodiernum diem dicitur portus *Wiscardi*, sepultus est: & totus exercitus eius dissipatus est. Mulier autẽ fugit ad Imperatorem Constantinopolitanum, qui statim adimpleuit omnes conuentiones suas, & duxit eam in vxorem, & coronauit in Imperatricem: & cùm omnis solennitas debita facta fuisset ei, & in desponsatione, & in coronatione, & in nuptijs, ita solenniter quòd illa diceret Imperatori: *Domine, vestri gratia iam perfecistis mihi omnem conuentionem nostram:* Imperator facto silentio, coram omnibus ostendit cõuentionem, quam fecerat cũ illa, & qualiter illa morti tradiderat maritũ suum: & petijt ab ijs iudicium de illa: & iudicauerunt eam ream esse mortis. Et sic translata de nuptijs ad supplicium, accenso rogo iniecta est, & in cineres redacta. *Rogerus* verò frater prædicti *Roberti Wiscardi*, debellauit Siculos, & totam sibi subiugauit Siciliam, & factus est Comes Siciliæ. Sicilia Insula est magna, & antequam prefatus *Rogerus* debellasset eam, inhabitata fuit à Paganis, & erat de dominio Imperatoris de Africa. Sed prænominatus *Rogerus*, expulsis inde Paganis, legem *Christi* instituit, & fecit in ea duos Archiepiscopatus, & sex Episcopatus. Deinde vxorem duxit, de qua vnum solum genuit filium, quem vocauit nomine suo *Rogerum*: & fecit illum ducem Apuliæ, & dedit illi Calabriam, & principatum Capuæ, defuncto *Tancredo*, filio *Roberti Wiscardi*, sine prole. Deinde obijt prædictus *Rogerus* Comes Siciliæ, & *Rogerus* filius eius dux Apuliæ succesit ei in Comitatu Siciliæ. Et paulò pòst, per consilium Comitum, & Baronum suorum, fecit se coronari in regem Siciliæ. Et iste *Rogerus* ita factus est primus rex coronatus in Sicilia: qui vxorem duxit, ex qua genuit duos filios, & vnam filiam: quorum primus vocatus est *Rogerus*, & alter * *Willielmus*, & filia eius vocata est *Constantia*. Et ipse dedit filio suo primogenito ducatum Apuliæ, & principatum Capuæ. Qui vxorem duxit inconsulto patre suo, & genuit ex ea filiũ vnum, quem vocauit *Tancredum*. Deinde obijt, patre suo adhuc viuente. Deinde obijt pater suus rex Sicilię, cui succesit in regno *Willielmus* filius eius, qui vxorem duxit, de qua genuit vnũ solum filium, quem vocauit nomine suo *Willielmum*. Iste *Willielmus* vltimus succesit patri suo in regnum: & dedit *Tancredo* fratri aui sui Comitatum de Laliche. Et *Constantiam* sororem aui sui, dedit *Henrico* regi Alemannorum, filio *Frederici* Romanorum Imperatoris in vxorem. Et fecit iurari ei regnum Siciliæ post illum, si ille decesisset sine prole. Et deinde ipse *Willielmus* rex Siciliæ, duxit sibi in vxorem *Iohannã* filiam *Henrici* regis Angliæ, filij *Matildis* Imperatricis: sed ille *Willielmus* rex Siciliæ obijt sine prole. Quo defuncto, *Tancredus* prædictus Comes de Laliche, immemor sacramenti, quod cum cęteris fecerat *Henrico* regi Alemannorũ, vsurpauit sibi regnum Siciliæ, & factus est inde rex coronatus. Quod cùm *Henricus* Romanorum Imperator audisset, magno

congregato

al, dominio

al, Cõuersu

al, Walterus

congregato exercitu, intrauit terram regis *Tancredi*, & adducens secum vxorẽ suam *Cõstantiam*, hęredem regni Siciliæ, obsedit Salernũ, & infra 15. dies reddita est ei, et vxori suæ, & ipse dimisit eam ibi; & ipse procedens inde obsedit Neapolim, vbi cùm ipse moram fecisset per 6. septimanas, amisit ferè totum exercitum suum, ex corruptione aëris; & ipse ęgrotauit vsq; ad mortem. Et cùm vidisset se nihil posse proficere aduersus eam, recessit, & abijt ad ciuitatem suã Melan. Quod cùm audissent Salernitani, iniecerunt manus in dominam suam *Constantiam* Imperatricem, et tenentes tradiderunt eam *Tancredo* regi Siciliæ. Et Imperator Alemannorum dolens, & confusus de amissione vxoris suæ, scripsit *Celestino* Papæ, vt per auxilium illius recuperasset eam: quæ postmodo reddita est ei per auxilium domini Papæ.

CVm *Philippus* rex Franciæ recessisset ab Insula de Rhodes, & venisset ad costeram de Romania; transiuit per montem magnum, qui dicitur caput Meliæ. Deinde venit in gulfo de Witun, & transiuit per castellum de Maine. Deinde venit ad ciuitatem, quæ dicitur Curun. Deinde venit ad Munzum ciuitatem desertã, quæ est in fine eiusdem gulfi. Deinde præterijt Insulam de Triffar. Deinde venit ad Insulas, quarum vna dicitur Cephalenie, & altera Fale de Compar: & illæ duæ Insulæ dicuntur portus *Wiscardi*. Et ex opposito in Romania est quædam villa, quæ dicitur *S. Saluator*: & ibi ferè omni tempore piratæ insidiantur prętereuntibus. Et cùm rex Franciæ recessisset inde, venit ad Insulam, quæ dicitur Cuuerfu. Ad introitum Insulæ de Cuuerfu, versus terrã Suliæ, est quędam arena periculosa protensa per medium ab Insula de Cuuerfu vsq; ad ripam Romaniæ; & mare nõ habet ibi supra arenam plus profunditatis, quàm quatuor vlnas, & dimidiam. Insula quidem de Cuuerfu magna est, & fertilis, & reddit singulis annis Imperatori Constantinopolitano 15. quintallos auri. Quintallus est pondus 100. librarum. Et Insula de Cuuerfu distat à Romania per 6. milliaria: & in quibusdam locis est mare ita strictum inter Cuuerfu, & Romaniam, quòd ab vna ripa in alteram potest homo audiri ab homine. Longitudo de Cuuerfu continet quinquaginta milliaria; & inter Cuuerfu, & Apuliam computantur 100. milliaria: & facilè videtur Cuuerfu ab illis, qui sunt in Apulia, sed non è conuerso; quia Apulia terra bassa est, & Cuuerfu terra alta. Et ad exitum Insulæ de Cuuerfu, in Romania est castellum desertum, quod dicitur Butentroft, super littus maris in quo *Iudas* proditor natus erat. Deinde cùm ferè peruentum fuerit in fauce maris, est quædam ciuitas deserta in exitu Insulæ de Cuuerfu, quæ dicitur *Gaszope: in qua est tanta copia serpentum, quòd nemo ausus est ex illa parte prope illam applicare. *al. Caszope* Et quasi ex opposito in Romania est ciuitas deserta, quæ dicitur sancta Carenta; & ibi est bonus portus latus, & profundus. Et ad exitum illius portus, in fauce maris est quædam rupis, similis turri semiruptæ, quæ protenditur ferè per medium portus, & latet sub vndis: & ideò necessarium est, vt transeuntes transeant prope Insulam de Cuuerfu. Et in exitu Insulæ de Cuuerfu sunt quatuor Insulæ, quarum vna dicitur Fanum. Deinde quasi per quadraginta milliaria ab Insula de Cuuerfu, est mons Magnus in capite Romaniæ, qui dicitur Paxo: & à monte illo vsque ad Octrente ciuitatem Archiepiscopalem, quæ est in Apulia, sunt quinquaginta milliaria: & à monte illo vsque ad Brunduſium centum milliaria: & à monte illo qui dicitur Paxo, incipit gulfus de Venia, qui habet in longitudine centum & quinquaginta milliaria, & in latitudine centum milliaria. Euntes autem per gulfum illum versus Venetiam, dimittent Romaniam, & Sclauoniam & Istriam. In Apulia supra littus maris sunt portus: quorum nomina hæc sunt. Primus portus Apuliæ dicitur Leuke: deinde portus, qui dicitur Castre: deinde portus, qui dicitur Octrente: deinde portus, qui dicitur Leliche: deinde portus qui dicitur Brandiz (id est) Brunduſium: deinde portus de Monople: deinde portus de Bar, vbi beatus *Nicolaus* requieſcit: deinde portus de Trane: deinde portus de Barlet: deinde portus de Sypunt: deinde portus de Beſtie: deinde portus de Tremule. Portus iſte de Tremule est vltimus portus de Apulia. Deinde est Ortona primus portus de terra Venetiæ: deinde portus de Atre: deinde portus de Pescare: deinde portus de Ancune: deinde portus de Rauenne: Deinde est Venetia, ciuitas nobilis, & bonus portus. Cùm igitur rex Franciæ veniſſet in Insulam de Cuuerfu, misit nuncios suos ad regem *Tancredum*, & petijt ab eo licentiam transeundi per terram suam, & data est ei licentia.

Deinde venit in Apuliam, & applicuit apud Octrente 6. Idus Octobris feria quinta. Et procedens inde, præmisit præambulos suos ad *Henricum* Romanorum Imperatorem, & petijt licentiam transeundi per terram suam, & data est ei licentia. Qui cùm venisset Romam, mala multa locutus est de rege Angliæ, in conspectu domini Papæ, & omnium Cardinalium: dicens, quòd rex Angliæ coëgit eum à terra Hierosolymitana recedere; & appellauit eum de proditione sua. Sed nec dominus Papa, nec Cardinales fidem habuerunt verbis eius, scientes hoc magis ex inuidia processisse, quàm ex delicto regis Angliæ. Dominus verò Papa cũ omni honore, & diligentia recepit eum, & per 8. dies ministrauit ei necessaria. Et pro amore Domini, & suo, nouum fecit remedium peregrinis: scilicet, quòd eum, & omnes, qui cum eo venerant, vel post eum venerunt, absoluit à voto suo, & ab itinere profectionis Hierosolymitanæ: & licèt votũ non soluissent, tamen palmas ijs distribuit, & cruces collis eorum suspendit, statuens, quòd essent peregrini. Deinde rex Franciæ effecit aduersus Romanorum Imperatorem, quòd ipse regem Angliæ caperet, si per terram suam transiret. Deinde rex Franciæ veniens in terram suam, delamauit regem Angliæ aduersus proximos suos, imponens ei crimina multa. Et proferens chartam regis Angliæ, quæ facta fuit apud Messanam, petijt à *Willielmo* filio *Radulfi* seneschallo Normanniæ *Aleſiam* sororem suam, quam rex Angliæ in vxorem ducere debuerat, & seneschallus Normannię noluit tradere eam illi. Eodem anno *Hugo* Lincolniensis Episcopus, faciens visitationes suas, per domos religiosorum in sua diœcesi, venit ad abbatiam sanctimonialium de **Godestoue**, quæ est inter Oxoniam, & **Woodestoc**. Et cùm intrasset Ecclesiam vt oraret, vidit tumbam in medio Chori ante altare sericis pannis velatam, & lampadibus, & cereis circundatam: & quęsiuit cuius esset tumba, & dictum est ei, illam esse tumbam *Rosamundæ*, quę quondam extiterat amica *Henrici* regis Angliæ, filij *Matildis* Imperatricis; & quòd ipse pro amore illius multa bona Ecclesiæ illi fecerat. Et respondit Episcopus: tollite eam hinc, quia scortum fuit, & sepelite eam extra ecclesiam cum cęteris, ne Christiana religio vilescat, & vt exemplo illius cæteræ mulieres exterritæ, caueant sibi ab illicitis, & adulterinis concubitibus. Et factum est ita. Eodem anno, *Hugo* Couentrensis Episcopus, expulit monachos Couentrenses ab Ecclesia cathedrali, & in ea instituit canonicos seculares. Eodem anno monachi Cantuarienses elegerunt sibi in Archiepiscopum *Reginaldum* Bathonienſem Episcopum, qui statim incidit in ęgritudinem, & infra 15. dies post electionem suam obijt, & apud Ba sepultus est. Eodem anno *Hugo* Dunelmensis Episcopus, propter animi indignationem, quam habebat aduersus *Gaufridum* Eboracensem Archiepiscopum, nitebatur modis omnibus à subiectione eius solui. Verùm prędictus *Gaufridus* scripsit ei in hanc formam.

Epistola *Gaufridi* Eboracensis Archiepiscopi ad Hugonem *Dunelmensem Episcopum*.

Gaufridus Dei gratia Eboracensis Archiepiscopus, & Anglię primas, *Hugoni* eadem gratia Dunelmensi Episcopo, Salutem. Dum ad culmen singularitatis ardenter erumpere properas; alijs præesse elegisti, & nemini vis esse subiectus. Verùm in te completum esse nouimus illud, quod dicitur: *In cœlum cõscendam, & supra astra cœli exaltabo solium meũ, & ero similis altissimo.* Minùs igitur memoriter tenes: *Quia Deus superbis resistit, & humilibus dat gratiam*: &, *Qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.* Nos enim & Ecclesiam nostram Eboracensem, ardenter, immò more hostili persequeris, contra professionem tuam, & debitam nobis & Ecclesiæ Eboracensi obedientiã, te à iurisdictione nostra (quod Deus auertat) subtrahere & eximere desiderans. Nos verò iuri Ecclesiæ nostræ & dignitati (prout decet) prouidere volentes, tibi, tanquam suffraganeo nostro, authoritate Apostolica & nostra, firmiter iniungimus, quatenus proxima die lunæ instantis post festum *S. Michaëlis*, apud Eboracum, in matrice Ecclesia Synodo nostræ interesse nulla occasione differas, debitam nobis exhibiturus reuerentiam, & canonicam iuxta formam mandati Apostolici, sæpiùs literis nostris, & ex parte nostra tibi exhibiti, obedientiam præstiturus: responsurus præterea, quòd iam per biennium, Ecclesiam nostram Eboracensem debitis ei processionibus ab antiquo,

& oblationibus in diebus Pentecostes (scilicet, Houedeneshire, & Auertonshire) contra iuris ordinem spoliare præsumpsisti: & falcem in alienam messem mittere non formidans, clericis & Parochianis nostris spiritualia ministrare vsurpasti. Quibus auditis, *Hugo* Dunelmensis Episcopus ad eum nec venire, nec obedientiam seu professionem illi facere voluit. Dicebat namque se semel fecisse obedientiam & professionem Ecclesiæ Eboracensi, & Archiepiscopo eiusdem Ecclesiæ *Rogero:* & quòd de iure non tenebatur reiterare eam. Et ne prædictus archiepiscopus super hoc posset grauare eum, appellauit ad præsentiam summi Pontificis semel, secundò, tertiò, supponens seipsum, & Ecclesiæ suæ causam examini domini Papæ, & Romanæ Ecclesiæ. Archiepiscopus autem Eboracensis appellationi Dunelmensis Episcopi non deferens, in spiritu furoris sui sententiam anathematis tulit in Dunelmensem Episcopũ, innixus mandato summi Pontificis, in quo continebatur: Quòd, si Dunelmensis Episcopus aut nollet, aut iniustè differret facere illi debitam obedientiam, ille omni appellatione remota, compelleret per Ecclesiasticam censuram. Videns itaque Dunelmensis Episcopus sententiam excommunicationis in eo illatam, post appellationem ad præsentiam summi pontificis factam, noluit eam tenere: sed ita audacter, sicut antea fecerat, celebrauit, & celebrari fecit diuina. At Archiepiscopus altaria, vbi Dunelmensis Episcopus celebrauerat subuertit, & calices, in quibus celebrauerat aliquis eo præsente in sua diœcesi, fregit: & *Iohannem* fratrem suum Comitem Moretonij habuit pro excommunicato, pro eo, quòd ipse comederat cum Dunelmensi Episcopo post sententiam illam, & noluit communicare cum illo, donec ipse ad satisfactionem venisset absoluendus. Cúmque Dunelmensis episcopus vidisset, quòd quàm plures homines vitassent loqui & manducare, aut bibere cum illo, misit nuncios suos ad *Celestinum* Papam, exponens ei primò secretò, deindè coram Cardinalibus vniuersis, quàm indiscretè Eboracensis Archiepiscopus sententiam excommunicationis in eum tulerat, in nullo deferens appellationi suæ. Quo agnito, dominus Papa & omnes Cardinales iudicauerunt sententiam illam nullam esse, nec debere teneri. Vnde dominus Papa in hac forma scripsit.

Epistola *Celestini* Papæ, de irritatione sententiæ, *in Dunelmensem Episcopum prolatæ.*

Celestinus Episcopus seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus Lincolnienſi & Rosensi Episcopis, & dilecto filio abbati de Burgo, Salutem & Apostolicam benedictionem. Sicut ea, quæ à venerabilibus fratribus, coepiscopis nostris, circumspectione prouida, et ratione præuia statuuntur, debemus illibata seruare: ita quæ minùs quoque considerate aguntur, prouidentia pleniori corrigere, et in statum debitum nobis imminet reformare. Cùm itáque venerabilis frater noster *Gaufridus* Eboracensis archiepiscopus in venerabilem fratrem nostrum *Hugonem* Dunelmensem Episcopum, et quosdam alios, excommunicationis sententiam promulgasset, et eorum nuncijs ad nostram præsentiam venientibus, in consistorio nostro fuisset hinc inde super ea sententia, et quibusdam alijs articulis plenariè disceptatum: nos cognoscentes tam in ipsum, quàm in alios iaculatam sententiam inconsultè prolatam fuisse, nullius causæ rationabilis munimine roboratam, eam de consilio fratrum nostrorum denunciauimus publicè non tenere, irritantes eam, ne quid authoritatis habeat inhibentes. Vt itaque, quod nos decreuimus, per partes vestras publicè nuncietur, per Apostolica scripta vobis mandamus, vt eandem sententiam per Ecclesias vestras prædicetis authoritate sedis Apostolicæ irritatam: vt fidelium populus tam ipsi Episcopo, quàm alijs vnà cum Episcopo iniustè ligatis, fraternæ communionis participium securè impendat, et ab illorum nullatenus, propter hoc, communione recedat. Datum Lateranis. Præterea, dominus Papa mandauit in alijs literis suis, prædictis Lincolnienſi et Rossensi Episcopis, et abbati de Burgo; quòd, si constiterit illis, quòd Eboracensis Archiepiscopus, post appellationem ad Romanum Pontificem factã, altaria, et calices fregerit, in quibus Dunelmensis Episcopus, vel per se, vel per alium Missam celebrauit; ideo Dunelmensis Episcopus non teneretur aliquam facere subiectionem præfato Eboracensi archiepiscopo, quamdiu ipsi duo vixerint. Cúmque prædicti Archiepiscopus, et episcopus conuenissent in præ-

præſentia prædictorum iudicum apud Northamptoniam, et diu hinc inde ſuper præ dictis articulis inter eos diſceptatum fuiſſet, tandem per conſilium & admonitionem domini Lincolnienſis epiſcopi, controuerſia illa dilationem cepit vſq; ad octauas natiuitatis beati *Iohannis Baptiſtæ* ; vt honore inuicem præuenientes, ad plenioris pacis conſummationem, per Dei gratiam faciliùs inducantur, rebus omnibus inter eos, eodē ſtatu, quo fuerunt, interim permanentibus. Et, ſi pax interim formata non fuerit, literæ ad iudices à domino Papa directæ, eundem vigorem ſunt habituræ, quem habuerant ſi præfata dilatio non interceſſiſſet, & per tantum temporis, ſaluis vtríque parti omnibus exceptionibus ſuis; citatione etiam, ſi qua fieri debebit, facienda ſub eodem ſpacio temporis, & eadem forma, ad eundem diem, quo facta fuit prima, ſcilicet ad diem S. *Calixti*. Eodem anno, *Rogerus* Conſtabularius Ceſtriæ, cui Cancellarius tradiderat caſtella de Notingham & de Tiheil in cuſtodiam, cepit duos (ſcilicet, *Alanum* de Lec, & *Petrum* de Bouencurt) ex illis, quibus commiſerat prædicta caſtella in cuſtodia, & quia conſenſerant proditioni *Roberti* de Crockeſtun, & *Eudonis* de Diuilla, qui caſtella illa tradiderunt *Iohanni* Comiti Moretonij, ſuſpendit vtrúmque. Vnde Comes Moretonij iratus, totam terram illius, quæ in ſua poteſtate erat, deuaſtauit. Eodem anno, *Willielmus* rex Scotorum, miſit nuncios ſuos ad *Cæleſtinum* ſummum pontificem pro libertatibus eccleſiarum regni ſui confirmandis : & inuenit gratiam in oculis domini papæ, ita quòd dominus papa, in hac forma ſcripſit illi. *Cæleſtinus* epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, chariſſimo in *Chriſto* filio *Willielmo* illuſtri Scotorum regi, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Cùm vniuerſi *Chriſti* iugo ſubiecti, apud ſedem Apoſtolicam patrocinium inuenire debeant & fauorem, illos tamen ſpecialiùs conuenit promotionis munimine confoueri, quorum fidem, & deuotionem in pluribus eſt experta : vt ad ipſius dilectionis fauorem tanto ampliùs prouocentur, & eius reuerentiæ deuotiori affectione ſubdantur, quanto beneuolentiæ ipſius & gratiæ pignus ſe nouerint certiùs aſſequutos. Ea propter (chariſſime in Chriſto fili) reuerentiam, ac deuotionem, quam ad Romanam te habuiſſe, à longis retro temporibus, eccleſiam nouimus, attendentes, præſentis ſcripti pagina duximus ſtatuendum, vt Scoticana eccleſia Apoſtolicæ ſedi, cuius filia ſpecialiùs exiſtit, nullo mediante, debeat ſubiacere. In qua hæ ſedes epiſcopales eſſe noſcuntur : Eccleſiæ, videlicet, ſancti *Andreæ*, Glaſguenſis, Dunkeldenſis, Dublinenſis, Brehinnenſis, Aberdonenſis, Morauienſis, Roſænenſis, Cathinenſis. Et nemini liceat niſi Romano pontifici, vel legato ab ipſius latere deſtinato, in regnum Scotiæ interdicti vel excommunicationis ſententiam promulgare, & ſi promulgata fuerit, decernimus non valere. Adijcimus, vt nulli de cætero, qui de regno Scotiæ non fuerit, niſi quem Apoſtolica ſedes propter hoc de corpore ſuo ſpecialiter deſtinauerit, licitum ſit in eo legationis officium exercere. Prohibemus autem, vt controuerſiæ, quæ fuerint in regno illo de poſſeſſionibus eius exortæ, ad examen extra regnum poſitorum iudicum non trahantur, niſi ad Romanam eccleſiam fuerit appellatum. Si qua verò ſcripta contra hoc libertatis ſtatutum apparuerint impetrata, vel in poſterum, iſtius conceſſionis mentione non habita, contigerit impetrari : nullum tibi, vel ipſi regno circa huius prærogatiuæ conceſſionem præiudicium generetur. Prætereà libertates, & immunitates tibi, vel ei regno, vel eccleſijs in eo conſtitutis, à prædeceſſoribus noſtris Romanis pontificibus indultas, & hactenus obſeruatas, ratas habemus, & illibatas futuris temporibus ſtatuimus permanere. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam noſtræ conſtitutionis, & prohibitionis infringere, vel ei aliquatenus contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Apolorum *Petri* & *Pauli*, ſe nouerit incurſurum. Datum Lateranis tertio Idus Martij, pōtificatus noſtri anno primo. Eodem anno rex Angliæ, poſt reædificationem Cæſareæ, & Ioppen, dedit vtrámque *Gaufrido* de Lezinant fratri *Gwidonis* regis. Deinde rex Angliæ firmauit caſtellum des Plains, & deinde firmauit caſtellum Maen. Deinde ſecunda die ante natale Domini, perrexit rex Angliæ vſque ad Turonum deſ-chanalets, & ibi fuit in natali Domini ; & voluit inde procedere poſt natale Domini ad obſidendam ciuitatem Hieroſolymam ; ſed dux Burgundiæ, & Franci noluerunt eum ſequi, dicentes, quòd rex Franciæ dominus eorū prohibuit ijs in receſſu ſuo, ne ipſi vlteriùs moram facerent in terra illa. Vnde oportebat regē Anglię à propoſito ſuo deficere,

quia

quia homines,& pecunia defecerunt ei. Eodem anno *Boyath Almiramunoli* Imperator Africanorum(qui anno præcedenti intrauerat terram regis Portugalensis cum exercitu suo magno,& ceperat castellum,quod dicitur Turres-noues,& obsederat castellum, quod dicitur Tumar,& vtrunq; reliquerat Christianis, propter metum peregrinorum, qui in nauigio regis Angliæ venerant,& fugiens finxerat se mortuum, vt suprà dictum est) isto anno, postquam totum nauigium regis Angliæ præterierat, magnum congregauit exercitum, & iterum intrauit terram regis Portugalensis, & cepit per vim ciuitatem Siluiæ,& Alcaz,& Almade,& Palmale,& deuastauit terram Christianorum. Rex autem Portugalensis non potuit illius resistere viribus; & ipse *Boyath Armiramunoli* dedit prædictas ciuitates,quas acquisierat,fratri suo regi de Cordres,id est Corduba. Et est notandum, quòd in terra regis Nauarræ, est vna sola ciuitas Episcopalis, quæ dicitur Pampelune; sed multa castella sunt in terra sua, quorum vnum dicitur Tudele super fluuium de Ebera, & alterum dicitur Lestaile, & alia multa. In terra autem regis Castellæ,est vna sola ciuitas Archiepiscopalis,quæ dicitur Tulette,quę sedet super fluuium Tagi,& ipsa habet primatiam Hispaniæ: & in eadem ciuitate est alia Episcopalis, qui dicitur Episcopus de Musceraule, id est Suriens. Et in eadem ciuitate est mons quidam,de quo quotidiè sumuntur plusquam mille camelorum onera, & tamen nunquã decrescit: quia quamuis spelunca fiat profundissima,tamen eras implebitur, si pluuia ceciderit super eum. Et terra inde sumpta defertur per circumiacentes prouincias, & venditur ad lauandum capita, & pannos hominũ, tam Christianorum, quàm paganorum. Prẽterea archiepiscopus Tuletti habet sub se 11.episcopos suffraganeos: scilicet episcopũ de Musceraues,episcopũ de Alarchas, qui est prope Cordres (id est Corduba;) episcopum de Plazence, episcopum de Trugel, episcopum de Auille, episcopũ de Segoue,episcopum de Alarhges,episcopum de Segunce,episcopum de Soyre,episcopum de Osme,episcopum de Palence, episcopũ de Burse. Præterea in eodem regno regis Castellæ sunt plusquã 200.castella bona,quorũ vnum est Le-gruin.In terra regis de *S.Iacobo* est vnus archiepiscopatus,scilicet,apud *S.Iacobum:*& ipse habet sub se 11.suffraganeos,scilicet,episcopum de Leone, episcopum de Sturghe, Episcopum de Auzemore,episcopũ de Salemanke,episcopum de Citasrodrike, episcopum de Cooire,episcopum de *S.Maria* de Lughe,episcopum de *S.Saluatore* de Wede, episc.de Villemauir, episcopum de Aurens,episcopum de Tiue. Præterea in eodem regno regis de *S.Iacobo* sunt castella multa. In terra regis Portugalensis est vnus archiepiscopatus apud ciuitatem,quę dicitur Braga: & ipse habet sub se 7.suffraganeos; scilicet,episcopum de Portigal,episcopum de Cuuillana, episcopum de Lameg, episco.de*Wilcou,episcopum de Cununbre, episcopum de Euere in Marchia Saracenorum, episcopum Vlixisbonæ super fluuiũ Tagi. Deinde protenditur Hispania,quę dicitur Saracenica,sub Imperatore Africanorum: & ibi incipit terra,quam rex de Cordres(id est Corduba)frater prædicti *Almiramunoli* tenet;scilicet,Corduba ciuitas(de qua *Lucanus* ait:

Corduba me genuit,rapuit Nero,*prælia dixi,*
Quæ gessere pares,hinc socer, inde gener.)

Et Palmel,& Almada,& Alchaz,& Silues ciuitas, & *S.Maria* de Hairun, & Badeluz ciuitas super fluuium de Godiana,& Meride,quæ quondam fuit ciuitas archiepiscopalis; & Sibylla,quę quondam fuit ciuitas archiepiscopalis(ciuitas ista,& Corduba sedent super fluuium, qui dicitur Gedelkeuir,) & Granata ciuitas, & Iubelarie ciuitas. Deinde incipit regnum regis de Gahang in eadem Hispania sub Imperatore Africanorum: & rex ille est frater *Armiramunoli*, & ipse habet in dominatione sua Gehen castellum,& Baence ciuitatem,& Aubdene ciuitatem,& Segure ciuitatem,& Melega ciuitatem,vbi fit copia de Corduan Vermail, & Melte ciuitatem in fauce maris: & vtraque illarum sedet super fluuium, qui dicitur Segure. Deinde in eadem Hispania Saracenica incipit terra regis de Murcia, qui est frater prædicti *Almiramunoli*: In cuius dominatione sunt Murcia ciuitas,& Oriole castellum,& Vrgelet castellum,& Almaria ciuitas,& Cartagine ciuitas,& Chinchele castellum,& Lapanne de Scumpere castellum. Deinde in eadem Hispania Saracenica, incipit terra regis de Valencia, qui est frater prædicti *Almiramunoli*: In cuius dominatione sunt **Oedeeb* castellum, & Stuue castellum, & Valencia ciuitas, & Burrianz ciuitas, & Penescle, & alia castella multa. Deinde incipit Hispania

al.Visco

al.Obedeeb

Hiſpania terra regis Arragoniæ. In cuius regni principio eſt Ampoſt caſtellum, deinde Turtuſa ciuitas epiſcopalis. Deinde Saraguce ciuitas epiſcopalis, deinde Caletau caſtellum, deinde Doroke caſtellum, deinde Torol caſtellum, deinde S. *Maria* Abinrazin ciuitas in Marchia chriſtianorum, & Paganorum deinde Tarragune ciuitas Archiepiſcopalis, deinde Tarrazune ciuitas epiſcopalis, deinde Oske ciuitas, deinde Iake ciuitas, deinde le Ride ciuitas ſupra fluuiũ de Segre, deinde Wike ciuitas, deinde Barzelune ciuitas, deinde Sain de Vrget, deinde Gyrunde ciuitas, deinde Turezele caſtellum, quod quondam vocabatur Purpallar ſupra mare, deinde alti montes, qui vocantur portus de Laduſe, deinde Caſtellum, deinde caſtellum de Empires. Deinde eſt terra, quæ vocatur Ruſſilun, in qua eſt ciuitas bona, quæ dicitur Alne: deinde eſt Nerbona ciuitas; deinde eſt Beders ciuitas; deinde eſt Agda ciuitas; deinde eſt Ville-noue epiſcopatus de Magdalona, & propè inde eſt port⁹ de monte Peſſolano, qui dicitur Lates. Sunt & alia multa caſtella, & ciuitates, in regno regis Arragoniæ, vt ſuprà dictum eſt.

ANno gratiæ 1192. qui erat tertius annus regni *Richardi* regis Anglorum, *Philippus* rex Franciæ fuit in Francia ſanus, & incolumis, apud Funtaine Blaud, die natalis Domini, quæ feria quarta euenit, impudenter iactans ſe in proximo vaſtaturum terras regis Angliæ. Eodem die natalis Domini, *Iohannes* Comes Moretonij, frater *Richardi* regis Angliæ, fuit apud Houedene, cum *Hugone* Dunelmenſi epiſcopo. Eodem die natalis Domini, *Alienor* regina mater *Richardi* regis Angliæ, fuit in Normãnia apud Boneuille ſuper Toke. Eodem die natalis Domini, *Richardus* rex Angliæ, fuit in terra Suliæ apud Turun Aſ-chanaleis, volens poſt natale Domini obſidere ciuitatẽ Hieroſolymã: & in die *S. Hilarij* habuit ibi colloquiũ cum Templarijs, & Hoſpitalarijs, & cũ toto exercitu, de ciuitate Hieroſoluma obſidenda: ſed non fuit de conſilio eorũ, vt ipſe procederet, ſed vt rediret ad firmandã Scalonam, & ſic perrexit ille ad Scalonã, & firmauit eam, & in firmando eam, fecit moram magnã. Et quindecim diebus ante Paſcha, receſſerunt ab eo dux Burgundiæ, & Franci, dicentes, quòd cum eo diutiùs nõ remanerent, niſi ipſe inueniſſet ijs neceſſaria, & noluit rex inuenire ijs quicquã. Infra verò Quadrageſimã, rex Angliæ firmauit Blanchward, & Galatiã, & Gazere. Et in die Paſchæ, tenuit ibi cõmune feſtũ extra villã in tentorijs. Et poſt Paſcha fecit ipſe equitationem per terram paganorũ, & inuenit ſegetes eorũ maturas, & fecit omnes colligi à Chriſtianis pro mediate ſegetũ. Et in planitie de Scalona morã fecit vſq; ad Pentecoſten: & die clauſi Pentecoſtes equitauit apud le-*Darun, caſtellũ forte, iuxta magnũ fluuiũ Euphratẽ: & cepit in equitatione illa 24. paganos, & vnũ *Reneez*, qui quondã chriſtianus fuerat, & dominum noſtrum *Ieſum Chriſtũ* negauerat; & rex poſuit eum ad ſagittandũ, & ſagittatus eſt. Et rex die Lunæ poſt clauſum Pentecoſtes obſedit le Darun, & die *Veneris* ſequente cepit eam per vim, & cepit in ea 1900. paganos viuos, & dedit illos ſtatim Comiti *Henrico* de Campania. Interim poſt Paſcha orta eſt grauis diſſenſio inter Piſanos, & Ienuenſes, qui erant in Accon, & mutuò ſe interfecerunt; & dux Burgundiæ, per exhortationẽ Ienuenſium, miſit Tyrum pro *Conrado* Marchione, volens leuare eum in regem; & Piſani miſerũt pro rege Anglię, qui tunc tẽporis morabatur in Scalona, ſignificantes ei propoſitũ ducis Burgundiæ. Et rex venit Accon, & exegit à duce Burgũdię 1500. libras argenti, quas ipſe ei cõmodauerat: & dux ille nõ habẽs vnde redderet, tradidit regi *Carkoiſe* Saracenũ pro quierã clamãtia debiti. Deinde redijt rex ad Scalonã, vbi dum ipſe morã feciſſet, duo de ſeruientibus regis Accinorũ (i. de Aſſaſis) qui multo tẽpore ſeruierãt in curia *Conradi* marchionis, & familiares illius diu extiterãt, interfecerunt prædictũ *Conradũ* in Tyro ciuitate ſua, & ſtatim capti ſunt à circumſtantibus, 5. Kal. Maij, & interrogati, dixerũt ſe hoc feciſſe per præceptũ regis Accinorũ domini ſui: & vnus illorũ ſtatim capitalẽ ſubijt ſententiã, & alter excoriatus eſt. Franci verò dixerunt hoc totum factum fuiſſe per conſiliũ regis Angliæ. Poſt interfectionẽ verò prædicti *Cõradi*, vxor illi⁹ nupſit *Henrico* Comiti de Campania nepoti regis Angliæ, & regis Franciæ: & ſtatim per communẽ totius exercitus electionẽ, prædictus *Henricus* eſt electus in regem terræ Hieroſolymitanæ. Et rex Angliæ dedit in excambiũ regi *Gwidoni inſulã de Cypre, in vita ſua tenendã. Poſt captionẽ del Darun, eodẽ ſcz. die *Veneris*, quo rex Angliæ, ceperat eã, Franci redierũt ad regẽ Angliæ in miſericordia eius vſq; ad Scalonã, & rex venit illuc ad eos, & inde per conſiliũ totius exercit⁹ proceſſit ad obſidendũ Hieroſolumam.

al. Clerun

al. Widoni

Et

Et cùm veniſſent vſque Betenoble, rex cum quibuſdam illorum fecit equitationem, ante Hieroſolumam, & perrexit inde ad capellam *S. Elyæ*, quæ diſtat ab Hieroſolumis per tres leucas; & inuenit ibi crucem quandam de ligno Domini ſigillatam infra murum capellæ, quæ vocabatur crux Syriorum, & aſportauit eam, & redijt ad exercitum ſuum. Interim redierunt ad regem Angliæ exploratores ſui, & indicauerunt ei, quòd Caruana *Saladini* veniebat de Babylonia in Hieroſolumam, ad muniendum eam, & victu & armis: & credidit illis rex, & aſſumens ſecum 5000. hominũ electorum, occurrit prædictæ Caruanæ, quam 11000. paganorum conduxerunt: & occurrit ijs rex, in vigilia natiuitatis *S. Iohannis Baptiſtæ*, circa horam diei primam, & commiſit cum ijs prælium, & habuit de illis victoriam, & ferè omnes interfecit, & ſpolia eorum poſſedit, & cepit 3000. camelorum, & 4000. equorum, & mulorum, & mularum, exceptis interfectis. Et ſic cum victoria redijt rex ad Betenoble, vnde receſſerat, & ex ſpolijs interfectorum dedit militibus exercitus. Et habito colloquio cum duce Burgundiæ, & Francis, obtulit ſe iuraturum, quòd ipſe Hieroſolumam iret, & obſideret eam, & inde non recederet, quamdiu haberet vnum runcinũ ad manducandum, donec capta fuiſſet ciuitas: & petijt, vt Franci & omnis exercitus, illud idem ſacramentum feciſſent. Dux autẽ Burgundiæ & Franci reſponderunt ei, quòd ſacramentũ non facerent, neq; in terra illa diutiùs remanerent: ſed recederent à terra illa, quàm citiùs poſſent, ſicut præceperat illis rex Franciæ dominus illorum. Et ſic per diſcordiã receſſerunt à rege, & redierunt vſq; Accon, & rex ſequutus eſt eos. Et *Saladinus* ſtatim deſcẽdit de mõtibus, & obſedit Ioppen, quam rex Angliæ tradiderat *Alberico* de* *Rains* in cuſtodia, & cùm ipſe eandem defendere nequiuiſſet, tradidit *Saladino* pro licentia abeundi cum vita, & mẽbris. qui cùm à *Saladino* accepiſſet ſagittam electam in ſignum pacis ſuæ, & cùm audiuiſſet aduentũ regis Angliæ, regreſſus eſt ad *Saladinũ*, & reddidit ei ſagittam ſuam, & renunciauit paci ſuæ; & *Saladinus* ſtatim cepit eum, & captiuauit, & villã cepit totã, excepta munitione caſtri in quam pauci receperunt ſe, & mandauerunt regi Anglię euentũ rei, qui ſtatim tradidit exercitũ ſuum equeſtrem Comiti *Henrico* de Campania, ad conducendũ per terrã: & ipſe rex cum 7. galeis tantùm, perrexit per mare: & in die tertia venit ad Ioppen ſabbato, manè, poſt feſtum *S. Petri ad vincula*, & intrauit caſtellũ, & loquutus eſt cũ ſuis, docens eos, quomodo ſequerentur eum. Deinde exiuit ille, & pauci cum illo, & ex improuiſo fecit impetum in exercitum *Saladini*, & exclamans ſignũ ſuum, fortiter percuſſit eos, & eiecit eos à ciuitate, & multos eorum interfecit in ore gladij, & ciuitatem illam liberauit de manibus illorum. Poſt triduũ *Saladinus* mandauit regi, quòd præliaretur cum illo in prælio campeſtri: & mandatum illud plurimùm placuit regi. Et cùm omnia hinc inde prẽordinata eſſent ad præliũ campeſtre, venerunt ad regẽ de Accon quinq; galeę cum viris armatis ad ſuccurrendum illi, et tunc noluit *Saladinus* bellum inire contra regem. Interim *Hugo* dux Burgundiæ, et *Radulfus* de Cuſci, & vicedominus de Pinkenni obierunt apud Accon, 8. die, quo venerant illuc. Deinde *Saladinus* mandauit regi Angliæ, quòd ipſe redderet ei omnes expenſas, quas fecerat in firmatione Scalonię, & daret ei, & cęteris Chriſtianis, qui in terra Hieroſolumitana remanerent, treugas à Paſchate proximo vẽturo per triennium, et pacem ijs ſeruaret vſq; ad prẽfinitum tempus, ſi ille redegiſſet Scalonã in eum ſtatum, quo ipſe eam dimiſerat. Videns ergo rex Angliæ, quòd homines et pecunia et ſanitas corporis defecerunt ei, per conſilium Templariorum, et totius exercitus, recepit ſupradicta, quę *Saladinus* obtulerat ei: et ipſi ſacramentis pacem illã vſq; prẽfixũ tempus ſeruandã firmauerunt. Et ex tunc rex Angliæ traditis omnibus in manu *Henrici* Comitis de Campania redire in regnum ſuũ properauit propter ſiniſtros rumores, quos audierat, tam de rege Frãciæ, & de cancellario ſuo expulſo: quàm de Comite Moretonij fratre ſuo, qui caſtella regni occupauerat, & totum occuparet, ſi poſſet. Venit itaq; rex Anglię ad Cayphas, & ęgrotauit ibi, & perrexit inde Accon, & ibi intrauit buſciam magnam, poſt feſtũ *S. Michaëlis*, octauo idus Octobris, feria 5. & infra mẽſem poſt diem illũ applicuit in Inſula de Cuuerſu, & intrauit nauiculã, & nauigauit vſq; ad tres galeas, quas vidit ex oppoſito in Romania, & cõduxit eas vſq; ad Raguſe pro 200. marcis argenti, et poſteà redijt ad buſciam ſuã, et prędictæ galeæ cũ eo, et ipſe pacauit eos, et aſſumpſit ſecum *Baldewinũ* aduocatũ* Bithyniæ, et alios viginti ſocios, et intrauit vnã de prædictis galeis, et cùm applicuiſſet prope

al. Renis

al. Biburia

Gazere

Gazere apud Raguſe,noluit indicare,quòd eſſet rex Anglię,ſed peregrini eſſent: & quā uis ipſe barbam haberet prolixam, & capillos prolixos,& veſtes, & omnia cætera ad ſimilitudinē gentis illius terræ:tamen celari nō potuit propter nimias expenſas, quas faciebat contra conſuetudinē illius patriæ: & ſtatim homines illius prouinciæ conijciētes illū eſſe regem Angliæ,propoſuerunt illum capere, & Romanorum imperatori tradere, qui illū odio habuit, propter auxilium regi *Tancredo* factū, & propter necē *Conradi* marchionis conſanguinei ſui. Quod cùm regi Angliæ per quendā ſuorū conſtaret,tradidit familiam ſuā aduocato Bithyniæ, præcipiens,vt in loco illo, per 4.dies moram feciſſet, expendentes profuſiùs,quàm ipſe fecerat.Et ipſe cum vno ſolo comite,velocibus equis aſcenſis,ſerò viam carpſit,& properans die,ac nocte venit propè *Weennā,& nō longè ab ea,in quadam parua villa,ipſe,& comes ſuus hoſpitium ceperunt. Et dum comes regis pergeret ad emendum cibū : rex ex labore itineris fatigatus ſtatim incubuit ſupra lectum,& dormiuit.Interim comes ſuus, dum intenderet concambire denarios,à quodam ſeruiente Ducis Auſtrię cognitus eſt,& captus,& ductus ante Ducem;& cùm diutiùs celare non potuit,indicauit ei hoſpitiū regis : & venientes,inuenerunt eum dormientē,& ceperunt.Aduocatus verò Bituniæ,& qui cum eo erant,cùm exire vellent à villa,in qua rex dimiſerat eos,capti ſunt,& abire non permiſſi.Interim rex Francię,habito colloquio cum Seneſcallo,& proceribus Normanniæ,petijt ab ijs *Aleſiam* ſororem ſuā, quam habebant cuſtoditam in turre Rothomagenſi: & caſtellum de Giſortio,& Comitatum de Auca,& Comitatum de* Albemarlia : & oſtendit ei chirographum,factū inter ipſum & regem Angliæ apud Meſſanam.Cui proceres Normanniæ reſponderunt, quòd ipſi nullū mandatū receperant inde à domino ſuo,& ideò facere noluerunt,quod petebat.Deinde rex Franciæ,magno congregato exercitu,voluit Normanniam hoſtiliter inuadere; ſed primates regni ſui noluerunt ei conſentire,dicentes,Quòd dominus papa excommunicauerat omnes,qui guerram facerent in terra regis Anglię,ante reditum ſuū : & quòd ipſi iurauerant tenere ei & terræ ſuæ pacem,donec redijſſet.Eodē anno in Quadrageſima, Archiepiſcopus Eboracenſis venit Londonias, per mandatū iuſticiariorum regis : & cùm veniſſet ad Weſtmonaſterium cum cruce ſua, prohibitum eſt ei à Lundonenſi epiſcopo,& cæteris epiſcopis Angliæ, ne ipſe à modò præſumeret crucem ſuā portare in Cantuarienſi diœceſi.Et cōtumaciter reſpondit ijs,quòd propter illos non dimitteret:tamen ſuorū fretus conſilio abſcondit eam à facie populi,ne tumultus fieret in clero.Lundonienſis verò epiſcopus,illum pro excommunicato *habens* propter tranſgreſſionem illam,ſuſpendit nouum templū à diuini celebratione officij,& à ſonitu campanarum, vbi prædictus Eboracenſis Archiepiſcopus fuerat hoſpitatus. vnde oportebat illū à ciuitate exire: ſed antequam exiret, *Alienor* regina,& Rothomagenſis Archiepiſcopus,& ipſe,& omnes magnates regni conuenerunt in vnū : & iurauerunt fidelitatem, & fidele ſeruitium *Richardo* regi Angliæ, & hæredi ſuo contra omnes homines.In eadem Quadrageſima Elienſis epiſcopus Cancellarius redijt in Angliam,per mandatum Comitis Moretonij,& manſit per aliquot dies in caſtello Doroborniæ,nō auſus vlteriùs procedere.Comes autē Moretonij,pro quingentis libris argenti, quas Cācellarius promiſerat ei pro reſtitutione officij ſui, modis omnibus tentauit inducere principes regni,vt recepiſſent Cancellariū in priſtinum ſtatum: & noluerūt,ſed mandauerunt Cancellario,quòd niſi ipſe celeriùs à regno recederet, caperēt illū. Quo audito,Cancellarius,non auſus moram facere in Anglia contra voluntatem principū, tranſfretauit in cœna Domini. Eodem anno,*Gaufridus* Eboracenſis Archiepiſc.dedit, & charta ſua confirmauit Abbatiæ de **Godeſtaue**, Prioratum *S.Clementis* in Eboraco. ſed moniales *S.Clementis*,quæ ſemper ab ipſis eccleſiæ ſuæ fundamentis liberæ extiterant,noluerunt obedire abbatiæ de **Godeſtaue**, facta appellatione ad dominū papam pro libertatibus eccleſiæ.Interim clerici Rothomagenſis Archiepiſcopi,quos ipſe Romam miſerat contra Cancellarium,in hac forma ſcripſerunt illi.

al.Wenam

al.Albemana

Richardus rex captus

¶ Epiſtola Clericorum *Walteri* Rothomagenſis Archiepiſc.ad ipſum.

Altero Dei gratia Rothomagenſi Archiepiſc.chariſſimo domino,& patri,Clerici ſui ſalutē.Omittimus pericula,& labores, quos in via ſæpiùs nos oportuit ſuſtinere,& quòd frequēter inſidijs declinatis,tandē incidim⁹ in latrones, boniſq; omnib⁹ ſpoliati pręter quoſdā equos, & literas, ſine omni viatico venim⁹ in vrbē ſumptuoſā

tertio

tertio Idus Februarij, apud beati *Petri* ecclesiam cutia commorante. Ibiq; inuenimus Cancellarij clericos plurima iactantes,& multa(vt videbatur)prosperitate gaudentes. Nam plenæ legationis officio impetrato, iam sæpè dominus papa, & Cardinalium quidam, Elienſi episcopo, cum subscriptione legati, suas epistolas dirigebant, & principalibus legationis bullatis literis inde nondum traditis, sese recessui imminenti prædicti nuncij præcingebant. Etenim dominum papam ex toto pronum inuenimus, vt partes Cancellarij tueretur; & qui domino papæ familiariùs assident, & adhærent,ipsius negotia tanquam propria promouebant. Verùm per Dei gratiam, ad aduentus nostri instantiam,literæ sunt retentę,quibusdã,qui deuotiùs negotia nostra respiciunt, sæpè & multùm dicentibus non fuisse hactenus adeò necessariam vestrorum præsentiam nunciorum. * Verùm quando potuimus, audiendi copia impetrata, coram domino papa & cardinalibus vniuersis literas proposuimus, a vobis & episcopis, & prælatis, & iusticiarijs Angliæ destinatas, cum diligentia digna cætera adnectentes, quæ intentioni vestræ credidimus expedire. Et cùm nuncij Elienses attentassent obijcere tam responsionibus, quàm obiectis: dominus papa in vestri depressione negotij, plurima indignanter, & cum amaritudine proponebat, multiplicatis inculcans sermonibus, & affirmans: Scimus,quòd illustris rex Anglorum,domino Elienſi regni sui totius administrationem reliquit, nec aliquem ei parem vel maiorem adhibuit. literas domini regis super eo vidimus; reuocatorias aut contrarias non vidimus,nec videmus, nec earum transcriptum sigillis suppositis & auctentis consignatum. Sed multæ venerabiles personæ scribunt contra dominum Cancellarium: & nos pro domino Cancellario multarum recepimus venerabilium literas personarum. Sed & literæ, quas vos portatis, eorum sunt qui dominum Cancellarium expulerunt; nec miramur admodùm, si pro se scribere videantur. Scimus,quia dominus rex nulli vnquam mortalium,tantam dilectionem exhibuit, vel honorem impendit, quantum domino Elienſi. Ipsum fecit non modò episcopum venerandæ sedis & ditissimæ Elienſis, sed & Cancellarium suum;sed & regnum Angliæ vniuersum eius solius custodiæ commendauit. sed nec omnibus istis contentus esse potuit dominus rex; sed & pro legationis officio domino Cancellario committendo, & bonæ recordationis domino *Clementi*, & nobis etiam supplicauit. Vide quàm tenerè amabat eum; quem vnquam hominum tantùm diligit,vel dilexit? Ad preces domini regis, & instantiam multam,præsentem legationem indulsimus domino Elienſi. Ab homine, quem dilexerat, rege m tam subitò tantam gratiam renocâsse vix possumus credere, nisi literas eius, & sigillum regium videremus. Et quod domino regi dedimus (puta legationem domini Elienſis) sine falsitatis nota nec suspendere possumus, nec auferre. Sed & omnes Anglicani episcopi, pro legationis officio confirmando,nobis proprias literas transmiserunt: & nobis vnanimiter supplicantes, pro ipso Cancellario commendationem plurimam porrexerunt. Et modò quòd contrarium postulatur ab ijs, suæ potiùs leuitati imputandum videtur. Sed & dominus vester Rothomagensis archiepiscopus, nobis pro domino Elienſi, plenas deuotionis literas destinauit, cùm pro ipso scripsisset, dum prosperis vteretur: contra ipsum exilij calamitate oppressum eos graue est exaudiri, cùm contra eos scriptum sit:

Dum fueris fœlix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Porrò cùm pristina fœlicitate gauderet, & legationis vice apud vos fungeretur,quæ vnquam ecclesia,quod monasterium,quæ persona, quis vulgaris,aut nobilis,super erogationibus domini Elienſis, vel ecclesiarum grauamine, verbum miserat ad nos aut querelam? Omnes applaudebant fœlici, omnes murmurant in oppressum. Amici fortunæ fuerant, cum fortunæ gratia recedentes. Hæc quidem & multa alia, a domino papa opposita, non esse non poterant magni ponderis & momenti, vt ab eo proposita, qui superiorem non habet, & a pontifice summo & iudice, & cuius voluntati nemo est, qui resistat. Sed & multùm contra nos quibusdam facere videbatur, quòd dominus rex Angliæ, in reuersione vestra, supplicauit pro vobis, vt in Normanniæ partibus, & cæteris transmarinis, vobis legatio transferretur. Verùm prima facie nemini videbatur, quòd regiæ esset voluntatis, vos in Angliæ partibus administrationem habere

al. Porro

bere, & legationis officium in Normannia exercere: cùm & Angliæ tutelam gerere, & legationis officium in Normannia exercere, vni & eidem homini, nec facile, nec promptum esse videbatur. Sed & forma regiæ voluntatis, quæ pro vobis fuerat a rege Cancellario destinata, seneschallo Normanniæ a rege dicebatur transmissa, vt & ipse in Normanniæ partibus vestro consilio fungeretur. Ad quæ & similia cum responiones idoneas haberemus, tamen domini papæ fauor, & adiutorium in partem contrariam nitebantur. Veruntamen tandem dubitare coactus, tum ad instantiam nostram, tum Cardinalium aliquorum, quos in nostræ partis gratiam traxeramus, Cardinalibus omnibus congregatis in vnum, singulorum consilia requisiuit: nostróque negotio diu suspensis deliberationibus agitato, suam dominus papa sedens pro tribunali dedit sententiam sub hac forma: Puta (vt breuiter & summatim procedamus) & Cancellarium a vestra, & domini Rothomagensis decani denunciatione absoluit; & vice mutata, sententiam Eliensis episcopi, quam occasione quarundam literarum probabilium in vos tulerat, & decanum, & alios quosdam Cancellario odiosos, nullam fuisse publicè iudicauit. Porro dominus papa, in sua procedens sententia, super iniuria archiepiscopo Eboracensi illata, sine forma præscripta, Cancellario purgationem indixit; legationem autem nec eius executionem ademit, cùm iam ipsam ad precum regiarum instantiam contulisset, & vobis etiam supplicantibus, cum pontificibus Angliæ vniuersis: eam tamen legationem protulit exequendam sub hac exceptione adiecta, quòd ipse interdum vel suspensionis, vel excommunicationis sententiam proferendi, in vos vel in decanum Rothomagensem, vel episcopos Angliæ, vel iusticiarios, vel magnates nullam habeat potestatem; Cuius interpretationem sententiæ nos habituros confidimus vtiliorem, verborum faciem vobis in proximo, in ipsius papæ literis transmissuros. Sententiæ verò prænominatæ adiecit, quòd concilio Cardinalium conuocato, nostróque adhibito, & nunciorum domini Eliensis, personas venerabiles in vestris partibus prouidebit, quibus mediantibus inter vos & dominum Cancellarium, posset pax, & concordia reformari, saltem quantum ad mutuum rancorem animi remittendum. In huius autem deliberationis tractatu, & prædictæ formæ sententiæ, eas pro certo credimus ex toto literas reuocandas; quæ cùm essent episcopis totius Angliæ destinatæ, tamen occasione ipsarum, idem Cancellarius vos cum multis alijs excommunicationis vinculo denunciauit astrictos. Super quam tamen denunciationem, cùm nos domino papæ, ad mandatum domini Rothomagensis decani proposuimus querelam palam in consistorio coram Cardinalibus vniuersis & populo, lectis eisdem literis & inspectis; quantum protestatus est voce coram omnibus exaltata, quòd nunquam prædictæ literæ a conscientia eius originem habuerunt, cætu Cardinalium de se id idem cum admiratione plurima proclamante! Et cùm nuncij Elienſis episcopi papæ instantissimè reclamarent, nemini aurem propitiam vel fautricem impendit. Vale. In nocte sequenti venerunt nuncij Elienſis episcopi ad dominum papam & increpantes eum, quòd ita in conspectu vniuersorum Cardinalium protestabatur, quòd confirmatio sententię quam cancellarius dederat in archiepiscopum Rothomagensem, & complices suos, qui in deiectione illius vnanimes extiterunt, non manâsset a conscientia sua; & quæsierunt, vt pro amore Dei, & honore Romanæ ecclesiæ, reduceret ad memoriam seruitia, quæ Cancellarius ei, & Romanæ ecclesiæ deuotè exhibuit: & vt ipse per testimonium veritatis, opprobrium Cancellarij, & suorum tolleret, ne inimici illorum de iniusta condemnatione sua gratularentur. His & alijs huiusmodi exhortationibus dominus papa exhortatus, in crastino sedens pro tribunali, coram Cardinalibus, & omni populo confessus est, quòd literæ illæ, quas die præcedenti deuouerat, præcepto illius factæ fuerant, & in Angliam missæ ad confirmandam sententiam excommunicationis, quam Cancellarius dederat in archiepiscopum Rothomagensem, & complices suos, qui eum a regno deiecerant. Præterea ijdem clerici Rothomagensis archiepiscopi mandauerunt ei, quòd Romæ locuti fuerunt per quatuor dies cum *Hugone* de Gurnai, & cum *Willielmo* de Pessi, & *Dragone* de Trubleuille, & cum multis alijs, quos rex Angliæ in terram suam destinauit: & quòd quindecim diebus pòst, venit *Andreas* de Chauencio narrans, quòd multùm placuit domino regi, quòd Cancellarius fuit amotus, sed etiam multùm displicuit ei, quòd

communia

communia Londoniæ,& totum regnum esset iuratum Comiti *Iohanni*. Et quæ fuit rex vt dominus papa cassaret omnes donationes reddituum ecclesiasticorum, quas Cancellarius post recessum regis fecerat: sed dominus papa noluit ita absolutè illas donationes cassare, sed communiter cassauit omnes donationes reddituum ecclesiasticorum ad regem pertinentium, à quocúnque factæ fuerunt, & super hoc constituit dominus papa Lincolnienſem,& Londonienſem episcopos iudices. Concessis autem literis clericis domini Rothomagensis archiepiscopi, accesserunt ad dominum papam, & dixerunt ei de Cancellario: *Ecce quomodò amabat eum.* Eodem anno dominus papa misit a latere suo duos cardinales, scilicèt, *Octauianum* Hostiensem episcopum,& *Iordanum* de Fossa noua, ad dirimendam litem, quæ erat inter Cancellarium, & Rothomagensem archiepiscopum. Qui cùm venissent in Normanniam vsq; ad Gysorcium, clausa est ijs ianua, & intrare non potuerunt. Et cùm cognouissent hoc factum fuisse per *Willielmum* filium *Radulfi* Senescallum Normanniæ, illum excommunicauerunt, & omnes complices suos, & fautores, & consiliarios, & authores prædictæ præsumptionis: & totam Normanniam sub interdicto posuerunt. Quod cùm nunciatũ esset in Anglia, regina *Alienor* & Rothomagensis archiepiscopus miserunt ad eos *Hugonem* Dunelmensem episcopum, vt relaxarent sententiam, quam dederant in Senescallum Normanniæ, & in ipsam Normanniam. Primò verò inuenit eos Dunelmensis episcopus apud Parisios, deinde secutus est eos vsque Vizeliacum; sed nullo modo relaxare sententiam suam voluerunt,nisi recepti fuissent in Normannia. Sed dominus papa interdictum Normanniæ relaxauit, & relaxari fecit a legatis, nec tamen intrauerunt Normanniam. Eodem anno dum Senescallus Gasconiæ ægrotaret, Comes Petragorienſis, & vicecomes de Marchia, & ferè omnes barones Gasconiæ,terras regis Angliæ vastare cœperunt: Senescallus verò nec pacem, nec treugas interim habere potuit, licèt id pluries, & perpluries requisisset. Conualescens tandem, inuasit castra & munitiones prædicti Comitis, & ea omnia debellauit & cepit, quædam ad opus regis muniendo, quædam funditus subuertendo. Similiter omnia castra prædicti vicecomitis cepit, & totum Comitatum illius in perpetuum dominationi regis mancipauit. Postmodùm filius regis Nauarræ affuit illi in auxilium cum octingentis militibus: & terram Comitis Tolosæ pariter ingressi sunt, multáque castra circa Tolosam ceperunt, & capta ad opus domini regis munierunt, & multas alias munitiones funditus subuertêrunt, & vsque ad portas Tolosæ progressi sunt, & ferè sub ipsis muris pernoctauêrunt. Eodem anno multi peregrini, qui recesserunt cum rege de terra Suliæ, redierunt ante natale Domini in Angliam, sperantes se inuenisse regem in Anglia, & interrogati de rege, vbi esset, responderunt: Nescimus, sed nauem eius, quam intrauerat, vidimus applicatam apud Brundusium in Apulia. Interim *Limpoldus* dux Austriæ, qui regem Angliæ ceperat,tradidit eum *Henrico* Romanorum imperatori. Vnde idem imperator in hac forma scripsit *Philippo* regi Francorum.

Epistola *Henrici* Imperatoris ad *Philippum* regem *Franciæ de captione* Richardi *regis Angliæ*.

HEnricus Dei gratia Romanorum Imperator,& semper Augustus,dilecto & speciali amico suo *Philippo* illustri Francorum regi, salutem, & sinceræ dilectionis affectum. Quoniam imperatoria celsitudo non dubitat regalem magnificentiam tuam lætiorem effici de vniuersis, quibus omnipotentia creatoris nos ipsos, & Romanum imperium honorauerit & exaltauerit; nobilitati tuæ præsentium tenore declarare duximus, quòd inimicus imperij nostri,& turbator regni tui, *Richardus* rex Angliæ, cùm esset in transeundo mare, ad partes suas reuersurus, accidit, vt ventus, rupta naui sua in qua ipse erat, duceret eam versus partes Histriæ, ad locum, qui est inter Aquileiam & Venetias. vbi ipse rex Dei permissione passus naufragium, cum paucis euasit. Quidam itaque fidelis noster Comes *Mainardus* de Gortze, & populus regionis illius, audito, quòd in terra erat, & considerato diligentiùs, qualem nominatus rex, in terram promissionis proditionem, & traditionem, & perditionis suæ cumulum exercuerat, insecuti sunt, intendentes eum captiuare. Ipso autem rege in fugam conuerso ceperunt

runt de ſuis octo milites. Poſtmodum proceſſit rex ad Burgum in archiepiſcopatu Saltzeburgenſi, qui vocatur Friſorum, vbi *Fredericus* de Boteſowe, rege cum tribus tantùm verſus Auſtriam properante noctu, ſex milites de ſuis cepit. Dilectus autem conſanguineus noſter *Limpoldus* Dux Auſtriæ, obſeruata ſtrata, impoſitis vbiq; cuſtodibus, ſæpè dictum regem iuxta Wenam in villa viciniori in domo deſpecta captiuauit. Cùm itaq; in noſtra nunc habeatur poteſtate, & ipſe ſemper tuæ moleſtiæ, & turbationibus operam præſtiterit; ea, quæ præmiſimus, nobilitati tuæ inſinuare curauimus, ſcientes ea dilectioni tuæ beneplacita exiſtere, & animo tuo vberrimam importare lætitiam. Datum apud Rithiencie quinto Cal. Ianuarij. His itaq; per Angliam publicatis de captione regis Angliæ rumoribus; *Walterus* Rothomagenſis archiepiſcopus in hac forma ſcripſit *Hugoni* Dunelmenſi epiſcopo.

Epiſtola Rothomagenſis archiepiſcopi ad Dunelmenſem epiſcopum *de captione* Richardi *regis*.

VEnerabili in *Chriſto* fratri, & amico chariſſimo, *Hugoni* Dei gratia Dunelmenſi epiſcopo, *Walterus* eâdem gratia Rothomagenſis archiepiſcopus, ſalutem in vero ſalutari. Super aduentu regio rumoribus varijs ventilatis, tandem, quia veritas latere non potuit, nobis omnia ſunt aperta. Verùm in aduerſis & proſperis eſſe æquanimes nos oportet: Dei enim non poſſumus auertere voluntatem; & cùm eius iudicia ſint occulta, euentus rerum fortuitos eius miſericordiæ, & prouidentiæ commendamus. In mærore animi noſtri cogimur profiteri, de domino noſtro rege aliter accidiſſe, quàm eius regno, & vniuerſis ſuis fidelibus expediret: & ſi eius merita pleniùs intuemur, is caſus eius operibus nullatenus deberetur. Qui enim ad Dei gratiam patrimonium vniuerſum exhauſit, & bellorum fortunæ, ſuorum et ſuum ſanguinem indifferenter commiſit, in omnibus vijs ſuis protectionem Dei merebatur. Verùm *aduerſitas, qua bonis votis objicitur, probatio virtutis eſt, non indicium reprobationis.* Et quid plura loqui compellimur, quod nollemus? Imperatoris Alemannorum literarum tranſcriptum vobis ducimus tranſmittendum, quas de domini noſtri regis Angliæ captione ad regem Francorum deſtinauit, præſenti pagina noſtra inuolutum. Vobis autem non eſt opus lachrymis, ſed virtute: quoniam fortunæ aggreſſibus non eſt planctibus occurrendũ, ſed diſſimulato dolore, probitatis experientiæ intendendum. forſitan ad veſperum demorabitur fletus, et nos ad matutinum lætitia viſitabit. Et quoniam ſpei noſtræ maxima pars poſt Dei miſericordiam in ſinu veſtro reponitur; lachrymantibus intimis, et toto corde depoſcimus ſupplices, et deuoti, et quaſi chariſſimi, poſtulantes: quatenus in negotio, quod domino noſtro regi ſupra opinionem arduum incumbit; veſtræ diligentiæ partes et induſtrię, totis conatibus impendatis; et conſilium veſtrum, q̃ totis viſceribus exoptamus, nullius recordatione anguſtiæ, nullius aduerſitatis proſpectu, nulla occaſione, nulla temporalium aut fœlicitatis cautela nobis, et domino noſtro, immò vobis potiùs denegetis. Et quoniam præſenti animus, quàm abſenti pleniùs intimatur; et in perſonarum præſentia conſilium præſentis articuli copioſiùs eluceſcet, et ſalubriorem dominus inde ſortietur effectum; idcirco nos a vobis, affectione prætacta lachrymabiliter poſtulamus, vt omnis difficultatis exceptione poſtpoſita, die Dominica, ante *Lætare Ieruſalem* apud **Drenford** nobis et alijs domini regis fidelibus occurratis. Præſens enim negotium inſtantiam eam deſiderat; vt omnis excuſatio deliteſcat, et omnem dilectionem domino regi debitam, in caſu, quem loquimur, probationem credimus habituram. Dominum autem Bathonienſem noueritis de domino noſtro rege quantoties liberando cum domino Imperatore iam habuiſſe tractatũ. Omnem enim impendit laborem et operam, vt ei præſtet obſequium, et regiæ debitum reuerentiæ, et honori gratum, et vtile ad preſens, ſicut et aliâs plenum exhibeat famulatum; ſicut ab eis recepimus, qui interfuerunt colloquio, quod de noſtro domino liberando cum domino principe dominus Bathonienſis habebat. Et quoniam vniuerſis euentibus diuinum eſt a Deo auxilium implorandum: rogamus, quatenus in vniuerſa veſtra diœceſi pro ipſo preces apud altiſſimũ faciatis effundi. *Plurimùm enim valet deprecatio iuſti aſſidua*; & importuna mulier in euangelio meruit exaudiri. & ſicut ibi dicitur,

dicitur, *Christus* filium suscitauit, quia multæ pro eo lachrymæ fundebantur. Valete.

Audita itaque regis captione *Walterus* Rothomagensis archiepiscopus, & cæteri domini regis iustitiarij miserunt abbatem de Boxeleia, & abbatem de Ponte *Roberti* in Alemanniam, ad quærendum regem Angliæ. Qui cùm totam Alemanniam peragrâssent, & regem non inuenissent, Baueriam ingressi sunt, & obuiauerunt regi in villa, quæ dicitur Oxefer, vbi ducebatur ad imperatorem, habiturus cum eo colloquium *in* die Palmarum. Et comperto, quòd prædicti abbates venissent de Anglia, rex præbuit se illis hilarem, & affabilem: quærens de statu regni sui, & de fidelitate hominum suorum, & de salute, & prosperitate regis Scotiæ, in cuius fide fiducialiùs initebatur. Ipsi verò, quæ audierant & viderant, testificati sunt. Conferentibus itaque illis ad inuicem, conquestus est rex super proditione *Iohannis* fratris sui Comitis Moretonij, cui tot beneficia, & honores contulerat immensos: qui se regi Franciæ contra eum dederat, & rupto fraternitatis fœdere, fœdus cum morte inierat, & pactum cum inferno. Super hoc itaque rex valdè contristatus subitò in vocem consolationis erupit, dicens. Iohannes *frater meus non est homo, qui sibi vi terram subijciat, si fuerit, qui vim eius vi saltem tenui repellat.* In itinere autem per tres dies, vsque dum ad Imperatorem peruenisset, quomodo se habuerit strenuè, eleganter, prudenter, admirati sunt vniuersi, iudicantes illum dignum imperatoria celsitudine, qui ita nouit animo imperare, & fortunæ biformes euentus vniformi constantia superare. Die verò constituto, habito colloquio per internuntios cum Imperatore, non potuerunt illo die confœderari, eò quòd Imperator multa petierat: quibus nec etiam pro mortis periculo rex consentiendum iudicauit. In crastino autem, omnibus desperantibus, cum successu læto successit læta consolatio. Nam Imperatore regem impetente in multis, & obijciente quàm plurima, tum de proditione terræ Suliæ, tum de morte Marchionis, tum de quibusdam conuentionibus ad inuicem habitis, & non obseruatis; rex liberè, & constanter, & ita intrepidè respondit, quòd non solum eum Imperator gratia, vel venia dignum, sed etiam laude iudicauit. Nam inclinantem se regem erexit, & suscepit in osculo pacis, & confœderauit eum sibi; & ampliando honoribus & auxilijs (circumstante populo, & in lachrymas ruente præ gaudio) promisit, asserens, quòd confœderaret regem Angliæ regi Franciæ. Et tunc quasi pro mercede rex Angliæ centum millia marcarum, mediante Duce Austriæ, pro sua liberatione promisit Imperatori. Promisitque Imperator, quòd, si per operam eius rex Angliæ, & rex Franciæ non possent confœderari, ipse regem Angliæ ad propria remitteret sine pecunia. Eodem anno *Celestinus* papa considerans, quòd rex Franciæ & Comes Moretonij frater regis Angliæ guerram faciebant contra regem Angliæ, in hac forma scripsit episcopis Angliæ.

Epistola *Cœlestini* papæ ad archiepiscopos & *episcopos per Angliam constitutos.*

Coelestinus episcopus seruus seruorum Dei, venerabilius fratribus, archiepiscopis, & episcopis per Angliam constitutis, salutem & apostolicam benedictionem. Cùm ad propulsandam iniuriam populi Christiani, & communis notam fidei abolendam, quam ei Paganorum spurcitia in captione sanctæ terræ, quæ Domini est hæreditas nũcupata, perniciosè, ac violenter impressit; & ad emundandam etiam ciuitatẽ sanctam, & sepulchrum Dominicum ab Saracenorum, & aliorum insuper occupãtium immunditijs, ac auferendam illam per auxilium supernæ clementiæ a potestate illorum, sedes apostolica suum debitum recognoscens, per diuersas mundi partes nuntios sæpè a suo latere, ac commonitorias literas destinauerit: & in diuina confisa clementia magnas illuc tendentibus impenderit indulgentias: licèt, vt fraternitas vestra potest perpendere, ad hæc agenda per exhortationes illius viriliter ac deuotè plurimi se accinxerint, & tot in transmarinis partibus *Christi* fideles propter hæc sæpè fuerint congregati, vt multitudo eorum, oppugnantium numerum non modicum videretur excedere, & auxilijs ac viribus etiam præualere: non multùm tamen proficere potuit, vel his qui *al. animis*

ex aduerſo contendebant obeſſe, pro eo (ſicut ex effectu datur intelligi) quòd niſus & actiones eorum, qui fuerant ad partes illas profecti, Domino pro parte magna diſplicebant. Vnde merito aliorum peccaminum, quia non in Deo, ſed viribus proprijs confidebant, & non erat ante ipſorum oculos timor Dei; ex præconcepta ſuperbia cor eorum permiſſum eſt obſcurari, vt alia inſuper agerent, quæ minimè conuenirent, diuinum contra ſe ſuis peruerſitatibus iudicium prouocantes. Verùm, quia multæ ſunt miſericordiæ Domini, qui etſi ad malorum peruicaciam retundendam, & ſubdenda ceruicoſorum hominum colla, diſciplinæ manus quandóque ſuas medicinaliter aggrauat; & vt eleuet, opprimit; & percutit, aut flagellat vt ſanet: ſi ad eum cum debita fuerimus humilitate reuerſi, & de peccatis caſtigati, ac de obſeruandis Creatoris de cætero, ſtudio feruentiore mandatis firmum propoſitum aſſumpſerimus; abſque vlla poterimus hæſitatione ſperare, quòd affluentiùs gratiúſque nobis aſſiſtet, & de inimicis nominis *Chriſti* plenam indulgebit de cœlo victoriam; ita quòd vniuerſa, quæ incurrimus hucuſque, grauamina, obliuioni tradantur, omnibus conuerſis retrorſum & merita confuſione ruentibus, qui oderunt Sion, & gentilibus præſumpſerunt contaminationibus maculare. Attendentibus autem, ac ſtudio diligenti ſcrutantibus, quales minas populo Iſraeli, cùm ex promiſſione memoratam ſupra terram intraret, diuina poteſtas tulerit, non erit dubitationis ſcrupulus, qui huiuſmodi inquiſitioni opponat, quare noſtrum pro Deo incœptum conamen ſperatos non ſit conſecutum effectus. Dictum eſt enim illis, vt ab habitatorum illius terræ contagijs, & ſpurcitijs abſtinerent; & illorum vitia imitatione digna non ducerent, quæ ipſis poſſint accidere in ruinam; ſed legem Domini firmo propoſito, & omni animi, & intentionis niſu ſeruarent: quibus itaque monitis, ſi deuotè ac humiliter obedirent, vnus eorum mille vinceret, ac decem ex illis decem millia. Quæ certiori poſtmodum experimento nouêrunt; cùm pauci de ipſis magnam ex illis & infinitam quaſi multitudinem trucidarent; & dum deuotè diuinis intenderent mandatis, non fuit ciuitas, vel munitio, quæ ipſorum poſſet euitare congreſſus; vel ipſorum ſubtrahi conamine aliquo, vel conſilio poteſtati. Quia tamen cùm eorum filij, qui Dominum, vt ibi dicitur, non nouerunt, ab illorum, quæ fuerant ſibi legali promulgatione iniuncta, temerè cœpiſſent obſeruatione deficere; inimici eorum aduerſus eos cuneos obſtruentes ſuæ illos potentiæ ſæpiùs ſubiugauêrunt: quos denuò per diuinum ſibi auxilium ſubegerunt, cùm de commiſſis exceſſibus pœnitentes, ac reatum ſuum recognoſcentes, humiliter pia ſunt ad Deum deuotione conuerſi. Satis autem indubitanter poteſtis agnoſcere, quòd cùm ex ſubortis diſcordijs prouentus ſperatæ victoriæ Chriſtianæ militiæ auferretur, cauſa erat ſimultatum, & odiorum * frequentia in exercitu pullulantium, quia carnem poſuerant brachium ſuum, & a Domino receſſerant corda eorum. Si ergò volumus ſine magno labore in aduerſariorum perniciem glorioſum per omnia obtinere triumphum, propter hucúſque perpeſſa grauamina non deficiamus animo: ſed requirentes cum humilitate, ac cordis contritione miſericordiam Creatoris in confuſionem eorum perpetuam, inſuperabilem poterimus victoriam ex conſueta ſuper-næ dignationis meritò benignitate ſperare. Hac itaque conſideratione inducti vniuerſis orbis principibus in remiſſionem iniunximus peccatorum; vt diuini amoris & propriæ ſalutis intuitu, ſiquis aduerſus aliquem concepit qualibet occaſione rancorem, & ſi deſpexerit homini, Creatori dimittat; ne vlteriùs diſſentiendi ad inuicem occaſio præbeatur, quæ hactenùs & victoriæ nobis (vt noſtis) prouentus abſtulit, & maximæ multitudinis parti abſque vllo commodo periculum mortis induxit: & toto animi ſtudio id inter ſe conſilij reperire procurent, quo & interim valeat illud tantillũ terræ Domini portionis, quæ adhuc ſub Chriſtianorum poteſtate tenetur, ne a peruerſorum manibus occupetur, inconcuſsè ſeruari, & contra impiorum impetus ſine aliquo pauore defendi; & accingatur denuò multitudo fidelium, quæ illuc ſub debita & deuota humilitate itura totam poſſit terram, & ſepulchrum Dominicum, deuicto & conculcato penitùs occupantium furore, liberare. Adhæc etiam, quia ex hoc nobis, & vniuerſo populo Chriſtiano nimiùm exuperat cauſa fletus, & triſtari debemus omnibus modis, non lætari; dum videlicet terra, vbi ſteterunt pedes Domini, & ſalutis noſtræ ſunt ſacramenta patrata, gentilium occupationibus detinetur; tor-

al. frequentiùs

neamenta,

neamenta, quæ causa lætitiæ inuenta fuerunt, & tyronum exercendæ virtutis, penitùs inhibemus: vt qui se voluerit exercere, ad terram illam accedat, vbi & coporis, & animæ virtus viriliter poterit, ac salubriter demonstrari. taliter etiam vnitati, & pacis concordiæ ad inuicem procurent intendere, vt nullus sit, qui aduersus alium guerram intendat, vel armis iniuriam audeat propulsare; sed communiter potiùs studeant, quæ dissidentium animos studio, ac labore diligenti reforment. Si quis verò (quod non credimus) Dei timore postposito, & reuerentia nostra, & fidei Christianæ contempta, contra hoc agere aliqua temeritate præsumpserit: nouerit nos vobis, & alijs archiepiscopis, & episcopis, districtiùs iniunxisse, vt eorum terras, qui contumaciter incepto huiusmodi duxerint insistendum, interdicto ecclesiastico supponatis, & personas etiam, si opus fuerit, excommunicationis vinculo astringatis, & faciatis vtramque sententiam inuiolabiliter obseruari. Vobis ergo per Apostolica scripta districtè præcipiendo mandamus: quatenus ad ea, quæ prædiximus, celeriter adimplenda, omni tarditate & contradictione postpositis, vos accingatis, & studeatis per vestras diœceses, dilatione & appellatione cessante, id executioni mandare. Datum Romæ apud sanctum *Petrum* tertio Idus Ianuarij, pontificatus nostri anno secundo. *Richardus* rex Angliæ in captione *Henrici* Romanorum Imperatoris detentus, vt captionem illam euaderet, consilio *Alienor* matris suæ deposuit se de regno Angliæ, & tradidit illud Imperatori sicut vniuersorum domino; & inuestiuit eum inde per pileum suum. sed Imperator, sicut prælocutum fuit, statim reddidit ei in conspectu magnatum Alemanniæ & Angliæ, regnum Angliæ prædictum, tenendum de ipso pro quinque millibus librarum sterlingorum singulis annis de tributo soluendis; & inuestiuit eum inde Imperator per duplicem crucem de auro. Sed idem Imperator in morte sua de omnibus his, & alijs conuentionibus quietum clamauit ipsum *Richardum* regem Angliæ, & hæredes suos.

Anno gratiæ millesimo centesimo nonagesimo tertio, qui erat quartus annus regni *Richardi* regis Angliæ, *Philippus* rex Franciæ erat in Francia die natalis Domini, qui feria sexta euenit, multùm contristatus, & confusus propter hoc, quòd Senescallus Normanniæ noluit tradere ei *Alesiam* sororem suam; & frequenter misit nuntios suos in Angliam ad *Iohannem* fratrem regis Comitem Moretonij mandans ei, qualiter rex captiuus detinebatur, & quòd ipse nunquam exiret de captione Imperatoris Alemanniæ; adnectens, quòd si ille voluntati illius, & consilio acquiesceret, daret ei *Alesiam* sororem suam in vxorem, & redderet ei Normanniam, & Aquitanniam, & Andegauiam, & omnes alias terras transmarinas, quas rex Angliæ *Henricus* pater suus vnquam tenuit; & quòd ipse acquireret ei regnum Angliæ. *Richardus* verò rex Angliæ tenebatur in captione Imperatoris Alemanniæ. *Iohannes* autem frater regis Comes Moretonij statim post natale Domini transfretauit in Normanniam. In cuius aduentu Senescallus Normanniæ, & cæteri fideles regis Angliæ, occurrerunt ei, & petierunt, vt ipse veniisset cum illis ad colloquium apud Alenceun, ad tractandum de negotijs regis, & liberatione eius. Quibus ille respondit: Si receperitis me in dominum, & iuraueritis mihi fidelitatem, vobiscum veniam, & ero defensor vester apud regem Franciæ; sin minùs, ad vos non veniam. His auditis proceres Normanniæ noluerunt ei obedire, neque fidelitatem iurare; sperantes dominum suum regem Angliæ per auxilium Dei, sanum & incolumem reuersurum. Deinde *Iohannes* frater regis profectus est ad regem Franciæ, & homo suus deuenit de Normannia, & cæteris terris fratris sui transmarinis, & de Anglia, vt dicebatur; & iurauit quòd ipse *Alesiam* sororem illius in vxorem duceret; & ipse quietum clamauit regi Franciæ in perpetuum Gisortium, & totum Velgesin le Normand. & rex Franciæ concessit ei cum prædicta sorore sua illam partem Flandriæ, quæ eum contingebat; & iurauit ei, quòd pro posse suo iuuaret eum ad Angliam, & cæteras terras regis fratris sui ad opus illius perquirendas. Deinde prædictus Comes Moretonij redijt in Angliam, multos alienigenas secum adducens; & statim reddita sunt ei castellum de Malingford & de Windesouers. Deinde ipse Comes venit Lundonias, & â Rothomagensi archiepiscopo, & cæteris iustitiarijs Angliæ petijt sibi regnum, & fidelitates hominum regni; affirmans, quòd rex Angliæ frater suus mortuus erat: sed non crediderunt verbis eius.

Ipse

Ipſe autem a iuſtitiarijs, & alijs magnatibus regni repudiatus receſſit; & furia inuectus caſtella, & munitiones ſuas muniuit, & terras regis fratris ſui hoſtiliter inuaſit. Confluebant ergò multi ad eum, fallentes ſemetipſos, qui digno Dei iudicio flagellati amiſêrunt omnia, quæ habuérunt. Nam iuſtitiarij Angliæ, & fideles domini regis viriliter reſtiterunt prædicto Comiti Moretonij, & fecerunt ei damna plurima; & munierunt cuſtodibus portus maris, & omnia maritima ita cautè, quòd Franci, & Flandrenſes, & cæteri multi, qui præfato Comiti auxilium promiſerunt, in Angliam applicare auſi non fuerunt. quidam tamen de cœtu eorum in Angliam applicantes capti fuerunt, & vinculis mancipati. rex verò Franciæ immemor ſacramenti, quod in receſſu ſuo de terra Suliæ fecerat regi Angliæ de pace ſeruanda, hoſtiliter intrauit Normanniam, & terram regis combuſſit, & prædas abduxit. Tamen *Robertus* Comes Leiceſtriæ, qui paulò antè redierat de terra Suliæ, & cæteri magnates Normanniæ reſtiterunt ei viriliter. Interim prædicti Abbates de Boxleia, & de Ponte *Roberti*, quos iuſtitiarij Angliæ ad quærendum regem miſerant, redierunt in Angliam poſt Paſcha; narrantes pacem factam fuiſſe inter Imperatorem, & regẽ Angliæ in cœna Domini, in hunc modum. *Quòd rex Angliæ dabit Imperatori Romanorum centum millia marcarum argenti de redemptione, & inueniet ei quinquaginta galeas cum omni apparatu & 200 militet per vnum annum in ſeruitio ſuo: & quòd ipſi interfuerunt paci illi.* Et iam facta concordia venerunt nuntij regis Franciæ, & diffidauerunt dominum regem ex parte ipſius. Quibus Imperator continuò reſpondebat, quòd quicúnque regem Angliæ inquietaret, & ipſum Imperatorem læderet: tantus amor & firma concordia perpetuatur inter eos. Et quia rex Angliæ obtulerat ſe iuri pariturum in curia domini ſui regis Franciæ de omnibus, quæ rex Franciæ vel aliquis alius de ſuis partibus ei imponeret; Imperator cœpit colloquium inter ipſum & regem Franciæ, ſed non fuit proſecutus. Rex autem Angliæ miſit in Angliam pro nauibus, & pro *Alano Trenchemer* gubernatore ſuæ nauis, & pro obſidibus dandis Imperatori ſuper pactis inter illos contractis. Mandauit, & facta ſunt vniuerſa. Deinde venit Londonias *Robertus* de Turnham familiaris regis, miſſus ab eo cum hernaſio ſuo in Angliam. Tunc conuenerunt omnes principes regni, & obſederunt **Windeſouers** caſtellum Comitis Moretonij; *Gaufridus* verò Eboracenſis archiepiſcopus, & *Hugo Bardolfus* iuſtitiarius regis vicecomes Eboraci, & *Willielmus* de Stuteuille, congregatis exercitibus venerunt vſque **Donecaſtre**, & firmauerunt eam. Et cùm archiepiſcopus Eboracenſis vellet inde procedere, & obſidere **Thikehil** caſtellum Comitis Moretonij, *Hugo Bardolf*, & *Willielmus* de Stuteuille conſentire noluerunt, quia erant homines Comitis *Iohannis*. Tunc receſſit ab eis archiepiſcopus Eboracenſis cum gente ſua, vocans eos proditores regis, & regni. Interim rex Franciæ in manu forti intrauit Normanniam, & obſedit Giſortium. *Gilbertus* verò de Waſcoil habuit in cuſtodia caſtellum de Giſortio, & caſtellum de Neſle; & tradidit vtrúmque regi Franciæ, & adhæſit ei. ſed vilis habitus eſt inter illos propter proditionem, quam fecerat domino ſuo regi Angliæ; qui miſerat eum a Meſſana cum plenitudine gratiæ ſuæ in Normanniam, ad prædicta caſtella cuſtodienda. Deinde venit rex Franciæ Rothomagum, & dixit habitantibus in ea: *Iohannes* Comes Moretonij deuenit homo meus de Anglia, & Normanniam totam, & omnes alias terras ciſmarinas mihi clamauit quietas: & veni huc, vt ciuitatem iſtam, quæ caput eſt totius Normanniæ, accipiam: & permittite me pacificè intrare, & ero vobis dominus manſuetus, & iuſtus. Cui illi reſponderunt: Ecce apertæ ſunt ianuæ: Intrate ſi vultis: Nemo reſiſtit vobis. Et ait rex: Ego loquar inde cum gente mea. Habito itaque conſilio cum gente ſua intrare noluit. Rex autem Franciæ ita fraudatus a deſiderio ſuo, receſſit a Rothomago cum exercitu ſuo, & perrarias ſuas numero viginti quatuor, quas in circuitu ciuitatis locauerat, combuſſit: & fractis vaſis vinarijs totum vinum ſuum fudit, et abijt; mandans ciuibus, quòd viſitaret eos in virga ferrea. rege autem Angliæ moram faciente in *captione imperatoris Romanorum, mirati ſunt vniuerſi de mora illius; et quidam per prædicationem Comitis Moretonij, qui ſemper prædicabat illum nunquam rediturum, dubitauerunt de illo, et de reditu illius. Vndè factum eſt, quòd *VValterus* Rothomagenſis archiepiſcopus, et cæteri iuſticiarij Angliæ licèt Comitem Moretonij ad deditionem coegiſſent, et caſtellum ſuum de

al. cuſtodia

Windeſouers

Windesouers, quod obsederant, ferè cepissent, ceperunt a Comite Moretonij inducias vsque ad festum omnium sanctorum, castellis de **Notingham**, et de **Thikehill** remanentibus in custodia Comitis, sicut anteà fuerant. Castella verò de **Windesouers**, et de **Wallingeford**, et de Pecho tradita sunt in manu reginæ *Alienor* matris eiusdem Comitis Moretonij, et aliorũ custodũ, qui tradent ea in manu illius, si rex frater suus interim non redierit. Quod cùm *Hugo* Dunelmensis episcopus, qui castellũ de **Thikehill** interim obsederat, audisset, doluit vehementer, quia iam securus erat de illo capiendo; et per mandatum prædictorum iusticiariorum inde recessit imperfecto negotio. Et paulò pòst venerunt in Angliam nuncij regis cum literis illius, missi ab eo ad omnes archiepiscopos, et episcopos, et abbates, et Comites, et barones, et clericos, et francos tenentes; per quos rex humiliter postulauit, vt vniuersi tam clerici, quàm laici tale auxilium facerent ei ad redimendum eum, vnde ipse sciret eis grates; et vt ipsi hoc securiùs facerent, Imperator Romanorum scripsit generaliter vniuersis hominibus regis Angliæ; mandans eis, quòd dominus illorum rex Angliæ cum illo composuerat de redemptione suâ pecuniaria; sed summam pecuniæ non manifestauit. Dominus verò papa *Cælestinus* similiter pro ipso rege scripsit vniuersis viris ecclesiasticis regni Angliæ, vt Imperator, et totum ipsius regnum subijcerentur anathemati, nisi rex Angliæ celeriùs liberaretur a captione illius. Similiter præcepit, vt rex Franciæ, et regnum eius anathemati subiacerent, nisi ipse desisteret a persecutione regis Angliæ, quamdiu fuisset in captione Imperatoris. His et alijs admonitionibus domini papæ et vniuersorum Cardinalium, et consilio virorum sapientium Imperator Romanorum, et rex Angliæ facti sunt amici. vnde rex Angliæ in hac forma scripsit fidelibus suis per Angliam constitutis.

Epistola *Richardi* regis Angliæ ad *Alienor* reginam *matrem suam, & ad iustitiarios suos Angliæ.*

Richardus Dei gratia rex Angliæ, dux Normanniæ, & Aquitanniæ, & Comes Andegauiæ, *Alienor* eâdem gratia reginæ Angliæ charissimæ matri suæ, & iustitijs suis, & omnibus fidelibus suis per Angliam constitutis, salutem. Notum sit vniuersitati vestræ, quòd postquam recesserunt a nobis dilecti nostri, *Hubertus* venerabilis episcopus Saresbirjensis, & *Willielmus* de sanctæ *Mariæ* ecclesia protonotarius noster, venit ad nos charissimus Cancellarius noster *VVillielmus* Eliensis episcopus: & eo inter dominum Imperatorem, & nos fideliter interloquente, eò vsq; res peruenit, quòd de castello de Triuellis, in quo detinebamur, obuiam venimus Imperatori apud Hagenou, vbi honorificè ab ipso imperatore, & tota curia recepti fuimus. Ibique dominus Imperator, & domina Imperatrix nos magnis, & varijs muneribus honorauerunt; &, quod præcipuum est, mutuum fœdus amoris & indissolubile inter dominum Imperatorem contractum est, & nos. Ita quòd vterque nostrum alterum contra omnes viuentes in iure suo obtinendo, & retinendo iuuare debet. Honestè autem circa ipsum imperatorem moram facimus; donec ipsius & nostra negotia perficiantur; & donec ei septuaginta millia marcarum argenti soluerimus. Quare vos rogamus, & in fide, qua nobis tenemini, adiuramus, quatenùs in hac pecunia perquirenda solliciti sitis, & vos iustitiarij nostri, qui alijs in regno nostro præestis, exemplum alijs præbeatis: vt ita honorificè, & magnificè de proprio nobis subueniatis, & etiam de his, quæ de alijs mutuò accipere poteritis, vt alijs fidelibus nostris exemplum detis similia faciendi. Vniuersum autem aurum, & argentum ecclesiarum diligenti obseruatione, & scripti testimonio ab ipsarum ecclesiarum prælatis accipiatis: eisq; per sacramentum vestrum, & aliorum baronũ nostrorum, quos volueritis, affirmetis, quòd eis plenariè restituentur. vniuersorum etiam baronũ nostrorum obsides recipiatis, vt cùm fidelissimus Cancellarius noster, quàm citò peractis in Alemannia negotijs nostris in Angliã venerit, eosdem obsides penes charissimam matrẽ nostram reginam reperiat, vt eos, de quibus inter nos, & dominum Imperatorem conuenit, expeditè possit ad nos transmittere: ne liberatio nostra per absentiam obsidum, & negligentiam vestram moram patiatur. pecunia autem collecta similiter matri meæ, & illis, quibus ipsa voluerit, tradatur. Quem

autem

autem in neceſſitate noſtra promptum inueniemus, in ſuis neceſſitatibus amicum nos reperiet, & remuneratorem; gratiúſque nobis erit, ſi quis in abſentia noſtra in aliquo nobis ſubueniat, quàm ſi in præſentia noſtra in duplo quis nobis ſubueniret. Volumus autem vt ſingulorum magnatum nomina, & ſubuentiones, quæ præſentialiter fient, per ſigillum matris noſtræ nobis ſignificentur, vt ſciamus, quantum vnicuique in gratiarum actionibus teneamur. Sciatis pro certo, quòd ſi in Anglia in libera poteſtate noſtra eſſemus conſtituti, tantam vel maiorem pecuniam domino imperatori daremus, quàm modò damus pro pactionibus conſequendis, quas per Dei gratiam conſecuti ſumus: & ſi etiam pecuniam non præ manibus haberemus, proprium corpus noſtrum Imperatori traderemus, donec pecunia ſolueretur; antequam quod factum eſt, relinqueretur imperfectum. In bulla autem domini Imperatoris aurea fert vobis Cancellarius noſter prædictam teſtificationem. Teſtibus nobis ipſis apud Hagennou. 13. Cal. Maij. Autoritate igitur literarum iſtarum mater regis, & iuſtitiarij Angliæ ſtatuerunt, quòd vniuerſi tam clerici, quàm laici quartam partem redditus ſui de hoc anno darent ad redemptionem domini regis, & tantum ſuperadderent de mobilibus ſuis, vnde rex deberet eis gratias ſcire: & de vnoquoque feodo militis viginti ſolidos, & de abbatijs ordinis Ciſtrenſis, & de domibus ordinis de **Sempringham** totam lanam ſuam de hoc anno; & vniuerſum aurum, & argentum eccleſiarum ſicut rex in mandato ſuo præceperat. Deinde venit in Angliam ex parte domini regis prædictus Cancellarius ſuus afferens literas domini Imperatoris aurea bulla imbullatas in hac forma.

Epiſtola *Henrici* Imperatoris ad magnates Angliæ *pro Richardo rege.*

Henricus Dei gratia Romanorũ Imperator, & ſemper Auguſtus, dilectis ſibi archiepiſcopis, epiſcopis, Comitibus, baronibus, nobilibus & omnibus ad quos præſens pagina peruenerit, in Anglia conſtitutis, ſalutem & bonam voluntatem. Dignum iudicauimus, & noſtræ celſitudini glorioſum, ſi vniuerſitatem veſtram ſollicitiùs inducamus ad ea modis omnibus quibus poteſtis, agenda, quæ ad honorem chariſſimi noſtri illuſtris regis *Richardi* domini veſtri debeantur; ne deuotionis veſtra conſtantia, & meritum fidei circa ipſius commoda appareat mortuum, ſed in ſuis, & in regni ſui obſequijs viuere videatur. Sanè omnibus, quorum deuotio prædicto regi abſenti ſincera extiterit, & pura, vberes referemus gratiarum actiones. ad vniuerſitatis veſtræ notitiam deuenire volentes; quòd Imperatoria ſublimitas cum regia ipſius nobilitate in concordia, & bona pace conſiſtit. Vnde quæcúnq; ipſi irrogata fuerint contraria, pariter cum eo nobis parient moleſtiam, & grauamen. Quare ad deuotorum ſuorum, & fidelium honorem, & profectum, & turbatorum ſuorum damnationem, & exterminium operam præſtabimus ſemper efficacem. & quia corde, & animo vniti ſumus, facta regis veſtri, ſpecialiter noſtri, & imperij noſtri penitus reputabimus; & grauamina eius nobis, & coronæ imperiali illata cenſemus, nec ea (Deo concedente) ſine vltione, & eorum, qui ea intulerint, graui damno, & deſtructione tranſibimus. Datum apud Hagenou 13. Cal. Maij. Deinde poſt pacem iſtam inter Imperatorem, & regem Angliæ ordinatam, ipſe Imperator cœpit colloquium inter ipſum, & regem Franciæ, de pace facienda inter illum, & regem Angliæ, mediante *Willielmo* Remenſi archiepiſcopo regis Franciæ auunculo, & regis Angliæ conſanguineo; & ſtatuerunt diem colloquij inter Valculur & Tulim in craſtino natiuitatis ſancti *Iohannis Baptiſtæ* feria ſexta. Cancellarius verò regis cùm in Angliam intrauit, cùm humilitate magna ad ſanctum *Albanum* acceſſit; vbi occurrerunt ei domina regina mater regis, & dominus Rothomagenſis archiepiſcopus, & alij iuſticiarij domini regis. Ibi etiam bullam domini Imperatoris auream fœdus indiſſolubile inter dominum Imperatorem, & dominum regem continentem prædictus Cancellarius iuſtitiarijs porrexit: aſſerens, quòd nec vt iuſtitia, nec vt legatus, nec vt Cancellarius, ſed vt ſimplex epiſcopus in Angliam venit: nec vt incola, ſed vt hoſpes, immò tantùm vt nuntius domini regis. Iniunxit etiam quibuſdam baronibus, quòd cum eo ad dominum regem venirent: vz. *Gilberto* epiſcopo Roſenſi,

&

& *Sefrido* episcopo Cicestrensi; & *Benedicto* abbati de Burgo, & *Richardo* Comiti de Clare, & Comiti *Rogero Bigot*, & *Gaufrido* de Say & alijs quam pluribus. Ibi etiam dispositum est, penes quos pecunia collata debeat residere: scilicet sub custodia *Huberti Walteri* Cantuariensis electi, & domini *Richardi* Lundonensis episcopi, & *Willielmi* Comitis de Arundel, & *Hamelini* Comitis de Watennia, & Maioris Lundoniarum sub sigillo dominæ reginæ matris regis, & sigillo domini Rothomagensis archiepiscopi. At est notandum, quòd post aduentum *Huberti Walteri* Saresbirien sis episcopi in Angliam, conuenerunt in vnum monachi metropolitanæ ecclesiæ Cantuariensis, & elegerunt sibi in archiepiscopum prædictum *Hubertum* Saresbirien sem episcopum. Contra cuius electionem *Hubertus* Cantuariensis archidiaconus appellauit ad summum pontificem; tum quia rex in captione erat, tum quia episcopi Angliæ, quorum est interesse electioni Cantuariensis archiepiscopi, non interfuerunt electioni illi. Eodem anno dum rex Angliæ erat in captione Imperatoris, *Saladinus* obijt in prima hebdomada Quadragesimæ. Vnde dux Venetiæ in hac forma scripsit prædicto regi Angliæ.

Epistola *Dandoli* ducis Venetiæ, & Dalmatiæ, & *Cherum, ad* Richardum *regem Angliæ de morte* Saladini.

Serenissimo domino suo Richardo *Dei gratia regi Anglia, duci Normannie, & Aquitanie, Comiti Andegauie* Henricus Dandolus *eadem gratia Venetiæ, Dalmatiæ, atq; Cherum dux; salutem & sinceræ dilectionis obsequium. Certa nobis relatione noueritis intimatum, quòd inimicus ille Christianæ religionis* Saladinus *interijt. Cuius quidam filiorum, quem totius domini sui dicitur constituisse hæredem, in Damasco versatur. Alter verò Babyloniæ, & Alexandriæ dominatur. Frater autem eius est in circuitu Babylonis cum exercitu copioso; & est dissensio maxima inter eos. Valete.* Interim appropinquante termino colloquij inter Imperatorem, & regem Franciæ, rex Angliæ per cætera indicia cognouit, quòd si colloquium illud haberetur, Imperator, & rex Franciæ confœderarentur contra archiepiscopos Colonien sem, & Maguntinum, & contra duces de Luuain, & de Lemburc, & Saxonie, & multos alios magnates, & nobiles, qui conspirauerant contra Imperatorem propter necem episcopi de Leges, fratris ducis de Luuain, quam Imperator machinatus erat. Timebat etiam rex Angliæ, quòd si colloquium illud haberetur, ipse sine dubio traderetur in manus regis Franciæ. Vnde rex Angliæ plurimùm se intromisit, vt colloquium illud deficeret, & pax inter Imperatorem, & prædictos magnates fieret. Ad illius igitur instantiam Imperator, & magnates prædicti inter se pacis fœdus, & concordiæ inierunt in hunc modum: *Quòd Imperator iurare fecit episcopos quam plures, & Comites, & barones in animam suam, quòd ille nec præcepit, nec voluit, vt prædictus episcopus de Leges occideretur, & quando hoc sciuit, vehementer inde doluit, & de satisfactione reddidit vnicuique prædictorum virorum, qui contra eum conspirauerant, omnia castella, quæ pater suus, vel ipse eis ablstulerat, & sic facti sunt amici: excepto duce Saxoniæ.* Et colloquium illud, quod inter illum, & regem Franciæ esse debuit apud Valcluin adnihilatum est. His itaque peractis, Imperator die *Veneris* proxima post festum Natiuitatis sancti *Iohannis Baptistæ* venit Wermasiam, vbi dominus rex Angliæ erat. & ibi colloquium celebratum est inter eos per quatuor dies: cui interfuerunt episcopi de partibus illis, & duces de Luuain, & de Lemburc, & Comites, & barones multi; & ex parte regis Angliæ interfuerunt episcopi Bathoniensis, & Elien sis. & quarta die, (scilicet vigilia apostolorum *Petri* & *Pauli*) venerunt ad regem Angliæ *Willielmus Brivere*, & *Baldewinus* de Betun: & adhuc omnes penitus desperauerunt de liberatione regis Angliæ. Sed per Dei misericordiam ipso die apostolorum *Petri* & *Pauli* omnino conuenit inter Imperatorem, & regem hoc modo: Dominus rex Imperatori dabit centum millia marcarum puri argenti ad pondus Coloniæ, & alia quinquaginta millia marcarum argenti pro auxilio, quod deberet conferre Imperatori ad Apuliam acquirendam. Præterea rex dabit sororem *Arthuri* ducis Britanniæ nepotis sui vxorem filio ducis Austriæ. Et liberabit Imperatorem Cypri sine restitutione imperij: similiter, &

filiam

filiam eiusdem Imperatoris: quam faciet tradi duci Ostricij, vt auunculo sua. Prædicta verò centum millia marcarum debet dominus rex conducere suo periculo vsque ad terminos imperij: & quàm citò intrabunt in aliquam partem imperij, dominus rex liberè, & quietè redibit cum saluo conductu in Angliam; & hoc iurauerunt in animam Imperatoris episcopi, duces, Comites, & nobiles omnes, qui interfuerunt; Vnde chirographum factum est inter Imperatorem, & regem Angliæ in hac forma.

Forma compositionis inter *Henricum* Imperatorem & Richardum *regem Angliæ*.

IN nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Hæc est forma compositionis inter dominum Imperatorem semper Augustum, & dominum *Richardum* illustrem regem Angliæ. Dominus Imperator mittet nuntios suos, cum nuntijs domini regis, qui Lundonias ibunt, & ibi recipient centum millia marcarum puri argenti ad pondus Coloniæ. Quæ pecunia a nuntijs Imperatoris accepta, & ponderata sigillabitur in præsentia nuntiorum ipsius, & in conductu regis per regni sui terminos ducetur: ita, vt si eam in regno suo perdi contigerit, periculo regis perdatur. Postquam verò ad terminos Imperij venerit dicta pecunia, per nuntios regis nuntijs domini Imperatoris præsentabitur, qui eam illico ibi recipient, & si fortè in partibus Imperij eam perdi contigerit, periculo Imperatoris perdetur, & rex in ea non tenebitur, nec obsides sui. Alia quoque quinquaginta millia marcarum argenti dabit rex Imperatori, & duci Austriæ, & pro illis ponet obsides: scilicèt, domino Imperatori pro triginta millibus marcarum sexaginta obsides; Duci verò Austriæ septem obsides pro viginti marcarum millibus. Solutis ergò centum millibus marcarum, & datis obsidibus, rex liberè recedet. Si autem dominus rex soluerit promissionem, quam domino Imperatori de *Henrico* quondam duce Saxoniæ fecerat, Imperator de quinquaginta millibus marcarum regem liberum dimittens & absolutum, pro ipso rege soluet duci Austriæ viginti millia marcarum, & rex non tenebitur dare duci Austriæ septem obsides, nec Imperatori sexaginta. Cùm igitur rex prædictam promissionem de *Henrico* quondam duce Saxoniæ impleuerit, & centum millia marcarum soluerit, liberè recedet. Præterea rex fecit iurare in animam suam, quòd neptem suam filiam Comitis Brittanniæ tradet nuptui filio ducis Austriæ infra septem menses postquam liberatus fuerit, & in terram suam redierit, & eam transmittet vsque ad introitum imperij, si eam recipere voluerint: et si noluerint, erit absolutus. Item si promissio de *Henrico* quondam duce Saxoniæ completa non fuerit, quinquaginta millia marcarum, quæ residua sunt, soluentur infra septem menses, postquam dominus rex in terram suam redierit. Cùm autem rex liberatus fuerit, & redire voluerit, Imperator dabit ei conductum per terram suam vsq; ad fines imperij sui, et in portu illo, vbi mare intrabit, quàm diu ibi stabit, donec prospero vento recedat. Præterea ea omnia, quæ tam in his, quàm in alijs familiaribus literis sigillatis sigillis Imperatoris et regis, super contractibus, qui inter eos ordinati sunt, vtérque pro parte sua rata, et firma habebit, et bona fide obseruabit. Quod cùm rex Franciæ audisset, statim mandauit Comiti *Iohanni*, vt ipse sibi caueret, quia diabolus iam solutus erat. Comes autem *Iohannes* sciens hoc de rege fratre suo dictum fuisse, statim transfretauit de Anglia in Normanniam; et adhæsit regi Franciæ, non ausus expectare aduentum regis fratris sui in Angliam. Deinde rex Angliæ misit *Willielmum* Elienſem episcopum Cancellarium suum, et *Willielmum Briwere*, et alios viros sapientes ad regem Franciæ ad pacem cum illo faciendam qualemcúnque. Qui pacem fecerunt cum illo in hac forma.

Forma pacis inter reges Franciæ & Angliæ.

NOuerint vniuersi ad quos literæ præsentes peruenerint: Quòd *Willielmus* regis Angliæ *Richardi* Cancellarius, Elienſis episcopus, sedis Apostolicæ legatus, et cum eo *Willielmus* de Rupibus et *Iohannes* de Pratellis, et *Willielmus Briwere* ex parte regis Angliæ cum literis eiusdem regis patentibus ad regem Franciæ accesserunt: in quibus

quibus continebatur, quòd ea, quæ ipſi cum ipſo agerent, & ordinarent, ipſe rex Angliæ rata prorſus & firma haberet. Ipſi autem hoc modo egerunt, & iſtas conuentiones cum rege Franciæ ex parte domini ſui regis Angliæ fecerunt. Rex Angliæ *Richardus* mittit ſe ſuper dominum regem Franciæ de tota terra, quam rex Franciæ acquiſiuit ſuper ſe & homines ſuos; de qua ipſe, & homines ſui ſunt tenentes, quòd ipſe tantum inde retinebit, quantum ipſe voluerit, ſibi & ſuis. De Comite autem *Iohanne* ſic erit. Quòd ſi homines regis Angliæ poterunt ſufficienter monſtrare in curia domini regis Franciæ, quòd idem *Iohannes* iurauerit ad perquirendam pecuniam ad liberationem regis Angliæ, & de hoc dederit literas ſuas, ipſe *Iohannes* tenebitur ad ſoluendum, & totam terram, quam ipſe tenebat, quando rex Angliæ frater eius iter arripuit vltra mare, tenebit citra mare & vltra, ita liberè ſicut priùs tenebat; excepto eo quòd liber erit à ſacramento, quod fecerat de non intranda terra Angliæ; & de hoc dictus rex Angliæ faciet dominum *Iohannem* ſecurum per ſe, & per barones, & per Archiepiſcopos, & epiſcopos terræ ſuæ, & inſuper per regem Franciæ. Si autem Comes *Iohannes* vellet negare, quòd literæ illæ non eſſent ſuæ, aut quòd illud non iuraſſet, homines regis Angliæ ſufficienter in curia regis Francię monſtrabunt peridoneos teſtes, quòd iurauerit ad quærendam pecuniam ad liberationem regis Angliæ. Si autem monſtratum fuerit, ſicut dictum eſt, quòd Comes iurauerit ad quærendā pecuniam ad liberationem regis, vel ſi defecerit de recipienda monſtratione, rex Franciæ non intromittet ſe de Comite *Iohanne*, ſi pacem de terra ſua prædicta recipere voluerit. De Comite *Lodowico* ſic erit. Rex Angliæ aſſignabit ei in terra ſua ad laudem, & conſilium regis Franciæ, & Archiepiſcopi Remenſis quingentas libratas Andegauenſiū de redditibus annuatim, aut plus ſi plus fuerit, & faciet affidari ei, quòd ipſe faciet Comiti *Lodowico* iuſticiā, & ſeruitium, quod pater ſuus fecit Comiti *Theobaldo*, & ipſe rex Angliæ Comiti *Lodowico* reddet tantum pecuniæ, quantū retinuit poſt mortem Comitis *Theobaldi*, de eo, quod debebat ei reddere. De *Hugone* de Gurnay ſic erit. *Hugo* totam terram, quam alicubi tenebat, tenebit de rege Franciæ, niſi ſit, quòd *Hugo* bona voluntate abſq; coactione aliqua, & ſine defectu regis Franciæ voluerit redire ad regem Angliæ; & rex Franciæ *Hugonem* ſuper hoc libenter rogabit abſque vim faciendo, & aliquid de ſuo mittendo. Si autem *Hugo* noluerit redire ad regem Angliæ cum terra, quam de rege Franciæ tenet, & aliam terram ſuam de Anglia, & de Normannia vellet tenere de rege Angliæ, neque excambium pro terra illa accipere, nec aliquam pacem exinde per regem Franciæ, & per regem Angliæ recipere, oportebit regem Angliæ facere grantum *Hugoni* rationabiliter. Comes Engoliſmus & ſui liberabuntur, & ſaluò redibunt in terram ſuam, & ipſe, & ſui erunt in eo ſtatu, quo fuerunt ante guerram: neque propter aliquid, quod de guerra fecerit, malum ei, aut ſuis fiet. Comes Perticij redditus ſuos in Anglia integrè habebit, & rex Angliæ, & ſui pacem ei tenebunt. Comes Mellenti terram ſuam rehabebit, quæ eſt in terra regis Angliæ. Quando rex Angliæ reuenerit in pacem regis Franciæ, ipſe faciet regi Franciæ ſeruitia, & iuſticias in curia regis Franciæ de ſingulis feodis, quos ab eo tenet, ſicut ſingulus feodus apportat. Præterea rex Angliæ dat regi Franciæ viginti millia marcarum boni argenti, & puri ad pondus Trecenſis, perſoluendas per duos annos ibidem, his terminis: ad primum dimidium annum à die liberationis ſuæ de captione Imperatoris quinque millia marcarum; & ab eo termino ad proximò ſequentem dimidium annum quinque millia marcarum: & exinde ad proximò ſequentem dimidium annum quinque millia marcarum: & exinde ad proximò ſequentem dimidium annum quinque millia marcarum argenti. Et pro his conuentionibus omnibus obſeruandis rex Angliæ tradet regi Franciæ Locas, & Caſtelionem ſupra Edriain: & Archiepiſcopo Remenſi Driencurt, & Arches. Hæc autem quatuor caſtella cuſtodientur ad expenſas regis Angliæ: ita tamen, quòd pro Locis, & pro Caſtelione cuſtodiendis, *Willielmus* de Rupibus, aut ille, qui loco eius erit, tradet regi Franciæ duo millia librarum Andegauiæ ſingulis menſibus, quantum ad menſem continget, & ſemper de victualibus apponet in illis duobus caſtellis ad duos menſes; in Luches ad vndecim milites, & centum, & quadraginta ſeruientes; in Caſtelione ad quatuor milites & quadraginta ſeruientes.

De Driencurt,& de Archis Seneſcallus Normanniæ faciet pro victualibus, & cuſtoſtodia ad grantum,& voluntatem Archiepiſcopi Remenſis. Similiter victualia apponentur à Seneſcallo Normanniæ in iſtis duobus caſtellis ſemper ſufficientia ad duos menſes,ſecundum quod Archiepiſcopus Remenſis dicet.Si omnes prædictæ conuentiones integræ obſeruatæ fuerint regi Franciæ; & quando ex parte regis Angliæ ſoluta fuerint regi Franciæ quinque millia marcarum argenti,rex Franciæ reddet ei vnum de prædictis quatuor caſtellis,quod rex Franciæ voluerit. Et iterum quando quinque millia marcarum ſoluta fuerint regi Franciæ ex parte regis Angliæ, rex Franciæ reddet ei vnum de illis quatuor caſtellis, quod rex Franciæ voluerit. Si verò decem millia marcarum reddita fuerint ſimul regi Franciæ ex parte regis Angliæ, rex Franciæ reddet illi domino de illis quatuor caſtellis, quæ rex Franciæ voluerit. Si verò quindecim millia marcarum ſimul reddita fuerint regi Franciæ, rex Franciæ reddet illi tria de illis quatuor caſtellis, quæ rex Franciæ voluerit.Sed ſi ſimul viginti millia marcarum reddita fuerint regi Franciæ, prædicta quatuor caſtella reddentur regi Angliæ. Rex autem Franciæ nullum de illis quatuor caſtellis reddet, niſi conuentiones prædictæ, ei & ſuis fuerint obſeruatæ de præfata ſibi pecunia reddenda, de Comite *Iohanne*, de Comite *Lodowico*, de Comite Engoliſmi, & ſuis, de Comite Partitij, de Comite Mellenti. Quando verò rex Franciæ habuerit Locas, & Caſtellionem, & Archiepiſcopus Rhemenſis Driencurt, & Arches, rex Franciæ recipiet regem Angliæ in gratiam ſuam pro exequendo conuentiones prædictas, ſicut charta præſens dicit, & rogabit Imperatorem de liberatione regis Angliæ. Prædictus autem Cancellarius, & *Willielmus* de Rupibus, & *Iohannes* de Pratellis, & *Willielmus Briwere* in animam regis Angliæ iurauerunt, quòd rex Angliæ conuentiones, quæ in charta præſenti continentur, obſeruabit, & quando rex Angliæ redierit, ipſe in propria perſona iurabit infra rationabilem terminum, poſtquam à rege Franciæ ſummonitus fuerit, ſe prædictas conuentiones ſeruaturum,& literas ſuas patentes ei inde daturum. Præfati autem quatuor,& cum ijs Conſtabularius Normanniæ,& *Robertus* de Harencurt,& *Stephanus* de Longo campo iurauerunt, quòd ſi rex Angliæ dictas conuentiones nõ obſeruaret, ſe mitterent Pariſijs in captione regis Franciæ. Archiepiſcopi,Epiſcopi,Barones terræ regis Angliæ,quos rex Franciæ voluerit,quando requiſiti fuerint,iurabunt quòd ipſi ſe Pariſijs in captione regis Franciæ ponent, ſi rex Angliæ prædictas conuentiones non ſeruauerit, ſicut præſens charta dicit : & ſi rex Angliæ moreretur antequam rex Franciæ reddidiſſet præfata quatuor caſtella, rex Franciæ illa quatuor caſtella redderet recto hæredi pro exequendo prædictas conuentiones, ſicut præſens charta continet,& ſaluo iure regis Franciæ. Quæ omnia prædicta, vt rata permaneant, & inconcuſſa, ego *Willielmus* Elienſis epiſcopus, regis Angliæ Cancellarius, & ego *Willielmus* de Rupibus, & ego *Iohannes* de Pratellis, & ego *Willielmus Briwere* per præceptum regis Angliæ domini noſtri ſigillorum noſtrorum atteſtatione roborauimus. Actum Meduneæ, anno ab incarnatione Domini, milleſimo centeſimo nonageſimo tertio, octauo Idus Iulij. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ, dum adhuc eſſet in captione Romanorum Imperatoris, dedit *Huberto Walteri* Saresbirienſi Epiſcopo, Archiepiſcopatum Cantuarienſem, & *Sauarico* Archidiacono Northamtoniæ Epiſcopatum Bathonienſem, & *Henrico* Mareſcallo Eboracenſis eccleſiæ Decano, epiſcopatum Exonienſem : & magiſtro *Philippo* Pictauenſi clerico ſuo dedit rex Archidiaconatum Cantuariæ, & *Henrico* abbati Glaſtinbirienſi dedit epiſcopatum Wigornenſem, & prædicto *Sauarico* Bathonienſi epiſcopo dedit abbatiam de **Glaſtinbirie**. Electo itaque *Henrico* Mareſcallo Eboracenſis eccleſiæ Decano ad epiſcopatum Exonienſem, *Gaufridus* Eboracenſis Archiepiſcopus tunc temporis moram faciens apud **Ripunt**,dedit *Petro* fratri ſuo decanatum Eboraci,præſentibus *Hamone* præcentore,& *Simone* Apulo,& alijs clericis ſuis quàm pluribus. ſed quia prędictus *Petrus*,tunc temporis Pariſius erat,& *Richardus* rex Angliæ inſtanter petebat, vt archiepiſcopus daret decanatum illum *Iohanni* Præpoſito de Duai fratri aduocati de Betun, idem archiepiſcopus conſilio ſuorum fretus dedit decanatum illum *Simoni* Apulo clerico ſuo, & ſic liberauit ſe à petitione regis. Sed poſtmodum cùm archiepiſcopus vellet contra factum ſuum venire,dicens præfato *Simoni*,quòd non dederat ei decanatum illum,niſi in

cuſtodia

custodia ad opus *Petri* fratris sui, Canonici Eboracensis ecclesiæ communiter elegerunt sibi præfatum *Simonem* in decanum contra voluntatem Archiepiscopi. Vnde factum est, quòd idem Archiepiscopus, vt placeret regi, dedit prædicto magistro *Philippo* clerico, & familiari regis præfatum decanatum; & sic orta est discordia inter ipsum Archiepisc. Eboracensem, & Canonicos suos; cuius hæc fuit origo, & initium. Eodem tempore, cùm *Richardus* rex Angliæ in reditu suo à terra Ierosolymitana captus esset, & in Alemannia detentus, & iam inter Imperatorem, & ipsum de se per pecuniam redimendo conuenerat, ipsi Archiepiscopo Eboracensi terræ suæ custodiam præcipuè, & corporis sui liberationem literis suis commisit. Quo mandato suscepto fraternæ captionis miseria commotus, Canonicos, quos magis familiares habebat, quos etiam ditauerat, & exaltauerat, vocauit, monuit, & rogauit, vt quartam partem reddituum suorum ad præfati regis liberationem conferrent, sicut in alijs partibus regni factum est. Qui renuentes, & Canonicos suos in partes suas trahentes, asserebant eum in hoc casu, & in consimilibus libertates ecclesiæ suæ velle subuertere; & sic ab eius familiaritate, colloquio, & consortio discesserunt. Tunc temporis, vt suprà dictum est, vacabat Eboracensis ecclesiæ decanatus; cuius donationem ad se pertinere Archiepiscopus, electionem verò suam esse capitulum asserebat. Ideóque ad sedem Apostolicam ex parte Archiepiscopi est appellatum. Capitulum nihilominùs ad electionem magistri *Simonis* Apuli in decanum processerunt. Hoc facto dictus *Simon* ad regem, qui, vt dictum est, erat in Alemannia, transfretauit. Missi sunt etiam ad sedem Apostolicam ab Archiepiscopo nuncij ad prosequendam appellationem, ita tamen vt per Alemanniam vsque ad regem transitum facerent. Illis ad regem venientibus, eóq; salutato, & itineris sui causis expositis, interdixit rex statim, ne alterutra partium ob has causas ad curiam accederet Romanam; inhibens ne regnum suum ingrederetur, qui sine eius assensu hoc aggredi præsumeret, proponens se pacem inter illos sine dilatione reformaturum. Rediit itaq; vnus ex nuncijs Archiepiscopi ad ipsum, cum literis regis continentibus, vt ad eum cum omni festinatione veniret: sicut etiam proposuerat, sed casu emergente præpeditus est. Medio siquidem tempore Canonici Eboraci ecclesiam maiorem à consueta diuina celebrandi solennitate, campanas etiam à solito pulsandi officio suspenderunt: & ob id tota ciuitas commota fuit: altaria etiam denudauerant: stallum Archiepiscopi in choro sera præcluserant: ostium per quod ei à palatio suo, & capella descendenti in ecclesiam patebat ingressus, sera obstruxerant: & alia plura in eius contumeliam fecerant. Vnde & ipse à mari, vbi transfretare paratus erat, ad ecclesiam suam rediens, clericos quosdam præmisit, monens, & præcipiens ecclesiæ ipsius ministris, vt, antiqua forma seruata, in ea ministrarent: qui eius admonitionem & præceptum contemnentes, ecclesiam vacuam reliquerunt, & ab officio diuino destitutam. Eodem anno *Clemens* Papa misit *Huberto Walteri* Cantuariensi electo pallium. Eodem anno *Philippus* rex Franciæ desponsauit sibi *Botildam* filiam *Waldemeri*, quondam regis Dacorum, sororem etiam *Cnuti* regis Dacorum modò regnantis, mense Septembris apud Amiens, Sabbato: & in crastino fecit eam coronari, & consecrari in reginam Franciæ, coram nuncijs regis Dacorum, qui eam ad eum duxerant: scilicet ea intentione, quòd prædictus rex Dacorum veniret in Angliam cum nauali exercitu. Sed in crastino primæ noctis, qua prædictus rex Franciæ illam vxorem suam cognouerat, voluit eam dimittere secreti sui conscius. Et cùm ipse vellet eam tradere in manus nunciorum fratris sui ad reducendum in patriam suam, noluerunt eam recipere, sed abeuntes cum festinatione, reuersi sunt in regiones suas, & illa remansit in custodia regis Franciæ mariti sui. Et paulò pòst factū est inter illos diuortium per *Willelmum* Remensem Archiepiscopum, & per sacramentum *Reginaldi* Carnotensis, & *Philippi* Beluacensis episcoporum; & per sacramentum *Roberti* Comitis de Drues, & Comitis de Neuers, & *Walteri* Camerarij regis Franciæ, & aliorum multorum: qui iurauerunt, quòd prædicta filia regis Dacorum erat consanguinea Comitis de Hainou, cuius filiam idem rex Franciæ vxorē habuerat; sed idem rex Franciæ hoc fecit fieri, vt acciperet sibi in cōiugem filiam Comitis Palatini de Rheno in Alemannia, auunculi supradicti *Henrici* Romanorum Imperatoris. Quæ cùm regi Franciæ à patre, & alijs parentibus suis esset concessa refutauit eum: & consilio matris suæ nupsit *Henrico* Duci

Saxoniæ, nepoti *Richardi* regis Angliæ. Interim *Walterus* Rothomagensis Archiepiscopus, & cæteri iusticiarij Angliæ ceperunt ad redemptionem regis de vnoquoq; feodo militis viginti solidos, & quartam partem vniuersorum laicorum reddituum, & omnes ecclesiarum calices, & cæteros ecclesiarum thesauros. Episcopi verò quidam ceperunt de clericis quartam partem reddituum suorum; & quidam decimam partem, ad redemptionem prædicti regis. Similiter factum est per omnes terras regis transmarinas; & sic infinitam acquisiuerunt pecuniam. Deinde venerunt Lundonias nuncij imperatoris, & receperunt ibi maximam partem redemptionis regis in pondere, & mensura, & tradiderunt eam sub sigillorum suorum testimonio illis, qui illam deferrent vsque ad fines imperij periculo regis Angliæ. Præterea prædictus Imperator dedit regi Angliæ, et charta sua confirmauit, has terras subscriptas: scilicet, Prouenciam, & Vianam, et Vianais, et Marsiliam, et Nerbonam, et Arleblanc, et Leun super Rhodanum vsq; ad Alpes, et quicquid Imperator habet in Burgundia, et homagium regis Arragoniæ, et homagiũ Comitis de Disders, et homagium Comitis de *S. Aegidio*. Et est sciendum, quòd in his terris sunt quinq; Archiepiscopatus, et triginta tres episcopatus. Et est sciendum, quòd supradictus Imperator nunquam prędictis tertis et hominibus dominari potuit; neque ipsi aliquem dominum ad præsentationem Imperatoris recipere voluerunt. Rex autem Angliæ statim misit in Angliam pro *Alienora* regina matre sua, et pro *Waltero* Rothomagensi Archiepiscopo, et pro alijs multis, vt venirent ad eum in Alemanniam: et constituit *Hubertum* Cantuariensem Archiepiscopum summum Iusticiarium in Anglia. Interim *Henricus* Romanorum Imperator per consilium principum imperij sui statuit *Richardo* regi Angliæ diem liberationis suæ, à secunda feria post diem natalis Domini in tres septimanas. Vnde idem rex Angliæ in hac forma scripsit *Huberto* Cantuariensi Archiepiscopo.

Epistola *Richardi* regis Angliæ ad *Hubertum* Cantuariensem Archiepiscopum de liberatione sua.

RIchardus *Dei gratia rex Angliæ & dux Normanniæ, & Aquitanniæ, & Comes Andegauiæ venerabili patri in* Christo, *& amico charissimo* Huberto *eadem gratia Cantuariensi Archiepiscopo, salutem, & sinceræ dilectionis plenitudinem. Quoniam certi sumus, quòd liberationem nostram plurimùm desideratis, & quòd liberatio nostra admodùm vos lætificat; idcirco volumus, quòd lætitiæ nostræ participes sitis. Inde est, quòd dilectioni vestræ dignum duximus significare, dominum Imperatorem certum diem liberationis nostræ nobis præfixisse in diem Lunæ proximam post vicesimam diem Natalis Domini: & die Dominica proximò sequenti coronabimur de regno Prouenciæ, quod nobis dedit. Vnde mittimus in Angliam literas domini Imperatoris super his patentes vobis, & cæterùs amicis nostris, & benevolis; vos autem interim pro omni posse vestro, quos scitis nos diligere, consolari velitis, & quos scitis promotionem nostram desiderare. Teste meipso apud Spiram, 22. die Septembris.*

Epistola *Henrici* Imperatoris ad magnates Angliæ de liberatione Richardi *regis Angliæ.*

HEnricus *Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus, dilectis suis Archiepiscopis, Episcopis, Comitibus, Baronibus, Militibus, & vniuersis alijs fidelibus* Richardi *illustru regis Angliæ gratiam suam, & omne bonum. Vniuersitati vestræ duximus intimandum, quòd dilecto amico nostro* Richardo *illustri regi Anglorum domino vestro certum diem liberationis suæ statuimus à secunda feria post diem natiuitatis Domini in tres septimanas apud Spiram, siue apud Wermaciam; & inde in septem dies posuimus ei diem coronationis suæ de regno Prouenciæ, quod ei promisimus; & hoc certum habeatis, & indubitatum. Nostri siquidem propositi est, & voluntatis, præfatum dominum vestrum, sicut amicum nostrum specialem promouere, & magnificentiùs honorare. Datũ apud Theallusam vigilia beati* Thomæ *Apostoli.*

Sed

Sed antequam pax ista confirmata esset inter Imperatorem, & regem, rex misit *Willielmum* Elienſem epiſcopum Cancellarium ſuum, & alios nuncios ſuos in Franciam ad Comitem *Iohannem* fratrem ſuum, & effecit aduerſus eum, quòd ipſe rediit in Normanniam, & inuauit regi fratri ſuo fidelitatem, & pacem contra omnes homines: & rex præcepit, quòd omnia caſtella honorum, quos ipſe illi dederat, traderentur illi citra mare & vltra: ſed cuſtodes illorum noluerunt tradere illi aliquod caſtellum per breue. Vnde Comes iratus regreſſus eſt ad regem Franciæ, & adhæſit ei, & rex Franciæ tradidit illi caſtellum de Driencurt, & caſtellum de Archis, quæ tradenda erant *Willielmo* Remenſi Archiepiſcopo. Eodem anno *Berengera* regina Angliæ, & *Iohanna* quondam regina Siciliæ, & filia Imperatoris Cypri, venerunt Romam ſub cuſtodia *Stephani* de Turnehan: & à domino papa *Cæleſtino*, & nobilibus Romanis honorificè ſunt ſuſceptæ; & moram fecerunt ibi ferè per dimidium anni ſpatium, propter metum imperatoris: & cùm inde receſſiſſent, tradidit eas dominus Papa in conductu magiſtri *Mellur* Cardinalis, & perrexerunt vſque Piſam. Deinde vſque *Genoam. Deinde vſque Marſiliam. Apud Marſiliam ſuſcepit eas rex Arragoniæ, & exhibuit eis omnem honorem, & reuerentiam; & conduxit eas vſque ad fines regni ſui; & Comes de ſancto *Aegidio* conduxit eas per terram ſuam. Et ſic peruenerunt Pictauiam. *al. Genenes*

ANno gratiæ, milleſimo centeſimo nonageſimo quarto, qui erat ſecundus annus captionis *Richardi* regis Angliæ, idem *Richardus* fuit adhuc in captione *Henrici* Romanorum imperatoris in Alemannia apud Spiram die natalis Domini, qui Sabbato euenit: & ibi manſit vſque ad tempus liberationis ſuæ, quod ſtatuerat ei Imperator, videlicet, à ſecunda feria poſt diem natiuitatis Domini in tres ſeptimanas. Cúmque Imperator veniſſet illuc, vnà cum Archiepiſcopis, Epiſcopis, & Ducibus, & magnatibus imperij ſui, & diu tractaſſet de liberatione regis Angliæ, venerunt ad Imperatorem nuncij regis Franciæ, & nuncij Comitis *Iohannis* fratris regis Angliæ: & obtulerunt Imperatori ex parte regis Franciæ quinquaginta millia marcarum argenti, & ex parte Comitis *Iohannis* triginta millia marcarum argenti tali conditione, vt ipſe regem Angliæ teneret in captione ſua vſque ad feſtum ſancti *Michaelis* Archangeli proximè ſequens; aut ſi Imperator mallet, darent ei in fine vniuſcuiuſque menſis, quamdiu ipſe regem Angliæ in captione ſua teneret, mille libras argenti; aut ſi Imperator mallet, rex Franciæ daret ei centum millia marcarum argenti, & Comes *Iohannes* daret ei quinquaginta millia marcarum argenti tali conditione, vt ipſe traderet eis regem Angliæ, vel ſaltem in captione ſua teneret ab illo tempore per ſpaciumvnius anni. Ecce quomodo amabant eum! Quibus auditis, Imperator diſtulit diem liberationis regis Angliæ, & alium diem liberationis ſuæ ſtatuit ei in Purificatione S. *Mariæ* apud Maguntum. Interim *Gaufridus* Eboracenſis Archiepiſc. octauo die natalis Domini Eboracum venit, & conſilio virorum prudentium miniſtros conſtituit in Metropolitana eccleſia Eboraci, quam vacuam inuenit: qui in ipſa eccleſia, ſicut decebat, ſolenniter deſeruirent. Et hoc ita obſeruatum eſt, donec Canonici, & eorum capellani per laicam poteſtatem, & violentiam eſſent reſtituti. Poſt hæc quatuor ex maioribus eccleſiæ ob prædictam eccleſiæ ſuſpenſionem excommunicati, ad regem tunc temporis liberatum tranſfretauerunt, & licentia ab eo accepta, qui commotus fuerat quia Archiepiſcopus, ſicut in mandatis acceperat, ad eum non venerat, Romam profecti ſunt. Contra quos nuncij ab Archiepiſcopo ſunt illuc deſtinati. Vtráque autem parte in præſentia *Cæleſtini* Papæ conſtituta, de electione Decani diutiùs eſt agitatum, & deliberatum, quoniam poſt appellationem ritè interpoſitam, factam eſſe dignoſcebatur; & ideò irritanda, vel potiùs irritata erat denuntianda. Dominus verò Papa cognitioni cauſæ, vtrum ſi ad Archiepiſcopum Decanatus donatio, an ad capitulum Decani electio ſpectaret, tunc temporis volens ſupерſedere: (fretus ſua poteſtate, de cuius amplitudine diſputare fas non eſt) præfato *Simoni* Apulo, (ſaluo in poſterum tam ipſius Archiepiſcopi, quam capituli iure,) Decanatum contulit, confirmauit, & per annulum ſuum aureum inueſtiuit. Quo articulo ita expoſito, ſtatim proceſſerunt ad diffamationem ipſius Archiepiſcopi,

& accusationem; proponentes eum esse suum, & aliorum clericorum spoliatorem violentum, exactorem improbum, & ecclesiarum fores manu armata frangere, ecclesiastica beneficia Simoniacè diuidere, & retinere, appellationibus non deferre, priuilegia Romani pontificis continere; & (vt breuiter dicatur) asserebant eum omne episcopale officiū vilipendentem, aucupio, venationi, & alijs curis militaribus deditū esse. Et his & alijs de causis intendebant eum deponere; illi maximè, quos ipse maximis honoribus, & inæstimabilibus diuitijs, & redditibus in Eboracensi ecclesia ditauerat, & vltrà quàm debuerat per Deum exaltauerat. De talibus dicit Dominus, *Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me.* Caueant ergò sibi, ne spernat eos iustus iudex: & ne cum *Iuda* proditore condēnentur in gehenna. His propositis, scripsit dominus papa *Hugoni* Lincolnienſi episcopo, & coniudicibus suis, vt si essent, qui Archiepiscopum super obiectis accusarent, audirent diligenter hinc inde proposita, & veritatem inquisitam sigillis suis signatam ad sedem destinarent Apostolicam. Si verò accusator non appareret, & Archiepiscopus fama publica laboraret, ei purgationem cum tribus episcopis & totidem abbatibus indicerent. Sed quia Archiepiscopus ante citationem iudicum appellauerat, & iter ad prosequendum appellationem arripuerat, dicti iudices ei spacium trium mensium, secundum quod in rescripto domini papa continebatur, ad eius prosecutionem assignauerunt, diem præfigentes Kalend. Iunij. Sed Archiepiscopus ad terminum illum non venit, tum propter regis prohibitionem, tum propter aeris intemperiem, quæ tunc temporis est Romæ. Clerici verò eius eodem tempore in Curia Romana consistentes, & has causas absentiæ suæ prætendentes, impetrauerunt, vt quicquid contra Archiepiscopum post appellationem medio tempore factum fuerat, in irritum reuocaretur: quia per eum non stetit, quo minùs ad Curiam veniisset Romanam; & terminus, quo se Apostolico præsentaret, conspectui, infra octauas beati *Martini* proximè sequentis est ei à domino papa præfixus: & quoniam nec tunc in Curia Romana per se vel per sufficientem responsalem comparuit, ad natale Domini proximè sequens, ab omni administratione episcopali suspensus fuit.

Liberatio *Richardi* regis Angliæ.

INterim *Henricus* Romanorum imperator cum magnatibus imperij sui, & *Richardus* rex Angliæ cum *Alienor* regina matre sua, & *Waltero* Rothomagensi Archiepiscopo, & *Willielmo* Eliensi Episcopo Cancellario suo, & *Sauarico* Batonensi episcopo, conuenerunt apud Maguntum in Purificatione beatæ *Mariæ:* & celebrato ibi concilio de liberatione regis Angliæ, Imperator voluit à pacto resilire, propter cupiditatem pecuniæ, quam rex Franciæ, & Comes *Iohannes* ei obtulerant. Et adducens secum nuncios regis Franciæ, & nuncios Comitis *Iohannis*, de quorum numero erat *Robertus* de Nunant frater *Hugonis* Couentrensis Episcopi, tradidit regi Angliæ literas regis Franciæ, & Comitis *Iohannis* legendas, quas ipsi miserant contra liberationem illius. Quibus visis & lectis, rex plurimùm turbatus est, & confusus, desperans de liberatione sua. Conuenit ergò per consiliarium suum super hoc Maguntinum, & Colonienſem, & Saxeburcensem Archiepiscopos, & Wermaicensem, & de Spire, & de Legis episcopos; & de Suaue fratrem Imperatoris, & de Ostricio, & de Luuain duces; & Comitem Palatinum de Rheno, & cæteros magnates imperij, qui constituti fuerant ex parte imperatoris fideiussores inter illum & regem Angliæ super pactis inter illos contractis. Qui audacter introierunt ad Imperatorem, & plurimùm increpauerunt eum de cupiditate sua, qui ita impudenter à pacto suo resilire volebat, & effecerunt aduersus eum, quod ipse liberum, & quietum dimisit regem Angliæ à captione sua; ita tamen, quòd rex Angliæ tradidit imperatori *Walterum* Rothomagensem Archiepiscopum, & *Sauericum* Batonienſem Episcopum, & *Baldewinum Wac*, & alios multos filios Comitum, & Baronum suorum, obsides de residuo pecuniæ redemptionis suæ, & de pace seruanda Imperatori, & imperio suo, & omni terræ suæ dominationis. Et Maguntinus, & Colonienſis Archiepiscopi tradiderunt eum in manu *Alienor* matris suæ liberum, & quietum ex parte Imperatoris,

pridiè

pridie Nonas Februarij, feria sexta, die Ægyptiaca, quam moderni diem malam vocant. & sic in die mala liberauit eum Dominus. Cùm autem idem rex rogaret *Robertum* de Nunant, fratrem *Hugonis* Couentrensis Episcopi, vt pro illo obses esset, respondit *Robertus*, Quòd ipse erat homo Comitis *Iohannis*, & ideò noluit pro ipso obses esse. Vnde rex iratus præcepit illum capi, & in carcerem mitti. & factum est ita. Eodem verò die, quo rex liberatus fuit de captione Imperatoris, misit *Salt* de Bruil nuntium quendam in terram Suliæ ad *Henricum* Comitem Campaniæ nepotem suum, & ad alios Christianorum principes, mandans eis diem liberationis suæ: & quòd ipse, si Deus fecerit ei vindictam de inimicis suis, & pacem dederit, veniet ad terminum statutum ad succurrendum illis contra Paganos. Promisit etiam prædicto *Salt* de Bruil, quòd quadraginta libratas terræ daret ei in reuersione sua de terra Suliæ. Eodem die rex summonuit per literas suas *Hugonem* Couentrensem Episcopum, quòd ipse veniret in curia sua, & staret iudicio Episcoporum, in eo, quòd ipse Episcopus erat; & iudicio Laïcorum, in eo quòd ipse de eo Laïcalem tenuerat bailliam; super his, quæ aduersus eum loqueretur. Eodem die Romanorum Imperator, & Archiepiscopi, & episcopi, & duces, & Comites Imperij facto communi scripto, & sigillis suis appositis, mandauerunt regi Franciæ, & Comiti *Iohanni*, quòd statim visis literis illis redderent regi Angliæ castella, ciuitates, munitiones, villas, & prædia, & alia vniuersa, quæ ipsi super eum ceperant, quamdiu ipse in captione Imperatoris fuerat: & nisi fecerint, scirent pro certo, quòd ipsi iuuarent regem Angliæ pro posse suo ad recuperandum omne, quod amiserat. Deinde rex Angliæ promisit, & chartis suis confirmauit quibusdam Archiepiscopis, & Episcopis, & Ducibus, & Comitibus, & baronibus multis de Imperio redditus annuos pro homagijs, & fidelitatibus, & auxilijs eorum contra regem Franciæ. Recepit itaque homagium de Archiepiscopo Maguntino, & de Archiepiscopo Colonienſi, & de Episcopo de Legis, & de Duce Ostricij, & de Duce de Luuain, & de Marchiso de Mumferrant, & de Duce de Nemburc, & de Duce Suauiæ fratre Imperatoris, & de Comite Palatino de Rheno, & de filio Comitis de Henou, & de Comite de Holande, & de alijs multis, salua fidelitate Imperatoris. Et est sciendum, quòd rex Angliæ fuit in captione Imperatoris per spacium vnius anni, & sex hebdomadarum, & trium dierum. Liberato autem rege, omnes qui aderant, præ gaudio lachrymati sunt. Deinde Imperator tradidit regi saluum conductum, vsque ad portum de Amuers. Cumq; rex Coloniam venisset, archiepiscopus Coloniæ recepit eum cũ gaudio; & pro exultatione liberationis illius celebrauit Missam in hunc modum. *Nunc scio verè, quia misit Dominus angelum suum, & eripuit me de manu* Herodis, *& de expectatione plebis Iudæorũ, &c.* Et cùm rex inde recederet, prædictus archiepiscopus conduxit eum vsque ad portum de Amuers, vbi Rhenus fluuius cadit in mare. Et illuc conuenit multitudo nauium, quæ de Anglia venerant contra regem. Et portus ille de Amuers est in terra Ducis de Luuain. Quò cùm rex venisset, intrauit galeam *Alani Trenchemer*, vt cum ea faciliùs tranſiret inter Insulas: singulis autem noctibus exiens de galea illa intrauit nauem magnam & pulcherrimam, quæ venerat de Rie, & in ea iacuit in nocte; & in die redijt ad galeam, donec peruenirет ad portum de Swiene, qui est in Flandria, in terra Comitis de Hennou, & fecit quatuor dietas à portu de Amuers, vsque ad portum de Swine, & in portu de Swine fecit moram quinque dierum; & sexta die circa horam tertiam recessit à portu de Swine, & in crastino post horam diei nonam applicuit in Angliam apud Sandicum portum, die Dominica tertio Idus Martij. Interim non longè ante aduentum regis, venit in Angliam *Adam* de sancto *Edmundo* clericus, & familiaris Comitis *Iohannis*, missus ab eo in Angliam cum literis ad castella sua munienda contra regem fratrem suum. Qui cùm Londonias venisset, & sine impedimento transire potuisset, accessit ad hospitium *Huberti* Cantuarienſis Archiepiscopi, & comedit cum illo, multa iactans de prosperitate domini sui, & de familiaritate regis Franciæ, quam habebat aduersus dominum suum, dicens quòd rex Franciæ tradiderat domino suo castellum de Driencurt, & castellum de Archis, quæ tradenda erant Archiepiscopo Remensi, sicut in supradicto scripto continetur: & plura tradidisset domino suo, si dominus suus haberet homines, in quibus confideret. His itaque, & alijs iactantijs prædictus *Adam* plurimùm exasperauit dominum Cantuarienſem

Archiepis-

Archiepiſcopum,& omnes, qui audierunt verbum illud: ſed nemo miſit in eum manũ propter reuerentiam menſæ. At tamen poſt prandium cũ prędictus *Adam* ad hoſpitium ſuum rediret, Maior Londoniarum iniecit manus in eum,& tenuit: et cepit omnia breuia ſua, in quibus mandata Comitis *Iohannis* continebantur,& tradidit ea Cantuarienſi archiepiſcopo. Qui in craſtino conuocatis coram eo epiſcopis, Comitibus, & Baronibus regni, oſtendit eis literas Comitis *Iohannis*,& earum tenorem: & ſtatim per commune conſilium regni definitum eſt, quòd Comes *Iohannes* diffidaretur de omnibus tenementis ſuis in Anglia,& vt caſtella ſua obſiderentur:& factũ eſt ita. Eodem die *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus, & *Hugo* Lincolnienſis, & *Richardus* Londonienſis,& *Gilbertus* Roffenſis,& *Godefridus* VVintonienſis,& VVigornienſis,& Herefordenſis epiſcopi, & *Henricus* Exonienſis electus: & abbates, & clerici multi Cantuarienſis diœceſeos, conuenerunt in capella monachorum infirmorum apud Weſtmonaſterium,& ſententiam anathematis tulerunt in Comitem *Iohannem*, & in omnes fautores eius, & conſiliarios, qui pacem, & regnum regis Angliæ turbauerant, vel turbarent, niſi relicta hoſtilitate ad ſatisfactionem venirent. Deinde appellauerunt ad præſentiam domini Papæ contra *Willielmum* Elienſem Epiſcopum, ne ipſe de cætero fungeretur in Anglia legationis officio; & appellationem ſuam ſigillis ſuis confirmauerunt, & miſerunt illam domino regi, deinde ſummo Pontifici confirmandam. Facta eſt autem hæc appellatio quarto idus Februarij feria quinta. Omnes igitur, quibus commiſſa fuerant Comitis *Iohannis* caſtella obſidenda, reuerſi ſunt in patrias ſuas. Epiſcopus verò Dunelmenſis, cui commiſſum fuit caſtellum de **Tikehil** obſidendum, magnum congregauit exercitum Eboracenſis ſcytiæ, & de Northumbria, & de alijs terris ſuis, & obſedit illud. & Comes *Dauid* frater regis Scotiæ, & *Ranulfus* Comes Ceſtriæ, & Comes de *Ferreres cum magno exercitu obſedit caſtellum de **Notingham**. Et archiepiſcopus Cantuarienſis cum magno exercitu obſedit **Werleberge**; quod infra paucos dies redditum eſt ei, ſaluis vita, & membris incluſorum. Similiter redditum eſt ei caſtellum de **Lancaſtre**, quod *Theodbaldus Walteri* frater eius cuſtodierat ex parte Comitis *Iohannis*: & mons ſancti *Michaelis* in Cornubia redditus eſt ei, quem *Henricus* de la Pumerai, expulſis inde monachis, contra regem munierat. Idem verò *Henricus* audito aduentu regis, obijt timore perterritus. Hæc autem tria caſtella, videlicet, **Werleberge**, & **Loncaſtre**, & mons ſancti *Michaelis* reddita fuerunt ante aduentum regis: cætera verò duo ſcilicet **Notingham**, & **Tikehil** viriliter reſtiterunt impugnantibus. Sed audito aduentu regis, illi de caſtello de **Tikehil**, per licentiam Dunelmenſis Epiſcopi miſerunt duos milites ad videndum, ſi rex veniſſet, & ad offerendum ei caſtellum illud. Et noluit rex recipere, niſi ponerent ſe in miſericordia ipſius ſine aliqua exceptione; & ſic redeuntes narrauerunt *Roberto* de la Mare Conſtabulario, & cæteris incluſis, voluntatem regis. Qui inito conſilio cum Dunelmenſi Epiſcopo, qui eis vitam, & membra promiſit, tradiderunt ei ad opus regis caſtellum de **Tikehil**. Illi autem qui in caſtello de **Notingham** erant, non miſerunt quenquam ſuorum obuiam regi. Vnde rex iratus venit ad **Notingham** die Annũtiationis Dominicæ, feria ſexta, cum tanta hominum multitudine, & ſonitu tubarum, & buccinarum, quòd illi, qui in caſtello erant, audientes hoc, & videntes admirati ſunt, commoti ſunt, conturbati ſunt, tremor apprehendit eos: & tamen credere non poterant, quòd rex veniſſet, ſed putabant totum hoc factum fuiſſe à principibus exercitus ad illudendum eis. Rex verò hoſpitatus eſt propè caſtellum; ita quòd ſagittarij de caſtello ſagittabant homines regis ante pedes eius. Vnde rex iratus armauit ſe, & exercitum ſuum ad faciendum inſultum in caſtellum: & factus eſt conflictus multus inter illos,& homines caſtelli: & multi ceciderunt ex vtraque parte vulnerati,& mortui. Rex verò interfecit ſagitta vnum militem. prævaluit itaq; rex, & retruſis illis in caſtellum, cepit quaſdã prępara tiones, quas fecerant ante portas, & portas exteriores combuſſit. Eodem die venit illuc *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus, & crucem ſuam ante ſe portari fecit. *Gaufridus* verò Eboracenſis Archiepiſcopus crucem ſuam non portauit; ſed conqueſtus eſt regi de Archiepiſcopo, qui crucem ſuam portari fecit in Eboracenſi diœceſi. Quod cùm Cantuarienſis Archiepiſcopus audiſſet, & vidiſſet quòd Eboracenſis Archiepiſcopus crucem

al, Ferrarijs

ſuam

ſuam non portaſſet, dixit, Ego crucem meam per totam Angliam porto, & portare debeo, ſicut totius Anglię primas: tu autem crucem tuam non portas, & forſitan portare non debes: & ideo rebus ſic exiſtentibus appello ad dominum Papam. Viceſima ſexta die menſis Martij rex Angliæ præcepit Perarias ſuas fieri, habens in propoſito, quòd ampliùs inſultum non faceret in caſtellum, donec machinę ſuę bellicæ pararentur: ſed furcas leuari fecit propè caſtellum, in quibus ſuſpendit quoſdam ſeruientes Comitis *Iohannis* extra caſtellum captas. Viceſima ſeptima die menſis Martij *Hugo* Dunelmenſis Epiſcopus, & illi qui cum eo erant in obſidione caſtelli de **Tibehil**, venerunt ad regem apud **Notingham**, adducentes ſecum captiuos, qui capti fuerant in caſtello de **Tibehil**, & rex proceſſit obuiam illis. Et viſo rege, Epiſcopus Dunelmenſis deſcendit, & rex ſimiliter obuiam ei, & oſculatus eſt eum. deinde aſcendentes equos ſuos venerunt ad obſidionem. Eodem die cùm rex ſediſſet ad prandium ſuum, *Radulfus Murdac*, & *Willielmus* de Wendeual conſtabularij caſtelli de **Notingham**, miſerunt duos ex ſocijs ſuis ad videndum regem: Quo viſo regreſſi ſunt in caſtellum nuntiantes eis, qui miſerant eos, ea quæ audierant, & viderant de rege, & ſtatu eius. Quę cùm *Willielmus* de Wendeual, & *Rogerus* de *Muntbegũ audiſſet, cum alijs duodecim exierunt à caſtello, & poſuerunt ſe in miſericordia regis, & ampliùs non redierunt in caſtellum. Viceſima octaua die Martij, mediante Cantuarienſi Archiepiſcopo, *Radulfus Murdac*, & *Philippus* de Wireceſtre, & *Radulfus* de Wireceſtre fratres eius, & vniuerſi, qui in caſtello erant, tradiderunt regi caſtellum, & poſuerunt ſe in miſericordia regis de vita, & membris, & de terreno honore.

al. Mundegum

Viceſima nona die menſis Martij *Richardus* rex Angliæ profectus eſt videre **Clipeſtone**, & forreſtas de **Sirewode**, quas ipſe nunquam viderat antea: & placuerunt ei multùm, & eodem die redijt ad **Notingham**. Triceſima die menſis Martij feria quarta *Richardus* rex Angliæ celebrauit primum concilij ſui diem apud **Notingham**; cui interfuerunt *Alienor* regina mater eius, & *Hubertus* Cantuarienſis archiepiſcopus, qui in dextris regis ſedebat in concilio illo, & *Gaufridus* Eboracenſis archiepiſcopus, qui à ſiniſtris eius ſedebat, & *Hugo* Dunelmenſis, & *Hugo* Lincolnienſis, & *Willielmus* Elienſis regis Cancellarius, & *Willielmus* Herefordenſis, & *Henricus* Wigornienſis, & *Henricus* Exonienſis, & *Iohannes* Candidæ Caſæ Epiſcopi: & Comes *Dauid* frater regis Scotiæ, & *Hamelinus* Comes de Warenna, & *Ranulfus* Comes Ceſtriæ, & *Willielmus* Comes de Ferreres, & *Willielmus* Comes de Salesbiria, & *Rogerus Bigot*. Eodem die rex diſſaiſiuit *Gyrardum* de Canuilla de caſtello, & Vicecomitatu Lincolnienſi, & *Hugonem Bardolf* de Vicecomitatu Eboracenſis ſciriæ, & de caſtello Eboraci, & de **Scardeburc**, & de cuſtodia de **weſtmerland**: & omnia ſupradicta expoſuit venditioni. Vnde factum eſt, quòd cùm Cancellarius conuentionaſſet, ſe daturum regi pro Vicecomitatu Eboracenſis ſciriæ, & pro Vicecomitatu Lincolnienſi, & pro Vicecomitatu Nordhampteſciriæ, mille & quingentas marchas in principio conuentionis, & ſingulis annis de vnoquoque prædictorum Comitatuum centum marchas de incremento; *Gaufridus* Eboracenſis archiepiſcopus obtulit regi tria millia marcharum pro Vicecomitatu Eboracenſi, & ſingulis annis centum marchas de incremento: & ſic abiecto Cancellario, Eboracenſis archiepiſcopus obtinuit Vicecomitatum Eboracenſem, & ita factus eſt regis ſeruiens, & præcipitauit ſe in potentias regis. Triceſima prima die menſis Martij, ſcilicet pridie Kalend. Aprilis rex Angliæ celebrauit ſecundum diem concilij ſui: in quo ipſe petijt, ſibi fieri iudicium de Comite *Iohanne* fratre ſuo: qui contra fidelitatem, quam ei iurauerat, caſtella ſua occupauerat, & terras ſuas tranſmarinas, & ciſmarinas deſtruxerat, & fœdus cum inimico ſuo rege Franciæ contraxerat. ſimiliter & de *Hugone* de Nunant Couentrenſi Epiſcop. ſibi fieri iudicium poſtulauit, qui ſecreti ſui conſcius eum reliquerat, & regi Franciæ, & Comiti *Iohanni* inimicis ſuis adhæſerat, omne malum in perniciem regni ſui machinans. Et iudicatum eſt, quòd Comes *Iohannes*, & Epiſcopus Couentrenſis peremptoriè citarentur; & ſi infra quadraginta dies non venerint, nec iuri ſteterint; iudicauerunt Comitem *Iohannem* demeruiſſe regnum, & Epiſcopum Couentrenſem ſubiacere iudicio Epiſcoporum, in eo quòd ipſe Epiſcopus erat, & iudicio Laïcorum, in eo quòd ipſe Vicecomes regis extiterat. Kalendis Aprilis prima die eiuſdem menſis prædictus rex

Angliæ

Angliæ celebrauit tertium diem colloquij ſui: in quo conſtituit ſibi dari de vnaquaque carucata terræ totius Angliæ duos ſolidos, quod ab antiquis nominatur **Tenantale**. Deinde præcepit, quòd vnuſquiſque faceret ſibi tertiam partem ſeruitij militaris, ſicut ſingulus feodus apportat, ad transfretandum cum illo in Normanniam. Deinde exigebat à monachis ordinis Ciſtrenſis totam lanam ſuam de hoc anno; ſed quia hoc facere erat eis graue & importabile, fecerunt cum eo finem pecuniarium. Secunda die menſis Aprilis Sabbato celebrauit diem quartum, & vltimum concilij ſui: in quo omnes tam clerici quàm Laïci, qui volebant ſibi conqueri de archiepiſcopo Eboracenſi, fecerunt querimonias multas de rapinis, & iniuſtis exactionibus: ſed archiepiſcopus Eboracenſis nullum dedit eis reſponſum. Deinde per cõſilium, & machinationem Cancellarij (vt dicitur) *Girardus* de Camuilla fuit retatus de receptatione prædonum, qui rapuerunt bona mercatorum euntium ad nundinas de **Stanford**: & ab eo receſſerunt ad rapinam illam faciendam, & de rapina illa redierunt ad eum. Prætereà appellauerunt eum de læſione regiæ maieſtatis, in eo quòd ipſe ad vocationem iuſtitiarum regis venire noluit, nec iuri ſtare de prædicta receptatione raptorum, neque eos ad iuſtitiam regis producere; ſed reſpondit ſe eſſe hominem Comitis *Iohannis*, & velle in curia ſua iuri ſtare. Præterea appellauerunt eum, quòd ipſe fuit in vi, & adiutorio cum Comite *Iohanne*, & alijs inimicis regis ad caſtella regis de **Notingham**, & de **Tikehil** capienda. *Girardus* verò de Camuilla negauit omnia, quæ obijciebantur ei ab illis, & illi dederunt vadium de proſequendo, & *Girardus* dedit vadiũ de defendendo ſe per vnum de liberis hominibus ſuis. Eodem die ſtatuit dominus rex diem coronationis ſuę apud Wintoniã in clauſo Paſchæ. Eodem die perrexit rex vſq; **Clipeſtun** contra *Willielmum* regem Scottorum: & præcepit, vt omnes qui capti fuerant in caſtello de **Notingha**, & caſtello de **Tikehil**, & caſtello de **Merleberg**, & caſtello de **Loncaſtre**, & in monte *S. Michaëlis*, cõuenirent ad eum apud Wintoniã in craſtino clauſi Paſchę. Tertia die menſis Aprilis (dominica ſcilz. in ramis palmarum) fecit rex Angliæ moram apud **Clipeſtun**, & rex Scottorum apud **Mirkeſope** propter diem ſolennem. Quarta die mẽſis Aprilis rex Angliæ, & rex Scotiæ venerunt apud **Suuelle**. Quinta die mẽſis Aprilis rex Angliæ, & rex Scotię venerunt ad Maltonã, vbi rex Scotiæ petijt à rege Anglię dignitates, & honores, quos prędeceſſores ſui habuerunt in Anglia. Petijt etiam Comitatum Northumbrię, & **Cumberland** & **Weſtmerland**, & Comitatũ de **Loncaſtre**, ſibi reddi de iure prędeceſſorum ſuorum. Cui rex reſpondit, ſe ſatisfacturũ ei per conſilium Comitum & baronum ſuorum. Sexta die menſis Aprilis venerunt prędicti reges ad domum *Petri* Foreſtarij de **Roteland**. Septima die menſis Aprilis venerunt prædicti regis apud *al. Gamdirtun.* ***Gaindinton**. Octaua die menſis Aprilis prædicti reges fecerunt moram apud **Gaidintoun** propter reuerentiam Paraſceuæ Domini. Nono die menſis Aprilis in vigilia Paſchæ venerunt prædicti reges ad **Northampton**: & decima die & vndecima die menſis Aprilis fecerunt prædicti reges moram apud **Northamptun**: vbi rex Angliæ habito cum Epiſcopis & Comitibus, & baronibus ſuis cum deliberatione conſilio, reſpondit regi Scotiæ, Quòd petitionem ſuam, quam fecerat de Northumbria nulla ratione facere debuerat, & maximè illis diebus, in quibus omnes ferè principes regni Francorum facti ſunt ei inimici. Nam ſi hoc feciſſet, videretur quòd hoc magis ex timore procederet, quàm ex dilectionis affectu: tamen rex Angliæ in præſentia *Alienor* matris ſuæ, & *Huberti* Cantuarienſis Archiepiſcopi, & *Hugonis* Dunelmenſis Epiſcopi, & *Gocelini* Glaſcuenſis Epiſcopi; & aliorum multorum, tam clericorum, quàm Laïcorum vtriuſque regni, conceſſit, & charta ſua confirmauit *Willielmo* regi Scottorum, & hæredibus ſuis in perpetuum; quòd quandocunque ipſi per ſummonitionem regis Angliæ ad curiam ſuam venient, epiſco. Dunelmenſis, & Vicecomes Northumbriæ recipient eũ ad aquã de **Twede**, & in ſaluo cõductu ducent eos vſq; ad aquam de **Taiſe**; & ibi recipient eos archiepiſ. Eboracenſis, & vicecomes Eboraci, & in ſaluo conductu ducent eos vſq; ad fines Comitatus Eboracenſis; & ſic per epiſco. & vicecomites ducentur de Comitatu ad Comitatũ, donec perueniant ad curiã regis Anglię: & ex quo rex Scottorũ intrauerit terram regis Anglię habebit quotidiè de burſa regis Angliæ 100. ſolidos de liberatione. Cùm autem rex Scotiæ ad Curiam regis Angliæ venerit, quàm diu ipſe in Curia regis

regis Angliæ moram fecerit, habebit quotidie de liberatione triginta solidos, & duodecim wastellos dominicos, & duodecim simenellos dominicos, & quatuor *sextertia de dominico vino regis, & octo sextertia de vino expensabili, & duas libras de pipere, & quatuor libras de cymino, & duas petras de cera, vel quatuor cereos, & quadraginta grossos longos colpones de dominica candela regis, & quater viginti colpones de alia candela expensabili; & cum ipse in patriam suam redire voluerit, conducetur per Episcopos & Vicecomites de Comitatu in Comitatum, donec peruenerit ad aquam de Twede: & habebit similiter quotidiè centum solidos de bursa regis Angliæ ad liberationem. Charta autem huius concessionis, & confirmationis regis Angliæ tradita fuit *Willielmo* regi Scotiæ in villa de Northamptun, feria secunda in hebdomada Paschæ per manum *Willielmi* Eliensis episcopi regis Cancellarij. Anno ab incarnatione Domini nostri *Iesu Christi 1194*, anno etiam regni regis *Richardi* quinto, duodecima die mensis Aprilis feria tertia in hebdomada Paschæ *Richardus* rex Angliæ recessit de Northamptonia, & perrexit vsque ad Seluestun; & *Hubertus* Cantuariensis archiepiscopus, & *Hugo* Dunelmensis episcopus perrexerunt vsque ad Blakelai, vbi præparatum erat hospitium Dunelmensi episcopo, quod ipse à triginta annis retrò tenuerat ex liberatione marescallorum regis *Henrici*. Et vbi procuratio sua præparata fuerat, superuenerunt seruientes regis Scotiæ volentes eijcere seruientes episcopi, sed non poterant. Emerunt tamen cibaria regis, & in quadam domo eiusdem curiæ præparauerunt. Quô cùm Dunelmensis Episcopus veniisset, & dictum esset ei à suis ita contigisse, noluit pedem referre, sed audacter hospitium suum intrauit, & mensas apponi iussit. Et dum pranderet superuenit *Hubertus* Cantuariensis archiepiscopus, & obtulit ei hospitium suum: & consuluit ei, vt ipse, relicto hospitio illo regi Scotiæ, abiret. Cùm autem rex Scotiæ à venatu rediisset serò, & nuntiatum esset ei ita contigisse, grauè tulit, & noluit illò ire: sed præcepit procurationem suam dari pauperibus, & ipse venit ad regem apud Seluestone, & conquestus est ei de iniuria, quam fecerat ei Dunelmensis episcopus; vnde rex iratus multùm increpauit Dunelmensem episcopum. Tertia decima die mensis Aprilis venit rex ad Woodestoke. Quartadecima die venit rex ad Freidmantel: decimaquinta die mensis Aprilis venit rex Angliæ ad Wintoniam, & eo die dissaisiuit *Godefridum* Wintonienſem episcopum de castello, & Comitatu Wintoniæ, & de illis duobus manerijs, quę episcopus Wintonienſis ab illo emerat ante iter suum Ierosolymitanum, et de magna parte patrimonij sui. Sextadecima die mensis Aprilis post prandium transtulit se rex Angliæ de castello Wintoniæ ad Prioratum sancti *Swithuni*, et ibi nocte illa iacuit, et se balneari fecit; et mandauit *Gaufrido* Eboracensi archiepiscopo, ne ipse in crastino ad coronationem suam accederet cum cruce sua, ne fortè tumultus fieret inter ipsum, et Cantuariensem Archiepiscopum. Et quia prohibitum erat ei crucem suam portare, noluit coronationi regis interesse.

alias sextaria

Coronatio *Richardi* regis Angliæ post liberationem.

Septima decima die mensis Aprilis die Dominica in octabis Paschæ, conuenientibus in vnum in Ecclesia sancti Swithuni Huberto *Cantuariensi, &* Iohanne *Dublinensi Archiepiscopis: et* Hugone *Dunelmensi, et* Hugone *Lincolniensi, et* Richardo *Londoniensi, et* Gilberto *Roffensi, et* Willielmo *Eliensi, et* Sefrido *Ciceſtrensi, et* Henrico *Exoniensi, et* Willielmo *Herefordensi, et Wigornensi, et de S.* Dauid, *et Pangorensi, Episcopis: et abbatibus multis, et clero, et populo:* Richardus *rex Angliæ vestimentis regalibus indutus, coronam auream habens in capite, processit de thalamo suo coronatus: gestans in manu sua dextra sceptrum regale, in cuius summitate habetur signum crucis, et in manu sinistra virgam auream, in cuius summitate habetur species columbæ; et à dextris eius ibat* Willielmus *Eliensis Episcopus Cancellarius suus, et à sinistris* Richardus *Londoniensis Episcopus. Precedebat quoque eos ordinata processio Archiepiscoporum, et Episcoporum, et abbatum, et monachorum, et clericorum. Comites verò, et barones, et milites, et magna plebis multitudo, sequebantur regem. Et pannus sericus 4. lanceis superpositus ferebatur supra regem à quatuor Comitibus: videlicet,* Rogero Bigot *Comite de Norfolchia, et* Willielmo *Comite de Insula Vectæ, et Comite Salesbirienſi, et Comite*

de

de Ferreres. & tres gladij de thesauro regis sumpti gestabantur ante regem: quorum vnum gestabat Willielmus *rex Scottorum, & alterum portabat* Hamelinus *Comes de Warenna, & tertium gestabat* Ranulfus *Comes Cestriæ: medius autem illorum ibat rex Scottorum, & Comes de Warenna à dextris eius, & Comes Cestriæ à sinistris eius. Et sic coronatus ductus est in Metropolitanam Ecclesiam S.* Swithuni *vsque ad altare: et ibi flexis genibus deuotè recepit benedictionem, ab* Huberto *Cantuariensi Archiepiscopo, et inde ductus est ad sedem suam.* Alienor *verò regina mater eius cum puellis suis sedebat in Boreali parte Ecclesiæ ex opposito regi. Cantuariensis verò archiepiscopus Missam celebrauit; et rex ductus est à prædictis episcopis ad oblationem, et reductus est in sedem suam. Post celebrationem Missæ reductus est rex in thalamum suum, præcedente ordinata processione, vt superiùs. Rex verò depositis grauioribus vestimentis suis, et corona, leuiora sumpsit indumenta et coronam leuiorem: et ita ad prandendum intrauit refectorium monachorum; et præfati archiepiscopi, et episcopi, et rex Scotiæ, et Comites et barones sedebant ad mensam, vnusquisque in locum suum, secundùm ordinem, et dignitatem suam, et epulabantur splendidè. Ciues autem Londoniarum, data regi mercede ducentarum marcharum, seruierunt de pincernaria, contra calumniam ciuium Wintoniæ. Ciues verò Wintoniæ seruierunt de coquina. Eodem die post prandium serò rediit rex in domum suam, quæ est in castello Wintoniæ.* Decimo octauo die mensis Aprilis, in crastino coronationis regis, *Iollanus frater regis *Hĕrici* de la Pumerai appellatus, quòd proditiosè interfuerat captioni montis *S. Michaëlis* in Cornubia, elegit magis abiectus esse ab Anglis, quàm stare inde iuri in curia regis. Nonodecimo die mensis Aprilis *Hugo* Dunelmensis episcopus, sponte sua, nullo cogente, reddidit regi Comitatum Northumbriæ, cum castellis, & alijs pertinentijs suis: & præcepit ei rex, vt ipse ea traderet *Hugoni Bardulfo.* Quod cùm *Willielmus* rex Scotiæ audisset, statim obtulit regi Angliæ quindecim millia marcharum argenti pro Northumbria, & pertinentijs suis: dicens quòd Comes *Henricus* pater suus illam tenuit ex dono *Henrici* regis secundi, & post eum rex *Malcolmus* filius eius quinque annis eam pacificè possedit. Vnde rex Angliæ habito cum suis consilio respondit regi Scotiæ, quòd daret ei totam Northumbriam, exceptis castellis, pro memorata pecunia: sed rex Scotiæ noluit illam recipere sine castellis. Vicesima die mensis Aprilis fecit rex Angliæ segregari ab alijs ditiores, qui capti fuerant in castellis de Nottingham, & de Tikehil, & alijs castellis Comitis *Iohannis*, & poni in carceribus ad redimendum: cæteros autem abire permisit per plegios veniendi ad vocationem suã, & standi iudicio curiæ. & vnusquisque illorum inuenit plegios de centum marcis, si ipse non rediret in curiam regis. Vicesima prima die mensis Aprilis *Willielmus* rex Scottorum iterum tentabat, si ipse modo quolibet obtinere posset Comitatum Northumbriæ cum castellis: sed non erat de consilio regis Angliæ, vt ipse ei aliqua castella traderet. sed tamen dedit ei spem habendi ea in futuro post reditum suũ de Normannia. Vicesima secunda die mensis Aprilis, feria sexta *Willielmus* rex Scotiæ recessit à curia regis Angliæ, versus patriam suam rediturus: dolens & confusus propter repulsam ei factam. Eodem die rex Anglię recessit à Wintonia versus mare ad transfretandum, propter sinistros rumores, quos audierat de Normannis, & iacuit apud Malt-ham. Vicesima tertia die mensis Aprilis rex Angliæ fecit moram apud Malthã, & *Gaufridus* Eboracensis archiepiscopus venit illuc ad regem, & crucem suam ante se portare fecit. Vnde *Hubertus Walteri* Cantuariensis archiepiscopus plurimùm conquestus est regi: sed rex respondit, quòd hoc non pertinebat ad eum, imò ad dominum Papam. Eodem die reddidit rex *Gaufrido* Eboracensi archiepiscopo Baugi, & Langis in Andegauia, & chartã sua confirmauit. Vicesima quarta die mensis Aprilis dominus rex fecit pacem, & finalem concordiam inter *Gaufridum* Eboracensem archiepiscopum, & *Willielmum* Eliensem episcopum Cancellarium suum, de omnibus controuersijs, quæ inter illos erant, tam de captione Eboracensis archiepiscopi apud Doroberniam, quàm de abiectione Cancellarij ab Anglia; ita quòd prędictus Eliensis Episcopus ad summonitionem Eboracensis archiepiscopi iurabit cum centesima manu sacerdotum, quòd ipse nec præcepit, nec voluit, vt idem Eboracensis archiepiscopus caperetur. Et post concordiam illam eodem die recessit rex de Malthã, & perrexit ad Portesmue ad transfretandum: & *Alienor* regina mater eius cum eo. Vicesima quinta, & vicesima sexta, & vicesima septima die mensis Aprilis fecit rex moram apud

al, Iohannes

apud **Portesmue.** Vicesima octaua die mensis Aprilis recessit rex a **Portesmue**, & perrexit vsque **Stanstede** causa venandi. Quo abeunte, Wallenses, & Braibanceni hostiliter congressi sunt, & mutuò se interfecerunt. Vicesima nona die mensis Aprilis redijt rex à **Portesmue** ad extinguendam malitiam Walensium, & Braibancenorum: & factum est ita. Tricesima die mensis Aprilis, & prima die mensis Maij, festo Apostolorum *Philippi* & *Iacobi*, fecit rex ibidem moram, & videbatur ei nimis tædiosa. Secunda die mensis Maij rex tædio affectus, fecit totam classem suam carcari hominibus, & equis, & armis, feria secunda: & contra consilium nautarum suorum intrauit quandam nauem suam longam, sperans transfretare nauigando: & quamuis ventus esset ei contrarius noluit reuerti. Cæteræ autem naues remanserunt in portu: rex verò, & qui cum eo erant iactabantur fluctibus. erat enim tempestas valida, & erat cor eorum pauens. Et in crastino sequenti redijt rex in insulam Vectæ, deinde ad **Portesmue**. Et facta ibi, & in prouincia illa octo dierum mora, nono die, feria quinta, festo sanctorum *Nerei*, & *Achillei*, atque *Pancratij* martyrum, iterum naues intrauit ipse, cum exercitu suo, & transtretauit in Normanniam, & applicuit apud Barbeflet cum centum magnis nauibus onustis viris bellicosis, & equis & armis: & statim properauit Vernolium ire, quod rex Franciæ obsederat. Cuius aduentu audito, rex Franciæ ab obsidione Vernolij recessit, in vigilia Pentecostes, nesciente exercitu suo, postquam ipse ibidem moram octodecim dierum in obsidione fecerat. Interim *Iohannes* frater regis, Comes Moretonij redijt ad regem fratrem suum: & mediante *Alienor* regina matre eorum, facti sunt amici rex, & ille; sed rex nullum castellum, neque terram aliquam ei reddere voluit. Exercitus verò regis Franciæ, quem ipse dimiserat in obsidione Vernolij, cùm vidisset quòd rex suus abierat, secutus est eum die Lunæ in hebdomada Pentecostes. Rex verò Angliæ impiger, & torto Balearis verbere fundæ ocyor, audito quòd rex Franciæ obsedisset Vernolium, illuc festinanter aduenit: & non inuento ibi rege Franciæ, in ore gladij secutus est exercitum eius fugientem. Deinde properauit rex Angliæ ad Vernolium, & partes debiliores firmauit. Deinde properauit rex ad castrum Montis mirabilis, quod Andegauenses, & Cenomannenses obsederant, sed priusquam ipse illuc veniret, ceperunt illud, & funditus diruerunt. Deinde rex Angliæ cum festinatione properauit ad castrum de Luches, transitum faciens per castrum Toronum, vbi duo millia marcarum à Burgensibus dono spontaneo recepit. Milites verò Nauerræ, & Braibanceni obsederunt castrum de Luches. Quorum dux, & primus extiterat * Anfuns filius *Sancij* regis Nauarræ, frater *Berengeræ* reginæ Angliæ: sed ipse non perduxit eos vsque Luches, quia antequam illuc veniret, nunciatum est ei, quòd pater suus rex Nauarræ obijsset. & hac de causa reuersus est in regionem suam, & receptus est in regem ab hominibus regni. Cúmque rex Angliæ ad castrum de Luches veniret, inuenit ibi prædictos Nauarrenses, & Braibancenos, iam in vigilijs, & ieiunijs, & laboribus multis, in captione illius castelli in vanum laborantes: & statim cum suis, & cæteris, qui aderant, die noctúque in eo insultum faciens, tandem cepit illud vi & armis, & cepit in eo quinque milites, & quatuor, & viginti seruientes feria secunda post festum sancti *Barnabæ* Apostoli. Interim consiliarij regis Franciæ ceperunt colloquium cum Senescallo, & Constabulario, & proceribus Normanniæ, ad pontem Archæ. Vbi dies statuto cùm *Walterus* Rothomagensis Archiepiscopus, vnà cum prædicto Senescallo, & Constabulario, & proceribus veniret ad locum colloquij, & ibi frustrà cum illis aduentum nunciorum regis Franciæ expectaret: rex Franciæ cum exercitu non modico venit ad castellum modicum, quatuor milliaribus distans à Rothomago, nomine Fontaines, & obsedit illud; & in obsidione illa per quatuor dies plùs, quàm credi posset, laborans, tandem cepit illud, & demolitus est. Interim Comes *Iohannes*, frater regis Angliæ, & *Robertus* Comes Leirceſtriæ, et alij multi Barones conuenerant Rothomagum: sed quia non habebant, cui principaliter tanquam domino regi adhærerent, et quia impares multitudine, et viribus multùm à rege Franciæ differebant, non præsumpserunt infestare regem Franciæ. Cùm autem rex Franciæ destructo castello illo inde recederet, et versus Franciam remearet,

al. Anfunus

incautum inuenit Comitem Leiceſtriæ; qui ad inſidias ei parandas de nocte Rothomago exierat, & vſque in terram *Hugonis* de Gurnai ad deprædandam eam, * euagationem fecerat inconſultam, & ſic à rege Franciæ cum paucis ſuorum detentus eſt. Deinde ex communi aſſenſu vtriuſque regis *Willielmus* Remenſis Archiepiſcopus, & Comes de Neuers, & Comes de Bar, & magiſter *Anſelmus* Decanus Turonenſis, & alij multi ex parte regis Franciæ; & *Walterus* Rothomagenſis Archiepiſcopus, & Seneſcallus Normanniæ, & Conſtabularius, & alij multi ex parte regis Angliæ conuenerunt, propè vallem Rodolij, ſexta feria poſt feſtum ſancti *Barnabæ* Apoſtoli, de treugis inter prædictos reges ad inuicem firmandis tractatum habituri. Poſt longam itaque deliberationem inter eos habitam, in hoc tandem conuenit: quòd treugæ, quæ vſque ad finem triennij ex parte regis Franciæ requirebantur, tantùm per vnum annum eſſent duraturæ; ita quòd rex Angliæ teneret (in nullo obnoxius regi Franciæ) omnes terras, quas habet in manu propria: & rex Franciæ ſimiliter oppida, quæ occupauit, vel tenet, pacificè teneret: & interim liceret vtrique illorum munire, & roborare omnes munitiones, quas integras, & infractas retinuiſſet, cæteras verò dirutas reædificare interim non liceret eorum alicui. Si quis verò alius præterquam in caſtris reædificandis domos vaſtatas, vel combuſtas ædificare affectaret, licitè poſſet vel in ædificijs, vel in colligendis ſegetibus, vel alijs fructibus ſibi pacificè prouidere. Cæterùm verò compromiſſum fuit, quòd omnes eccleſiæ, & eccleſiaſticæ perſonæ, quæ ſuis bonis, vel redditibus per violentiam huius guerræ priuatæ fuerant, in omni loco terrarum vtriuſque regis, reſtituerentur in integrum. Sed quia rex Franciæ volebat, quòd omnes illi, qui ei adhæſerant, vel regi Angliæ, clauderentur in treugis iſtis, ita quòd à neutro illorum moleſtarentur, vel quòd etiam nemo conuerſorum in alterutrum hoſtiliter moueretur, impeditæ ſunt treugæ. quia videlicet rex Angliæ violare nolebat conſuetudines, & leges Pictauiæ, vel aliarum terrarum ſuarum, in quibus conſuetum erat ab antiquo, vt magnates cauſas proprias inuicem gladijs allegarent. Et ſic imperfecto negotio ab inuicem ſeparati ſunt omnes, qui colloquium illud cœperant, & ex illo die prædicti reges inimiciores facti ſunt, & acriùs inter ſe alter aduerſus alterum congreſſus eſt in rapinis, & iniquis combuſtionibus. Rex quidem Franciæ venit ad ciuitatem Ebroicarum, & eam penitus ſubuertit, & eccleſias deſtruxit, non parcens ætati, vel ſexui: & reliquias ſanctorum inde aſportauit. Hæc autem fecit eò, quòd ciues Ebroicenſes, relicto eo, reuerſi fuerant ad fidem, & ſeruitium domini ſui regis Angliæ. Cùm autem rex Franciæ, deſtructa ciuitate Ebroicenſi, inde recederet, & ad villam, quæ dicitur Freteual veniret; rex Angliæ ad inſidias ei parandas venit Vendomiam. Et quia locus ille non erat clauſus muro, nec ad defendendum aptus, fecit rex tendere extra villam tentoria ſua: & in eis ita ſecurus, ac ſi eſſet clauſus muro, expectabat mandatum regis Franciæ: qui mandauit ei, quòd die illo viſitaret illum in manu hoſtili. Cuius mandatum rex Angliæ lætus ſuſcipiens, renunciauit illi, quòd ipſe expectaret eum: & niſi veniſſet, ipſe viſitaret eum in craſtino mane. Quod cùm rex Franciæ audiſſet, non viſitauit regem Angliæ illo die. Mane autem facto rex Angliæ fecit exercitum ſuum armari; & proceſſit, vt cum exercitu regis Franciæ congrederetur. Quo audito rex Franciæ, & exercitus eius fugit ante faciem regis Angliæ ſubſequentis. In fuga autem illa multi de exercitu regis Franciæ interfecti ſunt, & multi capti. Captus eſt etiam regis Franciæ theſaurus magnus, & capella regia, & chartæ vniuerſorum hominum regis Angliæ, qui ſe dederant regi Franciæ, & Comiti *Iohanni*, contra eum. In fuga verò illa rex Franciæ declinauit ſe à turba, & intrauit quandam eccleſiam, vt Miſſam audiret, longè à recta via. Rex verò Angliæ, neſciens quòd rex Franciæ ſe abſconderet, ibat adhuc ſpirans minarum, & cædis in homines regis Franciæ, & quærebat eum, vt morti traderet, vel viuum caperet; & dictum eſt ei à quodam Flandrenſi, quòd rex Franciæ iam longè proceſſerat; & ita rex Angliæ deceptus proceſſit in equo velociſſimo modicùm vltrà fines Franciæ, & Normanniæ; & deficiente ei equo illo, *Marcades* princeps Braibancenorum tradidit illi alium equum: & ſic rex Angliæ, non inuento rege Franciæ, redijt Vendomiam, cum præda magna hominum, & equorũ, & pecunia magna. Deinde perrexit rex in Pictauiam, ad debellandum *Gaufridum*

al. euagina-tionem

dum de Rancune, & vicecomitem de Engolismo, qui dederant se regi Franciæ, & Comiti *Iohanni* contra eum, & ipse expugnauit eos. Vnde & ipse in hac forma scripsit *Huberto* Cantuariensi Archiepiscopo.

RIchardus *Dei gratia rex Angliæ, & dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ, venerabili in Christo patri* Huberto *eadem gratia Cantuariensi Archiepiscopo, totius Angliæ Primati, salutem. Sciatis, quòd nos Dei gratiâ, qui in omnibus rectum considerat, Tailburgum, & Marciliacum, & omnia castella, & totam terram* Gaufridi *de Rancona cepimus; & ciuitatem Engolismi, & castellum nouum, & Munciniacum, & la Chese, & omnia alia castella, & totam terram Comitis Engolismi, cum omni integritate cepimus: ciuitatem autem Engolismi, & Burgum in una vesperata cepimus; in terris verò, quas in partibus illis cepimus, benè vsque ad trecentos milites, & quadraginta millia armatorum cepimus. Teste meipso apud Engolismum vicesimo secundo die Iulij.* Interim familiares regis Franciæ, & familiares regis Angliæ, ex consensu vtriusque regis conuenerunt inter Vernolium, et Tilers, ad colloquium, ad tractandum de treugis inter illos, et conuenit inter eos, sicut inferiùs notatum est.

Literæ *Drogonis*, & *Anselmi* de treugis factis inter *reges Franciæ & Angliæ.*

DRogo de Merloto Constabularius Franciæ, et *Anselmus* beati *Martini* Turonis decanus, et *Vrsio* domini regis Franciæ Camerarius, omnibus ad quos literæ præsentes peruenerint, salutem. Noueritis, quòd nos de mandato domini nostri *Philippi* regis Franciæ iurauimus, et fidem manu legati dedimus, quòd dominus noster rex Franciæ treugas, sicut inferiùs scriptæ sunt, et conuentiones treugarum obseruabit. Treugæ autem in hunc modum datæ sunt. Dominus noster rex Franciæ, intuitu Dei, ad preces Cardinalis, et Abbatis Cistertiensis concedit regi Angliæ et suis treugas: et concedit, quòd firmare possit, si firmare voluerit, Nouum burgum, et Driencurt, et Concas, et Britollium. Aliæ munitiones, quæ dirutæ sunt per guerram per regem Franciæ, aut per suos, non firmabuntur in his treugis, nisi eas contigerit firmari per pacem, quæ fiet inter regem Franciæ, et regem Angliæ. Rex Franciæ et sui erunt de omnibus in ea tenatura, in qua erant die, qua treugæ datæ fuerunt. De valle Rodoli in hunc modum erit. rex Franciæ tenens erit de valle Rodoli, sicut erat priùs: scilicet, de ipso Rodoleo, et de ipsa tota villa cum ecclesijs: et de Louers, et de Aquigener, & de Laire, & de alijs vsque ad Haiam Malherbe, & vsque ad pontem Archiæ. De Haia verò Malherbe, & de vltra, & de Ponte Archiæ, & de vltra, erit tenens rex Angliæ. De omnibus * fortellescis, & de quibus rex Franciæ est saisitus die treugarum, sic erit: quòd rex Franciæ eas infra treugas poterit infortiare, vel diruere, vel comburere si voluerit, & de tota terra, quam tenet, voluntatem suam facere. Et rex Angliæ similiter illas * forcelleses, de quibus est tenens die treugarum, poterit infortiare, vel diruere, vel comburere: sed rex Angliæ de dirutis fortellescis per regem Franciæ, aut per suos nullam poterit firmare, nisi illas quatuor, quæ superiùs dictæ sunt. Præterea rex Franciæ ponit in treuga sua omnes illos, qui meliùs erant homines sui ante guerram, quàm regis Angliæ. Præterea illos, qui fuerunt homines regis Angliæ, quos infrà nominabimus: videlicet, Archas, & Driencurt, sicut inde est tenens ipse, & suæ gentes: Comitatum Augi, sicut inde est tenens ipse, & gentes suæ. Mortuum mare, & terram, vnde *Willielmus* de Chahou est tenens: terram Comitis Boloniæ, de qua erat ipse tenens die, qua treugæ datæ fuerunt: *Hugonem* de Gornaco & Albamarle, & officium de Bauueu, & terram suam, sicut inde est tenens: Nouum mercatum & terram, sicut *Willielmus* de Garland, & sui inde sunt tenentes: Gisortium, & Vogesin Normanniæ, sicut rex Franciæ, & sui inde sunt tenentes: Vernonem & Gallonem, & terram, sicut rex Franciæ, & sui sunt tenentes: Pasciacum & terram, sicut rex, & sui sunt tenentes. Ilers & terram sicut rex, & sui inde sunt tenentes. Marcelliacum & terram, sicut

al. forceleſcis

al. forteleſas

rex et ſui inde ſunt tenentes : Loiam et terram, ſicut rex, et ſui inde ſunt tenentes: Nouancurt,& terram ſicut rex,& Comes *Robertus*,& ſui ſunt tenentes: Thiellerias,& terram, ſicut rex, & *Geruaſius*, & ſui ſunt tenentes: **Neuelonem*, & ſuos homines; & fractam vallem & terram ſuam,ſicut inde ſunt tenentes. Comitem Brutiæ,& homines ſuos,& terram ſuam,ſi quam habet,vnde ſit tenens. Comitem Engoliſmi, & homines ſuos,& terram ſuam,& feodum ſuum, ſicut inde eſt tenens: *Iohannem* de Ruuereio, et *Baldewinum* de Aquini, & Comitem Mellenti, & terram ſuam,ſicut inde eſt tenens: et tam prædictas terras, quàm homines qui in eis ſunt. & treugæ durabunt ab inſtanti feſto omnium ſanctorum in vnum annum. Ideò autem rex Franciæ omnes prædictos nominauit,quia vult quòd rex Angliæ illos magnos homines, quos voluerit in treugam eſſe, nominet infra quindenam ſupradictæ treugæ; quoniam ſi poſt quindenam à die ſupradictæ treugæ vellet nominare, rex Franciæ illos non reciperet; & ſi ſe cognouerint coadiutores regis Angliæ in treuga erunt. Muniti autem coadiutores in facta treuga erunt vtrinque. Rex autem Franciæ duos elegit dictatores, & rex Angliæ ſimiliter duos: quorum arbitrio, vel maioris partis, ſi alter regum aduerſus alterum, vel aliquis hominum ſuorum inter ſe interciperet, emendatio hinc inde fieret infra quadraginta dies. Iſti autem dictatores iurabunt ſuper ſancta euangelia, quòd nec amore, nec odio, nec timore, nec pretio omittent, quin bona fide arbitrentur. Si autem contigerit interceptionem fieri vltra Ligerim verſus Bituricam,dictatores conuenient inter Exodunum & caſtellum *Rodulphi*, propter emendationem faciendam. Arbitri de terra, in qua interceptio facta fuerit, ſummonebunt alios dictatores; & ipſi bona fide audita ſummonitione, conuenient per conuenientes dietas ad alterutrum locorum dictorum, & ſi interceptio fieret citra Ligerim verſus Normanniam, dictatores conuenient inter Vernolium, & Tilerias propter emendationem faciendam. Si autem contentio eſſet inter dictatores, Legatus magiſter melior bona fide ſub periculo animæ ſuæ inde veritatem inquireret, & ſuper illum, qui interceptionem, & delictum emendare non vellet, omni appellatione remota, excommunicationis ſententiam promulgaret, & terram ſuam interdicto ſupponeret. Si autem malefactor eſſet de terra regis Franciæ, rex Franciæ iuuaret bona fide ad hoc emendandum ſine ſuo mittendo: & rex Angliæ ſimiliter faceret de ſuis hominibus bona fide. Si rex Franciæ contra regem Angliæ, aut rex Angliæ contra regem Franciæ interciperet, Cardinalis terram interdiceret intercipientis, ſi interceptionem nollet emendare ad arbitrium dictatorum, aut maioris partis. *Richardus* rex Angliæ, & ſui erant in ea tenatura, *citra Ligerim verſus Normanniam, in qua erant die, qua treugæ captæ fuerunt; & vltra Ligerim erunt in ea tenatura, in qua erant die, qua ipſe & ſui poterunt ſcire per legales dietas treugas eſſe datas. Et rex Angliæ mittit omnes illos in treuga ſua, qui meliùs erant homines ſui, quàm regis Franciæ ante treugam. De priſonis ita erit vtrobique, quòd illi priſones, quos rex Franciæ habet, hoſtigabuntur per ſecuritatem, quam obtulerint, ſi prædicto regi placuerit; ſi autem non placet, dictatores ſui ſub adiuratione ſacramenti ſui dicent, quæ ſecuritas facienda eſſet ad hoc, quòd rex Franciæ ſecurus eſſet, quòd priſo reueniret in priſonam regis Franciæ quindecim diebus ante terminum, ſi viuus eſſet priſo: & de priſonibus regis Angliæ erit ſimiliter per ſuos dictatores. Hæc autem omnia bona fide ſeruanda ambo reges iurabunt, & affidabunt in manu Cardinalis, & literas ſuas patentes inde facient de treugis, & conuentionibus prædictis ſeruandis. Nobiſcum autem treugas iurauit, & affidauit, ex parte regis Franciæ *Geruaſius* de Caſtello tenendas: iurabunt etiam illi, quos rex Angliæ requiret, tam clerici, quàm laici arbitrio dictatorum. Ad hoc ſciatis, quòd nos, qui iurauimus hanc treugarum conuentionem, ſuper hoc habuimus regis Franciæ literas patentes de ratihabitione: videlicet, quòd quicquid de treugis ſeruandis ordinaremus, ratum haberet, et firmum. Et nos, vt omnia prædicta firma ſint, et ſtabilia, vniuerſa prædicta ſigillis noſtris roborauimus. Actum inter Vernolium, et Thilers, anno incarnati verbi, milleſimo, centeſimo, nonageſimo quarto, viceſima tertia die Iulij. Poſt tranſfretationem autem regis, cùm *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus domum rediret, *Hugo Bardulfus* petijt ab eo Comitatum Northumbriæ, et Nouum caſtellum ſupra Tinam, et caſtellum de Bamburc,

al. Neuolem

al, contra

Bamburc, ſicut idem epiſcopus promiſerat regi, ſe traditurum. Sed Epiſcopus id facere diſtulit, quia nuncius ſuus, per quem ipſe obtulerat regi duo millia marcarum argenti pro Comitatu illo cum ſupradictis caſtellis ſibi retinendo, nondum redierat. Qui cùm rediret, attulit ſecum literas regis, per quas rex mandauit *Hugoni Bardulfo*, quòd, ſi prædictus Dunelmenſis epiſcopus feciſſet eum ſecurum de illis duobus marcarum millibus reddendis, traderet prædicto epiſcopo prænominatum Comitatum cum caſtellis. Cùm igitur literæ regis traderentur *Hugoni Bardulfo*, reſpondit ipſe *Hugoni* epiſcopo Dunelmenſi, dicens: Si vultis vt ego præceptum regis faciam, tradite mihi caſtella, & Comitatum, & ego retradam ea vobis, ſicut rex præcepit; ſi feceritis me ſecurum de illis duobus marcarum millibus habendis ad opus regis: cui epiſcopus Dunelmenſis reſpondit: Non eſt opus, vt ego vobis ea tradam ad retradendum mihi, quia ego habeo illa, & teneo. His auditis, *Hugo Bardulfus* ſtatim mandauit domino regi reſponſum epiſcopi; vnde rex iratus præcepit epiſcopum Dunelmenſem diſſaiſiri de caſtellis & de Comitatu ſupradictis, & vt duo millia marcarum ab eo exigerentur: præcepit etiam rex in furore iræ ſuæ, vt ipſe Dunelmenſis epiſcopus diſſaiſiretur de manerio de **Sanberye** cum feodis militum, & Wappentacco, quæ idem rex beato *Cuthberto*, & eccleſiæ Dunelmenſi, & præfato epiſcopo, & ſucceſſoribus eius, dederat in puram, & perpetuam eleemoſynam, & charta ſua confirmauerat, ſicut ſuperiùs notatum eſt. & factum eſt ita. Interim conquerentibus Canonicis Eboracenſis eccleſiæ Cantuarienſi Archiepiſcopo, regis iuſticiario, de iniurijs, quas Eboracenſis Archiepiſcopus eis faciebat; Cantuarienſis Archiepiſcopus, authoritate regia, qua fungebatur, miſit Eboracum Comitem *Rogerum Bigot*, & *Willielmum* de Warenna, & *Willielmum* de Stuteuilla, & *Hugonem Bardulfum*, & *Willielmum Brumere*, & *Gaufridum* **Habet*, & *Willielmum* filium *Richardi* clericum, ad audiendam controuerſiam inter Archiepiſcopum Eboracenſem, & Canonicos ſuos, &, ſecundum quod ius dictauerit, terminandam. Qui cùm venirent, & audirent appellationes Canonicorum, & reſponſum Archiepiſcopi, & ſuorum, præceperunt homines Archiepiſcopi, qui calumniati fuerant de robberia capi, & incarcerari. Et quãuis Archiepiſcopus opera eorum warrantizaret, non tamen potuit eos Archiepiſcopus plegiare. Deinde ſummonuerunt Archiepiſcopum, vt veniret iudicio pariturus, & quia noluit diſſaiſiauerunt eum de omnibus manerijs ſuis, excepto vno ſolo manerio de **Ripun**, in quo Archiepiſcopus ſe receperat. Deinde fecerunt Canonicos introduci in ſtallos ſuos, de quibus Archiepiſcopus eos diſſaiſierat. Et ſic recedentes ſtatuerunt *Willielmum* de Stuteuilla, & *Gaufridum Haget* cuſtodes in Eboracenſi ſiria ſuper Archiepiſcopum, & ſuper vicecomitatum ſuum. Paulò pòſt in menſe Septembris miſſi ſunt ex parte regis per ſingulos Comitatus Angliæ iuſticiarij errantes, & ſecundum ſubſcriptorũ formam capitulorum proceſſerunt in iuſticijs exequendis. *al. Haget*

Forma procedendi in placitis coronæ regis.

IN primis eligendi ſunt quatuor milites de toto Comitatu, qui per ſacramentum ſuum eligant duos legales milites de quolibet Hundredo, vel Wapentacco, & illi duo eligant ſuper ſacramentum ſuum, 10. milites de ſingulis Hundredis, vel Wapentaccis, vel ſi milites defuerint, legales, & liberos homines, ita quòd illi 12. in ſimul reſpondeant de omnibus capitulis de toto Hundredo, vel Wapentacco.

Capitula placitorum coronæ regis.

DE placitis coronæ nouis, & veteribus, & omnibus, quæ nondum ſunt finita coram iuſticiarijs domini regis. Item de omnibus recognitionibus, & omnibus placitis, quæ ſummonita ſunt coram iuſticiarijs per breue regis, vel capitalis iuſticiæ, vel à capitali curia regis coram eis miſſa. Item de eſchaetis, quæ ſunt, & quæ fuerunt, poſtquam rex arripuit iter verſus terram Ieruſalem, & quæ fuerunt tunc in manu regis, & iterum ſunt modò in manu eius, vel non, & de omnibus eſchaetis domini regis, ſi a manu ſua ſunt remotæ, quomodo, & per quem, & in cuius manus deuenerunt, & qua-

liter, et quis exitus inde habuerit, et quos, et quid valuerint,et quid modò valeant; & ſi aliqua exchaeta ſit,quæ ad dominum regem pertineat, quæ in manu eius non ſit. Item de eccleſijs,quæ ſunt de donatione domini regis. Item de cuſtodijs puerorum, quæ ad dominum regem pertinent. Item de maritagijs puellarum, vel viduarum, quæ ad dominum regem pertinent. Item de malefactoribus, & eorum receptoribus & eis conſentientibus. Item de falſonarijs. Item de interfectoribus Iudæorum, qui ſint; & de vadijs Iudæorum interfectorum, & catallis, & terris, & debitis,& chartis, & quis ea habuerit, & quis quantum eis debuerit, & quæ vadia habuerint, & quis ea teneat, & quantùm valeant, & quis exitus inde habuerit, & quos: & omnia vadia, & debita Iudæorum interfectorum capiantur in manu regis; & qui ad occiſionem Iudæorum fuerunt, & non fecerunt finem cum domino rege, vel iuſticiarijs ſuis, capiantur, & non deliberentur niſi per dominum regem, vel iuſticiarios ſuos. Item de omnibus auxilijs datis ad redemptionem domini regis, quis quantum promiſerit, & quantum reddiderit, & quantum à retro ſit. Item de fautoribus Comitis *Iohannis*, qui finem cum domino rege fecerunt, & qui non. Item de catallis Comitis *Iohannis*, vel fautorum eius, quæ ad vſum domini regis non ſunt conuerſa, & quantum vicecomites receperunt, vel bailliui ſui, & quis aliquid contra antiquas conſuetudines regni dederit. Item de omnibus terris Comitis *Iohannis*, de Dominicis, & Wardis, & exchaetis, & de donis ſuis, & qua de cauſa data ſunt ei illa dona, & omnia dona Comitis *Iohannis* capiantur in manu domini regis, præterquam illa, quæ per regem confirmata ſunt. Item de debitis & finibus, quæ debentur Comiti *Iohanni*, & qua de cauſa; & omnia exigantur ad opus domini regis. Item de fœneratoribus, & eorum catallis, qui mortui ſunt. Item de vinis venditis contra aſſiſam, & de falſis menſuris tam vini, quàm aliarum rerum. Item de cruciatis mortuis ante iter ſuum arreptum verſus Ieruſalem, & quis eorum catalla habuerit, & quæ, & quanta. Item de magnis aſſiſis, quæ ſunt de centum ſolidatis terræ, & infra. Item de deſaltis. Præterea in quolibet Comitatu eligantur tres milites,& vnus clericus cuſtodes placitorum coronæ,& nullus vicecomes ſit iuſticiarius in vicecomitatu ſuo,nec in Comitatu,quem tenuerit poſt primam coronationem domini regis. Præterea tailleantur omnes ciuitates, & Burgi, & Dominica domini regis: iuſticiarij verò nominati vnâ cum bailliuis *Willielmi* de ſanctæ *Mariæ* eccleſia, & *Gaufridi* filij *Petri*, & *Willelmi* de Chimelli, & *Willielmi Bruere*, & *Hugonis Bardulfi*, & vicecomitis Locorum ſummoneri faciant milites in Comitatu in rotulo nominatos; vt ad diem & locum, quem eis ſcire facient, veniant, & coram eis iurare faciant illos, quòd legale poſſe ſuum ponent ad Wardas, & exchaetas domini regis inſtaurandas, & ad appretiandas ad commodum domini regis, nec alicuius odio, fauore, vel gratia illud omittent; & quòd prædicti milites nominati ſuper ſacramentum ſuum eligent duodecim legales milites, vel liberos, & legales homines, ſi milites ad hoc inuenti non fuerint per diuerſas partes ſingulorum Comitatuum in itinere prædictorum iuſticiariorum, ſicut expedire viderint; qui ſimiliter iurent, quòd ad Wardas, & exchaetas de partibus illis inſtaurandas, & appretiandas, & affirmandas ſuum legale poſſe, & conſilium, & auxilium apponent ad commodum regis, vt prædictum eſt; & prædicti iurati ſupra ſacramentum ſuum eligent de liberioribus hominibus exchaetarum, & wardarum quot, & quales nouerint eſſe ſibi neceſſarios, ad prædicta domini regis negotia, ſicut meliùs fieri poteſt ad commodum domini regis, exequenda. Et ſciendum eſt, quòd prædictæ Wardæ, et exchaetæ inſtaurabuntur de exitibus ex eis prouenientibus,vſque ad feſtum *Michaelis*.

al.hæc Item de exitibus eiuſdem termini, et ſi * hi non ſufficiunt,ſupplebitur deficiens de Telonio domini regis,ita quòd illi,qui tenebunt Wardas, et exchaetas illas ad firmam, reſpondebunt inde a feſto ſancti *Michaelis*,& deinceps tanquam de ſtauratis. dominus autem rex illis, qui wardas illas & exchaetas ad firmam tenebunt, eas vſque ad terminum ſuum de anno in annum warrantizabit; ita quòd licèt dominus rex aliquam illarum alicui dediſſet, firmarius firmam ſuam tenebit, vſque ad finem anni per firmam ei reddendam,cui rex eam dederit, quam dominus rex inde perceperit. Iuſticia verò exchaetæ, quam dederit, remaneat domino regi, niſi dominus rex illud nominatim dederit.

derit. firmarius verò cùm firmam suam dimiserit, instauramentum suum, & omnia sua, quæ in firmis posuerit vltra instauramentum regis liberè, & sine diminutione habebit, & inde habebunt literas domini archiepiscopi patentes, continentes tenorem chartæ domini regis super hoc factæ. inquiretur item diligentissimè quantus sit assisis redditus per singula maneria in demenio, & quantum valeant omnia alia in prædictis manerijs assisa, & quot sunt carucæ, & quantum singulæ valeant non æstimantes eas ad pretium 20. solidorū tantùm: sed secundū quod terra fuerit vel bona, vel mala, crescat, vel decrescat pretium. illi verò qui firmas suscipient, firmas suas instaurabunt, vt prædictum est, secundum pretium supradictum de exitibus exchaetarum, & wardarum. inquiratur item de quot bobus, & auerijs singulæ carucæ valeant instaurari, & quot, & quantum instauramentum singula maneria possit sustinere. & tunc apertè, & distinctè in scriptum redigantur. erit autem pretium bouis 4. solidi, & vaccæ similiter, & aueri similiter, & ouis crispæ 10. denarij, et ouis lanæ grossioris 6. denarij, & suis 12. denarij, & verris 12. denarij, & cùm firmarij firmas suas dimiserint de prædicto pretio respondebunt, vel de animalibus pacabilibus in optione firmariorum; & cùm omnia prædicta instaurata fuerint, & appretiata, omnia inbreuientur apertè, & distinctè, & deferantur ad scaccarium. excipiuntur autem de hac assisa episcopatus, & abbatiæ, & terræ baronum, qui proximi sunt ætati. inquiratur etiam per sacramentum prædictorum de omnibus wardis, & exchaetis, quæ non sunt in manu domini regis, & capiantur in manu domini regis, & de illis fiat, sicut de alijs exchaetis, & wardis.

Capitula de Iudæis.

OMnia debita, & vadia Iudæorum inbreuientur, terræ, domus, redditus, & possessiones. Iudæus verò, qui aliquid horum celauerit, sit in forisfactura domini regis de corpore suo, & concelamento, & de omnibus possessionibus suis, & omnibus catallis suis, nec vnquam concelamentum Iudæo recuperare licebit. Item prouideantur 6. vel 7. loca, in quibus facient præstita sua, & prouideantur 2. legales Christiani & 2. legales Iudæi & 2. legales scriptores, & coram illis, & clericis *Willielmi* de sanctæ *Mariæ* ecclesia, & *Willielmi* de Chimilli fiant præstita, & chartæ præstitorum fiant in modum chirographi. Et altera pars remaneat Iudæo sigillata sigillo illius, cui pecunia traditur; et altera pars remaneat in arca communi, in qua sunt tres serruræ: vnde duo Christiani habeant vnam clauem, et 2. Iudæi vnam, et clerici *Willielmi* de sanctæ *Mariæ* ecclesia, et magistri *Willielmi* de Chimilli habeant tertiam; et præterea tria sigilla, et qui claues habuerint sigilla apponent; clerici autem prædictorum *Willielmi*, et *Willielmi* habeant rotulum de transcriptis omnium chartarū, & sicut chartæ mutabuntur, mutetur & rotulus: de singulis chartis dentur 3. denarij, medietas a Iudęo, & medietas ab eo, cui pecunia creditur. vnde duo scriptores habeant 2. denarios, & custos rotuli tertium, & de cætero nullum fiet pręstitum, nulla Iudæis fiet solutio, nulla fiet chartarum mutatio, nisi coram prædictis vel maiori parte, si omnes interesse nequiuerint. & prædicti 2. Christiani habeant vnum rotulum de recepta Iudæorum solutionis eis de cætero faciendæ, & 2. Iudæi vnum; & custos rotuli vnum. Item quilibet Iudæus iurabit super rotulum suum, quòd omnia debita sua, & vadia, & redditus, & omnes res, & possessiones suas inbreuiari faciet, & quòd nihil celabit, vt prædictum est. & si scire poterit, quòd aliquis aliquid celauerit, illud iustitijs ad eos missis secretò reuelabit, & quòd falsonarios chartarum, & retonsores denariorum, vbi eos scient, detegent, & monstrabunt, et de falsis chartis similiter. præterea inquisitio, quæ quærenda erat de pricis et censerijs omnium bailliuorum domini regis tam iusticiarum, quàm vicecomitum, et constabulatiorum et forestariorum, et eorum seruientium post coronationem domini regis *Richardi* primam, & quare prisæ illæ captæ fuerunt, & per quem, & de omnibus catallis, donis, et promissis factis occasione saisinæ factæ de terris Comitis *Iohannis*, & fautorum suorum, et quis ea receperit, & quæ, et quantam dilationem ceperit per mandatum *Huberti* Cantuarienſis Archiepiscopi, tunc temporis capitalis iusticiarij regis. Interim *Richardus* rex Anglię peractis negotijs suis in Pictauia pro voluntate sua redijt in Andegauiam, et redemit omnes bailliuos suos, id est, ad redemptionem coegit. Similiter

militer fecit in Cenomannia. Deinde veniens in Normanniam moleſtè tulit quicquid factum fuerat de ſupradictis treugis, & imputans Cancellario ſuo hoc per eum fuiſſe factum, abſtulit ab eo ſigillum ſuum, & fecit ſibi nouum ſigillum fieri, & mandauit per ſingulas terras ſuas, quòd nihil ratum foret, quod fuerat per vetus ſigillum ſuum; tum quia Cancellarius ille operatus fuerat inde minùs diſcretè, quàm eſſet neceſſe; tum quia ſigillum illud perditum erat, quando *Rogerus* malus catulus vicecancellarius ſuus ſubuerſus erat in mari ante inſulam de Cipro. & præcepit rex, quòd omnes, qui chartas habebant, venirent ad nouum ſigillum ſuum ad chartas ſuas renouandas. præterea rex ſtatuit torniamenta fieri in Anglia, & charta ſua confirmauit. ita quòd quicunq; torniare vellet, daret ei pecuniam ſecundum formam ſubſcriptam: videlicet, Comes daret pro licentia torniandi 20. marcas argenti, & barones 10. marcas argenti, & miles terram habens, 4. marcas argenti, & miles non habens terram 2. marcas argenti. & præcepit rex ne aliquis miles accederet ad loca torniamentorum, niſi priùs tradidiſſet ei memoratam pecuniam. Chartam autem huius conceſſionis tradidit rex *Willielmo* Comiti Salesburienſi cuſtodiendam. Sed & *Hubertus Walterus* ſummus Iuſtitiarius regis conſtituit *Theobaldum Walteri* fratrem ſuum, huius pecuniæ collectorem. Eodem anno *Rogerus* filius *Tancredi* regis Siciliæ, quem pater ſuus coronari fecerat in regem Siciliæ, qui etiam filiam *Thurſac* imperatoris Conſtantinopolitani in vxorem duxerat, obijt; quo defuncto *Tancredus* rex fecit *Willielmum* filium ſuum fratrem prædicti regis *Rogeri* in regem Siciliæ coronari, & paulò pòſt prædictus *Tancredus* obijt; quo audito *Henricus* Romanorum imperator magno congregato exercitu intrauit Apuliam in principio menſis Auguſti, & eam ſibi ſubiugauit; & 15. diebus ante feſtum ſancti *Michaelis* cepit Salernum per vim. & quia Salernitani proditiosè egerant aduerſus eum, vt ſupradictum eſt, tradentes *Conſtantiam* imperatricem in manu regis *Tancredi*, in vindictam illius proditionis omnes illius ciuitatis potentiores, aut morti tradidit, aut in exilium damnatos relegauit, & vxores, & filios eorum expoſuit exercitui. & inuenit in turre maiori magnum theſaurum valentem 200. millia vnciarum auri; & exercitus eius factus eſt diues ex ſpolijs Salernitanorum. deinde perrexit imperator ad ciuitatem Melſe, quæ ſtatim reddita eſt ei; & dum ipſe ibi moram fecit, redditæ ſunt ei omnes ciuitates Apuliæ; ex quibus ipſe tres ſubuertit, ſcilicet Salernum, & Spinchole, & Policor. Deinde ante feſtum omnium Sanctorum venit in Siciliam vſque Meſſanam ciuitatem cum tanta gloria, & honore, quòd non eſt auditum, quòd aliquis vnquam antea glorioſiùs, vel honorificentiùs terram illam intraret. & ipſe honorificè ibi ſuſceptus eſt ab archiepiſcopis, & epiſcopis, & Comitibus, & baronibus regni Siciliæ: & recedens inde perrexit Panormum. Quò cùm veniſſet, regina Siciliæ quondam vxor *Tancredi* regis, & *Richardus* de Therne frater eius tradiderunt ei palatium regis Siciliæ, & *Willielmum* regem filium regis *Tancredi*, & vxorem *Rogeri* regis filiam *Thurſac* imperatoris Conſtantinopolitani, & theſaurum auri, et argenti inæſtimabilem, quem reges Siciliæ theſaurizauerant ſibi. Deinde traditæ ſunt ei omnes ciuitates, et munitiones regni Siciliæ: et *Margaritus* Admiralis tradidit ei caſtrum de portu Panormi; et imperator dedit ei ducatum de Duraz et principatum de Tarenta, et principatum maris. venerunt etiam ad prædictum Romanorum imperatorem omnes Pagani, et Iudæi, qui erant in regno Siciliæ, et ſatisfacientes illi remanſerunt in regno, vnuſquiſque in locum ſuum ſub ea conditione, qua ante fuerat. Deinde imperator fecit ſe, et *Conſtantiam* imperatricem vxorem ſuam coronari in ciuitate Panormi, præſentibus, et conſentientibus archiepiſcopis, et epiſcopis, et principibus regni. Deinde imperator fecit effodi a terra corpora *Tancredi* regis, et *Rogeri* filij eius regis, et ſpoliauit eos coronis, et ſceptris, et cæteris regalibus ornamentis; dicens, quòd ipſi non erant de iure reges, imo regni inuaſores, et violenti detentores. Deinde imperator dedit *Philippo* fratri ſuo duci de Suaue præfatam filiam *Thurſac* imperatoris Conſtantinopolitani in vxorem, et *Willielmum* regem filium *Tancredi* regis excæcauit, et ementulauit. Eodem anno ciues Romani elegerunt 56. ſenatores, et conſtituerunt eos ſupra ſe. priùs enim habebant vnum ſolum ſenatorem, qui cognominatus erat *Benedictus*, carus homo, qui regnauit ſuper eos duobus annis, et deinde habuerunt alium ſenatorem, qui vocatus eſt *Iohannes Capuche*, qui ſimiliter regnauit ſuper eos alijs duobus annis: in quorum temporibus

poribus meliùs regebatur Roma, quàm nunc temporibus 56. senatorum. Eodem anno *Suerus* princeps Norweiæ contra prohibitionem domini papæ fecit se coronari in regem Norwegiæ, quo audito *Eustachius* archiepiscopus de Nidros maluit exulare, quàm interesse illius coronationi; abijt, & prædictus *Suerus* filius *Siwardi*, quondam regis Norweiæ, præcepit, vt omnes episcopi Norweiæ conueniissent apud Berges in festo apostolorum *Petri* & *Pauli* ad coronandum eum. erat autem inter eos quidam episcopus de Wie, qui vocabatur *Nicholaus*. hic dicebat, quòd ipse interesse noluit illius coronationi propter absentiam archiepiscopi sui: quo audito *Swerus* fecit episcopum illum comprehendi, & in mari supra monticulum ligari, ita quòd vnda maris fluens ferè intrauit in os eius; & sic episcopus ille perterritus assensum præbuit voluntati *Sweri Birchebain*, & coronauit eum, & in regem consecrauit apud Berges in festo apostolorum *Petri*, & *Pauli*, præsentibus, & consentientibus *Martino* de Berges & *Airico* de Stauangre, & *Thore* de Burgunde, & *Absolom* episcopis. Eodem die cùm idem *Swerus* rex, & sacerdos pranderet more regio cum episcopis, & principibus regni, fecit amputari caput *Siwardi* filij *Adestani* quondam regis Norweiæ, & coram se & conuiuantibus fecit caput illud deferri. Est autem notandum, quòd iste *Swerus Birkebain* 15. reges in 15. naualibus prælijs deuicit, & interfecit cum omni sequela eorum, antequam ipse coronam regni potuisset adipisci, quorum nomina hæc sunt: *Magnus* rex, *Borgher* rex, *Siwardus* rex, *Ordus* rex, *Guthron* rex, *Iohannes Cuuelung* rex, *Belue* rex, *Zether* rex, & alij sex, & iste *Siwardus* filius *Adestani*. Est etiam sciendum, quòd consuetudo regni Norweiæ est vsq; in hodiernum diem, quòd omnis, qui alicuius regis Norweiæ dignoscitur esse filius, licèt sit spurius, & de ancilla genitus, tantum sibi ius vendicat in regnum Norweiæ, quantum filius regis coniugati, & de libera genitus. & ideo fiunt inter eos prælia indesinenter, donec vnus illorum vincatur, & interficiatur. Eodem anno paulo ante festum sancti *Michaelis* venerunt Eboracum *Hamo* præcentor Eboracensis ecclesiæ, & *Gaufridus* de Muschamp archidiaconus de **Cliueland**, & magister *Willielmus Testard* archidiaconus de **Notingham**, qui Romam profecti fuerant cum magistro *Simone* Apulensi, & cum *Radulfo* archidiacono de Westrichinge, propter iniurias, quas *Gaufridus* Eboracensis archiepiscopus illis, & concanonicis suis fecerat, qui eos, & omnes illis communicantes excommunicauerat, & ecclesias eorum interdixerat super appellationem ad summum pontificem factam. Et attulerunt secum literas absolutionis tam de excommunicatione, quàm de interdicto; & literas de restitutione ablatorum, quarum executionem faciendam *Hugo* Dunelmensis episcopus ex mandato *Celestini* papæ suscipiens Eboracum venit: & in die sancti *Michaelis* celebrauit Missam in matrice ecclesia; denuntians clero, & populo sententiam, quam *Gaufridus* archiepiscopus Eboracensis in Canonicos suos & eis communicantes dederat, nullam fuisse. *Rodulphus* verò archidiaconus de Westriching in redeundo a Roma obijt: cuius archidiaconatum *Gaufridus* Eboracensis archiepiscopus dedit primùm *Petro* fratri suo, deinde *Petro* de Dinant. præfatus verò archiepiscopus facta appellatione contra canonicos suos, & eorum adquisita, transfretauit de Anglia in Normanniam ad *Richardum* regem Angliæ fratrem suum, & ab eo literas in hac forma impetrauit.

Epistola *Richardi* regis Angliæ de reconciliatione *Eboracensis archiepiscopi.*

Richardus Dei gratia rex Angliæ, Dux Normanniæ, & Aquitaniæ, & Comes Andegauiæ *Willielmo* de sanctæ *Mariæ* ecclesia & *Hugoni Bardulfo* dilectis, & fidelibus suis salutem. Notum facimus vobis, quòd *Gaufridus* Eboracensis archiepiscopus frater noster venit ad nos, & præter illas 1000. marcas, quas reddidit in Anglia, fecit nobis voluntatem nostram de alijs 1000. marcis: ipse autem, vt nobis per quendam innotuit; libenter si posset, antè de debito suo satisfeciisset, & molestè diu tulit, quòd tam diu distulit. Inde est, quòd eum in gratiam, & protectionem nostram recepimus, & beneuolentiam nostram ei plenariè concessimus. nos autem nuntium nostrum mittimus in Angliam cum nuntio suo, vt videat qualiter de residuis 1000. marcis nobis satisfecerit. promisit enim nobis, vt inde nobis satisfaciet, quàm citius poterit. vnde vobis

bis mandamus, vt ei terras suas, & omnia sua integrà restitui faciatis sine dilatione. quod autem de redditibus suis, vel de rebus suis venditum fuerit nomine huius debiti, quod inde habuimus rationabili computo computari faciatis in residuo debiti sui; & si aliquid inde venditum fuerit minùs iusto pretio, quàm debuerat, vel amore, vel odio alicuius, id faciatis emendari ab illis, qui hoc fecerunt, & archiepiscopo in debito suo computari: homines autem eius captos vel retentos tam clericos, quam laicos secundum consuetudinem Angliæ faciatis sine dilatione replegiari, & deliberari. non patiamini autem quòd laica potestas eum disturbet, quin ecclesiasticam censuram per totum archiepiscopatum suum possit exercere, sicut de ratione debet. distringatis etiam homines de Beuerlaco, quòd damna ab eis illata ei restituant, & ei faciant, quod ei facere debent, & quæ facere consueuerunt antecessoribus suis. Teste meipso tertio die Nouembris apud Mamerz. Item prædictus archiepiscopus Eboracensis impetrauit alias literas a domino rege in hac forma.

RIchardus *Dei gratia rex Angliæ, Dux Normannia, & Aquitaniæ, & Comes Andegauia,* Willielmo *de sanctæ* Mariæ *ecclesia, &* Hugoni Bardulfo *salutem. Sciatis quòd didicimus, quòd in morte patris nostri sine præcepto suo, & conscientia, habuerunt literas de sigillo suo* Gaufridus *de Muscamp de habendo archidiaconatu de* **Cliueland**, & Willielmus *de* **Stigandebi**, *& magister* Erardus *de præbendis habendis in ecclesia Eboracensi, quæ tunc vacabat, & erat in manu nostra; & ideo præcipimus, quòd præfatos ab archidiaconatu, & præbendis dictis sine mora dessaisietis repetentes ab eis quicquid ex inde perceperunt, postquam illos redditus ita fraudulenter, & per surreptionem sunt adepti. Teste meipso tertio die Nouembris apud Mamerz.* Proh pudor!

Turpe est doctori, cùm culpa redarguit ipsum.

Idem enim archiepiscopus dum adhuc esset Cancellarius regis patris sui, sigillum illud in custodia habuit: per quod præfatus archidiaconatus, & præbendæ illæ datæ fuerant prænominatis personis. Eodem anno *Iohannes* Belesmeius archiepiscopus de Liuns supra Rodanum deposuit se de archiepiscopatu, & contentus redditibus 100. librarum Esterlingorum pertinentibus ad archiepiscopatum de Liuns in domo Clarevalensi vitam immaculatam Deo, & hominibus placentem vsq; ad consummationem vitæ suæ duxit. Eodem anno cùm *Limpoldus* dux Austriæ adhuc permaneret in sententia excommunicationis, quam dominus papa in eum tulerat propter captionem *Richardi* regis Angliæ, nec pœniteret, flagellauit dominus terram suam in hunc modum. In primis quidem incensæ sunt omnes ciuitates terræ suæ, nec alicui nota fuit causa incendij. Secundò ex inundatione Danubij fluuij submersa est quædam terra adiacens, in qua decem millia hominum, vel eò amplius perierunt. Tertio cùm in media æstate soleat, & debeat omnis terra viuere, tota terra eius tunc temporis contra solitum, & debitum cursum exaruit. Quartò cùm semina frugum deberent in herbam processisse, in vermes conuersa sunt. Quintò nobiliores terræ suæ mortalitate percussi sunt; & quamuis tot, & tantis flagellasset Dominus terram suam plagis, noluit tamen pœnitere; sed induratum est cor eius, adeò quòd ipse iurauit, quòd omnes obsides regis Angliæ, quos ipse habebat, capitalem subirent sententiam, nisi in proximo perficerentur ei a rege Angliæ omnes conuentiones, quas cum illo fecerat. vnde factum est, quòd *Baldewinus* de Betun, qui vnus erat ex illis, qui dati fuerant duci Austriæ pro redemptione regis Angliæ obsides, ex communi obsidum consilio missus est ad regem Angliæ ad indicandum ei ducis propositum; qui cùm venisset, misertus illorum rex, tradidit ei rex sororem *Arthuri* ducis Brittanniæ, & filiam imperatoris Cypri ad ducendum eas vsque ad ducem Austriæ, sororem scilicet *Arthuri*, ad maritandam filio ducis Austriæ, & filiam imperatoris de Cypro tradendam in manu ducis Austriæ quietam.

Anno gratiæ millesimo, centesimo, nonagesimo, quinto, qui erat annus sextus regni *Richardi* regis Angliæ, idē rex *Richardus* fuit in Normannia apud Rothomagum die natiuitatis dominicæ, quæ die dominica euenit, sollicitus prouidere sibi necessaria in pecunia, & hominibus adquirendis contra *Philippum* regem Franciæ. treuga enim, quæ inter eos statuta fuerat duratura vsq; ad festum omnium sanctorum, minimè tenebatur, quia homines vtriúsq; regni rapinas faciebant iniquas. Eodem anno die natalis Domini

mini *Henricus* Romanorum imperator fuit in Sicilia apud Panormum coronatus corona regni Siciliæ. Eodem anno die ſancti *Stephani* protomartyris infra natale Domini, cùm induratum eſſet cor *Limpoldi* ducis Auſtriæ, nec propter prædictas plagas, quas Dominus fecit terræ ſuæ, adhuc poſſet emolliri, flagellauit Dominus corpus ſuum in hunc modum; conuocatis maioribus terræ ſuæ ad celebrandum feſtum natalis Domini, dum idem dux die beati *Stephani* exiret, vt cum militibus ſuis luderet, cecidit equus ſuus ſuper eum, & contregit pedem eius: adeò quòd oſſa hinc inde confracta per mediam cutem exeuntia ad latitudinem palmæ exteriùs comparuerunt; & accedentes medici, quæ credebant ei expedire, pedi illius appoſuerunt. In craſtino pes eius denigratus inuentus eſt, & in eum ſtatum conuerſus, quòd oportuit eum, aſſentientibus medicis, obtruncari: quod cùm ipſe fieri poſtularet, non eſt inuentus, qui voluntati eius acquieſceret. non enim auſus eſt aliquis, vel potuit pro dolore in dominum ſuum manum imponere. Tandem filium, & hæredem ſuum conuenit rogans, & præcipiens, quòd pedem ſuum amputando dolori ſuo finem imponeret: quod cùm nec ipſe facere vellet, accito Camerario ſuo, & ad hoc coacto, dux ipſe dolarium manu propria tibiæ appoſuit, & ipſe Camerarius malleo vibrato vix trina percuſſione pedem obtruncauit: medici verò, appoſitis medicaminibus, cùm eum in craſtino viſitarent, non inuenerunt in eo ſpem vitæ. Dux igitur deſperatus archiepiſcopos, & epiſcopos, & terræ ſuæ magnates, qui ſolemnijs illis intererant, conuocari fecit, & cùm petijt abſolui a ſententia, quam dominus papa in eum tulerat pro iniurijs, quas ipſe regi Angliæ fecerat, reſponſum eſt ei ab vniuerſo clero, quòd nullatenus abſolueretur, niſi iurando caueret, quòd ſuper memoratis iniurijs iudicio eccleſiæ ſtaret, & niſi alij maiores de ducatu ſuo idem cum eo iurarent; & ſi de eo humanitùs contingeret, quo minùs iudicium eccleſiaſticum per eum procederet, ipſi omnibus modis procurarent, quòd ſanctæ eccleſiæ ſatisfieret; qui abſolutus, mediante iudicio omnes obſides regis Angliæ, quos habuit, liberari præcepit, & pecuniam ſibi debitam regi Angliæ remiſit; quo facto cùm ipſe decederet, & hæres ipſius cum quibuſdam magnatibus reſiſteret, quò minùs prædicta fierent, clerus eiuſdem ducis corpus nullo modo ſepeliri permiſit: immo per 8. dies detentum eſt ſuper terram corpus illius, donec omnes obſides regis Angliæ liberarentur; quorum quidam in Angliam venientes narrauerunt hæc omnia, ſicut ea, quæ viderant, & audierant. qui etiam aſſerebant, quòd in receſſu ſuo expoſita ijs erant & oblata 4. millia marcarum & amplius, reportanda de pecunia regis Angliæ recepta: quæ propter viarum pericula nullatenus auſi fuerant recipere. Hæc omnia fecit Deus, vt ſuperbos contereret, & vt potentiam ſuam mortalibus manifeſtaret; & cùm iniurias ſibi, & ſuis illatas digna proſequitur vltione, illud non propter nos tantùm, ſed etiam propter ſe credamus aduenijſſe. nec nobis iactanter aſcribamus, quod ex ſola benignitate ſua operatus eſt Dominus. Interim cùm *Baldwinus* de Betun appropinquaſſet terram prædicti ducis Auſtriæ, & audiſſet mortem illius, non proceſſit vlteriùs, ſed ad regem Angliæ redijt, & reduxit præfatas puellas, & tradidit eas regi.

Eodem anno *Walterus* Rothomagenſis archiepiſcopus dedit *Philippo* regi Franciæ 1000. libras Andegauenſis monetæ pro redemptione terrarum ſuarum, quas idem rex Franciæ per gwerram ſuam occupauerat. eodem tempore *Robertus* Comes Leiceſtriæ obtulit *Philippo* regi Franciæ pro redemptione ſua 1000. libras Eſterlingorum, & clamare ei quietum in perpetuum ab ipſo, & hæredibus ſuis caſtellum de Paſci cum omnibus pertinentijs ſuis, & perquirere ei inde confirmationem domini papæ, & confirmationem regis Angliæ. ſed quia nondum finis erat Gwerræ inter ipſum, & regem Angliæ, in reſpectum poſuit ea, quæ Comes Leiceſtriæ obtulerat ei. Eodem anno menſe Ianuarij die Dominica proxima poſt octauas Epiphaniæ venêrunt Eboracum *Hugo* Lincolnienſis epiſcopus, & magiſter *Winemerus* archidiaconus de Northampton, & *Hugo* Prior de ponte fracto; quibus dominus papa *Celeſtinus* commiſerat inquiſitionem faciendam de exceſſibus *Gaufridi* Eboracenſis archiepiſcopi, in quibus accuſabatur a canonicis ſuis Eboracenſibus coram domino papa, & cardinalibus: & proceſſerunt ſecundum domini papæ mandatum, quòd ipſi ſuſceperunt in hac forma.

Epiſtola

Epistola Celestini papæ ad inquisitionem faciendam de excessibus Eboracensis archiepiscopi.

Celestinus episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri Lincolnienſi episcopo,& dilectis filijs archidiaconis de **Northamptun**, & Priori de Ponte sancto salutem. Mediator Dei, & hominum Dominus *Iesus Christus*, cuius prouidentia in sui disposi-tione non fallitur,totius ecclesiæ disciplinæ caput,& magisterium sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ voluit reseruari, & omnes alias ipsius ordinationi & correctioni subesse: ita quòd concessa ei specialiter plenitudine potestatis, eius etiam * sit cæterarum excessus corrigere, & quod laudibiliter agitur authoritate apostolici culminis approbare. vnde nos (quia ad eius regimen diuina sumus dispositione assumpti) ea volumus fratres & coepiscopos nostros cautela & discretione diligere, ne videamur affectum & familiaritatem eorum ,vocationis nostræ officio anteferre; præsertim cùm habeat suos fines dilectio,qua quisque tenetur ad hominem,non ad hominis errorem diligendum. sanè ad audientiam nostram ex personarum, & capituli Eboracensis ecclesiæ insinuatione peruenit,& id ipsum dilectorum filiorum nostrorum *Roberti* Eboracensis, & *Rogeri* de Selebi, & aliorum 11. abbatum præmonasterij ordinis testimonia manifestè declarare videntur, quòd venerabilis frater noster *Gaufridus* Eboracensis archiepiscopus sacramenta iniuncti sibi officij vilipendens, venatione, aucupio, & alijs militaribus curis inutiliter occupatus, ordinationi clericorum, ecclesiarum dedicationibus, aut synodis celebrandis nec manum,nec operam post sui promotionem adhibuit;nec abbatem aliquem benedixit, licèt tam contra clericos, quàm abbates ad maledicendum, & excommunicandum linguam consueuerit iuxta motum proprium indiscretè relaxare: libertates ecclesiæ suæ ac consuetudines approbatas euacuat & subuertit; appellationes, quæ solent esse ad remedium oppressorum, ad Romanæ sedis iniuriam reduxit in contemptum; plures pro eo, quòd ad nos appellationes emiserant, vinculis fecit carceralibus vehementer astringi; personas ecclesiæ suæ post appellationem ad nos factam, honoribus & beneficijs spoliauit: quosdam canonicorum,appellatione contempta, excommunicationi subiecit; priuilegia Romanorum pontificum in eius præsentia omninò authoritate frustrantur; & qui fortè aliâs tutus esset in ostensione priuilegij nostri, optati coram eo beneficium præsidij demeretur. Cùm contingit aliquem ad subtractam sibi ecclesiam vt possessionem per iudices delegatos authoritate nostra, restitui: eum per quem debuerat iudicium executioni mandari, statim sentiet inimicum. Plures enim taliter restitutos destituit, & ecclesias per ministros suos violenter aggrediens fores ecclesiarum fregisse, & eos proponitur per violentiam expulisse. Quam plures etiam reatum periurij fecit pernicioſè incurrere, ipsos ab obedientia, quam archidiaconis suis canonicè seruandam iuramento promiserant,quadam necessitatis violentia retrahendo. Præterea maiorem ecclesiam cum multitudine armatorum aggrediens fores capituli per violentiam confringi, & asportari fecit, & bona canonicorum,& aliorum plurium,qui res suas tam in ecclesia quàm in thesauraria deposuerant, fecit per violentiam detineri: pro quibus omnibus Eboracense capitulum ad nostram audientiam appellauit. comperimus etiam ex testimonio prædictorum, quòd ecclesijs quandóq; vacantibus, præsentatas sibi ab his, ad quos præsentatio pertinet, personas idoneas non admittit: sed eas aut pueris aut minùs honestis personis assignat, vsus pariter præsentantis, & instituentis officio; aut facit eas ex sola voluntate vacare, vt earum fructus ipsius vsibus applicentur, & quod sustentationi alicuius clerici honesti debebatur, sibi non metuit retinere. Adiecerunt etiam, quòd cùm spiritualia dona gratis debeant, & sine prauitate distribui, frequenter cùm donat ecclesiam, aut eam scindit per partes contra statuta ecclesiæ canonica, aut in ea nouam, & indebitam retinet pensionem, & quamplures excommunicatos, vel suspensos non nisi pecunia interueniente, absoluit. religiosi verò viri, & honesti in conspectu eius despecti, & contemptibiles fiunt; viles & suspectæ personæ de facili familiaritatem eius, & gratiam assequuntur. Vnde si sic viuitur & in talibus fuerit conuersatio sua,timendum est, ne gregi sibi commisso potiùs sit lapis offensionis, & scandali petra,quàm eruditionis exemplum, vel contra spirituales nequitias solatium, aut tutela. Quia igitur, quæ præmissa

* *al.proprium*

præmissa sunt, sollicitudinem inquisitionis exposcunt, discretioni vestræ, de qua plenè confidimus, inquisitionem horum duximus committendam, per apostolica scripta præcipiendo mandantes, quatenus ad Eboracensem ecclesiã accedatis, & conuocatis abbatibus, & Prioribus, & alijs ecclesiasticis personis Eboracensis diœcesis, diligentiùs inquiratis, vtrùm Eboracensem ecclesiam, & prouinciam tam inutiliter, & perniciosè tractauit; & si super præmissis legitimi accusatores apparuerint, audiatis quæ contra præfatum archiepiscopum duxerint proponenda; & eis diligenter auditis, & cognitis, attestationes sub sigillis vestris inclusas nobis transmittere procuretis, assignantes partibus terminum competentem, quò sufficienter instructæ ad apostolicam sedem accedant, quod canonicum est, ibi, dante domino, recepturæ. si verò accusatores defecerint, & fama publica fuerit contra ipsum, ei purgationem cum tribus episcopis, & totidem abbatibus authoritate nostra, sublato appellationis obstaculo, indicatis. in qua si fortè defecerit, ipsum ab archiepiscopali officio, & administratione suspensum apostolico conspectui faciatis præsentari, vt authore Domino ibi pleniùs doceatur, qualiter eum, & sibi consimiles in domo Dei oporteat ministrare; Si verò idem archiepiscopus aliquid contra eos duxerit proponendum, illud nihilominus audiatis, & ad nos sub sigillis vestris transmittatis inclusum; vt super his, quod canonicum fuerit, statuatur. Sanè si dictus archiepiscopus in eluſionem mandati nostri, antequam citatio vestra ad eum perueniat, appellationem interposuerit, vel iter arripuerit ad sedem apostolicam veniendi, vos ei terminum trium mensium statuatis; infra quem se debeat in propria persona nostro conspectui præsentare. Quod si non fecerit, vos eum ex tunc ab omni pontificali officio, & archiepiscopatus administratione denuntietis, authoritate nostra, remota appellatione, suspensum. Quòd si omnes his exequendis interesse nequiueritis, duo vestrûm nihilominus ea exequantur. Datum Romæ apud sanctum *Petrum* sexto Idus Iunij, pontificatus nostri anno quarto.

Harum igitur authoritate literarum prædictus Lincolnienſis episcopus, & collegæ sui venerunt Eboracum ad inquisitionem illam faciendam; & congregatis coram eis in Cathedrali ecclesia abbatibus, & Prioribus, & ecclesiasticis personis Eboracensis diœcesis processerunt secundum formam apostolici mandati diligenter inquirentes de vniuersis capitulis, quæ continebantur in scripto illo. & multi abbates, & Priores, & aliæ honestæ personæ constanter accusabant præfatum archiepiscopum in vniuersis prædictis capitulis, præsentibus clericis, & familiaribus eiusdem archiepiscopi excusantibus eum, in quantum poterant, & dicentibus, quòd ipse ante illorum citationem prædictus archiepiscopus appellauerat, & iter veniendi ad summum pontificem arripuerat; quibus auditis, prædictus Lincolnienſis episcopus, & collegæ sui diligenter audientes accusationes aduersariorum Eboracensis archiepiscopi, & scripto eas commendantes sub sigillorum suorum testimonio inclusas procurauerunt transmittere summo pontifici, assignantes archiepiscopo Eboracensi spatium trium mensium ex præcepto summi pontificis; & ex proprio beneficio superaddiderunt ei spatium 6. hebdomadarum, infra quod se debeat in propria persona apostolico præsentare conspectui; adiungentes quòd si ipse hoc non fecerit, sciret se ex tunc ab omni pontificali officio, & archiepiscopatus administratione authoritate apostolica suspensum. & ipsi assignauerunt aduersarijs archiepiscopi terminum in capite Calendarum Iunij, quo sufficienter instructi ad Apostolicam sedem accedere debeant, ibi, dante Domino, quod canonicum fuerit accepturi. Constituti igitur prædicti aduersarij archiepiscopi Romæ in præsentia domini papæ ad terminum eis præfixum, instanter accusabant suum archiepiscopum; sed archiepiscopus ad terminum illum non venit, tum propter regis prohibitionem, tum propter aeris corruptionem, quæ tunc temporis Romæ est. Clerici verò eius eodem tempore in curia Romana consistentes, & has causas absentiæ suæ prætendentes impetrauerunt, vt quicquid contra archiepiscopum post appellationem medio tempore factum fuerat, in irritum reuocaretur. & dominus papa præfixit ei terminum veniendi Romam infra octauas sancti *Martini* proximò sequentis. Sed quia nec tunc in curia Romana per se, vel per sufficientem responsalem comparuit: ad Natale Domini proximò sequens ab omni administratione episcopali suspensus fuit. In supradicta verò congregatione abbatum facta apud

Eboracum contra archiepiſcopum, obijt *Rogerus* abbas de Selebi, & apud Selebi ſepultus eſt: cui ſucceſſit *Richardus* Prior eiuſdem domus dono regis *Richardi*, qui benedictionem ſuam recepit ab *Huberto Walter* Cantuarienſi archiepiſcopo, tunc temporis totius Angliæ legato. Eodem anno dum rex Angliæ moram faceret apud Chinum in Andegauia, acceſſerunt ad curiam regis quidam Accini numero 15. Et cùm vellent ad regem Angliæ accedere, vt eum interficerent, quidam illorum capti ſunt, & retenti, dicentes, quòd rex Franciæ eos miſerat ad regem Angliæ interficiendum; ſed rex Angliæ diſſimulans regem Franciæ hoc velle, diſtulit iudicium facere de illis, donec ſocij illorum comprehenderentur. Eodem anno menſe Februarij cùm magiſter *Simon* Apulienſis Eboracenſis eccleſiæ decanus rediret a tranſmarinis partibus, cum plenitudine gratiæ regis, & eius confirmatione ſuper decanatu Eboracenſis eccleſiæ, & cùm appropinquaret Eboracenſi ciuitati, exierunt ei obuiàm clerus, & populus ciuitatis in multitudine magna; inter quos erant quidam familiares *Gaufridi* archiepiſcopi, videlicet magiſter *Iohannes Otui*, & *Willielmus* de Bona villa, & duo alij, & prohibuerunt eidem decano ex parte domini papæ, & Eboracenſis archiepiſcopi, ne ipſe tanquam decanus accederet ad matricem eccleſiam, donec controuerſia, quæ vertebatur inter archiepiſcopum & illum de decanatu illo, terminaretur ſine debito per Romanum pontificem: & ſuper hoc appellauerunt ad dominum papam. Et quia præfatus decanus a propoſito ſuo deſiſtere noluit, ipſi iniecerunt in eum manus violentas; ſed ſtatim ipſi propter violentiam illam excommunicati permiſerunt eum abire; & ipſe procedens peruenit ad matricem eccleſiam; & canonici eccleſiæ receperunt eum cum ſolenni proceſſione, die Dominica proxima ante caput Ieiunij: & in capite Ieiunij venit Eboracum *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus, & ſententiam excommunicationis, quæ data erat in illos, qui manus violentas iniecerunt in decanum, confirmauit, & cùm idem Dunelmenſis epiſcopus inde procederet verſus Londoniam, & veniret Doncaſter, ægrotauit: & vlteriùs procedere non valens delatus eſt per nauem ad villam ſuam de Houedene. Eodem menſe Februarij in terra regis Scottorum obijt *Gregorius* Roſenſis epiſcopus, cui ſucceſſit *Reginaldus* dictus *Macer* monachus de Malros. Dicitur autem, quòd in Cathedrali eccleſia epiſcopatus Roſenſis, quæ dicitur Roſmarein, beatus *Bonefacius* papa, qui fuit quartus a beato *Gregorio*, ſepultus eſt. De quo *Bonefacio* legitur in eccleſiaſticis hiſtorijs, quòd ipſe a *Phoca Cæſare* Romanorum imperatore impetrauit donari eccleſiæ Dei templum Romæ, quod pantheon antea vocabatur; quod & ipſe eliminatis dæmoniorum ſpurcitijs dedicauit in honore beatæ Dei genetricis, & virginis ſemper *Mariæ*, & omnium ſanctorum, ſtatuens illud feſtum celebrari ſingulis annis in capite Calendarum Nouembris. Eodem anno menſe Martij tertia die eiuſdem menſis, feria ſexta, obijt *Hugo* Dunelmenſis epiſcopus in villa ſua de Houedene, & ſepultus Dunelmi in capitulo monachorum: ſed antequam corpus eius Dunelmum intraret, *Walterus* de Ferlington tradidit *Hugoni Bardulf* caſtellum Dunelmenſe, & claues caſtelli ſuſpendit ſuper feretrum ſancti *Cuthberti*; ad quas cùm *Rodulfus* de Stauebi capiendas inconſultè irrueret, irruit ſuper eum pauor, & regreſſus ſuſpendit claues ſuper feretrum, vbi priùs erant; ſed antequam ab eccleſia exiret digno Dei iudicio nimia ægritudine flagellatus, paucis pòſt elapſis diebus obijt. Poſtea verò prædictæ claues traditæ ſunt per manum Prioris, & monachorum *Hugoni Bardulfo*, qui iurauit, quòd ipſe fideliter cuſtodiret eas ad honorem beati *Cuthberti*, & regis. Deinde *Henricus* de Ferlingtun tradidit *Hugoni Bardulf* caſtellum de Notham, per præceptum iuſticiarij regis. Interim ad inſtantiam canonicorum Eboraci *Celeſtinus* papa in hac forma ſcripſit *Rogero* de Leiceſter & *Winemero* de Northamptun, archidiaconis Lincolnienſis eccleſiæ.

Epiſtola *Celeſtini* papæ contra *Gaufridum* Ebor. *Archiepiſcopum.*

CElestinus *epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilectis filijs* Haime *decano Lincolniæ, &* Rogero *de Leiceſtrie, &* Winemero *de* Northamptun *archidiaconis in Lincolnienſi diœceſi*

diœcesi constitutis, Salutem, & apostolicam benedictionem. Expossuerunt nobis dilectissimi filij nostri Simon *decanus, & capitulum ecclesiæ sancti* Petri *Eboraci, quòd post appellationem ad nos interpositam clerici de capella venerabilis fratris nostri eiusdem ecclesiæ archiepiscopi, & quidam alij eiusdem ciuitatis in Cathedrali ecclesia, in graue præiudicium ipsorum canonicorum intrusi exclusis vicarijs, & clericis eiusdem ecclesiæ, in ea ministrare, & contra approbatam, & antiquam consuetudinem, loca & stalla personarum in choro, & capitulo vsurpantes ordinem ecclesiæ peruertere præsumpserunt. Volentes verò huiusmodi præsumptionibus, prout conuenit, obuiari, discretioni vestræ per apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus, si vera sunt, quæ præmisimus, præsumptores illos, vt ipsi ecclesiæ sancti* Petri, *& canonicis, super his in præsentia vestra debitam satisfactionem exhibeant per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, compellatis. Damna etiam, quæ per eosdem clericos prædicto capitulo constitit irrogata, sicut iustum fuerit, resarciri faciatis: quòd si omnes his exequendis interesse nequiueritis, duo vestrum ea nihilominus exequantur. Datum Romæ apud sanctum* Petrum *secundo Calendas Iunij, pontificatus nostri anno quarto.*

Harum igitur authoritate literarum prædictus Lincolnienſis decanus, & collegæ ſui ſtatuerunt partibus terminum, & locum, primò apud **Tokelie**, deinde apud **Auecastre**, vbi in præſentia eorum Priorum, & canonicorum Eboracenſis eccleſiæ probauerunt damna, quæ habuerunt per archiepiſcopum Eboracenſem, & per præſumptores illos, ad valentiam mille marcarum argenti. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ remiſit *Iohanni* fratri ſuo omnem iram & maleuolentiam ſuam, & reddidit ei Comitatum de Moretonia, & honorem de Eia, & Comitatum de Glouceſtria, cum omni integritate eorum, exceptis caſtellis; & pro omnibus alijs Comitatibus, & terris ſuis dedit ei rex per annum 8000. librarum Andegauenſis monetæ. Eodem anno appropinquante cœna Domini, cùm *Iohannes* epiſcopus Candidæ Caſæ ſuffraganeus & officialis *Gaufridi* Eboracenſis archiepiſcopi appropinquaſſet Eboraco, vt ibi in cœna Domini more ſolito chriſma, & oleum conſecraret, decanus, & perſonæ Eboracenſis eccleſiæ noluerunt eum recipere. Vnde factum eſt, quòd ipſe ad **Stutelle** acceſſit, & ibi in cœna Domini chriſma, & oleum conſecrauit, & tradidit ea officialibus archiepiſcopi ad diſtribuendum per eccleſias archiepiſcopatus. Dicitur etiam, quòd *Gaufridus* de Muſchamp, archidiaconus de **Cliueland** recepit chriſma, & oleum; ſed ſtatim proiecit ea in ſterquilinio. Cæteri autem canonici eccleſiæ ſancti *Petri* noluerunt inde recipere; ſed miſerunt ad *Hugonem* Lincolnienſem epiſcopum, vt ab eo reciperent oleum, & chriſma; ſed fraudati ſunt a deſiderio ſuo. *Petrus* autem archidiaconus Lincolnienſis frater *Gaufridi* archiepiſcopi, prohibuit epiſcopo, ne illis oleum & chriſma daret, & ſuper hoc ad Romanum pontificem appellauit. Eodem anno rex remiſit iram, & maleuolentiam ſuam *Hugoni* Couentrenſi epiſcopo, & reddidit ei epiſcopatum ſuum pro 5000. marcis argenti, quas ei dedit; ſed *Robertus* frater eiuſdem epiſcopi obijt in captione domini regis apud Doroberniam. Similiter dominus rex remiſit *Gaufrido* Eboracenſi archiepiſcopo fratri ſuo iram, & maleuolentiam ſuam, & recepit eum in oſculo pacis; vnde idem archiepiſcopus ſupra modum elatus, regem ipſum opprobrijs ita exaſperauit, quòd ipſe præcepit illum diſſaiſiri de archiepiſcopatu ſuo, & de vicecomitatu Eboraci: O vtinam legiſſet archiepiſcopus ille commonitionem ſapientis, qui ait: *Ignem gladio ne confodias.* & Dominus informans nos ad humiliratem per os Apoſtoli, ait: *Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis veſtris*; non tantùm dico ſapientibus, & modeſtis, ſed etiam dyſcolis: *Subditi eſtote regi quaſi præcellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſſis ad vindictam malorum, laudem verò bonorum.* & *Ecce naues cùm magnæ ſint, & a ventis validis minentur, circumferuntur tamen a modico gubernaculo, vbi impetus dirigentis voluerit: ita & lingua modicum membrum eſt, & magna exaltat. & ecce quàm paruus ignis, quàm magnam ſyluam incendit*; & certe lingua ignis eſt, & omnis iniquitas ex lingua ad effectum venit, quæ maculat totum corpus, & inflammat: linguam autem nullus domare poteſt, niſi ſapiens, & circumſpectus. Circumcidamus ergo corda noſtra: *Ex corde enim incircumciſo procedunt fornicationes, adulteria, homicidia, furta, & falſa teſtimonia, & blaſphemiæ, contentiones, & rixæ, & cætera his ſimilia, quæ coinquinant hominem.* & hæc contra ex mundo corde, &

circumciſo exeunt charitas,gaudium,pax, patientia, longanimitas,bonitas,benignitas, manſuetudo,fides,modeſtia,continentia,caſtitas,& alia his ſimilia,quæ animæ fructus ſunt, & eam ad Deum creatorem ſuum perducunt. *ex abundantia enim cordis os loquitur*,ſiue bonum ſiue malum.Eodem anno venit quidam heremita ad regem *Richardum*, & prædicans ei verba ſalutis æternæ dixit:Eſto memor ſubuerſionis Sodomæ,& ab illicitis te abſtine; ſin minùs, veniet ſuper te vltio digna Dei. ſed rex inhians terrenis,& non his, quæ Dei ſunt, non potuit tam citò animum ab illicitis reuocare: niſi datum ei fuiſſet deſuper,vel ſignum videret. Deſpiciebat enim perſonam monentis,non intelligens,quòd quandóq; Dominus reuelat paruulis, quæ a ſapientibus abſconduntur: leproſi etiam nuntiauerunt ſalutem Samariæ,& ſubiugalis Balam dominum ſuum reuocauit a via illicita. Abijt ergo heremita relicto rege,& abſcondit ſe a facie eius. Procedente autem tempore præfatus rex licèt pauperis heremitæ commonitionem reſpueret,tamen ex diuina inſpirante gratia memoritèr aliquam illius commonitionis partem retinuit,fiduciam habens in Domino,quòd ipſe,qui publicanum,& Cananæam reuocauit ad pœnitentiam ſecũdum magnam miſericordiam ſuam,daret ei cor pœnitens. Vnde factum eſt, quòd die Martis in hebdomada Paſchæ viſitauit eum Dominus in virga ferrea,non vt contereret,ſed vt flagellatum in ſua reciperet. flagellauit enim eum Dominus ægritudine magna in die illa, adeò quòd ipſe conuocatis coram ſe viris religioſis vitæ ſuæ fœditatem confiteri non erubuit, & accepta pœnitentia mulierem ſuam,quam a multo tempore non cognouerat,recepit:& abiecto concubitu illicito,adhæſit vxori ſuæ, & facti ſunt duo in carne vna,& dedit ei Dominus ſanitatem tam corporis, quàm animæ. O fœlicem filium, quem pater cœleſtis in hac peregrinatione flagellat ad caſtigationem, & non ad mortem! corripit enim pater filium nunc blandis, nunc aſperis, vt ſic,vel ſic reuocet eum ad bene faciendum. & ſic examinat in fornace iuſtitię Dominus aurum ſuum; ſic probat in aduerſitatibus ſanctum ſuum,vt eum proueĥat ad coronam. verè magna, & inenarrabilia ſunt opera Domini,& miſerationes eius ſuper omnia opera eius. rex enim iſte,cuius caput ſupergreſſę erant iniquitates ſuę, a *Chriſto* adoptatur in filium, & a prauitate ſua ad Dominum conuerſus recipitur in filium. Deus enim in cuius manu corda regum ſunt,& quocúnq; voluerit,vertit ea; cordi regis inſtillauit, quòd ipſe tam citò vitam, & conuerſationem ſuam mutauit in bonũ. ipſe enim manè conſurgens quotidie,primùm quęrebat regnum Dei,& iuſtitiam eius, & ab eccleſia non diſcedebat, donec more eccleſiaſtico omne diuinum perageretur officium. glorioſum ſiquidem eſt in principe quotidianos actus ſuos & ab eo incipere, & finire in eo, qui eſt principium ſine principio, & iudicat fines terræ. Præterea idem rex memor verbi illius,quo dicitur, *Beatus, qui intelligit ſuper egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus*: fecit quotidie paſcere pauperes multos, tam in curia ſua, quàm in ciuitatibus,& villis ſuis,quos quotidie numero augebat,ſecundum quod opus fuerat. fames enim magna erat in terra illa,& confluebant ad eum pauperes, vt alerentur. exemplo ſiquidem talium confirmatur fides,ſpes erigitur, nutritur charitas,deprimitur ſuperbia, humilitas cuſtoditur,augetur deuotio, & benè operandi deſideriũ excitatur. Præterea idem rex fecit fieri calices aureos,& argenteos multos: quos ipſe eccleſijs diſtribuit,a quibus calices ſui abſtracti erant ad redemptionem illius. *Væ homini illi, per quem ſcandalum venit.* Non enim imputandum eſt regi, quòd calices illi in redemptione ſua dati fuerant, ſed illis magis imputandum eſt, qui conſilium illud dederunt ei, quia praua conſilia bonos corrumpunt mores, & in euangelio legitur, Maius peccatum habent,qui tradiderunt me tibi. Eodem anno *Celeſtinus* papa ad petitionem *Richardi* regis Angliæ conſtituit *Hubertum* Cantuarienſem Archiepiſcopum, totius Angliæ legatum. Vnde idem papa ſcripſit illi in hac forma.

Epiſtola *Celeſtini* papæ de legatione *Huberti* *Cantuarienſis Archiepiſcopi.*

Celeſtinus papa epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabili fratri *Huberto* Cantuarienſi archiepiſcopo apoſtolicæ ſedis legato ſalutẽ, & apoſtolicam benedictionem.

Sinceritas

Sinceritas deuotionis, & fidei consuetæ, quam Anglicana semper ecclesia circa sacrosanctam Romanam ecclesiam conseruauit; in tua (sicut benè confidimus) prouidentia, & virtute resloruit, & placidi feruoris accepit acceptabile * incrementum. talis enim ad Romanam ecclesiam tuæ fraternitatis emanauit opinio, quæ in tuæ honestatis odore nos recreat; & constantiæ, quam habes, vigore confortat; ita vt confidentiam, quam de tua probitate concepimus, in nostro iam apertiùs opere declaremus. Supplicante itaq; chariſſimo in *Christo* filio nostro *Richardo* illustri rege Anglorum, & vniuersis suffraganeis Cantuarienſis ecclesiæ, vt Anglicana ecclesia legatum apostolicæ sedis pro suis, & regni profectibus obtineret; tum pro deuotione, quam ad Cantuariensem ecclesiam pro meritis illius glorioſi martyris habemus; tum pro tuæ probitatis, & honestatis intuitu eorum precibus assensum præstitimus, & fauorem, maximè quia multùm credimus ecclesiæ, & regni vtilitatibus expedire, si talem in ministerio supradicto regio illa recipiat: qualem prædicti regis, & eorum instantia de conuersationis merito, & fidei deuotione commendat. ideóq; nos ad honorem Dei, & Cantuarienſis ecclesiæ salutem, & pacem per totum regnum Angliæ (non obstante exceptione vel priuilegio venerabili fratri nostro *Gaufrido* Eboracensi archiepiscopo, aut ecclesiæ suę, vel alij facto) officium tibi legationis concedimus, per apostolica scripta mandantes, quatenus illam cum fraternæ obedientiæ humilitate suscipias, & secundum datam tibi cælitùs facultatem ad emendandum ea, quæ necesse est emendari, & ad statuenda, quæ fuerint statuenda, debitæ diligentiæ manum authoritate ipsius legationis apponas; ita nimirum in omnibus reuerentiam matris tuæ Romanæ ecclesiæ prompta deuotione custodiens, vt de profectu ministerij, quod tibi læta committit, tuis etiam facias operibus lætiorem. Datum Lateran. 15. Calen. Aprilis, pontificatus nostri anno quarto. Præterea *Celestinus* papa prædictus scripsit in hac forma *Gaufrido* Eboracensi archiepiscopo, & vniuersis episcopis, & abbatibus, & Prioribus, & alijs ecclesiarum prælatis per regnum Angliæ constitutis.

* al. sacramentum

Cælestinus episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus in *Christo* Ebor. archiepisc. & vniuersis episcopis, & dilectis filijs, abbatibus, & Prioribus, & alijs ecclesiarū prelatis per regnum Angliæ constitutis salutem, & apostolicam benedictionē. Diuinæ sapientiæ inscrutabilis altitudo sacrosanctam ecclesiam in huius mundi latitudine stabiliuit, & ita regimen, & gubernationē in ipsius inimitabili prouisione esse voluit, ut ad eam salubriter gubernandam plures assumerentur in partem sollicitudinis, quamuis pro vnitatis ecclesiasticæ firmamento Romana ecclesia acceperit plenitudinem potestatis. voluit enim, vt secundum quod ecclesiam alloquitur in propheta, pro patribus eius filij nascerentur, qui super omnem terram principes constituti virtutum meritis & verbo doctrinæ rudes ad fidem prouectos ad iustitiam erudirent. Vnde sacrosancta Romana ecclesia, cui Dominus super cęteras contulit ecclesiæ magistratum, pium ad alias materna prouisione respectum prouidit ab initio, & laudabili hactenus consuetudine custodiuit, vt de diuersis mundi partibus ad earum ministerium implendum viros prudentes assumeret: quorum authoritas, & doctrina sub Romani pontificis moderamine constituta, quod ipse non poterat, procul distantibus ecclesijs ministraret. Vnde nos qui licèt insufficientibus meritis in sublimi sumus eiusdem specula constituti, patrum nostrorum vestigijs inhærentes, ita intendimus cum Dei adiutorio iniunctum nobis ministerium circa proximas ecclesias gerere, vt his, a quibus etiam positione distamus, opportuna debeat prouidentia non deesse. Specialiter autem ad præsens Anglicanam ecclesiam paternæ considerationis acie intuentes ad salutem ipsius, & specialis in *Christo* profectus communi consilio fratrum nostrorum decernimus, vt venerabilis frater noster *Hubertus* Cantuarienſis archiepiscopus, de cuius meritis, & virtute, sapientia, pariter & doctrina ecclesia vniuersalis congaudet, ministerio legationis accepto, vices nostras ad honorem ecclesiæ, & totius regni salutem, & pacem per totum regnum Angliæ (non obstante exceptione vel priuilegio tibi aut ecclesiæ tuæ, frater archiepiscope, vel alij facto) liberè exequatur. Præsentium itaq; authoritate vniuersitati vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus eidem tanquam apostolicæ sedis legato reuerentiam exhibeatis debitam, & honorem; atq; eius salubria monita & mandata recipiatis humiliter, & seruetis, quę authoritate legationis,

qua fungitur ſecundum dominum, duxerit ſtatuenda, firmiter obſeruantes. Datum Lateran. 15. Cal. Aprilis pontificatus noſtri anno 4.

Harum igitur authoritate literarum prædictus Cantuarienſis archiepiſcopus apoſtolicæ ſedis legatus miſit Eboracum *Petrum* Priorem de **Bineham** in **Norfolc**, & magiſtrum *Geruaſium* cum literis domini papæ, & ſuis ad canonicos Eboraci, & ad officiales Eboracenſis archiepiſcopi, mandans eis, ſe illuc ex authoritate legationis ſuæ in proximo venturum ad emendandum ea, quæ *al. eſſent* * ſunt emendanda, & ad ſtatuendum ea quæ ſecundum dominum fuerint ſtatuenda; & præcepit eis, vt ipſi conuocato clero exhiberent ei tanquam apoſtolicæ ſedis legato reuerentiam debitam, & honorem; adiungens ſe iam ſententiam excommunicationis dediſſe in omnes, qui in hac parte mandato domini papæ contradicerent. & ſuper hoc miſit literas ſuas patentes *Simoni* Eboracenſi decano, vt ſi quos ipſe inueniret huic domini papæ mandato rebelles, denuntiaret excommunicatos. Vnde factum eſt, quòd tam canonici, quàm officiales archiepiſcopi Eboracenſis reſponderunt nuntijs legati, quòd eum reciperent tanquam apoſtolicæ ſedis legatum, ſed non tanquam archiepiſcopum Cantuarienſem, nec tanquam primatem. venit igitur legatus ille Eboracum die Dominica feſto ſancti *Barnabæ* apoſtoli, & cum ſolemni proceſſione ſuſceptus eſt a clero, & introductus in eccleſiam ſedis cathedralis, ſequenti die lunæ fecit ipſe teneri aſſiſas de omnibus placitis coronæ regis, & de noua diſſaiſina, & de morte anteceſſorum per miniſtros ſuos: ipſe verò, & officiales ſui tenuerunt placita Chriſtianitatis. In ſequenti die feria tertia perrexit legatus ille ad abbatiam ſanctæ *Mariæ* Eboraci; & ibi receptus eſt ab eiuſdem eccleſiæ monachis cum ſolemni proceſſione. Deinde intrauit capitulum monachorum, & conquerentibus monachis, quòd *Robertus* abbas eorum propter debilitatem & corporis ſui ægritudinem, domui ſuæ prodeſſe non potuit, depoſuit eum a cura paſtorali, & ab adminiſtratione domus reclamantem, & ad ſummum pontificem appellantem. In ſequentibus autem duobus diebus, ſcilicet feria quarta & feria quinta, congregatis in eccleſia ſancti *Petri* Eboraci *Simone* eiuſdem eccleſiæ decano, & *Hamone* præcentore, & *Willielmo Teſtard*, & *Gaufrido* de Muſchamp, de **Notingham**, & de **Cliueland** archidiaconis, & *Iohanne* Cancellario, & *Roberto* præpoſito Beuerlaci, cum quibuſdam eiuſdem eccleſiæ canonicis, & ferè omnibus abbatibus, & Prioribus, & officialibus, & decanis, & perſonis eccleſiarum Eboracenſis diœceſis, ipſe legatus in eminentiore loco cathedratus ſedit, & concilium celeberrimum celebrauit. in quo hæc decreta ſubſcripta ſtatuit ſeruanda.

Decreta Eboracenſis concilij.

CVm inter cætera eccleſiæ ſacramenta hoſtia ſalutaris præmineat, tanto impenſior circa eam debet exiſtere deuotio ſacerdotum, vt cum humilitate conficiatur, cum timore ſumatur, cum reuerentia diſpenſetur; & miniſter altaris ſit certus quòd panis, & vinum, & aqua in ſacrificio ponantur, nec ſine miniſtro literato celebretur: prouideatur etiam, vt in pyxide munda & honeſta hoſtia reſeruetur, ſinguliſq; Dominicis diebus renouetur. Quoties autem communio exhibenda eſt infirmis, ſacerdos in propria perſona hoſtiam in habitu clericali tanto ſacramento conuenienti deferat lumine præcedente, niſi aeris intemperies, vel viarum difficultas, vel alia ratio præpediat; quia ſecretum Miſſæ frequenter inuenitur, aut ſcriptorum falſitate, aut librorum vetuſtate corruptum, ita vt legi diſtinctè non poſſit. Archidiaconorum ſollicitudo prouideat, vt in ſingulis eccleſijs ad verum, & probatum exemplar canon Miſſæ cum omni diligentia corrigatur. Prohibemus etiam ne ſacerdos laico ad pœnitentiam venienti obtentu cupiditatis iniungat, vt Miſſas faciat celebrari; & illud etiam decreuimus prohibendum, ne ſacerdos aliquis pro celebratione Miſſarum pretio conſtituto pactum ineat, ſed hoc duntaxat, quod offeretur in Miſſa, recipiat: ſtatuimus ne in baptiſmate plures, quàm tres ſuſcipiant puerum de ſacro fonte; maſculum duo mares, & vna mulier; fœminam duæ fœminæ, & vnus mas. vbi autem puer, cuius baptiſma ignoratur, reperitur expoſitus, ſiue cum ſale, ſiue ſine ſale reperiatur, baptizetur, cùm non intelligatur iteratum, quod neſcitur fuiſſe collatum. *Decreuimus etiam, vt nõ niſi ſumma, et graui vrgente neceſſitate diaconus baptizet, vel corpus* Chriſti *cuiquam eroget, vel pœnitentiam confitenti imponat, vt iuxta paternorum tenorem canonum huic ordini ſacerdotali*

sacerdotali propriè conuenire decernat antiquitas. Sub eodem tenore constitutionis adijcimus, vt quoties sacerdos ad puerum baptizandum, vel infirmum communicandum inuitatur, moras innectere non præsumat. Cùm in domo orationis, quæ domus Dei nuncupatur, nihil debeat esse indecens, nihil inordinatum, præcipimus vt personæ, & vicarij ecclesiarum studeant prouidere secundum competentes eis pensiones, prout ratio dictat, & consuetudo approbata postulat, quatenus ecclesiæ, quæ reparatione indigent, reparentur. Item cum ornamentis ministerio congruis ministretur. Item cum calice argenteo, vbi facultas suppetit, sacramentum Eucharistiæ conficiatur. Huic ordinationi terminum præfiximus ab initio nostræ legationis in annum. Quòd si hac medio tempore executioni mandata non fuerint, decreuimus, vt ante elapsum terminum de ecclesiarum redditibus dispositio nostra plenum sortiatur effectum. Statuimus etiam, vt clerici, qui ab episcopo coronam susceperunt, tonsuram habeant, & coronam, quam si habere contempserint, ad hoc beneficiorum, si quæ habeant, priuatione cogantur; qui verò beneficia non habent, per Archidiaconum, vel decanos tondeantur inuiti. Præcipimus etiam, vt sacerdotes non in cappis manicatis incedant, sed in vestibus suo ordini congruis: vt sicut cæteris dignitate præeminent, sic pleniùs, & formam, & exemplum exhibeant honestatis. Cùm scriptura beatum esse eum testetur, qui manus suas excussit ab omni munere, diligenti studio prouidendum est, vt gratis exhibeatur iustitia, nec pro ea in causis ecclesiasticis facienda, vel adimenda, siue acceleranda, vel differenda, quicquam pretij præsumat accipere, vt ei fructum iustitiæ suæ tempore opportuno retribuat iustus iudex. Cùm decimæ sint tributa egentium animarum, & ex præcepto Domini dari debeant; non est reddentis eas diminuere. Statuimus itaque, vt de his quæ renouantur per annum, cum omni integritate decimæ debitæ, & consuetæ conferantur: ita vt inprimis decimæ absque vlla diminutione ecclesiæ dentur, postmodum de nouem partibus mercedes messorum, & aliorum seruientium pro arbitrio soluentis tribuantur. Exigit professio religiosæ sanctitatis, vt monachi, & canonici regulares, & moniales religiosè & regulariter conseruentur. vt ergo eis adimatur opportunitas euagandi, prohibemus ne redditus, quos obedientias vocant, ad firmam teneant; nec iter peregrinationis arripiant, nec extra monasteria sine certa & rationabili causa, nec absque societate, cuius certa sit honestas & indubitata, proficiscantur. De monialibus autem id specialiter adijcimus, vt absque societate Abbatissæ vel Prioriss æ ambitum monasterij nõ egrediantur. Adijcimus etiam prohibentes, ne laicus aliquis ecclesiam, vel decimas ad firmam recipiat, siue solus, siue clerico sociatus. vt calumniatorum improbitas, & temerè iurantium malitia timore cælestis iudicij retundatur, præcipimus, vt quilibet sacerdos de cætero ter in anno solenniter accensis candelis, pulsatísq; campanis, eos excõmunicet, qui in recognitionibus, aliísue testimonijs scienter, & sponte peierabunt; & eos, qui malitiosè alios facient peierare; eósq; singulis Dominicis diebus excommunicatos denunciet, vt crebra maledictionis iteratio, eos à sua iniquitate retrahat, quos accusatio propriæ conscientiæ non deterret. si verò de periurio pœniteant, ad Archiepiscopum, vel episcopum, vel generalem diœcesis confessorem absente Archiepiscopo, vel episcopo transmittantur ab eo pœnitentiam suscepturi: in extremis verò laborantibus insinuanda, non imponenda est pœnitentia, ísque firmiter iniungatur, vt si vixerint, Archiepiscopum vel episcopum, vel generalem diœcesis confessorem absente Archiepiscopo, vel episcopo, adeant, vt eis pœnitentia competens imponatur, quia sermo Domini est: Sacerdos meus si deliquerit, delinquere faciet populum meum, & ruina populi sacerdos nequam est: *exigit tanti ordinis excellentia, vt à publicis potationibus, & tabernis sacerdotes abstineant, & qui voto continentiæ sunt astricti, nequaquam ad actus turpitudinis se relaxent. Prohibemus igitur ne focarias habeant in domibus suis, nec ad electas in nostræ constitutionis fraudem accessum in domibus alienis. Si verò in turpitudine sua perstiterint, & hoc decani dissimulantes ad notitiam prælatorum suorum non detulerint; ab officio suspendantur: qui verò zelo Dei accensi prælatis nunciauerint excessus eorum, diuinæ benedictionis gratiam consequantur. Pœna autem eorum, qui publicè focarias tenent, hæc erit: vt tanquam infames ab aliorum accusatione, & à testimonio repellantur: si verò nec huius pœnæ metu resipuerint, ab officio, & beneficio se nouerint suspendendos. Suspectus de crimine per famam communem, vel verisimilia indicia per decanum loci admoneatur familiariter, semel, secundo, & tertiò, vt se corrigat: quod si non fecerit, decanus adiunctis sibi duobus, vel tribus, penes quos eius fama laborat, eum corripiat: si nec sic videatur corrigi, dicatur ecclesiæ, scilicet arguatur in capitulo, vt conuictus, vel confessus canonicè puniatur; inficianti, si conuinci non poterit, canonica purgatio indicatur: ita quòd numerũ duodenarium non excedat: infra numerum plures, pauciorésue poterunt recipi secundum statum*

personæ,

perſonæ, & quantitatem ſiue qualitatem infamiæ pro arbitrio iudicantis: & ſtatim primo die, quo paratus eſt is, qui infamia laborat, ſe purgare, purgatio admittatur, ne metu vexationis ex dilationibus contingentis pecunia extorqueatur. Hoc, & ſupradicta ſtatuimus ſalua in omnibus ſacroſanctæ Romanæ ſedis authoritate & dignitate.

IN concilio autem illo magiſter *Petrus* de Dinan exigebat ſibi fieri plenariam reſtitutionem de Archidiaconatu de **weſtring**, quem *Gaufridus* Eboracenſis Archiepiſcopus ei dederat, mandans capitulo Eboraci per literas ſuas, vt eum reciperent, & in ſtallum mitterent: cui *Simon* decanus, & capitulum Eboracenſe reſponderunt, quòd Archiepiſcopus non potuit Archidiaconatum illum alicui dare, quia vltra terminum ſtatutum in concilio Lateranenſi dare diſtulit; in quo concilio *Alexander* Papa tertius conſtituit, quòd cùm præbendas, eccleſias, ſeu quælibet officia in aliqua eccleſia vacare contigerit non diu maneant in ſuſpenſo, ſed infra 6. menſes perſonis, qui dignè adminiſtrare valeant, conferantur. Si autem epiſcopus, vbi ad eum ſpectauerit conferre diſtulerit, per capitulum ordinetur: quòd ſi ad capitulum electio pertinuerit, & infra præſcriptum terminum hoc non fecerit, epiſcopus ſecũdum Dominum cum religioſorum virorum conſilio exequatur: aut ſi omnes fortè neglexerint, metropolitanus de epiſcopis ſecundum Dominum abſque illorum contradictione diſponat. Huius ergo diſpoſitionis authoritate, & priuilegij ſui munimine à *Cæleſtino* Papa tertio eccleſiæ Eboracenſi indulto aſſerebant præfatus decanus, & capitulum Eboracenſe, quòd ad illos ſpectat donatio prædicti Archidiaconatus & aliorum reddituum vacantium in eccleſia Eboracenſi, quos Archiepiſcopus ſuus non dederat in fixum Lateranenſis concilij terminum: ſed officiales Eboracenſis Archiepiſcopi, ſcilicet, magiſter *Girardus* de Rowelle, & magiſter *Honorius* appellauerunt contra priuilegium illud, & appellationẽ, quam dominus eorum Archiepiſcopus in receſſu ſuo fecerat pro ſtatu eccleſiæ ſuę, renouauerunt corã legato, & toto concilio: & quamuis in priuilegio illo cõtinebatur, remota appellatione, tamen legatus detulit appellationi officialiũ Ebor. Archiepiſc.

EOdem anno *Willielmus* rex Scottorũ ægrotauit in villa ſua, quę dicitur Clacmanan; & ſtatuit *Othonem* filium *Henrici* ducis Saxoniæ nepotem *Richardi* regis Angliæ ſibi ſucceſſurum in regnum Scottorum, ita quòd ipſe *Otho* filiam ſuam primogenitam in vxorem cum regno duceret. & quamuis rex plures haberet, qui voluntati ſuæ in hoc cõſentirent: tamen Comes Patritius, & alij multi contradixerunt, dicentes, quòd filiã ſuam non reciperent reginam, quia non erat conſuetudo regni illius, quòd mulier regnũ illud haberet quamdiu frater, vel nepos eſſet in progenie ſua, qui regnum de iure habere poſſet. Et paulò pòſt per Dei miſericordiam rex Scottorum de illa conualuit infirmitate, manens in eodem propoſito, quod habebat de filia ſua maritanda prædicto *Othoni* cum regno ſuo. Eodem anno *Hubertus* Cantuar. Archiepiſ. Apoſtolicæ ſedis legatus, & totius Angliæ iuſticiarius depoſuit *Robertũ* Abbatem de Tornai reclamantẽ, & ad præſentiã domini papę appellantẽ: et in carcere, et in vinculis eum tenuit per annum, et per dimidiũ anni apud **Glouceſtre**. Eodem anno prædictus Archiepiſc. totius Angliæ iuſticiarius miſit per totam Angliã huiuſmodi formam iuramẽti, viz. *Quòd omnes homines regni Angliæ pacẽ domini regis pro poſſe ſuo ſeruabũt, & quòd nec latrones, nec robatores, nec eorũ receptatores erunt, nec in aliquo eis conſentient; & quòd cùm huiuſmodi malefactores ſcire poterũt, illos pro toto poſſe ſuo capient, & vicecomiti liberabunt; qui nullo modo deliberentur niſi per dominum regem, vel capitalem iuſticiã ſuã: & ſi illos capere non poterunt, eos bailliuis domini regis quicunq; fuerint, ſcire facient. Leuato autem clamore inſequendi vtlagos, robatores, latrones, aut eorum receptatores, omnes ſectam illam plenè facient pro toto poſſe ſuo: & ſi quem viderint, vel manifeſtum fuerit ſectam illam non feciſſe, vel ſine licentia ſe ab ea ſubtraxiſſe, eos tanquã malefactores ipſos capient & vicecomiti liberabunt non deliberandos niſi per regem, aut eius capitalem iuſticiam. milites verò ad hoc aſſignati facient venire omnes de balliua ſua coram ſe à quindecim annis, & vltra; & iurare facient quòd pacem domini regis vt ſupradictum eſt, ſeruabunt; & quòd nec vtlagi, nec robatores, nec latrones, nec eorum receptatores erunt, nec in aliquo eis conſentient; & quòd ſectam, vt prædictum eſt, plenam facient, & quòd, ſi cum malefactione aliquem ceperint, militibus in balliua ſuper ſe poſitis, & ad hoc aſſignatis eũ liberabunt, qui eũ vicecomiti liberabũt cuſtodiendũ; ſimiliter ſi aliquẽ viderint, vel eis notũ fuerit, leuato clamore inſequendi malefactores prædictos, qui ſectã nõ fecerit, vel à ſecta illa ſe ſubtraxerit ſine licentia, eum tanquam malefactorẽ ipſum capient, & militibus prædictis liberabunt*

liberabunt vicecomiti liberandum, & custodiendum, vt ipsum malefactorem; nec liberandum nisi per præceptum domini regis vel eius capitalis iusticiæ. Ad hæc igitur exequenda missi sunt per singulos Comitatus Angliæ viri electi, & fideles, qui per sacramentum fidelium hominum *de visnetis *multos ceperunt, & carceribus regis incluserunt. At multi inde præmuniti, & sibi* al. de vinetis *malè conscij fugerunt relictis domibus, & possessionibus suis.* Eodem anno post natiuitatem sancti *Iohannis Baptistæ, Henricus* Romanorum imperator misit *Richardo* regi Angliæ coronam magnam auream, & valdè pretiosam, in mutuæ dilectionis signum: mandans ei in fide, quam illi debebat, & sicut obsides suos diligebat, ne perirent, quòd ipse terram regij Frāciæ hostiliter inuaderet, & ipse imperator successum ei faceret competentem ad iniurias sibi à rege Franciæ factas vlciscendas: sed rex Angliæ timens, quòd in hoc mandato aliquid proditionis lateret, misit ad imperatorem *Willielmum* Elienſem episcopum Cancellarium suum ad inquirendum qualem succursum, & quantum, & vbi, & quando imperator ei faceret contra regem Franciæ. Notum enim erat regi Angliæ, quòd prædictus imperator super omnia desiderabat, vt regnum Franciæ Romanorum imperio subiaceret; & exinde conijciebat rex Angliæ, quòd si imperator, & rex Franciæ confœderarentur, totum in detrimentum suum redundaret. Rex verò Franciæ sciens, quòd Cancellarius regis Angliæ per terram suam transiret, apposuit apprehendere illum; sed fraudatus à desiderio suo mandauit regi Angliæ treugam dissolutam; & statim concurrentes vtriusque exercitus damna fecerunt hinc, & inde maxima in interfectione hominum, & in rapinis, & in incendijs. Rex autem Franciæ videns, se nequaquam defendere posse contra regem Angliæ, castella multa Normanniæ subuertit, quæ rex Angliæ postmodum refirmauit, & fortiora fecit, quàm priùs fuerant. Quadam autem die ante subuersionem castelli de valle Rodoli, prædicti reges venerunt ad colloquium propè castellum illud, & dum colloquerentur cecidit magna pars murorum castelli per suffossores regis Franciæ. quod rex Angliæ videns, relicto colloquio impetum fecit in exercitum regis Franciæ, & rex Franciæ cum suis versus est in fugam; & cùm transiret pontem, pons corruit, & ipse cum gente sua penè submersus est in Sequana fluuio: sed vix tandem vlteriorem ripam attingens ibidem in ripa fluminis castra metatus est. Et rex Angliæ ad castellum Rodoli redijt, & multos de familia regis Franciæ cepit; & congregans exercitum magnum de omnibus terris suis cismarinis & transmarinis, intrauit terram regis Franciæ in pluribus locis, & fecit stragem magnam ex obstantibus, & segetes non maturas messuit, & vineas, & arbores fructiferas extirpauit, & villas combussit. Eodem anno ex occasione dissensionis, quæ erat inter *Philippum* regē Franciæ, & *Richardū* regem Angliæ, *Boyac Almiramimoli* imperator Africanorum magno congregato exercitu intrauit fines Christianorum, qui sunt in Hispania; & expugnauit eos, & cepit ciuitates, & castella, & munitiones eorum, & comminuit omnia, & *Aldefonsum* regem Castellæ deuicit in prelio campestri, & à campo fugatum obsedit in Toleto ciuitate sua; sed nihil ibi proficiens cum exercitu suo inde recessit. Quod cùm rex Franciæ, & rex Angliæ audissent, conuenerunt ad colloquium de pace inter eos facienda, in quo inter eos conuenit in hunc modum. quòd *Lodowicus* filius & hæres regis Franciæ duceret in vxorem sororem *Arthuri* ducis Britanniæ neptem præfati regis Angliæ; & ipse rex Angliæ quieta clamaret eis, & hæredibus eorum Gisortium, & Neasle, & Baudemunt, cum * Wougesin Normannico, & *al. Vengesin* Vernun, & Iueri, & Pasci, & insuper daret eis 20000. marcarum argenti: & hęc contra rex Franciæ quieta clamaret regi Angliæ omnia, quæ sibi petebat in Comitatu de Engolismo, & redderet ei Comitatum de Albemarlia, & Comitatum de Auco, & castellum de Arches, et alia castella multa, quæ ceperat super eum in Normannia, et in alijs terris suis per guerram. sed hæc omnia dilationem ceperunt vsq; ad octauas omnium sanctorum propter prohibitionem Romanorum imperatoris, qui prohibuerat regi Angliæ, ne ipse pacem cum rege Franciæ faceret, nisi de consensu, et consilio suo. Prętera rex Angliæ in eodem colloquio reddidit *Philippo* regi Franciæ *Alesiam* sororem suam, quam ipse mox dedit in vxorem *Iohanni* Comiti de Pontif. Interim Pagani terrā *Sanctij* regis Portugalensis deuastantes venerunt ad Abbatiam de Alkubaz, et monachos de ordine Cistercienſi ibidem Deo seruientes, et eis resistentes interfecerunt, et procedentes inde venerunt ad aliam domum eiusdem ordinis; et monachi exeuntes

eis

eis obuiàm, ceciderunt ad pedes paganorum, vitam & misericordiam postulantes, & pagani miserti illorum vitam donauerunt illis: & audientes vitam, & conuersationem illorum, laudauerunt eos dicentes, quòd saluarentur in ordine illo, si mulieres haberẽt. est enim sciendum quòd summa paganorum religio est luxuria. Eodem anno *Hugo* Lincolnienſis episcopus dedit *Richardo* regi Angliæ 1000. marcas argenti, pro libertate Lincolnienſis ecclesiæ redimenda: rex verò ex consuetudine regũm Anglorũ prædecessorum suorũ petijt ab episcopo Lincolnienſi singulis annis vnũ mantellũ furratũ de Sabelinis, & pro huius mantelli quieta clamantia in perpetuum ab ipso rege, & hæredibus suis prædictus Lincolnienſis episcopus dedit præfato regi præfatam pecuniam, & recepit à rege chartam suam de quieta clamantia. Interim *Willielmus* Elienſis episcopus, & cæteri nuncij regis Angliæ, qui missi fuerant ad imperatorem, redierunt; dicentes quòd forma illa pacis, quæ inter ipsum, & regem Franciæ formata erat, non placebat imperatori, quia ignominiosum esse videbatur imperatori, si rex Anglię quicquam quietum clamaret, quod in potestate sua non erat. & ad recuperandum, quod rex Angliæ amiserat per captionem suam, perdonauit ei imperator de redemptione sua 17. millia marcarum argenti. Aduenientе igitur termino colloquij, quod statuerunt inter se rex Angliæ, & rex Franciæ, conuenerunt prope Vernolium in octauis omnium Sanctorum: & appropinquante hora colloquij, rex Angliæ appropiauit, vt cum rege Franciæ loqueretur. sed *Willielmus* Remensis archiepiscopus venit obuiàm ei, & dixit ex parte regis Franciæ, quòd non oporteret eum ita festinare, quia rex Franciæ adhuc cum suis in consilio erat. credidit itaq; illi rex Angliæ, & reuersus est ad locũ vnde venerat, & exspectans vsq; ad horam 9. noluit diutiùs exspectare: sed appropiauit, vt cum rege Franciæ loqueretur; & *Philippus* Beluacensis episcopus dixit ei coram rege Franciæ: Dominus noster rex Francię calumniatur te de fide læsa, & periurio, quia iurasti, & fidem dedisti, quòd venires hodie ad colloquiũ hora tertia, & non venisti, & ideò ipse te defidat, & sic finito colloquio vterque rex reuersus est in terram suã. Et tertia die sequenti homines regis Franciæ faciebant in Normannia, & in alijs terris regis Angliæ violentas prædationes cum tumultu: & venientes ad villam de Depe, quam rex Angliæ paulò antè reædificauerat, combusserunt eam, & naues, quæ in portu erant, iniecto igne Græco in cineres redegerunt. Deinde *Philippus* rex Franciæ post multos, varióſque bellorum casus venit cum exercitu suo ad Issondun, & villam cepit, & castellum obsedit. quod cùm regi Angliæ nunciatum esset, qui tunc temporis morabatur in Normannia apud vallem Rodoli: omnibus alijs negotijs suis prætermissis, trium dierum itinera in vnum concludens venit Issondun, & castellum suum, quod rex Francię obsederat, intrauit. confluebat ergo ad eum vndique armatorum copiosa multitudo. De cuius aduentu rex Franciæ valdè territus, petijt ab eo licentiam recedẽdi inde cum exercitu suo sine impedimento: quod cùm ei negatum fuisset, petijt colloquium habere cum rege Angliæ, & factum est ita. In colloquio autem illo mediantibus Archiepiscopis, & episcopis, & viris vtriusque partis quàm pluribus, præstitum est sacramentum hinc, & inde; quòd ab illo die, videlicet, à die Sabbati proxima post festum sancti *Nicholai* pacem, & concordiam inter se, & homines suos, & terras suas haberent, vsque ad festum sancti *Hilarij* proximò sequens: & tunc conuenirent apud Louers ad pacem, & finalem concordiam inter eos faciendam in maiori audientia suorum. Et quia natiuitas Domini instabat, & prædicti reges non habebant in partibus illis, quod in tanta solennitate regalibus expensis sufficeret, reuersi sunt in regiones suas. Et rex Angliæ perrexit inde Pictauiam; & fuit ibi in natiuitate Domini, quæ secunda feria euenit. Interim *Aldefonsus* rex Castellæ congregato exercitu in sola virtutis Dei misericordia fiduciam habens, commisit prælium cum exercitu paganorum, & eos conuicit, & maximam illorum partem gladio interfecit, & cæteros à finibus suis fugauit. Eodem anno Canonici Eboracensis ecclesiæ sæpè, & multùm sollicitauerunt *Hugonem* Lincolnienſem Episcopum, vt ipse sententiam interdicti, & suspensionis proferret in *Gaufridum* Eboracensem Archiepiscopum. Constabat enim, quòd prædictus Archiepiscopus, non comparuit in conspectu domini Papæ ad terminum sibi constitutum. Quibus præfatus Lincolnienſis episcopus respondit, quòd mallet suspendi, quàm Archiepiscopum illum suspendere. Quo audito

præfati

præfati canonici miserunt nuncios suos Romam ad *Cœlestinum* Papam conquerentes, quòd Lincolniensis episcopus, & cæteri iudices sui delegati non processerunt secundum formam Apostolici mandati. Eodem anno obijt *Henricus* Wigornienſis episcopus, cui succeſſit in episcopatu illo *Iohannes* de Constantijs Rothomagenſis eccleſiæ decanus. Eodem anno obijt *Willielmus* de Forz Comes Albemarliæ, cui succeſſit in Comitatu illo *Baldwinus* de Betun dono *Richardi* regis Angliæ, & duxit vxorem Comitiſſam Albemarliæ. Eodem anno obijt *Iſakius* quondam imperator Cypri, quem *Richardus* rex Angliæ expugnauit. Eodem anno obijt *Guido* quondam rex Ieruſalem, cui *Richardus* rex Angliæ vendiderat inſulam Cypri, quo defuncto *Aimers* frater ſuus factus eſt dominus Cypri. Eodem anno *Philippus* rex Franciæ duxit ſibi in vxorem filiam ducis de *Geneſt in Alemannia: quo facto *Cnut* rex Dacorum frater prædictæ *Botildæ* reginæ Francorum conqueſtus eſt *Cœleſtino* Papæ de iniuria, quam præfatus rex Franciæ fecerat ſorori ſuæ, qui eam dimiſit ſine cauſa cognita. Conqueſtus eſt etiam de *Willielmo* Remenſi Archiepiſcopo, qui ſine authoritate Apoſtolica, ſedens pro tribunali diuortium fecit inter prædictum regem Franciæ, & *Botildam* ſponſam ſuam ſine cognitione cauſę. Cõqueſtus eſt etiam de *Stephano* de Noiun, & *Philippo* Beluacenſi, & *Reginaldo* Carnotenſi, & *Guidone* Aurelianenſi, & *Rotodo* de Chaluns epiſcopis, & de *Roberto* de Drues, & *Lodowico* de Blais, & *Theobaldo* de Campania, & *Stephano* de Neuers Comitibus; & de *Simone* de Caſtellano de inſula, & *Petro* de Mainil, & *Waltero* Camerario regis Franciæ, baronibus; qui iurauerunt coram Remenſi Archiepiſcopo, quòd prædicta *Botilda*, filia Comitis de Hainou, quæ fuerat vxor prædicti regis Franciæ, ita affines erant in conſanguinitate, quòd idem *Philippus* rex Francię nulla ratione debuit, aut potuit præfatam *Botildam* habere vxorem. Et quamuis prædictus rex Dacorum paratus eſſet probare, illos falſum dixiſſe aduerſus eam teſtimonium, & quòd diuortium illud nullum fuit, nec teneri debuit; tamen propter fauorem regis Franciæ, noluit eum *Cœleſtinus* Papa in hac parte exaudire.

al. Gneſt

ANno gratiæ milleſimo centeſimo nonageſimo ſexto, qui eſt annus 7. regni *Richardi* regis Angliæ, idem rex fuit apud Pictauiam die natalis Domini, quæ feria ſecunda euenit. & *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus totius Angliæ iuſticiarius, & Apoſtolicæ ſedis legatus, fuit eodem die apud Eboracũ miſſus ex parte regis loqui cum *Willielmo* rege Scottorum de matrimonio contrahendo inter *Othonem* filium *Henrici* ducis Saxoniæ nepotem *Richardi* regis Angliæ, & *Margaretam* filiam ſuam. Conuenerat enim inter *Richardum* regem Angliæ, & *Willielmum* regem Scotiæ, quòd idem rex Scotiæ daret prædicto *Othoni Margaretam* filiam ſuã in vxorem cum toto Loenais; & quòd rex Angliæ daret *Othoni*, & filiæ regis Scotiæ, & hæredibus eorum totã Northumbriam, & Comitatum Carleoli; & rex Angliæ haberet in cuſtodia totum Loenais cum caſtellis ſuis; & rex Scotiæ haberet in cuſtodia totam Northumbriam, & Comitatum Carleoli cum caſtellis ſuis. ſed quia regina Scottorũ tunc temporis prægnans erat, noluit rex Scotiæ ſtare prædictæ conuentioni, ſperans quòd dominus daret ei filium. Eodem anno quinto natalis Domini die *Bertramnus* Dunelmenſis eccleſiæ Prior occurrit *Huberto* Cantuarienſi Archiepiſcopo apud Aluertoniam; & ibi coram eo elegit magiſtrum *Philippum* clericum, & familiarem *Richardi* regis Angliæ in Dunelmenſem epiſcopum. Eodem anno *Cœleſtinus* Papa ad inſtantiam nunciorum decani, & canonicorum Eboraci in hac forma ſcripſit prædicto *Simoni* Eboracenſis eccleſiæ Decano.

Epiſtola *Cœleſtini* ad *Simonem* Decanum Eborac.

de adminiſtratione eiuſdem diœceſis.

Cœleſtinus epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei dilecto filio *Simoni* decano Eborac, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Cùm vniuerſalis eccleſiæ regimen nobis licèt inſufficientibus, diuina fauente gratia, ſit commiſſum, & ſingularum ex eis caſibus præcauere teneamur, & vtilitatibus prouidere: illud nobis eſt ſummo opere præcauendum, ne inde eccleſiæ in temporalibus, vel ſpiritualibus detrimentum incurrant, vnde

ipſarum

ipſarum honorem,& commodum credimus procurare. Cùm enim penſatis perſonarum meritis,& diligenter inſpectis, aliquis iuxta ſuorum exigentiam meritorum per nos fuerit ſuæ dignitatis poteſtate ſuſpenſus, & ab eccleſiarum prælatione ad tempus amotus,ne ſubditis paſtoris curæ priuatis malignandi materia tribuatur,& occaſio litigandi; eis in tali debemus prouidere perſona,quæ & litigantium dirimere quæſtiones, & ſubditorum exceſſus corrigere nouerit; & quantum ſui officij debitum patitur, & diligat,& affectet. Inde eſt, quòd cùm Eborac. Archiepiſcopus eius actibus exigentibus, & contumacia faciente, qui abuſus patientia noſtra neque à ſuis iniquitatibus deſtitit, nec noſtro ſe conſpectui,indulto ſibi miſericorditer termino, præſentauit, ab vſu pallij, & epiſcopalis officij executione, à miniſtratione quoque tam ſpiritualium, quàm temporalium,& beneficiorum perceptione noſtra ſit authoritate ſuſpenſus;diſcretioni tuæ authoritate præſentium duximus indulgendum, vt cum conſilio canonicorum in Eboracenſi eccleſia reſidentium, clericorum Eboracenſis diœceſis exceſſus corrigere valeas; & querelantium tam clericorum, quàm laicorum Eboracenſis diœceſis controuerſias,quæ iudicio exigunt eccleſiaſtico terminari, canonicè definire; canonica ſeueritate,appellatione remota,percellens eum,qui ſuper hoc contumaciter duxerit reſiſtendum,donec eidem eccleſiæ aliter fuerit ſollicitudine noſtra prouiſum.Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ conceſſionis infringere,vel ei auſu temerario contraire: ſi quis autem hoc attentare præſumpſerit,indignationem omnipotentis Dei,& beatorum *Petri* & *Pauli* Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum.Datum Lateran.10.Kal.Ianuarij, pontificatus noſtri anno 5.

Epiſtola *Cœleſtini* Papæ de eodem negotio.

Oeleſtinus epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei dilectis filijs vniuerſis Abbatibus, Prioribus,Archidiaconis,decanis, & alijs clericis, Comitibus,& Baronibus,& alijs in Eboracenſi prouincia conſtitutis,ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Quàm miſericorditer Romana eccleſia ſuper facto Eboracenſis Archiepiſcopi proceſſerit, videre licet,ſi literarum noſtrarum tenorem,quas vtraq; partium à ſede Apoſtolica diuerſis temporibus impetrauit,diligenter attendatis. Cùm enim ſignificantibus dilectis filijs decano,& capitulo Eboraci,& non paucis Abbatibus, Prioribus, & alijs eccleſiæ prælatis in regno Angliæ conſtitutis,ad apoſtolatus noſtri audientiam peruenifſet,dictum Archiepiſcopum,paſtoralis officij debito prætermiſſo,ſecularibus negotijs implicari, & non diuinis obſequijs, nõ clericis ordinandis, non eccleſijs dedicandis,non Synodis celebrandis, non benedicendis abbatibus, ſed venationibus,& aucupio totius animi ſui ſtudiũ applicare,& exercere alia, quæ commiſſo ſibi officio pontificiali, & honori non modicùm derogant: non ſtatim formauimus iudiciũ contra eum, ſed inquiſitionẽ famæ ipſius venerabili fratri noſtro Lincolnienſi epiſc. & dilectis filijs Archidiacono de Northamton,* & Priori de ponte fracto duximus cõmittendam; cupientes ipſum Archiepiſc.per interminationẽ ſuſpenſionis,ſi,de his quæ nobis fuerant ſignificata,cõſtaret, vel ſi ea legitimè comprobari non poſſent, per exhibitionẽ canonicę purgationis,quam ei cum tribus epiſcopis,& totidem abbatibus feceramus indici,à ſuis exceſſibus deterrere,& ad veritatis tramitem reuocare. Verùm quoniam idem Archiepiſ. antequam citatio eorundem iudicum peruenifſet,ad ſedem appellauit apoſtolicam, dicti iudices iuxta literarum noſtrarum tenorem, ſpacio ei trium menſium indulto, Kal.Iunij,quo appellationẽ interpoſitam proſequi nõ differret,ipſi procurauerunt pro termino aſſignare.Deinde verò cùm Archiepiſcopus ipſe iter arripuiſſet ad ſedem apoſtolicam veniendi, timens ne propter inclementiam aeris aliquod perſonæ ipſius periculũ eueniret,à nobis literis, & nuncijs poſtulauit, vt ſtatutũ ſibi terminum deberemus miſericorditer prorogare:nos verò precibus ipſius annuentes,& credentes,quòd eò citiùs de ſuis exceſſibus pœniteret,quòd nos ad audiendas petitiones ſuas magis propitios & faciles inueniret,terminũ vſq; ad octauas beati *Martini* proximò præteritas proſequendæ appellationis ad ipſum purgandum ſtatuimus,memoratis iudicibus dantes nihilominus in mandatis,vt ſi tunc inde Archiepiſc.noſtro aſpectui neglexerit ſe præſentare,exinde iuxta priorum literarũ tenorem in cauſa procederent, & quæ ipſis per eaſdem literas mandata fuerant, exequi procurarẽt.Cæterùm memorato termino iam

* al. ſancto

tranſacto

transacto, cùm ad Romanam ecclesiam nec accesserit, nec aliquem miserit responsalem, qui absentiam suam quolibet modo excusaret, ipsius inobedientiam, & contumaciam attendentes, ipsum ab vsu pallij, & pontificalis officij executione, administratione etiam tam temporalium, quàm spiritualium, ac perceptione beneficiorũ duximus suspendendum; memoratis iudicibus per Apostolica scripta mandantes, vt eum per totam Eboracensem diœcesim, & prouinciam suspensum à nobis publicè statuant nunciare. ideóq; vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus eidẽ Archiepiscopo, vel officialibus eius, nec in spiritualibus nec temporalibus præsumatis aliquatenus respondere: sed si quas inter aliquos vestrũm in Eboracensi diœcesi positorum quæstiones oriri contingat, quæ iudicio ecclesiastico debeant terminari, ad audientiam dilecti filij nostri *Simonis* Eborac. decani easdem controuersias deferatis, ipsius iudicium recepturi humiliter, & firmiter seruaturi; scientes nos eidem decano de solita sedis Apostolicæ misericordia indulsisse, vt cum consilio canonicorum suorũ in Eborac. ecclesia residentium excessus corrigat clericorum, & eorum ac laicorum, qui ecclesiasticam audientiam exigunt, in Eboracensi diœcesi definiat quæstiones. Datum Lateran. 10. Kal. Ianuarij pontificatus nostri anno 5.

Alia epistola eiusdem Papæ de eodem.

Coelestinus episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri Lincolnienſi episc. & dilectis filijs Archidiacono de Northamton, & Priori de Ponte fracto, salutem, & Apostolicã benedictionem. Cùm sacrosancta Romana ecclesia super immobile fundamentũ, lapidem scz. angularem & verum, perpetua stabilitate fundata, de se ipsa veritate dicente, *Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*, per beati *Petri* merita ecclesiarum omnium magisterium cepit, & primatum; ad principem Apostolorum Domino protestante, *Si diligis me, pasce oues meas:* & non solùm corporum, sed etiam animarum iudiciariam accepit potestatem; eodem Apostolorum principe audiente à Domino: *Quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis:* nos, quos non propria merita, sed sola diuina miseratio ad summi pontificatus apicem euocauit, si iudicia nostra recta volumus, & prouida deliberatione formare, & potestate nobis tradita non abuti, illius debemus, quantum humana permittat fragilitas, exemplа sectari, in quo sedes apostolica fundata consistit, & à quo cæterarum ecclesiarũ curam susceptt, & ligandi, atque soluendi plenitudinem potestatis. Mirabilis enim super omnia Deus, & inscrutabilis diuini consilij altitudo, licèt incomprehensibilia sint iudicia eius, & inuestigabiles viæ ipsius; aliquod tamen ex his, quæ in inferioribus operatur, si rectè cõspicimus, nobis & alijs ecclesiarũ prælatis in forma iudicij innuit imitandũ; qui cum sterilẽ arborẽ de vinea sua iuxta illud euangelij præceperit succidẽdam, ne terram fertilem occuparet, præmisit, dicens: *Ecce tres anni sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnia hac, et non inuenio; succide ergo illam:* hoc siquidem nos, licèt minimi, & humanæ fragilitatis subiacentes defectibus intra nos ipsos assidua meditatione pensantes; auditis excessibus Eboracensis Archiepiscopi, & de inhonesta vita & de inutili conuersatione eius rumoribus in nostra, & fratrum nostrorum audientia recitatis, non statim formauimus iudicium contra eum, sed exemplo illius, cuius miserationes super cætera opera eius, vt sterilis arbor pullularet in fructus, & vigorem reciperet iam amissum, nõ modico temporis spacio, ad correctionem ipsius, multiplicatis literis, & mandatis non destitimus laborare; nunc eum ad viam salutis nostris monitis reuocantes, nunc per interminationem suspensionis officij, & beneficij deterrentes ab iniquitatis suæ semitis, & erroris, sicut vobis, qui totam rei seriem, & processum negotij quoad ordinem agnouistis, credimus manifestum. Sanè ad audientiam nostram ex personarum, & capituli Eboracensis ecclesiæ insinuatione peruenit, & id ipsum dilectorum nostrorum *Roberti* de Eboraco & *Rogeri* de Selebie & aliorum vndecim Abbatum præmonasterij ordinis testimonia manifestè declarare videntur, quòd *Gaufridus* Eboracensis Archiepiscopus sacramenta iniuncti sibi officij vilipendens, venatione, aucupio, & alijs militaribus curis inutiliter occupatus, ordinationi clericorum, ecclesiarum dedicationibus, aut Synodis celebrandis nec manum nec operam post sui pro-

al. sancto

motionem adhibuit, nec Abbatem aliquem benedixit, licèt tam contra clericos, quàm Abbates, ad maledicendum & excommunicandum linguam consueuerit, iuxta motum proprium indiscretè laxare. Libertates ecclesiæ suæ, ac consuetudines approbatas euacuat, ac subuertit; appellationes, quæ solent esse ad remedium oppressorum, ad Romanæ sedis iniuriam reduxit in contemptum: & plures pro eo quòd ad nos appellationem emiserant, vinclis fecit carceralibus vehementer astringi. Personas ecclesiæ suæ post appellationem ad nos factam, honoribus & beneficijs spoliauit; quosdam canonicorum appellatione contempta excommunicationi subiecit: priuilegia Romanorum pontificum in eius præsentia sua omninò authoritate frustrantur: & qui fortè aliâs tutus esset, in ostensione priuilegij nostri optati coram eo præsidij beneficium demeretur. Cùm contingit aliquem ad subtractam sibi ecclesiam, vel possessionem per iudices delegatos authoritate nostra restitui; eum, per quem iudicium debuerat executioni mandari, statim sentiet inimicum. Plures enim taliter restitutos destituit, & ecclesias suas per ministros suos violenter aggrediens fores earum fregisse, & eos proponuntur per violentiam expulisse: quamplures etiam reatum periurij fecit pernicioſè incurrere: ipsos ab obedientia, quam Archidiaconis suis canonicè seruandam iuramento promiserant, quadam necessitatis violentia retrahendo: præterea maiorem ecclesiam cum multitudine armatorum aggrediens, fores capituli per violentiam confringi, & asportari fecit: & bona canonicorum & clericorum plurium, qui res suas tam in ecclesia, quàm in thesauraria ibi deposuerant, fecit per potentiam detineri: pro quibus omnibus Eboracense capitulum ad nostram præsentiam appellauit. Comperimus etiam ex testimonio prædictorum, quòd ecclesijs quandóque vacantibus, præsentatas sibi ab his, ad quos præsentatio pertinet, personas idoneas non admittit: sed eas aut pueris, & minùs honestis personis assignat, vsus pariter & præsentantis, & instituentis officio, aut facit eas de sola voluntate vacare, vt earum fructus vsibus ipsius applicentur, & quòd sustentationi alicuius honesti clerici debebatur, sibi non metuit retinere. Adiecerunt etiam, quòd cùm spiritualia dona gratis debeant, & sine prauitate distribui, frequenter cùm donat ecclesiam, aut eam scindit per partes contra statuta canonica, vel in ea sibi nouam & indebitam retinet possessionem, & quàm plures excommunicatos, vel suspensos, non nisi pecunia interueniente, absoluit: religiosi verò & honesti viri in conspectu eius despecti, & contemptibiles fiunt: viles & suspectæ personæ de facili familiaritatem eius, & gratiam adsequuntur. Nos verò de rumoribus tam profanis auditis non semel, sed sæpiùs, & tam prædictorum, quàm aliorum prælatorum in regno Angliæ, & in Eboracensi prouincia positorum literis, nostris auribus frequentiùs inculcatis, volentes eum à suis excessibus deterrere, & ad exequendum pastoralis officij debitum reuocare; inquisitionem famæ ipsius vobis duximus committendam, vt conuocatis Abbatibus, & Prioribus, & alijs ecclesiasticis personis Eboracensis diœcesis, inquireretis de præmissis diligentiùs veritatem, & si accusatores legitimi procederent contra eum, auditis quæ proponerentur hinc & inde, & depositionibus testium redactis in scriptis, eas sigillorum vestrorum signatas munimine ad sedem Apostolicam transmittere deberetis; assignato partibus termino competenti, quo ad audiendam sententiam nostro se conspectui præsentarent. Hoc etiam ijsdem literis meminimus fuisse insertum, vt deficientibus accusatoribus, si fama publica faceret contra eum, purgationem ipsius cum tribus episcopis & totidem Abbatibus, sublato appellationis obstaculo, indicere curetis. In qua si fortè deficeret, ipsum ab Archiepiscopali officio, & administratione suspensum nostro faceretis conspectui præsentari; si verò Archiepiscopus memoratus, antequam citatio vestra perueniret ad ipsum, ad sedem Apostolicam appellaret, inducijs ei trium mensium indultis, si infra eos interpositam appellationem prosequi negligeret, vel differret, ipsum ab omni pontificali officio, & Archiepiscopatus administratione nostra nunciaretis authoritate suspensum. Quia verò idem Archiepiscopus antequam per vos citaretur ad causam, sicut nobis suis literis, & nuncijs intimauit, sedem curauit Apostolicam appellare, & vos ei ad prosequendam appellationem Kalendas Ianuarij pro termino assignastis, ipsius laboribus, &

& expensis parcere disponentes, ac timentes, si æstiuo tempore ad vrbem accederet, aliquod personæ ipsius ex aeris inclementia periculum proueniret cùm sicut nobis intimatum fuerat, iter arripuisset ad sedem Apostolicam veniendi, & paratus existeret de obiectis sibi criminibus respondere, de solita sedis Apostolicæ benignitate prosequendæ appellationis ab ipso vsque ad octauas beati *Martini* proximò præteritas terminum duximus prorogandum; omnia quæ fuerunt contra eum impetrata vsq; ad eundem terminum suspendentes, & reuocantes in statũ pristinum quicquid contra eum post appellationem ad nos interpositam priorum literarum obtentu fuisset à nobis, vel alijs immutatum. Vobis etiam per Apostolica scripta distinctè mandauimus, vt nisi in octauis sancti *Martini* nostro conspectui se præsentaret iuxta formam primæ commissionis, sublato cuiuslibet contradictionis, & appellationis obstaculo, procedere nullatenus differretis. Verùm quoniam memoratus Archiepiscopus abusus patientia nostra, nec ad Romanam ecclesiam accessit, nec responsalem aliquem destinauit, qui vel eius absentiam excusaret, cùm eum non modicùm vltra præfixum sibi terminum misericorditer curauerimus expectare, licèt eo ipso videatur confessus de crimine, quòd nostro se conspectui præsentare neglexit; ipsum ab vsu pallij & omnis episcopalis officij executione, à ministratione quoque tam spiritualium, quàm temporalium, & beneficiorum perceptione ipsius Eboracensis ecclesiæ, & prouinciæ duximus suspendendum: vt sic saltem à suæ iniquitatis pertinacia resipiscens canonicæ seueritatis censuram in se non exigat fortiùs exerceri. Ideóque discretioni vestrę per Apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quatenus eum per omnes ecclesias Eboracensis diœcesis, & prouinciæ suspensum à nobis, publicè nuncietis: omnibus clericis & laicis eiusdem prouinciæ ex parte nostra firmiùs iniungentes, ne ipsi Archiepiscopo vel officialibus eius in temporalibus, vel spiritualibus respondere præsumant, donec de ipso Archiepiscopo aliud duxerimus statuendum. Mandamus autem & per vos volumus in Eboracensi diœcesi nunciari, vt si forsitan inter aliquos quæstiones moueri contingat, quas ecclesiastico iudicio conueniat terminari, ad audientiam dilecti filij nostri *Simonis* Eboracensis decani, cui cum concilio canonicorum in eadem ecclesia residentium, & clericorum excessus committimus corrigendos, & litigantium tam clericorum, quàm laicorum controuersias decidendas, referant ipsius iudicium suscepturi humiliter, & firmiter seruaturi. Ad hæc omnia, quæ authoritate literarum nostrarum, antequam ad vos secundarum notitia peruenisset, super negotijs eundem Archiepisc. contingentibus tam restitutionibus ablatorũ, quàm de alijs prouidè, & rationabiliter statuistis, rata decreuimus permanere: mandantes vt authoritate nostra suffulti, ad Eboracensem ecclesiam accedentes iuxta priorum literarum tenorem tam in inquisitione famæ, quàm restitutione ablatorũ canonicis facienda, nihilominus procedatis non impediente appellatione, vel absentia Archiepiscopi memorati, nec obstantibus literis in primarum literarum præiudicium hactenus impetratis. Ad hæc, præsentium vobis authoritate iniungimus, quatenus sententiam excommunicationis in quosdam canonicos, vicarios, clericos, & seruientes canonicorum Eboracensis ecclesiæ, ab eodem Archiepiscopo post appellationem ad nos interpositam, promulgatam, irritam iudicetis penitus, & inanem; ita tamen, vt dictos canonicos, & alios in eadem sententia nominatos ad maiorem cautelam authoritate Apostolicæ sedis absoluatis. Omnes autem illos, qui in *Benedictum* clericum supradicti decani, *Gualterum* presbyterum, *Richardum* de Semare, & quinque de Cauel clericos, & alios clericos Eboracensis ecclesiæ manus temerarias iniecerunt, vel qui eis violentiam præceperunt inferri, tamdiu nuncietis, appellatione remota, excommunicationis vinculo detineri, donec passis iniuriam congruè satisfecerint, & cum vestrarum testimonio literarum ad sedem veniant Apostolicam absoluendi. Quòd si omnes his exequendis nequiueritis interesse, duo vestrûm ea nihilominus exequantur. Datum Lateran. decimo Kalendas Ianuarij, pontificatus nostri anno quinto. Harum igitur authoritate literarum, officiales Archiepiscopi Eboracensis depositi sunt: licèt *Hubertus* Cantuariensis Archiepiscopus, Apostolicæ sedis legatus, eis licentiam exercendi officium suum retribuerat, qui eos priùs suspenderat, quia noluerunt eum hospitari apud Eboracum tanquam legatum. Tradita est

ergo omnis poteſtas *Simoni* decano Eboraci ſecundùm Apoſtolici formam mandati; & regis miniſtri, omnes res & poſſeſſiones præfati Archiepiſcopi, regijs incluſerunt marſupijs. Interim *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus in hac forma ſcripſit officialibus Archiepiſcopatus Eboraci.

Epiſtola Cantuarienſis Archiepiſcopi officialibus *Archiepiſcopatus Eboraci.*

Hvbertus Dei gratia Cantuar. Archiepiſc. totius Angliæ Primas, & apoſtolicæ ſedis legatus, dilectis in *Chriſto* filijs officialibus archiepiſcopatus Eboraci, ſalutẽ in Domino. Literas domini papę in hęc verba ſuſcepimus. *Cæleſtinus* epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, venerabili fratri *Huberto* Cantuar. Archiepiſc. & apoſtolicæ ſedis legato, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Ex parte tua in audientia fuit noſtra propoſitum, quòd multi ſunt in Anglia, qui vt ſepulchrum Domini viſitarent, & illi terræ ſanctæ, in qua ſteterunt pedes Domini, ſubſidium opportunũ conferrent, crucem Dominicam aſſumpſerunt; & licèt votum poſſint perficere, tamen ab executione eiuſdem ſe ſubtrahunt in ſuarum periculum animarum. Sunt etiam quidam, qui licèt crucẽ ſuſceperint; pro paupertate tamen, & corporis debilitate, vel alia iuſta cauſa, emiſſum votum non poſſunt, ſicut conuenit, adimplere. Verùm quia quid ſuper his agendum ſit circa nos duxit fraternitas tua conſulendos; authoritate tibi præſentium reſpondemus per apoſtolica ſcripta mandantes, quatenus omnes illos, qui votũ tale emiſerunt, ſicut dictũ eſt, & ad illud explendum propriæ ſuppetunt facultates, niſi ex iuſta cauſa omittendum, eos ad exequendum, quod gratis vouiſſe dicuntur per cenſuram eccleſiaſticam, appellatione remota, compellas. cæterùm de his, qui paupertate, & corporis debilitate, vel alio iuſto impedimento, votum quod emiſiſſe noſcuntur, nõ poſſunt (ſicut conuenit) adimplere; volumus, vt, cùm ſuper his veritas tibi fuerit declarata, pœnitentia congrua eis iniuncta, licentiam eis tribuas remanendi: eiſdem firmiter iniungens, vt quàm citò exequendi votum ſuum libera eis fuerit attributa facultas, id exequi ſine dilatione aliqua non poſtponant. His verò, quos pro infirmitate corporis tibi conſtiterit nullatenus poſſe in propria perſona votum ſuum proſequi, vnam perſonam idoneam, vel plures (ſecundùm quod facultates eorũ ſuppetierint) vltra mare tranſmittant, in ſuis expenſis, per annũ, vel ampliùs iuxta tuum arbitrium, ibidem in Ieſu *Chriſti* obſequio moraturas. Datum Lateran. ſecundo idus Ianuarij, pontificatus noſtri anno quinto. Quoniam igitur vouere, & non reddere, periculoſum eſt, cùm ex votis, quæ ſolenniter emiſſa fuerint, non impletis, conſequens ſit, & Dominum offendi, & nihilominus in domo eius ſcandala ſuboriri: literarum, quas tranſcribimus, authoritate vobis præcipiendo mandamus, quatenus per ſingulas parochiales eccleſias Archiepiſcopatus Eboraci, de his, qui pro viſitando ſepulchro Domini crucem aſſumentes, vota ſua Domino non ſoluerint, diligenter, & ſollicitè inquiratis; ſub interminatione anathematis generaliter inhibentes, ne in præiudicium ſcrutinij *huius* veſana cuiuſquam taciturnitate veritas ſupprimatur; cúmque nomina ſingulorum, vel eorum confeſſio, vel certa veſtrorum inquiſitio deſignabit; ipſa diſtinctè notata infra Dominicam, qua cantatur *Lætare Ieruſalem*, per fidelem nuncium nobis innoteſcant. Ad hoc diſcretioni veſtræ mandantes, iniungimus, quatenus cauſam crucifixi conſtanti patrocinio proſequentes, vniuerſos tales in diœceſi Eboracenſi charitatiua velitis cohortatione, & conuentione ſedula præuenire; ſub ſpecie conſilij proponentes, vt fideliter impleant, quæ liberaliter promiſerunt: vt quod Domino vouerunt in conſpectu omnis populi eius, cùm propheta in atrijs domus Domini in medio Ieruſalem exequantur. Sícque voluntarijs eorum ſacrificijs placetur altiſſimus, & factis ſolutionibus euacuetur importunitas ſcandalorum. Moneatis etiam prædictos omnes, & ſingulos, quatenus in veræ deuotionis ſignum, infra diem paſſionis Dominicæ proximo futuram, crucem depoſitam reaſſumant, et eam cum reuerentia, & veneratione geſtantes, ſuam obnoxietatem, qua interiùs aſtringuntur, exteriore ſignaculo proteſtentur, & in quibus fructum habituri ſunt plenum,

plenum, & abundantem, nequaquam ex pusillanimitate spiritus erubescant. Cæterùm si vel commonitiones huiusmodi, quasi vanas contemnant, vel ad eas quasi duras pertinaciter aures suas obturent; ne impunitos licentia * injiciatur, certa generali faciatis assertione proponi, cunctos, qui citra voti solutionem crucem abiectam infra terminum nominatum non receperint, in sequenti Pascha Domini procul dubio à perceptione corporis *Christi*, & communione fidelium excludendos. Sed ne verba commonitionis huius credantur, vel censura in irritum, vel effectu debito caritura, pœnam supradictam in omni forma, & ea plenitudine qua præmittitur, die prædicta contumacibus vniuersis volumus, & authoritate Apostolica mandamus infligi. Sic enim ex tempestiuo rigoris seminario fructus ille pullulabit in posterum, vt veriore trutina ponderetur cum seueritate canonica prælatorum authoritas; & qui faciles erant ruituri in contemptum, securam indemnitatem minùs audacter exspectent. valete.

EOdem anno post festum sancti *Hilarij*, *Philippus* rex Franciæ, & *Richardus* rex Angliæ conuenerunt apud Louers ad colloquium: vbi inter eos concilio hominum suorum ita conuenit, quòd rex Franciæ quieta clamauit regi Angliæ, & hæredibus suis ab ipso, & hæredibus suis *Isodum cum pertinentijs suis, & totum ius, quod habuit in Berria, & Aluernia, & Gasconia, & reddit ei quieta castellum de Arches, & Comitatum de Auco, & Comitatum de Albemarlia, & cætera castella multa, quæ occupauerat per guerram. Et hæc contra rex Angliæ quieta clamauit regi Franciæ castellum de Gysortio, & totum Vogesin Normannicum: & vt hæc omnia rata haberentur, statuerunt inter se pœnam 15. millia marcarum argenti, ita quòd ille, qui hanc pacem frangeret, daret alteri 15. millia marcarum argenti, & super hoc inuenerunt sibi ad inuicem fideiussores. Præterea rex Franciæ petijt ad opus suum Andeli manerium Rothomagensis Archiepiscopi. quod cùm nulla ratione fieri posset, rex Franciæ postulauit sibi fieri fidelitatem à *Waltero* Rothomagensi Archiepiscopo de illa parte archiepiscopatus, quæ est in regno Franciæ, scilicet de Vogesin le Francais. Videns igitur Rothomagensis Archiepiscopus hoc sibi graue, & ignominiosum esse, appellauit ad dominum papam pro statu ecclesiæ suæ, & abijt, timens ne dominus suus rex Angliæ ipsum ad hoc faciendum propter fauorem regis Franciæ cogeret. O ambitio, quàm cæca semper! O quàm præsumptio pessima! O quàm perdit concessa, qui inconcessa captat! *Philippus* itaque rex Franciæ terrenum obsidens regnum, impugnat cœleste, terrenis inhians irruit in diuina destinatus ad scelus, ad periculum promptus, paratus ad crimen causas innocentiæ non requirit, ius abnegat; confundit fasq; nefasque; cui nequitia est sodalis, cui otiosa est æquitas, iniquitas semper est amica, qui cædibus viuit, qui se munit sanguine, qui crudelitatibus sæuit, cui de morte stat totum, de amore constat nihil.

al. Issodum

Si quoties peccant homines sua fulmina mittat
Iupiter, exiguo tempore inermis erit.

Procedente itaque tempore, pœnituit regem Franciæ se talem feciſſe cum rege Angliæ conuentionem: & magnum congregauit exercitum, & obsedit Albemarliam: quo facto, rex Angliæ præcepit saisiari in manu sua in omni loco dominationis suæ citra mare & vltra, omnes res, & possessiones abbatum de Maiurmuster, & de Cluinni & de S. *Dionysio*, & de la charite. erant enim prædicti abbates fideiussores erga regem Angliæ, quòd rex Franciæ supradictam pacem seruaret; & nisi fecerit, darent regi Angliæ 15. millia marcarum argenti. Eodem anno *Robertus* Comes Leicestriæ, datis *Philippo* regi Franciæ duabus millibus marcis argenti, & quieto clamato ei castello suo de Pasci, liberatus est à captione illius. Eodem anno rex Angliæ misit *Philippum* Dunelmensem electum, & abbatem de Cadomo in Angliam, ad inquisitionem faciendam de prisis iusticiarum, & vicecomitum, & ministrorum suorum. Cùm autem prædictus abbas de Cadomo in Dominica passionis Domini prandere cum *Huberto* Cantuar. Archiepiscopo, totius Angliæ summo iusticiario, ægrotauit in mensa, & 5. die sequenti obijt Londonijs. Interim *Philippus* rex Franciæ cepit per vim castellum de Albemarle, & subuertit illud, & rex Angliæ dedit ei tria millia marcarum argenti pro redemptione militum, & seruientium suorum, qui capti fuerunt in Albemarlia,

lia. Deinde rex Franciæ cepit per vim Nouancurt, & *Iohannes* Comes Moretonij frater *Richardi* regis Angliæ cepit caſtellum de Gameges. Eodem anno orta eſt diſſentio inter ciues Londoniarum. Frequentiùs enim ſolito propter regis captionem & alia accidentia imponebantur eis auxilia non modica, & diuites proprijs parcentes marſupijs volebant, vt pauperes ſoluerent vniuerſa. quod cùm quidam legis peritus, videlicet *Willielmus* cum Barba filius *Osberti* videret, zelo iuſticiæ, & æquitatis accenſus factus eſt pauperum aduocatus: volens quòd vnuſquiſque tam diues, quàm pauper ſecundum mobilia, & facultates ſuas daret ad vniuerſa ciuitatis negotia; & abijt ad regem trans mare, & impetrauit ab eo pacem ſibi, & populo. Vnde *Hubertus Walter* Cantuarienſis Archiepiſcopus, regis iuſticiarius plurimùm in iram commotus præcepit, vt vbicunque aliquis de plebe inueniretur extra ciuitatem, caperetur tanquam hoſtis regis, & regni. Contigit autem, quòd in medio Quadrageſimæ apud nundinas de **Stanford** capti ſunt quidam mercatores de plebe Londonienſi per præceptum iuſticiarij regis. Deinde præcepit idem iuſticiarius, vt ſuprà dictus *Willielmus* cum barba ad eum duceretur etiam inuitus, ad quem capiendum cùm quidam de ciuibus *Gaufridus* nomine veniret, prædictus *Willielmus* cum Barba interfecit eum; cúmque alij eum capere vellent, ipſe aufugit cum quibuſdam ſuorum, & incluſerunt ſe in eccleſia, quæ dicitur eccleſia S. *Mariæ* del Arche; qui cùm inde exire nollent, factus eſt inſultus in eos: & cùm nec ſic reddere ſe vellent, ex præcepto Archiepiſc. Cantuar. regis iuſticiarij appoſitus eſt ignis, vt per fumum & vaporem ignis exirent. Cúmque prædictus *Willielmus* exiret, quidam extracto cultello euiſcerauit eum, & ſic ductus eſt ad turrim Londoniarum, & ibi iudicatus eſt ſuſpendi. alligatus igitur caudæ equi, trahitur per vicos ciuitatis, & plateas ad patibulum, ac ſuſpenſus eſt, cum octo ſocijs ſuis; cæteri verò ciues Londoniarum, qui adhæſerant ei poſuerunt ſe in miſericordia regis, & obſides dederunt de pace ſeruanda regi, & regno. Monachi autem ſanctæ Trinitatis Cantuarienſis ſcientes, quòd eccleſia ſua Lundonijs, quæ dicitur Sancta *Maria* del Arche, ita violaretur per præceptum Archiepiſcopi ſui, (qui, quamuis regi ſeruiret, tamen eccleſiaſtica iura deberet ſeruare illæſa) indignati ſunt, & grauatum eſt cor eorum ſuper eum, & non potuerunt cum eo quicquam pacificè loqui. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ dedit *Othoni* nepoti ſuo Comitatum Pictauis. Eodem anno cùm Comitiſſa Brittanniæ mater *Arthuri* veniret per mandatum *Richardi* regis in Normanniam loqui cum eo, venit obuiam ei *Ranulphus* Comes Ceſtriæ maritus eius ad pontem Vrſonis, & cepit eam, & incluſit eam in caſtello ſuo apud ſanctum *Iacobum* de Beuerun; quam cum *Arthurus* filius ſuus liberare non potuit, adhæſit regi Franciæ, & terras regis patrui ſui combuſſit; deinde rex Angliæ magno congregato exercitu intrauit hoſtiliter Brittanniam, & eam deuaſtauit. Interim *Gaufridus* Eboracenſis Archiepiſcopus tandem ad ſedem Apoſtolicam accedens, diutinam moram ibi fecit, dominúmque Papam in omnibus agendis ſuis valdè ſibi difficilem, & contra ſe ſupra modum commotum inuenit. proceſſu verò temporis ipſi & aduerſarijs ſuis tunc præſentibus data eſt audientia: & cùm prædicta, & alia plura ei obijcerentur, quæ omnia Archiepiſcopus falſa eſſe conſtanter aſſeruit, requiſiti aduerſarij vtrum propoſita probare vellent, poſt deliberationem petitam, & conceſſam reſponderunt ſe onus probationis nolle ſuſcipere; Archiepiſcopus verò ſe ab obiectis immunem eſſe ſufficienter oſtendit; vnde dominus Papa eum de conſilio totius curiæ ad officium & beneficiũ reſtituens, omnibus prælatis, & alijs clericis per Eborac. dicœceſim conſtitutis dedit in mandatis, vt ei tanquam Archiepiſcopo in omnibus debitam exhiberent reuerentiam, & obedientiam; inſinuans in reſcripto ſuo qualiter Archiepiſcopus ſe ab obiectis immunem eſſe, & omnia ab aduerſarijs de eo diſſeminata falſa, & fictitia eſſe declarauit. reſtitutionis verò eius notitia ad regem Angliæ perueniente, qui Archiepiſcopum temporalibus iampridem ſpoliauerat, & ad eius, vt dicebatur, cum aduerſarijs ſuis adſpirabat depoſitionem, valdè turbatus fuit, & duobus aduerſarijs ſuis præcepit, vt ſe de cura ſpiritualium intromitterent, nec Archiepiſcopum, nec officiales ſuos aliquam habere adminiſtrationem permitterent. Ipſe etiam rex præbendas Eboracenſis Eccleſiæ, & alia beneficia vacantia pro voluntate ſua Clericis ſuis conceſſit, & diſtribuit. Archiepiſcopus verò à curia Romana rediens, & in

Gallia

Gallia moram faciens non ausus terram regis ingredi, cùm non posset in conspectu regis gratiam inuenire, vt vel temporalium, vel spiritualium possessione gauderet, reuersus est, & ad curiam Romanam eundi iter arripuit. Interim dominus rex Angliæ prece *Arthuri* ducis Britanniæ, & aliorum virorum potentum dedit *Petro* de Dinant licentiam agendi contra *Adam* de Tornouere super archidiaconatu de Westrihing, quem rex prælato *Adæ* dederat. Inter quos tandem conuenit in hunc modum, quòd magister *Simon* Apulus Eboracensis ecclesiæ decanus, & capitulum eiusdem ecclesiæ concessione, & voluntate prædicti *Adæ* receperunt *Petrum* de Dinant in archidiaconatum de Westrihing, & in stallum miserunt tam in choro, quàm in capitulo; & ipse *Petrus* vices suas, & illius archidiaconatus administrationem commisit ipsi *Adæ* de Tornouere sub annua pensione 60. marcarum; statuens quòd prædictus *Adam* archidiaconatum illum in integrũ habeat, & teneat omnibus diebus vitę suæ, & reddat ei singulis annis inde 60. marcas de pensione; & si *Petrus* superuixerit *Adam*, recipiat archidiaconatum de Westrihing sine aliqua contradictione, vel diminutione. Præterea inter illos statutum est, quòd quandocũque simul fuerint in Eboraco, vnus illorum vna die tenebit stallum in choro nomine archidiaconi, & alter illorum altera die similiter, & sic mutabunt vices suas de die in diem, quamdiu moram simul fecerint in Eboraco: & vt hæc conuentio inter illos rata sit, & inuiolata permaneat, capitulum Eboraci eam confirmauit sigillo suo: sed antequam huius conuentionis notitia perueniret ad Eboracensem archiepiscopum, ipse huiusmodi literas patentes misit in Angliam.

GAufridus *Dei gratia Eboracensis archiepiscopus, & Angliæ primas decanis, presbyteris, & vniuersis clericis per archidiaconatum constitutis, salutem, & paternam benedictionem. Nouerit vniuersitas vestra nos* Petro *de Dinan clerico nostro archidiaconatum de Westrihing charitatis intuitu dedisse: in quem* Adam *de Torneuere, sicut a multis certissimè didicimus, nescimus cuius authoritate se intrusit, & nomen archidiaconatus sibi vsurpauit, licèt ordinatio archidiaconatuum, dignitatum, & ecclesiarum nostri archiepiscopatus ad nos tantùm, quibus hoc diuina miseratione est concessum pertineat. & idem etiam* Adam *post restitutionem a domino papa nobis factam contra nos, & officiales nostros in administratione rerum spiritualium diabolico instinctu se immiscuit. Nos autem quicquid ipse* Adam *in institutionibus, in excommunicationibus, in suspensionibus, & in aliquibus alijs, quæ nomine archidiaconi fecerit irritantes, & penitus authoritate nostra adnihilantes, iam dictum* Adam *excommunicamus, vobis mandantes & in virtute obedientiæ præcipientes, Quatenus in nullo ei decreto respondeatis, sed vt excommunicatum habeatis. Præterea vobis notificamus, quòd sententiam in* Paulinum *de Eburford, & in alios, qui contra obedientiam nobis debitam veniunt ab officialibus nostris magistro* Radulpho *de Kima, & magistro* Honorio *ratam habemus, & confirmamus. Valete.*

Eodem anno mense Iulij *Philippus* Dunelmensis electus ordinatus est in sacerdotem ab *Henrico* episcopo de Landaf apud Dunelmum in ecclesia sancti *Cuthberti* 17. Cal. Iulij Sabbato in hebdomada Pentecostes. Eodem anno *Willielmus* rex Scottorum magno congregato exercitu intrauit Moreuiam ad debellandũ *Haroldum* * *Macmanud*, qui terram illam occupauerat, sed antequam rex Cathaniam intraret, *Haroldus* fugit ad naues suas nolens contra regem bellum inire. tunc misit rex Scottorum exercitum suum ad Turreham villam prædicti *Haroldi*, & castellum suum ibidem situm prostrauit. Videns autem *Haroldus*, quòd rex terram suam ex toto deuastaret, venit ad pedes regis, & posuit se in misericordia eius, maximè, quia tempestas sæuiebat in mari, & ventus erat ei contrarius, volenti ad Orchadam insulam ire; & iurauit regi, quòd adduceret illi omnes inimicos suos, cùm rex alia vice rediret in Murreuiam, & per illam conditionem permisit rex eum tenere medietatem Cathaniæ, & aliam medietatem Cathaniæ dedit rex *Haroldo* iuniori nepoti *Reginaldi* quondam Comitis de Orkeneia, & de Cathania. Deinde reuersus est rex in terram suam, & *Haroldus* in Orkeniam. Deinde in autumno redijt rex Scottorum in Murreuiam vsque ad Iluernarran, vt reciperet ab *Haroldo* inimicos suos; quos cùm *Haroldus* produxisset vsq; ad portum de Locloy prope Diluernarran, permisit eos abire; & serò redeunte rege de venatu venit ad eum *Haroldus* adducens secum duos pueros nepotes suos ad tradendum regi in obsides; & interrogatus ab rege vbi essent inimici eius, quos tradere debuerat, & vbi

* al. Macmadit

esset

eſſet *Torphinus* filius eius, quem obſidem dare promiſerat, reſpondit, Permiſi eos abire, ſciens, quòd ſi tradidiſſem eos vobis, non euaderent manus veſtras; filium autem meum adducere non potui, quia in terra illa non eſt alius hæres. igitur quia ipſe conuentiones, quas cum domino ſuo rege fecit, non ſeruauerat, iudicatum eſt eum in captione regis remanſurum, donec filius eius veniret, & obſes fieret. & pro eo quod ipſe permiſit inimicos regis abire, iudicatum eſt ipſum demeruiſſe terram, quam ille de rege tenebat. & rex duxit ſecum *Haroldum* vſque ad caſtellum Puellarum, & tenuit eum in vinculis, donec homines ſui de Orchadia adduxerunt filium ſuum *Torphinum*: & tradentes eum domino regi obſidem, liberauerunt *Haroldum* de captione regis. & *Haroldus* reuerſus eſt in Orchadiam, & ibi manſit in pace & quiete, donec *Haroldus* iunior, accepta a *Suero Birkebain* rege Norweie licentia calumniandi medietatem Orchadiæ, adduxit ſecum *Siwardum Murd* de **Hegland**, & alios multos bellatores, & Orchadiam inuaſit; & noluit *Haroldus* ſenior cum eo pugnam ingredi, ſed abijt in inſulam de **Man** relicta Orchadia; & ibi congregauit nauigium, & homines multos. ſimiliter fecit *Haroldus* iunior, & adijt inſulam de **Man**, volens congredi cum *Haroldo* ſeniore; ſed *Haroldus* ſenior ante aduentum *Haroldi* iunioris in **Man**, per aliam viam ingreſſus eſt Orchadiam cum nauigio ſuo, & interfecit omnes, quos in Orchadia inuenit. Quo audito, *Haroldus* iunior reuerſus eſt in **Cathenes** apud **Wic**, & commiſit prælium cum *Haroldo* ſeniore: & in prælio illo *Haroldus* iunior, & omnis exercitus eius interfecti ſunt. Interfecto itaque *Haroldo* iuniori, *Haroldus* ſenior venit ad regem Scottorum per conductum *Rogeri*, & *Reginaldi* epiſcoporum ſancti *Andreæ*, & Roſmarkin, & obtulit regi copiam auri, & argenti pro Cathania, id eſt **Cathenes** rehabenda; cui reſpondit, quòd terram illam ſibi traderet, ſi vxorem ſuam filiam *Malcolun Mathar* dimiſiſſet, & priorem ſponſam ſuam ſororem *Dunecani* Comitis de Fif reſumpſiſſet, & tradidiſſet ei in obſidem *Laurentium* clericum ſuum, & * *Bonauar* filium *Iggemundi*; quod *Haroldus* facere noluit. Venit ergo *Reginaldus* filius *Sumerled* rex de **Man** ad *Willielmum* regem Scottorum, & emit ab eo Cathaniam ſaluo regis redditu annuo. Eodem annò *Richardus* rex Angliæ dedit *Willielmo* de Chimely archidiacono de **Richemund** epiſcopatum Albricarum in Normannia; & idem rex dedit magiſtro *Euſtachio* ſigillifero ſuo archidiaconatum de **Richemund**. Eodem anno *Hubertus* Cantuarienſis archiepiſcopus totius Angliæ primas, & apoſtolicæ ſedis legatus, & totius Angliæ ſummus iuſtitiarius ſæpè, & multùm ſollicitauit per internuntios ſuos dominum ſuum *Richardum* regem Angliæ, vt eum liberaret a regimine regni, oſtendens ipſum non poſſe ſufficere regimini eccleſiæ, & regni. Cùm igitur rex licèt inuitus, eò quòd non erat inuentus ſimilis illi, qui conſeruaret leges, & iura regni; precibus tamen illius inclinatus, illum à ſollicitudine regiminis regni remouere vellet; pœnituit eum tale feciſſe regi mandatum, expertus, quòd in cuſtodiendis illis eſt retributio multa, & inſpectis ſcriptis, & computationibus auditis, mandauit regi, quòd infra biennium proximò præteritum adquiſierat ad opus illius vndecies centena millia marcarum argenti de regno Angliæ; ſubiungens, quòd ſi ſeruitium eius videretur illi neceſſarium, non recuſaret laborem, nec fatiſcentem cauſaretur ætatem. ô infœlicem præſulem! licèt ſæpiùs legiſſet *neminem poſſe duobus dominis ſeruire; aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget; aut vnum ſuſtinebit, & alterum contemnet*; præelegit tamen officium ſacerdotale poſtponere, quàm regi terreno non adhærere: & ſic accepta regni regiminis poteſtate, officij adminiſtrationem eccleſiaſtici, cui profeſſionis voto aſtrictus fuerat paruipendens, pro caſtris regis Angliæ ſtare non recuſauit. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ dedit *Philippo* Dunelmenſi electo licentiam fabricandi monetam in ciuitate ſua Dunelmenſi, quod prædeceſſoribus ſuis à multo tempore retrò non erat permiſſum. Eodem anno extitit in Anglia, & in omnibus finibus eius fames magna, & hominum mortalitas. Eodem anno Comes de ſancto *Egidio* duxit in vxorem *Iohannam* ſororem *Richardi* regis Angliæ, quondam reginam Siciliæ. Eodem anno obijt *Henricus* Wigornienſis epiſcopus, cui ſucceſſit dono *Richardi* regis *Iohannes* de Conſtantijs Rothomagenſis decanus. Eodem anno obijt *Willielmus* Comes de **Saleſbiri** filius Comitis *Patritij*; cuius filiam, & hæredem *Richardus* rex Angliæ dedit in vxorem cum Comitatu **Saleſbiri** *Willielmo* fratri ſuo notho. Eodem anno obijt

al. Honauer

Mauricius

Mauricius episcopus Parisijs. Eodem anno obijt *Bela* rex Hungariæ, post cuius obitum *Margareta* vxor eius soror *Philippi* regis Franciæ, quæ quondam extiterat regina Angliæ, vxor *Henrici* regis iunioris, accepit crucem Ierosolymitanæ profectionis, & in terra Ierosolymitana apud Accon in Dei seruitio permansit, vsque ad consummationem vitæ suæ. Eodem anno obijt *Burcardus* Eboracensis ecclesiæ thesaurarius, cuius thesauriam *Richardus* rex Angliæ dedit magistro *Eustachio* sigillifero suo. Eodem anno obijt *Petrus* de Ros, quo defuncto, *Richardus* rex Angliæ dedit *Aimerico* nepoti *Philippi* Dunelmensis electi archidaiconatum Carleoli, & *Philippus* Dunelmensis electus dedit eidem *Aimerico* nepoti suo archidiaconatum de Dunelmo, & ecclesiam de Acclet; quam prædictus *Burcardus* habuerat. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ firmauit nouum castellum in insula de Andeli, contra voluntatem & prohibitionem *Walteri* Rothomagensis archiepiscopi; &, quia rex ab inceptis desistere noluit, prædictus archiepiscopus dedit sententiam interdicti in Normanniam, & abijt ad summum pontificem. Eodem anno facta congressione inter familiam regis Franciæ, & regis Angliæ, *Hugo* de Chaumunt miles probus, & diues, & valdè familiaris regi Franciæ captus est, & regi Angliæ traditus, quem rex Angliæ tradidit *Roberto* de Ros custodiendum; & *Robertus* tradidit illum *Willielmo* del Espinai seruienti suo custodiendum in castello de Bona villa supra Coke; qui cùm minùs cautè custodiretur, per murum de nocte dimissus est, permissione & consensu prædicti *Willielmi* del Espinai. Vnde rex Angliæ iratus, eò quòd *Hugo* de * Chaumund sic manus suas euasit, cepit *Robertum* de Ros, & incarcerauit, & cepit de eo 1000 & 200. marcas argenti de redemptione, & *Willielmus* del Espinai proditor domini sui suspensus est in patibulo. Eodem anno *Radulfus* de Wigetof clericus *Gaufridi* Eboracensis archiepiscopi infirmabatur Romæ vsq; ad mortem, & coram domino papa *Celestino*, & vniuersis Cardinalibus confessus est, quòd ipse multas literas falsas in curia Romana adquisierat tam de negotio domini sui Eboracensis archiepiscopi, quàm de suo negotio proprio; & quòd iam illas in Angliam præmiserat. vnde dominus papa in mandatis dedit *Huberto* Cantuariensi archiepiscopo, vt si aliquæ literæ super negotio Eboracensis archiepiscopi inuentæ fuissent, continentes aliquid citra æquitatem, & iustitiam, retinerentur. Vnde factum est, quod *Rogerus* de Ripunt clericus, portitor harum literarum, qui & toxicum portabat, inuentus est Lundonijs, dicens quòd *Radulfus* de * Wigetof tradiderat ea illi. Dicebat etiã quòd toxicum illud traditum ei fuerat ad perdendum magistrum *Simonem* Eboracensis ecclesiæ decanum, & quosdam alios eiusdem ecclesiæ canonicos. Ad vocationem igitur *Huberti* Cantuariensis archiepiscopi regis iustitiarij, venit Lundonias prædictus decanus Eboraci, & tradita sunt ei venenum illud, & annuli aurei, & zona pulcherrima toxicata ad comburendum; quibus traditis, conuenit multitudo maxima virorum, & mulierum in loco, qui dicitur Totehil, vt testes fierent combustionis illorum; & sic igni tradita sunt, & redacta in cineres; portitor autem illorum in carcere seruabatur; & aduersarij *Gaufridi* Eboracensis archiepiscopi omne crimen ei obijciunt. Eodem anno *Iohannes* Comes Moretonij frater regis, & *Marchades* princeps nefandæ gentis Braibancenorum fecerunt 14. Cal. Iunij feria 2. equitationem ante ciuitatem de Bellauez, & dum intenderent prædæ capiendæ, *Philippus* episcopus Beluacensis, & *Willielmus* de Merlou vna cum filio suo, & militibus multis, & plebe armata exierunt, & ipsi armati, sed mox confecti sunt in prælio, & capti prædictus Beluacensis episcopus, & *Willielmus* de Merlou, & filius eius, & milites nonnulli, & ex plebe maxima pars interfecta est. & eodem die post captionem illam Comes *Iohannes*, & *Marchades* processerunt vsque Milli castellum prædicti Beluacensis episcopi, & per insultum ceperunt illud, & prostrauerunt; & sic glorioſi triumphatores redierunt in Normanniam, & tradiderunt regi Angliæ Beluacensem episcopum, & *Willielmum* de Merlou & filium eius, & alios captiuos multos.

al. Chaumunt

al. Wigetot

Anno gratiæ milleſimo, centeſimo, nonageſimo ſeptimo, qui eſt annus octauus regni *Richardi* regis Angliæ, idem *Richardus* fuit in Normannia apud Burum die Natalis Domini, quæ quarta feria euenit; plurimùm confusus, eò quòd *Walterus* Rothomagensis archiepiscopus noluit relaxare interdicti sententiam quam in Normanniam tulerat. Corpora enim defunctorum insepulta iacebant per vicos, & plateas ciuitatum

Normanniæ.

Normanniæ. Misit ergo rex *Willielmum* Elienſem epiſcopum Cancellarium ſuum, & * Lexonienſem epiſcopum, & *Philippum* Dunelmenſem electum, vt coram domino papa cauſam ſuam defenderent contra præfatum Rothomagenſem archiepiſcopum. Qui cùm Pictauiam veniſſent, *Willielmus* epiſcopus Elienſis regis Cancellarius ægrotauit vſque ad mortem, & mortuus eſt, & ſepultus; & quàm diu ipſe in extremis laboraſſe videretur, quædam crux lignea in Cathedrali eiuſdem ciuitatis eccleſia, quæ dicitur crux ſancti *Marcialis*, ploraſſe videbatur ita vehementer, quòd quaſi riuulus aquæ ab oculis eius defluens, faciem illius rigaret. Populus autem dicebat hoc iam tertiò euenisse; primò in obitu eiuſdem ciuitatis epiſcopi; ſecundò in receſſu *Iohannis* Beleſmains eiuſdem ciuitatis epiſcopi; tertiò in obitu iſtius *Willielmi* Elienſis epiſcopi. Quo defuncto Lexonienſis epiſcopus, & Dunelmenſis electus proceſſerunt in negotio domini ſui. Dominus autem rex non immemor ſeruitij, quod prædictus Cancellarius ei fecerat, dedit *Roberto* fratri illius Priori Elienſi abbatiam ſanctæ *Mariæ* Eboraci: quem *Hubertus* Cantuarienſis archiepiſcopus Apoſtolicæ ſedis legatus benedixit in abbatem. Conuenientibus igitur in præſentia domini papæ *Celeſtini* præfato Rothomagenſi archiepiſcopo, & epiſcopo Lexonienſi, & electo Dunelmenſi; archiepiſcopus Rothomagenſis proteſtatus eſt ius ſuum, quod habebat in Andeli, & iniuriam, quam *Richardus* rex Angliæ ei fecerat firmando caſtellum in patrimonio eccleſiæ Rothomagenſis iniuſtè contra voluntatem, & aſſenſum illius. Ad quod ſupradicti regis nuncij reſponderunt, quòd dominus rex ſæpè, & multùm obtulerat ei per internuncios ſuos, videlicet viros venerabiles, & diſcretos epiſcopos, & abbates, Comites, & Barones, ſe in omnibus ſatisfacturum illi ad æſtimationem proborum virorum. Aſſerebant enim ex parte regis, quòd ipſe inſulam illam de Andeli, in qua caſtellum firmauerat, nullo modo dimittere poſſet, quia rex Franciæ & ſui perinde tranſitum faciebant in Normanniam, & ſæpiùs eam deuaſtabant; & idcirco rex Angliæ locum illum munierat ad defenſionem terræ ſuæ contra regem Franciæ. Et ſuper his prædictus Rothomagenſis archiepiſcopus, & præfati regis nuncij compromiſerunt ſe examini domini papæ, & Romanæ eccleſiæ. Vnde factum eſt, quòd dominus papa, & Cardinales poſt diuturnam deliberationem, attendentes damna & inopportunitates, quæ acciderent Normanniæ, niſi locus ille de Andeli firmaretur, conſuluerunt præfato Rothomagenſi archiepiſcopo, quòd cum domino ſuo rege amicabiliter componeret, & ab eo ſufficienter recompenſationem ablatorum reciperet, ſecundum proborum, & ſapientum virorum æſtimationem; dicentes benè licere regi, & cuilibet potenti infirmiora terræ ſuæ munire, ne perinde damnum ſibi, & ſuis contingat.

al. Lexonienſem

De conſecratione *Philippi* Dunelmenſis epiſcopi.

INterim dominus papa *Celeſtinus* conſecrauit *Philippum* Dunelmenſem electum in epiſcopatum Dunelmenſem, Dominica, qua cantatur *Miſericordias Domini*: quæ eodem anno contigit decimo ſecundo Maij. Conſecrato itaque Dunelmenſi epiſcopo dominus papa *Celeſtinus* relaxauit interdicti ſententiam, quam *Walterus* Rothomagenſis archiepiſcopus in Normanniam tulerat propter firmationem caſtelli inſulæ de Andeli, & dimiſit eos. Redeuntibus autem ad dominum *Richardum* regem Angliæ, ſupradicto Rothomagenſi archiepiſcopo, & Lexonienſi & Dunelmenſi epiſcopis, cum forma pacis inter prædictum regem, & Rothomagenſem archiepiſcopum de conſilio domini papæ, & Cardinalium ordinata; idem rex conuocatis epiſcopis, abbatibus, Comitibus, Baronibus Normanniæ dedit *Waltero* Rothomagenſi archiepiſcopo & eius ſucceſſoribus in recompenſatione villæ ſuæ de Andeli villam de Depe cum omnibus pertinentijs ſuis, & vallem de Malandai, & molendina de Robec in ciuitate Rothomagi, & Luuers cum pertinentijs ſuis, & charta ſua confirmauit. Hæc contra *Walterum* Rothomagenſis archiepiſcopus quietum clamauit *Richardo* regi Angliæ, & hæredibus ſuis, Andeli cum pertinentijs ſuis ab ipſo, & ſucceſſoribus ſuis. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ venit ad ſanctum *Walericum*, & villam combuſſit; & deſtructis monachis ibidem Domino ſeruientibus, aſportauit ſecum in Normanniam feretrum cum reliquijs ſancti *Valerici*: & in portu illo inuenit naues, quæ venerant de Anglia, onuſtas

onustas frumento,& victualibus,& cepit eas,& earum nautas fecit suspendi,& naues combussit,& frumentum,& victualia suis distribuit. Eodem anno Campani & Flandrenses,& Britones, relicto rege Franciæ, adhæserunt *Richardo* regi Angliæ,datis hinc inde obsidibus, quòd non facerent concordiam, neque pacem cum rege Franciæ, nisi de communi illorum consilio. Rex enim Angliæ illos, & ferè omnes potentiores de regno Franciæ muneribus allexit: nam eius prælarga manus donis cætera vincebat dona.

Nec tamen in dando mensuram deserit, immo,
Singula describit certo moderamine finis.

Dedit itaque *Baldewino* Comiti Flandriæ pro auxilio suo quinque millia marcarum argenti: & obsides dedit, quòd ipse cum rege Franciæ pacem non faceret, nisi de consensu regis Angliæ; similiter fecit ei rex Angliæ. Deinde *VVillielmus Crespin* constabularius de Dangu, vi compulsus, tradidit *Richardo* regi Angliæ castellum de Dangu, quod ipse rex statim sufficienter muniuit hominibus, & armis, & victualibus, & rex Franciæ mox magno congregato exercitu obsedit illud, & dum hæc fierent *Richardus* rex Angliæ perrexit in Aluerniam, & decem de castellis regis Franciæ, & suorum cepit. Sed antequam rex Angliæ rediret in Normanniam, rex Franciæ cepit castellum de Dangu,concessis militibus, & seruientibus qui in eo erant,vita,& membris,& accepit de eis quingentas marcas argenti de redemptione, & permisit illos liberos abire, & castellum illud firmauit, & in manu sua retinuit. Interim *Baldewinus* Comes Flandriæ obsedit ciuitatem de Araz; quo audito,rex Franciæ venit illuc cum copioso exercitu: in cuius aduentu Comes Flandriæ relicta obsidione redijt in terram suam, & rex Franciæ secutus est eum: cúmque rex Franciæ longiùs processisset, Comes Flandriæ fecit pontes diruere ante regem Franciæ, & retrò; ita quòd neque victus, neque exercitus eius potuit ad eum accedere. Tunc rex Franciæ in arcto positus supplicauit Comiti Flandriæ, ne ipse coronam Franciæ contaminaret, asserens quòd ipse ea intentione Flandriam intrauerat,vt cum illo amicabiliter componeret; iurans, quòd ipse redderet illi totum ius suum,si dimisisset *Richardum* regem Angliæ sine pace. & quia Comes Flandriæ contra pactum,quod cum rege Angliæ fecerat,venire noluit,cœpit colloquium inter regem Franciæ,& regem Angliæ feria quarta post festum exaltationis sanctæ crucis inter Gwaillium & Andeli, & sic rex Franciæ liberatus a captione Comitis Flandriæ redijt in Franciam, sed nullam conuentionem,quam Comiti Flandriæ fecit,tenere voluit. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ dedit magistro *Eustachio* vicecancellario suo episcopatum de Ely. Eodem anno *Iohanna* soror *Richardi* regis Angliæ,vxor *Raimundi* Comitis de sancto *Egidio*, peperit filium suum primogenitum, & vocatum est nomen eius *Raimundus*. Eodem anno obijt *Resus* filius *Griffini* rex: post cuius obitum facta est discordia inter filios suos, quis eorum loco patris regnaret: ad quam extinguendam *Hubertus* Cantuariensis archiepiscopus, regis iusticiarius, fines Gwalliæ adijt, & pacem inter illos fecit. Interim *Philippus* Beluacensis episcopus, missio Aurelianensi episcopo fratre suo Romam,dum adhuc esset in captione regis Angliæ, in hac forma scripsit *Celestino* summo pontifici.

Epistola *Philippi* Beluacensis episcopi ad *Celestinum papam de captione sua.*

VEnerabili domino,& patri *Celestino* summo pontifici *Philippus* Beluacensis episcopus,salutem,& obedientiæ canonicæ deuotionem. Supernæ dignitatis fauor fœlicitatem vestram, & multiplices successus euexit in altum,ad memoriam reducens illud legale, *Insontes inuitat ad culpam,qui sontes præterit impunitos*. Vniuersis ecclesijs iam quasi notorium habetur, quàm irreuerenter, quámque inhumaniter in dominum suum regem Francorum rex Angliæ iam pridem insurrexerit, similis homini, qui montem magnum func circũligatum temptat deijcere, afferens igitur secũ ignem, et gladium, subnixus etiam apostaticis Braibancenorum cohortibus, patriam nostram irruebat circumquaque depopulando. Quod cùm vidissem,illius legalis non immemor,*Vim vi repellere licet*,et illius, *Pugna pro patria*, militum et ciuium cuneis, et aciei procerum immixtus,

mixtus, hostibus irruentibus obuiam exiui. Sed humanis nouerca fortuna consilijs propositum rei siniſtro mancipauit effectui. Captus quidem ibi sum, & vinculis grauibus,& catenis addictus; nec ordinis dignitas, nec Dei reuerentia remedij aliquid vel mitigationis mihi contulerunt. Taliter ergo rex Angliæ in *Christum* Dominum more lupino sœuire non formidauit; nec vestris auribus incognitum existimamus. Quid ergo dissimulatis? *Quis pater videret filium errare, & taceret? Quis virga filium non percuteret, vt gladium non incurreret? Desperat pater de filio, quum comminatione non corripit, vel flagello.* Luce quidem clariùs eluceſcit, quòd rex Angliæ, cæterique complices sui, qui violenter manus in nos iniecerunt, dictæ sententiæ canonem inciderunt; iniurias nobis,& molestias enormiter illatas vestræ paternitati lachrymabiliter insinuans lachrymis nostris, & petitioni clementer condescendatis. Indignum est siquidem subiectorum petitionem ad vos directam vacuam reuerti, & inanem, quæ & humilitatem redolet, & rationis subnixa est præsidio. *Nec immunis est a culpa, qui quum potest corrigere, dissimulat emendare; nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare.* Licèt igitur verba doloris totiens multiplicauerim (pater sancte) ne miremini. *Nescit, immo nequit pectoris claustro dolor assiduus sepeliri.* Valeat paternitas vestra.

Rescriptum *Celestini* papæ ad *Philippum* Beluacensem episcopum.

Celestinus episcopus seruus seruorum Dei dilecto fratri *Philippo* Beluacensi episcopo salutem,& ab exorbitatione reditum maturare. Siniſtrè licèt tibi euenerit, nec mirum. *Cunctorum enim meretur odium, qui omnium se in commune approbat inimicum.* Præsulem namque pacificum exuens, militem bellicosum induisti: clypeum pro infula, gladium pro stola, loricam pro alba, galeam pro mitra, lanceam pro baculo pastorali, ordinem rerum, & seriem peruertens temerarius baiulasti. non vim (sicut allegas) sed virtutem vi repellere uolens, non pro patria, sed contra patriam pugnans. De Gallia namque vestra iam publicè declarare possumus: *Væ terræ cuius rex puer est.* Rex namq; vester regi Anglorum sacramento corporaliter præstito tenebatur astrictus super indemnitate tam oppidorum, quàm terrarum suarum sibi fideliter obseruanda, saltem vsque ad reditum ab itinere peregrinationis suæ. Sed contra fidem, & sacramentum impudenter veniens oppida prædicti regis violèter occupauit, terram suam hostili manu crudeliter vastauit: ab ergastulo tandem rediens regi vestro rex ille viriliter occurrit, non de multitudine, sed in Domino Deo spem ponens. *Non enim virorum, vel virium, sed virtutum copia bella vincuntur.* Pro rege quidem Angliæ contra superbiam humilitas, contra iniuriam ius, & æquitas; contra arrogantiam, & intemperantiam modus & modestia hucusque dimicauerunt. *Numerosis enim virtutibus non viribus immunes viri victoriam consequuntur.* Iniuriam armis irrogatam armorum propulsare remedio leges, & iura permittunt. Nunc verò tamen, licèt serò, rex Angliæ se, suámq; manifestauit animositatem; quoniam vix est, vt virtus clausa celari, vt animositatis ardor extingui, vt probitatis scintilla comprimi valeat, & concludi. *Virtus enim claudi nescit: & ignis oppressus in flammam erumpit.* Effrænem siquidem domini tui vesaniæ non solùm consiliarium, sed & complicem te tam insipientem, quàm insolentem exhibuisti; quæsisti & inueniſti; pulsasti, & pulsatus procubuisti; in foueam quam fecisti, meritò incidisti; vbi autem inuentus, ibi iudicatus. Sicut igitur ex literarum tuarum nobis directarum tenore perpendimus; excessus patrios nobis imputans, culpam tuam in nos retorquere laboras, nos tepidos asserens, & dissimulatores. Quid ergo si ouis in pastorem, in patrem filius insurgat? nec pastor, quem non pauisse; nec pater erit, quem non pœniteat educasse. *Nocens ergo in homine telum est, simplicitatis imagine malignam astutiam palliare;* Regi tamen Anglorum pro te literas dirigimus supplicatorias. Qualitate namque captionis tuæ medullitus inspecta, in tali casu non possumus, nec debemus imperare, sed tantùm supplicare. Victor ergo sapienter vincendus est, quia sic legitur, *Sapientia vincit malitiam.* Nos autem pro te supplicamus non importunè, sed opportunè. *Argumentum enim diffidentiæ est importuna precum instantia. Debitum quoq; facilius exequitur patiens expectatio, quàm extorquet importuna petitio.* Interim verò vinculis,

culis, & lamentis mancipatus vincula tua, & lamenta leniter, patientérque sustineas, iuxta illud Poëtæ,

Leniter ex merito quicquid patiare ferendum est:
Quæ venit indignè pœna, dolenda venit.

Et illud meritò lamentis expiandum est, quod cum pudoris dispendio venter adquirit. Datum. &c.

EOdem anno obijt *Willielmus* Pictauensis episcopus, & quamuis vita illius videretur hominibus valdè reprehensibilis, tamen ipse post obitum eius claruit in miraculis.

Eodem anno *Philippus* rex Franciæ, & *Richardus* rex Angliæ statuerunt inter se treugas à festo S. *Hilarij* in vnum annum; habentes in proposito, quòd iterũ pacem, & concordiam finalem inter se facerent. Deinde *Baldwinus* Comes Flandriæ venit in Angliã in peregrinatione ad S. *Thomam* Cantuar. martyrem. Eodẽ anno filius *Henrici* Romanorum imperatoris, quem pepererat ei *Constantia* imperatrix filia *Rogeri* quondã regis Siciliæ, puer 7. annorum, baptizatus est, & vocatum est nomen eius *Fredericus*. Eodẽ anno *Iordanus* de Curci frater *Iohannis* de Curci principis regni de Vluestir in Hybernia, à quodam Hybernensi familiari suo interfectus est. In cuius vindictam prædictus *Iohãnes* frater eius commisit prælium cum Hybernensibus regulis; ex quibus partem fugauit, partem strauit, & terras eorũ sibi subiugauit; quarum partem magnam dedit *Dunicano* filio *Gilberti* filij *Fergus*, qui eo tempore, quo prædictus *Iohannes* præliaturus erat cum Hybernensibus, venit ad eum in Hybernia cum gente non modica auxiliaturus ei. Eodem anno *Nicholaus* episcopus de Wic in Norweia commisit prælium cum *Suero Birkebain*, & ab eo victus fugit, omnibus suis ferè interfectis. Eodem anno præfatus Aurelianensis episcopus, qui pro liberatione *Philippi* fratris sui Romam profectus fuerat, obijt apud Senesslaeille. Eodem anno *Henricus* Romanorũ imperator magnum exercitum misit in terram Suliæ sub principibus Magũtino Archiepiscopo, & *Henrico* duce Saxonię Comite Palatino de Rheno, & duce de * *Louerine*, & duce de Saringes, & duce de Ostricio filio *Limpoldi* ducis, & duce de Swthede, & duce de Baiuaria, & *Walranno* fratre ducis de Lamburg, & Comitibus multis. Præfatus autẽ *Walrannus* ante alios applicuit in terra Hierosolymitana cum gente sua, & statim inuasit paganos, & quotquot inuenit de paganis interficiens, violauit pacem, & treugas, quas rex Angliæ in recessu suo de terra Hierosolymitana statuit inter Christianos, & Paganos. Vnde *Saphadin* frater *Saladini*, & cæteri Pagani plurimùm cõmoti interfecerunt omnes, quos attigerant, Christianos, & obsederunt Ioppen.

al. Lanine

COmes autem *Henricus* de Campania, qui per electionem regum Franciæ, & Angliæ, & Templariorum, & Hospitalorum præerat terræ Hierosolymitanæ, exercitum Christianorum parauit ad obsidionem illam soluendam: & dum ipse nixus columnæ cuiusdam fenestræ in thalamo superiore, loqueretur ad turbas, fracta est columna illa, & ille corruens in terram, fractis ceruicibus expirauit. Saraceni verò ceperunt Ioppen, & interfecerunt in ea plùs quàm viginti millia Christianorum. Post obitum verò *Henrici* Comitis de Campania, dux de Luuain, & *Henricus* dux Saxoniæ receperunt se in ciuitatem Accon; sed nihil possederunt extra portas ciuitatis, & nihil victus potuit eis afferri propter metum Paganorum. Exercitus autem imperatoris, qui de Alemannia, & cæteris terris eius iter Hierosolymitanum per mare susceperat, transitũ fecit in Normanniã, & Angliam; & sic rectũ cursum tenens vsq; in Hispaniã, eripuit ciuitatem Syluiæ de manu Paganorum; quam penitùs destruxerunt, nõ relinquentes lapidem supra lapidem: timebant enim quòd si eam tradidissent regi Portugalensi, ipse eam amitteret, sicut priùs fecerat. *In peregrinatione autẽ peditum gentis eiusdẽ imperatoris contigit quoddam miraculum nouum, & à seculo inauditum. Actidit itaq;, quòd duo Alemanni vicini, & compatres consortium inierunt, quòd simul irent in illa peregrinatione Hierosolymitana in vno hospitio, & vna expensa consortes. Cum igitur tempus motionis instaret, vnus illorũ venit ad domũ alterius nocte vna hospitaturus, & cùm illi ostenderet pecuniã, quam secũ in via deferret, paterfamiliãs consilio vxoris suæ interfecit illũ, & pecuniã illius cepit; & imponẽs collo suo cadauer interfecti profectus est, vt illud in aquam proijceret; sed nullo modo potuit illud à se proijcere; et in diluculo domũ rediens cum cadauere collo suo inhærente per tres dies in absconso*

De obitu *Henrici* Comitis de Campania.

latuit; sed cùm diutiùs sustinere hoc non potuit, perrexit ad pontificem suum, vt eum consuleret, quid super hoc sibi esset agendum; & præcepit ei pontifex in virtute obedientiæ, vt ipse caduer illud secum in terram Hierosolymitanam ferret, vt sic expiatis sordibus, redderet animam suam cælorum sedibus: & sic pœnitentia ductus processit cum alijs peregrinis portans in collo suo defunctum illum ad laudem bonorum, & malorum terrorem.

EOdem anno *Henricus* Romanorum imperator cepit magnates Siciliæ, ex quibus quosdam incarcerauit, quosdam diuersis pœnis afflictos morti tradidit; *Margaritum* etiam Admiralem, cui ipse dederat ducatum de Duraz, & principatum de Tarente, & principatum maris, euulsis oculis, & abscissis testiculis excæcari, & ementulari fecit. Constantia verò imperatrix videns mala, quæ imperator gesserat cũ gente sua, fœdus inijt contra imperatorem maritum suum; & Panormum pergens, cepit thesauros imperatoris, quos reges Siciliæ à multo tempore thesaurizauerant; vnde principes regni animosiores effecti iniecerunt manus in Alemannos imperatoris, & interfecerunt eos. Imperator verò fugiens, inclusit se in munitione forti, volens, si posset, repatriare; sed aduersarij eius ita vias ei præcluserant, quòd nusquam securus illi patebat egressus. Interim *Saphadin* frater *Saladini* post captionem Ioppen magno congregato exercitu Paganorum, commisit prælium cum supradictis ducibus, & Comitibus, & exercitu imperatoris Romanorum, quem ipse in terram Hierosolymitanam miserat; & præualuit exercitus Christianorum; & ceperunt in prælio illo Christiani duos filios *Saladini*, & plus quàm sexaginta Admirales; & *Saphadinus* frater *Saladini* lethaliter vulneratus vix euasit. Ceperunt etiam Christiani Sidonem ciuitatem, & Laliche, & magnum Gybel, & erat spes Christianorum, quòd filius *Saladini* tenens ciuitatem Hierosolymæ vellet Christianari. sic enim erat interlocutum per internuncios mediantes. Interim Pagani, qui erant in ciuitate de Barhuc, timentes incursum Christianorũ, muros ciuitatis prostrauerunt, & traxerunt in castellum victus necessaria, & arma, & lapides murorum ad defensionem castelli. Quadam autem die, dum ad hoc perficiendum diligentiùs instarent relictis tantummodò in castello quinque captiuis Christianis compeditis, & vno solo Saraceno ianitore, repentè superuenit Archiepiscopus Maguntinus, imperatoris Romanorum Cancellarius cum exercitu magno nauali, & *Aimericus* dominus insulæ de Cypre, & præfati duces, & principes Alemannorum venerunt cum equestri exercitu, & pedestri. Quod videntes Christiani, qui erant in castello, cucurrerunt, vt poterant, & clauserunt portas castelli, & ianitorem interfecerũt, & ascendentes in altum, clamauerunt alta voce signum Christianorum, videlicet, *Adiuuet nos Christus Dei filius, & sanctum sepulchrum eius.* Ad hanc vocem Pagani exterriti, fugerunt ad montana relicto castello, & ciuitate, & victu, & armis suis; & Christiani recepti sunt in ciuitate, & castello cum gaudio. Deinde præfatus Maguntinus Archiepiscopus consilio, & voluntate principum Alemanniæ trádidit *Aimerico* domino Cypre, Accon & Tyrum, & Barhud, & cæteras ciuitates, quas ceperant; deinde dedit ei *Milisent* in vxorem, quæ fuerat vxor *Henrici* Comitis de Campania, & coronauit eos in ciuitate de Barhud, & ipse *Aimericus* deuenit homo *Henrici* Romanorum imperatoris de insula Cypri.

De exilio *Ioannis* Dublinensis episcopi.

EOdem anno *Hamo* * de Valoins & cæteri custodes Hyberniæ, homines Comitis *Iohannis* fratris *Richardi* regis Angliæ, iniurias magnas fecerunt *Iohanni Cumin* Dublinensi Archiepiscopo. Vnde idem Archiepiscopus, malens exulare, quàm enormitates illas sibi, & ecclesiæ suæ factas diutiùs sustinere impunitas, excommunicauit prædictos præsumptores, & interdicti sententiam dedit in Archiepiscopatum suum, & abijt; præcepitque cruces, & imagines cathedralis ecclesiæ in terram deponi, & spinis circundari, vt sic malefactores illi terrerentur, & à voluntate sæuiendi in bona ecclesiæ reuocarentur. Sed dum adhuc in proposito malignandi perseuerarent, contigit miraculum nostris temporibus inauditum. *Erat siquidem in Cathedrali ecclesia de Diuelin quadam crux, in qua imago* Christi *expressius erat incisa, quam omnes, tam Hybernienses, quàm cæteri, in maxima veneratione habebant. Cum autem hæc*

al. de Walis

imago

imago crucifixi esset humi prostrata, & spinis circumsepta, feria sexta facta est in agone, & apparuit facies eius suffusa rubore vehementi, velut esset in camino ardenti; et sudor magnus exiuit à facie eius, & ab oculis eius cadebant guttulæ, ac si fleret: hora autem diei illius sexta à dextro illius latere, & à dextra illius mammilla exiuit sanguis, & aqua; quæ ministri ecclesiæ diligenter colligentes miserunt legationem post Iohannem Cumin *Archiepiscopum suum, mandantes ei huius rei euentum sub sigillorum venerabilium virorum testimonio, domino papæ insinuandum.* Cæteri autem episcopi Hyberniæ licèt sæpiùs legissent.

En tua res agitur, paries cùm proximus ardet:

Tamen clausis oculis transierunt damna, & iniurias, quæ ministri præfati *Iohannis* Comitis Moretonij coëpiscopo suo fecerant, & facti veluti arietes non habentes cornua, cedebant à facie subsequentis. *Iohannes* verò Dublinensis episcopus exulans venit ad *Richardum* regem Angliæ, & ad *Iohannem* Comitem Moretonij fratrem eius; sed nullam potuit habere iustitiam vel ablatorum restitutionem. Eodem anno *Henricus* Romanorum imperator facta reconciliatione cum vxore sua, & magnatibus Siciliæ, incepit ægrotare, & misit **Sauaricum* Batonienſem episcopum consanguineum, & cancellarium suum de Burgundia ad *Richardum* regem Angliæ, & obtulit ei recompensationem pecuniæ, quam de eo ceperat pro redemptione sua, siue in auro & argento, siue in terris. Dum autem prædictus *Sauaricus* iret in ista legatione, prædictus Romanorum imperator obijt in Sicilia apud Messanam in vigilia S. *Michaelis*, excommunicatus à *Celestino* papa propter captionem, & redemptionē *Richardi* regis Angliæ; & ideò prohibuit idem papa ne corpus illius sepeliretur, licèt Archiepiscopus Messanæ pro eo multùm orasset. Venit itaque præfatus Archiepiscopus ad *Celestinum* papam tribus de causis. Prima, vt corpus imperatoris sepeliretur; secunda, vt *Marchowaldus* summus imperatoris iusticiarius liberaretur ab obsidione Romanorum, qui eum obsederant in Marchia *Guarneri*, non permittentes eum inde exire; tertia, vt *Fredericus* præfati imperatoris filius coronaretur de regno Siciliæ. Ad primam verò petitionem respondit dominus *Cælestinus* papa, quòd non permitteret corpus imperatoris sepeliri, nisi de cōsensu regis Angliæ, & nisi pecunia, quam ipse de rege Angliæ ceperat, redderetur. Ad secundam petitionem respondit dominus papa, quòd prædictus *Marchowaldus* per ipsum liberari non poterat, nisi de voluntate Romanorum. Ad tertiam petitionem respondit dominus papa, quòd consentiret, si fratribus suis Cardinalibus placeret, vt *Fredericus* præfati imperatoris filius coronaretur de regno Siciliæ. & factum est ita datis domino papæ mille marcis argenti ad opus ipsius, & mille marcis argenti ad opus Cardinalium. Iurauit etiam imperatrix tactis sacrosanctis euangelijs, quòd prædictus *Fredericus* natus fuit de legitimo matrimonio prædicti *Henrici* imperatoris, & ipsius. Eodem anno *Rogerus* frater *Roberti* Comitis Leicestriæ electus episcopus sancti *Andreæ* in Scotia, ordinem sacerdotis, & pontificalem consecrationem suscepit à *Matthæo* episcopo de Abberdene. Eodem anno *Margareta* quondam regina Angliæ, & posteà regina Hungariæ obijt apud Accon. Defuncto itaq; *Henrico* Romanorū imperatore, magna pars Thusciæ, quam idē imperator, & prædecessores sui abstulerant Romanis pontificibus, reddita est domino *Cælestino* summo pontifici; videlicet Eke, Pendante & sancta *Crispina*, & mons Flascum & Redecock, & Saintclere cum omnibus pertinentijs eorum; redditæque sunt ei Sicilia, Calabria, Apulia, & omnes terræ, quæ fuerunt regis Siciliæ, sicut proprium patrimonium sancti *Petri*; de quibus ipse, vt supradictum est, constituit *Fredericum Henrici* Romanorum imperatoris filium regem. Deinde dominus papa *Cælestinus* ante natale Domini paulatim cœpit ægrotare, & conuocatis coram se Cardinalibus vniuersis præcepit, vt tractarent de successore suo eligendo. Ipse enim nitebatur modis omnibus, vt dominus *Iohannes* de sancto *Paulo* presbyter, Cardinalis tituli sanctæ *Priscæ* virginis, ei succederet in papatu: de cuius sapientia, sanctitate, & iustitia plurimùm confidebat. Adeò enim ipsum præ cæteris diligebat, quòd illum loco sui constituerat ad omne officium suum exequendum nisi in consecratione episcoporum, quòd pertinebat ad officium episcopi Hostiensis Cardinalis. Præterea præfatus papa obtulit, quòd ipse seipsum deponeret à papatu, si Cardinales consentirent in electione præfati *Iohannis* de sancto

al, Swancum

Paulo. Sed omnes Cardinales vna voce reſponderunt, quòd illum conditionaliter non eligerent; dicentes, quòd inauditum erat, quòd ſummus pontifex ſe deponeret; & ſic erat ſchiſma inter illos. Dominus enim Hoſtienſis epiſcopus Cardinalis nitebatur, vt ipſemet Papa fieret, ſimiliter dominus Portuenſis epiſcopus Cardinalis, ſimiliter dominus *Iordanus* de Foſſa noua, ſimiliter dominus *Gratianus*, & cæteri omnes nitebantur, vnuſquiſq; pro poſſe ſuo, vt ipſe fieret ſummus pontifex. Eodem anno *Willielmus* rex Scotorum de bono ſumens exemplum, fecit homines regni ſui iurare, quòd pacem pro poſſe ſuo ſeruarent, & quòd nec latrones, nec robatores, nec vtlagi, nec receptatores eorum eſſent, nec in aliquo eis conſentirent, & quòd cùm huiuſmodi malefactores ſcire potuerint, illos pro poſſe ſuo caperent, & deſtruerent.

Aſſiſa de menſuris facta per *Rich.* regem Angliæ.

COnſtitutum eſt, quòd omnes menſuræ totius Angliæ ſint eiuſdem quantitatis tam de bladis, quàm de leguminibus, & de rebus conſimilibus, ſcz. vna bona ſumma æqui; & hæc menſura ſit raſa tam in ciuitatibus, & burgis, quàm extra. Menſura etiã vini, & ceruiſiæ, & cunctorum liquorum ſit eiuſdem quantitatis ſecundum diuerſitatem liquorum. Pondera etiam, & libræ, & cæteræ peſiæ ſint eiuſdem quantitatis in toto regno ſecundum diuerſitatem mercaturarum. Mẽſuræ etiam bladorum, & liquorum vini, & ceruiſiæ, inclauentur in eis claues, ne per dolum poſſint falſari. Conſtitutum eſt, vt lanei panni, vbicunq; fiant, fiant de eâdem latitudine, ſcz. de duabus vlnis infra liſuras; & eiuſdem bonitatis in medio, & in lateribus. Eadem etiam vlna ſit in toto regno, & eiuſdem quantitatis, & vlna ſit ferrea. Prohibitum eſt omnibus mercatoribus per totum regnum Angliæ, ne quis mercator prætendat ſeldæ ſuæ rubros pannos, vel nigros vel ſcuta, vel aliqua alia, per quæ viſus emptorum ſæpè decipiuntur ad bonum pannum eligendum. Prohibitum eſt etiam, quòd nulla tinctura vendenda, niſi ſolummodò nigra fiat alicubi in regno, niſi in ciuitatibus aut capitalibus Burgis. Conſtitutum eſt etiam, vt in ſingulis ciuitatibus, aut Burgis quatuor, aut ſex legales homines de ipſa villa ſecundum quantitatem villæ; ſimiliter in vicecomitatu, aut cum præpoſitis ciuitatis, aut Burgi, ſi in manu vicecomitis non fuerint, aſſignentur ad aſſiſam cuſtodiendam, ſcilicet ſub hac forma; vt ipſi videant, & certi ſint, quòd omnia vendantur, & emantur per eandem menſuram, & omnes menſuræ ſint eiuſdem quantitatis ſecundum diuerſitatem mercium. Et ſi aliquem inuenerint, qui confeſſus, vel conuictus fuerit, quòd per aliam, quàm per ſtatutam menſuram vendiderit, corpus ipſius capiatur, & in priſonem mittatur, & omnia catalla ſua in manu domini regis ſaiſiantur, nec deliberentur, niſi per dominum regem, aut capitalem eius iuſtitiam. De ipſis cuſtodibus ſtatutum eſt, quòd ſi ipſi hanc cuſtodiam ita negligẽter fecerint, quòd per alios, quàm per eos conuincantur coram iuſticijs domini regis, aliquam tranſcriptã aſſiſam tranſire, vel de menſuris victualium, vel aliarum menſurarum, vel latitudine pannorum, ipſi cuſtodes de catallis ſuis in miſericordia domini regis remaneant. Præceptum eſt etiam, vt poſt feſtum Purificationis S. *Mariæ* nullus in aliquo comitatu vendat aliquid, niſi per præſcriptam menſuram, quæ eiuſdem ſit quantitatis; nec poſt fairam mediæ Quadrageſimæ, quæ extat apud **Stanford**, vendat aliquem pannum minoris latitudinis, quàm duarum vlnarum infra liſuras.

Anno gratiæ milleſimo centeſimo nonageſimo octauo, qui eſt annus nonus regni *Richardi* regis Angliæ, fuit idem rex *Richardus* Angliæ in Normannia apud Rothomagum die natalis Domini, quæ quinta feria euenit. Eodem die natalis Domini *Hubertus* Cantuarienſis archiepiſcopus, totius Angliæ primas, & Apoſtolicæ ſedis legatus, & totius Angliæ ſummus iuſtitiarius, fuit in Gwallia apud **Hereford**, & recepit in manu ſua caſtellum de **Hereford**, & caſtellum de **Briges**, & caſtellum de **Ludelaw**, expulſis inde cuſtodibus, qui ea diu cuſtodierant: & tradidit ea alijs cuſtodibus cuſtodienda ad opus regis. Deinde venit idem archiepiſcopus ad **Couentre**, & per mandatum *Celeſtini* ſummi pontificis introduxit monachos in eccleſiam eiuſdem villæ Cathedralem, quos *Hugo* de Nunant eiuſdẽ loci epiſcopus ab eâdem eccleſia vi, & armata manu

manu expulerat, & loco illorum in ea canonicos seculares instituerat, & eos de bonis ecclesiæ, quæ ad sustentationem monachorum ibidem Deo inseruientium collata fuerant, præbendauerat; sed canonicis inde expulsis, bona ecclesiæ redierunt in vsus monachorum.

Literæ apostolicæ pro monachis in Couentrens. *eccles. restituendis.*

Celestinus episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filijs, archiepiscopo Cantuar. episcopo Lincolnensi, & abbati sancti *Edmundi*, salutem, & apostolicam benedictionem. Sicut ea, quæ a prædecessoribus nostris prouida fuerint deliberatione statuta, nullatenus irritari volumus, vel infringi: sic quæ per subreptionem ab eis obtenta sunt in honestatis ecclesiasticæ detrimẽtum, corrigi volumus, & in statum redigi meliorem. Cùm enim, sicut accepimus, imò sicut bene nouimus, Couentrensi ecclesia, fere a prima fidei Christianæ fundatione in Anglia ordo fuerit monasticus institutus, & in tantum in ea obseruantia seruierunt regulari, vt ab apostolica sede priuilegiari, & ab inclytæ recordationis regibus Angliæ dotari meruerint, & ditari; dolemus plurimùm, quòd venerabilis frater noster Cestrensis episcopus (occasione quarundam literarum, quas a bonæ memoriæ papa *Clemente* prædecessore nostro, ad falsam suggestionem sine conscientia nostra, & fratrum nostrorum, sicut dicitur, & quod vix credere possumus, impetrauit) dilectos filios, Priorem, & Conuentum, de eodem monasterio violenter eiecit, & canonicos in eo instituit seculares. Cùm igitur id in monasticæ religionis, & totius ecclesiasticæ disciplinæ redundet opprobrium; nec nostræ intentionis sit, quòd prædictus prædecessor noster tantæ irregularitati, nisi circumuentus, authoritatem præstiterit, aut fauorem; fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus, & in virtute obedientiæ districtè præcipimus, quatenus (prædictis literis, vel alijs priuilegijs confirmationis, vel indulgentiæ nequaquam obstantibus (amotis ab eodem monasterio secularibus clericis, qui in eo fuerunt per supradictum episcopum instituti, sine alicuius quæstionis impedimento monasticum ibidem ordinem reformetis, monachos electos exinde redeuntes in illud, & tales in eo instituentes personas, quæ beati *Benedicti* regulam obseruare debeant, & desiderent. Memoratum verò episcopum, & vniuersos detentores bonorum eiusdem ecclesiæ ad eorum restitutionem per censuram ecclesiasticam, appellatione proposita, compellatis. Volumus etiam nihilominùs, & mandamus vt donationes eiusdem episcopi, infeudationes, locationes, & alienationes, possessiones eiusdem ecclesiæ ab eo tempore factas nostra freti authoritate casseris; eos qui contra venire præsumpserunt, sublato appellationis obstaculo, censura canonica percellentes; illos qui manus violentas in prædictos monachos iniecerunt, denuncietis excommunicatos, & cum literarum vestrarum testimonio veniant ad sedem apostolicam absoluendi. Datum &c.

Infra natale Domini venerunt Rothomagum nuncij archiepiscopi Colonię, & nuncij archiepiscopi Maguntini, & nuncij aliorum magnatum Alemanniæ ad *Richardum* regem Angliæ, dicentes ei ex prædictorum virorum parte, quòd omnes magnates Alemanniæ conuenirent apud Coloniam octauo Kalendas Martij, ad eligendum imperatorem; & præceperunt ei in vi sacramenti, & fidei, quibus astringebatur imperatori, & imperio Romano, quòd omni contradictione, & occasione remota, veniret Coloniam ad prænominatum terminum, vt ipse, sicut præcipuum membrum imperij, esset simul cum illis ad eligendum imperio idoneum, Deo auxiliante, imperatorem. Quibus auditis *Richardus* rex Angliæ habito cum suis consilio misit cum prædictis nuncijs Alemannorum *Philippum* Dunelmensem episcopum, & *Eustachium* Elienſem electum, & *Willielmum* de Chimeli Andegauensem electum, & Ebroicensem electum; & *Baldewinum* de Betun Comitem Albemarliæ, & *Willielmum* de Pratellis, & *Willielmum* de Lestang, & *Bricium* Camerarium, vt ipsi interessent electioni imperatoris loco ipsius. Ipse enim timebat plurimùm illuc ire, & iterum incidere in manus eorum, nisi securitas daretur ei de saluo conductu eundi, & redeundi. Nec mirum. Ipse enim, quæ promiserat magnatibus terræ se daturum pro deliberatione sua, non soluerat, & quia

corpus imperatoris propter eum inhumatum erat. Ipſe verò rex Angliæ modis omnibus nitebatur efficere, quòd *Henricus* Dux Saxoniæ nepos eius fieret imperator. Sed quia ipſe nondum de peregrinatione ſua redierat, & mora ad ſe periculum trahebat, præfatùs rex Angliæ effecit aduerſus archiepiſcopos Colonienſem, & Maguntinum, & aduerſus quoſdam aliorum magnatum Alemanniæ, quòd ipſi elegerunt *Othonem* nepotem ſuum fratrem prædicti *Henrici* ducis Saxoniæ in imperatorem. Eſt autem ſciendum, quòd in electione Romanorum imperatoris taliter procedendum eſt.

Mos eligendi Romanorum imperatorem.

DEfuncto itaque Imperatore, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, Duces, Comites, & omnes cæteri magnates Alemanniæ in vnum conuenientes, debent duodecim viros eligere communiter, & eos præſentare archiepiſcopo Colonienſi, & archiepiſcopo Maguntino, & Duci de Saxonia, & Comiti Palatino de Rheno; & quemcúnque illi quatuor elegerint de prædictis duodecim electis, erit rex Alemannorum, & coronabitur apud Hays capellam, vbi *Carolus Magnus* ſepultus requieſcit. Factum eſt autem, quòd cùm præfatus *Otho* eſſet vnus de prædictis duodecim communiter electis, ad inſtantiam precum, & ſeruitij *Richardi* regis Angliæ receptus eſt ab archiepiſcopis Colonienſi, & Maguntino, & ab eiſdem coronatus eſt in regem Alemannorum apud Hays capellam, præſentibus ducibus de Lamburc, & de Luuain, & alijs ducibus multis, & epiſcopis multis, & præſentibus *Baldewino* Comite Flandriæ, & *Henrico* Comite de Namur fratre eius, & alijs Comitibus multis. Prædictus autem *Otho* duxit ſibi in vxorem filiam ducis de Luuain; quæ die coronationis prædicti *Othonis* ſedit ſimul cum eo in cathedra regali, ſed non tunc coronata. *Henricus* vero dux Saxoniæ, Comes etiam Palatinus de Rheno, frater prædicti *Othonis* poſt reditum ſuum de terra Suliæ ratum, & gratum habens, quod de fratre ſuo factum erat, electionem ſuam confirmauit. Cùm autem *Philippus* dux Suauiæ, filius *Frederici* quondam Romanorum imperatoris, frater quoq; *Henrici* Romanorum imperatoris proximò defuncti, eſſet vnus de ſupradictis duodecim electis, noluit electioni ſuæ cedere, ſed *Othonem* modis omnibus, quibus potuit, impugnauit; & quamuis *Otho* illum ſæpiùs bello campeſtri expugnáſſet, tamen ab inceptis deſiſtere noluit. Eodem anno *Aimericus* Dunelmenſis archidiaconus diſſaiſiuit monachos Dunelmenſis eccleſiæ de villa, quæ dicitur **Herſewelle**, quam *Henricus* de Puteaco eis dederat in puram, & perpetuam eleemoſynam, ad ſuſtentationem monachorum in **Finchale** Deo ſeruientium. Seruientes verò, qui miſſi fuerunt ad præfatam diſſaiſinam faciendam, fregerunt oſtia domorum monachorum, & monachos ibi inuentos violenter eiecerunt. Cùm autem idem *Aimericus* interrogatus, ſi violentia illa per illum facta fuiſſet, reſpondiſſet, Non; monachi Dunelmenſes, conuocatis in eccleſia beati *Cuthberti* clero & populo ciuitatis, excommunicauerunt omnes huius violentiæ authores, conſiliarios, fautores, accenſis candelis, & pulſatis maioribus eccleſiæ campanis. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ petijt per *Hubertum* Cantuarienſem archiepiſcopum, vt homines regni Angliæ inuenirent ei trecentos milites vno anno moraturos ſecum in ſeruitio ſuo, vel tantam pecuniam ei darent, vnde ipſe poſſet per vnum annum trecentos milites in ſeruitio ſuo retinere, videlicet vnicuíque militi tres ſolidos Anglicanæ monetæ de liberatione in die; ad quod faciendum cùm cæteri omnes proni eſſent, non audentes reſiſtere voluntati regis; ſolus *Hugo* Lincolnienſis epiſcopus, verus Dei cultor, abſtinens ſe ab omni opere prauo, reſpondit pro ſe, quòd ipſe in hoc voluntati regis nequaquam adquieſceret, tum quia proceſſu temporis in eccleſiæ ſuæ detrimentum redundaret; tum quià ſucceſſores ſui dicerent, *Patres noſtri comederunt vnam acerbam, & dentes filiorum obſtupeſcunt.* Et conuerſus ad *Hubertum* Cantuarienſem archiepiſcopum, admonet inſtanter, vt nil agat, vnde pudendum,

Vnde pudor frontem ſignet, mentémq; reatus
Torqueat, aut famæ titulos infamia lædat.

Eodem anno *Alienor* regina, mater *Richardi* regis Angliæ, venit Rothomagum, & miſit pro *Hugone* filio *Ernisij* de Neuilla, & pro alijs cuſtodibus, qui cuſtodiebant in

turre

turre Rothomagensi *Philippum* Beluacensem episcopum; & precata est eos, vt pro amore ipsius permitterent præfatum episcopum venire ad hospitium suum, loqui cum ea: qui, licèt hoc eis esset periculosum, tamen petitioni reginæ resistere nolentes, permiserunt præfatum episcopum compeditum portas turris egredi, & ipsi comitabantur eum. Dum autem irent, contigit eos transitum facere per atrium cuiusdam ecclesiæ; ad cuius ostium licèt esset clausum, præfatus episcopus, vt potuit, cucurrit, & arrepto ecclesiæ annulo, alta voce exclamauit, dicens: *Peto pacem Dei, & ecclesiæ.* Ad hanc igitur vocem custodes sui plurimùm conturbati, iniecerunt ei manus, & traxerunt eum ab ostio ecclesiæ, & reduxerunt eum in turrim vnde exierat, & arctiùs custodierũt, imponentes reginæ, hoc factum fuisse per consilium ipsius. Quo audito rex Angliæ misit præfatum episcopum ad Chinum sub arctiori custodia custodiendum. Eodem anno *Hubertus* Cantuarensis Archiepiscopus consecrauit Lundonijs *Eustachium* Eliensem episcopum, Dominica, qua cantatur, *Lætare Ierusalem*, apud Westmonasterium octauo idus Martij. Eodem anno *Cœlestinus* Papa senio, & graui morbo laborans obijt Romæ mense Ianuarij, 6. idus eiusdem mensis, feria sexta, septimo anno papatus sui, & Laterani sepultus est. In crastino autem obitus illius conuenientes in vnum Cardinales elegerunt in summum pontificem *Lotharium* diaconum Cardinalem, iuuenem triginta annorum, vel paulò ampliùs; qui vocatus est papa *Innocentius*. Ipse verò statim post electionem suam in hac forma scripsit vniuersis Archiepiscopis, & Episcopis Angliæ, & Scotiæ.

Epistola *Innocentij* Papæ, de electione sua.

INnocentius *Apostolicæ sedis electus episcopus, seruus seruorum Dei, venerabilibus fratribus vniuersis, Archiepiscopis, & Episcopis per Angliam, & Scotiam constitutis salutem, & Apostolicam benedictionem. Ineffabilis sapientia deitatis, sic omnia* * *cum alto consilio simul ab æterno prouidit, per labentium temporum vices mirabili quadam dispositione dispensat: vt nec error in ordine, nec in opere sit defectus. cùm diuina scriptura testante, cuncta fecerit in pondere, numero & mensura. Licèt ergo nihil in terra sine certa causa, propriáque ratione disponat, imperfectum tamen conditionis humanæ non solum in causis operum deficit perscrutandis, verùm etiam in ipsis causarum operibus vix sufficit admirari. Quod vtique considerans Apostolus, exclamabat:* O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei! quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius! *Quamuis enim* vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas, & omnia opera eius iudicia sunt, *testante propheta: vsq; adeò tamen successus hominum, & humiliationem, & exaltationem eorum dextera Domini licèt iusta, occulta tamen ratione procurat; vt causa nobis non modici stuporis existat, quòd in regimine potestatis iuniores quandoque senioribus anteponit: vt iuxta prophetam,* filij nascantur pro patribus; *qui super omnem terram constituti, Dominici nominis recordentur. Sicut de nobis ipsis:* A Domino factum est, & est mirabile in oculis nostris. *Sanè fœlicis memoriæ* Cœlestino *patre, ac prædecessore nostro, 6. idus Ianuarij viam vniuersæ carnis ingresso, & in Lateranensi basilica, sicut moris est, honorificè tumulato; fratres nostri, videlicet episcopi, presbyteri, & diaconi, Cardinales, & nos ipsi cum ijs simul in vnum conuenimus; vt tanto licentiùs, & tutiùs de substitutione pontificis tractaremus, quanto tractatus ipse maiorem deliberandi copiam, & amplioris circumspectionis consilium requirebat. Cúmque Missarum solennibus in honore sancti Spiritus celebratis, requisitæ fuissent omnium voluntates, ad insufficientiam nostram oculos extenderũt, humano forsitan existimantes arbitrio, in sacculo* Beniamin *scyphum argẽteum inuenire; licèt plures ex ipsis ætatis, ordinis, & meriti ratione potuissent ad apicem tantæ dignitatis digniùs euocari. Cuius siquidem dignitatis onus cùm insufficientia nostra penitùs recusaret, vtpote nostris debilibus humeris importabile; sub illius tamen confidentia, & exemplo, qui infirmitatem beati* Petri *tertia priùs negatione probatam, post trinæ confessionis vocẽ in gubernationem suarum ouium confirmauit; quod personæ nostræ multiplex imperfectio denegabat, in ipsius contulimus voluntatem, fratrum nostrorum acquiescentes instantiæ, ne reluctatio* * *diuturni dissidij pareret detrimentum, aut dispositioni diuinæ videretur aliquatenus obuiare: sperantes, quòd ipse,* qui dat omnibus affluenter, & non improperat, *qui nouissimum fratrum, virum itaq;*

al. qua

al. diuurna

secundum

al. ſuſcitabit *ſecundum cor ſuum, in regem accepit, de lapidibus *ſuſcitabat filium Abrahæ, vocans ea, quæ non ſunt, tanquam ea, quæ ſunt; vt infirma eligens, quæque fortiora confundat. Nos igitur eccleſiaſticæ prouiſionis ſollicitudinem aſſumentes, & non modicùm confidentes de vobis quos Dominus nobis ad tantæ difficultatis onus leuiùs perferendum, ſollicitudinis noſtræ voluit eſſe participes; vniuerſitatem veſtram rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, quatenùs inſufficientiam noſtram veſtris orationibus apud Dominum adiuuetis, & circa commiſſam nobis, & vobis Dominici gregis cuſtodiam diligenter, & vtiliter vigilantes, defectum noſtrum ſupplere velitis, & iniunctam nobis eccleſiaſtici honoris grauitatem vigilanti ſtudio comportare. Nos enim vos, tanquam ſpecialia membra eccleſiæ, honorare intendimus, & in neceſſitatibus veſtris, quantum Dominus permiſerit, adiuuare. Datum Laterani, 5. idus Ianuarij.*

ELecto itaque in Romanum pontificem præfato *Innocentio*, ipſe ſtatim poſt electionem ſuam, (vtpote qui ab infantia omnes curiæ Romanæ exceſſus nouerat) ſtatum curiæ in melius mutare cupiens, maiorem partem ianitorum, & oſtiariorum curiæ abiecit, vt conquerẽtes tam clerici, quàm laici, liberiores ad eum veniendi haberent acceſſus. Eodem anno 5. Idus Martij obijt *Maria* comitiſſa Campaniæ, mater Comitis *Henrici* de Campania, qui fuit dominus Accon. Hæc eadem comitiſſa fuit ſoror *Philippi* regis Franciæ ex parte patris, & ſoror *Richardi* regis Angliæ ex parte matris. Eodem anno *Gaufridus* Eboracenſis Archiepiſcopus venit in Normanniam per mandatam *Richardi* regis Angliæ fratris ſui, in ſpe pacis faciendæ cum rege. Rex námq; miſit pro decano, & canonicis Eboraci, vt venirent ad eum in Normanniam, volens pacem facere inter Archiepiſcopum, & illos: ſed Archiepiſcopus ille, antequam canonici venirent, fecit pacem cum rege fratre ſuo; ita quòd rex conceſſit illi plenariam Archiepiſcopatus ſui reſtitutionem, & præcepit *Roberto* capellano ſuo transfretare in Angliam, vnà cum magiſtro *Honorio* clerico, & officiali prædicti Archiepiſcopi Eboraci ad intereſſe prædictæ reſtitutioni. Archiepiſcopus autem ille dedit magiſtro *Honorio* Archidiaconatum de **Richemund**. Promiſerat enim rex Archiepiſcopo, quòd de cætero non impediret donationes ſuas. Et quia Decanus & Canonici Eboraci ad terminũ ſtatutum non venerunt coram rege, nec ſufficientem pro eis miſerunt reſponſalem, Archiepiſcopus accepta à rege licentia, à curia receſſit, Romam iturus tam pro negotijs regis, quàm pro ſuis. Tertia verò die ſequenti, venerunt ad regem Decanus, & Canonici Eboraci, & fecerunt aduerſus eum, quòd reſtitutio, quam ipſe fieri præceperat Archiepiſcopo, dilationem caperet, vſque ad reditum Archiepiſcopi: & ſic impedito Archiepiſcopi negotio Decanus, & Canonici Eboracum redierũt, plurimùm iactantes de familiaritate regis, dicentes ſe habere chartam regis, quòd rex non componeret ad plenum cum Archiepiſc. niſi ipſi fuerint infra pacem illam. Eodem anno Dominica prima Quadrageſimæ, *Innocentius* Romanæ ſedis electus epiſcopus, cõſecratus eſt Romæ apud ſanctum *Petrum* in Romanum pontificem, ab *Octauiano* Hoſtienſi epiſcopo, 15. Kal. Martij; & ſtatim poſt conſecrationem illius, præfectus, & ſenatores, & tribuni vrbis, & cæteri Romani exegerunt ab eo reditus, & conſuetudines, quas prædeceſſores ſui Romani pontifices ijs impendere ſolebant: quibus ipſe reſpondit, ſe hoc nunquam facturum, quum ſi feciſſet, contra Deum, & in præiudicium Romanæ eccleſiæ faceret. Quod Romani audientes, irruerunt in bona ipſius, & diripuerunt ea, & ipſe excommunicauit eos. Eodem anno menſe Martio *Hugo* de Nunnant Couentrenſis epiſcopus obijt in Normannia apud Betherleuin die Paraſceues Domini, 6. Kalen. Aprilis, & ibidem in cœnobio monachorum ſepultus eſt: cui ſucceſſit in epiſcopatu Couentrenſi *Gaufridus* de Muſchampe Archidiaconus de **Cliueland**, dono *Richardi* regis Angliæ, & conſecratus eſt Cantuariæ ab *Huberto* Cantuarienſi Archiepiſcopo. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ, & Comes de ſancto *Aegidio*, & *Ioanna* vxor eius quondam regina Siciliæ fuerunt Cœnomannis in ſolennitate Paſchali, quæ quarto Kalen. April. euenit. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ accepit, de vnaquaque carucata terræ, ſiue hyda totius Angliæ quinque ſolidos de auxilio; ad quos colligendos miſit idem rex per ſingulos comitatus Angliæ vnum clericum, & etiam militem; qui cum vicecomite comitatus, ad quem mittebantur, & legalibus militibus ad hoc electis, præſtito iuramento, quòd fideliter exequerentur negotium regis, fecerunt venire coram ſe, Seneſcallos Baronum illius Comitatus, & de qualibet villa dominum, vel baliuum villæ, & præpoſitum

præpositum,cum quatuor legalibus hominibus villæ,siue liberis,siue rusticis; & duos milites legaliores de Hundredo,qui iurauerunt, quòd fideliter,& sine fraude dicerent, quot carucarum wannagia fuerint in singulis villis; quot scilicet in dominico, quot in vilenagia, quot in eleemosynis viris religiosis collatis,quas ipsi donatores, vel eorũ hæredes tenentur warrantizare, vel adquietare, vel vnde viri religiosi debent seruitium facere: & super singula carucarum wannagia ponebant ex præcepto regis primò duos solidos,postea tres solidos, & hæc omnia in scriptum redigebantur; & habebat inde clericus rotulum vnum,& miles rotulum alterum; vicecomes rotulum tertium; seneschallus Baronum rotulum quartum de terra domini sui. Hæc pecunia recipiebatur per manus duorum legalium militum de singulis Hundredis,& per manum Balliui de Hundredo; & ipsi inde responderunt vicecomiti, & per prædictos rotulos respondebat vicecomes inde ad scaccarium coram Episcopis, Abbatibus & Baronibus ad hoc assignatis. Ad pœnam verò iuratorum,qui aliquid contra iuramentum suum celauerint in hoc negotio,statutum erat,quòd quicunque rusticus conuictus fuisset de periurio, daret domino meliorem bouem de caruca sua, & insuper responderet de proprio ad opus domini regis,tantum pecuniæ,quantum fuisset declaratũ per suum periurium fuisse celatum: si verò liber homo conuictus fuisset,esset in misericordia regis, & insuper resunderet de proprio ad opus domini regis, quantum fuerit per eum celatum,sicut & rusticus. Statutum etiam fuit, quòd quilibet Baro cum vicecomite faceret districtiones super homines suos, & si per defectum Baronum districtiones factæ non fuissent,caperetur de dominico Baronum, quod super homines suos restaret reddendum, & ipsi Barones ad homines suos inde caperent; & libera feoda ecclesiarum parochialium de hoc tallagio excipiebantur,& omnes excaetæ Baronum,quæ fuerunt in manu domini regis,communicauerunt. Serganteriæ verò domini regis,quæ non erant de feodis militum,excipiebantur; sed tamen imbreuiebantur, & numerus carucatarum terræ,& valentiæ terrarum, & nomina seruientium: & omnes seruientes illi summonebantur esse apud Londonias in octauis clausi Pentecostes,audituri,& facturi præceptum domini regis. Ipsi vero,qui electi fuerant, & constituti ad hoc negotium regis faciendum, statuerunt per æstimationem legalium hominum, ad vniuscuiusque carucæ wannagium centum acras terræ. Eodem anno monachi S. Trinitatis Cantuariæ Romam profecti, conquesti sunt *Innocentio* Papæ, quòd *Hubertus* Cantuariensis Archiepiscopus contra ordinem, & dignitatem suam gerebat se iusticiarium regni, & iudicem sanguinis,& ita secularibus negotijs implicitum, quòd minimè sufficere possit ecclesiasticis causis regendis,cùm à sapiente dictum sit:

Pluribus intentus minor est ad singula sensus.

Accusabant etiam eum dicentes, quòd ex præcepto illius violata fuit pax ecclesiæ sanctæ *Mariæ* del Arche Londonijs, & *Willielmus* cum Barba inde violenter extractus, & caudis equorum alligatus, & ad patibulum tractus cum nouem de suis similiter ab ecclesia illa violenter extractis, morti addictus est,& in patibulo suspensus; vnde dominus papa paterna exhortatione diligenter monuit dominum *Richardum* regem Angliæ,vt pro salute animæ suæ non permitteret præfatum Archiepiscopum diutiùs fungi administratione seculari,neque de cętero ipsum,vel alium episcopum, siue sacerdotem in administratione seculari admitteret: præcepit etiam in virtute obedientiæ vniuersis ecclesiarum prælatis,ne ipsi ausu temerario seculares administrationes susciperent.Et sic Cantuariensi Archiepiscopo à regimine regni depositio, *Gaufridus* filius *Petri* successit ei in regimine regni. Accusabant etiam eum dicentes, quòd ipse in præiudicium matris ecclesiæ Cantuariæ capellam nouam constructerat apud * **Lambee**, *al. Lambee* & in ea canonicos seculares de bonis, & redditibus monachorum Cantuariæ ditatos constituerat, & in ea contra consuetudinem, & dignitatem Cantuariensis ecclesiæ episcopos consecrauerat: & nisi celeriùs remedium adhiberetur,timuerunt,quòd dignitas Cantuariensis ecclesiæ minueretur, & ad capellam illam apostatricem transferri videretur. Vnde dominus papa plurimùm cõmotus, in hac forma scripsit *Huberto* Cantuariensi Archiepiscopo.

Epistola

Epistola *Innocentij* Papæ ad *Hubertum* Cantuariensem *Archiepiscopum, pro demolitione capellæ de* **Lambee.**

INnocentius episcopus seruus seruorum Dei, dilecto fratri *Huberto* Cantuariensi Archiepiscopo salutem,& Apostolicam benedictionem. Quanto personam tuam sinceriori charitate diligimus; tanto maiore dolore turbamur, quoties ea de tuis audimus operibus, quæ pontificiali derogant honestati. Cùm enim Cantuariensis ecclesia, cui præesse dignosceris, inter Anglicanas ecclesias celebris habeatur, & religione inter alias consueuerit florere; nos, & fratres nostri graue gerimus, & molestũ, quòd (sicut dilecti filij nostri, Prior, & conuentus humili conquestione monstrauerunt) tu ad ipsius desolationem ecclesiæ satagis multipliciter, & laboras in constructionem capellæ de **Lambee**, contra prohibitiones fœlicis memoriæ *Vrbani*, & *Clementis* Romanorũ pontificum, bonæ memoriæ *Baldwino* prædecessori tuo factas, post appellationes multiplices ad sedem Apostolicam interpositas, in magnum ecclesiæ Cantuariensis præiudicium propria temeritate processeris, & de bonis eiusdem ecclesiæ canonicos instituens in ea: à cuius siquidem constructione capellæ, si eam, quam debes Romanæ ecclesiæ reuerentiam & obedientiam, exhiberes, & commissæ tibi ecclesiæ prouisionem & sollicitudinem quæreres & gereres, quam teneris; tibi, & honori tuo meliùs consulens penitùs destitisses, nec super eo procedere studuisses, quod prædecessori tuo sic districtè cognoscerès à sede Apostolica fuisse interdictum. Cùm igitur diminutionem Cantuariensis ecclesiæ, sicut nec debemus, nec volumus aliquatenùs sustinere, prædictorum prædecessorum nostrorum vestigijs inhærentes, de fratrum nostrorum consilio, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, & districtè præcipimus; quatenus omni mora, & occasione postpositis, si etiam ab ecclesia tua absens fueris, aliquatenus non obstante, quicquid post appellationes, tam tempore prædecessoris tui, quàm tuo ad sedem Apostolicam interpositas, vel inhibitiones antecessorum nostrorum in opere actum capellæ noscitur memoratæ, infra triginta dies post susceptionem præsentium tuis expensis non differas demoliri, in irritum prorsus reuocans, & deducens, quicquid de instituendis canonicis, & alijs circa capellam prædictam factum est, vel enormiter innouatum. Clericos præterea, qui in capella illa post inhibitiones apostolicas diuina officia celebrârunt, tamdiu ab officio, & beneficio teneas pro suspensis, donec super hoc satisfecerunt competenter, vniuersis operibus demolitis, quæ apud eandem capellam facere præsumpserunt; & vniuersa, quæ post appellationes in eorum sunt attentata grauamina, exteriorum videlicet, & ecclesiarum, & aliorum inuasione, quæ ante appellationem habuerunt, in statum pristinum, appellatione remota, deducas; & sententias excommunicationis vel interdicti, quas in quosdam ipsorum fratrum temere diceris promulgasse, publicè nuncies non tenere. Ac de cætero circa statum ipsius monasterij contra prohibitionem nostram, huius occasione negotij non præsumas aliquid innouare; illicitos inuasores villarum, possessionum, reddituum prædictorum fratrum, vsque ad satisfactionem idoneam vinculo anathematis astringas. Si verò, (quod non credimus) mandatum nostrum infra statutum terminum neglexeris, vel distuleris adimplere, quia iustum est, vt ei obedientia subtrahatur, qui sedi Apostolicæ negligit obedire; venerabilibus fratribus nostris suffraganeis tuis per scripta nostra mandamus, quatenus tibi obedientiam, & reuerentiam non impendant. Quod si forte ab ijs, vel aliquo eorum contra prohibitionem nostram tibi feceris aliquam obedientiam, & reuerentiam exhiberi; scias te ex tunc ab episcopali dignitate suspensum, & tamdiu ipsi sententiæ subiacere; donec satisfacturus de contemptu, nostro te conspectui repræsentes: non autem distinguimus vtrùm in loco à prædecessoribus nostris interdicto, vel alio in prædictæ capellæ constructione, & canonicorum institutione processeris in ecclesiæ Cantuariensis præiudicium, & grauamen, eadem contradictionis causa durante; nisi quòd ex hoc magis credimus eidem ecclesiæ derogari, quòd in remotiori loco fabrica illa est translata. Datum Romæ apud sanctum *Petrum*, 8. idus Maij, pontificatus nostri anno primo.

Præterea idem Papa *Innocentius* significauit per literas suas vniuersis suffraganeis Cantuariensis

Cantuarienſis eccleſiæ, quòd ipſe in mandatis dederat *Huberto* Cantuarienſi Archiepiſcopo, quòd infra triginta dies poſt literarum ſuarum ſuſceptionem ſuis proprijs expenſis non differret demoliri capellam de **Lambee**, & in irritum renocare, quicquid de inſtituendis canonicis, & alijs circa prædictam capellam factum eſt, & cætera, quæ in literis ſuis continentur; præcepitq; prædictis ſuffraganeis, quòd ſi Archiepiſc. Cantuarienſis eccleſiæ quicquam illorum, quæ in literis ſuis continentur, facere differret, illi ei de cætero nullam impendant obedientiam, vel reuerentiam. Sed præfatus Archiepiſcopus regio munimine ſeptus, ſperans ſe ab aduerſarijs non poſſe ſuperari, vniuerſos Monachorum redditus, & oblationes tumbæ beati martyris *Thomæ* fecit ſaiſiari in manu regis, & mandata ſummi Pontificis parùm pendens non permiſit Monachos S. Trinitatis ſepta templi exire. Tandem tamen cum conſilio ſuorum demolitus eſt capellam de **Lambee** proprijs ſumptibus. Eodem anno *Gaufrido* Eboraci Archiepiſcopo, & *Simone* decano vnà cum canonicis Eboraci in præſentia domini *Richardi* regis Angliæ in Normannia apud Andeli conſtitutis, vnuſquiſque proponebat iniurias ſibi hinc, & inde illatas; & cùm de voluntate regis proceſſiſſet, vt idem Archiepiſcopus, & Decanus, & Canonici Eboracenſes ſe ſubijcerent de ſupradictis controuerſijs examini domini Rothomagenſis Archiepiſcopi, & dominorum Wintonienſis, & Wigornienſis epiſcoporum; & cùm præfatus Eboracenſis Archiepiſcopus in hoc voluntati regis conſentiret; Decanus & Canonici Eboracenſes reſponderunt, quòd non ponerent ſe in iudicio alicuius, niſi in iudicio canonicorum ſecularium; & defecerunt aduerſus regem, quòd pax illa dilationem cepit maximè, quia Archiepiſcopus confirmare noluit donationes, quas rex ijs fecerat in Eboracenſi eccleſia. Vnde rex iratus dedit *Rogero* de ſancto *Edmundo* clerico ſuo Archidiaconatum de **Richemund**, quem Eboracenſis Archiepiſcopus dederat magiſtro *Honorio* clerico ſuo; qui quamuis fidelitates clericorum prædicti Archidiaconatus recepiſſet per mandatum Archiepiſcopi, & quamuis id Archiepiſcopus literis ſuis mandâſſet generaliter vniuerſo capitulo Eboraci, præcipiendo in vi obedientiæ, vt præfatum *Honorium* reciperent, & in ſtallum mitterent: tamen refutatus eſt, *Simone* Apulo contradicente, ea ratione, quòd Archiepiſcopus ſpecialiter de eo mentionem non fecerat in literis ſuis, ſicut de Decano eiuſdem eccleſiæ. Et factum eſt, quòd præfatus Decanus turbator pacis, & immemor profeſſionis, quam prædicto Archiepiſcopo fecerat, *Rogerum* de ſancto *Edmundo* recepit, & in ſtallum miſit, & de Archidiaconatu de **Richemund** inueſtiuit, poſt appellationem à magiſtro *Honorio* ad ſummum pontificem factam. Clerici autē de Archidiaconatu de **Richemund** per prædicti *Simonis* Apuli violentam coertionem, & propter regis feralia mandata fidelitates fecerunt ipſi *Rogero* de S. *Edmundo* contra canonicam obedientiam, quam priùs fecerant magiſtro *Honorio*. Deinde conuenientibus in capitulo Eboraci *Simone* Decano, & cæteris canonicis eiuſdem eccleſiæ, præfatus Decanus in impetu iræ ſuæ non deferens appellationi ad ſummum pontificem factæ, excommunicauit *Hugonem Murdac* concanonicum ſuum, eò quòd ipſe noluit conſentire ijs, nec aliquid de ſuo mittere in conſpiratione facta contra Archiepiſcopum ſuum. Dicebat enim, Vehementer emungit, qui ſanguinem eiicit. Eodem die cùm idem *Hugo* ad veſperas audiendas intraret chorum, præcepit ei Decanus, vt exiret, tanquam excommunicatus: ſed quia exire noluit, Decanus fecit candelas extingui, & exiuit è choro. Eodē anno *Gaufridus* filius *Petri* iuſticiarius Angliæ magno congregato exercitu profectus eſt in Galliam ad ſuccurrendum hominibus *Willelmi* de Brauſe, quos *Wenhunwin* frater *Chadwalani* obſederat in caſtello Maullis; quò cùm veniſſet, commiſit prælium campeſtre cum prædicto *Wenhunwin*, & ſuis: & licèt plurimi Walanorum armati eſſent; tamen non valentes reſiſtere exercitui Anglorum, verſi ſunt in fugam, & proijcientes arma ſua, vt leuius, citiuſque fugerent, occiſi ſunt ex illis plùs quam tria millia, & ſeptingenti, exceptis retentis, & illis, qui lethaliter vulnerati euaſerunt à campo. Ex parte autem Anglorum vnus ſolus ex inopinato ictu ſagittæ à quodam ſocio ſuo incautè directæ vulneratus interijt. Eodem anno menſe Auguſti *Ermengard* regina Scotorum peperit filium ſuum primogenitum, & vocatum eſt nomen eius *Alexander*: quem *Iocelinus* venerabilis eccleſiæ Glaſcuenſis epiſcopus baptizauit. Eodem anno finitis treugis, quas rex Franciæ, & rex Angliæ ſtatuerant inter ſe, donec ſegetes hinc, & inde

colligerentur;

colligerentur; ſtatim exarſit eorum neſanda rabies, & poſtpoſitis omnibus colloquijs hoſtiliter intrauit vtérque alterius regnum, & depopulando terras eorum prædas abduxerunt, homines ceperunt, villas combuſſerunt. Rex autem Franciæ nouum genus graſſandi in populo reperiens, fecit complures de hominibus regis Angliæ, quos captiuos tenebat, excæcari: & ſic prouocabat regem Angliæ, licèt inuitum, ad conſimile impietatis opus. Eodem anno dux de Luuain, & Comes de Brene, & *Baldwinus* Comes Flandriæ, & Comes de Gynes, & Comes Boloniæ, & *Gaufridus* Comes de Pertico, & Comes de S. *Aegidio*, & Comes de Blais, & *Arthurus* Comes Brittanniæ, & multi alij relicto rege Franciæ adhæſerunt *Richardo* regi Angliæ, iurantes ei, & ipſe illis, quòd nullam pacem cum rege Franciæ facerent, niſi de communi eorum conſilio. Comes verò Flandriæ obſedit villam de S. *Audomaro*, & per vim cepit eam; ſimiliter Arie, & alias complures villas regis Franciæ. Eodem anno *Henricus* dux Saxoniæ nepos *Richardi* regis Angliæ venit in Normanniam apud Andeli ad prædictum regem Angliæ auunculum ſuum, rediens de terra Suliæ; quem rex honorificè ſuſcepit, ſicut decebat tantum virum, nepotem ſuum. Eodem anno, menſe Septembris *Philippus* rex Franciæ, & *Richardus* rex Angliæ congreſſi ſunt in prælio inter Gameges caſtellum regis Angliæ, & Vernun caſtellum regis Franciæ: in quo congreſſu rex Franciæ cum ſuis in fugam conuerſus, amiſit * 60. de militibus ſuis, & pluſquam * quadraginta ſeruientes, equites, & pedites multos; & rex Angliæ ſecutus eſt regem Franciæ in ore gladij, donec ſe incluſit in caſtello ſuo de Vernun. Eodem anno *Philippus* Dunelmenſis epiſcopus recepit per mandatum regis *Richardi*, mannerium de Sadeberhe cum Wapentacco, & feodis militum, & omnibus alijs ad illud pertinentibus, ita plenariè, & integrè, ſicut charta eiuſdem regis teſtatur illud fuiſſe conceſſum *Hugoni* Dunelmenſi epiſcopo. Præterea dedit ei rex licentiam claudendi foſſato, & ſepe Boſcum de Clif, & Boſcum de Raic, & vtrúmque quietum clamauit de reguardo Foreſtæ, & ab omni inquietatione Foreſtariorum. Eodem anno menſe Septembris 5. Kal. Octob. die Dominica *Richardus* rex Angliæ cepit per inſultum caſtellum regis Franciæ, quod dicitur Curceles, & aliud caſtellum eiuſdem regis, quod dicitur Burriz: & in craſtino captionis caſtellorum illorum, viz. 4. Kal. Octobris feria ſecunda, vigilia S. *Michaelis*, *Philippus* rex Franciæ magno congregato exercitu militum, & communarum ſuarum, exiens de Mantua profectus eſt verſus Curceles. Quo audito, rex Angliæ venit obuiàm ei, & commiſit cum eo prælium campeſtre, inter Curceles, & Gyſortium; in quo prælio rex Franciæ confectus, fugit ad caſtellum de Gyſortio, & cùm aſcendiſſet pontem villæ de Gyſortio, fractus eſt pons pro multitudine intrantium, & ipſe rex Franciæ cecidit in riuera de Ethe, & bibit ex ea, & niſi celeriùs extraheretur, ſubmerſus in ea fuiſſet. In prælio autem illo *Richardus* rex Angliæ tres milites vna lancea proſtrauit. & in prælio illo capti ſunt ex militibus regis Franciæ viri famoſi, quorum nomina hæc ſunt: *Galis* de porta, *Matthæus* de Mummorẽci, *Allanus* de Roſi, *Girardus* de Chori, *Philippus* de Nantuil, *Petrus Lieſcans*, *Robertus* de ſancto *Dionyſio*, *Theobaldus* de Walangugardum, *Chedunald* de Trie, *Rogerus* de Modlent, *Aimer Thiers*, *Reinaldus* de Aſcy, *Baldus* de Leuini, *Thomas* de Aſgent, *Ferri* de Paris, *Petrus* de la Truie, *Guido* de Leuers, *Turmentin*, *Terricus* de Aucies, *Amfridus* de Balaam, *Eborardus* de Muntenni, *Punchardus*, *Walterus Rufus*, *Ernulphus* de Lenni, *Odo* de Muntiun, *Willielmus* de Sauceai, *Iollenus* de Bray, *Petrus* de Ponci, *Dembertus*, *Puncardus* de caſtello Empurcam, *Willielmus* de Merlou, *Iohannes* de Gaugia, *Theodbaldus* de Breun, *Robertus* de Beauburc, *Gaufridus* de Borhai, *Petrus* de Maidnili, *Fulco* de Gilerual, *Iohãnes* de Serni de Loenais, *Radulphus* de Vallucel, *Ferri* de Brunai, *Thomas* del Caſtel, *Willielmus* de Rochemunt, *Theadbaldus* de Miſci. Et præter ſupradictos milites, cepit rex Angliæ centum milites, & ſeptiesviginti equos coopertos ferro, & ſeruientes equites, & pedites multos. Vnde idem rex in hac forma ſcripſit *Philippo* Dunelmenſi epiſcopo.

al. 20.
al. ſexaginta
al. Chedu-loul

Epiſtola *Richardi* regis Angliæ ad *Philippum* Dunelmenſem epiſcopum de ſupradicta victoria.

RIchardus *Dei gratia rex Anglie, dux Normannie, & Aquitanie, & Comes Andegauie*, dilecto, & fideli ſuo Philippo eâdem gratia Dunelmenſi epiſcopo, ſalutem. Noueritis, quòd Dominica

*Dominica proxima ante festũ S.*Michaëlis *intrauimus terrã regis Franciæ apud Dangu, & insultũ fecimus apud Curceles, & castrũ cepimus cum turre, & dominum castri, & omnes alios, qui erant in castro. Eodẽ die insultauimus domum fortem de Burris, & totũ, quod in ea erat, cum domo cepimus, & sero rediuimus cum exercitu nostro apud Dangu. Die crastina rex Frãciæ his auditis venit de Mantua cum 300. militibus, & seruientibus, & cõmunis suis ad succurrendũ castro de Curceles, quod non putauit esse captũ. Nos autẽ, ex quo cognouimus eum venire, exiuimus cum pauca gente, & gentem nostrã magnã dimisimus super ripã de Ethe, quia credebamus, eum venturũ super gentem nostrã vltra ripam ex parte de Dangu. Ipse autẽ cum gente sua descendit versus Gysortiũ, & nos eum in fugã conuersum, & gentẽ suã in tanta districtione posuimus in portã Gysortij, quòd pons fractus est sub illis, & rex Franciæ, vt audiuimus, bibit de riueria, et alij milites vsq; ad 20. submersi sunt. Nos autẽ ibi cum vna lancea prostrauimus* Matthæũ *de Mummeranci, &* Alanũ *de Rusci, &* Fulconẽ *de Gilerual, & captos detinuimus; & benè capti sunt de gente sua vsq; ad 100. milites, quorũ nomina maiorũ vobis mittimus, & aliorũ vobis mittemus, cùm eos viderimus, quia* Marchadeus *habuit vsq; ad 30. quos nõ vidimus. Seruiẽtes, equites, & pedites capti sunt, quorũ nõ est numerus, & dextrarij ducenti capti sunt, quorũ septies viginti cooperti sunt de ferro. Ita deuicimus regẽ Franciæ apud Gysortiũ: sed nos idem nõ fecimus, immò Deus, & ius nostrũ per nos; et in hoc facto posuimus in casu caput nostrũ, & regnũ supra cõsiliũ omnũ nostrorũ. Hæc vobis significamus vt super hoc nobiscum gaudeatis. Testibus nobis ipsis apud Dangu 30. die Sept. Philippus* rex Franciæ intrauit Normanniã cũ exercitu multo, & rex Anglię nõ habuit secũ 60. homines; diſperserat enim exercitũ suũ per loca diuersa: tamẽ ipse secutus est Frãcos post tergũ cũ paucis suorũ, donec ad mandatũ suũ conuenerũt ad eũ circiter 200. milites, & *Marchadeus* cũ ruta sua. Franci ergo cùm multò plures essent, videntes regẽ Angliæ, & suos, cùm incẽdissent circiter 18. villas, bono passu abierũt, & rex Angliæ à tergo fugauit illos, & *Marchadeus* cum ruta sua præuenit illos, & capti sunt ex Francis circiter 30. equites, & seruientes, & 100. equi præter occisos. Quod factũ est versus Vernun: nõ enim per viã, qua venerant, abierunt, id est per vadũ de Dangu; sed timore conuersi sunt versus Vernun: ita quòd probrum adhuc est inter Francos, quòd rex illorũ relictis illis profugerit super *Morellũ* senem, quẽ, inquiunt, 10. annos habuit; nec aliquid tulerunt de Normannia nisi fortè 3. vel 4. milites, & vnũ seruientem. Posteà rex Angliæ collecto exercitu transiuit in Galliã per vadũ de Dangu, & cepit, vt supra dictũ est, Burriz, & Curceles, & aliud castellũ: hominésq; sui duobus diebus cõtinuis rapinis, & incẽdijs Vogesin Gallicũ deuastauerũt: & cùm rex Angliæ subuerteret turrim de Curceles, rex Franciæ adunatis suis superuenit; & cõgressi sunt duo reges, & rex Frãciæ effusis habenis versus est in fugã in medio terrę suæ, & prosecut⁹ est eũ rex Anglię cũ exercitu suo, & cõprehendit de militib⁹ regis Frãcię ad min⁹ 83. præter seruiẽtes, alabastarios, & præter suffocatos in fluuio de Ethe: præ nimia enim fuga Francorũ pons Ethe ante Gysortiũ fractus est sub illis, ita quòd rex Frãciæ cecidit in aquã, & vix per pedẽ extract⁹ pęnè suffocat⁹ est; alij autẽ suffocati sũt plurimi, inter quos *Milo* de Puteaco, comes de Bar, & *Iohan.* frater *Williel.* des Barres miles probus suffocati sunt in fluuio Ethe. *Williel.* autẽ Castellanus, & domin⁹ de Curceles statim post captionẽ suã mortuus est. Posteà rex Franciæ congregato exercitu intrauit Normanniam, & cõbussit Ebroicas, & 7. alias villas. Comes autẽ *Iohannes* frater *Richardi* regis combussit nouũ Burgũ: quod rex Franciæ sperans à suis fieri, milites misit ad prohibendũ suis, ne procederent; ex quibus capti sunt 18. milites, & seruientes multi. Posteà *Marchadeus* cũ ruta sua intrauit Flandriã, & inuasit nundinas propè Abbeuille, & spoliauit mercatores Frãciæ, & cum præda magna rediens in Normanniã repleuit terrã spolijs Francorũ, & multos eorũ interfecit, & multos captiuos secũ duxit redimendos. Postea *Robertus* Comes Leirceſtriæ venit cũ 40. militibus, & paucis seruientib⁹ ante castellũ de Pasci, quod suũ fuerat; & milites castelli exierũt cum multis seruientibus, & cõmuna villæ, vt eũ, & suos cõprehenderent: sed ipse nõ valẽs ijs resistere, vix euasit, & amisit de militib⁹ suis, 4. In crastino autẽ iterũ idẽ Comes associatis sibi plurib⁹ de familia regis Angliæ militib⁹, venit ante castellũ de Pasci, dispositis priùs militib⁹, & seruiẽtib⁹ multis per diuersa loca ad insidias parãdas hominib⁹ castelli. Cũ autẽ milites castelli, qui pridiè eũ à cãpo fugauerãt, vidissẽt illũ, exierũt cũ impetu, & ipse fugit ante illos, donec inciderẽt in insidiãtes, & capti sũt ex ijs 18. milites, & plebs multa. Interim *Hubert⁹* Cant. Archiep. trãsfretauit de Anglia in Norman. & statim per mãdatũ regis Frãciæ, & per licẽtiã domini

ſui regis Anglię perrexit in Galliã ad tractandũ de pace facienda inter illos duos reges; & cùm rex Franciæ offerret, ſe redditurũ regi Angliæ pro bono pacis omnes terras, & caſtella ſua, quę occupauerat, excepto caſtello de Gyſortio, de quo ille poneret ſe in iudicio ſex Baronum Normanniæ, quos ipſe eligeret, & ſex Baronũ Galliæ, quos rex Angliæ ſibi eligeret, quis eorũ maius ius haberet in caſtello illo habendo; noluit rex Angliæ, niſi Comes Flandrię, & cæteri omnes, qui relicto rege Franciæ ei adhæſerũt, fuiſſent infra pacem. Eodẽ anno *Hugo Bardulfi*, & magiſter *Rogerus Arundel*, & *Gaufridus Hachet*, quibus commiſſæ fuerant **Lincolnſire, Notinghamſire, Derebiſire, Euerwicſire, Northumberland, Weſtmeriland, Cumberland, Lancaſter**, itinerantes placitauerunt placita coronæ regis.

¶ *Capitula placitorum coronæ regis.*

DE placitis coronæ nouis, & veteribus, quę non ſunt finita coram iuſtitijs domini regis. De omnibus aſſiſis. De morte anteceſſorũ. De noua diſſaiſina. De magnis aſſiſis vſq; ad 10. libratas terræ, & infra. Et de aduocationibus eccleſiarũ, & capientur corã ijs electiones magnæ aſſiſæ per mandatũ domini regis, vel eius capitalis iuſtitiæ. De eccleſijs vacantibus, vel nõ vacantibus, quæ fuerũt de donatione domini regis, quis eas donauerit, vel quis eas habeat, & per quẽ, & quantũ valẽt. De excaëtis domini regis, & eorũ valẽtijs, & quis eos habeat & per quẽ. De dominab⁹, & de valectis, & puellis quę ſũt, vel eſſe debent in donatione domini regis, & de valẽtijs terrarũ ſuarum; & ſi quis eorũ, vel earum ſit maritatus; & inquiratur, cui, & per quẽ & à quo tempore. Inquirendum eſt etiã, quæ viduæ non finierunt pro ſe maritandis, & finis capiatur ad opus domini regis. De *Sergentarijs domini regis quis eas habet, & per quẽ, & quantum valent, & qui finem non fecerunt ad auxilium domini regis, & qui fecerunt, & finis capiatur. De vſuris Chriſtianorũ, & eorum catallis, qui ſunt mortui. De illis, qui ſunt in miſericordia regis, & non admerciati. De *præpreſturis domini regis. De vijs domini regis eſtreciatis. De theſauris inuentis. De malefactoribus, & eorũ receptoribus. De fugitiuis retatis reuerſis poſt vltimã aſſiſam. De omnibus ponderibus, & menſuris, & vlnis renouatis, & ſi 4. homines, qui ſunt attornati ad hæc cuſtodiẽda, in vnaquaq; villa fecerint, quod inde ſtatutum eſt, & ſi attachiauerint tranſgreſſores illius aſſiſæ; & ſi non attachiauerunt, prout debent, puniantur ſicut ipſi tranſgreſſores. Totum vinũ illius, qui vendidit contra aſſiſam, capietur ad opus domini regis, & præterea dominus vini, & venditores ſint *in* miſericordia regis. Inquirendũ eſt per omnes comitatus de hidis, & carucatis, & *ſi* iuſtitiarij, qui ad hæc attornati fuerunt, ſe bene habuerint, & ſi de omnibus receperunt, & ſi aliqua concelauerunt. De cuſtodibus portuũ maris, ſi quid receperunt, quod nõ reddiderunt, & ſi mercedem aliquã receperunt pro iure regis retinendo, & ſi quis aliquid receperit, qui non fuerit ad hoc attornatus. Inquirendũ eſt, ſi omnes venerint ad ſummonitiones iuſtitiarum domini regis, ſicut venire debent, & ſi quis ſit qui non venerit, quis ille fuerit, & qualiter nominatus fuerit. His igitur, & alijs vexationibus ſiue iuſtè, ſiue iniuſtè tota Anglia à mari vſq; ad mare redacta eſt ad inopiã. Sed nõdum finitis ſuperuenit aliud genus tormenti ad confuſionẽ hominũ regni per iuſtitiarios foreſtarum, *viz.* per *Hugonẽ* de Neuilla ſummũ iuſtitiarium omniũ foreſtarum regis in Anglia, *qui* cognominatus eſt *Euuellu*, & per *Hugonẽ Wac*, & per *Erniſiũ* de Neuille. Prædictis igitur iuſtitiarijs Foreſtarũ itinerãtibus, præceptũ eſt ex parte regis, vt per ſingulos comitat⁹, per quos ipſi ituri eſſent, conuenirent corã ijs ad placita Foreſtæ Archiepiſc. Epiſc. Comites, & Barones, & omnes liberè tenẽtes, & de vnaquaq; villa præpoſitus, & 4. homines ad audienda præcepta regis. Hæc eſt aſſiſa domini regis, & hæc ſunt præcepta de Foreſtis ſuis in Anglia facta per aſſenſum, & conſiliũ Archiepiſc. & Epiſc. & Abbatum, Comitum, & Baronum, & militũ totius regni ſui. Dominus rex primum defendit, quòd ſi aliquis ei foriſfaciat de venatione ſua, vel de foreſtis ſuis in aliqua re, nõ vult, quòd confidant in hoc, quòd habuit miſericordiã de illis per eorũ catalla hucuſq;, qui ei foriſfecerint de venatione ſua, & de Foreſtis ſuis. Nã ſi qui à modò ei foriſfecerint inde, & inde conuicti fuerint, plenariã vult de illis iuſtitiã fieri, qualis facta fuit tempore *Henrici* aui patris domini regis, viz. vt amittant oculos, & teſticulos. Item dominus rex defendit, quòd null⁹ habeat arcus, vel ſagittas, neq; canes, neq; leporarios in foreſtis ſuis, niſi habeat ipſum regem ad warãtum ſuũ, vel aliquẽ aliũ, qui eum poſſit inde warantizare. Item rex defendit, quòd nullus donet, vel vendat aliquid ad deſtructionẽ Boſci ſui, vel ad

al. ſeriantys

al. purpreſturis

ad wastam, quæ sit infra forestam regis: sed concedit bene, quod capiant de boscis suis, quod necesse ijs fuerit sine wasto, & hoc per visum forestarij sui, & viridariorũ suorum. Itẽ præcipit, quòd omnes illi, qui Boscos habent infra metas forestę domini regis, quòd ponãt idoneos forestarios in boscis suis, de quibus forestarijs, ipsi quorũ Bosci fuerint, sint plegij, vel tales inueniant plegios idoneos, qui possint emendare, si forestarij in aliquo forisfecerint quod domino regi pertineat. Itẽ præcipit, quòd sui forestarij curã capiant super forestarios militum, & aliorũ, qui Boscos habẽt infra metas forestæ domini regis, quòd Bosci nõ destruantur. Nam si super hoc Bosci eorũ destructi fuerint, sciant benè illi, quorũ bosci fuerint, quòd de ipsismet vel de eorũ terris capietur emendatio, & non de alio. Itẽ præcipit rex, quòd sui Forestarij iurent, quòd secũdum omne posse suũ tenebunt eius assisam, qualẽ eam fecit de forestis suis, & quòd nõ vexabunt milites, neque probos homines de hoc, quod dominus rex ijs concessit de boscis eorũ. Item præcipit, quòd in quolibet comitatu, in quo venationẽ habet, ponãtur 12. milites ad custodiendã venationem suam, & viride in forestis suis, & quòd 4. milites ponantur ad adgistandos Boscos suos, & ad recipiendũ pannagium suum, & custodiendũ, & defendendum. Itẽ præcipit, quòd nullus adgistet Boscos suos infra metas forestæ suæ, antequã bosci eorũ adgistentur: & est sciendũ quòd incipit adgistamentum domini regis 15. dies ante festũ S. *Michaëlis*, & durat 15. diebus post festum S. *Michaëlis*. Itẽ præcipit rex, quòd si forestarius eius habet in custodia sua dominicos Boscos regis, & Bosci illi destructi fuerint, & non possit, nec sciat iustã causam monstrare, quare Bosci destruantur, nihil aliud capiatur de forestario illo, nisi propriũ corpus suum. Itẽ præcipit, quòd nullus clericus ei forisfaciat de venatione sua, neq; de forestis suis: & præcipit benè forestarijs suis, quòd si inuenerint eos forisfacientes, non dubitent in eos manus imponere, ad eos resistendos & capiendos: ipse enim eos inde warentizabit. Item rex præcipit, quòd omnia essarta videantur in quolibet 3. anno tam noua, quam vetera intra reguardum, & omnes purpresturæ similiter, & omnia wasta Boscorũ, & quòd quodlibet illorũ per se imbreuietur. Itẽ rex præcipit, quòd Archiepisc. Episc. Comites, Barones, & milites, & liberè tenentes, & omnes homines de terra sua veniãt ad summonitionem magistri forestarij sui ad placitãda placita de forestis suis. Prohibendum est etiã ad placita forestę, ne aliqua caretta exeat chiminũ in foresta regis, neq; porci sint in foresta regis tempore de Fomesun; scz. 15. diebus ante natiuitatem S. *Iohannis Baptistæ*, & 15. diebus post idem festum. Est autem sciendũ quòd qui forisfecerit in foresta regis de venatione sua, & inde attaintus fuerit, erit in misericordia regis ad oculos, & testiculos perdendos. Qui autem forisfecerit in foresta regis de viridi siue per culpaturã, siue per esbrancaturam siue per foditionem turuarũ, siue per escoriationem moræ, siue per culpationẽ de subnemore, siue per essartum, siue per nouam purpresturã per sepem, vel fossatũ, vel per *remotionem molendini, vel cursus aquæ, vel Bercariæ, vel aliarum domorum, vel per fænũ falcãdum extra sepes, vel extra fossata; erit in misericordia regis de pecunia sua, nisi habet viridarios, vel forestarios regis ad warrantum. Similiter qui arcus, vel sagittas portauerint, vel canes duxerint sine copula per forestã regis, & inde attaintus fuerit, erit in misericordia regis. Statutum etiã est, quòd semper in 3. anno fiat visus forestæ: in reguardo autem forestæ hæc supradicta videda sunt. Et videnda sunt in reguardo noua essarta, & vetera in bladata post vltimũ reguardũ, & quo blado, vel legumine in bladata sint. Noua autẽ sarta erunt in manu regis; si vetera sarta inbladata sunt de frumento, vel filigine, vnaquæq; acra dabit regi 12. denarios de illa vestitura; & si inbladata fuerint de auena, vel hordeo, vel fabis, vel pisis, vel alio legumine, vnaquæq; acra dabit regi 6. denarios de illa vestitura. Et sciendum est, quòd tempore *Henrici* regis filij *Matildis* imperatricis permissum erat intra metas forestæ fossata fieri loco sepium. Et idem rex *Henricus* statuit apud Woodstock, quòd quicunq; forisfecerit ei de foresta sua semel de venatione sua, de seipso salui plegij capiantur; & si iterum forisfecerit similiter capiantur de ipso salui plegij; si autem tertio idem forisfecerit, pro tertio forisfacto nulli plegij capiãtur, sed propriũ corpus forisfactoris. Eodẽ anno viri religiosi voluerũt dare regi 5. solidos de wannagio carucæ, sicut cæteri homines regni faciebant. Exijt edictũ à rege, vt quicunq; in regno suo forisfecisset clerico, aut alij viro religioso, nõ cogeretur satisfacere illi; sed si clericꝰ, aut aliꝰ vir religiosus forisfecisset alicui laico, statim cõpelleretur ad satisfaciendũ illi; vnde factũ est, quòd viri religiosi ad redemptionẽ coacti sunt.

al. renouationem

Præterea præcepit idē rex, vt omnes tam clerici, quam laici, qui chartas, siue cōfirmationes habebant de sigillo suo veteri, deferrent eas ad sigillum suum nouū renouandas, & nisi fecerint, nihil quod actum fuerat per sigillū suum vetus, ratum haberetur. Eodē anno *Innocentius* papa misit litēras suas deprecatorias ad *Rich.* regem Angliæ pro *Gaufrido* Ebor. Archiepisc. postulās, & paterna admonitione exhortās, vt ipse præfatū Archiepisc. prece sua, & seruitio in amorem, & fraternā familiaritatem susciperet, & eum pace ad sua redire permitteret, ne oporteret eum, in illum, & in regnū suum per ecclesiasticam censurā animaduertere. Vnde factū est, quòd *Rich.* rex Angliæ misit ad præfatum Archiepisc. *Philippū* Dunelmensem, & *Eustachiū* Eliensem, & *Godefridum* Winton. & *Iohannem* Wigorn. & *Sauiricū* Bathonienſem episc. in spiritu humilitatis postulantes ex parte regis, vt ipse ratas haberet donationes regis, quas fecerat in Eboracensi ecclesia, & dominus rex redderet ei Archiepiscopatū suū cum omni integritate. Quibus Archiepiscopus respondit; Confratres mei estis, & consiliū vestrum faciā, si feceritis mihi scriptum cum sigillorum vestrorū testimonio, quòd consiliū istud coram domino papa warentizabitis. Cui præfati episcopi responderunt, Scriptū nō dabimus, sed in voluntate vestra sit: ætatē habetis, pro vobis ipsis loquimini; & his dictis, qui missi fuerāt, redierunt ad regem cum responso Archiepiscopi. Et Archiepiscopus Romam profectus est; & rex Angliæ contra eum nuncios suos Romam misit, qui in hac forma scripserunt ei. *Dominus papa scribit vobis cum multa supplicatione, vt restituatis Archiepiscopo Ebor. Archiepiscopatū suum in integrum, cum fructibus de Archiepiscopatu perceptis. Ita tamen, quòd de pecunia, in qua cum vobis tenere proposuimus, vobis plenè, & integrè satisfaciat: scribit etiā domino Cardinali, & alijs quibusdam, vt ad faciendum vos moneant, & inducant: vel si omninò nolueritis, primò per interdictum Ebor. prouinciæ, deinde per totius regni interdictū, appellatione remota, compellant. Clerici verò vestri per Cardinalē commonitione præmissa ad resignādos redditus, quos interim perceperint, cum districtione cogētur, nisi aut authoritate Romanæ ecclesiæ, aut decussione 6. mensium, iuxta Lateranense consiliū excepto tempore suspensionis, poterunt se tueri. Canonici Ebor. ecclesiæ debent moneri ad concordiam, & si aliquid nouū emerserit, iterū vtrāq; pars domini papæ se præsentabit obtutibus, priuilegio canonicorū vigorem solitū obtinente. Eodem anno in æstate intra fines Italiæ in quadam ciuitate non longe à Ianuis res digna memoria contigit. In hac ciuitate primò quidam ciuis, exigentibus peccatis suis, effectus est energumenus, id est dæmoniacus; & infra paucos dies adeò creuit eorum numerus, vt quilibet sibi timeret, ne simile incurreret periculum. Communi igitur ciuium consilio ad eandem vrbem vocati conuenerunt viri religiosi, & præcipuè Abbas de Luceio de ordine Cistercensi, qui inter eos maior religionis authoritate vocabatur & videbatur, vt quid agendum pauidis ciuibus, deliberarent. Indictum est triduanū ieiunium. Tertia verò die conuocatis corā se dæmoniacis, obtestatur prædictus Abbas in nomine* Iesu Christi, *quatenus sanè causam exponant, cur hanc ciuitatem plùs cæteris vexare præsumpserint, & vt exeant à famulis* Christi *nomine signatis. Quorum vnus voce terribili, & sublimi clamans, Cogitis nos, inquit, exire ex vasis nobis rationabiliter concessis. Nos quidem sumus legio illa dæmonum, quam* Iesus *vester ab homine electā permisit præcipitare porcos in mare. Nunc autē vinculis, quibus tenebamur soluti, potestatem accepimus in blasphematores tantùm virginis Mariæ. In hac igitur ciuitate tales inuenimus, & inuentos sicut dignum est, torquere debemus. Quare si electi fuerimus, noueritis, quod te, hypocrita, & ordinem tuum in proximo persequemur. Ad secundam igitur iussionem ipsius exierunt, cum magna tamē difficultate, relinquentes fœda vestigia.* Eodē anno *Aimericus* de Lezinant, rex de Barhud, & *Accaron* princeps insulæ Cypri, & cæteri Christiani de terra Suliæ, & Pagani, qui in eadē terra sunt, ceperunt inter se treugas à festo natiuitatis S. *Iohannis Baptistæ* in 6. annos sequētes duraturas, nisi aliquis rex Christianorū potens in partes illas veniret. Eodem anno *Rich.* rex Angliæ, & *Philippus* rex Franciæ mense Nouemb. ceperunt inter se treugas, vsq; ad festū S. *Hilarij* proximò sequens. Eodem anno *Philippus* Dunelm. episc. ad petitionem *Roberti* de Turnham concessit ei corā rege recognitionem 12. legalium hominum de visneto de Clif, quis illorum maius ius habebat in illo manerio de Clif: videlicet vtrùm ipse *Robertus* debebat manerium illud tenere de episcopo Dunelmēsi, & inde homo suus esse; vel episcopus illud deberet habere in demenio. Per sacramentū igitur 12. legalium hominū recognitum est, maneriū illud esse ius hæreditarium vxoris prædicti *Roberti*, filij *Willielmi Fossard*, & sic præfatus episcopus amisit manerium illud de Clif, quod prædecessores sui multo tempore pacificè, & inconcussè possederant. Facta

Papa solicitat pro *Gaufrido* Ebor. Archiepisc.

cta autem sunt hæc coram *Hugone Bardulfi*,& magistro *Rogero Harundel*, & *Gaufrido Haget* tunc temporis placitorum coronæ regis apud Eboracum iusticiarijs. Eodem anno defuncto magistro *Richardo* de **Goulding ham**, *Philippus* Dunelmẽsis episc. & *Bertrãnus* Dunelmensis ecclesiæ Prior dissenserunt in donatione ecclesiarũ prædicti *Richardi*. Dicebat enim episcopus, donationem ad eum pertinere tanquam ad episcopum, & Abbatem Dunelm. ecclesiæ. Hæc contra Prior respondit, quòd ad eum pertinebat donatio, quia prædecessores sui, & ipse sine alicuius contradictione eas dederãt, sicut Priores, & domini fundi; & illi, qui omnem potestatem Abbatis in choro, & in dispositione domus, & reddituum suorum habent ex concessione regum, & institutione episcoporum Dunelm. & Romanorum pontif. confirmatione. Sed non sic quieuit controuersia illa, immò in tantum excreuit, quòd ex præcepto episcopi *Aimericus* Dunelmensis Archidiaconus obsedit ecclesiam S. *Oswaldi* in **Cluet**, in quam monachi se receperant, & non permisit victualia ad eos deferri. Quadam autem die post appellationem à Monachis ad summum pontificem factam, idem *Aimericus* fecit ignẽ apponi ostio ecclesiæ, vt sic per fumum, & vaporem ignis monachos eijceret. Semiusto igitur ostio funesti satellites intrauerunt ecclesiam, & vi, & armata manu eiecerunt monachos. Sed Deus mutauit sententiam episcopi in melius, qui propter reuerentiam beatissimi *Cuthberti*, eandem ecclesiã in proprios vsus monachorum contulit, & charta sua confirmauit: concessit etiam illis liberam ecclesiarum suarum dispositionem, cum illius tamen moderato assensu. Eodem anno papa *Innocentius*, videns afflictionem Christianorum, qui erant in terra Hierosolymitana, in hac forma scripsit.

Epistola *Innocentij* Papæ de subuentione facienda terræ Hierosolymitanæ.

INnocentius episcopus seruus seruorum Dei venerabilibus fratribus, Ebor. Archiepis. & Suffraganeis eius, & dilectis filijs Abbatibus, Prioribus, & alijs ecclesiarũ prælatis, Comitib⁹, & Baronib⁹, & vniuerso populo in Ebor. prouincia cõstitutis, salutẽ, & Apostolicã benedictionẽ. Post miserabile Ierosolymitanæ regionis excidiũ, post lachrymabilẽ stragem populi Christiani; post deplorandã inuasionem illius terræ, in qua *Christi* pedes steterunt, & vbi Deus rex noster salutem in medio terrę dignatus est operari; post ignominiosam nobis viuificæ crucis translationem, in qua salus mundi pependit, & deleuit chirographum mortis antiquæ; Apostolica sedes super tantæ calamitatis infortunio turbata laborauit, clamans, & plorans ita, quòd præ incessante clamore raucę factæ sunt fauces eius, & ex vehementi ploratu ipsius oculi defecerunt. Verùm *si* secundum prophetã *Ierusalem obliti fuerimus, obliuiscatur nos dextra nostra: adhæreat lingua nostra faucibus nostris, si non meminerimus eius.* Clamat adhuc Apostolica sedes, & quasi tuba, vocẽ exaltat, excitare cupiens populos Christianos ad prælium *Christi* bellandũ, & vindicandum iniuriã crucifixi, vsã ipsius verbo dicentis: *O vos omnes, qui transitis per viam, attendite, & videte, si est dolor similis, sicut dolor meus.* Ecce enim, hæreditas nostra versa est ad alienos, domus nostræ ad extraneos deuenerunt, vię Sion lugent, eò quod non sint, qui veniant ad solennitatem; facti sunt inimici eius in capite. Sepulchrũ Domini, quod propheta glorioſum fore prędixit, profanatũ ab impijs in gloriũ est effectũ. Gloria nostra, (de qua dicit Apostolus: *Mihi autẽ absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi:*) sub manu tenetur hostili; & ipse Dominus noster *Iesus Christus*, qui captiuitatẽ nostrã pro nobis moriens captiuauit, quasi captiuus ab impijs ab hæreditate sua cogitur exulare. Existente quondã in castris arca Domini Sabaoth, *Vrias* domũ sanctã ingredi recusauit, à licito vxoris se cõpescens amplexu. Nũc verò principes nostri, gloria Israẽl de loco suo in iniuriã nostri translata, vacant adulterinis amplexibus, delicijs, & diuitijs abutentes; & dum se inuicẽ inexorabili odio persequũtur, dum vnus in aliũ suas nititur iniurias vindicare, non est, quẽ moueat iniuria crucifixi: non attendẽtibus ipsis, quòd iam insultant nobis inimici nostri, dicentes: *Vbi est Deus vester, qui nec se potest, nec vos de manibus nostris liberare? Ecce, iam prophanauimus sancta vestra; ecce, iam ad desiderabilia vestra manũ extendimus, et ea loca impetu primo violabiliter inuasimus; et ea vobis tenemus inuitis, in quibus superstitionẽ nostrã principiũ fingitis suscepisse. Iam infirmauim⁹ et cõfregim⁹ hastas Gallorũ, Anglorũ conatus* elusimus, Teutonicorũ vires cõpressimus, nũc secundò Hispanos* al. *elisimus* *domuimus*

domuimus animosos, & cùm omnes virtutes vestras in nos duxeritis concitandas, vix adhuc in aliquo profecistis. Vbi est ergò Deus vester? exurgat nunc & adiuuet vos, & fiat vobis, & sibi protector. Teutonici siquidem qui se præsumebant inauditum de nobis reportare triumphum, ad nos vehementi spiritu transfretauerũt; & cùm solum castrũ Barhuth, nullo defendente, cepissent, nisi eos sicut & alios principes vestros fugæ beneficium liberasset, in se potentiam nostram grauiter fuissent experti, et eorũ stragem ipsorum soboles perpetuò ploraret. Reges enim, et principes vestri, quos dudum fugauimus de terra Orientis, vt terrorem suum audendo dissimulent, ad suas latebras, ne dicamus regna reuersi, malunt se inuicem expugnare, quàm denuo vires nostras, & potentiam experiri. Quid igitur supersit, nisi vt hijs, quos fugientes in excusationem vestram ad terræ concordiam dimisistis, gladio vltore peremptis, in terram vestram impetum faciamus, nomen vestrũ, et memoriã perdituri? Qualiter ergò, fratres, & filij, opprobria exprobrãtium repellemus, qualiter ijs poterimus respondere? cùm eos pro parte verum prosequi videamus; sicut nuper ad audientiam nostrã certa significatione peruenit. Recepimus enim literas de partibus vltramarinis, quòd, cùm Teutonici Accon nauigio peruenissent, castrum de Baruth obtinuerunt, nemine defendente. Saraceni verò in Ioppen facientes impetum ex aduerso, eam per violentiam occupauerunt, & cæsis multis Christianorum millibus eam funditùs destruxerunt. Verùm Teutonici rumoribus de morte imperatoris acceptis, non expectato passigij tempore, naues reduces ascenderunt. Vnde Saraceni, qui ad resistendum eis exercitum parauerant copiosum, in terram Christianorum adeò debacchantur, vt Christianis nec sine periculo ciuitates egredi liceat, nec in ipsis sine formidine remanere: immò gladius eius foris imminet, metus intus. Assumite igitur, filij, spiritum fortitudinis, scutum fidei, & galeam salutis accipite, non in numero aut viribus, sed Dei potiùs (cui non est difficile in multis, vel in paucis saluare) potentia confidentes, & ei, per quẽ estis, viuitis, & habetis, secundũ facultates proprias subuenite. Ipse quidẽ pro vobis *semetipsũ exinaniuit, formã serui accipiens, in similitudinem hominum factus; & habitu inuentus est, vt homo, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis*; & vos eo paupere abundatis, ipso fugato, quiescitis, & nec inopi, nec exuli subuenitis? Quisquis igitur in tantæ necessitatis articulo suum negauerit obsequium Iesu Christo, cùm ante tribunal eius astiterit iudicandus, quid ad suam excusationem ei poterit respondere? Si Deus subijt mortem pro homine, dubitabit homo mortem subire pro Deo? * *Nõ enim sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Negabit ergo seruus domino diuitias temporales, cùm dominus seruo diuitias largiatur æternas, *Quas nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit? Thesaurizet* igitur homo *thesauros in cælis, vbi fures non effodiunt, nec furantur; vbi nec ærugo, nec tinea demolitur.* Omnes, & singuli accingantur ita, quòd in proximo sequenti Martio, quælibet vrbes per se, similiter & Comites, & Barones iuxta facultates proprias ad defensionem terræ natiuitatis Dominicæ certis in expensis dirigant numerum bellatorum, illic saltem per biennium moraturum. Licèt autem instantia nostra sit quotidiana solicitudo ecclesiarum omnium, modò tamen hanc quasi præcipuam inter alias solicitudines reputamus, per quam terræ Orientali totis desideramus affectibus subuenire: ne si fortè fuerit dilata subuentio, residuum locustæ comedat bruchus, & fiant nouissima deteriora prioribus. Verùm ne nos alijs onera grauia, & importabilia videamur imponere, digito autem nostro ea mouere nolumus, dicentes tantùm, & aut nihil, aut minimum facientes, cùm qui fecerit & docuerit, magnus vocetur in regno cælorum; eius exemplo, qui cæpit facere, & docere, vt & nos, qui (licèt immeriti) vicem eius exercemus in terris, bonum alijs præbeamus exemplum, in personis pariter, & in rebus terræ sanctæ decreuimus subuenire; dilectis filijs nostris *Stephano* tituli S. *Praxedis* presbytero, & *Petro* tituli S. *Mariæ* in via lata diacono Cardinalibus, Apostolicæ sedis legatis, viris vtiq; timoratis, scientia, & honestate præclaris, potentibus in opere & in sermone (quos inter alios fratres nostros speciali charitate diligimus) manu propria crucis signaculum imponentes, qui exercitũ Domini humiliter, & deuotè præcedant, & nec mendicatis suffragijs, sed nostris, & fratrũ nostrorum sumptibus sustententur: per quos etiam aliud competens subsidium eidem terræ disposuimus destinare. Interim autem dictum *Petrum* S. *Mariæ* in via lata diaconum Cardinalem ad chariſſimorum in Christo filiorum, *Philippi* Francorũ & *Richardi* Anglorum,

al. Cùm non sint

Anglorum, regum illustrium præsentiam destinamus, ad reformandam pacem, vel treugas saltem vsque ad quinquennium ordinandas, & exhortandos populos ad obsequium crucifixi: quem, sicut Apostolicæ sedis legatũ, volumus, & mandamus ab omnibus honorari, & mandatis & statutis ipsius humiliter obediri. Dictum verò *Stephanum* sanctæ *Praxedis* presbyterum Cardinalem Venetias pro terræ sanctæ destinamus subsidio. De communi prætereà fratrum nostrorum deliberatione statuimus, & vobis fratribus Archiepiscopis & Episcopis, & dilectis filijs Abbatibus, & alijs ecclesiarum prælatis districtè præcipiendo mandamus, quatenus certum numerũ bellatorum, vel pro certo numero certam pecuniæ quantitatem, in proximo sequenti Martio, pensata facultate cuiuslibet, ad expugnandam Paganorum barbariem, & seruandam hæreditatem Domini destinetis, quam ipse proprio sanguine comparauit. Si quis autem, (quod non credimus) constitutioni tam piæ & necessariæ præsumpserit obuiare, sicut sacrorum canonum transgressorem, decreuimus puniendum, & vsq; ad satisfactionem congruam ab officio censemus manere suspensum. De Dei ergo misericordia, & beatorum Apostolorum *Petri*, & *Pauli* authoritate confisi, & illa quam Deus nobis (licet indignis) ligandi & soluendi contulit potestate, omnibus, qui laborem huius itineris in personis proprijs subierint & expensis, plenam peccatorum suorum, de quibus oris, & cordis egerint pœnitentiam, veniam indulgemus, & in retributione iustorum salutis æternæ pollicemur augmentum: Ijs autem, qui non in proprijs personis illuc accesserint, sed in suis tantùm expensis, iuxta facultatem & qualitatem suam viros idoneos destinauerint, illic saltem per biennium moraturos; & illis similiter, qui, licèt in alienis expensis, in proprijs tamen personis assumptæ peregrinationis laborẽ impleuerint, plenã suorũ concedim⁹ veniã peccatorũ. Huius ergo remissionis volum⁹ esse participes iuxta quantitatẽ subsidij, ac præcipuè secundũ deuotionis affectũ, qui ad subuentionem illius terrę de bonis suis cõgruè ministrabũt. Vt autẽ expeditiùs, & securiùs ad subuentionẽ terræ natiuitatis Dominicæ quilibet accingantur, bona ipsorum, ex quo crucem susceperint, sub beati *Petri*, & nostra protectione suscipimus; nec non sub Archiepisc. & Episcoporum, & aliorum prælatorum ecclesiæ Dei defensione consistant; statuentes, vt donec de ipsorum obitu, vel reditu certissimè cognoscatur, integra maneant, & quieta consistant. quòd si quisquam contra præsumpserit, per censuram ecclesiasticam compescatur. Ab hoc igitur opere nullus omninò se subtrahat, cùm id non à nobis, sed ab ipsis fuerit Apostolis institutum, qui collectas faciebant in gentibus, vt fratribus in Ierusalem laborantibus subvenirent. Nolumus autem vos de diuina misericordia desperare, quantumcunq; sit Dominus peccatis nostris iratus, quin in manu vestra perficiat, (si, prout debetis, in humilitate cordis & corporis iter fueritis peregrinationis aggressi) quod maioribus non concessit. Consensissent enim maiores forsitan, & dixissent: Manus nostra excelsa, & non Dominus fecit hæc omnia; & sibi, non Domino gloriam victoriæ ascripsissent. Speramus enim, quòd non in ira misericordias continebit, qui, cùm iratus est, non obliuiscitur misereri, nos admonens & exhortans: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Credimus etiam, quòd, si ambulaueritis in lege Domini, non eorum sequentes vestigia, qui vani facti sunt post vanitatem euntes, qui comessationibus & ebrietatibus voluptuosè vacabant, & ea exercebant in partibus transmatinis, quæ in terra natiuitatis propriæ sine multa infamia, & detractione plurima non auderent; sed si spem vestram in eo solummodò posueritis, qui non deserit sperantes in se, non tantùm ab illicitis, sed quibusdam & licitis abstinẽtes: is qui currum, & exercitũ *Pharaonis* proiecit in mare, arcum fortium infirmabit, & inimicos crucis *Christi*, vt lutũ platearum, à facie vestra delebit; non autem nobis, aut vobis, sed nomini suo dans gloriam; qui est gloriosus in sanctis, mirabilis in maiestate, faciẽs prodigia, & post lachrymationem & fletum, gaudium & exultationem inducens. Si qui prætereà proficiscentium illuc ad præstandas vsuras iuramento tenentur astricti, creditores eorum per vos, fratres Archiepiscopi & episcopi, in diœcesibus vestris ecclesiastica districtione, sublato appellationis obstaculo, compelli mandamus, vt eos à sacramento penitus absoluẽtes, ab vsurarum vlteriùs exactione desistant. Si quis verò creditorum eos ad solutionẽ coẽgerit vsurarum, ad restitutionem earum, sublato appellationis obstaculo, per vos simili districtione cogatur. Iudæi verò ad remittendas illis vsuras per vos, filij principes,

&

& per ſecularem compelli præcipimus poteſtatem: & donec eas remiſerint, ab vniuerſis *Chriſti* fidelibus, tam in mercimonijs, quàm alijs, per excommunicationis ſententiam, communionem ijs iubemus omnimodam denegari. Ad hæc autem expeditiùs, & meliùs exequenda in prouincia veſtra, vos filij Prior de *Thurgartum, & magiſter *al. Thurgartun* *Vacaru*, duximus deputandos, qui verbum Domini cæteris proponatis, & ad implendũ mandatum Apoſtolicum venerabiles fratres noſtros Archiepiſcopum veſtrum, & eius ſuffraganeos, & alios inuitantes, taliter exequamini cauſam Domini, quòd & vos huius ſitis remiſſionis participes, & in hoc deuotio veſtra pleniùs eluceſcat. Ad quod etiam laudabiliùs exequendum, vobis vnum de fratribus Militiæ templi, alterum verò de fratribus Ieroſolymitanæ Hoſpitalis, viros honeſtos, & prouidos, aſſumatis. Datum Romæ apud S. *Petrum*. Idus Auguſti, pontificatus noſtri anno primo.

EOdem anno erat in Gallia quidam ſacerdos nomine *Fulco*, quem magnificauit Dominus in conſpectu regum: deditq; ei poteſtatem cæcos illuminare, claudos, mutos, & alios diuerſis languoribus oppreſſos curare, dæmones effugare: hic autem meretrices, relicto impudicitiæ fræno, ad Dominum conuertit; vſurarios etiam ad cœleſtem theſaurum inuitans, quem nec ærugo, nec tinea demolitur, nec fures furantur, fecit omnem ſubſtantiam, quam vſura & fœnus deuorauerat, in vſus pauperum diſtribuere. Ipſe quidem prædixit regibus Franciæ & Angliæ, quòd vnus illorum mala morte in proximo interiret, niſi celeriùs ab hoſtilitate ceſſâſſent. Et quia in illo tempore meſſis quidem erat multa, & pauci operarij, coniunxit ei Dominus viros ſapientes verba ſalutis æternæ prædicantes, magiſtrum *Petrum* de & dominum *Robertum* de & dominum *Euſtachium* Abbatem de Flai, & cæteros quoſdam, qui miſſi per orbem terrarum prędicauerunt vbique, Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Prædictus autem *Fulco* quadam die acceſſit ad *Richardum* regem Angliæ, & ait illi: Dico tibi ô rex ex parte omnipotentis Dei, vt tres filias tuas, quas habes peſſimas, citiùs marites, ne aliquid deterius tibi contingat. O, digito compeſce labella, accuſator erit, quí verum dixit. nemo ſine vitijs naſcitur, beatus, qui minimis vrgetur; & alibi, Nemo ſine crimine viuit. Cui fertur regem reſpondiſſe: Hypocrita, mentitus es in caput tuum, quia filiam non habeo vllam. Ad quod *Fulco* reſpondens, ait, Certè non mentior; quia, vt dixi, tres habes filias peſſimas, quarum vna eſt ſuperbia, altera cupiditas, tertia luxuria. Conuocatis igitur ad ſe Comitibus, & Baronibus multis, qui aderant, ait rex: Audite vniuerſi commonitionem huius hypocritæ, qui dicit me habere tres filias peſſimas, videlicet ſuperbiam, cupiditatem, & luxuriam: & præcipit, vt eas maritem. Do igitur ſuperbiam meam ſuperbis templarijs, & cupiditatem meam Monachis de ordine Ciſtercienſi; & luxuriam meam prælatis eccleſiarum. *O nimis indignũ miſeris inferre cachinnum.* Itaque prædictus *Fulco* relicto rege abijt prædicans verbum Dei, è ciuitate in ciuitatem. Cúmque prædicando verbum Dei, ciuitatem Lexouienſem eſſet ingreſſus, clerici ciuitatis illius, quorum vitam immundam vir ille plenus ſpiritu ſancto, & operibus bonis reprehenderat, iniecerunt manus in illum, & vinculis conſtrictum in carcerem miſerunt. Sed neque vincula, neque carceres eum tenere potuerunt: & ſic permiſſus abire, venit Cadamum, prædicans præceptum Domini; & in conſpectu plebis multa ſigna faciebat. Cuſtodes autem caſtelli exiſtimantes quòd placeret regi, iniecerunt manus in eum, & vinctum miſerunt in carcerem; & ruptis carcere & vinculis, exiuit illæſus, & ibat gaudens, quoniam dignus habitus eſt contumeliam pati pro nomine *Chriſti*; & exiens à caſtello, excuſſit puluerem pedum ſuorum in teſtimonium ſupra illos. Eodem anno 5. Idus Octobris, die Dominica, prece officialiũ *Gaufridi* Eboracenſis Archiepiſcopi, *Philippus* Dunelmenſis epiſcopus apud *Houeden* benedixit *Adam* in Abbatem de Sallaie, & *Hamonem* in abbatem de **Vetland**, facta profeſſione, & canonica obedientia eccleſiæ Eboracenſi, & eius vicarijs ſaluo ordine ſuo. Eodem menſe *Willielmus*, cognomento *Cocus*, ſeruiens *Richardi* regis Angliæ in cuſtodiendo caſtellum de Leuns cepit de familia regis Franciæ quater viginti ſeruientes equites, & 40. ſeruientes pedites, quos rex Franciæ miſerat ad muniendum caſtellum de Nouo Mercato. Eodem anno obierunt *Richardus* Londonenſis epiſcopus, *Iohannes* Wigornienſis epiſcopus, & *Willielmus* de Ver Herefordenſis epiſcopus, & epiſcopus Meneuenſis, & *Amfridus* del Turun primus maritus prædictæ *Miliſent* vxoris *Guidonis* quondam

quondam regis de Ierusalem. Eodem anno obijt in Sicilia apud Pannormum *Constantia* quondam Romanorum imperatrix, vxor *Henrici* imperatoris; cuius filium *Innocentius* papa recepit in custodia cum regno Siciliæ, & ducatu Apuliæ, & principatu Capuæ. Eodem anno *Philippus* Beluacensis episcopus obtulit *Richardo* regi Angliæ 10. millia marcarum argenti pro liberatione sua. Eodem anno *Richardus* rex Angliæ firmauit castellum in quadam insula Secaniæ, quod appellauit Butteauant: & rex Franciæ firmauit castellum ex opposito illi, quod appellauit* *Bulecut.* Eodem anno *Richardus* rex Angliæ dedit magistro *Malgero* clerico suo episcopatum Wigornienſem. Defuncto autem papa *Cœlestino*, *Innocentius* papa tertius substitutus, iterum suspendit *Aldefonsum* regem de S. *Iacobo*, & totam terram suam à celebratione diuini officij, propter vxorem suam filiam regis Castellæ: erant enim consanguinei in tertio gradu. Et licèt rex ille de S. *Iacobo* obtulisset domino papæ *Innocentio*, & Cardinalibus 20. millia marcarum argenti, & obtulisset tenere ad stipendia 200. milites per vnius anni spatium ad defensionem Christianorum contra Paganos tali conditione, vt dominus papa permisisset illos in simul morari, donec Deus daret ijs sobolem, vel saltem per tres annos: noluit tamen dominus papa *Innocentius* in hoc illis consentire.

al. Guletus

ANno gratiæ millesimo centesimo nonagesimo nono, qui est annus decimus, & vltimus regni *Richardi* regis Angliæ, fuit idem *Richardus* in Normannia apud Danfrunt, die natalis Domini, quæ feria sexta euenit: & *Philippus* rex Franciæ fuit eodem die in Normannia apud Vernun: & *Otho* rex Alemannorum nepos *Richardi* regis Angliæ fuit eodem die apud Westfale in Alemannia, quæ distat à Colonia per 9. dietas; quas ipse *Otho* potenti virtute acquisierat super *Philippum* ducem de Suauc, filium *Frederici* quondam Romanorum imperatoris. Et statim post natale Domini prædictus *Otho* diuisit exercitum suum in duas partes, & duas ciuitates prædicti *Philippi* obsedit. Reges verò Franciæ, & Angliæ conuenerunt ad colloquium inter Andeli, & Vernun in festo S. *Hilarij*, ita quòd rex Angliæ nauigio illuc venit ascendendo per Sequanam fluuium, & nolens in terram ascendere, de naue locutus est cum rege Franciæ; qui in ripa fluminis in equo residens, loquebatur cum rege Angliæ ore ad os: & alium statuerunt sibi diem colloquij, vbi in maiori suorum audientia (mediante domino *Petro* de Capua S. *Mariæ* in via lata diacono Cardinali, & Apostolicæ sedis legato, nec non, & aliorum vtriusque partis magnatum consilio) statuerunt inter se treugas ab illo festo S. *Hilarij* per quinquennium bona fide, & sine malo ingenio duraturas, rebus & tenementis sic se habentibus ex vtráque parte, vt tunc erant: & his factis, sacramentóque confirmatis, vnusquisque reuersus est in regionem suam, & permiserunt exercitus suos cum gratiarum actione in patrias suas redire. Cùm autem *Marchadeus* cum ruta sua versus patriam suam rediret, quatuor Comites de regno Franciæ, per quorum terras *Marchadeus* transiturus erat, occurrerunt ei in manu hostili, & confecerũt eum, & multos de suis interfecerunt. Sed rex Franciæ factum illud deuouit, iurans, quòd per illum factum non fuit. Deinde dum rex Angliæ spe pacis, & supradictæ conuentionis intuitu versus Pictauiam iret, rex Franciæ firmauit quoddam castellum nouum inter Buteauant, & Guaillum, & foreſtam regis Angliæ circa locum illum extirpauit. Quod cùm rex Angliæ audisset, reuersus est in Normanniam, & mandauit regi Franciæ per *Eustachium* Elienſem Episcopum Cancellarium suum, treugas illas esse dissolutas, nisi ipse castellum illud nouum demoliri faceret. Legatus autem consuluit regi Franciæ, vt castellum illud demoliretur, ne propter hoc treugæ tam solenniter confirmatæ rumperentur: ad cuius instantiam rex Franciæ promisit se in proximo castellum illud demoliturum. Sed *Richardus* rex Angliæ minimè his contentus, volebat, vt ad plenum inter eos componeretur, vel nulla pax inter eos esset. Vnde facta est inter eos talis forma pacis, quòd rex Franciæ redderet *Richardo* regi Angliæ totam terram, quam ipse super eum occupauerat siue per guerram, siue alio quocunque modo, excepto solo castello de Gysortio; in cuius recompensatione rex Franciæ concessit ipsi *Richardo* regi Angliæ donationem Archiepiscopatus Turonis: Et quòd *Lodowicus* filius regis Franciæ duceret in vxorem, filiam regis Castellæ, neptem *Richardi* regis Angliæ: Et prætereà rex Franciæ iuraret, quòd pro posse suo iuuaret *Othonem* nepotem regis Angliæ ad imperium Romanum perquirendum: Hoc contra, *Richardus*

rex

rex Angliæ daret *Lodowico* filio regis Franciæ, castellum de Gysortio cum prædicta nepte sua in maritagium; & insuper daret ei 20. millia marcarum argenti. Sed hæc omnia dilationem ceperunt vsque dum *Richardus* rex Angliæ rediret de Pictauia. *Philippus* verò rex Franciæ seminator discordiæ, mandauit regi Angliæ, quòd *Iohannes* Comes Moretonij frater eius dederat se illi; & inde ostenderit illi chartam ipsius *Iohannis*. Mira res. Rex Angliæ credidit regi Franciæ, & *Iohannem* fratrem suum odio habuit, adeò quòd fecit illum dissaisiri de terris suis cismarinis, & transmarinis. Cùm autem prædictus *Iohannes* quæreret causam huius indignationis, & odij, dictum est ei, quòd rex Franciæ supradicta mandauerat de illo regi fratri suo. Vnde factum est, quòd idem Comes Moretonij misit duos milites loco sui ad curiam regis Franciæ; qui eum huius criminis immunem esse obtulerunt modis omnibus probare, vel defendere; sicut curia regis Franciæ iudicaret. Sed in curia illa non est inuentus, neque rex, neque alius, qui vellet recipere inde probationem, vel defensionem. Et factum est, quòd rex Angliæ ex illo tempore fratrem suum *Iohannem* habuit familiariorem, & minùs credidit mandatis regis Franciæ. Interea *Richardus* rex Angliæ consilio *Huberti* Cantuariensis Archiepiscopi abstulit *Sauarico* Bathonienſi episcopo Abbatiam de **Glastinbirie**, & dedit eam magistro *Willielmo* la Pie, & ipse factus est inde abbas. Interim *Widomarus* vicecomes de Limoges inuento magno thesauro auri & argenti in fundo suo, misit inde *Richardo* regi Angliæ domino suo partem nõ modicam; sed rex eam refutauit, dicens, se debere totum illum thesaurum habere de iure donationis suæ; quòd prædictus vicecomes nullo modo concedere voluit. Venit ergo rex Angliæ cum exercitu magno in partes illas ad prædictum vicecomitem debellandum: obsediteq; castellum suum, quod dicitur Chaluz, in quo sperabat thesaurum illum esse absconditum: & cùm milites, & seruientes, qui erant in castello, exeuntes obtulissent ei castellum illud, saluis vita, & membris, & armis illorum, noluit rex recipere, sed iurauit, quòd eos vi caperet, & suspenderet. Reuersi sunt igitur milites, & seruientes in castellum, dolentes, & confusi, & parauerunt se ad defendendum. Eodem die cùm rex Angliæ, & *Marchadeus* circuirent castellum hinc & inde, explorantes in quo loco esset commodius insultum facere, quidam arcubalista nomine *Bertramnus* de Gurdun traxit sagittam de castello, & percutiens regem in brachio vulnerauit eum plaga insanabili: & sic rex vulneratus ascendit equum suum, & ad hospitium suum equitauit, & præcepit *Marchadeo*, & exercitui suo vniuerso, vt insultum facerent indesinenter in castellum, donec caperetur; & factum est ita. Quo capto, præcepit rex omnes suspendi, excepto illo solo, qui eum vulnerauerat, quem (vt fas est credere) turpissima morte damnaret, si conualuisset. Deinde rex commisit se manibus cuiusdam medici *Marchadei*, qui, cùm conaretur ferrum extrahere, solum lignum extraxit, & ferrum remansit in carne; & cùm carnifex ille circumquáque brachium regis minùs cautè incideret, tandem sagittam extraxit. Cùm autem rex de vita desperaret, diuisit *Iohanni* fratri suo regnum Angliæ, & omnes alias terras suas; & fecit fieri prædicto *Iohanni* fidelitates ab illis qui aderant, & præcepit, vt traderentur ei castella sua, & tres partes thesauri sui, & omnia baubella sua diuisit *Othoni* nepoti suo regi Alemannorum, & quartam partem thesauri sui præcepit seruientibus suis, & pauperibus distribui. Deinde fecit coram se venire *Bertramnum* de Gurdun, qui eum vulnerauerat, & dixit ei, Quid mali tibi feci, quare me interemisti? Cui ille respondit, Tu interemisti patrem meum, & duos fratres meos manu tua, & me nunc interimere voluisti. Sume ergo de me vindictam, quamcunque volueris: libenter enim patiar, quæcunque excogitaueris maiora tormenta, dummodo tu interficiaris, qui tot, & tanta mala contulisti mundo. Tunc præcepit eum rex solui, & dixit: Remitto tibi mortem meam. At iuuenis,

Richardus rex vulneratus moritur.

Constitit ante pedes regis, vultúque minaci,
Nobilitas recta ferrum ceruice poposcit;
Sensit rex pœnámq; peti, veniámq; timeri:
Viue, licet nolis, & nostro munere, dixit,
Cerne diem, victis iam spes bona partibus esto
Exemplúmq; mei.

Et sic laxatis vinculis permissus est abire, & præcepit rex ei dari 100. solidos Anglicanæ

canæ monetæ. Sed *Marchadeus*, rege nesciente, iniecit manus in eum, & tenuit, & post obitum regis, excoriatum suspendit. Deinde præcepit rex, vt cerebrum, & sanguis eius, & viscera sua sepelirentur apud Charrou, & cor suum apud Rothomagum, & corpus suum apud frontem Ebraudi ad pedes patris sui. Decessit autem 8. Idus Aprilis, feria tertia ante Dominicam in ramis palmarum *11. die, postquam percussus fuerat; *al.9.* & sui sepelierunt eum in supradictis locis, sicut præceperat. De morte autem illius, quidam sic ait.

Istius in morte perimit formica Leonem.
Proh dolor, in tanto fimere mundus obit! Et alius sic.
Virus, auaritia, scelus, enormisque libido,
Fœda fames, atrox elatio, cæca cupido
Annis regnârunt bis quinis: arcubalista
Arte, manu, telo, prostrauit viribus ista. Et alius sic.
Si genus, & probitas metas transcendere mortis
Possent, intrâssem non ego mortis iter.
Stare putas hominem, cui mors ab origine finem
Nunciat, & meus est, ingeminat, meus est?
Longa manus morti; mors fortior Hectore *forti:*
Expugnant homines oppida, mors homines. Et alius sic.
**Huius debellare nequiuit virtutem magnorum turba laborum:*
Cuius iter, gressus, obstacula nulla retardant,
Non strepitus, non ira maris, non vallis abyssus,
Non iuga, non celsi præceps audacia montis,
Asperitasque viæ saxis callosa, nec ipsæ
Limitis ambages, desertáque nescia gressus,
Non rabies venti, non imbribus ebria nubes,
Non nitrus horrenda lues, non nubilus aër:

quin experiretur, quid Siculi, quid Cyprus, quid Saladinus, quídque gens pagana possint in armis:

Nec pede lento
Affectum sequitur effectus, & simul instant;* *al.sed*
Nascitur effectus, cùm nascitur ipsa voluntas.

Defuncto itaq; *Richardo* rege, *Sauaricus* Bathonienſis episcopus statim suscitauit litem aduersus magistrum *Willielmum* la Pie abbatem Glastoniæ, & protestans ius suum corã domino papa *Innocentio* in præsentia vniuersorum Cardinalium, dicẽdo, quòd *Richardus* rex Angliæ dederat ei abbatiam illam Glastoniæ in vita sua habendã, & posteà praua vsus consilio eam abstulerat ab eo iniustè, asserebat etiam constanter, paratus modis omnibus probare, quòd antiquitùs fuit apud Glastoniam sedes episcopalis, quæ nunc est apud Baa: & petebat sibi inde fieri restitutionem, & vt liceret ei transferre illuc sedem episcopalem, quæ est apud Baa. Defuncto autem *Richardo* rege *Philippus* rex Franciæ statim bello inuasit ciuitatem Eubroicarum, & cepit; & totum comitatum sibi subiugauit. Eodem anno, die S. *Patricij*, viz. 16. Kal. April. feria 4. *Ioscelinus* venerabilis *Glastonensis ecclesiæ antistes obijt apud *Melgos, vbi ipse extiterat venerandus abbas; & ibidem in choro Monachorum, ex boreali parte ecclesiæ sepultus est. Defuncto papa *Cœlestino*, & *Innocentio* papa loco illius substituto, *Cnut* rex Dacorum misit nuncios suos Romam ad *Innocentium* papam, & conquestus est ei de *Philippo* rege Franciæ, qui *Batildam* sponsam suam sororem illius iniustè reliquerat, & aliam in loco eius in vxorem duxerat: conquestus est etiam domino papæ de *Willielmo* Remensi Archiepiscopo, & de alijs episcopis, & Comitibus, & Baronibus Franciæ, per quos diuortium factum fuit inter ipsum regem Franciæ, & *Batildam* reginam post appellationem ab ipsa ad dominum papam factam. Ad instantiam igitur *Cnut* regis Dacorum, dominus papa *Innocentius* dedit in mandatis *Petro* de Capua Cardinali, & Apostolicæ sedis legato, vt ipse omnibus modis induceret *Philippum* regem Franciæ ad dimittendam adulteram suam, & ad resumendam *Batildam* vxorem suam, & ni fecerit, daret sententiam interdicti in regnum Franciæ. *al.Glascuensis* *al.Melros*

¶ De

¶ De Iohanne Rege.

DEfuncto *Richardo* rege Angliæ, *Iohannes* Comes Moretonij, frater eius, moram faciens in Normannia, ſtatim miſit in Angliam *Hubertum* Cantuarienſem Archiepiſcopum, & *Willielmum* Mareſcallum Comitem de * Strigoil, ad pacem Angliæ ſeruandam, vnà cum *Gaufrido* filio *Petri* iuſtitiario Angliæ, & alijs Baronibus regni. Et ipſe *Iohannes* perrexit ad Chinonem, vbi theſaurus fratris ſui erat, quem *Robertus* de Turnham habens in cuſtodia tradidit ei, cum caſtello de Chinon, & caſtello de Saumur, & alijs caſtellis regis, quæ ipſe cuſtodiebat. *Thomas* verò de Furnes, nepos prædicti *Roberti* de Turnham, tradidit *Arthuro* duci Brittanniæ ciuitatem, & caſtellum Andegauis. Conuenerunt enim in vnum principes Andegauiæ, Cenomanniæ, & Turoniæ, & adhæſerunt *Arthuro* duci Brittanniæ, ſicut ligio domino ſuo; dicentes, iudicium, & conſuetudinem terrarum illarum eſſe, quòd filius fratris ſenioris debet ei ſuccedere in patrimonio ſibi debito, videlicet in hæreditate, quam *Gaufridus* Comes Brittanniæ pater ipſius *Arthuri* eſſet habiturus, ſi ſuperuixiſſet *Richardum* regem Angliæ fratrem ſuum, & ideò tradiderunt *Arthuro* Andegauiam, & Turoniam, & Cenomanniam. *Conſtantia* verò mater *Arthuri* comitiſſa Brittanniæ venit Turonũ, & tradidit *Philippo* regi Franciæ *Arthurum* filium ſuum: quem rex Francię ſtatim miſit Pariſius cuſtodiendum, ad *Lodowicum* filium ſuum, & ſaiſiuit in manu ſua ciuitates, caſtella, & munitiones, quæ *Arthuri* erant, & cuſtodibus ſuis trãdidit cuſtodienda. *Iohannes* verò Comes Moretonij venit Cenomannum, & caſtellum, & ciuitatem cepit; & muros ciuitatis, & caſtellum, & domos ciuitatis lapideas ſubuertit, & ciues miſit in captiuitatem; eò quòd ipſi, contra fidelitatem, quam ei fecerant, receperunt *Arthurum* in dominum. *Iohannes* autem Comes Moretonij fuit in Andegauia apud Baufort die Paſchæ, quæ 14. Kalend. Maij euenit. Deinde idem Comes venit Rothomagum; & die Dominica in Octauis Paſchę, viz. 7. Kal. Maij, feſto S. *Marcæ* euangeliſtæ, accinctus eſt gladio ducatus Normanniæ in matrici eccleſia per manum *Walteri* Rothomagenſis Archiepiſcopi: & prædictus Archiepiſcopus poſuit in capite ducis circulum aureum habentem in ſummitate per circuitum roſas aureas: & ipſe dux coram clero & populo iurauit ſuper reliquias ſanctorum, & ſuper ſacroſancta euangelia; quòd ipſe ſanctam eccleſiam, & dignitates illius bona fide, & ſine malo ingenio ſeruabit illæſas, & rectam iuſtitiam exercebit, & leges iniquas deſtruet, & bonas inſtituet. Interim regina *Alienor*, mater prædicti ducis, & *Marchadeus* cum ruta ſua intrauerunt in Andegauiam, & deuaſtauerunt eam, eò quòd *Arthurum* receperant. *Hubertus* verò Cantuarienſis Arceiepiſcopus, & *Willielmus* Mareſcallus, qui miſſi fuerant ad pacem Angliæ cuſtodiendam, fecerunt homines regni tam de ciuitatibus, quàm de Burgis, & Comites & Barones, & liberè tenentes, iurare fidelitatem, & pacem *Iohanni* Normannorum duci, filio *Henrici* regis, filij *Matildis* imperatricis, contra omnes homines. Tamen vniuerſi tam Epiſcopi, quàm Comites & Barones, qui caſtella habebant, munierunt illa hominibus, & victu, & armis. Deinde *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus, & *Willielmus* Mareſcallus, & *Gaufridus* filius *Petri* iuſtitiarius Angliæ, conuenerunt apud **Northhampton**, & conuocatis coram ſe illis, de quibus plus dubitabant, videlicet *Dauid* fratre regis Scottorum, *Richardo* Comite de Clare, & *Ranulfo* Comite Ceſtriæ, & *Willielmo* Comite de Tutesbiri, & *Walranno* Comite de Warwic, & *Rogero* conſtabulario Ceſtrię, & *Willielmo* de Mubrai, & alijs multis tam Comitibus, quàm Baronibus, fecerunt illis fidem, quòd prædictus *Iohannes* Normannorum dux redderet vnicuiq; illorum ius ſuum, ſi ipſi illi fidem ſeruauerint, & pacem. Sub hac igitur conuentione ſupradicti Comites, & Barones iurauerunt

al. Striguil

uerunt *Iohanni* duci Normanniæ fidelitatem, & fidele seruitium contra omnes homines. *Willielmus* verò rex Scottorum misit nuncios suos ad *Iohannem* ducem Normanniæ, petens sibi reddi patrimonium suum, videlicet, Northumbriam & Cumbriam, cum pertinentijs suis, & ipse fidelitatem iuraret ei, & fideliter seruiret contra omnes homines. Sed Cantuariensis Archiepiscopus, & *Willielmus Mareschallus*, & *Gaufridus* filius *Petri* non permiserunt nuncios regis Scotiæ transfretare ad ducem; sed mandauerunt ei per Comitem *Dauid* fratrem suum, quòd ipse patienter sustineret, donec dux venisset in Angliam. Similiter *Iohannes* dux Normanniæ mandauit *Willielmo* regi Scottorum per *Eustachium* de Vesci generum suum, quòd in reditu suo in Angliam satisfaceret ei de omnibus petitionibus suis, si ei interim pacem seruauerit.

Interim magister *Honorius*, qui regia potestate, & Decani, & capituli Eboraci malignitate fuerat deiectus ab Archidiaconatu de **Richemund**, quem *Gaufridus* Eboracensis Archiepiscopus ei dederat; receptus est in Archidiaconatu illo à personis eiusdem Archidiaconatus; qui ei fidelitatem & Canonicam obedientiam iurauerunt, expulsis inde officialibus *Rogeri* de Sancto *Edmundo*, qui per regiam potestatem, & Decani, & capituli Eboraci authoritatem intrusus erat: & Decanus Eboraci, & capitulum excommunicauerunt prædictum *Honorium*, & eius receptores, propter istam præsumptionem; & dux Normanniæ præcepit, vt omnia iura Eboracensis ecclesiæ essent in eo statu, quo fuerunt die, qua *Richardus* frater eius rex Angliæ fuit viuus, & mortuus. Deinde idem dux *Iohannes* transfretauit de Normannia in Angliam, & applicuit apud **Scozham** octauo Kalendarum Iunij, feria tertia, & in crastino, videlicet, Vigilia Ascensionis Domini, venit Lundonias, in crastino coronandus. Congregatis igitur apud Lundonias in aduentu prædicti ducis *Huberto* Cantuariensi, *Iohanne* Dublinensi, & de Raguse Archiepiscopis, *Willielmo* Lundonensi, *Gilberto* Rosensi, *Iohanne* Norwicensi, *Hugone* Lincolniensi, *Eustachio* Eliensi, *Godefrido* Wintoniensi, *Henrico* Exoniensi, *Sefrido* Cicestrensi, *Gaufrido* Couentrensi, *Saurico* Bathoniensi, *Herberto* Salesburiensi, *Philippo* Dunelmensi, *Rogero* de sancto *Andrea* in Scotia, *Henrico* de **Landaf** Episcopis, *Roberto* de **Leircestre**, *Richardo* de **Clare**, *Willielmo* de **Tutesbirie**, *Hamelino* de **Warenne**, *Willielmo* de **Salesbirie**, *Willielmo* de Striguil, *Walranno* de **Warewic**, *Rogero Bigot*, *Willielmo* de Arundel, *Ranulfo* de **Cestre** Comitibus, & Baronibus multis: *Hubertus* Cantuariensis Archiepiscopus coronauit, & consecrauit in regem Angliæ præfatum *Iohannem* ducem Normanniæ, in Ecclesia Sancti *Petri* Apostoli Westminstriæ, sexto Kalendarum Iunij, feria quinta, die Ascensionis Domini; *Philippo* Dunelmensi Episcopo appellante, ne coronatio illa fieret in absentia *Gaufridi* Eboracensis Archiepiscopi, totius Angliæ Primatis.

Eodem die coronationis suæ *Iohannes* rex accinxit *Willielmum* Mareschallum gladio Comitatus de Striguil, & *Gaufridum* filium *Petri* gladio Comitatus de **Essex**: qui licèt antea vocati essent Comites, & administrationem suorum comitatuum habuissent, tamen non erant accincti gladio Comitatus: & ipsi illa die seruierunt ad mensam regis accincti gladijs.

Eodem die coronationis suæ idem rex dedit *Huberto* Cantuariensi Archiepiscopo Cancellariam suam; qui dum gloriaretur in potestate illa, & multa iactaret de familiaritate regis, *Hugo Bardulfi* respondit ei; Domine, (salua pace vestra loquar) certè si bene consideraretis nominis vestri potentiam, & honoris dignitatem, non deberetis iugum seruitutis vobis imponere: quia nunquam audiuimus, vel vidimus de Archiepiscopo fieri Cancellarium, sed de Cancellario vidimus fieri Archiepiscopum. Interim *Willielmus* Prior de May; & *Walterus* Prior de insula Sancti *Columbæ*, & *Willielmus* de Haya, missi ex parte *Willielmi* regis Scotiæ, ad *Iohannem* regem Angliæ venerunt: per quos rex Scottorum petijt à rege Angliæ Northumbriam, & Cumbriam cum pertinentijs eorum, de iure patrimonij sui: & promisit, quòd si rex ea reddidisset illi, fi-

deliter ſeruiret ei viribus totis; ſin minùs, totum ius ſuum, ſi poſſet, adquireret. Quibus *Iohannes* rex reſpondit: Cùm dominus veſter rex Scottorum, chariſſimus conſanguineus meus ad me venerit, quod iuſtum fuerit, faciam ei de iſta, & de alijs petitionibus ſuis.

Deinde *Iohannes* rex Angliæ miſit *Philippum* Dunelmenſem Epiſcopum obuiam regi Scottorum, ſperans, quòd ipſe ad mandatum illius veniret; & ipſe interim venit ad **Nothingham**, & fuit ibi die Pentecoſtes, & in partibus illis moram fecit, expectans aduentum regis Scotiæ. Rex autem Scotiæ venire noluit; ſed remiſit ad regem Angliæ *Rogerum* epiſcopum ſancti *Andreæ*, & *Hugonem Malebiſe*, quos rex Angliæ pro illo miſerat, & petijt vt rex Angliæ ſibi redderet Northumbriam, & Cumbriam: ſin minùs, pro certo ſciret, quòd ſecundum poſſe ſuum illa adquireret: & ad habendum inde reſponſum regis Angliæ poſuit inducias quadraginta *dies, & ipſe interim magnum congregauit exercitum. Epiſcopus verò Sancti *Andreæ*, & *Richardus Malebiſſe* ſecuti ſunt regem Angliæ ad mare properantem.

al. dierum

Interim *Iohannes* rex Angliæ tradidit *Willielmo* de Stuteuille Northumbriam, & Cumbriam cum caſtellis, & comitatibus in cuſtodia, quæ *Hugo Bardulfi* cuſtodierat, & reddidit *Rogero* de Laſci Conſtabulario Ceſtriæ, caſtellum ſuum del **Pumfrait**, accepto priùs ab eo filio, & hærede in obſidem. Deinde præcepit rex *Stephano* de **Turneham**, qui iam ferè per duos annos cuſtodierat Archiepiſcopatum Eboracenſem, quòd traderet cuſtodiam eiuſdem Archiepiſcopatus magiſtro *Radulfo* de Kima, & *Willielmo Ward*, & *Rogero* de Bauuent, ad opus Archiepiſcopi. Vnde idem *Stephanus* ſcripſit in hac forma miniſtris ſuis.

Stephanus *de* **Turneham** *omnibus ſeruientibus per maneria domini Eboracenſis conſtitutis ſalutem. Dominus rex mihi literis ſuis mandauit, quòd traderem cuſtodiam maneriorum domini Eboracenſis magiſtro* Radulfo *de Kima, &* Willielmo Ward, *& cum eù* Rogero *de Bauuent ad opus ſuum. Ita quod exitus maneriorum ponantur in cultura terrarum, & in reædificationem domorum. Quare vobis mando, quòd cùm ipſi prædicti, vel eorum nuntij ad vos venerint, eis ſine dilatione, & difficultate cuſtodiam maneriorum tradatis. Valete.* Et ita factum eſt. Sed rex prauo vſus conſilio, firmam maneriorum de termino Pentecoſtes ſibi retinuit; promittens, quòd in reditu Archiepiſcopi omnia ei ſolueret. Archiepiſcopus verò Eboracenſis, cùm per octo dierum itinera verſus domum, peractis negotijs ſuis, vt ſupradictum eſt, à Roma rediſſet: audita morte *Richardi* regis, reuerſus eſt Romam ad negotia ſua ſecundum caſus euentum reformanda.

Iohannes verò rex Angliæ peractis negotijs ſuis in Anglia, transfretauit de Anglia in Normanniam, & applicuit apud **Depe**, paulò ante feſtum Natiuitatis ſancti *Iohannis Baptiſtæ*, die Dominica; & in natiuitate Sancti *Iohannis* fuit ipſe apud Rothomagum, & confluebat ad eum multitudo equeſtris, & pedeſtris exercitus, & ſtatim ſtatutæ ſunt treugæ inter ipſum, & regem Franciæ vſque in craſtinum Aſſumptionis Sanctæ *Mariæ*. In ipſo autem die colloquij *Gaufridus* Eboracenſis Archiepiſcopus, peractis negotijs ſuis aduerſus dominum papam iuxta animi ſui deſiderium, redijt in Normanniam, & à *Iohanne* fratre ſuo honorificè, & amabiliter ſuſceptus eſt.

Interim *Philippus* Comes Flandriæ, deuenit homo *Iohannis* regis Angliæ apud Rothomagum, feria ſexta ante Aſſumptionem Sanctæ *Mariæ*; & frater eiuſdem Comitis Flandriæ reſignauit ſponte ſua in manu *Gaufridi* Eboracenſis Archiepiſcopi præbendam de **Huwithwait**, quam habuit in eccleſia Eboracenſi ex dono *Richardi* regis Angliæ. Similiter fecerunt alij quàm plures, ſcientes, donationes illas factas fuiſſe contra Deum, & in ſanctæ eccleſiæ detrimentum; & Archiepiſcopus ille ſtatim dedit prædicto fratri Comitis Flandriæ præbendam, quæ fuit *Petri* de Dinan in eccleſia Sancti *Petri* Eboraci. Prædictus namque *Petrus* iam electus erat ad epiſco-

episcopatum de * Ronnes in Brittannia ; & Archiepiscopus præcepit saisiari in manu sua Archidiaconatum de * **westrihig**, quem ipse habuit in ecclesia Sancti *Petri* Eboraci ; sed *Adam* de Torhouere, qui tunc temporis Archidiaconatum illum possidebat, cedere noluit, fultus regis patrocinio, & capituli Eboraci authoritate. *al.Rennes* *al.Westrig*

Interim *Henricus* Comes de Naumur, frater *Philippi* Comitis Flandriæ, & *Petrus* de Duay miles optimus, & familiaris Comitis Flãdriæ, & electus de Cambray frater prędicti *Petri*, capti sunt à familia regis Franciæ, & traditi sunt illi. *Petrus* autem de Capua Cardinalis, & Apostolicæ sedis legatus in Francia, in aduentu suo interdixit Franciam propter captionem prædicti electi de Cambray ; & Normanniam propter retentionem *Philippi* Beluacensis episcopi ; & antequam sententia illa relaxaretur, *Philippus* rex Franciæ dimisit præfatum electum abire liberum, & *Iohannes* rex Angliæ dimisit *Philippum* Beluacensem episcopum abire, datis duabus millibus marcis argenti pro expensis in ipso, & per ipsum factis tempore *Richardi* regis Angliæ, & post mortem *Richardi* regis vsque ad diem liberationis suæ. Præterea idem episcopus Beluącensis iurauit coram prædicto Cardinali, & alijs viris ecclesiasticis, quòd de cætero in vita sua nunquam arma gestabit contra Christianos. *Philippus* verò rex Franciæ fecit *Arthurum* Ducem Brittanniæ Militem, & homagium suum recepit de Andegauia, & Pictauia, & Cenomannia, & Turonica, & Brittannia, & Normannia. In crastino autem Assumptionis Sanctæ *Mariæ*, & die sequenti fuit colloquium inter regem Angliæ, & regem Franciæ per internuntios suos inter Buttauant, & * Guletut, & tertia die sequenti locuti sunt reges ipsi ore ad os. Sed rex Angliæ nullam gratiam inuenit apud regem Franciæ. Requisitus ergo rex Franciæ, quare sic oderat *Iohannem* regem Angliæ, qui nunquam illi malum fecerat, respondit, quòd ille sine licentia illius occupauerat Normanniam, & alias terras. Debuerat enim inprimis ad eum venisse, & eum requisisse de iure suo, & inde homagium ei fecisse. In colloquio autem illo petijt rex Franciæ ad opus suum totum * *Wogesin*, scilicet totum, quod est inter forestam de Liuns, & Secanam, & riueram de Andeli, & riueram de Ethe. Assebat enim, quòd *Gaufridus* Comes Andegauiæ, pater regis *Henrici* filij *Matildis* imperatricis, dederat illud *Lodowico Grosso* regi Francorum, pro auxilio suo habendo contra *Stephanum* regem Angliæ in adquirendo Normanniam. Præterea petijt ad opus *Arthuri* Pictauiam, & Andegauiam, & Cenomanniam, & Turonicam, & alias fecit petitiones, quas rex Angliæ nullo modo concedere voluit, nec debuit : & sic discordes ab inuicem recesserunt. Venerunt igitur ad *Iohannem* regem Angliæ Comites, & Barones de regno Franciæ, qui adhæserunt *Richardo* regi Angliæ, & deuenerunt homines *Iohannis* regis, & iurauerunt ei, quòd ipsi cum rege Franciæ non componerent, nisi de consensu, & voluntate illius ; & ille iurauit eis, quòd ipse pacem cum rege Franciæ non faceret, nisi ipsi essent infra pacem. *al.Guletun* *al.Vogesin*

Interim *Innocentius* papa, & Romani elegerunt sibi in imperatorem *Othonem* regem Alemanniæ, & *Philippum* ducem Suauiæ, & omnes alios electos refutauerunt. Confirmata ergo à domino papa *Innocentio*, & ab ecclesia Romana, electione præfati *Othonis*, *Innocentius* papa excommunicauit *Philippum* Ducem Suauiæ, & omnes fautores suos, & consiliarios suos, & coadiutores, nisi desistant à persecutione prædicti *Othonis*, & publicè clamatum est in * capitulo, & per totam vrbem, *Viuat imperator noster* Otho. *Otho* itaque electus imperator mandauit *Iohanni* regi Angliæ auunculo suo, vt ipse modicum temporis sustineret, & differret pacem facere cum *Philippo* rege Franciæ ; quia ipse, Deo volente, faceret illi in proximo succursum bonum, qualem imperialis celsitudo facere posset meliorem. Interim *Philippus* rex Franciæ cepit Conchas castellum *Rogeri* de Toni mense Septembris. *al.Capitolio*

Eodẽ mense Sept. *Ioanna* vxor *Raimundi* Comitis de S. *Aegidio*, quondã regina Siciliæ, soror quoq; *Iohannis* regis Angliæ, obijt in Normannia apud Rothomagũ ; & delata

ad Abbatiam fontis *Ebraudi*, ibidem ſepulta eſt inter velatas. Menſe verò Octobris, rex Franciæ cepit caſtellum de Balun, quod *Gaufridus* de Burelim cuſtodiebat, & ſubuertit illud. Quod cùm *Willielmus* de rupibus princeps exercitus *Arthuri* vidiſſet, grauè tulit, & plurimùm increpauit regem Franciæ; dicens, quòd ita non conuenerat inter illum, & dominum ſuum *Arthurum*: Cui rex Franciæ reſpondit, quòd propter *Arthurum* dominum ſuum non dimitteret facere voluntatem ſuam de adquiſitis ſuis. Deinde rex Franciæ obſedit Lauardin: ſed rex Angliæ ſuperuenit cum exercitu ſuo; & rex Franciæ relinquens obſidionem, recepit ſe in ciuitate Cenomannenſi; ſed rege Angliæ ſequente illum cum exercitu ſuo, rex Franciæ reliquit Cenomannum, & abijt. Interim *Willielmus* de rupibus calliditate magna eripuit *Arthurum* de cuſtodia regis Franciæ, & pacificauit eum cum *Iohanne* rege Angliæ, & tradidit ei ciuitatem Cenomanniæ, quam rex Franciæ, & *Arthurus* tradiderant ei in cuſtodia. Eodem die dictum erat *Arthuro*, quòd rex Angliæ caperet eum, & in carcerem mitteret. Eodem die vicecomes de * Tuaz, qui cuſtodiebat caſtellum de Chinun, venit ad regem Angliæ per mandatum ipſius apud Cenomannum, & coactus, tradidit regi caſtellum de Chinun, & Seneſcaltiam Andegauiæ; & rex Franciæ ſtatim tradidit caſtellum de Chinun *Rogero* conſtabulario Ceſtriæ in cuſtodia, donec rex ſibi prouidiſſet alium cuſtodem. Nocte verò ſequenti *Arthurus*, & mater ſua, & prædictus vicecomes de Tuaz, & multi alij, relicto rege Angliæ, abierunt, & receperunt ſe in ciuitatem Andegauis. Mater verò *Arthuri*, relicto *Ranulfo* Comite Ceſtriæ marito ſuo, nupſit *Gwidoni* de Tuarz fratri prædicti vicecomitis de Tuarz. Eodem anno obijt *Hugo* Glaſcuenſis eccleſiæ electus, ſexto Idus Iulij, & ſepultus eſt apud *Geddewrde*. Eodem anno menſe Octobris, *Willielmus Mauuaiſin* electus eſt in Epiſcopum Glaſcuenſis eccleſiæ. Interim *Petrus* de Capua Cardinalis, & Apoſtolicæ ſedis legatus, qui miſſus erat ab *Innocentio* ſummo pontifice ad dirimendam litem inter *Richardum* regem Angliæ, & *Philippum* regem Franciæ, ad cuius inſtantiam præfati reges promiſerant, ſe treugas inter ſe per quinquennium ſeruaturos, ſed quia treugæ illæ iam defecerant, morte *Richardi* regis interueniente, modis omnibus conabatur, vt treugæ illæ ſeruarentur inter prædictum regem Franciæ, & *Iohannem* regem Angliæ hæredem præfati *Richardi*. Vnde factum eſt, quòd ſtatutæ ſunt treugæ inter illos vſque ad feſtum ſancti *Hilarij*. Eodem anno *Philippus* filius *Richardi* regis Angliæ nothus, cui prædictus rex pater ſuus dederat caſtellum, & honorem de Cuinac, interfecit memoratum vicecomitem de Limoges in vindictam patris ſui.

al. Tuarz

Eodem anno extitit in Anglia, & in finibus eius tanta aquarum inundatio, quòd pontes, & molendini, & domus aſportabantur. Ponte autem de **Barwic** aſportato, cùm ex præcepto *Willielmi* regis Scottorum Comes *Patricius* cuſtos de **Barwic**, & tunc temporis ſummus iuſtitiarius totius regni Scottorum, pontem illum de **Barwic** reædificare vellet; prohibitum eſt ei ex parte *Philippi* Dunelmenſis Epiſcopi, ne pontem illum in terra ſua firmaret. Pons quidem ille fieri non potuit, niſi firmaretur in terra Dunelmenſis Epiſcopi, ſicut priùs erat. Tandem verò prædictus Epiſcopus Dunelmenſis, conſilio *Willielmi* de Stuteuilla, permiſit pontem illum fieri, & in terra ſua firmari, ſalua conuentione, quæ facta fuerat inter ipſum regem Scotiæ, & *Hugonem* Dunelmenſem Epiſcopum prædeceſſorem ſuum. Eodem anno *Gaufrido* Eboracenſi Archiepiſcopo, & *Simone* Decano, & *Hamone* Theſaurario, & *Reginaldo* præcentore, & *Adam* de **Tornehouere**, & *Willielmo Teſtard* Archidiaconis, & alijs perſonis Eboracenſis eccleſiæ, in præſentia *Petri* de Capua ſanctæ *Mariæ* in via lata Diaconi Cardinalis, & Apoſtolicæ ſedis legati, conſtitutis; *Gaufridus* Eboracenſis Archiepiſcopus, & ſupradictæ perſonæ Eboracenſis Eccleſiæ compromiſerunt ſe iudicio domini *Hugonis* Lincolnienſis Epiſcopi, & magiſtri *Rogeri* eiuſdem eccleſiæ Decani, & magiſtri *Columbæ* de controuerſijs ſuis; Archiepiſcopus autem promiſit in verbo veritatis, quòd ſi ipſe declinâſſet à iudicio prædictorum iudicum,

iudicum, daret præfato Decano, & Canonicis Eboraci ducentas marcas de pœna: & Decanus & prædictæ personæ Eboracensis ecclesiæ iurauerunt præcisè, quòd à iudicio prædictorum iudicum non declinarent; sed quod ab eis iudicatum fuerit, deuotè susciperent, & deuotè seruarent. Deinde cùm officiales Eboracensis Archiepiscopi super diuersis causis illos coram alijs iudicibus per literas domini papæ in placitum traherent; ipsi petierunt ab Archiepiscopo prædictas ducentas marcas argenti de pœna. Dum autem idem Archiepiscopus moram faceret cum rege in Normannia, *Hubertus* Cantuariensis Archiepiscopus, & *Gaufridus* filius *Petri* regis iustitiarius, ad preces, & seruitia capituli Eboraci mandauerunt regi, & consuluerunt, ne ipse permitteret Archiepiscopum Eboracensem sine illo in Angliam redire. Asserebant enim, quòd si ille in Angliam veniisset, gladium mitteret, & non pacem.

Statuta quædam *Iohannis* regis.

Eodem anno Iohannes *rex Angliæ statuit, quòd nullum tonellum vini Pictauensis vendatur cariùs, quàm pro viginti solidis, & nullum tonellum vini Andegauensis cariùs, quàm pro viginti quatuor solidis, & nullum tonellum vini Francigauensis cariùs, quàm pro viginti quinque solidis, nisi vinum illud adeò bonum sit, quòd aliquis velit pro eo dare circa duas marcas ad altius. Præterea statuit, quòd nullum * sextertium vini Pictauis vendatur cariùs, quàm pro quatuor denarijs, & nullum sextertium vini albi vendatur cariùs, quàm pro sex denarijs. Statuit etiam, quòd omnia tonella, quæ de cætero venient in Angliam, postquàm venerint de Rech post tempus præsentis musti, sint de mutatione; & hoc statuit teneri ab Octauis Sancti* Andreæ *Decembris & deinceps: & præcepit ad hoc seruandum in singulis ciuitatibus, & Burgis, in quibus vina vendantur, duodecim constitui custodes; & iurent, quòd hanc assisam facient teneri, & obseruari. Si verò vinatorem, qui vinum vendat adbrocam, contra hanc assisam inuenerint, corpus eius capiat vicecomes, & saluò custodiri faciat in prisona domini regis, donec inde habeat aliud præceptum; & omnia tenementa sua capiantur ad opus domini regis per visum prædictorum duodecim hominum. Si quis etiam inuentus fuerit, qui tunellum vel tunella contra prædictam assisam vendiderit, vel emerit, capiatur vterque, & saluò in prisona custodiatur, donec inde aliud præcipiatur: & quòd nullum vinum ematur ad regratariam de vinis, quæ applicuerint in Anglia. Sed hoc primum regis statutum vix inchoatum, statim est adnihilatum; quia mercatores hanc assisam sustinere non poterant. Et data est eis licentia vendendi sextertium de vino albo pro octo denarijs, & sextertium de vino rubro pro sex denarijs: & sic repleta est terra potu, & potatoribus.* Eodem anno, cùm *Willielmus* rex Scottorum esset in proposito veniendi in Angliam cum exercitu, accessit ad feretrum sanctæ *Margaretæ* quondam Scottorum reginæ, quod est apud Dunfermelin, & pernoctauit ibi, & diuino oraculo in somnis monitus, ne Angliam cum exercitu inuaderet, permisit exercitum suum domum redire.

al. sextariũ

Eodem anno decisa est illa vetustissima controuersia, quæ fuerat inter Turonensem, & Dolensem ecclesiam, super iure metropolitico, quod ecclesia Dolensis sibi vendicabat contra Turonensem ecclesiam, in hunc modum. Disposuerat dominus *Cœlestinus* Papa bonæ memoriæ, vt tempore suo vetustissimæ querelæ, atque tritissimæ, quæ inter Turonensem, & Dolensem ecclesiam hactenùs agitata est, finis imponeretur, Domino ministrante. Hac itaque de causa parti vtrique diem peremptoriam assignauit, qua sufficienter instructæ rationibus vniuersis, quibus se scirent indigere ad causam, omni appellatione, dilatione, & excusatione cessantibus, Apostolico deberent se conspectui præsentare. Sed quia datum non erat desuper, vt per ipsum terminaretur quæstio supradicta, (sublatus est enim de medio, antequam dictus terminus aduenisset) dominus *Innocentius* Papa, quondam *Lotharius* diaconus, Cardinalis sanctorum *Sergij*, & *Bachi*, succedens eidem domino *Cœlestino*, affectans, quod à prædecessore suo de quæstione præfata per citationem partium inchoatum extiterat, per discussionem negotij omninò, iuuante Domino, terminare: causam ipsam terminandam ab ipso, diuina

fortè prouiſio conſeruârat: pro eâdem cauſa partes Romanam eccleſiam coëgit adire. Quia * tunc Archiepiſcopus Turonenſis debilitatem totius corporis patiebatur permaximam, ad præſentiam ſummi pontificis in perſona propria non acceſſit. Diſcretos ſiquidem viros, & prouidos, Cancellarium eccleſiæ ſuæ viz. & tres concanonicos ſuos, cum quibuſdam alijs loco ſui mittere procurauit. Exiſtentibus autem in præſentia ſummi pontificis, & fratrum ſuorum Cardinalium Dolenenſi electo, & prædictis præfati Archiepiſcopi nuncijs, & ex diuerſis multa hinc inde ſuper iuris ſui defenſione proponentibus; ſupradictus dominus *Innocentius* cœpit eos, ſicut benigniſſimus pater, cum fratribus ſuis ad pacem inducere: & vt ſpacium deliberandi haberent, vtriq; parti audientiam per interualla differret. Et licèt ad hoc inducti eſſent Turonenſis nuncij, vt Dolenenſi eccleſiæ Archiepiſcopalem ſedem concederent cum duobus ſuffraganeis tantùm, ita vt domino Turonenſi tanquam primati ſubeſſet, & de manu eius, vel eccleſiæ Turonenſis pallium à domino papa eidem eccleſiæ Turonenſi miſſum, idem Dolenſis reciperet, & conſecrationem; quia tamen duo epiſcopatus contigui à Turonenſis nuncijs non concedebantur eidem Dolenenſi electo, pacem hanc nullatenus acceptauit; quæ vtriq; refutatio in eius redundauit incommodum, vt in ſequentibus audietur. Videns itaque dominus papa, quòd per concordiam non poſſet prædicta quæſtio terminari, citationes, & allegationes hinc inde in pleno conſiſtorio licentiùs, & pleniùs intellexit. Quibus auditis, & pleniùs intellectis ad diffinitiuam tandem ſententiam voluit cum fratribus properare. Sed iterum viam pacis quærens, eos ad concordiam inuitauit. Verùm cùm ad vltimum nil poſſet hac parte proficere, pro tribunali ſedens dominus *Innocentius* fratribus ei aſſiſtentibus, ſententiam contra Dolenenſem eccleſiam pro Turonenſi eccleſia ſecundo papatus ſui anno publicè promulgauit, videlicet vt Dolenenſis eccleſia tanquam ſuffraganea Turonenſi eccleſiæ velut Metropolitanę, omni exemptione ſeu exceptione ſepoſita, de cætero ſubiaceret; epiſcopus Dolenſis eccleſiæ obedientiam, & reuerentiam Turonenſi Archiepiſcopo in omnibus exhiberet; cùm electus eſſet, confirmationem, & cùm tempus exigeret, ab ipſo reciperet conſecrationem: ſuper hoc generale priuilegium multiplicibus argumentis, & rationibus annotatum eccleſiæ Turonenſi concedens, & Archiepiſcopo Rothomagenſi, & quibuſdam alijs ſuper eodem apoſtolica ſcripta tranſmittens. Quæ omnia pleniùs ex ſubſequentibus apparebunt. Cæterùm cùm Dolenſis electus contra ſe ſententiam datam audiuiſſet; turbatus, nec immeritò, ac triſtis plurimùm, ad præſentiam domini papæ acceſſit, & ſe volens dimittere ipſi domino papæ Dolenſem eccleſiam reſignauit. Cui dominus papa, cùm hoc vidiſſet, abſq; mora reſpondit: *Tu ſponſus es, & te ſponſa tua exigit.* Iſtud facere abſque noſtra licentia quod nolumus, tu non potes; tibi in virtute obedientiæ præcipimus, vt poſt vocationem factam ab Archiepiſcopo Turonenſi, infra quadraginta dies ad ipſum, omni excuſatione poſthabita, tanquam ad Metropolitanum tuum, recepturus ab ipſo munus conſecrationis, accedas. Eodem anno magiſter *Gilardus* Meneuenſis electus ſuſcitauit controuerſiam ſuper iure metropolitico eccleſiæ Meneuenſis, ius eiuſdem eccleſiæ, & priſtinam Metropolitani dignitatem coram domino *Innocentio* papa tertio, & Cardinalibus, videlicet *Octouiano* Hoſtienſi, & Portuenſi, & *Iohanne* Albanenſi epiſcopis Cardinalibus, & *Iordano* de Foſſa Noua, & *Sephredo*, & *Iohanne* de S. *Paulo*, & *Iohanne* de Salerno, & *Gratiano*, & *Hughelno*, & * *Hugucione* Cardinalibus publicè proteſtando. Eſt autem ſciendum, quòd poſtquam beatus *Dubricius* vrbis legionum Archiepiſcopus heremum eligens, beato *Dauid* ſuæ dignitatis ceſſit honorem; beatus *Dauid* ex tunc ſedem Archiepiſcopalem vſque Meneuiam tranſtulit, & ibidem Archiepiſcopus factus eſt; & poſt illum viginti quatuor ibidem pallio vſi ſunt, & plena metropolitica dignitate; quorum vltimus fuit ſanctus *Samſon*: qui propter *Ictericiam paſſionem, qua peſte cateruatim homines in Wallia tunc temporis occubuerunt, nauigio in Armonicam Brittanniam tranſiens, in eccleſia Dolenſi, tunc fortè vacante, præfectus eſt; & pallio S. *Dauid*, quod ſecum aſportauerat, ibidem vſus eſt; qua occaſione illa Dolenſis eccleſia continuè Turonenſi eccleſiæ pallium affectando rebellis extiterat, vſque ad tempora prædicti *Innocentij* papæ tertij, cuius anno ſecundo cauſa eſt deciſa, & illa aduentitia dignitas Dolenſi eccleſia eſt abiudicata. Meneuenſis autem eccleſia eadem occaſione, vel propter ignauiam, vel paupertatem

al. tunc

al. Hugucione

al. Ictericiam

pertatem pallio semper hactenus caruerũt. Omnes tamen episcopi Meneuensis ecclesiæ, scilicet nouemdecim episcopi à discessu S. *Samsonis*, vsque ad tempus *Henrici* regis Angliæ primi, omni dignitate archiepiscopali vti sunt, excepto pallio; & habuerunt suffraganeos septem, scz. Landauensem, & de sancto *Paterno* in Kerdikan, quæ sedes, quia parochiani pastorem suum interfecerunt, olim obsoleuit, & Meneuensi diœcesi est adunata; & Pangorensem, & de S. Asaf: in Wallia verò ab Anglis dudum occupata trans Sabrinam, Cestrensem, & Herefordensem, & Wigornensem. Prædictus verò rex *Henricus* Walliam regno suo subiugauit, & ideò prædictam Meneuensem ecclesiam, & alias Walliæ ecclesias suffraganeas Meneuensis ecclesiæ, ecclesiæ regni sui, scilicet Cantuariæ subijcere cupiens, *Bernardum* clericum de Camera sua, quem in Meneuensi ecclesia *Wilfrido* episcopo subrogari procurauit, & apud Cantuariam per regiam violentiam consecrari fecit: & hic fuit primus Meneuensis ecclesiæ episcopus à Cantuariensi Archiepiscopo consecratus, & post eum *Dauid*, & *Petrus* à regibus Angliæ compulsi similiter à Cantuariensi Archiepiscopo sunt consecrati, præstitis sacramentis contra Canones extortis de non suscitanda lite super iure metropolitico contra Cantuariensem ecclesiam in perpetuum. *Bernardus* tamen defuncto *Henrico* rege primo, mouit quæstionem super iure ecclesiæ suæ metropolitico contra *Theobaldum* Cantuariensem Archiepiscopum. Vnde papa *Eugenius* in hac forma scripsit *Theobaldo* Cantuariensi Archiepiscopo.

Epistola *Eugenij* de dignitate Metropolitanæ ecclesiæ Sancti Dauid.

EVgenius episcopus seruus seruorum Dei venerabili fratri *Theobaldo* Cantuariensi Archiepiscopo, salutem & apostolicam benedictionem. Venerabilis frater noster *Bernardus*, episcopus S. *Dauid*, ad nostram præsentiam veniens, ecclesiam S. *Dauid* olim metropolin fuisse, viua voce asseruit, & eandem dignitatem sibi à nobis restitui postulauit. Cùm autem circa petitionem istam inuigilans, diu in curia nostra commoratus esset; tu, frater Archiepiscope, tandem, eo præsente, ex aduerso consurgens, in præsentia nostra aduersus eum querelam deposuisti, quòd debitam, tanquam primo metropolitano, obedientiam subtraxisset, tibiq; inobediens, & rebellis existeret, cùm à prædecessore tuo, tanquam à metropolitano primo, consecratus esset, & viua voce, & scripto, Cantuariensi ecclesiæ professionem fecisset, & in multis posteà, tanquam alij suffraganei, tibi obedisset, & astitisset. Ille verò consecrationem negare non potuit; sed professionem se fecisse, & obedientiam exhibuisse omninò negauit: quod tu audiens, duos testes in medium produxisti, testimonium perhibentes, quòd ipse illis videntibus, & audientibus, post consecrationem suam, & viua voce & scripto, Cantuariensi ecclesiæ professionem fecisset. Nos igitur auditis vtriusque partis rationibus, & diligentiùs inquisitis; & testibus tuis studiosè examinatis, cõmunicato fratrum nostrorum consilio, iuramenta eorum recepimus, & vt ipse episcopus tibi, tanquam primo metropolitano, obedientiam, & reuerentiam exhibeat, iustitia dictante, præcepimus. Vnde, quoniam singulis ecclesijs, & ecclesiasticis personis suam dignitatem, & iustitiam volumus conseruare; beati *Lucæ* festiuitate proximi sequentis anni, tibi, & ipsi diem præfiximus, vt tunc, præsentibus partibus, de dignitate ecclesiæ S. *Dauid*, & libertate sua, rei veritatem cognoscamus, & quod iustum fuerit, authore Domino, exinde statuamus. Datum Meldis 3. Kalend. Iulij. Epistolam autem istam prædictus magister *Gilardus* inuenit in registro *Eugenij* papæ. Cuius rei occasione, & ad prædicti **Gilardi* instantiam, ius ecclesiæ *al. Giraldi*
suę publicè in curia Romana protestantis, *Innocentius* papa *Hubertum* Cantuariensem Archiepiscopum super statu Meneuensis ecclesiæ, & dignitate metropolitica literis suis citauit, quas etiam literas prædictus *Gilardus* ad perpetuam rei gestæ memoriam, in eiusdem papæ registro scribi procurauit. Præcepit etiam idem papa prædicto Archiepiscopo, quatinus supradicto *Giraldo* Meneuensi electo ita consecrationem impenderet, quòd sacramentum illicitum, quale extorquere solebant prædecessores sui ab episcopis S. *Dauid*, scz. de non prosequendo iure metropolitico contra Cantuariensem ecclesiam,

ecclesiam, non exigeret, sed tantùm canonicam obedientiam iuxta communem formam faceret. Præcepit etiam idem papa Lincolnienſi, Dunelmenſi, & Elienſi epiſcopis, quòd ſi Archiepiſcopus Cantuariæ ſępe dictum *Gilardum* conſecrare differret, ipſi Apoſtolica authoritate freti illum conſecrare non differrent.

ANno gratiæ 1200. qui erat annus 2. regni regis *Iohannis*, *Iohannes* rex fuit in Normannia apud Burun die natalis Domini, quæ Sabbato euenit, & erat illud natale Domini primum poſt primam coronationem *Iohannis* regis Angliæ. Poſt natale Domini, idem *Iohannes* rex Angliæ, & *Philippus* rex Franciæ conuenerunt ad colloquium inter Andeli, & Gwallum: in quo colloquio conuenit inter eos, quòd *Lodowicus* filius regis Franciæ duceret in vxorem filiam *Aldefonſi* regis Caſtellæ neptem *Iohannis* regis Angliæ; & *Iohannes* rex Angliæ daret, & quieta clamaret præfato filio regis Franciæ cum nepte ſua, ciuitatem Ebroicarum cum toto comitatu, & omnes munitiones, & caſtella quæ rex Franciæ habuit in Normannia die, qua *Richardus* rex Angliæ fuit viuus, & mortuus; & inſuper daret ei triginta millia marcarum argenti: & iurauit, quòd nullum auxilium faceret *Othoni* nepoti ſuo neque de pecunia, neque de hominibus, ad imperium Romanum adquirendum. Sed hæc omnia dilationem ceperunt vſq; ad Octauas natiuitatis S. *Iohannis* Baptiſtæ. Poſt colloquium, *Iohannes* rex Angliæ miſit *Alienor* matrem ſuam ad *Aldefonſum* regem Caſtellæ, pro filia ſua maritanda *Lodowico* filio *Philippi* regis Franciæ. Interim *Iohannes* rex Angliæ tranſtretauit de Normannia in Angliam, & cepit de vnaquaque carucata totius Angliæ 3. ſolidos de auxilio. Et in quadrageſima venit rex *Iohannes* Eboracum, ſperans, quòd *Willielmus* rex Scottorum ad eum veniret, ſicut mandauerat; ſed rex Scottorum non venit, & rex Angliæ redijt in Normanniam. Eodem anno *Innocentius* papa, audita tribulatione Chriſtianorum, qui ſunt in terra Ieroſolymitana, quam induxit Dominus ſuper eos, peccatis noſtris exigentibus, in hac forma ſcripſit omnibus ſanctæ matris eccleſiæ prælatis.

Epiſtola *Innocentij* Papæ de ſubuentione *facienda terræ Ieroſolymitanæ.*

INnocentius epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, vniuerſis ſanctę Matris eccleſiæ prælatis, ad quos præſentes literæ peruenerint, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Graues Orientalis terræ miſerias, & neceſſitates vrgentes iam potiùs, peccatis exigentibus, deflere cogimur, quàm referre: cùm ad eum ſtatum (ſi ſtatus tamen dicendus eſt caſus, quod dolentes dicimus) ipſius fuerit neceſſitati ſuccurſum, & occurſum conatibus Paganorum; pauci Chriſtiani, qui ſe defenſioni hæreditatis Domini, & crucifixi obſequijs deuouerunt, hoſtiles ſagittas ſui ſanguinis effuſione inebriaturi credantur, & paganorum gladios ſuis iugulis paſſuri; reliquijs deſolationis illius terræ ſine ſpe humani ſubſidij perdendis totaliter, & ab hoſtibus occupandis, cùm de partibus illis pene omnes iam redierint peregrini. Id autem hactenus Dominus *Ieſus Chriſtus*, vt probaret adhuc fortiùs fidem noſtram, & intelligeret, qui ſunt eius, miſericorditer impediuit, manus eorum in ipſos conuertens, & eos in ſe multiformiter diſcordantes permittens ad inuicem deſæuire, vt Chriſtianis interim ad ipſius terrę ſubſidium excitatis, facilior daretur facultas recuperandi perdita, & de hoſtibus triumphandi. Recepimus enim literas venerabilium fratrum noſtrorum Antiochienſis & Ieroſolymorum Patriarcharum, & Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum vtriuſque prouinciæ, ſimiliter & chariſſimorum in *Chriſto* filiorum noſtrorum *Aimerici* Ieroſolymæ, & *Leonis* Armeniæ regum illuſtrium, & dilectorum filiorum magiſtrorum Ieroſolymitanæ hoſpitalis, & militiæ templi, aliorúmq; multorum, ipſius terræ miſerias, & neceſſitates pleniùs exponentes, poſtulantes ſubſidium diutiùs expectatum; cùm plùs ibi ſperetur, donante Domino, paucos hoc tempore propter Saracenorum diſcordiam profuturos, quàm hactenus copioſus exercitus profuiſſet. Adiectum eſt etiam, quòd cùm inter Saracenos de pace tractetur, ſi, priuſquam ſubueniatur Ieroſolymitanæ prouinciæ, inter eos fuerit concordia reformata, niſi Deus ſolus reſiſtat, cùm ſit viris, & viribus pene penitus deſtituta, non erit, qui poſſit eorum violentiam cohibere. Nos ergò cum fratribus noſtris, ac citis

accitis etiam episcopis, & alijs viris religiosis apud sedem Apostolicam existentibus, de ipsius terræ subuentione tractantes, ne videremur onera grauia humeris imponere subditorum, quæ digito etiam mouere nollemus, dicentes tantùm, &, vt ait, nihil aut modicum facientes; vt à nobis ad vos, & à vobis ad laicos benefaciendi deriuetur exemplum, eius exemplo, qui cœpit facere, & docere, decimam partem omnium reddituum, & prouentuum nostrorum curauimus subuentioni Orientalis prouinciæ deputare, subtrahentes non modicum necessitatibus nostris; quibus, cùm grauiores sint solito, & ob hoc exigant grauiores expensas, nostræ non sufficiunt facultates; vt ei etsi nihil largiremur de proprio, modicum saltem retribueremus de suo, qui nobis sua miseratione tribuit vniuersa: et vt non solùm in rebus, verùm etiam in personis necessarium terræ sanctæ subsidium destinemus; dilectos filios nostros *Stephanum* tituli sanctæ *Praxedis* presbyterum, & *Petrum* sanctæ *Mariæ* in via lata diaconum Cardinales, apostolicæ sedis legatos, quibus iampridem imposuimus signum crucis, illuc proposuimus destinare, qui exercitum Domini vices nostras exequendo præcedant, & ad eos tanquam ad vnum caput recurrant vniuersi. Verùm quia id quasi modicum, immò verè modicum ad tot necessitates ipsius prouinciæ sufficere nullatenus reputamus; vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, & ex parte Dei omnipotentis in virtute spiritus sancti, sub interminatione diuini iudicij, districtè præcipimus, quatenus singuli vestrum quadragesimam partem omnium ecclesiasticorum reddituum, & prouentuum suorum, priùs tamen deductis vsuris, quarum solutio vitari non possit, in subsidium terræ sanctæ conuertant. Omnibus clericis tam subditis, quàm prælatis, qui quadragesimam ipsam sponte, ac fideliter soluerint, de Dei omnipotentis misericordia, & beatorum Apostolorum *Petri* & *Pauli* authoritate confisi, quartam partem iniunctæ sibi pœnitentiæ relaxamus, dummodò nulla fraus interueniat, & pia deuotio suffragetur. Sciat autem, se culpabiliter, duriter, & durè culpabilem, qui tantillum subsidium in tanta necessitate creatori & redemptori suo negauerit exhibere, à quo corpus & animam & vniuersa bona quæ habet, accepit; & nos qui (licèt indigni) vices eius exercemus in terris, huius culpæ duritiem nullatenus dissimulare possemus. Nec aliquo modo credatis, quòd per hoc in dispendium vestrum legem vobis imponere intendamus, vt à vobis in posterum quadragesima, quasi debita & consuetudinaria, requiratur; imò nullum ex hoc vobis præiudicium volumus generari, qui tantæ necessitatis articulum nobis, & vobis superuenisse dolemus, & quòd simile de cætero non contingat, optamus. Volumus etiam & nihilominùs vobis præcipiendo mandamus, quatinus vos fratres Archiepiscopi & Episcopi, in metropolitana ecclesia, vel si hoc ibi fieri propter hostilitatem vel aliud euidens impedimentum non poterit, in duobus vel tribus locis prouinciæ vestræ sine dilatione conuenire curetis, & inter vos iuxta formam mandati apostolici de ipsius terræ subuentione tractare; & post reuersionem suam quilibet vestrûm in sua diœcesi, concilium conuocet sine mora, authoritate nostra præcipiens abbatibus, & Prioribus tam exemptis, quàm alijs Archidiaconibus, & decanis, & vniuersis omninò clericis in eius diœcesi constitutis, iusta æstimatione prouentus & reditus suos taxent; & infra tres menses post factam eis denunciationem, quadragesimam partem valoris eorum sub ipsius episcopi testimonio, & aliquot religiosorum virorum, adhibitis nihilominùs ad cautelam aliquibus fidelibus laicis, & discretis, in locum idoneum eiusdem diœcesis non differatur consignare. Quod & nos vobis fratres, Archiepiscopi, & episcopi, sub eâdem districtè mandamus. Ab hac autem generalitate monachos Cisterciēses, præmonasterij canonicos, heremitas Grandi montis, & Cantuarienses excepimus, quibus super hoc mandatum iniungimus speciale. Nolumus autem, vt hij, qui reditus & prouentus suos diligenter æstimare curauerint, præmissæ districtionis transgressionem incurrant, sed qui non ex certa scientia, sed ignoranter potius quadragesimæ fortè subtraxerint, dum tamen postquam recognouerint, defectum suum, quòd minus soluerint, plenariè recompensent. Si quis autem (quod absit) quadragesimæ taliter soluendæ aliquid ex scientia certa subtraxerit, cùm dignè satisfecerit, ab huius transgressionis debito penitus sit immunis. Nec miretur quisquam, aut etiã moueatur, quòd hoc sub tanta districtione præcipimus, cùm summa necessitas id exposcat. Nam etsi voluptarium esse debeat diuinæ seruitutis obsequium; legimus tamen in

euangelio

euangelio de inuitatis ad nuptias, Dominum præcepiſſe, vt compellerentur intrare. Mandamus præterea, vt vos, fratres Archiepiſcopi & Epiſcopi, quadrageſimam ipſam per veſtras diœceſes exactam, & collectam, fideliter faciatis iuxta prædictam formam in tuto loco deponi; ſummam omnium per veſtras literas & ſpeciales nuncios nobis, quàm citiùs fieri poterit, expreſſuri. Ad hæc in ſingulis eccleſijs truncum concauum poni præcipimus tribus clauibus conſignatum, prima penes epiſcopum, ſecunda penes eccleſiæ ſacerdotem, tertia penes aliquem religioſum laicum conſeruandis; & in eo fideles quilibet, iuxta quod eorum mentibus Dominus inſpirauerit, ſuas eleemoſynas deponere in remiſſionem ſuorum peccaminum moueantur; & in omnibus eccleſijs ſemel in hebdomada pro remiſſione peccatorum, & præſertim offerentium, Miſſa publicè decantetur. Concedimus autem vobis, fratres, Archiepiſcopi & Epiſcopi, vt circa eos, qui de bonis ſuis terræ ſanctæ voluerint ſubuenire, de diſcretorum virorum conſilio, qualitate perſonarum, & rerum facultate penſatis, & conſiderato nihilominùs deuotionis affectu, opus iniunctę pœnitentiæ commutare poſſitis in opus eleemoſynæ faciendę. Volumus inſuper, vt adhibitis vobis duobus fratribus, vbi poterunt inueniri, vno Ieroſolymitani hoſpitalis, & alio militiæ templi, & alijs quàm religioſis laicis, & diſcretis militibus, vel alijs bellatoribus, qui ſignum Dominicæ crucis aſſumpſerint, ſi in ſuis non poterunt ſumptibus tranſfretare, congrua de eâdem ſummâ ſtipendia miniſtretis, ſufficienti ab eis cautione recepta, quòd in defenſione terræ Orientalis per annum vel ampliùs iuxta quantitatem ſubſidij commorentur: & ſi (quod abſit) in via deceſſerint, ſuſceptum ſubſidium non in alios vſus conuertant, ſed reddant potiùs in ſtipendia bellatorum; qui etiam, cùm redierint, non priùs abſoluantur à præſtita cautione, quàm literas regis vel patriarchæ, vel Ieroſolymitani hoſpitalis, vel militiæ templi magiſtri, aut etiam legati noſtri vobis exhibuerint, de mora ipſorum teſtimonium perhibentes. Quia verò ſumma neceſſitas exigit, & communis requirit vtilitas, vt populus Chriſtianus non ſolùm in rebus, ſed etiam in perſonis contra Paganorum incurſum terræ ſanctæ ſine dilatione ſuccurrat, fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatinus ad exhortandos & inducendos fideles per vos ipſos, & alios viros idoneos prudenter, & diligenter inſtetis, vt qui ſufficientes fuerint ad bellum Domini præliandum, in nomine Domini Sabaoth ſignum crucis aſſumant. Alij verò iuxta ſuarum ſufficientiam facultatum, pias eleemoſynas largiantur. Nos enim de Dei miſericordia, & beatorum Apoſtolorum *Petri* & *Pauli* authoritate confiſi, ex illa, quam Deus nobis (licèt indignis) ligandi, & ſoluendi contulit, poteſtate, omnibus, qui laborem huius itineris in perſonis proprijs ſubierint, & expenſis, plenam peccatorum ſuorum, de quibus oris & cordis egerint pœnitentiam, veniam indulgemus, & in retributione iuſtorum ſalutis æternæ pollicemur augmentum. Eis autem qui non in perſonis proprijs illuc acceſſerint, ſed in ſuis tamen expenſis iuxta facultatem, & qualitatem ſuam viros idoneos deſtinauerint illic per annum moraturos ad minus, & illis ſimiliter qui in alienis expenſis, in proprijs tamen perſonis, aſſumptæ peregrinationis laborem impleuerint, plenam ſuorum concedimus veniam peccatorum. Huius quoque remiſſionis volumus eſſe participes iuxta quantitatem ſubſidij, & deuotionis affectum omnes, qui ad ſubuentionem ipſius terræ de bonis ſuis congruè miniſtrabunt; perſonas inſuper ipſorum, & bona ex quo crucem ſuſceperint, ſub beati *Petri*, & noſtra protectione ſuſcipimus, nec non & ſub Archiepiſcoporum, & prælatorum omnium eccleſiæ Dei defenſione conſiſtant, ſtatuentes, vt donec de ipſorum obitu, vel reditu certiſſimè cognoſcatur, integra maneant, & quieta conſiſtant. Quòd ſi quiſquam contrà præſumpſerit, per cenſuram eccleſiaſticam, appellatione poſtpoſita, compellatur. Si qui verò proficiſcentium illuc ad præſtandas vſuras iuramento tenentur aſtricti, vos, fratres Archiepiſcopi & Epiſcopi, per veſtras diœceſes creditores eorum, ſublato appellationis obſtaculo, eadem diſtrictione cogatis, vt eos à ſacramento penitus abſoluētes ab vſurarum vlteriùs exactione deſiſtant. Quòd ſi quiſquam creditor eos ad ſolutionem coegerit vſurarum, eum ad reſtitutionem ipſarum, appellatione remota, diſtrictione ſimili compellatis. Iudæos verò ad remittendas ipſis vſuras per ſecularem compelli præcipimus poteſtatem; & donec eas remiſerint, ab vniuerſis *Chriſti* fidelibus tam in mercimonijs, quàm alijs per excommunicationis ſententiam ijs iubemus communionem omnimodam

dam denegari. Horum autem vos, fratres Archiepiscopi, & episcopi, singulos in suis diœcesibus executores volumus, & mandamus; quæ tam diligenter & fideliter exequamini, vt in districto nouissimæ discussionis examine, cùm astabitis ante tribunal *Christi*, dignam debeatis reddere rationem. Datum Lateran. sexto Kal. Ianuarij, pontificatus nostri, anno secundo.

EOdem mense Ianuarij, statim post natale Domini, cùm induratum esset cor *Philippi* regis Franciæ, nec blandis, nec asperis posset emolliri, vt adulteram suam dimitteret, & legitimam sponsam suam resumeret, prædictus *Petrus* de Capua Cardinalis, & Apostolicæ sedis legatus dedit sententiam interdicti in regnum Franciæ, & abijt, præcipiens clero in virtute obedientiæ, vt nulla diuina permitterent celebrari præter baptismata, & pœnitentias: sed papa *Innocentius* hanc confirmans sententiam, excepit omnes, qui susceperunt, vel susciperent crucem peregrinationis Ierosolymitanę, statuens, quòd ipsi Missam audirent, & sepulturam Christianorum haberent, cæteri omnes Missa & sepultura Christiana carerent. Cùm autem rex Franciæ in proposito maligno immobilis persisteret, proposuit dominus papa sententiam illam interdicti relaxare, & ipsum regem Franciæ excommunicare, dicens: *Melius est, vnus puniatur, quam tota gens pereat*. Quo audito, rex Franciæ frequenter misit nuncios suos ad summum pontificem, petens, vt sententia interdicti relaxaretur: & quamuis primò, & secundò repulsam pateretur, tamen tandem à domino papa definitũ est, mediantibus nuncijs regis Franciæ coram domino papa & Cardinalibus, quòd ipse rex Franciæ adulteram suam dimitteret, & sponsam suam *Botildam* resumeret, & honorificè, sicut reginam, & sponsam suam tractaret; si autem infra annum voluerit rex Franciæ diuortium fieri inter illos, hoc significabitur regi Dacorum, & cæteris amicis prædictæ reginæ, vbi & quãdo rex Franciæ voluerit diuortium illud fieri, si de iure fieri debeat, vt amici reginæ interesse possint; & idem significabitur domino papæ, & curiæ Romanæ, vt ex parte eorum interstint viri discreti, vt tam solemne diuortium iustè fiat. Eodem anno *Sanctius* rex Nauarræ audiens damna, & inopportunitates, quas *Aldefonsus* rex Castellæ, & rex Arragoniæ sibi, & terræ suæ faciebant, qui illam ferè totam occupauerant, recessit ab Africa, & venit in terram suam, & cepit treugas cum prædictis regibus aduersarijs suis per tres annos duraturas. Eodem anno, viz. ab incarnatione Domini millesimo ducentemo, *Iohannes* rex Angliæ fuit in Anglia apud Wigorniam die Paschæ, quæ quinto Idus Aprilis euenit; & paulò pòst transfretauit de Anglia in Normanniam. Interim *Alienor* regina, mater *Iohannis* regis Angliæ, quam ipse miserat ad *Aldefonsum* regem Castellæ pro filia eiusdem regis Castellæ maritanda *Lodowico* filio *Philippi* regis Franciæ, redijt recepta præfata regis Castellæ filia. Quæ cùm veniisset ad ciuitatem Burdegalensem, & propter solemnem diem Paschæ ibidem moram faceret, venit ad eam *Marchadeus* princeps Braibancenorum, & feria secunda in hebdomada Paschæ idem *Marchadeus* à quodam seruiente *Brandini* interfectus est in eâdem ciuitate Burdegalensi. Regina verò *Alienor* senio, & longi itineris labore fatigata, transtulit se ad Abbatiam fontis *Eubraudi* & ibi remansit: filia autem regis Castellæ, & *Elias* Archiepiscopus Burdegalensis, & cæteri, qui eam comitabantur, processerunt vsque in Normanniam, & tradiderunt eam *Iohanni* regi Angliæ auunculo suo. In octauis autem natiuitatis S. *Iohannis Baptistæ*, *Philippus* rex Franciæ, & *Iohannes* rex Angliæ conuenerunt ad colloquium inter Butauant castellum regis Angliæ, & *Guletun* castellum regis Franciæ, 11. Kal. Iunij, feria secunda. In quo colloquio reddidit rex Franciæ *Iohanni* regi Angliæ ciuitatem Ebroicarum, & totum comitatum, & omnia castella, & ciuitates, & prædia quæ occupauerat in Normannia per guerram, & in alijs terris regis Angliæ; & *Iohannes* rex Angliæ statim deuenit inde homo *Philippi* regis Franciæ; & incontinenti dedit vniuersa illa *Lodowico* filio prædicti regis Franciæ in maritagium cum nepte sua, filia *Aldefonsi* regis Castellæ; & in crastino, scz. 10. Kal. Iunij, feria 3. prædicta filia regis Castellæ desponsata est *Lodowico* filio *Philippi* regis Franciæ apud Purmor in Normannia à prædicto Burdegalensi Archiepiscopo, præsentibus multis episcopis, & alijs viris religiosis, & Comitibus, & Baronibus multis de regno Franciæ. Regnũ enim Franciæ erat tunc temporis sub interdicto propter *Botildam* reginam, quam rex Franciæ dimiserat. Et statim post illam desponsationem præfatus *Lodowicus* duxit secum in Franciam sponsam

suam

ſuam filiam regis Caſtellæ. Et dum hæc fierent, eodem die *Philippus* rex Franciæ, & *Iohannes* rex Angliæ fuerunt ſimul ad colloquium apud Vernun, tunc temporis villam regis Franciæ; & *Arthurus* dux Brittanniæ deuenit ibi homo *Iohannis* regis Angliæ patrui ſui de Brittannia, & alijs terris ſuis, conſenſu, & voluntate regis Franciæ: ſed *Arthurus* traditione regis Angliæ remanſit in cuſtodia regis Franciæ. Eodem anno *Iohannes* rex Angliæ dedit *Zachariæ* Priori de ſancto *Albano* abbatiam de Burgo, & Priori de Burgo dedit abbatiam de **Rameſſai.** Eodem anno *Robertus* Comes de Drues frater *Philippi* Beluacenſis epiſcopi, obijt. Eodem anno in ipſa die Paſchæ, quæ quinto Idus Aprilis euenit, combuſta eſt fere tota ciuitas Rothomagus cum eccleſia ſedis Archiepiſcopalis, & alijs eccleſijs multis. Eodem anno *Otho* rex Alemannorum, electus Romanorum imperator, miſit *Henricum* Ducem Saxoniæ, & *Willielmum* Wintonienſem fratres ſuos ad *Iohannem* regem Angliæ auunculum ſuum, petens ab eo comitatum Eboraci, & comitatum Pictauis, quos *Richardus* rex Angliæ ei dederat, & duas partes totius theſauri *Richardi* regis Angliæ, & omnia exenia ſua, quæ idem rex Angliæ ei diuiſit. Sed *Iohannes* rex Angliæ nihil horum, quæ petebat, facere volebat propter iuſiurandum, quod iurauerat regi Franciæ, videlicet, quòd nullum auxilium faceret ipſi *Othoni* contra Ducem Swauiæ. Eodem anno, paulò ante feſtum ſancti *Petri* ad vincula, habitum eſt campeſtre bellum inter prædictum *Othonem* regem Alemannorum, & *Philippum* Ducem Swauiæ apud Bruneſwich: in quo prælio *Otho* extitit victor, & cepit pluſquam ducentos milites de familia Ducis Swauiæ. Eodem anno *Iohannes* rex Angliæ dedit *Philippo* Dunelmenſi epiſcopo licentiam habendi ſingulis annis nundinas apud **Houeden,** & apud **Alnertum.** Et *Willielmo* de Stuteuilla dedit idem rex licentiam habendi ſingulis annis nundinas apud **Butteran,** & apud **Coghingham,** & in eiſdem locis firmare caſtella. Et idem rex dedit *Richardo Malebiſſe* licentiam firmandi caſtellum apud **Mueldzic:** quod cùm pene firmaret, ciues Eboraci conſiderantes hoc fieri in eorum damnum, & opprobrium, effecerunt aduerſus *Willielmum* de Stuteuilla, tunc temporis Vicecomitem Eboraci, quòd ipſe ex parte regis prohibuit *Richardo Malebiſſe*, ne ipſe caſtellum illud firmaret, & ita remanſit. Eodem anno *Willielmus* de Stuteuilla dedit *Iohanni* regi Angliæ tria millia marcarum argenti pro iudicio habendo de Baronia *Willielmi* de * Mubrai, quam idem *Willielmus* de Stuteuilla calumniatus eſt in curia regis aduerſus præfatum *Willielmum* de Mubrai. Eſt autem ſciendum, quòd *Robertus Grundebeof* proauus huius *Willielmi* de Stuteuilla habuit Baroniam illam de adquiſitione Angliæ; ſed ille *Robertus Grundebeof*, relicto *Henrico* rege Angliæ, filio *Willielmi Baſtardi* regis, qui Angliam bello ſibi ſubiugauit, adhæſit *Roberto Curthoſe* Duci Normannorum calumnianti regnum Angliæ de iure paterno contra prædictũ *Henricum* regem Angliæ fratrem ſuum iuniorem; & in prælio, quod fuit inter illos duos fratres, viz. *Henricum* regem Angliæ, & *Robertum Curthoſe* fratrem ſuum Ducem Normanniæ apud Tenerchebrai; *Henricus* rex Angliæ extitit victor, & cepit *Robertum Curthoſe* fratrem ſuum, & tenuit in carcere vſque ad conſummationem vitæ ſuæ: ſimiliter *Robertum Grundebeof*; & Baroniam ſuam dedit rex *Henricus Nigello* de Aubenni proauo iſtius *Willielmi* de Mubray. Præterea ſciendum eſt, quòd *Robertus* de Stuteuille pater prædicti *Willielmi* de Stuteuille, tempore regis *Henrici* ſecundi, calumniatus erat præfatam Baroniam aduerſus *Rogerum* de Mubrai patrem præfati *Willielmi* de Mubrai; & conuenit inter eos ſic, quòd *Rogerus* de Mubrai dedit *Roberto* de Stuteuilla **Birkebie** in **Mozelberd** cum pertinentijs ſuis pro feodo *9. militum, pro homagio ſuo, & pro quieta clamantia calumniæ ſuæ. Sed quia hæc in curia regis, & eius munimine non fuerant confirmata, prædictus *Willielmus* de Stuteuilla iterum ſuſcitauit litem de Baronia illa in curia *Iohannis* regis Angliæ. Cúmque ſuper hoc diu certatum eſſet, tandem conſilio regni, & voluntate regis, pax, & finalis concordia facta eſt inter prædictos *Willielmum* de Stuteuilla, & *Willielmum* de Mubrai in hunc modum: quòd *Willielmus* de Stuteuilla renunciauit calumniæ ſuæ, quam habuit aduerſus *Willielmum* de Mubrai ſuper Baronia ſua, & *Willielmus* de Mubrai dedit *Willielmo* de Stuteuilla pro homagio ſuo, & pro renunciatione iuris ſui, in augmentum feoda nouem militum, & duodecim libratus redituum. Et ſic remiſſis omnibus querelis hinc & inde, facti ſunt amici coram *Iohanne* rege Angliæ, ſecundo anno regni ſui apud **Lue** in Lindiſſia villam Lincolnienſis

al. Mumbrai

al. 10

ensis episcopi, prima Dominica Septuagesimæ. Eodem anno *Philippus* rex Franciæ dedit Iudæis licentiam habitandi Parisijs, & in alijs ciuitatibus suis, quos ipse primo anno regni sui ab eis expulerat.

EOdem anno *Iohannes* rex Angliæ, statim post concordiam inter ipsum, & regem Franciæ factam, profectus est in Aquitaniam cum exercitu magno; sed non est inuentus qui ei resisteret. Eodem anno factum est diuortium inter *Iohannem* regem Angliæ, & *Hawisiam* vxorem suam filiam *Willielmi* Comitis Glouceſtriæ, per *Heliam* Burdegalensem Archiepiscopum, & per *Willielmum* Pictauensem, & per *Henricum* Sanctonensem episcopos: erant enim affines in tertio gradu consanguinitatis. Facto itaque diuortio inter *Iohannem* regem Angliæ, & vxorem suam, ipse rex Angliæ consilio domini sui *Philippi* regis Franciæ, duxit sibi in vxorem *Isabel* filiam *Ailmari* Comitis de Engolismo, quam prædictus Comes, consilio, & voluntate *Richardi* regis Angliæ, priùs dederat *Hugoni* le * Brum Comiti de Lamarche; quam idem Comes in suam per verba de præsenti receperat, & ipsa illum in suum receperat per verba de præsenti; sed quia ipsa nondum annos nubiles attigerat, noluit eam prædictus *Hugo* sibi in facie ecclesiæ copulare. Videns ergo pater puellæ, quòd *Iohannes* rex Angliæ eam affectaret, eripuit eam de custodia *Hugonis* le Brun, & dedit eam *Iohanni* regi Angliæ in vxorem; & statim desponsata est *Iohanni* regi Angliæ apud Engolismum per *Heliam* Burdegalensem Archiepiscopum. *al. Brun*

Eodem anno orta est grauis dissensio inter scholares, & ciues Parisijs; cuius origo talis fuit. Erat itaque Parisijs quidam nobilis scholaris Teuthonicus, qui erat vnus electorum in episcopum de Legis. Huius seruiens cùm in taberna vinum emeret, verberatus est, & vas suum vinarium fractum est. Quo audito, factus est concursus clericorum Teutonicorum; & intrantes tabernam vulnerauerunt hospitem domus, & plagis impositis abierunt, relinquentes eum semiuiuum. Factus est ergo clamor populi, & commota est ciuitas, ita quod *Thomas* præpositus Parisius cum plebe ciuitatis armata armatus, fecit insultum in hospitium clericorum Teuthonicorum; in quorum conflictu nobilis ille scholaris, qui erat vnus de electis in Episcopum de Legis, interfectus est cum quibusdam suorum. Magistri igitur scholarum Parisijs abeuntes ad *Philippum* regem Franciæ, conquesti sunt ei de *Thoma* præposito, & de illius complicibus, qui interfecerunt prædictos scholares: ad quorum instantiam captus est præfatus *Thomas* præpositus, captíque sunt complices sui quidam, & incarcerati; quidam autem illorum fugerunt, relictis domibus, & facultatibus suis: rex quidem Franciæ iratus, fecit domus illorum demoliri, & vineas, & arbores illorum fructiferas extirpari. De præposito autem illo definitum est, quòd ipse in carcere regis non exiturus seruetur, donec iudicio aquæ, vel ferri se mundauerit, & si perierit, suspendatur; & si mundus fuerit, abiuret regnum in misericordia regis. Attamen scholares miserti illius, supplicauerunt regi Franciæ, vt præpositus ille, & complices sui more scholarium in scholis flagellati, essent quieti, & facultatibus suis restituti. Sed rex Franciæ hoc concedere noluit, dicens quòd multùm derogaret honori suo, si alius, quàm ipse vindictam sumeret de malefactoribus suis. Præterea idem rex Franciæ timens, quòd magistri scholarum, & scholares à ciuitate recederent, satisfecit eis, statuens, quòd de cætero nullus clericus trahatur ad seculare examen propter aliquod delictum, quod fecerit; sed si clericus deliquerit, tradatur Episcopo, & secundum iudicium cleri tractetur. Statuit etiam rex Franciæ, quòd quicunque fuerit præpositus Parisijs, iuret, quòd fidem seruabit clericis, salua fidelitate regis. Præterea idem rex dedit scholaribus firmam pacem suam, & eam eis charta sua confirmauit. Præpositus autem ille, cùm permultos dies in carcere regis detentus fuisset, per fugam euadere proposuit; & cùm per murum dimitteretur, fractus est funis, & ipse ab alto corruens in terram, expirauit. Eodem anno *Margaritus* dux piratarum, quem *Henricus* Romanorum imperator excæcari fecerat, venit Parisios ad *Philippum* regem Franciæ, & obtulit ei, quòd si ipse consilio suo adquiesceret, fa-

ceret eum imperatorem Romanorum, aut imperatorem Conſtantinopolitanorum, vtrum ſi eligeret. Cui rex Franciæ facilem præbens aſſenſum, præparauit itineri ſuo neceſſaria in equis, & armis, & viribus, & ſupellectilibus. Et *Margaritus* à rege Franciæ præcedens, vt præpararet promiſſa, mandauit per vniuerſos portus ſuæ dominationis, quòd omnes galeæ ſuæ conuenirent apud Brunduſium in occurſum eius: ſed cùm ipſe Romam veniret, à quodam ſeruiente ſuo, quem ipſe malè tractauerat, interfectus eſt. Et tali caſu interueniente rex Franciæ à deſiderio ſuo fraudatus eſt.

Eodem anno obijt Maguntinus Archiepiſcopus, qui in ciuitate Magunti receperat *Philippum* Ducem Suauiæ in dominum, & eum ibidem in regem coronauerat. Quo defuncto, clerus, & populus ciuitatis elegerunt ſibi quendam nobilẽ clericum de ſuis in Archiepiſcopum, & præſentauerũt eum *Philippo* Duci Swauiæ; quem ille refutans, voluit contra voluntatem illorum vnum de conſanguineis ſuis ibi conſtituere Archiepiſcopum. Vnde clerus & populus Magunti plurimùm indignati, abiecto Duce Swauiæ, adhæſerunt *Othoni* regi Alemannorum, & receperunt eum in dominum; & ipſe ad præſentationem illorum recepit electum, quem elegerant in Archiepiſcopum. Et ipſe *Otho* fuit apud Maguntum in natali Domini in regem coronatus ab eodem Archiepiſcopo Maguntino. Quo audito, *Philippus* Dux Swauiæ præcepit ſibi afferri theſaurum ſuum, quem habuit in partibus illis. Quod cùm *Othoni* conſtaret, obſeruabat per diem, & noctem, ſtratam, per quam tranſituri erant homines Ducis cum theſauro ſuo: & illi nihil horum præcauentes, cùm iter agerent, inciderunt in manus *Othonis*, & capti ſunt cum theſauro illo: & ita factus eſt *Otho* diues cum theſauro Ducis Swauiæ aduerſarij eius.

EOdem anno vnus ex conſortibus ſupradicti *Fulconis* dictus dominus *Euſtachius* Abbas de Flay venit in Angliam à partibus Normanniæ, prædicare verbum Domini; fecítque mirabilia in vita ſua. *Inter quæ, vnum opus fecit, quod eſt mirabile in oculis noſtris. Venit itaque prædictus* Euſtachius *non longè à Cantuaria ad villam, quæ dicitur* Wy: *& benedixit ibi fontem quendam, cui Dominus tantam infudit gratiam, quod cæci viſum, claudi greſſum, muti loquelam, ſurdi auditum, & quiſque debilis, qui ex fonte benedicto biberit, ſanitatem ſe recepiſſe gauiſus eſt. Venit igitur quædam mulier ad Abbatem illum à dæmonibus arrepta, & vltrà quàm credi fas eſt, groſſa, quaſi morbo hydropico inflata; & petijt ab eo ſibi reſtitui ſanitatem. Cui Abbas ille reſpondit: Confide filia, & vade ad natatoria fontis de* Wy, *cui benedixit Dominus, & bibe ex eo, & recipies inde ſanitatem. Et abijt, & bibit, & vomuit, & exierunt ab ea duo buffones magni, & nigri, qui ſtatim conuerſi ſunt in immenſos canes, & nigerrimos, & paulò poſt conuerſi ſunt in aſinos. Mulier autem ſtabat attonita, & aliquando cucurrit poſt illos furibunda, volens eos apprehendere, ſi poſſet: ſed quidam vir, qui deputatus erat ad fontem illum cuſtodiendum, aſperſit aquam, de fonte illo ſumptam, inter mulierem, & monſtra illa; quæ ſtatim abeuntia aſcenderunt in altum, relinquentia poſt ſe fœda veſtigia. Mulier quidem ab illa hora ſana facta eſt, magnificans Deum, qui talem poteſtatem dedit hominibus. Prætereà prædictus Abbas veniens ad* Rumenei, *vbi erat aquæ defectus, ad preces populi in eccleſia eiuſdem villæ baculo ſuo petram percuſſit; & fluxerunt aquæ, quarum hauſtus languoribus diuerſis medetur. Ipſe etiam prædicatione ſua corda multorum conuertit ad vſurarum relaxationem, & ad crucem Ieroſolymitanæ profectionis capiendam. Lundonijs autem, & in alijs locis multis per Angliam prædicatione ſua effecit, quòd de cætero in diebus Dominicis forum rerum venalium nequaquam exercere præſument. Statuit etiam Lundonijs, & in quibuſdam alijs locis, quòd in ſingulis eccleſijs, vbi facultas expetit, erit ſemper lampas ardens, vel aliud lumen indeficiens ante corpus Domini. Et impetrauit prædicatione ſua, quòd multi ex ciuibus, & ex alijs viris ſapientibus habent quotidiè in menſa ſua diſcum eleemoſynarium, in quo condunt aliquam partem cibariorum ſuorum ad opus indigentium, qui non præparauerunt ſibi. His igitur & alijs operibus miſericordiæ inimicus humani generis inuidens, excitauit contra virum Dei miniſtros iniquitatis, qui dixerunt ei:* Non licet tibi mittere falcem

falcem in alienam messem. *Quibus ille respondit,* Messis quidem multa est, operarij verò pauci. *Itaque prædictus Abbas à ministris Satanæ increpatus, noluit diutiùs prælatos Anglia sua prædicatione molestare, sed reuersus est in Normanniam ad locum suum, vnde venerat.*

Eodem anno *Raimundus* Comes de sancto *Aegidio* deuenit homo *Iohannis* regis Angliæ de terris, & castellis, quæ *Richardus* rex Angliæ dederat ei in maritagium cum *Iohanna* sorore sua; ita quòd cùm *Raimundus* filius eius, quem genuit de *Iohanna* vxore sua, peruenerit ad annos discretionis, omnia supradicta habeat, & faciat inde homagium *Iohanni* regi Angliæ auunculo suo, & si ipse sine prole discesserit, reuertatur ad Comitem de sancto *Aegidio*; & ipse, & hæredes sui post illum teneant ea omnia iure hæreditario de Comite Pictauiæ per seruitium veniendi cum quingentis militibus in seruitium Comitis Pictauiæ, quotiescunque Comes Pictauiæ in Gasconiam cum exercitu ierit, per mensem in proprijs sumptibus; & si diutiùs faceret moram, Comes Pictauiæ prouideat ijs necessaria. Deindè *Iohannes* rex Angliæ venit Andegauim, & cepit ab ea centum quinquaginta obsides de fide sibi seruanda, & misit eos in custodia. Eodem anno *Iohannes* de Oxenforda Norwicensis Episcopus obijt: cui successit in episcopatu illo *Iohannes* de Gray dono *Iohannis* regis; & *Hubertus* Cantuariensis Archiepiscopus consecrauit illum in episcopum. Eodem anno *Iohannes* rex Angliæ dedit *Aegidio* filio *Willielmi* de Branſa episcopatum Herefordensem; & *Hubertus* Cantuariensis Archiepiscopus consecrauit illum in episcopum. Eodem anno *Iohannes* rex Angliæ cepit de *Waltero* Rothomagensi Archiepiscopo 600. libras Andegauensis monetæ, & confirmauit ei charta sua omnia illa, quæ *Richardus* rex Angliæ dederat ei in excambium pro Andeli, scilicet villam de Depa cum pertinentijs suis, & Louers cum pertinentijs suis, & forestam de Alierſmunt, & molendina de Robech.

Eodem anno *Galfridus* Eboracensis Archiepiscopus, & aduersarij eius, videlicet *Simon* decanus, & cæteræ personæ ecclesiæ Sancti *Petri* Eboraci conuenerunt apud Westmonasterium in præsentia *Herberti* Saresbirienſis episcopi, & *Alani* abbatis de **Theokesbirie**, iudicum à domino papa delegatorum; & post allegationes vtrinque pleniùs deductas, præfati iudices eos ad concordiam modis omnibus inducere conati sunt; & effecerunt (domino cooperante) quòd idem Archiepiscopus recepit in osculum pacis primò *Willielmum Testard* Archidiaconum de **Notingham**, deinde *Reginaldum Arundel* præcentorem Eboracensis ecclesiæ, & postremò *Simonem* Decanum Eboracensis ecclesiæ, ea conditione, quòd ad inuicem sibi satisfacèrent de controuersijs suis in capitulo Eboraci.

Eodem anno facta est pax, & finalis concordia inter *Hubertum* Cantuariensem Archiepiscopum, & monachos ecclesiæ sanctæ Trinitatis Cantuariæ, per *Hugonem* Lincolnienſem, & *Eustachium* Elienſem episcopos, & per *Samſonem* Abbatem de sancto *Eadmundo*, iudices in causa illa à domino papa *Innocentio* constitutos. Sed quia dominus Lincolnienſis episcopus diffinitioni causæ interesse non potuit, vices suas commisit domino *Rogero* de * Roblestun Decano Lincolnienſis ecclesiæ. *al. Roliuſſo*
Conuenit ergo inter illos in hunc modum; quòd prædictus Cantuariensis Archiepiscopus, si voluerit, reædificabit capellam de **Lambee** in loco illo, sed non super illud fundamentum, quo priùs fuerat, nec canonicos seculares ibi instituet, sed si voluerit, poterit ibi instituere canonicos regulares de ordine Præmonstrenſi, videlicet tredecim ad minus, vel viginti ad plus; & ad sustentationem illorum dabit Archiepiscopus, si voluerit, de ecclesijs suæ donationis centum libratas redditus ad plus; & in ecclesia illa neque chrisma conficiet, neque episcopos consecrabit. De quatuor autem ecclesijs, quas bonæ memoriæ *Richardus* Cantuariensis Archiepiscopus in proprios vsus prædictorum monachorum conuerterat, sic erit: Videlicet, quòd *Simon* Archidiaconus de **Merle** reddet prædictis monachis sanctæ Trinitatis Cantuariæ decem aureos in vita sua nomine pensionis de Ecclesia de Munketun in Thanet; & post decessum prædicti *Simonis* medietas decimæ bladi, & leguminis de eadem ecclesia conuertetur ad augmentum eleemosynæ prædictorum monachorum Cantuariæ; & reliqua medietas eiusdem ecclesiæ, &

obuentiones altaris erunt in donatione Archiepiſcopi. Similiter erit de eccleſia de Eſtreia, præter quod magiſter *Radulfus* poſſeſſor illius in vita ſua ſoluet prædictis monachis penſionem ſex aureorum per annum. Eccleſiã autem de Aineſford poſſidebit liberè *Iohannes Beleſmains*, quondam Lugdunenſis Archiepiſcopus, in vitâ ſua; & poſt deceſſum illius, prædicti monachi Cantuariæ habebunt ad augmentum eleemoſynæ ſuæ tertiam partem decimarum bladi, & leguminis de eadem eccleſia, & totum reliquum illius eccleſiæ erit in donatione Archiepiſcopi. Similiter erit de eccleſia de Mapeham, præter quod *Virgilius* poſſeſſor eius reddet inde prædictis monachis Cantuariæ vnum aureum nomine penſionis, dum vixerit. Exenia autem, quæ monachi petebant de proprijs manerijs eorum, remanebunt penes Archiepiſcopum, dum vixerit; & poſt deceſſum iſtius Archiepiſcopi ſucceſſor eius gaudebit poſſeſſione, ſalua quæſtione monachorum. De diuiſa mariſcorum Archiepiſcopi, & monachorum prouiſum eſt, vt per ſacramentum duodecim, vel plurium legalium hominum diſcernatur, quantum pertineat ad Archiepiſcopum, & quantum ad monachos; & hoc idem obtulerat eis Archiepiſcopus multotiens. Conceſſit autem eis Archiepiſcopus gratis habere curiam ſuam de proprijs hominibus eorum. Hæc ſupradicta omnia conceſſa ſunt inter illos, & confirmata, ſalua authoritate domini papæ. Eodem anno *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus generale celebrauit concilium Lundonijs apud Weſtmonaſterium contra prohibitionem *Gaufridi* filij *Petri* Comitis de Eſſere, tunc temporis ſummi iuſtitiarij Angliæ. In quo conſilio idem Archiepiſcopus ſubſcripta promulgauit decreta, ſtatuens ea à ſuis ſubiectis inuiolabiliter obſeruari.

Decreta *Huberti* Cantuarienſis Archiepiſcopi.

CVm in diuinis officijs non ſine periculo corporum, & animarum erretur, ſalubri prouiſione conſilij proſpeximus, vt à quolibet ſacerdote celebrante, verba canonis rotundè dicantur, & diſtinctè, nec ex feſtinatione retracta, nec ex diuturnitate nimis protracta. Non eſt enim ibi diu immorandum propter inſurgentes cogitationes, *quæ, vt muſcæ morientes, perdunt ſuauitatem vnguenti. Similiter & omnes horæ & omnia officia apertè, & diſtinctè dicantur, ita quòd ex feſtinatione nimia non præcidantur, vel ſyncopentur. Quod ſi obſeruatum non fuerit, ſacerdotes hoc non obſeruantes poſt trinam admonitionem vſque ad condignam ſatiſfactionem ſuſpendantur. Saluo in omnibus ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ honore, & priuilegio.

al. quia muſca

Quòd non liceat presbytero bis in die *celebrare.*

NOn liceat presbytero bis in die celebrare, niſi neceſſitate vrgente; & tunc *idem* cùm in die bis celebrat, poſt primam celebrationem, & ſanguinis ſumptionem nil infundatur calici. Sanè poſt primam celebrationem diligentiſſimè abſorbeantur ſtillulæ de calice, & digiti ſugantur, vel lingua lambantur, & lauentur reſeruata lotura in vaſe mundo ad id ſpecialiter deputato, quæ lotura ſumatur poſt ſecundam celebrationem. Hæc ita ſe habeant, niſi in prima celebratione adſit diaconus, vel alius miniſter honeſtus, qui loturam ſumere poſſit. His adijcimus, vt reponatur Euchariſtia in pyxide munda & honeſta, & in pyxide munda, & honeſta deferatur ad ægrum linteo mundo ſuperpoſito, & lucerna præcedente ac cruce niſi æger valdè remotus fuerit. Renouetur quoque hoſtia ipſa ſingulis Dominicis diebus, habeatúrque certitudo circa ipſam Euchariſtiam, ita quòd non ſumat non conſecratam pro conſecrata. His adijciendum decreuimus, vt ſecretò non detur communio Euchariſtiæ impetenti; ſed publicè & inſtanter petenti danda eſt, niſi publicum ſit eius delictum. Saluo in omnibus &c.

De

De baptismate vel confirmatione, si dubitetur.

DE baptismate, vel confirmatione si dubitetur, sacrorum canonum statuta sequentes, statuimus, vt conferatur, *quia non dicitur iteratum, quod non scitur fuisse collatum.* Ideóq; baptizentur expositi, de quorum baptismo dubitatur; siue inueniantur cum sale, siue sine sale. Adijcimus etiam, vt nullus teneatur ad cõfirmationem à patre, vel matre, vel vitrico, vel nouerca. Et vt non liceat diaconibus baptizare vel pœnitentias dare, nisi duplici necessitate, viz. quia sacerdos non potest, vel absens, vel stultè non vult, & mors imminet puero, vel ęgro. Si verò in necessitate puer baptizetur à laico, quod fieri potest à patre vel à matre absq; matrimonij præiudicio, sequentia immersionem non præcedentia per sacerdotem expleantur. Saluo in omnibus &c.

De pœnitentia.

CVm pœnitentiæ, *quæ est secunda tabula post naufragium,* tantò maior adhibenda sit circumspectio, quantò magis est necessaria post lapsum reparatio; nos sacrorũ canonum statuta sequentes, prȩcipimus, vt sacerdotes in pœnitentia diligenter attendant circumstantias, quantitatem scilicet personæ, & quantitatem delicti, tempus, locũ, causam, moram in peccato factam, deuotionem animi pœnitentis; & vt pœnitentia talis iniungatur vxori, vnde non reddatur marito suo suspecta de aliquo occulto, & enormi peccato: idem de marito conseruetur. Nullus etiam sacerdos post lapsum, antequam confiteatur, ad altare præsumat accedere celebraturus. Id adijcimus ad sacerdotum cupiditatem resecandam, vt Missæ non iniungantur in pœnitentia his, qui non fuerint sacerdotes. Saluo in omnibus &c.

Quo modo Archiepiscopus, Episcopus, & eorum *officiales debeant hospitari cum subiectis.*

CVm inter ea, quæ statuta sunt à modernis patribus, Lateranense concilium celeberrimum sit, & omni modo conseruatione dignissimum; nos ipsius instituta humiliter, ac deuotè sequentes, decernimus, vt Archiepiscopus parochias visitans, quadragesimum vel quinquagesimum euectionis numerum, episcopus vicesimum, vel tricesimum nequaquam excedant; Archidiaconus verò quinq; aut septem; decani constituti sub episcopis, duobus equis contenti existant. Nec cum canibus venatorijs, aut auibus proficiscantur; sed ita procedant, vt non, quæ sua sunt, sed quæ *Iesu Christi,* quærere videãtur. Prohibemus etiam ne subditos suos tallijs & exactionibus episcopi grauare præsumant. Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quæ aliquotiens superueniunt, vt, si manifesta & rationabilis causa extiterit, cum charitate modicum ab eis valeant auxilium postulare. Cùm enim dicit Apostolus, *Non debent filij thesaurizare parentibus, sed parentes filijs;* multò longè à paterna pietate videtur, si præpositi subditis suis graues existant, quos in cunctis necessitatibus pastoris more debent fouere. Archidiaconi, aut sui decani nullas exactiones vel taillias in presbyteros seu clericos exercere præsumant. Sanè, quod de supradicto numero euectionis secundum tolerantiam dictum est, in illis locis poterit obseruari, in quibus ampliores sunt reditus, & ecclesiasticæ facultates: in pauperibus autem locis tantam volumus teneri mensuram, vt ex accessu maiorum minores non debeant grauari, ne sub tali indulgentia illi, qui paucioribus equis vti solebant hactenus, plurimam sibi credant potestatem indultam. Spectat autem ad visitationis officium ea inprimis, quæ ad salutem animarum pertinent, cum omni diligentia procurare, & vt vnaquæque ecclesia habeat calicem argenteum, & vestimenta sacerdotalia sufficientia, & honesta, & libros necessarios, & vtensilia & cætera, quæ spectant ad cultum & reuerentiam sacramenti. Sanè ad præcidendum tam auaritiæ, quàm negligentiæ vitium, authoritate Toletani concilij subnixi, præcipimus, vt visitator ab ecclesia, in qua visitationis officium

debito modo non exerçet, procurationem aut procurationis redemptionem exigere non præsumat. Saluo in omnibus,&c.

Ne quis ordinetur sine certo titulo.

ILlud etiam iuxta tenorem Lateranensis concilij firmiter obseruari præcipimus, vt si episcopus aliquem sine titulo certo in diaconum, vel presbyterum ordinauerit, tam diu ei subministret, donec ei in aliqua ecclesia conuenientia stipendia militiæ clericali assignet, nisi fortè talis, qui ordinatur, extiterit, qui de sua vel paterna hæreditate subsidia vitæ possit habere. Idem in subdiaconi ordinatione statuimus, adiungentes, vt si Archidiaconus citra speciale mandatum episcopi sui aliquem prædictorum ordinationi præsentauerit, & is ad eius præsentationem ordinatus fuerit, prædictæ pœnæ subiaceat. Saluo in omnibus,&c.

Quòd non liceat excommunicationis sententiam *proferre, nisi canonica commonitio præcedat.*

RVrsus Lateranensis concilij statuta sequentes, præcipimus, vt nec prælati, nisi canonica commonitione premissa, suspensionis vel excommunicationis sententiam proferant in subiectos, nisi fortè talis sit culpa, quæ in ipso genere suo excommunicationis pœnam inducat: nec subiecti contra disciplinam ecclesiasticam ante ingressum causæ in vocem appellationis prorumpant. Si verò quisquam pro sua necessitate crediderit appellandum, competens ei ad prosequendam appellationem terminus præfigatur, infra quem si prosequi fortè neglexerit, liberè tunc episcopus authoritate sua vtatur. Si autem in quocunque negotio aliquis appellauerit, & eo, qui appellatus fuerit, veniente, qui appellauerit, venire neglexerit; si proprium quid habuerit, competentem illi recompensationem faciat expensarum; vt hoc saltem timore perterritus, in grauamen alterius non facilè quis appellet: præcipuè verò in locis religiosis hoc volumus obseruari; ne monachi siue quicunque religiosi cùm pro aliquo excessu fuerint corrigendi, contra regularem prælati sui, & capituli disciplinam appellare præsumant, sed humiliter, ac deuotè suscipiant, quod pro salute sua eis fuerit iniunctum. Ad reprimendam etiam multorum malitiam, his duximus adnectendum, vt singulis annis in genere solenniter excõmunicentur sorciarij, periuri supra sacramenta, incendiarij, fures, atrociores raptores. Ita vt, qui scienter in dispendium cuiuslibet peierauerint, non absoluãtur; nec eis pœnitentia ab aliquo iniungatur, nisi ab episcopo Diœcesano, vel eius authoritate, præterquàm in articulo mortis; & tunc eis iniungatur, quòd ex quo conualuerint, episcopum adeant ab eo vel eius authoritate pœnitentiam suscepturi. Saluo in omnibus,&c.

Nihil exigendum pro Sacramentis *administrandis.*

SIcut in Lateranensi concilio salubriter à sanctis patribus est prouisũ, *inhibemus*, ne à personis ecclesiasticis deducẽdis ad sedem, vel sacerdotibus, vel alijs clericis instituendis, aut sepeliendis mortuis, aut benedicendis nubentibus, seu pro chrismate, seu quibuslibet alijs sacramẽtis aliquid exigatur. Si quis autem contra hoc venire præsũpserit, portionem cum *Giezi* se nouerit habiturũ; cuius factum exactione turpi muneris imitatur. His adijcimus ne pro licentia celebrandi diuina à sacerdotibus, vel docendi à magistris aliquid exigatur, & si solutũ fuerit, repetatur. De eiusdem etiam authoritate concilij prohibemus, ne noui census ab episcopis, vel ab abbatibus, aliisue prælatis imponantur ecclesijs, nec veteres augeantur, nec partem reddituum suis vsibus applicare præsumant; sed libertatem, quam maiores sibi conseruari desiderant, minoribus quoque suis bona voluntate conseruent. Si quis autem aliter egerit, irritum, quod fecerit, habeatur. Nulla insuper ecclesiastica ministeria, seu etiam beneficia vel ecclesiæ alicui tribuantur,

tribuantur, vel promittantur, antequam vacent; ne desiderare quis proximi sui mortem videatur, in cuius locum vel beneficium se credit successurum. Cùm enim & in ipsis locis gentilium, legibus inueniatur prohibitum; turpe nimis est, & diuini plenum animaduersione iudicij, si in ecclesia Dei futuræ successionis expectatio locũ habeat, quam & condemnare ipsi gentiles homines cauerunt. Saluo in omnibus, &c.

Ne decima minuetur occasione mercedis *seruientum, vel messorum.*

CVm Deo, & sacerdotibus Dei decimas dandas, *Abraham* factis, & *Iacob* promissis insinuent; & authoritas veteris, & noui testamenti, nec non & sanctorum patrum statuta declarent, decimas de omnibus, quæ per annum renouantur, præstandas; id inuiolabiter decernimus obseruandum, ita quòd occasione mercedis seruiẽtum vel messorum decima pars non minuatur, sed potius integrum persoluatur. Habeant etiam presbyteri potestatem ante autumnum excommunicandi omnes fraudatores decimarum suarum, & eosdem secundum formam ecclesiasticam absoluendi. Huic adijcimus sanctioni, vt de terris nouiter excultis nõ aliàs dentur decimæ, quàm ecclesijs parochialibus, infra quarum limites terræ illæ, de quibus decimæ perueniunt, excoluntur. Detentores verò decimarum, iuxta Rothomagensis concilij constitutum, si semel, secundò, & tertiò commoniti, excessum suum non emendauerint, vsque ad satisfactionem condignam anathematis vinculo feriantur. Saluo in omnibus, &c.

Ne clerici in sacris ordinibus constituti *focarias habeant.*

STatuimus, vt in ecclesia, cuius redditus annuus quantitatem trium marcarum non excedit, nullus instituatur, nisi qui in propria persona ibidem voluerit deseruire. Statuta etiam Lateranensis concilij reuerenter amplectentes, decernimus, vt clerici in sacris ordinibus constituti, si mulierculas in domibus suis sub incontinentię voto tenuerint, aut abijciant eas, & continenter viuant, aut ab officio & beneficio ecclesiastico fiant alieni. His etiam adnectimus, vt clerici non intersint tabernis, & publicis potationibus. Hinc etenim accidunt contentiones, & rixæ, adeò quòd laici quandóque clericos verberantes, incidant in canonem. Qui cùm ad papam mittantur, non est æquum, quòd clerici, qui culpa sua quodammodò tamen dedere delictum, maneant impuniti. Clerici etiam omnes habitum habeant clericalem, & tonsuram canonicam. Archidiaconi autem, & alij in dignitatibus constituti, & presbyteri cappis manicatis vtantur. Saluo in omnibus, &c.

Quales personæ debeant contrahere *matrimonium.*

VIr non contrahat cum aliqua consanguinea olim vxoris suæ; similiter nec vxor cum aliquo consanguineo quondam viri sui. Et susceptus in baptismo, non contrahat cum filia baptizantis, vel suscipientis, antè, vel pòst genita. Nec contrahatur aliquod matrimonium sine trina denunciatione publica in ecclesia, neque si fuerint personæ incognitæ. Sed nec copulentur aliquæ personæ matrimonio, nisi publicè in facie ecclesiæ, & præsente sacerdote; & si secus factum fuerit, non admittantur alicubi in ecclesia, nisi speciali authoritate episcopi. Nulli etiam coniugatorum liceat iter remotum peregrinationis arripere, nisi mutuo consensu publicato. Saluo in omnibus, &c.

Diffamatis publica fama indicatur purgatio.

DIffamati fama publica, vel verisimilibus indicijs super crimine, de quo vinci nõ possunt, commoneantur semel, secundò, & tertiò, vt confiteãtur, & satisfaciant: si verò

incorrecti

incorrecti in negatione perſtiterint, indicatur eis purgatio, & non occaſione pecuniæ captandæ differatur de die in diem, ſed ſtatim primo die, ſi parata fuerit, ſuſcipiatur, & canonicum numerum non excedat. Saluo &c.

Vt leproſi cœmeterium, & propriam habeant capellam.

AFfectu pietatis inducti, concilij Lateranenſis etiam inſtitutione ſuffulti, decernimus; vt vbicunq; tot leproſi ſimul fuerint congregati, qui eccleſiã cum cœmeterio ſibi conſtruere, & proprio valeant gaudere presbytero, ſine contradictione aliqua habere permittantur. Caueant tamen vt iniurioſi veteribus eccleſijs non exiſtant. Quod enim eis pro pietate conceditur, ad aliorum iniuriam nolumus redundare. Statuimus etiam, vt de ortis & nutrimentis animalium ſuorum decimas tribuere non cogantur. Saluo in omnibus &c.

Ne aliquis ſine Epiſcopali authoritate eccleſiaſtica beneficia de manu laica recipiat.

LAteranenſis concilij tenore perpenſo decernimus, ne fratres templi, vel hoſpitalis, ſiue quicunq; alij religioſi eccleſias, vel decimas, vel alia beneficia eccleſiaſtica ſine epiſcopali authoritate de manu laica recipiant; dimiſſis etiam, quas contra tenorem iſtum moderno tempore receperũt, excommunicatos, & nominatim interdictos tanquam ab omnibus alijs, iuxta ſententiam epiſcoporum, ſtatuimus euitandos. In eccleſijs ſuis, quæ ad eos pleno iure non pertinent, inſtituendos presbyteros epiſcopis præſentent; vt eis quidem de plebis cura reſpondeant, ipſis verò pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem. Inſtitutos autem, inconſultis epiſcopis non audeant remouere. Si verò templarij ſiue hoſpitalarij ad eccleſiam interdictam venerint, non niſi ſemel in anno ad eccleſiaſticum admittantur officium, nec tunc ibi corpora ſepelient defunctorum interdictorum. De fraternitatibus autem hæc conſtituimus, vt, ſi non ſe prædictis fratribus omninò reddiderint, ſed in proprietatibus ſuis duxerint remanendum, propter hoc ab epiſcoporum ſententia nullatenus eximantur, ſed poteſtatem ſuam ſicut in alios parochianos ſuos exerceant, cùm de exceſſibus ſuis fuerint corrigendi. Quod autem de prædictis fratribus dictum eſt, ab alijs quoq; religioſis, qui præſumptione ſua epiſcoporum iura præripiunt, & contra canonicas eorum ſententias, & tenorem priuilegiorum ſuorum venire præſumant, præcipimus obſeruari. Si autem contra hoc ſtatutũ venerint, & eccleſiæ, in quibus iſta præſumpſerint, ſubijciantur interdicto, & quod egerint, eiuſdem authoritate concilij irritum habeatur & vacuum. Monachi etiam ſub pretio non recipiantur in monaſterio; nec peculium habere permittantur, nec ſinguli per villas & oppida, ſiue quaſcunq; parochiales ponantur eccleſias; ſed in maiore conuentu aut cum aliquibus fratribus maneant, nec ſoli inter ſeculares homines ſpiritualium hoſtium afflictum expectent, *Salomone* dicente, *Væ ſoli, quia ſi ceciderit, non habebit ſublenantem.* Si quis autem exactus pro ſua receptione aliquid dederit, ad canonicos ordines non accedat: is autem, qui accipit, officij ſui priuatione multetur. Si verò peculium habuerit, niſi ei ab abbate fuerit pro iuncta adminiſtratione permiſſum, à communione remoueatur altaris; & qui in extremis cum peculio inuentus fuerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres recipiat ſepulturam. Quod etiam de diuerſis religioſis præcipimus obſeruari. Abbas autem, & qui diligenter iſta nõ curauerit, officij ſui iacturam ſe nouerit incurſurum. Prioratus quoque ſeu obedientiæ pretij datione nulli tradantur; alioquin & dantes, & accipientes à miniſterio fiant eccleſiaſtico alieni. Priores verò cùm in conuentualibus eccleſijs fuerint conſtituti, niſi pro manifeſta cauſa, & rationabili non mutentur; viz. ſi lapidatores fuerint, ſi incontinenter vixerint, aut tale aliquid egerint, pro quo amouendi meritò videantur: aut ſi etiam pro maioris neceſſitate officij fuerint tranſferendi. Et illud prætereà dignum adiectione videtur, ne monachi aut canonici nigri, vel moniales nigræ cappis coloratis vtantur,

tantur, sed tantùm nigris; nec vtantur coopertorijs nisi nigris vel albis cum pellibus agninis, vel catinis, vel vulpinis. Monachi etiam aut alij religiosi pileis non vtantur; nec obtentu peregrinationis claustrum egrediantur. Decernimus etiam, vt in qualibet ecclesia monachorum vel quorumlibet religiosorum suis vsibus canonicè appropriata, vicarius instituatur prouisione epi scopi, honestam & sufficientem sustentationem de bonis ecclesiæ percepturus.

EOdem anno *Octouianus* Ostiensis episcopus Cardinalis, & Apostolicæ sedis legatus, venit in Franciam missus à latere domini *Innocentij* papę ad cognoscendum de diuortio facto inter *Philippum* regem Franciæ, & *Botildam* reginam sponsam suam, & vt ipse inprimis ante ingressum litis compelleret prædictum regem Franciæ dimittere adulteram suam Theutonicam, & resumere *Botildam* sponsam suã, & modo debito tractare. Factum est autem in Vigilia natiuitatis beatæ Dei genetricis, semperq; virginis *Mariæ*, prædicto Cardinali & Archiepiscopis, & Episcopis, & clero Franciæ conuenientibus apud sanctum *Leodegarium* in Niuele; *Philippus* rex Franciæ, & *Botilda* regina, & adultera eius Theutonica conuenerunt illuc; & rex Franciæ admonitione prędicti Cardinalis, & consilio suorum dimisit adulteram suam, & *Botildam* sponsam suam recepit, & statim conquestus est de ea Cardinali, dicens, quòd ipse eam de iure habere sibi in coniugem non debet, quia multùm erant affines in consanguinitate; & hoc probare modis omnibus præstò erat, & ideò petebat diuortium inter illos fieri. Statuit ergò eis prædictus Cardinalis spacium sex mensium, & sex hebdomadarum, & sex dierum, & sex horarum à Vigilia illa natiuitatis beatæ *Mariæ* ad deliberandum super hoc; & locum placitandi statuit eis apud Sessuns electione reginæ *Botildæ*. Eodem die, scilicet in Vigilia natiuitatis sanctæ *Mariæ*, postquam rex Franciæ adulteram suam dimiserat, & *Botildam* sponsam suam receperat, statim relaxata est sententia interdicti ecclesiarum de regno Franciæ, & pulsatis campanis facta est lætitia magna in clero, & populo, quia interdictum illud iam durauerat pluſquam per triginta hebdomadas, & corpora defunctorum sepulta erant extra villam per vicos, & plateas. Et paulò pòst præfata mulier, quam rex Franciæ dimiserat, peperit filium, & vocatus est nomine patris sui *Philippus*. Genuerat etiam idem rex Francię de eâdem muliere filiam, quæ quinquẽnis erat illa die, qua ipse illam dimisit: filiam autem illam spopondit rex Franciæ se daturum *Alexandro* filio *Willielmi* regis Scotiæ in vxorem. Eodem anno, 9. Kalendarum Octobris, viz. die Sabbati quatuor temporum proximo ante festum sancti *Michaëlis*, *Willielmus* cognomento *Maluaisin* Glascuensis ecclesiæ electus, ordinatus est in sacerdotem apud Lugdunum ab eiusdem ciuitatis Archiepiscopo; & in crastino ibidem, scz. die Dominico, 8. Kal. Octobris, consecratus est in episcopum Glascuensem ab eodem Archiepiscopo per mandatum domini *Innocentij* papæ tertij. Eodem anno mense Octobris post completa negotia sua in Normannia, & cæteris terris suis transmarinis, *Iohannes* rex Angliæ transfretauit de Normannia in Angliam, & adduxit secum *Isabel* sponsam suam filiam Comitis de Engolismo, & octauo Idus eiusdem mensis die Dominica, ipse, & *Isabel* vxor eius coronati sunt Lundonijs apud Westmonasterium ab *Huberto* Cantuariensi Archiepiscopo. Interim ex præcepto eiusdem regis, *Galfridus* Eboracensis Archiepiscopus, frater suus, dissaisiatus est de omnibus manerijs, & bonis Archiepiscopatus sui. *Iacobus* verò de Poterne, tunc temporis vicecomes Eboraci, maneria eiusdem Archiepiscopi violenter ingressus, bona sua dissipauit. Vnde prædictus Archiepiscopus excommunicauit vicecomitem illum, & omnes huius violentiæ authores, & consiliarios accensis candelis, & pulsatis campanis. Excommunicauit etiam omnes, qui *Iohannem* regem fratrem suum aduersus eum in iram, & indignationẽ commouerunt vel commouerent sine eius delicto. Excommunicauit etiam Burgenses de Beuerlaco, & villam ipsam à celebratione diuini officij, & à sonitu campanarum suspendit, pro eo quòd prædicti Burgenses Parcum suum fregerunt, & cætera bona sua, quæ *Rogerus* Eboracensis Archiepiscopus prædecessor suus, & ipse aliquo tempore pacificè possederunt, turbauerant, diminuerant. Procedente autem tempore, *Iohannes* rex Angliæ, bonorum virorum fretus consilio, restituit prænominato Archiepiscopo Archiepiscopatum suum, & statuit ei diem veniendi in curia sua ad monstrandum, quare non transfretauit cum illo ad faciendam pacem cum rege Franciæ,

ciæ, quando ſummonitus erat; & quare non permiſerat ſeruientes ſuos capere denarios carucarum de terra ſua ſicut in alijs partibus regni factum eſt; & quare verberauerat ſeruientem vicecomitis Eboraci: & ad reddendum regi tria millia marcarum argenti, quæ ipſe debuit *Richardo* regi Angliæ fratri ſuo. *Iohannes* verò rex Angliæ ſtatim poſt coronationem ſuam miſit *Philippum* Dunelmenſem epiſcopum, & *Rogerum Bigot* Comitem de Norfolc, & *Henricũ* de Boũ Comitẽ Herefordiæ, nepotem *Willielmi* regis Scotiæ, & *Dauid* Comitem de Huntendun, fratrem eiuſdem regis Scotiæ, & *Rogerum* de Laſci conſtabularium Ceſtriæ, & *Willielmum* de Veſci, & *Robertum* de Ros generos eiuſdem regis Scotiæ, & *Robertum* filium *Rogeri* vicecomitem de Northumbria ad *Willielmum* regem Scottorum cum literis regijs patentibus de ſaluo conductu ad conducendum ipſum regem Scottorum ad regem Angliæ; & ſtatuit illi diem veniendi ad eum apud Lincolniam in craſtino ſancti *Eadmundi*. Interim *Hugo* Lincolnienſis Epiſcopus, rediens in Angliam de tranſmarinis partibus, infirmabatur Lundonijs quartanis Febribus detentus. Venit ergo viſitare eum *Iohannes* rex Angliæ, & confirmauit teſtamentum illius, & promiſit in Domino, quòd de cætero rationabilia prælatorum eccleſiæ teſtamenta rata haberet tempore ſuo. Deinde menſe Nouembris, 16. Kalend. Decembris, feria quinta, obijt *Hugo* Lincolnienſis epiſcopus Lundonijs. Eodem menſe Nouembris 11. Kal. Decembris, feria tertia, *Iohannes* rex Angliæ, & *Willielmus* rex Scotiæ conuenerunt apud Lincolniam, & in craſtino, viz. 10. Kal. Decembris, feria quarta, *Iohannes* rex Angliæ intrepidus, & contra conſilium multorum, intrauit eccleſiam cathedralem Lincolnienſem, & obtulit ſuper altare S. *Iohannis Baptiſtæ*, quod eſt in nouo opere, calicem aureum. Deinde eodem die ipſe, & *Willielmus* rex Scottorum conuenerunt ad colloquium extra ciuitatem Lincolniæ ſuper montem arduum; & ibi in conſpectu omnis populi *Willielmus* rex Scottorum deuenit homo *Iohannis* regis Angliæ de iure ſuo, & iurauit ei fidelitatem ſuper crucem *Huberti* Cantuarienſis Archiepiſcopi de vita, & membris, & terreno honore ſuo contra omnes homines, & de pace ſeruanda ſibi, & regno ſuo, ſaluo iure ſuo; teſtibus his, *Huberto* Cantuarienſi, *Iohanne* Dublinenſi, *Bernardo* Raguenſi Archiepiſcopis: & *Philippo* Dunelmenſi, *Willielmo* Lundonienſi, *Gilberto* Rofenſi, *Euſtacio* Elienſi, *Sauarico* Bathonienſi, *Herberto* Salesbirienſi, & *Godefrido* Wintonienſi, & *Aegidio* Herefordenſi, & *Iohanne* Norwicenſi, & *Rogero* de S. *Andrea* in Scotia, & *Henrico* de Landaf, & *Rogero* de Pangor epiſcopis: & *Galfrido* filio *Petri* iuſtitiario Angliæ Comite de Eſſex, & *Rogero Bigot* Comite de Norfolc, & *Hamelino* Comite de Warrenna, & *Baldwino* de Betun Comite de Albemarlia, & *Willielmo* Comite de Salesbiri, & *Henrico* de Boum Comite de Hereford, & Comite de Clara, & Comite de Ferreris, & *Dauid* fratre *Willielmi* regis Scottorum Comite de Huntendun, & *Rollando* filio *Huctredi* filij *Fergus* principe Galicaiorum, & *Patricio* Comite de Lonais, & *Griffino* filio *Reſi* rege de Suthwales, & alijs multis de regno Scotiæ: & coram Baronibus Angliæ & Normanniæ, viz. *Rogero* conſtabulario Ceſtriæ, & *Euſtachio* de Veſci, & *Roberto* de Ros, & *Willielmo* de Stuteuilla, & *Radulfo Camberlano* de Tankaruille, & **Warino* filio *Geroldi*, & *Stephano* de Turneham, & *Roberto* fratre eius, & *Gilleberto Baſſet*, & *Thoma* & *Alano* fratribus eius, & *Rogero* de Huntingfield, & *Saiero* de Quinci, & *Willielmo* de Haſtinghes, & **Lolano* de Newill, & *Simone* de Chãci, & *Girardo* de Camuilla, & alijs multis de Baronibus Angliæ, & Normanniæ. Facto itaque homagio ſuo, *Willielmus* rex Scotiæ petijt à *Iohanne* rege Angliæ domino ſuo totam Northumbriam, & Cumbriam, & Weſtmerland, ſicut ius & hæreditatem ſuam, & cùm diu ſuper hoc eſſet tractatum, nec inter eos poſſet conuenire, rex Angliæ petijt a rege Scotiæ inducias deliberandi vſque ad Pentecoſtem proximò venturam. Quo conceſſo, *Willielmus* rex Scotiæ, in craſtino ſummo manè, viz. 9. Kal. Decembris, feria quinta, reuerſus eſt in regionem ſuam ſub prædictorum conductu, qui eum ad regem Angliæ conduxerant.

al. Garino

al. Iolano

Eodem die, ſcz. 9. Kal. Decembris, corpus Hugonis *Lincolnienſis epiſcopi delatum eſt Lincolniam ibidem intumulandum. Cui occurrentes* Iohannes *rex Angliæ, & ſupradicti tres Archiepiſcopi, & præfati tredecim Epiſcopi, & Comites & Barones prænominati, receperunt corpus illud; & rex ipſe vna cum Comitibus, & Baronibus portauit in collo ſuo corpus illud. Deinde Comites, & Barones portauerunt illud in humeris ſuis vſque in atrium matricis eccleſiæ, gaudentes*

gaudentes obsequium se præstare Deo, & beato præsuli illi. Ad ostium verò ecclesiæ receperunt corpus illud præfati Archiepiscopi, & Episcopi, & sic in humeris prælatorum delatum est vsque in chorum, & ibi pernoctatum est. Cúmque circa eum agerentur exequiæ, defunctorum, quædam mulier, quæ per septem annos ex vno oculo cæca fuerat, recepit visum. Et ibidem quidam bursarum incisor scidit bursam cuiusdam mulieris, & statim factæ sunt ambæ manus eius contractæ, & ipse stans immobilis clamabat, dicens.

Pœnitet, ô, si quid miserorum creditur vlli,
Pœnitet, & facto torqueor ipse meo.
Qui cùm me pœna dignum grauiore fuisse
Confiteor, possum vix grauiora pati.
Et quamuis meritis pœna hæc sit debita nostris;
Magna tamen spes est in bonitate Dei.
Spes facit, vt viuat fossor quoque compede vinctus,
Liberáq; à ferro crura futura putet.
Spes facit, vt, videat cùm terras vndiq; nullas,
Naufragus in medijs brachia iactet aquis.
Sæpe aliquem solers medicorum cura reliquit:
Nec spes huic, vena deficiente, cadit.
Carcere dicuntur clausi spectare salutem;
Atque aliquis pendens in cruce vota facit.
En spes, quàm multos laqueo sua colla ligantes
Non est proposita passa perire nece!
Confugit interdum templi violator ad aram,
Nec petere offensi numinis horret opem.

Et ad se conuersus, ait,

Lingua sile, non est vltrà narrabile quicquam.

Et conuersus ad clerum, dicit, Miseremini mei, miseremini saltem vos, amici Dei, & orate pro me ad Dominum, vt ipse pro sua ineffabili misericordia misereatur mei. Ego enim abrenuncio Sathanæ, & operibus eius. Et statim facta oratione pro ipso ad Dominum soluta sunt vincula Sathanæ, quibus constrictæ erant manus eius, & sanus factus est homo ab illa hora, laudans, & glorificans Deum.

Talia cœlestes fieri præconia gaudent,
Vt sua quid valeant numina, teste probent.
Sæpe leuant pœnas, ereptáque lumina reddunt,
Cùm bene peccati pœnituisse vident.

Octauo Kalendarum Decembris, feria sexta, corpus prædicti Hugonis *Lincolniensis episcopi post Missarum solemnia delatum est in ecclesia noua, quam ipse in honore beatæ Dei genetricis semperque virginis* Mariæ *fundauerat, tumulatumque à præfatis Archiepiscopis, & Episcopis iuxtà altare sancti* Iohannis Baptistæ. *O quantus luctus omnium, O quanta lamenta, præcipuè clericorum! Erat námque in sermone verax, in iudicio iustus, in consilio prouidus, in bonitate conspicuus, in vniuersa morum honestate præclarus. Eiusque vita cunctas illustrabat ecclesias.*

Vltima semper
Expectanda dies homini est; dicíque beatus
Ante obitum nemo supremáq; funera debet.

Non est enim glorioſum viuere, ſed benè viuere glorioſum eſt. Præterea dum *Iohannes* rex Angliæ moram faceret apud Lincolniam, accesserunt ad eum duodecim Abbates de ordine Cistercienſi, & ad pedes eius prouoluti, misericordiam petierũt, dicentes, quòd forestarij eius aueria sua, quibus ipsi, & pauperes *Christi* sustentati fuerant, à pasturis, & forestis regijs exterminauerunt. Quibus rex respondit, Surgite. Et surrexerunt omnes viri illi; & rex ipse, diuina inspirante gratia, cecidit pronus in terrã ante pedes illorum veniam postulans, & ait illis, Pacem meam do vobis, & concedo, vt aueria vestra pascatis per pasturas, & forestas meas, sicut dignoscitur vobis concessum fuisse à prædecessoribus meis regibus Angliæ: & insuper quærite locum in regno meo aptum ad abbatiam de ordine vestro faciendam; & ego eam faciam pro salute animæ meæ, & parentum

rentum meorum, & pro ſtabilitate regni, & ego ibi, Deo volente, ſepultus ero. Eodem anno menſe Decẽbris, *Rollandus*, princeps Galweiæ, obijt in Anglia apud Northamptun, decimo quarto Kalendas Ianuarij, feria tertia, & ibidem ſepultus eſt apud Abbatiam ſancti *Andreæ*. Eodem anno *Duncan* filius *Gilberti* filij *Fergus* rapuit *Auelinan* filiam *Alani*, filij *Walteri*, domini de *Rainfriu*, antequam *Willielmus* rex Scotiæ rediret de Anglia in terram ſuam. Vnde idem rex plurimùm iratus cepit de *Alano* filio *Walteri* viginti quatuor plegios de pace ſibi, & terræ ſuæ ſeruanda, & de iure faciendo ſuper calumnia illa.

EOdem anno menſe Septembris, Hugo *Lincolnienſis epiſcopus infra quindecim dies poſt obitum ſuum apparuit in ſomnis magiſtro* Rogero *de Roleſtun decano Lincolnienſis eccleſiæ, dicens: Conceſſit mihi Dominus noſter* Ieſus Chriſtus *ſua gratia, quod vnus ex vobis fratribus meis in proximo veniet ad me cum Domino regnaturus. Eſtote ergo parati, et vigilate, quia neſcitis diem, neque horam, quando Dominus venturus eſt; & his dictis abijt. Mane autem facto, prædictus decanus narrauit viſionem iſtam in capitulo ſuo corã fratribus; & erat illis omnibus mens vna deſiderans deſiderio magno à mole carnis reſolui, & eſſe cũ* Chriſto. *Sed hæc viſio in vno ſolo fratre illorũ, viz.* Roberto *de capella tunc impleta eſt. Ipſe enim ſtatim incepit ægrotare, & infra triduum emittens ſpiritum, perrexit ad Dominum. Corpus autem eius à collo vſque ad poplites inuentum erat in cilicio conſutum, quo ipſe vtebatur à multo tempore ſub veſte candida. Eodem menſe Decembris, paulò ante natale Domini in prouincia Eboracenſi apparuerunt de nocte in cælo quinque lunæ circa primam vigiliam noctis: prima apparuit in Aquilone, ſecunda in Meridie, tertia in Occidente, quarta in Oriente, quinta luna apparuit in medio illarum quatuor lunarum, & habebat ſecum multas ſtellas, & illa cum ſtellis ſuis circuibat quinquies, vel ſexies præfatas quatuor lunas. Hæc autem apparitio apparuit multis videntibus, & admirantibus, quaſi per ſpatium vnius horæ, & poſteà euanuit ab oculis intuentium.*

Eodem anno in medio quadrageſimæ, menſe Martio *Philippus* rex Franciæ, & *Botilda* regina vxor eius conuenerunt cum partibus ſuis apud Seſſuns coram *Octouiano* Oſtienſi epiſcopo à domino papa *Innocentio* iudice delegato. Ex parte autem prædictæ reginæ interfuerunt ibi epiſcopi, & alij honeſti viri, & diſcreti, miſſi à *Cnut* rege Dacorum fratre prædictæ reginæ; & ante ingreſſum litis petierunt à rege Franciæ ſecuritatem liberè reſpondendi, & allegandi, & à terra ſua recedendi. Et his conceſſis, rex Frãciæ conſtanter petebat diuortium fieri inter ipſum, & *Botildam* ſponſam ſuam, dicendo, quòd ita affines erant in conſanguinitatis linea, quòd eam de iure non deberet cognoſcere. Ad hoc reſponderũt nuncij regis Dacorum, Nos cognouimus, audiuimus, & vidimus, quòd cùm venerabiles viri nuncij veſtri, quos excellentia veſtra miſit ad dominum noſtrum *Cnut* regem Dacorum, pro matrimonio contrahendo inter vos, & *Botildam* ſororem ſuam, eſſent in præſentia illius, & proponerent, quòd deſiderio deſideraſtis ducere vobis in vxorem *Botildam* regiæ ſtirpis egregiam puellam, ſororem ſuam, & eam conſtanter petiſſent vobis tranſmitti; dominus noſter *Cnut* rex Dacorum, hoſtium ſuorum magnificus triumphator, cui nemo impunè reſiſtit, communicato magnatum regni ſui conſilio, dignum iudicauit petitionem veſtram exaudiri. Iurauerunt ergo prædicti nuncij veſtri in animam veſtram, iurauerúntq; in animas ſuas, quòd vos præfatam *Botildam* ſtatim ex quo ipſa fines regni veſtri intraret, eam vobis deſponſari, & in reginam coronari faceretis, & eam ſicut reginam, & ſponſam veſtram honorificè tractaretis, quamdiu vos duo vixeritis. Et ſuper hoc miſiſtis domino noſtro regi Dacorum chartam veſtram, quam hic præmanibus habemus: habemus etiam chartas magnatum veſtrorum, qui hoc idem iurauerunt. Et quia vos ſecus, quàm magnates veſtri iurauerunt, præfatam *Botildam* reginam ſponſam veſtram tractaſtis: nos appellamus eos de periurio, & fide læſa coram domino papa: appellamus etiam ad dominum papam à iudice iſto domino *Octouiano* Oſtienſi epiſcopo, qui nobis ſuſpectus eſt, vtpote qui conſanguineus veſter eſt, vt dicit, & cauſam veſtram nimio fauore proſequitur. Similiter & ipſa *Botilda* regina appellauit pro ſe ipſa à iudice illo ad dominum papam. *Octouianus* igitur Oſtienſis epiſcopus, Apoſtolicę ſedis legatus, audiens, quòd appellatum eſſet ab eo ad ſummum pontificem, dixit ad nuncios regis Dacorum, Expectate donec collega meus, quem aſſociauit mihi dominus papa, veniat, qui in proximo venturus eſt, & quod ab eo iudicatum fuerit, recipite.

cipite. Illi autem abierunt, dicentes, Appellauimus. Post triduum venit ille alius legatus, de cuius sanctitate, & iustitia dominus papa plenam habebat fiduciam; & sedens pro tribunali, nullam inuenit causam, quare diuortium fieret inter *Philippum* regẽ Franciæ, & *Botildam* reginam sponsam suam; & cùm ille super hoc vellet dare diffinitiuã sententiam contra regem Franciæ, rex Franciæ inde præmunitus, ante sententiæ pronũciationem abijt, & duxit secum *Botildam* reginam vxorem suam, & posuit eam in arctiori custodia. Eodem anno facta est hæc pax & finalis concordia inter *Philippum* regem Franciæ, & *Iohannem* regem Angliæ.

¶ *Finalis concordia inter* Philippũ *regẽ Franciæ, &* Iohannẽ *regem Angliæ.*

Philippus Dei gratia rex Francorum vniuersis, ad quos præsens scriptum peruenerit, Salutem. Noueritis, quòd hæc est forma pacis facta inter nos, & dilectum nostrum, & fidelem *Iohannem* Dei gratia regem Angliæ. Scilicet, quòd ipse tenebit nobis, & hęredibus nostris pacem, quam *Richardus* rex frater eius fecit nobiscum inter Heroldum, & Carotom; exceptis his, quæ per præsentem chartã excipiuntur, vel mutantur propter exceptiones, quas idem rex *Richardus* nobis fecerat de pace illa. Scilicet quòd idem rex *Iohannes* donauit nobis, & hæredibus nostris, sicut rectus hæres *Richardi* fratris sui, ciuitatem Ebroicarum & Ebrociniũ cum omnibus feudis, & dominijs: sicut subscriptæ metæ determinant. Metæ autem positæ sunt inter Ebroicas, & Nouumburcum; & totum id, quod erit inter has metas ex parte Franciæ, erit nostrum; id quod erit versus Nouumburcum, erit regis Angliæ. Et quantũ terræ habuimus versus Nouumburcum, tantum terræ habebimus versus Conchias, & versus Akemu ad eandem mensuram, ex parte, vbi abbatia de Noa sita est, sicut aqua Iconiæ currit. Gurtebo, vbicunq; sit, nobis dedit. Tylers cum pertinentijs suis, & Danuilla remanet regi Angliæ. Itẽ tantum, quod dominus de Bruroles habebit (id quod habere debet) in dominatu de Tylers, & dominus de Tylers habeat (id, quod habere debet) in dominatu de Brũroles. Concessit etiã nobis de episcopatu Ebroicensi id, quod est infra has metas. Vnde episcopus Ebroicensis nobis respondebit, & hæredibus nostris. Idem autem episcopus respondebit regi Angliæ, & hæredibus suis de hoc, quod erit extra has metas. Et sciendum, quòd neque nos, neq; rex Angliæ poterimus firmare inter has metas constitutas inter Nouumburgum, & Ebroicum, neq; apud Gurtebo, neq; nos ex parte nostra, neque rex Angliæ ex parte sua, nisi vbi firmatum est infra metas prædictas. Præterea Forteliciæ de portis, & de landis in continenti diruentur, neque ibi aliæ forteliciæ poterunt reædificari. Hæc autem omnia, quæ Comes Ebroicensis tenebat inter has metas, fecit nobis rex Angliæ aquietari à recto hærede Ebroicarum. De Hulcasino Normanniæ sic erit: prædicto regi Angliæ & hæredibus suis remanebunt feoda & dominium, sicut Archiepisc. Rothomagi inde tenens erat die, qua fecit excambiũ de Andeliaco; totũ Hulcasmi residuũ nobis remanet. Nos quoq; nõ possumus firmare vltra Gamagiũ ex parte nostra Normanniæ, nec vltra fines Forestę Vernonis, sed infra; neq; rex Angliæ vltra Forestã Andeliaci, sed infra. Dedit autẽ rex Angliæ in maritagiũ *Lodouico* filio nostro cũ filia regis Castellæ sua nepte, Feodũ Eroldinum, & Feodũ Carsarri, & Feodũ Buturesij, sicut *Andreas* de Calumaco ea tenebat de rege Angliæ. Et de omnibus his erimus saisiti, vsq; dum maritagiũ sit consummatũ. Et quicquid cõtingat de maritagio, postquã factum fuerit, nos prædicta Feoda tenebimus tota vita nostra. Et post vitã nostrã reuertẽtur prædicta Feoda ad prædictũ regẽ Angliæ, & hæredes suos, si prędictus *Lodowicus* filius noster hæredẽ nõ habuerit de nepte regis Angliæ. Si verò contigerit ipsum regem Angliæ mori absq; hærede de vxore sibi desponsata, cum prædictis feodis dabit rex Angliæ *Lodowico* filio nostro cum prædicta nepte sua in maritagium Feudum *Hugonis* de Gurnaio citra mare Anglię, & Feodum comitis *Patricij*, sicut ea tenent de rege Angliæ citra matre Angliæ. Præterea idem rex Angliæ dedit nobis 30000. marcarũ argenti ad pondus & legẽ, in qua facta fuerunt, scz. 13. solid. & 4. denarios pro marca, propter Recatũ nostrum, & propter Feudum Brittanniæ, quod nos regi Angliæ dimisim⁹. Rex verò *Iohãnes* recepit *Arthurũ* in homine, ita quòd *Arthurus* tenebit Brittanniã de prædicto rege Angliæ. Idẽ verò rex Angliæ, sicut rectus hæres fratris sui *Rich.* regis, tenebit de nobis omnia feoda, sicut pater ei⁹, & *Rich.* rex frater eius tenuerint, & sicut feoda debẽt, exceptis suprædictis, quæ nobis remanẽt, sicut prædictum est.

De Comite Engoliſmi & vicecomite Lemonicenſi ſic erit, quòd rex *Iohannes* recipiet eos in homines, ita quòd iura eorum eis dimittet. De Comite Flandriæ, & Comite Boloniæ ſic erit; quòd Comes Flandriæ tenebit id, quod tenet de terra noſtra, & nos ea, quæ tenemus de Comite Boloniæ, ſcz. dominia, & feoda, & ea, quæ Comes Pontini tenet; inde feodum, & dominium remanent nobis, & Comiti Pontini; propter hoc, quod Comes Flandriæ tenet de noſtro, ideo faciet nobis homagium. Et ſi ipſe Comes Flandrię, aut aliquis hominũ meorum, qui meliùs ſint, aut eſſe debent homines noſtri, quàm regis Angliæ, nobis malũ facere, aut nocere vellent; rex Angliæ nõ poterit contra nos adiuuare, & manutenere eos, neq; nos ſimiliter ſuos, qui ſint, aut meliùs eſſe debent homines ſui, quàm mei; ſalua forma huius pacis prædictæ. In conuentionibus iſtis habet rex Angliæ conuentionem, quòd ipſe *Othoni* nullum faciet auxilium, neque per pecuniam, neque per gentes, neque per milites, nec per alium, niſi per conſiliũ noſtrũ. De *Arthuro* ſic erit, quòd rex Angliæ non minuet eum de Feodo, vel de dominio Brittanniæ citra mare Angliæ, niſi per rectum iudicium curiæ ſuæ. Rex verò Angliæ dedit nobis ſecuritates de hominibus ſuis ſubſcriptis, *Baldwino* Comite Albemarliæ, *Willielmo* Comite de Penbroc, *Hugone* de Gurnaco, *Willielmo* de Humut cõſtabulario Normanniæ, *Roberto* de Harucurt, *Iohanne* de Pratellis, *Willielmo* de Kau, *Garino* de Capuin, qui iurauerunt hoc modo, quòd ipſi cum omnibus ſuis Feodis citra mare ad nos venirent, ſi rex Anglię non teneret pacẽ, & conuentionẽ ſicut diuiſa eſt. Nos quoq; dedimus ſecuritates de hominibus noſtris ſubſcriptis; Comite *Roberto* Drocorũ, Comite *Galfrido* Perticij, *Willielmo Garlad*, *Bartholomæo* de Royia, *Geruaſio* de Caſtello, *Waltero* Camerario patre; *Vrſone* filio eius; *Philippo* de Leuns; *Waltero* Camerario iuniore: qui ſimiliter iurauerũt, quòd cum omnib⁹ ſuis ad regẽ venirent, ſi nos ei hanc pacem nõ tenuerimus, ſicut eſt diuiſa. Nos autẽ, & prædicti hoſtagij bona fide, & ſine malo ingenio hæc firmiter, & fideliter obſeruanda iurauimus. Quæ vt pepetuũ robur obtineant, præſentem chartã authoritate ſigilli noſtri corroborauimus; Actũ apud G. anno ab incarnatione Domini, 1200. menſe Maij. Et conſimilem chartam huic habet rex Franciæ, conuerſis tamen nominibus.

Conſuetudines ſcaccarij ſuper debitis domini regis inquirendis.

STatutum eſt in Anglia, & per præceptũ regis *Iohannis* confirmatũ, quòd nullus vicecomes recipiet aliquẽ ad præſentationẽ Baronis in Seneſcallũ, qui nõ poſſit reſpondere de miſericordia pertinente ad tranſgreſſionẽ fidei, ſi fortè in eam inciderit. Quod autẽ Seneſcallus ad præſentationẽ Baronis affidauerit, quòd pacem faciet vicecomiti de debitis domini ſui ad Scaccariũ, intelligendũ eſt, quòd ſuper cõputum vicecomitis de debito pacem faciet: quod ſi nõ fecerit, mittatur in priſonã ſtatutam ſecundum legẽ ſcaccarij, & debitũ regis capiatur de catallis domini ſui ſecundũ legẽ ſcaccarij. Quòd ſi fidem præſtitam nõ ſeruauerit, ita quòd ad computum vicecomitis nõ venerit, vel ſi venerit, & ſine licentia receſſerit, corpus eius capiatur, & in priſonã ponatur ſtatutã regis, nec deliberetur niſi per ſpeciale mandatũ domini regis. Item mittatur ad terrã domini, cuius Seneſcallus defecerit, & de catallis ſuis ſoluatur pecunia, quæ debetur ſecundũ legem ſcaccarij: & ſi pecunia illa debeatur pro fine terrę, & catalla non inueniantur, vnde pecunia illa ſoluatur; ipſa terra pro qua finis facta fuit, capiatur in manu domini regis, & teneatur, donec pecunia illa ſoluatur ſecundum legem ſcaccarij. In pœna læſionis fidei ſeneſcallus, qui fidẽ tranſgreſſus fuerit, nunquam de hoc, vel de alio debito per fidem ſuã credatur, vel recipiatur: nec dominus credatur, vel recipiatur in hoc debito, niſi de gratia, & voluntate regis ſecundum legem, & cõſuetudinem ſcaccarij. Eodem anno *Iohannes* rex Angliæ vendidit pro quinq; millibus marcarum *Willielmo* de Brauſa totam terrã *Philippi* de Wireceſtre, & totam terrã *Theobaldi Walteri* in Hibernia. *Philippus* autẽ vix euadens manus regis redijt in Hiberniã, tranſitũ faciens per terrã regis Scottorũ, & recuperauit partẽ terræ ſuæ per guerram. Et *Theobaldus Walteri*, auxilio *Huberti* Cantuarienſis Archiepiſc. fratris ſui, dedit *Willielmo* de Brauſa quingentas marcas pro terra ſua rehabenda, & homo ſuus deuenit.

De

De *Secundo* Philosopho & eius pertinaci silentio.

TEmporibus Adriani *floruit* Secundus *philosophus, qui philosophatus est omni tempore silentium seruans, & Pithagoricam vitam ducens. Hic enim adhuc paruulus ad discendum missus, audiuit in Scotis verbum huiusmodi, quòd omnis mulier fornicatrix esset, & impudica. Tandem in philosophia perfectus, remeauit in patriam suam communem gerens peregrinationis consuetudinem, baculum & peram circumferens, coma capitis, & barba prolixa. Hospitatus est in domo propria, nemine domesticorum eum cognoscente, neque propria matre; volensque probare de mulieribus, si verum esset, quod audiuerat, vocauit vnam ex ancillis, promittens ei decem aureos, si persuaderet matri; at illa consentiens ancillæ, vespere fecit eum ad se introduci. Cumque illa æstimaret, se cum illo carnaliter debere commisceri, ille velut propriam matrem amplectens, inter vbera illius dormiuit vsque ad mane. Mane autem, cum vellet egredi, & discedere, illa apprehendens eum, ait, Vt me tentares, hæc feci. Qui dixit, Nequaquam, domina mater; neque enim dignum est, me illud vas maculare, vnde exiui. Illa autem sciscitante quis esset, respondit, Ego sum* Secundus *filius tuus. Illa recogitans in semetipsa, & non ferens confusionem, exanimata est. Secundus verò sciens, quòd per loquelam suam mors matri contigisset, hanc à se in posterum exegit pœnam, ne amplius loqueretur; & sic vsque ad mortem taciturnitatem conseruauit. Circa verò idem tempus* Adrianus *imperator veniens Athenas, audiuit de illo, eumq; ad se venire faciens, priùs eum salutauit, ille autem tacuit. Tunc* Adrianus *ait, Loquere philosophe, vt à te aliquid addiscamus. Illo autem in proposito silentij perseuerante,* Tyrpon *vocans quendam speculatorem, ait, Hunc nolentem loqui imperatori viuere nolimus. Abduc eum, & torque.* Adrianus *denique speculatorem latenter euocans, ait, Loquere ei in via, & persuade ei, vt loquatur; & siquid persuasus respondeat, decolla eum; si verò non responderit, reduc eum ad me. Ducebatur autē* Secundus *à speculatore ad locum tormentorū. Qui dixit, O* Secunde, *quare tacens morieris? loquere, & viues. Sed ille vitam suam parui pendens, mortem tacitus expectabat. Spiculator itaq; ducens eum ad locū destinatum, ait illi, Extende ceruicem, & suscipe in eam gladiū. Ille extendens ceruicem, silentio vitā postposuit. Apprehendens igitur eum, venit ad* Adrianū, *dicens,* Secundum *vsque ad mortem taeuisse. Tunc* Adrianus *admirans philosophi contumaciā, dixit ei, Quia lex ista silētij, quā tibi ipse proposuisti, nullo modo solui potest, sumens tabulam istam, scribe, & saltem manu tua loquere. Accipiens* Secundus *tabulā scripsit in hunc modū: Ego quidē, O* Adriane, *nihil te timeo, quia princeps huius temporis videris existere, me quidem audire potes, sed vocis meæ proferendæ nulla tibi potestas est. Adrianus itaq; legens, ait: Bene excusatus es. Sed adhuc quadā tibi problemata propono, vt ad hæc mihi respondeas: quorū primum est, Quid est mundus? Ille rescripsit, Mundus est incessabilis circuitus, spectabilis supellex, multiformis formatio, æternus tenor, circuitus sine errore. Quid est Oceanus? Mundi amplexus, terminus coronatus, hospitiū fluuiorū, fons imbrium. Quid est Deus? Immortalis mens, incontemptibilis celsitudo, forma multiformis, incogitabilis inquisitio, insopitus oculus, omnia continēs, lux, bonū. Quid est Sol? Cæli oculus, caloris circuitus, splendor sine occasu, diei ornatus, horarū distributor. Quid est Luna? Cæli purpura, solis æmula, malefactorū inimica, solamen iter agentiū, directio nauigantiū, signum solemnitatū, largaroris, præsagiū tempestatū. Quid est terra? Basis cæli, meditulliū mūdi, fructuū custos et mater, operculū inferni, mater nascentiū, deuoratrix omniū, cellarium vitæ. Quid est homo? Mens incarnata, phantasma tēporis, speculator vitæ, mancipiū mortis, transiens viator, loci hospes, anima laborioſa, praui temporis habitaculū. Quid est pulchritudo? Flos marcidus, carnalis fœlicitas, humana concupiscētia. Quid est mulier? Hominis cōfusio, insaturabilis bestia, continua solicitudo, indesinēs pugna, viri incōtinentis naufragiū, humanum mancipiū. Quid est amicus? Desiderabile nomē, homo vix apparēs, infœlicitatis refugiū, indefinens fœlicitas. Quid diuitiæ? Auri pondus, curarum minister, delectatio iniucunda, insatiabilis inuidia, desiderium inexplebile, os excelsum, inuisa concupiscentia. Quid est paupertas? Odibile bonum, sanitatis mater, curarum remotio, sapientiæ reparatrix, negotium sine damno, possessio absque calumnia, sine sollicitudine fœlicitas. Quid senectus? Optatum malum, mors viuentium, incolumis languor, spirans mors. Quid somnus? Mortis imago, laborum quies, infirmantium votum, miserorum desiderium. Quid est vita? Beatorum lætitia, miserorum mœstitia, expectatio mortis. Quid est mors? Æternus somnus,*

diuitum pauor, pauperum deſiderium, ineuitabilis euentus, latro hominis, fuga vitæ, reſolutio omnium. Quid eſt verbum? Proditor animi. Quid eſt corpus? Domicilium animæ. Quid eſt barba? Sexus diſcretio. Quid eſt cerebrum? Cuſtos memoriæ. Quid frons? Imago animi. Quid oculi? Duces corporis, vaſa luminis, indices animi. Quid eſt cor? Receptaculum vitæ. Quid iecur? Cuſtodia caloris. Quid fel? Suſcitatio iracundiæ. Quid ſplen? Riſus & lætitiæ capax. Quid eſt ſtomachus? Ciborum cocquus. Quid oſſa? Robur corporis. Quid pedes? Mobile fundamentum. Quid eſt ventus? Aeris perturbatio, mobilitas aquarum, ſiccitas terræ. Quid ſunt flumina? Curſus indeficiens, refectio ſolis, irrigatio terræ. Quid eſt amicitia? Aequalitas animorum. Quid fides? Ignotæ rei miranda certitudo. Quid eſt, quod hominem laſſum finire non ſinit? Lucrum.

ANno gratiæ milleſimo ducenteſimo primo, qui erat annus tertius regni *Iohannis* regis Angliæ, fuit idem rex die natalis Domini, quæ feria ſecunda euenit, in Anglia apud **Geldford**. Eodem die *Willielmus* rex Scottorum fuit in terra ſua apud Lanarch. Eodem die *Otho* rex Alemannorum nepos *Iohannis* regis Anglorum fuit apud Maguntum coronatus. Poſt natale Domini, quinto Idus Ianuarij auditus eſt terræmotus magnus in Anglia apud Eboracum, & in finibus eius. Poſt natale Domini *Iohannes* rex Angliæ venit Lincolniam, & non potuit conuenire inter illum, & canonicos Lincolnienſis eccleſiæ de electione epiſcopi. Voluit enim rex pro ſua voluntate eligere, & Canonici volebant liberam habere electionem, quam rex eis concedere noluit. Eodem anno menſe Ianuarij die conuerſionis ſancti *Pauli* feria quinta, *Iohannes* rex Angliæ tranſiuit fluuium Humbri, & venit ad **Cottingham**, & hoſpitatus eſt cum *Willielmo* de Stuteuilla; & in craſtino venit ipſe Beuerlacum, & pretio conductus hoſpitatus eſt cum *Iohanne Craſſo*, à *Galfrido* Eboracenſis eccleſiæ Archiepiſcopo excommunicato: & cùm Canonici Beuerlacenſes vellent eum cum proceſſione, & ſonitu campanarum recipere, noluit recipi, nec permiſit eos ſonare. Et in receſſu ſuo de Beuerlaco captus eſt, & incarceratus *Henricus* de Capella ſeruiens *Galfridi* Eboracenſis Archiepiſcopi, ea ratione, quòd idem ſeruiens non permiſit regem quicquam habere de vinis Archiepiſcopi. Præcepit etiam idem rex, quòd omnes ſeruientes Archiepiſcopi Eboracenſis, vbicunque inuenti fuiſſent, caperentur: & ita factum eſt. Menſe autem Februarij in Purificatione ſanctæ *Mariæ Iohannes* rex Angliæ, & *Iſabel* regina vxor eius fuerunt apud **Scartheburg**, & inde proceſſit rex, & perrexit vſque ad fines regni ſui; & perambulabat terram, & homines regni redemit, id eſt, ad redemptionem coegit; imponens eis, quòd per eos deuaſtata erat foreſta eius. Cúmque veniſſet ad **Ertoldeham**, & audiſſet, quòd apud **Thorneſbrige** eſſet theſaurus abſconditus, fecit ibi fodere, ſed nihil inuentum eſt præter lapides ſignatos ære, & ferro, & plumbo. Eodem anno in vigilia Purificationis beatæ *Mariæ Willielmus* Glaſcuenſis epiſcopus applicuit in Angliam apud **Douere**, rediens de conſecratione ſua. Eodem anno ſtatim poſt Purificationem ſanctæ *Mariæ*, *Philippus* Dunelmenſis epiſcopus tranſfretauit inter **Douere**, & **witland**, iturus ad ſanctum *Iacobum* in peregrinatione. Eodem anno inter Natale Domini, & caput ieiunij, interfectus eſt in Vltonia *Rotherich*, & *Machdunlef* ad horreum quoddam alborum monachorum, à ſeruientibus *Iohannis* de Curci ipſo *Iohanne* neſciente, vt dicitur; & poſtquam ſciuit, valdè pœnituit; qui pro facto illo interfectores illos relegauit. In medio autem quadrageſimæ *Iohannes* rex Angliæ, & *Iſabel* regina vxor ſua fuerunt apud Eboracum, & *Galfridus* Eboracenſis Archiepiſcopus pacificauit ſe regi per pœnam pecuniariam, ita quòd per conſiderationem quatuor epiſcoporum, & quatuor baronum ex parte regis, & ex parte Archiepiſcopi electorum, emendabuntur exceſſus vtriuſque partis. Ibidem etiam *Willielmus* de Stuteuilla, & *Iacobus* de Poterna, quos Archiepiſcopus excommunicauerat, ab eodem abſoluti ſunt. Interim *Reginaldus Arundel* Eboracenſis eccleſiæ præcentor obijt. Quo audito cùm *Galfridus* Eboracenſis Archiepiſcopus præcentoriã illã vni de ſuis dare vellet, non permiſerunt Decanus, & Capitulum: ſed inuito Archiepiſcopo, dederunt *Hugoni Murdac* Archidiaconatum de **Cliueland**, quem idem Archiepiſcopus pridie dederat magiſtro *Radulfo* de *Kyme* officiali ſuo, & cum Archiepiſcopus vellet mittere eum in ſtallum vice præcentoris, dixit

dixit ei Decanus, Nõ est vestrum mittere quenquam in stallum, nec hunc mittetis, quia nos authoritate Lateranensis concilij dedimus Archidiaconatum illum. Cúmque Archiepiscopus pro voluntate sua in his procedere nequiuisset, excommunicauit *Hugonem Murdac.* Interim *Honorius* Archidiaconus de **Richmund**, Romam profectus est propter iniurias, quas *Gaufridus* Eboracensis Archiepiscopus ei fecerat; qui contra antiquas Archidiaconatus de **Richmund** dignitates, & consuetudines vendicabat sibi institutiones ecclesiarum, & Synodalia. Dicebat enim Archiepiscopus, quòd idem *Honorius* omnia ista ei resignauit, & charta sua confirmauit. Contra quod *Honorius* modis omnibus veniens, conquestus est domino papæ *Innocentio* de iniurijs, quas ei fecerat Eboracensis Archiepiscopus, & literas ab eo in hunc modum impetrauit.

Epistola *Innocentij* papæ ad *Gaufridum* *Eboracensem Archiepiscopum.*

INnocentius episcopus seruus seruorum Dei Archiepiscopo Eboraci, salutem, & Apostolicam benedictionem. Si magisteriũ recognosceres Apostolicæ sedis, & debitam ei reuerentiàm, & obedientiam exhiberes, non præsumeres plenitudini potestatis ipsius, & priuilegio dignitatis in aliquo derogare; cùm ab ea in partem sollicitudinis euocatus, ipsam in tuis necessitatibus, in quas temerè teipsum induxeras, senseris sæpius adiutricem. Non enim excusare te potes, vt debes, quòd illud priuilegium ignoràris, per quod omnibus iniustè grauatis facultas patet ad sedem Apostolicam appellandi: cùm & tu ipse aliquando ad nostram audientiam appellâris, & à tuis grauaminibus non semel, sed sæpius ad nos fuerit appellatum, nec ipsum priuilegium te licuerit ignorare. Verùm vt cessent cætera, ex eo solo ad inuocationem nostri nominis à subditorum tuorum molestationibus debueras abstinere, quòd in multis, & arduis negotijs, & petisti, & obtinuisti fauorem tibi Apostolicum exhiberi. Sed vt rerum monstrat effectus, nec authoritatem nostram attendis, nec factam tibi gratiam recognoscis, nec appellationibus defers, quæ interponuntur ad sedem Apostolicam, aggrauatos. Ecce enim cùm dilectus filius noster magister *Honorius* Richmundi Archidiaconus in plena possessione libertatum Archidiaconatus Richmundi existens, cum clericis suis à te propter manifesta grauamina, & varias iniurias ad sedem Apostolicam appellauerat; tu nihilominus in eum & quosdam clericos suos suspensionis, & aliquas ecclesias Archidiaconatus eiusdem interdicti sententiam promulgasti. Nec hoc contentus excessu, postquam ipse iter arripuit ad sedem Apostolicam veniendi; suspensis quibusdam clericis eius, & ecclesijs interdictis, & excommunicatis quibusdam, de facto tantùm, quia de iure non potuisti, certam à cæteris extorsisti pecuniæ quantitatem; statum eius & clericorum suorum turbans in pluribus, & confundens. Quia verò tantæ præsumptionis excessum incorrectum nec volumus, nec debemus relinquere; tuæ fraternitati per Apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quòd taliter, quæ prædicta sunt, corrigas per teipsum, quòd aduersum te nos non cogas duriùs commoueri, qui tolerauimus hactenus temeritatem tuam in multis. Alioquin noueris nos venerabili fratri Elienſi episcopo, & dilecto filio Abbati de **Waltham**, per scripta nostra præcipiendo mandasse, vt prædictas excommunicationis, suspensionis, & interdicti sententias taliter a te illatas nullas esse denuncient: & te ad restitutionem eorum, quæ vel à clericis, vel ab ecclesijs Archidiaconatus eiusdem post appellationem ad nos legitimè interpositam, extorsisti, & recompensationem damnorum per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, compellerent: & quicquid per te, vel tuos in præiudicium eius, vel suorum inuenerint immutatum, in statum pristinum nostra freti authoritate reducant; & sub præmissa te districtione compescant, ne Archidiaconum, vel eius clericos iniustè molestes, aut statum vel libertates eorum audeas perturbare, sciturus pro certo, quòd cùm durum sit tibi contra stimulum calcitrare, nisi abstineas ab huiusmodi, & mandatis nostris reuerenter obedias; manus nostras in te vltrà fortè, quàm timeas curabimus aggrauare, ne tui nobis imputentur excessus. Datum Laterani 3. Nonas Februarij, pontificatus nostri anno.

EOdem anno, viz. ab incarnatione Domini 1201. qui erat annus tertius regni *Iohannis* regis Angliæ, idem rex, & *Isabel* regina vxor eius fuerunt apud Cantuariam coronati ab *Huberto* Cantuariensi Archiepiscopo in ecclesia cathedrali, die Paschæ, quæ 9. Kalendas Aprilis euenit, festo Annunciationis Dominicæ, præsentibus *Iohanne* Dublinensi Archiepiscopo, & *Willielmo* Lundoniensi, & *Gilleberto* Rofensi, & *Eustacio* Eliensi, & *Iohanne* Norwicensi episcopis. Et statim post Pascha præcepit rex, vt Comites & Barones Angliæ essent apud **Portesmue** ad Pentecosten parati equis, & armis ad transfretandum cum illo. Pictaui enim præualuerunt aduersus custodes terrarum suarum, & castella sua obsederunt, & *Warinus* de Clapium Senescallus Normanniæ ex mandato domini sui *Iohannis* regis *Angliæ* obsederat castellũ de Driencurt, quod *Richardus* rex Angliæ dederat *Radulfo* de Yfoudun, Comiti de Auco, fratri *Hugonis* le Brun. Sed audito aduentu regis Angliæ, *Philippus* rex Franciæ soluit omnes prædictas obsidiones, antequam rex Angliæ veniret in Normanniam. Interim comites Angliæ conuenerunt ad colloquium inter eos habitum apud **Leicestre**, & ex communi consilio mandauerunt regi, quòd nõ transfretarent cum illo, nisi ille reddiderit eis iura sua. Rex autem malo vsus consilio petebat ab eis castella sua; & incipiens à *Willielmo* de *Aubenio*, petijt ab eo castellum de **Beauuer**; cui idem *Willielmus* satisfaciens tradidit filium suum in obsidem, & ita castellum suum retinuit. Eodem anno *Willielmus* de Stutevilla constitutus est à rege vicecomes Eboraci. Eodem anno *Philippus* Duhelmensis episcopus fuit die Paschæ in eundo versus sanctum *Iacobum* apud sanctum *Iohannem* de Angeli, vbi est caput sancti *Iohannis Baptistæ*, quod *Herodes* fecit amputari in carcere, & dedit in disco saltatrici filiæ *Herodiadis* vxoris suæ. Eodem die *Willielmus* rex Scottorum fuit in Scotia apud Karel. Eodem anno regnantibus *Innocentio* papa tertio in vrbe Romana, & *Saffadino* fratre *Saladini* in sancta ciuitate Ierusalem, & *Alexandro* fratricida in ciuitate Constantinopolitana, & *Leone* in Armenia, & *Aimerico* de Lezinnan in ciuitatibus Tyri & Sidonis, & Accaron, & in insula de Cypro, & *Raimundo* principante in ciuitate Antiochena, & *Othone* fratre *Henrici* ducis Saxoniæ in Alemannia electo in Romanorum imperatorem, & *Philippo* in Francia, & *Iohanne* in Anglia, & *Swero* **Birkebain* in Norweia, & *Cnut* in Dacia, & *Willielmo* in Scotia, & *Gurthered* in insula de Man, & *Iohanne* de Curci in Vlueſtre; doctores nostri prędicauerunt solutũ esse draconem illum antiquũ, qui est diabolus & Sathanas: dicentes, Væ, væ, væ habitãtibus in terra, quoniam solutus est antiquus draco, qui est diabolus & Sathanas, iuxta illud beati *Iohannis* Apostoli, & Euangelistæ, qui supra pectus Domini in cœna recubuit, & euangelij fluenta de ipso sacro Dominici pectoris fonte potauit, dicentis: *Ego* Iohannes *vidi Angelũ descendentem de cœlo habentem clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua; & apprehendit draconem antiquum, qui est diabolus, & Satanas, & religauit eum per annos mille, & misit eum in abyssum: & clausit, & signauit super eum; vt non seducat amplius gentes, donec consumentur mille anni, & post hæc oportet eum solui modico tempore.* Asserebant itaque doctores nostri illos mille annos iam esse consumptos, & diabolum solutum. Væ terræ & habitantibus in ea, quia si diabolus ligatus tot, & tanta intulerit mala mundo, quot & quãta inferet solutus? Precemur ergò Deum supplices, *Vt in diurnis actibus Nos seruet à nocentibus; Linguam refrænans temperet, Ne litis horror insonet, Visum fouendo contegat, Ne vanitates hauriat. Sint pura cordis intima, Absistat & vecordia, Carnis terat superbiam Potus, cibique parcitas. Vt cùm iudex aduenerit Christus in fine seculi, Nos sempiterni gaudij Faciat esse compotes.*

al. Brikebain

Eodem anno mense Maij in vigilia Ascensionis Domini, obijt *Walterus* de Gant, primus Abbas canonicorum regularium de sancta cruce de **Waltham**. Eodem anno in hebdomada Pentecostes, cùm Barones Angliæ essent congregati apud **Portesmue** ad transfretandum cum rege, rex cepit de quibusdam illorum pecuniam, quam expenderent in seruitio suo, & permisit eos domum redire; & præmisit in Normanniam *Willielmum* Marescallum Comitem de Striguil cum centum militibus soldarijs, & *Rogerum* de Lasci constabularium Cestriæ cum alijs centum militibus, ad reprimendum impetum inimicorum suorum in finibus Normanniæ. Et rex tradidit *Huberto* de Burgo Camerario suo centum milites, & constituit eum custodem finium Angliæ & Walliæ. Deinde idem rex perdonauit *Gaufrido* Eboracensi Archiepiscopo iram suã, & reddidit

didit ei seruientes suos liberos, & maneria sua: & confirmauit ei charta sua libertates ecclesiæ Eboracensis,& Archiepiscopatus sui,sicut *Rogerus* Eboracensis Archiepiscopus eas habuit.Et pro illa confirmatione idem Archiepiscopus spopondit,se daturum regi infra vnum annum mille marcas sterlingorũ; & super hoc posuit Archiepiscopus Baroniam suam regi in pignore.Deinde rex Angliæ misit *Gaufridum* Cestrensem episcopum,& *Richardum Malebisse*, & *Henricum* de Puteaco ad *Willelmum* regem Scottorum,& petijt,vt terminus respondendi de petitione, quam fecerat de comitatu Northumbriæ,quem statuerat ei rex Angliæ ad Pentecosten,prorogaretur vsque ad festum sancti *Michaelis*.Deinde rex Angliæ,& *Isabel* regina ascenderunt naues, transfretaturi feria secunda in hebdomada Pentecostes: sed rex applicuit in insula Vectæ, & regina vxor eius aliam nauem ingressa, prosperis gauisa ventis, applicuit in Normannia. Et post aliquot dies facta mora in Anglia,*Iohannes* rex iterum nauem intrauit apud **Portesmue**,& transfretauit in Normanniam: & statim habitum est colloquium inter ipsum,& regem Franciæ prope insulam de Andeli,& benè conuenit inter eos; nemine colloquij illorum conscio præter illos duos. Et post triduum *Iohannes* rex ad preces regis Franciæ venit Parisios, & in palatio regis Franciæ hospitatus est, & honorificè procuratus; & rex Franciæ aliâs se transtulit hospitaturus. Et recedens inde rex Angliæ perrexit ad Chinonem: & venit illuc ad eum *Berengera* quondam regina Angliæ, vxor *Richardi* regis,cui *Iohannes* rex Angliæ satisfecit de dote sua,secundum testimonium *Philippi* Dunelmensis episcopi,& cæterorum, qui interfuerunt desponsationi suæ. Interim *Innocentius* papa super afflictos pia gerens viscera in hac forma scripsit ecclesiarum prælatis.

Epistola *Innocentij* pro auxilio faciendo terræ *Ierosolymitanæ*.

INnocentius episcopus seruus seruorum Dei,venerabilibus fratribus Archiepiscopis, & Episcopis,per regnum Angliæ constitutis, Salutem & Apostolicam benedictionẽ. Iustus & misericors Deus noster, qui quos amat,arguit,& castigat,nec obliuiscitur misereri,nec continet misericordiam suam in ira: etsi virgæ non parcat,ne odisse filios videatur, sic tamen circa delinquentes iusti iudicij sui moderatur examen, quòd non flagellat, vt perdat, sed quasi perditos reuocet per flagella; nolens mortem peccatorum,sed vt conuertantur & viuant: quoniam maius gaudium est angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente,quam super nonaginta nouem iustis,qui non indigent pœnitentia.Cùm enim proni sint sensus hominũ in malum ab adolescentia sua,& humana natura procliuior ad peccandũ;ne,si prosperis tantùm extollantur,superbiãt, & superbia eorũ semper ascẽdat aduersus ipsos,fatigari permittit,vt cùm ex meritis suis se affligi cognouerint, iustitiam iudicantis agnoscant; & culpam suæ pœnitentiæ lachrymis diluentes,ipsi conuertantur ad Dominum, & Dominus conuertatur ad eos: quod in exterminio terræ Orientalis fas est omnibus intueri. Sanè cùm homines,mũdo iam senescente,in virtute senescerent,& adolescentes vitiorum semitis, quasi centũ annorum pueri lasciuirent,omnésque ferè sicut oues errantes, in viam suam carnis dediti voluptatibus declinarent, voluit Dominus in occupatione Ierosolymitanæ prouinciæ punire sic nostros excessus,vt passionis suæ quodammodo mysterium innouando,& pœnitentiæ ianuam,& salutis nobis aditum aperiret. Qui enim peccata nostra in corpore suo super lignum pertulit,crucifixus iterum in ligno ad nostrorum absolutionem criminum,se quasi permisit affligi,dum crucem, in qua salus nostra pependit, & quam proprio sanguine rubricauit,à Sarracenis occupari passus est, & tam diu detineri,vt videat si quis doloribus eius doleret,si quis dari sibi peteret corpus eius, si quis inuolutum sindone deponeret in sepulchrum, & in sepulchro positum cum aromatibus visitaret. Gaudemus autem in Domino,quòd ipse,qui pœnitentiæ causam dedit, multis affectum tribuit pœnitendi,& ijs misericorditer inspirauit,vt assumpto crucis signaculo,vlcisci velint iniuriam *Iesu Christi*,illud euangelicum adimplentes: *Qui vult venire post me,abneget semetipsum,& tollat crucem suam,et sequatur me*; vt sic relicta gibbi sarcina,

rina, transeat per foramen acus camelus, & diues pauper effectus regnum cælorum introeat, & recipiat pro momentaneis sempiterna. Quia verò multi, sicut accepimus, & referimus cum mœrore, abeuntes retrò, crucis deposuere signaculum; ne venisse in vacuum videantur, si non reddiderint, quod vouerint, fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, & districtè præcipimus, quatinus eis indulgentia non obstante, (si qua forsan à prædecessoribus nostris apparuerit per surreptionem obtenta) vt crucis signum recipiant, monitione præmissa, per excommunicationis, & interdicti sententiam appellatione postposita compellatis, facientes eos singulis Dominicis diebus, & festiuis, pulsatis campanis, & candelis accensis, expressis nominibus de quibus habetis, vel habebitis notitiam, excommunicatos publicè nunciari, & quocunque deuenerint, officia celebrari diuina, eis præsentibus, prohibentes. Vniuersos autem, qui crucis signaculum acceperunt, moneatis attentiùs, & si necesse fuerit, per districtionem ecclesiasticam compellatis, vt ad terminum, quem dilecti filij, nobiles viri Flandrensis, Campanensis, Blesensis comites cum alijs deliberatione prouida de sapientium consilio præfixerint, in æstate futura peregrinationis propositum exequantur, vt, sicut terræ sanctæ magis expedire dignoscitur, obsequium suum Domino simul omnes impendant. Illam quoque districtionem, quam in eis, qui crucis deposuerunt signaculum, ad illud resumendum exerceri mandamus, sub eadem forma exerceatis in eis, qui vsque ad quinquennium torneamenta præsumpserunt frequentare; nec priùs relaxari sententias, quas in tales tuleritis, quàm torneamenta vsque ad prædictum terminum solenniter abiurauerint: ne sanguis Domino consecrandus, quo de leui possint hoc tempore cœlestia comparari, fundatur dæmonibus in stragem corpoream, & perniciem animarum. Ad hæc singuli vestrûm in suis diœcesibus parochianos suos salubriter moneant, & diligenter inducant, eis remissionis Apostolicæ formam frequentiùs exponẽtes, vt signum viuificæ crucis assumant, vt saltem in rebus suis iuxta facultates proprias terræ sanctæ subueniant; ne si Christo in huius necessitatis articulo noluerint subuenire, ab eo sibi nunc, & in futurum frustrà postulent subueniri. Super his autem omnibus te, frater Cantuariensis, executorem statuimus, qui ad hoc excites diligentiùs negligentes. Præterea districtè vobis præcipiendo mandamus, vt iuxta quod vobis per alias literas dedimus in mandatis, singuli vestrûm in suis diœcesibus quadragesimam de vniuersis ecclesiarum, & ecclesiasticis redditibus, & prouentibus clericorum instanter exigant, exactam colligant diligenter, & collectam fideliter faciant custodiri sine diminutione qualibet in terræ sanctæ subsidium erogandam; mandatum Apostolicum taliter impleturi, vt obediẽtiam vestram intelligamus ex opere; ac qualiter in alijs procedatis, in hac non tam vestra, quàm Christi necessitate pleniùs agnoscamus. Datum Laterani 3. Nonas Maij, pontificatus nostri anno quarto.

EOdem anno *Eustachius* Abbas de Flay redijt in Angliam, & prædicans in ea verbum Domini de ciuitate in ciuitatem, & de loco in locum, prohibuit ne quis forum rerum venalium in diebus Dominicis exerceret. Dicebat enim quòd hoc mandatum subscriptum de obseruatione diei Dominicæ venit de cælo.

De obseruatione diei Dominicæ.

MAndatum sanctum Dominicæ diei, quod de cælo venit in Ierusalem, & inuentum est super altare sancti Symeonis, *quod est in Golgotha, vbi* Christus *crucifixus est pro peccatis mundi. Et mandauit Dominus hanc epistolam, quæ apprehensa est super altare sancti* Symeonis; *quam per tres dies, & tres noctes homines aspicientes corruerunt in terram, rogantes Dei misericordiam: & post horam tertiam erexit se patriarcha, &* Akarias *Archiepiscopus, & expanderunt infulam, & sanctam acceperunt epistolam Dei. Quam cùm accepissent, inuenerunt super scriptum istud, Ego Dominus, qui præcepi vobis, vt obseruaretis diem sanctum Dominicũ, & non custodistis eum, & de peccatis vestris non pœnituistis, sicut dixi per euangelium meum: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Feci autem prædicare vobis pœnitentiam vitæ, & non credidistis, & misi super vos paganos, qui effuderũt sanguinem vestrum in terra, nec tamen credidistis, & quia sanctum diem Dominicum non custodistis, per paucos dies habuistis famem: sed citò dedi vobis saturitatem, & postea peiùs feciſtis. Volo iterum, vt nemo*

ab

ab hora nona Sabbati vsque ad solem surgentem diei lunæ aliquid operetur, nisi quod bonum sit. Quòd si quis fecerit, cum pœnitentia emendet; & si huic mandato non obedieritis, amen dico vobis, & iuro vobis per sedem meam, & thronum meum, & cherubin, qui custodiunt sanctam sedem meam, quia non mandabo vobis aliquid per aliam epistolam: sed aperiam cælos, & pluuia pluam super vos lapides, & ligna, & aquam calidam per noctes, vt nemo præcauere possit, quin destruam omnes malos homines. Hoc dico vobis, Morte moriemini propter diem Dominicũ sanctum, & alias festiuitates sanctorum meorum, quas non custodistis; mittam vobis bestias habentes capita leonum, capillos mulierum, caudas camelorum, & ita erunt famelicæ, quod carnes vestras deuorabunt; & vos desiderabitis fugere ad sepulchrum mortuorum, & abscondere vos propter metum bestiarum; & tollam lumen solis ab oculis vestris, & mittam super vos tenebras, vt occidatis vos inuicem non videntes, & auferam à vobis faciam meam; & non faciam vobiscum misericordiam. Incendam enim corpora vestra, & corda, & omnium illorum, qui non custodiunt diem sanctum Dominicum. Audite vocem meam, ne pereatis in terra propter diem Dominicum sanctum. Recedite à malo, & pœnitentiam agite de malis vestris. Quod si non feceritis, quasi Sodoma, & Gomorra peribitis. Nunc scitote quòd salui estis per orationes sanctissimæ genitricis meæ Mariæ, *& sanctorum angelorum meorum, qui orant pro vobis quotidie. Dedi vobis triticum, & vinum abundanter, & inde non obedistis mihi. Nam viduæ, & orphani clamant ad vos quotidie, quibus nullam facitis misericordiam. Pagani habent misericordiam, vos autem non habetis. Arbores, quæ fructificant, siccari faciam pro vestris peccatis: flumina, & fontes non dabunt aquam. Dedi vobis legem in monte Sinai, quam non custodistis. Dedi per me legem, quam non obseruastis. Pro vobis natus fui in mundo, & festiuitatem meam nesciuistis. Praui homines diem Dominicum resurrectionis meæ non custodistis. Iuro vobis per dextram meam, nisi Dominicum diem, & festiuitates sanctorum meorum custodieritis, mittam vobis Paganas gentes, vt occidant vos. Tollitis tamen res alterius, & de hoc nullam considerationem habetis. Propter hoc mittam super vos bestias peiores, quæ deuorent mulierum vestrarum mamillas. Maledicam illis, qui in die Dominica aliquid mali operati fuerint. Maledicam illis, qui iniustè agunt versus fratres suos. Maledicam illis qui malè pauperes, & orphanos iudicant, quos terra portat. Me autem derelinquitis, & principem huius sæculi sequimini. Audite vocem meam, & habebitis misericordiam bonam. Vos autem non cessatis ab operibus malis, nec ab operibus diaboli: quia facitis periuria, & adulteria. Ideò circundabunt vos gentes, & deuorabunt, vt bestiæ.*

Peruenit igitur dominus *Eustachius* Abbas de Flay Eboracum, & à *Gaufrido* Eboracensi Archiepiscopo, & clero, & populo ciuitatis honorificè susceptus, prædicauit verbum Domini, & de transgressione Dominicę diei, & aliarum festiuitatum dedit populo pœnitentiam, & absolutionem, sub tali conditione, quòd ipsi de cætero debitam impenderent Dominicæ diei, & alijs sanctorum festiuitatibus reuerentiam, non faciendo in eis quicquam operis seruilis, nec in diebus Dominicis exercerent forum rerum venalium, sed bonis operibus, & orationibus deuotè insisterent. Hæc seruanda constituit ab hora nona Sabbati vsq; ad ortum solis in die lunæ. Populus autem Deo deuotus ad prædicationem illius vouerunt Deo, quòd de cætero in diebus Dominicis nec quicquam emerent, nec venderent, nisi fortè cibum, & potum prætereuntibus. Vouerunt etiam, quòd de singulis quinque solidatis rerum, quascunq; venderent, darent vnũ quadrantem ad lumen ecclesiæ emendum, & ad sepulturam indigentium. Et ad hoc colligendum statuit prædictus Abbas in singulis ecclesijs parochialibus fieri truncum concauum sub custodia duorum vel trium fidelium hominum, vbi populus iactaret prænominatum æs. Statuit etiam præfatus abbas, quòd discus eleemosynarius haberetur quotidie in mensa diuitum: in quo partem ciborum suorum mitterent ad opus indigẽtium, qui non præparauerunt sibi. Prohibuit autem idem abbas, ne quis in ecclesijs, vel atrijs earum venderet, vel emeret quicquam, aut placitaret. His ergò, & alijs sancti huius viri monitis inimicus humani generis inuidens, misit in cor regis, & principum tenebrarum, quòd ipsi præceperunt, vt omnes, qui prædictas traditiones custodirent, & maximè omnes, qui in diebus Dominicis forum rerum venalium deiecerant, ad regium examen satisfacturi de obseruantia diei Dominicæ ducerentur. Sed Dominus noster *Iesus Christus*, cui obediendum est magis, quàm hominibus, qui natiuitate, & resurrectione sua, & aduentu suo, & missione spiritus sancti in discipulos suos sibi hunc diẽ, quem Dominicum vocamus, illustrauit, & celeberrimum dedicauit; virtutis suæ miracula

cula ſuſcitauit; & in quoſdam Dominicæ diei tranſgreſſores manifeſtauit ſic. *Quodam Sabbato poſt nonam quidam carpentarius in Beuerlaco, contra ſalubria vxoris ſuæ monita clauum ligneum faciens corruit in terram percuſſus paralyſi. Et quædam textrix poſt horam nonam in Sabbato, cùm ad pertexendum partem telæ anxia inſiſteret, cadens in terram percuſſa paralyſi obmutuit. Et apud* **Naſſertun** *villam magiſtri* Rogeri Arundel *quidam homo fecit ſibi panem ſubcinericium die Sabbati poſt nonam, & inde comedit, & partem reſeruauit ſibi vſque mane; quem cùm die Dominica fregiſſet, exiuit ſanguis, & qui vidit, teſtimonium perhibuit, & verum eſt teſtimonium eius. Et apud* **Wakefeld** *quodam Sabbato, cùm molendinarius poſt nonam, operam daret, vt bladum ſuum moleret, ſubitò exiuit loco farinæ tantus impetus ſanguinis, quòd vas ſuppoſitum pene impleretur ſanguine, & rota molendini ſtetit immobilis contra vehementem impulſum aquæ, & qui viderunt, mirati ſunt, dicentes, Parce Domine, parce populo tuo. Item in Lincolniſiria parauerat quædam mulier paſtam, quam deferens ad furnũ poſt horam nonam Sabbati, miſit eam in furnum calidiſſimum, & cùm eam extraheret, inuenit crudam; & iterum miſit eam in furnum valde calidum, & in craſtino, & in die lunæ, cùm æſtimaret ſe inueniſſe panes coctos, inuenit paſtam crudam. Item in eadem prouincia, cùm quædam mulier paſtam ſuam præparaſſet volens eam ad furnum portare, dixit ei vir ſuus, Sabbatum eſt, & hora nona iam præterijt; dimitte ergò vſque ad diem lunæ: Mulier autem obediens viro ſuo fecit, ſicut præceperat: & inuoluit paſtam linteaminibus mundis, & in craſtino cùm viſitaret paſtam ſuam, ne propter fermentum impoſitum vas excederet, inuenit panes inde diuino nutu factos, & bene coctos ſine igne materiali. Hæc eſt mutatio dexteræ excelſi. Et quamuis omnipotens Dominus his, & alijs potentiæ ſuæ miraculis populum ad obſeruationem diei Dominicæ inuitaret; tamen populus plùs timens regiam & humanam poteſtatem, quàm diuinam, pluſque timens illos qui corpus occidunt, & quod vltrà faciant, non habent, quàm illum, qui poſtquam corpus occiderit, animam poteſt mittere in gehennam, & plùs timens terrena amittere, quàm cæleſtia, & tranſitoria, quàm æterna, (proh dolor) vt canis ad vomitum, reuerſus eſt ad forũ rerum venalium exercendum in diebus Dominicis.*

Eodem anno *Hugo Bardulfi*, & alij quidã iuſtitiarij regis venerunt ad nundinas ſancti *Botulfi* volentes capere in manu regis pannos laneos, qui non habebant duas vlnas de latitudine infra liſuras, ſecundum aſſiſam *Richardi* regis. Quo audito, mercatores effecerunt aduerſus prædictos iuſtitiarios, quòd panni eorum non capiebantur, & quòd diutius non teneret aſſiſa illa *Richardi* regis, neque de latitudine pannorum, neq; de menſuris bladi; & vt liceat eis de cætero facere pannos ſuos latos, vel ſtrictos ſicut eis placuerit. Vnde prædicti iuſtitiarij magnam adepti ſunt pecuniam ad opus regis in damnum multorum. *Vitanda eſt turpis lucri cauſa.* Eodem anno *Iohannes* rex Angliæ ſatiſfaciens *Berengeræ* reginæ vxori *Richardi* regis Angliæ fratris ſui de dote ſua, dedit ei in vita ſua habere ciuitatem Baiocenſem cum pertinentijs ſuis, & duo caſtella in Andegauia, & mille marcas eſterlingorum ſingulis annis recipiendas, ex quibus ipſa recipiet ſingulis annis quingentas marcas Lundonijs ad ſcaccarium regis, & alias quingẽtas marcas in Normannia apud Cadomum. Hæc facta ſunt apud Chinonem in præſentia *Heliæ* Burdegalenſis Archiepiſcopi, & *Philippi* Dunelmenſis epiſcopi. Eodem anno *Hubertus* Cantuarienſis Archiepiſcopus die ſancti *Bartholomæi* Apoſtoli Lundonijs apud Weſtmonaſterium exiſtens, præcepit vniuerſis ſuffraganeis ſuis, in virtute obedientię, & ex parte domini papæ, vt ipſi, facta diligenti inquiſitione per ſuas diœceſes, compellerent, ſi quos inueniſſent viros, qui crucis religionem abiecerant, cruces reſumere, & iter peregrinationis ſuæ arripere, ſtatuentes eis terminum crucis reſumendæ ad vltimũ infra feſtum ſancti *Martini* proximò ſequens, & terminum motionis in Purificatione ſanctæ *Mariæ* proximò ſequentis. Eodem anno obijt *Theobaldus* Comes Campaniæ relinquens ſibi hæredem filiam vnicam, quam pepererat ei *Blanchia* vxor ſua, ſoror *Berengeræ* reginæ Angliæ. Eodem anno obijt Teutonica filia de Geneſt, vxor *Philippi* regis Franciæ, quam papa *Innocentius* in literis ſuis adulteram nominabat; de qua præfatus rex genuerat filium & filiam. Filiam autem illam conceſſit idem rex Franciæ ſe daturum *Alexandro* filio *Willielmi* regis Scotiæ in vxorem. Eodem anno obijt *Conſtantia* mater *Arthuri* ducis Britanniæ. Eodem anno obijt *Margareta* mater prædictæ *Conſtantiæ*, ſoror *Willielmi* regis Scottorum, mater *Henrici* de Boum, Comitis Herefordiæ. Eodem anno obijt *Robertus* præpoſitus Beuerlacenſis eccleſiæ: cuius præpoſituram

situram *Gaufridus* Eboracensis Archiepiscopus dedit *Morgant* fratri suo, filio *Henrici* regis, vt dicebatur, contra appellationem *Simonis* Eboracensis ecclesiæ Decani, qui dicebat præposituram illam sibi datam fuisse ab eodem Archiepiscopo, dum adhuc viueret prædictus *Robertus* præpositus. Eodem anno *Philippus* Dunelmensis episcopus rediit in Angliam de sancto *Iacobo*, facta peregrinatione sua. Eodem anno *Iohannes* Salernitanus tituli sancti *Stephani* in monte Cælion presbyter Cardinalis, Apostolicæ sedis legatus in Scotia, & in Hibernia, & in insulis adiacentibus, venit Eboracum. Qui cùm esset vnus de duobus electis in Romanum pontificem proximò post discessum *Cælestini* papæ, electioni suæ renunciauit, licèt decem Cardinales in electione sua consensissent: & ipse cum cæteris Cardinalibus elegit *Lotharium* Diaconum Cardinalem in Romanum pontificem, qui vocatus est papa *Innocentius* tertius. Prædictus verò *Iohannes* non manducauit carnem; vinum, & ciceram non bibit, nec aliquid, quo inebriari potuit; sed aurum & argentum sitiuit. In præsentia autem huius cardinalis *Galfridus* Eboracensis Archiepiscopus obtulit *Simoni* Decano, & capitulo Eboraci, se in omnibus stare examini illius super omnibus querelis, quę inter illos vertebantur; saluis priuilegijs & dignitatibus vtriusque partis, & saluo iure. Sed hoc solum verbum (saluo iure) erat onerosum, & importabile illis, quos propriæ actionis accusabat intentio: & nitebantur, vt verbum illud (saluo iure) tolleretur. Eodem anno, vt pax firmior haberetur inter *Philippum* regem Franciæ, & *Iohannem* regem Angliæ, statutum est, & scripto confirmatum, quòd si rex Franciæ in aliquo violauerit pacem, quam ipse cum rege Angliæ fecerat, Barones Franciæ, quos ipse fideiussores de seruanda pace assignauit, à fidelitate sua cum omnibus hominibus eorum soluti, redirent ad regem Angliæ ad auxiliandum ei contra regem Franciæ. Similiter erit de Baronibus regis Angliæ, quos ipse constituit fideiussores de pace seruanda, qui in obsequium regis Franciæ conuerterentur cum hominibus eorum, à fidelitate regis Angliæ soluti, si rex Angliæ pacem illam fuerit transgressus. Eodem anno *Walterus* de Lasci vir potens in Hibernia cepit colloquium cum *Iohanne* de Curci, domino de Vluestire: & volens eum proditiosè capere, multos de suis interfecit. Cùm autem prædictus *Iohannes* verteretur in fugam, dixit ei *Hugo* de Lasci, frater prædicti *Walteri*, *Domine veni mecum, & receptabo te in castello meo, de quo homo vester sum*, donec exercitus vester congregetur, vt possitis vindicare vos de his, qui te oderunt semper. Credidit ergò illi prædictus *Iohannes*, & intrauit castellum tutus de præfato *Hugone*. Sed cùm inde exire vellet, non permisit eum *Hugo* exire: immò cepit, traditurus eum regi Angliæ, qui à multo tempore desiderabat eum tenere. At homines prædicti *Iohannis* die ac nocte non cessabant deuastare ferro, flamma, & fame terras prædictorum *Walteri*, & *Hugonis* de Lasci, donec liberauerunt dominũ suum *Iohannẽ* de Curci de captiuitate præfati *Hugonis* de Lasci. Eodem anno *Iohannes* rex Angliæ volẽs appellare Barones Pictauiæ de sua, & fratris sui proditione, multos conduxit, & secum duxit viros arte bellandi in duello doctos, & de terris suis cismarinis & transmarinis electos. Sed Barones Pictauiæ inde præmoniti ad curiam illius venire noluerunt: dicentes, quòd nemini responderent, nisi pari suo. Et sic rex Anglię fraudatus à desiderio suo reuersus est in Normanniam, & Pictaui facti sunt ei ex hoc inimiciores. Ad quorum impetum comprimendum constituit rex Angliæ *Robertum* de Turneham procuratorem. Eodem anno magister *Honorius* calumniatus est Archidiaconatum de **Richmund** aduersus *Rogerum* de sancto *Eadmundo*; super quo literas à domino papa *Innocentio* in hac forma impetrauit.

Epistola *Innocentij* papæ ad Decanum, & capitulum *Eboraci pro magistro* Honorio.

INnocentius episcopus seruus seruorum Dei dilectis filijs Decano & Capitulo Eboraci salutem, & Apostolicam benedictionem. Significauit nobis dilectus filius magister *Honorius* Archidiaconus Richmundiæ, quòd, cùm venerabili fratri nostro Eboracensi Archiepiscopo exhibuerit obsequium gratæ deuotionis in multis, Archiepiscopus ei retribuens mala pro bonis, & odium pro dilectione rependens, eum contra dignitates & libertates Archidiaconatus multipliciter molestauit; tandem, vt eum læderet amplius,

pliùs,& fortiùs aggrauaret,*Rogerum* de ſancto *Edmundo* clericum, cum quo idem magiſter *Honorius* compoſitionem inierat,aduerſarium ſuſcitauit eidem,qui eum,occaſione literarum ad dilectos filios ſancti *Edmundi*, & de Sibbetun Abbates, & Priorem de Norwic obtentarum,tacita veritate,in pluribus inquietat. Cùm igitur nos prædictas literas,vt per ſurreptionem ad iudices ſuſpectos obtẽtas curauimus reuocare, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus,atq; præcipimus,quatinus eundem magiſtrum *Honorium* in iure ſuo defendere, ac manutenere curetis; & taliter ei ſicut confratri veſtro,& ſocio aſſiſtatis,vt à nobis ex hoc merito commendari poſſitis, & ipſe vobis ex debito deuotior reddatur.

Epiſtola *Innocentij* papæ ad epiſcopum Elienſem, & *Archidiaconum Northamtoniæ.*

INnocentius epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei venerabili fratri Elienſi epiſcopo, & dilecto filio Archidiacono Northamtoniæ, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Cùm veniſſent ad ſedem Apoſtolicam dilecti filij magiſter *Honorius* Archidiaconus Richmundiæ,& magiſter *Columbus* ſubdiaconus noſter,& procuratores venerabilis fratris noſtri Eboracenſis Archiepiſcopi, eos in conſiſtorio noſtro benignè duximus audiendos. Fuit ex parte Archiepiſcopi memorati propoſitum, quòd inſtitutio perſonarum,& cuſtodia eccleſiarum vacãtium ad eum in diœceſi ſua ſpectat tam de iure communi,quàm ex conſuetudine generali. Verùm quidam prædeceſſores ipſius quibuſdam Archidiaconis tam inſtitutionem,quàm cuſtodiam perſonaliter commiſerunt, eas ſibi alicuius tempore retinentes,& liberè,ſicut ſpectabat ad eos,vtentes ijſdem; ita quòd Archiepiſcopus,qui Eboracenſi eccleſiæ modò præeſt, quondam Archidiacono Richmundiæ illas ad preces inclytæ recordationis *Richardi* regis Anglorum de gratia ſpeciali conceſſit; & eo in epiſcopum pòſt electo,ſibi retinuit tanquam ſuas. Cùmque Archidiaconatum illum prædicto magiſtro intenderet aſſignare, tam ante conceſſionem quàm in conceſſione ipſius expreſſit, quòd tam inſtitutiones ſibi quàm cuſtodias reſeruabat. Cui Archidiaconus ipſe reſpondit, quòd contra Deum ageret, & iuri canonico derogaret, ſi inſtitutiones eccleſiarum ſibi vſurpare præſumeret, quæ ſoli Archiepiſcopo competebant. Deinde libertatibus ipſis renuncians, renunciationem ſuam redegit in ſcriptis: & ad maiorem cautelam ſigillo proprio roborauit, ac tandem quòd eis ſe nullatenus immiſceret,corporaliter præſtitit ſacramentum. Ad hæc autem Archidiaconus ipſe reſpondit, quòd cùm inclytæ recordationis primus *Henricus* rex Angliæ apud Carleol ſedem epiſcopalem vellet de nouo creari, quia ex hoc Archidiaconatus Richmundiæ lædebatur, Rex ipſe à bonæ memoriæ quodam Eboracenſi Archiepiſcopo poſtulauit,vt in recompenſationem cuiuſdam partis, quæ ſubtrahebatur Archidiaconatui memorato,prædictas concederet dignitates. Archiepiſcopus autem annuit precibus poſtulantis,& tam inſtitutiones,quàm cuſtodias non perſonaliter Archidiacono,qui tunc erat; ſed perpetuò de conſenſu Eboracenſis capituli,Archidiaconatui reali & liberali conceſſione donauit. Cùm autem Archidiaconatus *ipſe* in continua poſſeſſione tam iſtarum, quàm aliarum etiam libertatum multorum Archiepiſcoporum, regum & Archidiaconorum temporibus extitiſſet; & ſæpè dictus Archiepiſcopus ſine conditione qualibet conceſſiſſet ipſum eidem,poſt conceſſionem aſſeruit,quòd ipſum cum omnibus libertatibus ſuis conceſſerat,inſtitutionibus,& cuſtodijs eccleſiarum vacantium exceptis. Ipſe verò conſuetudinem eiuſdem Archiepiſcopi plenè noſcens,ſcz.quòd ſicut daret de facili,ſic pœnitere leuiter conſueuit; ac timẽs ne ſi negaret expreſſè,cùm nondum Archidiaconatus poſſeſſionem eſſet adeptus, vel impediretur penitus factum eius,vel diutius differretur; reſpondit, quòd non ſolùm de illo,ſed de omnibus reditibus ſuis faceret,quod Archiepiſcopo complaceret. Poſtmodùm verò poſſeſſionem Archidiaconatus ingreſſus, liberè libertatibus ipſis eſt vſus,ſicut prædeceſſores eius facere conſueuerant. Conſequenter verò cùm Archiepiſcopus eum Archidiaconatu ipſo contra iuſtitiam ſpoliâſſet,nec reſtitutionem eius potuiſſet aliquatenus obtinere,niſi per chartam renuntiaret libertatibus memoratis;ipſe

ius

ius suum durare cognoscens, literas renũciationis spoliatus adhuc Archiepisc. ipsi dedit sigillo proprio roboratas: sed illas, sicut est propositũ ex aduerso, nullatenus abiurauit: immò restitutionis beneficiũ assecut⁹, vsus est eisdẽ libertatib⁹ sicut priùs, licèt idẽ Archiepisc. ipsum, & clericos eius super illis & alijs post appellationẽ legitimè interpositã multipliciter aggrauaret. Vnde cùm prędictarũ cõcessio libertatũ nõ fuerit sicut personalis personæ, sed sicut realis personarij magis facta, nõ gratia specialiter concedebantur alicui; sed ex debito potius cũ archidiaconatu pariter tradebãtur, ad cuius integritatẽ tanquã in recompẽsationẽ dote proculdubiò pertinebãt. Propter quod etsi aliquis Archiepisc. eis forsan vsus fuerit, dum archidiaconatũ in suis manibus retinebat; nullũ propter hoc archidiaconatui est prędiudiciũ generatũ, cùm intelligãtur postmodùm in ipsa cõcessę. Prætereà cùm in Turonẽsi cõcilio prębendarũ, dignitatũ, beneficiorũ sint inhibitæ sanctiones; & Lateranũ conciliũ, vbi census nouos imponi prohibeat, & veteres augmẽtari, subiũgat, Ne partẽ redituũ aliqui suis vsibus appropriare præsumãt: patet Archiepisc. nec debuisse, nec potuisse archidiaconatũ suis dignitatibus, & libertatibus mutilare. Nec est credendũ, quòd ante concessionẽ, vel in ipsa cõcessione actũ fuerit, vt prędictas libertates sibi Archiepisc. retineret, quia si alienũ sibi sic voluisset forsitã vsurpare, cõmisisse videretur Simoniacã prauitatẽ. Renunciatio autẽ archidiacono nocere nõ potuit, cùm renunciauerit spoliatus; & bonæ memoriæ *Alexãder* papa, prædecessor noster, renunciationẽ huius asseruerit nõ valere. Insuper cùm, etsi collatio archidiaconatus surrepserit ad Archiepisc. memoratũ, integritas tamẽ ad Ebor. ecclesiæ pertinet dignitatẽ, nec potuisset Archiepisc. vel archidiaconus præter assensũ, & absq; cõsilio Ebor. capituli ipsius archidiaconatus in tantũ lædere dignitates, vel libertates. Super hæc pars replicauit aduersa, quòd etsi renũciatio vel abiuratio archidiaconatui nõ noceret, per hæc tamẽ archidiacono repetẽdi facultas adempta. Sed archidiacon⁹ libertates illas se nõ repetere respõdebat, cùm eis liberè sicut priùs, quãdo iter arripuit ad sedẽ apostolicã veniẽdi, vteretur, & earũ possessione gauderet. Adiecit, quòd etiã, cùm Archiepisc. cõtra ius cõstitutionis dignitatẽ turpiter retinẽdo mutilauerit; nec super subsecuta renũciatione, vel etiã, si interceſſisset, adiuratione, tanquã suã allegans turpitudinẽ, cõtra ipsum possessorẽ audiri deberet. Nos igitur auditis, quæ fuerãt hinc inde proposita, & pleniùs intellectis, interlocuti sumus, archidiaconũ esse in plena libertatũ eiusdẽ archidiaconatus possessione tuendũ, donec probatũ fuerit ex aduerso, libertates ipsas ab Archiepiscopis archidiaconis fuisse cõcessas; cùm in hoc casu tam antè quàm pòst, in ipsa etiã cõcessione Archiepisc. eas retinere sibi potuit licitè tanquã suas: vel donec legitimè probatũ fuerit easdẽ libertates archidiaconũ abiurasse. Sed in hoc casu, si cõcessio fuit illa realis, Archiepisc. nihil iuris, vel vtilitatis accedat; quia nos ad petitionẽ Ebor. ecclesiæ, vel per nosipsos super hoc eidẽ archidiaconatui cõsulemus. Si ergò alterutrũ istorũ legitimè fuerit propositũ & cõprobatum, archidiacono super libertatibus ipsis; si neutrũ, Archiepisc. silentiũ imponatur. Ideoq; districtè præcipimus, & per apostolica scripta mãdamus, quatenus partibus cõuocatis, & auditis, quę fuerint hinc inde proposita secundũ formã expressã in omnibus præcedẽtibus: sic tamẽ vt dum litis ingressum, si quid circa prędictas libertates per Archiepisc. vel suos post appellationem legitimè interpositã, vel iter arreptũ sit immutatũ, in statũ pristinũ formetis appellatione remota: & causam ipsam, sublato appellationis obstaculo, fine debito terminetis, si consensu partiũ definire nõ poteritis; alioquin causam ipsam plenè instructã ad nos referatis. Si ad actiones venerabilis fratris nostri Ebor. Archiepisc. respectũ debitũ haberemus, & ei vellemus pro meritis respõdere, nõ solũ nocẽdi adimeremus licentiã, sed authoritatẽ etiã minueremus ipsius, qui grauaminib⁹ abutitur subiectorũ. Qualiter enim & quãdiu dilectũ filium *Honoriũ* archidiaconũ Richmundiæ vexauerit, quẽ suæ literaturæ, ac suæ probitatis intuitu debuerat honorare, ipsius archidiaconi nobis conquestio patefecit: cùm & ipsum, sicut asserit, aliquãdo archidiaconatu suo spoliauerit sine causa, & in eũ, ac clericos eius, & alios etiã frequẽter excõmunicationis, & suspẽsionis sententiã præcipitet, pro motu propriæ volũtatis. Vnde si eidẽ archidiacono sufficienter curaremus prouidere, eum ab ipsius archiepiscopi iurisdictione in perpetuũ eximere curarem⁹, sicut aliquis prędecessorũ nostrorum etiã suis temporibus quosdã exemisse dignoscitur. Volentes tamen sic Archidiacono prouidere, ne ipsius Archiepiscopi authoritatem

ad præsens imminuamus, vobis mandamus atque præcipimus, quatenus ipsum Archiepiscopum authoritate nostra moneatis attentiùs, & indicatis, ne in ipsum Archidiaconum, vel clericos eius, aut laicos, vel ecclesias Archidiaconatus sui sententias excõmunicationis, suspensionis, seu interdicti sine manifesta, & rationabili causa proferre & non nisi rationabiliter præsumat. Quod si fecerit, vos sententias taliter latas, appellatione remota, nostri fulti authoritate, ipso iure denuncietis irritas, & inanes; ipsum Archidiaconum, & suos contra insolentias Archiepiscopi in posterum attentius defensuri, in irritum, appellatione remota, reuocantes, quicquid contra eos duxerit temerè attentandum. Nos verò, si monitis vestris parere contempserit, non sine confusione ipsius, & dedecore, & suis, sufficienter curabimus prouidere.

Epistola eiusdem *Johanni* regi.

Innocentius episcopus seruus seruorum Dei illustri regi Anglorum, &c. Interest regiæ celsitudinis ecclesias, & viros ecclesiasticos in suo iure tueri, & malignantium impetus ab eorum molestationibus potenter, & regulariter effrænare. Cùm itaque dilectus filius magister *Honorius* Archidiaconus Richmundiæ vsque adeò vir literatus, & honestus existat, vt ex scientia & honestate ipsius nõ solùm Eboracẽsi ecclesię honor accrescat, sed & tibi etiã vtile possit obsequium peruenire; serenitatem tuam rogamus, monemus, & exhortamur in Domino eò attentius, quòd non minùs diligẽter, quàm fideliter negotijs à tua serenitate sibi iniunctis in curia nostra cognoscimus indulsisse, quatenus eum in sua iustitia manuteneas, & defendas, nec permittas ipsum, vel clericos suos contra libertates Archidiaconatus Richmundiæ per alicuius inquietantiã aggrauari. Vale.

Alia epistola *Innocentij* Papæ.

ACcedens ad præsentiam nostram dilectus filius *Honorius*, Archidiaconus Richmundiæ, oblata nobis petitione monstrauit, quòd cùm olim dilecto filio P. S. *Mariæ* in via lata diacono Cardinali, Apostolicæ sedis legato causas, quæ contra illos proponebantur, qui intrusi fuerant in præbendas & dignitates Eboracensis ecclesiæ, commiserimus terminandas, ipse tamen eam, quæ vertebatur contra *Rogerum* de sancto *Edmundo* super Archidiaconatu Richmundiæ, venerabili fratri nostro episcopo, & dilectis filijs Decano & Subdecano Lincolnienſi audiendam commisit, definita sibi sententia reseruata. Sed cùm ipsi seruato iuris ordine vsq; ad definitiuam sententiam processissent, mediante tandem Eboracensi capitulo, inter ipsum *Honorium* Archidiaconũ, & prædictum *Rogerum* amicabilis, & honesta compositio intercessit, quam se promisit vtraq; partium iuramento præstito seruaturam. Postmodum autem idem *Rogerus* de facta compositione, & interpositione iuramenti ratione non habita, literas à nobis ad vos contra prædictum Archidiaconum impetrauit, qui eum, sicut asserit, voluistis in multis contra iustitiam aggrauare. Dicit enim, quòd, cùm ad ostendendas exceptiones legitimas ad nostram præsentiam accessisset, & te, fili, Abbas de S. *Edmundo*, tanquam suspectum penitus recusaret, tum quia idem nimia est tibi familiaritate coniũctus, & se tuũ esse asserit consanguineũ, tum etiam nihilominùs quia præfato Archidiacono circa idem negotium manifestè studueras & aduersari prædicto *Rogero*, charissimo in Christo filio nostro, i. illustri regi Angliæ, & venerabili fratri nostro Cantuar. Archiepiscopo supplicando, cùm exceptionẽ huius se corã electis iudicibus assereret probaturum; vos, fili, Abbas de Sibbetono, & Prior Norwicensis, pronunciare, vt dicitur, præsumpsistis. Prętereà cùm de fructibus Archidiaconatus indeterminatè in nostris literis mẽtio haberetur: vos edictionis beneficiũ ei cõtra leges & canones denegastis. Iterũ cùm memoratus Archidiacon⁹ prędictũ aduersariũ suũ excommunicatũ esse in nostra prędentia obiecisset, & hoc vellet probare infra terminũ competentẽ, & præparare corporaliter iuramentũ, quòd hoc frustratene causa dilationis nõ peteret, vos ipsum, inhibita exceptione, audiendũ nõ esse pronũciastis, nisi quod obiecerat, probaret incontinẽti. Cúmq; in his, & alijs se à nobis cognosceret cõtra iustitiã aggrauari, idẽ Archidiaconus nostrã audientiã appellauit, & ad appellationẽ prosequendã iter arripuit veniendi. Sed vos, sicut dicitur, à cognitione causæ post appellationẽ obiectã minimè destitistis, super ea in ipsius archidiaconi gratiã, & prędudiciũ procedẽtes. Cúmq; neminẽ velim⁹ cõtra iustitiã aggrauari, & sic in causarũ cognitione seu decisione procedi, quòd neutri partiũ iusta remaneat,

remaneat materia murmurandi, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si in literis, quas præfatus *Rogerus* ad vos impetrauit à nobis, factæ compositionis super Archidiaconatu, & interpositi iuramenti mentio non habetur, quia eas per suppressionem veritatis obtinuit, cùm iuxta canonicas sanctiones mendax precator carere debeat impetratis, literas ipsas vires volumus non habere. Si etiam vos exceptiones legitimas prædicti Archidiaconi admittere noluistis, & præsumpsistis post appellationem legitimè interpositam in causa procedere memorata, volumus nihilominùs, & mandamus, vt ab ipsius causæ prosecutione penitus desistentes, quod per vos factum est, denuncietis penitus irritum & inane. Volumus enim, quòd causa ipsa talibus iudicibus committatur, qui neutri partium debeant esse suspecti, vel coram nobis, mediante iustitia, terminetur. Quòd si fortè vos mandatum nostrum exequi neglexeritis, alicuius interueniente gratia, vel timore, noueritis nos venerabili fratri nostro episcopo Roffensi, & dilectis filijs Abbati Foxl. & Priori deled. dedisse nostris literis in mandatis, vt ipsi, veritate cognita, quæ mandauimus, sublato cuiuslibet contradictionis, & appellationis obstaculo, exequantur. Data Laterani 13. Kalend. Ianuarij, pontificatus nostri anno tertio.

Epistola eiusdem papæ de eodem negotio.

Innocentius Papa, Abbatibus, Prioribus, Decanis, personis, vicecomitibus, & clericis, & laicis per Archidiaconatū Richmundiæ constitutis salutē. Exposuit nobis dilectus filius magister *Honorius* Archidiaconus vester, quòd cùm Archidiaconatū Richmūdiæ canonicè fuisset adeptus, & aliquādiu pacificè possedisset, orta postmodùm inter eum, & venerabilem fratrē nostrū Archiepisc. Eboracensem discordia, *Rogerus* de S. *Edmūdo* clericus Archidiaconum Richmundiæ se nominans, ad dilectos filios S. *Edmundi* & sancti *Benedicti* de Holuio Abbates, & Priorem de Toftes prædictorum tacita veritate, literas impetrauit, vt vos ad exhibendam ei obedientiam, & reuerentiam debitam, & satisfaciendum de damnis illatis, monitione præmissa, per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, cogere non differrent. Quia verò mendax precator carere debet secundum sanctiones legitimas impetratis, vniuersitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quatenus cùm literas illas mandauerimus reuocari tanquam ad suspectos iudices per suppressionem veritatis, & falsitatis expressionem obtentas, eis non obstantibus, iura eius inuiolabiliter conseruantes, ipsi & officialibus suis, appellatione remota, obedientiam exhibeatis debitam, & honorem, sicut eam impendebatis eidem, priusquam idem Archidiaconus iter arriperet ad sedem Apostolicam veniendi. Alioquin sententiam, quatenus ipse vel officiales sui in vos propter hoc rationabiliter duxerint proferendam, ratam haberi volumus, & inuiolabiliter obseruari. His igitur & alijs domini papæ literis, quas *Honorius* prætendebat, *Rogero* de sancto *Edmundo* respondente, supradicti iudices delegati propter appellationes hinc, & inde factas, & propter testium varietates, causam ipsam, vtcunq; poterant, instructam ad dominum papam miserunt determinandam: & ipsi *Honorius* & *Rogerus* prosecuti sunt appellationes suas.

Epistola magistri Hospitalis Ierusalem Priori, & *fratribus suis per Angliam constitutis.*

MAgister Hospitalis Ierusalem Priori Angliæ salutem. Quemadmodum rumores proueniunt, ita eos cupimus cordibus amicorum nostrorum intimari. Transacti itaque passagij lugendo tempore de solito rumores tertæ Ieroſolymitanæ mittebamus; sed naui confracta in maritima Tripolis ante Biblium, Aconensis episcopus, & plures viri honestissimi fratrum nostrorum ad vos pro negotio terrę sanctę destinati, cum multis tam nobilibus, quàm humilibus peregrinis ad dolorem, & gemitum totius populi Christiani, sicut Domino placuit, sub aquis vehementibus perierunt. Post quod nau-

fragium nullum putamus transſtretâſſe nauigium, vt dicitur ab omnibus. Quia quædam naues, in quibus nuncij noſtri mittebantur, tranſſtretare diſponentes, cùm ab Acone receſſiſſent, & per triduum & ampliùs nauigâſſent, amiſſis arboribus antennis in ſolita ventorum, & turbinis rabie, vix naufragium euadentes, Tripolim ſunt reuerſæ. Ea tamen, qua potuimus, nauigij opportunitate reperta, veſtræ fraternitati declaramus, quòd ille Chriſtianorum hoſtis nequiſſimus Damaſci dominus Saphadinus Babylonis effectus eſt dominus; quia nepotem ſuum & alios, quorum ſucceſſionem timebat, de regno Babylonis, vt perfidus, & periurus, eiecit. Viget adhuc inter ipſum, & Soldanum *Aleph*, & plures alios nimia diſcordia, quæ fine careat, & nunquam decidat, vel areſcat. Ipſe quoque *Saphadinus* ſuis odibilis, & infeſtus, domeſticas timet inſidias, & in nullo loco tutum ſe credens (vtpote qui nepotibus ſuis proditor extitit, & periurus, quos etiam funditus quotidie exhæredare conatur) Babyloniam exire non audet. Quæ res nobis hoc anno munimen præſtitit, & tutelam. Parauerat enim contra nos tumidus, & intolerabilis inſilire, & Chriſtianitatis, quæ ſuperfuerant, funditus demoliri reliquias. Percuſſit etiam Deus virga potentiæ ſuæ Babylonicas regiones in flumine illo Paradiſi, quod agros hoſtium irrigabat, ne flueret; nec anno præterito fluctus emiſit. Propter quod in fame pereunt, & eorum animalia perdiderunt, nec plures eorum veriti ſunt pater filium vẽdere, diues pauperem, potens debilem, vt ſic vitam ſuam à fame conſeruent; quam ſiccitatem fluminis, ſi non fluxerit, futuram timent. Hoc etiam qui ſquis excogitet ſapiens, quòd ſi flumẽ nutu Dei præſenti anno non fluxerit, arua non irrigauerit, in magno diſcrimine vitæ ſuę erunt. Quorum iam infinita multitudo neceſſitate compulſa, & famis auſteritate, terrã noſtram, ſicut locuſtarum agmina, repleuit pro ſuſtinendis corporibus ſuis: vbi quidã terras eccleſiæ moliuntur; quidam more beſtiarum ſylueſtribus herbis veſcuntur; quidam fame necati per loca ſylueſtria miratiuè reperiuntur vermibus & auibus comedendi. Nos igitur in Domino ponentes ſpem noſtram, qui, quando vult, prælijs finem ponit, ſperamus, quòd populo Chriſtiano dat initium miſerendi, cùm ipſorum conterit inimicos. *Datur etiam gentibus materies admirandi, quòd quidam Saracenus, ætate iuuenis, origine vilis, inter paſtores à pueritia ſimpliciter nutritus, de nouo ſic omnibus peritus apparet, vt omnes ſapientiam eius admirentur, & nomen* Ieſu Chriſti *publicè prædicat: ita quòd ipſi iam duo millia Paganorum, & eo ampliùs concredentes, eius exhortationibus fidem noſtram ſuſceperunt, & fonte ſacri baptiſmatis ſunt renati, & circumciſionis ſuæ condolent ſe ſuſtinuiſſe dolorem.* Immenſo tamen inimici noſtri exultant gaudio, quia nos paucos ſciunt, & pecunia pauperes, & armatorum copia ſentiunt derelictos. Quapropter ad vos voce lamentabili clamamus, & miſericorditer exoramus, quatenus nobis tam apud maiores, quàm minores conſilio, & auxilio veſtro ſubuenire dignemini, & dominum regem Angliæ, & quoſcunque poteritis, ad ſubuentionem noſtram efficaciter inducere, & diligenter monere procuretis. Nos enim infinitas trementes diuitias, cùm ſibi propter opes multorum ſubueniant mercimonia mercatorum, non minùs ſolito timore conterimur vniuerſi; & cùm de vno tantùm regno Babylonis, aut Damaſci vniuerſus terræ promiſſionis populus vix benè ſe tueri ſolebat; nunc duo regna vni domino coniugata, nobis tantilli reſidui numeri terrorem pariunt, & minantur. Hic eſt certè verus ſtatus terræ promiſſionis, & inimicorum *Chriſti*: quo taliter permanente, ſi bonum Chriſtianorum haberemus auxilium, gratia propitiante cœleſti, & *Chriſti* iniurias, & dedecus Chriſtianorum crederemus vindicare. Propterea, bone frater, quia pauca dicere ſufficit, ſatis nouiſtis, quæ, & quanta nobis incumbunt neceſſaria; & nunc audite, quid vltra modum nos affligit. Terra regni Siciliæ iugiter deſtruitur à Teutonicis, & Longobardis: domus noſtra Baroli relicta fuerit: fratres intus in ciuitate manent; domus extrinſecæ, à quibus auxilium noſtrum procedebat, ad nihilum deductæ ſunt, nullus in ciuitate perſiſtit. Poſtquam autem à terra receſſiſtis, nihil de regno Sicilię nobis ſubuenit, ad præſens iam, & per annum, frumentum, vinum, & hordeum, carnes, & caſeum, & quæq; neceſſaria emimus pro vniuerſis domibus, & caſtris noſtris, in quibus omnibus ſine numero neceſſaria eſt expenſa. Pecuniam niſi ab vltramarinis domibus receperimus, aliundè aliter habere nequimus, & iam diu eſt, quod nihil ferè recepimus ad comparationem expenſæ. Noueritis, quòd in debitis plurimis ſubiacemus: expectã-

tes

tes auxilium vestrum,& aliorum bonorum fratrum nostrorum, amore diuino,& nostro vos monemus,vt quantũcunq; poteritis,in primo Martij passagio subueniatis.Valete. Quibus auditis,dominus papa *Innocentius* misit vnum cardinalem ad regem Franciæ, & ad regem Angliæ,postulans subsidium fieri de terris eorum,ad subuentionem terræ Ierosolymitanæ.Ad cuius mandatum,ipsi reges concesserunt se daturos ad subuentionem præfatæ terræ,quadragesimam partem omnium redituum suorum de vno anno. Et rex Angliæ hoc ipsum mãdauit fieri de reditibus,& excaetis,& wardis suis Angliæ: & præcepit,vt omnes laici terrarum suarum simili modo quadragesimam partem redituum suorum darent in eleemosynam ad subuentionem terræ Ierosolymitanæ. Vnde *Galfridus* filius *Petri* tunc temporis summus iustitiarius Angliæ in hac forma scripsit vicecomitibus,& balliuis Angliæ.

Epistola *Galfridi* de quadragesima redituum *colligenda in subuentionem terræ sanctæ.*

Galfridus filius *Petri* Comes Essexę vniuersis vicecomitibus balliæ suæ,salutem.Sciatis,quòd dominus rex Angliæ,ad instantiam,& prædicationem cuiusdam Cardinalis à summo pontifice missi in Franciam, de consilio magnatum suorum de partibus transmarinis concessit ad sanctæ Ierusalem subsidium quadragesimam partem valoris omnium redituum,& terrarum suarum vnius anni tam de Wardis, quàm de excaetis in manu sua existentibus. Quod etiam ipsi magnates sui vltra mare voluntariè concesserunt. Ad eorum etiam instantiam scripsit dominus rex omnibus Angliæ magnatibus per literas patentes; rogans,& inducens eos,quatenus puro corde, & charitatis intuitu idem illud de valore omnium redituum,& terrarum suarum vnius anni concederent; quod quidem nec debito,nec de consuetudine,nec de coactione,nec de aliqua alia authoritate Apostolica conceditur, vel postulatur. Vnde præcepit, quòd omnes Comites & Barones de qualibet ballia in primis admoneantur,& inducantur diligenter,quatenus pro se hanc collectam faciant in terris suis hoc modo; scilicet, vt quilibet quadragesimam partem valoris cuiuslibet villæ suæ, sicut posset poni ad firmam per annum. Et si in eâdem villa fuerint per seruitium militare tenentes, dent quadragesimã portionem modo prædicto; si autem fuerint liberè tenentes,similiter dent eãdem portionem modo prædicto,computato reditu, quem dominis suis soluerint per annum. Hanc autem collectam colligi faciant per tam discretos, & legales, qui ad hoc possint, & sciant sufficere,qui eam recipiant tam de Comitibus,quàm de Baronibus prędictis. Et postquam per manus eorum fuerit collecta, receptores prædictæ collectæ faciant in scriptum redigi distinctè,& apertè,quantum de quolibet receperint, tam de Comitibus,quàm de Baronibus,& militibus,& liberè tenentibus; & nomina singulorum, & villarum,quantumcunque de singulis villis, & quorum quælibet sit,imbreuiari faciant. Summam autem de dominicis,& de wardis,& excaetis,& reditibus domini regis faciant separatim imbreuiari. Si quis verò clericus laicum feodum habuerit in ballia aliqua,vel homines tenentes laicum feodum, in eorum terris fiat hæc collecta per prædictos collectores modo prædicto. De terris autem cruce signatorum prædicta collecta fiat modo prædicto,ita tamẽ quòd eorum pecunia separatim reponatur ab alia; & summa pecuniæ,& nomina singulorum,quorum ipsa pecunia fuerit, subscribantur; vt illi, qui iter arripuerint,pecuniam suam promptè recipiant.Prouideatur autem,quòd pecunia illa sit collecta, ita quòd vnusquisq; vicecomes simul cum collectoribus habeat eam apud Nouum templum Lundoniæ à die S.*Hilarij* in quindecim dies,& imbreuiamentum modo prædicto ordinatum,viz.de summa pecuniæ,& nominibus eorum,qui eam dederint,& nominibus villarum,de quibus data fuerit pecunia prædicta,& quantum de qualibet datum fuerit.Si qui autem cõtradixerint huic collectæ assensum præbere,nomina eorum imbreuientur, & coram nobis repræsententur apud Lundoniam ad terminum prædictum, & hoc breue, & nomina collectorum ibidem habeantur. Valete.

Emendanda.

233.b.42.conſtrinxit.234.55.Repandun.235.15.Whiternæ, ibidem 232.pro 238. 20. Whitgaraburg.233. b.37.Rollo Paganus. 241.55. Sceaftesbrig.b.39.Stretcluidwallorum.243.9.Pulclecirce.244.6.Wecedport.247.17.exuſſit.41.Heredfordam.248.42. Medeſhamburtſledenſem.250.b.13.Agatham.30.Cirenceſter.251.b.20.poteſtate regia.29.duodecim.252.54. Magnum & Magnus ſeque.254. b.2. fugiendo ſequuntur.255.b.4.equitatu.256.3.Suthwallanorum Griffini,quem antè paucos annos Griffinus rex Northwallanorum occiderat.257.19.Olauum.14. Peuenſea.b.47.hinc.261.b.33.Eſtanglorum Comiti.274.44.Vniuerſali.276.b.55.Moun.280.1.Plaſcis.52.Rainulphus.34.famoſam.281.2.Ipſe 283.b.39.dignum.285.36.reſtituaris.b.33.obtinebunt.286.6.caſſauimus.34.contractis.b.22.& vix.288.3.& in quas 55.vacua eſt.b.3. nec effugiam.14.affricta.283.32.vt opprimerent.b.43.profecit du.44.tem vobis.45.ſi vel ſic 290.21.quæ in 291.25.aliquæ perſuadeat.36.iuſtitia nulli.40. hoc te aſſ.292.14.proponitis.24.gratiæ & miſ.27.ſuadente ſola fortaſſe pietas obtineret.Bonum erat de pauper.30.lata vos.31.veſtræ.37.accipit. b.27.regnum eius nec in nos,& commiſſas.51.& quæ.293.11.epiſcopos.14. exauctoratione.18. rege pec.30. ſi quid pericul.36.verum hic.37.huc vſque gratiæ.41.in ipſum.51.eius cauſa.b.12.prægrauari.16.ſibi tributariam.294.13. Robertus Clericus de.24.probantur. b.28.de Letzenam. 295.31.gloriam cupimus.38.enarrabunt.44.& illam quæ.45.cauſas terræ.b.16.qui nobis 23.Catholicè.31.cuiuſlibet.38.quod ipſum.296.32.erit penæ.Lectus eſt.39.quin vbi.50.quo reges.b.16.de priſis.34.Motamgrani.38.regi filio.24.beato.297.37.Archiepiſcope.b.1.iuramento.5.epiſcopalis.7.debeatis eccleſ.39.vel quoniam.46.matutinis.298.38.à Deo percip.55.ſed L.R.f. prævenit.299.51. quoniam in.300.38. vt eccleſia.b.7. niſi epiſc.42.quem de 301.22.Richardus Bar.31.Richardum.b.8.ceſſaret a.h.p.v.l.differret.50.præter regem.302.3.& 28.ep.8.ſubſe 10.30.Landaff.55.ſententia ſuſpenſ.303.7.accipiet in prox.13.retinendum.50.aliqui ſecuritatem faciant quod 52.dimittetis.b.3.diuinæ.6.reges.18.iudicandum.46.quæ nō.304 10.tenent.55.citra.305.8.tradet.b.25.admiratione.306.12.quem hab.23.exploratores.b.53.Angl.& Comes.307.15.inictu. 308.28.fortiſſimam.309.b.50.viſitabunt.55.conſtitutione.310.46.conſtituti.312.5.regis Sco.31.hæredes. b.23.Roderici regis Conact.33. tius ſua.38.& à fid.43.terra ſua quam.313.7.Eſtiexe.b.43.facerent.314.25.legales.b.28.Hugezun.315.41.ſerie.45.excellentia.316.21.Viſneto.317 43.noſtris pacem.318.18.iudicamus.b.2.vrgeat.319.10.vos Sat.12.bonum.b.21.paracletum.320.38. reſignauit.321.36.donet Arnaldum alicui de Comitibus fuæ dominationis & ipſi.43.Aldef.rex Caſtellæ.49.melioret.52.filium Petri.b.17. vlli reſp.51.circa.322.22.Dalpreg. b.1.& ideo prius.23.annorum.qua de re Sanct.q.quia.v.e.q.A.r.C.præſ.c.promiſſum læſit.9.quod iſta.11.habet lex.33.Cognouimus 323.15.ſoluantur.b.36 & Dauid.324.b.36.ſtaphan 326.11.hominum illarum.12.aſſerent.327. b.48.Contradiceb. & dicebant illos. 328.1.quod paruuli.24.hæc eſt fides.25.in teſt.30.præpararent.b.42.tum quia.329.15.aſſerebant.b 36.demetere quaſi tuæ.m.d.ſd.putant prævenire.41.effugate,ſed capere q.eſt melius.55.in ea.330.5.vt populus ſic.6.omnes.15.principio tan.20. Dalmaticæ veſt.33. Ne autem.36.diſcuſſionis examen.38.perſcrutandos.44. ſcripto depromerent,b.14.ſufugeret.15.ſancto,in 28.fateretur ſed quod.30.falſitatis.34.Comiti reſponſa,reus.331.b.33.eum.36.pijs velis oper. 332.42.Oxenehale,b.23.nominare vel ord.333.b.9.ſuarum per 10.priuatione mulctari.334.50.ſimiliter conſtituimus. Conſtituimus etiam.335. 4.accedat.20.præter ſanct.b.4.quamuis in 31.abstinuit.336.46.ſuper quo pro.b.47.præter eor. conſ.& quod iuſtit.48. iij vt.49. & vt auctoritas plures.54.qui.337.1.indiſcretione. 3.tam illos.b.39.Leuns.45.reginæ.338.38.pacem.b.51.fide & ſacramento mediantibus.339.53.Com.de Lanmual.340.2.etiam omnes.b.36.plebis nam hoc ipſe.341.11.conſulte.27. contra ap.b.40. gratia freti & omni timore.42.ſupradictis reb. 342.11. adhuc ſi pa.14.ſuſceptionem literarum.343.11. oculi & abſcind.b.2.coactus.19.& niſi.47.& hortis.344.38.tempora.b.36.inueniri. 41.ſigillatas. 345.8.faciæ. Audientes autem Pippinus & Carol. f.e.n.r.ſed.p.ſub.r.F.hanc definitiuam ſententiam tam veraciter,quàm prudenter de regis nomine à Willielmo notho rege Angliæ prolatam ei ſtultè ſcrip.ab eo quæ.b.42.quod ipſius.3.inueniri.346.b.53.appretiatus eſt eam.347.1.prædictis Danorum & regni ſui leg.4.permitteret,10.extraneorum cogeret,quam ſub.38.Edgari.At Edwardus.b.36.interfector.dab.

CHRONICORVM
ETHELWERDI
LIBRI
IIII.

INGVLPHI
Abbatis Croylandenſis
Hiſtoriarum,
Lib. vnus.

LONDINI,
Excudebant *G. Biſhop, R. Nubery, & R. Barker* Typographi
Regij Deputati.

Anno ab incarnatione,
cIↃ IↃ xcvi.

¶PERPETVAM PATRICIVS

Conſul *Fabius* Quæſtor *Ethelwerdus Mahtildi* conſobrinæ optat in *Chriſto*.

Diſertiſſimæ & veræ Chriſti *ancillæ* Ethelwerdus *in Domino* Patricius Mahtildi *ſalutem. Suſcepi deſiderij mei epiſtolam chariſſima veſtram; & amplexus animotenus ſcripta, non tantùm legi ſed etiam condidi in theſauro cordis mei. Siquidem altiſſimi exoro crebriùs gratiam Dei, vt in hac præſentia incolumẽ, & poſt migrationem corporis cuſtodiat, ducens ad æterna tabernacula. De notitia equidem communis proſapiæ, generis quoque & migratione, vt antè breuiter per epiſtolam inſinuauimus tibi: nunc (cooperante Deo) ab ipſius principio mundi annalem ſumentes ritum, dilucidiùs explicare oportet, vt & lectoris ſuſurro intuitus, & auditoris augmentetur capiendi voluntas. Quin etiam de priſcorum aduentu parentum à Germania in Brittanniam, tot bella, tot cædes virorum, claſtúmque periclitationem gurgite Oceani non paruam, in ſubpoſitis paginulis faciliùs inuenire potes exemplar. Ergo proſapia de moderna & de iteratione propinquitatis noſtræ in præſenti epiſtola ſine nexilitate exorno, qui & quomodo, & vnde propinqui, in quantum memoria noſtra argumentatur, & ſicut docuere parentes. Scilicet* Ælfred *rex* Athulfi *regis filius, ex quo nos originem trahimus. Cui filij quinq; ſubijciuntur: ex quibus ego de* Etheredo *rege, & tu de* Ælfredo *rege progeniti videmur, filijs ſupradicti regis* Athulfi. *Miſit* Ælfthrythe *filiam ſuam ad partes Germaniæ* Baldwino *in matrimonium; & genuit ab ea filios duos* Athulfum *viz.* & Earnulfum, *duas filias quoque* Ealhſwid & Earmentruth: *quippe ex* Ælfdryde *ſeriem ducit* Earnulfus *Comes, qui & vicinus veſter. Siquidẽ* Eadgyfu *nominata eſt* Eadwerdi *regis filia filij* Ælfredi *ſuprà ſcripti regis; quæ & ab matertera tua ipſa in matrimonium Galliarum ad partes minori* Karulo *mittitur regi.* Eadhild *etiam in coniugium mittitur* Hugoni *filio* Brodbyrhti. *Alias verò duas* Ædeſtanus *rex tali ratione miſit ad* Oddonem, *vt quæ ab eus placuiſſet ſibi in matrimonium elegiſſet; cui viſa melior* Eadgyde, *ex qua tu principium tenes natiuitatis. Alteram etiam ſubiunxit cuipiam regi iuxta Iupitereos montes, de cuius prole nulla nobis notitia extet, tam pro extenſo ſpatio, quàm per obruptionem quodam modo temporum: ſed veſtrum hoc opus eſt innoteſcere auribus noſtris, quæ non ſolùm affinitate, ſed & poteſtate videris obpleta, nulla intercapedine prohibente.*

Eſto mihi valens cunctis perhenniter horis.

EXPLICIT PROLOGVS.

Incipit Liber primus.

EXordio ſui continet principium mundi. Primo enim die Deus in lucis apparitione condidit Angelos. Secundo die appellatione firmamenti cœlos. In tertio diuiſionis vocabulo ſpeciem terræ aquarúmque. Cœli luminaria quarto. Aquatica animantia quinto. Animantia telluris & hominem ſexto: Quem ad imaginem ſuam ſimilitudinémq; creauit: appellans eum *Adam*, id eſt terrenum, ex cuius principio in hac breuitate aliquid perfectũ ordiri conamur. Quamuis per anfractus ludere quimus hiſtoriographizantes, ſed nõ in tantum cura laborioſius videtur, quàm ad præfatæ curſum locutionis dirigere ſtilum. Igitur ab *Adam* primo homine vſque ad diluuium *Noæ* exprimitur numerus annorum vigeni centies ducenti ſuper & quadraginta duo. A diluuio ſez. vſq; in tempore *Abram* nõgenti anni migrantur & ſupra bis 40. A natiuitate *Abrahæ* vſq; in tempore *Moyſi*, & exitus *Hiſrahelitici* populi ex Ægypto, tranſacti ſunt dies annorum quinq;, & ſuprà quingenti. A tempore etiam *Moyſi*, vſque in ortu *Solomonis* & ædificationis ſanctæ ciuitatis Hieruſalem, dies annorum fuere quadringenti ſeptuaginta & octo. Et à conditione illa mirabili Dominicæ ciuitatis, vſque ad ſaluatoris natiuitatem, migratus eſt annorum numerus millenus ſupra quoque viginti & duo: & factus eſt numerus annorum ab ipſius mundi initio vſque ad *Chriſti* primum aduentum, quinque millia quingenti minus quinque. Poſt igitur mirabilem eius natiuitatem trigeſimo in anno in vndis baptizatur Iordanis, qui abluit peccata mundi totius ſanguine ſuo: deinde duodecim ſortiti ſunt diſcipuli & nondum *Paulus*. Poſt triennium autem (ſcriptura ſacra teſtante) Caluarię crucifigitur loco: Quem poſt imitando ſequitur circiter ſpatio anni vnius *Stephanus* primus martyr, ſit & conuerſio *Pauli*. Deinde ſequenti anno fungitur *Petrus* vera petra in epiſcopatum Antiochenæ eccleſiæ. Nono etiam decurrenti ſpatio annorum Romæ fungitur pontificatus officio. Poſt biennium verò Romanorum *Claudius Cæſar* per turmas ducit exercitum, & inuaſit arua pinguia Britonum, ſubiecit reges ſeruire ſibi, Orchadas ipſe ſuperat paſſim, vſque ad vltimam *Tylem*, reſiſtunt iugo Scotti Pictique. Scilicet poſt annum ſextum decimum *Iacobus* frater Domini pro *Chriſto* patitur glorioſè, qui & primus Hieroſolymitanæ eccleſię epiſcopus. Deinde poſt annũ *Marcus* euangeliſta migrat ex mundo. Sexta autem ferie poſt numerũ annalem truncantur pro *Chriſto Petrus* & *Paulus* in miniſterio diuino ambo conſtantes, ambo florentes. In ipſius quippe anni præcurſu *Iohannes* euangeliſta in inſula *Pathmos* edidit librum *Apocalypſeos*, id eſt Reuelationis, quæ illi data cœlitus erat myſteria aperire mundo diuina. Expleto equidem annorum numero quindecim pace requieuit ab Effeſo vrbe ſtadia ſexdecim: & in ipſo anno ſuſpenditur *Simon* apoſtolus. Impletúſque eſt annorum numerus à natiuitate ſaluatoris noſtri *Ieſu Chriſti* bis quinquaginta. Porro poſt bienniũ *Clemens* migrat paſſione pro *Chriſto* ſuſcepta papa beatus. Quę poſt in paſſione ſequitur octauo in anno *Ignatius Chriſti* dignus epiſcopus. In ſexto ergo quinquageſimo poſt illum anno *Eleutherius* ordinatur in ſede Apoſtolica Romæ, & quindecim annis conſtanter glorioſam populo Chriſtiano imbuit prædicationẽ, & non tantùm ſibi ſubiectis vrbibus, ſed ab ortu ſolis vſq; ad occaſum exiuit ſancta opinio eius. Nam idem beatiſſimus *Chriſti* famulus per nuncium & literas *Lucium* adijt inſulæ regẽ, ammonens eum de fide, & baptiſmo Catholico, qui tum Brittannię regem poteſtate pollebat:

An. Dom. 30.
An. 33.
An. 34.
An. 44.
An. 46.
An. 62.
An. 63.
An. 69.
An. 85.
An. 100.
An. 101.
An. 109.
An. 167.

lebat: qui etiam conceſſit veriſimili ratione Chriſtianum ſe eſſe futurum, quod & perfecit. Cuius ſucceſſor *Seuerus* poſt tertio vigeſimo anno regni eius fungitur poteſtatis Romanæ, ipſe foſſam extendit in inſula præfata pertranſuerſo à mare vſque ad mare, murum etiam cum turribus & propugnaculis conſtruxit intrinſecus, tortaſſis ne ab exercitu læderentur barbarorum Brittanni. Porrò poſt decurſum centum & nonaginta annorum ſupérque duorum, *Maximus Cæſar* regnum accepit, qui & natus in Brittannia erat, deinde Gallos ſuperat, Tuſcos fugat, Italum & Hiſpanum ſub iugo regna mittit. Igitur poſt ambitum circuli regni eius vigeſimi & anni octaui à Gothis deſtruitur Roma ſublimis iam in milleno centeſimo quadrageſimo ſexto poſt ſuam conditionem anno. Ab illo tempore ceſſauit imperium Romanorum à Brittannia inſula, & alijs quas ſub iugo ſeruitutis tenebant multis terris. Siquidem tenuerunt ſupradictam inſulam incipiente numero à *Cæſare Gaio Iulio* quadringentos & octoginta quinque annos, vrbes etiã atq; caſtella nec nõ pontes plateaſq; mirabili ingenio condiderunt, quæ vſq; in hodiernam diem videntur. Eniſluerò habitante plebe Brittannica incuriosè cauſa firmitatis intra foſſam de cuius ſerie meminimus, ſupráque à *Seuero Cæſare* condita erat, inſurrexerunt gentes duæ, Picti ſcilicet ab Aquilonali plaga & Scoti ab Occidentali contra eos cum exercitu, vaſtantes eorum poſſeſſiones, & ſic per multa annorũ ſpatia innumerabili eos miſeria afflixerunt. Hi quidem ſuſtinere non valentes periculum, animo ſolerti nuncios mittunt ad Romam cum lachrymoſis ſcriptis, cum victoria exercitus reuertitur Romam. Audito etiam oppoſitum ſibi exercitum domum reuerſum, viz. Scotti & Picti gaudio gauiſi non minimo ſunt: Aſt iterum arma mouent & quaſi ſine cuſtode caulas inuadunt lupi, vaſtant partem in axe Aquilonis vſque ad Seueriam foſſam: Britanni muro inſiſtunt, deſendunt armis; ſed non natura, heu, dederat fortuna gratiam belli. Tum aſtuta gens Scotorum gnara quid faceret pro imminenti muro, ac ſudæ profundo ſaltu, ferreos in menſura arte mechanica ſtruunt aculeos, ſuperſtantéſque muro deorſum trahentes auidè interimunt, victores exiſtunt forinſecus & intus, præda & poſſeſſio fit ſtatu in vnò. Et facta eſt cædes poſtera peior prioribus. Impletúſq; eſt numerus annorum ab incarnatione Dominica quadringenti *An. 449.* & quadraginta nouem.

QVin etiam videntes ſe eſſe ſuperatos ex omni parte Brittanni, nec vltro ſpes à Romanis ſecunda, inſtruunt conſilium quidnam facerent cum miſerabili planctu. Nam illis diebus agilem audierunt eſſe piratico in opere gentem Saxonum in tota maritima à Rheno fluuio vſque in Doniam vrbem, quæ nunc vulgò Danmarc nuncupatur, ac in omni armaturà robuſtã. His igitur immenſa per nuncios munera mittũt, auxilia petunt, ſocietatem pacis promittunt. Neſcia mens ſpurci populi, illo enim naſcebatur perpetua ſeruitus & infœlicitatis nouerca.

ET maximè conſilium dat *Vurthern* qui tum rex ſuper omnes habebatur, cui conceſſit tota nobilitas, & hoc maluerunt vt de Germania eis adduxiſſent ſuffragium. Iam præmunerati fuere iuuenes duo *Hengeſt* & *Horſa*, hi nepotes fuere *Vuoddan* regis Barbarorum. Quem poſt infanda dignitate, vt Deum, honorantes, ſacrificium obtulerunt Pagani victoriæ cauſa ſiue virtutis, diuictúſq;, vt humanitas ſæpiùs credit hoc, quod videt. Aduecti igitur ſunt præfati iuuenes explentes petitionem regis ſenatúſq;, cum tribus dromonibus armis ornati, & omni inſtructione bellica præparati, proijcitur ancora ponto, ſtant in littore puppes. Et mox contra Scotos cauſa probationis mittuntur: tandem non morata iuuentus pectora induunt armis, temptant quoq; prælia peregrina: miſcetur viro vir, ruit Germanus, ruit Scotus, ex vtraq; parte miſerrima cædes: victores poſt Saxones exiſtunt. Tum à rege præfato fungũtur honorato triumpho, clámque mittunt vernulas domum, nunciantes ſuis fœcũdiam terræ & pauidi inertiam populi. Hi ſtatim non mora facta, dictis concedunt & magnam cum exercitu claſſem mittunt proximis. Porrò ſuſcepti magnificè ſunt apud regem Brittannorum; commune ſibi hoſpitium cum incolis ſtruunt, Brittanni pácem promittunt, digna munera ſocietatis, & honores, vt incurij eſſent tantùm ab hoſtibus eorum protectione cum bellico incurſu tribuentes eis immenſa ſtipendia & fœlicitatem pugnę cauſa eorum. Hactenus de ſocietate ac promiſſione Britonum ſat dictum eſt: nunc de diſcordia & infœlicitate dicatur. Videntes námq; aſtutiam noui populi, partim timuerunt, partimq; deſpectui

eos

eos habuere: frangunt pactum, nec vltrà societatis addunt honorem, sed potiùs ab oris expellere conantur. His ita præcogitatis innotescitur cunctis, rumpitur palam fœdus: insistunt armis, ruunt Brittanni; Saxones possident arua. Iterum mittunt ad Germaniæ partes, non occultè, vt antè, sed manifesta legatione, vt solent victores, auxilium magis sibi poscentes, quibus & aduecta est multitudo omni ex prouincia Germaniæ partis: ac bella gessere contra Brittannos, pellentes eos à finibus eorum magna cum clade, & ipsi semper victores. In vltimo quidem subijciunt colla Brittanni, soluent iam progeniei tributum. Ergo illa aduectio ex tribus prouincijs, quæ tum eminentiores habebantur Germaniæ, venisse leguntur, hoc est, de Saxonia, Anglia, atque Giota. Cantuarij de Giotis traxerunt originem; *Vuhtij* quoque, qui à *Vuihta* insula adhærente Brittanniæ nomen sortiti sunt.

QVippe de Saxonia quæ nunc vulgò Ealdsexe nuncupatur, id est, Saxonia vetus, venere tribus, quæ apud Anglos modò ita dicuntur, Eastsexan, & Suthsexan, & Westsexan, hoc est, (secundum Latinos) Orientales, Australes & Occidentales Saxones. Anglia igitur de prouincia venere iuxta Orientales Angli, medij Angli, Mercij quoque, & tota gens Northanhymbrorum. Porrò Anglia vetus sita est inter Saxones & Giotos, habens oppidum capitale, quod sermone Saxonico *Slesuuic* nuncupatur, secundum verò Danos, Haithaby. Ideóq; Brittannia nunc Anglia appellatur, assumens nomen victorum; præfati enim duces eorum inde venerunt Brittanniam primi: hoc est *Hengest* & *Horsa* filij *Vuyrhtelsi*, auus eorum *Vuicta*, & proauus eorum *Vuithar*, atauus quidem eorum *Vuothen*, qui & rex multitudinis Barbarorum. In tanta etenim seductione oppressi Aquilonales increduli, vt Deum colunt vsque in hodiernam diem, viz. Dani, Northmanni quoque, & Sueui. De quibus *Lucanus*,

Fundit ab extremo flauos aquilone Sueuos.

In tanta ergo fuisse perhibetur supradictarum illa aduectio crescens, & nimium, vt & incolarum paulatim & habitationis nomen aboleuisset, qui cum muneribus eos traxere quondam gentium repentinæ. Magis stipendia poscunt, renuunt Brittanni: mouent arma: fit discordia nimis, &, vt antè præfati sumus, à finibus eos pellunt in arcta promontoria quædam, & ipsi possessores à mare ad mare vsque in præsentem diem exi-
An. 418. stunt. In nono etiam anno post euersionem Romæ à Gothis, relicti qui erant in Brittannia Romana ex gente, multiplices non ferentes gentium minas, scrobibus occultant thesaurum, aliquam sibi futuram existimantes fortunam, quod illis pòst non accidit. Partem sumunt, in vnda gregantur, dant ventum carinis, exules Gallias tenent partes. Annum post duodecimum ad Scottos mittitur *Christi* nuncians euangelium *Paladius* episcopus à *Cœlestino* papa beato.

An. 430.

CAPITVLVM.

An. 449. EXpletis verò nouemdecim annis ceperunt regnum Romanorum *Mauritius* & *Valentinus*, in quorum tempore à *Vurthgern* aduocantur rege Brittonum *Hengest* & *Horsa* in locum qui vulgo *Hipuuines Fleot* nominatur, primitus Brittannorũ in subpetias: sed post rebelles & hostes extiterunt eorum, vt ante dictum est. Igitur impletus est tunc annorum numerus ab admirabili incarnatione saluatoris nostri Iesu Christi qua-
An. 455. dringenti anni & quadraginta nouem. Anno in sexto post, inierunt bellum *Hengest* & *Horsa* contra *Vuirthgernũ* in campo Egeles thrip. Ibi interficitur *Horsa*, & *Hengest* cepit
An. 457. regnum. Post bienninm autem *Hengest* & *Aesc* filius suus iterauerunt arma contra Brittannos & ceciderunt in illa die ex parte Brittannorũ millia quatuor: relicta tum Cantia Brittanni, quæ vulgò Kent nuncupatur, fugam dant in Lundonam vrbem. Circiter
An. 465. annos octo ipsi idem arma mouerunt contra Brittannos, fuitque valida cædes in die illa; duodecim primores duces cadunt Brittannorum iuxta locum qui dicitur Wippedes fleot, illic ruit miles Saxonum *Vuipped*, & ob id ille locus vocabulum sumpsit, sicut
An. 473. à *Theseo*, Theseum mare; & ab *Aegeo*, Ægeum, qui in eo necatus fuerat. Repleto siquidem octauo annorum numero *Hengest* cum *Aesc* filio suo secundò arma eleuant Brittannos aduersus, & cæso exercitu victores existunt, spoliáq; immensa ducunt. Aduectúsque est in anno quarto *Aelle* à Germania cum filijs suis tribus in Brittanniam tunc
An. 477. in locum, qui cognominatur Cymenes Oran, & persecuti sunt Brittannos in loco nominato

minato Aldredes Leage. Post verò octauum annum bellum idem ineunt aduersus Brittannos iuxta locum, qui dicitur Mercredes burnanstede. Deinde triennio impleto *Aesc* filius *Hengest* cœpit regnum in Cent. Post triennium quidem *Aelle* & *Cissa* obsederunt oppidum, quod vocatur Andredes ceaster, interfecerúntq; ibidem habitantes à maiori vsque ad minimum, nec vllum saltem liquerunt viuentem. Percurso itaque triennio *Cerdic* & *Cinric* filius suus cum quinque carinis aduecti Brittāniam in portum qui Cerdices Oran nuncupatur, in ipsa die bellum commisere Brittannos aduersus, & ipsi post in fine fuere victores. Sexto etiam anno aduentus eorum occidentalem circumierunt Brittanniæ partem, quæ nunc Vuestsexe nuncupatur. Aduenit & post in Brittanniam tum cum filio suo *Beda* anno impleto. Post cuius aduectum septimo anno *Cerdic* cum *Cinric* filio suo truncant *Natanleod* Brittannorum regem, & cum eo millia quinque virorum. Sexto igitur impleto anno *Stuf* & *Vuhtgar* in Brittanniam applicauerūt in Cerdices Oran, & bellum repentè imprimunt Brittānis, quos & fugatos victores pòst existunt. Impletúsq; est numerus ferè quinquaginta sex annorum, ex quo *Hengest* & *Horsa* Brittanniam aduenere. Deinde post quinquenniū *Cerdic* & *Cinric* arma mouerunt contra Brittannos in loco, qui Cerdices forda nuncupatur in fluuio Auene; & in ipso anno facietenus cœperunt regnare. Porrò post functionem regni eorum, anno in octauo siquidem, restaurant arma contra Brittannos. Impleto autem triennio, ceperunt *Vuihtam* insulam, cuius iam suprà memorauimus situm, attamen paucos interimunt Brittannos. Quarto impleto etiam anno *Cerdic* cum filio suo *Cinric* tradunt in potestate *Vuihtam* sobrinis eorum duobus *Stufe* & *Vuihtgare*. In ipsius verò anni decursu obijt *Cerdic*; & *Cinric* filius suus post illum cœpit regnum, & regnauit septem & viginti annos. Post quadriennium autem regni eius, obscuratus est sol à prima hora diei vsque ad tertiam. Iterum post biennium sol obscuratus est post tertiæ calculum dimidiam horam, ita vt stellæ passim in firmamento cernerentur. Denique septimo anno *Ida* cœpit regnum super prouinciam quæ dicitur Northanhymbra, cuius prosapia regni & nobilitatis à *Vuothen* exordium sumit. Ergo post quinquennium *Cinric* bellum gessit aduersus Brittannos iuxta oppidū, quod dicitur Searaburh, quos & fugatos multos ex eis interemit. Idem post quartum annum cum *Ceaulin* inierunt bellum aduersus Brittannos circa locum, qui dicitur Beranbyrig. Repletisque circiter annis quatuor *Ceaulin* cœpit regnum super Brittanniæ occidētalem partem, quę nunc vulgò Vuestsexan nuncupatur. *Aelle* quippe *Iffing* ad Northanhymbre seriē mittitur, quorum genus vsque ad generalissimum ascendit, id est, ad Vuothen. Deniq; post quinquennium venit *Columba* famulus *Christi* à Scotia in Brittanniam Pictis adnunciandi verbum Dei: post cuius aduentum, iam peracto triennio, *Ceaulin* & *Cutha* ciuile commouerunt bellum contra *Aethelbyrhtum*; quem & superatum persecuti sunt vsque in Kent, & eius duos duces peremerunt in Vubbandune, *Oslaf*, & *Cnybban*. Post trienniū verò *Cuthulf* bellum instituit contra Brittannos in Bedanforda, & quatuor regias villas accepit, scilicet Liganburh, & Eglesburh, Bensingtun & Ignesham. Denique post sex annorum decursum *Cuthuuine* & *Ceaulin* ineunt pugnam contra Brittannos, & eorum reges tres interimunt, *Comegl* cum *Condidan Fearmeglg*, in locum, qui vocatur Deorhamme; & tres vrbes eorum clariores ceperunt, Gleauceſtre videlicet, & Cirnceſtre cum Bathanceſtre. Impletóque numero septem annorum *Ceaulin* & *Cutha* instituunt bellum contra Brittannos in cognominato loco Fethanleage, *Cutha* ruit; ibi *Ceaulin* subiecit villarum multitudinem, & immensa spolia sumpsit. Facta quippe est in octauo anno ruina magna ex vtráq; parte in loco, qui dicitur Wodnesbyrg, ita vt *Ceaulin* in fugam verteretur, & post annum finit vitam. Successerúntque post illum *Cuichelm* & *Tridda* cum *Aethelfrith* in regnum.

An. 485. An. 488. An. 492. An. 495. An. 501. An. 508. An. 514. An. 519. An. 530. An. 534. An. 538. An. 540. An. 547. An. 552. An. 556. An. 560. An. 565. An. 568. An. 571. An. 577. An. 584. An. 592.

Explicit liber primus.

Incipit Prologus libri ſecundi.

IN exordio poſitionis huius libelli non opus fuerit præcapitulari, chariſſima noſtri. Quoniam per multimodos etiam anfractus duximus ſtilum ab ipſo generaliſſimo ſtatu; ac tranſilientes ea in quibus multorum adhæſit notitia, excerpta ab hiſtoria tam diuina quàm vulgari, altiora prudenti lectori linquimus. Ad noſtri etigeneris proprietatem nunc calamum dirigere oportet: & quamuis non famoſe pupilla dicitur membrum, veruntamen miniſterium præſtat non exiguum maioribus membris. Itaq; hortamur in Domino ne noſtra ſpernantur a phagolidoris dicta, ſed potius præopimas regi cælorum gratias reddant, ſi ſe ſapere alta videntur.

Explicit Prologus.

Incipit Liber ſecundus.

CAP. I.

¶ *De aduentu* Auguſtini *à* Gregorio *miſſo Papa beato.*

SIcuti diuina ſolet clementer prouidentia ab æterno cuncta proſpiciens non neceſſitate regere ſed potenti intuitu, ipſáq; immobilis ſemper, ac verbo ſuo ex diuerſo elementa diſponens, hominúmque genus ad veritatis agnitionem venire per mortem vnigeniti filij ſui, cuius ſanguine quadrifida mundi ſpatia liberantur: nunc per ſeruum ſuum illuſtrat tenebras Occidentalium in oras. Reſidente igitur aliquando papa beato *Gregorio*, ac ſeminante euangelium Chriſti, adſiſterunt viri ignota lingua nimis vultu decores, qui orum & admiratus pulchritudinẽ vir ſanctus, cuiuſnam eſſent gentis, ab eis ſciſcitat obnixè: tum iuuenes humili intuitu Anglos ſe eſſe confitentur. Vtrúmne, inquit, Chriſticolę, vir ſanctus, an increduli ſitis? Minimè Chriſtiani, inquiunt, & nec dum aliquis in hoc nobis aperuit aures. Tum ſubleuato vultu vir beatus: Quiſnã, inquit, in præſentia lapidum fundamentum ex harundine ponit? Nullus prudens, inquiũt. Rectè diſſeruiſtis quippe, & ſuſcipiens eos ducit in tricliniũ, inſerens eis diuina eloquia, quos deinde baptiſmo abluit Chriſti, & magis diſponebat cum eis iter ad patriã. Quo audito Romani reſiſterunt ſermoni, nec paſtorem ſiuere dimitti ab eis procul. Videns itaque beatiſſimus papa *Gregorius* ſibi populum reſiſtentem, quendam virum ex diſcipulis ſuis in diuino eloquio nimis inſtructum nomine *Auguſtinum* confirmato eum diuino admonitu, mittit cum viris præfatis, & multitudinem fratrum cum eo, quibus & aduectis templa erigunt Angli ſuſcepta fide. Ac per orationes ſancti *Auguſtini* epiſcopi miracula oſtendit ſaluator noſter *Ieſus Chriſtus* innumerabilia fidelibus ſuis. In cuius tumulo vſque in hodierna die non parua fiunt miracula ipſo auxiliante Domino noſtro.

CAP. II.

¶ *De* Æthelbyrhto *rege, & de baptiſmo eius.*

An. 596. EXercente igitur *Aethelbyrht* regimen ſuper Cent aduenit ſupradictus vir; cui & conceſſit rex *Aethelbyrht* cum omni domu ſua, & ſuſcepta fide baptizatus eſt. Ipſe eſt & primus rex in gente Anglorum, qui verbum Chriſti ſuſcepit. Deniq; *Aethelbyrht Eormenrices* filius fuit, cuius auus *Ochta* qui prænominabatur *Eſe*, propter quod poſtea reges Cantuarij *Eſingas* ſunt nomẽ ſortiti, vt à *Romulo* Romani, & *Cecrope* Cecropidę, & à *Tuſco* Tuſci; *Eſe* quippe pater fuit *Hengeſt*, qui primus Conſul & dux de Germania fuerat

erat gentis Anglorum; cuius pater fuit *Wihtgels*, auus *Wicta*, proauus *Wither*, atauus *Wothen*, qui & rex multarum gentium, quem pagani nunc vt Deum colunt aliqui. Transactúsque est numerus annorum ab incarnatione Dominica sexcentesimus minus quatuor annis.

CAP. III.

¶ *De* Ceolf *rege Occidentalium Saxonum, & de eius assiduo bello.*

PEracto etiam vnius anni cursu *Ceolf* cœpit regnum super Occidentales Anglos, cuius progenies à *Wothen* statum sumit: tantáq; fuit eius ferocitas vt aut cum sua propria gente, aut cum Brittānis, aut cum Pictis, aut cum Scottis bella gessisse perhibetur. *An.597.*

CAP. IIII.

¶ *De pallio apostolatus* Augustini, *quod à papa* Gregorio *mittitur.*

CVius regni post decursu iam quadriennio *Gregorius* papa mittit *Augustino* pallium apostolatus. *An.601.*

CAP. V.

¶ *De fide Orientalium Saxonum, & de transitu* Gregorij *papæ beati.*

POst triennium verò & orientales Angli susceperunt baptismum regnante *Sigebyrhto* rege. Post biennium autem migrauit *Gregorius* papa beatus, & decimo anno ex quo miserat Anglis baptismum per *Augustinum* Christi famulum. Impletúsq; est numerus annorum ab origine mundi huius quinque millia & octingenti supra. *An.604.* *An.606.*

CAP. VI.

¶ *De principatu* Cinigels *regis, bellóque eius, aduentu quoque* Byrini *Episcopi, & baptismo regis ipsius, fidéque Orientalium Saxonum, atque* Cuthrid *baptismo.*

POrro *Cinegels* cœpit regnum occidētalium Anglorum: ipse itaq; cum *Cuichelm* bellum inierunt aduersus Brittannos in loco qui cognominatur Beamdune, & superato exercitu ab eis duo millia interemerūt & quadraginta supra. Pòst igitur annis quatuor decim *Cinigels* & *Cuichelm* bellum gesserunt contra *Pendan* iuxta oppidum, quod vulgari sermone *Cirnceastre*. Impletis verò annis sex venit *Byrinus* episcopus ad Occidentales Anglos prædicans eis euangelium Christi. Transactúsque est numerus annorum ab aduentu in Brittanniam de Germania eorum ferè centum viginti. Tum susceptit in tempore illo baptismum *Cinegils* à *Byrino* sancto episcopo in oppido quod *Dorceastre* nuncupatur. Ipse & *Cuthrid* baptizat post quadriennium in eadem ciuitate, quem & baptisticum filium sumpsit. *An.611.* *An.614.* *An.629.* *An.635.* *An.639.*

CAP. VII.

¶ *De* Cenuualh *regimine, & de actibus eius.*

DEinde impletis annis nouem *Cenuualh* propinquo suo *Cuthride* tradidit ex prædijs suis tria millia adiacentia colle qui vulgo dicitur Escesdune. Post itaque quadriennium ipse bellū gessit ciuile in cognominato loco Bradanforda iuxta fluuiū Afene. Deniq; impletis annis tribus, *Penda* rex obijt; & Mercij baptismum suscipiunt Christi. Decursis quippe annis tribus *Cenuualh* & *Pionna* reges bella restaurant Brittannos aduersus, & persecuti sunt eos vsque ad locū qui Pederydan nuncupatur. Post triennium autem iterum *Cenuualh* gessit bellum iuxta oppidum quod Posentes Byrg appellatur, & captiuum duxit *Vulfhere* filium *Penda* in Escesdune superato exercitu eius. Post iam annos tres sol obscuratus est. Porro finito sexennio obijt *Osweo* rex Northanhymbrorū, & *Ecgferth* successit post illum. Itaque post decursu anni vnius facta est auium magna ruina, ita vt & in mare & in arida spurcissimus fœtor videretur tam de minutis auibus quàm de maioribus. Iam peractis duodecim mensibus obijt *Cenuualh* rex Occidentalium Anglorum, coniúxque sua *Sexburh* post illum successit in regnum, & rexit duodecim menses. Post quam *Escuuine* successit in regnum impleto biennio, cuius genus tendit ad *Cerdic*. *An.648.* *An.652.* *An.655.* *An.658.* *An.661.* *An.664.* *An.665.* *An.666.* *An.667.* *An.669.*

CAP. VIII.

¶ *De* Vulfhere & Cenuulh, *& de Synodo beati patris* Theodori.

An.670. SCilicet post annum *Vulfhere Pendæ* filius,& *Cenuualh* alternum inter se inierunt bel-
An.673. lum in loco, qui Bedanheafde dicitur. Póstque decursum triennij apparuit stella co-
An.675. meta. Fit Synodus in loco Hethlege *Theodori* Archiepiscopi sancti patronis,transacto
An.676. iam biennio,propter quod nitebatur eis inserere verba diuina. In ipsius etiam anni de-
cursu obijt *Hild* Abbatissa famula *Christi*,cœnobij,quod dicitur Streoneshealh.

CAP. IX.

¶ *De* Centuuine *rege, & de bellis eius.*

An.678. ERgo post biennium Brittannos persecutus est *Centuuine* rex de finibus eorum vsque
ad mare; cuius post biennium regni *Ine* functus est in regnum occidentalium An-
An.680. glorum. Transactúsq; est tunc numerus annorum centenus octuagesimus octauus, ex
quo *Cerdic* à Brittannis accepit partem occidentalem,suus genitor sextus.

CAP. X.

¶ *De conuersione* Ceaduualla *ad fidem* Christi.

IN ipsius quippe anni decursu profectus est *Ceduuala* Romam, baptismúmq; & fidem
Christi suscepit,quem post baptismum papa anni illius *Petrum* cognominauit. Ast an-
An.694. nis sex circiter impletis, Cantuarij recordati sunt causæ eorum, quam erga *Ine* regem
impleuerant, propinquum eius igne cremantes, cui & committunt solidos millia tri-
ginta per singulos constanti numero sexdecim nummis.

CAP. XI.

¶ *De actibus* Æthelredi *regis Merciorum.*

An.704. IGitur post decursum annorum decem monachicũ susceptt habitum rex Merciorum
An.705. *Ethelred* filius *Pendæ* iam impletis in regno annis minus triginta. Denique post men-
ses duodecim obijt *Ealdferth* rex Northanhymbrorum. Impletúsque est tunc numerus
annorum à conditione mundi nongentesimus & quinque millenus, ita D M DCCCC.
An.709. Póstq; quadriennio obijt *Aldelmus* beatus episcopus,cuius miro artificio edita opuscu-
la leguntur,erátq; eius episcopatus prouincia,quæ vulgò Sealuudscire dicitur.

CAP. XII.

¶ *De regimine* Ine,*& de actibus eius.*

An.710. POrro post annũ *Nunna* & *Ine* reges bellum gesserunt contra *Vuthgirete* regem,dux
An.714. quoq; *Beorhtfrid* aduersus *Peohtas*.Post quadriennium quippe obijt *Guthlac* famulus
An.715. *Christi*. Impleto etiam anno *Ine* & *Ceolred* construunt pugnam constra adstantes eis
An.721. cum armis in Vuothnesbeorhge. Itaque post septem annos truncat *Ine Cineulfum*, &
post menses sex imbuit pugnam contra australes Anglos.

CAP. XIII.

¶ *De* Æthelheard *rege.*

An.728. SExennio quoque impleto profectus est Romam cœpítque regnum *Aethelheard* Oc-
cidentalium Anglorum,primóque anno regni sui instituit bellum aduersus *Clitonem*
An.729. *Osuueo*. Impletóque cursu anni vnius apparuit stella cometa & sanctus obijt *Ecgbyrhtus*
An.731. episcopus.Occiditur autem post biennium *Osric* rex Northhymbriorum, & *Ceolf* suc-
cessit in regnum.

CAP. XIIII.

¶ *De actu regis* Æthelbaldi.

An.733. HIs ita gestis post biennium *Aethelbald* rex in potestatem cepit villam regiam quæ
An.734. Sumurtun nuncupatur.In ipso anno quippe obscuratus est solis iubar.Postque de-
cursum vnius anni facta est luna veluti sanguinolentis intincta guttis, & in ipso præ-
signio *Tatuuine* & *Beda* migrauerunt.

CAP. XV.

¶ *De regimine* Eadbyrht,*& de actibus eius.*

An.738. DEnique post quadriennium *Eadbyrht* Northanhymbrorum successit in regnum,
fratérq; eius *Ecgbyrht* functus est Archiepiscopalem gradũ; & nunc in Euoraca
vrbe requiescunt ambo sub vnius portici tectum.

CAP.

CAP. XVI.

¶ De principatu Cuthredi regis.

REpletísque annis duodecim rex *Cuthred* contra *Ethelhunducte* incepit bellum pro aliqua inuidia reipublicæ, ipse iterum post bienniũ contra *Athelbaldum* regem coaptauit arma in loco qui *Beorgforda* vocatur. Post annum etiam vt solitus erat suæ ferocitatis implere conamen, arma contra Brittannos aptauit; & post annum mortuus est. *An.750.* *An.752.* *An.753.* *An.754.*

CHP. XVII.

¶ De actu Sigebyrht regis, & de principatu eius.

POrro *Sigebyrht* suscepit principatum occidentalium Anglorum. Itaque post decursum vnius anni ex quo *Sigebyrht* regnare cœperat, cuius regnũ inuadens *Cynulf* abstraxit ab eo, & sapientes totius partis occidentalis facietenus traxit cum eo propter inconditos actus supradicti regis; nec illi derelicta pars potestatis, nisi prouincia vna quæ Hamtunscire nuncupatur. Commoratúsq; est ibidem non tempore longo: prisca commotus quendam interemit iniuria ducem, quem *Cynulf* bello expulit in inuia loci qui appellatur Andred. Sícque migrando mansit de denso in condenso vsque dum interficitur ab vno subulco in cognominato loco Pryfetesflodan, & vltus est sanguinem ducis *Cumbran.* *An.755.*

CAP. XVIII.

¶ De Cenulf regimine, bello quoque & actibus suis.

TAliter igitur his prætextis *Cynulf* sæpius non parua bella contra Brittannos exercuit; transeuntibus quippe annis triginta & vnum supra ex quo cœperat regnare, expellere à finibus quendam *Clitonem* conatus est, cui nomen erat *Cyneheard* frater *Sigebyrhtes*, cuius actus supra tractatus est. Postea ab illo obsidetur *Clitone*: nam nunciatum est ei cum quadam meretrice morando in loco qui dicitur Merantune, quamuis cum paucis & nescientibus circumeunt armis cum ignotis domum, intellexitq; rex taliter se habere, ianuam prosiliuit, defendit auidè tela. Ast compósita mente ruit super *Clitonem* quem & plagis non paruis afflixit, nec obliti socij minas arma eleuant, trũcant regem. Audito etiam milites regis qui iam fuerant in eius societate, sed vnusquisq; in suo applicio vt semper solebant fecerunt impetum clamorem visitant, visósque eos tali furore *Clito* blandiendo munera promittit eísque secundos honores. Post dominũ desiderant orcum, nec promissis attẽdunt, instant vnanimes pugnæ, ex eis nullus vitæ comes; Brittannus obses remansit vnus, & ille arduis oppositus plagis. Illucescente igitur die notum militibus factum est, qui post tergum remãserant regis; agmine congregato profecti sunt, *Osric* quoq; cum eis dux eius, & *Vugferd* miles, compererúntq; in ipsa aula *Clitonem*, in qua dominus eorum exanimis iacebat, firmãtur ex aduerso fores, hi extrinsecus, hi intrinsecus, inducias petit *Clito*, promittit magna, regnum optat futurũ; his omnibus recalcitrant societas regis, magis cognatos petunt separare qui cum *Clitone* erãt, renuunt dictis, illi è contra tali sermone responsa dant amicis: Nullus amor tam propinquis quàm domini, nec præsenti vultu exequias eius sectari valemus: & maximè obnixè petentes, quippe cum lugubri dolore sospiti vita discedere parentes, tali, inquiunt, & nos admonitu rogabamus nostros cõsanguineos qui erant socij regis, sed frustra exauditi sumus. Illi iterum ad hæc, Propterea innocui manebitis si dissederitis tantùm, nec eorum vltio in vobis redarguetur qui cum rege mortui sunt. At illi nulla dant responsa, sed taciti insistunt bello, punit vmbo vmbonem, brachia scutis pendent, ruit à proximo parens, frangũt postes, insequitur post alterũ alter, stat miserabilis pugna, heu *Clitonẽ* perimunt, omnésq; socij ante oculos primitus strantur excepto vno, & ipse quoque erat ducis *Osrici* filius de baptismo vix semiuiuus ac vulneribus oppressus multis. Regnauit quippe *Cenulf* annos triginta & vnum corpúsque eius mausoleatum iacet in Vuintonia vrbe. Supradictus etiam *Clito* requiescit in ecclesia quæ vulgò Axanminster nuncupatur. Eorum scilicet amborum progenies tendit ad *Cerdic*. In ipso itaq; anno occiditur *Aethelbald* rex Myrciorum in loco qui Seccandune vocatur. Requiescítq; corpus eius in monasterio quod Hreopandune appellatur, & *Beornred* successit in regnum, post non tempore tenso obijt & ipse.

CAP. XIX.

¶ *De* Offæ *principatu regis, & de actibus eius.*

An.756. POrro in ipsius anni circulo *Offa* successit in regnũ, vir mirabilis, filius *Tingferd*, auus eiꝰ *Eanulf*, proauus *Osmod*, atauus *Nibba*, abauus *Icel*, sextus auus eius *Eomer*, septimus *An.773.* *Angeltheu*, octauus *Offa*, nonus *Vuermund*, decimus *Vuhtleg*, vndecimus *Vuothen*. Repletis *Sax.774.* etiam septendecim annis, ex quo *Cynulf* à *Sigebyrhte* arripuerat regnũ, in cœlo apparuit signum Dominicæ crucis post solis occasum, & in ipso anno bellum ciuile gestum est inter Cantuarium populum & Merciorum in cognominato loco *Cittanforda*, & in illis diebus mõstruosi serpentes inter Australes Anglos visi sunt, quod Suthsexan nuncupatur. Peractisq; circiter annis quatuor, *Cyneuulf* & *Offa* inter se bellum instituerunt *An.777.* propter villam quæ Bensingtun appellatur, quæ & contigit *Offæ*. Iam post biennium *An.779.* Galli & Saxones pugnas inter se concitauerunt non paruas. Denique post quadriennium *An.783.* *Cyneheard* truncat *Cyneuulf* regem & ipse quoque ibi necatur. *Sax.784.*

CAP. XX.

¶ *De actu* Byrhtric *regis Occidentalium Saxonum.*

An.786. SIquidem in ipso anno *Byrhtric* suscepit regnum Occidentalium Anglorum, cuius *Sax.787.* prosapia tendit ad *Cerdic*. Impletóque triennio *Offan* filiam *Eadburh* sibi in matrimonium duxit.

Explicit liber secundus.

Incipit Prologus libri tertij.

DEpræsentati quidem à prioribus iam paginulis, carpere instat, vt tertij nobis statum libelluli edicamus. Te ergo exhortamur omni desiderij mei charissima, vt non reputetur in tædium à te pro longitudine lectionis præsens opusculum. Quoniam ad te maximè deuoueo hoc: in quantum ergo longinquo spatia mens metitur, in tantum charitatis propiùs generatur affectus.

Explicit Prologus.

En hic inchoat Liber.

REgnante *Byrhtrico* rege pijssimo super partes Anglorum Occidentales, iam innocentia protensi populi aruis sereno cum tranquillitate dabant squalidis sulco, & onoriferæ boum costæ proximo amore colla iugo subdebant. Aduecta est subitò Danorum ardua non nimia classis, dromones numero tres, ipsa & aduectio erat prima. Audito etiam, exactor regis iam morans in oppido quod Dorceastre nuncupatur, equo insiliuit, cum paucis præcurrit ad portum, putans eos magis negotiatores esse quàm hostes; & præcipiens eos imperio, ad regiam villam pelli iussit; à quibus ibidem occiditur ipse, & qui cum eo erant: nomen quippe exactoris erat *Beaduheard*. Impletúsque est tum numerus annorum trecentesimus & supra trigesimus quartus, ex quo *An.787.* *Hengest* & *Horsa* Brittanniam aduecti sunt, in quo & *Byrhtric* in matrimonium duxit *An.792.* *Offæ* filiam regis. Post annum quippe quintum ex quo rex Myrciorum *Offa* iusserat *E-An.794.* *thelbyrhti* regis amputare caput, & ipse quoque obijt impleto biennio, & *Ecgferth* suus filius successit in regnum & in ipso anno obijt. *Adrianus* quoque migrauit papa beatus. *Aethelred* scilicet interimitur à propria plebe rex Northanhymbriorum.

CAP.

CAP. I.

¶ De Ceolf rege Merciorum, & de bello eius.

POrro post biennium Cantiam vastauit *Ceolf* rex Myrciorum, & prouinciam quæ dicitur Mersuuari, & captus est *Prend* rex eorum; quem vinculis oppressum duxerũt vsq; ad Merce. Post annum igitur sæuissima plebs Romana *Leonis* fausti papæ præcidũt linguam insania moti, eruunt oculos simul & insuper à sede apostolica pellunt. Repentè autem adiuuamine *Christi*, qui semper est inoperibus suis mirabilis, & visus datus est & lingua famine plena, susceptq; iterum sedem apostolatus vt antè. Transeunte ergo triennio *Byrhtric* rex obijt. *An.796. An.797. An.800.*

CAP. II.

¶ De regimine Ecgbyrht, & de actibus eius.

ITaq; ordinatur *Ecgbyrht* super Occidentales Anglos in regnum: in ipso verò die trãseunte *Ethelmund* duce per quoddam prædium quod *Huuiccum* nuncupatur, volens ad vadum quod dicitur Cynemaeres forda, ibiq; ei occurrit *Vuexstan* dux cum centurias populi prouinciæ Vuilsætum, ambo cadunt illic inita pugna, Vulsætę tamẽ victores existunt. Ex quo etiam ceperat regnum rex *Ecgbyrht*, impleti sunt anni ab origine mundi numero sex millia DC M excepto annis quinque, & ab incarnatione Dominica anni octingenti DCCC. & ab aduentu in Brittanniam *Hengest* & *Horsa* trecenti & quinquaginta anni CCCL. & à principatu *Cerdic* ex quo subiugauit Brittanniæ partem Occidentalem qui fuit *Ecgbyrhtes* regis genitor decimus, transacti sunt anni trecenti CCC. & ab aduentu *Augustini* misso à beato papa *Gregorio* cum baptismo ad gentẽ Anglorum ducenti anni CC & quatuor, post missionémq; illã anno decimo migrauit pater *Gregorius*. Post quinquennium autem functionis *Ecgbyrhti* regis obijt *Cuthred* rex Cãtuariorum. Septimo quoq; anno migrauit *Carolus* rex Francorum. Biennio quippe impleto transijt *Leo* de virtute in virtutem papa beatus. Post quinquennium autem *Cynulf* obijt rex Myrciorum, cuius successor *Ceolf*; & post biẽnium ab eo regnum arripitur. Anno igitur transacto facta est Synodus magna in loco qui Clofesho nuncupatur, & duo ibidem duces interimuntur, *Burghelm* & *Muca*. Post annum siquidem coaptatum est bellum aduersus Brittannos in prouincia Defna in cognominato loco Gafulforda. In ipso quoq; anno *Ecgbyrht* rex contra *Beornulf* regem Myrciorum instituit bellum in loco Ellendune, & *Ecgbyrht* victor extitit: attamen in vtráq; parte ruina facta est magna, & *Hun* ibi occiditur dux prouinciæ Sumorsæton: requiescitq; nunc in vrbe Vuintana. Deniq; *Ecgbyrht* rex *Aethulf* filium suum transmisit cum exercitu in Cent, episcopum quoq; *Aelhstanum* cum eo & *Vulfheard* ducem simul, & superato exercitu persecuti sunt *Baldred* regẽ eorũ trans flumen *Temese* ad partes Boreæ. Quibus Cantuarij subijciuntur post, nec non prouincia Suthriæ cum Suthseaxe, i. medij & Australes Angli. Nam in ipsius anni decursu rex orientalium Anglorum cum prudentioribus sui principatus visitat *Ecgbyrht* regem causa pacis & prorectionis, propter metum Merciorum. In illius verò anni serie præfati orientales Angli arma instruxerunt aduersus *Beornulf* regem Merciorum, quem & truncant, superato exercitu eius, & quinque duces cum eo; sũcessor eius *Vuihtlaf*. Biennio itaq; impleto ablata est lux lunæ in ipsa nocte natiuitatis Christi. Et in ipso anno subiecit in potestate sua *Ecgbyrht* rex Merciorum, regnum omne quod subiacet ab Australi parte fluuio Humbre; ipse & octauus rex qui in Brittannia fuerat pollens potestate. Nam primus fuit *Aelle* rex australium Anglorum, qui possessor tantæ ditionis fuerat vt *Ecgbyrht*. Secundus fuit *Ceaulin* rex occidentalium Anglorũ. Tertius *Aethelbyrht* rex Cantuariorum. Quartus *Ræduuald* rex orientalium. Quintus *Eaduuine*, rex Northhymbriorum. Sextus *Osuuald*. Septimus *Osuueo* frater *Osuualdi*; post quem octauus *Ecgbyrht*, cuius suprà fecimus mentionem. Siquidem ipse exercitum duxit aduersus Northhymbrios, cui & subijciuntur humili ceruice. Transacto igitur anno *Vuihlaf* cœpit iterum regnum. In ipso verò tempore *Ecgbyrht* rex duxit exercitum contra aquilonales Brittannos, & subiectis omnibus reuersus est in pace. Igitur post quadriennium pagani territoria popularunt Iocí, qui dicitur Sceapige. Et post decursum anni vnius bellum gessit *Ecgbyrht* rex contra paganam classem, cuius numerus erat triginta quinque carinæ, in loco Carrum. Dani post victoriam sumunt. Deniq; post triennium aduenit oras in *An.800. An.805. An.812. An.814. An.819. An.821. An.822. An.823. An.824. An.825. An.827. An.828. An.832. An.833. An.836.*

in occidentalium classialis nimiùm Brittannûm exercitus, non mora facta commiscẽt se vna, quippe coaptantes arma aduersus *Ecgbyrht* regem Anglorum. Præsciscitato ergo rex esse se taliter, & conuocato exercitu imbuit contra bis populos arma in loco
An.837. Hengesteſdune, & vtróſq; arripuit populos fuga. Siquidem transmeato anni vnius cir-
Sax.836. culo obijt *Ecgbyrht* rex potentiſſimus.

CAP. III.

¶ *De principatu* Athulf, *& de actibus eius.*

POrro post obitum, *Athulf* succeſſit in regnum *Ecgbyrhti* patris sui regnúmq; Cantuariorum tradidit filio suo *Ethestano* & Eastsexena & Suthsexena, & Suthriæ, hoc est
An.838. orientalem partem, australem & mediam. Post annum scilicet dux *Vulfheard* paganam
Sax.837. contra classem gessit bellũ iuxta oppidum Hamtune, multósq; interemptos victor extitit. Erat autem numerus classis triginta & tres carinæ. His ita gestis obijt & ipse dux quiete. In eodem verò anno *Ethelin* dux bellum instaurauit cum populo prouinciæ Dorset, exercitum contra paganum in loco, post & persecutus est eos aliquod tempus, attamen post existunt Dani victores, & ducem interimunt sociósque cum eo. Denique
An.839. post annum, *Herebyrht* dux trũcatur à Danis in loco Merscuuarum: in eodem verò anno magna cædes facta est ab illo exercitu in vrbe Lindesse, & in Cent prouincia, & in
An.840. orientalibus Anglis. Similiter post annum hoc factum est, & in Lundonia vrbe, & in
An.841. Quintanuuic & in oppido Hrofeceastre. Interea post annum *Athulf* rex contra Danos instituit bellum in loco qui dicitur Carrum, à quibus & superatur, ibidémq; obti-
An.844. nuerunt locum victores. Siquidem triennio impleto *Eanulf* dux qui præerat prouinciæ Sumærsetun & *Ealhstan* quoq; episcopus, & *Osric* Dorsetum dux pugnam conduxerũt aduersus paganos exercitum in prænominato loco Pedredanmuthan: ast victores existunt, superato exercitu Danorum. Etiam in ipso anno *Aethelstan* rex & *Ealhere* dux bellum gesserunt contra prædictæ gentis exercitum in Cent prouincia iuxta oppidũ quod Sanduuic nuncupatur, nimiúmq; ab eis interimunt, fugatas turmas eorum capiũt
An.851. & nouem dromones. Transactis igitur annis septem Ceorl Defenum dux imbuit bellũ contra paganos in loco Vuiganbeorge multósq; occidũt Danorũ, obtinent & victoriæ locum. In ipsius verò anni decursu hyemauerunt primitus Barbari in insula Tenet, quæ non longè à Brittannia sita est, fœcunda nimium non aruis prolixis. Non dum iam impleto anni illius spatio aduecta est paganorum nimis ardua classis trecentæ & quinquaginta carinæ in ostiũ fluuij Temese qui vulgò Temesemuthan nuncupatur, & destruxerunt Cantuariorum vrbem, Lundoniam quoq; vrbem; & fugauerunt *Beornulf* regem Merciorum superato exercitu eius. Reuersíque sunt post pugnam trans Temese fluuiũ ad partem Austri per prouinciam Suthriæ, illicq; in occursum eorum obuius fuit *Athulf* rex cum occidentalibus Anglis, pars innumerosa cadit, ex vtraq; parte, nec duriorem vnquam audiuimus pugnã antè istius diei præsentiam; gesta sunt autem hæc iuxta syluam quæ Aclea nuncupatur. Igitur post triennium *Burhred* rex subsidium ab
An.854. *Aethelwulfo* rege ad subijciendum aquilonales Brittannos: ipséq; concessit, & congregato exercitu eius trans Merciorum profectus est regnum contra Brittannos, quos & superatos constituit sub tributo. Et in ipso quoq; anno transmisit Romam *Athelwulf* rex filium suum *Aelfred* in diebus domini papæ *Leonis*, quem & sanctificat in regem, & filium à chrismate nominauit, vt modò sub manu episcopi solemus accipiẽtes paruulos filios nominare. In eodem anno gesta sunt nimis bella in insula Tenet cõtra paganos, & facta est magna cædes in vtraq; parte, & in mare multi demersi. Post Pascha etiam il-
An.855. lius anni *Athulf* rex tradidit in coniugiũ *Burhrede* regi filiam suam. Siquidem post annum pagani hyemauerunt in loco Sceapige. In eodem anno decumauit *Athulf* rex de omni possessione sua in partẽ Domini, & in vniuerso regimine sui principatus sic cõstituit, & in ipso anno profectus est Romam cum magna dignitate, moratúsq; est ibi men-
An.856. ses duodecim. Igitur reuertente eo ad patriam, *Karolus* rex Francorum filiam suam tra-
An.857. didit ei in matrimoniũ, quam susceptam duxit ad patriam suam. Deniq; post annum *Athulf* rex obijt cuius corpus requiescit in vrbe Vuintona. Igitur præfatus rex fuit filius *Ecgbyrhti* regis cuius auus *Ealhmund*, proauus *Eafa*, atauus *Eoppa*, abauus *Ingild Ines* frater occidentaliũ Anglorũ regis qui Romę finierat vitam, traxerúntq; supradicti reges à *Cenred* rege originem. *Cenred* fuit filius *Ceoluuald*. Auus quippe eius *Cuthuuine*, proauus

Ceaulin

Ceaulin, atauus *Cynric*, abauus *Cerdic*, qui & primus poſſeſſor Brittanniæ partis occidentalis ſuperatos exercitus Brittannorum, cuius pater fuit *Eleſa*, auus *Eſla*, proauus *Geuuis*, atauus *Vuig*, abauus *Freauuinè*, ſextus pater eius *Frithogar*, ſeptimus *Brond*, octauus *Balder*, nonus *Vuothen*, decimus *Frithouuald*, vndecimus *Frealaf*, duodecimus *Frithoulf*, tertius decimus *Fin*, quartus decimus *Godulfe*, quintus decimus *Geat*, ſextus decimus *Tetuua*, ſeptimus decimus *Beo*, octauus decimus *Scyld*, nonus decimus *Scef*. Ipſe *Scef* cum vno dromone aduectus eſt in inſula Oceani quæ dicitur *Scani*, armis circundatus, erátq; valdè recens puer, & ab incolis illius terræ ignotus; attamen ab eis ſuſcipitur, & vt familiarem diligenti animo eum cuſtodierunt, & poſt in regem eligunt, de cuius proſapia ordinē trahit *Athulf* rex. Tranſmeatuſq; eſt tunc numerus annorum quinquageſimus quintus, ex quo *Ecgbyrht* cœpit regnare.

Tertius liber finit.

Prologus quarti Libri ecce incipit.

PEractas quidem tribus paginulas ſuperioribus libris, nunc inſtat ad quartum flectere pennam, in quo et emolumenti magis pollet præſentia, & origo proſapiæ generis noſtri iudicatur apertiùs. Et quamuis videar tibi lectionis tranſmittere onus, omni deſiderij mei chariſſima ſoror, non grauiùs à te iudicer, ſed ſicuti amore tuo conſcripta, ita & noſtro legantur. Qui autem in Trinitate laudatur, & vna potentia Deus, conſeruet te ſub vmbra alarum ſuarum, tecúmque ſocias tuas, Amen.

Explicit Prologus.

CAPITVLVM I.

De regimine filiorum Athulfi regis, *Ethelbaldi* viz. & *Ethelbyrhti*.

INterea poſt obitum *Athulfi* regis, ordinati ſunt filij eius in regnum, *Ethelbald* videlicet ſuper Occidentales Anglos, & *Aethelbyrht* ſuper Cantuarios, & Orientales, Auſtrales quoque & medios Anglos. Quinquennio autem impleto obijt *Ethelbald* rex & *Aethelbyrht* frater eius ſucceſſit in vtráque poteſtate. Et in diebus eius adplicata eſt maxima claſſis paganorum, fregerúntque regiam vrbem quæ Wintonia nominatur: in quorum occurſu fuerunt *Oſric* dux prouincię Hamtunſcire & *Athulf* dux prouinciæ Bearrucſcire: pugna quippe inita paganos in fugam vertunt, hi ſumpſere victoriam. Poſt autem quatuor annos ex quo obierat *Aethelbald* rex, ſtatum pagani firmant inſula in Tenet, Cantuarijs pacem promittunt; illi è contra pecuniam parant, ignoti futuri. Aſt rumpunt Dani fœdus, clam exeunt nocte, plagámque Orientalem Cantiæ vaſtant totam. Poſt annum verò obijt & *Aethelbyrht* rex, cuius corpus pacificè requieſcit in monaſterio cognominato Scireburnan. *An. 861. Sax. 860. An. 865. An. 866.*

CAP.

CAP. II.

¶ *De principatu* Etheredi *regis.*

ENimuero *Ethered* ſucceſſit in regnum poſt obitum fratris ſui *Ethelbyrhti.* In eodem anno aduectæ ſunt claſſes tyranni *Igwares* ab aquilone in terram Anglorũ, hyemauerúntq; inter orientales Anglos, illicq; fulciunt arma. Equos aſcendunt, cum accolis
An. 867. pacem confirmant. Scilicet poſt annum ipſe exercitus (relicta orientali parte) tranſferatúſq; eſt fluuiũ Humbre in Northhymbriorum prouinciã ad Euoracam vrbem quæ nunc vulgò Eoferwic nuncupatur. Fuerat námq; ciuilis tunc diſſenſio nimis inter habitatores terræ illius, in tantum furia moti, vt & regem *Oshyrhtum* propria de ſede eorũ expulerint: conſilióq; firmato pariter omnes quendã ſibi ignobilem eligunt regem, nec non tardè ad hoc conuertunt animum contra tela adiacentia exercitus arma leuare; centurias congregant non paruas, viſitant hoſtes iam morantes in ſuda; alternatim cõcitant iras, arma mouent, ſtat (miſerum) cædes vtriuſq; populi, ruunt illic reges. Relicti quippe eorum pacem confirmant hoſtili cum exercitu. In eodem anno migrauit *Eanulf*, dux prouinciæ Sumerſetun. Epiſcopus quoque *Ealhſtanus* poſt ſucceſſionem ſui epiſcopatus quinquaginta annos in parochia quæ Scireburnan vocatur. Ibi & corpus ſuum nunc requieſcit, ducis quippe ſupradicti in cœnobio, quod Glaſtingabyrig nun-
An. 868. cupatur. Ergo poſt annum caſtra metatus eſt exercitus Paganorum, cuius aduectum ſupra memorauimus in locum Snotingaham, illicq; hyemauerũt: & *Burhred* rex Mer-
An. 869. ciorum cum ſuis primatibus eis conſenſerunt manendi ſine calumnia. Anno igitur impleto ipſe exercitus eleuatur ad Euoracam vrbem, & ibi quoq; caſtra metati ſunt tem-
An. 870. pore hyberno. Iterum poſt annum migrantur, trans regnúmq; Merciorum itinera cedunt ad orientalem partem Anglorum ibique caſtra metantur tempore hyemali in loco Theotforda; aduerſus quos aptauit bellum rex *Eadmundus* breui ſpatio, à quibus & interimitur ibi, cuius corpꝰ iacet mauſoleatũ in loco qui Beadoricesuuyrthe nũcupatur, obtinuerúntq; tum Barbari victoriæ numẽ, mox defuncto rege, nam & eorum rex anno in eodem obijt *Iuuar.* *Ceolnothus* quoque Archiepiſcopus in ipſo anno migrauit &
An. 871. ſepultus eſt in vrbe Cantuariorum. Igitur poſt curſum vnius anni profectus eſt inde ſupra memoratus ad locũ Readingon Barbarorum exercitus, & maximè cogitans plebs impijſſima bello adire occidentales Saxones, & iam diebus peractis tribus, ex quo venerant, illò protendunt ante duo conſules eorum iam apparatu equeſtri, quem natura negarat, obliti claſſe aut certè explorationis ritu tam celeres aut æterni numinis per arua ſyluáſque feruntur. Aſt obuius dux *Adulfus*, & quamuis pauca manus, ſed fortia animi receptacula manent, dirigunt tela, hoſtes vertunt, opimíſque gaudent ſpolijs. Denique quadriduanum poſt ambitum *Ethered* rex adeſt cum exercitu, nimis incenditur medio inenarrabilis pugna, modò hi, modò alij rigidis inſtant certamine telis, ruit dux *Athulfus*, qui paulò victoriam obtinuerat ante; Barbari poſt victores exiſtunt: corpus quippe ſupradicti ducis abſtrahitur furtim, adducitúrq; in Merciorum prouinciam in locum qui Northworthige nuncupatur, iuxta autem Danaam linguam Deoraby. Impletóq; iterum quadriduo rex *Aethered* cum *Aelfred* germano ſuo arma inſtaurant contra omnem paganum exercitũ in loco Æſceſdune; factáq; eſt nimiũ ruina parte in vtraque. Poſt tamen rex *Ethered* victoriæ obtinet ſtemma. Nominatim igitur inſtat vt pandantur procerum nomina qui ibi cæſi ſunt. *Berſe* rex eorum, veteranus *Sihtrix* Conſul eorum, iunior quoque *Sihtrix*, *Osbearn* Conſul, *Fræna* Conſul, *Haradd* Conſul, & vt dicam, tota purior illic cecidit Barbarorum iuuentus, vt nec ante, nec poſt tanta ruina audita eſt, ex quo gens Brittanniam obtinuerat bello Saxonum. Interea tranſactis quatuordecim diebus animo iterato pugnę conſiſtunt in loco Baſingon prænominato quidem, móxq; mixta arma, in cõtrario ſibi paulatim ſuſcepere Barbari locum, ſpémque familiarem inter ſe cudunt, ſeducitur regia turma, iam præuiſores aſpera tenent loca, ſine ſpolijs victoriam ſumunt. Porrò poſt menſes duos renouat certamen rex præfatus *Aethered*, cum quo frater ſuus *Aelfred* in loco Merantune contra paſſim Barbarũ exercitum, & in vtraque manu cæſa eſt multitudo, Barbari victoriæ obtinẽt numen, ibi ruit ferro interemptus *Heahmundus* epiſcopus, ſuúmq; corpus iacet ſepultum in loco Cæginesſhamme multi quoq; in eadem pugna ruere, fugatíque; de quibus videtur impendioſam

pendiosam in hac breuitate protensionē nobis vti. Deniq; post deuolutionem pugnæ prædictæ illius anni post Pascha migrauit rex *Ethered*; de cuius radice teneo ortū. Nupérque iterato ordine manifestiùs consolidare incipiam tibi, consobrina *Mahtildis* veneranda; & veluti aduecta nauis per gurgites vndarum longinqua spatia tenet, iam portum quæ diligenti tramite explorarat; ita & nos quasi more nautarum ingredimur, &, vt olim tibi per priscam breuiter commemoraui epistolam, similiter & in præfatiunculis præsentis libelluli, nec impudēter iterum commemoro, & quamuis prærumpo fasmatis cursum non necessitate motus, sed tuæ charitatis amore, nunc pleniùs ex tempore de generis nostri prosapia retransmitto meditandum, satis quippe amplectens studium tuæ sinceritatis. Hactenùs rugositate relicta de filijs *Athulfi* incipiam loqui. Námq; fuere numero fratres quinque. Primus *Ethelstanus*, qui & regnum obtinuerat simul cum patre suo. Secundus *Ethelbald*, qui & occidentalium Anglorum rex. Tertius *Ethelbyrht*, rex Cantuariorum. Quartus *Ethered*, qui post obitum *Edelbyrhti* successit in regnum, qui & meus atauus. Quintus *Elfred* post omnes successor principatus totius, qui & atauus vester. Propterea notum tibi facio, hæc (amanda consobrina *Mahtildis*) accipiens ab annili vetustate, & maximè stilo breui nostri generis historiam curaui reges vsq; duos hos, de quibus nos augmentum sumpsimus. Tibi ergo hoc opus deuoueo, gratissima, coactus propinquitatis amore: cæteris autē, si cum supercilio amplectūt, à nostris indigni iudicentur canistris; aliâs charitate suademus cunctos præposita legi. Igitur recurramus ad omissam locutionem, & ad obitum regis præfati *Etheredi*. Huius fuere regni anni quinq;. Sepultus quippe est in cœnobio, quod Vuinburnan nuncupatur.

CAP. III.

¶ *De principatu* Ælfredi *regis.*

His ita peractis *Aelfred* obtinuit regnum migratu post fratrum, ipse & vltimus *Athulfi* filius regis, super prouincias Brittanniæ cunctas. Aduenit sine numero æstiuus exercitus in loco Readingon, & contra Occidentalium ineunt exercitū auida bellum manu Anglorum, subsidio quibus adsunt & hi qui vastauerāt ibidem tempore longo. Erat autem exiguus cùm Anglorum exercitus propter absentiam regis, qui eodem tempore exequias fratris impleuerat, & quamuis non plenæ acies manu, sed robustus pectore constat animus, longiùs pellunt hostes certamine læti. Attamen oppressi lassatu desistunt pugnæ barbari, vt sterilem obtinent tunc victoriæ statum: quin etiam pòst diffusi prædas minant, vastant loca. Fuerúntq; inter squalidissima eorum dominatione ab Anglis, viz. certamina tria. Excepto supra memoratis bellis, quorum vndecim consules ruunt, quos illi Eorlas solent nominare, & rex eorum vnus. Denique in eodem anno Angli occidentales pacem struunt cum illis. Migratúsq; est numerus tunc vsque ad confessum exercitus Barbarorum in Readingum, & vsque ad obitum *Aethered* regis, & *Aelfredi* fratri illius successionem annorum septuagesimus vnus, ex quo auus eorum *Ecgbyrht* continuerat regnū: quadraginta siquidē & septem, ex quo Myrcij & occidentales Angli ciuilia bella gessere in cognominato loco Ellēdune, & *Ecgbyrht* rex sumpsit victoriæ nomen. Deinde fuere anni viginti sex, ex quo pugna gesta est in loco Pedredan. Deinde viginti à certamine quod gestum est iuxta condensum quod Aclea nuncupatur. Deinde ab aduectu Paganorum in partes Orientalium Anglorum anni quinque, nec non discriminatio longa tum applicatus eorum in Readingon locum. Póstque vnius anni decursum, ex quo venerant Readingon, castra metati sunt ob ambitu Lundoniæ vrbis. Ast Myrcij confirmant cum eis fœderis pactum, stipendiáq; statuunt. Post annum Barbari sedes mutant confinium iuxta Lindissi vrbe in Turcessige cō dicto loco, iterant pacem fœderis Myrcia plebs cum eis. Ambitum anni post circuli vnius Barbari sedes migrant tandem Hreopandune locum, regémque *Burhredum* de regno pellunt extra Oceanum. Iam decies bis & duo supra annorum calculantur dies, & quo paterna tenebat regna. Quippe proiecta pace populantur Merciorum arua. Rex prædictus non spe abiecta *Christi* itinera legit desiderando Romam, migratúrq; ibi; suúmque corpus mausoleo digno conditum iacet in templo *Christi* genetricis sanctæ, quæ nunc Anglorum scholæ vsitant nomen. Tempore eodem *Ceolf* possedit regnum Myrciorum. Denique post annum Barbari in sortes sibi duas diuidunt regnum: partem

An. 872.
An. 873.
An. 874.
An. 875.

tem ſumpſit dux Barbarorum *Healfdene* nomen Northanhymbriorum; hyberno ibi ſedilia tempore cudit iuxtà nominatũ fluuium Tinan, ibidémq; vaſtant territoria paſſim. Aſt crebriùs inducunt Pihtis bellum, Cumbríſq; *Oſcytel* quoque & *Guthrum* & *Annuth* hi tres reges eorum cum immenſo exercitu de loco Hripandune ad cognominatum locum Grantanbricge, ſtatúmq; fecere ibi menſes duodecim. Porrò in ipſius anni æſtate exijt *Aelfred* rex cum claſſico exercitu mare, obuiámque ei barbara claſſis, dromones ardui numero ſeptem, pugna init, Dani fugæ dant vndas, capitur vnus dromon
An.876. à rege. Siquidem poſt annum tyrannus *Healfdene* Northanhymbriorum ſortitus eſt regnum ſubiectis cunctis. Et in ipſius anni decurſu exercitus, qui in Grantanbricge fuerat, coniecit ſtatum communem cum Occidentali exercitu, quod ante nõ vſi ſunt, iuxta oppidum quod Vuerham nuncupatur, depopulatáq; eſt ab eis pars maior prouinciæ illius. Quin etiam rex pactum cum eis pacis confirmat ſimúlque pecuniã dando. Ipſi verò dant obſides ei electi qui tum in exercitu videbantur obtutu regum eorum, eíque ſtatuunt iuſiuramentum in eorum armilla ſacra, quod cæterarum regionum
An.877. fecere nunquam, vt citiùs tam exire oris eorum. Aſt tranſgrediuntur pacem ſubitóque frangunt pactum, & in ſequenti anno, prouinciam expanſo agmine viſitant Defenum, ibíque caſtra metantur tempore hyberno in vrbe Exãceſtre. Deniq; claſſes eorum eleuant vela, dant vento carinas, procella ingruit triſtis, mergitur pars non minima, centũ numero carinæ ſupremæ, iuxta rupem quæ Suuanauuic nuncupatur: fraude conſtituunt iterata pacem Barbari mente, obſidéſq; dantur pluſquã quærebantur *Elfredi* quippe, regi opimi, de poteſtate firmium ſua, promittunt abſtrahere pedem, ſicque fecere, Merciorum regna vaſtando pellunt ingenuos paſſim, ategias figunt in oppido dicto Glenuceſtre vario ictu. Ergo in illius anni prætextum fregerunt præordinatum cum
An.878. occidentalibus Anglis plebs ſpurciſſima pactum orco firmo. Appliciúmque ſumunt hyemale in loco Cippanhamme. Aſt multos equitando per aduerterẽt ceruices quoad haud habuere incolæ dominatu inſopituri citius eorum cuncti mentes vertunt. Tum alios impia poteſtate tranſpellũt Gallias mare in oras. *Aelfred* ſiquidem rex arctiùs tũc habebatur quàm decuit. Dux quoque *Aethelnoth* prouinciæ Sumorſetun exiguo cum agmine ſylua in quadam morabatur. Conſtruxerúntque firmitatem quodammodo in inſula Æthelingaige quæ videtur ſita in palude. Rex verò prædictus contra Barbaros nõ ſinebat quotidiano certamine, cum ſola prouincia Sumerſætun: nec aliæ tunc ei adiutrices excepto his qui regio paſtu vtebãtur famulis. In eodẽ anno aduectus eſt *Healfdene Iguuares* tyranni frater cum triginta moneribus in occidẽtales Anglorum partes, obſeditq; *Oddan* ducem prouinciæ Defenum in quodam caſtrõ, incenderúntq; Martem intus & foras Barbarum, rex ruit, octoginta quippe cum eo decades. Poſtremo victorię obtinent locum etiam Dani. Interea poſt Paſcha illius anni, coaptauit bellum *Aelfred* rex aduerſus exercitus qui in Cippanhamme fuere in loco *Ethandune*, victoriæq; obtinent numen. Poſt autem pugnæ ſolutionẽ Barbari pacem promittunt, inducias petũt, non negant obſides, iuſiurandum confirmant, rex eorum ſcilicet ſuſcipit baptiſmatis fontem, quem ſuperſtes de lauacro ſumit rex *Aelfred* in Alnea inſula paludenſi; dux pariter *Aethelnoth* abluit poſt lauacrum eundem in loco Vuedmor, illícq; ei præbuit rex
An.879. *Aelfred* honores magnificé. Deinde poſt annum ex quo exercitus paganorum ab vrbe exierat Gleauceaſtre, profectus eſt in oppidum Cyrenceaſtre, ibique metatus tempore
An.880. hibernali. Et in ipſius anni decurſu obſcuratus eſt ſol. Poſt annum igitur ex quo iubar omiſerat Phœbus, eleuatus eſt prædictus exercitus relicto Cyrenceaſter ad orientalium Anglorum partes, caſtrametatiq; ſunt ibi, omnéſq; habitatores illius terrę ſub iugo imperij ſui duxere. Peractíq; ſunt quatuordecim anni tunc ex quo hyemauerũt Barbari in aruis terræ prædictæ, & equeſtrati. Porro in eodem anno poſtquam ſubiecta eſſet eis tellus prędicta, artemone petunt Gallias partes, ſtatum firmant in Gent loco condi-
An.881. cto ipſi eidem qui caſtra metabantur quondam in loco Fullanhamme. Scilicet poſt annum vlteriùs progredi petunt, agmina Francorum è contra inſiliunt armis, victoriæque
An.882. funguntur numen Barbaro exercitu fugato. Póſtque circulum vnius anni tranſijt prædictus exercitus in ſuperiora territorijs Mæſæ, & caſtra metati ſunt in loco Eſcelũ. In eodem anno exiuit nauigio rex *Aelfred*, obuiauítq; dromonos quatuor, ab eo ſuperati
An.883. truncantur duo. Relicti arma omiſſa duo ſubijciunt colla. Anno igitur tranſeunte profectus

fectus est supradictus exercitus supra in Scald parochias, ad locum *Cundath*, ibiq; hyemale sumunt metatum. Impleráque serie anni vnius abrumpitur oppositа supradicti clades exercitus in superiora Sunnan turmæ in locum Embenum, ibique castra metatur spatio hibernali. Ergo post annum partiuntur in sortem sibi arua telluris ipsius in duas partes, vnam ad Lotenum, alteram ad Hrofeceſtre partem videlicet pertinentem; obsederúntque oppida prædicta. Nec non alia sibi struunt vilia castra. Etiam defectus dominatur accolis priscis vsque dum adueniſſet rex *Aelfred* Occidentali cum manu. Superata tandem lues immunda, auxilia quærunt, rex iussit Sarauara duci equis non exiguis littora, petunt proprias sedes. Quidam eorum vltra petunt marinas partes. Curſu in eiusdem anni præsentis obsidatum cum renouant Anglis omissi, bisque numerant fraude prædas in anno telluris in condenso adhærenti Notheas fluuio partes Tamesi. Petias sub dant plebs immunda quæ tum Orientales continebat Anglos, repentè extraneum petunt vestigio cursum ad locum Beamfleote. Ibique lurido motu partitur socia manus, quidam manent, quidam petunt vltra partes marinas. Itaque classem mittit in eodem anno in Orientales partes Anglorum rex præfatus etiam *Aelfred*, statimque aduectu in eorum occursim fuere in loco Stufemuthan sexdecim scilicet numero carinæ, vastantur quidem armis, ferro truncantur magistri, cætera classis piratica cursu obuia vehitur illis. Insistunt remis, deponunt scarmos, vnda coacta rutilant arma, post gradum Barbari victoriæ scandunt. In eodem anno magnificus obijt Karolus rex Francorum extinctus nece ante vnius circulum anni, quem post subsequitur equidem vterinus frater qui tum præfuerat Gallias fines super Occidentales. Ambóque fuere filij *Hloduuiges* cuius ante regimen fuerat totum, extrema iam series fuerat vitæ in orbitu solis prædicto ipséque magni filius regis esse *Karuli*, quippe cuius in matrimonium duxerat filiam rex *Athulfus* Anglorum. Ast in motione illius anni factus est cum Barbarorum classiali non impetu paruo littora complens veteranorum Saxonum, bisque in eodem parent tempore bella, victores post exiſtunt Saxones: adfueréque tum Frisij certamine simul. In eodem anno succeſſit in regnum *Karolus* minor totas Occidentales super Galliæ partes & vsque ad Tyrrhenum mare protensa, & vt dicam, proaui sui passim potestatem; excepto prouinciæ *Lidouicon* cuius pater *Hloduuius* frater *Karuli* medij, cuius filiam duxerat in coniugium *Athulf* rex Anglorum. Et hi, vtrique fuere filij *Hloduuij*, scilicet *Hloduuius* filius erat *Karuli magni*, *Karulus Pipini* filius magnus. In eodem anno migrauit beatus papa *Martinus*, qui & in libertate posuerat Anglorum per prædestinationem regis *Aelfredi* quæ nunc scholam Romæ videtur exter beatóque munera misit biguo Christi in quo salus rutilat mundo. Quippe in illius anni meatu, prædicta lues rumpunt fœdus regémque contra insiliunt telis *Aelfredum*. Denique post annum inferiores partes Gallias petunt, continuóque sedilia cudunt iuxta fluuium Signæ prætempestate hiberna. Interea obsidetur à rege *Aelfredo* vrbs Lundonia: & quem ingenio, quem occursu non superauerat ciuilis discordia sæua, hunc vt redemptorem susceperе cuncti, & maximè genus Saxonum, excepto Barbaræ gentis & his qui sub manu eorum tum captiui tenebantur. Etiam post manus cateruæ confirmatas ibi constituitur dux *Aethred* à rege præfato, custodiendi arcem. Siquidem exercitus qui tum populabatur Gallias partes vestigia secant per pontem arcis Parisiacæ, totámque iuxta Signiam vastant vsque ad Mæterne & super verticem ipsius vsque ad Catsig, ibique constituunt ter hiberneos status. In eodem anno obijt & *Karulus* rex Francorum, *Earnulfus* quoque succeſſit fratruellus eius in regnum hebdomadas septem ante obitum patrui sui. Tum partitur regnum in quinque regésque totidem functi in eodem; attamen permissu fiunt *Earnulfi* cuncta, nec non promittunt se esse eius sub manu dominijq; iuuãtes ideò, quoniam non essent sicut ipse sulco de paterno nullus eorum. Habitauitq; post functionem regni in parte Orientali fluuij Hreni. *Hrodulfus* verò medias partes regni, *Odda* quoq; Occidentalem partem, Beorngar etiam cum *Vuitha* Longobardorum regnum obtinuere à discrimine Iouij montis. Illicq; ciuilia coaptarunt bella, prosequitur plebs plebem, sæpiùs vertũtur vtrorúmque arua, nec vnquam adfuisse spes inter eos secunda. Porro in eodẽ anno quo Barbari con ederãt ponte in Parisiaco, dux *Aethelhelm*

An. 884.

An. 885.

An. 886.

An. 887.

diœceſios Anglorum pro populo accepta à rege pecuniæ non exiguam partem adijt
An.888. Romam. In eodem anno obijt *Ethelſuuith* regina. *Aethered* quoque Archiepiſcopus
An.889. tranſijt in illius anni decurſu, nec non *Athelbald* Cantiæ præſul. Tranſeunte igitur vnius anni meatu Abbas Byrnhelm Romam pro populo eleemoſynam duxit & maximè Occidentalium Anglorum regiſque *Elfredi*. Tum & orco tradit ſpiramen *Guthrum* Borealium rex Anglorum, qui & *Ethelſtan* à lauacro baptiſmatis ſumpſerat nomen à ſuo patrino rege *Aelfredo* cuius conſeſſus maximè fuerat inter Orientales Anglos quoniam ibi & ſtatum tenuerat primum. In eodem anno eleuatus eſt ſupra memoratus exercitus de Signahamne ad locum qui vulgò dicitur Sandlaudan, cuius ſitus inter Brittannos & Francos videtur, quorum in occurſu Brittanni inſiſtunt armis, obtinéntq; victoriæ numen, eóſq; perſecuti ſunt in mæandrum cuiuſdam amnis, ibique non pauci merguntur lymphis. Poſt etiam ſpatio vnius anni cateruæ ſupradicti exercitus viſi-
An.891. *vel 892.* tant Orientales Francorum partes. Rex *Earnulfus* obuius quorum equeſtris tandem imbuit certamen antequam venere gurgite claſſes. Manus Francorum Orientalis aderant ibi. Saxones quippe Baiuueriq; auras dant fugæ pagani. Abſtrahuntur tum feruẽtes fide anno in eodem Hibernia ſtirpe tres viri lecti, furtim conſuunt lembũ taurinis byrſis, alimentum ſibi hebdomadarium ſupplent, eleuant dies per vela ſeptem totidémque noctes, aduehuntur in primna Cornuualias partes relicta claſſe non armis ductam nec copioſis ſcilicet lacertis, nutu potiùs ſed cuncta tuentis. *Aelfredum* adeunt regem Anglorum in quorum aduectum cum rege pariter ſinclitus ouat. Deinde Romam veſtigia legunt, vt ſoliti crebro Chriſti magiſtri petitum: mentes ab inde Hieroſolymis ire prætendunt. Protinus eorum migrat eminentior via vnus quippe frater cuſtodia cernit reliquias ſui compagi ſocij: nec non miracula quidem non minima facta breuiario in hoc fas eſſet prædicere tota. Námque alter domi vertitur, puluerem concutiens calo abſentiúmque infert nomina ſic. *Dufflan* primus, *Macbeathathque* ſecundus, *Magilmumen* tertius, artibus frondens, littera doctus magiſter inſignis Scottorum. Etiam in eodem anno poſt Paſcha in ambitu letanias cometa apparuit ſtella, quam nonnulli exiſtimant ruſticanorum eſſe temporum ante fluentium omen: ſed in hoc ratio probatiſſima philoſophorum videtur cuius prædicta demonſtrant futura
An.893. ſicut in multis expertum eſt. Deinde poſt annum ex quo bella geſſere Barbari contra regem *Earnulfum*, quin Bononiam petunt ibíque conſtruunt claſſem, primna dant ventis volant roſtra ad Anglicas partes, in limneo portu conſtituunt puppes à Poldre loco condicto Orientali Cantiæ partem; deſtruúntque ibi priſco opere caſtrum, propter quod ruſtica manus exigua quippe intrinſecus erat. Illicque hiberna caſtra confirmant. In huius anni ſcilicet decurſu aduehitur claſſis non minima Hæſten in oras fluuij Tæmeſe, arcémque fundant in Cantiæ fines in cognominato Middeltune loco, caſtra metantur hyeme tota ibi. Factúſque numerus tunc annorum à glorioſa natiui-
An.894. tate ſaluatoris nongenteſimus præter annis ſeptem. Paſchalíque poſt anni illius eleuatur exercitus, qui de Gallias venerat partes, ſubſequendo latebras cuiuſdam immanis ſyluæ, quæ vulgò Andredeſuuda nuncupatur; protenſíque ſunt Occidentales Anglos vſque: aſt peditentim adſitas prouincias vaſtant, id eſt, Hamtunſcire, & Bearrucſcire: prænotatáq; ſunt hæc Clitoni tum *Eaduuerdi Elfredi* filij regis iam fuerat exercitando per Notheas partes Anglorum. Sed poſt induuntur & Occidentales Anglos, fit in occurſu minacibus ſtridens agmine denſo Fearnhamme loco: nec mora, cõtra inſiliunt facta iuuentus armis irrepti ſultant liberati ritè Clitonis, aduentu veluti ſuetam aduectæ poſt prædam paſtoris ſuffultu paſcua bidentes: vulneratur ibi tyrannus, iuuantum Suualidas turmas tranſpellunt fluuium Temeſæ ad partes Boreæ. Interea tenentur obſeſſi Dani in Thornige inſula pali. Subſidium Clitoni præbuit rex *Aethered* Lundonia ſcz. ab vrbe profectus. Obſecrãt pacis Barbari iámq; fœderiſq; ſtatum, obſides dantur, adfirmant iure exire regno præfati regis, actus & ſermo ſimul vna complentur. Denique partes proficiſcuntur in Anglorum eoas, ſub ſtatu illo manentis exercitus quippe in regimen quondam *Eadmundi* Sancti regis eorúmque naues circum volant ad eos de limneo portu ad Mereſige locum Cantiam velis ſecundum. In eiuſdem anni ergo ſtatuta abrumpitur Hæſten arduo cum manu à Beamfleote loco

co,per totáſq; Merciorũ partes populatur ſæuus,quo ad Brittannũm fines venere,quibus dat ſubpetias exercitus adhærens tunc climate in eoo Northhymbri vſque modo eodem. *Aethelm* cum dux præclarus publicè paratu equeſtri,nec non *Aethelnoth* duce vnà Anglorum cum Occidentali inſequitur exercitu poſt. Adeſt quorum rex *Aethered* Myrciorum ſubſtans cum impetu magno. Inijciunt bella alterna ſtat certamine plebium vtrarúmque iuuentus, Angli tum victoriæ poſt obtinent locum. Geſta hæc quippe in Buttingtune prædicantur à priſcis. Præterea viſus cernitur inaptus, ſiquidem Danis confirmant iterati pacem, haud negant obſides, promittunt ſe ire regione ab illa. In eodem anno Danaa ſuda in Beamfleote loco experto nutu ab incolis ruit, annilem diuidunt inter ſe theſaurum. His ita geſtis *Sigeferth* piraticus de Northhymbriorum aduehitur ardua cum claſſe per littora vaſtat bis tempore in vno,vela poſt vertit ad proprias ſedes. Repletíſque annis duobus ex quo immenſa venerat à Bononia claſſis, arce conducta in Limnas oppido Anglorum. Ab Occidentali profectus eſt parte tunc Anglorum *Aethelnoth* dux, adit in hoſtes Euoraca vrbe qui non parua territoria pandunt in Myrciorum regno loci in parte Occidentali Stanforda, hoc eſt inter fluenta amnis Vueolod, & condenſo ſyluæ quæ vulgò Ceoſtefne nuncupatur. Tranſeunte etiam anni vnius decurſu obijt & *Guthfrid* rex Northhymbriorum in natalitia ſancti *Bartholomæi* Apoſtoli Chriſti;cuius mauſoleatur Euoraca corpus in vrbe in Baſilica ſumma. Interea bis binis poſt annis, facta eſt diſcordia *An. 901.* nimis & maximè, ex quo ſupradictus obierat rex, inter Anglos, quæ tum manebant loca per Northhymbriorum fœtidus turmas. Denique in eodem anno magnanimus tranſijt de mundo *Aelfredus* rex Saxonum, immobilis Occidentalium poſtis, vir iuſtitia plenus,acer in armis, ſermone doctus, diuinis quippe ſuper omnia documentis imbutus. Nam ex Latino rhetorico faſmate in propriam verterat linguam volumina, numero ignoto,ita variè, ita præopimè, vt non tantum expertioribus,ſed & audientibus liber Boëtij lachrymoſus quodammodo ſuſcitaretur motus.Septima námq; die ante ſolennia ſanctorum omnium obierat anax, cuius requieſcit vrbe in Wintana corpus, in pace. Die modo lector, Chriſte redemptor, animam eius ſalua.

CAP. IIII.

¶ *De regimine* Eaduuerdi *regis,& de bello eius.*

SVcceſſor equidem tum monarchiæ *Eadauerdus* poſt filius ſupra memorati regis coronatur ipſe ſtemate regali à primatis electus Pentecoſtes in die, iam defluente ſiquidem annorum numero centeno, ex quo proauus continebat *Ecgbyrht* præſentia eius regna. In eodem anno *Athelbald* in Lundonia arce, præſulatum ſumpſit Euoracæ vrbis. Factúſque videtur numerus annorum ab aduentu Chriſti (humana ſumpta carne) nongenteſimus pleniter ordo. Impletóque poſt annorum bis ritu, bella parantur Holme in loco contra Orientalem quippe citiùs cladem poſt dies quinque feſta puerperæ ſanctæ,conijciunt peltas, enſes vibrant, in vtráque manu criſpatur haſtilis crebrò, ibidémque ruit *Sigeaulf* dux Sighelmque, tota pars Cantiæ nobilitatis pænè: nec non *Haruc* rex Barbarûm ibi ſuſpenditur orco. Aſt duo Anglorum lanugine Clitones tenera, linquunt ibi auras ſuetas, ſub Acheronteas peregrinam temptant regionem vndas, habundanſque ſimul proceritas ex vtraque parte: Barbari namque poſt exiſtunt victores, ſultandóque obtinent locum. Denique poſt triennium à conditione mundi tum tranſmeatus eſt numerus annorum ſex millia centum. Poſt triennium verò Archiepiſcopus *Plegmund* enceniauit in Vuintonia vrbe arduam turrim, quæ tum nouiter fuerat ſita in honore genetricis Dei *Mariæ*. Pontifex præfatus in eiuſdem anni ſcilicet decurſu pro populo Romam quin eleemoſynam duxit, *Eaduuardo* quoque pro rege. Annum poſt vnum Barbari pactum rumpunt *Eaduuardum* regem aduerſus, nec non contra *Aetheredum*, qui tum regebat Northhymbrias partes, Myrciaſque: vaſtantur paſſim Myrciorum arua, à tempeſtate prædicta & penitus vſque ad Aſne fluenta, vbi inchoat Occidentalium terminus Anglorum, nec non Myrciorum. Deinde tranſuehuntur Occidentales

in partes per fluuium Sefern, illicque vaſtarunt non minimas prædas. Aſt vbi pedem retraxere domi ouantes ſpolijs opimis, parte in Eoa fluuij Sefern etiam tranſmeabant pontem ordine litterato, qui vulgò Cant-bricge nuncupatur: ſtatuta quippe acie tendebant repentè obuio turmæ ſimul Myrciorum Occidentaliúmque, inſiſtunt pugnæ, mora nec attenta, in Vuodnesfelda campo Angli victoriæ obtinere numen, Danorúmque fugatur exercitus, telo oppreſſus: facta hæc memorantur, quinta in die menſis Auguſti, ibidémque ruunt reges tres eorum turbine in eodem vel certamine dicere fas eſt, ſcilicet Healfdene, Eyuuyſl quoque, nec non *Iguuar* relicta tyrannide tum ad aulam properauit inferni, maioréſque natu eorum duces ac nobiles ſimul. Námque poſt annum migrauit de mundo *Aethered* Myrciorum ſuperſtes, ſepultúſque eſt in arce dicta Gleauceſtre, in pace. Biennij quippe tranſeúnte ſtatu obijt *Athulf* in Northhymbrijs oris, qui tum præerat actori oppidi Bebbanburgh condicti. Etiam poſt annum aduehitur in oras claſſis Anglorum ardua nimis in ſtomio certè fluentibus Sæfern, nec graue bellum porrigitur ibi anno in eodem. Denique pars exercitus illius maior nec non Hiberniam petunt Britannidem olim à *Iulio* magno *Cæſare* vocatam. Interea poſt tempora anni vnius in die Dominico accidit natiuitas Chriſti. Factáq; eſt tranquillitas hyberni eiuſdem tanta, vt nec antè nec poſt quit memorare quiſpiam. Triennio poſt iam completo *Aethelfled* mundo demigrat, regia ſoror, tumulatur cuius corpus Gleauceſtri in arce. Nono etiam anno poſt tranſacto migrat & *Eaduuerd* rex Anglorum. Hic finis, hic nomen, nec non pertinacia ceſſit eiuſdem.

CAP. V.

¶ *De principatu* Ætheſtani *regis, de bello quoque & actibus eius.*

ANno etiam in quo imperij functus fuerat *Stefos Aetheſtan* rex robuſtiſſimus, tranſacti ſunt anni à glorioſa incarnatione Saluatoris noſtri DCCCC. ſupráque viginti & ſex. Igitur poſt annos tredecim facta eſt pugna immanis Barbaros contra in loco Brunandune, vnde & vulgo vſque ad præſens bellum prænominatur magnum: tum ſuperantur Barbaræ paſſim turbæ nec vltra dominari, poſt quos vltra pellit oceani oris, nec non colla ſubdunt Scoti paritérque Picti vno ſolidantur Brittannidis arua, vndique pax, omniúmque fœcundia rerum, nec vſque ad iſtas motus adhæſit ſine littora Anglorum fœdere claſſicus. Biennio poſt migrat de mundo rex venerandus *Aetheſtanus*.

CAP. VI.

¶ *De regimine* Eadmundi *regis.*

NAmque poſt illum *Eadmund* omiſſa ſucceſſit in regna. Poſt anni ergo ſeptimi curſum, *Vulfſtan* Epiſcopus, dúxque Myrciorum expulerunt quoſdam deſertores, *Ragnald* videlicet, & *Anlaf* de Euoraca vrbe, præfatóque regi in poteſtate ſubdunt. In eodem verò anno obijt & regina *Elfgyun Eadmundi* regis coniux, póſtque ſanctificatur, in cuius mauſoleo (cooperante Deo) vſque ad præſens innumeroſa equidem miracula fiunt in cœnobio, quod vulgò Sceftesbyrig nuncupatur. Reuolutione ſcilicet in eadem obijt & rex *Eadmund* in ſolennia *Auguſtini* minoris, qui & apoſtolus Anglorum. Continuítque regnum ſex annos & ſemis.

CAP. VII.

¶ *De regimine* Eadred *regis.*

CVius ſucceſſor extitit *Eadred* in regnum, ſuus quippe frater; cui Northhymbrij ſubijciuntur cuncti, nec non Scoti iuſiuranda confirmant, immutabilémque fidem.

dem. His ita prætextis, non tempore post longo in pace migrat & ipse in natalitia beati Papæ *Clementis* atque martyris. Obtinuerat namque principatum annos per nouem & semis.

CAP. VIII.

¶ De Eadwig rege.

QVin successor eius *Eadwig* in regnum, qui & præ nimia etenim pulchritudine *Pancali* sortitus est nomen à vulgo secundi. Tenuit namque quadriennio per regnum amandus.

CAP. IX.

¶ De principatu Edgari regis.

DEnique *Eadgar* coronatur in regnum, rex admirabilis.

Annis sextenis siquidem per regna meatus,
Bisque dies numero tenuit minus obice septem.
Argiuæ hebdomadas gentis posnere magistri:
Septimanas recitant post quas nunc voce Latini.
Tingite nunc calamo musæ propriumque vocate
Carmen, & ignoto vestri properate secundis.
Cùm placido steterint fontes aperite poëtam.
Fungitur interea regno post anax in arce,
Kim annis castrum à prisco iam nomine dicta,
Nec bathum ab alijs non pro feruentibus vndis.
Costis pentidies fuerat quam quondam honore,
Bradifonus domino Moyses sacrarat amore.
Aduenit & populus pariter sine nomine turma,
Quin etiam ferro syncipite rasi corona.

Porrò à natiuitate Domini saluatoris transactus est tunc annorum numerus nongentesimus & supra septuagesimus adhærénsq; ternus.

Sibi proles Eadmundi *summa,*
Properate quidem, numero bis denis
Super augent nouem, seculi prisca
Recolligens mente, ingenia forsan
Addens & recenti temporis noua.
Ter monadis decem
Numero fluente, coronatur anax
Interea denis, sex & supra
Regimen sub ipso
Contentum rite,
Stipulator passim, præstiterat illi elementorum,
Póstque spiramen reddit authori
Telluris insultus, marcescens ab ea
Lumina cernit altitonantis,
Omissa tandem luce corrupta
Anglorum insignis rex Eadgarus
A Cæsare quidem nominato mense Iulio, vulgus vsitare solet,
Potius pestis sublimare sollers visum humanus,
Quam magis diuorsi ab alto cuncta cernenti, reddere vota
In cursu ogdoi transeunte diei
Auri largus exanime corpus relinquit

Monarchus Brittannûm
Nobilis, exſtirpe frondens Saxonum,
Eadgarus *anax: námque ſermone Latino*
Fauſti contim nuncuparunt beatam.

FABII Quæſtoris Patricij ETHELVVERDI,
fœliciter explicit liber Quartus.

Descriptio compilata per dominum INGVLPHVM *Abbatem Monasterij* **Croyland**, natione Anglicum, quondam Monachum Fontanissensem, & sic ingesta.

VM ego *Ingulphus* diuinę pietatis patientia Abbas Monasterij **Croyland**, per officium mihi impositum rebus ecclesiasticis curam impẽdere compellor, primò mihi fore videtur opportunum, qui sunt nostri Monasterij fundatores, scire, & benefactores; quo tempore fundatur, de quorum eleemosynis victualia & cætera necessaria nobis ministrantur; sed & quæ prædia aut possessiones singuli benefactores nostri nobis in eleemosynam contulerunt, vt & hic manifestum fiat tàm vobis quàm posteris nostris, pro quibus Dei misericordiam implorare & efflagitare coarctamur. Sed quoniam perlongum esset in horum singulis immorari, prout materiæ tractatus vndique profert copiam, de his saltem, quæ nobis modernis ac etiam successorum nostrorum notitiæ magis necessaria in posterum reperientur, sub compendio tamen inserere nullatenus differam, proùt accepi per maturum consilium tam fratrum meorum nunc residentium, & à prædecessoribus suis veridicâ relatione informatorũ, quàm per sollicitam inspectionem memorandorum antiquorum, & cæterorum monumentorum vicissim examinatorum; iuxta illud Psalmistæ propheticum, *Quanta audiuimus & cognouimus, ea & patres nostri nunciauerunt nobis.* Et item: *Exurgent filij, & narrabunt filijs suis, vt cognoscatur à generatione in generationem.* Et alibi, *Quacunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Vndè imprimis scribere disposui de quorundam regum Merciorum progressu, nouissimis temporibus ad fidem catholicam conuersorum. Et licèt *Penda* fanaticus: & ipsius apud Mercios tamen regis nomen, & regnum sibi vsurpauit, sanctúmq; *Oswaldum* regẽ tyrannica rabie martyrizauit; sed & filios habuit Christianæ religionis cultores deuotissimos, viz. *Peadam*, *Wulferum*, *Ethelredum*, *Merwaldum*, & *Mercellinnum*, filias verò *Kinenburgam* & *Kineswitham*, ambas sancta cõtinentia præcellentes. Eiusdem verò *Pendæ* hæretico furore diù agitati effrænis cupiditas idoneum finem meritis suis inuenit; quem Dei virtute sancti *Oswaldi* frater & successor *Osweius* extinxit, & sic infernalium auxit numerum animarum. Cui *Peada* filius eius senior successit in regnum. Iste verò *Peada* Monasterium de **Medishamsted** fundâsse disposuit, sed præmatura morte præuentus feruorem suum fratri suo *Wulfero* ad regnum succedenti, & *Saxulpho* viro præpotenti reliquit. Quod Monasteriũ postmodùm per eosdem fundatum esse non est dubium, in anno ab incarnatione Domini nostri *Iesu Christi* 664. Idem verò *Wulferus* 16. annis regnauit, & in 17. anno obijt. Post cuius obitum *Ethelredus* frater eius succedens ad regnum, regnauit 30. annis, & posteà factus est Monachus in **Bardinei** Monasterio. Cui successit in regnum *Kenredus* filius *Wulferi*; & hic regnauit 4. annis, & in 5. anno regno relicto Romam peregrè profectus est, ibique ad Apostolorum limina vitam finiuit. Post *Kenredum*, *Celredus* filius *Ethelredi* quondam

regis,

regis,octo annis regnauit. Illis in temporibus *Clito Ethelbaldus*,exul, pronepos *Pendæ* ex *Alwio* fratre,elegantis erat ſtaturæ, validus corpore, bellicoſus animo; ſed (quod multùm dolendum eſt) corde nimiùm elatus erat, & lubricæ temeritatis ſectator immoderatus: & ob tanti facinoris culpam (vt credere fas eſt) multa perpeſſus eſt diſcrimina,nec non à regni gubernaculo repulſam ſuſtinuit prolixiorem.Quem ſuprà nominatus rex *Celredus* huc & illuc valdè perſequebatur: & inter dubia pericula,exinanitis viribus ſuis, & ſuorum, ad virum Dei *Guthlacum* confeſſorem ſuum (vt aſſolet) peruenit,vt vbi conſilium defecit humanum, diuinum acquireret; tribulationis ſuæ querimoniam illi humilitèr patefecit. Quem vt ſanctus Dei audiuit, blandè conſolatus eſt, & velut diuini oraculi interpres,quæ ventura eſſent ſibi,ex ordine propalauit, promittendo ei generis ſui dominationem,inimicorum conculcationem,& populorum principatum.Nec quòd iſta euenirent cum pugna,plaga, vel ſanguinis effuſione; ſed hæc omnia cum diuina potentia, & virtute ſe habiturum confideret. Et admonendo eum, dixit; *Agnoſce Dominum Deum tuum,& ſuper omnia time; ſanctam eccleſiam ſtudeas etiam venerari,mala ſcelerum tuorum frequentèr deplora, propoſitúmq; bonæ vitæ conſtantèr obſerua; & ſecurũ Domini ſpera ſubſidium, ſi ante ipſum boni operis obtuleris meritũ.*In quibus verbis & doctrina tunc refocillatus eſt in animo præfatus *Ethelbaldus*,vt abſque mora in præſentia patris ſui *Guthlati*,& aliorum tunc circumſtantium,quod corde concepit,ore promiſit,cùm ſe ad regni gubernacula pacifica venire contingeret, religioſorum ibidem Monaſterium fundare inchoaret ad laudem Dei, & in memoriam præfati patris ſui *Guthlaci*. Quod poſtmodũ efficacitèr,& deuotè impleuit.Sed interim poſt aliquãti temporis euolutionem præfatus exul *Ethelbaldus* in remotis adhuc latitans regionibus,audita ſancti viri morte,mœrens & lugens illuc aduenit: cui poſt lachrymas & longam orationem in proximâ caſulâ vigilanti ſanctus apparuit,& eum conſolatus eſt,dicens, Confide fili,& noli contriſtari, quia Dominus per meam interceſſionem audiuit preces tuas, & ante præſentis anni curſum circularem, ſceptris regni dominaberis in fœlicitate longæuo dierum ſpatio fruiturus. Ille verò reſpondit, Domine,quod ſignum mihi erit,quòd iſta ſic euenient? Et ſanctus, Craſtina die ante horam diei tertiam habitantibus in hac inſula Croylandiæ cibaria inſpirata dabuntur. Exin' ipſe omnia, quæ ſibi dicta erant, recordans, & indubitata ſpe futura fore credebat. Nec fides illum fefellit,quia cuncta iuxta viri Dei vaticinium effectui mancipata perpendit. Defuncto igitur ac ſepulto Dei famulo *Guthlaco*, ſigna virtutum ac ſanitatum per inuocationem interceſſionis illius coruſcare frequenter cœperunt,vt in libro de vita ac miraculis eius clariùs & luculẽto ſtilo (prout de memorandis viris colligere potui) ſeriatim panduntur.Rex autem *Ethelbaldus*, vt beatum conſolatorem ſuum miraculis coruſcare comperiret,locum ſepulturæ eius gaudens & deuotus expetijt,& ea,quæ dicto viro Dei adhuc viuenti,iam regnum adeptus,antè promiſerat,plenè perſoluit. Accerſito námque quantocyùs quodã famoſæ religionis monacho Eueſhamenſi, nomine *Kenulpho*, vt ibi cœnobium aggregaret,ſibi & Deo ſeruientibus perennitèr conceſſit, dedit, & confirmauit, & ab omni reditu & conſuetudine ſeculari totam inſulam Croylandiæ omnino abſoluit,& inde chartam ſuam in præſentia epiſcoporum procerúmque regni ſui ſecuram ſtatuit,quæ ſequitur in hæc verba. *Ethelbaldus* diuina diſpenſatione rex Merciorum omnibus catholicæ fidei cultoribus ſalutem perpetuam. Regi regum omnium & vniuerſorum creatorum magna cum exaltatione gratias ago,qui me vſque ad præſens cunctis inuolutum ſceleribus patienter ſuſtinuit,miſericorditèr attraxit,& ad ſui nominis agnitionem parumpèr erexit. Vndè Deo adhærere mihi bonum eſt, & in ipſo ponere ſpem meam.Sed quid retribuam Domino pro omnibus,quæ retribuit mihi? Vt placeam coram eo in lumine viuentium; cùm ſine ipſo nihil habemus,nihil ſumus,nihílque valemus. Magna enim auiditate noſtræ ſalutis author, & vniuerſorum largitor acceptat noſtra minima,vt cauſam habeat retribuendi maxima,& infinita gaudia. Sectantes eius doctrinã per opera miſericordiæ,ſic conſolatur,dicens, *Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis*. Hinc eſt,quòd cùm dilecti confeſſoris mei *Guthlaci* anachoritæ deuoti inſtructus fuiſſem conſilio,precibus pulſatus gratantèr in hunc modum acquieui. Ad perpetuam ſecuritatis memoriam hoc chirographo patenti dono trado & concedo omnipotenti Deo, beatæ *Mariæ*, & ſancto *Bartholomæo* de dominicis meis

ad

ad fundationē Monaſterij nigrorum Monachorū, ſub norma S. *Benedicti* Deo famulantium, totam inſulā Croylandiæ ad ſedem Abbathiæ ſeparatam, & ſeparaliter obtinendam, cum quatuor aquis intercluſam; videlicet cū aqua, quæ dicitur **Schepiſhee**, verſus Orientem, & cum aqua, quæ vocatur **Nene**, verſus Occidentem, & cum aqua, quæ vocatur **Southee**, verſus Auſtrum, & cum aqua vocata **Aſendik**, verſus Aquilonem, vbi communis Sewera eſt inter **Spaldeling** & dictam inſulam. Et continet dicta inſula in longitudine quatuor leucas, & tres leucas in latitudine cum mariſcis adiacentibus verſus occidentem ex oppoſito eiuſdem inſulæ ex vtraque parte aquæ de **Weland**: cuius vna pars verſus Boream, vocata **Goggiſland**, continet duas leucas in longitudine à ponte de **Croyland**, vbi fit ingreſſus ad inſulam vſque ad **Aſpath**, & vnam leucam in latitudine ab aqua de **Weland** in Auſtrali parte vſque ad **Apenholt**, verſus Boream iuxta ripam, & habet per totam longitudinem æqualitatem latitudinis; & altera pars mariſci in Auſtrali parte aquæ de **Weland** continet in longitudine duas leucas à ponte de **Croyland** vſque ad **Southlake** iuxta ripam ex oppoſito de **Aſpath**, & habet in latitudine duas leucas ab aqua de **Weland** vſque ad **Fynſett** iuxta aquam de **Nene** in Auſtrali parte eiuſdem mariſci, cum ſeparali piſcaria in aquis de **Weland** & **Nene** vſque ad ſupradictos vtriuſque mariſci limites, & in aquis omnibus ſupradictam inſulam ambientibus. Vndè quendam cœnobitam Eueſhamenſem probatæ religionis virum, nomine *Kenulphum*, vt ſecum eiuſdem ordinis Monachos probatos ibidem congregaret, Abbatem conſtitui, præbens eis de theſauro meo ad ædificationem Monaſterij eiuſdem primo anno trecentas libras legalis monetæ, & per decem annos proximè ſequentes quolibet anno centum libras, concedendo eiſdem licentiam ad villam ædificandam ibidem ſiue includendam, quantum ex ijs duobus mariſcis verſus Occidentem dictis Monachis pro ſe & ſuis placuerit. Quare volo, quòd prædicti Monachi habeant iſta dona mea cum omnibus appendicijs libera & ſoluta ab omni onere ſeculari in perpetuam eleemoſynam meam, cum omni commodo, quod euenire aut extorqueri poterit infra dictos limites tàm ſubter terram, quàm ſupra, cum communa paſturæ pro omni genere animalium, omnibus ſeiſonis ibi, & hominibus ſuis, ſiue tenentibus ſuis ſecum ibidem moram facientibus ex vtráque parte aquæ de **Weland**, viz. ex vna parte vſq; ad agrum de **Wedishamſted**, & ex altera parte vſque ad ædificia **Spaldeling** cum omnibus libertatibus & liberis conſuetudinibus, quas regia poteſtas liberiùs alicui eccleſiæ in regno meo contulerit temporibus retroactis. Et diſtrictè præcipio, quòd ſi quis contra hoc meæ authoritatis teſtamentum aliquod machinari impedimentum præſumpſerit, quò minùs pacificè poſſideant aliqua per me data & conceſſa, centum libras legalis monetę theſauro meo perſoluet, nec non dictis monachis pro damnis & expenſis dignè ſatisfaciet. Deprecor omnes poſteros meos mihi ad regnum ſuccedentes, vt hanc pœnam & cenſuram meam ita obſeruent inuiolatam, ſicut voluerint recipere debitæ iuſtitiæ præmium, & euadere rapacitatis ſuppliciū. Qui verò iſtam eleemoſynam meam prouexerit & defenſauerit, in ſorte electorū Dei remuneretur ęternaliter. Firmatum eſt hoc chirographū meū in anno ab incarnatione *Chriſti*, DCCXVI. quod & his probabilibus teſtibus ſanctæ crucis indicio ſubnotatur. ✠ Ego *Ethelbaldus* rex Merciorum gratuito conſenſu confirmaui. ✠ Ego *Brithwaldus* Doroberniēſis Archiepiſcopus ratificaui. ✠ Ego *Winfridus* Merciorum epiſcopus approbaui. ✠ Ego *Ingualdus* Londonienſis epiſcopus merè conſenſi. ✠ Ego *Adwinus* Lichefeld. epiſcopus adoptaui. ✠ Ego *Tobias* Roffenſis epiſcopus collaudaui. ✠ Ego *Ethelredus* Abbas de **Bardeney** multùm affectaui. ✠ Ego *Egbaldus* Abbas de **Medeſhamſted** illud fieri deuotè rogaui. ✠ Ego *Egga* Comes Lincoln. conſilium dedi. ✠ Ego *Leucitus* Comes Leyceſtriæ aſſenſum præbui. ✠ Ego *Saxulphus* filius *Saxulphi* Comitis corroboraui. ✠ Ego *Ingulphus* presbyter & humilis miniſter vocatus audiui. ✠ Ego *Ethelbaldus*, licèt indignus, patientia tamen diuina regni Merciorum gero gubernacula, ſumma cum fiducia authori meo *Chriſto* redeo humiliter; de quo propheticè ſcribitur in Pſalmo, *Miſerationes eius ſuper omnia opera eius*: eiuſdem pietati me totum ſubmitto, & ſanctæ matris eccleſiæ precibus, beneficijs ſpiritualibus, commendo. Hinc quidam Poëta ſic dixit

Ethelbaldus

Ethelbaldus *ego rex ſub Domino ſuper Anglos*
Hanc Abbathiam conſtruo, Chriſte, *tibi.*
Inſula de **Croyland**, *vaſtum regis ſpeciale,*
Dicitur hæc terra, quam tibi trado, Iheſu.
Hanc totam terram cum circumeuntibus vndis,
Quæ claudunt illam, do tibi, ſumme Deus.
Inſuper argenti primo fabricantibus anno
Trecentas latomis annumerabo libras:
Annis inde decem dabo centum quolibet anno
Libras in latomos, qui ſteterint ad opus.
Kenulphus *Monachus profeſſus Eueſhamienſis*
Abbas primus erit, huic ego trado locum.
Cunctáque confirmo magnatum dona meorum,
Si dederint terras ſeu tenementa Deo.
Iſtum Kenulphum *ſi quis vexauerit Anglus,*
Rex condemno mihi cuncta catella ſua:
Inde meis monachis de damnis omnibus vltrà
Vſque ſatiſfaciat, carcere clauſus erit.
Adſunt ante Deum teſtes huius dationis
Anglorum proceres, pontificéſque mei.
Sanctus Guthlacus *confeſſor & Anachorita*
Hic iacet, in cuius auribus iſta loquor.
Oret pro nobis ſanctiſſimus iſte ſacerdos,
Ad tumbam cuius hæc mea dona dedi.

Et quia paluſtris huius **Croyland** (vt ipſum nomen indicat, nam crudam terram & cœnoſam ſignificat) lapideam molem ſuſtinere non poterat, præfatus rex ingentes palos quercinos & alcinos innumerę multitudinis humi defigi fecit, duramque terram nouem milliarijs per aquam de Vplanda, id eſt, de ſuperiori terra, ſcaphis deferri, & paludibus commiſceri iuſſit: & ſic lapideam, quia ſanctus *Guthlacus* priùs oratorio contentus erat ligneo, baſilicam cœpit & conſummauit, cœnobium condidit, ornamentis & fundis, aliſque diuitijs locum illum ditauit, eundémq; locum in tota vita ſua tenerrimè dilexit. Nec vnquam poſt primam fundationem, quam idem rex ſtatuit & fecit, monaſterium **Croyland** religioſorum inhabitatione Monachorum caruit vſque in diem hodiernum. Erant etiam in eadem inſula illis in temporibus nonnulli vitam heremiticam ducentes, qui viro Dei ſancta familiaritate, quoad vixit, adhærentes, tanquàm infirmi ad medicum, in eius informatione & exemplo frequentem carpebant animæ ſalutem. Ex quibus vnus nouiter erat ad fidem catholicam conuerſus, nobilitate generoſus, quondam præpotens in mundialibus, nomine *Ciſſa*, qui relictis omnibus ſequutus eſt Dominum ſuum *Chriſtum*. Alius erat *Bettellinus* ſeruus, præfati patris familiariſſimus. Tertius erat *Egbertus*, ſecretorum eius præ cæteris conſcius. Quartus erat *Tatwinus*, ad eandem inſulam quondam ductor eius & nauclerus. Qui omnes in ſingulis caſulis non longè ab oratorio ſancti patris *Guthlaci*, de licentia ſuprà memorati *Kenulphi* Abbatis, vſque ad vitæ terminum ſeparatas manſiones habuerunt. Sancta verò *Pega*, ſoror præfati ſancti patris noſtri *Guthlaci* citò poſt primi anni reuolutionem ab obitu eiuſdem, relicto priùs ibidem in manibus *Kenulphi* Abbatis flagello S. *Bartholomæi*, & pſalterio fratris ſui, cum nonnullis alijs reliquijs, ad cellam ſuam nauigio remeauit, ab oratorio prænominati fratris ſui per quatuor leucas in Occidentali plaga diſtantem. Vbi completo biennio, & tribus menſibus in lugubri lamentatione, ad Apoſtolorum *Petri* & *Pauli* limina in frigore & abſtinentia multa peregrè profecta eſt. Cúmque ciuitatem Romanam ingrederetur, omnium ſignorum claſſicum repentinum perſonans, per ſpatium vnius horæ ſanctitatis eius meritum vniuerſis ciuibus indicauit; vbi diuino ſeruitio mancipata, in timore Domini dies ſuos demùm compleuit; ac eius ſacro corpore terræ illic inter multa alia Romana ſtatuaria commendato, ſpiritus eius de præſentis vitæ labore ad æternam requiem aſcendit. Prædictus verò rex *Ethelbaldus* perfecto, ac plenè conſummato Monaſterio ſuo **Croyland**, ad promouendam

ſanctam

ſanctam eccleſiam vbique per regnum ſuum,& ad alia etiam religioſorum virorum ac mulierum cœnobia dignitatibus & priuilegijs emancipanda ingitèr animo intendebat. Vnde pro libertate eccleſiaſtica per ſuum regnum roboranda, tertio anno regni ſui tale ſtatutum legitur edidiſſe. Cùm plerúmque contingere ſoleat pro incerta temporum viciſſitudine,vt ea,quæ multarum & fidelium perſonarũ teſtimonio, conſilióq; roborata fuerunt,per contumaciam plurimorum, & machinamenta ſimulationis fraudulentæ,& ſine vlla conſideratione rationis in animarum ſuarum periculo diſſipentur, niſi authoritate literarum, & teſtimonio chirographorum in perpetuam memoriam fuerint conſignata: Quapropter ego *Ethelbaldus* rex Merciorũ pro amore cœleſtis patrię,& pro redẽptione animæ meæ,ſtatuendũ eſſe prouidi,vt eam per bona opera liberã efficerem ab omni vinculo delictorũ. Dum enim mihi omnipotẽs per miſericordiam clementiæ ſuæ abſque vllo antecedente merito ſceptra regni largitus eſt,ideò libẽtèr ex eo,quod dedit,retribuo. Huius rei gratia hanc donationem meam me viuente concedo,vt omnia monaſteria & eccleſiæ regni mei à publicis vectigalibus,operibus,& oneribus abſoluantur,niſi in inſtructionibus Archium vel pontium,quę nunquam vlli poſſunt laxari. Præterea habeant famuli Dei propriam libertatem in proficuo ſyluarũ, in fructu agrorum,in captura piſcium: nec munuſcula præbeant regi, vel principibus, niſi voluntaria; ſed liberi Domino ſeruiant in contemplatione pacifica per totum regnum meum vſque in æuum. Cúmque prædictus rex *Ethelbaldus* 40. & vno annis regnâſſet iuxta prophetiam ſancti patris *Guthlaci*, bello minùs prouidè inito ſuper *Seggeſwold*, à *Bernredo* tyranno extitit interemptus. *Bernredus* verò tyrannus non diù tanta tyrannide gloriatus,eodem anno perijt. *Ethelbaldúſq;* rex apud Ripadium,id eſt, **Ripedune**, tunc temporis celeberrimum monaſteriũ tumulatus, regnũ Merciorum nepoti patruelis ſui,viz. *Offæ* filio *Dignferti*, filij *Anulphi*, filij *Oſmodi*, filij *Loppæ*, filij *Pibbæ* patris regis *Pendæ*,conſentientibus totius Merciæ proceribus,reliquit. Iſte *Offa* regnauit annis 40.& fundauit Monaſterium nigrorum monachorum in Verolamia ciuitate, ad honorem Dei,& protomartyris Anglorum,ſcilicet ſancti *Albani*: ac ſatis deuotus vbique ad ſanctos Dei,& virorum religioſorum precibus ſemper accliuis, domino *Patricio* Abbate Croylandiæ, qui *Kenulpho* primo eius Abbati ſucceſſerat, ſupplicante, Monaſterium ſuum Croylandiæ per chartam ſuam confirmauit in his verbis. *Offa* rex Merciorum omnibus per vniuerſum regnum Merciæ Philochriſtis ſalutem perpetuam. Indeſinenter recolens, quòd breues dies hominis ſunt,& in hac paucitate dierum noſtrorum,quæcunque ſeminauerit homo,hæc & metet; cupio per vitæ meæ præſentis ſancta opera mercari mihi,& metere in futuro præmia ſempiterna. Ideóque *Patricium* Abbatem Croylandiæ,ac monachos ſuos ibidem Deo ſeruientes, & ſeruos ſuos vniuerſos, ipſúmque locum **Croyland**,& omnia,quæ ſua ſunt, accipio in manum meam,& tanquam fratres meos monachos de ſancto *Albano*,liberos & ſolutos eſſe ab omni onere ſeculari, & quietos vbique per regnum meum ab omnibus vectigalibus haberi præcipio:& confirmo eiſdem prædictum monaſterium ſuum, cum omnibus poſſeſſionibus ſuis,ac alijs rebus,quaſcunque cognatus meus,quondam inclytus rex *Ethelbaldus* fundator dicti monaſterij contulerat eiſdem,& quæcunque proceres ſui vel mei poſtea contulerunt, ſeu conferent in futurum, vel quæcunque fideles *Chriſti* dicto monaſterio Croylandiæ conferent in æternum. Iſtud chirographum anno incarnationis Domini noſtri *Ieſu Chriſti* ſeptingeteſimo nonageſimo tertio ego *Offa* rex Merciorum conceſſi & confirmaui. ✠ Ego *Ethelardus* Archiepiſcopus Dorobornienſ. conſenſi. ✠ Ego *Egbaldus* epiſcopus **Wincheſter** ſubſcripſi. ✠ Ego *Aldredus* epiſcopus Dorcaſiſtrenſ.ſubnotaui. ✠ Ego *Aldulphus* epiſcopus **Lichfeld** collaudaui. ✠ Ego *Benna* Abbas de **Medihamſted** corroboraui. ✠ Ego *Ceolburga* Abbatiſſa de **Berdea** aſpiraui. ✠ Ego *Heabericthus* Comes ad imperium domini mei regis conſignaui. ✠ Ego *Tilherus* presbyter domini mei regis *Offæ* ad eius præceptum hoc chirograghum manu mea ſcripſi. Porro proximo anno ſequente,prædicto regi *Offæ* 4. Kalendas Auguſti defuncto,filius eius *Egbertus* in regni gloriam ſucceſſit, & 141. diebus regnauit,morbóque correptus obijt. Cui vir magnificus,& ſancta ſobole fœlix *Kenulphus* ſucceſſor,in pace,pietate,ac iuſtitia per 26. annos regni gubernacula glorioſiſſimè ſuſtentauit. Ad Abbathiæ verò Croylandienſis Monaſterij officium paſtorale poſt *Kenulphum*

nulphum primum eius Abbatem, succeſſit præfatus *Patricius*: at illi tempore prædicti *Kenulphi* regis, tertius dicti monaſterij Abbas nomine *Siwardus*, qui regi *Kenulpho* carne propinquus, & multa religione confeſſor familiariſſimus, ex munificentia regia duodecimo anno regni ſui chartam huiuſmodi impetrauit. *Kenulphus* Dei miſericordia rex Merciorum, omnibus mediterraneis Anglis per vniuerſam Merciam fidē confitentibus Chriſtianam, pacem perfectam, ſempiternámq; ſalutem. Omnes & ſinguli ſcitote, quia Dominus ſanctum ſuum mirificauit ſignis celeberrimis & præclaris prodigijs beatiſſimum *Chriſti* confeſſorem *Guthlacum*, in monaſterio Croylandenſi corporaliter quieſcentem, & nouis ac innumeris miraculis, prout ego ac regina mea in noſtra peregrinatione nuper oculis noſtris vidimus, quotidiè clarius ad totius mundi notitiam coruſcantem. Vnde ad ſupplicationem religioſiſſimi viri & ſpiritualis patris ac conſiliarij noſtri domini *Siwardi* Abbatis dicti monaſterij, conſulente idem ac commouente venerabili patre domino *Wilfredo* Archiepiſcopo Dorobernienſ. tunc noſtrę peregrinationis comite, dictum Monaſterium Croylandiæ in tota inſula adiacente, ſicut in charta quondam regis *Ethelbaldi* fundatoris ſui per limites eſt diſtincta, Monachos etiam eiuſdem monaſterij, & conuerſos, ac ſeruos vniuerſos in cuſtodiam capio meæ protectionis. Inſuper peregrinos omnes illuc cauſa deuotionis accedentes, & cum ſigno ſancti *Guthlaci* in ſuis capucijs, vel capellis recedentes, liberos & ſolutos ab omni paſſagio, & telonio, vbicunque venerint per totum regnum Merciæ perenniter eſſe volo. Sed & eleemoſynam quam *Thoroldus* vicecomes Lincoln. dedit dictis monachis in **Bokenhale**; item eleemoſynam quam *Geolphus* filius *Malti* dedit illis in **Halington**; item eleemoſynam quam *Exegiſtus* miles validiſſimus, quondam magiſter meus, dedit illis in **Langtoft**; & eleemoſynam quam *Algarus* miles etiam dudum meus dedit illis in **Baſton**, & in **Repingale**, Deo ac ſancto *Guthlaco*, dictóq; monaſterio, ac monachis in eo Deo ſeruientibus in perpetuam poſſeſſionem concedo, confero, & confirmo. Anno incarnationis Chriſti octingenteſimo ſexto iſtud chirographū ego *Kenulphus* Merciorum rex ſigno ſanctæ crucis conſignaui. ✠ Ego *Wilfredus* Archiepiſcopus Dorobern. fieri conſului. ✠ Ego *Kineuertus* epiſcopus **Wincheſter** ſubnotaui. ✠ Ego *Wonwona* epiſcopus Leiceſtrenſ. conſenſi. ✠ Ego *Celredus* Abbas de **Wedehamſted**, germanus frater domini *Siwardi* Abbatis, multùm procuraui. ✠ Ego *Enthredus* rex Cantuariorum ad imperium domini mei regis *Kenulphi* aſſènſum dedi. ✠ Ego *Cetwal* frater domini regis *Kenulphi* approbaui. ✠ Ego *Algarus* miniſter affui. ✠ Ego *Sigga* presbyter, præcipiente domino meo rege *Kenulpho*, hoc chirographum, manu mea ſcriptum in præſentia dictorum venerabiliū patrum & dominorum meorum, præfato venerabili domino *Siwardo* Abbati Croylandiæ commendaui. Annò *Chriſti* Domini DCCC decimo nono, iſte inclytus rex Merciorum *Kenulphus*, exactis in regno 26. annis, poſt multa bona opera, quæ in vita ſua tam ſanctè quàm ſtrenuè geſſerat, huius temporalis vitæ cum omnium dolore finem fecit; & Wincheltumbę monaſterio nigrorum monachorum, quod à fundamentis conſtruxerat, corpus traditur ſepulturæ, ſed fœlix anima cœleſtia regna petiuit. Filium ſuum ſanctum *Kenelmum* puerum ſeptennem regni reliquit hæredem, qui dolo germanæ ſuæ *Quendredæ* (tanta ambitione ad regni ſceptrum mulier ſceleratiſſima aſpirabat) paucis menſibus à patris obitu deuolutis, in quadam ſylua, qua ſpatiatum adueſperaſcente die ductus erat, ab *Aſceberto* nutritore ſuo puer innocētiſſimus crudeliſſimè martyrizatus eſt; & diuino demùm miraculo radio lucis immenſæ tota nocte ſuper corpus martyris rutilante repertus eſt, & ad Wincheltumbam iuxta patris ſui mauſoleum celebri traditur ſepulturę. Poſt cuius martyrium, *Ceolwolphus* patruus eius, frater *Kenulphi* regis, in regnum Merciorum ſucceſſit, qui regnauit anno vno: & ſecundo anno regni ſui à *Bernulpho* quodam fatuoſo, & diuitijs ac potentia pollenti, in nullóq; lineam regalem contingente expulſus eſt. *Bernulphus* verò tertio anno regni ab *Egberto* rege Weſtſaxonū bello victus eſt & fugatus; & in Orientales Anglos, qui prece pretióque in illum commouerant Weſtſaxones, vecordiam ſuam vindicare molitus exercitum duxit, qui mox ab ijſdem aperto bello ſuperatus & occiſus eſt. Cui ſucceſſit in regnum *Ludicanus* propinquus ſuus, qui cùm biennio regnaſſet, & mortem *Bernulphi*, in Orientales Anglos ducto exercitu, vindicare pararet, ab ijſdem oppreſſus & occiſus eſt. Sublatis ergò in

breui

breui tyrannis, qui contra fas purpuram induerent, & regno vehementèr oppresso, totam militiam eius, quæ quondam plurima extiterat, & victoriosissima, sua imprudentia perdiderant: omnium consensu *Witlasius* dux Merciorum, cuius filius *Wimundus* *Alfledam* filiam *Celwolphi* quondam regis, & fratris *Kenulphi* regis nobilissimi duxerat in vxorem, in regem leuatus est, & 13. annis regnauit, sub ditione tamen & tributo *Egberti* regis Westsaxonum. Mox enim vt rex factus est, & antequam exercitum poterat colligere, à ducibus *Egberti* per totam Merciam quæsitus, industria domini *Siwardi* abbatis quatuor mensium spatio in cella sanctissimæ virginis *Etheldrithæ*, (*Offæ* quondam regis Merciorum filiæ, ac sponsæ sancti martyris *Ethelberti* quondam regis Estangliæ, in cuius nomine iam sedes episcopalis Harfordiæ dedicatur, sed tunc pro *Christi* sponsi sui amore in Australi parte ecclesiæ Croylandensis contra magnum altare in quadam parte cellæ recluſæ nullo alio conscio abscondebatur, tutásque latebras illic agens, quousq; mediante dicto Abbate venerabili *Siwardo* cum dicto rege Westsaxonum concordatus est, & promissa tributi annualis pensione, ad regnum redire pacificè permissus. Vnde postmodùm chartam huiusmodi pulcherrima priuilegia continẽtem dicto monasterio Croylandiæ fecit in his verbis. *Witlasius* dispositione diuina rex Merciorum omnibus Christicolis vniuersam Merciam inhabitantibus salutem sempiternam. Magnalia Dei prædicare & publicare minimè mihi verecundum, sed verè videtur honorificum & glorioſum: vnde apertè confiteor Domino, qui in altis habitat, humilia respiciens in cœlo & in terra, quoniam ad tempus iratus est mihi, conuersus est furor suus, & consolatus est me, humilians in ira sua peccatorem vsque ad terram, detrahens vsque ad puluerem, & iterum in misericordia sua suscitans de puluere egenum, & de stercore erigens pauperem, vt sedeam cum principibus & solium gloriæ teneam. In die igitur bonorum ne immemor sim malorum; memor ero *Rahab* & Babylonis scientium me, non *Rahab* meretricis, sed *Etheldrithæ* sanctissimę virginis, cognatæ meę, pro sponsi sui agni immaculati amore Croylandię recluſæ, & in tempore tribulationis meæ me in cella sua quatuor mensiũ spatio diligentissimè abscondentis à facie inimici & persequentis: memor etiam ero Babylonis, non turris confusionis, sed sanctissimæ ecclesiæ Croylandensis, quæ terra turris ad cœlum ascendens vigilijs & orationibus, psalmis & lectionibus, disciplinis & afflictionib⁹, lachrymis & singultibus, eleemosynis & innumeris alijs deuotionibus pietatisque operibus, pro sæculo peccatore fortissimam violentiam regno cœlorum ingerit die ac nocte. Itaque quoniam venerabilis pater dominus *Siwardus* Abbas Croylandiæ protexit me in tabernaculo suo in die malorum, celans ac saluans à facie tribulantis: vltrà priuilegia meorum antecessorum regum Merciorum, qui prædictum monasterium varijs libertatibus & donarijs nobiliter illustrarunt, offero & ego magno altari prædicti Monasterij de paupertate mea calicem aureum, crucem auream, & tabulam capellæ propriæ laminis aureis deauratam, me profitens dictæ ecclesię perpetuum pro viribus defensorem. Insuper præcipio omnibus ministris meis per vniuersam Merciam constitutis, quòd Abbati Croylandiæ, Monachis, & omnibus fratribus illius sanctissimi Monasterij, cùm ad ciuitates & castella regia pro quocunque negotio accesserint, tanquam *Wimundo* filio meo, vel mihi, obediant in omnibus & ministrent, nihil pro expensis, quas ipsi, vel sui fecerint ibidem, ab ijs accipientes, sed cum litera vel signo dictorum Monachorũ Arcarius meus omnes expensas huiusmodi, cùm dicti ministri mei annumerauerint, pro fisco integrè acceptabit. Volo etiam & præcipio, quòd quicunque in regno meo pro quocunque delicto reus inuentus & legibus obnoxius fuerit, si fugerit ad dictum Monasterium, & coram Abbate dicti Monasterij, qui pro tempore fuerit, gratiam sanctissimi confessoris *Guthlaci* ibidem corporaliter quiescentis inuocans, fidelitatem ei & seruitium iurauerit sempiternum; saluus & securus protectione Abbatis & Monachorum suorum, in quocunque seruitio per totam insulam Croylandiæ ipsum posuerint, sicut in asylo, vel in camera mea propria pace mea & impunitate gaudeat, nullúsque ministrorum meorum vltrà illum insequi audeat, nec in aliquo molestare, sub pœna perditionis dextri sui pedis, quicunque in meo regno istud meum priuilegium tentauerit in aliquo violare. Licebítque dicto fugitiuo in quibusque aquis, quæ dictam insulam ambiunt, nauigare & piscari, ac aliter, quocunque modo à dominis suis assignatus fuerit, laborare

absque ministrorum meorum, vel alicuius alterius calumnia vel grauamine. Quòd si extra dictas aquas, vel metas dicti Monasterij captus aliquando fuerit, pœnam, quam quondam meruit, siue mortem, siue membrorum suorum mutilationem, si ministri mei, vel quicunque sui aduersarij per iuramentum sex hominum fide dignorum probare poterunt, quòd extra metas suas inuentus fuerit, absque vlla gratia sustinebit. Dictas verò metas Monasterij **Croyland** in quinque eius aquas prædictas tam ministris meis, quàm Abbati & monachis suis pro suis dictis fugitiuis describi feci & notari. Dictæ namque aquæ vocantur istis nominibus: videlicet **Schepishee** ad Orientem, in cuius ripa Occidentali crux lignea stat vetusta, & distat ab ipsa aqua per decem pedes, æqualiter posita in medio inter duos angulos eiusdem insulæ, scilicet **Aswictoft**, qui est angulus & meta dictæ insulæ contra vulturnum, & **Tedwarker**, qui est angulus & meta dictæ insulæ contra subsolanum. Secunda aqua, quæ claudit dictam insulam ad Austrum vocatur **Southee**, in cuius ripa est posita crux lapidea distans à [illegible] **amanlandhirne** per 5. perticatas, & à **Southee** per sex perticatas, vbi **Southee** intrat in aquã de **Nene**, quæ currit ad pontem de **Croyland**: sed metæ fugitiuorum in illa parte diriguntur in mariscum occidentale per * **Einfet** contra Africum, & sic vsque ad **Foiwardstaking** contra Corum, & sic diuertendo ad Boream, vbi **Southlake** intrat in aquam de **Weland** ex opposito lapideæ crucis, quæ stat in Boreali ripa dictæ aquæ de **Weland**, distans ab ipsa aqua per 5. pedes, quæ currit inde ad prædictum pontem de **Croyland**; sed metæ fugitiuorum ab illa cruce diriguntur in mariscum Boreale directè vsque ad **Oggot**, qui est angulus metarum contra Fauonium, & sic redeundo versus Orientem per **Wodelade** vsque ad **Apinholt**, & ibi ascendendo per aquam de **Weland**, quę est quarta aqua claudens insulam in illa parte, sicut tertia aqua de **Nene** claudit eam ex altera parte pontis de **Croyland**, vsque ad Seweram de **Asendike** cadentis in **Weland**, vbi stans fracta crux lapidea distat ab ipsa aqua de **Asendike** per tres perticatas in eius ripa Australi, & ipsa aqua de **Asendike** est quinta aqua claudens ab illo loco insulam prædictam, contra Aquilonem vsque ad **Aswictoft**. Si extra istas 5. aquas & metas prænotatas fugitiuus inuentus fuerit, tanquam *Semei* extra Ierusalem publicis legibus subijciendus, pœnam, quam meruit, patietur. Quòd si infra prædictas metas, & prædictarum aquarum ripas exteriores homicidium, furtum, vel aliam forisfacturam fecerit, per baliuos dicti Monasterij capiendus, iuxta demerita in ipsa insula, cuius immunitatem perdidit, patietur, & ibidem iudicandus in carcere Abbatis cõdemnabitur. Et vt istud meum priuilegium firmius & fortius ad posteros perseueret, per dominum meum *Egbertum* regem Westsaxoniæ, & *Athelwolphum* filium eius illud obtinui confirmari. Offero etiam secretario dicti monasterij in ministerium sanctissimi altaris chlamydem coccineam, qua indutus eram in coronatione mea, ad capam inde siue casulam faciendam, & in ecclesiæ sanctissimum ornamentum, velum meum aureum, quo insuitur excidium Troiæ, in meo anniuersario (si placuerit) in parietibus suspendendum. Offero etiam Refectorario dicti Monasterij ad vsum præsidentis quotidiè in refectorio scyphum meum deauratum, & per totam partem exteriorem barbaris vinitoribus ad dracones pugnãtibus cœlatum, quem crucibolum meum solitus sum vocare, quia signum crucis per transuersum scyphi imprimitur interiùs, cum quatuor angulis simili impressione protuberantibus; & cornu mensæ meæ, vt senes Monasterij bibant inde in festis sanctorum, & in suis benedictionibus meminerint aliquando animæ donatoris *Witlafij*. Confirmo etiam dicto Monasterio omnes terras & tenementa, possessiones, & earum peculia, & omnia alia donaria, quæ prædecessores mei reges Merciorum, & eorum proceres, vel alij fideles Christiani, siue Iudæi dictis monachis dederunt, vendiderunt, vel inuadiauerunt, aut aliquo alio modo in perpetuam possessionem tradiderunt: & specialiter donum *Thoroldi* quondam vicecomitis Lincoln. in **Bokenhale**, videlicet duas carucatas terræ & dimidiam, & viginti sex acras prati, & quinquaginta acras syluæ de **Bruh**. Item donum *Geolphi* filij *Maltæ* in **Halington**, viz. 4. bouatas terræ de * **Juland**, & 10. bouatas in seruitio, & 24. acras prati in **Gernthorp**. Item donum * *Fregisti* militis, viz. totam villam de **Langtoft**, & in campis eiusdem villæ 6. carucatas terræ arabilis, habentes in longitudine 15. quarentenas, & 9. quarentenas in latitudine, & 100. acras prati; & syluam & mariscum duarum leucarum

al. Einfet

al. Luland

al. Fregisti

rum in longitudine, & duarum leucarum in latitudine. Et ecclesiam eiusdem villæ, & 40.acras de eodem feodo in campo de **Deping**. Item donum *Algari* militis, scilicet **Northland** in **Baston**, viz.4.carucatas terræ arabilis, continentes in longitudine 8. quarentenas, & octo quarentenas in latitudine, & 45.acras prati, & mariscum continens in longitudine 16.quarentenas,& 8.quarentenas in latitudine, & ecclesiam eiusdem villæ,& vnum molendinum, & dimidium alterius molendini, & totam piscariam in aqua à molendino versus occidentem vsq; ad finem eiusdem mariscí versus Orientem. Item donum eiusdem *Algari* militis in **Repingale**, viz. 3. carucatas terræ arabilis,& 40. acras prati. Item donum Normanni quondam vicecomitis in **Sutton** iuxta **Boswoth**, duas carucatas terræ,& vnum molendinum ventricium. Item donum eiusdem Normanni in **Stapleton**, viz.manerium & duas carucatas terrę. Item donum eiusdem in **Badby**, viz.4.hidas terræ cum appendicijs. Item donum domini *Algari* comitis in **Holbeche**,& in **Cappelade**, viz.4.carucatas,& 6.bouatas,& 18. acras prati,& mariscum. Item donum eiusdem in villa sua de **Spalding**, viz. 3.carucatas terræ,& vnam bouatam,& 26.acras prati, & quatuor salinas cum ecclesia eiusdem villæ. Item donũ *Oswÿ* militis in Draitona, viz. 8.hidas terræ,& quatuor virgatas,& ecclesiam eiusdem villæ. Item donum *Asketelli* coci mei in **Glapthorn**, viz.tres virgatas terræ. Item donum *Wulgeti* pincernæ mei, viz.3.virgatas terræ in **Pikeri**. Item donum nuncij mei in **Laythorp**, vnam bouatam terræ. Item donum *Siwardi* vicecomitis in **Kirkby**, 3.bouatas terræ, vnam mansionem & tria cotagia. Et in Standona donum *Sigburgæ* comitissæ, 5.hidas terræ. Et donum *Wulnoti* dapiferi mei in Adingtona, viz. duas hidas terræ, & piscariam cum aduocatione ecclesiæ eiusdem villæ, & in alia Adingtona ex dono eiusdem vnam virgatam terræ. Istas terras & tenementa prædicto monasterio Croylandiæ & monachis ibidem Deo seruientibus in pacificam & perpetuam possessionem concedo, trado, & confirmo, habenda de me & hæredibus meis quibuscunque regibus Merciorum post me successuris, in perpetuam & puram eleemosynam liberè, quietè, & solutè ab omnibus oneribus secularibus,exactionibus, & vectigalibus vniuersis,quocunque nomine censeantur. Quòd si quis aduersarius,instigante diabolo,in quibuscunque prædictis terris aut tenementis tot regum spatio pacificè possessis,&eorum authoritate confirmatis,calumniam ponere voluerit in futurum, me & successores meos reges Merciorum profiteor præsenti chirographo & pollicetor, dicti monasterij futuros in perpetuum defensores. Istud chirographum domino *Siwardo* Abbati patri meo,& *Etheldrithæ* sanctissimæ virgini,pro *Christi* amore ibidem recluſæ,carne quidem cognatæ meæ, sed (quod magis est) in *Christo* charissimæ sorori, quondam promissum in præsentia dominorum meorum *Egberti* regis Westsaxoniæ & *Athelwulphi* filij eius,coram pontificibus & proceribus maioribus totius Angliæ,in ciuitate Lundonia (vbi omnes congregati sumus pro consilio capiendo contra Danicos piratas littora Angliæ assiduæinfestantes) signo sanctæ crucis confirmaui. ✠ Ego *Celnothus* Archiepiscopus Dorobornensis consului. ✠ Ego *Eubaldus* Archiepiscopus Eboracensis consignaui. ✠ Ego *Osmundus* Londonensis episcopus collaudaui. ✠ Ego *Helmstanus* episcopus Wintonienſ. assensum præbui. ✠ Ego *Herewinus* episcopus Lichfeldensis consensi. ✠ Ego *Cedda* Herefordensis episcopus aspiraui. ✠ Ego *Adelstanus* Shireburnensis episcopus procuraui. ✠ Ego *Humbrithus* Helmati episcopus approbaui. ✠ Ego *Wilredus* Dommocensis episcopus annui. ✠ Ego *Herferdus* Wigorn. episcopus gratum habui. ✠ Ego *Godwinus* Roffen.episcopus faui. ✠ Ego *Hedda* Abbas de **Medeshamsted** ratificaui. ✠ Ego *Ambertus* Abbas Ripadij interfui. ✠ Ego *Kineuinus* Abbas de **Bardiney** astiti. ✠ Ego *Egbertus* rex Westsaxonię concessi. ✠ Ego *Adelwulphus* filius regis Westsaxoniæ consensum dedi. ✠ Ego *Wulhardus* dux affui. ✠ Ego *Athelinus* dux audiui. ✠ Ego *Herenbrithus* dux acceptaui. ✠ Ego *Swithinus* presbyter regis *Egberti* præsens fui. ✠ Ego *Bosa* scriba regis *Withlafÿ* manu mea chirographum istud scripsi.✠ Ego *Withlafius* Domini nostri *Iesu Christi* gratia rex Merciorum ad sanctæ matris ecclesiæ honorem, & diuini cultus exaltationem, anno incarnationis eiusdem nostri Saluatoris octingentesimo tricesimo tertio in festo sancti *Augustini* confessoris,doctoris,& Apostoli nostræ gentis,hæc pauca offero,pluráque offerrem,quin corpus meum in morte mea tam sancto Monasterio

promitterem,niſi antea ſepulturam meam Ripadio deuouiſſem. Veruntamen ſpiritus meus permanebit vobiſcum in æternum.Perſeuerauit iſte rex *Withlafius* conſtantiſſimè vſque ad mortem ſuam in amore, quem ad Monaſterium Croylandenſe conceperat, ita vt omni anno vitæ ſuæ ſaltem ſemel feretrum ſancti *Guthlaci* cum multa compunctione viſitaret,& aliquod pretioſum notabiléque iocale offerret.Et cùm obitum ſanctiſſimæ virginis *Etheldrithæ* primitus intellexit,tanto dolore conſternatus eſt, vt longo tempore lecto decumbentem omnes ſui iam morti proximum formidarent. Tandem,ſauente Dei gratia,conualeſcens aliqualiter,& ad ſepulchrum eius aceedens(tumulata námque fuerat ad caput ſancti viri *Tatwini*, quondam ſancti patris *Guthlaci* in dictam inſulam ductoris & naucleri) quaſi extaſim paſſus, tot lachrymas, recuperato ſpiritu,ſuper tumulum fudit,tanquam vxorem, & filium, aut totam familiam ſubito infortunio perdidiſſet,donec dominus *Siwardus* (quem,vt patrem ſuum,ſemper tenerrimè venerabatur) ſeueriùs eum corripiens,inuitum & renitentem de tumulo ad cameram ſuam adduxit. Non multò pòſt *Wimundum* filium ſuum longa dyſenteria defunctum ad latus virginis dextrum tumulauit. Vxorem etiam *Celfredam* conſequentèr infra vnius anni ſpatium decedentem, ad latus ſiniſtrum eiuſdem virginis regio apparatu,lachrymíſque irremediabilibus ſepeliuit. Ipſe verò 13. anno regni ſui mortuus eſt, & (vt anteà vouerat) Ripadio Monaſterio ſepultus. Cui ſucceſſit in regnum *Bertulphus* frater ſuus,regnauítq; ſimilitèr 13.annos, *Athelwulphi* regis Weſtſaxoniæ tributarius: ſed non more, nec amore fratris ſui *Withlafij* regis ſanctos Dei, neque Croylandiam amplexatus. *Berfertus* námque filius ſuus in ſancta vigilia Pentecoſtes,conſenſu patris ſui *Bertulphi*,cognatum ſuum ſanctum *Weſtanum*, filium *Wimundi* filij regis *Withlafij* & *Alfledæ* filiæ *Ceolwulphi* quondam regis (tanta ferebatur ad regnandum ambitione!) crudeliter ac impiè interfecit.Corpus innocentiſſimi martyris tunc Ripadio delatum, iuxta *Withlafium* auum ſuum humatum, poſterioribus annis per fidelium deuotionem ad Eueſhamium eſt tranſlatum . *Bertulphus* verò pater deprædator Monaſteriorum,etiam tranſiens per Croylandiam, quæcunque frater ſuus *Withlafius*, vel alij reges Merciorum iocalia plurima in ſanctæ eccleſiæ ornamentum larga manu contulerant, omnia vnà cum tota pecunia,quam in Monaſterio inuenire potuit, ſceleratiſſimè diripuit,& conducens inde milites,cùm bellum contra Danos, qui circa Londonias debacchabantur,iniret,ab ijſdem Paganis ſuperatus & fugatus eſt.In recompenſationem tamen aliqualem pecuniæ direptæ,huiuſmodi chartam plurima priuilegia continentē fecit Croylandiæ de terris ſuis,& libertatibus in his verbis. *Bertulphus* rex Merciorum venerabili patri domino *Siwardo* Abbati Croylandiæ omnibúſque fratribus ſuis Monachis eiuſdem monaſterij præſentibus & futuris ſalutem in Domino ſempiternam. Gratias debitas vobis omnibus digniſſimè reddo pro pecunia, qua me per vos dudum prætereuntem,in mea maxima indigentia, contra Paganorum violentiam gratiſſimo & liberaliſſimo animo refouiſtis. Quo tempore quia de iniurioſis damnis, vobis per quoſdam viros aduerſarios malitioſè nimiùm illatis,mihi grauitèr conqueſti eſtis, qui nequiter inſidiantes in exterioribus ripis aquarum veſtrarum, ſi dictas ripas aſcenderent in piſcando qui de fugitiuis ſerui veſtri ſunt effecti, & pari modo multotiens cuſtodientes mariſcorum veſtrorum, ſi fortè oues & boues aut cætera animalia veſtra longiùs errantia reuocare dicti ſerui veſtri excederent, & eoſdem ſeruos veſtros extra veſtram inſulā inuentos,velut impunitatis ſuæ violatores, publicis legibus ſubijcerent & damnarent, ſicq; neceſſe fuit frequentiſſimè vel dictos ſeruos veſtros in manus hoſtium ſuorum incidere & perire, vel eorū labores ad iuſtum commodum veſtrum non procedere: Propoſita ergo tali querela veſtra per fratrem *Askillum* commonachum veſtrum palam coram prælatis & proceribus totius regni mei Merciæ apud **Benigndon** vltimò congregatis, omnibus tenerrimè compatientibus ſuper eiuſmodi vobis illatis iniurijs, ad honorem Dei & ſanctæ matris eccleſiæ releuationem, conſiderantibus etiam & collaudantibus vniuerſis perfectionem ſanctiſſimæ religionis veſtræ, pro maiore pace & quiete veſtri ſacri Monaſterij complacuit priuilegia domini *Withlafij* regis fratris,& prædeceſſoris mei de impunitate vobis conceſſa declarare & dilatare in eleemoſynam animæ meæ, declaratáque ac dilatata meo chirographo confirmare. Quapropter præcepi *Radboto* vicedomino Lincoln. cæteríſque miniſtris meis in illa

parte

parte constitutis, insulam vestram Croylandiæ, ac terminos mariscorum vestrorum circumire & describere, mihique, & concilio meo, vbicunque in vltimo Paschæ fuissemus, fideliter & lucidè demonstrare: qui iussa complentes, istis nominibus insulæ vestræ mariscorúmque vestrorum circuitum mihi, & concilio meo, sanctum pascha nostrum tunc apud **Kingesbury** tenentibus, apertè descriptum obtulerunt. Claudit enim insulam vestrã de **Croyland** ad eius Orientem (prout antiquitùs per eam dotauit monasterium vestrum inclytus quondam rex Merciæ *Ethelbaldus* fundator vester, & cæteri reges Merciorum sui successores suis chirographis confirmauerunt) ab **Aswikstokthirne** vsque ad **Tedwarthar** aqua de **Schepishee**, habens dictam insulam in parte sua Occidentali, & mariscum de **Cappelade** in parte sua Orientali: & de **Tedwarthar** vsque ad **Namanslandhirne** claudit eam aqua de **Sowthee**, habens dictam insulam in parte sua Boreali, & syluam de **Ancarig** in parte sua Australi: & de **Namanslandhirne** vsque ad pontem de **Croyland** claudit eam aqua de **Nene**, habens dictam insulam in parte sua Orientali, & mariscum vestrum dictum **Alderlound** in parte sua Occidentali: & de ponte de **Croyland** vsque ad **Wodeladmouth** claudit eam aqua de **Weland**, habens dictam insulam in parte sua Orientali, & mariscum vestrum dictum **Goggislound** in parte sua Occidentali: & de **Wodeladmouth** vsque ad communem Seweram de **Asendik** claudit eam prædicta aqua de **Weland**, habens dictam insulam in parte sua Australi, & mariscum de **Spaldeling** in parte sua Boreali: & de prædicta Sewera vsque ad **Aswikstok** claudit eam prædicta aqua de **Asendik**, habens dictam insulam in parte sua Australi, & mariscos de **Spaldeling**, **Weston**, & **Multon** in parte sua Boreali. Mariscorum verò vestrorum, iacentium ex oppositò insulæ vestræ de **Croyland** ad eius occidentem, limites & termini, per eosdem ministros meos descripti, nominibus istis mihi sunt oblati: viz. de **Namanslandhirne** vsque ad **Finset**, & inde vsq; ad * **Groines**, & inde vsque ad **Folwardstaking**, & inde versus Boream vsque ad **Weland**, vbi **Southlake** intrat in **Weland**, & sic transeundo ipsam aquam de **Weland**, & ascendendo ad **Aspath**, & inde versus Boream vsque ad **Werwerlake**, & sic per **Harinholt**, vsque ad **Wengarlake**, & inde vsq; ad **Oggot** siue **Dedmanslake**, & sic per **Apinholt** & **Woodelak**, versus Orientem vsque ad **Wodeladmouth**, qui est terminus insulæ vestræ in illa parte contra Boream sicut **Namanslandhirne** est terminus insulæ vestræ contra Austrum. Communia etiam pasturæ omnium animalium vestrorum protenditur vltra dictos terminos mariscorum vestrorum versus Austrum vsque ad agrum monachorum de **Wedesthamsteed**, & versus Occidentem vsque ad agrum monachorum ecclesiæ sanctæ *Pegæ* in Australi mariscо de **Weland**, & in Boreali mariscо protenditur versus Occidentem vsque ad ædificia de **Deping**, & versus Boream vsque ad ædificia de **Spaldeling** omnibus anni temporibus, prout à fundatione Monasterij vestri hactenus omnia prætacta pacificè possedistis. Pro seruis ergo vestris, quos de fugitiuis siue piscatores, siue pastores vobis facietis, cum communi consilio totius regni mei concedo sancto monasterio vestro vltra exteriores ripas quinque agrorum claudentium insulam vestram 20. pedes in latitudine ab ipsa aqua, vbicunque ascenderint ad retia sua extrahenda, aut ad alia sua necessaria in terra solida peragenda. Similiter quocunque protenditur animalium vestrorum communia in prædictis mariscis, illûc extenditur etiam fugitiuorum vestrorum licentia, vt si fortè in agros contiguos ex tempestate, vel alio infortunio, vel latrocinio abducta fuerint; consentientibus omnibus prælatis & proceribus meis, concedo ipsis fugitiuis vestris, quòd sicut alij liberi homines, animalia vestra prædicta persequantur, & meliori modo, quo poterunt, repetant & reducant, & quasi in ecclesia sua essent, pace mea & impunitate per totam viam suam gaudeant: súbque mutilatione membri magis necessarij nullus eos audeat molestare, vel in aliquo contrariari. Insuper pro dicti *Withlafij* quondam regis fratris & prædecessoris mei, próque redemptione meorum peccatorum, cum communi consilio gratuitóque consensu omniũ magnatum regni mei concedo Deo, & beatissimo confessori suo S. *Guthlaco*, sacratissimóq; monasterio vestro Croylandiæ, quòd per totum regnum meum Merciæ Abbas, monachus, conuersúsue sacri monasterij vestri, qui nunc estis, vel qui vobis succedent in futurum post vos, ibidem Domino seruituri, pro quocunque negotio processerint, de

al. Greines

dictis fugitiuis viæ ſuæ famulos licentèr ſibi faciant & producant; inque præſentia dicti Abbatis monachi, vel conuerſi vbiq; per regnum meum, ſicut in eccleſia ſua Croyland, ſalui permaneant & ſecuri, ac ab omni periculo * immunes penitus & indemnes, ſub mutilatione membri magis dilecti, ſi quis iſtud priuilegium meum attentauerit in aliquo temerè violare. Quòd ſi extra prædictos 20. pedes in ripis exterioribus aquarum veſtrarum, aut extra villata, quæ communia vobiſcum vendicant in Occidentalibus mariſcis veſtris, * ex vtráque parte aquæ de Weland, aut alibi, vobis abſentibus, abſque viatica litera Abbatis loci veſtri talis fugitiuus repertus fuerit, iuxta demerita legali ſupplicio ſubiacebit. Declaratis námque terminis tam inſulæ veſtræ, quàm mariſcorum veſtrorum, declaratis etiam ad honorem Dei priuilegijs domini *Withlafij*, ac aliorum regum Merciæ, prædeceſſorum meorum, vobis magnificè conceſſis, complacuit vnanimiter mihi ac vniuerſo concilio veſtra omnia loca mei authoritate regij chirographi confirmare. Confirmo ergo vobis, & ſucceſſoribus veſtris regulam ſancti *Benedicti* ſub habitu veſtro tam nunc profeſſis, quàm poſt vos profeſſuris, principalem veſtram eccleſiam Croylandiæ, in qua venerandæ reliquiæ ſanctiſſimi *Chriſti* confeſſoris, & patroni veſtri beati *Guthlaci* corporalitèr tumulati, vltimam reſurrectionem fœlicitèr expectant; totámque inſulam adiacentem, prout per terminos ſuos ſuperiùs declaratos miniſtrorum meorum diligentia ſufficientiſſimè eſt deſcripta, in ſedem ſeparalem Abbathiæ veſtræ, in ſitum ſpecialem Monaſterij veſtri, & in veſtrum plenum dominium ſingulariter & perpetuò poſſidendum, vnà cum duobus mariſcis iacentibus ad eius occidentem, viz. Alderlound in Auſtrali parte aquæ de Weland, & Goggiſlound in eiuſdem aquæ parte Boreali, per terminos ſimiliter ſuperiùs declaratos. Hęc eſt hæreditas Domini, dos eccleſiæ *Chriſti*, ſolum ſanctæ *Mariæ* & beati *Bartholomæi* Apoſtoli, ſancti *Guthlaci* monachorúmque ſuorum ſanctuarium ſacratiſſimum, & monaſterium ab omni terreno ſeruitio liberrimum, illuſtriſſimorum regum eleemoſyna ſpecialis, & in omni tribulatione vniuerſis locus refugij ſingularis, manſio ſanctorum perpetua, & poſſeſſio viris religioſis communi regni conſilio * ſpecialiter appropriata, próque frequentibus miraculis ſanctiſſimi confeſſoris inter vineas Engaddi balſami mater ſemper fertilis, & regum priuilegijs Boſor in ſolitudine, omnibus pœnitentibus ciuitas gratiæ & ſalutis. Si quis ſacrarium hoc violauerit, vel in aliquo vexauerit, vindicabit in illum dextera mea, & hæredes mei, quicunq; poſt me fuerint huius regni Merciæ perenniter ſceptrigeri ſucceſſores. Confirmo etiam Deo & ſancto *Guthlaco*, ſacróque monaſterio veſtro, de dono * *Fregiſti* quondam militis domini *Kenulphi* regis, eccleſiã de Langtoft, & in campis eiuſdem villæ 6. carucatas terræ habentes in longitudine 15. quarentenas, & 9. quarentenas in latitudine, & 100. acras prati, & ſyluã & mariſcum duarum leucarum in longitudine, & duarum leucarum in latitudine, & 40. acras de eodem feodo in campis de Deping. Confirmo etiam Deo & ſancto *Guthlaco*, ſacróque monaſterio veſtro de dono *Algari* militis filij, Northlang, eccleſiam de Tetford in capella ſancti *Iohannis* euangeliſtæ de Baſton, & in eadem parochia quatuor carucatas terræ continentes in longitudine octo quarentenas, & 8. quarentenas in latitudine, & 40. acras prati, & mariſcum continentem in longitudine 16. quarentenas, & octo quarentenas in latitudine, & vnum molendinum, & dimidium alterius molendini, & totam piſcariam in aqua, ſicut circuit pratum veſtrum verſus orientem; & de dono eiuſdem *Algari* militis in Repingale 3. carucatas terræ, & 40. acras prati. Confirmo etiam Deo & S. *Guthlaco*, ſacróq; monaſterio veſtro de Croyland ex dono *Algari* Comitis patris iunioris *Algari*, qui nunc eſt, eccleſiam de Capelade, cum capella ſancti *Iohannis Baptiſtæ* in eadem villa, & in campis tam de Holbeth, quàm de Capelade quatuor carucatas terræ arabilis, & 6. bouatas, & 18. acras prati, & mariſcũ 2. mille acrarũ, & mariſcum 3. mille acrarum: & de dono eiuſdem *Algari* Comitis ſenioris ligneam capellam ſanctæ *Mariæ* per Spaldeling, quæ Anglicè * Stohhim appellata, ſita eſt in Orientali parte fluminis eiuſdem villæ; & in campis tàm de Pinchbek, quàm de Spaldeling, quatuor carucatas terræ, & totam piſcariam prædicti fluminis à ponte quæ ducit de cœmeterio prędictæ capellæ ſanctæ *Mariæ* ad cœmeterium lapideæ capellæ ſancti *Nicholai*, & Anglicè Stomin appellatæ, quæ ſita eſt in Occidentali ripa, in manerio prædicti Comitis *Algari*, qui dedit ipſam piſcationem à prædicto ponte vſque

al. impunes

al. extráque partem

al. ſeparaliter

al. Eregiſti

al. Stocklim

que ad Seweram de Asendik Deo & sancto *Guthlaco* de Croyland, pro anniuersario die patris sui omnibus annis in vestro monasterio solenniter celebrando. Confirmo etiam Deo & sancto *Guthlaco*, sacróque monasterio vestro de dono eiusdem Comitis *Algari* senioris Ecclesiam de Sutterton, & tàm in campis de Algarkirk, quàm de Sutterton 3. carucatas terræ arabilis, & duodecim bouatas, & 26. acras prati, & 4. salinas. Et de dono *Oswÿ* Militis in Drayton 8. hidas terræ, & 4. virgatas. Confirmo etiam Deo, & sancto *Guthlaco*, sacróque Monasterio vestro de dono *Asketelli* 3. virgatas terræ in Glapthorne. Et de dono *Wulgeti* 3. virgatas terræ in Peterkirk. Et de dono *Edulphi* de Laithorpe vnam bouatam terræ. Et de dono *Siwardi* vicedomini in Kirkby 3. bouatas terræ, vnam mansionem, & 3. cotagia. Et de dono *Sigburgæ* comitissæ in Staundon 5. hidas terræ. Et de dono *Wulnoti* in Addington duas hidas terræ, cum aduocatione Ecclesiæ eiusdem villæ, & in alia Addington de dono eiusdem vnam virgatam terræ. Confirmo etiam Deo & sancto *Guthlaco* sacróque monasterio vestro de dono *Thoroldi* vicedomini Lincoln. in Bukenhale duas carucatas terræ & dimidiam, & 26. acras prati, & 50. acras syluæ de Brushe. Confirmo etiam Deo, & sancto *Guthlaco*, sacróque monasterio vestro de dono *Geolphi* filij *Malti* in Halington 4. bouatas terræ de Iulando, & 10. bouatas in seruitio, & 33. acras prati in Gernthorpe de eodem feodo. Hæc omnia supradicta, Ecclesias, capellas, terras, tenementa, pasturas, piscationes, maneria, mansiones, molēdina, mersca, & mariscos, libera & soluta ab omni seruitio seculari & onere terreno concedo vobis & successoribus vestris in perpetuum: & præsenti meo chirographo confirmo in regiam eleemosynam meam pro anima domini *Withlafÿ* quondam regis, fratris & prædecessoris mei, & pro animabus omnium progenitorum, parentum, & amicorum meorum. Et emancipo ab omni debito regis, & omnis alterius domini, & hominis, cuiuscúnque fuerit dignitatis, excellentiæ, vel honoris, vt nihil à modò de vestri sacri monasterij Croyl. monachis literatis, aut laicis seruis, aut tenentibus vestris exigere poterunt præter orationes vestras & beneficia spiritualia, quò gratiam beatissimi confessoris *Christi* sancti *Guthlaci* apud vos corporaliter quiescentis in nostris adipisci necessitatibus iugiter mereamur. Cum ergo vnanimi consensu totius præsentis cōcilij hîc apud Kingesbury anno incarnationis Christi Domini octingentesimo quinquagesimo primo, feria sexta, in hebdomada paschæ, pro regni negotijs congregati, istud meum regium chirographum sanctæ crucis signo stabiliter & immutabilitèr confirmaui. ✠ Ego *Ceolnolthus* Archiepiscopus Dorobernen. sanus & incolumis tam mente quàm membris manu mea consignaui. ✠ Ego *Swithulphus* Londonensis Episcopus, in meipso expertus gratiam Dei, & sanctissimi confessoris sui *Guthlaci*, humili deuotione ad iussionem domini mei regis istud chirographum dictaui, & inter cæteros dominos Episcopos in ordine meo subscripsi. ✠ Ego *Swithunus* Wintonensis Episcopus, gaudens & lætus quoties aliquibus miraculis pijssimus Dominus lætificat ciuitatem suam sanctam matrem nostram Ecclesiam, huic regis chirographo subnotaui. ✠ Ego *Elstanus* Schireburnensis Episcopus, deuotus & perpetuus debitor sancti *Guthlaci*, priuilegio sanctæ ecclesiæ suæ congratulans, signum feci. ✠ Ego *Orkenwaldus* Lichfelden. episcopus, hilaris ac alacer in cunctis sanctæ ecclesiæ prosperis successibus, prompto animo collaudaui. ✠ Ego *Rethunus* Legerecensis episcopus, filius ac famulus sancti *Guthlaci* quàm diù vixero, gratantèr procuraui. ✠ Ego *Godwinus* Roffens. episcopus honorem Dei per hoc chirographum ardenter affectaui. ✠ Ego *Wulfardus* Abbas Eueshamen. approbaui. ✠ Ego *Liuingus* Abbas Wincheltumbæ commendaui. ✠ Ego *Hedda* Abbas de Medeshamsted diligenter procuraui. ✠ Ego *Enulphus* dux consensi. ✠ Ego *Osfrithus* dux consului. ✠ Ego *Serto* Comes consensum præbui. ✠ Ego *Elherus* Comes annui. ✠ Ego *Huda* Comes assensum dedi. ✠ Ego *Oslat* pincerna regis *Ethelwulphi*, & legatus ipsius domini mei, & filiorum suorum, nomine illorum & omnium Westsaxonum istud chirographum domini *Bertulphi* regis plurimùm cōmendaui. ✠ Ego *Bertulphus* rex Merciorum palam omnibus prælatis & proceribus regni mei diuinam deprecor maiestatem, quatenus per intercessionem sanctissimi confessoris sui sancti *Guthlaci*, omniúmq; sanctorum suorum dimittat mihi & omni populo meo peccata nostra: & sicut per a-

perta

perta miracula ſua nobis oſtendere dignatus eſt miſericordiam ſuam, ſic ſuper Paganos hoſtes ſuos dare nobis dignetur in omni certamine victoriam, & poſt præſentis vitæ fragilem curſum in conſortio ſanctorum ſuorum gloriam ſempiternam. Amen.

Fecit Deus in iſto concilio ad honorem ſanctiſſimi confeſſoris ſui Guthlaci *celeberrimum miraculum, quo deuotio totius terræ ad peregrinationem peragendam Croylandiæ iam plùs ſolito tepidam deinceps fieret frequentiſſima, & per omnes vias ab omnibus prouincijs redderetur quotidiè rediuiua. Cùm enim totam Angliam contereret hoc anno quidam morbus, quaſi paralyſis, neruis hominum, mulierum, ac infantum frigore repentino et exceſſiuo (venis durius orientibus, nullo prævalente pannorum remedio) repercuſſis, ac maximè brachijs ac manibus hominum inutilibus factis & totaliter arefactis, quem quidem morbum præiens quaſi nuncius eius certiſſimus dolor intolerabilis membrum ſic ægrotans præoccupauit: contigit in hoc concilio plures tàm maiores quàm minores dicto incommodo laborare. Cúmque regni negotia proponerentur, dominus* Ceolnothus, *Archiepiſcopus Doroborn. qui dicto morbo vexabatur, apertè conſuluit, diuina negotia debere primitùs proponi, & ſic humana negotia,* Chriſti *ſuffragante gratia, finem proſperum poſſe ſortiri. Aſſentientibuſque vniuerſis, cùm dominus* Siwardus *Abbas quæreretur, eò quòd in concilijs & ſynodis pro magna facundia ſua & religione ſancta quaſi diuinus interpres multis iam annis extiterat, & innumerabilium negotiorum totius cleri gratioſiſſimus expoſitor ac promotor, ac pro nimia ſenectute non adeſſet, quin per fratrem* * Askillum *commonachum ſuum ſuam abſentiam longi ſenij ſui grauitate humillima litera excuſaret: ipſemet rex* Bertulphus *querelæ eccleſiæ Croyland. reminiſcens, coram concilio iniurias domino* Siwardo *Abbati, ac Monaſterio ſuo Croylandiæ aduerſariorum ſuorum fatuo furore ſæpiùs illatas patenter expoſuit, & vt remedium apponeretur, decerni communi conſilio imperauit. Cum ergo iſtud negotium in medio verſaretur, & petitio domini* Siwardi *Abbatis ſuper hoc per prædictum fratrem* Askillum *propoſita, de manu ad manũ prælatorum ac procerum totius concilij cucurriſſet, aliúſque aliud conſuleret, dominus* Ceolnothus *Doroborneſ. Archiepiſcopus alta voce de morbo ſuo ſe ſanum & incolumem exclamauit meritis ſanctiſſimi confeſſoris* Chriſti *beatiſſimi* Guthlaci, *cuius negotia tunc in manibus tractabantur. Exclamant item plures alij potentiſſimi in dicto concilio tam pontifices, quàm magnates, ſe dicto morbo laborâſſe, ſed iam per Dei gratiam, & ſanctiſſimi* Guthlaci *merita nihil doloris ex prædicto incommodo in membris aliquibus ſe ſentire. Omnéſque ad viſitandum ſacratiſſimam tumbam ſanctiſſimi* Guthlaci **Croyland** *deuota peregrinatione, quàm citiùs poterant, voto mox arctiſſimo ſuas conſcientias aſtrinxerunt.* Quapropter dominus rex *Bertulphus* epiſcopo Londonien. præcepit (qui tunc optimus notarius habebatur, & dictator eloquentiſſimus, inſuper dicto morbo contactus, iam ſe ſanatum maximo gaudio prædicabat) priuilegium **Croyland** in manus aſſumere, & medicum ſuum ſanctum *Guthlacum* chirographo ſuo, prout concilium ſtatueret, inſiſteret honorare. Quod & factum eſt. Ideò in ſubſcriptionibus regij chirographi Archiepiſcopus Doroborn. *Ceolnothus* ſe ſanum & incolumem confitetur. Sanctus *Swithinus* epiſcopus Winton. de Domini miraculis lætatur. *Alſtanus* Schireburnen. & *Orkenwaldus* Lichfelden. epiſcopi de profectibus eccleſiæ gratulantur. Et *Rethunus* Legerecenſis epiſcopus ſe ſancto *Guthlaco* famulum, quoad viueret, pollicetur. Vniuerſíque concilij optimates affectu ardentiſſimo regiæ benevolentiæ penes ſanctum *Guthl.* in omnibus obſequuntur. Confluentibus itaque quotidiè de tota terra populis innumeris languidorum ad ſacratiſſimam ſancti *Guthlaci* tumbam, & deuotione debita per merita ſanctiſſimi confeſſoris diuinam gratiam implorantibus, Dominóq; aperiente vniuerſis fontem largiſſimum miſericordiæ ſalutaris, ita vt vna die aliquoties vltra centum huiuſmodi paralytici curarentur: ditatus eſt Abbas *Siwardus* ſupra modum, & vehementer magnus effectus, in tantum, vt, qui cum beato *Iob* infima paupertate probatus erat, & ex omni monaſterij ſui theſauri etiam ad quadrantem vltimum ſpoliatus, quia maledixit minimè diebus ſuis, nec aliquid ſtultum locutus contra Dominum, ſed ſemper illæſam patientiam conſeruauit, cœpit (largiente Domino) bonis omnibus abundare, vt tam in theſauris ac ſcauris, quàm in terris ac tenementis ei pro primis amiſſis duplicia poſtmodùm redderentur, fierétque ſenectus eius multò fertilior, & in duplo fœlicior, quàm iuuentus. Acceſſit ad proſperitatem ſenij ſui, quòd inclytus rex Weſtſaxonum *Ethelwulphus*, cùm de Roma, vt limina Apoſtolorum *Petri* & *Pauli*, ac ſanctiſſimum ipſum *Leonem* multa deuotione vnà cum iuniore filio ſuo *Alfredo* peregrè viſitauerat,

al. Askitelium

visitauerat, nouiter reuertisset, omnium prælatorum ac principum suorum, qui sub ipso varijs prouincijs totius Angliæ præerant, gratuito consensu tunc primò cum decimis omnium terrarum, ac bonorum aliorum siue catallorum vniuersam dotauerat ecclesiam Anglicanam per suum regium chirographum confectum inde in hunc modum. Regnante Domino nostro in perpetuũ, dum in nostris temporibus bellorum incendia, & direptiones opum nostrarum, nec non & vastantium crudelissimas hostium deprædationes barbararum paganarúmq; nationum, multiplices tribulationes ad affligendum nos pro peccatis nostris vsque ad internecionem, tempora cernimus incumbere periculosa: quamobrem ego *Ethelwulphus* rex Westsaxonum cum concilio episcoporum ac principum meorum consilium salubre atque vniforme remedium affirmantes, consensimus, vt aliquam portionem terrarum hæreditariam antea possidentibus omnibus gradibus, siue famulis & famulabus Dei Deo seruientibus, siue laicis miseris semper decimam mansionem, vbi minimum sit, tùm decimam partem omniũ bonorum in libertatem perpetuam donari sanctæ ecclesiæ dijudicaui, vt sit tuta & munita ab omnibus secularibus seruitutibus, imò regalibus tributis maioribus, & minoribus, siue taxationibus, quæ nos dicimus **Winterden**, sitque libera omnium rerum remissione animarum & peccatorum nostrorum ad seruiendum Deo soli, sine expeditione, & pontis extructione, & arcis munitione, vt eò diligentiùs pro nobis ad Deum sine cessatione preces fundant, quò eorum seruitutem in aliqua parte leuigamus. Acta sunt hæc apud Wintoniam in ecclesia sancti *Petri*, anno Dominicæ incarnationis 855. indictione 3. Nonas Nouembris ante maius altare pro honore gloriosæ virginis, & Dei genetricis *Mariæ*, sanctique *Michaëlis* Archangeli, & beati *Petri* Apostolorum principis, nec non & beati patris nostri *Gregorij* papæ, præsentibus & subscribentibus Archiepiscopis & episcopis Angliæ vniuersis, nec non *Beorredo* rege Mercię, & *Edmundo* Estanglorum rege, Abbatum, & Abbatissarum, Ducum, Comitum, procerúmque totius terræ, aliorúmque fidelium infinita multitudine, qui omnes regium chirographũ laudauerunt, dignitates verò sua nomina subscripserunt. Rex verò *Ethelwulphus* pro firmitate ampliore obtulit hanc chartulam scriptam super altare sancti *Petri* Apostoli; & episcopi pro fide Dei illam acceperunt, & per omnes ecclesias posteà transmiserunt in suis parochijs publicandam.

Porrò *Bertulpho* rege Merciorum, postquam 13. annis regnauerat, mortuo, *Beorredus* in regnum successit. In cuius tempore prædictus venerabilis pater dominus *Siwardus*, plenus dierum & decrepitus, 62. annis officio pastorali strenuisse administrato obijt. Cui ad officium Abbatis Monasterij Croylandensis dominus *Theodorus* succedebat. In eius tempore Dani vbique per terram prædas agentes, maximè Northumbriam, & Marciam deuastârunt. Mortuo simul *Ethelwulpho* rege Westsaxonum, *Ethelbaldus* & *Ethelbertus* filij eius regnum paternum inter se partiuntur succedentes. *Ethelbaldus* thorum patris sui ascendens, (quod nec inter gentes vsquam est auditũ) propriam nouercam *Iudittam*, quondam filiam regis Francorum sumptam à patre *Ethelwulpho* in coniugium, cum omnium comprouincialium scelus suum abhorrentium maximo stupore, duxit in vxorem; qui biennio in tam vili volutabro decurso moritur, parsq; sua fratri suo *Ethelberto* integrè adunatur. At iste validissimus adolescens, & Danorum triumphator inuictus, strenuè per quinquennium regno defenso defungitur. Et *Ethelredus* tertius frater in regnum eleuatur. Tempore cuius cùm grauissimæ afflictiones bellorum fierent, Paganis vndique irrumpentibus, qui & Northumbriorum partes inuadentes, Eboracum occupauerant, & etiam Estangliam depopulantes, Merciam inuaserant, ac apud **Nothingham** anno Domini 866. hyemabant: *Beorredus*, collecto grandi exercitu, firmatus etiam viribus *Ethelredi* regis Westsaxonum, ac *Alfredi* fratris sui, quorum sororem desponsauerat, Paganos **Nothingham** relinquere coëgit, & Eboracum repetere. Qua expeditione cùm Comes *Algarus* iunior magna militaris probitatis gesta fecisset, ac *Beorredo* regi, & duobus fratribus Westsaxoniæ causa suæ nobilis militiæ præcipuus & *charissimus haberetur, Croylandensis etiam Monasterij amicissimus, ac domino *Theodoro* Abbati multùm familiaris, (sicut domino *Siwardo* anteà fuerat) in omnibus negotijs & necessitatibus existeret adiutor promptissimus: etiam de manerio suo **Spaldinge**, quod ante paucos dies tunc *Theodoro*

*al. clarissimus

doro Abbati pro anima Comitis *Algari* senioris, patris sui, contulerat, nec non de omnibus terris & tenementis tunc monasterio Croyland. pertinentibus huiusmodi cõfirmationem de rege *Beorredo* impetrauit eidem Abbati *Theodoro* in his verbis. *Beorredus*, largiente Dei gratia, rex Merciorum omnibus prouincijs, & populis earum vniuersam Merciam inhabitantibus, & fidem catholicam conseruantibus salutem sempiternam in Domino nostro *Iheſu Chriſto*. Quoniam, peccatis nostris exigentibus, manũ Domini super nos extensam quotidiè cũ virga ferrea cernimus nostris ceruicibus imminere; necessarium nobis & salubre arbitror pijs sanctæ matris Ecclesiæ precibus, eleemosynarúmque liberis largitionibus iratũ Dominum placatum reddere, & dignis deuotionibus eius gratiam in nostris necessitatibus auxiliariam implorare: ideoq; & ad petitionem strenuissimi Comitis, mihi meritóq; dilectissimi, concessi regio chirographo meo *Theodoro* Abbati Croyland. tam donum dicti Comitis *Algari*, quàm dona aliorum fidelium præteritorum ac presentium dicto suo sancto Monasterio, in eleemosynam etiam animæ meæ, & in remissionem meorum criminum, deuotione libera confirmare. Confirmo ergo Deo, & sanctissimo cõfessori suo *Guthlaco* Croylandiæ, monachisq; omnibus ibidem Deo seruientibus, & in perpetuum seruituris totam insulam suam Monasterio adiacentem, proùt in chirographis inclyti quondam regis Merciorum *Ethelbaldi* fundatoris sui, ac aliorum regum prędecessorum meorum, per limites & terminos eis descripta in situm separalem Abbathiæ suæ, cum duobus mariscis iacentibus ex opposito eiusdem insulę ad Orientem ex vtráque parte aquæ de **Weland**, viz. cum **Alderlound** in parte Australi, & cum **Goggislound** in parte Boreali, eisdẽ terminis quibus eos ab initio habuerunt. Confirmo etiam prędicto monasterio Croylandiæ, de dono prædicti dilectissimi mihi inclyti Comitis *Algari*, manerium suum, quod situm est in Orientali parte fluminis in **Spaldeling**, cum quatuor carucatis terræ arabilis, & 24. mansionibus, & 80. cotagijs in eadem villa de **Spaldeling**; & de dono Comitis *Algari* senioris, patris sui, ligneam capellam sanctę *Mariæ*, sitam in eâdem parte fluminis in **Spaldeling**, cum quatuor carucatis terræ adiacentibus ex vtráque parte fluminis, tam in campis de **Pinchbeck** quàm de **Spaldeling**; & de dono eiusdem Comitis *Algari* Ecclesiam de **Capelade**, cum quatuor carucatis terræ, & 6. bouatis, & 18. acris prati, & mersco duarum acrarum in litore maris, & mariſco 3. acrarum contiguo aquæ de **Shepshee**, claudenti insulam suam de **Croyland** ad eius Orientem; & de dono eiusdem Comitis *Algari* Ecclesiam de **Sutherton** cum capella de **Salteney**, & 3. carucatas terræ, 22. bouatas, & 36. acras prati tam in campis de **Algarkirk**, quàm de **Sutherton**, & cum quatuor salinis in eâdem villa. Similiter confirmo prędicto Monasterio de **Croyland**, de dono *Oſwij* militis in Dreytona, 8. hidas terræ, & 4. virgatas, & ecclesiam eiusdem villæ. Similiter confirmo prædicto Monasterio, de dono *Mercardi* militis mei, totam terram suam de **Deping**, cum 200. mansionibus, & cotagijs 400. & duabus Ecclesijs; viz. quicquid huic in eâdem villa, & in campis eius ab aqua de **Weland** ad Austrum vsque ad campos de **Langtoft** ad eius Aquilonem, & inter campos de **Talington** ad eius Occidentem vsq; ad **Aspath** in mariſco ad eius Orientem. Similiter confirmo prędicto monasterio, de dono *Fregiſti militis, totam villam de **Langtoft**, cum omnibus terris, & mariscis, quę predictus *Fregiſtus* habuit in eadem villa, & cum ecclesia eiusdem villæ. Similiter confirmo prędicto Monasterio, de dono *Algari* militis filij, **Northlang** in **Baston**, & in **Tetford** omnes terras, & tenementa, quas dictus *Algarus* habuit in ecclesia, & capella sancti *Iohannis* in eâdem villa; & de dono eiusdem *Algari* in **Repingale**, 3. carucatas terræ arabilis, & 60. acras prati. Similiter confirmo prędicto Monasterio, de dono *Normanni* quondam vicedomini in **Sutton** iuxta **Bolwoth**, duas carucatas terræ, & vnum molendinum ventricium; & de dono eiusdem *Normanni* in **Stapleton**, manerium suum, & duas carucatas terræ; & de dono eiusdem *Normanni* in **Badby**, 4. hidas terræ, cum manerio, & 30. acris prati. Similiter confirmo prędicto monasterio, de dono *Thoroldi* quondam vicedomini Lincoln. in **Bokenhale**, 2. carucatas terræ, & dimidiam, & 26. acras prati, & 50. acras syluæ de **Bush**. Similiter confirmo prędicto Monasterio, de dono *Geolphi* filij *Malti* in **Dalington**, quatuor bouatas terræ de **Juland**, & 10. bouatas in seruitio, & 33. acras prati de eodem feodo de **Geruntthorpe**.

al. Eregiſti

Similiter

Similiter confirmo prędicto monaſterio, de dono *Asketelli* in **Glapthorn**, duas virgatas terræ; & de dono *Wulgeti* in **Pichirk**, 3. virgatas terræ; & de dono *Siwardi* in **Kirkby**, 3. bouatas terrę, vnam manſionem, & 3. cotagia; & de dono *Edulphi* in **Laythorpe**, vnam bouatam terræ; & de dono *Wulnoti* in **Adington**, duas hidas terræ & piſcariam cum aduocatione Eccleſiæ eiuſdem villæ, & in alia **Adington**, vnam virgatam terræ; & de dono *Sigburgæ* Comitiſſę in **Standon**, 5. hidas terræ; & de dono *Grimketelli*, vnam hidam & dimidiam in **Thirming**. Hæc omnia prænominata, inſulas, mariſcos, & merſca, Eccleſias, & capellas, maneria, manſiones, & cotagia, ſyluas, terras, & prata, concedo, conſtituo, & confirmo Deo, & ſancto *Guthlaco* libera, ſoluta, & emancipata ob omni onere terreno, & ſeruitio ſeculari pro animabus prędictarum rerum donatorum, & pro merito animæ meæ, & animarum omnium progenitorum, ac hæredum meorum in eleemoſynam ęternam Abbati *Theodoro*, & monachis ſuis in Croylandenſi monaſterio Domino ſeruientibus perpetuò poſſidendam. Iſtud regium chirographum meum anno incarnationis Domini noſtri *Iheſu Chriſti* octingenteſimo ſexageſimo 8. Calendas Auguſti apud **Snotyngham** coram fratribus, & amicis, & omni populo meo in obſidione Paganorum congregatis ſanctæ crucis munimine confirmaui. ✠. Ego *Ceolnothus* Archiepiſcopus Doroborn. ſubnotaui. ✠. Ego *Elſtanus* Londonienſis epiſcopus corroboraui. ✠. Ego *Edmundus* Shireburnen. epiſcopus collaudaui. ✠. Ego *Alewinus* Winton. epiſcopus commendaui. ✠. Ego *Kinebertus* Lichfelden. epiſcopus conſignaui. ✠. Ego *Ethelbertus* Hereford. epiſcopus crucem meam feci. ✠. Ego *Wulfius* abbas Eueshamen. approbaui. ✠. Ego *Hedda* de **Meddeshamſted** abbas conſenſum dedi. ✠. Ego *Tiuinus* abbas de ſancto *Albano* conſului. ✠. Ego *Ethelredus* rex Weſtſaxoniæ aſſenſum præbui. ✠. Ego *Alfredus* frater regis Weſtſaxoniæ conſenſi. ✠. Ego *Edmundus* rex Eſtangliæ procuraui. ✠. Ego *Adelredus* dux faui. ✠. Ego *Osbirtus* dux annui. ✠. Ego *Algarus* Comes iſtud deuotè fieri deprecans à domino meo rege gratioſè impetraui. ✠. Ego *Wulkelnus* Comes adiuui. ✠. Ego *Adelwulphus* Comes conceſſi. ✠. Ego *Turgotus* Comes conſenſi. ✠. Ego *Alcmundus* Comes cõſideraui. ✠. Ego *Diga* Comes interfui. ✠. Ego *Lefwinus* Comes aſpexi. ✠. Ego *Burkardus* Comes conſcripſi. ✠. Ego *Aſcerus* Comes affui. ✠. Ego *Thurſtanus* Comes ſtabiliui. ✠. Ego *Reinardus* Comes conſului. ✠. Ego *Tilbrandus* Comes ſubſcripſi. ✠. Ego *Beorredus* rex Merciorum intimo animi affectu, totiſque præcordijs gratias exoluo ſpeciales omni exercitui meo; maximè tamen viris eccleſiaſticis, epiſcopis, & abbatibus, alijs etiam inferioris ſtatus, & dignitatis: qui, licèt pijſſimæ memoriæ rex quondam *Ethelwulphus* pater meus per ſacratiſs. chartam ſuam ab omni expeditione militari vos liberos reddiderit, & ab omni ſeruitio ſeculari penitùs abſolutos; digniſſima tamen miſeratione ſuper oppreſsiones Chriſtianæ plebis, eccleſiarúmque, ac monaſteriorum deſtructiones luctuoſas benigniſsimè compaſsi, contra nefandiſsimos Paganos in exercitum Domini prompti, & ſpontanei conueniſtis; vt, tanquàm martyres, *Chriſti* cultus ſancto ſanguine veſtro augeatur, & barbarorum ſuperſtitioſa crudelitas effugetur.

Porrò, ſicut Chronici tradunt, in obſidione prætacta cùm pagani munitione fortiſſimorum murorum, & arcis validiſſimę confidentes, egredi ad bellum detrectarent, & Chriſtiani muros frangere non valerent, pace inter Chriſtianos & paganos facta, pagani relicto caſtello cum ingenti præda Northumbriã repetunt. Anno verò proximè ſequente, paganorum exercitus, apud Eboracum cùm aliquandiù moram feciſſet, hyeme finita in **Lindiſſy**, nauigio tranſuehitur, & apud **Humberſtan** aſcendens, vniuerſam patriam depopulatur: quo tempore deſtructum eſt per illos celeberrimum & antiquum monaſterium de **Bardeney**, monachis omnibus abſque vlla miſericordia in eccleſiã interfectis. Cúmque ibidem per totam illam æſtatem terram ad cineres reſcidiſſent ferro flammáq; deuorantes, circa feſtum ſancti *Michaëlis* in **Reſteuen** ingreſſi, omnia conterunt, interficiunt, & incendunt. Tandem, anno incarnationis Dominicæ octingenteſimo ſeptuageſimo, menſe Septembri, contraxit vniuerſam iuuentutem Houlandiæ ſtrenuiſſimus Comes *Algarus*, duóq; milites Scheneſcalli *Wiburtus*, & *Leofricus* (de quorum nominibus adhuc villis, in quibus manſerant, nomina retinentibus, ſenes & ruſtici remanentes vocabula dederant, **Wiberton**, id eſt, villam *Wiburti*,

& Le-

al. Laithrop

& Lefrinkton, id eſt, villam *Leofrici* appellantes) vnà cum cohorte Croylandiæ monaſterij, viz. 200. bellatoribus robuſtiſſimis, eò quòd maxima pars illorum de fugitiuis fuerat, (quibus præfuit frater *Tolius*, monachus conuerſus eiuſdem monaſterij, miles ante ſuam conuerſionem per totam Merciam in bellicis artibus nominatiſſimus; ſed tunc amore cœleſtis patriæ relicto ſeculo ſpirituali militiæ apud Croylandiam mancipatus) contrahentes etiam ſecum de Deping, Langtoft, & Baſton circa 300. viros, fortes, & aptos ad bellum; inſuper *Morcardum* dominum de Bzunne cum familia ſua, quæ fortiſſima fuit, & numeroſa; occurrentéque vicedomino Lincoln. nomine *Oſgoto*, veterano & validiſſimo bellatore cum cuneo Lincolnienſi numero 500. omnes collecti in Beſteuen, in feſto ſancti *Mauricij* martyris bellum cum paganis commiſerunt, & largiente Domino victoriam, occiſis tribus regibus cum ingenti multitudine, Chriſtiani cædentes barbaros vſque ad portas tentoriorum ſuorum perſequebantur: vbi cùm reſiſterent acerrimè, nox bellum diremit, & inuictiſſimus Comes exercitum reuocauit. Venerunt in ipſa nocte in caſtra Paganorum omnes cæteri reges de patria, quò *diuellentes inter ſe prouinciam ad deprædandum proceſſerant, ſcilicet *Gogroum*, *Baſeg*, *Osketil*, *Halfden*, & *Hamond*; & totidem Comites, ſcilicèt *Frena*, *Vnguar*, *Vlba*, & vterq; *Sidrok*, ſenior, & minor, cum ſuis exercitibus, & præda magna nimis, mulierúmque ac paruulorum multitudine numeroſa. Quorũ aduentu cognito, Chriſtianorum pars maxima timore perterrita, noctanter diffugit, & remanſerunt cum prædicto Comite ac ducibus ſuis de octo centum virorum vix ducenti: cum quibus ſummo diluculo, auditis diuinis officijs, & ſumpto ſacro viatico, omnes ad moriendum pro *Chriſti* fide, patriæque ſuæ defenſione paratiſſimi, in campum contra barbaros proceſſerunt. Et videns validiſſimus Comes ſuum exercitum nimis immunitum, ſtatuit iterum fratrem *Tolium* cum ſuis 500. viris, eò quòd fortiſſimi fuerant, in dextro cornu, aſſignans ei alam etiam fortiſſimam, illuſtrem militem *Morcardum* de Bzunne cum omnibus, qui eius vexillum ſequebantur: in clytum verò vicedominum *Oſgotum* cum ſuis 500. in cornu ſiniſtro poſuit, donans ei alam ſtrenuam, ſcilicet militem *Hardingum* de Rehale cum omnibus Stamfordienſibus, eò quòd omnes iuuenes erant, & nimiùm bellicoſi. Ipſéq; cum ſuis Seneſcallis in acie media verſabatur, vtrique cornu, cùm neceſſe cerneret, affuturus. Dani verò pro cæde ſuorum magis efferati, ſummo mane ſepelientes 3. reges ſuos in villa, quæ antea Laundon vocabatur, nunc verò pro trium regum Danorũ ſepultura Trekingham nuncupatur, ſimilitèr quatuor reges, & 8. comites. Nam duo reges & quatuor Comites caſtra & captiuos ſuos conſeruabant. Porrò Chriſtiani pro paucitate ſua in vnum cuneum conglobati, contra ſagittariorum impetũ duriſſimam teſtudinem clypeorum, & contra violentiam equitum denſiſſimam aciem lancearum, omnes optimè inſtructi à ducibus ſuis, tota die ſtatione immobili prætẽdebant. Cúmque ſic inuicti vſque ad veſperam perdurâſſent, & aduerſariorum ſagittarij tela ſua in vacuum perdidiſſent, equitéſque iam longo labore laſſati, deficere inciperent, barbari ex condicto fugam fingentes, campum relinquere cœperunt. Quod videntes Chriſtiani, ducibus ſuis inuitis & multùm diſſuadentibus, aciem ſuã diſſoluunt, & perſequendo paganos diſperſi per planitiem abſque ordine, ducúmque cuſtodia diuiduntur. Reuertentes autem barbari, tanquam leones in paucas ouiculas debacchantur. Strenuiſſimus Comes *Algarus*, præclariſſimíq; milites prædicti, & frater *Tolius* in quodam campi tumulo cætera planitie aliquantulùm altiore in orbem conferti, barbaros arietantes diutiſſimè ſuſtinuerunt. Cúmque præfatus Comes illuſtriſſimus, & in perpetuum memorandus *Algarus*, prætactique 6. duces robuſtiſſimi omnes fortiſſimos ſui exercitus cecidiſſe cernerent, in confertiſſimum tumulum corporum Chriſtianorum ſimul irrumpentes, ibíque pro viribus, quicunq; acceſſiſſet, ſuum ſanguinem vindicantes, tandem innumeris conſoſſi vulneribus ſuper fratrum ſuorum cadauera corruerunt. Pauci iuuenes de Sutton & Gedeney proiectis armis in vicinam ſyluam, vix euadentes proxima nocte ſequente monaſterium Croyland ingreſſi, ſtragem Chriſtianorum & fratris *Tolij*, totius cohortis ſuæ internecionem, dum Abbas *Theodorus* & conuentus ſuus ſuas matutinas vigilias perſoluerent, lugubri ac lachrymabili eiulatu clamantes, ad oſtium eccleſiæ nunciabant. Cunctis itaq; de nuncio confuſis, Abbas retentis ſecum ſenioribus monachis, & paucis infantibus, (forſitan illorum imbecillitas ad pietatem

al. diuidentes
al. Godroum
al. Erena

barbaros

barbaros inclinaret) non recolens illud poeticum,

Nulla fides pietásque viris, qui castra sequuntur;

omnes fortiores & adolescentiores, assumptis secum sacris reliquijs monasterij, scil. sacratissima gleba corporis sancti *Guthlaci*, flagello, psalterióque suo, alijsque præcipuis iocalibus, ac monumentis, scil. chartis fundationis *Ethelbaldi* regis, ac aliorum regum confirmationibus, regísque *Withlafij* quibusdam donarijs, præcepit in proximas paludes fugere, & ibidem belli exitum expectare. Qui cum multa cordium suorum mœstitia iussis obtemperantes, onerata nauicula cum prædictis reliquijs, & regum monumentis, tabulam magni altaris laminis aureis contectam, quam rex *Withlafius* aliquando dederat, decémque calices cum lauatorijs peluibus, ollis, patellis, & alijs vasis æneis in fontem claustri proiecerunt; quę cùm demergerentur, semper finis tabulæ pro sua longitudine super vndam apparebat: vnde illam extractam (cernentes ignes de villis in **Kesteuen** paulatim appropinquare, & Paganos citiùs adesse pertimescentes) cum abbate, senibúsque prędictis dimiserunt; nauímque suam sumentes, ad syluam de **Ancarig** contiguam insulæ suæ versus Austrum perueniunt, & cum fratre * *Toreto* anachorita tunc ibidem, ac alijs fratribus commanentibus, quatriduo commorati sunt, numero 30. de quibus 10. sacerdotes, cæteri inferiorum graduum extiterant. Abbas autem *Theodorus* assumptis secum duobus senibus prætactam tabulam extra ecclesiam in parte Boreali vbi absconderit, vsque in præsens non potuit deprehendi. Posteà verò induentes se sacris vestimentis tàm abbas, quàm cæteri omnes, & in choro coadunati, regulares horas officij diuini, posteáque Dauidicum psalterium ex integro * peruoluunt; deindè magnam Missam ipse dominus abbas celebrabat, ministrabántque frater *Elfgetus* diaconus, frater *Sauinus* subdiaconus, & fratres *Egelredus*, & *Wulricus* pueri ceroferarij. Cúmque completa Missa abbas, & ministri sui prędicti sacris mysterijs communicâssent, irrumpentibus in ecclesiam Paganis, venerabilis abbas super sanctum altare per manum crudelissimi regis *Osketuli*, verus martyr, & *Christi* hostia immolatur: ministri circumstantes omnes per barbaros capitibus detruncati: senes & infantes incipientes de choro fugere, capti, ac durissimis tormentis, vt ecclesiæ suæ thesauros ostenderent, examinati & exanimati sunt; dominus *Askerus* Prior in vestiaria; dominus *Lethwinus* Subprior in refectorio; quem frater * *Tugarius*, infans 10. annorum, facie corporisque forma venustissimus, gressu indiuiduo in refectorium consequutus, cùm seniorem suum cerneret occidi, commori, & simul interfici cum eo instantissimè supplicabat. At iunior Comes *Sidrok* misericordia motus super puerum, exuebat eum de cuculla sua; & dato Danico collobio, iussit eum vbique sua vestigia imitari: sicque de omnibus senioribus & iunioribus remanentibus in monasterio solus seruatus est, intrans & exiens inter Danos toto tempore moræ suæ, tanquam vnus ex illis, per prædicti Comitis gratiam, & petitionem. Occisis itaque omnibus monachis à quæstionarijs, & thesauris monasterij minimè adhuc inuentis, Dani omnia sarcophaga sanctorum, qui altis tumulis marmoreis circa tumbam sancti patris *Guthlaci* ad dextram, & ad sinistram eius quiescebant, cultris & ligonibus confregerunt: scil. ad dextram tumulum sancti *Cissæ* sacerdotis, & anachoritæ, & tumulum sancti *Bettelmi* viri Dei, & quondam ministri sancti *Guthlaci*, tumulum etiam sancti *Tatwini*, quondam ducis ad **Croyland** & naucleri sancti *Guthlaci*, tumulum etiam sanctissimæ virginis *Etheldrithæ*, nec non & tumulos *Celfredæ* quondam reginæ, & *Wimundi* filij regis *Withlafij* barbari confringentes, cùm speratos thesauros non inuenirent, nimiùm indignati, vniuersa sanctorum corpora in vnum aceruum miserabilitèr contracta, immisso igne, die 3. aduentus sui cum ecclesia & omnibus monasterij ædificijs, scilicet septimo Calendarum Septembris, funestissimè combusserunt. Quarto tandem die cum animalium, ac iumentorum innumeris gregibus versus **Medeshamsted** transmigrabant: vbi primam collectam infra monasterium, portásque obseratas offendentes, sagittarijs ac machinis vndique muros aggrediuntur. Secundo assultu irrumpentibus Paganis, *Tulba*, frater *Hulbæ* Comitis, iactu lapidis grauitèr læsus corruit in ipso introitu, & manibus satellitum suorum portatus in tentorium *Hulbæ* fratris sui, etiam de vita desperatus est. Vnde *Hulba* supra modum ira æstuans, & maximè in monachos efferatus, omnes sanctæ religionis stemmare vestitos manu sua interfecit; cæ-

al. Toretro

al. persoluunt

al. Turgarus

teri in cæteros graſſabantur; nemo in toto monaſterio ſaluatus eſt; tam venerabilis pater dominus *Hedda* abbas, quàm monachi ſui vniuerſi cum omnibus comprimotis occiduntur: monitus eſt tunc frater *Turgarus* per *Sidrock* dominum ſuum, ne in aliquo loco vnquam *Hulbæ* Comiti obuiaret. Altaria omnia ſuffoſſa, monumenta vniuerſa confracta, ſanctorum librorum ingens bibliotheca combuſta, chartarum monaſterij immenſa copia diſcerpta, ſanctarum virginum *Kineburgæ*, *Kineſpitæ*, ac *Tilbæ* pretioſa pignora pedibus conculcata, muri funditus euerſi, ipſa eccleſia cum omnibus officinis concremata per totam quindenam ſequentem iugi incendio conflagrabat. Porro quarto die cum prædis innumeris de tota patria congeſtis, exercitus congregatus verſus **Huntindoun** procedebat. Cúmque duo Comites *Sidrock* in tranſitu fluuiorum ad tutandum caudam totius exercitus ſemper vltimi proficiſcerẽtur, totúſque exercitus eorum fluuium de **Nene** ſaluus pertranſiſſet; ipſi tandem tranſeuntes, in gurgite fluuij ad læuam pontis lapidei profundiſſimo duos currus immenſis opibus, & varia ſupellectile onuſtos cum omnibus iumentis demerſis, & antequam extrahi poterant, enecatis ſubito infortunio perdiderunt. Occupataque tota familia iunioris *Sidrock* ad extrahendum dictos currus, vt in alia plauſtra & vehicula prædas contentas omnes ſoliciti tranſmutarent, frater *Turgarus* per fugam elapſus in proximam ſyluam, pérque totam noctem ambulans, ſummo diluculo Croylandiam ingreſſus eſt. Inuenit ergo fratres ſuos commonachos de **Ancarig** pridiè redijſſe, & ad extinguendum ignes adhuc in multis monaſterij ruinis dominantes fortiſſimè inſudare. Quem cùm ſanum & incolumem cernerent, aliqualiter confortati: ſed audientes ab eodem, quibus in locis tam abbas eorum, quàm cæteri ſeniores, & confratres ſui occiſi iacebant, & quomodo omnia ſanctorum ſepulchra confracta, & monumenta omnia, ſacráque volumina ſua cum corporibus ſanctorum combuſta, ineſtimabili dolore omnes conſternati ſunt; planctúſque & ploratus diutiſſimè factus eſt. Tandem ſatiati lachrymis, ad extinguendum incendia reuertuntur. Egerentes autem ruinam tecti eccleſiæ, circa magnum altare corpus venerabilis patris abbatis ſui *Theodori*, capite truncatum, omnibúſque nudatum veſtibus, & ſemiuſtulatum, caſu etiam lignorum contritum & ad terram compreſſum, octauo die ab occiſione ſua inter * torres extinctos paululum ſemotiùs à loco, quo extinctus erat, cum cæteris miniſtris, qui ſimul occubuerant, ſimiliter cõquaſſatis ad terram pondere ruderum corporibus eorum, præter *Wulricum* ceroferarium, repererunt. Sed hæc varijs temporibus. Nam quorundam fratrum corpora poſt dimidium annum à die, quo martyrizati fuerant, ac etiam alijs locis, quàm occiſi ſunt, erant inuẽta. Dom. enim *Paulinus*, & dominus *Herbertus* ſeniores valdè, ac longa ætate decrepiti, in ipſo choro manibus mutilati, & ad mortem torti, cùm diligentiſſimè ibidem fuiſſent quæſiti, tandem in capitulo reperti ſunt: & dom. *Grimketulus*, & dom. *Agamundus*, qui ambo centum ætatis annos exegerant, gladijs in clauſtro transfoſſi, in loquutorio ſunt inuenti. Sed & cæteri tam infantes, quàm ſenes, licèt in diuerſis locis, & diutiſſimè quærerentur, tum fratre *Turgaro* de cæde vniuſcuiúſque pleniùs edocente, tandem omnes vſq; ad vnum *Wulricum* cum luctu lugubri, & lachrymis innumeris ſunt reperti. Dom. autem **Brickſtanus*, quondam cantor monaſterij, muſicus peritiſſimus, & poëta facundiſſimus, inter ſuperſtites præcipuus ſcripſit in cineres monaſterij ſui Croylandiæ tunc illas threnas, quæ in multis locis habentur; & ſic incipiunt,

al. turres extinctas

al. Briſtanus

Quomodo ſola ſedes dudum regina domorum,
Nobilis eccleſia, & nuper amica Dei!

Eruderato ergo monaſterio toto cum longo maximóque labore, & de cineribus, ac alijs immundiſſimis ſordibus iuxta poſſibilitatem temporis expurgato, de paſtore inter eos eligendo inuicem colloquuntur: celebratáq; electione, venerabilis pater *Godricus* omnium conſenſu, licèt inuitus & multùm renitens, Abbas tandem eſt effectus. Ad quem veniens venerabilis ſenex Prior de **Ancarig** *Toretus*, & eius Subprior dom. *Tiſa*, ambo anachoritæ ſanctiſſimi deuotiſſimíque, ſupplicabant, quatenus aſſumptis ſecũ quibuſdam fratribus, dignaretur **Wedeshamſteed** adire, & Abbatis ſui, ac aliorum confratrum ſuorum corpora, feris auibúſque adhuc obnoxia, & inſepulta, Chriſtianæ ſepulturę charitatis intuitu commendare. Obtemperans itaque precibus eorum venerabilis Abbas *Godricus*, cùm multis fratribus, inter quos frater *Turgarus* aderat, occurrentibus

rentibus eis ibidem omnibus fratribus **Ancarig, Medeshamsted** adijt: & multo sudore omnia monachorum dicti monasterij corpora comportata, numero 84 in medio cœmeterio dicti monasterij contra frontem ecclesiæ quondam Orientalem, scilicet in vno latissimo tumulo ad hoc aptato, in festo sanctæ * *Cetiliæ* virginis sepeliuit; ponens *al. Cecilie* supra corpus abbatis in medio filiorum suorum quiescentis petram pyramidalem tres pedes in altitudine, & tres in longitudine, & vnum in latitudine continentem, insculptásque imagines Abbatis, ac monachorum suorum circumstantium gestantem; quam in memoriam monasterij destructi **Medeshamsted** deinceps vocari mandauit; & omni anno, quàm diu vixit, semel visitans, supráq; petram suum tentorium figens, pro animabus ibidem sepultorum Missas per biduum deuotione continua celebrauit. Iacebat enim regia via per medium cœmeterij, habens dictam petram ascendentibus de prædicto ponte lapideo versus Hoylandiam ad dextram, & crucem lapideam similiter imagine Saluatoris insculptam, quam prædictus Abbas *Godricus* tunc ibidem posuit, ad sinistram; vt transeuntes viatores, memores monasterij sanctissimi, pro animabus fidelium in ipso cœmeterio quiescentium preces Domino soluerent, & à maleficijs ac latrocinijs in dicti monasterij parietinis nullo modo patrandis saltem pro *Christi* reuerentia continerent.

Interim pagani deprædantes prouincias vsque ad Grantebrigiam, sanctimonialium celeberrimum insula Helienſi situatum, omnibus inuentis in eo tam virginibus quàm viris crudeliter interemptis, catallis ac immensis diuitijs (de tota patria pro loci securitate allatis) per barbaros direptis, ignibus vltimò tradiderunt. Et transeuntes in Estangliam, strenuissimum Comitem *Wulketulum* occurrentem contra eos cum exercitu, & fortissimè resistentem tandem cum suis omnibus occiderunt. Regem etiam eiusdem prouinciæ sanctissimum *Edmundum* captum per eosdem, & ad quendam stipitē alligatum, tanquam signū ad sagittam, barbari crudelissimi telis suis & sagittis aggressi sunt, horrendáque crudelitate perfodientes, pro fide *Christi*, & patriæ suæ defensione decollantes, martyrizauerunt. Sic tota Estanglia ab eis obtenta & occupata, ibidē per totam hyemem residebant. Anno verò vigesimo primo sequente Westsaxoniam petentes, cum rege *Ethelredo*, & fratre suo *Alfredo* varia fortuna prælia grauissima gesserunt: in quibus cæsis regibus (id est, *Baseg* & *Orguil*,) Comitibus verò multis (videlicet, vtróque *Sidrock*, seniore, & iuniore, *Erena* Comite, *Osbern* Comite, & * *Harola* Comite, *al. Harold* ac * *Eungo* Comite) cum ingenti multitudine paganorū, Christiani victoriam adepti *al. Fungo* sunt. *Beorredus* autem rex Merciorum hoc intermedio cum Britonibus occupatus, qui crebris irruptionibus Occidentalem partem regni sui Merciæ inquietabant, audiénsque Danos plagam eius Orientalem plaga miserabili percussisse, venit Londonias: & contracto maximo exercitu, pertransiens per regni sui plagas Orientales, totam Helienſem insulam fisco suo applicauit, procedénsq; in patriam Girniorum, omnes terras de Medeshamstedensi monasterio in manū suam cepit, scilicet quicquid inter **Stanford, Huntingdoun, & Wisebeck** dicto monasterio dudum pertinuerat; remotiores verò terras sparsim per patriam iacentes stipendiarijs militibus exercitus sui assignauit: id fecit de terris monasterij sanctæ *Pegæ* de * **Reikirk**, quasdā sibi retinuit, quasdam militibus suis dedit: id fecit etiam de terris monasterij *Guthlaci* de **Croyland**; quasdam stipendiarijs militibus distribuit, quasdam sibi confiscauit. Et licèt venerabilis pater *Godricus* sæpius repetendo penes regē & ministros suos multos sudores consumeret, & chartas donatorum, regúmque confirmationes vnà cum suo proprio chirographo sæpissimè ostenderet: nihil semper nisi vacua verba reportans, demum de negotij sui proposito penitus desperabat. Cernens itaque malitiam temporis nimiam, & * malitiam regis terrarum cupidissimam, statuit tandem secum huiusmodi regias *al. militiam* donationes surdo tempore pertransire, ac, vsque meliora tempora succederent, deinceps sub silentio dissimulare; lætus nimiùm, & exultans, quòd totam circumiacentem insulam liberam, & ab omni exactione regali absolutam multùm specialiùs sibi, quàm multis alijs monasterijs tunc contigerat, regia gratia concessisset. Recesserunt ergo illo tempore de dicto monasterio **Croyland**, & vsque ad præsentem diem non redierunt illæ possessiones: scilicet manerium de **Spalding**, datum *Adelwulpho* Comiti, cum omnibus pertinentijs suis; manerium de **Deping**, datum *Langfero* militi, & panetario

regis,cum omnibus pertinentijs ſuis; manerium de **Crorton,** datum *Fernodo* militi, & vexillario regis,cum omnibus pertinentijs ſuis; manerium de **Kirkoton** & **Kimerby** in **Lindeſie** cum omnibus pertinentijs datum Comiti *Turgoto*. **Bukenhale** verò, & **Halington** tunc fiſco appropriata, poſteà per induſtriam domini *Turketuli* Abbatis **Croyland,** & donationem pijſſimi regis * *Edrad* reſtauratoris dicto monaſterio fuerant reſtituta. Similiter omnes cæteræ terræ aliquando Croylandiæ pertinentes, quas rex *Beorredus* fiſco ſuo aſſumpſerat,ſcz. **Quarpelade, Sutterton, Langtoft, Baſton, Repingale, Kirkby, Draiton, Chirning, Glapthorn, Adington, Standon,** & **Badby,** per gratiam inclyti regis *Edredi*,& diligentiam Abbatis *Turketuli* Croylandiæ reddebantur. Tranſiens tunc rex *Beorredus* cum ſuo exercitu in **Lindeſy,** latiſſimas terras monaſterio de **Bardney** dudum pertinentes fiſco ſuo accepit; * immotas verò,& in diuerſis patrijs * diuiſas iacentes militibus ſuis dedit.

al. Edredi

al. remotas
al. iacentes
diuiſas

Anno namque incarnationis Dominicæ octingenteſimo ſeptuageſimo ſecundo,rex *Ethelredus* multis prælijs contra Danos vexatus,ſed ſemper inuictus,obijt Winburnæ, & ſepultus eſt. Cui ſucceſſit in regnum *Alfredus* frater ſuus vltimus, & iunior filius *Ethelwulphi* regis; qui cum patre quondam Romam adiens, à Papa *Leone* inunctus, & in filium adoptatus,iam in regem leuatus, laborioſiſſimè & fortiſſimè viginti octo annis & dimidio regnauit. Continuis namque nouem annis cum Danis dimicans,& eorum fallaciſſimis fœderibus frequenter illuſus, ſed toties in illuſores vltus, ad tantam tandem exilitatem deductus eſt, vt tribus pagis,Hamtonienſi,Wiltonienſi, & Somerſata,ægrè in fide retentis,ad quandam inſulam in Somerſata,Adelingiam nominatam refugerit: vbi tunc arcem factam poſteà in monaſterium Monachorum ob ſuæ moræ memoriam ad exultationem ſanctæ eccleſiæ commutauit. In qua cùm ſemel ſolus domi relictus,ad piſcandum in vicinis paludibus familiam ſuam vniuerſam deſtinâſſet,ipſe interim intentus ſacræ lectioni, aut illuſtrium virorum geſtis, aut patrum annalibus recordandis (prout ſemper ſui moris erat) audiuit quendam pauperem pulſantem ad ianuam,& aliquid adiumenti ſibi præſtari pro Dei miſericordia deprecantem: aduocánſque matrem ſuam,quæ tunc ſecum moram faciens,fortè ſecus affuit,cellariũ præcepit adire,& aliquid pro *Chriſti* amore pauperi Chriſtiano erogare. Illa iuſſa factura, vnum panem tantùm in cellario reperit, ac ipſum familiæ ſuæ, quæ citiùs de piſcatu rediret,minùs ſufficere nunciauit. Quod audiens ipſe rex, (tantam ſcilicet in regio penu panis penuriam) gratias deuotiſſimas Deo reddidit,& *Chriſti* pauperi mediam partem continuò dari iuſſit. Addiditque: *Benedictus Deus in donis ſuis. Potens eſt denique iſtam panis medietatem,ſi voluerit,in immenſum augere,qui potuit,quandò voluit, de quinque panibus & duobus piſcibus quinque millia hominum ſatiare. Et ſic demiſſo paupere,vel curarum tædio,vel lectionis longiori ſtudio cùm aliquantiſper dormitaret, videt in ſomno ſanctũ* Cuthbertum *epiſcopum adeſſe,& tanquam miſſum à Domino talia nuntiare,Pie rex* Alrede,*ſuper miſeriam Anglorum duriùs ac diutiùs peccata ſua lugentium miſericordia motus eſt Dominus: etiam die hodierna in pauperis forma tuam patientiam probans, & tuam dapſilitatem in tanto panis defectu gratioſiùs acceptans,per me tibi promiſit, quòd, qui modò miſerabiliter exulas, in proximo victor hoſtium, in regni tui ſolio exultabis. Et hoc ſignum tibi erit, quòd tua familia ad piſcandum in paludes emiſſa, licèt glacies hyemalis artem piſcatoriam iam vehementiùs impediat; diuina tamen diſpoſitione voti ſui compotes,piſcium admirandã copiam circa diei horam tertiam in tuum palatium comportabunt. Et his dictis ſanctus diſparuit. Rex autem vigilans,et matri ſuæ viſionem ſuam manifeſtans,illam in ſuo accubitu eadem hora ſoporatam,eandem viſionem vidiſſe,apparente ſimiliter eodem ſancto epiſcopo,idem reſponſa matris examinans deprehendit. Intérque colloquendum,piſcatores de paludibus intrantes,tantam piſcium copiam inferebant,quòd magno exercitui ſufficere putarentur.* Nec multùm poſt hæc rex ipſe fingens ſe eſſe ioculatorem, aſſumpta cithara, tentoria Danorum adijt; ac in loca ſecretiora receptus,omnia ſuorum hoſtium ſecreta ediſcens,cùm ſuo deſiderio ſatiſfeciſſet, incognitus & incolumis Adelingiam remeauit. Et iam collecto exercitu,ſubitò ſuos hoſtes adortus, incredibili plaga occidit. Rex *Godroun* (quem nos *Gurmound* vocamus) cum maxima multitudine magnatum, & etiam popularium captus viuus,baptiſmum recepit: & de ſacro fonte per regem ſuſceptus,Eſtanglia,id eſt,Northfolchia,ad inhabitandum cum ſuis,regio munere donatus eſt. Cęteri baptizari renuentes,Anglia abiurata,

Franciam

Franciam nauigio petierunt. *Beorredus* rex Merciorum interim, cùm rex *Alfredus* in Adelingia adhuc moraretur, & pagani anno Domini 874. redeuntes in Merciam, apud Rypadiam hyemarent, Monasteriúmq; celeberrimum, omnium regum Merciorum sacratissimum Mausoleum, funditùs destruxissent, & ipse viginti duobus annis regnâsset, totámq; terram Angliæ in omni suo angulo cædibus, & rapinis vastatam barbarorum videret: vel de victoria desperans, vel tot laborum labyrinthum fastidiens, regnum reliquit; & Romam petens, in paucis diebus defunctus, ibidem in schola Anglorum sepultus est. Vxor citò virum sequuta in via versus Romam moritur, & Ticinis sepelitur. Cui successit in regnum Merciorum subrogatus per Danos quidam seruorum *Beorredi* regis *Ceolwulphus*, Anglicus genere, sed Barbarus impietate. Danis etenim iurauerat fidelitatem, quòd tributa imposita eis fideliter persolueret, & quandocunque regnum commendatum repeterent, omni reluctatione cessante, sub pœna sui capitis resignaret. Ille itaq; circuiens terram, paucos rusticos relictos excoriauit, mercatores absorbuit, viduas & orphanos oppressit, religiosos omnes tanquã conscios thesaurorũ, innumeris tormentis afflixit. Vnde inter plurima mala, quæ fecit, etiã venerabili abbati Croilandẽsi *Godrico*, miserisq; fratribus suis vectigal mille librarũ imponẽs, Monasteriũ Croylandense ferè adnihilauit. Nullus námq; deinceps pro nimia loci paupertate ad conuersionẽ venire voluit. Quin impotẽs ad sustentandũ suos professos abbas *Godrico*, multos monachorũ per parẽtes suos, & alios monasterij amicos in tota patria dispersit; pauci secũ in monasterio remanentes, vitã suã cum summa inopia protrahebant. Tũc omnes calices monasterij præter tres, ac vasa argẽtea vniuersa præter Crucibolũ *Withlafij* regis, ac alia iocalia valdè pretiosa vel in monetã mutata, vel pro moneta vendita, vix insatiabilem ingluuiem *Ceolwulphi* subreguli saturare valuerunt. Qui tandẽ per Danos dominos suos, iustissimos in hoc, depositus est, & vsq; ad ipsa verenda nudatus, misero fine vitam terminauit. Regnũ quoq; Merciorum hoc temporis momento, præualente contra Danos *Alfredo* rege, suo regno Westsaxonico sociatum est, & vsq; ad præsentem diem deinceps adunatum. Defecit itaque regnum Merciorum, quod steterat à primo anno *Pendæ*, regis primi, vsque ad vltima tempora huius miseri subreguli *Ceolwulphi* circiter per annos 230. Rex autem *Alfredus* omnibus Danis vel subiectis, vel eiectis, ciuitates suas & castella sua renouauit, turres & munitiones in locis magis necessarijs construxit, ac totam terræ faciem in formam multò meliorẽ immutatam, per oppida murata, & alia loca munitissima contra barbaros insuperabilem fore fecit. Sibimetipsi etiam vitam regularem indicens, quotidiè à summo mane per octo horas diuino seruitio vacabat. Habebat enim in capella sua cereum coram sanctorum reliquijs continuè ardentem, secundum hæc tria octonaria proportionatum; ministrúmq; institutum, qui singulis portionibus consumptis & consummatis, regem de succedente portione vice horologij voce viua commonebat. Quotidiè summo mane consumpto cereo vno, alius integer cereus est accensus: sicque fiebat per singulos dies. Sanctorum pedibus accliuis & subditus, sanctum *Neotum*, & sanctum *Werfredum*, episcopum Wigorniæ, qui libros dialogorum beati *Gregorij* ipse in linguam Saxonicam iussu regis transtulit, in summa veneratione habebat. In diuinis libris & sacra lectione tam assiduus erat, quòd Dauidicum psalterium, vel aliquem aliũ librum ædificatorium in sinu suo semper secum ferret; & viros literatissimos de terris exteris ad se accersens, aliquandiu in palatio suo secum pro sactis literis addiscendis retentos, demum diuersis prælatijs & dignitatibus promoueret. Hinc sanctum *Grimbaldum*, artis musicæ peritissimum, & in diuinis scripturis eruditissimum, euocatum è Francia, suo nouo monasterio, quod Wintoniæ construxerat, præfecit in Abbatem. Similiter de veteri Saxonia *Iohannem*, cognomine *Scotum*, acerrimum ingenij philosophum, ad se alliciens, Adelingię monasterij sui constituit prælatum. Ambo isti doctores literatissimi, sacerdotes gradu, & professione monachi sanctissimi erant. *Athelstanum* etiam, & *Wexalphum* ad se aduocans de Mercia, qui ambo sacerdotes erant deuotissimi, *Plegimundum* etiã, postea promotum in Archiepiscopum Cantuariæ, ac *Askerum*, abbatem Bangorensem, postea Schireburnensem episcopũ, illis in temporibus doctores celeberrimos suo lateri adiunxit. Quorum omnium contubernio aliquandiu in palatio fruitus & doctrina, vsque ad profundam omnium liberalium artium scientiam penetrauit. Porro in sui regni

al. Werwulphum

negotijs prouidendis ſolertiſſimus & ſagaciſſimus. Exemplo námque Danorúmq; colore etiam quidam indigenarum latrocinijs, ac rapinis incendere cœperant. Quos cupiens rex compeſcere, & de huiuſmodi exceſſibus cohibere, totius Angliæ pagos & prouincias in comitatus primus omnium commutauit; comitatus in centurias, id eſt, hundredas, & in decimas, id eſt, in trithingas diuiſit; vt omnis indigena legalis in aliqua centuria & decima exiſteret, & ſi quis ſuſpectus de aliquo latrocinio, per ſu-
al. abſolutus am centuriam, vel decuriam vel condemnatus, vel * inuadiatus pœnam demeritam vel incurreret, vel vitaret. Præfectos verò prouinciarum (qui anteà vicedomini) in duo officia diuiſit, id eſt, in iudices, quos nunc iuſtitiarios vocamus, & in vicecomites, qui adhuc idem nomen retinent. Horum cura, & induſtria tanta pax in breui per totam terram effloruit, vt ſi viator quantamcunque ſummam pecuniæ in campis, & publicis compitis veſpere dimiſiſſet, manè vel poſt menſem rediens, integram & intactam indubiè inueniret. In diſtributione propriæ familiæ *Dauidis* ac *Salomonis* vſus eſt ingenio. Nam diuidens familiam in tres turmas, ſingulis turmis ſingulos principes impoſuit: & vnuſquiſque princeps cum ſua turma per vnum menſem in regis miniſterio palatium conſeruauit; vno menſe completo, exiens ad proprios agros cum ſua turma, proprijs negotijs per duorum menſium ſpatium intendebat; & interim ſecundus princeps per vnum menſem, & tertius princeps per alium menſem poſt illum in regis palatio miniſtrabat: vt poſteà proprijs vtilitatibus per duos menſes quælibet turma vacaret. Hac reuolutione ſeruorum ſuorum, totiúſque familiæ ſuæ rotatione vſus eſt omni tempore vitæ ſuæ. Qua morum prudentia præditus, & pollens tam profunda peritia literarum, Danos poſt 13. annos per *Arnulphum* Imperatorem de Francia eiectos, & ſuper Angliam iterum inundantes faciliùs, quàm priùs fecerat, in omni certamine ſuperabat: cùm illi Francorum bellis debiliores, ac deſidiores fiant ad inuadendum, & ille viris ac viribus paratior ac peritior foret ad reſiſtendum. Inſuper ipſa regio ciuitatibus muratis, & turribus munitiſſimis fortiſſima de veteri ſtatu ſuo multùm fuerat immutata. Repulſi ergo leuiter, & citò ſuperati Dani, ad ſuos in Northumbriam & Norfolchiam refugerunt.

Rex ipſe *Alfredus* multis eleemoſynarum largitionibus, ac alijs bonis moribus iugiter intentus, anno regni ſui vigeſimo nono obijt, & Wintoniæ ſepultus eſt. Cui ſucceſſit in regnum *Edwardus* filius eius, dictus poſteà *Senior*, eò quòd poſt illum plures eiuſdem nominis regnauerunt, quorum omnium ipſe primus erat; patre quidem literis inferior, ſed imperij gloria multò maior. Quippe Merciam in manum ſuam ſumens à duce *Ethelredo*, cui pater cum filia ſua eam antè dederat, etiam Northfolchiam, Northumbriam, Scotiam, Walliam bellando ſubegit; & paganos de omnibus vrbibus & caſtellis muratis eijciens, Chriſtianos introduxit. Multùm adiuuit eum ſoror ſua *Ethelfleda Ethelredi* quondam ducis Londonias relicta virago prudentiſſima, & antiquis Amazonibus preferenda. Nam pariendo ſuam ſobolem primam difficultatem perpeſſa, tanta indignatione carnalem concubitum abhorruit, vt nunquam deinceps ad viri ſui thorum rediens, ſe cœlibatu caſtiſſimo contineret. Ipſam etiam vrbibus extruendis, caſtellis muniendis, ac exercitibus ducendis deditam ſexum mutâſſe putares. Anno vero regni ſui xxiij. obijt iſte *Edwardus*, & cum patre ſuo Wintoniæ tumulatus eſt. Cui ſucceſſit filius ſuus primogenitus *Athelſtanus:* contra quem cum Dani de Northumbria, & Norfolchia conſpirâſſent, aſſociatis ſibi *Conſtantino* rege Scottorum, multiſq; alijs; ipſe collectum exercitum ducens in Northumbriam, obuios habuit plures peregrinos de Beuerlaco ad propria venientes; quorum relatu certiùs edoctus de miraculis ſancti *Iohannis*, ipſe cum multa deuotione dictum Sanctum viſitauit. Offerens etiam cultellum ſuum Sancto ſuper altare, promiſit, ſe reditu ſuo, ſi Dominus daret ei victoriam de inimicis, dictum cultellum digno pretio redempturum. Quod & factum eſt. Nam Domino largiente ſibi victoriam, cultellum ſuum immunitate, quam nunc obtinet ille locus, rex redemit, ac ad honorem Dei cum multis alijs donarijs in immenſum ditauit. Ceciderunt ſiquidem in illo prælio *Conſtantinus* rex Scottorum, ac
al. populorum alij reges numero quinque, Comites duodecim, Barbaries * populariũ infinita. Hoc bello proſperè conſummato, non erat qui de cætero regem auderet offendere in aliquo. Sed deinde ſororibus nuptui tradendis intentus, etiam omnia monaſteria Angliæ

tam

tam vetera, quàm noua meliorare, ac promouere aliquo ſpeciali donario inſudauit. Abbatem namque **Croyland** *Godricum* adhuc ſuperſtitem, ſed longo ſenio grauatum, cæteroſque confratres ſuos tunc ad numerum ſeptenarium de 28. diminutos in ſuam curiam aſſumens, Monaſterium Croylandiæ reſtaurâſſe propoſuit; ſed præpropera morte præuentus, fratribus ſuis ſuum propoſitum perficiendum reliquit. Anno ergo 17. regni ſui obijt, & Malmesbiriæ ſepelitur. Cui ſucceſſit frater ſuus *Edmundus* adoleſcens 18. annorum, & 6. annis regnauit & dimidio. Eodem anno *Godricus* Abbas Croylandiæ obijt; infráque menſem obitus ſui duo ſenes eum ſequuti ſunt, id eſt, frater *Sweinus*, & frater *Oſgotus*; remanſerúntque tum quinque ſenes, id eſt, frater *Charenbaldus*, frater *Swarlingus*, frater *Thurgarus*, frater *Brunus*, & frater *Aio*. Quorum iſti duo vltimi cernentes regem *Athelſtanum* ſuum patronum, ac abbatem ſuum *Godricum* in fata ceſſiſſe, de monaſterij ſui releuatione, ac ſpiritualium filiorum ſucceſſione penitus deſperantes, relicto fratrum ſuorum contubernio, prior monaſterium Wintoniæ, ſecundus monaſterium Malmesbiriæ adiens, vterque & in eorum conuentum receptus, & aliquot annis retentus eſt. Verùm trium fratrum in Monaſterio Croylandiæ remanentium ſancta trinitas ſemper in Domino confidebat, quòd aliquando memor miſericordiæ ſuæ mitteret eis aliquem ſaluatorem, qui tam ſanctum locum ſanctiſſimi confeſſoris ſui *Guthlaci* ſacras reliquias continentem in priſtinum ſtatum releuaret, & ſpirituali ſobole ſuum ſacratiſsimum Monaſterium fœcundum faceret, ac fratres ſuos iam diſperſos iterum iuxta ſuum complacitum congregaret. Rex autem *Edmundus Dunſtano* ſancto tunc presbytero ſuo Monaſterium Glaſconię tunc in deſolatione à paucis clericis occupatum, cum omnibus pertinentijs contulit reſtaurandum, & monachorum ordinem, prout antiquitus habuerat, in illo reuocandum. Qui Floriatum adiens, & monachus ibidem factus, cùm regulares obſeruantias pleniùs didiciſſet, valefaciens fratribus, Glaſconiam eſt reuerſus, abbaſque factus ibidem, fratres ſui ſtemmatis accipens, ſanctiſſimum in breui collegium adunauit. Cúmque illuſtriſſimus iuuenis rex *Edmundus* etiam Croylandiam alicui potenti viro, qui ſanctæ religionis exiſteret amator, proponeret commendare ad reſuſcitandum de cineribus ſuę deſolationis, ſubito infortunio in feſto ſancti *Auguſtini* apud **Puchlechirche** à quodam latrunculo (proh dolor!) occiſus eſt, & Glaſconiæ tumulatus. Cui ſucceſſit in regnum frater ſuus *Edredus* tertius filius *Edwardi* regis, qui regnauit annis 9. Ipſe 2. anno regni ſui, quum Northumbrij Mercio quodam ſuper ſe in regem leuato, minitarentur, & *Wulſtanus* Archiepiſcopus Eboracenſis eorum rebellioni conſentire notaretur, dirigens inclytus rex *Edredus* cancellarium ſuum nomine *Turketulum*, virum quippe prudentiſſimum, ac omnis honeſtatis ac equitatis ſectatorem, ſibi etiam carne propinquum & cognatum (filium ſcilicet *Cilwardi* quondam patrui ſui) in dictáque Eccleſia Eboracenſi pinguiſſimam prębendam obtinentem, de fidelitate ſua continenda ſibi & regno ſuo inſtanter ac amicabiliter commonebat. Tranſiens itaque venerabilis Cancellarius in hoc regio negotio cum multo comitantium equitatu, eò quòd ex regali ſanguine generoſiſſimus, prędijſque ac poſſeſſionibus latiſſimis ditiſſimus, porro 60. maneriorum dominus, diuina gratia diſponente viam ſuam, verſus Eboracum per Monaſterium **Croyland** iter aſſumpſit. Quod cum pertranſire diſpoſuiſſet, occurrentes ei tres dicti Monaſterij venerandi ſenes, multa ſupplicatione adueſperaſcente iam die, ad eos intrare compulerunt; & ducentes eum ad orationem in oratoriolum ſuum, quod in quodam angulo Eccleſiæ dirutæ conſtruxerant, reliquias ſanctiſſimi *Guthlaci* confeſſoris oſtendentes, omnem hiſtoriam ſuæ deſolationis expoſuerunt. Ille verò ineſtimabili pietate miſeratus, vniuerſa deuotiſſimè auſcultauit. Deinde ſenes in ſuum hoſpitiolum tam nobilem hoſpitem ſumma cum humilitate ac humanitate ſuſcipientes, omnia victualia, quæ habebant, miniſtris ſuis & cocis pro domini ſui cœna preparanda, licèt minùs idonea, & tantæ familiæ permultùm inſufficientia, cum animo liberaliſsimo (ſua duo minuta) offerebant; ſoliciti pro viribus & ſupra vires ſuum ſanctum hoſpitem lætum reddere ac iucundum, & ad tantam beneuolentiam inducere, quatenus penes dominum regem interceſſor dignaretur exiſtere, & reędificationem eccleſiæ ſuæ, quam germanus ſuus, inclytus rex *Ethelſtanus*, ſi ei vita comes fuiſſet, animo aliquando intenderat, aut aliquod aliud beneficium ex ſua eleemoſyna pro

al. Clarenbaldus

merito

merito ſuæ animæ procurare. Venerabilis Cancellarius & miſeriæ tanti Monaſterij multùm compaſſus,& ſenum curialitatem intimis viſceribus amplexatus,illorum precibus aſſenſum præbens, & interceſsionem conceſsit, & aliquod adiutorium ex proprio peculio compromiſit. Summo ergo mane recedens, præcepit ſeruis ſuis victualia ſufficientia vſque ad reditum ſuum ſenibus relinquere,& pro alijs neceſſarijs emendis iuſſit centum ſolidos erogare: tandemque valefaciens cum multis lachrymis, ſe illorum orationibus commendabat. Ab illo namque die animus eius dictis ſenibus,ac Croilandenſi Monaſterio tam intimo ac indiuiduo amore conglutinatus eſt, vt per totam viam ſuam quotidiè quibuſcunque occurrentibus, tam in diuerſorijs quàm in vijs Croilandenſium ſenum humanitatem exponeret, ſanctitatem extolleret,charitatem prędicaret, calamitatemque deploraret. Ab ipſoque tunc primitus proceſsit, quòd **Croyland** ***Curteyſe** cognomen accepit. Perueniens itaque Eboracum venerabilis *Turketulus*, cùm domini ſui regis mandatum multa ſolicitudine ac prudentia penes Archiepiſcopum,& vniuerſum ciuitatis populum peregiſſet proſperè,reuertendo per Croylandiam redijt, & ſancto ductus Spiritu,ad prædictos ſenes hoſpitaturus cum ſua familia iterum declinauit. Suſceptus ipſe immenſo gaudio, iterum de ſuſtinentia cōſolatur; & manū Domini ſemper ad adiuuandum ſuos potentem & promptam prædicans, auxilium diuinum in proximo affuturum pollicetur. Datiſque viginti libris argenti dictis ſenibus , ad dominum ſuum regem ſummo mane reuerſus eſt. Cúmque regem de reſponſo Archiepiſcopi Eboraci, ac totius populi ciuitatis ipſius pleniùs inſtruxiſſet, tandem inuocato ſancto Spiritu,de ruina Croylandenſis releuanda Monaſterij ſermonem ſagaciſſimè inducebat. Porro prædicationis ſuæ de hac materia in auribus regis cùm eius Cancellarius ac præcipuus conſiliarius finem feciſſet, gratuito conſenſu rex aſſenſum præbuit: ſed cùm bellum ferociſſimum, quod tunc in manibus habebatur, opitulante diuina gratia, proſperè peregiſſet, tunc namque vacaret huiuſmodi deuotionibus inſiſtere, & *Chriſti* Eccleſiam vbique per regnum pro viribus promouere. Ad quod Cācellarius, Domine,prædeceſſores veſtri ſtrenuiſſimi reges,domini mei,duo germani veſtri,multa bona opera ad honorem Dei,ſanctæque matris Eccleſiæ exultationem operati ſunt in diebus ſuis; & Dominus Deus iuſtiſſimus iudex prò huiuſmodi bonis operibus & dedit eis victoriam de omnibus inimicis, & abundare fecit etiam omnibus bonis. Ita& vos (ſi mihi creditis) per opera meritoria digniſsima recompenſatione Deum vobis obligabitis, & ſic protecti ſanctorū precibus & adiuti ſuperūm fauoribus,ſecuriori conſcientia, cùm placuerit, ad veſtra prælia procedetis. Hæc, & plura talia cùm venerabilis Cancellarius collatione amicabili coram rege ſępiùs retexiſſet,tandem dominum ſuum regem ad hoc induxit,vt illud Euangelicum ei diceret,Habete vos cuſtodiam,& ſenes illos & locū illū cuſtodite, ſicut ſcitis; nam manus mea in omnibus erit vobiſcum, ſi adiutorio meo in aliquo egeatis. Iſtud reſponſum accipiens ille tanquam diuinum oraculum , & de ſacrario epiſcopus ſanctus procedens,theoricum verbum non ſecus intelligens, mox ſe monachum ibidem futurum palam promiſit,& regium fauorem ſuo propoſito affore animo deuotiſſimo requiſiuit.Rex hæc audiens,ſupra modum admiratus,id fieri omnimodis diſſuadet: maximè cùm iam in ſenium vergeret,& nutritus in delicijs, rigorē religionis in vſu anteà non haberet; præter hoc in regni negotijs vrgentiſſimis, cùm omnia in ipſo pendeant ac ipſius auxilio & conſilio,regnū periclitari non immeritò formidaret.Et Cancellarius,Domine mi rex,dominis meis fratribus veſtris,& vobis debita fidelitate(Deo teſte,qui nouit omnia) pro viribus militaui: iam pro merito animæ veſtræ patiatur veſtra clementia,me Domino Deo,ſaltem in ſenio militare. Quippe conſilium meum,& omne auxilium, quod paruitas mea poterit, quamdiu in hoc meo corpuſculo vita comes fuerit,veſtris negotijs incunctanter aderit: ſed certiſſimè de cætero ſcire velit dignatio veſtra,quòd manus mea arma bellica à modò non tractabit. Audiens hoc pijſſimus rex,grauiter ferebat, cernénſque quotidiè ſanctū eius deſiderium in Domino creſcere,metuénſque ſanctum Spiritum extinguere (prout erat præ cunctis regibus prædeceſſoribus ſuis puriſſimæ conſcientiæ) quadam die in ſecretum cubiculum eum aduocat,& prouolutus pedibus ſerui,quatenus ſui miſereatur,& non derelinquat eum in die tribulationis ſuæ, etiam cum multis lachrymis ſupplicat & exorat. Videns verò

al.Curteſy

Cancellarius

Cancellarius dominum ſuum, regem videlicet totius Angliæ, ſuis pedibus ſuper terram prouolui,& ipſe ruit in terram, & quatenus ſui miſereatur, ſuſpirijs & ſingultibus innumeris rogat: & tandem per ſanctum *Paulum* (cui rex ſpecialem deuotionem ſemper habebat) corditer adiurans,ſuperat,& impetrat,quod exoptat. Ambo ergo ſurgentes à terra,diem ſtatuerunt,quo Croylandiam adirent,ac ſanctum votum ſuum ſecuriſſimo ac honeſtiſſimo modo,quo poſſent,inuicem conſummarent. Euolutis itaq; paucis diebus,rege conſentiente,voce præconaria venerabilis Cancellarius *Turketulus* per medias Londonias fecit proclamari,vt,ſi cui aliquo debito teneretur obnoxius, paratus erat certo loco & die deſignato ad plenum perſoluere; & ſi cui aliquam iniuriam aliquãdo irrogâſſet,promiſit in triplo,tanquam alter *Zacchæus*,ſatiſfacere,ac iuxta omnem iuris exigentiam damna inita reſtaurare. Omnibus ergo creditoribus,ac debitoribus vniuerſis pacatis,ſexaginta maneria ſua domino ſuo regi contulit, decimum ſemper manerium Domino ſuo *Chriſto* reſeruauit. Reſeruauit itaq; ſex maneria ſua de 60. quæcunque ſcilicet habebat ad Croylandiam propinqua ſitúque viciniora, videlicet, **Wendlingburough, Elmington, Wozthozpon, Kotenham, Hokington**, & **Beby**: cætera verò dedit regi. Et veniens cum rege ad Croylandiam in vigilia Aſſumptionis beatæ *Mariæ*,mox ad Wintoniam, & Malmesbiriam pro duobus fratribus,ſcilicet *Bruno*,& *Aione* ex regis nomine nuncios miſit. Qui audientes Dominum de cœlo Croylandiam reſpexiſſe,gaudentes & alacres ad ſuum Monaſterium regreſſi ſunt: & intrantes in vigilia beati *Bartholomæi* patroni ſui ad fratres ſuos, cum ingenti gaudio ſunt recepti. Erant námque ambo viri literatiſſimi,& moribus multùm honeſti ac religioſi. In craſtino ergo,ſcilicet in feſto ſancti Apoſtoli,quum venerabilis *Turketulus* depoſito habitu ſeculari inter prętactos ſenes quinque monachicum ſchema ſuſcepiſſet, etiam baculo paſtorali à rege donatus eſt, & à *Cedwulpho* epiſcopo Dorcaciſtrenſi diœceſano tunc præſente more eccleſiaſtico benedictus. Eodémque die de regis arbitrio, ac iuriſperitorum conſilio, vt in poſterum contra iniquorum violentias fortiori conſiſterent fundamẽto,venerabilis Abbas *Turketulus*,prætactíq; 5.ſenes monachi ſui vniuerſum monaſterium ſuum cum omnibus terris, ac tenementis, bonis, & catallis ei pertinentibus in manum domini regis funditus & ſponte reſignabant. Rex autem ſuſcipiens omnia in manus ſuas, in craſtino carpentarios ac cæmentarios conducens,déque propria familia quendam clericum,nomine *Egelricum*, genere ſibi propinquum,cognatúmque domini *Turketuli* Abbatis, operarijs & vniuerſo loco præficiens, expenſas de fiſco aſſumendas, ligna & lapides de proximis ſyluis & lapidicinis, tunc regali manerio ſuo de **Caſtre** pertinentibus,in omni copia aſſignauit. Qui diligentiſſimè operi inuicto inſiſtens animo, in breui eccleſia fabricata, clauſtróque cum cæteris neceſſarijs officinis ædificato & gratias à rege, & benedictionem à Domino meruit pro labore. Statim verò, cùm rex ipſe ſingulis operibus ſingulos operarios deputâſſet, & prædictum fidelem clericum ſuum prædictis operarijs præfeciſſet, quum dies concilij appropinquabat (quod tenendum in proximo Londonijs pro publicis regni negotijs ſtatuerat) aſſumpto ſecum venerabili *Turketulo* Abbate cum duobus ſenibus monachis ſuis, ſcilicet *Turgaro* & *Aione*, in feſto ſancti *Auguſtini* epiſcopi & egregij doctoris Londonias repetebat. In feſto ergo natiuitatis beatæ *Mariæ* cùm vniuerſi magnates regni per regium edictum ſummoniti, tam Archiepiſcopi & Epiſcopi, ac Abbates, quàm cæteri totius regni proceres & optimates Londonijs conueniſſent ad tractandum de negotijs publicis totius regni,conſummatis omnibus,coram vniuerſis domino *Turketulo* Abbati, monachiſque ſuis accerſitis rex *Edredus* dedit monaſterium **Croyland** per chartam ſuam, dictatam ab eodem *Turketulo* Abbate,iamdudum regis Cancellario, conſiliarióq; familiariſſimo, & conſcriptam in his verbis. Pax in ſummæ Trinitatis nomine, patris, & filij, & ſpiritus ſancti, Amen. Ego *Edredus* rex terrenus ſub imperiali potentia regis ſeculorum æterníque principis magnæ Brittanniæ temporale gerens imperium, vniuerſis Chriſtianis tam præſentibus, quàm poſteris ſalutis beneficium in authore ſalutis. Vobis liqueat omnibus,quòd per deuotam ſuggeſtionem,& frequentem prouocationem dilecti clerici & cognati mei *Turketuli* mihi factam ſuper reparatione,reſtauratione, ac libertate ſacroſanctæ eccleſiæ & monaſterij Croylandenſis,in quo reconditæ ſunt reliquiæ ſanctí

cti *Guthlaci* confessoris, & anachoritæ, non modicùm condolui, & compassus sum, tam pro depopulatione sanctæ matris ecclesiæ, quàm pro minoratione beneficiorum spiritualium pro animabus progenitorum meorum per opera misericordiæ multipliciter & frequenter impensorum; recolens, ibi cœnobium nigrorum Monachorum ordinis sancti *Benedicti* à nobili rege Merciorum, *Ethelbaldo* nomine, quondam *Alwionis* filio esse fundatum, affluenter ditatum, & regalibus priuilegijs sufficienter munitum, vt per inspectionem chartarum eiusdem *Ethelbaldi* ad securitatem dictorũ monachorum compositarum, satis erat consilio meo declaratum. Sed post multorum temporum curricula per paganorum exercitum erat deuastatum, & cum omnibus ornamentis & monumentis compluribus igne crematum & consumptum. Vbi prædictus *Turketulus*, qui iuxta Psalmistæ vocẽ propheticam, *odit ecclesiam malignantium, et dilexit decorem domus Domini*, pio stimulatus desiderio dictum cœnobium reparare & reædificare summopere molitur. Hic homo diuinæ charitatis zelo in tantum accensus est, vt corde ac corpore se ouili Dominico ibidem mancipare indesinenter adoptat. Vnde quinque monachi senes in eadem insula latitantes, de quibus duo à * dispositione regressi, de eiusdem *Turketuli*, & aliorum iurisperitorum consilio informati, quasi grauitèr formidantes iacturas & dispendia varia, futuris temporibus inopinatè emergentia, totam Abbathiam cum omnibus possessionibus obtentis, & eiusdem *Turketuli* solicitudine recuperatis, meo etiam fauore acquisitis, cum sex manerijs de prædijs suis hæreditarijs in manum meam funditus & sponte resignarunt, vt per meam redonationem de firmiori & liberiori ex tunc & in posterum gratulentur possessione. Sed quum fœdus verbo solummodò initum, dum à memoria fuerit deuolutum, in materiam contrahitur litigiosam, nisi rei gestæ perennis scripti patrocinium suffragetur: hinc est, quòd sæpe dictum *Turketulum*, cum præfatis monachis iam in habitu adunatum, grato meo consensu & assensu Abbatem eiusdem monasterij constituo; & tam Abbathiam, quàm omnes possessiones sic recuperatas, & mihi resignatas ex dono meo regali de cætero in perpetuam & purã eleemosynam illis monachis, & omnibus successoribus eorum sub eadem regula, & eodem habitu sancti *Benedicti* ibidem Deo seruientibus trado, dono, & confirmo, & in hunc modum per singula declarare dispono. Inprimis totam insulam Croylandiæ pro gleba ecclesiæ, & pro situ separali eiusdem monasterij cum his limitibus distinctam; videlicet, à ponte de **Croyland** triangulo per aquam de **Weland** versus **Spaldeling** vsque ad **Asendick**, vbi **Asendick** cadit in aquam de **Weland**, ex Boreali parte crucis lapideæ per prædictum *Turketulum* ibidem affixæ; & sic sursum versus Orientem per **Asendick** vsque ad **Aswickstoft**, & inde vsque ad **Shepthee** in Orientali parte eiusdẽ iusulę, & sic vsq; ad **Tedwarthar**, & ibi intrando **Southee** vsque ad **Namanlandhirne**, vbi crucem lapideam affigi præcepit idem *Turketulus*, distantem à **Southee** per sex perticatas; & sic in illa aqua diuisio duorum comitatuum, Lincolniæ videlicet, & Grantebrigiæ; & distat eadem crux ab aqua de **Nene** versus occidentem per 5. perticatas; & inde per eandem aquam de **Nene**, sicut currit ad suprà dictum pontem de **Croyland**: cum separali piscaria tam in aquis omnibus ambientibus eandem insulam, quàm in stagnis & paludibus infra situm inclusis, vnà cum mariscis, & alnetis adiacentibus versus occidentem ex opposito eiusdem insulæ, in omnibus Lincolniæ comitatui annexis, & respondentibus, & per hos limites in hunc modum determinatis, videlicet à **Namanlandhirne** per aquam de **Nene** versus Occidentem vsque ad finem factum, vbi crux lapidea defixa est iuxta ripam; & ab inde vsque ad **Grinis**, & sic vsque ad **Folwardstaking**, & inde vsque ad **Southlake**, vbi **Southlake** cadit in aquam de **Weland**, & sic transeundo eandem aquam, & incipendo ad **Kenulphton** iuxta ripam ex opposito de **Southlake**, vbi primus Abbas à fundatione eiusdem monasterij, nomine *Kenulphus*, posuit crucem lapideam pro limite inter **Croyland** & **Deping**, & ab inde tendendo versus Boream iuxta **Aspath** vsque ad **Werwarlake**, & sic vsque ad **Harinholt**, & deinde sursum per **Wengarlake**, & **Lurtlake**, & ibi sunt limites diuidentes **Holland** & **Kesteuene**, & inde vsque ad **Oggot**, & sic vsque ad **Apinholt**, siue alio nomine **Wodelade**, vbi **Wodelade** cadit in aquam de **Weland**: cum omnibus appendicijs, & omni commodo, quod possit euenire, siue extorqueri infra supradictos limi-

al. dispersione

tes

tes, tam subter terram, quàm supra, cum communa pasturæ in mariscis adiacentibus ex vtraque parte aquæ de **Weland**, videlicet ex vna parte ab ipsa aqua vsque ad agrum de **Wedeshamsteed**, & ex alia parte ab eadem aqua vsq; ad ędificia de **Spaldeling**, cum seperali piscaria in eadem aqua de **Weland** à **Kenulphston** vsque ad pontem de **Croyland**, & ab inde in eadem aqua, & in aqua de **Weland** coadunatis vsque ad **Asendick**. Possunt etiam dicti monachi de eisdem mariscis versus Occidentem adiacentibus pro se & hominibus siue tenentibus suis includere croftos siue pratum circa pontem seperaliter quantum illis placuerit. Quare volo, quòd dicti monachi habeant prædia ista de donatione & confirmatione mea libera & soluta ab omni causa & onere seculari, & omnes libertates, & liberas consuetudines, cum omni illo, quod appellatur Socha Sacha, Tol & Tem, Infanthef, Weif, & Stray, & cum hijs legitimè appendentibus in puram & perpetuam eleemosynam meam. Præterea trado, dono, & confirmo eisdem monachis has possessiones eidem cœnobio ex donatione antiqua procerum regni mei ab olim dependentes: videlicet in **Lincolnshire**, in **Spaudelinge** tres carucatas terræ; in **Pincebeck** vnam carucatam terræ; in **Cappelade** tres carucatas terræ, sex bouatas terræ, & duodecim acras prati cum ecclesia eiusdem villæ; in **Algare** duodecim bouatas terræ; in **Donnesdike** duas carucatas terræ, & viginti acras prati; in **Drayton** vnam carucatam terræ, & sex acras prati, & 4. salinas; in **Burtoft** vnam bouatam terræ, cum Socha Sacha, & cum Ecclesia de **Sutterton**; in **Bokenhale** duas carucatas terræ, & dimidiam: & viginti sex acras prati, & quinquaginta acras syluæ, & 70. acras de **Brushe**; in **Halington** decem bouatas terræ, cum quatuor bouatis de **Juland**, & cum triginta duabus acris prati de eodem feodo in **Gerumthorp**; in **Langtoft** sex carucatas terræ arabilis (& habet quindecim quarentenas in longitudine, & nouem quarentenas in latitudine) & centum acras prati, & syluam, & mariscum duarum leucarum in longitudine, & duarum leucarum in latitudine, & ecclesiam eiusdem villæ, & quadraginta acras de eodem feodo in campo de **Deping**; in **Baston** apud **Tetford** quatuor carucatas terræ arabilis, & quadraginta quinque acras prati, cum ecclesia eiusdem villæ, & cum 16. quarentenis mariscí in longitudine, & 8. quarentenis in latitudine, cum vno molendino aquatico, & dimidio molendino; in **Repingale** tres carucatas terrę arabilis, & 60. acras pratí; in **Laithorp** vnam bouatam terræ; in **Kirkby** tres bouatas terræ, vnam mansionem, & tria cotagia: in **Northamtonshire**, in **Medlingburough** 6. hidas terræ, & dimidiam, cum ecclesia eiusdem villæ, cum Socha Sacha, &c; in **Adington** tres hidas terræ, cum aduocatione ecclesiæ eiusdem villæ; in **Helmington** tres hidas; in **Glapthorn** 3. virgatas terræ; in **Wirthorp** vnam hidam, & dimidiam, cum vno molendino aquatico; in **Peykirk** duas virgatas terræ; in **Badby** manerium, & quatuor hidas terræ, cum triginta acris prati: in **Huntindonshire**, in **Worberne** 5. hidas terræ, cum aduocatione ecclesiæ eiusdem villæ, in **Thiring** vnam hidam & dimidiam terræ: in **Leycestreshire**, in **Beby** decem carucatas terræ, & dimidiam, cum ecclesia eiusdem villæ; in **Sutton** 2. carucatas terræ; in **Stapleton** 2. carucatas terræ: In **Grantebridgeshire**, in **Rotenham** 11. hidas terræ, cum aduocatione ecclesiæ eiusdem villæ alternis vicibus; in **Yokitton** 6. hidas terræ, & dimidiam, cum ecclesia eiusdem villæ; in **Draiton** octo hidas terræ, & dimidiam, cum aduocatione ecclesiæ eiusdem villæ: In **Hartfordshire** in **Standoun** 5. hidas terræ. Et volo, quod dicti monachi sint quieti & soluti ab omni scotto, geldo, auxilijs vicecomitum, hydagro, & à secta in Schiris, Wapuntakis, Hundredis, Thrichingis, & omnimodis alijs curis & seculi oneribus vniuersis. Et præcipio, quòd omnes homines fugitiui, quos ijdem Monachi, & testimonium quatuor vel quinque hominum fide dignorum coram vicecomite in patria, in qua tales manent, possunt affidare suos natiuos esse, reducantur per prædictum vicecomitem in abbathiam eorum cum omnibus catallis & sequelis eorum, omnium reclamatione & reluctatione abinde remota & annullata. Et si quid priùs egerint in fraudem dominorum suorum, illud cassatum omnino decerno. Et si quis hominum natiuorum suorum, vel natiuè de eis tenentium aliquod delictum fecerit, pro quo catalla sua debet perdere, ipsa catalla prædictis monachis integrè liberentur, vbicunque facta fuerit iustitia. Et volo, quòd vicecomes, vel aliquis de balliuis seu ministris meis repertus negligens, vel protrahens

trahens eorum negotia contra iuris ordinem & libertates eorum, sit in forisfactura librarum thesauro meo soluendarum. Et ne aliquid omittatur, quòd ad securitatem iurium & libertatum eorum Monachorum præsenti chartæ conuenit inserere, saltem propter eos, quos plùs terret dispendium temporale vitæ præsentis, quàm supplicium gehennale perpetuò duraturum: districtè præcipio, quòd omnes & singuli, cuiuscunque fuerint gradus vel conditionis, qui præsentis scripti sanctionem contra formam & effectum voluntatis meę expressæ in eodem in aliquo violare nituntur, perturbare, vel minuere procurant consilio, auxilio, vel fauore, quo minùs pacificè possideant aliqua dona sibi concessa, vel vescantur aliquibus priuilegijs superiùs memoratis; sint condemnati in pœna forisfacturæ centum librarum legalis monetæ thesauro meo, hæredum, vel successorum meorum persoluendarum, quoties sic attentare præsumpserint; nec non quòd satisfaciant dictis monachis pro damnis & expensis per eos sibi factis vel illatis, taxandis per iuramenta quatuor vel quinque hominum fide dignorum, per quos rei veritas meliùs agnosci poterit, coram iudicibus meis, hæredum, vel successorum meorũ definiendis. Vt sic qui seculo sponte renunciãtes, se iugo Dominico manciparent, & iam facti sunt mundo mortui, absq; mundi turbine & inquietudine liberã habeant facultatem diuinæ vacare contemplationi. Ista donaria (licèt minima) ad laudem summæ Trinitatis, & in pretium redemptionis animæ meæ prædictis monachis deuotus perpetuaui & stabiliui in anno ab incarnatione Domini nostri *Iesu Christi* nongentesimo quadragesimo octauo, in præsentia Archiepiscoporum, episcoporum, & procerum regni mei subscriptorum. ✠. Ego *Wulstanus* Archiepisc. Eborac. deuotus subnotaui. ✠. Ego *Odo* Dorobern. archiepisc. consilium & consensum meum ad istud dedi. ✠. Ego *Alfredus* Schireburn. episc. affectaui. ✠. Ego *Kinsius* Lichfeld. episc. consensi. ✠. Ego *Kinewaldus* Wigorn. episc. istud factum corrobaui. ✠. Ego *Ceolwulphus* Dorcacist. episc. desideraui. ✠. Ego *Athelwoldus* Abbas Abendonensis approbaui. ✠. Ego *Dunstanus* abbas Glasconiæ multùm adoptaui. ✠. Ego *Oslake* dux ad instantiam domini mei regis collaudaui. ✠. Ego *Brithnodus* dux commendaui. ✠. Ego *Alcinus* Comes faui. ✠. Ego *Aigulfus* Comes consignaui. ✠. Ego *Radbodus* Comes consensum dedi. ✠. Ego *Bingulph* vicedominus consului. ✠. Ego *Alfer* vicecomes audiui. ✠. Ego **Harceus* minister interfui. ✠. Ego *Sigeus* minister auscultaui. ✠. Ego *Athelwardus* minister aspexi. ✠. Ego *Turketulus* (licèt minister inutilis) finem cernens mei propositi, ob huius rei gratiam ęternum Deum laudo per omnia, & licèt serò veniens sub habitu monachali, & animo contrito iugo regulari meipsum submisi, vt saltem sic senectutis meæ fæces creatori meo cogar immolare. Magnificat ergo anima mea Dominum, & vos fratres magnificate Dominũ mecum, vt in sanctitate & iustitia coram ipso seruientes, sempérque mundi principe triumphato, sic curramus in præsentis vitæ stadio, vt in futuro ad diuinæ speculationis brauium pertingere mereamur, Amen.

al. Farceus

De gestis huius venerabilis patris nostri Abbatis *Turketuli* aliqualem notitiam nostris posteris traditurus, nostræ narrationis exordium, decet, vt altiùs assumamus: quatenus tam generosi ephebi florida iuuentute cognita secundum Chronicorum fidem, & prout patres nostri narrauerunt nobis, sanctam senectutem successisse verisimili euidentia faciliùs demonstremus. Circa ergo vltima tempora regis *Edwardi*, defuncto *Ethelwardo* germano suo, filius suus primogenitus *Turketulus* noster paternam hæreditatem à patruo suo prædicto rege *Edwardo* adeptus est. Cui cùm generosissimas puellas, ducum Comitumque suorum filias, multoties rex in matrimonium obtulisset, & ille nullo modo nuptijs acquiescens, omnes amore castitatis prima fronte repudiaret: arguens rex prudentissimus per huiusmodi sancta principia, virum virtutis ipsum futurum fore, studuit ad dignitates Ecclesiasticas, & episcopatus apicem eum aliquando exaltare. Vnde plurimis episcopis in fata cedentibus, vt sua sanctitas innotesceret vniuersis, qui in domo Domini sunt, si super candelabrum poneretur: rex sæpissimè fatagebat in maioribus ecclesijs totius Angliæ ad gradum Episcopalem prę cunctis cęteris clericis suis promouere. Ille verò varijs excusationibus omnes huiusmodi honores subterfugiens, tanquam tendiculas Sathanæ ad animas subuertendas, omnibus vitæ suæ temporibus penitus abhorrebat. Obtulit enim ei prædictus rex Episcopatum

Wintoniæ

Wintoniæ defuncto *Dinewulpho* episcopo eius. Sed ille minùs se idoneum tantæ dignitati protestans, *Frideſtanum* collactaneum suum, quatenus dignaretur accipere, supplicabat & obtinebat. Factúsque est *Frideſtanus* episcopus Wintoniæ. Eodem etiam momento *Pleigmundo* Archiepiscopo Dorobornienſi suggerente, Dorcaciſtrenſis Episcopatus ei à rege oblatus est. Quem cùm pari pertinacia refutaret, & *Ceolwulphum* presbyterum suum regi offerret, dictus *Ceolwulphus* episcopus est factus. Semper itaq; sic terrenæ dignitatis gloriam refutabat, sic transitorios honores omnibus diebus suis abijciebat. Cognoscens tandem rex quorsum cordis sui sanctiſſima desideria inclinabant & propendebant, (scilicet illum dignitates & diuitias non amare, suis terris ac stipendijs tantùm contentum esse, aliena non appetere) Cancellarium suum eum constituit, vt quæcunque negotia temporalia vel spiritualia regis iudicium expectabant, illius consilio & decreto (tam sanctæ fidei & tam profundi ingenij tenebatur) omnia tractarentur, & tractata irrefragabilem sententiam sortirentur. Consilio ergo illius multa bona opera rex effecit, ac inter cætera 7. Eccleſijs 7. Episcopos vno die dedit; videlicèt præfatum *Frideſtanum* ad episcopatum Wintoniæ, præfatum *Ceolwulphum* ad Dorcaciſtriæ, *Wherſtanum* ad episcopatum Shireburnenſem, *Athelſtanum* ad Cornubienſem, *Athelmum* ad Fontanenſem, & *Aldulphum* ad Cridienſem, ac *Bernetum* Auſtralibus Saxonibus præponens, cuius sedes est apud omnésque vno die vnóque loco à præfato *Pleigmundo* Archiepiscopo consecratos. Compleuit itaq; dies suos inclytus rex *Edwardus*, *Ethelſtanúſque* filius eius succeſſerat. Contra quem cùm *Analaphus* filius *Sitrici*, quondam regis Northanhumbriorum insurgeret, & bellum ferociſſimum multorum viribus moliretur, conspirantibúsque cum dicto *Analapho Conſtantino* rege Scotorum, & *Eugenio* rege Cumbrorum, ac aliorum regum Comitúmque barbarie infinita, omnes cum subiectis nationibus ad **Brunford** in Northanhumbria contra *Athelſtanum* regem conueniſſent, arctiſſimo fœdere coniurati, & dictus rex Anglorum cum suo exercitu occurriſſet: licèt præfatus barbarus infinitam multitudinem Danorum, Noreganotum, Scotorum, ac Pictorum contraxiſſet, vel vincendi diffidentia, vel solita gentis suæ versutia maluit nocturnis tenebris insidias tendere, quàm aperto prælio dimicare. Irruit ergo subitò super Anglos nocturno tempore; peremptóque quodam Episcopo, qui præcedente vespere ad exercitum regis *Athelſtani* acceſſerat, cùm clamor morientium longiùs personaret, vt rex ipse, qui plùs vno milliari à loco distabat, suúsque totus exercitus, qui circa illum in tentorijs sub dio dormiebat, euigilans atque intelligens citiùs armarentur aurora iam illuceſcente, ad locúmque cædis appropinquans paratus & promptus fieret ad inuadendum contra barbaros, qui tota nocte laborauerant, et iam laſſos & laxatos ab ordine offendentem contigit regem *Ethelſtanum*, qui Weſtſaxones omnes ducebat, contra aciem *Analaphi* occurriſſe, ac Cancellarium suum *Turketulum*, qui Londonienſes, & omnes Mercios trahebat, contra aciem *Conſtantini* obuiâſſe: ceſſantibus citò ferentarijs armis, pede pes, & cuspide cuspis, vmbóque vmbone pellebatur. Cæſi multi mortales, confuſáque cadauera regum & pauperum corruebant. Cúmque diutiſſimè ac diriſſimè dimicaretur, & neutra pars cederet, (tanta erat Paganorum multitudo) Cancellarius *Turketulus* assumptis secum paucis Londonienſibus, quos fortiſſimos nouerat, & centurione Wicciorum, *Singino* nomine, qui spectata fortitudine pollebat, ipse præ cunctis & statura procerus, ossibus & neruis solidus & cordatus, ac inter omnes heroes Londonienſes viribus robuſtiſſimus, peruius ipse iuuolat in aduerſos; penetránſque cuneos hoſtiles proſternit à dextris & à siniſtris. Iam Orcadenſiũ, ac Pictorũ globos pertranſierat, syluamque iaculorum & telorum, quæ thorace fideliſſima ſuſtlauerat, in se protectam circumferens, iam cuneos Cumbrorum ac Scotorum cum suis sequacibus perforabat. Tandem multo sanguine ad ipsum regem perueniens, equo deiecit, deiectúmque cùm vi uum capere omnimodis conaretur, & Scoti constipati regem suum totis defendere viribus inſiſterent, & plures in paucos niterentur, præcipuéque omnes vnum *Turketulum* appeterent, prout sæpiùs postea fatebatur, tunc primùm temeritatis suæ pœnitebat. Iam iámque opprimendus erat à Scotis, & rex è manibus eius eripiendus, cùm *Singinus* dentato gladio confodit eum. Sic rege Scotorum *Conſtantino* perempto, Scoti se retrahentes, viam apertiorem *Turketulo*, suíque militibus

tibus concedebant. Cognita ergo morte *Constantini* per vniuersum exercitum, *Analaphus* fugam facit, fugiúntq; vniuersi. Cecidit ibi paganorum copia inaudita. In tam duro certamine sæpiùs se gloriabatur à Domino conseruatum *Turketulus*, & se fœliciſſimum & fortunatum, quòd nunquam hominem occiderit, neminem mutilauerit, cùm pugnare pro patria, & maximè contra paganos licitè quisque possit. Hac itaque victoria per vniuersam Christianitatem citiùs ventilata, desiderabant omnes reges terræ cum *Athelstano* rege amicitias facere, & quocunq; modo sacra fœdera pacis inire. Misit ergo legatos *Henricus* imperator Romanorum pro vna sororum suarum *Othoni* filio suo in vxorem ducenda. Misit etiam *Hugo* rex Francorum pro alia suo filio tradenda. Misit & *Ludouicus* princeps Aquitanorum pro vna sibimet assumenda. Allata sunt per eorum nuncios tot eximia regalia, qualia & quanta per plurima ante secula Anglicis fuerant incognita & inuisa. Præter odores aromatum, præter honores gemmarũ, præter equos cursorios aureis ephippijs phaleratos, & onychina vasa pretioſiſſima, & alia donaria plurima, & pulcherrima, missa est pars crucis Dominicæ crystallo decentiſſimè inclusa, portiuncula etiam spineæ coronæ *Christi* similiter crystallo contecta, ensis *Constantini* magnus, cuius capulo super crassas auri laminas clauus affixus erat vnus ex quatuor, quibus redemptor noster nos & omnes suos saluauit, vexillum quoque beatiſſimi martyris *Mauricij*, & lancea *Caroli* magni non apud Francos exigui pretij. Quibus donarijs rex magnificus *Ethelstanus* in immensum delectatus, & sorores præfatis principibus concessit, ac inter delegatos, qui virgines transducerent, primum & præcipuum Cancellarium suum *Turketulum*, eò quòd prudentiſſimus, & in omni negotio sanctiſſima fide probatiſſimus, propinquus etiam genere dictis virginibus haberetur, indubitata confidentia deputauit. Vadunt ad littora cum Cancellario quatuor viragines, quæ castitatis honore *Dianam* vincebant, & corporali pulchritudine etiam *Helenam* superabant. Conferuntur à ducibus, & Comitibus, alijsque terræ totius optimatibus in sinus splendidos multa iocalia, aurum, & armillæ, & mille monilia. Tandem relicta Anglia, post velata maria prosperè per Rhenum petitur Colonia. Duæ sorores seniores Imperatori *Henrico* commendantur: quarum primam *Othoni* suo filio, secundam cuidam sui palatij magno principi copulauit. Tertiam sororem *Hugo* rex Francorum suo filio suscepit. Quartam, quæ omnium sororum iunior erat, & speciosiſſima, *Ludouicus* princeps Aquitaniæ in vxorem duxit. Completa itaque dicta legatione, Cancellarius *Turketulus* magnis onustus muneribus, cum tota familia multis donarijs ad vltimum quemlibet puerum ditata, prospero nauigio in Angliam est reuersus. Triumphatis ergo omnibus hostibus, suisque sororibus digniſſimè maritatis, ad exaltandam Ecclesiam *Christi* vbique per regnum suum (Cancellario suo *Turketulo* semper illud suggerente) intentiſſima deuotione animum totum dedit. Restaurat ergo monasteria, ædificat ecclesias, ac sanctis altaribus offert pretioſiſſima ornamenta. Malmesbiriam maximè (vbi duos cognatos suos, filios scilicet *Ethelwardi* patrui sui, *Elwinum*, & *Ethelstanum* cæsos à Danis in prælio Brunesfordensi solenniter sepelierat) speciali diligentia diligit & exaltat, ac multis priuilegijs præ cæteris monasterijs magnificat, & honorat: & demum suos annos *Atropo* ante tempus abscindente defunctus, ibidem sepultus pausat. Cui (vt prædictum est) frater suus *Edmundus* in regnum successit. Eius enim tempore cùm sanctus *Dunstanus* tunc regij palatij presbyter, ac Cancellario *Turketulo* à secretis familiariſsimus, & confessionum suarum communicator confidentiſsimus, quibusdam æmulis persequentibus, per ipsum regem de palatio pelleretur, *Turketulo* Cancellario procurante, suámque sanctitatem plurimùm prædicante, & pro sua gratia studioſiſſimè regem deprecante, reuocatus, & Monasterio Glaſconiæ donatus est. Dedit tunc sancto *Dunstano* Cancellarius *Turketulus* pulcherrimum calicem, qui adhuc ad hæc Normannorum tempora ibidem, & calix *Turketuli* cognominatur conseruatus. Sex autem annis & dimidio in regno completis, cùm rex *Edmundus* esset interemptus, *Edredus* tertius frater in regnũ succeſſit. Cuius anno secundo Cancellarius *Turketulus*, cùm adhuc ante suam conuersionem in suo sancto desiderio neophytus existens gratiam domini sui regis votis suis bene respondentem in omnibus obtinuisset, quadam die cum summa celeritate de Londonijs Croylandiam aduolans, prælatos tres senes in dicta insula latitantes deuotiſſimè visitauit, & ſuprà

prà quàm dici poteſt aut excogitari, reuelato ſuo ſancto propoſito in immenſum lętificauit. Receptus ergo in eorum fraternitatem, chartas fundationis monaſterij ac alia eius monumenta relegens, vniuerſam inſulam Croylandiæ cum dictis ſenibus, qui carpento vehebantur, & familia ſua, quę adhuc illum Cancellarium grandi numero comitabatur, de angulo ad angulum circuibat. Hoc interſerendum eſt, quòd circa hæc tempora tanta ſiccitas per totam Angliã erat, quòd triennio nõ plueret ſuper terrã, & ſiccitas *Eliæ* à plurimis diceretur. Edoctus itaq; Cancellarius *Turketulus* de limitibus Croilandiæ, & eius terminis vniuerſis, iuſſit cruces lapideas terminorũ innouari, & longiùs à ripis fluuiorum in proxima ſolida terra infigi, ne fortè lapſu temporis per aquarum alluuionem in flumina corruerent, prout antiquas cruces in eiſdem limitibus per *Kenulphũ* monaſterij Croylandię primum abbatem ibidem aliquando appoſitas intellexerat corruiſſe. In auſtrali namq; ripa dictæ inſulæ poſuit tunc *Turketulus* crucem lapideam, quæ tunc diſtabat à **Southee** per ſex perticatas, & in boreali parte dictæ inſulæ tunc poſuit aliã crucem lapideam, quæ tunc diſtabat ab **Aſendich** cadente in **Weland** per tres perticatas. Terminos etiã mariſcorum, tam **Alderlound** in auſtrali parte aquæ de **Weland**, quàm **Goggiſland** in parte boreali dictæ aquæ adiens, & limites eorũ, prout chartæ fundationis monaſterij demonſtrabant, annotans, iuſſit ſimiliter crucibus lapideis deſignari: ſicq; ſalutatis dictis ſenibus fratribus ſuis, & iterum datis 20. libris argẽti ad eorum ſuſtentationẽ, cum chartis & monumentis monaſterij ad regem Londonias eſt reuerſus. Alloquitur ergo ibidem quadam die Comitem *Lewinum*, qui **Spalding**, **Cappelade**, & **Sutterton**, terras olim monaſterio **Croyland** dependentes, occupabat; 40. marcas auri coram præfato rege præfato Comiti contulit; & prædictas villas in ſuam poſſeſſionem, tanquam atturnatus dictorum ſenũm, eorum nomine titulóque recepit. Compoſuit etiam tunc cum Comite *Alphero*, & datis eidem 10. marcis auri, **Drayton** Croylandiæ reſtituit. **Staundon** & **Badby**, datis ſimiliter 10. marcis auri Comiti *Athelwoldo*, Croylandiæ recuperauit. Eodẽ tempore de Comite *Alwino*, cùm eſſet iuuenis pijſſimus, & eleemoſynis multùm deditus, villã de **Wozburne** ad Croylandiam acquiſiuit. Tunc etiam **Bokenhale**, & **Halington** & **Lindeſey** de duce *Oſlaco*, datis 12. marcis auri, Croylandiæ reſtaurauit. **Langtoft** autem, & **Baſton** tunc regali fiſco pertinentes rex *Edredus* gratis & ſponte reddidit. **Weping** verò, cùm *Langferus* quondam regis *Beorredi* panetarius, cui dictus rex dictum manerium aliquando donauerat, iam longæuo ſenio grauatus obierat, nullo hærede maſculino relicto, ad duas filias eius tranſibat; quæ diu in cœlibatu permanentes, neque cum *Turketulo* voluerunt componere, nec iuri ſuo prece vel pretio renuntiare. Expectabat itaque diutiùs venerabilis pater *Turketulus* tempora meliora: ſed quàm diu vixit, vixerunt & illę in eadem pertinacia. **Kirketon** autem & **Kimerby** ad **Croxton**, quum dux *Oſbrithtus* tenaciter retinebat & chartæ donatorum perierant, nec aliqua regia confirmatio dictas terras continebat, *Turketulus* cùm ſemel & ſecundò oblato iuſto pretio repetijſſet, nec auditus eſſet, ad alia tenementa redimenda tota vigilantia indulgebat. Reuocauit tunc **Glapthorn**, **Thirming**, **Laithorp**, **Kirkbie**, **Pethirke**, & vtrámque Adingtonam, **Repingale**, Suttonam, & Stapiltonam. Tandem aduenientę feſto beati *Bartholomæi* Apoſtoli, in præſentia regis monachus factus, & ſtatim baculo paſtorali à rege donatus, & ab epiſcopo benedictus, vniuerſum monaſterium cum omnibus eius poſſeſſionibus in manum regis reſignauit. Qui apud **London** in communi concilio coram Archiepiſc. Epiſc. & totius terræ magnatibus dictum monaſterium cum omnibus terris eius, tam ab antiquo ei pertinentibus, quàm ab eodem *Turketulo* nouiter datis ac acquiſitis, dicto domino *Turketulo* Abbati, monachiſque ſuis reddidit, & cum charta ſua (prout præmiſſum eſt) liberum & ſolutum ab omni terreno ſeruitio in perpetuam eleemoſynam confirmauit. Antiquam verò loci impunitatem vel immunitatem nullo modo conſenſit acquirere, ne ſceleratis & impijs refugium à publicis legibus videretur in aliquo præbere; & cum huiuſmodi maleficijs compelleretur vel in aliquo contra conſcientiam ſuam cohabitare ſeu conſentire. Sequuti ſunt eum ad monaſterium multi literati viri, quorum decem ſecum ſchema monachicum ſuſceperunt; cæteri rigorem religionis abhorrentes adhuc in ſeculari habitu permanebant; at nihilominus ſecum in Monaſterio habitabant,

quia præsentia eius nullo modo carere poterant. Quorum quidam gradum sacerdotalem obtinebant, quidam in clericali adhuc officio ministrabant. Hos omnes, cùm multi fuerunt in cella S. *Pegæ* virginis, ad Orientalem partem monasterij manere iussit, & vnicuiq; eorum sicuti vni monacho ministrari quotidiè de victualibus imperauit: fabricánsq; illis ibidē capellam, horas regulares tam nocturnas quàm diurnas tempore, quo monachi persoluebāt, & ipsos persoluere iussit. Fiebat autem hoc ex præcepto *Turketuli* Abbatis, vt ipso vsu fierent aliquando monachicis obseruantijs aptiores, qui secularibus hactenus dediti lasciuijs, à regulari vita longiùs erant deuij & discordes. Habitum etiā omnib⁹ vniformem indixit, scz. chlamydem nigrā, vestésq; talares, ac omnes nigri coloris. Præter continentiā & obedientiā nihil aliud religionis nouerant; vnde vix vel nunquam contigit aliquem illorū ad secularem vomitū reuertisse; tam larga exhibitione procurati, tam laxa regula sunt contenti. Abbas *Turketulus* præpositū illorum Priotem dicebat, quē ab ipsis omnibus electū ille confirmabat. Quidam illorū ibidē sanctissimo fine quieuerunt, & in eodē loco sepulti sunt: quidā præcedente tempore ad religionem monachicā conuersi & in ea sanctissimè conuersati, etiā ad abbatis officiū assumi posteà meruerunt. Isti fuerunt duo *Egelrici*, qui de genere & cognatione sua sibi satis carne propinqui, sed spiritu multò propinquiores iam effecti, successiuè post illū abbatis officio ambo strenuè functi, & in eodē defuncti sunt. Cùm autē circa vltima tempora *Turketuli* abbatis sub inclyto rege *Edgaro* inciperet ordo monachicus in multis monasterijs vbiq; per totum regnū restauratis, & quibusdā nouiter fundatis copiosissimè reflorere, rariúsq; solito veniētibus ad conuersionē clericis, ferè omnes presbyteri Pegelandiæ sunt effecti monachi Croylādiæ. Vnde Pegelandia ferè personis destituta, cœperūt pauci clerici relicti abbatē *Turketulū* multa instantia pulsare, quatenus complaceret vel sacerdotes seculares eis cōducere, vel monachū de monasterio suo, qui diuina eis quotidie celebraret, aliquē assignare. Secularis autē aliquis veniens ad cōuersionem, cuiuscunq; gradus fuerat vel conditionis, illorū priùs collegio deputatus est, & apud Pegelandiā probatus, succedente tēpore, prout Pegelandenses de ipso testabātur, receptus vel repudiatus est. Abbas ergo *Turketulus* prudentissima prouidentia neutram petitionē Pegelandensiū acceptans, nec omninò damnans, concessit pro memoria S. *Pegæ* virginis, & constituit ibidem diuinū seruitium perpetuandum; non tamen à modò aliquod collegiū regularium vel irregularium, quod aliquando fortè fieret monasterio suo iniuriosum vel oneroſum, ibidē vllo modo statuendū. Ordinauit itaq; vnū sacerdotem, & cum totius cōuentus sui cōsensu cōmuni chirographo sui capituli cōfirmauit in perpetuū, qui perpetuis temporibus pro monasterij fundatore rege *Ethelbaldo*, & pro eius restauratore rege *Edredo*, ac pro *Turketulo* abbate, cæterísq; loci benefactoribus celebraret: ac vt vnus monachus cōuentualis in refectorio exhiberetur, quotidie post prioris seruitium de eadem qualitate tam in prādio, quàm in cœna victualia sua susceptūrus, siue domi fuerit siue foris; ad alia verò necessaria sua mediā partem oblationum, quas fideles *Christi* in dicta capella soliti sunt offerre contra sacristam, per æquales portiones à modò recepturus. Sed hæc cōstituta sunt circa vltima tempora *Turketuli* abbatis, tempore viz. *Edgari* regis. Primúsq; sacerdos positus ibidē per abbatem *Turketulū* ad huiusmodi officium peragendum vocabatur *Reinfredus*, vir multæ literaturæ, ac ingentis honestatis. *Edredus* verò rex (vt prædictū est) regnauit. Positúsq; apud Pegelandiam clericis suis, venerabilis pater abbas *Turketulus Dunstanum* quondam sibi familiarissimum ad archiepiscopatum Dorober. promotum, *Osketulúmq;* cognatum suum, Archiepisc. Eboracæ pariter effectum Londonias semel adiens, cū quanto gaudio ab vtróq; sit susceptus, nō est facilè notare: cùm alter suus nutritius, & antiqua beneficia recordatus, alter ei carne propinquus, & pro cognatione generis amplexatus; vtérq; iam in castris dum militē emeritum affectione intima veneratus sit. Obtinuit etiā tunc à rege *Edgaro*, viz. octauo anno regni sui, prædictis Archiep. intercedentibus, chartā regiam de confirmatione **Croyland** monasterij sui sub hac forma. Imperante Domino nostro *Iesu Christo* super omnes cœlos, & super omnia regna orbis terrarum principatū tenente, qui tollit reges, & transfert regna, tractátq; suo nutu mundi climata vniuersa; ego *Edgarus* eiusdem Dei nostri largiflua munificentia possidens totius magnæ Britanniæ monarchiam, statui mecum ab initio regni mei pro modulo meo sua beneficia recompensare,

compensare,& de transitoria mammona prouidere beatorum tabernacula mihi,pérq; caduca bona promereri sempiterna gaudia. Cùm ergo de releuatione ecclesiarũ *Christi*,& monasteriorum restauratione frequentissimè mihi suggererent spirituales patres mei pontifices & prælati,teste Deo cordiũ inspectore,solicitus eorũ petitionibus semper apertis auribus acquieui. Cùm verò sanctissimi archiepis. mei *Dunstanus* Dorober. & *Osketulus* Eboracensis apertiùs insinuâssent,quomodo celebre monasterium Croylandense quondam ab inclyto rege Merciorum *Ethelbaldo* fundatum, aliisq; Merciorũ regibus successoribus eius multis & magnis donarijs & dignitatibus ditatum, insuper immunitatibus & immensis priuilegijs ampliatum & magnificè confirmatum,demùm nefandissimis Danis totam terram opprimentibus,ab ijsdem dictum monasteriũ fuerit igne crematum & deuastatum;sed postea,tanta cessante procella,per industriã venerabilis patris *Turketuli*, cooperante sibi gratia pijssimi regis patrui & prædecessoris mei *Edredi*,resurrexit restauratum, & iterum in sanctorum habitaculum ædificatũ, & regio chirographo confirmatum:gaudio magno gauisus sum, & crescenti quotidiè conualescentiq; indies temporibus per totam Angliã cultui Christiano totis animi præcordijs (Deo teste) congratulatus, prædicto viro venerabili,abbati *Turketulo*, quondã patris mei patruorúmq; meorum patricio potentissimo, ac omniũ hostium Anglici regni triumphatori strenuissimo,iámq; patriæ cœlestis amore seruorũ Christi sanctissimo pastori & prælato,concedo de regalibus syluis meis suo Croylandensi monasterio magis vicinis & propinquis, scz. de **Ancarigwood**,& de **Wedelhamsteedwood**, regalibus manerijs meis de **Eltrey**,& de **Castre** pertinẽtibus, arbores & meremiũ ad ędificationem sui monasterij prædicti, quot & quantum placuerit accipere:nec aliquis ministrorum meorũ in illa patria præsumat eum in aliquo impedire. Ipsum etiã Croylandense monasterium cum tota insula adiacente,& cum villa duobúsq; mariscis iacẽtibus ex vtráq; parte aquæ de **Weland** versus occidentem,ijsdẽ limitibus & terminis, quibus dicti monasterij monachi à sua prima fundatione illa continuè possederunt, & prout plurimorum regũ prædecessorum meorum,& præcipuè inclyti regis *Edredi* patrui prædecessorisq; mei chirographa & monumenta sufficienter ab oriente ad occidentẽ, & ab austro ad aquilonem declarãt ac manifestant,concedo & confirmo in perpetuã eleemosynã prædicto patrimeo *Turketulo* abbati,ac monachis suis,ac omnibus eorum successoribus ibidẽ Deo seruientibus:scilicet dictã insulam de **Croyland**,procedendo de ponte suo triangulo per aquã de **Weland** versus **Spaldeling** vsq; ad **Asendick**, vbi **Asendick** cadit in aquã de **Weland** ex boreali parte crucis lapideæ per prędictũ *Turketulũ* ibidẽ affixæ,& sic sursum versus orientem per **Asendick** vsq; ad **Asentoft**, & inde vsq; ad **Shepishee** in orientali parte eiusdem insulæ, & sic vsq; ad **Tedwarthar**, & ibi intrando **Southee** vsq; ad **Namanlandhirne**,vbi crucem lapideam affigi fecit idem *Turketulus*,distantem à **Southee** per sex perticatas,& inde per aquã de **Nene** versus occidentem per 5.perticatas,& inde per eandem aquam de **Nene** sicut currit ad prędictũ pontem de **Croyland**;cum separali piscaria tam in aquis omnibus ambientibus eandem insulam,quàm in stagnis & paludibus infra situm inclusis; vnà cum mariscis & alnetis adiacentibus versus Occidentem ex opposito eiusdem insulæ in omnibus Lincolniæ comitatui connexis & respondentibus,& per hos limites determinatis:viz. à **Namanlandhirne** per aquam de **Nene** versus occidentem vsq; ad **Finelton**, vbi crux lapidea defixa est iuxta ripã,& inde vsq; ad **Greines**, & sic vsq; ad **Folwardlaking**,& inde vsq; ad **Southlake**,vbi **Southlake** cadit in aquam de **Weland**, & sic transeundo eandem aquam ad **Kenulphton** iuxta ripã ex opposito de **Southlake**, vbi primus Abbas eiusdem monasterij nomine **Kenulphus** posuit crucem lapideam pro limite inter **Croyland** & **Deping**, & inde versus boream iuxta **Aspath** vsque ad **Werwarlake**, & sic vsque ad **Harinholt**, & inde sursum per **Wengarlake**, & **Lurclake**, & inde per **Oggot** vsque ad **Wodlade**, vbi **Wodlade** cadit in aquam de **Weland**; cum omnibus commodis quæ poterunt euenire vel extorqueri infra prædictos limites, tam subter terram quàm supra; cum communa pasturæ omni tempore anni pro omni genere animalium sibi, & omnibus hominibus suis, & tenentibus suis secum infra dictos limites cohabitantibus in mariscis adiacentibus ex vtráque parte ab illa aqua vsque ad agrum meum de **Wedelhamsted**,

& ex alia parte ab aqua eadem vsque ad ædificia de **Spaldeling**, cum seperali piscaria in eadē aqua de **Weland**, à **Renulphston** vsq; ad pontem in **Croyland**, & in aqua de **Nene** à limite, **Finston** nomine, vsque ad prædictum pontem de **Croyland**, & inde in eadē aqua, & in aqua de **Weland** coadunatis vsq; ad **Asendich**. Concedo etiam quòd dicti monachi possint includere de mariscis adiacentibus versus occidentem pro se & pro tenentibus suis croftos siue pratum circa pontem seperaliter, quantum illis placuerit, prout primus meus rex *Edredus* eisdem hæc omnia suo chirographo confirmauit. Concedo etiam & confirmo prædicto monasterio omnia prætacta libera & soluta ab omni onere seculari, & quòd habeant omnes liberas consuetudines cum omni illo quod appellatur Socha, Sacha, Tol & Tem, Infangthef, Weif & Stray, & cum his legitimè appendentibus. Concedo etiam & confirmo eisdē monachis omnes terras & tenementa, ecclesias & capellas, & omnes possessiones eidem monasterio pertinentes, quas præfatus rex *Edredus*, vel optimates sui dicto cœnobio pro suorum redemptione peccaminum in perpetuam eleemosynam donauerunt, vel per præfatum Abbatem *Turketulū* datæ vel acquisitæ sunt in **Croyland**, **Spalding**, **Pincebeck**, **Cappelade**, **Algare**, **Donnesdike**, **Drayton**, **Burtoft**, **Southerton**, **Bokenhale**, **Hallington**, **Gernthorp**, **Langtoft**, **Baston**, **Deping**, **Tetford**, **Repingale**, **Laithorp**, **Kirkby**, **Wenlingburough**, **Adington**, **Elmington**, **Glapthorne**, **Wirthorp**, **Peykirk**, **Badby**, **Horburn**, **Thirming**, **Beby**, **Sutton**, **Stapleton**, **Rotenham**, **Hoketon**, **Drayton** & **Standon**. Hæc omnia tenementa, ad honorem Dei, & sanctæ ecclesiæ suæ releuationem, & ob amorem sancti *Guthlaci*, corporaliter in cœnobio Croylandensi requiescentis, confirmo venerabili patri meo *Turketulo* Abbati Croylandiæ, ac monachis suis, & eorum successoribus ibidem Deo seruientibus in perpetuum. Prohibeo etiam, ne quisquam ministrorum meorum in patria Girniorum præmemoratos limites mariscorum Croylandiæ introeat, aut se in aliquo intromittat; cùm tam de donatione regis *Edredi* patrui & prædecessoris mei, quàm de confirmatione mea possideant prædictos mariscos, & situm seperalem monasterij sui, & à mariscо meo de **Ege** crucibus lapideis, ac alijs intersignijs & terris separatos. Cōtra ergo huius nostri Chirographi propositum quicunque dictum *Turketulum* Abbatem patrem meum, vel monachos suos vexare vel inquietare pro aliquo præmissorum præsumpserit, præter meam indignationem & vindictam, nisi citiùs cum condigna satisfactione resipuerit, longiùs à sanctorum congregatione segregatus cum *Dathan* & *Abiram* damnationem gehennalem sentire possit: qui verò auxerit nostram eleemosynam, aut in aliquo promouerit huius mei chirographi voluntatem, inter omnes sanctos & electos Dei sempiternam sortiatur fœlicitatem. Sanctum est hoc in anno Dominicæ incarnationibus 966. præsentibus Archiepisc. Episc. Abbatibus, & optimatibus regni mei subnotatis. ✠. Ego *Edgarus* totius Albionis monarcha istud chirographum cum signo sanctæ crucis confirmaui. ✠. Ego *Dunstanus* Archiepisc. Dorober. hoc chirographum cum trophæo hagiæ crucis corroboraui. ✠. Ego *Osketulus* Archiepisc. Eborac. deuotè collaudaui. ✠. Ego *Athelwoldus* episcopus Winton. multùm procuraui. ✠. Ego *Oswaldus* episc. Wicciorum commendaui. ✠. Ego *Alfwoldus* episc. Doneuoniæ subscripsi. ✠. Ego *Alstanus* Abbas Glasconiæ consiliū dedi. ✠. Ego *Ethelgarus* Abbas noui monasterij Wintoniæ consensum præbui. ✠. Ego *Wulfius* abbas S. *Petri* Westmonasterij extra **London** subnotaui. ✠. Ego *Merwenna* Abbatissa de **Rumsege** signum sanctæ crucis feci. ✠. Ego *Ordgarus* dux Doneuoniæ consignaui.

al. Elfegus ✠. Ego * *Elfetsus* Suthamtonensis dux approbaui. ✠. Ego *Oslac* dux affui. ✠. Ego *Brithnodus* dux aspexi. ✠. Ego *Alwine* dux consensi. ✠. Ego *Alferus* dux interfui. ✠. Ego *Ernulphus* minister vidi. ✠. Ego *Ringuhus* minister vidi. ✠. Ego *Adelwardus* minister audiui. ✠. Ego *Veif* minister auscultaui.

Venerabilis autem Abbas *Turketulus* contra pericula brachij secularis impetrato ab *Edgaro* rege tali munimento, etiam pro spiritualis auxilij clypeo vtrúmq; Archiepisc. *Dunstanum* & *Osketulum* instanter deprecatus contra filios Belial, (si fortè in monasterium suum instinctu diabolico insurgerent in futurum) huiusmodi censuram ecclesiasticam in suprà scriptorum regiorum chirographorum violatores (videlicet *Edredi* & *Edgari*) & in omnes contrauenientes, & contrà procurantes eodē tempore apud Londonias

donias impetrabat sub istis verbis. Vniuersis posteris Christianam fidem profitẽtibus, *Dunstan.* Dorobern. & *Osketulus* Eborac. Archiepisc. *Athelwoldus* Wintoniæ, *Oswaldus* Wigorniæ, & *Lefwinus* Dorcacestriæ episc. salutem in Domino sempiternam. Cùm naturaliter Ægyptij pastores omnes ouium execrantur, & filij tenebrarum filios lucis furore implacabili persequũtur (semper enim *Madian* prodere populum Domini machinatur:) cupientes ideò in futurum contra sceleratos & sacrilegos sanctam matrem ecclesiam iugiter infestantes murum defensionis opponere, & quicunq; se diuino seruitio mancipauerunt, & in castris Domini quocunque modo militauerunt, reddere ab huiusmodi persecutoribus securiores, & in domo Domini tutiores: attendentes etiam sanctissimam deuotionem, quam pijssimi reges nostri temporis, scz. *Edredus* quondam rex, & inclytus rex *Edgarus* nunc superstes (inspirante sancto spiritu) conceperunt ad restauranda sacra seruorum *Christi* monasteria, & ecclesiã Dei vbicunque releuandam; chirographa eorundem regum benignissimè concessa venerabili patri *Turketulo* Abbati Croylãdensi (qui pro patriæ cœlestis amore diuitias multas & magnas dignitates fortissimè reliquit) de confirmatione sui monasterij sibi confecta nos authoritate diuina confirmamus, ratificamus; ac omnes, qui timore Dei postposito possessiones dicti monasterij diripere tentauerint, vel pacem dictorum monachorũ contra intentionem ac voluntatem prætactorum regiorũ chirographorum perturbauerint, aut perturbari procurauerint arte vel ingenio, consilio vel fauore, quocunq; colore sua machinamenta homo seminauerit inimicus, & filius iniquitatis sua fuderit argumenta, ex tunc excommunicantes, nomina illorum de libro vitæ tollimus, & à consortio sanctorum separantes, ac à limite portæ cœlestis longiùs repellentes, nisi condigna satisfactione citiùs sua errata correxerint, infernalibus incendijs cum *Iuda* traditore damnãdos pro suis demeritis irremissibilibus deputamus. Insuper spiritualitatem totius insulę Croylandiæ, villæq; adiacentis, prout à fundatione monasterij sui dicti monachi hactenus habuerunt, viz. quicquid attinet ad Archidiaconatus officium omnibus correctionibus instantiam partis, vel quocunque modo infligendis pro quibuscunq; delictis vel criminibus, per quamcúnq; personam commissis vel committendis ibidẽ, præfato venerabili Abbati *Turketulo*, & omnibus successoribus suis Abbatibus in eodem monasterio futuris, & eorum officialibus ad hoc officium vice sua exequendum substituendis cum consensu *Agelnothi* Archidiaconi procurantis istud fieri, cõcedimus & assignamus; excommunicantes & exterminantes à facie Dei, & à glorifica visione vultus sui in die magni iudicij omnes, qui dictum patrem *Turketulum*, vel aliquem successorum suorum super hoc de cætero inquietauerint, vel aliquod præmissorũ violârint, vel violari procurauerint quocunq; modo, in perpetuum eos Sathanæ sine fine tradentes, nisi citiùs resipuerint, & cum condigna pœnitentia prædicto monasterio satisfecerint pro patratis. Istud priuilegium sancitum est, & immutabiliter decretum ad honorem Dei, & S. matris ecclesiæ releuationẽ, ac S. *Guthlaci* confessoris reuerentiam in præsentia regis *Edgari*, prælatorum, procerúmq; suorũ anno Dominicæ incarnat. *966.* apud London collectorum. Ego *Edgarus* totius Albionis monarcha istud priuilegium sanctæ crucis indicio confirmaui. ✠. Ego *Dunstanus* Archiep. Dorobern. prædictã censuram ecclesiasticæ animaduersionis in regiorum chirographorum violatores irreuocabiliter fulminaui. ✠. Ego *Osketulus* Archiep. Eboracæ perpetuam damnationem in sanctæ matris ecclesiæ aduersarios inter prælatos istam sententiam corroboraui. ✠ Ego *Lefwinus* Dorcacistrensis episc. consensi. ✠. Ego *Alstanus* London. episc. commendaui. ✠. Ego *Oswaldus* Wigorniæ episc. consensum dedi. ✠. Ego *Alfwoldus* episc. Doneuoniæ consiliũ præbui. ✠. Ego *Kinseus* Lichfeildensis episc. adiuui. ✠. Ego *Alfricus* episc. Estangliæ procurauí. ✠. Ego *Godwinus* episc. Roffensis acquieui. ✠. Ego *Athelstanus* episc. Cornubiensis consilium dedi. ✠. Ego *Werstanus* episc. Shireburnensis annui. ✠ Ego *Agelnothus* Archidiaconus faui. ✠. Ego *Elstanus* Abbas Glasconię consensum dedi. ✠. Ego *Ethelgarus* Abbas noui monasterij Wintoniæ consensum præbui. ✠. Ego *Wulfinus* Abbas S. *Petri* Westmonasterij extra London subnotaui. ✠. Ego *Oswardus* Abbas Euesshamensis ratum habui. ✠. Ego *Merwenna* Abbatissa consignaui. ✠. Ego *Wulwina* *Merhamensis Abbatissa communiui. ✠. Ego *Ordgarus* dux constitui. ✠. Ego *Ailwinus* dux constabiliui. ✠. Ego *Brithnodus* dux aspexi.

al. Mercamensis

aſpexi. ✠. Ego *Oſlacus* dux affui. ✠. Ego *Alferus* dux interfui. ✠. Ego *Elphegus* dux audiui. ✠. Ego *Frithegiſtus* miniſter vidi. ✠. Ego *Ethelward* miniſter vidi. ✠. Ego *Ethelmund* miniſter auſcultaui. ✠. Acta ſunt hæc in octauis Pentecoſtes in eccleſia ſancti *Pauli* Cathedrali.

al. Erithegiſtus

Rex verò *Edgarus* à beato *Dunſtano*, cæteriſque ſanctis epiſcopis ſuis ſapientiſſimè inſtructus, paſſim improbos oppreſſit, rebelles audacter redarguit, iuſtos & ſanctos dilexit, mites & modeſtos fouit, deſtructas Dei eccleſias reſtaurauit, abiectis ex cœnobijs clericorum nænijs, ad laudem diuini nominis Monachorum & ſanctimonialium choros introduxit, & plura quàm 48. Monaſteria tempore, quo regnauit, ipſe pontificéſque ſui diuerſis partibus Angliæ releuarunt. Tempore regis *Edgari* reliquiæ ſancti *Swithuni*, epiſcopi quondam Wintoniæ, de cœmeterio in Eccleſiam per ſanctum *Athelwoldum* epiſcopum cum multo honore tranſlatæ ſunt. In qua tranſlatione per merita ſancti *Swithuni* innumeri infirmi ſanitatem ſunt adepti. Reſtaurauit iſte ſanctus epiſcopus *Athelwoldus* tunc deuaſtatum per Danos Monaſterium, quondam **Medeshamſted** appellatum, & reædificatum Burgum nuncupauit: & de poſſeſſionibus eidem loco de fiſco acquiſitis huiuſmodi chartam, præficiens eidem Monaſterio in abbatem quendam de Monachis, *Adulphum* nomine, de prædicto rege pijſſimo impetrauit in his verbis. Gratia Domini noſtri *Ieſu Chriſti* regis omnium ſeculorum, omnia ſuo nutu diſtribuentis regna terrarum, & moderantis habenas rerum, ego *Edgarus* ſub ipſo ſydereo rege præſidens regno magnæ Britanniæ, ſæpe petitionem venerabilis, & Deo dilecti pontificis *Athelwoldi* ſuper ſtabilitate eccleſiarum, quarum ipſe eſt infatigabilis inſtructor, accepi; maximè autem ſuper antiqui Monaſterij reſtitutionem ac libertatem, quod primitùs **Medeshamſted**, modò Dei adiutorio, ac ſua atque noſtra inſtantia reſtauratum, **Burch** appellatur, quod ſcilicet quadam prærogatiua gratiæ ſancti *Petri*, ac priſtinæ nobilitatis eminentiùs diligit. Recolens enim illud à priſtinis regibus *Wulfero*, nec non *Ethelredo*, alijſque ſucceſſoribus magnificè ditatum, & regalibus priuilegijs fortiſſimè ſtabilitum, ſed ab externo Paganorum exercitu deſtructum hic Dei ſapiens architectus, magno zelo domus Dei ſtuduit reparare, & acquiſitis, ac redemptis vndique rerum poſſeſſionibus cum noſtra regali donatione, prout potuit, amplificauit. Ego itaque per gratiam ſancti *Petri* tantíque patris charitatem, atque animæ redemptionem concedo gratantiſſimè illud ſanctum & Apoſtolicum cœnobium in perpetuum eſſe liberum ab omni ſeculari cauſa, & ſeruitute, vt nullus eccleſiaſticorum vel laïcorum ſuper ipſum, vel ipſius abbatem vllum vnquam habeat dominium: ſed ipſo Abbate cum ſubiecta *Chriſti* familia in pace Dei & ſuperni ianitoris *Petri* patrocinio illud regente, ac rege in omnibus neceſsitatibus adiuuante, ab omni mundiali iugo tam ſecurum æternaliter conſiſtat, quàm liberum ab epiſcopali exactione, & inquietudine ex Apoſtolica libertate & reuerendiſsimi Archiepiſc. noſtri *Dunſtani* authoritate, cum ſuis appendicijs, id eſt, **Dodesthorp**, & **Ege**, & **Paſtone**, perpetuò maneat abſolutum. Villam quoque **Undale**, cum toto iure adiacentium villarum, quod **Cathta hundred** Anglicè nominatur, & cum mercato ac telonio ea prorſus libertate donamus, quatenus nec rex, nec Comes, nec epiſcopus præter Chriſtianitatem attinentium parochiarum, nec vicecomes, nec vlla vnquam maior, minórue perſona vlla dominatione occupare, nec de ipſa villa **Undale**, vbi legitimè conſidere debet, in alium locum transferre vllatenus præſumat. Sed tam Abbas prædicti cœnobij illud cum ſuis cauſis & legibus totum in ſua poteſtate liberrimè teneat, & quando, vel in quo loco ſibi placuerit, ſine vlla contradictione ſedere faciat. Item terras noſtro adiutorio, vel dono, vel optimatum meorum per præfatum epiſcopum eidem Monaſterio adiectas, quæ hac ex parte titulantur, id eſt, **Barwe, Wermington, Aſcitton, Betringas, Caſtre, & Eiglſworth, Walton, Withrington, Ege, Thorp, & Dodisthorp**, ac vnum monetarium in **Staumford**, in perpetuam libertatem concedimus. Sint ergo tam iſtæ villæ, quàm cæteræ omnes, quæ ad ipſum Monaſterium pertinent, cum vniuerſis rebus & rationibus ſuis, & totum, quod appellatur Socha Sacha, ab omni regali iure, & ab omni ſeculari iugo in æternum liberæ, & in magnis, & in minimis, in ſyluis, campis, paſcuis, pratis, paludibus, venationibus, piſcationibus, mercationibus, telonijs, omnium rerum procreationibus Dei beneficio prouenientibus.

Concedimus

Concedimus etiam quartam partem ſtagni, quod dicitur **Wiclefmere**, per epiſcopum *Athelwoldum* acquiſitam, cum omnibus ſcilicèt aquis, piſcarijs, ſtagnis, & paludibus attinentibus vſque ad hos terminos circumiacentes: quorum Septentrionalis eſt, vbi primùm intratur **Merelade** de amne **Nene**, orientalis ad * **Kingeſdelf**, auſtralis ad **Aldwines Barwe**, qui locus eſt in palude contra medietatem viæ **Ubbemerelade**, occidentalis, vbi aqua de **Opbetye** finitur ad terram. Quæ omnia antiquitùs ad illud ſacroſanctum monaſterium multò latiùs & longiùs pertinuiſſe probãtur. Mercatum quoque conſtituimus in **Burch** ſingulare, vt nullum aliud habeatur inter **Stanford** & **Huntindune**: & ad illud damus, ibidemque perſolui iubemus totum ſine vlla contradictione telonium régis, quod iacet ad **Hundred** de **Normanestros**, & de **Wiclefmere**, ſicut **Merelade** venit ad aquam de **Nene**, & inde ſicut aqua currit ad **Welmesford**, & de **Welmesford** vſque ad **Staunford**, & de **Staunford** iuxta curſum aquæ vſque ad **Croyland**, & de **Croyland** vſque ad **Mult**, & de **Mult** vſque ad **Kingeſdelf**, & inde vſq; ad prædictam aquam de **Wiclefmere**. Propter varia quippe lucra & corporalium & ſpiritualium vtilitatum hoc mercatum decreuimus illic celebrari, & vndique illud requiri, quatenus & Dei miniſtri inde adiuuentur propinquiùs, & à concurrente populo Chriſtiano inter terrena neceſſaria cœleſtia petantur ſubſidia, dummodo per ſancti *Petri* quæſita patrocinia, & per Miſſarum audita myſteria ſecundum fidem cuiuſlibet ibi poſſint redimi diuerſarum offenſionum debita. Porrò decedente Abbate de eadem congregatione, fratres ſucceſſorem deuotum eligant, & regis fauore ordinetur. Hanc igitur totius Abbathiæ tam in longinquis, quàm proximis poſſeſſionibus regificam libertatem ab omnibus approbatam, excepta moderata expeditione, & pontis arciſúe reſtauratione, ſategimus per ipſum deuotiſſimum huius deſcriptionis authorem *Athelwoldum* à ſede Apoſtolica Romanæ eccleſiæ iuxta primitiuam eiuſdem Monaſterij inſtitutionem perpetuò corroborare. Quam quicunque in aliquo violare præſumpſerit, ipſius ſummi præſidis *Petri*, & Romanæ hierarchiæ, omniúmque ſanctorum ordinum animaduerſione in infernum æternaliter damnetur: qui verò prouexerit & defenſauerit, in ſorte electorum Dei remuneretur. Sancitum eſt hoc priuilegium anno Dominicæ incarnationis 970. terreníque imperij mei anno decimo: quod his probabilibus teſtibus cum ſanctæ crucis indicio ſubnotatur iuxta meam ſubſcriptionem. ✠. Ego *Edgarus* totius Albionis baſileus hoc priuilegium cum ſigno ſanctæ crucis confirmaui. ✠. Ego *Dunſtanus* Dorobern. archiepiſco. hoc idem cum trophæo hagiæ crucis corroboraui. ✠. Ego *Oſwaldus* Eboracenſis eccleſiæ archiepiſc. ſubſcripſi. ✠. Ego *Athelwoldus* præſul conſignaui. ✠. Ego *Alſtanus* epiſcop. faui. ✠. Ego *Athulphus* pontifex conſenſi. ✠. Ego *Aſwio* Abbas non renui. ✠. Ego *Oſgar* Abbas approbaui. ✠. Ego *Athelgar* abbas conſenſi. ✠. Ego *Alfer* dux. ✠. Ego *Ailwyne* dux. ✠. Ego *Brithnodus* dux. ✠. Ego *Oſlac* dux. ✠. Ego *Athelward* miniſter. ✠. Ego *Arſnulp* miniſter. ✠. Ego *Alfis* miniſter. ✠. Ego *Alfward* miniſter. ✠. Ego *Frithegiſt* miniſter. ✠. Ego *Thured*. ✠. Ego *Vif*. ✠. Ego *Olfric*. ✠. Ego *Offord*. ✠. Ego *Wulſtan*. ✠. Ego *Ringulf*. ✠. Ego *Alſtam*. ✠. Ego *Athelfis*. ✠. Ego *Wulfeath*. ✠. Ego *Ethelmund*. ✠. Ego *Thureferd*. ✠. Ego *Alfhelin*. ✠. Ego *Frana*. ✠. Ego *Frethegiſt*. ✠.

al. Kingſdef

Hoc eodem tempore clericis eiectis de Monaſterio Maldeſmesbiriæ, quos *Edwinus* frater ſuus Monachis expulſis nequiter intruſerat, Monachos reuocauit, præficiens eis in Abbatem *Alfricum* virum in eccleſiaſticis officijs tunc celeberrimum, donans ei chartam ſuam in hunc modum. Ego *Edgarus* totius Albionis baſileus, nec non maritimorum ſeu inſulanorum regum habitantium, adeo vt nullius progenitorum ſubiectione largiflua, Dei gratia ſuppetente, ſim ſublimatus, quid imperij mei potiſſimùm regi regum Domino darem, tanti memor honoris, ſolertia ſæpe tractaui. Piæ igitur fautrix deuotionis peruigili meæ ſtudioſitati ſuperna ſubitò inſinuauit pietas, quæque in regno meo ſancta reſtaurare monaſteria, quæ velut muſtinis ſcindulis cariofiſque tabulis ligno tenus viſibiliter diruta, ſic (quod magis eſt) intus à ſeruitio Dei fermè vacua fuerunt & neglecta. Idiotis nempe clericis eiectis, nullius regularis religionis diſciplinæ ſubiectis, plurimis in locis ſanctioris ſeriei, ſcilicet Monachici habitus præfeci paſtores ad ruinoſa quæque templorum redint egranda, opulentos ego fiſcalium munerum

rum exhibens eis ſumptus. Quorum vnum, nomine *Alfricum*, virum in omnibus eccleſiaſticis experientiſſimum officijs, famoſiſſimi conſtitui cuſtodem cœnobij, quod Angli bifario vocant onomate **Waldeſmelburgh**. Cui pro commoditate animæ meæ, ob ſaluatoris noſtri eiuſque matris ſemper virginis *Mariæ*, nec non Apoſtolorum *Petri* & *Pauli*, *Aldelmique* almi præſulis honorem particulam terræ **Nene** cum pratis & ſyluis munifica liberalitate reſtitui. Hæc à prædictis accommodata clericis, à contentioſo iniuſtè poſſeſſa eſt *Adelnotho*; ſed ſuperſtitioſa illius confictatione, ſubtiliſque diſceptatione à ſapientibus meis audita, & fluctuatione ſua mendoſa ab iſdem me præſente conuicta, monaſteriali à me reddita eſt vſui, anno Dominicæ incarnationis nongenteſimo ſeptuageſimo quarto, & regiæ conſecrationis primo. ✠. Ego *Edgarus* totius Albionis finitimorúmque regum baſileus cum ſigno ſanctæ crucis iſtud chirographum confirmaui. ✠. Ego *Dunſtanus* Dorobern. Archiepiſco. iſtud donum regium hagiæ crucis trophæo corroboraui. ✠. Ego *Oſwaldus* Eboracenſis Archiepiſc. ſubſcripſi. ✠. Ego *Athelwoldus* epiſc. Wintonienſis conſignaui. ✠. Ego *Leſwinus Dorcaciſtrenſis* epiſc. conſenſi. ✠. Ego *Alſtanus* epiſc. Londonien. annui. ✠. Ego *Turketulus* abbas Croylandiæ ſubnotaui. ✠. Ego *Athelgarus* abbas noui monaſterij Wintoniæ approbaui. ✠. Ego *Adulphus* abbas Burgenſis collaudaui. ✠. Ego *Alferus* dux affui. ✠. Ego *Athelwinus* dux aſtiti. ✠. Ego *Brithnodus* dux aſpexi. ✠. Et alij.

Ego verò tam remoti Monaſterij chartam appoſui, vt oſtenderem, quanto igne ſpiritus ſancti regis *Edgari* accenſus fuerit eccleſias ruinoſas, & monaſteria diruta reſtaurandi, & quum inter conſignatores regij chirographi primum locum poſt epiſcopos obtinet conſignatio noſtri Abbatis *Turketuli*. Confirmato itaque monaſterio ſuo, & contra omnes aduerſantes tam pontificali, quàm regali authoritate ſufficienter ſuffulto, & fortiſſimo effecto, venerabilis pater abbas noſter *Turketulus* iam ſenior ætate, plenúſque dierum deinceps in ſeculum non exibat; ſed inter ſeniores Monaſterij quotidiè conuerſatus de ſtatu & obſeruantijs antiqui monaſterij inquirere & audire ſummoperè affectabat. Dum namque *Aionem*, qui iuriſperitus monumenta monaſterij veteris optimè nouerat, dúmque *Thurgarum*, qui ab infantia vtriuſque monaſterij, veteris, & noui deuaſtationem & reſtaurationem oculis viderat, cæteróſque ſeniores, quęcunq; de ſuis ſenioribus in adoleſcentiori ætate audierant, aſſignans eis fratrem *Swetmannum*, debita diligentia exciperet, quatenus ſuis poſteris tam memoranda de monumentis veteris monaſterij, quàm de regularibus obſeruantijs eius ſtudioſè traderent, inſtantiſſima vigilantia deprecatus eſt. Ediderunt tunc illi ſeniores hiſtoriam iſtam, continentem maiora memoranda domus noſtræ cum paucis incidentijs regni Merciorum, & Weſtſaxonum à noſtra prima fundatione per *Ethelbaldum* regem vſque ad 14. annum regni inclyti regis *Edgari*. Quo etiam tempore venerabilis pater noſter abbas *Turketulus*, antiquis obſeruantijs veteris monaſterij Croylandenſis pleniùs auditis, examinatis, & integrè intellectis, ſtatuit, & decreuit ſubſequentia in ſuo Croylandenſi monaſterio perpetuis temporibus inuiolabiter ab omnibus obſeruanda. Diuidens enim totum conuentum in tres gradus, vt quilibet gradus ſuum ſtatum agnoſceret & teneret, ſtatuit; videlicet quòd iuniores ab ingreſſu monaſterij vſque ad annum 24. in ordine ſubeant omnia opera chori, clauſtri, & refectorij canendo, legendo, ſeruiendo, & omnes regulares obſeruantias ſecundum magiſtri ſui doctrinam cuſtodiendo: quę officia quicunque tam pro ſeipſo, quàm pro ſocijs ſuis ſtuduerit diligenter & deuotè peragere, vbique maiorem fauorem à ſuperioribus ſuis merebitur obtinere. Si quis autem (quod abſit) inflatus ſuperbia, vel elatus alicuius artis ſcientia, vel confiſus literarum copia, vel conductus parentum ſuorum aut alicuius alterius amicitia, ſuſurro, ſeu detractor contentioſus, ſeu quocunque modo ſeniorum ſuorum contemptor eruperit in monaſterio, tanquam veniens ab inferis *Alecto*, ab omnibus cautiùs euitetur, nec aliquam gratiam in capitulo, nec licentiam in refectorio, nec ſolatium in infirmitorio vſque ad vitij ſui emendationem de ſuperioribus conſequatur: ſed ſicut bos cornupeta domi recludendus, de leunculo ne leo euadat indomabilis, in ipſo initio per priorum diſcretionem debitè caſtigetur. Qui verò affabiles & faceti, caſti & pacifici, mites & modeſti, obſequẽtes & obedientes fuerint, omni fauore digni frequentiùs

tiùs solatia sortiantur. Porrò qui 24. annos à conuersione sua compleuerint, per 16. annos sequentes medium gradum tenebunt. Isti sunt absoluti ab officijs paruis, cantariæ, epistolæ, euangelij, & à cæteris minoribus laboribus: sed cùm alia onera chori, claustri, & refectorij fecerint in cursu suo circulari, supportationem frequentem à iunioribus habebunt, vt bis, vel saltem semel in hebdomada pro bono obedientiæ ipsius sua officia faciant, in cæteris diebus à iunioribus adiuuentur. Et cùm istis magnitudo negotiorum, & prouidentia consiliorum, ac totius loci solicitudo specialiter incumbit, decet, vt secundum suos labores præter diuinam remunerationem, quam monachi maximè expectant, vultum superiorum suorum sentiant rigidum vel benignum, affabilem vel austerum, cum onere recipiant honorem, & iuxta sua merita gratiam vel grauamen. In gradu namque tertio qui 40. annum attigerint, vsque ad 50. annum in ordine seniores appellentur, absoluendi ab omni onere chori, claustri, & refectorij, præterquam à cursu Missarum, quæ cum nota canuntur. In quibus Missis iuniores de primo gradu, & medij de secundo gradu quotidiè se deuotè offerendo sua onera supportabunt. Anno etiam 42. completo erunt isti excusati ab omni officio forinseco, scilicet prouisoris, procuratoris, cellarij, eleemosynarij, coquinarij, operarij, & picantiarij, nisi aliquid officiorum præmissorum abbas alicui seni ex vrgente necessitate decreuerit assignandum. Isti, tanquam milites emeriti, qui portauerunt pondus diei & æstus in seruitio Dei, & pro statu monasterij sui carnem & sanguinem suum expenderunt, omni honore digni sunt, & nullius indigentiam patiantur. Hoc omnimodis in isto gradu attendendum, quòd huiusmodi dispensationis gratiam illi dignissimè consequantur, qui à primo ingressu in monasterium vsque ad istam ætatem de nullo crimine conuicti fuerint, pro quo pœnâ grauioris culpæ sustinere publicè meruerunt. Quinquagenarius autem in ordine sempecta vocandus, honestam cameram in infirmitorio de Prioris assignatione accipiat, habeatque clericum seu gartionem suo seruitio specialiter attendentem, qui exhibitionem victualium recipiet de parte Abbatis modo & mensura, quibus ministratur gartioni vnius armigeri in Abbatis aula. Huic sempectæ vnum fratrem iuniorem commensalem tam pro iunioris disciplina, quàm pro senioris solatio Prior quotidie assignabit: quibus, tanquam infirmis, de coquina infirmorum victualia ministrentur. Ipse verò sempecta pro sua voluntate & arbitrio ingrediens & egrediens, chorum, claustrum, & refectorium, & dormitorium, ac alias officinas monasterij cum frocco vel sine frocco, quomodo & quando voluerit, intrabitque & exibit. Nihil triste de negotijs monasterij in eius audientia recitetur. Nullus eum in aliquo audeat offendere, sed summa pace animique quiete finem suum præstoletur. Licentiam habeat & potestatem quotidiani capituli monachorum pœnitentias iniungere, & iniunctas, prout viderit vultum pœnitentis contritum & compunctum, minuere vel augere. Omnes etiam licentiæ refectorij, omnia solatia infirmitorij eius descriptioni & arbitrio committantur: & prout hactenus solitum est ministrari, tam de victualibus quàm de alijs necessarijs, siue domi siue foris fuerit, eodem modo in perpetuum ministretur, nisi conuictus de aliquo crimine inueniatur; quia tum admonitione de sua emendatione (prout sancta regula nostra dictat) procurante, qui Prioratus officium in Croylandia semel obtinuerit, vsque ad obitum suum Prior perpetuò permanebit; & quia in medio fratrum rector eorum in honore, præter inclinationes omnis honorei & reuerentia exhibeatur. Præcentori tabularum, ac eius assignatoribus in choro tam Abbas & Prior, quàm tota cætera congregatio humiliter obediat. Officio etiam sacristæ tunc in augmentum portionis suæ officium Archidiaconatus super totam parochiam Croylandiæ assignauit, dum sine acceptione personarum cum timore Dei rationabiliter & canonicè suum officium exequatur. Dedit tunc officio Sacristæ calicem aureum, & duas phialas argenteas & deauratas, ac in formam duorum angelorum opere cælatorio fabrefactas, & duas pelues argenteas miri operis & magnitudinis, pulcherrimè cælatas cum militibus armatis. Quæ vasa vniuersa Imperator Almanniæ *Henricus* aliquando contulerat, & vsque ad illud tempus semper in sua capella reseruârat. Item officio camerarij monachorum tunc assignauit manerium suum de Bebp cum ecclesia eiusdem villæ, diuinam maledictionem imprecans, quicunque dictum manerium & Ecclesiam eiusdem dicto officio immutauerit in dam-

num

num conuentus, vel procurauerit immutari. Hæc ſanctiſſima ſtatuta ſua venerabilis pater noſter abbas *Turketulus* in ſuo capitulo publicè promulgata, & ab omnibus acclamata, & obedientiſſimè acceptata fecit ſcribi, & in fine regulæ ſancti *Benedicti* iuſſit apponi, vt omnes cùm vellent, valerent legem ſuam legere, & ne contingeret aliquem per ignorantiam contraire. Edita itaque à prædictis 5. ſempectis iſta præmiſſa veteris monaſterij hiſtoria, ſtatutis etiam venerabilis abbatis *Turketuli* prætactis, per dictos ſempectas longo libramine digeſtis, & in regulam ſcripto redactis; præfatus pater, iam ſenio fractus, & præcipuè vulneribus plurimis, ac laboribus immenſis in ætate fortiori ſuſceptis multùm debilitatus, quotidie metam ſuæ mortis expectabat: & tanquam bonus operarius à Domino ſuo denarium pro fideli adminiſtratione ad veſperam recepturus, finem fieri ſudorum ſuorum, veſperúmque venire retributionis æternæ affectu deſiderantiſſimo ſuſpirabat, frequentiùs & feruentiùs inuigilare ſanctis meditationibus, & afflictionibus vacare, omnes pauperes de ſuis indigentijs releuare, mendicantibus & egenis omnibus victualia præſtare, cæteris etiam charitatis operibus inſudare, indies vitam preſentem faſtidire, & indeſinenter futuram appetere, regularium obſeruantiarum nihil negligere, ſe tamen ſemper inutilẽ ſeruum dicere, & totis animi præcordijs *Chriſti* miſericordiam concupiſcere, deuotionéque infatigabili, quaſi diligentia manuali quotidiè paradiſi portas pulſare, ac regni cœleſtis aditum omni Chriſtiano titulo vendicare. Infantes ac filios nobilium monachandos, & apud Pegelandenſes clericos ad erudiendum literis deputatos, ne fortè in aliquo negligentiùs tractarentur, ſaltem ſemel omni die viſitans, lectionem & laborem vniuſcuiúſque conſiderabat; & afferente ſecum aliquo ſeruitore ficus vel vuas paſſas, vel nuces, vel amygdala, vel ſæpius poma & pyra, vel alia talia munuſcula, benè laborantes remunerabat præ cæteris, vt omnes ad diligentiùs inſiſtendum ſuis lectionibus non verbis tantùm vel verberibus, ſed ſæpiſſimè precibus, & præmijs prouocaret. Sempectas autem monaſterij, qui verbo vitæ ipſum ad Dei ſeruitium genuerant, ſemper in ſumma veneratione habebat, quotidiè conſolatus familiari alloquio, & de menſa ſua aliquo inuiſens ſpeciali xenio. Cúmque primus prædictorum ſempectarum, & ætate decrepita, & ordinis conuerſione diuturna cæteris multò ſenior dominus *Clarembaldus* cõpletis annis vitæ ſuæ *al. 148.* *168. infirmatus, iam de manu Domini tam longiſſimi laboris in ſuo ſancto ſeruitio præmia percepturus, lecto decumberet, carnis depoſitionem in proximo præſtolatus: ipſe venerabilis pater Abbas *Turketulus* ſeruitoris fungens officio, die noctéque non recedebat, ſed iuxtà recubans regulare ſeruitium in auribus ægroti decantabat, & omnia ſeruitia more paratiſſimi iuuenis proprijs manibus peragebat; tandem inunctum ac defunctum in medio choro cum ſolenni exequiarum officio tumulabat. Anno proximè ſequente obijt dominus *Swarlingus* completis annis vitæ ſuæ 142. Quem venerabilis Abbas *Turketulus* ſimili diligentia ægrotantem cuſtodiuit, & defunctum iuxta dominum *Clarenbaldum* cum ſimili ſepulturæ reuerentia tumulo commendauit. Sic dominum *Brunum*, ſic dominum *Aionem*, omnéſque tres intra annum vnum, qui erat inclyti regis *Edgari* annus 14. ſimiliter & ſimili miniſterio ſepeliuit. Tandem anno proximo vltimus omnium obijt dominus *Turgarus* venerabilis ſenex completis annis vitæ ſuæ 115. Iſti 5. ſenes ſempectæ vtrumque monaſterium viderant, & vetus quod à Danis deſtructum fuerat, & nouum quod nuper reſtauratum fuerat.

Anno Dominicæ incarnationis 875. qui erat *Edgari* regis 16. & vltimus, celebrato cum multa deuotione feſto Apoſtolorum *Petri* & *Pauli*, venerabilis pater noſter dominus Abbas *Turketulus* ex feruentiſſima illo anno canicula febrem incurrens, vltra ſolitum modum per triduum fortiſſimè laborabat; quarto die lecto decumbens, totum conuentum, monachos ſcilicet 47. & 4. laicos fratres in cameram ſuam contocauit: & coram omnibus dominum *Egelricum* tunc prouiſorem ſuum, ſtatum domus tam in theſauris, quàm in iocalibus alijs iuſſit oſtendere, & de vniuerſis poſt obitum ſuum perindenturam conuentui reſpondere. Theſaurus monaſterij prolatus palam, tunc ad ſummam x. millium librarum ferè pertingebat. Reliquiæ verò plurimæ fuerunt & pretioſiſſimæ, quas Imperator Almanniæ *Henricus*, rex Francorum *Hugo*, princeps Aquitanorum *Ludouicus*, alijque multi duces & Comites, proceres & prælati regum Anglorum benevolentiam & amicitiam cuprare cupientes, dum regij Cancellarij officium

cium

cium gerebat, ei crebrò contulerant. Inter quæ præcipuè colebat pollicem beati *Bartholomæi* Apostoli, in vt illum semper super se gereret, & cum illo in omni periculo & tempestate & fulgure se figeret. Dux Beneuentanus Imperatori illum dederat, cùm cum balteo militari primò iuuenem accinxisset; Imperator autem illum ei adhuc Cancellario contulerat. Item de crinibus sanctæ Dei genitricis *Mariæ*, quos rex Franciæ ei inclusos in aurea pyxide dederat. Quoddam os de sancto *Leodegario* episcopo & martyre per principem Aquitaniæ donatum, & alia multa, quorum quædam distractæ sunt, quædam adhuc ad hæc nostra Normannorum tempora conseruantur. Vasa verò aurea & argentea multa, quæ omnia integra in necessitatem monasterij sub prouisoris & procuratoris custodia deputata erant conseruanda. Erant enim ambo *Egelrici* cognati sui secundum carnem, & fratres secundum Deum religiosissimi & deuoti, alter monasterij prouisor, alter procurator, prouisor in temporalibus tractandis prudentissimus, procurator vir scholasticus, & omnium literarum scientia profundissima imbutus. Isti consiliarij Abbatis fuerunt præ ipsi; Priorque *Ansfridus* quàm diu vixit, ac sine illorum consilio nihil magnum aut minimum faciebat. Indies ergo crescente febre, & ad extrema descendente, communicatus *Christi* sacris mysterijs, crucem, quam de Ecclesia ante conuentum ministri attulerant, datum ad osculandum ambobus brachijs amplexatus, quantis suspirijs, quot lachrymis, quibus singultibus, & quam frequenter osculatus fuerit, paucis non potest explicari; tam denota verba ad singula *Christi* vulnera dixit, quòd omnes circumstantes fratres ad lachrymas vbertissimas cõmouerit, & a multorum dictorum fratrum cordibus, quamdiu postea vixerunt, eius deuotionis memoria deinceps non recesserit. Pridiè ante obitum suum ad fratres suos, qui aderant, breuem sermonem faciens de ordinis obseruantia, de charitate fraterna, de negligentia tam in temporalibus quam in spiritualibus cauenda, & de ignis nostri diligenti custodia, (siue charitatem supponebat, siue cõtubustionem loci significabat, quam præcaueri subiebat, cum istud verbum, *Ignem vestrum optimè custodite* frequenter quasi prophetico commonebat) tandem dimittens se omnium orationibus commendabat, omnibus vltimum valedicens, & pro omnibus Deum rogans. Cùmque virtus vitalis deficeret, & languor magis & magis violentior ingraueſceret, 5. nonas Iulij, id est, in trãslatione sancti *Benedicti* patris & patroni sui, officio regulari completo, complevit & ipse in ipso completorio dies suos transiens ex hoc mundo ad patrem, de sudoribus Abbathiæ ad sinum *Abrahæ* sepultúsque est in Ecclesia sua, quam à fundamentis construxerat, iuxta magnum altare in eius latere dextro à cõuicinis patribus *Adulpho* Burgensi, & *Godmanno* Thornensi Abbatibus, anno ætatis suæ 68. & monachatus sui 27. Cui successit ad Abbatis officium electione omnium *Egelricus* senior cognatus eius, & sub ipso prouisor monasterij totius, vir religiosus valdè, & in temporalibus tractandis vir excellentis industriæ, ac in omnibus secularibus negotijs prospero fine tractandis experientiæ immensæ, prudentiæque mirandæ. Duci namque Merciorum *Alfero* carne propinquus, & multa familiaritate præcharus, sub præfato rege *Edwardo*, qui patri *Edgaro* successerat in regnum, cùm monasteria multa grauissimè affligerentur, nullum damnum passus est, nec in minimo molestatus. Ipse quidem domini *Turketuli* Abbatis vltimis annis functus sub eo totius monasterij prouisoris officio, multa bona operatus faciebat. Stimulauit enim & induxit dominum *Turketulum* Abbatem Londonias adire, & chartam *Edgari* regis, ac censuram ecclesiasticam in violatores eius ab archiepiscopis *Dunstano* Dorobern. & *Osketulo* Eboracen. cum confirmatione spiritualitatis super totam parochiam Croilandiæ impetrare; quo paci & quieti totius monasterij prouidetur, & contra violentias tam spirituales, quam temporales totum cœnobium validissimè roboratur. Audito etiam, quòd sanctus *Athelwoldus* episcopus Wintoniæ insisteret penes regem *Edgarum* monasterium de Medeshamsted in vicinio situatum ad statum pristinum restaurare, dum adhuc vicinæ syluæ in manu regis fisco applicatæ manerent; vtens licentia regiæ chartæ, arbores & meremiam de dictis syluis ad monasterium Croilandiæ curribus & carpentis, carris & plaustris, omníque genere vehiculorum cariari fecit. Vnde postea in monasterio Croilandiæ pulcherrima ædificia facta sunt, & pulcherrima ligna multa numero valdè ad quoscunque casus in tempus futurum pro monasterij necessitatibus

conſeruata. De namque illo meremio adhuc domino *Turketulo* Abbate ſuperſtite, conſummata eſt nauis eccleſiæ, tutriſque eius longiſſimis trabibus fortiſſimè ſuffulta & compacta. Poſt etiam obitum domini *Turketuli* Abbatis fecit ipſe de eodem meremio plurima pulcherrimáque ædificia, ſcilicet infirmitorium monachorum longitudine & latitudine decentiſſimum, de trabibus & tabulis opere carpentario mirabiliter contextum & compaginatum. Capellam etiam de ſimili opere, cum balneatorio ac alijs neceſſarijs. Omnia de lignis leuigatis facta ſunt (quia molem lapideam fundamentum debile ferre non ſuffecit) plumbóque cooperta. Fecit inde aulam hoſpitum, duáſque magnas cameras pulcherrimas de ſimili opere; fecit etiam nouum brachinum, & nouum piſtrinum, omnia de lignorum pulcherrimo tabulata. Fecit & magnam granariam de ſimili opere, in cuius parte ſuperiori omne genus adorum deponebatur, in inferiori verò parte vaſium deponebatur. Fecit & ſtabulum magnũ, in cuius parte ſuperiori cameræ fuerunt ſeruientũ omnium Abbathiæ, in inferiori parte ſtabulum erat pro equis Abbatis in vno fine, in altero fine ſtabulum hoſpitum. His tribus ædificijs, ſcilicet ſtabulo, granaria, & piſtrino tota pars occidentalis curiæ Abbatis contra proſpectum villæ claudebatur; pars verò auſtralis, cum aula hoſpitum, & cameris eius; pars orientalis, cum ſutrino, & cum aula fratrum conuerſorum, deinde cum Abbatis coquina, aula, camera, & capella, quæ clauſtrum monachorum claudebant verſus occidentem; pars autem Abbathiæ borealis muniebatur porta magna cum contiguo verſus orientem diuerſorio pauperum. Omnia hæc, præter abbatis cameram & capellam, quæ clauſtrum contingebant, & prædictum diuerſorium pauperum, quæ dominus *Turketulus* lapidea fecerat, erant lignea, de ſimili opere, plumbo tecta. Fecit etiam in annis ſiccitatis culturam in ſuis paludibus, in 4. locis, ſcilicet in 4. angulis eius, & annis 3. vel 4. habuit fructum centeſimum de omni ſemine ſeminato; fuitque cultura de **Tedwarthar** omnium fertiliſſima; ditatumque eſt monaſterium ſupra modum, tantáque copia frugum fuit, quòd totam circumiacentem regionem de frugibus releuabat, confluentibus etiam innumeris turbis egenorum villa maxima fiebat. Fecit ipſe fieri duas magnas campanas, quas *Barthelomæum*, & *Bettelinum* cognominauit, & duas medias, quas *Turketulum* & *Tatwinum* vocauit, & duas minores, quas *Pegam* & *Begam* appellauit. Fecerat antea fieri dominus *Turketulus* Abbas vnam maximam campanam nomine *Guthlacum*, qua cum prædictis campanis compoſita fiebat mirabilis harmonia, nec erat tunc tanta conſonantia campanarum in tota Anglia. Decémque annis in officio paſtorali conſumptis ſtrenuiſſimè, obijt Abbas *Egelricus* 2. nonas Auguſti, & in capitulo ſepultus eſt eodem tempore ferè, quo ſanctus *Athelwoldus* Wintoniæ epiſcopus migrauit ad Dominum, ſcilicet anno Domini 974. Cui ſucceſſit ad Abbatis officium de eadem cognatione alter *Egelricus*, dictus iunior, vir magis libris & literis ſacris deditus, quàm in temporalium prouiſione doctus: ſed ſanctiſſimè ſtrenuiſſiméque toto ſuo tempore monaſterium conſeruabat. Eius anno 4. Sanctus *Dunſtanus* Archiepiſcopus migrauit ad Dominum. Dedit iſte Abbas *Egelricus* communi bibliothecæ clauſteralium monachorum magna volumina diuerſorum doctorum originalia numero 40. minora verò volumina de diuerſis tractatibus & hiſtorijs, quæ numerum centenarium excedebant. Dedit etiam officio ſacriſtę multa veſtimenta, videlicet omnibus altaribus in Eccleſia duas caſulas, id eſt, dominicalem, & alteram principalem. Dedit & choro 24. cappas, ſcilicet 6. albas, 6. rubeas, 6. virides, & 6. nigras. Dedit etiam duo magna pedalia leonibus intexta, ponenda ante magnum altare in feſtis principalibus, & duo breuiora floribus reſperſa pro feſtis Apoſtolorũ. Dedit etiam multa pallia ſuſpendenda in parietibus ad altaria ſanctorum in feſtis, quorũ plurima de ſerico erant, aureis volucribus quædã inſita, quædam intexta, quędã plana. Fecit etiam fieri 6. calices, diuerſis eos donans altaribus & capellis. Fecit & choro 6. gradalia, 4. antiphonaria, & 8. miſſalia diuerſis altaribus. Promouit etiam officinas monaſterij aliquo neceſſario vaſe æneo. Induítque omni anno totum conuentum cum ſecta ſua de tunicis, omni alterо anno de cucullis, & omni tertio anno de froccis, præter illa quæ dominus *Turketulus* aſſignauerat conuentui, ſingulis annis de Eccleſia & manerio de **Beby** capienda. Cúmque octo annis optimè monaſterium rexiſſet, obijt nonis Martij anno Domini 992. ſcilicet eodem anno,

& anni

& anni tempore, quo sanctus *Oswaldus* Eboracæ Archiepiscopus migrauit ad Dominum, qui paucis annis anterioribus adiutus per Comitem *Atlwinum*, & episcopum Dorcaciſtrẽſem *Leſwinum* monasterium Ramseyense refundauerat. Sepulto verò abbati *Egelrico* in capitulo iuxta alterum *Egelricum* succeſſit ad abbatis officium dominus *Osketulus* abbas, ſub domino *Turketulo* & vtroque *Egelrico* Abbatibus poſt *Amfridum* Priorem Prior longo tempore, vir ſimplex, & rectus, ac multùm erga omnes charitatiuus & affectuoſus, literis benè inſtructus, & ſanguine multùm generoſus, tantúmque deditus eleemoſynis egenorum, quòd pater pauperum diceretur, tantæ authoritatis ad turbas, quòd quicquid dixit futurum, prophetícum crederetur, tanti honoris ad terræ principes, quòd quaſi patrem venerarentur.

Porrò inclyto regi, qui erat flos, & decus omnium anteceſſorum ſuorum, & totius occidui climatis orbis terræ baſileus, honor & roſa regum, anno Domini 975. regni verò ſui ſuper totam Angliam 16. ætatis etiam ſuæ 32. defuncto, & Glaſconiæ ſepulto ſucceſſit in regnum primogenitus filius eius, ſimplex, & ſanctiſſimus adoleſcens, & multùm in moribus patrizans. Cuius ſancta ſimplicitate, & innocentia tam abuſa eſt factio tyrannorum, per reginæ fauorem & potentiam præcipuè roborata, quòd per Merciam monachis de quibuſdam monaſterijs eiectis clerici ſunt inducti, qui ſtatim monaſteriorum maneria ducibus terræ diſtribuebant, & ſic in ſuas partes obligati, eos contra monachos defenſarent. Tunc de monaſterio Eueſhamenſi monachis expulſis clerici fuerunt introducti, terræq; tyranni de terris eccleſiæ præmiati ſunt: quibus regina nouercali nequitia ſtans cum clericis in regis opprobrium fauebat; cum monachis autem rex & ſancti epiſcopi perſiſtebant: ſed tyranni fulti reginæ fauore, & potentia, ſuper monachos triumphabant. Multus indè tumultus in omni angulo Angliæ factus eſt. Tandem cùm 4. annis regnâſſet, apud **Tonſgate** occiſus conſilio & conſenſu dictæ nouercæ ſuæ, primò apud **Werham** ſepelitur, & poſteà ducis *Alferi* diligentia ad Streſtoniam tranſfertur. Cui ſucceſſit frater ſuus *Ethelredus*, ſed filius prædictæ nouercæ *Alfledæ*, puer 10. annorum (Verè tunc dici potuit illud prouerbium, *Væ terræ, cuius rex puer eſt*) apud **Kingſton** ab Archiepiſcopis *Dunſtano* Dorobern. & *Oſwaldo* Eborac. coronatus. Cui, coronationis officio expleto, dixit ſanctus *Dunſtanus*, Quia aſcendiſti ad thronum tuum per mortem fratris tui, quem occidit mater tua, propterea audi verbum Domini, hoc dicit Dominus, Non deficiet gladius de domo tua, ſæuiens in te omnibus diebus vitæ tuæ, & interficiens de ſemine tuo, & de gente tua, vſque dum regnum tuum tranſferatur ad regnum alienum, cuius ritum & linguam gens tua non nouit: nec expiabitur niſi longa vindicta, & multa ſanguinis effuſione peccatum tuæ matris, & peccatum virorum peſſimorum, qui cõſenſerunt conſilio eius nequã, vt mitterẽt manum in Chriſtum Domini ad effundendum ſanguinem innocentem. Dixerat etiam idem ſanctus de eodem infante aliam prophetiam. Cùm ipſum baptizaret, & infans ventris profluuio baptiſterium polluiſſet, Per ſanctam *Mariam*, inquit, puer iſte ignauus homo erit. Tertiam prophetiam legitur dixiſſe de eodem iam regẽ coronato, & Roffenſem ciuitatem obſidente cum exercitu ſuo. Cùm enim inter ipſum, & epiſcopum ciuitatis diſcordia quædam fieret, cum exercitu venit, & dictam ciuitatem obſedit. Sanctus *Dunſtanus* Archiepiſcopus regem rogauit, quatenùs obſidionem ſolueret, & iram ſancti *Andreæ* Apoſtoli dictæ eccleſiæ ſpecialis patroni non prouocaret. Ille preces parui pendens in obſidione perſeuerauit. Quod ſanctus cernens, C. libras ei miſit. Rex eas aſſumens exercitũ reuocauit, & de obſidione receſſit. Tunc ſanctus ſic, miratus hominis cupiditatem, hæc per nuntium retulit, Quum prætuliſti pecuniam Deo, argentum apoſtolo, cupiditatem mihi ſeruo *tuo, velocitèr venient ſuper te mala, quæ loquutus eſt Dominus: ſed hæc me viuente non fient, quia & hoc loquutus eſt Dominus. Iam verò poſt obitum ſancti viri cœperunt dictæ prophetiæ indies adimpleri, & mala innumera totam terram tribulare. Scilicet Danici piratæ primò noſtra littora in omni terræ latere crebris aſſultibus infeſtare; poſtmodùm magna claſſe aduecti exercitus eorum inuicti, vrbes & caſtella licenter expugnare; eodem etiam tempore famẽs valida indigenas maximè vexare, & vaſtare; morbus dẽndẽ, qui dyſenteria dicitur, tam in iumenta, quàm homines deſæuire; peſtilentia cum his multa millia tam diuitum, quàm pauperum percutere; ac omnes hoſtes in capite ſuper Anglos ſemper

al. ſuo.

vincere, & in omni certamine ſemper præualere. In tempore itaque domini *Osketuli* Abbatis Croilandię, cùm ſic Dani totam terram inquietarent, indigenæ de villis & vicis ad ciuitates & caſtella, & plurimi ad paludes, & lacum loca inuia refugientes, Danorum tranſitum & diſcurſum pro anima præcauebant. Accidit ergò, quandam magnam dominam villæ, quæ **Elnopheſbiry** vocatur, *Lefwinam* nomine, ſororem ſcz. ex parentum propagine domini *Osketuli* Abbatis Croylandiæ, ad **Witleſey** tunc villam ſuam venire, & ſecum ſacras reliquias, ſcz. ſacratiſſimam glebam ſancti *Neoti* confeſſoris de **Elnopheſbiry**, quia minùs honorificè iacuerunt, ac Danorum deprædationi patuerunt, in ſcrinio ad hoc aptato deferre. Quæ dirigens celerem nuntium ad fratrem ſuum dominum Abbatem *Osketulum*, ſupplici poſtulabat ſupplicatione, quatenus cum congruo fratrum ſuorum comitatu Witleſiam placeret accedere, & dictas reliquias S. *Neoti* confeſſoris ſecum in ſuum monaſterium cum digna reuerentia deportare. Ille gaudens, & exultans, aſſumptis ſecum quibuſdam fratribus, Witleſiam adijt, & dictas ſanctas reliquias cum debita honorificentia & pſalmorum melodia ad Croilandiam tranſtulit; ac iuxta ſanctæ Dei genitricis *Mariæ* altare cum deuotione debita collocantur. Cœperunt tunc omnia terræ monaſteria à rege *Ethelredo*, ac ducibus eius ac miniſtris grauiſſimis exactionibus ſubijci, & ad ſatisfaciendum Danicis tributis pro immenſis pecuniarum ſummis ſibi impoſitis ſupra modum affligi. Et direptis theſauris, ac monaſteriorum tam ſacris calicibus, quàm alijs iocalibus, etiam Sanctorum ſcrinia iubentur ab exactoribus ſpoliari. Venerabilis ergò pater dominus *Osketulus* Abbas Croilandiæ 400. marcas pro talibus tributis varijs vicibus exoluerat, & tandem 12. annis in officio paſtorali ſanctè ac ſtrenuè conſummatis, mortis ſacræ compendio regias exactiones, vniuerſóſq; ſeculi timores cũ carnis depoſitione finaliter exuebat 12. Kalendas Nouembris, anno ſcz. Domini milleſimo quinto. Cui ſucceſſit ad Abbatis officium venerabilis pater Abbas *Godricus*, electus & effectus Abbas in diebus anguſtiæ, tribulationis, & miſeriæ, ſicut anterior eiuſdem nominis Abbas *Godricus* multis annis præfuerat quondam monaſterio in tempore deſolationis & deſtructionis ſuæ: laborioſiſſiméq; rexit monaſteriũ 14. annis ſub prædicto rege *Ethelredo*. Huius Abbatis tempore cùm Dani totius terræ ferè obtinerent dominium, & tàm per *Ethelredum* regem, & eius duces *Edricum*, *Alfricum*, *Godwinum*, & alios plures importabiles impoſitiones pro Danorum tributis perſoluendis, ac aliæ exactiones grauiſſimæ ad eorundem ducum expenſas plurimas reſtaurandas, quàm per *Analaphũ* & *Swanum*, ac eorũ exercitus deprædationes, deſpoliationes, & deſtructiones aſſiduè fierent: ſæpè multa monaſteria de omni denario emuncta ſunt; non tamen exactores vltimum quadrantem ſe extorſiſſe credere voluerunt. Ita tunc religioſi, quò magis premebantur, magis putabantur habentes, magis putabantur abundantes. Hinc venerabilis pater Abbas *Godricus* ſoluit primo anno regi *Ethelredo* 200. marcas: ducéſque ſui pro ſuis expenſis ſimiliter ducẽtas marcas extorquebant, præter minores ſumptus, qui quotidiè regis miniſtris irruentibus continuè fiebant. Secundo, tertio, ac quarto anno ſimiliter actum eſt. Tertio etiam anno pro triremibus per omnes portus fabricandis, & nauali militia cum victualibus & alijs neceſſarijs exhibenda ducentæ libræ exactæ ſunt. Quarto etiam anno cùm *Turkillus* Danicus Comes cum fortiſſima claſſe applicuiſſet, pro centum libris miſſum, & ad ſolutionem per exactores crudeliſſimos commiſſum eſt. Diſcurrentéſq; Dani tunc per prouincias, omnia mobilia diripiẽtes, immobilia cremantes, **Draiton, Rotenham,** & **Yoketon,** maneria Croylandiæ, cũ toto comitatu Cãtabrigiæ direpta ignibus tradiderunt. Sed hæc nuncia ſunt malorum. Quippe cùm quolibet anno ſequente quater centum marcæ regijs exactionibus, & ducũ ſuorum ſumptibus communiter ſoluerent, rex *Swanus* veniens cum claſſe recenti exercitu ferociſſimo tunc omnia depopulatur. Irruens enim de Lindeſeia, vicos cremat, ruſticos euiſcerat, religioſos omnes varijs tormentis neçat; tunc **Baſton** & **Langtoft** flammis donat. Is erat annus Domini 1018. Tunc monaſterium ſanctæ *Pegæ*, omniáq; ſua contigua maneria, ſcz. **Glinton, Northumburtham, Wakeſey, Etton, Badington,** & **Bernake,** omnia vna vice combuſta, tota familia cæſa, vel in captiuitatem ducta: Abbas cum toto comitatu nocte fugiens, & nauigio in Croilandiam veniens ſaluatus eſt. Similiter monaſterium Burgi, villæq; vicinæ, ac maneria ſua **Ege, Thorp, Walton, Weithe-**

Witherington, Paston, Dodisthorp, & Castre, priùs omnia direpta, posteà flammis tradita sunt. Abbas cum maiore parte conuentus sui assumptis secum sacris reliquijs sanctarum virginum, *Kineburgæ*, *Kineswithæ*, ac *Tilbæ*, Thorneiam adijt. Prior autem cum nonnullis fratribus, assumpto secum brachio sancti *Oswoldi* regis, ad insulam de Ely aufugit. Subprior verò cum 10. fratribus ad Croilandiam venit fœliciter. Illo anno ex frequentibus pluuijs inundationes excreuerunt, & vicinas paludes, circúmq; iacentes mariscos immeabiles reddebant. Ideò totus mundus aduenit, populus infinitus affluxit, chorus, & claustrum replebantur monachis, cætera ecclesia sacerdotibus & clericis, Abbathia tota laicis, cœmeterium nocte ac die sub tentorijs mulieribus & pueris; fortiores quicunque inter eos, ac iuuenes in vluis & alnetis ora fluminum obseruabant: erántque tunc quotidiè (vt cætera onera taceantur) 100. monachi in mensa. Super hæc omnia per nuncium rex *Swanus* monasterio Croilandiæ mille marcas imposuit, & sub pœna combustionis totius monasterij solutionem dictæ pecuniæ certo die apud Lincoln assignauit: infráque tertium mensem post solutionem huius pecuniæ iterum pro victualibus suo exercitui prouidendis exactores nequissimi mille marcas minis maximis extorquebant. Ventilatum est tunc, & vbique vulgatum crudele martyrium sancti *Elphegi* Archiepiscopi Dorobern. qui quia summam pecuniæ excessiuam sibi impositam pro sua redemptione soluere detrectauit, belluina Danorum ferocitas eum acerbissimo tormento crudelitèr interemit. Omnes fera tẽpora flebant, fœlices qui quocunque modo in fata processerant: Abbas *Godricus* maximè, cui cura tanti populi incumbebat, & quem rex *Ethelredus* cumulos argenti habere existimabat. Danicus verò *Swanus* suúsq; totus exercitus ei, tanquam domino de manibus eorum refugientium, iuges insidias & minas semper maximas ingerebat. Demùm expensis internis, & exactionibus externis totus thesaurus domini *Turketuli* Abbatis distractus est, horrea amborum *Egelritorum* demolita sunt, cùm adhuc regij exactores pro pecunijs quotidiè irruerent, & eum tanquam patriæ proditorem, & Danorum prouisorem regi in proximo cum dignis compedibus deducendum, & supplicijs tradendum pro suis demeritis affirmarẽt. Perculsus ergo venerabilis pater Abbas *Godricus* dolore cordis intrinsecus pro tot minis terribilibus, conuocat totum suum conuentum, & nuncians nummos monasterio deficere, orat & exorat quatenus doceant, & decernant in medio, quid contra nequam seculum magis expediat faciendum. Tandem longo tractatu placet hæc sententia cunctis, aliquem ministrorum seu satellitum *Edrici* ducis Merciorum conducere, & cùm pecuniæ deficerent, terris & tenementis ad terminum vitæ concedendis in suum defensorem contra imminentia pericula obligare. Erat enim iste *Edricus* potentissimus post regem in terra, & cum rege *Ethelredo*, & cum *Swano* rege Danorum familiarissimus, & posteà cum *Cnuto* filio suo. Conductus est ergo quidam maximus satellitum dicti ducis *Edrici*, nomine *Normannus*, sanguine summè clarus, filius viz. Comitis *Leswini*, & frater *Leofrici* nobilis Comitis Leycestriæ, dato sibi (prout postulabat) manerio de Badby ad terminum 100. annorum. Ille dictum manerium acceptans, tenere de sancto *Guthlaco* per firmam in grano piperis per annum in festo S. *Bartholomæi* singulis annis persoluendo fideliter promittebat, & se futurum procuratorem ac protectorem monasterij contra omnes aduersarios confecto inde chirographo obligabat. Valuit istud monasterio aliquanto tempore, scz. omnibus diebus vitæ suæ. Anno námque primo regis *Cnuti* cùm perfidus dux *Edricus* dicto regi *Cnuto* quasi pro beneficijs improperâsset, quòd *Ethelredum* prodidisset, & *Edmundum* prodidisset, ore proprio proditionis reus factus, mortem proditoris pro demeritis accepit laqueo suspensus, & in Tamesin fluuium proiectus. Cum quo plurimis satellitũ suorum similiter occisis, etiam inter eos præcipuus & primus *Normannus* occisus est, cuius terras, cùm rex *Leofritum* Comitem fratrem suũ multùm diligeret, vt ei pro morte fratris sui aliquantulùm satisfaceret, vniuersas concessit. Hac concessione Badeby ad manum dicti Comitis *Leofrici* deuolutum; & tandem Priore monasterij Euesham, nomine Auicio, dicti Comitis confessore, cõsulente ac crebrò commouente, pro termino firmæ fratri suo concessæ ad Euesham̃ium assignatur, & vltra terminum firmæ adhuc retinetur. Erat enim iste *Leofricus* Comes vir deuotissimus, & eleemosynis multùm deditus, fundator, ac ditator multorum̃ monasteriorum̃: inter quæ, instigante vx-

ore ſua, *Godina* nomine, tunc fœminarum pulcherrima, ſic corde ſanctiſſima, Couentrenſe monaſterium maximis & plurimis donarijs in immenſum ditauit. Porrò rex *Ethelredus*, cùm triginta ſeptem annis regium thronum miſerrimè occupâſſet, infirmatus Londonijs, & à Danis obſeſſus obijt, & ibidem in eccleſia S. *Pauli* ſepultus eſt. Cui ſucceſſit in regnum Londonienſium, & Weſtſaxonum electione filius eius primogenitus *Edmundus*, ferreum latus pro ſua fortitudine cognominatus. Qui fortiſſimè dimicans contra *Cnutum* Danorum regem, qui *Swano* patri apud Gainſburrugh mirabiliter & miſerabiliter extincto ſucceſſerat, regnum tandem cum eodem *Cnuto* æquè partitur. Cùm verò dicti duo validiſſimi iuuenes cœpiſſent ſimiliter pacatiſſimè cõregnare, perfidi ducis *Edrici* prædicti inſidijs *Edmundus* occiſus eſt, & omnium conſenſu *Cnutus* ſuper totam Angliam coronatus. Eodémque anno prædictus proditor regum perfidus dux Merciorum *Edricus* digno fine perijt, ſuſpenſus (vt prædictum eſt) & in Tameſin proiectus, à piſcibus deuorandus. Occiſus eſt etiam præfatus *Normannus* cum quibuſdam alijs ſatellitibus eius. Is erat annus Domini M.XVII.

Incipiente igitur rege *Cnuto* regnare, cùm pax ſumma vbique proclamata per omnes prouincias Angliæ refloreret, venerabilis pater Abbas Croilandiæ *Godricus* vniuerſos monachos hoſpites monaſterij ſui ad propria remiſit. Reuerſus tunc ad monaſterium ſuum cum conuentu ſuo Abbas eccleſiæ ſanctæ *Pegæ*, ſtatim in ipſo introitu, cùm omnia deſtructa cerneret, & combuſta, in terram corruit, perlatúſque per fratres ſuos ad proximam domunculam villæ ſuæ conuicinæ poſt quintum diem obijt, in eccleſiáq; ſua ſepultus eſt. Defuncto itaq; Abbate *Baldoco*, ſucceſſit *Wálgatus*, vir in mundialibus multùm prouidus, & in ſpiritualibus valdè religioſus. Qui contra Abbatem Burgi *Leofricum* poſteà fortiſſimè placitauit: ſed regis curia nimiùm fauente potentiori, & contra pauperem ſententiante, tandem ſedem monaſterij ſui perdidit. Tanta fuit Abbatis *Leofrici* pecunia, tanta Comitis *Godwini* potentia. Sed hæc poſteà. Regis autem *Cnuti* anno ſecundo cùm procellæ præliorum quieſcerent, & pacis ſerenitas tempora inciperet proſperare, venerabilis pater Abbas *Godricus*, huius vitæ mari magno multis laboribus enauigato portum quietis æternæ ingreſſus eſt, cùm monaſterium 14. annis laborioſiſſimè gubernâſſet, defunctus 14. Kalend. Februarij, & in capitulo contra dominum *Osketulum* ſepultus. Cui ſucceſſit ad Abbatis officium venerabilis pater dominus *Brithmerus*, qui cognatus domini *Osketuli* Abbatis, ſub prædeceſſore ſuo Abbate *Godrico* monaſterij procurator, multa pericula verſus regem *Ethelredum*, & verſus exercitus Danorum ſæpiſſimè mira gratia ſuperauerat. Huius Abbatis anno 4. veniens quidam deuotiſſimus adoleſcens ac valdè generoſus, de cognatione videlicet præfati *Leofrici* Comitis Leiceſtriæ, nomine *Wulſius*, amore vitæ ſolitariæ, apud nos recluſus eſt, & multis annis ſanctiſſimè conuerſatus. Venerabilis autem pater Abbas *Brithmerus*, cùm *Cnutum* regem ſuper Angliam ſtabilitum, cerneret vniuerſos Anglos ciuiliter, & ſatis amicabiliter vbique tractare, inſuper ſanctam eccleſiam ſpeciali deuotione diligere, ac filiali ſubiectione honorare, monaſterijs, multíſque ſanctorum locis benefacere, quædam verò monaſteria ad ſummam gloriam promouere; ſtatuit ſemel opportunitate captata regem adire, & confirmationem monaſterij ſui (quorundam aduerſariorum, qui tempore guerræ multùm creuerant, vim formidans) à dicto rege impetrare. Quod & factum eſt. Nam curiam regis adiens, & gratiam eius inueniens, dictam confirmationem obtinuit: in quod pulcherrimo calice à rege donatus eſt in his verbis. *Cnutus* rex totius Angliæ, & Danmarchiæ, & Norwagię, & magnę partis Swauorum, omnibus prouincijs, nationibus, & populis meæ poteſtati ſubiectis, tam minoribus quàm maioribus ſalutem. Cùm terram Angliæ progenitores mei & parentes duris extortionibus & diris deprędationibus ſæpiùs oppreſſerunt, & (fateor) innocentem ſanguinem frequentèr in ea effuderunt: ſtudium meum à principio mei regni fuit, & ſemper erit in futurum tam penes cœlum, quàm penes ſeculum propter hæc mea peccata, & parentum meorum ſatisfacere; & ſtatum totius ſanctæ matris Eccleſiæ, & vniuſcuiuſque monaſterij ſub imperio meo conſtituti, cùm in aliquo meo patrocinio indiguerint, deuotione debita emendare; omnéſque ſanctos Dei per hæc, & alia bona opera mihi in meis neceſſitatibus reddere benignos, ac deprecationibus meis fauorabiles & placatos. Ideo in arras huius meæ ſatisfactionis offero ſancto *Guthlaco* de Croyland,

al. Wulgarus

Croyland, & cæteris Sanctis eiusdem loci de substantia mea vnum calicem, confirmans *Brithmero* Abbati, & monachis suis totum monasterium suum Croilandiæ cùm insula circumiacente, & duobus mariscis adiacentibus, scilicet **Aderlound**, & **Goggilound** eisdem terminis, & limitibus, quibus in chirographo inclyti quondam regis *Edredi* restauratoris sui dicta insula, dictiq; duo mariſci satis apertè describuntur. Confirmo etiam omnes ecclesias & capellas, terras, & tenementa, libertates, & priuilegia in eiusdem regis chirographo contenta, cum quibus omnibus dictus rex *Edredus* dictum monasterium Croilandiæ ad honorem Dei, & sancti *Guthlaci* confessoris sui corporaliter in eo requiescentis dotauit, donauit, ditauit, & suo chirographo confirmauit. Nullúsque hominum meorum audeat à modò dictos monachos inquietare, vel in aliquo conturbare pro prædictis. Quod si quis facere præsumpserit, vel tentauerit vsurpare, vel gladij mei sentiet aciem, vel gladij pœnam sacrilegis debitam subibit absque omni remissione, & redemptione puniendus iuxta modum & mensuram iniuriæ dictis monachis irrogatæ. Ego *Cnutus* rex anno Dominicæ incarnationis millesimo tricesimo secundo Londonijs istud meum chirographum signo sanctæ crucis confirmaui. ✠. Ego *Egelnothus* Archiepiscopus Dorobern. signo sanctissimæ crucis confirmaui. ✠. Ego *Alfricus* archiepisco. Eboracæ hoc regis chirographum affirmaui. ✠. Ego *Leffius* Wicciorum episcopus consignaui. ✠. Ego *Elfwardus* Lond. episcopus collaudaui. ✠. Ego *Brithmerus* Lichefeld. episcopus constabiliui. ✠. Ego *Brithtegus* Abbas Perforensis communiui. ✠. Ego *Wulnothus* Abbas Westmonasterij signaui. ✠. Ego *Ofwius* Abbas Thorneiensis approbaui. ✠. Ego *Godwinus* Comes consensi. ✠. Ego *Leofricus* Comes concessi. ✠. Ego *Edwinus* frater *Legrici* affui. ✠. Ego *Haroldus* filius *Godwini* Comitis interfui. ✠. Ego *Algarus* filius *Leofrici* Comitis astiti. ✠. Ego *Turkillus* minister regis audiui. ✠. Ego *Alfgetus* minister regis aspexi. ✠.

Anno námque regni sui 14. rex *Canutus* Romam adiens, honorificè susceptus erat à Papa *Iohanne*, & principibus totius Christianitatis, circa Romam tunc ibidem in Paschæ festo cum domino Papa congregatis, rediénsq; versus Angliam per Daciam, in dicta via sua direxit literam ad Archiepiscopos, & vniuersum populum Angliæ de sua prosperitate recurrentem per Abbatem Tamstokēsem, *Liuingum* nomine, sub istis verbis. *Canutus* rex totius Danmarchiæ, & Angliæ, & Norwagiæ, & partis Swauorum, *Egelnotho* Metropolitano, & *Alfrico* Eborac. Archiepiscopo, omnibúsque Episcopis & Primatibus, & toti genti Anglorum, tam nobilibus, quàm plebeijs salutem. Notifico vobis me nouiter isse Romam oratum pro redemptione peccaminum meorum, & pro salute regnorum, quique meo subiacent regimini populorum. Hanc quidem profectionem Deo iam olim deuoueram; sed pro negotijs, & regni causis impedientibus hucusq; non poteram perficere. Nunc autē ipsi Deo meo omnipotenti valdè humiliter gratias ago, quòd concessit vt in vita mea beatos Apostolos *Petrū* & *Paulum*, & omne sanctuarium, quod intra vrbem Romam aut extra addiscere potui, expetere valdè vtile ducerem. Sit autem vobis notū, quia magna congregatio fidelium nobiliū in ipsa Paschali solennitate ibi cum domino Papa, & *Conrado* imperatore erat; scilicet omnes principes gentium à monte Gargano vsq; ad istud proximum mare: qui omnes me & honorificè susceperè, & donis pretiosis & munerib⁹ varijs honorauere, tam in vasis aureis & argenteis, quàm in pallijs & vestibus valdè pretiosis. Loquutus sum ergo cū domino imperatore, & domino Papa, & principibus qui ibi erant, de necessitatibus totius populi mei tam Angli, quàm Dani, vt eis cōcederetur lex æquior, & pax securior in via Romam adeundi; & ne tot claustris per viam arceantur, & propter iniustum telonium fatigentur. Annuitque postulatis imperator, & *Robertus* rex, qui maximè ipsarum clausurarum dominatur, cunctique principes edictis firmauerunt, vt homines mei tam mercatores, quàm alij orandi causa viatores absque omni angaria clausurarum ac teloniorum cum firma pace, & iusta lege securi Romam adeant, & redeant. Conquestus sum iterum coràm domino Papa, & valdè mihi displicere causabar, quòd mei Archiepiscopi in tanta angariabantur immensitate pecuniarum, quæ ab ijs expetebantur, dum pro pallio accipiendo secundum morem Apostolicam sedem expeterent: decretúmque est, ne id deinceps fiat. Cuncta enim, quæ à domino Papa, & ab ipso Imperatore,

peratore,& à rege *Roberto*, cæteríſque principibus, per quorum terras nobis tranſitus eſt ad Romam, pro meæ gentis poſtulabam vtilitate, libentiſſimè annuerunt, & conceſſa etiam ſacramento firmauerunt,ſub teſtimonio 4. Archiepiſcoporum,& 20.epiſcoporum, & innumeræ multitudinis ducum & nobilium,qui ibi aderant. Quapropter Deo omnipotenti gratias magnificas reddo, quia omnia,quæ deſideraueram,prout mente decreueram,proſperè perfeci,votíſque meis ad velle ſatisfeci. Nunc itaque notum ſit omnibus vobis, quia ipſi Deo omnipotenti ſupplex deuoui vitam meam à modò in omnibus iuſtificare, & regna mihi ſubdita, populóſque iuſtè & piè regere,æquumque iudicium per omnia obſeruare; & ſi quid per meæ iuuentutis intemperantiam atque negligentiam hactenus præterid,quod iuſtum erat, actum eſt, totum deinceps, Deo auxiliante,diſpono emendare. Idcirco obteſtor,& præcipio meis conſiliarijs,quibus regni conſilia credidi, ne vllo modo aut propter meum timorem, aut alicuius potentis perſonæ fauorem aliquam iniuſtitiam à modò conſentiant facere, vel patiantur pullulare in omni regno meo. Præcipio etiam omnibus perſonis,& vicecomitibus vniuerſi regni mei, ſicut meam habere volunt amicitiam, aut ſuam ſalutem, vt nulli homini diuiti, vel pauperi vim iniuſtam inferant; ſed omnibus tam nobilibus, quàm ignobilibus ſit fas iuſta lege potiundi, à qua nec propter fauorem regni, nec propter alicuius potentis perſonam, nec propter mihi congerendam pecuniam vllo modo deuient, quia nulla mihi neceſſitas eſt, vt iniqua exactione pecunia mihi congeratur. Ego itaque notum vobis fieri volo, quòd eadem via, qua exiui,regrediens Danemarchiam vado, pacem, & firmum pactum omnium Danorum conſilio compoſiturus cum ijs gentibus, quæ nos,& regno,& vita priuare, ſi ijs eſſet poſſibile, volebant; ſed non poterant, Deo ſcilicet virtutem eorum deſtruente: qui nos ſua benignitate in regno, & honore conſeruet, omnium inimicorum noſtrorum potentiam adnihilet. Compoſita namque pace cum gentibus,quæ in circuitu noſtro ſunt, diſpoſitóque,& pacato omni regno meo hîc in oriente, ita vt à nulla parte bellum aut inimicitias aliquorum timere habeamus, quàm citiùs hac æſtate apparatum nauigij habere potero, Angliam venire diſpono. Hanc autem epiſtolã iam præmiſi, vt de mea proſperitate omnis populus regni mei lætificetur, quia(vt vos ipſi ſcitis) nunquam memetipſum, nec meũ laborem abſtinui, nec adhuc abſtinebo impendere pro omni populi mei neceſſaria vtilitate. Nunc igitur obteſtor omnes epiſc. meos,& regni præpoſitos per fidem,quam mihi debetis & Deo,quatenùs faciatis, vt, antequam Angliam veniam, omnia debita, quæ ſecundum legem antiquam debemus, ſint perſoluta: ſcilicet eleemoſyna pro aratris, & decimæ animalium ipſo anno procreatorum, & denarij, quos Romam ad ſanctum *Petrum* debetis ſiue ex vrbibus, ſiue ex villis, & mediante Auguſto decimæ frugum, & in feſtiuitate ſancti *Martini* primitiæ ſeminum ad eccleſiam, ſub cuius pacochia quiſque degit, quæ Anglicè **Kirkſet** nominatur. Hæc & alia ſi,quum venero,non erunt perſoluta, regia vis ſecundum leges, in quem culpa cadit,diſtrictè abſque venia vindicabit. Valete. Anno namque Domini 1032. rex *Cnutus* rediens de Roma per Daciam,apud Sandwicum Angliam applicuit. Cui occurrens in portu dominus Abbas *Brithmerus* duos optimos regi obtulit palfridos,quos ille benignè acceptans, & gratias integras frequentèr agens,dedit Abbati noſtro vnum plenum veſtimentum de ſerico, aureis aquilis intextum, & vnum thuribulum argenteum & deauratum: quod nuper vetuſtate confractum, per dominum *Ednothum* noſtrum Secretarium reparatum erat, duodecimque dedit Abbas vrſinas pelles,quarum coram diuerſis altaribus quædam vſque ad noſtra tempora perdurârunt. Abbas autem *Brithmerus* roboratus in omnibus regio fauore, impetrata priùs monaſterij ſui regia confirmatione præmiſſa, ædificauit multa maneria **Croyland** dudum per Danos deſtructa. Fecit enim apud **Standoun** pulcherrimam aulam,& cameras,ac alias officinas neceſſarias ſuæ familiæ hoſpitio, cùm petere Londonias ipſum, ſeu monachos ſuos pro quibuſcúnque monaſterij negotijs oporteret. Idem fecit apud **Drayton**, idem fecit apud **Wozburn**. In cæteris manerijs deſtructis per Danos,ſcilicet **Kotenham, Doketon, Wendling. Adington, Elmington, Langtoft, Baſton, Burkenhal,** & **Dalington** fecit tum horrea, boſtaria, ſtabula, ouilia, & coquinas. Eius etiam anno 18. cùm rex *Cnutus* in regno ferè 20. annos perfeciſſet, obijt, & Wintoniæ ſepelitur.

sepelitur. Cuius duo filij *Haroldus*,& *Hardetnutus* tum de regno disceptantes,videbantur bellum maximum parturire. Nam & Dani Londonienses *Haroldum* filium *Elfgina* Northamptoniæ, sed diffamatum, fictum filium regis *Cnuti*, Angli verò cum tota cætera terra potius *Edwardum* filium regis *Ethelredi*, seu saltem *Cnuti* regis filium *Hardetnutum* ex *Emma* regina genitum eligebant. Hinc perterrita hominum ac mulierum multitudo maxima, cum suis paruulis ac catallis omnibus mobilibus ad Croilandiam concurrebat, sola suspicione belli superuenientis attracta ad mariscorum vligines, & alneta,lutumque lacuum, tanquam castrum refugij fortissimum, arbitrati. Hij aduentitij vniuersum monasterium multis querelis & interpellationibus iugiter inquietabant,& tota die in claustrum irruentes,de suis indigentijs dominos loci cum blanditijs allicere in suum fauorem tam per seruos monasterij, quàm per se assiduè in monachorum auribus incumbebant. Hinc monachi claustrum relinquentes, vix ad diuinum officium in chorum de dormitorio ausi sunt descendere,vix ad communis mensæ participationem in refectorium poterant conuenire. Maximè verò *Wulfium* anachoritam reclusum apud clericos Pegelandenses angariabant,& perangariabant: quem die noctúque de diuersis negotijs consulentes,multis clamoribus & inuocationibus eum tedere vitæ suæ compellebant. Ideo tandem fascia ligatis oculis eius, Eueshamiam petijt, & ibidem iuxta quandam capellam in cella reclusus, hucusque resedit. Regnum autem Angliæ diuisum inter duos germanos fratres: *Hardetnutúsque* australes prouincias vltra Tamesem fluuium,*Haroldus* boreales cum Londonijs, totámque terram citra dictum fluuium accepit, *Hardetnutus* ergo accepta portione sua Danemarchiam adibat; vbi cùm moras diutiùs iusto innectebat,*Haroldus* in regem super totam Angliam eleuatur. Ipse dedit monasterio nostro chlamydem coronationis suæ de serico, aureisque floribus intextam,quam posteà Secretarius commutauit in cappam: pluráque nobis bona fecisset,(tantam gratiam dominus Abbas *Brithmerius* in illo repererat) nisi eum adhuc in ianuis regni reptantem cita mors præpropere sustulisset. 4.annis itaque completis,regnóque quasi gustato decessit,& Westmonasterij tumulatur. Cui succedit in regnum accersitus de Dacia *Hardetnutus* frater eius, sed ex *Emma* matre. Statímque,vt regnum ingressus est, corpus *Haroldi* fratris sui de tumulo iussit tolli,deindè decollari,tandem in proximum fluuium Tamesim proijci. Sed Angli & Dani de flumine leuantes,in cœmeterio Danorum Londonijs fecerunt sepeliri. *Hardetnutus* verò biennio regnato apud Lamitham iuxta Londonias inter epulas & pocula spiritum eructauit,& Wintoniæ iuxta patrem requiescit. Post eius obitum omnium electione in *Edwardum* concordatur, maximè cohortante *Godwino* Comite; in regémque *Edwardus* filius *Emmæ* reginæ,sed ex *Ethelredo* quondam patre,& Angliæ rege,apud Londonias præficitur coronatus, anno scilicet incarnationis Dominicæ 1043. in die sancto Paschæ,& regnauit ferè 24. annis. Cui data est in vxorem filia *Godwini* Comitis puella pulcherrima, litèris apprimè erudita, moribus autem & cætera vita virgo castissima, & humilitate sanctissima, nomine *Egitha*,in nullo patris aut fratrum barbariem sapiens,sed mitis & modesta,fidelis & honesta,& nulli vnquam infesta; vnde de illa dicebatur illud elegiacum.

Sicut spina rosam, genuit Godwinus Egitham.

Vidi ego illam multotiens, cùm patrem meum in regis curia morantem adhuc puer inuiserem,& sæpiùs mihi de scholis venienti de literis ac versu meo apponebat,cùm occurrerem, & libentissimè de grammatica soliditate ad Logicam leuitatem, qua callebat,declinans,cùm argumentorum subtili ligamine me concluisset,semper tribus aut quatuor nummis per ancillulam numeratis ad regium penu transmisit,& refectum dimisit.Rex autem *Edwardus* natus in Anglia, sed nutritus in Normannia, & diutissimè immoratus penè in Gallicum transierat, adducens ac attrahens de Normannia plurimos,quos varijs dignitatibus promotos in immensum exaltabat. Præcipuus inter eos erat *Robertus* monachus Gemmeticensis, factus per eum episcopus Londonienſis, posteà in Archiepiscopum Cantuarienſem eleuatus, & *Willielmus* regis capellani: quorum prior posteà factus est episcopus Lond.posterior episcopus Dorcacistrię. Cœpit ergo tota terra sub rege, & sub alijs Normannis introductis Anglicos ritus dimittere, & Francorum mores in multis imitari, Gallicum idioma omnes magnates in suis curijs

rijs tanquam magnum gentilitium loqui, chartas & chirographa ſua more Francorum conficere, & propriam conſuetudinem in his & in alijs multis erubeſcere. Sed hęc magis poſtea. Porrò anno 6. regis *Edwardi*, ſcilicet anno Domini 1048. cœpit ægrotare venerabilis pater dominus *Brithmerus* Abbas Croilandiæ, cùm diligentiſſimè regimen paſtorale annis 28. gubernaſſet; & obijt 7. Idus Aprilis, & in oſtio capituli iacet humatus. Illo in tempore (vt aliqualiter antea eſt prætactum) venerabilis pater dominus *Wulgatus* Abbas Pegelandiæ diutiſſimam calumniã paſſus ab Abbatibus Burgi *Elfino*, *Arwino*, & *Leofrico*, Abbathiæ ſuæ ſedem amittens tandem ſuccubuit, & (proh nefas) totum ſitum Monaſterij ſui iudicio regalis curiæ perdidit. Tantum tunc potuit ſuper iuſtitiam pecunia, contra veritatem verſutia, & in curia regis *Hardecnuti* Comitis *Godwini* potentia. Cúmque prædictus Abbas *Wulgatus* amiſſo ſitu monaſterij ſui, iuxta proximi fluuij crepidinem, **Weland** nomine, in ſuo manerio magis vicino de **Northamburgt** fundamenta noui monaſterij ieciſſet, & illuc Abbathiam ſuam trãſferre diſponeret, eccleſiamque ac dormitorium cum cæteris clauſtralibus officinis, adiutus multorum fidelium eleemoſynis reædificare nõ ſegniter inſudaret, *Fernotus* miles, & dominus de **Bofworth** dictum manerium de **Northburt** datum fuiſſe de progenitoribus eius monaſterio ſanctæ *Pegæ*, & monachis ibidem Deo ſeruientibus ex Abbatis proprijs chirographis patenter oſtendit. Vnde conſequenter allegauit, quòd cùm Deo & ſanctæ *Pegæ* Abbas *Wulgatus* & monachi ſui à modò ibidem non ſeruirent, dictum manerium à modò non haberent. Acceptatum eſt hoc à regis iuſtitiario, & confeſtim adiudicatum eſt dictum maneriũ de **Northburt** cum omnibus ſuis pertinentijs prædicto militi *Fernoto*, & tanquam ius ſuum hæreditarium, de monachis eccleſiæ ſanctæ *Pegæ* alienatum perpetuò & ſublatum. Quod cùm per vniuerſum regnum citiùs fuiſſet cognitum, ſcz. Abbatem de **Peikirk** priùs amiſiſſe monaſteriũ ſuũ, & cõſequenter maneriũ ad monaſterium quondam pertinens; ſimiliter *Edmerus* miles & dominus de **Holdzok** calumniam mouit contra eundem Abbatem & monachos ſuos de manerio ſuo de **Makſey**; & *Horſingus* de **Mathe** calumniatus eſt & pro manerio ſuo de **Badington**; & *Siwardus* Comes de manerio ſuo de **Bernack**; & *Hugolonus* theſaurarius de manerio de **Helleſton**; & alij plures de alijs manerijs dicto monaſterio dudum pertinentibus; & omnes eadem ratione in dicta cauſa contra monachos obtinuerunt; & tam de manerijs, quàm de monaſterio ſuo dictus Abbas de **Peikirk** & monachi ſui nequiter ac crudeliter electi ſunt: vt nunquam alicui veniat damnum ſolum. Cùm itaque Abbas *Wulgatus* & conuentus ſuus, monachi ſcilicet 18. ſic de monaſterio deſtituti vagabundi & in proximo diſpergendi in omnem ventum pro extrema miſeria fluctuarent: miſertus eorum piiſſimus rex *Edwardus* omnes in ſuam curiam ſuſcepit, & vſquequò eis prouideret, ſuam capellam, ac aulam quotidiè frequentare imperauit. Vix egreſſus erat ſermo ex ore regis, & ecce, nuntiatur in aula eius obitus *Brithmeri* Abbatis monaſterij Croilandenſis; cuius paſtoralis baculus per Priorem monaſterij, ac duos alios fratres eum concomitantes regi extitit præſentatus. A tempore námque regis *Ethelredi* patris ſui cœperunt Abbates in regum curijs clariùs agnoſci: & indies contingebat regum miniſtros per monachos dignitatum & prælatiarum nimiùm ambitioſos varijs xenijs, & blandis ſalutationibus deinceps abundantiùs honorari. Ac inter præcipua monaſteria tunc magno nomine prædicabatur Croilandia: tot & tanta in tempore Danicæ tribulationis in regis curiã ſemper manu promptiſſima effuderat donaria & tributa. A multis itaque annis retroactis nulla electio prælatorum erat merè libera & canonica, ſed omnes dignitates tam epiſcoporum, quàm Abbatum per annulum & baculum regis curia pro ſua complacentia conferebat. Recipiens ergo piiſſimus rex *Edwardus* baculum paſtoralem monaſterij **Croyland** in præſentia domini *Gerardi* Prioris Croilandiæ, duorúmque monachorum ſuorum, qui cum ipſo ad curiam venerant, & cæterorum monachorum Pegelandenſium, quos, ſicut olim ſuos comprimotos & chariſſimos conuicinos, monachi Croilandenſes optimè nouerant, prædictum venerabilem patrem dominũ *Wulgatum* abbatem de paſtorali regimine Croilandenſis monaſterij per eius paſtoralem baculum inueſtiuit, & ſuper hoc literam ſuam Croilandenſi conuentui direxit in his verbis. *Edouardus* rex Anglorum ſubpriori & ſancto conuentui monaſterij Croilandenſis ſalutem. Miſertus domini

mini *Wulgati* quondam Abbatis Pegelandiæ, qui non ſuo crimine, ſed iuris dictamine ſuum monaſterium perdidit; miſertus etiam veſtri, qui non veſtra volentia, ſed mortis violentia veſtrum patrem nuper perdidiſtis, ambos vna antidoto ſanare contendo, ſcilicet prædictum patrem *Wulgatum* vobis in prælatum præficiendo. Vos ergo ſicut ſancti viri benefacietis, ſi prædictum patrem veſtrum, & paſtorem, tot tribulationibus exercitatum & probatum obedienter ſuſceperitis, & commonachos ſuos confratres veſtros ſecum ad vos commeantes fraternæ charitatis amore benignè tractaueritis, vt ſimul ad cœlum poſt præſentis vitæ curſum contendere valeatis, & ad ſanctũ chorum veſtrorum patronorum, qui fratres fuerunt, peruenire poſſitis. Valete, orantes pro me, & pro toto regno meo Deum deprecamini die ac nocte. Conceſſit rex *Edwardus* hoc eodem tempore ad petitionem dicti domini *Wulgati* Abbatis Croilandiæ, ſuggerente prædicto domino *Gerardo* Priore monaſterij noſtri Croylandiæ, & diligenter procurante, confirmationem totius monaſterij noſtri Croilandiæ de omnibus terris & tenementis, mariſcis, & alijs rebus noſtris dicto monaſterio noſtro Croilandiæ pertinẽtibus, per chirographum ſuum in his verbis. Ego *Edwardus* gratia Dei rex Anglorum, domino *Wulgato* Abbate Croilandię poſtulante, dominóq; *Gerardo* Priore dicti monaſterij deuotè ſupplicante, teſtamenta prædeceſſorũ meorum regũ Angliæ, ſcz. pijſſimi regis *Edredi*, & inclyti regis *Edgari* aui mei monaſterio Croilandię cõceſſa in omnibus laudo, approbo, & confirmo. Dederunt enim, & ſuis chirographis confirmârunt Deo & ſancto *Guthlaco*, ac monachis ſuis totam inſulam Croilandiæ in ſitũ ſeparalem monaſterij dictorum monachorum, ſicut iacet circa dictum monaſterium limitibus & terminis in prædictorum regum chirographis ſatis apertè deſcripta & definita; cum duobus mariſcis eius ſcilicet, **Alderlound** & **Goggiſlound** ex oppoſito eiuſdem inſulæ ad eius occiduum iacentibus, ſimiliter cum ijſdem finibus & metis quibus in ijſdem chirographis deſcribuntur. Hæc & omnia alia donaria prædictorum regum, ſcilicet *Edredi* reſtauratoris dicti monaſterij, & *Edgari* aui mei, prædictis monachis & eorum ſucceſſoribus concedo & confirmo, cum omnibus libertatibus & priuilegijs in eorum chirographis dicto monaſterio conceſſis & contentis, habenda ſancto *Guthlaco* & prædictis monachis ſuis in puram regalem eleemoſynam in perpetuum, teſtibus *Egitha* regina mea, *Edſio* & *Alfrico* Archiepiſcopis, *Godwino*, *Leofrico*, & *Siwardo* Comitibus, cum cæteris optimatibus meis, qui aſſunt in curia mea, multis. Venit itaque prædictus venerabilis pater dominus *Wulgatus* ad Croilandiam cum omnibus monachis ſuis numero ſexdecim (duo namque Londonijs defuncti erant) & cum omni ſuppellectile ſua, & receptus eſt in die ſancti *Marci* Euangeliſtæ, ſcilicet anno Domini milleſimo quadrageſimo octauo. Quo anno terræmotus factus eſt magnus Cal. Martij die Dominica, & magna mortalitas hominum & iumentorum conſequuta eſt. *Egelricus* etiam monachus *Burgi*, *Godwino* Comite procurante, factus eſt epiſcopus Dunelmiæ. Qui adeptus epiſcopatum, cùm infinitas pecunias collegiſſet, per medium vaſtiſſimæ foreſtæ, & profundiſſimorum mariſcorum de **Deping** vſque ad **Spalding** de lignis & ſabulo calcetum ſolidum viatoribus fieri fecit, opus ſumptuoſum valdè, primóq; neceſſarium: quod vſque nunc & ſemper in futurum quamdiu durauerit, de factore *Egelrico* cognomen habebit, i. **Eltricherode**. Illum pro ſuo opere Girnij vniuerſi, ac mediterranei Angli, & Saxones omnes benedicebant; ſed Dunelmenſes plurimùm condemnabant. Cúmque iterùm crumenas pecunijs refarſiſſet, epiſcopatum dimittens, & Burgum repetens, *Agelwino* monacho Burgenſi & germano ſuo ſuum annulum reſignauit. Qui penes regem, *Godwino* Comite ſimiliter procurante, factus epiſcopus, permanſit in eo vſque ad hæc tempora noſtra. Sed hęc poſteà. Anno Domini 1051. *Alfricus* Archiepiſcopus Eboracæ defunctus eſt apud **Southwell**, & apud Burgum ſepelitur. Eodem etiam anno cùm terra non daret ſolita fertilitate fructus ſuos, ſed fame plurimos habitatores deuoraret, in tantum vt bladorum carentia & panis inopia multa hominum millia morerentur: miſericordia motus ſuper populum pijſſimus rex *Edwardus*, tributum grauiſſimum, quod **Danigeld** dicebatur, omni Angliæ in perpetuum relaxauit. Ferunt quidam, regem ſanctiſſimum, cùm dictum **Danigeld** cubicularij ſui collectum in regis cameram intuliſſent, & ad videndum tanti theſauri cumulum ipſum adduxiſſent, ad primum a-

ſpectum

ſpectum exhorruiſſe, proteſtantem, ſe dæmonem ſuper aceruum pecuniæ ſaltantem, & nimio gaudio exultantem proſpexiſſe. Vnde priſtinis poſſeſſoribus iuſſit ſtatim reddere, & de tam fera exactione ne iota vnum voluit retinere; quin in perpetuũ remiſit; anno ſcilicet 38. ex quo tempore regis *Ethelredi* patris ſui *Swanus* rex Danorum ſuũ exercitui illud ſolui ſingulis annis imperauit. Hoc etiam tempore, cùm venerabilis pater Abbas *Wulgatus* tenacitatem temporis videret inualeſcere, & filios ſuos monachos ſui monaſterij, qui ante aduentum ſuum reficiebantur voluptuoſis, & abundauerant croceis, iam veſci pane ſecundario & paucis piſciculis de fluuio ſuſpirans ſupra modum, & condolens, quòd multiplicâſſet gentem, non magnificâſſet lætitiam; conſuluit in medio contra vrgentiſſimum famis inſtantis periculum, quid expediat faciendum; & diuites conferre, ſapientes conſulere ſupplicitèr ſupplicans vniuerſos amicos monaſterij adiurabat. Tunc inter familiares noſtri monaſterij, & benetiolos amicos erat præcipuus conſiliarius quidam vicecomes Lincolniæ dictus *Thoroldus*, quem multi adhuc ſuperſtites & regulares & ſeculares viderunt & nouerunt, de genere & cognatione illius vicedomini *Thoroldi*, qui quondam noſtro cœnobio amiciſſimus dedit nobis manerium ſuum de **Bokenhale** cum omnibus pertinentijs eius. Sic iſte *Thoroldus* ductus ſuper domum noſtram digniſſima pietate, in releuationem noſtri monaſterij, & exonerationem, ad ſuſtentationem ſex monachorum, ſcilicet vnius Prioris & quinque confratrum, competentiſque familiæ ſatis, vt æſtimabat, ſufficientem totum manerium ſuum de **Spalding** cum reditibus pertinentibus, & ſeruitijs ſuis vniuerſis in perpetuam eleemoſynam conceſſit, & inde chirographum ſuum fecit. Tranſmiſſiſque ſex monachis de monaſterio noſtro cum dicto *Thoroldo*, refectorium multùm releuatũ eſt. Ipſe autem inſtituit ardentèr de dicto manerio ſuam familiam amouere, deinde capellam ſuam honeſtiorem facere, & ſuam aulam in refectorium, camerámque in dormitorium, & in clauſtrum monachorum ſuum deambulatorium immutare. Inſuper iumenta manerij agriculturæ apta, aliáque coquinæ, brachini, & piſtrini vaſa talibus officijs neceſſaria, ac vtenſilia monachis contulit vniuerſa. Hoc in tempore illuſtriſſimus ac glorioſiſſimus Normannorum Comes *Wilhelmus* cum multo militum comitatu in Angliam ad regem *Edwardum* venit. Quem rex honorificè ſuſcipiens, & aliquandiù ſecum retinens, ad ciuitates & caſtella regia circumduxit, & condignam humanitatem exhibens, tandem multis donatum muneribus ad propria dimiſit. De ſucceſſione autem regni ſpes adhuc, aut mentio nulla facta inter eos fuit.

Anno Domini 1052. dominus *Wulgatus* Abbas Croilandiæ quatuor annis in regimine paſtoralis officij completis obijt nonis Iunij, & ſepultus eſt in capitulo die ſancti *Medardi* epiſcopi. Cui ſucceſſit ad Abbatis officium ex regis *Edwardi* collatione venerabilis pater dominus *Wulketulus*, factus Abbas Croilandiæ ex monacho, & ſacriſta Burgi, inſtallatus in feſto beatæ *Mariæ Magdalenæ*. *Emma*, regina quondam, & vxor regum, ſcilicet *Ethelredi* & *Cnuti*, ac mater regum, ſcilicet *Hardetnuti*, & *Edwardi*, obijt, & apud Wintoniam tumulatur. Anno Domini 1053. cùm *Godwinus* Comes in menſa regis de nece ſui fratris impeteretur, ille poſt multa ſacramenta tandem per buccellam deglutiendam abiurauit; & buccella guſtata continuò ſuffocatus interijt: comitatúſque Weſtſaxoniæ *Haroldo* filio ſuo datus eſt, & comitatus *Haroldi*, id eſt, Eſtſaxoniæ *Algaro* filio *Leofrici* Leiceſtrenſis Comitis eſt donatus. Anno Domini 1056. ſtrenuus Comes Northumbrorum *Siwardus* obijt, & ſepultus eſt in clauſtro monaſterij ſanctæ *Mariæ* extra muros eiuſdem vrbis, quod ipſe conſtruxerat. Comitatus autem eius Eboracæ *Toſtio* fratri Comitis *Haroldi* datus eſt; Northamptoniæ verò, ac **Huntingdoun** comitatus cum cæteris terris ſuis inclyto Comiti *Waldeno* filio & hæredi ſuo ſunt donati. Hoc etiam tempore rex *Edwardus* ductus prauo conſilio quorundam, illuſtriſſimum Comitem *Algarum* exlegauit ſine aliqua culpa. Sed auxilio *Griffini* regis Wallenſium, & Noricæ claſſis, quæ ſibi venerat ex inſperato, tandèm poſt multorum cædes cum rege reconciliatus, comitatum ſuum recepit, claſſiſque ſua Leiceſtriam deducta eſt, & à patre ſuo largiſſimè præmiata receſſit. Anno autem Domini 1057. illuſtriſſimus, & optimus Comes Leiceſtriæ *Leofricus* obijt, & apud Couenteriam monaſterium ſuum, quod conſtruxerat, & maximis donarijs & priuilegijs plurimùm ditauerat, ſepultus requieſcit anno æqualitèr 40. ex quo manerium noſtrum de

Baddeby

Baddeby pro termino firmæ fratris sui *Normanni* monasterio Euesshamensi contulerat, in hoc solo nociuus nobis. *Edwardus* etiam patruelis regis *Edwardi* vocatus de Hungaria, vbi Angliam attigit, infirmatus obijt, spésque regij sanguinis deinceps deficere cœpit. Anno autem Domini 1058. strenuus Comes Leicestriæ *Algarius* secundò exlegatus est; qui *Griffinum* Wallensium regem iterum adiens, & classem Noricam conducens, per vim suum Comitatum recuperauit. Ipse beneuolus & amicus monasterio nostro omnia dona progenitorum suorum domui nostræ fauorabiliter & gratioſè confirmauit, ac ad sustentationem nostri conuentus, & confratrum nostrorum apud **Spaldeling** commorantium quędam spiritualitèr adiecit. Quo tempore consilio & consensu eiusdem Comitis venerabilis pater Abbas *Wulketulus* capellam sanctæ *Mariæ* de **Spalding**, & omnes prouentus eius, cum omnibus reditibus nostro monasterio pertinentibus in orientali parte fluminis de **Meland**, prædictis monachis suis ad exhibendum hospitalitatem ibidem superuenientibus more monasteriali tàm pauperibus, quàm diuitibus, quorum creber illuc concursus erat, pleno iure possidendam assignauit. Anno autem Domini 1059. *Benedictus*, sedis Apostolicæ inuasor, zelo fidelium à papatu pellitur, & *Nicolaus* Florentiæ ciuitatis episcopus Cardinalium electione canonicè subrogatur. Ipse *Stigando* Archiepiscopo Cantuariæ pallium miserat, quia similis similem diligebat. Strenuissimus etiam Comes *Algarus* nostri monasterij semper amantissimus, sæpius ab æmulis infectatus, sæpe terra mariqúe iactatus, sed Domino semper prosperante suos conatus, inuictus, & populo terræ affectu sincerissimo amatus, obijt, & Couenterriæ iuxta patrem positus requieſcit humatus, relictis tribus liberis, duobus filijs, scilicet *Edwino*, & *Morkario*, postea Comitibus, & vnica filia, quæ nunc supereſt, Comitissa *Lucia*. Anno autem Domini 1060. *Kinsius* Archiepiscopus Eboracæ obijt, & apud Burgum, vbi monachus aliquandò fuerat, tumulatur: cui succeſſit *Aldredus* episcopus Wigorniæ, huic *Aldredo* episcop. Wicciorum * rex *Edwardus* episcopatum Herfordensem contulit cuidam *Waltero Egithæ* reginæ capellano, genere Lotharingo. Anno autem Domini 1061. dominus Abbas Croilandiæ *Wulketulus* construere cœpit, succedentibus annis prosperis, nouam eccleſiam; quia vetusta, quam quondam venerabilis dominus *Turketulus* fundauerat, minabatur in proximo ruinam. Adiuuit eum ardentissima deuotione inclytus Comes *Waldenus*, qui tum monasterio nostro Croilandiæ villam suam de **Bernak** dedit, eámque operi eccleſiæ assignauit, passus remorsum in conscientia sancta, quòd possessio erat aliquandò eccleſiastica, & quia illic erat insignis lapidicina, & ideò monasterio magis idonea & neceſsaria. Anno Domini 1062. sanctus *Wulstanus* quondam monachus Burgi, posteà Prior Wigorniæ, deindè Abbas Glauorniæ, tandem episcopus Wigorniæ est effectus. Hoc in tempore quidam vir nobilis, & valdè generosus, ac in militia multùm clarus dominus de **Brunne**, mariscíque adiacentis dictus erat *Leofricus*, nostro etiam monasterio in multis beneficus consiliarius & amicus, cognatus illius magni Comitis Herfordensis *Radini*, qui *Godam Edwardi* regis sororem duxerat in vxorem, & apud Burgum iacet tumulatus. Ipse *Leofricus* de vxore dicta *Edina*, quę sibi sanguine pollebat (quippè illius magnifici ducis *Oslaci* quondam regis *Edgari* contemporanei trinepta) filium genuerat fortissimum robore tunc adoleſcentem, nomine *Hewardum*, procero quidem corpore, pulcherrimum ephebum, sed nimiùm bellicosum, animóque ferocem supra modum; iuuenilibus etiam ludis & luctis tam seuerum, vt manus eius contra omnes, & manus omnium contra eum multoties mouerentur. Cùm ergo ad luctas, & alios ludos tales eius coętanei iuuenes procederent, nisi supra cunctos triumpharet, & lauream ob victoriam ei comprimotæ offerrent, quod brachio potuisse nequiuit, gladio sæpissimè obtinuit. Vnde conuicini de iuuene conquerentes, patrem *Leofricum* in tantum contra prolem propriam prouocabant, quòd ipse coram rege *Edwardo* plurimas pueriles ineptias in patrem non ferendas, & violentias in vicinos exceſsiuas toto felle pateſaceret, & eius exlegationem tanquam aduersarius procuraret. Strenuissimus adoleſcens *Hewardus* exlegatus, Northumbriam, hinc Cornubiam, inde Hiberniam, deindè Flandriam petens, & vbique fortissimè se gerens, nomen in breui glorioſum valdè, & magnificum acquisiuit; omnibus periculis se intrepidè ingerens, & fœliciter euadens, in omni militari conflictu se semper fortissimis obijciens, & fortiter

vincens,dubium fuit,vtrùm fœlicior an fortior fuerit: ita ſuos omnes hoſtes euicit, ita de maximis diſcriminibus immunis euaſit. Cúmque ſic in certaminibus plurimis, & magnis prælijs præclarus,& inuictus etiã apud ſuos aduerſarios publicaretur,eiúſque geſta fortia etiam Angliam ingreſſa canerentur; patrem ſuum, ac matrem, omnéſque parentes,& propinquos,ac comprimotas vniuerſos in ſui amorem ardentiſſimum mira Dei gratia conuerſos, non dubium,quin mutatio dexteræ excelſi tantum odium in tantam beneuolentiam commutauit. In Flandria tandem quandam puellam nobilem, *Turfridam* nomine,ducens in vxorem,genuit ex ea vnicam filiam, quæ nunc ſupereſt in noſtra conuicinia,illuſtri militi,& noſtro monaſterio multùm familiari *Hugoni Euermue*,domino villę de Deping, cũ hęreditate paterna, ſcilicet Brunne ac ſuis appendicijs,nuper maritali coniugio copulata. Mater autem *Turfridæ* veniens cum viro ſuo in Angliam, vidénſque caduci ſeculi multiplicia volumina, tandem cum viri ſui licentia relicta omni ſeculi pompa ſanctimonialem habitum in noſtro monaſterio Croilandiæ de manu domini *Wulketuli* Abbatis accepit, in illo habitu diu ac ſanctiſſimè conuerſata, ac dudum defuncta, vix ęſtate quarta iam tranſacta, in noſtro ſepulta monaſterio requieſcit. Pater quidem *Hewardus* cũ prædicta vxore ſua natale ſolũ petens poſt innumera certamina,poſt ingentia prælia, & mille pericula tam cõtra regem Angliæ,quàm Comites, & Barones, contra præfectos & præſides frequenter inita, & fortitèr conſummata, prout adhuc in triuijs canuntur, matréq; vidua potenti dextera vindicata,tandem cum regia pace paterna obtenta hæreditate, in pace dies ſuos compleuit,& in monaſterio noſtro iuxta ſuam vxorem nuperrimè ſepulturam elegit. Sed hæc poſteá. Anno autem Domini 1063. *Haroldus* Comes Weſtſaxoniæ iuſſu regis *Edwardi* in Wallenſes,qui crebras irruptiones in pagos proximos,& plurimas deprędationes aſſiduè faciebant, expeditionem fortiſſimam mouit: cernénſque Wallenſem leuitatem in Anglicam grauitatem multa facere, & facta violentia citiùs ad ſaltus refugere,noſtróſque milites armis onuſtos inſequi non valere; prȩcepit militum chorum omnem leuem armaturam aſſueſcere. Vndè territi Wallenſes, ſe in omnibus ſubmiſerunt,& regem ſuũ *Griffinum* penitus abiecerunt. Anno autem Domini 1065. rex *Griffinus* Wallenſium à ſuis occiditur, & caput eius cum roſtro nauis ipſius *Haroldo* deſtinatur: cuius fratribus *Blethgento* & *Ruthio* rex *Edwardus* dedit, & fidelitate iurata pro ſeruitio regno Angliæ debito ſingulis annis præſtò perſoluendo Walliam tenendam ſibi & ſuis poſteris pacificè conceſſit. Anno eodem rex *Edwardus* ſenio iam grauatus, cernens *Clitonis Edwardi* nuper defuncti filium *Edgarum* regio ſolio minùs idoneum tam corde quàm corpore,*Godwiniique* Comitis multam malámque ſobolem quotidiè ſuper terram creſcere, ad cognatũ ſuum *Wilhelmum* Comitem Normanniæ animum appoſuit,& eum ſibi ſuccedere in regnum Angliæ voce ſtabili ſanciuit. *Wilhelmus* enim Comes tunc in omni prælio ſuperior, triumphator contra regem Franciæ,ac omnes Comites Normanniæ contiguos publicè perſonabat, inuictus in armorum exercitio, iudex iuſtiſſimus in cauſarũ iudicio, religioſiſſimúſque ac deuotiſſimus in diuino ſeruitio. Hinc rex *Edwardus Robertum* Archiepiſcopum Cantuariæ legatum ad eum à latere ſuo direxit; illúmque deſignatum ſui regni ſucceſſorem tam debito cognationis, quàm merito virtutis ſui Archipræſulis relatu inſinuauit. Ad hoc *Haroldus* maior domus regiæ veniens in Normanniam, ſe *Wilhelmo* Comiti poſt regis obitum regnum Angliæ conſeruaturum non tantùm iurauit,ſed etiam ſe ducturum filiam *Wilhelmi* Comitis in vxorem data fide ſpopondit; & ſuper hæc magnificè muneratus ad propria reuenit. Anno autem Domini 1066. cometa in cœlo apparuit,quod regni mutationem magnam, populi ſtragem, & multam terræ miſeriam portendit; vndè dicitur illud metricum,

Anno milleno ſexageno quoque ſeno
Anglorum meta crinem ſenſere Cometæ.

Vt enim Philoſophi dicunt,quò dirigit crinem,illuc dirigit & diſcrimen. Rex enim *Edwardus* circa natale Domini ad mortem ægrotabat, & in eccleſia Weſtmonaſterij tumulatus anno regni ſui 24. ferè completo. In craſtino verò regij funeris Comes *Haroldus* contra ſuum ſtatum & iuſiurandum contemptor præſtitæ fidei,ac nequitèr oblitus ſui ſacramenti,throno regio ſe intruſit,per Archiepiſcopum Eboracæ *Aldredum* ſolennitèr

nitèr coronatus: & regnauit menſibus nouem. *Willielmus* autem Comes Normanniæ legatos mittit, fœdera fracta dicit, pacta patefacit, promiſſa petit, & aliquod iuſtum medium confici requirit. At rex *Haroldus* legatos vix auſcultat, fœdera fracta negat, pacta recuſat, promiſſa excuſat, ac omnia iuſta media oblata ſufflat & ſubſannat. Cúmque hæc intermedia quotidiè agerentur, & ſolùm nunciorum curſus ac recurſus tota æſtate ſine fructu conſummarẽtur, *Willielmus* præpropera querela Papã conſuluit, & ab eo animatus etiam vexillũ legitimæ victoriæ pro munere accepit. *Haroldus* verò iudicium Papæ parui pendens, portus circuit, militiam colligit, ac præcipuè fratrem ſuum *Toſtium* Comitem aſſiduè littora infeſtantem perſequitur, & expellit. Et ecce, *Haroldus* rex Norwagiæ, cui prædictus *Toſtius* ſe coniunxerat, cum claſſe ducentarum nauiũ Humbriæ fluminis oſtium ingreditur, & per Duſe fluuiolum ferè ad Eboracum omnes aduehuntur. Illic ſub tutoribus claſſe remiſſa Eboracum aggrediuntur, capiunt, diripiunt, & occidunt. Duo Germani Comites *Edwinus* & *Morcarius* collecta comprimotarum modica manu aduolant, ſed ab armatis inermes citiùs repelluntur. Tandem rex Anglorum *Haroldus* cum ſolida manu militum apud Staunfordbridge illos aperto Marte aggreditur: & licèt Norici acerrimè reſiſterent; cæſis cum maxima multitudine Barbarorum ducibus exercitus, ſcilicet *Haroldo* rege, & *Toſtio* Comite, tandem victoria potitur. Soli cuſtodes claſſis *Oſlaus* regis *Haroldi* filius, & *Paulus* Comes Orcadarum cum claſſe viginti nauium tantùm ad propria liberi dimittuntur. Dum ergò *Haroldus* hac victoria contra Noricos gloriaretur, Normannos in auſtrali parte regni ſolidam terram cepiſſe indies per nouos nuncios narratur. Rex lætus heſterna victoria, ſimili cum fortuna ſomniat ſuccedere futura. Præuolat igitur vniuerſos, exercet ſtimulos, nec de toto exercitu præter pauciſſimos eum aliquis concomitatur. Perueniens igitur citiùs Haſtingas, collectáque illic popularium aliquali turba, confectáque ex ijs acie adhuc rudi nimis, & tenera, exercitum non expectat; ſed, fatis vrgentibus, contra Comitem in craſtino dimicat, & fortiſſimè tota die vſque ad veſperum inuictus perdurans, ac ſæpiùs more gregarij militis manu ad manum congrediens, cum aduerſarijs robuſtiſſimè digladians à dextris & à ſiniſtris, corruit tandem in diei crepuſculo, in quodam, vbi ſuos collegerat, monticulo eminùs ſagittatus. Cecidit ibi rex *Haroldus*, Comites etiam ſui, & fratres *Gurtha*, & *Lefwinus*, ac reliquus eius exercitus nobilium Angliæ vniuerſus.

Victorioſiſſimus Comes *Willielmus* obtenta palma, peruagatáq; paruo tempore occidentali Angliæ ora, Londonias cum epiſcopis plurimis petit, & lætanter receptus, ouantérque rex conclamatus, in ipſo die natalis Domini ab *Alfredo* Archiepiſcopo coronatus regale ſolium conſcendit. Coronationis autem officium noluit ab Archiepiſcopo *Stigando* percipere, (cuius dignitati ſolebat illud officium ex debito pertinere) eò quòd ab Apoſtolico papa illum calumniatum audierat, ſuum pallium non ſumpſiſſe canonicé. *Stigandus* iſte dimiſſo epiſcopatu Eſtangliæ, ſimplicitatéque innocentiſſimi regis abutens, & iura omnia ſe poſſe peruertere pecunijs arbitrans, Wintonienſem inuaſerat, deindè adhuc viuente *Roberto* Archiepiſcopo Cantuariæ cathedram aſcendens etiam Wintonienſem retinebat. Ex his accuſatus, & publicè condemnatus, ab Apoſtolicæ ſedis legatis poſteà in concilio Wintonienſi depoſitus eſt. Cui ſucceſſit reuerendiſſimus patriarcha ex Abbate Cadomenſi omnium liberalium artium doctor laudatiſſimus, & luculentiſſimus, & in temporalibus negotijs experientiſſimus, vitáque ac religione ſanctiſſimus magiſter *Lanfrancus*, in Archiepiſcopum Cantuarienſem canonicè conſecratus. Sed hæc poſtea. Porrò contra victorioſiſſimum *Willielmum* nouum regem plurimi principes terræ aliquandiu reluctati, ſed poſteà fracti viribus eius, & ſuperati, tandem ſe Normannorum nutui ſubmiſerunt. Inter quos prædicti germani Comites *Edwinus*, & *Morcarius* ambo à ſuis per inſidias trucidati; *Rogerus* Herfordenſis Comes perpetuò carceri incatenatus; *Radulphus* Comes Southfolke de terra fugatus; *Waldenus* verò Comes coniugio ſuæ neptis aſtrictus; *Agelwinus* epiſcopus Dunelmenſis Abendoniæ incarceratus; frater eius & prædeceſſor *Egelricus* ſimiliter apud Weſtmonaſterium carceri mancipatus; cæteríque omnes recalcitrantes vel prælatijs depoſiti & priuati, vel trans mare pulſi & exiliati, vel per monaſteria carceribus deputati, tandem vel inuiti nouo regi ſua capita ſubdiderunt. Summatim

námque ac carptim victorioſiſſimi regis geſta narro, quia ſecum ſequi annuatim, paſſimque ſcribere greſſus ſuos non ſufficio. Deinceps ergo Comitatus,& Baronias,epiſcopatus,& prælatias totius terræ ſuis Normannis rex diſtribuit, & vix aliquem Anglicum ad honoris ſtatum,vel alicuius dominij principatum aſcendere permiſit. Solus prætactus *Hewardus* proſpero fine remurmurabat. Audiens enim in Flandria terram Angliæ alienigenis ſubiugari, ſuámque paternam hæreditatem mortuo patre ſuo *Leofrico* munere regio cuidam Normanno donari, matrémque viduam multis iniurijs, & maximis moleſtijs affligi; tactus digniſſimo dolore cum *Thurfrida* ſua vxore Angliam aduolat: collectáque cognatorum non contemnenda manu ſuper matris iniuriatores gladio ſuluiat,& de ſua hæreditate procul fugat & eliminat. Conſiderans etiam tunc fortiſſimis viris ſe præfectum,nonnullíſque militibus præpoſitum,ac nec dum militari more balteo legitimè ſe accinctum; aſſumptis ſecum de ſua cohorte pauciſſimis ſimul legitimè militiæ cum eo tyronibus conſecrandis, patruum ſuum tunc Abbatem Burgi nomine *Brandum*, virum valdè religioſum,&(vt audiui à prædeceſſore meo domino *Wulketulo* Abbate, aliíſque multis) pauperum eleemoſynis valdè deditum, & omnibus virtutibus adornatum adijt,& ſe fieri legitimum militem, præmiſſa primitus omnium peccatorum confeſſione,& eorum percepta abſolutione,inſtantiſſimè ſupplicauit. Quoniam Anglorum erat conſuetudo, quòd, qui militiæ legitimè conſecrandus eſſet,veſpere præcedente diem ſuæ conſecrationis ad epiſcopum, vel abbatẽ, vel monachum, vel ſacerdotem aliquem contritus & compunctus de omnibus ſuis peccatis confeſſionem faceret,& abſolutus orationibus,& deuotionibus,& afflictionibus deditus in eccleſia pernoctaret; in craſtino quoque Miſſam auditurus, gladium ſuper altare offerret, & poſt euangelium ſacerdos benedictum gladium collo militis cum benedictione imponeret; & communicatus ad eandem Miſſam ſacris *Chriſti* myſterijs denuò miles legitimus permaneret. Hanc conſecrandi militis conſuetudinem Normanni abominantes, non militem legitimum talem tenebant,ſed ſocordem equitem, & Quiritem degenerem deputabant. Et non tantùm hunc morem, ſed alias etiam conſuetudines immutabant. Nam chirographorum confectionem Anglicanam,quæ anteà vſque ad *Edwardi* regis tempora fidelium præſentium ſubſcriptionibus cum crucibus aureis aliíſque ſacris ſignaculis firma fuerunt, Normanni condemnantes, chirographa chartas vocabant; & chartarum firmitatem cum cerea impreſſione per vniuſcuiuſque ſpeciale ſigillum ſub inſtillatione trium vel quatuor teſtium aſtantium conficere conſtituebant. Conferebantur etiam primò multa prædia nudo verbo, abſque ſcripto,vel charta, tantùm cum domini gladio,vel galea,vel cornu, vel cratera; & plurima tenementa cum calcari,cum ſtrigili,cum arcu; & nonnulla cum ſagitta. Sed hæc initio regni ſui; poſterioribus annis immutatus eſt iſte modus. Tantùm tunc Anglicos abominati ſunt, vt quantocunque merito pollerent, de dignitatibus pellerentur; & multò minùs habiles alienigenæ,de quacunque alia natione, quæ ſub cœlo eſt, extitiſſent, gratanter aſſumerentur. Ipſum etiam idioma tantùm abhorrebant, quòd leges terræ, ſtatutáque Anglicorum regum lingua Gallica tractarentur; & pueris etiam in ſcholis principia literarum grammatica Gallicè,ac non Anglicè traderentur; modus etiam ſcribendi Anglicus omitteretur,& modus Gallicus in chartis,& in libris omnibus admitteretur. Sed de iſtis ſatis. Porrò cùm ſuprà memorati Comites *inclyto* regi *Willielmo* repugnarent, Helienſes paludes cum alijs multis magnatibus ſimiliter exhæredatis occupantes; celeri nuncio *Hewardus* ad eos accerſitus, dux belli & magiſter militum efficitur,vbi tot pulchra bellica facinora fecit, toties aduerſarios vicit, tot vicibus illuſit,quòd perpetuam laudem meruit: quippe qui ruinas ſuæ patriæ pereuntis, quàm diu potuit,ſuſtentauit,& inultos abire ad inferos non permiſit. Cæteri optimates ſe regi dedentes,eius gratiam tentauerunt: ſolus hic omnimodis hoc recuſans, ſe ſubdere diſtulit, ac aliâs diuertit. Hoc in tempore defuncto Abbate Burgi prædicto *Brando* patruo *Hewardi*, ſucceſſit *Thoroldus* alienigena ex collatione regis *Willielmi*. Quod *Hewardus* ægrè ferens ſuper cognatos & notos alienigenam dominari, Burgum inuaſit,Abbatem fugauit; & licèt dominus Abbas *Thoroldus Tuonem Talbois* potentiſſimum tunc Normannum, & dono regio in vicinia ſuper totam Hoylandiam dominantem in ſuam defenſionem adduxiſſet; tamen illum aperto bello cepit, & ingentis

ſummæ

ſummæ redemptione pecuniaria abſolutum de cuſtodia liberum dimiſit redire ad propria. Huic autem *Yuoni Talbois* poſt necem prædictorum duorum fratrum & Comitum, *Edwini* & *Morcarij Luciam* ſororem eorum cum omnibus terris & tenementis ad eoſdem pertinentibus inclytus rex *Willielmus* dederat in vxorem: quæ quia in Hoylandia potiſſimè iacebant, omnes Hoylandenſes eum attentiſſimè honorabant, & genu flexo deprecabãtur, vt domino. Cui licèt vniuerſos honores, quos valebant, ac omnia ſeruitia, quæ debebant, promptiſſimo animo impenderent; non tamen eos reciproca confidentia diligebat: ſed torquens & tribulans, angens & angarians, incarcerans & excrucians, ac quotidiè nouis ſeruitijs onerans, plurimos omnia ſua vendere, ac alias patrias petere crudeliter compellebat. Contra verò monaſterium noſtrum, ac omnes Croilandenſes diabolico inſtinctu tanto furore efferatus eſt, vt variè Croilandenſium animalia in mariſcos cum canibus ſuis inſectans, longiùs effugaret, lacubus immergeret, nonnulla caudis, auribus mutilaret, & crebrò ſpinis ac tibijs iumentorum fractis, penitùs inutilia redderet: dominum etiam *Wulketulum* prædeceſſorem meum tunc Abbatem pro viribus deſtruere iugitèr incurſans, & iniurians deterreret, ac demùm accuſans deponeret, & depoſitum clauſtro Glaſconiæ, ne aliquo ſolatio frueretur ſuæ patriæ, procul & impijſſimè deputaret. Sed hæc magis poſteà. In cellam quippe noſtram, fratréſque noſtros, ſuos conuicaneos, Priorem, & commonachos in eius ianuis commorantes, & tota die in eius facie conuerſantes tanta tyrannide debacchatur, vt iumentis eorum, tam bobus, quàm equis multoties mutilatis, ouibus ac auibus quotidiè enectis, porcis & porcellis innumeris percuſſis, perditis, & necatis etiã frequentiſſimè, famuli Prioris in curia Comitis exactionibus importabilibus opprimerentur, gladijs & fuſtibus in compitis ſæpiùs cæderentur, ac aliquoties occiderentur. Hinc Prior, & monachus poſt preces, & xenia, poſt innumera ſuis miniſtris donaria, poſt peracta omnia, quæ pati putabant neceſſaria, cùm nihil valeret eorum induſtria, ſed ſemper increſceret tyranni nequitia, & miniſtrorum ſuorum feruens malitia; aſſumptis ſecum ſacris calicibus, libris, ac ſuis lectiſternijs, relicta cella in manu Domini, excutientes puluerem pedum ſuorum in filios ignis æterni, ad ſuum monaſterium Croilandiam reuertuntur. Tranſmittentes ergò quotidiè deinceps ad capellam ligneam ſanctæ *Mariæ* vnum monachum de Croilandia, qui diuina ibidem populo celebraret, laborem immenſum & ſupra vires tædioſum arbitrantes tam Abbas *Wulketulus*, quàm totus ſuus conuentus, alternis diebus monachum denuò tranſmittendum communi conſilio decreuerunt. Vbi hoc aliquandiù agebatur, (prout apud omnes compatriotas nimis eſt cognitum & notorium) in feſto ſanctæ *Luciæ* virginis ſummo mane exorta maxima tempeſtate, ſimiliter & Iedone in nauiculam irruente, tranſmiſſus monachus dominus *Manerius*, venerabilis ſenex, & valdè religioſus, apud **Modelade** eſt ſubmerſus. Tanto námque infortunio turbati, & territi nimiùm omnes monachi monaſterij Croilandiæ, deinceps quenquam tranſmittere longo tempore ceſſauerunt. *Yuo* verò Comes gaudens, quòd Dominus etiam ſecum quaſi videretur contra noſtrum monaſterium dimicare, Andegauiam mittit ad dominum *Natalem* Abbatem ſancti *Nicolai*, exorans, quatenus monachos dirigat; & cellam honeſtam ac ſufficientem pro vno Priore, & quinque monachis in ſua villa de **Spalding** paratam, & ædificatam, etiam terris & tenementis ſatis ditatam ſpondet, & promittit. Veniunt itaque Andegauenſes monachi, & cellam noſtram occupant, alienique coram nobis terras noſtras deuorant. Et domino *Wulketulo* Abbate ſuper hoc in curia regis calumniam mouente, omnes Normanni mutuò fœderati, prædas & preſſuras, cædes & cæteras iniurias vniuerſas *Yuonis Talbois* contra Croilandenſes iuſtificant, & acceptant; & velut in corpore Behemoth ſquama ſquamæ coniuncta fuiſſet, veritatis omne ſpiraculum refutant. Accedit etiam hoc eodem tempore ad cumulum calamitatis Croilandiæ Comitis *Waldeni*, qui omnibus religioſis benigniſſimus, & maximè monaſterio Croilandenſi præcipuus, & præſtantiſſimus amicus extiterat, crudelis decollatio: & licèt eum venerabilis Archiepiſcopus *Lanfrancus* confeſſor ſuus totius factionis & coniurationis eum aſſereret penitus immunem, &, ſi moreretur in cauſa, futurum pro innocentia martyrem; impijſſima tamen vxore ſua nouas nuptias affectante, ac ideò viri ſui mortem ſceleratiſſimè maturante,

inhiantibus etiam nonnullis Normannis ad eius Comitatus, videlicet Northamptoniæ,& Huntingdoniæ, cupidiſſimo maximè Comite Andegauenſi *Yuone Talbois* pro terris ſuis & tenementis, quæ plurima erant in omnibus finibus Angliæ, ſuum ſanguinem ſitiente, innocens & innoxius apud Wintoniam pridie Kalend. martyrizatur,& confeſtim ibidem corpus martyris humili ceſpite ſepelitur. Poſt quindecim autem dies regis permiſſione per venerabilem *Wulketulum* abbatem corpus martyris ex tumulo tollitur & ita integrum, recentique cruore reſperſum, ac ſi eodem die occiſus fuiſſet; & cum debita veneratione Croilandiam defertur, & in eiuſdem monaſterij capitulo honorificè tumulatur. Vbi cùm Dominus ad oſtendendum innocentiam ſui martyris per miraculorum potentiam mirabilis in ſuis ſanctis, & in perpetuum laudabilis apparuiſſet; vxor ſua thalamo relicto ſuo audiens *Chriſti* magnalia, ad tumulum viri ſui acceſſit, & videntibus nobis pallium ſericum ſuper tumulum obtulit: quod,quaſi manibus alicuius reiectum fuiſſet, longiùs â tumulo reſiluit. Tunc etiam manerium de **Bernake**, quod monaſterio noſtro dederat, de nobis tollitur, inque dotem impijſſimæ *Iezabel* quondam vxoris ſuæ cum cæteris terris ſuis circa Trentam donandum iuſſu regio confiſcatur. Poſt modicum verò tempus quum inclytus rex *VVilhelmus* dictam neptem ſuam nuptui tradere cuidam generoſo Normanno,nomine *Simoni* Syluanectenſi diſponeret, illa nuptias eius reſpuit, quia dictus *Simon* in altera ſua tibia claudicauit. Vnde ſupra modum rex iratus Comitatum Huntingdoniæ cum omnibus terris eidem pertinentibus dicto *Simoni* dedit: ac illa iram regis pertimeſcens, cũ filiabus ſuis fugam iniuit, & iuſto Dei iudicio multùm deſperata, odio omnibus habita, per diuerſa loca & latibula errauit. Tandem ergo hæc miſera recognoſcens ſua flagitia,pœniténſque valdè de viri ſui cæde nefaria,ipſa in cœlibatu permanſit, cùm deinceps omnibus ſuſpecta, & dignè deſpecta fuit. Filiam verò eius ſeniorem,nomine *Matildem*,poſt multa conſilia prædictus *Simon* vxorem aſſumpſit; de qua ſobolem iam recepit, ſcilicet *Simonem*,*VValdenum*,& *Matildem*,adhuc impuberes & infantes. *Aliciam* autem ſororem vxoris ſuæ dedit dictus *Simon* Comes illuſtriſſimo viro *Rodolpho* Tornacenſi, cum toto dominio de **Weichamſtowe** dudùm Comiti *VValdeno* patri ſuo pertinenti. De qua iam prolem dictus *Radulphus* habet,licèt nomen prolis notitia mea nondum habeat. Iſte *Simon*, Comes Huntingdonenſis, & Northamptonenſis conſtruxit caſtellum Northamptoniæ, & monaſterium ſancti *Andreæ* non longè à dicto caſtello. Hæc de vxore & ſobole ſancti martyris ad præſens credo ſufficere. Venerabilis autem Abbas *VVulketulus* citò poſt ſancti martyris ſepulturam miracula Dei, quæ quotidie Dominus operabatur circa ſanctum ſuum, apertè conuicinis ſuis prædicauit, & palam omnibus publicauit. Vnde Normanni nimiùm indignati, & contra virum iuſtum iniuſtè irati, præcipuè *Yuone Talboïs* præ cæteris atrociùs eum perſequente, ad proximum concilium Londonijs celebrandum perſonaliter adeſſe ſummonitum, & ad diem comparentem, pro debita reuerentia ſancto martyri habita, facta conſpiratione nefaria, de idololatria nequitèr accuſant, & de monaſterij cura nequiùs priuant, & priuatum clauſtro Glaſconiæ ſub cruentiſſimo tum Abbate *Tharſtano* procul à notis, & à ſua patria nequiſſimè condemnant. Venerabili ergo patre Abbate *VVulketulo* de regimine paſtoralis officij ſic depoſito, totóque theſauro monaſterij ſic direpto, & in vſus regios confiſcato mea paruitas ſubrogatur. Ego enim *Ingulphus* humilis miniſter ſancti *Guthlaci* monaſteriíque ſui Croilandenſis, natus in Anglia, & à parentibus Anglicis, quippe vrbis pulcherrimæ Londoniarum, pro literis addiſcendis in teneriori ætate conſtitutus, primùm Weſtmonaſterio, poſtmodùm Oxonienſi ſtudio traditus eram. Cúmque in *Ariſtotelẽ* arripiendo ſupra multos coætaneos meos profeciſſem,etiam Rhetoricam *Tullÿ* primam,& ſecundam talo tenus induebam. Factus ergo adoleſcentior, faſtidiens parentum meorum exiguitatem, paternos lares relinquere,& palatia regum, aut principum affectans,mollibus veſtiri,pompoſiſq; lacinijs amiciri indies ardentiùs appetebam. Et ecce, inclytus nunc rex noſter Angliæ, tunc adhuc Comes Normanniæ *Wilhelmus* ad colloquium tunc regis Angliæ *Edwardi*, cognati ſui, cum grandi miniſtrantium comitatu Londonias aduentabat. Quibus citiùs

citiùs insertus, ingerens me vbique ad omnia emergentia negotia peragenda, cùm prosperè plurima perfecissem, in breui agnitus illustrissimo Comiti & astrictissimè adamatus, cum ipso Normanniam enauigabam. Factus ibidem scriba eius, pro libito totam Comitis curiam ad nonnullorum inuidiam regebam, quósque volui, humiliabam, & quos volui, exaltabam. Cumque iuuenili calore impulsus, in tam celso statu supra meos natales consistere tæderem, quin semper ad altiora conscendere instabili animo, ac nimiùm prurienti affectu ad erubescentiam ambitiosus auidissimè desiderarem: nuntiatur per vniuersam Normanniam, plurimos Archiepiscopos imperij cum nonnullis alijs terræ principibus velle pro merito animarum suarum more peregrinorum cum debita deuotione Hierosolymam proficisci. De familia ergo Comitis domini nostri plurimi tam milites, quàm clerici, quorum primus & præcipuus ego eram, cum licentia, & domini nostri Comitis beneuolentia in dictum iter nos omnes accinximus; & Almanniam petentes, equites triginta numero, & ampliùs, domino Maguntino coniuncti sumus. Parati namque omnes ad viam, & cum dominis episcopis connumerati septem millia, pertranseuntes prosperè multa terrarum spatia, tandem Constantinopolim peruenimus. Vbi *Alexim* imperatorem eius adorantes, Agiosophiam vidimus, & infinita sanctuaria osculati sumus. Diuertentes indè per Lyciam, in manus Arabicorum latronum incidimus; euisceratique de infinitis pecunijs, cum mortibus multorum, & maximo vitæ nostræ periculo vix euadentes, tandem desideratissimam ciuitatem Hierosolymam læto introitu tenebamus. Ab ipso tunc patriarcha, *Sophronio* nomine, viro veneranda canitie honestissimo ac sanctissimo grandi cymbalorum tonitru & luminarium immenso fulgore susceptì, ad diuinissimam ecclesiam sanctissimi sepulchri tam Syrorum, quàm Latinorum solenni processione deducti sumus. Ibi quot preces inorauimus, quot lachrymas infleuimus, quot suspiria inspirauimus, solus eius inhabitator nouit Dominus noster *Iesus Christus*. Ab ipso itaque glorioßissimo sepulchro *Christi* ad alia sanctuaria ciuitatis inuisenda circumducti, infinitam summam sanctarum ecclesiarum, & oratorium, quæ *Achim* Soldanus dudum destruxerat, oculis lachrymosis vidimus. Et omnibus ruinis sanctissimæ ciuitatis tam extrà, quàm intrà numerosis lachrymis intimo affectu compassi, ad quorundam restaurationem datis non paucis pecunijs, exire in patriam, & sacratissimo Iordane intingi, vniuersáque *Christi* vestigia osculari desiderantissima deuotione suspirabamus. Sed Arabum latrunculi, qui omnem viam obseruabant, longiùs à ciuitate euagari sua rabiosa multitudine innumera non sinebant. Vere igitur accidente stolus nauium Ianuensium in porta Ioppensi applicuit. In quibus, cùm sua mercimonia Christiani mercatores per ciuitates maritimas commutâssent, & sancta loca similiter adorâssent, ascendentes omnes, mari nos commisimus. Et iactati fluctibus & procellis innumeris, tandem Brunduſium appulimus: & prospero itinere per Apuliam Romam petentes, sanctorum Apostolorum *Petri* & *Pauli* limina, & copiosissima sanctorum martyrum monumenta per omnes stationes osculati sumus. Inde Archiepiscopi, cæterique principes imperij Almanniam per dexteram repetentes, nos versus Franciam ad sinistram declinantes, cum enarrabilibus & gratijs, & osculis ab inuicem discessimus. Et tandem de triginta equitibus, qui de Normannia pingues exiuimus, vix viginti pauperes peregrini, & omnes pedites, macie multa attenuati, reuersi sumus. Cúmque mei comites vniuersi ad sua refugia citiùs dispersi festinâssent, ne de cætero mundi vanitatibus me inuoluerem, domum meam scopis mundatam deinceps mundam conseruare, ac septem spiritibus nequitiæ recluſam obfirmare sanctissimum Fontanissense cœnobium inuolabam. Vbi à venerabili patre domino * *Gebertо* Abbate monachicum stemma suscipiens, delicta inuentutis meæ, & ignorantias meas vniuersas (prout gratia Spiritus sancti inspirabat) emundare & emendare indefessa vigilantia satagebam. Demùm non paucis interlabentibus annis, decedente venerabili Priore domino *Winoto*, in partem suæ solicitudinis venerabilis pater meus dominus Abbas *Gebertus* meam exiguitatem euocauit, ac Priorem monasterij sui, licèt indignum & renitentem, tandem tamen obedientiæ funibus constrictum constituit & effecit.

* al. Gerberto

effecit. Hoc in tempore inclytus dominus meus Comes Normanniæ *Willielmus* funere pijſſimi regis Angliæ *Edwardi* cognati ſui per quotidianos nuncios intellecto, ad tranſiretandum pro iure ſuo conquirendo cum fortiſſimo exercitu auram fauorabilem in portu ſancti *Walerici* diutiùs expectabat. Quò tunc ego accedebam cum domini Abbatis mei xenio; & explorato opportuno aditu, duodecim iuuenes electos, equites, & armatos cum centum marcis pro ſuis ſumptibus in ſuam expeditionem ex parte prædicti patris Abbatis mei offerebam. Regratiatúſque abundantiſſimè pro tam neceſſario munere, etiam chartam ſuam de donatione totius vineæ chari loci munificentiſſima largitate domui noſtræ in perpetuum obtinens, lætus & laudans ad meum monaſterium reuertebar. Ipſe verò proſperrima nauigatione mare tranſiens, & (vt præmittitur) Angliam ſibi ſubijciens, noſtrum monaſterium Fontaniſſenſe ſemper arctiſſimo affectu amplexatus eſt, & multis honoribus tam dominum Abbatem meum, quàm omnes confratres eiuſdem monaſterij, quandocunque occurrerent, plurimùm veneratus. Currente igitur aliquanto annorum numero, depoſitóque de regimine paſtoralis officij venerabili patre domino *Wulketulo* Abbate Croilandenſi, prædeceſſore meo, inclytus dominus meus rex *Willielmus* ad venerabilem patrem præfatum meum dominum *Gebertum* Abbatem monaſterij Fontaniſſenſis pro exilitate mea nuncium dirigens, quod petijt, obtinuit; & me triſtiſſimum ad tam graue onus ſubeundum, ſed lætiſſimum, quòd ad natale ſolum me cernerem tranſferendum, ſuper candelabrum Croilandenſis eccleſiæ in *Chriſti* templo ſacratiſſimo collocauit. Dimittendum autem in partes iſtas tam venerabilis Abbas meus, quàm tota cætera fratrum ſancta congregatio ſuppliciter & ſæpius exorabant, quatenus ſemper ſancti niduli mei memor, matrem meam ab animo meo non dimitterem; ſed loquerer pro ijs bona contra omnes coram domino meo rege, cuius (vt præſupponebant) frequentiſſimè colloquio fruerer, ſæpiſſimè intereſſem contubernio, aliquoties participarem conuiuio ſecum in Anglia moraturus; inſuper de ſanctorum ſarcophagis, qui plurimi in dicto pauſant monaſterio, tollerem mecum aliquod memoriale monumentum, quò & deuotio mea creſceret ad Deum, & dilectio perſeueraret ad locum. *Pernoctans igitur in eccleſia ante ſanctorum ſcrinia, ſcilicet* Wandrageſili *Abbatis*, Wulfranni, & Ausberti *Epiſcoporum, effudi mea præcordia; & quatenus Dominus dirigere dignaretur viam meam meritis & precibus dictorum patronorum, debita deuotione poſtulabam. Erat enim ſancti* Andreæ *Apoſtoli vigilia; & in ſuo curſu medium iter tunc ferè peregerat, cùm poſt multa precum dictamina tandem dicti ſancti Apoſtoli lecta paſſione victorioſa, ſomno ſubitò obrepente, ſuper lectrinum, quod antè ſtabat, in latus alterum reclinabar. Et ecce, videbam venuſtiſſimum quendam Abbatem, quem duo reuerendiſſimi epiſcopi allaterantes comitabantur, de retro altari procedere; ac totidem ſanctis, quorum duo ſacerdotalibus ſtolis refulgebant, & tertium medium inter ſe, quaſi conſulem ſplendidiſſimum, qui torquem auream in collo geſtabat, cum ſumma reuerentia deducebant, in medio choro obuiare. Vbi cùm ſe mutuò ſalutaſſent, & orationem Dominicam conſummaſſent; alter epiſcoporum me aduocat, & quòd hoſpites ſuos in hoſpitium deducerem, & diligenter miniſtraus, ignem hoſpitij ſummoperè conſeruarem, quouſq; pro me mitterent, ſolicitè monet, & mandat: ac ſancti cæteri ſimiliter ſupplicabant. Cumq; acquieſcere eorum iuſſionibus aliqualiter detrectarem, addidit etiam ſanctus epiſcopus meam confortans puſillanimitatem, Vade, & verè dextera mea ſemper erit tecum. Et ſic viſio diſparuit. Et ad matutinas vigilias de præfato Apoſtolo perſoluendas noſter ſecretarius nolam pulſauit pro fratribus excitandis. Interpretationem verò huius viſionis pluribus annis penitus ignorabam, quouſque veniens in partes iſtas, & de dicta viſione recogitans, ſic eius prognoſticon aſſumebam. Duo Epiſcopi erant duo patroni* Fontaniſſenſis *cœnobij,* Wulfrannus, & Ausbertus; *Abbas medius erat ſanctus* Wandrageſilus *Abbas, & huius loci fundator, & inhabitator primus; iſti de retro altari procedebant, quia eorum ſacra corpora ibi pauſant: quibus duo occurrentes, ſacerdotalibus ſtolis adornati, ſunt ſanctus* Guthlacus, *& ſanctus* Neotus, *ambo ſanctiſſimi ſacerdotes Dei, & Croilandiæ ſpeciales aduocati: conſul medius torque aurea circa collum inſignitus, erat ſanctiſſimus martyr comes* Waldenus, *innocentiſſimè decollatus, & in iſto monaſterio tumulatus: horum miniſterio aſſignatus eram,*

dum

dum pastoralis officij curam in hoc Croilandensi cœnobio assumebam: manus sancti præsulis Wulfranni *perseuerat mecum, quia dexteri brachij sui os cubitale munere totius conuentus in perpetuum memoriale mecum consequutus sum.* Donatus ergo dicto sancto brachio, ad dominum meum regem London. accedebam: vbi inuestitus de baculo pastoralis officij Croilandensis monasterij, & à venerabili patre Archiepiscopo *Lanfranco*, ac à reuerendissimo episcopo Lincolniæ admissus & benedictus in ipso die natalitij Domini, in conuersione S. Apostoli *Pauli* Croilandiam primùm introibam installatus anno Domini 1076. Inueni verò in isto monasterio (cui, authore Deo, deseruio) monachos numero 62. quorum quatuor fratres laïci erant, præter aliorũ monasteriorũ monachos nostri capituli comprofessos: qui omnes cùm aduenirent, stallum in choro, sedem in refectorio, & lectum in dormitorio habebant; & hi numerum centenarium transcenderant: quando volebant, quidam post dimidium annum, quidam post annum ad propria monasteria remeabant: maximè in tempore guerrarum, minimóq; turbine pacis personante, tanquam apes ad aluearia pluuia imminente, ita vndique in Croilandiam confluebant. Fuerunt enim tunc nostri comprofessi de Thorney 10. de Burgo 6. de Ramsey 8. de Hely 3. de S. *Edmundo* 9. de S. *Albano* 12. de Westmonasterio 10. de S. *Andrea* Northamptoniæ 2. ecclesiæ *Christi* Norwici 14. de Tetford 15. de Couentria 7. S. *Mariæ* extra Eboracum 6. sanctæ *Mariæ* Stowiæ 10. de Michelmeia 6. & de Malmesbiria 5. præter aduentantes quotidiè, & semper aliquos nobiscum commorantes, qui visa loci securitate, & fratrum Croilandensium mutua charitate, nostro Collegio adunari deuotissimè supplicabant: vrbanitas innata monasterio ab antiquo rarò vel nunquam aliquem pulsantem repellebat. Veniens itaque in monasterium, & inueniens vniuersos nimiùm desolatos, ac ad desperationem humiliatos pro varijs infortunijs, quæ domum vndique depresserant, consului tam laïcos, quàm literatos, qui cœnobij substantiam nouerant, quibus auxilijs, aut refugijs annis anterioribus monasterium releuatum viderant; & quibus in rebus substantia cœnobij consistere solebat, deprecatus sum diligentissimè, quatenus mihi veraciter, & nudè ista exponentes, nulla, quæ nossent necessaria, de mea notitia vllo modo concelarent. Illi verò responderunt, *Asfordum* quendam de Helieston, balliuum quondam domini *Wulketuli* abbatis immediati prędecessoris mei, manerijs & reditibus totius monasterij à multis annis præfuisse, terras & tenementa firmarijs tradidisse, & reditus & prouentus recepisse, omnésq; operarios cœnobij pro libito præmiâsse, ipsumque supra modum diuitem factum ruinas monasterij rarissimè restaurâsse, ipsum solum statum monasterij nostri nôsse, ipsumque solum monasterium releuare posse. Hoc ego *Ingulphus* intelligens, ipsum *Asfordum* accersiri feci, statúmque monasterij nudè sibi demonstratum suo consilio ac auxilio indigere innotui, multisque precibus & promissis precans ac procurans, ad auxiliandũ suam beneuolentiam captare summa diligentia insudaui; insuper meam ruditatem & recentiam patenter exposui, & extremam miseriam tam meam, quàm totius monasterij, nisi manũ opponeret adiutricem, integrè patefeci. Ille ad hæc omnia ferreus, & adamantina duritie impenetrabilis ad modum aspidis surdæ, & obturantis suas aures preces meas spreuit, promissa mea risit, & quasi de monasterij miseria concepisset gaudia, omne consilium meum despexit. Quod ego intelligens, & clariùs intuens, sui ratiocinij rotulos de vniuersis terris, & monumentis mihi tradi suppliciter insistebam postulare; & in quibus villis circumiacentibus nostri reditus consisterent, quatenus edoceret, multis precibus insudabam impetrare. Ille tandem magnis promissis inductus, cùm plurima tenementa monasterij per villas declarâsset, ad villam de Helieston perueniens, non tantùm nostros reditus concelauit, verùm nostra tenementa sua esse, & se hæreditariè possidere multis periurijs ferè fidem fecit. Sed senioribus nostris semper contradicentibus, & chartas & monumenta sufficientia ostendentibus, ille iura nostra sufflauit; & coram regijs iustitiarijs se palam verificaturum, ipsa tenementa sua esse patrimonia, cum multa contentione promisit; & sic de cœnobio nostro processit. Nobis itaque in dictis tenementis coram regis ministris calumniam ponentibus, dies iuridicus apud Stanfordiam datus est. Quo die cùm regis iustitiarios pro negotijs monasterij aditurus, me fratrum meorum orationibus commendâssem, versus Stanfordiam confidens in Domino

mino equitabam. Ille verò confidens in magnitudine diuitiarum ſuarum, & in theſauris pecuniæ ponens omnem ſpem ſuam, erecto collo contra Deum equitabat. Et ecce, offendens equus ſuus ad petram ſcandali in medio itinere aſcenſorem deiecit, deiectique collum confregit, & animam gradientis contra Dominum cum ſuperbia ad inferos tranſmiſit. Quod cùm regis curiæ, ac nobis iudicium noſtrum expectantibus apud Stanfordiam narraretur, non adhibentibus adhuc tali caſui fidem plenam, alius dies datus eſt. In craſtino verò cùm ille tumulandus verſus cœnobium Burgi, quo ſepulturam ſuam ſæpiùs conſtituerat, à vicinis & parentibus in ſecreto portaretur; decem acras Monaſterio noſtro pertinentes, quas viuus ſibi vendicauerat, portantes feretrum calcabant: & ecce, nigerrima nube in ſuo circuitu ſolem obducente, & quaſi nocturnas tenebras adducente, tale pluuiæ diluuium cœlum defundebat, quòd vtique fluentibus aquis dies Noëtica credebatur; quin etiam ſubitò feretrum frangitur, & corpus defuncti corruens in terram, in ſordido cœno diutiſſimè volutatur. Quod videntes, qui portauerant, manum Domini cognoſcentes, clarè ſuam iniuſtitiam confitebantur: parentes autem ſui, & propinqui nobis, qui de Stanfordia hoc eodem temporis momento aduenieramus, accurrentes obuiabant, & veniam præſtari contra tam violentam iniuriam, & apertam Dei vindictam prouoluti noſtris pedibus depoſcebant. Nos regratiantes Deo, & ſancto *Guthlaco* de ſuo adiutorio, iniuriam dimiſimus, & pratum noſtrum cum cæteris omnibus calumniatis integrè ab ijs diſclamatum recepimus, & vſque in præſens tempus pacificè poſſidemus. Per omnia benedictus Deus, qui reddidit impio iuxta opera manuum ſuarum, inſatuans, & infirmans conſilia cordis eius. Hac vindicta Domini ſuper aduerſarios noſtri monaſterij per omnium ora longiùs volutante, & ad aures æmulantium terribiliùs intonante, non erat, qui deinceps Dominum defenſorem noſtrum auderet in aliquo offendere, nec qui ſanctum *Guthlacum* de cætero præſumeret ad iracundiam prouocare. Quin *Richardus* de *Rulos*, qui filiam & hæredem *Hugonis* de Euermue domini de **Brunne**, & **Deping** duxerat in vxorem, multùm agriculturæ deditus, ac in iumentorum & pecorum multitudine plurimùm delectatus, ad villam ſuam de **Deping** amplificandam cùm includere magnam portionem communis mariſci, ac prata, ac paſcua ſeparalia facere diſponeret, ſine licentia noſtri Monaſterij nullatenus præſumpſit: ſed veniens cum magna deuotione firmitatem noſtri capituli ſibi charitatiuè concedi affectuoſiſſimè ſupplicabat. Quam ſibi conceſſimus, & nomen eius, & vxoris eius fratrum noſtrorum martyrologio inſcribi conſenſimus. Ille verò viginti marcas argenti in eleemoſynam noſtro Monaſterio contulit, & licentiam includendi de communi mariſco, quantum voluit, digniſſimè impetrauit. Incluſit itaque de capella ſancti *Guthlaci*, quam fratres noſtri Monaſterij, dum dicta ante aduentum Danorum noſtra villa erat, ibidem conſtruxerant, totum ſolum ſuum verſus Orientem vſque ad **Caredik**, & tranſeundo **Caredik** vſque ad **Cleilake** extra **Crammoz**, excludens fluuium de **Weland** fortiſſimo foſſato, eò quòd ſingulis annis ferè omnia prata ſua iuxta ripam dicti fluuij adiacentia continuis inundationibus demergebat: vnde **Deping**, id eſt, profundum pratum villa illa vocata antiquitùs erat. Et ædificans ſuper foſſatum plurima tenementa, & cotagia, in breui magnam villam effecit, hortos aſſignauit, campos excoluit, & in pratis, qui nuper erant profundi lacus, & paludes immeabiles, excluſo fluuio inuenit campos vberrimos, & terram deſiderabilem; ac de puteis & vliginibus maledictis fecit hortum voluptatis. Cúmque glebam fertiliſſimam ſic reperiſſet, dictam etiam capellam ſancti *Guthlaci* in parochialem Eccleſiam ſuæ nouæ villæ hoc eodem tempore commutauit. Monaſterio verò noſtro ſemper erat amiciſſimus, & penes dominum noſtrum regem in omni negotio interceſſor pro nobis promptiſſimus, & procurator aſſiduus. Cùm ergo proſperiora tempora nobis ſucceſſiſſent, & ſtatus noſtri Monaſterij tam in temporalibus, quàm ſpiritualibus, ſecundante Domino, & amicos multiplicante, multifariè fructificaret: ſtatui dominum meum regem adire, ac aliquam gratiam domino *VVulketulo* prædeceſſori meo adhuc apud Glaſtoniam exilium toleranti quoquo modo procurare.

Satis

Satis enim intelligebam, ipsum monasterij nostri statum apprimè cognoscere, & tenementa nostra, quæ multis comitatibus dispersa fuerant, & per malitiam nequissimi *Asfordi* ferè perdita, mihi verò nouitio nimis inscrutabilia, longo colluctamine & experientia plenè scire. Vadens itaque Londonias, & inueniens ibidem venerabiles dominos meos, & aliquos amicos, videlicet reuerendissimum Archiepiscopum *Lanfrancum*, & dominum *Odonem* Episcopum Baiocensem fratrem veterrimum domini regis, ipsúmque Cantuariæ Comitem, & principem palatij (quorum nutu & consilio tam rex ipse, quàm regnum eius vniuersum in omni negotio regebatur) causam mei aduentus confidenter exposui, ac eorum intercessionem penes regem gratiosiùs impetraui. Transmissis etiam alijs mediatoribus, & amicis, inter quos prædictus miles *Richardus Rulos* regis camerarius præcipuus assistebat, qui penes prædictum prædecessorem meum dominum *Wulketulum* domini regis animum explorarent, repererunt rancorem eius penes personam multùm mitigatum; sed ne promoueretur ad aliquam minorem vel maiorem prælatiam omninò inexorabilem, ac in pristino proposito continuè pertinacem. Intercedentibus itaque prædictis dominis meis, domino Archiepiscopo Cantuariæ, & fratre eius domino episcopo Baiocensi, ac *Richardo* de *Rulos* regis camerario, aliísque plurimis ex veteri notitia mihi in Normannia satis amicitia propinqua deuinctis, obtinui quòd de Glastonia ad Burgum rediret; sed illic absque latiori discursu in patriam minimè faciendo, absque omni etiam cura & officio resideret; solummodò quando mihi placitum videretur, ad informandum me de statu mei monasterij licenter ad Croilandiam accersirem. Hac ergo gratia impetrata, de Glastonia illum ad Burgum transmisso honorifico equitatu adduxi, & de Burgo ad Croilandiam; omni fauore & filiali dilectione dignam videns eius venerabilem personam, & sanctissima religione præcellentem in pristino stallo suo ipsum posui: nec ipso superstite, me plenum sponsum, sed semper paranymphum, vel procuratorem monasterij reputaui. Cernens etiam deuotionem meam, ac filiorum suorum dilectionem nullis tribulationibus ab antiqua beneuolentia immutatam, restituit monasterio nostro calicem quondam capellæ suæ, vnum portiforium de vsu nostræ ecclesiæ, & vnum missale, vnam cupam argenteam cum coopertorio argenteo ad eandem, & 12. cochlearia de argento; alia etiam promisit, quum quosdam, quondam suos ministros, alloqui primitùs potuisset. Ego verò bis vel ter omni anno cum debito ministrorum apparatu ipsum accersens, & per mensem multoties, aliquandò per dimidium annum mecum detinens, ac in omni loco, tam in choro, quàm in refectorio semper cum omni reuerentia mecum deferens, præter agnitionem status totius cœnobij, quam libentissimè docebat, reperi vita sua comite prospera multa mihi succedere; sicut post decem annos, ipso decedente, plurima aduersa nobis indies accessere. Depositus enim erat anno Dominicæ incarnationis 1075. & decennio superuixit, subitóq; paralyse perculsus per 4. menses ad mortem ægrotabat, impos & mutus ad exprimendum suas vltimas voluntates toto spatio effectus: obiitq; in die sancti *Hieronymi* presbyteri, anno Domini 1085. nonnullis nostri monasterij monumentis ac iocalibus apud Burgum adhuc remanentibus, & nobis minimè restitutis, licèt sæpissimè reddere ac restituere promisisset, & id in extremis suis effici & expleri, prout potuit, suis confratribus crebrò præcepisset. Ante verò hæc tempora paucis annis recurrentibus, quum rex Dacię *Canutus* congregata maxima classe inuadere Angliam parâsset, inclytus rex *Willielmus* vndiq; de Francia, Almania, atque Hispania soldarijs conductis, vniuersos per monasteria totius regni dimisit, moraturos maximè per illa cœnobia, quæ de militia non exhibenda sua dominia tenebant de rege. Vnde ad Croilandiam 6. milites, & 28. balistarios destinabat. Quo tempore ducens exercitum in Northumbriam, vbi Dani applicare sæpiùs antè solebant, vniuersam patriam abrasit, ac ferè in terram desertam absumens, multis milliarijs inhabitalem posteà longo tempore reddidit; ne hostis veniens, & victualia inueniens moram prolixaret, sed fame & inedia fugere de patria compulsus, pro victualium penuria citiùs ad propria remearet. Pertransiens etiam tunc, & vltra progrediens inclytus rex *Willielmus* in Scotiam, eam sibi subiecit, & *Maltonium* regem eius sibi hominium facere, & fidelitatem iurare apud Abennithi coëgit. Reuersúsque in Angliam, apud Londonias hominium sibi facere, & contra omnes homines fidelitatem

tem iurare omnem Angliæ incolam imperans, totam terram deſcripſit; nec erat hida in tota Anglia, quin valorem eius, & poſſeſſorem ſuum ſciuit; nec lacus, nec locus aliquis, quin in regis rotulo extitit deſcriptus, ac eius reditus, & prouentus, ipſa poſſeſſio, & eius poſſeſſor regię notitię manifeſtatus iuxta taxatorũ fidem, qui electi de qualibet patria territorium proprium deſcribebant. Iſti penes noſtrum monaſterium beneuoli & amantes, non ad verum pretium, * nec ad verum ſpatium noſtrum monaſterium librabant, miſericorditer præcauentes in futurum regijs exactionibus, & alijs oneribus, piiſſima nobis beneuolentia prouidentes. Iſte rotulus vocatus eſt rotulus Wintoniæ, & ab Anglicis pro ſua generalitate omnia tenementa totius terræ integrè continente **Domeſday** cognominatur. Talem rotulum, & multùm ſimilem ediderat quondam rex *Alfredus*, in quo totam rerram Angliæ per comitatus, centurias, & decurias deſcripſerat, ſicuti prænotatur: qui quidem rotulus Wintoniæ vocatus eſt, quia deponebatur apud Wintoniam cõſeruandus, quæ ciuitas caput Weſtſaxonici regni ſibi hæreditarij, porrò tunc inter omnia regna Angliæ particularia nobiliſſimi & præclari. In illo verò rotulo Wintoniæ ſic maximè vocato, eò quòd ad illius rotuli exemplum editus erat, deſcripti ſunt nõ tantùm totius terræ comitatus, centurię, & decuriæ, ſyluæ, ſaltus, & villæ vniuerſæ; ſed in omni territorio quot carucatæ terræ, quot iugera, & quot acræ, quæ paſcua, & paludes, quæ tenementa, & qui tenentes continebantur. Adiui ego ipſe tunc Londonias, & hæc tenementa noſtra de vtroque rotulo prædicto, vulgaritèr ab Anglicis cognominato **Domeſday**, excepta multo ſtudio ac non paruis ſumptibus, ſtatui meis poſteris, ſaltem breuiter, annotare, plurima abbreuians, ac nonnulla latiùs declarans ad meliorem meorum ſucceſſorum notitiam. Quòd ſi quis poſterorum de verbo ad verbum, prout diffuſè in dictis rotulis originalibus tenementa noſtra conſcribuntur, agnoſcere maluerit, dictos rotulos petat, & diligentèr exquirat; & hanc breuem elucubratiunculam, ſpero, quòd mirabitur, & quòd hunc laborem noſtrum intimo animo collaudabit, cùm tam ſolicitè támque ſuccinctè de tam confuſa maſſa tot abdita & tam diſperſa collegerim, & ſimul condiderim in hanc formam. Imprimis in **Lincolnſhire**, in **Ellowarp**, in **Croyland** ſanctus *Guthlacus* habuit, & habet ſyluas, mariſcóſque quatuor leucas in longitudine, & tres leucas in latitudine. Hæc ſedes eſt Abbathiæ tempore regis *Ethelredi*; eſtque ſoluta, & quieta ab omnibus ſecularibus ſeruitijs. In **Holeben**, & **Capelade** ſanctus *Guthlacus* habuit, & habet tres carucatas, & ſex bouatas ad **Geld**, ibi nunc in dominio vnam carucatam, & 3. villan. cum dimidio carucatæ, & 12. acras prati: tempore regis *Edwardi* valuit viginti ſolidis monetæ. Similiter in **Spalding**, **Berewick** de **Croiland** duas carucatas terræ ad **Geld**, terra ad vnam carucatam & dimidiam, ibi ſeptem villan. & 4. Bord. habentes 3. carucatas: tempore regis *Edwardi* valuit viginti ſolidis monetæ. Similitèr in **Pinchebeck** ſanctus *Guthlacus* habuit, & habet dimidiam carucatam ad **Geld** tempore regis *Edwardi*. In Kirketona **warp** in Algare **Berwick** ſanctus *Guthlacus* habuit, & habet 12. bouatas terræ ad **Geld**, terra ad decem bouatas nunc vaſta eſt per maris alluuionem. In **Donnedik** ſanctus *Guthlacus* habuit, & habet duas carucatas terræ ad **Geld**, terra ad duas carucatas cum Sacha & Socha: ibi nunc vna carucata in dominio, & tredecim villani cum vna carucata & viginti acris prati; tempore *Edwardi* regis valuit viginti ſolidis monetæ. Similiter ſanctus *Guthlacus* habuit & habet vnam carucatam terræ ad **Geld**, terra ad vnam carucatam, ibi verò villani non arant: ibi quatuor ſalinæ valent. 5. ſolidis & 4. denarijs, & quinque acræ prati. In **Burtoft** ſanctus *Guthlacus* & habuit & habet vnam bouatam terræ cum Sacha & Socha, & Eccleſiam de **Sutterton**, & presbyteron tempore *Edwardi* regis Socha de **Donnedike**. Item in **Souduthing** in **Yawardſhow** warp. in **Bukenhale** ſanctus *Guthlacus* habuit & habet duas carucatas, & dimidiam ad **Geld**, ibi vna carucata in dominio 5. villani, 2. Bord, & 8. Soch habentes vnam carucatam, & viginti ſex acræ prati, & 50. acræ ſyluæ & 70. acræ ſyluæ tempore regis *Edwardi* valebant triginta ſolidos monetæ. Similiter Socha de **Beltiſford**. Item in **Halington** ſanctus *Guthlacus* habuit & habet 10. bouatas terræ, 4. bouatas de **Juland**, & 22. acras prati. Socha de **Tad**. Item in **Hons** warp in **Langtoft** ſanctus *Guthlacus* habuit & habet 6. carucatas terræ ad **Geld**, terra ad 6. carucatas ibi nunc in dominio, id eſt, 5. carucatę, & 8. villani, & 4. Bord, & 20.

Socham

Socham habentes 5. carucatas terræ, & centum acras prati ſylu. 2. ſolid. mariſci, 2. leucas in longitudine, & 2. leucas in latitudine, terra arabilis 15. quarentenas in longitudine & 9. in latitudine: tempore regis *Edwardi* valebant 4. libris monetæ 60. ſolidis. Talba 3. ſolidos. Item in **Baſton** ſanctus *Guthlacus* habuit & habet quatuor carucatas terræ ad Geld, terra ad 4. carucatas, ibi nunc in dominio, vna carucata, 5. villani, 2. Bord, & 7. Sochm. cum duab. carucatis, ibi eccleſia cum presbytero & vnũ molendinum cum dimidio molendini, & 45. acræ prati, mariſcorum, 15. quarenten. in longitudine & 8. in latitudine: tempore regis *Edwardi* valebant 40. ſolidos monetæ ſimiliter. Item in **Iuelound** warp in **Repingale** ſanctus *Guthlacus* habuit & habet 3. carucatas terræ ad Geld, & 60. acras prati: tempore regis *Edwardi* valebant 20. ſolidos. *Ogerus* tenet ad firmam reddendo Abbathiæ 60. ſolidos, & alia multa onera. Item in **Aſwardetterene** warp in **Laithorp** ſanctus *Guthlacus* habuit & habet vnam bouatam terræ, in **Birkby** 3. bouatas terræ: tempore regis *Edwardi* ſolid. Item in Optonagrena **Hundred** in **Northamptonſhire** in **Croyland** ſanctus *Guthlacus* habuit & habet ſyluas & mariſcos, 2. leucas in longitudine, & 2. leucas in latitudine: tempore regis *Edwardi* ſolutæ & quietæ ab omnibus ſeruitijs. In **Peterkirk** 3. virgatas terrę ad Geld, tempore regis *Edwardi*. In **Widthorp** ſanctus *Guthlacus* habuit habétque vnam hidam, & dimidiam ad Geld, terra eſt 2. carucat. in dominio eſt vna carucata, & 11. villani, & 11. Bord cum 2. carucatis, ibi 3. acræ prati & vnũ molendinum de quinque ſolidis, valent 40. ſolidos. Item in **Pokebroke Hundred** in Elmingtona ſanctus *Guthlacus* habuit & habet vnã hidã terræ: terra eſt vna carucata, hęc eſt ibi in dominio, & 2. villani & 2. Bord cum vna carucata, & 6. acris prati: tempore regis *Edwardi* valebant 8. ſolidos modò 16. In Elmingtona etiam ſanctus *Guthlacus* habuit & habet duas hidas, terra eſt 3. carucat. ibi ſunt 5. villani, & 4. Bord cum 3. carucatis: ibi duodecim acræ prati: tempore regis *Edwardi* valebant duodecim ſolidos, modò 20. ſolidos. Item in **Soudnaueſlound Hundred** in Adingtona ſanctus *Guthlacus* habuit & habet duas hidas: terra eſt quatuor carucat. in dominio eſt vna & duo ſerui, & 6. villani & 3. Bord cum vno Sochm. habente tres carucatas: ibi 6. acræ prati & molendinum 13. ſolid. & 4. denar. tempore regis *Edwardi* valebant quindecim ſolidis, modò 40. ſolid. Ibi etiam habet eccleſiam, & in alia Adingtona dimidium virgatæ terræ ad Geld. Item in **Auſtordeſhew Hundred** in **Wendlingborough** ſanctus *Guthlacus* habuit & habet 5. hidas terræ, & dimidium, terra eſt duodecim carucat. in dominio eſt vna carucat. cum vno ſeruo, & 21. villanis, cum eccleſia & presbytero, & 7. Bord, & 12. Sochm. habentibus vndecim aeras: ibi duo molendina de 16. ſolidis, triginta acræ prati valent 50. ſolidos, & vſus 11. ſolidos, modò ſex lib. Item in **Aiſworde Hundred Graneſcrand** in **Baddeby** ſanctus *Guhlacus* habuit & habet quatuor hidas terræ: terra eſt 11. acræ, in dominio ſunt 8. carucatæ, & 8. ſerui, 5. ancillæ, 12. villani, & 8. Bord cum 6. carucatis: ibi molendinum de duobus ſolidis, & 28. acræ prati ſyluæ 4. quarent. longitudine, & 2. quarent. in latitudine: tempore regis *Edwardi* valebant 4. lib. modò ſimiliter. Item in **Hundred de Widebrooke** in **Glapthorn** ſanctus *Guthlacus* habuit & habet vnam virgatam terræ ad Geld, & 20. acras ſyluæ. Item in **Leiſterſhire** in **Goſcote** warp in **Beby** ſanctus *Guthlacus* habuit & habet decem carucatas terræ & dimidium, terra eſt octo carucat. in dominio eſt vna carucat. & duo ſerui, & 21. villani cum 5. Sochm. & 3. Bord habent. 6. carucatas: ibi 30. acræ prati valent tempore regis *Edwardi* 60. ſolidis, modò 40. ſolid. Item in **Guthlaceſton** warp in **Sutton** ſanctus *Guthlacus* habuit & habet duas carucat. & duas in **Stapelton**: terra eſt 5. carucat: ibi 6. villani cum 2. Bord habentibus vnam carucatam & dimidium: tempore regis *Edwardi* valuere 24. ſolid. modò 20. ſolid. Item in **Huntindounſhire** in **Normanneſcros Hundred** in **Worborne** ſanctus *Guthlacus* habuit & habet 5. hidas ad Geld: terra 9. carucat. ibi nunc in dominio 2. carucat. & 16. villani, & 3. Bord habentes 7. carucatas: ibi eccleſia & presbyter & 40. acræ prati, & vna acra ſyluæ minutæ: tempore regis *Edwardi* valebant centum ſolidos, modò ſimiliter. In Therminga ſanctus *Guthlacus* habuit & habet vnam hidam & dimidium ad Geld: terra vna carucat. & dimid. Socha de **Acumeſbery** manerio regis: *Euſtachius* tenet modò de Abbate de **Croyland**, & habet ibi vnam carucat. & vnum villanum

cum dimidio carucat. & 6. acris prati: tempore regis *Ed.* valebant 20. solid. modò similiter. Item in **Grantebrigshire** in **Nordstow Hundred**, in Hokittona sanctus *Guthlacus* habuit & habet 7. hidas & dimid. terra est 8. carucat. in dominio 4. hid. & ibi sunt 4. carucat. ibi 14. villani, & 3. bord cum sex carucatis. Ibi 4. cotagia, & 3. serui, pratum, 2. carucatæ cum ecclesia & presbytero: tempore regis *Ed.* valebant 8. libris, modò sex libris. In **Cestreton Hundred**, in **Cotenham** Sanctus *Guthlacus* habuit & habet 11. hid. ad Geld. terra est 8. carucat. in dominio 6. hid. & ibi est 1. carucat. ibi 12. villani, & 8. bord cum 7. carucatis: ibi 1. seruus, pratum, 8. acræ, pastur. ad pec. villæ de mariscо. D. Ang. & de præsent. 12. d. val. tempore regis *Ed.* 8. libris, modò 6. lib. hoc manerium semper fuit & est in dominio Sancti *Guthlaci*. In Draitona sanctus *Guthlacus* habuit & habet 8. hidas, & dimidium: terra est 6. carucat. in dominio 4. hid. & 3. virg. & ibi 1. carucata, ibi 12. villani, & 5. bord, & 3. Soch. cum 4. carucatis: ibi 4. cotagia, pratum 2. carucat. tempore regis *Ed.* valebant 100. solid. modò 4. libris, 10. solid. hæc terra in dominio est ecclesiæ sancti *Guthlaci* cum sua ecclesia, & presbytero. Iam ad informationem meorum successorum mihi videtur expediens, & valdè necessarium, aliqua præmissorum, prout nunc ea intelligimus, breui declaratione nostris posteris demandare. Et primò de sede Abbathiæ nostræ, quæ dicitur habere 4. leucas in latitudine; quum leuca vsualis mensura terram metientium apud Francos constet deduobus millibus passuum. Et fortè leuca dicitur à leucon, quod in Scythica lingua interpretatur *Philippus*. Vnde magister in Isagogis suis O. M. lib. 3. & niueus leucon dicit ibi, hunc leucon fuisse *Philippum* imperatorem, qui niueus descriptus est, quia Christianus, & baptismo super niuem dealbatus. Et alio in loco vbi exponit illud, i. *Phœbum* adamâsse *Leucothoen*, dicit Deum adamâsse Christianitatem regni Franciæ, i. *Philipporum*, quum apud Francos nomen *Philippi* frequentissimum habetur, in tantum, vt rex *Henricus*, qui modò regnat in Francia, filium suum iam primogenitum *Philippum* fecerit appellari. Beatus enim *Christi* Apostolus *Philippus*, cùm Scythis verbum Dei prædicâsset, & plurimos eorum ad fidem *Christi* conuertisset, rediens in Asiam, per Sicambros viam fecit, ac illis *Christi* nomen primus annunciauit. De quibus exeuntes Franci, vt plures eorum hierocronographi testantur, beatum *Philippum* Apostolum suum specialem protodoctorem, & Neoapostolum adhuc tenent. Ex his omnibus colligitur, quòd leuca dicitur à leucon, id est, mensura terræ Philippicæ, id est, *Philippi*, vel *Philipporum*. Angli autem vtuntur terram metiendo milliaribus: & dicitur milliare, quia constat de mille passibus; sic vocatum, quia *Hercules* sub vno tractu halitus sui mille passus fecit, vt dicit *Isid.* lib. 3. Cognoscentes itaque leucas, & milliaria, dicere poteritis, posteri nostri & amici, quòd cùm sedes Abbathiæ nostræ in longitudine, i. de vlteriori ripa de **Shepishee** in eius oriente vsque ad **Kenulphston** in eius occidente, dicitur habere 4. leucas, i. octo millia passuum; & in latitudine, id est, de vlteriori parte ripæ de **Southee** in eius austro vsque ad vlteriorem ripam de **Asendik**; vel de **Weland** in eius aquilone 2. leuc. id est, 4. millia passuum; horum neutrum verum est. Sed scire debetis, Anglos sub dominio Normannorum transisse in multis ad mores Francorum, & ideo loco milliarium leucas dixisse, sed milliaria intellexisse: & cùm longitudo eius excedit 4. milliaria, & latitudo 2 milliaria, prudentissimi metatores contra malitiam æmulorum nostrorum pijssimè prouidentes, potiùs plus quàm minus ponere voluerunt. Acceptauit hanc rationem tota vicinia taxatorum, acceptauit & regis curia, cùm veritas spatij exigeretur in incorporatione regalium rotulorum. Item declarandū est illud, quòd **Alderlound** describitur in Optonagrena **Hundred**, quùm in charta *Edredi* quondam regis, & restauratoris nostri contineatur, quòd illa pars mariscі australi parte aquę de **Welād** comitaui Lincolniæ cōnectitur, in omnibus respōdet: cuius euidentia colligitur ex charta *Edgari* quondam regis & confirmatoris nostri de illis verbis, vbi interdicit omnibus ministris suis, id est, vicecomitibus, bedellis & balliuis in patria Girniorum, id est, in Comitatu North. ne introeant fines & limites dicti mariscі, aut in aliquo intromittant; hoc innuens, quòd illa pars mariscі sit interdicta ministris in Comitatu North. sic attendens cum reliqua portione monasterij nostri ministris suis in comitatu Lincolniæ. Sed Danicis regibus *Swano, Cnutone, Haroldo,*

roldo, & *Hardtnuto* totam Angliam opprimentibus, & multa immutantibus, plurima priuilegia monasteriorum perdita sunt, ac prorsus sufflata; limites ac termini territoriorum & comitatuum translati, & à statu veteri longè immutati, prout pecunia diuitum in mentibus barbarorum, qui nihil aliud, quàm ruinas quærebant, reponderabat. Cuius euidentia tempore regis *Hardetnuti* erat euersio monasterij sanctæ *Pegæ* de **Peterkirk**, præualente contra iustitiam Pegelandensium Abbatis Burgi pecunia, & super simplicitate pauperum *Godwini* Comitis potentia. Et tunc cùm Monachi Burgenses maximæ fuerant opinionis, ita vt totus mundus abiret post eos, & multi maiores terræ tam pontifices, quàm alij proceres, & prouinciarum præsides apud illos suam supremam eligerent sepulturam; etiam in monasterium nostrum suæ cupiditatis cornua impudentissimè extenderunt, dissimulante tantam iniuriam domino *Wulketulo* prædecessore meo, & quasi ex eorum conniuentia contra tantum damnum nostri monasterij somno (proh pudor) lethargico nimiùm soporato, & diutiùs dormiente. Verumtamen in proximo spero tantam præsumptionem cum regis beneuolentia pleniùs in statum pristinum emendandam, quem per trecentos & ferè 30. annos antea pacificè possederamus. Item declarandum est illud, quòd dicit, A tempore *Ethelredi* regis erat sedes Abbathiæ nostræ quieta, & soluta ab omnibus secularibus seruitijs: cùm tres fuerint reges *Ethelredi*, & pro eorum quolibet agant verisimiles rationes, quòd de eorum quolibet dicta litera dici possit. Primus enim *Ethelredus* filius *Pendæ*, ac frater *Peodæ*, & *Wulferi* quondam regum Merciorum, quùm post præfatos reges fratres suos succedens, triginta annos regnâsset, relicto seculo monachus in Bardineiensi monasterio factus, tandem Abbas est creatus. In regno verò Merciorum subrogatur *Kenredus* cognatus suus, filius *Wulferi* quondam regis, & fratris, suique prædecessoris, sicut latiùs supradicitur. Huic *Kenredo* post quinque annos Romam peregrè profciscenti successit *Celredus*, filius prædicti *Ethelredi*, adhuc ipso patre Abbate de **Bardeney** superstite ac viuente. Huic autem *Celredo* post octo annos defuncto successit in regnum Merciorum noster *Ethelbaldus*, regnauitque annis quadraginta & vno; qui primo anno regni sui fundauit nostrum monasterium Croylandense, faciens inde nobis chartam suam: in qua charta primus testis post Episcopos prædictus *Ethelredus* Abbas de **Bardeney** quondam rex deuotè subscripsit; eodémque anno iam factus senior, & plenus dierum migrauit ad Dominum. A tempore igitur huius regis *Ethelredi* erat Abbathia nostra quieta & soluta ab omnibus secularibus seruitijs, id est, à tempore nostræ primæ fundationis. Secundus rex *Ethelredus* erat filius *Ethelwulphi*, frater regis *Ethelbaldi*, *Ethelberti*, ac *Alfredi* quondam regum; qui cùm penultimus fratrum suorum quinque annis Westsaxonici regni sceptrum validissimè rexisset, & contra Danos dimicans frequentissimè, aliquoties gloriosissimè triumphâsset, obijt anno Domini octingentesimo septuagesimo primo, scilicet in proximo anno sequente post euersionem Monasteriorum **Bardeney**, **Croyland**, **Wedeshamsted**, & **Ely**. Sed Croylandiæ Monachi (vt suprà dictum est) pro maiori parte per triduanam fugam gratiosissimè saluati, totius Abbathiæ huius situm eadem libertate, qua anteà habuerant, deinceps à *Beorredo* rege ac *Alfredo* rege regnum postmodùm obtinente habuerant, etiam toto tempore suæ desolationis possederunt; cùm cætera monasteria per Danorum ferocitatem funditus destructa regali fisco fuerant adscripta denuò, & assumpta, omnibus Monachis eorum necatis, perditis, seu penitus fugatis. A tempore itaque istius regis *Ethelredi* abbathia nostra erat quieta & soluta ab omnibus seruitijs secularibus, i. in sua maxima desolatione vsq; ad eius restaurationem, & inde vsque ad præsens tempus. Tertius rex *Ethelredus* erat filius *Edgari* regis; qui post sanctum *Edwardum* regem, & tandem Dei martyrem, germanum suum, miserrimè regnauit annis 38. Tempore cuius Danorum exercitus totam Angliam plurimùm tribulabant, & ecclesias ac cœnobia in immensum opprimebant. Perdurabátq; tanta tribulatio per plures annos sequentes, scilicet per tempora 4. regum, id est, ipsius *Ethelredi*, *Kanuti*, *Haroldi*, & *Hardekanuti*. Ab istius itaque *Ethelredi* tempore nostra abbathia erat quieta & soluta ab omnibus secularibus seruitijs, i. à tempore illius regis, qui erat legalis successor regij seminis Anglorum, & pater *Edwardi* pijssimi regis: cuius

cognatione ac conſanguinitate inclytus rex noſter *Willielmus* fundat conſcientiam ſuam regnum Angliæ inuadendi, cæteris regibus de Danorum ſanguine, quaſi nullius authoritatis ad allegandum, interim intermiſſis. Item declarandum eſt quòd in ſede Croyl. villani, Bord. nec Sochm. ponuntur, ſicut in alijs terris noſtris; cùm niſi timore belli imminentis nullus, aut rarus inhabitator nobiſcum manere perſeuerabat; ſed ſicut guerra incipiente omnes conuicinæ patriæ tam diuites, quàm pauperes, tam viri quàm mulieres ad **Croyland** pro ſuo refugio confluentes vndique aduentabant, ita iterum ſerenitate pacis à Domino reſtituta, ad ſua quiq; propria reuertentes monaſterium noſtrum relinquebant, ſola noſtra domeſtica familia cum ſuis vxoribus & liberis remanentibus, quibus (vt poſtea dicetur) magnam partem mariſcorum & pratorum totius ſedis noſtri monaſterij dimiſi dudum pro certo reditu annuali, & alijs ſeruitijs exoluendis, quibuſdam ad firmam & certum numerum annorum, quibuſdam in feodum tradidi excolendum. Sed hæc poſtea. Item declarandum eſt illud, quod dicitur, In **Spalding, Berewick** de **Croyland**; & alibi, in **Algare Berewicke**, al. vt ſic intelligatur, in **Spalding, Berewicke** de **Croyland**, i. manerium de **Croyland**: & in **Algare Berewick** al. id eſt, manerium aliud. Item declarandum eſt de manerio de **Badby**, quòd licèt iam ſit in manibus firmariorum, tamen tanquam in manibus noſtris nunc eſſet, in regis rotulo eſt deſcriptum; ſed faciendum eſt, quòd, quia terrarum metatores, & taxatores illius patriæ monachos illud manerium habere vident de monachis **Etuesham**, noſtros Croylandenſes monachos putant, & noſtram eſſe poſſeſſionem, non firmariorum reputant & affirmant, cùm adhuc viginti anni de firma illorum reſtent, antequam centum anni conceſſi in eo *Normanno* quondam *Edrici* Comitis vicecomiti compleantur. Hæc coram domino meo rege, concilióque ſuo pro noſtro monaſterio, eiúſque pertinentijs patenter allegaui, & gratanter omnia ſunt accepta, & copia regij rotuli mihi liberaliter eſt conceſſa. Detuleram etiam mecum tunc Londonias chartas ac chirographa, & præcipua monumenta noſtri monaſterij, ſcilicet *Ethelbaldi* quondam regis, ac noſtri fundatoris, & cæterorum regum Merciorum confirmantium domum noſtram; quæ cuncta manu Saxonica ſcripta erant: chartas etiam *Edredi* quondam regis, & reſtauratoris noſtri, ac *Edgari* regis noſtri confirmatoris, & aliorum regum Anglorum poſt eos ſuccedentium vſque ad hæc tempora noſtra, quæ partim duplicatè tam Gallicana manu, quàm Saxonica ſcribebantur. Manus etenim Saxonica ab omnibus Saxonibus, & Mercijs vſque ad tempora regis *Alfredi*, qui per Gallicanos doctores omnibus literis apprimè inſtructus erat, in omnibus chirographis vſitata, à tempore domini regis dicti deſuetudine viluerat; & manus Gallicana, quia magis legibilis, & aſpectui perdelectabilis præcellebat, frequentiùs indies apud omnes Anglos complacebat. Et licèt omnibus Gallicis & Normannis manus Saxonica extiterat inuſitata penitus, & inuiſa, ac tunc maximè cum gente ſua contemptui habita & nimiùm inacceptata; cum meritis & precibus Sancti *Guthlaci* aduocati noſtri, ac ſpecialis patroni Spiritus ſanctus in cor inclyti regis gratiam & beneuolentiam penes noſtrum monaſterium diuinitus inſpirabat in tantum, vt vniuerſa monumenta noſtra tam manu Saxonica, quàm Gallicana (vt prædictum eſt) conſcripta, corámque præfato inclyto rege *Wilhelmo* ac concilio ſuo patèter lecta, & diligenter examinata, multo fauore fierent accepta & collaudata, inſuper regia confirmatione digniſſima ab omnibus acclamata & adiudicata: præcipuè charta inclyti quondam regis *Edredi* reſtauratoris noſtri noſtrum monaſterium ſpecialiùs priuilegiantis, & pleniùs noſtras terras confirmantis, ab omnibus abundantiùs eſt accepta, & confirmari ab ipſo domino rege gratioſiſſimè conceſſa, confirmata eſt, prout ego deſiderabam & poſtulabam, diligentiſſimè in his verbis. Ego *Willielmus* Dei beneficio rex Anglorum, ad humilem petitionem familiaris mei *Ingulphi* Abbatis Croilandenſis monaſterij chartam priuilegiatam, quam egregius rex *Edredus* prædeceſſor meus Deo & ſancto *Guthlaco*, ac monachis de **Croyland** conceſſit & donauit, coram me & concilio meo perlectam & declaratam laudo, approbo, & confirmo, & in omnibus effectualiter obſeruari præcipio. Prohibeo etiam ne quiſquam ſub ditione mea illos temerariè vexare præſumat, ne excommunicationis gladio intereat, & pro iure eccleſiaſtico violato infernorum exquirat cruciatus. Sed

habeant

habeant omnes possessiones suas in perpetuam & regalem eleemosynam ex meo dono, & confirmatione ad laudem Dei, & ob reuerentiam sancti *Guthlaci* confessoris ibidem corporaliter quiescentis, cum omni illo, quod appellatur Socha Sacha, Tol & Tem, cum legibus & consuetudinibus illis iure perpetuò tenendis, cum quibus eas liberiùs & quietiùs tenuerunt diebus illis, quibus præfatus rex *Edredus* viuus fuit & incolumis. In huius scripti robore optimates in eodem nominati testes affuerunt, *Lanfrancus* Archiepisc. Cantuariæ, *Thomas* Archiepisc. Eboracæ, *Walkelmus* episco. Wintoniæ, *Wilhelmus* episc. Dunelmiæ, *Wilhelmus* Comes, *Alfredus* Comes, *Alfredus* filius *Topi*, *Wilhelmus Malettus*, & alij. Cernens etiam tunc animum domini mei regis, ac consiliariorum suorum penes meam paruitatem, inspirante altissimo, tam beneuolum & fauentem, chartas *Thoroldi* quondam vicecomitis de cella dudum nostra de **Spalding**, quas etiam mecum Londonias attuleram, palam prolatas coram domino meo rege, ac vniuerso concilio suo proponebam; & sufficienter allegato titulo iuris nostri, restitutionem cellæ nostræ prædictæ ad nostrum monasterium debita diligentia postulabam. Cúmque diutissimè ius nostrum ad dictam cellam in regis concilio ventilaretur, & fere fauentibus vniuersis adiudicandam nobis illam æstimarem; regis concilium censebat transmittendum pro *Tuone Talbois*, eò quòd in eius dominio dicta cella consistebat. Qui citiùs aduenies, quum nostrum propositum intellexisset, ostendens coram domino rege in petitione mea eiectionem monachorum Gallicorum, quos suo regio scripto anteà confirmauerat, & sibi semper fideles permanserant, promotionémque monachorum Anglicorum sibi semper mala imprecantium finaliter contineri, beneuolentiam regis à meo proposito funditus immutauit; & vniuersum negotium meum Normannis vndique ac Andegauensibus suis assentatoribus, qui domino meo regi iugiter assistebant, multiplicitèr suffultus, & roboratus, totaliter impediuit. Accipiens itaque mecum dicti domini mei regis confirmationem super chartam regis *Edredi* nostri restauratoris, quam gratiosè ante aduentum dicti *Tuonis* ad curiam à domino rege impetraueram, cum omnibus monumentis nostris saluis & illæsis, benedicto altissimo, ad nostrum monasterium sanus ipse ac incolumis remeaui; consulens meis successoribus in futurum, qui venturi sunt post me, fortéque regem Anglicis fauorabilem feliciter obtinebunt, quum dictam cellam repetere voluerint, maximè huic chartæ *Thoroldi* dictæ cellæ fundatoris innitantur, cæteris chartis extra causam concelatis, quum dictam chartam ad ius nostrum conquirendum cæteris præstantiorem & valentiorem multò consilio iurisperitorum didici prævalere: quæ charta talis est. Ego *Thoroldus* de **Bukenhale** corã nobilissimo domino meo *Leofrico* Comite Leicestriæ, & nobilissima comitissa sua domina *Godina* sorore mea, cum consensu, & bona volũtate domini & cognati mei Comitis *Algari*, primogeniti & hæredis eorum, donaui & tradidi Deo & sancto *Guthlaco* Croilandiæ in manibus domini *Wulgati* Abbatis dicti Croiland. monasterij ad fundationem cellæ Croilandensium monachorum, in honorem sanctæ Dei genitricis, semperque virginis *Mariæ*, in villa de **Spalding**, totum manerium meum situm iuxta parochialem ecclesiam eiusdem villæ, cum omnibus terris & tenementis, reditibus, seruitijs, auerijs, & vtensilibns, quæ habui in dicto manerio, & in dicta villa, & in campis eius tam in parte orientali fluminis, quàm in eius parte occidentali, cum omnibus appendicijs suis, scilicet *Colgrimum* præpositum meum, & totam sequelam suam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius, & mariscis absque aliquo de omnibus retinemento. Item *Hardingum* fabrum, & totam sequelam suam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius, & mariscis absque aliquo de omnibus retinemento. Item *Leftanum* carpentarium, & totam sequelam suam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius, & mariscis absque aliquo de omnibus retinemento. Item *Ringulphum* primum, & totam sequelam suam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius, & mariscis absque aliquo de omnibus retinemento. Item *Elstanum* piscatorem, & totam sequelam suam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius, & in mariscis absque vllo de omnibus retinemento. Item *Gunterum Liniet*, & totam sequelam suam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa & campis eius & mariscis absque vllo de omnibus

bus retinemento. Item *Outy Grimkelſon*,& totam ſequelam ſuam,cum omnibus bonis & catallis,quæ habet in dicta villa, & campis eius, & mariſcis abſque vllo de omnibus retinemento. Item *Turſtanum Dubbe*, & totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius,& mariſcis abſque vllo de omnibus retinemento. Item *Algarum* nigrum, & totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius, & mariſcis abſque vllo de omnibus retinemento. Item *Edricum* filium *Siwardi*, & totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa, & in campis eius,& mariſcis abſque vllo de omnibus retinemento. Item *Oſmundum* molendinarium,& totam ſequelam ſuam,cum omnibus bonis & catallis,quæ habet in dicta villa,& in campis eius, & mariſcis abſque vllo de omnibus retinemento. Item *Beſy Tuke*, & totam ſequelam ſuam,cum omnibus bonis & catallis,quæ habet in dicta villa, & in campis, & mariſcis eius abſque vllo de omnibus retinemento. Item *Elmerum* de Pincebecke,& totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa,& in campis eius,& mariſcis abſque vllo de omnibus retinemento. Item *Gouſe Gamelſon*, & totam ſequelam ſuam, cum omnibus bonis & catallis, quæ habet in dicta villa,& in campis eius,& mariſcis abſque vllo de omnibus retinemento. Iſtos ſeruos meos,& omnia bona & catalla eorum, cum omnibus cotagijs quondam meis, ſituatis in orientali parte fluminis circa ligneam capellam ſanctæ *Mariæ* in villa de Spalding, ab antiquo Croilandenſi monaſterio pertinentem,cum omnibus iuribus,& alijs rebus appendentibus,dedi Deo, & ſancto *Guthlaco* ad conſtructionem prædictæ cellæ, vnà cum omnibus piſcationibus meis tam in mariſcis adiacentibus, quàm in mari ad dictam villam accedente, in liberam & perpetuam eleemoſynam meam,pro ſalute animæ meæ, & animarum omnium progenitorum & parentum meorum. Iſtud meum chirographum apud Leiceſtriam in præſentia multorum *Chriſti* fidelium,ibidem in die ſancto Pentecoſtes collectorum, anno Dominicæ incarnationis 1051.ego *Horoldus* ſigno ſanctæ crucis confirmaui. ✠. Ego *Wulfinus* epiſcopus Dorcaceſtrenſis ratificaui. ✠. Ego *Wulgatus* Abbas Croilandiæ gaudens acceptaui. ✠. Ego *Lefwinus* Abbas Thorneienſis collaudaui. ✠. Ego *Leofricus* Comes conceſſi. ✠. Ego *Godina* Comitiſſa diù iſtud deſideraui. ✠. Ego *Algarus* Comes conſenſi. ✠. Ego *Turnerus* capellanus domini mei *Wulfini* epiſcopi Dorcaceſtren. præſens aſſui. ✠. Ego *Wulnarus* capellanus eiuſdem domini mei *Wulfini* epiſcopi auſcultaui. ✠. Ego *Sitricus* capellanus dicti domini mei *VVulfini* aſpexi. ✠. Ego *Stanardus* miniſter domini mei Comitis *Leofrici* interfui. ✠. Ego *Falco* monachus Croilandiæ applauſi. ✠. Ego *Pigotus* monachus Thorneienſis conſpexi. ✠. Ego *Liuingus* clericus iſtud chirographum manu mea ſcripſi, & domino meo *Thoroldo* Vicecomiti tradidi, prædicto *VVulgato* Abbati Croiland.de manu in manum donandum. Attuli eadem vice mecum de Londonijs in meum monaſterium leges æquiſſimi regis *Edwardi*,quas dominus meus inclytus rex *VVilhelmus* authenticas eſſe, & perpetuas, per totum regnum Angliæ inuiolabiliter tenendas ſub pœnis grauiſſimis proclamârat, & ſuis iuſtitiarijs commendârat, eodem idiomate, quo editæ ſunt; ne per ignorantiam contingat, nos vel noſtros aliquando in noſtrum graue periculum contraire, & offendere auſu temerario regiam maieſtatem, ac in eius cenſuras rigidiſſimas improuidum pedem ferre contentas ſæpius in eiſdem, hoc modo.

Videtur hic leges Edwardi *inſeruiſſe, quæ deſunt.*

Appendix incerti authoris ad *Fngulphum*.

TRanſmiſit enim *Ioffridus* Abbas ad manerium ſuum de Cotenham iuxta Cantabrigiam dominum *Giſlebertum* commonachum ſuum, & ſacræ *Theologiæ* profeſſorem cum alijs tribus monachis; qui ſecuti eum in Angliam, philoſophicis theorematibus & alijs ſcientijs primitiuis inſtructiſſimi, quotidiè Cantabrigiam adeuntes, & conducto quodam horreo publico, ſuas ſcientias palam profitentes, in breui temporis excurſu grandem diſcipulorum numerum contraxerunt. Anno verò ſecundo aduentus illorum tantùm accreuit diſcipulorum numerus, tam ex tota patria,quàm ex oppido, quòd quælibet domus maxima,horreum,nec vlla eccleſia ſufficeret eorum receptaculo. Vnde diuerſis in locis à ſe diuiſi, & formam Aurelienſis ſtudij ſecuti, ſummo mane frater *Odo* grammaticus,

& Sa-

& Satyricus illo tempore singularis, pueris & iunioribus sibi assignatis legebat grammaticam iuxta *Prisciani* doctrinam, & *Remigij* in eundem; ad horam verò primam frater *Terricus*, acutissimus Sophista Logicam *Aristotelis* iuxta *Porphyrij* & *Auerrois* Isagogas & commenta adolescentioribus tradebat; ad horam verò tertiam frater *Wilhelmus* Rhetoricam *Tullij Quintilianiq;* flores perorabat. Magister verò *Gislebertus* omnibus Dominicis diebus, & sanctorum festis in diuersis ecclesijs verbum Dei ad populum prędicans, rudis in Anglicana lingua, sed expeditus & profundus in Latina, & Gallicana sua, contra Iudaicum errorem maximè disputabat. Ferialibus autem diebus literatis ac sacerdotibus ad eius auditorium specialiùs confluentibus, ante sextam horam textum sacræ paginæ exponebat. Cúmque nonnulli increduli, & adhuc Iudaica perfidia cæcati, ad eius verba in finum matris Ecclesiæ relicto penitus suo pristino errore, compuncti accurrerent, & fides Christiana indies solidior quotidiè firmaretur: non modicum commodum eorum industria monasterio affluxit, in tantum vt (nihil onerantes manerium, sed multùm meliorantes aliquo dono) centum marcas ad ædificationem suæ ecclesiæ transmissas ab illis partibus comportarent. Maximè ipso venerabili Abbate *Iosfrido* in partibus illis suos filios visitante, & sermonem suo more ad populum luculentissimè personante, viri & mulieres innumeri de vicinis oppidis concurrebant: qui licèt Latinè vel Gallicè loquentem illum minimè intelligerent; tantùm intendentes ad illum, virtute verbi Dei, & gratia vultus sui ad lachrymas multoties compuncti, ad reædificationem ecclesiæ suæ nuper concrematæ, quam semper in conclusione sermonis ingerebat, innumeras eleemosynas erogabant. Semper etiam tres vel quatuor, finito sermone sua vestigia sequentes, & nusquam diuertentes, tam laicos, quàm literatos vel suo conuentui incorporauit monachandos, vel vicinis monasterijs Burgi, Thorney, & aliquoties locis remotioribus monachandos, vel vicinis monasterijs cum sua epistola commendauit. Ex isto itaque fonte paruo, qui creuit in fluuium iam magnum, videmus nunc lętificatam ciuitatem Dei, & totam Angliam factam frugiferam per plurimos magistros, doctorésque de Cantabrigia exeuntes ad similitudinem sanctissimi paradisi.

HÆC excerpta sunt ex historia Ingulphi *Abbatis Croilandiæ, qui obijt anno Domini 1109. anno* Henrici *primi nono: in cuius locum suffectus est iste* Ioffridus, *Prior monasterij S.* Ebrulphi *in Normannia, ab* Henrico *primo intercessione dilecti Seneschalli sui* Alani Crown. *Erat autem* Ioffridus *natus Gallus de Marchione* Herberto *super Hildeburgen, & educatus* Aurelij *in monasterio, vir eruditus. Ad ædificationem ecclesiæ suæ Croilandiæ tempore prædecessoris sui* Ingulphi, *viri etiam in omni ferè literarum genere versati, varios in varia loca bonorum eleemosynas petitum misit, quosdam in Scotiam, quosdam in Hiberniam, Walliam, & Cornubiam, alios in Flandriam, alios verò in Galliam & Daciam, quosdam verò in Norwegiam misit, ad* Cotenham *verò manerium suum Cantabrigiæ vicinum misit dominum* Gislebertum, *& alios tres monachos, qui eum secuti sunt in Angliam.*

***

FASTI REGVM ET EPISCOPORVM ANGLIAE, VSQVE AD WILHELMVM SENIOREM.

Ante Christ.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
59	695	*C. Iulius Cæsar.* *M. Calpurnius Bibulus.*		Hunc annum *Beda* facit 693. ab vrb. condita, & 60. ante *Christum*.
58	696	*L. Calpurnius Piso.* *A. Gabinius.*		*Cæsar* Galliam proconsul obtinet.
57	697	*P. Cornelius Lentulus Spinther.* *Q. Cæcilius Metellus Nepos.*		
56	698	*Cn. Cornelius Lentulus Marcellinus.* *L. Martius Philippus.*		
55	699	*Cn. Pompeius Magnus.* *M. Licinius Crassus.*		*C. Cæsar* hoc anno exigua parte æstatis reliqua primus omniũ Romanorum Britãniam cũ exercitu, legionibus. scil. decima, septimáq; ingressus, propinqua die æquinoctij in Galliam cum exercitu redijt, μισὸν ἐν τῇ βρεττανίᾳ, inquit Dio, μέτα ἑαυτῷ μάτα τῇ πόλει ἐσῆλθε, ἀφῆκε τὰ ἐς ἐφοδιασμὸν ἐπ' ἐνιαυτὸν δόξαι.
54	700	*L. Domitius Ahenobarbus.* *Ap. Claudius Pulcher.*		*Crassus* Syriam pro consule obtinens bellum Parthis infert.
53	701	*Cn. Domitius Caluinus.* *M. Valerius Messalla.*		*Cæsar* cum quinque legionibus, equitúmque duobus millibus in Britanniam reuectus, cùm subesset æquinoctium, insula relicta in Galliam cum omnibus copijs reuertitur. Neque postea quicquam in Britannia vsq; ad *Claudij* tempora tentatum.
52	702	*Cn. Pompeius Magnus.* *Q. Cæcilius Metellus.*		
51	703	*Ser. Sulpitius Rufus.* *M. Claudius Marcellus.*		
50	704	*L. Æmilius Paullus.* *C. Claudius Marcellus.*		
49	705	*C. Claudius Marcellus.* *L. Cornelius Lentulus.*		
48	706	*C. Iulius Cæsar* ii. *P. Seruilius Isauricus.*	1. annus imperij *Cæsaris.*	*Pompeio* ad Pharsalum circa initium Iunij fuso, *Cæsar* monarchiam obtinet imperij Romani.
47	707	*Q. Fusius Galenus.* *P. Vatinius.*	2	
46	708	*C. Iulius Cæsar* iii. *M. Æmilius Lepidus.*	3	
45	709	*C. Iulius Cæsar* iv. *sine collega.*	4	
44	710	*C. Iulius Cæsar* v. *M. Antonius Nepos.*	5	*C. Cæsar* idibus Martij in curia *Pompeij* interfectus.

Ante Chri.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	Anni *Octauiani* (qui postea appellatus est *Augustus*) à primo eius consulatu.	Anni *Octauiani* ab Actiaca victoria.	
43	711	*C. Vibius Pansa.* *A. Hirtius.*	1			
42	712	*L. Munatius Plancus.* *M. Æmilius Lepidus.*	2			
41	713	*L. Antonius Pietas.* *P. Seruilius Isauricus* ii.	3			
40	714	*Cn. Domitius Caluinus* ii. *C. Asinius Pollio.*	4			
39	715	*L. Martius Censorius.* *C. Caluisius Sabinus.*	5			
38	716	*Ap. Claudius Pulcher.* *C. Norbanus Flaccus.*	6			
37	717	*M. Vipsanius Agrippa.* *L. Caninius Gallus.*	7			
36	718	*L. Gellius Poplicola.* *M. Cocceius Nerua.*	8			
35	719	*L. Cornificius.* *Sex. Pompeius.*	9			
34	720	*M. Antonius.* *L. Scribonius Libo.*	10			
33	721	*C. Cæsar Octauianus* ii. *L. Volcatius Tullus.*	11			
32	722	*Cn. Domitius Ahenobarbus.* *C. Sosius Nepos.*	12			
31	723	*Cæsar* iii. *M. Valerius Messalla Coruinus.*	13	1		Deuicto ad Actium *Antonio* Non. Septembris, *Cæsar* remp. solus tenuit.
30	724	*Cæsar* iv. *M. Licinius Crassus.*	14	2		
29	725	*Cæsar* v. *Sex. Apuleius Nepos.*	15	3		
28	726	*Cæsar* vi. *M. Vipsanius Agrippa* ii.	16	4		*Cæsari* cognomen *Augusti* additum.
27	727	*Cæsar* vii. *Agrippa* iii.	17	5		
26	728	*Augustus* viii. *L. Statilius Taurus* ii.	18	6		
25	729	*Augustus* ix. *M. Iunius Silanus.*	19	7		
24	730	*Augustus* x. *C. Norbanus Flaccus.*	20	8		
23	731	*Augustus* xi. *Cn. Calpurnius Piso.*	21	9		
22	732	*M. Claudius Marcellus Æserninus.* *L. Arruntius Nepos.*	22	10		
21	733	*Q. Æmilius Lepidus.* *M. Lollius.*	23	11		
20	734	*M. Apuleius Nepos.* *P. Sillius Nerua.*	24	12		
19	735	*C. Sentius Saturninus.* *Q. Lucretius Vispillo.*	25	13		

Ante Christū.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores. Octauiani Augusti.	Ab Actiaca victoria.	
18	736	*P. Cornelius Lentulus Marcellinus.* *Cn. Cornelius Lentulus.*	26	14	
17	737	*C. Furnius.* *C. Iunius Silanus.*	27	15	Ludi seculares facti.
16	738	*L. Domitius Ahenobarbus.* *P. Cornelius Scipio.*	28	16	
15	739	*M. Liuius Drusus Libo.* *L. Calpurnius Piso.*	29	17	
14	740	*M. Licinius Crassus.* *Cn. Cornelius Lentulus.*	30	18	
13	741	*Ti. Claudius Nero.* *P. Quinctilius Varus.*	31	19	
12	742	*M. Valerius Messalla Barbatus.* *P. Sulpitius Quirinus.*	32	20	
11	743	*Paulus Fabius Maximus.* *Q. Aelius Tubero.*	33	21	
10	744	*Iulius Antonius.* *Q. Fabius Maximus Africanus.*	34	22.	
9	745	*Nero Claudius Drusus Germanicus.* *T. Quinctius Crispinus.*	35	23	
8	746	*C. Marcius Censorinus.* *C. Asinius Gallus.*	36	24	
7	747	*Ti. Claudius Nero.* *Cn. Calpurnius Piso.*	37	25	
6	748	*D. Lælius Balbus.* *C. Antistius Vetus.*	38	26	
5	749	*Augustus* xii. *L. Cornelius Sylla.*	39	27	
4	750	*C. Caluisius Sabinus.* *L. Passienus Crispus.*	40	28	
3	751	*Cn. Cornelius Lentulus.* *M. Valerius Messallinus.*	41	29	
2	752	*Augustus* xiii. *M. Plantius Siluanus.*	42	30	
1	753	*Cossus Cornelius Lentulus.* *L. Cornelius Piso.*	43	31	
2	754	*C. Cæsar Augusti f.* *L. Aemilius Paulus.*	44	32	
3	755	*P. Vinicius Nepos.* *P. Alfinius Varus.*	45	33	
4	756	*L. Aelius Lamina.* *M. Seruilius Geminus.*	46	34	
5	757	*Sex. Aelius Catus.* *C. Sentius Saturninus.*	47	35	
6	758	*L. Valerius Messalla Volusus.* *Cn. Cornelius Cinna.*	48	36	
7	759	*M. Aemilius Lepidus.* *L. Arruntius Nepos.*	49	37	
8	760	*A. Licinius Nerua Silianus.* *Q. Cæcilius Metellus Creticus Silanus*	50	38	

Anni à Natiuitate *Christi.*

Anni Christi.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.		
9	761	*M. Furius Camillus.* *Sex. Nonius Quinctilianus.*	51	39	Ab Actiaca victoria.
10	762	*Cn. Poppæus Sabinus.* *Q. Sulpitius Camerinus.*	52	40	
11	763	*P. Cornelius Dolabella.* *C. Iunius Silanus.*	53	41	
12	764	*M. Aemilius Lepidus.* *T. Statilius Taurus.*	54	42	
13	765	*Ti. Iulius Germanicus Cæsar.* *C. Fonteius Capito.*	55	43	
14	766	*C. Silius Nepos.* *L. Munatius Plancus.*	56	44	
15	767	*Sex. Pompeius Nepos.* *Sex. Apuleius Nepos.*	1 TIBERIVS.	*Augustus Nolæ* moritur xiiii. Kalen. Septemb.	
16	768	*Drusus Cæsar.* *C. Norbanus Flaccus.*	2		
17	769	*T. Statilius Sisenna Taurus.* *L. Scribonius Libo.*	3		
18	770	*C. Cælius Rufus.* *L. Pomponius Flaccus.*	4		
19	771	*Ti. Augustus* iii. *Germanicus Cæsar* ii.	5		
20	772	*M. Iunius Silanus.* *L. Norbanus Flaccus Balbus.*	6		
21	773	*M. Valerius Messalla.* *M. Aurelius Cotta.*	7		
22	774	*Ti. Augustus* iv. *Drusus Cæsar* ii.	8		
23	775	*C. Sulpitius Galba.* *D. Haterius Agrippa.*	9		
24	776	*C. Asinius Pollio.* *C. Antistius Vetus.*	10		
25	777	*Ser. Cornelius Cethegus.* *L. Visellius Varro.*	11		
26	778	*Cossus Cornelius Lentulus Isauricus.* *M. Asinius Agrippa.*	12		
27	779	*Cn. Cornelius Lentulus Getulicus.* *C. Caluisius Sabinus.*	13		
28	780	*M. Licinius Crassus.* *L. Calpurnius Piso.*	14		
29	781	*Ap. Iunius Silanus.* *P. Silius Nerua.*	15		
30	782	*C. Rubellius Geminus.* *C. Fusius Geminus.*	16		
31	783	*M. Vinicius Quartinus.* *C. Cassius Longinus.*	17		
32	784	*Ti. Augustus* v. *L. Aelius Seianus.*	18		
33	785	*Cn. Domitius Ahenobarbus.* *M. Furius Camillus Scribonianus.*	19		

Octauiani Augusti.

Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	imperatores.	
34		786	*Ser. Sulpitius Galba.* *L. Cornelius Sylla.*	20	
35		787	*Paulus Fabius Persicus.* *L. Vitellius Nepos.*	21	
36		788	*C. Cæstius Gallus.* (nus. *M. Seruilius Rufus Nonia-	22	
37		789	*Q. Plautius Lælianus.* *Sex. Papinius Gallicenus.*	23	
38		790	*Cn. Acerronius Proculus.* *C. Pontius Nigrinus.*	1 CAIVS.	*Tiberius* moritur xvii. Kal. April.
39		791	*Caius Augustus* ii. *L. Apronius Cæsianus.*	2	
40		792	*M. Aquilius Iulianus.* (tus. *P. Nonius Asprenas Torqua-	3	
41		793	*Caius Augustus* iii. *sine collega.*	4	
42		794	*Caius Augustus* iv. *Cn. Sentius Saturninus.*	1 CLAVDIVS.	*Caius* ix. Kal. Feb. occisus.
43		795	*Claudius Augustus* ii. *C. Licinius Cæcina Largus.*	2	
44	PETRVS apostolus i. pontifex Rom. xv. Kal. Feb.	796	*Claudius Augustus* iii. *L. Vitellius Nepos* ii.	3	*Claudius Augustus*, missio in Britanniam *A. Plantio*, transuectisq; è Gallia legionibus auxiliisque, redegit paulatim in formam prouinciæ primus omnium Romanorum australem insulæ partem. *Plantius* subiugata Cistamesina regione *Claudium* ipsum ab vrbe acciuit: qui deuictis hostibus capto Camaloduno *Cynobellini* regia, quater appellatus imperator, in Britannia dies tantùm xvi. moratus Romam reuertitur, belli conficiendi cura *Plantio* demandata.
45		797	*C. Quintius Crispinus.* *T. Statilius Taurus* ii.	4	*Claudius* triumphat de Britannis imperator v. appellatus ex bello Britannico.
46		798	*M. Vinicius Quartinus* ii. *M. Statilius Coruinus.*	5	Bello Britannico *Claudius* imperator vi. vii. viii. ix. x. appellatus.
47		799	*C. Valerius Asiaticus* ii. *M. Valerius Messalla.*	6	*Claudius* ex bello Britannico imperator xi. appellatus.
48		800	*Claudius Augustus* iv. *L. Vitellius Nepos* iii.	7	*Claudius* bello Brit. adhuc vigente imperator xii. xiii. xiv. xv. appel.
49		801	*A. Vitellius Nepos.* *L. Vipsanius Poplicola.*	8	*A. Plantius* de Britannis triumphat.
50		802	*C. Pompeius Longius Gallus.* *Q. Veranius.*	9	*P. Ostorius Scapula* prætor in Britannia.
51		803	*C. Antistius Vetus.* *M. Seruilius Rufus Seruilianus.*	10	*Claudius* ex bello Britannico imperator xvii. xviii. xix. xx. xxi. appellatus rebenè gesta à *P. Ostorio.*
52		804	*Claudius Augustus* v. *Ser. Cornelius Scipio Orfitus.*	11	Colonia veteranorum Camalodunum deducitur. *Caractacus Silurum* rex perfidia Cartismanduæ Brigantum reginæ vinctus Romanis traditur.
53		805	*P. Cornelius Sylla Faustus.* *L. Saluius Otho.*	12	Prælia quædam dubio euentu gesta ab *Ostorio* cum Siluribus &c.

Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
54		806	*D. Iunius Silanus.* *Q. Haterius Antoninus.*	13	Legionis, cui *Manlius Valens* præerat, aduersa cum Silurib. pugna.
55		807	*M. Asinius Marcellus.* *M. Acilius Auiola.*	14	*A. Didius Gallus Auitus* proprætor in Britannia. *Claudius* iii. Idus Octobris moritur.
56		808	*Nero Augustus.* *L. Antistius Vetus.*	I NERO.	*Didius Siluras* comprimit, *Cartismanduæ* reginæ contra *Venutium* opem fert.
57	LINVS p.2.viuente etiamnum *Petro*, prid. Id. Iun.	809	*Q. Volusius Saturninus.* *P. Cornelius Scipio.*	2	Legio, cui *Cæsius Nasica* præerat, vario euentu cũ Britannis pugnat.
58		810	*Nero Augustus* ii. *L. Calpurnius Piso.*	3	
59		811	*Nero Augustus* iii. *M. Valerius Messalla.*	4	
60		812	*C. Vipsanius Poplicola Apronianus.* *C. Fonteius Capito.*	5	*Veranius* proprætor in Britannia. iv. legionibus. scil. xiv. xx. ii. ac ix. res his temporib. in Brit. gesta.
61		813	*Nero Augustus* iv. *Cossus Cornelius Lentulus.*	6	*Suetonius Paulinus* proprætor in Britannia.
62		814	*C. Cæsonius Pætus. (lianus.* *C. Petronius Sabinus Turpi-*	7	Camalodunum à Britannis direptum, incensúmq; item Londinium & Verulamium, cæsis in ijs locis septuaginta ciuium & sociorum millibus. legio ix. cui præerat *Cerealis*, fusa. *Catus Decianus* procurator fugit in Galliam: cui succedit *Iulius Classicianus.* *Suetonius* incredibili constantia prouinciam pænè amissam recuperat, cæsis hostium octoginta millibus.
63		815	*P. Marius Celsus.* *L. Asinius Gallus.*	8	*Petronius Turpilianus* proprætor in Britannia.
64		816	*L. Memmius Regulus.* *Paulus Virginius Rufus.*	9	
65		817	*C. Lecanius Bassus.* *M. Licinius Crassus Frugi.*	10	
66		818	*P. Silius Nerua.* *C. Iulius Atticus Vestinus.*	11	
67		819	*C. Suetonius Paulinus.* *L. Pontius Telesinus.*	12	*Trebellius Maximus* proprætor in Britannia.
68	CLEMENS p.3.iii.Kal. Iulij.	820	*L. Fonteius Capito.* *C. Iulius Rufus.*	13	
69		821	*C. Silius Italicus. (pilianus.* *M. Galerius Trachalus Tur-*	14	*Nero* iv. Idus Iunij interfectus.
70		822	*Galba Augustus* ii. *T. Vinius Crispinus.*	GALBA. OTHO. VITELLIVS.	*Galba* xvii. Kal. Ian. occisus. *Otho* xii. Kal. Maij. occisus. *Vitellius* ix. Kal. Ian. occisus. *Vectius Bolanus* proprætor in Brit.
71		823	*Vespasianus Augustus* ii. *T. Flauius Augusti f.*	I VESPASIANVS.	
72		824	*Vespasianus Augustus* iii. *M. Cocceius Nerua.*	2	

Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
73		825	*Vespasianus Augustus* iv. *T. Flauius Augusti f.* ii.	3	*Petilius Cerealis* prætor in Britannia.
74		826	*Valerius Domitianus.* *Meßalinus.*	4	
75		827	*Vespasianus Augustus* v. *T. Flauius Aug. filius* iii.	5	
76		828	*Vespasianus Aug.* vi. *T. Flauius Augusti f.* iv.	6	*Iulius Frontinus* prætor in Britannia.
77	CLETVS p. 4. ix. Kal. Decemb.	829	*Vespasianus Aug.* vii. *T. Flauius Augusti f.* v.	7	
78		830	*Vespasianus Aug.* viii. *T. Flauius Augusti f.* vi.	8	
79		831	*L. Ceionius Cõmodus Verus.* *P. Cornelius Priscus.*	9	*Cn. Iulius Agricola* propretor in Britannia.
80		832	*Vespasianus Aug.* ix. *T. Flauius Augusti f.* vii.	10	viii. Kal. Iulij moritur *Vespasianus.*
81		833	*Titus Augustus* viii. *T. Flauius Domitianus* vii.	I TITVS.	
82		834	*M. Plantius Siluanus.* *M. Annius Verus Pollio.*	2	Idibus Septemb. moritur *Titus.*
83		835	*Domitianus Augustus* viii. *T. Flauius Sabinus.*	I DOMITIANVS	
84	ANACLETVS p. 5. iv. Non. Maii.	836	*Domitianus Aug.* ix. *T. Virginius Rufus.*	2	
85		837	*Domitianus Aug.* x. *Ap. Iunius Sabinus.*	3	
86		838	*Domitianus Aug.* xi. *T. Aurelius Fuluus.*	4	Britannia nunc primùm penitus subiugata ductu *Agricolæ*, auspicijs *Domitiani.*
87		839	*Domitianus Aug.* xii. *Ser. Cornelius Dolabella.*	5	
88		840	*Domitianus Aug.* xiii. *A. Volusius Saturninus.*	6	
89		841	*Domitianus Aug.* xiv. *L. Minutius Rufus.*	7	
90		842	*T. Aurelius Fuluus.* *A. Sempronius Atratinus.*	8	
91		843	*Domitianus Aug.* xv. *M. Cocceius Nerua* ii.	9	
92		844	*M. Vlpius Traianus.* *M. Acilius Glabrio.*	10	
93		845	*Domitianus Aug* xvi. *A. Volusius Saturninus* ii.	11	
94		846	*Pompeius Collega.* *Cornelius Priscus.*	12	
95		847	*L. Nonius Asprenas Torquatus.* *M. Aricinius Clemens.*	13	
96	EVARISTVS p. 6 vi. Kal. Aug.	848	*Domitianus Aug.* xvii. *T. Flauius Clemens.*	14	
97		849	*C. Fuluius Valens.* *C. Antistius Vetus.*	15	xiv. Kal. Octob. *Domitianus* insidijs suorum occisus.

Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
98		850	*Nerua Augustus* iii. *T. Virginius Rufus.*	I NERVA.	
99		851	*Nerua Augustus* iv. *Nerua Traianus Aug. f.* ii.	I TRAIANVS.	vi. Kal. Feb. *Nerua* mortuus est.
100		852	*C. Sosius Senecio.* *A. Cornelius Palma.*	2	
101		853	*Traianus Augustus* iii. *M. Cornelius Fronto* iii.	3	
102		854	*Traianus Augustus* iiii. *Sex. Articuleius Pætus.*	4	Bellum Dacicum.
103		855	*C. Sosius Senecio* iii. *L. Licinius Sura* ii.	5	
104		856	*Traianus Augustus* v. *L. Appius Maximus* ii.	6	
105		857	*Suranus* ii. *P. Neratius Marcellus.*	7	
106		858	*Ti. Iulius Candidus* ii. *A. Iulius Quadratus.*	8	
107		859	*L. Ceionius Commodus Ve-* *L. Tutius Cerealis.* (rus	9	
108		860	*C. Sosius Senecio* iiii. *P. Licinius Sura* iii.	10	
109	ALEXANDER p. 7. xvii. Kal. Decemb.	861	*Ap. Annius Trebonius Gallus* *M. Attilius Metilius Bradua*	11	
110		862	*A. Cornelius Palma* ii. *C. Caluisius Tullus.*	12	
111		863	*Clodius Crispinus.* *Solenus Orfitus.*	13	
112		864	*L. Calphurnius Piso.* *Vettius Rusticus Bolanus.*	14	
113		865	*Traianus Augustus* vi. *C. Iulius Africanus* ii.	15	
114		866	*L. Publitius Celsus* ii. *C. Clodius Crispinus.*	16	
115		867	*Q. Ninnius Hasta.* *P. Manilius Vopiscus.*	17	
116		868	*M. Valerius Messalla.* *C. Popilius Carus Pedo.*	18	
117	XYSTVS. p. 8. iv. Kal. Iunij.	869	*L. Aemilius Aelianus.* *L. Antistius Vetus.*	19	
118		870	*Quintius Niger.* *T. Vipsanius Apronianus*	20	iii. Idus Augusti moritur *Traianus.*
119		871	*Hadrianus Aug.* ii. (tor *Ti. Claudius Fuscus Salina.*	I HADRIANVS.	
120		872	*Hadrianus Augustus* iii. *Q. Iunius Rusticus.*	2	
121		873	*L. Catilius Seuerus.* *T. Aurelius Fuluus.*	3	
122		874	*M. Annius Verus* ii. *Augur.*	4	

Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
123		875	*M. Acilius Auiola.* *C. Corellius Pansa.*	5	
124		876	*Q. Arrius Pætinus.* *C. Ventidius Apronianus.*	6	
125		877	*M. Acilius Glabrio.* *C. Bellicius Torquatus.*	7	
126		878	*P. Cornelius Asiaticus* ii. *Q. Vettius Aquilinus.*	8	
127	TELESPHORVS. p. 9. v. Id. Apr.	879	*Vespronius Candidus Verus.* *Ambiguus Bibulus.*	9	
128		880	*Gallicanus.* *Cælius Titianus.*	10	
129		881	*L. Nonius Asprenas Torquatus.* *M. Annius Libo.*	11	
130		882	*P. Iuuentius Celsus* ii. *Q. Iulius Balbus.*	12	
131		883	*Q. Fabius Catullinus.* *M. Flauius Aper.*	13	
132		884	*Ser. Octauius Lænas Pontianus.* *M. Antonius Rufinus.*	14	
133		885	*Sentius Augurinus.* *Arrius Seuerianus* ii.	15	
134		886	*Hiberus.* *Iunius Silanus Sisenna.*	16	
135		887	*C. Iulius Seruilius Vrsus Seruianus* iii. *C. Vibius Iuuentius Verus.*	17	
136		888	*Pompeianus Lupercus.* *L. Iulius Atticus Acilianus.*	18	
137		889	*L. Cetonius Commodus Verus.* *Sex. Vetulenus Ciuica Pompeianus.*	19	
138	HYGINVS p. 10. Id. Ian.	890	*L. Aelius Verus Cæsar* ii. *P. Cælius Balbinus Vibullius Pius.*	20	
139		891	*Sulpitius Camerinus.* *Quinctius Niger Magnus.*	21	vi. Id. Iulij moritur *Hadrianus.*
140		892	*Antoninus Augustus* ii. *Bruttius Præsens.*	I ANTONINVS Pius,	*M. Annius Aurelius Verus & L. Aelius Verus* adoptãtur ab *Antonino Aug.*
141		893	*Antoninus Augustus* iii. *M. Aurelius Verus Augusti f.*	2	
142	PIVS. p. 11. xiix. Kal. Feb.	894	*M. Peducæus Syloga Priscinus.* *T. Hoenius Seuerus.*	3	
143		895	*L. Cuspius Rufinus.* *L. Statius Quadratus.*	4	
144		896	*C. Bellicius Torquatus.* *Ti. Claudius Atticus Herodes.*	5	
145		897	*Lollianus Auitus.* *C. Gauius Maximus.*	6	
146		898	*Antoninus Augustus* iiii. *M. Aurelius Verus Augusti f.* ii.	7	
147		899	*Sex. Erucius Clarus* ii. *Cn. Claudius Seuerus.*	8	

Anni Chri.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Impera. tores.	
148		900	*M. Valerius Largus.* *M. Valerius Messalinus.*	9	*Marcus Faustinam Pij* filiam ducit.
149		901	*C. Bellicius Torquatus.* ii. *M. Saluius Iulianus* ii.	10	
150		902	*Ser. Cornelius Scipio Orfitus.* *Q. Nonius Priscus.*	11	
151		903	*Romulus Gallicanus.* *Antistius Vetus.*	12	
152		904	*Sex. Quintilius Gordianus.* al. *Con-* *Sex. Quintilius Maximus.* (*dianus.*	13	
153	ANICETVS. p. 12. viii. Kal. Aug.	905	*Sex. Acilius Glabrio.* *C. Valerius Omollus Verianus.*	14	
154		906	*Bruttius Præsens* ii. *Antonius Rufinus.*	15	
155		907	*L. Aelius Verus Augusti f.* *Sextilius Lateranus.*	16	
156		908	*C. Iulius Seuerus.* *M. Rufinus Sabinianus.*	17	
157		909	*Plautius Siluanus.* *Sentius Augurinus.*	18	
158		910	*Barbatus.* *Regulus.*	19	
159		911	*Q. Flauius Tertullus.* *Licinius Sacerdos.*	20	
160		912	*Plautius Quintillus.* *Statius Priscus.*	21	
161		913	*Ap. Annius Bradua.* *T. Vibius Barus.*	22	
162		914	*M. Aurelius Verus Augusti f.* iii. *L. Aelius Verus Augusti f.* ii.	I MARCVS & LVCIVS.	Non. Martij moritur *Antoninus Pius.*
163	SOTER p 13. iii. Non. Maij.	915	*Q. Iunius Rusticus.* *Vettius Aquilinus.*	2	
164		916	*L. Papirius Aelianus.* *Iunius Pastor.*	3	
165		917	*C. Iulius Macrinus.* *L. Cornelius Celsus.*	4	
166		918	*Seruilius Pudens* *L. Cornelius Scipio Orfitus.*	5	
167		919	*Seruilius Pudens* ii. *T. Vitrasius Pollio.*	6	Bellum Marcomannicũ.
168		920	*L. Aurelius Verus Augustus* iii. *T. Numidius Quadratus.*	7	
169		921	*T. Iunius Montanus.* *L. Vettius Paulus.*	8	
170		922	*Sosius Priscus.* *Q. Cælius Apollinaris.*	9	*Lucius Augustus* moritur.
171	ELEVTHERIVS. p. 14. pr. Id. Maij.	923	*M. Aurelius Seuerus Cethegus.* *L. Iunius Clarus.*	10	
172		924	*L. Septimius Seuerus* ii. *Herennianus.*	11	

Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
173		925	*Claudius Maximus.* *Cornelius Scipio Orfitus.*	12	Circa hæc tempora, *Lucius* Britannorum rex, (vt eum appellat *Beda*) Eleutherij Pontificis opera vnà cum vniuersa Britonum gente fidem Christianam susceptt.
174		926	*Cn. Claudius Seuerus* ii. *M. Aurelius Claudius Pompeianus.*	13	
175		927	*Ap. Annius Trebonius Gallus.* *Flaccus.*	14	
176		928	*Calpurnius Piso.* *M. Saluius Iulianus.*	15	
177		929	*T. Vitrasius Pollio* ii. *M. Flauius Aper* ii.	16	
178		930	*L. Aurelius Commodus Augusti f.* *Plautius Quinctillus.*	17	
179		931	*Vettius Rufus.* *Cornelius Scipio Orfitus.*	18	
180		932	*L. Aurelius Commodus Augusti f.* ii. *Vespronius Candidus Verus.*	19	
181		933	*Bruttius Præsens* ii. *Sex Quinctilius Gordianus.*	I COMMODVS.	xvi. Kal. April. *Marcus* moritur.
182		934	*Commodus Augustus* iii. *Antistius Burrus.*	2	
183		935	*Petronius Mamertinus.* *M. Trebellius Rufus.*	3	
184		936	*Commodus Augustus* iv. *M. Aufidius Victorinus.*	4	
185		937	*M. Eggius Marullus.* *N. Papirius Aelianus.*	5	
186	VICTOR. p. 15. Kal. Iun.	938	*Triarius Maternus.* *M. Atilius Metilius Bradua.*	6	
187		939	*Commodus Augustus* v. *M. Acilius Glabrio.*	7	
188		940	*Tullius Crispinus.* *Papirius Aelianus.*	8	
189		941	*C. Allius Fuscianus.* *Dullius Silanus.*	9	
190		942	*Iunius Silanus.* *Seruilius Silanus.*	10	
191		943	*Commodus Augustus* vi. *Petronius Septimianus.*	11	
192		944	*Cassius Apronianus.* *M. Atilius Metilius Bradua* ii.	12	
193		945	*Commodus Augustus* vii. *P. Heluius Pertinax* ii.	13	Pr. Kal. Ian. *Commodus* occisus est.
194		946	*Q. Sosius Falco.* *C. Iulius Fructus Clarus.*	PERTINAX. IVLIANVS. I. SEVERVS.	*Pertinax* v. Kal. Apr. occisus. *Iulianus* Kal. Iunij occisus.
195		947	*Seuerus Augustus* ii. *D. Clodius Albinus* ii.	2	
196		948	*Q. Flauius Tertullus.* *T. Flauius Clemens.*	3	
197		949	*C. Domitius Dexter* ii. *L. Valerius Messalla Thrasias Priscus.*	4	

Anni Chri.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Impera. tores.	
198	ZEPHYRINVS. p. 16. iv. Id. Aug.	950	*Ap. Claudius Lateranus.* *M. Marius Titius Rufinus.*	5	
199		951	*Ti. Aterius Saturninus.* *C. Annius Trebonius Gallus.*	6	
200		952	*P. Cornelius Anullinus.* *M. Aufidius Fronto.*	7	
201		953	*Ti. Claudius Seuerus.* *C. Aufidius Victorinus.*	8	
202		954	*L. Annius Fabianus.* *M. Nonius Mucianus.*	9	
203		955	*Seuerus Augustus* iii. *Antoninus Augusti f.*	10	
204		956	*P. Septimius Geta.* *L. Septimius Plautianus* ii.	11	
205		957	*L. Fabius Cilo.* *M. Annius Libo.*	12	
206		958	*Antoninus Augusti f.* ii. *Geta Augusti f.*	13	
207		959	*M. Nummius Albinus.* *Fuluius Aemilianus.*	14	
208		960	*M. Flauius Aper.* *Q. Allius Maximus.*	15	
209		961	*Antoninus Augusti f.* iii. *Geta Augusti f.* ii.	16	
210		962	*M. Claudius Pompeianus.* *Lollianus Auitus.*	17	
211		963	*M. Acilius Faustinus.* *C. Cæsonius Macer Rufinianus.*	18	
212		964	*Q. Epidius Rufus Gentianus.* *Pomponius Bassus.*	ANTONINVS Caracalla. 1	*Seuerus* pr. Idus Ian. Eboraci moritur.
213		965	*M. Pompeius Asper.* *Asper.*	2	
214		966	*Antoninus Augustus* iiii. *P. Cælius Balbinus* ii.	3	
215		967	*Silius Messalla.* *Q. Aquillius Sabinus.*	4	
216		968	*Aemilius Lætus* ii. *Anicius Cerealis.*	5	
217		969	*Q. Aquillius Sabinus* ii. *Sex. Cornelius Anullinus.*	6	
218	CALLISTVS p. 17. iv. Non. Septemb.	970	*Bruttius Præsens.* *Extricatus.*	MACRINVS. 1	vi. Idus April. *Caracalla* interfectus.
219		971	*Diadumenianus Augusti f.* *Aduentus.*	ALAGABALVS. 1	*Macrinus* vii. Idus Iun. vita & imperio spoliat⁹.
220		972	*Antoninus Alagabalus Augustus* ii. *Licinius Sacerdos.*	2	
221		973	*Antoninus Alagabalus Augustus* iii. *Aurelius Eutichianus Comazon* ii.	3	
222		974	*Gratus.* *Claudius Seleucus.*	4	

Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
223	VRBANVS p. 18. xvii. Kal. Nouemb.	975	*Antoninus Alagabalus Augustus.* iv. *M. Aurelius Seuerus Alexand. Cæsar.*	ALEXANDER Seuerus. 1	*Alagabalus* vi. Idus. Mart. occisus.
224		976	*Maximus.* *Papirius Aelianus.*	2	
225		977	*Claudius Iulianus.* *Clodius Crispinus.*	3	
226		978	*L. Turpilius Dexter.* *M. Mæcius Rufus.*	4	
227		979	*Alexander Augustus* ii. *C. Quinctilius Marcellus.*	5	
228		980	*D. Cælius Balbinus* ii. *M. Clodius Pupienus Maximus.*	6	
229		981	*Vettius Modestus.* *Probus.*	7	
230		982	*Alexander Augustus* iii. *Cassius Dio* ii.	8	
231	PONTIANVS p. 19. xiv Kal. Iul	983	*Calpurnius Agricola.* *Clementinus.*	9	
232		984	*M. Aurelius Claudius Pompeianus.* *Felicianus.*	10	
233		985	*Iulius Lupus.* *Maximus.*	11	
234		986	*Maximus* ii. *Quinius Paternus.*	12	
235		987	*Maximus.* *Vrbanus.*	13	
236	ANTERVS p. 20. xi. Kal. Decemb.	988	*L. Catilius Seuerus.* *L. Ragonius Vrinatius Quinctianus.*	1 MAXIMINVS	*Alexander* xvi Kal. April. occisus.
237	FABIANVS p. 21. iv. Id. Ian.	989	*Maximinus Augustus.* *C. Iulius Africanus.*	2	
238		990	*P. Titius Perpetuus.* *L. Quinius Rusticus Cornelianus.*	GORDIANI duo. MAXIMVS & BALBINVS.	
239		991	*M. Vlpius Crinitus.* *Proculus Pontianus.*	1 GORDIANVS Iunior.	
240		992	*Gordianus Augustus.* *M. Acilius Auiola.*	2	
241		993	*Vettius Sabinus.* *Venustus.*	3	
242		994	*Gordianus Augustus* ii. *M. Aurelius Claudius Pompeianus.*	4	
243		995	*C. Ausidius Atticus.* *C. Asinius Prætextatus.*	5	
244		996	*C. Iulius Arrianus.* *Aemilius Papus.*	6	
245		997	*Peregrinus.* *Fuluius Aemilianus.*	1 PHILIPPVS.	*Gordianus* mense Martij occisus.
246		998	*Philippus Augustus.* *T. Fabius Titianus.*	2	
247		999	*Bruttius Præsens.* *Nummius Albinus.*	3	

Anni Chri.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
248		1000	*Philippus Augustus* ii. *Philippus Augusti f.*	4	
249		1001	*Philippus Augustus* iii. *Philippus Augusti f.* ii.	5	
250		1002	*Fuluius Aemilianus.* *Vettius Aquilinus.*	I DECIVS.	*Philippus* occisus.
251	CORNELIVS. p. 22. Nouatianus in schismate.	1003	*Decius Augustus* ii. *Annius Gratus.*	2	
252		1004	*Decius Augustus* iii. *Decius Augusti f.*	I GALLVS & VOLVSIANVS.	*Decius* cæsus.
253	LVCIVS p. 23. xii. Kal. Decemb.	1005	*Gallus Augustus* ii. *Volusianus Augustus.*	2	
254		1006	*Volusianus Augustus* ii. *M. Valerius Maximus.*	I AEMILIANVS (NVS VALERIA-	
255	STEPHANVS. p. 24. v. Id. Apr.	1007	*Valerianus Augustus* ii. *Gallienus Augusti f.*	2	
256		1008	*Valerianus Augustus* iii. *Gallienus Augusti f.*	3	
257	XYSTVS ii. p. 25.	1009	*M. Valerius Maximus* ii. *M. Acilius Glabrio.*	4	
258		1010	*Valerianus Augustus* iv. *Gallienus Augusti f.* iii.	5	
259		1011	*M. Aurelius Memmius Fuscus.* *Pomponius Bassus.*	6	
260	DIONYSIVS. p. 26. xi. Kal. Aug.	1012	*Fuluius Aemilianus.* *Pomponius Bassus* ii.	7	
261		1013	*Cornelius Secularis* ii. *Iunius Donatus.*	I GALLIENVS.	*Valerianus* a Persis captus.
262		1014	*Gallienus Augustus* iv. *Petronius Volusianus.*	2	
263		1015	*Gallienus Augustus* v. *Ap. Pompeius Faustinus.*	3	
264		1016	*Nummius Ceionius Albinus.* *Maximus Dexter.*	4	
265		1017	*Gallienus Augustus* vi. *Amulius Saturninus.*	5	
266		1018	*P. Aurelius Valerianus Aug. frater* ii. *L. Cæsonius Macer Lucillus Rufinian.*	6	
267		1019	*Gallienus Augustus* vii. *Sabinillus.*	7	
268		1020	*Ouinius Paternus.* *Arcesilaus.*	8	
269		1021	*Ouinius Paternus* ii. *Marinianus.*	I CLAVDIVS.	*Gallienus* occisus.
270		1022	*Claudius Augustus* ii. *Ouinius Paternus.*	2	
271	FELIX. p. 27. Kal. Ian.	1023	*Flauius Antiochianus.* *Furius Orsitus.*	AVRELIVS QINTILL. I AVRELIANVS.	*Claudius* pri. Non. Febr. moritur.
272		1024	*Aurelianus.* *Pomponius Bassus.*	2	

Anni Christi.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
273		1025	*Quietus.* *Voldumianus.*	3	
274		1026	*M. Claudius Tacitus.* *Placidus.*	4	
275	EVTYCHIANVS. p. 28.	1027	*Aurelianus Augustus* ii. *C. Iulius Capitolinus.*	5	
276		1028	*Aurelianus Augustus* iii. *T. Auonius Marcellinus.*	I TACITVS.	*Aurelianus* iv. Kal. Febr. occisus.
277		1029	*Tacitus Augustus.* ii. *Fuluius Aemilianus.*	FLORIANVS. I PROBVS	
278		1030	*Probus Augustus* ii. *Furius Lupus.*	2	
279		1031	*Probus Augustus* iii. *Ouinius Paternus.*	3	
280		1032	*Iunius Messalla.* *Gratus.*	4	
281		1033	*Probus Augustus* iv. *C. Iunius Tiberianus.*	5	
282		1034	*Probus Augustus* v. *Pomponius Victorinus.*	CARVS.	*Probus* Sirmij occisus.
283	CAIVS. p. 29. xvi. Kal. Ian.	1035	*Carus Augustus* ii. *Carinus Augusti f.*	CARINVS & NVMERIANVS.	
284		1036	*Carinus Augustus* ii. *Numerianus Augustus.*	I DIOCLETIANVS.	
285		1037	*Diocletianus Augustus* ii. *Aristobulus.*	2	*Diocles. Maximianum* comilitonem olim suum *Cæsarem* creat.
286		1038	*M. Iunius Maximus.* *Vettius Aquilinus.*	3	*Maximianus Herculius* ex *Cæsare Aug.* creatur.
287		1039	*Diocletianus Augustus* iii. *Maximianus Augustus* ii.	4	*Carausius* purpurā sumit, & Britannias occupat.
288		1040	*M. Aurelius Maximus* ii. *Pomponius Ianuarius.*	5	
289		1041	*Annius Bassus* ii. *L. Ragonius Quinctianus.*	6	
290		1042	*Diocletianus Augustus* iiii. *Maximianus Augustus* iii.	7	
291		1043	*C. Iunius Tiberianus* ii. *Cassius Dio.*	8	*Constantius Chlorus* & *Galerius Maximianus Cæsares* creati.
292		1044	*Afranius Hannibalianus.* *M. Aurelius Asclepiodotus.*	9	
293		1045	*Diocletianus Augustus* v. *Maximianus Augustus* iiii.	10	*Carausio* interfecto, *Allectus* Britanniam tenet.
294		1046	*Constantius Cæsar.* *Galerius Maximianus Cæsar.*	11	
295		1047	*Numius Tuscus.* *Annius Cornelius Anullinus.*	12	
296	MARCELLINVS. p. 30. Kal. Iul.	1048	*Diocletianus Augustus* vi. *Constantius Cæsar* ii.	13	*Allectus* ab Asclepiodoto præfecto prætorij oppressus.
297		1049	*Maximianus Augustus* v. *Galerius Maximianus Cæsar* ii.	14	

Indict.	Anni Chri.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.
	298		1050	*Anicius Faustus* ii. *Gallus.*	15
	297		1051	*Diocletianus Augustus* vii. *Maximianus Augustus* vi.	16
	300		1052	*Constantius Cæsar* iii. *Galerius Maximianus Cæsar* iii.	17
	301		1053	*Posthumius Titianus* ii. *Fl. Popillius Nepotianus.*	18
	302		1054	*Constantius Cæsar* iiii. *Galerius Maximianus Cæsar* iiii.	19
	303		1055	*Diocletianus Augustus* viii. *Maximianus Cæsar* vii.	20
	304	MARCELLVS. p. 31.	1056	*Diocletianus Augustus* ix. *Maximianus Augustus* viii.	1 CONSTANTIVS. GALERIVS Maximianus.
	305		1057	*Constantius Augustus* v. *Galerius Maximianus Augustus* v.	2
	306		1058	*Constantius Augustus* vi. *Galerius Maximianus Augustus* vi.	3
	307		1059	*Constantius Augustus.* (*Augustus.* *Maximianus Herculius quondam*	1 CONSTANTINVS Magnus.
	308		1060	*Galerius Maximianus Augustus* vii. *Diocletianus quondam Augustus* x.	2
	309		1061	*Post consulatum Maximiani* vii. *& Diocletiani* x.	3
	310	EVSEBIVS p. 32.	1062	ii. *Post consulatum Maximiani* vii. *& Diocletiani* x.	4
Indictionum principium.	311	MILTIADES. p. 33.	1063	*Galerius Maximianus Augustus* viii. *Licinius Augustus.*	5
	312		1064	*Constantinus Augustus* ii. *Licinius Augustus* ii.	6
Indictio. 1	313		1065	*Constantinus Augustus* iii. *Licinius Augustus* iii.	7
2	314	SILVESTER p. 34.	1066	*C. Ceionius Rufius Volusianus.* *Annianus.*	8
3	315		1067	*Constantinus Augustus* iv. *Licinius Augustus* iv.	9
4	316		1068	*Fl. Rufius Ceionius Cæcina Sabinus.* *Q. Aradius Rufinus Valer. Proculus.*	10
5	317		1069	*Post consulatum* { *Sabini.* / *Proculi.*	11
6	318		1070	*Licinius Augustus* v. *Crispus Cæsar.*	12
7	319		1071	*Constantinus Augustus* v. *Licinius Cæsar.*	13
8	320		1072	*Constantinus Augustus* vi. *Constantinus Cæsar.*	14
9	321		1073	*Crispus Cæsar* ii. *Constantinus Cæsar* ii.	15
10	322		1074	*Fl. Petronius Probianus.* *Anicius Iulianus.*	16

Indict.	Anni Chri.	Pontifices Romani.	Ab vrbe condita.	Consules.	Imperatores.	
11	323		1075	*Acilius Seuerus.* *Fl. Iunius Rufinus.*	17	
12	324		1076	*Crispus Cæsar* iii. *Constantinus Cæsar* iii.	18	
13	325	Concilium Nicænum.	1077	*Paulinus.* *Iulianus.*	19	
14	326		1078	*Constantinus Augustus* vii. *Constantius Cæsar.*	20	
15	327		1079	*Valerius Constantinus.* *Valerius Maximus.*	21	
Indictio 1	328		1080	*Fl. Magnus Ianuarius.* *Fabius Iustus.*	22	
2	329		1081	*Constantinus Augustus* viii. *Constantinus Cæsar* iiii.	23	
3	330		1082	*Ouinius Gallicanus.* *L. Aurelius Symmachus.*	24	
4	331		1083	*Annius Bassus.* *Ablabius.*	25	
5	332		1084	*Quinius Pacatianus.* *Maecilius Hilarianus.*	26	
6	333		1085	*Fl. Valerius Delmatius.* *M. Aurelius Xenophilus.*	27	
7	334		1086	*L. Ranius Acontius Optatus.* *Anicius Paulinus.*	28	
8	335		1087	*Fl. Valerius Constantius.* *C. Ceionius Albinus.*	29	
9	336	MARCVS P.35. IVLIVS P.26.	1088	*Fl. Popillius Nepotianus.* *Facundus.*	30	
10	337		1089	*T. Fabius Titianus.* *Felicianus.*	1 CONSTANTIVS. CONSTANS. CONSTANTIN.	*Constantinus* moritur xi. Kal. Iunij, ipso Pentecostes die.
11	338		1090	*Vrsus.* *Polemius.*	2	
12	339			*Constantius Augustus* ii. *Constans Augustus.*	3	
13	340			*Acyndinus.* *Proculus.*	4	
14	341			*Marcellinus.* *Probinus.*	5	
15	342			*Constantius Augustus* iii. *Constans Augustus* ii.	6	
Indictio 1	343			*Placidus.* *Romulus.*	7	
2	344			*Leontius.* *Sallustius.*	8	
3	345			*Amantius.* *Albinus.*	9	
4	346			*Constantius Augustus* iv. *Constans Augustus* iii.	10	
5	347			*Rufinus.* *Eusebius.*	11	

Post hæc tempora anni vrbis condi cœpere, in vsu esse desierunt.

Indict.	Pontifices Romani.	Anni Chri.	Consules.	Imperatores. Orient.	Occident.	
6		348	*Philippus.* *Salleas.*	12		
7		349	*Limenius.* *Catullinus.*	13		
8		350	*Sergius.* *Nigrinianus.*	14		
9		351	*Magnentius.* *Gaiso.*	15		
10		352	*Constantius Augustus* v. *Gallus Cæsar.*	16		
11	LIBERIVS. p. 37. viii. Id. Maij.	353	*Constantius Augustus* vi. *Gallus Cæsar* ii.	17		
12		354	*Constantius Augustus* vii. *Gallus Cæsar* iii.	18		
13	*Felix secundus in schisma.*	355	*Arbetio.* *Lollianus.*	19		
14		356	*Constantius Augustus* viii. *Iulianus Cæsar.*	20		
15		357	*Constantius Augustus* ix. *Iulianus Cæsar* ii.	21		
Indictio I		358	*Titianus.* *Cerealis.*	22		
2		359	*Eusebius.* *Hypatius.*	23		
3		360	*Constantius Augustus* x. *Iulianus Cæsar* iii.	24		
4		361	*Taurus.* *Florentius.*	25		
5		362	*Mamertinus.* *Nequitta.*	IVLIANVS.		
6		363	*Iulianus Augustus* iv. *Salustius.*	2		
7		364	*Iouianus Augustus.* *Varronianus Augusti f.*	IOVIANVS. I VALENS.		I VALENTINIANVS.
8		365	*Valentinianus Augustus.* *Valens Augustus.*	2	2	
9	DAMASVS. p. 38. *Ursicinus in schism.*	366	*Gratianus Valentiniani Augusti f.* *Dagalaiphus.*	3	3	
10		367	*Lupicinus.* *Iouinus.*	4	4	
11		368	*Valentinianus Augustus* ii. *Valens Augustus* ii.	5	5	
12		369	*Sex. Aurelius Victor.* *Iulius Fœlix Valentinianus.*	6	6	
13		370	*Valentinianus Augustus* iii. *Valens Augustus* iii.	7	7	
14		371	*Gratianus Augustus* ii. *Probus.*	8	8	
15		372	*Modestus.* *Arintheus.*	9	9	

Indict.	Pontifices Romani.	Anni Chri.	Consules.	Imperatores. Orient.	Occident.	
Indictio 1		373	*Valentinianus Augustus* iiii. *Valens Augustus* iiii.	10	10	
2		374	*Gratianus Augustus* iii. *Equitius.*	11	11	
3		375	*Post consulatum* { *Gratiani.* *Equitij.*	12	12	
4		376	*Valens Augustus* v. *Valentinianus Iunior Augustus.*	13	1 GRATIANVS.	
5		377	*Gratianus Augustus* iiii. *Merobaudes.*	14	2	
6		378	*Valens Augustus* vi. *Valentinianus Iunior Augustus* ii.	15	3	
7		379	*Ausonius.* *Olybrius.*	1 THEODOSIVS.	4	
8		380	*Gratianus Augustus* v. *Theodosius Augustus.*	2	5	
9	Concilium Constantinopolitanum.	381	*Syagrius.* *Eucherius.*	3	6	*Maximus* in Britan. creatus imperat.
10		382	*Antonius.* *Syagrius* ii.	4	7	
11		383	*Merobaudes* ii. *Saturninus.*	5	8	
12	SIRICIVS. p. 39. iv. Kal. Ian.	384	*Clearchus.* *Ricimer.*	6	1 VALENTINIANVS ii.	
13		385	*Arcadius Augusti filius.* *Bauto.*	7	2	
14		386	*Honorius Augusti filius.* *Euodius.*	8	3	
15		387	*Valentinianus Iunior August.* iii. *Eutropius.*	9	4	
Indictio 1		388	*Theodosius Augustus* ii. *Cynegius.*	10	5	*Maximus* à *Theodosio* & *Valentiniano* cæsus Aquileiæ.
2		389	*Timasius.* *Promotus.*	11	6	
3		390	*Valentinianus Iunior Aug.* iiii. *Neoterius.*	12	7	
4		391	*L. Aurelius Auianius Symmachus.* *Ti. Fabius Titianus.*	13	8	
5		392	*Arcadius Augusti f.* ii. *Rufinus.*	14	1 EVGENIVS tyrannus.	
6		393	*Theodosius Augustus* iii. *Habundantius.*	15	2	
7		394	*Arcadius Augusti f.* iii. *Honorius Augusti f.* ii.	16	3	
8		395	*Olybrius.* *Probinus.*	1 ARCADIVS.	1 HONORIVS.	xvi. Kal. Feb. moritur *Theodosius.*
9		396	*Arcadius Augustus* iv. *Honorius Augustus* iii.	2	2	
10		397	*Cæsarius.* *Atticus.*	3	3	

Indict.	Pontifices Romani.	Francorum reges.	Anni Chri.	Consules.	Imperatores. Orient.	Occident.	
11	ANASTASIVS, p.40. vii. Id. Apr.		398	*Honorius Augustus* iiii. *Eutychianus.*	4	4	
12			399	*Eutropius.* *Fl. Mallius Theodorus.*	5	5	
13	INNOCENTIVS. p.41. viii. Id. Maij.		400	*Fl. Stilico.* *Fl. Aurelianus.*	6	6	
14			401	*Frauitta.* *Vincentius.*	7	7	
15			402	*Arcadius Augustus* v. *Honorius Augustus* v.	8	8	
Indictio 1			403	*Theodosius Iunior Augusti* (filius. *Rumoridus.*	9	9	
2			404	*Honorius Augustus* vi. *Aristenetus.*	10	10	
3			405	*Stilico* ii. *Anthemius.*	11	11	
4			406	*Arcadius Augustus* vi. *Sex. Anicius Petron. Probꝰ.*	12	12	
5			407	*Honorius Augustus* vii. *Theodosius Iunior Aug. f.* ii.	13	13	
6			408	*Flauius Philippus.* *Anicius Bassus.*	I THEODOSIVS Iunior.	14	
7			409	*Honorius Augustus* viii. *Theodosius Iunior Aug.* iii.	2	15	*Gratianus Municeps* in Britannia tyrannus creatur.
8			410	*Varanus.* *Tertullus.*	3	16	Occiso *Gratiano Constantinus* quidam ex infima militia imperium inuadit in Britannia.
9			411	*Theodosius Iunior Aug.* iv. *sine collega.*	4	17	XI. Kal. Sept. Roma à Gothis capta, ann. vrb. condit. 1162.
10			412	*Honorius Aug.* ix. *Theodosius Aug.* v.	5	18	Ex hoc tempore Romani in Britannia regnare desierunt. *Beda.*
11			413	*Lucianus.* *Herodianus.*	6	19	
12			414	*Constans.* *Constantius.*	7	20	*Constantinus* tyrannus Arelate occisus.
13			415	*Honorius Augustus* x. *Theodosius Aug.* vi.	8	21	Britanniæ per hæc tempora Pictorum & Scottorum inuasionibus patentes semel atque iterum à Rom. legionibus defensæ sunt.
14	ZOSIMVS p.42. xiii. Kal. Sept.		416	*Theodosius Aug.* vii. *Palladius.*	9	22	
15			417	*Honorius Aug.* xi. *Constantius.*	10	23	
Indictio 1			418	*Honorius Aug.* xii. *Theodosius Aug.* viii.	11	24	
2	BONIFACIVS. p.43. Eulalius in schism.		419	*Plinta.* *Monaxius.*	12	25	
3		PHARAMVNDVS Franc. rex.	420	*Theodosius Aug.* ix. *Constantius* iii.	13	26	Rom. legionem armatam mittunt ad tuendam Brit.
4			421	*Agricola.* *Eustathius.*	14	27	Romani aliam legionem mittunt.
				Murus ex lapide construitur. Romani socijs valedicunt non vltrà reuersuri.			

Indict.	Pontifices Romani.	Francorum reges.	Anni Chri.	Consules.	Imperatores. Orient.	Occident.	
5			422	*Honorius Aug.* xiii *Theodosius Aug.* x.	15	28	
6	CÆLESTINVS. p. 44. pr. Non. Nou.		423	*Fl. Asclepiodotus.* (*nian.* *Ruf. Praetextatus Mari-*	16	29	
7			424	*Victor.* *Castinus.*	17	1 IOANNES.	
8			425	*Theodosius Aug.* xi. *Valentinianus Cæsar.*	18	2	
9			426	*Theodosius Aug.* xii. *Valentinianus* iii. *Aug.* ii.	19	1 VALENTINIANVS. iii.	
10			427	*Hierius.* *Ardaburius.*	20	2	
11			428	*Taurus.* *Fœlix.*	21	3	
12			429	*Dionysius.* *Florentius.*	22	4	
13	Concilium Ephesin.		430	*Theodosius Aug.* xiii. *Valentinian.* iii. *Aug.* iii.	23	5	Venetiæ conditæ.
14		CLODIO capillatus, rex 2.	431	*Flauius Antiochus.* *Anicius Bassus.*	24	6	Scotti missò à *Cælestino* papa *Palladio* episcopo fidē Christianam suscipiunt
15	XYSTVS. iii. p. 45. iv. Kal. Maij.		432	*Fl. Valerius.* *Fl. Aetius.*	25	7	
Indictio 1			433	*Theodosius Aug.* xiiii. *Anicius Maximus.*	26	8	
2			434	*Theodosius Aug.* xv. *Valentinianus* iii. *Aug.* iv	27	9	
3			435	*Aspar.* *Ariobinda.*	28	10	
4			436	*Isidorus.* *Senator.*	29	11	
5			437	*Fl. Sigeuultes.* *Fl. Aetius* ii.	30	12	
6			438	*Theodosius Aug.* xvi. *Faustus.*	31	13	
7	LEO Magnus. p. 46. iv. Id. Maij.		439	*Theodosius Aug.* xvii. *Festus.*	32	14	Carthago à *Genserico* Vandalorum rege capta.
8			440	*Valentinianus* iii. *Aug.* v. *Fl. Anatolius.*	33	15	
9			441	*Fl. Cyrus Panoplites sine collega.*	34	16	
10			442	*Eudoxius.* *Dioscorus.*	35	17	
11			443	*Paternus.* *Anicius Maximus.*	36	18	
12			444	*Theodosius Aug.* xviii. *Cecina Decius Albinus.*	37	19	
13			445	*Valentinianus* iii. *Aug.* vi *Fl. Nonius.*	38	20	
14			446	*Fl. Aetius* iii. *Q. Aurelius Symmachus.*	39	21	Britanni à Romanis auxilium frustra implorant.

Indict.	Pontifices Romani.	Francorum reges.	Anni Chri.	Consules.	Imperat. orient.		
15			447	*Ardaburius.* *Callipius al. Alipius.*	40	22	
Indictio 1			448	*Fl. Zeno.* *Rufius Praetextatus Postumianus.*	41	23	
2		MEROVEVS. rex 3. Francorum.	449	*Turcius secundus Asterius.* *Fl. Protogenes.*	42	24	Saxones à *Vortigerno* & Britannis acciti ad propulsandas Scottorum & Pictorum incursiones in Britanniam veniunt ducibus *Hengiſto* & *Horſa* fratribus.
3			450	*Valentinianus Aug.* vii. *Auienus.*	43	25	*Theodoſius* v. Kalen. Aug. moritur.
4	Concilium Chalcedonenſe.		451	*Marcianus Aug.* *Adelphius.*	1 MARCIANVS.	26	
5			452	*Aſporatius.* *Herculanus.*	2	27	
6			453	*Vincomalus.* *Opilio.*	3	28	
7			454	*Studius.* *Aetius.*	4	29	
8			455	*Valentinianus Aug.* viii. *Anthemius.*	5	30	*Valentinianus* iii. occiſus xvi. Kal. Apr. cum quo ſimul heſperium concidit regnum, Roma à Vandalis capta.
9			456	*Varari.* *Iohannes.*	6	Incipit regnum Cantuariorum.	
10			457	*Rufus.* *Conſtantinus.*	1 LEO.	1 HENGISTVS. rex. 1.	
11			458	*Leo Aug.* *Maioranus.*	2	2	
12		CHILDERICVS. 4. rex.	459	*Patricius.* *Ricimer.*	3	3	
13			460	*Apollonius.* *Magnus.*	4	4	
14	HILARIVS. p. 47. xiii. Kal. Maij.		461	*Dagalaiphus.* *Seuerinus.*	5	5	
15			462	*Leo Aug.* ii. *Seuerus.*	6	6	
Indictio 1			463	*Kibianus.* *Baſilius.*	7	7	
2			464	*Ruſticus.* *Olybrius.*	8	8	
3			465	*Baſiliſcus.* *Herminricus.*	9	9	
4			466	*Leo Aug.* iii.	10	10	
5	SIMPLICIVS. p. 48. vi. Id. Aug.		467	*Puſæus.* *Iohannes.*	11	11	
6			468	*Anthemius* ii.	12	12	
7			469	*Zeno.* *Marcianus.*	13	13	

Indict.	Pontifices Romani.	Francorum reges.	Anni Chri.	Consules.	Imperat. orient.	Cantuariorum reges.	Australium Saxonum.
8			470	*Iordanes.* *Seuerus.*	14	14	
9			471	*Leo Aug.* iv. *Probianus.*	15	15	
10			472	*Marcianus.* *Festus.*	16	16	
11			473	*Leo Aug.* v.	17	17	
12			474	*Leo Iunior.*	LEO Iunior.	18	
13			475	*Zeno Aug.* ii.	I ZENO.	19	
14			476	*Basiliscus* II. *Armatus.*	2	20	
15			477	*Post consulatũ* { *Basilisci.* *Armati.*	3	21	Dux *Aella* cum 3. filijs occupat litora maris in Sudsex, dubia victoria contra Britannos aliquot annos pugnans.
Indictio I			478	*Illus.*	4	22	
2			479	*Zeno Aug.* iii.	5	23	
3			480	*Basilius Iunior.*	6	24	
4			481	*Placidus.*	7	25	
5			482	*Seuerinus.* *Fl. Trocundus.*	8	26	
6	FELIX. ii. p. 49. vii. Id. Mart.		483	*Faustus.*	9	27	
7			484	*Theodericus Gotthorum* (*rex.* *Venantius.*	10	28	
8			485	*Symmachus.*	11	29	
9		CLODOVEVS. I. rex quintus.	486	*Longinus.* *Decius.*	12	30	
10			487	*Boetius.*	13	31	
11			488	*Dynamius.* *Sisidius.*	14	I ESK.	
12			489	*Eusebius.* *Probinus.*	15	2	
13			490	*Faustus Iunior.* *Longinus* ii.	16	3	*Incipit regnum Austr. Saxonũ.*
14			491	*Olybrius.*	I ANASTASIVS.	4	I ÆLLA rex primus Australium Saxonum, primúsq; regum potẽtissimorũ inter Anglosaxones.
15	GELASIVS. p. 50. v. Non. Martij.		492	*Anastasius Aug.* *Rufus.*	2	5	2
Indictio I			493	*Albinus.*	3	6	3
2			494	*Asterius.* *Præsidius.*	4	7	4

Indict.	Pontifices Romani.	Consules.	Imperat.	Francorum reges.	Anni Chri.	Cantuariorum reges.	Australium Saxonum.	Occidental. Saxonum.
3		*Aemilius.* *Viator.*	15		495	8	5	*Cerdicius* (alias *Certic*) cum filio *Kenrico* (al. *Cinric*) appulsi ad Cerdicesoram, regionē occupare incipiunt, non sine frequentib. bellis cū Britonibus.
4	ANASTASIVS. ii. p. 51. v. Kal. Dec.	*Paulus.*	16		496	9	6	
5		*Anastasius* ii.	17		497	10	7	
6	SYMMACHVS. p. 52. Laurentius in schismate.	*Iohannes Scytha.* *Decius Paulinus.*	18		498	11	8	
7		*Asclepius.* *Iohannes Gibbus.*	19		499	12	9	
8		*Patritius.* *Hypatius.*	110		500	13	10	
9		*Pompeius.* *Auienus.*	111		501	14	11	*Porta* cum filijs ad Portitmudam appulit.
10		*Probus.* *Auienus Iunior.*	112		502	15	12	
11		*Dexecratus.* *Volusianus.*	113		503	16	13	
12		*Cethaeus.*	114		504	17	14	
13		*Sabinianus.* *Theodorus.*	115		505	18	15	
14		*Areobinda.* *Messalla.*	116		506	19	16	
15		*Anastasius* iii. *Venantius Decius.*	117		507	20	17	
Indictio. 1		*Celer.* *Venantius Decius Iunior.*	118		508	21	18	Bellum *Cerdicij* contra *Natzaleod* regem Britannorum.
2		*Importunus Decius.*	119		509	22	19	
3		*Eutharicus.* *Boëtius Philosophus.*	120		510	23	20	
4		*Felix.* *Secundinus.*	121		511	24	21	
5		*Muschianus.* *Paulus.*	122		512	1 OTHA	22	
6		*Clementinus.* *Probus.*	123		513	2	23	
7	HORMISDA. p. 53. xiii. Kal. Aug.	*M. Aurelius.* *Cassiodorus Senator.*	124		514	3	24	*Simul Sc. Wagur Cerdicij* nepotes veniunt in Britanniam.
8		*Anthemius.* *Florentius.*	125	CHILDEBERTVS. rex 6.	515	4	CISSA (al. SCISSA) filius *Aelle*, progenieſque eorum poſt eos: quorū tamen nomina præter vnum aut alterum fere ignorantur, quos in lacerculo Cantuariorum ſuo loco poſuimus: ipſa etiam regio plerumque in Cantuariorum aut Occidentalium Saxonum poteſtate fuit.	
9		*Petrus.*	126		516	5		
10		*Anastasius Aug.* iv. *Agapetus.*	127		517	6		
11		*Florentius.* *Magnus.*	I IVSTINVS Senior.		518	7		*Regnum Occidentalium Saxonum incipit.*
12		*Iustinus August.* *Eutharicus Cilica.*	2		519	8		I CERDICIVS, rex primus.

Indict.	Pontifices Romani.	Consules.	Imperat.	Francorum reges.	Anni Chri.	Cantuariorum reges.	Occidental. Saxonum.	Orientalium Saxonum.
13		*Vitalianus.* *Rusticus.*	3		520	9	2	
14		*Iustinianus.* *Valerius.*	4		521	10	3	
15		*Symmachus.* *Boëtius* ii.	5		522	11	4	
Indictio. 1	IOANNES p. 54.	*Anicius Maximus.*	6		523	12	5	
2		*Iustinus Aug.* ii. *Opilio.*	7		524	13	6	
3		*Philoxenus.* *Probus Iunior.*	8		525	14	7	
4	FELIX iii. p. 55.	*Olybrius Iunior.*	9		526	15	8	*Incipit regnum Orient. Saxon.*
5		*Mauortius.*	IVSTINIAN.		527	16	9	ERKENWINVS primus rex Orientalium Saxonum. Numerosideo non adijcim⁹, quia de annis horum regum itémq; Orientalium Anglorum nihil admodum certi memorię proditum est.
6		*Iustinianus Aug.* ii.	2		528	17	10	
7		*Decius.*	3		529	18	11	
8	BONIFACIVS ii. p. 56. Dioscorus in schis.	*Lampadius.* *Orestes.*	4		530	19	12	
9		*Post consulat.* { *Lamp.* *Orest.*	5		531	20	13 Vecta à *Ceraticio* occupata.	
10	IOANNES ii. p. 57.	ii. *Post. consulat.* { *Lamp.* *Orest.*	6		532	1 IRMERICVS.	14	
11		*Iustinianus Aug.* iii.	7		533	2	15	
12	AGAPETVS. p. 58. iii. Non. Iunij.	*Iustinianus Aug.* iv. *Decius Theodor. Paulin.* Post quem Coss. in occidente creari desiere.	8		534	3	16	
13	SILVERIVS. p. 59.	*Belisarius.*	9		535	4	1 KENRICVS.	
14		*P. C. Belisarij.*	10		536	5	2	
15	VIGILIVS. p. 60.	ii. *P. C. Belisarij.*	11		537	6	3	
Indictio 1		*Iohannes.*	12		538	7	4	
2		*Appio Aegyptius.*	13		539	8	5	
3		*Iustinus.*	14		540	9	6	
4		*Basilius Iunior.* Post hunc nemo priuatus ordinarius consul fuit in oriente.	15		541	10	7	
5			16		542	11	8	
6			17		543	12	9	
7			18		544	13	10	
8			19		545	14	11	
9			20		546	15	12	

Indict.	Pontifices Romani.	Imperatores.	Francorum reges.	Anni Chri.	Cantuariorum reges.	Occidental. Saxonum.	Orientat. Saxonum.	Nordanhymbror.
10		21		547	16	13		1 IDA.
11		22		548	17	14		2
12		23		549	18	15		3
13		24		550	19	16		4
14		25		551	20	17		5
15		26		552	21	18		6
1	Concilium Constantinopolitanum 2.	27		553	22	19		7
2		28		554	23	20		8
3		29		555	24	21		9
4	PELAGIVS. p. 61.	30		556	25	22		10
5		31		557	26	23		11
6		32		558	27	24		12
7		33		559	28	25		1 ALLA.
8		34	CLOTHARIVS rex 7.	560	29	26		2
9	IOANNES 3. p. 62.	35		561	1 ADELBERTVS 3. regũ potentissimorũ inter Anglosaxones.	1 CEAVLINVS regũ potentissimorũ inter Anglosaxones secundus.		3
10		36		562	2	2		4
11		37		563	3	3		5
12		38		564	4	4		6
13		39	CHERIBERTVS rex 8.	565	5	5		7
14		1 IVSTINVS Iunior.		566	6	6		8
15		2		567	7	7		9
1		3 *Exarchatus* Rauennæ incipit.		568	8	8		10
2		4		569	9	9		11
3		5		570	10	10		12
4		6		571	11	11		13

Indict.	Pontifices Romani.	Imperatores.	Francorum reges.	Anni Chri.	Cantuariorum reges.	Occidental. Saxonum.	Oriental. Saxonum.	Nordanhymbror.	Orientalium Anglorum.
5		7		572	12	12		14	
6		8		573	13	13		15	
7	BENEDICTVS p.63. xvi.Kal.Iun.	9	CHILPERICVS rex 9.	574	14	14		16	*Incipit regnum Orientalium Anglorum.*
8		10		575	15	15		17	VFFA rex primus Orientalium Anglorum.
9		11		576	16	16		18	
10		I TIBERIVS		577	17	17		19	
11		2		578	18	18		20	
12	PELAGIVS 2. p.64. iii. Id.Nou.	3		579	19	19		21	
13		4		580	20	20		22	
14		5		581	21	21		23	
15		6		582	22	22		24	TITYLLVS rex 2. circa hæc tempora.
1		I MAVRICIVS.		583	23	23		25	
2		2		584	24	24		26	
3		3		585	25	25		27	
4		4		586	26	26		28	
5		5		587	27	27	SLEDDA. 2. rex Or. Saxon. circa hæc tem.	29	
6		6	CLOTHARIVS II. rex 10.	588	28	28		30	
7		7		589	29	29		I EDELRICVS.	
8	GREGORIVS Magnus p. 65. iii. non. Sep.	8		590	30	30		2	
9		9		591	31	31		3	
10		10		592	32	I CELRICVS.		4	
11		11		593	33	2		I ADELBERTVS Ferus.	REDWALDVS rex 3. circa hæc temp. quartus regum potentissimorum inter Anglosaxones.
12		12		594	34	3		2	
13		13		595	35	4		3	
14		14		596	36	5	SEBERTVS rex 3. circa hæc temp.	4	
15		15		597	37	6		5	

Anni Indictionum.	Summi Pontifices.	Imperatores.	Reges Francorum	Anni Christi.	Cantuariorum. Reges.	Cantuariorum. Pontifices Cantuarienſ.	Roffenſes.
1		16		598	38	1 AVGVSTINVS primus Dorobern. Archiepiſc.	
2		17		599	39	2	
3		18		600	40	3	
4		19		601	41	4	
5		20 PHOCAS.		602	42	5	
6		1		603	43	6	
7	SABINIANVS, p. 66.Kal.Sept.	2		604	44	7	IVSTVS primus Roffenſ. inciſtes.
8	BONIFACIVS iii. p.67.ix.Kal.Mart.	3		605	45	8	
9	BONIFACIVS iv. p.68.v.Kal.Sept.	4		606	46	9	
10		5		607	47	10	
11		6		608	48	11	
12		7		609	49	12	
13		8		610	50	13	
14		1 HERACLIVS.		611	51	14	
15		2		612	52	15	
1	DEVS-DEDIT p. 69.xii.Kal.Nouẽ.	3		613	53	16	
2		4		614	54	1 LAVRENTIVS.	
3		5		615	55	2	
4		6		616	56	3	
5	BONIFACIVS V. p.70.vii.Kal.Ian.	7		617	1 EADBALDVS.	4	
6		8		618	2	5	
7		9		619	3	1 MELLITVS ex Londonienſ. epiſc.	
8		10		620	4	2	
9		11		621	5	3	
10	HONORIVS i.p. 71.vii.Id.Nouem.	12		622	6	4	
11		13		623	7	5	
12		14		624	8	1 IVSTVS ex Roffenſ. viii.Kal. Maij.	ROMANVS 2.epiſc.
13		15		625	9	2	
14		16		626	10	3	
15		17		627	11	4	

Orient. Saxonum. Reges.	Epiſc. Lond.	Ori. Angl. Reges.	Occid. Saxon. Reges.	Merciorum. Reges.	Northanhymbr. Reges.	Archiepiſc. Ebor.
			1 CEOLWLFVS, al. Ceulfus.		6	
			2		7	
			3		8	
			4		9	
			5		10	
			6		11	
	MELLITVS primus Londonienſis antiſtes.		7		12	
			8		13	
			9		14	
			10		15	
			11		16	
			12		17	
			13		18	
			14		19	
			1 CINEGISLVS, al. Kinegilſus.		20	
			2		21	
			3 Quichelmus conſors regni cum patre		22	
			4		23	
			5		24	
SEXREDVS, SEWARDVS, SIGEBERTVS fratres reg. 3.	Vacat ſedes aliquammultos annos, ad quadraginta plus minus.		6		1 EDWINVS regũ potentiſſimorum inter Anglo-Saxonas 5.	
			7		2	
			8		3	
			9		4	
			10		5	
			11		6	
SIGEBERTVS Paruus, rex 4.			12		7	
		EORPWALDVS rex 2.	13		8	
			14		9	PAVLINVS primus Eboracenſis antiſtes.
			15	1 PENDA ſtrenuus primus rex Merciorũ.	10	
			16	2	11	

Anni Indictionum.	Summi Pontifices.	Imperatores.	Reges Francorum	Anni Christi.	Cantuariorum. Reges.	Cantuariorum. Pontifices Cantuarient.	Cantuariorum. Pontifices Rossenses.	Orient. Reges.
1		18		628	12	1 HONORIVS iv. Idus Nouemb.		
2		19		629	13	2		
3		20		630	14	3		
4		21		631	15	4		
5		22	DAGOBERTVS rex II	632	16	5		
6		23		633	17	6		
7		24		634	18	7	PAVLINVS 3. ex Archiepisc. Eborac.	
8		25		635	19	8		
9		26		636	20	9		
10	SEVERINVS p. 72. Kal. Iun.	27		637	21	10		
11	IOANNES iv. p. 73. viii. Kal. Ian.	28		638	22	11		
12		29		639	23	12		
13	THEODORVS, p. 74. vi. K. Dec.	30		640	24	13		
14		CONSTANTINVS. HERACLIONAS. CONSTANS.		641	1 ERCONBERTVS.	14		
15		1		642	2	15		
1		2		643	3	16		
2		3		644	4	17	ITHAMARVS episc. 4.	
3		4		645	5	18		
4		5	CLODOVEVS ii. rex 12.	646	6	19		
5	MARTINVS, p. 75. prid. non. Iul.	6		647	7	20		
6		7		648	8	21		SIGEBERTVS bonus c. h. t. rex 5.
7		8		649	9	22		
8		9		650	10	23		
9		10		651	11	24		
10		11		652	12	25		
11		12		653	13	26		
12	EVGENIVS, p. 76. iiii. Id. Aug.	13		654	14	*Vacat.*		
13		14		655	15	1 DEVSDEDIT.		
14		15		656	16	2	DAMIANVS episc. 5	
15	VITALIANVS, p. 77. iii. K. Aug.	16		657	17	3		

Saxon. Episc. Lond.	Orient. Angl. Reges.	Orient. Angl. Episc.	Occid. Saxon. Reges.	Occid. Saxon. Episc.	Merciorum. Reges.	Merciorum. Episc. hoc est Lichfeld.	Northanhymbrorum. Reges.	Northanhymbrorum. Episcopi. Eborac.	Northanhymbrorum. Episcopi. Lindisfarnens.
Vacat sedes.			17		3		12		
			18		4		13		
			19		5		14		
			20		6		15		
			21		7		16		
			22		8		17		
			23		9		1 OSWALDVS, regũ potentissimorũ inter Anglo-Saxonas sextus.	Vacat sedes ebor. aliquot annos decedẽte Paulino.	
			24	BIRINVS primus episc. sedit Dorcacestriæ.	10		2		AIDANVS 1. Lindisfarnensium episc.
	SIGEBERTVS rex 3.	FELIX Burgundus: primus Orient. Angl. episc.	25		11		3		
			26		12		4		
	EGRICVS rex 4. c.h.r.		27		13		5		
			28		14		6		
			29		15		7		
			30		16		8		
	ANNA rex 5. c.h.r.		31		17		9		
			1 KENEWALKIVS		18		1 OSWIVS regum potentissimorum inter Anglo-Saxonas septimus.		
			2		19		2		
			3		20		3		
			4		21		4		
			5		22		5		
		THOMAS episc. 2.	6		23		6		
			7		24		7		
			8	AGILBERTVS sedit Dorcacestriæ, episc. 2.	25		8		
			9		26		9		
			10		27		10		FINANVS episc. 2.
		BONIFACIVS episc. 3. qui & Bertgilsus.	11		28		11		
	ÆTHELHERVS r. 6.		12		29		12		
			13		30		13		
	AETHELWALDVS rex 7.		14		1 PEADA & Oswij duces.	DIVMA primus episc. Mediterraneorum Anglorum, Lindisfarorum simul & Merciorum.	14		
			15		2		15		

Anni Indict.	Summi Pontifices.	Imperatores.	Reg. Francorum.	Anni Chri.	Cantuaritarum Reges.	Cantuaritarum Pontifices. Cantuar.	Rof.	Oriental. Reges.	Saxon. Episcopi London.	Orient. Anglorum. Reges.	Pontific.
1		17		658	18	4			CEDDVS epiſc. 2.		
2		18		659	19	5					
3		19		660	20	6					
4		20		661	21	7		SWITHELMVS rex 6. circa hæctem.			
5		21		662	22	8					
6		22	CLOTHARIVS 3. rex 13.	663	23	9					
7		23		664	24	10		SIGHERVS & SEBBA reg. 7. circa hæctemp.		ALDVLFVS rex 8.	
8		24		665	IEGBERTVS.	*Vacat.*					
9		25		666	2				WINA ep. 3. ex Wint.		
10		26		667	3						
11		27	CHILDERICVS 2. rex 14.	668	4	ITHEODORVS.					
12		I CONSTANTINVS.		669	5	2	PVTTA epiſc. 6.				
13		2		670	6	3					BISI, epiſc. 4.
14		3		671	7	4					Helmhamenſes. Domnocenſes.
15	ADEODATVS p. 78. 3. Id. Apr.	4		672	8	5					
1		5		673	9	6					ÆC- CA. BEAD- WINo.
2		6		674	ILOTHARIVS.	7					
3		7		675	2	8			ERKENWALDVS epiſc. 4.		
4	DONVS al. DOMNIO. p. 79. iv. Non. Nouemb.	8		676	3	9					
5		9		677	4	10	QVICHELMVS epiſc. 7.				
6		10		678	5	11					
7	AGATHO p. 80. vi. Id. Iul.	11		679	6	12					
8		12	THEODORICVS rex 15.	680	7	13					
9	Concilium Conſtantinopolit. iii.	13		681	8	14	GEBMVNDVS ep. 8.				
10	LEO 2. p. 18 iv. Id. Aug	14		682	9	15					
11		15		683	10	16				ELWOLDVS al. Æl- fwaldus rex 9. c. h. temp.	
12	BENEDICTVS 2. p. 82. 13. Kl. Iul.	16		684	11	17					
13	IOANNES 5. p. 83. 8. Kal. Aug.	17		685	12	18					
14	CONON p. 84. *Petrus Theod.* in ſchiſm.	I IVSTINIANVS Iunior.		686	IEDRICVS.	19					
15	SERGIVS p. 85. *Paſchalis & Theodor.* in ſchiſm.	2		687	2	20					

Occidental. Reges.	Saxonum. Episcopi Winton.	Ep. Austr. Saxonum. Seleseienſ.	Merciorum. Reges.	Merciorum. Episcopi.	Lindisſenſ. vel Lindisfarorũ epiſ.	Ep. Wicciorum. i. Wigornenſes.	Herefordenſes.	Northanhymbrorum. Reges.	Northanhymbrorum. Episcopi. Eboracenſ.	Lindisfarn.	(denſes. Haugustal.
16			3	CELLA c. h. tem. 2. ep.				16			
17			1 WVLF. HERVS.					17			
18	WINA Wintoniæ sedit. ep. 3.		2	TRVMHERVS ep. 3. circa h. tem.				18			
19			3					19		COLMANNVS ep. 3.	
20			4					20			
21			5		Cùm omnes episcopi Merciorum vsq; ad *Scamelſum* etiam Mediterraneorum Anglorum & Lindisfarorum prouinciæ proprius episcopus, qui eidem habuit Sidnacestræ.			21			
22			6					22		TVDA episc. 4.	
23			7	IARVMMANNVS ep. 4. e. h. t.				23			
24			8					24	CEADDA totius Northanhymbriæ antiſtes episcopus Ebor. 2.		
25			9					25			
26			10					26			
27			11	CEADDA ep. 5. ex episcopo Ebor. sedit Lichsfeldiæ.				27	WILFRIDVS episcopus Northanhymbrorum omnium, episcopus Ebor. 3.		
28	LEVTHERIVS ep. 4.		12					28			
29			13					1 EGFRIDVS.			
30			14	WINFRIDVS ep. 6.				2			
31			15					3			
1 SEXBVRGA.			16					4			
1 ESCWINVS.			1 AETHELREDVS. al. *Audbredus.*					5			
2			2	SEXWLFVS ep. 7.				6			
1 KENTWINVS.	HEDDA ep. 5		3					7			
2			4		EDDHEDVS ep. 1.			8	BOSA, pulso *Wilfrido* Ebor. ep. 4.	EATA Lindisfarnensis quintus, & Haugustaldensis primus.	
3			5		ÆTHELWINVS. ep. 2.			9			
4			6			BOSELVS primus Wiciorum episc.	PVTTA primus episc.	10		Eata Lindisfarnensis tantùm.	TVMBERTVS Haugust ep. 2.
5		WILFRIDVS Northumb. pulsus ep. 1.	7					11			
6			8					12			
7			9					13			
8			10					14			
9			11					15		CVTHBERTVS ep. 6.	EATA ex Lindisfarn.
1 CEDWALLA.		HEDDA, (qui & Winton) ep. 2.	12					1 ALFRIDVS.			IOANNES ep 3.
2			13					2	*Wilfridus* restitutus, pulso *Boſa* & *Ioanne* totam Northanhymbriam rexit, mortuo etiam *Cuthberto*.		

Indict.	Summi Pontifices.	Imperatores.	Reg. Francorum.	Anni Chri.	Cantuariarum Reges.	Cantuariarum Pontifices. Cantuar.	Cantuariarum Pontifices. Rof.	Oriental. Reges.	Saxon. Episcopi London.	Orient. Anglorum. Reges.	Orient. Anglorum. Pontific. Domo-cenſ.	Orient. Anglorum. Pontific. Helm-ham.	Occid. Reges.
1		3		688	Reges dubij vel externi.	21							1 INA.
2		4		689		22							2
3		5		690		*Vacat.*				BEORNA rex 10. circa hæc temp.			3
4		6		691									4
5		7		692									5
6		8		693	1 WITHREDVS.	1 BERTVALDVS.	TOBIAS ep.9.						6
7		9	CLODOVEVS 3. rex 16.	694	2	2		SIGEHARDVS & SENFREDVS reg.8.					7
8		10		695	3	3							8
9		1 LEONTIVS.		696	4	4					ARCVLFVS.	NORTHBERTVS. circa h.tem.	9
10		2		697	5	5			WALDHERVS ep.5. circa h.tem.				10
11		3	CHILDEBERTVS 2. rex 17.	698	6	6							11
12		1 TIBERIVS APSIMARVS		699	7	7							12
13		2		700	8	8							13
14	IOANNES 6.p.86.6.Kal. Nou.	3		701	9	9		OFFA rex 9.circa h.tem.					14
15		4		702	10	10							15
1		5		703	11	11							16
2		6		704	12	12							17
3	IOANNES 7.p.87.Kal. Mart.	7		705	13	13							18
4		1 IVSTINIANVS Iunior iterũ.		706	14	14							19
5	SISINNIVS.p.88.	2		707	15	15							20
6	CONSTANTINVS p.89.	3		708	16	16							21
7		4		709	17	17		SELREDVS rex 10.					22
8		5		710	18	18		2					23
9		6		711	19	19		3					24
10		1 PHILIPPICVS.		712	20	20		4					25
11		2		713	21	21		5					26
12		3		714	22	22		6		ETHELREDVS rex 11.c.h.t.			27
13		1 ARTEMIS ANASTASIVS.		715	23	23		7	INGVALDVS ep.6. circa h.tem.				28
14	GREGORIVS 2.p.90.12. Kal. Apr.	THEODOSIVS Adramyttenus.	DAGOBERTVS 2. rex 18.	716	24	24		8					29
15		1 LEO Isaurus.		717	25	25		9					30

Saxonum. Episcopi. Winton.	Shireburn.	Austr. Sax. Episc. Selesienses.	Merciorum. Reges	Episcopi. Merc. i. Lichfeld.	Lindisfenses.	Medit. Angl. i. Legeocestrenses	Wigornenses.	Hereford.	Northanhymbrorum. Reges.	Episcopi. Eboracens.	Hauguitald.	Lindisfarnens.
			14						3	*Wilfridus* vtrámq; parochiam rexit.		EADBERTVS ep.7.
			15						4			
			16						5			
			17					THEODORVS c.h.t. ep.2.	6	BOSA iterum, pulso *Wilfrido*.	IOANNES iterum, pulso *Wilfrido*.	
			18	HEDDA ep.8.		WILFRIDVS pulsus Northumb. episcopatum Mediterraneorū Anglorum i. Legecestrensem administrat. ep.1.	OSTFORVS ep.2.		7			
			19				EGWINVS ep.3		8			
			20						9			
			21						10			
			22						11			
			23						12			
			24						13			EADFRIDVS ep.8.
			25						14			
			26						15			
			27		EDGARVS ep. 3. c.h.r.				16			
			28	*Hedda* discedente *Wilfrido* etiam Medit. Anglorum præsulatū regit. circa hæc temp.		Post discessum *Wilfridi* episcopatus Mediterraneorum Anglorum, hoc est, Legecestrensis vsque ad *Tatam* episcopum à Lichfeldensibus fuit Merciorum episcopis administratus est.			17			
			29					THORTHERVS, ep.3. circa h.tem.	18			
			I KENREDVS. 2.al. *Coinredus*.						19			
DANIEL ep.6	ALDELMVS. 1. ep. Shireburnensis.	DANIEL (qui & Winton.) ep.3.	2						1 OSREDVS.	IOANNES ep.5. ex Haugustald.	*Wilfridi* remocatus Haguistald. parochiam obtinet.	
			3						2			
			4						3			
			I CEOLREDVS.						4			
			2						5			ACCA. ep. 4.
	FORTHERVS ep.2.		3						6			
		EADBERTVS. ep.4.	4						7			
			5						8			
			6						9			
			7						10			
			8						11			
			I ÆTHELBALDVS 2. superbus.	ALDWINVS ep.9. Merc. & Medit. Angl.					1 KENREDVS			
			2				WILFRIDVS ep.4.		2			

Indic.	Summi Pontifices.	Imperatores.	Francorum.	Anni Christi.	Cantuariorum. Reges.	Pontifices. Cant.	Rof.	Orient. Reg.	Saxo. Episc. Lond.	Occid. Reges.	Anglorum. Pontifices. Dommoc.	Helmam.	Occid. Reges.
1		2		718	26	26		10					31
2		3		719	27	27		11					32
3		4		720	28	28		12			EADBERCTVS, al. Erdredus.	HADVLACVS, al. Herbolacus. circa h. t.	33
4		5		721	29	29		13					34
5		6	CHILPERICVS II. rex 19.	722	30	30		14					35
6		7		723	31	31		15					36
7		8		724	32	32		16					37
8		9		725	33	33		17					38
9		10		726	1 EDBERTVS.	34		18					1 AETHELHARDVS, al. Adelardus.
10		11	THEODORICVS rex 20.	727	2	35	ALDWVLFVS. episc. 10.	19					2
11		12		728	3	36		20					3
12		13		729	4	37		21					4
13		14		730	5	38		22					5
14	GREGORIVS iii. p. 91. iii. Non. Mar.	15		731	6	1 IAT-WINVS.		23					6
15		16		732	7	2		24					7
1		17		733	8	3		25					8
2		18		734	9	Moritur iii. Kalend. Auguſti.		26					9
3		19		735	10	1 NOTHELMVS.		27					10
4		20		736	11	2		28			CVTHWINVS.	ETHELFRIDVS. c. h. t.	11
5		21		737	12	3		29					12
6		22		738	13	4		30					13
7		23		739	14	5		31					14
8		24		740	15	1 CVTHBERTVS ex Herefor.	DVNNVS episc. 11.	32					1 CVTHREDVS.
9	ZACHARIAS p. 92. Kal. Decemb.	1 CONSTANTINVS coronatus.		741	16	2		33					2
10		2	CHILDERICVS stupidus rex 21.	742	17	3		34					3
11		3		743	18	4		35					4
12		4		74	19	5		36					5
13		5		745	20	6		37					6
14		6		746	21	7		38	EGWLFVS episc. 7.				7
15		7		747	22	8		SWITHREDVS rex II. & vltimus.			HERDVLFI Orient. Angl. episc. mentio eſt in concilio Cuthberti hoc anno celebrato.		8

Saxon. Episc. Wint.	Saxon. Episc. Shireburn.	Austr. Sax. Ep. Selef.	Reges.	Merciorum. Episc. Lichfeld.	Merciorum. Episc. Lindeſſ.	Legeceſt. ſiue Med. Angl.	Wigorn.	Hereford.	Reges.	Northanhymbrorum. Pontifices. Eborac.	Pontifices. Hauguſt.	Pontifices. Lindiſſ.	Cand. caſæ, vel Witternenſes.
			3					WALSTODVS, ep 4. c.h.t.	1 OSRICVS.				
		EOLLA, epiſc. 5. c.h.t.	4						2				
			5		KINEBERTVS ep. 4. c.h.t.				3				
			6						4	WILFRIDVS 2. epiſc. 6.		AETHELWOLDVS, epiſc 9.	
			7						5				
			8						6				PETHELMVS, ep. 1. Candi. æ caſæ, al. Wethelmus.
			9						7				
			10						8				
			11						9				
			12						10				
		Vacat aliquot annos.	13						11				
			14						CEOLWLFVS, 1				
			15										
			16						2				
			17						3				
		SIGGA epiſc. 6.	18		ALWIH, al. Alowiochus ep 5.				4				
			19						5				
			20						6	EGBERTVS Archiepiſc 7.			
			21					CVTHBERTVS epiſc. 5.	7				FRITHEWALDVS, epiſc 2.
	HEREWALDVS, ep. 3.		22	WITTA.		TOTTA, ep. 2.			8				
			23						1 EGBERTVS, al. Eadbertus.				
			24						2		FRITHEBERTVS, epiſc. 5.		
			25						3			KINEWVLFVS, epiſc 10.	
			26					PODDA, epiſc. 6.	4				
			27						5				
			28						6				
			29				MILREDVS ep. 5.		7				
HVMFRIDVS, al. Hufertus, ep. 7.			30						8				
			31					ECCA, epiſc. 9. c.h.t.	9				
			32						10				

Indict.	Summi Pontifices.	Imperatores.	Reges Franc.	Anni Christi.	Cantuaritarum. Reges.	Pontifices Cantuar.	Rotfenses.	Episc. London.	Orient. Anglorum. Reges.	Pontifices. Dommoc.	Helmam.	Occid. Reges.
1		8		748	23	9						9
2		9		749	1 AEDILBERTVS, al. AEthelbertus.	10			ETHELBERTVS, al. Egelbrithus, rex 12				10
3		10		750	2	11						11
4		11	PIPINVS rex 22.	751	3	12						12
5	STEPH. ii. p. 93. STEPHANVS iii. p. 94.	12		752	4	13						13
6		13		753	5	14						14
7		14		754	6	15		WIGHERDVS episc. 8 c.h.t.				1 SIGEBERTVS.
8		15		755	7	16						1 KINEWVLFVS.
9		16		756	8	17						2
10	PAVLVS p. 95. Theophylactus. confirmatus. Philippus in schism.	17		757	9	18						3
11		18		758	10	*Vacat.*						4
12		19		759	11	1 BREGWINVS.						5
13		20		760	1 ALRICVS.	2						6
14		21		761	2	3		EADBERHTVS, episc. 9. c.h.t.				7
15		22		762	3	1 IAINBERTVS, al. Lambrithus.						8
1		23		763	4	2						9
2		24		764	5	3	EARDVLFVS, episc. 12. c.h.t.					10
3		25		765	6	4						11
4		26		766	7	5						12
5		27		767	8	6				ALDBERTVS.	LAMFERTVS c.h.t.	13
6	STEPHANVS iv. p. 96. Non. Auguſt.	28		768	9	7		EADGARVS episc. 10. c.h.t.				14
7		29	CAROLVS Magnus rex 23.	769	10	8						15
8		30		770	11	9						16
9		31		771	12	10				EOLAFVS	ATHELWVLFVS c.h.t.	17
10	HADRIANVS p. 97. v. Id. Febr.	32		772	13	11						18
11		33		773	14	12		KENWALKVS, ep. 11. c.h.t.				19
12		34		774	15	13						20
13		35 LEO IV.		775	16	14	DEORA, al. Diora, episc. 13 c.h.t.					21
14		1		776	17	15						22
15		2		777	18	16						23

Saxon. Episc. Wint.	Saxon. Episc. Shireburn.	Austr. Sax. Ep. Selef.	Reges.	Merciorum. Episc. Lichfeld.	Merciorum. Episc. Lindeff.	Merciorum. Episc. Legece.	Merciorum. Episc. Wigorn.	Merciorum. Episc. Hereford.	Reges.	Northanhymbrorum. Pontifices. Eborac.	Northanhymbrorum. Pontifices. Hauguſt.	Northanhymbrorum. Pontifices. Lindiſf.	Northanhymbrorum. Pontifices. Candelaſc.
			33						11				
			34						12				
			35						13				
			36	HEMELVS episc. 11. c.h.t.	ALDVLFVS episc. 6.				14				
			37					CEADDA, episc. 8. c.h.t.	15				
			38						16				
			39						17				
KINEWARDVS episc. 8.			40						18				
	AETHELMODVS, c.h.t.		41						19				
			1 BEORNREDVS.						20				
			1 OFFA.					ALDBERTVS, episc. 9 c.h.t.	1 OSVLFVS.				
			2						1 ETHELWALDVS MOLLO				
			3						2				
		ALVBERTVS, episc 7. c.h.t.	4						3				
			5						4				
			6						5				PECHTWINVS episc. 3.
			7	CVTHFRIDVS, episc. 12.		EDBERTVS ep. 3.			6				
			8						1 ALREDVS				
			9						2		ALHMVNDVS, episc. 6.		
			10		CEOLWLFVS episc. 7.				3	ETHELBERTVS, al. Albertus. ep 8.			
			11						4				
			12					ESNA, episc. 10. c.h.t.	5				
			13						6				
			14						7				
			15						8				
			16	BERTVNVS, episc. 13. c.h.t.					9				
			17						1 BEORHTREDVS, al. Ethelbertus.				
			18					CEOLMVNDVS, episc. 11 c.h.t.	2				
			19				WERHMVNDVS, episc. 6.		3				
			20						4				AETHELBERTVS, episc. 4.

Indict.	Summi Pontific.	Imperatores. Orientales.	Occidentales.	Reges Francorum.	Anni Chri.	Cantuaritarum Reges.	Cantuaritarum Pontifices. Cantuar.	Cantuaritarum Pontifices. Rof.	Episcopi London.	Orient. Reges.	Anglorum. Pontifices. Dommocenſ.	Anglorum. Pontifices. Helmham.	Occident. Reges.
1		3			778	19	17						24
2		4			779	20	18				EADRE-DVS.	HVNFER-TVS. circa hæc temp.	25
3		5 CONSTANTINVS Porphyrogenitus.			780	21	19						26
4		1			781	22	20						27
5		2			782	23	21						28
6		3			783	24	22						29
7		4			784	25	23		EADBALDVS ep. 12 circa h. temp.				1 BRITHRICVS.
8		5			785	26	24				ALFHV-NVS.	SIBBA. circa hæc temp.	2
9		6			786	27	25						3
10		7			787	28	26						4
11		8			788	29	27				YITFRI-DVS.	ALHER-DVS. circa hæc temp.	5
12	Concilium Nicenũ 2.	9			789	30	0						6
13		10			790	31	0	WERBMVN-DVS ep. 14. circa h. tem.					7
14		11			791	32	1 ÆTHELARDVS.						8
15		12			792	33	2						9
1		13			793	34	3			Occiſo *Ethelberto* ab *Offa* regnum Ori. Anglor. vnitum eſt regno Merciorum.			10
2		14			794	1 ÆDILBERTVS Pren.	4						11
3		15			795	2	5		HEATHOBERTVS ep. 12 circ.				12
4	LEO 3. p. 98. 7. Kl. Iun.	16			796	3	6						13
5		17 EIRENE Augusta.			797	1 CVTHREDVS	7						14
6		1			798	2	8						15
7		2			799	3	9						16
8		3			800	4	10						1 EGBERTVS octauus regum potentiſſimorum inter Anglo-ſaxonas.
9		4	1 CAROLVS MAGNVS.		801	5	11						2
10		5	2		802	6	12	BEORNMODVS ep. 15.					3
11		1 NICEPHORVS.	3		803	7	13						4
12		2	4		804	8	1 WVLFREDVS.	BVRHRICVS ep. 16. poſt quẽ multos annos vacauit ſedes.					5
13		3	5		805	1 BALDREDVS.	2						6
14		4	6		806	2	3						7
15		5	7		807	3	4						8

Saxonum. Episcopi. Winton.	Shireb.	Austral. Saxon. ep. Selef.	Merciorum. Reges.	Episcopi. Lichfel.	Lindiff.	Legeceſ.	Wigorn.	Herefor.	Northanhymbrorum. Reges.	Pontifices. Eborac.	Hauguſt.	Lindiſf.	Cand. caſe.
	DENEFRITH9 ep.5.c.h.t.		21						I ALFWOLDVS.				
			22				TILHERVS ep. 7.		2			HIGBALDVS ep. 11.	
ÆTHELHARDVS ep.9.c.h.t.			23	HIGBERTVS ep. 14.c.h.t.					3	EANBALD9 1.ep.9.	TILHERVS ep. 7.		
			24						4				
			25				EATHOREDVS ep.8.		5				
			26					VTELLVS ep. 12.c.h.t.	6				
			27		VNWONA ep. 4.c.h.t.				7				
			28						8				
			29		EALDVLFVS ep.8.				9				
			30		Poſt quem credibile eſt vacaſſe epiſcopatum aliquot annos: proximus enim ſucceſſor fuit ann. 872.				10				
			31					WVLFHARD9 ep.13.c.h.t	11				
			32				DENEBERT9 ep.9 c.h.t.		I OSREDVS.		AETHELBERTVS ex Witernenſi ep.8.		
		OSA ep. 8. al. *Boſa.*	33	ALDVLFVS ep. 15.pallium accepit.					I *Ethelredus* iterum.				BEADWVLFVS ep. 5. & vltimus Witernenſium.
EGBALDVS ep.10.			34						2				
			35						3				
			36						4				
			37						*Ethelredus* 3. Kal. Maii interfecto finem accepit regnum Northumbrorum, quod poſt interregnum 33. annorũ occupauit *Egbertus* rex Weſtſax. ann. 827. nominatur tamen etiam poſtea quidam reguli Northumbrorũ Danicis temporibus.				
DVDDA ep.11. circa hæc temp.			38										
			I EGPERTVS.							EANBALD9 2.ep.10.			
KINEBERTVS ep.12. circa h.tem.			I KENVLFVS.								HEARDRED9 ep.9.		
	WIBERTVS.ep.6. c.hæc tem.		2										
			3										
			4								EANBERT9 ep.10		
			5										
			6										
			7									EGBERTVS ep. 12.	
			8										
			9										
			10										
			11			WERENBERTVS ep.5.c.h.t.							

Indictionum.	Summi Pontifices.	Imperatores. Orient.	Occident.	Reges Francorum	Reges. Occident. Saxonum.	Merciorum.	Anni Chri.	Cantuaritarum. Reges.	Pontifices. Cantuar.	Episcopi London.	Epis. Ori. Angl. Dom- moc. Helm- ham.
1		6	8		9	12	808	4	5		WEREMVNDVS. c.h.r.
2		7	9		10	13	809	5	6		
3		8	10		11	14	810	6	7		
4		STAVRATIVS. MICHAEL Rancaues.	11		12	15	811	7	8		
5			12		13	16	812	8	9		
6		1 LEO Armenus.	13		14	17	813	9	10	OSMVNDVS. ep. 14. c.h.r.	
7		2	1 LVDOVICVS Pius.	LVDOVICVS Pius rex 24.	15	18	814	10	11		
8		3	2		16	19	815	11	12		
9	STEPHANVS. 5. p. 99. 5. No. Iul.	4	3		17	20	816	12	13		
10	PASCHALIS. p. 100. 5. Kal. Febr.	5	4		18	21	817	13	14		
11		6	5		19	22	818	14	15		HVMBRITHVS. c.h.r.
12		7	6		20	KENELMV. CEOLVLFVS.	819	15	16		
13		8	7		21	1	820	16	17		
14		1 MICHAEL Traulus.	8		22	1 BEORNVLFVS.	821	17	18		
15		2	9		23	2	822	18	19		
1		3	10		24	3	823	Finis regni Cantuaritarum.	20		
2	EVGENIVS. 2. p. 101. Zuingmel. schismate.	4	11		25	1 LVDECANVS.	824		21		WILREDVS.
3		5	12		26	2	825		22		Post hos episcopos vsque ad tempora *Eadwij* regis defecerunt episcopi in Eastanglia.
4		6	13		27	1 WITLAFVS. al. *Wiglafus.*	826		23		
5	VALENTINVS. p. 102. 19. Kal. Ian.	7	14		28	2	827		24		
6	GREGORIVS 4. p. 103. 7. Kal. Febr.	8	15		29	3	828	Finitur regnum Orientalium Saxonũ, Westsaxonicóque vnitur.	25		
7		9 THEOPHILVS.	16		30	4	829		FEOLOGILDVS. al. *Theolgildus.*		
8		1	17		31	5	830		1 CEOLNOTHVS.		
9		2	18		32	6	831		2		
10		3	19		33	7	832		3		
11		4	20		34	8	833		4		
12		5	21		35	9	834		5		
13		6	22		36	10	835		6	ÆTHELNOTHVS ep. 15. c.h.r.	
14		7	23		37	11	836		7		
15		8	24		1 ÆTHELWVLFVS. al. *Athulfus.*	12	837		8		

Episcopi Winton.	Shireburn.	Austral. Saxon. Ep. Sel.	Episcopi. Lichfeld.	Lindisfen-ses.	Legece-strenses.	Wigor-nenses.	Hereford-enses.	Eboracen-ses.	Haugu-stald.	Lindisfar-nenses.
ALMVN-DVS. ep. 13. circa h. tem.										
							BEONNA ep. 14. c. h. t.			
									TIDFER-TVS. ep. 11. & vltimus c. hæc temp.	
								WVLFSI-VS. ep. 11. c. hæc temp.		
WIGH-TEN. ep. 14. c. h. r.			HEREWI-NVS. ep. 16. circa h. tem.		RETHV-NVS. ep. 6. circa h. tem.					
		GISEL-HERVS. ep. 9. c. h. t.								
	ALSTANVS. aliâs *Calstanus* & *Alstanus* ep. 7.									BATHORE-DVS. aliâs *Hæa-thedus* ep. 12.
						HEABER-TVS. aliâs *Eadbertus* epis. 10.				
HEREFRI-DVS. ep. 15. circa h. tem.										EGREDVS. epis. 14.
							EADVL-FVS. ep. 15. circa h. temp.			
EADMVN-DVS. ep. 16.										
HELMSTA-NVS. ep. 17. circa h. temp.										
								WVLFSI-VS. ep. 11. c. hæc temp.		
			ÆTHEL-WALDVS ep. 17. c. h. t.							

Indict.	Summi Pontifices.	Imperatores. Oriental.	Occident.	Reges Francor.	Reges. Occid. Saxon.	Mercior.	Orient. Angl.	Anni Christi.	Cantuar.	PONTI London.
1		9	25		2	13		838	9	CEOLBERTVS episc.16. c.h.t.
2		10	26		3	1 BERTWVLFVS.		839	10	
3		11	1 LOTHARIVS.	CAROLVS CALVVS rex 25.	4	2		840	11	
4		12	2		5	3		841	12	CEORWVLFVS episc.17. c.h.t.
5		1 MICHAEL iii.	3		6	4		842	13	
6		2	4		7	5		843	14	
7	SERGIVS ii. p. 104. iv. Id. Feb.	3	5		8	6		844	15	
8		4	6		9	7		845	16	
9		5	7		10	8		846	17	
10	LEO iv. p. 105. Prid. Id. Apr.	6	8		11	9		847	18	
11		7	9		12	10		848	19	
12		8	10		13	11		849	20	
13		9	11		14	12		850	21	
14		10	12		15	13		851	22	
15		11	13		16	1 BVRHREDVS.		852	23	
1		12	14		17	2		853	24	
2		13	15		18	3		854	25	SWITHVLFVS episc.18. c.h.t.
3	BENEDICTVS iii. p. 106. Anastasius in schiſm.	14	16		19	4	S. EDMVNDVS regnat in Estanglia.	855	26	
4		15	1 LVDOVICVS. ii.		20	5		856	27	
5		16	2		1 AETHELBALDVS.	6		857	28	
6	NICOLAVS i. p. 107. viij. K. Maij.	17	3		2	7		858	29	
7		18	4		3	8		859	30	
8		19	5		4	9		860	31	
9		20	6		5	10		861	32	
10		21	7		1 AETHELBERTVS.	11		862	33	
11		22	8		2	12		863	34	HEASTANVS episc.19. c.h.t.
12		23	9		3	13		864	35	
13		24	10		4	14		865	36	
14		25	11		5	15		866	37	
15	HADRIANVS ii. p. 108. 9. Kal. Dec.	1 BASILIVS Maced.	12		1 AETHELREDVS.	16		867	38	

Winton.	Shireburn.	Seleseien.	Lichfeld.	Lindissen.	Legeceestr.	Wigorn.	Hereford.	Eboracenses.	Lindisfarn.
SWITHVNVS ep.18.									
								WIMVNDVS,al.Wigmundus,episc.12.c.h.t.	
		TOTA episc. 10. c.h.t.							
			HVMBERTVS ep.18. c.h.t.						EGBERTVS episc.15.
						ALHWINVS, al.Alhunis, episc. 11.			
							CVTHWVLFVS, episc.16. c.h.t.		
								WVLFHERVS episc.13.	EARDVLFVS ep.16.
					ALDREDVS episc. 7.				
ALFRITHVS episc.19.									
			KINEFERTVS ep. 19.						

Indict.	Summi Pontifices.	Imperatores. Orient.	Imperatores. Occid.	Reges. Francorum.	Reges. Occident. Saxo.	Reges. Merciorum.	Anni Christi.	Cantuar.	PONTI London.
1		2	13		2	17	868	39	
2	Concilium Constantinopol. iv.	3	14		3	18	869	40	
3		4	15		4 S. Edmundus rex Orien. Angl. martyrio affectus.	19	870	41	WVLFSIVS episc. 20. c.h.t.
4		5	16		5	20	871	1 AETHERED VS.	
5	IOANNES viii. p. 109. xix. Kl. Ian.	6	17		1 ALFREDVS, al. AElfridus & Aluredus.	21	872	2	
6		7	18		2	22	873	3	
7		8	19		3	CELWVLFVS quondã Burhredi minister, sub quo regnum Merciorũ omninò emarcuit.	874	4	
8		9	20		4		875	5	
9		10	1 CAROLVS caluus.		5		876	6	
10		11	2		6		877	7	
11		12	1 LVDOVICVS Balbus.	LVDOVICVS Balbus rex 26.	7		878	8	AETHELWARDVS episc. 21. c.h.t.
12		13	1 CAROLVS crassus.		8		879	9	
13		14	2		9		880	10	
14		15	3	LVDOVICVS & CAROLOMANNVS reg. 27.	10		881	11	
15	MARINVS p. 110 xiiii. Kl. Ian.	16	4		11		882	12	
1		17	5		12		883	13	
2	HADRIANVS iii. p 111. xii. Kl. Feb.	18	6		13		884	14	
3	STEPHANVS vi. p. 112. iii. Id. Maij.	19	7		14		885	15	
4		1 LEO vi. Porphyrogenitus.	8	CAROLVS crassus rex 28.	15		886	16	EALHSTANVS episc. 22. c.h.t.
5		2	9 ARNVLFVS.		16		887	17	
6		3	1		17		888	18	
7		4	2		18		889	1 PLEIGMVNDVS.	
8		5	3		19		890	2	
9	FORMOSVS p. 113. vi Kalen. Iunij. *Sergius* iij. in schism.	6	4	ODO rex 29.	20		891	3	
10		7	5		21		892	4	
11		8	6		22		893	5	
12		9	7		23		894	6	
13	BONIFACIVS vi. p 114. xvi. Kl. Ian.	10	8		24		895	7	
14	STEPHANVS vii. p. 115.	11	9		25		896	8	
15	ROMANVS p. 116. THEODORVS p. 117. IOANN. ix. p. 118.	12	10		26		897	9	

FICES ANGLORVM.

Winton.	Shireburn.	Seleseien.	Lichfeld.	Lindiff.	Legeceftr.	Wigorn.	Hereford.	Eborac.	Lindisfarn.
	EADMVNDVS, al. Heamundus & Hamundus epiſc. 8.						MVCELLVS epiſc. 17. c.h.t.		
	ÆTHELHEAGVS epiſc. 9.		TVNBERITHVS epiſc. 20.	BRIHTREDVS epiſc. 9. & vltimus Lindisfarorum, ſeu Sidnacestrenſis.		WEREFRITHVS epiſc. 12.			
		WIHTVNVS, epiſc. 11. c.h.t.	Tunbrithe ſucceſſum eſt anno 928. vt credibile ſit aliquot annos epiſcopatum vacaſſe.		CEOLREDVS ep. 8. & vltimus Legeceſtrenſis.				
DVNBERTVS ep. 20. c.h.t.	ALFSIVS ep. 10. c.h.t.								
DENEWVLFVS ep. 21. c.h.t.	ASSERIVS ep. 11. c.h.t.								
	SWITHELMVS, al. Sigelmus, epiſc. 12.								
	ÆTHELWARDVS epiſ. 13. c.h.t.						DEORLAFVS ep. 18. c.h.t.		
		AETHELVLFVS epiſc. 12. c.h.t.							
						WILFERTHVS epiſc. 13. c.h.t.			
								AETHELBALDVS epiſc. 14.	

Indictionum.	Summi Pontifices.	Imperatores. Orientales.	Occident.	Reges Francorum.	Anglorum Reges.	Anni Christi.	Cantuar.	London.	Pontifices Winton.
1	*Sergius* 3. in schism.	13	11		27	898	10		
2	BENEDICTVS iv. p. 119. viii. Kal. Octob.	14	12		28	899	11		Vacat aliquot annos.
3		15	1 LVDOVICVS iv.		29	900	12	THEODRED. ep. 23.	
4		16	2	CAROLVS Simplex rex 30.	1 EDWARDVS Senior.	901	13		
5		17	3		2	902	14		
6	LEO v. p. 120. (p. 121. CHRISTOPHORVS. SERGIVS iii. p. 122.	18	4		3	903	15		
7		19	5		4	904	16		
8		20	6		5	905	17		
9		21	7		6	906	18		FRITHESTANVS ep. 22.
10		22	8		7	907	19		
11		23 ALEXANDER.	9		8	908	20		
12		1 CONSTANTINVS viii. Porphyrogenitus.	10		9	909	21		
13		2	11		10	910	22		
14	ANASTASIVS iii. p. 123. xvii. Kal. Maij.	3	12		11	911	23		
15		4	1 CVNRADVS.		12	912	24		
1	LANDO. p. 124.	5	2		13	913	25		
2	IOANNES x. p. 125. ix. Kal. Febr.	6	3		14	914	26		
3		7	4		15	915	1 ATHELMVS.		
4		8	5		16	916	2		
5		9	6		17	917	3		
6		10	7		18	918	4		
7		11	1 HENRICVS Anceps.		19	919	5		
8		12	2		20	920	6		
9		13	3		21	921	7		
10		14	4		22	922	8	WVLSTANVS ep. 24 circa h. temp.	
11		15	5		23	923	9		
12		16	6		1 ÆTHELSTANVS.	924	1 WVLFHELMVS.		
13		17	7		2	925	2		
14		18	8		3	926	3		
15		19	9	RODVLPHVS Burgūdus rex. 31.	4	927	4		

Anglorum. Shireburn.	Wiltunenſes.	Wellenſes.	Cridiatonenſes.	Seleſeienſ.	Lichfeld.	Wigornenſes.	Herefordenſes.	Eboracenſes.	Lindisfarnenſes.
Vacat aliquot annos.	Wiltunenſes, qui & Suppungucnſes Regnebiriæ ſederunt.								CVTHEARDVS ep.17.
WERSTANVS ep.14.	ÆTHELSTANVS ep.1.	ÆTHELMVS al. *Athelmus* ep.1.	EALDVLPVS ep.2.	BERNEGVS ep.13.					
							CINEMVNDVS ep.19.c.h.t.		
						ÆTHELHVNVS ep.14.			MILREDVS al. *Tolredus* ep.18.
		WVLFHELMVS ep.2.							
ÆTHELBALDVS ep.15.									
	ODO ep.2.								
								REDEWARDVS al. *Rodoval-dus* ep.16.c.h.t.	
		ÆLFHAGVS ep.3.		CENRE-DVS ep.14. c.h.t.					

Indictionum.	Summi Pontifices.	Imperatores. Orient.	Occident.	Reges Francorum	Reges Anglorum.	Anni Christi.	Cantuar.	London.	Helmham.	Pontifices Winton.
1	LEO vi. p. 126. STEPHANVS vii. p. 127.	20	10		5	928	5			
2		21	11	LVDOVICVS vltramarinus rex 32.	6	929	6			
3	IOANNES xi. p. 128. iii. Id. Decemb.	22	12		7	930	7			
4		23	13		8	931	8			
5		24	14		9	932	9			BIRNSTANVS ep. 23.
6		25	15		10	933	10			
7		26	16		11	934	1 ODO.			
8	LEO. vii. p. 129. vi. Kal. Nouemb.	27	17		12	935	2			ÆLFEAGVS ep. 24.
9		28	1 OTHO Magnus.		13	936	3			
10		29	2		14	937	4			
11		30	3		15	938	5			
12	STEPHANVS ix. p. 130. vii. Id. Iunij.	31	4		16	939	6			
13		32	5		1 EADMVNDVS.	940	7			
14		33	6		2	941	8	BRIHTHELMVS p. 25. c. h. 8.		
15	MARINVS ii. p. 131. Kal. Nouemb.	34	7		3	942	9			
1		35	8		4	943	10			
2		36	9		5	944	11			
3		37	10		6	945	12			
4	AGAPETVS ii. p. 132. xv. Kal. Iunij.	38	11		1 EDREDVS.	946	13			
5		39	12		2	947	14			
6		40	13		3	948	15			
7		41	14		4	949	16			
8		42	15		5	950	17			
9		43	16		6	951	18			ALFSIVS ep. 25. aliàs Alfsi-us.
10		44	17		7	952	19			
11		45	18		8	953	20			
12		46	19		9	954	21			
13		47	20		1 EDWIVS.	955	22		ATHVLFVS.	
14	IOANNES. xii. p. 133 v. Id. Ian.	48	21	LOTHARIVS. rex 33.	2	956	23			
15		49	22		3	957	24			

Anglorum. Shireburn.	Wiltunenſes.	Wellenſes.	Cridiatonenſes.	Seleſeienſ.	Lichfeld.	Dorcacestrenſes.	Wigornenſes.	Herefordenſes.	Eboracenſes.	Lindisfarnenſes.
					ÆLLA ep.21.			EADGARVS ep. 20. c.h.t.		WIGREDVS al. *Witredus* ep.19.
							KINEWOLDVS ep.15.			
			ÆTHELGARVS ep.2.							
ALFREDVS ep. 16.c.h.t.	OSVLFVS ep.3.									
					ÆLFOARVS ep.22. circa h.temp.				WVLSTANVS ep.16. c.h.t.	
		WVLFHELMVS ep.4. c.h.t.		GVTHEARDVS ep 14.c.h.t.						
										VHTREDVS ep. 20. SEXHELMVS ep. 21.
										ALDREDVS ep. 22.
								TIDHELMVS ep.21. circa h.temp.		
						LEOVINVS c.h.t. qui parochias Lindisſenſem & Legecestrenſem coniunxit, ſedemque epiſcopalem primus vt opinor. in Dorcacestram transtulit.				
			ALFWOLDVS ep.3.		KINSIVS ep.23.c.h.t.					
									OSKITELVS ep.17.	
							DVNSTANVS ep.16.			

Indict.	Summi Pontifices.	Imperatores. Oriental.	Occident.	Reges. Francor.	Anglorum	Anni Christi.	Cantuar.	Roff.	London.	PONTI Helmamen.
1		50	23		4	958	0		DVNSTANVS ep.26.	
2		51	24		I EADGARVS.	959	I S. DVNSTANVS.		AELFSTANVS ep.27.	
3		52	25		2	960	2			
4		53	26		3	961	3			
5		54	27		4	962	4			ALFRICVS c.h.t.
6	LEO viii. p.134. *Benedictus* v. inschium.	I ROMANVS iij.	28		5	963	5			
7		I NICEPHORVS Phocas.	29		6	964	6			
8	IOANNES xiij. p. 135. vi. No. Oct.	2	30		7	965	7			
9		3	31		8	966	8			
10		4	32		9	967	9			THEODREDVS.
11		5	33		10	968	10			
12		6	34		11	969	11			
13		7	35		12	970	12			
14		I IOANNES Zimisces.	36		13	971	13			
15	DONVS p. 136. BENEDICTVS V. p. 137.	2	37		14	972	14			
I		3	I OTHO iunior.		15	973	15			
2	BONIFACIVS vij. p. 138.	4	2		16	974	16			
3	BENEDICTVS vi. p. 139 Kal. Iun.	5	3		I EADWARDVS Martyr.	975	17			
4		6	4		2	976	18			THEODREDVS c.h.t.
5		I BASILIVS iunior.	5		3	977	19			
6		2	6		4	978	20			
7		3	7		I ETHELREDVS.	979	21			
8		4	8		2	980	22	ALSTANVS ep.17.c.h.t.		
9		5	9		3	981	23		WVLFSTANVS ep.28. c.h.t.	
10		6	10		4	982	24			
11		7	11		5	983	25			AETHELSTANVS. c.h.t.
12	IOANNES xiiij. p. 140. xvij. kl. aug.	8	I OTHO tertius.		6	984	26			
13	IOANNES xv. p. 141. Kal. Aug.	9	2		7	985	27			
14		10	3		8	986	28			
15		11	4	LVDOVICVS V. rex 34.	9	987	29			

Winton.	Shireburn.	Wiltun.	Wellenses.	Cridiatonenses.	Seleseien.	Lichfeld.	Dorcaceſtrenſes.	Wigorn.	Hereford.	Eborac.	Lindiſfar.
BRITHELMVS ep.26.	WLFIVS, ep.17. c.h.t.		BRITHELMVS, ep.5.								
					AELFREDVS, ep.15.		AELNOTHVS, epiſc. Dorcaceſtr. 2.	OSWALDVS epiſc.17.			
AETHELWOLDVS. epiſc.27.											
						WINSIVS, ep.24. c.h.t.					
	ALFWOLDVS ep.18. c.h.t.						AESCWIVS, al. Aeſcwius, c.h.t. epiſc.3.				ALESIVS epiſc 23.
					EADELMVS epiſc.16.				WVLFHELMVS, epiſc.22. c.h.t.		
		ALFSTANVS epiſc 4. al. Elſtanus.								OSWALDVS epiſc.18.	
			KINEWARDVS, epiſc.6.	SIDEMANNVS, ep.4.							
						AELFEAGVS ep.25. c.h.t.					
	AETHELRICVS, ep.19.			ALFRICVS epiſc.5.							
					AETHELGARVS, epiſc.17.						
		WVLFGARVS epiſc.5.									
ALFEAGVS. epiſc.28.									ALFRICVS, ep.23. c.h.t.		
			SIGARVS epiſc.7.								
	AETHELSIVS ep.20. c.h.t.	SIRICIVS, ep.6. c.h.t.									

Indict.	Summi Pontifices.	Imperatores. Orient.	Occid.	Reges. Franc.	Anglor.	Anni Christi.	Cantuar.	Roff.	London.	PONTI Helmam.
1		12	5	HVGO CAPETVS rex 35.	10	988	1 AETHELGARVS.			
2		13	6		11	989	2			
3		14	7		12	990	1 SIRICVS, al. Sigericus, Siericus, & Siricius.			
4		15	8		13	991	2			
5		16	9		14	992	3			
6		17	10		15	993	4			ALGARVS. c.h.r.
7		18	11		16	994	5			
8	IOANNES xv. p.142 GREGORIVS V. p.143.	19	12		17	995	1 ALFRICVS.			
9	IOANNES xvii. in schism.	20	13		18	996	2			
10		21	14	ROBERTVS rex 36.	19	997	3			
11	SILVESTER ii. p.144. Kl. Nou.	22	15		20	998	4			
12		23	16		21	999	5			
13		24	17		22	1000	6			
14		25	1 HENRICVS iunior.		23	1001	7	GODWINVS senior, episc. 18. c.h.r.		
15		26	2		24	1002	8			
1	IOANNES xvii. p.145 IOANNES xviij. p.146	27	3		25	1003	9			
2		28	4		26	1004	10		ALFHVNVS, episc. 29. c.h.r.	
3		29	5		27	1005	11			
4		30	6		28	1006	1 AELFEAGVS ex Winton.			
5		31	7		29	1007	2			
6		32	8		30	1008	3			
7	SERGIVS iv. p.147. xv. Kal. Sept.	33	9		31	1009	4			
8		34	10		32	1010	5			
9		35	11		33	1011	6			
10	BENEDICTVS vii. p.148.	36	12		34	1012	7			
11		37	13		35	1013	1 LIVINGVS, qui & Ethelstanus ex Wellens.			
12		38	14		36	1014	2			
13		39	15		37	1015	3			
14		40	16		1 EDMVNDVS ferreum latus.	1016	4		ALWIVS episc. 30. c.h.r.	
15		41	17		1 CNVTO, al. Canutus.	1017	5			

Winton.	Shireburn.	Wiltun.	Wellenſ.	Cridiatonenſes.	Seleſeien.	Lichfeld.	Dorcaceſtrenſ.	Wigorn.	Hereford.	Eborac.	Lindiffarn.
					ORDBERHTVS, ep. 18.						
		ALFRICVS, epiſc. 7.				GODWINVS ep. 26. c. h. t.					ALDHVNVS, epiſc. 24.
								ALDVLFVS, qui & Archiepiſc. Ebor. epiſc. 18.		ALDVLFVS ep. 19.	
							AELFELMVS ep. 4. c. h. t.				
				ALFWOLDVS ep. 6. c. h. t.							Sedes epiſcopalis Dunelmum tranſlata.
		BRITHWOLDVS, epiſc. 8.									
			ALFWINVS epiſc. 8.						ATHVLFVS, ep. 24. c. h. t.		
	BRITHWINVS, epiſc. 21. c. h. t.										
								WVLSTANVS epiſc. 19. qui & Archiepiſc. Eborum.		WVLSTANVS ep. 20.	
					AELMARVS c. h. t. ep. 19.						
							EADNOTHVS, ep. 5 c. h. t.				
KENVLFVS ep. 29.											
ATHELWOLDVS epiſc. 30.		LIVINGVS, ep. 9. c. h. t.				LEOVEGARVS, ep. 27. c. h. t.					
	AELMARVS epiſc. 22.			ALFWOLDVS ep. 7. c. h. t.							
									AETHELSTANVS, ep. 25. c. h. t.		
		AETHELWINVS, epiſc. 10.									
ALPSIVS epiſc. 31.											
							AETHERICVS, ep. 6.				

Indictionum.	Summi Pontifices.	Imperatores. Orient.	Occident.	Reges Francorum	Reges Anglorum.	Anni Christi.	Cantuar.	Roff.	London.	Pontifices Helmham.
1		42	18		2	1018	6			
2		43	19		3	1019	7			
3		44	20		4	1020	I ÆTHELNOTHꝰ al. *Egelnothus.*			
4		45	21		5	1021	2			ALDWINVS al. *Alfwinus & Alwinus.*
5		46	22		6	1022	3			
6		47	23		7	1023	4			
7	IOANNES xix. p. 149 Prid. Kal. Mart.	48	I CVNRADVS Iunior.		8	1024	5			
8		49	2		9	1025	6			
9		50	3		10	1026	7			
10		I CONSTANTINꝰ x.	4		11	1027	8			
11		2	5		12	1028	9	GODWINVS Iunior ep. 19. c. h. t.		ALFRICVS c. h. t.
12		3	6		13	1029	10			
13		I ROMANVS iv. Argyrus.	7		14	1030	11			
14		2	8	HENRICVS rex 37.	15	1031	12			
15	BENEDICTVS viii. p. 150. iii. Id. Nou.	3	9		16	1032	13		ÆLFWARDVS ep. 31. circa h. tem.	ALFRICVS circa hæc temp.
1		4	10		17	1033	14			
2		5	11		18	1034	15			
3		I MICHAEL iv. Paphlago.	12		19	1035	16			
4		2	13		I HAROLDVS.	1036	17			
5		3	14		2	1037	18			
6		4	15		3	1038	I EADSIVS.			
7		5	I HENRICVS Niger.		4	1039	2			
8		6	2		I HARDECNVTꝰ.	1040	3			
9		MICHAEL v. Calaphates.	3		2	1041	4			
10		I ZOE & THEODORA. CONSANTINVS Monomachus.	4		I EDWARDVS Confessor.	1042	5			
11		2	5		2	1043	6			
12		3	6		3	1044	7		ROBERTVS ep. 32.	STIGANDVS.
13	Sabeſt. iii. in ſchiſmate. GREGORIVS vi. p. 151. Kal. Maij.	4	7		4	1045	8			
14		5	8		5	1046	9			
15	CLEMENS ii. p. 152.	6	9		6	1047	10			AGELMARVS alias *Ethelmarus.*

Anglorum. Winton.	Shireburn.	Wiltunenſes.	Wellenſes.	Cridiatonenſes.	Seleſeienſ.	Lichfeld.	Dorcaceſt.	Wigornenſes.	Heref.	Eboracenſ.	Dunelmenſes.
					ÆTHELRICVS ep.20.						
	BRITHWINVS ep.23.c.h.t.										
				EADNOTHVS ep. 8. c.h.t		BRITHMARVS ep.28.c.h.t.					
								LEOFSIVS ep.20.		ALFRICVS Puttoc.ep.21.	EADMVNDVS ep.25.
			BIRHTWINVS ep.11.c.h.t.								
				LIVINGVS ep.9.							
ALFWINVS al. *Elwinus* ep.32.c.h.t.								BRITHEAGVS ep. 21.			
							EADNOTHVS ep.7.				
			BIRHTWIVS ep.12.					LIVINGVS ep.22.			
					GRIMKETELLVS ep.31.	WVLSIVS ep.29.					
	ÆLFWOLDVS ep.24. c.h.t.										
			DODECA Saxonicus ep.13.	*Liungus* Cornubienſem præſulatum Cridiatonenſi vniuit.							
		HEREMANNVS epiſc. 9 & vltimus, qui hunc epiſcopatum vniuit Shireburnenſi.									
				LEOFRICVS ep.10. ſedem tranſtulit ad Exoniam.				ALDREDVS ep.23.			
STIGANDVS ep.33.					HECA ep.22.						

Indictionum.	Summi Pontifices.	Imperatores. Orientales.	Occident.	Reges Francorum.	Reges Anglorum	Anni Christi.	Cantuar.	Roff.	London.	Pontifices Helmam.
1	DAMASVS ii. p. 153.	7	10		7	1048	11			
2	LEO ix. p. 154. Pr Id. Feb.	8	11		8	1049	12			
3		9	12		9	1050	1 ROBERTVS ex London.			
4		10	13		10	1051	2		WILLIELMVS ep 33.	
5		11	14		11	1052	3			
6		12	15		12	1053	1 STIGANDVS.			
7		13	16		13	1054	2			
8	VICTOR ii. p. 155. Id. Ap.	1 THEODORA.	17		14	1055	3			
9		2	18		15	1056	4			
10	STEPHANVS x. p. 156.	1 MICHAEL Stratioticus.	1 HENRICVS iii. Senior.		16	1057	5			
11	NICOLAVS ii. p. 157. Benedictus in schism.	1 ISACIVS Comenus.	2		17	1058	6	SIWARDVS ep. 20.		
12		2	3		18	1059	7			
13		1 CONSTANTINVS xii. Ducas.	4		19	1060	8			
14	ALEXANDER ii. p. 158. Honorius in schism.	2	5	PHILIPPVS ex 38.	20	1061	9			
15		3	6		21	1062	10			
1		4	7		22	1063	11			
2		5	8		23	1064	12			
3		6	9		24	1065	13			
4		7	10		HAROLDVS. WILLIELMVS Senior.	1066	14			

Anglorum.

Winton.	Shireburn.	Wellenſes.	Cridiaton. ſiue Exon.	Seleſeien-ſes.	Lichfeld.	Dorcaceſt.	Wigorn.	Hereford.	Eboracen-ſes.	Dunelmenſes.
										EDREDVS ep. 26.
						VLFVS ep. 8.				ÆTHELRI-CVS al. *Agel-ricus* ep. 27. circa hæc temp.
									KINSIVS ep. 22.	
						WVLFI-NVS ep. 9.				
					LEOFWI-NVS ep. 30.					
	HEREMAN-NVS ep. 25. c. h. t. qui poſtea ſedem tranſtulit ad Saliſ-biriam.							LEOVE-GARVS ep. 26.		AGELWI-NVS ep. 28.
								Vacat aliquot annos.		
		GISA aliàs *Giſo* ep. 14.						WALTE-RVS ep. 27.	ALDRE-DVS ex Wi-gornenſi ep. 23.	
							WVLSTA-NVS ep. 24.			